

**THE
PENNSYLVANIA
STATE UNIVERSITY
LIBRARY**

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS,
ET AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIORA
ECCLESIE SÆCULA,

SECUNDA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIUM OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS, DIRECTIONE AUCTA; INDICIBUS ORDINARIIS VEL ETIAM ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS, SIVE AUCTORES ALICUIUS MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTANQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DICENTIS ET QUADRAGINTA INDICIBUS SUB OMNI RESPECTU, SCILICET, ALPHABETICO, CHRONOLOGICO, ANALYTICO, ANALOGICO, STATISTICO, SYNTHETICO, ETC., RES ET AUCTORES EXHIBENTIBUS, ITA UT NON SOLUM STUDIO, SED NEGOTIIS IMPLICATO, ET SI FORTE SINT, PIGRIS ETIAM ET IMPERITIS PATEANT OMNES SS. PATRES, LOCUPLETATA; SED PRÆSERTIM DUOBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS INDICIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, ABSQUE ulla EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESES

USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT :

EDIFICIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS, CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, CORRECTIONIS PERFECTIO, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS, TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSENTINQUE ISTA COLLECTIO UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA, SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS NIC ILLIC SPARSORUM, VEL ETIAM INEDITORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM, ET EX INNUMERIS OPERIBUS TRADITIONEM CATHOLICAM CONFLANTIBUS, OPUS UNICUM MIRABILITER EFFICIENTIUM.

SERIES GRÆCA POSTERIOR,

IN QUÆ PRODUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIE GRÆCÆ,
AB ÆVO PHOTIANO USQUE AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA, ET AMPLIUS;

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ cleri universæ,

SIVE CURSuum COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIE, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIAM NEMPE LATINAM, ALIAM GRÆCO-LATINAM; AMBÆ PARTES PENE JAM INTEGRE EXARATÆ SUNT. LATINA, DUCENTIS ET VIGINTI DUOBUS VOLUMINIBUS MOLE SUA STANS, DECEN ET CENTUM SUPRA MILLE FRANCIS VENIT : GRÆCA DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALI COMPLECTITUR, NOVEMQUE ET CENTUM VOLUMINA, PRO PRIMA SERIE GRÆCA, NON EXCEDIT. POSTERIOR AUTEM VERSIONEM LATINAM TANTUM EXHIBET, IDEOQUE INTRA QUINQUE ET QUINQUAGINTA VOLUMINA RETINETUR. SECUNDA SERIES GRÆCO-LATINA SEXAGINTA VOLUMINA PROBABILITER NON SUPERABIT ; DUM HUIUS VERSIO NERE LATINA TRIGINTA VOLUMINIBUS ABSOLVETUR. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM OCTO, UNUMQUODQUE NERE LATINUM QUINQUE FRANCIS SOLUMMODO EMITUR : UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUIUS BENEFICIO FRUATUR EMPTOR, COLLECTIONEM INTEGRAM, SIVE LATINAM, SIVE GRÆCAM COMPARET NECESSE ERIT; SECUS ENIM CUIUSQUE VOLUMINIS AMPLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÆQUABUNT. ATTAMEN, SI QUIS EMAT INTEGRE ET SEORSIM COLLECTIONEM GRÆCO-LATINAM, VEL EANDEM EX GRÆCO LATINE VERSAM, TUM QUODQUE VOLUMEN PRO NOVEN VEL PRO SEX FRANCIS SOLUM OBTINEBIT. ISTÆ CONDITIONES FUTURIS PATROLOGIÆ SERIEBUS APPLICANTUR, SI TEMPUS EAS TYPIS MANDANDI NON NOBIS DEEST.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS CXXXIII.

IOANNES CINNAMUS. THEODORUS PRODROMUS. ALII.

EXCUDERATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE, EDITOREM,
IN VIA DICTA D'ANBOISE, OLIM PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER
NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MOENIA PARISIENSIA.

1864

282
M582p
t.133

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM XII. ANNI 1150-1180.

ΙΩΑΝΝΟΥ
ΤΟΥ ΚΙΝΝΑΜΟΥ
ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΒΙΒΛΙΑ Ζ.

JOANNIS CINNAMII
HISTORIARUM LIBRI VII

*EX EDITIONE ET CUM NOTIS CAROLI DU FRESNII DU CANGII, QUI, APPENDICIS VICE, SUB
JUNXIT STEMATA GENEALOGICA ACCURATISSIMA AD HISTORIÆ COMNENICÆ PLENIORÈM
NOTITIAM, ET CHRISTOPHORI DE BONDELMONTIBUS DESCRIPTIONEM URBIS CONSTANTINO-
POLEOS, ANTE EJUS A TURCIS EXPUGNATIONEM;*

ACCEDUNT

ARSENII IN MONTE SANCTO MONACHI, LUCÆ CHRYSOBERGÆ, CP. PATRIARCHÆ,
ALEXII ARISTENI NOMOPHYLACIS, THEORIANI PHILOSOPHI CHRISTIANI, MA-
NUELIS COMNENI, ALEXII COMNENI, ANDRONICI COMNENI, IMPP.; JOANNIS
PHOCÆ, EPIPHANII MONACHI, PERDICCÆ PROTONOTARII EPHESINI, ANONYMI,
EUGESIPPI, THEODORI PRODROMI,

QUE SUPERSUNT.

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

HVE

CURSuum COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS UNICUS.

VENIT 12 FRANCIS GALLICIS.

EXCUEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, OLIM PROPE PORTAM LOTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER
NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISINA.

1864

459000

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM XII. ANNI 1150-1180.

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CXXXIII CONTINENTUR.

ARSENIUS MONACHUS IN MONTE ATHO.		Dialogus contra Judæos.	797
Canonum Synopsis.	9	SÆCULI DUODECIMI DE LOCIS SANCTIS SCRIPTORES QUINQUE.	
LUCAS CHRYSOBERGES CP. PATRIARCHA.		I. JOANNIS PHOCÆ compendiarie descriptio castrorum et urbium ab urbe Antiochia usque Hierosolymam, necnon Syriæ ac Phœnicæ et in Palæstina sacerorum loco- rum.	927
Decreta synodalia XIII.	61	II. EPIPHANII monachi Syria et urbs sancta.	963
ALEXIUS ARISTENUS NOMOPHYLAX.		III. PERDICCÆ protonotarii Ephesini expositio thematum Dominicorum et memorabi- lium quæ Hierosolymis sunt.	963
Synopsis canonum.	63	IV. ANONYMI. De locis Hierosolymitanis.	973
THEORIANUS PHILOSOPHUS CHRISTIANUS.		V. Engesippi Tractatus de distantis loco- rum Terræ Sanctæ.	991
Aug. Mai Præfatio.	113	THEODORUS PRODRONUS.	
Theoriani Disputationes cum Armenorum Catholico.	119	Operum Theodori Recensio juxta codicem Va- ticanium CCCV a F. J. G. La Porte Du Theil vernaculo sermone edita.	1015
De jejuniis Sabbati.	297	Petri Lazeri, S. J., Præfatio in Epistolas Theodori Prodromi ab eo editas.	1091
S. NERSES CLAIENSIS.		Ang. Maii Monumentum Theodori Prodromi poema- tibus ab eo editis præfixum.	1099
(Vide Patrologiam Orientalem.)		Theodori Prodromi Epigrammata in Vetus et Novum Testamentum ex editione Basi- leensi.	1101
JOANNES CINNAMUS.		Scripta miscellanea : ex cod. Vatic. CCCV, Ang. Maii Biblioth. PP., Petri Lazeri edi- tione, etc., etc., plerumque cum inter- pretatione nostra. Ordo rerum ad calcem voluminis catalogum exhibet accuratum quem hic superfluum esset repetere.	1221
Caroli Du Fresnii Du Cangii Prolegomena.	299		
Joannis Cinnami Historiarum libri septem cum notis Du Cangii.	309		
APPENDIX. Stemmata genealogica ad historia Comnenicæ plenioram notitiam.	679		
Christophori de Bondelmontibus Descriptio urbis Constantinopoleos.	695		
MANUEL COMNENUS IMP.			
Novellæ Constitutiones.	707		
ALEXIUS COMNENUS IMP.			
Novella de monasteriorum immobilibus.	789		
ANDRONICUS COMNENUS.			
Notitia.	791		

ΑΡΣΕΝΙΟΥ

ΜΟΝΑΧΟΥ ΤΗΣ ΕΝ Τῷ ΑΓΙῷ ὈΡΕΙ ΜΟΝΗΣ ΤΟΥ ΦΙΛΟΘΕΟΥ

ΣΥΝΟΨΙΣ ΤΩΝ ΘΕΙΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ,

Παρακειμένων ἐκάστῳ κεφαλαίῳ καὶ τῶν ἀρμοζόντων ψηφίων τῶν θείων κανόνων, ἀφ' ὧν καὶ ὁ νοῦς ἐπιηται. Ἄ ἀναγινώσκων ἀκόπως εὐρήσεις τὰ συντείνοντα· πρότερον μὲν ἀπὸ τῶν κεφαλαίων τῶν ἱκαντὰ νοῦν ἐκμανθάνων· ἔπειτα δὲ τοῖς ψηφίοις ἀναζητῶν ἐν τῇ τῶν κανόνων βίβλῳ· καὶ πλατύτερον περὶ ἐκάστου πληροφορούμενος, εἰς δόξαν τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος. Ἄμην.

ARSENII

EJUS QUOD EST IN SANCTO MONTE MONASTERII MONACHI *

DIVINORUM CANONUM SYNOPSIS,

Appositis unicuique capiti congruentibus divinatorum canonum numeris, ex quibus mens desumpta est. Quæ legendo, nullo negotio invenies ea quæ ad rem pertinent: primam quidem ex capitibus omnem sensum ediscendo, deinde vero numerorum ope in canonum libro investigando, plenius etiam de singulis certior factus, ad gloriam sanctæ et consubstantialis Trinitatis. Amen.

α'. Ὅτι δεῖ πρὸ πάντων ὀρθοδόξως πιστεῦειν εἰς τὴν ἁγίαν καὶ ὁμοούσιον Τριάδα, τοῖς ὄγκμασι τῶν ὁσίων ἡμῶν Πατέρων καὶ οἰκουμενικῶν διδασκάλων ἀκολουθώντας· οἱ γὰρ μὴ οὕτω πιστεύοντες ἀναθεματίζονται.

Ἀποκάλυψις τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ.

Λόγοι β' ἐκ τῶν συνοδικῶν τοῦ ἁγίου Σωφρονίου.

Λίβελλος Μιχαὴλ Συγκέλλου.

Λόγος περὶ τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν ζ' συνόδων.

Συνόδου Κωνσταντινουπόλεως κανὼν α' καὶ ε'.

Συνόδου Ἐφέσου κανὼν ζ', η' καὶ θ'.

Συνόδου Κερθραγίνης κανὼν β', ρλε', ρλζ', ρλδ'.

Καὶ συνόδου ἑκτης κανὼν πρῶτος.

β'. Ὅτι οὐ δεῖ λέγειν τιὰ τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ εὐκαταφρόνητον εἶναι, καὶ τοῦ ἐν αὐτῷ συνάγεσθαι, καὶ τὰς μνήμας τῶν ἁγίων μαρτύρων. Οἱ γὰρ ταῦτα λέγοντες ἀναθεματίζονται.

Συνόδου Γαγγρῶν κανὼν ε' καὶ ς'.

γ'. Ὅτι δεῖ ἀνυπερθέτως τηρεῖν τοὺς θείους καὶ ἱερὰς κανόνους· οἱ γὰρ μὴ φυλάσσοντες αὐτούς, εἰ

1. Oportere ante omnia secundum sanam opinionem credere in sanctam et consubstantialem Trinitatem, sanctorum Patrum nostrorum atque œcumenicorum doctorum decretis inhærentes. Qui enim non ita credunt, anathemate perculluntur.

Revelatio sancti Gregorii Thaumaturgi.

Orationes 2 ex synodalibus sancti Sophronii.

Libellus Michaelis Syncelli.

Oratio de sanctis et œcumenicis VII synodis

Synodi Constantinopolitanæ canon 1 et 5.

Synodi Ephesinæ canon 7, 8 et 9.

Synodi Carthaginiensis canon 2, 135, 136, 137.

Synodi VI canon 1.

2. Non oportere quemquam dicere domum Dei contemptui habendam esse, quod in ea conventus habeantur, sanctorumque martyrum memoria celebretur. Qui enim hæc dicunt, anathemate feriuntur.

Synodi Gangrensis canon 5 et 20.

3. Oportere absque cunctatione divinos et sacros canones servare. Qui enim eos non custodiunt, si-

* Archiepiscopi postea CP.

quidem sacris officiis addicti sint, deponuntur: A μὲν ἱερωμένοι: εἰσὶ, καθαιρούνται: εἰ δὲ λαϊκοί, ἀφορίζονται.

Synodi Ephesinæ canon 7.

Synodi Chalcedonensis canon 1.

Synodi Sardicensis canon 20.

Synodi Carthag. canon 1, 18, 34, 135, 136, 137.

Synodi VI canon 2.

Synodi VII canon 1, 2, 11.

Synodi in templo Sanctorum Apostolorum celebratæ canon 10.

Sancti Basilii canon 88.

Constitutionis caput 1. 2, 22.

4. Suscipiendas esse ac legendas omnes receptas divinas Scripturas Veteris et Novi Testamenti, necnon et sanctorum Patrum nostrorum et doctorum scripta; atque ex iis episcopus singulis Dominicis aliquid populum edocere. Qui vero corrumpunt aut coincidunt aliquid ex his sacris Libris, excommunicantur.

Sanctorum apostolorum canon 85.

Synodi Laodicenæ canon 60.

Synodi Carthaginensis canon 24.

Synodi VI canon 19 et 68.

Versus sancti Gregorii Theologi, et Versus sancti Amphilochii.

5. Non esso legendos in ecclesia impiorum libros, aut ea quæ dicuntur apocrypha, aut falsa martyrologia, utpote quæ in infidelitatem auditores conjiciant. Neque vero liber ullus non canonicus omnino recipiendus est, verum igni hæc consumenda sunt. Qui autem his tanquam veris attendunt, siquidem sacris initiati sint, deponuntur: laici vero anathemati subjiciuntur. Verumtamen recepta in Ecclesia sanctorum testimonia, in eorum commemorationibus legenda sunt.

Sanctorum apostolorum canon 60.

Synodi Laodicenæ canon 59 et 60.

Synodi Carth. canon 24 et 46.

Synodi VI canon 63, et sancti Athanasii canones 2.

6. Non esse ædificandum divinum templum, nisi instructum sit iis quæ ad illius complementum faciunt; neque vero illud consecrandum absque sanctorum reliquiarum depositione. Qui enim absque his consecrat, deponitur. Item hæreticos domum Dei non ingredi, neque præsentibus illis missam celebrari.

Synodi Laodicenæ canon 6.

Synodi VII canon 7, 17, et sancti Timothei canon 7.

7. Oportere Dei templum ingressos divinatorum oraculorum auscultationi insistere, quamvis non faciant ea quæ audiunt: necnon etiam in oratione perseverare, ac sancta communione, atque a jejuniis sacrificia offerri. Qui enim non ita faciunt, excommunicantur.

Sanctorum apostolorum canon 50 et 9.

Synodi Antiochenæ canon 2.

Συνόδου Ἐφῆσου κανὼν ζ'.

Συνόδου Καλκηδόνου κανὼν α'.

Συνόδου Σάρδων κανὼν κ'.

Συνόδου Καρθαγένης κανὼν α', ιη', λδ', ρλε', ρλς', λζ'.

Συνόδου ς' κανὼν β'.

Συνόδου ζ' κανὼν α', β', ια'.

Τῆς ἐν τῷ ναβὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων κανὼν ε'.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου κινὼν πη'.

Νομικὸν κεφάλαιον α', β', κβ'.

δ. Ὅτι δεῖ δέχεσθαι καὶ ἀναγινώσκειν πάσας τὰς δεδεγμένας θείας Γραφάς, τῆς τε Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, καὶ τὰς συγγραφάς τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν καὶ διδασκάλων· διδάσκειν τε τοὺς ἐπισκόπους ἐκ τούτων καθ' ἑκάστην Κυριακὴν τὸν λαόν. Οἱ δὲ διαφθείροντες ἢ κατατέμνοντες ἐκ τούτων τῶν ἱερῶν Βιβλίων, ἀφορίζονται.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν πε'.

Συνόδου Λαοδικείας κανὼν ζ'.

Συνόδου Καρθαγένης κανὼν κδ'.

Συνόδου ς' κανὼν ιθ' καὶ ξη'.

Στίχοι τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου· καὶ στίχος τοῦ ἁγίου Ἀμφιλοχίου.

ε'. Ὅτι οὐ δεῖ ἀναγινώσκεισθαι ἐν ἐκκλησίᾳ βιβλία ἀσεβῶν, ἢ τὰ λεγόμενα ἀπόκρυφα, ἢ τὰ ψευδοῦ συντεθέντα μαρτυρολόγια, ὡς εἰς ἀπίστιαν ἐμβάλλοντα τοὺς ἀκούοντας· οὔτε δὲ ἀκανόνιστόν τι βιβλίον δέχεσθαι ὅλως· ἀλλὰ πυρὶ ταῦτα καταναλίσκειν· οἱ δὲ ὡς ἀληθεῖς προσέχοντες τούτοις, εἰ μὲν ἱερωμένοι εἰσὶ, καθαιρούνται· εἰ δὲ λαϊκοί, ἀναθεματίζονται. Τὰ μέντοι δεδεγμένα τῇ Ἐκκλησίᾳ μαρτύρια τῶν ἁγίων ἀναγινώσκεισθαι δεῖ ἐν ταῖς μνήμαις αὐτῶν.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν ξ'.

Συνόδου Λαοδικείας κανὼν νθ' καὶ ε'.

Συνόδου Καρθαγένης κανὼν κδ' καὶ μς'.

Συνόδου ς' κανὼν ξγ', καὶ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου κανόνες β'.

ς'. Ὅτι οὐ δεῖ τινα οἰκοδομεῖν θεῖον ναὸν μὴ ἔχοντα τὰ πρὸς ἀπαρτισμὸν· οὔτε δὲ καθιεροῦν τούτον χωρὶς καταθέσεως ἁγίων λειψάνων· ὁ γὰρ ἕκτος τούτων καθιερῶν καθαιρεῖται. Καὶ ὅτι αἵρετικοί εἰς οἶκον Θεοῦ οὐκ εἰσέρχονται· οὔτε δὲ παρόντων αὐτῶν γίνεται συναξίς.

Συνόδου Λαοδικείας κανὼν ς'.

Συνόδου ζ' κανὼν ζ', ιζ', καὶ τοῦ ἁγίου Τιμοθέου κανὼν ζ'.

ζ'. Ὅτι δεῖ τοὺς εἰσίνοντας εἰς ναὸν Θεοῦ παραμένειν τῇ ἀπροάσει τῶν θείων λογίων, κἀν μὴ ποιῶσιν ἅ ἀκούουσι· καὶ τῇ προσευχῇ προσκαρτερεῖν, καὶ τῇ ἁγίᾳ μεταλήψει· καὶ ἀπὸ νησιτικῶν τὰς θυσίας προσάγεσθαι· οἱ γὰρ μὴ οὕτω ποιοῦντες ἀφορίζονται.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν ν' καὶ θ'.

Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν β'.

Συνόδου Καρθαγένης κανὼν μα'.

Συνόδου ς' κανὼν κθ', καὶ τοῦ ἁγίου Τιμοθέου κανὼν ιζ'.

Καὶ νομικὸν κεφάλαιον θ'.

η'. Ὅτι δεῖ ἐν ταῖς συνάξεσιν Εὐαγγέλια μετὰ καὶ ἐτέρων Γραφῶν ἀναγινώσκεισθαι, καὶ ψαλμοὺς δὲ ψᾶειν, καὶ διὰ μέσου γίνεσθαι ἀναγνώσεις· καὶ τὴν αὐτὴν δὲ λειτουργίαν πάντοτε ποιεῖν.

Συνόδου Λαοδικείας κανὼν ς', ιζ', ιη', ιθ'.

Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ργ'.

θ'. Ὅτι οὐ δεῖ ἐν Τεσσαρακοστῇ ἄρτον προσφέρειν, οὔτε δὲ μαρτύρων μνήμας ἐπιτελεῖν, εἰ μὴ ἐν Σαββάτῳ καὶ Κυριακῇ μόνον· καὶ τὴν ἑορτὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Ἐπὶ δὲ ταῖς λοιπαῖς ἡμέραις τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς, γίνεσθαι ἡ θεία τῶν προηγουσμένων λειτουργία.

Συνόδου Λαοδικείας κανὼν μα' καὶ να', καὶ συνόδου ς' κανὼν β'.

ι'. Ὅτι οὐ δεῖ τίνα τῶν πιστῶν ἀπολιμπάνεσθαι τῶν θείων συνάξεων· εἰ γὰρ ἀπολειφθῆ ἐν ἑβδομάτῃ τρισὶν, εἰ μὴν ἰερωμένος ἐστὶ, καθαιρεῖσθαι· εἰ δὲ λαϊκός, ἀφοριζέσθαι.

Συνόδου ς' κανὼν π'.

ια'. Ὅτι οὐ δεῖ κληρικὸν ἐν δύο πόλεων κατατάττεσθαι ἐκκλησίαις, ἀλλὰ ἀρκεῖσθαι, κατὰ τὸν τῶν κανόνων ὅρον τῇ μιᾷ· τῆς δὲ ἐτέρας ἀφίστασθαι πάντως, ἐπεὶ καθαιρεῖται· ἐν δὲ τοῖς ἐξω πόλεως χωρίοις, διὰ τὴν ἑλλειψίν τῶν ἀνθρώπων παραχωρεῖται [ἴσ. παραχωρεῖσθαι] τοῦτο.

Συνόδου Καλχηδόνος κανὼν ι' καὶ κ', καὶ συνόδου ς' κανὼν ιε'.

ιβ'. Ὅτι οὐ δεῖ ἐν τῷ Τρισαγίῳ ὕμνῳ προστιθέναι τὸ, Ὁ στυρωθεὶς δι' ἡμᾶς· αἱρετικῶν γὰρ ἐστὶν ἡ τοιαύτη φωνή. Ἐπεὶ εἰ μὴν ἰερωμένος ἐστὶν ὁ τοῦτο λέγων, καθαιρεῖσθαι· εἰ δὲ λαϊκός, ἀφοριζέσθαι.

Συνόδου ς' κανὼν πα'.

ιγ'. Ὅτι δεῖ μόνους τοὺς ἱερεῖς εἰσιέναι εἰς τὸ ἄγιον θυσιαστήριον, καὶ μεταλαμβάνειν· καὶ ὅτι τοῖς σώμασι τῶν τελευτησάντων κοινωνία οὐ δίδεται.

Συνόδου Λαοδικείας κανὼν ιθ'.

Καρθαγένης ιη', καὶ συνόδου ς' κανὼν πγ'.

ιδ'. Ὅτι οὐ δεῖ τίνα τῶν λαϊκῶν ἐαυτῷ τῶν θείων μυστηρίων μεταδίδοναι παρόντος ἐπισκόπου, ἢ πρεσβυτέρου, ἢ διακόνου· καὶ ὅτι οἱ μεταλαβόντες ὀφείλουσιν εἰς σταυροῦ τύπον σχηματίζεσθαι τὰς ἑαυτῶν χεῖρας, καὶ οὕτω προσέρχεσθαι τοῖς θείοις μυστηρίοις.

Συνόδου ς' κανὼν νη' καὶ ρα'.

ιε'. Ὅτι οὐ δεῖ διαπέμπεσθαι τὰ ἅγια εἰς λόγον εὐλογιῶν ἀπὸ παροίκων εἰς παροίκους· οὔτε δὲ ἐν οἴκοις γίνεσθαι προσφορὰν χωρὶς ἐκκλησίας παρὰ ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου.

Συνόδου Λαοδικείας κανὼν ιδ' καὶ νη'.

ις'. Ὅτι οὐ δεῖ ἀπαιτεῖν τὸ ὀλοοῦν εἶδος ἀπὸ τῶν μεταλαμβάνόντων τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ· ἐπεὶ καθαιρεῖσθαι.

A Synodi Carthaginiens. canon 41.

Synodi VI canon 29, et sancti Timothei canon 17.

Et legis caput 9.

8. In synaxibus cum aliis Scripturis legenda esse Evangelia, et psalmos canendos, lectionesque interjiciendas, atque idem officium semper celebrandum.

Synodi Laodicensæ canon 6, 17, 18, 19.

Synodi Carthaginiensis can. 105.

9. Non oportere in Quadragesima panem offerre, neque martyrum commemorationes peragere, nisi in Sabbato et Dominica tantum : ac festum Annuntiationis. In cæteris vero diebus sanctæ Quadragesimæ, divinum pridem sanctificatorum celebratur officium.

B Synodi Laodicensæ canon 41 et 51, et synodi VI canon 2.

10. Non oportere quemquam fidelium a divinis synaxibus abesse : si enim per tres hebdomadas non intersit, siquidem sacris delictus sit, deponatur ; laicus vero, excommunicatur.

Synodi VI canon 80.

11. Non oportere clericum in duarum urbium ecclesiis ordinari, sed una contentum esse juxta canonum definitionem, ab altera vero penitus recedere : sin vero, deponitur. In vicis vero qui sunt extra urbem, propter hominum defectum, hoc concedatur.

C Synodi Calchedonensis canon 10 et 20, et synodi VII canon 15.

12. Trisagio hymno non esse adjiciendum : *Cunctifidus propter nos* ; hæreticorum enim est ejusmodi vox. Siquidem enim sacris addictus sit qui hoc efficit, deponatur ; laicus vero, excommunicatur.

Synodi VI canon 81.

13. Oportere solos sacerdotes ad sanctum altare accedere et communicare : ac defunctorum corporibus non esse dandam communionem.

Synodi Laodicensæ canon 19.

D Synodi Carthaginiensis 18, et synodi VI canon 83.

14. Non oportere quemquam laicorum sibi divina sacramenta impertire, præsentem episcopo, aut presbytero, aut diacono. Item communicantes debere in crucis figuram manus suas componere, sicque ad divina sacramenta accedere.

Synodi VI canon 58 et 101.

15. Non oportere sancta eulogiarum nomine a parœcis ad parœcos transmitti, neque in privatis ædibus fieri oblationes absque Ecclesiæ episcopo aut presbytero.

Synodi Laodicensæ canon 14 et 58.

16. Non oportere qualemcumque speciem nummi exigere ab his qui corpus Christi sumunt : alioquin deponuntur.

Synodi VI canon 23.

17. Non oportere plusquam canonicos cantores in medio ecclesie cantare, aut ministros exorcizare, aut sacra vasa tangere, aut panem tradere, aut calicem benedicere: verum etiam nunquam januas relinquere; canentes vero nequaquam in conditis clamoribus hoc agere.

Synodi Laodiceæ canon 15, 21, 22, 23, 25, 26 et 43.

Synodi VI canon 33, 75, et synodi VII canon 14.

18. Omnes ecclesiasticas traditiones non scriptas, ex consuetudine in Ecclesia receptas, scriptisque constitutionibus minime contrarias, esse servandas.

Sancti Basili canon 90 et 91.

19. Non oportere contra Domini mandatum alia quæpiam in sacrificium ad sanctum altare afferre, præter solum panem et vinum aqua mistum: qui enim præter hæc facit, deponatur.

Sanctorum apostolorum canon 3.

Synodi Carthaginiensis canon 37.

Synodi VI canon 28, 37 et 57.

20. Fructus et primitias quæ offeruntur, non esse sancto altari inferendas, sed domum mittendas, ut eas episcopus et cæteri clerici dividant. Qui autem hæc furantur aut auferunt præter voluntatem episcopi, anathemate feriuntur, ac quintuplo mulctantur.

Sanctorum apostolorum canon 4 et 72.

Synodi Gangrensis canon 2.

Synodi Carthaginiensis canon 37.

Synodi VI canon 28, 57 et 99.

Theophili Alexandrini canon 8.

Et legis caput 19.

21. Non oportere linteam aut vas quodlibet sanctificatum alii cuiquam usui attribuere. Qui enim hoc facit, si quidem sacris deserviat, tanquam sacrilegus deponitur; laicus vero excommunicatur.

Sanctorum apostolorum canon 73.

Synodi in templo Sanctorum Apostolorum cæbratæ canon 10.

Et sancti Gregorii Nysseni canon 8.

22. Non oportere Dominica aut Pentecoste genulectere, sed stantes Domino proces offerre.

Synodi Nicææ canon 20.

Synodi VI canon 90.

Sancti Petri Alexandrini canon 15.

Sancti Basili canon 90.

23. Cessandum esse ab operibus die Dominica, nisi necessitas urgeat; Sabbato vero operandum. Qui enim illud otiosi degunt, anathemate percelluntur.

Synodi Laodiceæ canon 29.

24. Sanctas imagines erigendas esse atque adorandas, cum honor ad exemplar transeat. Si quis

A Συνόδου ζ' κανών κγ'.

ιζ'. Ὅτι οὐ δεῖ πλέον τῶν κανονικῶν ψαλμῶν ἐν μέσῳ τῆς ἐκκλησίας ψάλλειν, ἢ ἐφορχίζειν ὑπηρέτας· ἢ ἀπτεσθαι ἱερῶν σκευῶν, ἢ ἄρτον διδόναι, ἢ ποτήριον εὐλογεῖν· ἀλλὰ μηδέποτε τὰς θύρας ἐγκαταλιμπάνειν· καὶ τοὺς ψάλλοντας δὲ μὴ βοᾶς ἀτάκτους χρωμένους τοῦτο ποιεῖν.

Συνόδου Λαοδικείας κανῶν ιε', κα', κβ', κγ', κε', κς' καὶ μγ'.

Συνόδου ζ' κανῶν λγ' καὶ σε', καὶ συνόδου ζ' κανῶν ιδ'.

ιη'. Ὅτι δεῖ τηρεῖν καὶ τὰς ἀγράφους πάσας ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις, τὰς ἐκ συνήθειας δεδεδυγμένας τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ μὴ ἐναντιούμενας ἐγγράφοις τύποις.

B Τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανῶν ι' καὶ ια'.

ιβ'. Ὅτι οὐ δεῖ παρὰ τὴν τοῦ Κυρίου διάταξιν ἑτέρα τινα εἰς θυσίαν προσάγειν τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ, ἢ μόνον ἄρτον καὶ οἶνον ὕδατι μεμιγμένον· ὁ γὰρ παρὰ ταῦτα ποιῶν καθαιρεῖσθω.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανῶν γ'.

Συνόδου Καρθαγένης κανῶν λζ'.

Συνόδου ζ' κανῶν κη', λζ', καὶ νς'.

κ'. Ὅτι οὐ δεῖ εἰσάγεσθαι ἐν ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ τὰς προσφερομένας καρπροφορίας καὶ ἀπαρχάς, ἀλλ' εἰς οἶκον ἀποστέλλεσθαι, ὡς ἂν ἐπιμερίσωνται ταῦτα ὁ τε ἐπίσκοπος, καὶ οἱ λοιποὶ κληρικοί. Οἱ δὲ ταῦτα κλέπτοντες, ἢ ἀφαιρούμενοι παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου, ἀναθεματίζονται, καὶ ζημιούνται

C πενταπλασίονα.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανῶν δ' καὶ οβ'.

Συνόδου Γαγγρῶν κανῶν β'.

Συνόδου Καρθαγένης κανῶν λζ'.

Καὶ συνόδου ζ' κανῶν κη', νς' καὶ ιθ'.

Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας κανῶν η'.

Καὶ νομικῶν κεφάλαιον ιθ'.

κα'. Ὅτι οὐ δεῖ ὀθόνην ἢ σκεῦος τὸ οἰνοῦν ἀγασθῆν εἰς ἑτέραν χρῆσιν τινα σφετερίζεσθαι· ὁ γὰρ τοῦτο ποιῶν, εἰ μὲν ἱερωμένος ἐστίν, ὡς ἱερόσυλος καθαιρεῖται· εἰ δὲ λαϊκός, ἀφορίζεται ἀκοινωνήτως.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανῶν ογ'.

Συνόδου τῆς ἐν τῷ ναφῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων κανῶν ι'.

D Καὶ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης κανῶν η'.

κβ'. Ὅτι οὐ δεῖ κλίνειν γόνυ ἐν Κυριακῇ, ἢ ἐν τῇ Πεντηκοστῇ· ἀλλ' ἐστῶτας προσφέρειν τῷ Κυρίῳ τὰς εὐχάς.

Συνόδου Νικαίας κανῶν κ'.

Συνόδου ζ' κανῶν ι'.

Τοῦ ἁγίου Πέτρου Ἀλεξανδρείας κανῶν ιε'.

Καὶ τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανῶν ι'.

κγ'. Ὅτι δεῖ σχολάζειν τῶν ἔργων ἐν Κυριακῇ, εἰ μὴ ἀνάγκη κατεπείγῃ· ἐν δὲ τῷ Σαββάτῳ ἐργάζεσθαι. Οἱ γὰρ ἀργούντες αὐτὸ, ἀναθεματίζονται.

Συνόδου Λαοδικείας κανῶν κθ'.

κδ'. Ὅτι δεῖ ἀναστηλοῦσθαι ἁγίας εἰκόνας, καὶ προσκυνεῖσθαι αὐτάς, ὡς τῆς τιμῆς ἐπὶ τὸ πρῶτό-

τυπον διαβαινώσης. Εἰ δὲ τις κρύπτει παρ' ἑαυτοῦ βιβλίον τῶν εἰκονομάχων, εἰ μὲν ἱερωμένος ἐστὶ, καθαιρεῖσθαι· εἰ δὲ λαϊκός, ἀφορίζεσθαι.

Συνόδου ζ' κανὼν πβ'.

Συνόδου ξ' κανὼν ζ', θ'.

κς'. Ὅτι οὐ δεῖ ἐπὶ τοῦ ἰθάφους σταυροῦ τύπον κατασκευάζειν· ἀλλ' εἰ καὶ εὐρεθῆη, παντὶ τρόπῳ ἀρᾶνέσθαι τοῦτον, ἀφορίζονται γὰρ οἱ τοῦτο καταδεχόμενοι.

Κανὼν σγ' συνόδου ζ'.

κς'. Ὅτι οὐ δεῖ τοὺς πιστοὺς πρὸ τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας τὸ Πάσχα ἑπιτελεῖν. Οἱ γὰρ τοῦτο ποιοῦντες, εἰ μὲν ἱερωμένοι εἰσὶ, καθαιροῦνται, καὶ ἀτιμάζονται· εἰ δὲ λαϊκοὶ ἀφορίζονται, καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐκβάλλονται.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν ζ'.

Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν α'.

Συνόδου Καρθαγένης κανὼν λδ', να' καὶ σγ'.

κζ'. Ὅτι οὐ δεῖ τινα τῶν πιστῶν τῇ ἑπαύριον τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως Ἐπιλόχεια τῇ παναγίᾳ Θεοτόκῳ ἑπιτελεῖν· ἀλόγιστον γὰρ τὸν ἐκ τῆς Παρθένου θεῖον τόπον ὁμολογοῦμεν. Ὁ δὲ τοῦτο ποιῶν, εἰ μὲν ἱερωμένος ἐστὶ, καθαιρεῖται· εἰ δὲ λαϊκός ἀφορίζεται.

Συνόδου ζ' κανὼν οδ'.

κη'. Ὅτι δεῖ ἐγκρατεῦσθαι πρεσβύτερον, καὶ διάκονον, καὶ ὑποδιάκονον ἀπὸ τῶν ἰδίων γυναικῶν ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν λειτουργιῶν αὐτῶν· οἱ γὰρ μὴ οὕτω ποιοῦντες, καθαιροῦνται. Τοὺς δὲ λοιποὺς κληρικούς οὐ χρὴ ἀναγκάζεσθαι εἰς τοῦτο.

Συνόδου Καρθαγένης κανὼν γ', δ', κς' καὶ ξ'.

Συνόδου ζ' κανὼν ιγ'.

κθ'. Ὅτι οὐ δεῖ ἐν κυριακῇ πόλεως ἐπιχωρίους πρεσβυτέρους προσφέρειν.

Συνόδου Νεοκαισαρείας κανὼν ιγ'.

λ'. Ὅτι οὐ δεῖ καταφρονεῖν τῶν ἐκ πίστεως ἀγάπας ποιοῦντων, καὶ συγκαλοῦντων τοὺς ἀδελφούς· μὴ ποιεῖν δὲ ταύτας ἐν ἑκκλησίᾳ, ἐπεὶ ἀφορίζονται· μήτε δὲ ἀρεῖν μέρη ἐν αὐταῖς· καὶ οἱ ἐξευτελλίζοντες ταύτας, καὶ μὴ κοινωνοῦντες ταῖς κλήσεσιν [κλάσεσιν], ἀναθεματίζονται.

Συνόδου Γαγγρῶν κανὼν ια'.

Συνόδου Λαοδικείας κανὼν κζ', ν' καὶ κη'.

Συνόδου Καρθαγένης μβ'.

Συνόδου ζ' κανὼν οδ'.

λα'. Ὅτι δεῖ τοὺς τῇ ἑκκλησίᾳ προσφεύγοντας ἐλευθέρους τυγχάνειν· αἰτουμένων περὶ τούτων τῶν τῆς ἑκκλησίας προσφύγων καὶ προσοστίας Χριστιανικοτάτους βασιλεῖς.

Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ξδ', πδ'.

λδ'. Ὅτι οὐ δεῖ διδάσκειν λαϊκὴν δημοσίαν, ἐπεὶ ἀφορίζεται ἡμέρας τεσσαράκοντα· οὔτε δὲ λαλεῖν γυναῖκα ἐν ἑκκλησίᾳ· οὔδὲ προσκαθῆσθαι ἐν αὐτῇ· οὔτε εἰς ἅγιον θυσιαστήριον εἰσελθεῖν, ἐκτὸς τοῦ βασιλέως· μέλλοντος προσάξει δῶρα θεῷ· οὔτε δὲ λιτὰς ἐξέσσει ποιεῖν λαϊκοῖς.

Συνόδου Λαοδικείας κανὼν ια', μδ'.

Συνόδου ζ' κανὼν ξθ', ξθ' καὶ ο'.

A autem apud se occultum habet librum eorum qui imagines oppugnant, si quidem sacris operetur, deponatur : si vero laicus sit, segregetur.

Synodi VI canon 82.

Synodi VII canon 7, 9.

25. Crucis figuram super solum non esse effingendam, verum et si reperitur, omni modo ipsam esse abolendam : qui enim hoc recipiunt, excommunicantur.

Synodi VI canon 73.

26. Non oportere fideles ante vernalis æquinoctium Pascha celebrare : qui enim hoc faciunt, si quidem sacris addicti sint, deponuntur, ac dignitate privantur : si vero laici, segregantur, atque ecclesia eiciuntur.

B Sanctorum apostolorum canon 7.

Synodi Antiochenæ canon 1.

Synodi Carthaginiensis canon 34, 51 et 73.

27. Non oportere quemquam fidelium postridie Christi Nativitatis Purificationem sanctissimæ Deiparæ celebrare. Divinum enim Virginis partum purgamentorum expertem confitemur. Qui autem hoc facit, siquidem sacro munere fungatur, deponitur ; laicus vero segregatur.

Synodi VI canon 79.

28. Oportere presbyterum, diaconum et subdiaconum iis diebus officiis suis funguntur, ab uxoribus suis se continere : qui enim non ita faciunt, deiciuntur. Cæteri vero clerici non sunt ad hoc cogendi.

Synodi Carthaginiensis canon 3, 4, 25 et 60.

Synodi VI canon 13.

29. Non oportere ruris presbyteros in ecclesia civitatis offerre.

Synodi Neocæsariensis canon 13.

30. Non esse contempnendos eos qui ex fide agapas faciunt et fratres convocant, eas vero in ecclesia non esse faciendas ; nam qui secus faciunt, excommunicantur ; neque vero partes in ipsis esse tollendas. Qui autem ipsas parvifaciunt, neque vocationibus (F. fractionibus) communicant, a rathemate percutiuntur.

Synodi Gangrensis canon 11.

Synodi Laodicensæ canon 27, 30 et 28.

D Synodi Carthaginens. canon 42.

Synodi VI canon 74.

31. Oportere eos qui ad ecclesiam confugiunt liberos esse : cum ipsorum ecclesiæ perfugarum ipsi etiam Christianissimi imperatores sint protectores.

Synodi Carthagenæ canon 64 et 84.

32. Non oportere laicum publice docere, alioqui excommunicatur diebus quadraginta ; neque vero mulierem in ecclesia loqui, neque præsidere in ea ; neque ad sanctum altare accedere, præter imperatorem munera Deo oblaturum. Neque etiam laicis licet preces facere.

Synodi Laodicensæ canon 11, 41.

Synodi VI canon 64, 69 et 70.

Legis caput. 75.

33. Non oportere intra templorum ambitus res venales proponere : neque facies superfluo cultu ita exornare, ut spectantes ad libidinem petrahere possint : qui enim ita facit, segregatur.

Synodi VI canon 76 et 100.

34. Non oportere citra magnam necessitatem, quæ in itinere inciât, quaecumque jumentum in sacrum templum introducere : verum. neque reuolare in eo, aut inter catechumenos quemquam cum muliere habitantem. Qui enim hæc faciunt, si quidem sacris addicti sint, deponuntur ; si vero laici, excommunicantur.

Synodi VI canon 88 et 97.

35. Oportere primum instruere et docere fidem, deinde baptizare in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, tribus mersionibus, atque ungeri unguento post baptisma : non autem, sicut nonnulli hæretici, in tres principii expertes, aut tres filios, aut tres paraclitos : neque etiam in una mersione in mortem Domini. Qui enim ita faciunt, deponuntur.

Sanctorum apostolorum canon 49 et 50.

Synodi Laodicenæ canon 45, 46, 47 et 48.

Synodi Constantinopolitanæ canon 7 ; et synodi VI canon 78.

36. Oportere etiam parvulos infantes in remissionem peccatorum baptizare, propter adhaerens ipsis peccatum ex Adami prævaricatione. Item quod sancti baptismatis gratia virtutem et auxilium præbet contra peccatum. Qui enim non ita faciunt et dicunt, anathemate percutiuntur.

Synodi Carthagenæ canon 110, 111, 112 et 113.

37. Neminem dicendum esse peccati expertem : qui enim hoc dicit anathemate percellitur.

Synodi Carthagenæ canon 114, 115 et 116.

38. Non oportere eum qui vere baptizatus sit iterum baptizare, neque eos qui ab hæreticis baptizantur, aut eos qui ab impiis inquinati sunt non baptizare : verum neque mortuum baptizare ; qui enim hæc faciunt, gradu moventur. Eos autem qui a schismaticis, iisque qui seorsim ab Ecclesia conventus celebrant baptizantur, suscipere oportet, verum cum exacta et diligenti inquisitione.

Sanctorum apostolorum canon 46, 47 et 68.

Synodi ..... canon 19.

Synodi Carthaginensis canon 18 et 48.

Sancti Basilii canon 1 et 47.

Et Epistola ad sanctum martyrem episcopum Antiochiæ.

39. Baptizandam esse prægnantem quandocumque voluerit. Item ægotantem non esse baptizandum, nisi hoc postulet. Si vero mente captus sit, ac mortis tempore propinquus ejus sanctum baptismum requirit, baptizatur. Similiter etiam qui a demone vexatur, moribundus baptiza-

A Νομικὸν κεφάλαιον σς'.

λγ'. Ὅτι οὐ δεῖ προτιθέναι ὄνια ἐν τοῖς τῶν ἱερῶν περιόδοις· οὕτε ἱστορεῖσθαι πρόσωπα ἐν καλλωπισμῷ δυνάμενα ἔλχειν τοὺς ὀρώντας εἰς ἡθονήν· ὁ γὰρ οὕτω ποιῶν ἀφορίζεται.

Συνόδου ς' κανὼν ος' καὶ ρ'.

λδ'. Ὅτι οὐ δεῖ χωρὶς μεγάλης ἀνάγκης ἐν ὁδοῦ καταλαβούσης τὸ οἰοῦν κτήνος εἰς ἱερὸν ναὸν εἰσάξει· ἀλλ' οὐδὲ καταμένειν ἐν αὐτῷ τινα, ἢ ἐν τοῖς κατηχομένοις τοῦ ναοῦ γυναίκα συναικούντα· οἱ γὰρ ταῦτα ποιοῦντες, εἰ μὲν ἱερωμένοι εἰσὶ, καθαιροῦνται· εἰ δὲ λαϊκοί, ἀφορίζονται.

Συνόδου ς' κανὼν πη' καὶ ιζ'.

λε'. Ὅτι δεῖ πρότερον κατηχηθῆναι, καὶ ἐκδιδάσκειν τὴν πίστιν· εἶτα βαπτίζειν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐν τρισὶ καταδύσεσι· καὶ χρίεσθαι μύρω μετὰ τὴν βάπτισμα· καὶ οὐχ, ὡς τινες τῶν αἰρετικῶν, εἰς τρεῖς ἀνάρχους, ἢ τρεῖς υἱούς, ἢ τρεῖς παρακλήτους· οὕτε μὴν ἐν μιᾷ καταδύσει τῇ εἰς τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου· οἱ γὰρ οὕτω ποιοῦντες καθαιροῦνται.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν μθ' καὶ ν'

Συνόδου Λαοδικείας κανὼν με', μς', μζ' καὶ μη'.

Συνόδου Κωνσταντινουπόλεως κανὼν ς', καὶ συνόδου ς' κανὼν οη'.

λς'. Ὅτι δεῖ καὶ τὰ μικρὰ βρέφη εἰς ἄφρονι ἀμαρτιῶν βαπτίζειν, διὰ τὴν ἐπιχειμένην αὐτοῖς ἀμαρτίαν ἐκ τῆς τοῦ Ἀδὰμ παραβάσεως· καὶ ὅτι ἡ χάρις τοῦ ἁγίου βαπτίσματος δύναμις καὶ βοήθειαν παρέχει πρὸς τὸ μὴ ἀμαρτάνειν. Οἱ γὰρ μὴ οὕτω ποιοῦντες καὶ λέγοντες, ἀναθεματίζονται.

Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ρι', ρια', ριβ' καὶ ριγ'.

λζ'. Ὅτι οὐ δεῖ λέγειν τινὰ ἀναμάρτητον· ὁ γὰρ τοῦτο λέγων ἀναθεματίζεται.

Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ριδ', ριε' καὶ ρις'.

λη'. Ὅτι οὐ δεῖ τὸν κατὰ ἀλήθειαν ἔχοντα βάπτισμα πάλιν ἀναβαπτίζειν· οὕτε μὴν τοὺς παρὰ τῶν αἰρετικῶν βαπτίζομένους, ἢ παρὰ τῶν ἀεθῶν μεμολυσμένους μὴ βαπτίζειν· ἀλλ' οὐδὲ τεθνεῶτα βαπτίζειν· καθαιροῦνται γὰρ οἱ παρὰ ταῦτα ποιοῦντες. Τοὺς δὲ παρὰ τῶν ἀποσχιστῶν, καὶ τῶν τὰς παρασυζαγωγὰς ποιοῦντων βαπτίζομένους δέχεσθαι δεῖ, πλὴν μετὰ δοκιμασίας ἀκριβοῦς.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν μς', μζ' καὶ ξη'.

Συνόδου... κανὼν ιθ'.

Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ιη' καὶ μη'.

Καὶ τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανὼν α' καὶ μς'.

Καὶ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν ἅγιον μάρτυρα ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας.

λθ'. Ὅτι δεῖ βαπτίζεσθαι τὴν κυοφοροῦσαν ὅπως καὶ βούλεται· καὶ ὅτι ὁ ἀσθενῶν οὐ βαπτίζεται, εἰ μὴ ἐπιζητῆι τοῦτο. Εἰ δὲ ἐκφρενῆς γένηται, καὶ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐπιζητοῦσιν οἱ ἰδοῖ αὐτοῦ τὸ ἅγιον βάπτισμα, βαπτίζεται· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ διαμονιζόμενος ἐν τῷ θανάτῳ αὐτοῦ βαπτί-

ζεται ὁμοίως καὶ ὁ ἀμφιβόλος ἔχων εἰ 46a. A tur : item is de quo dubium est an sit baptizatus. πῆσθη.

Συνόδου Νικαίας κανὼν ζ'.

Συνόδου Καρθαγένης κανὼν μς' καὶ υδ', καὶ τοῦ ἁγίου Τιμοθέου κανὼν δ'.

μ'. Ὅτι δεῖ τὸν ἐπίσκοπον χειροτονεῖσθαι ὑπὸ τριῶν, ἢ καὶ ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπιτελείων, λέ' ἐτη ἄγοντα τῇ ἡλικίᾳ. Ψηφίζονται δὲ καὶ κοσμικοὶ, καὶ μοναχοὶ εἰς ἐπισκόπους, ἔχοντες τῷ μητροπολίτῳ τὸ κύρος. Ἐπὶ δὲ ταῖς ἰσῶς γινόμεναις ἀντιλογίαις ἢ τῶν πλείονων ψήφος κρατεῖ πλὴν μετὰ δοκιμασίας πολλῆς αἱ χειροτονίαι γίνονται. Καὶ ὅτι δεῖ τοὺς μέλλοντας χειροτονηθῆναι διαμαρτύρασθαι φυλάττειν τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς κανόνας · καὶ οὐδὲ ἐπιτρέπειν δεῖ τοῖς ὀχλοῖς τὴν ἐπιλογήν. Ὁ δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶν καθαιρεῖται. B

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν α'.

Συνόδου Νικαίας κανὼν δ' καὶ ε'.

Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν ιθ'.

Συνόδου Λαοδικείας κανὼν ε' καὶ ιγ'.

Συνόδου Σάρδεων κανὼν ζ' καὶ ι.

Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ιγ', ιη', μθ' καὶ ν'.

Συνόδου ζ' κανὼν β'.

Συνόδου ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων κανὼν ιζ'.

Νομικὸν κεφάλαιον β', κη', κθ', λ', λα' καὶ λγ'.

μκ'. Ὅτι δεῖ τοὺς πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους, καὶ λοιποὺς κληρικοὺς ὑπὸ ἐνὸς ἐπισκόπου χειροτονεῖσθαι, καὶ μὴ εἶναι τούτους πέρα τοῦ δίοικτος ἀριθμοῦ. Καὶ ὅτι μετὰ δοκιμασίας πολλῆς χειροτονούνται · καὶ ὅτι δεῖ τοὺς μέλλοντας χειροτονεῖσθαι διαμαρτύρασθαι φυλάττειν τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς κανόνας · καὶ τὸ μὴ ἔχειν τινὰ ἀβίπτιστον ἐν τῷ σίκῳ αὐτῶν · καὶ τὸ μὴ εἶναι ἀγράμματόν τινα τούτων, καὶ μὴ κατὰ γένος τὰς χειροτονίας γίνεσθαι, ἀλλὰ κατ' ἄξίαν · τὸν μὲν πρεσβύτερον τριάκοντα ἔνια ἔτων · τὸν δὲ διάκονον κε', καὶ τὸν ὑπεδιάκονον εἴκοσι · τὸν δὲ ἀναγνώστην ἑκτώ. Οἱ γὰρ παρὰ ταῦτα ποιοῦντες καθαιροῦνται.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν β'.

Συνόδου Νικαίας κανὼν ια', ιβ'.

Συνόδου Λαοδικείας κανὼν ιγ'.

Συνόδου Σαρδικῆς κανὼν ι.

Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ις', ιη' καὶ λς'.

Συνόδου ζ' κανὼν ιδ', ιε' καὶ λγ'.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανὼν πη'.

Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου κανὼν δ', ε', ζ' καὶ λγ'.

Νομικὸν κεφάλαιον δ', κ', μθ', μγ', μδ' καὶ μη'. μθ'. Ὅτι δεῖ καταδέχεσθαι τὴν χειροτονίαν καὶ τὴν λειτουργίαν τὸν προδιβαζόμενον εἰς βῆθρον ἐπισκόπου, ἢ πρεσβυτέρου, ἢ διακόνου · καὶ φρονεῖν τοῦ ἐγχειρισθέντος αὐτῷ λαοῦ. Ὁ γὰρ μὴ καταδεχόμενος ἀφορίζεται ἕως ἂν καταδέξηται, ἢ ἕως ἂν ὀρίσῃ περὶ αὐτῷ τι ἢ τελετὰ σύνοδος τῆς ἐπαρχίας.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν λς'.

Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν ιζ'.

Συνόδου Καρθαγένης κανὼν λα'.

μγ'. Ὅτι δεῖ τοὺς χειροτονηθέντες ἐπισκόπους,

Synodi Sphaenae canon 6.

Synodi Carthag. canon 46 et 72; et S. Timothei canon 4.

40. Episcopum a tribus, aut etiam ab omnibus provinciae episcopis, triginta quinque annos natum, esse ordinandum. Eliguntur etiam in episcopos, saeculares et monachi, metropolitani auctoritate confirmati. Ubi vero aequalia fuerint partium studia, plurimum suffragium praevalet: verumtamen cum multa inquisitione ordinationes fiunt. Item oportere ordinandos protestari se divinos et sacros canones servaturos: neque permittenda est plebi electio. Qui autem contra haec facit, deiciatur.

Sanctorum apostolorum canon 1.

Synodi Nicenae canon 4 et 5.

Synodi Antiochenae canon 19.

Synodi Laodicensis canon 5 et 13.

Synodi Sardicensis canon 6 et 10.

Synodi Carthag. canon 13, 18, 49 et 50.

Synodi VII canon 2.

Synodi in templo Sanctorum Apostolorum canon 17.

Legis caput 2, 28, 29, 30, 31 et 35.

41. Presbyteros, diaconos et ceteros clericos ab uno episcopo esse ordinandos, ac non plures quam necesse sit, idque cum multa examinatione. Item ordinandos protestari oportere se divinos sacrosque canones servaturos, ac neminem qui non sit baptizatus, se domi suae habere, nec quemquam horum illitteratum esse, ac non secundum genus, sed secundum meritum ordinationes fieri: presbyterum quidem triginta annos natum, diaconum 25, subdiaconum 20, lectorem vero 8. Qui enim contra haec faciunt, gradu deiciuntur.

Sanctorum apostolorum canon 2.

Synodi Nicenae canon 11, 12.

Synodi Laodicensis canon 13.

Synodi Sardicensis canon 10.

Synodi Carthaginensis canon 16, 18 et 36.

D Synodi VI canon 14, 15 et 33.

Sancti Basilii canon 88.

Sancti Cyrilli canon 4, 5, 6 et 33.

Legis caput 4, 20, 42, 43, 44 et 48.

42. Oportere enim qui ad episcopi aut presbyteri aut diaconi gradum promotus est, ordinem ministeriumque suscipere, sibi que commissi populi curam gerere: quisquis enim non suscipit, segregatur, donec susceperit, vel donec integra ac plena provinciae synodus de ipso aliquid statuerit.

Sanctorum apostolorum canon 36.

Synodi Antiochenae canon 17.

Synodi Carthag. canon 31.

13 Oportere ordinatos episcopos, a sua parocchia

non receptos, citra suam culpam, dignitate sua gaudere, ac munus suum obire, donec perfecta synodus de ipsis statuerit; clerum vero ejus quæ non receperit parocciæ excommunicari.

Sanctorum apostolorum canon 36.

Synodi Antiochenæ canon 18.

44. Oportere etiam ex eunuchis in omni sacro gradu ordinari, si alioqui digni sint, aut ex hominum injuria vel morbo virilia amiserint, vel si forte sic nati sint. Si quis autem propria voluntate excelsus fuerit, in clerum prorsus non admittitur, ut qui sibi ipse manus violentas attulerit. Quin etiam qui sanos castrant, homicidæ sunt: atque idcirco, si quidem sacris initiati sint, deponuntur; si vero laici, segregantur per tres annos.

Sanctorum apostolorum canon 21, 22 et 23.

Synodi Nicænæ canon 1.

Synodi in templo Sanctorum Apostolorum celebratæ 8.

45. Eum qui dignus sit ad episcopatum esse promovendum, licet altero oculo sit privatus, vel cruro debilis; si vero surdus sit aut cæcus omnino, non est promovendus.

Sanctorum apostolorum canon 27 et 78.

46. Non oportere servos ad clerum promoveri, aut monachos fieri, nisi libertate donati sint a dominis suis coram tribus testibus, aut triennium expleverint, ita ut nullus possit eos in servitutem pertrahere. Qui autem contra hæc facit, excommunicationi subjicitur. Qui vero docent eos dominos suos contemnere, atque ab eorum servitute recedere, anathemate feriuntur.

Sanctorum apostolorum canon 82.

Synodi Gangrensis canon 5.

Synodi Calchedonensis canon 4.

Synodi VI canon 85.

Et legis caput 8, 50 et 51.

47. Non oportere episcopum nulli Ecclesiæ ad dictum, vacantem Ecclesiam invadere, citra consensum provinciæ metropolitani atque episcoporum: sin vero, ab Ecclesia ejicitur.

Synodi Antiochenæ canon 16.

48. Non oportere sæcularium magistratum auctoritate quemquam ad sacerdotium pervenire, aut Ecclesiæ regimen suscipere. Deturbantur enim ac segregantur ipsi una cum iis omnibus qui cum ipsis communicant.

Sanctorum apostolorum canon 30.

Synodi Calchedonensis canon 12.

Synodi VII canon 3.

49. Non oportere pecunia dignitatem episcopalem aut sacerdotalem consequi: ipse enim ordinatus et qui ordinavit eum gradu dejiciuntur, atque Ecclesia excluduntur, velut Simon Magus. Non solum autem hi, sed et si qui ejusmodi rebus intervenisse reperti fuerint.

Sanctorum apostolorum canon 29.

Α και μη δεχθέντας υπό τῆς ἰδίας παροικίας, οὐ παρὰ τὴν αὐτῶν αἰτίαν, μετέχειν τῆς τιμῆς, καὶ τῆς λειτουργίας, ἕως ἂν ἡ τελεία σύνοδος ὀρίσῃ περὶ αὐτῶν τὸν δὲ κλῆρον τῆς μὴ δεξαμένης παροικίας ἀφορισθῆναι.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν λς'.

Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν ιη'.

μδ'. Ὅτι δεῖ καὶ ἐξ εὐνοῦχων χειροτονεῖσθαι ἐν παντὶ ἱερατικῷ βαθμῷ, ἐὰν ἄλλως ἄξιοι εἴσιν, ἢ καὶ ἐξ ἐπιηρείας ἀνθρώπων, ἢ προσπεσόντος νοσήματος ἀφηρεθῆσαν τὰ ἀνδρῶν ἢ ἐὰν οὕτως ἰσως ἐγενήθησαν. Εἰ δὲ οἰκεία γνώμη εὐνοουχισθῆ τις, εἰς κλῆρον ὅλως οὐκ ἔρχεται, ὡς αὐτοφρονεῦτης γινώσκων. Ἀλλὰ καὶ οἱ εὐνοουχίζοντες ὑγιαίνοντας φρονεῦσαι εἰσι· καὶ διὰ τοῦτο, εἰ μὲν ἱερωμένοι εἴσι, καθαιροῦνται· εἰ δὲ λαϊκοί, ἀφορίζονται ἐπὶ γ' ἔτη.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν κα', κβ' καὶ κγ'.

Συνόδου Νικαίας κανὼν α'.

Συνόδου ἐν τῷ ναῦ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων γ'.

με'. Ὅτι δεῖ τὸν ἄξιον προάγεσθαι εἰς ἐπίσκοπον, καὶ ἀνάπηρος ἢ τὸν ὀφθαλμῶν, ἢ τὸ σκέλος πεπηγμένος· εἰ δὲ κωφὸς εἴη ἢ τυφλὸς πάντη, μὴ γίνεσθαι.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν κς' καὶ οη'.

μς'. Ὅτι οὐ δεῖ οἰκέτας εἰς κλῆρον προάγεσθαι, ἢ μοναχοῦς γίνεσθαι, εἰ μὴ ἐλευθερωθῶσι παρὰ τῶν ἰδίων δεσποτῶν ἐπὶ τρισὶ μάρτυσιν· ἢ πληρώσουσι τριετίαν μηδεὸς τούτους [ἴσως δυναμένου] εἰς δουλείαν ἔλκεσθαι. Ὁ δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶν, ἀκοινωνησιὰ καθυποβάλλεται. Καὶ οἱ διδάσκοντες δὲ τούτους τῶν ἰδίων κυρίων καταφρονεῖν, καὶ ἀφίστασθαι τῆς δουλείας αὐτῶν, ἀναθεματίζονται.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν πβ'.

Συνόδου Γαγγρῶν κανὼν γ'.

Συνόδου Καλχηδόνας κανὼν δ'.

Συνόδου ς' κανὼν πε'.

Καὶ νομικὸν κεφάλαιον η', ν' καὶ ςα'.

μζ'. Ὅτι οὐ δεῖ σχολάζοντα ἐπίσκοπον σχολάζουσαν Ἐκκλησίαν ἀρπάζειν διχα γνώμης τοῦ κατὰ χώραν μητροπολίτου, καὶ τῶν ἐπισκόπων· εἰ δὲ μὴ, ἀπόδλητος γίνεται τῆς Ἐκκλησίας.

Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν ις'.

μη'. Ὅτι οὐ δεῖ διὰ προστασίας κοσμικῶν ἀρχόντων τινὰ εἰς ἱερωσύνην ἔλθειν, ἢ ἐγκρατῆ Ἐκκλησίας γενέσθαι· καθαιροῦνται γὰρ καὶ ἀφορίζονται καὶ οἱ κοινωνοῦντες αὐτοῖς πάντες.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν λ'.

Συνόδου Καλχηδόνας κανὼν ιβ'.

Συνόδου ζ' κανὼν γ'.

μθ'. Ὅτι οὐ δεῖ διὰ χρημάτων ἀξίας ἐπισκοπῆς ἢ ἱερατικῆς μετασχεῖν· καθαιρεῖται γὰρ καὶ αὐτὸς, καὶ ὁ χειροτονήσας αὐτόν· καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐκκόπτονται, ὡς Σίμων ὁ Μάγος. Οὐ μόνον δὲ οὗτοι, ἀλλὰ καὶ εἰ τινες εὐρεθῶσι μεσιτεύοντες τοῖς τοιοῦτοις.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν κθ'.

Συνόδου Καλχηδόνος κανών κβ'.
 Συνόδου ς' κανών κβ'.
 Συνόδου ζ' κανών ε'.
 Ἐπιστολή τοῦ ἁγίου Ταρασίου.
 Τοῦ ἁγίου Βασιλίου κανών πα'.
 Ἐπιστολή Γενναδίου πατριάρχου.
 Νομικὸν κεφάλαιον β'.
 ν'. Ὅτι οὐ δεῖ τοὺς κατ' ἀλήθειαν χειροτονη-
 θήντας ἐκ δευτέρου χειροτονεῖσθαι· ἐπεὶ καθαι-
 ροῦνται καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ χειροτονούντες αὐτούς.
 Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών η'.
 Συνόδου Καρθαγένης κανών μη'.
 κβ'. Ὅτι οὐ δεῖ τὴν ἐπίσκοπον ἰδίῳ συγγενεῖ χα-
 ρίζμανο ἢ φίλῳ, ἢ ἀντ' αὐτοῦ χειροτονεῖν ἐν βού-
 λεται. Ὁ γὰρ ποιῶν τοῦτο ἀφορίζεται· καὶ ἡ
 κακὴ χειροτονία ἄκυρος μένει.
 Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών ςς'.
 Συνόδου Ἀντιοχείας κανών κγ'.
 κβ'. Ὅτι δεῖ τοὺς ἐξ ἐθνῶν χειροτονεῖσθαι μέλ-
 λοντας μετὰ τὸ βάπτισμα δοκιμάζειν καιρῷ ἁρμο-
 δίῳ, καὶ οὕτω χειροτονεῖν. Οἱ δὲ μὴ οὕτω ποιοῦντες
 καθαιροῦνται.
 Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών π'.
 Συνόδου Ἀγκύρας κανών ιβ'.
 Συνόδου Νικαίας κανών β'.
 Λαοδικείας κανών γ'.
 κγ'. Ὅτι οὐ δεῖ τινὰ ἀπολελυμένως χειροτονεῖσθαι,
 εἰ μὴ ἰδιῶς ἐν ἐκκλησίᾳ ἢ μοναστηρίῳ ἐπικηρύτ-
 τεται· εἰ γὰρ οὕτω χειροτονούμενοι καθαι-
 ροῦνται.
 Συνόδου Καλχηδόνος κανών ς'.
 κδ'. Ὅτι δεῖ τὰ διαφέροντα κληρικοῖς [ἴσ. κλη-
 ρικῶ] τῶ ἐξ ἐσχάτης γενιάς εἰς κληρὸν προαχθῆναι,
 καὶ ἐκ τοῦτου ἐπικτησαμένῳ χωρὶς ἢ ἀγροῦς, ὑπο-
 κείσθαι τῶ ἐξουσιαστικῶ τῆς Ἐκκλησίας.
 Συνόδου Καρθαγένης κανών λζ'.
 κε'. Ὅτι οὐ δεῖ δαιμονῶντα εἰς κληρὸν προάγε-
 σθαι, ἢ τοῖς πιστοῖς συνευχεσθαι, ἢ τοῦ σώματος
 τοῦ Χριστοῦ μεταλαθεῖν συγνάκις, ἀλλὰ διὰ χρέ-
 ος, καὶ τότε ἐὰν μὴ βλασφημῇ. Καθαρισθεὶς
 ἃ τοῦ δαίμονος, ἐὰν ἄλλως ἀξίος ἦ, καθιερω-
 θῆτω.
 Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών οθ'.
 Τοῦ ἁγίου Τιμοθέου κανών γ'.
 κς'. Ὅτι οὐ δεῖ πρεσβυτέρους εἰσεῖναι πρὸ τοῦ
 ἐπισκόπου ἐν τῇ καθέδρᾳ· οὔτε δὲ [ἴ. διακόνους] με-
 ταβιβᾶναι τοῖς ἱερεῦσιν, ἢ πρὸ τοῦ ἐπισκόπου με-
 ταλαθεῖν· ὑπηρέται γὰρ τοῦ ἐπισκόπου εἰσι, τῶν
 ἐκ πρεσβυτέρων ἐλάττους. Καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ κα-
 θίσθαι αὐτοὺς ἁρμόζει ἐν μέσῳ τῶν πρεσβυτέρων·
 καὶ τοῦ· διακόνους δὲ παρὰ τῶν λοιπῶν κληρικῶν
 ὁμοίως τιμᾶσθαι προσήκει.
 Συνόδου Νικαίας κανών ιη'.
 Συνόδου Λαοδικείας κανών κ' καὶ κς'.
 Συνόδου ς' κανών ζ':
 κς'. Ὅτι δεῖ ἐκδίκους ἀπὸ τοῦ βασιλέως αἰτῆσαι
 κατὰ τῆς τοῦ πλησίου τυραννίδος, ἐξ ἐπιλογῆς τῶν
 ἁρχιερέων, διὰ τὴν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν πενήτων

- A Synodi Calchedonensis canon 22.
 Synodi VI canon 22.
 Synodi VII canon 5.
 Epistoli sancti Tarasii.
 Sancti Basilii canon 85.
 Epistola Gennadii patriarchæ.
 Legis caput 2.
 50. Non oportere vere ordinatos denuo ordinari.
 Siquidem deponuntur tum ipsi, tum etiam ii qui
 ipsos ordinant.
 Sanctorum apostolorum canon 68.
 Synodi Carthaginiensis canon 48.
 51. Non oportere episcopum consanguineo suo
 aut amico gratificari, aut in suum locum quem-
 cumque velit ordinare. Qui enim hoc facit ex-
 communicatur, atque ejusmodi ordinatio manet
 irrita.
 Sanctorum apostolorum canon 76.
 Synodi Antiochenæ canon 23.
 52. Eos qui ex gentilibus ordinandi sunt, post
 baptismum congruo tempore probandos esse, sicque
 ordinandos. Qui autem non ita faciunt, depo-
 nuntur.
 Sanctorum apostolorum canon 80.
 Synodi Ancyranæ canon 12.
 Synodi Nicænæ canon 2.
 Laodicensæ canon 3.
 53. Non oportere quemquam absolute ordinari,
 nisi seorsim in ecclesia aut monasterio denuntiatur.
 Qui enim ita ordinantur deponuntur.
 Synodi Calchedonensis canon 6.
 54. Oportere ea quæ pertinent ad clericum ex
 extrema paupertate ad clerum provecium, qui que
 ex hoc prædia et agros acquisivit, Ecclesiæ pote-
 stati subjici.
 Synodi Carthaginiensis canon 37.
 55. Dæmoniacum non debere ad clerum pro-
 vehi, aut cum fidelibus orare, aut corporis Christi
 crebro participem fieri, sed post longum intervallum,
 ac tum si non blasphemet. Cum vero a dæmone
 mundatus fuerit, si aliqui dignus sit, conse-
 cretur.
 D Sanctorum apostolorum canon 79.
 Sancti Timothei canon 3.
 56. Non oportere presbyteros ante episcopum
 in cathedram ingredi, neque diaconos sacerdoti-
 bus communionem dare, aut ipsam ante episco-
 pum sumere: ministri enim sunt episcopi, pres-
 byteris vero inferiores. Atque idcirco neque sedere
 ipsos convenit in medio presbyterorum: diaconos
 vero a reliquis clericis similiter etiam honorari
 convenit.
 Synodi Nicænæ canon 18.
 Synodi Laodicensæ canon 20 et 56.
 Synodi VI canon 7.
 57. Oportere vindices ab imperatore petere con-
 tra proximi tyrannidem, ex episcoporum electione,
 propter ecclesiarum et pauperum oppressionem.

non receptos, citra suam culpam, dignitate sua gaudere, ac munus suum obire, donec perfecta synodus de ipsis statuerit; clerum vero ejus quæ non receperit parociæ excommunicari.

Sanctorum apostolorum canon 36.

Synodi Antiochenæ canon 18.

44. Oportere etiam ex eunuchis in omni sacro gradu ordinari, si alioqui digni sint, aut ex hominum injuria vel morbo virilia amiserint, vel si forte sic nati sint. Si quis autem propria voluntate excertus fuerit, in clerum prorsus non admittitur, ut qui sibi ipse manus violentas attulerit. Qui etiam qui sanos castrant, homicidæ sunt: atque idcirco, si quidem sacris initiati sint, deponuntur; si vero laici, segregantur per tres annos.

Sanctorum apostolorum canon 21, 22 et 23.

Synodi Nicenæ canon 1.

Synodi in templo Sanctorum Apostolorum celebratæ 8.

45. Eum qui dignus sit ad episcopatum esse promovendum, licet altero oculo sit privatus, vel cruro debilis; si vero surdus sit aut cæcus omnino, non est promovendus.

Sanctorum apostolorum canon 27 et 78.

46. Non oportere servos ad clerum promoveri, aut monachos fieri, nisi libertate donati sint a dominis suis coram tribus testibus, aut triennium expleverint, ita ut nullus possit eos in servitute pertrahere. Qui autem contra hæc facit, excommunicationi subjicitur. Qui vero docent eos dominos suos contemnere, atque ab eorum servitute recedere, anathemate feriuntur.

Sanctorum apostolorum canon 82.

Synodi Gangrensis canon 5.

Synodi Chalcedonenensis canon 4.

Synodi VI canon 85.

Et legis caput 8, 50 et 51.

47. Non oportere episcopum nulli Ecclesiæ ad dictum, vacantem Ecclesiam invadere, citra consensus provincie metropolitanæ atque episcoporum: sin vero, ab Ecclesia ejicitur.

Synodi Antiochenæ canon 16.

48. Non oportere sæcularium magistratum auctoritate quemquam ad sacerdotium pervenire, aut Ecclesiæ regimen suscipere. Deturbantur enim ac segregantur ipsi una cum iis omnibus qui cum ipsis communicant.

Sanctorum apostolorum canon 30.

Synodi Chalcedonenensis canon 12.

Synodi VII canon 3.

49. Non oportere pecunia dignitatem episcopalem aut sacerdotalem consequi: ipse enim ordinatus et qui ordinavit eum gradu dejiciuntur, atque Ecclesia excinduntur, velut Simon Magnus. Non solum autem hi, sed et si qui ejusmodi rebus intervenisse reperti fuerint.

Sanctorum apostolorum canon 29.

καὶ μὴ δεχθέντας ὑπὸ τῆς ἰδίας παροικίας, οὐ παρὰ τὴν ἑαυτῶν αἰτίαν, μετέχειν τῆς τιμῆς, καὶ τῆς λειτουργίας, ἕως ἂν ἡ τελευταία σύνοδος ὀρίσῃ περὶ αὐτῶν τὸν δὲ κληρὸν τῆς μὴ δεξαμένης παροικίας ἀφορισθῆναι.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν λς'.

Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν ιη'.

μδ'. Ὅτι δεῖ καὶ ἐξ εὐνούχων χειροτονεῖσθαι ἐν παντὶ ἱερατικῷ βαθμῷ, ἐὰν ἄλλως ἀξιοὶ εἰσιν, ἢ καὶ ἐξ ἐπηρείας ἀνθρώπων, ἢ προσπεσόντος νοσήματος ἀφηρέθησαν τὰ ἐνδρῶν ἢ ἐὰν οὕτως ἰσως ἐγενηθῆσαν. Εἰ δὲ οικεῖα γνῶμη εὐνοουχισθῆ τις, εἰς κληρὸν ὅλως οὐκ ἔρχεται, ὡς αὐτοφονευτῆς γινώσκων. Ἀλλὰ καὶ οἱ εὐνοουχίζοντες ὑγιαίνοντας φρονεῖται εἰσι· καὶ διὰ τοῦτο, εἰ μὲν ἰερῶμένοι εἰσι, καθαιροῦνται· εἰ δὲ λαϊκοὶ, ἀφορίζονται ἐπὶ γ' ἔτη.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν κα', κβ' καὶ κγ'.

Συνόδου Νικαίας κανὼν α'.

Συνόδου ἐν τῷ ναφῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων η'.

με'. Ὅτι δεῖ τὸν δέξιον προάγεσθαι εἰς ἐπίσκοπον, κἂν ἀνάπηρος ἢ τὸν ὀφθαλμὸν, ἢ τὸ σκέλος πεπληγμένος· εἰ δὲ κωφὸς εἴη ἢ τυφλὸς πάντη, μὴ γίνεσθαι.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν κς' καὶ οη'.

μς'. Ὅτι οὐ δεῖ οικέτας εἰς κληρὸν προάγεσθαι, ἢ μοναχοὺς γίνεσθαι, εἰ μὴ ἐλευθερωθῶσι παρὰ τῶν ἰδίων δεσποτῶν ἐπὶ τρισὶ μάρτυσιν· ἢ πληρώσουσι τριετίαν μηδεὸς τούτους [fors. δυναμένου] εἰς δουλείαν ἔλκεσθαι. Ὁ δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶν, ἀκοινωνησίᾳ καθυποβάλλεται. Καὶ οἱ διδάσκοντες δὲ τούτους τῶν ἰδίων κυρίων καταφρονεῖν, καὶ ἀφίστασθαι τῆς δουλείας αὐτῶν, ἀναθεματίζονται.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν πβ'.

Συνόδου Γαγγρῶν κανὼν γ'.

Συνόδου Καλχηδόνας κανὼν δ'.

Συνόδου ς' κανὼν πε'.

Καὶ νομικὸν κεφάλαιον η', ν' καὶ γα'.

μζ'. Ὅτι οὐ δεῖ σχολάζοντα ἐπίσκοπον σχολάζουσαν Ἐκκλησίαν ἀρπάζειν διχα γνώμης τοῦ κατὰ χώραν μητροπολίτου, καὶ τῶν ἐπισκόπων· εἰ δὲ μὴ, ἀπόβλητος γίνεται τῆς Ἐκκλησίας.

Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν ις'.

μη'. Ὅτι οὐ δεῖ διὰ προστασίας κοσμικῶν ἀρχόντων τινα εἰς ἱερωσύνην ἔλθειν, ἢ ἐγκρατῆ Ἐκκλησίας γενέσθαι· καθαιροῦνται γὰρ καὶ ἀφορίζονται καὶ οἱ κοινωνοῦντες αὐτοῖς πάντες.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν λ'.

Συνόδου Καλχηδόνας κανὼν ιβ'.

Συνόδου ς' κανὼν γ'.

μθ'. Ὅτι οὐ δεῖ διὰ χρημάτων ἀξίας ἐπισκοπῆς ἢ ἱερατικῆς μετασχεῖν· καθαιρεῖται γὰρ καὶ αὐτὸς, καὶ ὁ χειροτονήσας αὐτόν· καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐκκόπτονται, ὡς Σίμων ὁ Μάγος. Οὐ μόνον δὲ οὗτοι, ἀλλὰ καὶ εἰ τινες εὐρεθῶσι μεσιτεύοντες τοῖς τοιοῦτοις.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν κθ'.

Συνόδου Καλχηδόνος κανών κβ'.
 Συνόδου ς' κανών κβ'.
 Συνόδου ζ' κανών ε'.
 Ἐπιστολή τοῦ ἁγίου Ταρασίου.
 Τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανών πα'.
 Ἐπιστολή Γενναδίου πατριάρχου.
 Νομικὴν κεφάλαιον β'.
 ν'. Ὅτι οὐ δεῖ τοὺς κατ' ἀλήθειαν χειροτονη-
 θήντας ἐκ δευτέρου χειροτονεῖσθαι· ἐπεὶ καθαι-
 ροῦνται καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ χειροτονοῦντες αὐτούς.
 Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών ξη'.
 Συνόδου Καρθαγένης κανών μη'.
 κα'. Ὅτι οὐ δεῖ τὴν ἐπίσκοπον ἰδίῳ συγγενεῖ χα-
 ριζόμενον ἢ φίλῳ, ἢ ἀνε' αὐτοῦ χειροτονεῖν ἐν βου-
 λεται. Ὁ γὰρ ποιῶν τοῦτο ἀφορίζεται· καὶ ἡ
 ἐκείνη χειροτονία ἄκυρος μένει.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών ος'.
 Συνόδου Ἀντιοχείας κανών κγ'.
 νβ'. Ὅτι δεῖ τοὺς ἐξ ἐθνῶν χειροτονεῖσθαι μέλ-
 λοντας μετὰ τὸ βάπτισμα δοκιμάζειν καιρῷ ἁρμο-
 δίῳ, καὶ οὕτω χειροτονεῖν. Οἱ δὲ μὴ οὕτω ποιοῦντες
 καθαιροῦνται.
 Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών π'.
 Συνόδου Ἀγκύρας κανών ιβ'.
 Συνόδου Νικαίας κανών β'.
 Λαοδικείας κανών γ'.
 νγ'. Ὅτι οὐ δεῖ τινα ἀπολειμμένων χειροτονεῖσθαι,
 εἰ μὴ ἰδικῶς ἐν ἐκκλησίᾳ ἢ μοναστηρίῳ ἐπικηρύτ-
 τειτο· εἰ γὰρ οὕτω χειροτονοῦμενοι καθαι-
 ροῦνται.

Συνόδου Καλχηδόνος κανών ς'.
 νδ'. Ὅτι δεῖ τὰ διαφέροντα κληρικοῖς [Ἰσ. κλη-
 ρικῆ] τῷ ἐξ ἐσχάτης γενιάς· εἰς κλῆρον προαχθέντι,
 καὶ ἐκ τούτου ἐπικτησαμένη χωρὶς ἢ ἀγροῦς, ὑπο-
 κείσθαι τῷ ἐξουσιασμῷ τῆς Ἐκκλησίας.
 Συνόδου Καρθαγένης κανών λζ'.
 νε'. Ὅτι οὐ δεῖ δαιμονώντα εἰς κλῆρον προάγε-
 σθαι, ἢ τοῖς πιστοῖς συνεχεῖσθαι, ἢ τοῦ σώματος
 τοῦ Χριστοῦ μεταλαβεῖν συχνάκις, ἀλλὰ διὰ χρό-
 νου, καὶ τότε ἐὰν μὴ βλασφημῇ. Καθαρισθεὶς
 ἰὲ τοῦ δαίμονος, ἐὰν ἄλλως ἄξιός ᾖ, καθιερω-
 θήτω.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών οθ'.
 Τοῦ ἁγίου Τιμοθέου κανών γ'.
 νς'. Ὅτι οὐ δεῖ πρεσβυτέρους εἰσεῖναι πρὸ τοῦ
 ἐπισκόπου ἐν τῇ καθέδρᾳ· οὐτε δὲ [ἴ. διακόνους] με-
 ταβιβῆναι τοῖς ἱερεῦσιν, ἢ πρὸ τοῦ ἐπισκόπου με-
 ταλαχεῖν· ὑπερέται γὰρ τοῦ ἐπισκόπου εἰσι, τῶν
 δὲ πρεσβυτέρων ἐλάττους. Καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ κα-
 θῆσθαι αὐτοὺς ἀρμόζει ἐν μέσῳ τῶν πρεσβυτέρων·
 καὶ τοὺς διακόνους δὲ παρὰ τῶν λοιπῶν κληρικῶν
 ὁμοίως τιμᾶσθαι προσήκει.

Συνόδου Νικαίας κανών ιη'.
 Συνόδου Λαοδικείας κανών κ' καὶ νς'.
 Συνόδου ς' κανών ζ'.
 νζ'. Ὅτι δεῖ ἐκδικίου· ἀπὸ τοῦ βασιλέως αἰτήσαι
 κατὰ τῆς τοῦ πλησίου τυραννίδος, ἐξ ἐπιλογῆς τῶν
 ἀρχιερέων, διὰ τὴν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν πονητῶν

A Synodi Calchedonensis canon 22.
 Synodi VI canon 22.
 Synodi VII canon 5.
 Epistoli sancti Tarasii.
 Sancti Basilii canon 85.
 Epistola Gennadii patriarchæ.
 Legis caput 2.
 50. Non oportere vere ordinatos denuo ordinari.
 Siquidem deponuntur tum ipsi, tum etiam li qui
 ipsos ordinant.
 Sanctorum apostolorum canon 68.
 Synodi Carthaginiensis canon 48.
 51. Non oportere episcopum consanguineo suo
 aut amico gratificari, aut in suum locum quem-
 cumque velit ordinare. Qui enim hoc facit ex-
 communicatur, atque ejusmodi ordinatio manet
 irrita.

Sanctorum apostolorum canon 76.
 Synodi Antiochenæ canon 23.
 52. Eos qui ex gentilibus ordinandi sunt, post
 baptismum congruo tempore probandos esse, sicque
 ordinandos. Qui autem non ita faciunt, depo-
 nuntur.
 Sanctorum apostolorum canon 80.
 Synodi Ancyranæ canon 12.
 Synodi Nicænæ canon 2.
 Laodicenæ canon 3.
 53. Non oportere quemquam absolute ordinari,
 nisi seorsim in ecclesia aut monasterio denuntiatur.
 C Qui enim ita ordinantur deponuntur.

Synodi Calchedonensis canon 6.
 54. Oportere ea quæ pertinent ad clericum ex
 extrema paupertate ad clerum provecum, quique
 ex hoc prædia et agros acquisivit, Ecclesiæ pote-
 stati subjici.
 Synodi Carthaginiensis canon 37.
 55. Dæmoniacum non debere ad clerum pro-
 vehi, aut cum fidelibus orare, aut corporis Christi
 crebro participem fieri, sed post longum intervallum,
 ac tum si non blasphemet. Cum vero a demone
 mundatus fuerit, si alioqui dignus sit, conse-
 cratur.

D Sanctorum apostolorum canon 79.
 Sancti Timothei canon 3.
 56. Non oportere presbyteros ante episcopum
 in cathedram ingredi, neque diaconos sacerdoti-
 bus communionem dare, aut ipsam ante episco-
 pum sumere: ministri enim sunt episcopi, pres-
 byteris vero inferiores. Atque idcirco neque sedere
 ipsos convenit in medio presbyterorum: diaconos
 vero a reliquis clericis similiter etiam honorari
 convenit.

Synodi Nicænæ canon 13.
 Synodi Laodicenæ canon 20 et 56.
 Synodi VI canon 7.
 57. Oportere vindictes ab imperatore petere con-
 tra proximi tyrannidem, ex episcoporum electione,
 propter ecclesiarum et pauperum oppressionem.

Item non oportere facerantem agricole, illius agrum detinere.

Synodi Carthaginiensis canon 75 et 97.

Ei legis caput 21.

58. Non oportere sacris addictos sericis vestibus indui, aut unguento ungi; segregantur enim qui hoc faciunt.

Synodi VI canon 27.

Synodi VII canon 16.

69. Oportere episcopos et presbyteros non reglere populum sibi subditum, ac ultra sex menses a sua Ecclesia abesse. Qui enim sic faciunt deiciuntur.

Sanctorum Apostolorum canon 58.

Synodi Carthaginiensis canon 71, 121 et 123.

Synodi in templo Sanctorum Apostolorum celebratæ can. 16.

60. Oportere episcopos et presbyteros egentibus sibi subditis necessaria ad vitam suppeditare: qui enim non ita faciunt deponuntur.

Sanctorum apostolorum canon 59.

61. Non oportere chorepiscopos ordinare presbyterum et diaconum, sed tantum subdiaconos, lectores et exorcistas: item circuitores potius quam chorepiscopos esse constituendos.

Synodi Ancyranæ canon 13.

Synodi Neocæsariensis canon 13.

Synodi Antiochenæ canon 10.

Synodi Laodicenæ canon 57.

Sancti Basilii canon 82.

62. Oportere eos qui propter Barbarorum incurSIONEM, aut aliam necessitatem et vim non possunt abire, aut esse in suis Ecclesiis, sine præiudicio versari atque operari in aliis diocæsis, donec pace fruatur eorum Ecclesia, ad quam tunc licet inviti revertentur. Nisi enim discesserint, segregantur; similiter etiam episcopi qui ipsos detinent.

Synodi Calchedonensis canon 20.

Synodi VI canon 18 et 37.

63. Oportere eos qui ad mortem ægrotant, atque excommunicationi subjacent, protestari se corporis Domini participes fieri cupere: si vero hoc facio a morte revocati fuerint, rursus excommunicantur.

Synodi Nicænæ canon 13.

Sancti Gregorii Nysseni canon 5.

64. Oportere pubertatis tempore lectores rogare, velintne conjuges ducere, a continentiam profiteri. Nam post diaconi ordinationem nuptias inire non licet. Si vero hoc permiserit episcopus, hic et ille deponuntur; similiter etiam diaconus et presbyter.

Synodi Carthaginiensis canon 16.

Synodi VI canon 6.

Legis caput 45 et 46.

65. Oportere sacris initiatos, contentes se ante ordinationem peccasse, ab officio deijci, in reliquis remanentes, siquidem probi sint: ita ut iis qui eos

κάρωσιν· καὶ ὅτι μὴ εἶν τὴν δανίζοντα γεωργῶν κρατεῖν τὴν ἐκείνου γῆν.

Συνόδου Καρθαγίνης κανὼν ος' καὶ 15'.

Καὶ νομικὸν κεφάλαιον κα'.

νη'. Ὅτι οὐ δεῖ ἐσθῆτα ἐκ σθηρικῶν ὑφασμάτων ἱερωμένους ἀμφιένυσθαι, ἢ μύρω χρίσθαι· ἀφορίζονται γὰρ οἱ τοῦτο ποιοῦντες.

Συνόδου ζ' κανὼν κζ'.

Συνόδου ζ' κανὼν ις'.

νθ'. Ὅτι δεῖ τοὺς ἐπίσκοπους καὶ πρεσβυτέρους μὴ ἀμελεῖν τοῦ ὑποκειμένου αὐτοῖς λαοῦ, καὶ ὑπὲρ τὸ ἐξάμηνον τῆς οικίας ἀφίστασθαι Ἐκκλησίας· οἱ γὰρ οὕτω ποιοῦντες καθαιροῦνται.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν νη'.

Συνόδου Καρθαγίνης κανὼν οα', ρκα', ρκγ'.

Συνόδου ἐν τῷ ναῶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων κανὼν ις'.

ξ'. Ὅτι δεῖ τοὺς ἐπίσκοπους, καὶ πρεσβυτέρους ἐπιχορηγεῖν τοῖς ἐνδέσει τῶν ὑποκειμένων αὐτοῖς τὰ δεόντα τῶν χρειωδῶν· οἱ γὰρ μὴ οὕτω ποιοῦντες καθαιροῦνται.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν νθ'.

ξα'. Ὅτι οὐ δεῖ χωρεπισκόπους χειροτονεῖν πρεσβύτερον καὶ διάκονον, ἀλλ' ἢ μόνον ὑποδιακόνους, ἀναγνώστας, καὶ ἐξορκιστάς· καὶ ὅτι περιοδευτὰς μᾶλλον ἢ χωρεπισκόπους δεῖ ποιεῖν.

Συνόδου Ἀγκύρας κανὼν ιγ'.

Συνόδου Νεοκαισαρείας κανὼν ιγ'.

Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν ι'.

Συνόδου Λαοδικείας κανὼν νζ'.

C

Καὶ τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανὼν πβ'.

ξβ'. Ὅτι οὐ δεῖ τοὺς δι' ἔφοδον βαρβαρικὴν, ἢ δι' ἑτέραν ἀνάγκην καὶ βίαν μὴ δυναμένους ἀπελθεῖν, ἢ εἶναι ἐν ταῖς οἰκείαις Ἐκκλησίαις, ἀποκριματίστως εἶναι τε καὶ ἐνεργεῖν ἐν ἑτέροις ἐνορταῖς. ἄχρισ ἂν ἐν εἰρήνῃ γένηται ἢ αὐτῶν Ἐκκλησία, ἐν ἢ καλινδρομήσουσιν οἱ τοιοῦτοι τότε κἂν μὴ θέλωσιν· εἰ γὰρ μὴ ἀπέλθωσιν, ἀφορίζονται· ὁμοίως καὶ οἱ κατέχοντες αὐτοὺς ἐπίσκοποι.

Συνόδου Καλχηδόνας κανὼν κ'.

Συνόδου ζ' κανὼν ιη' καὶ λζ'.

ξγ'. Ὅτι δεῖ τοὺς πρὸς θάνατον νοσοῦντας, καὶ ἐν ἀφορισμῷ ὄντας, διαμαρτύρασθαι μεταλαβεῖν τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου· εἰ δὲ τοῦτου γενομένου τοῦ θανάτου ἀνακληθῶσιν, αὐτοὶς ἀφορίζονται.

Συνόδου Νικαίας κανὼν ιγ'.

Καὶ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης κανὼν ε'.

ξδ'. Ὅτι δεῖ ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἡθῆς ἀπαιτεῖν ἀναγνώστας συμβίους ἄγεσθαι, ἢ ἐγκράτειαν ὁμολογεῖν. Μετὰ γὰρ τὴν τοῦ διακόνου χειροτονίαν οὐκ ἔξεστιν εἰς γάμον ἐλθεῖν. Εἰ δὲ προτρέψει τοῦτο ὁ ἐπίσκοπος, καθαιρεῖται καὶ οὗτος κἀκείνος· ὁμοίως δὲ καὶ διάκονος, καὶ πρεσβύτερος.

Συνόδου Καρθαγίνης κανὼν ις'.

Συνόδου ζ' κανὼν ζ'.

Καὶ νομικὸν κεφάλαιον με' καὶ μς'.

ξε'. Ὅτι δεῖ τοὺς ὁμολογοῦντας τῶν ἱερωμένων πρὸ τῆς χειροτονίας ἡμαρτηκέναι, καθαιρεῖσθαι τῆς λειτουργίας ἐν τοῖς λοιποῖς μέγοντας, εἰ γε

71. Oportere episcopum in subditas sibi animas A potestatem habere, rerumque Ecclesie curam gerere cum Dei timore, ac non eas sibi vendicare, aut sanguine sibi conjunctis largiri, sed pauperibus subministrare, tanquam harum rationem Deo redditurus. Veruntamen per presbyteros et diaconos ipsas distribuere debet pro sua potestate, uno ex ipsis dispensatore constituto, ac non per personas sibi sanguine conjunctas. Si vero ipse fortasse nolit habere dispensatorem, licet provincie primati œconomum designare. Ipsum autem episcopum ex his rebus ea quæ sibi et fratribus apud ipsum hospitii nomine commorantibus sunt necessaria sumere oportet. Qui vero hæc non servat, obnoxius erit synodo, pœnæ subjectus: licentia cui libet volenti data, si quid horum violari viderit, id imperatori indicandi.

Sanctorum apostolorum canon 38 et 41.

Synodi Antiochenæ canon 25.

Synodi Calchedonenensis canon 26.

Synodi VII canon 11.

Theophili Alexandrini canon 10 et 11.

Sancti Cyrilli canon 2.

Legis caput 20, 60 et 61.

72. Oportere civitates per litteras imperiales metropolis nomine ornatas ipso honore frui: antiquas vero metropoles in hisdem locis existentes nullum propriorum jurium inde detrimentum pati.

Synodi Calchedonenensis canon 12 et 17.

Synodi VI canon 35.

73. Oportere episcopos injuste expulsos, in alias provincias suscipi, atque ipsis omnimode succurri manumque porrigi: donec injuria ipsis illata vindicata fuerit.

Synodi Sardicensis canon 17.

74. Oportere patriarchas pacifice inter se agere atque honorari pro eo quem obtinent gradu, nec non et metropolitanos atque episcopos; neque quidquam facere eos qui ipsorum diocesis subditi sunt, absque ipsorum consensu: neque ipsos etiam quidquam agere citra omnium sententiam.

Sanctorum apostolorum canon 34.

Nicænae synodi canon 6 et 7.

Synodi Antiochenæ canon 9.

Synodi Constantinopolitanæ canon 2 et 3.

Synodi Ephesinæ canon 10.

Synodi Calchedonenensis canon 8 et 28.

Synodi Carthaginiensis canon 17, 39, 55, 86 et 101.

Synodi VI canon 36 et 39.

Synodi in templo Sanctæ Sophiæ celebratæ canon 1.

Legis caput 22.

75. Clericum in alienam parœcliam sine consensu ipsius episcopi non esse recipiendum: alioquin excommunicatur tum qui recipit tum qui receptus est. Si autem perseveret ipsum detinere, ipse gradu deiciatur: neque vero ei qui ab alio excom-

ca'. 'Ότι δεῖ τὸν ἐπίσκοπον ἐξουσίαν ἔχειν τῶν ὑποκειμένων αὐτῷ ψυχῶν, καὶ φροντίζειν τῶν τῆς Ἐκκλησίας πραγμάτων μετὰ φόβου Θεοῦ, καὶ μὴ σφετερίζεσθαι ταῦτα, ἢ συγγενέσι χαρίζεσθαι, ἀλλὰ πένησιν ἐπιχορηγίεσθαι, ὡς μέλλων λόγον ἀποδοῦναι περὶ αὐτῶν τῷ Θεῷ· πλὴν ἀλλὰ διὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ταῦτα διανέμειν κατὰ τὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν, ἕνα ἐξ αὐτῶν ἐχόντος οἰκονόμον, καὶ οὐχὶ διὰ συγγενῶν αὐτοῦ προσώπων. Εἰ δ' αὐτὸς ἴσως μὴ θέλοι ἔχειν οἰκονόμον, ἐξεστὶ τῷ τῆς ἐπαρχίας πρωτεύοντι προβάλλεσθαι ἐξ ἀπαντος οἰκονόμον. Αὐτὸν δὲ τὸν ἐπίσκοπον διοικεῖσθαι ἐξ αὐτῶν εἰς τὰς ἀναγκαίας χρεῖς καὶ μόνον, καὶ τῶν παρ' αὐτῷ ἐπιξενουμένων ἀδελφῶν. Ὁ δὲ μὴ ταῦτα τηρῶν ἐνοχος ἔσται τῇ συνόδῳ, ὑποκείμενος ἐπιτιμῇ· ἀδείας οὐσης παντὶ τῷ βουλομένῳ, εἴ τι τούτων παραβαίνόμενον ᾖσι, μνησείν τῷ βασιλεῖ.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν λη' καὶ μα'.

Καὶ συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν κε'.

Συνόδου Καλχηδόνας κανὼν κς'.

Συνόδου ζ' κανὼν ια'.

Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας κανὼν ι' καὶ ια'.

Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου κανὼν β'.

Νομικὸν κεφάλαιον κ', ε' καὶ εα'.

οβ'. 'Ότι δεῖ τὰς διὰ γραμμάτων βασιλικῶν τιμηθείσας πόλεις ἐπ' ὀνόματι μητροπόλεως ἔχειν τὴν τιμὴν· τὰς δὲ ἀρχαίας μητροπόλεις τὰς ἐν ταῖς αὐταῖς τοποθεσίαις οὐσας, μὴ καταβάλλεσθαι ὑπ' αὐτῶν ἐν τοῖς ἰδίοις δικαίοις.

C Συνόδου Καλχηδόνας κανὼν ιβ' καὶ ιζ'.

Καὶ συνόδου ζ' κανὼν λς'.

ογ'. 'Ότι δεῖ τοὺς ἀδίκως ἐλαυνομένους ἐπισκόπους δέχεσθαι ἐν ἐτέροις ἐνορίαις, καὶ ἀντιλαμβάνεσθαι παντοίως καὶ χειραγωγίεσθαι, ἄχρις ἂν ἡ ἐπὶ αὐτοῖς γένηται ἐκδίχσις.

Συνόδου Σαρδικίης κανὼν ις'.

οδ'. 'Ότι δεῖ εἰρηνεύειν μετ' ἀλλήλων τοὺς patriarchas, καὶ τιμᾶσθαι αὐτοὺς κατὰ τὴν ἀπονεμηθεῖσαν τάξιν. Καὶ μὴν καὶ τοὺς μητροπολίτας καὶ ἐπισκόπους μὴδὲν τι ποιεῖν τοὺς ὑπὸ τὰς ἐνορίας αὐτῶν, χωρὶς γνώμης τῶν αὐτῶν· μήτ' αὐτοὺς τι ποιεῖν χωρὶς τῆς πάντων γνώμης.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν λδ'.

Συνόδου Νικαίας κανὼν ς' καὶ ζ'.

D Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν θ'.

Συνόδου Κωνσταντινουπόλεως κανὼν β' καὶ γ'.

Συνόδου Ἐφέσου κανὼν ι'.

Συνόδου Καλχηδόνας κανὼν η' καὶ κη'.

Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ιζ', λθ', νε', πς' καὶ ρα'.

Συνόδου ς' κανὼν λς' καὶ λθ'.

Συνόδου ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀγίας Σοφίας κανὼν α'.

Καὶ νομικὸν κεφάλαιον κβ'.

οε'. 'Ότι οὐ δεῖ ἀνευ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ δεχθῆναι κληρικὸν ἐν ἐτέρῃ παροικίᾳ· ἐπεὶ ἀφορίζεται καὶ ὁ δεξάμενος, καὶ ὁ δεχθεὶς. Εἰ δὲ ἐπιμένον καταέχωρῃ αὐτὸν, καθαιρεῖσθω καὶ αὐτός· οὕτε δὲ συγχωρήσει ἕτερος τῷ ὑπ' ἐτέρου ἀφορισθέντι, εἰ

ἢ ἂν κατὰ συγκυρίαν τελευτήσῃ ὁ ἀφορισμὸς αὐτόν. **A** municatus fuerit alius ventam dabit, nisi forte is qui excommunicavit, obierit.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων ιβ', ιγ', ιδ', ιε', ιη', ιθ'.

Sanctorum apostolorum canon 12, 13, 15, 16, 18 et 19.

Συνόδου Καρθαγένης κανὼν νδ' καὶ ιε'.

Synodi Carthaginiensis canon 54 et 90.

Συνόδου ς' κανὼν ιθ'.

Synodi VI canon 19.

Συνόδου ζ' κανὼν ι'.

Synodi VII canon 10.

Συνόδου ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας κανὼν α'.

Synodi in templo Sanctæ Sophiæ habitæ canon 1.

ες'. Ὅτι οὐ δεῖ ἐπίσκοπον ἐπιτηδῆν τῇ μὴ ὑποκειμένη αὐτῷ παροικίᾳ, ἢ παντελῶς, ἢ κατὰ καιρὸν, κἢ ὅπῃ πλείονων ἀναγκάζηται: εἰ μὴ ποτε δι' εὐλογητοῦ αἰτίαν· καὶ οὕτως οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ κρίσει πᾶλλων ἐπισκόπων, καὶ τοῦ κατὰ χώραν ἀρχιερέως· οὐτε δὲ χειροτονίαν ποιῆσαι ἐν ἑτέρου παροικίᾳ παρὰ γνώμην αὐτοῦ· ἐπειδὴ καθαιρεῖται καὶ αὐτὸς, καὶ οὐδ' ἔχειροτόνησε.

76. Non oportere episcopum parœciam sibi non subditam aut omnino aut pro tempore invadere, quamvis, a pluribus cogatur, nisi forte propter causam rationi consentaneam: idque non suo ipsius motu, sed multorum episcoporum atque ipsius provinciæ archiepiscopi iudicio: neque vero ordines conferre in alia parœcia præter ipsius consensum: alioquin deponitur tum ipse, tum ii quos ordinavit.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν ια', ιδ' καὶ ιε'.

Sanctorum apostolorum canon 11, 34 et 35.

Συνόδου Κωνσταντινουπόλεως κανὼν γ'.

Synodi Constantinopolitane canon 3.

Συνόδου Ἐφέσου κανὼν ε'.

Synodi Ephesinæ canon 10.

Συνόδου Καλχηδόνης κανὼν α'.

Synodi Calchedonensis canon 5.

Συνόδου Σαρδικῆς κανὼν α', β' καὶ γ'.

Synodi Sardicensis canon 1, 2 et 3.

Συνόδου Καρθαγένης κανὼν μη'.

Synodi Carthaginiensis canon 48.

εζ'. Ὅτι οὐ δεῖ ἐπίσκοπον διδάσκειν ἐν ἑτέρου πόλει· εἰ δὲ τοῦτο φωραθεῖ ποιῶν, καταγέται ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐπισκοπῆς εἰς τὸν τοῦ πρεσβυτέρου βαθμόν.

77. Non oportere episcopum docere in aliena urbe: si vero hoc facere deprehensus fuerit, deprimatur ab episcopatus gradu ad presbyteri gradum.

Συνόδου Σαρδικῆς κανὼν ια' καὶ ιβ'.

Synodi Sardicensis canon 11 et 12.

Συνόδου ς' κανὼν κ'.

Synodi VI canon 20.

ση'. Ὅτι οὐ δεῖ ἐπίσκοπον ἀποκαρῆναι, καὶ εἶναι αἰθίς ἐν τῷ ἐπισκοπέῳ· οὐτε δὲ μοναστήριον ἴδιον οἰκοδομῆσαι ἐκ τῶν τῆς ἐπισκοπῆς προσοδίων ἐπὶ καταλύσει τῆς ἐπισκοπῆς· ἐπειδὴ ἐπιτιμῶ καθυπόβάλλεται.

78. Non oportere episcopum attonderi, ac deinceps in episcopatu remanere: neque vero monasterium privatim exstruere ex episcopatus redditibus, ad ipsius episcopatus destructionem: alioquin, pœnæ subjicitur.

Συνόδου ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων κανὼν ζ'.

Synodi in templo Sanctorum Apostolorum celebratæ canon 7.

Συνόδου ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας κανὼν β'.

Synodi in templo Sanctæ Sophiæ celebratæ canon 2.

οθ'. Ὅτι δεῖ τὰ ἐν τοῖς ἀγροῖς καὶ τοῖς ἀμπελῶσιν εὐκτήρια ὡσανεὶ εἰς μνήμην μαρτύρων καθιστάμενα, παντὶ τρόπῳ καταστρέφεσθαι· ἐν δὲ τοῖς ἔνδοις εὐκτιρίοις γίνεσθαι μὲν λειτουργίας, πλὴν μὴν καὶ προτροπῆ τοῦ κατὰ χώραν ἀρχιερέως· βαπτίζειν δὲ ἐν αὐτοῖς οὐκ ἔξεστιν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐν ταῖς καθολικαῖς Ἐκκλησίαις. Ὅ δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶν, καὶ οἱ κοινωγῶντες αὐτῷ λαῖκοι, ἀφορίζονται.

79. Oratoria in agris et vineis tanquam in memoriam martyrum exstructa quocumque modo esse destruenda; in interioribus vero oratoriis sacra missæ officia esse celebranda, verum cum regionis episcopi permissione; baptizare vero in illis non licet, sed potius in Ecclesiis universalibus. Qui autem contra hæc facit et qui cum eo communicant laici segregantur.

Συνόδου Καρθαγένης κανὼν πγ'.

Synodi Carthaginiensis canon 83.

Συνόδου ς' κανὼν ια' καὶ ιθ'.

Synodi VI canon 31 et 59.

Καὶ συνόδου ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων κανὼν ιβ'.

Synodi in templo Sanctorum Apostolorum celebratæ canon 12.

κ'. Ὅτι οὐ δεῖ ἀπαιτεῖν τοὺς ἀρχιερεῖς ἀπὸ τῶν ὑπ' αὐτοὺς ὄντων κληρικῶν χρυσίων ἢ ἀργύριον ἢ εἶδος τι, καὶ διὰ ταῦτα ἀφορίζειν τινὰ, ἢ κλεῖειν Θεοῦ ναόν· ἐπειδὴ ταυτοπαθεία, τούτεστιν ἀφορισμῶ, ὑποπίπτει.

80. Prælatos non debere a clericis sibi subditis aurum aut argentum aut aliquam speciem exigere, ac propterea quemquam excommunicare, aut Dei templo excludere: alioquin eidem pœnæ, hoc est excommunicationi, subjacet.

Συνόδου ζ' κανὼν δ'.

Synodi VII canon 4.

Καὶ νομικὸν κεφάλαιον ιθ'.

Et legis caput 39.

πα'. Ὅτι οὐ δεῖ μητροπολίτην, ἢ ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ κληρικὸν καταφρονεῖν τῶν ἰδίων ἀρ-

81. Non oportere metropolitanum, aut episcopum, aut presbyterum, aut clericum suos prælatos con-

tempus habere, atque ad sacra missarum officia eorum nomina non adhibere : aut scorsim conventus habere propter suspicionem forte alicujus criminis, aut synodi cognitionem : aut ab eorum communione esse abscondere, vel populum furtim ad se pertrahere. Qui enim ita faciunt, tyranni sunt, atque idcirco gradu dejiciuntur, anathematique subjiciuntur, et quotquot cum ipsis communicant : citra nimirum manifestam hæresim quæ ab ipsis palam prædicetur.

Sanctorum apostolorum canon 8 et 51.

Synodi Gangrensis canon 6.

Synodi Antiochensæ canon 5.

Synodi Carthaginiensis canon 10, 11, 53, 98 et 105.

Synodi in templo Sanctorum Apostolorum habitæ, canon 13, 14 et 15.

82. Non oportere quemquam verberare, aut in carcerem conjicere, aut contumelia afficere episcopum, aut presbyterum, aut diaconum, aut imperatorem, aut magistratum, tanquam confecta aliqua horum causa, vel dum sacrum officium peragitur, Ecclesiam turbare. Qui enim hæc faciunt, si quidem sacris serviant, gradu deturbantur : si vero laici, segregantur, anathemate feriuntur, multantur, torquentur, aut etiam capite plectuntur.

Sanctorum apostolorum canon 55, 56 et 84.

Synodi in templo Sanctæ Sophiæ celebratæ canon 3.

Legis caput 34 et 74.

83. Non oportere quemquam sacri ordinis verberare delinquentes fideles, aut infideles injuriam inferentes, neque per se, neque per alios : alioquin deponuntur.

Sanctorum apostolorum canon 27.

Synodi in templo Sanctorum Apostolorum celebratæ canon 9.

Legis caput 40.

84. Oportet eum qui rationes recipit, hoc episcopi regionis iudicio facere : habere vero potestatem, juxta accedentis pœnitentiam, pœnæ cum discretionem irrogandæ, sive severius, sive humanius, sive moderatius, pro delictorum quæ admisit qualitate et quantitate, et quod a decennio delicta judicantur : item a peccato se convertentem suscipiendum esse. Qui enim talem non recipit, gradu dejicitur.

Sanctorum apostolorum canon 52.

Synodi Nicænæ canon 12.

Synodi Neocesariensis canon 3.

Synodi Gangrensis canon 21.

Synodi Laodicenæ canon 2.

Synodi Carthaginiensis canon 6, 7, 45 et 45.

Synodi VI canon 107.

Sancti Basilii canon 3, 54, 74 et 84.

Sancti Gregorii Nysseni Prologus.

Sancti Timothei apostoli canon 18.

85. Non oportere absque imperatoris jussu, aut sententia, et litteris provinciæ archiepiscopi quemquam episcoporum imperatorem adire : qui enim

A χιερίων, καὶ μὴ εἰσφέρειν τὰ τούτων ὀνόματα ἐν ταῖς ἱεραῖς λειτουργίαις· ἢ χωρὶς συναγεῖν δι' ὑπόνοιαν ἰσως τινὸς ἐγκληματος, πρὸ συνοδικῆς διαγωγῆς· ἢ ἀποσχίζεσθαι τῆς κοινωνίας αὐτῶν· ἢ λέν ὑφαρπάξουσιν. Οἱ γὰρ οὕτω ποιοῦντες τύραννοι εἰσι· καὶ διὰ τοῦτο καθαιροῦνται, καὶ ἀναθεματίζονται, καὶ ὅσοι ἀν αὐτοῖς κοινωνοῦσι· χωρὶς δηλονότι προφανοῦς αἰρέσεως κηρυττομένης ἀναφανδὸν ὑπ' αὐτῶν.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν η' καὶ λα'.

Συνόδου Γαγγρῶν κανὼν ζ'.

Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν ε'.

Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ι', ια', νγ', ιη' καὶ ρε'.

Συνόδου ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων κανὼν βγ', ιδ' καὶ ιε'.

πβ'. Ὅτι οὐ δεῖ τινα τύψαι, ἢ φυλακίσαι, ἢ ὑβρίσαι ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, ἢ βασιλέα, ἢ ἄρχοντα, ὡς συμπλασάμενον αἰτίαν τινὰ τούτων, ἢ συνάξεως ἐπιτελουμένης τὴν Ἐκκλησίαν ταραξαι· οἱ γὰρ ταῦτα ποιοῦντες, εἰ μὲν ἱερωμένοι εἰσι, καθαιροῦνται· εἰ δὲ λαϊκοὶ, ἀφορίζονται, καὶ ἀναθεματίζονται, καὶ ζημιούνται, καὶ βασανίζονται, ἢ καὶ κεφαλικῶς τιμωροῦνται.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν νε', νς' καὶ πδ'.

Συνόδου ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας κανὼν γ'.

Καὶ νομικὸν κεφάλαιον λδ' καὶ οδ'.

πγ'. Ὅτι οὐ δεῖ τινα τῶν τῆς ἱερατικῆς τάξεως τύπτειν ἁμαρτήσαντας, πιστοὺς, ἢ ἀπίστους ἀδικήσαντας, οὔτε δι' ἑαυτῶν, οὔτε δι' ἑτέρων· ἐπειδὴ καθαιροῦνται.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν κζ'.

Συνόδου ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων κανὼν θ'.

Καὶ νομικὸν κεφάλαιον μ'.

πδ'. Ὅτι δεῖ τὸν ἀναδεχόμενον λογισμοὺς κρίσει τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου τοῦτο ποιεῖν· ἔχειν δὲ ἐξουσίαν πρὸς τὴν μετάνοιαν τοῦ προσερχομένου ἐν διακρίσει κυβερωῆσαι τὰ ἐπιτιμώμενα, εἴτε ἀποτομώτερον, εἴτε φιλανθρωπότερον, καὶ μετρώτερον· καὶ ὅσας διεπράξατο ἁμαρτίας· καὶ ὅτι ἀπὸ δωδεκαετοῦς κρίνονται τὰ ἁμαρτήματα· καὶ ὅτι τὸν ἐπιστρέφοντα ἀπὸ ἁμαρτίας προσδέχεσθαι χρῆ· Ὅ γὰρ μὴ δεχόμενος τὸν τοιοῦτον, καθαιρεῖται.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν νβ'.

Συνόδου Νικαίας κανὼν ιβ'.

Συνόδου Νεοκαισαρείας κανὼν γ'.

Συνόδου Γαγγρῶν κανὼν κα'.

Συνόδου Λαοδικείας κανὼν β'.

Συνόδου Καρθαγένης καν. ζ', ζ', μγ' καὶ με'.

Συνόδου ζ' κανὼν ρζ'.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου καν. γ', νδ', οδ' καὶ πδ'.

Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης Πρόλογος.

Τοῦ ἁγίου Τιμοθέου τοῦ ἀποστόλου κανὼν ιη'.

πε'. Ὅτι οὐ δεῖ ἀνευ βασιλικῆς προσταξῆς ἢ γνώμης, καὶ γράμματος τοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἀρχιεπισκόπου τινὰ τῶν ἐπισκόπων προσελθεῖν βασιλεῖ· ὁ

ἄρ οὕτω ποιῶν, καθαιρεῖται, καὶ ἀκωνωνήσις καθυποβάλλεται· καὶ ὅτι προπεδέστερον μᾶλλον διὰ τῶν ἑαυτοῦ κληρικῶν τὰς δεήσεις καὶ ὑπομνήσεις ποιῆσθαι.

Συνόδου Ἀντιοχείας κανῶν ια' καὶ ιβ'.

Συνόδου Κωνσταντινουπόλεως κανῶν ζ'.

Συνόδου Σαρδικῆς κανῶν ζ', η', θ', κα'.

Συνόδου Καρθαγίνης κανῶν ρς'.

Καὶ νομικὸν κεφάλαιον γ'.

πς'. Ὅτι δεῖ ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι δέεσθαι, καὶ προκαλεῖσθαι ἀρχόντων ἐξουσίαν εἰς ἐπικουρίαν καὶ παιδείαν.

Συνόδου Ἀντιοχείας κανῶν ε'.

Συνόδου Καρθαγίνης κανῶν μη' καὶ νγ'.

Συνόδου ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ νθ'.

πζ'. Ὅτι οὐ δεῖ προφάσει ἀσκήσεως νενοθευμένης δηλονότι καταλιμπάνειν τινὰ τὰ ἑαυτοῦ· ἀλλ' οὐδὲ τέκνα τοῦς ἑαυτῶν γονεῖς θεοσεβεῖς ὄντας· ἐπειδὴ οἱ τοῦτο ποιοῦντες ἀναθεματίζονται.

Συνόδου Γαγγρῶν κανῶν ιε', ις', κα'.

Καὶ συνόδου Καρθαγίνης κανῶν λα'.

πη'. Ὅτι δεῖ τοὺς βίβη παρὰ τῶν ἀσεβῶν βρῶμα μμιασμένον δεξαμένους ἐν τῷ στόματι, καὶ βασάνους ὑπομείναντας, ὡς μηδὲν ἡμαρτηκότας δέχεσθαι εἰς κοινωνίαν καὶ εἰς ἱερωσύνην, εἴπερ ἄλλως ἄξιότι εἰσιν, ὡς ὁμολογεῖται γενόμενοι.

Συνόδου Ἀγκύρας κανῶν γ'.

Τοῦ ἁγίου Πέτρου Ἀλεξανδρείας κανῶν ιδ'.

Καὶ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ κανῶν α'.

πθ'. Ὅτι οὐ δεῖ συνεύχεσθαι, ἢ κοινωνεῖν τοῖς ἀκωνωνήτοις ὡς κοινωνικοῖς· ἐπειδὴ ὁ τὸν καθηρημένον ἢ ἀφωρισμένον ὡς ἀκαθαίρετον καὶ ἀνεπιτίμητον δεχόμενος, καὶ αὐτὸς ὁμοίως τοῦτω ὑπὸ τοῦ κανόνος κολάζεται. Τὸ δὲ ἀπλῶς δέχεσθαι τὸν τοιοῦτον, καὶ καθηρημένον ἔχειν, ἀνέγκλητόν ἐστιν· ὡσπερ καὶ ὁ τὸν ἐν ἐγκλήματι ὄντα, καὶ μὴ ὁμολογῶντα, μήτε δυνάμενον φανερώς ἐλεγήσθαι, ἔχειν εἰς κοινωνίαν, ἀνέγκλητόν ἐστιν.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανῶν ι', ια', ιβ', ιγ', ιδ', ιε', ις', κη', λ', λα'.

Συνόδου Νικαίας κανῶν πέμπτος.

Συνόδου Νεοκαισαρείας κανῶν θ'.

Συνόδου Ἀντιοχείας κανῶν β', γ', δ', ε'.

Συνόδου Σαρδικῆς κανῶν ιγ', ιδ'.

Συνόδου Καρθαγίνης κανῶν θ', ια', ρλβ' καὶ ρλγ'. Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας κανῶν ε'.

Καὶ νομικὸν κεφάλαιον λθ'.

ιη'. Ὅτι δεῖ γίνεσθαι συνόδους κατὰ τοὺς ὠρισμένους καιροὺς, δις τοῦ ἔτους, ἢ κἀν ἑπαξ, ἐπὶ διορθώσει τῶν σφαλλομένων· καὶ ὅτι ἀνευ τῶν κατὰ χώραν μητροπολιτῶν οὐ γίνονται· καὶ ὅτι τὰς ἐπαρχίας ἐπισκέπτεσθαι δεῖ ἐν τοῖς καιροῖς τῶν συνόδων· εἰ δὲ κωλυθῶσι παρὰ ἀρχόντος, ἀφοριζέσθω ὁ ἀρχων· εἰ δὲ ἀμελεῖ τὸν μητροπολίτου κωλυθῶσιν, ἔσται αὐτὸς ὑπὸ ἐπιτίμην.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανῶν λς'.

A sic facit, deijcitur atque excommunicationi subijcitur; magis enim decet per clericos suos potius petitiones ac monitiones facere.

Synodi Antiochenæ canon 11 et 12.

Synodi Constantinopolitanæ canon 6.

Synodi Sardicensis canon 7, 8, 9 et 21.

Synodi Carthaginiensis canon 106.

Et legis caput 3.

86. Oportere convenienti tempore rogare atque implorare magistratum potentiam ad auxilium et castigationem.

Synodi Antiochenæ canon 5.

Synodi Carthaginiensis canon 48 et 53.

B Synodi in templo Sanctorum Apostolorum celebratæ canon 9.

87. Non oportere exercitationis adulterinæ videlicet prætextu sua bona relinquere, sed neque liberos suos parentes pios existentes: quoniam qui hoc faciunt, anathemate feriuntur.

Synodi Gangrensis canon 15, 16 et 21.

Synodi Carthaginiensis canon 31.

88. Eos qui vi ab impiis cibum pollutum in os acceperunt et tormenta passi sunt, quasi nullum peccatum adviserint, recipiendos esse ad communionem et ad sacerdotium, si alioqui digni sint, ut qui confessores fuerint.

Synodi Ancyranae canon 3.

Sancti Petri Alexandrii canon 14.

Sancti Gregorii Thaumaturgi canon 1.

89. Non esse orandum aut communicandum cum excommunicatis tanquam non excommunicatis: siquidem qui gradu dejectum aut segregatum tanquam non dejectum et irreprehensum suscipit, ipse etiam similiter atque hic a canone punitur. Simpliciter autem talem recipere ac dejectum habere, crimine vacat: quemadmodum etiam eum qui crimine tenetur et non confitetur, neque potest manifeste convinci, ad communionem recipere, reprehensione caret.

Sanctorum apostolorum canon 10, 11, 12, 13, 15, 16, 28, 30 et 31.

Synodi Nicænæ canon 5.

D Synodi Neocæsariensis canon 9.

Synodi Antiochenæ canon 2, 3, 4, 6.

Synodi Sardicensis canon 13, 19.

Synodi Carthaginiensis canon 9, 11, 132 et 133.

Theophili Alexandrii canon 6.

Legis caput 39.

90. Synodos statis temporibus bis aut saltem semel in anno ad errorum correctionem esse celebrandas, idque non sine regionis metropolitano. Item provincias synodorum temporibus esse visitandas: siquidem a præside prohibiti fuerint, excommunicetur præses: si vero a metropolitano prohibeantur, ipso pænæ subiacebit.

Sanctorum apostolorum canon 37.

Synodi Nicænæ canon 5.

Synodi Antiochenæ canon 20.

Synodi Laodicenæ canon 40.

Synodi Chalcedonensis canon 19.

Synodi Carthaginiensis canon 18, 52, 73, 76, 77, 94 et 95.

Synodi VI canon 8.

Synodi VII canon 6.

91. Catechumeno lapsa tres annos pœnam esse subeendam, deinde rursus ipsum esse instruendum et baptizandum. Si vero contingat ipsum ægrotare ad mortem, instruatur et baptizetur etiam intra triennium. Item puerum qui instruitur esse baptizandum, si ignorans participet.

Synodi Nicænæ canon 14.

Synodi Neocæsariensis canon 5.

Sancti Timothei canon 1.

Sancti Cyrilli canon 7.

92. Publicarum rerum aut iudiciorum cognitionem ab imperatore non esse petendam, sed episcoporum iudicia ab his qui sacris addicti sunt esse requirenda. Nisi enim ita faciant, gradu moventur.

Synodi Carthaginiensis canon 104 et 120.

93. Non oportere quemquam dicere mortalem a Deo factum esse Adamum : qui enim ita dicit, anathemati subjicitur.

Synodi Carthagiensis canon 109.

94. Non oportere eodem simul tempore deponere atque excommunicare eum qui sacris addictus sit, ob admissum delictum, sed contentum esse sola perpetua depositione.

Sanctorum apostolorum canon 25.

Synodi Carthaginiensis canon 27.

Sancti Basilii canon 5, 52 et 51.

95. Presbyterum ob crimina gradu dejectum in clerici ordinem esse deprimum, nec promovendum ulterius, si nimium a malo desistat : similiter et lectorem, si ante nuptias cum sua sponsa rem habuerit : si vero etiam ante desponsationem, penitus deturbatur.

Synodi Neocæsariensis canon 9 et 10.

Synodi VI canon 21.

Sancti Basilii canon 69.

96. Oportere episcopum accusatum et citatum adesse intra duos menses : nisi enim adsit, sententia excommunicationis in eum fertur. Hæreticus vero non recipitur ad accusandum, neque fidelis unus, nisi forte propriam aliquam negotialem causam habeat. Neque vero excommunicatus ad accusandum recipiendus est, neque infamatus, neque servus, neque proprius libertus, neque ab Ecclesia abscissus, neque is qui antea in alia accusatione mentitus fuerit, neque intra quartum et decimum ætatis annum. Neque prius accusationem recipiendam esse quam scripto confessi fuerint, se eundem casum subisse. Item episcopos a propriis episcopis iudicari : ac siquidem omnes provinciæ episcopi consenserint in ferenda sententia, ab iis non provocatur : si vero contigerit ipsos dissentire, licet

A Συνόδου Νικαίας κανὼν ε΄.

Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν κ΄.

Συνόδου Λαοδικείας κανὼν μ΄.

Συνόδου Καλκηδόνος κανὼν ιδ΄.

Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ιη΄, νβ΄, ογ΄, ος΄, οζ΄, ιδ΄ καὶ ιε΄.

Συνόδου ς΄ κανὼν η΄.

Συνόδου ζ΄ κανὼν εκτος.

ια΄. Ὅτι δεῖ τὸν κατηχούμενον καὶ παραπεσόντα ἐπιτιμᾶσθαι ἐν τρισὶν ἔτεσιν, εἴτ' αὖθις κατηχεῖσθαι, καὶ βαπτίζεσθαι. Εἰ δὲ συμβῆ αὐτὸν ἀσθεῖησαι πρὸς θάνατον, κατηχεῖσθαι, καὶ βαπτίζεσθαι, καὶ εἰσω τῆς τριετίας. Καὶ ὅτι δεῖ βαπτίζεσθαι τὸ κατηχούμενον παιδίον, εἰ ἀγνοοῦν μεταλλάθει.

Συνόδου Νικαίας κανὼν ιδ΄.

B Συνόδου Νεοκαισαρείας κανὼν ε΄.

Τοῦ ἁγίου Τιμοθέου κανὼν α΄.

Καὶ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου κανὼν ζ΄.

ιβ΄. Ὅτι οὐ δεῖ αἰτεῖν ἀπὸ τοῦ βασιλέως διάγνωσιν δημοσίων πραγμάτων ἢ δικαστηρίων· ἀλλὰ κρῖσει [ἰσ. κρίσει] ἐπισκόπων αἰτεῖν τοὺς ἱερωμένους. Εἰ μὴ γὰρ οὕτω ποιοῦσι, καθαιροῦνται.

Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ρδ΄ καὶ ρε΄.

ιγ΄. Ὅτι οὐ δεῖ τινα θνητὸν λέγειν ἀπὸ Θεοῦ πλασθῆναι τὸν Ἀδάμ· ὁ γὰρ οὕτω λέγων, ἀναθεματίζεται.

Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ρθ΄.

ιδ΄. Ὅτι οὐ δεῖ ἐν ταῦτῃ καθαιρεῖν, καὶ ἀφορίζειν ἱερωμένον ἁμαρτήσαντα· ἀλλὰ ἀρκεῖσθαι μόνῃ τῇ διηνεκεῖ καθαιρίσει.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν κε΄.

Συνόδου Καρθαγένης κανὼν κζ΄.

Καὶ τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανὼν γ΄, λβ΄ καὶ να΄.

ιε΄. Ὅτι δεῖ τὸν ἐν ἐγκλήμασι καθηρημένον πρεσβύτερον, εἰς τὸν τοῦ κληρικοῦ βαθμὸν κατάγειν, καὶ ἀπρόσκοπον μένειν, εἴπερ δηλονότι τοῦ κακοῦ παύσεται· ὁμοίως καὶ ἀναγνώστην, εἰ τῇ ἑαυτοῦ μνηστῇ πρὸ γάμου συναφθεῖη· εἰ δὲ καὶ πρὸ τῆς μνηστείας, καθαιρεῖται πάντως.

Συνόδου Νεοκαισαρείας κανὼν θ΄ καὶ ι΄.

Συνόδου ς΄ κανὼν κα΄.

Καὶ τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανὼν εκθ΄.

ις΄. Ὅτι δεῖ τὸν κατηγορούμενον ἐπίσκοπον, καὶ καλούμενον, ἀπαντῆν εἰσω μηνῶν δύο· εἰ γὰρ μὴ ἀπαντήσῃ, ἀπόφασις γίνεται κατ' αὐτοῦ ἀκοινωνησίας. Αἱρετικοὶ δὲ οὐ προσδέχονται εἰς κατηγορίαν, ἀλλ' οὐδὲ πιστὸς εἰς· εἰ μήτι ἀν οικίαν τινὰ πραγματικῶς ἔχη δίκην. Οὕτε δὲ ἀκοινωνήτος εἰς κατηγορίαν δεκτὸς, οὔτε διαβεβημένος, οὔτε δοῦλος, οὔτε ἴδιος ἀπελεύθερος, οὔτε ἀποσχιστὴς· οὔτε δὲ προεψεύσατο ἐν ἑτέρᾳ κατηγορίᾳ· οὔτε ἐντὸς κείραν [ἡλικίας] ἐτῶν δεκαεσσάρων· καὶ μὴ πρότερον δεχθῆναι κατηγορίαν, πρὶν ἀνέγγράφως ὁμολογήσῃ ταυτοπάθειαν ὑποστῆναι. Καὶ ὅτι οἱ ἐπίσκοποι ὑπὸ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων κρίνονται· καὶ εἰ μὲν συμφωνοῦσιν οἱ ἐντὸς ἐπιρχίας πάντες ἐπίσκοποι ἐπὶ τῇ ψήφῳ τῆς δίκης, οὐκ ἐγκαλοῦνται· εἰ δὲ συμβαίῃ διαφωνεῖν αὐτούς, ἕξεισι τῷ κατὰ χώραν μητροπο-

λίη προσκλιθεὶς ἀπ' ἐτέρας ἐπαρχίας τοῦ ἐκ-
 κρίναντα; ἅμα τοῖς ἐπίσκοποις ἢ ἐπὶ μεζονα σύν-
 οδον τρέψασθαι. Καὶ οἱ οἱ εἰς ἑκκλησίαν κατηγορηθεὶς
 κληρικὸς, καὶ ἀποιωνήσας γενόμενος, οὐχ ἔξει ἄδειαν
 μετὰ περῶσιν ἐνὸς ἐνιαυτοῦ ἐκκαθῆραι αὐτὸν τοῦ
 ἐγλήματος· καὶ οἱ τὰς πραγματικὰς ἀγωγὰς ἢ
 τριακονταετία κλείει, ἢ ἢ τεσσαρακονταετία.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν οδ' καὶ οε'.
 Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν ιβ', ιθ' καὶ ιε'.
 Συνόδου Κωνσταντινουπόλεως κανὼν ς'.
 Συνόδου Καλχηδόνας κανὼν θ', ιζ' καὶ κα'.
 Συνόδου Σαρδικῆς κανὼν γ', δ' καὶ ε'.
 Συνόδου Καρθαγίνης κανὼν η', ιβ', ιθ', ιε', ιθ', κ,
 κη', κθ', λ', νθ', ξδ', ξε', οζ', οθ', πζ', πη', ις', ρ',
 ρζ', ρκα', ρκθ', ρκα', ρκζ', ρκη', ρκθ', ρλ', ρλα',
 ρλθ', ρλη'.

Ἐπόμνημα πραχθὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει περι
 βαγδ... καὶ ἀγάπης.

Συνόδου ς' κανὼν κα'.
 Θεοφίλου κανὼν δ', ς', ζ' καὶ θ'.
 Τοῦ ἁγίου Κυρilloυ κανὼν α'.
 Καὶ νομικὸν κεφάλαιον ιβ', ιη', κθ', λα', μδ', νθ',
 νγ', νδ', νε', ε', εβ', εγ', εδ', εε', εζ', εη', εθ', ε',
 οθ' καὶ οη'.

ις'. Ὅτι οὐ δεῖ ἀναβάλλεσθαι παρὰ τῶν μητροπο-
 λιτῶν χωρὶς μεγάλης ἀνάγκης δι' ἀμέλειαν ἐπισκό-
 που χειροτονίαν· ἀλλὰ καὶ τὰ πράγματα, καὶ τὴν
 χρεῦσιν ἐκκλησίαν, καὶ τὴν πρόσδοον μὴ ἀφαι-
 ρεῖσθαι ἢ σφετερίζεσθαι τὸν μητροπολιτην· ἀλλὰ
 παρὰ τῷ οἰκονόμῳ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας φυλάττε-
 σθαι πάντα σῶα.

Συνόδου Χαλκηδόνας κανὼν κα'.
 Συνόδου Καρθαγίνης κανὼν οδ' καὶ οη'.
 Συνόδου ς' κανὼν λε'.
 ιη'. Ὅτι οὐ δεῖ συνωμοσίας γίνεσθαι, ταραχὰς τε
 καὶ θορύβους, καὶ ἀκαταστασίας, παρὰ κληρικῶν
 ἢ μοναχῶν· ἐπεὶ ἐκπίπτουσι πάντῃ τοῦ οἴκου
 βαθμοῦ, καὶ ἀφορίζονται.
 Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν ε'.
 Συνόδου Κωνσταντινου πόλεως κανὼν δ'.
 Συνόδου Καλχηδόνας κανὼν θ'.
 Συνόδου Καρθαγίνης κανὼν νγ'.
 Συνόδου ς' κανὼν λθ'.

Συνόδου ἐν τῷ ναφ' τῶν ἁγίων Ἀποστόλων κα-
 νὼν θ'.

ιθ'. Ὅτι οὐ δεῖ ἀνευ κανονικῶν ἐπιστολῶν, ἢ εἰ-
 ρηρικῶν, ἢ συστατικῶν ἰδεῦσιν τινὰ τῶν ἱερωμέ-
 νων· καὶ οἱ ἀνακρίνονται οἱ ταύτας ἐπιφερόμενοι.
 Οἱ γὰρ ἄλλως δεχόμενοι τούτους, καθαιροῦνται, καὶ
 ἀφορίζονται.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν ιβ' καὶ λγ'.
 Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν ς' καὶ η'.
 Συνόδου Λαοδικείας κανὼν μδ' καὶ μβ'.
 Συνόδου Καλχηδόνας κανὼν ια' καὶ ιγ'.
 Συνόδου Σαρδικῆς κανὼν θ'.
 Συνόδου Καρθαγίνης κανὼν κγ', πε', πθ', καὶ ρς'.
 Συνόδου ς' κανὼν ιζ'.
 Νομικὸν κεφάλαιον γ'.

A regionis metropolitano ex alia provincia advocare
 qui una cum locorum episcopis rem dijudent,
 aut ad majorem synodum se convertere. Item cle-
 ricum criminis accusatum atque excommunicatum,
 non habiturum licentiam post exactum unum an-
 num seipsum a crimine purgandi; item negotiales
 actiones tricesimum aut quadragesimum annum
 terminare.

Sanctorum apostolorum canon 74 et 75.
 Synodi Antiochenæ canon 12, 14 et 15.
 Synodi Constantinopol. canon 6.
 Synodi Chalcedonensis canon 9, 17 et 21.
 Synodi Sardicensis canon 3, 4 et 5.
 Synodi Carthaginiensis canon 8, 12, 14, 15, 19,
 20, 28, 29, 30, 59, 62, 65, 77, 79, 87, 88, 96,
 100, 107, 121, 122, 125, 127, 128, 129, 150, 151,
 154, 158.

Actum Constantinopoli factum de.... et de cha-
 ritate.

Synodi VI canon 25.
 Theophili canon 4, 6, 7 et 9.
 Sancti Cyrilli canon 1.
 Legis caput 12, 18, 24, 31, 44, 52, 53, 54, 55,
 60, 62, 63, 64, 65, 67, 68, 69, 70, 72 et 78.

97. Ordinationem episcopi a metropolitanis citra
 magnam necessitatem non esse per negligentiam
 differendam: necnon etiam res ac viduatam pastore
 ecclesiam, et redditus metropolitanum non debere
 auferre aut sibi vindicare, verum apud dispensa-
 torem ipsius ecclesie omnia salva esse custo-
 dienda.

Synodi Chalcedonensis canon 25.
 Synodi Carthaginiensis canon 74 et 78.
 Synodi VI canon 35.
 98. Non oportere conjurationes, turbas, tumultus
 ac seditioses a clericis aut monachis excitari:
 alioqui gradu suo prorsus excidit, atque excom-
 municantur.
 Synodi Antiochenæ canon 5.
 Synodi Constantinopolitanæ canon 4.
 Synodi Chalcedonensis canon 4.
 Synodi Carthaginiensis canon 53.
 Synodi VI canon 34.

Synodi in templo Sanctorum Apostolorum cele-
 bratæ canon 9.

99. Non oportere sine canonicis epistolis aut
 pacificis aut commendatitiis quemquam eorum qui
 sacris sunt initiati iter facere, eosque qui has affo-
 runt examinari: qui enim aliter hos recipiunt, de-
 ponuntur ac segregantur.

Sanctorum apostolorum canon 12 et 33.
 Synodi Antiochenæ canon 7 et 8.
 Synodi Laodicensis canon 41 et 42.
 Synodi Chalcedonensis canon 11 et 13.
 Synodi Sardicensis canon 9.
 Synodi Carthaginiensis canon 23, 85, 89 et 106.
 Synodi VI canon 17.
 Legis caput 3.

100. Non oportere præ pusillanimitate aut contentione episcopum quinquam gradu dejicere : si vero hoc factum fuerit, licet adire metropolitanum vicinosque episcopos adversus ipsum : ac si repertus fuerit injuste ipsum segregasse, removebitur et ipse qui segregavit. Et quod licet per injuriam quis excommunicatus fuerit, ante rei discussionem non debet communionem sibi vendicare.

Synodi Nicænæ canon 5.

Synodi Antiochenæ canon 6.

Synodi Sardicensis canon 14.

Synodi Carthaginensis canon 134.

Legis caput 39.

101. Episcoporum excusationes libere ac sponte factas, esse recipiendas, aliosque in eorum loco ordinandos, ipsos vero summi sacerdotii honorem ac munus habere : si autem non fiant proprio motu, verum ex casu aliquo et metu, ipsas non esse recipiendas ; amotum vero episcopum ad presbyteri gradum non esse redigendum.

Synodi Ephesinæ canon 11.

Synodi Chalcedonensis canon 29.

Synodi in templo Sanctorum Apostolorum habitæ canon 16.

Sancti Cyrilli canon 3.

102. Non oportere quemquam sacris addictum subintroductam habere mulierem, sed neque post ordinationem licet episcopo cum propria uxore habitare, aut omnino mulierem in episcopali domo versari ; alioqui gradu dejicitur : verum neque eunuchum habere subintroductum, alioquin segregatur, si laicus sit : si vero sacris addictus, ipse etiam deponitur.

Synodi Nicænæ canon 3.

Synodi Ancyrænæ canon 19.

Synodi VI canon 19 et 48.

Synodi VII canon 18.

Sancti Basilii canon 87.

Legis caput, 5, 71, 72.

103. Monasterium, aut aliam religiosam domum, aut nosocomium non esse ædificandum sine regionis episcopi permissione illiusque consilio et consensu, licet ex testamento aliquid hujusmodi pro anima fieri supplicetur : monachos vero sub ipsius diœcesi degentes ei obedire oportere, nimirum in spiritualibus. Actiones pecuniarias tricesimo aut quadragesimo anno terminari. Monasteria semel consecrata non posse fieri sæcularia diversoria, ac præfectum debere in monasterio suo dispensatorem constituere ; quod si hoc recuset, episcopus faciat. Neque vero a quoquam omnino sæcularibus viris monasterium elocari ; qui enim hoc facit, canonicis pœnis subjicitur. Item non oportere fieri duplex monasterium virorum et mulierum ; neque mulieres in virorum monasterio degere. Non oportere quidquam ad monasterium pertinens alienari, neque dare renuntiationes aut accipere ; quoniam qui hoc licit, sive præfectus, sive episcopus, aut quis sacri

Α ρί. "Οτι οὐ δεῖ ἐκ μικροψυχίας ἢ φιλονεικίας ἐπίσκοπον καθαιρεῖν τινα. Εἰ δὲ καὶ γένηται, ἔξεστι προσελθεῖν τῷ μητροπολίτῃ, καὶ τοῖς ὁμοροῦσι κατ' αὐτοῦ ἐπισκόποις· καὶ εἰ εὗρεθῆ ἀδίκως ἀφορίσας αὐτόν, ἀφορισθήσεται ὁ ἀφορίσας αὐτόν. Καὶ ὅτι κἂν ἀδίκως ἀφορισθῆ τις, πρὸ ἐξετάσεως οὐκ ὀφείλει ἐκδικεῖν τὴν κοινωνίαν αὐτοῦ.

Συνόδου Νικαίας κανὼν ε'.

Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν ς'.

Συνόδου Σαρδικῆς κανὼν ιδ'.

Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ρλδ'.

Νομικὸν κεφάλαιον λβ'.

Α ρά. "Οτι δεῖ δέχεσθαι τὰς παραιτήσεις τῶν ἐπισκόπων, καὶ ἀντ' αὐτῶν ἑτέρους χειροτονεῖν, αὐτῶν οἰκειοθελῶς παραιτουμένων· τούτους δὲ τὴν τῆς ἀρχιερωσύνης τιμὴν καὶ τὴν λειτουργίαν ἔχειν· μὴ οἰκειοθελῶς δὲ γινομένης, ἀλλ' ἐκ περιστάσεως καὶ φόβου, οὐ δεῖ ταύτας δέχεσθαι· ἀποκινήθοντα δὲ ἐπίσκοπον εἰς τὸν τοῦ πρεσβυτέρου βαθμὸν οὐ δεῖ κατάγεσθαι.

Συνόδου Ἐφέσου κανὼν ια'.

Συνόδου Καλχηδόνας κανὼν κθ'.

Συνόδου ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων κανὼν ις'.

Τοῦ ἁγίου Κυρillo κανὼν γ'.

Α ρβ'. "Οτι οὐ δεῖ τινα τῶν ἱερωμένων ἔχειν συνείακτον γυναῖκα· ἀλλ' οὐδὲ μετὰ τὴν χειροτονίαν ἔξεστιν ἐπίσκοπον συνοικεῖν τῇ ἰδίᾳ γυναίκῃ, ἢ ἄλλῳς γυναῖκα εἶναι ἐν τῷ ἐπισκοπείῳ, ἐπεὶ καθαιρεῖται· ἀλλ' οὐδὲ ἐνοῦχον ἔχειν συνείακτον, ἐπεὶ ἀφορίζεται, εἴπερ ἐστὶ λαϊκός· εἰ δὲ ἱερωμένος, καὶ αὐτὸς καθαιρεῖται.

Συνόδου Νικαίας κανὼν γ'.

Συνόδου Ἀγκύρας κανὼν ιθ'.

Συνόδου ς' κανὼν ιθ' καὶ μη'.

Συνόδου ζ' κανὼν ιη'.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανὼν πζ'.

Καὶ νομικὸν κεφάλαιον ε', σα', σβ'.

Α ργ'. "Οτι οὐ δεῖ μοναστήριον οἰκοδομῆσθαι, ἢ ἕτερον εὐαγῆ οἶκον, ἢ νοσοκομεῖον, χωρὶς προτροπῆς τοῦ κατὰ χώραν ἀρχιερέως, καὶ τῆς τούτου βουλῆς τε καὶ συναινέσεως· κἂν ἐκ διαθήκης τι τοιοῦτον προτραπεῖν γενέσθαι ὑπὲρ ψυχῆς· καὶ τοὺς ὑπὸ τὴν ἐνορίαν δὲ αὐτοῦ μοναχοὺς αὐτῷ δεῖ ὑπεῖναι, ἐν τοῖς πνευματικοῖς δηλονότι. Καὶ ὅτι ἡ τριακονταετία, ἢ ἡ τεσσαρακονταετία κλείει τὰς χρηματικάς ἀγωγάς. Καὶ ὅτι τὰ ἀπαξ καθιερωθέντα μοναστήρια οὐ δύναται γενέσθαι κοσμικὰ καταγῶγια· καὶ ὅτι οἰκονόμος ὁ ἡγούμενος ὀφείλει ποιεῖν ἐν τῷ μοναστηρίῳ αὐτοῦ· εἰ δὲ μὴ, ὁ ἐπίσκοπος, ποιεῖτω ἀπειθοῦντος αὐτοῦ. Μήτε δὲ ὑπὸ τινος τῶν ἀπάντων κοσμικῶν ἀνδράσι μοναστήριον ἐκδοθῆναι· ὁ γὰρ οὕτω ποιῶν, ἐπιτιμίως κανονικῶς ὑποβάλλεται. Καὶ ὅτι οὐ δεῖ γίνεσθαι διπλοῦν μοναστήριον ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν· καὶ ὅτι οὐ δεῖ ἐνδιατῆσθαι γυναῖκας ἐν μοναστηρίῳ ἀνδρῶν. Καὶ ὅτι οὐ δεῖ ἐκποιεῖσθαι τι τῶν τοῦ μοναστηρίου·

ὅτι δὲ δίδόναι ἀποταγὰς, ἢ λαμβάνειν· ἐπεὶ δὲ τοῦτο πῶν ἡγούμενος ἢ ἐπίσκοπος, ἢ τις τῶν ἱερωμένων, καθαιρεῖται. Εἰ δὲ ἀνήκοός ἐστιν ἡγούμενος, ἐκβάλλεται τῆς ἡγουμενίας· εἰ μὴ ἐκ προθέσεως οὐκείας προσάξει τι τῶν αὐτοῦ ἀνεύθυνον γὰρ τοῦτο. Καὶ ὅτι ἐν τῷ ἰδίῳ μοναστηρίῳ ποιεῖ ὁ ἡγούμενος ἀγαγώστην, ἰάν ἐστιν ἱερεὺς, καὶ τῆν σφραγίδα τοῦ ἡγουμένου ἔχη παρὰ ἀρχιερέως. Ἐξ οὗ δηλοῦται, ὅτι γίνονται ἡγούμενοί ἀνέριοι, καὶ παρ' ἐπισκόπων ἀσφράγιστοι. Οὕτω δύνανται ἡγούμενος ἐπὶ ἐμφυτεύσει ἐκδοῦναι τι τῆς μονῆς, χωρὶς γνώμης τοῦ κρωτεύοντος ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ· καὶ οὗ μὴ καταβάλλων τὸν ἐμφυτευτικὸν κανόνα, ἐκπίπτει πάντῃ τοῦ ἐμφυτεύματος.

Συνόδου Καλχηδόνος κανὼν δ' καὶ η'.

Συνόδου ζ' κανὼν μη'.

Συνόδου ζ' κανὼν ια', ιγ', ιδ', ιε', ιη', ιθ' καὶ κ'.

Συνόδου ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων κανὼν α'.

Καὶ νομικὸν κεφάλαιον ζ', ιβ', ιδ', ιε', ις', ιζ', ιθ', κα', κς', κζ', λα', μθ', νδ', νε', νς', ς', εα', εγ', εδ', εζ', εη', εθ'.

ρδ'. Ὅτι δεῖ τὸν ἀποτασσόμενον, καὶ μοναχὸν γινόμενον, μὴ ἤττονα δέκα ἐτῶν τῇ ἡλικίᾳ ὑπάρχειν· οὕτω δὲ ἐμποδισθῆσεται παρὰ τινος τρόπου ἢ ἀνθρώπου εἰς τοῦτο. Οὕτω ἔξει ἀδειαν ἐξέρχασθαι τῆς μονῆς, ἀνευ γνώμης τοῦ προσιώτου αὐτοῦ· οὕτω μεταβαίνειν ἀπὸ τῆς μονῆς αὐτοῦ εἰς ἑτέραν· ἐπεὶ ἀφορίζεται καὶ αὐτὸς, καὶ ὁ τοῦτον ὑποδεχόμενος. Ὅτι δὲ ἰδίῳ τι ὀφείλουσιν ἔχειν οἱ μοναχοί· ἀλλὰ πάντα, ὅσα ἀν διαφέρουσιν αὐτοῖς, τοῦ μοναστηρίου εἰσὶ. Καὶ οὕτω πατήρ τὰ διαφέροντα τῷ υἱῷ κρατῆσι, αἰρουμένῳ μονάζειν. Καὶ οὗ ἡγούμενον οὐ πάντως κατὰ βαθμὴν, ἀλλὰ κατ' ἀρετὴν δεῖ γίνεσθαι.

Συνόδου Καρθαγίνης κανὼν π'.

Συνόδου ζ' κανὼν μ', καὶ μς'.

Συνόδου ζ' κανὼν κα'.

Συνόδου ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων κανὼν γ', δ', ε'.

Καὶ νομικὸν κεφάλαιον θ', ι', ια', ις', ιη', ιδ', ιε', ιθ', ιβ', ιγ', κβ', κγ', κδ'.

ρε'. Ὅτι οὐ δεῖ ἀφυλάκτους εἶναι τὰς ἱεράς παρθένους· οὕτω δὲ ἔρχεσθαι εἰς συντυχίαν αὐτῶν τινα ὡς ἐτυχε· καὶ οὗ οὐδὲν ὀφείλουσιν ἔχειν ἴδιον· ἐκείνη ἀφορίζεται.

Συνόδου Καρθαγίνης κανὼν λη' καὶ μδ'.

Συνόδου ζ' κανὼν μς'.

Συνόδου ζ' κανὼν κβ'.

Καὶ συνόδου ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων κανὼν ζ'.

ρς'. Ὅτι οὐ δεῖ ἀποκείρεσθαι τινα χωρὶς παρουσίας τῶν εἰς ὑποταγὴν μελλόντων αὐτὸν δεχέσθαι· ὁ γὰρ μὴ τοῦτο ποιῶν, καθαιρεῖται. Καὶ οὗ οὐ δεῖ ἀποκείρεσθαι μοναχὸν τέλειον, τουτέστι μεγάλου στήμον, εἰὼς τριετίας, χωρὶς μεγάλης προσσκευῆς νέσου, θάνατον ἀπειλούσης· ἢ ἰάν τις ἐστιν ἐν ἡμῶν εὐλαβῆς, καὶ μεμαρτυρημένος διὰ τὴν γνωρι-

A ordinis, gradu movetur. Si vero dicto audiens non sit praefectus, praefectura ejicitur: nisi ex propria voluntate aliquid de suo afferat; hoc enim culpa vacat. Item praefectum in monasterio suo lectorem constituere, si sacerdos sit, ac praefecti sigillum ab episcopo habeat. Ex quo constat praefectos sacris non initiatos et ab episcopis non signatos creari. Neque potest praefectus quidquam ad monasterium pertinens ad emphyteusim dare absque provinciae primatis consensu: item eum qui non solvit emphyteuticum canonem, re ad emphyteusim accepta penitus excidere.

Synodi Chalcedonensis canon 4 et 8.

B Synodi VI canon 48.

Synodi VII canon 11, 13, 14, 17, 18, 19 et 20.

Synodi in templo Sanctorum Apostolorum habitus canon 1.

Legis caput 6, 12, 14, 15, 16, 17, 24, 25, 26, 27, 35, 49, 54, 55, 56, 60, 61, 63, 65, 67, 68, 69.

104. Oportere eum qui saeculo nuntium remittit et sit monachus, non minus quam decem annos natum esse: neque vero quocumque modo ab illo homine ad hoc impediatur: neque licentiam habebit egrediendi, e monasterio absque praepositi consensu, neque e monasterio suo in aliud migrandi: alioquin segregatur tum ipse, tum qui eum suscipit. Neque vero proprium quidpiam debent habere monachi, sed omnia quaecumque ad ipsos pertinent, sunt monasterii; ac neque pater ea quae ad filium vitam solitariam amplectentem pertinent detinebit. Item praepositum non omnino secundum gradum, sed secundum virtutem esse eligendum.

Synodi Carthaginiensis canon 80.

Synodi VI canon 40, 43 et 46.

Synodi VII canon 21.

C Synodi in templo Sanctorum Apostolorum celebratae, canon 3, 4, 6.

Legis caput 9, 10, 11, 76, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84.

105. Non oportere sacras virgines esse incustoditas; neque vero quemquam temere in colloquium cum ipsis venire; item nihil proprium ipsas habere debere, alioquin segregari.

Synodi Carthaginiensis canon 38 et 44.

Synodi VI canon 46.

Synodi VII canon 22.

Synodi in templo Sanctorum Apostolorum celebratae, canon 6.

106. Non oportere quemquam attonderi, nisi praesentes adsint illi quibus subjiciendus est: qui enim non ita facit, deponitur. Item non oportere perfectum monachum, hoc est magnum habitum gerentem attonderi intra triennium, nisi gravis morbus qui mortem minetur incidit: aut nisi sit aliquis vir pius, multis eo nomine notus, eorumque

testimonio comprobatus : his enim etiam semestri tempore ad tonsuram sufficit. Praefectus autem contra haec faciens, praefectura eiecitur.

Synodi in templo Sanctorum Apostolorum celebratae canon 2 et 5.

Legis caput 7 et 77.

107. Oportere eos qui in claustra ingressuri sunt, prius in monasterio et perfecta obedientia tres annos versari, deinde a regionis episcopo alium annum probari, et siquidem in bono proposito permaneat, ipsum includere : non posse vero ipsum postea quocunque modo claustro egredi sine episcopi consensu. Item eos qui solitario convenientem habitum induerunt, et capita totonderunt, non licere per urbem vagari ; sed siquidem cum hominibus esse velint, virorum religiosorum monasterium ingredi, ac eorum more vivere : sin vero, omnimode ipsos urbibus expellere, atque in desertis habitare cogere.

Synodi VI canon 41 et 42.

108. Non oportere monachos et virgines Deo dicatas matrimonium contrahere, aut rapi ab aliquo, aut corrumpi : alioquin matrimonium quidem solvitur, ipsi vero septem annis poenam subeunt. Si vero sacris addicti sint, gradu moveantur. Si autem perfectus sit monachus magnum habitum gerens, quindecim annos punitur : a lege vero capitali supplicio afficitur.

Synodi Ancyranæ canon 19.

Synodi Chalcedonensis canon 6.

Synodi VI canon 4 et 44.

Sancti Basilii canon 6, 18, 19 et 60.

Legis caput 85 et 86.

109. Non oportere, nisi propter necessitatem, intra 25 aut 17 annos ætatis virginem sanctum monialium habitum consequi : neque interea dum tondendæ sunt, variegatis vestimentis ornari debent, neque vero e monasterio prodire absque præpositæ consensu, idque tunc cum ætate proventis feminis virtute præditis, ac non extra monasterium prorsus cubare. Alioquin, segregantur. Similiter etiam si e monasterio in monasterium migrent.

Synodi Carthaginiensis canon 126.

Synodi VI canon 46 et 45.

Synodi VII canon 21.

Sancti Basilii canon 17.

110. Non oportere mulierem in virorum monasterio dormire, neque virum in muliebri : alioquin segregatur. Neque diaconissam ante quadraginta annos mulierem ordinari, idque cum accurata probatione : si vero post hæc matrimonium contraxerit, anathemate percellitur tum ipsa, tum is qui cum ea copulatus est.

Synodi Chalcedonensis canon 15.

Synodi VI canon 14, 40, 47, 48.

Sancti Basilii canon 21 et 44.

Legis caput 5, 43 et 75.

μόνητα · τούτω γάρ και ὁ ἑξαμηνιαῖος χρόνος ἀρκεῖ εἰς ἀπόκαιραν · ὁ γάρ παρὰ ταῦτα ποιῶν ἡγούμενος ἐκβάλλεται τῆς ἡγουμενίας.

Συνόδου ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων κωνων β' και ε'.

Και νομικὸν κεφάλαιον ζ' και ος'.

ρζ'. Ὅτι δεῖ τοὺς ἐν ἐκκληστραῖς μέλλοντας εἰσελθεῖν πρότερον ἐν μοναστηρίῳ, και τελεία ὑπακοῆ γίνεσθαι ἐπὶ τρισὶ χρόνοις · εἶτα παρὰ τοῦ κατὰ χώραν ἀρχιερέως ἐπὶ ἕτερον ἐνιαυτὸν δοκιμάζεσθαι, και εἴτερ ἐπιμείνη τῇ ἀγαθῇ προθέσει, ἐκκλησιᾷ αὐτόν · μη δύνασθαι δὲ αὐτὸν μετὰ ταῦτα παντὶ τρόπῳ τοῦ ἐκκληστηρίου ἐξελθεῖν χωρὶς γνώμης τοῦ ἀρχιερέως. Και τοὺς κτηρικὸν δὲ ἐνδεδυμένου; σχῆμα, και κεφαλὰς κομῶντας μη εἶν περιάγειν ἐν πόλει · ἀλλ' εἰ μὲν μετὰ ἀνθρώπων ἐθέλουσιν εἶναι, ἐν μοναστηρίῳ ἀνδρῶν εὐλαθῶν τούτους εἰσελθεῖν, και βιοῦν ὡς αὐτοί · εἰ δὲ μη, παντὶ τρόπῳ τούτους ἀπελαύνειν τῶν πόλεων, και ἀναγκάζεσθαι ἐν ταῖς ἐρήμοις οἰκεῖν.

Συνόδου ζ' κανὼν μα' και μβ'.

ρη'. Ὅτι οὐ δεῖ μοναχοῦς, ἢ παρθένους, τῷ θεῷ ἀνατεθέντας εἰς γάμον εἰσελθεῖν, ἢ ἀρπάζεσθαι ὑποτινος, ἢ φθειρεσθαι · ἐπεὶ ὁ μὲν γάμος λύεται, αὐτοὶ δὲ ἐπιτιμῶνται ἐν ἑπτὰ ἔτεσιν · εἰ δὲ ἱερωμένοι εἴσιν, και καθαιροῦνται · εἰ δὲ τελείῳ; [ἢ τελείῳ:] εἴσιν, μεγαλόσχημος, ἐν δεκαπέντε ἔτεσιν ἐπιτιμᾶται · ἀπὸ δὲ τοῦ νόμου κεφαλαικῶς τιμωρεῖται.

C Συνόδου Ἀγχύρας κανὼν ιθ'.

Συνόδου Καλχηδόνας κανὼν ζ'.

Συνόδου ζ' κανὼν θ' και μδ'.

Και τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανὼν ζ', ιη', ιθ' και ξ'.

Και νομικὸν κεφάλαιον πα' και πς'.

ρθ'. Ὅτι οὐ δεῖ, εἰ μη δι' ἀνάγκην, εἰσω τῶν κωνων, ἢ εἰς ἡλικίας, παρθένους εἰς τὸ τῶν μοναχῶν ἅγιον σχῆμα εἰσελθεῖν. Ἀλλ' οὐδὲ ἐν τῷ μέλλειν κείρεσθαι ὀφείλει: κοσμεῖσθαι ἱματίοις ποικίλοις · μήτε δὲ προλεῖναι τῆς μονῆς ἀνευ γνώμης τῆς προσετώσης, και τότε μετὰ προσευτιδῶν ἐναρέτων · και μη ἔξω κοιτῶσιν ὄλως τῆς μονῆς · ἐπεὶ ἀφορίζονται · ὁμοίω; και ἐὰν μεταβαλῶσιν ἀπὸ μονῆς εἰς μονῆν.

D Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ρς'.

Συνόδου ζ' κανὼν μς' και με'.

Συνόδου ζ' κανὼν κα'.

Και τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανὼν ις'.

ρι'. Ὅτι οὐ δεῖ καθεύθειν γυναῖκα ἐν ἀνδρῶν μοναστηρίῳ, οὔτε ἀνδρα ἐν γυναικειῳ · ἐπεὶ ἀφορίζεται. Οὔτε διάκονον πρὸ ἐτῶν τεσσαράκοντα χειροτονεῖσθαι γυναῖκα · και ταῦτα μετὰ ἀκριβοῦ; δοκιμασίας · εἰ δὲ μετὰ ταῦτα πρὸς γάμον εἰθοι, ἀναθεματίζεται και αὐτῇ [γρ. αὐτῆς], και ὁ συναφθεὶς αὐτῇ.

Συνόδου Καλχηδόνας κανὼν ιε'.

Συνόδου ζ' κανὼν ιδ', μ', μζ', μη'.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανὼν κδ' και μδ'.

Και νομικὸν κεφάλαιον ε', μγ' και ογ'.

ρια'. Ὅτι οὐ δεῖ νηστεύειν ἐν Σαββάτῳ ἢ ἐν Κυριακῇ, δίχα τοῦ μεγάλου καὶ μόνου Σαββάτου· ἀλλ' οὔτε ἐν τοῖς Σάββασι, καὶ ταῖς Κυριακαῖς τῆς Τεσσαρακοστῆς τυρὸν, ἢ ὠν ἐσθίειν· αἰρετικῶν γὰρ τοῦτο· καὶ ὁ τοῦτο ποιῶν καθαίρεται, ἐν ἱερωμένοις ἐστίν· ἐν δὲ λαϊκῶς, ἀναθεματίζεται· καὶ ὅτι δεῖ νηστεύειν πάντα Χριστιανὸν τετράδα, καὶ περα.. [Ἰσ. παρασκευῆν] καὶ τὴν ἁγίαν Τεσσαρακοστήν, καὶ τὴν μεγάλην ἑβδομάδα· τὴν μέντοι μεγάλην Παρασκευῆν, καὶ τὸ μέγα Σάββατον, μηδ' ἄλλως ἐσθίειν. Ἄχρι τοῦ μεσονυκτίου αὐτῶν· καὶ τὰς λοιπὰς δὲ νηστείας πάσας πιστῶς νηστεύειν, ὡς ἐκ παραδόσεως ἐκκλησιαστικῆς ἔχομεν, εἰ μὴ δι' ἀσθένειαν σωματικὴν ἐμποδίζονται. Οἱ γὰρ μὴ οὕτω ποιῶντες, εἰ μὲν ἱερωμένοι εἰσὶ, καθαιροῦνται· εἰ δὲ λαϊκοί, ἀναθεματίζονται.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν ξδ' καὶ ξθ'.

Συνόδου Γάγγρας κανὼν ιη' καὶ ιθ'.

Συνόδου ζ' κανὼν νε'.

Συνόδου Αἰδοικίας κανὼν ν'.

Συνόδου.. κανὼν κθ' καὶ πθ'.

Καὶ τοῦ ἁγίου Διονυσίου κανὼν α'.

Τοῦ ἁγίου Πέτρου Ἀλεξανδρείας κανὼν ιε'.

Τοῦ ἁγίου Τιμοθέου κανὼν η' καὶ ι'.

Καὶ Θεοφίλου κανὼν α'.

ριβ'. Ὅτι οὐ δεῖ τὸν βιασάμενον παρθένον, ἐτέραν λαβεῖν εἰς γυναῖκα, ἀλλὰ ταύτην, κἀν πενιχρὰ τυγχάνη, ἐπιτιμώμενον χρόνους ζ' διὰ τὴν προγεγονυῖαν φθοράν· εἰ δὲ μεμνήσεται τὴν παρθένον, ἀποδοθῆναι τῷ προνηστευσαμένῳ. Εἰ δὲ κατέχει ταύτην, τῷ τῆς μοιχείας καθυποβάλλεται ἐγκλήματι· εἰ δὲ καὶ ἀρπαγῇ ἢ παρθένος χάριν συνοικεσίου, εἰ μὲν ἱερωμένοι οἱ ἀρπάσαντες, καθαιροῦνται· εἰ δὲ λαϊκοί, ἀναθεματίζονται. Οὐ μόνον δὲ αὐτοί, ἀλλὰ καὶ οἱ συναράμενοι αὐτοῖς.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν ξζ'.

Συνόδου Ἀγκύρας κανὼν ια'.

Συνόδου Καλχηδόνας κανὼν κζ'.

Συνόδου ζ' κανὼν ιβ' καὶ ιη'.

Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ κανὼν α'.

Καὶ τοῦ ἁγίου Βασίλειου κανὼν κβ', κγ', λ' καὶ μθ'.

ριγ'. Ὅτι οὐ δεῖ ἀπέχεσθαι ὡς βδελυκτῶν τῶν γάμων, ἢ τῶν κρεῶν, ἢ τοῦ οἴνου, ἢ ἐτέρων τινῶν τοούτων· ἀλλὰ δι' ἄσκησιν ἀληθῆ τούτων ἐννόμως ἐγκρατεῦσθαι. Ὅ γὰρ παρὰ ταῦτα ποιῶν, εἰ μὲν ἱερωμένος ἐστὶ, καθαίρεται· εἰ δὲ λαϊκός, ἀναθεματίζεται.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν να' καὶ ργ'.

Συνόδου Ἀγκύρας κανὼν ιδ'.

Συνόδου Γαγγρῶν κανὼν α', β', δ', θ', ι', ιβ', ιγ', ιδ', ιε'.

Συνόδου ζ' κανὼν ιγ'.

Τοῦ ἁγίου Βασίλειου κανὼν κη', μζ' καὶ πε'.

ριδ'. Ὅτι οὐ δεῖ τινα μεθύειν, καὶ ἐν καπηλείῳ εἰσερχεσθαι, καὶ ἐσθίειν ἐν αὐτῷ, ἢ ἔχειν ἐργαστήριον καπηλικόν, καὶ ἐν αὐτῷ ἐξυπηρετεῖν· ἐπεὶ εἰ μὲν ἱερωμένος ἐστὶ, καθαιροῦνται· εἰ δὲ λαϊκός,

111. Non esse jejunandum Sabbato aut Dominico. excepto solo magno Sabbato: sed neque Sabbatis et Dominicis Quadragesimæ caseum aut ovum manducandum; hoc enim hæreticorum est, et qui hoc facit, gradu dejicitur, si sacris addictus sit: si vero laicus, anathemate percellitur. Item oportere omnem Christianum jejunare quatuor temporibus, Parasceve, sancta Quadragesima et magna hebdomada; magna autem Parasceve et magno Sabbato nihil omnino comedere usque ad mediam ipsorum noctem; cætera vero jejunia omnia fideliter jejunare, quæ ex traditione ecclesiastica habemus, nisi propter infirmitatem corporalem impediuntur. Qui enim non ita faciunt, siquidem sacris initiati sint, dejiciuntur; laici vero, anathemate feriuntur.

Sanctorum apostolorum canon 64 et 69.

Synodi Gangrensis canon 18 et 19.

Synodi VI canon 55

Synodi Laodicenæ canon 50.

Synodi.... canon 29 et 89.

Sancti Dionysii canon 1.

Sancti Petri Alexandrini canon 15.

Sancti Timothei canon 8 et 10.

Theophili canon 1.

112. Non oportere eum qui virgini vim attulit, aliam in uxorem accipere, sed hanc, licet paupercula sit, pœna ipsi septem annos interrogata ob præcedentem corruptelam: si vero desponsata sit virgo, ei qui prius ipsam desponsavit reddi: si vero detineat ipsam, adulterii crimini subjacet. Quod si rapta fuerit virgo conjugii gratia, siquidem sacris addicti sint ii qui rapuerunt, gradu moventur; si vero laici, anathemate feriuntur. Non tantum autem ipsi, sed et qui ipsi opem tulerunt.

Sanctorum apostolorum canon 67.

Synodi Ancyranae canon 11.

Synodi Chalcedonensis canon 27.

Synodi VI canon 92 et 98.

Sancti Gregorii Thaumaturgi canon 1.

Sancti Basilii canon 22, 25, 30 et 49.

113. Non esse abstinendum a nuptiis tanquam abominandis, aut carnibus, aut vino, aut aliis ejusmodi rebus; verum propter veram exercitationem ab his legitime se continere. Qui enim contra hæc facit, siquidem sacris sit addictus, dejicitur: si vero laicus, anathemate feritur.

Sanctorum apostolorum canon 51 et 53.

Synodi Ancyranae canon 14.

Synodi Gangrensis canon 1, 2, 4, 9, 10, 12, 13, 14, 17.

Synodi VI canon 13.

Santi Basilii canon 18, 47 et 85.

114. Non oportere quemquam ebrietati indulgere, ac in canponam ingredi, in eaque manducare, aut officinam cauponariam habere, ac in ea ministrare. quoniam siquidem sacris addicti sint, gradu mo-

ventur; si vero laici, segregantur; præterquam si quis propter itinera necessitatem in hospitio versetur.

Sanctorum apostolorum canon 42, 43 et 52.

Synodi Laodicenæ canon 24.

Synodi Carthaginiensis canon 40.

Synodi VI canon 9 et 26.

115. Non oportere clericum fidejussiones dare, seu conventiones et pacta facere in circo, aut in aliquo ludicro: alinquin, gradu dejicitur. Sic enim fidejussiones dare interpretatum est. Nam fidejussorem se aliquem præstare pro eo qui in periculo versetur, propter Dei charitatem honestum est: oportet enim ponere animam suam pro proximo; infirmis vero, quique pro fratribus mori non possunt, ejusmodi fidejussio non est deneganda.

Sanctorum apostolorum canon 20.

Legis caput 35.

116. Non oportere alea ludere aut tabulis, aut ludicra tolerare, vel horum spectatores esse, aut saltationum, aut thymelicarum cantilenarum, aut eorum qui ludicri gratia ursas post se trahunt, aut eorum qui se a dæmone vexari simulant, aut eorum qui accendunt rogos ac ludicri causa supra eos transiliunt, aut venationibus vel circensibus addictos esse; quoniam, siquidem sacris initiati sint, gradu moventur; si vero laici, sex annos segregantur.

Sanctorum apostolorum canon 20, 42, 43.

Synodi Laodicensis canon 52, 54, 55.

Synodi Carthaginiensis canon 15, 61, 63.

Synodi VI canon 24, 50, 51, 60, 61, 62, 65, 66, 71.

Synodi VII canon 22.

Legis caput 37 et 87.

117. Non esse accipiendas usuras: quoniam, siquidem sacris sint initiati, dejiciuntur; si vero laici, segregantur.

Sanctorum apostolorum canon 44.

Synodi Nicænæ canon 17.

Synodi Laodicenæ canon 4.

Synodi Carthaginiensis canon 10 et 16.

Sancti Gregorii Nyseni canon 6.

118. Non esse cavillandum aut illudendum claudo, aut cæco, aut pedibus mutilato: qui enim hoc facit, excommunicatur.

Sanctorum apostolorum canon 57.

119. Non esse excommunicandum eum qui fornicari constituerit, ad opus tamen non venerit, ut qui divina gratia sit servatus.

Synodi Nicænæ canon 4.

120. Non oportere Christianum, sanguinem aut carnem a bestia captam, aut morticinum comedere: si enim sacri sit ordinis, dejicitur; si vero laicus, segregatur.

Sanctorum apostolorum canon 63.

Synodi Gangrensis canon 2.

(1) στοιχείω Hesychius interpretatur συνενῶ, id est, *coaduno, convenio*: unde apud Harmenopolium

ἀφορίζονται· πάρεξ τοῦ ἐν πανδοχείῳ ἐν ὁδοῦ δι' ἀνάγκην καταλύσαντος.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν μβ', μγ' καὶ νβ'

Συνόδου Λαοδικείας κανὼν κδ'.

Συνόδου Καρθαγένης κανὼν μ'.

Συνόδου ς' κανὼν θ' καὶ κς'.

ριε'. Ὅτι οὐ δεῖ κληρικὸν ἐγγύας δίδόναι, ἢ γουον στοιχῆματα (1) ποιεῖν ἐν ἵπποδρομίῳ, ἢ ἐν παιγνίῳ τινί· ἐπεὶ καθαιρεῖται. Οὕτω γὰρ δίδονται ἐγγύας ἡρμηνεύεται. Τὸ γὰρ ἐγγυᾶσθαι τινα ἐν κινδύνῳ γαγονότι διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην, καλόν. Τεθῆναι γὰρ δεῖ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τοῦ πλησίον· δεῖ δὲ τοῖς ἀσθενέσι, καὶ μὴ δυναμένοις ὑπὲρ ἀδελφῶν ἀποθνήσκειν, καὶ τοιαύτην ἐγγύην μὴ παραιτεῖσθαι.

B

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν κ'.

Καὶ νομικὸν κεφάλαιον λε'.

ρις'. Ὅτι οὐ δεῖ κυβεύειν, ἢ τοὶ ταυλιζεῖν, ἢ παίγνια ἀνέχεσθαι, ἢ θεωρητὰς γίνεσθαι τούτων· ἢ ὀρχήσεων, ἢ θυμικῶν ψωμάτων, ἢ τῶν τὰς ἀρκους ἐπισουρομένων χάριν παιγνίου· ἢ τῶν δαιμονῶν ὑποκρινομένων· ἢ τῶν ἀναπτόντων πυρκαϊκῶν, καὶ ἐν παιγνίῳ ὑπερβαλλομένων αὐταῖς· ἢ προσκείσθαι κυνηγίως, ἢ ἵπποδρομίως· ἐπεὶ, εἰ μὲν ἱερωμένοι εἰσὶ, καθαιροῦνται· εἰ λαϊκοὶ ἀφορίζονται· ἐπὶ ἑξέ χρόνους.

C

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν κ', μβ', μγ'.

Συνόδου Λαοδικείας κανὼν νβ', νδ', νε'.

Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ιε', ξα', ξγ'.

Συνόδου ς' κανὼν κδ', ν', να', ε', εα', εβ', εγ', εδ', εε', ες', εα'.

Συνόδου ς' κανὼν κβ'.

Νομικὸν κεφάλαιον λζ' καὶ πζ'.

ρις'. Ὅτι οὐ δεῖ τόκους λαμβάνειν· ἐπεὶ, εἰ μὲν ἱερωμένοι εἰσὶ, καθαιροῦνται, εἰ δὲ λαϊκοὶ, ἀφορίζονται.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν μδ'.

Συνόδου Νικαίας κανὼν ιζ'.

Συνόδου Λαοδικείας κανὼν θ'.

Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ι' καὶ ις'.

Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης κανὼν ς'.

ριη'. Ὅτι οὐ δεῖ χλευάζειν, ἢ τοὶ ἐμπαίζειν χωλεῖ ἢ τυφλῶ, ἢ τῶν τὰς βάσεις πεπληγμένων· ἐπεὶ ὁ τοῦτο ποιῶν ἀφορίζεται.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν νς'.

ριθ'. Ὅτι οὐ δεῖ ἀφορίζειν τὸν προθέμενον μὲν πορνεύσαι, μὴ ἐλθόντα δὲ εἰς ἔργον, ὑπὸ τῆς θείας χάριτος βυσθέντα.

Συνόδου Νικαίας κανὼν δ'.

ρκ'. Ὅτι οὐ δεῖ μεταλαμβάνειν Χριστιανὸν αἱματος ἢ θηριαλώτου, ἢ θνησιμαίου. Εἰ μὲν γὰρ ἱερωμένος ἐστὶ, καθαιρεῖται· εἰ δὲ λαϊκός, ἀφορίζεται.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν εγ'.

Συνόδου Γαγγρῶν κανὼν β'.

lib. 1, tit. 8. §. 1. Pacta et conventiones, στοιχηθίζοντα dicuntur.

Συνόδου ς' κανών ξβ'.
 ρκx'. Ὅτι οὐ δεῖ μάντις προσέειν· εἰ μὲν γὰρ
 ἱερωμένοι εἰσὶ, καθαιροῦνται· εἰ δὲ λαϊκοί, ἀφορίζονται ἐπὶ ἕξ χρόνοις· εἰ δὲ ἐπιμένουσιν, παντάπασι
 τῆς Ἐκκλησίας ἀπορρίπτονται.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν ξγ'.

Συνόδου Ἀγκύρας κανὼν κδ'.

Συνόδου ς' κανὼν ξα'.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανὼν οβ', πγ'.

Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης κανὼν β'.

ρκθ'. Ὅτι οὐ δεῖ κλέπτειν, ἢ ἐπιτορκεῖν, ἢ τυμβωρυχεῖν· ἐπεὶ, εἰ μὲν ἱερωμένοι εἰσὶ, καθαιροῦνται· εἰ δὲ λαϊκοί, ἀφορίζονται ἀκαινωήτως. Ὁ μὲν κλέπτων, ἂν μεταμεληθεὶς ὁμολογήσῃ, ἐνιαυτὸν ἕνα· εἰ δὲ μὴ, δύο. Ὁ δὲ ἐπιτορκος, καὶ τυμβωρύχος· ἐπὶ χρόνους δέκα.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν κε'.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανὼν ξα', ξβ', ξγ' καὶ πβ'.

Καὶ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης κανὼν ς' καὶ ζ'.
 ρκγ'. Ὅτι οὐ δεῖ πορνεύειν· εἰ μὲν γὰρ ἱερωμένοι εἰσὶ, καθαιροῦνται· εἰ δὲ λαϊκοί, ἀφορίζονται ἐν ζ' ἔτεσιν. Ὁ δὲ γυναίκερ συναφθεὶς ἐπὶ πορνείᾳ, εἰ μὴ ἀφίσταται ταύτης, ἴστω ἀφορισμένος κατὰ τὸν κανόνα· ἀφίεσθαι δὲ πορνεύειν, ἵνα μὴ χεῖρόν τι γένηται.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν κε', ξα'.

Συνόδου Νικαίας κανὼν α' καὶ γ'.

Συνόδου ς' κανὼν μδ' καὶ πς'.

Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ κανὼν α'.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανὼν δ', κx', κς', λη', μ', μβ', μγ', ν', νθ' καὶ π'.

Καὶ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης κανὼν γ'.

ρκδ'. Ὅτι οὐ δεῖ τίνα τῶν ἱερωμένων τὴν ἰδίαν γυναίκα ἐκβάλλειν προφάσει εὐλαθείας· ἀλλ' οὐτε λαθεῖν γυναίκα χήραν, ἢ ἐκθεδλημένην, ἢ ἑταῖραν, ἢ οἰκέτην, ἢ τῶν ἐπὶ σκηνῆς, ἢ εἰς δευτέρον γάμον ἔλθειν· ἀλλ' οὐτε κατὰ ἄγνοιαν εἰς παράνομον ἔλθειν· ἐπεὶ καθαιρεῖται.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν ε', ιζ', ιη', ιθ'.

Συνόδου Νικαίας κανὼν α'.

Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ρβ'.

Συνόδου ς' κανὼν γ' καὶ κς'.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανὼν θ' καὶ ιβ', μγ', οζ'.

Θεοφίλου κανὼν ιγ'.

Καὶ νόμικόν κεφάλαιον μς', μδ', μς'.

ρκε'. Ὅτι οὐ δεῖ τίνα ἐπὶ ἀπειρημένην συγγενεῖα παράνομως εἰς γάμον ἔλθειν· ἐπεὶ ἀφορίζεται διαφόρως πρὸς τὴν οἰκειότητα τοῦ γένους· ὁ μὲν, ἐπὶ χρόνοῖς ζ', ὁ δὲ, ἐπὶ δέκα, ὁ δὲ, ἐπὶ ιβ', ὁ δὲ, ἐπὶ ιε', ἀποστάντες δηλονότι πρότερον τοῦ ἀθέσμου συνοικεῖσθαι, καὶ οὕτως προσδεχόμενοι.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν θ', μη'.

Καὶ συνόδου Γαγγρῶν κανὼν κε'.

Συνόδου Νικαίας κανὼν α' καὶ β'.

Συνόδου ς' κανὼν νγ', νδ'.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανὼν κγ', ξζ', ξη', οε', ος', οη', οθ' καὶ πς'.

A Synodi sextæ canon 62.

121. Ad vatem non esse accedendum : si enim sacris initiati sint, gradu moventur ; si vero laici, sex annos segregantur ; quod si perseverent, ex Ecclesia penitus ejiciuntur.

Sanctorum apostolorum canon 63.

Synodi Ancyranæ canon 24.

Synodi VI canon 61.

Sancti Basilii canon 72 et 83.

S. Gregorii Nysseni canon 2.

122. Non esse furandum, aut pejerandum, aut sepulera deprædandum : quoniam, siquidem sacris addicti sint, deficiuntur ; si vero laici, excommunicantur. Qui furatus est, siquidem pœnitentia ductus confessus fuerit, unum annum ; sin vero, duos ; B perjurus vero ac mortuorum spoliator, decem annos.

Sanctorum apostolorum canon 25.

Sancti Basilii canon 61, 64, 65 et 82.

S. Gregorii Nysseni canon 6 et 7.

123. Non esse fornicandum : si enim sacris addicti sint, deponuntur ; laici vero excommunicantur septem annos. Qui autem cum muliere per fornicationem copulatus est, nisi ab ea recedat, excommunicetur secundum canonem : sinatur vero fornicari, ne quid deterius contingat.

Sanctorum canon 25, 61.

Synodi Nicænæ canon 4 et 3.

Synodi VI canon 44 et 86.

S. Gregorii Thaumaturgi canon 1.

Sancti Basilii canon 4, 21, 26, 38, 40, 42, 43, 50, 59 et 80.

S. Gregorii Nysseni canon 3.

124. Non oportere quemquam sacri ordinis uxorem suam ejicere religionis prætextu, sed neque viduam mulierem accipere, aut ejectam, aut meretricem, aut servam, aut ex iis quæ in scena operas suas præstant, aut secundas inire nuptias ; verum, etiam neque per ignorantiam illegitimum contrahere matrimonium : alioquin deponitur.

Sanctorum apostolorum canon, 5, 17, 18, 19.

Synodi Nicænæ canon 1.

Synodi Carthaginensis canon 102.

Synodi VI canon 3 et 26.

Sancti Basilii canon 9 et 12, 43, 77.

Theophili canon 13.

Legis caput 46, 44, 47.

125. Non oportere in prohibito consanguinitatis gradu illegitime matrimonium contrahere, alioquin segregatur diversis modis pro generis proximitate : alius quidem 7 annos ; alius vero 10 ; alius 12 ; alius 15, ubi scilicet prius ab illicito conjugio recesserint, sicque suscepti fuerint.

Sanctorum apostolorum canon 9, 48.

Synodi Gangrensis canon 25.

Synodi Nicænæ canon 1 et 2.

Synodi VI canon 53, 54.

Sancti Basilii canon 25, 67, 68, 75, 76, 78, 79 et 86.

- Sancti Timothei canon 11.
 126. Ej qui secundum contrahit matrimonium, unum aut duos annos poenam esse irrogandam.
 Synodi Laodicenae canon 1.
 Sancti Basilii canon 41 et 53.
 127. Non esse mœchandum; quoniam siquidem sacris ministrent, deponuntur: si vero laici, excommunicantur 7, aut 15, aut etiam 30 annos. Est enim etiam in hoc discrimen secundum divinos canones.
 Sanctorum apostolorum canon 61.
 Synodi Ancyranæ canon 20.
 Synodi Nicænæ canon 1 et 8.
 Synodi VI canon 87 et 93.
 Sancti Basilii canon 7, 9, 21, 31, 34, 36, 37, 39, 48, 58, 77.
 Sancti Gregorii Nysseni canon 3.
 Sancti Timothei canon 15.
 128. Masculorum corruptores ac brutorem puniuntur: siquidem sacris addicti sint, gradu moventur; si vero laici, 15 aut 30 annos excommunicantur.
 Synodi Ancyranæ canon 16 et 17
 Sancti Basilii canon 7, 62 et 63.
 Sancti Gregorii Nysseni canon 5.
 129. Oportere eos qui voluntarie aut involuntarie occidunt, aut qui seipsos vel alios execrati vel œnuchos faciunt, similiter eos qui medicamenta dant quibus fetus necentur in utero, atque etiam præstigiatores et veneficos, siquidem sacris addicti sint, gradu dejicere, si vero laici, ad sacerdotium non provehi, sed segregari hoc modo: eum quidem qui voluntarie occidit, 15 aut 30 annos; qui vero involuntarie, 7 aut 10; eum qui seipsum vel alios castrat aut execrat, 3 annos; eos qui dant medicamenta ad fetus necandos, 10 annos; præstigiatores et veneficos, 20 aut 30 annos.
 Sanctorum apostolorum canon 21, 22 et 23.
 Synodi VI canon 91.
 Synodi in temolo Sanctorum Apostolorum celebratæ canon 8.
 Sancti Basilii canon 2, 7, 8, 11, 13, 33, 42, 52, 55, 56, 57 et 65.
 Sancti Gregorii Nysseni canon 4.
 Sancti Timothei canon 14.
 130. Nullos esse oportere magos, aut præstigiatores, aut mathematicos, aut astrologos, aut circulatores, aut phylacteria, ut vocant, facere: aut ejusmodi hominibus rebusve adhærere. Si enim sacris initiati sint, deponuntur; si vero laici, segregantur 6, aut 7, aut 15 annos: quod si in his perseverent, ex Ecclesia penitus ejiciuntur.
 Synodi Laodicenæ canon 36.
 Synodi VI canon 61.

(2) Γυτευτάς. Eadem voce usus est Aristenus in LV Can. Conc. Trullani. Corrupta vox ex γυτευτάς quæ legitur in omnibus libris editis in textu Can. LXI. præfati Concilii, si editionem Canonum Ecclesiæ Orientalis a Joanne Tilio anno

- A Τοῦ ἁγίου Τιμοθέου κανὼν ια'.
 ρκς'. Ὅτι δεῖ ἐπιτιμᾶν διγαμοῦντι ἐπὶ χρόνῳ ἐνί, ἢ δύο.
 Συνόδου Λαοδικείας κανὼν ε'.
 Τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανὼν μα', νγ'.
 ρκζ'. Ὅτι οὐ δεῖ μοιχεύειν· εἴπερ, εἰ μὲν ἱερωμένοι εἰσὶ, καθαιροῦνται· εἰ δὲ λαϊκοί, ἀφορίζονται ἀκοινωνήτως; [Ἰσ. ἀκοινωνήσις] ἐπὶ χρόνους ἐπτὰ, ἢ ἑ', ἢ καὶ λ'. Ἔστι γὰρ καὶ ἐν ταύτῃ διαφορὰ κατὰ τοὺς θείους κανόνας.
 Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν ξα'.
 Συνόδου Ἀγκύρας κανὼν κ'.
 Συνόδου Νικαίας κανὼν α' καὶ η'.
 Συνόδου ζ' κανὼν πζ' καὶ ηγ'.
 Τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανὼν ζ', θ', κα', λα', λδ'.
 B λς', λζ', λθ', μη', νη', οζ'.
 Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης κανὼν γ'.
 Τοῦ ἁγίου Τιμοθέου κανὼν ιε'.
 ρκη'. Ὅτι ἐπιτιμῶνται ἄρβροφθόροι, καὶ ζωοφθόροι· εἰ μὲν ἱερωμένοι εἰσὶ, καθαιροῦνται· εἰ δὲ λαϊκοί, ἀφορίζονται ἐπὶ χρόνους ιε', ἢ λ'.
 Συνόδου Ἀγκύρας κανὼν ις' καὶ ιζ'.
 Καὶ τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανὼν ζ', ξβ' καὶ ξγ'.
 Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης κανὼν γ'.
 ρκθ'. Ὅτι δεῖ τοὺς φονεύοντας ἰκκουσίως, ἢ ἀκουσίως, ἢ ἐκτέμνοντας ἑαυτοὺς, ἢ ἑτέρους, εὐνουχίζοντας· ὁμοίως καὶ τοὺς τὰ ἐμβρυοκτόνα φάρμακα δίδοντας, καὶ μὴν τοὺς γέτας καὶ τοὺς φαρμακοὺς, εἰ μὲν ἱερωμένοι εἰεν, καθαιροῦνται ὑποβάλλειν· εἰ δὲ λαϊκοί, εἰς ἱερωσύνην μὴ ἐρχεσθαι, ἀλλ' ἀφορίζεσθαι οὕτως· Τὸν μὲν ἰκκουσίως φονεύοντα, ἐπὶ χρόνους δεκαπέντε ἢ λ', τὸν δὲ ἀκουσίως, ἐπὶ χρόνους ζ', ἢ δέκα. Τὸν ἑαυτοῦ ἢ ἑτέρους εὐνουχίζοντα, ἢ ἐκτέμνοντα, ἐπὶ χρόνους γ'. Τοὺς τὰ ἐμβρυοκτόνα φάρμακα δίδοντας, ἐπὶ χρόνους δέκα· τοὺς γέτας καὶ φαρμακοὺς ἐπὶ χρόνους κ', ἢ λ'.
 Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν κα', κβ' καὶ κγ'.
 Συνόδου ζ' κανὼν ηα'.
 Συνόδου ἐν τῷ ναφ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων κφ. νῶν η'.
 Τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανὼν β', ζ', η', ια', ιγ', λγ', μγ', νβ', νε', νς', νζ' καὶ ξε'.
 Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης κανὼν δ'.
 Τοῦ ἁγίου Τιμοθέου κανὼν ιδ'.
 D ρλ'. Ὅτι οὐ δεῖ τινας εἶναι μάγους, ἢ γέτας, ἢ μαθηματικούς, ἢ ἰστραλόγους, ἢ γυτευτάς (?), ἢ ποιεῖν τὰ λεγόμενα φυλακτήρια, ἢ τοιούτοις τισὶ προσανέχειν· εἰ μὲν γὰρ ἱερωμένοι εἰσὶ, καθαιροῦνται· εἰ δὲ λαϊκοί, ἀφορίζονται ἐπὶ χρόνους ζ', ἢ ζ', ἢ ια'· εἰ δὲ ἐπιμένουσιν τούτοις, ἀπορρίπτονται τῆς Ἐκκλησίας πάντη
 Συνόδου Λαοδικείας κανὼν λς'.
 Συνόδου ζ' κανὼν εδ'.

1540 evulgatam, quam secutus est Gesnerus in sua editione anni 1552, excipias, quæ γυτευτάς habet. Hac autem voce intelligunt prædicti auctores circulatores seu agyrtas.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανὼν β'.

Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης κανὼν β'.

πλα'. Ὅτι δεῖ τοὺς ἐν διωγμοῖς παραβάτας, καὶ προσερχομένους τῇ Ἐκκλησίᾳ προσδέχεσθαι ἐν διαφοραῖς ἐπιτιμιῶν ἤγουν τοὺς μὲν χωρὶς ἀνάγκης παραβάτας, ἕως θανάτου, ἢ ἐν β' ἔτεσι· τοὺς δὲ βίβ. ἐν χρόνοις 5', ἢ ἡ'· τοὺς δὲ μετὰ κλαυθμοῦ τῷτο παθόντας, ἐν γ' χρόνοις· καὶ ταῦτα μὲν συνελόντες φαμέν. Ἔστι δὲ καὶ ἕτερα τὶς διάκρισις λεπτοτέρα παρὰ τοῖς κανόσιν, ἣν ἀναγινώσκων εὐρήσεις. Καὶ ὅτι οἱ ἀρχιερεῖς ἐξουσίαν ἔχουσι δοκιμάζειν τὸν τρόπον τῆς ἐπιστροφῆς, καὶ φιλοφρονεῖσθαι ἐπ' αὐτοῖς, ἢ πλείονας προστιθέναι χρόνους. Τοῖς δὲ ἀργύρια δεικνύσιν, καὶ ἐκφυγοῦσιν, ἢ πάντα καταλείψασιν, καὶ ἀναχωρήσασιν, οὐ χρὴ ἔγκλειν. Καὶ ἱερωμένους δὲ θύσαντας καὶ ἀναπαλαίαντας καθαιρεῖσθαι χρὴ μόνον· ἀπολαύειν δὲ τῆς τιμῆς.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν ξα'.

Συνόδου Νικαίας κανὼν ια' καὶ ιβ'.

Συνόδου Ἀγχύρας κανὼν α', β', δ, ε', ζ', ζ', η', θ, ι, ια', ιβ', ιγ'.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανὼν με', ογ', πα'.

Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης κανὼν α'.

ρβ'. Ὅτι οὐ δεῖ ὀμνύειν τινά. Εἰ δὲ καὶ συμβῆ, εἰ μὲν ἐπὶ παραβάσει ἐντολῆς Θεοῦ ὀμόσει, ταῦτάστι τῆς αὐτοῦ ψυχῆς, ἢ ἑτέρου τινός, οὐ δεῖ τηρεῖν τὸν ὄρκον. Ὅτε δὲ ὀμόσει μὴ καταδέχεσθαι χειροτονίαν, ἢ ἑτερόν τι τοιοῦτον, μὴ ἑπιμαρτυρεῖται· εἰ δὲ ἐκ φόβου κινδύνου ὀμόσει, συγγνώμης ἔξωτος οὗτος.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανὼν ι', ιζ', ιθ'.

ργ'. Ὅτι οὐ δεῖ πιστοὺς προσφέρειν τι εἰς ἱερὸν ἴδιον, ἢ Ἰουδαίων, ἢ αἰρετικῶν, ἢ συγκοινωνοῦν αὐτοῖς, ἢ πρὸς αὐτοὺς ἀπέρχεσθαι εὐχῆς ἢ θεραπείας ἕνεκα· ἢ συνασπάζειν αὐτοὺς, ἢ συννηστεύειν, ἢ ἔχεσθαι τὰ παρ' αὐτῶν ξέντα, ἢ ἄζυμα, ἢ ἱατροῦσθαι παρ' αὐτῶν, ἢ ἐν βαλανείο συλλοῦεσθαι, ἢ ὡς κληρικὸς προτρέπειν αὐτοὺς ἐνεργεῖν τι· ἀλλὰ μόνον παρὰ παραβαλόντας, ἐπιχορηγεῖν τὰ πρὸς τὴν χρείαν, εἰς κοινωνίαν δὲ αὐτοὺς μὴ παραδέχεσθαι. Ἐπεὶ δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶν, εἰ μὲν ἱερωμένος ἐστὶ, καθαιρεῖται· εἰ δὲ λαϊκός, ἀφορίζεται· τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν καὶ καθαιροῦνται ἐν ταῦτόν, καὶ ἀφορίζονται· τινὲς καὶ ἀναθεματίζονται.

Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν ζ', λγ', με', ξε', σ, σα'.

Συνόδου Λαοδικείας κανὼν θ', λβ', λγ', λδ', λε', λς, λγ', λδ'.

Συνόδου 5' κανὼν ια'.

Καὶ Θεοφίλου κανὼν ζ'.

ρδ'. Ὅτι δεῖ τοὺς ἀπὸ Ἰουδαίων, ἢ αἰρετικῶν ἐπιστρέφοντας δέχεσθαι, εἰ ὁμολογήσουσιν ἐγγράφως ἀκολουθεῖν τοῖς τῆς Ἐκκλησίας δόγμασι, καὶ ἀναθεματίσουσι πάσας τὰς αἵρέσεις, καὶ μᾶλλον ὑφ' ἧς κατέχονται· εἰ δὲ μὴ οὕτω μετανοήσουσι, ἀλλὰ καταφρονεῖν, πᾶσις κοινωνία· ἄλλοτρίους εἶναι. Καὶ

A Sancti Basilli canon 60.

Sancti Gregorii Nysseni canon 2.

131. Eos qui in persecutionibus transgressi sunt, atque ad Ecclesiam accedunt, suscipiendos esse, pœna, adhibito discrimine, ipsis irrogata : videlicet iis qui extra necessitatem transgressi sunt, usque ad mortem aut 12 annis; iis qui vim passi sunt, 6 aut 8 annis; iis vero qui cum fletu hoc fecerunt, 3 annis. Atque hæc quidem compendiose dicimus. Est vero etiam alla quædam distinctio accuratior in canonibus, quam legendo invenies. Item etiam episcopus potestatem habere conversionis modum explorandi, ita ut humaniter in eos se gerere, aut in plures annos pœnam prorogare possint. Ii vero qui pœniam dederunt atque evaserunt, aut omnia reliquerunt ac secessum petierunt, non sunt accusandi. Sacris autem initiati, si sacrificaverint ac resipuerint, gradu solum deiciendi sunt, honore vero frui possunt.

Sanctorum apostolorum canon 61.

Synodi Nicænæ canon 11 et 12.

Synodi Ancyranæ canon 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13.

Sancti Basilli canon 45, 75, 81.

Sancti Gregorii Nysseni canon 1.

132. Non oportere quemquam jurare : quod si contigerit, siquidem ad mandati divini transgressionem, hoc est, animæ suæ detrimentum vel alius enjuslibet, non est servandum juramentum. Cum vero juraverit se ordinationem non esse suscepturum, aut aliud quid ejusmodi, ne pejeret; si vero periculi metu juret, venia dignus est.

S. Basilli canon 10, 17, 29.

133. Non oportere fideles quidquam offerre in templo gentium, aut Judæorum, aut hæreticorum, aut communicare cum ipsis, aut ad eos se conferre orationis aut curationis gratia, aut cum ipsis festum celebrare, aut jejunare, aut munera ab iis accipere aut azyma, aut ab ipsis curari, aut in balneo una lavari, aut ipsos tanquam clericos ut aliquid agant rogare : sed tantum, si quando accesserint, res necessarias ipsis subministrare, ad communionem vero non admittere. Qui enim contra hæc facit, siquidem sacris sit initiatus, gradu movetur : si vero laicus, segregatur. Nonnulli vero ex ipsis deiciuntur simul ac segregantur : quidam etiam anathemate feriuntur.

Sanctorum apostolorum canon 7, 33, 43, 63, 70, 71.

Synodi Laodicænæ canon 9, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 39.

Synodi VI canon 11.

Theophili canon 7.

134. Eos qui a Judæis aut hæreticis convertuntur suscipiendos esse, si scripto profiteantur se Ecclesiæ decretis adhærere, atque omnes hæreses anathematizent, ac magis eam a qua detinentur : nisi vero sic pœnitentiam suam declarent, sed contentant, ab omni communione alienos esse. Item non

licere Judæum servum pecunia sibi comparare. Nec non episcopus toto studio in id incumbere debere, ut eos ab errore revocent.

Synodi Nicænæ canon 8.

Synodi Laodicenæ canon 7 et 8.

Synodi Constantinop. canon 7.

Synodi Ephésinæ canon 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9.

Synodi Carthaginiensis canon 47, 57, 26, 27, 68, 69, 92, 93, 94, 99, 108, 118, 119, 123, 124.

Synodi VI canon 95.

Synodi VII canon 8,

Sancti Basilii canon 5 et 20.

Theophili canon 12.

135. Idolorum templa, ipsaque idola quocumque modo esse evertenda : quod ut fiat, imperiali auctoritate nobis opus est.

Synodi Carthaginensis canon 58, 84, 106, 136.

136. Nullum Christianum oportere in balneo cum mulieribus lavari : si enim sacris addicti sunt qui hoc faciunt, gradu moventur ; si vero laici, segregantur.

Synodi Laodicenæ canon 30.

Synodi VI canon 77.

137. Non oportere liberos suos cum hæreticis, aut Judæis, aut gentilibus matrimonio jungere, nisi promittant se Christianos fore. Quod si juncti fuerint, ejusmodi conjugium tanquam illicitum esse dirimendum. Neque vero his ut consanguineis familiariter utendum : alioquin si sacris addicti sint, dejectiuntur ; si vero laici, segregantur. Quin etiam neque hæreditas ipsis relinquetur : qui enim hoc faciunt, pro Christianis non habentur, quin potius anathemate feriuntur.

Synodi Laodicenæ canon 10 et 31.

Synodi Chalcedonensis canon 14.

Synodi Carthaginensis canon 21, 22, 84.

Synodi VI canon 11 et 72.

138. Eos qui in alienas res manus immittunt, ac plus habendi cupiditate laborant, ex Ecclesia esse ejiciendos.

Sancti Gregorii Thaumaturgi canon 2.

Sancti Gregorii Nysseni canon 6.

Theophili canon 14.

139. Eum qui ab uxore sua præter rationem D relictus sit, communione non esse privandum.

Sancti Basilii canon 35.

140. Non oportere immundam mulierem, hoc est, menstrui profluvii tempore, ad sanctam communionem accedere : quin neque eos qui matrimonio juncti sunt, nisi ex compacto a mutuo contactu abstinerint ; neque vero qui nocturnum fluxum passi sunt, siquidem mulieris concupiscentia sese correptos videant. Si quis vero aqua se ablvens, aut in balneo lavans ac invitus aquam sorbuerit, ab ea non arcebitur.

Sancti Dionysii canon 2, 3, 4.

Sancti Athanasii canon 1.

Sancti Timothei canon 5, 7, 12, 13, 16.

Α δτι οὐκ ἔστιν Ἰουδαῖον ὠνητὸν δοῦλον κτῆσθαι - καὶ δτι σπουδῆν πᾶσαν ὀφείλουσιν οἱ ἀρχιερεῖς εἰσάξαι εἰς τὸ ἐπιστρέφειν αὐτούς.

Συνόδου Νικαίας κανὼν η'.

Συνόδου Λαοδικείας κανὼν ζ' καὶ η'.

Συνόδου Κωνσταντινουπόλεως κανὼν ζ'.

Συνόδου Ἐφέσου κανὼν α', β', γ', δ', ε', ζ', η', θ'.

Συνόδου Καρθαγένης κανὼν μζ', νζ', κζ', κζ', ξη', ξθ', ιβ', ιγ', ιδ', ιθ', καὶ ρη', ριη', ριθ', ρκγ', ρκδ'.

Συνόδου ζ' κανὼν ιε'.

Συνόδου ζ' κανὼν η'.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανὼν ε' καὶ κ'.

Θεοφίλου κανὼν ιβ'.

Β ρλζ'. Ὅτι δεῖ τοὺς εἰδωλικούς ναοὺς, καὶ τὰ εἰδω-
λα παντὶ τρόπῳ καταστρέφασθαι · δοσμένων ἡμῶν
περὶ τούτων τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας.

Συνόδου Καρθαγένης κανὼν νη', πδ', ρς', ρλς'.

ρλς'. Ὅτι οὐ δεῖ τινὰ τῶν Χριστιανῶν ἐν βαλανεῖοις
μετὰ γυναικῶν ἀπολούεσθαι · εἰ μὲν γὰρ ἱερωμένοι·
εἰσὶν οἱ τοῦτο ποιοῦντες, καθαιροῦνται · εἰ δὲ λαϊκοί,
ἀφορίζονται.

Συνόδου Λαοδικείας κανὼν λ'.

Συνόδου ζ' κανὼν οζ'.

ρλζ'. Ὅτι οὐ δεῖ συνάπτειν πρὸς γάμου κοινωνίαν
τὰ ἑαυτῶν τέκνα αἱρετικοῖς, ἢ Ἰουδαίοις, ἢ ἔθνικοις ·
εἰ μὴ ἐπαγγέλλονται Χριστιανοὶ γενέσθαι. Εἰ δὲ καὶ
συναφθεῖεν, διαλύεσθαι τὸ τοιοῦτον ἄθεσμον συν-
οικέσιον· μήτε δὲ ὡς συγγενεῖς οἰκισθεῖσθαι τούτους·
ἐπεὶ, εἰ μὲν ἱερωμένοι εἰσὶ, καθαιροῦνται · εἰ δὲ
λαϊκοί, ἀφορίζονται · ἀλλ' οὐδὲ καταλειφθήσεται
τούτοις κληρονομία · οἱ γὰρ τοῦτο ποιοῦντες οὐ μνη-
μονεύονται ὡς Χριστιανοί, ἀλλὰ μᾶλλον ἀναθεματί-
ζονται.

Συνόδου Λαοδικείας κανὼν ι' καὶ λα'.

Συνόδου Καλχηδόνης κανὼν ιδ'.

Συνόδου Καρθαγένης κανὼν κα', κβ', πδ'.

Συνόδου ζ' κανὼν ια' καὶ οβ'.

ρλη'. Ὅτι δεῖ τοὺς τῶν ἄλλοτρίων ἐπαπτομένους
καὶ πλεονεκτοῦντας ἐκκηρύκτους γίνεσθαι τῆς Ἐκ-
κλησίας.

Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ κανὼν β'.

Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης κανὼν ζ'.

Θεοφίλου κανὼν ιδ'.

ρλθ'. Ὅτι οὐ δεῖ στερεῖσθαι τῆς κοινωνίας τῶν
ἀλόγως καταλειφθέντα ὑπὸ τῆς ἰδίας γυναικός.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανὼν ιε'.

ρμ'. Ὅτι οὐ δεῖ ἀκάθαρτον γυναῖκα, τοῦτέστιν ἐν
τοῖς μηνιαίοις αὐτῆς, τῇ ἁγίᾳ κοινωνίᾳ προσελθεῖν ·
ἀλλ' οὐδὲ οἱ ἐν συζυγίᾳ ὄντες, εἰ μὴ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ
ἀποστήσουσιν αὐτοὺς ἐκ συμφώνου τῆς μετ' ἀλλήλων
συναφείας. Ὅτε δὲ οἱ ἐν νυκτερινῇ ῥύσει γενόμενοι,
εἴπερ ἑαυτοὺς ἐπιθυμῶν γυναικὸς κεκρατημένους
ὄρωσιν · εἰ δὲ νικηθέντες τις ὕδατι, ἢ ἀπολούμενος
ἐν βαλανεῖοι, καὶ μὴ θέλων καταπῆν ὕδωρ, οὐκ εἰρ-
χθήσεται ταύτης.

Τοῦ ἁγίου Διονυσίου κανὼν β', γ', δ'.

Τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου κανὼν α'.

Τοῦ ἁγίου Τιμοθέου κανὼν ε', ζ', ιβ', ιγ', ις'.

ρμα. Ὅτι μὴ παρόντος ἐπισκόπου, ἢ πρεσβυτέρου, ἢ διακόνου ἔξισι τῶν βουλομένων δι' αὐτοῦ τῶν προηγιασμένων θεῶν μυστηρίων μεταλαμβάνειν.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου ἐκ τῆς πρὸς Καίσαριον πατρικίον ἐπιστολῆς.

Τέλος τῶν τοῦ νομοκάνονος θεῶν κανόνων τοῦ ἁγίου Ἀρσενίου.

A 141. Absente episcopo, aut presbytero, aut diacono, licere ei qui velit per se divina sacramenta prius sanctificata sumere.

Sancti Basilii ex epistola ad Cæsarium Patricium.

Finis divinorum canonum Nomocanonis sancti Arsenii.

ANNO DOMINI MCLIX

LUCÆ CHRYSOBERGIS

CP. PATRIARCHÆ

DECRETA SYNODALIA XIII

1. Sabnotatis synodalis sub imperio domini Mannelis Comneni, ne fiant nuptiæ septimi gradus cognationis. II. De clericis se immiscensibus secularibus negotiis. III. De præfectis in extraneo monasterio tonsis. IV. De festo notatiorum. V. De depositione episcopi. VI. Ne ecclesiæ laudanter transactione episcopi. VI. De iis qui testificantur contra filium spiritualem. VIII. De episcopo per vim tonso. IX. Ne iurandum irregulare servetur. X. De homicidia voluntario. XI. De advocatis. XII. De infantibus captivis baptizandis et de Agarenis. XIII. Ne clerici turpilures fiant aut medici.

Vide Patrologiæ tom. CXIX. col. 770.

ANNO DOMINI MCLXVI

ALEXIUS ARISTENUS.

NOTITIA

(Cave, Script. eccles. Hist. litter., p. 592.)

Alexius Aristenus, dignitate nomophylax, et Magnæ ecclesiæ Constantinopolitanæ œconomus, quem ὀνόματιον ἔχοντα κῦρον non uno in loco vocat Balsamon, claruit anno 1166, quo synodo Constantinopolitana interfuit: et de iure canonico inibi consultus adversus Nicephorum patriarcham Hierosolymitanum concilii Trullani canonem 37 protulit. Exstat *Synopsis canonum* ab Aristeno nostro scholiis illustrata. *Synopsis* quidem ipsa eo longe antiquior videtur: Aristenus vero istam interpretatus est. Edita est *Synopsis* Gr. Lat., sed scholiis destituta, sub Aristeni nomine a Christophoro Justello in *Bibliotheca Juris canon.* tom. II, p. 673. *Synopsi* scholia adjecit, notisque illustrata, utraque Gr. Lat. dedit CL. Beveregius in *Pandectæ Canonum*, Oxon. 1672, fol.

Η ΥΠΟ ΑΡΙΣΤΙΝΟΥ

ΣΥΝΟΨΙΣ

ΤΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ ΠΑΝΤΩΝ.

SYNOPSIS CANONUM OMNIUM

AB ARISTENO CONSCRIPTA.

Sanctorum apostolorum.

1. Duo aut tres episcopi ordinant episcopum : unus vero, presbyterum et diaconum.

2. Sacerdos lac, aut mel, aut siceram, aut animalia, aut legumina offerens ad altare, præterquam novas spicas et uvas et oleum et thymiana, deponatur.

3. Fructus domum mittantur, quos primi sequentibus distribuant.

4. Conjugem sacerdos si ejiciat, excommunicatur : si vero non introducat, gradu deficiatur.

5. Seculares curas suscipiens sacerdos, sacerdotio privetur.

6. Qui cum Judæis Pascha celebrat, deponitur.

7. Sacerdos non communicans dicat causam : quod si non dixerit, excommunicatur : suspectum enim reddit offerentem.

8. Excommunicabis eum qui in oratione et comunione non perseverat.

9. Qui orat cum excommunicato aut gradu dejecto, ipsemet condemnatur.

10. Qui aliunde ejectum susceperit, magis ipso ejiciendus est.

11. Qui excommunicationem mentitur, ideo maxime rejiciendus est.

12. Sedem ex sede non invades, nisi iis qui ibi degunt utilior, tanquam ad docendum aptissimus judicaris. Idque multorum episcoporum judicio atque obstatione.

13. Omnis clericus propria relicta ecclesia in aliena degens, si ab episcopo revocatus non redeat, excommunicatur, et qui hunc sciens et prudens destinet, ipsemet condemnatur.

14. Quilibet secundo matrimonio junctus, aut concubinam nutriens ad sacerdotium non admittitur.

A

Τῶν ἀγίων ἀποστόλων.

α'. Δύο ἢ τρεῖς ἐπίσκοποι χειροτονοῦσιν ἐπίσκοπον· εἷς δὲ, πρεσβύτερον καὶ διάκονον.

β'. Ἱερεὺς ὁ γάλα, ἢ μέλι, ἢ σίκερα, ἢ ζῶα, ἢ ὄσπρια τῶν θυσιαστηρίων προσάγων, πλὴν χιθρίων, καὶ σταφυλῶν, καὶ ἐλαίου, καὶ θυμιάματος, καθαιρεῖσθαι.

γ'. Αἱ ὀπίθραι οἶκοι πεμπέσθωσαν, ἃς οἱ πρῶτοι τοῖς ἐξῆς διανέμωσιν.

δ'. Τὴν βοήθην ἱερεὺς ἐκβάλλων ἀφοριζέσθω, μὴ εἰσάγων δὲ, καθαιρεῖσθαι.

ε'. Κοσμικὰς φροντίδας δεχόμενος ἱερεὺς, ἀνίερος.

ς'. Καθαίρεται ὁ τελὼν μετὰ Ἰουδαίων τὸ Πάσχα.

ζ'. Ἱερεὺς ὁ μὴ μεταλαμβάνων λεγέτω τὸ αἶτιον, ἀφοριζέσθω δὲ μὴ λέγων· ὑποπτον γὰρ πεποίηκε τὸν προσάγοντα.

η'. Ἀφορίσεις τὸν ἐπὶ εὐχῇ καὶ ἐπὶ μεταλήψει μὴ περιμένοντα.

θ'. Ὁ συνεχόμενος ἀκοινωνήτω, ἢ καθρημένω, αὐτοκατάκριτος.

ι'. Ὁ δεξάμενος τὸν ἀλλοθεν ἀδεκτον, ἀδεκτότατος.

ια'. Ὁ τὸν ἀφορισμὸν ψευδάμενος, ἀδεκτότατος.

ιβ'. Θρόνον οὐκ ἐπιπηδήσεις ἐκ θρόνου, εἰ μὴ τοῖς ἐκεί λυσιτελέστερος, ὡς διδακτικώτατος κρινοῖ· καὶ τοῦτο πολλῶν ἐπισκόπων διακρίσει καὶ παρακλήσει.

ιγ'. Κληρικὸς ἅπας ὁ τῆς οἰκείας ἐκτός, καὶ τῆς ἀλλοτρίας οἰκῶν, καὶ πρὸς τοῦ ἐπισκόπου δυσωπούμενος, καὶ οὐ καλινωστῶν, ἀκοινωνήτος· καὶ τοῦτον ὁ ἐν γνώσει κατέγων, αὐτοκατάκριτος.

ιδ'. Ἄνιερος ἅπας δῖγαμος, ἢ παλλακὴν ἐπιτρέπων.

B

14. Ἀπολελυμένην, ἢ χήραν, ἢ θεράπειαν, ἢ ἄ
μαίνδα λαβῶν ἱερεὺς, ὄντως ἀνίερος.

15. Οὐ κεκλήρωται ὁ δύο ἀδελφάς, ἢ ἀνεψιῶν
ἐγαγόμενος.

16. Κληρικὸς ἐγγύας οὐ δίδωσιν.

17. Εὐνοῦχος ἱερεῖται· ἐκτομίαις δὲ οὐ.

18. Ὁ μετὰ κλήρον ἑαυτὸν ἐκτεμῶν, καθήρη-
ται.

19. Ὁ ἑαυτὸν ἐκτεμῶν λαϊκός, ἐπὶ τριετίαν ἀφώ-
ρισται.

20. Πορνεία σχεθεὶς ἱερεὺς, ἢ ἐπιτοκία, ἢ κλίμ-
ματι, καθήρηται.

21. Ὁ ἱερεῖσθαι μέλλον, εἰ βούλοιοτο, προγα-
μίσειται. B

22. Ἱερεὺς πιστὸν, ἢ ἀπίστον τυπτήσας, καὶ κί-
ρῆται.

23. Ὁ καθαιρεθεὶς εὐλογώτατα, εἰ τῶν θεῶν
ἀφεται πάλιν, ἐκκηρυκτότατος.

24. Ὁ ἐπὶ χρήμασιν ἱερεὺς, μετὰ τοῦ χειροτονή-
σας καθαιρούμενος ἵσται, καὶ κατὰ Σίμωνα εἰ-
σαὶ ἀποκώνητος.

25. Ὁ δι' ἀρχόντων ἐπίσκοπος, καθαιρούμενος
ἀφορίζεσθαι.

26. Ὁ ἐξ ἀναιτίου σχεθεὶς ἐπίσκοπος, καὶ πη-
γῆς ἄλλο θυσιαστήριον, μετ' αὐτοῦ ἔξει τὸν ἐκπω-
των.

27. Ἀδεκτός ἐτέροις ὁ ἐξ ἐτέρου περιόντος ἀφ-
επιμένος. C

28. Ἐίνος ἱερεὺς δίχα συστατικῶν οὐ προσδέχ-
ται, καὶ ἔχων, ἐπανακρίνεται, καὶ εἰ τοὺς ὀρθο-
ποῦντας προσίεται· εἰ δ' ἑὸν, ἀφορίζόμενος ἀπο-
κίμνεται.

29. Δίχα τοῦ πρώτου ποιεῖ οὐδὲν ὁ ἐπίσκοπος, εἰ
μὴ τὰ τῆς παροικίας αὐτοῦ· καὶ ὁ πρῶτος ἀτερ
ἐκίνου οὐδὲν, διὰ τὴν ὀφειλομένην ὁμόνοιαν.

30. Μὴ χειροτονεῖν ὑπερῶρια· ὁ δὲ παρὰ τὴν
γῆμην τῶν ἐγγυρῶν ἐπιτελῶν, ἀτελείτατος.

31. Ὁ νεοπρόδητος, εἰ δυσανασχετὴ πρὸς τὸ
ἐγχείρημα, ἀφορίζεται, μέχρις ἂν παραδίξῃται· εἰ
δὲ παρὰ τοῦ λαοῦ μὴ δεχθεῖ, ὁ κληρὸς ἀφορίζεται,
ὅτι μὴ τὸν ὄχλον πεπαίδευσεν. ὁ δὲ ἵσται ἐπίσκο-
πος.

32. Δις κατ' ἔτος οἱ ἐπίσκοποι συνιέτωσαν διὰ τὰ
ἄγραφα καὶ τὰ πράγματα. Πρῶτον μὲν, τῇ τετάρτῃ
τῆς Πεντηκοστῆς ἑβδομάδι· δεύτερον δὲ, ὑπερβρι-
τείου δωδεκάτῃ.

33. Διοικεῖτω μετὰ κυρείας τὰ τῆς Ἐκκλησίας
ἐπίσκοποι· πράγματα, μὴτι τούτων συγγενεῖ, εἰ
μὴ ὡς πένητι, χαρίζόμενος.

34. Ἀτερ ἐπισκόπου ποιεῖ πρεσβύτερος οὐδὲν,
καὶ διάκονος· καὶ γὰρ οὗτος πεπίστευται ἐν λαῶν.

35. Τὰ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὰ τοῦ ἐπισκόπου

15. Quisquis dimissam, aut viduam, aut ancillam,
aut insanam in uxorem acceperit, vere sacerdotio
indignus.

16. Non allegitur in clerum quisquis duas so-
rores, aut consobrinam in matrimonium duxerit.

17. Clericus fideiussiones non dat.

18. Eunuchus sacerdotio fungi potest, qui vero
seipsum absciderit, nequaquam.

19. Si quis postquam in clerum cooptatus fuerit,
seipsum absciderit, deponatur.

20. Laicus qui seipsum exsecuerit, per trien-
nium segregatur.

21. Sacerdos fornicatione, aut perjurio, aut furto
obstrictus, deponitur.

22. Qui ad sacros ordines promovendus est, si
velit, prius uxorem ducat.

23. Sacerdos fidelem, aut infidelem si percusserit,
deponitur.

24. Depositus justam ob causam, si res divinas
rursum attigerit, maxime expellendus est.

25. Qui data pecunia sacerdos factus est una
cum eo qui ipsum ordinavit deponatur, ac Simonis
Magi instar in perpetuum excommunicetur.

26. Qui principum aut magistratum potentia
fretus ad episcopatum pervenerit depositus segre-
getur.

27. Episcopus qui sine causa se ab aliis segre-
gaverit, atque aliud altare construxerit, cum ipso
dejicietur.

28. Ab aliis non recipiatur, quisquis ab alio su-
persite excommunicatus fuerit.

29. Externus sacerdos absque commendatiis
epistolis non recipitur, et si habeat, diligenter
examinatur, num eos qui rectam fidem tenent
approbet: sin vero, segregatur atque ablegatur.

30. Absque primatu nihil facit episcopus, nisi
ea quae sunt suae parociae; ac primas sine illo
nihil facit, propter debitam concordiam.

31. Extra proprios fines non est ordinandum,
qui autem praeter sententiam eorum qui in locis
degunt, sacros ordines peragit, pro non ordinato
habeatur.

32. Qui recens designatus est, si demandatum
munus exsequi gravetur, segregatur, donec sus-
ceperit: si vero a populo non receptus fuerit,
clerus excommunicatur, quod plebem non corri-
puerit; ipse vero manet episcopus.

33. Singulis annis episcopi bis conveniant pro-
pter dogmata et res. Primum quidem, quarta
Pentecostes hebdomada. Secundo vero, duodecima
Octobris.

34. Episcopus res Ecclesiae cum potestate admi-
nistret, nihil quidquam consanguineo, nisi tanquam
pauperi largiens.

35. Absque episcopo nihil facit presbyter et dia-
conus. Etenim ipsi populus creditus est.

36. Res ad Ecclesiam et ad episcopum pertinen-

tes manifestæ existunt: ut et episcopus testetur, atque Ecclesia nullum damnum accipiat.

37. Episcopus potestatem habeat super res ecclesiasticas, cum eam super animas habeat: atque omnia juxta divinam voluntatem administret.

38. Sacerdos aleator atque ebriosus, si non desinat, deponatur.

39. Clericus et laicus similia faciens excommunicatur.

40. Sacerdos mutui usuras exigens, nisi desinat, deturbetur.

41. Qui cum hæreticis orat, excommunicatur: qui vero clericos hos existimat, gradu movetur.

42. Sacerdos baptismum et sacrificium hæreticorum recipiens, sacerdotio indignus est.

43. Qui vere baptizatum denuo baptizat, ac eum qui impietate pollutus est non rebaptizat, sacerdos non est habendus.

44. Sæcularis propriam uxorem ejiciens, aliamque aut dimissam ducens, excommunicandus est.

45. Qui non baptizat in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, sed transgreditur illud præceptum, sacerdotio fungi non debet.

46. Qui non tribus initial immersionibus, sed una in Domini mortem, quod Dominus non dixit, sacerdotio movendus est.

47. Omnis clericus a nuptiis, et carne, et vino abhorrens, si non emendetur, expellendus est.

48. Qui poenitentibus non ignoscit, ipse venia indignior est.

49. Sacerdos a vino et carnibus abstinens, nisi exercitationis causa, deponitur.

50. Clericus citra itineris necessitatem in caupona manducans, segregandus est.

51. Clericus injuria afficiens episcopum, dejicitur; presbyter vero et diaconus excommunicantur. Similiter autem et qui surdum, claudum, et cæcum cavillis insectatur.

52. Episcopus pietatem non docens excommunicatur: deponitur vero si perseveret non docere.

53. In clericum inopia laborantem si se beneficium non præset sacerdos, excommunicatur: deponitur vero, si immisericos permaneat.

54. Qui impii libri mentionem facit in conclone, deponitur.

55. Fidelis criminum convictus, in clerum non admittitur.

56. Qui Christum negat, expellendus est: qui vero clerum spernit et invertit, pro laico recipiendus est.

57. Sacerdos si suffocatus, aut a fera captum aut morticinum gustaverit, deponendus est: laicus vero excommunicandus.

58. Qui cum Judæis orat, excommunicatur.

59. Clericus homicida, deponitur: laicus vero, segregatur.

προκαίσθω πράγματα φανερά· ἴνα καὶ ὁ ἐπίσκοπος διατιθῆται, καὶ μένοι ἡ Ἐκκλησία ἀζήμιος.

λζ'. Ἐξουσιάζτω τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὁ ἐπίσκοπος πραγμάτων, καὶ τῶν ψυχῶν γάρ· καὶ διοικεῖται πάντα κατὰ τὴν θεῖαν ἀρέσκειαν.

λη'. Ὁ κυβιστὴς καὶ πάροινος ἱερεὺς, εἰ οὐ παῖδι, καθήρηται.

λθ'. Κληρικὸς καὶ λαϊκὸς· τὰ ὁμοία πράττων ἀφορίζεται.

μ'. Τόκους ἀπαιτῶν θανείου ἱερεὺς, εἰ οὐ παῖδι, καθήρηται.

μα'. Ὁ συναυχόμενος εἰρετικοῖς, ἀφορίζεται· καθαιρεῖται δὲ ὁ κληρικὸς τούτους ἡγοούμενος.

μβ'. Βάπτισμα καὶ θυσίαν αἰρετικῶν δεξάμενος ἱερεὺς, ἀνίερος.

μγ'. Ὁ ἀνάβαπτίζων τὸν ἕντως βεβαπτισμένον, καὶ μὴ ἀναβαπτίζων τὸν μολυσμένον ἀσεβέσαν, ἀνίερος.

μδ'. Τὴν οικίαν γαμήτην ἐκβάλλων ὁ κοσμικὸς, καὶ ἄγων ἑτέραν, ἢ ἀπολελυμένην ἀσοριστός.

με'. Ὁ μὴ βαπτίζων εἰς Πατέρα, καὶ Υἱόν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλὰ παρεκβαίνων, ἀνίερος.

μς'. Ὁ μὴ τρισὶ μῦθον καταδύσσειν, ἀλλὰ μίψ εἰς τὸν τοῦ Κυρίου θάνατον, ὃ μὴ ὁ Κύριος εἶπεν, ἀνίερος.

μζ'. Κληρικὸς ἄπας γάμον, καὶ κρέας, καὶ οἶνον βδελυσσόμενος, εἰ μὴ διορθῶτο, ἐκκήρυκτος.

μη'. Ὁ τοῖς μετανοοῦσι μὴ συγγινώσκων, ἀσυγγνωστότερος.

μθ'. Μὴ μεταλαμβάνων ἱερεὺς οἴνου καὶ κρεῶν, εἰ μὴ δι' ἄσκησιν, καθήρηται.

ν'. Ὁ δίχα τῆς κατὰ τρίτον ἀνάγκης κληρικὸς εἰς κατηλεῖον ἐσθίων, ἀφοριστός.

να'. Ἐθρῖζων ἐπίσκοπον κληρικὸς, καθαιρεῖται· πρεσβύτερος δὲ καὶ διάκονος ἀφορίζεται. Ὁσαύτως δὲ καὶ ὁ κωφὸν, καὶ χωλὸν, καὶ τυφλὸν διαγλευάζων.

ιβ'. Τὴν εὐσέβειαν οὐ διδάσκων ἐπίσκοπος, ἀφορίζεται· καθαιρεῖται δὲ μένων ἀδίδακτος.

ιν'. Ἐπιθετὰ κληρικῶν ἱερεὺς οὐκ εὐεργετῶν, ἀφορίζεται· καθαιρεῖται δὲ μένων ἀνέλεος.

ιθ'. Ὁ ἀσεβοῦς βίβλον ἐκκλησιάζων, καθαιρεῖται.

ις'. Πιστὸς ἐλεγχθεὶς ἐπ' ἐγκλήμασιν, ἀκλήρος.

ις'. Ὁ ἀρνησιχριστός, καὶ ἀπόβλητος· ὃ δὲ τὸν κλῆρον ἀθετῶν καὶ μεταστρέφων, κατὰ λαϊκῶν προστότος.

ιζ'. Γευόμενος θύτης κνικτοῦ, ἢ θηριαλώτου, ἢ θησιμαίου, καθαιρετός· ὃ δὲ λαϊκὸς, ἀφορίζεται.

ιη'. Ὁ Ἰουδαίος συναυχόμενος, ἀφορίζεται.

ιθ'. Θονεὺς κληρικὸς, καθαιρεῖται· λαϊκὸς, ἀφορίζεται.

β. Κυριακὴν καὶ Σάββατον ὀνηστῶν, πλὴν ἑνὸς, ἀπιχρύκτος.

γ. Ὁ βιασάμενός κόρην, ἀφορίζομενος καταγέτω καὶ ἔπορον αὐτὴν οὖσαν.

δ. Ὁ διαχειροτόνητος μετὰ τοῦ χειροτονούντος καθαιρεῖται, εἰ μὴ αἰρετικὴ χεὶρ ἢ πρότερον.

ε. Τὸν οὐκ αἰτουῦντα τὴν Τεσσαρακοστὴν, ἢ Τετράδα, καὶ Παρασκευὴν κληρικὸν καθαιρήσεις· τὸν δὲ λαϊκὸν ἀφορίσεις· εἰ μὴ δι' ἀσθένειαν ἐμποδίζονται.

στ. Λαϊκὸν ἀφορίσεις ἰουδαίζοντα· τὸν δὲ κληρικὸν, καθαιρήσεις.

ζ. Ἀφορίζεται ὁ κηρὸν ἢ ἔλαιον τῆς ἐκκλησίας οὐλῶν, μετὰ τοῦ καὶ πενταπλοῦν τοῦτο κατατιθέμεναι.

η. Ὁ ἱερὰ σκεύη εἰς χρῆσιν ἀφαιρεζόμενος, ἀφορίζεται.

θ. Κατηγορούμενος ἐπίσκοπος, καὶ καλούμενος, καὶ μὴ ἀκούων, καὶ δις καλεῖσθω καὶ τρίς· τοῦ δὲ ἐπιμένοντος, τὸ δόξαν ἢ σύνοδος ἀποφαίνοιτο.

ι. Αἰρετικὸς οὐ κατηγορεῖ ἐπίσκοπον, οὐδὲ πίστῃ εἰς.

κ. Ἐπίσκοπον ἀντ' αὐτοῦ ἐπίσκοπος ἀποβιοῦς οὐ καθίστησιν.

λ. Γίνεται χωλὸς καὶ ἑτερόφθαλμος, ἀξιος ὑπάρχων, ἐπίσκοπος· ὁ μόντοι τυφλὸς καὶ κωφὸς οὐ γνήσιος.

μ. Ὁ δαιμονίων οὐ κληροῦται, οὐδὲ συνεύχεται· μετὰ δὲ τὸν καθαρμὸν, εἰ ἀξιόσ ἐστι, γίνεται.

ν. Οὐκ ἐπίσκοπος νεοφώτιστος, οὐδὲ διὰ ταχέων ὁ ἐκ φαλῆς διαγωγῆς προΐων.

ξ. Ἐπίσκοπος ἀνεπίσκοπος ὁ δημόσια χειριζόμενος.

ο. Οἰκέτης ἀκλήρωτος· ὁ δὲ ὢν ἀξιος, ἐλευθερωθεὶς προβιβάσεται.

π. Ὁ ἱερεὺς ἀρχων, ἀνίερος.

ρ. Ὁ ἀρχοντα καὶ βασιλέα παρὰ τὸ θέμις ὑβρίων, τιμωρητέος.

σ. Σεβασμιος ἢ ἐξηκοντάβιβλος μόνον.

Συνόδου πρώτης τῆς ἐν Νικαίᾳ.

α. Οἱ εὐνοῦχοι εἰς κληρὸν δεχέσθωσαν· οἱ δὲ τέμνοτες ἑαυτοὺς, οὐ δεχέσθωσαν.

β. Οἱ ἐξ ἐθνικοῦ βίαι μὴ ταχέως εἰς πρεσβυτέρων ἀγέσθωσαν· διὰ γὰρ τῆς διὰ χρόνου δοκιμασίας, κακὸς ὁ νεόφυτος.

γ. Εἰ τις μετὰ χειροτονίαν ἠμαρτήσας ἀποδειχθῆι πρότερον, [f. d. η] ὑστερον· οὗτος πεπαύσθω τοῦ κληρῶ.

δ. Ἐπίσκοπον μῆτις ἐχέτω, χωρὶς μητρὸς, ἢ ἀδελφῆς, καὶ τῶν προσώπων ἢ πασαν ὑπόψιν ἀποβέβησεν.

ε. Ἐπίσκοπος ὑπὸ πάντων τῶν ἐπαρχιωτῶν καθίσταται· εἰ δὲ μὴ, τῶς τριῶν· τῶν ὑπολοίπων διὰ

60. Qui Dominica aut Sabbato jejunat, uno excepto, ejiciendus est.

61. Qui puellæ vim attulerit, excommunicatus ipsam, inopeni licet, sibi habeat.

62. Bis ordinatus, cum ordinatore deponitur: nisi hæretici manu primum ordinatus sit.

63. Clericum Quadragesima aut Quatuor Temporibus, et Parasceve non jejunantem depones: laicum vero excommunicabis, nisi infirmitas ipsis impedimento sit.

64. Laicum judaizantem excommunicabis: clericum vero gradu dejicies.

65. Qui ceram aut oleum ecclesiæ furatur, excommunicatur: ac præterea quintuplum percolvet.

66. Qui sacra vasa in proprios usus transfert, segregatur.

67. Episcopus reus factus, si vocatus non preat, bis et ter vocetur: si vero perseveret, sententiam synodus proferat.

68. Hæreticus non accusat episcopum, neque fidelis unus.

69. Episcopus vita excedens episcopum in suum locum non subrogat.

70. Clæudus et altero oculo privatus, si dignus sit, sit episcopus: cæcus tamen et surdus non fiet.

71. Dæmoniacus non cooptatur in clerum, neque cum aliis orat: post purgationem vero, si dignus sit, sit clericus.

72. Recens illuminatus non creatur episcopus, neque qui nuper a malo vitæ genere recessit.

73. Episcopus negotia publica tractans, episcopatu indignus est.

74. Servus in clerum non recipitur: qui vero dignus est, libertate donatus promovetur.

75. Sacerdos magistratum obiens, profanus habeatur.

76. Qui magistratum et imperatorem contra jus fasque contumelia afficit, puniendus est.

77. Sexaginta librorum canon tantum veneratione dignus est.

D

Synodi Nicænæ I.

1. Eunuchi in clerum recipiantur: qui vero se ipsos exsecant, non recipiantur.

2. Qui ex gentili vita prodeunt, ne statim ad presbyteratum promoveantur: nam absque probatione quæ progressu temporis sit, rejiciendus est neophytus.

3. Si quis post ordinationem deliquisse comperitus fuerit prius aut postea, hic clero expellatur.

4. Subintroducendam ne quis habeat, præter matrem, aut sororem, easque personas quæ omnem suspicionem effugiunt.

5. Episcopus ab omnibus provincialibus constituitur: sin vero, saltem a tribus, reliquis per lit-

teras consentientibus. Præcipuam tamen auctoritatem metropolitanus habeat.

6. Qui ab aliis excommunicati sunt, ab aliis ne suscipiantur: præterquam si propter pusillanimitatem, aut contentionem, aut quid ejusmodi excommunicatio facta fuerit.

7. Alexandrinus episcopus super Ægyptum, Libyam, et Pentapolim potestatem habeat: et Romanus super eos qui Romæ subditi sunt. Item Antiochenus aliique super sibi subjectos.

8. Si quis episcopus citra præsenti sententiam creatus fuerit, ne sit episcopus.

9. Multorum suffragio secundum canonem lato, si tres aliqui contradicant, eorum sententia irrita sit.

10. Episcopus Æliæ honoretur, servata metropoli dignitate sua.

11. Hæretici Cathari, id est puri, dicti accedentes primum prostreantur, se Ecclesiæ sanctionibus assensuros, ac cum bigamis communicaturos, lapidisque veniam impetituros. Ac si qui ordinati reperiantur, sicut in eodem ordine: exempli gratia, qui vere est episcopus, sit episcopus; qui vero apud Catharos est episcopus, sit chorepiscopus, vel presbyteri aut episcopi honore gaudeat. Neque enim duo erunt in una urbe episcopi.

12. Qui sine examinatione ordinantur, si deinceps delicti arguantur, e gradu deturbentur.

13. Qui sine necessitate transgressi sunt, etsi venia sint indigni, veniam tamen aliquam consecuti duodecim annos sese submittant.

14. Qui vim passi ac restitisse visi sunt, deinde impietati consenserunt, ac resipuerunt, decem annos excommunicantur.

15. Considerandum est in omnibus pœnitentiæ genus. Ac si is qui pœnam suscipit, ferventiorum se in pœnitendo ostendat, humanius cum eo agat episcopus; si vero frigidiorum, severius.

16. Qui vita excedunt, communicent. Si vero quis ipsorum convalescat, sit cum iis tantum qui orationis sunt participes.

17. Si quis catechumenus lapsus fuerit, sic tres annos audiat, idque solum. Deinde cura catechumenis orietur.

18. Ex urbe in urbem neque episcopus, neque presbyter, neque diaconus migret. Siquidem rursum restituentur ecclesiis in quibus ordinati sunt.

19. Quotquot presbyteri et diaconi ab ecclesia recesserint, in alias ecclesias non recipientur: verum ad suas parochias revertantur. Si quis vero eum qui ad alium pertinet, ordinaverit citra sententiam proprii episcopi, irrita erit ordinatio.

20. Si quis usuras aut sescuplam accipiat, post Ecclesiæ determinationem tanquam alienus deponeatur.

21. Diaconi in suis terminis manean, neque inter presbyteros sedeant. Nam contra canonem

Α γραμμάτων γινόμενων συμφήτων. Τὸ μόντοι κράτος ὁ μητροπολίτης ἔχεται.

ζ'. Οἱ ἐξ ἐτέρων ἀφοριζόμενοι, ὑφ' ἐτέρων μὴ προσδεχίσθωσαν· κλῆν εἰ μὴ διὰ μικροφυλίαν ἢ φιλονεικίαν, ἢ τι τοιοῦτον ὁ ἀφορισμὸς γέγονεν.

ζ'. Αἰγύπτου, καὶ Λιβύης, καὶ Πενταπόλεως ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἔχεται τὴν ἐξουσίαν· καὶ ὁ Ῥώμης τῶν ὑπὸ Ῥώμην· καὶ ὁ ἐν Ἀντιοχείᾳ, καὶ οἱ λοιποὶ τῶν οικείων.

η'. Εἰ τις ἐπίσκοπος [σ. δ. τῆς] τοῦ πρώτου διχα γένηται γνώμης, μὴ ἔστω ἐπίσκοπος.

θ'. Ἐπὶ τὴν τῶν πολλῶν ψήφον γινόμενην κατὰ κανόνα, εἰ τρεῖς τινες ἀντιλέγουσιν, εἰς ἀδίκασι.

ι'. Ὁ ἐπίσκοπος Ἀλίας τιμάσθω, σωζομένου τῇ μητροπόλει τοῦ αὐτῆς ἀξιώματος.

ια'. Οἱ καθαροὶ προσερχόμενοι πρῶτον ὁμολογήσωσιν, οὗτοι συνθήσονται τοῖς τῆς Ἐκκλησίας θεσμοῖς· καὶ κοινωνήσουσι διγάμοις, καὶ συγχωρήσουσι τοῖς παραπαιτωκόσι. Καὶ οἱ εὐρισκόμενοι χειροτονούμενοι [ἡρ. εἰ] εἰς ἐν τῷ αὐτῷ τάγματι· οἷον, ὁ μὲν κυρίως ἐπίσκοπος, εἴη ἐπίσκοπος· ὁ δὲ παρὰ τοῖς καθαροῖς ἐπίσκοπος, ἢ χωρεπίσκοπος ἔστω, ἢ πρεσβύτερον τιμῆν, ἢ ἐπισκόπου κεκτησθῶ. Οὐ γὰρ ἔσονται δύο εἰς μίαν πόλιν ἐπίσκοποι.

ιβ'. Οἱ ἀνεξετάτω; χειροτονούμενοι, εἰ ἐξῆ; ἐλέγχοντο οὗτοι ἡμαρτον, οὕτως παπαύσθωσαν.

ιγ'. Ὅσοι χωρὶς ἀνάγκης παρέδωσαν, εἰ καὶ συγγνώμης ἦσαν ἀνάξιοι, συγγνώμης τινοῦ; ἀξιούμενοι, εἰς τὴν ὑποκιπνίτωσαν.

ιδ'. Οἱ βιαζόμενοι, καὶ δόξαντες ἀντιστήναι, εἰτα καταθέμενοι τῇ ἀσθεῖᾳ, καὶ ἀναστρατευσάμενοι, δεκαετίαν ἀφορίζεσθωσαν.

ιε'. Σκοπητόν ἐφ' ἀπασιν τὸ εἶδος τῆς μεταβολῆς. Καὶ θερμότερος μὲν μεταμελουμένου τοῦ δεξαμένου τὸ ἐπιτίμιον, φιλανθρωπότερον ὁ ἐπίσκοπος διατιθέσθω· ψυχρότερος δὲ, δραστικώτερον.

ις'. Οἱ ἐξοδεύμενοι, κοινωνεῖτωσαν. Εἰ δὲ τις αὐτῶν ὑγιάνει, ἔστω μετὰ τῶν τῆς εὐχῆς [ἡρ. ψυχῆς] κοινωνούντων, καὶ μόνον.

ις'. Εἰ τις παραπέσοιτο κατηχούμενος, οὕτως τρισὶν ἔτεσιν ἀκροάσθω, καὶ μόνον. Εἰτα μετὰ τῶν κατηχουμένων εὐχέσθω.

ιη'. Ἐκ πόλεως εἰς πόλιν μὴτε ἐπίσκοπος, μὴτε πρεσβύτερος, μὴτε διάκονος μεταβαίνέτω· ἐπὶ πάντων ἀποδοθήσονται ταῖς ἐκκλησίαις ἐν αἷς χειροτόνηται.

ιθ'. Ὅσοι πρεσβύτεροι, καὶ διάκονοι τῆς ἐκκλησίας ἀναχωρήσουσιν, ἀδεκτοὶ εἰς ἐτέρας ἐκκλησίας γενήσονται· ἀλλ' ἐπιστρέφωσιν εἰς τὰς αὐτῶν παροικίας. Εἰ δὲ τις τὴν ἐτέρω διαφέροντα χειροτονῆσαι διχα γνώμης τοῦ οικείου ἐπισκόπου, ἀκυρος ἢ χειροθεσία.

κ'. Εἰ τις τόκους, ἢ ἡμιδρα λαμβάνει, ἀλλότριος ἔσται, μετὰ τὸν ὄρον τῆς Ἐκκλησίας καθαιρούμενος.

κα'. Οἱ διάκονοι τοῖς ἰδίοις μέτροις μενέτωσαν, μὴδὲ μέσον πρεσβυτέρων καθιζέσθωσαν. Παρὰ κα-

ὡς γὰρ καὶ εὐταξίαν ἐστίν, εἰ τι καὶ τοιοῦτον γέ- A
νηται.

κβ'. Οἱ Παυλικίανοι ἀναβαπτίζονται· καὶ εἰ τινες κληρικοί ἡμεμῶν δείκνυνται, ἀναβαπτισθέντες χειροτονήσονται· εἰ δὲ μὴ ἡμεμῶν δείκνυνται, καθαρῶς ἔσονται.

κγ'. Αἱ διακονίαις ἐξαπατηθεῖσαι, ἐπεὶ μὴ χειροτονίας μετέχουσιν, ἐν τοῖς λαϊκοῖς ἐξετάζονται.

κδ'. Ἐν ταῖς Κυριακαῖς οὐ δέον κλίνει γόνυ, ἀλλ' ἰσθμίου εὐχεσθαι τοὺς ἀνθρώπους.

Ἐν τῷ Ἀγκύρῳ.

α'. Πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι τὸ πρὶν ἐπιθύσαντες, εἴτα ἐξ ἀληθείας ἀναπαλαίσαντες, μόνης τῆς καθάρσεως καὶ τῆς τιμῆς μετετέτασαν, μηδὲν τῶν ἑνῶν ἐπιτελοῦντες.

β'. Οἱ βασιανισθέντες καὶ βασιανισθέντες ἀληθῶς, καὶ μετὰ τυραννίδος βρώματα λαβόντες εἰδώλου, τῆς κοινῆς μὴ κωλυθήσονται· καὶ λαϊκοὶ δὲ τοῦτο παθόντες, ὡς οὐδὲν ἡμαρτηκότες, εἰ βούλωντο χειροτονίας τῆσιν, τυγχάνουσιν, ἄλλως ἀνεπιτηται ἔσονται.

γ'. Ὅσοι ἀπαγγέμμενοι μετὰ θυμῆς ἀνῆλθον καὶ ἔραγον, ἐπὶ ἐξαιτίας ὑποκλιπέσονται.

δ'. Οἱ μετὰ πανθικῆς στολῆς ἀνεληλυθότες, καὶ φρόντες, μετὰ δακρύων τριετίαν ὑποκλιπέσονται· εἰ δὲ μὴ ἔραγον διετίαν.

ε'. Ὁ πρότερον βίος, καὶ ὁ ἐπόμενος, ὁ τῶν παρακλιπέσων ἐπιφανέων, σκουδαῖος ὢν, ἢ οὐ σκουδαῖος, ἐν ἐπισκόπῳ φιλοφρονέστερον, ἢ ἀφιλοφρονέστερον δείκνυσιν. C

ς'. Ἄνθρωπος ἀπειλῆ μόνον εἶξας, καὶ θύσας, εἴτα μετανοήσας, πενταετίαν ὑποκλιπέται.

ζ'. Ἐάν τις ὡς βρώματα ἔχων συνειστιάθῃ τοῖς ἄλλοις ἐν ταῖς ἑορταῖς αὐτῶν, διετίαν ὑποκλιπέται.

η'. Ὁ μὴ μόνον ἐθελουσίως τεθυκώς, ἀλλὰ καὶ ἕρπον ἀναγκάσας, δεκαετίαν ὑποκλιπέται.

θ'. Ὁ δεύτερον καὶ τρίτον θύσας, ἀλλὰ μετὰ βίας, ἐπενετίαν ὑποκλιπέται.

ι'. Ὁ μέλλον διάκονος χειροτονεῖσθαι, εἰ προεμαρτύρητο τῷ ἐπισκόπῳ μὴ δύνασθαι καρτερεῖν ἀγαμος, γαμήσας ἔστω διάκονος. Εἰ δὲ σιωπήσας ἐγγυμῶν ἕσται, ἀποβαλλέσθω. D

ια'. Εἰ ἐμνηστευθὴ κόρη, ἡράγη δὲ παρ' ἄλλου, τῷ προτέρῳ ἀποκαθίσταται.

ιβ'. Ὁ πρὸ τοῦ βαπτίσματος θύσας, ἀνεύθυνος ἔστω μετὰ τὸ βάπτισμα.

ιγ'. Χωρεπίσκοπος οὐ χειροτονεῖ ἀνευ ἐπιτροπῆς ἐπισκόπου.

ιδ'. Ἱερατικῶς κρεῶν ἀπεχόμενος, γευσάμενος μόνον, οὕτως ἀπεχέσθω· εἰ δὲ μηδὲ τῶν μετὰ κρέατος γίνετο λαχάνων, πεπαύσθω.

ιε'. Ἐάν τις τῆς ἐκκλησίας πρεσβύτεροι διαπερά-

PATROL. GR. CXXXIII.

et decentem ordinem est, si quid tale contin-
gat.

92. Pauliciani denuo baptizantur: ac si qui clerici irreprehensibiles comperiantur, rebaptizati ordinentur. Nisi vero irreprehensibiles videantur, deponantur.

93. Diaconias deceptas, quandoquidem ordinationis expertes sunt, inter laicos versentur.

94. Dominicis diebus non oportet genu flectere, sed rectos homines orare.

Synodi Ancyranæ.

1. Presbyteri et diaconi qui prius sacrificarunt, deinde vero reaspuerunt, solius cathedræ et honoris participes sicut, nihil sanctorum mysteriorum per-
B agentes.

2. Qui tormenta ac vim vere passi sunt, et cum tyrannide cibos idolis oblatos sumpserunt, communione ne prohibeantur: laici vero, si hoc ipsis acciderit, ac si nihil deliquissent, si velint ordines consequi, consequantur, modo in aliis irreprehensibiles sint.

3. Quotquot abducti cultiore habita ascenderunt et comederunt, sex annos pœnitentiæ sese submittant.

4. Qui cum lugubri veste ascenderunt et comederunt, cum lacrymis triennio submissi pœnitentiâ agant: si vero non comederunt biennio.

5. Præcedens vita et consequens, laborum scilicet, bona aut mala, episcopum humaniorem aut severiorem reddit.

6. Vir qui minis tantum cesserit et sacrificaverit, deinde pœnituerit, quinquennio pœnitentiæ subjiciatur.

7. Si quis proprios cibos habens gentiliam convivii interfuerit in eorum festis, biennio pœnitentiæ subjaceat.

8. Qui non solum voluntarie sacrificaverit, verum etiam aliam coegerit, decem annos pœnitentiæ submittatur.

9. Qui secundo et tertio sacrificaverit, sed vi adactus, septennio pœnitentiæ subjiciatur.

10. Qui diaconus ordinandus est, si protestatus fuerit episcopo se non posse calibem perseverare, uxore ducta sit diaconus. Si vero cum tacuerit, postea uxorem duxerit, ejiciatur.

11. Si desponsata puella, ab alio rapta fuerit, priori restituitur.

12. Qui ante baptismum sacrificavit, post baptismum insons habeatur.

13. Chorepiscopus non ordinatur sine licentia episcopi.

14. Sacerdos a carnibus abstinens ubi tantum gustaverit, sic absteat: si vero neque olera quicquid cum carnibus sunt gustet, a fungendo munere desistat.

15. Si quid ad ecclesiam pertinens presbyteri

distraherint, id invalidum sit, ac penes episcopi A
judicium maneat.

16. Qui contra rationem venere abusus fuerit ante viginti annos, quindecim annis poenitentiae subiciatur : si vero hanc aetatem excesserit, uxoremque habeat, ac supra quinquaginta annos natus sit, usque ad exitum vitae poenitentiam agat.

17. Leprosus qui contra rationem versatus, aut etiam lepra infectus fuerit, cum iis qui a daemone infestantur oret.

18. Episcopus constitutus, si ab Ecclesia ad quam vocatus est non recipiatur, sed aliis episcopis negotium facessat, excommunicetur. Si autem presbyteris annumerari velit, annumeretur. Si vero ab episcopis qui ibi degunt dissidat, etiam presbyteratus honore expellatur.

19. Qui virginitatem professus est, ac votum irritum facit, triennio excommunicetur.

20. Virgines ne ad aliquos tanquam fratres accedant.

21. Adultera et adulter, septem annos excommunicentur.

22. Meretrices medicamenta enecandis fetibus accipientes, decem annos poenitentiae subiciantur.

23. Voluntarius homicida, in spe vitae communionem consequatur.

24. Involuntarius homicida, quinquennio poenitentiae subiciatur.

25. Qui vaticiniis utitur, atque introducit aliquem in domos exquirendi veneficii, aut lustrationis gratia, quinquennio poenitentiae subiaceat.

26. Quidam puella desponsata, sorori ejus vitium auulit, deinde sponsam accepit; prima suspendio vitam finit; ii etiam qui facti conscii sunt, decennio poenitentiae subiciantur.

Synodi Neocaesariensis.

1. Presbyter qui uxorem duxerit, deponatur : si vero scortatus aut mœchatus fuerit, expellatur.

2. Mulier quae duobus fratribus nupsit, per totam vitam expellatur : si vero mortis proxima nuptias repudiet, poenitentiam consequetur : si vero obierit, superstiti viro pessimum.

3. Eorum qui multa matrimonia contrahunt, tempus certum est : poenitentiae vero studium illud praecidit.

4. Concupiscentiae fornicationis opera praecedentes si impediuntur, non sine divino auxilio impediuntur.

5. Qui dum fidei mysteriis instituitur peccat, audiat non peccans : si autem adhuc perseveret, penitus ejiciatur.

6. Prægnans quandocunque vult baptizatur : cuiuscujusque enim voluntas judicatur.

7. Presbyter non debet interesse convivio ejus qui secundas nuptias celebrat : quomodo enim ipsum venia dignum judicabis.

αιμεν, ἔστω ἀβέβαια, καὶ μενέτω τῇ χρίσει τοῦ ἐπισκόπου.

ις'. Ὁ ἀλογευσάμενος πρὸ τῶν εἴκοσι χρόνων, πεντεκαίδεκα ἔτεσιν ὑποπιπέτω· εἰ δὲ καὶ τὴν ἡλικίαν ταύτην ὑπεβάς, καὶ γυναῖκα ἔχων, καὶ ὑπὲρ τὰ ἅ τέλων ἔτη, ἀχρι τῆς ἐξόδου ὑποπιπέτω.

ιζ'. Ὁ λεπρὸς ἀλογευσάμενος, ἢ καὶ λεπρωθεὶς, τοῖς χειμαζομένοις συνευχοίτο.

ιη'. Ὁ ἐπίσκοπος καταστάς, εἰ οὐ δέχεται παρὰ τῆς παροικίας εἰς τὴν ἐκλήθη, ἀλλ' ἑτέροις ἐπισκόποις ἐνοχλεῖ, ἀφοριζέσθω. Εἰ δὲ τοῖς πρεσβυτέροις ἐθέλοι συναριθμεῖσθαι, συναριθμηάτω. Εἰ δὲ καὶ τοῖς ἐκεῖ ἐπισκόποις διαστασιάζοι, ἀπωθείσθω καὶ τῆς τοῦ πρεσβυτέρου τιμῆς.

ιβ'. Ὁ ἐπαγγεῖλάμενος παρθενίαν, καὶ ἀθετῶν, τριετίαν ἀφοριζέσθω.

κ'. Αἱ παρθένοι ὡς ἀδελφοὶ τῆς μὴ προσέτωσαν.

κα'. Ἡ μοιχαλὶς, καὶ ὁ μοιχὸς ἐπταετίαν ἀφοριζέσθωσαν.

κβ'. Αἱ πόρναι λαμβάνουσαι φθόρια, δεκαετίαν ὑποπιπέτωσαν.

κγ'. Ὁ αὐθαίρετος ἀνδροφόνος, ἐν τῷ τέλει τοῦ βίου τυγχανέτω.

κδ'. Ὁ ἀκρίσιος φονευτὴς, πενταετίαν ὑποπιπέτω.

κε'. Ὁ καταμαντευόμενος, καὶ ὁ εἰσάγων τινὰ τοῖς οἴκοις ἐπὶ ἀνευρέσει φαρμακείας, ἢ καθάρσει, πενταετίαν ὑποπιπέτω.

κς'. Κόρην τις μνηστευσάμενος προσεφάρη τῇ ἀδελφῇ αὐτῆς, εἶτα τὴν μνηστὴν ἐλάβεν· ἢ πρῶτη ἀπήγγεστο· καὶ οἱ συνειδήτες δεκαετίαν ὑποπιπέτωσαν.

Τῶν ἐν Νεοκαισαρείᾳ.

α'. Γῆμας πρεσβύτερος, ἀποτιθέσθω· ἐξωθείσθω δὲ πορνεύσας, ἢ μοιχεύσας.

β'. Ἡ ἀδελφοὶς γημισμένη δις, διὰ βίου ἐξωθείσθω· εἰ δὲ κατὰ τὸν θάνατον ἀρνοῖτο τὸν γάμον, ἔξοι μετάνοιαν. Εἰ δὲ τελευτήσῃ, τῷ μέλλοντι κἀκιστον.

γ'. Τῶν πολυγάμων ὁ χρόνος σαφής· τὸ δὲ τῆς μετανοίας σπουδαῖον, αὐτὸν ὑποτίμνεται.

δ'. Αἱ πρὸ τῶν πορνικῶν ἔργων ἐπιθυμίαι· εἰ ἐμποδίζονται, οὐκ ἀθεῖ ἐμποδίζονται.

ε'. Ὁ ἐν τῷ κατήχισθαι ἀμαρτάνων ἀποθέσθω μὴ ἀμαρτάνων· εἰ δ' ἔτι ἐπιμένῃ, τέλειον ἀπωθείσθω.

ς'. Ἡ κυοφοροῦσα ὅτε θέλει βαπτίζεται· ἐκάστου γὰρ ἢ προαίρεσις κρίνεται.

ζ'. Οὐχ ἔστιτατα πρεσβύτερος ἐπὶ διγάμῳ· πῶς γὰρ αὐτὸν ἀξιώσεις συγγνώμης.

77. Ὁ λαϊκὸς οὗ ἡ γυνὴ μοιχεύεται, οὐ κλη· A
ροῦται· καὶ ὁ ἐν κλήρῳ, εἰ μετὰ τὴν μοιχείαν κατ-
έχει αὐτήν, ἐκδιώκεται.

8. Ἐάν ὁμολογήσῃ πρεσβύτερος, ὅτι ἤμαρτε, μὴ
προσφερέτω μόνον· τινὰ γὰρ τῶν ἀμαρτημάτων αἱ
χειροτονίαι ἀφισπῶν. Εἰ δὲ μὴ ὁμολογήσῃ, μὴ
ἐλλήγοιτο, αὐτὸς ἐχίτω τὴν ἐξουσίαν.

9. Καὶ διάκονος τῷ αὐτῷ συσχεθῆς, ὑπηρέτης
μέντω.

10. Εἰ μὴ τριακονταετῆς ἢ γινώσκῃ πρεσβύτε-
ρος, κἂν ἢ ἀξιόλογος, ἔχων ὑπόδειγμα τοῦ Σωτῆ-
ρος φῶτισμα.

11. Ὁ διὰ νόσον βαπτισθεὶς, μὴ γινώσκῃ πρε-
σβύτερος· εἰ μὴ διὰ τὸν ἐξῆς ἀγῶνα, καὶ σπῆνιν
ἀνθρώπων.

12. Ἐπιχώριος· πρεσβύτερος εἰς κἂν πόλεως οὐ B
προσάγει, εἰ μὴ ἀπιστῶν ὁ ἐπίσκοπος, καὶ τὸ πρε-
σβυτέρῳ ὄντι· ἀνὸν δὲ ἀπῶσι, καὶ καλεῖτο, προσ-
άγει.

13. Οἱ χωρεπίσκοποι ὡς συλλειτουργοὶ προσφέ-
ρουσι, τῶν ἐξδομήκοντα τὸν τύπον ἐπιχόντες.

14. Ἐπτὰ διάκονοι, κατὰ τὰς Πράξεις, καὶ εἰς
μεγαλόπολιν ἵστασαν.

Ἦν ἐν Γάγγρα.

1. Τῷ ἀθετοῦντι τὸν νόμιμον γάμον, καὶ τῷ κα-
τακρίνοντι τὸν κρεωφαγοῦντα, δίχα κνικτοῦ καὶ ει-
διολοθίου, ἀνάθεμα.

2. Τῷ παίδοντι τὸν δοῦλον ἀναχωρεῖν τοῦ ἐπισκό-
που θεοσεβείας προφάσει, καὶ τῷ διακρινομένῳ με-
ταλαμβάνειν ἀπὸ πρεσβυτέρων ὑπεγυναιῶν, ἀνά-
θεμα.

3. Ὁ τὸν θεῖον οἶκον εὐκαταφρόνητον ὀνομάζων,
καὶ ὁ ἐκκλησιάζων ἰδίᾳ, καὶ παρὰ γνώμην ἐπισκό-
που ἢ πρεσβυτέρου τὰ τῆς ἐκκλησίας τελέων, εἰη
ἀνάθεμα.

4. Ὁ διδοὺς ἢ ὁ λαμβάνων καρποφορίας ἐξω
τῆς ἐκκλησίας καὶ παρὰ γνώμην ἐπισκόπου ἢ
πρεσβυτέρου, καὶ ὁ μὴ διὰ τὸ καλὸν παρθεναῖον,
ἀλλὰ διὰ τὸ τὸν γάμον βδελύσασθαι, ἢ καὶ κατεπι-
αίρεσθαι τῶν γαμούντων, εἰη ἀνάθεμα.

5. Ὁ τοὺς καλοῦντας εἰς ἀγάπης ἀθετῶν, καὶ
τούτοις οὐ κοινωνῶν κεκλημένος, καὶ ὁ φαυλίζων
τοὺς φοροῦντας τοὺς βήρους, καὶ ἔσαι γυναῖκες
ἀνδρῶν ὑποκρίνοντα ἱματίους, καὶ ὅσαι τῶν ἀνδρῶν D
διαζεύγνυνται βδελυσσόμεναι τὸν γάμον, καὶ οἱ τὰ
τέκνα καταλιμπάνοντες, καὶ οὐχὶ πρὸς θεοσέβειαν
ὑπαλείφοντες· καὶ τέκνα ὅσα ἀπιστῶν ἀποσχιρτῶσι
γονέων, ἀνάθεμα.

6. Ὅσαι γυναῖκες τὰς κόμας τειλοῦσι, θεοσέβειαν
ὑποκρινόμεναι· καὶ ὁ τὴν Κυριακὴν ἀσιτῶν, καὶ
τὰς ἐκκλησιαστικὰς νηστείας ἐκτρέπων· καὶ ὁ τὰς
τῶν μαρτύρων συναξεῖς περιφρονῶν, ἀνάθεμα.

Ἦν ἐν Ἀντιοχείᾳ.

1. Ὁ τὴν ἐνθεσμον τοῦ Πάσχα παράδοσιν πει-
ρώμενος διαμείψαι, λαϊκὸς μὲν τελέων, ἔστω ἀπό-
κλητος· κληρικὸς δὲ, ἀνεκκλησίατος.

2. Ὁ εἰς ἐκκλησίαν εἰσὼν, καὶ προσέχων τῇ

8. Laicus cujus uxor adulterium commisit, non
ascribitur in clerum : et qui in clero versatur,
si post adulterium retinet ipsam, expellitur.

9. Si confessus fuerit presbyter se peccasse, ab
oblatione tantum absteineat : quaedam enim peccata
ordines remittunt. Si vero non consteatur, neque
convincatur, ipse sui potestatem habeat.

10. Diaconus etiam eodem crimine obstrictus,
minister maneat.

11. Ne fiat presbyter nisi tricesimum annum
agens, etiamsi dignus sit, exemplum habens Serva-
toris baptismi.

12. Propter morbum baptizatus ne fiat presbyter;
nisi ob certamen quod postea subierit, atque homi-
num raritatem.

13. Presbyter ruri degens in urbis templo non
offert, nisi absit episcopus totusque presbytero-
rum cœtus : si autem absint, et vocetur, of-
fert.

14. Chorepiscopi tanquam comministri offerunt,
cum septuaginta imaginem referant.

15. Septem diaconi, secundum Acta apostolorum,
etiam in magna urbe sint.

Concilii Gangrensis.

1. Improbanti legitimum matrimonium, et con-
demnanti carnes manducantem, absque suffocato,
atque idolis immolato, anathema.

2. Ei qui servo persuadet ut a domino recedat
pietatis prætextu, atque ei qui dubitat communionem
C a presbyteris matrimonio junctis accipere, ana-
thema.

3. Qui Dei domum contemptibilem esse dicit, et
qui privatim ecclesiasticos conventus habet, ac
præter episcopi aut presbyteri sententiam Ecclesiam
munia obit, sit anathema.

4. Quisquis dat aut accipit fructuum oblationes
extra ecclesiam, ac præter sententiam episcopi aut
presbyteri ; item qui non honestatis causa virgini-
tatem colit, sed eo quod nuptias abominetur, aut
etiam in eos qui matrimonio juncti sunt sese extol-
lat, sit anathema.

5. Qui spernit eos qui ad agapas vocant, et qui
vocatus cum his non communicat ; item qui con-
temptui habent eos qui viros gestant ; ac quæcum-
que mulieres virorum abutuntur vestimentis, quæ-
que a viris separantur eo quod matrimonium fasti-
diant ; item qui liberos relinquunt, ac non ad
pietatem eos instruunt, nec non liberi qui a pa-
rentibus infidelibus discunt, anathema.

6. Quæcumque mulieres comas tondent, pietatem
simulantes ; et qui Dominica cibo abstinet, ac
jejunia Ecclesie evertit : nec non quisquis conventus
qui ad martyrum ædes sunt despiciat, anathema.

Concilii Antiocheni.

1. Qui legibus sanctam Paschæ traditionem motare
conatur, siquidem laicus sit, ejiciatur : clericus
vero ab Ecclesia arceatur.

2. Qui ecclesiam ingressus, sacram Scripturam

attente audit : deinde egressus despicit aversaturque communionem, ejiciendus est.

5. Qui cum excommunicato communicat, excommunicatus censetur ; et qui orat cum his qui cum Ecclesia non orant, reus est. Item qui suscipit eum qui Ecclesie conventibus non interest, culpa non vacat.

4. Episcopus a synodo depositus, ac presbyter et diaconus ab episcopo gradu motus, si per contumaciam munus obeat, deploratae spei est.

5. Omnis presbyter, aut diaconus episcopum contemnens et ab eo recedens, aliudque altare extruens : si ab episcopo bis terque accersitus in arrogantia persistat, deponatur, curationis spe destitutus.

6. Excommunicatum ab episcopo clericum aut laicum si major synodus susceperit, aut condemnaverit, acquiescere oportet sententiae.

7. Peregrinus pacificus non afferens epistolas, non est suscipiendus.

8. Presbyter ruri degens ne canonicas det epistolas, nisi ad solum vicinum episcopum.

9. A metropolitani sententia pendere oportet episcopos, nihilque citra illius consilium instituere, nisi ea sola quae ad suam ejusque diocesim pertinent, ac viris reprehensionem non obnoxiiis manus imponere.

10. Exorcistas, lectores, subdiaconos, et cantores constituit chorepiscopus : non tamen presbyterum aut diaconum absque civitatis episcopo. Qui autem hoc transgredi audeat, deponatur.

11. Urbis episcopus facit chorepiscopum.

12. Si episcopus, aut presbyter sponte, ac sine provinciae metropolitani jussu imperatorem adierit, communione ac dignitate excidat.

13. Depositus si molestiam imperatoris auribus exhibeat, synodum majorem petat, illiusque decreto stet. Quod si rursus indignetur, pristinae dignitatis recuperandae nulla ei spes esse potest.

14. Si nemo rogante episcopo in aliam provinciam se conferat, ordinetque ac res administret : ipsa irrita manent, atque ille deponetur.

15. Si accusato episcopo provinciae episcopi inter se discrepent, alii sunt e vicinis locis advocandi ad controversiam certo dirimendam.

16. Judicio contendente episcopo, si omnium provinciae episcoporum sententiae concordantes sint, redintegratio actionis non datur.

17. Qui citra integram synodum atque ipsum metropolitanum in vacantem Ecclesiam invadit, quamvis ipse munere vacet, ejiciendus est.

18. Qui suscepto ordine ab eo resilit, excommunicatur, quousque poenitentia ductus munus suscipiat.

19. Episcopus ordinatus honore fruatur, licet a

Α Ιερῆ Γραφῆ, εἶτα περιφρονῶν, καὶ ἐξιών, καὶ ἀποστραφόμενος τὴν μετάληψιν, ἀπόβλητος.

γ'. Ὁ ἀκοινωνήτης κοινωνῶν, ἀκοινωνήτος· καὶ ὁ συνευχόμενος τοῖς μὴ τῇ Ἐκκλησίᾳ συνευχομένοις, ὁκαθύθουν· καὶ ὁ τὸν εἰς Ἐκκλησίαν μὴ συναγόμενον ὁποδεχόμενος, οὐκ ἀναίτιος.

δ'. Ὁ ὑπὸ συνόδου καθηρημένος ἐπίσκοπος, καὶ ὁ ἀπὸ ἐπισκόπου κρεσύτερος καὶ διάκονος, εἰ αὐθαθαζόμενος λε:τουργήσοι, ἀνέλπιστος.

ε'. Πᾶς ὁ ἐπισκόπου καταφρονῶν, καὶ ἀπιστάμενος κρεσύτερος ἢ διάκονος, καὶ οἰκοδομῶν ἄλλο θυσιαστήριον, εἰ προσκαλούμενος δις καὶ τρίς παρὰ τοῦ ἐπιπέπου ἐπιμένει τῇ ἀπονοίᾳ, καθαιρούμενος ἔστω, καὶ ἀθεράπευτος.

ς'. Τὸν ἀφορισθέντα παρ' ἐπισκόπου κληρικὸν ἢ λαϊκὸν ἐὰν μεζῶν σύνοδος προσδέξοιτο, ἢ κατακρίνοιτο, στίργγειν χρεῶν τὴν ἀπόφασιν.

ζ'. Ὁ ξένος εἰρηνικῶς εὐ προσάγων, ἀπρόδεκτος.

η'. Ὁ ἐπὶ χώρας κρεσύτερος μὴ διδῶτω κανονικὰς ἐπιστολάς, ἢ πρὸς μόνον ἐπίσκοπον γείτονα.

θ'. Τοῦ μητροπολίτου τῆς γνώμης ἀναρτᾶσθαι τοῦς ἐπισκόπους, καὶ μὴ τι τῆς αὐτοῦ προνοίας οἰκονομεῖν δίχα, ἢ μόνα τὰ τῇ ἰδίᾳ ἐνορίᾳ προσπίπτοντα, καὶ χειροθεσίας ἀνεπιλήπτοις ἀνδράσιν ἐπιτελεῖν.

ι'. Ἐπορικτὰς, καὶ ἀναγνώστας, καὶ ὁποδιακόνους, καὶ ψάλτας καθίστασι χωρεπίσκοπος· οὐ μέγιστος κρεσύτερον, ἢ διάκονον, ἀνευ τοῦ κατὰ τὴν πόλιν ἐπισκόπου. Ὁ δὲ τοῦτο τολμῶν ὑπερβαίνειν, ἰη καθηρημένος.

ια'. Ὁ τῆς πόλεως ποιεῖ ἐπίσκοπος χωρεπίσκοπον.

ιβ'. Ὁ προσὼν αὐτομάτως τῷ βασιλεὶ ἐπίσκοπος ἢ κρεσύτερος, καὶ οὐχὶ κελευσθεὶς πρὸς τοῦ τῆς χώρας μητροπολίτου, μετὰ κοινωνίας ἐκπιπέτω καὶ τῆς ἀξίας.

ιγ'. Ὁ καθηρημένος εἰ ἐνοχλοῖ τῷ βασιλεὶ, αἰτεῖτω σύνοδον μεζῶνα, καὶ τῷ ἐκεῖ δεξιαντι στοιχεῖτω. Εἰ δὲ καὶ αὐθὺς ἀποδυσπετοῖ, ἀνέλπιστος.

ιδ'. Εἰ μηθενὸς ἀξιοῦντος, ἐπίσκοπος εἰς ἄλλαν ἐπαρχίαν ἀπίοι, καὶ χειροτονοῖ, καὶ δικαιοῖ πράγματα· αὐτὰ τε ἄκυρα μένει, καὶ ἐκεῖνος καθαιρεθῆσθαι.

ιε'. Εἰ ἐπισκόπου κρινόμενου οἱ τῆς ἐπαρχίας ἐπίσκοποι διαφέρουσιν, μετακλητέον ἀπὸ τῶν πέλας ἑτέρους εἰς ἀναμφίβολον ἀμφισβήτησιν.

ισ'. Ἐπισκόπου δικαζομένου, εἰ πᾶς ἐπαρχιώτης ἐπίσκοπος ἀδιάφωνος κρίνοιτο, παλινδικία οὐ γίνεται.

ις'. Ὁ δίχα συνόδου τελείας, καὶ αὐτοῦ τοῦ μητροπολίτου ἐπὶ σχολάζουσιν Ἐκκλησίαν ἐπιπηδῶν, καὶ σχολάζων, ἀπόβλητος.

ιη'. Ἀκοινωνήτος ὁ δεξιόμενος χειροτονίαν, καὶ ταύτης ἀποσχιρτῶν, ἕως μεταγνοῦς καταδέξοιτο.

ιθ'. Μστεχέτω τῆς τιμῆς ἐπίσκοπος χειροτονη-

θείς, και μη δεχόμενος προς τῆς πόλεως, και λοιπ-
οιργεῖται μόνον, ἀναμένων ὃ τι ἀν ἡ τῆς ἐπαρχίας
ἀποφαίνοιτο σύνοδος.

κ'. Εἰ μὴ σύνοδος εἴη, και ὁ μητροπολίτης, μη
γενέσθω ἐπίσκοπος· εἰ δὲ διὰ τι δυσχερὲς μὴ συν-
άγουντο ἅπαντες, τίς οἱ πλείους, ἢ γράμμασιν
ἔποιετο σύμψηφοι. Εἰ δ' οὕτω τοῦ πρῆγματος τε-
λουμένου φιλονεικοῦν τινες, ἢ τῶν πλείωνων ψῆφος
ἐπισημαίτω

κλ'. Ἐπίσκοπος μὴ ὑπὸ λαῶν βιαζόμενος, και ὑπὸ
ἐπισκόπων ἀναγκαζόμενος, μὴ μετιστάσθω εἰς
παροικίαν ἑτέραν.

κβ'. Ἐπὶ τὸ χειροποιεῖν τινος ἐπίσκοπος ἐκ πό-
λεως εἰς πόλιν μὴ ἀπίετω, ἀλλ' ἢ γνώμη τοῦ ἐπι-
σκόπου τῆς πόλεως· εἰ δ' οὖν, ἀδύνατος ἢ χειροτο-
νία, και ἐκείνος ὑπόδικος.

κγ'. Μὴ καθιστάτω ἑτερον ἐπὶ τῇ ἐξόδῳ ἐπι-
σκοπον ὁ ἐπίσκοπος· ἐκείνου δὲ κοιμηθέντος, μετὰ
συνόδου τῶν ἔχόντων ἐξουσίαν ὁ ἔθιος προεδ-
ριάζω.

κδ'. Παντὶ τῷ κλήρῳ τὰ τῆς Ἐκκλησίας θέμις
καγανώσεσθαι, ἢνα, τοῦ ἐπισκόπου τελευτώντος, τὰ
ὀικεῖα τῆς Ἐκκλησίας διαφυλάττηται· τὰ δὲ
τοῦ ἐπισκόπου, κατὰ τὴν ἐκείνου διοικῆται διά-
ταξιν.

κε'. Κύριος ὁ ἐπίσκοπος τῶν τῆς Ἐκκλησίας ἔστω
πραγμάτων. Εἰ δὲ μὴ ἱκανοῖτο τοῖς ἱκανοῦσιν αὐ-
τῶν, τὰ δὲ πράγματα και τοὺς πόρους μεταβάλλοι
τῆς Ἐκκλησίας μὴ μετὰ γνώμης τοῦ κλήρου, εἰς-
πραττεῖσθαι δεῖται πρὸς τῆς συνόδου. Εἰ δὲ και τὰ
πένησιν ὀφειλόμενα εἰς αὐτὸν σφραγίζεσθαι, και
οὕτως τῇ συνόδῳ λόγον ἀποδίδτω.

Ἔν τῷ Διοδικεῖ.

α'. Ὁ μὴ λάθρα γαμήσας δίγαμος, ὀλίγα τοῖς
ἐκτιμίοις σχολάσας, ἀνεύθυνος.

β'. Οἱ διάφοροι ἀγνοήσασιν ἐκλωπῆτες, εἰ ἐπι-
γνώντες ἐξομολογοῦντο, και ἀναλόγως μετανοοῦν,
εἰ πρόδεκτοι.

γ'. Ὁ νεοφώτιστος, ἀνεράτευτος.

δ'. Τόποις ἱερατικῶς οὐ λαμβάνει.

ε'. Αἱ χειροτονίαι ἐπ' ἀκρωμένιοις οὐ γίνον-
ται.

ς'. Αἰρετικοῖς τὸ ἱερὸν ἀνεπίδατον.

ζ'. Ναυατιανοὶ και Τεσσαρσεκαίδεκατίται, εἰ μὴ
τάς τε ἄλλας αἰρέσεις ἀναθεματίζουσιν, και τὴν οἰ-
κίαν, ἀπρόδεκτοι· μετὰ μέντοι τὸ ἀνάθεμα χριό-
μενοι, κοινωνήσωσαν.

η'. Φρύγας μεταρμηλομένους ἀναθεματίζεσθαι, εἰ και
παρ' ἐκείνοις κεκλήρουνται.

θ'. Ὁ κοιμητηρίους και μαρτυρίους αἰρετικῶν
ἐπευχόμενος, ἀκοινωνήτος.

ι'. Πρεσβυτέρους ἐν ἐκκλησίᾳ μὴ βαπτίζεσθαι
σαν.

ια'. Αἰρετικῶ μὴ συνάλλασσε.

ιβ'. Ὁ πίσται και πολιτεῖα δοκιμώτατος και λο-
γιώτατος, ἐπιτηδεῖος εἰς ἐπίσκοπον.

A civitate non recipiatur, tantumque munus obeat,
expectans quidquid provinciae synodus pronuntia-
verit.

20. Absque synodo et metropolitano ne fiat epi-
scopus. Si autem propter aliquam difficultatem non
convenerint omnes, interim plures, vel litteris as-
sentiantur. Si vero re ita peracta contendat aliqui,
plurium suffragium valeat.

21. Episcopus, nisi vi a populis illata, et ab epi-
scopis cogatur, in aliam parochiam ne transeat.

22. Episcopus ex urbe in urbem ad ordinandos
aliquos ne abeat, praeterquam de urbis episcopi
sententia. Sin vero, invalida est ordinatio, ipseque
judicio obnoxius.

23. Episcopus in exitu vitae constitutus alium pro
se episcopum ne constituat: postquam autem ille
obdormierit, cum eorum qui potestatem habent
conventu dignus creetur.

24. Toti clero res Ecclesiae cognoscere licet, ut
decedente episcopo, Ecclesiae quae sua sunt conser-
ventur: quae vero sunt episcopi juxta illius dispo-
sitionem administrantur.

25. Episcopus rerum ad Ecclesiam pertinentium
potestatem habet. Si autem non sit contentus his
quae sufficiunt, res vero ac redditus Ecclesiae in alios
non transferat absque cleri consilio, synodi
judicium subeat. Si vero ea etiam quae pauperibus
debentur sibi ipsi vindicet, ita etiam synodo ratio-
nem reddat.

Synodi Laodicena.

1. Bigamus, si non occulto matrimonium inierit,
ubi paululum poenas subierit, insons habeatur.

2. Qui variis delictis obstricti sunt, si his agnitis
constentur, ac pro eorum ratione poenitentiam
agant, facile recipiantur.

3. Recens illuminatus, sacris ordinibus non est
idoneus.

4. Sacerdos fomora non accipit.

5. Ordinationes coram audientibus tantum non
sunt.

6. Haereticis sacra sedes inaccessa.

7. Novatiani et Quartodecimani, nisi caeteras
haereses suamque abjicerent, non sunt suscipiendi:
post tamen abjurationem uncti, communicent.

8. Phryges poenitentiam agentes denuo baptizandi
sunt, licet apud illos in clerum cooptati sint.

9. Qui in cometeriis et martyriis haereticorum
orat, excommunicatus est.

10. Viduae seniores in ecclesia ne baptizantur.

11. Cum haeretico affinitatem ne contrahas.

12. Qui fide ac vitae ratione probatissimus atque
eruditissimus est, idoneus est, qui in episcopum
eligatur.

13. A sæcularibus electus non est ordinandus A episcopus.

14. Sancta ad aliam parœciam mitti, indignum.

15. Nullus in ambonem ascendit, exceptis iis qui de codice legunt.

16. Evangelia atque Apostoli legantur Sabbatis.

17. In conventibus lectiones psalmos intersecent.

18. Horis, Nonis, ac Vesperis eadem preces peragantur.

19. Post catechumenorum orationem pœnitentium preces offerantur; postea vero fidelium: ac post pacem, oblatio fiat, solis sacerdotibus pro suggestu sedentibus.

20. Diaconus nisi jussus ne sedeat.

21. Yasa minister ne tangat, neque enim orati infuitur.

22. Cantor et lector non ferunt orarium.

23. Omnis clericus cauponam ingredi non debet.

24. Panem et calicem minister non dat.

25. Non exorcizat, nisi qui ab episcopo ad hoc munus provecus est.

26. Ab altari clericus partes non aufert.

27. Accubitus et agapæ in ecclesiis non fiunt.

28. Christianus ne sabbatizet, sed prima, hoc est, C Dominica die ferietur.

29. Cum mulieribus lavari nefas.

30. Accipiendi sunt, non dandi hæreticis in matrimonium liberi.

31. Hæreticorum benedictiones, maledictiones sunt censendæ.

32. Qui falsos hæreticorum martyres honorat, anathema.

33. Qui alienos ab Ecclesia conventus agit angelorumque nomina invocat, idololatriæ proximus est.

34. Qui sacerdotium prœstetur, non erit magus, aut incantator, aut mathematicus, aut astrologus, aut ex eorum numero qui amuleta collo appendunt.

35. Festa non celebrabis cum Judæis et gentilibus, neque cum his societatem habebis.

36. Qui vocatur ad synodum et spernit, nisi iustus sit, culpa non vacat.

37. Clericus sine commendatitiis litteris, aut injussus nusquam proficiscitur: ac minister non debet ostiis relictis orare.

38. Mulieribus altare inaccessum.

39. Baptizatus dicat fidem quinta feria hebdomadæ: et qui in morbo constitutus est, paulo post.

40. Quadagesima non oportet offerre, neque jejunium omnino dissolvere, neque memorias martyrum celebrare, nisi Dominicis et Sabbatis.

41. Quadagesima non celebrantur nuptiæ, neque natalitia.

ιγ'. Ἀνεπίλεκτος ὁ παρὰ κοσμικῶν ἐκλεγόμενος

ιδ'. Διαπέμπεσθαι τὰ ἅγια εἰς παροικίαν, ἀνδξιον.

ιε'. Εἰ μὴ ἀπὸ διφθέρας, οὐδεὶς ἀμβωνίζεται.

ισ'. Εὐαγγέλια καὶ Ἀπόστολοι ἀναγινωσκέσθωσαν τοῖς Σάββασιν.

ιζ'. Ἐν ταῖς συνάξεσιν, [f. d. ai] ἀναγνώσεις τοὺς ψαλμοὺς περικοπιέτωσαν.

ιη'. Ἐνάταις [f. d. kai] Ἐσπέραι· αἱ αὐτὰ εὐχὰ καὶ ἐπιτελεσθώσαν.

ιβ'. Μετὰ τὴν τῶν κατοικοιουμένων [ισ. κατηχομένων] εὐχὴν, τῶν ἐν μετανοίᾳ προσάγεσθαι μετὰ τοῦτο τὴν τῶν πιστῶν, καὶ μετὰ τὴν εἰρήνην, τὴν ἀναφορὰν γίνεσθαι, βηματιζόντων μόνον τῶν ἱερῶν.

κ'. Ἀκέλευστος μὴ καθεζέσθω διάκονος.

κα'. Σκευῶν ὑπηρέτης μὴ ἄπτοιτο, οὐ γὰρ ὠρῶριον ἀμφιέννυται.

κβ'. Ψάλτης καὶ ἀναγνώστης οὐ φοροῦσιν ὠρῶριον.

κγ'. Ἄπας κληρικὸς ἀκαπλήτευτος.

κδ'. Ἄρπον καὶ ποτήριον ὑπηρέτης οὐ δίδωσιν.

κε'. Οὐκ ἐφορκίζει ὁ μὴ παρ' ἐπισκόπου ἀγόμενος.

κς'. Ἀπὸ αἰτίας [ισ. ἐστίας] κληρικὸς μερίβας οὐκ ἔγεται.

κζ'. Ἀκούσιτα καὶ ἀγάπαι ἐπ' ἐκκλησίαις οὐ γίνονται.

κη'. Οὐ σαββατίζει Χριστιανὸς, ἀλλὰ σχολάζει τῇ πρώτῃ.

κθ'. Γυναίξ τῶν ἀθεμάτων συλλοῦσθαι.

λ'. Λαμβάνειν, οὐ δίδοναι τοῖς αἰρετικοῖς εἰς συνάφειαν τέκνα.

λα'. Ἀλογίαι αἱ τῶν αἰρετικῶν εὐλογίαι.

λβ'. Ὁ ψευδομάρτυρας αἰρετικὸς τιμῶν, τὸ ἀνάθεμα.

λγ'. Ὁ παρασυνάγων, καὶ ὀνομάζων ἀγγέλους, εἰδωλολατρίας πλησίον.

λδ'. Οὐκ ἔσται μάγος, ἢ ἐκασίδος, ἢ μαθηματικὸς, ἢ ἀστρολόγος, ἢ περιάπτης, ὁ ἱερατεῖαν ἐπαγγελλόμενος.

λε'. Οὐ συνορτάσεις, οὐδὲ δεξιωθεῖς Ἑβραίοις ἢ ἔθνεσιν.

λς'. Ὁ καλούμενος ἐπὶ σύνοδον, καὶ ἀθετῶν, εἰ μὴ ἀνώματος, οὐκ ἀνάτιος.

λζ'. Ἀκοινώνητος κληρικὸς, ἢ ἀνεπίτακτος, οὐ πρόσειν· καὶ ὑπηρέτης τῆς θύρας ἀφεις οὐ προσεύχεται.

λη'. Γυναίξ τὸ ἰλαστήριον ἄβατον.

λθ'. Εἶποι τὴν πίστιν τῇ πέμπτῃ τῆς ἑβδομάδος ὁ βαπτιζόμενος· καὶ ὁ ἐν νόσῳ, μετὰ βραχύ.

μ'. Τῇ Τεσσαρακοστῇ μὴ προσάγειν, μηδὲ διαλύειν τὸ καθόλου, μηδὲ μνεῖας μαρτύρων τελεῖν, εἰ μὴ Κυριακαῖς τε καὶ Σάββασιν.

μα'. Οὐ τελεῖται τῇ Τεσσαρακοστῇ γάμος, οὐδὲ γενέθλιον.

μδ'. Δύλιζαίν εν γάμοις, ἢ ὀρχεῖσθαι, ἀνάξιον. Τὸν Α
μίντοι Ιερατικὸν καὶ πρὸ τῆς θυμῆλης ἀπέρχεσθαι.

μγ'. Ἐράτους οὔτε κληρικὸς, οὔτε λαϊκὸς ἐκτελέ-
σεται.

μδ'. Πρεσβύτερος ἐπὶ βήματος πρὸ τοῦ ἐπισκόπου
οὐκ εἵσταιν, οὐδὲ κάθηται.

με'. Εἰ, κώμην ἢ χῶραν ἐπίσκοπος οὐ καθίσταται·
εἰ δὲ τις κατέστη, μήτι διοικεῖτω τοῦ ἐπισκόπου
δίχα τοῦ τῆς πόλεως.

μεζ'. Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος εἰς οἶκον μὴ προσ-
αγέτω.

μς'. Ἰδιωτικὰ βιβλία ναοῖς οὐκ ἀναγινώσκονται.

Τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγίων καὶ μακαρίων
Πατέρων ρ', ἐκ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου.

α'. Ἡ κατὰ Νικαίαν πίστις κρατεῖτω· τὰ δὲ τῶν
αἰρέσεων, τὸ ἀνάθεμα.

β'. Ὑπερόριος εἰς Ἐκκλησιῶν σύγχυσιν μὴ ἔστω
μαθῆς, μήτε χειροτονῶν, μήτε ἐνθρονίζων. Ἐπὶ
μίντοι τῶν ἐν τοῖς ἔθνεσιν Ἐκκλησιῶν, ἢ τῶν Πατέ-
ρων κρατεῖτω συνήθεια.

γ'. Ὁ Κωνσταντινουπόλεως εὐθύς μετὰ τὸν Ῥώ-
μης τετίμηται.

δ'. Μάζιμος ὁ Κύων τῶν ἐπισκόπων ἀλλότριος·
καὶ ἄπας ἀνίτρος, δεῖ ἐκείνῳ κεκληρωταί.

ε'. Ὁ Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα τῶν
Αυτικῶν τόμος ὁμοούσια παρεγγυῶν, εὐαπόδεκτος.

ς'. Καὶ ὁ κακόδοξος πλεονεκτούμενος ἐγκαλεῖτω
κατ' ἐπισκόπου· εἰ δὲ τῶν Ιερωτέρων εἴη τὸ ἐγ-
κλημα, μὴ λεγέτω. Μὴ λεγέτω δὲ μηδ' ἄλλος εἰ
πρακατέγνωσται· μὴ λεγέτω καὶ ὁ ἀκοινώνητος·
μὴ λεγέτω καὶ ὁ ἀπόδητος, καὶ ὁ κατηγορούμενος
ἐν τισιν, ἕως ἀποδύσωνται τὰ οἰκεία. Κατηγορεῖτω
δὲ ὁ ὀρθόδοξος, ὁ κοινωνικὸς, ὁ ἀκατάγνωστος, ὁ
ἀκατηγόρητος καὶ κοινωνεῖσθαι τοῖς ἐπαρχιώταις
τὸ ἐγκλημα. Εἰ δ' ἀδυνατοῖεν, πρὸς μαίζονα τραπε-
σθωσαν σύνοδον· καὶ δίχα ἐγγραφῆς τῆς ταυτοπα-
θείας, μὴ ἀκούσθωσαν. Ὁ δὲ παρὰ ταῦτα τῷ βασι-
λεῖ προσώων, καὶ ἐνοχλῶν, ἀποκήρυκτος.

ζ'. Ὁ Τεσσαρεσκαίδεκατίτης, ὁ Ἀρειανός, ὁ
Νουατιανός, ὁ Μακεδονιανός, ὁ Σαββατιανός μετὰ Δ
[ζ. δ. τὴν μετάνοιαν]... ἀπόδεκτοι· χριόμενοι δηλαδὴ
πάντα τὰ πισθητήρια.

η'. Οἱ καταδύσαι μὴ εὐνομιανοὶ βαπτιζόμενοι,
καὶ οἱ Σαβέλλιοι, καὶ οἱ Φρύγες, Ἑλληνεὶς εἰσε-
χέσθωσαν.

Τῶν ἐν Ἐφέσῳ σ' ἐκ Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ.

α'. Ἐὰν ἀπολειφθεὶς ὁ μητροπολίτης τῶν Κελε-
στίνου ἀντίχεται ἢ ἀνθέχεται, ἀπόδητος, καὶ τὸ
ἔξῃς ἀδιόλητος. Καὶ ὅστις Νεστορίῳ σύμφωνον καὶ
ἁμόφωνον ἐπίσκοπος, ἀποκήρυκτος.

β'. Ὅς ὑπὸ Νεστορίου τῆς Ιερουσλήνης κακώλυται,
Ιερότατος· ὁ δὲ δεκτός ἐκείνῳ, ἀνίτρος.

42. Tibia canere in nuptiis aut saltare, indignum.
At vero sacris deservienti ante thymelicorum In-
gressum abeundum est.

43. Convivia ex collatis symbolis neque clericus
neque laicus celebrabit.

44. Presbyter in suggestum ante episcopum ne
ingrediat, neque sedeat.

45. In vicis aut pagis episcopus non constitui-
tur : si quis vero constitutus sit, nihil quidquam
administret sine urbis episcopo.

46. Episcopus aut presbyter in privatis aedibus ne
offerat.

47. Libri a privatis compositi in templis non le-
gantur.

*Sanctorum ac beatorum Patrum CL Constantinopoli
congregatorum, Theodosio Magno imperante.*

1. Nicæna fides obtineat serveturque : hæreses
vero, anathema :

2. Nullus extornus, ad Ecclesiarum confusionem
neque ordinet, neque in sede collocet. Verumtamen
in Ecclesiis quæ sunt apud gentiles, Patrum cou-
suetudo servetur.

3. Constantinopolitanus episcopus primum post
Romæ episcopum honorem obtineat.

4. Maximus Cynicus ab episcopis alienus : ac
quisquis ab eo in clerum ascriptus est, profanus
habeatur.

5. Occidentalium tomus Patrem, et Filium, et
Spiritus sanctum consubstantiales asserens, facile
admititur.

6. Qui mala opinionē imbutus est, si injuriam
patiat, accuset coram episcopo : si autem sacer-
dotum crimen sit, ne dicat. Neque etiam alius an-
tea condemnatus, dicat : neque excommunicatus,
neque dejectus, et qui nonnullorum criminum ac-
cusatur, dicat, donec intentata sibi crimina diluc-
rint. Accuset autem orthodoxus, communionis par-
ticeps, non condemnatus, non accusatus : ac pro-
vincialibus crimen communicetur. Si vero non
possint, ad majorem se convertant synodum, ac
eltra professionem ejusdem affectus ne audiantur.
Qui autem contra hæc imperatorem adit, eique
molestiam exhibet, abdicetur.

7. Quartodecimanus, Arianus, Novatianus, Ma-
cedonianus, Sabbatianus, post pœnitentiam reci-
piendi : ubi scilicet omnia sentiendi eorum instru-
menta sacro oleo uncta fuerint.

8. Eunomiani una mersione baptizati, Sabelliani
et Phryges, tanquam gentiles accipiuntur.

*Sanctorum Patrum cc Ephesi congregatorum sub
Theodosio Juniore.*

1. Metropolitanus qui Cœlestino adheret aut adhae-
surus est, rejiciendus, ac deinceps ab administra-
tione Ecclesiæ removendus. Ac quisquis episcopus
Nestorio assentitur favetque, abdicandus est.

2. Quicumque a Nestorio sacerdote dejectus est,
sacerdotie dignissimus est : qui vero ab illo susce-
ptus est, profanus.

3. Qui ab episcopo condemnatus, a Nestorio susceptus est, id nihil ei prosit.

4. Laicus qui synodo resistit, excommunicatur: clericus vero insuper abdicetur.

5. Episcopus aliam a Nicæna fidem proferens, alienus ab Ecclesia habetur: laicus vero expellitur.

6. Serventur sua cuique provincie jura pura atque inviolata: qui autem contrariam his formam inducit, inutilis est.

7. Eustathius cum resistere fortiter deberet (hoc enim omnis debet episcopo) terga leviter dans refugit. Theodorus in ejus locum ordinatus est. Ille vero lacrymans atque exorans, honorem repetit qui illius loco alium ordinavit, insens est, cum illius detractionem pro crimine habeat. Hoc autem justum esse visum est, episcopatus nomen illum habere, ipsamque communionem: quodque hoc benignius visum sit.

Sanctorum Patrum de Chalcedone congregatorum, Martino imperante.

1. Qui emit et qui vendit ordinationem, circa gradus periclitantur: lex autem etiam usque ad defensorem.

2. Qui domorum secularium curam suscipiunt, corripiendi: nisi forte ad minoris administrationem inexcusabilis lex vocaverit, aut episcopus ad pupillarum et viduarum curam incitaverit.

3. Domus orationi dicata, aut monasterium citra episcopi sententiam non sunt extruenda. Omnis autem monachus episcopo subiciatur, neve a sua mansione dicedat, nisi ab eo invitetur.

4. Servus absque domini consensu, monasticam vitam ne amplectatur.

5. Qui e civitate in civitatem transeunt, canonibus de hac re sancitis subiciantur.

6. In martyriis aut oratoriis, sed non absolute, ordinabitis. Sin vero, qui ordinatus est, gradu excidit.

7. Qui inter clericos aut monachos allectus est, si militiam aut dignitatem arroganter affectet, maledictus.

8. Clericus in mendicorum domo aut in monasterio degens, episcopi urbis potestati subiaceat: qui vero ab eo resiliit, pœnam subeat.

9. Clerici litigantes, si relicto episcopo ad secularia judicia se conferant, canonice puniantur. Ac clericus cum episcopo contendens, synodum expectet: metropolitanus vero episcopus ad Constantinopolitanum provocet.

10. Duarum urbium ecclesiis clericus non addicitur: si vero adiectus fuerit, ad primam revertetur. Si quis autem jam translatus fuerit, prioris ecclesie rerum nullo modo particeps sit.

11. Pauperes epistolis instructi, at non commendatiis litteris iter faciant: commendatiis enim existimatione præditis dantur.

12. In duas provincias una provincia non scinditur: qui vero sciderit, episcopatu dejicitur. Quæ

γ'. Ὁ κατακριθεὶς ἐξ ἐπισκόπου, καὶ ὑπὸ Νεστορίου δεχθεὶς, ἀνωφέλιτος.

δ'. Ἀκοινωνήτος ὁ λαϊκὸς ὁ ἀνοφθαλμῶν τῆ συνόδου· ὁ δὲ κληρικὸς ἐπι ἀποκήρυκτος.

ε'. Ὁ πιστὸν ἑτέραν τῆς ἐν Νικαίᾳ προσάγων ἐπίσκοπος, ἠλλοτριῶται· λαϊκὸς δὲ ἐξωστράχισται.

ς'. Τηρείσθω τὰ ἐκάστη ἐπαρχία προσόντα δίκαια καθαρὰ καὶ ἀβίαστα· ὁ δὲ τύπον ἀντικείμενον τοῖς ἐισάγων, ἀνόητος.

ζ'. Ἀνέχειν ὀφείλων εὐστάθιος καρτερῶς (τοῦτο γὰρ ἅπας ἐπίσκοπος) ἄνω δούς ἀφελῶς παρητήσασθαι. Θεόδωρος ἀντὶ τοῦτου χειροτονήται· ὁ δὲ κλαίει καὶ θυσωπῶν, τὴν τιμὴν αἰτεῖ· ὁ ἀντ' ἐκείνου χειροτονήσας ἀνεύθυνος, ἔχων θηλαδὴ τὴν ἐκείνου παραίτησιν ἀντ' ἐγκλήματος· ὁ δὲ δεικναιώται μόνον τοῦτο, τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ἔχειν ὄνομα, καὶ τὴν κοινωνίαν αὐτῆν· καὶ οὗτοι χρηστότερον εἶδεται.

Ἦν ἐν Χαλκηδόνι Ἰ' ἐπὶ Μαρτινου.

α'. Ὁ ἐξωνόμενος καὶ κτηράσιων χειροτονίαν, περὶ τοὺς βαθμοὺς ἐπικινδύνοι· ὁ δὲ νόμος ἕως καὶ παραμοναρίου.

β'. Οἱ κοσμικῶν ὄκων ἐπιμέλειαν ἀναβεχόμενοι, ἐπιτιμητέοι· κλῆν εἰ μὴ καλέσει νόμος εἰς ἀφήλικος διεκχρίσιν ἀπαράτητον· ἢ ὁ ἐπίσκοπος εἰς ὄρφανῶν καὶ χηρῶν ἐπιμέλειαν προτρέψαι.

γ'. Εὐκτήριος οἶκος, ἢ μοναστήριον δίχα γνώμης τοῦ ἐπισκόπου ἀσύστατα. Ἄπας δὲ μοναστὴς ὑποτασσέσθω τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ τῆς μονῆς, εἰ μὴ παρ' αὐτοῦ προτρέπεται, μὴ ἀφίσταται.

δ'. Δούλος, εἰ μὴ γνώμη τοῦ δεσπότου, μὴ μεταζέτω.

ε'. Οἱ μεταβαλόντες ἐκ πόλεως εἰς πόλιν, τοὺς περὶ τοῦτου κανόνας ὑποβλεπέτωσαν.

ς'. Ἐπὶ μαρτυρίαις, ἢ ἐκκλησίαις, ἀλλ' οὐκ ἀπολύτως χειροτονήσεις. Εἰ δὲ μὴ, ἀχειροτονήτος ὁ θεῖον χειροτονούμενος.

ζ'. Ὁ κληρικὸς ἢ μονάσας, εἰ ἐπὶ στραταίαν ἢ ἀξίαν ἀπαυθαδιάσει, ἐκάρατος.

η'. Ὁ ἐν πτωχείᾳ, ἢ ἐν σιμνεῖᾳ κληρικὸς, βλεπέτω τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐπισκόπου τῆς πόλεως· ὁ δὲ τοῦτου ἀφηνιάζων, γινωσκέτω τὸ ἐπιτίμιον.

θ'. Κληρικοὶ ἀκαζόμενοι, εἰ ἀφόμενοι τὸν ἐπίσκοπον, κοσμικοῖς κριτηρίοις ὁρμήσουσι, κανονικῶς εὐθύνεσθωσαν. Καὶ κληρικὸς ἐπίσκοπον διαφερόμενος, μενέτω τὴν σύνοδον· καὶ μητροπολίτης ἐπίσκοπος τὸν Κωνσταντινουπόλεως αἰτήσεται.

ι'. Δύο πόλεων ναοὶ κληρικὸς οὐ καταλέγεται· εἰ δὲ καταλεχθεῖ, τῷ προτέρῳ ἐπιστραφήσεται. Εἰ δὲ μετετέθη τις ἦδη, μὴ ἐπικοινωνεῖται κατὰ τινα τρίτον τοῦς τῆς· προτέρας πράγμασιν ἐκκλησίας.

ια'. Οἱ πένητες ἐπιστολαῖς, ἀλλὰ μὴ συστατικῶς ἐδιευέτωσαν· αἱ γὰρ συστατικαὶ τοῖς ἐν ὑπολήψει παρέχονται.

ιβ'. Εἰς ἐπαρχίας δύο ἐπαρχία μία οὐ τέμνεται· ὁ δὲ τριῶν, ἀνεπίσκοπος. Αἱ δὲ γράμματι βασιλικῶ

τηρηθεῖσαι πόλεις, τῆς τιμῆς ἀπολαύεωσαν μόνον, ἅ αὐτὸν ἐπίσκοπος · τῷ δὲ ἀληθῶς μητροπολίτῃ τὰ οἰκεία σωζέσθωσαν δίκαια.

γγ'. Κληρικὸς δίχα συστατικῶν ἀκοινώητος εἰς ἐτέρην πόλιν.

ιδ'. Ἐτεροδόξος ψάλτης καὶ ἀναγκώστης, εἰ γῆμας ἐτέκνωσε, προσάγει τῇ κοινωσίᾳ τὰ τέκνα, εἴπερ ἐκείνος βεβάπτιται · εἰ δ' ἔτι μένει ἀβάπτιστα, οὐκέτι βαπτίζεται τοῖς αἱρετικοῖς.

ιε'. Διακόνισσα εἰ μὴ τεσσαρακονταετής οὐ γίνεται · τῇ δὲ διὰ γάμου τὴν λειτουργίαν ἐξυβρισάσῃ ἀνάθεμα.

ις'. Μονάζοντες ἢ μονάζουσαι μὴ γαμεύωσαν, ἐπεὶ ἔστωσαν ἀκοινώητοι.

ιζ'. Ἐγγύριος καὶ ἀγροικικὴ παροικία, εἰ τριακονταετίαν ἐσχέθησαν, κατεχέσθωσαν · εἰ δὲ ταύτης ἐντός, εἰαν ὑπόδιοι · εἰ δὲ κεκαίνισται βασιλικῆς ἐκ κελεύσεως πόλις, ἢ τάξις, καὶ ὁ τύπος ἀκολουθεῖται τοῖς πολιτικοῖς δημοσίοις, καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς παροικίας.

ιη'. Κληρικοὶ καὶ μονάζοντες, εἰ φωραθεῖεν ἢ φραγεῖζόντες, ἢ συνομύμενοι κατ' ἐπισκόπου, τῶν βαθμῶν αὐτῶν ἐκπίπτουσι.

ιβ'. Ὁ τὴν οἰκείαν ἀπολέσας πατρίδα, εἰ ἐκ ἄλλης Ἐκκλησίας ἐλήλυθεν, ἀνεπιτίμητος.

κ'. Ἐπίσκοπος ξένον κληρικὸν ἰσθεξάμενος, μετὰ τοῦ δεχθέντος ἔξει τὸ ἀκοινώητον.

κα'. Ἀδοκίματος κληρικὸς ἢ λαϊκὸς ἐπισκόπου κατηγορῶν, ἀνεπίδεκτος.

κβ'. Ὁ ἐξ ἀνθρώπων ἐπισκόπου γεγεννημένου, τὰ ἐκείνου ἀρπάξων, τοῦ βαθμοῦ ἀμαρτήτεται.

κγ'. Οἱ ἐπισκόπου δίχα τῇ Κωνσταντινουπόλει διαπερὶόντες, καὶ παραχῆς ἀνεγείροντες, τῆς πόλεως ἐλαυνέσθωσαν.

κδ'. Μοναστήριον ἐπισκόπου γνώμη παγὴν μενέτω ἀματαπολήτον · καὶ ὅ τι τούτῳ ἀνήκοιτο, ἀνεκποήτων. Ὁ δ' ἄλλως ἐπιχειρῶν, οὐκ ἀναβύθυνος.

κε'. Ἐἰσω μηνῶν τριῶν αἰ τῶν ἐπισκόπων τελοῦνται χειροτονίαι · παρατείνει δὲ τὸν χρόνον ἀνάγκη τις ἀπαραίτητος. Εἰ δὲ μὴ, ὁ χειροτονῶν τὸ ἐπίτιμον εἰσεται · ἢ μέντοι πρόσοδος μενέτω τῷ οἰκονόμῳ.

κς'. Οἰκονόμος ἀνά πάσας ἔστω τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ κλήρου · ὁ δὲ τούτου καταφρονῶν ἐπίσκοπος, οὐκ ἀνάγκητος.

κζ'. Κληρικὸς ἀρπάξων γυναῖκα, ἀνεκκλησιαστος · ὁ δὲ λαϊκὸς ἔστω ἀνάθεμα · κατὰ τοῦτο καὶ ὁ συναιών.

κη'. Ὁ τῆς νείας ἐπίσκοπος Ῥώμης τῷ τῆς παλαιότερας ὁμότιμος, διὰ τὴν τῶν σὴν πτωματῶν μεταστασι.

κθ'. Οἱ Πόντου, καὶ Ἀσίας, καὶ Θράκης, καὶ οἱ Βάρβαροι τῷ τῆς Κωνσταντινου χειροτονῆται.

λ'. Ὁ καταβιβάξων ἐπίσκοπον εἰς προεβύτερον,

autem imperatoris rescripto scissæ sunt civitates, honore fruuntur tantum, et qui ibidem versatur episcopus: ei vero qui vere metropolitanus est, propria conserventur jura.

13. Clericus alicque commendatitiis litteris in alius urbis communionem non recipitur.

14. Cantor et lector a recta fide alienus, si ducta uxore liberos sustulerit, eos ad communionem adducit, siquidem ibidem baptizati fuerint: si vero nondum sint baptizati, non amplius baptizantur apud hæreticos.

15. Diaconissa, nisi quadraginta annos nata non ordinatur: ei autem quæ iuncto matrimonio, sacro muneri dedecus attulerit, anathema.

16. Monachi aut moniales matrimonium ne contrahant: siquidem hoc fecerint, excommunicentur.

17. Rusticana parœcia seu pagicuria, si triginta annos possessæ fuerint, possideantur: si autem intra illud tempus, sint iudicio obnoxii earum possessores. Si vero imperatoris jussu urbs renovata fuerit, ordo ac forma Ecclesiæ parœcialis civiles ac publicas ordinationes sequatur.

18. Clerici ac monachi si comperti fuerint conventicula habere ac conjurare contra episcopum, gradibus suis excident.

19. Qui amissa patria ad aliam Ecclesiam venerit, irreprehensibilis.

20. Episcopus qui extraneum clericum suscepit, cum suscepto excommunicabitur.

21. Clericus aut laicus non probatus accusans episcopum, rejiciendus.

22. Qui episcopo vita functo, illius bona rapit, gradu deficietur.

23. Qui injussu episcopi Constantinopoli commorantur, ac turbas excitant, urbe expellantur.

24. Monasterium de sententia episcopi extructum, maneat immutabile: et quicquid ad ipsum pertinet, ne alienetur. Qui vero secus facere aggreditur, non erit innocens.

25. Intra tres menses episcoporum ordinationes perficiantur: tempus vero prorogat necessitas aliqua inevitabilis. Si secus fiat, ordinans pœnæ erit obnoxius. Reditus tamen penes dispensatorem manent.

26. Dispensator in omnibus Ecclesiis de clero constituatur: qui vero hoc contemnit episcopus, crimine non caret.

27. Clericus mulierem rapiens, Ecclesia ejiciatur: laicus vero sit anathema; et qui his consentit, eidem pœnæ subiacet.

28. Novæ Romæ episcopus eodem cum veteris Romæ episcopo honore fruatur, propter imperii translationem.

29. Ponti, Asia Thraciæque episcopi ac Barbari a Constantinopolitano ordinantur.

30. Qui episcopum ad presbyteri gradum demit-

tit, sacrilegus : ipse enim culpæ obnoxius et sacerdotio indignus. Qui vero iussons dejectus est, sit episcopus.

31. Mos est Ægyptiis, nisi archiepiscopus permiserit, non scribere. Quo sit ut minime culpandi sint, cum sancti Leonis epistolæ non subscripserint, donec archiepiscopus creatus fuerit.

Sanctorum Patrum Sardicæ congregatorum.

1. Episcopus ex maiore civitate in minorem transire non comperitur. Qui igitur ex humili sede in sublimiorem transiit, tanquam arrogans et avarus compertus, per totam vitam excommunicatur.

2. Episcopus in alius episcopi urbem ne transeat non invitatus : ac provinciæ episcopus si aliquam litteram habeat, alienos episcopos ne evocet, præterquam a Romano Pontifice, si expedire iudicaverit.

3. Episcopo deposito, si affirmet se defensionem allaturum, non constituitur alius, nisi episcopus Romæ destinerit. Dispiciet enim depositionem, aut per nuntios, aut per litteras.

4. Si laicis petentibus episcopum, episcopi præsentibus sint, unus vero quidem absit, vocetur etiam ille. Si vero vocatus neque scribere, neque accedere voluerit, is qui petitur, ordinetur.

5. Cum metropolitanus constituitur, vicini etiam episcopi accersendi sunt.

6. In parva urbe et pago, cui unus sufficit presbyter, episcopus non constituitur : si vero populo frequentissima sit urbs, non indigna est episcopo.

7. Si pupillus, et vidua, et qui tutore caret, vi opprimantur, iis suppetias feret episcopus. Veruntamen ne ejusmodi prætextu in comitatu regio versetur, quin potius diaconus mittatur.

8. Iis qui ad Ecclesiam confugiunt totis viribus succurrendum.

9. Si frater ad fratrem mittat, metropolitanus nuntium litteris suis muniat, scribatque ad eos, quos episcopus rogat ut nuntium protegant.

10. Forensis, scholasticus, aut dives nisi per sacros ordines transferat, non creatur episcopus. Graduum autem interstitium ne nimis breve sit, quo major fidei morumque probitatis ejus probatio haberi possit. Qui enim aliter constituitur, neophytus est.

11. Episcopus ab episcopo accersitus, si is qui accersit imperitus sit, ne nimis assidue concionetur : hoc enim imperito erit dedecori, illeque episcopatum ambire videbitur, ac utraque reprehendenda.

12. Sine gravi necessitate diutissime episcopum a sua abesse Ecclesia grave est.

13. Episcopus qui possessiones extra diocesis suæ limites habet, si eas invisurus sit, ne tres amplius Dominicis moretur. Sic enim. ipsius grex

ἱερόσυλος : ὁ γὰρ ὑπαίτιος, καὶ ἀνέροσ. Ὁ δὲ καταδιδασθεὶς ἀνάτιος, ἔστω ἐπίσκοπος.

λα'. Ἐπιθίσται τοῖς Αἰγυπτίοις, εἰ μὴ ἀρχιεπίσκοπος ἐπιτρέπτοι, μὴ γράφειν. Ἐντεῦθεν ἀμεμπτοι μὴ ἐπιγεγραφότες τῇ ἐπιστολῇ τοῦ ὁσίου Λέοντος, ἕως ἀρχιεπίσκοπος γένηται.

Τῶν ἐν Σαρδικῇ.

α'. Ἀνεξερῆνητος ἐπίσκοπος ἐκ μείζονος ἐπιμείονα πόλιν· ὁ τοῖνον ἐκ ταπεινῆς ἐφ' ὑψηλοτέραν μεταπηδῶν, ὡς ἀλαζῶν καὶ πλεονέκτης ὑποβλεπόμενος, διὰ βίου παντὸς ἀκοινωνήτος.

β'. Ἐπισκόπου εἰς πόλιν ἀκλήτος μὴ διαβαίνετω ἐπίσκοπος· καὶ ὁ ἐπαρχιώτης εἰ ἐπὶ τι δικάζοιτο, ἀλλοτρῶς ἐπισκόπους οὐκ ἐκκαλέσεται, ἢ παρὰ τοῦ Ῥώμης, εἰ ἐπικρίνοι.

γ'. Ἐπισκόπου καθαριθέντος, καὶ διαδεδαιουμένου φέρειν ἀπολογία, εἰ μὴ ὁ Ῥώμης ὀρίζει, οὐ καθίσθεται ἕτερος. Διασκοπήσει γὰρ τὴν καθαίρασιν ἢ ἀποστόλοις, ἢ γράμμασιν.

δ'. Εἰ τῶν λαϊκῶν ἐπιζητούντων ἐπίσκοπον, οἱ ἐπίσκοποι παρουσιάζουσιν, εἰς δὲ τις ἔλλειποι, προκαλείσθω κἀκεῖνος· εἰ δὲ προσκαλούμενος οὐτέ γράφειν, οὐτε ἐνδημεῖν βούλοιο, ὁ ζητούμενος χειροτονείσθω.

ε'. Μητροπολίτου καθισταμένου, καὶ οἱ πλησιόχωροι μετάπειμτοι ἔσονται.

ς'. Εἰς ὀλίγην πόλιν, καὶ κώμην, ἢ καὶ εἰς αὐτάρκης πρεσβύτερος, ἐπίσκοπος οὐ καθίσταται· εἰ δὲ πολυανθρωποτάτη γένηται πόλις, οὐκ ἀνάξιον.

ζ'. Ὀρφανῶν, καὶ χήρας, καὶ ἀπροστάτου βιαζόμενων, εἰς βοήθειαν κατατολμήσει ἐπίσκοπος· ἀλλὰ τῇ [σ. μὴ τῇ] τοιαύτῃ προφάσει διατρίβει εἰς τὸ στρατόπεδον, ἀλλὰ μάλλον διάκονος στέλλοιτο.

η'. Τοῖς ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν προσφεύγουσι παντὶ σθένει βοηθητέον.

θ'. Ἀδελφοῦ πρὸς ἀδελφῶν ἀποστέλλοντος, ὁ μητροπολίτης τὸν ἀπόστολον ἰσχυρῶς, καὶ γραφῆτω πρὸς τοὺς, ἐν οἷς ἡ ἀξιωσις τοῦ ἐπισκόπου, τοῦ ἀποστόλου ἀντιλαμβάνεσθαι.

ι'. Ἀγοραῖος, σχολαστικὸς, ἢ πλούσιος, εἰ μὴ τοὺς ἱεροῖς διέλθοι βαθμοὺς, ἐπίσκοπος οὐ καθίσταται. Τὸ δὲ τῶν βαθμῶν διάστημα, οὐ λίαν ὀλιγοστέον· δι' οὗ τὸ δοκίμιον τῆς πίστεως, καὶ καλοκάγαθίας αὐτοῦ δοκιμάζοιτο. Ὁ γὰρ ἐτέρως, νεόφυτος.

ια'. Ὁ προσκαλούμενος ἐπίσκοπον [σ. ἐπίσκοπος] ἐξ ἐπισκόπου, τοῦ προσκαλουμένου ἰδιώτου τυγχάνοντος, μὴ συνεχέστερον δημηγορή. Μῶμος γὰρ τοῦτο, τοῦ ἰδιώτου, καὶ μνηστεια τῆς ἐπισκοπῆς ἐκείνω· καὶ ἀμφοτέρω οὐκ ἀμώμητα.

ιβ'. Ἀνάγκης διχα βαρείας, δυσχερὲς τὸ ἐπὶ πλείστον τὸν ἐπίσκοπον τῆς οικείας Ἐκκλησίας ἀπολιμπάνεσθαι.

ιγ'. Ἐπίσκοπος κτήσις κεκτημένος ὑπερορίους, εἰ μέλλοι ταῦταις ἰέναι, χρονίζετω μὴ πλέον Κυριακῶν τριῶν διαστήματος· οὕτω γὰρ ἡ οικεία αὐτοῦ

παίμνη κατακλυθήσει, καὶ αὐτὸς αὐτοφως διαμέ-
νοιτο.

18. Ὁ τῶν ἀκοινωνήτων ἀλλοθεν κοινωνίας ἀξίω-
ματὶ γινώσκει, οὐκ ἀνεύθυνος.

19. Ὁ παρ' ὀφυχόλου κατάκριτος ἐπικουρία; δεό-
μενος οὐκ ἀνάκουστος· ἀχρι δὲ τῆς ἐπικουρίας δη-
λαστῆ ἀκοινωνήτος.

20. Τὸν ἀλλότριον ὑπηρετήν, ἀλλότριος ὄχι τῆς
ἐκείνου γνώμης ἐμβαθμον καθιστάς, καθίστησιν,
ἀλλ' ἀδέσβατον.

21. Οἱ ἐπὶ τῆς τῶν ἐπισκόπων βραδύτητος ὁδοῦ,
καὶ ἐπὶ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ἔχουσι δύνα-
μιν.

22. Ἀδίκως ἐπίσκοπος ἐλαυνόμενος, εἰ ἐπὶ τῇ
ἀλλοτρίᾳ διάγοι, δεκτός, ἔω; τὴν ὑβριν ἐπανασώ-
σειτο.

23. Ἀδεκτός ὁ κληρικὸς ὁ μὴ τελῶν εἰς τὴν Ἐκ-
κλησίαν, ἐν ἣ κακλήρωται. Εὐτυχιανὸς μέντοι καὶ
Μουσαῖος ἐπίσκοπου κλήσιν οὐκ ἐκδικήσουσι· κοι-
ωνία; μέντοι κατὰ τοὺς λαϊκοὺς, ἐὰν θέλωσιν, ἐπι-
τεύχονται.

24. Ὁ τὰ καλῶς, καὶ θεαρίστως ἐνηνεγμένα τύφῳ
παρασαλευσά περῶμενος, οὐκ ἐπίσκοπος.

25. Τεθεαμένος ἐπίσκοπος ἐπίσκοπον ἐρχόμενον
ἐν στρατοπέδῳ, ἐμποδῶν μὴ γινέσθω, εἰ γνοῖη κατὰ
τὴν τῶν προειρημένων ἐρχόμενον· εἰ δ' ἄλλως, προαγ-
γαλλέτω τὸ ἀκοινωνήτων.

Συνόδου Ἀφρικῆς.

1. Ὁ τῆς οικείας ὁμολογίας, ἢ ὑπογραφῆς ἐναν-
τίας, οὐκοθεν ἔξει τὸ ἔτιμον.

2. Ὁ ἱερεὺς κουράτωρ οὐ γίνεσθαι.

3. Ὁ ἐνθὸς ἀνεγνώστης ἢ ἐγκράτειαν, ἢ συζυ-
γίαν ὁμολογέτω.

4. Ὁ πρὸ τῶν κ' καὶ πέντε χρόνων διάκονος, οὐ
διάκονος.

5. Τῷ τοῦ τελευτήσαντος σώματι Εὐχαριστία οὐ
δίδοται· οὐ γὰρ ἐσθίει ἢ πίνει.

6. Οἱ τὰ ἱερὰ χειριζόμενοι, καὶ ἀπὸ τῶν συμ-
βίων, κατὰ τοὺς ἰδίους ὁδούς, ἐγκρατευσθώσαν.

7. Ἄρτος, καὶ οἶνος ὕδατι κεκραμένος προσαγέ-
σθαι, καὶ μόνον.

8. Εἰ μὴ ἀπὸ νηστικῶν ἄγια οὐ προσάγεται.

9. Θέατρα Κυριακαῖς καὶ ἑορταῖς οὐ συνάγει-
ται.

10. Τὰ ἐκ τῆς ἐθνικῆς ἐθάρδος τελούμενα ἔτι συμ-
πόσια περιαιρέσθωσαν.

11. Θυσιαστήρια ἐν ἀγροῖς ἢ ἀμπελώσι συνιστά-
μενα, ἐν οἷς οὐ λείψανον κεῖται μάρτυρος, εἰ μὴ
σημέσιος θόρυβος γίνεσθαι, καταστρέφεται· καὶ ὅσα
δὲ ἐν οὐκνίων, καὶ ἀποκαλύψων συνίσταται ματαίων,
φύσστατα ξύλα, ἅπαν καὶ εἰδῶλον.

12. Οἱ γεννηθέντες εὐσεβεῖς, καὶ πίστει διατρα-
φέντες βασιλεῖς, χεῖρα παρέχειν ταῖς Ἐκκλησίαις
ὀφείλουσιν· ἐπεὶ καὶ Παῦλον δεομένου, στρατιωτικῆ
χεῖρ τὴν τῶν ἀτάκτων διέλυσε σύμπνοιαν.

A eo fruetur, ipseque fastas suspitione carebit.

14. Qui excommunicatum ab alio communione
dignatur, re eognita, non est insons.

15. Ab iracundo condemnatus si auxilio indi-
geat, audiendus est: Quousque vero auxilium im-
petraverit, excommunicatus maneat.

16. Alienum ministrum si quis citra illius Epi-
scopi consensum in aliquo gradu constituat, con-
stituit quidem, sed ordinatio invalida est.

17. Ea quæ de longiori episcoporum mora desti-
nata sunt, in presbyteris quoque et diaconis vim
habent.

18. Episcopus injuste expulsus si in aliena Ec-
clesia degat, suscipiendus est, donec propulsata
injuria pristino statui restitutus sit.

19. Clericus non degens in Ecclesia in qua or-
dinatus est, non est recipiendus. Eutychianus ta-
men et Musæus episcopi appellacionem non sibi
iudicabunt: communionem vero cum laicis, si
voluerint, consequentur.

20. Quisquis ea quæ recte et ex divino præ-
scripto edita sunt per arrogantiam labefactare co-
natur, non est episcopus.

21. Episcopus si viderit episcopum ad aulam
principis euntem, ne sit ei impedimento, siquidem
cogoverit eum ob aliquid eorum quæ prædicta
sunt proficisci, si æcus, excommunicationem ei
denuntiet.

Synodi Africanæ.

1. Qui propriæ confessioni aut subscriptioni
adversatur, sèmet judicio ignominia notabitur.

2. Sacerdos non sit curator.

3. Lector pubes aut continentiam, aut conjun-
gium profiteatur.

4. Qui ad diaconatum ante viginti quinque annos
profectus est, non est diaconus.

5. Defuncti corpori Eucharistia non datur: non
enim comedit aut bibit.

6. Qui res sacras tractant, ab uxoribus, secun-
dum statuta, abstineant.

7. Panis et vinum aqua mistum, offeratur idque
solum.

D 8. Sancta nisi a jejunis non offeruntur.

9. Theatra Dominicis, aut festis diebus non fre-
quentantur.

10. Quæ ex gentili consuetudine adhuc cele-
brantur convivia, tollantur.

11. Altaria quæ in agris aut vineis exstructa
sunt, in quibus martyris alienjæ reliquæ non
sunt repositæ, nisi popularis tumultus fiat, ever-
tuntur; et quæcunque per insomnia vanasque
revelaciones erectæ sunt statua, ac quodlibet si-
mulacrum, evertenda sunt.

12. Principes, qui in pietate geniti, atque in
fide educati sunt, manum præbere Ecclesiis de-
bent: quandoquidem, indigente Paulo, militaris
manus factiosorum conspiracionem dissipavit.

13. Qui publicum ab imperatore iudicium petiit, A non est dicendus episcopus.

14. Qui primum parentem dicit etiam sine peccato moriturum fuisse propter naturæ necessitatem, anathema.

15. Quisquis infantes qui recens nati baptizantur, dicit nihil ex Adami peccato trahere, quod baptismo expurgetur, execrandus est. Per unum enim mors et peccatum in toto mundo.

16. Quisquis opinatur Dei gratiam remissionem solam peccatorum jam commissorum continere, at non etiam futurorum auxilium, bis maledictus.

17. Quicunque prædicat, absque gratia nos difficillius quiescentem, attamen adimplere mandata, ter maledictus; nam *Sine me*, inquit Dominus, non potestis facere quidquam¹.

Theologo docente, si dicamus quod peccatum in nobis non est², nos ipsos deripere: ac qui perperam interpretatur quod non vere, sed cum humilitate hoc dixerit, anathema.

18. Qui explicat illud: *Et dimitte nobis debita nostra*, multorum dicens, non singula ac cuiusque propria, anathema. Cum Daniel videat cum multis dicentem: *Confiteor peccata mea et peccata populi mei*³.

19. Iudex a duabus partibus expetitus recusari non potest.

20. Episcopus quam suscipere debet hæreticorum curam negligens, atque admonitus, si in sua diocesi degat, usque ad sex menses, caret crimine: C quod si postea in desidia persistat, excommunicabitur.

21. Accusator e domo sua testes non producit.

22. Episcopus qui communione privaverit non compertum criminis, privetur etiam ipse similiter aliorum communione.

Eorum qui in Trullo Constantinop.

1. Apostolorum fides ne immutetur. Nicæna integra servetur, quæ Arii opinionem divinitatis gradus introducentem per *ομοούσιον* evertit.

2. Synodus sub Theodosio Maximo habita inviolata permaneat, quæ Macedonium, servum dicentem Spiritum sanctum, gradu deturbavit.

3. Ducenti qui sub Theodosio Junio apud Ephesum convenerunt, implissimum Nestorium, hominem scorsim, ac Deum scorsim Dominum dicentem expulerunt.

4. Qui apud Chalcedonem cum Marciano convenerunt æternæ memoriæ digni, Eutychem opinione tantum peractum esse magnum mysterium dicere ausum deposuerunt: ac Nestorium et Dioscorum, qui similia e diametro perverse ratiocinati fuerant.

5. Apud regiam urbem centum sexaginta quinque Justiniano imperante convenerunt, qui Origenem corporum: animarumque circuitus affirmantem, necnon etiam Theodoritum contra duodecim Cyrilli capita audacter invectum, anathemate perculerunt

¹ Joan. xv, 5. ² I Joan. I, 2. ³ D. n. ix, 20.

1γ'. Δημοσίαν κρίσιν ὁ παρὰ βασιλείας αἰτῶν, οὐκ ἐπίσκοπος

ιδ'. Τὸν πρωτόπλαστον ὁ λέγων καὶ διχα τῆς ἁμαρτίας τεθνήξασθαι, δι' ἀνάγκην τῆς φύσεως, ἀνάθεμα.

ιε'. Ὅ τὰ νεογνὰ βαπτίζόμενα λέγων μηδὲν ἔλκειν ἐκ τῆς τοῦ Ἀδὰμ ἁμαρτίας τὸ καθαιρόμενον, ἐπάρατος· διὰ γὰρ τοῦ ἔθνους, καὶ ὁ θάνατος, καὶ ἡ ἁμαρτία παγκόσμιος.

ις'. Ὁ δοξάζων τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν μόνην ἀφείων τῶν ἤδη πεπληρωμένων ὑπέχειν, ἀλλὰ μὴ καὶ τῶν μελλόντων βοηθεῖαν, δις ἐπάρατος.

ιζ'. Ὁ κηρύσσων, ἀλλ' οὐν ἐκπληροῦμεν τὰς ἐντολάς, τρίς ἐπάρατος· Χωρὶς γὰρ ἐμοῦ, ὁ Κύριος εἶπεν, οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν.

Τοῦ θεολόγου θεολογούντος δεῖ, ἐὰν εἴπωμεν δεῖ ἁμαρτία ἐν ἡμῖν οὐκ ἔστιν, ἑαυτοὺς ἀπατῶμεν· καὶ ὁ παρερμηνεύων δεῖ οὐκ ἀληθῶς, ἀλλὰ ταπεινοφρόνως εἶρηκε τοῦτο, ἀνάθεμα.

ιη'. Ὁ παραφράζων τὴν, Ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, τὰ τῶν πολλῶν λέγων, οὐχ ἕκαστον, καὶ τὰ οικεῖα, ἀνάθεμα. Μετὰ πολλῶν καὶ τὸν Δανιὴλ βλεπόντων λέγοντος, Ἐξομολογούμεαι τῆς ἁμαρτίας μου, καὶ τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ μου.

ιβ'. Κριτῆς ἐπιζητηθεὶς ἐκ τῶν δύο μερῶν ἀπερίγραπτος.

κ'. Περιφρονῶν ἐπίσκοπος τὴν ὑπὲρ τῶν αἰρετικῶν ἐπιμέλειαν, καὶ ὑπομινησκόμενος, εἰ ἐπὶ τῆς ἰδίας διὰ τοῦ ἐξ ἡμῶν ἀνεύθυνος· ἐπιμένων δὲ καὶ μετὰ τοῦτο τῇ βιβλίῳ, ἔξει τὸ ἀκοινωνήτων.

κα'. Ὁ κατηγορῶν ἐκ τοῦ ἰδίου οἴκου μάρτυρας οὐ καθίστησιν.

κβ'. Τὸν μὴ ἐλεγχθέντα κοινωνίας στερήσας ἐπίσκοπος, στεροῖτο καὶ αὐτὸς τῆς ἐτέρων ὁμοίως.

Τῶν ἐν τῷ Τρούλλῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

α'. Ἡ τῶν ἀποστόλων πίστις ἀκαινότητος. Ἡ ἐν Νικαίᾳ ὁλόκληρος, ἢ τὸ Ἀρείου δόγμα βαθμοῦς εἰσάγων θεότητος διὰ τοῦ ὁμοουσίου κατέστρεψεν.

β'. Ἡ ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μεγίστου σύνοδος ἀπαράτρωτος, ἢ Μακεδόνιον, δοῦλον εἰπόντα τὸ ἄγιον Πνεῦμα, καθήρηκεν.

γ'. Οἱ ἐπὶ τοῦ Μικροῦ Θεοδοσίου εἰς Ἐφεσον συνιόντες σ' ἀσεβέστατον Νεστόριον, ἀνθρώπων ἰδικῶς καὶ Θεοῦ ἰδικῶς εἰπόντα τὸν Κύριον, ἐξέλασαν.

δ'. Οἱ κατὰ τὴν Καλκηδὸνα τῷ Μαρκτιανῷ συναληλυθότες ἀειμνηστοί, Εὐτυχῆ δοχῆσαι τελεσθῆναι τὸ μέγα μυστήριον φράσαι τολμήσαντα καθελόντες· καὶ Νεστόριον, καὶ Διόσκορον, τοὺς ἐκ διαμέτρου τὰ ἴσα παραλογίσαντας.

ε'. Εἰς τὴν βασιλεύουσαν ε' καὶ ζ' καὶ ρ' ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ συναληλύθησαν, οἱ Ὀριγένην σωματῶν καὶ ψυχῶν περιόδους ἀποφηνάμενον, καὶ Θεοδώρητον κατὰ τῶν ιβ' κεφαλαίων Κυριλλοῦ θρασυθέντα, ἀναθεματίσαντες.

ζ'. Ἐπὶ τὴν Βύζαντον ὑπὸ Κωνσταντίνου συνελέσθησαν σύνοδος, ἣ Ὀνώριον τὸν Ῥώμη, καὶ Σέργιον τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐν θέλημα καὶ μίαν ἐνεργεσίαν δογματίσαντας ἀποδέδωκεν.

ζ'. Τὰ παρὰ τῶν ἑτεροδόξων κλοπιμαίως ἑμβεβαπυμένα ταῖς διὰ Κλήμεντος τῶν ἀποστόλων διατάξεις, ἀποκηρυκτα.

η'. Ἰερεῖς δίγαμοι, καὶ ἀμεταμέλητοι καθήρηνται· οἱ δὲ τὸ κακὸν ἀκαλάσαντες, τῆς λειτουργίας ἐπιβητὸν παύσονται χρόνον· οὐκ εὐλογεῖ γὰρ ὁ τραυματίας. Καὶ οἱ παρανόμως γαμήσαντες, καὶ οἱ μετὰ τὴν χρεῖαν συζυγόντες, μετὰ τὸν βῆτον χρόνον τοὺς βιβλικούς γνωρίζεσθαι, ἀπρόσωποι μένοντες, δηλαδὴ τὴν συζυγίαν ἀφέμενοι· οἱ δὲ μετὰ τὸν ὄρον, καὶ λυόμενοι, καὶ καθηρημένοι μενέτωσαν.

θ'. Κληρικὸς νόμφη Κυρίου συναπτόμενος, καθαιρέσθαι· λαϊκὸς δὲ, ἀφορίζεσθαι.

ι'. Καὶ εὐνοῦχος ἱερεὺς, θεραπευτέος, ἢ ἑτέρας, τῶν τῶν ἀνοπόπτων μὴ κεκτήσθαι προσώπων.

ια'. Ὁ χειροτονηθεὶς, εἰ καὶ ζεύγνυται, καθαιρέσθαι.

ιβ'. Καὶ ὀφείκειον ἔχων διάκονος, εἰ μὴ τοποτηρητῆς ἢ πατριάρχου, ἢ ἐπισκόπου πρὸ τῶν πρεσβυτέρων καθιζόμενος, ἀπάντων ἰσχυρώτατος ἔσεται.

ιγ'. Εἰσεῖναι κατηλείφ κεκώλυται κληρικὸς, καὶ ἔχειν κωλυθήσεται μᾶλλον.

ιδ'. Ἄζυμα Ἰουδαίων ἀπόπτυστα· ὁ δὲ καὶ ἱερεὺς αὐτοὺς προσκαλούμενος, ἢ σουλλούμενος, ἔκπτωτος.

ιε'. Εἰ καὶ λέλεκται μὴ ἐκβάλλειν γυναῖκα, ἀλλὰ τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον προκοπῆς προμηθοῦμενοι, τῆ χειροτονουμένη προέδρω μηκέτι συνοικεῖν γυναῖκα παραγγέλλομεν.

ις'. Ἐάν οἱ Ῥωμαῖοι τὸν εἰς διάκονον καὶ πρεσβύτερον προαγόμενον ἀφεῖναι τὴν γυναῖκα βουούληται· ἡμεῖς ἐβρώσθαι τὰ διακόνων καὶ πρεσβυτέρων βουλόματα συνοικέσια· ὁ δὲ βιαζόμενος λύσαι, καθηρημένος.

ιζ'. Πρεσβύτερος τριακονταετίας ἐνδύων, καὶ διάκονος εἰκοσακονταετίας, καὶ διακόνισσα τεσσαρακονταετίας, καὶ εἰκοσαετίας ὑποδιάκονος, εὐκαθαίρετοι.

ιη'. Γνωσκέτω ὁ λέγων ἐπὶ διακόνου· εἶναι, κατὰ τὴν εἰρημένον ταῖς Πράξεις, ὅτι οὐ περὶ τῶν διακονούντων τοῖς μυστηρίοις ὁ λόγος, ἀλλὰ περὶ τῶν ταῖς πρακτικαῖς ὀηρητούντων.

ιθ'. Ὁ προσδεχόμενος ξένον κληρικόν, καὶ χειροτονῶν, σὺν τῆ κακῶς χειροτονηθέντι καθήρηνται.

ια'. Ὁ διὰ βαρβαρικὴν ἐπιδρομὴν μετανάστης, παυσαμένης τῆς ἐπιδρομῆς, παλινοστεῖται τῆ καθ' ἣν Ἐκκλησίαν κεκλήρωται· εἰ δὲ μὴ, μετὰ τοῦ προσελήφτος ἀφορίζεσθαι.

ιβ'. Ὁ προεστὼς Ἐκκλησίας κατ' ἐξαιρετόν, ταῖς Κυριακαῖς διδασκέτω τὰ δόγματα, καὶ διερμηνεύετω μὴ οἰκοθεν, ἀλλ' ὡς οἱ θεῖοι Πατέρες διέλεγον.

6. Byzantii a Constantino coacta est synodus, quæ Honorium Romæ, ac Sergium Constantinopolis, episcopos unam voluntatem unamque operationem dogmatibus suis doceutes eiecit.

7. Quæ apostolorum sanctionibus, Clementis opera editis, furtim ab hæreticis inserta sunt, repudianda.

8. Sacerdotes bigami atque impænitentes gradu moti sunt : qui vero malum a se removerunt, sacro munere neque ad certum tempus abstinebant : neque enim benedicti vulneratus. Et qui contra leges matrimonium contraxerunt, et qui post viduitatem conjugium iniierunt, post certum tempus gradibus suis restituantur, ita tamen, ut ad altiores non promoveantur, conjugio scilicet dimisso. Qui vero etiam post definitum tempus, dissoluti et depositi mancant.

9. Clericus cum thomini sponsa matrimonio copulatus, deponatur : laicus vero excommunicetur.

10. Eunuchus sacerdos ancillas aut alias, exceptis personis quæ suspitione vacant, ne habeat.

11. Ordinatus, etsi matrimonio junctus sit, deponitur.

12. Diaconus etiam officium habens, nisi vicarius sit patriarchæ aut episcopi, si ante presbyteros sedeat, sit omnium postremus.

13. Ingredi cauponam prohibitus est clericus, magis etiam habere prohibebitur.

14. Azyma Judæorum respuenda : qui vero etiam medicos ipsos ad se vocat, aut eum his lavatur, ejiciendus est.

15. Etsi dictum sit non esse ejiciendam uxorem, tamen profecti in melius prospicientes, præsi di qui ordinaur, ne amplius cum uxore habitet deuniamus.

16. Quamvis Romani eum qui ad diaconatum et presbyteratum promovetur, uxorem dimittere voluerint, nos diaconorum ac presbyterorum conaubia valere volumus; qui autem dissolvere coegerit, deponetur.

17. Presbyter triginta annis minor, et diaconus viginti quinque, et diaconissa quadraginta, ac subdiaconus viginti, deponendi sunt.

18. Qui dicit septem diaconos esse, juxta id quod in Actibus dictum est, sciat, non de iis qui mysteriis deservunt, sed de iis qui mensis ministrabant, sermonem esse.

19. Qui suscipit externum clericum eumque ordinaur, cum male ordinato deponitur.

20. Qui propter Barbarorum incursionem locum mutavit, ubi cessaverit incursio, revertatur ad eam Ecclesiam in cujus clerum ascitus est : sin vero, cum eo qui ipsum suscepit segregetur.

21. Qui Ecclesiæ eximio quodam modo præpositus est, Dominicis doceat dogmata, atque interpretetur non suo marte, sed sicut sancti Patres exposuerunt.

22. Qui in perpetuum depositus est, atque in laicorum ordinem redactus, poenitus tondeatur, idque solum : sin vero, comam nutriat.

23. Et qui immaculatam communionem imperitendo obolum exigit, aut aliam speciem, deponatur.

24. Clericus qui ad circenses ascenderit, aut thymelicis ad nuptias ingressuris non recedit, deponatur.

25. Rusticanæ et quæ in vicis sunt parœciæ, si per triginta annos possessæ fuerint, teneantur : infra vero, controversia de his moveri poterit.

26. Presbyter qui in illicitum incidit matrimonium, depositus cathedræ solum vaticæ sit, omni periculo expurgatus.

27. Uvæ a quibusdam incruento sacrificio adhibentur : hoc vero quominus quisquam amplius audiat, decreto cautum est.

28. Presbyteri qui in Barbarorum Ecclesiis versantur, etsi uxorum commercio ad tempus abstinuant, tamen ne amplius cum iis quolibet modo consuetudinem habeant.

29. Patrum nonnulli die divinæ Coenæ postquam cœnassent, offerebant : visum est igitur synodo hoc non amplius fieri.

30. Nisi cum consensu episcopi, in oratorio quod est intra domum, non offeres.

31. Eorum, qui solum aquam in sacrificium adhibebant, hæresim tollens Chrysostomus, Quando, inquit, passus est Dominus et resurrexit, vino usus est. Hoc accepto Armenii vinum solum offerunt, nescientes ipsum etiam Chrysostomum et Basilium, ac Jacobum vino aqua misto usos fuisse, nobisque ut ita offerremus tradidisse. Si quis igitur aut vino solo, aut aqua sola, non vero mista viatur, deponatur.

32. Ordinatione dignus, et qui in sacro censetur genere, atque alio, ordinetur : qui vero non est tonsus, ac benedictionem consecutus est, in ambone sacros sermones non legit.

33. Episcopo vita excedente, clerus acta illius servabit : si autem non relictus est clericus, metropolitanus ipsa custodiet usque ad alius ordinationem.

34. Episcopus qui propter Barbarorum incursionem throno non præsidet, propriam sedem obtineat ordineturque, atque omnia sacerdotii munera validissime fungatur.

35. Monachus decennio solitariam vitam deget. Licet enim divus Basilus eam quæ detonsa est septemdecim annos exigere censuerit, verum quoniam, præcipiente Apostolo, viduam in Ecclesia sexaginta annos natam eligendam esse, Patres diaconissam quadragenariam fieri dixerunt : validiore facta Ecclesia, nos quoque citius sigillum monacho imponimus.

36. Qui includendus est, triennium in monasterio prius degat, ac priusquam includatur ubi alium

κβ'. Ἡ δικαίως καθηρημένος, καὶ εἰς τοὺς λαϊκούς ἀπωσθείς, μεταμελόμενος χειρεῖσθω καὶ μόνον· εἰ δὲ μὴ, τὴν κόμην ἐπιτρεφέτω.

κγ'. Καὶ ὁ τῆς ἀχράντου μεταδιδούς κοινωνίας, ὀβολὸν ἀπατιῶν, ἢ ἕτερον εἶδος, καθαιρεῖσθω.

κδ'. Κληρικὸς ἰπποδρομίας ἀνίων, ἢ μαλλόντων εἰσεῖναι θυμηλικῶν ἐν γάμῳ μὴ ἀφιστάμενος, καθαιρεῖσθω.

κε'. Ἀγροικικαὶ καὶ ἐγγῶριοι παροικίαι τριακονταετίαν ἐχόμεναι, καταχέσθωσαν· ἐνδον δὲ, τὸ ἀμφοισθητέσιμον ἔξουσι.

κς'. Πρεσβύτερος ἀθέσμῳ περιπεσῶν γάμῳ, καθαιρεθείς καθέδρας μεταχέτω καὶ μόνον, πάντως διαλυθείς τοῦ μιάσματος.

κζ'. Σταφυλαὶ πρὸς τινῶν τῆ ἀναϊμάκτῳ θυσίᾳ συνάπτονται· τὸ δὲ μηκέτι τολμάσθαι, διώριστα.

κη'. Καὶ οἱ ἐν βαρβαρικαῖς Ἐκκλησίαις ἱερεῖς, εἰ τῆς τῶν συμβίων προσκαίρου ὀμιλίας ἀπέχονται· ἀλλ' οὐν μηκέτι ταῦταις καθ' οἰονδηποτοῦν ὀμιλήτων τρόπον.

κθ'. Τινὲς τῶν Πατέρων τὴν ἡμέραν τοῦ θεοῦ Δεῖπνου μετὰ τὸ δειπνήσαι προσῆγον· ἔδοξε τοίνυν τῆ συνόδῳ τοῦτο μὴ γίνεσθαι.

λ'. Εἰ μὴ μετὰ γνώμης ἐπισκόπου, ἐνδον οἴκου εἰς εὐκτήριον, οὐ προσάγεις.

λα'. Τῆν τῶν ὕδροπαραστατῶν ἀναιρῶν ἀφρασην ὁ Χρυσόστομος, Ἦνίκα, φησὶ, πέπονθεν ὁ Κύριος, καὶ ἐγγήρται, οἶνω ἐχρήσατο. Τοῦτο λαβόντες οἱ Ἀρμένιοι, οἶνον προσάγουσι μόνον, οὐκ εἰδότες καὶ αὐτὸν τὸν Χρυσόστομον, καὶ Βασίλειον, καὶ Ἰάκωθον οἶνω μμιγμένῳ ὕδατι κεχρημένους, καὶ ἡμῖν οὕτω παραδεδωκότας προσάγειν. Εἰ τις οὖν ἢ οἶνω μόνῳ, ἢ ὕδατι μόνῳ, ἀλλ' οὐχὶ μμιγμένῳ χρῆται, καθαιρεῖσθω.

λβ'. Ὁ χειροτονίας ἐπάξιος, καὶ ἐξ ἱερατικοῦ τειλῶν γένους, καὶ ἐξ ἐτέρου, χειροτρνεῖσθω· ὁ δὲ μὴ κεχαρμένος, καὶ εὐλογίας τυχῶν, ἐπ' ἀμδωνος ἱερῶς λόγου, οὐκ ἀναγνώσεται.

λγ'. Τελευτῶντος ἐπισκόπου, ὁ κληρὸς διαφυλάξει τὰ πράγματα· εἰ δὲ μὴ ὑπολείπεται κληρικὸς, ὁ μητροπολίτης αὐτὰ διαφυλάξει ἕως τῆς ἐτέρου χειροτονίας.

λδ'. Ὁ διὰ Βαρβάρων ἐφοδὸν μὴ ἐπιστάς τῷ θρόνῳ ἐπίσκοπος, καὶ καθέδραν τὴν οἰκίαν ἐχέτω, καὶ χειροτονέτω, καὶ πάντα τὰ τῆς ἱερωσύνης ἐνεργέτω βεβαίως.

λε'. Ὁ μονάζων, μονάσει δεκαετής. Εἰ γὰρ καὶ ὁ θεὸς Βασίλειος τὴν ἀποκειραμένην τὸν ἐπτακαίδεκατον ἀνύειν χρόνον ἀπέφηνεν· ἀλλ' ἐπεὶ τοῦ Ἀποστόλου ἐξηκονταετὴ εὐσαν τὴν ἐν Ἐκκλησίᾳ χῆραν ἐγγυῶντος, οἱ Πατέρες τὴν διακόνισσαν τσαρακονταετὴ γίνεσθαι, κραταιοτέρας τῆς Ἐκκλησίας γεγεννημένης, καὶ ἡμεῖς ὀξύτερον τὴν σφραγίδα τῷ μονάζοντι σημαίνομεθα.

λς'. Ὁ ἐγκλεισθησόμενος, τριετίαν προδιάγων ἐν τῷ μοναστηρίῳ, καὶ πρὸ τῆς ἐγκλειστρας ἕτερον

* 1 Tim. v, 9.

ἐκαστὴν μετιῶν, οὕτως εἰσὶτω. Καὶ μὴ ἐξίετω, εἰ μὴ βιάζοιτο θάνατος, ἢ πρὸς τὸ κοινὸν λυσιτέλεια.

λζ'. Μελανείμων, καὶ ἀκαρσεκόμης ἐρημίτης, εἰ μὴ καιρόμενος ἐγκαταλέγοιτο μοναστηρίῳ, τῆς πόλεως ἀπελαυνέσθω.

λη'. Ἄδειαν ἄκας, ὁ τὴν ζάλην τοῦ βίου φεύγων, καὶ εἰς μοναστήριον εἰσεῖναι βουλόμενος, ἀπενέγκωται.

λη'. Μοναχὸς ζευγνύμενος, ἢ πορνέυων, δεχέσθω τὸ τοῦ πορνέυοντος ἐπιτίμιον.

μ'. Οὐκ ἀμφιάσουσιν οἱ γονεῖς σπηριοὺς τὴν προελομένην μονάσαι, καὶ οὕτω τὸ σχῆμα περιθήσουσιν· ἀνάμνησις γὰρ τοῦτο τοῦ βόντου κόσμου.

μα'. Οὐκ ἐξίσει μονάσασα τῆς μονῆς, εἰ μὴ μετ' εὐλογίας τῆς προεστῶσης· καὶ μηδὲ μόνῃ, ἀλλὰ μετ' ἐτίρας προεστυλίδος· ἐξώκοιτος δὲ τὰ ἐπίκαια οὐ γίνεται. Κατὰ ταῦτ' οὐ καὶ μονάζων, εἰ μὴ μετ' ἐπιτροπῆς ἡγουμένου, τῆς μονῆς μὴ ἐξίετω.

μβ'. Οὐτε γυναῖκα χρεῖων ἀνδρῶν καθευδῆσαι μοναστηρίῳ, οὔτε γυναικῶν ἀνδρα.

μγ'. Ἡ διαζευχθεῖσα τοῦ ἐπισκοπῆν δέξασθαι μέλλοντος, μετὰ τὴν χειροτονίαν εἰσέτω εἰς μοναστήριον, τῆς ἐπισκοπῆς κοβρώτατω, καὶ ἀπολαύτω τῆς προνοίας τοῦ ἐπισκόπου.

μδ'. Ὅσα κατὰ γνώμην ἐπισκόπου πέπηγε μοναστήρια, οὐκ εἶ κοσμικὰ καταγῶγια γίνεται, οὐδὲ κοσμικῶς ἀνδράσιν ἐκδίδεται.

με'. Οὐδὲ τὸν λαϊκὸν κυβεύειν δέον, οὐδὲ μίμον εἶναι· οὐδὲ θεάτρον, καὶ κυνηγίων ἀνάχασθαι.

μς'. Διόλου τῆς Τεσσαρακοστῆς, διχα Κυριακῶν καὶ Σαββάτου, τὰ ἀγιασθέντα προσάγεται.

μζ'. Τοὺς ἀναδεχομένους παῖδας ἀπὸ βαπτισματος, οὐ συναφθῆναι ταῖς τῶν παίδων ἑσείεις μητέρας· εἰ δὲ τις καὶ συναφθῆναι, μετὰ τὸ ἀποσυναφθῆναι, καὶ τὸ ἐπιτίμιον γνοῖη.

μη'. Οὐ συγχωρήσεις ἐξαδέλφῃ συζυγῆναι ἐξαδέλφον, οὐδὲ θυγατρὶ κατ' μητρὶ υἱὸν καὶ πατέρα, οὐδὲ θυγατρὶ ἀδελφὸς μητέρα καὶ θυγατέρα, οὐδὲ θυγατρὶ ἀδελφὸς ἀδελφόν. Εἰ δὲ τι τοιοῦτον καὶ γένηται, μετὰ τῆς διαλύσεως ἐκταστῶν ὑποκιππέτωσαν.

μθ'. Οἱ Ῥωμαῖοι τὰ τῆς Τεσσαρακοστῆς νηστεύουσι Σάββατα· ὑπομνήσκει τούτων ἡ σύνοδος καὶ ἐκ τούτων κἀνονα κρατεῖν.

ν'. Οἱ Ἀρμένιοι ὡς καὶ τυρῶν τοῖς τῆς Τεσσαρακοστῆς ἐσθίουσι Σάββατον· ὄρισται τούτων πᾶσαν τὴν οἰκουμένην καὶ τούτων ἀπέχεσθαι· εἰ δὲ μὴ, πάντως ἀπορίζεσθαι.

νζ'. Λαϊκὸς οὐ μεταδίδωσιν ἑαυτῷ· εἰ δὲ μὴ, ἐκταήμερον ἀφορίζεται.

νθ'. Ἐν εὐκτηρίοις ὑπερεχόντων ἐνδοθεν οἴκων, οὐκ ἐπιτέλλουσι βάπτισμα.

νγ'. Εἰ τις ὑποκρίνεται δαιμονίῳ, τὰ τῶν δαιμονίων ἐπιτίμια ὑποστήσεται.

νδ'. Ὅστις ἑαυτὸν ἐκατοντάρχοις, ἢ μάντεσιν ἐπιτίμῃ, ὡς τι τῶν ἀπορρήτων μαυθάνειν, ἕξαετίας ὑπο-

annum exegerit sic ingrediatur, neque egrediatur, nisi mors aut communis utilitas cogat.

37. Solitarius pulla veste indutus atque indetonus, nisi tondeatur monasterioque includatur, urbe expellatur.

38. Quilibet vitæ procellam fugiens, atque in monasterium ingredi cupiens, ejus rei licentiam habeat.

39. Monachus matrimonio junctus, aut fornicans, fornicatoris pœnam subeat.

40. Parentes filiam, quæ solitariam vitam degere instituerit, sericis vestibus non induent, sicque habitam ei circumponent. Hoc enim labentis mundi adinuentio est.

41. Monialis non egredietur e monasterio nisi cum benedictione præpositæ; neque vero sola, sed cum altera seniore. Foris autem nequaquam pernoctet, similiter et monachus, nisi cum præfecti venia, monasterio ne egrediatur.

42. Neque mulierem in virorum monasterio, neque virum in muliebri dormire oportet.

43. Quæ a futuro episcopo separata est, post ordinationem ingrediatur monasterium, procul ab episcopi domo, ac episcopi cura fruatur.

44. Quæcumque ex consensu episcopi exstructa sunt monasteria, non amplius sæcularia diversoria sunt, neque sæcularibus hominibus elocantur.

45. Neque laicum alea ludere oportet, neque histrionem esse, neque spectaculis et venationibus indulgere.

46. Per totam Quadragesimam, exceptis Dominicis et Sabbato, sancta offeruntur.

47. Susceptos a baptismate filios, eorum matribus copulari non sines, si quis vero copulatus fuerit, post separationem, pœnam quoque subeat.

48. Non permittes patrui matrimonio jungi patruelem, neque filie et matri filium et patrem, neque duobus fratribus matrem et sororem, neque duobus sororibus fratrem. Si quid vero tale factum fuerit, post dissolutionem, septennio penitentia subiciantur.

49. Romani Quadragesimæ Sabbatis jejunant. Admonet igitur synodus in his etiam canonem valere.

50. Armenii ova et caseum Quadragesimæ Sabbatis manducant. Statutum est igitur totum orbem ab his etiam abstinere; sin vero, penitus excommunicari.

51. Laicus sibi ipsi communionem non imperat; sin vero, septem diebus excommunicatur.

52. In oratoriis, quæ sunt intra magnatum ædes, baptismum non peragent.

53. Si quis simulat se a dæmonio agitari, dæmoniacorum supplicia subibit.

54. Quisquis se centurionibus aut vatibus addicit, ut secreti aliquid discat, sex annos penitentia sum-

jaceat : eodem modo et qui juramenta extorquet.

55. Qui circulatoribus et nebulosis adheret, ac fato et fortasse credit, ab Ecclesie conventu arcendus est.

56. A fidelium vite ratione auferantur pascha et brumalla, et saltationes in deorum honorem necnon comicæ, satiricæ et tragicæ personæ, atque invocatio Bacchi in torcularibus, risusque in doliis. Qui vero post hunc canones in his persistuerit, crimini erunt obnoxii.

57. Conflicta a Græcia Martyrologia, in ecclesiis ne recitentur.

58. Laicus ne doceat : non enim omnes prophetæ, neque omnes apostoli.

59. Rogi qui in tabernis novilunias exstruuntur, B quique eos transiliunt, abrogentur.

60. Tota post Resurrectionem hebdomada, quilibet fidelis ecclesiastico conventui intersit.

61. Clericus sanguinem manducans deponitur : laicus vero excommunicatur.

62. Non corruias divinum codicem, neque corumpendam dabis, nisi prorsus inutilis sit redditis.

63. Præter imperatorem, nullus laicorum propitiatorum ingreditur.

64. Mulieribus loqui in ecclesia non permissum est.

65. Excommunicatur legisperitus, qui more gentili utitur, ac theatris adhibet et sese volutat.

66. Invalidum cum hæreticis matrimonium ; qui autem antea contraxerunt, si velint, in eo permanant.

67. Crux solo impressa, obliteratur.

68. Agapæ et accubitus Dominicis non peraguntur.

69. Inconditus clamor canentis impudenter, quique ea quæ in ecclesia dicuntur essert, minime congruunt.

70. Intra sacrum septem caupona constiti non debet : ac ibidem cibos vendi, ineptum.

71. Christianus cum mulieribus non lavatur.

72. Illuminatus quinta hebdomadæ ædem profectatur.

73. Excommunicatur qui post festum Deiparæ similitam aut aliud apparatus, propter ea quæ vocantur post partum purgamenta.

74. Si quis citra necessitatem per tres Dominicas ab ecclesia absit, excommunicatur.

75. Qui ad Trisagion hymnum adjicit illud : Γνωρίζεις, hæreticus censetur.

76. Non sculps agnum in figuram Christi, sed illum ipsum.

77. Servus a domino manumissus coram tribus testibus, servitutis expers sit.

78. Qui congregat meretrices in porniciem animarum, excommunicatur.

79. Quæ a viro ad alium se confert, adultera

A πικρέτω· κατὰ ταυτὰ καὶ ὁ ἄριστος [αἱ ὄρκους] ἐπισυρόμενος.

νε'. Ὁ γυτευταῖς καὶ νεφοδιούκτας κολλώμενος, καὶ εἰμαρμένη καὶ τύχη πιστεύων, τῆς Ἐκκλησίας ἀποσυνάγωγος.

νε'. Περιαιρείσθω τῆς τῶν πιστῶν τὰ βετὰ πολιτείας, καὶ τὰ βρουμάλια, καὶ αἱ ἀρχήσεις αἱ εἰς θεοῦς, καὶ τὰ ὠμικά, καὶ σατυρικά, καὶ τὰ τραγικά πρόσωπα, καὶ ἡ ἐπὶ ληνοῖς τοῦ Διονύσου ἐπικλησίαι, καὶ ὁ ἐπὶ τοῖς πίθοις γέλως. Οἱ δὲ ἐπιμένοντες μετὰ τὸν κίονα, ὑπεύθυνοι.

νε'. Τὰ ὄφ' Ἑλλήνων συμπλασθέντα μαρτυρολόγια, μὴ ἐκκλησιάζουτο.

νη'. Λαϊκὸς μὴ διδάσκει· μὴ γὰρ πάντες προφήται, μὴ πάντες ἀπόστολοι.

νη'. Αἱ ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις ἐν νοσηνίας κυρκαῖαι, καὶ οἱ ταύτας ὑπεραλλάμενοι, καταργείσθωσαν.

ξ'. Τὴν μετὰ τὴν Ἀνάστασιν ἑβδομάδα πᾶσι, ἐκκλησιάζεσθω πιστοῖς.

ξα'. Ὁ κληρικὸς αἷμα ἐσθίων καθαιρεῖται· ὁ δὲ λαϊκὸς, ἀφορίζεται.

ξβ'. Οὐ διαφθερεῖς θεῖον βεβλίον, οὔτε δοίης διαφθαρήναι, εἰ μὴ τέλεον κατηχεῖσθαι.

ξγ'. Εἰ μὴ βασιλεὺς, οὔτις τῶν λαϊκῶν εἰς ἱερατικὸν εἰσεῖται.

ξδ'. Γυναίξὶ λαλεῖν ἐπ' ἐκκλησίας οὐκ ἐπιτέτραπται.

ξε'. Ἀφορίζεται νομομαθὴς ἔθαι Ἑλληνικῶν χρισμῶν, καὶ θεάτροις ἐπαγόμενος, καὶ κυλίων.

ξς'. Ἄκυρος ὁ μετὰ τῶν αἰρετικῶν γάμος· οἱ δὲ προλαβόντες εἰ ἐθέλουσιν, μένουσιν.

ξζ'. Ὁ ἐν ἰθάφει σταυρὸς, ἀφανίζεται.

ξη'. Ἀγάπαι καὶ ἀκούδιτα Κυριακαῖς οὐ τελεῖται.

ξθ'. Ἄτακτος κραυγὴ τοῦ ψάλλοντος ἀνασῶς, καὶ ὁ ἐπιλέγων τὰ τῆς ἐκκλησίας, ἀνάρμοστα.

σ'. Ἐν ἱερῶ περιβόλῳ κατηλεῖον ἀεύστατον· καὶ πωλούμενα βρώματα, μάταια.

σα'. Χριστιανὸς γυναίξιν οὐ συλλοῦεται.

σβ'. Ὁ φωτισθεὶς τὴν πίστιν ἀπαγγελλέτω τῇ πέμπτῃ τῆς ἑβδομάδος.

σγ'. Ἀφορίζεται ὁ μετὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Θεωτόκου σεμιβαλιν, ἄλλο σκευάζων διὰ τὰ λεγόμενα λόγια.

σδ'. Εἰ μὴ δι' ἀνάγκην ἀπολιμπάνεται τις τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ τρισὶ Κυριακαῖς, ἀκοινώνητος.

σε'. Τῶ Τρισαγίῳ ἕμνῳ ὁ συνάπτων τὸ· Σταυρωθεὶς, ἐτερέδος.

ςς'. Οὐ χαράξεις ἀμνὸν εἰς τύπον Χριστοῦ, ἀλλ' ἐκεῖνον αὐτόν.

ςζ'. Ἐλευθερούμενος ὑπὸ τοῦ δεσπότητος δοῦλος ἐπὶ τρισὶ μάρτυσιν, εἰς ἀδούλωτος.

ση'. Ὁ συνάγων πόρνους ἐπ' ἄλλοσφ ψυχῶν, ἀφορίζεται.

σθ'. Ἡ ἐξ ἀνδρὸς ἐπ' ἄλλον ἰούσα, μοιχαλὶς·

καὶ ὁ ἀπὸ γυναικὸς ἐκ' ἑλλην, κατὰ τὸν Κύριον, A est : et qui ab uxore ad aliam se applicat, ex Domini sententia, simili crimine tenetur.

κ'. Ἐρῶν ἔνδον οὐκ εἰσάγεται κτήνος, εἰ μὴ καταλαθούσης ἐν ὄψῳ μεγίστης ἀνάγκης.

κβ'. Τῷ μεγίστῳ Σαββάτῳ παρὶ μίας νύκτας τῆ νηστείας διαρκεστέον.

κγ'. Μετὰ τῆς ἑσπερινῆς εἰσεόδου τοῦ Σαββάτου, μὴ γόνυ κλίησ.

κδ'. Καὶ ὁ διδάσκει, καὶ ἡ λαμβάνουσα ἀμβλωρίδια, ἀνδροφόνος.

κε'. Ἄνδρὸς ἀφαντουμένου, ἡ πρὸ τοῦ πεισοῦναι λαθούσα, μοιχάται· ὁ δὲ ἐπιστρέψας ἀνὴρ εἰ προεῖρηται, λήφωτο αὐτήν.

κς'. Ὁ Ἑλληνικῶς ὀμνύμενος, ἐπιτιμητέος.

κζ'. Οἱ τὰς κόμιας ἐν πλοκῆς ἐπιτοῦτῃ πρὸς λύμην ἐργαζόμενοι τῶν ὀρώντων, ἀφοριστέοι.

κη'. Ὁ ὑπογύνας, καὶ καταφρονητικῶς μένων ἐν ἱερῷ, ἐξωθείσθω καὶ τῶν κατηγουμένων.

κι'. Ἰουδαϊκῶς τινες ἐν ἱεροῖς ἐβήσαν μέλι. Ὅς οὖν τοῦτο συγχωρήσιον, ἡ λάθοι τοιοῦτον, οὐχ ἱερεὺς. Εἰ δὲ τις οἰκοθεν ἄγοι, ὁ δὲ κατὰ τὸ ἀρχοῦν τοῦ προσάγοντος λήφωτο.

κβ'. Αἱ πρὸς τὰ αἰσχρὰ κινουσαι τὴν δρασιν γραφαί, ἀζωγράφηται.

κγ'. Τὰς παλάμας εἰς σταυρὸν τυποῖ ὁ μεταληψόμενος· ὁ δὲ δοχίον χρυσοῦν, ἡ ἑλλην ὕλην ἀντι χειρὸς σκευάζων, ἀφοριστέος.

κδ'. Ἡ τῆς ἀμαρτίας ἐπὶ πᾶσι σκοπεῖται ποιότης, καὶ ἡ ἐπιστροφή καθορᾶται· καὶ οὕτω μετρεῖται τὸ ἔλεος.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου.

α'. Αἰρετικὸς, ὁ κατὰ τὴν πίστιν ἀλλότριος· ὁ δὲ κατὰ τι ἰδίον ζήτημα, σχισματικὸς. Οἱ δὲ συνάγοντες, ἀνωπύτατοι τούτους ἐκείνους, παρασυνάγωγοι.

β'. Τὸ ἐξ αἰρετικοῦ βάπτισμα, ἀδεκτόν· δεκτόν δὲ τὸ σχιστοῦ καὶ παρασυναγωγίου.

γ'. Παράκλητον οἱ Πεπουζηνεὶ τὸν Μοντανὸν ὀνομάζουσιν· ὅθεν καὶ εἰς αὐτὸν ἀδάπτιστοι βαπτίζονται.

δ'. Τὸ τῶν καθαρῶν, καὶ ὑδροπαραστατῶν, καὶ ἑγκρατιτῶν βάπτισμα, εἰ καὶ ἀδεκτόν διὰ τὸ ἐπιλαμβάναι αὐτοῖς τούτοις τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλλ' οὖν εὐνομίας χάριν ἴστω δεκτόν.

ε'. Ἡ κατ' ἐπιτήδευσιν φθείρασα, ὅτε ἀν φθείρη, φουάτρια.

ς'. Διάκονος πορνεύσας, εἰς τὸν τῶν λαϊκῶν μεταστάς τόπον, ἴστω τῆς κοινωνίας ἀκύλιτος.

ζ'. Ἐνα χρόνον ἢ δύο ἀφορίζεται διγάμος· τρεῖς δὲ καὶ τέσσαρας ὁ τρίγαμος, καὶ πέντε, κατὰ τὴν ἔρτι συνήθειαν.

η'. Αἰρετικὸς πρὸς τῷ τέλει μετανοῶν, δεκτὸς μετ' ἐπιχρίσεως.

θ'. Ὁ κανονικὸς, εἰ ποῦ καὶ ζεύγνυται, διαζεύγνυται.

10. Masculorum animaliumque corruptores, atque homicidæ et venefici ac idololatræ juxta antiquam formam suscipiendi.

11. Homicida est, qui uxorem iratus securi percussit.

12. Involuntarius homicida est, qui lapide in canem misso, hominem assecutus est, et qui loro ac vimine corripit. Qui vero in rixa fuste, aut manu lethale vulnus infixit atque interfecerit, ad voluntarium prope accedit.

13. Qui gladio, aut aliquo ejusmodi instrumento usus fuerit, prorsus voluntarius est homicida. Item latro, hostis, et qui propter aliam causam venenum dederit atque interfecerit, voluntarius, nec non etiam quæ abortivos fetus dant et accipiunt.

14. Juxta Domini sermonem, vir et mulier fornicationis causa separati pariter condemnantur: consuetudo vero adulterum et fornicatorem a conjugibus non disjungit. Si qua autem mulier dimisso ab uxore viro juncta fuerit, non est adultera; culpa enim in eam quæ sine ratione dimisit rejicienda est: quæ etiam adultera est, si cum alio jungatur, dimissus vero, venia dignus est. Qui vero relicta uxore ad aliam se confert, mœchus ipse est, atque ipsam mœchari facit, ea etiam cum qua consuetudinem habet.

15. Non coges eum, qui se non ordinatum esse juraverit.

16. Involuntarius homicida decennio poenitentis subjacebit.

17. Bigamus non est in clerum recipiendus.

18. Pietatis hostis triennio poenitentis subjiciatur.

Ejusdem epistola 2.

1. Presbyter Biano cum juraverit ac poenitentiam egerit, propter illius juramenti levitatem, suscipiendus.

2. Virgines post professionem lapsas exacto anno Patres recipiebant. Quoniam autem validior facta est Ecclesia, eam quæ virginitatem professa lapsa est, adulteram vocamus, et qui talem detinet, mœchum.

3. Virginitatem profitetur, quæ post septemdecim annos probata, ut in eo vitæ instituto permaneat deprecatur.

4. Qui sæculo renuntiat interrogetur, ac percipue et clare profiteatur, ut si sententiam mutet, corripatur.

5. Virgo quæ in hæresim lapsa est, ac deinceps resipuit, atque accipit, pœna non multatur.

6. Virum qui fornicatus fuerit, uxor recipiet: iniquitatem vero adulterio mulierem vir remittet. Fornicator enim, non mœchus, qui uxori junctus cum soluta rem habuerit.

7. Qui desponsatam rapit, sponso eam restituet, si vero non desponsatam, suis reddet, atque eorum sententia contrahetur matrimonium, si-

Α ε'. Ἀρροφθοῦρους, καὶ ζωοφθοῦρους, καὶ φονεῖς, καὶ φαρμακοὺς, καὶ εἰδωλολάτραις κατὰ τὸν παλαιὸν τύπον εἰσδέδεξαι.

ια'. Φονεὺς, ὃ κατὰ τῆς γυναικὸς διὰ θυμὸν ἀξίην χρώμενος.

ιβ'. Ἀκούσιος φονεὺς, ὃ λίθον ἀφελὲς ἐπι κίνα, καὶ ἀνθρώπου τυχὼν, καὶ ὃ παιδεύων ἱμάντι /καὶ λύγῳ· ὃ δὲ ἐν μάχῃ ξύλῳ ἢ χειρὶ δούς ἐπι τὰ καίρια, καὶ ἀνελθὼν, ἀγχι τοῦ ἐκουσίου.

ιγ'. Ὁ ξίφει χρησάμενος, ἢ τοιοῦτον τινὶ, πάντας ἐκούσιος· καὶ ὃ ληστής, καὶ ὃ πολέμιος, καὶ ὃ δι' ἄλλην αἰτίαν ἐπιδαῦς φάρμακον, εἰ ἀνέλη, ἐκούσιος· καὶ αἱ τὰ ἀμβλωθρίδια διδοῦσαι καὶ λαμβάνουσαι.

Β ιδ'. Κατὰ τὸν τοῦ Κυρίου λόγον, ἴσως καταδικάζεται καὶ ἀνὴρ καὶ γυνή, διὰ πορνείαν ἀποζευγνύμενοι· ἢ δὲ συγγήθεια τὸν μοιχὸν, καὶ τὸν πόρνον οὐ διαζεύγνυσι τῶν συμβίων· εἰ δὲ τις ἀφ'ἑτέρου συζευχθεὶς, οὐκ ἐν μοιχαλίᾳ. Τὸ γὰρ αἰτιὸν ἐπὶ τὴν ἀλόγως ἀφῆσασαν· ἢ [Ισ. ἢ] καὶ μοιχαλίς, εἰ πρὸς ἕτερον ζεύγνυται· ὃ δὲ ἀφαιεὶς, συγγνωστός· ὃ δὲ τὴν γυναῖκα λιπὼν, καὶ ἐκ' ἄλλῃν ἰδίαν, καὶ αὐτὸς μοιχὸς, καὶ αὐτὴν μοιχεύσασθαι ποιεῖ, καὶ ἢ αὐτῆς συνοικοῦσα γυνή.

ιε'. Οὐκ ἀναγκάσεις τὸν μὴ χειροτονηθῆναι ἀρσάντα.

ις'. Ἀκούσιος φονευτὴς δεκαετίας ὑποπιπέτω.

Γ ιζ'. Ὁ δέγμας, καὶ ἀκλήρωτος.

ιη'. Ὁ πολεμιστὴς τῆ εὐσεβείᾳ τριετίαν ὑποπιπέτω.

Τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολὴ β'.

α'. Πρεσβύτερος Βιάνωρ ὁμόσας, καὶ μεταμεινόμενος, διὰ τὴν εὐκολίαν ἐκείνου τοῦ ὄρκου, δεκτός.

β'. Μετ' ἑναυτὸν τὰς μετὰ τὴν ὁμολογίαν ἐκπιπέτους παρθένους οἱ Πατέρες ἰδέγοντο· διὰ δὲ τὸ κραταιότεραν γενέσθαι τὴν Ἐκκλησίαν, μοιχαλίδα τὴν παρθενίαν ὁμολογήσασαν ὀνομάζομεν περικίπτουσαν, καὶ μοιχὸν τὸν τοιαύτην κατέχοντα.

γ'. Ὁμολογεῖ παρθενίαν ἢ μετὰ τὰ ἐπιτακίδια ἕτη ἀνακρινόμενῃ, καὶ παραμένειν ἐκλιπαροῦσα.

δ'. Καὶ ὃ ἀποτασσόμενος ἐρωτάσθω, καὶ ἐναργῶς ὁμολογεῖτω, ἵνα μετατιθέμενος ἐπιτιμᾶται.

ε'. Εἰς αἵρεσιν οὖσα παρθένοις, εἴτα μεταγνεῦσα, καὶ λαμβάνουσιν, οὐκ εὐθύνεται.

ς'. Ἄνδρα πεπορνευκότα ἢ ἰδίᾳ παραλήψεται· μανθείσαν δὲ γυναῖκα ὁ ἀνὴρ ἀποπέψεται· πόρνος γάρ, οὐ μοιχὸς, ὃ εἰς ἐλευθέραν ἐκπεσὼν ὑπογύναιος.

ζ'. Ὁ μνηστευθεὶσαν ἀρπάζων, ἀποκαταστήσει τῷ μνηστευσμένῳ· εἰ δὲ ἀμνήστευτον, τοῖς οἰκείοις ἐγκαταστήσει, καὶ κατὰ τὴν ἐκείνων γνώμην προ-

- θήσεται τὰ συνοικίαια, εἴγε βούλοιντο· ὁ δὲ τῆς Α quidem vclint. Ipse vero fornicationis pœnas dabit.
7. Ἐπιτίμιον εἴσεται.
8. Fratrem sororem habere uxorem, impossibile est.
9. Si vidua in ministerium allecta nupserit, despicitur: qui vero viduus est, si solum uxorem duxerit, bigamorum pœnam subeat. Vidua autem quæ post sexaginta annos matrimonium contraxerit, excommunicetur, donec ab impuritate recesserit. Si quis vero ante sexaginta annos allectus fuerit, crimine obstringetur.
10. Qui habet eam quam prius corrupit, modo ei permittatur habere, multæ subiacebit.
11. Si conjux propter fornicationem disjungatur, melius: si vero indivulso copulatus sit, id ei conceditur. B datur, suscepta pœna.
12. Presbyter qui per ignorantiam in illicitum incidit matrimonium, sola fruatur præsidentia, functione privatus.
13. Qui se a suillis carnibus abstinere jactaverit, ridiculus; suscipiendus est vero, si his utatur.
14. Si interdictum est jurare simpliciter, id magis propter malum. Itaque non solum opus prohibebis, verum etiam ipsum quod ex eo nascitur juramentum.
15. Raptor triennio pœnitentiæ subiacebit: si vero vidua secuta fuerit, animadversione vacat illud malum.
16. Clericus qui mortale peccatum commiserit, cum populo communicat: non enim bis idem vindicatur.
17. Quæ pepererit in via, ac neglexerit, homicidii rea est.
18. Adulteri convictas non esse publice tradendas novimus: excommunicatas vero statuimus, donec pœniæ tempus expleverint.
19. Si mulier sine ratione recesserit, ipsa quidem non est insons: qui vero remanserit, culpa vacat.
20. Uxores militum, quæ eo quod earum viri nusquam appareant, aliis junguntur, venia digniores sunt aliis, quæ propter eorum peregrinationes non expectant. D non expectant.
21. Qui alienam dimisit, et accepit liberam ac solutam, corripiendus quidem est propter primam; propter secundam vero, crimine vacat.
22. Quæ contra voluntatem patris secuta est, scortum censetur: si vero parentes reconciliati fuerint, factumque fœmedium accipere videatur, tamen triennio pœnitentiæ subiaceat.
23. Quæ cum adultero vivit, moschatur.
24. Ancilla quæ se viro tradiderit, fornicatur; matrimonio vero jungitur, quæ cum domini consensu id facit. Quæ eulta sunt ab iis qui aliene potestati subditi sunt, invalida.
25. Vidua quæ virum accipit, criminis experta est.
- θ. Εἰ γῆμη διακονομένη χήρα, παρορᾶται· ὁ δὲ χηραίων γήρας μόνον, τὸ τῶν διγάμων ἐπιτίμιον γνοή. Ἡ δὲ μετὰ ἐξήκοντα ἔτη λαμβάνουσα χήρα, ἀκοινώνητος, ἕως ἀποσπῆ τῆς ἀκαθαρσίας. Εἰ δὲ τις πρὸ τῶν ἐξήκοντα χρόνων ἐγκαταλέξεται, ἐκείνου τὸ ἐγκλημα εἴρεται.
- ι. Ὁς ἔχει ἦν προφθιρε, συγχωρούμενος ἔχειν, τὸ ἐπιτίμιον γνώσεται.
- ια. Εἰ ὁ σύζυγος διὰ πορνείαν διαζεύγνυται, βελτίων· εἰ δ' ἀδιασπάστως συνίζεσκται, συγχωραίσθω δεγόμενος ἐπιτίμιον.
- ιβ. Ἀθέσμων περιπαρεῖς γάμψ ἐν ἀγνοίᾳ προσβύτερως, μόνης ἀπολαυτέῃ τῆς προεδρίας, τῆς ἐνεργείας στερούμενος.
- ιγ. Ὁ φρεῶν ὕετων ἀποχρῆν ἐπευξάμενος, γελοῖος· θεκτός δὲ, εἰ μεταλήφοιτο.
- ιδ. Εἰ ἀπηγόρευται τὸ ἠρνυεῖν, τὸ ἐπὶ κακῷ μάλαν· ὥστε μὴ μόνον τὸ ἔργον καλύσεις, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν ἐν ἀπερευγεται ὄραον.
- ιε. Ὁ ἀρπάξων τριετίαν ὑποκιπτεύω· εἰ δὲ ἡ χήρα συνηκολούθησεν, ἀνεύθυνον τὸ κακόν.
- ις. Τὴν πρὸς θάνατον ἀμαρτήσας κληρικὸς, C μετὰ τοῦ λαοῦ κοινώνει· οὐ γὰρ δι; τὸ ἐν ἐκδεδικηται.
- ιζ. Ἡ κυήσασα καθ' ὄδον, καὶ ἀμελήσασα, φοβεύτρια.
- ιη. Ἀθημοσιεύτους μὲν τὰς μοιχευθείσας, καὶ ἐλεγχόμενας ἐγνώκαμεν· ἀκοινώνητους δὲ ἰστώμεν, ἕως οὗ τὸ ἐπιτίμιον ἀποπληρώσωσιν.
- ιθ. Ἐὰν ἀλόγως ἀνεχώρησεν ἡ γυνή, αὐτὴ μὲν ὡς ἀνεύθυνος· ὁ δὲ ἀπομαίνας, ἀνεύθυνος.
- ια. Αἱ στρατιωτίδες αἰ διὰ τὴν τῶν ἀνδρῶν ἀπάντιαν ἄλλοις ζευγνύμεναι, συγγνωστότεραι τῶν ἄλλων, αἰ διὰ τὰς ἀποδημίας οὐ παραμένουσιν. D non expectant.
- ιβ. Ὁ τὴν ἄλλοτριαν ἀφείς, καὶ λαβὼν ἐλευθέραν, ἐπιτιμῆτος μὲν διὰ τὴν πρώτην· ἐπὶ δὲ τῇ δευτέρᾳ, ἀνεύθυνος.
- ιγ. Παρὰ γνώμην πατρὸς ἡ ἀκολουθήσασα, πόννη κρήνεται· εἰ δὲ καὶ οἱ γονεῖς διαλλαγείεν, καὶ τὸ γεγονός θεραπεῖαν ἔχειν δοκαί, ὅμως· τριετίαν ὑποκιπτεύω.
- ιδ. Ἡ συζῶσα μοιχῷ διαμοιχᾶται.
- ιε. Ἡ ἐαυτὴν ἀνδρὶ ἐπιδοῦσα δούλη, πορνυέει· συνάπτεται δὲ, ἡ μετὰ γνώμης δεσπότου· τὰ γὰρ τῶν δεσποσίων, ἀδέβαια.
- ις. Ἀνεγκλητος, ἡ χήρα λαμβανουσα.

26. Filius patris potestati subditus, et servus citra dominorum consensum, matrimonium contrahens, culpæ obnoxii sunt.

27. Qui percusserit ad mortem, tum qui lacessit, tum qui ulciscitur, homicida.

28. Diaconissa cum gentili fornicata, ac pœnitentia ducta, septennio pœnitentiæ subjiciatur.

29. Christianus contumelia Christum afficiens, nullum fructum ex vocatione sua percipiat.

30. Nupsit quædam per ignorantiam viro dimisso; deinde priori ipse restitutus est; ipsa vero dimissa, scortum reputatur per ignorantiam, ac si velit, nubere potest, melius vero, si non nubat.

31. Encratitas, Sarcophoros, atque Apotactitas denuo baptizabis. Quamvis enim dicant se in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum esse baptizatos, verumtamen quoniam malorum auctorem Deum impie asserunt juxta Marcionem, nisi denuo baptizentur, non sunt recipiendi.

32. Quæ a viro dimissa est, sic maneat; si enim mœchetur, juxta Domini sermonem, alius communiōne excluditur.

33. Corruptio per vim admissa, crimine vacat, atque ancilla si vim patitur a domino, insons est.

34. Qui tertium matrimonium contrahit, contra leges peccat. Prout autem Ecclesiæ res nunc se habent, ejusmodi facinora, si non publice traducantur, dissoluta fornicatione tolerabiliora judicantur.

Ejusdem epistola tertia.

1. Clerici qui in delictum incidunt, gradibus dejiciuntur, sive ministreni, sive ordinati sint.

2. Quæ fetum neglexerit, propterea quod amicis rebusque ad vitam necessariis destituta sit, criminis expers est.

3. Non magnum crimen est ancillæ viduæ, si ad secundas nuptias rapiatur: bigamiæ vero pœnam subit.

4. Homicidarum pœnæ, pro circumstantiarum ratione, augentur aut minuuntur.

5. Voluntarius homicida viginti annos pœnitentiæ subjiciatur; involuntarius, decem annos; fornicator, septennium. Virgines post professionem lapsæ, quindecim annos.

6. Qui furatus est ac respuit, annum pœnitentiam agat, convictus vero, duos annos.

7. Masculorum concubitor, sicut adulter. Qui contra rationem versatus est, similiter. Perjurus, decennio. Incantator et veneficus, ut homicida. Qui sepulcra deprædatur, decennio. Qui cum sorore niiscetur, ut homicida. Prohibitum in consanguinitate matrimonium, eadem qua adulterium

8. Lector qui ante nuptias rem habet cum sponsa, maneat lector, ita ut ad majores gradus non promoveatur: qui vero furtivum iniit matrimonium, expellatur.

κς'. Ὁ ὑπερβόσιος υἱὸς, καὶ δοῦλος δίχα τῶν κυρίων ζευγνύμενος, οὐκ ἀνεύθυνος.

κζ'. Ὁ πλήθας πρὸς θάνατον, καὶ ἀρχόμενος, καὶ ἀμονόμενος, ἀνδροφόνος.

κη'. Διάκονος Ἑλληνι πορνευθεῖσα, καὶ μεταγνοῦσα ἐπταετίαν ὑποπιπτεῖται.

κθ'. Ὑβρίζων Χριστιανὸς τὸν Χριστὸν, ἀπὸ τῆς κλήσεως ἀνωφέλητος.

λ'. Ἐγῆματό τις ἀνδρὶ κατὰ ἄγνοιαν ἀφεμένω· εἶτα τῇ προτέρᾳ ἀνέφηνεν· ἢ δ' ἀφείθη· πόρνη λογίζεται κατὰ ἄγνοιαν, καὶ εἰ θέλοι, ζεύγνυται· κάλλιον δὲ, εἰ μὴ ζεύγνυται.

λα'. Ἐγκρατίτας, καὶ σαρκοφόρους, καὶ ἀποτακτίτας ἀναβαπτίσεις· εἰ γὰρ καὶ λέγοιεν ὅτι εἰς Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα ἐβαπτίσθησαν, ἀλλ' ἐπεὶ κακῶν ποιητὴν τὸν Θεὸν βλασφημοῦσι κατὰ Μαρκίωνα, μὴ ἀναβαπτίζονται, ἀδεκτοί.

λβ'. Ἡ παρ' ἀνδρὸς ἀφ' ὁθείσα, μενέτω οὕτως· εἰ γὰρ μοιχᾶται, κατὰ τὸν τοῦ Κυρίου λόγον, τῆς πρὸς ἕτερον κλείεται κοινωνίας.

λγ'. Φθορὰ κατηναγκασμένη, ἀνεύθυνος· καὶ δούλη βιαζομένη παρὰ δεσπότου, ἀνεύθυνος.

λδ'. Ὁ τρίγαμος, ἀνομος· ὡς δὲ βέπει τῆς Ἐκκλησίας τὰ τοιαῦτα βλεπόμενα, ἀστηλίτευτα κρείττω τῆς ἀνειμένης πόρνης κρινόμενα.

Τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολὴ τρίτη.

α'. Οἱ κληρικοὶ παραπίπτοντες, τῶν βαθμῶν ἀποπίπτουσιν, εἴτε ὑπηρετοῦσιν, εἴτε χειροτόνηται.

β'. Ἡ ἀμελήσασα τοῦ κυήματος δι' ἔρημιαν ἢ ἀπορῆαν τῶν ἐπιτηθείων, ἀνεύθυνος.

γ'. Οὐ μέγα πταίσμα εἴη χήρα δούλη πρὸς δεῦτερον γάμον ἀρπαζομένη· τὸ δὲ τῆς διγαμίας ἐπιτέμιον ἔξοι.

δ'. Τῶν φονεούτων τὰ ἐπιτίμια, κατὰ τὸ ἰδίωμα τῆς περιτάσεως ἐπιτίνεται, ἢ ὑφέται.

ε'. Ὁ ἐκούσιος φονεὺς εἰκοσαετίαν ὑποπιπτεῖται· ὁ ἀκούσιος δεκαετίαν· ὁ πόρνος ἐπταετίαν· αἱ παραπίπτουσαι μετὰ τὴν ὁμολογίαν παρθένοι, πέντε καὶ δεκαετίαν [πεντακαίδεκαετίαν].

ς'. Ὁ κλέψας καὶ μεταγνοῦς, ἐνιαυτὸν· ἐλεγχθεὶς δὲ, ἕτερον ἔνα.

ζ'. Ἀρσενοκόιτης, ὡς μοιχός. Ὁ ἀλογεύμενος, ὁμοίως· ὁ ἐπίορκος, δεκαετίαν· ὁ γόης καὶ ὁ φαρμακός, ὡς ὁ φονεὺς. Ὁ τυμβωρύχος, δεκαετίαν· ὁ ἀδελφόμεικτος, ὡς φονεὺς· ὁ ἀπειρημένος ἐν συγγενεῖ γάμος, κατὰ μοιχόν.

πœna vindicatur.

η'. Ὁ πρὸ γάμου συναλλάσων ἀναγνώστης μνηστήρ, μενέτω ἀναγνώστης ἀπρόκοπος· κλεψίγαμος δὲ ἀποθεῖσθω.

θ. Ὁμολογήσας διάκονος καὶ πρεσβύτερος χεῖ- A
ρασις ἁμαρτήσαι, τῆς λειτουργίας εἰρχθέντες κοι-
νωθεύσαν.

ζ. Ὁ συνεργητικῶς ἐκάστω, καὶ ἀποκρύπτων, τῶ
σον ἐπιτελεῖται.

ια. Ὁ ἀρνησάμενος, διὰ βίου μεταμελεῖσθω.

ιβ. Οὐκ εἰσισιεν εἰς ναὸν ὁ ἀδελφῆ ἢ νόμφη με-
μασμένος· ἀποστάς μένοι ἐπὶ τριετίαν προσ-
κλιεῖται, καὶ ἐξαετίαν ὑποκιπτεῖται.

ιγ. Ὁ τὴν ἰδίαν ἀφελί, καὶ λαμβάνων ἑτέραν, A
μοχθὸς ὢν, ἐπιτελεῖται ὑποκιπτεῖται.

ιδ. Ὁ τῆ μητρικῆς μανίς, ὡς ὁ μανίς ἀδελφῆ.

ιε. Οἱ πολύγαμοι, κτηνώδεις· ἀλλ' ὢν μετὰ τρι- B
εῖς δεχέσθωσαν.

ις. Οἱ παραβάτες τὴν πίστιν διὰ βασάνων,
δωδεκαετίαν ὑποκιπτεῖται· οἱ δὲ αὐθαιρέτως, δωδε-
καετίαν.

ιζ. Ὁ ἐκ βίας ἐπιτοκήσας, μετὰ ἐξαετίαν δεκτός·
εἰ δὲ ἄνευ ἀνάγκης, μετὰ δύο καὶ δεκά.

ιη. Μὴ χρόνῳ κρίνης, ἀλλὰ τρόποις τὰ ἐπιτελεῖται·
εἰ δ' ἔμμένουσι ταῖς ἁμαρτίαις, καὶ ἀντιλέγοιεν· οὐ
δὲ ὡς τὴν οὐρανὴν ψυχήν.

9. Diaconus et presbyter confessi se labiis pec-
casse, a ministerio remoti communicent.

10. Qui conscius est ualiquique, et celat, æquali
pœna multatur.

11. Qui Christum negaverit, per totam vitam
pœnitentiam agat.

12. Non ingrediatur in templum, qui cum sorore
aut sponsa iuquinatus est; ubi tamen a peccato
destiterit, triennio luceat, ac sexennio pœnitentiæ
subjaceat.

13. Qui propria uxore dimissa, aliam accipit,
cum sit uxoreus, septennio pœnitentiæ subjaceat.

14. Qui insano in uerbecam amore exarsit, ut
qui sororem deperit.

15. Polygami, belluini sunt: verumtamen post
triennium recipiantur.

16. Qui fidem per tormenta violarunt, octo an-
nos pœnitentiam agant: qui vero sponte et ultro,
duodecim.

17. Qui vi coactus pejeravit, post sexennium
susciplendus; si vero citra necessitatem, post duo-
decim.

18. Ne tempore, sed modis pœnas expendas; si
vero in peccatis permanceant ac contradicant, tu
vero serua animam tuam.

ANNO DOMINI MCLXX

THEORIANUS

PRÆFATIO

(Ang. Mal, Script. vet. nova Collectio, tom. VI, p. xxiii.)

Joannes Leunclavius anno 1578 Græce Latineque Basileæ edidit, ex codice Joannis Sambuci sumptam, Theoriani philosophi religiosam disputationem cum Armeniorum patriarcha generali Nersete anno 1170 habitam; isque libellus in Patrum deinde Bibliothecas transiit, et a Galano quoque in opere suo *De concordia* exhibitus fuit, elaborata etiam in Armeniorum gratiam Haicana interpretatione, quia id scriptum nusquam apud Armenios nancisci potuerat. Ego nuper libellum hunc, ob ventilandas quasdam gentis ejus opiniones cum inspexissem, dolebam equidem tam utile pulchrumque opusculum lacuna quadam in medio esse scdatum. Itaque ad codices Vaticanos conversus, duos illico deprehendi et deinde tertium, qui Theoriani prædictam disputationem nullo vitio violatam tenebant. Neque hactenus fructus substitit; sed cum Leunclavius editionem suam his verbis auspiciatus sit: Βασιλικὸν εἰς τὸν τιμιώτατον καὶ εὐλαβεστάτον Καθολικὸν τῶν Ἀρμενίων, *imperatorium diploma ad generalem Armeniorum*; cumque id diploma, seu epistola, in ejus editione prorsus non exstet, in codicibus autem Vaticanis legatur; miratus sum Leunclavii errorem, qui non agnovit hanc esse exteriorem inscriptionem epistolæ in Sambuci codice propter avulsam initio chartam desideratæ; vel certe hunc titulum consequenti opusculo non esse idoneum, quod certe non imperatoris epistola, sed theologica Theoriani disputatio est. Ego igitur, opo codicum Vaticanorum, nactus jam duo libelli ejus supplementa, nempe lacunæ in medio, et epistolæ præviam qua Manuel imp. Theoriani legationem muniverat; gaudium meum multo vehementius cumulari sensi, cum in duobus ex his codicibus secundam quoque

ejusdem Theoriani disputationem reperi, biennio post habitam, non modo typis nondum impressam, sed eruditius nostris ipsisque Græcis atque Armeniis plane incognitam: qua super re paulo diligentius disserendum est.

XI. Manuel imperator Comnenus, fervidi ingenii vir, et theologicis disciplinis ap-
prime imbutus, postremis imperii sui annis ad religiosas controversias animum applicuit,
cujus rei testis est, præter alios historicos Ephræmius a me editus, itemque magnum
illud Byzantii tot episcoporum ac patriarcharum anno 1166 celebratum concilium, quod
in meæ collectionis volumine quarto legitur; cui deinceps aliud ineditum sub eodem
imperatore coactum additurus aliquando sum. Ut nunc sileam de Manuelis curis pro
instauranda cum Latinis concordia (1); Nersets Armeniorum patriarchæ epistolæ, satis
demonstrant Cæsarem hunc de reconciliatione etiam cum Armeniorum Ecclesia, deque
horum purgandis erroribus, si qui erant, diu multumque cogitavisse. Quod ubi con-
fieri posse visum est, tum demum legatum in Orientem misit Theorianum, magnum
virum et theologica philosophicaque doctrina præstantem, qui cum patriarcha Nersete,
clarissimæ famæ homine, de controversis dogmatibus ritibusque disputaret, speratamque
rem Deo volente conficeret. Atque hoc est colloquium illud, quod Leunclavius, ut
dixi, edidit, quodque ego Vaticani codicis ope qua in parte habebat explevi. Quid
deinde secutum fuerit, ignorabant Armenii: neque solum prisceus ipsorum historicus
apud Galanum t. I, p. 238, qui ait Nersetem dum reditum ad se Theoriani præstola-
retur, mortem cum vita commutavisse, verum etiam hodiernus auctor compendii hi-
storici Venetiis editi t. II, p. 69, in eadem rerum obscuritate versatur. Sed tamen
Menologium Armeniacum apud Galanum tom. cit., p. 241, reversos ad Nersetem Græ-
cos dicit, etsi infectum negotium ob Nersets obitum manserit. Porro quod Menolo-
gium breviter de secunda legatione innuit, id copiose accurateque narrat Bar-He-
bræus apud Assemanum, cujus ego verba p. 388, recitavi. Secunda igitur Theoriani
in Orientem legatio tum Armeniaci Menologii tum Syri Bar-Hebræi testimonio con-
stabat. Sed Menologium nihil de iterato colloquio cum Nersete dicit, Bar-Hebræus de
colloquio cum Syris suis loquitur, cui tamen haud extraneum fuisse Armeniorum
patriarcham significat: nunc ecce demum Vaticanus codex, haud procul illa ætate
conscriptus, disputationem universam mihi obtulit incognitam hactenus et præclaram,
in legatione secunda a Theoriano cum Nersete actitatem. Jam hinc mihi de uno
codicis loqui placet, quis secundum nonnisi vetusti apographum p. 337 esse docui;
tertius autem codex priorem tantummodo Theoriani disputationem, sicut et ille Sam-
buci, habet. Quod tamen Armenii tradunt, negotium sub Nersete non esse confectum,
id adhuc vere dicitur: etsi enim in secundo etiam colloquio assensum Nerses pri-
mario dogmati et concordia præbuit, rem tamen ab universali gentis concilio, non
sine Albato patriarcha (2), sancendam edixit: cumque Nerses sequente anno, id est
1173, ut ait Menologium, vita excesserit, tractatio tota jacuit; donec post quadri-
ennium, id est anno 1177, in Tarsensi Armeniorum concilio pleniorum exitum sortita
est.

XII. Quæ igitur in hac secunda disputatione leguntur, nova sunt omnia, epistolæ sci-
licet Manuelis imp. tres, una Nersets, duæ Michaelis patriarchæ Byzantini, quanquam
prior Manuelis nomine missa. Et duæ quidem dogmaticæ Nersets ac Michaelis præ-
clara theologis monumenta sunt. Quæ sequitur disputatio de duabus Christi naturis,
de aqua cum vino miscenda in calice, de congruis festorum diebus, de materia chrisma-
tis, et de quibusdam aliis capitulis, quæ p. 378 cumulantur, perspicue nobis demon-
strant quatenus Armenii a Græcorum Ecclesia dissiderent. Subtexitur disputatio cum
Syris, ad quos Manuelis mandato, Theorianus mox perrexit. Perfecto illa Michaelis ma-
gno Jacobitarum patriarchæ luculentissima fidei professio, quæ nunc primum lucem
aspicit, insigne dogmatum Jacobiticæ sectæ documentum est, quam per id certe tempus
unico hoc errore laborasse cognoscimus, quod unam diceret Christi naturam. Illud vero
notabile, quod p. 390 Jacobita ab Eutychemis errore se alienum dicit, negatque ullam
confusionem in hypostatica unione factam: *Nam divinitas, inquit, mansit divinitas;
caro item, caro perstitit.* Et rursus: *Naturas conservatas fuisse apparet; creditur tamen
una propter indivisibilitatem.* Atqui etiam Armenius, p. 323, sic loquitur, nisi quod
dictum suum magnopere emendat orthodoxus sanctusque vir Nerses, cum duas quo-
que se naturas admittere cum theologo Gregorio dicit; id quod Jacobita in profes-
sione sua non fatetur. Hinc sane patet quam recte quamque sapienter Græci a Nersete
exposcerent, ut ab *unius naturæ* locutione prorsus abstineret, id quod demum Nerses,
p. 382, se facturum promittit. Ne vero id forte a Theoriano dialogi auctore confingi
ad victoriam putetur, ecce in concilio quoque Tarsensi (3) Armeniaci Patres, quinto

(1) Mansi Collect. concil. t. XXII, ad an. 1168,
ex Allatio *De consensu* lib. II, 12. Sed in prædi-
cta editione conciliorum perperam et ridicule scri-
bitur *Michel* (quasi *Michael*) pro *Manuel*; qui
error semel irrepsit etiam in Allatii interpreta-
tionem Latinam, quanquam Græcus apud eundem
textus recte habeat Μανουήλ.

(2) De Albanorum, seu Georgianorum, patriar-
cha Armenio non semel sermo fit in concilio pa-
triarchæ Mequitarii apud Mans. *Collect. concil. t.*
XXV. Ejus patriarchatus originem Moses Chore-
nensis, *Ilist. lib. III, 3*, innuit.

(3) Apud Galanum, t. I, p. 334.

post dialogum anno, ob auferendum quodlibet offendiculum, æque se in posterum *unius naturæ* dictionem omisso, sancte spondent. Nolim ergo deinceps ab Orientalibus scriptoribus (quod aliquoties factum video) controversiam hanc, quasi fere *levi-densem*, seu de vocabulis ac subtilitatibus logicis, dici.

XIII. Quoniam vero Armeniorum disputationis cum Theoriano dux Nerses fuit, existimavi fore operæ pretium, si epistolarum ejus dogmaticarum, quæ in Armeniaco Vaticanæ bibliothecæ codice sunt, excerpta quamdam facerem, favente mihi gentis ejus doctissimo interprete, eaque in calice disputationis ascriberem, ut hæc scripta invicem sibi lucem impertiantur. Sed unum hic tractum, a me tum prætermissum, ex Nerseti ad Alexium epistola recitare placet, qui etiam in Compendio historico, t. II, p. 66, paulo diversis verbis ex alio codice ponitur; inde enim Nerseti mens, dum unam Christi naturam diceret, evidenter patescit. Sic ergo in codice Vaticanæ Nerses: « Unam naturam in Christo dicimus, non per confusionem, ut Eutyches, sed juxta Cyrillum Alex. qui contra Nestorium in epistolis unam esse incarnati Verbi naturam (quod Cyrilli dictum diu in disputatione et in Michaelis Byzantini epistola ventilatur). Pro una hypostasi quam vos (Græci) dicitis, quod rectum est, et nos pariter profitemur, unum idemque a vobis affirmatur, cum unam naturam dicimus: quod nos haud hæretico sensu dicere vel inde patet, quod cum ea de re verba facimus, haud in una natura subsistimus, sed ambarum proprietates ostendimus. Una, inquam, natura haud ob aliam causam a nobis dicitur, quam propter Verbi cum carne indivisibilem inefabilemque unionem. Imo et duas naturas dicere non recusamus, modo id haud juxta Nestorium dividendi causa, sed contra Eutychem et Apollinarem ob confusionem vitandam dicatur. » Hæc autem, ut puto, ostendunt, mentem sine dubio Nerseti orthodoxam fuisse, sed tamen cum unam affirmaret naturam, a Syrorum locutione parum oppido discrepasse (4); cum autem duas, tunc demum catholicam quam reapse animo suo fovebat sententiam apte, proprie, tutoque significavisse. Quod vero in pastorali ante hos annos edita epistola p. 18, ait Nerses: *Unus Christus, et una ejus persona ex duabus unitis naturis*: nihil nos amplius desiderabimus, si certe addatur vel subintelligatur (cum Michaeli Constantinopolitano p. 333) *una Christi persona in duabus naturis, et duas habens naturas*: quanquam, ut sæpe dixi, de orthodoxa Nerseti mente dubitari nullo modo potest.

XIV. Atque hæcæque Armeniorum cum Græcis concordia perducta olim fuit, his colloquiis scilicet conglutinata in Tarsensi autem concilio confirmata: quamquam mortuo paulo post Manuele Cæsare, turbatisque Comnenæ familiæ rebus, concordia ejus levis aut nullus fructus exstitit. Cum Latinis autem Armenii libentius adhuc consensisse videntur, oblata sæpe per episcoporum regumque epistolas Romanis pontificibus obedientia; tum vero in Sisensi synodo anno 1307 celebrata, et in Adanensi an. 1316, quæ utraque apud Galanum est; præcipue vero in alia apud Mansium *Concil.* t. XXV, p. 1186 (anno 1342, sub Benedicto papa XII, et Mequitario patriarcha) numerosa synodo objectos sibi errores purgaverunt Armenii, et concordiam cum Ecclesia Romana professi sunt. Sed nihil æque Armeniorum causam definit, quam œcumenicum Florentinum consilium, in quo Armenii sapientissimum illud Eugenii IV constitutum amplexi sunt, eique subscripserunt, et observantiam debitam sponderunt: de quo sanæ constituto illud dicendum videtur, quod de Magni Leonis epistola Græci Patres pronuntiaverunt, nempe fidei esse columnam, cui nisi Armenii nunquam notabant. Quippe ibi sanæ necessariæque doctrinæ nihil deest, de duabus scilicet Christi naturis, de Spiritu sancti a Filio processione, de recipienda Chalcedonensi cunctisque a Papa confirmatis synodis, de sacramentis septem, de sancto oleo, de festis, de sacri mitione calicis, de fide Symboli Athanasiani, de Romanæ Sedis primatu, de dogmatibus in reconciliatione cum Græca Ecclesia Florentiæ definitis: quæ fere omnia Nicolaus quoque papa IV, in epistola ad Haytonem Armeniorum regem antea tradiderat (5). Est igitur his regulis fideliter accurateque obediendum: nam quod attinet ad subtiles quasdam exquisitasque schismaticorum malorum vel infelicitum temporum executiones, ex quamvis a propriæ gentis amore atque a laudis orthodoxæ studio manant, ingenuoque et recto animo fiunt; attamen puritati ac securitati fidei catholicae parum oppido prosunt; imo declarata jam dogmata quandoque obscurant, definitasque controversias rursus commovent: multoquo præstat errorem vel suspicionem erroris a veritate ac simplicitate catholica libera fidenterque secernere, ne tenebræ luci officiant, et ne incautus populus inter errorem et orthodoxiam levo fortasse discrimen intercedere putet.

(4) Michael patriarcha Syrus in fidei Confessione apud nos, p. 591 et 594: *Confitemur naturarum, ex quibus est Christus, incolumem esse differentiam. — Scimus et credimus ex duabus ipsam esse inconfuse, immutabiliter, inconvertibiliter. — Confitemur unam esse hypostasin, id est unam Christi naturam.* Porro hoc dicto videretur quidem personam cum natura confundere Syrus, nisi pag. præc. diceretur ab eo *Una hypostasis, et una natura, Christus*

unus. Denique ἀπερὸν φύσεων φανερώσῃ post unionem dicit Armenius p. 320; Syrus autem post unionem similiter, p. 390, *δυνατὸν εἶδέναι τὰ τῶν φύσεων γνωρίσματα.* Num ergo Syri duas naturas verbis negabant, re coacti fauebantur? Certe et ipsi in clausula disputationis ad catholicam duarum naturarum sententiam videntur accedere.

(5) Apud Galanum t. I, p. 406.

ΘΕΩΡΙΑΝΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ

ΔΙΑΛΕΞΙΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΑΘΟΛΙΚΟΝ ΤΩΝ ΑΡΜΕΝΙΩΝ.

THEORIANI ORTHODOXI

DISPUTATIO

CUM ARMENIORUM CATHOLICO.

(Apud Ducæum *Supplem. Bibl. Patr.*, tom. 1, p. 459. — Menzels epistolam quam sequitur, cum propter defectum codicis Ducæus omisisset, edidit card. Angelo Maius in fronte secundæ Theoriani Disputationis.)

Exemplar regis sacræque epistolæ ad Generalem Armeniorum. Non immerito in hoc disputationis libello collocatur, quandoquidem ex ejus continentia, universi tractatus argumentum cognoscitur.

Manuel in Christo Deo fidelis rex Porphyrogenitus, a Deo coronatus, dominator, fortis, excelsus, semper augustus et imperator Romanorum Comnenus, reverendissimo et summe colendo Generali Armeniorum gratiam suam.

Cum mea majestas sæpe ex vestra relatione cognoverit laudabile studium votumque, quod de orthodoxa Christianorum fide geritis; vosque adeo (postquam audistis sanctæ Ecclesiæ adversus vos criminationes, quarum causa vos siu suo ceu dissidentes non retinet) paratos esse intellexerit ad libenter excipiendum de hac re sermonem, partesque vestras ad sanctissimam Ecclesiam transferendas; valde, inquam, sapientiam vestram commendo atque exosculor: cumque id negotium cum sanctissimo patriarcha, et cum sacra divaque synodo communicaverim, alacrem morigerumque Ecclesiæ universæ cœtum ad vos recipiendos esse comperi, si vos tamen recte pieque credere palam constituerit. Quamobrem hunc meæ subditum majestati, magistrum ac philosophum Theorianum, ad reverentiam vestram misi, una cum abbate Armeniaci monasterii, quod est Philippopoli, Atmano, ut vobis significent, quæ hac super re sanctissimæ Ecclesiæ majestatique meæ videntur. Licebit igitur

Ἰσὸν βασιλικῶν καὶ θεῶν γράμματος πρὸς τὸν καθολικὸν Ἀρμενίων. Κατίστωραι δὲ ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ τῆς διαλέξεως οὐ μάλιστα δηλοῦνται γὰρ ἐκ τῆς αὐτοῦ περιλήψεως ἢ τοῦ συγγραμματος ὑπόθεσις ἅπασι (1).

Μανουὴλ ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς Πορφυρογέννητος, θεοσταφής, ἀναξ, κραταίος, ὑψηλός, ἀεὶ αἰγιόστος καὶ αυτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Κομνηνός, τῷ τιμιωτάτῳ καὶ εὐλαβεστάτῳ καθολικῷ τῶν Ἀρμενίων τὴν χάριν αὐτοῦ.

Ἡ βασιλεία μου πολλάκις (2) ἀναμαθούσα παρ' ὑμῶν ὅτι ἀγαθός ἐστιν ὁ ὑμέτερος σκοπὸς καὶ τὸ θέλημα περὶ τὴν τῶν Χριστιανῶν ὀρθόδοξον πίστιν, καὶ ὅτι ἐτοιμοὶ ἴστε, ἀναδιδαχθέντες τὰ πρὸς τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἁγίας αἰτιώματα, δι' ἅπαν οὐ προσδέχεται ὑμᾶς ὡς μὴ ὁμοφρονούντας αὐτῇ, ἀσμένως ὑποδέξασθαι τὸν τοῦτον λόγον, καὶ θεῖναι τὸ μέρος ὑμῶν μετὰ τῆς ἀγνωστῆς Ἐκκλησίας, μέγας ἐπήνεσε καὶ ἀπεδέξατο τὴν ὑμέτεραν σύνεσιν· καὶ κοινωσαμένη περὶ τοῦτου τῷ τε ἀγνωστῷ πατριάρχῃ καὶ τῇ ἱερᾷ καὶ θεῷ συνόδῳ, καὶ ἐτοιμον εὐρούσα καὶ εὐπειθεὶς τὸ μέρος ἔπαν τῆς ἀγνωστῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν ὑμέτεραν ὑποδοχὴν, εἰπερ ὀρθῶς ὑμᾶς καὶ εὐσεβῶς διαγνοίη φρονήσαντας, ἐπὶ τοῦτου τὸν παρόντα λίξιον τῆς βασιλείας μου τὸν μαίστωρα θεωριανὸν καὶ φιλόσοφον πρὸς τὴν ὑμέτεραν εὐλαβειαν ἢ βασιλεία μου ἐξάπεσταίτε, σὺν ἅμα τῷ καθηγουμένῳ τῆς Ἀρμενικῆς μονῆς τῆς ἐν Φιλιππουπόλει τῷ Ἀτμάνῳ, ἐφ' ᾧ ἀπαγγεῖλαι σοὶ τὰ δοκοῦντα περὶ τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως τῇ τε ἀγνωστῇ Ἐκ-

(1) Hæc Manue'is epistola bis scribitur in Vaticano codice, nempe ante utriusque disputationis initium, cum paucissimis varietatibus, quas annotare pretium operæ non erat. Recapse autem a Manuele imp. scripta fuit ante primam Theoriani cum Nersete disputationem; sed quia æque prodest illustrandæ secundæ, ideo eam codicis scriptor utriusque præposuit. Erat autem hactenus incedita

hæc epistola; etenim Leunclavius qui primam edidit disputationem, non nisi externam superscriptionem epistolæ habuit, ut infra dicam.

(2) Innuvit, ut puto, imperator varias ad Græcos Nerseti epistolas de suæ Ecclesiæ dogmatibus, quæ Armeniace ante hos annos sunt editæ, a nobis autem Latine quoque edendæ sunt.

κλήσις καὶ τῆ βασιλείᾳ μου. Καὶ δύναται ἡ ὑμέτερα ἄσπαστος πίστις εἶναι παρ' αὐτῶν λαληθησομένοις· καλῶς γινώσκουσα, ὡς ἐὰν οὕτω ποιῆσαι θελήσῃτε, καὶ τῆς ὀρθοδόξου Χριστιανῶν μερίδος γενέσθαι καὶ ἰσχυρῶς, πρῶτα μὲν τῆ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία τὴν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν ὑμῶν προχειροτάτην καὶ ἔτοιμον εὐρήσεται· οὐ τί γένοιτο ἂν τοῖς ὀρθῶς φρονούσι κρείττον καὶ τιμιώτερον; εἴθ' οὕτως καὶ τῆ χάριτος; τῆς βασιλείας μου πολλαπλῆς εὐμοιρῆσαι ὑμῖν γινήσεται ἐφ' οἷς ἂν αὐτῆς δεηθῆτε. Καλῶς ἔχε. Τῷ μηνὶ Νοεμβρίῳ Ἰνδικτιῶνος τρίτης, δι' ἔρυθρῶν γραμμῶν τῆς βασιλικῆς χειρός. — Ἡ ἐπιγραφή· Βασιλικὴν εἰς τὸν τιμιώτατον καὶ εὐλαδέστατον Καθολικὸν τῶν Ἀρμενίων (1).

ΔΙΑΛΕΞΙΣ.

Ἐν εἰσι ἀπόκλισεως κλάσῳ, εἰσι δὲ εἰκοστῷ ὄρθῳ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ ἐν βασιλεύσειν εὐσεβεστάτου καὶ φιλοχρίστου, καὶ θεοσεβέτου κυροῦ Μανουήλ, τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ Κομνηνοῦ, Ἰνδικτιῶνος τρίτης, κατὰ τὴν δεκάτην πέμπτῃν τοῦ Μαίου μηνός· καταλάβομεν σὺν Θεῷ τῶν Ῥωμαίων κυλά· καὶ χαιρετίσαντες τὸν καθολικὸν τῶν Ἀρμενίων, κύριον Νορσέσι, ἐκ τοῦ μέρους τοῦ κραταίου καὶ ἀγίου ἡμῶν βασιλέως, δεδώκαμεν αὐτῷ τὸ πρὸς αὐτὸν βασιλικὸν θεῖον γράμμα, ἀναδιόξαντες αὐτὸν καὶ τὸ ἀγαθὸν θέλημα, ὃ πρὸς αὐτὸν κέκτηται ὁ κραταῖος καὶ ἄγιος ἡμῶν βασιλεὺς· καὶ εἰ δι' ἐφέσεως ἔχων πλειότερη τὴν αὐτοῦ, καὶ τῶν ἐπ' αὐτὸν, πρὸς τὴν ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν Ἰνδοῦ, ἐξασπίσειεν ἡμᾶς τοὺς ἐλαχίστους δούλους αὐτοῦ, διὰ τοσοῦτου μακροῦ διαστήματος, καὶ οὕτως ἀκλήρως ὁδοῦ, πρὸς τὴν μεγάλην ἀγνοσίμην σου. Τούτων κατήκοος γεγονῶς ὁ καθολικός, ἔφη πρὸς ἡμᾶς·

Ἐχαριστοῦμεν τῷ βασιλεὶ τῷ ἁγίῳ, ὅτι προνοεῖται καὶ ἡμῶν, τῶν ἐλαχίστων εὐχετῶν τῆς ἁγίας αὐτοῦ βασιλείας· καὶ ὅτι τῆς οἰκουμένης ἀπάσης ἔχων τὰς φροντίδας, εὐδὲ ἡμῶν ἐπιλάθετο.

Τῆ ἐκαύριον μετακαλεσάμενος ἡμᾶς, εἶπεν ἡμῖν· Ἀνεγνοῦς τὸ πρὸς ἐμὲ βασιλικὸν καὶ θεῖον γράμμα τοῦ θεοπροδλήτου, καὶ θεοσεβεστάτου βασιλέως, ἀνέμαθον τὸ θέλημα αὐτοῦ, καὶ τῆς ἁγίας τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησίας, ὅτι ἐὰν θελήσωμεν διορθώσασθαι τὰ περὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν σφάλματα ἡμῶν, ἐτόιμος ἔχει ὁ εὐσεβὴς βασιλεὺς, καὶ ἡ ἁγία καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, παραδέξασθαι ἡμᾶς, ὡς ἀδελφούς. Βουλόμεθα οὖν ἀναδιδαχθῆναι, τίνα εἰσὶν, ὃ ἡμεῖς εἰς τὴν πίστιν παρασφαλλόμεθα· καὶ εἰ ἐλεγχθῶμεν κανονικῶς μετὰ γραφικῶν ἀποδείξεων καὶ εὐλόγως, προθύμως δεξίμεθα τὴν διόρθωσιν.

Ὁ ΘΕΩΡ. Παρακαλῶ τὴν μεγάλην ἀγνοσίμην σου, ἐξέσθαι τὸν ἡμέτερον λόγον μετὰ τῆς ἐμφύτου

(1) Hæc superscriptio, βασιλικὴν, etc., legitur etiam in initio disputationis prioris in editione Leunclavii et sequentibus. Cur id, inquam? Quia Leunclavii codex acephalus erat, ita ut ei decisset Manuclis epistola, cujus hæc tantummodo extremitas (quæ est superscriptio) superfuerat. Leunclavius autem, de-

sapientia vestra fidem verbis adhibere, quæ prædicti homines apud vos facient. Certe hoc vobis persuasum esse cupio, quod nempe si ita egeritis, atque orthodoxis Christianorum partibus classique accesseritis, primum quidem miserante Deo salutem animarum vestrarum tute ac facile nanciscemini, (qua quidam recte sentientibus melius pretiosiusve accidere potest?) deinde meæ quoque majestatis gratiam plurimam ad omnia quæ postulabitis consequemini. Vale. Mense Novembri, indictione tertia. Scripta rubris litteris manu regia. Superscriptio: Regia epistola ad reverentissimum summæque colendum Generalem Armeniorum.

DISPUTATIO.

Anno ab orbe condito 6678 (2), imperii piissimi et Christiani, et divinitus coronati domini Manuclis, in porphyra nati, Comneni, vicesimo octavo; indictione tertia, die 15 mensis Maii, adjuvante nos Deo, limites Romanorum attingimus. Cumque generali Armeniorum, domino Norsesi, præpotentis et sancti imperatoris nostri nomine salutem dixissemus: datas ad ipsam imperatorias sacras litteras ei reddidimus, exposita simul benigna voluntate, quam erga ipsam præpotens et sanctus imperator noster gereret; et quod maximo desiderio tam ipsius quam subditorum ejus unionem cum sancta universali et apostolica Ecclesia expetens, nos minimos serros suos tam longe locorum ex intervallo, et adeo duro itinere, ad insiguem ipsius sanctitatem ablegasset. Ea cum generalis audisset, hæc ad nos locutus est:

Agimus imperatori sancto gratias, quod et nostri curam gerat, minimorum ex his qui pro sancto ipsius imperio preces fundunt; et quod orbis universi curas sustinens, nostri quoque non sit oblitus.

Postridie nobis arcessita, dixit: Posteaquam datas ad me imperatorias et sacras ordinati coronatique divinitus, et piissimi imperatoris litteras perlegi; tam ipsius quam sanctæ Romanorum Ecclesiæ voluntatem perspexi: quod videlicet, si nostros circa finem orthodoxam errores corrigere velimus paratus sit et sanctus imperator, et sancta generalis ac apostolica Ecclesia, nos tanquam fratres recipere. Volumus ergo doceri, quænam illa sint, in quibus nos adversus fidem aberremus: ac si quidem ex instituto canonum per sacrarum litterarum, et consentaneas demonstrationes convicti fuerimus, emendationem illam alacriter acceptabimus.

THEORIANUS. Obsecro eximiam illam sanctitatem tuam, ut orationem nostram cum insita sibi

sectu non agnito, rem ridiculam fecit, dum hanc extremam lacunam quasi titulum editionis suæ posuit, cum reapse epistola regia apud eum nulla sit.

(2) Christi 1170.

mansuetudine excipiat; nec graves ac molestas sibi nostras interrogationes ducat. Estio autem constitutum inter nos, velut ex stipulatu et promisso partis utriusque, ut si quid audiverimus, quod adversari recte sententiæ videatur; non continuo pronuntiemus, id hæreticum esse: sed diligenter interrogemus, ac erudiamur de vocis cuiusque significato, et illius mente, qui ea sit usus. Cavendum quoque nobis a ruditate interpretis, qui non solum grammaticam non novit, sed ne solutam quidem orationem Græcam recte tenet: ne ipsius ignorantia vel lapsus nobis imputetur.

GEN. Recte ais: ita fiat.

THEOR. Misit epistolam ad præpotentem et sanctum Imperatorem eximia sanctitas tua, qua de quibusdam fidei capitibus, et consuetudinibus ecclesiasticis, tractat. Itaque sanctitatem tuam eximiam interrogo, itane sentiat, ut in ea perscriptum est; an aliquid eorum, quæ in illa perscripta sunt, nullius momenti ducat?

GEN. Ita tum sentiebam, et ita sentio, sicut in ea perscripsi.

THEOR. Quas synodos recipis?

GEN. Nicenam sanctorum 318 Patrum: Constantinopolitanam, sanctorum et instinctu divino gubernatorum 150 Patrum; et Ephesinam, sanctorum 200 Patrum, in qua Nestorius ab officio remotus fuit.

THEOR. Quorum doctorum scripta et doctrinas approbas?

GEN. Magni illius Athanasii, sancti Gregorii Theologi, Basilii Magni, sancti Gregorii Nysseni, sancti Joannis Chrysostomi, sancti Ephræmi, sancti Cyrilli Alexandrini antistitis, et multorum aliorum.

THEOR. Ergo lectionem epistolæ tuæ inchoemus, et capitum in ea comprehensorum mentem fraternè consideremus; an prædictos divos Patres et sanctas synodos sequatur.

GEN. Recte dicis; ita fiat.

Tum perlegentes, ad eum locum venimus, ubi scriptum erat: Dicimus in Christo naturam unam esse, non secundum Eutychem confundentes; nec secundum Apollinarianum detrahentes: sed secundum Alexandrinum antistitem Cyrillum, in orthodoxia, quæ in libro contra Nestorium scripsit, unam esse naturam Sermonis incarnatam.

THEOR. Sanctus Cyrillus non dixit unam in Christo naturam nec unam Christi naturam; sed unam naturam Sermonis; ac deinde subjicit, incarnatam. Tua vero sanctitas nescio quo pacto incogitantè et libere naturam unam in Christo dixit. Ac miror equidem, cur vocem a sancto viro positam mutare sit ausa.

GEN. Non mutavi. Nam idem significat natura Christi, et natura Sermonis incarnata.

THEOR. Non idem significat, absit! nam Christi nomen, utrumque conjunctum significat, Deum simul et hominem: propterea dicimus, Sermo caro

αὐτῆ πραότητος, καὶ μὴ φορτικὰς ἡγεσθαι τὰς ἐρωτήσεις ἡμῶν. Ἔστω δὲ ἡμῖν ὡς ἐξ ἐπιρωτήσεως καὶ ὁμολογίας ἀμφοτέρων, ὅταν ἀκούσωμέν τι οὐκ ὀρθῆς εἶναι ἐννοίας εἶναι δοκοῦν, μὴ εὐθὺς ἀποφαινεσθαι, ὅτι τοῦτο αἰρετικόν ἐστίν, ἀλλ' ἐρωτῶν ἐπιμελῶς, καὶ διδάσκεισθαι τὴν σημασίαν τῆς λέξεως, καὶ τὸν νοῦν τοῦ χρωμένου αὐτῇ. Παραφυλάττεσθαι δὲ δεῖ ἡμᾶς; καὶ τὴν ἀγροικίαν τοῦ ἐρμηνεύει, ὅς οὐ μόνον ὅτι γραμματικὴν οὐκ οἶδεν, ἀλλ' οὐδὲ τὴν Ἑλληνίδα περὶ τὴν διάλεκτον καλῶς ἐξεπίσταται· μὴ πως τὸ ἐκείνου ἀγνόημα, ἢ ὀλισθημα, ἡμέτερον λογισθῆ.

Ὁ ΚΑΘ. Εὖ λέγεις· οὕτω γενέσθω.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ἀπίστευτον ἢ μεγάλη ἀγισσύνη σου πρὸς τὸν κραταῖον καὶ ἅγιον ἡμῶν βασιλεῖα ἐπιστολήν, ἢ διαλαμβάνει περὶ τινων κεφαλαίων τῆς πίστεως καὶ ἡθῶν ἐκκλησιαστικῶν. Ἐρωτῶ οὖν τὴν μεγάλην ἀγισσύνην σου, εἰ οὕτω φρονεῖ, ὡς ἐν αὐτῇ γέγραπται, ἢ τι τῶν ἐν αὐτῇ γεγραμμένων ἀθετεῖ.

Ὁ ΚΑΘ. Οὕτως ἐφρόνουν, καὶ οὕτω φρονῶ, ὡς ἐν αὐτῇ ἔγραψα.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ποίας συνόδους δέχη;

Ὁ ΚΑΘ. Τὴν ἐν Νικαίᾳ τῶν τῆ' ἁγίων Πατέρων: καὶ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῶν ρ' ἁγίων θεοφύρων Πατέρων: καὶ τὴν ἐν Ἐφέσῳ σ' ἁγίων Πατέρων, ἐν ἣ Νεστόριος καθηρέθη.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ποίων διδασκάλων στέργεις τὰς γραφὰς; καὶ διδασκαλίας;

Ὁ ΚΑΘ. Τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου, τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, τοῦ μεγάλου Βασιλείου, τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης, τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, τοῦ ἁγίου Ἐφραίμ, τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, καὶ ἄλλων πολλῶν.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ἀρξόμεθα λοιπὸν τῆς ἀναγνώσεως τῆς σῆς ἐπιστολῆς, καὶ σκεψόμεθα ἀδελφικῶς τῶν ἐν αὐτῇ κεφαλαίων τὸν νοῦν, εἰ τοῖς προρρήθεισι θείας Πατρᾶτι, καὶ ταῖς ἁγίαις συνόδοις ἔπεται.

Ὁ ΚΑΘ. Εὖ λέγεις· οὕτω γενέσθω.

Καὶ ἀναγνόντες, ἠθρομεν εἰς τὸν τόπον, ὃ ἦν γεγραμμένον· Λέγομεν μίαν φύσιν εἰς τὸν Χριστὸν, οὐ κατὰ τὸν εὐτυχία συγχέοντες, οὔτε κατὰ τὸν Ἀποινάριον ἐλαττοῦντες, ἀλλὰ κατὰ Κύριλλον τὸν Ἀλεξανδρείας ἐν ὀρθοδοξίᾳ, ὅτινα ἔγραψεν ἐν τῇ βίβλῳ αὐτοῦ κατὰ Νεστορίου, ὅτι μία ἐστὶν ἡ φύσις τοῦ Λόγου σαρκαωμένη.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ὁ ἅγιος Κύριλλος οὐκ εἶπε μίαν φύσιν εἰς τὸν Χριστὸν, οὔτε μίαν φύσιν τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ μίαν φύσιν τοῦ Λόγου, καὶ τότε ἐπήγαγε, τὸ, σαρκαωμένην. Ἢ δὲ ἀγισσύνη σου οὐκ οἶδ' ὅπως ἀπεριμερίμω; καὶ ἀδεῶς εἶπε μίαν φύσιν εἰς τὸν Χριστόν. Καὶ θαυμάζω, πῶς ἐτόλμησεν ἐναλλαχῆν ποιῆσαι τῆς παρὰ τῷ ἁγίῳ τεθείσης λέξεως.

Ὁ ΚΑΘ. Οὐκ ἤλλαξα. Ταῦτὸν γὰρ σημαίνει φύσις Χριστοῦ καὶ φύσις τοῦ Λόγου σαρκαωμένη.

Ὁ ΘΕΩΡ. Οὐ σημαίνει ταῦτόν· μὴ γένοιτο! τὸ γὰρ Χριστὸς ἔνομα, κυρίως τὸ συναμφοτέρον δηλοῖ, Θεοῦ ὅμοῦ καὶ ἀνθρώπου· διὸ, Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο,

λέγομεν · ὁ Χριστὸς δὲ σὰρξ ἐγένετο, οὐ λέγομεν. Ἀλλ' ἅπαντες καὶ ἐκ τοῦ μεγάλου τῶν ἁγίων εἰπαὶ μίαν φύσιν τοῦ Χριστοῦ. Μίαν δὲ φύσιν τοῦ Λόγου, ὅτε ἅγιος Κύριλλος, καὶ πρὸ αὐτοῦ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος εἶπεν. Ὅταν γὰρ λέγωμεν μίαν φύσιν τοῦ Λόγου, τὴν θεϊαν φύσιν σημαίνει τοῦ Υἱοῦ· ὅταν δὲ προσθῶμεν τὸ, σαρκωμένην, καθὼς ὁ ἅγιος Κύριλλος πρὸς Σούκνεσον ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐπιστολῇ· σύμπας ὁ λόγος τῆς μετὰ σαρκὸς οικονομίας εἰσφέρεται.

Ὁ ΚΑΘ. Καὶ τίς τῶν ἁγίων μετὰ τὴν ἔνωσιν τοῦτο διαβρήθην εἶπεν;

Ὁ ΘΕΩΡ. Πάντες, ὧν ἄνω τὰ ὀνόματα ἀπηριθήσασιν.

Ὁ ΚΑΘ. Ἀπίθων ἡμῖν ἓνα τοῦτων, καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν ὁ γὰρ εἰς τῶν ἁγίων λέγει, πάντες λέγουσιν, ὡς ἐξ ἑνὸς τοῦ θεοῦ Πνεύματος ἐμπνεόμενοι.

Ὁ ΘΕΩΡ. Οὐχ ἓνα μόνον, ἀλλὰ σὺν θεῷ πάντας, ὡς ἄνω ὀνομαστὶ εἶρηκας. Μόνον μὴ ἐκκακῆσης ἀκούων, καὶ πάντων παραγάγῃ τὰς μαρτυρίας.

Ὁ ΚΑΘ. Διὰ τοῦτο συνηθροσθημεν, ἵνα τὸ ἀληθὲς εὐρωμεν· καὶ ὅθι ἡμεῖς ἐκκακεῖν ἐν τοῖς τοιαῖτοις.

Ὁ ΘΕΩΡ. Πρὸ τῆς τῶν χρήσεων παρεμπορίας, ἀναγκασθὲν εἶπαι εἰπεῖν, τί ἐστὶν οὐσία, καὶ τί ἐστὶ φύσις, τί τὰ ὑπόστασις, καὶ τί πρόσωπον. Διὰ τοῦτο ἔρωτῶ, πῶς ταῦτα ἐκδέχη; ὡς ὁ ἐξω, ἢ ὡς αἱ τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι διαρίσαντο;

Ὁ ΚΑΘ. Ἡμεῖς καὶ τῶν ἀμφοτέρων τοὺς ὀρισμοὺς τοὺς περὶ τῶν προκειμένων γινώσκοντες, καὶ πρὸς τὸ εὐθὺ τῶν τῆς εὐσεβείας δογμάτων ἐπιστημονικῶς ἀπευθύνοντες.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ἐγὼ πλείστην ἐν τοῦτοις διαφορὰν τὴν ἐξω πρὸς τοὺς διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας εἶμι. Οἱ γὰρ ἐξω σοφοὶ τὸ ἄτομον, ἦτοι τὴν ὑπόστασιν, καὶ τὸ ἐν τῷ ἀριθμῷ, οὐσίαν ὀρίζονται· ὅπερ οἱ θεοὶ Πατέρες οὐ παραδέχονται. Οὐσίαν γὰρ οἱ θεοφόροι Πατέρες καὶ φύσιν τὰ καθόλου λέγουσιν, ἅπαντα οἱ ἐξω εἶδος ὀνόμασαν. Διὸ ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος μίαν φύσιν καὶ μίαν οὐσίαν ἐδογματίσαν, ὑποστάσεις δὲ τρεῖς· ὡς τῆς φύσεως καὶ τῆς οὐσίας πολλὰς ὑποστάσεις περιεχοῦσης· ἀμέλει καὶ ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις μία οὐσία, ἀπέλους ἔχει τὰς ὑποστάσεις, ὡς ὁ Πέτρον, καὶ Παῦλον, καὶ πάντας τοὺς κατὰ μέρος ἀνθρώπους. Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης τὸ ἄτομον καὶ τὸ ἐν τῷ ἀριθμῷ, ἦτοι τὴν ὑπόστασιν, κυρίως οὐσίαν ὀρίσατο, οὕτως φάσκων· Οὐσία δὲ ἐστὶν ἡ κυριωτάτη, καὶ πρώτη, καὶ μάλιστα λεγομένη, ἢ μήτε καθ' ὀποκειμένου τινοῦ λέγεται. μήτε ἐν ὀποκειμένῳ τινὶ ἐστὶν, ὡς ὅτις ἀνθρώπος, ἢ ὅτις ἵππος. Πῶς οὖν τοὺς θύραθεν τῆς ἡμετέρας αὐλή, καὶ τοὺς διδασκάλους ἡμῶν εἰς ἓν κατὰ τοῦτο συναγαγεῖν δυνατόν ἐστι· τοὺς μὲν τὸ καθόλου, τοὺς δὲ τὸ καθέκαστον, οὐσίαν καὶ φύσιν ὀρισμῶν;

Ὁ ΚΑΘ. Καὶ ἡμεῖς τὴν οὐσίαν καὶ τὴν φύσιν

A factus est. At vero, Christus caro factus, non dicimus. Idem et inde patet, quod nemo sanctorum unam Christi naturam dicit. Unam vero naturam Sermonis, tum sanctus Cyrillus, tum sanctus Athanasius ante ipsum dicit. Quippe cum dicimus unam naturam Sermonis, divinam hoc Filii naturam significat: cum vero adjicimus, incarnatam, sicuti sanctus Cyrillus in secunda ad Successum epistola fecit; tota ratio administrationis cum carne comprehenditur.

GEN. Et quis sanctorum hominum post unionem hoc expresse dixit?

THEOR. Omnes quorum nomina supra recensuisti.

GEN. Ostende nobis unum ex eis, et satis erit: nam quod ab uno sanctorum dicitur, ab omnibus dicitur: quod omnes ab uno divino Spiritu afflati fuerint.

THEOR. Non unum duntaxat ostendam, sed universos, adjuvante Deo, quos nominatim supra commemorasti. Saltem auscultando ne defatigeris, et omnium tibi testimonia proferam.

GEN. Propterea convenimus, ut veritatem inveniamus: nec in hujusmodi negotiis defatigari debemus.

THEOR. Antequam ipsa dicta proferamus, necessarium arbitror, ut quid essentia vel substantia sit, quid natura, quid hypostasis, quid persona, dicatur. Propterea te interrogo, quomodo hæc accipias? num ut exteri scriptores, an uti doctores Ecclesie definiunt?

GEN. Nos amborum de vocibus hisce propositis definitiones novimus, et eas ad rectitudinem dogmatum pietatis scienter dirigimus.

THEOR. Ego plurimum in his extraneis ab Ecclesie doctoribus dissidere video. Nam illi eruditi homines exteri individuum, sive hypostasim, et unum numero, substantiam definiunt; quod sane divini Patres non admittunt. Quippe Patres illi gubernati divinitus, substantiam et naturam esse universaliter dicunt, quæ scriptores exteri speciem vocarunt. Quapropter in sacrosancta Trinitate naturam unam et unam substantiam, hypostases vero tres, tradiderunt: natura nimirum et substantia plures hypostases continent: et hominum quidem certe natura cum una sit, infinitas habet hypostases; puta Petrum et Paulum, et homines sigillatim universos. Aristoteles autem individuum, et unum numero, sive hypostasim, proprie substantiam definit, his verbis usus: Substantia, quæ propriissime, primumque ac maxime sic dicitur, est quæ neque de subjecto quodam dicitur, nec in aliquo subjecto est, velut hic homo, vel hic equus. Quo igitur pacto fieri potest ut alieni ab ovili nostro cum doctoribus nostris hæc in parte concilientur, cum hi substantiam et naturam universale quiddam, illi singulare definiunt?

GEN. Nos quoque substantiam et naturam de

universalibus acripimus, personam vero et hypo-

THEOR. Macte animo, beatissime Pater, ob hanc satisfactionem : qui et hac in parte cum sanctis Patribus consentis. Quid igitur? horumne finitioes ac declarationem exponemus, an solum hoc nobis sufficiet, quod substantia et natura quiddam universale sint; hypostasis et persona, singulare?

GEN. Si tibi molestum non erit exponere, lubens equidem audiam.

THEOR. Nihil ego meum proferam, sed quidquid ipsa nos Ecclesie lumina docuerunt.

GEN. Idem et ipse cognoscere gestio, quid nimirum Ecclesie doctores tradiderunt.

THEOR. Sancti Patres ita substantiam definiunt: Substantia primum et proprie est, quidquid per se subsistit, nec esse suum habet in alio. Quid autem id quod per se subsistit? quod per se est, ac non propter aliud, vel in alio suum esse habet; hoc est quod non eget alterius alicujus extra se ad hoc ut existat, quale quiddam est color, puta niger aut albus: quae per se nequeunt existere sine corpore quod ea recipiat, ac propterea colorem non dicimus esse substantiam, ipsum vero corpus, cui color inest, ad hoc coloris haud indiget, ut corpus sit. Imo mutatis coloribus, ipsum non mutatur. Nam ex albo nigrum fit, ex nigro flavum, aliumve colorem induit; ipsum vero semper id, quod est, manet. Itaque propter corpus color est, ut id colore tingat, non autem corpus propter colorem, sed ex seipso. Color itidem in corpore suum esse habet, corpus autem non in colore, sed in seipso existit. Eam ob rem corpus substantiam vocamus, cum per seipsum subsistat, et in seipso, non in alio suum esse habeat. Quidquid ergo per se subsistit, et in seipso, non in alio existit, est substantia. Sunt autem haec vel ex materie, vel expertia materie. Materialia sunt, terra, aqua, aer, ignis: et res ex his compositae, lapis, arbor, corpus animatum. Expertia materie, anima ratione praedita, angelus. Haec igitur, uti modo aiebam, substantia dicuntur. Quippe Deus ultrasubstantialis est, supra omnem positus essentialis, et si quid his etiam ulterius. Atque hoc modo jam cognitum habemus, quid substantia sit. Natura vero, est horum cujusque, jam recensitorum, motus et quietis principium, quatenus in ipsis primis existit, non secundum accidens. Verbi gratia, terra quidem movetur, quatenus germina producit, et fetus, omninoque alteratur quatenus secundum haec ipsa in id mutatur, sed eadem quiescit, quod ad transitionem de loco ad locum attinet, omnino immobilis et itineris experta. Itaque motus et quietis hujusmodi principium, quod terrae substantialiter inest, nec ex causa quadam accessit, naturam vocamus. Ipsum vero naturae nomen ab nascendo factum est, id est ab existendo. Quo fit, ut substantiae naturaeque nomen idem significet:

A ἐπὶ τῶν καθόλου λαμβάνομεν, τὸ δὲ πρόσωπον καὶ τὴν ὑπόστασιν, ἐπὶ τῶν κατὰ μέρος.

Ο ΘΕΩΡ. Εὐγέ σοι τῆς ἀπολογίας, μακαροῦτατε Πάτερ· σύμφρων γὰν τούτῳ τοῖς ἀγίοις Πατέραςι συγγάνεις. Τί οὖν; τοῦτῳ εἰπώμεν τοὺς ἄρους καὶ τὴν ἐρμησίαν; ἢ τοῦτῳ μόνῳ ἀρκούμεθα, ὅτι ἡ οὐσία καὶ ἡ φύσις καθόλου ἐστίν· ἢ δὲ ὑπόστασις καὶ τὸ πρόσωπον, καθέκαστον;

Ο ΚΑΘ. Εἰ σοι φορτικόν οὐκ ἐστὶ λέγειν, ἐγὼ ἡδέως ἀκούσομαι.

Ο ΘΕΩΡ. Ἐγὼ ἐμὸν μὲν οὐδὲν ἔρω, ἀλλ' ὅπερ οἱ τῆς Ἐκκλησίας φωστῆρες ἡμᾶς ἐξεπαίδευσαν.

Ο ΚΑΘ. Κἀγὼ τοῦτο ἐπιθυμῶ μαθεῖν, τί ἐστίν, ὅπερ οἱ τῆς Ἐκκλησίας εἶπον διδάσκαλοι.

Ο ΘΕΩΡ. Οἱ ἅγιοι Πατέρες τὴν οὐσίαν οὕτως ὠρίσαντο. Οὐσία ἐστὶ πρώτως τε καὶ κυρίως, πᾶν ὅτιπερ αὐθυπόστατον ὑπάρχει, καὶ μὴ ἐν ἑτέρῳ ἔχει τὸ εἶναι. Τί δὲ ἐστὶν αὐθυπόστατον; ὁ καθ' ἑαυτὸ ἐστὶ, καὶ οὐ δι' ἄλλο, ὅτε ἐν ἑτέρῳ ἔχει τὸ εἶναι· τοὔτέστιν, ὁ μὴ χρῆζει τινὸς ἄλλου ἕξωθεν αὐτοῦ εἰς τὸ ὑπάρχειν· ὁ γὰρ τί λέγω τὸ χρῶμα, τοὔτέστι τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν· καὶ τὰ τοιαῦτα οὐ δύνανται καθ' ἑαυτὰ εἶναι, χωρὶς σώματος τοῦ δεχομένου αὐτὰ· καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ οὐσίαν λέγομεν εἶναι τὸ χρῶμα. Τὸ δὲ σῶμα αὐτὸ, ἐν ᾧ ἐστὶ τὸ χρῶμα, οὐ δέεται τοῦ χρώματος, εἰς τὸ εἶναι σῶμα· ἀμέλει καὶ τῶν χρωμάτων ἀλλασσομένων, αὐτὸ οὐκ ἀλλάσσεται· καὶ γὰρ ἐκ λευκοῦ γίνεται μέλαν, καὶ ἐκ μελανοῦ ξανθόν, ἢ ἕτερον χρῶμα μεταμειζέται· αὐτὸ δὲ μένει, ὅπερ ἐστίν, αἰεὶ. Ἔστιν οὖν τὸ μὲν χρῶμα διὰ τὸ σῶμα ἵνα χρώσῃ αὐτό· τὸ δὲ σῶμα οὐ διὰ τὸ χρῶμα, ἀλλὰ δι' ἑαυτό· καὶ τὸ μὲν χρῶμα ἐν τῷ σώματι ἔχει τὸ εἶναι· τὸ δὲ σῶμα οὐκ ἐν τῷ χρώματι, ἀλλ' ἐν ἑαυτῷ ἔχει τὸ εἶναι. Διὰ τοῦτο οὖν τὸ σῶμα οὐσίαν καλοῦμεν, ἐπειδὴ αὐθυπόστατον ἐστὶ, καὶ ἐν ἑαυτῷ, οὐκ ἐν ἑτέρῳ ἔχει τὸ εἶναι. Οὐκοῦν πᾶν ὅτιπερ αὐθυπόστατον τε ὑπάρχει, καὶ ἐν ἑαυτῷ, καὶ μὴ ἐν ἑτέρῳ ὑπάρχει, οὐσία. Ἔστι δὲ ταῦτα ἢ ὕλικα, ἢ ἀψυλα, ὕλικα μὲν, γῆ, ὕδωρ, ἀήρ, πῦρ, καὶ τὰ ἐκ τούτων συνθέντα, λίθος, φωτὸν, ἐμφυχον σῶμα· ἀψυλα δὲ, ψυχὴ λογικὴ, ἀγγελος. Ταῦτα μὲν οὖν, ὡς ἔφη, οὐσία καλοῦνται. Ὁ γὰρ Θεὸς, ὑπερούσιος, ὑπερέκεινα πάσης οὐσίας, καὶ εἰ τι τούτων πορρωτέρω ὑπάρχει. Τί μὲν οὖν ἐστὶν οὐσία, ἔχομεν ἐγνωσμένον. Φύσις δὲ ἐστὶν ἀρχὴ τῆς ἐκάστου τῶν ἀπηριθμημένων τούτων κινήσεως τε καὶ ἡρεμίας, ἐν οἷς πρώτως αὐτοῖς ὑπάρχει, καὶ οὐ κατὰ συμβεβηκός. Οἶόν τι λέγω· ἢ γῆ κινεῖται μὲν, κατὰ τὸ βλαστάνειν, καὶ ζωογονεῖν, καὶ τὸ ὄλον ἀλλοιοῦσθαι, κατὰ ταῦτα αὐτὰ εἰς αὐτὸ μεταβαλλομένη· ἡρεμεῖ δὲ κατὰ τὴν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μετάθεσιν, ἀκίνητος οὐσα παντελῶς καὶ ἀπόρευτος. Τὴν οὖν ἀρχὴν τῆς τοιαύτης ἡρεμίας τε καὶ κινήσεως, οὐσιωδῶς τῇ γῆ ἐνυπάρχουσαν, οὐκ ἐκ τούτων δὲ αἰτίας αὐτῇ γενομένην, φύσιν καλοῦμεν. Παρήκτα δὲ αὐτὸ τὸ ἄνωμα τῆς φύσεως παρὰ τὸ πεφυκέναι, τοὔτέστιν ὑπάρχειν. Ὅστες τὸ αὐτὸ σημαίνει τὸ ὄνομα τῆς οὐσίας καὶ τῆς φύσεως· τὸ μὲν

παρὰ τὸ εἶναι, τὸ δὲ παρὰ τὸ πεφυκέναι. Ἀμφότερα δὲ ἐρηλοῦσι τὴν ὑπαρξιν. Οὐ μόνον δὲ ὀνόματι, ἀλλὰ καὶ πράγματι ταυτὸν ἐστὶν ἡ οὐσία καὶ φύσις, ἡ δὲ τι ἔγγυς. Οὐ γὰρ τὴν κίνησιν αὐτὴν καὶ τὴν ἡρεμίαν τῶν πραγμάτων φύσιν εἰρήκαμεν, ἀλλὰ τὴν ἀρχὴν, ταῦτα ἐστὶν αἰτίαν, καθ' ἣν οὐ κατὰ συμβεβηκός, ἀλλ' οὐσαυθῶς αἱ οὐσίαι κινούνται καὶ ἡρεμοῦσιν. Ὑπόστασις δὲ ἐστὶν πρᾶγμα ὑφεστῶς τε καὶ οὐσιώδης, ἐν ᾧ τὸ τῶν συμβεβηκότων ἀθροισμα, ὡς ἐν ἐνὶ ὑποκειμένῳ, πρᾶγματι καὶ ἐνεργεῖ ὑφεστῆκεν. Ἔστιν οὖν ἡ οὐσία αὐτὸ τὸ ὄν πρᾶγμα, ἡ δὲ ὑπόστασις καὶ αὐτὸ τὸ ὄν, καὶ τὰ τούτων, ὡς κατὰ συμβεβηκός, ἐπιθεωρούμενα. Πρόσωπον δὲ ἐστὶν, ὃ διὰ τῶν οὐσιῶν ἐνεργημάτων τε καὶ ἰδιωμάτων ἀρίθμητον καὶ περιωρισμένην τῶν ὁμοφυῶν αὐτοῦ παρέχεται τὴν ἐμφάνειαν. Οἷον Μιχαὴλ ὁ ἀρχάγγελος, ὅτε τῷ διαβόλῳ διεκρίνετο περὶ τοῦ Μωϋσέως σώματος, καὶ ὅτε τὰς θείας ἐκείνας προβλήσεις ἐνέπησε τῷ Δαυιδῷ, ἐν πρόσωπον ἀπικειμένον τῶν λοιπῶν ἀγγέλων ὅσα ἡμῖν εἰδείκνυ. Ἡ οὖν διὰ τῆς ἐνεργείας ἐγνωμένη τινὸς ἡμῖν γνώσις· πρόσωπον τοῦτο αὐτὸ τὸ ἐνεργῶν καλεῖν ἡμᾶς ἐκδιδάσκει. Καὶ τοῦτο ἐκ τῆς κατ' εἰσθησιν γνώσεως· ἐπὶ τὴν κατ' ἔννοιαν μετήχητὸ ὄνομα. Ἐπειδὴ γὰρ τοὺς καθ' ἕνασπον ἀνθρώπους ἐκ τῆς ἐπιφανομένης ἐκάστῳ ἰδέας τῶν προσώπων τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων διακρίνομεν, κατὰ τὴν ἰσβολὴν τῆς ὁράσεως· τούτου χάριν καὶ τὸ δι' οὐσιῶν ἐνεργειῶν τε καὶ ἰδιότητων τῶν ὁμοουσιῶν διαρούμενον πρόσωπον ἐκαλέσαμεν. Καὶ αὕτη μὲν ἡ τοῦ προσώπου ὑπογραφή· δοκεῖ δὲ πως ταυτὸν σημαίνειν τῇ ὑπόστασι, ἡ μικρὸν, ἡ οὐδὲν διαλλάττειν. Τούτου προεγνωσμένου ἡμῖν, ὅτι ταυτὸν ἐστὶν οὐσία τῆ φύσει, καὶ ἡ ὑπόστασις τῷ προσώπῳ, ὅσα περὶ τῆς οὐσίας λεχθήσεσθαι μέλλει, ταῦτα καὶ τῇ φύσει προσαρμοστέον, καὶ ὅσα περὶ ὑποστάσεως, ταῦτα καὶ τῷ προσώπῳ.

Ὁ ΚΑΘ. Ἐπιστημόνως οἱ Πατέρες ὥρισαντο ταῦτα, καὶ διηυκρινημένην τὴν τούτων ἐποικήσαντο ἐρμησίαν. Πλὴν ἤθελον καὶ χρήσεις αὐτῶν, ἵνα γινώσκω, πῶς ταῦτα ἐκδέχονται θεολογούντες, ὡς ἂν κατὰ τὸν σκοπὸν αὐτῶν καὶ ἡμεῖς ποιησώμεθα τὴν διάλεξιν.

Ὁ ΘΕΩΡ. Οἱ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας οὕτως αὐτὰ ἐκλαμβάνουσιν, ὡς εἶπεν ἡ ἀγιοσύνη σου ἀνωτέρω· τὴν μὲν οὐσίαν καὶ τὴν φύσιν ἐπὶ τῶν καθόλου, τὴν ὑπόστασιν δὲ καὶ τὸ πρόσωπον ἐπὶ τῶν καθ' ἕνασπον.

Ὁ ΚΑΘ. Αὐτὸ τοῦτο ζητῶ δειχθῆναι μοι ἐκ τῶν χρήσεων, καὶ μετὰ ταῦτα εὖν Θεῷ ἀξέσθηθα συζητεῖν περὶ ὧν συναληλύθαμεν.

Ὁ ΘΕΩΡ. Γενέσθω καὶ τοῦτο, ἐπεὶ σοι δοκεῖ· καὶ παρὶτω εἰς μέσον ὃ τῷ ὄντι φιλοσοφώτατος θεὸς Βασίλειος. Οὗτος γάρ, πρὸς Τερέντιον γράφων, τάδε φησὶ· Περὶ δὲ τοῦ Θεοῦ ὅτι οὐσία καὶ ὑπόστασις οὐ ταυτὸν ἐστὶ, καὶ αὐτοὶ, ὡς νομίζω, ἐπεσημήναντο οἱ ἀπὸ τῆς δύσεως ἀδελφοί. Τὸ στενὸν γὰρ τῆς αὐτῶν γνώσεως ὑφορώμενοι, τὸ τῆς οὐσίας ὄνομα τῇ Ἑλλάδι φωνῇ παραδεδώκασι, ἵνα εἰ τις εἴη διαφορά τῆς ἰννοίας, σώζοντο αὐτῇ ἐν τῇ εὐκρινεῖ ἀσυγχύτῳ δια-

utrumque deductum a verbis paria denotantibus, et existendi significationem habentibus. Neque tantum nomine terras idem est substantia et natura, sed etiam re; aut saltem proximum quiddam. Non enim motum ipsum, et quietem rerum, naturam esse diximus: sed principium, hoc est causam secundum quam non accidentarie, sed substantialiter moventur et quiescunt substantiæ. Hypostasis autem, est res existens et substantialis, in qua congeries accidentium, tanquam in uno subjecto, re et effectu existit. Itaque substantia est ipsa res, quæ existit; hypostasis vero, tum id quod existit, tum quæ in eo veluti per accidens considerantur. At persona est, id quod per actiones et proprietates suas, manifestum et distinctum ab aliis, ejusdem naturæ consortibus, iudicium sui præbet. Veluti Michaelus archangelus, cum de corpore Mosis adversus diabolum disceptabat, et cum divina Danielli oracula pandebat, unam se nobis personam, a cæteris secretam angelis, monstrabat. Itaque cognitio alicujus, quam ex effectu consequimur, ut ejus effecti auctorem personam vocemus, docet. Atque hoc nomen a cognitione, quæ sensu sit, ad eam, quæ sit mente, translatum est. Cum enim singulos homines, per aspectabilem vultum ejusque formam, ex oculorum intuitu reliquis ab hominibus secernamus: idcirco et id, quod per actiones ac proprietates suas ab ejusdem substantiæ consortibus se jungitur, personam appellavimus. Atque hæc personæ descriptio est. Videtur autem quodam modo idem significare, quod hypostasis: aut parum, aut nihil differre. Hisce præcognitis, idem nimirum esse substantiam, quod naturam, idem hypostasin, quod personam, quæcunque de substantia dicentur, aptanda naturæ: et quæcunque de hypostasi, personæ.

GEN. Sane quam erudite Patres hæc defluerunt et perspicue declararunt. Sed equidem et auctoritates ipsorum dictarum requiro, ut quo pacto hæc de Deo pertractantes accipiant, intelligam: et nos quoque juxta scopum eorum, colloquium hoc instituamus.

THEOR. Ecclesiæ doctores hæc ita, uti sanctitas tua supra dixit, accipiunt; substantiam scilicet, ac naturam de universalibus; hypostasin et personam, de singularibus.

GEN. Hoc ipsum mihi de Patrum dictis monstrari cupio, ac deinde Deo propitio colloqui de iis incipiemus, quorum causa convenimus.

THEOR. Fiat id quoque quando sic tibi videtur: adeoque prodeat in medium doctissimus reapse divus ille Basilius. Nam ejus, ad Terentium scribentis, hæc verba sunt: Non idem esse, de Deo cum loquimur, substantiam et hypostasin: etiam ipsi, mea quidem opinione, fratres Occidentales indicarunt. Nam linguæ suæ angustiam reveriti, ipsum usque nomen lingua Græca reposuerunt, ut si quod in sensu discrimen esset, id ei perspicua

minimeque confusa vocum diversitate salvum esset. Si tamen et nobis indicanda paucis nostra est opinio, dicemus eam substantiæ rationem esse ad hypostasim, quæ rei communis est ad peculiarem. Nam quisque nostrum et communi ratione substantiæ, participes est essentiæ; et ob peculiare sibi proprietates, hic vel illic est. Sic et ibi, substantiæ quidem ratio communis intelligatur, ut bonitas, divinitas, aut si quid aliud: hypostasis vero, in proprietate paternitatis, aut facultatis sanctificantis, cernitur. Consimilia verba sunt ejusdem divini hominis, ad Amphiloichium, sanctissimæ Iconiensis Ecclesiæ tamen, scribentis: Substantia et hypostasis, inquit, ita differunt uti commune ac singulare: puta, quæ animalis est ad unum aliquem hominem ratio. Propterea substantiam divinitatis unam confitemur ut essentiæ ratio minime diversa reddatur: hypostasim vero singulare quid dicimus, ut inconfusa nobis et explicata de Patre, Filio, sanctoque Spiritu sit notio. Quippe si separatas ejusque notas non consideremus, ut paternitatem, ut filietatem, ut sanctificationem; sed de communi notionem essentiæ, Deum confitemur: fieri nullo modo potest ut recte fidei ratio reddatur. Itaque necesse est, ad communem adjecto peculiari, hanc fidei normam confitendo sequi. Commune est divinitas, peculiare paternitas. Hæc conjungentes dicamus: Credo in Deum Patrem. Rursus in confessione Filii consimile fiat, et communi peculiare jungentes, dicamus: Credo in Deum Filium. Similiter et de Spiritu sancto, verbis consentaneo modo conceptis dicamus; Credo in divinum Spiritum illum sanctum: ita quidem ut ubique servemus in confessione divinitatis unitatem, ac nihilominus personarum peculiare discrimen in separatione proprietatum, quas in singulis mente intelligimus, consisteamur. Qui vero substantiam et hypostasim idem esse dicunt, personas saltem diversas fateri coguntur, ac dum tres hypostases dicere recusant, Sabellii scelus non evitare deprehenduntur: qui et ipse notionem hanc plerumque confundens, personas dividere conabatur; eandem hypostasim dicens, prout usus exigeret, transformari. Cæterum si quis fortasse testimonia sancti Patris hujus, ex epistolis depropta, non satis idonea putet, adjungemus alia de ipsius expositione peculiari, quam de fide composuit, et ut ei subscriberet, Eustathium illum Armenium impulit, qui opinionis contrariæ suspicionem de se nonnullis injecerat.

Ea in expositione Basilii verba hæc sunt: Itaque par est eos aperte fateri, quod secundum ea verba credant, quæ a Patribus nostris Nicææ sunt exposita, et quidem in ea sententia, quæ integre de verbis elucet. Sunt enim, qui et in hac ipsa fide veritatis sermoni fraudem faciunt, et pro libitu suo mentem verborum in ea positorum trahunt: quando Marcellus etiam, imple convellens hypostasim Domini nostri Jesu Christi, eumque nudum Sermonem docens, præ se ferre ausus est, hinc ejus opinionis

στάσει τῶν ὀνομάτων. Εἰ δὲ δεῖ καὶ ἡμᾶς ἐν βραχείῃ τὸ ἡμῖν δοκοῦν εἰπεῖν, ἐκείνο ἐροῦμεν, ὅτι ὃν ἔχει λόγον τὸ κοινὸν πρὸς τὸ ἴδιον, τοῦτον ἔχει ἡ οὐσία πρὸς τὴν ὑπόστασιν. Ἐκαστος γὰρ ἡμῶν καὶ τῷ κοινῷ τῆς οὐσίας λόγῳ τοῦ εἶναι μετέχει, καὶ τοὺς αὐτοῦ ἰδιώμασιν ὁ δεῖνός ἐστι καὶ ὁ δεῖνα· οὕτω καὶ ὁ μὲν τῆς οὐσίας λόγος κοινός, ὡς ἡ ἀγαθότης, ἡ θεότης, ἢ εἴ τι ἄλλο, νοεῖται· ἡ δὲ ὑπόστασις ἐν τῷ ἰδιώματι τῆς πατρότητος, ἢ τῆς ἀγιοσυκτικῆς δυνάμεως θεωρεῖται. Τὰ ὁμοία δὲ ὁ αὐτὸς θεὸς ἀνήρ πρὸς Ἀμφιλόχιον τὸν τὴν ἀγιωτάτην Ἐκκλησίαν τοῦ Ἰκονίου φωτίσαντα ἐπιστέλλον φησὶν· Οὐσία δὲ καὶ ὑπόστασις ταύτην ἔχει τὴν διαφορὰν, ἣν τὸ κοινὸν πρὸς τὸ καθ' ἕκαστον, ὡς ἔχει τὸ ζῶον πρὸς τὸν δεῖνα ἄνθρωπον. Διὰ τοῦτο οὐσίαν μὲν μίαν θεότηος ὁμολογοῦμεν, ὥστε τὸν τοῦ εἶναι λόγον μὴ διαφορῶς ἀποδοῦναι, ὑπόστασιν δὲ ἰδιάζουσιν, ἵνα ἀσύγχυτος ἡμῖν καὶ τετρανωμέγη ἡ περὶ Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος ἔννοια ὑπάρχοι. Μὴ γὰρ νοούντων τοὺς ἀφωρισμένους περὶ ἕκαστον χαρακτηριστας, ὡς πατρότητα, καὶ υἰότητα, καὶ ἀγιοσύμην, ἀλλ' ἐκ τῆς κοινῆς τοῦ εἶναι ἔννοιας ὁμολογούντων θεῶν, ἀμήχανον ὄχιως τὸν λόγον τῆς πίστεως ἀποδοῦναι. Χρὴ οὖν, τῷ κοινῷ τὸ ἰδιάζον προστιθέντας, οὕτω τὴν πίστιν ὁμολογεῖν· κοινὸν ἡ θεότης, εἶον ἡ πατρότης· εἶτα συνάπτοντας λέγειν· Πιστεύω εἰς θεὸν Πατέρα· καὶ πάλιν ἐν τῇ τοῦ Υἱοῦ ὁμολογίᾳ παραλήσειον ποιεῖν, καὶ τῷ κοινῷ συνάπτειν τὸ ἴδιον, καὶ λέγειν· Εἰς θεὸν Υἱόν. Ὁμοίως καὶ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατὰ τὸ ἀκούουσαν τῆς ἐκφραστῆς τὴν προφορὰν σχηματίζοντας λέγειν· Πιστεύω εἰς τὸ θεῖον Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὥστε διόλου τὴν ἐνότητα σώζεσθαι ἐν τῇ τῆς θεότητος ὁμολογίᾳ; καὶ τὸ τῶν προσώπων ἰδιάζον ὁμολογεῖσθαι ἐν τῷ ἀπορισμῷ τῶν περὶ ἕκαστον νοουμένων ἰδιωμάτων. Οἱ δὲ ταῦτ' ἐπὶ λέγοντες οὐσίαν καὶ ὑπόστασιν, ἀναγκάζονται πρὸς ἄλλα μόνον ὁμολογεῖν διάφορα, καὶ ἐν τῷ πραιτεῖσθαι λέγειν τρεῖς ὑποστάσεις, εὐρίσκονται μὴ φεύγοντες τὸ Σαβαλλίου κενόν, ὅς, καὶ αὐτὸς πολλοῦ συγγέων τὴν ἔννοιαν, ἐνεχέει διαιρεῖν τὰ πρόσωπα, τὴν αὐτὴν ὑπόστασιν λέγων πρὸς τὴν ἑκάστοτε παραυγχανοῦσαν χρεῖαν μετασχηματίζεσθαι. Εἰ δὲ τις τυχὸν μὴ νομίζῃ ἀξιοχρόνος εἶναι τὰς ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ παναγίου τοῦδε Πατρὸς μαρτυρίας, παραθησόμεθα καὶ ἐξ ἰδεῖας ἐθέσεως, ἣν περὶ πίστεως ἐποίησατο, παρασκευάσας τὸν Ἀρμένιον Εὐστάθιον ὑπογράψαι, ὑπόνοιαν τισι παρασχόμενον δόξης ἐναντίας.

Ἐν ἧ ἐκδόσει λέγει ταῦτα· Προσῆκει τοίνυν ἐναργῶς ὁμολογεῖν, ὅτι πιστεύουσι κατὰ τὰ ῥήματα, τὰ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων Πατέρων ἐκτεθέντα ἐν τῇ Νικαίᾳ, κατὰ τὴν ὄχιως ἀπὸ τῶν ῥημάτων ἐμφορμῆν διάνοιαν. Εἰσὶ γὰρ τινες, οἱ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πίστει δολοῦντες τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, πρὸς τὸ ἐαυτῶν βούλημα τὸν νοῦν τῶν ἐν αὐτῇ ῥημάτων ἔκοντες· ἔπου γε καὶ Μάρκελλος ἐτόλμησεν ἀσεβῶς τὴν ὑπόστασιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ψιλὸν αὐτὸν ἐξηγουμένους λόγον, ἐκείθεν κρημασι-

ζεσθαι τὰς ἀρχὰς εἰληφέναι, τοῦ ὁμοουσίου τὴν δι-
 νοιαν κατὰ τὴν ἐξηγουμένους. Καὶ τινες τῶν ἀπὸ τῆς
 ὁμοουσίας τοῦ [τῆς δυσσεβείας τοῦ], Αἰβύου Σαβα-
 λίου, ὑποστάσιν καὶ οὐσίαν ταυτέν εἶναι ὑπολαμ-
 βάνοντες, ἐκείθεν ἔλκουσι τὰς ἀφορμὰς πρὸς τὴν
 κατασκευὴν τῆς αὐτῶν βλασφημίας, ἐκ τοῦ ἔγγε-
 γραφῆσαι τῇ πίστει, οὐκ ἔάν τις λέγῃ ἐξ ἑτέρας οὐ-
 σίας ἢ ὑποστάσεως τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τοῦτον ἀνα-
 θεματίζει ἢ ἀγία καθολικὴ Ἐκκλησία. Οὐ γὰρ ταυ-
 τὸν εἶπον ἐκεῖ οὐσίαν καὶ ὑπόστασιν. Εἰ γὰρ μίαν
 καὶ τὴν αὐτὴν ἐδήλουσαν ἔνοιαν αἱ φωναί, τίς χρεια
 ἢ ἑκατέρων; Ἀλλὰ δῆλον, ὡς τῶν μὲν ἀρνούμενων
 τὸ ἐκ τῆς οὐσίας εἶναι τοῦ Πατρὸς, ἄλλων δὲ λεγόν-
 των ἐξ ἄλλης τινὸς ὑποστάσεως. Ὅστε ἐκεῖνο μὲν
 κείνη ἐκ' ἀειρείσει τοῦ πονηροῦ φρονήματος, τοῦτο
 δὲ φανέρωσιν ἔχει τοῦ σωτηρίου δόγματος. Εἰ δὲ εἴ-
 καὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων ἁγίων μαρτυρίας παρασχέσθαι,
 ἰδέτω ὁ πολλὸς τὰ θεῖα Γρηγόριος [Ναζιανζηνός], ὃς
 ἐν τῷ πρώτῳ *Περὶ θεολογίας* συντάγματι ἐπι λέ-
 ξει τὰς φωνάς· Μεσότητά δὲαν εἶπω, τὴν ἀληθεῖαν
 λέγω, πρὸς ἣν βλέπειν καλῶς ἔχει μόνον, καὶ τὴν
 φαῖλλον συναίρεσιν παραιτούμενους, καὶ τὴν ἀποπω-
 εῖραν διαίρεσιν, ὥστε μὴ εἰς μίαν ὑπόστασιν συν-
 αιρεθέντα τὸν λόγον δεῖε καλυθεῖας, ψιλὰ ἡμῖν κα-
 ταλείπειν τὰ δνόματα, τὸν αὐτὸν Πατέρα, καὶ Υἱὸν,
 καὶ ἔγιον Πνεῦμα ὑπολαμβάνουσι. Καὶ μετ' ὀλίγον·
 Ἐκείνη χρὴ καὶ τὸν ἕνα Θεὸν τηρεῖν, καὶ τὰς τρεῖς,
 ὑποστάσεις ὁμολογεῖν, ἦγον τρία πρόσωπα, ἐκεί-
 στον μετὰ τοῦ ιδιώματος. Τηροῖτο δ' ἄν, ὡς ὁ ἐμὸς
 λόγος, εἰς μὲν Θεὸς, εἰς ἕνα αἰτιον καὶ Υἱοῦ καὶ
 Πνεύματος ἀναφερομένου, οὐδὲ συντιθεμένου, οὐδὲ
 συναλειφομένου· καὶ κατὰ τὸ ἓν καὶ ταυτὸ τῆς θεό-
 τητος, ἐν' οὕτως ὀνομάσω, κίνημά τε καὶ βούλημα,
 καὶ τὴν τῆς οὐσίας ταυτότητα· αἱ δὲ τρεῖς ὑποστά-
 σεις, μηδεμίαν ἐπινοουμένης συναλοιφῆς, ἢ ἀναλύ-
 σεως, ἢ συγχύσεως. Ἴνα μὴ τὸ πᾶν καταλυθῆ δι'
 ὧν τὸ ἓν σεμνύεται πλέον ἢ καλῶς ἔχει. Ἀλλὰ καὶ
 ἐν τῷ συντακτικῷ λόγῳ ὁ μέγας οὗτος καὶ θεῖος
 ἀνὴρ· Πιστεύομεν, φησὶν, εἰς Πατέρα, καὶ Υἱὸν,
 καὶ ἔγιον Πνεῦμα, ὁμοουσίᾳ τε καὶ ὁμόδοξα, ἐν οἷς
 καὶ τὸ βάπτισμα τελείωσιν ἔχει, ἐν τε δνόμασι καὶ
 πράγμασιν (οἷδας, ὁ μνηθεῖς) ἀρνησὶς ὅν ἀθεῖας, καὶ
 ὁμολογία θεότητος· καὶ οὕτω καταρτιζόμεθα, τὸ
 μὲν ἐν τῇ οὐσίᾳ γινώσκοντες, καὶ τῷ ἀμερίστῳ τῆς
 προσκυνήσεως· τὰ δὲ τρία, ταῖς ὑποστάσεσιν, ἢ
 ὅν προσώποις, ὅτι οἱ φίλον. Μὴ δὲ γὰρ οἱ περὶ ταῦτα
 συνομαχοῦντες; ἀχρημονετικῶσαν, ὡσπερ ἐν δνόμασι
 κινεμένης ἡμῖν τῆς εὐσεβείας, ἀλλ' οὐκ ἐν πράγ-
 μασι. Τί γὰρ φατε, οἱ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις εἰσφέ-
 ροντες; Μὴ τρεῖς οὐσίας ὑπολαμβάνοντες, τοῦτο
 λέγετε; Μέγα οἶδα ὅτι βοηθεῖτε κατὰ τῶν οὕτως
 ἐπιληφόντων· μίαν γὰρ καὶ τὴν αὐτὴν τῶν τριῶν
 δογματίζετε. Τί δὲ οἱ τὰ πρόσωπα; Μὴ ἐν οἷον τι
 σύνθετον ἀναπλάσσετε, καὶ τριπρόσωπον, ἢ ἀνθρω-
 πόμορον ὄλω; ἀπαγε! καὶ ὑμεῖς ἀντιβοήσετε·
 μὴ δὲ πρόσωπον, ὅτι ποτὲ ἔστιν, ἴδιος Θεοῦ, ὅς οὕτως
 ἔχει. Τί οὖν αἱ ὑποστάσεις ἡμῖν βούλομαι, ἢ ὅμῃν
 τὰ πρόσωπα; Προσερῆσομαι τὸ, τρία εἶναι τὰ δια-
 ρώματα, οὐ φύσεις, ἀλλ' ἰδιότησιν· ὑπέρευγε·

A sibi subministrata principia; male scilicet senten-
 tiam vocabuli *consuetudinariae* exponens. Idem
 illius Afri Sabellii quidam impietati adherentes,
 dum idem hypostasim et substantiam opinantur esse,
 hinc astruendae blasphemiae suae occasiones rapiunt,
 quod in fide perscriptum sit: Si quis dicit ex alia
 esse substantia vel hypostasi Filium Dei, hunc ana-
 thematizat sancta universalis Ecclesia. Non enim
 ibi dixerunt, idem esse substantiam et hypostasim.
 Quippe si unum et idem voces haec denotarent, quid
 opus erat utramque poni? Manifestum scilicet est
 id eam ob causam factum, quod alii Filium de
 substantia Patris esse negarent, alii de alia hypo-
 stasi esse perhiberent. Itaque positum illud est,
 ad eversionem pravae sententiae; hoc salubris
 doctrinae declarationem continet. Quod si de
 aliis quoque sanctis hominibus testimonia sup-
 peditanda sunt, magnus ille divinis in rebus
 Gregorius prodeat, cujus in libro *De Theologia* i
 haec ipsa verba sunt: Mediam cum dico, veritatem
 intelligo: ad quam solum si respiciamus, et pravam
 filiam contractionem, absurdioresque hac etiam
 divisionem vitabimus, recte faciemus: ut non ad
 unam hypostasim oratio nostra cogatur, idque hoc
 solo metu, ne deos plures constituamus; ex quo
 fieret, ut nuda nobis nomina relinquerebantur, existi-
 mantibus Patrem, Filium et Spiritum sanctum
 eundem esse. Item paulo post: Omnino Deum
 unum retineamus necesse est, tres hypostases sive
 tres personas esse profiteamur, servata etiam
 uniuscujusque proprietate. Retinebimus autem
 Deum unum de mei quidem iudicii sententia, si et
 Filius et Spiritus ad unam causam referantur, ne-
 que tamen vel compingantur, vel commisceantur:
 tum ratione unius et ejusdem in divinitate (ut sic
 loquar) motionis voluntatisque, tum ipsius substan-
 tiae identitatis: tres vero hypostases retinebimus,
 si nullam animi nostri commistionem, vel resolutio-
 nem, vel confusionem cogitabunt: ne dum unitatem
 amplius veneramus, quam rectum fuerit, totam
 in nihilum redigamus. Idem magnus ac divinus vir,
 in oratione, qua pacem composuit: Credimus, in-
 quit, in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum,
 ejusdem substantiae ac majestatis, in quibus et
 baptismo sua perfectio constat, tam in nominibus
 quam in rebus (nostri haec, quisquis ea initiatus
 es), quippe quod abjuratio est Deum negantis im-
 pietatis, divinitatisque confessio. Atque ita perfe-
 ctionem adipiscimur, unum quidem, quod ad essen-
 tiam et individuum adorationem, agnoscentes;
 tria vero, quantum ad hypostases, vel personas,
 ut quidam loqui solent. Nec enim indecore se ge-
 rant, de his qui rixantur perinde ac ad pietas nobis
 in nominibus, non in rebus consisteret. Quid enim
 dicitis, qui tres hypostases assertis? an hoc eo dicitis,
 quod tres essentias existimetis? Scio vos adver-
 sus eos, qui sic existimant, ingentem clamorem
 excitaturos. Unam enim et eandem horum trium
 essentiam statuitis. Quid vos, qui personas dicitis?

Nam unum veluti quiddam compositum fingitis, quod tres vultus aut humanam omnino formam habeat? Vos quoque reclamabitis, absit: nec Dei faciem, quæcumque tandem illa est, unquam videat, qui ita sentit. Quid ergo (nam et hoc interrogare lubet) aut nobis hypostases denotant aut vobis personæ? nimirum esse tria, quæ dividantur; non naturis, sed proprietatibus. Optime. Quo pacto magis aliqui consentiant, et idem dicant, quam cum ita sentiunt, alioqui syllabis discrepantes. Similiter et in oratione qua laudat Athanasium, Alexandrinæ lumen ecclesiæ: Cum enim, ait, una substantia, et tres hypostases a nobis pie dicerentur, quod alterum divinitatis naturam, alterum personarum trium proprietates, declaret, ac simili quidem modo ab Italis intelligerentur, verum ob linguæ illius angustiam, verborumque inopiam, hypostasim ab essentia distinguere non possent, eaque de causa in illius locum personarum induxissent nomen, ne tres substantiæ admitterentur, et cætera. Idem in oratione de *Luminibus*, inquit: Deum cum dico, uno pariter et triplici lumine perstringor; triplici quidem, quantum ad proprietates, sive hypostases, cui quidam appellare malunt, sive personas (nec enim de nominibus contendimus, quandiu syllabæ ad eandem sententiam tendunt), uno autem, quantum ad substantiæ, hoc est, divinitatis rationem. Satis, optinor, hi celeberrimi doctores de rebus modo propositis, nimirum de substantia et natura, de hypostasi et persona, nobis præscripserunt; aperteque tradiderunt, illas universalis rei significationem habere, has singularis.

GEN. Jam tempus fuerit, ut auctoritates in medium proferas, de quibus sanctorum hominum mentem perspicimus. Quippe de substantia et natura, de hypostasi et persona, consentimus; nulla penitus in re dissidentes. Nam illa prius etiam quam abs te dicerentur, intelligebamus: sed ex ore tuo lubebat audire, quænam de his vestra esset sententia. Nunc ergo dicito, quisnam sanctorum Patrum naturas duas post unionem statuerit.

THEOR. Primum, cæsa tempore primum, magnum illum Athanasium proferre par est, cujus hæc ipsa verba sunt in epistola ad Epictetum Corinthi episcopum: Ex hoc absurditatem perspicere potestis. Si sermo unius est substantiæ cum corpore, de terra naturam suam habente: sique consubstantialis est Patri Sermo, juxta confessionem Patrum: etiam ipse Pater unius erit substantiæ cum corpore de terra factio. Et cur Arianis indignamini, Filium dicentibus esse creaturam, cum ipsi dicatis, Patrem unius cum creaturis esse substantiæ?

GEN. Quid ad nos dictum istud, philosophe?

THEOR. Graviter eos tangit, qui dicunt, unam esse naturam Sermonis et carnis. Ac vide, obsecro, quam admirabili ratione sanctus vir Athanasius in tertia figura syllogismum nectat. Quippe jam antea pro confesso habetur, quæcumque de substantia dicenda veniant, eadem et naturæ accommodanda. Hoccine in confesso est, an non?

GEN. Omnino id quidem.

Α πῶς ἂν τινες συμφρονοῖεν μᾶλλον, καὶ τὸ αὐτὸ λέγοιεν, ἢ οὕτως ἔχοντες, κἀν ταῖς συλλαβαῖς διαφέρωσιν; Ὁμοίως καὶ ἐν οἷς ἐγκωμιάζει τὸν τῆς Ἀλεξανδρείου φωστῆρα γενόμενον Ἀθανάσιον, πῶς ἔφησεν· Τῆς γὰρ μᾶς οὐσίας, καὶ τῶν τριῶν ὑποστάσεων λεγομένων ὑφ' ὁμῶν εὐσεβῶς (τὸ μὲν γὰρ τὴν φύσιν δηλοῖ τῆς θεότητος, τὸ δὲ τὰς τῶν τριῶν ιδιότητα), νοουμένων καὶ παρὰ τοῖς Ἱταλοῖς ὁμοίως, ἀλλ' οὐ δυναμένων διὰ τὴν στενότητα τῆς παρ' αὐτοῖς γλώττης, καὶ τὴν τῶν ὀνομάτων πενίαν, διελεῖν ἀπὸ τῆς οὐσίας τὴν ὑπόστασιν, καὶ διὰ τοῦτο ἀντιπαγοῦσης τὰ πρόσωπα, ἵνα μὴ τρεῖς οὐσίαι παραδεχθῶσιν. Ἀμίλει κἀν τῷ εἰς τὰ θῶτα λόγῳ οὕτω φησὶ· Θεοῦ δὲ ὅταν εἶπω, ἐν φωτὶ περιηστράφηται καὶ τρισὶ. Τρισὶ μὲν κατὰ τὰς ιδιότητας, ἔχουν ὑποστάσεις [ὑποστάσεις], ὃ τισὶ φησὶν καλεῖν, εἰτ' οὖν προσώποις (οὐδὲν γὰρ περὶ τῶν ὀνομάτων ζυγομαχοῦμεν, ἕως ἂν πρὸς τὴν αὐτὴν ἔννοιαν αἱ συλλαβαὶ φέρωσιν)· ἐν δὲ, κατὰ τὴν τῆς οὐσίας λόγον, εἶπουν θεότητος. Ἰκανῶς, οἶμαι, οἱ παρόντες εὐκλεέστατοι διδάσκαλοι περὶ τῶν προκειμένων ἡμῖν ἐνομοθέτησαν, οὐσίας τε πέρι, καὶ φύσεως ὑποστάσεώς τε καὶ προσώπου· σαφῶς τε παραδέωκασιν, ὅτι αἱ μὲν τὸ καθόλου σημαίνουσιν· αἱ δὲ, τὸ καθ' ἕκαστον.

Ο ΚΑΘ. Καίρως ἤδη, τὰς χρήσεις εἰς μέσον προσθεῖναι, ἵνα ἐκ τούτων τὸν νοῦν καταβρῆσωμεν τῶν ἁγίων. Περὶ γὰρ οὐσίας καὶ φύσεως, ὑποστάσεώς τε καὶ προσώπου, σύμφωνοι ἔσμεν, κατ' οὐδὲν οὐδ' ὄλως διαφερόμενοι. Ταῦτα γὰρ καὶ πρὸ τοῦ σε εἶπειν, ἐγκωμώκομεν· ἀλλ' ἠθέλησαμεν ἀκούσαι ἐκ τοῦ στόματός σου, πῶς ποτε περὶ τούτων φρονεῖτε ὑμεῖς. Νῦν οὖν εἰπέ, τίς τῶν ἁγίων δύο φύσεις μετὰ τὴν ἔνωσιν ἰδομάτισεν;

Ο ΘΕΩΡ. Πρῶτον, ὡς πρῶτον τῷ χρόνῳ, τὴν μέγαν Ἀθανάσιον παρεισαγαγεῖν δεῖται, ὡς ἐν τῇ πρὸς Ἐπίκτητον ἐπίσκοπον Κορίνθου ἐπιστολῇ τοιάδε γράφοντα κατὰ λέξιν· Καὶ γὰρ ἐκ τούτου τοῦ ἄστονον θεωρεῖν ἡμᾶς ἔξεστιν. Εἰ ὁμοούσιος ὁ Λόγος τῷ σώματι, ἐκ γῆς ἔχοντι τὴν φύσιν· ὁμοούσιος δὲ ὁ Λόγος τῷ Πατρὶ, κατὰ τὴν τῶν Πατέρων ὁμολογίαν· ὁμοούσιος ἔσται καὶ αὐτὸς; ὁ Πατὴρ τῷ σώματι, τῷ ἐκ γῆς γεγεννημένῳ. Καὶ τί ἐτι μέμφοσθε τοῖς Ἀρειανοῖς, λέγουσι τὸν Υἱὸν κτίσμα, λέγοντες; αὐτοὶ καὶ τὸν Πατέρα ὁμοούσιον τοῖς κτίσματι;

Ο ΚΑΘ. Καὶ τί πρὸς ἡμᾶς; ἡ χρήσις αὕτη, φιλόσοφε;

Ο ΘΕΩΡ. Σφόδρα καθάπτεται τῶν λεγόντων μίαν φύσιν τοῦ Λόγου καὶ τῆς σαρκός. Καὶ δεῖ πῶς θαυμάσιως πλέκει τὸν συλλογισμὸν ἐν τρίτῳ σχήματι ὃ ἐν ἁγίοις Ἀθανάσιος. Προσομολογεῖται γὰρ, ὅτι δεῖα περὶ τῆς οὐσίας λεχθῆσαι μὲλλει, ταῦτα καὶ τῇ φύσει προσαρμοστέον. Ὁμολογῆται, ἢ οὐ;

Ο ΚΑΘ. Πάνυ μὲν οὖν.

Ὁ ΘΕΩΡ. Μεταλάβωμεν [μεταβάλωμεν] οὖν τὸ
 τῆς οὐσίας ἕνωμα εἰς τὸ τῆς φύσεως, καὶ εἰπωμεν·
 Εἰ ἁμοφυῆς ὁ Λόγος τῷ σώματι, ἐκ γῆς ἔχοντι τὴν
 φύσιν· ἁμοφυῆς δὲ ὁ Λόγος τῷ Πατρὶ, κατὰ τὴν
 τῶν Πατέρων ὁμολογίαν, ἁμοφυῆς ἔσται καὶ αὐτὸς
 ὁ Πατὴρ τῷ σώματι, τῷ ἐκ τῆς γῆς γενομένῳ. Ὡστε
 οἱ λέγουσιν ἁμοούσιον (ταῦτ' οὖν δὲ εἶπεν ἁμοφυῆ)
 τὸν Λόγον τῷ σώματι, ἔπεται τὸ, καὶ τὸν Πατέρα
 ἁμοούσιον καὶ ἁμοφυῆ εἶναι τῷ σώματι. Οὐ τί ἀτο-
 πότερον· Τί οὖν ἐκ τούτου τοῦ ἀδυνάτου μανθάνομεν;
 Ὁ Λόγος τῷ σώματι οὐκ ἔστιν ἁμοούσιος, οὐδὲ ἁμο-
 φυῆς. Εἰ δὲ οὐτε ἁμοούσιος οὐτε ἁμοφυῆς τῷ σώματι ὁ
 Λόγος, θεῖον, ἐτεροούσιος καὶ ἑτεροφυῆς, καὶ εἰ
 ἑτεροφυῆς, ἑτέρα πάντως φύσις τοῦ Λόγου, καὶ
 ἑτέρα τοῦ σώματος. Οὐκ ἄρα μία φύσις ὁ Χριστός.
 Εἰ δὲ καὶ τὴν πρώτην πρότασιν τοῦ θεοῦ Ἀθανασί-
 οιο, ὡς ἔχει ἀκριθείας, κατανόησωμεν λέγουσαν·
 Εἰ ἁμοούσιος ὁ Λόγος τῷ σώματι ἐκ γῆς ἔχοντι τὴν
 φύσιν, μάλιστα ἐδρῆσομεν θησαυρόν. Οὐ μάτην γὰρ
 κεῖται τὸ, Ἐκ γῆς ἔχοντι τὴν φύσιν.
 accurate facta sit, perspicuerius, maximum
 est: De terra naturam suam habente.

A THEOR. Commutemur ergo substantiæ nomen
 cum naturæ vocabulo, et dicamus: Si ejusdem est
 naturæ Sermo cum corpore, de terra naturam suam
 habente; sique Sermo unius est cum Patre naturæ,
 juxta confessionem Patrum: etiam ipse Pater erit
 ejusdem cum corpore terreno naturæ. Quo fit, ut
 si qui dicant, Sermonem unius esse cum corpore
 substantiæ (valet autem hoc tantundem, ac si
 dicat, ejusdem naturæ), sequatur et Patrem esse
 unius cum corpore substantiæ ac naturæ; quo quid
 absurdius? Quid ergo de hoc impossibili discernimus?
 Sermo non est ejusdem cum corpore substantiæ,
 nec ejusdem naturæ. Quod si Sermo nec ejusdem
 est cum corpore substantiæ, nec ejusdem naturæ,
 planum est, esse illum substantiæ naturæque di-
 versæ. Si naturæ diversæ, omnino alia natura Ser-
 monis est, alia corporis. Non ergo Christus una
 natura est. Quod si primam hanc divi Athanasii
 propositionem: Si Sermo unius est substantiæ cum
 corpore de terra naturam suam habente, quam
 thesaurum reperiemus. Quippe non frustra positum

GEN. Rectissime dicis. Sed pergito.
THEOR. Accurat et sanctissimus Cyrillus, cui vos
 magis invidimus, testimonium orationi nostræ per-
 hibiturus, qui in priore ad Successum epistola
 inquit: Par est, quod absurditatem attinet, dicere,
 quod corpus in divinitatis naturam mutatum sit,
 et vicissim, quod Sermo mutatus sit in naturam
 carnis. Nam sicut hoc fieri nequit, cum ipse Sermo
 sit incommutabilis et alterationis expertus: ita nec
 illud alterum. Non enim creatorum quidquam ad
 naturam divinitatis transire potest: et caro quoque
 creatura est. Idem perspicue in Epistola ad Eulo-
 gium tam per se naturas duas proficiens, quam san-
 ctissimos Orientis episcopos, idem tradentes, pro-
 pugnant: Reprehendunt, ait, nonnulli factam ab
 orientalibus episcopis expositionem: Et cur, ir-
 quunt, eos naturas duas dicentes Alexandrinus
 episcopus ferre potuit, aut probavit? Et paulo post
 subjicit: Sic et in causa Nestorii, quamvis duas
 naturas, discrimen carnis et Sermonis significans,
 dicat (nam alia natura Sermonis est, alia carnis),
 unionem tamen nobiscum non conficitur. Nos enim
 his unitis, unum Christum, unum Filium, unum
 Dominum constemur: unam denique naturam
 Sermonis incarnatam. Ac paulo post: Itaque nosse
 naturarum duarum discrimen, non est unum Chri-
 stum in duo secare. Rursum post alia: Nec illud
 ignorent: Ubique sit unionis omnino mentio,
 non unius rei coitio significatur; sed vel duarum,
 vel plurium, et inter se natura discrepantium. Qui
 ergo dicit unionem, videlicet carnis animatæ ac
 mente præditæ, cum Sermonem; sique duas natu-
 ras dicunt: eorum hæc mens est atque sententia.
 Verum posteaquam unionem confessi sumus, non
 amplius a se invicem unita discrepant; sed unus
 deinceps Filius est, una Sermonis incarnati natura.
 Ecce in his divæ memoriæ Cyrillus aperte dicit

Ὁ ΚΑΘ. Ὁρθότατα λέγεις· ἀλλ' ἔχου καὶ τῶν ἐξῆς.
Ὁ ΘΕΩΡ. ἘΑθέτω καὶ ὁ ἀγιώτατος Κύριλλος, ὃ
 μᾶλλον ὑμεῖς ἐπερδείξατε, μαρτυρήσων τῷ λόγῳ·
 ἐν μὲν τῇ πρώτῃ πρὸς Σούκηνσον ἐπιστολῇ λέγει·
 Ἰσὼν γὰρ ἔστιν εἰς ἀτοπίας λόγον, τὸ εἶπεν, ὅτι
 μεταβλήθη τὸ σῶμα εἰς θεότητος φύσιν, καὶ μὴν
 κικαίνο, ὅτι μεταβλήθη ὁ Λόγος εἰς τὴν τῆς σαρκὸς
 φύσιν. Ὡσπερ γὰρ τοῦτο ἀμήχανον (ἄτρεπτος γὰρ
 καὶ ἀναισθητός ἐστιν) οὕτω καὶ τὸ ἕτερον. Θύ γὰρ
 ἐστὶν εἰς θεότητα φύσιν μεταχωρῆσαι τί δύνασθαι
 τῶν κτισμάτων· κτίσμα δὲ καὶ ἡ σὰρξ. Σαφῶς ἐκ
 καὶ ἐν τῇ πρὸς Εὐλόγιον ἐπιστολῇ, αὐτὸς τε ὁμολο-
 γῶν τὰς δύο φύσεις, καὶ τῶν τῆς Ἀνατολῆς ἀγιωτά-
 των ἐπισκόπων ὑπεμαχῶν, τὰ αὐτὰ λεγόντων,
 φησὶν· Ἐπελαμῆσαντό τινες τῆς ἐκθέσεως ἧς πε-
 πηνηται οἱ ἀνατολικοὶ, καὶ φασὶ· Διατὶ δύο φύσεις
 ἑνωμαζόντων ἠνέσχετο ἡ ἐπήρσεν ὁ Ἀλεξανδρεῖα,;
 καὶ μετ' ὀλίγα φησὶν· Οὕτω καὶ ἐπὶ Νεστορίου,
 ἅνι λέγει δύο φύσεις, τὴν διαφορὰν σημαίνει τῆς
 σαρκὸς καὶ τοῦ Λόγου· (ἑτέρα γὰρ ἡ τοῦ Λόγου
 φύσις, καὶ ἑτέρα ἡ τῆς σαρκὸς) ἀλλ' οὐκ ἔτι τὴν
 ἕνωσιν ὁμολογεῖ μεθ' ἡμῶν· ἡμεῖς γὰρ ἐνώσαντες
 ταῦτα [ταύτας], ἕνα Χριστὸν, ἕνα Υἱὸν, ἕνα Κύριον
 ὁμολογοῦμεν· καὶ λοιπὸν, μίαν φύσιν τοῦ Λόγου
 σαρκακωμένην. Καὶ μετ' ὀλίγον· Οὐκοῦν οὐ τὸ εἰδέ-
 ναι τῶν δύο φύσεων τὴν διαφορὰν, τέμνειν ἐστὶν εἰς
 δύο τὸν ἕνα Χριστόν. Καὶ μεθ' ἕτερον· Κικαίνο δὲ
 μὴ ἀγνοεῖσθωσαν· Ὅπου γὰρ διωξ ἕνωσις νομαζέ-
 ται, οὐκ ἐνὸς πράγματος σημαίνεται σύνοδος, ἀλλ'
 ἡ δύο, ἡ καὶ πλεόντων καὶ διαφόρων ἀλλήλοις κατὰ
 φύσιν. Ὁ τοίνυν λέγων ἕνωσιν, δηλοῦντι σαρκὸς,
 ἐμφυχουμένης νερωῶς, καὶ Λόγου, καὶ οἱ δύο λέ-
 γοντες φύσεις, οὕτω νοοῦσι. Πλὴν τῆς ἐνώσεως
 ὁμολογουμένης, οὐκέτι διίστανται ἀλλήλων τὰ ἐνω-
 θέντα, ἀλλ' εἰς λοιπὸν Υἱὸς, μία φύσις αὐτοῦ τοῦ
 σαρκακωμένου Λόγου. Ἰδοὺ σαφῶς ἐν τούτοις ὁ τῆς
 οὐσίας μετῆμερ Πατὴρ ἡμῶν Κύριλλος, οὐ τὸ εἰδέναι,
PATRUL. GR. CXXXIII.

duarum naturarum discrimen nosse, non esse Christum unum in duo secare. Hoc enim vos vereri soletis. At beatus ille Cyrillus vanam hanc vestram formidinem rejicit. Quin et idem in altera ad Successum epistola eadem se sentire, his verbis ostendit; Itaque modum assumptionis humanæ naturæ animo considerantes, naturas duas coivisse per unionem videmus, citra divisionem, confusionem et mutationem. Caro enim, caro est, non divinitas, licet Dei caro facta sit: similiter et Sermo Deus est, non caro, licet dispensatione quadam carnem proprie suam fecerit. Cum igitur hoc animo consideramus, minime delinquimus, dicentes hunc in unionem concursum ex duabus naturis factum. Sed tamen post unionem naturas a se invicem non dividimus, nec unum et impartibilem in duos filios secamus; sed unum dicimus Filium, et uti Patres loenti sunt, unam naturam Sermonis incarnatam. Quantum ergo mente atque oculis animi duntaxat videre possumus, quo pacto Unigenitus ille factus sit homo, duas naturas esse dicimus, at unum Christum, et Dominum, et Filium, Dei Sermonem, qui homo factus et incarnatus est. Quid clarius hoc querimus? naturas enim duas esse dicimus.

Rursus idem. Vt dicitur in Enarratione libri Levitici, de purgatione lepræ disserens, ait: Totum hic mihi rursus Servatoris nostri mysterium, et purgationem, quæ per sacrosanctum baptismum fit, respice. Duas aves accipi vivas et mundas jubet, ut per has volucres hominem illum cœlestem intelligas, hominem pariter et Deum, in duas quidem naturas (quantum ad id quod de utraque dici convenit) distinctum: (quippe Sermo erat, exortus e Deo, in carne mulieris) non tamen divisum: unus enim ex ambobus Christus. Propterea duæ assumuntur aves, et ambae rursus unius instar intelliguntur. Vides, ut ubique beatus ille Cyrillus naturas duas confiteatur? Quin et in altera ad Successum ait epistola: Qui Dominum nuda carne passum dicit, alienum a ratione voluntateque cruciatum facit. At, si quis dicat eum particeps mentis anima passum, ut spontaneus sit cruciatus, nihil dicere prohibet eum in hominis natura passum. Quod si verum est, cur non duas naturas existitisse dabimus post unionem, citra ullam divisionem? Quare si quis ait, Christo pro nobis carne passo, nihil aliud dicit, quam Christo pro nobis natura nostra passo. Vides, uti clarissime naturas duas beatus Cyrillus post unionem confiteatur? Etiam magnum illum in rebus divinis Gregorium videamus. Ait enim in oratione de Filio: Deum appellari putemus, non Sermonem, sed ejus qui oculis cernebatur. Qui enim proprie Dei Deus esse possit? quemadmodum et Pater dicitur, non ejus, qui cernebatur, sed Sermonem. Erat enim duplex. Itaque partim hæc de utrisque proprie, partim non proprie dicuntur, diverso scilicet modo, quam in nobis res habet. Nam Deus proprie quidem noster est Deus, non autem proprie Pater. Et

Α φησι, τῶν δύο φύσεων τὴν διαφορὰν, τέμνειν ἐστὶν εἰς δύο τὴν ἓνα Χριστόν. Τοῦτο γὰρ ὁμεί; θεοδοίκατε· ἀλλ' ὁ μακάριος Κύριλλος ἐκβάλλει τὸν τοιοῦτον μάταιον φόβον ὁμῶν. Ἀλλὰ καὶ τῇ δευτέρῃ πρὸς Σούκενσον ἐπιστολῇ φαίνεται ὁ αὐτὸς τὰ αὐτὰ φρονῶν, δι' ὧν φησιν· Ἐνοοῦντες τοίνυν τῆς ἐνανθρωπήσεως τὴν τρόπον, ὁρῶμεν ὅτι δύο φύσεις συνῆλον ἀλλήλαις καθ' ἑνωσιν ἀδιασπάστως, ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως. Ἢ γὰρ σὰρξ σὰρξ ἐστὶ, καὶ οὐ θεοτή; εἰ καὶ γέγονε Θεοῦ σὰρξ. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Λόγος Θεός ἐστι, καὶ οὐ σὰρξ, εἰ καὶ ἰδίαν ἐποίησατο τῆς σάρκασιν οἰκονομικῶς. Ὅταν οὖν ἐνοοῦμεν τοῦτο, οὐδὲν ἀδικοῦμεν, τὴν εἰς ἐνότητά συνδρομὴν ἐκ δύο φύσεων γεγενῆσθαι λέγοντες. Μετὰ μέντοι τὴν ἑνωσιν οὐ διαιροῦμεν τὰς φύσεις ἀπ' ἀλλήλων, οὐδὲ εἰς δύο τέμνομεν υἱοὺς, τὴν ἓνα καὶ ἀμέριστον, ἀλλ' ἓνα φαρὲν Υἱόν, καὶ ὡς οἱ Πατέρες εἰρήχασιν, μιαν φύσιν τοῦ Λόγου σεσαρκωμένην. Οὐκοῦν ὅσον ἦκεν εἰς ἑνωσιν καὶ εἰς μόνον τὸ ὄραν τοῖς τῆς ψυχῆς ὀμμασι, τίνα τρόπον ἐνηθρώπησεν ὁ Μονογενής, δύο τὰς φύσεις εἶναι φαρὲν· ἓνα δὲ Χριστόν, καὶ Κύριον, καὶ Υἱόν τὴν Θεοῦ Λόγον ἐνανθρωπήσαντα καὶ σεσαρκωμένον. Τί τοῦτο ἐστὶ σαφέστερον ἐπιζητούμεν; δύο γὰρ φύσεις τὰς φύσεις; εἶναι φαρὲν.

Πάλιν ὁ αὐτὸς θεὸς Κύριλλος ἐν τῇ εἰς τὸ Λευτικὸν βιβλίον ἐξηγήσει περὶ τοῦ καθαρισμοῦ τῆς λέπρας φησιν· Ὅλον δὴ πάλιν ἐν τοῦτοις περιάθρει τὸ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν μυστήριον, καὶ τὴν διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος καθαρισμόν. Δύο μὲν ὀρνίθια κελεύει ληφθῆναι ζῶντα καὶ καθαρὰ, ἵνα νόση; διὰ τῶν πετεινῶν τὸν οὐράνιον ἄνθρωπον, ἄνθρωπον τε ὁμοῦ καὶ Θεόν, εἰς δύο μὲν φύσεις; (ὅσον ἦκεν εἰς τὸν ἐκάστην πρέποντα λόγον) διαιρούμενον· (Λόγος γὰρ ἦν, ὁ ἐκ Θεοῦ ἀναλάμψας ἐν σαρκὶ τῆς γυναικὸς) πλὴν οὐ μερίζομεν· εἰς γὰρ ἐξ ἀμφοῖν ὁ Χριστός. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ δύο λαμβάνονται τὰ ὀρνίθια, καὶ νοεῖται πάλιν ὡς ἐν ἀμφοτέροισι. Ὅρα; πῶς δι' ἰδίου ὁ μακάριος Κύριλλος δύο φύσεις ὁμολογεῖ; Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ δευτέρῃ πρὸς Σούκενσον ἐπιστολῇ φησιν· Ὁ γὰρ λέγων σαρκὶ παθεῖν γυμνῇ τὸν Κύριον, ἄλογον καὶ ἀκούσιον ποιεῖται τὸ πάθος. Ἐὰν δὲ τις εἴπῃ, μετὰ ψυχῆς νοεῖρας παθεῖν αὐτὸν, ἵνα ἢ τὸ πάθος ἐκούσιον, οὐδὲν κωλύει λέγειν, τῇ φύσει τῆς ἀνθρωπότητος αὐτὸν παθεῖν. Εἰ δὲ τοῦτο ἀληθὲς πῶ; οὐ τὰς δύο φύσεις ὁφειστάνα δώτομεν μετὰ τὴν ἑνωσιν, ἀδιαίρετως; Ὅστε εἰ τις λέγει, Χριστοῦ ὄν παθόντος; ὑπὲρ ἡμῶν σαρκὶ, οὐδὲν ἕτερον λέγει, πλὴν ὅτι, Χριστοῦ οὖν παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν τῇ ἡμετέρῃ φύσει. Ὅρα; πῶς σαφέστατον δύο φύσεις μετὰ τὴν ἑνωσιν ὁμολογεῖ ὁ μακάριος Κύριλλος; Ἰδῶμεν, εἰ δοκεῖ, καὶ τὸν πολλὸν ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριον. Φησὶ γὰρ ἐν τῇ περὶ Υἱοῦ λόγῳ· Θεός ἐστι λέγοιτο ἄν, οὐ τοῦ Λόγου, τοῦ ὀρωμένου ἐξ. Πῶς γὰρ ἂν εἴη τοῦ κυρίως Θεοῦ Θεός; ὡς περὶ καὶ Πατῆρ, οὐ τοῦ ὀρωμένου, τοῦ Λόγου δὲ· καὶ γὰρ ἦν διπλοῦς Ὅστε τὸ μὲν κυρίως ἐπ' ἀμφοῖν, τὸ δὲ οὐ κυρίως, ἐναντιῶς ἢ ἐφ' ἡμῖν ἔχει. Ἡμῶν γὰρ κυρίως μὲν Θεός ὁ Θεός, οὐ κυρίως δὲ Πατήρ. Καὶ τοῦτό ἐστιν, ὃ ποιεῖ τοῖς αἰρετικοῖς τὴν πλάνην, ἡ

των ἑνομάων ἐπέκεινται, ἐναλλατομέτων τῶν ὀνομάτων διὰ τὴν σύγκρασιν. Σημεῖον δὲ Ἦνίκα αἱ φύσεις διίστανται ταῖς ἐπινοίαις, συνδιαίρεται καὶ τὰ ὀνόματα. Ὅρξ· ὅτι διπλοῦν αὐτὸν καλεῖ τὸν Χριστόν; Καὶ πάλιν φησὶν Ἦνίκα αἱ φύσεις διίστανται ταῖς ἐπινοίαις, συνδιαίρεται καὶ τὰ ὀνόματα. Ἄλλ' ἴδωμεν καὶ τὰ ἐξῆς. Παύλου λέγοντος ἔκωσον Ἰνα ὁ Θεὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ Πατὴρ τῆς δόξης· Χριστοῦ μὲν Θεός, τῆς δὲ δόξης Πατὴρ. Εἰ γὰρ καὶ τὸ συναμφοτέρον ἐν, ἀλλ' οὐ τῆ φύσει, τῆ δὲ συνόδῳ. Ἄκουε τί φησιν· Εἰ γὰρ τὸ συναμφοτέρον ἐν, ἀλλ' οὐ τῆ φύσει. Εἰ δὲ οὐ τῆ φύσει ἐν, λείπεται πάντως, δύο εἶναι τῆ φύσει. Ἐν δὲ τῇ πρὸς Κληδόνιον δευτέρᾳ [πρώτῃ] ἐπιστολῇ ὁ αὐτὸς διαρρήδην φησὶ· Φύσεις δύο, Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, ἐπεὶ καὶ ψυχὴ καὶ σῶμα· υἱοὶ δὲ οὐ δύο, οὐδέ θεοί· οὐδέ γὰρ ἐναυθῆα δύο ἄνθρωποι, εἰ καὶ οὕτως ὁ Παῦλος τὸ ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ ἐκτὸς προσηγόρευσε. Καὶ εἰ δεῖ συντόμως εἰπεῖν, ἄλλο μὲν καὶ ἄλλο τὰ ἐξ ὧ, ὁ Σωτὴρ· εἴπερ μὴ ταῦτον τὸ ἀόρατον τῷ ὀρατῷ, καὶ τὸ ἀχρονον τῷ ὑπὸ χρόνον· οὐκ ἄλλος δὲ καὶ ἄλλος· μὴ γένοιτο. Τὰ γὰρ συναμφοτέρα, ἐν τῇ συγκράσει· Θεοῦ μὲν ἐνανθρωπήσαντος, ἀνθρώπου δὲ θεωθέντος, ἢ ὅπως ἐν τῇ ἑνομάσει. Λέγω δὲ ἄλλο καὶ ἄλλο ἔμπαλιν ἢ ἐπὶ τῆς Τριάδος· ἔχει. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἄλλο, καὶ ἄλλο, ἵνα μὴ τὰς ὑποστάσεις συγχέωμεν· οὐκ ἄλλο δὲ καὶ ἄλλο, ἐν γὰρ τὰ τρία, καὶ ταῦτον τῇ θεότητι. Ὅρξ· ἀκριβείαν θεολογίας; Ἄλλο μὲν καὶ ἄλλο φησὶ, τὰ ἐξ ὧν ὁ Σωτὴρ. Τουτέστιν, ἄλλη καὶ ἄλλη φύσις. Τὸ γὰρ ἄλλο οὐδετέρως τιθέμενον, ἐπὶ τῆς φύσεως τάττεται· τὸ δὲ ἄλλο, ἐπὶ τῆς ὑποστάσεως. Καὶ τοῦτο δῆλον αὐτὸς ποιεῖ παρακατιῶν· ἐκεῖ μὲν γὰρ, ἐπὶ τῆς θεότητος; δηλονότι, ἄλλος καὶ ἄλλος· ἵνα μὴ τὰς ὑποστάσεις; συγχέωμεν· οὐκ ἄλλο δὲ καὶ ἄλλο· ἐν γὰρ τὰ τρία, καὶ ταῦτον τῇ θεότητι. Ἄλλὰ καὶ προῖων φησιν· Ὡςπερ καὶ τὸ διὰ Χριστοῦ γεγονέναι τὰ πάντα, καὶ κατοικεῖν Χριστὸν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, οὐ κατὰ τὸ φαινόμενον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ κατὰ τὸ νοούμενον, κίρναμένων ὡςπερ τῶν φύσεων, οὕτω δὴ καὶ τῶν κλήσεων, καὶ περιχωρουμένων ἀλλήλους τῷ λόγῳ τῆς συμφύσεως. Ἀπόχρη ταῦτα παρὰ τοῦ μεγάλου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Τῆς δ' αὐτῆς ἐπινοίας καὶ Γρηγόριον τὸν ἐν ἀγίοις ἐπισκοπήσαντα ἐν τῇ Νυσσαέων ἐπιειξομαί, ἐν οἷς φησιν ἐν τῷ πρῶ; Σιμπλικιον λόγῳ κατὰ λέξιν οὕτω; Ὡςτε ἐπειδὴ δύο περὶ Χριστοῦ γινώσκωμεν, τὸ μὲν θεῖον, τὸ δὲ ἀνθρώπινον, ἐν μὲν τῇ φύσει τὸ θεῖον, ἐν δὲ τῇ οἰκονομίᾳ τὸ κατὰ ἀνθρώπον, ἀκοικῶτως τὸ μὲν ἀίδιον τῇ θεότητι προσμαρτυροῦμαι, τὸ δὲ κτιστὸν τῇ ἀνθρωπίνῃ λογίζομεθα φύσει. Ἰκώσα; ὅπως καὶ οὕτως ὁ θεός; ἀνὴρ φησιν, ὅτι δύο περὶ Χριστοῦ γινώσκωμεν, τὸ μὲν θεῖον, τὸ δὲ ἀνθρώπινον. Εἶτα, ἐν μὲν τῇ φύσει τὸ θεῖον, φησὶ καὶ παρακατιῶν. Τὸ δὲ κτιστὸν τῇ ἀνθρωπίνῃ λογίζομεθα φύσει. Ἰσοῦ φύσιν θεῖαν ἐπὶ Χριστοῦ; καὶ φύσιν ἀνθρωπίνην ἐμολογῆ ἀπόστολος. Ἄλλὰ καὶ

A hoc illud est, quod hæreticos in errorem trahit, vocum scilicet harum conjunctio, permutatis inter se vocabulis, propter naturarum coalitionem. Ejus hoc argumentum est. Cum naturæ cogitando distinguuntur, etiam ipsa simul vocabula distinguuntur. Vides eum Christum appellare duplicem? Rursus ait: Cum naturæ cogitando distinguuntur, etiam ipsa simul vocabula distinguuntur. Verum videamus et sequentia. Paulum dicentem audi: *Ut Deus Domini nostri Jesu Christi, pater gloriæ: Christi quidem ille Deus est, pater autem gloriæ.* Nam licet utraque natura copulata sit quiddam unum, non tamen hoc a natura est, sed propter coalitionem. Audi quid dicat: Licet utraque natura copulata sit quiddam unum, non tamen hoc a natura est. Si vero non unum a natura est, relinquitur omnino, duo esse a natura. Item in prima ad Cledonium epistola, disertis verbis ait: Naturæ duæ, Deus et homo, quemadmodum et anima et corpus; non tamen duo filii, nec dii: sicut nec hic quidem duo homines, tametsi Paulus ad hunc modum internam externamque partem hominis appellaverit. Atque ut paucis rem complectar, aliud quidem atque aliud sunt ea de quibus Servator constat (nisi aspectabile sit idem cum inaspectabili, et temporis experta idem cum eo quo i temporis subest), non tamen alius atque alius. Hæc hoc. Ambo enim hæc copulatione unum sunt, Deo nimirum humanam naturam, et homine divinitatem suscipiente, vel quocumque tandem alio verbo quis hæc rem exprimendam duxerit. Dico autem aliud atque aliud vice versa atque in Trinitate res habet. Illic enim alius atque alius, ne hypostases confundamus: non autem aliud atque aliud, quod tria sint unum et idem, quoad divinitatem. Vides quam accurate de rebus divinis loquatur? Aliud, ait, atque aliud sunt ea de quibus Servator constat: hoc est alia atque alia natura. Nam aliud, neutro genere positum, de natura dicitur: alius vero, de hypostasi. Atque hoc progrediens ulterius manifesto declarat: Illic, ait, nimirum in divinitate, alius atque alius, ne personas confundamus; non autem aliud atque aliud, quod tria sint unum et idem, quoad divinitatem. Quin et ulterius inquit: Sicut et illud, per Christum omnia facta esse, et Christum in cordibus nostris habitare, non secundum eam Christi partem dicitur quæ in oculos cadit, sed secundum eam quæ intellectu percipitur; permittis videlicet, ut naturis, sic etiam nominibus, sequæ ratione connaturalitatis invicem complectentibus. Hæc de magno illo Gregorio Theologo protulisse satis est. Eiusdem vero sententiæ sanctum quoque Gregorium Nyssensem episcopum fuisse demonstrabo, in lib. ad Simplicium his verbis utentem: Quoniam duo de Christo agnoscimus, hoc divinum, illud humanum unum natura divinum, et unum dispensatione humanum: idcirco ætern-

¹ Ephes. 3, 17.

tatem divinitati equidem attribuo, creatum vero humanam ad naturam referimus. Audistine quo pacto et hic divinus vir dicat, duo nos de Christo agnoscere, hoc divinum, illud humanum? Deinde, unum natura divinum, inquit. Et progressus ulterius: Creatum, ait, humanam ad naturam referimus. Ecce divinam in Christo naturam, et naturam humanam manifeste constat. Quin et Basilii liber adversus Eunomium scriptus, eadem docens, hæc verba continet: Mediatorem illum Dei et hominum, sicut a magno illo Apostolo appellatur^a, nihil ita demonstrat, ut Filii nomen utriusque naturæ, divinæ ac humanæ, ex æquo accommodatum. Idem enim et Dei Filius est, et Filius hominis per dispensationem factus est. Vides, uti duas naturas, divinam et humanam, constat? Eadem facientem videre licet in quarto ejusdem argumenti libro, ubi hæc verba sunt: Ubique temperamentum ejus, quod humanum est, cum illo quod divinum, prædicans Apostolus nihilominus in utroque, quod cuique proprium est, perspicit. Hic et de iis quæ utriusque naturæ propria sunt, tradit; veluti quæ reapse sint, et animi consideratione percipiuntur. Hinc paulo post subjicit: Ac ne quis naturæ temperamenti experti passionem in cruce attribuat, per alia clarius errorem hujusmodi corrigit, Mediatorem enim Dei et hominum, et Deum appellans ut, quoniam duo de uno dicantur, de utroque quod utrique competit, intelligatur. Hic apertissime duo de uno dici prædicat, nimirum naturas duas.

Similiter et in oratione de Filio secunda, clarius idem duarum naturarum proprietates, etiam post ineffabilem illam evacuationem, salvas et integras esse tradit: Credimus, inquit, in unum Deum Patrem ingentum, et in unum Filium genitum Jesum Christum, ejusdem substantiæ cum Patre secundum divinitatem, et nobiscum secundum carnem: non duos, sed unum Filium, salvis naturarum proprietatibus. Quin et magnus Ambrosius, Mediolanensium pontifex, ad Apollinarianum scribens, sic ait: Discrimen carnis et divinitatis servemus. Unus in utroque loquitur Filius, quoniam utraque natura in ipso est: verum licet idem loquatur, non uno tamen modo loquitur. Nam vides in eo nunc quidem Dei majestatem, nunc autem passiones hominis. Consentanea vero jam dictis et in secundo ad Gratianum Augustum libro tradit: Homo Jesus Christus, Dominus majestatis, dicitur crucifixus, quia consors utriusque naturæ, id est, humanæ atque divinæ. Sed et in libro ad Sabinum episcopum idem vir sanctissimus ait: Cum esset in proprietate divinitatis, exinanivit se, et accepit plenitudinem naturæ et perfectionem humanæ: sicut Deo nihil deerat, ita nec hominis consummationi; ut esset perfectus in utraque natura.

GEN. Equidem arbitror ante multos annos curæ tibi fuisse, libros uti colligeres, sanctorumque virorum auctoritates de naturis duabus exciperes.

THEOR. Ea vero multæ curæ, multique temporis

^a 1 Tim. II, 5.

τῷ Βασιλείου βιβλίῳ [καὶ τὸ Βασιλείου βιβλίον τῶ] τῷ πρὸς τὸν Εὐνόμιον τὰ αὐτὰ διδάσκον, φησὶ· Τὸν μεσίτην Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων καθὼς ὠνόμαζεν ὁ μέγας ἀπόστολος, οὐδὲν οὕτως ὡς τὸ τοῦ Υἱοῦ δεικνυσὶν ὄνομα, ἐκατέρῃ τῇ φύσει, τῇ θεῖα τε καὶ ἀνθρωπίνῃ, κατὰ τὸν Ἰσὸν ἐφαρμοζόμενον. Ὁ γὰρ αὐτὸς καὶ Θεοῦ Υἱὸς ἐστὶ, καὶ Υἱὸς ἀνθρώπου κατ' οἰκονομίαν ἐγένετο. Ὅρῃς πῶς δύο φύσεις, θεῖαν τε καὶ ἀνθρωπίνην ὁμολογεῖ; Τὰ δ' αὐτὰ πράττοντα καὶ τῷ τετάρτῳ λόγῳ τῆς αὐτῆς πραγματείας ἐξεστὶν αἰτῶν θεωρησάσαι. Πανταχοῦ γὰρ, φησὶ, τὴν τοῦ ἀνθρωπίνου πρὸς τὸ θεῖον ἀνάκρασιν ὁ Ἀπόστολος; κηρύσσων, οὐδὲν ἤτηρον ἐν ἐκατέρῃ τῶ Ἰσῶν καθ' ὁρῃ. Ἐνταῦθα καὶ περὶ τῶν ἰδίων ἐκατέρας φύσεως ἡμῖν διατάξεται, ὡς ὑπαρχόντων τε καὶ τῇ θεωρίᾳ λαμβανομένων. Εἶτα προΐων, μετ' ὀλίγον φησὶ· Καὶ ὡς ἂν μὴ τις τῇ ἀκράτῳ φύσει τὸ κατὰ τὴν σταυρὸν πάθος προστρέφοιτο, δι' ἐτέρων τρανώτερον τὴν τοιαύτην ἐπανορθοῦται πλάνην, μεσίτην αὐτὸν Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, καὶ Θεὸν ὀνομάζων, ἵνα ἐκ τοῦ τὰ δύο περὶ τὸ ἐν λέγεσθαι, τὸ πρόσφορον νοεῖτο περὶ ἐκάτερον. Σαφέστατα ἐνταῦθα δύο περὶ τὸ ἐν λέγεσθαι φησὶ, δηλονότι φύσεις.

Ὅμοιος δὲ καὶ τῷ δευτέρῳ λόγῳ περὶ Υἱοῦ ὁ αὐτὸς σαφέστερον ἡμῖν τῶν δύο φύσεων τὰ ἰδιώματα ὡς εἶσαι παραβιδῶσι καὶ μετὰ τὴν ἀφραστον κένωσιν. Πιστεύομεν γὰρ εἰς ἕνα Θεόν, φησὶ, Πατέρα ἀγέννητον, καὶ εἰς ἕνα γεννητὸν Υἱὸν Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ἡμῖν δὲ κατὰ τὴν σάρκα· οὐ δύο, ἀλλ' ἕνυ Υἱὸν, σωζομένων τῶν ἰδιωμάτων τῶν φύσεων. Ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας Ἀμβρόσιος, ὁ Μεδιολάνων τὴν ἀρχιερωσύνην λαβὼν, πρὸς Ἀπολλινάριον γράφων, οὕτω φησὶ· Φυλάξομεν τὴν διαφορὰν σαρκὸς καὶ θεότητος. Εἰς ἐν ἐκατέρῳ λαλεῖ ὁ Υἱός, ἐπειδὴ περὶ ἐκατέρῃ φύσεως ἐστὶν ἐν αὐτῷ· ἀλλ' εἰ καὶ ὁ αὐτὸς λαλεῖ, οὐκ ἐνὶ μέντοιγε τρῶς φησὶ λαλεῖ. Ὅρῃς γὰρ ἐν αὐτῷ νῦν μὲν δόξαν Θεοῦ, νῦν δὲ πάθη ἀνθρώπου. Ἀκόλουθα δὲ τοῖς εἰρημένους; καὶ τῷ δευτέρῳ τοῦ πρὸς Γρατιανὸν τὴν βασιλεῖα συντάγματος λέγει· Ἀνθρωπος Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ Κύριος τῆς δόξης ἐσταυρωσθαι λέγεται, ἐκατέρας ὑπάρχων φύσεως κοινωνῶς, τουτέστιν ἀνθρωπίνης καὶ θεῖας ἀμέλει καὶ τῷ πρὸς Σαβίνον τὸν ἐπίσκοπον λόγῳ αὐτοῦ ὁ αὐτὸς ἀγιώτατος ἀνὴρ φησὶν· Ἐν τῷ ἰδίῳ τῆς θεότητος ὡν ἐκένωσεν ἑαυτὸν, καὶ ἔλαβε τὸ τέλειον τῆς κατ' ἀνθρώπου φύσεως ὀλόκληρον· ὡς οὐδὲν ἔλιπε τῷ Θεῷ, οὕτως οὐδὲ τῷ καταρτισμῷ τῷ κατ' ἀνθρώπου, ἵνα τέλειον ἐν ἐκατέρῃ φύσει τυγχάνῃ.

Ὁ ΚΑΘ. Ἐμοῖ δοκεῖ ὅτι πρὸ πολλῶν χρόνων ἔσχη; ἐπιμύλειαν τοῦ συναγαγεῖν βιβλία, καὶ παρακαλεῖν χρήσεις ἀγίων περὶ τῶν δύο φύσεων.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ἐκεῖνα δέονται πολλῆς φροντίδος καὶ

ἤνθου, ὅσα σπάνιά εἰσι καὶ δυσάρετα. Περὶ δὲ τῶν δύο φύσεων, οὐ σπάνις, ἀλλὰ πλούτος ὑπερβολικῶς καὶ θαψιλία ἐν πάσῃ τῇ θεοκνεύστῳ Γραφῇ, ὅση ἀέρος χύσις. Εἰ οὖν καὶ κλεισθῶν δέη, ἐτοιμῶς ἔχω καὶ ἄλλας παραγαγεῖν. Αὐτεῖκα γούν ἔξεστιν ἀκούσασθαι καὶ τοῦ μεγάλου φιλοσόφου καὶ μάρτυρος Ἰουστίνου, περὶ τῶν αὐτῶν ἄλγοντος ἐν τῷ Περὶ Πρώτου συντάγματι, κατὰ τὸ ἐξ' ἀρχαίου οὕτως· Ὅταν ἀκούσης περὶ τοῦ ἐνός Υἱοῦ τὰς ἐναντίας φωνάς, κατ' ἀλλήλων μέριξε τὰς φύσεις τὰ λεγόμενα· ἂν μὲν τι μέγα καὶ θεῖον, τῇ θεῖα φύσει προσέμων· ἂν δὲ τι μικρὸν καὶ ἀνθρώπινον, τῇ ἀνθρωπείᾳ λογίζομενος φύσει. Οὕτω γὰρ καὶ τὸ τῶν φωνῶν ἀσύμφωνον διαφύξη, ἐκείτης δὲ πέφυκε ἐχθρῶς φύσεως· καὶ τὸν Υἱὸν ἕνα καὶ πρὸ πάντων αἰώνων, καὶ πρόσφατον, κατὰ τὰς θείας. Γραφῶς ὀραλογῆσαι. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ βίαιος Ἰουστίνος. Ὁ δὲ χρυσὸς τὴν γλιώτταν Ἰωάννης ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῆς πρὸς Τιμόθεον Ἐπιστολῆς, οὕτω φησὶν· Ὁ μεσότης ἀρρατῆρος κοινωνεῖ, ὧν ἐστὶ μεσότης. Μεσότης γὰρ ταῦτό ἐστι, τὸ ἐκατέρω ἐχόμενον, ὧν ἐστὶ μεσότης, κοινωνεῖν. Καὶ μετ' ὀλίγον· Εἰ τοίνυν μὴ ἔχεται τῆς τοῦ Πατρὸς φύσεως, οὐκ ἐστὶ μεσότης, ἀλλὰ ἀπεχθονίζεται. Ὡς περὶ γὰρ τῆς ἀνθρώπων ἔχεται φύσεως, ἐπειδὴ πρὸς ἀνθρώπους ἤρχετο· οὕτω καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ παρὰ Θεοῦ ἤρχετο. Τούτοις τοῖς ἁγίοις Πατράσι συμφωνοῦσα ἡ ἀγία μεγάλη καὶ οἰκουμένη συνόδος ἡ ἐν Χαλκηδόνι συναθροισθεῖσα Θεοῦ πνεύματι, καὶ εὐσεβείᾳ βασιλέων θεασίσαται, ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Χριστὸν, Υἱὸν, Κύριον μονογενῆ, ἐν δύο φύσεσιν ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως, ἀχωριστῶς γνωρίζομενον ἰδομέναισιν, οὐδαμῶς τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς ἀναιρουμένης διὰ τὴν ἕνωσιν· οὐδαμῶς δὲ μᾶλλον τῆς ιδιότητος ἐκατέρας φύσεως, καὶ εἰς ἕνα πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασιν συντρεχούσης· οὐκ εἰς δύο πρόσωπα μεριζόμενον ἢ διαιρούμενον, ἀλλὰ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Υἱὸν μονογενῆ, Θεὸν Λόγον, Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν.

Ὁ ΚΑΘ. Ὅπως τὸ λέγειν δύο φύσεις, ἔμφασιν εἰσάγει διαιρέσεως· καὶ δέδοικα, μήπως φεύγοντες τὸ τοῦ Εὐτοχίου τὸ μίαν φύσιν λέγειν, εἰς τὸ τοῦ Νεστορίου ἐμπέσωμεν βάραθρον, διὰ τὰς δύο φύσεις δύο πρόσωπα παρεισάγοντες.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ἄλλ' ὁ Νεστόριος δύο φύσεις ἔλεγε χωρισμένας, οὐκ ἡνωμένας εἰς πρόσωπον ἕνα. Καὶ τοῦτο θηλῶν ὁ ἐν ἁγίοις Κύριλλος, ἐν τῇ πρὸς Εὐλόγιον ἐπιστολῇ φησὶν· Οὕτω καὶ ἐπὶ Νεστορίου, κἂν λέγει δύο φύσεις, σημαίνων τὴν διαφορὰν τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου, (ἐτέρα γὰρ ἡ τοῦ Λόγου φύσις, καὶ ἐτέρα ἡ τῆς σαρκός·) ἀλλ' οὐκ ἐτι τὴν ἕνωσιν ὁμολογεῖ μεθ' ἡμῶν. Ἡμεῖς γὰρ ἐνώσαντες τὰς τας, ἕνα Χριστόν, ἕνα Υἱὸν, ἕνα Κύριον ὁμολογοῦμεν, καὶ μίαν φύσιν τοῦ Λόγου σεσαρκωμένην. Βάθε οὖν σὺ, κατὰ τὴν τοῦ σοφοῦ Σολομώντος παραγγελίαν, μήτε εἰς τὰ δεξιὰ, μήτε εἰς τὰ ἀριστερὰ, ἀλλὰ τὴν μέσσην καὶ βασιλικὴν ὁδόν. Τέσσαρες γὰρ εἰσι αἱρέσεις ἐκ διαμέτρου ἀλλήλαις μαχόμε-

agent, quæ rara sunt, et inventu difficilia. De duabus autem naturis non penuria, sed supra modum ingens abundantia copiaque reperitur in omni a Spiritu Dei profecta Scriptura, quanta scilicet est aeris late diffusi amplitudo. Quare si etiam pluribus opus sit, paratus sum et alias proferre. Et quidem mox loet audiamus magnum illum philosophum atque martyrem Justinum, de iisdem loquentem in libro *De Trinitate*, capite decimo septimo: Cum audieris, inquit, de una Filie voces contrarias, convenientior partire naturis ea quæ dicuntur: si magnum ac divinum aliquid, divinæ naturæ attribueus; si exiguum et humanum, ad humanam naturam referens. Sic enim et ipsarum vocum discrepantiam vitabis, natura qualibet sibi cognata recipiente: et unum Filium tam auto omnia sæcula, quam recens ortum juxta Litteras sacras confiteberis. Hæc divinus ille Justinus. Joannes autem Chrysostomus, in Epistolæ ad Timotheum scriptæ interpretatione sic ait: Mediator amborum consors est, quorum scilicet est mediator. Quippe mediatoris est, ut conjunctus eorum utriusque, quorum mediator est, participet. Ac paulo post: Si ergo non conjunctus est cum natura Patris, non est mediator, sed est ab eo separatus. Quemadmodum enim cum hominum natura conjunctus est, quoniam ad homines venit: ita et cum Dei natura, quoniam a Deo venit. Cum hisce sanctis Patribus consentiens sancta illa, magnaque et universalis synodus, Chalcedone nutu Dei pioque decreto Augustorum congregata, statuit unum et eundem esse Christum, Filium, Dominum, Unigenam, in naturis duabus citra confusionem, mutationem, divisionem, separationem adagnitum: nequaquam naturarum discrimine sublato propter unionem, sed salva potius proprietate utriusque naturæ, ac in unam personam et unam hypostasim coeunte: non in duas personas partitum vel divisum, sed unum et eundem Filium unigenam, Deum Sermonem, Dominum Jesum Christum.

GEN. Omnino duas dicere naturas, speciem quamdam divisionis introducit: ac vereor equidem, ne devitato Eutychemis barathro, quod est unam naturam dicere, in Nestorii barathrum incidamus, D per duas naturas, duas personas introducentes.

THEOR. Nestorius vero duas naturas separatas aiebat, non unitas in unam personam. Atque hoc sane denotans sanctus ille Cyrillus, in epistola, quam ad Eulogium scripsit, ait: Sic et in causa Nestorii. Quamvis duas naturas, discrimen carnis et Sermonis significans, dicat (alia namque natura Sermonis est, alia carnis), unionem tamen nobiscum non constituit. Nos enim his unitis, unum Christum, unum Filium, unum Dominum constemur; unam junctam naturam Sermonis incarnatam. Tu igitur, juxta sapientis illius Salomonis admonitionem, nec ad sinistram inaccessis, sed media regaque via. Sunt enim quatuor hæreses ex diametro inter se pugnantibus: duæ de divinitate, ac duæ de

humana natura. In divinitate Sabellius quidem aiebat esse naturam unam, et unam hypostasim; Arius vero tres hypostases, ac tres naturas diversas et alienas a se invicem. Nos vero nec in unum tria commiscemus ne Sabellii morbo laboremus, nec in tria peregrina et aliena inter se dividimus ne in Arii furorem incidamus; sed naturam unam in tribus hypostasisibus prædicamus. Kursum de incarnatione Dei Sermonis velut ex diametro inter se pugnabant Nestorius et Eutyches. Quippe Nestorius aiebat duas naturas separatas et duas personas, et duos Christos, et duos Filios: Eutyches vero naturam unam et unam hypostasin. Nos autem dicimus unam hypostasin, unum Christum, unum Filium, in duabus perfectis naturis, divinitate, inquam, et humanitate, inseparabiliter et citra confusionem unitis. Itaque semita media regiaque, sicuti diximus, incedito (quemadmodum Gregorius Ille Theologus ait: Medium cum dico, veritatem intelligo, ad quam solam si respiciemus, recte faciemus), nec est quod numerum duorum reformis. Quenammodum enim, cum in divinitate tres hypostases dicimus, nullam naturæ divisionem facimus: sic et in hac dispensatione, cum duas naturas dicimus, nullam ipsius hypostasis divisionem facimus. Atque hoc illud est, quod Gregorius Theologus in II ad Cledonium libro dicit: Dico autem aliud atque aliud, versa vice atque in Trinitate res habet. Illic enim alius atque alius, ne hypostases confundamus; non autem aliud atque aliud; quia tria sunt unum et idem quoad divinitatem. Recte vero quamlibet seriem verborum religiosi hujus theologi considera: Dico, inquit, in Christo, aliud atque aliud. Nam aliud neutro genere positum, naturam significat; adeoque aliam atque aliam naturam in Christo dicit. Alius vero significat hypostasin. Ideo subiecit: Non alius atque alius. Etiam illud inspicere: Versa vice atque in Trinitate res habet. Nam in Trinitate una natura est, sed non itidem una hypostasis. In Christo autem una hypostasis est, at non itidem una natura. Hoc scilicet denotat illud: Vice versa. Nam ibi natura una est, ac tres hypostases: hic autem una hypostasis, et duæ naturæ.

His dictis, religiosissimus episcopus Gregorius, sanctissimi Generalis consobrinus, voce magna exclamabat: Ego Romanus sum. Anathema non dicenti duas in Christo naturas!

Postridie religiosissimus Sappirii episcopus advenit: itaque cum illo Generalis seorsum ea communicabat, quæ de proposita questione dicta fuissent. Etiam ostendit ei quasunque sanctorum hominum auctoritates habebat, duas in Christo naturas dicentium. At is, quod disertus esset, ad libitum suum eas pervertebat. Itaque cum Generalis eum valde resistantem, ac repugnantem deprehendit, et nos arcessibat, et his verbis utebatur: Petrus hic episcopus, qui præsens est, colloqui

Α ναι· δύο ἐπὶ τῆς Θεότητος, καὶ δύο ἐπὶ τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐπὶ μὲν τῆς Θεότητος, ὁ μὲν Σαβέλλιος ἔλεγε μίαν φύσιν, καὶ μίαν ὑπόστασιν· ὁ δὲ Ἄρειος, τρεῖς ὑποστάσεις, καὶ τρεῖς φύσεις ἐκ φύλου. Ἡμεῖς δὲ οὕτως εἰς ἓν τὰ τρία συναλείφομεν, ἵνα μὴ τοῦ Σαβέλλου νόσον νοσήσωμεν, οὕτε διαιρούμεν εἰς τρία ἐκ φύλου καὶ ἀλλότρια, ἵνα μὴ τὰ Ἀρείου μαλώμεν· ἀλλὰ μίαν φύσιν ἐν τρισὶ κηρύττομεν ὑποστάσει. Πάλιν ἐπὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου ὡς περ ἐκ διαμέτρου ἐμάχοντο πρὸς ἀλλήλους ὅτε Νεστόριος καὶ ὁ Εὐτυχῆς. Ὁ μὲν γὰρ Νεστόριος ἔλεγε δύο φύσεις κεχωρισμένας, καὶ δύο πρόσωπα, καὶ δύο Χριστοὺς, καὶ δύο υἱοὺς· ὁ δὲ Εὐτυχῆς, μίαν φύσιν, καὶ μίαν ὑπόστασιν. Ἡμεῖς δὲ μίαν ὑπόστασιν, ἓνα Χριστὸν, ἓνα Υἱὸν ἐν δύο φύσεσι τελείαις, θεότητι λέγω καὶ ἀνθρωπότητι, ἀχωρίστως καὶ ἀσυγχύτως ἢνωμέναις. Βάδιζε οὖν τὴν μέσην καὶ βασιλικὴν, ὡς εἴπομεν, τρίθρον (ὡς φησὶν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος· Μεσότητα δὲ ὅταν εἴπω, τὴν ἀλήθειαν λέγω, πρὸς ἣν βλέπειν καλῶς ἔχομεν μόνην), μὴ φοβηθεὶς τὸν ἀριθμὸν τῶν δύο. Ὅτι περ γὰρ ἐπὶ τῆς Θεότητος τρεῖς ὑποστάσεις λέγοντες, οὐ ποιοῦμεν διαίρεσιν φύσεως· οὕτως καὶ ἐπὶ τῆς οἰκονομίας δύο φύσεις λέγοντες, οὐ ποιοῦμεν διαίρεσιν ὑποστάσεως. Καὶ τοῦτο ἐστίν, ὅπερ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἐν τῷ πρὸς Κληδόνιον δευτέρῳ λόγῳ φησὶ· Λέγω δὲ ἄλλο, ἔμπαλιν ἢ ἐπὶ τῆς Τριάδος ἔχει. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἄλλος καὶ ἄλλος, ἵνα μὴ τὰς ὑποστάσεις συγχέωμεν, οὐκ ἄλλο δὲ καὶ ἄλλο· ἐν γὰρ τὰ τρία, καὶ ταυτὸν τῇ Θεότητι. Καὶ σκόπει καλῶς ἐκάστην τάξιν τοῦ ἱεροῦ Θεολόγου. Λέγω δὲ, φησὶν, ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ἄλλο καὶ ἄλλο. Τὸ γὰρ ἄλλο οὐδετέρως τιθέμενον, τὴν φύσιν δηλοῖ, ἦτοι ἑτέραν καὶ ἑτέραν φύσιν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ λέγει· τὸ δὲ ἄλλο, σημαίνει τὴν ὑπόστασιν. Διὸ ἐπήγαγεν· Οὐκ ἄλλος καὶ ἄλλος. Ὅρα δὲ καὶ τὸ, ἔμπαλιν ἢ ἐπὶ τῆς Τριάδος ἔχει. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς Τριάδος μία φύσις ἐστίν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ μία ὑπόστασις· ἐπὶ δὲ τοῦ Χριστοῦ, μία ὑπόστασις, ἀλλ' οὐχὶ καὶ μία φύσις. Καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ, ἔμπαλιν. Ἐκεῖ μὲν γὰρ μία φύσις, καὶ τρεῖς ὑποστάσεις· ἐνταῦθα δὲ μία ὑπόστασις καὶ δύο φύσεις.

Δ Τούτων ρηθέντων, ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος Γρηγόριος, ὁ τοῦ ἀγιατάτου καθολικοῦ ἀνεψίος, ἐβόησε φωνῇ μεγάλῃ· Ἐγὼ Ῥωμαῖός εἰμι· ἀνάθεμα τῷ μὴ λέγοντι δύο φύσεις ἐν τῷ Χριστῷ.

Τῇ ἐπαύριον, ἦλθεν ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος Σαππυρίου. Ἀνεκoinώσατο οὖν αὐτῷ ὁ καθολικὸς χωρὶς ἡμῶν τὰ λαληθέντα περὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος. Ἐδειξε δὲ αὐτῷ καὶ ὅσας εἶχε χρήσεις ἁγίων, δύο λεγούσας φύσεις ἐν τῷ Χριστῷ. Ὁ δὲ διέστρεφεν αὐτάς, λόγιος ὢν, εἰς τὸ ἑαυτοῦ ὀλέημα. Ὡς οὖν εὗρεν αὐτὸν ὁ καθολικὸς σφοδρῶς ἐνιστάμενον καὶ ἀντιπαλαίοντα, μετεκαλέσατο ἡμᾶς, καὶ φησὶ πρὸς ἡμᾶς· Ὁ παρῶν ἐπίσκοπος Πέτρος θέλει μετὰ σοῦ διαλεχθῆναι περὶ μέσων ἡμῶν καὶ

ὁρῶν ὑποθέσεως. Ἐλεγε γὰρ ὅτι ὁ ἐν ἁγίοις Κύριλλος μίαν φύσιν λέγει μετὰ τὴν ἑνωσιν.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ποῦ λέγει τοῦτο, δέσποτα ἐπίσκοπε, ὁ ἅγιος Κύριλλος;

Ὁ ἘΠΙΣΚ. Ἐν τῇ δευτέρᾳ πρὸς Σούκηνσον ἐπιστολῇ, κατὰ τῶν λεγόντων· Εἰ μία φύσις γέγονε μετὰ τὴν ἑνωσιν, ἀνάγκη παθεῖν αὐτὸν εἰς τὴν ἰδίαν φύσιν· οὕτω κατὰ ῥημά φησι. Ποῖα τοίνυν παθεῖν αὐτὸν ἀνάγκη εἰς ἰδίαν φύσιν εἰ λέγοιτο μετὰ τὴν ἑνωσιν μία φύσις Υἱοῦ σσαρκωμένη; Ὅραε ὅτι μετὰ τὴν ἑνωσιν μίαν φύσιν λέγει.

Ὁ ΘΕΩΡ. Καὶ ποῖα ἐστὶν ἡ ἰδία φύσις τοῦ Υἱοῦ, εἰς ἣν οὐκ ἐστὶν ἀνάγκη παθεῖν αὐτὸν;

Ὁ ἘΠΙΣΚ. Ἡ θεότης τοῦ Υἱοῦ.

Ὁ ΘΕΩΡ. Οὐκ ἔπαθεν οὖν ὁ Υἱὸς εἰς ἰδίαν φύσιν;

Ὁ ἘΠΙΣΚ. Μὴ γένοιτο! ἡ γὰρ θεία φύσις οὐ πάσχει πάσχειν.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ἐπαθε δὲ ὁμοῦ κατ' ἀλήθειαν ὁ Χριστός;

Ὁ ἘΠΙΣΚ. Ναί, ἀλλ' εἰς τὴν ἡμετέραν φύσιν αὕτη γὰρ πάσχει πάσχειν.

Ὁ ΘΕΩΡ. Δύο οὖν ἔσχεν ὁ Χριστὸς φύσεις, μίαν πεφυκυῖαν πάσχειν, καὶ μίαν μὴ πεφυκυῖαν πάσχειν.

Ἐν τοῦτοις τοῦ εὐλαδιστάτου Πέτρου φιμωθέντος, ἀναστὰς ὁ ἀνοθεν ῥηθεις εὐλαδιστάτος ἐπίσκοπος Γρηγόριος, ἔφη· Ἐγὼ Ῥωμαῖός εἰμι, καὶ ὡς οἱ Ῥωμαῖοι φρονῶ.

Καὶ μεθ' ἡμέρας δύο πάλιν μετακληθέντες ἀνελθόμενοι εἰς τὸ ὑπερφῶνον πρὸς τὸν ἀγιώτατον Καθολικόν, καὶ καθεσθέντων ἡμῶν, εἶπε πρὸς πάντας· Οὐκ ἐστὶν οὐδεμία ἀμφιβολία, δύο φύσεις λέγειν ἐν τῷ Χριστῷ, ἐὰν ἠνωμένας ταύτας ὁμολογῶμεν ἀδιασπάστως εἰς μίαν ὑπόστασιν, καθά φησιν ὁ ἅγιος Κύριλλος, ἐν τῇ πρώτῃ πρὸς Σούκηνσον ἐπιστολῇ. Οὐκοῦν ὅσον μὲν ἦεν εἰς ἔνοιαν καὶ εἰς μόνον τὸ ὄραν τοῦ τῆς ψυχῆς ὄμμασι τίνα τρόπον ἐνηνθρώπησεν ὁ Μονογενής, τὰς δύο φύσεις εἶναι φαιμεν ἰσθθεῖσας· ἕνα δὲ Χριστὸν, καὶ Υἱὸν, καὶ Κύριον, τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον ἐνανθρωπήσαντα καὶ σσαρκωμένον. Ἀλλὰ δὴ καὶ πάντες οἱ τῆς Ἐκκλησίας φωστῆρες, ὧν ἄνω ὁ φιλόσοφος τὰς χρήσεις ἤγαγε, τούτο διαβρήθην βούωσι. Καὶ λοιπὸν τοῖς προφανέσι καὶ φανεροῖς ἀντιμάχεσθαι, καὶ ἀληθεῖσιν, οὐκ ἐστὶ Χριστιανοῦ. Καὶ περὶ μὲν τούτων ἀπὸ τοῦ νῦν κοπιᾶν οὐ θέμις· ἀλλὰ τί κωλύει καὶ δύο φύσεις ὁμολογεῖν, ἐπὶ τοῦ ἐνὸς Χριστοῦ, καὶ μίαν φύσιν, διὰ τὸ διαίρετον καὶ ἀχώριστον τῆς τῶν φύσεων ἑνώσεως; εὐρίσκομεν γὰρ τὸν ἅγιον Κύριλλον ἐν τῇ δευτέρᾳ πρὸς Σούκηνσον ἐπιστολῇ οὕτω σαφῶς λέγοντα· Οὐ γὰρ ἐπὶ μόνων τῶν ἀπλῶν κατὰ φύσιν τὸ ἐν ἀληθῶς λέγεται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ σύνθεσιν συντηγμένων. Ὅποῖόν τι χρῆμά ἐστιν ὁ ἀνθρώπος ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος· Ἐτεροεἰδῆ μὲν γὰρ τὰ τοιαῦτα, καὶ ἀλλήλοισι οὐχ ὁμοούσια· ἐνωθέντα γὰρ μὴν, μίαν ἀνθρώπου φύσιν ἀπέτελεσαν. Ἐπειδὴ

tecum eo argumento, quod inter nos tractamus, cupit. Ait enim, sanctum virum Cyrillum unam dicere naturam post unionem.

THEOR. Ubinam hoc, domine episcope, sanctus Cyrillus dicit?

EPISC. In secunda ad Successum epistola, adversus eos qui dicunt: Si una natura facta est post unionem, necesse est eum in natura sua passum; sic ad verbum ait: Qualia vero passum ipsum in natura propria necesse est, si post unionem, una Filii natura dicatur incarnata? Videsne, quod post unionem, unam naturam dicat?

THEOR. Et quænam est illa propria Filii natura, in qua necesse non est, eum esse passum?

EPISC. Divinitas Filii.

THEOR. Ergo Filius in natura propria non est passus?

EPISC. Absit hoc! Quippe natura divina sic comparata non est, ut pati possit.

THEOR. Tamen reapse Christus passus est.

EPISC. Vere, sed in natura nostra, quæ sic comparata est, ut patiatur.

THEOR. Ergo Christus naturas duas habebat, unam sic comparatam, ut pateretur: alteram; ut non pateretur.

His cum obturatum esset os religiosissimo Petro, supradictus religiosissimus episcopus Gregorius surgens: Ego Romanus sum, inquit, et cum Romanis sentio.

Post hiduam tursus accessiti, ascendimus in cœnaculum, ad sanctissimum Generalem. Cumque consedissemus, omnes sic allocutus est: Nihil ambigui est, duas in Christo naturas dicere, si confiteamur eas unitas inseparabiliter in unam hypostasin, quemadmodum sanctus ille Cyrillus in prima ad Successum epistola loquitur: Quantum, inquiens, mente atque oculis animi duntaxat videre possumus, quo pacto Unigenitus ille factus sit homo: duas esse naturas dicimus unitas, at unum Christum et Filium, et Dominum, Dei Sermonem, qui homo factus et incarnatus est. Quinetiam omnia illa lumina Ecclesiæ, quorum auctoritates antea philosophus adduxit, hoc ipsum expresse clamant. Itaque manifestis et apertis et veris adversari, non est hominis christian! Ac de his quidem posthac minime laborandum. Quid autem prohibet, quominus et duas naturas in uno Christo, et unam naturam, propter expertem divisionis et separationis naturarum unionem, confiteamur? Quippe sanctum illum Cyrillum in altera ad Successum epistola, sic diserte dicentem, reperimus: Non de his duntaxat, quæ natura simplicia sunt, unum vero dicitur: sed etiam de illis quæ compositione copulata sunt. Quale quiddam est homo, ex animo, et corpore constans. Nam ea diversæ sunt formæ, nec ejusdem inter se substantiæ: verum unita, naturam hominis unam absolvunt. Quoniam igitur ex

animo et corpore, quæ diversæ naturæ sunt, una natura hominis absolvitur atque dicitur : non absurdum arbitror, ex divinitate humanitateque Christi, unam absolvi dicique naturam. Poesolvito, ac satisfactum nobis erit.

THEOR. Satis erat magnæ sanctitati tuæ ad hoc, ut perspiceres, non unam esse dicendam naturam in Christo post unionem; prolata sancti viri, Gregorii Theologi, a vobis auctoritas, quæ exstat in altera de Filio oratione, ac hujusmodi verba continet : Licet utraque natura copulata, sit quiddam unum; non tamen hoc a natura est, sed propter coitionem. Cum ergo dicit : Non hoc a natura est, clare scilicet prohibet, ne utraque copulata, unum natura dicantur. Quid dilucidius hoc requiris?

GEN. Sic textus in Armenica Scriptura non habet.

THEOR. Mendosus est ergo liber tuus.

Mox Theorianus, qui ejus dicti Syriacam interpretationem excerptam haberet, eam Generali porrigens, ait : *Leges, domine. Generalis autem accessito quodam ex his qui Syriace legere nosset, legi jussit, et ita scriptum reperit, uti Theorianus dixerat. Itaque Theorianus : Hocine sufficit, inquit, domine? an etiam et aliam requiris auctoritatem? nam equidem Syriace non novi, sed ita perscriptum in Syrorum libris Cessuvii reperi; atque hoc reposito, maximopere gavisus sum.*

GEN. Quando in Armeniorum Scriptura textus ita non habet, aliunde certior fieri volo, debere nos duos in Christo naturas post unionem fateri, non unam.

THEOR. Facillimum id quidem ei perspectu qui agere malitiose velit.

GEN. Mihi vero ne contingat unquam agere malitiose, præsertim divinis in rebus; nec ulli alii, qui ex Christi præscripto vivere velit : sed confirmari desidero, ne inconsiderate, perque subreptionem pronuntiem.

THEOR. Fateris unitas esse naturas citra mutationem et alterationem?

GEN. Omnino. Quippo sanctus ille Cyrillus in epistola ad Successum sic ait : Par est, quod absurditatem attingit, dicere corpus esse mutatum in naturam divinitatis, et Sermonem esse mutatum in naturam carnis. Nam sicut hoc fieri nequit, eum ipse Sermo sit incommutabilis et alterationis expertus; ita nec illud alterum. Non enim creatorum quidquam ad naturam divinitatis transire potest. Et caro quoque creatura est.

THEOR. Ipse nos sublevasti a negotiis, qui sanctum Cyrillum testem doctrinæ nostræ produxeris. Nam si fieri nequit, ut in substantiam vel naturam divinitatis creatum aliquid transeat; et ipsa quoque caro, creatum est : quidnam de hoc colligatur, ipse dicito.

GEN. Quid hoc sit ignoro. Quidnam est quod colligis?

Α οὖν ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος, ἑτεροουσίων ὄντων, μία φύσις ἀνθρώπου ἀποτελεῖται καὶ λέγεται, οὐκ ἀτοκον οἶμαι, ἐκ τε τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ, μίαν ἀποτελεῖσθαι καὶ λέγεσθαι φύσιν. Λύσον τοῦτο, καὶ ἀρχέσει ἡμῖν.

Ο ΘΕΩΡ. Ἦρκει τῇ μεγάλῃ σου ἀγισιούνη εἰς τὸ συνιδεῖν, ὅτι οὐ δεῖ μίαν φύσιν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ μετὰ τὴν ἑνωσιν λέγειν, ἢ ἐπισκομῆσαι αὐτῇ πρὸς ἡμῶν χρῆσις τοῦ ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἢ ἐν τῷ περὶ Υἱοῦ δευτέρῳ λόγῳ κειμένη, οὕτω κατὰ λέξιν ἔχουσα· Εἰ γὰρ καὶ τὸ συναμφοτέρον ἐν, ἀλλ' οὐ τῇ φύσει, τῇ δὲ συνόδῳ. Ἐπειδὴ οὖν φησὶν, Ἄλλ' οὐ τῇ φύσει ἐν, κωλύει δηλονότι σαφῶς, ἐν τῇ [ἐν τῇ] φύσει τὰ συναμφοτέρα λέγειν. Τί τοῦτου ζητεῖς σαφέστερον;

Ο ΚΑΘ. Οὐ κεῖται ἐν τῇ Ἀρμενικῇ γραφῇ οὕτως.

Ο ΘΕΩΡ. Ἐσφαλται λοιπὸν τὸ βιβλίον σου.

Τότε ἔχων ὁ Θεωριανὸς παρεκβολὴν τοῦ ῥητοῦ τοῦτου Συριστί, δέδωκε τῷ Καθολικῷ, λέγων· Ἀνάγνωθι, δέσποτα. Ὁ δὲ Καθολικὸς προσκλήσεσάμενος ἕνα τῶν ἀναγινωσκόντων Συριστί, ἀνέγνω, καὶ εὖρεν ὡς εἶπεν ὁ Θεωριανός. Τότε λέγει αὐτῷ ὁ Θεωριανός· Ἀρχεῖ τοῦτο, δέσποτα; ἢ θέλεις καὶ ἄλλην χρῆσιν; ἐγὼ γὰρ Συριστί οὐ γινώσκω, ἀλλ' εὗρον οὕτως ἐν τοῖς βιβλίοις τῶν Σύρων ἐν Κενσουνίῳ, καὶ πλεῖστον ἐχάρην τοῦτο εὐρών.

Ο ΚΑΘ. Ἐπειδὴ ἐν τῇ τῶν Ἀρμενῶν γραφῇ οὐ κεῖται οὕτως, βούλομαι καὶ ἄλλοθὲν ποθεῖν πληροφωρηθῆναι, ὅτι δύο μὲν ὀφειλομένον ὁμολογεῖν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ φύσεις μετὰ τὴν ἑνωσιν, μίαν δὲ οὐ.

Ο ΘΕΩΡ. Ῥῥῆστον τοῦτο συνιδεῖν, τῷ μὴ κακουργεῖν ἑθελόντι.

Ο ΚΑΘ. Μὴ μοι γένοιτο κακουργῆσαι ποτε, καὶ μάστιχα ἐν τοῖς θεοῖσι, μήτε μὴν ἄλλω τινὶ τῶν κατὰ Χριστὸν ζῆν ἰλομένων· ἀλλὰ βεβαιωθῆναι ἐπιθυμῶ, ἵνα μὴ ἀπροσέκτως καὶ κατὰ συναρπαγὴν ποιήσωμαι τὴν ἀπόφασιν.

Ο ΘΕΩΡ. Ὁμολογεῖς ἐνωθῆναι τὰς φύσεις ἀτρέπτως καὶ ἀναλλοιώτως;

Ο ΚΑΘ. Πάνυ μὲν οὖν. Καὶ γὰρ ὁ ἁγιὸς Κύριλλος ἐν τῇ πρὸς Σούκενσον ἐπιστολῇ οὕτω φησὶν· Ἴσον γὰρ ἔστιν εἰς ἀτοπίας λόγον, τὸ εἰπεῖν, ὅτι μετεβλήθη τὸ σῶμα εἰς θεότητος φύσιν· καὶ μὴν κἀκείνο, ὅτι μετεβλήθη ὁ λόγος εἰς τὴν τῆς σαρκὸς φύσιν· ὡσπερ γὰρ τοῦτο ἀμήχανον (ἀτρέπτος γὰρ καὶ ἀναλλοιώτως ἔστιν), οὕτω καὶ τὸ ἕτερον. Οὐ γὰρ ἔστι τῶν ἀφικτών, εἰς θεότητος οὐσίαν ἦτοι φύσιν μεταχωρῆσαι δύνασθαι τι τῶν κτισμάτων. Κτίσμα δὲ καὶ ἡ σὰρξ.

Ο ΘΕΩΡ. Ἀπῆλλαξας ἡμᾶς πραγμάτων, τὸν ἐν ἀγίοις Κύριλλον μάρτυρα παραγαγόν τοῦ ἡμετέρου λόγου. Εἰ γὰρ οὐκ ἔστιν ἐφικτὸν εἰς θεότητος οὐσίαν ἦτοι φύσιν μεταχωρῆσαι τι δύνασθαι τῶν κτισμάτων, κτίσμα δὲ καὶ ἡ σὰρξ, εἰπέ σὺ ἀθεός, τί ἐκ τούτου συνάγεται.

Ο ΚΑΘ. Τί τοῦτο οὐκ οἶδα. Τί ἔστιν ὁ συνάγεις;

Ὁ ΘΕΩΡ. Ὅτι οὐκ ἔστιν ἡ σὰρξ καὶ ὁ Λόγος μία φύσις.

Ὁ ΚΑΘ. Ἐγὼ οὐκ ἐπελαθόμην τῶν ἀνω βηθέντων παρὰ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, ὁπνεῖα ἔλεγεν· Ὅσαίτι χρημά ἐστιν ὁ ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος. Ἐτεροειδῆ μὲν γὰρ τὰ τοιαῦτα, καὶ ἀλλήλοισι οὐχ ὁμοούσια, ἐνωθένταγε μὴν μίαν ἀνθρώπου φύσιν ἀπετέλεσαν. Ἰδοὺ δύο φύσεις καὶ ἐνταῦθα, ψυχὴ καὶ σῶμα. Καὶ οὕτε ἡ ψυχὴ εἰς σώματος μετατρέπη φύσιν. οὕτε τὸ σῶμα εἰς φύσιν ψυχῆς μεταχώρησεν· ἀλλ' ἐκατέρων ἐν τοῖς ἰδίῳι μενόντων ἄριστοι, μία ἐκ τούτων φύσις ἀπετέλεσθη. Οὐκ ἔστιν οὖν τῶν διεφερίτων, ἐκ δύο φύσεων μίαν φύσιν γενέσθαι. Ἰδοὺ γὰρ, ἐπὶ τῆς συνθέσεως τοῦ ἀνθρώπου τοῦτό ἐστιν.

Ὁ ΘΕΩΡ. Τὸ παράδειγμα τῆς καθ' ἡμᾶς συνθέσεως εἰς τοῦτο μόνον ἐλήφθη τῷ ἁγίῳ Κυρίλλῳ, εἰς τὸ δεῖξαι, ὅτι δυνατόν ἐστιν ἐκ δύο καὶ διαφόρων φύσεων μίαν γενέσθαι ὑπόστασιν, ὡσπερ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος, ὁ Πέτρος, τυχόν, ἢ ὁ Παῦλος. Τῷ γὰρ Νεστορίῳ μαχομένῳ, ἀδύνατον λέγοντι ἐκ διαφόρων φύσεων μίαν γενέσθαι ὑπόστασιν, καὶ διὰ τοῦτο εἰς δύο Χριστοὺς, καὶ δύο υἱοὺς, τὸν ἕνα Χριστὸν καὶ ἀμίριστον ἀφρόνως καταμερίζοντι, ἤγαγε τὸ παράδειγμα τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὸ δεῖξαι, ὅτι ὡσπερ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος ἄνθρωπος εἰς, οὕτως ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος εἰς Χριστός. Εἰ δὲ βούλη, ἐκπαίμεν καὶ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν, ἐπὶ μὲν τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ἐκ ψυχῆς συγχειμένου καὶ σώματος, φύσις μία λέγεται. Λέγομεν γὰρ, τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων ἀνεκαίνισαν ὁ Χριστός, οὐ λέγομεν, τὰς φύσεις. Ἀλλὰ καὶ ὅταν οἱ θεοὶ Πατέρες δύο φύσεις λέγουσιν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα ὡς μίαν φύσιν λαμβάνουσιν. Ἐπὶ δὲ τοῦ Χριστοῦ μίαν φύσιν λέγειν κεκώλυτα.

Ὁ ΚΑΘ. Βούλομαι μαθεῖν πρῶτον παρὰ τίνων κεκώλυται μίαν φύσιν λέγειν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τί καὶ τὴν αἰτίαν δι' ἣν τοῦτο κεκώλυται, ἀκούσθηθε, εἰ δοκεῖ· ἐμοὶ γὰρ οὐ δοκεῖ ὅτι κεκώλυται παρὰ τίνος τῶν ἁγίων Πατέρων.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ἀπὸ τοῦ λέγειν δύο φύσεις, νοεῖται, ὅτι οὐ μία. Εἰ γὰρ δύο, οὐ μία· εἰ δὲ μία, οὐ δύο.

Ὁ ΚΑΘ. Ἀπὸ τούτου μόνον λέγετε ὅτι κεκώλυται, ἐκ τοῦ λέγειν, δύο· ἢ καὶ χρήσεις ἔχετε, ῥητικῶς τοῦτο καλοῦσας;

Ὁ ΘΕΩΡ. Ἔδει ἀρκεσθῆναι ἀπὸ τούτου. Πλην καὶ χρήσεις ἁγίων μεγάλων ἔχω, τοῦτο καλοῦσας ῥητικῶς. Καὶ τὴν μὲν χρῆσιν τοῦ Θεολόγου, τὴν λέγουσαν· Εἰ γὰρ καὶ τὸ συναμφοτέρον ἐν, ἀλλ' οὐ τῆ φύσει, παρήσειν μοι δοκῶ, διὰ τὸ λέγειν σέ, μὴ κίσειν οὕτως ἐν τῷ Ἀρμενικῷ βιβλίῳ· παραγάγω δὲ τὸν ἄγιον Ἀμβρόσιον τὸν Μεδιολάνων, οὕτω διαβρήθη ἐν τῷ λόγῳ τῷ κατ' Ἀπολλιναρίου λέγοντα· Ἀναπάνησαν ἕτεροί, τὴν σὰρκα τοῦ Κυρίου καὶ τὴν θεότητα μίαν εἶναι φύσεις; λέγγυτες. Ποῖος ἄδης τὴν κταινὴν βλασφημίαν ἐξήμεσεν; Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ θεὸς Γρηγόριος ὁ Νύσσης βοᾷ, ἐν τῷ λόγῳ καὶ αὐτὸς τῷ κατ' Ἀπολλιναρίου λέγων· Εἰ οὖν ἐν τοῖς ὕπεραντιοῖς

THEOR. Carnem et Sermonem non unam esse naturam.

GEN. Equidem non oblitus sum eorum quæ a sancto Cyrillo prolata sunt antea, cum diceret: Quale quiddam est homo, ex animo et corpore constans. Nam ea diversæ sunt formæ, nec eisdem inter se substantiæ: verum unita, naturam hominis unam absolvunt. En hic quoque naturæ duæ, anima et corpus. Neque tamen vel anima corporis in naturam conversa est, nec corpus in animæ naturam transiit: sed ambobus intra fines suos manentibus, una de his absoluta natura est. Itaque non est ex eorum numero quæ fieri nequeunt, ex duabus naturis unam fieri naturam. Nam ecce hoc in hominis est compositione.

B THEOR. Exemplum illud nostræ compositionis ad hoc duntaxat a sancto Cyrillo est usurpatum, ut ostenderet, posse de duabus ac diversis naturis unam hypostasim fieri: sicut ex animo et corpore, Petrus verbi gratia, vel Paulus. Pugnans enim contra Nestorium, qui fieri posse negaret unam ex diversis naturis hypostasim, ideoque in duos Christos, et duos Filios, unum et impartibilem Christum stulte divideret; hominis exemplum adduxit, ut ostenderet, quemadmodum ex anima et corpore constat unus homo, sic ex divina humanaque natura Christum unum existere. Exponamus et causam, si placet, ob quam in homine composito ex anima et corpore, natura dicatur una. Quippe dicimus, naturam humanam a Christo instauratam, non autem, naturas instauratas. Itidem quoties divi Patres duas naturas in Christo dicunt, animam et corpus, unam naturam accipiunt; at in Christo naturam unam dicere prohibitum est.

GEN. Cognoscere primum cupio, a quibus sit prohibitum naturam unam in Christo dicere, deinde causam ob quam sit prohibitum, si placet, audiemus. Nam mihi quidem ab aliquo sanctorum Patrum hoc esse prohibitum non videtur.

THEOR. Ex eo quod duas illi naturas dicunt, unam non esse dicendam, intelligitur. Nam si duæ, non una: sin una, non duæ.

GEN. Ex eo duntaxat prohibitum ais, quod duas ipsi dicant: An et auctoritates habes, quæ hoc diserte prohibeant?

THEOR. Satis hoc esse tibi debebat: verum et sanctorum magnorumque hominum auctoritates habeo, diserte hoc prohibentes. Ac Gregorii quidem Theologi dictum illud: Licet utraque natura copulata, sit unum quiddam, non tamen hoc a natura est: illud igitur omittere libet, quando tu sic in Armenici libri textu scriptum negas: producam vero sanctum illum Ambrosium, Mediolanensem episcopum sic expresse loquentem in libro adversus Apollinarium: Emergunt alii, qui carnem Domini dicant et divinitatem, unius esse naturam. Quæ tantum sacrilegium inferna vomerunt? Eisdem divus ille Gregorius Nysseus, in libro et ipse

adversus Apollinarim scripto, clamat : Si ergo in adversantibus sibi proprietatibus, horum utriusque natura ceruitur, carnis, inquam, et divinitatis : quomodo duæ sunt una ? Divus quoque Chrysostomus in epist. ad Acacium monachum ait : Unum Filium, unam dico personam, utraque copulata ; quæ tamen citra confusionem ac divisionem agnoscatur : non in una sola natura, sed in perfectis naturis duabus. Quid ad hæc ais ?

GEN. Non jam hoc pronuntiandæ sententiæ, sed exercitationi modo destinatum tempus est. Suo vero tempore quid mihi videatur, adhibita cautione convenienti et accurato iudicio, pronuntiabo. Ceterum si placet, promisso fac satis.

THEOR. Cui ?

GEN. Causam dicto, propter quam prohibitum sit, unam in Christo naturam dicere.

THEOR. Quorum una natura est, eorum et communis est ratio, quorum vero ratio est communis, eorum et ejusdem substantiæ est existentia. Nunquam vero Christi divinitas ejusdem est substantiæ cum ejus humana natura : itaque non potest horum una esse ratio. Quorum vero nunquam una ratio est, eorum naturas semper a se invicem differre, cuius est perspicuum. Quippe sicut neganti opponitur aliens, sic dicere, Christum naturas esse duas, opponitur illi, Christum esse naturam unam. Nunquam vero negans et aliens de eodem pariter vera sunt. Ergo nunquam duæ sunt una. Quod si placet, etiam modo logicæ disciplinæ magis accommodato theorema propositum examinemus.

GEN. Placet omnino.

THEOR. Quidquid existit, si unum est et plura, non secundum id unum est, secundum quod plura : sed si est unum et plura, secundum aliud est unum, et secundum aliud plura. Plura vero dico, quæ plus uno sunt ; sicut exempli gratia videmus in sacrosancta Trinitate, quæ unum est et plura : unum natura, plura personis. Igitur alterius respectu, est unum ; et alterius, plura. Nequit ergo fieri, ut eatenus plura sit, quatenus est unum : vel eatenus unum, quatenus plura. Nam si fieri potest, esto divinitas secundum hypostases unum quiddam (nequit autem hoc esse), vel vicissim secundum substantiam multa sit, quod ipsum quoque non potest esse. Sic et de Christo, pro confesso est, unum quid esse secundum hypostasim. Rursus in confesso est, juxta sanctorum Patrum auctoritates, Christum esse duo, respectu naturarum. Nequit ergo fieri, ut unum sit, quoad naturas. Quidquid igitur existit, si unum est et plura, respectu alterius unum est ; et alterius respectu plura : quod demonstrandum erat, ut geometrarum more loquamur. Per geometricas enim necessitates, quas vocant, theorema demonstratum est.

GEN. Ego naturam unam dico respectu indiremptæ unionis, ne Christus in duos Christos dividatur.

THEOR. Utram ergo naturam dicis ? divinam,

A ιδιώμασιν ἢ πατέρου τούτων θεωρεῖται φύσις τῆς σαρκὸς ; λέγω, καὶ τῆς θεότητος · πῶς μία αἱ δύο εἰσίν ; Ἄλλὰ καὶ ὁ θεὸς Χρυσόστομος ἐν τῇ πρὸς Ἀκάκιον τὸν μοναχὸν ἐπιστολῇ φησὶν · Ἐνα γῆν ἐν πρόσωπον τὰ συναμφοτέρα, γνωριζόμενον μὲν τοῖ ἀσυγγύτως, ἀδιαιρέτως, λέγω · οὐκ ἐν μιᾷ μόνῃ φύσει, ἀλλ' ἐν δυοῖ τελείαις. Τί πρὸς ταῦτα φῆς ;

Ὁ ΚΑΘ. Οὐκ ἔστι καιρὸς νῦν ἀποφαινεσθαι με, ἀλλὰ μόνον γυμνάζειν. Ὅταν δὲ εἴη καιρὸς, μετὰ τῆς προσηκούσης ἀσφαλείας καὶ ἀκριβείας τὸ δεκοῦν μοι ἀποφρανοῦμαι. Ἄλλ' εἰ κελεύεις, πληρώσον τὴν ὑπόθεσιν.

B Ὁ ΘΕΩΡ. Ποῖαν ;

Ὁ ΚΑΘΑ. Εἰπὲ τὴν αἰτίαν δι' ἣν κωλύεται λέγειν μίαν φύσιν, ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ὅν· μία φύσις, κοινὸς ὁ λόγος, ἐν δὲ ὁ κοινὸς λόγος, καὶ ἡ ὑπαρξὶς ὁμοούσιος. Οὐδέποτε δὲ ἐστὶν ὁμοούσιος ἡ θεότης τοῦ Χριστοῦ τῇ ἀνθρωπότητι αὐτοῦ · οὐκ ἄρα εἰς ποτε τούτων ὁ λόγος. Ὅν δὲ μηδέποτε εἰς ὁ λόγος, διὰ τούτων αἰεὶ αἱ φύσεις διάφοροι, παντὶ που δῆλον. Ὅσπερ γὰρ καταφάσκει ἀπόφασις ἀντικειταί, οὕτω καὶ τὸ λέγειν, δύο φύσεις ἐστὶν ὁ Χριστὸς, τῷ λέγειν, μία. Οὐδέποτε δὲ κατάφασις καὶ ἀπόφασις κατὰ τοῦ αὐτοῦ συναληθεύουσιν. Οὐδέποτε ἄρα αἱ δύο, μία, καὶ εἰ δοκεῖ, λογικώτερον βασανίσωμεν τὸ παρὸν θεώρημα.

C

Ὁ ΚΑΘ. Πάνυ μὲν οὖν.

Ὁ ΘΕΩΡ. Πάν ὄν, εἰ ἔστι ἐν καὶ πολλά, οὐκ ἔστι κατ' αὐτὸ ἐν καθ' ὃ καὶ πολλά · ἀλλ' εἰ ἔστιν ἐν καὶ πολλά, κατ' ἄλλο ἐστὶν ἐν, καὶ κατ' ἄλλο πολλά. Πολλά δὲ λέγω, τὰ πλεον τοῦ ἐνός · ὅσον φέρε εἰπεῖν ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος · αὐτὴ γὰρ ἐν ἐστὶ καὶ πολλά, ἐν μὲν τῇ φύσει, πολλά δὲ τὰς ὑποστάσεις. Κατ' ἄλλο τοιγαροῦν ἐστὶν ἐν, καὶ κατ' ἄλλο πολλά. Ἀδύνατον λοιπὸν κατ' ἐκεῖνο εἶναι πολλά, καθ' ὃ ἐστὶν ἐν, ἢ κατ' ἐκεῖνο εἶναι ἐν, καθ' ὃ πολλά. Εἰ γὰρ δυνατόν, ἔστω ἡ θεότης καὶ τὰς ὑποστάσεις ἐν (ἀλλ' ἀμήχανον) · ἢ πάλιν, ἔστω κατὰ τὴν οὐσίαν πολλά · ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀμήχανον. Ὅστω καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ὁμολογεῖται ἐν εἶναι, κατὰ τὴν ὑπόστασιν. Πάλιν ὁμολογεῖται κατὰ τὰς χρήσεις τῶν ἁγίων Πατέρων, δύο εἶναι τὸν Χριστὸν, κατὰ τὰς φύσεις. Ἀδύνατον λοιπὸν, ἐν εἶναι κατὰ τὰς φύσεις. Πάν ἄρα ὄν, εἰ ἔστιν ἐν καὶ πολλά, κατ' ἄλλο ἐστὶν ἐν, καὶ κατ' ἄλλο πολλά, ὅπερ εἶδει δεῖξαι, ἵνα καὶ γεωμετρικῶς εἰπωμεν. Καὶ γὰρ γεωμετρικαῖς ἀνάγκαις, τὸ δὴ λεγόμενον, ἀποδέδεικται τὸ θεώρημα.

Ὁ ΚΑΘ. Ἐγὼ μίαν φύσιν κατὰ τὴν ἀδιάσπαστον λέγω ἔνωσιν, ἵνα μὴ εἰς δύο μερισθῇ Χριστοῦς ὁ Χριστός.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ποταπὴν φύσιν τέως λέγεις ; θεῖαν, ἢ

ἄνθρωπίνην; ἢ ἐτέρην παρὰ ταύτας; μήτε θείαν, ἢ ἀνθρωπίνην;

ἜΚΑΘ. Μίαν φύσιν σύνθετον λέγω ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος.

ἜΘΕΩΡ. Εἰ μίαν φύσιν σύνθετον λέγεις, τροπήν καὶ σύγχυσιν εἰσάγεις τῶν φύσεων, ἐξ ὧν ἡ μία σύνθετος ἐγένετο φύσις. Καὶ γυμνάσωμεν, εἰ δοκεῖ, ἐπὶ μιᾷ τῶν συνθέτων φύσεων τὸ προκαίμενον ζήτημα. Τόδε τὸ ξύλον μιᾶς συνθέτου φύσεως πάντως ἐστὶ. Σύγκαιται γὰρ ἐκ γῆς καὶ ὕδατος, καὶ πυρὸς, καὶ ἀέρος, καὶ νῦν ἐστὶ μία φύσις ἐκ τούτων σύνθετος. Ἀλλὰ προηγήσατο τροπή καὶ ἀλλοίωσις τῶν ἐξ ὧν ἐγένετο, φύσεων· καὶ νῦν οὔτε ἐστὶν, οὔτε λέγεται τι τῶν, ἐξ ὧν συντίθεται, φύσεων· οὔτε γὰρ πῦρ ἐστὶν, οὔτε λέγεται, οὔτε ἄλλο τι τῶν εἰς τὴν σύνθεσιν αὐτοῦ συνελθόντων. Ἐπὶ δὲ τοῦ Σωτήρος οὐχ οὕτως, ἀλλὰ μεμενήκασιν, αἱ φύσεις ἀτρέπτοι καὶ ἀναλλοίωτοι, συνελθούσαι καθ' ἑνωσιν ἀδιάσπαστοι εἰς μιᾷ συμπλήρωσιν ὑποστάσεως. Καὶ νῦν καὶ ἐστὶ καὶ λέγεται ἐκάστη τῶν συνελθουσῶν ἀμετάβλητος· διὸ τέλειος θεός, καὶ τέλειος ἄνθρωπος ὁ αὐτός καὶ ἐστὶ καὶ λέγεται. Οὐ γὰρ προηγήσατο φυρμός, ἢ τροπή, ἢ σύγχυσις τῶν εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ Ἐμμανουὴλ συνελθόντων. Διὸ οὐδεμία φύσις σύνθετος; δύναται εἶναι ὁ Χριστός. Τοῦτο γὰρ ἐπὶ τοῦ ξύλου καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων συμβαίνει πῶποτε.

ἜΚΑΘ. Τὸ παράδειγμα τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὴν πανταχοῦ ἔνω καὶ κάτω οἱ ἅγιοι ἐπὶ τῆς οἰκονομίας τοῦ Σωτήρος παραλαμβάνουσιν, ἐὰν τὴν ὁμοίωσιν οὐ φυλάττει τοῦ, οὐ ἐστὶ παράδειγμα;

ἜΘΕΩΡ. Παραφέρουσιν οἱ ἅγιοι τὸ καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς παράδειγμα εἰς τὸ κατὰ τὸν Ἐμμανουὴλ μυστήριον, ὅσον πρὸς τὸ δεῖξαι, ὅτι εἰς Χριστὸς καὶ ὁ θεός, ὡς ὁ Νεστόριος εἶπεν, ὡς ἀνωτέρω εἰρηται, καίπερ ἐτέρω τὸ παράδειγμα οὐ προβαίνει.

ἜΚΑΘ. Ὅσον δοκεῖ συμβάλλεσθαι τῷ σκοπῷ σου, ἐκ τοῦ παραδείγματος; δέχη· ὅσον δὲ ἀντίκειται, ἀποποιήσεις.

ἜΘΕΩΡ. Καὶ μάλα εἰκότως. Τοῦτο γὰρ ἔθος τῆς θείας Γραφῆς ἐπὶ τῶν παραδειγμάτων ποιεῖν. Ἐπὶ γὰρ ποῦ ὁ Σωτήρ πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς· Δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ὁμοίους ἀνθρώπων. Εἰ οὖν διόλου τηρήσομεν τὸ παράδειγμα, εἰπωμεν τοὺς ἀποστόλους ἀνελύσαι τοὺς ἀνθρώπους ἐκ ζωῆς εἰς θάνατον. Τοῦτο γὰρ ποιεῖ ὁ ἀλιεύς· ἔλκει τοὺς ἰχθύς εἰς ἀπώλειαν αὐτῶν. Ἀλλὰ μὴ γένοιτο οὕτω φρονῆσαι τὰ τῶν Χριστιανῶν! Καὶ ἀλλαγῶ περὶ τοῦ Χριστοῦ φησὶν ἡ Γραφή· Ἀναπεσῶν ἐκοιμήθη ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος· εἰς ἔθρησεν αὐτόν; Εἰ οὖν μὴ πρὸς τὸ εὐσεβεῖν τὰ τοιαῦτα ἐκλάδιωμεν, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς θείας Γραφῆς αὐτὰ ἀπευθύνωμεν, καὶ μόνον πρὸς ὅπερ ἐλήφθησαν, ἐρμηνεύσωμεν, οὐ μόνον εἰς ἀποπίεσιν, ἀλλὰ καὶ ὑβρίεις ἀπίστους καταλοισήσομεν.

an humanam? an præter has aliam? nec divinam scilicet nec humanam?

GEN. Unam naturam compositam dico ex divinitate ac humanitate.

THEOR. Si unam naturam compositam dicis, mutationem et confusionem naturarum introducis, ex quibus una fuerit composita natura. Jam, si placet, in uno quadam composita natura propositam quæstionem exploremus: Hoc lignum unius est omnino compositæ naturæ. Nam ex terra, et aqua, et igne, et aere constat, et est jam una natura de his composita. Verum mutatio et alteratio præcessit earum naturarum, de quibus factum est: et jam nec est, nec dicitur aliquid earum naturarum, de quibus est compositum. Quippe nec ignis est, nec esse dicitur, nec aliud quid eorum quæ ad ipsius compositionem concurrerunt. At ea non est in Servatore ratio, sed naturæ manserunt incommutabiles, unione indissolubili ad perfectionem unius hypostasis coeuntes: at nunc quælibet in unum coeuntium naturarum et est et dicitur mutationis expert. Propterea idem perfectus Deus, et homo perfectus est atque dicitur. Quippe non antegressa est eorum aliqua mistio, vel mutatio, vel confusio, quæ ad constituendum Emmanuelem coiverunt. Nequit igitur ulla natura composita esse Christus. Nam hoc in ligno aliisque talibus locum habet.

GEN. Cur sancti Patres exemplum illud hominis ubique sursum (quod aiunt) ac deorsum ad dispensationem Servatoris accommodant, siquidem ejus similitudinem non retinet, cujus exemplum est?

THEOR. Proferunt illi sancti viri hoc de nobis ipsis exemplum, ad declarandum istud circa Emmanuelem mysterium, ut demonstrent, unum esse Christum, non duos, uti Nestorius aiebat, ut superius est indicatum: licet exemplum ipsum in altero non procedat.

GEN. Quantum ergo prodesse videtur ad institutum tuum, tantum de hoc exemplo admittis: quantum vero repugnat, rejicis.

THEOR. Merito id quidem. Hoc enim Scriptura sacra in exemplis facere consuevit. Nimirum alicubi Servator noster ad discipulos suos inquit: Sequimini me, ac faciam vos piscatores hominum². Ergo si exemplum per omnia servabimus, dicendum erit, apostolos e vita traxisse homines ad mortem. Hoc enim piscator facit; trahit pisces ad eorum interitum. Sed absit, ut ita de rebus christianis sentiamus. Rursus alio loco Scriptura de Christo dicit: Procumbens sopitus est instar leonis, et catuli leonini: quis excitabit eum³? Itaque nisi pie hujusmodi accipiamus, et ad sacra Scripturæ scopum ea dirigamus, atque interpretando dumtaxat eo referamus quo pertinent: non tantum in absurditates, sed etiam contumelias infinitas prolabemur.

² Math. iv, 19. ³ Gen. xlii, 9.

GEN. Sapientissime loqueris. Verum ut tu dicis, A exemplum hoc hominis eo tantum a sanctis Patribus usurpatum, ut ostendatur, quemadmodum ex anima et corpore unus homo constet, ita et Christum unum ex divinitate humanitateque constare : sic et ipse dicere possum, eos ad hoc sumere istud hominis exemplum, ut ostendant, perinde atque anima et corpus unam hominis naturam absolvant, ut sanctus Cyrillus loquitur, ita etiam ex divinitate atque humanitate naturam unam esse absolutam, nec in homine mutationem naturarum deinceps compositarum comitatum, nec in Christo.

THEOR. Nisi prohibitum esset a sanctis Patribus, ne unam in Christo naturam, post factam unionem, dicamus : fortassis ausus fuisset aliquis itidem, ut tu dicis, hoc exemplum interpretari ; licet ipsa rerum natura sic illud accipi non permittat, ut demonstrabitur. Nunc cum tales ac toti sancti viri hoc prohibuerint tanquam sacrilegum (quæ, inquit divus ille Ambrosius, tantum sacrilegium inferna vomuerunt?) - cœu piùm recipere, hominis nulla mente præditi fuerit.

GEN. Dixisti supra, ne ipsam quidem rerum naturam pati, ut sic accipiat. Quidnam igitur est impedimento? quoque pacto natura rerum in his adversatur?

THEOR. Natura de universalibus et communibus dicitur, non de particularibus et individuis. Homō quiddam est universale. Nam de Petro, et Paulo, et omnibus sigillatim hominibus prædicatur. Quapropter et una natura dicitur. Omnes enim homines ex anima ratione prædita et corpore constant, hominisque definitionem recipiunt, nimirum hanc : Animal ratione præditum, mortale. Definitio vero naturam rei subjectæ demonstrat. Quam ob causam individua propriam definitionem non habent. Christus autem nec universale, nec commune quiddam est. Una nimirum est hypostasis, una persona, quasiq; individuum. Non enim alii Christi sunt, ex divinitate atque humanitate constantes, de his ut prædicatur. Eapropter una nequit esse natura. Nam particularis et individua natura reperiri nequit : sed omnis natura universalis est, deque pluribus dicitur. Non longe abeamus. Natura divina prædicatur de Patre, de Filio, et Spiritu sancto : itidemque angelorum natura de Michaelo, Gabrieli, et de cæteris : hominum denique, de Socrate, Platone, de reliquis particulatim hominibus. Similiter et bos, et equus aliaque talia, de omnibus sub se individuis. Quoniam ergo natura quiddam est universale, Christus autem quiddam universale non est, manifestus patet, homines recte sentientes nunquam dicturos unam naturam. Itaque cum et ab ipsa natura rerum, et a sanctis viris interdictum sit : non modo supervacaneum, sed nimis audax quoque mea fuerit opinio, unam in Christo naturam dicere.

GEN. Meum vero animum Cyrilli verberat auctoritas, cum ait : Una natura Sermonis incarnati.

‘Ο ΚΑΘ. Εσφώτατα λέγεις. Ἄλλ’ ὡς περ οὐ λέγεις, δτι εὐληκεται τοῖς ἁγίοις τὸ τοῦ ἀνθρώπου παράδειγμα πρὸς μόνον τὸ δεῖξαι, δτι ὡς περ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος ἀνθρώπου· εἰς, οὕτως ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος εἰς Χριστός· οὕτω δύναμαι καὶ γὰρ εἰπεῖν, δτι εἰς τοῦτο παραλαμβάνουσι τὸ παράδειγμα τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὸ δεῖξαι, δτι ὡς περ ψυχὴ καὶ σῶμα μίαν ἀνθρώπου φύσιν ἀπετέλεσαν, ὡς φησὶν ὁ ἅγιος Κύριλλος, οὕτω καὶ ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος μία φύσις ἀπετέλεσθη, καὶ οὕτε ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τραπὴ τῶν ἐξῆς συντεθεισῶν φύσεων παρεχολούθησεν, οὕτε ἐν τῷ Χριστῷ.

‘Ο ΘΕΟΡ. Εἰ μὴ ἐκεκώλυτο παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων, τὸ λέγειν μίαν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ μετὰ τὴν ἔνωσιν φύσιν, ἴσως ἂν ἐτόλμησέ τις καὶ οὕτως, ὡς σὺ φησὶ, ἐκλαβεῖν τὸ παράδειγμα· καὶ ἡ τῶν πραγμάτων φύσις οὕτως αὐτὸ ἐκλαμβάνεσθαι οὐκ ἐξ, ὡς δειχθήσεται· νυνὶ δὲ τοσούτων καὶ τηλικούτων ἁγίων, ὡς βλάσφημον, αὐτὸ καλουσάντων (ποῖος βδης, φησὶν ὁ θεός· Ἀμβρόσιος, τοιαύτην βλασφημίαν ἐξήμεσον;) ὡς εὐσεβῆς παραδέχεσθαι, ἀνθρώπου νοῦν οὐκ ἔχοντος, οὐδὲ φρένας, ἐστίν.

‘Ο ΚΑΘ. Εἴπας ἄνω, δτι οὕτε ἡ φύσις τῶν πραγμάτων οὕτως ἐξ ἐκλαμβάνεσθαι. Τί οὖν ἐστὶ τὸ κωλύον; καὶ πῶς ἡ φύσις τῶν πραγμάτων ἐν τοῦτοις ἀντικεῖται;

‘Ο ΘΕΟΡ. Ἡ φύσις ἐπὶ τῶν καθόλου καὶ κοινῶν λέγεται, οὐκ ἐπὶ τῶν μερικῶν καὶ ἀτόμων. ‘Ο οὖν ἀνθρώπος καθόλου ἐστὶ. Κατὰ γὰρ Πέτρου, καὶ Παύλου, καὶ πάντων τῶν κατὰ μέρος ἀνθρώπων κατηγορεῖται. Αἰδ καὶ μία φύσις λέγεται. Πάντες γὰρ οἱ ἀνθρώποι ἐκ ψυχῆς λογικῆς εἰσι καὶ σώματος, καὶ τὸν ὄρον τοῦ ἀνθρώπου ἐπιδέχονται, ὅς ἐστι, Ζῶον λογικόν, θνητόν. ‘Ο δὲ ὄρος τὴν φύσιν τοῦ ὑποκειμένου πράγματος δηλοῖ. Διὰ τοῦτο τὰ άτομα ἴδιον ὄρον οὐκ ἔχουσιν. ‘Ο δὲ Χριστός οὐκ ἐστὶ καθόλου, οὐδὲ κοινόν· μία γὰρ ὑπόστασις ἐστὶ, καὶ ἐν πρόσωπον, καὶ άτομον. Οὐ γὰρ εἶναι ἄλλοι Χριστοὶ ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος, ἵνα κατ’ ἐκείνων κατηγορηθῆ. Αἰδ οὐδὲ μία φύσις δύναται εἶναι. Μερικὴν γὰρ φύσιν, καὶ άτομον, ἀμήχανον εὐρεῖν· ἀλλὰ πᾶσα φύσις καθόλου ἐστὶ, καὶ κατὰ πλείονων λέγεται. Εὐθύς γὰρ ἡ θεία φύσις κατηγορεῖται κατὰ τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· καὶ ἡ τῶν ἀγγέλων φύσις, κατὰ Μιχαὴλ, καὶ Γαβριὴλ, καὶ τῶν λοιπῶν· καὶ ἡ τῶν ἀνθρώπων, κατὰ Σωκράτους, καὶ Πλάτωνος, καὶ τῶν κατὰ μέρος ἀνθρώπων. ‘Ομοίως καὶ βούς, καὶ ἵππος, καὶ τοιαῦτα, κατὰ πάντων τῶν ὅτ’ αὐτὰ ἀτόμων. Ἐπεὶ οὖν ἡ φύσις καθόλου ἐστίν, ὁ δὲ Χριστός οὐκ ἐστὶ καθόλου· πρόδηλον, ὅτι μία φύσις κατὰ τῶν εὐφρονούντων οὐκ ἂν ποτε ῥηθῆσεται. Ἐπεὶ τοίνυν καὶ παρὰ τῆς φύσεως αὐτοῖς τῶν πραγμάτων, καὶ πρὸς τῶν ἁγίων κεκώλυται, οὐ περιττόν μόνον, ἀλλὰ καὶ τολμηρὸν ἔμοιγε τῶς δοκεῖ, μίαν φύσιν λέγειν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ.

‘Ο ΚΑΘ. Κλονεῖ μου τὸν νοῦν ἡ χρῆσις τοῦ μακαρίου Κυρίλλου, ἡ λέγουσα, Μία φύσις τοῦ σαρκω-

ἄνω Λόγου. Πολλὰκις γὰρ κατ' ἑμαυτὸν σκοπῶν, ἅνω ἠδυνήθην νοῆσαι διὰ ποίαν αἰτίαν εἶπε μίαν φύσιν τοῦ σαρκωθέντος Λόγου. Κλονοῦμενος οὖν ὁ νοῦς μου, ὡς εἶπον, ἄνω καὶ κάτω ζητῶν ἀνάπαυσιν, ἐν οὕτως εἶπω, τοὺς ποσὶν αὐτοῦ, τελευταίον συγκατατίθεται, λέγων· ὅτι· Εἰ μὴ ἠθούλετο δηλώσαι, ὅτι τοῦ Λόγου καὶ τῆς σαρκὸς μία φύσις ἐστὶ, μετὰ τῆς ἔκθεσιν, οὐκ ἂν τοῦτο εἶπεν. Οὐδὲις γὰρ τῶν αἰρετικῶν εἶπε δύο φύσεις τοῦ Λόγου, ἵνα κατὰ τῆς ἐκείνου δόξης ὁ θεὸς οὗτος ἀνὴρ εἴποι μίαν φύσιν τοῦ Λόγου.

Ὁ ΘΕΟΡ. Ἰσως οὐκ ἀνέγνωσ τὸν κατὰ Ἀρειανῶν τρίτον λόγον τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου· εἰ γὰρ ἀνέγνωσ, οὐδένα κλονόν ὁ νοῦς σου ἐπέκρητο. Ἐξ-
 εἶσι γὰρ ἐν ἐκείνῳ μαθεῖν, ὅτι ὁ Ἀρειος δύο φύ-
 σεις εἶπε τοῦ Λόγου, μίαν κτιστὴν, καὶ μίαν ἀκτι-
 στον. Ἀεὶ γὰρ ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ ὁ μέγας οὗτος
 τῆς οἰκουμένης φωστῆρ, Ἀθανάσιος· Ὁ μακάριος
 Ἀλέξανδρος ἐξέβαλε τῆς Ἐκκλησίας τὸν Ἀρειον,
 βιασσημῶντα ταῦτα· Οὐκ αἰὶ ὁ Θεὸς Πατὴρ, οὐκ
 αἰὶ ἦν ὁ Υἱός, καὶ ἐξ οὐκ ὄντων ἐστὶ καὶ αὐτός,
 καὶ κτίσμα, καὶ ἀρχὴν ἔχει τοῦ εἶναι. Ὅτε γὰρ ὁ
 Θεὸς ἠθέλησεν ἡμᾶς δημιουργῆσαι, τότε πεποιθὲν
 εὐδὸν δὲ ἡμᾶς· καὶ ἀπ' οὗ γέγονεν, ὠνόμασεν αὐ-
 τὸν Λόγον, καὶ Σοφίαν, καὶ Υἱόν· Λόγον μὲν, διὰ
 τὰ λογικὰ, ἃ ἔκτισε· Σοφίαν δὲ, δι' οὗς ἐδόξισεν
 Υἱὸν δὲ, δι' οὗς υἰοθέτησε. Προσετίθει δὲ, ὅτι ἔτε-
 ρος ὁ ἐν τῷ Πατρὶ φύσει καὶ ἴδιος τῆς οὐσίας αὐτοῦ
 Λόγος καὶ σοφία, ἐν τῷ τούτῳ πεποιθῆκε, καὶ ὅτι
 τῆ ἰδίᾳ φύσει τρεπτὸς ἐστὶ, καὶ ὅτι κατὰ μετοχὴν
 καὶ αὐτός, ὡς οἱ δίκαιοι, λέγεται Θεός· ἀλλοτρίος
 ὢν τῆς φύσεως τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὡσπερ ἡ κάμψη καὶ
 ὁ βρῦχος, λέγονται δύναμις τοῦ Θεοῦ, οὕτω καὶ αὐ-
 τός. Καὶ ὅτι ὁ Πατὴρ ἀόρατός· ἐστὶ τῷ Υἱῷ· ἀρχὴν
 γὰρ ἔχων ὁ Υἱός, οὐ δύναται γινώσκειν τελείως τὸν
 ἀπαρχόν. Καὶ οὐ μόνον οὐκ οἴδαμεν ἀκριβῶς τὴν
 τοῦ Πατρὸς φύσιν, ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἑαυτοῦ. Ἐλθῆσαι δὲ
 καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐκ τοῦ μεγάλου
 Ἀθανασίου. Λέγωμεν δὲ καὶ ἡμεῖς, ἀπὸ διαφόρων
 ἄγων ἀνταλεξάμενοι, πῶθεν ἐκείνος τὸ ἑαυτοῦ φιλιά-
 ρηρα εἰθεδαίω. Κατασκευάζων γὰρ τούτο, τὸ, ὅτι
 ἱερός ἐστιν ὁ ἐν τῷ Πατρὶ Λόγος ἐμφυτος ὢν καὶ
 ἴσος τῆς οὐσίας αὐτοῦ, φησὶν· ὅτι ὁ Χριστὸς
 εἶρηκε πρὸς τοὺς Ἰουδαίους· Οἶδα τὸν Πατέρα, καὶ
 τὴν λόγον αὐτοῦ τηρῶ λόγον ἐκείνον νοῶν, ὃν αὐτὸς
 εἶπεν ἐμφυτον· μὴ συνιών, ὅτι λόγον ὁ Χριστὸς
 ἐνταῦθα τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς προσηγόρευσεν.
 Ἐπὶ εἶπεν εἰπεῖν τὸν Πατέρα πρὸς τὸν Υἱόν· Ἐκ
 γαστρὸς πρὸ ἐωσφόρου ἐγέννησά σε. Καὶ ἀλλαχῶ
 πρὸς τὸν ἐν Ἰορδάνῃ λαόν· Οὐτός ἐστιν ὁ Υἱός
 μου ὁ ἀγαπητός. Καὶ ἐν τῇ μεταμορφώσει ὁμοίως.
 Ἐτά φησιν· Εἰ ὁ Πατὴρ διὰ Λόγου ἐλάλει πρὸς τὸν
 Υἱόν, ἱερός ὁ Λόγος ἂν εἴη παρὰ τὸν Υἱόν. Πρὸς
 τὴν δόξαν οὖν ταύτην διαμαχόμενος ὁ μέγας Ἀθα-
 νάσιος, εἶπε μίαν φύσιν τοῦ Λόγου σεσαρκωμένην,
 καὶ οὐχὶ μίαν ἀκτιστον καὶ ἰδίαν τῆς οὐσίας τοῦ
 Θεοῦ, καὶ ἄλλην κτιστὴν καὶ ἀλλοτρίαν. Ἐκεῖθεν

A Nam serponumero mecum ipse considerans, perspi-
 cere non potui quam ob causam dixerit unam na-
 turam Sermonis incarnati. Quapropter agitata mens
 mea, eeu dixi, sursumque deorsumque pedibus suis,
 ut ita loquar, quietem quaerens, tandem in eam
 sententiam venit, ut diceret : Nisi voluisset indi-
 care, naturam unam Sermonis et carnis esse post
 unionem, nunquam hoc protulisset. Quippe nullus
 haereticorum naturas duas Sermonis dixit, ut ad-
 versus illius opinionem divinus hic vir diceret na-
 turam Sermonis unam.

THEOR. Fortassis illius unagni Athansii librum
 adversus Arianaò quartum non legisti. Quippe si
 legisses, nullam mens tua succussionem experiretur.
 Nam ex eo cognoscere licet, Arium tradidisse duas
 naturas Sermonis : unam creatam, et alteram in-
 creatam. Dicit eni in eo libro magnum illud lumen
 orbis Athanasius : Beatus ille Alexander Arium
 expulit Ecclesia, proferentem haec sacrifloga : Non
 semper Deus Pater, non semper erat Filius. Item,
 de nihilo Filius est, et creatura est, et existendi
 principium habet. Nam cum Deus nos creare vellet,
 tunc eum propter nos fecit : et ex quo factus fuit,
 appellavit eum Sermonem, et Sapientiam, et Filium.
 Sermonem vel rationem, propter creatam sermone
 rationeque praedita, quam condidit : Sapientiam,
 propter eos, quos erudiit : Filium, propter eos,
 quos adoptavit. Addebat etiam, alium esse in Patre
 a natura, et proprium substantiae ipsius Sermonem
 ac sapientiam, in quo illum fecerit : quodque natura
 sua mutationi sit obnoxius, et per communicatio-
 nem, ut homines jecti, Deus appelletur ; alienus in-
 terim a Dei natura. Item ut erucam et bruchum,
 sic et ipsam potestatem Dei dici. Patrem quoque
 Filio inspectabilem esse. Nam Filium, qui princi-
 pium habeat, expertem principii non posse perfecte
 cognoscere. Nec tantum illum accurate Patris natu-
 ram non nosse, sed ne suam quidem. Hujusmodi
 alia quoque rugabatur. Et haec quidem ex illo ma-
 gno Athanasio. Dicamus et nos, quae diversis ex
 Patribus excerpimus, unde suam ille delirium con-
 firmaverit. Probens enim, alium esse insitum Patri
 Sermonem, et ipsius substantiae proprium, dixisse
 Christum ad Judaeos aiebat : Novi Patrem, et, Ser-
 monem ejus servo : quibus in verbis eum sermonem
 intelligebat, quem insitum ipse dicebat ; ignorans
 Christum hic sermonem vocare voluntatem Patris.
 Praeterea dicebat, Patrem ad Filium haec verba pro-
 tulisse : De utero ante luciferum te genui *. Et alibi
 ad populum, propter Jordanem : Hic est filius meus
 dilectus *. Et in transformatione similiter. Hinc
 aiebat : Si Pater per Sermonem ad Filium loqueba-
 tur, alius scilicet erit Sermo, quam Filius, Igitur
 adversus haec opinionem magnus Athanasius ille
 dimicans, unam naturam Sermonis incarnatam
 dicebat, non unam increatam et Dei substantiae
 propriam, aliam creatam et ab eadem alienam.

* Psal. c. x, 5. * Matth. iii, 17; xvii, 5.

Atque hinc beatus ille Cyrillus id verbum mutuatus, unam dixit naturam Sermonis incarnatam. Et hoc est, quod ait, uti Patres locuti sunt, Patres appellans magnum illum Athanasium, et reliquos, qui se impio illi Ario opposuerunt.

GEN. Plurimum mihi profuisti, mi frater: ignorabam enim, ex hæreticis aliquem hoc dixisse. Nunc mens mea, perceptis magni Athanasii verbis, quietem adeptus est.

THEOR. Habes, sanctissime domine, testimonia sanctorum hominum plura de eo, quod naturas duas in Christo et credere debeamus, et confiteri; minimeque naturam unam in eo dicere. Quin et eam non audivisti, propter quam Patres dixerint unam naturam incarnatam. Itaque nihil posthac negotii nobis de hoc facesses, sed malam in rem est unius in Christo naturæ confessio. Nam ex ea non exiguum nascitur offendiculum. Nec ignorat magna sanctitas tua, vocem aliquando non malam, quæ male tamen ab aliquibus intelligeretur et exponeretur, rejectione dignam a Patribus esse judicatam. Qualis et Christiparæ vox est, Beiparæ Virgini tributa. Nam et Christiparam dicere poteramus. Christum enim peperit, Deum et hominem; quod ipsum nomen proprie denotat. Sed quod ejus nominis significatum a Nestorio nequiter acciperetur, veluti sacrilegum a sanctis hominibus repudiatum est. Debes ergo, sanctissime Domine, illam quoque vocem, judicatam a sanctis sacrilegam (quæ tantum, ait Ambrosius, sacrilegium inferna vomuerunt?) uti sacrilegam missum facere: nec judicium tuum illorum judicio firmius docere, nec pati, tuum uti judicium pluribus occasione offendiculi præbeat.

GEN. Recte dicis. Sed date mihi quartæ synodi de fide definitionem. Quam cum ei obtulisset, ad quietem nos composituri discessimus.

Postridie ejus diei, episcopus Cæsarij Joannes Syrus appulit; et intellecto Generalem Armeniorum, multoties habito cum Romanis colloquio, verbis eorum assentiri, jamque per omnia cum eis convenire (probat enim, aiebant alii, quæ ab ipsis dicuntur, nihil affirmans extra sacras Scripturas a Romanis proferri: sed ex sanctis Patribus, quos ipsi quoque veneramus, suam eos doctrinam asserere) ad Generalem ascendit, et: Quid hoc rei est, inquit, domine, quod de tua insigni sanctitate audio? Tunc Romanis errores Nestorii probantibus assentiris?

GEN. Ego Romanis non assentior. Imo nec patriarchæ Constantinopolitano, nec ipsi excelsissimo supra omnes imperatori, vel propter dignitatem patriarchicam, vel majestatem imperatoriam paruissem, nisi veritatem ipse agnovissem. Eam vero negare nequeo, nec sanctis Patribus adversari possum.

Respondit Generali SYRUS: Audivi te quoque naturas duas in Christo confessum esse. Nosti vero, Nestorii nos opinionem sequi, si duas naturas con-

Α τοιγαροῦν την χρῆσιν λαβὼν ὁ μακάριος Κύριλλος, εἶρηκε μίαν φύσιν τοῦ Λόγου σεσαρκωμένην. Καὶ τοῦτο ἐστὶν ὃ λέγει, Ὡς εἶπον οἱ Πατέρες· Πατέρα; καλῶν τὸν μέγαν Ἀθανάσιον καὶ τοὺς λοιποὺς τοὺς κατὰ τοῦ διωσσοῦ; ἀντιπαρπατατομένους Ἀρείου.

Ὁ ΚΑΘ. Πάνυ με ὠφέλησας, ἀδελφέ· ἤγνούσων γάρ, ὅτι τις τῶν αἰρετικῶν, εἶπε τοῦτο. Καὶ νῦν ἠρέμησεν ὁ νοῦς μου, τὰ ῥήματα ἀκούσας τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ἐχεις, ἀγιώτατε δέσποτα, περὶ τοῦ, ὅτι δύο φύσεις ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ὀφειλομέναι καὶ πιστεύειν καθόλου λέγειν, μαρτυρίας ἁγίων πολλὰς· καὶ περὶ τοῦ, ὅτι μίαν φύσιν οὐ δεῖ λέγειν. Ἀλλὰ δὴ καὶ αἰτίαν ἀκήκοας, δι' ἣν μίαν φύσιν εἶπον οἱ Πατέρες σεσαρκωμένην. Μηκέτι οὖν λόπους ἡμῶν παρέξεις, ἀλλ' οἰκείσθω ἐς κόρακας τὸ μίαν φύσιν ὁμολογεῖν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ. Σκάνδαλον γὰρ ἐκ τοῦτου οὐ μικρὸν ἐκρύβεται. Οὐκ ἀγνοεῖ δὲ ἡ μεγάλη ἀγιοσύνη σου, ὅτι ἐνίστη λέξιν οὐ πάνυ φαύλην, φαύλης δὲ ὄμοι; παρὰ τινων νοουμένην καὶ ἐρμηνησομένην, ἀποβολῆς ἀξίαν ἔκριναν οἱ θεοὶ Πατέρες. Ὅσον ἐστὶ καὶ τὸ, Χριστοτόκος, ἐπὶ τῆς Θεοτόκου λεγόμενον. Ἰδυνάμεθα γὰρ καὶ Χριστοτόκον τὴν Θεοτόκον καλεῖν. Χριστὸν γὰρ ἐγέννησε Θεὸν καὶ ἄνθρωπον· τοῦτο γὰρ δηλοῖ κυρίως τὸ ὄνομα. Ἀλλὰ διὰ τὸ κακῶς ἐκλαμβάνεσθαι παρὰ τοῦ Νεστορίου τὸ σημαίνον τοῦ ὀνόματος, ὡς βλάστημον ἀπεδοκίμασται παρὰ τῶν ἁγίων τὸ ὄνομα. Δεῖ οὖν σέ, ἀγιώτατε δέσποτα, τὴν παρὰ τῶν ἁγίων βλάστημον κριθεῖσαν λέξιν (ποῖος ἕξης τοιαύτην βλαστημίαν ἐξήμεσε; φησὶν ὁ θεὸς Ἀμβρόσιος) ὡς βλάστημον ἀποπέμπειν, καὶ μὴ τῆς ἐκείνων κρείσσεως; βεβαιωτέραν ἡγεῖσθαι τὴν σὴν, καὶ σκανδάλου πρόφασιν πολλοὶ γενέσθαι τὴν κρίσιν σου.

Ὁ ΚΑΘ. Εὖ λέγεις. Ἀλλὰ δότε μοι τὸν περὶ τῆς πίστεως ὄρον τῆς τετάρτης συνόδου. Καὶ δόντες ἡμεῖς τὸν ὄρον αὐτῷ, ἀπῆλθομεν ἀναπαυσόμενοι.

Τῇ ἑπαύριον κατέλαθεν ὁ ἐπίσκοπος Κεσσουσιῶν Ἰωάννης ὁ Σύρος· καὶ ἀναμαθῶν, ὅτι ὁ Καθολικὸς τῶν Ἀρμενίων διαλεχθεὶς πολλάκις μετὰ τῶν Ῥωμαίων, κειθεται τοῖς λόγοις αὐτῶν, καὶ ἤδη συνέρχεται εἰς πάντα αὐτοῖς (ἐπαινεῖ γὰρ τὰ παρ' ἐκείνων λεγόμενα, λέγων· οὐδὲν ἔξω τῶν θείων Γραφῶν ἡμῶν λέγουσιν, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν ἁγίων, οὓς καὶ ἡμεῖς σεβόμεθα, τὸν οἰκείον λόγον κατασκευάζουσιν). ἀνῆλθεν εἰς τὸν Καθολικόν, καὶ λέγει αὐτῷ· Τί τοῦτο, δέσποτα, ὃ περὶ τῆς μεγάλης ἀγιοσύνης σου ἀκούω; Ῥωμαῖοις τὰ τοῦ Νεστορίου φρονεῖσι πείθη;

Ὁ ΚΑΘ. Ἐγὼ Ῥωμαῖοις οὐ πείθομαι· ἀλλ' οὐδὲ τῷ πατριάρχῃ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἢ αὐτῷ τῷ ὑψηλοτάτῳ βασιλεῖ παρὰ πάντας, διὰ τὸ πατριάρχικόν, ἢ διὰ τὴν βασιλείαν αὐτὴν, εἰ μὴ αὐτὸς ἐγνώσκειν τὸ ἀληθές. Τὴν ἀλθειαν δὲ οὐκ ἰσχύω ἀρῆσασθαι, οὐδὲ τις ἀγίους Πατράσι δύναμαι ἀντιφέρεισθαι.

Ὁ ΣΥΡΟΣ εἶπε πρὸς τὸν Καθολικόν· Ἀκήκισα, ὅτι δύο φύσεις, καὶ αὐτὸς ὁμολόγησας ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ. Οἶδας γὰρ ὅτι ἐάν δύο φύσεις ὁμολογῶμεν,

Νεστοριανίσμεν· καὶ ἔσται ἡμῖν ἀντὶ Τριάδος τε-
τρὰς ἢ Τριάς, διὰ τὴν προσθήκην τῆς ἑτέρας φύ-
σεως.

Ὁ ΚΑΘ. ΧΘς, καὶ πρὸ ταύτης, καὶ σχεδὸν τὴν
ἄλην ἑβδομάδα ταύτην πλείστον κεκοπιάκαμεν, καθ'
ἐκάστην ἡμέραν διαλεγόμενοι. Σήμερον δὲ καὶ
αὔριον βουλόμεθα σχολάσαι, καὶ ἐν ἀνάσει εἶναι.
Μετὰ γούν τὴν τρίτην ἡμέραν, εἰ κελεύεις, ἔσο
μεθ' ἡμῶν εἰς τὴν διάλεξιν, καὶ ὃ ἂν ἦ παριστάμε-
νόν σοι, εἰπέ· καὶ ἡμεῖς ἠδέως ἀκουσόμεθα.

Ἐσπέρας δὲ καταλαβούσης, ἦλθεν ὁ διδάσκαλος
Βαρτάν πρὸς τὸν Θεωριανόν, λάβρα τοῦ Καθολικοῦ,
καὶ λέγει αὐτῷ Ὁ Σύρος ἐπίσκοπος, καὶ ὁ Καθολικὸς
ἡμῶν, διελέχθησαν ὅλην τὴν ἡμέραν σήμερον περὶ
τῆς μιᾶς φύσεως, καὶ τῶν δύο. Ὁ δὲ Θεωριανὸς
εἶπε πρὸς Βαρτάν τὸν διδάσκαλον· Ἡθέλον μαθῆναι
B ἂν εἶσθαι, & λέγει ὁ Σύρος εἰς κατασκευὴν τοῦ οικί-
ου δόγματος. Ὁ δὲ Βαρτάν εἶπεν· Οὐδὲν ἄλλο
πρὸς τὸν Καθολικὸν ἄνω καὶ κάτω ἔλεγεν, εἰ μὴ
εἶναι ἐν ἐπιπωμα δύο φύσεις ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, οὐ
μόνον Νεστοριανοὶ ἐσόμεθα, ἀλλὰ καὶ τετράδα ἀντὶ
τῆς Τριάδος ἐπὶ τῆς Θεότητος ὁμολογήσομεν, διὰ
τὴν προσθήκην τῆς ἑτέρας φύσεως. Εἶπε δὲ πρὸς
τὸν Βαρτάν ὁ Θεωριανός, Τίσι κατασκευαῖς ἀπει-
κνε τοῦτο; Ὁ δὲ Βαρτάν εἶπεν· Ὅτε ἀπὸ χρήσεων,
οὔτε ἀπὸ συλλογισμῶν κατασκευάζει τὸν οικίον
λόγον, ἀλλὰ μόνον ὀνόματι φιλονεικῶν καὶ ἀπροσέκτως
ἰρρήγνυσι φωνὰς ἀτάκτους, ὥστε δόξαι τοῖς ἱεραῖσιν
αὐτοῦ λέγειν τι. Ἡρώτησε δὲ τὸν Βαρτάν ὁ Θεωρια-
νός· Τί πρὸς ταῦτα εἶπεν ὁ Καθολικός; Ὁ δὲ ἔφη,
C ἔπεν αὐτῷ, Τὴν ὅλην ἑβδομάδα ταύτην πλείστον
κεκοπιάκαμεν διαλεγόμενοι καθ' ἐκάστην ἡμέραν
καὶ νῦν βουλόμεθα τινὰς ἡμέρας ἐν ἀνάσει εἶναι.
Ὅταν δὲ πάλιν ἀρξόμεθα τῆς διαλέξεως, ἔσο μεθ'
ἡμῶν, εἰ κελεύεις, καὶ εἰπέ, ὃ ἂν ἦ σοι παριστά-
μενον, καὶ ἡμεῖς ἠδέως ἀκουσόμεθα.

Καὶ μεθ' ἡμέρας τινὰς, μετακληθέντες, ἀνέθη-
μεν εἰς τὸ ὑπερῶνον, οὗ καὶ πρώην διαλεγόμεθα.
Ἐύρομεν δὲ τὸν Σύρον ἐπίσκοπον ἐν τῷ δεξιῷ μέρει
καθήμενον τοῦ Καθολικοῦ, καὶ τοὺς Ἀρμενίους
ἐπισκόπους ἕκαστον ἐν τῷ τόπῳ αὐτοῦ. Καθεσθέν-
των οὖν ἡμῶν ἐν τοῖς ἀριστεροῖς μέρει τοῦ Καθολι-
κοῦ, κατὰ τὸ συνήθες, εἶτα τῶν ἐπισκόπων
καθεσθέντων (προετίμων γὰρ ἡμᾶς εἰς τὸ κάθισμα),
οὐδεὶς οὐδενὶ περὶ οὐδενὸς ἐλάλει μέχρι πολλοῦ,
D ἀλλὰ κοινῇ ἐγένετο σιωπή. Ὡς οὖν ὥρα παρῆλθε
κλειστή, εἶπεν ὁ Θεωριανός πρὸς τὸν Καθολικόν·

Ἦκουσα, ὅτι εἰσὶ τινες, οἱ λέγουσιν, ὅτι ἐὰν ὁμο-
λογήσωμεν δύο φύσεις ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, οὐ μόνον
εἶναι Νεστοριανίσμεν, ἀλλὰ καὶ ἀντὶ Τριάδος τετράδα
κρηξόμεν. Καὶ θαυμάζω, πῶς οὐκ ἠδυνήθησαν οἱ
ταῦτα λέγοντες συνιδεῖν, ὅτι Νεστόριος οὐ διὰ τὸ
λέγειν δύο φύσεις, καθηρέθη (ταῦτο γὰρ λαμπρὰ καὶ
ἐκπρωσίῳ φωνῇ πάντες οἱ θεοφόροι Πατέρες κη-
ρόντουσιν· ὁ μὲν ἅγιος Κύριλλος· Δύο τὰς φύσεις
εἶναι φάμεν· ὁ δὲ Θεολόγος Γρηγόριος· φύσεις δύο,
εἰς· καὶ ἀνθρώπος· καὶ οἱ λοιποὶ πάντες, οὗ· σοι
περιγίγνον μάρτυρας ἀνώτερω) ἀλλὰ διὰ τὸ λέγειν

A fateamur; et pro Trinitate quaternionem propter
naturæ alterius accessionem habituros.

GEN. Hæri, ac nudistertius, propeque totam
hanc septimanam, plurimum laboravimus, quotidie
colloqueutes. Hodie vero, et cras, quiescere volu-
mus, animumque remittere. Post triduum vero, si
placet, nobiscum aderis in colloquio; quodque tibi
ad animum acciderit, dices, nos quidem id libenter
audiemus.

Cæterum ubi advesperasset, accessit ad Theoria-
num doctor Bartan, nesciente Generali, et ait :
Episcopus ille Syrus, et noster Generalis, totam
hodie diem inter se collocuti sunt de una, duntus-
que naturis. Tum Theorianus : Vellem, ait ad
B Bartanem magistrum, quænam illa sint, quæ ille
Syrus ad dogmatis sui probationem dicat, cogno-
scere. Bartan vero : Nihil, inquit, ultro citroque
nostrum ad Generalem protulit, nisi hoc : Si duas
in Christo naturas dixerimus, non Nestoriani dun-
taxat erimus, sed et quaternionem loco Trinitatis
in divinitate confitebitur, propter naturæ alterius
accessionem. Tum Bartani Theorianus : Et quibus,
ait, probationibus hoc demonstrabat? Nec auctori-
tibus, inquit Bartan, nec syllogismis orationem
suam probabat; sed tantum ita contentiose ac in-
considerate voces confusas effundebat, ut sacerdoti-
bus suis aliquid dicere videretur. Theorianus vero
Bartanem interrogans : Quid, ait, Generalis ad ista
dixit? Dixit, inquit Bartan, tota ista septimana plu-
rimum laboratum esse, quotidianis colloquutionibus
habitis : nunc aliquot diebus labores remittendos :
Ubi vero colloquium denuo incubimus, inquit,
ipse nobis adeato, si placet, ac quidquid ad animum
tibi acciderit, dicito : nos quidem id libenter au-
diemus.

Post aliquot dies accessit, ascendimus in cœna-
culum ubi nuper quoque collocuti eramus. Invenimus
autem Syrum illum episcopum ad dextram genera-
lis latus assidentem, et Armentos episcopos seden-
tes singulos suo loco. Cumque nos ad sinistram
Generalis, pro more considerare jussi fuisset, de-
inde consedissemus et episcopi (quippe primas in
consessu nobis offerebant), multo tempore nihil
D omnino quisquam ad alterum ulla de re proferebat,
sed commune silentium erat. Igitur ubi jam pluri-
mum temporis præterisset, his verbis Generalem
Theorianus allocutus est:]

Audivi quosdam esse, qui dicant, si duas in
Christo naturas confiteamur, non modo nos futuros
Nestorianos, sed etiam Trinitatis loco quaternio-
nem prædicaturos. Ac miror equidem quoniam pacto,
qui hæc dicunt, perspicere non potuerint, minime
Nestorium propterea depositum fuisse, quod duas
naturas diceret (hoc enim illustri et clara voce
divini Patres universi prædicant. Cyrillus quidem
his verbis : Duas naturas esse dicimus; Gregorius
vero Theologus : Naturæ duæ, Deus et homo; cæ-
terique omnes, quos antea tibi produxi testes) :

Atque hinc beatus ille Cyrillus id verbum mutuatus, unam dixit naturam Sermonis incarnatam. Et hoc est, quod ait, uti Patres locuti sunt, Patres appellans magnam illum Athanasium, et reliquos, qui se impio illi Ario opposuerunt.

GEN. Plurimum mihi profuisti, mi frater: ignorabam enim, ex hæreticis aliquem hoc dixisse. Nunc mens mea, perceptis magni Athanasii verbis, quietem adeptam est.

THEOR. Habes, sanctissime domine, testimonia sanctorum hominum plura de eo, quod naturas duas in Christo et credere debeamus, et confiteri; minimeque naturam unam in eo dicere. Quin et eam non audivisti, propter quam Patres dixerint unam naturam incarnatam. Itaque nihil posthac negotii nobis de hoc facesses, sed malam in rem eat unius in Christo naturæ confessio. Nam ex ea non exiguum nascitur offendiculum. Nec ignorat magna sanctitas tua, vocem aliquando non malam, quæ male tamen ab aliquibus intelligeretur et exponeretur, rejectione dignam a Patribus esse judicatam. Qualis et Christiparæ vox est, Deiparæ Virgini tributa. Nam et Christiparam dicere poteramus. Christum enim peperit, Deum et hominem; quod ipsum nomen proprie denotat. Sed quod ejus nominis significatum a Nestorio nequiter acciperetur, veluti sacrilegum a sanctis hominibus repudiatum est. Debes ergo, sanctissime Domine, illam quoque vocem, judicatam a sanctis sacrilegam (quæ tantum, ait Ambrosius, sacrilegium inferna vomerunt?) uti sacrilegam missam facere: nec judicium tuum illorum judicio firmiter ducere, nec pati, tuum uti judicium pluribus occasionem offendiculi præbeat.

GEN. Recte dicis. Sed datæ mihi quartæ synodi de fide definitionem. Quam cum ei obtulissimus, ad quietem nos composituri discessimus.

Postridie ejus diei, episcopus Cæsariensis Joannes Syrus appulit; et intellecto Generalem Armeniorum, multoties habito cum Romanis colloquio, verbis eorum assentiri, jamque per omnia cum eis convenire (probat enim, aiebant alii, quæ ab ipsis dicuntur, nihil affirmans extra sacras Scripturas a Romanis proferri: sed ex sanctis Patribus, quos ipsi quoque veneramus, suam eos doctrinam asserere) ad Generalem ascendit, et: Quid hoc rei est, inquit, domine, quod de tua insigni sanctitate audio? Tunc Romanis errores Nestorii probantibus assentiris?

GEN. Ego Romanis non assentior. Imo nec patriarchæ Constantinopolitano, nec ipsi excelssissimo supra omnes imperatori, vel propter dignitatem patriarchicam, vel majestatem imperatoriam paruissem, nisi veritatem ipse agnovissem. Eam vero negare nequeo, nec sanctis Patribus adversari possum.

Respondit Generali SYRUS: Audivi te quoque naturas duas in Christo confessum esse. Nosti vero, Nestorii nos opinionem sequi, si duas naturas con-

Α τοιγαρουν την χρησιν λαβων ο μακαριος Κυριλλος, ειρηκε μιαν φύσιν του Λόγου σεσαρκωμένην. Και τουτό εστιν ο λεγει, 'Ως ειπον οι Πατέρες· Πατέρα; καλων τον μεγαν 'Αθανάσιον και τους λοιπους· τους κατὰ του δυσσεβου; αντιπαρτατατομενους· 'Αρειου.

Ο ΚΑΘ. Πάνυ με ωφέλησας, αδελφέ· ηγνώσθου γάρ, οτι τις των αιρετικων, ειπε τουτο. Και νυν ηρέμησεν ο νοος μου, τὸ ρήματα ακούσας του μεγάλου 'Αθανασίου.

Ο ΘΕΩΡ. Έχεις, αγιώτατε δεσποτα, περι του, οτι δύο φύσεις επι του Χριστου οφειλομεν και πισταειν καθ' ομολογειν, μαρτυριας αγίων πολλὰς· και περι του, οτι μιαν φύσιν ου δει λέγειν. 'Αλλά δη και αιτια ακήκοας, δι' ην μιαν φύσιν ειπον οι Πατέρες; σεσαρκωμένην. Μηκέτι ουν κόπους ημιν παρέξεις, άλλ' οχησθη εις κόρακας τὸ μιαν φύσιν ομολογειν επι του Χριστου. Σκανδαλον γάρ εκ τουτου ου μικρον εκρύεται. Ουκ αγνοει δε η μεγάλη αγνωσθη σου, οτι ενιοτε λεξιν ου πάνυ φαύλην, φαύλωσ δε θμω; παρά τινων νοουμένην και ερμηνευομένην, αποβολησ αξίαν εκριναν οι θεοι Πατέρες. Οϊόν εστι και τὸ, Χριστοτόκος, επι της Θεοτόκου λεγόμενον. 'Ηδυνάμεθα γάρ και Χριστοτόκον την Θεοτόκον καλειν. Χριστόν γάρ εγέννησε Θεόν και άνθρωπον· τουτο γάρ δηλοι κυριως τὸ δυνα·α. 'Αλλά διὰ τὸ κακῶσ εκλαμβάνεσθαι παρὰ του Νεστοριου τὸ σημαίνόμενον του ονόματος, ως βλάστημον ἀπεδοκίμασται παρὰ των αγίων τὸ δυνα·α. Δει ουν σε, αγιώτατε δεσποτα, την παρὰ των αγίων βλάσφημον κριθείσαν λέξιν (ποιος ζῆδης τοιαύτην βλάσφημιαν ἐξήμεσε; φησιν ο θεος 'Αμβρόσιος) ως βλάσφημον ἀποπέμπειν, και μη της ἐκείνων κρισεω; βεβαιωτέραν ηγεσθαι την σθη, και σκανδαλου πρόφασιν πολλοις γενέσθαι την κρίσιν σου.

Ο ΚΑΘ. Εὖ λέγεις. 'Αλλά δότε μοι τὸν περι της πιστεωσ ὄρον της τετάρτης συνόδου. Και δόντες ημεις τὸν θρον αυτῆ, ἀπῆλθομεν ἀναπαυσόμενοι.

Τῆ ἐπαύριον κατέλαθεν ο ἐπίσκοπος Κεσσουλιου 'Ιωάννης ο Σύρος· και ἀναμαθῶν, οτι ο Καθολικὸσ των 'Αρμενίων διαλεχθείσ πολλὰκις μετὰ των 'Ρωμαίων, πειθεται τοις λόγοισ αυτών, και ήδη συνέρχεται εις πάντα αυτοις (ἐπαινει γάρ τὰ παρ' ἐκείνων λεγόμενα, λέγων· οὐδεν εξω των θείων Γραφῶν ημιν λέγουσιν, αλλά ἀπὸ των αγίων, ουσ και ημεις σεβόμεθα, τὸν οικειον λόγον κατασκευάζουσιν). ἀνῆλθεν εις τὸν Καθολικόν, και λέγει αυτῆ; Τί τουτο, δεσποτα, ο περι της μεγάλης αγνωσθης σου ακουῶ; 'Ρωμαίοισ τὰ του Νεστοριου φρονουσι πειθη;

Ο ΚΑΘ. 'Εγὼ 'Ρωμαίοισ ου πειθομαι· άλλ' οὐδέ τῶ πατριάρχη της Κωνσταντινουπόλεωσ, η αυτῆ τῶ ὑψηλοτάτῶ βασιλεϊ παρὰ πάντας, διὰ τὸ πατριαρχικόν, η διὰ την βασιλειαν αυτην, ει μη αυτὸσ ἐγνώσκειν τὸ ἀληθὲσ. Την ἀληθειαν δε οὐκ ισχύω ἀρνησασθαι, οὐδὲ τοις αγίοισ Πατράσι δύναμαι ἀντιφέρεισθαι.

Ο ΣΥΡΟΣ ειπε πρὸσ τον Καθολικόν· 'Ακήκοα, οτι δύο φύσει, και αυτὸσ ἐμολόγησας επι του Χριστου. Οϊδας γάρ οτι ἐάν δύο φύσει ομολογῆσωμεν,

Νεστοριανίσουμεν· καὶ ἔσται ἡμῖν ἀντὶ Τριάδος τε-
τρὰς ἢ Τριάς, διὰ τὴν προσθήκην τῆς ἐτέρας φύ-
σεως.

ἘΚΑΘ. Χθές, καὶ πρὸ ταύτης, καὶ σχεδὸν τὴν
ἄν ἑβδομάδα ταύτην πλείστον κεκοπιάκαμεν, καθ'
ἐκάστην ἡμέραν διαλεγόμενοι. Σήμερον δὲ καὶ
αὔριον βουλόμεθα σχολάσαι, καὶ ἐν ἀνάσει εἶναι.
Μετὰ γούν τὴν τρίτην ἡμέραν, εἰ κελεύεις, ἔσο
μεθ' ἡμῶν εἰς τὴν διάλεξιν, καὶ ὃ ἂν ἦ περιστάμε-
νόν σοι, εἰπέ· καὶ ἡμεῖς ἠδέως ἀκουσόμεθα.

Ἐσπέρας δὲ καταλαβούσης, ἦλθεν ὁ διδάσκαλος
Βαρτάν πρὸς τὸν Θεωριανόν, λάβρα τοῦ Καθολικοῦ,
καὶ λέγει αὐτῷ Ὁ Σύρος ἐπίσκοπος, καὶ ὁ Καθολικὸς
ἡμῖν, διελήθησαν ὅλην τὴν ἡμέραν σήμερον περὶ
τῆς μιᾶς φύσεως, καὶ τῶν δύο. Ὁ δὲ Θεωριανὸς
εἶπε πρὸς Βαρτάν τὸν διδάσκαλον· Ἦθελον μαθεῖν,
εἴ τι εἰσὶν, ἃ λέγει ὁ Σύρος εἰς κατασκευὴν τοῦ οἰ-
κείου δόγματος. Ὁ δὲ Βαρτάν εἶπεν· Οὐδὲν ἄλλο
πρὸς τὸν Καθολικὸν ἄνω καὶ κάτω ἔλεγεν, εἰ μὴ
ὅτι ἐὰν εἴπωμεν δύο φύσεις ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, οὐ
μόνον Νεστοριανοὶ ἑσόμεθα, ἀλλὰ καὶ τετράδα ἀντὶ
τῆς Τριάδος ἐπὶ τῆς Θεότητος ὁμολογήσομεν, διὰ
τὴν προσθήκην τῆς ἐτέρας φύσεως. Εἶπε δὲ πρὸς
τὸν Βαρτάν ὁ Θεωριανός, Τίσι κατασκευαῖς ἀπει-
κνε τοῦτο; Ὁ δὲ Βαρτάν εἶπεν· Οὐτε ἀπὸ χρήσεων,
οὔτε ἀπὸ συλλογισμῶν κατασκευάζει τὸν οἰκείον
λόγον, ἀλλὰ μόνον οὕτω φιλονεικῶς καὶ ἀπροσέκτως
ἰβήθηνας φωνὰς ἀτάκτως, ὥστε δόξαι τοῖς ἱεραῦσιν
αὐτοῦ λέγειν τι. Ἠρώτησε δὲ τὸν Βαρτάν ὁ Θεωρι-
ανός· Τί πρὸς ταῦτα εἶπεν ὁ Καθολικός; Ὁ δὲ ἔφη,
Εἶπεν αὐτῷ, Τὴν ὅλην ἑβδομάδα ταύτην πλείστον
κεκοπιάκαμεν διαλεγόμενοι καθ' ἐκάστην ἡμέραν·
καὶ νῦν βουλόμεθα τινὰς ἡμέρας ἐν ἀνάσει εἶναι.
Ὅταν δὲ πάλιν ἀρξόμεθα τῆς διαλέξεως, ἔσο μεθ'
ἡμῶν, εἰ κελεύεις, καὶ εἰπέ, ὃ ἂν ἦ σοι περιστά-
μενον, καὶ ἡμεῖς ἠδέως ἀκουσόμεθα.

Καὶ μεθ' ἡμέρας τινὰς, μετακληθέντες, ἀνέδη-
μεν εἰς τὸ ὑπερφῶν, οὐ καὶ πρώην διαλεγόμεθα.
Ἐύρομεν δὲ τὸν Σύρον ἐπίσκοπον ἐν τῷ δεξιῷ μέρει
καθήμενον τοῦ Καθολικοῦ, καὶ τοὺς Ἀρμενίους
ἐπισκόπους ἕκαστον ἐν τῷ τόπῳ αὐτοῦ. Καθεσθέν-
των οὖν ἡμῶν ἐν τοῖς ἀριστεροῖς μέρεσι τοῦ Καθο-
λικῦ, κατὰ τὸ σῆμα, εἶτα τῶν ἐπισκόπων
καθεσθέντων (προετίμων γὰρ ἡμᾶς εἰς τὸ κάθισμα),
οἷα οὐδὲν περὶ οὐδενὸς ἐλάλει μέχρι πολλοῦ,
ἀλλὰ κοινῇ ἐγένετο σιωπὴ. Ὡς οὖν ὥρα παρήλα-
σε, εἶπεν ὁ Θεωριανός πρὸς τὸν Καθολικόν·

Ἦκουσα, ὅτι εἰσὶ τινες, οἳ λέγουσιν, ὅτι ἐὰν ὁμο-
λογήσωμεν δύο φύσεις ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, οὐ μόνον
εἰ Νεστοριανίσουμεν, ἀλλὰ καὶ ἀντὶ Τριάδος τετράδα
πρόξομεν. Καὶ θαυμάζω, πῶς οὐκ ἠδυνήθησαν οἱ
ταῦτα λέγοντες συνιδεῖν, ὅτι Νεστόριος οὐ διὰ τὸ
λέγειν δύο φύσεις, καθηρέθη (τοῦτο γὰρ λαμπρὰ καὶ
ἀπερσιφῶ φωνῇ πάντες οἱ θεολόγοι Πατέρες κη-
ρύττουσιν· ὁ μὲν ἄγιος Κύριλλος· Δύο τὰς φύσεις
εἶναι φάμεν· ὁ δὲ Θεολόγος Γρηγόριος· φύσεις δύο,
θεὸς καὶ ἄνθρωπος· καὶ οἱ λοιποὶ πάντες, οὓς σοι
κατέγγαγον μάρτυρας ἀνωτέρω)· ἀλλὰ διὰ τὸ λέγειν

A steamur; et pro Trinitate quaternionem propter
naturæ alterius accessionem habituros.

GEN. Hæri, ac nudistertius, propeque totam
hanc septimanam, plurimum laboravimus, quotidie
colloquentes. Hodie vero, et cras, quiescere volu-
mus, animumque remittere. Post triduum vero, si
placet, nobiscum aderis in colloquio; quodque tibi
ad animum acciderit, dices, nos quidem id libenter
audiemus.

Cæterum ubi advesperasset, accessit ad Theoria-
num doctor Bartan, nesciente Generali, et ait :
Episcopus ille Syrus, et nosser Generalis, totam
hodie diem inter se collocuti sunt de una, duabus-
que naturis. Tum Theorianus : Vellem, ait ad
Bartanem magistrum, quænam illa sint, quæ ille
Syrus ad dogmatis sui probationem dicat, cogno-
scere. Bartan vero : Nihil, inquit, ultro citroque
nostrum ad Generalem protulit, nisi hoc : Si duas
in Christo naturas dixerimus, non Nestoriani dun-
taxat erimus, sed et quaternionem loco Trinitatis
in divinitate confitebimur, propter naturæ alterius
accessionem. Tum Bartani Theorianus : Et quibus,
ait, probationibus hoc demonstrabat? Nec auctori-
tibus, inquit Bartan, nec syllogismis orationem
suam probabat; sed tantum ita contentiose ac in-
considerate voces confusas effundebat, ut sacerdo-
tibus suis aliquid dicere videretur. Theorianus vero
Bartanem interrogans : Quid, ait, Generalis ad ista
dixit? Dixit, inquit Bartan, tota ista septimana plu-
rimum laboratum esse, quotidianis colloquutionibus
habitis : nunc aliquot diebus labores remittendos :
Ubi vero colloquium denuo incœnabimus, inquit,
ipse nobis adesto, si placet, ac quidquid ad animum
tibi acciderit, dicito : nos quidem id libenter au-
diemus.

Post aliquot dies accessiti, ascendimus in cœna-
culum ubi nuper quoque collocuti eramus. Invenimus
autem Syrum illum episcopum ad dextrum genera-
lis latus assidentem, et Armenios episcopos seden-
tes singulos suo loco. Cumque nos ad sinistram
Generalis, pro more considere jussi fuissetus,
deinde consedissent et episcopi (quippe primas in
consessu nobis offerebant), multo tempore nihil
omnino quisquam ad alterum ulla de re proferebat,
sed commune silentium erat. Igitur ubi jam pluri-
mum temporis præterisset, his verbis Generalem
Theorianus allocutus est :

Audivi quosdam esse, qui dicant, si duas in
Christo naturas confiteamur, non modo nos futuros
Nestorianos, sed etiam Trinitatis loco quaternio-
nem prædicaturos. Ac miror equidem quoniam pacto,
qui hæc dicunt, perspicere non potuerint, minime
Nestorius propterea depositum fuisse, quod duas
naturas diceret (hoc enim illustri et clara voce
divini Patres universi prædicant. Cyrillus quidem
his verbis : Duas naturas esse dicimus; Gregorius
vero Theologus : Naturæ duæ, Deus et homo; cæ-
terique omnes, quos antea tibi produxi testes) :

Atque hinc beatus ille Cyrillus id verbum mutuatus, unam dixit naturam Sermonis incarnatam. Et hoc est, quod ait, uti Patres locuti sunt, Patres appellans magnam illum Athanasium, et reliquos, qui se impio illi Ario opposuerunt.

GEN. Plurimum mihi profuisti, mi frater: ignorabam enim, ex hæreticis aliquem hoc dixisse. Nunc mens mea, perceptis magni Athanasii verbis, quietem adeptam est.

THEOR. Habes, sanctissime domine, testimonia sanctorum hominum plura de eo, quod naturas duas in Christo et credere debeamus, et confiteri; minimeque naturam unam in eo dicere. Quin et eam non audivisti, propter quam Patres dixerint unam naturam incarnatam. Itaque nihil posthac negotii nobis de hoc facesses, sed malam in rem eat unius in Christo naturæ confessio. Nam ex ea non exiguum nascitur offendiculum. Nec ignorat magna sanctitas tua, vocem aliquando non malam, quæ male tamen ab aliquibus intelligeretur et exponeretur, rejectione dignam a Patribus esse judicatam. Qualis et Christiparæ vox est, Deiparæ Virgini tributa. Nam et Christiparam dicere poteramus. Christum enim peperit, Deum et hominem; quod ipsum nomen proprie denotat. Sed quod ejus nominis significatum a Nestorio nequiter acciperetur, veluti sacrilegum a sanctis hominibus repudiatum est. Debes ergo, sanctissime Domine, illam quoque vocem, judicatam a sanctis sacrilegam (quæ tantum, ait Ambrosius, sacrilegium inferna vomuerunt?) uti sacrilegam missum facere: nec judicium tuum illorum judicio firmitus docere, nec pati, tuum uti judicium pluribus occasionem offendiculi præbeat.

GEN. Recte dicis. Sed date mihi quartæ synodi de fide definitionem. Quam cum ei obtulissimus, ad quietem nos composituri discessimus.

Postidie ejus diei, episcopus Cesariæ Joannes Syrus appulit; et intellecto Generali Armeniorum, multoties habito cum Romanis colloquio, verbis eorum assentiri, jamque per omnia cum eis convenire (probat enim, aiebant alii, quæ ab ipsis dicuntur, nihil affirmans extra sacras Scripturas a Romanis proferri: sed ex sanctis Patribus, quos ipsi quoque veneramus, suam eos doctrinam asserere) ad Generalem ascendit, et: Quid hoc rei est, inquit, domine, quod de tua insigni sanctitate audio? Tunc Romanis errores Nestorii probantibus assentiris?

GEN. Ego Romanis non assentior. Inno nec patriarchæ Constantinopolitano, nec ipsi excelsissimo supra omnes imperatori, vel propter dignitatem patriarchicam, vel majestatem imperatoriam parvissem, nisi veritatem ipse agnovissem. Eam vero negare nequeo, nec sanctis Patribus adversari possum.

Respondit Generali SYRUS: Audivi te quoque naturas duas in Christo confessum esse. Nosti vero, Nestorii nos opinionem sequi, si duas naturas con-

Α τοιγαροῦν την χρῆσιν λαβὼν ὁ μακάριος Κύριλλος, εἶρηκε μίαν φύσιν τοῦ Λόγου σεσαρκωμένην. Καὶ τοῦτ' ἐστὶν ὃ λέγει, Ὡς εἶπον οἱ Πατέρες· Πατέρα; καλῶν τὸν μέγαν Ἀθανάσιον καὶ τοὺς λοιποὺς τοὺς κατὰ τοῦ δυσσεβοῦς ἀντιπαρραττόμενους Ἀρείου.

Ὁ ΚΑΘ. Πάνυ με ὠφέλησας, ἀδελφέ· ἠγνούσων γάρ, ὅτι τις τῶν αἰρετικῶν, εἶπε τοῦτο. Καὶ νῦν ἠρέμησεν ὁ νοῦς μου, τὰ ῥήματα ἀκούσας τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ἐχεις, ἀγιώτατε δέσποτα, περὶ τοῦ, ὅτι δύο φύσεις ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ὀφειλομέναι καὶ πιστεύειν καθ' ὁμολογεῖν, μαρτυρίας ἀγίων πολλὰς· καὶ περὶ τοῦ, ὅτι μίαν φύσιν οὐ δεῖ λέγειν. Ἀλλὰ δὴ καὶ αἰτίαν ἀκήκοας, δι' ἣν μίαν φύσιν εἶπον οἱ Πατέρες σεσαρκωμένην. Μηκέτι οὖν κόπους ἡμῶν παρέξεις, ἀλλ' οἰχέσθω ἐς κόρακας τὸ μίαν φύσιν ὁμολογεῖν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ. Σκάνδαλον γάρ ἐκ τοῦτου οὐ μικρὸν ἐκρύπεται. Οὐκ ἀγνοεῖ δὲ ἡ μεγάλη ἀγιοσύνη σου, ὅτι ἐνίοτε λέξιν οὐ πάνυ φαύλην, φαύλως δὲ ὁμῶς παρὰ τινῶν νοουμένην καὶ ἐρμηνευομένην, ἀποβολῆς ἀξίαν ἔκριναν οἱ θεοὶ Πατέρες. Ὅλον ἐστὶ καὶ τὸ, Χριστοτόκος, ἐπὶ τῆς Θεοτόκου λεγόμενον. Ἠδυνάμεθα γάρ καὶ Χριστοτόκον τὴν Θεοτόκον καλεῖν. Χριστὸν γάρ ἐγέννησε Θεὸν καὶ ἄνθρωπον· τοῦτο γάρ δηλοῖ κυρίως τὸ ὄνομα. Ἀλλὰ διὰ τὸ κακῶς ἐκλαμβάνεσθαι παρὰ τοῦ Νεστορίου τὸ σημαίνόμενον τοῦ ὀνόματος, ὡς βλάσφημον ἀπεδοκίμασται παρὰ τῶν ἀγίων τὸ ὄνομα. Δεῖ οὖν σὲ, ἀγιώτατε δέσποτα, τὴν παρὰ τῶν ἀγίων βλάσφημον κριθείσαν λέξιν (ποῖος ἕξις τοιαύτην βλάσφημίαν ἐξήμεσε; φησὶν ὁ θεὸς Ἀμβρόσιος) ὡς βλάσφημον ἀποπέμψαι, καὶ μὴ τῆς ἐκείνων κρισεως; βεβαιωτέραν ἠγεῖσθαι τὴν σὴν, καὶ σκανδάλου πρόρασιν πολλοῖς γενέσθαι τὴν κρίσιν σου.

Ὁ ΚΑΘ. Εὐ λέγεις. Ἀλλὰ δότε μοι τὸν περὶ τῆς πίστεως ὄρον τῆς τετάρτης συνόδου. Καὶ δόντες ἡμεῖς τὸν ὄρον αὐτῷ, ἀπῆλθομεν ἀναπαυσόμενοι.

Τῇ ἐπαύριον κατέλαθεν ὁ ἐπίσκοπος Κεσσουλιῶν Ἰωάννης ὁ Σύρος· καὶ ἀναμαθῶν, ὅτι ὁ Καθολικὸς τῶν Ἀρμενίων διαλεχθεὶς πολλάκις μετὰ τῶν Ῥωμαίων, κείμεται τοῖς λόγοις αὐτῶν, καὶ ἤδη συνέρχεται εἰς πάντα αὐτοῖς (ἐπαινεῖ γάρ τὰ παρ' ἐκείνων λεγόμενα, λέγων· οὐδὲν ἐξω τῶν θεῶν Γραφῶν ἡμῶν λέγουσιν, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν ἀγίων, οὓς καὶ ἡμεῖς σεβόμεθα, τὸν οἰκείον λόγον κατασκευάζουσιν). ἀνῆλθεν εἰς τὸν Καθολικόν, καὶ λέγει αὐτῷ· Τί τοῦτο, δέσποτα, ὃ περὶ τῆς μεγάλης ἀγιοσύνης σου ἀκούω; Ῥωμαῖοις τὰ τοῦ Νεστορίου φρονούσι πείθῃ;

Ὁ ΚΑΘ. Ἐγὼ Ῥωμαῖοις οὐ πείθομαι· ἀλλ' οὐδὲ τῷ πατριάρχῃ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἢ αὐτῷ τῷ ὑψηλοτάτῳ βασιλεῖ παρὰ πάντας, διὰ τὸ πατριάρχικόν, ἢ διὰ τὴν βασιλείαν αὐτὴν, εἰ μὴ αὐτὸς ἐγνώσκειν τὸ ἀληθές. Τὴν ἀλήθειαν δὲ οὐκ ἰσχύω ἀρῆσασθαι, οὐδὲ τίλις ἀγίοις Πατράσι δύναμαι ἀντιφέρεισθαι.

Ὁ ΣΥΡΟΣ εἶπε πρὸς τὸν Καθολικόν· Ἀκήκοα, ὅτι δύο φύσεις, καὶ αὐτὸς ὁμολόγησας ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ. Οἶδας γάρ ὅτι ἐάν δύο φύσεις ὁμολογῶμεν,

Νεστοριανίσμεν· καὶ ἔσται ἡμῖν ἀντὶ Τριάδος τε-
τρὰς ἢ Τριάς, διὰ τὴν προσθήκην τῆς ἑτέρας φύ-
σεως.

Ὁ ΚΑΘ. ΧΘές, καὶ πρὸ ταύτης, καὶ σχεδὸν τὴν
ἄλην ἑβδομάδα ταύτην πλείστον κοινοπιάκαμεν, καθ'
ἐκάστην ἡμέραν διαλεγόμενοι. Σήμερον δὲ καὶ
αὔριον βουλόμεθα σχολάσαι, καὶ ἐν ἀνάσει εἶναι.
Μετὰ γούν τὴν τρίτην ἡμέραν, εἰ κελεύεις, ἔσο
μεθ' ἡμῶν εἰς τὴν διάλεξιν, καὶ ὃ ἂν ᾖ παριστάμε-
νόν σοι, εἰπέ· καὶ ἡμεῖς ἠδέως ἀκουσόμεθα.

Ἐσπέρας δὲ καταλαβούσης, ἦλθεν ὁ διδάσκαλος
Βαρτάν πρὸς τὸν Θεωριανόν, λάβρα τοῦ Καθολικοῦ,
καὶ λέγει αὐτῷ Ὁ Σύρος ἐπίσκοπος, καὶ ὁ Καθολικὸς
ἡμῶν, διελέχθησαν ἄλην τὴν ἡμέραν σήμερον περὶ
τῆς μιᾶς φύσεως, καὶ τῶν δύο. Ὁ δὲ Θεωριανὸς
εἶπε πρὸς Βαρτάν τὸν διδάσκαλον· Ἦθελον μαθεῖν,
τινα εἶσιν, ἃ λέγει ὁ Σύρος εἰς κατασκευὴν τοῦ οἰ-
κείου δόγματος. Ὁ δὲ Βαρτάν εἶπεν· Οὐδὲν ἄλλο
πρὸς τὸν Καθολικὸν ἄνω καὶ κάτω ἔλεγεν, εἰ μὴ
ὅτι ἐκνεύωμεν δύο φύσεις ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, οὐ
μόνον Νεστοριανοὶ ἐσόμεθα, ἀλλὰ καὶ τετράδα ἀντὶ
τῆς Τριάδος ἐπὶ τῆς Θεότητος ὁμολογήσομεν, διὰ
τὴν προσθήκην τῆς ἑτέρας φύσεως. Εἶπε δὲ πρὸς
τὸν Βαρτάν ὁ Θεωριανός, Τίσι κατασκευαίς ἀπεδεί-
κνυται τοῦτο; Ὁ δὲ Βαρτάν εἶπεν· Οὕτως ἀπὸ χρήσεων,
οὕτως ἀπὸ συλλογισμῶν κατασκευάζει τὸν οἰκείον
λόγον, ἀλλὰ μόνον οὕτως φιλονεικῶ καὶ ἀπροσέκτως
ἰρρήγητος φωνὰς ἀτάκτους, ὥστε δόξαι τοῖς Ιερουσα-
λιμαῖοις λέγειν τι. Ἠρώτησε δὲ τὸν Βαρτάν ὁ Θεωρια-
νός· Τί πρὸς ταῦτα εἶπεν ὁ Καθολικός; Ὁ δὲ ἔφη,
Εἶπεν αὐτῷ, Τὴν ἄλην ἑβδομάδα ταύτην πλείστον
κοινοπιάκαμεν διαλεγόμενοι καθ' ἐκάστην ἡμέραν·
καὶ νῦν βουλόμεθα τίνας ἡμέρας ἐν ἀνάσει εἶναι.
Ὅταν δὲ πάλιν ἀρξόμεθα τῆς διαλέξεως, ἔσο μεθ'
ἡμῶν, εἰ κελεύεις, καὶ εἰπέ, ὃ ἂν ᾖ σοι παριστά-
μενον, καὶ ἡμεῖς ἠδέως ἀκουσόμεθα.

Καὶ μεθ' ἡμέρας τινὰς, μετακληθέντες, ἀνέθη-
μεν εἰς τὸ ὑπερῶνον, οὗ καὶ πρῶην διαλεγόμεθα.
Ἐύρωμεν δὲ τὸν Σύρον ἐπίσκοπον ἐν τῷ δεξιῷ μέρει
καθήμενον τοῦ Καθολικοῦ, καὶ τοὺς Ἀρμενίους
ἐπισκόπους ἕκαστον ἐν τῷ τόπῳ αὐτοῦ. Καθεσθέν-
των οὖν ἡμῶν ἐν τοῖς ἀριστεροῖς μέρει τοῦ Καθο-
λικοῦ, κατὰ τὸ σύνθημα, εἶτα τῶν ἐπισκόπων
καθεσθέντων (προετιμῶν γὰρ ἡμᾶς εἰς τὸ κάθισμα),
οὐδεὶς οὐδὲν περὶ οὐδενὸς ἔλάλει μέχρι πολλοῦ,
ἀλλὰ κοινῇ ἐγένετο σιωπὴ. Ὡς οὖν ὥρα παρήλαθε
πλείστη, εἶπεν ὁ Θεωριανός πρὸς τὸν Καθολικόν·

Ἦκουσα, ὅτι εἰσὶ τινες, οἱ λέγουσιν, ὅτι ἐὰν ὁμο-
λογήσωμεν δύο φύσεις ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, οὐ μόνον
εἰ Νεστοριανίσμεν, ἀλλὰ καὶ ἀντὶ Τριάδος τετράδα
πρὸξομεν. Καὶ θαυμάζω, πῶς οὐκ ἠδυνήθησαν οἱ
ταῦτα λέγοντες συνιδεῖν, ὅτι Ναστόριος οὐ διὰ τὸ
λέγειν δύο φύσεις, καθηρέθη (ταῦτο γὰρ λαμπρὰ καὶ
ἐκπρωσίῳ φωνῇ πάντες οἱ θεοφόροι Πατέρες κη-
ρίττουσιν· ὁ μὲν ἅγιος Κύριλλος· Δύο τὰς φύσεις
εἶναι φάμεν· ὁ δὲ Θεολόγος Γρηγόριος· φύσεις δύο,
θεῶν, καὶ ἀνθρώπων· καὶ οἱ λοιποὶ πάντες, οὓς σοι
κατέγγαγον· μάρτυρας ἀνώτερον)· ἀλλὰ διὰ τὸ λέγειν

A stiteamur; et pro Trinitate quaternionem propter
naturæ alterius accessionem habituros.

GEN. Heri, ac nudiustertius, propeque totam
hanc septimanam, plurimum laboravimus, quotidie
colloquentes. Hodie vero, et cras, quiescere volu-
mus, animique remittere. Post triduum vero, si
placet, nobiscum aderis in colloquio; quodque tibi
ad animum acciderit, dices, nos quidem id libenter
audiemus.

Cæterum ubi advesperasset, accessit ad Theoria-
num doctor Bartan, nesciente Generali, et ait :
Episcopus ille Syrus, et noster Generalis, totam
hodie diem inter se collocuti sunt de una, dunbus-
que naturis. Tum Theorianus : Vellem, ait ad
Bartanem magistrum, quænam illa sint, quæ ille
Syrus ad dogmatis sui probationem dicat, cogno-
scere. Bartan vero : Nihil, inquit, ultro citroque
nostrum ad Generalem protulit, nisi hoc : Si duas
in Christo naturas dixerimus, non Nestoriani dun-
taxat erimus, sed et quaternionem loco Trinitatis
in divinitate confitebimur, propter naturæ alterius
accessionem. Tum Bartani Theorianus : Et quibus,
ait, probationibus hoc demonstrabat? Nec auctori-
tatibus, inquit Bartan, nec syllogismis orationem
suiam probabat; sed tantum ita contentiose ac in-
considerate voces confusas effundebat, ut sacerdo-
tibus suis aliquid dicere videretur. Theorianus vero
Bartanem interrogans : Quid, ait, Generalis ad ista
dixit? Dixit, inquit Bartan, tota ista septimana plu-
rimum laboratum esse, quotidianis colloquutionibus
habitis : nunc aliquot diebus labores remittendos :
Ubi vero colloquium denuo inchoabimus, inquit,
ipse nobis adesto, si placet, ac quidquid ad animum
tibi acciderit, dicito : nos quidem id libenter au-
diemus.

Post aliquot dies accessit, ascendimus in cœna-
culum ubi nuper quoque collocti eramus. Invenimus
autem Syrum illum episcopum ad dextrum genera-
lis latus assidentem, et Armenios episcopos seden-
tes singulos suo loco. Cumque nos ad sinistram
Generalis, pro more considere jussi fuisset, deinde
consedissent et episcopi (quippe primas in
consessu nobis offerebant), multo tempore nihil
omnino quisquam ad alterum ulla de re proferebat,
sed commune silentium erat. Igitur ubi jam pluri-
mum temporis præterisset, his verbis Generalem
Theorianus allocutus est:]

Audivi quosdam esse, qui dicant, si duas in
Christo naturas confiteamur, non modo nos futuros
Nestorianos, sed etiam Trinitatis loco quaternio-
nem prædicaturos. Ac miror equidem quoniam pacto,
qui hæc dicunt, perspicere non potuerint, minime
Nestorium propterea depositum fuisse, quod duas
naturas diceret (hoc enim illustri et clara voce
divini Patres universi prædicant. Cyrillus quidem
his verbis : Duas naturas esse dicimus; Gregorius
vero Theologus : Naturæ duæ, Deus et homo; cæ-
terique omnes, quos antea tibi produxi testes) :

Atque hinc beatus ille Cyrillus id verbum mutuatus, unam dixit naturam Sermonis incarnatam. Et hoc est, quod ait, uti Patres locuti sunt, Patres appellans magnam illum Athanasium, et reliquos, qui se in ipso illi Ario opposuerunt.

GEN. Plurimum mihi profuisti, mi frater: ignorabam enim, ex hæreticis aliquem hoc dixisse. Nunc mens mea, perceptis magni Athanasii verbis, quietem adeptam est.

THEOR. Habes, sanctissime domine, testimonia sanctorum hominum plura de eo, quod naturas duas in Christo et credere debeamus, et confiteri; minimeque naturam unam in eo dicere. Quin et eam non audivisti, propter quam Patres dixerint unam naturam incarnatam. Itaque nihil posthac negotii nobis de hoc facesses, sed malam in rem eat unius in Christo naturæ confessio. Nam ex ea non exiguum nascitur offendiculum. Nec ignorat magna sanctitas tua, vocem aliquando non malam, quæ male tamen ab aliquibus intelligeretur et exponeretur, rejectione dignam a Patribus esse judicatam. Qualis et Christiparæ vox est, Deiparæ Virgini tributa. Nam et Christiparam dicere poteramus. Christum enim peperit, Deum et hominem; quod ipsum nomen proprie denotat. Sed quod ejus nominis significatum a Nestorio nequiter acciperetur, veluti sacrilegum a sanctis hominibus repudiatum est. Debes ergo, sanctissime Domine, illam quoque vocem, judicatam a sanctis sacrilegam (quæ tantum, ait Ambrosius, sacrilegium inferna vomuerunt?) uti sacrilegam missum facere: nec judicium tuum illorum judicio firmiter ducere, nec pati, tuum uti judicium pluribus occasionem offendiculi præbeat.

GEN. Recte dicis. Sed date mihi quartæ synodi de fide definitionem. Quam cum ei obtulissimus, ad quietem nos composituri discussimus.

Postridie ejus diei, episcopus Cæsarij Joannes Syrus appulit; et intellecto Generalem Armeniorum, multoties habito cum Romanis colloquio, verbis eorum assentiri, jamque per omnia cum eis convenire (probat enim, aiebant alii, quæ ab ipsis dicuntur, nihil affirmans extra sacras Scripturas a Romanis proferri: sed ex sanctis Patribus, quos ipsi quoque veneramus, nam eos doctrinam asserere) ad Generalem ascendit, et: Quid hoc rei est, inquit, domine, quod de tua insigni sanctitate audio? Tunc Romanis errores Nestorii probantibus assentiris?

GEN. Ego Romanis non assentior. Imo nec patriarchæ Constantinopolitano, nec ipsi excelssissimo supra omnes imperatori, vel propter dignitatem patriarchicam, vel majestatem imperatoriam paruissem, nisi veritatem ipse agnovissem. Eam vero negare nequeo, nec sanctis Patribus adversari possum.

Respondit Generali SYRUS: Audivi te quoque naturas duas in Christo confessum esse. Nosti vero, Nestorii nos opinionem sequi, si duas naturas con-

Α τοιγαροῦν την χρῆσιν λαβὼν ὁ μακάριος Κύριλλος, εἶρηκε μίαν φύσιν τοῦ Λόγου σεσαρκωμένην. Καὶ τοῦτο ἐστὶν ὃ λέγει, Ὡς εἶπον οἱ Πατέρες· Πατέρα· καλῶν τὸν μέγαν Ἀθανάσιον καὶ τοὺς λοιποὺς τοὺς κατὰ τοῦ δυσσεβοῦς ἀντιπαριστατόμενους Ἀρείου.

Ὁ ΚΑΘ. Πάνυ με ὠφέλησας, ἀδελφέ· ἤγνούουν γάρ, ὅτι τις τῶν αἰρετικῶν, εἶπε τοῦτο. Καὶ νῦν ἠρέμησεν ὁ νοῦς μου, τὸ ῥήματα ἀκούσας τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ἐχεις, ἀγιώτατε δέσποτα, περὶ τοῦ, ὅτι δύο φύσεις ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ὀφειλομέναι καὶ πιστεύειν κατ' ὁμολογεῖν, μαρτυρίας ἁγίων πολλὰς· καὶ περὶ τοῦ, ὅτι μίαν φύσιν οὐ δεῖ λέγειν. Ἀλλὰ δὴ καὶ αἰτίαν ἀκήκοας, δι' ἣν μίαν φύσιν εἶπον οἱ Πατέρες· σεσαρκωμένην. Μηκέτι οὖν κόπους ἡμῶν παρέξεις, ἀλλ' οἰχέσθω ἐς κόρακας τὸ μίαν φύσιν ὁμολογεῖν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ. Σκάνδαλον γὰρ ἐκ τοῦτοῦ οὐ μικρὸν ἐκρύπεται. Οὐκ ἄγνοεὶ δὲ ἡ μεγάλη ἀγισσύνη σου, ὅτι ἐνίοτε λέξιν οὐ πάνυ φαύλην, φαύλως δὲ ὁμῶς παρὰ τινῶν νοουμένην καὶ ἐρμηνευομένην, ἀποβολῆς ἀξίαν ἔκριναν οἱ θεοὶ Πατέρες. Ὅσον ἐστὶ καὶ τὸ, Χριστοτόκος, ἐπὶ τῆς Θεοτόκου λεγόμενον. Ἦδυνάμεθα γὰρ καὶ Χριστοτόκον τὴν Θεοτόκον καλεῖν. Χριστὸν γὰρ ἐγέννησε Θεὸν καὶ ἄνθρωπον· τοῦτο γὰρ δηλοῖ κυρίως τὸ ὄνομα. Ἀλλὰ διὰ τὸ κακῶς ἐκλαμβάνεσθαι παρὰ τοῦ Νεστορίου τὸ σημαίνον του ὀνόματος, ὡς βλάσφημον ἀπεδοκίμασται παρὰ τῶν ἁγίων τὸ ὄνομα. Δεῖ οὖν σὲ, ἀγιώτατε δέσποτα, τὴν παρὰ τῶν ἁγίων βλάσφημον κριθείσαν λέξιν (ποῖος ἕξις τοιαύτην βλάσφημίαν ἐξήμεσε; φησὶν ὁ θεὸς Ἀμβρόσιος) ὡς βλάσφημον ἀποπέμπειν, καὶ μὴ τῆς ἐκείνων κρισεως· βεβαιότεραν ἡγεῖσθαι τὴν σὴν, καὶ σκανδάλου πρόφρασιν πολλοῦ· γενέσθαι τὴν κρίσιν σου.

Ὁ ΚΑΘ. Εὐ λέγεις. Ἀλλὰ δότε μοι τὸν περὶ τῆς πίστεως ὄρον τῆς τετάρτης συνόδου. Καὶ δόντες ἡμεῖς τὸν ὄρον αὐτῷ, ἀπῆλθομεν ἀναπαυσόμενοι.

Τῇ ἐπαύριον κατέλαθεν ὁ ἐπίσκοπος Κεσσουοῦ Ἰωάννης ὁ Σύρος· καὶ ἀναμαθῶν, ὅτι ὁ Καθολικὸς τῶν Ἀρμενίων διαλεχθεὶς πολλάκις μετὰ τῶν Ῥωμαίων, πείθεται τοῖς λόγοις αὐτῶν, καὶ ἤδη συνέρχεται εἰς πάντα αὐτοῖς (ἐπαινεῖ γὰρ τὰ παρ' ἐκείνων λεγόμενα, λέγων· οὐδὲν ἔξω τῶν θείων Γραφῶν ἡμῶν λέγουσιν, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν ἁγίων, οὐς καὶ ἡμεῖς ἀσέβημεθα, τὸν οἰκῶν λόγον κατασκευάζουσιν). ἀνῆλθεν εἰς τὸν Καθολικόν, καὶ λέγει αὐτῷ· Τί τοῦτο, δέσποτα, ὃ περὶ τῆς μεγάλης ἀγισσύνης σου ἀκούω; Ῥωμαῖοις τὰ τοῦ Νεστορίου φρονεῖσι πείθῃ;

Ὁ ΚΑΘ. Ἐγὼ Ῥωμαῖοις οὐ πείθομαι· ἀλλ' οὐδὲ τῷ πατριάρχῃ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἢ αὐτῷ τῷ ὑψηλοτάτῳ βασιλεῖ παρὰ πάντας, διὰ τὸ πατριάρχικόν, ἢ διὰ τὴν βασιλείαν αὐτὴν, εἰ μὴ αὐτὸς ἐγνώσκων τὸ ἀληθές. Τὴν ἀλήθειαν δὲ οὐκ ἰσχύω ἀρνήσασθαι, οὐδὲ τίλις ἁγίοις Πατράσι εὐνάμαι ἀντιφέρεισθαι.

Ὁ ΣΥΡΟΣ εἶπε πρὸς τὸν Καθολικόν· Ἀχίχρα, ὅτι δύο φύσεις, καὶ αὐτὸς ὁμολόγησας ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ. Οἶδας γὰρ ὅτι ἐὰν δύο φύσεις ὁμολογήσωμεν,

Νεστοριανίσωμεν· καὶ ἔσται ἡμῖν ἀντὶ Τριάδος τε-
τρὰς ἢ Τριάς, διὰ τὴν προσθήκην τῆς ἑτέρας φύ-
σεως.

Ὁ ΚΑΘ. ΧΩΣ, καὶ πρὸ ταύτης, καὶ σχεδὸν τὴν
ἑνὴν ἑβδομάδα ταύτην πλείστον κεκοπιάκαμεν, καθ'
ἑκάστην ἡμέραν διαλεγόμενοι. Σήμερον δὲ καὶ
αὔριον βουλόμεθα σχολάσαι, καὶ ἐν ἀνάσει εἶναι.
Μετὰ γούν τὴν τρίτην ἡμέραν, εἰ κελεύεις, ἔσο
μεθ' ἡμῶν εἰς τὴν διάλεξιν, καὶ ὃ ἂν ἢ περιστάμε-
νόν σοι, εἰπέ· καὶ ἡμεῖς ἠδέως ἀκουσόμεθα.

Ἐσπέρας δὲ καταλαθούσης, ἦλθεν ὁ διδάσκαλος
Βαρτάν πρὸς τὸν Θεωριανόν, λάβρα τοῦ Καθολικοῦ,
καὶ λέγει αὐτῷ Ὁ Σύρος ἐπίσκοπος, καὶ ὁ Καθολικὸς
ἡμῶν, διελέχθησαν ὅλην τὴν ἡμέραν σήμερον περὶ
τῆς μιᾶς φύσεως, καὶ τῶν δύο. Ὁ δὲ Θεωριανὸς
εἶπε πρὸς Βαρτάν τὸν διδάσκαλον· Ἦθελον μαθεῖν,
τίνα εἶσιν, ἃ λέγει ὁ Σύρος εἰς κατασκευὴν τοῦ οἰ-
κείου δόγματος. Ὁ δὲ Βαρτάν εἶπεν· Οὐδὲν ἄλλο
πρὸς τὸν Καθολικὸν ἄνω καὶ κάτω εἶπεν, εἰ μὴ
ὅτι ἐὰν εἰπωμεν δύο φύσεις ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, οὐ
μόνον Νεστοριανοὶ ἐσόμεθα, ἀλλὰ καὶ τετράδα ἀντὶ
τῆς Τριάδος ἐπὶ τῆς Θεότητος ὁμολογήσομεν, διὰ
τὴν προσθήκην τῆς ἑτέρας φύσεως. Εἶπε δὲ πρὸς
τὸν Βαρτάν ὁ Θεωριανός, Τίσι κατασκευαῖς ἀπει-
κνυε τοῦτο; Ὁ δὲ Βαρτάν εἶπεν· Οὐτε ἀπὸ χρήσεων,
οὔτε ἀπὸ συλλογισμῶν κατασκευάζει τὸν οἰκείον
λόγον, ἀλλὰ μόνον οὕτω φιλονεικῶς καὶ ἀπροσέκτως
ἰρρήγνυσι φωνὰς ἀτάκτους, ὥστε δόξαι τοῖς ἱεραῦσιν
αὐτοῦ λέγειν τι. Ἠρώτησε δὲ τὸν Βαρτάν ὁ Θεωρια-
νός· Τί πρὸς ταῦτα εἶπεν ὁ Καθολικός; Ὁ δὲ ἔφη,
ἔπειν αὐτῷ, τὴν ὅλην ἑβδομάδα ταύτην πλείστον
κεκοπιάκαμεν διαλεγόμενοι καθ' ἑκάστην ἡμέραν·
καὶ νῦν βουλόμεθα τινὰς ἡμέρας ἐν ἀνάσει εἶναι.
Ὅταν δὲ πάλιν ἀρξόμεθα τῆς διαλέξεως, ἔσο μεθ'
ἡμῶν, εἰ κελεύεις, καὶ εἰπέ, ὃ ἂν ἢ σοι περιστά-
μενον, καὶ ἡμεῖς ἠδέως ἀκουσόμεθα.

Καὶ μεθ' ἡμέρας τινὰς, μετακληθέντες, ἀνέδη-
μαν εἰς τὸ ὑπερῶνον, οὗ καὶ πρόωγν διαλεγόμεθα.
Ἐύρομεν δὲ τὸν Σύρον ἐπίσκοπον ἐν τῷ δεξιῷ μέρει
καθήμενον τοῦ Καθολικοῦ, καὶ τοὺς Ἀρμενίους
ἐπισκόπους ἕκαστον ἐν τῷ τόπῳ αὐτοῦ. Καθεσθέν-
των οὖν ἡμῶν ἐν τοῖς ἀριστεροῖς μέρεσι τοῦ Καθο-
λικοῦ, κατὰ τὸ σῆμα, εἶτα τῶν ἐπισκόπων
καθεσθέντων (προσεσίμων γὰρ ἡμῶν εἰς τὸ κάθισμα),
οὐδεὶς οὐδενὶ περὶ οὐδενὸς ἐλάλει μέχρι πολλοῦ,
ἀλλὰ κοινῇ ἐγένετο σιωπὴ. Ὡς οὖν ὥρα παρήλθε
πλείστη, εἶπεν ὁ Θεωριανός πρὸς τὸν Καθολικόν·

Ἦκουσα, ὅτι εἰσὶ τινες, οἱ λέγουσιν, ὅτι ἐὰν ὁμο-
λογήσωμεν δύο φύσεις ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, οὐ μόνον
εἰ Νεστοριανίσωμεν, ἀλλὰ καὶ ἀντὶ Τριάδος τετράδα
πρόξομεν. Καὶ θαυμάζω, πῶς οὐκ ἠδυνήθησαν οἱ
ταῦτα λέγοντες συνιδεῖν, ὅτι Νεστόριος οὐ διὰ τὸ
λέγειν δύο φύσεις, καθηρέθη (τοῦτο γὰρ λαμπρὰ καὶ
ἐκπρωσίῳ φωνῇ πάντες οἱ θεοφόροι Πατέρες κη-
ρόπισαν· ὃ μὲν ἄγιος Κύριλλος· Δύο τὰς φύσεις
εἰμὶ φάμεν· ὃ δὲ Ὁσιολόγος Γρηγόριος· φύσεις δύο,
θεῖαι· καὶ ἀνθρώπου· καὶ οἱ λοιποὶ πάντες, οὓς σοι
περιγγίζον μαρτυρῶν ἀνωτέρω)· ἀλλὰ διὰ τὸ λέγειν

A steamur; et pro Trinitate quaternionem propter
naturæ alterius accessionem habituros.

GEN. Hæri, ac nudistertius, propeque totam
hanc septimanam, plurimum laboravimus, quotidie
colloquentes. Hodie vero, et cras, quiescere volu-
mus, animumque remittere. Post triduum vero, si
placet, nobiscum aderis in colloquio; quodque tibi
ad animum acciderit, dices, nos quidem id libenter
audiemus.

Cæterum ubi advesperasset, accessit ad Theoria-
num doctor Bartan, nesciente Generali, et ait :
Episcopus ille Syrus, et noster Generalis, totam
hodie diem inter se collocuti sunt de una, duabus-
que naturis. Tum Theorianus : Vollem, ait ad
Bartanem magistrum, quænam illa sint, quæ ille
Syrus ad dogmatis sui probationem dicat, cogno-
scere. Bartan vero : Nihil, inquit, ultro citroque
nostrum ad Generalem protulit, nisi hoc : Si duas
in Christo naturas dixerimus, non Nestoriani dun-
taxat erimus, sed et quaternionem loco Trinitatis
in divinitate confitebimur, propter naturæ alterius
accessionem. Tum Bartani Theorianus : Et quibus,
ait, probationibus hoc demonstrabat? Nec auctori-
tatibus, inquit Bartan, nec syllogismis orationem
suam probabat; sed tantum ita contentiose ac in-
considerate voces confusas effundebat, ut sacerdo-
tibus suis aliquid dicere videretur. Theorianus vero
Bartanem interrogans : Quid, ait, Generalis ad ista
dixit? Dixit, inquit Bartan, tota ista septimana plu-
rimum laboratum esse, quotidianis colloctionibus
habitis : nunc aliquot diebus labores remittendos :
Ubi vero colloquium denuo inchoabimus, inquit,
ipse nobis adesto, si placet, ac quidquid ad animum
tibi acciderit, dicito : nos quidem id libenter au-
diemus.

Post aliquot dies accessit, ascendimus in cœna-
culum ubi nuper quoque collocuti eramus. Invenimus
autem Syrum illum episcopum ad dextrum genera-
lis latus assidentem, et Armenios episcopos seden-
tes singulos suo loco. Cumque nos ad sinistram
Generalis, pro more consedere jussi fuissimus,
deinde consedissent et episcopi (quippe primas in
consessu nobis offerebant), multo tempore nihil
omnino quisquam ad alterum ulla de re proferebat,
sed commune silentium erat. Igitur ubi jam pluri-
mum temporis præterisset, his verbis Generalem
Theorianus allocutus est :

Audivi quosdam esse, qui dicant, si duas in
Christo naturas confiteamur, non modo nos futuros
Nestorianos, sed etiam Trinitatis loco quaternio-
nem prædicaturos. Ac miror equidem quonam pacto,
qui hæc dicunt, perspicere non potuerint, minime
Nestorium propterea depositum fuisse, quod duas
naturas diceret (hoc enim illustri et clara voce
divini Patres universi prædicant. Cyrillus quidem
his verbis : Duas naturas esse dicimus; Gregorius
vero Theologus : Naturæ duæ, Deus et homo; cæ-
terique omnes, quos antea tibi produxi testes) :

sed quod diceret naturas duas invicem separatas, divinam seorsum, itidemque seorsum humanam. Expropter et duos filios, et duos Christos esse, fanaticus ille statuebat : alium Filium esse delirans, qui ex Deo et Patre sit; alium qui ex Virgine. Quam ob causam et sanctam illam Virginem vocare Deiparam volebat. Quod autem minime Nestorius unionem confessus sit, sanctus ille Cyrillus in epistola ad Eulogium his ipsis verbis ostendit : Sic et in causa Nestorii; quamvis duas naturas, discrimen carnis et Sermonis indicans, dicat (alia namque natura Sermonis est, alia carnis), unionem tamen nobiscum non confitetur. Nos enim his unitis, unum Christum, unum Filium, unum Dominum confitemur. Ad id vero, quod subjicitur, Trinitatem fore quaternionem, si duas naturas in Christo confiteamur, pro nobis sanctus ille vir Athanasius satisfaciet, cujus in epistola ad Epictetum Corinthi episcopum hæc ipsa verba sunt : Insigni pudore afficiuntur, qui vel sola cogitatione putarunt, posse pro Trinitate fieri quaternionem, si corpus esse de Maria dicatur. Si corpus, inquam, unius esse substantiæ dicamus cum Sermone, Trinitas manet Trinitas, quod hæc ratio nihil ei peregrinum inferat. Sin humanum dicamus illud ex Maria corpus, necesse est, aliquid Trinitati accedere; quod corpus illud secundum substantiam ab ea sit alienum. Hæc cum ita dicunt, non cogitant quo pacto seipso evertant. Nam si maxime corpus ex Maria non esse dicant, sed ejusdem cum Sermone substantiæ: nihilominus quod vereri se simulant, ne sentire videantur, id ipsum eos juxta sententiam suam dicere constabit, nimirum esse quaternionem. Quippe sicuti Filius, secundum doctrinam Patrum, ejusdem existens cum Patre substantiæ, non ipse Pater est, sed Filius cum Patre consubstantialis dicitur: ita et illud consubstantiale Sermoni corpus non erit ipse Sermo, sed aliud quiddam cum Sermone. Si aliud quiddam est, sane secundum ipsos sacrosancta Trinitas erit quaternio. Nam vera planeque perfecta, et expers illa divisionis Trinitas nullam recepit accessionem: sed ista ab eis excogitata Trinitas. Et quo pacto Christiani erunt, qui aliorum præter verum Deum excogitant? Rursus et in altero sophismate stoliditatem ipsorum perspicere licet. Si propterea, quod sit atque dicatur in sacris Litteris humanum ex Maria corpus Servatoris, pro Trinitate quaternionem dici putant, velut accessione facta propter corpus; multum sane falluntur creatum exequantes Opifici, et existimantes aliquid accedere divinitati posse; ignorant denique, non ut aliquid accederet divinitati Sermonem factum esse carnem; sed ut genus humanum redimeret. Quinam igitur opinantur assumptum a Sermone corpus, et vivificatum, accessionem aliquam ad divinitatem Sermoni afferre? Nam potius ei quod humanum erat, magna contigit accessio de Sermonis cum eo societate ac unione. Quippe de mortali factum est immortale, de animali factum est spirituale, de terra ortum supra

Α δύο φύσεις ἀλλήλων χωριστέας, ἰδίᾳ καὶ ἀνὰ μέρος τὴν θεῖαν, καὶ ἰδίᾳ καὶ ἀνὰ μέρος τὴν ἀνθρωπίνην. Αὐτὸ καὶ δύο υἱούς, καὶ δύο χριστοὺς ὁ ἐμβρόντηςτος ἰδογμάτιζεν· ἄλλον υἱὸν, τὸν ἐκ Θεοῦ καὶ Πατρὸς· καὶ ἄλλον τὸν ἐκ τῆς Παρθένου παραλήρων. Διὰ τοῦτο καὶ Θεοτόκον τὴν ἅγλιαν Παρθένον καλεῖν οὐκ ἠβούλετο. Ὅτι δὲ τὴν ἔνωσιν οὐχ ὠμολόγει Νεστορίου· δηλεῖ ὁ ἅγιος Κύριλλος ἐν τῇ πρὸς Εὐλόγιον ἐπιστολῇ γράφων ἐπὶ λέξεωσιν οὕτως· Ἐπὶ Νεστορίου, κἄν λέγει δύο φύσεις, τὴν διαφορὰν σημαίνων τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου (ἐτεῖρα γὰρ ἢ τοῦ Λόγου φύσις· καὶ ἕτερα ἢ τῆς σαρκός)· ἀλλ' οὐκ ἔτι τὴν ἔνωσιν ὁμολογεῖ μεθ' ἡμῶν. Ἡμεῖς γὰρ ἐνώσαντες τευτα, ἕνα Χριστὸν, ἕνα Υἱὸν, ἕνα Κύριον ὁμολογοῦμεν. Περὶ δὲ τοῦ λέγειν, ὅτι τετράς ἢ Τριάς ἴσται, εἰ δύο φύσεις ὁμολογήσομεν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, ἀρκέσει ἡμῖν εἰς ἀπολογίαν ὁ ἐν ἁγίοις Ἀθανάσιος ἐν τῇ πρὸς Ἐπίκτητον τὸν ἐπίσκοπον Κορίνθου ἐπιστολῇ, τάδε κατὰ ῥῆμα διεξιῶν· Ἐρυθριάσουσι δὲ μεγάλως, οἱ κἄν ὄλωσιν ἐνδυμηθέντες δύνασθαι ἀντὶ Τριάδος γενέσθαι τετράδα, εἰ λέγοιτο ἐκ Μαρίας εἶναι τὸ σῶμα. Ὁμοούσιον μὲν γὰρ (φασίν) εἶναι εἰπωμεν τὸ σῶμα τῷ λόγῳ, μένει ἡ Τριάς, οὐδὲν ξένον, εἰς αὐτὴν εἰσφερομένου τοῦ Λόγου. Ἄν δὲ ἀνθρώπινον εἰπωμεν ἐκ Μαρίας σῶμα, ἀάγκη ξένου ὄντος κατ' οὐσίαν τοῦ σώματος, προσθήκην γίνεσθαι. Ταῦτα οὕτω λέγοντες, οὐ νοοῦσιν, ὅπως ἑαυτοῖς περιπίπτουσι. Καὶ γὰρ κἄν μὴ ἐκ Μαρίας λέγωσι τὸ σῶμα, ἀλλὰ ὁμοούσιον αὐτῷ τῷ Λόγῳ, οὐδὲν ἤττον ὅπερ ὑποκρίνονται, μὴ ἄρα ὡσπερ φρονοῦντες νομισθῶσι, τοῦτο κατὰ τὴν αὐτῶν ἔνοιαν δειχθήσονται, λέγοντες τετράδα. Ὅσπερ γὰρ ὁ Υἱὸς κατὰ τοὺς Πατέρας· ὁμοούσιος ὢν τῷ Πατρὶ, οὐκ ἴσται αὐτὸς ὁ Πατήρ, ἀλλὰ Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα λέγεται· ὁμοούσιος, οὕτω τὸ ὁμοούσιον σῶμα τοῦ Λόγου οὐκ ἴσται αὐτὸς ὁ Λόγος, ἀλλ' ἕτερον πρὸς τὸν Λόγον. Ἐτέρου δὲ ὄντος ἴσται κατ' αὐτοῦς ἡ ἅγια Τριάς· τετράς. Οὐ γὰρ ἡ ἀληθινή, καὶ ὄντως τελεία καὶ ἀδιαίρετος Τριάς δέχεται προσθήκην, ἀλλ' ἡ παρὰ τούτων ἐπινοημένη. Καὶ πῶς ἔτι Χριστιανοὶ, οἱ ἕτερον παρὰ τὸν ὄντα Θεὸν ἐπινοοῦντες; Πάλιν γὰρ καὶ ἐν τῷ ἐτέρῳ αὐτῶν σοφισματι τὴν ἀπρὸς τὴν αὐτῶν ἔξῃ καθαροῦ. Εἰ διὰ τὸ εἶναι καὶ λέγεσθαι ἐν ταῖς Γραφαῖς ἐκ Μαρίας ἀνθρώπινον τὸ σῶμα τοῦ Σωτῆρος, νομίζουσιν ἀντὶ Τριάδος τετράδα λέγεσθαι, ὡς προσθήκης γινομένης διὰ τὸ σῶμα, πολλὴ πλανώμενη, τὸ ποίημα ἐξισοῦντες τῷ ποιητῇ, καὶ ὑπονοοῦντες δύνασθαι τὴν θεότητα προσθήκην λαμβάνειν· καὶ ἠγνόησαν, ὅτι οὐ διὰ προσθήκην θεότητος γέγονε σὰρξ ὁ Λόγος, ἀλλ' ἵνα τὸ ἀνθρώπινον γένος λυτρώσῃται. Πῶς οὖν ἴσονται τὸ διὰ τοῦ Λόγου ληφθὲν σῶμα καὶ ζωοποιῶν, προσθήκην εἰς θεότητα τῷ Λόγῳ ποιεῖν; Μᾶλλον γὰρ αὐτῷ τῷ ἀνθρώπινῳ προσθήκη μεγάλη γέγονεν ἐκ τῆς τοῦ Λόγου πρὸς αὐτὸ κοινωνίας τε καὶ ἐνώσεως. Ἀπὸ γὰρ θνητοῦ γέγονεν ἀθάνατον, καὶ ψυχικὸν δὲ γέγονε πνευματικόν, καὶ ἐκ τῆς γῆς γεόμενον πᾶς οὐρανόθεν ὑπερέβη πύλας. Ἡ μὲντοι Τριάς καὶ λαβόντος ἐκ Μαρίας σῶμα τοῦ Λόγου.

Τριάς ἴστιν, οὐ δεχομένη προσθήκην, οὐδὲ ἀφαίρεσιν, ἅλλ' αἰεὶ τελεία ἐστὶ, καὶ ἐν Τριάδι μία Θεότης γινώσκεται. Καὶ οὕτως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἰς Θεὸς κηρύσσεται ὁ τοῦ Λόγου Πατήρ. Ἀκήκοας πῶς ὁ μακάριος Ἀθανάσιος ζήλου πένων ἐνθεοῦ καθάπτει τῶν λεγόντων ὁμοούσιον τῷ Λόγῳ τὸ σῶμα; Ἐρυσθιάσουσι, φησὶ. Καὶ πάλιν· Οὐ νοοῦσιν, ὅπως ἑαυτοὺς περιπίπτουσι. Καὶ αὖθις· Τὴν ἀφροσύνην αὐτῶν ἔξεισι καθορᾶν. Καὶ ἀνοήτους καὶ ἀφρονὰς αὐτοὺς ἀποκαλεῖ. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὁ ἱερεὺς Ἀθανάσιος. Ἡμεῖς δὲ ἀπαλέγχομεν καὶ ἄλλως, εἰ δοκεῖ, τῆν ἐκείνων ἀσέβειαν.

Ὁ ΚΑΘ. Ἐμοὶ τέως δοκεῖ, μὴ δεῖσθαι πλείονος ἰλέγῃ εἰς τὸ γνωρισθῆναι τὸ τοιοῦτον ὀλισθημα. **B** Ὁ γὰρ τῷ ἀγίῳ Ἀθανασίῳ πεισθῆναι μὴ βουληθεὶς, εἴγε τέως τῆς τῶν Χριστιανῶν μοίρας τυγχάνει ὄν, τοσαῦτα καταβοήσαντι τῆς ἀνοίας τῶν ὁμοούσιον τῷ Λόγῳ τὸ σῶμα φληναφούντων, καὶ τετράδα ἀντὶ Τριάδος τὴν Θεότητα γίνεσθαι ληρωδούντων, οὐκ οἶδα τίνοι τῶν ἐπὶ γῆς νῦν ὄντων ἀνθρώπων πεισθῆσεται. Πλὴν ἐπεὶ πολλοὶ ἢ οὐδ' ὄλιγο ἀναγινώσκουσι τὰς θείας Γραφάς, ἢ ἀναγινώσκουσι μὲν, κλῆν ἄλλὰ παρέργως, καὶ οὐκ ἐπιμελῶς· καὶ διὰ τοῦτο τὸν ἐν βάρβει νοῦν αὐτῶν ἀγνοοῦσιν· εἰ σοὶ δοκεῖ καὶ δύνασαι καὶ ἄλλως τὴν ἐκείνων ἰλέγξαι πλάτην, εὖ ἔση ποιῶν, καὶ φίλον Θεῷ, καὶ ἡμῖν κατὰ θυμῶν.

Ὁ ΘΕΟΡ. Πολλοὶ τοῦ χαιρεκάκου καὶ μισανθρώπου Σατανῆ μαθηταὶ γεγονάσιν ἢ μάλλον ὄργανα εἰς ἀπόλειαν πολλῶν, οἷος ἦν ὁ θεήλατος Σέθηρος, ὁ τῷ θρόνῳ τῆς Ἀντιοχείας κρατήσας τυραννικῶς, ἔς μὴ φοβηθεὶς τὴν φάσκουσαν ἐντολήν, Ἐπικατάρατος ὁ κλωνίων τυφλὸν ἐν ὁδῷ, πλείστους τῆς σύθειας ἀποκλανήσας ὁδοῦ, εἰς βάραθρον ἀπωλείας ἐλεινῶς κατεκρήμνισα, τοῦμπάλιν ὀφειλῶν ποιεῖν, ἐκ τῆς πλάνης ἐπιστρέφειν πρὸς τὴν βάλθηθειαν. Τοῦτο γὰρ ἀπῆται καὶ ἡ προσέβρια αὐτοῦ. Ὁ δὲ ἐκ τῆς ἀκοῆς αὐτοῦ, πολλῶν δὲ πλεον ἐκ τῆς καρδίας τὰ ἐντάλματα τοῦ Θεοῦ ἀπωσάμενος, τὰ ὀφτωσίπως ἐκκελεύόμενα· Πορεύεσθε διὰ τῶν πυλῶν μου, καὶ εἰσοποιήσατε τῷ λαῷ, καὶ τοὺς λίθους ἐκ τῆς ὁδοῦ διασπρίψατε· λίθους, οὐ πρὸς οἰκοδομήν τοῦ ζῆντος ναοῦ, πρὸς πτώσιν δὲ μάλλον, καὶ πρόσκωμα πολλῶν, ἐμβάλειν ἐν τῇ ὁδῷ τῆς ζωῆς ἀφρόως ἐσπούδακε, καὶ διὰ λόγου καὶ διὰ γραφῶν μίαν φέσιν τοῦ Ἐμμανουὴλ ἐδογμάτισε· δεδοικῶς μὴ παρὲς ἀντὶ Τριάδος γένηται ἡ Τριάς· οὐκ ἐννοῶν, ὡς εἴκεν, ὁ ἄθλιος, ὅτι τὸ τριάς πρόσκωμα οὐκ ἔστι τῆς φύσεως σημαντικόν, ἀλλὰ τοῦ ποσοῦ τῶν ὑποστάσεων. Πῶς οὖν ἐκεῖνος συνῆγε τετράδα, ἡμῶν μὴ ὁμολογούντων ὑπόστασιν ἀνείληφέναι τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, ἀλλ' ἐν ἑαυτῷ ὑποστήσασθαι τὸ ἡμέτερον; Καὶ μίαν ὑπόστασιν, καὶ ἓνα Υἱὸν δογματιζόμενον τὸν Ἐμμανουὴλ; Εἰ μὲν οὖν ὁ καινὸς θεολόγος φρεῖ φύσεως ἐπὶ τῆς ἀγίας Τριάδος ὁμολογεῖ, εἴτα

caelestes portas evasit. Trinitas quidem certe Trinitas est, etiamsi Sermo corpus ex Maria sumpserit, nullam nec accessionem admittens, nec diminutionem: sed perfecta semper est, et una in Trinitate Divinitas agnoscitur. Atque hoc modo Deus unus in Ecclesia praedicatur, Pater ille Sermone. Audis quo pacto beatus Athanasius, divinum quemdam zelum spirans, eos tangat, qui corpus ejusdem esse substantiae cum Sermonem dicunt. Pudore afficientur, ait; item: Non cogitant quo pacto seipsos evertant. Et rursus: Stoliditatem ipsorum perspicere licet. Insipientes et stultos vocat. Et haec quidem Athanasius. Nos autem alio quoque modo, si placet, impietatem eorum redarguemus.

GEN. Mihi sane videtur, ad ejusmodi erroris agnitionem, non esse opus ampliori refutatione. Nam qui assentiri sancto viro Athanasio non vult, modo Christianus est, tantopere exclamanti eorum vesaniae, qui corpus ejusdem esse cum Sermonem substantiae nugantur, et quaternionem in Divinitate loco Trinitatis, fieri somniant: cuinam mortalium, nunc in terris existenti, sit assensurus, equidem non video. Quia tamen complures, aut omnino Litteras sacras non legunt, aut legunt illi quidem, sed aliud quasi agentes, non studiose; qua de causa mentem earum intimam ignorant: recte feceris, et acceptum Deo, nobisque gratum praestiteris, si errorem eorum confutaveris; modo id tibi placeat, et alia facere via possis.

THEOR. Multi Satanæ, qui malis oblectatur, et genus humanum odit, exstiterunt discipuli, vel instrumenta potius, ad multorum perniciem. Qualis erat abominabilis ille Severus, qui Antiochiæ thronum per tyrannidem obtinuit. Is minime præceptum illud reveritus, quo dicitur: Exaccrabilis, qui in itinere caeco causam erroris praebet, plurimos in errorem a recta devocatos via, in perniciem barathrum miserabiliter praecipitavit; cum facere diversum deberet, nimirum ab errore ad veritatem divertere. Quod quidem et praesulatus ipsius ab eo requirebat. Verum et ab auribus, et multo magis a corde rejectis Dei mandatis, quæ ita praecipiant: Per portas meas ingredimini, et iter populo servate, de qua via lapides amovete, id operam dedit, ut non ad structuram illius vivi templi, sed potius ad ruinam et offensionem plurium, lapides in via vitae per infamiam spargeret, adeoque verbis et scriptis naturam Emmanuelis unam tradidit; veritus ne Trinitatis loco quaternio fieret; haud cogitans miser, uti quidem videtur, nomen Trinitatis non habere significationem naturæ, sed numeri personarum vel hypostasium. Quod igitur modo collegit ille quaternionem, cum nos minime constitamur Dei Sermonem assumpsisse hypostasim, sed nostrum illud in seipso constituisse? adeoque statuumus, Emmanuelem esse unam hypostasin, et unum Filium? Quod si novus ac vanus ille theologus tres naturas

¹ Jerem. I, 26.

in sancta Trinitate conficitur, deinde natura Emmanuelis humana, quam nos confitemur, ad suas illas tres naturas adjuncta, pro Trinitate quaternionem fieri concludit: optime id quidem facit. Quippe seipsum artificiose periteque separat ab uno solo Deo, et ad opinionem de pluribus diis deflectit. Sin unam divinitatis naturam et ipse confitetur, duasque naturas in Christo: undenam ei naturarum quaternio proficiscatur, scire nequeo. Nec item fieri potest, ut Trinitate quaternionem hypostasium, absque alterius hypostasis accessione cogitemus.

His dictis, oculus Generalis in Syrum illum episcopum conjecit. Cumque videret eum vultu in terram defixo, nequaquam suspicere, conversus ad Theorianum, Innucebat ei, Syrum uti aspiceret. At is, Syrum intuitus, subrisit; et ad Generalem ait: Est, domine, quod insignem sanctitatem tuam interrogem; teque obsecro ne tibi grave sit ejus indicare solutionem.

GEN. Si Deus intellectum ejus mihi dederit, non gravabor illam tibi exponere.

THEOR. Sint hic, velut in hypothesi, tria igne potiora, quæ tamen unius naturæ sint, auri scilicet. Si horum unum in ignem conjecero, plane ignitum illud duarum naturarum erit; ignis, inquam, et auri. Deinde hoc unito reliquis duobus necdum ignitis, interrogo, quomodo sint hæc ignita? Triane, ceu prius? an propter ignis naturam facta sunt quatuor?

GEN. Hujus interrogationis solutionem exponat Joannes religiosissimus episcopus Cessunii.

THEOR. Quid vero sanctitatis tuæ prudentia dicit? Ignisne natura numerum sive quantitatem trium illorum auxit, annon?

GEN. Mihi quidem non auxisse videtur.

THEOR. Atqui prius hæc tria unus erant naturæ, nunc in uno duæ naturæ conspiciuntur.

GEN. Hoc quoque in confesso est.

THEOR. Non igitur est necesse, trinitatem illorum ignis vi potiorum, fieri quaternionem, propter alteram illam naturam, videlicet ignis?

GEN. Non est necesse.

THEOR. Ineptiunt ergo, qui dicunt, necessario nobis quaternionem pro Trinitate confitentam, si naturas duas in Christo demus.

His dictis, surgens ille Syrus episcopus, nullo verbo prolato, coenaculo cum sacerdotibus suis egressus est. Interrogatus autem a sacerdotibus suis, cur nihil cum philosopho locutus esset: non sibi licere dixit, in aliena synodo de hujusmodi rebus loqui, sine mandato patriarchæ sui.

Tunc exurgens Stephanus doctor ait: Rogo sanctitatem vestram ut parumper me audiat. Postquam ei copia dicendi data est: Quidam, inquit, ludimagister cepit puerulum edocere, aiebatque ipsi: Dic *Alpha*. Is autem volebat dicere. Kursus ludimagister aiebat ipsi: Dic *Alpha*. Is vero similiter

A τὴν πρὸς ἡμῶν ὁμολογουμένην ἀνθρωπίνην φύσιν ἐν τῷ Ἐμμανουὴλ ταῖς αὐτοῦ προσθεῖς τριταῖς φύσεσι, συμπεραίνει ἀντὶ Τριάδος τετράδα γίνεσθαι, ἀριστα τοῦτο ποιεῖ. Εὐτέχνως γὰρ καὶ ἐπιστημῶν ἀποσχοινίζει ἑαυτὸν τοῦ μόνου Θεοῦ, καὶ εἰς πολυθεΐαν ἐξοστρακίζεται. Εἰ δὲ μίαν θεότητος φύσιν ὁμολογῆι καὶ αὐτὸς, δύο δὲ φύσεις ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, οὐκ οἶδα, πόθεν αὐτῷ ἢ τετράς τῶν φύσεων ἐπεισεργεταί. Ὑποστάσεων δ' αὐτῷ τετράδα, δίχα προσθήκης ἑτέρας ὑποστάσεως, τὴν Τριάδα νοεῖν, ἀμήχανον.

Τούτων οὕτω βηθέντων, ὁ Καθολικὸς τῷ Σύρῳ ἐπισχόφῳ ἐνητένισεν. Ὡς οὖν ἑώρα τοῦτον εἰς γῆν ἔχοντα τὸ δῆμα καὶ μηδαμῶς ἀνανεύοντα, στραφεὶς πρὸς τὸν Θεωριανόν, ἐνενευεν αὐτῷ βλέπειν πρὸς τὸν Σύρον. Ὁ δὲ βλέψας, ὑπεμεΐδισσε· καὶ φησὶ πρὸς τὸν Καθολικόν· Δέσποτα, ἐρώτημα ἔχω πρὸς τὴν μεγάλην ἀγιοσύνην σου, καὶ παρακαλῶ, μὴ κατοκνήτης εἰπεῖν μοι τὴν τοῦτου λύσιν.

Ὁ ΚΑΘ. Ἐάν ὁ Θεὸς δώσει μοι τὴν τοῦτου γνώσιν, οὐ κατοκνήσω ταύτην εἰπεῖν σοι.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ἔστωσαν ὡς ἐν ὑποθέσει ἐνταῦθα ὑπέρπυρα τρία, μιᾶς ὄντα φύσεως, χρυσοῦ δηλοῦσι. Ἐάν οὖν τούτων ἐγὼ πυρακτῆσω, ἔσται πάντως τὸ πεπυρακτωμένον δύο φύσεων, λέγω δὴ πυρὸς καὶ χρυσοῦ. Εἶτα ἐνώσας τοῦτο τοῖς λοιπαῖς δυοῖς τοῖς μὴ πεπυρακτωμένοις, ἐρωτῶ πόσα νῦν εἰσι ταῦτα τὰ ὑπέρπυρα; Τρία, ὡς πρῶην; ἢ διὰ τὴν φύσιν τοῦ πυρὸς ἐγένοντο τέσσαρα;

Ὁ ΚΑΘ. Τοῦτου τοῦ ἐρωτήματος ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος Κεσσουνίου Ἰωάννης εἶπεν τὴν λύσιν.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ἡ σύνεσις δὲ τῆς ἀγιοσύνης σου τί λέγει; Ἡ φύσις τοῦ πυρὸς ἠῤῥησε τὸν ἀριθμὸν ἦτοι τὸ ποσὸν τῶν τριῶν, ἢ οὐ;

Ὁ ΚΑΘ. Ἐμοίγε τέως δοκεῖ, ὅτι οὐκ ἠῤῥησεν.

Ὁ ΘΕΩΡ. Καὶ μὴν πρῶην μιᾶς ἦσαν φύσεως τὰ τρία, νυνὶ δὲ ἐν τῷ ἐνὶ δύο καθορῶνται φύσεις.

Ὁ ΚΑΘ. Ὁμολογεῖται καὶ τοῦτο.

Ὁ ΘΕΩΡ. Οὐκ ἀνάγκη λοιπὸν τὴν τριάδα τῶν ὑπερπύρων τετράδα γενέσθαι διὰ τὴν ἑτέραν φύσιν, ἦτοι τοῦ πυρὸς;

Ὁ ΚΑΘ. Οὐκ ἀνάγκη.

Ὁ ΘΕΩΡ. Περιτολογοῦσιν ἄρα οἱ λέγοντες, Ἄνάγκη τετράδα ἀντὶ Τριάδος ὁμολογεῖν, εἰ δύο φύσεις ἐν τῷ Χριστῷ δώσομεν.

Τούτων οὕτω βηθέντων, ὁ Σύρος ἐπίσκοπος ἀνστὰς ἐξῆλθε τοῦ ἀνωγαίου μετὰ τῶν ἱερέων αὐτοῦ μηδὲν ἐπειπῶν. Ἐρωτηθεὶς δὲ παρὰ τῶν αὐτοῦ ἱερέων, διὰ τί οὐκ ἐλάλησάς τι πρὸς τὸν φιλόσοφον εἶπεν ὅτι, Οὐκ ἔξεστί μοι ἐν ἄλλοτριᾷ συνόδῳ περὶ τῶν τοιούτων λαλεῖν (1) ἀνευ τοῦ ἐμοῦ πατριάρχου.

Ἐν τούτοις ἀναστὰς Στέφανος ὁ διδάσκαλος εἶπε Παρακαλῶ τὴν ἀγιοσύνην ὑμῶν ἀκουσαί μου μακρόν. Ὡς δὲ ἐπετράπη αὐτῷ λαλῆσαι, εἶπε· Διὸ σκαλὸς τις ἤρξατο μαθητεύειν παιδάριον, καὶ ἔλεγε αὐτῷ, εἶπε *Ἄλφα*. Τὸ δὲ οὐκ ἤθελεν εἰπεῖν. Καὶ πάλιν ὁ διδάσκαλος ἔλεγε αὐτῷ· εἶπε *Ἄλφα*. Τὸ δὲ

(1) Hactenus editio. Pergunt deinde codices Vaticani.

ὁμοίως ἐπιώπα. Ἐἴτα ἀγανακτήσας ὁ διδάσκαλος λέγει τῷ παιδαριῷ, Διὰ τί οὐ λέγεις; Τὸ δὲ ἐφη, φοβοῦμαι εἰπεῖν ἄλλα, ἵνα μὴ με ἀναγκάσῃς εἰπεῖν καὶ τὰ ἐξῆς. Τοῦτο λέγω καὶ γὰρ, Ἐὰν ὁμολογήσωμεν δύο φύσεις ἐν τῷ Χριστῷ, ἀνάγκη πάντως ἡμᾶς καὶ δύο θελήματα εἰπεῖν καὶ ἔσται ἡ εἰς Χριστὸς θέλων καὶ μὴ θέλων τὸ αὐτὸ καὶ ἐν πράγματι, καὶ τις μάχη καθ' ἑαυτοῦ ἔσται τῷ ἐνὶ ὁυτῷ τῷ τυχόντι ἀνθρώπῳ συμβῆναι πρέπον ἢ ἐνδεχόμενον εἰποι τις ἄν.

ΘΕΩΡ. Τοῦ λέγοντος δύο θελήματα ἀλλήλοις ἐναντιούμενα, καὶ δύο ἐνεργείας μαχομένας ἀλλήλαις ἐν τῷ ἐνὶ Χριστῷ, ὡς διδάσκαλος, οὐδὲ ἀκούσαι ποσῶς ἀνεχόμεθα. Ἐἶχε μὲν γὰρ τὸ πεφυκέναι θέλειν ὁ σαρκαθεὶς λόγος ὡς ἄνθρωπος, τῷ αὐτῷ θεϊκῷ θελήματι κινουμένον τε καὶ τυπούμενον, οὐκ ἐναντιούμενον. Τὸ γὰρ ἐκεῖνον θέλειν, φησὶν ὁ θεὸς Γρηγόριος, οὐδὲν ὑπεναντίον Θεῷ, θεωθὲν ὄλον. Εἰ δὲ θελωτο, τῆ τοῦ θεοῦτος δηλονότι συμφορᾷ θελωτο τὸ θεοῦν καὶ θεούμενον, δύο πάντως ἀλλ' οὐχ ἓν, εἴπερ τῶν πρὸς τι τὸ τε θεοῦν καὶ τὸ θεούμενον. Τὰ δὲ πρὸς τι, πάντως ἀλλήλοις συνεισάγεσθαι κίφουκε, καὶ θατέρῳ συνειπνοῦσθαι θάτερον· εἶχε μὲν οὖν θελήμα φησὶν ὡς ἄνθρωπος ὁ Σωτὴρ, τῷ αὐτῷ θεϊκῷ θελήματι τυπούμενον, οὐκ ἐναντιούμενον· οὐ γὰρ ἔναντιώταται παντάπασιν τῷ Θεῷ τὸ φυσικόν, ἐπεὶ τὴν Ποιητὴν αἰτιατέον πεποιηχότα τὸ φύσει μαχομένον.

Στέφανος ὁ διδάσκαλος εἶπε· Τὴν μίαν ὑπόστασιν δύο λέγειν θελήσεις ἔχειν, τῶν ἀδυνάτων καὶ ἀμυγάνων καὶ ἀπιθάνων ἐστὶ. Πῶς γὰρ μερισθῆσεται ὁ εἰς καθ' ἑαυτόν;

ΘΕΩΡ. Ὁμολογεῖς τὸν Χριστὸν πενήνησαι καὶ διψῆσαι καὶ νυστάζειν καὶ κοπιᾶσαι, ὡς κατὰ ἀλήθειαν ἄνθρωπον ὄντα, ἢ οὐ;

Ὁ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ. Πῶς γὰρ οὐ; Ἄνθρωπος ὢν, κατὰ ἀλήθειαν, οὐ κατὰ φαντασίαν, εἶχε ταῦτα.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ἀσιτῶν, πεινῶν ἤθελε φαγεῖν, καὶ διψῶν ἤθελε πίνειν, καὶ νυστάζων ὑπνώσασθαι, καὶ τέλλα ὡσαύτως;

Ὁ ΔΙΔΑΣΚ. Μάλιστα ἤθελε, καὶ καθ' ὁ θεός, ἵνα ἡ ἀγία αὐτοῦ σὰρξ φάγη.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ἄλλως ἐξελάθου τὸ καθ' ὁ θεός, οὐ κατὰ τὸ κυριῶς σημαίνόμενον αὐτοῦ. Πλὴν ἐφομαί σοι. Ἦθελε, φῆς, καὶ καθ' ὁ θεός ἵνα ἡ ἀγία αὐτοῦ σὰρξ φάγη;

Ὁ ΔΙΔΑΣΚ. Ὁρθότατα λέγεις.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ἡ σὰρξ αὐτοῦ ἦτοί ἡ ἀνθρωπότης αὐτοῦ ἤθελεν ἵνα φάγη ἡ θεότης αὐτοῦ;

Ὁ ΔΙΔΑΣΚ. Οὐ.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ἡ δὲ θεότης αὐτοῦ ἤθελεν ἵνα φάγη αὐτή;

Ὁ ΔΙΔΑΣΚ. Ἀπαγε.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ἄρα οὖν τί ἐκ τούτων συναίγεται; Ὅτι καὶ δύο, καὶ οὐκ ἐναντιούμενα. Ἢ μὲν γὰρ σὰρξ ἤθελε φαγεῖν καὶ πληρῶσαι τὰ τροφόμενα ἀγγεῖα ἀ-

silebat. Tum ludimagister stomachans ait puerulo: Cur non loqueris? qui respondit: Alpha dicere expavesco, ne me deinceps cæteras quoque litteras pronuntiare cogas. Eadem ego responsione utor. Nam si duas in Christo fatebimur naturas, prorsus opus erit duas quoque dicere operationes et duas voluntates: atque ita unus idemque Christus unam eandemque rem volet et nolet, et pugna quædam adversus se ipsum uni subjecto erit: quod quidem ne cui libet quidem homini accidere vel congruum vel probabile quispiam dixerit.

THER. Enm qui dicat duas invicem contrarias voluntates, et duas discordes in Christo operationes, o doctor, ne tantisper quidem audire patiemur. Nam et quatenus homo volendi facultate præditum erat incarnatum Verbum; illa tamen a voluntate divina permovebatur et informabatur, non autem repugnabat. Namque humana voluntas, ut ait divus Gregorius, Deo non adversabatur, quia tota deificabatur. Quod si deificabatur, ab unione scilicet cum Deo deificabatur. Jamvero deificans et deificatum, duo prorsus sunt, non unum; quoniam relativi termini sunt deificans et deificatum: relativi autem termini omnino invicem connectuntur, et alterum cum altero cogitatur. Habuit igitur naturalem voluntatem ut homo Servator, divinæ ipsi conformem, non adversantem: nam quod naturale est, prorsus Deo non adversatur; alioquin Creator reprehendendus esset, qui natura sibi contrarium creasset.

C Stephanus doctor ait: Atqui in unica hypostasi duas affirmare voluntates, impossibile, inexplicabile, et incredibile est. Qui enim serit potest, ut qui unus est, in se dividatur?

THEOR. Faterisne Christum esuriisse, sitiisse, dormitavisse, et fatigatum esse, ut hominem verum, necne?

DOCTOR. Quidni? Homo quum esset, hæc omnia vere, non secundum phantasiam, habuit.

THEORIANUS. Num igitur esuriens comedere volebat, sitiens volebat bibere, somno gravatus dormire, et cætera similiter?

DOCTOR. Maxime volebat, etiam quatenus Deus, sanctam ejus carnem cibo uti.

THEORIANUS. Aliter usurpasti dictionem quatenus, non autem juxta ipsius magis proprium significatum. Nihilominus tibi obsequar. Volebat, ais, etiam, quatenus Deus, sanctam ipsius carnem cibo uti?

DOCTOR. Rectissime dicis.

THEORIANUS. Age vero caro ejus, sive humanitas, volebatne divinitatem ipsius cibo uti?

DOCTOR. Minime gentium.

THEOR. Divinitas autem ejus volebatne ipsa manducare?

DOCTOR. Apage.

THEOR. Quid ergo hinc concluditur? Nempe duo esse, nec sibi contraria. Caro enim volebat comedere, nec sua viscera quasi fame exinan-

ta complere : neque enim exinanitur divinitas.

DOCTOR. Hæc quidem verissima.

THEOR. En sanctissima Christi caro volebat ob sui, ut ita dicam, conservationem, comedere ; quod quidem divinitas sibi ipsi volebat. Rursus divinitas volebat, sanctissimam Verbi carnem cibo uti ; et caro ipsam ei volebat comedere. En tibi ut humana Christi voluntas divine suæmet obsecundabat.

DOCTOR. Cur dixisti, non dictionem *quatenus* haud usurpasse prout ejus primarius significatus fert ?

THEOR. Quia dixisti, quatenus Deus, vult comedere. Nam reapse vult comedere, quatenus esurit : esurit autem non quatenus Deus, sed quatenus homo.

DOCTOR. Hoc quidem omnes sciunt.

THEOR. Ain' vero, satisne tibi persuasimus, doctor, ut duas fatearis in Emmanuele voluntates, an divinorum quoque oraculorum testimonia requiris ?

DOCTOR. Si scrutari Scripturas jubemur, quia in ipsis vita æterna latet, et ipsæ *de me*, Christus ait, *testantur* ⁹, necesse est audire quid de hoc doctrinæ capite loquantur.

THEOR. Scrutare igitur verba hæc : *Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu* ⁹. Deinde et illa : *Voluit Jesus in Galilæam ire* ¹⁰. Exploratum est ipsum voluisse illuc ire, quatenus ibi non erat. Non erat autem ibi quatenus homo ; nam quatenus Deus, nusquam non erat, nam divinitate nusquam abest. Ergo quatenus homo, non quatenus Deus, ingredi voluit : adeoque voluntate præditus erat, etiam quatenus erat homo. Item alibi : *Volo, inquit, ut ubi sum ego, et ipsi sint*. Si quatenus Christus est Deus, supra illud, ubi, est (quatenus enim Deus est, in loco non est) ; fieri nequit, ut natura creata supra idem illud, ubi, sit : sane, quatenus homo est, vult ut ubi sit, ibidem et ipsi sint. Adeoque voluntate præditus erat, etiam quatenus erat homo. Rursus alibi : *Cum venisset ad locum, siure se dixit ; et obtulerunt ei vinum felle mistum, quo gustato, non voluit bibere*. Secundum quam partem ipsius dixeris eum sitiisse ? Si secundum divinitatem, affectibus erit obnoxia divinitas ejus, quæ natura sua potum appetiverit : sin quoad humanitatem, sane quatenus sitiit, eatenus quod naturæ non conveniebat, bibere noluit : eratque voluntate præditus idem, etiam quatenus erat homo. Et alibi dicitur : *Circumibat in Galilæa Jesus*. Non enim Judæam obire volebat, quod eum Judæi ad necem quærerent. Si circumitio carnis naturæ competit, non ei junctæ in eadem hypostasi divinitatis : nimirum quatenus erat homo, idem in Galilæa circumambulans, Judæam obire non voluit, et idem voluntate præditus

⁹ Joan. v, 39. ¹⁰ Matth. xxvi, 39. ¹¹ Joan. i, 45.

(1) Hactenus Vaticani codices lacunam explent. Pergit porro editio.

Α τῆς κενωθέντα τῇ πείνῃ ἢ θεότης δὲ οὐκ ἤθελε φαγεῖν καὶ πληρῶσαι τὰ πρόσδοχα ἀγγεῖα αὐτῆς κενωθέντα τῇ πείνῃ· οὐ γὰρ κενωταὶ θεότης.

Ὁ ΔΙΔΑΣΚ. Πανάλγητος.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ἰδοὺ ἡ παναγία σὰρξ αὐτοῦ ἤθελεν εἰς οὐστασις ἐαυτῆς, ἐν οὕτως εἶπω, φαγεῖν, ὃ ἡ θεότης οὐκ ἤθελε περὶ αὐτῆς· πάλιν ἤθελεν ἡ θεότης ἵνα ἡ παναγία αὐτῆς σὰρξ φάγη, καὶ ἤθελεν ἡ ἀγία σὰρξ φαγεῖν· ἰδοὺ ἐπόμενον τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ θέλημα τῷ θεῷ αὐτοῦ θελήματι.

Ὁ ΔΙΔΑΣΚ. Πῶς εἶπας ὅτι οὐκ ἐξελόμην τὸ καθ' ὃ κατὰ τὸ κύριον αὐτοῦ σημαίνόμενον ;

Ὁ ΘΕΩΡ. Ὅτι εἶπας καθ' ὃ θεὸς θέλει φαγεῖν· κατ' ἐκεῖνο γὰρ θέλει φαγεῖν, καθ' ὃ πεινᾷ· πεινᾷ δὲ οὐ καθ' ὃ θεὸς, ἀλλὰ καθ' ὃ ἀνθρώπος.

Ὁ ΔΙΔΑΣΚ. Πᾶσι δῆλον τοῦτο.

Ὁ ΘΕΩΡ. Τί δὲ ; πεπεικαμέν σε, διδάσκαλε, δύο θελήματα ὁμολογεῖν ἐπὶ τοῦ Ἐμμανουήλ, ἡ δὲ σοὶ καὶ τῶν ἐκ τῶν θείων λογίων μαρτυριῶν ;

Ὁ ΔΙΔΑΣΚ. Εἰ ἐρευνᾶν τὰς Γραφὰς ἐκαλεύσθημεν, ἐν αὐταῖς γὰρ ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, καὶ ἐκεῖνα εἰσὶν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ, φησὶν ὁ Χριστὸς, ἀναγκαῖόν ἐστιν ἀκοῦσαι τί περὶ τοῦ κεφαλαιου τούτου διαγορεύουσιν.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ἐρευνήσον λοιπὸν τὸ, *Πλὴν οὐκ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ*· εἶτα καὶ τὸ, *ἠθέλησεν ὁ Ἰησοῦς εἰσελθεῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν*. Πρόδηλον δὲ ὅτι καθ' ὃ οὐκ ἦν ἐκεῖ, ἠθέλησεν εἰσελθεῖν· (1) οὐκ ἦν δὲ ἀνθρωπότητι· θεότῃ γὰρ οὐδὲν ἀπίστη. Ἄρα οὖν καθὸ ἀνθρώπος, καὶ οὐ καθὸ θεός, ἠθέλησεν εἰσελθεῖν· καὶ θελητικὸς ἦν καὶ καθὸ ἀνθρώπος. Καὶ ἐτέρωθι· *Θέλω ὅπου εἰμι ἐγὼ, καὶ αὐτοὶ ὄντιν*. Εἰ καθὸ θεός ὁ Χριστὸς, ὑπὲρ τὸ ποῦ ἐστὶν (οὐ γὰρ ἐν τόπῳ καθὸ θεός)· ὑπὲρ δὲ τὸ πᾶν [τὸ ποῦ] ἀδύνατον τὴν κτιστὴν ὑπάρχειν φύσιν· ἄρα καθὸ ἀνθρώπος· θέλει, ἵνα ὅπου ἐστὶ, καὶ αὐτοὶ ὄντι. Καὶ θελητικὸς ἦν αὐτὸς καὶ καθὸ ἀνθρώπος. Καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν· *Ἐλθὼν εἰς τὸν τόπον εἶπε*. *Διψῶ· καὶ ἔδωκαν αὐτῷ οἶνον μετὰ χολῆς μεμιγμένον· καὶ γευσάμενος, οὐκ ἤθελε πιεῖν*. Κατὰ πόλον αὐτοῦ μέρος εἶπη ; αὐτὸν διψῆσαι ; Εἰ μὲν κατὰ τὴν θεότητα, ἐμπλοῆς ἐστὶ ἡ θεότης αὐτοῦ, πόσεως κατὰ φύσιν ἐπιμεμένη· εἰ δὲ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἄρα καθὸ ἐδιψῆσε, κατ' ἐκεῖνο καὶ τὸ ἀκατάλληλον τῇ φύσει οὐκ ἤθελε πιεῖν καὶ θελητικὸς ἦν ὁ αὐτός καὶ καθὸ ἀνθρώπος. Καὶ ἀλλαχοῦ φησι· *Καὶ περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ*. Οὐ γὰρ ἤθελεν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ περιπατεῖν, ὅτι ἐζήτουν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτείνειν. Εἰ τῆς σαρκὸς φύσει ὁ περιπάτος, ἀλλ' οὐ τῆς καθ' ὀπίστασιν ἠνωμένης αὐτῇ θεότητος, ἄρα καθὸ ἀνθρώπος ὁ αὐτός ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ περιπατῶν, οὐκ ἤθελεν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ περιπατεῖν, καὶ θελητικὸς ἦν ὁ αὐτός καὶ καθὸ ἀνθρώπος. Καὶ ἐτέρωθι· *Κάκειθον ἐξελοῦντες, παρὰ σκορπεύοντο*

διὰ τῆς Γαλιλαίας, καὶ οὐκ ἤθελεν ἵνα τις γινῶ. **A** erat, etiam quatenus erat homo. Et alibi : *Imde egre-
si Galiliam pertransibant* ¹¹, nec id quemquam scire vo-
lebat. Item alio loco : *Iude movens abiit ad Tyri Sido-
nisque fines, et domum ingressus, neminem id scire vo-
lebat; neque tamen latere poterat* ¹². Si Christus, qua-
tenus erat Deus, potentia per se subsistens erat; et
infirmitas, quatenus homo (*licet crucifixus est, inquit
Apostolus, ex infirmitate, vivit tamen potestate divi-
na* ¹³); ergo quatenus homo, non quatenus Deus erat,
domum ingressus, neminem id scire volebat; neque
tamen latere poterat: adeoque voluntate præditus erat
idem, etiam quatenus erat homo. Alibi quoque dicitur
: *Et accessere discipuli, dicentes : Quo nos abire
ris, et pascha manducandum parare* ¹⁴? Si manducatio
Paschatis ad subjectos legi pertinet, Dominus autem
quatenus homo, non quatenus Deus erat, legi subje-
ctus fuit : ergo quatenus erat homo, pascha mandu-
care voluit. Et erat idem voluntate præditus, etiam
quatenus erat homo. Reperies et alia sacris in oraculis
insinuita, quæ Emmanuelem voluntate præditum
fuisse demonstrant, etiam quatenus erat homo.

Ἡ ΔΙΔΑΣΚ. Πῶς ὀφειλομεν λέγειν τὰς θελήσεις;
φυσικὰς, ἢ ὑποστατικὰς;

Ἡ ΘΕΟΡ. Φυσικὰς· εἰ γὰρ ὑποστατικὰς εἰπωμεν
τὰς θελήσεις, δώσωμεν ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος τρεῖς
θελήσεις, διότι τρεῖς ὑποστάσεις εἰσὶν. Ὅσπερ οὖν
μία θέλησις ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος, διότι μία φύσις·
οὕτω δύο θελήσεις ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, διότι δύο φύσεις
εἰσὶν, ὡς δεδήλωται.

Ἡ ΔΙΔΑΣΚ. Σφόδρα με ὠφέλησας ἐκ τοῦ παρα-
δείγματος τῆς ἁγίας Τριάδος· καὶ πέπεισμαι, ὅτι
φυσικὸν ὀφειλομεν λέγειν τὸ θέλημα, οὐχ ὑποστατι-
κόν. Ἐπεὶ οὖν δύο φύσεις ἴδωμεν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ,
ἐξ ἀνάγκης καὶ δύο θελήματα συνομολογήσομεν,
θεῖον τε καὶ ἀνθρώπινον.

Ἡ ΘΕΟΡ. Ἀνθρώπινον δεῖ θέλημα νοεῖν, οὐ τὸ
γνώμικόν, ἢ προαιρετικόν, ἀλλὰ τὸ φυσικόν μόνον.

Ἡ ΔΙΔΑΣΚ. Καὶ τί ἐστὶ φυσικὸν θέλημα, καὶ τί
προαιρετικόν;

Ἡ ΘΕΟΡ. Φυσικὸν θέλημά ἐστι δύναμις τοῦ κατὰ
φύσιν ἔντος ὀρεκτικῆ, καὶ τῶν οὐσιωδῶς τῇ φύσει
προσόντων συνεκτικῆ πάντων ἰδιωμάτων, καθ' ἣν
αἰεὶ τῷ φύσει θελητικῷ τὸ πεφυκέναι θέλειν ἐμπέ-
φυκεν. Οὐ ταῦτόν δὲ τὸ πεφυκέναι θέλειν, καὶ
θέλειν, ἐστίν, ὡς οὐδὲ τὸ πεφυκέναι λαλεῖν, καὶ
λαλεῖν. Πέφυκε μὲν γὰρ τὸ λαλητικὸν λαλεῖν· λαλεῖ
δὲ οὐκ αἰεὶ, ἐπειδὴ τὸ μὲν οὐσίαις ἐστὶ, τῷ λόγῳ
τῆς φύσεως συνεχόμενον· τὸ δὲ βουλῆς, τοῦ λαλοῦν-
τος γνώμη τυπούμενον, ὥστε φύσεως μὲν τὸ αἰεὶ
πεφυκέναι λαλεῖν, ὑποστάσεως δὲ τὸ πως λαλεῖν·
ὥσπερ καὶ τὸ πεφυκέναι θέλειν, καὶ πως θέλειν.
Γνώμην δὲ καὶ προαιρεσιν, ἐπὶ τοῦ Κυρίου λέγειν
ἄδύνατον, εἴπερ κυριολεκτεῖν βουλόμεθα. Ἡ γνώμη
γὰρ μετὰ τὴν περὶ τοῦ ἀγνωσμένου ζήτησιν, καὶ
βούλευσιν ἦτοι βουλήν, καὶ κρίσιν, πρὸς τὸ κριθῆναι
ἐστὶ διάθεσις, μεθ' ἣν ἡ προαιρεσις ἐκλεγομένη

DOCTOR. Quinam voluntates appellare debemus?
naturales, an hypostaticas?

THEOR. Naturales; quippe si voluntates hyposta-
ticas dicimus, tres in sacrosancta Trinitate volun-
tates concedemus, quoniam tres sunt hypostases.
Igitur ut una voluntas est in sacrosancta Trinitate,
quoniam una natura: sic duæ voluntates in Chri-
sto sunt, quoniam duæ naturæ, sicut est india-
num.

DOCTOR. Valde me juvisti per exemplum illud
sacrosanctæ Trinitatis: estque mihi persuasum,
debere nos voluntatem naturalem dicere, non hypo-
staticam. Itaque quum duas in Christo naturas
concedamus, necessario duas quoque voluntates
constabimur, divinam et humanam.

THEOR. Humana voluntas intelligenda est, non
arbitraria, vel eligens, sed tantum naturalis.

DOCTOR. Et quid est naturalis voluntas? quid
eligens?

THEOR. Voluntas naturalis est vis et facultas id
appetens, quod secundum naturam est omniumque
propriatum, quæ naturæ substantialiter adsunt,
conservatrix: secundum quam semper ei, quod a
natura voluntate præditum est, hoc ipsum inest, ut
ad volendum sit comparatum. Non idem est autem,
comparatum esse ad volendum, et velle: sicut nec
comparatum esse ad loquendum, et loqui. Nam
quidquid præditum est vi loquendi, comparatum
quidem est ad loquendum, sed non semper loquitur;
quoniam id quidem est substantiæ rationeque natu-
ræ continetur, hoc vero consilii est, et loquentis
arbitrio formatur: quo fit ut nature quidem sit,
semper comparatum esse ad loquendum; hypostasis
autem, quoniam modo loqui: sicut ad volendum esse
comparatum, et quodam modo velle. Arbitrium
vero, et electio, siquidem proprie loqui volumus, in

¹¹ Marc. ix, 29. ¹² Marc. vii, 21. ¹³ II Cor. xiii, 4. ¹⁴ Matth. xxvi, 17.

Dominum non cadunt. Nam arbitrium post habitam de ignota re quæstionem et deliberationem, sive consilium et iudicium, affectio quædam est ad id, quo de iudicio factum est: postquam electio sequitur, alterum præ altero deligens. Dominus autem, qui nudus homo non est, sed etiam Deus, et qui novit omnia, nec considerationis ullius eget, nec inquisitionis, nec consilii, nec iudicii: et tum aversionem a malo. Quapropter arbitriam aut naturalem.

Tum religiosissimus episcopus Isaacus dixit: Sufficiunt hæc de duabus voluntatibus Emmanuelis, iis quidem qui non contentiose, quæ dicta sunt, audiunt. Nunc, si placet, etiam de geminis actionibus dicito.

THEOR. Ad demonstrandum actiones Christi duplices, apud vos oratione proluxa non opus esse arbitror, qui sacris Litteris estis innutriti. Nam exspuere, lutumque de sputo conficere, cæcique pupulas inungere, hominis omnino actio est. Quippe divinitatem exspuere non dicemus, si non insani simus. At lutum illud in oculum et lucem convertere, id divinitati omnino attribuemus. Eiusmodi quis infinita reperiet, si oracula divina diligenter inspexerit. Erit autem res tota perspicua de gladii quoque candentis exemplo. Nam is pariter et secat et urit; estque dubio procul ustio quidem non ferri, sed ignis: sectio vero, non ignis, sed ferri. Effecta denique diversarum naturarum sunt, tam sectio quam adustio. Verum propter unionem, non ignis tantum esse dicimus hanc ustionem, sed etiam ferri. Sie enim loqui solemus: Hoc ferrum urit. Sic quoque rem considerabimus: Animæ est, corpus suum animare ac vivificare. Quod quidem ex amborum diremptu patet. Nam anima tempore mortis a corpore suo dirempta, corpus mortuum manet. Cum ergo divinitas ejus nunquam nec a corpore nec ab anima dirempta fuerit, quo pacto vim istam animæ, vivificantem scilicet, non habuit ejus divinitas? Nimirum a corpore indirempta, eique copulata hypostatice, mortuum manere corpus haud sinebat. Quippe dum inest anima corpori, nunquam illud mortuum est. Nam cum anima sit spiritus vitalis, corpus ipsum vivificat, sicut etiam alicubi sapiens ille Salomo, de impiis quibusdam et de astrorum cultoribus loquens, dixit: *Luto vilior est vita ipsorum, quoniam ignorarunt eum qui finxit eos, et efficacem animam inspravit eis, ac spiritum vitalem eis afflavit*¹⁵.

GEN. Quicumque conscientiam suam pedibus proculcat, præsertim in doctrina fidei, non dignus est appellari Christianus. Ego vero Deum testem appellans fateor, me et ejusdem vobiscum fuisse fidei et esse, ex quo libros sacros inspexi: cujus scilicet es ipse fidei, et in medium abs te producti divi Patres.

¹⁵ Sap. xv, 10, 11.

A και αἰρουμένη πρὸ τοῦ ἑτέρου τὸ ἕτερον. Ὁ δὲ Κύριος οὐ ψιλὸς ἄνθρωπος ὢν, ἀλλὰ καὶ θεός, καὶ πάντα εἰδώς, ἀνευθεῆς ἀκρίβειας, καὶ ζητήσεως, καὶ βουλῆς ὑπάρχει, καὶ κρίσεως· καὶ φυσικῶς τὴν τε πρὸς τὸ καλὸν ἔχει οικειώσιν, τὴν τε πρὸς τὸ κακὸν ἀλλοτριώσιν. Διὰ τοῦτο γνωμικὸν ἢ προαιρετικὸν θέλημα ἐπὶ τοῦ Κυρίου οὐ λέγομεν, ἀλλὰ φυσικόν. conjunctionem cum bono naturaliter habet, tam eligentem voluntatem Domino non tribuimus, sed

B Ὁ εὐλαδέστατος ἐπίσκοπος Ἰσαάκ εἶπεν· Ἀρχεῖ τοῖς μὴ φιλονεικῶς ἀκούουσι τῶν ῥηθέντων περὶ τῶν δύο θελημάτων τοῦ Ἐμμανουήλ. Εἰπέτε ἡμῖν, εἰ κελεύετε, καὶ περὶ τῶν δύο ἐνεργειῶν.

Ο ΘΕΩΡ. Περὶ τῶν δύο ἐνεργειῶν τοῦ Χριστοῦ οὐκ οἶμαι ὄμῃς δεῖσθαι λόγων πολλῶν εἰς ἀπόδειξιν, τοὺς ταῖς θεαῖς ἐντετραμμένους Γραφαῖς. Τὸ γὰρ πτύσαι, καὶ πηλὸν ἐκ τοῦ πτύσματος ποιῆσαι, καὶ χρίσαι τὰς κόρας τοῦ τυφλοῦ, ἀνθρωπίνῃ πάντως ἐστὶν ἐνέργεια. Πτύειν γὰρ οὐκ ἂν εἴποιμεν τὴν θεότητα, εἴπερ οὐ μαινοίμεθα. Τὸ δὲ τὴν πηλὸν εἰς ἄμμομα καὶ πῶς μετασκευάσασθαι, πάντως τῇ θεότητι δώσομεν. Καὶ μυρία ἂν τις εὖροι τοιαῦτα, τοῖς θεοῖς ἐπιμελῶς ἐγκύψας λογιῶσι. Ἔσται δὲ σαφὲς τοῦτο καὶ διὰ παραδείγματος τῆς πεσυρακτωμένης μαχαίρας. Τέμνει γὰρ αὕτη ἐν ταυτῷ καὶ καίει. Καὶ ἐστὶν ἡ μὲν καύσις προδήλως οὐ τοῦ σιδήρου, ἀλλὰ τοῦ πυρός. Ἡ δὲ τομὴ οὐ τοῦ πυρός, ἀλλὰ τοῦ σιδήρου. Καὶ ἄλλης καὶ ἄλλης φύσεως ἐνεργεῖαι ἢ τε τομὴ καὶ ἡ καύσις. Διὰ δὲ τὴν ἔνωσιν, μὴ μόνον τοῦ πυρός εἶναι λέγομεν τὴν καύσιν, ἀλλὰ καὶ τοῦ σιδήρου. Καίει γὰρ ὁ σίδηρος οὗτος, φαρμέν. Σκοπήσομεν δὲ καὶ οὕτως· Ψυχῆς ἐστὶ τὸ ψυχρὸν καὶ ζωοποιεῖν τὸ ἑαυτῆς σῶμα· καὶ ὄλον ἀπὸ τοῦ χωρισμοῦ. Χωριζομένης γὰρ ταύτης κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ θανάτου ἀπὸ τοῦ οικείου σώματος, μένει τὸ σῶμα νεκρὸν. Ἐπεὶ οὖν ἡ θεότης αὐτοῦ οὐδέποτε οὐτε τοῦ σώματος, οὐτε τῆς ψυχῆς ἐχωρίσθη, πῶς τὴν ἐνέργειαν ταύτην τῆς ψυχῆς, τὸ ζωογονεῖν φημι, οὐκ εἶχεν ἡ θεότης αὐτοῦ; Ἄλλ' ἀχώριστος οὖσα τοῦ σώματος, καὶ καθ' ὑπόστασιν ἡνωμένη αὐτῷ, οὐκ εἶα μένειν αὐτὸ νεκρὸν. Ψυχῆς γὰρ ἐνούσης τῷ σώματι, οὐδέποτε νεκρὸν ἐκεῖνο τυγχάνει ἐν. Πνεῦμα γὰρ ζωτικὸν οὖσα ἡ ψυχὴ, ζωοποιεῖ τὸ σῶμα ὡς που καὶ ὁ σοφὸς Σολομὼν περὶ τινῶν παρανόμων καὶ εἰδωλολατρῶν εἶπε· Πηλοῦ ἀτιμίτες εἰσὶν οἱ βίος αὐτῶν, διὸ ἠγνόησαν τὸν πλάσαντα αὐτοὺς· καὶ τὸν ἐμπνεύσαντα αὐτοῖς ψυχὴν ἐνεργούσαν· καὶ ἐμφυσήσαντα αὐτοῖς πνεῦμα ζωτικόν.

Ο ΚΑΘ. Ὅστις τὸ οικεῖον καταπατεῖ συνεῖδδεν καὶ μάλιστα ἐν τοῖς περὶ πίστεως λόγοις, οὐκ ἐστὶ ἀξίος καλεῖσθαι Χριστιανός. Ἐγὼ δὲ ἐμολογῶ ἐπὶ θεῷ μάρτυρι, διὸ τῆς αὐτῆς ὄμην πίστεως καὶ ἡμῶν καὶ εἰμὶ, ἐξότου ταῖς θεαῖς ἐνέκρυφα βίβλοις ἡς καὶ αὐτὸς εἶ, καὶ οἱ παρὰ σοῦ εἰς μέσον ἀχθέντες θεοῖο Πατέρες.

Ὁ ΘΕΩΡ. Εἰ οὕτω; ἐπίστευες, καὶ πιστεύεις, ἐνε-
κν τίνος λοιπὸν ἔγραφας ἐν τῇ ἐπιστολῇ σου,
λέγονεν μίαν φύσιν εἰς τὸν Χριστόν;

Ὁ ΚΑΘ. Ἀποβλέπων εἰς τὸ τοῦ ἀνθρώπου παρά-
δειγμα, ᾧ οἱ ἅγιοι Πατέρες ἐχρήσαντο, τοῦ ἐκ ψυ-
χῆς χωριζομένου καὶ σώματος, καὶ μία φύσις λε-
γομένη μετὰ τὴν ἑνωσιν, καὶ τὰς, ἐξ ὧν συνετέθη,
φύσεις ἀσυγχύτους καὶ ἀτρέπτους φυλάττοντος, οὐκ
ἴδουσαν, ὡς πολλάκις εἶπὸν σοι, σφάλλασθαι. Ὑπ-
ελάμβανον δὲ καὶ τὸν μακάριον Κύριλλον, μίαν φύσιν
τοῦ Λόγου σεσαρκωμένην λέγοντα, τοῦτο βούλεσθαι
ἐλεῖν. Ἦκουον δὲ καὶ παρὰ πολλῶν, ὅτι οἱ Ῥω-
μαῖοι δύο φύσεις χωριζομένας, ὡς ὁ Νεστορίος,
δογματίζουσι. Καὶ διὰ τοῦτο σφοδρῶς ἀντιμαχομέ-
νος τῆς μᾶς φύσεως λέξεως, καὶ κατὰ τοῦ χωρι-
ζομένης, τὸ μίαν ἀνετιθέμεθα. Κατὰ μέντοι γε
τὸν νοῦν οὕτως ἐφρόνουσαν, καὶ οὕτως φρονῶν, ὡς αὐ-
τὸς ἡμῖν διετράνωσας, ἐκ τῶν θείων Γραφῶν τὰς
ἀποδείξεις ποιούμενος. Νῦν οὖν εἰ ἔχεις ἄλλο κεφάλαιον,
πρόσθετα· καὶ περὶ ἐκείνου, εἰ δοκεῖ, ποιησά-
μεθα τὴν διάλεξιν.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ἀναγνώσομεν λοιπὸν καὶ πάλιν ἐκ τῆς
τῆς ἐπιστολῆς.

Ὁ ΚΑΘ. Ἄγε.

Ὅς οὖν ἀνεγινώσκομεν, ἤλθομεν εἰς τὸν τόπον, οὗ
ἦν γεγραμμένον· Ἐσκήνωσεν ἐν τῇ γαστρὶ τῆς
Παρθένου ἑννέα μηνῶν χρόνον, καὶ πάντες ἡμε-
ρῶν.

Ἐπεν ὁ ΘΕΩΡ. Πόθεν ἔχεις τοῦτο, ὅτι ἑννέα μῆ-
νας; καὶ πάντες ἡμέρας ἐσκήνωσεν ἐν τῇ γαστρὶ τῆς
C παρθένου Παρθένου;

Ὁ ΚΑΘ. Ἐχομεν ἀπὸ τῶν ἡμετέρων διδασκάλων,
ὅτι τὰ πρωτότοκα παιδία ποιοῦσιν ἐν τῇ μήτρᾳ τῶν
ἐαυτῶν μητέρων ἐπέκεινα τῶν μῆ πρωτοτόκων,
πάντες ἡμέρας. Καὶ τοῦτο πιστοῦνται ἀπὸ τοῦ σοφοῦ
Σολομώντος, λέγοντος περὶ αὐτοῦ· *Δεκαμηνιαῖον*
χρόνον παγεῖς ἐν σώματι· τοῦτο βουλομένου δηλοῦν,
ὅτι οὐ μόνον ἑννέα μῆνας ἦν ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς ἐαυ-
τοῦ μητρὸς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἔλαθεν. Ὅς
πρωτότοκον οὖν ὁ Ἐμμανουὴλ, τὸν Ἰσὸν αὐτοῖς χρό-
νον ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς ἐαυτοῦ μητρὸς πεποίηκεν.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ὁ Σολομῶν κατὰ τὸν ἀριθμὸν, ἀριθμῶν
τῶν Ἑβραίων, δεκαμηνιαῖον χρόνον εἶπε παγεῖς ἐν
σώματι· καὶ γὰρ οἱ μῆνες τῶν Ἑβραίων μικρότε-
ροί εἰσι τῶν ἡμετέρων μηνῶν. Ἐκεῖνοι γὰρ τὴν
D σελήνην ἔχουσι μέτρον τῶν παρ' αὐτοῖς μηνῶν· τὴν
γὰρ ἀρχὴν τῆς σελήνης ἔχουσιν ἀρχὴν τοῦ μηνός·
καὶ τὸ τέλος πάλιν αὐτῆς, τέλος τοῦ μηνός αὐτῶν.
Ὁλλέποτε δὲ σελήνη ἔχει ἡμέρας λ', ἢ λα', ὡς ἔχουσι
οἱ μῆνες ἡμῶν. Κατὰ τοῦν τὸν ἀριθμὸν τῶν μηνῶν
τῶν Ἑβραίων εἶπεν ὁ Σολομῶν· *Δεκαμηνιαῖον χρόνον*
παγεῖς ἐν σώματι. Ὁ δὲ τῆς οἰκουμένης φωστὴρ ὁ
χρυσοῦς τὴν γλῶτταν Ἰωάννης ἐν τῷ λόγῳ τῷ εἰς
τὴν Γέννησιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν
ᾧ καὶ περὶ τοῦ, πότε δεικνύει τὴν τοῦ Σωτῆρος γέννησιν
ἐρητάζειν, σαφῶς ἀποδείκνυσιν, ὅς ἡ ἀρχὴ· « Ἀπά-
λαι πατριάρχει μὲν ὠδίνον, προφῆται δὲ προῦλε-

A THEOR. Si sic credebas, et nunc credis, quare
scribebas in epistola tua : Dicimus unam in Christo
naturam ?

GEN. Equidem respiciens ad illud exemplum ab
homine insumptum, quo sancti Patres usi sunt,
homine, inquam, ex anima corporeque composito,
quique post unionem esse natura dicitur una, et
naturas, ex quibus est compositus, inconfusus et
mutationis expertes retinet, minime mihi, ceu
multoties tibi jam dixi, falli videbar. Præterea pu-
tabam, beatum illum Cyrillum, cum dicit unam
naturam Sermonis incarnatam, hoc ipsum iudicare
velle. A pluribus audiebam denique, Romanos exem-
plo Nestorii duas naturas separatas statuere. Quam-
obrem unius naturæ vocem vehementer propu-
gnantes, pro *separatis* naturis, *unam* reponebamus.
Interim mente sic sentiebam, et sentio, quemadmo-
dum ipse nobis declarasti per eas demonstrationes,
B quas ex divinis Litteris contexebas. Itaque si nunc
aliud caput habes, adjicito : ut etiam de illo, si vi-
debitur, colloquamur.

THEOR. Ergo rursus ex epistola tua legere per-
gemus.

GEN. Age vero.

Cum igitur legeremus, ad eum locum venimus,
ubi scriptum erat : Habitavit in utero Virginis
novem mensium et quinque dierum spatio.

Dixit ergo THEOR. Unde, quæso, id habes, quod
novem mensibus et quinque diebus habitaverit in
castissimæ Virginis utero ?

GEN. Accipimus a doctoribus nostris, primigenia
quinque diebus in matrum suarum alvo diutius
existere quam fetus non primigenios. Atque huic
opinionem fidem concillant ex illo sapiente Solomonc,
de se ipso dicente : *Decem mensium spatio defixus*
in corpore sui ¹⁶; quibus verbis hoc indicare vult,
quod non modo novem mensibus in utero matris
suz fuerit, sed etiam decimi partem aliquam ceperit.
Noster igitur Emmanuel, tanquam fetus primigenius,
par temporis spatium in utero matris exegit.

THEOR. Solomon, Hebræorum more tempora me-
tients, decem mensium spatio se in corpore defixum
fuisse dicit. Quippe menses Hebræorum minores
sunt nostris mensibus. Nam secundum lunam menses
suos dimetiuntur, adeoque lunæ principium faciunt
mensis principium; ac vicissim lunæ finem, mensis
sui finem. Numquam vero luna dies 30 vel 31, instar
nostrorum mensium habet. Itaque juxta numerum He-
bræorum mensium Solomon dixit : *Decem mensium*
spatio defixus in corpore. Cæterum lumen illud or-
bis, Joannes Chrysostomus, in oratione de Nati-
vitate Domini nostri Jesu Christi, qua etiam
clare demonstrat, quando Natalis Servatoris ce-
lebrandus sit, cujus quidem orationis hoc est
exordium : « Quæ olim patriarchæ parturiebant,
predicebant vates, justi videre desiderabant, ca

¹⁶ Sap. vii, 7, 2.

nunc evenerant, hodieque consummata sunt. Sub
hujus igitur orationis medium Chrysostomus ait :
Cum Joannem Elizabetha sexum jam mensem in
utero gereret, Mariæ conceptio principium habuit.
Hinc jam cognito conceptionis Mariæ principio,
novemque mensibus a conceptione numeratis :
quando peperit, sciemus. Non menses novem et
dies quinque dicit, uti tua sanctitas scripsit.

GEN. Nos orationem illam Chrysostomi non ha-
bemus. At enim hoc emendatu facillimum fuerit.
Itaque missum id faciamus, et sequentia videam-
us.

Uterius ergo legentes epistolam, ad caput de
festis pervenimus, in quo hæc erant verba : Quod
Nativitatis et Baptismi festum uno edocemus die ce-
lebramus, id recte fieri multis testimoniis docemus.
Primum omnes Ecclesiæ sic facitabant, inde usque
ab apostolis. Altera ratio, quod evangelista Lucas
id testatur. Quippe commemorat, in festo propiti-
ationis, quod est mensis Tisonis die 10, hoc est
27 Septembris : quo Zacharias pontifex templum
ingressus fuit, et suffitum fecit, et angelum
aspexit.

Ad hæc THEOR. Unde constat, ait, diem 10
mensis Tisonis esse 27 Septembris?

GEN. Ex Hebraico.

THEOR. Quiaam ex Hebraico? Atqui menses
Hebræorum nostris mensibus non respondent; nec
ipsorum mensibus nostri. Quod sane manifestum
est ex Paschate. Propter illam enim causam ali-
quando Martio mense, aliquando Aprili Pascha
celebramus : cum illud Hebraicum Pascha non
sequamur. At illi nunquam a primi apud eos mensis,
videlicet Nisanis, die 14 recedunt, quemadmodum
lex Mosaica præcepit. Quo sit ut qui primus apud
eos mensis est, nonnunquam in cum, qui apud nos
Martius dicitur, nonnunquam in Aprilem incidat.
Ideoque menses ordine cæteri necessario sequuntur
eum qui apud ipsos primus est : ac septimus ipso-
rum mensis, quo festum Propitiationis apud eos
celebratur, non semper in Septembrem nostrum
incidit; sed est necesse, nonnunquam ut anticipet,
nonnunquam accedat tardius. Unde jam ergo cer-
tus es, diem 27 Septembris esse Tisonis 10?

GEN. Sic a majoribus nostris accepimus. D

THEOR. Qui accepistis? per scripturam? an citra
scripturam?

GEN. Citra scripturam.

THEOR. Ex its que dicta sunt de inæqualitate
nostrorum et Hebræorum mensium, manifestum est,
non te scire certo, an dies 10 Tisonis sit 27 Se-
ptembris. Quod cum ignores, nec Joannis concep-
tionem nosti, uti scilicet ejus mense sexto, reperire
Domini Conceptionem possis.

GEN. Equidem aliam certitudinem non habeo.
Corrigetur tamen hoc quoque, Deo propitio, si que
majoris momenti sunt, emendata fuerint. Nam ego

γον, δίκαιοι δὲ ἐπεθύμουν ἰδεῖν, ταῦτα ἐξέβη, καὶ
τέλος ἔλαβε σήμερον. Πρὸς τὸ μέσον οὖν τοῦ λόγου
τούτου φησὶν· Ἐξ μηνῶς ἐν γαστρὶ ἐχούσης τὸν
Ἰωάννην τῆς Ἐλισαβέτ, ἡ Μαρία ἤρξατο συλλαμ-
βάνειν. Ἐἶτα μαθόντες, πότε ἤρξατο ἡ Μαρία συλ-
λαμβάνειν, εἰσόμεθα καὶ πότε ἔτεκεν, ἐννέα μηνῶς
ἀριθμήσαντες ἐκ τῆς συλληψῆως. Οὐχὶ ἰα μηνῶς,
καὶ πέντε ἡμέρας, ὡς ἡ ἀγιωσύνη σου ἔγραψεν.

Ὁ ΚΑΘ. Ἡμεῖς τὸν λόγον τοῦτον τοῦ Χρυσοστό-
μου οὐκ ἔχομεν· πλὴν τοῦτο βῆστον διορθωθῆναι.
Ἐάσωμεν οὖν, εἰ δοκᾷ, τοῦτο, καὶ ἴδωμεν τὰ
ἐξῆς.

Ἀναγινώσκοντες οὖν τὸ ἐξῆς τῆς ἐπιστολῆς, ἤλ-
θομεν εἰ; τὸ περὶ ἑορτῶν κεφάλαιον, ἐν ᾧ εἶλεγε·
Πλὴν οὐκ ἐπὶ τὴν Γέννησιν καὶ τὸ Βάπτισμα ἐσφάκις
ἐορτάσαι, πολλὰς ἔχομεν μαρτυρίας. Πρῶτον μὲν
εἶσαι αἱ Ἐκκλησίαι οὕτως ἐώρταζον, ἀρξάμεναι
ἀπὸ τῶν ἀποστόλων. Δεύτερον δὲ λόγον, ὅτι ὁ εὐαγ-
γελιστὴς Λουκᾶς τοῦτο μαρτυρεῖ. Διηγείται γὰρ ἐν
τῇ ἑορτῇ τοῦ Ἰλασμοῦ, ἥτις ἐστὶ τῷ μηνὶ Τισρὸν τῇ
δεκάτῃ, ἥτις ἐστὶ Σεπτεμβρίου κζ', ἐν ἣ ἐισήλθεν ὁ
ἀρχιερεὺς Ζαχαρίας ἐν τῷ ναῷ, καὶ ἰθυμίασε, καὶ
εἶδε τὴν ὄρασιν τοῦ ἀγγέλου.

Εἶπεν ὁ ΘΕΩΡ. Πόθεν δῆλον, ὅτι ἡ δεκάτῃ τοῦ
Τισρὸν ἐστὶν ἡ κζ' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός;

Ὁ ΚΑΘ. Ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ.

Ὁ ΘΕΩΡ. Πῶς ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ; Καὶ μὴν οἱ τῶν
Ἑβραίων μηνες οὐκ ἀκολουθοῦσι τοῖς ἡμετέροις μη-
σιν, οὔτε μὴν οἱ ἡμέτεροι τοῖς ἐκείνων· καὶ δῆλον
ἐκ τοῦ Πάσχα. Αἰὰ γὰρ τοῦτο, ποτὲ μὲν μηνὶ Μαρ-
τίῳ, ποτὲ δὲ μηνὶ Ἀπριλλίῳ τὸ Πάσχα ἐορτάζομεν,
ἐπειδὴ τῷ Ἑβραϊκῷ οὐκ ἀκολουθοῦμεν Πάσχα. Ἐκεῖνοι
δὲ οὐδέ ποτε τοῦ παρ' αὐτοῖς πρώτου μηνός, ἦτοι
τοῦ Νισάν, τῆς τεσσαρεσκαίδεκάτης ἐξίστανται, καθ-
ὼς ἡ τοῦ Μωσῆως νομοθεία παρακλιεύεται. Ὡστε
ὁ παρ' αὐτοῖς πρώτος μὴν, ποτὲ μὲν ἐν τῷ παρ'
ἡμῖν Μαρτίῳ λεγομένῳ μηνὶ, ποτὲ δὲ ἐν τῷ Ἀπριλ-
λίῳ ἐμπέπτει. Καὶ λοιπὸν ἐξ ἀνάγκης οἱ καθ' ἑξῆς
μῆνες τῷ πρώτῳ αὐτῶν ἀκολουθοῦσι· καὶ ὁ ζ' μὴν
αὐτῶν, καθ' ὃν ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἰλασμοῦ παρ' αὐτοῖς
τελεῖται, οὐκ ἐμπέπτει· ἀεὶ τῷ παρ' ἡμῖν Σεπτεμ-
βρίῳ, ἀλλ' ἀνάγκη ποτὲ μὲν προλαμβάνειν αὐτὸν,
ποτὲ δὲ ὑστερεῖν. Πόθεν οὖν ἔχεις βεβαίως, ὅτι ἡ
κζ' Σεπτεμβρίου δεκάτῃ ἐστὶ τοῦ Τισρὸν;

Ὁ ΚΑΘ. Οὕτω παρελάβομεν παρὰ τῶν προ-
ἡμῶν.

Ὁ ΘΕΩΡ. Πῶς παρελάβετε; ἐγγράφως, ἢ ἀγρά-
φως;

Ὁ ΚΑΘ. Ἀγράφως.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ἐκ τῶν ρηθέντων περὶ τῆς ἀνισότη-
τος τῶν παρ' ἡμῖν, καὶ τῶν παρ' Ἑβραίοις μηνῶν,
δῆλον ἐστὶν, ὅτι οὐκ οἶδας βεβαίως, εἰ ἐστὶν ἡ δε-
κάτῃ τοῦ Τισρὸν κζ' τοῦ Σεπτεμβρίου. Καὶ εἰ τοῦτο
ἀγνοεῖς, οὐδὲ τὴν σύλληψιν Ἰωάννου οἶδας· ἵνα
κατὰ τὸν ζ' μῆνα ταύτης τὴν σύλληψιν εὐρήσης τοῦ
Κυρίου.

Ὁ ΚΑΘ. Ἀλλὴν ἀσφάλειαν οὐκ ἔχω. Πλὴν ἡ διόρ-
θωσις τοῦτου γενήσεται· σὺν Θεῷ, εἴγε διορθωθεῖη
τὰ κατεπίωτρα. Ἐγὼ γὰρ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ Χρυ-

σατόμου, τὸν, πότε δεῖ τὴν ἑορτὴν τοῦ Χριστοῦ Ἀ γενήσεως ἑορτάζειν, διαγορευόντα (οὐ μνηστὴν ἀνωτέρω πεποιήκας), μέχρι τοῦ νῦν οὐχ ἔωρακα. Ἄλλ' οὐδὲ ἤκουσα, ὅτι ἔστι λόγος τοῦ Χρυσοστόμου περὶ τούτου· μάλλον δὲ τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου τῆς Κύπρου ἤκουον εἶναι λόγον περὶ τούτου· ἀλλ' οὐδὲ ἐκεῖνον εἶδον. Λέγουσι γὰρ ὅτι ὁ θεὸς Ἐπιφάνιος, ἦν ἐξ Ἑβραίων ὢν, ἐκ τῆς τῶν Ἑβραίων γραφῆς καὶ Ἰωσήπου τοῦ χρονιγράφου ἰδεβαίωσε, Δεκεμβρίῳ κς' τὴν Γέννησιν ἑορτάζεσθαι τοῦ Σωτῆρος. Τούτω φασὶ συμφωνεῖν καὶ τὰ; ὅπδ τοῦ Γίτου ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ῥώμην ἀχθείσας γραφάς, ἔτε ταύτην αὐτὸς ἠχμαλιώτευσεν. Ἄλλ' οὐ πολλὸς ἐμολὸγος περὶ τῶν ἑορτῶν, καὶ τῶν ἄλλων τῆς Ἐκκλησίας ἡθῶν, εἰ μόνον περὶ τῆν πίστιν ὁμοφρονήσωμεν.

Θ ΘΕΩΡ. Τί δὲ περὶ τῆς τοῦ Τρισαγίου ὕμνου προσθήκης; Ἐίσομεν αὐτὴν ἀνεξέλεγκτον; ἐπειδὴ ἐν ταῖς πρακτικαῖς τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ταύτης συνόδου ἐμφέρεται, ὅπως τούτων τότε οἱ θεοφόροι Πατέρες τὸν ὕμνον ἐξύμνησαν, τῇ ἐκείνων ὁμολογίᾳ ἀρκούμενοι; ἢ δεῖ καὶ περὶ ταύτας ἀνασκευδῆς εἰπεῖν, καὶ δεῖξαι, ὅτι ἡ τοῦ κναφέως προσθήκη τῇ Ἐκκλησίᾳ βδελυκτὴ ἐστὶ καὶ ἀπόδλητος;

Θ ΚΑΘ. Εὐ πεποιήκας ἀναμνήσας ἡμᾶς περὶ τοῦ Τρισαγίου· εὐρίσκεις γὰρ χρήσεις τῶν μεγάλων διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, μόνῳ δοκούσας προσάπτειν τῷ Υἱῷ τὸν Τρισάγιον ὕμνον. Καὶ πολλάκις ταύτας σκοπήσας κατ' ἑμαυτὸν, ἐν ἀμυχανίᾳ κατέστην πολλῇ· καὶ μοι δοκεῖ ἐκ τούτων ὀρμωμένους τῶν χρήσεων τοὺς τὴν προσθήκην ταύτην πεποιήκοντας πεποιήκέναι· καὶ διδάξαι ἡμᾶς, ὅταν ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος τὸν θεῖον ἄξιον ὕμνον, μηδεμίαν προσθήκην ποιῶν· ὅταν δὲ ἐπὶ μόνου λέγομεν τοῦτον τοῦ Υἱοῦ, προστιθέναι ποτὲ μὲν τὸ, Ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς· ποτὲ δ' αὖ τὸ, Ἀναστὰς· ἢ τὸ, Ἀναληφθεὶς· πρὸς τὸν καιρὸν τοῦ μυστηρίου ἀρμωθῆς καὶ τῆν προσθήκην ποιούμενοι· τὸ, Θεός· καὶ τὸ, Ἰσχυρός· καὶ τὸ, Ἀθάνατος· ἐπὶ μόνου τοῦ δι' ἡμᾶς σταυρωθέντος, καὶ ἀναστάντος, καὶ ἀναληφθέντος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐκλαμβάνοντες.

Θ ΘΕΩΡ. Λοιπὸν, ὅταν μετὰ τῆς προσθήκης τοῦτον λέγητε τὸν ὕμνον, τρισάγιον καλεῖτε τὸν Υἱόν.

Θ ΚΑΘ. Ναί. Καὶ γὰρ οὐ μόνον τρισάγιον, ἀλλὰ καὶ μυριάγιον ἐὰν καλῶμεν αὐτὸν, καλῶς ποιούμεν· καθὼς ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐν τῷ περὶ σαρκώσεως καὶ Τριάδος λόγῳ φησὶν· Οὐ τρις μόνον ἅγιος, ἀλλ' ἀόριστος καὶ ἀπειράκις ἅγιος, καὶ ὑπεράγιος.

Θ ΘΕΩΡ. Τὸν δὲ Πατέρα, ἢ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὡ λέγετε τρισαγίους;

Θ ΚΑΘ. Οὐ.

Θ ΘΕΩΡ. Καὶ πῶθεν ἡ ἀποκλήρωσις τοῦ τῷ Υἱῷ μόνου προσαρμώζειν τὸν θεῖον τούτου ὕμνον, ἢ τῷ

A divi Chrysostomi orationem, qua docet, quando Natalis Christi celebrandus sit (cujus ipse supra mentionem fecisti), hactenus non vidi. Imo ne quidem audivi, aliquam Chrysostomi orationem ejus argumenti exstare; potius intellexeram, esse quamdam de hoc orationem sancti Epiphani, Cypri episcopi; quam ipsam quoque non vidi. Aiunt enim, divum Epiphanium, qui esset Hebræus natione, de literis Hebræorum, et annalium scriptore Josepho affirmasse, Natalem Servatoris die 25 Decembris celebrandum. Cum eo consentire dicunt et ea scripta quæ Titus Hierosolymis Romam deportaverit, cum eam urbem caperet. Verum non magnopere sollicitus equidem fuero de festis aliisque consuetudinibus Ecclesiæ, modo sententiis de

B fide conveniamus.

THEOR. Quid autem de illius hynni, quem Trisagium dicimus (quod ter in eo Sancti nomen repetatur) appendice? Num illam inexaminatam reliquimus? ut, quoniam in actis sanctæ ac universalis quartæ synodi traditur, qua forma id temporis eum isti divini Patres pronuntiaverint, nos eorum in illo hymno pronuntiando forma contenti simus? an et hic argumenta promenda, probandumque, Fullonis istius appendicem ab Ecclesia pro abominabili et rejicienda duci?

GEN. Tu vero recte, qui de Trisagio nos admonueris. Quippe magnorum Ecclesiæ doctorum auctoritates inveniuntur, quæ soli Filio hymnum illum Trisagii attribuere videntur. Ac sæpe mecum illas equidem considerans, admodum anxius hæsi: adeoque arbitror, ejus appendicis auctores, illis permotos auctoritatibus, eam fecisse; nosque docuisse, quoties de sancta Trinitate divinum illum hymnum canimus, nullam faciendam appendicem: at quoties eum de Filio duntaxat pronuntiamus, interdatum quidem addendum: *Qui crucifixus es propter nos; interdatum vero: Qui resuscitatus es; vel illud: Qui assumptus es sursum*, nimirum ut pro tempore mysterii, apta quoque subjiciatur appendix: et illam vocem Deus, et alteram Fortis, et tertiam, *Immortalis* de solo propter nos crucifixo, eque mortuis suscitato, et sursum assumpto Christo Deo nostro intelligamus.

THEOR. Restat ergo, ut cum pronuntiat is hunc hymnum cum appendice, Filium ter sanctum appelletis.

GEN. Perfecto; nam recte facimus, eum non modo ter sanctum, sed millies sanctum appellantes: quemadmodum magnus ille Athanasius in oratione de carnis assumptione Trinitateque loquitur: Non ter modo sanctus, inquit, sed infinite sanctus, et omnem supra sanctitatem positus.

THEOR. Patrem vero, sanctumve Spiritum, ter sanctos non dicitis?

GEN. Non.

THEOR. Et unde perfecta est hæc distributio, ut vel soli Filio hymnus hic tribuatur, vel toti

Trinitati : non autem vel Patri soli, vel soli Spiritui sancto?

GEN. Sic a sanctis hominibus edocti sumus. Nec longe abiverimus. Magnus ille Athanasius in oratione de carnis assumptione ac Trinitate, cujus supra mentio facta est, hujusmodi profert : *Vidimus eum, nec speciem, nec pulchritudinem habebat* 17. Nam antea viderat eum in divina gloriosaque forma, sedentem in alto sublimique solio; cum Seraphim majestatem ejus verbis hisce concelebant: *Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Sabaoth* 18. Postea vero videt eum assumpta servi forma, similem hominibus factum. Videsne divinum hunc virum soli Filio videri ter sanctum istum hymnum attribuire? cum, inquit, Seraphim majestatem ejus verbis hisce concelebant : *Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Sabaoth*. Postea vero videt eum assumpta servi forma, similem hominibus factum. Quin et sanctus Epiphanius in oratione de sancta Deipara, similia dicens : *Beata, inquit, inter mulieres, quæ Sermonem ex te incarnatum peperisti; Sermonem illum, qui Patris est Filius; Sermonem, qui est Deus sæculis prior; Sermonem, qui expers est principii, et æternus; Sermonem, qui ejusdem est substantiæ cum inæparabili Trinitate; Sermonem, qui cum Patre ac Spiritu sancto adoratur; Sermonem, qui consors est solii paterni; Sermonem, qui Cherubis insidet; Sermonem, quem illæ quadriformes bestię verbis hisce concelebant : Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Sabaoth, plenum est cælum et terra majestate ipsius*. Viden'ut et ille soli Filio ter sanctum hymnum attribuire videatur? ait enim : *Quem illæ quadriformes bestię verbis hisce concelebant : Sanctus, sanctus, sanctus, etc.* Quin et divus ipse Chrysostomus, in oratione de benedictio, cujus initium : *De miraculis in miracula* : verbis his eadem dicit : *Hodie rex majestatis in terra sic concelebratur, uti vates descripsit : et lætitiæ cœlestis participes terrigenas facit : ut ostendat amborum se Dominum, qui utrimque consona voce concelebratur. Propterea superi quidem illi salutem istam in terris indicantes canebant : Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Sabaoth, plena est universa terra majestate ipsius : inferi vero, cum lætitiæ cœlesti celebrationem suam conjungentes, clamabant : Hosanna filio Davidis*. Vides hæc tria magna Ecclesiæ lumina videri Filio soli ter sanctum illum hymnum attribuire?

THEOR. Bene dictum abs te, videri. Non enim attribunt, sed attribuire videntur. Videntur autem, sed quibus, obsecro? Qui penetrare ad profunditatem sententiæ magnorum istorum divinorumque hominum nequeunt. Cum Seraphim majestatem ejus concelebant, inquit eximius ille Athanasius : sed non ait : Solum concelebant, absque Patre ac Spiritu sancto. Quippe si totam Trinitatem concelebant, necessario scilicet cou-

Α ὅλη Τριάδι· τῷ Πατρὶ δὲ μόνῳ, ἢ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι μόνῳ οὐδ' ;

Ο ΚΑΘ. Ἐκ τῶν ἁγίων ἐδιδάχθημεν τοῦτο. Εὐθύς ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐν τῷ ἀνω μνημονευθέντι περὶ τῆς σαρκώσεως καὶ Τριάδος λόγῳ, τοιαύτῃ φησὶν· *Εἶχομεν αὐτὸν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος, οὔτε κάλλος*. Ἦν γὰρ αὐτὸν πρὸ τούτου θεωρήσας ἐν τῇ θεϊκῇ καὶ ἐνδύξῃ μορφῇ, καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου, ὅτε τὰ Σεραφίμ ἰδοξολόγουν αὐτὸν, λέγοντα· Ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος Κύριος Σαβαώθ. Καὶ μετὰ ταῦτα ὁρᾷ αὐτὸν μορφήν δούλου λαβόντα, καὶ ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενον. Ὅρᾷς πῶς μόνῳ τῷ Υἱῷ δοκεῖ προσάπτειν τὸν τρισάγιον ὕμνον ὁ θεὸς οὗτος ἀνὴρ; Ὅτε, φησὶ, τὰ Σεραφίμ ἰδοξολόγουν αὐτὸν, λέγοντα· Ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος Κύριος Σαβαώθ. Καὶ μετὰ ταῦτα ὁρᾷ αὐτὸν μορφήν δούλου λαβόντα, καὶ ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενον. Ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος ἐν τῷ εἰς τὴν ἁγίαν Θεοτόκον λόγῳ τὰ ὅμοια φάσκων, φησὶν· Ἡ μακαρία ἐν γυναιξίν, ἡ τὸν Λόγον ἐκ σοῦ σαρκωθέντα τεκοῦσα, Λόγον τὸν τοῦ Πατρὸς Υἱὸν, Λόγον τὸν προαιώνιον Θεὸν, Λόγον τὸν ἀναρχον καὶ ἀίδιον, Λόγον τὸν ὁμοούσιον τῆς ἀχωρίστου Τριάδος, Λόγον τὸν σὺν Πατρὶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι προσκυνούμενον, Λόγον τὸν σύνθρονον τοῦ Πατρὸς, Λόγον τὸν ἐπὶ Χερουβίμ καθήμενον, Λόγον ὃν τὰ τετράμορφα ζῶα δοξολογοῦσι, λέγοντα· Ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος Κύριος Σαβαώθ, πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ. Ὅρᾷς, ὅπως καὶ οὗτος δοκεῖ μόνῳ τῷ Υἱῷ τὸν τρισάγιον ὕμνον προσαρμύζειν; λέγων· Ὅν τὰ τετράμορφα ζῶα δοξολογοῦσι, λέγοντα, Ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος· καὶ τὰ εἴης. Ἀλλὰ καὶ ὁ θεὸς Χρυσόστομος εἰς τὸν εὐλογημένον, οὐ ἡ ἀρχὴ· Ἐκ θαυμάτων εἰς θαύματα· τὰ αὐτὰ φησὶ· Σήμερον, λέγων, ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης ἐπὶ γῆς προφητικῶς δοξάζεται, καὶ κοινωνοὺς τῆς ἐπουρανίου εὐχαρίας τοὺς γηγενεῖς ἀναδεικνυσιν, ἵνα δείξῃ, ὅτι αὐτὸς ἐστὶ Κύριος ἀμφοτέρων, ὡς ἐκατέρωθεν συμφωνῶς ἀνυμνούμενος. Διὰ τοῦτο οἱ μὲν ἀνω τὴν ἐπὶ γῆς σωτηρίαν καταμηνύοντες ἔψαλλον, Ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος Κύριος Σαβαώθ, πλήρης πάντα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ. Οἱ δὲ κάτω τῇ ἐπουρανίῳ εὐφροσύνη συμπανηγυρίζοντες, ἔκραζον· Ὁσαννά τῷ υἱῷ Δαβὶδ. Ὅρᾷς, ὅτι καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι μεγάλοι τῆς Ἐκκλησίας φωστῆρες τῷ Υἱῷ μόνῳ δοκοῦσι προσάπτειν τὸν τρισάγιον ὕμνον;

Ο ΘΕΩΡ. Ὅρθως εἰρηκας, ὅτι δοκοῦσιν· οὐ γὰρ προσάπτουσιν, ἀλλὰ δοκοῦσι προσάπτειν. Δοκοῦσι δὲ, τίσι; Τοῖς μὴ εἰς τὴ βλάβος· εἰσοῦναι δυναμένοις τοῦ νόου τῶν μεγάλων τούτων καὶ θεῶν ἀνδρῶν. Ὅτε τὰ Σεραφίμ ἰδοξολόγουν αὐτὸν, φησὶν ὁ μέγας Ἀθανάσιος· ἀλλ' οὐκ εἶπε· Μόνον ἰδοξολόγουν χωρὶς τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Εἰ γὰρ τὴν ὅλην ἰδοξολόγουν Τριάδα, εἰ ἀνάγκης δηλοῦνται καὶ τὸν Υἱὸν ἰδοξολόγουν. Καλῶς οὖν εἶπεν ὁ

17 Isa. LIU, 2. 18 Isa. VI, 5.

Ποτὲρ, Ὅτι τὰ Σεραφίμ ἐδοξολόγουν αὐτόν. Οὕτω ἂν εὐ-
φραΐσαι καὶ τὸν ἅγιον Ἐπιφάνιον, καὶ τὸν θεὸν
Χρυσόστομον, καὶ ἄλλους τῶν ἁγίων, ὅσους ἂν εὐ-
φρῆς τοιαῦτα γράφοντα. Σεραφὶ δ' ἂν εἴη, ὃ λέγει,
καὶ ἐπὶ παραδείγματι, τοῦτον τὸν τρόπον· Γυνὴ τις,
οὐ τῶν ἐκ γένους καταγομένων βασιλικῶν, ἀλλ'
οὐδὲ τῶν ἄγαν ἐπιφανῶν, ἔσχε θυγατέρα ὠραιωτά-
την, κάλλει, καὶ σωφροσύνῃ, καὶ φρονήτει πάσας
τὰς κατ' ἐκείνο καιροῦ γυναῖκας ὑπερνεκῶσαν.
Ταύτην βασιλεὺς ἰδὼν πάσας ἔγνωσαν τὰς τῶν γυ-
ναικῶν ἀρετὰς ἀκιδόηλους καὶ καθαρὰς, ἔλαβεν
αὐτὴν ἐκείτῳ εἰς γυναῖκα, καὶ στέφει βασιλικῶν, ὡς
εἰπὼς, ἔταινίωσεν. Ἐνιστάμενος δὲ τοῦ καιροῦ, καθ'
ὃν πάσα ἡ πόλις τὸν εὐφημισμὸν ἀναπέμπει τοῖς βα-
σιλεῦσιν, εἶπε τις τῇ μητρὶ τῆς βασιλείσης, Ἐλθέ,
ἵνα ἀκούσης ὑπὸ πάσης εὐφημουμένην τῆς πόλεως;
τὴν θυγατέρα.

Ὁ ΚΑΘ. Ἀρκάσας τὸν λόγον, εἶπεν· Ἐγὼν, ὃ
βούλη εἰπεῖν. Ἐπεὶ ὁ εὐφημισμὸς κοινός ἐστι τοῦ
βασιλέως καὶ τῆς βασιλείσης, καλῶς δύναται τις
εἰπεῖν, ὅτι τὸν Πατέρα δοξολογοῦσιν, οἱ τὸν Υἱὸν,
καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ταῦτα γὰρ πάντα καὶ ἓμα,
καὶ χωρὶς ἐκφωνούμενα ἀληθεύει, ἄνευ τῆς τοῦ
μόνου προσθήκης λεγόμενα.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ἀπῆλλαξας πραγμάτων ἡμῶς, ἀγίω-
τατε δέσποτα. Οὐκ ἄρα μόνον τῷ Υἱῷ ἦδε τὰ Σερα-
φίμ· τὸν τρισάγιον ὕμνον, ἀλλὰ τῇ ὄλῃ Τριάδι. Καὶ
διὰ τοῦτο οὐ δεῖ προσθεῖναι τὸ, Ὁ σταυρωθεὶς, ἢ
ἄλλῃ τινὰ προσθήκην. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλως ἀποδει-
ξαι, ὅτι οὐκ ἐπὶ μόνου τοῦ Υἱοῦ τὸν τρισάγιον
ὕμνον ὁ μέγας Ἐπιφάνιος ἐξελάβετο, ἐξ αὐτῆς τῆς
προθεθείσης αὐτοῦ χρήσεως. Φησὶ γάρ· Λόγον τὸν
σύνθετον τοῦ Πατρὸς, Λόγον τὸν ἐπὶ τῶν Χερου-
βιμ καθήμενον. Οὐκ ἐσήμανε μόνον τὸν Υἱὸν ἐπὶ
τῶν Χερουβιμ καθῆσθαι, ἄνευ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ
Πνεύματος· σύνθετον γὰρ τοῦ Πατρὸς προείπεν
αὐτόν. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς δοξολογίας δεῖ νοεῖν. Κοι-
νὸν τὸ καθῆσθαι, κοινὴ ἡ δοξολογία. Συμβάλλεται δὲ
ἡμῖν οὐ μικρῶς πρὸς τὸν προκείμενον νοῦν, καὶ ὃ
πρὸς τῷ τέλει τῶν Πράξεων ὁ εὐαγγελιστῆς ἀνα-
γράφει Λουκᾶς. Φησὶ γάρ, εἰπόντος τοῦ Παύλου
ῥῆμα ἐν· ὅτι Καλῶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐλάλησεν
διὰ Ἡσαίου τοῦ προφήτου πρὸς τοὺς πατέρας
ἡμῶν, λέγων, Πορεύθητι πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον,
καὶ εἰπὼν, Ἄκοῦ ἄκούσατε, καὶ οὐ μὴ συνιῆτε·
καὶ βλέποντες βλέψατε, καὶ οὐ μὴ ἰδῆτε, καὶ
τὰ ἐξῆς. Τί οὖν; Μόνον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκω-
μεν καθῆσθαι ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ ὑψηλοῦ καὶ ἐπρη-
μένου, τῷ προφήτῃ Ἡσαίᾳ διακελευόμενον· Πορεύ-
θητι πρὸς τὸν λαὸν· καὶ τὰ ἐξῆς; ἔπειθ' ὁ θεὸς
Ἰακώβος τοῦ ἁγίου Πνεύματος μέμνεται μόνου; ἢ
καὶ τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Υἱόν;

Ὁ ΚΑΘ. Λέλυται τοῦτο, καὶ πλέον περὶ τούτου οὐ
χρὴ λέγειν.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ἴδωμεν λοιπὸν, τί ἔγραψας ἐν τῇ ἐπι-
στολῇ σου περὶ τοῦ μύρου.

celebrabant et Filium. Quapropter recte dixi Atha-
nasius : Cum Seraphim cum concelebrabant. Sic et
sanctum Ephiphanium et divum illum Chrysosto-
mum, et cæteros sanctos homines, quoscumque
talia scribentes repereris, intelliges. Fuerit autem
res tota perspicua per exemplum, hoc modo : Mul-
lier quædam, non regio prognata genere, imo nec
illustri quidem admodum, filiam venustissimam
habuit, forma, pudicitia, prudentia mulieres ejus
temporis universas superantem. Eam videns impe-
rator omnibus præditam femineis virtutibus, ac
sinceris quidem, minimeque fucatis, uxorem
sibi accepit, et imperatoria, pro more, corona re-
dimiuit. Appetente vero tempore quo urbs uni-
versa faustis vocibus Augustis acclamare consue-
vit, quidam matri Augustæ, Veni, ait, ut filiam
tuam ab urbe tota faustis excipi acclamationibus
audias.

Tum GEN. interrupto Theoriani sermone : In-
telligo, inquit, quid dicere velis. Quando illæ ac-
clamatio fausta, communis est Augusto cum Au-
gusta, recte quis dicere potest, quod qui Filium,
Patrem quoque concelebrant et Spiritum sanctum.
Hæc enim omnia tam simul quam seorsim enun-
tiata, vera sunt : modo solius vox non adjiciatur.

THEOR. Liberasti nos molestia, sanctissime do-
mine. Nimirum sequitur, Seraphos non Filio dun-
taxat hymnum illum ter sanctum cecinisse, sed uni-
versæ Trinitati, propterea non addendum est illud :
Qui crucifixus est, nec alia quæpiam appendix.
Quanquam et aliunde probari potest, magnum il-
lum Epiphanium non de solo Filio ter sanctum hym-
num intellexisse; idque de verbis dicti ejus, antea
positis. Ait enim : « Sermonem, qui consors est solii
paterni; Sermonem, qui Cherubis insidet. » Certe
non hoc vult, solum Filium Cherubis insidere, sine
Patre ac Spiritu sancto. Nam antea solii paterni
consortem dixit. Item de concelebratione maje-
statis intelligendum. Communis est sessio, commu-
nis celebratio. Nec parum nobis ad hunc sensum
et illud confert, quod in Actis evangelista Lucas
in extremo scribit. Ait enim, Paulum hoc verbum
protulisse : Recte Spiritus sanctus per Isaiam vatem
locutus est ad patres nostros hisce verbis : Vade ad
populum hunc, et dicito : Auribus audietis, et non
intelligetis : videntes videbitis, et non perspicietis¹⁹,
et cætera. Quid ergo? solumne Spiritum sanctum
dicemus in alto sublimique solio consistentem, Isaiæ
vati præcipere : Vade ad populum hunc²⁰, et cæ-
tera, quoniam divus Paulus sancti duntaxat Spiri-
tus meminit? an Patrem quoque, cum Filio?

GEN. Hoc jam solutum est, nec quidquam di-
cendum amplius.

THEOR. Deinceps videamus, quid in epistola tua
le unguento perscripseris.

¹⁹ Act. xviii, 24, 25. ²⁰ Isa. vi, 9, 10.

GEN. Recte dicitur : fiat.

Itaque caput de unguento legentes, hæc scripta reperimus. Rursum præcepit ipsa Scriptura, ut ex iis oleis olerum, quæ sesamum vocant, unguentum nostrum conficiatur, non ex olivarum arboribus. Atque hoc reapse verum est. Causa rei est hæc, quod in Armeniorum regione non sunt oliveta propter aeris in ea regione frigus. Itaque necessitas ipsa flagitat ut oleum illud, quod in ipsa regione reperitur, ad usum unguenti adhibeatur. Qua in re nullum ego spirituale delictum video.

THEOR. Miror, domine, cur ad imperatorem hoc perscripseris. Nam plurima hic oliveta video, et quidem olei satis.

GEN. Verum ista unguenti confectio principium habuit ad Orientis plagam intimam, ubi nulla sunt oliveta : indeque nos acceptam servamus hactenus.

Deinde capitis ejusdem parte proxima perfecta, sic scriptum invenimus : Sicut vinum sanguinis Christi materies est, et cujuscuque aut coloris, recipi debet ; sive nigrum, sive rubrum, sive album vinum fuerit : quoniam per ministerium sanctificatur, et Christi fit sanguis.

THEOR. Exemplum hoc tuum parum ad ipsam rem quadrat. Non enim de coloribus nobis est questio, sed de subjecto, sive materie. Nosti enim, diversis ex arboribus vinum fieri. Nam ex pomis, et cerasis, et aliis fructibus, et herbis quoque conficitur : sed ad hoc sacrificium non adhibetur, nisi duntaxat ex vite factum. Sic et de oleo : fit ex lauro, junco odorato, et aliis multis oleum : sed a sanctis Patribus oleum olivæ cæteris est prælatum. Atque hoc cuilibet cognoscere licet, tam ex sancto illo Dionysio Areopagita, quam aliis sanctis hominibus non paucis. Nec minoris est momenti argumentum, quod ex ipso nomine contextitur. Quippe si simpliciter oleum dicatur, ex oliva factum intelligitur. At cum laurinum, vel juuceum, vel sesaminum, et hujusmodi alia . . . . . Quomodo enim, si navim dicam, facta de lignis, clavis, et pice navis intelligitur, qua navigamus, non navis lapidea ; sed si navim lapideam significare velimus, lapideam adjicimus ; absque qua appendice nunquam ex sola navis appellatione, lapidea navis intelligitur : eodem modo statuendum de oleo, et oleo sesamino. Quapropter oleum absque appendice dicentes, ex oliva factum significant.

GEN. Hoc quoque correctu facillimum fuerit.

His ita dictis, sacerdotes ejus psallere cœperunt hymni vespertini seriem extra ecclesiam, de more ipsorum.

Et THEOR Cur extra ecclesiam sacerdotes tui stant, ait, cum psallunt ?

GEN. Scriptum est : *In omni loco domini ejus* ²¹.

²¹ Psal. cii, 22.

A O ΚΑΘ. Εὐ λέγεις γενέσθω.

Καὶ ἀναγνόντες τὸ περὶ τοῦ μύρου κεφάλαιον, εὐρομεν οὕτως· Πάλιν διηγόρευεν ἡ Γραφή ἀπὸ τῶν ἐλατῶν τῶν λαχάνων, ὅπερ σήσαμον ὀνομάζουσι γίνεσθαι τὸ μύρον ἡμῶν· καὶ οὐχὶ ἀπὸ δένδρων ἐλαιῶν. Καὶ τοῦτο ἐν ἀληθείᾳ ἐστίν. Ἔστι δὲ ἡ αἰτία τοιαύτη, ὅτι εἰς τὴν χώραν τῶν Ἀρμενίων οὐκ εἰσὶ ἐλαιῶνες, διὰ τὸ ψυχρὸν τῆς χώρας τοῦ ἔτερος· καὶ ἀνάγκη πρόκειται, τὸ ἐλαιον ἐκεῖνο, ὅπερ εὐρίσκειται εἰς τὴν χώραν, εἰς χρῆσιν τοῦ μύρου λαμβάνειν· καὶ οὐ συνείδον σφάλμα πνευματικὸν ἐν τούτῳ.

Ὁ ΘΕΩΡ. Θαυμάζω, δέσποτα, πῶς τοῦτο γέγραπται πρὸς βασιλέα. Ὁρῶ γὰρ πλείστους ἐλαιῶνας ὄδει καὶ ἐλαιον ἱκανόν.

Ὁ ΚΑΘ. Ἄλλ' εἰς τὴν ἐνδοτάτην Ἀνατολήν ἐγένετο ἡ ἀρχὴ τῆς κατασκευῆς τοῦ μύρου, ὅπου ἐλαιῶνες οὐκ εἰσὶ· κακέειδον παραλαβόντες· ἡμεῖς φυλάττομεν δὲ παρελάδομεν μέχρι τοῦ νῦν.

Εἶτα ἀναγνόντες τὸ ἐξῆς τοῦ κεφαλαίου τούτου εὐρομεν οὕτως· Ὅσπερ γὰρ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ὁ οἶνός ἐστιν ὕλη, καὶ οἶας ἐστὶ χροαῖς, ἀποδεκτός ἐστι, καὶ μέλας, καὶ ἐρυθρός ἐστι, καὶ λευκός· ἐπειδὴ ἡ λειτουργία ἀγιάζει αὐτόν. καὶ γίνεται αἷμα Χριστοῦ.

Ὁ ΘΕΩΡ. Τὸ παράδειγμά σου οὐκ ἐστὶ προσφυές· οὐ γὰρ περὶ χρωμάτων ἡμῖν ὁ λόγος, ἀλλὰ περὶ τοῦ ὀκειμένου, ἦτοι τῆς ὕλης. Οἶδας γὰρ ὅτι ἐκ διαφόρων δένδρων γίνεται οἶνος· γίνεται γὰρ ἐκ μήλων, καὶ κερασίων, καὶ ἄλλων φυτῶν, καὶ δὴ βοτάνων· ἀλλ' οὐ προσάγεται εἰς θυσίαν, ἀλλ' ἡ μόνον ὁ ἐκ τῆς ἀμπέλου. Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ ἐλαίου γίνεται γὰρ ἐλαιον ἐκ τε δάφνης, καὶ σχίνου, καὶ ἄλλων πολλῶν· ἀλλὰ τὸ τῆς ἐλαίας προεκρίθη παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων. Καὶ ἐξεστὶ τοῦτο μαθεῖν τῷ βουλομένῳ παντὶ, ἀπὸ τε τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου καὶ ἄλλων ἁγίων οὐκ ὀλίγων. Οὐ χεῖρον δὲ καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος κατασκευάσαι, ὅτι τὸ ἐλαιον ἀπλῶς λεγόμενον, τὸ ἐξ ἐλαίας δηλοῖ. Ἦνίκα δὲ δαφνέλαιον, ἢ σχινέλαιον, ἢ σησαμέλαιον, καὶ τὰ τοιαῦτα . . . . . Ὅσπερ γὰρ ὅταν εἴπω ναῦς, νοεῖται ἢ ἐκ ξύλων, καὶ ἤλων, καὶ πλοσῆς ναῦς, δι' ἧς πλέομεν, οὐ μὴν νοεῖται ἢ ἐκ λίθων ναῦς· ἀν δὲ τὴν ἐκ λίθων ναῦν σημεῖναι θελήσωμεν, προστιθέαμεν τὸ, λιθίνην· ἀνευ δὲ τῆς προσθήκης ταύτης οὐκ ἂν ποτε νοηθεῖ ἐκ μόνου τοῦ ναῦς ὀνόματος, ἢ λιθίνη ναῦς· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐπὶ τοῦ ἐλαίου, καὶ σησαμελαίου. Ἐλαιον οὖν χωρὶς προσθήκης λέγοντες, τὸ ἐξ ἐλαίας δηλονότι διασημαίνουσι.

Ὁ ΚΑΘ. Καὶ τοῦτο βῆστον ἐστὶ διορθωθῆναι.

Τοῦτων οὕτω βηθέντων, ἤρξαντο οἱ ἱερεῖς αὐτοῦ φάλλειν τοῦ ἑσπερινοῦ τὴν ἀκολουθίαν ἐξω τῆς ἐκκλησίας· κατὰ τὴν αὐτῶν συνήθειαν.

Καὶ φησιν ὁ ΘΕΩΡ. Ἴνα τί ἴστανται ἐξω τῆς ἐκκλησίας, ὅταν φάλλωσιν οἱ ἱερεῖς σου ;

Ὁ ΚΑΘ. Γέγραπται, Ἐν παντὶ τόπῳ τῆς θεοκτοτείας αὐτοῦ.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ὁμοίως γέγραπται· Ἰδεὺ δὴ εὐλο-
γεῖτε τὸν Κύριον, πάντες οἱ δοῦλοι Κυρίου, οἱ
ἐσωθέντες ἐν ὀλῳ Κυρίου. Καὶ πάλιν· Ἐν ἐκκλη-
σιαίς εὐλογεῖτε τὸν Θεόν· καὶ μυρία τοιαῦτα.
Ἄλλ' ἔρωτῶ, πῶθεν τοῦτο παρελάβετε;

Ὁ ΚΑΘ. Οἱ τὴν ἀκολουθίαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν
καὶ τὴν τάξιν ἡμῖν παραθεωκότες, μόνην τὴν
θεῖαν λειτουργίαν ἔνδον τοῦ θεοῦ ναοῦ ἐπιτελεῖν
ἐπιβάντες, μόνου τοῦ ἱερέως εἰσιόντος εἰς αὐτόν·
τὸ λαοῦ παντὸς ἔξω ἱσταμένου· τὴν δ' ἄλλην πᾶσαν
ἀκολουθίαν, ἔξω γίνεσθαι τοῦ θεοῦ ναοῦ, καὶ τοῦτο
εὐλόγως, διετάξαντο. Σφόδρα γὰρ ὑπερέχει τὰ νέα
τῶν παλαιῶν, ὡς ἀλήθεια σκιας. Θύεται γὰρ ἔνδον
ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου παντὸς σω-
τηρίας, καὶ δεῖ ἡμᾶς πλὴν σέβας καὶ τιμῆν ἀπο-
νείμειν τῷ παρ' ἡμῖν ναῷ, τοῦ παρ' Ἑβραίοις. Β
Ἐκεῖνοι γὰρ καθαροὶ ὄντες, εἰσῆσαν εἰς τὸ λεγό-
μενον ἄγιον κοσμηκόν, οὐχὶ εἰς τὴν σκηνὴν, τὴν λε-
γομένην, Ἅγια ἁγίων, καὶ ἡ σκιά ἦν τοῦ παρ' ἡμῖν
θεοῦ ναοῦ· ἡμεῖς δὲ βύβου πληρεῖς τυγχάνοντες,
πῶς εἰς τὸν ἀγῶνα τὸν ναὸν εἰσέλθωμεν τοῦ Θεοῦ;
καὶ τοῦτο γινώσκοντες οἱ διδάσκαλοι τῶν, οὕτως
γίνεσθαι ἐπιβάντες.

Ὁ ΘΕΩΡ. Οἱ διδάσκαλοι ὑμῶν, οἱ ταῦτα διατα-
ξάντες, ἕνα τρία δοκοῦσι διορίσασθαι τοῖς τῆς ἁγίας,
θεοφόροις Πατράσι, τοῖς ἐν Νικαίᾳ συναγερμένοις.
Ἐκεῖνοι γὰρ ἐν δεκάτῳ κανόνι οὕτως φασὶ κατὰ
ἡμῖν· Περὶ τῶν παραβάτων χωρὶς ἀνάγκης, χω-
ρὶς ἀπαιρέσεως ὑπαρχόντων, ἢ χωρὶς κινδύνου, ἢ
πυρὸς τοιοῦτου, ὃ γέγονεν ἐπὶ τῆς τυραννίδος Λικιν-
νίου, ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ· εἰ καὶ ἀνάξιοι ἦσαν
ἀνθρώπων κτλ., ὁμοίως χρηστὴν εἶναι εἰς αὐτοῦ·
Ὅσοι οὖν γενναίως μεταμέλονται, εἰς ἕτη ἐν ἀρω-
μένους ποιήσουσιν οἱ πιστοὶ, καὶ ἑπτὰ ἔτη ὑποπεσοῦν-
ται· δύο δὲ ἔτη χωρὶς προσφορᾶς κοινωνήσουσι τῷ
λαῷ τῶν εὐχῶν. Ὁρᾷ, ὅτι τοὺς τηλικούτῳ παρα-
πέσαντας πτώματι, εἰς τρία μόνον ἔτη ἀκροῦσθαι δια-
κλιεῖται ὁ κανὼν, ἤγουν ἔξω τῆς ἐκκλησίας ἱστα-
σθαι ἐν τῷ νάρθηκι, καὶ τῶν θεῶν ἀκούειν Γραφῶν.
Ὁ δὲ εἰς τοὺς ἱερεῖς αἰεὶ ἐν ἀρωμένους εἰσὶν. Εἴτα τί
σησὶν ὁ κανὼν; Καὶ ἑπτὰ ἔτη ὑποπεσοῦνται, τοῦτο
δὲ ἔστιν, ἐντὸς μὲν τῆς ἐκκλησίας εἰσέρχεσθαι, ἐν
δὲ τῷ ὄρει μέρει τοῦ ἁμβωνος ἱστασθαι, καὶ
ἱεῖναι μετὰ κατηγουμένων. Ἐνιαυτοὺς δὲ δύο συν-
ιπασθαι καὶ συνεύχεσθαι μετὰ τῶν πιστῶν· μὴ
μένει καὶ τῆς τῶν ἁγιασμάτων μεταλήψεως ἀξιοῦ-
σθαι, ἕως ἂν ἡ διετίς παρέλθῃ. Εἰ οὖν οἱ ἐπιτιμῶ
πικνωθησάσι, δεδεμένοι εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσέρ-
χονται, διατί οἱ ἱερεῖς σου οὐκ εἰσέρχονται;

Ὁ ΚΑΘ. Οὐδέποτε μέχρι τοῦ νῦν ἐπίστησα τῷ
κινῶν τούτῳ τὸν νοῦν· συμβάλλεται δὲ σοῦ τῷ
λόγῳ σφόδρα. Ἄλλὰ περὶ τῶν τοιούτων οὐ δεῖ φρον-
εῖν, εἰ μόνον περὶ τὴν πίστιν, ὡς εἶπον, ὁμοφρο-
νήσομεν.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ἀφέντες οὖν ταῦτα πρὸς τὸ παρόν,
ἔσμεν, εἰ δοκεῖ, τὸν ὅρον τῆς τετάρτης συνόδου,
ὅτι ἐπὶ τῇ προτερείᾳ δεδώκαμεν.

A THEOR. Similiter scriptum est: *En celebrate*
Dominum, omnes servi Domini, stantes in domo Do-
mini 22. Et rursus: *In ecclesiis Deum celebrate* 23,
et alia sunt infinita ejusmodi. Sed interrogo, unde
hoc accepistis?

GEN. Doctores nostri, qui seriem et ordinem re-
rum ecclesiasticarum nobis tradiderunt, solam di-
vinam administrationem intra sacrum templum
perficiendam statuerunt, ingrediente solo pontifice,
reliquo populo foris stante: cætera fieri extra tem-
plum debere, nec id citra rationem, ordinarunt.
Nam valde veteribus nova præstant, ut umbra ver-
ritas. Quippe mactatur intus Dei Filius pro totius
mundi salute, majoremque reverentiam exhibere
nos templo nostro, quam illi apud Hebræos, par
est. Etenim illi, si puri essent, in id sanctum
ingrediebantur, quod mundi vocabant: non tamen
in tabernaculum, quod Sanctum sanctorum dice-
batur, et umbra sacri apud nos templi erat. Nos
vero toti coinquinati sordibus, quo pacto sanctissi-
mum Dei templum ingrediamur? quod cum doctores
nostri non ignorarent, ita fieri debere statuerunt.

THEOR. Doctores vestri, qui hæc ordinarunt,
contraria statuuisse videntur illis 318 sanctis ac
divinitus gubernatis Patribus, qui Nicææ convenc-
runt. Etenim illi sic in 10 canone ad verbum aiunt:
De his, qui fidem Christianam citra coactionem et
facultatum ademptionem deseruerunt, aut absque
periculo, vel ejusmodi quopiam, quod durante
Licinii tyrannide contigit, visum est sanctæ synodo:
ut tametsi humanitatem nullam mercantur, benigne
tamen cum eis agatur. Quotquot ergo vere præxi-
tentiam agunt, tres annos inter audientes exigent
fideles, et annos septem inferioris erunt ordinis,
et biennio citra oblationem cum populo precabun-
tur. Vides tam sæcè lapsis a canone præscribi, tres
tantum ut annos auditores sint, hoc est, extra
ecclesiam stent in ferula, sacrasque Litteras audi-
ant. Tui vero sacerdotes semper inter auditores
hærent. Quid deinde canon ulterius? Et septem,
inquit, annis erunt ordinis inferioris: hoc est,
ecclesiam quidem ingredientur, sed in parte am-
bonis postica stabunt, et cum catechumenis exi-
bunt. Anuos denique duos fidelibus astabunt, et
cum eis precabuntur: non tamen sacramentorum
quoque perceptionem impetrabunt, donec biennium
præterierit. Si ergo constricti excommunicationis
pœna, templum tamen ingrediuntur, quare tui sacer-
dotes non ingrediuntur?

GEN. Nunquam animum isti canonis hactenus
adverti. Tuæ quidem orationi plurimum momenti
adfert. Sed de his esse solliciti non debemus, modo
circa fidem, ut dixi, consenserimus.

THEOR. His igitur in præsentia dimissis, des-
tinationem quartæ synodi, si placet, inspiciamus:
quam hesternæ die tibi obtulimus.

22 Psal. cxxxiii, 7. 23 Psal. lxxvii, 27.

GEN. Ita fiat. Labet enim de vocibus quibusdam, A in ea positus, interrogare. Sed prius utrumque librum inter se conferamus, et videamus, an sibi respondeant: deinde queramus de iis in quibus hæremus.

Sancti IV concilii definitio.

Sufficeret quidem ad perfectam pietatis cognitionem et confirmationem, hoc eruditum ac salubre divini gratiæ symbolum, quod et perfectam de Patre, et Filio, et Spiritu sancto doctrinam tradit, et incarnationem Domini fideliter excipientibus exhibet. Sed quando illi, qui prædicationem veritatis abolere conantur, per suas hæreses novas quasdam doctrinas pepererunt, aliis susceptæ propter nos administrationis Dominicæ mysterium corrumpere audentibus, et Deiparæ vocem Virgini tribuentiam negantibus; aliis confusionem et commistionem introducentibus, et unam esse carnis divinitatisque naturam stulte comminiscantibus, adeoque per hanc confusionem monstrose statuentibus, divinam Unigeniti naturam esse passibilem: eapropter hæc sancta, magna et universalis synodus, eos ab omni contra veritatem machinatione volens excludere, doctrinamque traditam antiquitus immotam asserens, ante omnia statuit, ut sanctorum 318 Patrum fides inconcussa permaneat. Ac propter eos quidem qui Spiritum sanctum oppugnant, doctrinam de substantia Spiritus a sanctis illis 150 Patribus, aliquot post annis in Augusta urbe congressis, traditam confirmat; quam illi universis notam fecerunt, non quasi quiddam afferentes, quod prioribus deesset, sed suam de Spiritu sancto sententiam adversus illos, qui potestatem ejus abolere conabantur, sacrarum Litterarum testimoniis illustrantes: propter eos vero, qui sacramentum Dominicæ dispensationis falsariorum more corrumpere tentant, et imprudenter purum hominem esse nugantur eum qui de sancta Virgine Maria procreatus fuit; beati Cyrilli, qui Alexandrinæ pastor ecclesiæ fuit, synodales ad Nestorium et Orientales episcopos litteras sibi consentientes amplexa est: tum ad Nestorianæ dementiae confutationem, tum ad interpretationem pro iis institutam, qui pio zelo symboli salubris intellectum desiderant. Atque his epistolam quoque beatissimi sanctissimique archiepiscopi Leonis, illius maximæ Romæ præsidis, ad sanctæ memoriæ Flavianum archiepiscopum, evertendæ depravationis Eutylianæ causa scriptam, veluti magui illius Petri confessioni convenientem, et columnam quamdam rectæ sententiæ publicam, adversus malarum opinionum auctores, ad orthodoxa dogmata stabilienda, merito conjunxit. Nam et iis hæc opponit sese, qui sacramentum dispensationis in duos filios distrahere nituntur; et eos cætu sanctorum expellit, qui passibilem dicere divinitatem Unigeniti audent; et iis resistit, qui in duabus Christi naturis commistionem vel confusionem excogitant et eos exterminat, qui sumptam de nobis servilem formam, cœlestem

O ΚΑΘ. Οὕτω γενέσθω. Βούλομαι γὰρ ἐρωτησαί περὶ τινῶν λέξεων ἐκεῖ κειμένων. Ἀλλὰ πρῶτον ἀντιβάλλωμεν ἀμφοτέρω τὰ βιβλία, καὶ ἴδωμεν, εἴ ἐξιστάσει· καὶ τότε περὶ ὧν ἀμφιδάλλομεν, ἐρωτήσομεν.

Ὅρος τῆς ἀγίας δ' συνόδου.

Ἦρκει μὲν οὖν εἰς ἐντελετὴν τῆς εὐσεβείας ἐπιγνωσίν τε καὶ βεβαίωσιν, τὸ σοφὸν καὶ σωτήριον τοῦτο τῆς θείας χάριτος σύμβολον· περὶ τε γὰρ τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἐκδιδάσκει τὸ τέλειον, καὶ τοῦ Κυρίου τὴν ἐνανθρώπησιν τοῖς πιστοῦς δεχομένοις παρίστησιν. Ἄλλ' ἐπαιδῆπερ οἱ τῆς ἀληθείας ἀθετεῖν ἐπιχειροῦντες τὸ κήρυγμα, διὰ τῶν οἰκωνομικῶν αἰρέσεων τὰς καινοζωνίας ἀπέτεκον, οἱ μὲν τὸ τῆς δι' ἡμᾶς τοῦ Κυρίου οἰκονομίας μυστήριον παραφθεῖρουν τολμῶντες, καὶ τὴν Θεοτόκος ἐπὶ τῆς Παρθένου φωνῆν ἀπαρνοῦμενοι, οἱ δὲ σύγχυσιν καὶ κῶδῶσιν εισάγοντες, καὶ μίαν εἶναι φύσιν τῆς σαρκὸς καὶ τῆς θεότητος ἀναπλάττοντες ἀνοήτως, καὶ παθητὴν τοῦ Μονογενοῦς τὴν θεῖαν φύσιν τῇ συγχύσει τερατευόμενοι· διὰ τοῦτο πάσαν αὐτοῖς ἀποκλείσαι κατὰ τῆς ἀληθείας μηχανὴν βουλομένη ἡ παρούσα νῦν αὕτη ἡ ἀγία, μεγάλη καὶ οἰκουμένη ἡ σύνοδος, τὸ τοῦ κηρύγματος ἀνωθεν ἀσάλευτον ἐκδιδάσκουσα, ὥρισε προηγουμένως, τῆν ἁγίων Πατέρων τὴν πίστιν μῆναι ἀπαρρηχίστην. Καὶ διὰ μὲν τοὺς τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ μαχομένους, τὴν χρόνους ἕσπερον παρὰ τῶν τῆς βασιλευούσης πόλεως συνελθόντων ἁγίων ῥ' Πατέρων περὶ τῆς τοῦ Πνεύματος οὐσίας παραδοθείσαν διδασκαλίαν κυροῖ, ἣν ἐκεῖνοι τοῖς πασίν ἐγνωρίσαν· οὐχ ὡς τι λοιπὸν τοῖς προλαβοῦσιν ἐπιστάγοντες, ἀλλὰ τὴν περὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος αὐτῶν ἔννοιαν, κατὰ τῶν τὴν αὐτοῦ δεσποτείαν ἀθετεῖν πειρωμένων, Γραφικαῖς μαρτυρῖαις τρανώσαντες· διὰ δὲ τοὺς τὸ τῆς οἰκονομίας παραφθεῖρουν ἐπιχειροῦντας μυστήριον, καὶ ψιλὸν ἀνθρώπων εἶναι τὴν ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου τεχθέντα Μαρίαν, ἀναιδῶς ληρωδούντας, τὰς τοῦ μακαρίου Κυρίου, τοῦ τῆς Ἀλεξανδρινῶν Ἐκκλησίας γενομένου ποιμένου συνοδικῶς ἐπιστολάς· πρὸς τε Νεστόριον, καὶ τοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἀρμοδίους οὐσας ἐδέξατο· εἰς ἔλεγχον μὲν τῆς Νεστορίου φρενοθλαβείας, ἐρμηνείαν δὲ τῶν εὐσεβῶν ζήλων τοῦ σωτηρίου συμβόλου πεποιθόντων τὴν ἔννοιαν· αἰς καὶ τὴν ἐπιστολήν τοῦ τῆς μεγίστης Ῥώμης προέδρου, τοῦ μακαριωτάτου καὶ ἀγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Λέοντος, τὴν γραφεῖσαν πρὸς τὸν ἐν ἁγίοις ἀρχιεπίσκοπον Φλαβιανόν, ἐπ' ἀναίρεσιν τῆς εὐτυχοῦς κακονομίας, ἃτε θῆ τῇ τοῦ μεγάλου Πέτρου ὁμολογία συμβαίνουσαν· καὶ κοινήν τινα στήλην ὀρθοδοξίας κατὰ τῶν κακοδοξούντων, εἰκότως συνήρμοσε, πρὸς τὴν τῶν ὀρθόδοξων δογμάτων βεβαίωσιν. Τοῖς τε γὰρ εἰς Υἱὸν τὴν δυάδα, τὸ τῆς οἰκονομίας διασπᾶν ἐπιχειροῦσι μυστήριον, παρατάττεται· καὶ τοὺς παθητὴν λέγειν τολμῶντας τοῦ Μονογενοῦς τὴν θεότητα, τοῦ τῶν ἱερῶν ἀπωθεῖται συλλόγου· καὶ τοῖς ἐπὶ δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ κῶδῶσιν ἢ σύγχυσιν ἐπινοοῦσιν ἀνθίσταται· καὶ τοὺς οὐράνιον, ἢ ἐτέρας· τινὸς ὑπέρχειν οὐσίας τὴν ἐξ ἡμῶν ληφθεῖσαν αὐτῷ τὴν εὐ-

λου μορφήν παραπταίοντας ἐξελαύνει· καὶ τοὺς δύο μὲν πρὸ τῆς ἐνώσεως φύσει· τοῦ Κυρίου μυθεύοντας, μίαν δὲ μετὰ τὴν ἔνωσιν ἀναπλάττοντας, ἀναθεματίζει.

Ἐπόμεινοι τοίνυν τοῖς ἁγίοις Πατέραςιν, ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ὁμολογεῖν Υἱὸν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, συμφώνως ἅπαντας ἐκδιδάσκωμεν· τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν θεότητι, καὶ τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν ἀνθρωπότητι· Θεὸν ἀληθῶς, καὶ ἄνθρωπον ἀληθῶς τὸν αὐτὸν, ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος· ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ κατὰ θεότητα, καὶ ὁμοούσιον τὸν αὐτὸν ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· κατὰ πάντα ὅμοιον ἡμῖν, χωρὶς ἁμαρτίας· πρὸ αἰώνων μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα κατὰ τὴν θεότητα· ἐπ' ἰσχύτων δὲ τῶν ἡμερῶν τὸν αὐτὸν δι' ἡμᾶς, καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐκ Μαρίας τῆς Παρθένου τῆς Θεοτόκου, κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἕνα καὶ αὐτὸν Χριστὸν, Υἱὸν, Κύριον, Μονογενῆ, ἐκ δύο φύσεων ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως γνωριζόμενον· οὐδαμῶς τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς ἀνηρημένης διὰ τὴν ἔνωσιν, σωζομένης δὲ μᾶλλον τῆς ἰδιότητος ἑκατέρας φύσεως, καὶ εἰς ἕν πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασιν συντρεχούσης· οὐκ εἰς δύο πρόσωπα μεριζόμενον ἢ διαιρούμενον, ἀλλ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Υἱὸν μονογενῆ, Θεὸν Ἀλόγον, Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν· καθάπερ ἔθεντο οἱ προφήται περὶ αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ἡμᾶς ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἐξεπαίδευσε, καὶ τὸ τῶν Πατέρων ἡμῶν παραδέδωκε σύμβολον. Τοῦτων τοίνυν μετὰ πάσης πανταχόθεν ἀκριθείας τε καὶ ἀμελείας παρ' ἡμῶν διατυπωθέντων, ὥρισεν ἡ ἁγία καὶ οἰκουμένη συνόδος, ἑτέραν πίστιν μηδὲν ἐξεῖναι προφέρειν, ἢ συγγράφειν, ἢ συντιθέναι, ἢ φρονεῖν, ἢ διδάσκειν ἑτέρους. Τοὺς δὲ τολμῶντας ἢ συντιθέναι πίστιν ἑτέραν, ἢ γοῦν προκομίζεσθαι, ἢ διδάσκειν, ἢ παραδίδουσι ἕτερον σύμβολον τοῖς ἐθελούσιν ἐπιστρέφειν εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐξ Ἑλληνισμοῦ, ἢ Ἰουδαϊσμοῦ, ἢ γοῦν ἐξ αἰρέσεως τῆς οἰασθησοῦν, τοῦτους, εἰ μὲν εἰσιν ἐπίσκοποι ἢ κληρικοὶ, ἄλλοτρίους εἶναι τοὺς ἐπισκόπους τῆς ἐπισκοπῆς· καὶ τοὺς κληρικούς, τοῦ κλήρου· εἰ δὲ μονάζοντες ἢ λαϊκοὶ εἰεν, ἀναθεματίζεσθαι αὐτούς.

Ἐπεὶ δὲ ἀνεγνώσθη ὁ ὄρος, καὶ τὰ βιβλία εὐρέθησαν ἐξισάζοντα, τότε τὸ Ἀρμενικὸν, καὶ τὸ Ῥωμαϊκόν, καὶ αἱ τῷ Καθολικῷ δοκοῦσαι ἀσαφεῖς αὐτῷ λέξεις μετρίαὶ οὖσαι ἱκανῆς τετυχῆκασιν σαφηνείας, εἶπεν ὁ Θεωριανὸς πρὸς τὸν Καθολικόν· Ὁρᾶς, ἀγῶντα θέσποτα, ὅτι τῶν γλ' θεοφῶρων Πατέρων θεὸς χορδός, τῶν ἐν Χαλκηδονάων πόλει συναγερμένων, οὐ μόνον οὐδὲν ἐξω τῆς τῶν δογμάτων ὀρθότητος λελάληκεν ἢ πεφρόνηκεν, ἀλλ' οὐδὲ κἄν μᾶ λέξει ξένη εἰς τὴν ἐκθεσιν τοῦ Θεοῦ τούτου ὄρου ἐχρήσατο. Τετήρηκε γὰρ τὴν τε πίστιν τῶν πρὸ αὐτοῦ ἁγίων Πατέρων, καὶ αὐτὰ δὴ τὰ ῥήματα. Καὶ, εἰ κελύεις, δειξέω σοι, ἐκ ποίων προγενεστέρων βίαιων Πατέρων τοῖς μακαρίοις τούτοις θεοῖς Πατέραςιν ἐκάστη λέξις τοῦ ὄρου τούτου παρεῖληπται. Αἱ κλειεὺς γὰρ αὐτῶν ἀπὸ τῶν τῷ μακαρίῳ Κυ-

esse, vel alterius cuiusdam substantiæ delirant; et eos, qui duas quidem Domini naturas ante unionem fabulantur, unam vero post unionem fingunt, anathematizat.

Sequentes ergo sanctos illos Patres, universi consona voce unum et eundem Filium Dominum nostrum Jesum Christum, confitendum esse docemus: eundem in divinitate perfectum et eundem perfectum in humanitate: vere Deum, et eundem vere hominem ex particeps rationis anima corporeque constantem: ejusdem cum Patre substantiæ, secundum divinitatem, et eundem nobiscum ejusdem substantiæ, secundum humanitatem: similem nobis per omnia, excepto peccato: ante sacula quidem ex Patre genitum, quoad divinitatem, extremis vero diebus eundem propter nos, et salutem nostram, natum ex Maria Virgine Delpara, secundum humanitatem: unum et eundem Christum Filium, Dominum, Unigenitum, qui duabus ex naturis citra confusionem, mutationem, divisionem, separationem, agnoscitur; nequaquam naturarum discrimine propter unionem sublato, sed utriusque naturæ proprietate salva potius, et in unam personam unamque hypostasin cocunte: non in duas personas discerptum vel divisum, sed unum et eundem Filium unigenam, Deum Sermonem, Dominum Jesum Christum: sicut olim vates de ipso, et ipse nos Dominus Jesus Christus erudiit, et symbolum illud Patrum nostrorum tradidit. His ergo cum omni undique accuratione diligentiaque a nobis sanctis, sacra et universalis synodus decrevit, nemini fas esse fidem aliam proferre, vel in litteras referre, vel componere, vel amplecti, vel alios docere. Si qui vero fuerint ausi fidem aliam vel componere, sive proferre, vel docere, vel aliud iis symbolum tradere, qui de paganismo, sive Judaismo, sive secta quacumque veritatis ad agnitionem se convertere voluit: eos, si fuerint episcopi vel clerici, tam ab episcoporum quam clericorum ordine removel; sin monachi, vel laici fuerint, anathemati statuit esse subjectos.

Posteaquam concilii decretum recitatum fuisset, D atque liber Armenicus Romano respondere deprehensus: satis essent denique declaratæ concilii voces, sane tolerabiles, quæ Generali visæ fuerant obscuræ, Theorianus hisce Generalem verbis compellabat: Vides, sanctissime domine, sacrum illum cœtum 630 divinorum Patrum, in oppido Chalcedonensi congregatorum, non modo nihil extra dogmatum rectitudinem vel locutum esse, vel sensisse, sed ne una quidem peregrina voce ad hujus divini decreti expositionem usum. Nam et fidem Patrum se majorum ætate retinuit, et ipsa quoque verba. Ostendam vero tibi, si placet, ex quibus antiquioribus divis Patribus hi beati Patres vocem quamlibet hujus decreti sumpserint. Complures quidem certe de Cyrilli commentariis usur-

pate sunt, quem vos magis, quam alios, sequi do-
crevistis.

GEN. Perlibenter id quidem audiemus, si dicere
tibi libuerit.

THEOR. Si dicere non libuisset, non promisisse-
m. Verum per incisa singula concilii decretum recite-
tur, et ad quodlibet incisum decreti, dictum illius,
a quo sumptum est, adjiciatur.

Ex decreto.

Sequentes ergo sanctos illos Patres, universi
consona voce unum et eundem Filium, Dominum
nostrum Jesum Christum consistendum esse docce-
mus.

Cyrilli, ex prima ad Succensum epistola.

Edocti sumus a Scriptura sacra sanctisque
Patribus, ut unum Filium et Christum confitea-
mur.

Ejusdem, ex epistola ad Eulogium.

Nos unitis hisce, Christum unum, eundem unum
Filium, unum Dominum confiteamur.

Ex decreto.

Eundem in divinitate perfectum, et eundem per-
fectum in humanitate.

Cyrilli, ex epistola ad Joannem.

Idem perfectus in divinitate, ac perfectus idem
in humanitate.

Ejusdem, ex epistola ad Augustas.

Præterea si hoc quoque prius attester, recte me
facturum arbitror. Quemadmodum enim perfectus
est in divinitate genitus ille de Patre Sermo, sic et
in humanitate perfectus est, secundum ipsius hu-
manitatis rationem: nec expers animæ corpus
assumpsit, sed animatum potius per animam ratio-
nis participem.

Ex decreto.

Vere Deum, et eundem vere hominem, ex parti-
cipe rationis anima corporeque constantem: ejusdem
cum Patre substantiæ, secundum divinitatem, et
eundem nobiscum ejusdem substantiæ, secundum
humanitatem, similem nobis per omnia, excepto
peccato; ante sæcula quidem ex Patre genitum,
quoad divinitatem; extremis vero diebus eundem
propter nos et salutem nostram natum, ex Maria
Virgine Deipara, secundum humanitatem.

Cyrilli, ex epistola ad Joannem.

Deum perfectum, et perfectum hominem, ex anima
participem rationis et corpore constantem: ante sæ-
cula quidem ex Patre genitum, quoad divinitatem:
extremis vero diebus eundem propter nos et salutem
nostram natum ex Maria Virgine, secundum huma-
nitatem: ejusdem cum Patre substantiæ secundum
divinitatem; et eundem nobiscum ejusdem substan-
tiæ, secundum humanitatem.

Ex decreto.

Unum et eundem Christum, Filium, Dominum,
Unigenitum, qui duabus in naturis citra confu-
sionem, mutationem, divisionem, separationem,
agnoscitur.

Ἄλλω ποιηθεῖσων συγγραφῶν παρελήφθησαν, ἧ
ὑμεῖς μᾶλλον τῶν ἄλλων ἀκολουθεῖν διεγνώκατε.

Ὁ ΚΑΘ. Ἡδέω; ἀκούσομεν, εἴς γε θελήσεσ' εἰπεῖν.

Ὁ ΘΕΩΡ. Εἰ μὴ ἤθελον εἰπεῖν, οὐκ ἂν ὑπεσχόμην.
Ἄλλ' ἀναγινωσκέσθω ὁ ἕρως κομματικῶς, καὶ πρὸς
ἕκαστον κόμμα τοῦ ἔρου ἢ χρῆσις, ὅθεν ἐλήφθη
παρὰ θεσθω.

Ἐκ τοῦ Ὁρου.

Ἐπίσμενοι τοίνυν τοῖς ἁγίοις Πατέρισι, ἕνα καὶ
τὸν αὐτὸν ὁμολογεῖν Υἱὸν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν
Χριστὸν συμφώνως ἅπαντες ἐκδιδάσκωμεν.

Κυρίλλου, ἐκ τῆς πρὸς Σούκηνσον ἁ ἐπιστολῆς.

Ἐδιδάχθημεν παρὰ τῆς θείας Γραφῆς, καὶ τῶν
ἁγίων Πατέρων, ἕνα Υἱὸν καὶ Χριστὸν ὁμολογεῖν.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῆς πρὸς Εὐλόγιον ἐπιστολῆς.

Ἡμεῖς γὰρ ἐνώσαντες ταῦτα, ἕνα Χριστὸν, ἕνα
Υἱὸν τὸν αὐτὸν, ἕνα Κύριον ὁμολογοῦμεν.

Ἐκ τοῦ Ὁρου.

Τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν θεότητι, καὶ τέλειαν τὸν
αὐτὸν ἐν ἀνθρωπότητι.

Κυρίλλου, ἐκ τῆς πρὸς Ἰωάννην ἐπιστολῆς.

Τέλειος ὁ αὐτὸς ἐν θεότητι, καὶ τέλειος ὁ αὐτὸς
ἐν ἀνθρωπότητι.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῆς πρὸς βασιλίδας ἐπιστολῆς.

Προδιαμαρτύρασθαι δὲ κάκεινο οἶμαι καλόν.
Ὅτι περ γὰρ ἐστὶν ἐν θεότητι τέλειος ὁ ἐκ Θεοῦ
Πατρός Ἀλόγος, ὅστω καὶ ἐν ἀνθρωπότητι τέλειος
κατὰ γὰρ τὸν τῆς ἀνθρωπότητος λόγον· οὐκ ἄψυχον
σῶμα λαθῶν, ἐνεψυχωμένον δὲ μᾶλλον λογικῆ ψυχῆ.

Ἐκ τοῦ Ὁρου.

Θεὸν ἀληθῶς, καὶ ἀνθρωπὸν ἀληθῶς τὸν αὐτὸν,
ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος· ὁμοούσιον τῷ Πα-
τρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν,
κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, χωρὶς ἁμαρτίας· πρὸ αἰώνων
μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα κατὰ τὴν θεότητα,
ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν τὸν αὐτὸν δι' ἡμᾶς, καὶ
διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, ἐκ Μαρίας τῆς Παρθέ-
νου τῆς Θεοτόκου, κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

D Κυρίλλου, ἐκ τῆς πρὸς Ἰωάννην ἐπιστολῆς.

Θεὸν τέλειον καὶ ἀνθρωπὸν τέλειον, ἐκ ψυχῆς λο-
γικῆς καὶ σώματος· πρὸ αἰώνων μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς
γεννηθέντα, κατὰ τὴν θεότητα, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν
ἡμερῶν τὸν αὐτὸν δι' ἡμᾶς, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν
σωτηρίαν, ἐκ Μαρίας τῆς Παρθένου κατὰ τὴν ἀνθρω-
πότητα· ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα,
καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν, κατὰ τὴν ἀνθρωπώ-
τητα.

Ἐκ τοῦ Ὁρου.

Ἐνα καὶ τὸν αὐτὸν Χριστὸν, Υἱὸν, Κύριον, Μονο-
γενῆ, ἐν δύο φύσεσιν ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδια-
ρέτως, ἀχωρίστως γνωριζόμενον.

Ἡριλλοῦ, ἐκ τῆς πρὸς Σούκηνσον α' ἐπιστολῆς.

Cyrilli, ex prima ad Successum epistola.

Ἐνωσύντες τοίνυν, ὡς ἔφη, τὸν τῆς ἐνανθρώπησεως τρόπον, ὁρώμεν διὰ δύο φύσεις συνῆλθον ἀλλήλαις καθ' ἑνωσιν ἀδιάσπαστον, ἀσυγχύτως, ἀρίπτως. Ἡ γὰρ σὰρξ σὰρξ ἐστὶ, καὶ οὐ θεότης, εἰ καὶ γέγονε Θεοῦ σὰρξ. Ὁμοίως καὶ ὁ Λόγος Θεός ἐστι, καὶ οὐ σὰρξ, εἰ καὶ ἰδίαν ἐποίησατο τὴν σάρκα κωνομικῶς.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς.

Δύο τὰς φύσεις εἶναι φαμεν, ἕνα δὲ Χριστὸν Ἰησοῦν, Κύριον, τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον σαρκαρωμένον.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῆς πρὸς Νεστόριον ἐπιστολῆς.

Ὅτι δὴ τὴν σάρκα φάμεν εἰς θεότητος τραπήναι φύσιν, οὐτα μὴν εἰς σαρκὸς τὸν ἀπόρρητον τοῦ Θεοῦ Λόγον παρενεχθῆναι φύσιν. Ἄτρεπτος γάρ ἐστι καὶ ἀναλλοίωτος, ὁ αὐτὸς ἀεὶ μένων, κατὰ τὰς Γραφάς.

Ejusdem, ex eadem epistola.

Duas naturas esse dicimus, unum vero Christum Jesum, Dominum, Dei Sermonem incarnatum.

Ejusdem, ex epistola ad Nestorium.

Nec carnem dicimus in divinitatis naturam esse conversam, nec ineffabilem Dei Sermonem in naturam carnis translatum. Est enim incommutabilis, et inalterabilis, semper idem manens, secundum Scripturas.

Ejusdem, in epistola ad Eulogium.

Sic et in causa Nestorii. Quamvis duas naturas, discrimen carnis et Sermonis significans, dicat (nam alia natura Sermonis est, alia carnis), unionem tamen nobiscum non confitetur. Nos enim his unitis, unum Christum, unum Filium, unum Dominum confitemur.

Ἐκ τοῦ ὄρου.

Ὁὐδαμῶ τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς ἀνηρημένης, εἰ τὴν ἑνωσιν.

Ex decreto.

Nequaquam naturarum discrimine propter unionem sublato.

Ἡριλλοῦ, ἐκ τῆς πρὸς Νεστόριον ἐπιστολῆς.

Ὅχι ὡς τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς ἀνηρημένης διὰ τὴν ἑνωσιν.

Cyrilli, ex epistola ad Nestorium.

Non tanquam naturarum discrimine sublato propter unionem.

Ἐκ τοῦ ὄρου.

Σωζομένης δὲ μᾶλλον τῆς ιδιότητος ἑκατέρας φύσεως.

Ex decreto.

Sed utriusque naturæ proprietate potius salva.

Ἡριλλοῦ, ἐκ τῆς πρὸς Σούκηνσον ἐπιστολῆς β'.

Εἰ γὰρ καὶ εἰς λέγοιτο παρ' ἡμῖν ὁ μονογενὴς Ἰῶς τοῦ Θεοῦ σαρκαρωμένος καὶ ἐνανθρωπήσας· ὡ κέφυρται διὰ τοῦτο παρὰ τὸ ἐκείνοις δοκοῦν· οὐτα μὴν εἰς τὴν τῆς σαρκὸς φύσιν μεταπεφοίτηκεν ἢ τοῦ Λόγου, ἀλλ' οὐδὲ ἡ τῆς σαρκὸς εἰς τὴν αὐτοῦ· ἀλλ' ἐν ιδιότητι ἑκατέρου μένοντός τε ὁμοῦ, καὶ νοουμένου, κατὰ γε τὸν ἀριτίως ἡμῖν ἀποδοθέντα λόγον.

Cyrilli, ex secunda ad Successum epistola.

Licet enim unus a nobis dicatur unigenitus Dei Filius incarnatus, et homo factus, non tamen ideo commistus est, de ipsorum opinione; nec vel natura Sermonis in naturam carnis transiit, nec carnis natura in naturam Sermonis: sed utroque in sua proprietate manente simul ac intellecto, secundum expositam a nobis modo rationem.

Ἐκ τοῦ ὄρου.

Καὶ εἰς ἓν πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασιν συντρέψουσιν.

Ex decreto.

Et in unam personam unamque hypostasin coeunte.

Ἡριλλοῦ, ἐκ τῆς πρὸς Ἰωάννην ἐπιστολῆς.

Cyrilli, ex epistola ad Joannem.

Καὶ ὡς ἐν ἑνὶ προσώπῳ ἐνούμενος, εἰς γὰρ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, κἀν ἡ τῶν φύσεων μὴ ἀγνωεῖται διαφορᾶ.

Et tanquam in una persona unitus. Unus enim Dominus Jesus Christus, tametsi naturarum discrimen non ignoratur.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῆς πρὸς Νεστόριον β' ἐπιστολῆς.

Ejusdem, ex secunda ad Nestorium epistola.

Ἐπὶ τοιγαροῦν προσώπῳ τὰς ἐν τοῖς Εὐαγγέλοις τίτας ἀναθετίον φωνᾶς, καὶ ὑποστάσει μιᾷ τῆ τοῦ Λόγου σαρκαρωμένη. Κύριος γὰρ εἶ; ἐστὶν ὁ Χριστός; Ἰησοῦς, κατὰ τὰς Γραφάς.

Uni ergo personæ omnes in Evangelio voces attribuende sunt, unique hypostasi Sermonis incarnatæ: Christus enim Jesus unus Dominus est, secundum Scripturas.

Ἐκ τοῦ ὄρου.

Ex decreto.

Ὅτι εἰ; δύο πρόσωπα μεριζόμενον, ἢ διασρούμε-

Non in duas personas discerptum, vel divisum

sed unum et eundem Filium unigenam, Deum Sermonem, Dominum Jesum Christum.

Cyrelli, ex epistola ad Successum.

Non in duas personas et filios discernitur : sed mansit unus et idem Dominus Jesus Christus.

Ex decreto.

Sicut olim vates de ipso, et ipse nos Dominus Jesus Christus erudit, et symbolum illud Patrum nostrorum tradidit.

Cyrelli, ex epistola ad Nestorium.

Sic sanctos sensisse Patres inveniemus.

Ex decreto.

His ergo cum omni undique accuratione diligentiaque a nobis sanctis, decrevit sacra synodus, nemini fas esse, fidem aliam proferre, vel in litteras referre : et cætera.

Cyrelli, ex Ephesina synodo.

His ergo recitatis, decrevit sacra synodus nemini fas esse, fidem aliam proferre : et cætera.

THEOR. Vides, sanctissime domine, sacram hanc synodum Chalcedone habitam a recta Patrum sententia ne paulum quidem recessisse : sed ipsa verba cum mente verborum retinuisse ?

GEN. Equidem in hoc decreto nihil invenio, quod orthodoxæ fidei adversetur : adeoque miror qui factum sit ut nostri majores impudenter ad id calumniandum progrederebantur.

THEOR. Apponamus, si placet, eorum quoque Patrum auctoritates, qui partim ante Cyrillum, partim post eum illustres exstiterunt, tam verbis quam sententiis sanctæ Chalcedonensi synodo respondententes.

GEN. Id vero supervacaneum fuerit ; quippe Cyrelli supra recitatae auctoritates sufficiunt.

THEOR. Videamus ergo, si placet, quot et quilibus sectis divinum hoc decretum sese objiciat.

GEN. Id vero præclarum fuerit intueri, ne quid eorum nobis desit, quæ deluceps ejus stabilis causa proferri debent.

Ex decreto.

Unum et eundem Filium, Dominum nostrum Jesum Christum, esse contendendum universi consona voce docemus.

THEOR. In his obturat os Paulo Samosateno et Nestorio, qui hominem adorabant, et in duos filios ausi sunt eum dividere, aliumque dicere Filium natura Sermonem, et alium rursus Filium per gratiam Christum Jesum, qui nomen Filii per unionem et conjunctionem cum naturali Filio sit adeptus : qui denique non constabantur unum et eundem Filium, carnis quidem expertem ante descensum et hominis assumptionem : incarnatum vero eundem post descensum et hominis assumptionem nostri causa factam.

nov, ἀλλ' ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν Υἱὸν μονογενῆ, Θεὸν Λόγον, καὶ Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν.

Κυρίλλου, ἐκ τῆς πρὸς Σούκενσον ἐπιστολῆς.

Καὶ οὐκ εἰς δύο μερισθῆσεται πρόσωπα καὶ υἱοὺς, ἀλλὰ μεμένηκεν εἰς καὶ ὁ αὐτὸς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός.

Ἐκ τοῦ ὄρου.

Καθάπερ ἀνωθεν οἱ προφῆται περὶ αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ἡμᾶς ἐξεπαίδευσε, καὶ τὸ τῶν Πατέρων ἡμῶν παραδέδωκε σύμβολον.

Κυρίλλου, ἐκ τῆς πρὸς Νεστορίου ἐπιστολῆς.

Οὕτως εὐρήσομεν τοὺς ἁγίους παφρονηκότας Πατέρας.

Ἐκ τοῦ ὄρου.

Τούτων τοίνυν μετὰ πάσης πανταχόθεν ἀκριβείας τε καὶ ἐπιμελείας παρ' ἡμῶν διατυπωθέντων, ὤρισεν ἡ ἁγία σύνοδος, ἕτεραν πίστιν μηδεὶν ἐξείναι προφέρειν, ἢ συγγράφειν· καὶ τὰ λοιπά.

Κυρίλλου, ἐκ τῆς κατ' Ἐφῆσον συνόδου.

Τούτων τοίνυν ἀναγνωσθέντων, ὤρισεν ἡ ἁγία σύνοδος, ἕτεραν πίστιν μηδεὶν ἐξείναι προφέρειν καὶ τὰ λοιπά.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ὅρα, ἀγιώτατε δέσποτα, ὅτι οὐδὲ καὶ μικρὸν ἐκδέδωκε τῆς ὀρθῆς τῶν Πατέρων δόξης ἡ ἐν Χαλκηδόνι ἁγία σύνοδος γενομένη, ἀλλὰ μετὰ τῆς διανοίας καὶ αὐτὰ τὰ ῥήματα ἐφύλαξεν ;

Ὁ ΚΑΘ. Ἐγὼ οὐδὲν ἐναντίον τῆ ὀρθοδόξῃ πίστι εὐρίσκω ἐν τούτῳ τῷ ὄρῳ· καὶ θαυμάζω, πῶς ὁ πρὸ ἡμῶν ἀναιδῶς εἰς συκοφαντίαν ἐχώρησεν κατ' αὐτοῦ.

Ὁ ΘΕΩΡ. Παραθῶμεν, εἰ δοκεῖ, καὶ τῶν πρὸ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, καὶ τῶν μετ' αὐτὸν διαλαμπάντων ἁγίων Πατέρων χρήσεις, αὐταῖς λέξεσι καὶ νοήμασι τῆ ἐν Χαλκηδόνι ἁγία συνόδῳ στοιχοῦσας.

Ὁ ΚΑΘ. Περιττόν ἐστι τοῦτο· ἀρκοῦσι γὰρ αὐτοῦ ἁγίου Κυρίλλου προταθείσαι χρήσεις.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ἰδόμεν λοιπὸν, εἰ δοκεῖ, πόσαις καὶ οἷαις αἰρέσεσιν ὁ θεῖος οὗτος ὄρος ἀντιπαρατάσσεται.

Ὁ ΚΑΘ. Καλόν ἐστι τοῦτο ἰδεῖν, ἵνα μηδὲν ἡμῶν ἐλλείπη εἰς σύστασιν αὐτοῦ λεχθῆναι ὀφειλόντων ἐπιστηθῶν.

Ἐκ τοῦ ὄρου.

Ἐνα καὶ τὸν αὐτὸν ὁμολογεῖν Υἱὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν συμφώνως· ἅπαντες ἐκδεδοσμένοι.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ἐν τούτοις τὸν Σημοσατέα Παῦλον καὶ Νεστόριον, τοὺς ἀνθρωπολάτρους ἐπιστομίζου τοὺς εἰς υἱὸν διὰ τὴν τολμώντας αὐτὸν διαίρειν· καὶ ἄλλον μὲν λέγοντας Υἱὸν φύσει τὸν Λόγον, ἄλλον πάλιν Υἱὸν χάριτι τὸν Χριστόν Ἰησοῦν, ἐνώσει καὶ συναφεία τῆ πρὸς τὸν κατὰ φύσιν Υἱὸν τὴν υἱότητα κεκτημένον· καὶ οὐχ ὁμολογοῦντας ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν Υἱὸν, ἄσαρκον μὲν πρὸ τῆς καταβάσεως καὶ ἐνανθρωπήσεως· σαρκακωμένον δὲ τὸν αὐτὸν μετὰ τὴν δὲ ἡμᾶς καταβάσιν τε καὶ ἐνανθρώπησιν.

Ἐκ τοῦ ὄρου.

Τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν θεότητι, καὶ τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν ἀνθρωπότητι. Τέλειον ἐν θεότητι εἰπὼν, τὴν Ἀρειανῶν ἀπωθεῖται βλασφημίαν. Οὗτοι γὰρ θεὸν μὴ εἶναι λέγουσι τὸν Χριστὸν, ἀτελῆ δὲ καὶ ἐλάττωτα τοῦ Πατρὸς θεὸν αὐτὸν δογματίζουσιν. Ἐν ἐκ τῶν εἰπεῖν· Καὶ τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν ἀνθρωπότητι, οὐ μόνον τὴν Ἀρειανῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἀπολλιναριανῶν διελέγχει ἄνοιαν. Ὁ μὲν γὰρ Ἀρειοῖς ἄψυχον παντελῶς σάρκα ἀνειληφέναι τὸν Λόγον ληρωθεῖ· ὁ δὲ Ἀπολλινάριος ἐμψυχον μὲν. ἄνουν δὲ ὡς ἀμφοτέρους ἀτελῆ τὴν ἀνθρωπότητα τοῦ Κυρίου ἀμαθῶς δογματίζειν.

Ἐκ τοῦ ὄρου.

θεὸν ἀληθῶς, καὶ ἀνθρώπον ἀληθῶς τὸν αὐτὸν. Ταῦτα διὰ Μάνενα, ὃς θεὸν φιλῶν αὐτὸν ὁμολογεῖ, καὶ οὐκ ἀνθρώπον· καὶ διὰ Παῦλον τὸν Σαμοσατία, καὶ Ἀρτεμῖδον, οἵτινες ἀρνοῦνται αὐτοῦ τὴν θεότητα, φιλῶν αὐτὸν ἀνθρώπον ὁμολογοῦντες. — Ἐκ τοῦ ὄρου. Ἐκ ψυχῆς λογικῆς, καὶ σώματος. Ἐνταῦθα κἀκὴν Ἀπολλινάριον πολεμεῖ, λέγοντι μὴ ἐσχηκέναι κερὰν ψυχὴν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, ἀλλὰ ζωτικὴν μόνον· καὶ διὰ Μάνενα καὶ Οὐαλεντινόν, τοὺς ἄρνούμενους αὐτοῦ τὴν σάρκωσιν. — Ἐκ τοῦ ὄρου. Ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, ὁ Εὐνόμιον καὶ Ἀρειον, τοὺς τὸν μονογενῆ Λόγον ἐπροούσιον τοῦ Πατρὸς, καὶ πτόσμα, καὶ δοῦλον ἀσεβῶς· αὐτὸν καταγγέλλοντας. — Ἐκ τοῦ ὄρου. Καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν, κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· διὰ Μαρκίωνα, καὶ Μάνενα, καὶ Οὐαλεντινόν, τοὺς δοκῆσαι καὶ φαντασίᾳ ψυλῆ λέγοντας αὐτὸν ἀνθρώπον ἐβθῆναι, οὐ μὴν ἀληθεῖα, καὶ κατὰ φύσιν ἀνθρώπον ὁμολογοῦντας αὐτὸν γεγονέναι. — Ἐκ τοῦ ὄρου. Πρὸ αἰώνων μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα, κατὰ τὴν θεότητα· διὰ Σίμωνα, καὶ Εὐνόμιον, καὶ Ἀρειον, τοὺς ἀρνούμενους αὐτοῦ τὴν ἐκ Πατρὸς πρὸ αἰώνων γέννησιν. — Ἐκ τοῦ ὄρου. Ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν τὸν αὐτὸν δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, ἐκ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ θεοτόκου, κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· διὰ Φωτεινὸν καὶ Θεόδωρον, καὶ Δόδωρον, καὶ Νεστόριον, τοὺς διδόντας αὐτῷ τὴν ἀρχὴν τῆς ὑπερβείας· ἐκ τῆς Παρθένου, καὶ λέγοντας αὐτὸν ἀνθρώπον ἐξ ἀρετῆς κατὰ προκοπὴν θεοποιηθέντα, καὶ οὐχὶ θεὸν ἐκ Θεοῦ ὄντα, καὶ διὰ φελανθρωπίαν ἀρέπτως ἀνθρώπον γεγεννημένον. — Ἐκ τοῦ ὄρου. Ἐν δύο φύσεσιν ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαίρετως, ἀχωρίστως γνωριζόμενον, οὐδαμοῦ τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς ἀνηρημένης διὰ τὴν ἔνωσιν, σωζομένης δὲ μᾶλλον τῆς ἰδιότητος ἑκατέρας· φύσεως, καὶ εἰς ἓν πρόσωπον κατὰ μίαν ὑπόστασιν συν-ρευούσης. Ταῦτα διὰ Νεστόριον, καὶ Ἀπολλινάριον, καὶ Εὐτύχη, οἱ τὰς διαφόρους φύσεις, τοῦ Λόγου λέγω καὶ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, μίαν φύσιν ἀποτελεσθέναι φασι, ἑκατέρας δηλονότι τῆς ἐκ τῶν ἰδιότητος ὡς κατὰ τὸν ἐκείνων λόγον μηκέτι ὄντας αὐτῶν τοῦ Χριστοῦ μήτε τὸ παθητὸν, διὰ τὸ ἀπαθεῖ· αὐτοῦ τῆς θεότητος, μήτε τὸ ἀπαθεῖ, διὰ τὸ παθητὸν αὐτοῦ τῆς ἀνθρωπότητος.

A

Ex decreto.

Eundem in divinitate perfectum, et eundem perfectum in humanitate. Cum in divinitate perfectum dicit, Arianorum blasphemiam rejicit; nam illi Deum quidem esse Christum dicunt, sed imperfectum et Patre minorem Deum tradunt. Cum autem inquit: Et eundem perfectum in humanitate, non Ariano- rum modo, sed Apollinaristarum quoque demerentiam refutat. Arius enim nugatur, Sermonem assum- psisse carnem omnino inaniam: Apollinaris au- tem, animatam quidem carnem, sed mentis ex- pertem: quo fit, ut imperite ambo imperfectam Domini humanitatem tradant.

Ex decreto.

Vere Deum, et eundem vere hominem. Hæc propter Manem posita sunt, qui eum purum fate- tur Deum, non etiam hominem: et propter Paulum Samosatenum, et Artemam, qui divinitatem ejus pernegant, purum hominem constantes. — *Ex de- creto.* Ex particeps rationis anima, corporeque constantem. Hic rursus Apollinarium oppugnat, qui Dominum nostrum Jesum Christum non dicebat animam habuisse mente præditam, sed duntaxat vitalem: itemque Manem et Valentinum, incarna- tionem ejus negantes. — *Ex decreto.* Ejusdem cum Patre substantiæ, secundum divinitatem. Hoc propter Eunomium et Arium qui unigenam illum Ser- monem diversæ a paterna substantiæ, et creaturam et mancipium, impie prædicabant. — *Ex decreto.* Et eundem nobiscum ejusdem substantiæ, secundum humanitatem. Hoc propter Marcionem, et Manem, et Valentinum, qui eum per opinionem ac phantasiam duuntaxat aiebant hominem apparuisse; non reipsa, et naturaliter hominem factum constebantur. — *Ex decreto.* Ante sæcula quidem ex Patre genitum, quoad divinitatem. Hoc propter Simonem, et Eunomium, et Arium, qui generationem ipsius ex Patre, factam ante sæcula, negabant. — *Ex decreto.* Extremis vero diebus eundem propter nos, et salutem nostram, natum ex Maria Virgine Deipara, secundum hu- manitatem. Hoc propter Photinum et Theodorum, et Diodorum, et Nestorium, qui existendi prin- cipium ei dant ex Virgine, ac tradunt eum hominem esse, qui ob virtutem profecti quodam et incre- mento sit deificatus; non Deum de Deo, qui aurore generis humani citra mutationem homo factus sit. — *Ex decreto.* Qui duabus in naturis citra confu- sionem, mutationem, divisionem, separationem agnoscitur; nequaquam naturarum discrimine propter unionem sublato, sed utriusque nature proprietate potius salva, et in unam perso- nam unamque hypostasim coeunte. Ista propter Nestorium, et Apollinarium, et Eutychetem, qui naturas diversas, Sermonis, inquam, et carnis ejus, unam naturam absolvisse dicunt, amissa scilicet singularum proprietate: quo fit ut secundum ipso- rum doctrinam, non amplius in Christo vel esse pas- sibile quidquam statuere possimus, propter divinita- tem ipsius, passionis expertem vel quidquam impassibile, propter ipsius humanitatem, passioni obnoxiam.

B

C

D

illis ita recitatis et declaratis, generalis ad Theoriantum inquit: Equidem post recitationem hujus decreti nihil in eo deprehendi, quod orthodoxæ fidei repugnet, sicut et pridem fassus sum. Miror etiam, qui factum sit ut nostri majores impudenter ad id calumniam progredierentur. Sed arbitror propiterea, quod hæc sancta, universalis magnaque synodus adversus plures se sectas officiat, ut indicatum est, multos adversus eam ab hoste salutis humanæ calumniatores fuisse suscitatos, pro multis illis vulneribus, quæ ad cor ipsum ei sunt a synodo inflictæ. Rectissimum sane decretum est, uti quod a Spiritu sancto per tot talesque sanctos Patres dictatum fuerit. Quippe nulla synodus tam frequentem sanctorum Patrum collectorum numerum habuit. Cæterum modo tibi quiddam aperiam, quod hactenus vulgo proditum non fuit. Ante 200 annos quidam generalis Armeniorum fuit, cui nomen Joannes, vita doctrinaque magnis sanctisque Patribus par, et qui disciplinas externas universas, adeoque philosophiam ipsam non summam attingisset; vita quidem divina haud scio an omnibus, plurimis certe prævit; dignus habitus, tam vitæ quam doctrinæ gratia, qui hoc sacro gradu solioque generalium potiretur. Hic divino repletus zelo, contra Monophysitas ruebat, et toto eis propemodum episcopatus sui tempore tam scriptis quam lingua infligere vulnera non desit: cujus et sacram memoriam honorifice pieque celebramus. Hujus divini beatique viri commentarius est apud me, quem contra Monophysitas scripsit, pluribus Scripturarum testimoniis, et enthymematis, et valentibus syllogismis, et notionibus communibus, et demonstrationibus refertus. Eum beatæ memoriæ Generalis Gregorius, qui non multo ante me illustris in hoc solio fuit, ita confirmavit ut ejus in extremo hæc verba perscriberet: Sic et ego credo, quemadmodum sanctissimus generalis Joannes hic scripsit; et ita non credentes anathematizo. Ac legamus sane paulum ex eo, si placet, ut hunc virum agnoscas, veluti leonem ex unguibus.

THEOR. Equidem hoc scriptum libentissime audiam.

Cum ergo recitatum fuisset proœmium, Theorianus ad Generalem: Obsecro, inquit, eximiam sanctitatem tuam, ut hic liber describatur, ac mihi tradatur: quo Græcum factum habere in Romania possimus, ad honorem Patris ipsius, utque per eum auctor a nobis ipse celebretur.

GEN. Perplacet.

Itaque descriptus et nobis traditus est, qui eum ad urbem Augustam deportavimus.

Secundum hæc generalis ita nos compellabat: Beatus Paulus inquit: *Optarem ipsum esse a Christo anathema, pro fratribus meis, cognatis mihi, quod carnem atinet, duxisset ut ipsi sa u em adiscerentur*²⁵. Idem ego de mea gente dico. Et quan-

A Τούτων οὕτως ἀναγνωσθέντων καὶ ἐρμηνευθέντων, εἶπεν ὁ Καθολικὸς πρὸς τὸν θεωριανόν· Ἐγὼ τοῦτον ἀναγνούς τὸν ὄρον, οὐδὲν ἐναντίον τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει ἐν αὐτῷ διέγνων, ὡς σοὶ καὶ πρώτῃν ἐξείπον· καὶ θαυμάζω, πῶς εἰ πρὸ ἡμῶν ἀναιδῶς κατ' αὐτοῦ εἰς συκοφαντίαν ἐχώρησαν. Ἄλλ' οἶμα', ἐπεὶ κατὰ πολλῶν ἀρτίσεων παρατάσσεται ἡ ἀγία αὕτη καθολικὴ μεγάλη σύνοδος, ὡς δεδύλωται, πολλοὺς κατ' αὐτῆς ὁ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων πολέμιος τοὺς συκοφάντας ἐξήγειρεν ἀντὶ πολλῶν, ὧν κατὰ καρδίας ἐδέξατο πληγῶν παρ' αὐτῆς. Ὀρθότατός ἐστιν ὁ ὄρος, ὡς ὑπὸ τοῦ παναγίου Πνεύματος διὰ τοσούτων καὶ τρικλοῦτων ἁγίων θεοφόρων Πατέρων ὑπαγορευθεὶς· οὐδεμία γὰρ ἀγία σύνοδος τοσούτους ἔσχε συνελεγμένους ἁγίους Πατέρας.

B Νυνὶ δὲ σοὶ καὶ τι τῶν μέχρι τοῦ νῦν ἀπαρρήτων ἀποκαλύψω. Πρὸ διακοσιῶν ἐτῶν ἐγένετο τις Καθολικὴ τῶν Ἀρμενίων, ᾧ ὄνομα Ἰωάννης, βίβη καὶ λόγῳ τοῖς μεγάλοις ἁγίοις Πατέρας ἡμιλλήμενος, παιδείας δὲ τῆς ἔξω πάσης, καὶ δὴ καὶ αὐτῆς φιλοσοφίας οὐκ ἀκροθινῶς ἤψατο· βίβη δὲ ἐνθέῳ οὐκ οἶδα εἰ πάντας τοὺς πλείστους τῶς ὑπερηκόντισεν· δὲ διὰ τε τὸν βίβη, διὰ τε τὸν λόγον, τοῦ θεοῦ τούτου βαθμοῦ καὶ τοῦ θρόνου, τῶν καθολικῶν λέγω, ἤξιστο. Οὗτος ζήλου θεοῦ πληθεὶς, κατὰ τῶν Μονοφυσιτῶν ὤρητο· καὶ δὴ καὶ γραφαῖς, καὶ γλώτῃ τούτους κατατραυματίζειν, τὸν ὄλον τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ χρόνον σχεδὸν οὐκ ἐπαύσατο. Οὗ τὴν θέαν μνήμην ἐντίμως καὶ θεοσεβῶς ἐορτάζομεν. Τούτου τοῦ θεοῦ καὶ μακαρίου ἀνδρὸς ἐστὶ πρ' ἐμοὶ συγγραφὴ, ἣν κατὰ τῶν Μονοφυσιτῶν συνεγράφατο, πολλαῖς γραφικαῖς μαρτυρίαῖς, καὶ ἐνθυμήμασι, καὶ συλλογισμοῖς ἰσχυροῖς, καὶ κοιναῖς ἐννοίαις καὶ ἀποδείξεσιν ἐμπεπικνωμένη. Ταύτην ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ μνήμῃ ὀλίγον πρὸ ἐμοῦ τῷ θρόνῳ τοῦτῃ διατρέψας Γρηγόριος ὁ Καθολικὸς ἐπεκύρωσε, γράψας πρὸς τῷ τέλει αὐτῆς, ὅτι Οὕτω πιστεύω κἀγὼ, ὡς ὁ ἀγιώτατος Καθολικὸς Ἰωάννης ἐνταυθοὶ γέγραφε, καὶ τοὺς μὴ οὕτω πιστεύοντας ἀναθεματίζει. Καὶ εἰ κελεύεις, ἀναγνώστομεν ἐκ ταύτης ὀλίγον, ἵνα γνῶς τὸν ἄνδρα, ὡς ἐξ οὐχῶν τὸν λέοντα.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ἦδιστα ἀκούσασαι τῆς γραφῆς.

Ὡς οὖν ἀνέγνωμεν τὸ προοίμιον, εἶπεν ὁ θεωριανὸς πρὸς τὸν Καθολικόν· Παρακαλῶ τὴν μεγάλην ἀγλασύνην σου μεταγραφῆναι τὴν συγγραφὴν ταύτην, καὶ δοθῆναι μοι, ἵνα ἐξεληνησθεῖσαν ἐν Ῥωμανίᾳ ἔχομεν αὐτήν, εἰς τιμὴν τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, καὶ τιμῶμεν δὲ αὐτῆς τὸν γεννήτορα.

Ὁ ΚΑΘ. Ἀποδέχομαι τοῦτο σφόδρα.

Καὶ δὴ μεταγραφείσα ἐδόθη ἡμῖν, ἣν καὶ ἀποκομτάμεθα πρὸς τὴν βασιλεύουσαν.

Τούτων οὕτω γενομένων, εἶπεν ὁ Καθολικὸς πρὸς ἡμᾶς· Ὁ μακάριος Παῦλος ἐφη· Ἐδοσλόγηται αὐτὸς ἐγὼ ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου, τῶν κατὰ σῆρα, μόνον ἵνα σωθῶσι. Τούτῳ φημι κἀγὼ ὑπέρ

²⁵ Rom. ix, 5.

τοῦ ἐμοῦ γένους· ἐπεὶ καὶ ἀποθανεῖν ὀφείλει ὁ
 πατήρ ὁ καλῶς ὑπὲρ τῶν προβάτων αὐτοῦ· πᾶσαν
 μηχανὴν καὶ σπουδὴν ποιήσω, καὶ πάντα πᾶσι γε-
 νήσομαι, ἵνα πάντας, ἢ τινὰς πάντως, σώσω· ὡς
 ἂν κἀγὼ θυνηθῶ εἰπεῖν, Ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παιδία,
 ἃ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός. Πῶς δὲ τοῦτο ποιήσω, ἀκου-
 σον. Ἀπὸ τῆς σήμερον ἄρξομαι γράφειν ἐπιστολάς
 πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ γῆς Ἀρμενίων ἐπισκόπους,
 καλῶν αὐτοὺς εἰς τὴν σύνοδον. Καὶ μετὰ τὸ κρατη-
 θῆναι τὴν σύνοδον, προθήσω εἰς μέσον ὅσας χρήσεις
 ἔχουσιν οἱ Ἀρμένιοι, δοκούσας αὐτοῖς βοηθεῖν. Προ-
 θέσω δὲ καὶ ὅσας αὐτὰς μοι παρήγαγε γραφικὰς
 μαρτυρίας. Καὶ πρῶτον μὲν ἔσονται ἐκ τοῦ μέρους
 τῶν Ἀρμενίων. καθ' ὑμῶν γυμνάζων τὸν λόγον· εἴτα
 ἡρέμα, καὶ κατ' ὀλίγον, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς οἰκο-
 νομίας, καὶ κατὰ καιρὸν καὶ τρόπον προσήκοντα,
 ἄρξομαι ἀποκαλύπτειν τὴν μέχρι τοῦ νῦν κρατήσα-
 σιν κλίτην τῶν Ἀρμενίων. Ἐλέγξω δὲ καὶ αὐτοὺς
 καὶ ἐπὶ συγγραφῆς τοῦ ἐν ἁγίοις Ἰωάννου καὶ Κα-
 θολικοῦ, ἣν σοὶ δέδωκα μεταγράψαι, καὶ ἀπὸ πασῶν
 τῶν ἀποδείξεων, ἃς μοι πεποίηκεν ἡ σὴ λογιότης.
 Καὶ τὸ δῖον εἰπεῖν, ἔσομαι Ῥωμαῖος, ὑπὲρ Ῥω-
 μαίων, μᾶλλον δὲ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας κατὰ τῶν
 Ἀρμενίων ἀγωνιζόμενος, καὶ μοι ἀψευστὸς ἔλπις
 ἐστὶν εἰς Θεόν, ὅτι τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς
 μου ἀκούσει, καὶ ἀκολουθήσει μοι, καὶ ἐσόμεθα σὺν
 Θεῷ μία κοίμη, εἰς ποιμῆν. Καὶ εἰ μὲν πάντες
 συνέλθοιεν ἐμοί, εὖ ἂν ἔχοι· τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ
 οὐ κλύσομαι εὐχαριστῶν· εἰ δὲ γε καὶ μὴ (ὅπερ
 ἐπιζῶμαι), μετὰ τῶν ἐπομένων μοι, καὶ στοιχοῦν-
 των, καὶ ὁμοφρονούντων κυρώσω τὸ δόγμα τῆς ἀλη-
 θείας, καὶ ἀποστειλω πρὸς τὸν κραταῖον καὶ ἄγιον
 ἡμῶν βασιλέα, καὶ τὸν ἀγιώτατον καὶ οἰκουμηνικὸν
 πατριάρχην τοὺς ἀξιολόγους τῶν ἀρχιερέων μου,
 φέροντας τὴν ὀρθόδοξον πίστιν Ἐγγραφον, καὶ ὑπο-
 γραμμένην οἰκείᾳ ἐμῇ χεῖρὶ, ἔχουσιν καὶ ὑπο-
 γραφὰς πάντων τῶν ὑπ' ἐμὲ ὄντων ὀρθοδόξων ἐπι-
 σκόπων, βεβαιώσονται, καὶ δι' οἰκείας φωνῆς, καὶ
 γραφῆς λόγῳ ἡμῶν καὶ τῶν ὀρθοδοξισάντων Ἀρ-
 μενίων ταύτην. Ἔσται δὲ πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ τοῦτο
 ἐν τῇ τοιαύτῃ ἐγγράφῳ πίστει ἐγκείμενον, ὅτι Δε-
 χόμεθα τὴν ἐν Χαλκηδόνι μεγάλην καὶ οἰκουμηνικὴν
 τετάρτην ἁγίαν σύνοδον, καὶ οὗς αὐτὴ δέχεται
 ἄγιος Πατέρας· οὗς δὲ πάλιν αὐτὴ ἀναθεματίζει,
 καὶ ἡμεῖς ἀναθεματίζομεν. Εὐτυχῆα τε καὶ Δυσχο-
 ρον, πρὸς δὲ καὶ Σίδηρον, καὶ Τιμόθεον τὸν Ἀφου-
 ρον, καὶ πάντας τοὺς αὐτῆς καταφωρηθέντας·
 τοὺς δὲ πρὸς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας τοὺς ὀφθαλμοὺς
 μύσαντας τῆς καρδίας, καὶ σφωτέρους ἑαυτοῦ τῶν
 ἁγίων ὑπολαμβάνοντας, αἰωνίῳ ἀναθέματι παρα-
 πέμψω. Εἶτα μετὰ τὸ κωρυθῆναι συνοδικῶς ἐν τῇ
 βασιλευσῆσιν ταῦτα πάντα, καὶ ὑποστρέψαι τοὺς
 ἐμοὺς ἀρχιερεῖς, εἶγε καλεῖσαι ὁ Θεοφιλέστατος βα-
 σιλεὺς, εἰσελθῶ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν βασιλευσῆσαν,
 προσκυνήσω τὰ ἐκείσε ἅγια προσκυνήματα, καὶ
 τὸν ἰσαπόστολον καὶ ἄγιον βασιλέα, καὶ τὸν ἀγιώ-
 τατον πατριάρχην. Καὶ ταῦτα εἰπόν, ἐξέβαλε πάν-

A doquidem bonus pastor etiam mori debet pro suis
 ovibus, omnem machinationem atque studium adhi-
 bebo, et omnibus omnia faciam, ut omnes, aut aliquos
 omnino servem, quo et ipse dicere possim: *En
 ego, et liberi, quos Deus mihi dedit*¹⁰. Quo autem
 modo sim id facturus, audi. Ab hodierno die
 scribere litteras ad Armeniorum episcopos ubique
 gentium incipiam, quibus eos ad synodum invitabo.
 Ea cum habita fuerit, in medium proponam auctori-
 tates omnes, quotquot Armenii habent, et pro ipsis
 esse videntur. Proponam et illa sacramum Litterarum
 testimonio, quæcumque tu mihi protulisti. Ac
 primum quidem ero ex parte Armeniorum, contra
 vos disserendo contendens: deinde paulatim, ac
 pedetentim, nec sine inulto consilio, convenienti et
 tempore et modo, detegere incipiam Armeniorum
 errorem, qui hactenus obtinuit. Redarguam eos et
 de libro sanctæ memoriæ Joannis illius generalis
 episcopi, quem librum tibi descriptum obtuli: de
 omnibus illis denique demonstrationibus, quas eru-
 ditio tua mihi suppeditavit. Ad summam, Romanus
 ero, proque Romanis, imo pro veritate, adver-
 sus Armenios decertabo, ac spe infallibili fretus
 erga Deum, futurum mihi polliceor, ut oves mee
 vocem meam audiant, ac me sequantur: et erimus,
 Deo juvante, unum ovile, unus pastor. Quod si ad
 me universi accesserint, bene erit, ac benigno Deo
 gratias agere non desinam: sin autem, (quod eve-
 nire nolum) cum iis qui me sequentur, et mecum
 consentient, veritatis doctrinam confirmabo, et ad
 præpotentem sanctumque nostrum imperatorem, et
 sanctissimum ac universalem patriarcham, meos
 auctoritatis præcipue pontifices mittam, qui fidem
 orthodoxam scripto comprehensam asserent, manum
 meam subnotantem, et omnium mihi subjectorum recta
 sententiarum episcoporum subscriptiones continen-
 tem; quique tam voce propria quam per scriptu-
 ram, nostro nomine pariter, et amplexorum veram
 sententiam Armeniorum, eam confirmabunt. Atque
 huic comprehensæ scripto fidei hoc quoque, præter
 aliâ, insertum erit: Nos habitam Chalcedone ma-
 gnam, universalem, quartam illam sacram synodum
 recipere cum us sanctis Patribus, quos ea recipit;
 quos autem e diverso anathemati subjicit, eos nos
 quoque anathematizare; nimirum Eutychetem, et
 Dioscorum, et præter hos Severum, et Timotheum
 Ælurum, et omnes qui adversus eam nugam meras
 effutiverunt. Quotquot autem cordis oculos ad ver-
 itatis lucem clauserint, et se viris illis sanctis doc-
 tiores existimabunt, æterno anathemati tradam.
 Deinde cum hæc omnia in urbe Augusta, synodo
 interveniente, corroborata fuerint, ac reversi mel-
 pontifices: si quidem piissimus imperator jusserit,
 et ipse urbem Augustam ingrediar, adoraturus et
 res ibidem sanctas ac veneratione dignas, et apo-
 stolis parem ac sanctum imperatorem, et sanctissi-
 mum patriarcham. Quibus dictis, e cœnaculo

¹⁰ Isa. viii, 18.

expulit universos, et animo dolorem præ se ferente, plenisque lacrymarum oculis, ita nos affari cepit :

Obsecro benignum et sanctum imperatorem nostrum, ut, posteaquam mei pontifices Constantinopolim ingressi et hæc, quæ diximus, omnia confirmata fuerint, jubeat sanctissimum et universalem patriarcham, ornatum pontificalibus suis, quæ gestare consuevit quoties sacrum ministerium peragit, in ambonem conscendere, vel in sacrum et sanctum illud solium post sacram mensam collocatam, crucem sanctam manibus suis tenentem, et venerabilia ligna, audienteque toto ecclesiæ corpore ac populo, genti Armeniorum bene precari, quæ totam prope sæculum execrationi subjecta fuit; deinde curet serias concipi preces etiam pro iis Armeniis, qui obdormierunt, ut Deus, qui omnium vult salutem, profectum hoc ex ignoratione, non malitia, delictum eis remittat. Cum ergo videremus eum, hæc corde contrito et cum gemitibus ad nos proferentem : nos quoque moti sumus ad commiserationem, totique meras in lacrymas et lamentationes soluti. Deinde cum paulum temporis intercessisset, quasi que pleratus conquievisset, Theorianus dixit :

Has preces tuas, domine, præpotenti et sancto imperatori nostro exponemus. Inde tradita nobis epistola ad piissimum, et sanctum, et Christianum imperatorem nostrum, qua et illud complexus erat, se magnam illam, et universalem, sanctamque synodum quartam, Chalcedone habitam, recipere : pacifice nos dimisit, tactoque capite nostro, bene nobis est precatus. Nos autem actis Deo pro his omnibus gratulis, Constantinopolim continuis itineribus proficiscebamur, Deum interim et collaudantes et prædicantes : cui quidem omnis majestas, honos, adoratio, et magnificentia, sæculis infinitis competit. Amen.

Α τας τοῦ ὑπερῶου, καὶ μετὰ παθαινομένη, φυγῆς, ἔχων καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς δακρῶων μεστοῦς, ἤρξατο λέγειν πρὸς ἡμᾶς·

Παρακαλῶ τὸν φιλόστοργον καὶ ἄγιον ἡμῶν βασιλέα, ἵνα μετὰ τὸ εἰσελθεῖν τοὺς ἐμοὺς ἀρχιερεῖς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ βεβαιῶσαι ταῦτα πάντα, ἃ εἶπομεν, πορῆσῃ τὸν ἀγιώτατον καὶ οἰκουμηνικὸν πατριάρχην φορέσαι τὰ ἱερατικὰ αὐτοῦ, ὅσα φορεῖν εἴωθε, τὴν θείαν ἐκτελῶν λειτουργίαν, καὶ ἀναδῆναι ἐπὶ τοῦ ἀμβωνος, ἢ ἐπὶ τοῦ θείου καὶ ἱεροῦ θρόνου, τοῦ ὀπισθεν τῆς ἁγίας τραπέζης, κρατοῦντα ταῖς χερσὶ τὸν ἄγιον σταυρὸν, ἔχοντα τὰ τίμια ξύλα, καὶ ἐν ἀκρόασι παντὸς τοῦ τε πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ λαοῦ, εὐλογῆσαι τὸ γένος τῶν Ἀρμενίων, ὃ σχεδὸν ὅλον αἰῶνα ὑπὸ κατάραν ἦν· εἶτα ποιῆσαι εὐχὴν ἐκτενῆ καὶ ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων Ἀρμενίων, ἵνα ὁ θέλων πάντων ἀνθρώπων τὴν σωτηρίαν Θεὸς, ἀφήσῃ αὐτοῖς τοῦτο τὸ ἐξ ἀγνοίας, οὐ κακουργίας ἀμάρτημα. Ὡς οὖν ἐρωῶμεν αὐτὸν μετὰ συντετριμμένης καρδίας καὶ στεναγμῶν, ταῦτα πρὸς ἡμᾶς· λέγοντα· κενιθήμεθα καὶ ἡμεῖς πρὸς οἶκτον, καὶ ὅλοι δακρῶων καὶ θρήνων γεγόναμεν. Ὡρας δὲ ὀλίγης παρελθούσης, καὶ οἶον τοῦ θρήνου κατηρημέσαντος, εἶπεν ὁ Θεωριανός

Ταύτην σου τὴν παράκλησιν, δέσποτα, εἶπομεν τῷ κραταίῳ καὶ ἁγίῳ ἡμῶν βασιλεῖ. Καὶ δοὺς ἡμῖν γραφὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν εὐσεβέστατον, καὶ ἄγιον, καὶ φιλόχριστον ἡμῶν αὐτοκράτορα, περιέχουσαν τὸ· ὅτι· Δέχομαι τὴν τετάρτην μεγάλην καὶ οἰκουμηνικὴν ἁγίαν σύνοδον τὴν ἐν Χαλκηδόνι, ἀπέλυσεν ἡμᾶς ἐν εἰρήνῃ· καὶ ἀψάμενος τῆς κεφαλῆς ἡμῶν, εὐλόγησεν ἡμᾶς. Ἡμεῖς δὲ ἐπὶ πᾶσι τούτοις εὐχαριστήσαντες τῷ Θεῷ, τῆς πρὸς Κωνσταντινούπολιν φερούσης οἰχόμεθα, αἰνῶντες καὶ εὐλογοῦντες τὸν Θεόν· ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, καὶ μεγαλοπρέπεια εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΘΕΩΡΙΑΝΟΥ

ΔΙΑΛΕΞΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ ΜΕΤΑ ΝΟΣΕΡΣΟΥ

ΚΑΘΟΛΙΚΟΥ ΤΩΝ ΑΡΜΕΝΙΩΝ.

THEORIANI

DISPUTATIO SECUNDA CUM NERSETE

PATRIARCHA GENERALI ARMENIORUM.

Epistola Nersets generalis Armeniæ ad imperatorem D Πιττάκιον (1) τοῦ Καθολικοῦ τῆς Ἀρμενίας Νοδονίμου Μανουὴλ, missa per legatos suos, et in *σέσσου πρὸς τὸν βασιλέα κύρον Μανουήλ,*

(1) Manuelis epistola, Disputationi I præmissæ, respondet Nerses.

σταλὲν δι' ἀρθῶν ὡπῶν αὐτοῦ τοῦ βραχαμῶν (2). Α καὶ ἐξελληνισθὲν παρὰ τοῦ μοναχοῦ τοῦ Ἀρμάνου τοῦ ἀπὸ Φιλιππουπόλεως, παρουσίᾳ καὶ τοῦ μαίστωρος Θεωριανοῦ, μηνὶ Δεκεμβρίῳ ἐν δικοιτωνῶν ἐστέρησιν. Τοῦτο μετὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Θεωριανοῦ.

Ὁ ὀρισμὸς τῆς αυτοκρατορίας σου, θεόστεπτε βασιλείων τῆς Ρώμης, πορφυραγέννητε, τροπαιοῦχε, νικητὴ, αἰεὶ αὐγουστε, φλε τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς εἰρήνης τῶν Ἐκκλησιῶν, κατέλαβε καὶ πρὸς ἡμᾶς τοὺς εὐτελεῖς· εὐχέτας τῆς ἁγίας βασιλείας σου, ἐξ οὗ διγρωμεν τὸ θέλημα αὐτῆς ἐπόμμενον τῷ θεῷ θελήματι· ὡσπερ γὰρ διὰ τῆς ὁμωνυμίας, οὕτω καὶ διὰ τῶν ἔργων τῷ κατ' ἀλήθειαν Ἐμμανουὴλ θέλεις ὁμοιωθῆναι, τῷ ποιήσαντι εἰρήνην ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῆ, καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ διαλύσαντι κατὰ τὸν Ἀπόστολον μετὰ γούν τοῦ ἐγγράφου ὀρισμοῦ, δεδηλώκασι καὶ διὰ ζωσῆς φωτῆς τὰ παρὰ τῆς βασιλείας σου ὀρισθέντα οἱ ἀποσταλέντες παρ' αὐτῆς, ὁ τε φιλόσοφος καὶ μαίστωρ Θεωριανός, καὶ ὁ ἁγίολογος καὶ ὁμοσχῆμων (3) ἡμῶν Ἰωάννης ὁ ἡγούμενος, ὅς καὶ Ἀρμάνος ἐκονομάζεται, ἐξ ὧν τελείαν ἐγκώκαμεν ἔχειν ὑμᾶς προθυμίαν περὶ τῆς εἰς τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν ἐνώσεως, καὶ πεπιστεύκαμεν οὐκ ἀνθρώπινον εἶναι τὸ τοιοῦτον θέλημα καὶ ζήτημα, ἀλλὰ θεϊότερον τε καὶ ὑψηλότερον· ὅτι ὡσπερ ἡ ἀνωτάτω φύσις ἔκλινεν εἰς τὴν ἡμετέραν ταπεινωσιν ἐν ἡμᾶς ὑψώθη, καὶ ὁ πλήρης ἐπένωσεν ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς ἰδίας δόξης ἐπὶ μικρὸν ἐν ἡμᾶς πληρώσῃ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ ἁγία βασιλεία σου ἀνευθεῖς ἐκ πάντων ὑπάρχουσα, ὡς ἐνδεῆς ἐπιθυμῆται τῇ ἡμετέρᾳ πτωχείᾳ κοινωνῆσαι, οὐκ εἰς ἀναπλήρωσιν τῆς ὑστερήσεως αὐτῆς, ἀλλ' ὑπὸ τῆς θέας ἀγάπης ἡττηθεῖσα τοῦ καλεῦσαντος ἀγαπᾶν μὴ μόνον τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐχθρὸν, καὶ μὴ τὸ ἑαυτοῦ μόνον ζητεῖν συμφέρον, ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ πλησίον.

Αὐτὸ καὶ ἡμεῖς διαλεχθέντες ἐκ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς μετὰ τοῦ ἀποσταλέντος φίλου ἰσοῦ παρὰ τῆς ἁγίας βασιλείας σου, λάβημεν τὸν νοῦν, ἀκούσαντες τῶν λόγων τῆς πίστεως Ἐκκλησίας τῶν Ρωμαίων (4). Καὶ γὰρ ἀπὸ ἰδιωτῶν τιμῶν τῶν ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα μερῶν τῆς θαλάσσης καλουμένων Ρωμαίων, ἡκούομεν ἡμεῖς τε καὶ οἱ πρὸς ἡμῶν λόγους οὐκ ὕγιεις εἰς τὴν οἰκονομίαν τοῦ Χριστοῦ λαλουμένους· καὶ ἠβρωστώμεν [cod. ἠρωτώμεν] τοῦ ἡμετέρου νοῦς σκανδαλιζομένου, ὑπολαμβάνοντες εἰς τι μέρος τοῦ Νατορίου παρεκκλίνειν ὑμᾶς. Καθάπερ καὶ ὑμεῖς περὶ ἡμῶν ἐκ τῶν ἡμετέρων ἰδιωτῶν τοῦ ἀποσκιτησάντων ἀφ' ἡμῶν διὰ τὴν ἀτακτὸν διαγωγὴν αὐτῶν, ἠκούετε οἱ τῶν καθ' ἡμῶν καταλαλῶν ὡς τι δῶρον προσέφερον ἐνώπιον ὑμῶν κατὰ τοῦ πρὸ ὑμῶν εἰδοκίμου πρὸς ὑμᾶς ἐκ τούτου καὶ οἰκισθεῖσθε ὑπολαμ-

¹ Ephes. II, 14.

(2) Verbulum corruptum, ut puto, a Graeco scriptore ex Armeniaco panagan, qui est orator, h. g. a. m. s.

(3) Ab Armeniis de monachatu patriarchas assumi solitos, compertum est.

Græcum conversa sermonem a monacho Atmano Philippopolitano, præsentē etiam magistro Theoriano, mense Decembri, indictione quarta. Scripta vero fuit post priorem cum Theoriano disputationem.

Majestatis tuæ deliberatio, coronate a Deo imperator Romanorum, Porphyrogenite, triumphator, victor, semper auguste, religionis pacisque Ecclesiarum amator, ad nos quoque pervenit humiles sancte tuæ majestatis veneratores, indeque tuam divinæ conformem voluntatem cognovimus. Sic enim nominis paritate, ita etiam operibus, vero Emmanueli vis esse similis, qui pacem cælo terræque conciliavit, mediumque maceræ parietem, ut Apostolus ait, destruxit¹. Una igitur cum scripta deliberatione, viva quoque voce sententiam majestatis tuæ nobis patefecerunt missi a te homines, philosophus scilicet atque magister Theorianus, necnon popularis noster, monasticæque professionis socius Joannes abbas, qui et Atmanus vocatur. Quippe ex his summum vestrum circa Ecclesiæ catholicæ unionem studium intelleximus: neque vero hanc voluntatem cupiditatemque ex hominibus ortam esse confidimus, sed divinitus cœlitusque immisam. Nam velut illa natura celsissima ad humilitatem nostram sese inclinavit, ut nos extolleret: et qui plenus erat, semet aliquandiu gloria sua exinanivit, ut nos plenitudine sua compleret; ita sancta majestas tua, quanquam nihili indiga, attamen egentis instar cum nostra gestit paupertate versari; non ut aliquem defectum suum inde suppleat, sed ut divini amoris obsequatur impulsui, quo jubemur non tantum homines proximos ceu nosmetipsos diligere, verum etiam inimicos; neque nostras solum, verum etiam alienas utilitates curare.

Itaque et nos sermone instituto, sacris Scripturis ducibus, cum philosopho a sancta majestate tua misso, mentis quamdam medicinam experti sumus, cum fidem Romanæ Ecclesiæ ex prædicti viri oratione cognovimus. Etenim ab obscuris quibusdam maritimarum regionum accolis, qui se Romanos dicitabant, et nunc et olim nescio quos sermunculos de Christi incarnatione non sanos audivimus: ideoque in agritudine quamdam incidimus propter mentem nostram scandalo offensam, quia vos putavimus in partem aliquam Nestorianæ hæreseos declinavisse. Vicissim vos a popularibus quibusdam nostris, qui ob inconditos mores a nobis se subduxerunt, malam de nobis famam accepistis, dum hi suas contra nos calumnias doni instar ad vos afferrent, gratiam vestram atque amicitiam lucrari spe-

(4) Romanorum nomine apud Byzantinos scriptores Græcos denotari solitos, exploratum est; qui ob incolam in Oriente imperium Romanos sc, Occidentales autem Latinos appellabant.

rantes. Quare et animi vestri scandalo percossi sunt, dum nos Eutychei ejusque assecrarum dogma tenere putaretis, qui unam naturam pravo sensu asserunt. Verumtamen ex hac colloquii ventilatione nudata est palamque convicta utrimque mentientium falsitas, prodiit in lucem veritas, planeque constitit tum vos a Nestoriana divisione, tum nos ab Eutychiiana confusione longe abesse: invicem autem, per Dei gratiam, proximi visi sumus, quod attinet ad dogmatum rectitudinem. Sed quoniam vestri imperii potestas, quæ sacerdotii libertatem protegit, genti nostræ ab infidelium tyrannide erepta est, idcirco meus quoque pontificatus patriæ solo ac sede depulsus, in aliena regione periclitatur. Quamobrem neque in præsentî Armeniorum episcopi et doctores coram adsunt, neque licet sine horum generali concilio quæsitui vestro quantum opus est respondere, ne pro concordia ansam multiplicem discordiæ demus, neque inconstanter aliquid absurdumve loquamur. Igitur haud rectum mihi visum est, cum iis tantum qui circa me sunt hominibus, de hac gravissima controversia defensionem scribere, prius quam in Armeniam magnam, imo et in reliquas orbis partes nuntios miserim, cunctosque Armeniorum sapientes congregaverim, coramque ipsis vestram hanc de fide et disciplina Ecclesiæ quæstionem exposuerim: quod cum fiet, equidem omnes meos conatus, studium, voluntatem, operam, adhortationem, vim exempli ipsam, in eo collocabo ut amoris mutui pacisque inter nos instaurandæ auctor sim: viJelicet ut nos vobiscum, qui priores hoc spiritale bonum fieri curastis, beatitudine illa pacificorum digni simus, quam in Evangelio Christus pronisit. Quoniam vero missi a magnitudine tua viri postulaverunt, ut nunc etiam brevem aliquem scripto sermonem de nostra in rebus fidei sententia ad sanctam majestatem tuam mitteremus, id sane fecimus, haud fere nostris, sed sanctorum qui ante separationem vixere doctorum verbis utentes.

αλειαν σου, τοῦτο πεποιήκαμεν οὐκ ἀφ' ἡμῶν, ἀλλ' οὐσίας τῶν πρὸ τοῦ χωρισμοῦ.

Constitemur itaque consubstantialiam et increatam sanctam Trinitatem, in tres distinctam personas, unaque natura et divinitate conjunctam, haud circumscriptam tempore, neque cessaturam, vel cui libet mutationi obnoxiam, ut creatæ naturæ solent. Pater est ingenitus, quippe a nemine manans: Filius a Patre genitus incorporaliter, ut ex mente verbum: Spiritus a Patre incomprehensibiliter inscrutabiliterque procedens. Sine principio Pater; a Patre autem experte principii Filius; itemque Spiritus ingenitus sine principio, cujus rei ratio neque mente intelligi, neque lingua explicari potest: una voluntas, una vis, una potentia: unus rerum omnium factor, unus provisor, cujus gloria cœlum te lusque repletur. Novissimis autem diebus, unus de sancta Trinitate, Filius nempe, volente Patre, et sancto Spiritu cooperante, ad humanam naturam

θίνοντες. Διὸ ἐσκανδαλίζεσθε τὴν νοῦν καὶ ὁμείε, νομίζοντες ἡμᾶς ὁμόφρονας εἶναι τοῦ Εὐτυχοῦς καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ, τῶν λαγόντων μίαν φύσιν κακῶς. Πλὴν ἐκ τῆς ἐρεῦνης ταύτης ἐγυμνώθη καὶ ἀπεκαλύφθη ἡ ἀπάτη τῆς ψευδολογίας ἑκατέρων, καὶ ἐδωχθη, καὶ φανερὰ γέγονεν ἡ ἀλήθεια, καὶ ἐστερεώθη ἔτι μακρὰν ἀφ' ὧμῶν ἐστὶν ἡ τοῦ Νεστορίου διαίρεσις, καὶ ἀφ' ἡμῶν ἡ τοῦ Εὐτυχοῦς σύγχυσις, καὶ πλησίον ἀλλήλων γεγόναμεν τῇ ὁρθότητι τῶν δογμάτων, χάριτι τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ θρόνος τῆς ὁμότητος βασιλείας, ἀφ' οὗ ἡ τῆς ἀρχιερωσύνης αὐθεντία κρατύνεται, ἀφῆρηται ἀπὸ τοῦ γένους ἡμῶν ἀπὸ τῆς τυραννίδος τῶν ἀλλοφύλων, διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἀρχιερωσύνη ἡμῶν ἐδιώχθη ἀπὸ τῆς πατρῆου χώρας καὶ τοῦ θρόνου, καὶ εἰς ἀλλοτρίαν χώραν κλυδωνίζεται περικοῦσα. Ἐξ ἧς αἰτίας οὐκ ἔχομεν ἐγγὺς πρὸς τὸ παρὸν τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ διδασκάλους τῶν Ἀρμενίων· καὶ χωρὶς τῆς τῶν πάντων συμβολῆς, ἀνένδεκτον ἐστὶ τελείαν δοῦναι ἀπολογίαν τῷ προστάγματι τοῦ ζητήματος ὧμῶν, ἵνα μὴ ἀνεὶ ἐνώσεως, διαφόρου αἰτίας παρέξωμεν χωρισμοῦ, καὶ σεσαλευμένοι καὶ ἀλλόκοτοι γενώσιν οἱ λόγοι ἡμῶν. Διὰ τοῦτο οὐκ ἐνδεχόμενον ἔδοξεν ἡμῖν μετὰ μόνων τῶν παρ' ἡμᾶς γράψαι τὴν ἀπολογίαν τοῦ τοιοῦτου μεγάλου ζητήματος, μέχρις ἀν' ἀποσταλωμεν εἰς τὴν μεγάλην Ἀρμενίαν, καὶ εἰς πᾶν μέρος τῆς οἰκουμένης, καὶ ἐπισυνάξωμεν ἅπαντας τοὺς οἷς ἐστὶ δύναμις σοφίας Ἀρμενίου, καὶ ἐνώπιον αὐτῶν προθήσωμεν τὸν παρ' ὧμῶν ζητούμενον περὶ τῆς πίστεως καὶ τῆς τάξεως τῆς Ἐκκλησίας λόγον, ἐμοῦ καταναγκάζοντος καὶ ἐπισπεύδοντος καὶ οἷον ἀγωνιζομένου καὶ προθυμομένου καὶ ποδηγούντος αὐτοὺς καὶ παροτρύνοντος εἰς τὸ αἰτιον τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εἰρήνης· ὥς ἀν' ἡμεῖς μεθ' ὧμῶν τῶν πρωταίων τοῦ τοιοῦτου πνευματικοῦ ἀγαθοῦ, ἀξιοβῶμεν τοῦ μακαρισμοῦ τῶν εἰρηνοποιῶν τοῦ ἐπηγγελμένου παρὰ τοῦ Χριστοῦ. Ἐπεὶ δὲ οἱ παρὰ τῆς ὧμῶν μεγαλειότητος ἀποσταλέντες ἐζήτησαν μικρὸν τινα καὶ πρὸς τὸ παρὸν λόγον ἐγγραφον καὶ περὶ τῆς πίστεως τοῦ ἡμετέρου δόγματος ἀποσταλῆναι πρὸς τὴν ἁγίαν βασιλείαν σου, τοῦτο πεποιήκαμεν οὐκ ἀφ' ἡμῶν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν χρήσεων τῶν ἁγίων διδασκάλων τῆς Ἐκκλη-

Ἄποστολοῦ. Ὁμολογοῦμεν γοῦν ὁμοούσιον καὶ ἀγέννητον τὴν ἁγίαν Τριάδα ἐν τρισὶ διαιρουμένην ταῖς ὑποστάσεσι, καὶ εἰς μίαν φύσιν καὶ θεότητα ἐνοούμενην, οὐκ εἰργμένην ἐν χρόνῳ οὐδὲ παυομένην ἢ τρεπομένην ὡς γενητὴν φύσιν. Ὁ Πατὴρ ἀγέννητος, οὐ γὰρ ἐκ τινος, ἐπὶ ἐξ οὐδενός· ὁ Υἱὸς γεννητὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἀσωμάτως ὡς λόγος ἐκ νοῦ· καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκπορευτὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀνεξερυσνητῶς καὶ ἀκατανοήτως. Ἄνθρωπος ὁ Πατὴρ, καὶ ἐκ τοῦ ἀνάρχου Πατρὸς ὁ Υἱὸς· καὶ τὸ Πνεῦμα ἀγεννητῶς καὶ ἀνάρχως καὶ ἀκαταλήπτως νῶ, καὶ ἀρρήτως· λόγῳ· ἐν θέλημα καὶ μία δύναμις καὶ μία ἐξουσία· εἰς ποιητὴς τῶν ὄντων, καὶ εἰς προνοητὴς πάντων, οὐ πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης. Ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν, ὁ εἰς τῆς ἁγίας Τριάδος ὁ Υἱὸς, εὐδοκίᾳ τοῦ Πατρὸς καὶ συνεργείᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἔκκλινεν εἰς τὴν ἡμετέραν φύσιν διὰ τὴν ἡμε-

τέραν σωτηρίαν· και ελαβεν η τελεια θεότης την A
 τελειαν ανθρωπίνην φύσιν, ψυχήν και νοῦν και σῶμα
 εκ της αειπαρθένου Μαρίας· και ἐγένετο καινή εκ
 δύο φύσεων εις μίαν υπόστασιν ἐνωθεισῶν ἀπορρή-
 τω: και ἀχωρίστως· και ἐγεννήθη ἐξ αὐτῆς θεός
 ἐνανθρωπήσας, και ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, Υἱὸς ἀνθρώπου
 και γενόμενος και καλούμενος οὕτ' ἠλλοιώθη εκ τῆς
 ἀνθρωπίνης οὐσίας τὸ προσωπῶδον εκ τῆς Παρθένου,
 ἀλλ' ἐν τῇ ἀρρήτῳ ἐνώσει τῆς θεότητος και τῆς ἀν-
 θρωπότητος, ἐμεινεν ἀμετάβλητος και ἀτρέπτως τῶν
 φύσεων η φανερωσις, πλην μόνῳ νῶ θεωρουμένη,
 και ἀχωρίστως και ἀδιαιρέτως. Και γὰρ ὑπερέκεινα
 τῆς μίξεως τῶν ὀντηῶν φύσεων νοεῖται ἡ τοῦ Ποιη-
 τοῦ πράσις μετὰ τοῦ κτίσματος· ἐκτεῖναι γὰρ ἡ χωρί-
 ζοῦται τῇ ἐνώσει, ἡ μεταβάλλουσιν εις ἄλλα· ὁ δὲ B
 Ποιητῆς φύσει ἠνωται ἡμῖν, χωρισμὸν ἡ μεταβολὴν
 οὐκ ἐδέξατο εις ἀνθρωπότητα, ἡ τῆς ἀνθρωπότητος
 εις θεότητα. Αἰὸν δὲ κατὰ τὸν Νεστορίον μερίζομεν
 εις δύο πρόσωπα τὸν ἕνα Χριστὸν, οὐδὲ, κατὰ τὸν
 Εὐτυχή και τοῦ; ὁμόφρονος αὐτοῦ, εις μίαν φύσιν
 συγγόμεν, ἀλλὰ λέγομεν τὰς δύο φύσεις κατὰ τὸν
 μέγαν Γρηγόριον ἐν θεολόγῳ ἐν τῇ πρὸς Κληδόνιον
 ἐπιστολῇ γράφοντα κατὰ Ἀπολιναρίου και τῶν σὺν
 αὐτῷ, ὅτι φύσεις δύο· εἶτα λέγει και τὴν αἰτίαν,
 θεὸς και ἄνθρωπος. Και ἐν ἀληθείᾳ· και γὰρ εἰ
 θεὸς μόνον ἢ ἄνθρωπος μόνον, εὐλογον ἂν εἴη λέ-
 γειν μίαν φύσιν ἔχειν, ἢ θεῖαν ἢ ἀνθρωπίνην· ἐπειδὴ
 δὲ θεὸς ἐστὶ και ἄνθρωπος ἐνωθεὶς ἀρρήτῳ ἐνώσει,
 ὅλον ὅτι θεῖαν ἔχει φύσιν και ἀνθρωπίνην, ἀλλ'
 ἠνωμένως, ἀχωρίστως, ὥσπερ ψυχὴ και σῶμα· και C
 εἰς ὑπερβαίνει ἡ ἀλήθεια τῆς ἐνώσεως τὸ παρά-
 δειγμα, ὡς και αὐτὸς ὁ διδάσκαλος ἐξῆς λέγει· Οὐκ
 ἄλλος και ἄλλος, μὴ γένετο· τὰ γὰρ ἀμφοτέρα ἐν
 τῇ συγκράσει, Θεοῦ μὲν ἐνανθρωπήσαντος, ἀνθρώ-
 που δὲ θεωθέντος. Και ἀλλαχῶ φησι, Διπλοῦς γὰρ
 ἦν δηλονότι τῇ φύσει οὐ τῇ ὑποστάσει.
 ipse doctor in sequentibus ait: Non alius atque
 alius, Deus videlicet incarnatus, homo deificatus.
 persona.

Τὸ δὲ λέγειν ἡμᾶς μίαν φύσιν, μὴ τις δι' ἄλλο τι
 ὑπολάβῃ, ἀλλ' ἡ διὰ τὴν τῶν δύο φύσεων ἀχώριστον
 ἐνωσιν· ὁ μαμαθήκαμεν παρὰ τῶν ὀρθοδόξων δι-
 δασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, μάλιστα δὲ παρὰ τοῦ
 ἁγίου Κυρίλλου τοῦ Ἀλεξανδρείας, καθὼς γράφει D
 οὕτως κατὰ Νεστορίου ἐν τῇ πρώτῃ πρὸς Σούκενον
 ἐπιστολῇ. Ὁμολογοῦμεν μίαν τοῦ Λόγου φύσιν σε-
 σαρκωμένην, ὡς οἱ Πατέρες εἰρήκασιν. Ἀλλὰ και
 ἐν τῇ δευτέρᾳ πρὸς αὐτὸν ἐπιστολῇ εἰτι ἀριθρότερον
 λέγει, τιθεὶς πρῶτον τὸν λόγον τῶν ἐναντιουμένων
 αὐτῷ λέγοντι μίαν φύσιν τοῦ Λόγου σαρκωμένην·
 Εἰ εκ δύο φύσεων συνήνεθη, φησὶν, ὁ Ἐμμανουήλ,
 μετὰ δὲ τὴν ἐνωσιν μία φύσις νοεῖται τοῦ Λόγου
 σαρκωμένη, εἴφαται πάντως τὸ χρῆμα λέγειν αὐτὸν
 παθεῖν εις ἑἴαν φύσιν. Πρὸς οὗς ἀπολογεῖται μετὰ
 τῆσιν λόγους και τοῦτο· Ποία τοίνυν παθεῖν αὐτὸν
 ἀνάγκη εἰς ἰδίαν φύσιν, εἰ λέγοιτο μετὰ τὴν ἐνωσιν
 μία φύσις Υἱοῦ σαρκωμένη; Εἰ μὲν γὰρ οὐκ ἦν
 ἐν τοῖς λόγοις τῆς οἰκονομίας τὸ πεφυκὸς ὑπομένειν
 εἰ πάθος, ὀρθῶς ἂν εἴησαν ὅτι ὄντος τοῦ πεφυκῆτος

A propter nostram salutem semet inclinavit, ita ut
 perfecta divinitas perfectam aseverit humanitatem,
 animam scilicet, mentem corpusque, ex perpetua
 Virgine Maria: factaque nova conjunctio est ex
 duabus naturis sub persona unica ineffabiliter et
 inseparabiliter unitis, Deusque humanatus de Ma-
 ria natus est: et qui Filius Dei est, idem et re et
 nomine Filius hominis esse cœpit: neque tamen
 ut homo fieret, divinam naturam immutavit; neque
 id quod a Virgine sumpsit, humanam substantiam
 deseruit; sed in ineffabili divinitatis et humanita-
 tis unione, immutabilis et inconvertibilis naturarum
 mansit ostensio, quam tamen mente tantummodo
 contemplari licet; eaque, ut dixi, inseparabiliter et
 indivisibiliter confecta est. Etenim Creatoris con-
 cretio cum creatura, supra solitam mortalium
 naturarum misionem est: hæc quippe vel ab aliis
 separantur dum aliis ununtur, vel aliud quid effi-
 ciuntur: Creator autem naturaliter nobis unitus
 est, quin tamen a divinitate separaretur, vel in
 humanitatem divinitas converteretur. Quamobrem
 haud cum Nestorio unum Christum in duas perso-
 nas partimur, neque cum Eutychete ejusque asso-
 ciliis in unicam naturam confundimus; sed duas
 naturas ex magni theologi Gregorii sententia dici-
 mus, qui in epistola ad Cleodonium adversus Apol-
 linarem ejusque consecutaneos duas naturas affirmat:
 cujus rei addit causam, quia videlicet Deus homoque
 est. Recte id sane: nam si Deus tantummodo esset,
 vel homo tantummodo, recte diceretur unam natu-
 ram habere, vel divinam scilicet vel humanam:
 nunc cum Deus et homo sit ineffabili copulatus
 unione, constat eum tum divinitim habere naturam
 tum etiam humanam, conjuncte tamen et insepara-
 biliter ceu anima corpusque sunt: imo hypostaticæ
 unionis veritas prædictum exemplum superat, velut
 alius est; absit: utraque enim res in concrectione
 Tum et alibi ait: Duplici enim natura constat, non

Quod autem nos unam naturam dicimus, id nemo
 ob aliam causam fieri existimet, nisi quia duarum
 naturarum inseparabilis unio est: quam rem ab or-
 thodoxis Ecclesiæ doctoribus didicimus, præcipue vero
 a sancto Cyrillo Alexandrino, qui contra Nestorium
 in prima ad Successum epistola ita scribit: Con-
 stitemur unam Verbi naturam incarnatam, uti
 Patres dixerunt. Sed et in secunda ad eundem
 epistola, adhuc enucleatius ait, postquam adver-
 santium sibi, qui unam Verbi incarnatam naturam
 dicebant, hæc verba retulit: « Si ex duabus natu-
 ris coacervatus est Emmanuel, post unionem
 autem una natura intelligitur Verbi incarnata,
 profecto ipsum in propria natura passum dicere
 oportet. » A quibus ita se defendit post alia dicta
 sic: Cur vero opus sit, ipsum in propria natura
 pati, si dicatur post unionem una natura Verbi
 incarnata? Si enim forte non esset in incarnationis
 ratione subjectum passionis, recte dicerent quod
 desiderato passionis subjecto, necesse foret ipsam

Verbi naturam subire passionem. Rursusque dicit : Quod aiunt adversarii, si una est natura Verbi incarnata, plane necesse est communionem accidisse et confusionem, deminuta veluti ac subtracta hominis in Christo natura; hi denuo ignorant, dum recta disorquent, unam revera esse Verbi incarnatam naturam. Tum paucis Interjectis dictum suum exemplis declarat : Non enim, inquit, id tantummodo quod natura sua simplex est, veraciter unum dicitur; verum id etiam de iis prædicatur quæ per compositionem conglutinata sunt; cuiusmodi est homo ex corpore animaque constans, quæ sunt quidem heterogenea neque invicem consubstantialia, nihilo tamen minus conjuncta, unicam hominis naturam efficiunt; quæqu岸 in compositionis ratione differentia inest, ob naturam illarum rerum quæ ad unionem conveniunt. Frustra igitur sunt qui aiunt, quod si una sit natura Verbi incarnata, prorsus commistio facta fuisset atque concretio, tanquam deminuta atque subtracta hominis natura : neque enim deminuitur, ut ipsi aiunt, neque subtrahitur. Multa alia in eadem sententiam dicta tum apud sanctum Cyrillum, tum apud alios doctores deprehendere est. Idem doctor, qui divisionem nferentibus obstetit, contra eos quoque qui unicam affirmabant confusam naturam, dicit in prima epistola : Considerantes igitur, ut dixi, incarnationis rationem, duas videmus naturas inter se convenisse per unionem inseparabilem, inconfuse et inconvertibiliter : nam caro utique caro est, non divinitas, quanquam Dei facta est caro. Verbum pariter Deus est, non caro, quanquam idem per œconomia mysterium ad se carnem transtulit. Pauloque post ait : Quantum igitur cogitatione solisque animæ oculis perspicere rationem licet qua Unigenitus humanatus est, duas esse naturas unitas dicimus, unum Christum Filium et Dominum, Verbum Dei humanatum atque incarnatum.

Jam cum hæc effata theologiam nostram prorsus regant, nos videlicet ejusmodi ducibus in veritatis via, quæ ad Deum ducit, utentes, recte libereque theologicum nostrum sermonem duplici ratione proferimus : nempe unam Verbi naturam incarnatam dicimus, secundum sanctum Cyrillum, propter ineffabilem unionem; et duas quoque dicimus, secundum sanctum Gregorium, propter invariabilem naturarum divinx et humanæ conditionem. Sic enim sancti Patres arma justitiæ non simplicia, sed utrimque, id est, dextra sinistraque cædentia gerentes, ut ait Apostolus¹, Ariana quidem distinctioni naturæ, Sabellianam in Trinitate unitatem naturæ opprocerunt, quin tamen unicam personam assererent : Sabellianam vero personæ unitatem, Ariana personarum distinctione profugaverunt, ita tamen ut distinctionem quamlibet unicæ naturæ ab Ecclesia prorsus expulerint. Parique ra-

πάσχειν, πᾶσι πως ἀνάγκη τῆ τοῦ Λόγου φύσει συμβαίνειν τὸ πάθος. Καὶ πάλιν λέγει· Ὅτι λέγουσιν οἱ ἐναντιούμενοι, εἰ μία φύσις τοῦ Λόγου σαρκαῶμένη, πᾶσα πως ἀνάγκη λέγειν φερμὸν γενέσθαι καὶ σύγκρασιν, μειομένης ὡσπερ καὶ ὑποκλεπτομένης τῆς ἀνθρώπου φύσεως ἐν αὐτῷ· ἠγνόησαν πάλιν οἱ ἐπὶ ὀρθᾷ διαστρέφοντες, ὅτι κατ' ἀληθειάν ἐστὶ μία φύσις τοῦ Λόγου σαρκαῶμένη. Καὶ μετ' ὀλίγοις δηλοποιεῖ διὰ παραδειγμάτων τὸν λόγον· οὐ γὰρ ἐπὶ μόνων τῶν ἀπλῶν κατὰ τὴν φύσιν ἐν ἀλτῶς λέγεται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ σύθεσιν συνηγμένων, ὁποῖόν τι χηρμά ἐστὶν ὁ ἀνθρώπος ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος, ἑτεροειδῆ μὲν τὰ τοιαῦτα, καὶ ἀλλήλοισι οὐχ ὁμοούσια, ἐνωθέντα γε μὴν, τὴν μίαν ἀνθρώπου φύσιν ἀπετέλεσαν, κἂν τοὺς τῆς συνθέσεως λόγους ἐνυπάρχη τὸ διάφορον κατὰ τὴν φύσιν τῶν εἰς ἐνώτητα συγκεκομιμένων. Περιττολογοῦσι τοίνυν οἱ λέγοντες, ὡς εἴπερ εἴη τοῦ Λόγου φύσις μία σαρκαῶμένη, πάντῃ τε καὶ πάντως ἔποιτο ἂν τὸ φερμὸν γενέσθαι καὶ σύγκρασιν, ὡς μειομένης καὶ ὑποκλεπτομένης τῆς ἀνθρώπου φύσεως· οὕτε γὰρ μαιεῖται, οὕτε, καθὼς φησὶν, ὑποκλέπεται. Καὶ ἄλλα πολλὰ τῆς αὐτῆς ἐνοίας παρὰ τε τῷ ἁγίῳ Κυρίλλῳ καὶ ἑτέροις διδασκάλοις ἐστὶν εὐρεῖν. Ὁ αὐτὸς διδάσκαλος, ὃς καὶ ἀντεῖπε πρὸς τοὺς διαίρειναι ποιοῦντας, καὶ πρὸς τοὺς κατὰ σύγκρασιν τὴν μίαν φύσιν λέγοντας, λέγει ἐν τῇ πρώτῃ ἐπιστολῇ· Ἐνωσοῦντες τοίνυν, ὡς εἴρη, τὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως τρόπον, ὁρῶμεν ὅτι δύο φύσεις συνηλθον ἀλλήλαις καθ' ἐνωσιν ἀδιάσπαστον ἀσυγχύτως καὶ ἀτρέπτως· ἡ γὰρ σὰρξ, σὰρξ ἐστὶ καὶ οὐ θεότης, εἰ καὶ γέγονε Θεοῦ σὰρξ· ὁμοίως καὶ ὁ Λόγος Θεός ἐστὶ καὶ οὐ σὰρξ, εἰ καὶ ἴδιαν ἐποίησατο τὴν σάρκα οἰκονομικῶς. Καὶ μετ' ὀλίγα λέγει· Οὐκοῦν μὲν ὅσον ἦκεν εἰς ἐνοίαν καὶ εἰς μόνον τὸ ὄρθῳ τοῖς τῆς ψυχῆς ὁμμασι τίνα τρόπον ἐνηνθρώπησεν ὁ Μονογενῆς, δύο τὰς φύσεις εἶναι φαμεν ἐνωθείσας, ἕνα Χριστὸν Ἰδὸν καὶ Κύριον τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον ἐνανθρωπήσαντα καὶ σαρκαῶμένον.

Ἄ δὲ γνώρισμά εἰσι τῇ ἡμετέρῃ τελείᾳ σοφίᾳ· τοῦτους οὖν ὀδηγοῦς ἔχοντες καὶ ἡμεῖς πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ὁδὸν τὴν ἀγούσαν εἰς τὸν Θεόν, ὀρθῶς καὶ ἐλευθερίως φέρομεν εἰς διπλῆν θεωρίαν τὸν λόγον, μίαν λέγοντες φύσιν τοῦ Λόγου σαρκαῶμένην, κατὰ τὸν ἅγιον Κύριλλον, διὰ τὴν ἀρρήτην ἐνωσιν, καὶ δύο, κατὰ τὸν ἅγιον Γρηγόριον τὸν Θεολόγον, διὰ τὸ ἀκαινοτόμητον καὶ ἀμετάβλητον τῶν φύσεων τῆς τε θελας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης· οὐ μονομερῆ ἔχοντες τὰ ὅπλα τῆς διαίσεως, ἀλλὰ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ κατὰ τὸν Ἀποστόλον· κατὰ μὲν τῆς διαίσεως Ἀρείου τῆς ἐπὶ τῆς φύσεως, τῆς Τριάδος τὴν ἐνώτητα τοῦ Σαβελλίου τῶν φύσεων τιθέντες, καὶ τὸ μίαν λέγειν ὑπόστασιν ἀπορρίψαντες· κατὰ δὲ τῆς μιᾶς ὑποστάσεως τοῦ Σαβελλίου, τὴν διαίρειναι τῶν ὑποστάσεων τοῦ Ἀρείου ἀντιτιθέντες, καὶ τὴν διαίρειναι τῆς μιᾶς φύσεως πρόβριζον ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀνασπᾶσαντες. Ὅμοίως καὶ τὴν σύγκρασιν τοῦ

¹ II Cor. vi, 7.

Εὐτυχῶς καὶ τῶν ὁμοφρόνων αὐτῷ ἐξουδένωσαν καὶ ἔξυβρισαν· καὶ τὴν ἀχώριστον ἕνωσιν τῶν δύο φύσεων τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος δρανατες ἀντέθηκαν τῷ Νεστορίῳ καὶ τοῖς κατ' αὐτὸν διαιρουσίν, οἵτινες δύο φύσεις εἶπον, ἀλλὰ διηρημένας, καὶ οὐχ ἡνωμένας ἐπὶ τοῦ ἐνὸς Χριστοῦ, θέντες μακρὰν τὴν διαίρεσιν τοῦ Νεστορίου, ὡς ζιζάνια πικρίας· τὸ δὲ ἀκαινοτόμητον τῶν ἀμφοτέρων ἐν τῇ ἐνώσει τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, τεθήκασιν κατὰ τοῦ Εὐτυχῶς καὶ τῶν κατ' αὐτὸν, καὶ τῶν μετ' αὐτὸν τὴν μίαν φύσιν λεγόντων κακῶς· ὡς περ οἱ παῖδες τῶν λατρῶν οὐκ ἐκ τῶν ὑγιαινόντων μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ ἀπὸ τῶν βλαβερῶν κατασκευάζουσι φάρμακον εἰς ὕγιαίναν.

Νῦν οὖν καὶ ἡμεῖς, κατὰ τὴν τῶν ὀρθοδόξων ἀγίων Πατέρων παράδοσιν, ἀναθεματίζομεν τοὺς κατὰ τροπὴν καὶ ἀλλοίωσιν λέγοντας μίαν φύσιν τοῦ Λόγου σασαρκωμένην· καὶ τοὺς λέγοντας ὅτι [οὐκ] ἐκ τοῦ ἡμετέρου φυχράματος· ἔλαβε τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ ἦνωσε τῇ θεότητι, ἀλλ' αὐτὸς ἐξ ἑαυτοῦ ὑπεστήσατο τὴν σάρκα ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς Παρθένου, ἢ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ αὐτὴν ἤγαγεν, ἢ κατὰ φαντασίαν ἐφάνη ἄνθρωπος, καὶ οὐκ ἀληθεῖα· καὶ τοὺς δι' ἄλλην τιὰν αἰτίαν λέγοντας μίαν φύσιν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ οὐχὶ διὰ τὴν ἀχώριστον καὶ ἀσύγχυτον ἕνωσιν. Ὅπως ἀναθεματίζομεν καὶ τοὺς κατὰ τὸν Νεστόριον εἰς δύο φύσεις χωρίζοντας ἰδίως καὶ ἀνὰ μέρος τὸν Θεὸν καὶ ἄνθρωπον, λέγοντας καθόντα καὶ ἀποθανόντα, καὶ οὐχὶ τὸν ἀπαθῆ καὶ ἀθάνατον· καὶ οὐχὶ τῇ ἐνώσει δίδόντας τὰ ἀμφοτέρα, τὸ πάθος καὶ τὴν ἀπάθειαν, τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀθανασίαν. Ἀλλ' ἡμεῖς πιστεύομεν ὅτι ὁ Θεὸς Λόγος, ὁ ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθεὶς πρὸ τῶν αἰώνων, ὁ ἀόρατος, ὁ ἀπαθής, ὁ ἀθάνατος, ἔλαβε τὴν ἡμετέραν φύσιν τελείως ἐκ τῆς Παρθένου, καὶ ἦνωσε τῇ αὐτοῦ θεῖα φύσει ἀσυγχύτως καὶ ἀχωρίστως ἐνώσει, καὶ ἐγένετο ὁ ἀόρατος κατὰ τὴν θεῖαν φύσιν, ἄρατος κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· καὶ ὁ ἀψηλάφητος, φήλαφητός· καὶ ὁ ἀπαθής καὶ ὁ ἀθάνατος κατὰ τὴν θεῖαν φύσιν, παθητός καὶ θνητός κατὰ τὴν ἡμετέραν φύσιν· οὐ κατὰ τὴν διαίρεσιν ἄλλος ἐστὶν ὁ ἀπαθής, καὶ ἄλλος ὁ παθητός, ἄλλος δὲ ὁ ἀθάνατος καὶ ἄλλος ὁ θνητός, ἀλλ' ὁ καθὼν καὶ θανὼν κατὰ τὴν προσηφθεῖσιν ἀνθρώπου φύσιν, ὁ αὐτὸς ἀπαθής καὶ ἀθάνατος κατὰ τὴν οὐρανίαν θεῖαν φύσιν. Διὰ τοῦτο καὶ αἷμα Θεοῦ λέγεται καὶ πάθος καὶ θάνατος, καὶ Θεὸς σταυρούμενος, καὶ τὰ ὅμοια, ἃ τῇ θεῖα φύσει διδόμεν οὐκ ἰδίως, ἀλλὰ τῇ ἀρρήτῳ ἐνώσει. Καὶ ὡς περ ἀδύνατόν ἐστι διὰ θανάτου ζῶν καὶ ἀθανασίαν διαρῆσασθαι τοῖς ἀνθρώποις, κτὴν τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐνωθέντος τῇ θνητῇ φύσει καὶ παθητῇ τῶν ἀνθρώπων, τὸ ἀδύνατον δυνατόν ἐγεγόνει· καὶ γὰρ ὁ ἀπαθής ἐπαθε τῷ παθητῷ, καὶ ὁ ἀθάνατος τῷ θνητῷ ἀπέθανεν. Διὰ τοῦτο ἐζωοποιήθημεν καὶ ἡμεῖς εἰτινές ἐσμεν σώμα αὐτοῦ καὶ μέλη ἀρμολογούμενα τῷ ζῶντι καὶ ζωοποιούντι ἡμᾶς Χριστῷ τῇ κεφαλῇ ἡμῶν, ὅς ἐστιν εὐλογητός καὶ δεδοξασμένος εἰς τοὺς αἰῶνας.

venit vivificantique nos Christo, nostro capiti, qui est benedictus et glorificatus in sæcula.

tionem confusionem quam Eutyches ejusque assecte invehabant, objugatam exsufflaverunt : et inseparabilem duarum naturarum divinæ atque humanæ unionem Nestorio ejusque consecratis objecerunt, qui Christum dividunt, quique duas quidem dicunt naturas, sed divisas, non in uno Christo conjunctas. Sic videlicet Nestorianam divisionem, ceu zizania amara, a se longe propulerunt : rei vero utriusque in facienda unione immutabilitatem, divinitatis scilicet et humanitatis, contra Eutychetem ejusque veteres novosque assectas, qui unam naturam pravo sensu asserunt, constabilliverunt : qua in re medicos imitati sunt, qui non e salubribus tantummodo rehus, verum etiam e noxiis, salutare pharmacum conficere solent.

Nunc igitur et nos, juxta orthodoxorum sanctorum Patrum traditionem, anathematizamus eos, qui unam naturam dicunt factam Verbi incarnati per conversionem et immutationem : item illos, qui Christum aiunt haud ex nostra substantia humanam sumpsisse naturam ac divinitati univisse, sed ipsum per se carnem sibi in Virginis utero circumposuisse, aut de cœlo eam attulisse, aut phantastice, non vere hominem apparuisse : item illos, qui alia quavis ex causa unam Christi naturam dicunt, non autem propter inseparabilem inconfusamque unionem. Sic etiam Nestorianos anathematizamus, qui Christum in duas naturas ita dividunt, ut Deum seorsum habeant ab homine, id est eum qui passus mortuusque est seorsum ab eo qui impassibilis immortalisque est ; neque utramque rem unionis virtuti tribuunt, passionem et impassibilitatem, mortem et immortalitatem. Nos vero credimus Dei Verbum illud a Patre ante sæcula genitum, invisibile, impassibile et immortale, nostram ex Virgine naturam perfecto modo sumpsisse, et cum sua divina natura inconfusa et inseparabili unione copulavisse. Atque ita qui est in divina natura invisibilis, evasit visibilis in humanitate ; qui est impalpabilis, factus est palpabilis ; impassibilis immortalisque secundum divinitatem, passibilis mortalisque secundum nostram naturam evasit : non autem seorsum alius est impassibilis, alius passibilis ; alius immortalis, alius mortalis : verum ille qui passus mortuusque est in assumpta hominis natura, idem impassibilis immortalisque est in propria divina natura. Idcirco et Dei sanguis, et passio, et mors, et Deus crucifixus dicitur, et cætera talia, quæ divinæ naturæ haud proprie, sed ineffabilis unionis causa tribuimus. Etsi autem impossibile est morte vitam atque immortalitatem largiri hominibus, nihilominus postquam Dei Verbum mortali passibilique hominum naturæ unitum est, id quod antea fieri non poterat, possibile evasit : nam impassibilis passus est natura passibili, immortalis mortali mortuus est. Idcirco et nos vivificati sumus, qui corpus ipsius sumus, et membra coagmentata vi-

Pauca hæc in præsentī, ex multis quæ dicenda supererant, dictata sunt ab exiguo humilique ingenio nostro infirmaque doctrina, ad sublimem sapientiam vestram, ut summam intelligat Armenicæ Ecclesiæ circa fidem de sancta Trinitate et de Christi incarnatione firmum dogma: licebitque vobis cognoscere a parte totum: veluti tenui minimoque cibi potusve gustu, a salubri noxiūque tractatum de controversiis omnibus, quibus invicem dissidemus, quantumque hæc sunt, post congregatam, ut supra diximus, synolum, ad tuam potentem sanctamque majestatem scribemus.

De vitæ autem nostræ casibus, propter loci temporumque, in quibus vivimus, asperitatem, et de rerum necessariarum inopia, deque molestiis longinquæ nostræ stationis, qui in medio tabernaculorum Cedar versamur, certior fiet sancta majestas tua ab iis qui hanc nostram epistolam defecerunt oratoribus; qui et coram vestra celsitudine ac magnitudine parva nostra munera sistent, nimirum tres Arabicos equos et arcus Musuliticos: quæ etsi res exiguæ sunt, mystice tamen significant fore ut ascendas super equos tuos, et hostium tuorum arcus conteras: nimirum ut verus Emmanuel invisibiles potestates, sic tu visibilem illorum vim reprimas qui Ecclesiam oppugnant: atque ita digni efficiamur, ut te in Christi Dei gloria videamus tibi gratulemur.

Rescriptum sanctissimi patriarchæ domini Michaelis, philosophorum supremi, ad prædictum generalem, nomine potentis sanctique imperatoris nostri domini Manuelis datum.

Epistola tua, Generalis reverendissime, ad majestatem meam delata est, meaque potentia comperit te justitiæ viam agnovisse; et, ut ait Scriptura, te discipulum esse factum regni celorum, similemque homini negotiatori, qui de thesauro suo nova et vetera profert: quippe qui primariis divinisque apostolorum consentiens atque obtemperans traditionibus, Patrum quoque posteriora statuta canonumque præscripta sectari decrevistī. Accendisti enim in meditatione tua ignem, calefaciensque et explorans in Christo vero Deo et Servatore nostro sermonem tuum, recte attenuasti, spiritalique fornaci tradidisti: et si quid inerat splendorem veritatis obscurans, divina flamma excoquendum curasti; quod reapse inatar aridi sarmenti combustum est. Jam si quid adhuc epistolam tuam attente inspicientes fortasse offendit, id quoque tuæ severitatis

* Math. xiii, 52.

(5) Michael hujus nominis tertius, quem eodem titulo *supremi philosophorum* (quæ fuit dignitas palatina) donat etiam Ephremius a me editus in catalogo patriarcharum Cp. v. 10202.

(6) Prima, ut jam dixi, Manuelis epistola pertinet ad primam disputationem. Secunda hæc epistola

Τούτο τὸν ὄλεον πρὸς τὰ παρὸν ἐκ μέρους ἐκδίδεται ἀπὸ τοῦ πενιχοῦ καὶ εὐτελοῦ; ἡμῶν νοῦ; καὶ τῆς ἀσθενοῦ; ἡμῶν σοφίας τῇ ὑμετέρᾳ ὑπερτάτῃ σοφίᾳ· ὡς ἂν νοῆση κεφαλαιωδῶς τὸ τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀρμενίων στερεὸν δόγμα εἰς τὴν πίστιν τὴν εἰς τὴν ἁγίαν Τριᾶδα καὶ εἰς τὴν οἰκονομίαν τοῦ Χριστοῦ· καὶ δύνασθε γνωρίζαι ἀπὸ τοῦ μέρους; τὸ πᾶν, ὡς περ ἀπὸ τῆς μικρᾶς καὶ οὐδαμίνης ἀπογεύσεω; τῆς βρώσεω; ἢ τῆς πόσεω;, καὶ τὸ βλαβερὸν καὶ τὸ μὴ τοιοῦτον. Τὸν δὲ τέλειον καὶ πληρέστατον λόγον περὶ πάντων τῶν ζητημάτων τῆς μέσου ἡμῶν ἀνισότητος, ὅση ἂν καὶ εἴη αὐτῇ, ἐν τῇ συνάξει τῆς συνέδου, ὡς ἀνωθεν εἴρηται, δώσομεν ἐγγράφως ἐνώπιον τῆς κραταιᾶς καὶ ἁγίας βασιλείας σου.

Περὶ δὲ τῶν βιωτικῶν συναντημάτων, ὑπὸ τῆς σκληρότητος τοῦ τόπου καὶ τοῦ καιροῦ ἐν ᾧ ἐσμεν, καὶ τῆς στερήσεω; τῶν ἀναγκαίων, καὶ τῆς ἀγανακτήσεω; τῆς ἐνταῦθα μακρᾶ; παρικίας ἡμῶν κατοικούντων ἐν μέσῳ τῶν σκηνομάτων Κηδάρ, μαθήσεται ἡ ἁγία βασιλεία σου παρὰ τῶν διακομισάντων ἀφ' ἡμῶν τὴν παρούσαν γραφὴν τῶν βραχυμίων· οἵτινες καὶ ἐνώπιον τῆς ὑμῶν ὑψηλότητος καὶ μεγαλειότητος φέρουσι τι ἀφ' ἡμῶν, ἤγουν τρία Ἀραβικά ἄλογα καὶ τοξάρια μουσουλτικὰ, ἅτινα εἰ καὶ μικρὸν τί εἰσιν, ἀλλ' οὐδ' ἄν μυστικόν, ὅτι ἐπιθήσῃ ἐπὶ τοὺς ἴκπους σου καὶ συντρέψῃς τὰ τόξα τῶν ἐχθρῶν σου· ὡς περ ὁ ἀληθὴς Ἐμμανουὴλ τὴν ἀέρατον δύναμιν, οὕτω καὶ σὺ τὴν ὀρατὴν τῶν πολεμούντων Ἐκκλησιῶν· καὶ ἀξιοθαίμεν ἰδεῖν σε καὶ ἀγαλλιασθῆναι εἰ; δόξαν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ.

Ἀρτίγραμμα πρὸς τοῦτον τὸν Καθολικὸν τοῦ ἀγιοτάτου πατριάρχου κύρου Μιχαὴλ (5) τοῦ γεροντότος ὑπάτου τῶν φιλοσόφων, γραφὴν ὡς ἐκ προσώπου τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως κύρου Μανουὴλ (6).

Ἡ γραφὴ σου ἀπακομισθῆ τῇ βασιλείᾳ μου, Καθολικῆ τιμιώτατε, καὶ ἐπέγνω τὸ κράτος ἡμῶν ὅτι τὴν τῆς δικαιοσύνης ἐπέγνω; ὀδὸν, καὶ κατὰ τὸ ἱερὸν λόγιον ἐμαθητεύθη τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, καὶ ἕοικας ἀνθρώπων οἰκδοσότης ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ παλαιὰ καὶ καινὰ ἐκβάλλοντι, καὶ ταῖς πρώταις καὶ θείαι; ἀποστολικαῖς συμφωνῶν καὶ ἐπιμέμος παραδόσεις, καὶ μὲν ἀλλ' οὐδὲ τῶν κατοπαρᾶδόντων καὶ ὁστέρων θεσμοθεσιῶν καὶ ὄρων ὑπερόρια βαδίζειν αἰρούμενος. Ἐξέκαυσας γὰρ ἐν τῇ μελέτῃ σου πῦρ, καὶ πυρώσας καὶ δοκιμάσας τὸν ἐν Χριστῷ τῷ ἀληθινῷ Θεῷ καὶ Σωτῆρι ἡμῶν λόγον, ὀρθῶς ἐξελέκτυνας καὶ τῇ πνευματικῇ χωνεῖᾳ παρέδωκας· καὶ εἰ τῆς ἀληθείας λαμπρότητι ζωοποιῶν παραμίμικτο ἐξέδωκας τῇ καύσει τῆς ἐν σοὶ θειοτάτης δοκιμασίας, καὶ ἐξετεφρίθη ὡς φρύγανον εὐκατάπερηστο εἰ τι δὲ που καὶ ὑπολείπεται τῷ περιεσχεμμένῳ

respondet Nerseti qui scripserat ad imp. post primam disputationem. Est autem hæc publica epistola. Nam privatæ seu arcanae (*confidenzialis*) tuæ imperatoris tum patriarchæ epistolæ infra recitantur.

τὸν νοῦν ἐφιστῶντι τῷ γράμματι, ἀλλὰ καὶ τοῦτο τῆς σῆς ὀρθοτομίας εὐθύτητι ὡς τραχὺ καὶ μὴ τοῦ κανόνος ὑποπέκτον τῷ γνώμονι, τῷ καθαρῷ τῆς ὀρθοτομίας σίτω οἷα μικρὸν [cod. μικρῶ] καὶ ἀσυμφωνῆς ζιζάνιον τι παραφυόμενον, ὡσπερ σκανδάλου πρόσθεν ἀποξεσθὲν ὡς νοθεύον τοῦ εὐγενοῦς νοῦς τὴν λεϊότητα ἀφανεία τελεία παραδοθήσεται. Καὶ οὕτω; ἀληθῶς τὸ γεγραμμένον ἐστίν, ὅτι Ἐν χειρὶ γλώσσης ζωὴ καὶ θάνατος· θάνατος γὰρ καὶ θανάτων δεϊνότητος ἡ τῆς εὐσεβοῦς ἀπόπτωσις δόξης ταῖς εἰς τὴν βέβηλον κατενηνεγμένους ἀπειθεῖαν, καὶ τὴν γλώτταν εἰς γλώτταν εἰκαίως [cod. εἰκαίως] ἐπλέξουσι, καὶ ὡς ἄδου πύλην τὸ οἰκεῖον σόφρα πλατύνουσιν· ὡσπερ ζωὴ καὶ ζωὴ αἰώνια καὶ φθορᾶς πάσης ὑπερισχύουσα, οἱ σκοτεινοὶ καὶ ἀόρατοι καὶ ἀπόκρυφοὶ τῆς ἀληθοῦς καταλήψεως θησαυροί, ὡς ἐξανοίγειν ὁ τῶν ὄλων Θεὸς ἐπηγγελματοῦς ἁρθῶς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν, καὶ μὴ τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως αἰρουσιν, ἀλλ' εἰσερχομένοι; καὶ αὐτοῖς, καὶ μὴ τοῖς εἰσερχομένοις; κωλύουσι.

Τὴν ζωὴν οὖν ταύτην ἔχουσα ἡ σὴ τιμιότης παρ' ἐνυγῆ, εὐ ὀλεν ἡ βασιλεία ἡμῶν ὅτι καὶ τοῖς ἄλλοις ταύτης μεταδώσει καὶ μεταριθμήσει τοῖς τῶν ἀπειθεῖτων ἐνιζάνουσαν σκαιότητα καὶ σκληρότητα, καὶ τοῖς ποτέμοις λόγοις τῆς ἀνεπισφαλοῦς πίστεως τὴν ἀμυρὰν ἀποκλύσει θάλασσαν τῆς κακοπιστίας, καὶ μετενέγκη τὴν νόσον εἰς εἰλικρινεστάτην ὑγίαν. Ἐχούσας οὖν σε τὴν κεφαλὴν ταῖς λοιπαῖς οἰκουμένικαῖς συνόδοις, ἀλλὰ καὶ τῇ τετάρτῃ συμφέδουσαν, εὐλαπιδῆς ἐσμεν, ὡς καὶ τὰ μέλη τῇ κεφαλῇ συνακολουθήσουσι· καὶ πᾶν τὸ διασπῶν τὴν ἔπαινουμένην συνέχειαν, καὶ τὸν τῆς ἐνώσεως σύνδεσμον λύον, ὡς ἀσυμφωνῆς καὶ ἀξύμωλον τῇ τῆς ὀλομελλίας ἀρμολογία, ἀνακαθάρθῃ ἀπὸ τοῦ μέσου ἀρθήσεται. Εἰ γὰρ καὶ οἱ πρότεροι τῶν Ἀρμενίων πιμένους κατὰ τὸν τοῦ προφήτου ἠφρονεύσαντα λόγον, καὶ ἡ νομὴ πᾶσα οὐκ ἔγνω καὶ διεσκορπίσθησαν, ἀλλ' ὁ μετὰ τούτους ἐλθὼν ἐπιστημονικὸς καὶ ἐμφρων ποιμὴν τὸ κατασκορπισθὲν ἐπισυναγάγη, καὶ ἀναγνωρίσει πᾶσι τὴν ἀντίστοιχον τῆς θανασίμου πᾶσιν νομῆν, καὶ ἐπιγάγη τὸ ποιμνιον, καὶ ἐνοικήσει τῇ ψυχωτρόφῳ μάρτρῃ τῇ ἀθλαθεί, καὶ εὐφρανεί τὸν οἰκοδεσπότην, ὅτι τὸ ἄλλαντον εἰς ἐπίδοσιν ἦλθε, καὶ αἱ οὐράνια ἐνέργειαι ἐπὶ τῆς δραχμῆς εὐρέσει ἡγαλλιάσαντο. Πῶν τῆς εἰρήνης ἀθόλωτον ποταμὸν ἐπικλύσαι πάσας τὰς Ἐκκλησίας, εἰδίψησε καὶ διψᾷ ἡ βασιλεία τῶν· καὶ εἰς ἓνα σύνδεσμον πάντα; γενέσθαι πνευματικόν, ἐπιθυμία θερμοτάτη καὶ ἐπεθύμησε καὶ ἐπιθυμεί, καὶ χαίρει ἐπὶ τούτοις ὡς οὐκ ἐπ' ἄλλῳ τινί· καὶ ἐνέσταξας γάνος θυμηδίας ἀρρόητου αὐτῆς, ἐπ' ἐρέθης καὶ αὐτὸς εἰς τοῦτο συντρέχων καὶ ἐπιεπύδων τὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὁμονοίας καλόν. Καὶ γινέτω ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία, καὶ ἐφ' ἡμῖν καὶ ταύτῃ ὁ τῶν θεῶν ἀποστόλων χορδῆς, ὁ τῶν ἁγίων Πατέρων ἐσμός, ἡ τῶν πιστῶν κληρουχία, καὶ πάντες οἱ οἰκονόμοι τῆς χάριτος. Θρηνησέτω ὁ Εὐτυχῆς καὶ Διόσκορος, οἰμωζέτω Νεστόριος, καταδύεσθω

A equitas, cen exuberans neque ad perpendicularum quadrans (videlicet tanquam pauca et inobservata zizania inter purum orthodoxia triticum nata), id, inquam, utpote scandali occasionem, et ingenuæ puræque montis quamdam maculam, funditus abrasum abolebit et antiquabit. Quamobrem veritas Scripturæ dicentis apparet: *In potestate lingua vita et mors*. Mors enim, imo mors terribissima est, recti dogmatis amissio iis qui in impiam incurrunt incredulitatem, et linguam temere contra linguam armant, et tanquam inferorum portam os suum dilatant. Contra vita, imo æterna nullique corruptioni obnoxia vita, est in abstrusis illis invisibilibus arcanisque orthodoxæ sententiæ thesauris, quos communis Deus reseraturum se hominibus iis promisit, qui ipsum studiose quarunt, quique recti sensus clavim non abdunt, sed et ipsi introeunt, neque alios ingressu prohibent.

Hanc ergo vitam cum tua reverentia in se habeat, probe novit majestas mea te aliis quoque impertiturum esse, correcturumque hærentem ipsis perversitatem ac pertinaciam: ita ut irriguis tutissimæ fidei doctrinis, pravorum dogmatum tempestas sedetur, et morbi vitium in perfectissimam sanitatem vertatur. Quippe cum te habeamus, qui gentis caput es, tum reliquis generalibus synodis tum etiam quartæ assentientem, bonam spem alimus fore ut reliqua membra conspirent cum capite; ita ut id omne quod laudabilem concordiam distrahit, et unitatis vincla dissolvit, utpote alienum et adversum universi corporis compagi, purgatum denique e medio tollatur. Etsi enim præteriti Armeniorum pastores insanierunt, ut ait propheta, cunctusque grex desipuit et dispersus est; attamen qui eis successit cordatus sapiensque pastor palantes congregabit, et aliena mortiferis herbis pascua cunctis demonstrabit, minabitque gregem, et spiritali ovili quaquaversus tuto concludet, jucundabitque patremfamilias, quia commodatum talentum usuram peperit, et cælestes spiritus de drachma inventa lætabuntur. Sane cunctas Ecclesias puris fontibus inundari, sitiit et sitiit majestas mea; easque uno cunctas spiritali vinculo constringi, ardentissima semper cupiditate exoptavit et optat; ex eaque re gaudium quam quod maximum capit: nunc vero ineffabilem haurit animo voluptatem, cum te quoque in id conspirantem, incumbentemque ad ecclesiasticæ concordie bonum videt. Jamque adeo lætetur Dei Ecclesia, nostrique et ipsius Ecclesiæ causa divorum gaudeat apostolorum chorus, Patrum sanctorum cætus, fidelium hæreditas, cunctique divinæ gratiæ ministratores. Lugeant Eutyches et Dioscorus; ploret Nestorius; pudore afficiatur Severus, cique consenticus Timotheus; valeant quotquot

Prov. xviii, 21. Isa. xxiv, 6.

mendacia nobis vobisque, ut scripsisti, obtruserunt. Neque vero nos hominicolæ Nestorio assentimur, prava ejus opinione afflati, ut duas viuis Christi personas orthodoxo dogmati oggeramus: sed unum Christum confitemur Dominum et Deum nostrum, in una persona post unionem quoque adorandum, duabus nempe naturis sub una persona inseparabiliter inconfuseque unitis, ex duabus inquam naturis et in duabus: naturis enim vero pollere duabus etiam post unionem Christum dicimus atque credimus.

Tuæ igitur reverentiæ scripta ad majestatem meam fidelis expositio, lecta a nobis est, plenaque sapientiæ et veritatis visa, neque ab Ecclesiæ nostræ fide discors aut devia, præsertim si ejus mens ac veritatis summa consideretur: quanquam aliquando dictio ejus, quæ nobis est insolita, legentem vellicat. Nam quod naturæ suæ proprietatem immutabilem inconversionemque, etiam post unionem retinuerit humana substantia illa, quæ de purissima et sanctissima Virgine Deipara sumpta fuit, omnem tollit dubitationem sanctæ et œcumenicæ quartæ synodi doctrina ejusque confessio, nec non magni inter sanctos Leonis Papæ Romani epistola, quam orthodoxiæ columen Ecclesia nostra semper appellavit. Porro quod in hypostatica ineffabili unione, imo et post factam sine mutatione vel conversione unionem, naturæ ipsæ indivisibiliter et inseparabiliter maneat, melius id, inquam, a nobis dicitur scribiturque, quam quod vos dicitis naturarum mansisse immutabilem et inconvertibilem ostensionem. Etenim accuratis verbis, non periphrasticis, de dogmatibus loquendum est atque scribendum, in his præsertim regionibus locisve, ubi ambiguum quid suspicamur, vel in controversiam vocari videmus. Ergo Christum dicere ex duabus naturis, et in duabus naturis, et duas habentem naturas, id demum orthodoxum est, et apostolorum Patrumque regulæ præprime consonum: secus vero si post unionem una in eo prædicetur natura, id manifeste contra rectam et a Patribus traditam doctrinam sit: etsi nonnulli student prætextus nescio quos obtendere, et falsi dogmatis deformitatem colore aliquo imbueri verborum persuasibilem, quæ recipi prorsus non queunt, propter hujusmodi doctrinæ varias salebras et invenustatem. Cur enim opus est hanc ansam stulto errori præbere, occasionemque non incongruam iis offerre, qui spurium dogma sectantur atque tuentur? Quæ horum colorum, et contortorum argumentorum, ac veluti excusationum utilitas? Aut cur laborandum est propter hanc vanam et infructuosam circumlocutionem? Sicut enim oportet corde credere ad justitiam, neque absurdo aliquo cogitatu mentem polluere; ita par est lingua quoque ad salutem confiteri, et ne verbo quidem tenuis aut syllaba, sive scribimus sive loquimur, dictione uti quæ scandali occasio sit;

Α Σεβήρος καὶ ὁ τοῦτου σύμφρων Τιμόθεος· οὐχ ἔθεσαν οἱ τὰς ψευδολογίας ἡμῶν καθοριζόμενοι καὶ ὑμῶν, ὡς περ ἔγραψας· οὐχ ἡμεῖς φρονούμεν ὡς ὁ ἀνθρωπολάτρης Νεστόριος τῇ κακονοίᾳ τοῦτου συναπαγόμενοι, καὶ δύο ὑποστάσεις ἐπὶ τοῦ ἐνδὲς Χριστοῦ τῷ ὀρθοδόξῳ πληρώματι παρεισφέροντες· ἀλλ' ὁμολογοῦμεν τὸν ἕνα Χριστὸν καὶ Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν ἐν μιᾷ ὑποστάσει καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν προσκυνούμενον, τῶν δύο φύσεων εἰς μίαν ὑπόστασιν ἐνωθεισῶν ἀχωρίστως καὶ ἀσυγχύτως, ἐκ δύο φύσεων καὶ ἐν δύο, καὶ δύο φύσεις καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν τὸν Χριστὸν εἶναι, καὶ λέγοντας καὶ πιστεύοντες.

Ἡ μὲν οὖν παρὰ τῆς σῆς τιμότητος γραφεῖσα καὶ ἀποσταλεῖσα τῇ βασιλείᾳ ἡμῶν τῆς πίστεως ἔκθεσις, ὑπανεγνώσθη αὐτῇ καὶ ἔδοξε πλήρης σοφίας καὶ ἀληθείας, καὶ τῆς ἡμετέρας ἀγίας Ἐκκλησίας οὐκ ἀλλοτριόφρων οὐδὲ ἀσύνδρομος, καὶ μᾶλλον κατὰ γε τὸν νοῦν καὶ τὴν τῆς ἀληθείας ἀκριβείαν, εἰ καὶ ἐν τινὶ ἢ λέξις τραχύνει τὴν ἀκοὴν διὰ τὴ ταύτης ἀσύνηθους· ὑποψίαν γὰρ πᾶσαν περιαιρεῖ τῆς ἀγίας καὶ οἰκουμηνικῆς τετάρτης συνόδου παραδόχῃ, καὶ ἡ ταύτης ὁμολογία, καὶ ἡ τοῦ ἐν ἀγίῳ μεγάλου Λέοντος πάπα Ῥώμης ἐπιστολῆς, ἣν στήλην ὀρθοδοξίας ἡ καθ' ἡμᾶς ἀγία Ἐκκλησία καὶ ἀνόμασε καὶ ὀνομάζει καὶ οὐ παύεται ὀνομάζουσα, κατὰ ἀναλλοίωτον καὶ ἀμετάτρεπτον τῆς ἰδίας φύσεως μείναι καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν τὸ ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης οὐσίας προσληφθὲν ἐκ τῆς παναχράντου καὶ ὑπεργίας Παρθένου καὶ Θεομήτορος. Κρεῖττον δὲ ἐστὶ καὶ λέγειν καὶ γράφειν ὅτι ἐν τῇ καθ' ὑπόστασιν ἀρρήτῳ ἐνώσει, καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν ἀμετάβλητο καὶ ἀτρεπτον, ἀδιαρέτως καὶ ἀχωρίστως, αἱ φύσεις εἰμειναν, παρ' ὅ τὸ εἰμειν ἀμετάβλητος ἡ τῶν φύσεων φανέρωσις. Ὅνομαστικῶς γὰρ καὶ οὐ περιφραστικῶς τὰ περὶ τῶν δογμάτων χρῆν λέγεσθαι καὶ γράφεσθαι, καὶ μᾶλλον ἐν ἐκείναις ταῖς χώραις καὶ τοῖς τόποις ἐνθα τὸ ἀμφίβολον ὑπονοεῖται, κατὰ τὸ ἀμφίμαχον ὑποπιεῖται. Ἐκ δύο τοίνυν φύσεων λέγειν τὸν Χριστὸν, καὶ ἐν δυσὶ φύσεσι, καὶ δύο φύσεσι τὸν αὐτὸν, ὀρθότητος πάσης, καὶ ἀποστολικῆς καὶ πατρικῆς ἀκριβολογίας ἐχόμενον· τὸ δὲ μετὰ τὴν ἔνωσιν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μίαν φύσιν ἀνακηρύττειν προδήλως τῇ πατροπαραδότῳ δόξῃ ἐναντιοῦται· καὶ ἐθέλει τις αἰτία· ἀναπλάττειν τινὰς, καὶ τὸ πικρὸν τῆς ψευδοδοξίας ἐπιχρωρῶναι διὰ χρωμάτων τινὲν πειθανοπλαστίας δυσπαραδέκτου, διὰ τὸ δυσχερὲς τῆς τοῦ τοιοῦτου λόγου παρεισαγωγῆς καὶ ἀποφίμου. Τίς γὰρ ἡ ἀνάγκη διδόναι χώραν ὅπως τὸ ἀποτίξαι, καὶ λαθὴν οὐκ ἀγενῆ τῷ πρὸς τὴν κακοδοξίαν ταύτην ἀντιθεοῦναι καὶ ἀντιλέγοντι; καὶ δεῖσθαι χρωμάτων καὶ πειθανάγκης καὶ ἀντεπιφορῶν, καὶ ἀγωνισμῶν διὰ τὴν εἰκαίαν καὶ ἀτυντελῆ ταύτην παρεισπλοκήν; Ὡς περὶ γὰρ εἶον καρδίᾳ εἰς δικαιοσύνην πιστεῦσθαι, καὶ μὴ χραίνεσθαι κατὰ νόον τινὶ νοήματι καὶ ἀπηχεσάτω, οὕτω καθῆκον καὶ γλώσση εἰς σωτηρίαν ὁμολογεῖν, καὶ μὴ δὲ μέχρι λόγου καὶ συλλεθῶν συνθήκης καὶ προσφορᾶς πρόξενον σκανδαλισμῶν προῖσθαι, καὶ ἀπερβέυεσθαι τοῦτο εἰς ἐπισκισμὸν τοῦ λαμπροῦ καὶ διαφανοῦς τῆς ἀποστολῆς

τῆς καὶ πατρικῆς διδασκαλίᾳ; φωτός. Διὰ τί δὲ ἂν
 ὡς αὐτοῦς τὸν τοίχον ἀλείφειν ἐκβιάζομεθα ;
 Ἐξαιρέτω γὰρ, φησί, τὸν τοίχον καὶ τὸν ἀλεί-
 ροντα αὐτὸν· τουτέστι τὸ ψεύδος καὶ τὸν τοῦτο
 προσάγειν καὶ συγκαλύπτειν ἐθέλοντα. Ἄπαγε
 λέγειν οὕτω, εἰ φεῦλον τὸ λέγειν μίαν φύσιν ἐπὶ
 Χριστοῦ· ἀπαξ ἀποδληθὲν, ἐβρίβω εἰς κόρακα·,
 συγχοσθήτω τῷ λήθης βυθῷ, μηδ' ἄχρι φωνῆς
 εἰς ἄερα μάτην λυομένης παρενοχλείτω ταῖς
 ἰκαίαις.

Τρεῖς αἱ ἀνωτάτω δόξαι περὶ τῆς ἐνώσεως τῶν
 ἐν Χριστῷ φύσεων καταβλήθησαν, διαιρετικῆ, συγ-
 χυτικῆ, καὶ ἡ κυρίως ἐνωτικῆ λεγομένη· αἱ μὲν οὖν
 δύο παλαιῶν αἰρετικῶν ἐπαίχθησαν καὶ παιζέσθωσαν. B
 Καὶ τὴν μὲν πρῶτην μαιεύτω Νεστόριος ὁ παρά-
 φρος, καὶ τὴν οἰκταίαν ὠδὴν περιπέτω, καὶ κατα-
 στάσθω εἰς ἕδου βάραθρον, καὶ συγκαθιζέσθω τῷ
 περὶ τοῦ ψεύδους Σατάν· τὴν δὲ δευτέραν ἐχέτω-
 σιν συγχέουσαν αὐτῶν τὸ λογιστικὸν καὶ ἐκόντους
 κληροῦσαν Εὐτυχῆς καὶ Διδάχορος οἱ παράφρονες
 καὶ ἡ περὶ αὐτοῦς κακοδαίμονες ἀτὴ ὁμηγυρις, ἐν τι
 κρᾶγμα νόθον φανταζομένην καὶ ἀναπλάττουσα, καὶ
 ἐν οὐδοποιήσῃ τῶν ἐνωμένων καθαρῶς τὸ ἴδιον
 ἐποώζουσα· ἃ; καὶ ὁ τῶν θεῶν Πατέρων κατά-
 λογος καλῶς ποιῶν ἀποβαλὼν ἱκανῶς ἐστηλίτευσεν.
 Ἡ δὲ τρίτη ἀσύγχυτος τε καὶ ἀδιαίρετος τῶν δύο
 φύσεων ἔνωσις, οἷδε μὲν τὰ ἐνωθέντα ἀναλλοπιῶς
 ἴηοντα κατὰ τὴν αὐτῶν ἰδιότητα, διὰ τὸ ἀρεπτον C
 καὶ ἀναλλοιωτον· κοινῶς δὲ ταῦτα ἐνὸς εἶναι ποιεῖ,
 ὡς αὐτὴν δὲ τὴν οὐσίτητα ἔνωσιν· ὡς εἶναι τὰ
 μὲν κυρίως ἴδια θατέρου, κοινὰ τοῦ ἑλλου· τὰ δὲ τοῦ
 ἑλλου κοινὰ, θατέρου ἴδια, διὰ τὴν ἐν θατέρῳ ἀσύγχυτον
 ἰδιότητα. Ὁ μὲν οὖν τῆς ἀληθείας λόγος τὸ μὲν
 ταῦτον κατὰ τὴν ὑπόστασιν οἷδε, κατὰ δὲ τὴν φύσιν
 τὸ ἕτερον. Ἄλλὰ τοῖς ἐπὶ Χριστοῦ μίαν φύσιν μετὰ
 τὴν ἔνωσιν λέγουσιν, ὁ τρόπος συνήκει τῆς ἀναγύ-
 σαις, καὶ τῶν φύσεων οὐ περιώζεται τὸ διάφορον,
 κινῆσθαι μὴ τοῦτο ἐθέλωσιν. Ὅθεν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ
 τοῦ θεοῦ Σωτῆρος ἡμῶν μίαν φύσιν λέγειν μετὰ
 τὴν ἔνωσιν, σφαιρόν τε καὶ ἐπικίνδυνον.

Καὶ ψευδῶς καὶ ἀμαθῶς οἱ τοῦτο φληναφοῦντες
 προσφέρουσι τὸν ἀνθρώπον εἰς παράδειγμα. Ὁ μὲν D
 γὰρ ἀνθρώπος σύνθετος μία φύσις ἀποτελεῖται,
 ἐκαστὴ τῶν ἐξ ὧν συνετέθη τοῦ· λόγους καὶ τὰς
 ὀνομασίας κυρίως οὐκ ἐπιδέχεται· οὐ γὰρ ἐστὶν
 εἰπεῖν ὅτι ὁ ἀνθρώπος κυρίως ψυχὴ τε ἢ σῶμα λέ-
 γεται· ὅσπερ μὴν τοὺς λόγους [κυρίως,] (7) ἐπιδέ-
 χεται, καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα κεκτηθῆσαι λέγεται. Ὁ
 δὲ ἢ Χριστὸς θεὸς ἡμῶν, συνθετός ἐκ θεότητος
 τε καὶ ἀνθρωπότητος, καὶ τὰς ὀνομασίας καὶ τοὺς
 λόγους τῶν ἐξ ὧν συνετέθη φύσεων ἐπιδέχεται· ὁ

⁶ Ezech. xiii, 14.

(7) In vetere hujus operis codice Vaticano, propter abscissam oram, unum saltem vocabulum perit. In recentiore autem ejusdem operis codice Val. ut ibidem lacuna, relicto spatulo. Unde appa-

neque quidemquam eructare, quod splendidam atque
 perspicuam apostolorum Patrumque doctrinæ lucem
 obscuret. Cur manus nostras ad dealbandum pa-
 rietem pene invitas impellimus? Cum Scriptura
 dicat: *Ego murum cum eo qui hunc dealbat delebo*·;
 mendacium scilicet, cum eo qui id obtrudere
 latenter nititur. Omitte igitur, quandoquidem id
 falsum est, unam Christi naturam dicere. Et que-
 niam id semel explosum est, abeat sane in malam
 rem, oblivionis fluctu mergatur: denique id ne voce
 quidem tenuis, quæ in aerem frustra evanescit,
 aures offenda.

Tres olim de naturarum in Christo unione sen-
 tentiæ dictæ sunt, divisionis videlicet, confusionis,
 et ejus quæ maxime unitiva dicta est: quarum duæ
 priores hæreticis illuserunt et sane illulant. Pri-
 mam insanus de suo cerebro Nestorius sudit, qui
 utique partum suum soveat, ab eoque in inferni
 barathrum pertrahatur, ibique cum mendaci pa-
 rente diabolo sedeat. Secundam habeant sibi ad
 mentis propriæ confusionem cæcitateque vecor-
 des Eutyches atque Dioscorus cum suis infelicitisima
 secta, qui spurium dogma sibi consulerunt ac
 procederunt, quique neutri naturarum unitarum
 parti proprietatem suam conservant. Utramque
 jamdiu sententiam synodus sanctorum Patrum pre-
 scripsit atque infamavit. Tertis quæ inconfusam
 indivisamque duarum naturarum unionem asserit,
 conjunctorum utique subjectorum immotas pro-
 prietates conservat, propter eorum inconvertibilem
 invariabilemque rationem: verum idiomata com-
 munita uni facit, et in substantia ipsa unionem
 agnoscit: Ita ut quæ sunt propria alterutrius, vere
 toti sunt communia; et quæ toti communia sunt,
 ea propria evadant alterutrius; propter utriusque
 inconfusam proprietatem. Verax igitur doctrinæ,
 quod unum est, personæ tribuit; quod duale, na-
 turæ. At vero illis, qui unam Christi naturam post
 unionem dicunt, confusionis quidem ratio confi-
 citur, naturarum autem differentia, etiamsi id mi-
 nime velint, perit. Itaque Christi Dei ac Servatoris
 nostri unam naturam post unionem dicere, lubri-
 cum periculosumque est.

Porro imperite falsoque, hi qui ita nugantur,
 exemplum ab homine sumptum oggerunt. Huma-
 num quippe compositum una natura esse dicitur,
 quia rerum, unde concretum est, appellationes et
 nomina haud proprie recipit: neque enim homo
 proprie anima vel corpus dicitur: neque has ap-
 pellationes proprie recipit, etiamsi animam et cor-
 pus habere dicitur. Christus autem Deus noster ex
 divinitate atque humanitate constat, et appellationes
 ac nomina naturarum, ex quibus constat, recipit:
 ipse enim est Deus et homo, has appellationes na-

ret, recentiore hunc exscriptum fuisse ab illo
 antiquiore, et quidem jam leviter læso. Hinc sane
 contigit, ut nulla mihi lectionum varietas in hoc
 altero exemplari se obtulerit.

turaliter gerens. Non igitur eum quisquam una pollere natura dicat, neque unam post unionem affirmet naturam. Insuper hominis una natura dicitur, quia de multis atomis subjectum ejus componitur, quæ atomi idcirco humanæ naturæ participes esse dicuntur: quam rem de Christo neque dicere licet neque cogitare.

Age vero et ipsum sanctum Cyrillum in multis suis diversisque scriptis comperimus, sicuti etiam reverentia tua in datis ad majestatem meam litteris significavit, duas in Christo post unionem naturas prædicare atque docere. Cur hunc contradictionis veluti accusabimus, dicendo eundem unam quoque affirmasse post unionem esse naturam? Prorsus enim sive Cyrillum hoc in transcurso, ut videtur, dixisse atque scripsisse credendum est; sive is abusive naturam pro persona posuit, ut ipsum alibi, itemque ex classicis Patribus alios, fecisse scimus; sive unam naturam de Christi divinitate pronuntiavit, ita tamen ut humanam quoque demonstraverit, dum addidit *incarnatam*: sive denique secundum alium quemvis sensum intellectumque aut æconomiz rationem ita locutus est vir sanctus; minime id certe ob infirmam rectæ fidei doctrinam, et scandalum repugnantiz sibi excitandum, fecit. Cum ergo veritas explorata sit, in eamque omnes sancti Patres doctoresque nostri, magna sanctæ Dei Ecclesie lumina, conspirent, frustra jam objicitur atque obtruditur mordicusque tenetur vocula, quæ Ecclesiam, id est, unum Christi corpus, discindit ac lacerat: præsertim cum illa vocula ex aliis multis corrigi possit, neque posteriorum temporum Patres quidquam turbaverit. Nostra igitur pietas datori omnium honorum Deo gratias agit, qui pacis nobis atque unionis fores aperuit. Profecto is concordiam hanc tecum per te in initam, quæ ad cunctos cœtaneos tuos tibi que subjectos pontifices universumque gregem pertinet, felici exitu coronabit; plenamque et sine ulla exceptione unitatem sententiarum efficiet, ad sui nominis gloriam et invisibilis hostis ignominiam.

Ὑπὸ σὲ ἱεραρχίας καὶ πολίμνης τελεσφορήσει, καὶ τὴν ὁμόνοιαν ἀπεργάσεται ἐνταλεστάτην, καὶ κατὰ μηδὲν τὸ ἐλλιπὲς ἔχουσαν, εἰς δόξαν τοῦ ἁγίου αὐτοῦ ὀνόματος, καὶ αἰσχύνην τοῦ ἀοράτου ἔθροου.

DISPUTATIO.

Anno ab orbe condito 6680, qui erat annus tricesimus post imperium susceptum a piissimo iu-

(7) Anno Christi 1172.

(8) Ergo biennio post primam disputationem, quæ in Græco textu dicitur acta anno regnantis Manuclis vicessimo octavo, etsi mendose in Latina Leunclavii interpretatione (*Bibl. PP. Paris.* t. 1, p. 459) dicitur *decimo octavo*. Obiter autem hic observo canones quoque chronicos Samuelis Armenii Apiensis (quos ego olim Mediolani edidi) aliquantum esse perturbatos, apud quos primus Nersis patriarchæ annus componitur cum Mannelis imp. anno tricesimo quinto. Neque tamen is error editionis meæ est; namque est Vaticanus Samuelis codex Armeniacus tertius cum libro meo prorsus consentit. Sed quid

αὐτὸς γὰρ ἐστὶ καὶ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος φύσει τούτους λόγους τούτων ἐπιδεχόμενος. Οὐκ ἄρα μιὰς φύσεως αὐτὸν ἐρεῖ τις ἀποτελεῖσθαι. ἢ μίαν φύσιν εἶναι, μετὰ τὴν ἔνωσιν. Καὶ ἄλλως δὲ ὁ ἄνθρωπος μίαν φύσιν λέγεται, διὰ τὸ πολλῶν ἀτόμων αὐτῷ ὑποκειμένων κατηγορεῖσθαι, καὶ τούτων ὡς τῆς αὐτῆς αὐτῷ κοινωνούντων φύσεως λέγεσθαι: ὅπερ οὐκ ἀντισέποι ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, οὐδὲ διανοίας ἀναπλάσαι κινήμασιν.

Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ ἐν ἁγίοις θεϊότατος Κύριλλος ἐν πολλοῖς καὶ διαφόροις τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων εὐρίσκειται, ὡς καὶ ἡ σὴ τιμιότης ἐν τῷ πρὸς τὴν βασιλείαν ἡμῶν ἀποσταλέντι παρ' αὐτῆς ἐδηλοποίησε γράμματι, δύο φύσεις μετὰ τὴν ἔνωσιν ἀνακηρύττων καὶ διδάσκων ἐπὶ Χριστοῦ, διὰ ποίαν αἰτίαν ἐναντιοφωνίας δώσει τις πρόφασιν, λέγων τὸν αὐτὸν καὶ μίαν φύσιν λέγειν ἐπὶ τούτου μετὰ τὴν σάρκωσιν; Πάντως γὰρ ἡ τὸν τοιοῦτον τούτου λόγον παραδράμη ἧς ἔδοξεν ἐκείνῳ ρηθέντα τε καὶ γραφέντα, ἢ καταχρηστικώτερον ἐκλαβομένῳ τὴν φύσιν ἀντὶ ὑποστάσεως, ὡς καὶ αὐτὸς ἐν ἄλλοις, καὶ ἄλλοι τῶν ἁγίων ἐκκρίτων εὐρίσκονται οὕτω ποιήσαντες: ἢ τὴν μίαν φύσιν ἐπὶ τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ εἰρηκότες; καὶ παραστήσαντι καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἐν τῷ ἐπαγαγεῖν τὸ, *σεσαρκωμένην*: ἢ καὶ τὴν ἄλλην τινὰ ἔνοιαν καὶ ἐπιβολὴν, ἢ καὶ τρόπον οἰκονομίας, ἀφ' ἧς ταύτην τὴν φωνὴν εἰρηκέναι τὸν ἅγιον, οὐκ εἰς παρενόλησιν τοῦ ὀρθοῦ λόγου τῆς εὐσεβείας ταύτην προβαλεῖται, καὶ καθ' αὐτοῦ σκάνδαλον ἀνεγερῆι διαστάσεως. Φανεροῦ γὰρ ὄντος τοῦ ἀληθοῦς, καὶ πάντων τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ διδασκάλων ἡμῶν τῶν μεγάλων φωστῆρων τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας συμφωνούντων εἰς τοῦτο, περιττὸν τὸ, μίαν ῥῆσιν εἰς ῥῆξιν καὶ διασπασμὸν τοῦ ἐνὸς σώματος τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, δυναμένην καὶ ταῦτα ἐκ πολλῶν τὴν θεράπειαν δέχεσθαι, καὶ τῶν μὴ τινα τῶν ὑστερον ἐλθόντων Πατέρων διαταράξασαν, προβάλλεσθαι καὶ προσφέρειν, καὶ ἔχειν ταύτης καὶ μὴ μεθίστασθαι. Εὐχαριστεῖ οὖν ἡ ἡμετέρα εὐσέβεια τῷ παντὶ ἀγαθοῦ δοτήρι Θεῷ τῷ ἦδη λύοντι τὰς ὀδύνας τῆς ἡμῶν εἰρήνης καὶ τῆς ἐνώσεως: ὅς καὶ τὴν διὰ σοῦ καὶ μετὰ σοῦ συμφωνίαν πάσης τῆς κατὰ σὲ καὶ ὁμόνοιαν ἀπεργάσεται ἐνταλεστάτην, καὶ κατὰ μηδὲν

D

ΔΙΑΛΕΞΙΣ.

Ἐν ἔτει ἀπὸ κτίσεως κόσμου 5781, ἐν ἔτει δὲ τριακοστῷ (8) τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ ἐν βουλαῦσιν

opus est Samuelem arguere, cujus ratio in recensendis Manuclis annis prorsus a communi ratione discedit? Apud eum enim Manuel regnat annis 46, incipiens ab anno Ch. 1135; apud alios autem chronographus regnat annis 37 cum dimidio, ab anno 1143. Alio modo peccat Leunclavius dum ad vocabulum *πορφυρογέννητος* annotat: *Porphyra palatii nomen in quo partebant Augustæ*. Est enim notissimum sic potius appellatos principes qui de parente imperante concepti nati que erant. Denique Leunclavius nescivit Ῥωμαίων κοῦλά (Romanorum castellum quod Orientales pronuntiant *Romela*) arceem fuisse ad Euphratem, ad quem locum patriarcha

εὐσεβεστάτου καὶ φιλοχριστοῦ καὶ θεοστέπτου κυρίου Μανουὴλ τοῦ Πορφυρογεννίτου καὶ Κομνηνοῦ, ἀνύοντος δεύτερον ἔτος κατὰ μῆνα· τρεῖς τοῦ θεοστέπτου βασιλείως ἡμῶν κύρου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ καὶ υἱοῦ αὐτοῦ ἐνδ. ε' κατὰ τὴν κ' δευτ. μηνός, καταλάβομεν ἐκ δευτέρου τὸ Ῥωμαίων Κοῦλά, καὶ χαιρετίσαντες τὸν καθολικὸν τῶν Ἀρμενίων ἐκ τοῦ μέρους τοῦ βασιλείως, δεδώκαμεν τὸ πρὸς αὐτὸν βασιλικὴν θεῖον γράμμα, τὸ πρὸς τὴν φανεράν αὐτοῦ γραφὴν (9) ἀπολογούμενον· εἶτα χαιρετίσαντες αὐτὴν καὶ ἐκ τοῦ μέρους τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, ἐνεχειρίσαμεν αὐτῷ τὸ πρὸς αὐτὸν πατριαρχικὴν γράμμα. Ἡδῆως ἄγαν καὶ περιχαρῶς ἠρώτησαν ἡμεῖς περὶ τῆς εὐτυχίας καὶ εὐεξίας τοῦ βασιλείως καὶ τῆς τῶν Ἐκκλησιῶν καταστάσεως· ἡμεῖς δὲ, τὰ εἰκότα ἀποκριθέντες, ἀπῆλομεν ἀναπαυζόμενα. Ὁψία δὲ καταλαβούσης ἀπεστάλαξαμεν πρὸς τὸν καθολικὸν διὰ τοῦ πρεσβυτέρου Μιχαὴλ τοῦ ἐρμηνεύως τὴν μυστικὴν γραφὴν τοῦ βασιλείως, ἣτις ἦν ἀντίγραμμά πρὸς τὴν μυστικὴν γραφὴν τοῦ καθολικοῦ (10)· καὶ ἡ μὲν μυστικὴ γραφὴ τοῦ βασιλείως ἦν αὕτη.

Μανουὴλ, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστός, βασιλεύς Πορφυρογέννητος θεοστέπτης, ἀναξ κραταίος, ὕψηλός, δεῖ αἰγιόστος καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων, ὁ Κομνηνός, τῷ τιμωτάτῳ καὶ εὐλαβεστάτῳ τῶν Ἀρμενίων καθολικῷ τῆν χάριν αὐτοῦ.

Ἡ γραφὴ τῆς σῆς τιμιότητος, ἡ διὰ τοῦ λίζιου (11) ἀνθρώπου τῆς βασιλείας μου τοῦ καίστωρος θεωριανοῦ σταλείτα, διεκομίσθη τῇ βασιλείᾳ μου, καὶ ἐ-έργω δι' αὐτῆς δεῖ τὴν τῆς δικαιοσύνης ὄντως βαδίζειν θέλει· ὅθεν, καὶ, κατὰ τὸ ἱερὸν λόγιον, ἐμαθητεύθη; τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. Ἐχουσα γοῦν σε τὴν κεφαλὴν, ταῖς τρισὶν οἰκουμενικαῖς συνοδοῖς, ἀλλὰ καὶ τῇ τετάρτῃ συνέδουσαν (12), εὐελπίς ἐστιν, ὡς καὶ τὰ μέλη τῇ κεφαλῇ συνακολουθήσουσι, καὶ τᾶν τὸ διασπῶν καὶ λύον τὸν τῆς ἐνώσεως· σύνδεσμον, ἐκ μέσου ἀρθήσεται. Ἐνθεν τοι καὶ ἀποεξαμῆνη τὴν οὕτω περὶ τὴν ὁρθόδοξον πίστιν ἀσφαλῆ κρηπίδα τῆς σῆς τιμιότητος, καὶ πιστεύσασα ὡς καὶ τοῖς λοιποῖς ὁδὸς καὶ θύρα γενήσῃ πρὸς τὴν εὐσέβειαν, καὶ τὰ παρὰ τοῦ πονηροῦ τῆ τοῦ Χριστοῦ ἀρροῦρξ ἐγκατασκαρῆντα ζιζάνια, διὰ τῆς τοῦ ἐκ Θεοῦ δοθέντος σοι λόγου τομωτάτης δρεπάνης ἐκρίζωθήσεται, καὶ τοῦ καθαροῦ τῆς εὐαγγελικῆς ἄλωνος σίτου ἀποσκυβαλισθήσεται, τὸν διαληφθέντα λίζιον τῆς βασιλείας μου τὸν θεωριανὸν καὶ τὸν μοναχὸν Ἀτράνον καὶ πάλιν πρὸς τὴν τιμιότητα ἐξαπεσταλάξαμεν, ἵνα ὥσπερ καθ' αὐτὸν τὸν τῆς ἀληθείας λέ-

Gregorius Nersis frater, securitatis gratia, sedem intravit (Samuel Aniensis ad an. Ch. 1116). Interpretatur ergo perperam Leunclavius *limites Romanorum*. De voc. *κούλα*, *arg*, legatur Cangius.

(9) Hanc publicam Nersis epistolam nos superius vulgavimus.

(10) Nersis arcana epistola non est in Græco nostro codice.

(11) De hoc titulo multus est Cangius in utroque Græc. et Lat. Glossar. Neque enim simpliciter sub-

A peratore, Christi amante, et a Deo coronato domino Manuele Porphyrogenito Comneno; tertio mense secundi anni post initam imperii societatem a filio ipsius domino Alexio imperatore nostro a Deo coronato Comneno, indictione quinta, die mensis secundi vigesima, pervenimus denuo Romaniam, salutatoque imperatoris verbis Armeniorum Generali, regium sacrarum Litterarum exemplar tradidimus, quæ publicæ ipsius epistolæ respondebant: deinde verbis quoque patriarchæ œcumenici salute impertita, patriarchales similiter litteras obtulimus. Tum Generalis comiter admodum et lætabundus de felicitate ac salute imperatoris, deque Ecclesiarum statu, nos percunctatus est: cui postquam quæ opus erat respondimus, ad quietem recessimus. Sera autem nocte misimus ad Generalem, per Michaelem interpretem, imperatoris arcanam epistolam, qua Generalis æque arcane epistolæ responsio fiebat. Porro arcana imperatoris epistola hujusmodi erat:

Manuel, in Christo Deo fidelis, rex Porphyrogenitus a Deo coronatus, dominator fortis, excelsus, semper augustus, imperator Romanorum, Comnenus, reverendissimo summeque colendo Armeniorum Generali gratiam suam D.

Reverentiæ tuæ epistola, quam per hominem subditum majestati meæ magistrum Theorianum misisti, ad manus meas pervenit; ex eaque cognovite prorsus justitiæ viam insistere velle, atque, ut sacra oracula aiunt, regni cœlorum factum esse discipulum. Jam quia te, qui caput es, tribus œcumenicis synodis, imo et quartæ consentientem videmus, valde speramus fore ut membra capituli exemplum sequantur, et quidquid concordiæ vinculum hactenus solvit, de medio tollatur. Læto igitur animo excipimus reverentiæ tuæ circa orthodoxam fidem firmum decretum teque fore arbitramur viam ostiumque reliquis ad rectam fidem, atque ad purgandum acutissima Verbi tibi divinitus dati falce lolium, quod diabolus in Christi arvo prosemnaverat, ita ut a puro evangelicæ artritico procul eventiletur. Subditum igitur majestati meæ Theorianum cum monacho Atmano rursus ad reverentiæ tuam misimus, ut sicuti jam privatim veritatis doctrinam recta regula direxisti, sic etiam in generali Armenicæ Ecclesiæ conventu rem bene geras: atque ita ex horum pleno cœlu lux oriatur,

ditum significat, sed paulo honorificentius *vassallum* aut *amicum familiarem*. (Ex Græco λίζιος est italicum *ligio*.) Item *magister* titulus dignitatis palatinæ fuit.

(12) Scilicet hoc affirmaverat Nerses in arcana epistola ad imp., uti cognoscitur ex clausula disputationis primæ; namque in publica a nobis vulgata consensus summi quatuor synodis Nerses non commemorat.

que veritatis et orthodoxie diem effret. Vale. Scripta eodem mense, indictione quarta.

καὶ φῶς τῷ τούτων πληρώματι γένοιο, πρὸς τὴν ἔχε κἀλῶς. Τῷ μηνὶ αὐτῷ ἰνδ.Ϛ.

Postquam hæ litteræ coram Generali ab interprete Michaelē lectæ fuerunt, audito quod ibi scribatur Atmani nomine, ait Generalis: Arcanum quidem latebat Atmanum: cur ergo nomen ejus in litteris est? Respondit Michael, velle imperatorem ut Atmanus a que ac philosophus tractationis hujus conscius fiat. Qua re intellecta Generalis graviter ingemuit, interim tamen tacitum se continuit. Et illa quidem arcana fuit Imperatoris epistola; publica autem ejusdem epistola sic ad verbum se habebat:

Epistola per legatos reverentiæ tuæ missa ad majestatem meam delata est, et sanctissimo patriarchæ œcumenico sacræque et divæ synodo sanctissimæ Dei Magnæ Ecclesiæ ostensa. Probativ autem majestas mea quidquid de duabus in una Christi hypostasi seu persona naturis, deque incon-fusa et indivisibili unione a tua reverentia dictum est cum sanctorum Patrum dogmatibus conspirante. Sed enim unam naturam in una Christi ex duabus naturis persona dicere, id locutionis genus a catholice et orthodoxæ Ecclesiæ definitionibus omnino absolum esse comperimus, et innumeris sanctorum Patrum sententiis damnatum, quippe quod his hæreticis favet qui duarum in Christo naturarum confusionem astruunt. Nam etsi magnum Cyrillum alicubi invenimus unam naturam Verbi incarnatam dicentem, minime hæc dictio sic ab Ecclesia intelligitur, ut eam Armeniis interpretari placet; verum ipse divus Cyrillus hanc in variis sermonibus suis satis enueat. Ergo iterum ad tuam in Deo reverentiam mittuntur subditus majestatis meæ Theorianus, et philippopolitani Armeniorum monasterii abbas Atmanus, ut conventu, sicut tua reverentia promisi, apud vos celebrato, de hæc doctrinæ capite quæstio habeatur, quod sane inter cætera gravissimi momenti est, ut schismatis quod inter nos intercedit causa præcipua. Tum et de cæteris controversiarum capitulis sermo agitur, et de illis quorum in priore disputatione mentio non fuit. Atque ita pacifici Christi ope, sublato quovis offendiculo, divisa coeant; et juxta Domini oraculum grex unus cuncti sumus, sub uno duce et pastore Jesu humanato Deo constituti. Porro tua reverentia his, quæ a nostris legatis dicentur, fidem tute adhibebit.

μία ποίανη πάντες γενώμεθα, ὡς ἓνα καθηγητὴν καὶ ποιμένα τῶν θεάνθρωπων ταπτόμενοι ἰησοῦν καὶ δύναται πιστεῦσαι ἡ σὴ τιμιότης τοῖς παρ' αὐτῶν λαληθησομένοις.

Epistola patriarchæ.

Pax multa, Scriptura inquit, diligentibus legem, neque scandalum inter ipsos est, sed Dei via-

¹ Psal. cxviii, 165.

(15) Hypostasim pro persona accipi, dicit Theorianus in dispat. 1, p. 445, E.

(14) Circa a. finem prioris disputationis.

Α γον ὠρυστήματας, οὕτω καὶ ἐν τῇ παγκοίῳν συν-
αλεύεται τῆς τῶν Ἀρμενίων Ἐκκλησίας ποιήσιας,
τῆς ἀληθείας καὶ ὀρθοδοξίας ἡμέραν καθοδηγῶν-

Ταύτης τῆς γραφῆς ἀναγνωσθείσας τῷ Καθολικῷ παρὰ τοῦ ἑρμηνεύου, Μιχαὴλ, ἐκεῖ εἶχε τὸ ὄνομα τοῦ Ἀτμάνου ἐν αὐτῇ, ἀκούσας ὁ Καθολικὸς εἶπε· Τὸ μυστήριον ὁ Ἀτμάνος ἠγνόει, πῶς ὦν κείται τὰ ὀνομα αὐτοῦ ἐν τῇ γραφῇ; Ὁ δὲ Μιχαὴλ εἶπε· Θέλησά ἐστι τοῦ βασιλέως, ὡς ἓνα γινώσκῃ καὶ αὐτὸς περὶ ταύτης τῆς ὑποθέσεως, ὅσα καὶ ὁ φιλόσοφος. Ὁ δὲ Καθολικὸς ἀκούσας ἐκ βίθους ἐστένεξε, καὶ τέως τότε παρεσιώπησεν. Καὶ αὕτη μὲν ἡ μυστικὴ τοῦ βασιλέως γραφὴ ἡ δὲ φανερὰ ἔχει κατὰ ῥῆμα οὕτως·

Τὸ μετὰ τῶν ἀνθρώπων τῆς σῆς τιμιότητος στα-
λὲν γράμμα τῇ βασιλείᾳ μου διεκομίσθη αὐτῇ·
ὕπεδειχθη δὲ τῷ ἀγιωτάτῳ καὶ οἰκουμένικῳ πα-
τριάρχῃ καὶ τῇ ἑρᾷ καὶ θεῖᾳ συνέδῳ τῆς ἀγιωπέτης,
τοῦ Θεοῦ μεγάλῃς Ἐκκλησίας· ἀπεδέξατο μὲν ἡ
βασιλεία μου ὅσα περὶ τῶν δύο φύσεων τῶν ἐν τῇ
μῆ τοῦ Χριστοῦ ὑποστάσει, ἤθουκ τῷ ἐνὶ προσ-
ώπῳ (15), καὶ περὶ τῆς ἐσυγγύτου καὶ ἀδιακρίτου
ἐνώσεως ἡ σὴ τιμιότης ἐθῆλωσεν, ὡς τοῖς τῶν θεο-
φύρων Πατέρων ἀκλόουδος δόγμασιν· ἐκεῖ δὲ τὸ
μῆν. φύσιν λέγειν ἐπὶ τῆς ἐκ δύο φύσεων μῆς τοῦ
Χριστοῦ ὑποστάσεως, ὅπως τὴν τοιαύτην ὄλιος ῥῆ-
σιν παρεδέξατο τοῖς τῆς καθολικῆς ὀρθοδόξου Ἐκ-
κλησίας ῥοῖς μὴ συνάδουσιν, καὶ μυρίας θεοφύρων
Πατέρων γνώμαις ἀπορρηπιζομένην, ὡς ἀρέσκουσαν
τοῖς τῆν σύγγυτον τῶν ἐν τῷ Χριστῷ δύο φύσεων
δογματίζουσιν. Εἰ γὰρ καὶ ὁ μέγας Κύριλλος ἐν τισιν
εὐρίσκειται μῆν φύσιν τοῦ Λόγου σασαρκωμένην εἰ-
πῶν, ἀλλ' οὐχ ὡς παρὰ τῆς τῶν Ἀρμενίων Ἐκκλη-
σίας ἡ τοιαύτη ῥῆσις ἐκλαμβάνεται, οὕτω καὶ παρὰ
τῆς Ἐκκλησίας ἑρμηνεύεται· ἀλλ' αὐτὸς οὗτος ὁ
θεῖος Κύριλλος ἐν διαφόροις αὐτοῦ λόγοις ταύτην
ἐπεξηγήσατο. Ἀπεστάλησαν τοίγυν καὶ αὐθὶς πρὸς
τὴν σὴν κατὰ Θεὸν εὐλάβειαν ὅ τε λίλιος τῆς βσι-
λείας μου ὁ Θεωριανὸς καὶ ὁ καθηγούμενος τῆς ἐν
Φιλίππου πόλει Ἀρμενικῆς μονῆς ὁ Ἀτμάνος, ἓνα
συναλεύσεως, ὥσπερ ἡ σὴ τιμιότης ὑπέσχετο (14),
γενωμένης παρ' ὁμῖν, ζητηθῆ μὲν καὶ τὰ περὶ τοῦ-
του τοῦ κεφαλαίου, ὡς τῶν λοιπῶν μείζονοι, καὶ τοῦ
μεταξὺ ὁμῶν καὶ ἡμῶν σχίσματος πρωταίτιου. Προ-
τεθῆ δὲ καὶ ὁ περὶ τῶν λοιπῶν κεφαλαίων λόγος,
καὶ ὦν ἐν τῇ φθασάσῃ γενέσθαι διαλίξει οὐκ ἐπ-
εμνήθητε. Καὶ οὕτω τῇ τοῦ εἰρηνοποιῶ Χριστοῦ
βοηθείᾳ, παντὸς διατραθέντος προτκόμματος, τὰ δι-
εστῶτα συναρῆθ, καὶ κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἀπόφασιν

Τὸ πατριαρχικόν.

Εἰρήρη πολλῇ, φησὶ, τοῖς ἀγαπῶσι τὸν νόμον
καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς σκάνδαλον, Θεοῦ δὲ σύνδεσμος;

ἐγάπη τοῦ Θεοῦ· καὶ ὁ πνευματικὸς σύνδεσμος, A καὶ τὸ εἶναι ἐν τοῖς ἐγκαυχωμένοις αὐτοῦ τῷ δόγματι. Ἐνοποῦν δὲ οὐκ ἔστιν οὕτως, ὡς ἡ πρὸς αὐτῶν ἀκραίφωστατή πίστις, καὶ ὁ λόγος τῆς ἀληθείας ὁ πανταχόθεν ἀμώμητος, ὡς ἐχόμενος τῆς ὀρθότητος. Καὶ ὅσον πῶρρω Θεοῦ καὶ τοῦ φωτὸς τῆς γνώσεως φέρεται ὁ τὴν διχόνοιαν ἐθέλων καὶ τὴν διάστασιν, τοσοῦτον ἐνέχει Θεῷ ὁ τὴν αὐτοῦ εἰρήνην πρὸ τῶν ἄλλων πάντων τιθέμενος. Συνέζευκται γὰρ τῇ εἰρήνῃ ταύτῃ καὶ ὁ ἁγιασμός. *Εἰρήνην γὰρ, φησὶ, δώσατε καὶ ἁγιασμόν, τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν.* Οἱ ταῦτα γὰρ ἀνακακλυμένῃ τῷ προσώπῳ τὴν ὄψαν Κυρίου κατοπερίζονται. Τοῦτου τοῦ φωτὸς ἀνάμεικτος ὢν ὁ θεοστατος ἡμῶν αὐτοκράτωρ οὐ κλυταί τὴν τοῦ Θεοῦ δώσεων εἰρήνην, καὶ ἐν πάσῃ ἡμέρᾳ καὶ νυκτὶ, καὶ πρὸ τῶν αὐτοῦ κοσμοπυλῶν B μισμῶν, αὕτη ἡ φρονεῖς ἐπίμονος προκοπεύεται (15). Αὐτὸ καὶ δοξάζεται ἐν πάσι, καὶ τὴν θέλει ἱκανοῦσαν ἄκρωσις, καὶ μαγεθύνεται ἐπὶ τὰ τοῦτου μεγαλοεργήματα, καὶ τῷ θεοκροτήτῳ στέφει αὐτοῦ αἱ βασιλεῖαι πάσης· σχεδὸν τῆς γῆς ὑποτάσσονται, καὶ ἔστι φοβερός παρὰ πᾶσι τοῖς περὶ κύκλῳ αὐτοῦ. Ἐκεῖ δὲ ἔστι φιλόκομος καὶ τῷ ὄντι βασιλεὺς καὶ πατήρ, καὶ ἀγαθύνεσθαι θέλει τοὺς ἕκαστας, ἀκατέληκτον εὐφραίνει τὸν ἔρωτα ἵνα καὶ πᾶς ἐπὶ γῆς ἀπέσας Ἐκκλησίας εἰς μίαν συναγάγῃ τὴν πίστιν, καὶ ἐνομοίωσῃ ταύτας κατὰ τὴν θεοπαρέμβον ἑνωσιν. Καὶ εὖραν ὁ τεχνίτης, τὴν ὄψαν τῆς οἰκοδομῆς εὐαγγή, δηλαδὴ τὴν σὴν τιμιότητα· ἅμα γὰρ ἐλάλησέ τε καὶ ἔγραψε, καὶ ἅμα τὴν σὴν C φιλοθεῖν ἐπαύρειν, οὐ πρὸς τὸ πρῶγμα σκληρὰν καὶ ἀπίκροτον, ἀλλ' εὐφραδίαν καὶ ἐπιθεσίαν, καὶ τὴν κατὰ θεῖον ὁμῶσαιαν διέφωσαν καὶ προεπαύσασαν. Καὶ τὰ μὲν προκαταβληθέντα σκέρματα ἀγαθὰ δαίη δὲ Θεοῦ καὶ τὸ τέλος ἐκάβιον τῆς τοῦ ἀγαθοῦ βασιλείας ἀρετῆς· καὶ σκοπῆς, καὶ κατὰ τὸν ὄνδ τῆλον αἰσιον. Ἐχάρησαν ὄνδ καὶ ἡμεῖς καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς ἅγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία ἐπὶ τῇ μελεδῶνι ταύτῃ τοῦ ἀγίου ἡμῶν αὐτοκράτορος, καὶ τῇ σὴν εὐκρίτου καὶ ἀξιολόγου διαδοίαι. Πρὸς δὲ καὶ ταῖς ἐπιστημονικαῖς τῶν θεῶν Γραφῶν ἀναπτύξεις, καὶ ταῖς τεχνικαῖς ἀντιθέσεις, καὶ ταῖς πρὸς τὰ λύσεις τῶν βασιουρχήτοι· συγκαταθέσει, καὶ τὴν ὄντως δόξαιον καὶ καλὴν ἀπλότητα μακαρίζαντες, τὴν εὐχαριστίαν ἐγκάρδιον τῷ Θεῷ ἀνηνέγκοιμεν· καὶ D παραβλήφατο τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἡ ἀγαθότης αὐτοῦ, καὶ ἴδοιμεν ἡμέραν σωτηρίου, καὶ χαρήσασθαι ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ αἱ οὐράναι· καὶ θεοειδεῖς ἐπὶ τῇ συμπολῇ τοῦ περιουσίου λαοῦ καὶ κλήρου αὐτοῦ, καὶ ἰδὲσθετὴ ἡ κεφαλὴ τῆς δόξης τῶν μελῶν αὐτῆς, καὶ γίνετο συνδέουσα καὶ συνάγουσα (16) τὰ διωκτὰ ἢ τῆς αὐτῆς φιλανθρωπίας εὐμένεια! Καὶ προηγήσασθε μὲν τούτου ἀγαθοῦ ἔργου μετὰ Θεοῦ ὁ ἔρος· βασιλεὺς, ἐφέπατο δὲ καὶ συγκροτοῖ ὁ τι-

¹ Hebr. xii, 16.

(15) Manuelis imperatoris singulare studium rei religiosae et ecclesiastici status declarat inter alios historicos Ephraemius a me t. III editus; itemque illud magnam concilium Constantinopoli celebratum eius me t. IV vulgatum, in quo Manuel precipuas

culum, id est, Dei amor, viriculum spiritale, quo animi veluti corpus hiant qui laetantur in nomine eius. Nihil autem aeque homines colligat ac genuina in Deum fides, doctrina verax et quaquaversus irreprehensibilis, quae exactam regulam sequitur. Et quantum a Deo et a scientiam lumine recedit is qui discordiam dissidiunque vult, tantumdem ad Deum accedit qui ejus pacem cunctis rebus praefert. Etenim pacis societas sanctorum est: sacra enim Scriptura dicit, *Pacem sectamini et sanctitatem*. Hi enim revelata facie gloriam Dei contemplantur. Hoc lumine sacratissimus noster imperator collustratus, pacem Dei semper sectatur, ac diu noctuque, posthabitis etiam mundanis curis, hoc constanter studium praese fert. Idcirco in omnibus gloriosus est, et divina ope abundanter fruitur, res ejus gestae amplificantur, cuncta propemodum orbis regna stemmati ejus subjacent, et finitimis omnibus est formidabilis. Quia vero admodum civilis est, ac vere rex et pater, beneficiis cunctos afficere gestit, studiumque impausabile fovet omnes ecclesias ad unum caelum redigendi, atque ad constitutam a Deo unitatem revocandi. Porro artifex docilem structuram materiam reperit, reverentiam scilicet tuam. Statim enim ac ille scripsit locutusque est, in suam incidit religiosam pietatem haud sane rei repugnantem vel abhorrentem, sed facilem atque dextram, et concordiam in Deo cupide ultro occurrentem. Jacta igitur semina praecleara sunt. Utinam vero Deus dignum optimi regis virtute et votis exitum tribuat, tuumque simul zelum secundet! Nos igitur nostraque sancta Dei Ecclesia huic sancti imperatoris nostri studio, tuoque docili ac laudabili animo gratulamur. Jam quod attinet ad sapientes divinarum Scripturarum explicationes, artificiosas objectiones, atque harum solutionibus tuas faciles assensiones, sane tuam vere ingenuam praeclearamque mirantes simplicitatem, grates Deo totis animis agimus: cujus utinam bonitas peccata nostra dissimulet! ita ut salutarem denique diem videamus, caelestes qui Deo astant eliori de populi effecti patrimoniique Dei concordia laetentur, membrorum gloria in caput redundet, mutuus denique amor eos qui hactenus dissidebant vinculo constringat! Atque hujus praecleari operis sit sane post Deum sanctae imperator aeternae, subsequatur autem et faveat bonus ac reverendissimus generalis Nerses, quicum universus cunctus episcoporum subditorum, imo universa Armeniarum natio, conspiret. Neque vero clamamus aut sanam huic tam firmo edificio admiscebitur, quod immobili fundamento Christo Deo Domino Rege ac Servatore nostro defixum est. Ecce et nostra mediocritas, et sancta apostolica Ecclesia nostra, ad sanctitatem

sibi partes ambitionissime vindicavit.

(16) Cod. συνδέων καὶ συνάγων, relicto delinde vocabuli spatio. Vel igitur sic emendandum fuit, vel supplendum aliquid.

tuam brachia tendit, vestroque complexu frui gestit. Sic vinam una fide copulati puris animis, remotoque omni scandalo divinum vivificum salutaremque panem comunicamus, mystico Christi convivio confidenter communicemus, ejusque nomini laudem concinamus! Vale, reverentissime et in Domino dilecte, Generalis, vir sanctissime.

ἡμᾶς ἅγια καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τὰς ἀγκάλας αὐτῆς τῇ ὑμῶν ἐξήπλωσαν ὁσιότητι, καὶ ἐστὶν ἑτοιμὸς εἰς τὴν ὑμετέραν ὑποδοχὴν· καὶ μᾶς πίστεως γεγονότες φάγοιμεν ἡμῶν μετὰ συνειδότος ἀνακακαθαρχήμενου καὶ ἀτερ σκανδάλου παντὸς τὸν θεῖον ἄρτον τὸν ζωοποιὸν καὶ σωτήριον, καὶ τοῦ μυστικοῦ αὐτοῦ δειπνοῦ μεταλάβοιμεν ἀνεπαισχύντως, καὶ δόξαν ἡμῶν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἀνεπέχοιμεν. Ἐβρωσω, τιμώτατε καὶ ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ καὶ Καθολικὰ ἄνερ ὁσιώτατε.

Post biduum vocati ad synodum venimus; ibi silentio indicto, cœpit Generalis de unica natura disserere, argumentis nempe confirmandis quod si una dicatur Christi natura, recte id fiat, neque hinc aliquid detrimenti recta fides capiat. Ita vero agebat Generalis, non quod ipse sic judicaret, sed quia huic synodo intererant ipsius episcopi, qui priori conventui non adfuerant, sed fando audiverant Generalem in Romanorum partes transiisse, arcuamque epistolam ad imperatorem scripsisse, qua synodum quartam se recipere volebat. Quam ob rem Generali irascebantur, qui nunc ita se propterea gerebat, ut hanc illis opinionem eximeret. Nos vero Generalis scopum ignorantes, magnopere adversabamur. Illius autem nobiscum disputatio hujusmodi fuit.

GENERALIS. Sacra epistola lecta, cognovi sacratissimum regem criminari adversus nos, quod unam Christi naturam dicamus: et hac de causa vos misisse dicit, ut de hoc capitulo simulque de reliquis, quorum in prioris disputatione mentio non fuit, nunc questionem instituamus. Ego vero existimabam, quandoquidem et duas naturas ob confusionem excludendam dicimus, et rursus unam ob ipsarum inseparabilitatem, nihil ultra a nobis exigi: dum enim unam affirmamus, divisionem Nestorianam vitamus: dum autem duas asserimus, ab Eutychniana confusione divertimus. Si ergo quidquam præterea a nobis postulatis, non obsequemur. Nam sancti quoque Patres modo duas naturas Christi dicunt, modo unam; nequaquam sibi vel invicem repugnantes, sed quia neutrum effatum, si recte intelligatur, ab orthodoxia recedit. Quod si forte aliquis, Deo sibi que hostis, sanctorum Patrum sermones falsa interpretatione convellit; certo nos ea quæ recte scripta et intellecta sunt, nunquam improbabitur: nam si ita animis comparati essemus, permultas quoque sancti Evangelii et cæterorum hagiographorum librorum dictiones vellicaremus. Ecce enim sacrilegi latrones litteræ, ex singulis prope sanctarum Scripturarum dictionibus hæresim aliquam progenuerunt.

THEORIANUS. In superiore quoque disputatione optavimus a magna sanctitate tua edoceri, quisnam Patrum sanctorum et ubinam unam Chri-

Α μιώτατος καὶ ἀγαθὸς καθολικὸς ὁ Νησέρτης, καὶ ὁμοφρονῶντα τὸν χορὸν τῶν ἀρχιερέων αὐτοῦ, καὶ τὴν σύμπασαν τῶν Ἀρμενίων πληθύν· καλὰ μὲν δὲ καὶ χόρτος μὴ συμπεριληφθεῖ τῇ στερεᾷ ταύτῃ οἰκοδομῇ ἐπὶ τῷ ἀβραγαί Θεμελίῳ τῷ Ἀσσοπῆτι καὶ βασιλεὶ ἡμῶν Θεῷ Σωτήρι Χριστῷ ἐχούσῃ τὴν σύμπερην. Ἰδοὺ δὲ καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν, καὶ ἡ καθ

Μετὰ δὲ δύο ἡμέρας μετακληθέντες ἀνήλθοιμεν εἰς τὴν σύνεον· σιωπῆς δὲ γενομένης, ἤρξατο ὁ Καθολικὸς περὶ τῆς μίας φύσεως διαλέγεσθαι, κατασκευάζων ὅτι τὸ λέγειν καὶ μίαν φύσιν τὸν Χριστὸν καλὸν ἐστὶ, καὶ εὐδὲν ἐκ τούτου ὁρθῶς καταθλάπτει τὰ λόγος (17). Τοῦτο δὲ ἔποιε οὐχ ὅτι οὕτως ἐφρόνει, ἀλλ' ὅτι παρήσαν ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ ἐπίσκοποι αὐτοῦ, οἵτινες ἐν τῇ προτέρᾳ μὲν συνόδῳ οὐκ ἦσαν, προηκχέρισαν δὲ ὅτι ὁ Καθολικὸς ἠνώθη τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ ἔγραψε μυστικὴν γραφὴν πρὸς τὸν βασιλέα, λέγων ὅτι Δέχομαι τὴν τετάρτην σύνεον, καὶ ἦσαν σκανδαλισμένοι πρὸς τὸν Καθολικόν. Διὰ τοῦτο γοῦν διεγένετο οὕτω, θέλων αὐτοὺς πληροφρησαί ὅτι οὐκ εἰσὶν ἀληθῆ ἀκηκόασιν· ἀλλ' ἡμεῖς, τὸν σκοπὸν αὐτοῦ ἀγνοοῦντες, σφοδρῶς ἀντελέγομεν· ἡ δὲ καὶ πρὸς ἡμᾶς αὐτοῦ διάλεξις ἦν αὕτη.

Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚΟΣ. Ἀναγνοὺς τὰς θείας συλλαβὰς, ἔγνων ὅτι ὁ θεϊότατος βασιλεὺς αἰτιᾶται ἡμᾶς ὡς λέγοντας μίαν φύσιν τὸν Χριστὸν· καὶ δὴ καὶ διὰ τοῦτο ἡμᾶς, φησὶν, ἀπέσταλκεν, ὡς ἂν καὶ περὶ τοῦ κεφαλαίου τούτου καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ὧν μὲν τότε οὐ πεποιήμεθα, ποιησώμεθα νῦν τὴν διάλεξιν. Ἐγὼ μὲν φημὶ, ἔπει καὶ δύο φύσεις ὁμολογοῦμεν διὰ τὸ ἀσύγχυτον τῶν φύσεων, καὶ μίαν διὰ τὸ ἀδιαίρετον πάλιν αὐτῶν, μὴδὲν πλέον ἀπαιτεῖσθαι ἡμᾶς· ἐν γὰρ τῷ λέγειν μίαν φύσιν, τὴν διαίρειν ἐκφασίνομεν τοῦ Νεστορίου· ἐν δὲ τῷ λέγειν δύο φύσεις, τοῦ Εὐτυχοῦς τὴν σύγχυσιν παρεκκλίνομεν. Εἰ οὖν ὑμεῖς πλέον τούτου ζητεῖτε, οὐχ ἐφόμεθα ὑμῖν. Καὶ γὰρ οἱ θεοὶ Πατέρες ποτὲ μὲν δύο φύσεις λέγονται τὸν Χριστὸν, ποτὲ δὲ μίαν, οὐκ ἐναντιούμενοι ἑαυτοῖς καὶ ἀλλήλοις, ἀλλ' ὅτι ἀμφοτέρω, εὐσεβῶς νοούμενα, οὐκ ἐκπίπτουσι τῆς ὀρθοδοξίας. Εἰ δὲ τις ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἑαυτοῦ τοῦ λόγου τῶν θεῶν Πατέρων παρερμηνεύει, ἡμεῖς οὐκ ἀποδοκιμάσομεν τὰ καλῶς γραφέντα καὶ νοηθέντα· εἰ γὰρ τοῦτο ποιῆσαι θελήσομεν, τὰς πλείους τοῦ τε ἁγίου Εὐαγγελίου καὶ τῶν λοιπῶν ἁγιογρᾶφων δέλτων λέξεις ἀπορραπίσομεν· σχεδὸν γὰρ ἐκ πάσης λέξεως τῶν ἁγίων Γραφῶν ἀφαιρεῖν ἀπεγίννησαν οἱ τοῦ γράμματος ἱερόσυλοι.

Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝΟΣ. Καὶ ἐν τῇ προτέρᾳ διαλέξει ἠθέλησα· ἐν ἀνάδοχθῆναι παρὰ τῆς μεγάλῃς ἀγιοσύνης σου, τίς τῶν ἁγίων καὶ ποῦ μίαν φύσιν εἶπε τὴν

(17) Ita se acturum in futura synodo promiserat Nerses disput. prim. sub finem.

Χριστόν· καὶ τοῦτο τότε τέως οὐκ ἔδειξας· οὐν οὖν, A
[εἰ] σοι δυνατὸν ἐστὶ, δείξον.

ΚΑΘ. Ἐτοίμως ἔχω τοῦτο εἰς μέσον παραγαγεῖν.
Ἐν τῇ πρὸς Ἀκάκιον Μελιτινήης ἐπιστολῇ ὁ μακά-
ριος Κύριλλος ἀριθελοτέρου τοῦτο παρίστησι· φησὶ
γὰρ ταῦτα· « Τὰ ἐξ ὧν ἐστὶν ὁ εἰς καὶ μόνος Υἱὸς
καὶ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, ὡς ἐν ἐνομίαις δεχόμε-
να, δύο μὲν φύσεις ἠνώσθηαι φαιμεν μετὰ δὲ τὴν
ἔνωσιν ὡς ἀνηρημένης ἤδη τῆς εἰς δύο διατομῆς,
μίαν εἶναι πιστεύομεν τὴν τοῦ Υἱοῦ φύσιν ὡς ἐνός,
πλὴν ἐνανθρωπήσαντος καὶ σαρκαωμένου.

ΘΕΩΡ. Θαυμάζω, δέσποτα, πῶς ἄλλη ὑποσχθεὶς
εἶξαι, ἄλλο παρήγαγες. Ὑπεσχέθης γὰρ δείξαι τὸν
μακάριον Κύριλλον λέγοντα μίαν φύσιν τὸν Χριστόν·
ὅθεν οὐ λέγει τοῦτο. Ἀλλὰ τί; Μίαν εἶναι πιστεύ-
μεν τὴν τοῦ Υἱοῦ φύσιν ὡς ἐνός· καὶ τότε ἐπήγαγε, B
πλὴν ἐνανθρωπήσαντος καὶ σαρκαωμένου. Ἔασον
οὖν, εἰ κελεύεις, τὰς χρήσεις τὰς λεγομένας μίαν φύσιν
τῷ Υἱοῦ· περὶ γὰρ τοῦτου οὐδαμὰ ἀμφιβολία·
λέλυται γὰρ ἐν τῇ προτέρᾳ διαλέξει, ἐν ἣ
παρηγάγομεν τὸν μέγαν Ἀθανάσιον περὶ Ἀρείου
λέγοντα, πῶς ἐδέξαζε δύο φύσεις τοῦ Λόγου. Ἀλλὰ
δείξον ποῦ γέγραπται, μία φύσις ἐστὶν ὁ Χριστὸς.

ΚΑΘ. Ἄλλ' εἶρηκε, « Μετὰ δὲ γε τὴν ἔνωσιν ὡς
ἀνηρημένης ἤδη τῆς εἰς δύο διατομῆς. » Τί τοῦτου
ζητεῖς σαφέστερον;

ΘΕΩΡ. Τὸ « Ὡς ἀνηρημένης ἤδη τῆς εἰς δύο διατο-
μῆς, » τοῦτο λέγει, τὸ δὲ εἰς δύο Χριστούς, ἢ δύο
πρόσωπα, ἢ δύο ὑποστάσεις. Εἰ δὲ εἰς δύο φύ-
σεις πάλιν ἐθέλεις, οὕτω νοήσεις τὸ ῥητὸν εὐσεβῶς,
« Ἀνηρημένης ἤδη τῆς εἰς δύο φύσεις ἰδίᾳ καὶ
ἀνὰ μέρος διατομῆς, τουτέστιν εἰς θεϊαν φύσιν ἰδίᾳ,
καὶ εἰς ἀνθρωπίνην φύσιν ἰδίᾳ. » ἀφ' οὗ γὰρ ἠνώθη-
σαν αἱ δύο φύσεις, ἀχώριστοι μεμνήκασι καὶ με-
νοῦσιν ἀεὶ· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ παρὰ τῶν ἁγίων Πα-
τέρων λεγόμενον, « ἀδιαίρετος, ἀχώριστος, εἰς
μίαν ὑπόστασιν γενέσθαι τὴν ἔνωσιν. » Ὅτι δὲ ὁ ἅγιος
Κύριλλος οὐκ ἔδογματίζε[ε] μίαν[ε] φύσιν τὸν Χριστόν,
ἔπειτα καταμαθεῖν ἀπὸ πολλῶν αὐτοῦ συγγραμ-
μάτων· πολλαχοῦ γὰρ δύο φύσεις ὁμολογεῖ τὸν
Χριστόν, ὡς δίδεικται ἐν τῇ προτέρᾳ διαλέξει. Εἰ
γὰρ μίαν φύσιν ἔδογματίζε[ε] τὸν Χριστόν, εὐρίσκειται
ὁ μόνος πᾶσι τοῖς ἁγίοις Πατέραςιν, ἀλλὰ καὶ αὐ-
τὸς ἑαυτοῦ διαμαχόμενος. Ἐν γοῦν πρὸς Ἰωάννην
ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας περὶ τῆς εἰρήνης ἐπιστολῇ,
ὡς τὰς παραχθείσας τότε χρήσεις ἐν τῇ φθασάσῃ
γενέσθαι διαλέξει παραλείψω, οὕτω σαφῶς φησὶ·
« Τὰς δὲ εὐαγγελικὰς περὶ τοῦ Κυρίου φωνάς, ἴσμεν
τοὺς θεολόγους ἄνδρας τὰς μὲν κοινοποιούντας ὡς
ἐφ' ἐνός προσώπου, τὰς δὲ διαιρούντας ὡς ἐπὶ δύο
φύσεις· καὶ τὰς μὲν θεοπρεπεῖς κατὰ τὴν θεότητα
τοῦ Χριστοῦ, τὰς δὲ ταπεινάς, κατὰ τὴν ἀνθρωπι-
τητα αὐτοῦ παραδίδόντας. » Ὁ οὖν οὕτω καὶ φρονῶν
καὶ γράφων, πῶς ἔμελλεν ἐναντίον αὐτοῦ δογματίζειν;
φησὶ γὰρ τὰς μὲν κοινοποιούντας ὡς ἐφ' ἐνός προσ-
ώπου, τὰς δὲ διαιρούντας ὡς ἐπὶ δύο φύσεις. Ἀλλὰ
καὶ παρακατιῶν φησὶ· « Ταύτη τοι καὶ ὁ πάνσοφος Πέ-

sti naturam dixerit. Quod hactenus non demonstra-
sti, nunc, si potes, demonstra.

GEN. Ego vero id in melius proferre, nihil ma-
rior. In epistola ad Acacium Melitinensem beatus
Cyrillus perspicue rem tradit his verbis: « Ea, ex
quibus est unus et solus Filius ac Dominus Jesus
Christus, tanquam cogitatione complexi, duas qui-
dem naturas copulatas esse dicimus: sed post
unionem, veluti jam sublata divisione in duo, unam
esse credimus Filii naturam utpote unius, veram ta-
men humanati atque incarnati. »

THEOR. Miror, domine, quomodo aliud promi-
seris, aliud dederis. Promiseras enim te ostensu-
rum, a beato Cyrillo Christi dici unam naturam:
is vero minime id ait. Quid ergo? Scilicet unam
esse credimus Filii naturam, utpote unius; sta-
timque addidit: Veruntamen humanati atque incar-
nati. Omitte igitur, si placet, locutiones illas quæ
unam dicunt Filii naturam: neque enim hac super
re dubitatur, quæ in superiore colloquio nostro jam
definita est, ubi magnum Athanasium adversus
Arium dicentem exhibuimus, quamam mentis suæ
notione duas Verbi naturas intelligeret. Sed illud
potius demonstra, ubinam scriptum sit unam Chri-
sti esse naturam.

GEN. Atqui dictum ab eo est: « Post unionem
autem veluti jam sublata in duo divisione. » Quid
hoc clarius postulas?

THEOR. Verba: « Sublata jam in duo divisione », C
significant vel in duos Christos, vel in duas perso-
nas aut hypostases. Quod si in duas naturas intelli-
gere velis, tum adhuc orthodoxe sic dictionem in-
telliges, nempe: « Sublata jam in duas separatim
partialiterque naturas divisione; id est in divinam
naturam seorsum, itemque seorsum in humanam. »
Ex quo enim unitæ fuerunt duæ naturæ, ex insepa-
rabiles manserunt, semperque manent. Hoc enim
apud Patres significat illa locutio: « Invisibiliter
et inseparabiliter sub una persona factam esse
unionem. » Quod autem sanctus Cyrillus unam
Christi naturam esse non censuerit, ex multis
eiusdem scriptis cognoscere licet: sæpe enim duas
Christi confitetur naturas, sicut in priore colloquio
demonstratum fuit. Nam si forte Cyrillus unam
Christi naturam esse docuisset, non solum sanctis
Patribus, verum ipse sibi repugnare videretur.
Etenim in epistola de pare ad Joannem Antiochianum
episcopum (mitto enim auctoritates quas jam in
superiore disputatione laudavimus) sic aperte di-
cit: « Evangelicas de Christo locutiones scimus a
theologis partim uni personæ communes fieri, par-
tim dividi ac duabus naturis attribui. Et subli-
miores quidem ad Christi divinitatem, humiles ad
eiusdem humanitatem pertinere putant. » Qui ergo
sic ait et scribit, eamque contraria dogmati suo
censuisset? Dicit enim, alias locutiones communes
fieri uni personæ, alias divisim duabus naturis
attribui. Tum in subsequenti dicit: « Ita et
sapientissimus Petrus: Christo, inquit, pro nobis in

carne passo⁹; non autem in ineffabilis divinitatis natura. » Viden' ut haud natura divinitatis possum ait Christum, sed carne, id est humana natura? Insuper in tractatu *De Trinitate* ait: « Duplex do Verbo loquendi genus sapientissimus Paulus, imo et universus sanctorum cœtus, agnoscunt atque usurpant, postquam unie cum carne facta est. » Viden' ut duplex dicit loquendi genus, postquam carni Verbum copulatum est? Quomodo ergo idem Pater carnem ac divinitatem censeret esse unam naturam, qui duas manifeste naturas prædicat? Rursus in sua ad Joannis epistolam responsione sibi ducem proponit magnum Athanasium, sic dicens: « Quod autem sanctorum Patrum sententias ubique sequamur, præsertim vero beati et incliti Patris nostri Athanasii, caveamusque ne vel minimum quidem ab iis recedamus, id tua sanctitas sibi persuadeat, neque alius quispiam dubitet. » Audiamus igitur quid hac super re dicat magnus Athanasius, cujus tractatum sanctus Cyrillus appellat. Scilicet ad Epictetum Corinthiorum episcopum ita scribit: « Quis hæc unquam audivit? quis docuit, vel quis didicit? *De Sion enim, exhibet Deiles, et Verbum Domini de Jerusalem*¹⁰. Hæc autem unde prodierunt? quis eructavit avernus, consultantiale dicere corpus de Maria natum Verbi divinitati? » Certe enim sicuti consubstantiale Patri Verbum dicimus, quia unam eandemque cum illo naturam obtinet; sic qui ait corpus divinitati Verbi consubstantiale, unam eandemque naturam corpus ac divinitatem esse fatetur. Idcirco Christus servator noster hæreticos appellavit portas inferi: *Et portas inferi, inquit, non prævalebunt adversus eam*¹¹, id est Ecclesiam: quia videlicet per hæresim ceu per portam in inferos, id est in perditionem, multi introeunt. Magnus vero Athanasius haud portas inferi, sed absolute inferos hæresim appellat: imo mihi videtur, si quid inferis pejus magnus Athanasius, aut rem aut nomen scivisset, illa potius appellatione in hujus sententiæ hominibus denotandis fore usurum. Sed et reliqua videamus, quæ pergit loqui: « Cæteroqui, ne, si omnino sileam, impudentiæ occasionem malarum illi rerum artifices arripiant, e re fuerit ex divinis Scripturis pagea memorare: sic enim fortasse pudore affecti turpissimas opiniones excogitandi finem, facient. Heus vos, quibusnam rationum momentis impulsus corpus dictis consubstantiale Verbi divinitati? (Hinc enim ordiri operæ pretium sit, ut quum ejus sententiæ fœditas palam fuerit, et reliqua omnia ejusdem esse pretii conspiciamur sit.) In divinis certe Scripturis nihil apparet hujusmodi: nam ipse Deus in humano fuisse corpore affirmant. Item Patres qui Nicææ convenerant, non corpus sed ipsum Filium consubstantialem Patri dixerunt: et hunc quidem ex substantia Patris, corpus autem ex Maria esse, Scripturis ducibus, confessi sunt. Vel igitur Nicænam

ατρος, Χριστου ουν, φησι, καθόντος ἐπὲρ ἡμῶν σαρκι, και οὐχί τῇ φύσει τῆς ἀρρήτου θεότητος. Ὁρθῶς οὐ τῇ φύσει τῆς θεότητος; φάσκει τὸν Χριστὸν πεπονθέναι, ἀλλὰ τῇ σαρκί, ἤγουν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει; Ἄλλὰ και ἐν τῷ περὶ Τριάδος λόγῳ φησι: « Διτι τὸν πὸν ἐφ' Ἰῆψ λόγον ὁ σοφώτατος Παῦλος, μέλλον ἐκ πῆς ὁ τῶν ἀγίων χορδῶς, ἐγνώκασί τε και εἰπαμιζουσι μετὰ τὸ ἐνωθῆναι σαρκί. » Ὁρθῶς οὐ διτι τὸν λέγει τὸν Λόγον μετὰ τὸ ἐνωθῆναι σαρκί· πῶς οὖν ἤθελε δογματίζεῖν ὁ αὐτὸς τὴν σάρκα και τὴν θεότητα μίαν φύσιν, δύο φύσεις κηρύττων ἀναφανδόν; Ἔκτα ἐν τῇ αὐτοῦ πρὸς Ἰωάννην ἐπιστολῆς πρῶξι εαυτῷ ἐπιγράφεται τὸν μέγαν Ἀθανάσιον, οὕτω λέγων· « Ὅτι δὲ ταίς τῶν ἀγίων Πατέρων δόξαις ἐπόμθε πανταχοῦ, μάλιστα δὲ τοῦ μακαρίου και πανευφύμου Πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου, τὸ κατὰ εἶ γοῖν ὅλωι φέρεσθαι ἔξω παριτούμενοι, παπισθῶ ἡ σὴ ὁσιότης, ἐνδοιαζέτω δὲ τῶν ἄλλων μηδεῖς. » Ἀκούσομεν τοιγαροῦν εἶ φησι περὶ τούτου τοῦ κεφαλαίου ὁ μέγας Ἀθανάσιος, ὃν πρῶξιν ἐπιγράφεται ὁ ἅγιος Κύριλλος. Γράφων οὖν πρὸς Ἐπίκτετον ἐπίσκοπον Κορινθίων λέγει· « Τίς ἤκουσε ταῦτα πῶποτε; τίς ὁ διδάξας ἡ μαθὼν; Ἐκ μὲν γὰρ Σιών ἐξελεύσεται νόμος θεοῦ, και Λόγος Κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ. Ταῦτα δὲ πῶθεν ἐξῆλθε; ποίος ἔδης ἠρεῦξαστο, ὁμοούσιον εἶπαιν τὸ ἐκ Μαρίας σῶμα τῇ τοῦ Λόγου θεότητι; » Ὅσπερ γὰρ λέγομεν ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, διδοί μίᾶς ἐστι και τῆς αὐτῆς αὐτῷ φύσεως, οὕτω και ὁ λέγων σῶμα ὁμοούσιον τῇ θεότητι τοῦ Λόγου, μίᾶς και τῆς αὐτῆς φύσεως τὸ σῶμα και τὴν θεότητα ὁμολογεί. Διὰ τούτο ὁ μὲν Χριστὸς και Σωτὴρ ἡμῶν τοῦς αἰρετικῶς πύλας ἔδου καλαί· και πύλαι ἔδου, φησιν, οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς, τῆς Ἐκκλησίας δηλονότι· οὐ εἰ αὐτῶν ὡς διὰ πύλων εἰς ἔδην ἤτοι τὴν ἀπώλειαν εἰσέρχονται πολλοί. Ὁ δὲ μέγας Ἀθανάσιος οὐ πύλας ἔδου, ἀλλ' αὐτόχρομα ἔδην ὀνομάζει· και μοι δοκεῖ, εἰ ἐγίνωσκεν ὁ μέγας Ἀθανάσιος χεῖρον ἔδου ἢ πρῶγμα ἢ ὄνομα, ἐκεῖν ἂν ὀνόμασε τοῦς τοιαῦτα φρονούντας. Ἄλλ' ἴδομεν και τὰ ἐξῆς εἶ φησι παρακατιῶν· « Ἴνα δὲ μετὰ τῆς τελείας σιωπῆς πρόφασιν ἀναίσχυντίας εαυτοῦ; οἱ τῶν κακῶν ἐφευρεται πορίσωνται, καλὸν εἶ τῶν θεῶν Γραφῶν ὀλίγα μνημονεύσαι· τάχα και οὕτως αἰδασθέντες παύσωνται ἀπὸ τῶν βυκαρῶν τούτων ἐνοτιῶν· πῶθεν ὄμην, ὡ οὔτοι, τὸ εἶπαιν ὁμοούσιον εἶναι τὸ σῶμα τῇ τοῦ Λόγου θεότητι; Ἀπὸ γὰρ τούτου καλὸν ἀρξασθαι, ἵνα τούτου δευχθέντο σαθροῦ, και πάντα τὰ ἄλλα τοιαῦτα δευχῆ. Ἀπὸ μὲ οὖν τῶν θεῶν Γραφῶν οὐκ ἐστιν εὐρεῖν· Θεὸν γὰρ ἐν ἀνθρωπίνῳ σώματι λέγουσι γεγονέναι. Ἄλλ' γὰρ και οἱ Πατέρες οἱ ἐν Νικαίᾳ συνελθόντες, οὐ τὸ σῶμα, ἀλλ' αὐτὸν τὸν Ἰδὸν [εὐδ. Κύριον.] ὁμοούσιον εἰρήκασιν τῷ Πατρὶ, και τούτον (εὐδ. τούτο.) μετὰ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, τὸ δὲ σῶμα ἐκ τῆς Μαρίας ὁμολόγησαν εἶναι κατὰ τὰς θεῶν Γραφὰς. Ἡ τοῦ νυν ἀνήσασθε τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον, και ὡς αἰρε

⁹ I Petr. iv, 1. ¹⁰ Isa. ii, 3. ¹¹ Matth. xvi, 18.

καὶ παρειπέρετε ταῦτα ἢ, εἰ βούλεσθε τέκνα τῶν Πατέρων εἶναι, μὴ φρονεῖτε παρ' ἑκάστου ἅπερ ἔγραψαν ἀποστόλοι. » Ἀκούετε τί ὑμῖν λέγει ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἄλλ' ἰδωμεν καὶ τὰ ἐξῆς ἃ ἐκεῖνος εἶπε, φησὶν, ὁ Λόγος τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν τῶν Πατέρων ὁμολογίαν, ὁμοούσιος ἔσται καὶ αὐτῷ ὁ Πατήρ τῷ σώματι τῷ ἐκ γῆς γενομένῳ. Καὶ τί ἐτι μέμφεσθε τοῖς Ἀρειανοῖς λέγουσι τὸν Υἱὸν κτίσμα, λέγοντας αὐτοὶ καὶ τὸν Πατέρα ὁμοούσιον τοῖς κτίσματι, καὶ εἰς ἑτέραν ἀσέβειαν μεταρχόμενοι φάσκοντες εἰς σάρκα, καὶ ὀστέα, καὶ τρίχα, καὶ νεῦρα, καὶ ὅλον σῶμα μεταβεβῆσθαι τὸν λόγον, καὶ ἠλλάχθαι τῆς ἰδίας φύσεως. Ὅρα [cod. ἀρα] γὰρ ὑμεῖς ἀπεινὸν φανερώς ἐκ γῆς αὐτὸν γεγενῆσθαι ἢ γῆς γὰρ ἢ τῶν ὀστέων καὶ ὅλων τοῦ σώματος φύσις. Τίς οὖν ἢ τοσαύτη παραφροσύνη, ἵνα καὶ πρὸς αὐτοὺς διαμάχησθε; Ὁμοούσιον γὰρ λέγοντας τὸν Λόγον τῷ σώματι, ἑτέρον πρὸς ἑτέρον σημαίνετε ὅτι εἰς σάρκα μεταβεβῆσθαι, αὐτοῦ τοῦ Λόγου τροπὴν φαντέξεσθε. Καὶ τίς ἐτι λοιπὸν ἀνέχεται ταῦτα καὶ μόνων φηγομένων; Πάσης γὰρ αἰρέσεως πλεον εἰς ἀσέβειαν ἐξεκλίνατε. Εἰ γὰρ ὁμοούσιος ὁ Λόγος τῷ σώματι, περιττὴ τῆς Μαρίας ἡ γέννησις καὶ ἡ χρεία, ἡσπασμένου τοῦ σώματος εἶναι καὶ πρὸς Μαρίας ἀθέτως, ὡς περ οὖν ἐστὶ καὶ αὐτῷ ὁ Λόγος, εἴγε καθ' ὑμῶν ὁμοούσιός ἐστι τῷ σώματι ἢ τίς δὲ καὶ ἡ χρεία τῆς ἐκείνης τῷ Λόγῳ, ἵνα τὸ αὐτοῦ ὁμοούσιον ἐδέξηται; » Καὶ μετὰ ταῦτα ἃ ἑκεῖνος εἶπε, ὁμοούσιος μὴ ὄντος ὁμοούσιος τῆ θεότητι, ἀλλ' ἐκ Μαρίας τεχθέντος, καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ Λόγου μὴ τραπέντος εἰς σάρκα καὶ ὀστέα, ἀλλ' ἐν σαρκὶ γενομένου. » Καὶ μετ' ἄλλῃσιν ἃ ἐκεῖνος εἶπε, πολλοὶ κλαίωντες τὸ ποίημα συνεξισύνησαν τῷ Ποιητῇ. » Καὶ τί δεῖ πάντα καταριθμεῖν καὶ προσκορῆ ποιεῖν τὸν λόγον; Ἀπὸ πολλῶν συγγραμμάτων τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου ἐνεστί καταμαθεῖν, ὅτι δύο φύσεις καὶ διδάσκει ὁ μέγας Ἀθανάσιος, καὶ τοῖς [cod. πῶς] μίαν φύσιν λέγουσι τοῦ Χριστοῦ, σφοδρῶς ἐπιτιμᾷ. Ὁ οὖν ἅγιος Κύριλλος, ὁ ἐπισκοπὸς ταύτης, ἀγίων δόξαις καὶ μάλιστα τοῦ μακαρίου Ἀθανασίου δισχυριζόμενος, καὶ τὸ κατὰ τὴν ἑξῆς φέρεσθαι παραινόμενος, καθὼς ἀνωτέρω δεδήλωται, πῶς ἐναντία τοῖς ἐδογματίσει κατὰ σέ; ἀλλ' ἔπαγε τῆς τοιαύτης ἐνοίας ἃ δεῖ οὖν σε τὴν εἰσὶ ἀμφίβολον λέξιν τοῦ μακαρίου Κυρίλλου συμβεβῆσθαι πρὸς τὸν ὀρθὸν νοῦν, καὶ ἐρμηνεύσαι αὐτὴν ἀπὸ τε τῶν ἄλλων ἁγίων φανερώς ὁμολογούντων τὰς δύο φύσεις τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὡς εἰθεῖται ἢ ἐν τῇ προτέρᾳ διαλέξει, καὶ νῦν καὶ ἐξ ἄλλων πολλῶν πονημάτων αὐτοῦ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, ὡς πολλὰκις λέλεκται. Εἰ δὲ τί ἐνίσταται, ἡμεῖς εἰς διαλέξεις ἐλθεῖν περὶ τούτου, πλεον οὐκ ἀνεχόμεθα, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀποστολικὴν παραγγελίαν ποιήσομεν τὴν λέγουσαν, αἰρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νοουσίαν παρρητοῦ.

A synodum repudiate, et tanquam hæretici hæc dogmata obrudite; aut si vultis Patrum illorum filii esse, ne diversam ab illorum scriptis sententiam consecemini. » Audin' quid magis Athanasius dixerit? Sed et cætera attexamus : « Si consubstantialis, inquit, Verbum Patri est, juxta Nicænorum confessionem, ipse quoque Pater corpori ex terra facto consubstantialis erit. Cur ergo jam Arianos vituperatis, qui Filium creaturam dicunt, quum ipsi Patrem rebus creatis consubstantialem affirmatis; et ad aliam impietatem transeuntes dicatis, in carnem, ossa, capillos, nervos, et in totum corpus Verbum esse conversum, et propriam commutasse naturam? Superest enim ut aperte dicatis ipsum ex terra factum fuisse : ex terra enim ossium totiusque corporis natura est. Quænam igitur hæc tanta demerita, ut vobiscum ipsi pugnetis? Dum enim dicitis Verbum corpori esse consubstantialis, alterum cum altero significatis : cum vero in carnem mutatum esse affirmatis, ipsi Verbo mutationem affingitis. Equis vos ultra ferat hæc vel ore tenus deblaterantes? Hæresim quippe omnem impietate superastis. Si enim Verbum est corpori consubstantialis, superflua fuerit Mariæ mentio et ministerium, cum corpus ante Mariam ab æterno esse possit, ut est ipsum Verbum; si certe, ut vos dicitis, consubstantialis corpori est. Carnem igitur opus fuit Verbum cælo descendere, ut illud quod sibi erat consubstantialis indueret? » Rursusque inferius : « Etenim corpus divinitati non est consubstantialis, sed ex Maria genitum; ipsum autem Verbum nequaquam in ossa et carnem conversum est, sed in carne exstitit. » Et paulo post : « Multi errant, dum creaturam exæquant Creatori. » Cur vero opus est testimonia cuncta recensere, et sermonem ad satietatem protrahere? Prospecto ex multis magni Athanasii scriptis cognoscere licet, duas ipsam naturas docere, et eos, qui unam dicunt Christi naturam, vehementer objurgare. Sanctus ergo Cyrillus, qui sanctorum sententiis præcipueque beati Athanasii, obtemperandum valde asseverat, ab iisdemque declinare vetat, sicuti superius demonstratum est, num his contraria unquam sensisset? Apage talem suspicionem: Necessæ est igitur, te hanc ambiguum veluti beati Cyrilli dictionem ad rectum sensum conferre, eamque ad normam cætorum sanctorum interpretari - qui duas naturas manifesto fatentur Servatoris nostri Jesu Christi : quæ res et in prioræ colloquio, et nunc iterum, et aliis etiam multis ejusdem sancti Cyrilli incubationibus palam facta est, ut sæpe jam diximus. Quod si tu adhuc repugnas, nos quidem disceptare ulterius hæc super re non patimur : sed apostolico monito obsequemur dicenti : Hæreticum hominem post unam et alteram admonitionem devita.

ΚΑΘ. Ἡμεῖς αἰρετικοὶ οὐκ ἔσμεν ἀλλ' ὀρθόδοξοι Χριστοῦ χάριτι, ὡς παρὰ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου πεφωτισμένοι, καὶ τῆς ἐκείνου διδασκαλίας καὶ παρακλήσεως κατέχοντες.

GEN. Nos hand sumus hæretici, sed orthodoxi per Christi gratiam, utpote a sancto Gregorio illuminati, cujus doctrinas traditionesque retinemus.

THEOR. Si traditiones ejus, ut dicis, custodiretis, nequaquam Patribus adversaremini. Prorsus enim nuper audisti prolatum a nobis magni Athanasii testimonium, inferos eos appellantis, qui Verbum et carnem dicunt unam naturam : eundemque Patrem mox dicentem, quamlibet hæresim impietate vos superavisse. Neque vero te pudeat convinci a nobis, quorum mundana fortuna et litteratura nulla est, sed illum cogita vatem Balaamum, qui se vel ab asina corrigi passus est.

His disputatis, ait Generali Atmanus : Ego arcana fari nescio ; unum hoc scio, te imperatori scripsisse, et verbis etiam significavisse per hunc sodalem meum philosophum qui mecum adest. Propterea ceu ad confectum negotium veni, non ad disceptationem. Rogo igitur, num ea quæ imperatori significasti, rata habeas ? sin minus, aperte id dicas, ut revertamur. Hæc audientes verba illi episcopi, qui jam antea offensi erant Generali, tumultuari coeperunt, invicemque, ut proximi erant, dicere : En vera reapse sunt quæ antea audivimus. Brevi igitur lapsa tempore, et jam decrescente tumultu, manum intendens silentiumque indicens Generalis, ait nobis : Hodie quidem satis verborum effluxit ; recedite jam ad requiem : rursus enim vos audiemus. Nos ergo recessimus.

Exin novem dies decurrerunt, quin aliquid nobis Generalis significaret, qui ob ægritudinem animi prorsus publico abstinerebat. Sciens vero Atmanus quod ob proditum secretum ille mœreret, et quod homini maxime, qui id patefecerat, offensus esset, convento Generali ait : Puto sanctitatem tuam mihi irasci, sed immerito : quod enim tu arbitraris arcanum, id per universam Romaniam trita fabula est. Scripsit enim hoc sodalis meus in disputatione, quæ lecta fuit coram synodo atque in palatio, ejusque exemplaria plus centum sunt descripta, ita ut universa Romania res innotuerit. Sine causa igitur mihi irasceris, cum mihi potius expostulare tecum liceat, quod me gentilem tuum et in fide sodalem rem celaveris quam peregrino homini revelabas. Et quidem si uni mihi confisus fuisses, incolun-

Novem igitur præteritis diebus, misit ad nos Generalis episcopum Gregorium consobrinum suum, cognomento parvum, itemque episcopum Isaacum et doctorem Stephanum, qui mihi (Theoriano) privato in colloquio, præsentibus etiam Atmano et presbytero Michaele, dixerunt : Significat tibi dominus noster, se tibi ut honesto viro et christiano secretum concedidisse tanquam Deo : te autem sibi promississe nemini præterquam imperatori dicturum. Nunc te fidem arcani fregisse palam est ;

(18) Armeniace *degha*. Illic autem Nerseti in patriarchatu successit.

A ΘΕΩΡ. Εἰ τὰς ἐκεῖνου παραδόσεις, ὡς εἶπες, ἐφυλάττετε, ἐναντίοι τοῖς Πατράσιν οὐκ ἂν ἦτε. Ἀκήκοα· πάντως τὴν ἑναγχος παρ' ἡμῶν παραδειχθεῖσαν χρῆσιν τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου, πῶς ἤδη ὠνόμασε τοὺς λέγοντας τὸν Λόγον καὶ τὴν σάρκα μίαν φύσιν· καὶ πῶς φησι παρακατιῶν· « Πάσης γὰρ αἰρέσεως πλέον εἰς ἀσέβειαν ἐξεκλίνατε. » Καὶ μὴ αἰσχυνθῆς ὑφ' ἡμῶν ἡλεγχόμενος, τῶν κατὰ τὸν βίον καὶ τὸν λόγον οὐδὲν ὄντων, ἀλλ' ἐνθυμήθητι τὸν μάντιν ἐκεῖνον τὸν παλαιὸν Βαλαάμ, ὃς καὶ τῆς θοῦ τὸν ἡλεγχον ἀσπασίως ἐδέξατο.

B Τούτων οὕτω βηθέντων, ὁ Ἀτμάνος εἶπε πρὸς τὸν Καθολικόν. Ἐγὼ κεκρυμμένα λέγειν οὐκ οἶδα· ἐν οἶδα, ὅτι ἔγραψας πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ ἀγράφως ἐμήνυσας πρὸς αὐτὸν διὰ τοῦ συντρόφου μου τοῦ φιλοσόφου ὄν οἶδας. Καὶ διὰ τοῦτο ἦλθον νῦν εἰς πρᾶγμα ἔτοιμον, οὐκ εἰς διαλέξεις. Ἐρωτῶ οὖν σε εἰ θέλεις ποιῆσαι ἃ ἐμήνυσας τῷ βασιλεῖ· εἰ δὲ μὴ, εἰπὲ ἡμῖν φανερώς ἵνα ὑποστρέψωμεν. Τούτων κατήκοοι τῶν βημάτων γεγονότες οἱ προσκαυδαισιθέντες ἀρχιερεῖς κατὰ τοῦ Καθολικοῦ, ἤρξαντο θορυβεῖσθαι καὶ λέγειν ἕκαστος πρὸς τὸν ἕγγιστα αὐτοῦ· Ὅπως ἀληθῆ εἰσιν ἃ ἀκηκόαμεν. Ὁλίγης οὖν ὥρας διαγενομένης, καὶ θορύβου μικροῦ γενομένου, κατασεισας τῆ χειρὶ, καὶ σιγῆν παρακαλεουσάμενος ὁ Καθολικὸς εἶπε πρὸς ἡμᾶς· Σήμερον πολλὰ διελέχθημεν· ὑπάγετε λοιπὸν καὶ ἀναπαύθητε, καὶ ἄλλοτε πάλιν ἀκουσόμεθα ὑμῶν. Ἀπήλοδομεν τοιγαροῦν.

C Ἐκτοτε δὲ παρήλθον ἡμέραι ἑννέα καὶ ἐτέδην ἐμήνυσεν ἡμῖν ὁ Καθολικὸς, λυπούμενος δὲ οὐδ' ὅλως προφηεῖ. Γνοὺς δὲ ὁ Ἀτμάνος ὅτι διὰ τὸ φανερωθῆναι τὸ μυστήριον λυπείται, καὶ ὅτι κατ' αὐτοῦ μᾶλλον λυπείται τοῦ φανερώσαντος, ἀνῆλθε πρὸς τὸν Καθολικόν καὶ φησι πρὸς αὐτόν· Ὑπολαμβάνω ὅτι κατ' ἐμοῦ λυπείται ἡ ἀγνωσύνη σου, ἀλλ' οὐκ ἔστι δίκαιον· ὁ γὰρ σὺ μυστήριον ἔχειν ὑπολαμβάνεις, πᾶσα ἡ Ῥωμανία κωμωδίαν ἔχει. Ἐγραφε γὰρ τοῦτο ὁ σύντροφός μου ἐν τῇ διαλέξει, ἥτις ἀνεγνώσθη ἐπὶ συνόδῳ καὶ ἐπὶ καλατίου, καὶ μετεγράφη ἐν ἀντιγράφοις ἐπέκεινα τῶν ἑκατῶν, καὶ γνωστὸν ἐγένετο ἐφ' ὅλη τῇ Ῥωμανίᾳ. Οὐκ εὐλόγως εὐνλυπῆ κατ' ἐμοῦ· ἐγὼ μᾶλλον ὀφείλω δικαίως λυπῆσθαι κατὰ σοῦ ὅτι ἀπέκρυψας τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ τοῦ ὁμοφύλου καὶ ὁμοπίστου σου, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὸ ἄλλογενεῖ ἀνδρὶ. Εἰ γὰρ ἡμεῖς μόνῳ ἐθάρρησας, ἦν ἂν ἔτι μυστήριον, καὶ οὐκ ἂν διεγνώσθη πᾶσιν ὡς νῦν.

D Παρελθουσῶν οὖν τῶν ἑννέα ἡμερῶν, ἀπέστειλε πρὸς ἡμᾶς τὸν ἐπίσκοπον Γρηγόριον τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ τὸν Μιχρόν (18), καὶ τὸν ἐπίσκοπον Ἰσαΐκ καὶ τὸν διδάσκαλον Στέφανον, οἵτινες εἶπον πρὸς με (19) κατ' ἰδίαν, παρόντων καὶ τοῦ Ἀτμάνου καὶ τοῦ πατρὸς Μιχαήλ· Ὁ δεσπότης ἡμῶν μηνύει σοι ὅτι ἐγὼ ἐνεπιστεύθην σοι, ὡς καλῷ ἀνθρώπῳ καὶ ὡς Χριστιανῷ, μυστήριον ὡς ἐπὶ Θεοῦ· καὶ σὺ ὑπεσχέθης μοι μηδὲν εἰπεῖν ἢ μόνῳ τῷ βασιλεῖ· καὶ οὐκ ἐφύλαξας τὴν ὑπόσχεσιν, καὶ

(19) Hinc aperte cognoscimus, scriptorem hujus quoque secundæ disputationis Theorianum.

οὐκ ἐποίησας· καλῶς· καὶ νῦν ἐσκανδαλίσθησαν· αἱ Ἀρμένιοι πρὸς ἐμὰ, καὶ εἰς τεταραγμένοι· καὶ διὰ τοῦτο ἐπέμεινε παντελῶς ἡ ὑπόθεσις τῆς ἐνώσεως. Ὁ δὲ Θεωριανὸς εἶπε πρὸς αὐτούς· Γινώσκω δὲ γραφὴν ἀπέστειλεν ὁ Καθολικὸς δι' ἐμοῦ πρὸς τὴν βασιλέα ἐσφραγισμένην, ἣν καὶ ἀνέγνω μοι κατὰ μόνας· γινώσκω ὅτι καὶ ἀγράφως ἐμήνυσα δι' ἐμοῦ πρὸς τὴν βασιλέα περὶ τῆς ἐνώσεως· ὁμολογῶ ὅτι καὶ παρηγγεῖλέ μοι μηδὲν εἰπεῖν τὴν γραφὴν ἀλλ' ἢ τῷ βασιλεῖ, καὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ εἰπεῖν αὐτῷ μυστικῶς· καὶ ὡς ὑπεσχέθη, οὕτω καὶ πεποίηκα, καὶ ἐφύλαξα τὴν ὑπαγγελίαν. Καὶ τοῦτο δῆλον ἐξ ὧν μέλλω λέγειν. Ἔδωκα τῷ βασιλεῖ τὴν γραφὴν ἐσφραγισμένην· εἶπον τὰ ῥήματα μυστικῶς, ὡς τοῦ λογοθέτου παρισταμένου. Ἐξ οὗτα ἐξουσίαν οὐκ εἶχον περιορίσαι τὸν βασιλέα, καὶ κωλύσαι αὐτὸν βουλόμενον ἐξεῖπαι αὐτὸ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἢ τῇ συγκλήτῃ καὶ τῇ βουλῇ αὐτοῦ. Εἰ δ' ἴσως ἀπορεῖ ὁ Καθολικὸς πῶς οὐκ ἐφύλαξε τὸ μυστήριον ὁ βασιλεὺς; γινώσκατε ὅτι πάντες σχεδὸν πλὴν τοῦ βασιλέως εἶπον ὅτι οὐκ ἐστὶν ὁ Καθολικὸς ἀνθρώπος ὁρθός, καὶ οὐδέποτε παραδέχεται τὴν ἔνωσιν· διαστρέφει γάρ τὰς θείας Γραφὰς καὶ παρερμηνεύει εἰς τὸ οἰκεῖον βούλημα, καὶ ῥήμασιν μὴ ἐπισθαί τοῖς ἀγίοις ὁμολογεῖ, ἔργῳ δὲ τούτοις ἀντίκειται. Ὁ δὲ βασιλεὺς τοῖς ταῦτα λέγουσιν ἀντίετα πάντῃ, διὰ τὴν τιμὴν τοῦ Καθολικοῦ, τὰ γράμματα. Καὶ δῆλον ἐξ ὧν νῦν πλατεῖ στόματι λέγουσιν οἱ Ῥωμαῖοι πάντες σχεδὸν ὑπὲρ τοῦ Καθολικοῦ· ὁπογράφαντες οὐκ οἰρηθέντας ἐξεῖπον ταῦτα. Ὁ δὲ θυμῷ τὸ πλεόν ἀπεις, ἐξέβαλε τὸν Θεωριανὸν τῷ τῶς τῆς αἰτιάσεως· καὶ τῇ ἐξῆς μετακάλεσατο ἡμᾶς πρὸς τὴν σύνοδον, καὶ φησὶ πρὸς ἡμᾶς· Περὶ τῶν ἐν Χριστῷ δύο φύσεων καὶ τότε καὶ νῦν ἱκανῶς διαλέχθημεν· ἐπεὶ δὲ ἡ τοῦ βασιλέως γραφὴ καὶ περὶ ἄλλων κεφαλαίων λέγει ἡμᾶς διαλεχθῆναι, εἰ κελύετε εἰπεῖν, ἡδέως ὁμῶν ἀκουσόμεθα.

ΘΕΩΡ. Ἐμάρθουσαν [δὲ] ἐν τοῖς θείοις μυστηρίοις εἶνον προσάγουσιν οἱ Ἀρμένιοι, ὕδαρ αὐτῷ μὴ μιγνύστας· βουλόμεθα μαθεῖν πῶθεν τοῦτο παρέλαθον.

ΚΑΘ. Ὁ θεὸς Χριστόστομος ἐν τῇ ὀγδοηκοστῇ πέμπτῃ ὁμιλίᾳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου οὕτω φησὶν· « Τίνος ἔνεκεν οὐχ ὕδαρ ἐπιεν, ἀλλ' οἶνον, ἀναστάς; » Ἄλλην αἵρεσιν πονηρὰν πρόβριζον ἀναστῶν· ἐπεὶ γὰρ εἰσὶ τινες ἐν τοῖς μυστηρίοις ὕδατι κεχρημένοι, δεῖκνυς ὅτι καὶ ἡνίκα τὸ μυστήριον παρέδωκε, καὶ ἡνίκα ἀναστάς χωρὶς μυστηρίων φιλήν τράπεζαν παρετίθειτο, οἶνον ἐχρήτο. » Ὁρθὸς ἐστὶ πονηρὰν αἵρεσιν ὀνομάζει τὸ κεχρησθῆναι ὕδατι ἐν τοῖς θείοις μυστηρίοις; Καὶ ἀπλιν· « Ἐκ τοῦ γεννηματος, φησὶ, τῆς ἀμπέλου· ἀμπέλος δὲ οἶνον, οὐχ ὕδαρ, γεννᾷ. » Τί τοῦτου ζητεῖς φανερώτερον; Ἄλλὰ καὶ ἐν τῇ ὀγδοηκοστῇ πέμπτῃ ὁμιλίᾳ εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον, εἰς τὸ, Ἐξῆλθεν αἷμα καὶ ὕδαρ, οὕτω φησὶν· « Οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ ὡς ἔτυγεν αὐταὶ προῆλθον αἱ πηγαί, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐξ ὁμοφύτων τούτων ἡ Ἐκκλησία συνίσταται· καὶ ἴσασιν εἰ μυσταγωγούμενοι, δι' ὕδατος ἀναγεννώμενοι, δι' αἵματος καὶ σαρκὸς τρεφόμεθα, ἀρχὴν λαμβάνοντες τὰ

A quod factum ipse vituperat : ecce enim Armenii, ait, mihi offensi sunt, et turbas eient. Quamobrem unionis negotium plane refriguit. Ad hæc Theorianus ait : Memini a Generali mihi traditas ad imperatorem litteras obsignatas, quas mihi privatim prælegerat : nemini, verbis quoque significasse imperatori de unione per me : fateor mihi præceptum a Generali fuisse, ut nemini quidquam nisi imperatori de his litteris dicerem, et ut verba ipsius secreto ad imperatorem referrem. Ego vero ut spondeoram ita egi, et promissum feci. Quod ut demonstrem, rei gestæ seriem exproram. Litteras imperatori obsignatas tradidi : commissa mea fidei verba secreto conclavi dixi, uno astante logotheta. Deinceps vero circumscribendi imperatorem facultas mihi non fuit, atque impediendi volentem id dicere Ecclesiæ, scnatui concilioque suo. Quod si forte Generalis ægre sibi persuadet, quomodo arcum imperator non conservaverit, velim hoc sciat, cunctos fere apud nos, excepto imperatore, orthodoxiam Generalis negavisse, neque eum ad unionem accessurum exitimasse : pervertit enim, aiebant, divinas Litteras, falsaque interpretatione ad suum libitum trahit : et oretenus quidem sanctos Patres sectari dicitur, re autem vera his adversatur. Quibus imperator criminatorem litteras Generalis palam opposuit. Hinc ergo patet cur nunc cuncti fere Romani pro Generali tam aperte loquantur. Atque hanc Theoriani narrationem cæteri socii testimonio suo firmaverunt. Quare Generalis multum de ira remittens, hactum absolvit criminatione Theorianum. Subsequente autem die nobis ad synodum vocatis ait : De duabus quidem in Christo naturis et olim et nunc dictum satis est : quoniam vero imperatoris epistola, ut de aliis quoque capitulis disputemus monet, si quid vobis dicere placet, libenter audiemus.

THEOR. Relatum nobis est, Armenios in divinis mysteriis vinum offerre, aqua non admista. Scire avertis, unde id traditum acceperit.

GEN. Divus Chrysostomus octogesima quinta in Matthæi Evangelium homilia sic ait : « Cur a convivio surgens haud aquam sed vinum bibit? Nimirum ut pravam aliam hæresim suaditus deleteret. Quoniam enim sunt novissimi qui aqua in mysteriis utuntur, demonstravit in antecessum Dominus, se et cum mysterium hoc institueret, et cum exsurgens, seposito mysterio, communem mensam exhiberet, vino fuisse usum. » Videa' ut divus pravam hæresim appellat, aquæ in divinis mysteriis usum? Rursusque : « Ex genimine, ait, vitis : vitis autem non aquam, sed vinum gignit. » Quid adhuc clarius postulas? Sed enim homilia quoque octogesima quinta in Joannis Evangelium, super dicto illo, *Exiit sanguis et aqua*, sic ait : « Non frustra neque casu aliquo fontes hi prodierunt, sed quia ex his ambobus consurgit Ecclesia. Sciunt initiati, ex aqua regenerati, sanguine et carne alimur; hoc est mysteriorum initium, ut cum ad verendum illum

calicem accedes, tanquam ex ipso latere haustus accedas. » Hunc itaque duceam atque magistrum habentes Armenii, aquam in divinis mysteriis, quod vos facitis, non admiscunt: vitis enim vinum non aquam gignit; quid hoc manifestius esse potest? Rursusque: « Ex aqua regenerati, sanguine et carne nutriti. » Videntur ut manifesto aquam baptismi attribuit, sanguineum divinæ communioni?

THEOR. An vero, Ecclesia divini baptismi mysterium in Jordanene accepit, an in cruce?

GEN. Quem Christus baptismum in Jordane suscepit, is imperfectus erat: etenim a Præcursore baptizatus est. In sermone autem cujus initium: « Iterum Jesus meus » ait Gregorius Theologus: « Βάπτισεν ἔτι καὶ Ἰωάννης, ἴσα μὴ ἰουδαϊκῶς, ἀλλὰ ἐν ὕδατι καὶ ἰσχυρῶς, ὡς ἵνα πνευματικῶς, εὐθὺς γὰρ προσέθῃσι τὸ ἐν τῷ πνεύματι. »

THEOR. Hoc a te dici miror. Nonne enim sanctus Spiritus in columbæ specie supervenerat? Nonne coelitus vocem miserat Pater? Nonne qui baptizabatur Filius erat? Ubi Pater, Filius, et Spiritus sanctus, sanctæ Trinitatis apprimæ genuina ostensio, ibi ne baptismus imperfectus erat? Quando nam ais Christi baptismum evasisse perfectum?

GEN. In passione scilicet, cum exivit sanguis et aqua: tam enim Adami crimen abluit. Quamobrem et in Calvario mortem per crucem pertulit, ut divinus sanguis decurrens Adami culpam lavaret. Ait enim magnus Basilius in commentariis ad Isaiam: « Fama huiusmodi per traditionem non scriptam in Ecclesia mansit, primam terrarum Judæam Adamo habitaculum præstitisse, postquam ille paradiso eiectus fuerat, et in hac collocatus, ad bonorum quæ amiserat solatium. Eadem igitur et mortuum prima excepit hominem Adamum, qui peccati poenam morte persolvit. »

THEOR. Qui ait Domini baptismum in Jordane fuisse imperfectum, is mihi valde audax videtur et ab Ecclesiæ sententia alienus. Etenim divus Chrysostomus in secunda ad capitulum Matthæi primum homilia ait: « Namque hoc lavastrum partim vetus quid, partim novum continebat: siquidem baptizari a propheta, vetustatem præ se ferebat; Spiritus autem adventus, novitatem ostendebat. Ac veluti aliquis inter duas medius distans res collocatus, ambabus utrinque extensis manibus illas capiens connectit, ita Jesus vetus Testamentum novo, divinam naturam humanæ, sua nostris annexuit. Præterea quos Theologus Gregorius composuit de baptismi sermones duos, Luminum (20) tempore non Passionis legere Ecclesia solet: « Rursus Jesus, et rursus mysterium. » Et paulo post:

(20) Nempe die solemnī catechumenorum baptismatis, quam illuminationem Græci vocant.

Α μυστήρια, ἵνα, ὅταν προσῆς τῷ φρικτῷ ποτηρῷ, ὡς ἀπ' αὐτῆς πίνων τῆς πλευρᾶς, οὕτω προσῆς. » Τοῦτον ἔχοντες οἱ Ἀρμένιοι ποδηγῶν καὶ διδάσκαλον, ὕδωρ ἐν τοῖς θείοις μυστηρίοις, ὡς ὁμοίως, οὐ μὴ γινώσκουσιν. Ἐμπέλο; γὰρ οἶνον, οὐχ ὕδωρ, γεννᾷ· τί τοῦτου ζητεῖς ἐναργέστερον; Καὶ πάλιν « Δι' ὕδατος ἀναγεννώμενοι, δι' αἵματος δὲ καὶ τρεφόμενοι. » Ὅρξ πῶς διέστειλε φανερώς τὸ ὕδωρ εἰς τὸ βάπτισμα, τὸ αἷμα δὲ εἰς τὴν θείαν μετάληψιν;

ΘΕΟΡ. Καὶ πότε παρέλαθεν ἡ Ἐκκλησία τοῦ θείου βαπτίσματος τὸ μυστήριον, ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, ἢ ἐν τῷ σταυρῷ;

ΚΑΘ. Τὸ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ βάπτισμα τοῦ Χριστοῦ, ἀτελές ἦν· ὅτι γὰρ τοῦ Προδρόμου ἰδαπτίσθη· λέγει γοῦν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἐν τῷ λόγῳ τῷ Πάλιν Ἰησοῦς ὁ ἐμός· « Ἐβάπτισεν καὶ Ἰωάννης, οὐκ ἐστὶ μὲν Ἰουδαϊκῶς· οὐ γὰρ ἐν ὕδατι μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς μετάνοιαν· οὕτω δὲ ὅλον πνευματικόν, εὐθὺς γὰρ προσέθῃσι τὸ ἐν τῷ πνεύματι. »

ΘΕΟΡ. Θαυμάζω πῶς τοῦτο λέγεις· οὐ κατῆλθε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν εἰδει περισσεύρας; Οὐκ ἐφώνησεν ἄνωθεν ὁ Πάτερ; Οὐκ ἦν ὁ βαπτισόμενος ὁ Υἱός; Ὅπου ὁ Πάτερ, καὶ ὁ Υἱός, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τῆς ἁγίας Τριάδος ἡ ἀκραιφνεστάτη φανέρωσις, οὐκ ἦν τὸ βάπτισμα τέλειον; Πόθεν οὖν λέγεις τελειωθῆναι τὸ βάπτισμα τοῦ Χριστοῦ;

ΚΑΘ. Ἐν τῷ πάθει, ὅτε ἐξῆλθεν αἷμα καὶ ὕδωρ· τίτε γὰρ τῆς παραβάσεως τὸν Ἀδὰμ ἀπέλουσε· Ἐδὲ καὶ ἐν πόδι κρανίου τὸν διὰ σταυροῦ θάνατον καταδέξατο, ἵνα τοῦ θείου αἵματος παραρρέουσας τὸν Ἀδὰμ ἀποκλύνη τοῦ παραπτώματος· λέγει γὰρ ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τῇ εἰς τὸν Ἡσαίαν ἐρημητικῇ· « Λόγος ἐστὶ τοιοῦτος κατὰ τὴν ἀγραφὴν μνημῆν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διασωζόμενος, ὡς ἄρα πρώτη Ἰουδαία ἄνθρωπον εἶχε οἰκητήριον τὸν Ἀδὰμ μετὰ τὸ ἐκβληθῆναι τοῦ παραδείσου, ἐν ταύτῃ καθήρθευθῆναι εἰς παραμυθίαν ὡν ἐστερήθη· πρώτη οὖν καὶ νεκρὸν εἰδέξατο ἄνθρωπον ἐκεῖ τὸν Ἀδὰμ τὴν καταδίνην πληρώσαντα. »

ΘΕΟΡ. Τὸ λέγειν ὅτι τὸ βάπτισμα τοῦ Κυρίου ἐδὲ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ἀτελέ; ἦν, σφόδρα μοι δοκεῖ θαυμάζον, καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀλλότριον· φησὶ γὰρ ὁ Θεὸς Χρυσόστομος ἐν τῇ δευτέρᾳ ὁμιλίᾳ τοῦ κατὰ Ματθαίου πρώτου· « Καὶ γὰρ τὸ λουτρὸν τοιοῦτον, εἶχε γὰρ τι τοῦ παλαιοῦ, εἶχε τι καὶ τοῦ νέου· τὸ μὲν γὰρ ὅτι τοῦ προφήτου βαπτισθῆναι, τὸ παλαιὸν εἰδείκνυε· τὸ δὲ Πνεῦμα καταλεῖν, τὸ νέον ὑπέγραψε. Καὶ καθάπερ τις ἐν μεταίχημα στὰς δύο τινῶν ἀλλήλων διεστηκότων, ἀμφοτέρας ἀπλώσας τὰς χεῖρας, ἐκατέρωθεν λαβὼν, συνάψεν, οὕτω καὶ αὐτὸς ἐποίησε, τὴν Παλαιὰν τῇ Καινῇ συνάπτων, τὴν Θεῖαν φύσιν τῇ ἀνθρωπίνῃ, τὴν αὐτοῦ τοῖς ἡμετέροις. » Ἀλλὰ καὶ οὗτος ὁ Θεολόγος; Γρηγόριος δύο λόγους συνέθετο περὶ τοῦ βαπτίσματος, ἐν τῷ καιρῷ τῶν Φώτων ἡ Ἐκκλησία παρέλαθεν, οὐκ ἐν τῷ καιρῷ

τοῦ Πάθους ἀναγεννώσασθαι : Πάλιν Ἰησοῦς, καὶ ἄλλιν μυστήριον. » Καὶ μετ' ἄλλα : « Ἡ γὰρ ἀγία ἡμέρα τῶν Φώτων εἰς τὴν ἀφιγμεθα· καὶ τὴν ἐορτάζειν ἤξιώθημεν σήμερον, ἀρχὴν μὲν τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ βάπτισμα λαμβάνει. Καὶ πάλιν καιρὸς ἀναγεννώσεως, γεννηθῶμεν ἄνωθεν. » Ἄρα ἡ ἀναγέννησις αὕτη ἀτελής κατὰ σέ, Καὶ πρὸς τὴν τέλει τοῦ λόγου τοῦτο φησὶ : « Βαπτίζει καὶ Ἰησοῦς, ἀλλ' ἐν πνεύματι· τοῦτο ἡ τελειότης. » Καὶ πῶς οὐ Θεός ; » Πῶς οὖν λέγεις δεῖ οὐκ εἶναι τέλειον τοῦ Χριστοῦ βάπτισμα ;

ΚΑΘ. Οὐ λέγει, Βαπτίζεται Ἰησοῦς, ἀλλὰ, Βαπτίζει· καὶ τοῦτο δῆλον δεῖ οὐ τὸ ἐν Ἰερδάνῃ βάπτισμα λέγει, ὃ ἐκαίνο; ἰθαπτεῖσθε, ἀλλ' ὃ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἐβάπτειζεν, ὡς φησὶν ὁ εὐαγγελιστής. Μετὰ ταῦτα ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὴν Ἰουδαίαν γῆν, καὶ ἐκεῖ διέτριβε μετ' αὐτῶν καὶ ἐδάπτειζεν.

ΘΕΩΡ. Ἀνάγνωθι μικρὸν τι πρὸς, καὶ εὐρήσεις εὐλογίαν προελθόν, δεῖ ὁ Ἰησοῦς οὐκ ἐδάπτειζεν· γράφει γὰρ δεῖ ἤκουσαν οἱ Φαρισαῖοι δεῖ ὁ Ἰησοῦς κλείσθαι μαθητὰς τοιεὶ καὶ βαπτίζει ὁ Ἰωάννης· καὶ τοι γε Ἰησοῦς αὐτὸς οὐκ ἐδάπτειζεν, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ

ΚΑΘ. Καὶ τί ἐκ τούτου, εἰν διὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐδάπτειζεν ὡς νῦν δεῖ ἡμῶν ;

ΘΕΩΡ. Καὶ πῶς ἐδάπτειζον μήποτε βαπτισθέντες ; Μετὰ γὰρ τὴν ἀνάστασιν τὰ θεία Λόγια λέγουσι βαπτισθῆναι τοὺς ἀποστόλους· φησὶ γὰρ ὁ Λουκᾶς ἐν ταῖς Πράξεσι· Παρήγγειλεν αὐτοῖς ἀπὸ Ἱεροσολύμων μὴ χωρίζεσθαι, ἀλλὰ περιμένετε τὴν ἐκαστηλίαν τοῦ Πατρὸς ἣν ἠκούσατέ μου· δεῖ μὲν ὁ Ἰωάννης ἐδάπτειζεν ὕδατι, ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν Πνεύματι ἀγίῳ οὐ μετὰ πολλὰς τὰς ἡμέρας ταύτας.

ΚΑΘ. Ἔδει οὖν εἰπεῖν τὸν Θεολόγον Γρηγόριον, Ἐβαπτισθὲ καὶ Ἰησοῦς, οὐκ ἐδάπτειζεν.

ΘΕΩΡ. Ἐδάπτειζεν ὡφειλεν εἰπεῖν, τουτέστι τὸν Ἄδριαν καὶ ἡμᾶς· αὐτὸς γὰρ οὐκ ἰδαίτω καθαρῶν.

ΚΑΘ. Ὑμεῖς δὲ πῶθεν τοῦτο παρελάθετε, τὸ καὶ ὕδαρ πῶθεν ;

ΘΕΩΡ. Πρῶτον εἰπομεν δεῖ τὴν αἰτίαν ὃ Χρυσόστομος εἶρηκεν, ἄλλην αἵρεσιν πονηρὰν πρόβριζον ἀναεπῶν. Ἦσαν τινες οἱ τὸν οἶνον ἔλεγον εἶναι τοῦ διαβόλου ἔργον καὶ δημιουργημα· διὸ καὶ παρατίθον τοῦτον πολλῶν ἀτοπημάτων εἶναι· καὶ τὸν Χριστὸν εἶλεγον οἶνον μὴ πίνειν, τὸν ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ γεωργούμενον, ἀλλ' ὃν ἐκαίνο; νέον ἰδημιούργησεν ἐκ τοῦ ὕδατος. Οὗτοι ἐν τοῖς θείοις μυστηρίοις ὕδατι μόνῳ ἐπέχρηστο· διὸ καὶ ὕδροπαραστάται ὑπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων ὀνομάσθησαν. Ταύτην τὴν πονηρὰν αἵρεσιν ἀνατρέφει βυλούμενος ὁ θεὸς Χρυσόστομος, φησὶν δ' ἀνωτέρω εἰπομεν. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, τίς χρεια τοῦ εἰπεῖν· Καὶ ἦνίκα ἀναστὰς χωρὶς μυστηρίων καὶ ψιλῆν τράπεζαν παρετίθετο, οἶνον ἔχρητο ; Παρεισάγει γοῦν τὸν Κύριον μὴ βδελυζόμενον τὸν οἶνον. Νῦν οὖν δεῖξομεν πῶθεν ἡ Ἐκκλησία παρέλαθε μετὰ οἶνου καὶ

A « Etenim sancta Laminum dies, quam hodie Deo favente solemnem agimus, a Christi mei baptismo originem duxit. » Rursusque : » Tempus regenerationis, gignamur coelitus. » Hæcne tibi regeneratio imperfecta videtur ? Denique sub orationis finem hæc ait : « Baptizat Jesus, sed in spiritu. Hæc demum perfectio est. Quidni Deus ? » Quomodo igitur baptismum Christi imperfectum fuisse contendis ?

GEN. Non ait Gregorius, baptizatur Christus, sed baptizat. Atque hinc constat, non de baptismo verba fieri, quo ipse fuit baptizatus, sed de illo quo Christus alios baptizabat, ut ait Evangelista : *Post hæc venit Jesus cum discipulis suis in Judææ regionem, ibique cum ipsis discipulis baptizat* ¹².

THEOR. Tu vero lege paulo inferius, moxque comperies Jesum haud baptizasse. Scribitur enim audiasse Pharisæos quod Christus multos discipulos sibi conciliaret, et quod Joannes baptizaret. Cæterum ipse Jesus haud baptizabat, sed discipuli ejus.

GEN. Quid vero, si per discipulos suos baptizabat, ut nunc per nos ?

THEOR. At quomodo ii baptizarent, nondam ipsi baptizati ? Etenim post Christi resurrectionem aiunt divinæ Litteræ baptizatos fuisse apostolos. Ait enim in Actibus Lucas : *Præcepit eis abs Hierosolymis ne discederent, sed expectarent Patris promissionem quam ex me audistis : etenim Joannes quidem aqua baptizavit, vos autem Spiritu sancto haud multis abhinc diebus baptizabimini* ¹³.

GEN. Oportuit igitur a theologo Gregorio dici : Baptizatus est Jesus, non baptizavit.

THEOR. Imo baptizavit dici oportuit, id est Adamum et nos. Ipse enim purgatione non indigebat.

GEN. Age dic mihi : Undenam vos consuetudinem admiscendi aquam didicistis ?

THEOR. In primis causam dicam quamnobrem Chrysostomus sit, pravam aliam hæresim funditus delens. Nonnulli erant, qui vinum opus creaturæque diaboli esse affirmabant ; ideoque et multis absurditatibus a vino ansam præberi. Christum autem aiebant vinum non bibisse, quod est opus Satanae, sed novum quod ipse ex aqua creaverat. Hi homines divinis mysteriis aquam tantummodo exhibebant : quare aquarii a sanctis Patribus appellati fuerunt. Hanc pravam hæresim divus Chrysostomus ut everteret, verba dixit quæ superius scripsimus. Nisi enim id ei propositum fuisset, quid opus erat dicere : Et surgens post peracta mysteria, communi mensa apposita, vinum bibit ? Nobis igitur Christum sistit Chrysostomus a vino non abhorrentem. Nunc jam demonstremus, unde

¹² Joan. III, 22. ¹³ Act. I, 4, 5.

Ecclesia morem acceperit vino et aqua divinum mysterium peragendi. Frater Domini Jacobus in composita a se liturgia sic ait : « Similiter postquam cœnavit, accipiens calicem, vinumque cum aqua miscens, elevatis in cœlum oculis, tibi que Deo et Patri ostendens, gratias agens, benedicens, sanctificans, Spiritu sancto implens, tradidit sanctis beatisque suis discipulis et apostolis dicens : *Bibite ex hoc omnes, hic est sanguis meus, Novi Testamenti*. Et reliqua.

GEN. Undenam constat, liturgiam hanc fratrem Domini Jacobum habere auctorem? Certe in apostolicorum canonum calce catalogus scribitur librorum, quorum usus in Ecclesia est, neque tamen hujus liturgiæ sit ibi mentio, sed unius tantummodo sancti Jacobi epistolæ.

THEOR. Hanc liturgiam œcumenica synodus, quæ sexta dicitur, ratam habuit.

GEN. Ego vero hanc synodum ad hunc usque diem non admisi. Aveo tamen intelligere quidnam hac super re synodus narret.

THEOR. Constantinopolitana in Trullo regii palatii congregata synodus sub Justiniano piissimo imperatore, quæ sexta dicitur propterea quod sextæ synodi complementum est, canones de Ecclesiæ disciplina edidit. Hæc igitur catholica sancta synodus in 32 canone ait : « Ad notitiam nostram perlatum est, in Armenia vinum tantummodo in sacra mensa exhiberi, aqua non admista, ab iis qui incruentum sacrificium peragunt, prætextui habentibus Joannem Chrysostomum, qui in interpretatione Evangelii secundum Matthæum ait : Cur aquam consurgens non bibit sed vinum? ut aliam scilicet pravam hæresim funditus everteret. Nam quia sunt nonnulli qui aqua mysteria peragunt, demonstravit Jesus, se et cum mysteria traderet, et cum absque mysteriis communem mensam iniret, vino uti, ex vitis, inquit, geminæ; vitis autem vinum non aquam gignit. » Atque hoc dicto putant Armenii damnari a sancto doctore aquæ admistionem in sacro altari. Ne diutius itaque veteræ rei inscitia laborent, sancti Patris sententiam orthodoxo sensu explicamus. Cum enim prava aquariorum hæresis jamdiu exstaret, qui pro vino aquam tantummodo in suis sacrificiis adhibebant, vir divinus ob refutandam hujusce hæreseos doctrinam, demonstrandumque eos imo ab apostolica traditione aberrare, prædicta verba protulit. Etenim suam quoque ecclesiam, in qua ipse pastorem gradum tenebat, aquam vino admiscere docuit, cum incruentum fieri sacrificium opus foret : causa addita, quod e latere Liberatoris Servatorisque nostri Christi Dei sanguinis æquæque mistura manaverit. Quin adeo per universam Ecclesiam, in qua spiritualia Patrum luminaria effulserunt, divinus hic ordo constantiter servatur : nam et Jacobus frater Domini, et magnus Basilius, qui mysticas liturgias scripto consignaverunt, sic omnino sacrum calicem in divino mysterio aqua et vino miscere docuerunt.

Α ὕδατος τὴν θείαν μυσταγωγίαν τελεῖν. Ὁ ἰδεολόγος Ἰάκωβος ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ συνθέσει θείᾳ λειτουργίᾳ οὕτω φησὶν· « Ὁσαύτως μετὰ τὸ διεπνήσαι λαβίων ποτήριον καὶ κεράτια· ἐξ οἴνου καὶ ὕδατος, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἀναβλέψας σοὶ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ εὐχαριστήσας, εὐλόγησας, ἀγιάσας, πλήσας· Πνεύματος ἁγίου, μετέδωκε τοῖς ἁγίοις καὶ μακάρτοις αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις εἰπὼν· Πίστε ἐξ αὐτοῦ τούτου μου ἐστὶ τὸ αἶμα τὸ τῆς κωνσταντινικῆς Διαθήκης· καὶ τὰ ἐξῆς. »

ΚΑΘ. Πόθεν ὅθλον ἐστὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ἰακώβου ἐστὶν ἡ λειτουργία αὕτη; Καὶ μὴ ἐν τῷ τέλει τῶν κανόνων τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἀπαριθμησὶς ἐστὶ τῶν βιβλίων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ μνηστὴς τῆς λειτουργίας ταύτης οὐκ ἐστὶν ἐκεῖ, ἀλλὰ μόνον μιᾶς ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου Ἰακώβου.

ΘΕΟΡ. Ἐδέχθη παρὰ τῆς συνόδου τῆς οἰκουμένης τῆς λεγομένης ἑκτης.

ΚΑΘ. Ἐγὼ ταύτην μέχρι τῆς σήμερον οὐ παρεδέξαμην· βούλομαι ὅμως ἀκοῦσαι τί περὶ τούτου διαγορεύει.

ΘΕΟΡ. Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ βασιλικοῦ παλατίου συστάσα σύνοδος ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως, ἥτις ἕκτη λέγεται καὶ αὕτη διὰ τὸ ἀναπληρῶσαι τὸ τῆς ἑκτης ὑστέρημα, κανόνας ἐξέθετο εἰς κατὰστασιν ἐκκλησιαστικῆν. Αὕτη οὖν ἡ καθολικὴ καὶ ἁγία σύνοδος ἐν κανόνι τριακοστῷ δευτέρῳ φησὶν· « Ἐπειδὴ εἰς γνώσιν ἡμετέραν ἦλθεν ὅτι ἐν τῇ Ἀρμενίων χώρα οἶνον μόνον ἐν τῇ ἱερᾷ τράπεζῃ προσάγουσιν, ὕδωρ αὐτῷ μὴ μιγνύντες οἱ τὴν ἀναίμακτον θυσίαν τελοῦντες, προστιθέμενοι τὸν Χρυσόστομον Ἰωάννην φάσκοντα διὰ τῆς εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον ἐρμηνείας ταῦτα· Τίνας ἔνακεν οὐχ ὕδωρ ἐπιαν ἀναστάς, ἀλλ' οἶνον; Ἄλλην αἰρεσιν πονηρὰν πρὶρβρίζον ἀνασκήν. Ἐπειδὴ γὰρ εἰσὶ τινες ἐν τοῖς μυστηρίοις ὕδατι κεχρημένοι, δεικνύς ὅτι καὶ ἦνίκα τὰ μυστήρια παρεδῶκε, καὶ ἦνίκα ἀναστάς χωρὶς μυστηρίων καὶ ψιλλῆν τράπεζαν παρετίθετο, οἶνον ἐχρητο ἐκ τοῦ γεννημάτος, φησὶ, τῆς ἀμπέλου, ἀμπέλος δὲ οἶνον, οὐχ ὕδωρ, γεννᾷ. » Ἐκ τούτου τε τὸν διδάσκαλον οἴονται ἀνατρέπειν τὴν τοῦ ὕδατος ἐν τῷ ἱερῷ θυσιαστῆριῳ προσαγωγῆν. Ὡς ἂν οὖν μὴ καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν κατέχοιντο τῇ ἀγνοίᾳ, τὴν τοῦ Πατρὸς διάνοιαν ὀρθοδόξως ἀποκαλύπτωμεν. Τῆς γὰρ πονηρᾶς τῶν Ὑδροπαριστατῶν αἰρέσεως παλιεῖ; ὑπαρχούσης, οἱ ἀντὶ οἴνου τῷ ὕδατι μόνον ἐν τῇ αὐτῶν θυσίᾳ κέχρηται, ἀνασκουάζων οὗτος ὁ θεῖος ἀνὴρ τῆς τοιαύτης αἰρέσεως τὴν παράνομον διδαχὴν, καὶ δεικνύς ὡς ἐξεναντίας τῆς ἀποστολικῆς οἴονται παραδόσεως, τὴν εἰρημένον κατεσκευάσε λόγον· ἐπεὶ καὶ τῇ κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ, ἐνθα τὴν ποιμαντικὴν ἐνεχειρίσθη ἡγεμονίαν, ὕδωρ οἶνον μιγνύναι παρεδῶκεν, ἦνίκα τὴν ἀναίμακτον θυσίαν ἐπιτελεῖσθαι δεήσεις, τὴν ἐκ τῆς τιμίας πλευρᾶς τοῦ Ἀυστρωτοῦ ἡμῶν καὶ Σωτῆρος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, ἐξ αἵματος καὶ ὕδατος κρῆσιν παραδεικνύς. Καὶ κατὰ πᾶσαν δὲ Ἐκκλησίαν, ἐνθα οἱ πνευματικοὶ φωστῆρες ἐξέλαμψαν, ἡ θεόδοτος αὕτη τάξις κρατεῖ· καὶ γὰρ καὶ Ἰάκωβος ὁ ἀδελφός-

θεος, καὶ ὁ μέγας Βασιλεὺς, ἐγγράφως τὴν μυστικὴν ἱερωργίαν παραδεδωκότας, οὕτω τελειοῦν ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ τὸ ἱερὸν ποτήριον ἐξ ὕδατος καὶ οἴνου ἐκδεδώκασι. Καὶ οἱ ἐν Καρθαγένῃ συνελθόντες ἄγιοι Πατέρες οὕτω ῥητῶς ἐπεμνήσθησαν, ἵνα ἐν ταῖς ἀγίαις μηδὲν πλεόν τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου προσενεχθῆι, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος παρέδωκε, τοὔτεστιν ἄρτου καὶ οἴνου ὕδατι μμιγμένον. Εἴ τις οὖν ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος μὴ κατὰ τὴν παραδοθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἀποστόλων τάξιν ποιεῖ, καὶ ὕδωρ οἴνω μὴ μιγνύς, οὕτω τὴν ἄκρατον προσάγει θυσίαν, καθαιρείσθω ὡς ἀτελῶς τὸ μυστήριον καταγγέλλων, καὶ καινίζων τὰ παραδιδόμενα. Ἰδοὺ καὶ αὕτη ἡ μεγάλη καὶ οἰκουμενικὴ (21) σύνοδος γινώσκει τὴν λειτουργίαν τοῦ Ἰακώβου, ἣν σὺ ἀγνοεῖς· τῆρων τὴν μαρτυρίαν· καὶ πλεόν περὶ τῶν τοιούτων

ΚΑΘ. Ἐγὼ πάντας τούτους ὡς ἓνα ἄνθρωπον ἔχω γράψαντα τὸ ἑαυτῷ παριστάμενον.

ΘΕΩΡ. Τοὺς τοποτηρητὰς τοῦ μακαρίου πάπα τῆς κλαιδῆς Ῥώμης, καὶ τὸν Κωνσταντινουπόλεως, καὶ Ἀλεξανδρείας, τὸν Ἀντιοχείας, καὶ τὸν Ἱεροσολύμων, καὶ τοσοῦτους ἁγίους Πατέρας, καὶ τὸν βασιλέα Ἰουστινιανὸν, πάντας τούτους ὡς ἓνα ἄνθρωπον ἔχεις; οὐ δὲ, ἓνα ὄντα, οἰκουμενικῆς συνόδου κρείττονά τε καὶ ἀσφαλέστερον;

ΚΑΘ. Εἰπὸν σοι, οὐδένα τοῦτων λέγωμαι.

ΘΕΩΡ. Ἐγὼ δύναμιν ἄλλην οὐκ ἔχω ἄλλ' ἢ τὰς διδασκαλίαις τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ τὰ συγγράμματα· θαύματα γὰρ ἐργάσασθαι ἀμαρτωλὸς ὢν οὐκ ἰσχύω, ἵνα θαύμασι καὶ σημείοις πείθω τοὺς ἀντιπίπτοντας· ἂν οὖν τοῖς λόγοις οὐ πείθῃ τῶν θεοφύρων ἀνδρῶν, μάτην πρὸς ὁμῆς κεκοπιᾶσα.

ΚΑΘ. Ἐάσωμεν τὸ περὶ τοῦ ὕδατος ζήτημα· οὐ γὰρ πρὸς τὴν πίστιν ἀντίκειται.

ΘΕΩΡ. Σφόδρα ἐστὶν ἀναγκαῖον· ἄνευ γὰρ αὐτοῦ τελεία (22) ἱερωργία οὐ γίνεται.

ΚΑΘ. Ἐν οὖν ἔχη; ἄλλας χρήσεις, εἰς μέσον εἰσχωμίζεσθωσαν.

ΘΕΩΡ. Τί μοι τὸ κέρδος ἐκ τοῦ πολλὰς παρεισάγειν χρήσεις, ἐπει ταύτας οὐ παραδέχη; Ὅμως ἴδωμεν, εἰ δοκεῖ, τί περὶ τοῦτου ὁ Νύσσης Γρηγόριος φυσιολογῶν δογματίζει περικαλλέστατα. Ἐν γοῦν τῷ κατηχητικῷ λόγῳ οὗ ἡ ἀρχή, «Ὁ τῆς κατηχήσεως λόγος ἀναγκαῖος μὲν ἐστὶ τοῖς προεστυχόσι τοῦ μυστηρίου τῆς εὐσεβείας, » φησὶν (23)· «Ὅσπερ γὰρ οἱ ἐργλητήριον δι' ἐπιβουλῆς λαβόντες ἄλλω φαρμάκῳ τὴν φθοροποιὴν δύναμιν ἐσθεσαν (χρὴ δὲ καθ' ὁμοίότητα τοῦ ἀλεθρίου καὶ τοῦ ἀλεξιτήριον ἐντὸς τῶν ἀνθρωπίνων γενέσθαι σπλάγγων, ὡς ἂν δι' ἐκείνων ἐφ' ἅπαν καταμερισθεῖ τὸ σῶμα ἢ τοῦ βοηθοῦντος ἔναμης)· οὕτω τοῦ διαλύοντος τὴν φύσιν ἡμῶν ἀπο-

(21) Καταχρηστικῶς generalis dicitur hæc synodus Carthaginiensis.

(22) Intellige imperfectum sacrificium ad ritum quod attinet, non ad rei essentiam.

(23) Sequentem Nyssemi tractatum ex vaticano Theoriani codice profero; nam Parisiacus textus a Morellio editus flagitiosissimis mendis scælet;

A Tum sancti Patres Carthagine congregati sic disertè locuti sunt, nempe ut in sacrificio nihil præter corpus et sanguinem Domini offerretur, ut ipsemet Dominus tradidit, id est panis et vinum aqua admista. Si quis ergo episcopus aut presbyter, contra traditum ab apostolis ordinem egerit, id est si omissa aquæ cum vino mistione immaculatam hostiam obtulerit, deponatur; utpote qui imperfectum mysterium peragit, et novis rebus contra veterem traditionem studet. En hæc quoque magna et œcumenica synodus liturgiam Jacobi agnoscit, quam tu ignoras. Admitte igitur tot tantorumque sanctorum Patrum testimonium; neque jam diutius de hoc capitulo verba faciamus.

δέδεξο οὖν τῶν τοσοῦτων καὶ ἑτηλικούτων ἁγίων Πατερῶν κεφαλαίων μὴ εἶπομεν.

B GEN. Ego hos omnes, instar unius hominis habeo, qui suam privatam sententiam scripto protulerit.

THEOR. Ergone legatos beati Papæ veteris Romæ, patriarchas Constantinopolitanum, Alexandrinum, Antiochenum, Hierosolymitanum, tot sanctos Patres, Justinianum imperatorem, omnes, inquam, hos instar unius hominis habes? temet vero, qui unus es, œcumenica synodo potiorum minusque errori obnoxium esse arbitraris?

GEN. Jam tibi dixi, horum nemini obsequor.

THEOR. Ego vero, aliis viribus non sum instructus, quam sanctorum Patrum doctrinis atque libris: miracula enim patrare, cum sim peccator, nequeo; ut prodigiis scilicet atque signis adversarios expugnem. Nisi tu ergo sanctorum Patrum sermonibus acquiescis, ego frustra apud vos laboravi.

GEN. Omittamus hanc de aqua quæstionem, neque enim fides hic violatur.

THEOR. Imo res capitalis est, sine qua perfecta liturgia non evadit.

GEN. Affer igitur, si quas habes præteres, in medium auctoritates.

THEOR. Quid mihi jam prodest multas auctoritates coacervare, siquidem has non recipis? Nihilominus videamus, si placet, quid hac super Nysseus Gregorius elegantissime, sumpto a naturalibus rebus exemplo, doceat. Is igitur in oratione catechetica, cujus initium: «Catechetica oratio necessaria est illis qui religioso mysterio præsumunt, » sic ait: «Sicut enim qui venenum dolo alicujus sumpserunt, alio medicamento mortiferam vim extinguunt (porro oportet sicut exitiale, ita etiam salutare medicamentum admitti intra viscera hominis, ut ex ipsis distribuatur in universum corpus salutaris vis); ita cum id gustaverimus quod

ne quid dicam de invenustate quoque Latinæ interpretationis, quam æque funditus debui reformare. Cæteròquæ ego textus editi errores vix semel aut iterum, speciminis causa, in scholiis meis appellabo. Desiderari vero aliquot apud nos commata nemo miretur; etenim cæ Theorianus ut proposito inutilia detraxit.

nostram dissolvit naturam, vicissim accidit ut opus habeamus eo quod colligit ac conciliat id quod erat dissolutum : ut cum intra nos fuerit hoc salutare medicamentum, veneni damnam quod corpori fuerat inditum, per contrariam repellat affectionem. Quid ergo hoc est? Nihil aliud quam illud corpus, quod et morte evasit potentius, et nostrae vitae fait initium. Sicut enim modicum fermentum, ut ait Apostolus¹⁾, universam massam sibi similem facit; ita illud corpus a Deo immortalitate donatum, cum fuerit intra nostrum, totum ad se transmutat et transfert. Veluti enim si res exitialis cum sana admisceatur, universa mistis corrumpitur; ita corpus immortale cum fuerit intra eum qui sumpsit, univsum quoque transmutat in suam naturam. Sed fieri non potest ut sit aliquid intra corpus, nisi per esum aut potum visceribus admisceatur; ergo prorsus oportet, per idoneam naturae rationem, vim vivificam intra corpus recipere. Jamvero quum illud tantummodo deiferum corpus hanc gratiam acceperit, cumque exploratum sit, aliter fieri non posse ut nostrum corpus immortalitatem consequatur, nisi propter consortium cum immortali incorruptum evadat, operae pretium est displicere quomodo fieri possit, ut illud anicum tot fidelium millibus in toto orbe distributum jugiter corpus, totum sigillatim in unoquoque existat, idemque apud se integrum maneat.

Ut ergo fides, id quod nobis usavenit spectans, de re proposita haud dubitet, oportet nostram orationem paulisper immorari in naturali corporis consideratione. Nostri videlicet natura corporis haud ipsa per se vitam habet in quadam propria sua substantia, sed per affluentem extrinsecus sibi virtutem et se sustentat et essentiam retinet, dum motu perpetuo et quod utilis est ad se attrahit, et supervacaneum expellit. Porro illa virtus, nutrimentum est et dicitur. Age vero non idem omnibus quae aluntur corporibus nutrimentum est, sed suum cuique congruens ab eo qui naturam regit attributum fuit. Nam alla quidem animalia effosis vescuntur radicibus, aliis herbis : canem alunt carnes : praecipuus hominis cibus panis est; tum ob retinendum conservandumque humorem, potio; neque haec aquae tantummodo, sed vini quoque adhibito condimento, ut interno calori opem feramus. Qui ergo haec considerat, is de nostri corporis incremento videlicet cogitat : namque ista alimenta intra nos recepta, sanguis caroque sunt; dum alimonia propter vim sui commutandi, in corporis figuram transit.

His a nobis ita enucleatis, ad propositum mens

¹⁾ I Cor. v, 6.

(21) Rectissime codex. Pesime vero Nyseni editio θανατισθέν. et ridicule interpretatio a Deo vicite affectum.

γευσόμενοι, πάλιν αναγκαίως καὶ τοῦ συνάγοντος τὸ διαλελυμένον ἐκαθεστήμεν, ὡς ἂν ἐν ἡμῖν γενόμενον τὸ τοιοῦτον ἀλεξήτηριον τὴν προενταθείσαν τῷ σώματι τοῦ δηλητηρίου βλάβην διὰ τῆς οικείας ἀντιπαθείας ἀπόσῃται. Τί οὖν ἐστὶ τοῦτο; Θίδεν ἕτερον ἢ ἐκεῖνο τὸ σῶμα, ὃ τοῦ τε θανάτου κρείττον ἐδείχθη, καὶ τῆς ζωῆς ἡμῶν προκατήρξατο. Καθάπερ γὰρ μικρὰ ζύμη, καθὼς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ὄλον τὸ φύραμα πρὸς ἑαυτὴν ἐξομοιοῖ, οὕτω τὸ ἀθανατισθὲν (24) ἐπὶ τοῦ θεοῦ σῶμα, ἐν τῷ ἡμετέρῳ γενόμενον, ὄλον πρὸς ἑαυτὸ μεταποιεῖ καὶ μετατίθησιν. Ὡς γὰρ τῷ φθοροποιῷ πρὸς τὸ ὑγιαῖνον ἀναμιχθέντι, ἅπαν τὸ ἀνακραθὲν συνηχρεῖσται, οὕτω καὶ τὸ ἀθάνατον σῶμα, ἐν τῷ ἀναλαβόντι ἀπὸ γενόμενον, πρὸς τὴν ἑαυτοῦ φύσιν τὸ πᾶν μετεποίησεν· ἀλλὰ μὴ οὐκ ἐστὶν ἄλλως ἐντός τι γενέσθαι τοῦ σώματος, μὴ διὰ βρώσεως ἢ πόσεως τοῖς σπλάγγχοι; καταμιγνόμενον· οὐκοῦν ἐπάναγκες κατὰ τὸν δυνατὸν τῇ φύσει τρόπον τὴν ζωοποιὸν δύναμιν τῷ σώματι εἰσεξασθαι. Μόνου δὲ τοῦ θεοδόχου σώματος ἐκεῖνου ταύτην δεξαμένου τὴν χάριν, ἄλλως δὲ δειχθέντος μὴ εἶναι δυνατὸν ἐν ἀθανασίᾳ γενέσθαι τὸ ἡμέτερον σῶμα, μὴ διὰ τῆς πρὸς τὸ ἀθάνατον κοινωνίας ἐν μετουσίᾳ τῆς ἀφθαρσίας; γενόμενον, σκοπήσαι προσήκει πῶς ἐγένετο δυνατὸν τὸ ἐν ἐκείνῳ σῶμα ταῖς τοσαύταις τῶν πιστῶν μυριάσι κατὰ πῖσαν τὴν οἰκουμένην εἰσεῖ καταμεριζόμενον, ὄλον ἐν ἐκάστῳ διὰ τοῦ μέρους γίνεσθαι, καὶ αὐτὸ μένειν ἐφ' ἑαυτῷ ὄλον.

Ὁκοῦν ὡς ἂν, πρὸς τὸ ἀκολουθῶν ἡμῖν ἡ πίστις βλέπουσα, μηδεμίαν ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ προκειμένου νόηματος ἔχη, μικρὸν τι προσήκει παρασχολῆσαι τὸν λόγον εἰς τὴν φυσιολογίαν τοῦ σώματος. Τίς γὰρ οὐκ οἶδεν ὅτι ἡ τοῦ σώματος ἡμῶν φύσις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἐν ἰδίᾳ τιμῇ ὑποστάσει ζωτὴν οὐκ ἔχει, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπιεισεύσεως; αὐτῇ θυνάμειως συνέχει τε ἑαυτὴν καὶ ἐν τῷ εἶναι μένει, ἀπαύστῳ κινήσει τὸ τέλειον πρὸς ἑαυτὴν ἐφελομένη, καὶ τὸ περιτταῖον ἀποθουμένη; Ἡ δὲ δύναμις αὐτῆ τροφή καὶ ἐστὶ καὶ λέγεται. Ἔστι δὲ οὐχ ἡ αὐτὴ πᾶσι τοῖς τρεφομένοις σώμασιν, ἀλλὰ τις ἐκάστῳ κατάλληλος παρὰ τοῦ τὴν φύσιν οἰκονομοῦντο; ἀποκεκλήρωται. Τὰ μὲν γὰρ τῶν ζώων βίζωρυχνῶντα τρίφεται· ἑτέροις δὲ ἐστὶν ἡ πᾶσα τροφή· κύνες δὲ ἡ τροφή σάρκες εἰσὶν· ἄρτος δὲ κατὰ τὸ προηγούμενον ἀνθρώπων· καὶ εἰς τὴν τοῦ ὕδατος διαμονὴν καὶ συντήρησιν ποτὸν γίνεσται οὐκ ἀπὸ μένον τὸ ὕδωρ, ἀλλ' οἶνον πολλάκις ἐφηθυνόμενον, πρὸς τὴν τοῦ θερμοῦ τοῦ ἐν ἡμῖν συμμαχίαν. Οὐκοῦν ὃ πρὸς ταῦτα βλέπων δύναμις πρὸς τὸν ὕγκον τοῦ ἡμετέρου σώματος βλέπει· ἐν ἡμῶν γὰρ ἐκεῖνα γενόμενα, αἷμα καὶ σῶμα γίνεσται κατάλληλος, διὰ τῆς ἀλλοιωτικῆς δυνάμει; πρὸς τὸ τοῦ σώματος εἶδος τῆς τροφῆς μεταταμένης.

Τούτων ἡμῖν τοῦτον διευκρινθέντων τὸν τρόπον,

ἐκ νεκρῶν πάλιν πρὸς τὴν προκείμενα τὴν δίδωσαν· ἡμεῖς οὖν γὰρ, πῶς τὸ ἐν ἐκείνῳ σῶμα τοῦ Χριστοῦ πᾶσι ἐπιπέσει τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν, ἐν θεοῦ ἢ κτίσις ἐστίν, πρὸς πάντας μεριζήμενον, καὶ αὐτὸ οὐ μενούμενον. Τάχα ταῖνον ἐγγύς τοῦ εὐκρίτου λόγου γινώμεθα. Εἰ γὰρ παντὸς τοῦ σώματος ἡ ὑπόστασις ἐκ τῆς τροφῆς γίνεται, αὐτὴ δὲ βρώσις καὶ πόσις ἐστίν· ἔστι δὲ ἐν μὲν τῇ βρώσει ἄρτος, ἐν δὲ τῇ πόσει ὕδωρ ἐφημεσίμενον τῷ οἴνῳ· ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγος τῇ ἀνθρωπίνῃ συνεκράθη φύσει, καὶ ἐν τῷ σώματι τῷ ἡμετέρῳ γενόμενος, οὐκ ἄλλην τινὰ παρεκαινοτόμησε τῇ φύσει τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ διὰ τῶν συνήθων τε καὶ καταλλήλων δόξας τῷ καθ' αὐτὸν σώματι τὴν διαμονὴν, βρώσει καὶ πόσει περιτρατῶν τὴν ὑπόστασιν· ἡ δὲ βρώσις ἄρτος ἦν· ὡσπερ ἐφ' ἡμῶν, καθὼς ἤδη εἰρηται, ὁ τὸν ἄρτον ἰδὼν τρόπον τινὰ τὸ σῶμα τὸ ἀνθρώπινον βλέπει, ἔτι, ἐν τούτῳ ἐκείνῳ γινόμενος, τοῦτο γίνεται· οὕτως καὶ τὸ θεόδοχον σῶμα, τὴν τροφήν τοῦ ἄρτου παραδεξιόμενος, λόγῳ τινι ταῦτὸν ἦν ἐκείνῳ, τῆς τροφῆς, καθὼς εἰρηται, πρὸς τὴν τοῦ σώματος φύσιν μεθισταμένης. Τὸ γὰρ πάντων ἰδὼν καὶ ἐπ' ἐκείνης τῆς σαρκὸς ἐπαλογήθη, ὅτι ἄρτιν κάκεινο τὸ σῶμα διεκρατέιτο· τὸ δὲ σῶμα τῇ ἐνοικήσει τοῦ Θεοῦ Λόγου πρὸς τὴν θεϊκὴν ἀξίαν μεταποιήθη. Καλῶς οὖν καὶ νῦν τὸν τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ ἀγιαζόμενον ἄρτον εἰς σῶμα τοῦ Θεοῦ Λόγου μεταποιεῖσθαι πιστεύομεν· καὶ γὰρ ἐκείνο τὸ σῶμα ἄρτος τῇ δυνάμει ἦν· ἠγίασθη δὲ τῇ ἐπισκηνώσει τοῦ Λόγου τοῦ σκηνώσαντο; ἐν τῇ σαρκί. Οὐκ οὖν ἔθεν ὁ ἐν ἐκείνῳ τῷ σώματι μεταπονηθεὶς ἄρτος, εἰς θεϊαν μετέστη δυνάμιν, διὰ τοῦ αὐτοῦ καὶ νῦν τὸ ἴσον γίνεται. Ἐκεῖ τε γὰρ ἡ τοῦ Λόγου χάρις ἔργον ἐποίησε σῶμα, ἢ ἐκ τοῦ ἄρτου ἢ οὐσίαν ἦν, καὶ τρόπον τινὰ καὶ αὐτὸ ἄρτος ἦν· ἐνταῦθα τε ὡσαύτως ὁ ἄρτος, καθὼς; φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἀγιάζεται διὰ λόγου Θεοῦ καὶ ἐντελέχεις, οὐ διὰ βρώσεως κρετῶν εἰς τὸ σῶμα γινώσθαι τοῦ Λόγου, ἀλλ' εὐθύς πρὸς τὸ σῶμα διὰ λόγου μεταπονούμενος, καθὼς ἰρηται ὑπὸ τοῦ Λόγου, ὅτι *Τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμα μου* (25).

A nostra revocanda est. Quærebamus enim quantum ratione unicum illud Christi corpus universam hominum naturam vivificet (modo in iis fides sit) cumetis videlicet distributum et ipsum minime dimissum. Nunc vero haud procul, ut reor, absumus a probabili explicatione. Nam si cuiusvis corporis subsistentia nutrimento, id est cibo potuque, constat; si nutrimentum panis est, potus autem aqua vino exhilarata; si Dei Verbum cum humana natura conjunctum est, assumptoque corpore nostro haud aliam quam illi et conservandæ naturæ suæ excogitavit rationem, sed consuetis congruisque alimentis sicut sustentavit, cibo nimirum potuque subsistentiam suam conservans; cibus autem panis erat; profecto qui apud nos, uti jam dictum est, panem videt, is humanum quodammodo corpus videt; quia panis in hominem introductus, corpus humanum fit. Sic ergo et deiferum corpus illud cum panis nutrimentum sumeret, panis quodammodo erat, quia nutrimentum nunc dixerimus in naturam corporis commutabatur. Nam quod est omnium hominum proprium, id in carne pariter Verbi usueverat, nempe ut illud quoque corpus pane conservaretur: corpus autem divini inhabitatione Verbi ad divinam translatum est dignitatem. Recte ergo nunc quoque Dei verbo sanctificatum panem in divini Verbi credimus corpus commutari. Et enim illud quoque corpus vi sua naturali panis erat, quanquam divini Verbi inhabitatione, quod in carne hospitatum est, sanctum evasit. Igitur sicut in illud olim corpus transmutatus panis, ad divinam transit dignitatem; ejusdem virtute Verbi nunc idem fit. Nam et tunc gratia Verbi sanctificavit corpus, quod ex panis natura constabat, imo et panis quodammodo erat; et nunc similiter panis, ut ait Apostolus¹⁶, verbo Dei et invocatione sanctificatur: non quod sane panis propter eum in corpus Verbi commutetur, sed quia vi verbi statim corpus efficitur, sicuti Verbum ipsum dixit: *Hoc est corpus meum*.

ἡ Πάσης δὲ σαρκὸς καὶ διὰ τοῦ ὑγροῦ τρεφομένης οὐ γὰρ ἀνέλγα τῆς πρὸς τοῦτο συζυγίας τὸ ἐν ἡμῖν ὑδὼς ἐν τῷ ζῆν διαμείνη), ὡσπερ διὰ τῆς στερεῆς καὶ ἀντιτύπου τροφῆς τὸ στερεὸν τοῦ σώματος θεοποιηζόμενον, τὸν αἰτὸν τρόπον καὶ τῷ ὑγρῷ τὴν προσθήκην ἐκ τῆς ὁμογενοῦς ποιούμεθα φύσεως· περ ἐν ἡμῖν γινόμενον διὰ τῆς ἀλλοιωτικῆς δυνάμεως ἐξαιματοῦται, καὶ μάλιστα γὰρ εἰ διὰ τοῦ οἴνου λάθει τὴν δυνάμιν πρὸς τὴν εἰς τὸ θερμὸν μεταποίησιν. Ἐκεῖ οὖν καὶ τοῦτο μέρος ἡ θεοδόχος ἐκείνη εἰς πρὸς τὴν οὐσίαν αὐτῆς παραδέξατο, ὁ δὲ φανερωθεὶς Θεὸς διὰ τοῦτο κατέμειν αὐτὴν τῇ ἐπιπέσει φύσει, ἵνα τῇ τῆς θεότητος κοινωνίᾳ συναποθεῖ τὸ ἀνθρώπινον· τούτου χάριν πᾶσι τοῖς πα-

16 Aga vero cum omnis caro humore quoque nutritur (neque enim sine humoris societate pars nostra terrea vitam retinebit); sicuti per durum ac solidum alimentum soliditatem corporis fulemus, ita etiam humori ex homogenea natura accessione evasimus: qui sane intra nos receptus per sui commutandi vim sanguis evadit; præsertim si quando a vino transeundi ad substantiam calidam acceperit facultatem. Quoniam igitur hanc quoque nutrimenti partem deifera illa caro ob sui conservationem sumpsit; manifestatus autem orbi Deus propterea se mortali naturæ admiscuit, ut communionē divinitatis deificaretur simul humanitas, idcirco omnibus qui gratiæ dispensationi credunt, inserit se per car-

16 | Tim. iv, 5.

(25) Hinc cognoscimus, Nyssenem vim constituisse in Christi verbis: *Hoc est corpus meum*; quia gravissimi Patris auctoritate nonnullorum error

refellitur Græcorum et Orientalium, qui per subsequentes preces transmutationem fieri autumant.

nem suam, quæ vino, aqua et pane constat, credentium corporibus semet administrans; nempe ut propter conjunctionem cum re immortalis, particeps fiat incorruptionis homo. Atque hoc beneficium suppeditat, dum virtute benedictionis, apparentium rerum naturam in suam commutat. »

Hujus audita interpretatione sermonis, ait Generalis: vere hic sermo sapientis ingenii seruus est, et plane Nysseni videtur, qui solet maxime naturalium rerum exemplis uti. Verumtamen hunc Armeniacum factum nondum nactus sum.

THEOR. Olim mihi dixisti, habere vos Nysseni Commentarios in Canticum canticorum: quare, si placet, audiamus quid in his dicat de aqua. Namque illa verba explicans: *Ubi pascas, ubi cubes in meridie* ¹⁷ ait: Indica mihi ubinam gregem pascas, ut salutari pabulo invento, æterno cibo abunde fruatur, quem qui non edit, ad vitam pervenire nequit: et ad te currens fontem ebibam divinæ potionis; siquidem scatebras sitientibus elicies, fundens e latere aquam, ferro scilicet venam hanc aperiente; quam qui gustat, sit aquæ fons salientis in vitam æternam ¹⁸.

GEN. Miror quomodo Dominus nusquam æquæ mentionem fecerit: *Qui manducat, inquit, meam carnem, et bibit meum sanguinem* ¹⁹ aquam autem non commemorat. Item in convivio: *Hic est meus sanguis* ²⁰ aquam prorsus reticuit. Denique Apostolus: *Qui indigne bibit, inquit, sanguinem Domini* ²¹, de aqua nihil adjecit. Cur, inquam, neque Dominus neque Apostolus de aqua locuti sunt?

THEOR. Cum sanguinem dixit, rem dixit ex vino et aqua conversam: non enim ex vino tantummodo verum etiam ex aqua sanguis Domini conficitur, ut Nyssenus demonstravit Gregorius. Si ergo dixisset Dominus: Hoc est vinum meum, prorsus oportuisset et aquæ mentionem adjicere: nunc cum vinum non appellaverit, necessarium et aquam reticuit; sed sanguinem dixit, id quod ex utraque substantia conversam est. Quare frustra expetitur aquæ etiam nominatim mentio. Præterquam quod Scriptura sic loqui solet cum de Veteris Testamenti sacrificiis sermo sit. Quare sicuti tunc, ita ne postea quidem

¹⁷ Cant. i, 6. ¹⁸ Joan. iv, 14. ¹⁹ Joan. vi, 55.

(26) Dicitio καὶ ὕδατος, quam Theoriani codex habet, in Morelliana Nysseni editione desideratur. Ego vero consultis Vaticanæ bibliothecæ novem codicibus, in quibus hæc Nysseni oratio scribitur, nempe Vat. 401, p. 330, 444, p. 200, h. 443, p. 83, 579, p. 82, 1248, p. 37, h. 1433, p. 35, b; item Urbin. 9, p. 70, b; 14, p. 103; Ottob. 119, p. 75; dictionem καὶ ὕδατος æque abesse comperi. Ergone de Theoriani fide dubitabimus? Minime gentium, iudicio meo. Etenim, præterquam quod jam diximus Theoriani hoc codice plurimis in locis Nyssenium verissime emendari; si forte hanc dictionem de suo Theorianus addidisset, nihil magnopere egisset, quia jam Nyssenus in superioribus non

πισταυκῶσι τῇ οἰκονομίᾳ τῆς χάριτος· ἐαυτὸν ἐνοπιῶν διὰ τῆς σαρκὸς, ἥ; ἡ σύστασις ἐξ οἴνου τε καὶ ὕδατος (26) καὶ ἄρτου ἐστὶ, τοῖς σώμασι τῶν πεπιστευκῶτων κατακλιρωμένος, ὡς ἂν τῇ πρὸς τὸ ἀθάνατον ἐνώσει καὶ ὁ ἄθροπος; τῆς ἀφθαρσίας μέτοχος γένηται. Ταῦτα δὲ δίδωσι τῇ τῆς εὐλογίας δυνάμει πρὸς ἐκεῖνο μεταστοιχεύσας τῶν φαινομένων τῆν φύσιν. »

Τοῦτου τοῦ λόγου οὕτως ἐρμηνευθέντος (27), εἶπεν ὁ Καθολικός· Ὅπως ὁ λόγος οὗτος σοφῆς φραγῆς ἐστὶ ἀποκύημα, καὶ ἔοικε τοῦ Νύσσης· εἶναι· φυσιολογεῖ γὰρ ἐκεῖνος τὰ μάλιστα· πλὴν Ἀρμενιστὶ τοῦτον οὕτω εἶπον.

ΘΕΟΡ. Πέρουσι εἰπές μοι ὅτι ἔχετε τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Νύσσης εἰς τὸ Ἄσμα τῶν ἁσμάτων, καὶ, εἰ κελεύεις, ἀκούσωμεν εἰ καὶ ἐν ἐκείνῃ λέγει περὶ τοῦ ὕδατος· Ἐξηγουμένους οὖν τὸ· Πού ποιμαίνεις πού ἐγκοιτάξεις ἐν μεσημβρίᾳ, φησὶ· Δίδαξόν με πού ποιμαίνεις, ἵνα εὐρύσῃα τὴν σωτήριον νομὴν ἐμφορηθῶ [cod. ἐμφορηθῆ] τῆς αἰωνίου τροφῆς, ἥ; ὁ μὴ ἐμφορῶν οὐ δύναται εἰ; τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν· καὶ δραμοῦσα πρὸς σὲ τὴν πηγὴν σπάσῃ τοῦ θεοῦ πόματος, εἰ [ed. δ οὐ] τοῖς διψῶσι πηγάζεις προχέων τὸ ὕδωρ ἐκ τῆς πλευρᾶς, τοῦ σιδήρου τὴν φλέβα ταύτην ἀναστρωμάσαντος, οὐδὲ γευσάμενος πηγὴ γίνεται ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον.

ΚΑΘ. Θαυμάζω πῶς οὐδαμοῦ ὁ Κύριος ὕδατος μνησάν ἐποίησεν· Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, λέγων, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ὕδατος οὐκ ἐμνημόνευσε· καὶ ἐν τῷ δελτικῷ, Τοῦτό ἐστι τὸ αἷμα, καὶ ὕδατος· μνησάν οὐδαμοῦ πεποίησε· καὶ ὁ Ἀπόστολος, Ὁ γὰρ ἀναξίως πίνων τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου, φησὶ, μὴ προστιθεῖς καὶ τὸ ὕδωρ· Πῶς οὕτως ὁ Κύριος οὕτως ὁ Ἀπόστολος τοῦτο εἶπεν.

ΘΕΟΡ. Εἰπὼν αἷμα, τὸ ἐξ οἴνου καὶ ὕδατος γεγενηὸς ἐδήλωσεν· οὐ γὰρ ἐκ μόνου οἴνου τὸ τοῦ Κυρίου αἷμα συνίστη, ἀλλὰ ἐξ ὕδατος, ὡς ἔδειξεν ὁ Νύσσης; Γρηγόριος. Εἰ μὲν οὖν εἶλεγε, τοῦτό ἐστιν ὁ οἶνός μου, εἶδε προσθεῖναι πάντως καὶ τὸ ὕδωρ· ἐπεὶ δὲ οὐκ εἶπεν οἶνον, ἐξ ἀνάγκης καὶ τὸ ὕδωρ ἀπεσιώπησεν· ἀλλ' αἷμα εἶπε τὸ ἐξ ἀμφοτέρων τὴν σύστασιν ἐσχηκός. Περιττὸν οὖν ἐστὶν ἀπαρτεῖν καὶ ὕδωρ ὀνομαστέον λέγειν· πλὴν ἐστὶ καὶ τοιοῦτον ἰδίωμα τῆς Γραφῆς; ἐν ταῖς θυσίαις τῆς παλαιᾶ; Διαθήκης· καὶ κατ' ἐκεῖνο ὕδατος οὐ γέγονε κἀνταῦθα μνησάν· σικὴ γὰρ ἦσαν ἐκεῖναι τῶν παρ' ἡμῖν. Γράφων οὖν ὁ μα-

²⁰ Matth. xxvi, 28. ²¹ I Cor. xi, 27.

semel dixit, nutrimentum hominis aqua, vino, et pane constare; quod evidenter Nyssenus refert ad Eucharistiam, quæ pane, vino, et aqua conficitur. Est igitur genuina lectio καὶ ὕδατος. Codices item Vaticanæ septem habent veram lectionem ἥ; ἡ σύστασις pro falsa οἶς ἡ σύστασις quam Morelliana editio cum duobus nostris recentis ætatis codicibus exhibet. Denique ad catechetica orationis clausulam quod attinet, quam Morellianus liber aliena lacinia auctam ostentat, septem quidem Vaticanæ codices illam prætermittunt; unus recessus separatam retinet; unus denique æque recens confusam, ut est apud Morellium, habet.

(27) Cod. τοῦτο τοῦ λόγου οὕτως ἐρμηνεύοντος.

κίριος Παῦλος πρὸς Ἑβραίους· φησί· Λαβὼν τὸ
 αἷμα τῶν τράγων καὶ τῶν ἰσόχων, μετὰ ὕδατος
 καὶ ἐρίου κοκκίνου καὶ ὑσσώπου, αὐτὸ τε τὸ
 βιβλίον καὶ πάντα τὸν λαὸν ἐβράντισε λέγων·
 Τοῦτο τὸ αἷμα τῆς διαθήκης ἧς Κύριος ἐνετείλατο
 πρὸς ὑμᾶς ὁ Θεός· καὶ τὴν σκητὴν δὲ καὶ πάντα
 τὰ σκεῦη τῆς λειτουργίας τῷ αἵματι ὁμοίως ἐβ-
 ράντισε. Καὶ σχεδὸν ἐν αἵματι πάντα καθαρῖζε-
 ται κατὰ τὸν νόμον, καὶ χωρὶς αἱματεκχυσίας
 οὐ γίνεται ἄφρασις. Ἦκουσας ὅτι πρῶτον τὴν σύγκρα-
 σιν ἐξ αἵματος καὶ ὕδατος γεγενῆσθαι· ἐν δὲ τῷ
 βράντισει, ὕδατος μείαν πεποίηκε. Τοῦτο, φησί,
 τὸ αἷμα τῆς διαθήκης. Καὶ πάλιν τὰ σκεῦη τῆς
 λειτουργίας τῷ αἵματι ὁμοίως ἐβράντισε, καὶ σχε-
 δὸν αἵματι πάντα καθαρῖζεται κατὰ τὸν νόμον, καὶ
 χωρὶς αἱματεκχυσίας οὐ γίνεται ἄφρασις· καὶ τετρά-
 κς αἵματος μνημονεύσας, οὐκ ἐμνημόνευσεν ὕδατος.
 Ἄρα διὰ τοῦτο εἶπαμεν, οὐκ εἶπεν ὕδωρ ἔχει· καὶ
 πῶς φησι μετὰ ὕδατος καὶ ἐρίου κοκκίνου. Μὴ οὖν ξενί-
 ζου, δέσποτα, εἰ καὶ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις τὸ ὕδωρ οὐκ
 ἐξερῶνησεν ὁ Σωτὴρ. Ἐμάθομεν γὰρ ἀπὸ τῆς κατη-
 χήσεως τοῦ Νύσσης Γρηγορίου, ὅτι ἐξ ὕδατος καὶ
 οἴνου τὸ τοῦ Κυρίου σῶμα συνέστηκεν. Εἰπὼν οὖν
 αἷμα, τὸ ἐξ ἀμφοτέρων τὴν γένεσιν ἐσχηκός· ὅπως ἴ-
 μανεν.

Ὁ ΚΑΘ. Ἀρκετώς περὶ τοῦ κεφαλαίου τούτου εἶπο-
 μεν· ὅταν δὲ σὺν Θεῷ ποιήσωμεν τὴν πάγκοινον
 συνόδον, προθήσομεν τὰ περὶ τοῦ τοιοῦτου κεφα-
 λαίου παρὰ σοῦ λαληθέντα, καὶ εἰ τι ὁ πανάγαθος
 Θεός· εὐδοχήσει. Νῦν οὖν, εἰ τι ἔχεις ἄλλο κεφάλαιον,
 εἰς μέσον τίθέσθω.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ἦκουσα ὅτι προχθὲς κατὰ τὴν εἰκοστὴν
 ἡμέτην τοῦ Δεκεμβρίου ἐρωτάσατε τοῦ ἁγίου Στεφάνου
 τοῦ πρωτομάρτυρος ἑορτὴν, καὶ ἀνέγνωτε τοῦ
 Νύσσης λόγον εἰς αὐτὴν αὐτῷ ποιηθέντα, οὗ ἡ ἀρχή,
 «Ὁ· καὶ τῶν ἀγαθῶν ἡ ἀκολουθία!» Καὶ θαύμασα
 πῶ, τοῦτο ποιῆκατε, ὅτι ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ ἀναμφι-
 λέτως δέκνεται ὅτι πρῶτον ὀφείλει· ἑορτάσαι τὰ
 γενέθλια τοῦ Κυρίου, καὶ οὕτω τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου
 Στεφάνου τοῦ πρωτομάρτυρος. Ὑμεῖς μὲν κατὰ
 τὴν κς' τοῦ Δεκεμβρίου ἐρωτάσατε τοῦ πρω-
 τομάρτυρος τὴν ἑορτὴν, τὰ δὲ τοῦ Κυρίου γενέ-
 θλια μέλλετε ἑορτάσαι εἰς τὰς ἐξ τοῦ Ἰανουαρίου.
 Πῶς οὖν συνάδει ὑμῖν ὁ Νύσσης; Λέγει γὰρ, «Ὁ·
 καὶ τῶν ἀγαθῶν ἡ ἀκολουθία, ὡς γλυκεῖα ἡ
 τῆς εὐφροσύνης διαδοχή. Ἰδοὺ γὰρ ἑορτὴν ἐξ ἑορτῶν,
 καὶ χάριν ἀντιλαμβάνομεν χάριτος· χ' ἡμεῖς ὁ
 τοῦ παντὸς Δεσπότης εἰσίστασεν, σήμερον ὁ μιμητὴς
 τοῦ Δεσπότη. » Ἀκούεις τί λέγει; Εὐ δὲ τὸν μιμη-
 τὴν ἑορτάσας, τὸν δὲ Δεσπότην παρέβλεψας· καὶ
 πίπτει μοι, αἰσχύνομαι ἀνθ' ὑμῶν, ὅτι, τοῖς οὕτω
 προφανέσιν ἐλεγχόμενοι, διορθωθῆναι οὐκ ἐβουλή-
 θητε. Συμβουλεύομαι δ' ἂν ὑμῖν, ἐπεὶ τὰ ὑπὸ τῶν
 ἀνεγνωσμάτων δηλούμενα οὐ φυλάττετε, μηδὲ τὰ
 ἀνεγνωσμάτω εἶναι καὶ ἀναγινώσκον, ἵνα μὴ ὑπὸ
 τούτων διηγεκῶς ἐλεγχόμενοι πλέον κατάκριμα ἔχητε.

Ὁ ΚΑΘ. Ἐν τούτοις ὁ Καθολικός· μειδιᾷσας ἔφη·

A aquæ mentio facta est : etenim illa sacrificia
 adumbratio nostrorum erant. Scribens itaque bea-
 tus Paulus ad Hebræos ait : Sumpto sanguine hir-
 corum ac vitulorum, cum aqua et vellere coccineo
 atque hyssopo, librum ipsum cunctumque populum
 aspersit dicens : Hic est sanguis fœderis quod Domi-
 nus vobis imposuit. Tabernaculum quoque et omnia
 sacri ministerii instrumenta sanguine pariter aspersit.
 Imo cuncta propemodum sanguine ex iri solent ex
 legis norma, et sine sanguinis effusione non fit re-
 missio. Audisti primo sanguinis et aquæ factam
 misturam, nullam tamen in aspergendo aquæ men-
 tionem : Hic, inquit, sanguis fœderis. Rursusque,
 vasa ministerii sanguine pariter aspersit, et omnia
 propemodum sanguine purgantur ex legis præscri-
 pto, et sine sanguine non fit remissio. Quater, in-
 quam, memorato sanguine, aquam silentio pressit.
 Num ergo negabimus, primo quoque aquam con-
 memoratam? Atqui dixit : Cum aqua et lana coccine-
 a. Ne igitur nihil tibi videatur, domine, quod
 in Evangeliiis aquam non appellarit Servator. Quippe
 jam a Nysseni Gregorii catechetico edocti sumus,
 Christi corpus ex aqua et vino fuisse conversum.
 Cum ergo Christus sanguinem dixit, rem utramque
 unde ille est effectus subindicavit.

GEN. Satis de hoc capitulo diximus. Cum autem
 generalem synodum Deo favente celebrabimus, ea quæ
 a te super hac re disputata fuerunt referemus, et
 si quid præterea Deus optimus annuet. Nunc age,
 si forte aliud capitulum in promptu habes, ex-
 pone.

THEOR. Audivi nudius tertius, die Decembri
 sexta supra vicesimam, sancti Stephani protomarty-
 ris festum vos celebrantes, quo die Nysseni ser-
 monem legebatis de illo festo, ejus initium :
 « Quam pulchra est bonorum successio! » Mirabar
 autem qui id faceretis, quandoquidem in hoc ipso
 sermone perspicue demonstratur, debere te primo
 Domini Natalia celebrare, deinde sancti protomarty-
 ris Stephani festivitatem. Vos autem die Decem-
 bris 26 festum Protomartyris agitis; Domini autem
 natalia sexta demum Januarii die celebraturi.
 Qui ergo vobis Nyssenus consonat dicens : « Quam
 pulchra est bonorum successio, quam dulcis lætitiæ
 continuatio! En aliud ex alio festum, en gratiam ex
 gratia excipimus. Heri nos universalis Dominus,
 festo convivio excepit, hodie Domini imitator. »
 Andin quid dicat? Tu vero imitatorem solemnitate
 celebras, Dominum prætermittis? Crede mihi, pudet
 me vestri, qui manifeste a deo convicti, corrigi non
 patimini. Auctor equidem vobis sum, ut quandoquid-
 em ea quæ lectiones liturgiæ docent non obser-
 vatis, lectiones ipsas omittatis, ne ab his perpetuo
 redarguti, gravius judicium patiamini.

GEN. Ad hæc Generalis arridens ait : Habemus ora-

¹⁹ Hebr. ix, 19-22.

tionem sancti Procli Constantinopolitani in protomartyrem, cuius initium «Sensibilis quidem sol». Atque hic sermo haud secius nobis adversatur, ait enim : « O novi regis admiranda facta ! Hæri mater cum peperit, et hodie ipsi gloriosus Stephanus oblitus est. » Sed enim ad festa quod attinet, ut olim quoque tibi dixi, vivente adhuc beato illo Generali fratre meo in familiaribus inter nos colloquiis sic dicebamus : Cur præter omnium consuetudinem nos festa peragimus ? Franci, Romani, Syri, quævis gens Christiana, conspirant in festis atque consentiunt ; soli Armenii a cunctis differimus.

THEOR. Jam si forte vos non pudet, quod cum omne genus Christianorum laboribus abstinet, sacris laudibus occupatum, et toto orbe terrarum festis concionibus lætatur, vos soli cum Hebræis ac Saracenis servilia opera facitis (præsertim quia gens vestra divinis Scripturis magnopere studet : crede enim mihi, nihil ad gratiam loquor, cum vos in sacris Bibliis valde eruditos dico ;) quid cum ait Theologus Gregorius : « Christus natus est, laudate ; » et paulo post : « Hoc nobis panegyrum convocat, hoc hodierna solemnitate recolimus, adventum scilicet Dei ad homines ; » deinde in sermone alio : « Iterum Jesus meus, iterum mysterium ; » cum ergo : « Iterum, » auditis, nondumne intelligitis, quod non eodem die Christi Natale ac Baptisma celebrandum sit ?

GEN. Caput hoc in priore disputatione satis jam tractatum, recte compositum fuit. Ne igitur actum agas.

THEOR. Profecto actum non ago ; sed quæ tunc ob nimiam copiam nos fugerunt, ea nunc complere fert animus. Nam et de sacro unguento tunc locuti, sacra auctoritate non confirmavimus, oportere id scilicet ex oleo olearum fieri ; sed tua tantummodo verba refutare contenti fuimus. Nunc, si placet, auctoritatem quoque recitabimus, ne quid videamur, ut ait proverbium, ex ventre loqui. In Exodo scriptum est : *Locutus est Dominus Moysi dicens : Sume tibi aromata, primæ myrrhæ et electæ quingentos siclos, et odori cinamomi dimidiam portionem, id est ducentos quinquaginta siclos, et odorati calami similiter ducentos quinquaginta, et casie siclos quingentos ad sanctuarii pondus exactis, et oleum olearum, conficiesque unctionis oleum, unguentum compositum arte unguentarii. Hoc oleum unctionis sanctum erit* ²⁰⁻²². Audisti ? *Oleum olearum, non sesami, dixit.*

GEN. Sacra hæc auctoritas, ante etiam quam recitares, nota nobis erat. Sed age, trade nobis scripta, si placet, capitula omnia, quæ sanctus imperator et Romanorum sancta Ecclesia a nobis probari postulant, ut fiat unio. His enim communiter consideratis, nostram de omnibus sententiam dicemus.

²⁰⁻²² Exod. xxx, 22-23.

A Ἐχομεν λόγον τοῦ ἀγίου Πρόκλου Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν πρωτομάρτυρα, οὗ ἡ ἀρχὴ, « Ὁ μὲν αἰθερῆς ἤλιος. » Οὗτος οὖν οὐκ ἕλαττον ὁ λόγος ; τοῦτου ἀντίκειται ἡμῖν· λέγει γάρ· « Ὁ ξένου βασιλείως παράδοξα πράγματα ! χθὲς ἐτέθη, καὶ σήμερον αὐτῷ Στέφανος ἔνδοξος προσηγάθη. » Ἀλλὰ περὶ τῶν ἑορτῶν, ὡς σοὶ καὶ πέρυσιν εἶπον, ἐτι περιόντος τοῦ μακαρίου Καθολικοῦ ἐκείνου τοῦ ἐμοῦ ἀδελφοῦ πρὸς ἀλλήλους κοινολογούμενοι τοῦτο ἐλέγομεν. Ἴνα τί κεχωρίσμενος ἀπὸ πάντων ἡμεῖς ἑορτάζομεν ; Φράγγοι, Ἰωμαῖοι, Σύριοι, καὶ πᾶν ἔθνος Χριστιανῶν ὁμοφρονοῦσι καὶ ὁμογνωμονοῦσιν ἐν ταῖς ἑορταῖς, μόνου δὲ οἱ Ἀρμένιοι διαφωνοῦμεν πρὸς ἅπαντας.

Ο ΘΕΩΡ. Κὰν τοῦτο οὐ ποιεῖ ἐρυθριᾶν ὑμᾶς, ὅτι, ὅποτε πᾶν γένος Χριστιανῶν ἀργίαν ἔχει, καὶ ταῖς πρὸς Θεὸν δοξολογίαις ἐνασχολεῖται, καὶ ἐναγάλλεται ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην πανηγυρίζον, ὑμεῖς μόνου ἐργάζεσθε μετὰ τῶν Ἑβραίων καὶ Σαρακηνῶν (καὶ μᾶλλον ἔθνος ἀσχολούμενον ταῖς θεαῖς Γραφαῖς· καὶ πίστευσόν μοι, οὐ πρὸς χάριν λέγω, πεποικνωμένου ; ὑμᾶς εὐρίσκω εἰς τὴν θείαν Γραφήν) τί οὖν ὅταν λέγῃ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος· « Χριστὸς γεννᾶται, δοξάζατε. » καὶ μετὰ τινα· « Τοῦτό ἐστιν ἡμῖν ἡ πανηγυρίς, τοῦτο ἑορτάζομεν σήμερον, ἐπιδημίαν Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους. » εἶτα ἐν ἄλλῳ λόγῳ· « Πάλιν Ἰησοῦς ὁ ἐμὸς, καὶ πάλιν μυστήριον. » ὅταν οὖν ἀκοῦητε τὸ ἐ Πάλιν, ἄρα οὐ νοεῖτε ὅτι οὐ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἑορτάζεται τὰ Γενέθλια καὶ τὸ Βάπτισμα ;

Ο ΚΑΘ. Τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἐν τῇ προτέρᾳ διαλέξει τραχταῖσθ ἐκινῶς εἰς πέρας ἤχθη χρηστόν· οὐ δειγόν ἐτι ταυτολογεῖν εἰς κενόν.

Ο ΘΕΩΡ. Οὐκ ἐστὶ ταυτολογία, ἀλλ' ὅσα τόσῃς ἡμᾶς διὰ τὸ πλῆθος παρέδραμε, νῦν ἀναπληρῶσαι προτεθυμῆμεθα. Καὶ γὰρ περὶ τοῦ μύρου τότε εἰπόντες, οὐκ ἔδωκαμεν χρῆσιν, ὅτι ἐξ ἐλαίου τοῦ ἐξ ἐλαιῶν τὸ μύρον ὀφείλει κατασκευάζεσθαι, ἀλλὰ μόνον τὸν σὸν ἀνεσκευασάμεθα λόγον, Νῦν οὖν, εἰ κελεύει, εἰπωμεν καὶ τὴν χρῆσιν, ἵνα μὴ δέξωμεν ἀπὸ κοιλίας κατὰ τὴν παροιμίαν λαλεῖν. Γέγραπται ἐν τῇ Ἐξέδῳ· Ἐλάλησεν ὁ Θεὸς πρὸς Μωσῆ λέγων· Καὶ σὺ λάβε ἡδύσματα, ἄρθος σμύρνης ἐκλεκτῆς πεντακοσίους σίκλους, καὶ κινναμῶμου εὐώδους τὸ ἥμισυ τούτου, διακοσίους πενήκοντα, καὶ καλᾶμον εὐώδους διακοσίους πενήκοντα, καὶ ἰρέως [cod. ἰσρέως] σίκλους πεντακοσίους τοῦ ἀγίου, καὶ ἐλαιὸν ἐξ ἐλαιῶν, καὶ ποιήσεις αὐτὸ ἐλαιὸν χρίσμα ἁγίον μύρον μυστήριον τέχτῃ μυρεψοῦ· ἐλαιὸν χρίσμα ἁγίον ἐστίν. Ἰκούσας ; Ἐλαιὸν ἐξ ἐλαιῶν εἶπεν, οὐκ ἐκ σπέρματος.

Ο ΚΑΘ. Τὴν χρῆσιν ταύτην, καὶ πρὸ τοῦ σε εἰπεῖν ἐγινώσκωμεν· πλὴν εἰ κελεύεις, δὲς ἡμῖν ἐγγράμμα τὰ κεφάλαια ἅπαντα ὅσα ὁ ἅγιος βασιλεὺς καὶ ἅγια Ἐκκλησία τῶν Ἰωμαίων ζητεῖ παρ' ἡμῶν ἐπὶ τῷ γενέσθαι τὴν ἕνωσιν, ἵνα τοῦτα κεινοσκοπήσαντες, εἰπωμεν τὸ ἡμῖν παρεστάμενον περὶ πάντων.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ἐξοικα κεφάλαια ταῦτα· ἵνα ἀναθεμα-
 εἴωσι τοὺς λέγοντας μίαν φύσιν τὸν Χριστὸν, Εὐ-
 τυχία τε καὶ Διδόσκορον, Σεβήρον καὶ Τιμόθεον τὸν
 Ἀβουρον καὶ πάντας τοὺς ὁμόφρονας τούτου· καὶ
 ἵνα ὁμολογῶσι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν,
 ἕνα Χριστὸν, ἕνα Υἱὸν, ἕνα Κύριον, ἐν πρόσωπον,
 μίαν ὑπόστασιν ἐκ δύο τελείων φύσεων ἐνωθεισῶν
 εἰς μίαν ὑπόστασιν, ἀχωρίστως, ἀδιαιρέτως, ἀν-
 αλλοιώτως, ἀσυγχύτως· οὐκ ἄλλον τὸν Υἱὸν τοῦ
 Θεοῦ καὶ ἄλλον τῆς Παρθένου, ἀλλὰ τὸν αὐτὸν Υἱὸν
 τοῦ Θεοῦ καὶ Υἱὸν ἀνθρώπου, φύσεις δυο, τὸν ἕνα
 Θεὸν καὶ ἄνθρωπον· καὶ ἐν δύο φύσεσι τὸν αὐτὸν
 καὶ ἕνα Χριστὸν ἔχοντα δύο θελήσεις φυσικὰς, θεῖαν
 καὶ ἀνθρωπίνην, οὐκ ἐναντιουμένας ἀλλήλαις· ἀλλ'
 ἐπομένην τὴν ἀνθρωπίνην θέλησιν τῇ θεῇ θελήσει·
 καὶ ἵνα λέγῃσι τὸ τρισάγιον χωρὶς τοῦ, ὁ σταυρω-
 θῆς δι' ἡμᾶς (28), καὶ χωρὶς τοῦ καὶ συνδίσμου.
 Καὶ ἵνα ἑορτάζωσι τὰς ἑορτάς μετὰ τῶν Ῥωμαίων,
 τὴν Εὐαγγελισμόν τοῦ Κυρίου τῇ εικοστῇ πέμπτῃ
 τοῦ Μαρτίου, τὴν Γέννησιν τῇ κ' τοῦ Δεκεμβρίου,
 τὴν Περιτομὴν κατὰ ὀγδόην τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως,
 τοὔτεσι τῇ πρώτῃ τοῦ Ἰανουαρίου, τὴν Βάπτισιν
 εἰς τὰς ς' τοῦ Ἰανουαρίου, τὴν Ἰησαίου τῆς εἰς τὰς
 β' τοῦ Φεβρουαρίου, καὶ ἀπλῶς ἀπάσαις τὰς Δεσπο-
 τικὰς ἑορτάς, καὶ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ τοῦ
 Προδρόμου καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων· ἵνα ποιῶσι
 τὴν θεῖαν κοινωνίαν μετὰ ἄρτου ἀζύμου καὶ οἴνου
 καὶ ὕδατος· ἵνα ποιῶσι τὸ ἅγιον μύρον μετὰ ἐλαίου
 τοῦ ἐξ ἐλαίων· ἵνα ἰστώνται πάντες οἱ Χριστιανοὶ
 ἐντὸς ἐκκλησίας ὅτε τελεῖται ἡ θεῖα λειτουργία,
 πληρὴ τῶν κεκωλυμένων παρὰ τῶν θεῶν κανόνων,
 ὁμοίως καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἀκολουθίας τῆς Ἐκκλησίας·
 ἵνα δέχωνται τὰς ἐπιτάξεις οἰκουμένικὰς συνόδους· ἵνα
 ἐξήκωνται τὴν πρόβλησιν τοῦ καθολικοῦ μόμου παρὰ
 τοῦ βασιλέως τῶν Ῥωμαίων. Τούτων τῶν κεφαλαίων
 ἐδοθέντων τῷ Καθολικῷ, ἠρώτησεν ἡμᾶς ὁ Καθ-
 ολικός.

Ὁ ΚΑΘ. Ταῦτα πάντα ἐξ ἀνάγκης ἀπαιτοῦσιν ἡμᾶς
 ποιῆσαι, ὡς, εἰ ἐν τούτων λείψῃ, οὐ γενήσεται ἡ
 ἑνωσις; ἢ ἔστι τινὰ τούτων, ὧν χωρὶς παραδέξονται
 ἡμᾶς εἰς τὴν ἑνωσιν;

Ὁ ΘΕΩΡ. Ταῦτα μὲν εἰσὶ τὰ ποιοῦντα τὸν χωρι-
 σμόν ἢ Ἐκκλησία δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς ἐξουσίαν ἔχει τινὰ
 ἰσχύος τούτων ἐᾶσαι δι' οἰκονομίας, καὶ μὴ περικόψαι
 τὴν ἑνωσιν δι' αὐτά· ὡσπερ γέγονε καὶ ἐπὶ τῶν
 Οὐγγρων· ὅταν γὰρ ἐκείνους ἐδάπτισεν ὁ παρ' αὐ-
 τῶν ἅγιος Στέφανος, ἵνα μὴ τὸ ὄλον ζημιωθῇ, πα-
 ρεχώρησεν ἵνα οἱ ἐπίσκοποι αὐτῶν ἔχωσι γυναῖκας
 νομίμους, ὡσπερ νῦν οἱ ἱερεῖς ἡμῶν· καὶ τοῦτο
 πεποίηκε μετὰ βρεβιλέγου τοῦ τότε πάπα, ὁ καὶ
 κρατεῖ μέχρι τῆς σήμερον εἰς τινὰς τῶν ἐπισκόπων
 αὐτοῦ (29).

A THEOR. Tum ego hæc capitula tradidi : nempe
 ut Armenii anathema dicerent illi qui unam Christi
 naturam affirmant, Eutychem, Dioscoro, Severo,
 Timotheo Æluro cunctisque asseclis eorum. Ut con-
 fiterentur Dominum nostrum Jesum Christum, unum
 Christum, unum Filium, unum Dominum, unam
 personam, unam hypostasim ex duabus naturis
 unitis sub una hypostasi, inseparabiliter, indivisibi-
 liter, invariabiliter, inconfuse : neque alium esse
 Filium Dei, alium Virginis, sed eundem esse Fil-
 ium Dei et Filium hominis, duas naturas, unum
 Deum et hominem : atque in duabus naturis unum
 eundemque Christum duas expromentem naturales
 operationes divinam atque humanam ; duas natura-
 les voluntates divinam atque humanam, haud invi-
 cem adversantes, sed ita comparatas ut divinæ vol-
 untati obsecundet humana. Insuper ut trisagium
 recitarent absque verbis : *Crucifixus pro nobis*, et
 absque copula, et, Ut festos dies eodem ac Romani
 tempore agitent, Domini Annuntiationem die 25
 Martii; Natalia die 25 Decembris, Circumcisionem
 die octava post Christi Natalia, id est Januarii die
 prima; Baptismum die 6 Januarii; Virginis Purifi-
 cationem die 2 Februarii; atque omnino cunctas
 Domini solemnitates, itemque sanctissimæ Virginis,
 Præcursoris, et sanctorum apostolorum. Ut divi-
 nam Eucharistiam in pane fermentato et vino cum
 aqua consecrarent. Ut sanctum chrisma ex oleo
 olearum conficerent. Ut Christiani omnes inira ec-
 clesiam consistenter, dum sacra liturgia peragitur,
 iis exceptis quos sacri canones arcent; pariterque
 cæteris Ecclesiæ officiis adseuer; ut septem œcu-
 menicas synodos admitterent; denique ut electio-
 nem solius Generalis ab imperatore Romanorum
 fieri permitterent. Postquam hæc capitula Generali
 tradidimus, is ita nos sciscitatus est.

GEN. Hæcine omnia necessario fieri a nobis Ro-
 mani postulant, ita ut si quid horum desit, unio non
 sit futura; an aliquod ex his est, quo prætermisso,
 nihilominus ad unionem nos admittent?

THEOR. Nempe hæc sunt quæ schisma faciunt.
 Cæteroquin Ecclesiæ et imperatori licebit quædam
 ex his fortasse remittere, prudentiæ gratia, neque
 horum nomine unionem præcidere : sicuti apud
 Hungaros quoque facilitatum est, quo tempore san-
 ctus ipsorum Stephanus eos baptizandos curavit,
 qui ne res universa pessumderetur, sicut ut eorum-
 dem episcopi legitimas uxores haberent, sicuti
 nunc presbyterorum nostrorum mos est : idque egit
 impetrato brevi ab eo qui tunc erat papa : quæ
 adhuc consuetudo apud nonnullos regionis illius
 episcopos viget.

Hungaricis, sive in Annalibus ecclesiasticis scripta
 non esset : neque hoc exemplo, post excitatas de-
 nuo de re quæstiones, usi non essent cælibatus
 hostes. Illud mihi potius cunctisque constat, squi-
 mum fuisse omni tempore Romanorum Pontificum
 studium atque conatum pro conservanda in ecclē

(28) Lege precem disputationem, p. 471.

(29) Vana hæc est et incandida de maritis Hunga-
 rorum episcopis, concedente Pontifice, fabula quam
 licet cælibatus his oria prorsus non agnoscat. Ne-
 que Hærcle res tam insignis sive in sancti regis
 una emphatissime a diversis ecclē, sive in fastis

GEN. Dic perspicue, eorumque sint ex his capitulis, a quibus sepositis, nos tamen ad integram unionem excipient?

THEOR. Puto quod tu scienti tuummet animum exploratum habes, ita voluntates quoque subditorum pervides, probeque nosti quidnam ex his admissuri sint, quidve secus. Quare tu potius, si vis, indica mihi, quænam Armeniis graviora visum iri putet, quæve nunquam sibi persuaderi passuri sint.

GEN. Nescio. Fortasse quædam mihi videbuntur, de quibus aliter synodus existimabit.

THEOR. Si tu, qui caput es, hoc ignoras, quemodo ego qui pes sum, imo ne pes quidem, apud Romanorum synodum, quod rogas compertum habeam? Nihilominus conjectans dicam. Capitulum illud de Generali electione, honoris ergo atque utilitatis tuæ et succedentium Generalium perscriptum est: namque ad sedis stabilitatem firmitatemque spectat, quia hæc defensorem sanctum imperatorem vacisceretur. Romani tamen, ut puto, vim vobis in hoc haud facient: sed ne in quæstione quidem de Azymis vos cogent, si certe de cæteris consenseritis.

GEN. Hæc omnia ad synodi cognitionem perferram: et cum legatos meos ad regiam urbem mittam, scripto significabo tum vestræ synodo tum etiam a Deo coronato imperatori quæ admissa fuerint capitula et quæ secus, simulque causas aperiam propter quas aliqua fortasse repudiata fuerint. Et nisi pravus hominum hostis dæmon magnum hoc negotium disturbaverit, ad nos quidem quod attinet (sic Deus adjuvet) non impediatur. Oportet enim neque nos summo jure agere, neque item vos, siquidem unionem exoptatis; sed in quibusdam indulgere, quæ fidem non violant: quippe rituum differentia ecclesiasticorum, hominem a Christiana religione non submovet. Nunç vero, si placet, reditum parate. Post enim discessum vestrum, ad meos omnes episcopos scribam, ut vel ipsi veniant, vel legatos mittant, quotquot gravis causa ad synodum convenire prohibet. Porro opus est ut ego unionis negotium non sine Albanie Generali transigam: hic enim sedem Gregorii illius insidet qui sancti Gregorii nepos fuit, in Armenia magna, quicquid mihi spiritualium negotiorum perpetua communio est, ita ut neuter inscio altero quidquam agat. Est autem inter nos intervallum iter mensium, ut reor, trium.

THEOR. Quando nam synodum coacturus es? Tempus enim definite nobis designari oportet, ut imperatori et Ecclesie significemus.

siasticis viris hac virtute convenientissima; cuius rei cumulare testimonia non interest. Sylvester certe II in celebri ad S. Stephanum regem Bulla nihil de cælibatu dicit. Idem vero in sermone ad episcopos (apud Mabillonium *Anecd.* ed. nov., p. 104) verba Pauli *unius uxoris vir* litteraliter explicat, ne bigamus (id est qui duabus uxoribus jam defunctis copulatus fuerit) ad episcopatum ascen-

Ο ΚΑΘ. Εἰπέ ἡμῖν φανερώς, εἰ ἔστι τούτων τῶν κεφαλαίων τινά, ὧν χωρὶ; δέξονται ἡμᾶ; εἰς τελείαν ἔνωσιν.

Ο ΘΕΩΡ. Ὑπολαμβάνω ὅτι ὡσπερ γινώσκει; σὺ τὴν καρδίαν σου, οὕτως γινώσκει; καὶ τῶν ὑπὸ σὲ ἀρχιερέων τὸ θέλημα, καὶ γινώσκει; τίνα τούτων δέξονται, καὶ τίνα οὐ· καὶ, εἰ καλεῖσαι, εἰπέ ἡμῖν τίνα τούτων τοῖ; Ἀρμενίοι; δοκεῖ φορτικὰ, καὶ οὐκ ἂν συνέλθοιεν ὥστε παραδέξασθαι αὐτά.

Ο ΚΑΘ. Οὐκ οἶδα· ἴσως δοκοῦντα ἔμοι τίνα, τῇ συνόδῳ οὐ δέξει; οὕτως.

Ο ΘΕΩΡ. Σὺ κεφαλὴ ὧν, ἀγνοεῖ; τούτο, πῶς ἐγὼ τοῦ; ὧν τῇ; παρὰ τῶν Ῥωμαίων συνόδου, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ποῦ;ς, δύναμαι γ· ὧναι τούτο ὁ ἐρωτᾶ;; Πλὴν στοχαζόμενο; εἶπω· τὸ τῆ; προβλήσει; κεφάλαιον ἀφορᾶ; εἰς τιμὴν καὶ ὠφέλειαν σὴν καὶ τῶν μετὰ σὲ Καθολικῶν· εἰς σύστασιν γὰρ τοῦ θρόνου τοῦτο ἔστι καὶ διαμονήν, ὡς μέλλοντος ἔχειν δεφέντορα τὸν βασιλέα τὸν ἅγιον· καὶ οἶμαι ὑμᾶ; εἰς τούτο οὐκ ἀναγκάσουσιν· ἀλλ' οὐδὲ περὶ τῶν ἀζύμων βιάσουσιν ὑμᾶ;, ἐὰν εἰς τὰ ἄλλα συνέλθητε.

Ο ΚΑΘ. Ταῦτα πάντα προθήσω ἐνώπιον τῆ; συνόδου· καὶ ὅταν μέλλω ἀποστείλαι τοποτηρητὰ; εἰς τὴν βασιλεύουσαν, δηλοποιήσω ἐγγράφω; τῇ τε ἀγίᾳ συνόδῳ καὶ τῷ θεοστεφεῖ βασιλεῖ τὰ παραδεχθέντα, καὶ μὴ, κεφάλαια· καὶ δώσω καὶ τὰ; αἰτίας δι' ἃ; τὰ μὴ παραδεχθέντα οὐ παραδέχομαι· καὶ εἰ ὁ πονηρὸ; καὶ μισάνθρωπο; δαίμων οὐ παρεμποδίζει τοῦτὶ τὸ μέγα χρῆμα, ἐξ ἡμετέρας αἰτίας, σὺν Θεῷ λέγω, οὐκ ἐμποδισθήσεται. Δεῖ γὰρ μήτε ἡμᾶ; τῆ; ἁγῆν ἀκριβείας μήτε ὑμᾶ; τὴν ἔνωσιν βουλομένους ἀντέχεσθαι, ἀλλὰ τίνα παρορᾶν, ὅσα τὴν πίστιν οὐκ ἀρᾶβλάπτει· συνηθειῶν γὰρ διαφορὰν ἐκκλησιαστικῶν, ἀνθρώπων τοῦ Χριστιανισμοῦ οὐκ ἄλλοτριῶν. Νῦν οὖν, εἰ καλεῖσαι, ἀπὸ τοῦ νῦν ἐτοιμάσθητε πρὸ; ὑποστροφῆν· καὶ μετὰ τὴν ὑμῶν ἀναχώρησιν, γράψω πρὸ; ἅπαντας τοῦ; ἐμοῦ; ἀρχιερεῖ;ς, ἢ ἵνα αὐτοὶ ἔλθωσιν, ἢ τοποτηρητὰ; ἀποστείλωσιν, ὅσοι δηλονότι δι' ἀναγκαίας αἰτίας εἰς τὴν σύνοδον παραγενέσθαι οὐ δύνανται. Ἐγὼ δὲ πρὸ; ἀνάγκη; μετὰ τοῦ Καθολικοῦ τοῦ Ἀλδὰ; (30) τὴν ἔνωσιν ταύτην ποιήσω· οὕτο; γὰρ ἐπέχει τὸν θρόνον Γρηγορίου τοῦ ἐγγόνου τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τῆ; μεγάλης· Ἀρμενίας, καὶ ἀεὶ ἔσμεν ἐν ταῖ; πνευματικαῖ; ὑποθέσει; καὶ οὐδὲν ἄτερ ἀλλήλων ποιούμεν. Ἔστι δὲ ὁδὸ; διάστημα ἀπ' ἐντεῦθεν ἕως ἐκεῖ οὐχ ἥττον οἶμαι μηνῶν τριῶν.

Ο ΘΕΩΡ. Καὶ πότε μέλλεις ποιῆσαι τὴν σύνοδον; δοῦναι γὰρ ἡμῖν ὀρεφέι;ς ὀνομαστὶ τὸν καιρὸν, ἵνα πρὸ; τὸν βασιλέα καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τούτο γνώρισωμεν.

dal; allegorice vero, ne episcopus post catholicum dogma, sensum hæreticum sumat; scilicet ut unius uxoris, id est Ecclesie, vir appelletur.

(30) De origine Armeniaci patriarchatus Albanie, qui secundus inter patriarchatus Armenios dignitate erat, legis doctum opus, cui titulus: *Compendio storico di memorie cronologiche concernenti la religione e la morale della nazione Armena*, t. II, p. 9.

Ὁ ΚΑΘ. Οὐδὲ ἐγὼ οἶδα, εἰ μὴ ἐρωτήσω λεπτομ-
ρῶς τοὺς γνώσκοντας τὰ διαστήματα τῶν χωρῶν.

Ὁ ΘΕΩΡ. Καὶ μάλιστα πλείονα καιρὸν ὄφελεις
δοῦναι, διὰ τὸ ποιῆσαι ἕκαστον τὴν οἰκονομίαν αὐ-
τοῦ ἀρκούσαν.

Ὁ ΚΑΘ. Ἐξαπάντω; οὕτω; ὄφελει γινέσθαι πλην
ἰσὺ μέλλω μετὰ τῶν ἀνθρώπων μου ἀποστελεῖται
γραφὴν πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ δηλώσω τὴν διωρίαν
τῆς συνόδου.

Ὁ ΘΕΩΡ. Δεῖξον ἡμῖν, εἰ κελεύεις, ἢ μέλλεις ἀπο-
στελεῖται πρὸς τὸν βασιλέα ἐπιστολήν.

Ὁ ΚΑΘ. Τοῦτο ποιήσω· νῦν δ' ὑπάγετε, διανα-
παύθητε, καὶ ὅτε ἐκθήσομαι τὴν ἐπιστολήν δεῖξω
ἡμῖν.

Τῇ ἐπαύριον ἔστειλεν ἡμῖν ὁ Καθολικὸς τὴν ἐκ-
θεσιν τῆς πρὸς τῶν βασιλεία ἐπιστολῆς, ἧς ἡ ἔννοια,
ἵνα ἐν ἐπιτομῇ εἴπω, αὕτη. — Οὐκ ἐνομιζομεν σκαν-
δαλίσθαι ἡμῶν τινὰς λεγόμενον μίαν φύσιν τὸν Χρι-
στοῦ· ὁρθῶς γὰρ ἐρμηνεύομενον τοῦτο οὐκ ἔστι κα-
κόν· ἐπεὶ δὲ τινες σκανδαλίζονται, παντελῶς ἐγκα-
ταλιμπάνομεν μίαν φύσιν λέγειν τὸν Χριστόν (31).
Εἶτα ἠθέλησεν ὁ Καθολικὸς κατὰ μόνας τῷ Θεωριανῷ
συνηγεῖν· καὶ μετακαλεσάμενος ὀψὲ Σαββάτῳ λίαν,
εἶπεν αὐτῷ· Ἐσκανδαλισθησαν οἱ ἐμοὶ ἀρχιερεῖς
κατ' ἐμοῦ, καὶ ἔστιν ἀναγκαῖον ἐξελεῖσθαι τὸ σκάν-
δαλον ἐκ τῶν καρδιῶν αὐτῶν· ἐσκανδαλισμένοι γὰρ
ἔστε, οὐδαμῶς ὀπακούσασι μου ὡς κεφαλῆς, ἀλλὰ
σινάσουσιν ὅσα γένο· ἀτέραμνον καὶ σκληροτράχη-
λον· ἀλλ' ἀβρίον ἐστὶ Κυριακῆ, καὶ μέλλουσι συν-
εγθῆναι ἀρχιερεῖς πολλοὶ, καὶ ἀρχοντεῖς μου σχεδὸν
ἅπαντες. Ἀάλησον οὖν, εἰ κελεύεις, αὐτοῖς κατὰ τὴν
ἐκ Θεοῦ σοὶ δεδομένην ὁρίαν πληροφόρων αὐτούς,
ὅτε γραφὴν μυστικὴν οὔτε λόγους ἀπέστειλε πρὸς
τὸν βασιλέα ὁ Καθολικὸς, ἀλλ' ἡ τοῦτο μόνον ὅτι,
ἐν ἡ βασιλεία σου θέλη τὴν ἔνωσιν, οὐχ ἤττον καγὼ
ταύτην θέλω καὶ ἐπιθυμῶ καὶ σπουδάζω ἵνα γένηται.
Ἵπέσχετο γὰρ ὁ Θεωριανὸς τοῦτο ποιῆσαι· τῇ
ἐπαύριον ἐκκλησίαν ἀγείρας λαμπρὰν, μετεκαλέ-
σατο ἡμᾶς, καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ ὁ Θεωρια-
νὸς εἶπεν.

Δημηγορία Θεωριανοῦ.

Οὐδὲν οὕτω λυσιτελεῖ; τοῖς ἀνθρώποις καὶ πολλῶν
καὶ μεγάλων πρόξενον ἀγαθῶν, ὡς τὸ φυλάττειν
τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ θεράποντες τοῦ
Θεοῦ χρηματιζόμενοι, καὶ τῆς ἀκαταλήπτου βασιλείας
κληρονόμοι, καὶ ἀδελφοὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ υἱοὶ τοῦ
Θεοῦ καὶ εἶναι καὶ λέγεσθαι ἀξιούμεθα· οὐ τί ἂν
γένοιτο μακριωτέρον καὶ εὐχταϊότερον; Τοῦτο τὸ
τλησκουσὸν ἔργον καὶ δυσκατέρθωτον, τὸ μυρίων
ἡμῖν παραίτιον ἀγαθῶν ὑπισχεῖτο ποιῆσειν Θεῷ ὁ
προφήτης καὶ βασιλεὺς καὶ θεοπάτωρ Δαβὶδ, εἰ μόνον
συκοφαντίας ἀνώτερον τοῦτο φυλάξει. Ἀνθρώποι
καὶ με ἀπὸ συκοφαντίας ἀνθρώπων λέγων, καὶ
φυλάξω τὰς ἐντολάς σου. Τί οὖν ἰδιώται ποιήσου-

²² Psal. cxviii, 154.

(31) Egregia sane disputationis conclusio, fruc-
tuosissime pretiosus! Prorsus enim, quia duæ sunt Chri-
sti naturæ, unam dicere (præsertim post agitatas

GEN. Ne ego quidem novi, prius quam eos accu-
rate rogavero qui locorum intervalla sciunt.

THEOR. Sane tempus a te spatiosum conceden-
dum est, ut singuli viaticorum suorum rationem
habeant.

GEN. Sic prorsus agendum est. Verumtamen ego
per homines meos familiares imperatori scribam,
tempusque synodo præfinitum significabo.

THEOR. Ostende nobis, si tibi placet, quam ad
imperatorem missurus es epistolam.

GEN. Ita sanc. Nunc vero ad requiem secedite;
statim ac enim epistolam scripsero, vobis osten-
dam.

Postero die misit ad nos Generalis litterarum ad
imperatorem exemplar, quarum summa hæc erat:
Existimavimus neminem offensum iri adversus nos
qui unam Christi naturam dicunt, quandoquidem
id recta interpretatione explicatum, vitio caret.

Sed quia nonnulli scandalum hinc patiuntur, nos
quidem unam dicere Christi naturam prorsus jam
desinemus. Exin Generalis secretum optavit cum
Theoriano colloquium, quem Sabbato hora valde
serotina ad se vocatum ita allocutus est: Mei mihi
episcopi offensi sunt, ideoque opus est ex illorum
animis scandalum revellere: quamdiu enim ita se
habuerint, nequaquam mihi ut præsulī morem ge-
rent, sed cavillabuntur, utpote genus hominum
pervicax et obduratum. Sed enim cras die Domi-
nica conventuri ad Synaxiam sunt multi episcopi,
præsulesque mei prope omnes. Tu igitur, si libet,
pro ea quam tibi contulit sapientia Deus concionare
apud eos, illisque suade, neque arcanam epistolam
neque dictum aliquod ad Imperatorem a Generali
missum fuisse, nisi hoc tantum, nempe quam tua
majestas optat fieri unionem, ego quoque et volo
et cupio, atque ut fiat operam do. Igitur Theoriano
excipiente negotium, crastina die Generalis splen-
dida concione coacta, invitavit nos. Tum ibi Theo-
rianus hæc verba fecit.

Theoriani oratio.

Nihil æque utile hominibus, totque ac tantorum
honorum causa est, ut præceptorum Dei observan-
tia. Propter hanc enim et Dei servi sumus, et
incomprehensibilis regni hæredes, et Christi
fratres, et Dei filii esse dicique mereimur: qua qui-
dem re nihil beatius aut optabilius esse potest. Hanc
præceptorum Dei observantiam, rem sane magnam
atque difficilem et infinitorum honorum fontem,
præstiturum se spondebat Deo Propheta rex et
theopater David, si modo calumniæ vim vitare po-
tuisset: *Redime me*, inquit, *a calumniis hominum, ut
custodiam mandata tua* ²². Quid ergo privati facient,
si rex calumniam extimescit, atque ut ab ea libere-

cum monophysitis controversias) nulla subtilis in-
terpretatio vel elaborata excusatio concedere Ar-
menis nunc videtur.

tur, perdifficilem sponsonem facit? Haud sibi postulat longævam vitam, puta quingentorum vel amplius annorum, vel universi orbis dominationem, neque aliud quidquam optabile aut admirabile, sed adversus calumnias hominum defensionem; quam si impetret, mandata Dei servaturum se promittit. Maximum reapse malorum calumnia est; ideoque mens illa apprime prophetica et regalis hauc expavebat, neque se ab ea tutum totius regni sui viribus credebat, qui cæteroquin victoriis innumeris potitus fuerat. Mater enim scandalorum calumnia infinitis malis orbem obruit: fratres invicem distrabit, parentes a liberis, hos a parentibus, a dilectis uxoribus viros. Quippe hoc validissimum diaboli atque antiquissimum telum est, unde etiam nomen homicida ille nactus est: neque enim aliud calumniator significat quam diabolum. Neminem quamlibet reverendum reveretur Salanas, honorabili honorem denegat auidax ille et procacissimus. Quamobrem inimicus ne venerabili quidem Patri nostro sanctissimo Generali pepercit, quem reverentur angeli tanquam suum æmulatorem, qui ipsorum mores luteo in corpore imitari contendit: sed veteri suo adversum illum telo, calumnia scilicet, usus est. Audivi enim furtivos quorundam sermunculos dictitantium, quod secreto Generalis imperatori significaverit, se quartam synodum recipere, atque ad Romanas partes accedere, sive Armenii sequantur sive secus. Et has quidem fraudes apud vos contra Generalem draco nexuit. Rursus nobis hanc calumniam imposuit, quod eum ipsum hæreticum per universam Romaniam dictitaremus, O Satanæ improbitalatem! Quis apud nos Generalem hæreseos insimularet, quem ego sanctissimum in disputatione scripta appellavi, quæ in palatio ac synodo lecta fuit, ex qua licet contrariam prorsus calumniantibus sententiam conficere. Sed hæc quidem machinatus est pacis et concordie hostis, qui recte factis semper adversatur. Nos vero Generalem et sanctum judicamus et dicimus: neque quidquam ipse ad imperatorem, præter hoc scripsit: Quam tua majestas vult unionem, nos quoque volumus ac peroptamus; et cum synodum nostram celebrabimus, legatorum majestatis tuæ sermones coram sistemus; et quod Deus rectum esse demonstraverit, faciemus; ilque totum potenti majestati tuæ per nostros antistites significabimus. Hæc per scriptum Generalis significavit. Pax autem Dei quæ superat omnem sensum, quam et Dei esse didicimus, et cujus Deus ipse Deus est, quæque ipsa Deus est, tanquam in pace Dei nostri, suos quidem hostes in æternam exterminet, amatores autem in Christo Jesu Domino ac vero Deo nostro concordēs servet.

Θρούς αὐτῆς εἰς τέλος καταβαλεῖ, φρουρήσει δὲ τοὺς Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ καὶ ἀληθινῷ Θεῷ ἡμῶν.

GEN. His dictis, Generalis ait: Neminem fruzi ignorare arbitror, quod origo malitiæ serpens Christianorum unionem spectare non sustinet:

Ασιν, ὅταν βασιλεὺς δέδοικε τὴν συκοφαντίαν, καὶ ὑπὲρ τοῦ λυτρωθῆναι ταύτης, ὑπόσχεται ποιεῖ εὐσεβῶν κατ' ὁρθῶν; Οὐ ζητεῖ ζωὴν μακροήμερον ἐτῶν πεντακοσίων ἢ πλείονων, ἢ τῆς ἄλλης οἰκουμένης τὴν βασιλείαν, οὐδ' ἄλλο τι τῶν ἐπαράτων καὶ θαυμαστῶν, ἀλλὰ συκοφαντίας ἀνθρώπων ἀπολύτρωσιν, καὶ ἀντὶ ταύτης φυλάττει τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ ἐπαγγέλλεται. Ὅντως πάμμεγα κικῶν ἡ συκοφαντία· καὶ διὰ τοῦτο ὁ προφητικώτατος καὶ βασιλικώτατος νοὺς ἐκείνος ἐδεῖλε αὐτὴν, μὴ πάνυ θαυμάτων κατ' αὐτῆς ἐφ' ὅλην τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, ὁ μυρία κατορθωκῶς καὶ στήσας ἀνδραγαθήματα. Γεννητικὴ γὰρ σκοινδάλων ἡ συκοφαντία, καὶ ἐσμοῦ κακῶν τὴν οἰκουμένην ἐμπύμπλησιν· διίστησιν ἀδελφούς ἀπ' ἀλλήλων, γονεῖς τέκνων, τέκνα γονέων, ἀνδρας περιποθήτων συνηνῶν, ὡς πρόχειρον ὄπλον τοῦ διαβόλου καὶ ἀρχαιότατον ἐξ οὗ καὶ τὴν ἐπινομίαν ὁ ἀνθρωποκτόνος ἐκτήσατο· οὐ γὰρ ἄλλο δηλοῦν θέλει τὸ τῆς συκοφαντίας ὄνομα, ἀλλ' ἢ τὸν διάβολον. Οὐκ αἰδεῖται τί τῶν αἰδοῦς ἀξίων ὁ Σατανᾶς, τὰ τῆς τιμῆς ἄξια οὐ τιμᾶ, ἀναίσχυντός ἐστιν, αὐθάδης, πάντολμος. Διὰ τοῦτο οὐδὲ τοῦ τιμίου Πατρὸς ἡμῶν τοῦ ἀγιωτάτου Καθολικοῦ ἐφείσατο ὁ ἐχθρὸς, ὃν αἰδοῦνται καὶ ἄγγελοι ὡς αὐτοῖς ἀμιλλώμενον, καὶ τὴν ἐκείνων διαγωγὴν ἐν πληνῶν σώματι κατορθῶσαι φιλονεικοῦντα· ἀλλὰ κατὰ αὐτοῦ τῷ ἀρχαίῳ αὐτοῦ ὄπλῳ τῇ συκοφαντίᾳ ἐχρήσατο. Ἦκουσα γάρ τινων ὑποψιθυρίζοντων ὅτι ὁ Καθολικὸς ἐμήνυσε λάθρα πρὸς τὸν βασιλέα, ὅτι Δέχομαι τὴν τετάρτην σύνοδον, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν Ῥωμαῖος ἔσομαι, κἄν τε εἴπονται οἱ Ἀρμένιοι, κἄν τε καὶ μή. Καὶ ταῦτα μὲν κατ' αὐτοῦ ὁ μισόκαλος ἐτεκτήνητο δράκων· καθ' ἡμῶν δὲ ὅτι τὸν Καθολικὸν αἰρετικὸν ἐλέγομεν ἐν ὅλῃ τῇ Ῥωμανίᾳ· ὡς τῆς κακίας τοῦ Σατανᾶ! Πῶς ἤθελον αἰρετικὸν εἶπειν τὸν Καθολικὸν ὃν ἐν τῇ διαλέξει ἀγιώτατον ἐμαρτύρησα, ἥτις ἀνεγνώσθη ἐπὶ παλατίου κατὰ συνόδου; Καὶ ἐναντίας αὐτὸς ἐν αὐτῇ ἐλεγχθῆναι· Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὑπέβαλεν ὁ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ὁμονίας ἐχθρὸς, ὅς ἀεὶ ταῖς ἀγαθαῖς πράξεις ἀντιτάσσεται. Ἀλλ' ἡμεῖς μὲν ἅγιον τὸν Καθολικὸν καὶ ἔχομεν καὶ ὀνομάζομεν· καὶ αὐτὸς οὐδὲν ἄλλο πρὸς τὸν βασιλέα ἐγραφεν ἀλλ' ἢ τοῦτο· εἰ Ἐπεὶ ἡ ἅγια βασιλεία σου θέλει τὴν ἑνωσιν, θέλομεν καὶ ἐπιποθοῦμεν αὐτὴν· καὶ ὅταν σὺν Θεῷ τὴν ἡμετέραν ποιήσωμεν σύνοδον, τοὺς λόγους τῶν ἀνθρώπων τῆς βασιλείας σου εἰς μέσον προθήσομεν· καὶ ὅπερ ὁ Θεὸς ἡμῖν ἀποδείξει καλὸν εἶναι, ποιήσομεν, καὶ δηλώσομεν πάντα δι' ἡμετέρων ἀρχιερέων τῇ κραταιᾷ βασιλείᾳ σου. Ταῦτά εἶδιν ἃ ἐγγράφως ἐμήνυσεν ὁ Καθολικὸς. Ἡ δὲ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν, ἣν Θεοῦ τε εἶναι ἀκούομεν, καὶ ἥς Θεὸν τὸν Θεόν, καὶ αὐτὴν Θεόν, ὡς ἐν τῇ εἰρήνῃ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, τοὺς μὲν ἐχφιλούντας αὐτὴν ἐν τῇ αὐτῆς ὁμονοίᾳ, ἐν Χριστῷ

Ὁ ΚΑΘ. Τούτων οὕτω ῥηθέντων, εἶπεν ὁ Καθολικὸς· Οὐδένα τῶν ἐξ ἐφρονούντων ἀγνοεῖν οἶμαι, ὅτι ὁ ἀρχέκακος ἕως καθορᾶν οὐ φέρει τὴν ἑνωσιν τῶν

Χριστιανῶν· σφάττεται γὰρ τῆ ὁμοιοῖ τῶν τέκνων Α τὸ θεοῦ, καὶ βομφαίαν κατὰ καρδίας εἰσδέχεται κρισίαν, θάλλουσαν τὴν εἰρήνην ὄρων. Καὶ εἰ καθ' ἡμῶν τοιαῦτα ἐμνηχάνησται, παραβλάψαι θέλων τὴν ἑωυτοῦ, θαυμαστοὺν οὐδέν· ἀλλ' ἡμᾶς οὐ δέδραθον εἰ σκάνθαλα αὐτοῦ. Διὸ τῶν καθ' ἡμῶν βηθέντων οὐδὲνα λόγον ποιούμεθα, ἀλλ' ὅπερ ἐμνηύσαμεν τῷ βασιλεῖ, καὶ πάλιν μνηύομεν. Ἀπὸ τοῦ νῦν, εἰ κλιούτε, ἀποχαιρέτεσθε.

Ἀποχαιρέτεςσθε οὖν ἤλθομεν εἰς τὸ Κεσσού-
νον· εὐρομεν δὲ ἐκεῖ τὸν μοναχὸν Θεόδωρον τὸν φι-
λόσοφον τοῦ Καθολικοῦ τῶν Ἰακωβιτῶν ἦτοι Σύ-
ρων (32) περιμένοντα διαζῶσαι ἡμᾶς εἰς τὸν Καθο-
λικὸν αὐτοῦ ὄντα τότε ἐν τινὶ καστελλίῳ αὐτοῦ
ἰερῆν ὁ ἄγιος Βαλασαμῶν. Μιθόντες δὲ ἡμεῖς Β
εἰ Σαχαιετίνος ὁ ἀμνηστὸς ἐνεδρεύει τοῦ κρατῆσαι
ἡμᾶς, ἐροθήθημεν ἐκεῖ ἀπαλθεῖν, ἀλλὰ καὶ ἀπε-
στάλακαμεν πρὸς αὐτὸν τὴν βασιλικὴν γραφὴν, καὶ
αὐτὸς ἡμῖν ἀπέστειλεν ἐγγράφως· Ἕλληνιστὶ τὴν
ὁμολογίαν τῆς αὐτοῦ πίστωσης, καὶ πιττάκιον πρὸς
ἡμᾶς, οὗ ἐπέει οὐκ ἠδυνήθητε ἀλθεῖν πρὸς ἡμᾶς,
ἐπιστάλη παρ' ἡμῶν πρὸς σὲ ὁ μοναχὸς Θεόδωρος
συνταγεῖ σοι προσώπων ἡμῶν περὶ πάντων. Ἡ δὲ
ὁμολογία τῆς πίστωσης αὐτοῦ ἔχει κατὰ βῆμα οὕ-
τως (33).

(32) Hic erat Michael patriarcha cognomento Magnus, de quo Assemanus loco mox laudando.

(33) De hac cum Syris Theoriani disputatione insignis atque prolixum existat testimonium Bar-Hebraei in secunda Chronici sui parte adhuc inedita (nam primam edidit Kirschnius) cujus vaticanam codicem habes descriptum in huius meae collectionis tomo V, part. II, p. 49. Interim vero dum adhuc opus desiderat typorum lucem, praefata habemus Assemani excerpta in Biblioth. orient., t. II, cujus locum p. 364, rei nostrae maxime idoneum recitare hic opus est, praesertim quia testatur nobis de secundo itinere Theoriani in Orientem ad disputandum, ne quis forte id confictum a Graecis putet, cum ex perraro Graeco codice a me nuper observato et edito res gesta nunc divulgetur; qui quidem codex tam priscus est, ut ab ipsius disputationis aetate haud valde abesse videatur. Sic ergo avat Assemanum Bar-Hebraeus.

Anno Graecorum 1481 [imo 1482, Christi 1170.] Manuel Comnenus imp. per Christophorum litteras ad Michaelē patriarcham de religione scripsit. Theorianum insuper ad eundem et ad Nersetem Armeniorum Generalem misit, qui cum in Ῥωμαίων καστὰ, Castrum Romanum, pervenisset, significavit Michaeli, ut in Syriam ad colloquium properaret, quoniam ipsi in Mesopotamiam proficisci non licebat. Michael Joannem episcopum Chisumensem [hic in prima disputatione Theoriani apparet] ad Theoriaquum allegavit. Theorianus Byzantium rever-
sus, iterumque ab imperatore in Syriam missus [an. 1172.] Michaelē ad Castrum Romanum per litteras denuo arcessit. Is vero Theodorum monachum cognomento Bar-Vehēhun, discipulum suum misit, ut ad Theoriani quaestiones responderet. Disceptatum est de substantia et natura ex doctrina Aristotelica, Theorianus ad Theodori argumenta ut Bar-Hebraeus ex amore suae sectae fabulatur, obmutescente. Hinc Armeniorum Generalis, qui victas Theoriano manus dederat, viribus resumptis, sic ad eundem scripsisse dicitur: « Cum synodum celebravero, sententiam meam imperatori

enecatur enim a filiorum Dei conentia; lethalem gladium visceribus accipit, si prosperam pacem cernat. Ergo quod nobis hujusmodi fraudes struxerit, unionis causa disturbandae, nil est mirandum: sed tamen nos ejus scandala non latuerunt. Quare dictator adversus nos nullam rationem habemus, sed quod olim imperatori significavimus, nunc iterum significamus. Vos autem, si placet, jam valete.

Igitur vale dicto, Cessunium profecti sumus; quo in loco monachum Theodorum philosophum Generalis Jacobitarum seu Syrorum offendimus praestolantem, ut nos incolumes ad Generalem suum perduceret, in quodam oppidulo commorantem, cui nomen sanctus Balsamon. Verumtamen nos indicis acceptis quod Sachapetinus ameras ut nos caperet insidias struxisset, timuimus illo ire; sed regias litteras ad Generalem misimus, qui vicissim fidei suae confessionem Graece scriptam nobis misit: cum epistola qua significabat, quandoquidem nos ad eum proficisci non potuerimus, mitti a se Theodorum monachum qui Generalis nomine de re tota cum Theoriano dissereret. Fidei vero confessio haec ad litteram continebat.

declarabo. » Epistolam quoque Nerses ad Michaelē patriarcham misit in haec verba: « Graecorum imperator decem nobis quaestiones proposuit; quinque de fide, ut nimirum duas in Christo unitas naturas dicamus, duas voluntates, duas operationes; et cum tribus synodis et quartam et quintam et sextam et septimam praedicemus: ut denique e trisagio hymno appendicem illam: *Qui crucifixus es pro nobis*, expungamus: ut scilicet festum Nativitatis cum caeteris nationibus celebremus: ut fermentum in Eucharistia, et aquam in calice ponamus: ut chrisma ex oleo olivae conficiamus: ut in ecclesiis oremus: ut liturgiam palam faciamus. Et ritus quidem reformare pro bono pacis facile nobis esset, duasque naturas juxta Theologum [Gregorium Naz.] dicere. Verum ut particulam illam: *Qui crucifixus es pro nobis*, expungamus, aut sanctis viris anathema dicamus, fieri nulla ratione potest. His tamen non obstantibus quidquid tu feceris, etiam nos faciemus. »

Quid post haec Nerseti Michael rescripserit, haud exprimit Bar-Hebraeus. Vero tamen simile est, hominem Jacobitam nil intentatum reliquisse, ut Armenios, quos praecessores sui Monophysiticis erroribus infecerant, ab Ecclesiae communiōne averteret. Id certe egit cum Jacobitis suis: « nam ad litteras imperatoris per Theorianum et alterum quemdam Graecum Caloenum nomine transmissas, quibus ad unitatem Ecclesiae invitabatur, ita respondisse fertur. Nos praecis summo opere studiosi sumus, nec eam fugimus: modo cum iis fiat, qui fidem Patrum haudquaquam mutant, et cum Athanasio atque Cyrillo unam Verbi incarnati naturam dicunt. »

Hic exitus fuit missionis Theoriani juxta Bar-Hebraeum: cui consonare videntur quae ex Menologio Armeniorum scribit Galanus tomo I *Concil. ecclesiae Armenae* cum Latina, p. 240, ubi Nersetem Armeniorum patriarcham obiisse affirmat, antequam synodum suae gentis episcoporum cogeret, in qua orthodoxam ipsis de incarnatione fidei proponere decreverat. ASSEMANUS.

Confessio fidei Generalis Jacobitarum.

A Ὁμολογία τῆς πίστεως τοῦ Καθολικοῦ τῶν Ἰακωβιτῶν.

Credimus, sancte imperator, atque constitemur Patrem, Filium, et sanctum Spiritum, unum Deum verum, initio ac fine carentem et in nomine sancto ejus baptizamur, secundum apostolorum doctrinam, quam a veraci doctore auribus suis acceperunt dicente ipsis : *Euntes docete omnes populos, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et sancti Spiritus. Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvabitur ; qui vero non crediderit condemnabitur* ²⁴. Receptimus autem et amplexi sumus nos majoresque nostri hanc fidem, eamque retinemus, proque ipsa periculum quodvis ab iis, qui nos tyrannide opprimunt, pereperimus : et immobilem conservamus fidei definitionem secundum consensum et confirmationem divorum sanctorumque Patrum Nicænorum : Patrem omnipotentem agnoscimus, Filium ei consubstantialem prædicamus, Spiritum sanctum ejusdem naturæ cum Patre ac Filio constitemur, tres hypostases, unam substantiam, unam naturam, unam divinitatem. Pater est generans, genitus Filius, Spiritus procedens. Non existit Pater ante Filium, neque item ante Spiritum ; sed secundum doctrinam affirmationemque Gregorii Theologi aliorumque veracium magistrorum, simul Pater, simul Filius, simul Spiritus sanctus. Generat Pater sine tempore, sine principio ; gignitur Filius absque tempore ; procedit Spiritus iuenarrabiliter. Unum sunt præcedente omne ævum natura ; incomparabilis natura ; hic est Deus noster, factor angelorum omnium atque hominum, visibilium rerum et invisibilium : hujus substantia est interminata atque infinita, præsens omnibus, nemini comprehensibilis : credimus esse, neque tamen intelligimus quid sit : nam inscribitur quidem in mente et anima, cuncta autem in se ipso continet ; ab omnibus ei adoratio debetur. Sed enim quamvis infinita in sacris Libris theologica oratio est, quæ incomprehensibilem Deum laudat, qui pro suo beneplacito tantam sui cognitionem creaturis imperfitus est quantum hæc capere poterant ; nos tamen rem brevissime in hac Trinitatis expositione attingimus, ut hinc vestra sapientia fidei nostræ cognosceret rectitudinem.

Quod autem attinet ad magnum mysterium humanati propter nostram salutem Verbi (incarnationem dico) quod suam revelavit demonstravitque magnitudinem, ita credimus. Constitemur quod ex incomparabili sanctæ Trinitatis natura, una de adorandis hypostasibus sanctus Filius de sancto Patre, sua Patrisque et Spiritus voluntate, novissimis temporibus propter nostram salutem descendit de cœlis, habitavitque in sanctæ Virginis Mariæ utero, secundum edita de hoc magno mysterio prophetica vaticinia, suscepitque carnem mente et anima in-

Πιστεύομεν, ἅγιε βασιλεῦ, καὶ ὁμολογοῦμεν εἰς Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, ἓνα Θεὸν ἀληθινόν, μῆτε ἀρχὴν ἔχοντα μῆτε τέλος, καὶ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν, κατὰ τὴν ἀποστολικὴν διδασκαλίαν ἣ ἤκουσαν καὶ ἔμαθον παρὰ τοῦ ἀληθινοῦ διδασκάλου εἰπόντος αὐτοῖς : *Πορεύθετες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς, σωθήσεται· ὁ δὲ ἀπιστήσας, κατακριθήσεται.* Ἐδεξάμεθα δὲ καὶ ἐπιστεῦσαι ἡμεῖς ; καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν ταύτην τὴν πίστιν καὶ ἐπέχομεν, καὶ ὑπὲρ αὐτῆς πάντα κίνδυνον ὑπερφέρομεν

ἐκ πάντων τῶν τυραννούντων ἡμᾶς· καὶ ἀμετακίνητον ἔχομεν τὸν ὅρον τῆς πίστεως κατὰ τὴν ἔνωσιν καὶ βεβαίωσιν τῶν θεοφόρων καὶ ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ· τὸν Πατέρα παντοκράτορα ἐπιγινώσκουμεν, καὶ Υἱὸν ὁμοούσιον αὐτοῦ κηρύττομεν, καὶ Πνεῦμα ἅγιον ὁμοφύετον Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ὁμολογοῦμεν. Τρεῖς ὑποστάσεις, μία οὐσία, μία φύσις, καὶ μία θεότης· Πατὴρ γεννήτωρ, Υἱὸς γεννητὸς, καὶ Πνεῦμα ἐκπορευτὸν. Οὐ προὑπήρχε Πατὴρ Υἱοῦ, ἀλλ' οὐδὲ πρότερον ἔστι τοῦ Πνεύματος, ἀλλὰ κατὰ τὴν διδασκαλίαν καὶ βεβαίωσιν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ τῶν ἑτέρων ἀληθινῶν διδασκάλων, ὅτι ἅμα Πατὴρ, ἅμα Υἱὸς, ἅμα Πνεῦμα ἅγιον· γεννᾷ ὁ Πατὴρ ἀχρόνως, ἀνάρχως· γεννᾷται ὁ Υἱὸς ἀχρόνως· καὶ ἐκπορεύεται τὸ Πνεῦμα ἀνεξερευνητῶς.

Ἐν εἰσὶ τῇ προαιωνίῳ φύσει, φύσις ἀσύγκριτος· αὐτὸς ἔστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν, ποιητὴς πάντων ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων, ὁρατῶν καὶ ἀοράτων· οὗτός ἐστιν ἀπέραντος καὶ ἀόριτος τῇ οὐσίᾳ, ἐγγύς ἐστι τοῖς πᾶσι, καὶ ἀκατάληπτος τοῖς πᾶσι· πιστεύομεν ὅτι ἔστιν, οὐ καταλαμβάνεται δὲ τὸ τί ἐστὶ· περιγράφεται μὲν μεταξὺ νοῦ καὶ ψυχῆς, χωρεῖ δὲ ἐν αὐτῷ [cod. αὐτῆ.] τὰ πάντα, χρωστεῖται δὲ αὐτῷ προσκύνῃς ἐκ πάντων. Ἄλλ' εἰ μὲν καὶ ἀπειρός ἐστιν ὁ τῆς θεολογίας λόγος ἐν τοῖς ἁγίοις βιβλίοις, ὁ δοξάζων αὐτὸν τὸν ἀκατάληπτον, καθὼς εὐδόκησε μετέχειν τοῖς κτίσμασι τῆς ἑαυτοῦ γνώσεως μετέδωκεν, ὅσον χωρεῖν ἠδύνατο, ἀλλ' ἡμεῖς ἐν βραχυτάτῳ ταῦτα θεείκαμεν ἐν τῷ περὶ Τριάδος

D λόγῳ, ἵνα ἐξ αὐτῶν καταλάβῃ ἡ ὑμετέρα σοφία τὴν τῆς ἡμετέρας πίστεως ὀρθότητα.

Περὶ δὲ τοῦ μεγάλου μυστηρίου τοῦ οικονομηθέντος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, τῆς ἐνανθρωπήσεως λέγω τοῦ Λόγου, τοῦ ἀποκαλύψαντος καὶ δείξαντος τὴν ἑαυτοῦ μεγαλειότητα, πιστεύομεν οὕτως. Ὁμολογοῦμεν ὅτι ἐκ τῆς ἀσυγκρίτου φύσεως τῆς ἁγίας Τριάδος μία τῶν προσκυνητῶν ὑποστάσεων ὁ Υἱὸς ἑ ἄγιος, ὁ ἐκ τοῦ ἁγίου Πατρὸς, εὐδοκίᾳ αὐτοῦ τε καὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος, ἐν ἐσχάτοις καιροῖς διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν κατήλθεν ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς ἁγίας Παρθένου Μαρίας κατὰ τῆς προ-

²⁴ Marc. 16, 15, 16.

φησὶς πρὸ βήσεις τὰς περὶ τοῦ μεγάλου μυστηρίου τούτου · καὶ ἔλαβε σάρκα ἔννοον καὶ ἐμψυχον, ἄνθρωπον τέλειον, καὶ ἤνωσεν ἑαυτὸν ἐνώσει ἀσυγχύτῃ · οὐ προπλασθείσης τῆς σαρκός, εἴτα ἠνωθῆ αὐτῇ Θεός, ἀλλ' ἐν μυστηρίῳ μεγάλῳ καὶ ὑπὲρ λόγον γέγονεν ἄνθρωπος τέλειος, πλὴν τῆς ἀμαρτίας καὶ μόνης · καὶ μετὰ ἐννεαμηναίου καιροῦ κατὰ τὴν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως νόμον ἐγεννήθη ἐκ τῆς Παρθένου, καὶ τετήρηκεν αὐτὴν παρθένον. Διὸ καὶ Θεοτόκον ὀμολογοῦμεν τὴν ἁγίαν Παρθένον Μαρίαν, καὶ ὅτι τὸν Θεὸν Λόγον γενόμενον ἄνθρωπον ἐγέννησε · καὶ τραφεὶς ἐν ἡλικίαις ἀνθρωπίναις, τελείσας τὴν σωτήριον οἰκονομίαν, αὐτὸς ὁ Θεὸς Λόγος ἄνθρωπος Ἰησοῦς Χριστός, ὃς ἐστὶν ἐκ ἑαυτῶν, θεότης; καὶ ἀνθρωπότητος, ἐκ δύο ὑποστάσεων καὶ φύσεων, μίᾳ ὑπόστασις καὶ μίᾳ φύσις, εἰς Χριστός.

Ἄλλ' ὅτι τινὲς ἀκούουσιν ἡμῶν λεγόντων αὐτὸν μίαν ὑπόστασιν καὶ μίαν φύσιν, ἐνταῦθα καθ' ἡμῶν ὑμνούμετες λέγουσιν ὅτι κατὰ τὸν Εὐτυχήτη ἀποβαλλόμεθα, καὶ πάντα τοὺς λέγοντας τὴν σύγχυσιν ἐν τῇ ἁγίᾳ ἐνώσει· ἀλλ' ὀμολογοῦμεν ὅτι τετήρηται ἡ διαφορά τῶν φύσεων ἐξ ὧν ὁ Χριστός · καὶ οὐκέτι λέγομεν ὅτι ἡ θεότης ἠλλοιώθη εἰς τὸ γενέσθαι σὰρξ, ἀλλ' οὐτε ἡ σὰρξ μετελλάγη εἰς θεότητα · εἰδὴ ἡ θεότης διέμεινε θεότης · καὶ ἡ σὰρξ σὰρξ τετήρηται. Καὶ ἐάν τις ἡμῖν ἐνταῦθα εἴπῃ, πῶς ἰσὶ δυνατόν εἰδέναι τὰ τῶν φύσεων γνωρίσματα, ἐπειδὴ μίᾳ φύσις λέγεται ὁ Χριστός, δείξαι αὐτῷ ἴσχυον καὶ εἰπεῖν ὅτι πάντα τῷ Θεῷ δυνατόν εἰσι κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριήλ. Τὸ δὲ πῶς συνέλαβεν ἡ παρθένος καὶ ἔτεκε, καὶ παρθένος διέμεινε, νοῦς ἀνθρώπινος εἰπεῖν ἀτονεῖ, ἀλλ' οὐ γέγονε μὲν θεϊκῶς. Οὕτω καὶ τὸ τὰς φύσεις ημεροῦσθαι ἐν γνώσει · καὶ πιστεύεται μίᾳ διὰ τὸ ἀμέριστον (34) · πιστεύεται δὲ καὶ ἐκ διαλέξεων φυσικῶν · εἰ καὶ τὰς μαρτυρίας τὰς ἐκ τῶν θείων Γραφῶν ἔρευον τις μεθ' ἡμῶν θελήσειεν, ἔχομεν εἰπεῖν κατὰ τὴν ἐν ἡμῖν ἐλπίδα ἐκ τῶν φυσικῶν διαλέξεων. Καθὰ ψυχὴ καὶ σῶμα ἓνα ἄνθρωπον κλοῦσι, καὶ εἰσὶ δύο φύσεις, οὕτω καὶ περὶ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ Λόγου λέγομεν · καὶ καθὼς ἦνται ἡ ψυχὴ τῷ σώματι, καὶ οὐκ ἀπόλλυσι τὴν ἑαυτῆς φύσιν, οὕτω καὶ περὶ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ Λόγου λέγομεν, οὕτε ἡ θεότης μετελλάγη, οὕτε τὸ σῶμα.

Οὕτως ὀμολογοῦμεν τὸν ἓνα Χριστὸν μίαν ὑπόστασιν, καὶ μίαν φύσιν, Θεὸν τέλειον, καὶ ἄνθρωπον τέλειον, ὃ καὶ ὑμεῖς οἴδατε, ὅτι αἱ θεαὶ Γραφαὶ ἐν Κύριον, ἓνα Χριστὸν ἐδίδαξαν ὑμνεῖν, εἰ καὶ ἐκ θεῶν αὐτὸν ἐγένισκον · ἀλλ' οὐκέτι αὐτὸν εἰς δύο πρόσωπα μερίζουσιν, ἢ εἰς δύο ὑποστάσεις τὴν Λόγον τὸν γενόμενον ἀδιάδητον ἄνθρωπον, καθὰ φησὶν ὁ ἀπόστολος· Ἰωάννης, ὅτι Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μορογεντοῦς κατὰ Πατρός · ὃ καὶ πάλαι ὁ αὐτὸς Κύριος καὶ

A formatam, perfectum hominem, quem sibi inconfusa unione copulavit : neque ante formata fuit caro, cui deinceps uniretur Deus, sed mysterio magno atque ineffabili factus est homo perfectus, peccato tantummodo excluso : et post novem menses, juxta humanæ naturæ legem, natus est de Virgine, cui suam conservavit virginitatem. Quare et Deiparam constitemur sanctam Virginem Mariam, ipsamque Dei Verbum, hominem factum, genuisse : qui exactis humanæ ætatis temporibus, salutarem œconomiam consummavit : Dei, inquam, Verbum, homo Jesus Christus, qui est ex duabus rebus, divinitate scilicet et humanitate, ex duabus hypostasisibus et naturis, una hypostasis et una natura, B Christ's unus.

Sed quia nonnulli cum nos audiant unam hypostasim dicentes et unam naturam, continuo adversus nos occurrunt, quod cum Eutychie explorandi simus et cum his omnibus qui confusionem in sancta unione factam dicant ; nos utique constitemur naturarum ex quibus est Christus incolumem esse differentiam ; neque dicimus divinitatem immutatam ut caro fieret, neque carnem mutatam in divinitatem : sed divinitas, mansit divinitas ; caro autem, caro perstitit. Quod si quis nobis hic objiciat, qui fieri possit ut naturarum proprietates cernantur, siquidem una natura dicitur Christi : hoc ei respondemus, omnia scilicet Deo esse possibilis, juxta Gabrielis archangeli testimonium. Nam quomodo virgo conceperit ac pepererit simulque virgo permanerit, mens humana effari non potest, et tamen divinitus factum est. Idem naturas quoque conservatas apparet, creditur autem una propter indivisibilitatem. Idque credere possumus naturalis quoque rationi ductu. Plane enim si quis mecum divinæ Scripturæ testimonia scrutari velit, demonstrare rem ut spero licebit naturali ratiocinatione. Nam sicuti anima et corpus unum hominem efficiunt, et cum hæc duæ naturæ sint, fieri tamen nequit, ut homo dicatur duæ naturæ ; sic et de Christo Dei Verbo loquimur, quod neque divinitas mutata sit neque corpus.

Atque ita videlicet unum Christum constitemur, unam hypostasim, unamque naturam, Deum perfectum, itemque perfectum hominem : id quod vos quoque scitis ; quia divinæ Scripturæ unum Dominum, unum Christum, cantare docuerunt quanquam eum ex duabus esse agnoscant : sed deinceps in duas personas non dividunt vel in duas hypostases Verbum effectum absque peccato hominem, sicuti apostolus Joannes ait : Verbum caro factum est, et habitavit in nobis, et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre³⁴. Quod idem olim Dominus

³⁴ Joan. 1, 14.

(34) Consonat hæc Syri affirmatio cum illa Armenii p. 522, v. 15; nisi quod Armenius dicit ἀχώριστον inseparabile, pro ἀμέριστον indivisibile.

ipse et Deus noster Philippo dixerat : *Tanto tempore vobiscum sum, et nondum cognovisti me, Philippe? Qui vidit me, vidit et Patrem meum*²⁴. Non quod Verbum absque carne viderent apostoli, sed quia incarnatum Deum, ut unum indivisumque, s. g. habebat.

Priores pastores ab angelo nuntiante audierunt : *Natus est nobis hodie Servator*²⁵. Vos quoque fatemini humanam naturam haud esse Servatorem, et divinam naturam sine carne in mundo non esse natam : superest igitur ut Servatorem ipsum appellemus qui de Virgine natus est. Unus a nobis creditur ipse, juxta fidei definitionem a sanctis Patribus in Spiritu sancto Nicææ congregatis editam, Jesus Christus, unigenitum Verbum, lumen de lumine, Deus verus de Deo vero. Velimque vos probe scire, Jesu nomen non de divina tantummodo natura dici, sed de incarnato Deo, qui est Jesus Christus. Alia plurima sunt in divinis Scripturis, quæ dogma probant ; sed nos pauca hæc verba vobis obtulimus, ut cognoscatis nos inculpabiles, cum ipsum constemur unam esse hypostasim, id est unam Christi naturam. Nam de cætero scimus et credimus, ex duabus ipsum esse inconfuse, indivise, immutabiliter, inconvertibiliter. Hunc credimus vetus fœdus complevisse, juxta prophetarum vaticinia. Idem corpore circumciscus est, quod nostro simile circumferebat passioni obnoxium mortale et corruptibile : quanquam revera non sivit carnem suam experiri corruptionem. Eadem in carne jejunavit, tentationem superavit, miracula virtutesque patravit, passus est, crucifixus, mortuus, sepultus, tertia denique die resurrexit.

Quia vero nonnulli a nobis existimant, Passionem divinitati obtrudi, quod absit ut unquam dicamus ; aio nos, prout divinæ Scripturæ solent, dicere Deum possum et mortuum, sicuti et Paulus testatur, sed in carne humana ; veluti sanctus quoque Basilii Cappadox ait : Sicuti ferrum igni unitur, quin tamen ignis ea, quæ ferrum, patitur. Rursum sicuti anima in corpore recipit infirmitatum passiones, famem, mortem, quin tamen anima ab his patitur, quia spiritalis et incorruptibilis natura est ; sic cum Paulo fatemur Deum mortem gustasse, quin ejus divinitas quidquam passa fuerit. Porro sufficit nobis magni hujus viri testimonium (quin plura scrutemur) qui usque ad tertium cœli ut narrat, sublatus audivit ineffabilia. Simul enim a sancto Paulo communem naturam esse et propriam : propria vero natura hypostaticè significat. Nequaquam igitur dicimus, Deum in propria natura unitum esse humanæ naturæ. Sed si ita sit, tota Trinitas toti humanitati esset ; cum contra reapse in propria natura unum hypostaticè carni unitum fuerit. Et sic, uti se res habet, ex duabus unam

²⁴ Luc. ii, 41.

Α Θεός ἡμῶν πρὸς τὸν Φίλιππον εἶρηκε· *Τοσούτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ οὐκ ἐγνώκας με, Φίλιππε;* Ὁ ἑωρακὸς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν Πατέρα. Οὐδ' ὅτι τὸν Λόγον ἄνευ σαρκὸς ἰθεύρουσι οἱ ἀπόστολοι, ἀλλὰ τὸν σεσαρκωμένον Θεὸν ὡς ἓνα καὶ ἀμερίστον ἐδύλου.

Ἐτι δὲ οἱ ποιμένες ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου εὐαγγελιζόμενοι ἤκουον· *Γεννάται ἡμῖν σήμερον Σωτὴρ*· καὶ ὑμεῖς μαρτυρεῖτε ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις Σωτὴρ οὐκ ἔστι, καὶ ἡ θεία φύσις ἄνευ σαρκὸς οὐκ ἐγεννήθη· λοιπὸν ἓνα Σωτὴρα αὐτὸν καλεῖν τὸν γεννηθέντα ἐκ τῆς Παρθένου. Ἐνα πιστευόμεν αὐτὸν κατὰ τὸν ὅρον τῆς πίστεως τὸν ἐκτεθέντα ὑπὲρ τῶν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀθροισθέντων ἐν Νικαίᾳ ἁγίων Πατέρων· Ἰησοῦς Χριστὸς μονογενὴς Λόγος, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸς ἀληθινὸς ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ. Καὶ καλῶς γινώσκετε ὅτι τὸ Ἰησοῦς ὄνομα οὐκ ἐπὶ τῇ θεῖᾳ φύσει μόνῃ ὁμολογεῖται, ἀλλ' ἐπὶ Θεῷ σεσαρκωμένῳ, ὃς ἔστιν Ἰησοῦς Χριστός. Καὶ ἕτερα πλείστα εἰσιν ἐν ταῖς θεαῖς Γραφαῖς τοῦτο δηλοῦντα· ταῦτα τὰ ὀλιγοστά ῥήματα ἠνέγκαμεν ὑμῖν, πρὸς τὸ γινῶναι ὅτι ἀθῶοι ἔσμεν ὁμολογούντες αὐτὸν μίαν ὑπόστασιν, ἤγουν μίαν φύσιν, τὸν Χριστόν. Καὶ γὰρ γινώσκομεν καὶ πιστεύομεν ὅτι ἐκ δύο ἐστὶν ἀσυγχύτως καὶ ἀμερίστως καὶ ἀμεταδλήτως καὶ ἀμετατρέπτως. Τοῦτον πιστεύομεν τὴν παλαιὰν πεπληρωκέναι κατὰ τὰς προβήσεις τῶν προφητῶν, καὶ περιετμήθη τῷ σώματι, [δ] καθὰ καὶ τὸ ἡμέτερον παθητὸν θνητὸν καὶ φαρτὸν ἐφόρει· καὶ οὐδ' ἐγκατέλιπε τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἰδεῖν διαφορὰν· καὶ ἐν αὐτῇ τῇ σαρκὶ νηστεύσας καὶ πειρασθεὶς καὶ νικήσας ἐτέλεσε θαύματα καὶ δυνάμεις, καὶ ἔπαθεν, ἐσταυρώθη, ἀπέθανεν, ἐτάφη, καὶ ἀνέστη τριήμερος.

Ἐπεὶ δὲ ὡδέ τινες καθ' ἡμῶν ὑπολαμβάνουσιν ἔτι πάθος τῇ θεότητι προσάγομεν, ὅπερ μὴ γένοιτο ἡμῖν λέγειν! ἀλλ' ὥσπερ καὶ αἱ θεαὶ Γραφαί, οὕτω λέγομεν, ὅτι ἔπαθε Θεὸς καὶ ἀπέθανεν, καθὰ καὶ Παῦλος μαρτυρεῖ, ἀλλ' ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ σαρκὶ, καθὰ φησι καὶ ὁ ἅγιος Βασίλειος Καππαδοκίας, « Καθὼς ὁ σίδηρος, λέγων, τῷ πυρὶ ἐνοῦται, καὶ οὐ τὸ πῦρ πάσχει ὅσα καὶ σίδηρος. » Ἄλλως τε καθὰ ψυχὴ ἐν σώματι δέχεται τὰ πάθη τῶν ἀσθενειῶν, τὸν λιμὸν, καὶ τὸν θάνατον, καὶ οὐκέτι ἡ ψυχὴ ἐκ τούτων πάσχει, διότι πνευματικὴ φύσις ἐστὶ καὶ ἀφάρτος, οὕτω μετὰ Παύλου ὁμολογοῦμεν ὅτι Θεὸς ἐγεύσατο θάνατον, μὴδ' ὄλως παθούσης τῆς αὐτοῦ θεότητος. Ἰκανὸς ἡμῖν ἐστὶν οὗτος ὁ μέγας εἰς μαρτυρίαν, ὃ καὶ ἔως τρίτου οὐρανοῦ ἀναβὰς, καὶ τὰ ἀρρήτα ἀκούσας τοῦ εἰπεῖν, ὡς εἶρηκε, καὶ πλέον μὴ ἐρευνᾶν. Σὺν τούτοις ὑπομνήσκομεν ὅτι ὁ ἅγιος Παῦλος κοινήν φύσιν [φησὶ] καὶ ἰδικήν· καὶ ἰδικὴ μὲν φύσις τὴν ὑπόστασιν δηλοῖ. Οὐκέτι οὖν λέγομεν ὅτι τῇ κοινῇ φύσει ἠνώθη ὁ Θεὸς τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει. Εἰ δ' οὐ μὴ οὕτως, εὐρεθῆσεται ὡς ὅτι ὅλη ἡ ἁγία Τριάς ὅλη τῇ ἀνθρωπότητι ἠνώθη· ἀλλ' ἐν ἰδικῇ φύσει

ὀπισθοκατὰ τὴν φύσιν ὁ Λόγος τῆ σαρκί. Καὶ ὑμεῖς, ἄς καὶ ἡ ἀλήθεια ἔχει, ἐκ δύο μίαν ὑπόστασιν καὶ ἐν πρῶτον ὁμολογεῖτε τὸν Χριστόν. Ἡ αὐτὴ οὖν ὑπόστασις ἀνευ Λόγου ἰδικὴ φύσις ἐστὶ. Λοιπὸν γινώσκω ἡ μεγαλειότης ὑμῶν, ὅτι μάτην ἡμᾶς μισοῦσιν οἱ μισοῦντες· ἐν γὰρ τὸ μυστήριον ἐστὶ τῆς πίστεως τὸ οἰκοδομηθὲν ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων· ἕνα ὁμολογοῦμεν τὸν Χριστόν, ἐν τῇ συλλήψει, ἐν γεννήσει, ἐν ἀνατροπῇ, ἐν πάθει καὶ ἐν σταυρῷ καὶ ταφῇ καὶ ἀναστάσει καὶ ἀναλήψει· τούτων ἐλπίζοντες ἔλθειν ἐν ᾧ ἔλαβεν σῶματι τοῦ κρίματι ζώοντα· καὶ νεκρούς· τούτων τὸν ὄρον ἐδεξάμεθα ἐξ ἀποστολικῶν χειρῶν, καὶ βεβαιωθέντα ὑπὸ τῶν τριῶν ἁγίων καθολικῶν συνόδων.

Ναὶ μὴν καὶ τὸν νόμον καὶ τὰς τάξεις ἐμάθομεν τῶν Δεσποτικῶν ἑορτῶν, τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, τῆς Περιτομῆς, τῶν Φώτων, τῆν Σταύρωσιν, τῆν Ἀνάστασιν, τῆν Ἀνάληψιν, τῆν Πεντηκοστὴν, τῆν Μεταμόρφωσιν, τῆν τοῦ τιμίου σταυροῦ Ὑψωσιν, τῆν τῆς Θεοτόκου Γέννησιν, τῆς Θεοτόκου τῆν Κοίμησιν, καὶ τὰς τῶν ἁγίων ἀποστόλων, ἐτι δὲ καὶ τὰς τῶν μαρτύρων ἐκάστην ἐν καιρῷ ἰδίῳ μεθ' ὑμῶν τελούμεν, καὶ τῆς μυστικωτάτης θυσίας τῶν ἁγίων παράδοσιν τῆς ἐξ ἄρουα καὶ οἴνου σὺν ὕδατι πινόμεν, τὸ προσκυνητὸν μυστήριον τῆς ἡμῶν σωτηρίας. Καὶ πάντα τὸν ὁμολογοῦντα ὅτι Ἰησοῦς θεός ἐστι καὶ Υἱὸς Θεοῦ, καὶ προσκυνοῦντα τὸν τιμὸν σταυρὸν, τοῦτον Χριστιανὸν γινώσκουμεν καὶ ἀποδοχόμεθα. Καὶ οὐδὲ τίνα τῶν Χριστιανικωτάτων ἑθῶν μισοῦμεν, μᾶλλον δὲ καὶ τοὺς μισοῦντας ἡμᾶς ἐλεοῦμεν, καὶ ὑπὲρ ἐκείνων εὐχόμεθα. Καὶ τὴν ἁγίαν θυσίαν, ἣτις ἐστὶ δόξα τοῦ ζωοποιούντος ἡμᾶς, προσφέρομεν ὑπὲρ πάντων τῶν πιστῶν· κατήχημεν δὲ καὶ τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ τοὺς ὁρθοὺς θεσμούς ἔχομεν, καὶ τὰξιν τοῦ τιμίου ἱεροουργίου τοῦ ἁγίου μύρου, καὶ καθιστοῦν ἐκκλησίας κατὰ τὴν ἀκολουθίαν καὶ ἐρμηνείαν τοῦ ἀληθοῦς μαθητοῦ τῶν ἁγίων ἀποστόλων Διονυσίου. Καὶ ταῦτα πάντα ἐν ἀγάπῃ Θεοῦ καὶ πίστει καὶ φόβῳ τελεῖ ὁ ἡμέτερος ὁρθόδοξος λαός· ἀπὸ τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας καὶ πάσης Συρίας, Μεσοποταμίας, καὶ ἕως τῆς μεγάλης Περσίας. Ταῦτα καὶ ἕτερα τινὰ ἢ πρὸς τὸν βασιλεῖα Γραφῆ τῶν Σύρων τοῦ καθολικοῦ ἦτοι Ἰακωβιτῶν περιεῖχε (35).

Ἔς οὖν ἀνέγνωμεν ταύτην τὴν τοῦτον ὁμολογίαν, εὐχόμενοι ἐν αὐτῇ οὐκ ὀρθῶς ἔχον εὐρομεν προφανῶς, τὴν τοῦτον. Ἐγράψατο γὰρ· « Αὐτὸς ὁ θεὸς Λόγος ἐστὶν Ἰησοῦς Χριστός, ὃς ἐστὶν ἐκ δύο, ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος, ἐκ δύο ὑποστάσεων καὶ φύσεων, μία ὑπόστασις καὶ μία φύσις. » Φησὶν ὁ Θεωριανὸς πρὸς τὸν μοναχὸν Θεόδωρον τὸν φιλόσοφον. Ἐπιτὸς τοῦτον τὰ ἄλλα δοκεῖ μοι ὀρθά. Ὁ δὲ Θεόδωρος εἶπεν· Ὅταν πρῶτως εὐρόν σε ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ καθολικοῦ τῶν Ἀρμενίων, ἠθέλησα περὶ τοῦτον ἐπιμαρτυρῆσαι σοι (36), σὺ δὲ οὐκ ἐβουλήθης· ἡ γὰρ ἀντιθέσις σοι ὅτι οὕτως ὀφείλει πάς Χριστιανός τὸν

Ergo ipsa hypostasis absque Verbo, propria natura est. De cetero sciat magnitudo vestra, immerito nos ab odientibus odio haberi: unum quippe est fidei mysterium, illud scilicet quod super apostolorum fundamento ædificatum est: unum confitemur Christum in Conceptione, in Nativitate, in Nutritione, in Passione, in Cruce, in Sepultura, in Resurrectione atque Ascensione: atque hunc venturum, in eo quod sumpsit corpore, speramus ad judicandos vivos ac mortuos, Hoc dogma accepimus ab apostolicis manibus, a tribus deinde sanctis universalibus synodis confirmatum.

Utique etiam legem ordinemque didicimus Dominicanarum festivitatum, Christi Natalium, Circumcisionis, Baptismi, Palmarum: Crucifixionem, Resurrectionem, Ascensionem, Pentecosten, Transfigurationem, venerandæ Crucis Exaltationem, Deiparæ Nativitatem, Deiparæ Dormitionem: item sanctorum Apostolorum nec non sanctorum Martyrum singula festa suo tempore æque ac vos celebramus: et de sacratissimo sacrificio, sanctorum traditioni obsequimur, ut fiat ex pane vino et aqua, adorandum dico salutis nostræ mysterium. Atque omnem hominem, qui Christum Deum et Dei Filium confitetur, et venerandam crucem adorat, hunc Christianum agnoscimus et amplectimur. Neque vero aliquam Christianissimarum gentium odimus, imo potius qui nos odio habent miseramur, et pro his oramus, Tum et sanctam hostiam, quæ est vivificantis nos Christi gloria, pro fidelibus cunctis offerimus. Canones quoque sanctorum apostolorum retinemus, rectasque regulas, et ordinem sancti unguenti peragendi; nec non ecclesias consecrandi juxta ritum et interpretationem veri sanctorum apostolorum discipuli Dionysii. Atque hæc omnia cum Dei amore et fide ac timore facit noster populus orthodoxus a magna Antiochia et Syria ac Mesopotamia usque ad magnam Persidem. Hæc et alia quædam libello ad imperatorem scripto a Syrorum seu Jacobitarum generali continebantur.

Cum hanc legissemus confessionem, nihil in ea prorsus non rectum reperimus, uno excepto. Scribat enim Generalis et ipsum Dei Verbum, homo Jesus Christus, qui est ex divinitate scilicet et humanitate, ex duabus hypostasibus atque naturis, una hypostasis et una natura. » Ait ergo philosophus Theorianus ad monachum Theodorum philosophum: hoc excepto, cætera mihi recta videntur. Theodorus respondit: Equidem cum te primo in Generalis Armeniorum synodo inveni, hac de re volueram tecum disserere, nisi tu renuisses: profecto enim tibi demonstrassem, Christianum

(35) Macte hanc luculentam fidei confessionem, quæ Jacobitarum dogma planissime nobis edisserit!

(36) Lege priorem disputationem, p. 461 sq.

ipse et Deus noster Philippo dixerat : *Tanto tempore vobiscum sum, et nondum cognovisti me, Philippe? Qui vidit me, vidit et Patrem meum*²⁶. Non quod Verbum absque carne viderent apostoli, sed quia incarnatum Deum, ut unum indivisumque, s. g. λέγεται.

Præterea pastores ab angelo nuntiante audierunt : *Natus est nobis hodie Servator*²⁷. Vos quoque fatemini humanam naturam haud esse Servatorem, et divinam naturam sine carne in mundo non esse natam : superest igitur ut Servatorem ipsum appellemus qui de Virgine natus est. Unus a nobis creditur ipse, juxta fidei definitionem a sanctis Patribus in Spiritu sancto Nicææ congregatis editam, Jesus Christus, unigenitum Verbum, lumen de lumine, Deus verus de Deo vero. Velimque vos probe scire, Jesu nomen non de divina tantummodo natura dici, sed de incarnato Deo, qui est Jesus Christus. Alia plurima sūnt in divinis Scripturis, quæ dogma probant ; sed nos pauca hæc verba vobis obtulimus, ut cognoscatis nos inculpabiles, cum ipsum constemur unam esse hypostasim, id est unam Christi naturam. Nam de cætero scimus et credimus, ex duabus ipsum esse inconfuse, indivise, immutabiliter, inconvertibiliter. Hunc credimus vetus sædus complevisse, juxta prophetarum vaticinia. Idem corpore circumciscus est, quod nostro simile circumferebat passioni obnoxium mortale et corruptibile : quanquam revera non sivit carnem suam experiri corruptionem. Eadem in carne jejunavit, tentationem superavit, miracula virtutesque patravit, passus est, crucifixus, mortuus, sepultus, tertia denique die resurrexit.

Quia vero nonnulli a nobis existimant, Passionem divinitati obrudi, quod absit ut unquam dicamus ; aio nos, prout divinæ Scripturæ solent, dicere Deum passum et mortuum, sicuti et Paulus testatur, sed in carne humana ; veluti sanctus quoque Basilii Cappadox ait : Sicuti ferrum igni unitur, quin tamen ignis ea, quæ ferrum, patiat. Rursus sicuti anima in corpore recipit infirmitatum passiones, famem, mortem, quin tamen anima ab his patiat, quia spiritalis et incorruptibilis natura est ; sic cum Paulo fatemur Deum mortem gustasse, quin ejus divinitas quidquam passa fuerit. Porro sufficit nobis magni hujus viri testimonium (quin plura scrutemur) qui usque ad tertium cœlum, ut narrat, sublatus audivit ineffabilia. Simul meminimus a sancto Paulo communem naturam appellari et propriam : propria vero natura hypostasim significat. Nequaquam igitur dicimus, Deum communi natura unitum esse humanæ naturæ. Quod nisi ita sit, tota Trinitas toti humanitati unita fuisset ; cum contra reapse in propria natura Verbum hypostatice carni unitum fuerit. Et vos quoque, uti se res habet, ex duabus unam

Α Θεὸς ἡμῶν πρὸς τὸν Φίλιππον εἶρηκε· *Τοσούτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ σὺν ἑλληνικῶς με, Φίλιππε; Ὁ ἑσρακῶς ἐμὲ, ἐώρακε τὸν Πατέρα.* Οὐχ ὅτι τὸν Λόγον ἀνευ σαρκὸς ἰθεύρουν οἱ ἀπόστολοι, ἀλλὰ τὸν σεσαρκωμένον Θεὸν ὡς ἓνα καὶ ἀμέριστον ἐδήλου.

Ἔτι δὲ οἱ ποιμένες ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου εὐαγγελιζόμενοι ἤκουον· *Γεννᾶται ἡμῖν σήμερον Σωτὴρ*· καὶ ὑμεῖς μαρτυρεῖτε ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις Σωτὴρ οὐκ ἔστι, καὶ ἡ θεία φύσις ἀνευ σαρκὸς οὐκ ἐγεννήθη· λοιπὸν ἓνα Σωτὴρα αὐτὸν καλεῖν τὸν γεννηθέντα ἐκ τῆς Παρθένου. Ἐνα πιστεύομεν αὐτὸν κατὰ τὸν ὅρον τῆς πίστεως τὸν ἐκτεθέντα ὅτι τῶν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀθροισθέντων ἐν Νικαίᾳ ἁγίων Πατέρων· Ἰησοῦς Χριστὸς μονογενὴς Λόγος, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸς ἀληθινὸς ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ. Καὶ καλῶς γινώσκατε ὅτι τὸ Ἰησοῦς ὄνομα οὐκ ἐπὶ τῇ θεῖᾳ φύσει μόνῃ ὀμολογεῖται, ἀλλ' ἐπὶ Θεὸν σεσαρκωμένον, ὃς ἐστὶν Ἰησοῦς Χριστός. Καὶ ἔτερα πλεῖστά εἰσιν ἐν ταῖς θεαῖς Γραφαῖς τοῦτο δηλοῦντα· ταῦτα τὰ ὀλιγοστά βήματα ἠνέγκαμεν ὑμῖν, πρὸς τὸ γινῶναι ὅτι ἀθῶοι ἐσμεν ὀμολογοῦντες αὐτὸν μίαν ὁπόστασιν, ἤγουν μίαν φύσιν, τὸν Χριστόν. Καὶ γὰρ γινώσκομεν καὶ πιστεύομεν ὅτι ἐκ δύο ἐστὶν ἀσυγχύτως καὶ ἀμερίστως καὶ ἀμεταβλήτως καὶ ἀμετατρέπτως. Τοῦτον πιστεύομεν τὴν παλαιὰν πεπληρωμένα κατὰ τὰς προβήσεις τῶν προφητῶν, καὶ περιετμήθη τῷ σώματι, [β] καθὰ καὶ τὸ ἡμέτερον παθητὸν θνητὸν καὶ φθαρτὸν ἐφόρει· καὶ οὐδ' ἐγκατέλιπε τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἰδεῖν διαφθοράν· καὶ ἐν αὐτῇ τῇ σαρκὶ νηστεύσας καὶ πειρασθεὶς καὶ νικήσας ἐτέλεσε θαύματα καὶ δυνάμεις, καὶ ἔπαθεν, ἐσταυρώθη, ἀπέθανεν, ἐτάφη, καὶ ἀνέστη τριήμερος.

Ἐπεὶ δὲ ὡδὲ τινες καθ' ἡμῶν ὑπολαμβάνουσιν ὅτι πάθος τῇ θεότητι προσάγομεν, ὅπερ μὴ γένοιτο ἡμῖν λέγειν! ἀλλ' ὡπερ καὶ αἱ θεαὶ Γραφαί, οὕτω λέγομεν, ὅτι ἔπαθε Θεὸς καὶ ἀπέθανεν, καθὰ καὶ Παῦλος μαρτυρεῖ, ἀλλ' ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ σαρκὶ, καθὰ φησι καὶ ὁ ἅγιος Βασίλειος Καππαδοκίας, « Καθὼς ὁ σίδηρος, λέγων, τῷ πυρὶ ἐνοῦται, καὶ οὐ τὸ πῦρ πάσχει ὅσα καὶ σίδηρος. » Ἄλλως τε καθὰ ψυχὴ ἐν σώματι δέχεται τὰ πάθη τῶν ἀσθενειῶν, τὸν λιμὸν, καὶ τὸν θάνατον, καὶ οὐκέτι ἡ ψυχὴ ἐκ τούτων πάσχει, διότι πνευματικὴ φύσις ἐστὶ καὶ ἀφθαρτος, οὕτω μετὰ Παύλου ὀμολογοῦμεν ὅτι Θεὸς ἐγεύσατο θανάτου, μὴδ' ὄλως παθούσης τῆς αὐτοῦ θεότητος. Ἰκανὸς ἡμῖν ἐστὶν οὗτος ὁ μέγας εἰς μαρτυρίαν, ὃ καὶ ἔως τρίτου οὐρανοῦ ἀναβὰς, καὶ τὰ ἀρρήτα ἀκούσας τοῦ εἰπεῖν, ὡς εἶρηκε, καὶ πλέον μὴ ἐρευνᾶν. Σὺν τούτοις ὑπομνήσκομεν ὅτι ὁ ἅγιος Παῦλος κοινήν φύσιν [φησὶ] καὶ ἰδικήν· καὶ ἰδικὴ μὲν φύσις τὴν ὑπόστασιν δηλοῖ. Οὐκέτι οὖν λέγομεν ὅτι τῇ κοινήν φύσει ἠνώθη ὁ Θεὸς τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει. Εἰ δ' οὐ μὴ οὕτως, εὐρεθῆσεται ὡς ὅτι ὅλη ἡ ἁγία Τριάς ὅλη τῇ ἀνθρωπότητι ἠνώθη· ἀλλ' ἐν ἰδικῇ φύσει

²⁶ Joan. xiv, 9. ²⁷ Luc. ii, 11.

ὑποστατικῶς ἠνώθη ὁ Λόγος τῇ σαρκί. Καὶ ὑμεῖς. ἄς καὶ ἡ ἀλήθεια ἔχει, ἐκ δύο μίαν ὑπόστασιν καὶ ἐν πρόσωπον ὁμολογεῖτε τὸν Χριστόν. Ἡ αὐτὴ οὖν ὑπόστασις ἀνευ Λόγου ἰδικῆ φύσις ἐστὶ. Λοιπὸν γινώσκω ἡ μεγαλειότης ὑμῶν, ὅτι μάτην ἡμᾶς μισοῦσιν οἱ μισοῦντες· ἐν γὰρ τὸ μυστήριόν ἐστὶ τῆς εἰσεως τὸ οἰκοδομηθὲν ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων· ἕνα ὁμολογοῦμεν τὸν Χριστόν, ἐν τῇ συλλήψει, ἐν γεννήσει, ἐν ἀνατροπῇ, ἐν πάθει καὶ ἐν σταυρῷ καὶ ταφῇ καὶ ἀναστάσει καὶ ἀναλήψει· τοῦτον ἐλπίζοντες ἔλθειν ἐν ᾧ ἔλαβεν σῶματι τοῦ χρίναι ζῶντας καὶ νεκρούς· τοῦτον βὸν δρον ἐδεξάμεθα ἐξ ἀποστολικῶν χειρῶν, καὶ θεβαιωθέντα ὑπὸ τῶν τριῶν ἁγίων καθολικῶν συνόδων.

Καὶ μὴν καὶ τὸν νόμον καὶ τὰς τάξεις ἐμάθομεν τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν, τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, τῆς Περιτομῆς, τῶν Φώτων, τῆν Σταύρωσιν, τῆν Ἀνάστασιν, τῆν Ἀνάληψιν, τῆν Πεντηκοστὴν, τῆν Μεταμόρφωσιν, τῆν τοῦ τιμίου σταυροῦ Ὑψωσιν, τῆν τῆς Θεοτόκου Γέννησιν, τῆς Θεοτόκου τῆν Κοίμησιν, καὶ τὰς τῶν ἁγίων ἀποστόλων, ἔτι δὲ καὶ τὰς τῶν μαρτύρων ἐκάστην ἐν καιρῷ ἰδίῳ μεθ' ὑμῶν τελοῦμεν, καὶ τῆς μυστικωτάτης θυσίας τῶν ἁγίων παράδοσιν τῆς ἐξ ἄρτου καὶ οἴνου σὺν ὕδατι πινόμεν, ἐδ προσκυνητὸν μυστήριον τῆς ἡμῶν σωτηρίας. Καὶ πάντα τὸν ὁμολογοῦντα ὅτι Ἰησοῦς θεός ἐστι καὶ Υἱὸς Θεοῦ, καὶ προσκυνοῦντα τὸν τιμίον σταυρὸν, τοῦτον Χριστιανὸν γινώσκουμεν καὶ ἀποεχόμεθα. Καὶ οὐδὲ τίνα τῶν Χριστιανικωτάτων ἔθων μισοῦμεν, μᾶλλον δὲ καὶ τοὺς μισοῦντας ἡμᾶς ἔλοῦμεν, καὶ ὑπὲρ ἐκείνων εὐχόμεθα. Καὶ τῆν ἁγίαν θυσίαν, ἣτις ἐστὶ δόξα τοῦ ζωοποιούντος ἡμᾶς, προσφέρουμεν ὑπὲρ πάντων τῶν πιστῶν· κατήχημεν δὲ καὶ τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ τοὺς ὀρθοὺς θεσμοὺς ἔχομεν, καὶ τάξιν τοῦ τιμίου ιερουργίας τοῦ ἁγίου μύρου, καὶ καθιερούμεν ἐκκλησίας κατὰ τὴν ἀκολουθίαν καὶ ἐρμηνείαν τοῦ ἀληθοῦς μαθητοῦ τῶν ἁγίων ἀποστόλων Διονυσίου. Καὶ ταῦτα πάντα ἐν ἀγάπῃ Θεοῦ καὶ πίστει καὶ φόβῳ τελεῖ ὁ ἡμέτερος ὀρθόδοξος λαὸς ἀπὸ τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας καὶ πάσης Συρίας, Μεσοποταμίας, καὶ ἕως τῆς μεγάλης Περσίας. Ταῦτα καὶ εἰλα τινὰ ἡ πρὸς τὸν βασιλεῖα Γραφῇ τῶν Σύρων τοῦ καθολικοῦ ἦτοι Ἰακωβιτῶν περιεῖχε (35).

Ἄς οὖν ἀνέγνωμεν ταύτην τὴν τούτων ὁμολογίαν, εὐδὲν ἐν αὐτῇ οὐκ ὀρθῶς ἔχον εὐρομεν προφανῶς, εἴη τοῦτου. Ἐγραφε γάρ· « Αὐτὸς ὁ Θεὸς Λόγος ἐν ἄνθρωπος Ἰησοῦς Χριστὸς, ὃς ἐστὶν ἐκ δύο, ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος, ἐκ δύο ὑποστάσεων καὶ φύσεων, μία ὑπόστασις καὶ μία φύσις. » Φησὶν ὁ Θεωρητικὸς πρὸς τὸν μοναχὸν Θεόδωρον τὸν φιλόσοφον. Ἐκτὸς τούτου τὰ ἄλλα δοκεῖ μοι ὀρθά. Ὁ δὲ Θεόδωρος εἶπεν· « Ὅταν πρῶτως εὐρόν σε ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ καθολικοῦ τῶν Ἀρμενίων, ἠθέλησα περὶ τούτου ἐπισηθῆναί σοι (36), σὺ δὲ οὐκ ἐβουλήθης· ἦ γὰρ ἐν βραχίονι σοι ὅτι οὕτως ὀφείλει πάς Χριστιανὸς τὸν

Ergo ipsa hypostasis absque Verbo, propria natura est. De cetero sciat magnitudo vestra, immerito nos ab odientibus odio haberi: unum quippe est fidei mysterium, illud scilicet quod super apostolorum fundamento ædificatum est: unum confitemur Christum in Conceptione, in Nativitate, in Nutritione, in Passione, in Cruce, in Sepultura, in Resurrectione atque Ascensione: atque hunc venturum, in eo quod sumpsit corpore, speramus ad judicandos vivos ac mortuos, Hoc dogma accepimus ab apostolicis manibus, a tribus, deinde sanctis universalibus synodis confirmatum.

Utique etiam legem ordinemque didicimus Dominicanarum festivitatum, Christi Natalium, Circumcisionis, Baptismi, Palmarum: Crucifixionem, Resurrectionem, Ascensionem, Pentecosten, Transfigurationem, venerandæ Crucis Exaltationem, Deiparæ Nativitatem, Deiparæ Dormitionem: item sanctorum Apostolorum nec non sanctorum Martyrum singula festa suo tempore æque ac vos celebramus: et de sacratissimo sacrificio, sanctorum traditioni obsequimur, ut fiat ex pane vino et aqua, adorandum dico salutis nostræ mysterium. Atque omnem hominem, qui Christum Deum et Dei Filium constitetur, et venerandam crucem adorat, hunc Christianum agnoscimus et amplectimur. Neque vero aliquam Christianissimarum gentium odimus, imo potius qui nos odio habent miseramur, et pro his oramus, Tum et sanctam hostiam, quæ est vivificantis nos Christi gloria, pro fidelibus cunctis offerimus. Canones quoque sanctorum apostolorum retinemus, reclusasque regulas, et ordinem sancti unguenti peragendi; nec non ecclesias consecrandi juxta ritum et interpretationem veri sanctorum apostolorum discipuli Dionysii. Atque hæc omnia cum Dei amore et fide ac timore facit noster populus orthodoxus a magna Antiochia et Syria ac Mesopotamia usque ad magnam Persidem. Hæc et alia quædam libello ad imperatorem scripto a Syrorum seu Jacobitarum generali continebantur.

Cum hanc legissemus confessionem, nihil in ea prorsus non rectum reperimus, uno excepto. Scribebat enim Generalis et ipsum Dei Verbum, homo Jesus Christus, qui est ex divinitate scilicet et humanitate, ex duabus hypostasibus atque naturis, una hypostasis et una natura. » At ergo philosophus Theorianus ad monachum Theodorum philosophum: hoc excepto, cætera mihi recta videntur. Theodorus respondit: Equidem cum te primo in Generalis Armeniorum synodo inveni, hac de re volueram tecum disserere, nisi tu renuisses: profecto enim tibi demonstrassem, Christianum

(35) Macte hanc luculentam fidei confessionem, quæ Jacobitarum dogma planissime nobis edisserit!

(36) Lege priorem disputationem, p. 461 sq.

ipse et Deus noster Philippo dixerat : *Tanto tempore vobiscum sum, et nondum cognovisti me, Philippe? Qui vidit me, vidit et Patrem meum*²⁶. Non quod Verbum absque carne viderent apostoli, sed quia incarnatum Deum, ut unum indivisumque, s. g. dicebat.

Pastores a pastore ab angelo nuntiante audierunt : *Natus est nobis hodie Servator*²⁷. Vos quoque fatemini humanam naturam haud esse Servatorem, et divinam naturam sine carne in mundo non esse natam : superest igitur ut Servatorem ipsum appellemus qui de Virgine natus est. Unus a nobis creditur ipse, juxta fidelis definitionem a sanctis Patribus in Spiritu sancto Nicææ congregatis editam, Jesus Christus, unigenitum Verbum, lumen de lumine, Deus verus de Deo vero. Velimque vos probe scire, Jesu nomen non de divina tantummodo natura dici, sed de incarnato Deo, qui est Jesus Christus. Alia plurima sunt in divinis Scripturis, quæ dogma probant; sed nos pauca hæc verba vobis obtulimus, ut cognoscatis nos inculpabiles, cum ipsum constitemur unam esse hypostasim, id est unam Christi naturam. Nam de cætero scimus et credimus, ex duabus ipsum esse inconfuse, indivise, immutabiliter, inconvertibiliter. Hunc credimus vetus sædus complevisse, juxta prophetarum vaticinia. Idem corpore circumciscus est, quod nostro simile circumferebat passioni obnoxium mortale et corruptibile : quanquam revera non sivit carnem suam experiri corruptionem. Eadem in carne jejunavit, tentatorem superavit, miracula virtutesque patravit, passus est, crucifixus, mortuus, sepultus, tertia denique die resurrexit.

Quia vero nonnulli a nobis existimant, Passionem divinitati obtrudi, quod absit ut unquam dicamus; aio nos, prout divinæ Scripturæ solent, dicere Deum passum et mortuum, sicut et Paulus testatur, sed in carne humana; veluti sanctus quoque Basilii Cappadox ait : Sicuti ferrum igni unitur, quin tamen ignis ea, quæ ferrum, patitur. Rursus sicuti anima in corpore recipit infirmitatum passiones, famem, mortem, quin tamen anima ab his patitur, quia spiritalis et incorruptibilis natura est; sic cum Paulo fatemur Deum mortem gustasse, quin ejus divinitas quidquam passa fuerit. Porro sufficit nobis magni hujus viri testimonium (quin plura scrutemur) qui usque ad tertium cœlum, ut narrat, sublatus audivit ineffabilia. Simul meminimus a sancto Paulo communem naturam appellari et propriam : propria vero natura hypostasim significat. Nequaquam igitur dicimus, Deum communi natura unitum esse humanæ naturæ. Quod nisi ita sit, tota Trinitas toti humanitati unita fuisset; cum contra reapse in propria natura Verbum hypostatice carni unitum fuerit. Et vos quoque, uti se res habet, ex duabus unam

Α Θεός ἡμῶν πρὸς τὸν Φίλιππον εἶρηκε· *Τοσούτου χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ οὐκ ἔγνωκάς με, Φίλιππε; Ὁ ἑωρακὸς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν Πατέρα.* Ἰδὲ ὅτι τὸν Λόγον ἄνευ σαρκὸς εἰδῶρον οἱ ἀπόστολοι, ἀλλὰ τὸν σεσαρκωμένον Θεὸν ὡς ἓνα καὶ ἀμερίστον ἐδήλω.

Ἐτι δὲ οἱ ποιμένες ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου εὐαγγελιζόμενοι ἤκουον· *Γεννᾶται ἡμῖν σήμερον Σωτὴρ*· καὶ ὑμεῖς μαρτυρεῖτε ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις Σωτὴρ οὐκ ἔστι, καὶ ἡ θεία φύσις ἄνευ σαρκὸς οὐκ ἐγεννήθη· λοιπὸν ἓνα Σωτήρα αὐτὸν καλεῖν τὸν γεννηθέντα ἐκ τῆς Παρθένου. Ἐνα πιστεύομεν αὐτὸν κατὰ τὸν ὅρον τῆς πίστεως τὸν ἐκτεθέντα ὑπὸ τῶν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀθροισθέντων ἐν Νικαίᾳ ἁγίων Πατέρων· Ἰησοῦς Χριστὸς μονογενὴς Λόγος, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸς ἀληθινὸς ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ. Καὶ καλῶς γινώσκετε ὅτι τὸ Ἰησοῦς ὄνομα οὐκ ἐπὶ τῇ θεῖᾳ φύσει μόνῃ ὁμολογεῖται, ἀλλ' ἐπὶ Θεὸν σεσαρκωμένον, ὃς ἐστὶν Ἰησοῦς Χριστὸς. Καὶ ἕτερα πλεῖστά εἰσιν ἐν ταῖς θεαῖς Γραφαῖς τοῦτο δηλοῦντα· ταῦτα τὰ ὀλιγοστά ῥήματα ἠνέγκαμεν ὑμῖν, πρὸς τὸ γνῶναι ὅτι ἀθῶοι ἐσμεν ὁμολογοῦντες αὐτὸν μίαν ὑπόστασιν, ἤγουν μίαν φύσιν, τὸν Χριστόν. Καὶ γὰρ γινώσκομεν καὶ πιστεύομεν ὅτι ἐκ δύο ἐστὶν ἀσυγχύτως καὶ ἀμερίστως καὶ ἀμεταβλήτως καὶ ἀμετατρέπτως. Τοῦτον πιστεύομεν τὴν παλαιὰν πεπληρωμέναι κατὰ τὰς προβήσεις τῶν προφητῶν, καὶ περιετμήθη τῷ σώματι, [β] καθὰ καὶ τὸ ἡμέτερον παθητὸν θνητὸν καὶ φθαρτὸν ἐφόρει· καὶ οὐδ' ἐγκατέλιπε τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἰδεῖν διαφθοράν· καὶ ἐν αὐτῇ τῇ σαρκὶ νηστεύσας καὶ πειρασθεὶς καὶ νικήσας ἐτέλεσε θαύματα καὶ δυνάμεις, καὶ ἔπαθεν, ἐσταυρώθη, ἀπέθανεν, ἐτάφη, καὶ ἀνέστη τριήμερος.

Ἐπεὶ δὲ ὡδὲ τινες καθ' ἡμῶν ὑπολαμβάνουσιν εἶτι πάθος τῇ θεότητι προσάγομεν, ὅπερ μὴ γένοιτο ἡμῖν λέγειν! ἀλλ' ὡσπερ καὶ αἱ θεαὶ Γραφαί, οὕτω λέγομεν, ὅτι ἔπαθε Θεὸς καὶ ἀπέθανεν, καθὰ καὶ Παῦλος μαρτυρεῖ, ἀλλ' ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ σαρκὶ, καθὰ φησι καὶ ὁ ἅγιος Βασίλειος Καππαδοκίας, «Καθὼς ὁ σίδηρος, λέγων, τῷ πυρὶ ἐνοῦται, καὶ οὐ τὸ πῦρ πάσχει ὄσα καὶ σίδηρος.» Ἄλλως τε καθὰ ψυχὴ ἐν σώματι δέχεται τὰ πάθη τῶν ἀσθενειῶν, τὸν λιμὸν, καὶ τὸν θάνατον, καὶ οὐκέτι ἡ ψυχὴ ἐκ τούτων πάσχει, διότι πνευματικὴ φύσις ἐστὶ καὶ ἀφθαρτος, οὕτω μετὰ Παύλου ὁμολογοῦμεν ὅτι Θεὸς ἐγενέσαστο θανάτου, μὴδ' ὅλως παθούσης τῆς αὐτοῦ θεότητος. Ἰκανὸς ἡμῖν ἐστὶν οὗτος ὁ μέγας εἰς μαρτυρίαν, ὃ καὶ ἕως τρίτου οὐρανοῦ ἀναβάς, καὶ τὰ ἀρρήτα ἀκούσας τοῦ εἰπεῖν, ὡς εἶρηκε, καὶ πλέον μὴ ἐρευνᾶν. Σὺν τούτοις ὑπομνήσκομεν ὅτι ὁ ἅγιος Παῦλος κοινήν φύσιν [φῶς] καὶ ἰδικήν· καὶ ἰδικὴ μὲν φύσις τὴν ὑπόστασιν δηλοῖ. Οὐκέτι οὖν λέγομεν ὅτι τῇ κοινῇ φύσει ἠνώθη ὁ Θεὸς τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει. Εἰ δ' οὐ μὴ οὕτως, εὐρεθήσεται ὡς ὅτι ὅλη ἡ ἁγία Τριάς ὅλη τῇ ἀνθρωπότητι ἠνώθη· ἀλλ' ἐν ἰδικῇ φύσει

²⁶ Joan. xiv, 9. ²⁷ Luc. ii, 11.

ὑποστατικῶς ἠνώθη ὁ Λόγος τῇ σαρκί. Καὶ ὑμεῖς. Ἔγωγε καὶ ἡ ἀλήθεια ἔχει, ἐκ δύο μίαν ὑπόστασιν καὶ ἐν πρόσωπον ὁμολογεῖτε τὸν Χριστόν. Ἡ αὐτὴ οὖν ὑπόστασις ἄνευ Λόγου ἰδικῆ φύσις ἐστὶ. Αἰτιῶν γὰρ ἡ μεγαλειότης ὑμῶν, ὅτι μάρτην ἡμᾶς μισοῦσιν οἱ μισοῦντες· ἐν γὰρ τὸ μυστήριον ἐστὶ τῆς πίστεως τὸ οἰκοδομηθῆν ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων· ἕνα ὁμολογοῦμεν τὸν Χριστόν, ἐν τῇ συλλήψει, ἐν γεννήσει, ἐν ἀνατροφῇ, ἐν πάθει καὶ ἐν σταυρῷ καὶ ταφῇ καὶ ἀναστάσει καὶ ἀναλήψει· τοῦτον ἐλπίζοντες ἔλθειν ἐν ᾧ. ἔλαβεν σῶματι τοῦ κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· τοῦτον τὸν ὄρον ἐδεξάμεθα ἐξ ἀποστολικῶν χειρῶν, καὶ βεβαιωθέντα ὑπὸ τῶν τριῶν ἁγίων καθολικῶν συνόδων.

Καὶ μὴν καὶ τὸν νόμον καὶ τὰς τάξεις ἐμάθομεν τῶν Δεσποτικῶν ἑορτῶν, τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, τῆς Περιτομῆς, τῶν Φώτων, τὴν Σταύρωσιν, τὴν Ἀνάστασιν, τὴν Ἀνάληψιν, τὴν Πεντηκοστὴν, τὴν Μεταμόρφωσιν, τὴν τοῦ τιμίου σταυροῦ Ὑψωσιν, τὴν τῆς Θεοτόκου Γέννησιν, τῆς Θεοτόκου τὴν Κοίμησιν, καὶ τὰς τῶν ἁγίων ἀποστόλων, ἔτι δὲ καὶ τὰς τῶν μαρτύρων ἐκάστην ἐν καιρῷ ἰδίῳ μεθ' ὑμῶν ταλοῦμεν, καὶ τῆς μυστικωτάτης θυσίας τῶν ἁγίων παράδοσιν τῆς ἐξ ἄρτου καὶ οἴνου σὺν ὕδατι τιμῶμεν, τὸ προσκυνητὸν μυστήριον τῆς ἡμῶν σωτηρίας. Καὶ πάντα τὸν ὁμολογοῦντα ὅτι Ἰησοῦς θεός ἐστι καὶ Υἱὸς Θεοῦ, καὶ προσκυνούντα τὸν τιμίον σταυρὸν, τοῦτον Χριστιανὸν γινώσκουμεν καὶ ἀποδεχόμεθα. Καὶ οὐδέ τινα τῶν Χριστιανικωτάτων ἔθων μισοῦμεν, μᾶλλον δὲ καὶ τοὺς μισοῦντας ἡμᾶς ἐλοῦμεν, καὶ ὅπῃ ἐκείνων εὐχόμεθα. Καὶ τὴν ἁγίαν θυσίαν, ἣτις ἐστὶ δόξα τοῦ ζῶσπου ἡμᾶς, προσφέρουμεν ὅπῃ πάντων τῶν πιστῶν· κατέχομεν δὲ καὶ τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ τοὺς ὀρθοὺς θεσμοὺς ἔχομεν, καὶ τάξιν τοῦ τιμίου ἱεροῦργίου τοῦ ἁγίου μύρου, καὶ καθιεροῦν ἐκκλησίας κατὰ τὴν ἀκολουθίαν καὶ ἐρμηγίαν τοῦ ἁγίου μαθητοῦ τῶν ἁγίων ἀποστόλων Διονυσίου. Καὶ ταῦτα πάντα ἐν ἀγάπῃ Θεοῦ καὶ πίστει καὶ φόβῳ τελεῖ ὁ ἡμέτερος ὀρθόδοξος λαὸς ἀπὸ τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας καὶ πάσης Συρίας, Μεσοποταμίας, καὶ ἕως τῆς μεγάλης Περσίας. Ταῦτα καὶ εἰς τινὰ ἡ πρὸς τὸν βασιλέα Γραφὴ τῶν Σύρων τοῦ καθολικοῦ ἦτοι Ἰακωβιτῶν περιεῖχε (35).

Ἦς οὖν ἀνέγνωμεν ταύτην τὴν τούτων ὁμολογίαν, οὐδὲν ἐν αὐτῇ οὐκ ὀρθῶς ἔχον εὗρομεν προφανῶς, πλὴν τούτου. Ἐγράφε γάρ· « Αὐτὸς ὁ Θεὸς Λόγος ἄνθρωπος Ἰησοῦς Χριστὸς, ὃς ἐστὶν ἐκ δύο, ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος, ἐκ δύο ὑποστάσεων καὶ φύσεων, μία ὑπόστασις καὶ μία φύσις. » Φησὶν ὁ Θεωριανὸς πρὸς τὸν μοναχὸν Θεόδωρον τὸν φιλόσοφον. Ἐπὶ τούτου τὰ ἄλλα δοκεῖ μοι ὀρθά. Ὁ δὲ Θεόλογος εἶπεν· Ὅταν πρῶτως εὗρόν σε ἐν τῇ συνόδῳ τῶν καθολικῶν τῶν Ἀρμενίων, ἠθέλησα περὶ τούτου ἐπιμαρτυρῆσαι σοι (36), σὺ δὲ οὐκ ἐβουλήθης· ἢ γὰρ ἠθέλησάν σοι ὅτι οὕτως ὀφείλει πᾶς Χριστιανὸς τὸν

A hypostasim et unam personam Christi fatemini. Ergo ipsa hypostasis absque Verbo, propria natura est. De cetero sciat magnitudo vestra, immerito nos ab odientibus odio haberi: unum quippe est fidei mysterium, illud scilicet quod super apostolorum fundamento ædificatum est: unum confitemur Christum in Conceptione, in Nativitate, in Nutritione, in Passione, in Cruce, in Sepultura, in Resurrectione atque Ascensione: atque hunc venturum, in eo quod sumpsit corpore, speramus ad judicandos vivos ac mortuos, Hoc dogma accepimus ab apostolicis manibus, a tribu, deinde sanctis universalibus synodis confirmatum.

B Utiq̄ue etiam legem ordinemque didicimus Dominicanarum festivitatum, Christi Natalium, Circumcisionis, Baptismi, Palmarum: Crucifixionem, Resurrectionem, Ascensionem, Pentecosten, Transfigurationem, venerandæ Crucis Exaltationem, Deiparæ Nativitatem, Deiparæ Dormitionem: item sanctorum Apostolorum nec non sanctorum Martyrum singula festa suo tempore æque ac vos celebramus: et de sacratissimo sacrificio, sanctorum traditioni obsequimur, ut fiat ex pane vino et aqua, adorandum dico salutis nostræ mysterium. Atque omnem hominem, qui Christum Deum et Dei Filium confitetur, et venerandam crucem adorat, hunc Christianum agnoscimus et amplectimur. Neque vero aliquam Christianissimarum gentium odimus, imo potius qui nos odio habent miseramur, et pro his oramus, Tum et sanctam hostiam, quæ est vivificantis nos Christi gloria, pro fidelibus cunctis offerimus. Canones quoque sanctorum apostolorum retinemus, rectasque regulas, et ordinem sancti unguenti peragendi; nec non ecclesias consecrandi juxta ritum et interpretationem veri sanctorum apostolorum discipuli Dionysii. Atque hæc omnia cum Dei amore et fide ac timore facit noster populus orthodoxus a magna Antiochia et Syria ac Mesopotamia usque ad magnam Persidem. Hæc et alia quædam libello ad imperatorem scripto a Syrorum seu Jacobitarum generali continebantur.

Cum hanc legissemus confessionem, nihil in ea prorsus non rectum reperimus, uno excepto. Scribebat enim Generalis in ipsum Dei Verbum, homo Jesus Christus, qui est ex divinitate scilicet et humanitate, ex duabus hypostasibus atque naturis, una hypostasis et una natura. Ait ergo philosophus Theorianus ad monachum Theodorum philosophum: hoc excepto, cætera mihi recta videntur. Theodorus respondit: Equidem cum te primo in Generalis Armeniorum synodo inveni, hac de re volueram tecum disserere, nisi tu renuisses: profecto enim tibi demonstrassem, Christianum

(35) Macte hanc luculentam fidei confessionem, quæ Jacobitarum dogma planissime nobis edisserit!

(36) Lege priorem disputationem, p. 461 sq.

ipse et Deus noster Philippo dixerat : *Tanto tempore vobiscum sum, et nondum cognovisti me, Philippe? Qui vidit me, vidit et Patrem meum*²⁶. Non quod Verbum absque carne viderent apostoli, sed quia incarnatum Deum, ut unum indivisumque, sicut habebat.

Præterea pastores ab angelo nuntiante audierunt : *Natus est nobis hodie Servator*²⁷. Vos quoque fatemini humanam naturam haud esse Servatorem, et divinam naturam sine carne in mundo non esse natam : superest igitur ut Servatorem ipsum appellemus qui de Virgine natus est. Unus a nobis creditur ipse, juxta fidei definitionem a sanctis Patribus in Spiritu sancto Nicææ congregatis editam, Jesus Christus, unigenitum Verbum, lumen de lumine, Deus verus de Deo vero. Velimque vos probe scire, Jesu nomen non de divina tantummodo natura dici, sed de incarnato Deo, qui est Jesus Christus. Alia plurima sunt in divinis Scripturis, quæ dogma probant ; sed nos pauca hæc verba vobis obtulimus, ut cognoscatis nos inculpabiles, cum ipsum constemur unam esse hypostasim, id est unam Christi naturam. Nam de cætero scimus et credimus, ex duabus ipsum esse inconfuse, indivise, immutabiliter, inconvertibiliter. Hunc credimus vetus sædus complevisse, juxta prophetarum vaticinia. Idem corpore circumciscus est, quod nostro simile circumferebat passioni obnoxium mortale et corruptibile : quanquam revera non sivit carnem suam experiri corruptionem. Eadem in carne Jejunavit, tentatorem superavit, miracula virtutesque patravit, passus est, crucifixus, mortuus, sepultus, tertia denique die resurrexit.

Quia vero nonnulli a nobis existimant, Passionem divinitati obrudi, quod absit ut unquam dicamus ; sicut nos, prout divina Scripturæ solent, dicere Deum passum et mortuum, sicuti et Paulus testatur, sed in carne humana ; veluti sanctus quoque Basilii Cappadox ait : Sicuti ferrum igni unitur, quin tamen ignis ea, quæ ferrum, patitur. Rursum sicuti anima in corpore recipit infirmitatum passiones, famem, mortem, quin tamen anima ab his patitur, quia spiritalis et incorruptibilis natura est ; sic cum Paulo fatemur Deum mortem gustasse, quin ejus divinitas quidquam passa fuerit. Porro sufficit nobis magni hujus viri testimonium (quin plura scrutemur) qui usque ad tertium cælum, ut narrat, sublatus audivit ineffabilia. Simul meminimus a sancto Paulo communem naturam appellari et propriam : propria vero natura hypostasim significat. Nequaquam igitur dicimus, Deum communi natura unitum esse humanæ naturæ. Quod nisi ita sit, tota Trinitas toti humanitati unita fuisset ; cum contra reapse in propria natura Verbum hypostatice carni unitum fuerit. Et vos quoque, uti se res habet, ex duabus unam

Ἄ Θεός ἡμῶν πρὸς τὸν Φίλιππον εἶρηκε· *Τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ τίνα ἐγνωκάς με, Φίλιππε; Ὁ ἑωρακάς ἐμὲ, εώρακε τὸν Πατέρα.* Οὐχ ὅτι τὸν Λόγον ἀνευ σαρκὸς ἰθεώρουν οἱ ἀπόστολοι, ἀλλὰ τὸν ἑσαρκωμένον Θεὸν ὡς ἓνα καὶ ἀμερίστον ἐδῆλου.

Ἔτι δὲ οἱ ποιμένες ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου εὐαγγελιζόμενοι ἤκουον· *Γεννάται ἡμῖν σήμερον Σωτὴρ*· καὶ ὑμεῖς μαρτυρεῖτε ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις Σωτὴρ οὐκ ἔστι, καὶ ἡ θεία φύσις ἀνευ σαρκὸς οὐκ ἐγεννήθη· λοιπὸν ἓνα Σωτήρα αὐτὸν καλεῖν τὸν γεννηθέντα ἐκ τῆς Παρθένου. Ἐνα πιστεύομεν αὐτὸν κατὰ τὸν ὄρον τῆς πίστεως τὸν ἐκτεθέντα ὑπὸ τῶν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀθροισθέντων ἐν Νικαίᾳ ἁγίων Πατέρων· Ἰησοῦς Χριστὸς μονογενὴς Λόγος, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸς ἀληθινὸς ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ. Καὶ καλῶς γινώσκετε ὅτι τὸ Ἰησοῦς ὄνομα οὐκ ἐπὶ τῇ θεῖᾳ φύσει μόνῃ ὁμολογεῖται, ἀλλ' ἐπὶ Θεὸν ἑσαρκωμένον, ὃς ἔστιν Ἰησοῦς Χριστός. Καὶ ἕτερα πλείστα εἰσιν ἐν ταῖς θεαῖς Γραφαῖς τοῦτο δηλοῦντα· ταῦτα τὰ ὀλιγοστά ῥήματα ἠνέγκαμεν ὑμῖν, πρὸς τὸ γινῶναι ὅτι ἀθῶοι ἔσμεν ὁμολογοῦντες αὐτὸν μίαν ὑπόστασιν, ἤγουν μίαν φύσιν, τὸν Χριστόν. Καὶ γὰρ γινώσκομεν καὶ πιστεύομεν ὅτι ἐκ δύο ἐστὶν ἀσυγγύτως καὶ ἀμερίστως καὶ ἀμεταδλήτως καὶ ἀμετατρέπτως. Τοῦτον πιστεύομεν τὴν παλαιὰν πεπληρωκέναι κατὰ τὰς προρρήσεις τῶν προφητῶν, καὶ περιετμήθη τῷ σώματι, [β] καθὰ καὶ τὸ ἡμέτερον παθητὸν θνητὸν καὶ φθαρτὸν ἐφόρει· καὶ οὐδ' ἐγκατέλιπε τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἰδεῖν διαφορὰν· καὶ ἐν αὐτῇ τῇ σαρκὶ νηστεύσας καὶ πειρασθεὶς καὶ νικήσας ἐτέλεσε θαύματα καὶ δυνάμεις, καὶ ἔπαθεν, ἐσταυρώθη, ἀπέθανεν, ἐτάφη, καὶ ἀνέστη τριήμερος.

Ἐπεὶ δὲ ὡδὲ τινες καθ' ἡμῶν ὑπολαμβάνουσιν ὅτι πάθος τῇ θεότητι προσάγομεν, ὅπερ μὴ γένοιτο ἡμῖν λέγειν! ἀλλ' ὡς περ καὶ αἱ θεαὶ Γραφαί, οὕτω λέγομεν, ὅτι ἔπαθεν Θεός καὶ ἀπέθανεν, καθὰ καὶ Παῦλος μαρτυρεῖ, ἀλλ' ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ σαρκὶ, καθὰ φησι καὶ ὁ ἅγιος Βασίλειος Καππαδοκίας, «Καθὼς ὁ σίδηρος, λέγων, τῷ πυρὶ ἐνοῦται, καὶ οὐ τὸ πῦρ πάσχει ὅσα καὶ σίδηρος.» Ἄλλως τε καθὰ ψυχὴ ἐν σώματι δέχεται τὰ πάθη τῶν ἀσθενειῶν, τὸν λιμὸν, καὶ τὸν θάνατον, καὶ οὐκέτι ἡ ψυχὴ ἐκ τούτων πάσχει, διότι πνευματικὴ φύσις ἐστὶ καὶ ἀφθαρτος, οὕτω μετὰ Παύλου ὁμολογοῦμεν ὅτι Θεὸς ἐγενήσατο θανάτου, μὴδ' ὅλως παθοῦσης τῆς αὐτοῦ θεότητος. Ἰκανὸς ἡμῖν ἔστιν οὗτος ὁ μέγας εἰς μαρτυρίαν, ὁ καὶ ἕως τρίτου οὐρανοῦ ἀναβάς, καὶ τὰ ἀρρήτα ἀκούσας τοῦ εἰπεῖν, ὡς εἶρηκε, καὶ πλέον μὴ ἐρευνᾶν. Σὺν τούτοις ὑπομνήσκομεν ὅτι ὁ ἅγιος Παῦλος κοινήν φύσιν [φησὶ] καὶ ἰδικήν· καὶ ἰδικὴ μὲν φύσις τὴν ὑπόστασιν δηλοῖ. Οὐκέτι οὖν λέγομεν ὅτι τῇ κοινῇ φύσει ἠνώθη ὁ Θεὸς τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει. Εἰ δ' οὐ μὴ οὕτως, εὐρεθήσεται ὡς ὅτι ὅλη ἡ ἁγία Τριάς ὅλη τῇ ἀνθρωπότητι ἠνώθη· ἀλλ' ἐν ἰδικῇ φύσει

²⁶ Joan. xiv, 9. ²⁷ Luc. ii, 11.

ὑποστατικῶς ἠνώθη ὁ Λόγος τῆ σαρκί. Καὶ ὑμεῖς, ὡς καὶ ἡ ἀλήθεια ἔχει, ἐκ δύο μίαν ὑπόστασιν καὶ ἐν πρῶτῳ ὁμολογεῖτε τὸν Χριστόν. Ἡ αὐτὴ οὖν ὑπόστασις ἄνευ Λόγου ἰδικῆ φύσις ἐστὶ. Λοιπὸν ἠνώθη ἡ μεγαλειότης ὁμῶν, ὅτι μάρτην ἡμᾶς μισοῦσιν οἱ μισοῦντες· ἐν γὰρ τῷ μυστήριόν ἐστι τῆς πίστεως τὸ οἰκοδομηθῆν ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων· ἕνα ὁμολογοῦμεν τὸν Χριστόν, ἐν τῇ συλλήψει, ἐν γεννήσει, ἐν ἀνατροπῇ, ἐν πάθει καὶ ἐν σταυρῷ καὶ ταφῇ καὶ ἀναστάσει καὶ ἀναλήψει· τοῦτον ἐλπίζοντες ἔλθειν ἐν ᾧ ἔλαβεν σῶματι τοῦ χριστοῦ ζῶντα· καὶ νεκρούς· τοῦτον τὸν ὄρον ἐδεξάμεθα ἐξ ἀποστολικῶν χειρῶν, καὶ βεβαιωθέντα ὑπὸ τῶν τριῶν ἁγίων καθολικῶν συνόδων.

Ναὶ μὴν καὶ τὸν νόμον καὶ τὰς τάξεις ἐμάθομεν τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν, τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, τῆς Περιτομῆς, τῶν Φώτων, τῆν Σταύρωσιν, τὴν Ἀνάστασιν, τὴν Ἀνάληψιν, τὴν Πεντηκοστὴν, τὴν Μεταμόρφωσιν, τὴν τοῦ τιμίου σταυροῦ Ἰψώσιν, τὴν τῆς Θεοτόκου Γέννησιν, τῆς Θεοτόκου τὴν Κοίμησιν, καὶ τὰς τῶν ἁγίων ἀποστόλων, ἔτι δὲ καὶ τὰς τῶν μαρτύρων ἐκάστην ἐν καιρῷ ἰδίῳ μεθ' ὁμῶν τελοῦμεν, καὶ τῆς μυστικωτάτης θυσίας τῶν ἁγίων παράδοσιν τῆς ἐξ ἄρτου καὶ οἴνου σὺν ὕδατι τιμωμένην, τὸ προσκυνητὸν μυστήριον τῆς ἡμῶν σωτηρίας. Καὶ πάντα τὸν ὁμολογοῦντα ὅτι Ἰησοῦς θεός ἐστι καὶ Υἱὸς Θεοῦ, καὶ προσκυνοῦντα τὸν τιμῶν σταυρὸν, τοῦτον Χριστιανὸν γινώσκουμεν καὶ ἀποδεχόμεθα. Καὶ οὐδὲ τινα τῶν Χριστιανικωτάτων ἑσῶν μισοῦμεν, μᾶλλον δὲ καὶ τοὺς μισοῦντας ἡμᾶς ἠλοῦμεν, καὶ ὑπὲρ ἐκείνων εὐχόμεθα. Καὶ τὴν ἁγίαν θυσίαν, ἣτις ἐστὶ δόξα τοῦ ζωοποιούντος ἡμᾶς, προσφέρομεν ὑπὲρ πάντων τῶν πιστῶν· κατ' ἔχμεν δὲ καὶ τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ τοὺς ὀρθοὺς θεσμοὺς ἔχομεν, καὶ τάξιν τοῦ τίειν ἱερουργίαν τοῦ ἁγίου μύρου, καὶ καθιστοῦν ἐκκλησίας κατὰ τὴν ἀκολουθίαν καὶ ἐρμηνείαν τοῦ ἁγίου μαθητοῦ τῶν ἁγίων ἀποστόλων Διονυσίου. Καὶ ταῦτα πάντα ἐν ἀγάπῃ Θεοῦ καὶ πίστει καὶ φόβῳ τελεῖ ὁ ἡμέτερος ὀρθόδοξος λαὸς ἀπὸ τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας καὶ πάσης Συρίας, Μεσοποταμίας, καὶ ἕως τῆς μεγάλης Περσίας. Ταῦτα καὶ εἰς τινὰ ἢ πρὸς τὸν βασιλεῖα Γραφῇ τῶν Σύρων τοῦ καθολικοῦ ἤτοι Ἰακωβιτῶν περιεῖχε (35).

Ὡς οὖν ἀνέγνωμεν ταύτην τὴν τοῦτων ὁμολογίαν, οὐδὲν ἐν αὐτῇ οὐκ ὀρθῶς ἔχον εὗρομεν προφανῶς, εἴη τούτου. Ἐγραφε γάρ· « Αὐτὸς ὁ Θεὸς Λόγος ἄσπαστος Ἰησοῦς Χριστὸς, ὃς ἐστὶν ἐκ δύο, ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος, ἐκ δύο ὑποστάσεων καὶ φύσεων, μία ὑπόστασις καὶ μία φύσις. » Φησὶν ὁ Θεωριανὸς πρὸς τὸν μοναχὸν Θεόδωρον τὸν φιλόσοφον. Ἐπὶ τούτου τὰ ἄλλα δοκεῖ μοι ὀρθά. Ὁ δὲ Θεόδωρος εἶπεν· « Ὅταν πρῶτως εὗρόν σε ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ καθολικοῦ τῶν Ἀρμενίων, ἠθέλησα περὶ τούτου ἐπιμαρτυρῆσαι σοὶ (36), σὺ δὲ οὐκ ἐβουλήθης· ἢ γὰρ ἐν ἐπιμαρτυρίᾳ σοὶ ὅτι οὕτως ὀφείλει πᾶς Χριστιανὸς τὸν

A hypostasim et unam personam Christi fatemini. Ergo ipsa hypostasis absque Verbo, propria natura est. De cætero sciat magnitudo vestra, immerito nos ad odientibus odio haberi : unum quippe est fidei mysterium, illud scilicet quod super apostolorum fundamento ædificatum est : unum confitemur Christum in Conceptione, in Nativitate, in Nutritione, in Passione, in Cruce, in Sepultura, in Resurrectione atque Ascensione : atque hunc venturum, in eo quod sumpsit corpore, speramus ad judicandos vivos ac mortuos, Hoc dogma accepimus ab apostolicis manibus, a tribus deinde sanctis universalibus synodis confirmatum.

B Uti que etiam legem ordinemque didicimus Dominicanarum festivitatum, Christi Natalium, Circumcisionis, Baptismi, Palmarum : Crucifixionem, Resurrectionem, Ascensionem, Pentecosten, Transfigurationem, venerandæ Crucis Exaltationem, Deiparæ Nativitatem, Deiparæ Dormitionem : item sanctorum Apostolorum nec non sanctorum Martyrum singula festa suo tempore æque ac vos celebramus : et de sacratissimo sacrificio, sanctorum traditioni obsequimur, ut fiat ex pane vino et aqua, adorandum dico salutis nostræ mysterium. Atque omnem hominem, qui Christum Deum et Dei Filium confitetur, et venerandam crucem adorat, hunc Christianum agnoscimus et amplectimur. Neque vero aliquam Christianissimarum gentium odimus, imo potius qui nos odio habent miseramur, et pro his oramus, Tum et sanctam hostiam, quæ est vivificantis nos Christi gloria, pro fidelibus cunctis offerimus. Canones quoque sanctorum apostolorum retinemus, rectasque regulas, et ordinem sancti unguenti peragendi ; nec non ecclesias consecrandi juxta ritum et interpretationem veri sanctorum apostolorum discipuli Dionysii. Atque hæc omnia cum Dei amore et fide ac timore facit noster populus orthodoxus a magna Antiochia et Syria ac Mesopotamia usque ad magnam Persidem. Hæc et alia quedam libello ad imperatorem scripto a Syrorum seu Jacobitarum generali continebantur.

Cum hanc legissemus confessionem, nihil in ea prorsus non rectum reperimus, uno excepto. Scribebat enim Generalis et ipsum Dei Verbum, homo Jesus Christus, qui est ex divinitate scilicet et humanitate, ex duabus hypostasibus atque naturis, una hypostasis et una natura. » Ait ergo philosophus Theorianus ad monachum Theodorum philosophum : hoc excepto, cætera mihi recta videntur. Theodorus respondit : Equidem cum te primo in Generali Armeniorum synodo inveni, hæc de re volueram tecum disserere, nisi tu renuissis : profecto enim tibi demonstrassem, Christianum

(35) Nacte hanc luculentam fidei confessionem, quæ Jacobitarum dogma planissime nobis edisserit !
 (36) Lege priorem disputationem, p. 461 sq. l.

tionem sancti Procli Constantinopolitani in protomartyrem, cuius initium «Sensibilis quidem sol». Atque hic sermo haud secius nobis adversatur, sit enim : « O novi regis admiranda facta ! Hæri mater cum peperit, et hodie ipsi gloriosus Stephanus oblatu est. » Sed enim ad festa quod attinet, ut olim quoque tibi dixi, vivente adhuc beato illo Generali fratre meo in familiaribus inter nos colloquiis sic dicebamus : Cur præter omnium consuetudinem nos festa peragimus ? Franci, Romani, Syri, quævis gens Christiana, conspirant in festis atque consentiunt ; soli Armenii a cunctis differimus.

THEOR. Jam si forte vos non pudeat, quod cum omne genus Christianorum laboribus abstinet, sacris laudibus occupatum, et toto orbe terrarum festis concionibus letatur, vos soli cum Hebræis ac Saracenis servilia opera facitis (præsertim quia gens vestra divinis Scripturis magnopere studet : crede enim mihi, nihil ad gratiam loquor, cum vos in sacris Bibliis valde eruditos dico ;) quid cum ait Theologus Gregorius : « Christus natus est, laudate ; » et paulo post : « Hoc nobis panegyrium convocat, hoc hodierna solemnitate recolimus, adventum scilicet Dei ad homines ; » deinde in sermone alio : « Iterum Jesus meus, iterum mysterium ; » cum ergo : « Iterum, » auditis, nondumne intelligitis, quod non eodem die Christi Natale ac Baptisma celebrandum sit ?

GEN. Caput hoc in priore disputatione satis jam tractatum, recte compositum fuit. Ne igitur actum agas.

THEOR. Profecto actum non ago ; sed quæ tunc ob nimiam copiam nos fugerunt, ea nunc complere fert animus. Nam et de sacro unguento tunc locuti, sacra auctoritate non confirmavimus, oportere id scilicet ex oleo olearum fieri ; sed tua tantummodo verba refutare contenti fuimus. Nunc, si placet, auctoritatem quoque recitabimus, ne quid videamur, ut ait proverbium, ex ventre loqui. In Exodo scriptum est : *Locutus est Dominus Moysi dicens : Sume tibi aromata, primæ myrrhæ et electæ quingentos siclos, et odori cinamomi dimidiam portionem, id est ducentos quinquaginta siclos, et odorati calami similiter ducentos quinquaginta, et casie siclos quingentos ad sanctuarii pondus exactos, et oleum olearum, conficiesque unctionis oleum, unguentum compositum arte unguentarii. Hoc oleum unctionis sanctum erit* 29-32. Audisti ? *Oleum olearum, non sesami, dixit.*

GEN. Sacra hæc auctoritas, ante etiam quam recitares, nota nobis erat. Sed age, trade nobis scripta, si placet, capitula omnia, quæ sanctus imperator et Romanorum sancta Ecclesia a nobis probari postulavit, ut fiat unio. His enim communiter censuratis, nostram de omnibus sententiam dicemus.

29-32 Exod. xxx, 22-27.

A Ἐχομεν λόγον τοῦ ἀγίου Πρόκλου Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν πρωτομάστορα, οὗ ἡ ἀρχή, « Ὁ μὲν αἰθερῶς ἦλιος. » Οὗτος οὐκ ἔλαττον ὁ λόγος; τοῦτου ἀντίκειται ἡμῖν· λέγει γάρ· « Ὡς ἐξίνου βασιλείως παράδοξα πράγματα ! χθὲς ἐτέθη, καὶ σήμερον αὐτῷ Στέφανος ἔνδοξος προσηέθη. » Ἄλλὰ περὶ τῶν ἑορτῶν, ὡς σοὶ καὶ πέρυσιν εἶπον, ἐτι περιόντος τοῦ μακαρίου Καθολικοῦ ἐκείνου τοῦ ἐμοῦ ἀδελφοῦ πρὸς ἀλλήλους κοινολογούμενοι τοῦτο ἐλέγομεν. Ἴνα τί κεχωρισμένως ἀπὸ πάντων ἡμεῖς ἑορτάζομεν ; Φράγγοι, Ῥωμαῖοι, Σύροι, καὶ πᾶν ἔθνος Χριστιανῶν ὁμοφρονοῦσι καὶ ὁμογνωμονοῦσιν ἐν ταῖς ἑορταῖς, μόνοι δὲ οἱ Ἀρμένιοι διαφνοῦμεν πρὸς ἅπαντας.

Ο ΘΕΩΡ. Κἄν τοῦτο οὐ ποιεῖ ἐρυθρίαν ὑμᾶς, ἐτι, ὅποτε πᾶν γένος Χριστιανῶν ἀργίαν ἔχει, καὶ ταῖς πρὸς θεὸν δοξολογίαις ἐνασχολεῖται, καὶ ἐναγᾶλλεται ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην πανηγυρίζον, ὑμεῖς μόνοι ἐργάζεσθε μετὰ τῶν Ἑβραίων καὶ Σαρακηνῶν (καὶ μᾶλλον ἔθνος; ἀσχολούμενον ταῖς θείαις Γραφαῖς· καὶ πίστευσόν μοι, οὐ πρὸς χάριν λέγω, πεπικνωμένου; ὑμᾶς εὐρίσκω εἰς τὴν θείαν Γραφήν·) τί οὖν ὅταν λέγῃ ὁ Θεολόγος; Γρηγόριος· « Χριστὸς γεννᾷται, δοξάζατε· » καὶ μετὰ τινα· « Τοῦτο ἐστὶν ἡμῖν ἡ πανήγυρις, τοῦτο ἑορτάζομεν σήμερον, ἐπιδημίαν Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους· » εἶτα ἐν ἄλλῳ λόγῳ· « Πάλιν Ἰησοῦς ὁ ἐμὸς, καὶ πάλιν μυστήριον· » ὅταν οὖν ἀκούητε τὸ « Πάλιν », ἄρα οὐ νοεῖτε ἐτι οὐ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἑορτάζεται τὰ γενέθλια καὶ τὸ Βάπτισμα ;

Ο ΚΑΘ. Τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἐν τῇ προτέρᾳ διαλέξει τρακατασθὲν ἱκανῶς εἰς πέρας ἤχησεν χρηστόν· οὐ δεῖ γοῦν ἐτι ταυτολογεῖν εἰς κενόν.

Ο ΘΕΩΡ. Οὐκ ἐστὶ ταυτολογία, ἀλλ' ὅσα τόσα ἡμᾶς διὰ τὸ πληθὸς παράδοξα, νῦν ἀναπλήρωσαι προτεθυμῆμεθα. Καὶ γὰρ περὶ τοῦ μύρου τότε εἰπόντες, οὐκ ἔδωκαμεν χρῆσιν, ἐτι ἐξ ἐλαίου τοῦ ἐξ ἐλαιῶν τὸ μύρον ὀφείλει κατασκευάζεσθαι, ἀλλὰ μόνον τὸν σὸν ἀνεσκευασάμεθα λόγον. Νῦν οὖν, εἰ κελεύεις, εἰπωμεν καὶ τὴν χρῆσιν, ἵνα μὴ δέξωμεν ἀπὸ κοιλίας κατὰ τὴν παροιμίαν λαλεῖν. Γέγραπται ἐν τῇ Ἐξέδῳ· Ἐλάλησεν ὁ θεὸς πρὸς Μωσῆ λέγων· Καὶ σὺ λάβε ἡδύσματα, ἀνθος σμύρνης ἐκλεπτῆς πεντακοσίους σίκλους, καὶ κιννάμωμον εὐώδους τὸ ἡμῖσι τούτου, διακοσίους πενήκοντα, καὶ κἀλάμι [cod. ἰερῶς] σίκλους πεντακοσίους τοῦ ἀγίου, καὶ ἐλαιὸν ἐξ ἐλαιῶν, καὶ ποιήσεις αὐτὸ ἐλαιὸν χρίσμα ἅγιον μύρον μυρεψικὸν τέχνη μυρεψοῦ· ἐλαιὸν χρίσμα ἅγιον ἔσται. Ἦκουσας ; Ἐλαιὸν ἐξ ἐλαιῶν εἶπεν, οὐκ ἐκ σηάμων.

Ο ΚΑΘ. Τὴν χρῆσιν ταύτην, καὶ πρὸ τοῦ σε εἰπεῖν ἐγινώσκομεν· πλὴν εἰ κελεύεις, ὅς ἡμῖν ἐγγράφως τὰ κεφάλαια ἅπαντα ἔσα ὁ ἅγιος βασιλεὺς καὶ ἡ ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ῥωμαίων ζητεῖ παρ' ἡμῶν, ἐπὶ τῷ γενέθλιαι· τῶν ἔκαστιν, ἵνα ταῦτα κοινή σκοπήσαντες, εἴπωμεν τὸ ἡμῖν περιεττάμενον περὶ πάντων.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ἐξωκα κεφάλαια ταῦτα· ἵνα ἀναθεμα-
 τίσωσι τοὺς λέγοντας μίαν φύσιν τὸν Χριστὸν, Εὐ-
 τυχία τε καὶ Διόσκορον, Σεβήρον καὶ Τιμόθεον τὸν
 Ἀλουρον καὶ πάντας τοὺς ὁμόφρονας τούτου· καὶ
 ἵνα ὁμολογῶσι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν,
 ἓνα Χριστὸν, ἓνα Υἱὸν, ἓνα Κύριον, ἓν πρόσωπον,
 μίαν ὑπόστασιν ἐκ δύο τελείων φύσεων ἐνωθεισῶν
 εἰς μίαν ὑπόστασιν, ἀχωρίστως, ἀδιαιρέτως, ἀν-
 ἀλλοιωτῶς, ἀσυγχύτως· οὐκ ἄλλον τὸν Υἱὸν τοῦ
 θεοῦ καὶ ἄλλον τῆς Παρθένου, ἀλλὰ τὸν αὐτὸν Υἱὸν
 τοῦ θεοῦ καὶ Υἱὸν ἀνθρώπου, φύσεις δυο, τὸν ἓνα
 θεὸν καὶ ἀνθρώπον· καὶ ἓν διὰ φύσεως τὸν αὐτὸν
 καὶ ἓνα Χριστὸν ἔχοντα δύο θελήσεις φυσικὰς, θεῖαν
 καὶ ἀνθρωπίνην, οὐκ ἐναντιουμένας ἀλλήλαις· ἀλλ'
 ἐπιμένῃ τῇ ἀνθρωπίνῃ θέλῃσιν τῇ θεῇ θελήσει·
 καὶ ἵνα λέγωσι τὸ τρισάγιον χωρὶς τοῦ, ὁ σταυρω-
 θεὶς δι' ἡμᾶς (28), καὶ χωρὶς τοῦ καὶ συνδέσμου.
 Καὶ ἵνα ἑορτάζωσι τὰς ἑορτάς μετὰ τῶν Ῥωμαίων,
 τὴν Εὐαγγελισμόν τοῦ Κυρίου τῇ εἰκοστῇ πέμπτῃ
 τοῦ Μαρτίου, τὴν Γέννησιν τῇ κε' τοῦ Δεκεμβρίου,
 τὴν Περιτομὴν κατὰ ὀγδόην τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως,
 τοῦτέστι τῇ πρώτῃ τοῦ Ἰανουαρίου, τὴν Βάπτισιν
 εἰς τὰς ς' τοῦ Ἰανουαρίου, τὴν Ὑπαπαντὴν εἰς τὰς
 β' τοῦ Φεβρουαρίου, καὶ ἀπλῶς ἀπάσι· τὰς Δεσπο-
 τικὰς ἑορτάς, καὶ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ τοῦ
 Προδρόμου καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων· ἵνα ποιῶσι
 τὴν θεῖαν κοινωνίαν μετὰ ἄρτου ἀζύμου καὶ οἴνου
 καὶ ὕδατος· ἵνα ποιῶσι τὸ ἅγιον μύρον μετὰ ἐλαίου
 τοῦ ἐξ ἐλαίων· ἵνα ἱστώνται πάντες οἱ Χριστιανοὶ
 ἐντὸς ἐκκλησίας ὅτε τελεῖται ἡ θεῖα λειτουργία,
 κλῆν τῶν κεκωλυμένων παρὰ τῶν θείων κανόνων,
 ὁμοίως καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἀκολουθίας τῆς Ἐκκλησίας·
 ἵνα δέχωνται τὰς ἐπὶ οἰκουμενικὰς συνόδους· ἵνα
 ἐξῆκωνται τὴν πρόβλησιν τοῦ καθολικοῦ μόνου παρὰ
 τοῦ βασιλεῦς τῶν Ῥωμαίων. Τούτων τῶν κεφαλαίων
 δοθέντων τῷ Καθολικῷ, ἠρώτησεν ἡμᾶς ὁ Καθ-
 ολικός.

Ὁ ΚΑΘ. Ταῦτα πάντα ἐξ ἀνάγκης ἀπαιτοῦσιν ἡμᾶς
 ποιῆσαι, ὡς, ἂν ἐν τούτων λείψῃ, οὐ γενήσεται ἡ
 ἔνωσις; ἢ ἔστι τινὰ τούτων, ὧν χωρὶς παραδέξονται
 ἡμᾶς εἰς τὴν ἔνωσιν;

Ὁ ΘΕΩΡ. Ταῦτα μὲν εἰσὶ τὰ ποιοῦντα τὸν χωρι-
 σμὸν ἢ Ἐκκλησία δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς ἐξουσίαν ἔχει τινὰ
 ἰσχύος τούτων ἔδραι δι' οἰκονομίας, καὶ μὴ περικόψαι
 τὴν ἔνωσιν δι' αὐτά· ὡσπερ γέγονε καὶ ἐπὶ τῶν
 Ὑγγρων· ὅταν γὰρ ἐκείνους ἐβάπτισεν ὁ παρ' αὐ-
 τῶν ἅγιος Στέφανος, ἵνα μὴ τὸ ὅλον ζημιωθῇ, πα-
 ρεχώρησεν ἵνα οἱ ἐπίσκοποι αὐτῶν ἔχωσι γυναῖκας
 νομίμους, ὡσπερ νῦν οἱ κερεῖς ἡμῶν· καὶ τοῦτο
 πεποίηκε μετὰ βρεβιλέου τοῦ τότε πάπα, ὃ καὶ
 κρτεῖ μέχρι τῆς σήμερον εἰς τινὰς τῶν ἐπισκόπων
 αὐτοῦ (29).

(28) Lege precem disputationem, p. 471.

(29) Vana hæc est et inaudita de maritis Hunga-
 rorum episcopis, concedente Pontifice, fabula quam
 sacri cœlibatus his oria prorsus non agnoscit. Ne-
 que Heracle res tam insignis sive in sancti regis
 via copiosissime a diversis ecclie, sive in fascis

THEOR. Tum ego hæc capitula tradidi : nempe
 ut Armenii anathema dicerent iis qui unam Christi
 naturam affirmant, Eutycheti, Dioscoro, Severo,
 Timotheo Æluro cunctisque assecclis eorum. Ut con-
 fiterentur Dominum nostrum Jesum Christum, unum
 Christum, unum Filium, unum Dominum, unam
 personam, unam hypostasim ex duabus naturis
 unitis sub una hypostasi, inseparabiliter, indivisibi-
 liter, invariabiliter, inconfuse : neque alium esse
 Filium Dei, alium Virginis, sed eundem esse Fi-
 lium Dei et Filium hominis, duas naturas, unum
 Deum et hominem : atque in duabus naturis unum
 eundemque Christum duas exproientem naturales
 operationes divinam atque humanam ; duas natura-
 les voluntates divinam atque humanam, haud invi-
 cem adversantes, sed ita comparatas ut divinæ vol-
 untati obsecundet humana. Insuper ut trisagium
 recitarent absque verbis : *Crucifixus pro nobis*, et
 absque copula, et, *Ut festos dies eodem ac Romani*
tempore agitent, Domini Annuntiationem die 25
Martii; Natalia die 25 Decembris, Circumcisionem
die octava post Christi Natalia, id est Januarii die
prima; Baptismum die 6 Januarii; Virginis Purifi-
cationem die 2 Februarii; atque omnino cunctas
Domini solemnitates, itemque sanctissimæ Virginis,
Præcursoris, et sanctorum apostolorum. Ut divi-
nam Eucharistiam in pane fermentato et vino cum
aqua consecrarent. Ut sanctum chrisma ex oleo
olearum conficerent. Ut Christiani omnes intra ec-
clesiam consisterent, dum sacra liturgia peragitur,
iis exceptis quos sacri canones arcent; pariterque
cæteris Ecclesiæ officiis adesseut; ut septem ecu-
menicas synodos admitterent; denique ut electio-
nem solius Generalis ab imperatore Romanorum
fieri permitterent. Postquam hæc capitula Generali
tradidimus, is ita nos sciscitatus est.

GEN. Hæccine omnia necessario fieri a nobis Ro-
 mani postulant, ita ut si quid horum desit, unio non
 sit futura; an aliquod ex his est, quo prætermisso,
 nihilominus ad unionem nos admittent?

THEOR. Nempe hæc sunt quæ schisma faciunt.
 Cæteroque in Ecclesiæ et imperatori licebit quædam
 ex his fortasse remittere, prudentiæ gratia, neque
 horum nomine unionem præcidere : sicuti apud
 Hungaros quoque factitatum est, quo tempore san-
 ctus ipsorum Stephanus eos baptizandos curavit,
 qui ne res universa pessumdaretur, sicuti ut eorun-
 dem episcopi legitimas uxores haberent, sicuti
 nunc presbyterorum nostrorum mos est : idque egit
 impetrato brevi ab eo qui tunc erat papa : quæ
 adhuc consuetudo apud nonnullos regionis illius
 episcopus viget.

Hungaricis, sive in Annalibus ecclesiasticis scripta
 non esset : neque hoc exemplo, post excitas de-
 nuo de re quæstiones, usi non essent cœlibatus
 hostes. Illud mihi potius cunctisque constat, sum-
 mum fuisse omni tempore Romanorum Pontificum
 studium atque conatum pro conservanda in ecclie

GEN. Dic perspicue, eorumque sint ex his capitulis, a quibus sepositis, nos tamen ad integram unionem excipient?

THEOR. Puto quod tu scienti tuummet animum exploratum habes, ita voluntates quoque subditorum pervides, probeque nosti quidnam ex his admissuri sint, quidve secus. Quare tu potius, si vis, indica mihi, quænam Armeniis gravia visum iri patet, quæve nunquam sibi persuaderi passuri sunt.

GEN. Nescio. Fortasse quædam mihi videbuntur, de quibus aliter synodus existimabit.

THEOR. Si tu, qui caput es, hoc ignoras, quomodo ego qui pes sum, imo ne pes quidem, apud Romanorum synodum, quod rogas compertum habeam? Nihilominus conjectans dicam. Capitulum illud de Generali electione, honoris ergo atque utilitatis tuæ et succedentium Generalium perscriptum est: namque ad sedis stabilitatem firmitatemque spectat, quia hæc defensorum sanctum imperatorem manuscisceretur. Romani tamen, ut puto, vim vobis in hoc haud facient: sed ne in quæstione quidem de Azymis vos cogent, si certe de cæteris consenseritis.

GEN. Hæc omnia ad synodi cognitionem perfectam: et cum legatos meos ad regiam urbem mittam, scripto significabo tum vestræ synodo tum etiam a Deo coronato imperatori quæ admissa fuerint capitula et quæ secus, simulque causas aperiam propter quas aliqua fortasse repudiata fuerint. Et nisi pravus hominum hostis dæmon magnum hoc negotium disturbaverit, ad nos quidem quod attinet (sic Deus adjuvet) non impediatur. Oportet enim neque nos summo jure agere, neque item vos, siquidem unionem exoptatis; sed in quibusdam indulgere, quæ fidem non violant: quippe rituum differentia ecclesiasticorum, hominem a Christiana religione non submovet. Nunc vero, si placet, reditum parate. Post enim discessum vestrum, ad meos omnes episcopos scribam, ut vel ipsi veniant, vel legatos mittant, quotquot gravis causa ad synodum convenire prohibet. Porro opus est ut ego unionis negotium non sine Albanicæ Generali transigam: hic enim sedem Gregorii illius insidet qui sancti Gregorii nepos fuit, in Armenia magna, quicum mihi spiritualium negotiorum perpetua communio est, ita ut neuter in seculo altero quidquam agat. Est autem inter nos intervallum iter mensium, ut reor, trium.

THEOR. Quando nam synodum coacturus es? Tempus enim definite nobis designari oportet, ut imperatori et Ecclesiæ significemus.

siasticis viris hac virtute convenientissima; cuius rei cumulare testimonia non interest. Sylvester certe II in celebri ad S. Stephanum regem Bulla nihil de cælibatu dicit. Item vero in sermone ad episcopos (apud Mabillonium *Anecd.* cd. nov., p. 104) verba Pauli *unius uxoris vir* litteraliter explicat, ne bigamus (id est qui duabus uxoris jam defunctis copulatus fuerit) ad episcopatum ascen-

‘Ο ΚΑΘ. Εἰπέ ἡμῖν φανερώς, εἰ ἔστι τούτων τῶν κεφαλαίων τινὰ, ὧν χωρὶ; δέξονται ἡμεῖς εἰς τελεῖαν ἔνωσιν.

‘Ο ΘΕΩΡ. Ὑπολαμβάνω ὅτι ὡσπερ γινώσκεις; οὐ τὴν καρδίαν σου, οὕτως γινώσκεις καὶ τῶν ὑπὸ σὲ ἀρχιερέων τὸ θέλημα, καὶ γινώσκεις τίνα τούτων δέξονται, καὶ τίνα οὐ· καὶ, εἰ κελεύεις, εἰπέ ἡμῖν τίνα τούτων τοῖς Ἀρμενίοις δοκεῖ φορτικὰ, καὶ οὐκ ἂν συνέλθοιεν ὡστε παραδέξασθαι αὐτά.

‘Ο ΚΑΘ. Οὐκ οἶδα ἴσως δοκοῦντα ἡμοῖ τίνα, τῆ συνόδῳ οὐ δέξει οὕτως.

‘Ο ΘΕΩΡ. Σὺ κεφαλὴ ὧν, ἀγνοεῖς τοῦτο, πῶς ἐγὼ τοῦ; ὧν τῆ; παρὰ τῶν Ῥωμαίων συνόδου, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ποῦς, δύναμαι γ. ὧναι τοῦτο δ ἑρωτᾶς; Πλὴν στοχαζόμενος εἶπω· τὸ τῆς προβλήσεως κεφάλαιον ἀφορᾶ εἰς τιμὴν καὶ ὠφέλειαν σὴν καὶ τῶν μετὰ σὲ Καθολικῶν· εἰς σύστασιν γὰρ τοῦ θρόνου τοῦτο ἔστι καὶ διαμονὴν, ὡς μέλλοντος ἔχειν διαφέροντα τὸν βασιλέα τὸν ἅγιον· καὶ οἷμαι ὅμας εἰς τοῦτο οὐκ ἀναγκάσουσιν· ἀλλ’ οὐδὲ περὶ τῶν ἀζύμων βιάσουσιν ὅμας, ἐὰν εἰς τὰ ἄλλα συνέλθητε.

‘Ο ΚΑΘ. Ταῦτα πάντα προθήσω ἐνώπιον τῆς συνόδου· καὶ ὅταν μέλλω ἀποστείλαι τοποτηρητὰς εἰς τὴν βασιλεύουσάν· δηλοποιήσω ἐγγράφως τῆ τε ἀγίας συνόδῳ καὶ τῷ θεοστεφεῖ βασιλεῖ τὰ παραδεχθέντα, καὶ μὴ, κεφάλαια· καὶ δώσω καὶ τὰς αἰτίας δι’ ἃς τὰ μὴ παραδεχθέντα οὐ παραδέχομαι· καὶ εἰ ὁ πονηρὸς καὶ μισάνθρωπος δαίμων οὐ παρεμποδίσαι τοῦτὲ τὸ μέγα χρέμα, ἐξ ἡμετέρας αἰτίας, σὺν Θεῷ λέγω, οὐκ ἐμποδισθήσεται. Δεῖ γὰρ μῆτε ἡμεῖς; τῆς ἀγαν ἀκριβείας μῆτε ὅμας τὴν ἔνωσιν βουλομένους ἀντέχεσθαι, ἀλλὰ τίνα παρορᾶν, ὅσα τὴν πίστιν οὐ παρὰβλάπτει· συνηθειῶν γὰρ διαφορὰν ἐκκλησιαστικῶν, ἀνθρώπων τοῦ Χριστιανισμοῦ οὐκ ἄλλοτριῶν. Νῦν οὖν, εἰ κελεύετε, ἀπὸ τοῦ νῦν ἐτοιμάσθητε πρὸς ὑποτροφήν· καὶ μετὰ τὴν ὁμῶν ἀναχώρησιν, γράψω πρὸς ἅπαντας τοὺς ἡμεῖς ἀρχιερεῖς, ἢ ἴνα αὐτοὶ ἔλθωσιν, ἢ τοποτηρητὰς ἀποστείλωσιν, ὅσοι δηλονότι δι’ ἀναγκαίας αἰτίας εἰς τὴν σύνοδον παραγενέσθαι οὐ δύνανται. Ἐγὼ δὲ πρὸς ἀνάγκης μετὰ τοῦ Καθολικοῦ τοῦ Ἀλβᾶν (50) τὴν ἔνωσιν ταύτην ποιήσω· οὗτος γὰρ ἐπέχει τὸν θρόνον Γρηγορίου τοῦ ἐγγόνου τοῦ ἀγίου Γρηγορίου τῆς μεγάλης; Ἀρμενίας, καὶ ἀεὶ ἔσμεν ἐν ταῖς πνευματικαῖς ὑποθέσεσι, καὶ οὐδὲν ἄτερ ἀλλήλων ποιούμεν. Ἔστι δὲ ὁδοῦ διάστημα ἀπ’ ἐνταῦθεν ἕως ἐκεῖ οὐχ ἥττον ὀμίαι μηνῶν τριῶν.

‘Ο ΘΕΩΡ. Καὶ πότε μέλλεις ποιῆσαι τὴν σύνοδον; Δουναί γὰρ ἡμῖν ὀφείλεις ὀνομαστὶ τὸν καιρὸν, ἴνα πρὸς τὸν βασιλέα καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦτο γνῶρίσωμεν.

dat; allegorice vero, ne episcopus post catholicum dogma, sensum hæreticum sumat; scilicet ut unius uxoris, id est Ecclesiæ, vir appelletur.

(36) De origine Armeniaci patriarchatus Albanicæ, qui secundus inter patriarchatus Armenios dignitate erat, legis doctum opus, cui titulus is: *Compendio storico di memorie cronologiche concernenti la religione e la morale della nazione Armeni, t. II, p. 9.*

Ὁ ΚΑΘ. Οὐδὲ ἐγὼ οἶδα, εἰ μὴ ἐρωτήσω λεπτομε-
ρῶς τοὺς γινώσκοντας τὰ διαστήματα τῶν χωρῶν.

Ὁ ΘΕΩΡ. Καὶ μάλιστα πλείονα καιρὸν ὀφείλεις
δοῦναι, διὰ τὸ ποιῆσαι ἕκαστον τὴν οἰκονομίαν αὐ-
τῶ ἀρκούσαν.

Ὁ ΚΑΘ. Ἐξαπάντω; οὕτως ὀφείλει γενέσθαι· πλὴν
ἐγὼ μέλλω μετὰ τῶν ἀνθρώπων μου ἀποστελεῖται
γραφὴν πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ δηλώσω τὴν διωρίαν
τῆς συνόδου.

Ὁ ΘΕΩΡ. Δεῖξον ἡμῖν, εἰ κελεύεις, τὴν μέλλεις ἀπο-
στελεῖται πρὸς τὸν βασιλέα ἐπιστολήν.

Ὁ ΚΑΘ. Τοῦτο ποιήσω· νῦν δ' ὑπάγετε, διανα-
παύσθητε, καὶ ὅτε ἐκθήσομαι τὴν ἐπιστολήν δεῖξω
ἡμῖν.

Τῇ ἐπαύριον ἐστειλεν ἡμῖν ὁ Καθολικὸς τὴν ἔκ-
θεσιν τῆς πρὸς τῶν βασιλέα ἐπιστολῆς, ἧς ἡ ἔννοια,
ὡς ἐν ἐπιτομῇ εἶπω, αὕτη. — Οὐκ ἐνομιζόμεν σκαν-
δαλίσθαι ἡμῶν τινὰς λεγόντων μίαν φύσιν τὸν Χρι-
στὸν· ὀρθῶς γὰρ ἐρμηνεύμενον τοῦτο οὐκ ἔστι κα-
κόν· ἐπεὶ δέ τινες σκανδαλίζονται, παντελῶς ἐγκα-
ταλιμπάνομεν μίαν φύσιν λέγειν τὸν Χριστόν (31).
Εἶτα ἠθέλησεν ὁ Καθολικὸς κατὰ μόνας τῷ Θεωριανῷ
συντυχεῖν· καὶ μετακαλεσάμενος ὀφὲ Σαββάτῳ λίαν,
εἶπεν αὐτῷ· Ἐσκανδαλίσθησαν οἱ ἡμεῖς ἀρχιερεῖς
κατ' ἐμοῦ, καὶ ἔστιν ἀναγκαῖον ἐξελεῖσθαι τὸ σκάν-
δαλον ἐκ τῶν καρδιῶν αὐτῶν· ἐσκανδαλισμένοι γάρ
ὄντες, οὐδαμῶς ὑπακούσωσί μου ὡς κεφαλῆς, ἀλλὰ
σινάσουσιν ὅσα γένο; ἀτέραμνον καὶ σκληροτράχη-
λον· ἀλλ' ἀβριον ἐστὶ Κυριακῆ, καὶ μέλλουσι συν-
εχθῆναι ἀρχιερεῖς πολλοί, καὶ ἀρχοντές μου σχεδὸν
ἅπαντες. Δάησον οὖν, εἰ κελεύεις, αὐτοὺς κατὰ τὴν
ἐκ Θεοῦ σοι δεδομένην σοφίαν πληροφορῶν αὐτοὺς,
ὅτε γραφὴν μυστικὴν οὐτε λόγους ἀπίστευται πρὸς
τὸν βασιλέα ὁ Καθολικὸς, ἀλλ' ἡ τοῦτο μόνον ὅτι,
εἶν ἡ βασιλεία σου θέλη τὴν ἔνωσιν, οὐχ ἤττον κἀγὼ
ταύτην θέλω καὶ ἐπιθυμῶ καὶ σπουδάζω ἵνα γένηται.
Υπέσχετο γὰρ ὁ Θεωριανὸς τοῦτο ποιῆσαι· τῇ
ἐπαύριον ἐκκλησίαν ἄγειρας λαμπρὰν, μετεκαλέ-
σατο ἡμᾶς, καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ ὁ Θεωρια-
νὸς εἶπεν.

Δημηγορία Θεωριανοῦ.

Οὐδὲν οὕτως λυσιστελεῖ τοῖς ἀνθρώποις καὶ πολλῶν
καὶ μεγάλων πρὸξενον ἀγαθῶν, ὡς τὸ φυλάττειν
τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ θεράποντες τοῦ
Θεοῦ χρηματιζόμεν, καὶ τῆς ἀκαταλήπτου βασιλείας
κληρονόμοι, καὶ ἀδελφοὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ υἱοὶ τοῦ
Θεοῦ καὶ εἶναι καὶ λέγεσθαι ἀξιούμεθα· οὐ τί ἂν
γένοιτο μακαριώτερον καὶ εὐκαιρίτερον; Τοῦτο τὸ
τηλικούντων ἔργον καὶ δυσκατόρθωτον, τὸ μυρίων
ἡμῖν παραιτίων ἀγαθῶν ὑπισχεμένο ποιήσειν Θεῷ ὁ
προφήτης καὶ βασιλεὺς καὶ θεοπάτωρ Δαβὶδ, εἰ μόν-
ον συκοφαντίας ἀνώτερον τοῦτο φυλάξει. Λύτρω-
σαι με ἀπὸ συκοφαντίας ἀνθρώπων λέγων, καὶ
φυλάξω τὰς ἐντολάς σου. Τί οὖν ἰδιώται ποιήσου-

³¹ Psal. cxviii, 154.

(31) Egregia sane disputationis conclusio, fructuosissime pretiosus! Prorsus enim, quia due sunt Christi naturæ, unam dicere (præsertim post agitatam

GEN. Ne ego quidem novi, prius quam eos accurate rogavero qui locorum intervalla sciunt.

THEOR. Sane tempus a te spatiosum concedendum est, ut singuli viaticorum suorum rationem habeant.

GEN. Sic prorsus agendum est. Verumtamen ego per homines meos familiares imperatori scribam, tempusque synodo præfinitum significabo.

THEOR. Ostende nobis, si tibi placet, quam ad imperatorem missurus es epistolam.

GEN. Ita sanc. Nunc vero ad requiem secedite; statim ac enim epistolam scripsero, vobis ostendam.

Postero die misit ad nos Generalis litterarum ad imperatorem exemplar, quarum summa hæc erat: Existimavimus neminem offensum iri adversus nos qui unam Christi naturam dicunt, quandoquidem id recta interpretatione explicatum, vitio caret. Sed quia nonnulli scandalum hinc patiuntur, nos quidem unam dicere Christi naturam prorsus jam desinemus. Exin Generalis secretum optavit cum Theoriano colloquium, quem Sabbato hora valde serotina ad se vocatum ita allocutus est: Mei mihi episcopi offensi sunt, ideoque opus est ex illorum animis scandalum revellere: quamdiu enim ita se habuerint, nequaquam mihi ut præsuli morem gerent, sed cavillabuntur, utpote genus hominum pervicax et obduratum. Sed enim cras die Dominica conventuri ad Synaxim sumus multi episcopi, præsulesque mei prope omnes. Tu igitur, si libet, pro ea quam tibi contulit sapientia Deus concionare apud eos, iisque suade, neque arcanam epistolam neque dictum aliquod ad Imperatorem a Generali missum fuisse, nisi hoc tantum, nempe quam tua majestas optat fieri unionem, ego quoque et volo et cupio, atque ut fiat operam do. Igitur Theoriano excipiente negotium, crastina die Generalis splendida concione coacta, invitavit nos. Tum ibi Theoritanus hæc verba fecit.

Theoriani oratio.

Nihil æque utile hominibus, totque ac tantorum bonorum causa est, ut præceptorum Dei observantia. Propter hanc enim et Dei servi sumus, et incomprehensibilis regni hæredes, et Christi fratres, et Dei filii esse dicique meremur: qua quidem re nihil beatius aut optabilius esse potest. Hanc præceptorum Dei observantiam, rem sane magnam atque difficilem et infinitorum bonorum fontem, præstiturum se spondebat Deo Propheta rex et theopater David, si modo calumniæ vim vitare potuisset: *Redime me*, inquit, *a calumniis hominum, ut custodiam mandata tua* ³². Quid ergo privati facient, si rex calumniam extimescit, atque ut ab ea liber-

cum monophysitis controversias) nulla subtilis interpretatio vel elaborata excusatio concedere Armeniis nunc videtur.

tur, perdifficilem sponsonem facit? Haud sibi postulat longævam vitam, puta quingentorum vel amplius annorum, vel universi orbis dominationem, neque aliud quidquam optabile aut admirabile, sed adversus calumnias hominum defensionem; quam si impetret, mandata Dei servaturum se promittit. Maximum reapse malorum calumnia est; ideoque mens illa apprime prophetica et regalis hanc exarabat, neque se ab ea tutum totius regni sui viribus credebat, qui cæterotum victoriis innumeris potitus fuerat. Mater enim scandalorum calumnia infinitis malis orbem obruit: fratres invicem distrahit, parentes a liberis, hos a parentibus, a dilectis uxoribus viros. Quippe hoc validissimum diaboli atque antiquissimum telum est, unde etiam nomen homicida ille nactus est: neque enim aliud calumniator significat quam diabolum. Neminem quamlibet reverendum reveretur Satanas, honorabili honorem denegat audax ille et procacissimus. Quamobrem inimicus ne venerabili quidem Patri nostro sanctissimo Generali pepercit, quem reverentur angeli tanquam suum æmulatorem, qui ipsorum mores luteo in corpore imitari contendit: sed veteri suo adversum illum telo, calumnia scilicet, usus est. Audivi enim furtivos quorumdam sermunculos dictitantium, quod secreto Generalis imperatori significaverit, se quartam synodum recipere, atque ad Romanas partes accedere, sive Armenii sequantur sive secus. Et has quidem fraudes apud vos contra Generalem draco nexuit. Rursus nobis hanc calumniam imposuit, quod eum ipsum hæreticum per universam Romaniam dictitaremus, O Satanae improbitatem! Quis apud nos Generalem hæreseos insimulare, quem ego sanctissimum in disputatione scripta appellavi, quæ in palatio ac synodo lecta fuit, ex qua licet contrariam prorsus calumniantibus sententiam conficere. Sed hæc quidem machinatus est pacis et concordie hostis, qui recte factis semper adversatur. Nos vero Generalem et sanctum judicamus et dicimus: neque quidquam ipse ad imperatorem, præter hoc scripsit: Quam tua majestas vult unionem, nos quoque volumus ac peroptamus; et cum synodum nostram celebrabimus, legatorum majestatis tuæ sermones coram sistemus; et quod Deus rectum esse demonstraverit, faciemus; idque totum potenti majestati tuæ per nostros antistites significabimus. Hæc per scriptum Generalis significavit. Pax autem Dei quæ superat omnem sensum, quam et Dei esse didicimus, et cujus Deus ipse Deus est, quæque ipsa Deus est, tanquam in pace Dei nostri, quos quidem hostes in æternum exterminet, amatores autem in Christo Jesu Domino ac vero Deo nostro concordēs servet.

Θροῦς αὐτῆς εἰς τέλος καταβαλεῖ, φρουρήσει δὲ τοὺς Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ καὶ ἀληθινῷ Θεῷ ἡμῶν.

GEN. His dictis, Generalis ait: Neminem frugi ignorare arbitror, quod origo malitiæ serpens Christianorum unionem spectare non sustinet:

Ασιν, ὅταν βασιλεὺς δέδοικα τὴν συκοφαντίαν, καὶ ὑπὲρ τοῦ λυτρωθῆναι ταύτης, ὑπόσχεσιν ποιεῖ δυσκατόρθωτον; Οὐ ζητεῖ ζωὴν μακροήμερον ἐτῶν πεντακοσίων ἢ πλείονων, ἢ τῆς ὅλης οἰκουμένης τὴν βασιλείαν, οὐδ' ἄλλο τι τῶν ἐπαράτων καὶ θαυμαστῶν, ἀλλὰ συκοφαντίας ἀνθρώπων ἀπολύτρωσιν, καὶ ἀντὶ ταύτης φυλάττειν τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ ἐπαγγέλλεται. Ὅντως πάμμεγα κακῶν ἢ συκοφαντία· καὶ διὰ τοῦτο ὁ προφητικώτατος καὶ βασιλικώτατος νοῦς ἐκεῖνος ἐδέξαι αὐτὴν, μὴ πάνυ θαυρῶν κατ' αὐτῆς ἐφ' ὅλην τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, ὁ μυσία κατορθωτικῶς καὶ στήσας ἀνδραγαθήματα. Γεννητικὴ γὰρ σκοθάλων ἢ συκοφαντία, καὶ ἰσμοῦ κακῶν τὴν οἰκουμένην ἐμπέμπλησιν· διόστησιν ἀδελφούς ἀπ' ἀλλήλων, γονεῖς τέκνων, τέκνα γονέων, ἀνδρας περιποθήτων συνευνῶν, ὡς πρόχειρον ὄπλον τοῦ διαβόλου καὶ ἀρχαιότατον ἐξ οὗ καὶ τὴν ἐπινομίαν ὁ ἀνθρωποκτόνος ἐκτήσατο· οὐ γὰρ ἄλλο δηλοῦν ἐθέλει τὸ τῆς συκοφαντίας ὄνομα, ἀλλ' ἢ τὸν διάβολον. Οὐκ αἰδέσται τί τῶν αἰδοῦς ἀξίων ὁ Σατανᾶς, τὰ τῆς τιμῆς ἄξια οὐ τιμᾶ, ἀναίσχυντός ἐστιν, αὐθάδης, πάντολμος. Διὰ τοῦτο οὐδὲ τοῦ τιμίου Πατρὸς ἡμῶν τοῦ ἀγιωτάτου Καθολικοῦ ἐφείσατο ὁ ἐχθρὸς, ὃν αἰδοῦνται καὶ ἄγγελοι ὡς αὐτοῖς ἀμιλλώμενον, καὶ τὴν ἐκείνων διαγωγὴν ἐν πηλίνῳ σώματι κατορθῶσαι φιλονεικοῦντα· ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτοῦ τῷ ἀρχαίῳ αὐτοῦ ὄπλῳ τῇ συκοφαντίᾳ ἐχρήσατο. Ἦκουσα γὰρ τινῶν ὑποψιθυρίζοντων ὅτι ὁ Καθολικὸς ἐμήνυσε λάθρα πρὸς τὸν βασιλέα, ὅτι Δέχομαι τὴν τετάρτην σύνοδον, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν Ῥωμαῖος ἔσομαι, κἄν τε εἰπονται οἱ Ἀρμένιοι, κἄν τε καὶ μή. Καὶ ταῦτα μὲν κατ' αὐτοῦ ὁ μισόκαλος ἐτεκτήνητο δράκων· καθ' ἡμῶν δὲ ὅτι τὸν Καθολικὸν αἰρετικὸν ἐλέγομεν ἐν ὅλῃ τῇ Ῥωμανίᾳ· ὡς τῆς κακίας τοῦ Σατανᾶ! Πῶς ἠθέλησεν αἰρετικὸν εἰπεῖν τὸν Καθολικὸν ὅν ἐν τῇ διαλέξει ἀγιώτατον ἐμαρτύρησα, ἥτις ἀνεγνώσθη ἐπὶ παλατίου καπὶ συνόδου; Καὶ ἐναντὶος αὐτοῦ ἐν αὐτῇ ἐλεγχθῆναι· Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὑπέβαλεν ὁ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ὁμονίας ἐχθρὸς, ὅς αἰε ταῖς ἀγαθαῖς πράξεσιν ἀντιτάσσεται. Ἄλλ' ἡμεῖς μὲν ἅγιον τὸν Καθολικὸν καὶ ἔχομεν καὶ ὀνομάζομεν· καὶ αὐτὸς οὐδὲν ἄλλο πρὸς τὸν βασιλέα ἔγραψεν ἀλλ' ἢ τοῦτο· Ἐπεὶ ἡ ἀγία βασιλεία σου ἐθέλει τὴν ἔνωσιν, θέλομεν καὶ ἐπιποθοῦμεν αὐτὴν· καὶ ὅταν σὺν Θεῷ τὴν ἡμετέραν ποιήσωμεν σύνοδον, τοὺς λόγους τῶν ἀνθρώπων τῆς βασιλείας σου εἰς μέσον προθήσομεν· καὶ ὅπερ ὁ Θεὸς ἡμῖν ἀπο[δείξει] καλὸν εἶναι, ποιήσομεν, καὶ δηλώσομεν πάντα δι' ἡμετέρων ἀρχιερέων τῇ κραταίᾳ βασιλείᾳ σου. Ταῦτά εἶδιν ἃ ἐγγράφως ἐμήνυσεν ὁ Καθολικὸς. Ἡ δὲ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ ἢ ὑπὲρ ἅπαντα νοῦν, ἦν Θεοῦ τε εἶναι ἀκούομεν, καὶ ἧς Θεὸν τὸν Θεόν, καὶ αὐτὴν Θεόν, ὡς ἐν τῇ εἰρήνῃ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, τοὺς μὲν ἐχφιλούντας αὐτὴν ἐν τῇ αὐτῆς ὁμοσίᾳ, ἐν Χριστῷ

Ὁ ΚΑΘ. Ταύτων εὖτε ὁ ἠθθέντων, εἶπεν ὁ Καθολικὸς· Οὐδένα τῶν εἰ φρονούντων ἀγνοεῖν οἶμαι, ὅτι ὁ ἀρχεπίσκοπος ἐξ ἐξ καθορῆν τὸ φέρει τὴν ἔνωσιν τῶν

Χριστιανῶν· σφάττεται γὰρ ἡ ὁμοιοῖα τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ, καὶ βωμφαίαν κατὰ καρδίας εἰσδέχεται πειρίαν, θάλλουσαν τὴν εἰρήνην ὄρων. Καὶ εἰ καθ' ἡμῶν τοιαῦτα ἐμυχανήσατο, παραβλάψαι θέλων τὴν ἔκωσιν, θαυμαστὸν οὐδέν· ἀλλ' ἡμᾶς οὐ διέλαθον τὰ σκάνδαλα αὐτοῦ. Διὸ τῶν καθ' ἡμῶν βηθέντων οὐδένα λόγον ποιούμεθα, ἀλλ' ἔπειρ ἐμηνύσαμεν τῷ βασιλεῖ, καὶ πάλιν μνηύομεν. Ἀπὸ τοῦ νῦν, εἰ καίσετε, ἀποχαιρεῖσάτε.

Ἀποχαιρεῖσάντες οὖν ἤλθομεν εἰς τὸ Κεσσοῦνιον· εὐρομεν δὲ ἐκεῖ τὸν μοναχὸν Θεόδωρον τὸν φιλόσοφον τοῦ Καθολικοῦ τῶν Ἰακωβιτῶν ἤτοι Σύρων (32) περιμένοντα διατώσαι ἡμᾶς εἰς τὸν Καθολικὸν αὐτοῦ ὄντα τότε ἐν τινὶ καστὰλλῳ αὐτοῦ λεγόμενῳ ὁ ἅγιος Βαλασαμῶν. Μιθόντες δὲ ἡμεῖς ὁ Σαχαπετινός· ὁ ἀμηνός· ἐνεδρεύει τοῦ κρατῆσαι ἡμᾶς· ἐφοβήθημεν ἐκεῖ ἀπαλεῖν, ἀλλὰ καὶ ἀπεστάλαξαμεν πρὸς αὐτὸν τὴν βασιλικὴν γραφὴν, καὶ αὐτὸς ἡμῖν ἀπέστειλεν ἐγγράφως· Ἐλληνοῖσι τὴν ὁμολογίαν τῆς αὐτοῦ πίστεως, καὶ πιττάκιον πρὸς ἡμᾶς, ὅτι ἐπεὶ οὐκ ἠδυνήθητε ἔλθειν πρὸς ἡμᾶς, ἀπεστάλη παρ' ἡμῶν πρὸς σὲ ὁ μοναχὸς Θεόδωρος συντυχεῖν σοι προσώπῳ ἡμῶν περὶ πάντων. Ἡ δὲ ὁμολογία τῆς πίστεως αὐτοῦ ἔχει κατὰ ῥῆμα οὕτως (33).

(32) Hic erat Michael patriarcha cognomento Magnus, de quo Assemanus loco mox laudando.

(33) De hac cum Syris Theoriani disputatione insignis atque prolixum existat testimonium Bar-Hebraei in secunda *Chronici* sui parte adhuc inedita (nam primam edidit Kirschius) cujus vaticanium codicem habes descriptum in hujus meae collectionis tomo V, part. II, p. 49. Interim vero dum adhuc opus desiderat typorum lucem, praecleara habemus Assemani excerpta in *Biblioth. orient.*, t. II, cujus locum p. 364, vel nostrae maxime idoneum recitare hic opus est, praesertim quia testatur nobis de secundo itinere Theoriani in Orientem ad disputandum, ne quis forte id conflictum a Graecis patet, cum ex perraro Graeco codice a me nuper observato et edito res gesta nunc divulgetur; qui quidem codex tam praeclarus est, ut ab ipsius disputationis aetate haud valde abesse videatur. Sic ergo aedat Assemanum Bar-Hebraeus.

Anno Graecorum 1481 [imo 1482, Christi 1170.] Manuel Comnenus imp. per Christophorum litteras ad Michaelē patriarcham de religione scripsit. Theorianum insuper ad eundem et ad Nersetem Armeniorum Generalem misit, qui cum in Ῥωμαίων κοινῇ, *Castrum Romanum*, pervenisset, significavit Michaeli, ut in Syriam ad colloquium properaret, quoniam ipsi in Mesopotamiam proficisci non licebat. Michael Joannem episcopum Chisumensein [hic in prima disputatione Theoriani apparet] ad Theorianum allegavit. Theorianus Byzantium reversus, iterumque ab imperatore in Syriam missus [an. 1172.] Michaelē ad Castrum Romanum per litteras denuo recessit. Is vero Theodorum monachum cognomento Bar-Vehubun, discipulum suum mittit, ut ad Theoriani quaestiones responderet. Disceptatum est de substantia et natura ex doctrina Aristotelica, Theoriano ad Theodori argumenta ut Bar-Hebraeus ex amore suae sectae fabulatur, obtutescente. Hinc Armeniorum Generalis, qui victus Theoriano manus dederat, viribus reumptis, sic ad eundem scripsisse dicitur: « Cum synodum celebravero, sententiam meam imperatori

enecatur enim a filiorum Dei concordia; lethalem gladium visceribus accipit, si prosperam pacem cernat. Ergo quod nobis hujusmodi fraudes struxerit, unionis causa disturbandae, nil est mirandum: sed tamen nos ejus scandala non latuerunt. Quare dictorum adversus nos nullam rationem habemus, sed quod olim imperatori significavimus, nunc iterum significamus. Vos autem, si placet, jam valete.

Igitur vale dicto, Cessunium profecti sumus; quo in loco monachum Theodorum philosophum Generalis Jacobitarum seu Syrorum offendimus praestolantem, ut nos incolentes ad Generalem suum perduceret, in quodam oppidulo commorantem, cui nomen sanctus Balsamon. Verumtamen nos indicis acceptis quod Sachapetinus ameras ut nos caperet insidias struxisset, timuimus illo ire; sed regias litteras ad Generalem misimus, qui vicissim fidei suae confessionem Graece scriptam nobis misit: cum epistola qua significabat, quandoquidem nos ad eum proficisci non potuerimus, mitti a se Theodorum monachum qui Generalis nomine de re tota cum Theoriano dissereret. Fidei vero confessio haec ad litteram continebat.

declarabo. » Epistolam quoque Nerses ad Michaelē patriarcham misit in haec verba: « Graecorum imperator decem nobis quaestiones proposuit; quinque de fide, ut nimirum duas in Christo unitas naturas dicamus, duas voluntates, duas operationes; ut cum tribus synodis et quartam et quintam et sextam et septimam praedicemus: ut denique e trisagio hymno appendicem illam: *Qui crucifixus es pro nobis*, expungemus: ut scilicet festum Nativitatis cum caeteris nationibus celebremus: ut fermentum in Eucharistia, et aquam in calice ponamus: ut chrisma ex oleo olivae conficiamus: ut in ecclesiis oremus: ut liturgiam palam faciamus. Et ritus quidem reformare pro bono pacis facile nobis esset, duasque naturas juxta Theologum [Gregorium Naz.] dicere. Verum ut particulam illam: *Qui crucifixus es pro nobis*, expungamus, aut sanctis viris anathema dicamus, fieri nulla ratione potest. His tamen non obstantibus quidquid tu feceris, etiam nos faciemus. »

Quid post haec Nerseti Michael rescripserit, hanc exprimit Bar-Hebraeus. Vero tamen simile est, hominem Jacobitam nil intentatum reliquisse, ut Armenios, quos praecessores sui Monophysiticis erroribus infecerant, ab Ecclesiae communione averteret. Id certe egit cum Jacobitis suis: « nam ad litteras imperatoris per Theorianum et alterum quemdam Graecum Caloenuin nomine transmissas, quibus ad unitatem Ecclesiae invitabatur, ita respondisse fertur. Nos praesertim studiosi sumus, nec eam fugimus: modo cum iis fiat, qui eodem Patrum haudquaquam intent, et cum Athanasio atque Cyrillo unam Verbi incarnati naturam dicunt. »

Hic exitus fuit missionis Theoriani juxta Bar-Hebraeum: cui consonare videntur quae ex Menologio Armeniorum scribit Galanus tomo I *Concil. ecclesiae Armenae* cum Latina, p. 240, ubi Nersetem Armeniorum patriarcham obisse affirmat, antequam synodum suae gentis episcoporum coegeret, in qua orthodoxam ipsius de incarnatione fidem proponere decreverat. ASEMANUS.

Credimus, sancte imperator, atque constitemur Patrem, Filium, et sanctum Spiritum, unum Deum verum, initio ac fine carentem et in nomine sancto ejus baptizamur, secundum apostolorum doctrinam, quam a veraci doctore auribus suis acceperunt dicente ipsis: *Euntes docete omnes populos, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et sancti Spiritus. Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvabitur; qui vero non crediderit condemnabitur*²⁴. Recepi- mus autem et amplexi sumus nos majoresque nostri hanc fidem, eamque retinemus, proque ipsa periculum quodvis ab iis, qui nos tyrannide oppri- munt, perperimus: et immobilem conservamus fidei definitionem secundum consensum et confirma- tionem divorum sanctorumque Patrum Nicænorum: Patrem omnipotentem agnoscimus, Filium ei con- substantialiæ prædicamus, Spiritum sanctum ejus- dem naturæ cum Patre ac Filio constitemur, tres hypostases, unam substantiam, unam naturam, unam divinitatem. Pater est generans, genitus Fi- lius, Spiritus procedens. Non exstitit Pater ante Fi- lium, neque item ante Spiritum; sed secundum do- ctrinam affirmationemque Gregorii Theologi alio- rumque veracium magistrorum, simul Pater, simul Filius, simul Spiritus sanctus. Generat Pater sine tempore, sine principio; gignitur Filius absque tempore; procedit Spiritus inenarrabiliter. Unum sunt præcedente omne ævum natura; incomparabi- lis natura; hic est Deus noster, factor angelorum omnium atque hominum, visibilium rerum et invi- sibilium: hujus substantia est interminata atque infinita, præsens omnibus, nemini comprehensibilis: credimus esse, neque tamen intelligimus quid sit: nam inscribitur quidem in mente et anima, cuncta autem in se ipso continet; ab omnibus ei adoratio debetur. Sed enim quamvis infinita in sacris Li- bris theologica oratio est, quæ incomprehensibilem Deum laudat, qui pro suo beneplacito tantam sui cognitionem creaturis imperfitus est quantam hæc capere poterant; nos tamen rem brevissime in hac Trinitatis expositione attigimus, ut hinc vestra sapientia fidei nostræ cognosceret rectitudinem.

Quod autem attinet ad magnum mysterium hu- manati propter nostram salutem Verbi (incarnatio- nem dico) quod suam revelavit demonstravitque ma- gnitudinem, ita credimus. Constitemur quod ex in- comparabili sanctæ Trinitatis natura, una de ado- randis hypostasibus sanctus Filius de sancto Patre, sua Patrisque et Spiritus voluntate, novissimis temporibus propter nostram salutem descendit de cælis, habitavitque in sanctæ Virginis Mariæ utero, secundum edita de hoc magno mysterio prophetica vaticinia, suscepitque carnem mente et anima in-

²⁴ Marc. xvi, 15, 16.

Πιστεύομεν, ἅγιε βασιλεῦ, καὶ ὁμολογοῦμεν εἰς Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, ἓνα Θεὸν ἀλη- θινόν, μῆτε ἀρχὴν ἔχοντα μῆτε τέλος, καὶ ἐν τῷ ὄνοματι τοῦ ἁγίου αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν, κατὰ τὴν ἀποστολικὴν διδασκαλίαν ἣ ἤκουσαν καὶ ἔμαθον παρὰ τοῦ ἀληθινοῦ διδασκάλου εἰπόντος αὐτοῖς: *Πορευ- θέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὁ πιστεύσας καὶ βα- πτισθεὶς, σωθήσεται· ὁ δὲ ἀπιστήσας, κατακρι- θήσεται*. Ἐδεξάμεθα δὲ καὶ ἐπιστεῦσαμεν ἡμεῖς, καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν ταύτην τὴν πίστιν καὶ ἐπέχο- μεν, καὶ ὑπὲρ αὐτῆς πάντα κίνδυνον ὑπερφέρομεν ἐκ πάντων τῶν τυραννούντων ἡμᾶς· καὶ ἀμετα- κινήτων ἔχομεν τὸν ὄρον τῆς πίστεως κατὰ τὴν ἔνωσιν καὶ βεβαίωσιν τῶν θεοφόρων καὶ ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ· τὸν Πατέρα παντοκρά- τορα ἐπιγινώσκουμεν, καὶ Υἱὸν ὁμοούσιον αὐτοῦ κηρύττομεν, καὶ Πνεῦμα ἅγιον ἐμοφυὲς Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ὁμολογοῦμεν. Τρεῖς ὑποστάσεις, μία οὐσία, μία φύσις, καὶ μία θεότης· Πατὴρ γεννήτωρ, Υἱὸς γεννητός, καὶ Πνεῦμα ἐκπορευτόν. Οὐ προὔπηρχε Πατὴρ Υἱοῦ, ἀλλ' οὐδὲ πρότερόν ἐστι τοῦ Πνεύμα- τός, ἀλλὰ κατὰ τὴν διδασκαλίαν καὶ βεβαίωσιν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ τῶν ἐτέρων ἀληθινῶν διδασκάλων, ὅτι ἅμα Πατὴρ, ἅμα Υἱὸς, ἅμα Πνεῦμα ἅγιον· γεννᾷ ὁ Πατὴρ ἀχρόνως, ἀνάρχως· γεννᾶται ὁ Υἱὸς ἀχρόνως· καὶ ἐκπορεύεται τὸ Πνεῦμα ἀνεξε- ρευνήτως. Ἐν εἰσι τῇ προαιωνίῳ φύσει, φύσις ἀσύγκριτος· αὐτός ἐστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν, ποιητὴς πάντων ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων, ὄρατῶν καὶ ἀορά- των· οὗτός ἐστιν ἀπέραντος καὶ ἀόριστος τῇ οὐσίᾳ, ἐγγύς ἐστι τοῖς πᾶσι, καὶ ἀκατάληπτος τοῖς πᾶσι· πιστεύομεν ὅτι ἐστίν, οὐ καταλαμβάνεται δὲ τὸ τί ἐστίν· περιγράφεται μὲν μεταξὺ νοῦ καὶ ψυχῆς, χω- ρεῖ δὲ ἐν αὐτῷ [cod. αὐτῆ.] τὰ πάντα, χρεωστῆσαι δὲ αὐτῷ προσκύνησις ἐκ πάντων. Ἄλλ' εἰ μὲν καὶ ἄπειρός ἐστιν ὁ τῆς θεολογίας λόγος ἐν τοῖς ἁγίοις βίβλοις, ὁ δοξάζων αὐτὸν τὸν ἀκατάληπτον, καθὼς εὐδόκησε μετέχειν τοῖς κτίσμασι τῆς ἑαυτοῦ γνώ- σεως μετέδωκεν, ὅσον χωρεῖν ἡδύναντο, ἀλλ' ἡμεῖς ἐν βραχυτάτῳ ταῦτα θεθεύσαμεν ἐν τῷ περὶ Τριάδος **D** λόγῳ, ἵνα ἐξ αὐτῶν καταλάβῃ ἡ ὑμετέρα σοφία τὴν τῆς ἡμετέρας πίστεως ὀρθότητα.

Περὶ δὲ τοῦ μεγάλου μυστηρίου τοῦ οἰκονομηθέν- τος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, τῆς ἐνανθρωπή- σεως λέγω τοῦ Λόγου, τοῦ ἀποκαλύψαντος καὶ δεξάντος τὴν ἑαυτοῦ μεγαλοσύνητα, πιστεύομεν οὕτως. Ὁμολογοῦμεν ὅτι ἐκ τῆς ἀσυγκρίτου φύσεως τῆς ἁγίας Τριάδος μία τῶν προσκυνητῶν ὑποστά- σεων ὁ Υἱὸς ὁ ἅγιος, ὁ ἐκ τοῦ ἁγίου Πατρὸς, εὐδο- κίᾳ αὐτοῦ τε καὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος, ἐν ἐσχάτοις καιρίαις διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν κατ- ἦλθεν ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς ἁγίας Παρθένου Μαρίας κατὰ τὰς προ-

φηκᾶς προβήσεις τὰς περὶ τοῦ μεγάλου μυστη-
 ρίου τούτου · καὶ ἔλαθε σάρκα ἕνουσαν καὶ ἐμψυχον,
 ἄνθρωπον τέλειον, καὶ ἤνωσεν ἑαυτὸν ἐνώσει ἀσυγ-
 χύτῳ · οὐ προπλασθεῖσης τῆς σαρκός, εἶτα ἠνωθῆ
 αὐτῇ θεός, ἀλλ' ἐν μυστηρίῳ μεγάλῳ καὶ ὑπὲρ
 λόγον γέγονεν ἄνθρωπος τέλειος, πλὴν τῆς ἁμαρ-
 τίας καὶ μόνης · καὶ μετὰ ἔνεα μηνιαίου καιροῦ
 κατὰ τὴν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως νόμον ἐγεννήθη
 ἐκ τῆς Παρθένου, καὶ τετήρηκεν αὐτὴν παρθένον.
 Δὲ καὶ Θεοτόκον ὁμολογοῦμεν τὴν ἁγίαν Παρθένον
 Μαρίαν, καὶ ὅτι τὸν Θεὸν Λόγον γενόμενον ἄνθρω-
 πον ἐγέννησε · καὶ τραφεῖς ἐν ἡλικίαις ἀνθρωπι-
 ναις, τελείσας τὴν σωτήριον οἰκονομίαν, αὐτὸς ὁ
 Θεὸς Λόγος ἄνθρωπος Ἰησοῦς Χριστός, ὃς ἔστιν ἐκ
 ἑῶν, θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος, ἐκ δύο ὑποστάσεων
 καὶ φύσεων, μίξ ὑπόστασις καὶ μία φύσις, εἰς
 Χριστός.

Ἄλλ' ὅτι τινὲς ἀκούουσιν ἡμῶν λεγόντων αὐτὸν
 μίαν ὑπόστασιν καὶ μίαν φύσιν, ἐνταῦθα καθ' ἡμῶν
 ὑποῦντες λέγουσιν ὅτι κατὰ τὴν Εὐτυχῆ ἀποβαλλό-
 μεθα, καὶ πάντα τοὺς λέγοντας τὴν σύγχυσιν ἐν
 τῇ ἁγίᾳ ἐνώσει· ἀλλ' ὁμολογοῦμεν ὅτι τετήρηται ἡ
 διαφορὰ τῶν φύσεων ἐξ ὧν ὁ Χριστός · καὶ οὐκέτι
 λέγομεν ὅτι ἡ θεότης ἠλλοιώθη εἰς τὸ γενέσθαι
 σὰρξ, ἀλλ' οὕτε ἡ σὰρξ μετελλάγη εἰς θεότητα ·
 ἀλλ' ἡ θεότης διέμεινε θεότης · καὶ ἡ σὰρξ σὰρξ
 τετήρηται. Καὶ ἂν τις ἡμῖν ἐνταῦθα εἴπῃ, πῶς
 ἴσθι δυνατόν εἶδέναι τὰ τῶν φύσεων γνωρίσματα,
 ἐπειδὴ μία φύσις λέγεται ὁ Χριστός, δεῖξαι αὐτῷ
 ἔχομεν καὶ εἰπεῖν ὅτι πάντα τῷ Θεῷ δυνατό εἰσι
 κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριήλ. Τὸ
 δὲ πῶς συνέλαβεν ἡ παρθένος καὶ ἔτεκε, καὶ παρ-
 θέτως διέμεινε, νοῦς ἀνθρώπινος εἰπεῖν ἄτονον, ἀλλ'
 εἰν γέγονε μὲν θεϊκῶς. Οὕτω καὶ τὰς φύσεις
 ηἰρησθαι ἐν γνώσει · καὶ πιστεύεται μία διὰ τὸ
 ἀμέριστον (34) · πιστεύεται δὲ καὶ ἐκ διαλέξεων
 φυσικῶν · εἰ καὶ τὰς μαρτυρίας τὰς ἐκ τῶν θείων
 Γραφῶν ἀρουνᾶν τις μεθ' ἡμῶν θελήσειεν, ἔχομεν
 δεῖξαι κατὰ τὴν ἐν ἡμῖν ἐπιβίβη ἐκ τῶν φυσικῶν
 διαλέξεων. Καθὰ ψυχὴ καὶ σῶμα ἓνα ἄνθρωπον
 τελοῦσι, καὶ εἰσι δύο φύσεις, οὕτω καὶ περὶ Χρι-
 στοῦ τοῦ Θεοῦ Λόγου λέγομεν · καὶ καθὼς ἤνωται
 ἡ ψυχὴ τῷ σώματι, καὶ οὐκ ἀπόλλυσι τὴν ἑαυτῆς
 φύσιν, οὕτω καὶ περὶ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ Λόγου
 λέγομεν, οὕτε ἡ θεότης μετελλάγη, οὕτε τὸ σῶμα.

Οὕτως ὁμολογοῦμεν τὸν ἓνα Χριστὸν μίαν ὑπό-
 στασιν, καὶ μίαν φύσιν, Θεὸν τέλειον, καὶ ἄνθρωπον
 τέλειον, ὃ καὶ ὑμεῖς οἴδατε, ὅτι αἱ θείαι Γραφαὶ
 ἓνα Κύριον, ἓνα Χριστὸν ἐδίδαξαν ὑμῖν, εἰ καὶ
 ἐκ δυῶν αὐτὸν ἐγίνωσκον · ἀλλ' οὐκέτι αὐτὸν εἰς
 δύο πρόσωπα μερίζουσιν, ἢ εἰς δύο ὑποστάσεις τὴν
 Λόγον τὸν γενόμενον ἀδιάδητον ἄνθρωπον, καθά
 φησιν ὁ ἀπόστολος Ἰωάννης, ὅτι Ὁ Λόγος σὰρξ
 ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ ἔθεασά-
 μεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς
 παρὰ Πατρός · ὃ καὶ πάλαι ὁ αὐτὸς Κύριος καὶ

A formatam, perfectum hominem, quem sibi Inconfusa
 unione copulavit : neque ante formata fuit caro,
 cui deinceps uniretur Deus, sed mysterio magno
 atque ineffabili factus est homo perfectus, peccato
 tantummodo excluso : et post novem menses,
 juxta humanæ naturæ legem, natus est de Virgine,
 cui suam conservavit virginitatem. Quare et Dei-
 param constemur sanctam Virginem Mariam,
 ipsamque Dei Verbum, hominem factum, genuisse :
 qui exactis humanæ ætatis temporibus, salutarem
 œconomiam consummavit : Dei, inquam, Verbum,
 homo Jesus Christus, qui est ex duabus rebus,
 divinitate scilicet et humanitate, ex duabus hypo-
 stasibus et naturis, una hypostasis et una natura,
 B Christus unus.

Sed quia nonnulli cum nos audiunt unam hypo-
 stasim dicentes et unam naturam, continuo adversus
 nos occurrunt, quod cum Eutychie explorandi si-
 mus et cum his omnibus qui confusionem in sancta
 unione factam dicunt ; nos utique constemur natu-
 rarum ex quibus est Christus incolumem esse dif-
 ferentiam ; neque dicimus divinitatem immutatam
 ut caro fieret, neque carnem mutatam in divinita-
 tem : sed divinitas, mansit divinitas ; caro autem,
 caro perstitit. Quod si quis nobis hic objiciat, qui
 fieri possit ut naturarum proprietates cernantur,
 siquidem una natura dicitur Christi : hoc ei respon-
 demus, omnia scilicet Deo esse possibile, juxta
 Gabrielis archangeli testimonium. Nam quomodo
 virgo conceperit ac pepererit simulque virgò per-
 manserit, niens humana effari non potest, et tamen
 divinitus factum est. Ità naturas quoque conservatas
 apparet, creditur autem una propter indivisibilita-
 tem. Itaque credere possumus naturalis quoque ratio-
 cinii ductu. Plane enim si quis mecum divinæ
 Scripturæ testimonia scrutari velit, demonstrare
 rem ut spero licebit naturali ratiocinatione. Nam
 sicuti anima et corpus unum hominem efficiunt, et
 cum hæc duæ naturæ sint, fieri tamen nequit, ut
 homo dicatur duæ naturæ ; sic et de Christo Dei
 Verbo loquimur, quod neque divinitas mutata sit
 neque corpus.

Atque ita videlicet unum Christum constemur,
 unam hypostasim, unamque naturam, Deum perfec-
 tum, itemque perfectum hominem : id quod vos
 quoque scitis ; quia divinæ Scripturæ unum Domi-
 num, unum Christum, cantare docuerunt quanquam
 eum ex duabus esse agnoscant : sed deinceps in
 duas personas non dividunt vel in duas hypostases
 Verbum effectum absque peccato hominem, sicuti
 apostolus Joannes ait : Verbum caro factum est, et
 habitavit in nobis, et vidimus gloriam ejus, gloriam
 quasi Unigeniti a Patre³⁵. Quod item olim Domini s

³⁵ Joan. 1, 14.

(34) Consonat hæc Syri affirmatio cum illa Armenii p. 322, v. 15 ; nisi quod Armenius dicit
 ἄχωριστον inseparabile, pro ἀμέριστον indivisibile.

ipse et Deus noster Philippo dixerat : *Tanto tempore vobiscum sum, et nondum cognovisti me, Philippe? Qui vidit me, vidit et Patrem meum* 26. Non quod Verbum absque carne viderent apostoli, sed quia incarnatum Deum, ut unum indivisumque, se g. sciebat.

Præterea pastores ab angelo nuntiante audierunt : *Natus est nobis hodie Servator* 27. Vos quoque fatemini humanam naturam haud esse Servatorem, et divinam naturam sine carne in mundo non esse natam : superest igitur ut Servatorem ipsum appellemus qui de Virgine natus est. Unus a nobis creditur ipse, juxta fidei definitionem a sanctis Patribus in Spiritu sancto Nicææ congregatis editam, Jesus Christus, unigenitum Verbum, lumen de lumine, Deus verus de Deo vero. Velimque vos probe scire, Jesu nomen non de divina tantummodo natura dici, sed de incarnato Deo, qui est Jesus Christus. Alia plurima sunt in divinis Scripturis, quæ dogma probant; sed nos pauca hæc verba vobis obtulimus, ut cognoscatis nos inculpabiles, cum ipsum constemur unam esse hypostasim, id est unam Christi naturam. Nam de cætero scimus et credimus, ex duabus ipsum esse inconfuse, indivise, immutabiliter, inconvertibiliter. Hunc credimus vetus sædus complevisse, juxta prophetarum vaticinia. Idem corpore circumciscus est, quod nostro simile circumferebat passioni obnoxium mortale et corruptibile : quanquam revera non sivit. carnem suam experiri corruptionem. Eadem in carne jejunavit, tentatorem superavit, miracula virtutesque patravit, passus est, crucifixus, mortuus, sepultus, tertia denique die resurrexit.

Quia vero nonnulli a nobis existimant, Passionem divinitati obrudi, quod absit ut unquam dicamus; aio nos, prout divina Scripturæ solent, dicere Deum passum et mortuum, sicuti et Paulus testatur, sed in carne humana; veluti sanctus quoque Basilii Cappadox ait : Sicuti ferrum igni unitur, quin tamen ignis ea, quæ ferrum, patitur. Rursus sicuti anima in corpore recipit infirmitatum passiones, famem, mortem, quin tamen anima ab his patitur, quia spiritalis et incorruptibilis natura est; sic cum Paulo fatemur Deum mortem gustasse, quin ejus divinitas quidquam passa fuerit. Porro sufficit nobis magni hujus viri testimonium (quin plura scrutemur) qui usque ad tertium cœlum, ut narrat, sublatus audivit ineffabilia. Simul meminimus a sancto Paulo communem naturam appellari et propriam : propria vero natura hypostasim significat. Nequaquam igitur dicimus, Deum communi natura unitum esse humanæ naturæ. Quod nisi ita sit, tota Trinitas toti humanitati unita fuisset; cum contra reapse in propria natura Verbum hypostatice carni unitum fuerit. Et vos quoque, uti se res habet, ex duabus unam

26 Joan. xiv, 9. 27 Luc. ii, 11.

Α Θεὸς ἡμῶν πρὸς τὸν Φίλιππον εἶρηκε· *Τοσούτων χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ οὐκ ἔγνωκάς με, Φίλιππε; Ὁ ἑωρακὸς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν Πατέρα.* Οὐδ' ὅτι τὸν Λόγον ἀνευ σαρκὸς εἰθεώρουσι οἱ ἀπόστολοι, ἀλλὰ τὸν σεσαρκωμένον Θεὸν ὡς ἓνα καὶ ἀμέριστον ἐδήλου.

Ἐτι δὲ οἱ ποιμένες ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου εὐαγγελιζόμενοι ἤκουον· *Γεννάται ἡμῖν σήμερον Σωτὴρ*· καὶ ὑμεῖς μαρτυρεῖτε ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις Σωτὴρ οὐκ ἔστι, καὶ ἡ θεία φύσις ἀνευ σαρκὸς οὐκ ἐγεννήθη· λοιπὸν ἓνα Σωτῆρα αὐτὸν καλεῖν τὸν γεννηθέντα ἐκ τῆς Παρθένου. Ἐνα πιστεύομεν αὐτὸν κατὰ τὸν ὄρον τῆς πίστεως τὸν ἐκτεθέντα ὑπὲρ τῶν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀθροισθέντων ἐν Νικαίᾳ ἁγίων Πατέρων· Ἰησοῦς Χριστὸς μονογενὴς Λόγος, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸς ἀληθινὸς ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ. Καὶ καλῶς γινώσκετε ὅτι τὸ Ἰησοῦς ὄνομα οὐκ ἐπὶ τῇ θεῖᾳ φύσει μόνῃ ὁμολογῆται, ἀλλ' ἐπὶ Θεὸν σεσαρκωμένον, ὃς ἔστιν Ἰησοῦς Χριστός. Καὶ ἕτερα πλείστα εἰσιν ἐν ταῖς θεαῖς Γραφαῖς τοῦτο δηλοῦντα· ταῦτα τὰ ὀλιγοστά ῥήματα ἠνέγκαμεν ὑμῖν, πρὸς τὸ γνῶναι ὅτι ἀθῶοι ἐσμεν ὁμολογοῦντες αὐτὸν μίαν ὑπόστασιν, ἦγον μίαν φύσιν, τὸν Χριστόν. Καὶ γὰρ γινώσκομεν καὶ πιστεύομεν ὅτι ἐκ δύο ἐστὶν ἀσυγχύτως καὶ ἀμερίστως καὶ ἀμεταβλήτως καὶ ἀμετατρέπτως. Τοῦτον πιστεύομεν τὴν παλαιὰν πεπληρωκέναι κατὰ τὰς προρρήσεις τῶν προφητῶν, καὶ περιετμήθη τῷ σώματι, [δ] καθὰ καὶ τὸ ἡμέτερον παθητὸν θνητὸν καὶ φθαρτὸν ἐφόρει· καὶ οὐδ' ἐγκατέλιπε τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἰδεῖν διαφθοράν· καὶ ἐν αὐτῇ τῇ σαρκὶ νηστεύσας καὶ πειρασθεὶς καὶ νικήσας ἐτέλεσε θαύματα καὶ δυνάμεις, καὶ ἔπαθεν, ἐσταυρώθη, ἀπέθανεν, ἐτάφη, καὶ ἀνέστη τριτήμερος.

Ἐπεὶ δὲ ὡδέ τινες καθ' ἡμῶν ὑπολαμβάνουσιν ὅτι πάθος τῇ θεότητι προσάγομεν, ὅπερ μὴ γένοιτο ἡμῖν λέγειν! ἀλλ' ὡς περ καὶ αἱ θεαῖαι Γραφαί, οὕτω λέγομεν, ὅτι ἔπαθε Θεὸς καὶ ἀπέθανεν, καθὰ καὶ Παῦλος μαρτυρεῖ, ἀλλ' ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ σαρκὶ, καθὰ φησι καὶ ὁ ἅγιος Βασίλειος Καππαδοκίας, «Καθὼς ὁ σίδηρος, λέγων, τῷ πυρὶ ἐνοῦται, καὶ οὐ τὸ πῦρ πάσχει ὅσα καὶ σίδηρος.» Ἄλλως τε καθὰ ψυχὴ ἐν σώματι δέχεται τὰ πάθη τῶν ἀσθενειῶν, τὸν λιμὸν, καὶ τὸν θάνατον, καὶ οὐκέτι ἡ ψυχὴ ἐκ τούτων πάσχει, διότι πνευματικὴ φύσις ἐστὶ καὶ ἀφθαρτος, οὕτω μετὰ Παύλου ὁμολογοῦμεν ὅτι Θεὸς ἐγεύσατο θανάτου, μηδ' ὅλως παθούσης τῆς αὐτοῦ θεότητος. Ἰκανὸς ἡμῖν ἐστὶν οὗτος ὁ μέγας εἰς μαρτυρίαν, ὁ καὶ ἕως τρίτου οὐρανοῦ ἀναβὰς, καὶ τὰ ἄρρητα ἀκούσας τοῦ εἰπεῖν, ὡς εἶρηκε, καὶ πλέον μὴ ἐρευνᾶν. Σὺν τούτοις ὑπομνήσκομεν ὅτι ὁ ἅγιος Παῦλος κοινήν φύσιν [φησὶ] καὶ ἰδικήν· καὶ ἰδικὴ μὲν φύσις τὴν ὑπόστασιν δηλοῖ. Οὐκέτι οὖν λέγομεν ὅτι τῇ κοινῇ φύσει ἠνώθη ὁ Θεὸς τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει. Εἰ δ' οὐ μὴ οὕτως, εὐρεθήσεται ὡς ὅτι ὅλη ἡ ἁγία Τριάς ὅλη τῇ ἀνθρωπότητι ἠνώθη· ἀλλ' ἐν ἰδικῇ φύσει

ὀποστατικῶς ἠνώθη ὁ Λόγος τῆ σαρκί. Καὶ ὑμεῖς, ὡς καὶ ἡ ἀλήθεια ἔχει, ἐκ δύο μίαν ὑπόστασιν καὶ ἐν πρῶτον ὁμολογεῖτε τὸν Χριστόν. Ἡ αὐτὴ οὖν ὑπόστασις ἄνευ Λόγου ἰδικῆ φύσις ἐστὶ. Λοιπὸν γινώσκω ἡ μεγαλειότης ὑμῶν, ὅτι μάτην ἡμᾶς μισοῦσιν οἱ μισοῦντες· ἐν γὰρ τὸ μυστήριόν ἐστὶ τῆς πίστεως τὸ οἰκοδομηθὲν ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων· ἕνα ὁμολογοῦμεν τὸν Χριστόν, ἐν τῇ συλλήψει, ἐν γεννήσει, ἐν ἀνατροπῇ, ἐν πάθει καὶ ἐν σταυρῷ καὶ ταφῇ καὶ ἀναστάσει καὶ ἀναλήψει· τοῦτον ἐλπίζοντες ἔλθειν ἐν ᾧ ἔλαβεν σῶματι τοῦ κτίου ζῶντος καὶ νεκροῦς· τοῦτον τὸν ὄρον ἐδεξάμεθα ἐξ ἀποστολικῶν χειρῶν, καὶ βεβαιωθέντα ὑπὸ τῶν τριῶν ἁγίων καθολικῶν συνόδων.

Καὶ μὴν καὶ τὸν νόμον καὶ τὰς τάξεις ἐμάθομεν τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν, τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, τῆς Περιτομῆς, τῶν Φώτων, τὴν Σταύρωσιν, τὴν Ἀνάστασιν, τὴν Ἀνάληψιν, τὴν Πεντηκοστὴν, τὴν Μεταμόρφωσιν, τὴν τοῦ τιμίου σταυροῦ Ὑψωσιν, τὴν τῆς Θεοτόκου Γέννησιν, τῆς Θεοτόκου τὴν Κοίμησιν, καὶ τὰς τῶν ἁγίων ἀποστόλων, ἔτι δὲ καὶ τὰς τῶν μαρτύρων ἐκάστην ἐν καιρῷ ἰδίῳ μεθ' ὑμῶν τελούμεν, καὶ τῆς μυστικῆς αἰτίας τῶν ἁγίων παραδόσιν τῆς ἐξ ἄρτου καὶ οἴνου σὺν ὕδατι τιμῶμεν, ἐδ προσκυνητὸν μυστήριον τῆς ἡμῶν σωτηρίας. Καὶ πάντα τὸν ὁμολογοῦντα ὅτι Ἰησοῦς Θεός ἐστι καὶ Υἱὸς Θεοῦ, καὶ προσκυνοῦντα τὸν τιμὸν σταυρὸν, τοῦτον Χριστιανὸν γινώσκουμεν καὶ ἀποδεχόμεθα. Καὶ οὐδὲ τίνα τῶν Χριστιανικωτάτων ἑθῶν μισοῦμεν, μᾶλλον δὲ καὶ τοὺς μισοῦντας ἡμᾶς ἠλοῦμεν, καὶ ὑπὲρ ἐκείνων εὐχόμεθα. Καὶ τὴν ἁγίαν θυσίαν, ἣτις ἐστὶ δόξα τοῦ ζῶσιν ποιούντος ἡμᾶς, προσφέρομεν ὑπὲρ πάντων τῶν πιστῶν· κατήχημεν δὲ καὶ τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ τοὺς ὀρθοὺς θεσμοὺς ἔχομεν, καὶ τάξιν τοῦ τελειν ἱερουργίου τοῦ ἁγίου μύρου, καὶ καθιεροῦν ἐκκλησίας κατὰ τὴν ἀκολουθίαν καὶ ἐρμηνεύειν τοῦ ἀληθοῦς μαθητοῦ τῶν ἁγίων ἀποστόλων Διονυσίου. Καὶ ταῦτα πάντα ἐν ἀγάπῃ Θεοῦ καὶ πίστει καὶ φόβῳ τελεῖ ὁ ἡμέτερος ὀρθόδοξος λαὸς ἀπὸ τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας καὶ πάσης Συρίας, Μεσοποταμίας, καὶ ἕως τῆς μεγάλης Περσίας. Ταῦτα καὶ ἕλλα τίνα ἡ πρὸς τὸν βασιλεῖα Γραφῆ τῶν Σύρων τοῦ καθολικοῦ ἦτοι Ἰακωβιτῶν περιεῖχε (35).

Ἐπεὶ οὖν ἀνέγνωμεν ταύτην τὴν τοῦτον ὁμολογίαν, εὐχόμεν ἐν αὐτῇ οὐκ ὀρθῶς ἔχον εὐρομεν προφανῶς, τὴν τοῦτου. Ἐγραφε γάρ· « Αὐτὸς ὁ Θεὸς Λόγος ἑσθρῶτος Ἰησοῦς Χριστὸς, ὃς ἐστὶν ἐκ δύο, ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος, ἐκ δύο ὑποστάσεων καὶ φύσεων, μία ὑπόστασις καὶ μία φύσις. » Φησὶν ὁ Θεωριανὸς πρὸς τὸν μοναχὸν Θεόδωρον τὸν φιλόσοφον. Ἐπιτὸς τοῦτου τὰ ἄλλα δοκεῖ μοι ὀρθά. Ὁ δὲ Θεόδωρος εἶπεν· Ὅταν πρῶτως εὐρόν σε ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ καθολικοῦ τῶν Ἀρμενίων, ἠθέλησα περὶ τοῦτου ἐλαβεῖν καὶ σοὶ (36), σὺ δὲ οὐκ ἐβουλήθης· ἦ γὰρ ἀνέβλεψα σοὶ ὅτι οὕτως ὀφείλει πᾶς Χριστιανὸς τὸν

A hypostasim et unam personam Christi fatemini. Ergo ipsa hypostasis absque Verbo, propria natura est. De cetero sciat magnitudo vestra, immerito nos ab odientibus odio haberi: unum quippe est fidei mysterium, illud scilicet quod super apostolorum fundamento ædificatum est: unum confitemur Christum in Conceptione, in Nativitate, in Nutritione, in Passione, in Cruce, in Sepultura, in Resurrectione atque Ascensione: atque hunc venturum, in eo quod sumpsit corpore, speramus ad judicandos vivos ac mortuos, Hoc dogma accepimus ab apostolicis manibus, a tribus, deinde sanctis universalibus synodis confirmatum.

B Utique etiam legem ordinemque didicimus Dominicanarum festivitatum, Christi Natalium, Circumcisionis, Baptismi, Palmarum: Crucifixionem, Resurrectionem, Ascensionem, Pentecosten, Transfigurationem, venerandæ Crucis Exaltationem, Deiparæ Nativitatem, Deiparæ Dormitionem: item sanctorum Apostolorum nec non sanctorum Martyrum singula festa suo tempore æque ac vos celebramus: et de sacratissimo sacrificio, sanctorum traditioni obsequimur, ut fiat ex pane vino et aqua, adorandum dico salutis nostræ mysterium. Atque omnem hominem, qui Christum Deum et Dei Filium constitetur, et venerandam crucem adorat, hunc Christianum agnoscimus et amplectimur. Neque vero aliquam Christianissimarum gentium odimus, imo potius qui nos odio habent miseramur, et pro his oramus, Tum et sanctam hostiam, quæ est vivificantis nos Christi gloria, pro fidelibus cunctis offerimus. Canones quoque sanctorum apostolorum retinemus, rectasque regulas, et ordinem sancti unguenti peragendi; nec non ecclesias consecrandi juxta ritum et interpretationem veri sanctorum apostolorum discipuli Dionysii. Atque hæc omnia cum Dei amore et fide ac timore facit noster populus orthodoxus a magna Antiochia et Syria ac Mesopotamia usque ad magnam Persidem. Hæc et alia quædam libello ad imperatorem scripto a Syrorum seu Jacobitarum generali continebantur.

Com hanc legissemus confessionem, nihil in ea prorsus non rectum reperimus, uno excepto. Scribebat enim Generalis et ipsum Dei Verbum, homo Jesus Christus, qui est ex divinitate scilicet et humanitate, ex duabus hypostasibus atque naturis, una hypostasis et una natura. » Ait ergo philosophus Theorianus ad monachum Theodorum philosophum: hoc excepto, cætera mihi recta videntur. Theodorus respondit: Equidem cum te primo in Generalis Armeniorum synodo inveni, hæc de re volueram tecum disserere, nisi tu renuisses: profecto enim tibi demonstrassem, Christianum

(35) Macte hæc luculentam fidei confessionem, quæ Jacobitarum dogma planissime nobis edisserit!

(36) Lege priorem disputationem, p. 461 seq.

omnem ita Christum confiteri debere; et cum qui A Χριστόν ὁμολογεῖν· καὶ μὴ οὕτως ὁμολογῶν τῆς ἀληθείας ἀποπλανᾶται.

THEOR. Quia tu ex norma librorum Aristotelis disputare volebas, non ex norma doctorum Ecclesiae, merito ego tecum nolui de fide Christianorum disserere. Nam de luto unguentum hauriri, nunquam est auditum.

THEOD. An tu nescis, Ecclesiae principes viros doctrinam ab ethnicis sapientibus hausisse; eos autem de nostris sanctis, qui disciplinis ethnicorum non fuerint instructi, idiotas esse atque illiteratos? Nunc tibi repeto, quod tum dixi; si ex norma sapientum ethnicorum mecum congredivis, paratus sum demonstrare dogma Syrorum esse orthodoxum. Sin minus, ego tecum verbum commutare non patior.

THEOR. Si de alio quovis proposito mecum vis disputare ex ethnicorum norma sapientum, non recuso; verum enimvero de Christianorum fide, nisi secundum definitiones theologorum Ecclesiae, sanctorum apostolorum, sancti Dionysii Areopagita, sancti Athanasii, sanctorum Gregoriorum, magni Basilii, atque reliquorum, disputationem instituere vis, ne ego quidem verbum tecum commutabo. Quod si tu adeo philosophiae tuae consilis, definiamus in primis quatuor haec, substantiam, naturam, hypostasim, et personam, juxta divos Patres; atque has definitiones ceu propositionum terminos ponamus: tunc demum syllogismorum pugnam ex norma ethnicorum sapientum conseremus.

THEOD. Haec ipsa quatuor, quae dicis, intelligi a me necesse est ex eorum ethnicorum sententia qui invenerunt: pugnam item syllogismorum juxta eosdem fieri.

THEOR. Nisi ethnicorum theologi a nostris differrent, tuo jure id faceres: sed quia maxima dissonantia inter illos nostrosque est, non debes ita te gerere. Nam et Joannes Philoponus dum profanes scynitur, veluti tritheita de Ecclesia pulsus est. Tum et alii multi ob hanc ipsam causam a fide aberraverunt. Veluti scribit magnus quoque Paulus ad Timotheum: *O Timothee, depositum custodi, devitans profanas vocum novitates, et oppositiones falsi nominis scientiae, quam quidam promittentes circa fidem exciderunt*²⁸.

His dictis, monachus Theodorus discessit. Postero autem die venit Elias Cessunii episcopus ad Theoriani hospitium, et ait: Miror cur nolueris cum philosopho nostro disputare, sed expaveris; in Armeniorum autem synodo tantum hominum

²⁸ I Tim. vi, 20.

(57) Jacobita hunc morem a Severo parente acceperant, de quo Nyssenus in illa assuta, ut diximus p. 71, catechetici clausula ait: οὗτος παρὰ Σεβήμω κράτιστος θεολόγος γνωρίζεται, ὃς ἂν τὰς κατηγορίας Ἀριστοτέλους, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἔξω φιλοσόφων κομψῶ ἠσχημένος τυγχάνοι· *Is apud*

ἀληθείας ἀποπλανᾶται.

ΘΕΩΡ. Ἐπεὶ ἀπὸ τῶν βιβλίων τοῦ Ἀριστοτέλους (57) ἠθέλησας διαλεχθῆναι, καὶ οὐχὶ ἀπὸ τῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, εὐλόγως οὐκ ἠβουλήθην περὶ τῆς πίστεως τῶν Χριστιανῶν μετὰ σοῦ συντυχεῖν· ἐκ γὰρ βορβόρου μύρον ἀντλεῖν οὐδέποτε ἔχουσθη.

ΘΕΟΔ. Οὐκ οἶδα; ὅτι οἱ τῆς Ἐκκλησίας φωστῆρες τὴν γνῶσιν ἀπὸ τῶν ἔξω σοφῶν ἐκαρπώσαντο; καὶ ὅσοι τῶν ἁγίων τῆς ἐπιστήμης τῆς ἔξω οὐκ ἐπαίδευσθησαν, ἰδιώται εἰσι καὶ ἀγράμματοι; Νῦν δὲ πάλιν λέγω σοι ὅ καὶ τότε εἶπον, εἰ μὴ ἀπὸ τῶν ἔξω σοφῶν αἰρῆ μεθ' ἡμῶν συντυχεῖν, ἐτοιμὸς εἶμι δεῖξαι ὅτι τὸ δόγμα τῶν Σύρων ὀρθόδοξόν ἐστιν· εἰ δὲ μὴ, οὐδενὸς ἀξιώ σε λόγου.

ΘΕΩΡ. Ἐὰν θέλῃς περὶ ἄλλης τινὸς ὑποθέσεως μεθ' ἡμῶν διαλεχθῆναι ἀπὸ τῶν ἔξω σοφῶν, ἐτοιμὸς εἶμι· περὶ δὲ τῆς πίστεως τῶν Χριστιανῶν, εἰ μὴ κατὰ τοὺς ὄρους τῶν θεολόγων τῆς Ἐκκλησίας, τῶν ἁγίων ἀποστόλων, τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, τῶν ἁγίων Γρηγορίων, τοῦ μεγάλου Βασιλείου, καὶ τῶν λοιπῶν, τὴν διάλεξιν ἐθέλεις γενέσθαι, οὐδ' ἐγὼ σε ἀξιώ λόγου ποτέ. Εἰ δὲ τοσοῦτον θαρρῆεις τῇ φιλοσοφίᾳ σου, ὀρισώμεθα τὰ ἅπαντα πρῶτον τὰ τέσσαρα, τὴν οὐσίαν, τὴν φύσιν (38), τὴν ὑπόστασιν, καὶ τὸ πρόσωπον, κατὰ τοὺς θεοὺς Πατέρας, καὶ ὁμῶν ταῦτα ὡς ὄρους προτάσεων, καὶ τότε τὴν συμπλοκὴν τῶν συλλογισμῶν κατὰ τοὺς ἔξω σοφοὺς ποιησόμεθα.

ΘΕΟΔ. Αὐτὰ τὰ τέσσαρα ἃ λέγεις ὀφείλω νοεῖν ὡς οἱ ἐφευρεταὶ αὐτῶν οἱ ἔξω σοφοί· εἶτα καὶ τὴν συμπλοκὴν κατ' αὐτοὺς ἐκείνους ποιεῖν τῶν συλλογισμῶν.

ΘΕΩΡ. Εἰ μὴ διεφέροντο πρὸς τοὺς ἔξω οἱ θεολόγοι ἡμῶν, καλῶς ἂν τοῦτο ἐποίησας· ἐπεὶ δὲ μεγίστη διαφωνία μέσον τούτων κἀκεῖνων ἐστίν, οὐκ ἐφείλεις τοῦτο ποιῆσαι· καὶ γὰρ ὁ φιλόπονος Ἰωάννης, τοῖς ἔξω ἀκολουθήσας, ὡς τριθείτης τῆς Ἐκκλησίας ἐκδέδεται. Ἄλλα καὶ ἄλλοι πολλοὶ δι' αὐτὸ τοῦτο περὶ τὴν πίστιν ἠστόχησαν· ὡς πού καὶ ἡμεῖς, τὴν παρακαταθήκην φύλαξον, ἐκτετραπόμορος τὰς βεβήλους καινοφανίας [cod. κενοφ.] καὶ ἀντιθέσεις τῆς ψευδωνύμου γνώσεως, ἣν τινεὶ ἐπαγγελλόμενοι, περὶ τὴν πίστιν ἠστόχησαν.

Τούτων οὕτω ρηθέντων, ὁ μοναχὸς Θεόδωρος ἀνχώρησε. Τῇ δὲ ἐπαύριον ἦλθεν Ἥλιος ὁ ἐπίσκοπος Κεσσουνοῦ εἰς τὸ κατάλυμα τοῦ Θεωριανοῦ, καὶ φησι πρὸς αὐτόν· Θαυμάζω πῶς οὐκ ἠθέλησας διαλεχθῆναι μετὰ τοῦ ἡμετέρου φιλοσόφου, ἀλλ' ἔδει

Severum optimus agnoscitur theologus, qui in praedicamentis Aristotelis ceterisque ethnicorum philosophorum pompaticis disciplinis exercitatus fuerit.

(58) Recole adnotationem p. 388, ubi Theorianus dicitur disputavisse cum Syro Theodoro de substantia et natura, ex doctrina Aristotelica.

λασας, εις δε την συνοδον των Ἀρμενίων τοσοῦτον ἄνθος οὐκ ἐδειλάσας. Γίνωσκε δὲ ὅτι οὐδενὶ ἔθνεϊ οὕτω σοφία ἐμπολιτεύεται νῦν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, ὡς ἐν τῷ ἔθνεϊ τῶν Σύρων. Διὰ τοῦτο οὐ περιβεβήμεθα ἄλλως διαλέγεσθαι. Γίνωσκε δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ Θεόδωρος ἐμὸς μαθητὴς ἐστι, καὶ ὡς νέος ἐτιζητᾷ πρὸς τὸν διαλεχθῆσομενον.

Ὁ ΘΕΩΡ. Γίνωσκε, δέσποτα, ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι εἰς μὲν τὰ ἄλλα ἀνδρικώτατοι εἰσίν, εἰς δὲ τὸ παραβῆναι ὄρα τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ σφόδρα δειλοί.

Ὁ ἘΠ. Καὶ ποῦ κακώλυται ἐκ τῶν ἔξω σοφῶν περὶ πίστεως διαλέγεσθαι;

Ὁ ΘΕΩΡ. Ὁ θεὸς Γρηγόριος ἐν τῷ πρὸς Εὐνόμιον λόγῳ φησὶν· « Βάλλε μοι Πλάτωνος τὰς ἰδέας, καὶ τὰς μετεσσωματώσεις καὶ περιόδους τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, καὶ τὰς ἀναμνήσεις, καὶ τοὺς οὐ καλοὺς διὰ τῶν καλῶν σωμάτων ἐπὶ ψυχῆν ἔρωτας, Ἐπικούρου τὴν ἀθεΐαν καὶ τὰς ἀτόμους, καὶ τὴν ἀφιλόσοφον ἡσθη, Ἀριστοτέλους τὴν σμικρολόγον πρόνοιαν, καὶ τὸ ἐντεχνον, καὶ τοὺς θνητοὺς περὶ ψυχῆν λόγους, καὶ τὸ ἀνθρωπικὸν τῶν δογμάτων. » Ταῦτα ὁ θεολόγος περὶ τῶν ἔξω. Τὰ δὲ ἡμέτερα τίνα, καὶ πῶς ἐπιβλεπόμεν διαλέγεσθαι, ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος· ἐν τῷ δευτέρῳ εἰρηνικῷ· « Ταῦτα ὡς ἐν βραχείᾳ δογματικῶς ἀλλ' οὐκ ἀντιλογικῶς, ἀλειυτικῶς ἀλλ' οὐκ ἀριστοτελικῶς, ἐκκλησιαστικῶς ἀλλ' οὐκ ἀγοραίως, ἀφελμῶς ἀλλ' οὐκ ἐπιδεικτικῶς. » Ἐν δὲ τῷ λόγῳ τῷ περὶ τῆς ἐν ταῖς διαλέξεσιν εὐταξίας φησὶ· « Τὰς Πύρρωνος ἐνοστάσεις, ἢ ἐρέξεις, ἢ ἀντιθέσεις, καὶ τὸν Χρυσίππου συλλογισμῶν τὰς διαλύσεις, ἢ τῶν Ἀριστοτέλους τεχνῶν τὴν κακοτεχνίαν, ἢ τῆς Πλάτωνος εὐγλωττίας τὰ γοητεύματα, οἱ κακῶς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἡμῶν εἰσέφηρσαν, ὥσπερ Αἰγυπτιακοὶ ἴνες μάστιγες. » Ἑμεῖς δὲ βούλευσε ἐκ τῆς κακοτεχνίας τῶν Ἀριστοτέλους τεχνῶν διαλέγεσθαι, καὶ μάστιγας Αἰγυπτιακοὺς εἰς φθορὰν τῆς Ἐκκλησίας ἐπάγειν, τῶν κηρύκων τῆς πίστεως καταφρονούντες; Ἐγὼ δὲ σοὶ χαριζόμενος, εἰ καλεῖσαι, καὶ ἐκ τῶν τοῦ Ἀριστοτέλους διαλεχθῆσομαι, ὡς ἂν ἴδω τίνα εἰσὶν ἐγὼς ἐπερεΐδασθε.

Ὁ ἘΠ. Εἰ τοῦτο ποιήσεις, θεραπεύεις ἡμᾶς· ἴσως ἔτι καὶ σύμφρονες εὐρεθῆσομεθα. Ἐπισχοῦμαι δὲ σοὶ ὅτι οὐτα σοφιστικῶς οὐτ' ἐριστικῶς διαλεχθῆσομεθα.

Ὁ ΘΕΩΡ. Εὐ λέγεις· ἀπόκρινε οὖν, τὸν Χριστὸν μίαν οὐσίαν λέγεις, ἢ δύο;

Ὁ ἘΠ. Μίαν καὶ ἄτομον.

Ὁ ΘΕΩΡ. Τὴν μίαν καὶ ἄτομον, τὴν οὐσαν ἐν τῷ ἀριθμῷ, λέγει Ἀριστοτέλης ἐπιδέχεσθαι ἅμα τὰ ἐναντία, ἢ οὐ; Οἶον λέγω, τοῦτο τὸ πῦρ, καὶ θερμὸν ἅμα καὶ ψυχρὸν· ἢ κτιστὸν καὶ ἀκτιστὸν τὸ αὐτὸ, καὶ τὰ τοιαῦτα, ἢ οὐ;

Ὁ ἘΠ. Οὐδαμῶς.

Ὁ ΘΕΩΡ. Ἐπιδεχόμενος οὖν ὁ Χριστὸς ἅμα τὰ δύο ἐναντία· ἐστὶ γὰρ κτιστὸς καὶ ἀκτιστός, θνητὸς καὶ ἀθάνατος, ἔναρχος καὶ ἀναρχος, ὄρατὸς καὶ ἀόρατος, οὐκ ἐστὶ μία οὐσία. Καὶ ὄλον ἐκ τῆς ἀντιστροφῆς. Εἰ γὰρ ἢ μία οὐσία καὶ ἄτομος ἅμα τὰ ἐναντία οὐκ ἐπιδέχεται, ἀλλ' ἀνὰ μέρος τῶν ἐναντίων εἰσεδέχεται καὶ τὰ. Στ' ἀγαθὴν, τὸ ἐπιδεχόμενον ἅμα τὰ ἐναν-

num erum non timueris. Scito autem, nullo in populo tantam esse hodierna aetate sapientiam, quanta apud Syros versatur. Quare non patimur alia ratione disputare. Præterea scito Theodorum illum meum esse discipulum qui utpote adolescens adhuc avert tecum disputare.

THEOR. Scito, domine, Romanos ut ad cætera sunt audacissimi, ita ad transgrediendos sanctorum Patrum fines, valde esse meticulosos.

EPISC. Qui porro est vetitum, ex uocina profanorum sapientium de fide disputare?

THEOR. Divus Gregorius In oratione adversus Eunomium ait : Apage mihi Platonis ideas, animarum nostrarum ad alia corpora transitiones et periodos, et reminiscencias, et non pulchros per pulchra corpora in animam subeuntes amores, Epicuri atheismum et atomos atque indignam philosopho voluptatem, Aristotelis avaram providentiam et artificiosam, et mortales de anima sermones, et humanam dogmatum rationem. » Hæc theologus de ethnicis. Nostra autem quæ sint, et quomodo tractari debeant, audi ab ejusdem verbis in secundo sermone de pace : « Hæc paucis dogmatice non contentiose, piscatorio more non Aristotelico, Ecclesiæ non fori stylo, utiliter non pompaticæ. » In sermone autem de moderatione in disputationibus servanda ait : « Pyrrhonis oppositiones ac assentiendi retentiones ac oppositiones, et Chryssippi syllogismorum solutiones, aut Aristotelicæ artis artificium pravum, vel Platonice suadela præstigia, malo sane omine in ecclesiam nostram irrepserunt, ceu quædam Ægyptiæ plagæ. » Vos vero avetis malitioso Aristotelis artificio disserere, et flagella Ægyptiaca ad Ecclesiæ perniciem inducere, contentis fidei præconibus? Ego nihilominus ut tibi, si vis, gratificer, more quoque Aristotelico disputabo, ut quæ sint fundamenta vestra cognoscam.

EPISC. Hoc agens, nos demereberis, et in eadem fortasse sententia esse videbimur. Porro tibi pondeo, neque sophisticè nos disputaturos neque contentiose.

THEOR. Recte. Responde igitur : Christum, unam substantiam dicis an duas?

EPISC. Unam et indivisibilem.

THEOR. Unum et indivisibile, quod ad numerum pertinet, aitne Aristoteles recipere contraria, nec ne? Exempli causa, hic ignis simulne calidus est et frigidus? aut idem creatusne est et non creatus? et alia similia dicine queunt, nec ne?

EPISC. Nequaquam.

THEOR. Cum ergo Christus duo simul contraria in se recipiat; est enim creatus et increatus, mortalis et immortalis, cum principio et sine principio, visibilis et invisibilis; una substantia non erit. Idque ex converso argumento patet. Si enim una substantia et indivisibilis, simul contraria non recipit; sed contra quod est divisibile contrariorum

est capax secundum Stagiriten, sequitur et quod simul contraria recipit, una substantia non sit. Duæ igitur substantiæ Christus, etsi unus Christus est: et secundum quidem unam creatus, secundum alteram increatus: similiter mortalis et immortalis, cum principio et sine principio, et eodem modo reliqua.

His dictis, interrogabat Theorianum episcopus quidnam de Armeniis iudicaret? Qui respondit: In divinis quidem Scripturis versatos admodum Armenios comperi, tum jejunio et orandi studio magnorum sanctorum æmulos: sed ad disputandum plane rudis; videntur enim mihi rhetorica arte et dialectica reliquisque disciplinis expertes. Quare cum ipsi sibi fucum faciant, hallucinari se non intelligunt. Aiunt enim naturam quidem esse universale quid et commune; personam autem, parziale utpote indivisibile, sicuti etiam sancti viri definierunt. Deinde Christum aiunt esse unam personam, utpote quid parziale. Et hactenus quidem recte ratiocinantur. Exin dicunt Christi unam naturam, quam jam fassi fuerant esse quid universale: neque intelligunt, quod si Christus est quid parziale, utpote qui est persona, una natura esse non potest: alioquin quod parziale est, esset universale; indivisibile, esset species; quod prorsus fieri non potest. Etsi enim dicimus, superiora prædicari de inferioribus, hoc tamen in philosophico tantum vocabulo, quod et physicum dicitur, verum evadit; non autem in artificiali vocabulo, quod etiam logicum appellant hujus disciplinæ professores: artificiale nimirum, utpote artis inventum non naturæ; logicum autem quia spectat ad logicam disciplinam, quæ est philosophiæ organum, non philosophiæ. In philosophico quidem vocabulo, universalia prædicantur de partialibus; id est inferiora accipiunt et nomen ac definitionem superiorum: exempli causa, Petrus est homo, homo est animal, ergo Petrus est homo et animal. Similiter definitionem quoque hominis et animalis Petrus recipit: est enim animal rationale et mortale Petrus, ac substantia animata et sentiens. En ut in philosophico vocabulo inferiora recipiunt etiam superiorum nomen et definitionem. Verumtamen in logico vocabulo id non usuvenit. Nam quod est indivisibile, neque species dicitur, neque genus, neque est plurale, neque numero differt, neque item specie, cum quid sit prædicatur. Sic et in Christo accidit: nam personam quidem ipsum dicimus et hypostasim, non tamen naturam: neque enim naturæ nomen vel definitionem recipit; siquidem Christus non est motus et quietis principium, quæ naturæ definitio est. Nam persona, hypostasis, indivisibilitas, species, genus et similia, non pertinent ad philosophica vocabula seu physica, sed ad logica seu artificialia: porro universalitas communis vocabuli, de partialibus non prædicatur. Itaque philosophici vocabuli differentiam a logico ignorantibus Armeniis, imperite miscent pugnantis, quia neque quid dicant neque quid affirmant, intelligunt.

τρία, οὐκ ἔστι μία οὐσία. Δύο ἄρα οὐσίαι ὁ Χριστός, εἰ καὶ εἷς Χριστός ἐστι· καὶ κατὰ μὲν τὴν μίαν, κτιστός, κατὰ δὲ τὴν ἑτέραν, ἀκτιστός· ὡσαύτως θνητός καὶ ἀθάνατος, ἐναρχός καὶ ἀναρχός, καὶ τὰ λοιπὰ ὁμοίως.

Τούτων οὕτω βηθέντων, ἡρώτα ὁ ἐπίσκοπος τὸν Θεωριανὸν περὶ τῶν Ἀρμενίων λέγων· Ποταποὺς διέγνωσ τούτους Ἀρμενίους; Ὁ δὲ φησὶν· Εἰς μὲν τὴν θείαν Γραφήν πεπυκνωμένους εὐρίσκω, καὶ εἰς νηστείας καὶ προσευχὴν τοῖς μεγάλοις ἁγίοις ἀμιλλωμένους· εἰς δὲ τὸ συλλογίζεσθαι παντελῶς ἀμύητους· ἀμέτοχοι γὰρ μοι δοκοῦσι βητορικῆς καὶ διαλεκτικῆς· καὶ τῶν λοιπῶν μαθημάτων. Διὸ καὶ αὐτοὶ ἑαυτοὺς παραλογιζόμενοι οὐκ ἴσασιν ὅτι παραλογίζονται. Λέγουσι γὰρ τὴν μὲν φύσιν καθόλου τι καὶ κοινὸν, τὸ δὲ πρόσωπον μερικὸν ὡς ἀτομὸν, καθὼς καὶ οἱ ἅγιοι ταῦτα ὥρσαντο. Εἶτα τὸν Χριστὸν ὁμολογοῦσιν ἐν πρόσωπον ὡς μερικόν. Καὶ μέχρι τούτου καλῶς λέγουσιν. Ἐπειτα λέγουσι τὸν Χριστὸν μίαν φύσιν, ἣν ὁμολόγησαν καθόλου τι εἶναι· καὶ οὐ νοοῦσιν, ὅτι ἐπὶ ὁ Χριστὸς μερικόν ἐστὶ, ὡς ἐν πρόσωπον, οὐ δύναται εἶναι μία φύσις· ἢ γὰρ ἂν ἔσται τὸ μερικὸν καθόλου, καὶ τὸ ἀτομὸν εἶδος, ὅπερ ἀδύνατον. Εἰ γὰρ καὶ λέγομεν ὅτι τὰ ἐπάνω κατηγορεῖται τῶν ὑποκάτω, ἀλλὰ τοῦτο ἀληθεύει κατὰ τὴν φωνὴν τὴν φιλοσόφου μόνον, ἥτις καὶ φυσικὴ λέγεται, οὐ μὴν κατὰ τὴν τεχνικὴν φωνὴν ἣν καὶ λογικὴν ὀνομάζουσιν οἱ περὶ ταῦτα δαιμόνιοι· τεχνικὴ μὲν, ὡς εὐρεμα τέχνης, οὐ φύσεως· λογικὴν δὲ, ὅτι τῆς λογικῆς ἐστὶ πραγματείας, ἥτις ὄργανόν ἐστὶ φιλοσοφίας, οὐ φιλοσοφία. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς φιλοσόφου φωνῆς τὰ καθόλου κατηγορεῖται τῶν μερικῶν, τοῦτο ἐστὶ τὰ ὑποκάτω ἐπιδέχεται καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὄρον τῶν ἐπάνω· ὅσον ὁ Πέτρος ἐστὶν ἄνθρωπος, ὁ ἄνθρωπος ἐστὶ τὸ ζῶον, ὁ Πέτρος ἄρα καὶ ἄνθρωπος· ἐστὶ καὶ ζῶον. Ὡσαύτως καὶ τὸν ὄρον τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ζῴου ἐπιδέχεται ὁ Πέτρος· καὶ γὰρ ἐστὶ ζῶον λογικόν θνητὸν ὁ Πέτρος, καὶ οὐσία ἐμψυχος αἰσθητικὴ. Ἰδοὺ ἐπὶ τῆς φιλοσόφου φωνῆς τὰ ὑποκάτω ὑποδέχεται καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὄρον τῶν ἐπάνω. Ἐπὶ δὲ τῆς λογικῆς φωνῆς τοῦτο οὐ γίνεται· τὸ γὰρ ἀτομὸν οὔτε εἶδος λέγεται, οὔτε γένος, οὔτε ἐστὶ τὸ κατὰ πλείονων καὶ διαφερόντων τῶ ἀριθμῶν, ἢ τῶ εἶδει ἐν τῶ τί ἐστὶ κατηγορούμενον. Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ πρόσωπον μὲν λέγομεν αὐτὸν καὶ ὑπόστασιν, οὐ μὴν καὶ φύσιν· οὔτε γὰρ τὸ ὄνομα τῆς φύσεως, οὔτε τὸν ὄρον ὑποδέχεται· οὐδὲ γὰρ λέγεται ὁ Χριστὸς ἀρχὴ κινήσεως καὶ ἡρεμίας· τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἡ φύσις. Τὸ γὰρ πρόσωπον, ἢ ὑπόστασις, καὶ τὸ ἀτομὸν, καὶ τὸ εἶδος, καὶ τὸ γένος, καὶ τὰ τοιαῦτα, οὐκ εἶσι τῆς φιλοσόφου φωνῆς, ἥτοι τῆς φυσικῆς, ἀλλὰ τῆς λογικῆς, ἥτοι τεχνικῆς· τὰ δὲ καθόλου τῆς καθολικῆς φωνῆς οὐ κατηγορεῖται τῶν μερικῶν. Οἱ γοῦν ἀγνοοῦντες τὴν διαφορὰν τῆς φιλοσόφου φωνῆς, ἣν ἔχει πρὸς τὴν λογικὴν, μετρίως τὰ ἄμικτα ἀμαθῶς, μὴ γινώσκοντες περὶ τίνος λέγουσιν, ἢ περὶ τίνος διαβεβαῶνται.

Ὁ ΕΠ. Τί σοι δοκεῖ περὶ αὐτῶν; Ἐνωθήσονται ἅμα ὅσων, ἢ οὐ;

Ὁ ΘΕΩΡ. Ὅσον κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Καθολικοῦ ἐξ ἑκαστοῦ ἔσται ἡ ἔνωσις.

Ὁ ΕΠ. Δυσκόλον τοῦτο αὐτοῖς· πολλὰ γὰρ εἰσι τὰ διεργασθέντα ἡμῶς ἀκηχόμεν παρὰ πολλῶν ὅτι συνέρχονται ὅμνιν νῦν ἐν ἁπασιν. Ἡμεῖς δὲ οἱ Σύροι θεοῦ χάριτι ἠνωμένοι ἐσμὲν κατὰ πάντα τοῖς Ῥωμαίοις ὅμνιν, πλὴν ἐνός· τὸν Χριστὸν οὐ λέγομεν δύο οὐσίας, ἵνα μὴ τις ἐν τῇ Τριάδι προσθήκη γένηται, καὶ εὐραθρώμεν τετράδα καὶ οὐ Τριάδα σέβοντες· Μονάδα γὰρ καὶ Τριάδα παρὰ τῶν Πατέρων καὶ ποιούμεν καὶ ὁμολογεῖν ἐδιδάχθημεν, οὐ μὴν μονάδα καὶ τετράδα· καὶ διὰ τοῦτο λέγομεν ὁμοούσιον τὸ σῶμα τῷ Λόγῳ, ἵνα μὴ ἑτεροούσιον τι τῇ Τριάδι προσάψωμεν.

Ὁ ΘΕΩΡ. Προείρηκεν ἄνωθεν ἡ ἀγισσύνη σου ὅτι ἐν αὐτῷ ἔθνει οὕτω σοφία ἐμπολιτευέται νῦν, ὡς ἐν τῷ ἔθνει τῶν Σύρων· καὶ νῦν ἀκούω, ὅτι διὰ τοῦτο οὐ λέγετε δύο οὐσίας τὸν Χριστὸν, ἵνα μὴ γένηται τετράς ἢ Τριάς· τοῦτο τοῖγαροῦν ἐκφυγεῖν βουλόμενοι, λέγετε τὸν Λόγον τῷ σώματι ὁμοούσιον· ταυτὸν δὲ εἰπεῖν ὁμοούσιον τὸ σῶμα τῷ Λόγῳ.

Ὁ ΕΠ. Εὖ λέγεις, οὕτω λέγομεν.

Ὁ ΘΕΩΡ. Καὶ μὴν ἐὰν λέγηται τὸ σῶμα ὁμοούσιον τῷ Λόγῳ, τότε μᾶλλον ποιεῖτε τὴν Τριάδα τετράδα, καὶ ἐπιπίπτετε εἰς βόθρουν ὃν διαφυγεῖν διασπουδάξετε· καὶ ταυτὸν σπουδάζετε τοῖς ὅπασιν τοῦ μὴ ἐπιπνεῖν κίνουσι κώνιον. Καὶ τοῦτο βουλομένοι οὐ βέβηον καταμαθεῖν. Τὸ ὁμοούσιον ἐφ' ἑνὸς προσώπου οὐ λέγεται· οὐδὲ γὰρ λέγεται τὸ ὁμοούσιον αὐτὸ ταυτῷ, ἀλλὰ πάντως πρὸς ἕτερον πρόσωπον· τὸν πρὸς τι γὰρ ἔστιν· οἷον τὸ ὁμοούσιον ὁμοούσιον ὁμοούσιον λέγεται. Τοῖνον ὁ Λόγος λέγεται τῷ Πατρὶ ὁμοούσιος· ἕτερον πρόσωπον δηλονότι ὁ Πᾶτερ, καὶ ἕτερον ὁ Υἱὸς ὁ τῷ Πατρὶ ὁμοούσιος. Ἐν ὧν δώσωμεν καὶ τὸ σῶμα καθ' ἡμᾶς, ὁμοούσιον τῷ Λόγῳ, εὐρίσκειται καὶ τὸ σῶμα ἕτερον πρόσωπον παρὰ τὸν Υἱόν. Ὅσπερ γὰρ ὁ Υἱὸς, ὁμοούσιος ἐν τῷ Πατρὶ, ἕτερον πρόσωπόν ἐστι· παρὰ τὸν Πᾶτέρα, οὕτω καὶ τὸ σῶμα, ἐὰν ὁμοούσιον ἦ τῷ Λόγῳ, ἕτερον πρόσωπόν ἐστι παρὰ τὸν Υἱόν· καὶ εὐρίσκειται ὁ Υἱὸς δύο πρόσωπα ἔχων, ὡς ὁ Νεστορίος εἶπεν. Ἐχομεν δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ· καὶ ἰδοὺ τετράς ἢ Τριὰς προφανῶς καθ' ἡμᾶς· προσώπων γὰρ, οὐκ οὐσιῶν, ἡ Τριάς. Κις ταῦτου εὐρίσκειται τὸ σῶμα ὁμοούσιον οὐ μόνον τῷ Υἱῷ, ἀλλὰ καὶ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι. Εἰ γὰρ ὁμοούσιος ὁ Λόγος τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν τῶν Πατέρων ὁμολογίαν, ὡσαύτως καὶ τῷ Πνεύματι, ὡς ἔπει κερδήλον. Ὅμοούσιον δὲ τὸ σῶμα τῷ Υἱῷ καθ' ἡμᾶς, ὁμοούσιον πάντως ἔσται τὸ σῶμα τῷ Πατρὶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι. Καὶ εὐρίσκονται τέσσαρα ἀλλήλοις ὁμοούσια. Καὶ φεύγοντες τὴν τετράδα, εἰς αἰθῆραι φιλόσοφοι ἐμπιπτόκατε, ὡς φησὶν ὁ μέγας Ἀθανάσιος· ἐν τῇ πρὸς Ἐπίκτητον ἐπίσκοπον Κορινθίων ἐπιστολῇ· Ταῦτα οὕτω λέγοντες, οὐ κωδῆν ὄπω· ἐαυτοῖς περιπίπτουσι. Ἐγὼ οὐκ ἔχω πῶς ἐν φιλοσοφίᾳ, ὡς φησὶ, ἀρχαίως μόνον,

EPISC. Quid tibi de Armeniis videtur? Vobiscumne conjungentur, necne?

THEOR. Quod quidem attinet ad Generalis votum, profectus fiet unio.

EPISC. Ardum hoc est Armeniis; multa enim eos arcent: nihilominus a multis audivimus; illos nunc vobiscum in omnibus conspirare. Nos autem Syri, Dei beneficio, vobiscum in omnibus concordemus sumus, uno excepto, nempe quod Christi duas substantias non dicimus, ne quod additamentum Trinitati fiat, nobisque accipiat ut quaternionem pro Trinitate colamus. Namque Unitatem ac Trinitatem credere et confiteri a Patribus edocti sumus, non autem unitatem et quaternionem: ideoque consubstantiale dicimus corpus Verbo, ne quid alterius substantiæ Trinitati adjungamus.

THEOR. Modo dixerat sanctitas tua, nulla in gente æque nunc versari sapientiam atque apud Syros. Ecce autem audio, vos duas substantias Christum non dicere, ne Trinitas evadat quaternio. Ut ergo id vitetis, Verbum corpori consubstantiale dicitis: perinde enim est corpus consubstantiale Verbo dicere.

EPISC. Recte ais, sic dicimus.

THEOR. Atqui si corpus consubstantiale Verbo dicatur, tunc potius de Trinitate facitis quaternionem; et quam foveam vitare studetis, in eam deciditis: idemque facitis cicutam bibentibus, ne moriantur. Quam rem volenti tibi perfacile est intelligere. Consubstantiale, in una persona non dicitur; neque enim quidpiam dicitur sibimet consubstantiale, sed omnino hoc vocabulum in alteram rem tendit; est enim ex iis quæ ad aliud referuntur: ita ut quod est consubstantiale consubstantiali, id consubstantiale dicatur. Jamvero Verbum dicitur Patri consubstantiale: est ergo alia persona Pater, alia Filius qui Patri consubstantialis est. Si ergo ex sententia vestra concedamus, corpus quoque consubstantiale esse Verbo, jam et corpus aliam personam esse comperimus, præter Filium. Nam sicuti quia Filius est Patri consubstantialis, diversa a Patre persona evadit; ita etiam corpus siquidem Verbo consubstantiale sit, diversa a Filio persona erit: sequiturque ut Filius duas personas habeat, ut Nestorius siebat. Sed habemus etiam Spiritum sanctum Patri Filioque consubstantialem: en igitur manifeste in sententia vestra quaternio pro Trinitate. Est enim personarum, non substantiarum, Trinitas. Sic ergo accideret ut corpus non Filio solum esset consubstantiale, sed etiam Patri et Spiritui. Si enim Verbum Patri est consubstantiale, juxta Patrum confessionem, æque est consubstantiale Spiritui, ut omnes sentiunt. Itaque si corpus, ut vos dicitis, consubstantiale Filio est, idem sine dubio corpus Patri quoque et Spiritui sancto consubstantiale erit. Et en quatuor inter se consubstantialia. Quare, o philosophi, dum quaternionem fecistis, in eam incidistis; ut ait magnus Athanasius in Epistola ad Epictetum Corinthiorum episcopum:

« Hæc dum aiunt, quod se ipsos evertant, nesciunt. » Ego vero miror, quomodo vos ut dicitis in philosophia nutriti, incaute vobis ipsi negotium facessitis. Olim Joannes, tuus in Cessunii episcopatu decessor, Armeniorum synodum me absente ingressus, imperitissima voce missa concessum omnem perturbavit. Paucis vero interjectis diebus rursus adfuit me presente in synodo: cumque ille congredi nollet, utpote qui in aliena synodo versaretur, ego ad Armeniorum Generalem verba feci: tum sermonis mei summam in prædictum episcopum detorqueus, deprompsi, domine, quæsitum illud quod in priore disputatione scriptum est usque ad verba: « Sine patriarcha meo. » Sed cum illo quidem philosophiæ ignaro, tunc exemplo abusus sum; nunc vero tibi philosopho, logicam obtuli demonstrationem. Et illi quidem suasi, non fieri de Trinitate quaternionem ob tunc maxime de Trinitate fieri quaternionem, cum His dictis, respondit episcopus Elias: nos Christum unam substantiam compositam dicimus, ut sancti Patres docent. Cæterokin ego haud veni disputaturus, sed fraterno more hunc commovi sermonem, ut Romanorum de hac re sententiam cognoscerem. Philosophus autem Theodorus, qui a nostro patriarcha ad te missus est, pro suo loquatur libito.

THEOR. Dixisti, domine, vos unam compositam substantiam affirmare. Ast oro ne explicare mihi graveris quid sit quod ait theologus Gregorius in suo de Spiritu sancto sermone: « Si autem substantia est, et non aliquid eorum quæ substantiæ accidunt, superest plane ut vel creatura sit vel Deus. Nam medium quid inter hæc, vel neutrius participes, vel ex ambobus compositum, ne ii quidem cogitabunt qui centaures sibi conflingunt. » Cur ergo vos compositam substantiam Christum dicitis, quum theologus compositam substantiam prorsus ignoret?

EPISC. Dixi jam, me ad disputandum huc non venisse. Aio tamen haud magnam esse nostram a vobis discrepantiam. His dictis, Syrus quidam sacerdos exurgens ait Theoriano: Cur frontem signatis duobus digitis? nonne digiti singillatim divisi sunt? ut duæ Christi naturæ separatæ apud vos credantur. Cui Theorianus quasi jocabundus respondit: Non ut duas Christi naturas significemus, id agimus; sed quia tyrannide diaboli liberati, edocti finimus aciem adversus illum bellumque instruere: et manibus quidem justitiam, eleemosynam, ceterasque virtutes operamur, quæ est veluti acies instructa: cum autem digitis signum Christi

(39) Ante hoc adamussim vocabulum hiatus est editæ prioris disputationis, quem ergo defectum ope codicis Vaticani explevi.

(40) Videsis hæc in priore disputatione, p. 456.

(41) Recte episcopus Theodoro disputandi partes cepit, quem sui temporis fuisse doctissimum et eloquentissimum, linguasque Græcam, Syriacam, et Siraecenicam calluisse, ait Bar-Hebræus apud

Α εαυτοῦς ἀ-έχως παραλογίζεσθε. Πέρσιν ὁ πρὸ σοῦ τοῦ Κεσσουνίου ἐπίσκοπος Ἰωάννης, παραγενόμενος ἐν τῇ συνόδῳ τῶν Ἀρμενίων ἀπόντος ἐμοῦ, καὶ φωνῆς ἀλογίστου τὴν σύνοδον διετάραξε· καὶ μετὰ τινὰς ἡμέρας πάλιν παρῆν αὐτῆς κατὰ τῇ συνόδῳ· ἐπεὶ δὲ συνιτυχεῖν ἐκεῖνος οὐκ ἠδουλήθη, ὡς δῆθεν συνόδῳ προστυχὼν ἀλλοτρίῳ, πρὸς μὲν τὸν Καθολικὸν τῶν Ἀρμενίων τὸν λόγον ἐποιήσαμην ἐπὶ τὸν νοῦν δὲ τοῦ λόγου πρὸς τὸν βῆθέντα ἐπίσκοπον ἀποτεινόμενος ἔφη, δέσποτα, ἐρώτημα ὅπερ ἐγράφη δις, ἕως τοῦ « Ἄνευ τοῦ ἐμοῦ πατριάρχου (39) ». Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν τότε παραδειγματικῶς ὡς ἀφιλοσόφῳ, σοὶ δὲ νῦν ὡς φιλοσόφῳ λογικῶς ἀποδέδειχα· ἐκεῖνος μὲν ὅτι οὐ γίνεται τετράς ἡ Τριάς, διὰ τὴν προσθήκην τῆς ἐτέρας φύσεως (40)· σοὶ δὲ ὅτι τότε

B μᾶλλον γίνεται τετράς ἡ Τριάς, ὅταν ὁμοούσιον εἴπωμεν τὸ σῶμα τῆ τοῦ Λόγου θεότητι. alterius naturæ adjectionem; tibi vero ostendi, corpus dixerimus consubstantiale Verbi divinitati.

Τούτων βῆθέντων, εἶπεν ὁ ἐπίσκοπος Ἠλίας· Ἡμεῖς τὸν Χριστὸν μίαν οὐσίαν σύνθετον λέγομεν, ὡς οἱ ἅγιοι Πατέρες διδάσκουσι· πλὴν μὲν ἐγὼ οὐκ ἤθλον πρὸς τὸ διαλεχθῆναι, ἀλλ' ἀδελφικῶς κεινῆκα τὸν περὶ τούτου λόγον, βουλόμενος μαθεῖν παρὰ σοῦ τί περὶ τούτου λέγουσιν οἱ Ῥωμαῖοι. Ὁ φιλόσοφος δὲ Θεόδωρος, ὁ καὶ παρὰ τοῦ ἡμετέρου πατριάρχου ἀποσταλεὶς πρὸς σέ, λεγέτω τὸ δοκοῦν αὐτῷ (41).

ΘΕΩΡ. Εἶπας, δέσποτα, ὅτι μίαν σύνθετον οὐσίαν λέγετε· καὶ παρακαλῶ, μὴ ἀπαξιώσης ἐρμηνεύσαι μοι, τί ἐστιν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἐν τῷ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος λόγῳ· « Εἰ δ' οὐσία τις, οὐ τῶν περὶ τὴν οὐσίαν, ἦτοι κτίσμα ὑποληφθήσεται ἡ Θεός· μέσον γάρ τοι τούτων, ἦτοι μηδετέρου μετέχον, ἢ ἐξ ἀμοιβῶν σύνθετον, οὐδ' ἂν οἱ τοῦ τραγελάφους πλάττοντες ἐνοήσαιεν. » Πῶς ὑμεῖς μὲν σύνθετον οὐσίαν λέγετε τὸν Χριστὸν, ὁ Θεολόγος δὲ σύνθετον οὐσίαν ἠγνόησεν ὀλικῶς;

Θ'ΕΠ. Προσίρηκά σοι, ὅτι οὐκ ἤθλον διαλεχθῆσθαι· λέγω δὲ ὅτι μέσον ἡμῶν καὶ ὑμῶν οὐκ ἔστι μέγα σφάλμα. Τούτων οὕτω βῆθέντων, ἀναστὰς ἱερεὺς τις τῶν Σύρων εἶπε πρὸς τὸν Θεωριανόν· Δεὶ τί σφραγίζετε δακτύλοις δυσὶν; Οὐκ εἰσὶν οἱ δάκτυλοι διαχωρισμένοι ἀνὰ μέρος; Δοιοὶν καὶ αἱ δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ κεχωρισμέναι εἰσὶ καθ' ἑμᾶς. Ὁ δὲ Θεωριανὸς οἷον ἀστεϊζόμενος εἶπεν· Οὐ τὰς δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ σημαίνοντες οὕτω δρωμεν, ἀλλὰ τῆς τυραννίδος τοῦ διαδόλου ἀπαλλαγέντες, ἐδιδάχθημεν παράταξιν ποιεῖν κατ' ἐκείνου καὶ πόλεμον, ταῖς μὲν χερσὶν ἐργαζόμενοι δικαιοσύνην καὶ ἐλεημοσύνην καὶ τὰς λοιπὰς ἀρετὰς,

Assemanum *Biblioth. orient.*, t. II, p. 215. Attamen ego miror, nullam deinceps a Theoriano scribi Theodori disputationem, excepta clausula in qua idem Theodorus ad catholicorum partes se propemodum transire dicit. Mihi igitur Theoriani tractatio cum Jacobitis inchoata potius quam perfecta videtur.

ἐπερίσθιν ἢ περὶ τὰς εἰρήνης, εἰς δὲ τῶν δακτύλων τοῖς
 μετώποις ἐπιτεθέντες τὴν τοῦ Χριστοῦ σφραγίδα,
 συνιστάμεν τὸν πόλεμον, καὶ οὕτω τοῦτον καταγω-
 νίζομεθα, καὶ μετὰ τοῦ Δαβὶδ εὐλογοῦμεν τὸν Κύ-
 ριον, Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεός μου, λέγοντες Ἐκα-
 στος, ὁ διδάσκων τὰς χεῖράς μου εἰς παράταξιν καὶ

A imponimus fronti, praelium ciemus, atque ita diabo-
 lum debellamus, et cum Davide Dominum laudamus,
 Benedictus Dominus Deus meus, dicentes, qui docet
 manus meas ad struendam aciem, digitos meos ad
 praelium. Haud digitum, ait, sed digitos.

τοὺς δακτύλους μου εἰς πόλεμον· οὐ τὸν δάκτυλον

Ἐπὶ τούτοις εἶπεν ὁ Θεόδωρος Ἐπὶ τῷ Θεῷ πί-
 ποθα, ὅτι τὸ τῆς μιᾶς φύσεως σκάνδαλον ἀφαίρε-
 θήσεται ἐκ μέσου ἡμῶν, καὶ δεξιόμεθα τὴν τετάρτην
 σύνοδον, καὶ τὸν πάπαν Λέοντα (42), ἐάν οἱ Ῥω-
 μαιοὶ οὐ καταναγκάσουσιν ἡμᾶς ἀναθεματίζειν Σε-
 βήρον, διότι οὐδαμῶς εὐρίσκειται Σεβήρος μιαν φύσιν
 ἢ οὐσίαν λέγων τὸν Χριστὸν, ἀλλὰ μιαν ὑπόστασιν
 καὶ ἐν πρόσωπον· ἄλλως τε πᾶσιν ἀκολουθίαν ἐκ-
 κλησιαστικὴν, στιχερά, καὶ κανόνας τῶν ὄλων
 ἐγένον, παρ' ἐκείνου ἔχοντες, καὶ πάνυ δυσχερὲς
 ἡμῖν ἀναθεματίζειν ἐν ἔχοντες διδάσκαλον· πλὴν
 τούτου λέγω, ὅταν ὁ Καθολικὸς τῶν Ἀρμενίων ἀπο-
 στασιῇ εἰς τὴν βασιλευσάν ὥστε κυρωθῆναι συν-
 οδικῶς τὰ τῆς πίστεως, ἀποσταλεῖ [Cod. ἀποσταλεῖ],
 καὶ ὁ ἡμέτερος, ὡς ἂν ἀποτελεσθῇ τὸ δοκοῦν τῷ
 Θεῷ (43).

Post hæc Theodorus ait : Hoc a Deo spero, fore
 ut unius naturæ scandalum de medio nostri tolla-
 tur, et quartam synodum ac Leonem papam reci-
 piamus, si certe Romani anathematizare Severum
 nos haud cogent, quia nusquam Severus in suis
 scriptis unam Christi naturam vel substantiam dicit,
 sed unam hypostasim et unam personam. Jam vero
 cum universum nos ecclesiasticum officium, hy-
 mnos et cantica de omnibus sanctis ab ipso habe-
 mus, valde molestum foret illum anathematizare
 quem magistrum habemus. Hoc tamen aio : Statim
 ac Armeniorum Generalis legationem ad regiam
 urbem miserit, ut fidei articuli synodice confir-
 mentur : tunc nostrum quoque Generalem lega-
 tos niserunt, ut id quod Deo visum fuerit perfici-
 ciatur.

(42) Falsa igitur, ob partium suarum studium,
 narrat Bar-Hebræus a nobis citatus in adn. p. 338,
 qui ait victoriam penes Theodorum suum stetit,
 Theorianum autem convictum obmutuisse. Theo-
 dorum Jacobitam post varios casus in Castrum
 Romanum, seu Romelam, apud patriarcham Arme-
 norum se recepisse, ejusque ope, et regis Ciliciæ
 auctoritate, patriarcham Jacobitarum in Cilicia
 proclamatum, et anno Christi 1492 (vicesimo scilicet
 post hanc disputationem) obiisse, narrat Bar-
 Hebræus apud Assemanum. *Biblioth. Orient.* t. II,
 p. 216.

(43) Antequam a Theoriano discedo, placet ex
 inedita ejusdem epistola quam ad sacerdotes moni-
 ticolas de nonnullis ecclesiasticæ tantum disciplinæ
 capitibus scripsit, verba aliquot recitare, quibus
 ejus vel catholicus animus, vel certe a schismate
 abhorrens, et Latinæ Ecclesiæ amantissimus de-
 claratur. Sic ergo Theorianus sub epistolæ initio :
 Πρώτος παρακαλοῦμεν ὑμᾶς φιλονεικίας μὴ καταδέ-
 χεσθαι· ἡμεῖς γὰρ τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν,
 οὔτε ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' εἰρήνην μετὰ πάν-
 των διαίκειν, ἔχοντας εἰρήνην Χριστὸν τὸν ποιοῦντα
 αὐτὰ ἀμφοτέρω ἐν· καὶ ἀγαπᾶτε τοὺς Λατίνους αὐ-

τοῦ συναδελφούς· ὀρθόδοξοι γὰρ εἰσιν, καὶ τίνας
 τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ὡσπερ
 ἡμεῖς· αἱ γὰρ ζητήσεις αὐταὶ συνήθειαι, εἰ τινὲς
 εἰσιν, τῆς πίστεως μηδαμῶς κατακτόμεναι· πάντα
 γὰρ καλά, ἐάν εἰς δόξαν Θεοῦ ποιῶμεν αὐτὰ· οὐδὲν
 γὰρ οὐτε ἐν Λατίνων ἐκκλησιαστικῶν συνήθειαι, οὐτ'
 ἐν ἡμετέροις, ἔξω τοῦ καλοῦ ἢ τοῦ πρέποντος, εἰληφέν
 ἐπικράτειαν, ἀλλὰ Θειοτέρου ἔχόν τοῦ σκοποῦ καὶ
 νοήματος· τοῖς οὖν ἐχέμενοι, πάντα ὀρθὰ, τοῖς δὲ
 μὴ τοιούτοις, σκάνδαλον τε καὶ πρόσκομμα. *In*
primis vobis auctor sum, ut contentiones non susci-
piatis ; nos enim hujusmodi morem non habemus
neque Ecclesia Dei. Sed pacem sectamini, pacem
Christi retinentes, qui facit utraque unum. Diligite
autem Latinos, qui vestri in Christo fratres sunt :
orthodoxi enim sunt, et catholicæ atque apostolicæ
Ecclesiæ filii, sicuti et nos. Etenim si quæ exsurgunt,
ut fieri solet, quæstiones, hæc fidem non lædunt :
quippe cuncta sunt bona, si certe ad Dei laudem
fiant. Nihil porro sive in Latinorum ecclesiasticorum
consuetudine sive in nostra est, quod ab honesto et
decoro recedat ; sed omnia præclarum habent scopum
atque propositum. Sapientibus igitur, relictis omnia ;
stultis autem, scandalum et offensio.

THEORIANI PHILOSOPHI

EPISTOLA

DE JEJUNIO SABBATI.

Vide *Patrologiæ* tom. XCIV, col. 405, in P. Michaelis Lequien *Dissertatione VI*
Damascenica.

ANNO DOMINI MCLXXII.

S. NERSES CLAIENSIS.

S. Nersis Opera, Armenice et Latine Venetiis a Patribus Mechitaristis edita, complectitur peculiaris *Patrologiæ* nostræ series quæ *Patrologia Orientalis* audit. Ibi vide ad annum suprascriptum.

ANNO DOMINI MCLXXX.

JOANNIS CINNAM

EPITOME

RERUM A JOANNE ET ALEXIO COMNENIS GESTARUM.

CAROLI DUFRESNE EPISTOLA.

Illustrissimo viro domino D. Joanni Baptistæ COLBERT, regi ab intimis consiliis et secretis, generali ærarii moderatori, summo regionum ædificiorum præfecto, regionum ordinum quæstori, marchioni de Seignelay, Carolus Du FRESNE.

Exigit officii mei ratio, vir illustrissime, ut vulgandam lucubrationem hanc meam auspiciis non aliis committam quam tuis, cujus moderationi auctoritatique præcipuæ quodcumque in re æraria munus gero, subjectum est. Atque ad patrocinium quidem tuum præ cæteris ambiendum cum id me satis per se superque impellat, tum adducor in prius amore ac studio isto singulari, quo et litteras et litteratos omni data occasione prosequeris. Qua enim es amplitudine animi, non minus in liberalium quam in cæterarum etiam inferiorum artium renovationem incubuisti hactenus: et quantum felicitatis attulisti advecta per has restitutas rerum omnium affluentia, tantum decoris illarum patrocinio conciliasti regno universo, cujus nomen ab eruditis quibusque ad immortalem gloriam facilius traducatur. Certe cum amplissima laudum accessione aucta sit atque locupletata Gallia, ex quo Ludovicus subditorum sibi populorum splendori et commodo tanta cum animi contentione invigilat, id diligentiam præsertim et industriam tuam, vir illustrissime, memori animo illa ascribit, quod ardua tanti principis consilia strenuus plane fidusque administer exsequeris. Si redditum ab rege populis terra marique commercium; si principatum illum eloquentiam, quem etiam Romani Gallis aliquando detulere, nunc quasi postliminio recuperatum; si restitutum denique suam artibus omnibus celebritatem merito illa gloriatur: hoc opera quodammodo tua perfectum agnoscit, qui omnem ingenii ac solertiæ vim in mandatis regis conficiendis tam operose impendis. Eodem pariter jure obstrictam se tibi profitetur bibliotheca Regia, quam a Francisco I inchoatam, ab Henrico II et Catharina Medicea non mediocriter adauctam, rex idem noster nova manuscriptorum voluminum accessione locupletavit. Ea enim et numero propemodum infinita, et raritatis laude omnium haud scio an præstantissima, ita studio tuo incredibili sunt conquisita, ut non tam auxisse, quam novam bibliothecam effecisse dicendus sit, atque adeo divisam in majoribus suis, in se collectam, te procurante, gloriam conjunxisse. Sed et præcipuum bibliothecæ istius decus pretiosa illa raraque numismata, quæ a serenissimo Aurelianensium duce Gastone collecta tanto labore tantoque delectu, tum coronæ, ut aiunt, regie legata, nunc asservantur ibi diligenter, quotidie ab rege consiliis tuis incitato mirifice multiplicantur. Ac ne reconderetur fons ille eruditionis uberior, eodem quo bibliotheca constructa est loco, Academiæ virorum totius Europæ peritissimorum, te suadente, constitutæ; qui cum eo parati accedant certis quibusdam diebus ad omne humanioris doctrinæ genus tractandum, tum si quid inter disputandum dubii forte controversique acciderit, illico ad librorum auctoritatem, quasi ad decretorium iudicium confugiant. Atque hoc in memoriam revocat, haud absimilem olim imperatorum quorundam Byzantinorum pro re litteraria curam; qui insignem Constantinopoli bibliothecam instituerant, et ipsi curandæ perlicentiæque præferant viros omnino duodecim, ut

lectissimos totius imperii, sic omnibus disciplinis quam excultissimos. Etsi autem, vir illustrissime, minime dubitem, quin tanta pro superandis litterarum molestiis commoda sint ejusmodi, ut iis ad suscipiendas egregias lucubrationes plerique ingenii doctrinæque laude illustres impellantur acrius; haud scio tamen an ista facilitate, benignoque aditu inflammantur maxime, quo tu in ipsos, tum ipsorum opera soles benevolens amplecti. Equidem licet id mihi non arrogem, ut me in tantorum virorum numero collocare ausim, benignitatis tamen istius specimen nuper jam sensi luculentum, cum illustratam utcumque a me sancti Ludovici historiam, dicatamque regi nostro Christianismo, tibi que oblatam, excepisti amantissime. In quo ut profuerint multum et majestas augusti quod præfert nominis, et argumenti nobilitas atque sanctimonia, plus tamen, mea sententia, profuit maxima viri illustrissimi Caroli Colbert fratris auctoritas, cujus commendatio tanto plus habuit apud te ponderis, quando te et arctiori conjunctione sanguinis, et veriori prudentiæ, ingenii, modestiæ, virtutisque similitudine complectitur. Quas quidem in eo dotes cum tota passim Gallia suspiciat, tum rex ipse adeo perspectas habet atque exploratas, ut amplissimis eas muneribus ornaverit: quorum omnium instar hæc duo sunt, demandata nuperæ pacis sancienda cura, et solemnibus quam apud serenissimum magnæ Britanniæ regem nunc obit legatio. Cui quidem utrique provinciæ, quod non modo præfectus fuerit ab rege perspicacissimo rerum æstimatore, sed etiam satisfecerit undecunque summo principum plausu, et publica omnium gratulatione, vel inde conicere licet quanta apud omnes existimatione floreat. Cæterum qua in me passim usus est benevolentia, eadem quoque, vir illustrissime, adducor, ut sperem te mihi nunc facilem ac benevolum adfore. Quod quidem haud ægre præstiteris, si has tibi inscriptas qualescunque in historiam Comnenicam et in Paulum Silentiarium exercitationes benigno exceperis animo, et nominis tui quasi auctoritate protexeris. Hanc spem meam auget in primis præclara consiliorum tuorum factorumque ratio, quæ eo duntaxat ex communi omnium consensu pertinet, ut regni regisque nostri invictissimi gloriam amplitudinemque, si tamen accessionem aliquam admittunt, quocumque modo amplifices. Nam cum in hoc opere elaborando nihil aliud mihi propositum fuerit, quam ut egregia quæque Gallorum facinora, ut suscepta olim incredibili animo, ita felicis toto Oriente, laudabilisque perfecta, collocarem in meliori lumine, tum hoc pergratum tibi, perque jucundum fore confido, ad commendandam quippe Galliæ gloriam, cui uni inservis, omnino accommodatum.

EJUSDEM PRÆFATIO.

Cum propensus erga litteras omnes artesque ingenuas amor, non decorus solum principibus viris, iisque quos ad hominum imperia magnasque res et arduas capessendas, seu virtus, seu natura genuit, sed etiam perutilis jure censeatur: tum is maxime qui versatur in hoc studio, quod in historiæ et antiquitatis scientia situm est. Ex ea quippe non superiori modo notitiam ætatum, sed et certa civilis prudentiæ petunt documenta, et alienis exemplis et casibus in suis vel communibus gerendis rebus nullo suo periculo cautos evadunt. Et vero historia magistræ morum, et regula posteris est, ad quam vitam dirigere suam jubentur; et quædam clara lux veritatis, quæ sicubi aberrent, aut degenerent, pravitate erroremque in obscuro esse non sinit. Præ reliquis autem Constantinopolitanorum imperatorum annales frequenti rerum humanarum fortunæque, quam in iis legere est, vicissitudine, quid tenendum vitandumque sit, attentis variorum eventuum æstimatoribus haud obscure demonstrant. Hujus porro Byzantinorum historiæ rerum in eam ego partem studiose mihi, ac sane, ni fallor, utiliter incumbendum putavi, quæ et videbatur a nostris hominibus adhuc aut ignorata, aut relicta, et arctiori cognitionis nexu cum Gallicis devincta atque conjuncta, lucis iisdem plurimum afferre posset. Eos igitur commentariis et animadversionibus auctores illustrandos constitui, qui in id præcipue styli contulerunt, ut eam litteris consecrarent: ut appareat non frustra amplissimos viros, qui universam Byzantinam historiam typis regiis hætenus edendam curarunt, operam collocasse, quo non senescentem modo, sed extinctam prope, scriptorum tam illustrium laudem et memoriam ab oblivione hominum atque silentio vindicarent, qui permulta de nostris rebus, Gallorumque toto fere Oriente laudabiliter ac præclare gestis, haud comperta memoriæ prodiderunt. Quæ certe digna sunt, ut in iis commendandis immortalitati scriptorum omnium certet industria, cum acres sæpe aculeos ad gloriam habuerint alienam, aut, ut verius dicam, cognatæ virtutis monumenta; nec omnino ferendum sit, ut tot clarissimarum exempla virtutum in tanta tamque diuturna apud posteros obscuritate delitescant. Scribere autem orsus sum ab expugnata captaque a Gallis, tum Venetis Constantinopoli, partim editis ad eam rem in Villharduinum, qui expeditionis hujus, cujus et ipse pars magna exstitit, exordia descripsit, observationibus; partim etiam e probatis scriptoribus Græcis ac Latinis, tum veteribus quoque monumentis e regiis tabulariis, quæ harum expeditionum consilia atque acta conservant, depromptis,

est capax secundum Stagiriten, sequitur et quod simul contraria recipit, una substantia non sit. Dux igitur substantiæ Christus, etsi unus Christus est: et secundum quidem unam creatus, secundum alteram increatus: similiter mortalis et immortalis, cum principio et sine principio, et eodem modo reliqua.

His dictis, interrogabat Theorianum episcopus quidnam de Armeniis judicaret? Qui respondit: In divinis quidem Scripturis versatus admodum Armenios comperi, tum jejunio et orandi studio magnorum sanctorum æmulos: sed ad disputandum plano rudes; videntur enim mihi rhetorica arte et dialectica reliquisque disciplinis expertes. Quare cum ipsi sibi fucum faciant, hallucinari se non intelligunt. Aiunt enim naturam quidem esse universale quid et commune; personam autem, parziale utpote indivisibile, sicuti etiam sancti viri definiunt. Deinde Christum aiunt esse unam personam, utpote quid parziale. Et haec tenent quidem recte ratiocinantur. Exin dicunt Christi unam naturam, quam jam fassi fuerant esse quid universale: neque intelligunt, quod si Christus est quid parziale, utpote qui est persona, una natura esse non potest: alioquin quod parziale est, esset universale; indivisibile, casset species; quod prorsus fieri non potest. Etsi enim dicimus, superiora prædicari de inferioribus, hoc tamen in philosophico tantum vocabulo, quod et physicum dicitur, verum evadit; non autem in artificiali vocabulo, quod etiam logicum appellant hujus disciplinæ professores: artificiale nimirum, utpote artis inventum non naturæ; logicum autem quia spectat ad logicam disciplinam, quæ est philosophiæ organum, non philosophia. In philosophico quidem vocabulo, universalia prædicantur de partialibus; id est inferiora accipiunt et nomen ac definitionem superiorum: exempli causa, Petrus est homo, homo est animal, ergo Petrus est homo et animal. Similiter definitionem quoque hominis et animalis Petrus recipit: est enim animal rationale et mortale Petrus, ac substantia animata et sentiens. En ut in philosophico vocabulo inferiora recipiunt etiam superiorum nomen et definitionem. Verumtamen in logico vocabulo id non usu venit. Nam quod est indivisibile, neque species dicitur, neque genus, neque est plurale, neque numero differt, neque item specie, cum quid sit prædicatur. Sic et in Christo accidit: nam personam quidem ipsum dicimus et hypostasim, non tamen naturam: neque enim naturæ nomen vel definitionem recipit; siquidem Christus non est motus et quietis principium, quæ naturæ definitio est. Nam persona, hypostasis, indivisibilitas, species, genus et similia, non pertinent ad philosophica vocabula seu physica, sed ad logica seu artificialia: porro universalitas communis vocabuli, de partialibus non prædicatur. Itaque philosophici vocabuli differentiam a logico ignorant Armenii, imperite miscent pugnantia, quia neque quid dicant neque quid affirmant, intelligunt.

Α τία, οὐκ ἔστι μία οὐσία. Δύο ἄρα οὐσίαι ὁ Χριστός, εἰ καὶ εἷς Χριστός ἐστι· καὶ κατὰ μὲν τὴν μίαν, κτιστός, κατὰ δὲ τὴν ἑτέραν, ἀκτιστός· ὡσαύτως θνητός καὶ ἀθάνατος, ἔναρχος καὶ ἀναρχος, καὶ τὰ λοιπὰ ὁμοίως.

Τούτων οὕτω βροθέντων, ἠρώτα ὁ ἐπίσκοπος τὸν θεωριανὸν περὶ τῶν Ἀρμενίων λέγων· Ποταποὺς διέγνωσ τούτους Ἀρμενίους; Ὁ δὲ φησὶν· Εἰς μὲν τὴν θείαν Γραφὴν πεπυκνωμένους εὐρίσκω, καὶ εἰς νηστείαν καὶ προσευχὴν τοῖς μεγάλοις ἀγίοις ἀμιλλωμένους· εἰς δὲ τὸ συλλογίζεσθαι παντελῶς ἀμυήτους· ἀμέτοχοι γὰρ μοι δοκοῦσι ρητορικῆς καὶ διαλεκτικῆς καὶ τῶν λοιπῶν μαθημάτων. Διὸ καὶ αὐτοὶ ἑαυτοὺς παραλογιζόμενοι οὐκ ἴσασιν ὅτι παραλογίζονται. Λέγουσι γὰρ τὴν μὲν φύσιν καθόλου τι καὶ κοινὸν, τὸ δὲ πρόσωπον μερικὸν ὡς άτομον, καθὼς καὶ οἱ ἅγιοι ταῦτα ὥρσαντο. Εἶτα τὸν Χριστὸν ὁμολογοῦσιν ἕν πρόσωπον ὡς μερικόν. Καὶ μέχρι τοῦτου καλῶς λέγουσιν. Ἐπειτα λέγουσι τὸν Χριστὸν μίαν φύσιν, ἣν ὁμολόγησαν καθόλου τι εἶναι· καὶ οὐ νοοῦσιν, ὅτι ἐπὶ ὁ Χριστὸς μερικόν ἐστὶ, ὡς ἕν πρόσωπον, οὐ δύναται εἶναι μία φύσις· ἢ γὰρ ἂν ἔσται τὸ μερικὸν καθόλου, καὶ τὸ άτομον εἶδος, ὅπερ ἀδύνατον. Εἰ γὰρ καὶ λέγομεν ὅτι τὰ ἐπάνω κατηγορεῖται τῶν ὑποκάτω, ἀλλὰ τοῦτο ἀληθεύει κατὰ τὴν φωνὴν τὴν φιλόσοφον μόνον, ἥτις καὶ φυσικὴ λέγεται, οὐ μὴν κατὰ τὴν τεχνικὴν φωνὴν ἣν καὶ λογικὴν ὀνομάζουσιν. οἱ περὶ ταῦτα δεῖνοι· τεχνικὴ μὲν, ὡς εὐρεμα τέχνης, οὐ φύσεως· λογικὴ δὲ, ὅτι τῆς λογικῆς ἐστὶ πραγματείας, ἥτις ὄργανόν ἐστὶ φιλοσοφίας, οὐ φιλοσοφία. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς φιλοσόφου φωνῆς τὰ καθόλου κατηγορεῖται τῶν μερικῶν, ταῦτα ἐστὶ τὰ ὑποκάτω ἐπιδέχεται καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὄρον τῶν ἐπάνω· ὅλον ὁ Πέτρος ἐστὶν ἀνθρώπος, ὁ ἀνθρώπος ἐστὶ τὸ ζῶον, ὁ Πέτρος ἄρα καὶ ἀνθρώπος ἐστὶ καὶ ζῶον. Ὁσαύτως καὶ τὸν ὄρον τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ζώου ἐπιδέχεται ὁ Πέτρος· καὶ γὰρ ἐστὶ ζῶον λογικόν θνητὸν ὁ Πέτρος, καὶ οὐσία ἐμψυχὸς αἰσθητικὴ. Ἰδοὺ ἐπὶ τῆς φιλοσόφου φωνῆς τὰ ὑποκάτω ὑποδέχεται καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὄρον τῶν ἐπάνω. Ἐπὶ δὲ τῆς λογικῆς φωνῆς τοῦτο οὐ γίνεται· τὸ γὰρ άτομον οὔτε εἶδος λέγεται, οὔτε γένος, οὔτε ἐστὶ τὸ κατὰ πλείων καὶ διαφερόντων τῶ ἀριθμῶν, ἢ τῶ εἶδει ἐν τῶ τί ἐστὶ κατηγορούμενον. Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ πρόσωπον μὲν λέγομεν αὐτὸν καὶ ὑπόστασιν, οὐ μὴν καὶ φύσιν· οὔτε γὰρ τὸ ὄνομα τῆς φύσεως, οὔτε τὸν ὄρον ὑποδέχεται· οὐδὲ γὰρ λέγεται ὁ Χριστὸς ἀρχὴ κινήσεως καὶ ἡρεμίας· τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἡ φύσις. Τὸ γὰρ πρόσωπον, ἢ ὑπόστασις, καὶ τὸ άτομον, καὶ τὸ εἶδος, καὶ τὸ γένος, καὶ τὰ τοιαῦτα, οὐκ εἶσι τῆς φιλοσόφου φωνῆς, ἥτοι τῆς φυσικῆς, ἀλλὰ τῆς λογικῆς, ἥτοι τεχνικῆς· τὰ δὲ καθόλου τῆς καθολικῆς φωνῆς οὐ κατηγορεῖται τῶν μερικῶν. Οἱ γοῦν ἀγνοοῦντες τὴν διαφορὰν τῆς φιλοσόφου φωνῆς, ἣν ἔχει πρὸς τὴν λογικὴν, μὴ γινώσκοντες περὶ τίνος λέγουσιν, ἢ περὶ τίνος διαβεβαῶνται.

Ὁ ἘΠ. Τί σοι δοκεῖ περὶ αὐτῶν; Ἐνωθήσονται ἂ μὲθ' ὑμῶν, ἢ οὐ;

Ὁ ΘΕΩΡ. Ὅσον κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Καθολικοῦ ἐξ ἅπαντος ἔσται ἡ ἔνωσις.

Ὁ ἘΠ. Δύσκολον τοῦτο αὐτοῖς· πολλὰ γὰρ εἰσι τὰ διείργοντα· ὁμῶς ἀκηκόαμεν παρὰ πολλῶν ὅτι συνέρχονται ὑμῖν νῦν ἐν ἅπασιν. Ἡμεῖς δὲ οἱ Σύροι θεοῦ χάριτι ἡνωμένοι ἐσμεν κατὰ πάντα τοῖς Ῥωμαίοις ὁμῖν, πλην ἐνός· τὸν Χριστὸν οὐ λέγομεν δύο οὐσίας, ἵνα μὴ τις ἐν τῇ Τριάδι προσθήκη γένηται, καὶ εὐρεθῶμεν τετράδα καὶ οὐ Τριάδα σέβοντες· Μονάδα γὰρ καὶ Τριάδα παρὰ τῶν Πατέρων καὶ πιστεύειν καὶ ὁμολογεῖν ἐδιδάχθημεν, οὐ μὴν μονάδα καὶ τετράδα· καὶ διὰ τοῦτο λέγομεν ὁμοούσιον τὸ σῶμα τῷ Λόγῳ, ἵνα μὴ ἑτεροουσίον τι τῇ Τριάδι προσάψωμεν.

Ὁ ΘΕΩΡ. Προεῖρηκεν ἄνωθεν ἡ ἀγισσύνη σου ὅτι ἐν οὐδὲν ἔθνεσι οὕτω σοφία ἐμπολιτεύεται νῦν, ὡς ἐν τῷ ἔθνει τῶν Σύρων· καὶ νῦν ἀκούω, ὅτι διὰ τοῦτο οὐ λέγετε δύο οὐσίας τὸν Χριστὸν, ἵνα μὴ γένηται τετράς ἢ Τριάς· τοῦτο τοιγαροῦν ἐκφυγεῖν βουλομένοι, λέγετε τὸν Λόγον τῷ σώματι ὁμοούσιον· ταυτὸν δὲ εἶπεῖν ὁμοούσιον τὸ σῶμα τῷ Λόγῳ.

Ὁ ἘΠ. Εὖ λέγεις, οὕτω λέγομεν.

Ὁ ΘΕΩΡ. Καὶ μὴν ἐὰν λέγηται τὸ σῶμα ὁμοούσιον τῷ Λόγῳ, τότε μᾶλλον ποιεῖται τὴν Τριάδα τετράδα, καὶ ἐμπίπτει εἰς βόθρουν ὃν διαφυγεῖν διασπουδέζετε· καὶ ταυτὸν σπουδέζετε τοῖς ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀποθανεῖν πίνουσι κύνειον. Καὶ τοῦτο βουλομένη σοὶ ῥάδιον καταμαθεῖν. Τὸ ὁμοούσιον ἐφ' ἐνός προσώπου οὐ λέγεται· οὐδὲ γὰρ λέγεται τι ὁμοούσιον αὐτὸ ταυτῷ, ἀλλὰ πάντως πρὸς ἕτερον πρόσωπον· τῶν πρὸς τι γὰρ ἔστιν· οἷον τὸ ὁμοούσιον ὁμοούσιον ὁμοούσιον λέγεται. Τοῖνον ὁ Λόγος λέγεται τῷ Πατρὶ ὁμοούσιος· ἕτερον πρόσωπον δηλονότι ὁ Πατήρ, καὶ ἕτερον ὁ Υἱὸς ὁ τῷ Πατρὶ ὁμοούσιος. Ἐὰν οὖν διώσωμεν καὶ τὸ σῶμα καθ' ὁμᾶς, ὁμοούσιον τῷ Λόγῳ, εὐρίσκειται καὶ τὸ σῶμα ἕτερον πρόσωπον παρὰ τὸν Υἱόν. Ὅσπερ γὰρ ὁ Υἱὸς, ὁμοούσιος ὢν τῷ Πατρὶ, ἕτερον πρόσωπόν ἐστι παρὰ τὸν Πατέρα, οὕτω καὶ τὸ σῶμα, ἐὰν ὁμοούσιον ἦ τῷ Λόγῳ, ἕτερον πρόσωπόν ἐστι παρὰ τὸν Υἱόν· καὶ εὐρίσκειται ὁ Υἱὸς δύο πρόσωπα ἔχων, ὡς ὁ Νεστόριος ἔλεγεν. Ἐχομεν δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ· καὶ ἰσοῦ τετράς ἢ Τριᾶς προφανῶς καθ' ὁμᾶς· προσώπων γὰρ, οὐκ οὐσίῶν, ἡ Τριάς. Καὶ ταῦτον εὐρίσκειται τὸ σῶμα ὁμοούσιον οὐ μόνον τῷ Υἱῷ, ἀλλὰ καὶ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι. Εἰ γὰρ ὁμοούσιος ὁ Λόγος τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν τῶν Πατέρων ὁμολογίαν, ὡσαύτως καὶ τῷ Πνεύματι, ὡς ἔκατι πρόδηλον. Ὅμοούσιον δὲ τὸ σῶμα τῷ Υἱῷ καθ' ὁμᾶς, ὁμοούσιον πάντως ἐστὶ τὸ σῶμα τῷ Πατρὶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι. Καὶ εὐρίσκονται τέσσαρα ἀλλήλους ὁμοούσια. Καὶ φεύγοντες τὴν τετράδα, εἰς εἰρήναι φιλόσοφοι ἐμπεπτώκατε, ὡς φησὶν ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐν τῇ πρὸς· Ἐπίκτητον ἐπίσκοπον Κορινθίων ἐπιστολῇ· « Ταῦτα οὕτω λέγοντες, οὐ κούσιν ὄπω; ἐαυτοῖς περιπίπτουσιν. » Ἐγὼ θαυμάζω πῶς ἐν φιλοσοφίᾳ, ὡς φησὶ, ἀρχολοῦμενο,

EPISC. Quid tibi de Armeniis videtur? Vobiscumne conjungentur, necne?

THEOR. Quod quidem attinet ad Generalis votum, proreus fiet unio.

EPISC. Arduum hoc est Armeniis; multa enim eos arcent: nihilominus a multis audivimus; illos nunc vobiscum in omnibus conspirare. Nos autem Syri, Dei beneficio, vobiscum in omnibus concordessumus, uno excepto, nempe quod Christi duas substantias non dicimus, ne quod additamentum Trinitati fiat, nobisque accedat ut quaternionem pro Trinitate credere et confiteri a Patribus edocti sumus, non autem unitatem et quaternionem: ideoque consubstantiale dicimus corpus Verbo, ne quid alterius substantiæ Trinitati adjungamus.

THEOR. Modo dixerat sanctitas tua, nulla in gente æque nunc versari sapientiam atque apud Syros. Ecce autem audio, vos duas substantias Christum non dicere, ne Trinitas evadat quaternio. Ut ergo id vitetis, Verbum corpori consubstantiale dicitis: perinde enim est corpus consubstantiale Verbo dicere.

EPISC. Recte ais, sic dicimus.

THEOR. Atqui si corpus consubstantiale Verbo dicatur, tunc potius de Trinitate facitis quaternionem; et quam fovendam vitare studetis, in eam deciditis: idemque facitis cicutam bibentibus, ne moriantur. Quam rem volenti tibi perfacile est intelligere. Consubstantiale, in una persona non dicitur; neque enim quidpiam dicitur sibi met consubstantiale, sed omnino hoc vocabulum in alteram rem tendit; est enim ex iis quæ ad aliud referuntur: ita ut quod est consubstantiale consubstantiali, id consubstantiale dicatur. Jamvero Verum dicitur Patri consubstantiale: est ergo alia persona Pater, alia Filius qui Patri consubstantialis est. Si ergo ex sententia vestra concedamus, corpus quoque consubstantiale esse Verbo, jam et corpus aliam personam esse comperimus, præter Filium. Nam sicuti quia Filius est Patri consubstantialis, diversa a Patre persona evadit; ita etiam corpus siquidem Verbo consubstantiale sit, diversa a Filio persona erit: sequiturque ut Filius duas personas habeat, ut Nestorius siebat. Sed habemus etiam Spiritum sanctum Patri Filioque consubstantialem: en igitur manifeste in sententia vestra quaternio pro Trinitate. Est enim personarum, non substantiarum, Trinitas. Sic ergo accideret ut corpus non Filio solum esset consubstantiale, sed etiam Patri et Spiritui. Si enim Verbum Patri est consubstantiale, juxta Patrum confessionem, æque est consubstantiale Spiritui, ut omnes sentiunt. Itaque si corpus, ut vos dicitis, consubstantiale Filio est, idem sine dubio corpus Patri quoque et Spiritui sancto consubstantiale erit. Et ex quatuor inter se consubstantialia. Quare, o philosophi, dum quaternionem fugitis, in eum inciditis; ut ait magnus Athanasius in Epistola ad Epictetum Corinthiorum episcopum:

« Hæc dum aiunt, quod se ipsos evertant, A nesciunt. » Ego vero miror, quomodo vos ut dicitis in philosophia nutriti, incaute vobis ipsi negotium facessitis. Olim Joannes, tuus in Cessunii episcopatu decessor, Armeniorum synodum me absente ingressus, imperitissima voce missa concessum omnem perturbavit. Paucis vero interjectis diebus rursus adfuit me præsentem in synodo: cumque ille congredi nollet, utpote qui in aliena synodo versaretur, ego ad Armeniorum Generalem verba feci: tum sermonis mei summam in prædictum episcopum detorquens, deprompsi, domine, quæsitum illud quod in priore disputatione scriptum est usque ad verba: « Sine patriarcha meo. » Sed cum illo quidem philosophiæ ignaro, tunc exemplo abusus sum; nunc vero tibi philosopho, B logicam obtuli demonstrationem. Et illi quidem suasi, non fieri de Trinitate quaternionem ob tunc maxime de Trinitate fieri quaternionem, cum

His dictis, respondit episcopus Elias: nos Christum unam substantiam compositam dicimus, ut sancti Patres docent. Cæteroque ego haud veni disputaturus, sed fraterno more hunc commovi sermonem, ut Romanorum de hac re sententiam cognoscerem. Philosophus autem Theodorus, qui a nostro patriarcha ad te missus est, pro suo loquatur libito.

THEOR. Dixisti, domine, vos unam compositam substantiam affirmare. Ast oro ne explicare mihi graveris quid sit quod ait theologus Gregorius in suo de Spiritu sancto sermone: « Si autem substantia est, et non aliquid eorum quæ substantiæ accidunt, superest plane ut vel creatura sit vel Deus. Nam medium quid inter hæc, vel neutrius C particeps, vel ex ambobus compositum, ne ii quidem cogitabunt qui centaures sibi conflungunt. » Cur ergo vos compositam substantiam Christum dicitis, quum theologus compositam substantiam prorsus ignoret?

EPISC. Dixi jam, me ad disputandum huc non venisse. Aio tamen haud magnam esse nostram a vobis discrepantiam. His dictis, Syrus quidam sacerdos exurgens ait Theoriano: Cur frontem signatis duobus digitis? nonne digiti singillatim divisi sunt? ut duæ Christi naturæ separatæ apud vos credantur. Cui Theorianus quasi jocundus respondit: Non ut duas Christi naturas significemus, id agimus; sed quia tyrannide diaboli liberati, D edocti finimus aciem adversus illum bellumque instruere: et manibus quidem justitiam, eleemosynam, ceterasque virtutes operamur, quæ est veluti acies instructa: cum autem digitis signum Christi

(39) Ante hoc adamussum vocabulum hiatus est editæ prioris disputationis, quem ergo defectum ope codicis Vaticani explevi.

(40) Videsis hæc in priore disputatione, p. 456.

(41) Recte episcopus Theodoro disputandi partes coëlit, quem sui temporis fuisse doctissimum et eloquentissimum, linguasque Græcam, Syriacam, et Siracenicam calluisse, ait Bar-Hebraeus apud

αυτοῦς ἀτέλως παραλογίζεσθε. Πέρυσιν ὁ πρὸς οὐ τοῦ Κεσσούνιου ἐπίσκοπος Ἰωάννης, παραγεγόμενος ἐν τῇ συνόδῳ τῶν Ἀρμενίων ἀπόντος ἐμοῦ, καὶ φωνῆς ἀλογίστου τὴν σύνοδον διετάραξε· καὶ μετὰ τινὰς ἡμέρας πάλιν παρὴν αὐτῆς καὶ ἐγὼ τῇ συνόδῳ· ἐπεὶ δὲ συντυχεῖν ἐκεῖνος οὐκ ἠθουλήθη, ὡς δῆθεν συνόδῳ προστυχῶν ἀλλοτρίᾳ, πρὸς μὲν τὸν Καθηλικὸν τῶν Ἀρμενίων τὸν λόγον ἐποιήσαμην ἐ·ὡ· τὸν νοῦν δὲ τοῦ λόγου πρὸς τὸν ῥηθέντα ἐπίσκοπον ἀποτεινόμενος ἔφην, δέσποτα, ἐρώτημα ὅπερ ἐγράφη διείσθεν, ἔως τοῦ « Ἄνευ τοῦ ἐμοῦ πατριάρχου (39) ». Ἄλλ' ἐκεῖνῳ μὲν ἐτε παραδειγματικῶς ὡς ἀφιλοσόφῳ, σοὶ δὲ νῦν ὡς φιλοσόφῳ λογικῶς ἀποδέδειχα· ἐκεῖνῳ μὲν ὅτι οὐ γίνεται τετράς ἢ Τριάς, διὰ τὴν προσθήκην τῆς ἐτέρας φύσεως (40)· σοὶ δὲ ὅτι τότε B μᾶλλον γίνεται τετράς ἢ Τριάς, ὅταν ὁμοούσιον εἴπωμεν τὸ σῶμα τῇ τοῦ Λόγου θεότητι.

alterius naturæ adjectionem; tibi vero ostendi, corpus dixerimus consubstantialia Verbi divinitati.

Τούτων ῥηθέντων, εἶπεν ὁ ἐπίσκοπος Ἡλίας· Ἡμεῖς τὸν Χριστὸν μίαν οὐσίαν σύνθετον λέγομεν, ὡς οἱ ἄγιοι Πατέρες διδάσκουσι· πλὴν μὲν ἐγὼ οὐκ ἤλθον πρὸς τὸ διαλεχθῆναι, ἀλλ' ἀδελφικῶς κειμήνηκα τὸν περὶ τούτου λόγον, βουλόμενος μαθεῖν παρὰ σοῦ τί περὶ τούτου λέγουσιν οἱ Ῥωμαῖοι. Ὁ φιλόσοφος δὲ Θεόδωρος, ὁ καὶ παρὰ τοῦ ἡμετέρου πατριάρχου ἀποσταλεὶς πρὸς σέ, λεγέτω τὸ δοκοῦν αὐτῷ (41).

Ὁ ΘΕΩΡ. Εἶπας, δέσποτα, ὅτι μίαν σύνθετον οὐσίαν λέγετε· καὶ παρακαλῶ, μὴ ἀπαξιώσης ἐρμηνεύσαι μοι, τί ἐστὶν ὃ λέγει ὁ θεολόγος Γρηγόριος ἐν τῷ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος λόγῳ· « Εἰ δ' οὐσία τις, οὐ τῶν περὶ τὴν οὐσίαν, ἦτοι κτίσμα ὑποληφθήσεται ἢ θεός· μέσον γάρ τοι τούτων, ἦτοι μητετέρου μετέχον, ἢ ἐξ ἀμφοῖν σύνθετον, οὐδ' ἂν οἱ τοὺς τραγελάφους πλάττοντες ἐνοήσαιεν. » Πῶς ὑμεῖς μὲν σύνθετον οὐσίαν λέγετε τὸν Χριστὸν, ὁ θεολόγος δὲ σύνθετον οὐσίαν ἠγγόησεν ὀλικῶς;

Ὁ ἘΠ. Προσέριχά σοι, ὅτι οὐκ ἤλθον διαλεχθῆσθαι· λέγω δὲ ὅτι μέσον ἡμῶν καὶ ὑμῶν οὐκ ἐστὶ μέγα σφάλμα. Τούτων οὕτω ῥηθέντων, ἀναστὰς ἱερεὺς τις τῶν Σύρων εἶπε πρὸς τὸν Θεωριανόν· Δεὶ τί σφραγίζετε δακτύλοις δυσάν; Οὐκ εἰσὶν οἱ δάκτυλοι διακεχωρισμένοι ἀνὰ μέρος; λοιπὸν καὶ αἱ δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ κεχωρισμέναι εἰσὶ καθ' ἑαυτὰς. Ὁ δὲ Θεωριανὸς οἶον ἀστεϊζόμενος εἶπεν· Οὐ τὰς δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ σημαίνοντες οὕτω δρώμεν, ἀλλὰ τῆς τυραννίδος τοῦ διαβόλου ἀπαλλαγάντες, ἐδιδάχθημεν παράταξιν ποιεῖν κατ' ἐκεῖνου καὶ πόλεμον, ταῖς μὲν χερσὶν ἐργαζόμενοι δικαιοσύνην καὶ ἐλεημοσύνην καὶ τὰς λοιπὰς ἀρετὰς,

Assemanum *Biblioth. orient.*, t. II, p. 215. Attamen ego miror, nullam deinceps a Theoriano scribi Theodori disputationem, excerpta clausula in qua idem Theodorus ad catholicorum partes se propemodum transire dicit. Mihi igitur Theoriani tractatio cum Jacobitis inchoata potius quam perfecta videtur.

ὅπερ ἐστὶν ἡ παράταξις, διὰ δὲ τῶν δακτύλων τοῖς
μετώποις ἐπιτεθέντες τὴν τοῦ Χριστοῦ σφραγίδα,
συνιστάμεν τὸν πόλεμον, καὶ οὕτω τοῦτον καταγω-
νίζομεθα, καὶ μετὰ τοῦ Δαβὶδ εὐλογοῦμεν τὸν Κύ-
ριον, Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς μου, λέγοντες Ἰα-
στος, ὁ διδάσκων τὰς χεῖράς μου εἰς παράταξιν καὶ
ἀλλὰ τοὺς δακτύλους.

Ἐπὶ τούτοις εἶπεν ὁ Θεόδωρος Ἐπὶ τῷ Θεῷ πέ-
ποθα, οὗτι τὸ τῆς μίσεως σκάνδαλον ἀφαιρε-
θήσεται ἐκ μέσου ἡμῶν, καὶ δεξιόμεθα τὴν τετάρτην
σύνοδον, καὶ τὸν πάπαν Λέοντα (42), ἐάν οἱ Ῥω-
μαῖοι οὐ καταναγκάσουσιν ἡμᾶς ἀναθεματίζειν Σε-
βήρον, οὕτω οὐδαμῶς εὐρίσκειται Σεβήρος μίαν φύσιν
ἢ οὐσίαν λέγων τὸν Χριστὸν, ἀλλὰ μίαν ὑπόστασιν
καὶ ἐν πρόσωπον· ἄλλως τε πᾶσιν ἀκολουθίαν ἐκ-
κλησιαστικὴν, στιχερά, καὶ κανόνας τῶν δῶν
ἀγίων, παρ' ἐκείνου ἔχομεν, καὶ πάνυ δυσχερὲς
ἡμῖν ἀναθεματίζειν ὃν ἔχομεν διδάσκαλον· πλὴν
τοῦτο λέγω, ἵνα ὁ Καθολικὸς τῶν Ἀρμενίων ἀπο-
σταλῆ εἰς τὴν βασιλεύουσαν ὥστε κυρωθῆναι συν-
οικτικῶς τὰ τῆς πίστεως, ἀποσταλεῖ [Cod. ἀποσταλεῖ],
καὶ ὁ ἡμέτερος, ὡς ἂν ἀποτελεσθῆ τὸ δοκῶν τῷ
Θεῷ (43).

(42) Falsa igitur, ob partium suarum studium,
narrat Bar-Hebraeus a nobis citatus in adn. p. 338,
qui ait victoriam penes Theodorum suum stolisse,
Theorianum autem convictum obmutuisse. Theo-
dorum Jacobitam post varios casus in Castrum
Romanum, seu Romelam, apud patriarcham Arme-
norum se recepisse, ejusque ope, et regis Ciliciae
auctoritate, patriarcham Jacobitarum in Cilicia
proclamatum, et anno Christi 1492 (vicesimo scilicet
post hanc disputationem) obiisse, narrat Bar-
Hebraeus apud Assemanum. *Biblioth. Orient.* t. II,
p. 216.

(43) Antequam a Theoriano discedo, placet ex
inediis ejusdem epistolae quam ad sacerdotes moni-
ticolas de nonnullis ecclesiasticis tantum disciplinae
capitulis scripsit, verba aliquot recitare, quibus
ejus vel catholicus animus, vel certe a schismate
abhorrens, et Latinae Ecclesiae amantissimus de-
claratur. Sic ergo Theorianus sub epistolae initio:
Πρῶτος παρακαλοῦμεν ὑμᾶς φιλονησίας μὴ καταδέ-
χεσθαι· ἡμεῖς γὰρ τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν,
οὔτε ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' εἰρήνην μετὰ πάν-
των διώκειν, ἔχοντες εἰρήνην Χριστὸν τὸν ποιοῦντα
αὐτὰ ἀμώτερα ἐν· καὶ ἀγαπᾶτε τοὺς Λατίνους αὐ-

A imponimus fronti, praelium ciemus, atque ita diabo-
lum debellamus, et cum Davide Dominum laudamus,
Benedictus Dominus Deus meus, dicentes, qui docet
manus meas ad struendam ciem, digitos meos ad
praelium. Haud digitum, ait, sed digitos.

τοὺς δακτύλους μου εἰς πόλεμον· οὐ τὸν δάκτυλον

Post haec Theodorus ait: Hoc a Deo spero, fore
ut unius naturae scandalum de medio nostri tolla-
tur, et quartam synodum ac Leonem papam reci-
piamus, si certe Romani anathematizare Severum
nos haud cogent, quia nusquam Severus in suis
scriptis unam Christi naturam vel substantiam dicit,
sed unam hypostasim et unam personam. Jam vero
cum universum nos ecclesiasticum officium, hy-
mnos et cantica de omnibus sanctis ab ipso habe-
mus, valde molestum foret illum anathematizare
quem magistrum habemus. Hoc tamen aio: Statim
ac Armeniorum Generalis legationem ad regiam
urbem miserit, ut fidei articuli synodice confir-
mentur: tunc nostrum quoque Generalem lega-
tos niserunt, ut id quod Deo visum fuerit perfici-
ciatur.

τοῦ συναδελφούς· ὀρθόδοξοι γὰρ εἰσὶ, καὶ τίνας
τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ὡσπερ
ἡμεῖς· αἱ γὰρ ζητήσεις αὐταὶ συνήθειαι, εἰ τινὲς
εἰσὶ, τῆς πίστεως μηδαμῶς κατακτόμεναι· πάντα
γὰρ καλὰ, ἐάν εἰς δόξαν Θεοῦ ποιῶμεν αὐτὰ· οὐδὲν
γὰρ οὐτε ἐν Λατίνων ἐκκλησιαστικῶν συνήθειαι, οὐτ'
ἐν ἡμετέροις, ἐξω τοῦ καλοῦ ἢ τοῦ πρέποντος, εἰληφεν
ἐπικράτειαν, ἀλλὰ θεοσιτίμου ἔξοῦ τοῦ σκοποῦ καὶ
νοήματος· τοῖς οὖν ἐχέμενοι, πάντα ὀρθὰ, τοῖς δὲ
μὴ τοιοῦτοις, σκάνδαλον τε καὶ πρόσκομμα. *In*
primis vobis auctor sum, ut contentiones non susci-
piatis; nos enim hujusmodi morem non habemus
neque Ecclesiae Dei. Sed pacem sectamini, pacem
Christi retinentes, qui facit utraque unum. Diligite
autem Latinos, qui vestri in Christo fratres sunt:
orthodoxi enim sunt, et catholicae atque apostolicae
Ecclesiae filii, sicuti et nos. Et enim si quae exsurgunt,
ut fieri solet, quaestiones, haec fidem non laedunt:
quippe cuncta sunt bona, si certe ad Dei laudem
fiant. Nihil porro sive in Latinorum ecclesiasticorum
consuetudine sive in nostra est, quod ab honesto et
decoro recedat; sed omnia praeclearum habent scopum
atque propositum. Sapientibus igitur, recta omnia;
stultis autem, scandalum et offensio.

THEORIANI PHILOSOPHI

EPISTOLA

DE JEJUNIO SABBATI.

Vide *Patrologiae* tom. XCIV, col. 405, in P. Michaelis Lequien Dissertatione VI
Damascenica.

ANNO DOMINI MCLXXII.

S. NERSES CLAIENSIS.

S. Nerses Opera, Armenico et Latine Venetiis a Patribus Mechitaristis edita, complectitur peculiaris *Patrologiæ nostræ* series quæ *Patrologia Orientalis* audit. Ibi vide ad annum suprascriptum.

ANNO DOMINI MCLXXX.

JOANNIS CINNAM

EPITOME

RERUM A JOANNE ET ALEXIO COMNENIS GESTARUM.

CAROLI DUFRESNE EPISTOLA.

Illustrissimo viro domino D. Joanni Baptistæ COLBERT, regi ab intimis consiliis et secretis, generali ærarii moderatori, summo regiorum ædificiorum præfecto, regiorum ordinum quæstori, marchioni de Seignelay, Carolus Du FRESNE.

Exigit officii mei ratio, vir illustrissime, ut vulgandam lucubrationem hanc meam auspiciis non aliis committam quam tuis, cujus moderationi auctoritatique præcipuæ quodcumque in re æraria munus gero, subjectum est. Atque ad patrociniū quidem tuum præ cæteris ambiendum cum id me satis per se superque impellat, tum adducor in primis amore ac studio isto singulari, quo et litteras et litteratos omni data occasione prosequeris. Qua enim es amplitudine animi, non minus in liberalium quam in cæterarum etiam inferiorum artium renovationem incubuisti hactenus: et quantum felicitatis attulisti advecta per has restitutas rerum omnium affluentia, tantum decoris illarum patrociniū conciliasti regno universo, cujus nomen ab eruditis quibusque ad immortalem gloriam facilius traducatur. Certe cum amplissima laudum accessione aucta sit atque locupletata Gallia, ex quo Ludovicus subditorum sibi populorum splendori et commodo tanta cum animi contentione invigilat, id diligentis præsertim et industriæ tuæ, vir illustrissime, memori animo illa ascribit, quod ardua tanti principis consilia strenuus plane fidisque administer exsequeris. Si redditum ab rege populis terra marique commercium; si principatum illum eloquentiæ, quem etiam Romani Gallis aliquando detulere, nunc quasi postliminio recuperatum; si restitutam denique suam artibus omnibus celebritatem merito illa gloriatur: hoc opera quodammodo tua perfectum agnoscit, qui omnem ingenii ac solertiæ vim in mandatis regis conficiendis tam operose impendis. Eodem pariter jure obstrictam se tibi profitetur bibliotheca Regia, quam a Francisco I inchoatam, ab Henrico II et Catharina Medicea non mediocriter adauctam, rex idem noster nova manuscriptorum voluminum accessione locupletavit. Ea enim et numero propemodum infinita, et raritatis laude omnium haud scio an præstantissima, ita studio tuo incredibili sunt conquisita, ut non tam auxisse, quam novam bibliothecam effecisse dicendus sit, atque adeo divisam in majoribus suis, in se collectam, te procurante, gloriam conjunxisse. Sed et præcipuum bibliothecæ istius decus pretiosa illa raraque numismata, quæ a serenissimo Aurelianusium duce Gastone collecta tanto labore tantoque delectu, tum coronæ, ut aiunt, regiæ legatæ, nunc asservantur ibi diligenter, quotidie ab rege consiliis tuis incitato mirifice multiplicantur. Ac ne reconderetur fons ille eruditionis uberior, eodem quo bibliotheca constructa est loco, Academiæ virorum totius Europæ peritissimorum, te suadente, constitutæ; qui cum eo parati accedant certis quibusdam diebus ad omne humanioris doctrinæ genus tractandum, tum si quid inter disputandum dubii forte controversisque acciderit, illico ad librorum auctoritatem, quasi ad decretorium iudicium confugiant. Atque hoc in memoriam revocat, haud absimilem olim imperatorum quorundam Byzantinorum pro re litteraria curam; qui insignem Constantinopoli bibliothecam instituerant, et ipsi curandæ perficiendæque præfecerant viros omnino duodecim, ut

lectissimos totius imperii, sic omnibus disciplinis quam excultissimos. Etsi autem, vir illustrissime, minime dubitem, quin tanta pro superandis litterarum molestiis commoda sint ejusmodi, ut iis ad suscipiendas egregias lucubrationes plerique ingenii doctrinæque laude illustres impellantur acrius; haud scio tamen an ista facilitate, benignoque aditu inflammantur maxime, quo tu in ipsos, tum ipsorum opera soles benevolus amplecti. Equidem licet id mihi non arrogem, ut me in tantorum virorum numero collocare ausim, benignitatis tamen istius specimen nuper jam sensi luculentum, cum illustratam utcumque a me sancti Ludovici historiam, dicatamque regi nostro Christianismo, tibi que oblatam, excepisti amantissime. In quo ut profuerint multum et majestas augusti quod præferam nominis, et argumenti nobilitas atque sanctimonia, plus tamen, mea sententia, profuit maxima viri illustrissimi Caroli Colbert fratris auctoritas, cujus commendatio tanto plus habuit apud te ponderis, quando te et arctiori conjunctione sanguinis, et veriori prudentiæ, ingenii, modestiæ, virtutisque similitudine complectitur. Quas quidem in eo dotes cum tota passim Gallia suspicial, tum rex ipse adeo perspectas habet atque exploratas, ut amplissimis eas muneribus ornaverit: quorum omnium instar hæc duo sunt, demandata nuperæ pacis sancientiæ cura, et solemnem quam apud serenissimum magnæ Britanniæ regem nunc obit legatio. Cui quidem utriusque provinciæ, quod non modo præfectus fuerit ab rege perspicacissimo rerum æstimatore, sed etiam satisfecerit undecunque summo principum plausu, et publica omnium gratulatione, vel inde conjicere licet quanta apud omnes existimatione floreat. Cæterum qua in me passim usus est benevolentia, eadem quoque, vir illustrissime, adducor, ut sperem te mihi nunc facilem ac benevolam adfore. Quod quidem haud ægre præstiteris, si has tibi inscriptas qualescunque in historiam Comnenicam et in Paulum Silentiarium exercitationes benigno exceperis animo, et nominis tui quasi auctoritate protexeris. Hanc spem meam auget in primis præclara consiliorum tuorum factorumque ratio, quæ eo dumtaxat ex communi omnium consensu pertinet, ut regni regisque nostri invictissimi gloriam amplitudinemque, si tamen accessione aliquam admittunt, quocumque modo amplifikes. Nam cum in hoc opere elaborando nihil aliud mihi propositum fuerit, quam ut egregia quæque Gallorum facinora, ut suscepta olim incredibili animo, ita feliciter toto Oriente, laudabiliusque perfecta, collocarem in meliori lumine, tum hoc pergratum tibi, perque jucundum fore confido, ad commendandam quippe Galliæ gloriam, cui uni inservis, omnino accommodatum.

EJUSDEM PRÆFATIO.

Cum propensus erga litteras omnes artesque ingenuas amor, non decorus solum principibus viris, iisque quos ad hominum imperia magnasque res et arduas capessendas, seu virtus, seu natura genuit, sed etiam perutilis jure censeatur: tum is maxime qui versatur in hoc studio, quod in historiæ et antiquitatis scientia situm est. Ex ea quippe non superiorum modo notitiam ætatum, sed et certa civilis prudentiæ petuntur documenta, et alienis exemplis et casibus in suis vel communibus gerendis rebus nullo suo periculo cautores evadunt. Et vero historia magistræ morum, et regula posteris est, ad quam vitam dirigere suam jubentur; et quædam clara lux veritatis, quæ sicubi aberrent, aut degenerent, pravitate errorumque in obscuro esse non sinit. Præ reliquis autem Constantinopolitanorum imperatorum annales frequenti rerum humanarum fortunæque, quam in iis legere est, vicissitudine, quid tenendum vitandumque sit, attentis variorum eventuum æstimatoribus haud obscure demonstrant. Hujus porro Byzantinorum historiæ rerum in eam ego partem studiose mihi, ac sane, ni fallor, utiliter incumbendum putavi, quæ et videbatur a nostris hominibus adhuc aut ignorata, aut relicta, et arctiori cognitionis nexu cum Gallicis devincta atque conjuncta, lucis iisdem plurimum afferre posset. Eos igitur commentariis et animadversionibus auctores illustrandos constitui, qui in id præcipue stylum contulerunt, ut eam litteris consecrarent: ut appareat non frustra amplissimos viros, qui universam Byzantinam historiam typis hæctenus edendam curarunt, operam collocasse, quo non senescentem modo, sed extinctam prope, scriptorum tam illustrium laudem et memoriam ab oblivione hominum atque silentio vindicarent, qui permulta de nostris rebus, Gallorumque toto fere Oriente laudabiliter ac præclare gestis, haud comperita memoriæ prodiderunt. Quæ certe digna sunt, ut in iis commendandis immortalitati scriptorum omnium certet industria, cum acres sæpe aculeos ad gloriam habuerint alienæ, aut, ut verius dicam, cognatæ virtutis monumenta; nec omnino ferendum sit, ut tot clarissimarum exempla virtutum in tanta tamque diuturna apud posteros obscuritate delitescant. Scribere autem orsus sum ab expugnata captæque a Gallis, tum Venetis Constantinopoli, partim editis ad eam rem in Villharduinum, qui expeditionis hujus, cujus et ipse pars magna exstitit, exordia descripsit, observationibus; partim etiam e probatis scriptoribus Græcis ac Latinis, tum veteribus quoque monumentis e regis tabulariis, quæ harum expeditionum consilia atque acta conservant, depromptis,

totius historię illius continuatione serieque contexta, quę et salebris impedita explicaret, ac obscurata penęque obruta in lucem proferret. Jam vero en ad novum aggredior opus scholiis notisque illustrandum, quod propter vel eventuum varietatem, vel rerum quas complectitur præstantiam, vel eorum qui id elucubrarunt illustrem dignitatis gradum, præcipuam quamdam apud eruditos gratiam meretur et commendationem. Ea est historia Comnenica, seu imperatorum Constantinopolitanorum ex nobilissima Comnenorum familia, quę præ cæteris, quę hujusce imperii gubernacula tenuerunt, nostris potissimum innotuit, tum ob bella quę cum Francis ac Normannis gessit, tum propter varia cum iis pacis, atque adeo connubiorum et affinitatum inita fœdera. Gentis istius incunabula ac incrementa primus publicavit Nicephorus Bryennius Cæsar, Annę Comnenę Porphyrogenitę Alexii Comneni imperatoris filię conjux: vir non modo splendore natalium inclitus ac magistratuum prærogativa, sed omni etiam disciplinarum genere quam excellentissimus: in cujus quidem commentariis, quę ad priscos illos nostros Normannos, qui in Oriente non modica bellicę virtutis edidere documenta, spectant, plurima occurrunt intermixta. Historiam a conjuge Bryennio exaratam excerpsit et prosecuta est Anna Comnena Cæsarissa, eamque in quindecim libros partita est, quibus Alexiadis appellationem indidit, sen de rebus gestis Alexii Comneni imperatoris parentis sui, qui una cum Isaacio Comneno decessore Comnenorum potentię viam aperuit; quos quidem acriter profecto supra sexum judicio ac singulari elegantia conscripsit. Quippe, ut fidem faciunt scriptores ejus ævi, litterarum laude apprime floruit, ac cultu præsertim Atticę linatęque dictionis. Alexio autem imperante e Gallia Normanni in illius principatu, totoque Græcorum imperio, cum in Italia, atque adeo in Dalmatia, præclaris patris facinoribus plurimum inclaruerunt, tum vero potissimum Franci, cum iis Golefrido duce in Palæstinam properantibus Alexius obstiit, qui non semel cum ingenti suorum strage repulsus est. Robus proinde ipsis, quas cum laude descripsit, et variis utrinque cum imperatore vafro initis fœderibus interfuit, oculisque ipsis plerosque usurpavit ex inclitis illis ducibus ac belli fulminibus, quorum appulsu Oriens totus cohorrui. Quin et singulorum notavit nomina, dignitatem generis et quę gerebant munera designavit. Illustrissimum hoc per conjugum eorumque annales o tenebris primus eruit et Romana civitate donavit Petrus Possinus soc. Jesu presbyter, vir utriusque linguę peritissimus et omni eruditionis genere instructissimus, qui, ut multa alia scriptorum monumenta, Georgii Pachymeris Historiam a se luculenter illustratam, diuque ab eruditis expectatam, hoc ipso tandem quo scribimus anno luce publica donavit. Alexiadem Annęm excipit Joannes Cinnamus imperatorius grammaticus, qui ab excessu Alexii Comneni imperatoris, Annę parentis, historiam suam exorsus, resque ab Joanne imperatore, Alexii filio et Annę fratre, carptim et libro unico complexus, eas potissimum describendas suscepit, quę Manuele Comneno, Joannis filio, imperante acciderent, cum et iis interfuerit, ipsique Manueli militavit, in omnibus quas ille obiit expeditionibus fidissimus comes. Nemo porro ex tot principibus qui Constantinopoli imperarunt, in Latinos æque propenso fuit animo, atque Manuel, cum et uxores Latini generis binas sibi adjunxerit et cum Latinis fœdera plurima pepigerit et Conradum imperatorem Germanicum in castris primum, deinde Adrianopoli; ac regem denique Francię Ludovicum VII Constantinopoli exceperit magnifice, ipsiusque Ludovici filiam Agnetem Alexio filio in uxorem expetierit et obtinuerit. Et sane ea voluntatis et animi propensione fuisse Manuelem in Latinos profuerit scriptores omnes, ut inde non semel subditarum sibi gentium invidiam ac odium conflarit. At cum Cinnami historia, haud ita pridem ex mss. codicibus eruta, nondum regis typis ac Luparęis ornamentis donata esset, hanc iis committere operę pretium visum est, ne quid hac in re ad historię Comnenicę laudem deesset et commendationem. Verum cum ea omnia quę sparsim de rebus potissimum nostratibus in hac nobilissimorum scriptorum triade interseruntur, ut dicam quod res est, non ita sint explicata, in medioque posita (quia de rebus exteris ἀκριβώς et enucleate scribere oppido difficile est), ut a scriptoribus cœvis accessito lumine non indigeant, eorum cum Bryennii Annęque et Cinnami narrationibus comparationem institui, ut rerum quę describuntur veritas elucescat et eorum infirmitur fides, si quando socero gener, paren. filia et principi subditus, plusculum etiam quam concedit veritas, indulserint. Quamquam nuda hac et simplici collatione minime contentus, difficiliores insuper magisque perplexos elegantis istius Historię Comnenicę nodos pro virili extricare studui, atque e tenebris eruere multa quę ad res Byzantinas spectant, non obvia cuivis et expedita. Porro ut imperatorum ac principum, tum Græcorum, tum Latinorum et Turcorum, quorum passim in tota hac Historia injicitur mentio, familię et stigmata facilius dignoscerentur, non gentis duntaxat Comnenicę, sed etiam Bryennianę, atque adeo Normannicorum Apulię ducum et regum Sicilię et Turcicorum ac Icomiensium sultanorum indices genealogicos præmittere consultum putavi; interim dum totum quod de familiis Orientalibus digessi opus in publicum prodeat, iis denique adjungere visum est topographiam et descriptionem Constantinopoleos, aliquot annis antequam urbs in Turcorum potestatem concederet a Christophoro de Bondelmontibus Florentino exaratam, brevioribusque notis illustratam; ut et præclarum Pauli Silentiar̄i de Sophiana æde poema, quod in manus meas affecta pene hujusce operis editione pervenit, cum rem gratę facturum me eruditioribus arbitratus sim, si hæc inedita historię Byzantinę monumenta in publicum proferrem.

DE CINNAMO.

De Cinnamo hujusce historię quę elegantissimis et verę regis typis nunc prodit, scriptore quędam observaturus, ordiar a verbis Leonis Allatii, qui in Diatriba de Symeonibus illius elogium perstrinxit. « Cinnamus, » inquit vir eruditissimus, « nescio quo fato a quibusdam Sinnaamus dicitur, reluctante apertissime Vaticano codice, ex quo exempla cętera exscripta sunt. Cinnamorum familia ad hęc usque tempora non contemnen-
da in Gręcia agnoscitur; Sinnaamorum nulla est, quę etiam si esset, cum illa historia Cinnamum pręferat auctorem, frustra operam ludent, qui aliter proferant, posterioris exscriptoris incuria decepti. » Certe Cinnamorum familiam in Italia pridem notam constat ex Martiale, apud quem occurrit nescio quis Cinnamus tonsor, eques Romanus effectus, nomine licet tacito notatus a Juvenale sat. 1, in quem ita lusit lib. VII Epigr. 63:

Qui tonsor fueras tota notissimus urbe,
Et post hęc dominę munere factus eques:
Sicanias urbes, Ætnęque regna petisti,
Cinnamo, cum fugeres tristia jura fori.
Qua nunc arte graves tolerabis inutilis annos?
Quid facit infelix et fugitiva quies?
Non rhetor, non grammaticus, ludive magister,
Non Cynicus, non tu Stoicus esse potes:
Vendere nec vocem Siculis plausumque theatris;
Quod superest, iterum, Cinnamo, tonsor eris.

Exstat pręterea Romę vetus inscriptio, quę Cinnamorum familiam Italicam asserit, hisce concepta verbis: RELIQUIÆ CINNAM. TI. CÆSARIS. AGG. FAUSTIANI. Sed et senescente Gręcia sedem fixisse in Apulia docet Joannis archiepiscopi Barensis diploma, quod descripsit Ferdinandus Ughellus in Episcopis Juvenacensibus n. 1 exaratum: « Quadragesimo anno imperii Constantini, simulque cum eo regnante Romano Porphyrogenito dilecto filio ejus, serenissimis imperatoribus, » proinde a. Chr. 951 in quo mentio habetur « Pandonis clericis, filii Cinnami imperialis spathę » (id est spatherii) « quondam, et judicis Juvenacię. » Ex quibus perspicuum etiam fit Cinnamos sub imperatoribus Constantinopolitanis in Italia munia non contemnenda obiisse, unde postea Constantinopolim et in Thraciam concesserunt. Quippe pręter Joannem Cinnamum hujusce historię scriptorem, qui Manuelli imperatori meruit, nonnullos alios Cinnamos memorat Joannes Cantacuzenus, lib. III, cap. 26, 89, 95 et 97, quos iis qui vulgo Ἀρχοντες indignantur, florebantque sub Palęologis, accenset, ut et Michael Psellus hisce versibus ab Allatio laudatis:

Τοῖς ἐν κτέουσι καὶ συνουσιωμένοις,
Εὐχρητικοῖς, ἀρχοῦσι τῆς ἐκκλησίας
Βάρδασι, Προχοπτοῖσι τε, Κιννάμοις πλείον, etc.

Ex Cinnamorum igitur nobili satis et antiqua gente ortus Joannes Cinnamus vixit sub Manuele Comneno, cujus res gestas aliquot libris digessit, quemadmodum et Joannis parentis. Sed Joannis vitam leviter unicoque libro perstrinxit, quod, ut ipse ait, eo imperante ac nondum plane fati functo, nondum ad maturam ætatem pervenisset. At Manuелиs historiam eo libentius scribendam suscepit, quod et vixerit illius ætate, eique mernerit ab ipsa adolescentia, et plurimis in utramque continentem ab eo susceptis expeditionibus interfuerit; adeo ut neminem alium majori cum fide et diligentia istud operis aggredi posse existimaret. Huc accedebat quod litteris non modo humanioribus, sed etiam divinis apprime esset instructus, proindeque historię scribendę perquam idoneus. Nam, ut Allatii de Cinnami scriptoris characterē judicium appingam, « auctor est elegans si quis alius, formulis dicendi peregrinis sæpius utitur, figuris ex sophistarum penu. Periodi illi concisę, planę, nisi cum compositionis novitate asperantur et obscurantur. Totum se, ut verbo extricem, ad Procopium componit. Et mirum est inter tot alios posterioris sæculi scriptores tumultuarie in dicendo scribendoque delirantes, hunc tantum sapuisse. » Cinnami vero in rebus theologicis eruditionem commendat Nicetas Choniates in Andronico Tyranno, lib. II, n. 5, cujus etiam specimen non unum in historia sua suppeditat, cum de iis disserendi sese offert occasio. Certe in isto opere, ut in enarrandis Gręcorum gestis nimium sibi videtur indulgisse, dum ea longe majora, quam erant, facit, ita in pontifices Romanos, imperatores Germanicos, atque adeo in Latinos omnes, ex innato Gręcanicis ingenii in illos odio, seu potius invidia, parum æquus, imo semper et scriber intemperans est. Sed id, ut dixi, non Cinnamo duntaxat, sed cęteris etiam scriptoribus Gręcis seu Byzantinis familiare est. Militari studio operam dedisse Cinnamum,

ex ipsiusmet scriptis arguitur. Scribit enim lib. 1, cap. 1, se viduum adolescentem una cum Manuele in utramque continentem profectum esse, initisque in iis bellis interivisse: Ἐπι καὶ ὀρθῶ μετράτω γὰρ ὄντι μοι πλείους συνεκδημηθέναι οἱ τῶν εἰ; ἤκτιστον ἑκατέρην συνέβαιεν ἐστρατιῶν; et lib. 7, cap. 18 ait se in Manuelis comitatu fuisse, cum Zeugminum oppugnavit. Denique Nicetas loco laudato testatur Joannem Cinnamum, quem Κινάμων Τεάννην vocat, Andronico Tyranno militasse. cum ad Lopsium in Bithynia castra posuit. Unde forte miretur aliquis, quod vir rebus bellicis, militarique officio tota vita sua impeditus, regii seu potius imperatorii grammatici munus obierit, quod idem fuit ac notarii seu secretarii, Ναια, ut auctor est Hieronymus Blanca in prologo ad Commentarios rerum Aragonensium, « ipsi notarii ac privilegiorum hujusmodi scriptores, tum scribæ regii, tum et quandoque grammatici regum appellari, Græco nomine retento, consueverunt. » Atque hæc notione γραμματικῶ vocem usurpasse videtur Pachymeres, lib. 1, cap. 19; lib. 3, cap. 11; et lib. 7, cap. 26; quæ quidem appellatio notariis indita est. quod id magis litteratos potissimum viros spectaret; nam, ut ait Diomedes, lib. 2, *De arte grammat.*: « Grammaticus Latine litteratus est appellatus. » Grammatici igitur imperatorii dignitas palatina fuit, etsi in catalogis officiorum aulæ Constantinopolitanæ nulla illius occurrat mentio. Cinnami historiam primus e Vaticanæ bibliothecæ codice exscripsit Isaacus Vossius majoribusque distentus curis Cornelio Tollio Ultrajectensi tradidit Latino donandam proferendamque in lucem. Hanc ille tandem emisit Trajectensibus typis anno 1652 cum levioribus aliquot notis, quæ non tanti visæ sunt, ut eas huic adjungeret editioni, cum nihil ferè eorum quæ ad historiæ Cinnamicæ illustrationem aut locorum difficultium enodationem pertinent, continent. Sed et illius versionem tumultuaria quadam, ut ipsemet fatetur, opera exarata recensere operæ pretium duxi, cum multis in locis scriptoris mentem vix sit assecutus, in aliis paulo obscurior visus sit. Quæ quidem in elucidatione ita sum versatus, ut nihil laudandis interpretis conatibus detractum vellim. Cum vero codex ms. Cinnami, qui servatur in bibliotheca Vaticana, in sex libros dividatur, in totidem historiam hanc, librosque in sectiones, aut capita sum partitus, cum in editione Tolliana in quatuor tantum libros divideretur, quorum ultimus sua mole tres alios ferme excedit. Quippe in ms. codice in tres pariter distinguitur, ut auctor est Allatius, qui præterea principium septimi in eo legi, nec ultra, adnotat. Quod inde factum existimat, « quod ille codex exscribatur, cum Constantinopolis terra marique obsessa, tormentis bellicis a Mahumetanis oppugnabatur, ut exscriptor in margine adnotaverat. Dei postmodum justo iudicio urbe hostibus tradita, exscriptio quoque illa post aliquot paginas finem habuit, vel expugnatione urbis, vel infortunio, utinam non eade exscriptoris inturbata. » Et sane post Manuelis excessum historiam se concinnasse ipsemet testatur Cinnamus, l. 1, c. 1, cum ait Manuelem sua ætate defunctum, relicto filio impubere. Hanc autem an absolverit et ad Manuelis mortem necne perduxerit, etsi videtur probabile, non tamen omnino id constat, quam variis in locis, ac præsertim p. 150, ubi de Alexio, Manuelis filio, quædam a se dicenda et enarranda proponit, quæ in codice Vaticano non exstant. Utinque sit, libri epigraphæ ita concipitur, ut, vivo adhuc Manuele ac nedum extincto, videatur appositæ; cum Ἐπιτομήν rerum ad Joanne imp. nuper fati functo gestarum et Manuelis, Joannis filii, historiam dicatur continere. Nam si Manuel tum vivendi finem fecisset, cum historia absolvi, aut illius titulum ascripsit Cinnamus, non tam Joannem, quam Manuelem μαχαρίτην appellasset; solent enim Græci viros potissimum illustres, qui haud ita pridem decesserunt, τῶν μαχαρίτων appellatione donare, ut ex Synesio et aliis constat: quemadmodum feminas nobiliores τῶν μαχαρίτων; quam ultimam vocem usurpant idem Synesius epistola 44 et Pachymeres l. 4, c. 23.

C. TOLLII PRÆFATIO.

Exsolvo nunc promissi fidem, quam ante biennium, cum Palæphatum ederem, de publicando etiam Cinnamo dedi, lector amice et benevole. Scriptor is, seu regius, ut se ipse vocat, grammaticus, memoria sane et posteritate dignissimus, Vitam Joannis Comneni, imperatoris Constantinopolitani, brevi compendio tradidit; sed imperium ac res gestas filii ejus et successoris Manuelis, cui per Asiam atque Europam bellanti adolescens admodum comes adfuit, cujus facta pleraque oculis suis vidit, longa serie prosecutus est. Dictio ejus pura ac tersa satis, Herodoti, Xenophontis, aliorumque veteris Græciæ in historia principum, æmula: ut vel hæc solum virtute immenso post se spatio relinquat Glycam, Constantinum Manassem, Tzetzem, Choniatem Nicetam, et qui alii ejus ævo, aut paulo post, scripsere tumid homines et salebrosi. Fidem profitetur incorruptam, sine amore cujusquam, sine odio; quamquam indulentior visus est quibusdam in laudando Manuele, deprædicandoque magnis ausis; sæpe etiam temerariis, promptum ejus animum; cum tamen hæc a se et principe suo avertere suspicionem conetur producta ad exemplum Alexandri Magni et reliquorum audacia, qui gloria sublatis, pericula in præli-

sea esse, non militum, voluerunt. Quidquid sit, habes certe erutum tenebris ac carcere cæco omnibus æqualibus ingenio et claritate sua prælucentem scriptorem; et, quod habes, gratias hoc ages nomine industriæ et liberalitati amplissimi atque inclyti nominis viri Isaaci Vossii, qui eum e codice Vaticanae bibliothecæ exscriptum majoribus distentus curis mihi, ut juris facerem publici, donavit: meum si in vertendo illustrandoque studium modo agnoveris, amplum satis collocatæ operæ præmium videbor retulisse. Omnibus enim bonis et amantibus eorum, qui laudem assequi ex studiis connituntur, satisfacisse me pro mediocritate mea spero. Si qui supercilium induere volent, et in vitia tam cernere acutum, quam aut aquila, aut serpens Epidaurius, illi suam sibi austeritatem sævitatemque magis fore vitio sciant, quam errorem aut lapsum juveni; cui, subacto nondum ad remotissima quæque per ætatem ingenio, ut est errare inter homines facillimum, ita primus quoque ante omnes veniam indulgentiamque meretur. Accedit, quod pars magna operis conficienda fuerit vixdum firmatis ex longo ac gravissimo morbo viribus. Simul namque prodire e funebri quasi lecto, et manum admovere tabulæ potui, exercui me et defatigavi, ne quo alio, ut nonnulli metum admovebant, præveniente, oleum et operam atque aliquod fortassis inde meritum perderem. Nunc vero spem nostram utcumque exsecuti, damus hic tibi quidquid hoc libri aut laboris est, utque æquus ac libens fruare, humanitatem tuam rogamus. Vale lector, et quantum mihi Dei benignitate vitæ deinceps dabitur, illud omne publico me bono, si qua prodesse potero, crede transmissurum.

JOANNIS CINNAMII

HISTORiarUM LIBRI SEPTEM

ΕΠΙΤΟΜΗ ΤΩΝ ΚΑΤΟΡΘΩΜΑΤΩΝ ΤΩ ΜΑΚΑΡΙΤΗ ΒΑΣΙΛΕΙ

ΚΑΙ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΩ

ΚΥΡΙΩ ΙΩΑΝΝΗ ΤΩ ΚΟΜΝΗΝΩ

ΚΑΙ ΑΦΗΓΗΣΙΣ

ΤΩΝ ΠΡΑΧΘΕΝΤΩΝ ΤΩ ΑΟΙΔΙΜΩ ΥΙΩ ΑΥΤΟΥ ΤΩ ΒΑΣΙΛΕΙ ΚΑΙ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΩ

ΚΥΡΩ ΜΑΝΟΥΗΛ ΤΩ ΚΟΜΝΗΝΩ

ΠΟΝΗΘΕΙΑ

ΙΩΑΝΝΗ ΒΑΣΙΛΙΚΩ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩ ΤΩ ΚΙΝΝΑΜΩ.

EPITOME RERUM PRÆCLARE GESTARUM A DIVÆ MEMORIÆ

ET PORPHYROGENITO

DOMINO JOANNE COMNENO,

ET NARRATIO

RERUM QUÆ GESTÆ SUNT AB INCLYTO IPSIUS FILIO IMPERATORE ET PORPHYROGENITO

DOMINO MANUELE COMNENO,

CONSCRIPTA

A JOANNE IMPERATORIO GRAMMATICO CINNAMO.

BIBLION A.

LIBER I.

[P. 1] α'. Οὐδὲ τὸ τῆς ἱστορίας ἔργον ἀφιλότιμον
ὡς πάλαι ἐνομίσθη σοφοῖς. Πλείστου; μὲν οὖν
ἰσῶν καὶ ἐπεὶ ἔβην εὐδυνουσιόκνευε συνέθη. Ὁ μὲν

1-3 1. Historiam scribere gloriosum jam pridem
visum est sapientibus, quorum plurimos contigit
non mediocrem inde famam laudemque consequi.

Ille enim exaranda Græcorum historia delit operam : ille Cyri a puero institutionem resque ab illo jam viro præclare gestas enarrandas suscepit, et ubi periculum erat, ne quæ longo ante tempore facta erant rursus oblivione delecerentur, ea libris tanquam perennibus insculpta columnis, posteritati commendarunt. Ac tale quidem consilium est historiarum scriptoribus. Oportere autem arbitror, ut qui aliqua cum laude hoc in studio versari velit, et scientia rerum, quæ eo pertinent, singularum instructus, et variis quæ huic vitæ perpetuo adherescunt curis ac negotiis solutus, ad id accedat; quorum neutrum nobis quantum opus est suppetit. Neque propterea silentio præterenda videntur quæ nostro acciderunt sæculo : imo curandum ut oblata nobis occasione utcumque fieri potest utamur. Id autem ita consilii omnino poterit, si cæterarum rerum maxime, quæ in communi hac mortalium vita frequentius eveniunt, omissa narratione, quæ a duobus gesta sunt imperatoribus describamus, quorum aliter nobis necdum natis decesserat, aliter nostra ætate et floruit et exstinctus est; alio adhuc impubere imperii hærede relicto. Fuerunt illi Joannes et Manuel, ex Comnenorum familia. Quid autem egerit is a quo uterque prognati sunt, quorum ille patri, ille avo acceptam referbat imperii successionem, utque rem Romanam administraverit, satis superque enarratum esse ab his arbitror, qui rerum ab illo gestarum historiam litteris consignerunt, ut supervacaneum sit earum memoriam revocare; ut et quemadmodum in Nicephorum ea tempestate imperantem, adeoque jam ætate confectum rebellavit : omnia enim, ut jam præmonui, accurate ab his pertractata sunt, qui ab omni odio et similitate in scribendo alieni fuerunt. Joannis quidem res gestas breviter et summam attingam, cum illius ætate, quod supra innui, non vixerim. At Manuelis, qui Joannem excepit, historiam haud scio an quisquam veraciori stylo persequi valeat, quippe qui vixit adolescens susceptis ab eo plurimis in utramque continentem expeditionibus interfuerim. Hæc igitur præfari operæ pretium fuit : res vero postulat ut ad propositam inde narrationem aggrediar.

2. Alexio vita functo, destinatum jam ante sibi

Du Cangii notæ.

(1) [P. 429] Ὡς ἐπιπάρ ἀποστάται. Petrus Diaconus in præfat. ad l. iv Chron. Casin. : *Historia a tenui decoris altitudine ræta, si mens cogitationibus obumbrata et pressurarum mundialium tenebris offuscata fuerit. Infra : Mens vero historiographi elucescere minime valet, quandiu terrenis curis et lucris insudat, quia cum homo mundi turbinibus quatitur, movetur pariter et mens, et cum quiescit, similiter et ipsa quiescit, etc.*

(a) Μὴ πρὸς ἀπέχθειαν ἐκείνῳ συγγεγραφοῦσα. Apposite in hanc mentem Tacitus historia prima : *Mihi Galba, Otho, Vitellius, nec beneficio nec injuria cogniti. Dignitatem nostram a Vespasiano*

A γὰρ τὰ Ἑλλήνων εἰς ἱστορίαν ἑλαθεν ἔργα, ἃ ἐκ Κύρου διεξήλθεν ἀγωγὴν τε τὴν ἐκ παίδων καὶ πράξεις, ὅσαι εἰς ἀνδράς ἤκοντι τοῦτω ἐξεπωρήθησαν· καὶ καθάπερ ἐπὶ ὅσα τῷ χρόνῳ φανέντα εἰσαυθίς ἐπιπροβήσεσθαι κίνδυνον εἶχον, ταῦτα ἐκαίνοι καθάπερ ἐν ἀθανάτοις· στήλαις ταῖς βίβλοις ἐτυπωτάμνοι τῷ ἐξῆ; παρέδοσαν βίβλῳ. Τὸ μὲν δὲ ἔργον τινῶν. Χρὴ γὰρ εἶμαι τοὺς γε μὴ πάντῃ ἀναξίως τοῦτω ἐπιχειρήσαντας εἰδησιῶς τε τῆς περὶ ἕκαστα εὐ ἤκειν καὶ πραγμάτων ὡς ἐπίπαν ἀπεστάται (1) ὅσα βίβλῳ τῶδ' [P. 2.] συνέζευκται διηγεῖς· ὧν οὐδέτερον ὅπως οἶμα; χρεῖν ἦ· ἐν πάρεσιν. Οὐκ οὐδὲ διὰ τοῦτο παντάπασιν ἔργα σιγήτέον, ἀ τῷ ἡμετέρῳ δέπου συνέπεσεν αἰῶνι, ἐπιμελητέον δ' ὅπως μὴ καὶ τῆς ἐνοῦσης δόρα εὐχαιρίας κατόπιν ἡμῶν ἔλθειν γένοιτο. Γένοιτο δ' ἂν, εἰ τῶν ἄλλων καθάπερ ἀπάντων καὶ ὅσα εἰς τὸν κοινὸν ἤκει τῶν ἀνθρώπων βίον τὴν ἀφῆγησιν ὑπερβάντες, διεῖν ἔργα παραστήσομεθα βρασιλείῳ, ὧν ὁ μὲν ἐφθῆ πρὸ τῆς εἰς τὸν βίον ἡμῶν προόδου τὸ εἶναι ἀπολιπῶν, ἀταρος δὲ ἤκμασθε τε ἐφ' ἡμῶν καὶ ἀπῆει τοῦ βίου τὴν βασιλείαν ἀνήθῳ λιπῶν τῷ παιδί (2). Ἰωάννης ὅστις καὶ Μανουῆλ, οἱ Κομνηνοί. Ὅπως μὲν γὰρ εἶχον ἐξ οὐκ ἐμφῶ ἐγενέσθην (ὁ μὲν εἰς πατέρα, ὁ δὲ εἰς πάππον αὐτὸν ἀναφέρων τὴν βασιλείαν ἀνεζώσατο ἀρχῆν), καὶ ὡς τὰ κοινὰ Ῥωμαίων δὴ ἡμετέρας πράγματα, ἱκανῶς οἶμα; διηγηθέντα ἐπὶ τῶν τὰ ἐκείνων ἀναγραφόμενων οὐ γὰρ καὶ πάλιν ἀναλαμβάνοντας ἐκτιθέσθαι, ἀλλ' οὐδὲ ὅπως ἐκεῖνος Νικηφόρῳ (3) ἐπανεστῆ τῷ τικηκόδῃ τὴν βασιλείαν διέποντι, ἀνδρὶ πόρῳ τῆς ἡλικίας (4) ἤκοντι καὶ ἐπὶ δυσμαῖς βίου γενοῦσι.

Πάντα γὰρ εἰς τὴν ἀκριβῆς ἦδη, καθάπερ ἔφην, διηγησεται τοῖς γε μὴ πρὸς ἀπέχθειαν ἐκείνῳ συγγεγραφοῖσιν (a). Εἰρησεται δέ μοι τὰ μὲν τοῦ Ἰωάννου κατ' ἐπιτομήν καὶ ὡς περ ἐν κεφαλῆῳ, ὅτι μὴδ' ἐν τοῖς κατ' ἐκείνον, ὅπερ ἦδη ἔφην, γέγονα χρόνοις. Τὰ γε μὴν τοῦ μετ' ἐκείνον Μανουῆλ οὐκ οἶδα εἴ τις ἔμοῦ κάλλιον ἐξιστορήσαι ἔχει, ἐπεὶ καὶ οὐκ μείρακλῳ γε ὄντι μοι πλείετας συνεκδημηθένταί οἱ τῶν εἰς ἡμῶν ἑκατέρων συνέθανεν ἑκστρατιῶν. Ἢ μὲν οὖν πρόθεσις αὐτῆ, καιρὸς δ' ἂν εἴη λοιπὸν εἰς ἀρχὴν τὸν λόγον ἀναγαγόντας ἐντεῦθεν τῆς ἱστορίας ἀπάρασθαι.

β'. Ἀλεξίου τὸν βίον καταλύσαντος. Ἰωάννης

(2) Ἀνήθῳ παιδί. Alexio Comneno, Manuelis imp. filio, cui Andronicus Tyrannus vitam et imperium abstulit.

(3) Νικηφόρῳ. Botaniciæ, cui successit Alexius Joannis parens.

(4) Πόρῳ τῆς ἡλικίας. Erat quippe Nicephorus, cum imperium incepit, admodum senex. Vide not. ad Alexiadis p. 45.

Cornelii Tollii notæ

inchoantem, a Tito auctam, a Domitiano longius pro-
rectam non abnuerim : sed incorruptam fidem pro-
fessis nec amore quisquam, et sine odio, dicendus
est.

κα κριτερον προς του πατρος αυτου μνηστευθει-
 σαν(5) την βασιλειαν παρελαθεν, εφ' οσον τε ο καιρος
 επιμετρει τοις πολιτικοις εαυτον επιδοις πραγμασιν
 επι την Ασιαν (6) εξωρμησεν. "Εστι δε τις αγγιστα
 Λυκου και Καπρου των Φρυγιων ποταμων κειμενη
 πωλις θωμα Λαοδικη (7). Ταυτην δε χρονω τινη προ-
 τερον Περσαις αλουσαν τη Ρωμαιων ανασωσασθαι
 ο βασιλευς διανοηθεις, αξιολογον επ' αυτη στρα-
 φειας ην, αυτεδς μιν αυτη που χαρμα περιβαλων
 ιστρατοπεδευετο, των δε τινα ευουστατων αυτου
 Ιωαννης ες Περσαις το γενος αναφεροντα εμα στρα-
 τευματι της πολειως αποπειρασομενον επεμψε.
 Δεξσαν δε ολιγω υστερον πανοτρατι και αυτεδς επι-
 στα; αυτοβοαι ταυτην ειλεν. "Ενθα Βαρβαρων τε
 ελιων πολυν τετυχηκαν ομιλον ειναι και των εν
 ορσιον επιφανεστερων οχι ελαττουσ των οκτακοσιων,
 [P. 5.] εν ος και Πιχαρδς (8) ην πολεμων ως αγαν
 πολλων εμπειρος. Τότε μιν ουν φρουραν αποχωρω-
 την τη πολει καταλιπων των επιτηθειων τε διαρ-
 κως εμπλησομενος ες Βυζαντιον επανεξευε. Χρονω
 δε υστερον Σωζοπολιν (9) επιστρατευσας πονηρ ου-
 κει και ταυτην υπο Ρωμαιοις εθετο. Το δε οπως
 αυτα και θε μοι λελεξεται. Σωζοπολις αυτη πολις
 μιν εστι των εν Ασιε παλαι επισημων, εφ' υψη-
 λου δε τινοσ και αποκηρμηνου ιδρυμενη χωριου τω
 μιν ελλω ταυτης μερει πανταχοθεν εδατοσ γινεται,
 μιν δε τινα κομιδη στενωπετην παρεχεται εσοδον,
 εφ' ην ουτε μηχανην αν τις ελκυσαι δυνασεται ουτε
 των εις τειχομαχίαν ευερεπιασασθαι και αν-
 θρωποισ γαρ οτι μη κατ' ολιγωσ πορευομενοισ με-
 λεισ επι τη πολει εισηγηται γινεται. Η μιν δε
 οπως οδωσ εβληχε θεσωσ. Βασιλει δε Ιωαννη τη
 μιν πρωτον απεγνωστοτα της επιχειρησεωσ, ειπατα
 ενοα τις επιηλθεν αυτου, η την τε πολιν Ρωμαιοις
 ω ουν πονηρ παραστήσατο και αυτον μεγα κλεοσ ες
 εθρωποιουσ παντασ περιβαλεσθαι παποηχαν. Ητις
 δε αυτη δηλωσα. Δοο δε δουροφρον προσκαλεσα-
 μενοσ των αυτου, ων ο μιν Βακτιριοσ, Ατεροσ δε
 Δικτιοσ επικαλελητο, εκλευεν εμα τω εμψ' αυτεδς
 στρατευματι εδδου των της πολειωσ ιοντασ πολων
 εμβολιζεσθαι προς τοις εν τω τειχει, επιτιοντων
 δε αυτων φευγειν μηδεν αισχυνομενοσ εωσ επι
 κλειττων εκπισοντασ εις διωξιν το στενον απαλι-
 ποειν, το δε απο τουδε αγγιστεροψ εκπιλασει τη των
 πολων προτερησαντασ διακληροϋσθαι χωραν. Οι
 μιν ουν απηεσαν ως επι την πολιν· οι δε βαρβαροι
 εκπειθη προσιοντασ αυτοουσ ειδον, τασ πυλασ αυτουσ
 ανακλιναντασ ως ειχαν τάχοσ εξεθεον επ' αυτοουσ.
 Των δε νωτα δοντων αυτοις ξυνεβαινε την διωξιν
 επι πολυ γινεσθαι. Ατεροσ τοινυν τοιν ειρημενοι

A a patre imperium Joannes suscepit. Rebus ille
 urbanis quantum necabat compositis, in Asiam
 transiit. Proxime autem Lycum, Caprumque, Phry-
 giæ fluvios, est civitas nomine Laodicea, quam a
 Persis antea captam Romano rursum asserere im-
 perio constituens imperator, idoneum exercitum
 eo transmisit. Cumque haud procul abesset Phila-
 delphia, castra illic posuit valloque urbem circum-
 dedit. Misso deinde quodam ex intimis, natione
 Persa, cum copiis, qui obsidionem aggredere-
 tur, ipse mox cum universo subsequutus exercitu, urbem
 primo impetu C expugnavit. Hic non modica Bar-
 barorum inventa multitudo, quos inter exstitere ex
 illustrioribus octingenti ut minimum, atque in iis
 Picharas, militari scientia insignis. Relicto itaque
 ad continendam urbem valido praesidio, rebusque
 necessariis prout decebat procuratis, Byzantium
 rediit. Tum versa ad Sozopolim acie, urbem labore
 nullo Romanis subjecit. Quomodo autem id factum
 sit, nobis promendum. Sozopolis, et ipsa inter civi-
 tates Asiae quondam praecipuas, excelso praeruptoque
 sita loco, caeteris quidem locis praclusa undique et
 impervia, unicum duntaxat, sed angustum admodum.
 praebet aditum, per quem aut machina daeci, aut
 quidquam eorum quae ad murorum oppugnationem
 pertinent, apparari nequaquam potest, cum homi-
 nibus raro agminibus incedentibus vix pateat. Ejusmodi
 fuit urbis situs. Ac primum quidem Joannes istius
 capiendae spem adiecit. Mox subit cogitatio, quae et
 Romanis urbem nullo negotio asseruit et imperatori
 apud omnes homines gloriam non modicam peperit.
 Qua vero ratione id contigerit, paucis perstringam.
 Accersitis duobus ad se satellitibus, quorum alteri
 Pactiarie nomen alteri Decano erat, jussit ut con-
 festim portis urbis cum copiarum parte subeuntes
 levi eos velitatione, qui in moenibus stabant,
 provocarent: quod si egredere-ntur, terga vertent
 nullo pudore, donec longius ad persequendos 7
 ipsos offusi hostes excessissent locorum angustiis;
 tum repente conversis inde ad portam equis locum
 caperent. Profectos itaque quasi ad urbem oppu-
 gnandam jamque advenientes simul atque conspe-
 xerunt Barbari, reseratis e vestigio portis, quanta
 poterant celeritate in illos irrupere. Romania terga
 dantibus longiusque illis persequentibus, alter
 eorum, quos dixi, statim retro cessit, et cum eo
 non modica Romanorum multitudo. Cumque jam
 partis proximi essent, ex equis desiliunt ibique
 consistunt. Mox caeteri e Romanorum copiis, intel-
 lecto quid ab sociis gereretur, retractis equis cita-
 tum impetum in hostes fecerunt, qui ab ipsis inter-

Du Cangii notæ.

(5) *Μνηστευθεΐσασ*. Joannes enim statim atque
 in lucem est editus, imperator a patre acclamatus
 est. Anna, l. vi, p. 167, 168.

(6) *Ἐπὶ τῆν Ἀσίαν*. Conferendus Nicetas in
 Joann. n. 4.

(7) [P. 450] *Λαοδικη*. Laodicea Phrygiæ nrbs,
 de qua Plinius l. v. c. 29: *Celeberrima urbs Lao-
 dicea in Asia est Lyco flumini, latera affluentis*

*Asopo et Capro, appellata primo Diospolis, deinde
 Rhoas.*

(8) *Πιχαρδς*. Qui Nicetæ Ἀλπιχαρδς, apud quem,
 al., præpositio est, quam crebro Arabes nominibus
 propriis præponunt. Vide Vaterium in Præfatione
 ad El-Macimum.

(9) *Σωζοπολιν*. Pamphyliae oppidum. Vide Ni-
 cetam.

clusi, alii alio per circumjacentes campos fugerunt, A
hacque ratione urbs expugnatur.

Ἰππων ἀποδάντες αὐτοῦ ἴσταντο· ἐξῆς δὲ καὶ τὸ
θόμνοι δρόμῳ πολλῶ ἔχώρου, καὶ οἱ πολέμιοι ἐν μέσῳ λοιπὸν ἐναπειλημμένοι ἄλλος ἀλλαχῆ κατὰ
τῆς προκειμένης ἐθέοντο πεδιάδος, ἣ τε πόλις ἤλασκετο.

3. Digressus inde imperator Hieracoryphiten castrum sic dictum aliaque complura quæ Attaliæ finitima sunt cepit, posteaque Byzantium reversus est. Paucò deinde elapso tempore in Macedoniam movit. Nam Scythæ ingentibus copiis Istrum transgressi in fines irruerant Romanorum. Verum quod hiems tum erat, circa Beroem civitatem in hibernis militem collocavit, cunctisque interim ad bellum instructis, quosdam ex illorum phylarchis sibi conciliare maxime annixus est, ut cæteros ad his divisos tanto facilius debellaret. Sub vernum tempus, cum ex iis complures legationibus subinde submissis ad suas allexisset partes, in cæteros profectus est, rerumque B summam cum iis statuit experiri. Commissa utraque acie, æquo aliquandiu Marte pugnatum, ipseque imperator jaculo in crure percussus est. Tandem Romanis acriter certantibus superant Scythæ, quorum alii in ipso prælio inferiere, alii vivi capiti sunt. Pars vero quædam non ignobilior ad castra reversa, fugæ se dare nequaquam voluit : quin potius cum conjugibus et liberis quidquid restaret periculi sustinere decrevere, compositisque et apte inter se connexis plaustris, quæ desuper boviis contexerant pellibus, positisque in iis uxoribus et liberis, prælium instaurant. Rursum igitur atrox conseritur pugna et utrimque fit multa cædes. Scythæ quippe curribus velati munimento usi non minimum Romanis damnam intulerunt. Quæ cum adverteret imperator, statuit equo descendere pedesque cum cæteris militibus dimicare. Verum nequaquam id præstantibus suis, præcipit bipenniferis qui sibi astabant (gens ea est Britannorum, quæ a multis retro sæculis Romanis militat), ut instarent securibusque suis currus dissecarent. Jussa iis statim exsequentibus, Scytharum castris potitus est imperator. Tunc plerique ex iis qui fuga sibi consuluerant, popularium desiderio adducti, ultro ad eum confluxerunt, Romanorumque sedibus illati et numeris inserti militaribus diutissime in fide perseverarunt.

4. Atque isto quidem modo sese habuit Scytharum ad Romanos transitio. Imperatorem autem rursum detinere res Asiæ. Ubi Barbaris inexpectatus, sub hiemis maxime tempus, aliis in servitutem redactis, pluribus ad Christianam fidem

αὐτίκα ὀπίσω ἔχώρει, καὶ Ῥωμαίων αὐτῶ κλειστοὶ
εἶποντο. Ἐπειδὴ τε πρὸς ταῖς πόλεις ἐγένοντο, τῶν
ἄλλο Ῥωμαίων στρατεύματα τῶν πραττομένων αἰσ-
θόμενοι δρόμῳ πολλῶ ἔχώρου, καὶ οἱ πολέμιοι ἐν μέσῳ λοιπὸν ἐναπειλημμένοι ἄλλος ἀλλαχῆ κατὰ
τῆς προκειμένης ἐθέοντο πεδιάδος, ἣ τε πόλις ἤλασκετο.

γ'. Βασιλεὺς δὲ ἐκίθειν μεταβίς Ἰερακορυφίτην
τε εἰς τὸ φρούριον καὶ κλειστων ἄλλων δ τῆδε
ἴδρυται τῇ Ἀττάλου ἐπὶ κλειστον ἀγχιθυροῦντα,
οὕτω τε λοιπὸν ἐς Βυζάντιον ἀναχομίζεται. Οὐ δὲ
ἐπ' ὀλίγον διατρέψας ἐπὶ τὴν Μακεδονικὴν ἔχώρει.
Σκυθαί γάρ πανστρατὶ τὸν Ἰστρον διαβάντες εἰς τὰ
Ῥωμαίων εἰσέβαλον ἕρια. Ἀλλὰ τότε μὲν χειμῶνος
ἐπιλαθομένου ἐνταυθα που περὶ πόλιν Βερόην δι-
εχειράζε, τὸ μὲν τὰ πρὸς τὴν πόλεμον ἐξαρτῶν,
B [P. 4.] τὸ δὲ πλέον ἤθελε τῶν ἐν σφίσι φυλάρχων
(10) τινὰς ἐταιρίσασθαι, ὡς ἂν οὕτω τοὺς ἄλλους
χωρὶς ἀπολαθῶν οὐ σὺν πίνῳ καταγωνίσῃται. Ἐα-
ρος δὲ πολλοὺς ἤδη διὰ πρσθεῶν αὐτῶ προσχω-
ρῆσαι ἀναπεισας ἐπὶ τοὺς λοιποὺς ἔχώρει, πολέμῳ
κρίναι θέλων τὰ πράγματα. Συρραγέντων τοίνυν
ἀλλήλοισ τῶν στρατευμάτων, μέχρι' μὲν τινος ἰσοτά-
λαντος ἡ μάχη ἐγένετο, ὅτε καὶ αὐτὸς βασιλεὺς βέβη-
τὸν πόδα ἐπλήγη· τῶν δὲ Ῥωμαίων εὐθύμως ἀγω-
νιζομένων ἠτῶνται κατὰ κράτος οἱ Σκυθαί, καὶ
αὐτῶν οἱ μὲν ἐπεσον, οἱ δὲ ζωργεῖα ἐάλωσαν. Μοῖρα
δὲ τις οὐκ ἀγενῆς ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἐπανιοῦσ
οὐκέτι φεύγειν ἤξῃου, ἀλλ' αὐτοῦ σὺν γυναίξ καὶ
τέκνοις τοῖς αὐτῶν τὸν κίνδυνον ὑποστήναι ἐβλοντο
προπονούμενοι τῶν ἀμαξῶν, ὡς βοείοις ἀνωθεν βύρ-
C σαις περιλαθόντες ἐς τὸ ἀκριβὲς τε ἀρμοσάμενοι
ἐπ' αὐτῶν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα ἐνέθεσαν.
Αὐθις οὖν μάχη συνίσταται καρτερὰ καὶ φόνος ἀμ-
φότερωθεν γίνεται. Σκυθαί γάρ ὡσπερ ἐπιτειχίσματα
ταῖς ἀμάξαις χρῆσάμενοι μεγάλα Ῥωμαίοις ἐλύπουν.
Ὁ βασιλεὺς ἐννοησάμενος ἤθελε μὲν αὐτὸς τοῦ
Ἰππου ἀποδοῦς περὶ σὺν τοῖς στρατιώταις τὸν ἀγῶνα
διαθῆσαι. Ῥωμαίων δὲ οὐδαμῆ ἐπαινούστων ἐκέ-
λευε τοῖς ἀμφ' αὐτὸν πελεκυφόροις (11) (ἔθνος δὲ
ἐστὶ τοῦτο Βρεταννικὸν βασιλεῦσι Ῥωμαίων δου-
λεῦον ἀνέκαθεν) πελέκειν ἐπιστάντας διακόπτειν
αὐτάς. Τῶν δὲ αὐτίκα ἔργου ἔχομένων, οὕτω δὲ καὶ
αὐτοῦ τοῦ Σκυθῶν στρατοπέδου ἐγκρατῆς βασιλεὺς
γίνεται. Ὅτε καὶ τῶν ἄλλων, ὅσοι φυγῆ τὴν σωτη-
ριαν ἐπραγματεύσαντο, οἱ πλείους τῶ φίλτρῳ τῶν
D ἐλωκότων αὐτόμολοι βασιλεῖ γεγονότες, εἰς ἤθη
τε τὰ Ῥωμαίων ἀπήχθησαν καὶ στρατιωτικοῖς ἐγ-
γραφέντες καταλόγους ἐπὶ μακρὴν διετέλεσαν.

δ'. Ἡ μὲν οὖν τῶν Σκυθικῶν ἐθνῶν ἐς Ῥωμαίων
διάδοσις ταύτη πη ἔσχε· βασιλεὺς δὲ καὶ αὐθις τῶν
κατὰ τὴν Ἀσίαν εἶχετο πραγμάτων. Ἀπροσδόκητος
γάρ τοῖς τῆδε βαρβάρους χειμῶνος μάλιστα ἐπιτι-
θέμενος ἄρδην ἠνδραποδίζετο, κλειστοὺς τε αὐτῶν

Du Cangii notæ.

(10) Φυλάρχων. Nam in plures tribus distributi erant, nec uni parebant duci, inquit Nicetas. Procopius, l. 1. De bello Persico : Οὐδαὶς δὲ οὕτε Ῥωμαίων στρατιωτῶν ἄρχων, οὐδ' ἐδοῦκας καλοῦσιν, οὕτε Σαρακηνῶν τοῖς Ῥωμαίοις ἐπισπόνδων ἡγούμενοι, οἱ φυλάρχοι ἐπικαλοῦνται sic. Carcerum expe-

ditionem Joannis Macedonicam ad s. 5 imperil refert Nicetas, qui cedit in ann. Chr. 1123.

(11) Πελεκυφόροις. Varangis. Bryennius, l. 1, c. 20 : Ἀσπίδιφρόν ζῦμπαν καὶ πέλεκυν τινα ἐπὶ ὤμων φέρον. Vide not. ad Villhard. et Annam.

ἐπὶ τὴν εὐσεβῆ μεταφέρων δόξαν αὐτῆν στρατευμά-
των ἐνευθεν Ῥωμαίους πεποιήτο. Οὕτως γὰρ γε-
γονοὶς ἐνηρατημένοι ἔργοις γαλακτικῶς τε ἀπερβό-
φου καὶ κρεῶν ἰσιτωῦντο, κατὰ τοὺς Σκύθας, ἀεὶ
σπορῶδες τε ἀνὰ τὸ παδίον ἐσκηνημένοι ταύτη τοῖς
βουλομένοις αὐτοῖς ἐγχειρεῖν προχειρότατοι ἐγίνοντο.
Πέρσαι μὲν δὴ οὕτως συνέβαινε βιοῦν πρότερον Ῥωμαίους δὲ καὶ Οὐννοὶς (12), οἱ ἐπὶ τῆς ὑπὲρ τὸν
Ἰστρον χώρας οἰκοῦσι, πόλεμος ἀπ' αἰτίας ἐνεβράγη
τοῖσδε. Λαδισθλάδω (13) τῷ Παννονίας βῆγλι παῖδες
ἄρβενος ἦσθην δύο, Ἀλμούζης καὶ Στέφανος. Ἀλλὰ
Στέφανος μὲν, ἐπειδὴ περὶ οὗ πατρὸς αὐτοῖς ἀποθάνοι,
τὴν ἀρχὴν αὐτὸς ἀναλαμβάνει προσιώτερος ὢν,
ἄτερος δὲ φυγὰς ἐπὶ βασιλεῖα παραγίνεται. Ἔθος
γὰρ [P. 5.] Οὐννοῖς ἐστὶ, τοῦ ἐν σφίσι ἀρχοντος
ἐπὶ παισὶ τετελευτηκότος, ἕως μὲν ὁ τὴν ἡγεμονίαν
ἐκ τούτων παραλαβὼν ἄρβενος οὐκ εἴη πατὴρ παι-
θός, ξυνοίει τε ἀλλήλοισ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τῆς
πατρ' ἀλλήλων τυγχάνειν εὐνοίας, παιδῶν δὲ ἤδη
καὶ αὐτῶ γέννηται, οὐκέτι ἄλλως τὴν ἐπὶ τῆς χῶ-
ρας συγχαρεῖν αὐτοῖς διατριβὴν, ἀλλ' ἢ τὰς ἐφεί-
ει κτανηθεῖσιν. Ἀλμούζης μὲν οὖν τούτου δὴ ἕνεκα
παρὰ βασιλεῖα ἦλθεν. Ὁ δὲ ἀσμένως τε τὸν ἀνθρωπον
εἶδε καὶ εἶν φιλοφροσύνην ἰδέεσθε. Ἐτύχη γὰρ δὴ
βασιλεὺς Ἰωάννης Εἰρήνην τὴν Βλαδισθλάδου παιδα
γυναῖκα γαμητὴν εἶδη κατοικήμενος, σφρονοστάτην
τε εἶπερ τινὰ καὶ ἀρετῆς ἐς τὰ μέγιστα μεταποιου-
μένην. Ὅσα γοῦν ἐκ βασιλείας τε ξυνοίκου καὶ τῆς
βασιλείας ἐπεπόριστο, οὐτε τοῖς παισὶν εἰς κλήρους
ἀπόρισεν οὐτε περιττότητι κόσμων ἠνάλασε καὶ
τρυφῇ. Εὐ δὲ ποιούσα διετέλει τὸν πάντα τῆς ζωῆς
αἰῶνα τοὺς θεοὶ ἐφ' ὅτι οὖν ἐκείνης δεδόμενοι ἦσαν.
Ἢ δὲ καὶ φροντιστήριον (14) ἐπ' ὀνόματι τοῦ παν-
τοκράτορος (15) ἐν Βυζαντίῳ συνεστήσατο, ἐς κάλ-

A perductis, non modicam Romano exercitui acce-
sionem fecit. Agriculturæ enim prorsus imperiti,
lac sorbebant carnibusque vescabantur, atque vagi
Scytharum more in campis sub tentoriis degentes
facili opera consensibilis impetu expugnari poterant.
Eam igitur Persæ olim viveendi rationem secuti sunt.
Inter Romanos vero et qui trans Istrum regiones
incolunt Hungaros bellum hac de causa exarsit.
Vladislao Hungariæ regi filii duo erant, Almus et
Stephanus. Horum alter Stephanus, extincto pa-
rente, ut natus major regnum accepit, alter patria
elapsus adiit imperatorem. Mortis quippe est apud
Hungaros, ut cum princeps superstitionibus liberis
vita fungitur, quandiu proles masculæ exors ear
qui in imperium succedit, convenient inter se
fratres mutuamque benevolentiam exerceant: simul
ac vero natus illi filius, non alias lis intra regni
finis nisi excaecatis oculis habitare concedatur.
Eapropter ad imperatorem confugit Almus, a quo
et visus libenter et benignè exceptus est. Quippe
jam uxorem duxerat Joannes imperator Irenem,
10 Vladislai filiam, modestia singulari cumprimis
feminam et virtutibus decoratam. Quidquid illa
sive ex conjugis Augusti liberalitate comparavit
sive ex imperii redditibus, non transiit in liberales,
aut in superfluos sumptus luxuriamque immodicum
expendit: sed observata semper eadem viveendi
ratione indigentioribus erogavit. Eadem monaste-
rium CP. extruxit dicavitque Omnipotentis, opus
structuræ elegantia et amplitudine nulli secundum:
hujusmodi quidem moribus fuit Augusta. Rex Hun-
garie interim, perceptis lis quæ de fratre fere-
bantur, per legatos imperatorem rogavit ut sinibus
expelleretur Romanorum. Reveniente ilque dene-

Du Cangii notæ.

(12) Οὐννοῖς. De hoc bello Hungarico Nicetas in Joan. n. 5.

(13) Λαδισθλάδω. Ladislaus seu Vladislaus, Hungaricæ rex, non fuit Almi pater et Stephani, ut vult Cinnamus: unicam quippe filiam sustulit Pyriscam, Joanni Comneno imperatori nuptam et a Græcis Irenes nomine donatam. Vladislao vero in regnum successit ex illius testamento Almus, ex Geisa fratre Vladislai nepos, qui, assumpto in regni consortium Calamano fratre, ab eodem oculis privatus et exactus, ad imperatorem Germaniæ primū, deinde ad Joannem Constantinopolitanum Augustum fuga difapsus est, auxilii expetendi gratia. Extincto demum Calamano, Stephanus filius regnum adeptus est, is nempe de quo hic agit Cinnamus, qui proinde non fuit Almi frater, licet eodem in errore versetur Nicetas. Consulendi in primis ad hoc firmandum stemma regum Hungariorum; Utho Frising. l. vii Chr., c. 13 et 21 et Thwrockius in Chr. Reg. Hung. c. 63, ubi Stephano bellum a Græcis illatum pluribus persequitur. Adde Uspergeusum et Albericum an. 1155 et notas ad Annæ p. 416.

(14) Φροντιστήριον. Perperam hoc loco, ut et l. ii, scholam veritit Tollius; rectius sacra loca l. vi: est enim Græcis idem quod μοναστήριον. Suidas: Φροντιστήριον, διατριβή, ἢ μοναστήριον, ὅπερ οἱ Ἀττικοὶ σεμνέων καλοῦσι, quasi locus cogitationum seu commentationum, in quo monachi cogitationes commentationesque suas ad virtutem

erigunt; unde Athanasio ἀσκηταὶ καὶ τῆς ἀρετῆς φροντισταὶ dicuntur. Acta SS. Philææ et Philorum, Rufino interprete n. 8: Jam immolavit in phrontisterio. Hac notione vocem istam usurpant, Anna. p. 156, 482, 483; Theophylactus Simoc. l. i Hist. Maur. c. 14; Nicetas in Man. l. vii, c. 3; Cantacuzenus, l. i, c. 92 et alii.

(15) Παντοκράτορος. A Joanne exstructum monasterium Pantocratoris, seu Dei omnipotentis, narrant Nicetas in Man. l. i, c. 1 et Innocentius III PP. l. xiii, epist. 162, apud quem nuncupatur pantocraton, ut et in alia ejusdem pontificis epistola apud Odor. Raynaldum in Annal. Eccl. an. 1207 n. 19 et 20; usitato Latinis et Francis ævi medi scriptoribus more, qui Græcas voces in op desinentes in am efferunt, ut pridem a nobis observatum ad Villhard. in eo humatum Mannelem tradunt idem Nicetas et Cinnamus l. ii. Ad Manuelis monumentum lacrymas fuisse Andronicum Tyrannum auctor est idem Nicetas. Monasterium virorum fuit, cuius hegumenus seu abbas olim fuit patriarcha Antiochenus, ex Villharduinorum familia oriundus, ut prodit Georg. Pachymeres l. v. Imaginis Desiparæ, quam a D. Luca depictam asserbant, in hac æde magno populi concursu cultæ, meminit idem scriptor l. ii, c. 31. [P. 413] Agunt etiam de hoc monasterio Gregoras l. vii, Codinus, De offic. aulæ CP. c. 15, et Ducas c. 56; in 11 urbis regione statuitur a Gyllio l. iv, c. 2, a quo pluribus describitur: juxta templum SS. Apostolorum, in narra-

ante Joanne, transmissio Istro Beogradam, civitatem fluvio adjacentem, expugnat, dirutaque illa a fundamentis ipsis lapidibus inde navigio avexit et ex illis urbem Zeugmen condidit in Sirmio, quae exinde multis annis substitit : donec imperante Manuele a fundamentis perinde eversa, tanquam vicissitudine quadam, murorum Beogradensium instaurationi tota inservit. Verum ista deinceps commemorabuntur, cum ad ea tempora historia pertigerit. Haec postquam comperit imperator, Istrum versus cum universo exercitu profectus est, ex Liguriis equitibus, quos nostri Lombardos vulgo appellant, et Persis, astitit in societatem copias, sedit aliquandiu ad fluvii ripas sese comparans ad praelium. Interea **II** Stephanus, etsi corpore invalidus, in interioribus regni partibus aegritudine detineretur, nulla interposita mora, vires quam potest maximas contrahit, quibus imperatorem progredi ultra prohiberet, suis hoc dans in mandatis ut in transistriana regione manerent. Jussis paruerunt Hungari. Imperator vero, ut quae negari videbantur absque vi ulla exsequeretur, haec comminiscitur. Separata sociorum auxilia jubet retro a flumine veluti ad Tempus locum sic dictum progredi et quaensis quidam ex Hungarorum terra exurgens ad fluvium usque pretenditur, amnem superare : dum ipse cum reliqua parte exercitus ex adverso Chrami castelli consistens, fugit eo sese confestim suos transmissurum. Quo facto nullo negotio Romani transiverunt : ac ne primum quidem Hungari subsistentes impetum totis viribus in fugam se conjecere. Insequentibus ad flumen usque Romanis, universaque Hungarorum turba in pontem qui Istrum jungit confluyente, pons ipse disruptus complures in amnem praecipitat et extinguit : plurimi in manus Romanorum veaiunt, quos inter viri fuere magis apud Hungaros nominis, Acuses et Celapes. His feliciter gestis imperator, Chramoque castello primo impetu expugnato, confestim in Romanorum regionem rursus transvolat, urbeque Branizova militari praesidio, cui Curticum praeposuit, munita Constantinopolim **III** revertitur. At non multo post obsessam Branizovam occuparunt Hungari, caesis partim qui in ea reperti sunt Romanis, captis aliis, aliquot etiam fuga elapsis. Id factum graviter accipiens imperator Curticum die indicta prodilionis reum condemnat tergumque illius fugis caedi imperat, licet ille non prius, quam hostes cum universo exercitu urbem

λος και μέγεθος εν τοις μέλιστα των εκαιτημετων εν. Η μὲν δὴ Αβγούστα τοιαύτε τις ἦν. Ὁ δὲ τῶν Ὀβννων βῆξ ἐπειδὴ τὰ κατὰ τὸν ἀδελφὸν ἤκουσε, πρέσβεις ἐς βασιλέα πέμψας γῆς τῆς Ῥωμαίων ἀπελαύνεσθαι τούτον ἤξλου. Ὁ δ' οὐκ εἶχε πείθειν, ποταμὸν Ἰστρὸν περαιωθεὶς Βελέγραδα πόλιν παρ' αὐτῷ κειμένην ἐκπολιορχήσας εἶλεν, εἰς ἑσπέρης τε αὐτὴν καθελὼν ναυαὶ τοὺς λίθους ἐκείθεν μετήνεγκε, δι' ὧν Ζεύγμαν (16) ἐν Σιρμίῳ (17) πόλιν ἀνήγειρεν, ἢ πολλοὶ μὲν ἔκτοτε διήρκασε χρόνοις, ἐπὶ δὲ τῆς Μανουὴλ βασιλείας αὐτοκρατορίας ἐκ βάρρων κατενεχθεῖσα ὡς ἐκ περτροπῆς τινος ὀλη πρὸς τειχοδομίαν πόλεως τῆς Βελεγράδων ἐγένετο. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἰσέπειτὰ μοι λαλέξεται, ἐπειδὴν ὁ λόγος βαδίζων ἐκ' ἐκείνων εἶδη τοὺς χρόνους. Βασιλεὺς δὲ τούτων ἀκούσας πανστρατὶ ἐπὶ τὸν Ἰστρὸν ἐφέρετο, συμμαχικὸν ἐπαγγόμενος ἐκ τε Λιγούρων (18) ἰππέων, οὗς Λορκαρδούς ἡμῖν ὀνομάζουσιν ἄνθρωποι, καὶ Περσῶν. Καὶ ὁ μὲν αὐτοῦ που ἐπὶ ταῖς ὄχθας ἠύλλετο τὰ πρὸς τὴν μάχην εὐτρεπιζόμενος· Σταφάνῳ δὲ ξυνέπεισε τὸ σῶμα μαλακισθέντι παρὶ που τὰ τῆς χώρας αὐτῷ μέσα νοστρομοῦσθαι. Οὐ μόνον οὐδὰ ὡς καταμαλεῖν ἤθελεν, ἀλλὰ δυνάμεις ὅσας εἶχε τάχους ἐξέπαμπεν ἐμπροσθὼν βασιλεὶ ἐς τὴν περσῶν στήσεσθαι σφίσι ἐγκλεισάμενος. Οὐνοὶ μὲν οὖν κατὰ τὸ κλεισθὲν ἐποίησαν· βασιλεὺς δὲ ὅπως αὐτῷ μὴ εἶν βία τὰ τῆς ἀποφάσεως γίνοντο, ἐνωθεὶς τοιαύτε. Τὸ συμμαχικὸν ἀποτεμόμενος ἅπαν ἐκέλευε τοῦ ποταμοῦ κατόπιον ὡς ἐπὶ γαυρίον. Τέμπον οὕτω καλούμενον ἰλθόντας, ἔνθα βουνοὶ τις ἐκ τῆς τῶν Ὀβννων φυόμενος χώρας ἄχρι ἐς τὸν ποταμὸν (19) διήκει, ἐνεῦθεν περαιοῦσθαι· ὁ δὲ σὺν τῷ ἄλλῳ Ῥωμαίων στρατῷ ἀντικρὺ φρουρίου [P. 6.] Χράμου ἐστὼς δόκησιν παρεῖχε ὡς ἐκείθεν αὐτίκα μάλα περαιωθησόμενος. Οὐ δὲ γαίνοντος ἀμογγετὶ Ῥωμαῖοι διέβαινον, Οὐνοὶ τε μὴδὲ τὴν πρώτην αὐτοῦ ὀπισθάντας ἀνὰ κρᾶτος λιπὸν ἐφευγον, καὶ ἡ δὴ βίωξις ἄχρι ἐς ποταμὸν ἐγένετο, ἔνθα τῶν Ὀβννων τῆ γεφύρα ἄθρον ἢ τὸν ποταμὸν ἐξεύγνυ ζυρκαπτικῶτων, αὐτὴν μὲν κατασπασθῆναι ξυνέδη, τῶν δὲ πλείστως μὲν τῷ ποταμῷ παρασυρέντας· ἐν ταῦθα δὲ τὰς ψυχὰς ἀπερὺξέσθαι, πολλοὺς δὲ καὶ γερσὶν ἄλωνα Ῥωμαίκαίς, ἐν οἷς Ἀκούσης καὶ Κελαδῆς (20) ἦσαν, ἄνδρες ὀνομαστότατοι παρ' Ὀβννοισι. Ταῦτα κατωρθώκως ὁ βασιλεὺς ἐδ Χράμον τε αὐτοβοῖ παρασησάμενος φρούριον αὐτίκα ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων αὐθις μετέβαινε, πόλιν τε Βρυνιτζοδὼν στρατιωτῶν ἀσφαλεῖα κρατυνάμενος, ὧν Κουρτζικιο

Du Cangii notae.

lione ms. de Belissario : Ἐκεῖ γὰρ ὑπεστρέφετο εἰς ἓνα μοναστήριον. Πολλὰ γὰρ ἰνδοξότατα βασιλικὸν καὶ μέγα τὸ λέγουσι παντοκράτορα ἐγγιστά που ἢ εἰς ἄλλον ὄρειον μοναστήριον ἁγίων ἀποστέλων.

(16) Ζεύγμαν. Nicetas habet hoc loco et alibi Ζεύγμανον. Vide eundem in Man. l. ii, c. 7.

(17) Ἐν Σιρμίῳ. Sirmiensis ager medius interjacet inter Savum et Danubium, non vini solum toto septentrione laudatissimi, sed etiam rerum omnium, quae ad usum humanum pertinent, seras, inquit Sambucus in Descriptione Hungariae.

(18) Ἐκ τε Λιγούρων. Nicetas : Καὶ εἶχεν οὐκ ἐκτασόμενος τὴν παραλίαν Ἰταλίαν. Lombardos seu Genuenses intelligit, qui hoc in bello Joanni imp. militarunt.

(19) Ἐς τὸν ποταμὸν. Ad Carasum animum comminatum praelium refert Bonifolius deced. 2, l. vi.

(20) Ἀκούσης καὶ Κελαδῆς. Thwrocizius c. 74 et Bonifolius, de hac Hungarorum clade scribentes, comitem nescio quem Cis nomine, tradunt in eo praelia occubuisse, qui forte idem fuerit cum Ἀκούσης Cinnami.

ήγγεν, ἐς Βυζάντιον ἦλθεν. Οὐνεκα δὲ οὐ πολλῶν Δ irrupissent incendissentque xuliffis, cessisset mu-

betereon Βραυτιζοδάν τε περικαθίσαντες εἰλον, καὶ n.b.us. τῶν ἐν αὐτῇ Ῥωμαίων οὐ; μὲν ἔκτειναν οὐ; δὲ ἐζώγρησαν ἦσαν δὲ οἱ καὶ φυγῇ τὴν σωτηρίαν ἐπραγματεύ-

σαντο. Εἰς οἷς χαλεπήνας βασιλεὺς Κουρτίκιον (21) μὲν προδοσίας ἐγκλήματι ὑποδικάζει καὶ πολλὰς αἰσῶ ξάινει κατὰ τῶν νότων, καίτοι οὐ πρότερον ἐκεῖνος ταχέων ἀφίστατο πρὶν ἢ (φασὶν) οἱ πολέμοι ἔσειβρίοντο πανστρατὶ ἐπὶ τὴν πόλιν καὶ κυρὶ τὰς οἰκοδομὰς ἐφλεγον. ε. Ὑπὸ τοῦτον τὸν χρόνον καὶ Σέρβιοι, ἔθνος Δαλ-

5. Eadem ferme tempestate Servii, Dalmatica gens, a fide deficientes Rasum castellum everterunt. Qua de causa imperator in Critoplum, cui deman- data fuerat loci custodia, animadvertit, indutumque muliebri stola et asiuo impositum per forum tra- duxit. Branizovam deinde versus expeditione iterum sumpta, instaurari urbem quantocius curat. Diebus vero compluribus in hoc opere consumptis, B prae hieme et rerum necessariorum penuria exerci- tum vehementer laborare contigit. Quod ut compe- rit Hungariae rex, statuit Istro quam citissime su- perato inopinantes ac nihil metuentes tale inva- dere. Erat autem apud Hungaros mulier natione Latina, quae divitiis et generis nobilitate caeteris antistabat. Illa hostium consilia per legatos aperuit imperatori. At ille cum viribus longe impar signa conferre cum hoste non auderet I 3 (morbi quippe et rerum necessariorum inopia, uti ante dictum est, exercitum illius non modice imminuerant), urbe utcumque munita retro cessit: neve cum Hungaro- rum copiis congregi necesse haberet, per loca im- pedita ac praerupta iter instituit, unde et Mala scala ab incolis locus iste appellatur. Ibi in novissimi aguinis cohortes de improviso irruentes Hungari, caetera quidem nihil Romanis nocuerunt, raptisque

Εἴθα δὲ τῶν Οὐννων στρατὸς ἀφηνίδιος τὰς οὐρα-

Du Cangii notæ.

(21) Κουρτίκιον. Fuit Curticiorum familia illu- stris admodum in aula Constantinopolitana, quae Adrianopoli, unde prima ei origo, in urbem transiit, ut habet Auna, l. v.

(22) Κριτόπλορ. Qui alius et diversus videtur ab eo, qui non semel Joannacius Critoples nuncupatur Cinnamo.

(23) Γυναικείαν ἐνδοδουκτα στολήν. Lex ma- joribus præcipit, eum qui majestatem publicam læ- terit teneri, qualis est ille qui in bellis cesserit, aut arcem non tenuerit, aut castra concesserit. L. III. Dig. ad Leg. Jul. Majest., apud Valerium Max. l. II, c. 7: *Rutilius cos. eo bello, quod in Sicilia cum fugitivis gessit, Q. Fabium generum suum, quia negligentia Tauromitanam arcem amiserat, provincia fuisse decedere.* Vita Lud. Pii a. 828: *Balarico duci Forojuliensti dum objiceretur, et probatum esset, ejus ignavia et incuria vastatam a Bulgaris nostram ré- gionem, pulsus est ducatu.* Ignavia enim culpa æquiparatur, nec minori dignus est pœna qui commissam sibi provinciam aut arcem non tuetur, quam qui per proditionem in hostium potestatem tradit. Leo in Tacit. c. 8, § 16: *Εἰ τις πόλιν, ἢ κάστρον πιστευθεὶς εἰς παραφυλακὴν τοῦτο προδώ- σι ἢ χωρὶς ἀνάγκης τῇ ζωῇ συντεινούσης ἀναχω- ρήσει, δυνάμενος τοῦτο ἐκδικήσας; κεφαλικὴ τιμω- ριζ ὑποβαλλέσθω.* Adde *Leges militares* Kull c. 56. Et sane cum femineam molliorem sapiat igna- via, jure egisse videtur Joannes Comnenus, qui

stola et veste muliebri virum inertem et ignavum induerit. Tradit Nicetas in Man. l. vi, n. 8, parum abfuisse, quin Manuel imperator Andronicum An- gelum, qui Turcis Græcos, quibus præerat, ag- gressis, turpi iuga dilapsus fuerat, muliebri habitu per urbem circumduci juberet. Sic olim Irene imperatrix Narseti patricio Italiae præfecto, qui Æscum et pecunias publicas bellis ingruentibus in- epte dissipaverat, fuscum et colorem misit, λέξτε ταῦτα, inquit, δὲ καὶ ἀρμύζει σοι· νήθειν σε γὰρ μᾶλλον ἐκρίναμεν, ἢ μετὰ ὀπλων ὡς ἄνδρα διεκδικεῖν καὶ διεσθύνειν καὶ ὑπερπολεμεῖν Ῥωμαίων, apud Constantium Porphyrog. De admin. imp. sic etiam Hormisdas Persarum rex, apud Simocattum l. III, c. 8, Varanum exercituum Persicorum ducem, qui prælio contra Romanos inito cladem passus erat, ἀσχισταῖς ὕβρει ἐξουθενήσας; γυναικείας ἐσθῆτας ἐπαθλα τῆ; ἀδοξίας κληροδοτήσας αὐτῶ. Ita Muchumet, Persarum seu Turcorum sultanus, milites qui male pugnaverant in altero contra Romanos prælio, et hostibus terga dederant, minatus est ignominiose traducturum se muliecribus [P. 432] ad ludibrium stolis indutos, γυναικείας περιβεβλη- μένους στολά; apud Bryennium, l. I, c. 8. Sic de- miique Michael Palæologus suos, qui male Annum arcem defenderant, γυναικείας ἀτιμώσας στολά; ἀπὸ προσώπου ἐποίησεν, apud Pachymerem, l. III, c. 25. Vide Savaron. ad l. i Sidon. epist. 8.

Cornelii Tollii notæ.

(b) Διὰ τῆς ἀγορᾶς ἦσαν ὄνρ εποχορ. Con- stantianus Cypronyus, Leonis Isaurici filius, occiso Artavasdo imperii æmulo, eodem ignominie ac

supplicii genere affectit patriarcham Constantino- politanum; postea pristinae eum dignitati resti- tuit.

tantum aulæorum, quibus insterni solet imperatoris tabernaculum, fragmentis, quæ inopia iumentorum relicta neglectaque erant, redierunt: sicque Romanorum exercitus nullo periculo inde excessit. Haud multo post in Asiam contendit imperator, urbem Castaunonem Paphlagonibus finitimo expugnare statuens. Persæ enim qui eam incolebant, regiones vicinas et imperatori subditas excursibus variis fatigabant, indeque Romanos non paucis effliciebant incommodis. Hos magnitudine apparatus bellici exterritos et se et urbem dedere compulit, ac Byzantium deinde reversus magnificentum egit triumphum. Carpentum enim argento compactum, obdurtumque auro undique, tanquam in eo sessurus, parari iussit. Non ascendit illud tamen, fortasse ne in superbiæ crimen incurreret; sed imagine Dei Genitricis imposita, ipse crucis signum præ manibus gestans accessit. Sic processit carpentum, resque miraculi instar a Byzantinis **14** visa, quod a nemine, ut opinor, factitatum noverant, ex quo Heraclii et Justiniani imperium obtinere.

6. Dum hæc apud Romanos gereretur, Tanisman, qui ea tempestate Cappadociæ imperabat, Castamonem obsidione cingit et oppugnat. Imperatorem autem bellicis jam consiliis occupatum acerbus casus affixit, quippe Irene Augusta excessat e vivis, ipseque acri conflictatus morbo Byzantium fuerat relatus. Urbem igitur fame prius attritam, deinde et vi expugnando cepit Tanisman: quæ res principis animum graviter affixit. Interea nescio quo casu extincto Tanismane, cum inter Machumetum qui imperium erat adeptus et Iconii phylarchum, quem sultanum cæteris anteponentes principibus vocant Persæ, simultas intercederet, imperator missis Iconium legatis, ut secum amicitiam et societatem adversus Machumetum contraheret, illi persuasit. Venit itaque non multo post quendam ex primatibus ab illo submissus cum exercitu, et obses et belli pariter socius futurus. Imperator igitur cum iis copiis Gangram profectus, castra fixit ante urbis moenia, seque hac ratione composuit, tanquam oppugnationem sequenti anno suscepturus: at Machumet, cum se Romano principi cerneret imparem, necessarium censuit sulta-

γούσαις ἐπισπεσὼν φάλαγγιν, [P. 7] ἄλλω μὲν οὐκ ἐνὶ Ῥωμαίοις ἐξημίωσαν, τεμάχια δὲ τῶν τῆς βασιλικῆς συμπληρούντων ἀβλῆν παραπιτασμάτων ὑποζυγίων ἀπορία περιραθόντα ἀνελόμενοι ἀνεχώρησαν, καὶ τὸ Ῥωμαίων στρατεύμα ἀσινὲς ἐκείθεν διαγέγονεν. Ὀλίγω δὲ ὕστερον (24) ἐπὶ τὴν Ἀσίαν βασιλεὺς διέβη, πόλιν Καστάμονα Παφλαγοῖσι πρόσκειον ἐξελθεῖν ἐπιγόμενος. Πέρσαι γὰρ οἱ ἐνταῦθα κτημένοι ἐπὶ τὴν πλησιόχωρον καὶ βασιλεῖ καταήκουν ἐξορμώμενοι ἐκείθεν ἀεὶ κακῶς τοὺς τῆδε Ῥωμαίους διετίθεσαν. Ἐκπλήξας τοίνυν αὐτοῦ; τῷ μεγέθει τῆς ἐς τὸν πόλεμον παρασκευῆς, τὴν τε πόλιν καὶ σφᾶς αὐτοῦ; προδοῦναι Ῥωμαίοις ἠγάγκασεν, οὕτω τε ἐς Βυζάντιον ἑπανίων μεγαλοπρεπέστερα ἐπόμπευσεν. Ὅτε καὶ ἄρμα ἀργύρου μὲν πεπηγμένον χρυσῷ δὲ κατακόρως ἀηλιμιμένον ἠτοίμασε μὲν ὡς ἐπιδησόμενος, οὐ μέντοι καὶ ὠχῆσατο τούτῳ δι' ὑπεροψίας ἰσως παρατήσιν (c)· ἀμέλει καὶ εἰκόνα τῆς Θεοτόκου (25) ἀνθέμενος αὐτῷ, ὃ μὲν σὺν τῷ σταυρικῷ προήλθε σπριμῶ, τὸ δὲ ἐχώρει, θαυμά τε ἦν Βυζαντιοῖς ὄρᾶν, ὅπερ οἶμαι οὕτω μέχρι καὶ τότε κατεῖδον ἐξ ὅτου Ἡράκλειος καὶ Ἰουστινιανὸς τὴν Ῥωμαίων διεῖπον ἀρχήν.

ς'. Ῥωμαίων οὖν ὁ δῆμος ἐν τούτοις ἦν. Τανισμάν (26) δὲ ὁ Καππαδοκίας ὑπὸ τούτῳ ἤρχε τὸν χρόνον Καστάμονα στρατεύματι περιλαβὼν ἐπαλιόρκει. Ἐπειδὴ τε βασιλεῖ ἐς τὸν πόλεμον ἤδη καθισταμένῳ τύχη τις ἐμποδῶν ἐγένετο (ἦ τε γὰρ ξύνοικος Εἰρήνη ἐξ ἀνθρώπων ἠφάνιστο, ὃ δὲ νόσφ' ἀλοῦς ἐς Βυζάντιον ἀνεκοιμήθη), λιμῶ τὸ πρότερον αὐτὴν κατατρίψας, εἶτα καὶ τεichoμαχίας εἶλεν. Ὅ δὲ ξυνενεχθὲν μεγάλη τῆς βασιλείας καθίκετο ψυχῆς. Ἐπειδὴ γοῦν τύχη τιμὴ Τανισμάν μεταξὺ τὸν βίον καταστρέψαντος Μαχούμετ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς καταστάς διάφορος τῷ φιλάρχῳ τῆς Ἰκονίου (27) γένοιτο πόλεως, ὃν δὴ Σουλτάν τῶν ἄλλων ὑπεριθένας ὀνομάζουσι Πέρσαι, πρόσθεις εἰς Ἰκόνιον στείλας, ἐπειδὴ περ ἐς τὸ φλίον αὐτῷ ξυνεγένετο, Ῥωμαίοις ξυμμαχίας κατὰ Μαχούμετ ἀνέπεισεν. Ἦκε τοίνυν οὐκ εἰ; μακρὰν τῶν παρ' αὐτῷ τι; ἐπιφανῶν ἄμω στρατεύματι ὀμηρεύσων τε ἄμα καὶ τοῦ πολέμου συνεφαθόμενος. Βασιλεὺς μὲν οὖν οὕτω ξὺν τοῖς εἰρημένοις ἐπὶ Γάγγραν ἐλθὼν πρὸ τοῦ ταύτης περιβόλου τὴν στρατοπεδεῖαν ἐπήξατο, ἐν παρασκευῇ ὦν ὡς ἐς νέωτα τεichoμαχίσων. Ἀλλὰ Μαχούμετ οὐκ οὐκὸν ἀξιόμαχον αὐτὸν βασιλεῖ ἐπιστάμενος δεῖν

Du Cangii notæ.

(24) Ὀλίγω δὲ ὕστερον. Nicetas n. 15.

(25) Εἰκόνα τῆς Θεοτόκου. Joannis triumphum accurate exsequitur Nicetas. At quod addit Cinnamus nequitiam post Justiniani et Heraclii tempora ejusmodi actos Constantinopoli triumphos, in quibus videlicet præcipuus Deiparentis imagini cultus et locus datus fuerit, haud ægre refellitur ex Scylitzæ, et Zonara, tradentibus Joannem Zemiscem, devictis Bulgaris, ita triumphum duxisse, ut totam rerum bene gestarum gloriam Deiparæ ascripserit,

cujus imaginem in carru collocatam ipse subseruus est: Ἐν δὲ τῷ ἄρματι τὰς Βουλγαρικὰς θεῖς τῶν βασιλέων στολάς, καὶ ἄνωθεν τούτων εἰκόνα τῆς Θεομήτορος, ὡς πολιούχου, προπορεύεσθαι αὐτοῦ ἐτάξατο. Id ipsum postea imitatum Manuele, debellatis Pannonibus, tradit Nicetas, l. v. n. 3.

(26) Τανισμάν. Vide not. ad Annæ p. 365.

(27) Τῷ φιλάρχῳ τῆς Ἰκονίου. Masuto Iconiensi sultano, Cliziesthlanis II fratri Notho, et successori.

Cornelii Tollii notæ.

(c) Δι' ὑποψίας ἰσως παρατήσιν. Meminit et similis in triumpho currus infra ejusdemque civilitatis in Manuele. Cæterum quod de cruce lata

ait, in superstitione id imperatoribus Byzantinis, qui pro victrici lauro, crucem Christi triumphantes circumferebant.

ἔγνωσε τὴν Σουλτὴν ἐταιρίσασθαι ἄλλως τε καὶ κατὰ γένος αὐτῷ προσήκοντα. Καὶ τοίνυν τὰ διάφορα λῶσαντες κατὰ Ῥωμαίων καὶ ἄμφω ξυνεπνευστήν, οἱ τε ξυμμαχοὶ Πέρσαι μετὰπειμπτοὶ πρὸς τοῦ Σουλτὴν γεγονότες νυκτὸς ἔχοντο φεύγοντες. Γνοὺς οὖν τὴν ἐπιβουλὴν [P. 8] βασιλεὺς ἐν ἀθυμίᾳ πολλῇ ἦν καὶ βεβούλευται παρ' αὐτὰ ἐκείθεν ἀναξευγνύειν. Ἄλλὰ τινες μοναχοὶ κατὰ τινα τύχην ἐνταῦθα παρόντες ἀπέλεγον πρὸς τὴν ἐγγείρησιν, μονονουχί θρασείν αὐτῷ τὰ ἐπὶ τῆς Γάγγρας ἄλωσις διατεινόμενοι. Οἷς ἀναπεισθεὶς τῇ ὑστεραίᾳ τῷ περιβόλῳ προσέβαλεν, ἐκείθεν δὲ ἀποκρουσθεὶς ἐπὶ Ῥυνδακηγὴν μετέβη, ἐνταῦθ' αὖτε πάλιν τῷ στρατῷ διαχειμαζεν. Ἐνθα Ῥωμαίοις πόλυν τινα διατρίβουσι χρόνον, ἐπειδὴ μὴ εἶχον ὄθεν χειμῶνος ἐσχομίσονται τὰ ἐπιτρέψαι, ξυνίβαινεν ἤδη λιμῷ πιέζεσθαι. Ἄρας τοίνυν ἐκείθεν ἐπὶ Καστάμονα ἦλθεν, ὁμολογίᾳ τε ταύτην ἐλὼν ἐπὶ Γάγγραν μετήγε τὸ στρατεύμα. Πέρσαι τοίνυν οἱ τὴν πόλιν κατείχον δυνάμεις ἐπὶ Ῥυνδακηγῆς ἄθροισμέναις καὶ πάλιν μεμαθηκόταί, τὸ μὴ πρῶτον ὤκνον βασιλεὶ τὴν πόλιν ἐνδοῦναι, ἐπιστὰς ἐπικουρίας εἰς τοῦτο φερόμενοι. Ἐπαὶ δὲ αἱ μὴ εἰρημίαι δυνάμεις οὐκ εἰς ταῦτ' ἐνυλάθησαν διαλύοντο αὐθις (χειμῶνος γὰρ ὄρα στρατεύειν ἀδύνατα εἶχον, καθάπερ ἐν τοῖς ἐμπροσθέν μοι δεδιήγηται), ὅπ' ἀνάγκης ἀπειρηκότες τὴν πόλιν αὐτῷ παρέδωσαν ἐπὶ ὁμολογίᾳ τοῦ αὐτοῦ τε καὶ τοῦ βασιλέως Ταμισιάν ἐπιπερὸντος δορυβάτωι Ῥωμαίοις ἰγνύνοντο ἀλώσις τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀπαλλάξαι χειρὸς. Ἄλλὰ Πέρσαι ἀνεὶ τῆς ἐν χειρὶν ἐλευθερίας αὐθαίρετον προελόμενοι δουλείαν εὐνοίας τε τῆς παρὰ βασιλέως ἔτυχον καὶ προσθήκῃ δυνάμεισ' οὐκ ἀγενῆς Ῥωμαίοις ἐγένοντο.

ζ. Τὸ δ' ἐνταῦθεν (28) τὰ τῶν Ἰσαυρικῶν πελάγων ἀρχὴν Ῥωμαίοις εὔρατο. Ἀεβούνης (29) γὰρ

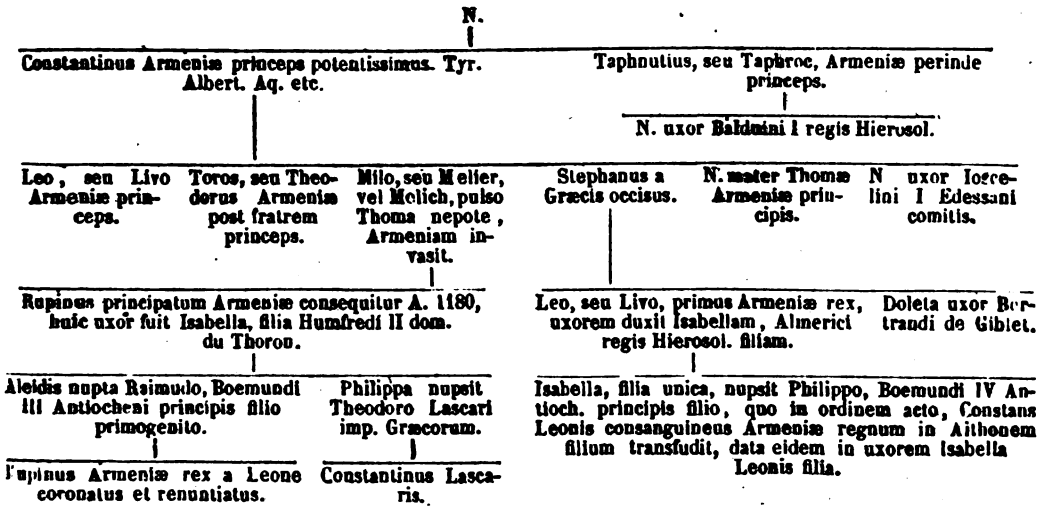
num ad eas partes allicere, cui ceteroquin affinitate junctus erat. Diremptis igitur simultatibus in Romanos una conspirant, ac 15 Persæ auxiliares revocati a sultano noctu fuga dilabuntur. Dolo cognito, imperator non melioeri animi anxietate percussus, castra inde movere confestim statuerat, nisi quidam monachi, qui tum forte aderant, a consilio avocassent, persuasissentque ut cœptis insisteret et Gangrensis urbis expugnationem cum fiducia aggredereetur. His obsecutus mœnia postridie adoriitur : verum inde repulsus ad Rhyndacum recedit, exercitumque in hibernis locat. Romani longo istic tempore commorati, atque abs frumentaria, cujus propter hiemem haud facilis erat transvectio, non modice laborarunt, adeo ut fames complures oppresserit. Castamone itaque inde repetita et certis recuperata conditionibus, Gangram exercitum reduxit. At Persæ, qui civitatem tenebant, cum rescissent congregatas rursus ad Rhyndacum militares copias, urbem imperatori tradere primo quidem detractarunt, auxilium inde sibi submitteendum rati. Verum ut hæc copię, antequam in unum convenirent, rursus dissipatę sunt (instante quippe hiemali tempore, ut supra commemoravimus, bellum geri non posse putant), necessitate adacti, hæc urbem conditione dediderunt, ut et ipsi et qui, supersite adhuc Tamsimano, bello capti erant a Romanis, ex eorum manibus et potestate innoxii dimitterentur. Sed enim Persę concessę sibi libertati spontaneam præferentes servitutem, imperatoris gratiam promeruerunt, et non ignobilem copiis Romanis fecerunt accessionem.

167. Exinde res Isauricę initium belli dederunt. Nam Livo, vir Armenius, complura oppidıs ex

Du Cangij note.

- (28) Τὸ δ' ἐνταῦθεν. Nicetas, n. 3.
- (29) Ἀεβούνης. Leo Annæ I. xiii nuncupatus, sive Villelmo Tyrio I. xiv, c. 3, cujus stemma delibandum hoc videtur loco, ex onere nostro De fa-

miliis Oriental., ad principum Armeniæ, quorum in Comnenica historia sat frequens occurrit mentio, pleniorẽ utitiam :

his quæ Romanis parebant subegerat, ipsamque Seleuciam statuerat obsidere. Quæ postquam imperatori comperta sunt, contractis festim copiis, obviam proficiscitur. Cum hac igitur tum alia de causa, quam nunc ipsam dicam, imperator in Ciliciam contendit. Boemundo, qui Antiochiæ præerat, extincto, regionis primores ad imperatorem mittunt nuntiantque, si Boemundi filiam cum Manuele, ultimo ex liberis, matrimonio copulari pateretur, Antiochiæ principatum in sua potestate fore. At nondum ille in Ciliciam venerat, cum Antiocheni mutato consilio e sociis et amicis Manueli facti sunt hostes infensissimi. Viribus autem inferiores se Romanis videntes, Livonem in suas partes perducendum petarunt. Eductum igitur carcere hominem, quem bello captum in vinculis habebant, libertate donant, hæc conditione siveque in id interposita, ipsum amicum et socium fore in posterum, et contra Romanos una secum militaturum. Imperator vero Ciliciam ingressus, Mopsuestiasque et Tarso et Adana positus ad Anazarbum castra ponit. Interea dum hæc aguntur hoc accidit. Pictavorum, quæ regio est ad sinum Ionium, comes filios habebat duos, quorum alter extincto parente paternum adeptus est principatum, alter mendici assumpto 17 habita templum adiit Hierosolymitanum. Eum simul ac conspicatus est ædituus, miratus statuerat viri et fornam, accessit et percontatus est quis esset. Ille vero respondit primum, e quibus minime se agnatum iri arbitraretur. Verum ubi persuaderi non posse ædituo perspexit, quæ vera essent tandem omnia de se retulit. Quibus cognitis ædituus festim ad regem perrexit virtutemque prodidit. Rex vero accito Raimundo (id enim ipsi nomen) suavit, ut uxorem duceret Boemundi filiam, quæ nondum pubertatis annos attigerat. Atque ille dum iter instituit versus Antiochiam, forte incidit in speculatores Romanos, nec multum absuit quin captus fuerit. Aggredienti enim miles quidam obversus galeam percussit, ut, nisi utraque manu comprehensa equi cervice præca-

A ἀνὴρ Ἀρμένιος ἄλλας τε ὡς πλείστας τῶν Ῥωμαίων κατηκίων πόλεις εἶδεν Ἰσχυρικός καὶ δὴ καὶ τὴν Σελεύκου πολιτοῦσιν ἐπεθάλετο. Ὁ πυθόμενος βασιλεὺς τὰς δυνάμεις ἀγείρας τάχει πολλῶ ἐπ' ἐκείνων ἔετο. Τοῦτου δὴ ἕνεκα βασιλεὺς ἐπὶ τὴν Κιλικίαν ἐπέστειλετο καὶ οὐδὲν ἄρτι δηλώσω. Βαϊμούνδου (30) δὲ Ἀντιοχείων ἤρχεν ἐξ ἀνθρώπων ἡφανισμένου, οὗ τῆς χώρας προδύοντες ἐπὶ βασιλείᾳ πέμφαντες ἔφασαν, ὡς εἶτε βουλομένη αὐτῶ εἴη θυγατέρα τὴν Βαϊμούνδου τῶ ὑστάτῳ τῶν παίδων ξυνοικεῖν τῶ Μανουῆλ, αὐτίκα μετὰ κῆδος τὰ Ἀντιοχείων ὕπ' αὐτῶ πράγματᾳ ἔστα. Ἄλλ' οὐδὲν ἐφθῆ τῇ Κιλικίᾳ (31) αὐτῶ; ἐπιθῆναι, καὶ τοῦ σκοποῦ μεταθέμενοι ἀντὶ φίλων τε καὶ ξυμμάχων πολεμιώτατοι τοῦτω κατέστησαν. Οὐκ ἀξιωμαχὸς γε μὴν αὐτοῦς τῇ Ῥωμαίων εἰδότες στρατιᾷ δεῖν ἐγνώσαν καὶ Λεβούνην (32) σφίσι ἐπιστήσασθαι. Ἀμέλει καὶ τῆς φρουρᾶς τὸν ἀνθρώπων ἐξελόντες, ἔνθα ἐπειθὴ πῶλεμψ περιγεγόνασαι καθιερξάντες αὐτὸν ἐτήρουν, τὰ πιστὰ τε παρ' αὐτοῦ λαβόντες ἐφ' ᾧ φίλων καὶ ξυμμάχων [P. 9] κατὰ βασιλείως αὐτοῖς ἔσεσθαι, εὖν φιλοφροσύνῃ ἀπέλυσαν. Βασιλεὺς δὲ ἐς τὴν Κιλικίαν παρελθὼν Μόψουεστίαν τε εἶλε, καὶ Ταρσοῦ καὶ Ἀδάνης περίγεγονός τε πρὸ Ἀναζάρβου (33) τὸν χάρακα πῆγνυται. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγίνετο ξυνέπεσέ τε τοιοῦτον. Τῶ κόμητι Πετούης (34) (d), ἡ περὶ κόλπον ἰδρυται τὸν Ἰόνιον, παῖδες γίνονται δύο. Ὁν ὁ μὲν τοῦ πατρὸς τετελευτηκότος εἰς τὴν πατρῴαν καθίσταται ἀρχὴν, ἄτερος δὲ ἐν πίνητος στήματι ἐς τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις νέων παραγίνεται. Ἐπειθὲ τε αὐτὸν ὁ νεωκόρος ἴδοι, κάλλους τε καὶ μεγέθους ἐκπεπληγμένο; ἐπυθάνετο προσίων ὅστις εἴη δηλώσασθαι αὐτῶ, ἡ δὲ συνεῖρε μὲν ἐξ ὧν ἥκιστα δηλωθῆσθαι ἔφετο, παῖδων δ' οὐκ ἔχων ἐκφορα λοιπὴν τὰ περὶ αὐτοῦ καθιστᾷ. Ὁ δὲ τούτων ἀκούσας, δρομαῖος ἐς τὸν ῥῆγα παρελθὼν παρ' αὐτὰ τὸν ἀνδρὰ ἐμήνυσε, καὶ δὲ ὡς αὐτὸν τὸν Ῥαϊμούνδον μεταπειψάμενος (τοῦτο γὰρ αὐτῶ ὄνομα ἔκειτο) τῇ Βαϊμούνδου συνοικῆσαι ἀνέπειθε θυγατρὶ οὐδὲν ἔτι εἰς Ἰλικίαν ἀφγμένη. Ὁ μὲν οὖν ἀπῆει ὡς τῇ Ἀντιόχου λοιπὸν ἐπιθυσόμενος, καὶ τύχη τιτὶ τοῖς Ῥω-

Du Cangii notæ.

(30) Βαϊμούνδου. Obiit Boemundus II princeps D Antiochenus an. Chr. 1130.

(31) Ἐς Κιλικίαν. Hanc Joannis imp. in Ciliciam expeditionem pluribus exsequitur Will. Tyrius, l. xiv, c. 24, attingit etiam Otto de Diogilo de-profect. Lud. VII reg. Franc. in Orient. l. iv.

(32) Καὶ Λεβούνην. Belli inter Livonem et Antiochiæ principem Boemundum II meminit Ordericus Vitalis l. 41.

(33) [P. 433] Ἀναζάρβου. Anavarza, Tyrio, Nicetæ, Theophani et aliis dicitur, secundæ Ciliciæ metropolis.

(34) Τῶ κόμητι Πετούης. Fuit Raimundus Antiochiæ princeps, Wilhelmi IX, Aquitanicæ ducis ex

Philippa, seu Mathilde, Tholosana filius secundogenitus, natus Tolosæ, ut est in Chronico Malleacensi an. 1099, cujus res gestas fusius prosequimur in laudato opere De famli. Oriental. Interim hic adnotandum venit, non solius duntaxat peregrinationis intuitu, quod vult Cinnamus, in Syriam profectum Raimundum, sed a Fulcone, Hierosolymitano rege, cui junctus erat affinitate, ad Constantiæ nuptias evocatum. Ita enim diserit Tyrius, l. xiv, c. 9 et 20; Wilhelm. Gemetic. l. vii, c. 43; Math. Paris. an. 1132 et Robertus de Monte an. 1130. Errat porro toto cælo Cinnamus, qui Pictones statuit ad sinum Ionium.

Cornelii Tollii notæ.

(d) - Τῶ κόμητι Πετούης. Latinis Pictaviæ, ad sinum Adriaticum. Scribit Tyrius, l. xiv, c. 9, Raimundum hunc filium fuisse Gulielmi Pictavien-sium comitis; fratrem primogenitum, ejusdem cum

patre nominis, Aquitanicæ jure hæreditario impo-rasse, ipsum Raimundum militasse sub Henrico se-niore, Angliæ rege.

ματικοῖς σκοποῖς ἐμπειρῶν ἐγγύς μὲν ἀλῶναι ἐγλί-
ντο· τῶν γὰρ τι; στρατωτῶν ἐπιόντα τοῦτον
ἐπιτάς καίτε κατὰ τοῦ κράτους, καὶ εἰ μὴ ἀμφο-
τέρας τοῦ ἱππέσιος ἐπιλαθόμενος αὐθένος ἐπέσχε
τὸν ἄριστον κλειστός τε ἤδη τῶν ἐπομένων συνέστη-
σεν, ὑπτιος ἂν παρ' αὐτὰ ἐξεκυσθῆ. Ὁ μὲν οὕτω
τὸν κίνδυνον ἐκφυγῶν ἐς Ἀντιόχειαν ἦλθε, βασι-
λεὺς δὲ Ἀνάζαρβον ἐνέκειτο πολιορκῶν. Ἄλλ' αἰ
ἐνθὸν ἀπρακτῆσαι οἱ μηχανώμενοι τὴν ἐγχείρησιν,
οὐδῆρα ἱκανῶς τῷ πυρὶ διακαίοντες ἐπὶ τὰ πετρο-
βόλα τῶν μηχανημάτων ἤφρισαν, τὰ δὲ ταῖς ἐμπρο-
σθίοις αὐτῶν ξυλίνας πελάζοντα κίσιον ἐνεπίκρων
αὐτίκα. Τοῦτο πολλάκις γινόμενον εἰς ἀθυμίαν
ἰνῆγε τὸν βασιλέα. Ὅψθ' ἰδὼν ἀλλοτρίως προσελθῶν
Ἰσαάκιος, « Ἄλλὰ ἄγε, ὦ πάτερ, πλίνθοις (35), ἔφη,
παριελθῆσαι κλίευσ τὰ ξυλώματα· » οὐ γέγοντος
ἀδυνημένοι τὰς πύλας ἀναπετάσαντες τὸν Ῥωμαίων
ἡ'. Ἀνάζαρβος μὲν οὖν τοῦτον τὴν τρόπον ὑπὸ
Ῥωμαίους ἐγένετο· Ραῖμουῦδος δὲ καὶ Βαλδουῖ-
νος (36), ὃς Μαρτυροῦ κατ' ἐκείνων τὸν χρόνον ἡγε-
μονεύων ἦν, ἔως μὲν οὕτω ἐπὶ θύρας ὁ κίνδυνος
ἴστατο, στρατεύματα ἀγείραντες ἱκανῶν ἐπὶ Παλαι-
στίνῃν ἠπαίγοντο τὸν τῆδε ῥῆγα τοῦ κινδύου ἐξαι-
ρησόμενοι. Σαρακηνοὶ γὰρ οἱ Παλαιστινίους προσοι-
κοῦσι πολέμῳ περιγεγονότες αὐτοῦ, ἐς τὸ Μουντά-
ζαρα (37) φρούριον ἀνασωθέντα ἐπολιόρκουν. Ἐπεὶ
δὲ βασιλεὺς Ἀνάζαρβον ἤδη παραστησάμενος ἐπὶ τὸ
Βακὰ ἐχώρει κρησφύγετον, [P 10] δέισαντες περὶ
τῆ Ἀντιόχου σπουδῆ καὶ πάλιν ἐπ' ἐκείνην ἤσαν.
Ἐν τούτῳ δὲ καὶ ὁ Ῥωμαίων στρατὸς τὴν Βακὰ
ὑπερβέμενος πολιορκίαν περὶ ποταμὸν ὃς τὴν πόλιν
αὐτοῖς παραρρεῖ τὸν χάρακα ἐπέσχετο. Ἀντιοχεὺς
δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἄτροστοί ἦσαν τεχνῶν τε καρτε-
ρότητι καὶ τῆ ἄλλῃ ἀσφαλεῖ πιστεύοντες. Ὅθεν
καὶ ἐπειδὴ ποτε τῆς πολιορκίας ἐφ' ἱκανῶν παρα-
τεινομένης τῶν ἐκ καταλόγου τινές, ὅποια ἐν πολλῷ
στρατεύματι γίνεσθαι εἴωθεν, ἐς τοὺς πρὸ τῆς πό-
λεως ἐκδραμόντες κήπους ἐδρέποντο τῶν ὀπωρῶν,
αἰφνίδιοι κατ' αὐτῶν ἐπέλασαντες πολλοὺς ἔκτειναν.
Συναισθήσεως δὲ γενομένης καὶ τῶν Ῥωμαίων
στρατιωτῶν σπουδῆ βεβοηθηκῶν, ταῖς πύλαις ἐνέ-
τισον φεύγοντες πολλοὺς τῶν σφετέρων ἐν τῷ φεύ-
γειν ἀποβαλόντες. Ἐπεὶ δὲ Ῥωμαῖοι τεichoμαχίας
ἤδη ἤπτοντο, εἰς πολλὴν τινα ἐνέπεισον ὀρώδιαν.
Ὅθεν καὶ συχνὰ ἐπὶ βασιλέα Ῥαῖμουῦδος; ἐξιών θερ-
μῶ; ἐλιπέρι τὴν πόλιν αὐτῷ παραδίδους ἐφ' ᾧ βα-
σιλέα μὲν κύριον εἶναι καὶ λέγεσθαι, τὸν δὲ δικαίῳ
τῷ ἐξ αὐτοῦ ταύτῃ; ἐπιτροπεύειν. Ἀποτυχάνων δὲ
ὢν ἰδεῖτο ἀπρακτος ἀνεχομίζετο· ἡμέρις δὲ ὀλι-
γαις ὑστερον τῆς Ῥωμαίων βουλῆς περὶ τούτου
ἠφισαμένης, αὐτὸς τε προσδέχθη ἐφ' οἷς εἰρη-

A visset lapsum subvenissentque non pauci comitani,
prouus haud dubie ad terram decidisset. Ita vitato
periculo Antiochiam pervenit. Imperator interea
Anazarbi oppugnationi totus incumberebat. Oppidani
contra irritos facere impetus hostiles conantes,
candentia igne ferramenta in machinis quibus
emittuntur lapides jaculantur, quæ anteriores earum
e signo columnas extemplo incenderunt. Res illa
æpius repetita animum imperatoris graviter pupu-
git. Anxium tandem et sollicitum sic adorsus est
Isaacius filius : « Quin jubes, pater, lignamenta
obduci tegminibus limo 18 confectis. » Quod ubi
factum, ad frequentem depellendam vim non am-
plius idonei oppidani, portis apertis copias Roma-
norum receperunt.

οὐκ ἐτι ταῖς συχναῖς προσβολαῖς οἱ ἐνθὸν ἀντέχειν
εἰσεδέχοντο στρατηγόν.

B 8. Sic in Romanorum jus concessit Anazarbus.
Raimundus interea et Balduinus, qui ea tempestate
Maresiæ præerat, cum nondum præsens adesset
discrimen, cum exercitu proprio itinere in Pala-
stinam contempunt, quo regi, qui istic periclitaba-
tur, subvenirent. Hunc enim Sarraceni Palæstinis
conternimi, prælio facti superiores in castello
Montisferrandi, quo se fuga contulerat, oppugna-
bant. Imperator Anazarbo positus ad castrum Ba-
cam progreditur, cujus præsidarii milites Antio-
chiæ metuentes, eo se denuo receperunt. Roma-
norum interea exercitus, postposita Bacæ obsidione
ad flumen quod urbem allambit, castra locat. An-
tiocheni primo quidem apparuere intrepidi, mu-
rorum robori cæterisque confisi munimentis : unde
protracta in longum tempus obsidione, dum qui-
dam ex numeris militaribus, ut fieri solet in nume-
roso exercitu, in vicina et urbi adjacentia prorum-
punt pomaria decerpuntque fructus, improvise eos
adorti, complures ceciderunt. Verum re percepta
Romanisque militibus aliis subvenientibus, portas
tumultuario repetunt, multis suorum in fuga
amissis. At instituentibus oppugnationem Romanis
in magnam trepidationem venire, adeo ut 19 Rai-
mundus ad imperatorem accederet crebrius sup-
plexque deprecaretur, urbem acciperet hac condi-
tione, ut imperator quidem illius esset dominus et
diceretur, ipse autem jure illam regeret vicario :

D Paucis postea interjectis diebus, relato ad Roma-
norum consilium negotio, Raimundus petita tan-
dem obtinuit. Exindeque reliquæ Latinorum copię
in partes transierunt imperatoris, atque adeo ipsi
qui Fratres ab iis vocantur, et qui regiones istas

Du Cangii notæ.

(35) Πλίνθοις. Nicet. in Joan. n. 7: Παραπετά-
ματα καὶ ἱμανώματα ἐκ πηλίνων πλίνθων.

(36) Βαλδουῖνος. Qui Willelmo Tyrio l. xvi, c.
14 et 16, Balduinus de Mares nuncupatur, vir, in-
quit ille, nobilis et potens. V. infra p. 254. De Ma-
resia dixi ad Annam p. 534.

(37) Μουντάζαρα. Præsidium in comitatu Tripoli-

tano, cui nomen Mons Ferrandus, ait Tyrius l. xiv,
c. 6 25 et 26, ubi eam rem enarrat. Cinnamus
expressit Gallicum Montferrant. Brocardus in De-
script. Terræ Sanctæ quatuor ab Accoensi civi-
tate dissitum leucis refert. A. de Sanutum, l. iii,
part. 6, c. 15 et 16, et Vincent. Belvac. l. xxxi
Spec. Hist. 144.

incolunt. Ea sic se habuerunt. Joannes imperator tam opportunam minime dimittendam occasionem ratus, cum iisdem copiis in superiorem irrumpit Syriam, Pizam castrum belli jure ac lege capit, multiplicique istis potitur præda, quam cum multitudine captivorum Antiochiam præmittit, præfecto lis Thoma, viro genere quidem ignobili, sed a pueris inter imperatoris scribas allecto. Ipse interea ad Berrhœam pergit, urbem antiquam et celebrem; sedenim Thomas initio statim itineris ab hostibus oppressus, et præda et spoliis quibus præerat ereptis, amissaque captivorum, quam abducebat, turba, ægre ac vix tandem periculum effugit. Berrhœæ cum appropinquaret imperator et aquarum penuria laborare circumjacentem videret regionem, hanc præterit. Chama autem et Chabarda castellis in transitu expugnatis, Sesarim adortus est, civitatem tum aliarum rerum tum hominum copia florentem. Hanc quidem 20 oppugnando cepit, sed ab arce repulsus cum denuo tentare vellet, supervenere legati, qui et præsentem pecuniæ vim offerrent, et in futurum annuum statim tributum nomine soluturos sese Romanis pollicerentur. Ejuscemodi fuit legationis summa; sed oblata respuit imperator, sperans fore ut et ipsos tandem expugnaret. Verum cum variis factis impressionibus urbem tentasset

ται (58), καὶ αἱ λοιπαὶ Λατίνων δυνάμεις βασιλεὺς προσχώρησαν, οἱ τε παρ' αὐτοῖς Φερίοι (59) λεγόμενοι καὶ οἱ τὴν χώραν περιουχοῦσι. Ταῦτα μὲν ὡς ἐγένετο. Βασιλεὺς δὲ Ἰωάννης τηλικαύτην καιροῦ ξυntonχίαν μηδαμῆ καταπροήσεσθαι θέλων ξὺν δυνάμει ταῖς εἰρημέναις εἰς τὴν ἀνωτάτω ἐμβάλλει Συρίαν, τὸ Πιζᾶ τε φρούριον πολέμου νόμῳ λαθὼν καὶ λαφύρων μέγα τι χρῆμα ἐντεῦθεν περιδολόμενος. τὰ μὲν ἅμα τῷ πλήθει τῶν ἀνδραποδισθέντων ἀνθρώπων ἐπὶ Ἀντιοχείᾳ; ἔπεμψε Θωμᾶν ἐπιστάσας αὐτοῖς, ἄνδρα ἐξ ἀσήμων πρὸς καιρὸν γεγονότα, τοὺς δὲ βασιλεὺς ὑπογραμμῆτευσιν ἐκ παιδῶν οἶμαι κατελεγεμένον· ὁ δὲ ἐπὶ Βεβροίαν ἐχώρει πόλιν ἀρχαίαν καὶ λόγου πολλοῦ ἀξίαν. Ἀλλὰ Θωμᾶς μὲν οὐκ εἰς μακρὰν πολεμίων ἀφῆγε; ἐπιθεμένων αὐτῷ ἃ τε ἐπήγετο λάφυρα καὶ τῶν αἰχμαλώτων τὸν ἔμιλον ἀποθεβληκῶς μόγις αὐτὸς τὸν κίνδυνον ἐφυγε· βασιλεὺς δὲ πρὸς Βεβροίαν γεγονὼς ἐπειδὴ παντάπασιν ἀνυδρον χώρα τῇ ἐκτὸς αὐτὴν κατενόει, τὴν μὲν παρήλας, Χαμᾶ δὲ καὶ Χαβαρδᾶ ἐξ ἐφόδου παρατησάμενος; φρούρια ἐπὶ Σέσερ (40) μετέβη, πόλιν εὐδαίμονα τε καὶ πολυάνθρωπον. Ἀλλὰ τὴν μὲν πόλιν τετραγωνίχως ἐβλεν, ἐν δὲ τῇ ἀκροπόλει γεγονὼς ἀπεκρούσθη. Μέλλοντι δὲ καὶ δευτέραν προσάγειν πείραν αὐτῇ ἡρέσσεις ἀφίκοντο χρήματα τὰ μὲν αὐτίκα παρέχειν ἐπαγγελλόμενοι, τὰ δὲ καὶ ἀνὰ πᾶν

Du Canggih notæ.

(58) Ἐφ' οἷς εἰρηται. Pacta inter Joannem imp. et principem Antiochenum refert pariter Tyrius, l. xiv, c. 50, ut et Ordericus Vitalis, l. xiii, p. 914 et 915, ubi bellum Antiochenum pluribus exsequitur. Porro id potissimum observandum, inito Manuelem inter et Raimundum fœdere, imperatorem in Antiocheno tractu vicarium seu præfectum constituisse, qui suo nomine, quæ ad supremum imperii jus spectarent, exsequeretur: qui quidem præfectus ducis Antiochiæ titulo et dignitate gaudebat, perinde, ac ejusdem provinciæ præfecti ante expugnatam a Turcis Antiochiam. Certe hac dignitate donatus legitur Leo Maiopolus in Diplomate Raimundi Pictavini principis Antiochiæ et Constantiæ uxoris in. April A. 1140 ind. 3, quod ille subscribit, existatque in Tabulario S. Sepulchri Hierosol. et in alio Raimaldi Antiocheni principis et uxoris Constantiæ an. 1154, quod refertur ab Ughello in archiepiscopis Pisani p. 464, in quo quidem diplomate Leo Maiopolus dux tantum dicitur.

(59) Φερίοι, Tollius, sed nemo non videt legendum, Φερίοι. Sic porro Nicetas in Andron. l. i, n. 4; Pachymeres l. v, c. 8 et 11; l. vi, 14; Gregoras, l. v; Cantacuzenus, l. ii, c. 12, et Manuel Palaeol. imp. Orat. in Theodorum despot. milites militiæ templi, aut hospitalis Hierosolymitani appellant, ex Gallico, Frères, quo nomine religiosos voto astrictos monastico vulgo nuncupamus. Emmanuel Georgilas in Monodia ms. de epidemia, quæ Rhodum insulam invasit A. 1498 mense Sept.

Ἄρχοντες, πλοῦστοι, καὶ πτωχοί, μικροί τε
[καὶ μεγάλοι,
καὶ ἰσοῦς αὐθέντες φρερίδες σπουδῆται τὸ κε-
[φαλή.

Statuta Hierosolymitana part. ii, c. 26: et après recevoir le serment des Freres, et de tous les autres qui serment li devoient, et tint le royaume de Hierusalem quiete et en paix. I. militum Hospitaliorum et Templariorum sacramenta exegit, et c. 21: Fra-

ries, militiæ ipsæ nuncupantur. Fratres Sancti Sepulchri, in edictis Nunonis Saucii comitis Rossilionis et Petri reg. Aragon. de pace et treuga, quæ habentur tom. VIII Spicilegii Acheriani, p. 568 et 381. Sic porro milites istorum ordinum appellabantur, [P. 434] quod essent revera monachi, ac, ut vulgo dicimus, religiosi, voto obstricti, qui ea tempestate fratres indigitabantur, Græcis posterioribus Φερίοι, uti vocantur a Michaele Anchiiali patriarcha in Dialogo; unde fratres minores, φρατομινούριοι, apud Georgium metropolitam Cœcyrensem, φρεμενούριοι apud anonymum de dissidio Græcorum et Latinorum dicuntur. Ipsa etiam monachorum congregatio fraternitas appellatur; fraternitas monacha, apud Paulinum epist. 3, ad Severum. Idem eam. 13: Martinianum suscipit fraternitas, lectoque apricat et cibo. Hieronymus ad Theophilum, epist. 31: Te universa fraternitas suppliciter salutat. Liberatus Diacon. c. 11: Quibus euntibus ad se tale Eutyches reddidit responsum, hoc apud se esse decretum, ut nunquam egrederetur a sua fraternitate, sed tanquam in sepulchro degeret in monasterio. Ita Græci ἀδελφικόν usurpant. Concilium Constantinopolitanum sub Menna Act. 5: Πολλὸν καὶ ἀπειρον πλῆθος, καὶ ἀδελφικόν, καὶ μοναχικόν ἐξήτησε καὶ ἐνώρωσε ταῦτα γνωρίσαι τὴν ὁμῶν ἐξουσίαν. Τὸ γὰρ μὴ καταθέσθαι τοὺς ἀδελφούς καὶ μοναχοὺς, τοῦτο ἔθος ἄνωθεν κρατήσαν. Ἀδελφότης eadem notione occurrit apud Palladium in Hist. Lausiaca, c. 9 et 14 et alibi passim. Id vero manavit a primis Christianis, qui sese invicem fratres appellabant, ut indicant Tertullianus, in Apol. c. 39; Lactantius, l. v, c. 13: Minutius Felix, Athenagoras, Prudentius, et alii; unde ipsa Ecclesia fraternitas dicitur apud eundem Tertullianum, Cyprianum, Ambrosium etc.

(40) Σέσερ. Casarcensem obsidionem narrat pariter Nicetas, n. 8; et Willelm. Tyrius, l. xv, c. 1 et 2. De Casarea urbe vide notas ad Alexiadem p. 412.

ἐκείθεν Ῥωμαίοις κομίζεσθαι ἐτο; τακτόν τινα φό- A
ρον. Τοῦτο; μὲν τῆς πρεσβείας αὐτοῖς νοῦς ἦν·
[P 11] βασιλεῦ; δὲ τότε μὲν ἀπεπέμφατο τοῦτους
ἐπιβὰ ἔχων πολέμῳ περιγεγονόνα; καὶ αὐτῶν.
Ἐπὶ δὲ πολλὰκις αὐθις προσβαλὼν ἀνηνύτοις ἐπι-
χειρεῖν ἔγνω, δεξάμενος τὴν πρεσβείαν ἐπὶ συμβά-
σε; ἔχώρει· κομίζονται γοῦν αὐτῷ μεγάλα μὲν
χρήματα, προσάγεται δὲ καὶ σταυρὸς, ἐξαισίῳ τι
χρῆμα καὶ βασιλεῦσι δῶρον ἀντάξιον. Αἶθος ἦν λυ-
χνίτης (41) μεγέθους μὲν ἰκανῶς ἔχων, ἐς σταυρικὸν
ἢ διαλαφευθεῖς σχῆμα ὀλίγον τῆς φυσικῆς ἐν τῷ
λαφύεσθαι ἀποθεβλήκει χροιάς. Οὐ δ' ἐν βασιλευσί
ρασιν ἀπόστολος ἐφιλοτεχνήσατο Κωνσταντῖνος (ε),
τρόπῳ δὲ (42) ὅτεψ δὴ Σαρακηνοῖς εἰς χεῖρας ἔλαθε.
Ταῦτά τε οὖν δεξάμενος, τὰ πιστὰ δὲ καὶ περὶ τῶν
ἐξῆς φόρων λαθῶν ὡς ἐπὶ τὴν Κιλικίων ἀδοῖ; ἔχωρει·
Τὸ Βασιλῆ τε καὶ τὸ Καπνισκέρτι φρούρια παραστη-
σάμενος ὄχυρά θ μὲν ἐπὶ χώρας ἔμεν, μοῖραν δὲ
τοῦ στρατεύματος ἀποτεμύμενος ἐπὶ καταδρομῇ τῶν
λοιπῶν ἔστειλλεν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν πρὸς ἀκρίβειαν
ἱστορεῖν ὑπόσχεσθαι οἶμαι ὑπερβαίνει τὴν ἡμετέραν.
Ὡς γὰρ ἐν κεφαλαίῳ πρόδουκέτό μοι περὶ τῶν παρόντων εἰπεῖν, ἅτε μηδὲ ἀνοπτήσαντι ταῦτα μηδὲ
τὸ πιστὸν ἐντεῦθεν λαθόντι. Τοσαῦτα δ' οὖν ἕμιος τῆς
τύχης εὐμενῶς προσδραψάσης αὐτῷ ἐναυτοῖς,
ἔμει δυοῖν (43), εἰργαστο.

θ. Οὕτω δὴ βασιλεῖ Ἰωάννη τὰς γε ἐν Ἀσίᾳ εὐ-
δοκίμειν ξυνέβαινε μάχα; πλὴν γε δὴ ὅτι μὴ τὰ
ἀμφὶ τῇ νέᾳ Καισαρείᾳ κατὰ σκοπὸν τοῦτω ξυνόπε-
σον. Ἦν μὲν γὰρ ἀμφὶ τροπὰς ἦδη χειμερινὰς, ὃ δὲ
οὐ μακρὰν ἀποθεν αὐτῆς ἀδισάμενος πολιορκίᾳ πα-
ρασῆσθαι ἔπειτο. Ἐπὶ δὲ Πέρσαι τε οἱ τὴν πόλιν C
ἔχον ἰσχυρότατα τοῦτω ἐνάκειντο πολεμουντες, καὶ
χειμῶν ἐξαισίῳ οἷος ἐπιγεγονῶς ἐπέριξε τὸ στρατιω-
τικόν, τῆ; μὲν πόλεω; ἀπῆρεν, ἐς δὲ τὴν παρακει-

Du Cangii notæ.

(41) *Αἶθος ἦν λυχνίτης*. Ejusmodi est crux illa,
quæ in sacra capella Borboniensi in Boiis asserva-
tur et colitur.

(42) *Τρόπῳ δὴ*. Supplendus hiatus ex Niceta.

(43) *Ἐναυτοῖς δυοῖν*. Triennio confectam Orien-

Cornelii Tollii notæ.

(ε) *Ὁδ' ὃ ἐν βασιλευσί φασιν ἀπόστολος ἐφιλο-
τεχνήσατο Κωνσταντῖνος*. Crucem sicut mihi hic
de cruce locus, quia miris ductibus in scripto co-
dice expressam erat Constantini nomen. Tandem
illustri vir, David Blondellus, atque ipse in se-
quentibus Cinnamus, Juvorunt hærentem penitusque
extricarunt. Crucem vocat inventum Constantini,
quod eam in cælo vidit, et simulacrum illius ex-
pressit ea forma, quæ ex Eusebio aliisque scripto-
ribus vulgo nota est. Ipse dicitur ὃ ἐν βασιλευσίην
ἀπόστολος, quia cælesti visione, Pauli apostoli
exemplo, compulsus ad fidem, Christi Evangelium
propagavit : ideo a Nicephoro, Alexandro monacho,
cæterisque vocatur ἱσαπόστολος, quasi parem cum
Paulo gratiam assecutus. Cinnamus, l. iv, de Περσῶ
Romani potestate disputans, ut hic apostolum, ita
ibi primum inter imperatores Christianum appellat :
Εἰς ἐστίν, ᾧ ταῦτα ἔδοξε, Κωνσταντῖνος, ὃ πρῶτος
ἐν βασιλευσί Χριστιανός. De Sarracenis quæ sub-
jungit, lacera sunt. Poterit autem supplere non-
nihil Choniates, qui in eodem hoc Joanne, octavo
capite, ejusdem domi mentione facta; continuo ad-
didit : Ἐφασκον ἐὶ οἱ κατὰ τὸ Σέτζερ Σαρακηνοῖ,
πάλα; ποτὲ τοῦ; προγόνου; αὐτῶν ἐκ τῶν προσεβαν-

frustra, admissis iterum legatis, in proposi'as con-
ditiones concessit. Magna igitur obtulere illi mi-
nera, atque in iis crucem, rem sane mirandam,
donumque quod imperatorem deceret. Lapis era:
lychnites justæ magnitudinis, qui cum in crucis
speciem efformaretur, paululum nativi splendoris
in ipsa elaboratione perdidit. Hæc a Constantino,
inter imperatores apostolo, adornata nescio quo
modo in manus venerat Saracenorum. His itaque
omnibus acceptis, fide etiam solvendi deinceps tri-
buti interposita, Cilicium versus iterum proficiscitur
: et Bæca et Capniscert validis munitionibus
captis, ipse in ea regione manet, partem vero exer-
citus mittit ad cæteras incursandas. Sed enim
accuratius illa tractari videtur a proposito nostro
prorsus alienum, cum id nobis consilii potissimum
fuerit, historiam rerum præsentium, quas aut ipsi
non usurpavimus oculis, 21 aut quarum propterea
fides non adeo certa, summatim enarrare. Hæc
quantumvis multa, tamen favente fortuna biennio,
ut opinor, gesta sunt.

9. Asiatico igitur bello ingentem consecutus est
gloriam Joannes imperator, præterquam in ea quam
ad Neocæsaream suscepit expeditione, in qua non
pro votis cessere omnia. Nam positis circa solsti-
tium hiernum non procul ab urbe castris, haud
ægre expugnari illam posse in animum induxerat.
Sed cum Persæ oppidani crebris ipsum eruptioni-
bus impeterent acrius, attereretque exercitum hiems
validior, castra movit et in circumjectam regionem

tem versus Joannis expeditionem scribit Nicetas,
qui Neocæsariensem perinde refert, n. 9 et 10, ut
et quod de Manuele, postmodum imperatore, habet
Cinnamus.

χθέντων δῶρων τῷ βασιλεῖ δορυκτῆτον σχεῖν τὸν ἐκ
λίθου ἀκτινώδους σταυρὸν, καὶ τὴν πολυτελεῖ τε καὶ
οἶαν ἐκπλήξει τράπεζαν, ἦνικα Ῥωμανὸν εἶλον τὴν
Διογένην, τὴν αὐτοκράτορα ἀρχὴν χειρίζοντα, τὴν
τε βασιλείην ἐκείνου σκηπὴν ἐσκύλευσαν, καὶ τοῦ
D χάρακος κεκρατηχότα; τὰ ἐνόητα διεῖλοντο· *liebant
autem Sazerini Sarraceni, majores suos olim cruce
illa radianti inter cætera munera imperatori oblati,
et pretiosa atque admirabili mensa, capto Romano
Diogene imperatore, ejusque uallo expugnato, et
imperatorio tabernaculo direpto, potius fuisse*. Sum-
mi pretii donum crux Domini temporibus istis
fuisse liquet, et offerri solitum ingentis meriti
hominibus. Theophylactus, Historiæ Mauritanæ
l. iv, de Chosroe ad Sergium Martyrem : Ἀπρ-
χὰ; τε τροπαίων καθυπισχνεῖτο προσφέρεσθαι τοῦ
Κυριακοῦ πάθου; τὸ ἐπίσημον σήμαντρον. Σταυρὸς
δὲ τοῦτο ἀναγορεύεται, τεκτοπεύεσθαι τε τοῦτον
χρυσήλατον, μαργαρίτην τε περιβάλλειν αὐτῷ, καὶ
τῶν Ἰνδικῶν λίθων τοῦ; διαυγαῖ;· *Se illi Dominicæ
Passionis illustre monumentum, crucem ex auro
puro confectam, et margaritis palluculisque ex India
lapillis variatam, victoriæ suæ primitias obtulu-
rum.*

effusus, prædas inde abstulit ingentes turbanque non modicam hominum, qui diu sub Persarum jugo servierant, Romanis asseruit. In expeditione illa, cum adhuc scilicet circa Neocæsaream castra haberet, accidit relatu res digna perinde ac auditu. Cum enim Romanos inter et Persas conflictu habito, superiores forte evasissent Persæ, Manuel, qui ut non semel monui liberorum Joannis minium erat, hæc advertens, patre inscio, cum iis qui tum sibi aderant, in medios sese hostes intulit: quibus validius repulsis, Romanorum demissos aut animos plurimum erexit. Id facinus ægre tulit parens, nec filii probavit audaciam: etsi rem miraculi instar esse secum animo reputaret, adolescentem duodeviginti annos vix natum tanta fiducia præsentibus sese objecisse periculis, palamque exercitus servatorem 22 prosteretur. Ita non semper virtus ætatis circumscribitur. Ex eo prælio, nihil fere equitatu Romano accidit.

τοῦ: Οὕτως οὐκ οἶδε παντάσῃν ἡλικίαις ἀρετῇ *Ῥωμαίων ἐφ' ἵππῳ ἐπανίοντι ξυνέπασε.*

10. His ad Neocæsaream gestis, imperator, cum Suzopolim a Persis iterum oppugnari accepisset, proprio illuc agmine contendit. Sed cum nullus adesset hostis (jam enim adventu Romanorum percepto inde excesserat), copias ad Pargusam paludem traduxit, quæ longitudine et latitudine supra quam dici potest protenditur, circa medium paribus ferme intervallis eminentibus supra aquas insulis interstinota, in quibus antiquitus exstructa sunt valida castella. Qui eas inhabitant homines munitionum loco aquis utuntur, facileque illis Iconium venientibus eadem die domum redire. Hac maxime de causa necessarium duxit imperator paludem expugnare: quam cum ultro non dederent Romani, ut qui jam olim Persis permisti eorum ut plurimum mores amplexati erant, id tandem excogitavit. Lembis et actuariis coactis compluribus, iisque lignis desuper invicem connexis, machinas imponit ac recta ad castella progreditur. Agitata tum ventis vehementioribus palude, non pauci interiere Romanis ex militibus: tandem, nec sine labore, iis positur. Ac cum Raimundum Antiochenorum principem percepisset res novas 23 moliri, continuo Ciliciam repetit, eo animo ut non Ciliciam duntaxat, sed et Antiochiam, Aitaliam et Cyprum Manuelli filio in hæreditatem daret. Unde vero id ei venerit in mentem, paucis expediam. Alexio primogenito Romanum imperium jam pridem tradere decreverat: sed nato Manuele liberorum postremo, de eo statim prædictiones in vulgus sparsæ,

(44) *Παργούση*. Duas circa Iconium paludes recenset Strabo l. xii, quarum major Κώρραλις, minor Τρωγίτις vocabatur. Ita ex descriptione Pargusæ paludis, quam hic exhibet Cinnamus, conjicere est eandem esse Pargusam cum Corali, cui inædificatum hodie oppidum, *Acrotieri* in chartis geographicis nuncupatum.

(45) *Ραιμούδον*. De hac seunda Joannis An-

Α μένην Περσῶν εισελάσας χώραν, λείαν ἐκείθεν πολλὴν ἤλασε, καὶ ἀνθρώπων ὄμιλον μακροῦ τοῦ χρόνου Πέρσαις δουλεύοντα τῇ Ῥωμαίων ἀπέδωκεν. Ἐν ταύτῃ δὴ τῇ ἐκστρατείᾳ, λέγω δὲ ὀπηνίκα ἐτι αἱ νέαι Καίσαρειας ἐπαύλεις εἶχον αὐτὸν, ξυνέπεισέ τι λόγου καὶ ἀκοῆς ἄξιον. Ἐπειδὴ πῦτε, ξυμβολῆς μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Περσῶν καρτερᾶς γενομένης, τύχη τινὲ τὰ Περσῶν καθυπέρετρα ἦσαν, τὰ πρασσόμενα Μανουὴλ βασιδὸν, δὲ ὕστατος, ὧ· μοι πολλάκις ἐβρέθη, παίδων βασιλεὶ ἐγένετο Ἰωάννη, τοῦ πατρὸς οὐδὲν αὐτῷ ξυνειδότες, ἐς μέσους σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἐμπίπτει τοὺς πολεμίους· καὶ αὐτοὺς μὲν ἀπέωσται, τὸ δὲ τῶν Ῥωμαίων στρατιωτῶν ἦδη ἐκλειοπέδς ἀνέβρωσε φρόνημα. Ἐφ' οἷς ἐδυσχέραινε μὲν ὅποισι εἰκὴς ὁ πατήρ καὶ ἐν δεινῷ τὴν τόλμην ἐποιεῖτο, θαῦμα δὲ αὐτὸν ἔνδον ἐπέχε καὶ ἐξεπέπληκτο μονουοχι, εἰ ὀκτωκαίδεκα οὐπω γεγονῶς ἔτη τηλικίος ἐαυτὸν παραβάλλειν κινδύνους τολμᾶ, ρύστην τε αὐτὸν δημοσίῃ τοῦ Ῥωμαίων ἀπεκάλει [P 12] στρα-

περιγράφεσθαι. Ἐκ τούτου δὲ πολέμου σχεδὸν οὐδὲν

ι. Τὰ μὲν δὴ νέαι Καίσαρειας ἐνταῦθα ἐτελεύτα Βασιλεὺς δὲ Πέρσας ἐς αὐθις Σωζόπολιν πυθόμενος πολεμῆν, πασιβρωμο; ἐνταῦθα ἐφέρετο. Ἐπειδὴ τε οὐδενὶ πολεμίων ἐντετυχηκέναι αὐτῷ ἐγένετο (ἦδη γὰρ ἐπέναι σφίσι Ῥωμαίους πυθόμενοι φγοντο· ἀπιδόντες), ἐπὶ τὴν Παργούση (44) καλουμένην λίμνην διεβίβαζε τὸν στρατόν. Δβτη γὰρ δὴ ἐς ἀπατόν τι μήκος καὶ εὖρος ἐκτεινομένη, νήσους κατὰ μέσον παρεῖται διακριδὸν ἀλλήλαις τοῦ ὕδατος ἀνεγούσας, ἐν αἷς φρούρια ἐκ παλαιῶν ἀνωκοδόμηται χρόνων. Οἰκοῦσὶ τε ἐν αὐταῖς ἄνθρωποι τὸ ὕδωρ ἀντὶ τρυφείας πεποιημέ. οἰ· ἔχεισι δ' αὐτοῖς ἐς ἰκόνιον ἀνωῖσιν αὐθημερὸν ἐκείθεν ἐπανελθεῖν. Οὐ δὴ ἐνεκα μάλιστα βασιλεὺς περὶ πλείστου τὴν τῆς λίμνης ἐπικράτησιν ἐποιεῖτο. Τῶν δ' ἐν αὐτῇ Ῥωμαίων οὐκ ἐνδιδόντων ταύτην αὐτῷ (χρόνῳ γὰρ δὴ καὶ εἴη μακρῷ Πέρσαις τὰς γνώμας ἀνακραθέντες ἦσαν), τοιάδε τινὰ ἐνενοεῖ. Δέμβους ὡς πλείστους καὶ ἀκάτια ξυναγαγῶν ξύλοις ἀνωθεν ἐπεξεύγνυ· ἐπὶ τούτων δὲ τὰς μηχανὰς θέμενος, εὐθὺ τῶν εἰρημένων ἤγε φρουρίων. Ἐνθα ξυνέθη, πνεύματα; ξηρῷ τῆς λίμνης ἐκτραχθεῖσης, πολλοὺς τῶν Ῥωμαίων ἀπολωλέναι στρατιωτῶν· μόγις δ' ὄμως καὶ εἶν βίᾳ πολλῇ καὶ ταῦτα εἶλεν. Ἐπειδὴ τε Ῥαιμούδον (45) τὸν Ἀντιοχείας πρίγκιπα νεωτερίζειν ἐπέθετο, εὐθὺ καὶ πάλιν Κιλίκων ἐχωρεῖ, κατὰ νόον ἔχων τὴν Κιλίκων καὶ Ἀντιοχείων ξὺν Ἀττάλου καὶ Κύπρω εἰς κλήρον ἀποδώσεσθαι τῷ Μανουήλ. Ὅθεν δὲ ἐπὶ ταυτηνὶ τὴν ἐννοίαν ἦλθεν ἔρῶν ἐρχομαι. Φθάει μὲν Ἀλεξίῳ, δὲ πρεσβύτατο; αὐτῷ παίδων ἐγένετο, τὰ Ῥωμαίων ἐκ

Du Cangii notæ.

tiochena expeditione agunt iidem Nicetas. n. 11 et Nicolaus Trivetius. A. 1142; Tyrius, l. xv, c. 32 et 33, ubi etiam de Alexii et Andronici filiorum Joannis, atque adeo ipsiusmet Joannis interitu Cinnamo consoua tradunt. Cinnami calculos de Joannis imperii annis accurate expendimus in stemmate Comnenico.

πολλοὺς μνηστευσάμενος σκῆπτρα. Ἐπει δὲ καὶ Μανουὴλ ἔσχατος αὐτῶ γένοιτο, φάσει; αὐτίκα ἐφοίτων καὶ ἑμβόλα βασιλείας εἰς τὸν παῖδα ἐγυωρίζετο, ὧν ἐξ ἧς ἡ δυοῖν ἐπιμνησθῆναι οὐ μοι ἔδοξεν ἄπο εἶναι χειρῶ. Ἐπειδὴ ποτε πρὸς ὕπνον κατέδαρθεν ὁ Μανουὴλ, γυνὴ τις ἄναρ ἐπίσταται τούτῳ, ὅφισ σεμνή, μάλιστα ἐσθῆς, ἐν δὲ χεροὶ πῆδιλα ὅποια βασιλεῦσιν ὑποδέσθαι νόμος. Καὶ παρείχετο τῷ Μανουὴλ χρῆσθαι κελύουσα ἀποσεισαμένη ταυτί· ἔδεικνε δὲ τὰ συνθήκη κυανά. Ὅ δὲ, θορόβου μεσθὸς ἀνεγρόμενος, ἐπειδὴ μὴ ἐντυγχάνειν τοῖς ὀραθεῖσιν εἶχεν, ἐκλαυθμυρίζετο κατὰ τοὺς παῖδας καὶ ἀφηροῖσθαι ταῦτα κατὰ του τῶν περὶ τὴν ἑστίαν φρετο. Τοῦτο μὲν δὴ τοιοῦτον, ἔτερον δὲ οὐδὲν αὐτῷ ἔλασσον. Ἦν τις μοναχῶν· πατρις αὐτῷ Γαλιλαία, βλος ἀναχωρητικὸς τε καὶ ὁριος· οὗτος, ἐπειδὴ ποτε εἰς ὁμιλίαν βασιλεῖ καθίστατο Ἰωάννη, τοὺς παῖδας εἰς αὐτὸν παρελθόντας ἰδὼν, τοῖς μὲν ἄλλοις ὅσα καὶ ἰδιωτικοῖς προσήρχθη, Μανουὴλ δὲ τοῦτον οὖν εὐλαβεῖα προσῆρχθη. Πυνθανόμενου [P 13] δὲ βασιλέως δτου ἕνεκα ταῦτα ποιηθῆ, ὑπολαβὼν ὁ μοναχός, « Ὅτι » ἔφη, « μόνος ἐξ ἀπάντων Μανουὴλ βασιλεὺς ἐμοὶ φαίνεται. » Ἐκ δὲ τούτων καὶ τοιοῦτων ἄλλων εἰς ἀπεράντους ὁ βασιλεὺς ἐννοίας ἐξέπιπτεν· ἀναλύειν δ' οὐκ ἔχων ἄπερ αὐτῷ ὀφείειν ἀρχῆθεν, εἰς τὸν εἰρημὸνον σκοπὸν ἔβλεψεν. Ἄλλ' εἰκεν ἀνθρωπίνης ἄρα ἐπινοίας τῶν πάντων πραγμάτων ἡρησθαι μὴδὲν. Οὕτω γὰρ τῆς Κιλικίων ἐπίστατο, καὶ διεῖν μὲν ἀφίερετο παιδῶν οἱ χροῖνυ προῆκον, ἄτερος δὲ τοῖν ἀπολειμμένοι, ἐκεῖ μὴδ' αὐτῷ ἐνυέβαινε εἰς τὸ σῶμα καλῶς ἔχεν, ἀπῆει τοὺς νεκροὺς εἰς Βυζάντιον ἀναχωρίζων. Βασιλεὺς δὲ ἐπὶ τῆς Κιλικίων τὸν βίον ἐνεμερίσατο, καὶ Μανουὴλ λοιπὸν εἰς τὸν βασιλείας ἀνεῖσι θρόνον. Ἄξιον δὲ καὶ τὸν τῆς τελευταίας αὐτοῦ ἄρπον διηγῆσασθαι. Ἐξίστηι πρὸς θῆραν αὐτῷ σὺς ἀπῆγα, μέγα τι χρῆμα, ὅποια πολλὰ ἡ Κιλικίων ἄρπει γῆ καὶ ὄρη τὰ Ταυρικὰ. Ὁ μὲν οὖν ἀκόντιον, ὡς φασί, χειρισάμενος ἐπιόντα τοῦτον ὑφίστατο· ὁ δὲ, τῆς αἰχμῆς τῷ στέρνῳ ἐγκρουθείσης, θυμῶν ἐπὶ τῇ πληγῇ ὠθισμῶ μᾶλλον ἐχρήτο, ὡς ἐνταῦθεν τὴν βασιλείας χεῖρα διὰ σφοδρὰν τὴν ἀντέρεισιν τοῦ εὐθέως ἐκτραπέισαν ἐφ' ἣν παρήρητο παρενεχθῆνας φερέτραν πλήρη βελῶν οὖσαν. Εὐθύς οὖν τραῦμα ἐπαχλοῦθει ταῖς ἀκταῖς ξυσθέντος αὐτοῦ τοῦ ἐπιναρπίου· καὶ ἀφρὸς μὲν ἐνταῦθεν ἐξεμύσατο ὑφαιμος, ὑμῆν δὲ τις λεπτός, ὃν ἐκθρηξν οἱ πολλοὶ ἰδιωτικῶς ἐνομάζουσι, προσήγετο δῆθεν συνάξων τὸ διεστηχὸς καὶ συνουλώσων τὸ τραῦμα, ὡς μὴ φλεγμῆναν ὀδύνας ἐγείρη. Ἄλλ' ἦν ἐκαίνο τῆς εἰσέπειτα φλεγμονῆς αἵτιον. Τὸν γὰρ τῆς ἀκίδος ἰδὼν ἔδον τῆ στυφότητι ἐνεπολαβὸν ἐπὶ τὸ ἄλλο μετέφερε σῶμα. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ὑστερον· τότε δὲ μηδεμίαν ἐτι ὀδύνης συναίσθησιν, ἔχοντι ἐράπεζά τε αὐτῷ παρετίθετο, καὶ ἡ κλίνη τοῦτον εἶχεν ὡς ἀριστήσοντα. Προβαίνοντος δὲ τοῦ ἀριστοῦ παιδὸς ἰατρῶν ἐνταῦθα περιεστηχότες ὡς τὸ ἐκίθημα εἶδον, ἐπυνθάνοντό τε τὴν τοῦ τραύματος αἰτίαν καὶ μαθόντες τῆ τε τραπέζῃ ἐπαμέμενον καὶ ἤξιον αὐτίκα τῆς χειρὸς ἀπεῖσθαι τοῦτο· ὁ δὲ προσφύναί τε τὸ τραῦμα ἐνταῦθα διετείετο καὶ

A et in puero non pauca imperii agnita sunt anguria, quorum unum atque alterum recensere haud abs re erit. Dormienti aliquando Manuelli apparuit mulier, vultu severo, nigra induta veste, manibus tenens calceamenta, quibus imperatores indui moris est. Ea Manuelli obtulit, indueretque praecepit, rejectis; quibus uti consueverat et quae monstrabat mulier, caeruleis. Excitatus cum ingenti perturbatione, ubi quae viderat non reperit, puerorum more plorabat, eaque e domesticis aliquem credebat abstulisse. Ejusmodi fuit augurium, cui haud istud cedit. Monachus gente Galilaeus, qui vitam monasticam in silvis ac montibus agebat, dum forte una cum imperatore colloqueretur, videretque accedentes ad se illius liberos, ceteros veluti privatos habuit, Manuelli vero humaniter accepto benedictionem impertit. Rogatus a principe quorsum haec egisset, respondit monachus, unum ex omnibus Manulem sibi imperatorem videri. Haec et similia etsi varie imperatoris **24** animom versarent: cum tamen quae antea decreverat nollet rescindi, priori proposito stetit. Sed ita comparatum est, ut rerum exitus ex humanis non pendeant consiliis. Nondum enim attigerat Ciliciam, cum duobus filiis nata majoribus orbatur: superstitium vero alter, qui nec ipse admodum corpore valebat, Byzantium mittitur fratrum cadavera deducturus. Moritur etiam in Cilicia imperator, imperiumque adipiscitur Manuel. Quo pacto autem vitam finierit, enarrare videtur operae pretium. Ad venationem egresso obvius fit aper ingentis magnitudinis, quales in Cilicia multi et montibus Tauricis; advenientem, ut fert fama, telo quod manu tenebat excipit: contra ille mucrone in pectus adacto ex plaga furibundus vehementius instat, adeo ut inde manus imperatoris, quae dum fortius obnititur a recto deflexa in pharetram sagittis plenam, quam ex humero suspensam gerebat, impegerit, quarum cuspidibus vulnerata perstrictaque est pars carpo proxima. Ex eo vulnere cruenta sanie effluente, tenuis membrana, quam vulgo eederam vocant, imponitur, quae divisam cogere carnem, et cicatricem contraheret, ne inflammata dolores concitaret; sed haec fuit postea inflammationis causa: nam venenum quo telum infectum erat, ipsa astrictione **25** arctius inclusum, in reliquum transfusum est corpus. Ita cum nullus dum adesset dolor, paratur ipsi mensa, eique velut pransurus accumbit. Inter prandendum, qui circumstantibus medicorum filii, ut appositum emplastrum conspexere, cicatricis causam sciscitant et edocui, removendum illud a manu, et a mensa abstinentium censuerunt. Contra He hoc medicamento coisse vulnus nec quidquam mali de tumore et inflammatione sese metuere dicebat. Post prandiam somno se dedit, statimque acutissimi dolores suborti, totaque manus intumuit. Convenit illico diversa medicorum turba, quidque facto opus variis invicem disputavere sententiis. Quidam enim cen-

rum, proindeque emollicendum prius instabant. Sed enim lato constitutum videbatur ut male res generetur, vicitque eorum sententia qui resecandum statuerant. Peracta sectione cum tumor in majus augetur, manus chirurgicis vinculis obligata est. Imperatoris vero mortis jam imminenti metu non modice concutitur animus, maxime quod jam ante coeceptam animo in Palaestinam peregrinationem non confecisset, cujus gratia lucernam viginti talentorum sex auro conflata loci templo offerendam paraverat. Cum jam in extremis laboraret, monachum quendam ex Pamphylia oriundum, vitae sanctitate celebrem jubet acciri, qui continua prece deum placaret. Ferunt hunc exaudisse voces cantantium. **26** Sed et conspecta est ex alto lucerna, visusque divinus adolescens, compescens tumultum et perturbatum illorum animum. Ita res fuit. Imperator vero cum se in extremis esse videret, accersitis magnatibus, ducibus, virisque praecipuis, hanc ad illos orationem habuit: « Non ignoratis, viri Romani, quotquot hic adestis, complures, atque adeo qui apud nos retro imperarunt, principes, ad fiberos imperium, paternam veluti haereditatem, transmisisse. Utque ego principatum hunc a parente imperatore in me translatum accepi, ita nemo vestrum facturum me aliter opinatur. Idcirco fortassis existimatis me quoque in extremo vitae constitutum discrimine duorum superstitem filiorum majori, prout apud caeteros homines veri consuevit, imperium concessurum. Verum tanta est apud me vestri cura, ut si neutri eorum deberetur ex merito virtutis, lecturus ultro alium fuerim, qui et meo et vestro iudicio ejusmodi dignitati idoneus probaretur. Neque enim gloriosum esse arbitror seu danti seu accipienti, si quis navem, quam gubernandam ab alio susceperit, praescientia undis submergat, atque adeo ipse cum dono pereat et infelicis muneris datori haudquaquam gratiam habeat. Nam prudentis non est imperito quidquam demandare, imo mera insania. Eo me erga vos affectum esse animo, vel inde vobis constabit, cum si opus fuerit **27** vel postposito naturae ordine utilitati vestrae consulam. Filii mihi sunt duo, uterque probis moribus, quorum alter aetate prior. Sed temporis praerogativam mens mea respuit,

Α τοῦ λοιποῦ μὲν δγκου καὶ φλεγμονῆς πέρι δεινὸν ὑφορᾶσθαι. Ἄλλ' ἄρτι πρὸς ὑπνον κατέδραθεν ἀριστήσας, καὶ δδύναι δριμύται ἀνέβαινον ἀφῆνης καὶ δγκος ἀνίστατο τῆς χειρὸς. Συναίει τε πᾶς ὁ ἰῶν ἱατρῶν κύκλος καὶ ἀγῶν προὔκειτο περὶ τοῦ πρακτέου. Τοῖς μὲν οὖν τέμνειν ἐδόκει (46) τὸν δγκον, τοὺς δὲ τὸ ἀπέπαντον ἐδυσώπει καὶ ἄλλως μαλάσσεισθαι τοῦτο προὔτρέποντο. Ἄλλ' ἔδει γὰρ, ὡς εἰκοιζ, γενέσθαι κακῶς, ἐκράται τῆς χειρουργίας ἡ ψήφος. Τμηθέντος γοῦν δγκοῦ; [P 14] ἀνέβαινε μελίων. καὶ ἡ χεὶρ ὠργανούτο. Καὶ ὁ βασιλεὺς; ἐλπίζειν ἤδη θανάτου (47) τὴν ψυχὴν κατασεῖσθαι ἤρχετο, καὶ μάλισθ' ὅτι μὴδὲ πέρατι; τὸν σκοπὸν ἔδωκε, ὃν περὶ τῆς ἐς Παλαιστίνην ἐπιδημίας πάλαι ὠδινήσας ἔφθη. Οὗ δὲ ἕνεκα καὶ εἰκροὶ τάλαντων ἀπὸ χρυσοῦ λυχνίαν εἰργασμένος ἔτυχεν, ἀνάθημα τῷ τῆδε ναφ κατασκευαζόμενος. Ἐπειδὴ γοῦν ἐν ἀμηχάνοις ἦν, μοναχὸν τινα ἐκ Παμφυλίας ἄδρα μεταπεμφόμενος ἱερὸν παννύχην δεήσει τὸ θεῖον ἰλάσσεισθαι ἤξλου. Τὸν δὲ τῆ δεήσει προσεσηκῶτα φωνῶν ἀκούσαι λέγεται ἀδόντων τινῶν. Ἐράθη ὁ λυχνὸς μετρημένος (f) καὶ θεῖο; νεανίας καταστέλλων τὸν θόρυβον αὐτῶν τῆς ψυχῆς. Τοῦτο μὲν δὲ τοιοῦτον· βασιλεὺς δὲ αἰσθόμενος ἤδη ἐν κακοῖ; ἑαυτοῦ γεγονότος παρῆναι τοὺς ἐν τέλει κελεύσας καὶ ὅσον ἐν μεγιστάει καὶ στρατηγοῖ; καὶ ἄλλως ἀπόβλεπτον ἦν, ἔλεξ; τοιᾶδε· « Ἄνδρες Ῥωμαῖοι, ὅσοι ἐπὶ ταυτηνὶ ἐνελέγητέ μοι τὴν ἀκράσιν, ὡς μὲν πολλοῖ; ἤδη καὶ ἄλλοις τῶν παρ' ἡμῖν βασιλεύουσιν ἐπὶ τοὺς παῖδας τοὺς αὐτῶν ὡςπερ τινὰ κληρὸν κατῶρον τὴν ἡγεμονίαν διαβιδάζειν ἔδοξαν, αὐτὸς δὲ οἶδα πρὸς πατρός; βασιλέως τῆδε παραλαβὼν τὴν ἀρχὴν, καὶ ὑμῶν δὲ ἐκάστη ταυτά μοι περὶ τούτου γινώσκειν ἔμβαίνει. Ταυτη ἄρα καὶ οἰσεθ' ἐμὲ ἴσως ἐς πέρατα τῆς παροῦσης ὡς ὀρθε ἀφιγμένον ζωῆς παιδῶν ἐμοῖ ἀπολελειμμένον δεῖν ἐπὶ τὸν χρόνον προήκοντα, ὡςπερ ἀνθρώποις νόμος ἐστίν, ἀρχὴν τῆδε καὶ θρόνον μεταγαγεῖν. Ἐμοὶ δὲ τοσοῦτον ἐμέλησε ὑμῶν, ὡς εἰ μὴδετέρῳ τοῖν εἰρημῶν τὸ χρῆμα τοῦτο προστήκεν ἐξ ἀρετῆς, εἰλόμην γε ἂν ὅσπερ ἂν ἐμοὶ τε καὶ ὑμῖν οὐκ ἀπὸ γνώμης εἶναι φανεῖν. ἔσονται γὰρ, οἶμαι, οὔτε τῷ δόντι οὐδὲν οὔτε τῷ δεξαμένῳ, ἐπειδὴν ἀμαθὲ; κυβερνήτης τὴν ναῦν καταδύη, εἰ μὴ καὶ μάλλον προσπαλεῖται τῷ δώρῳ καὶ καρτερεῖ τοῦ δεδιωχτός; οὐκ ἀγαθά. Ἄπειροκαλλαν μὲν οὖν (g) καὶ τοῦ

Du Cangii notæ.

(46) *Τέμνειν ἐδόκει*. Sed et ipsam manum, in qua vis tota mali continebatur, præcilandam censuerant medici, antequam reliquas corporis illæsas partes inficeret. Sed id renuit Joannes, dicens: *Indignum esse ut Romanum imperium una manu regatur*. Will. Tyrinus, l. xv, c. 22.

(47) *Ἐλπίζειν ἤδη θανάτου*. Ubi ἐλπὶς sumitur

Cornelii Tollii notæ.

(f) *Ἐράθη ὁ λίθος μετρημένος*. Equidem non intelligebam, quis ille lapis. Sed bene odoratus est acutissimi vir nasi, cui et ego et Cinnamus plurimum debemus, Joannes Fredericus Gronovius, scribendum esse, ὁ λίχνος μετρημένος. Ut monachus ille per visionem viderit illam lucernam, ut

pro metu. Cantacuzenus, l. i, c. 21: *Διὰ τὸ ἐν ἐλπίσιν ἡμᾶς εἶναι διαφθορήσασθαι, sperare, pro credere*. Concilium Compendiense an. 757 can. 5: *Si quis homo accepit mulierem, et sperat quod ingenua sit*. Ita non semel apud Hincmarum. Consule notas nostras ad Joinvillam p. 81.

in templo erat suspensa ac dedicata, representatam. Item et infra in iisdem verbis error, περὶ λίθων ἀφᾶς, pro λίχνων, sicuti nos ibi correximus.

(g) *Ἄπειροκαλλαν μὲν οὖν*. Locus non sanus, cui vulnus haud dubie fecerit librarius. Cæterum

ὄφραϊσθαι ἀραθίαν καὶ ξυνόλως οὐδὲν οἶμαι διγίεζ. Α ὅτι μὲν δὴ γνώμης αὐτὸς περὶ ὁμᾶς ἔχω. Τεκμή-
ρον δὲ καὶ γὰρ ἐπὶ ξυμφέροντι τῷ ὁμῶν δεῖ-
σιν τάχα καὶ φύσιν ἀδικήσων ἰδοῦ πάρειμι.
Παιῖδες μοι ἄμφω καλῶ, ἕτερος δ' αὐτοῖν καὶ χρόνῳ
προάγει. Ἄλλ' ἢ γνώμη τὸ πρᾶσθαι ἀποσεισαμένη
τὸ βέλτιον ἰχνηλατεῖ καὶ πείθει ἀρετὴν ἀρετῇ παρα-
βάλλοντα (h). Δυσχερὲς δὴ τοῦτο τῶν ἀπάντων ἀγώ-
νισμα τὴν κρείττω πειρᾶσθαι λαβεῖν. Ἐπει καὶ χρῆ
τῷ βέλτιστῳ προσνεύει τὸ βέλτιον (βασιλείας δὲ τί
ἐν τις θαῖτο σεμνότερον ἕτερον;) βουλομένη μεν' ἄν,
ἄνδρες συστρατιῶται, τῷ χρόνῳ πρᾶσθαι καὶ τὸ ἐξ
ἀρετῆς μᾶλλον προσεῖναι ἐντελέξ. Ἄλλ' ἢ γε ψῆφος
ἐπὶ τὸν τελευταῖον ὄρᾳ, καὶ ὁ βασιλείας κανὼν τῷ
ἐγχείῳ μᾶλλον προσφύεται. Καὶ οὐ δὴπου ὀφθαλμῶν
ἔμοι τὴν ἐξ εὐνοίας δεδιέναι ἔπειαι. Παῖδε γὰρ ἄμφω
καὶ [P 15] ὀφθαλμῶν πάντως ἀπὸ ταυτοῦ, καὶ τοῦτό γε
τὸ μέρος οὐδὲν ἄτερος προήκει. Ψῆφον μὲν δὴ τὴν
ἐπ' ἄμφω ἔμοι καὶ μᾶλλον διὰ ταῦτα ἤπερ ὁμῶν
πιστευτέον αὐτοῖς. Ἐκεῖνο δὲ κοινῇ καὶ μάλιστα
περιεργαστέον, λέγω δὲ μὴ ποτε ἀδελφοῦ μὲν κρα-
τιστεῖν δὴπου τὸν παῖδα ξυμβαλεῖν, ἐς δὲ τὸν θρό-
νον παραβαλλόμενος ἦσσαν ἐλέγχεται. Ἐμαυτῷ γὰρ
ἐνέκει καὶ τοῦτο θαρρῶ, δεινῶς μονωθεῖσαν ὑπειδο-
μένη τὴν εὐνοίαν· ἱκανῇ γὰρ μάλιστα ψῆφον δεχά-
σαι ἠνίκα μὴ παρὰ ἴσῃς ἔκκροδοίτο. Βούλεσθε
ταῖνον αὐτοὶ μὲν ὁμῶν τῶν αὐτοῦ καταλέγοιμι, ἐπι-
φθισθεῖσθαι δ' αὐτοῖς; Ἰσχύος μὲν δὴ καὶ ῥώμης καὶ
οὐ ἐς τὴν πολέμια θάρσους ὅπως αὐτῷ μέτεστι,
παντὶ που δῆλόν ἐστι. Καὶ μαρτυρεῖ μοι τὰ Νεοχαι-
στρέων τοῖς λόγοις, ἔνθα ἐπιδήλιως ἐς γόνυ τὰ Ῥω-
μαίων κάμφαντα ὑπὸ δὴ τοῦτω ἀνωρθωκότα περι-
σθεῖη. Ἄ-δὲ προσμαρτυρεῖν αὐτῷ μόνου ἂν εἴη
τῷ Πατρὸς, ἀκούσατε δὴ. Πολλὰ πολλάκις ἐν οὐ
μετρίαις ἔμοι πονουμένην πραγμάτων δυσκολίαις
οὗτος τῶν ἄλλων ἀπειρηκότες μέγας ἐν βουλαῖς
ἔφθη, ἱκανὸς μὲν χειμῶνα προῦθέσθαι γινώσκων,
διξιὸς δὲ ζῆλον ἀποκλίνει καὶ βίαις πνευμάτων
ἀντισχεῖν. Ὁ δ' ἂν πρὸ τῶν ἄλλων ἐπ' αὐτῷ σκο-
πεῖν δίκαιοι ἂν εἴημεν, βραβεῖα Θεοῦ ἐπὶ τὸν με-
ρα καὶ κίπτε. Σκοπεῖτε δ' ὅπως· ἔμοι μὲν Ἀλέξιος
ἐπὶ τὴν βασιλείαν ἐκλήθη, καὶ ἢ γνώμη χρόνους τι-
νῶν ἀπεδείκνυτο πρότερον. Θεὸς δὲ καὶ πρῶν ἔμοι
τὸν ἐφ' ὃν ἀναπέπαυτο προδεικνύς τελευταῖον δὴ καὶ
ἐκ μέσου μοι τὸν νεανίαν ἐκείνον πεποίηται. Εἶπον
δὲ ὁμῶν καὶ τῶν ξυμβόλων τινὰ ἃ τύχην τὴν παρ-
ώσαν αὐτῷ προῦφαινε, εἴγε μὴ λόγῳ ἄλλως αὐτὰ
νομοσθῆναι τοῖς πολλοῖς ἠπιστάμην· οὐδὲν γὰρ οὐ-
τως ἐς διαβολὴν ῥάδιον ἀνθρώποις ὡς ὄντων φά-

quærit quod optimum est, suadetque ut virtus cum
virtute conferatur; ardua sane et præ cæteris
difficilis contentio potiorē sententiā investigare.
Cum igitur quod melius est optimo debeatur, im-
perioque nihil quiddam videatur excellentius :
optarem quidem, commilitones, adesset cumulatā
virtus cum ætatis prærogativa. Sed hæc minorem
spectant, et in illum propendet calculus, qui ge-
nuina præ se fert imperandi symbola : quo in
iudicio nulla me affectum protestor invidentiā vel
amore immoderatiōri. Uterque enim filii, uno
charitatis gradu dilecti, proindeque nec alter alteri
præferendus. Quamobrem suffragium mihi potius
super iis, quam vobis ipsis concedendum videtur.
Id vero communi consilio studiosè diligenterque
explorare convenit, ne si seniori præferatur minor,
tamen ad imperium capessendum, si cum fratre
comparetur, hoc minus deprehendatur idoneus.
Neque enim tantum mihi soli sulo, cum pascio
quam verear singularē propensionem, quæ ut
plurimum recta pervertit consilia, nisi a pari
altera reprimatur. Vultis igitur vobis commemorem
quæ illi insunt animi et corporis dotes, ut inde
decernatis. Quanta sit illius fortitudo, et in rebus
bellicis audacia omnibus sat esse compertum. Te-
stantur hæc gesta ad Neocæsaream, ubi inclinatas
penitus Romanorum res suaspe manu erexit et
servavit. 28 Quæ vero nemo præter unum paren-
tem attestari potest, ea jam, quæso, audite. Non
semel enim mihi haud levibus rerum difficultatibus
involuta, cum cæteri animos desponderent, optima
ille subministravit consilia, in prævidendis tempe-
statibus prudens, in declinandis vitandisque procellis
industrius. Quod vero præ cæteris considerare par
est, Deus ipse impensè favet juveni. Nam Alexium
quidem ad imperii fastigium evehendū decreve-
ram, eumque jam ab aliquot annis hæc de re
prodideram consilium; sed enim Deus quem imperio
dignum præviderat constituens, rebus tandem hu-
manis juvenem exemit. Quædam præterea vobis
referre portenta, quæ præsentem illi fortunam
pollicita sunt : nisi talia meras nugas ab imperita
multitudine haberi scirem : nihil enim aliorum
obtrecationibus magis expositum est quam somnio-
rum species et ostenta futurorum. Hujusmodi sunt
quæ de filio meo et comperta et dicenda habui : restat
ut hæc calculo vestro comprobetis. Postquam
imperator finem loquendi fecit, gratantes illi nec
sine lacrymis assensum præbuere. Manuel vero,

Du Cangii notæ.

mens eadem, quæ Fabio Maximo in animosa illa
oratione apud Livium, l. XLIV: *Magis nullius in-*

*terest, quam tua, T. Otacili, non imponi cervicibus
tuis onus, sub quo concidas.*

Jornelii Tollii notæ.

(h) Καὶ πείθει ἀρετῇ παραβάλλοντα. Suspicio
verius legi παραβάλλουσα, sc. ἢ γνώμη. Id est,
cum præferendum esse persuadet, quem, compa-
rando virtutem ejus cum virtute alterius, depre-
henderit præcellere. Galba ambibitose quidem, sed
egregie, apud Tacitum, i Histor. ad Pisonem: *Au-*
gustus in domo successorem quaesivit, ego in revu-

*blica. Non quia propinquos, aut socios belli, non
habeam; sed neque ipse imperium ambitione accepi,
et iudicii mei documentum sint non mea tantum
necessitudines, quas tibi postposui, sed et tua: est
tibi frater pari nobilitate, natu major, dignus hac
fortuna, nisi tu potior esses.*

qui singulari præ cæteris in parentem amore flagrabat, naturæ leges reveritus, demissis oculis, pronoque in pectus capite, profusis lacrymis pavimentum rigavit. Chlamydem tamen indutus, sumptuose diademate ab universo exercitu Imperator **29** proclamatur. Joannes vero paucis post diebus moritur, cum totos viginti quinque annos, mensesque septero Romanis imperasset, octavo die mensis, quem Xanticum Græci, Romani Aprilium vocant.

στρατεύματος. Βασιλεὺς δὲ Ἰωάννης ὀλίγαις τὸ ἐντεῦθεν ἐπιβιόους ἡμέραις πρὸς τὴν ἐκείθεν λήξεν μεθίστατο (49), ἐφ' ὧλοις πάντε καὶ εἰκοσιν ἐνιαυτοῖς καὶ μῆσιν ἐπτά Ῥωμαίων ἄρξας, ὁγδόῃν ἄγοντος μηνὸς ὃν Ἑλληνικῶς μὲν Ξανθικὸν, Ἀπριλίον δὲ Ῥωμαῖοι καλοῦσιν.

Du Cangii notæ.

(48) τὴν *χλαμύδα*. Adde Willelmum Tyrium, l. xv, c. 25.

(49) *Μεθίστατο*. Ait Tyrius defunctum Joannem sub Anavarza secundæ Cilicis metropoli, in eo loco

σεις καὶ μελλόντων ὄμαϊ γίνεσθαι. Ἄ μὲν οὖν αὐτὸς παιδί τῶμψ ἐνευιδέναι εἶχον, καὶ δὴ μοι εἰρηται. ὁμέτερον δ' ἂν εἴη τὴν γνῶμην ἐπιθεῖναι λοιπὸν τὴν αὐτῶν. Ἡ βασιλεὺς μὲν τοσαῦτα εἶπεν, οἱ δὲ σὺν ἡδονῇ τε καὶ δάκρυσιν ἐπένευσεν. Ὁ δὲ παῖς (ἦν γὰρ φιλοπάτωρ εἰς περὶ τὸς ἄλλοι) καὶ φύσει, θεσμοῖς εὐλαβοῦμενος· κάτω νενευκῶς καὶ ἐπὶ στέρνα τὴν κεφαλὴν ῥίπτων δάκρυσι τὸ δάκρυδον ἔπιπυε. Τὴν χλαμύδα (48) δ' ὁμοῦ περιδουεὶς καὶ ταινιωθεὶς τῷ διαδήματι βασιλεὺς ὑπὸ παντὸς ἀνηγάρετο τοῦ

qui dicitur *Pratum Palliorum*. Quo spectat Leonis imp. de illius interitu vaticinium, τόποι; δ' ἐν ὄργολο καὶ παρ' ἐπίδα πεσεῖς.

BIBAION B.

LIBER II.

I. Hunc finem habuere res Joanne Imperatore B gesta. Manueli vero sceptro potitus, etiam adolescens vix prima aspersus lanugine, minime tamen tanta imperii mole perterritus est, nihilque egit majestate regia indignum. Isaacio enim Constantinopoli agente, cum multos subisset suspicio fore ut nequitiam de a rebus novandis contineret, utpote et ad turbas suoque pronus ingenio et quodam animi vehementioris impetu omnia exsequi solitus, tum maxime quod id præsens suaderet occasio, hæc tamen neglexit imperator. Triginta autem post parentis obitum diebus illi commoratus non prius excessit, quam justa eidem pro more peregris: at (inter alia enim monasterium extruxit eo loco, ubi pater vitam finierat), et Ciliciæ res in tuto possidisset.

30 Antiocheni autem, qui Joanne adhuc superstite defectionem paraverant, per legatos Manuelem rogant, ut agri sui finibus, quem et ad urbem pertinere contendebant, nec nisi per vim a Romanis, nulloque jure possideri, decederet. Hæc fuit legationis summa. Quibus contra imperator in hanc sententiam respondit: «Palam est omnibus, legati, vitium mali a nobis perpressos esse Antiochenos; si vero quæ cui ablatæ sunt ab aliis, æquum sit prioribus dominis restitui: cur non et vos Romanis ultro reddidistis, Antiochiam, sedrem eum deduxistis, ut vi et armis parenti meo repetenda esset? Quid enim? nonne eam Persæ cum nobis pareret, expugnarunt? ejus autem in potestate esse creditis hos, quos a nobis repetistis, fines? scilicet Antiochiæ

[P. 16] α'. Τὰ μὲν δὴ βασιλεὺς Ἰωάννου ἐνταῦθα μοι πέρας ἐχέτω. Βασιλεὺς δὲ Μανουὴλ τῶν σκηπτρων ἦδη ἐπιλαβόμενος, μαιράκιον ἔτι, πρῶτως ἄρτι γενεαίξων, οὕτε ξυνεταράχθη πρὸς τὸν ἔργον τῆς ἀρχῆς οὕτε ἀγανθὸς ἔπαθεν. Ἰσαακίου γὰρ κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον ἐν Βυζαντίῳ διατρίβοντος ὑποψίας τε ἐνταῦθεν τοὺς πλείστους εἰσιούσης, ὥς οὐκ ἂν ποτε ἀνέσχοιτο μὴ αὐτίκα τι νεωτερίσαι, φύσει μὲν καὶ ἄλλως δύσερις ὦν καὶ θυμῷ τὰ πλείστα διοικούμενος, τότε δ' οὖν καὶ προφάσει εἰς τοῦτο λαβόμενος, ὃ δὲ τοῦτου μὲν ἤττον ἐφρόντισεν, ἐφ' ὧλοις δὲ τριάκοντα (50) μετὰ τὴν τοῦ πατρὸς τελευτὴν τῷ χώρῳ ἐνδιατρίψας; ἡμέραις οὐ πρότερον ἐκείθεν ἀπήρς, πρὶν ἂν τῷ πατρὶ τὴν ὄσαν ὡς τὸ [P. 17] εἰκὸς ἐξετέλεσε (πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις καὶ φροντιστήριον ἐπὶ τοῦ τόπου ἰδρύσατο, οὗ δὴ ἐκείνον τὴν ψυχὴν ἀφείναν τετύχησε), καὶ τὰ Κιλικίων πράγματα ἐν τῷ ἀσφαλεῖ καταστήσατο. Ἀντιοχεῖς δὲ καὶ πρότερον μὲν βασιλεὺς Ἰωάννου ἔτι περιόντος χειρὸς τῆς ἐκείνου ἀποσκηπτῶν ἤρξαντο, τότε δὲ ἐπὶ βασιλεῖα πέμψαντες Μανουὴλ καὶ ὀρίων σφίσι γῆς ὑπεκστῆναι ἤξλου, ἃ πόλει μὲν τῇ αὐτῶν ἀνήκεον ἔφασκον, βία δὲ καὶ οὐ ξὺν τῷ δικαίῳ πρὸς τῶν Ῥωμαίων τὰ νῦν ἔχουσαι. Οἱ μὲν ταῦτα εἰσὼν, βασιλεὺς δὲ εἰς ἀπολογίαὺν αὐτοῖς καταστά; ἔλεξε τοιάδε: «Ὡς μὲν οὐδενὸς ἔτι φλαύρου παρ' ἡμῶν Ἀντιοχεῖς πειραθῆναι ξυνέπειον, ὡ ἀνδρες προσευταῖ, παντὶ που δῆλόν ἐστιν. Εἰ δὲ ἂ τις παρ' ἐτέρων ἀφῆρηται, ταῦτα δὴ παρ' ἄλλων ἀποφέρεσθαι δίκαιον ἂν εἴη, τί μὴ καὶ ὁμεις. Ἀντιοχεῖαν τήνδε

Du Cangii notæ.

(50) [P. 435] *Τριάκοντα*. Nicetas in Man. l. 1, n. 1.

Ῥωμαίοις ἀπέδοσε πρότερον, ἀλλὰ χειρὶ καὶ βίῃ ἄ
ταύτην πρὸς πατρός ἀφήρισθε τοῦμοῦ; Ἡ οὐχ ἡμῖν
Πέρσαι βουλεύουσιν ἀφελόντο πρότερον; Ἄλλω; δὲ
τίνας οὕτως ταυτὶ ἐξ ἡμῶν λαμβάνειν αἰτείθε, πό-
λευς Ἀντιοχείας; Ἡ δὲ καὶ αὐτὴ φθάνει κράτει
βουλεύουσα τῷ ἡμῶν. Εἰ δὲ τὰ ὑμῖν αὐτοῖς ὁμολο-
γημένα (51) παραβαίνειν ὑμῖν αἰσχρὴν οὐδεμίαν, τί
τῶν δικαίων παρῶρασιν ἐπικαλοῦντες ἡμῖν πάριτε,
οἱ γε εὐθύναις μᾶλλον ἐξ ὑμῶν δικαίως ἂν ἀπαιτοῦ-
μεν; Ἀλλὰ τὰ μὲν περὶ τούτου καιρὸς ὁ προσηκων
ἡμῖν παραστῆσαι ἱκανὸς ἔσται· τὸ δὲ νῦν ἀπίσθητε
τῶν οὐ προσηκόντων κελύω· ἐμοὶ γὰρ αὐξήσαι ἅ
πρὸς πατρός εἰς χεῖρας ἦλθον ἐμὰς, μὴ ἂν ἐλαττω-
σai γένοιτο! Ὡς τοὺς πρόσθετοι μὲν ταῦτα εἶπαν· ὁ δὲ
ἐπὶ τὰς ναῦς αἰ παρὰ τὴν Πύραμον ὠρμίζοντο πο-
ταμῶν, ὅς διὰ Μοῦουσιτίας φερόμενος ἐπὶ θάλασσαν
κωιδεῖται τὴν ἐκβολὴν, σὺν πρόκομπῃ τὸν νεκρὸν
κατήγεν αὐτὸς ἅμα τοὺς γησιωτάτους τὸν ὤμον
ὑποσχῶν τῇ σοφῇ. Ἐπειδὴ τε ἐκείθεν οἱ δρόμωνες
ἐπὶ θάλασσαν ἦδη ἀφήκαν, λύσας καὶ οὐλοὺς λοιπὸν
τὴν στρατοπεδείαν διὰ μέσης ἔχωρει τῆς Περσῶν
τῆς ἀκηρυκτῆ δ' αὐθιγῶν τὸ στρατόπευμα. Πρὸς δ'
Ἡέρσαι καταπλαγέντες τῆς τολμῆς τε τὸ περιὸν
ἀγασάμενοι οὐδ' ἀντιδλεπτήσαι Ῥωμαίοις ἐτόλμων
συνιδανῆ τε αὐτοῦς ὡς δι' οἰκείας λοιπὸν ἵναί τῆς
ἄλλοτριαι. Ὁ μὲν οὖν εἰς τὴν Ῥωμαίων οὐ διὰ
πυλῶν εἰσέβαλε γῆν· αἱ δὲ τριήρεις ἐς Βυζάντιον
ἀναχθεῖσαι τὴν βασιλείωσ κόνιν τῇ χέρῳ ἀπέδοσαν,
ἣν ἡ Ῥωμαίων γερούσια μεγαλοπρεπῶς ἀπολαβοῦσα
εἰς τὸ ἱερὸν παρέπεμψε φροντιστήριον, ὑπερ ἢ βα-
C αἰλλί, καθάπερ ἔφη, Εἰρήνην ἐπ' ὀνόματι τοῦ παν-
τοκράτορος ἐτύγχανεν ἡδη δημοσημένη. Βασίλει δὲ
Μανουὴλ ἔτι περὶ τὴν ἐπάνοδον ἔχοντι, ἐπειδὴ μη-
δέπω τὰ κατὰ τὸν σεβαστοκράτορα πύθοιτο, καὶ ὡς
ἦδη τυραννίδι ἐπιθέσθαι βουλευσάμενον ὄδῳ ὑπελ-
θόντας, οἷς τὰ βασιλείωσ ἐπιτέτραπτο πρότερον,
ἐμπροσθεν τῷ τοῦ παντοκράτορος τεμένει ἰποίη-
σαντο, ἔννοια γέγονε μήποτε τῶν σὺν αὐτῷ τισι καὶ
μέλιτα τοὺς τὰς ὑπερηφάνους [P 18] διέπουσι δυσ-
μενεῖων ἀρχὰς, ὁράση τι καὶ ἀχαρι τοὺς ἀνὰ τὸ
Βυζάντιον οἰκοῖς αὐτῶν. Ἀμέλει καὶ ἐσκέπτετο πῶς
ἀν' ἀμήχανως τῆσδε τῆς ἐγγειρήσεως ἀπαγαγεῖν αὐ-
τὸν γένοιτο. Ἐδόκει εὐθὺς αὐτῷ τῶμος ἐς Βυζάντιον
ἐκπέμψαι (f) καθοσιώσει δῆθεν τοὺς ἀνδρας καθ-
υποβάλλοντας χρημάτων τε διὰ τοῦτο καὶ κτημάτων ἐκπτώσεσι ζημιούοντας. Οὕτω γὰρ (ἐφασκεν)
ὑπὲρ αὐτοῦ βασιλείωσ τὴν ἐπιβουλὴν ποιήσασθαι τοὺς ἀνδρας ὑπεκληφῶς ὁ σεβαστοκράτωρ τὰ οἰκοῖ συν-
τηρήσει μᾶλλον αὐτοῖς, ἵν' ἐπὶ πλέον ἔχη πρὸς εὐνοίαν αὐτοῖς ἐπισπασθαι.

esse dicetis, quæ quidem et ipsa quondam pars
imperii nostri fuit. Quod si quæ vos ipsi pepigistis
fœdera violare nihil vos pudet, quid posthabitis
justitiæ crimen nobis ingeritis, qui longe æquiori
jure poenas a vobis debellamus repetere? Sed has
forte tempus opportunius nostro pendet imperio.
Vos interim ab iis quæ vestra non sunt abstinere
jubeo : nam quæ mihi a patre tradita sunt augere,
non minuere est animus.) Ita ille legatis respondit.
Inde ad naves in Pyramo fluvio, qui Mopsuestiam
dividens in 31 mare effunditur, subsistentes pa-
rentis funus cum magna subsequenitium turba
deducit, ipso pariter et agnatis feretro humeros
supponentibus. Inde ut cursoriæ mare attigerunt,
movit et ipse castra copiasque per medias Persarum
terras, non petito per legatos comœatu, deduxit,
quo ejus facto attoniti Persæ licet talem mirarentur
audaciam, nihil tamen contra Romanos vicissim
attentare ausi sunt. Ita illi per hostium nihilo
securius quam per propriam ditionem transgressi
sunt. Neque ita multo post imperii fines Manuel
ipse attigit. Triremes autem Byzantium appulsæ
principis cineres in terram exposuerunt, quos ma-
gnifice susceptos senatus Romanus in monasterium
intulit, quod imperatrici Irene, ut supra indicatum,
exstruxerat dicaratque Deo omnipotenti. At cum
inperator reditum institueret, ac necdum de seba-
stocratore quidquam audisset, utque tyrannidem
affectantem nonnulli, quibus rerum publicarum
cura demandata erat, dolo aggressi in omnipotentis
templo custodiendam incluserint, subiti illius anim-
um cogitatio, ne quid temere sebastocrator in
quosdam qui cum eo erant, et illustriores præser-
tim, ipsorumque ædæ decerneret. Anxius igitur
quo pacto fratrem ab hoc consilio dimoveret,
tandem libellos Byzantium mittere decrevit, qui
homines damnationi subjicerent, eoque ipso hono-
rum ac possessionum jactura 32 multarent. Sic
enim futuram est (inquit) ut sua ipsius causa illos
adversus principem insidias molitus ratus seba-
stocrator res eorum domesticas conservet diligentius,
quo ipso in suas partes traducat.

D 2. Enimvero quæ semel divina Providentia cons-
tituit, nullo modo convelli neque hominum argutiis
everti possunt. Nam ille quidem hujusmodi consilia
agitabat, et jam cum suis communicabat; Isaacius
autem uterque in vinculis habebatur, alter quidem,

Du Cangii notæ.

(51) ὁμολογημένα. Vide not. ad Annæ p. 333 A.

Cornelii Tollii notæ.

(f) Τῶμος ἐς Βυζάντιον ἐκπέμψαι. Familiare
verbum Cinnamo hac significatione, pag. 57 : "Ὁν
ἐπιπέμπειν εἶχε τῶμον, chartam quam suis abditam
prebat. Circa finem libri quarti De donationibus et

bullæ aureæ, qua monasteria Byzantina ipsosque
monachos litium injuriis exemit : Τὴν μέντοι ἑσ-
περὴν καὶ τῶμον ἐστήριξεν, ὃν ἔτε χρυσῷ ἐντασημα-
σμένον, χρυσοῦθρον ἐθεῶς καλεῖν ἔστιν

ut supra diximus, in templo: alter vero, imperatoris patruus, Heracleæ Ponticæ, ubi citra infamiam vixerat primum, eo a Joanne fratre et imperatore adhuc in vivis agente in exilium actus, quod regni consilia agitant aliam ex aliis insidias struere non cessaret. Tunc autem ad hanc calamitatem reductus fuerat eorum qui Constantinopoli summæ rerum præerant, decreto, quod iterum et ipse res novas moliri deprehensus erat. Sed divinâ Providentia ita, ut modo dictum est, facilem Manuelli aditum ad imperium ferit. Hic autem ubi quid de sebastocratoribus factum esset rescivit, Byzantium ingressus, accersitum continuo fratrem, fraternitæ excipit, ejusque in amplexum ruit. Patruum etiam revocat ab exilio, et obliterata ejus criminis memoria, cujus gratia relegatus a patre fuerat, **33** veniam concessit. Militem deinde pecuniis donatum domum remisit, binos etiam aureos Byzantinis in domos singulas largitus. Cumque vacaret patriarchalis sedes Constantinopoli, Michaeli illi imponit, monasterium in insula, quam Oxiam ex situ vocant, antea præfectum, virum liberalibus disciplinis humanioribusque litteris leviter quidem imbutum, at mox elegantia rerumque divinarum scientia nemine inferiorum eorum, quorum ad eam ætatem virtus fuit maxime conspicua: Hujus manibus cum in ecclesia imperatorio diademate fuisset insignitus, depositum tum in sacra mensa auri centenarium, inde excessit, omnibus uno ore liberalitatem illius et magnificentiam prædicantibus. Postea clero etiam annuam ex palatio duorum centenariorum pensionem assignavit, id numismatis vulgo secundum

nuncupant. τῷ κλήρῳ ἐκ παλατίου κεντηναρίων δύο προσαδώρισε δόσιν· καλοῦσι δὲ τοῦτο τὸ νόμισμα δευτέρων (56).

Du Cangii notæ

(52) Πρὸς Ἡρακλίαν. Vide Nicetam in Joan., n. 9 et 10. et stemma Comnen.

(53) Μιχαήλ. Extincto Leone Styppita patriarcha CP. successit est a Manuele imp. Michael Oxitas, uti scribit Nicetas, l. 1, n. 2. Catalogus Patriarch. CP. in Jure Græco-Rom. Μιχαήλ μοναχὸς ὁ ἀσκητικώτατος, ὁ ἐπίκλην Κουρκούας, ἐπὶ τοῦ Πορφυρογεννήτου Μανουήλ τοῦ Κομνηνοῦ, ἐτη β', μήνας η'. Sub hoc patriarcha coactum Constantinopolitani concilium (an. 1143) scribit Theodoros Balsamon in Nomocan. Phot. in quo Bogomilorum damnata est hæresis, ipsique Bogomili ignis supplicio addicti, quod ultimum improbat Balsamon, quod nullus hactenus legatur canon, qui poenam quamquam capitalem, aut corporalem indixerit, cum id præsertim ad legem civilium auctoritatem pertinet. Quo spectant ista Hildeberti episcopi Cenomaniensis. epist. 30: *Reos tormentis afficere, vel suppliciiis extorquere confessionem, censura curiæ est, non ecclesiæ disciplina.* Vide Allatium de Eccl. Occid. et Orient. perp. consil. II, c. 12 p. 671.

(54) Ἡρ' Ὀξείαν. Monasterium τῆς Ὀξείας meminit Pachymeres l. IV, c. 8. Erat autem in monte ejusdem nominis situm, Chalcedoni proximo, qui postmodum Auxentii appellationem sumpsit, uti docent Menæa Basili Porphy. 16 Kal. Mart.

Cornelii Tollii notæ.

(1) Μιχαήλ ἐπὶ τὸν θρόνον ἀνάγει. Post mortem Manuiri Leonis Styppiotæ. Hunc Michaellem Ni-

Α φάσαν, ὡς ἔφασεν, τὸν δὲ, τὸν πρὸς πατρός φημι τῷ βασιλεὶ θεῶν, σιδηροπέδαι πρὸς Ἡρακλίαν (52) καθειργμένον εἶχον τῇ Ἰωντικῇ. Ἐνθα οὐ εἶν ἀτιμία μὲν διῆγε τὸ πρότερον πρὸς τοῦ ἀδελφοῦ καὶ βασιλείως ἐτι περιόντος ὑπερόριος γεγὼνός, δι' αἷς οὐκ ἀνιεθερωτι βασιλείας ἄλλοτε ἄλλας ὑπορίπτων ἐπιβουλὰς. Τότε δὲ καὶ εἰς τοῦτο τύχης ἔλθε γνώμη τῶν ἐν Βυζαντίῳ τὸ τρηκιδάει ἐφοστώτων, ἐπειδὴ νεωτέρους αὐθις καὶ αὐτὸν ἐγγεῖρειν ἐπίθοντο πράγμασιν. Ἀλλὰ τὴν μὲν εἰς τὴν βασιλείαν πάροδον οὕτω καθάπερ ἦν ἔφην ἡ πρόνοια φθάνουσα εὐδοκίαν βασιλεὶ ἐποίησε. Ὁ δὲ ἐπειδὴ τὰ κατὰ τοὺς σεβαστοκράτορας ἤκουσεν, ἐν Βυζαντίῳ λοιπὸν γενόμενος μετακαλεῖται μὲν παραχρημα τὸν ἀδελφὸν χερσὶ τε περιβάλλει καὶ ἀδελφικῶς περιχέεται· μεταπέμπεται δὲ καὶ τὸν θεῖον τῆς ὑπερορίας, τὰς αἰτίας τὰ λύσας ἐφ' αἷς φυγῇ τὸ πρότερον ὁ πατὴρ αὐτὸν ἐζημίου, συγγνώμης ἠξίωσεν. Εἶτα δὲ χρήμασι τὸ στρατιωτικὸν δωρησάμενος οὐκ ἀπέλυσεν, ἐκάστη γὰρ μὴν τῶν ἀνὰ τὸ Βυζάντιον οἰκίῶν χρυσίνους παρέσχτο δύο. Ἐπεὶ δὲ καὶ ποιμένος ἔδει τῇ Κωνσταντίνου, Μιχαήλ (53) ἐπὶ τὸν θρόνον ἀνάγει (1), ὃς τοῦ κατὰ τὴν νῆσον, ἦν Ὀξείαν (54) ἐκ τῆς θέσεως καλοῦσιν, ἤρχε φροντιστηρίου, παιδείας μὲν τῆς ἐγκυκλίου καὶ μαθημάτων τῶν ἐκτὸς ἄκρω, φασί, γεωσόμενον δακτύλου, ἠθῶν δὲ κοσμιότητι καὶ τῇ τῶν θεῶν μελέτῃ λογίων οὐδενὸς ἐλάσσων τῶν εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἐπ' ἀρετῇ μάλιστα διαφανῶν, οὗ ταῖς χερσὶν ὑστερον ἐπ' ἐκκλησίας τῷ βασίλειῳ ταμιευοῦται διαδιδῆματι. Ὅτε καὶ χρυσίου κεντηναρίων (55) τραπέζῃ τῇ ἰερᾷ καταθείς τότε μὲν ἐξῆει τὸ εὐεθέριον αὐτοῦ καὶ μεγαλοπρεπὲς ἐν τοῖς ἀπάντων καταλειποῦσιν στόμασιν. Εἰσέπειτα δὲ καὶ ἐτησίαν

(55) Χρυσίου κεντηναρίων. Auri centenaria habent Theophanes, p. 99, 147, 148, 355, etc.; Procopius, l. 1, De bello Persic. et in Hist. Arcana; Nicetas in Man. l. II, n. 7; l. v, n. ult.; S. Gregorius l. II ind. 2 epist. 130; Gruter. inscr. 1120 17 et alii quos passim laudant Scaliger lib. de re nummaria, Meursius et Fabrotus in glossariis. Auri pondro interpretatur Alamannus. Isidorus centum librarum fuisse centenarium scribit, atque ex eo appellatum: quod, præter Procopium, testantur Glossæ Basil. : Κεντηναρίων, λέγεται ὅτι κέντων γὰρ ῥωμαῖοι τὰ ῥ' φασί. Paulus Warnefridus l. III De gestis Langob. c. 12: *Inveniunt magnum thesaurum habentem mille auri centenaria.* Chronicon Reicherspergense: *Si imperator et exercitus daret ei centenarios auri.* Arnollius Lubec. XIII, c. 37: *Cyprus est regio mari circumdata, regi Constantinopolitano subdita, persolvens ei annualim septem auri pondera, quæ centenera dicuntur.* In charta A. 1208 apud Ughellum tom. VII Ital. Sacræ, p. 274: *Cenium quinquaginta Turenos, Amalphæ, et duo centenaria ceræ.* etc. Vide Georgium Agricolam, l. IV De pond. Rom. p. 95, Casaubonum et Salmasium ad Histor. August. et notas ad Alexiadis p. 414.

(56) Δεύτερον. Quo sibi clerum demereretur Manuel, et in suas partes perduceret, annuum ei-

cetas non monasterii in insula Aenta, sed μονῆς τῆς Ὀξείας, acui monasterii, monachum vocat.

γ. Τὰ μὲν οὖν ἐς τὴν βασιλείαν προοίμια τοιαῦτα εἶναι αὐτῷ [P 19] γέγονεν. Ὁ δὲ Ραῖμουῦνδος (57) τὴν Ἀντιοχίας πρίγκιπα τῆς εἰς τὸν πατέρα μεταλειούσθαι θέλων ἀμαρτάνος (ὄσπω γὰρ ἐφθῆ ἐκεῖνος δίκην αὐτῷ ἐπιθεῖναι τὴν δέουσαν, χρέους αὐτῷ τοῦ φυσικοῦ τὴν ἔρμην ἀνακόψαντος), στρατὸν ἐπ' ἐκεῖνον ἠπειρώτην τε καὶ ναυτικὸν ἐπέμφεν. Ἦρχον δὲ τοῦ μὲν Ἀνδρόνικός τε καὶ Ἰωάννης ἐς Κοντοστεφάνους ἀναφέροντε καὶ Προσοῦχ (58) Ἰκανὸς τὰ πόλεμια. Τοῦ γε μὴν ναυτικοῦ Δημήτριος ἠγεῖτο ᾧ Βριανὸς ἐπίκλησις ἔκειτο. Ἀλλὰ Προσοῦχ μὲν καὶ ἄμφω τῷ Κοντοστεφάνω, ἐπειδὴ πρὸς τοὺς Κιλικίων ὄροις ἐγένοντο, & τε πρὸς Ἀντιοχέων Ῥωμαῖοι ἀραιρεθέντες ἔτυχον ἐν ὀλίγῳ ἀνεσώσθητο φρούρια, καὶ Ραῖμουῦνδῳ ἐς χεῖρας ἐλθόντες ἐτρέφαντό τε αὐτὸν καὶ πολλοὺς τῶν σὺν αὐτῷ ἔκτειναν. Τὸ δ' ὄσπω ἀρτί δηλώσω. Ἐπειδὴ τὰ εἰρημμένα Ῥωμαῖοι παρεστήσαντο φρούρια, μηδενὸς ὄθεν δῆποτε ἀντισταστῶντος αὐτοῖς ἄχρι καὶ ἐς Ἀντιόχου ἦλθον τὴν πόλιν, λείαν Μυσῶν (59) (κ) καὶ τὰ ἐν ποσὶν ἐργαζόμενοι. Ραῖμουῦνδος δὲ ἕως μὲν προσιόντας Ῥωμαίους ἔώρα, ἐντὸς τειχέων ἀτρέμας εἶχεν. Ἐπεὶ δ' ἐκεῖθεν συσκευασάμενοι ἀνεχώρουν (ἐπεξῆκει γὰρ σφίσι οὐδὲ εἰς), τότε κατὰ νότου ἐπιθήσεσθαι αὐτοῖς ἐνοησάμενος εἶπετο ἐν τῷ ἀφανεί. Καὶ Ῥωμαῖοι μὲν ἐπὶ τινὰ χώρον ἐλθόντες, ἐνθα σφίσι σκηνοῦν ἔδοξε, χάρακα ἐπήγνυντο. Ὁ δὲ ἐν ἐπιχαίρῳ καὶ αὐτὸς τὸ στρατεύμα καταθεὶς ὀλίγοις ἄμα ἐπὶ κατασκοπὴν τῶν πολεμίων ἐχώρει. Οὐ μὴν ἔλαθε Ῥωμαίους ἐπιὼν τῶν γὰρ ἐπὶ χορταγωγίαν ἐξιδόντων τινὲς οὐ μακρὰν ἄπωθεν τῶν χαρικωμάτων ἐντευχηδέας αὐτῷ δρομαῖοι τοῖς στρατηγοῖς ἀπήγγειλαν. Οἱ δὲ τότε μὲν (νῦν γὰρ ἦδη) ἦν φυλακὰς τάξαντες ἀνεπαύσαντο. Ἐξῆς δὲ ὄσπω ἡμέρας καταλαβοῦσης ταξάμενοι ὀπισθόρμητοι ἦσαν, γνώμην ἔχοντες σκηνουμένοις ἐπὶ τοῖς ἀμφὶ Ραῖμουῦνδον ἐπισπεσεῖν. Οὐ μὲν οὐδὲ Ραῖμουῦνδος ἡμέλει, ἀλλὰ καὶ δευδριατικῶν τοῖς περὶ αὐτὸν τὰ δοκοῦντα ἐπιτελαῖας αὐτοῖς μὲν αὐτοῦ ἔλεπεν, ὁ δὲ ἐπὶ κατασκόπησιν

3. Ejusmodi fuere Mannellis imperii primordia. Ulciscendam vero statuens illatam Joanni parenti a Raimundo Antiochiæ principe injuriam (quippe illum dignam actis pœnam rependere volentem mors prohibuerat) terrestres navalesque copias in eum misit. His Demetrius cognomento Branas, illis Joannes et Andronicus ex Contostephanorum gente, nec non Prosuchus rerum militarium usu insignis præpositi sunt. Prosuchus quidem et uterque Contostephanus, postquam in Ciliciæ fines pervenerunt, castellis, 34 quæ Romanis erepta fuerant ab Antiochenis, intra breve tempus receptis, consertis cum Raimundo manibus, ipsum verterunt in fugam, plurimosque ex ejus exercitu obruncarunt. His igitur arcibus obsistente nemine expugnatis, ad urbem usque Antiochiam, facta Mysorum, ut aiunt, præda, et raptis quæ obvia erant, penetravere. Raimundus interim ingruentes Romanos conspiciatus, intra urbis mœnia substitiit. Ut vero, collecta præda, parant redditum, quod ne unus quidem in eos egrederetur: Raimundus clam a tergo recedentes est insecutus. Ac Romani quidem idoneo reperto loco, ubi pedem figere possent, in eo tabernacula collocarunt. Ipse vicissim opportune cum suis castra faciens, cum paucis ad explorandum hostem proficiscitur. Non latuit ejus adventus Romanos: nam pabulantium nonnulli, non procul a castris obviam facti, confestim ducibus id renuntiarunt: qui tum quidem (nox enim jam aderat) C vigiliis dispositis sese continuere. Sed orta vixtum luce, instructo agmine retro cesserunt, quo Raimundi copias in propriis tentoriis opprimerent. Raimundus contra nihilo segnius sese habens, primo diluculo, quæ essent agenda suis præcipit, iisque ibi relictis, ipse denuo speculatum exit. Sed enim in Romanos nec opinatus incidens, continuo fugam cepisset: missisque ad castra nuntiis suos hortatur, inde quam 35 celerrime excedant. At supervenientes evestigio Romani fugarunt fude-

Du Cangii notæ.

idem duorum centenariorum redditum largitus est, quæ quidem, inquit, nummorum species, duotero, seu secundæ, appellatione vulgo innotescit. Nicetas illud ipsum enarrans, γράμμα ἐρυθροσήμαντον — τῷ κλήρῳ τοῦ μεγάλου ναῦ ἐπιδίδωσι, τυποῦν αὐτοῖς ἀργύρεα ἐθήσια κέρματα, εἰς μνᾶς δὲς ἕκατὸν κρηφούμενα. Quæ verba idem sonant, cum centenarium sit centium librarum pondus, mina vero, idem quod libra, juxta Budæum, etsi quidam reclamant. At quod centenarium argenti, secundum dicitur, id videtur forte respectu centenarii auri, quod primum vocatum fuerit ex metalli dignitate: vel certe, quod ejusmodi nummi, non ex probato et examinato argento, quod primum, sed ex deteriori, quod secundum dicebatur, conflati essent. [P. 436] Utriusque argenti meminit auctor narrationis de Salvatore Imagine dicta Antiphonetes, editus a Combessio: Ὁ μὲν γὰρ κασσίτερος εὐρὶθη μεταβληθεὶς εἰς ἀργύριον πρῶτιστον, τὴν

καλούμενον πενταφράγιστον · ὁ δὲ μέλυθος εἰς ἔλαττον μὲν, δόκιμον δὲ ὄσπω δὲ αὐτὸς μεταπολιηται εἰς δεῦτερον ἀργύριον. Sic porro antea clerum et patriarcham sibi devinxerat Michael Rhangabe, qui, ut auctor est Theophanes, statim atque a patriarcha coronatus est, τῷ πατριάρχῃ χρυσίου λίτρας πενήκοντα, καὶ τῷ κλήρῳ εἰκοσι πέντε concessit. Rogas etiam a pontificibus Romanis clero distributas, cum recens electi essent, non uno testatur loco Anastasius Bibliothecarius.

- (57) Ὁ δὲ Ραῖμουῦνδος. Nicetas l. 1. n. 2.
- (58) Προσοῦχ. Fuit Prosuchus iste origine Turcus, ut scribit infra Cinnamus, et, ut opinor, Prosuchi alterius, præcipui Pargiaruchi, seu Belciarochi Turcorum sultani exercituum ducis filius, cujus meminit Anna l. vi.
- (59) Ἀσλαρ Μυσῶν. Proverbum de iis qui misere expoliatur. V. Diogen., Zenob. et alios parœmiographos.

Cornelii Follii notæ.

(κ) Ἐς Ἀντιόχου ἦλθον τὴν πόλιν Ἀσλαρ Μυσῶν. Distingue ἄχρι καὶ ἐς Ἀντιόχου ἦλθον τὴν πόλιν, λείαν Μυσῶν καὶ τὰ ἐν ποσὶν ἐργαζόμενοι.

Notum proverbium, Μυσῶν λεία, ex Suida et Zenobio.

runtque magnam partem, ad portas usque Antiochiæ fugientes persecuti. Raimundus ipse ex hostium manibus ægre dilapsus, de nocte in civitatem pervenit. Ea clade affecto Raimundo, Prosuchi milites Ciliciam repeliere. Interea Demetrius cum classe adveniens, loca maritima incursat, oramque totam depopulatur, captivos abducit complures, navesque ipsas incolarum magno numero in littore stantes incendit. Sed et publici apud illos tributii exactor in potestatem venit Romanorum. Hæc postquam ad Raimundum perlata sunt, summo animi ardore, ad classem hostilem contendit, quam ubi cognovit jam a statione avectam, rebus infectis inde regressus est. Romani autem, reflante vento; diebus decem percurrere eum tractum: cumque aquarum penuria premerentur, rursus ex insperato applicatos ad terram hostes in fugam dederunt, direptisque maritimis duobus castellis, magna vini, et fluvialis aquæ copia impletis navibus, ventum tacti secundum ad Cyprium insulam appulere. Quæ ibi gesta sunt Raimundum coegerunt Byzantium proficisci. Advenientem vero ad colloquium admittere renuit imperator, antequam ad parentis imperatoris monumentum, venia impetrata, sibi in posterum fidem et civitatem professus esset.

ναὺς ἐμπλήσαντες ὕδατος πνεύματός τε ἐπιφέρουσάντα 'Ραϊμουῦνον τὴν ἐς Βυζάντιον στείλασθαι προσχεῖν ἤξιωσε, πρὶν ἐς τὸ τοῦ βασιλέως καὶ πατρὸς καὶ λείων (60) λοιπὸν (!) αὐτὸν ἐποιήσατο.

36 4. Sub idem ferme tempus Irenem, quam privatus adhuc sibi desponderat, conjugem accepit, regio ortam genere feminam, moribusque et animi dotibus nulla suæ ætatis inferiorem. Huic paulo ante Byzantium venienti tradunt obviam effusas, cum alias natalium splendore conspicuas matronas, tum eam maxime quæ Alexio imperatori nupserat. Induta erat illæ byssina veste, auro cæteroquin et purpura intertexta; sed ob colorem in byssino cæruleam, cum atrata mulier novæ nuptæ videretur, quænam illa esset monacha magnifico habitu, ex iis quæ circumstantibus percepta est. Omen id parum felix visum audientibus, quod subsequutus non multo post comprobavit eventus. Manuel trajecto freto in Asia et Bithynorum finibus versabatur et ne ille terrarum tractus Persarum incursionibus pateret curabat. Nam cum prioribus sæculis Barbarorum irruptiones munitionibus subinde exstructis propul-

A αὐθις ἐχώρει· Ῥωμαῖοι δὲ ἐξ ἀπροδοκίητου συμπεσὼν αὐτὸς τε νῦντα δοὺς ἐφευγε καὶ τὸ λοιπὸν στράτευμα πέμψας κατὰ τάχος ἐνθὲνδεν ἀπαίρειν προὔρρετο· ἀλλὰ παρὰ πύδας αὐτοῖς ὁ Ῥωμαίων στρατὸς ἐπελθὼν ἐτρέφατό τε καὶ φόνον αὐτῶν πολλὸν εἰργάσατο, καὶ μέχρι τῶν Ἀντιοχείας πυλῶν ἢ διώξεις ἐγένετο. Ῥαῖμουῦνος καὶ αὐτὸς μόλις τοὺς πολεμίους διαδράς νυκτὸς ἐπὶ τὴν πόλιν εἰσῆλασεν. Οἱ μὲν δὲ ἀμφὶ τὸν Προσοῦχ ταῦτα Ῥαῖμουῦνον ἐργασμένοι ἐπὶ τὴν Κιλικίων ἀνεχώρησαν, Δημήτριος δὲ σὺν τῷ στόλῳ ἐπελθὼν τὴν περιόικον καὶ θαλάσση γείτονα ἐληήσατο, καὶ πλῆθος ἀνθρώπων ἀνδραποδίσασατο, ναῦς τε τῶν ἐγγχωρίων ὡς κλείστας παρὰ τὴν θαλάσσης ἀνεἰλκυσμένας ἀκτὴν πύρρῃ ἐφλεξεν· ὅτε δὲ καὶ ὁ τὸ δημόσιον σφίσιν εἰσπραττόμενος νόμισμα αἰχμάλωτος [P 20] Ῥωμαῖοι; ἐγένετο. Ῥαῖμουῦνος δὲ ἐπειδὴ ταῦτα ἤκουσε θυμῷ μεγάλῳ ἐπιών, ὡς τὰς Ῥωμαϊκὰς ναῦς ἀποσχομένης ἤδη τῆς χέρσου κατενόει, ἀπρακτος ἐκαίθειν ἀνεχώρει. Ῥωμαῖοι δὲ τῆς θαλάσσης οὐ συγχωρούσης αὐτοῖς ἡμέραις δέκα τὸν χώρον ἐκείνον παραπλεύσαντες, ἐπειδὴ λειψυδροῦντες ἦσαν, τῇ χέρσῳ αὐθις αἰφνίδιοι προσοκειλαντες τοὺς τε πολεμίους ἐτρέφαντο καὶ δύο τῶν ἐπιθαλασσιδίων ἐκπορθήσαντες φρούρια οἴνου τε ὡς πλείστου καὶ ποταμίου τὰς τυγόντες ἐς Κύπρον ἀνήχθησαν. Ταῦτα δὲ συμπεσόντα ἠγάγασεν· ἀφικομένῳ δὲ οὐ πρότερον βασιλεὺς ἀπιὼν μνήμα ἐντεῦθεν δὴ τὴν συμπάθειαν ἐκομίσασατο

C δ. Ὑπὸ τοῦτον τὸν χρόνον καὶ Εἰρήνην (61) τὴν αὐτῷ οὐπω βασιλεῖ μνηστευθεῖσαν βασιλεὺς ἠγάγετο, κόρην ἐς βῆγας μὲν ἀναφέρουσαν, ἠθῶν δὲ κοσμιότητι καὶ ψυχικαῖς ἀρεταῖς; οὐδεμιᾶς ἐλάττω τῶν τότε γεγεννημένην. Λέγεται δὲ τι περὶ ταύτης τοιοῦτον. Ὅπηνίκα ἐς Βυζάντιον ἄρτι παρήει, θάλα τε τῶν ἐπ' εὐγενεῖα διαφερουσῶν ὑπήντων οὕτῃ καὶ ἡ Ἀλεξίῳ (62) βασιλεῖ ἤρμοστο· ἡμφίεστο δὲ ἐσθῆτα μὲν ἀπὸ βύσσου, τὰλλα δὲ ἐκ χρυσοῦ καὶ πορφύρας κακόσμητο. Ἀλλὰ τὸ τοῦ βύσσου κυανναυγῆ; (63) μελαμφέρον ταύτην ἐποίηε τῇ νεήλυδι καταφαίνεσθαι. Ἀμέλει καὶ ἐπυνθάνετο τῶν παρόντων, ἦτις ποτὲ εἰη ἡ μονήρης αὐτῆ καὶ μεγαλοπρεπῆς λέγουσα. Τοῦτο δὲ ξύμβολον τοῖς ἀκούσασιν οὐμενοῦν ἀγαθὸν ἔδοξε, καὶ τὸ τέλος οὐκ εἰς μακρὰν ἠκολούθει. Βασιλεῖα δὲ ἡ τῆς Ἀσίας εἶχε παρατα καὶ τὰ Βιθυνῶν ὄρια σκεπτόμενον ὅπως ἂν μηκέτι ἐσπατά τῷ Περσῶν γένει τὰ τῆδε γένοιτο. Τῶν γὰρ ἐν τοῖς

Du Cangii notæ.

(60) Καὶ λείων. Occurrit vox ista infra p. 223. v. notas ad Annæ p. 406.

(61) Εἰρήνην. Vide stemma Comnea.

(62) Καὶ ἡ Ἀλεξίῳ. Alexii Comneni, Joannis imp. filii prinogeniti, qui Attaliæ paulo ante decesserat, conjux. Βασιλεὺς dicitur Cinnamo Alexius, quia a patre imperatorio titulo donatus fuerat, ut

suctor est Nicetas. De Alexii uxoris morte, nonnulla a nobis observata in præfato stemmate Comnenico;

(63) Τὸ τοῦ βύσσου κυανναυγῆς. Purpura ferruginei coloris. Gloss. Gr. Lat.: πορφύρα μέλαινα, ferrugo. Virgil.

Cornelii Tollii notæ.

(1) Καὶ λείων αὐτὸν λοιπὸν. Λείων, qui semi-Barbaris Latinis ligius. vel vasallus. Manuel libro quarto, oratione ad Vladislaum: Καὶ δούλο; οὐ

βία λυγὸν ὄποδος, ἀλλὰ δούλος θελοδούλος· ἔρμη-νευεῖ δὲ σοι τοῦτο τὸ λείων.

ἔσω χρόνοις τὰς τῶν βαρβάρων ἐπιτετιχζόντων
 ἐμὲ ἀρμελεῖ περιουθεντων, εὐφοδὰ Πέρσαις τὰ
 τῆς ἐγένοντο. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν χρόνους ὑστερον
 φιλοτιμίαια πρὸς βασιλεὺς ἀνεπλήσθη πλείους
 ἀνοκισμένους πλείους· τότε δ' οὖν ἔγωγε πολέμη-
 νον ἐν τοῖς οὕτω Μελαγγεῖσι; (64) καλουμένοις ἀνεγεί-
 ραι. Τοῦ μὲντοι ἔργου προβαίνοντος ἠγγέλη αὐτῷ,
 ὡς τῆ πρεσβυτάτη τῶν βασιλέως Ἰωάννου θυγατέ-
 ρων, ἦν ὁ Καῖσαρ ἠγάγετο Ῥογέριος; (65), νόσος
 ἐπιγενομένη ἀφυκτον ὑπογράφει τὸν κίνδυνον. Εἰς
 ὅσον οὖν πέρατι δοῦναι τὸ ἔργον τῷ χώρῳ ἐνδιατρί-
 φας τῆς ἐπὶ Βυζάντιον εἶχετο. Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν χρόνων
 καὶ παλὸν τὸ ἀρβενωτῶν ἔχουσα. Ἐγὼ δ' ἐνταῦθα τοῦ
 λόγου γενόμενος εἰς μνήμην ἦλθον τοῦ ἔργου τῆς
 [P 21] γυναικὸς ταυτησὶ καὶ εἰσέπειτα θαυμάζεσθαι
 ἀξίου. Φασὶ τὸν Καῖσαρα Ῥογέριον τῆ βασιλεῖς καὶ
 αὐτὸν κατ' ἐκεῖνον ἐποφθαλμισαντα τὸν χρόνον,
 ὅπνικα οὕτω μετὰ τὴν βασιλεῖς Ἰωάννου τελευ-
 τῆν ἢ Κωνσταντίνου τὸν νέον αὐτοκράτορα εἶχε,
 στασιώτας αὐτῷ ἄλλους τε περιστῆσαι συχνούς,
 καὶ δὴ καὶ τῶν τινα Ἰταλιωτῶν γένους; συμπα-
 τρώτην αὐτῷ τὸ πατρῶδες ἐντα σὺν τοῖς ἄλλοις αὐ-
 τῶν ἐταιρίσασθαι εἰς τετρακοσίους μάλιστα ἀγει-
 ρομένους. Ἦν δὲ ὁ Ἰταλιώτης γένει μὲν περιπα-
 νῆς καὶ ἐπίδοξος, Καπύης δὲ πόλεως ἐξάρχων
 Ἰταλικῆς πολυανθρωποτάτης ἀγαν καὶ εὐδαίμονος.
 Αἰτία δὲ αὐτῷ τῆς ἐν Βυζαντίῳ διατριβῆς αὐτῆ ἦν
 ὁτῷ τῆνικαδὲ Σικελίας τυραννῶν Ῥογέριος, οὗ
 παλὸν ἐν τοῖς ὄπισθεν ποιησόμεθα λόγον ἐπιειδῶν

A sarent. neglectis iis, pervia omnia erant Persis fini-
 timis, sed postmodum restituta sunt illæ imperato-
 ris liberalitate, compluræque ab eo ibi instaurata
 oppida. Illo autem tempore in ea quam Melangia
 vocant regione oppidum condere constituit. Quod
 opus dum urgetur, nuntiaturo Manuelli filiam natu
 maximam Joannis imperatoris, quam Rogerius
 Cæsar uxorem habebat gravissimo morbo ad proxi-
 mum vitæ periculum adductum. 37 Itaque isthic
 aliquandiu, quo absolveret quæ inceperat, erat com-
 mioratus, dum Byzantium festinat, fato fungitur se-
 minia ingentis spiritus, quæque virilem omnino ani-
 mum præ se ferebat. At cum illius mihi hoc loco
 recurrat memoria, operæ videtur pretium unum
 quod eam spectat deinceps admiratione dignum
 commemorare. Rogerium Cæsarem serunt, mortuo
 Joanne imperatore, necdum Byzantium ullo obti-
 nente principe, imperium cogitantem, collectos plu-
 rimos ad suas paries allexisse, atque in his gentilem
 quemdam Italum, ipsique a teneris annis fami-
 larem, qui numero ad summum quadringenti, Erat
 autem et ille gente perinde Italus, natalium splen-
 dore illustris et conspicuus, Capuæ civitatis in
 Italia potentissimæ clarissimæque dominus, cui
 Byzantii commemorandi id causæ potissimum fuit.
 Rogerius tunc temporis Siciliæ tyrannus, de quo
 multa deinceps memoranda occurrent, cum ad bella
 pervenerimus Italica, Capuano inhians principatui,
 acri bello hominem impetuit: cui cum ille resi-
 stendo non esset, Byzantium se contulit. His igitur

Du Cangii notæ.

(64) *Μελαγγεῖσις*. Vide notas ad Annæ p. 441.

(65) *Ῥογέριος*. Maria Comnena natu maxima
 filiarum Joannis imperatoris, Alexii soror gemella,
 Joanni Rogerio Cæsari uxor data est a patre, cui
 illa haud diu superstes fuit; excessit enim, ut ait
 hoc loco Cinnamus, sub primos imperii Manuclis
 annos. Fuit Rogerius, si eidem scriptori hæc in re
 fides aliqua, Capuæ civitatis in Italia princeps,
 qui cum a Rogerio Sicilia rege bonis omnibus exu-
 tus fuisset, Byzantium, seu auxilium impetrandi,
 seu ibidem commemorandi gratia, sese contulerat.
 Verum in eo falli constat, quod Capuæ principis
 dignitatem tribuit Rogerio, cum princeps, cui Ro-
 gerius Capuam abstulit, fuerit Robertus III, qui,
 ut multis narrat Alexander abbas Celesinus, l. 1,
 et in rerum a Rogerio gestarum, in Sicilia oculis
 privatus, sub rege Willelmo I in tetro carcere vi-
 tam finivit, quod tradunt Falcandus p. 647 et Wil-
 kelmus Tyrus, l. xviii, c. 7 et 8. Neque potuit is
 esse filius ejusdem Roberti; siquidem, ut prodit
 idem Alexander, l. 11, c. 64, cum Capua in Rogerii
 regis potestate venit, anno scilicet 1134 supererat
 Roberto tantum filius Robertus in minoribus con-
 stitutus annis, tametsi constet Robertum principis
 filium Constantinopolim pariter demum concessisse,
 atque in aula Manuclis vitam exegisse, ex iis quæ
 habet card. Baronius sub A. 1166. Fuit igitur
 Joannes Rogerius non princeps Capuanus, sed ex
 eadem qua Capuani principes oriundus stirpe, quæ
 gente Normannica, originem trahebat ab Ausche-
 llo de Quadrellis Aversano comite, qui una cum
 Rualpho a Gaimario Salernitano principe in auxi-
 lium evocatus, cum aliis nobilibus ejusdem gentis
 in Italiam transit, ut est apud Ordericum, l. 11,
 p. 472 483, et Leonem Ost., l. 11, c. 68. Proinde
 Joannem hunc Rogerium eum esse arbitror, qui

Rogerus de Surreto dicitur Alexandro abbati,
 l. 11, c. 60, qui Nuceriam principis Roberti oppi-
 dum aliquandiu tutatus, tandem reddere compulsus
 est Rogerio regi, pacta impunitate. [P. 437] Quod
 sane cognomen facit ut fratrem Roberti fuisse
 existimem, cum illud ipsum tribuatur Roberto ab
 Hugone Falcandus p. 645 et Willelmo Tyrus, l. xviii,
 c. 2 propter maternam originem; duxerat enim
 Jordanus II Roberti pater, Gaitelgrimus Sergii
 principis seu ducis Surrentini, cujus meminit Leo
 Ost. l. 11, c. 30, filiam, ut auctor est Petrus Dia-
 con. l. 11 Chron. Casin. c. 98 et Camillus Peregrinus
 ad Falconem Benevent. primas obtinuisse
 Joannem Rogerium Cæsarem in aula Constantino-
 politana, argumento est, quod in ea synodo, in
 qua Cosmas Atticus patriarcha CP. abdicatus fuit
 A. 1144 primus post Manuelem imperatorem asse-
 derit. Quadriennio post satis functo Raimundo
 Pictavino Antiochiæ principe, cum Constantia ejus
 uxor seque et principatum eidem Manuelli tradi-
 disse, missus est illico Joannes Rogerius Cæsar,
 ut illam sibi in secundam uxorem adjungeret. Sed
 Constantia Cæsarem, quod in senium vergeret,
 aspernata est, ipseque rebus infectis Byzantium
 rediit, et tansa post morbum coma monachicam
 vestem induit, ut pluribus refert Cinnamus, l. 111.
 Rogerii Cæsaris filius, ni fallor, fuit Rogerius alter,
 quem Manuel imperator in Dalmatiam misit, cui
 eum præfecit, sub titulo *ducis Sclavoniæ*, qua digi-
 tate gaudebat ille an. 1180, ut ex variis diploma-
 tibus colligitur a Joanne Lucio allatis, l. 111 Hist.
 Dalmat., c. 10; l. 11, c. 3. Id enim suadet et
 Rogerii nomen, et quo vixit Rogerius sæculum,
 prætereaque demandata a Manuele, cui merebat,
 præfectura.

Caesare tentatis, ut eum conjux post multas admonitiones obstinatiorē vidit, imperiumque validius affectantem, ni provideretur, nequidquam a proposito posse dimoveri, accersitis quibus tum summa rerum **38** erat, quae agebantur, prodens, Aut mihi, inquit, virum tradite, aut vobis curae sit imperatoris filiam fratri meo reservare. Hi modis omnibus Caesarem adorti, in propinquum Byzantio suburbanum adduxerunt, quasi res quæpiam illic agenda instaret; tum ubi eo accessere, ibi dimisso illo, in urbem rediere.

τῶμῳ. Ἡ μὲν ταῦτα εἶπεν· οἱ δὲ τὸν Καίσαρα τοῦ ταρασσειῶν ἐξήγον χρείας δῆθ' ἐν τινος ἕνεκα. Ἐπειδὴ τε ἐπὶ τοῦ τόπου ἐγένετο, αὐτὸν μὲν ἐνταῦθα διατρίβειν ἀγῆχαν, οἱ δὲ ἐπὶ τὴν πόλιν ἦλθον.

5. Ejusmodi ingenii fuit Maria. Illius autem cognito obitu Byzantium princeps rediit. Nec multo interjecto tempore, locatis ad Rhyncacenos campos castris, ubi castellum de novo exstruxerat Joannes imperator, quod Lopadium vulgo appellant, copias cogit, et in Persidem impetum facere constituit. Persae siquidem, posthabitis fœderibus, Præcanam expugnaverant, urbem Isauriæ, et alia insuper jamna Romanis intulerant. Rebus ut par erat ad bellum compositis, castra inde movens, in ulteriora progreditur, quo incautos inopinato aggressus, puberes omnes interneccione deleret. Nec aberravit omnino a proposito, etsi ad manus ventum non est. Superato enim Olympo Mysiæ monte, ad Pithecaum cum pervenisset, ubi validam ipse arcem condiderat, noctu in eos secessit montes, qua confragosi, præruptique sunt, atque arbustis consiti: verum accidit ut ascendentes crebri e tesquis vapores caput ipsius adeo occuparent, ut subito concideret neque surgendi potestatem haberet, et ad mediam usque noctem omnis sensus **39** fere expers permaneret. Tum recreatus paululum, recuperataque consequente die valetudine, ipse quidem substitit; suorum vero partem dimisit, præfectis ad rem peragendam idoneis ducibus. Hi confestim hostibus obviam facti, iisque profligatis, victorem exercitum cum multiplici præda, onantes reduxerunt. Dum hæc aguntur ab imperatore, Persæ, rebus ad bellum paratis, cum ingenti militum multitudine in Thracesiumum terram irrumpunt, et resistente nemine (nam Theodorus cognomento Costostephanus, ad id ab imperatore missus, exercitu comparato, nondum advenerat) castellum illi non longo a mari dissitum, quod Celbianum vocant, populabundi ineunt, factaque non modica præda, regrediuntur. His imperator cognitis, impos sui statim cum universis copiis citato impetu Iconium contendit, scriptis prius ad sultanum litteris, quibus consilium suum nuntiaret. Harum hæc fuit sententia: « Scire te volumus nostræ huic adversus te expeditioni molimina tua causam præ-

τά· Ἱταλικὰ; ἀναγράφομεν μάχας, ἐπὶ τὴν Καπὸν; λιχνουσάμενος ἀρχὴν πολλῶν ἐνέκειτο τῷ ἀνδρὶ πολέμων. Ἐφ' οἷς οὗτος ἀπειρηκῶς τὴν εἰς Βυζάντιον ἐστειλάτο. Καίσαρι μὲν οὖν ταῦτα ἐπρόσαστο. Ἡ δὲ σύνοικος ἐπειδὴ μετὰ πολλὰ; παραινέσεις ἰχυρογνώμονα τοῦτον ἑώρα καὶ δεινῶς βασιλειῶντα καὶ οὐδ' ἀνελτε καὶ γένηται μεταθησόμενον τοῦ σκοποῦ, τοὺς τῶν κοινῶν ἐπιμελητάς; ὡς ἑαυτὴν μεταπεμφαρμένη κοινοῦται τὸ πρᾶγμα καὶ, Ἡ (φησὶ) αὐτοὶ μοι τὸν ἄνδρα παράδοτε, ἢ γοῦν μελήσει πάντως ὁμῖν τοῦ τὴν βασιλείαν τῷ ἀδελφῷ συντηρήσει παντοδαπῶς ὑπελθόντες ἐπὶ τινα τῶν ἀγροῦ Βυζαν-

ε'. Ἡ μὲν δὴ Μαρία τοιάδε τις ἦν. Βασιλεὺς δὲ τοῦ πάθους ἀγγελλέντος αὐτῷ, τότε μὲν ἐς Βυζάντιον ἦλθε· μετὰ δὲ τινα χρόνον ἐς τὴν ἐπὶ Πυδακοῦ ἀβυσσάμενος πεδιάδα, ἔνθα βασιλεὶ Ἰωάννη φρουρίον τι ἐκ καινῆς ἀνωκοδομήθη, ὃ Λοπάδιον ὠνόμασαι τοῖς πολλοῖς, ἐνταῦθα τὸν στρατὸν ἤγειρεν, ἐς τὴν Περσικὴν ἐμβαλεῖν διανοούμενος. Πέρσαι γὰρ τὰς μεταξὺ Ῥωμαίων σπονδὰς παραλύσαντες Πράκαναν τε πόλιν Ἰσαυρικὴν ἐκπορεύσαντες εἶλον καὶ πλείστα ἄλλα Ῥωμαίους προσεζημιώσαν. Ἐπειδὴ γοῦν ἄριστα παρεσκευάαστο ἤδη, ἄρας ἐκείθεν σπουδῇ ἐπὶ τὰ πρόσω ἐχώρει, κατὰ νόον ἔχων ὡς ἀνφυλάκτοις αὐτοῖς; ἐξαπναιῶς ἐπελθὼν ἤδηδὲν ἀπολέσειε. Πλὴν ἀλλὰ τοῦ μὲν σκοποῦ οὐ πάντῃ διήμαρτεν. Οὐ μὴν καὶ χεῖρας ἔχρησε τῇ μάχῃ· ἐκείνη. Ὡς γὰρ ὄξεις τὸν Μύσιον διαβὰς Ὀλυμπον ἄχρι τε ἐς τὸν Πιθηκαῶν (66) γεγωνῶς, ἔνθα φρουρίον αὐτὸς ἰδαίματο καρτερόν, νότυφωρ διὰ τῶν ταύτῃ ὄρων ἐπορεύετο, ἀ τῆδε ἀποκρέμαται ὑψηλὰ καὶ δεινῶς λάσια, ξυνέβαινε ἐκ τῶν κατὰ τὰς λόχμας ἀναγομένων ἀτμῶν ἐμπιπλαμένης αὐτῷ τῆς κεφαλῆς ἀθρόον κατένηνέχθαι, ὡς μηκέτι μηδὲ ἀναστῆναι δύνασθαι. Μέχρι μὲν οὖν καὶ περὶ μέσας νύκτας σχεδόν τι καὶ ἀνεπαίσθητως εἶχεν αὐτοῦ, [P 22] μετὰ δὲ ὀλίγον ἀνασφῆλας εἶτα ῥάων ἐς τὴν ὕστεραιαν γεγωνῶς, αὐτὸς μὲν ἡσυχῇ ἔμεινε, μίτραν δὲ τοῦ στρατεύματος ἀπολεξάμενος ἰκανὴν ἅμα στρατηγός; ἐπὶ τὸ ἔργον διαφήκεν, οἱ καὶ οὐκ ἐς μακρὰν δυνάμει περιτετυχηκότες ἐχθρῶν, ἐπειδὴ καθυπέριετο τῇ μάχῃ ἐγένοντο λαφύρων τε μέγα τι περιέβαλοντο χρῆμα καὶ σὺν τροπαίοις ἐκείθεν ἀνέστρεψαν. Βασιλεὺς μὲν ταῦτα ἔπρασσα. Πέρσαι δὲ ἐν τούτῳ συσκευασάμενοι στρατῷ μεγάλῳ τῇ Θρακησίῳν ἐμβάλλουσι γῆ, οὐδενός; τε σφῆσιν ἀντιστρατοῦντος (Θεόδωρος γὰρ ὁ Κοντοστέφανος ἐπὶ κίχλης ἦν, τούτου δὲ ἕνεκα πρὸς βασιλέω, πεμφθεὶς, οὐπω ἐφθῆ τὸν στρατὸν ἀγείρα; τῆδε καταλαβεῖν) ἄχρι καὶ ἐπὶ τι τῶν οὐκ ἀπὸ θαλάσσης χωρίων, ὃ Κελδιανὸν (67) ὀνομάζεται, προνομεύοντες ἦλθον, λείαν τε ὡς πλείστην ἐπαγόμενοι ἀνεχώρησαν·

Du' Cangii notæ.

(66) Πιθηκαῶν. Conferendus plane ad hanc Manuelli expedit. Hist. Nicetas, l. 1, n. 2.

(67) Κελδιανόν. Lydia, seu Asia Minor, sic dicta, ut auctor est Pachymeres, l. ix, c. 8. Cel-

biani tractus mentio est apud Nicetam in Isaacio, l. 1, n. 4, Acrop. c. 15 et al. Vide notas ad Alexiadem.

Τούτων ἐπειδὴ βασιλεὺς ἤκουσεν, οὐκέτι κατέχειν A
 ἑαυτὸν οἶδ' τε ἐγένετο. Ταχὺ γούν συσκευασάμενος
 ἑλπίς ἕρμας τὴν ἐς Ἰκόνιον ἐφέρετο, γράμμασι
 περὶ τούτου τῷ σουλτάν μεμηνηυκῶς πρότερον. Ἐίχε
 δὲ τὰ γράμματα ὕδης. « Εἰδέναι βουλόμεθά σε πρά-
 γμασιν ἐγγχειρεῖν ἃ τὴν ἡμετέραν κατὰ σοῦ διερεθί-
 ζουσιν ἐφοδῶν. Πράξανάν τε γὰρ οὐδὲν σοὶ προσ-
 ἤκουσαν αὐτὸς ἀφελόμενος ἔχεις, καὶ πρὸς γε Ῥω-
 μαίων ἐναγχος ἐπῆλθες τῆ γῆ. Σὺ δὲ καὶ Ἰαγόνπα-
 σάνδρῳ Ῥωμαίοις ὑποσπόνδῳ κλειστοῖς τε ἄλλοις
 τῶν τῆδε φυλάρχων οὐκ ἀνείης τρόπῳ τιμὴν πολεμῶν.
 Καίτοι ἔδει σε ἄνδρα ζυνοθέντα ἐκεῖνο κατανοεῖν
 ὡς οὐκ ἂν ποτε Ῥωμαῖοι τοιάδε περιφρονοῦμενοι
 καταδέξοιντο ἂν, καὶ λελειφεται σε πολυπλασίαν
 ἀμειψίαν τὴν ποιήνῃ ἀποδοῦναι. Ἡ τοίνυν ἀπόσχου
 τῶν παραλόγων, ἢ μὴν ἐν παρασκευῇ ἔσο ὡς αὐτίκα B
 Ῥωμαῖος ὑποστησόμενος. » Τὰ μὲν δὴ γράμματα
 ἐν τούτοις ἦσαν. Ὁ δὲ ταύτην αὐτῷ κομισθεῖσαν
 ἀναλεξάμενος τὴν ἐπιστολὴν ἀμείβεται ὕδης. « Ἐδὲ-
 ξήμεθά σου τὰ γράμματα, μέγιστε βασιλεῦ, καὶ δὴ
 καὶ παρεσκευάσαμεθα ὡσπερ ἐκέλευς. Ἐδν δ' ἂν ἐπὶ
 λοιπὴν ἐπιταχῆσαι τὴν ἀφίξιν, μηδὲ μακρὰς ἡμᾶς
 ἐνταῦθα διαῖξιν ἐπαγγελαίς. Τάλλα δ' ἔπω· ἔσται
 θεῶ καὶ ἡμῖν μελήσει. Χῶρος δ' ἡμῖν εἰς ζυνοτυλίαν
 φιλομυλίον τῶδε ἔστω, οὗ δὴ ἐν τῷ παρόντι ἡμᾶς
 ἐστρατοπεδεῦσθαι συμβαίνει. » Τούτοις δὲ σουλτάν
 τροπικώτατα βασιλεῖ διαμειψόμενος, ὁ μὲν αὐτοῦ
 που ἐν φιλομυλίῳ, ἐνθα τὸ πρῶτον ἐστρατοπεδεύ-
 σάμενος ἔτυχε, σὺν τῷ πλείονι τοῦ Περσῶν ἔμεινε
 στρατοῦ, μοῖραν δὲ τινα τούτων ἀποτεμόμενος ὑπαν-
 τίσκειν Ῥωμαίοις ἐπιούσιν ἐξέπεμπεν. Οἱ καὶ οὐκ
 εἰς μακρὰν ἀγχοῦ πόλεως Ἀκρουνοῦ περὶ τινα
 χῶρον ἐκ Καλογραίας βουνὸς ἢ κλήσις ἔστι βασιλεῖ
 γενοῦντι συμμίσξαντες ἠττήθησάν τε κατὰ κράτος
 καὶ φυγαθίαι ἐπὶ τὸν σουλτάν ἦλθον. Πολλοὶ τε
 ἄλλοι καὶ Χαιρῆς παρὰ Πέρσαις ὀνομαστὸς Ῥωμαϊ-
 κῆς ἔργον ἐγένετο μαχαίρας. Ὁ δὲ τῷ συμπεσόντι
 καταπλαγεὶς τὴν ψυχὴν, οὐδ' ὅσον ἐνσκευάσασθαι τι,
 οὐδ' ὅσον κομισάσθαι τῶν πρὸς τὴν χρεῖαν τῷ χῶρῳ
 ἱμεινάς ὄχετο [P 23] φυγὰς ἐκείθεν ἀπίων. Ὁ
 πῦθόμενος βασιλεὺς ἀμφοτέρων τε ἐπικεροτομήσαι
 αὐτῶν διανοηθεὶς, θράσους τε τοῦ πρότερον καὶ δει-
 λίας τῆς εἰσέπειτα τοῦ μετρίου πέρα γεγεννημένον,
 ἐκίστασαν αὐτῷ τοιάδε. « Ἐδει μὲν σε, ὦ γενναῖε,
 ἐκεῖνο καλῶς εἰδόντα, ὡς ὅσον ἀσχυρόν ἔστιν ἡ δειλία D
 τοσούτῳ μᾶλλον ἀσχυριον γίνεται, ὅπηνίκα θράσους
 αὐτῆς προηγησάμενον τύχοι, μὴ οὕτως ἀνεπιστρέφ-
 ος τῶν ἐς τὸν πόλεμον ἔχειν. Ἐπεὶ δ' ὡσπερ παν-
 τάπασιν ἐπιλελησμένος λήματός τε τοῦ πρότερου, ὧν
 τε ἐναγχος ἐς τὴν ἡμετέραν ἐπέσειλάς βασιλείας λόγον
 κειοιμένος οὐδένα ἀποτρέχεις οὐκ οἶδα ὅπῃ, ἡμεῖς
 ἰδοῦ σοὶ τούτων ἀνάμνησιν φέρομεν. Εἰ μὴ τοίνυν
 ἐν φιλομυλίῳ, ὡσπερ ἦδη φθάνας ἡμῖν ἐπηγγελμέ-
 νος, τὴν ἡμετέραν ἀναμενεῖς ἀφίξιν, λείπεται πάν-
 τως ὡς τὸ γενναῖον ἐκεῖνο καὶ μεγαλόψυχον αὐτὸ
 σφόδρα δειλὸν καὶ ἀγεννὲς ἀντιπερίεστί σοι. » Τὰ
 δὴ γράμματα ἐν τούτοις ἦσαν. Βασιλεὺς δὲ ἐν φι-
 λομυλίῳ γενόμενος αὐτὸ μὲν κατὰ κράτος τε εἶλε
 καὶ ἐνέπρησεν ἅπαν. Ῥωμαίων δὲ τινας μακροῦ

huisse. Neque enim tantum Præcænam haud tui
 juris civitatem, a te pridem expugnatam, detines,
 sed et in Romanos agros nuper irrupisti. Iagonpe-
 sanem quoque socium nostrum, compluresque alios
 ibi phylarchos 40 bello lacessere non desinis. Tibi
 autem viro prudenti cogitandum fuit, nequaquam id
 neglecturos Romanos, multiplicemque a Deo vindice
 istiusmodi facinoribus pœnam rependamam. Proinde
 vel abstine lujusmodi iniquitatibus, vel ad susti-
 nendos extemplo Romanos te præpara. » Litterarum
 id fuit argumentum : quas simul ac ille traditas
 perlegit, in hunc modum rescripsit : « Litteras tuas
 accepimus, maxime imperator, paravimusque omnia
 que jussisti. Reliquum tibi est accelerare adven-
 tum. Nobis autem crebris identidem missis legatio-
 nibus hic morari non convenit, cætera et Deo et
 mihi curæ erunt. Locus vero congressui Philome-
 lium erit, ubi modo castra posuimus. » Arrogantis-
 simo hoc misso ad imperatoris responso, sultanus
 Philomelii, ubi castra prius locaverat, cum majori
 Persicarum-copiarum parte consistit, reliquas vero
 mittit, qui adventantibus Romanis occurrerent.
 Atque illi haud multo post cum imperatore qui
 prope Acrunum aderat, civitatem in ea sitam regione
 quæ Calogrææ collis nuncupatur, prælium conse-
 runt, funditusque deleti ac superati, quam celer-
 rime fugiunt ad sultanum ; complures, quos inter et
 Chæres, magni vir apud Persas nominis, Romano-
 rum gladiis interiere. Ille ex accepta clade animo
 confusus, nec instaurare curans aciem, aut rebus
 loco necessariis providere, fugæ et ipse se dedit.
 Quo cognito 41 imperator, utrumque illi expo-
 librare gestiens, et quod audaciæ primum et metus
 deinde excossisset fines, litteras ad eum in hanc fere
 sententiam dedit : « Non decebat te, generose prin-
 cept, qui probe noveras per se turpem metum fieri
 turpiorem, cum præcessit ferocia, bellum adeo se-
 gniter gerere. Quandoquidem igitur propositi prioria
 immemor, et iis quæ paulo ante ad majestatem nô-
 stram rescripseras, neglectis, nescio quo recedis,
 ecce tibi horum memoriam refricamus. Nisi itaque
 adventum nostrum, sicuti nobis jam antea nuntiasti,
 Philomelii opperiaris, reliquum erit, ut palam pro-
 liteamur magnanimitatem istam tuam degeneri timore
 elanguisse. » Litterarum ea fuit summa.
 Manuel vero Philomelium progressus, urbem vi
 expugnat, totamque incendit, et e Romanis aliquot,
 qui captivi jamdudum detinebantur, pristinae resti-
 tuit libertati. Persæ quippe freti primo viribus suis,
 atque alio terrarum abeunte imperatore, de trans-
 ferendis iis nequidquam cogitarant. At ubi illos
 incessit metus, non captivos modo, verum etiam
 propria neglexerunt. Perlati ad sultanum litteris,
 sive ex castigatione principis pudore suffusus, sive
 alia nescio qua de causa, retulit pedem, regio-
 nemque 42 Andrachmam a Persis nuncupatam
 magnis itineribus petiit, ibique castra posuit. Id
 postquam accepit imperator, apparato confestim
 exercitu, urbem Adrianopolim supergressus (istud

quippe nominis ad Lycaoniam usque excurrit), in quadam regione, quam Gaitam vocant, fixit tabernacula. Postera die, cum levi utique intervallo utraque derimeretur acies, instructo agmine, castris excedit, signisque cum hostibus collatis, praelium init. Ac Persæ quidem primum Romanorum non sustinentes impetum, ad receptum sese comparant. Instant contra Romani a tergo, alios occidunt, alios capiunt vivos. Sultanus non ante destitit a fuga, quam percussus metu intra Iconii mœnia sese abdidisset. Sed neque ibi adhuc in tuto positus, hæc secum animum volvit. Cum nempe vereretur, ne si intra mœnia scæ pateretur includi, Romanis urbem obsidione cingentibus, nullus sibi superesset evadendi locus: ancipites præterea mente versans bellorum eventus, incertusque quo inclinatura esset fortuna, angusto coerceri loco haud opportunum arbitratur. Itaque relicto ad præsidium civitatis idoneo militum numero, reliquos bifariam dividit. Partem unam a tergo urbis, loco arduo, stare jubet: aliam, cui ipse præerat, ad dexteram locat, frotus maxime positione montis, qui Iconium Caballamque castrum interjaecat.

τὴν οὐ πρότερον ἀνῆκε φεύγων πρὶν ἢ τεταραγμένος ἐς Ἰκόνιον ἐλθὼν ἐντὸς τειχῶν εἰσπεσεῖν· ἐπειδὴ τὰ ἤδη ἐν τῷ ἀσφαλεῖ καθεστῆκει, βουλὴν βουλεύεται τοιαύτη. Μένειν μὲν ἐνδοθὶ οὐ πάνυ τι ἐθάρρει, ὡς μὴ ἐνταῦθα κατακλείσας ταυτὸν ἀπρότῳ πολιορκουσί· Ῥωμαίοις ἐργάσθηται, ἄλλως τε καὶ τὸ τοῦ πολέμου τέλος οὐκ εἰδὼς εἰς ὃ τι τύχης αὐτῷ περιστήσεται, ἐν στενῷ περισχεθῆναι ἀξέμφορον ᾤετο. Καὶ δὴ τὸ μὲν τοῦ στρατεύματος ἐπὶ φυλακῇ τῆς τοῦ στρατεύματος ἐπὶ φυλακῇ τῆς πόλεως ἔταξε, τὸ δ' ἄλλο διχῆ διάλων τὸ μὲν κατὰ νότον τῆς πόλεως [P 24] ἐπὶ τοῦ κατάντους ἔστησεν, ὃ δὲ αὐτὸς ἔχων ἐν δεξιᾷ παρετάξατο τῇ τοῦ θρους ὀχυρότητι μάλιστα πεποιθῶς, ὃ μεταξὺ πόλεως Ἰκονίου καὶ τοῦ φρουρίου Καβάλλας ὑπερτείνει.

6. Dum hæc agebantur apud Persas, pervenit imperator ad Caballam, ibique nescio quo æstro percitus, in sultanum invadere decrevit: sed quo loco consideret, cum statim non potuisset rescire, animi impetum paulisper inhibuit. Tum militari, qua potissimum præstabat experientia, edoctus, ad dexteram civitatis præesse illum militum cuneo, signiferum freno apprehensum eo confestim trahit, rapitque. Stupuit ad ejusmodi facinus Romanus exercitus, magni instar miraculi ratus esse, quod tantas copias, et quæ suas numero longe excederent, inopinato vellet aggredi atque ita prælii aliam subire. Terrebat enim quod non appareret agmen illud hostile, eosque quos videbat, præcursores esse arbitraretur copiarum hostilium, quæ

τοῦ χρόνου ἐνταῦθα ὑπὸ φρουραῖς κατειργμένους εὐρῶν ἐλυθ' τε τῶν θεσμῶν τοὺς ἀθλοῦς καὶ φῶς ὄρῳν παρεῖχεν ἐλευθέρων. Πέρσαι γὰρ τὸ μὲν πρῶτον δυνάμει τῇ σφῶν θαρρῆν ἔχοντες ἄλλοθι γῆς βασιλείως ἐπιόντος μετοικίσειν αὐτοῦ· οὐδαμῆ ἔγνωσαν· ἐπεὶ δὲ τὸ θεός αὐτοὺς ἠπειγεν, οὐκ ὅπως αὐτῶν κατημέλιον, ἀλλὰ καὶ τὰ σφέτερα περὶ ἐλάσσονος ἔθεοντο. Τῶν δὲ γραμμῶν ἀπενεχθέντων εἰς τὸν σουλτάν, εἶτε τὴν ἐντεῦθεν ἐπέπληξεν αἰδέσθεϊς εἶτε καὶ ἄλλο τι ἐννοησάμενος ὀπίσω ἔχωρει. Ἐπὶ τινὰ τε χώρον Ἀνδριχμῶν Περσικῶς ὀνομασμένον ταχὺ γεγονώς, ἐνταῦθα ἰστροτοπεδεύετο. Ταῦτα ἐπειδὴ βασιλεὺς ἤκουσε, παρατύχῃ διεκδόσθησε τὸ στρατεύμα, πόλιν τε Ἀδριανούπολιν (68) ὑπερβάς (διαβαίνει γὰρ καὶ ἐς αὐτὴν Λυκαονίαν τὸ ὄνομα τοῦτο [m]) ἐν τινὶ χώρῳ Γάϊτα ὄνομα τὴν παρεμβολὴν ἐποιήσατο. Τῇ δ' ὕστερα (ἤδη γὰρ οὐ πάρῃ) ἀποσκητῶν ἀμφοτέρους συνέβαινε τοὺς στρατεύμασι ταξάμενος προσώτερον ἔχωρει, ἐπειδὴ τε ὁμοσε τοὺς Πέρσαις ἤλθεν, ἔργον εἶχετο. Πέρσαι τοίνυν μὴδὲ τὴν πρῶτην Ῥωμαίους ὑποστάντες ἐς ὑπαγωγὴν ἔκλιναν. Οἱ δὲ κατὰ νότον αὐτῶν· ἐπεπύμενοι οὐδ' μὲν ἀνήρουν, οὐδ' δὲ ἐξώρουν. Ὁ δὲ σουλτάνος μὲν ἐνδοθὶ οὐ πάνυ τι ἐθάρρει, ὡς μὴ ἐνταῦθα κατακλείσας ταυτὸν ἀπρότῳ πολιορκουσί· Ῥωμαίοις ἐργάσθηται, ἄλλως τε καὶ τὸ τοῦ πολέμου τέλος οὐκ εἰδὼς εἰς ὃ τι τύχης αὐτῷ περιστήσεται, ἐν στενῷ περισχεθῆναι ἀξέμφορον ᾤετο. Καὶ δὴ τὸ μὲν τοῦ στρατεύματος ἐπὶ φυλακῇ τῆς τοῦ στρατεύματος ἐπὶ φυλακῇ τῆς πόλεως ἔταξε, τὸ δ' ἄλλο διχῆ διάλων τὸ μὲν κατὰ νότον τῆς πόλεως [P 24] ἐπὶ τοῦ κατάντους ἔστησεν, ὃ δὲ αὐτὸς ἔχων ἐν δεξιᾷ παρετάξατο τῇ τοῦ θρους ὀχυρότητι μάλιστα πεποιθῶς, ὃ μεταξὺ πόλεως Ἰκονίου καὶ τοῦ φρουρίου Καβάλλας ὑπερτείνει.

5'. Πέρσαι μὲν οὖν ἐν τούτοις ἦσαν βασιλεὺς δὲ ἐπειδὴ πρὸς τῇ Καβάλλῃ ἤδη ἐγένετο, δαιμονίᾳ τινὶ κεκινημένος· ὄρμη τὴν ἐπὶ τὸν σουλτάν ἐσφάδαξεν εἶναι. Οὐκ ἔχων δ' ἐκ τοῦ παραρηγῆμα στοχάσασθαι ὅπῃ αὐτὸν ξυνέβαινε εἶναι, πρὸς βραχὺ μὲν ἐπισέχθη τῆς ὁρμῆς, στρατηγικῇ δ' ἐμπειρίᾳ τῆς ἐν δεξιᾷ τῆς πόλεως ἐξηγεῖσθαι φάλαγγος, αὐτὸν διεγνωκῶς (ὄξύ· γὰρ εἶπερ τις τὰ τοιαῦτα ἐτύγγανεν ὦν), αὐτίκα τοῦ σημειοφόρου λαβόμενος (π) εἴλακε τοῦ ρυτῆρος ἐπ' ἐκείνου τὸ μέρος ἐπιστρέφω αὐτόν. Διαπορευόμενος δὲ τοῦ Ῥωμαίων στρατοῦ καὶ ἐν θαύματι μεγάλῳ ποιουμένου τὸ πρῶτον, [ὅπως ἐς τηλικαύτην ἀνυπέβλητον λογὴν ἀπροσράτως οὕτως παρακινδυνεύειν ἐθέλοι· (ἐξεπλήττετο γὰρ αὐτοὺς τὸ μηδαμῶς τοῦ στρατεύματος ἐκείνου διαφαίνεσθαι,

Du Canggih notæ.

(68) Πόλιν τε Ἀδριανούπολιν. De hac Adrianopoli in Asia silent, opinor, geographi. Porro Adrianus, cum titulos in operibus non amaret, inquit Spartianus, multas civitates Adrianopolis appellavit. Sed an regio circumvicina nomen istud habuerit, in dubium vocat Tollius, licet id diserte

D videatur dicere Cinnamus. Verum quid vetat Adrianopolim, ab urbe sic nuncupata, tractum istum vocatum existimare, cum Lyciam, ab urbe Chomate, Choma appellatam fuisse ostenderit ad Anian p. 92 compluraque istius usus exempla proferent apud Porphyrogenetam in libris de Thematibus?

Cornelii Tollii notæ.

(m) Διαβαίνει γὰρ καὶ ἐς αὐτὴν Λυκαονίαν τὸ ὄνομα τοῦτο. Cipiendum hoc de nomine regionis, in quam Persæ concesserant, non autem de civitate Adrianopoli; cujus qui dicitur potest nomen aliquo excurrere?

(r) Αὐτίκα τοῦ σημειοφόρου λαβόμενος. Sic I.

III. Συντονιότερον ἤλαυνε, ἐπέγειον ἐπεσοῦν καὶ τὸν σημειοφόρον. Idque adhuc e veteri militia Romanæ more. Livius l. ix, c. 43: *Vadunt igitur in prælium urgentes signiferos.* Et l. x, c. 36: *Tum alii alios hortari ut repelerent pugnam: centuriones ab signiferis rupta signa inferre.*

κάντωνθεν ζοντο πρόδρομα ταῦτα τῆ; συν τῷ σουλ-
 τάν εἶσθαι παρατίξωσ τῷ τοῦ δρους ὡς εἰκός
 ἀμφιλαφεὶ κρυπτομένης), θαυμαζόντων οὖν, αὐτὸς
 ἤρεμα διακεχυμένος τὸ πρόσωπον· « Ἄνδρες, ἔφη,
 Ῥωμαῖοι, μὴ δὴ τέχνη βαρβαρική δεδιττέσθω τὴν
 ἡμετέραν ἀγχίνοιαν, μηδ' ἐπὶ τὰς σημαίας ἀπίται
 ξυμβαίνει τοῦ κατὰ μέτωπον ἡμῖν ὀρωμένου τούτου
 στρατεύματος, ἀλλαχθέν που ταῦτας σὺν στρατεύ-
 ματι ἄλλῳ παρῆναι ὀλεσθε. Οὐτε γὰρ ἑτέρα τις
 μοῖρα δυνάμει; ὑπολέλειπται, ὄμαι, Πέρσαις, καὶ
 τὰ σημεῖα δὲ σφίσιν αὐτοῦ που καὶ ἐπὶ τῇ λόχη
 ἐτάσιν ἐν τῷ ἀφανεί, ἐν' ἐπιειξεί πληθους; ἐκπλήτ-
 τειν ἡμᾶ; ἔχοιεν. Μὴ τοίνυν τοῦ πληθους; θαμβείσθε
 ἐν βάρβαρον, περιφρονεῖτε δὲ μᾶλλον τῆς ἀσθε-
 νείας· οὐ γὰρ πέφυκεν ἀλήθεια φαντασία συγγί-
 νθαι. Ἄλλ' ἐγὼ μὲν σὺν τῶν ταγμάτων τοῖς
 ἐμπροσθίοις ἀπαιμι παρ' αὐτὰ συμμίξων αὐτοῖς,
 ὄμα; δὲ μοι ξὺν τῷ ἄλλῳ στρατεύματι ξυνταγμέ-
 νους ἐπίεναι χρεῶν, μὴ ποτε πολεμίῶν ἐνέδρας πε-
 ριπαιεῖν γένοιτο. » Ταῦτ' εἰπόν ὁ αὐτοκράτωρ ἐπὶ
 τοὺς πολέμους ἔειπε, χώρα αὐτῶς τὴν ἐν ἀριστέρῳ
 κληρωσάμενος, ἅτε τῷ μεσαιτάτῳ ἀντιμετωποῦσαν
 τοῦ τῶν ἐναντίων στρατεύματος, ἐνθα πλείστους
 τε καὶ ἀρίστους ξυμβάνειν εἶναι Περσῶν. Πέρσαι.
 εἶνον μόχαις ὄμαι, ταῖς προλαβούσαις περιηρη-
 μένοι τὴν τίλμαν, ἐπειδὴ τὴν Ῥωμαϊκὴν εἶδον Ῥο-
 μαίαν, τὴν τάξιν ἀπολιπόντες; οὐδενὶ κόσμῳ ἐφέρον-
 το, ὅπως αὐτὸς ἕκαστος πρῶτος ἐνθῆθεν ἀπαλλάσ-
 σοιτο σπουδῆν ἔχοντες. Ἐνθα καὶ τὸν σουλτάν ἡ
 σῆμη παρῆναι διήγγελλε. Φευγόντων οὖν Ῥωμαῖοι
 τῇ διώξει ἔχκείμενοι πολὺν τινα κατέτριψαν χρόνον.
 Καὶ οἱ μὲν ἐν τούτοις ἦσαν· τὸ δὲ ἄλλο Ῥωμαίων
 στρατεύμα κατὰ νότον συνταγμένως, ὡσπερ εἰρή-
 ται, ἔπιδν τὸ μὲν πρῶτον λόχοις τισίν ἐξ ἀπροσο-
 κήτου περιτυχόν ἐτρέψατο, εἶτα καὶ τῶν ἄλλων
 κατόπιν ἐπιθεμένων αὐτοῖς, ὅσοι [P 25] τε Ἰκονίου
 ἐντὸς φυλάκην εἶχον (ἐπεξῆσαν γὰρ ἤδη καὶ οὗτοι
 θαρσήσαντες τῷ τὸν αὐτοκράτορα μακρὰν ἀποθεν
 Ἰκονίου ποιείσθαι τὴν διώξιν) καὶ ὅσοι ἐν τῷ κατ-
 ἄντει τῆς πόλεως ὀπίσω, καθάπερ εἰρηται, ἐτάξαντο,
 κλονεῖσθαι ἤδη ἤρξατο. Ὅσπερ ἐπειδὴ τάχιστα βα-
 σιλεὺς ἤκουσε δυνάμει; τῶν σὺν αὐτῷ τὴν ταχίστην
 ἐξέπεμπεν ἐπ' αὐτοῖς, ὧν Πυρρογεωργίος; τε ἤρχεν
 ἀνὴρ δραστήριος μάλιστα, ὃς καὶ τῷ τοῦ πριμικη-
 ρίου τῆς αὐλῆς ἐσούστερον τετιμηται ἀξιώματι, καὶ
 ὁ Χουρούπ; ἐς τοὺς βασιλέως καὶ πρὸς τῆς ἀλουργί-
 ὃς ὑπερήτας τελέων (69). Ἄλλὰ καὶ τούτων βεβοηθηκό-
 των οὐδὲν ἤττον καὶ πάλιν κλονεῖσθαι συνέβαιεν
 ἐπαξ πεπονηκὸς πὸ στρατιωτικόν. Ἄλλὰ βασιλεὺς,
 ἦν γὰρ ὀξύτατος τὸ δέον εὐρεῖν καὶ καταστοχάσασθαι

A forte in montium faucibus delitescerent. Ea admira-
 tionē desixis, leniter subridens : « Viri, inquit, Ro-
 mani, animorum nostrorum solertiam ne perturbet
 Barbarorum strategema. Neque enim propterea quod
 ab exercitu, qui e regione conspicitur, abesse signa
 contingat, ea aliunde cum alio exercitu adfore exi-
 stimandum est. Nullam, ut arbitror, aliam exerci-
 tus partem habent Persæ : sed intra arbusta et in
 obscuro habent militaria signa, ut ostentatione mul-
 tudinis terrorem nobis incutiant. Nolite numeru n
 extimescere Barbarorum, spernite potius imbecilli-
 tatem; iis enim quæ fucum faciunt, adest raro ve-
 ritas. Contendo igitur cum his qui coram sunt con-
 serturus **44** manus. Vestrum erit cum cæteris copiis
 subsequi, ne alias hostium insidiis circumventiamur. »
 B Hæc locutus imperator impetu magno in hostes fer-
 tur, locumque occupat sinistrum mediæ illorum
 obversum aciei, in qua plurimi stabant optimique
 Persarum. At hi superioribus, ut opinor, præliis
 attriti repressaque audacia, ubi Romanos micare
 gladios vident, relictis ordinibus, dissipantur passim,
 unoquoque militum inde evadere inter primos ad-
 nitente. In quibus ipsum etiam aliud adfuisse sulta-
 num. Romani dum fugientibus acrius instant non
 parum temporis consumpsere. Atque ita quidem
 sese res habuit. Aliæ interim Romanorum coplæ
 instructis, ut retuli, ordinibus a tergo succedentes
 primo quidem in insidias quasdam, necopinato de-
 lapsæ fugantur. Ingruentibus quoque a tergo aliis
 turbari etiam cœperunt : nam et quotquot erant
 Iconii præsidarii milites excesserant, ea fiducia,
 quod imperatorem longius ab urbe insequendi ardor
 abripuisset : ut et quotquot post civitatem, uti me-
 moratum, in declivi steterant. Id simul accepit
 Manuel, partem copiarum quanta potest celeritate
 mittit, quibus præpositus fuit Pyrrogeorgius, vir
 maxime industrius, qui postmodum primicerii aulæ
 dignitate auctus est, et Churupus, inter ministros
 imperatoris, qui a purpura sunt, allectus. Illis licet
 adjuvantibus, nihilo secius rursus **45** conturbatur
 acies. At imperator animo perspicacissimus et in
 rebus investigandis solertissimus, consilio potius
 quam armis rem tum egere animadvertit. Advocato
 igitur cuidam e militibus, nomine Bempitziotæ, qui
 Adrianopoli oriundus erat, jussit ut demptam capite
 galeam, et manibus in altum sublatam circumferret
 ubique, captivumque esse sultanum magna per exer-
 citum voce proclamaret. Id strategematis Romano-
 rum extemplo sublevavit animos, vimque hostium
 acrius insistentium retudit. Ita sæpe numerosis co-

Du Cangii notæ.

(69) P. 44 v. 25. Ἐς τοὺς βασιλέως καὶ πρὸς
 τῆς ἀλουργίδος ὑπερήτας τελέων. Tollius vertit,
 inter purpuratos imperatoris allectus. Verum, aut
 salior, dignitatem istam spectavit vestis regie cura,
 qua quæ donatus erat, a veste regia dicebatur. Vetus
 inscriptio : TI. CLAUDIO. AUG. LIB. CORINTHO. A.
 VESTE. REGIA. HERMES. LIB. PATRONO SUO. V. M. FECIT.
 Contra, penes quem private erat, a veste privata
 dicitur in alia inscript. : DIS. MANIBUS CÆLIÆ DYNA-

TE. M. ULP. US. AUG. LIB. VALENS. A. VESTE IMP. PRI-
 VATA. CONJUG. KARISS. etc. Est igitur a veste, idem
 qui vestiarius. Papias, vestiarius, qui vestibus præ-
 est. VESTIARIUS AUG. in inscriptionibus aliquot. Pro-
 inde ἀλουργίδος ὑπερήτης erit a purpura impera-
 toris, seu penes quem vestis imperatoris cura
 fuit; nisi quis malit hisce verbis designari vestia-
 riam, de qua dignitate abunde diximus ad Alexia-
 dem.

piis utilius fuit consilium prudens, virique unius virtus clypeorum robore validior. At deficiente die, ibi pernoctatum. Inde primo mane profectus ad Iconium castra posuit, quod cum undique explorasset adituque haud facile esse vidisset, rumore ad hæc increbrescente in dies, Occidentis populos patriis excitos sedibus ingenti multitudine ad fines Romanorum contendere, ab oppugnatione quidem destitit longiore tempore et majore apparatu, quam qui aderat, opus sibi fore animadvertens; sed obviis quibusque incensis et perditis recessit. Ferunt tum militibus Romanis foede ac contumeliose Persarum posita juxta urbem sepulcra tractantibus, nec non ex iis multa refodientibus cadavera, principem eo difficilium temporum momento, **46** magnanimitatis non oblitum suæ, inviolatus ut servaretur matris sultani cinis, præcepisse: dixisseque, vel minimum sapientibus reverendam esse nobilitatem infelicem. Scriptas itaque officiosas admodum litteras ad sultani conjugem mittit, in hanc sententiam: « Scias velim, sultanum majestatis nostræ ærvm vivere, et superesse adhuc, vitatis belli periculis. » Illa vero pecudum circiter duo millia, boum copiam ingentem, et cibaria alia complura, quibus exciperet imperatorem, apparaverat. Sed ubi ædificia suburbana, ut memoravimus, Romani incenderunt, haud-quaquam exsecuta est propositum. His ita constitutis, cum jam reditum moliretur imperator, iterum ad sultanum scribit litteras, eo argumento: « Multum te sæpenumero quæsitimus, necdum invenimus. Fugis enim semper, atque instar umbræ te nobis subducis. Ne itaque videamur bellum gerere cum umbra, domum denuo repetimus: proximo autem vere majori cum apparatu ad te revertemur. Providendum tibi ne et tum quoque fugam inertem quaquaversum capessas. »

τὸ πρᾶκτεῦο δεξιώτατος, ἔγνω ἐπινοίας μᾶλλον ἢ ἰσχύος ἐνταῦθα χρῆζειν τὸ πρᾶγμα. Αὐτίκα τοίνυν τῶν τινα στρατιωτῶν καλέσας, Βεμπιτζιώτην (70) μὲν ἐπικεκλημένον, πόλεως δὲ ὠρμημένον Ἀδριανοῦ, ἐκέλευε τὸ κράνος τῆς κεφαλῆς ἀποθέμενον μετέωρον τε αὐτὸ ἐπὶ τῆς χειρὸς πανταχόσε περιδινοῦντα τὴν τοῦ σουλτάν δῆθεν ἐπὶ τοῦ στρατεύματος διακηρυκεῦσθαι ἄλωσιν. Ὁδὲ γεγονότος ἀνεθάρσθη τε παραχρῆμα τὸ Ῥωμαϊκὸν καὶ τοὺς ἐναντίους ἰσχυρῶς ἐγκειμένους ἀπέωσατο. Οὕτω πολλάκις ἐν βούλευμα συνετὸν ὑπὲρ μυριοπληθεῖς ὤνησε χεῖρας, καὶ ἀνδρῶς ἐνὸς ἀρετῆ πολλῶν ἀσπίδων δυνατωτέρα γίνεται. Ἀλλὰ τότε μὲν, ἐπειδὴ τάχιστα νικῆ ἐγένετο, αὐτοῦ που ἠλίθισαντο ὄρθρου δὲ ἄρα: ἐκείθεν πρὸς Ἰκονίῃ ἐστρατοπεδεύσατο. Ὡς δὲ κύκλω περιελθὼν οὐκ εὐφροδον εἶναι αὐτὸ κατενόησε, ἢ τε φήμη, ἢ ἔθνη τὰ πρὸς δύοντα ἦλιον ἐξ ἐθῶν ἐπαναστάντα τῶν πατριῶν ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων παμπληθεὶ ἐμήνησε φέρεσθαι, ἐκάστης ἡδῆσαν ἡμέρας, τοῦ μὲν πολιορκεῖν ἀπέσχετο, χρόνου τε πλείονος καὶ μείζονος ἄλλης ἢ κατ' ἐκείνην δῆθεν νομίσας παρασκευῆς, δηρώσας δὲ καὶ ἀφανισμῶ τὰ ἐν ποσὶ παραβούς, ἐκείθεν ἀπήλθονεν. Ὅτε δὲ λέγεται ὡς τοῖς πρὸ τῆς πόλεως Περσῶν τάφοις πολλὰ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ἐνυθρίσαντος ἐκθετὰ τε τῶν σωμάτων ὡς πλείοστα πεποικηκότες, ὁ δὲ οὐδ' ἐν τηλικαύταις καιρῶν δεῦρτισι καθυπεῖναι ἰθίων τοῦ μεγαλοπρεποῦς τῆς τὸν σουλτάν γειναμένης παντάπασιν ἀνύδριστον τηρηθῆναι τὴν κόριν ἐκέλευε, χρῆναι τοῖς καὶ κατὰ βραχὺ σωφρονοῦσιν εἰπῶν αἰδεῖσθαι μᾶλλον δυστυχοῦσαν εὐγένειαν, γράμμα τε χαράξας οὐ πόρρω θρούεως θυ παρὰ τὴν τοῦ σουλτάν ἐπεμπε γαματῆν. Ἐίχε δὲ ὧδε τὸ γράμμα: « Εἰδῆναι βουλόμεθά σε, ὡς τὸ τῆς ἡμετέρας παιδίου βασιλείας ὁ σουλτάν ζῆ καὶ ἐτι περίεστι τὰς τοῦ πολέμου χεῖρας διαπεφευγῶς. » Ἡ δὲ πρόβτα περὶ που τὰ δισχιλία καὶ βῶν μέγα

τὸ πρᾶγμα καὶ πλείοστα ἄλλα τῶν ἐδοδῆμων ἐν παρασκευῇ μὲν εἶχεν ἐφ' ᾧ βασιλεῖα τούτους δεξιώσατο: ἐπεὶ δὲ πυρὶ τὰς πρὸ τῆς πόλεως οἰκοδομὰς, καθάπερ εἰρηται, τὸ Ῥωμαϊκὸν ἐφίεξεν, [P 26] οὐκέτι πέρατι τὸν σκοπὸν ἔδωκε. Καὶ ταῦτα μὲν τοιαῦδε τινα ἦσαν. Βασιλεὺς δὲ, ἐπειδὴ τῆς ἀποπορείας ἤρξατο, γράμμα καὶ πάλιν ἐπὶ τὸν σουλτάν ἐπεμψεν. Ἐδῆλου δὲ ἡ γραφῆ τάδε: « Πολλὰ σε πολλάκις ἀναζητήσαντες οὐπω ἐτύχομέν σοι. Φεύγεις γὰρ ἀεὶ καὶ καθάπερ σκιὰ διολισθαίνεις ἡμῶν. Ἴν' οὖν μὴ καὶ δοκοῖημεν σκιᾶμαχεῖν, τῷ τέως μὲν ἀπιμεν παλινοστυντες· ἔαρως δὲ σὺν μείζονι τῇ παρασκευῇ ἐπὶ σὲ ἔξομεν. »

7. Hæc ille; interea Persarum magna vis, quæ regiones ultra Iconium sitas incolebat, ubi imperaverat Tanisman ille, auxilium ut ferret sultanus venit, illiusque copiis adjungitur. Quibus ille elatus, non fugere, ut **47** ante, voluit: quin potius ordinato agmine cum Romanis, qui tum ad locum pervenerant, quem Tzibrelitzeman barbarico vocabulo nuncupant, prælium initurus deproperat. Est vero is, si quis alius, difficilis accessu, nec explicato duntaxat agmini, sed et paucis incedentibus, ægre pervius. Dum castra communire occupat miles, imperator, quem acrius pungebat ætatis vigor, quique paulo ante duxerat uxorem ex Latinorum

Du Cangü notæ.

70) Βεμπιτζιώτην. Vide notas ad Annx p. 188.

τι καὶ γυναικὶ οὐ πολλῶν ξυνοικίησας πρότερον, κατὰ ἄλλοις τὸ αὐτῶν αὐτουργῆσαι τι ἐς τὴν μάχην ἤθελεν. Ἄνδρ' γὰρ Λατίνω (71) ἄρτι γυναῖκα εἰσοικισαμένη μὴ οὐκ ἄριστά φανῆναι αἰσχρύνην οὐκί τυχούσαν ἐπίγεται. Ὁ μὲν οὖν λόγους παρ' ἐκάτερα ἐν φάρμακ' δυσὶ καταθείς, ὃν μὲν ἐκ τῶν καθ' αἷμα καὶ ἐγγυτάτω αὐτῷ συνεστῶτα, ἐν οἷς ἄλλοι τε ἦσαν τῶν αὐτῶν οικειοτάτων πολλοὶ καὶ οἱ ταῖς ἀδελφαῖς αὐτοῦ ξυνοικοῦντες, ὃν δὲ καὶ ἐκ καταλόγων δύο στρατιωτικῶν, ὧν ἤγειτο Νικόλαος, (72) ἐπέκλησεν Ἄγγελος, ἀνὴρ τὴν με χεῖρα γενναῖος καὶ ἀνδρείας εὖ ἔχων, αὐτοῦ μὲν αὐτοῦ ἡσυχῇ μένειν ἐκέλευεν, ἕως ἐπιτοῦς πολεμίου αὐτὸν ἰκπαζόμενον ἴδοιεν. Ὁ δὲ μόγις ἀξιοῦσιν Ἰσαακίω τε πεισθεὶς τῷ ἀδελφῷ καὶ Ἰωάννῃ τῷ τῶν Ἀνατολικῶν (73) καὶ Δυτικῶν ὁμοεικῶν, ἅμα αὐτοῖς ἐπὶ τι χωρίον ἦλθεν, οὗ δὴ χορταγωγίας ἕνεκα τῶν τινος Ῥωμαίων σποράδας ἰόντας ἑώρα, ἐνταυθὰ τε τὰ ἔπλα καλυψάμενος, ὡς μὴ ἐκ τοῦ παραλλάσσοντος Πέρσαις κατάδηλος εἴη, τῶν Περσῶν τινος ὡς τὸ εἶδος κακουργίζοντας ἵνα ἐξέλθοιτο. Ὅς δὲ οὐδεὶς οὐδαμῶθεν αὐτῷ κατεφαίνετο, τῶν τινος Ῥωμαίων μεταπεμφόμενος στρατιωτῶν, Πέρσῃ μὲν τὸ γένος, Πουπάκην (74) ἄνομα, ἀδελφῶν δὲ ἄλλω, καὶ πολὺ τὸ δραστήριον ἔχοντα, ἐκέλευε προσωτέρω χωρήσοντα, εἰπου Περσῶν τινος ἐπιόντας προσέδοι, ἐπιμαλέστατα διασκοπεῖσθαι. [P27] Ὁ μὲν οὖν ἀπῆγε, καὶ μικρῶν ὑστερον ἐπανίων Περσῶν ὡς κλειόνας τῶν ὀκτὼ ἰδὲν ἰσχυρίσατο. Ὁ δὲ βασιλεὺς τοὺς ἄλλους πρὸς ταῖς ἐνέδραις, καθάπερ εἴρηται, ἀπολιπὼν αὐτοῖς σὺν τῷ ἀδελφῷ καὶ τῷ ὁμοεικῶν τοῦ Πουπάκη τὴν ὁδὸν σφίσι ἐν ὑποδεικνύντως, ἢ τάχους εἶχεν ἐπ' ἐκείνου, ἔβλαυε. Γαμβροῖς μέντοι τοῖς αὐτοῦ ἐπὶ τοσοῦτον ἀγανακτῆσαι περιοραθεῖσιν ἐγένετο, ὡς καὶ ὄρκους φρικωδεστάτοις αὐτῶν τε ἕκαστον καὶ πάντας ὁμοῦ ξυνοῆσαι καὶ καταλαβεῖν, ἢ μὴν μὴδὲ βουλομένη ἂν οὕτω τύχη ταύτην ἐνέταρασαι βασιλεὶ τὴν μάχην. Βασιλεὺς δὲ οὕτω τοῖς ὁμοεικῶν ἀνεμίγνυτο τῶν Περσῶν, καὶ εἰς ὀκτωκάλυξα τούτους ἤθροισθαι συνέβαινε. Ἥθελε μὲν οὖν

A gente, militari aliquo facinore, secundum eorum morem, vires suas decrevit experiri. Viro quippe Latino, qui nuper conjugem sibi nuptiarum jure adjunxerit, nullum edere generositatis specimen, non modicum est dedecus. Insidias igitur in vallibus binis locat, quarum alteræ constabant ex agnatis, sibi que arctissimo sanguinis nexu proximis, ac etiam sororiis: alteræ ex duabus militaribus cohortibus condatæ erant, quibus præerat Nicolans cognomento Angelus, vir impiger manu, et fortitudine insignis. Hos omnes isihic subsistere jubet, donec se conspiciant equo insidentem contra hostes progredi. Vix autem rogantibus Isaacio fratri et Joannē Orientalium atque Occidentalium domestico assensus, simul cum ipsis in locum quemdam proficiscitur, ubi Romanorum turmas aliquot sparsim pabulari animadvertit, ibique absconditis armis, ne a Persis ex eorum comparatione agnosceretur, opperiebatur, dum Persæ, uti erat vero simile, in pabulatores irruerent. Ubi vero nemo in conspectum venit, militem vocato ad se, Persam quidem genere, virum cæteroquin magnanimum, manuque strenuum, nomine Pupacem, huic præcipit, ut progrediatur longius, speculeturque diligentissime, num forte adventantes aliunde Persas conspiceret. Abit ille, et exiguo post tempore, haud amplius octo se vidisse renuntiat. Tum vero princeps, reliquis, ut ante dictum est, in insidiis relictis, cum iratre et domestico, præmonstrante viam Pupace, quanta potuit celeritate in eos contendit. At illius consanguinei, quod nullo loco habiti visi essent, tanta exarserunt indignatione, ut horrendis sacramentis se, et quotquot aderant omnes, constringerent, etiam si juberet, deinceps una cum imperatore non se amplius certaturos. Ille visos Persas non ante est adortus, quam coivissent numero octodecim. Cum igitur vellet gestiretque illos statim invadere, ne cum essent expeditiores, fuga se proriperent; nec posset

Du Cangii notæ.

(71) Ἄνδρ' γὰρ Λατίνω. Solemne fuisse ait Cinnaus, Latinis proceribus, sive, ut vocabantur, baronibus, ut statim post initas nuptias, fortitudinis suæ ac dexteritatis specimen aliquod ederent, in novarum nuptiarum gratiam: quod potissimum fiebat in equestribus decertationibus ac torneamentis, quæ plurimo non modo cum apparatu, sed et generosorum militum concursu solebant peragi, et festivas nuptiarum cæremonias ludosque complere, in quibus nova nuptia, cæterisque matronis spectantibus, novus conjux vires suas experiebatur: cujus ritus infinita prostant exempla. Interdum etiam, quo amasiarum suarum, edito præclaro aliquo bellico facinore benevolentiam sibi conciliarent, bellorum occasiones quærebant, ut in eis bellicæ virtutis laudem consequerentur, vel denique in solemnio aliqua venatione contra feras ipsas dexteritatem suam ostentabant. Eo enim spectant quæ habet vetus poema vernaculum ms. de Alberico Burgundizæ duce fictio: *Dit la roine, ains sist molt grant foloige Qui por un porc a mis son cors en gaige, Alberi l'oisi, si respont sans outrage,*

Dame, f'avoie prins si haut mariaige, Que bien devoie monstrier mon vasselaige.

(72) Νικόλαος. Frater forte Constantini Angeli D Philadelph. de quo infra p. 224.

(73) Ἰωάννη τῷ τῶν Ἀνατολικῶν, etc. Joannes Axuchus, cujus meminit Nicet. in Joann. n. 11 12 in Man. l. 1, n. 1, etc.: *Erat*, inquit Tyrius, l. xv. c. 23, *inter principes* [P. 438] *vir magnificus megalomesticus Joannes nomine*. De magui domestici dignitate nihil hic congero, cum multa viri docti adnotarint; tantum addo protodomesticum, alium videri a m. domestico in hac inedita, quæ Mediolani in æde S. Vitalis exstat, inscriptione:

B. M. FL. AURELIUS PROT (sic) DOM. ESTICUS. QUI. VIXIT. ANNIS. L. M. IIII. D. IIII. AP CUTIO. LIBERTUS EJUS POSUIT CONTRA VOTUM. EJUS BENEHEREN TI. PATRONO SUO.

(74) Πουπάκην. Solymani Iconiensis proceris ex fratre nepotim. infra p. 144.

cum iis collato pede præliari, quod ipso adhuc distaret procul, tandem id commiscitur. Pupacæ imperat, ut Persis accederet quam proxime, et simul ac illos cerneret advenire, fugam arriperet, nec desisteret, donec sibi adjungeretur. Mandata ille exsecutus, Barbaris insequentibus, paulatim cessit, non tamen ita maturavit fugam, ut sui attingendi spem præriperet hostibus; cum vero li fraudis nescii ad imperatorem 49 usque fuissent pertracti, nihil inde tamen ex animo ille consecutus est. Ipso quippe animadverso, statim fugam se dedere. Mox adjuncti quinquaginta aliis subsequentibus, numero confisi, consilium capiunt opperiri imperatoris. Ille, etsi comites ut plurimum facinus improbarent seque dictarent procul semotos ab exercitu, tamen laxis habenis, ne tantillum quidem moratus, insequitur. Aliquando quidem etiam Sebastocrator ipsi aderat et una cum eo fugientes hostes equo vectus sequebatur. Ubi vero fatigato jam equo pergere ulterius non potest, despondens animum saluteque quodammodo desperata, fratrem obsecrat, uxorisque ac liberorum curam habeat hortatur. At ille succensens fratri exprobransque metum: « Frater, inquit, charissime, mene dum superstes sis existimam sub manibus te hostium relicturum? noli, quæso, tam indigne de me aut sentire, aut loqui. » Tum ille: « Mane igitur, ait, donec tecum Barbaros aggrediar. » Imperator autem: « Post initum prælium, inquit, quam cito Deus dederit ad te redibo. Nunc quidem alia animo obversatur, ac nescio quæ præliari cujuspiam edendi facinoris me tenet libido. » His fratrem allocutus irruit in hostes. Atque ille tum casus imperatori obvenit: qui vero in insidiis, uti memoravimus, positi erant, quemdam e magnatibus Cotertzem nomine confestim mittunt 50 qui sciscitaretur quem exitum habuissent ab imperatore tentata. Verum hunc imperator ad eos rursus missum, quam cito jussit celerare. Prætergressus ille adjacentem collem, incidit in agmen Persicum militum quingentorum, quod a tergo haud procul cum universa acie subsequebatur sultanus. Hos ut vidit, directa statim hasta in hostes ruit pluresque fortiter dimicando in terram prosternit. Tantum facinus admirati illi, nescio quo stupore perculti sunt. Interea dum hæc geruntur, jam prope conspiciebantur accitæ jussu imperatoris Romanorum, quæ latuerant, ut dictum est, in insidiis, copiam, quas postquam advertere Persæ partem exercitus imperatori in tergum immittunt eamque ut adventantes Romanos prohiberet jubeat. Jam enim intra retia conclusum illum esse arbitrabantur. Dum suas sic componunt acies, imperator defixæ in terram hastæ innixus, dat in mandatis Pupacæ, qui tum ipsi aderat, ut curaret sedulo, ne Romanos a proximo colle curarent Persæ: ita quippe fore, ut omnis sibi intercluderetur exitus. Sed enim Pupacæ consilium respuens imperatoris: « Desine, inquit, desine; nonne vides,

A καὶ ἐσφάδαζεν ἐπ' αὐτοὺς ἵνα· ὅπως μέντοι μὴ ἄτε εὐζωνότεροι ὄντες ἀποδρᾶναι δυνηθεῖεν (οὐ γὰρ εἶχεν ἐκ τοῦ σχεδὸν αὐτῶν καθιππάσασθαι ἀπωτέρω ἔτι ἐστῶς), τοιάδε τινα ἐνενοῶσι. Ἐκέλευε τὸν Πουπάκην ἔγγιστα αὐτῶν γεγόντα, ἐπειδὴν προσιόντων ἀσθοῖτο; φεῦγειν δυνάμει τῇ πάτῃ ἕως ἥδη παρ' αὐτὸν γένοιτο. Ὁ μὲν οὖν κατὰ τὸ κελευσθὲν ἐποίησε, ἐπεὶ τε διώκεσθαι πρὸς τῶν Βαρβάρων ἤρξατο ἥδη, ἐφευγε λοιπόν· οὐ μέντοι παντάσῃν κατετάχει τὸν δρόμον, ἀεὶ δὲ ἐλπίδα τοῦ καταληφθῆσθαι σφισιν ἐμπαρεχόμενος ἔλαθεν οὕτως ἄχρι καὶ εἰς βασιλεία τοῦτους παρελκυσάμενος· οὐ μὴν οὐδὲ ὡς τοῦ κατὰ σκοπὸν βασιλεὺς ἔτυχεν. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸν εἶδον θάττον ἢ λόγος ἐξίππασάμενοι ὤχοντο ὡς δὲ πεντήκοντα ἐτέροις κατόπιν αὐτῶν ἰοῦσι συνήλθον, τῷ πλήθει θαρσήσαντες ἐλογίζοντο ἥδη ὡς ἐπίοντα τοῦτον ὑποστήσειμενοι. Ὁ δὲ καίτοι πολλὰ τῶν ἀμφ' αὐτὸν οὐκ ἐπαινούτων τὸ ἐγχείρημα (πολλῶ γὰρ ἔφασκον ἥδη ἀποθῆναι τοῦ στρατεύματος αὐτοῦς γεγενῆσθαι), ὅλοις ὁμοῦς ῥυτήρῃν ἐδίωκεσθ' οὐδένα καιρὸν ἀνίει. Μέχρι μὲν οὖν τινος συμπαρήν αὐτῷ καὶ ὁ σεβαστοκρίτωρ καὶ συνιππάζετο· ἐπεὶ δὲ τοῦ ἵππου ἥδη αὐτοῦ κεκμηκός οὐκέτι προσώτερον χωρεῖν ἠδύνατο, αὐτὸς μὲν αὐτοῦ που ἐλάλειπτο, τὴν τε σωτηρίαν ἥδη ἀπογνοῦς πολλὰ τὸν ἀδελφῶν παρεκάλει γυναικός τε καὶ παίδων περὶ τῶν ἑαυτοῦ. Ὁ δὲ αὐτῷ μὲν ἐπέτιμα καὶ τὴν ὀλιγωρίαν ὠνεῖδιζεν, « Ἔβτα, λέγων, ὦ φίλτατε ἀδελφῆ, ζῶντά με ὑπαίληφας ὑπὸ ταῖς τῶν πολεμίων σε λελοιπένας χεραῖ; Μὴ σὺ γὰρ μὴ οὕτως ἀναξίω; ἑαυτοῦ καὶ φρόνει καὶ λέγε. » Τοῦ δ', « Ἄλλὰ πᾶν μείνον γοῦν ὡς συνένομαι σοὶ τὴν ἐπὶ τοὺς Βαρβάρους ἰόντι, » προστιθέντος τοῖς λόγοις, « Μετὰ τὴν συμπλοκὴν, » ἔφη, « θάττον ἦν διδῶ Θεός, ἐπὶ σὲ ἤξω· ὡς νῦν γε πρὸς ἐτέροις τὸν νοῦν ἔχω, καὶ με ἡ τοῦ ἀνδραγαθίζεσθαι ἐπιθυμία δεινῶς ἐφ' ἑαυτὴν ἔλκει. » Ταῦτ' εἰπὼν τῷ ἀδελφῷ τὴν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἤλαυνεν. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὸν βασιλεῖα τῆδε ἐφέροντο· οἱ δ' ἐπὶ τῶν λόγων, καθάπερ εἴρηται, τεταγμένοι τῶν ἐπὶ δόξης τινὲς ἐπὶ κλησὶν Κοτέρτζην ὅση ποτὲ τύχης ἔσχε [P. 28] τὰ κατὰ τὸν βασιλεῖα μαθεῖν σπουδῇ ἐπεμψαν. Ἄλλ' αὐτὸν μὲν βασιλεὺς αὐθις ἐπ' ἐκεῖνους ἐπεμψεν ἔκειν τὴν ταχίστην κελύσας αὐτούς. Ὁ δὲ ἄρτι βουδόν τινα παρακείμενον διελθὼν ὀλω Περσικῶν ἐντυγχάνει στρατεύματι ἐς πεντακοσίους μάλιστα ξυνησταμένῳ, οὐ κατόπιν οὐ πολλῶ ἀποθῆναι πανστρατὶ ὁ σοικτὰν ἐπορεύετο Ἄμα τε οὖν εἶδε καὶ ἕμα τὸ δόρυ ἰθύνας κατ' αὐτῶν ἵετο πολλοὺς τε δορατίσας εἰς γῆν ἔβαλλεν. Οἱ δὲ ὥσπερ εἰς ἀφάσιαν ἐμπεπτωκότας, ἐστήκεισαν ἀτρεμοῦντες. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγένετο Ῥωμαίων δυνάμεις αἱ τὰς ἐνέδρας, καθάπερ εἴρηται, συμπληροῦσαι ἐγγὺς παρεφάνησαν, βασιλεὺς αὐτάς, καθάπερ εἴρηται, μεταπεμψάμενος δὲ συμβαλλόμενος Πέρσαι, μέρος ἀποτεμόμενοι τῆς στρατιάς, κατὰ νότον τοῦτω γεγόντας ἐκέλευον ἐμποδῶν Ῥωμαίους ἐπιούσιν ἵστασθαι. Ὄνοντο γὰρ ἥδη ἀρκύων ἐντὸς αὐτὸν περιποιησάμενοι ἔχειν. Οἱ μὲν οὖν κατὰ ταῦτα ἐποιοῦν· ὁ δὲ ὀρθίῳ τῷ δόρατι κατὰ γῆς ἐρείσάμενος ἵστατο, τὸν τε Πουπάκην

(παρίστατο γὰρ ἤδη τοῦτω) ἐκέλευε τηρεῖν ἀκριβῶς ἅ
 μὴ καὶ ἀπὸ τοῦ ἀγγιστα βουνοῦ διεῖρξαι Πέρσαις τὸ
 Ῥωμαϊκὸν γένειο, κἀντεῦθεν παντάπασιν ἀδιεξι-
 τητα αὐτῷ ἔσται. Ἄλλ' ὁ Πουπάκης τὸναντίον
 ἕπερ αὐτὸς ἐβούλετο προφερῆμενος: « Μέθες τὸ λαν,
 εἰγε, μέθες, ὦ δέσποτα. Οὐχ ὄρξες οἱ κακῶν γενοί-
 μεθα; Μνήσαι δὴ σωτηρίας τῆς ἑαυτοῦ. » Ὁ μὲν
 κοῦαυτα καὶ πλείω τούτων εἰπόν, ἐπειδὴ μὴ κείθειν
 εἶχε, κατὰ τὸ κελευσθὲν ἐποίησε. Ὁ δὲ βασιλεὺς (οὐ
 γὰρ ἔξῃν αὐτῷ μὴ οὐχὶ σὺν ἀτιμίᾳ τοῦ λοι-
 ποῦ διαδραῖνα) τοῖς μὲν λεγομένοις προσέσχεεν
 οὐδαμῶς, τῶν δὲ πολεμίων αὐθις καθιπεπασάμε-
 νος καὶ αὐτῶν ἕνα κτείνεας, τοὺς λοιποὺς συν-
 ετάραξεν, ἀδείας τε οὕτω λαθόμενος ἐπὶ τῇ γή-
 λορον ἀνίων ἔστη, ἔθθα Ῥωμαῖοι ἄλλοι τε αὐτῷ
 συνέστησαν καὶ πρό γε πάντων Ἰωάννης, ὃν ἔτε
 ἀκλειδοῦν αὐτῷ ὄντα ἐς τὸ τῶν πρωτοσεβάστων
 χρόνοι; ὕστερον ἀνεγράψατο ἀξίωμα. Ὁ μὲν οὖν
 βασιλεὺς τούτων τὸν τρόπον περιωθθεὶς ἐκείθεν
 ἀπηλλάττετο, ἰδρῶντος αὐτῷ κομιδῇ τοῦ ἵππου καὶ
 βεινωῶς πνευστιώματος. Ὁ δὲ δομέστικος Ἰωάννης
 τοῦ βασιλέως ἔτι τοῖς πολεμίοις ἐμπλεκόμενος κατό-
 πιν ἀποκλεισθεὶς, δείσας μὴ τῶν πολεμίων ἄλλοτε
 ἄλλων ἀεὶ κατὰ συστήματα ἐκφαινομένων ἐρημος
 βορβείας ὡν ὑπὸ χερσὶ γένοιτο ταῖς αὐτῶν, σκήψεις
 οὐχ ὑγιεῖς τινεας ἐπὶ συμφέρουσι τῷ αὐτοῦ ἀνέπλα-
 τε, φάσκων μάλιστα ὡς ἐπικαιρον εἶναι τὸν ἕωρον
 οὐδ' ἂν αὐτὸς ἐστὼς ἐτυχε, καὶ δεῖν αὐτοῦς βασιλεὶ
 κατάντημα ποιούμενους ἐνταῦθα μᾶλλον ἠβροῦσθαι.
 Πολλοὺς οὖν τῶν ἐς βασιλέα ἐκ τοῦ στρατοπέδου,
 καθάπερ εἴρηται, ἰόντων τοῦτω τῷ τρόπῳ παρ' ἑαυ-
 τῷ κατασχέειν ἴσχυσε, πρὸς αὐτῶν τε διασωθεὶς ἐπὶ
 βασιλέα ἦλθεν. Ὅτε δὴ αὐτὸς Ἰωάννης καὶ τῶν
 ἄλλων Ῥωμαίων πολλοὶ ὠνειδίζον τε αὐτῷ τὴν τόλ-
 μαν καὶ οὐ πόρρω θράσους εἶναι τὰ τοιαῦτα διετε-
 νωντο. Ἐμοὶ δὲ ταῦτα διασκοπούμενθ θαυμάζειν
 ἔπεισιν, ὅπως ἐν μέσῳ τηλικούτων γενοῦσι κινδύ-
 νων [P 29] οὐδὲ τετραῶσθαι γούν οὐδὲ βεβλήσθαι
 ἐκείνης τῆς ἡμέρας συνέπεσεν αὐτῷ. ἔτε οὖν ἐκ
 τοῦ συχνὰ κατὰ τούτων ἑτῶν Βαρβάρων ἀνδραγαθί-
 ευσθαι κείραν τῆς αὐτοῦ παρασχόμενος σφίσι γεν-
 καύτητος ἀπρόσιτος μονουοχὶ τούτοις ἐγένετο, ἔτε
 καὶ τῆς προνομίας αὐτὸν περιεπούσης τρῶποις οἷς
 εἴη ἐπίσταται, λέγειν μὲν οὐ πᾶνυ θαρβῶ. Τὸ γε
 μὴν πεπραγμένον οὐκ ἐν ἐπαινετοῖς αὐτὸς τίθεμαι.
 Οὐκοῦν οὐδὲ τὴν Ἀλεξάνδρου τόλμαν ἐπαινεῖν ἔχω,
 ἐπὶ τε μὴ σὺν τύχῃ (ο) τὰ κατὰ τὸν ἄνδρα διεξετάζοι-
 μι, εἰ μὴ τι; διδῶ τι καὶ ἡλικίᾳ νεότητος. Ἐμαχον
 γὰρ τι χρῆμα νεότης ἐστίν, ἰσχυῖ δὲ καὶ ρώμῃ
 συνεργοῦμενον δυσμαχότερον γίνεταί. Ἄλλὰ ταῦτα
 μὲν ὡς κη φιλὸν ἐκάστω φρονεῖσθω τε καὶ λεγέσθω.
 Βασιλεὺς δὲ πολλὰ πρὸς τῶν ἀμφ' αὐτὸν, ὡσπερ εἴ-
 ρηται, κακίζόμενος, ἔ Οὐ χρεία τοιούτων ἡμῖν ἐν τῷ
 παρῶντι, ἔφη, βουλευτέον ἔ ὡς ἐνὶ μάλιστα μὴ καὶ
 πλείους Ῥωμαίων ἀπολέσθαι συμβαλεῖ ἐς ταυτην

Cornelii Tollii notæ.

(ο) Ἀλεξάνδρου τόλμαν ἐπαινεῖν ἔχω, ὅποτε
 μὴ σὺν τύχῃ. Huc facit Q. Curtii Rufi de Alexan-
 dro elogium: *Futendum est cum plurimum virtuti*

A domine, quanta in mala præcipites ruamus? salutis
 tandem memineris tuæ. » Hæc igitur allaque ruolta
 id genus clamitans, posteaquam nihil persuasit,
 jussa exsequitur. Cum enim non absque probro Ib-
 cum se deserere posse putaret imperator, ejusmodi
 monitis aurem præbere noluit. Rursum 51 igitur
 in hostes progressus, uno ex iis occiso cæteris ter-
 rorem injecit. Auctis inde animis collem petit, quo
 et alii e Romanis conveniunt et ante omnes Joannes
 fratris filius, quem postea sebastocratoris dignitate
 donavit. Ita liberatus periculo princeps inde ab-
 cessit, sudante non modicum acriusque anhelante
 juo. Joannes vero domesticus implicito hostibus
 imperatore relictus post tergum, veritus ne hostibus
 subinde turmatim subeuntibus, cum nulla adesset
 præterea auxilii spes, veniret in eorum potesta-
 tem; haud sanos in his rerum angustiis suæ salutis
 causa prætextus meditatus, locum in quo tum erat
 esse dicebat maxime opportunum, ac necesse esse
 ut qui ad regem se conferre vellent, eo potissimum
 loco sese colligerent. Cum igitur plurimos ex iis
 qui a castris pergebant ad principem, detinuisset,
 eorum ope servatus ad imperatorem venit. Joannes
 autem Romanique alii imperatoris damnarunt aud-
 aciam, quod ad temeritatem propius accederet.
 Mibi sane hæc percensenti mirari subit, qua ratione
 in mediis versatus periculis neque vulneratus illo-
 die neque læsus fuerit. An vero, quod crebrius rem
 fortiter adversus Barbaros gerendo, generositatis
 suæ non pauca hactenus dedisset documenta, ab
 iis nequaquam sit impeditus: vel quod divina illum
 circumsteterit Providentia, tutataque fuerit, modis
 ipsi soli cognitis, non ausim 52 plane definire.
 Ego quidem ut nequaquam id laudo facinus, ita nec
 Alexandri commendare ausim audaciam, si absque
 fortuna quæcumque ab illo gesta sunt spectentur,
 nihilque detur adolescentiæ. Res quippe invicta est
 juvenis: et quæ cum viribus et animi fortitudine
 fulcitur, omnino nequit superari: sed de his prout
 libitum fuerit quisque sentiat velim ac scribat. A
 suis igitur, ut dictum est, objurgatus princeps:
 « Nihil hæc, inquit, in præsens juvant: quin po-
 tius videndum maxime, ne plures hodie pereant ex
 nostris, cum multi adhuc a tergo relictii veniant. »
 Itaque placuit ibi in valle proxima insidias ponere,
 quæ pone venientibus ferrent opem, dum cæteri
 pedetentim castra repeterent. His ita constitutis,
 cum paucis ex suis imperator ulterius progreditur.
 Nicolaus vero, ejus supra memini, mansit in in-
 sidiiis eum duabus cohortibus, quibus a principe,
 cum primum in Persas movit, præfectus fuerat.
 Neque ita multum perrexerat, cum ubi ad vallem
 quamdam pertigit, adventantes conspicit Persas.
 Quare paucis ex iis qui secum erant assumptis,
 partem vallis occupat: cæteros collem superare, et

debuerit, plus debuisse fortunæ; quam solus omnium
 mortalium in potestatem habuit.

in hostes recta progredi iubet. Simul atque illi confligere cum Barbaris, qui in insidiis erant, confestim auxilio venerunt: Nicolaus autem, de quo supra retulimus, Persam quidem percussit hasta, sed non potuit de sella deicere, 53 quod fuisset ictus ex asperitate loci remissior. Itaque ne longius illos propelleret, suos iubet ad vallem usque laxis habenis, sed non ultra, progredi. Quod ubi animadvertunt Persae, sensim retro cedunt. Interea sagittarii, qui erant cum Cotertze, et ab Imperatore, ut dictum est, submissi fuerant ad ferendam opem qui pone relictis erant Romanis, jam se imperatori adjunxerant: quibus suffulius praelium cum hostibus rursus instaurat. Quos postquam vidit conversis protinus equis fugam militari: « Bono, inquit suis, estote animo; tota enim exercitus nostri moles ad nos venit. » Quidam vero qui dictis aurem præbere volebant dixere: « Persæ, nullo impellente metu (neque enim viribus hactenus ipsi fuinus pares), de repente sic passim terga vertunt, abeuntque, quod liceat iis in alto constitutis, quæ hactenus nobis occulta fuerunt explorare. » Nec imperatoris conjecturam sefellit eventus. Nam qui castra servabant Romani, non modicis imperatorem implicitum angustiis edocti, citato agmine opem laturi properabant. Quo tempore tradunt Isaacium sebastocratorem imperatoris patrum, qui tum in ipsis aderat castris, ubi ea super principe, ipsumque adeo in extrema adductum pericula accepisset, in imperatorium venisse tabernaculum, ibique in confecto e suppellectile oratorio eventum rei, imperii jam avidum expectasse; illius quippe 54 invadendi jam pridem virum invaserat libido, adoleveratque, ut ita dicam, et cum ipso fuerat enutrita, unde postmodum in liberos patriæ iustar hereditatis transfusa est. Sed hæc a nobis deinceps commemorabuntur.

« μένοις τὰ ἡμῖν τῶς ὄραν ἀφανῆ (p). » Καὶ ἔτυχε γὰρ τοῦ ἀληθοῦς εὐστοχώτατα τὸ πρῶτον τεκμηριωσάμενος. Ῥωμαῖοι γὰρ οὐκ ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου ἦσαν, ἐν στενῇ κομιδῇ τὸν βασιλεῖα περισχεθῆναι μεμαθηχότες σπουδῇ βεβοηθηκῆναι ἠπειγόντο. Ὅτε δὴ λέγεται ὡς ὁ πρὸς πατρός τῷ βασιλεῖ θεὸς ἐφεβαστοκράτωρ Ἰσαάκιος τῷ στρατοπέδῳ τηνικάδε πρῶτον, ἐπειδὴ τὰ κατὰ τὸν αὐτοκράτορα ἐπίθετοι καὶ ὡς ἐν ἐσχάτοις εἰς κινδύνοις, εἰς τὴν βασιλείαν αὐτὴν παρελθὼν, εἰσω δὲ τοῦ δι' ἐπίπλων σχεδιασμένου εὐκτηρίου γεγονὼς ἐκαράδακε τὸ μέλλον, ἐπιθέσθαι τῇ βασιλείᾳ διανοοῦμενος. Ἐρως γὰρ αὐτῆ ἐκ πολλοῦ, καθάπερ εἴρηται, τὸν ἄνδρα τοῦτον εἰσιῶν συνήχμασε τε αὐτῷ καὶ συνανετράφη μονουχῆ ἤδη δὲ καὶ εἰς τοὺς παῖδας τοὺς αὐτοῦ, καθάπερ τις πατρός διέβη κληρός. Ἀλλὰ τὰ μὲν περὶ τοῦτω ὁ λόγος ἐξῆς διηγήσεται πρώτων.

8. Imperator, ut eo unde deflexit revertatur oratio, adjunctis uti diximus quæ e castris advenerant copiis, numero confidens rursus in hostes sese infert; editisque præclaris libi facinoribus, compo-

τὴν ἡμέραν· πολλοὶ γὰρ κατόπιον ἡμῶν ἀπολαίμενοι χωροῦσιν. » Ἐδόκει τοίνυν λόγον αὐτοῦ ποῦ καὶ παρὰ τῇ ἔγγιστα καθίσαντας φάραγγι, ὡς τοῖς κατόπιον τοῖσιν ἐπιβοηθεῖν ἔχοιεν, τοὺς ἄλλους ἡρέμα ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἵεναι. Οὕτω δὴ ταῦτα εἶχε. Καὶ βασιλεὺς μὲν σὺν ὀλίγοις τῶν περὶ αὐτὸν πρόσω ἔχωρει· Νικόλαος δὲ, οὐπὲρ ἤδη ἐμνήσθη, ἐνεδρεύσαν ὅπισθεν ἐλαφθῆ φάλαγγιν ἅμα δυσὶν, ἃς καὶ τὴν πρῶτην ὀρηγνίκα Περσῶν κατεφέρετο ὑπ' αὐτῷ βασιλεὺς ἔταξεν. Ἄλλ' οὕτω ἐπὶ πλείστον βασιλεὺς προσῆθε, κάπειθ' ἐπὶ τινὰ φάραγγα ἐγένετο Πέρσας ἐπιόντας ἰδὼν κατὰ τάδε ἐποίησε. Ὁ μὲν ἐπὶ θάτερα τῆς φάραγγος ὀλίγοις ἅμα τῶν ἁμφ' αὐτὸν ἔστη, τοὺς δ' ἄλλους ἐκέλευεν ὑπερθάνας εὐθὺς τῶν πολεμίων ἵεναι. Ἄμα τε σὺν ἐκείνοις ὁμοίως τοῖς Βαρβάροις ἐχώρουσαν καὶ οἱ ἐπὶ τῶν ἐνεδρῶν αἰσθημένοι ἐβοήθουν δρόμῳ. Νικόλαός τε, οὐπὲρ ἤδη ἐμνήσθη, Πέρσῃ ἄνδρα τῷ δόρατι ἔβαλε μὲν, οὐ μὴν καὶ ἀποσφαιρίσαι τῆς ἔδρας ἠδυνήθη, ἅτε μὴδ' σφοδρὰς διὰ τὸ τοῦ χώρου ἄναπτες γενομένης τῆς ἀντερείσεως. Ἴν' οὖν μὴ καὶ ἐπὶ πλέον ἀπώσαιο αὐτοὺς μηχανώμενος, ἐκέλευεν ἤδη καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ ὄψω δῆθεν ρυτῆρι ἄχρι καὶ ἐπὶ τὴν φάραγγα ἵεναι, μὴ μέντοι: καὶ ὑπερβαίνειν. Ὁ Πέρσαι κατανοήσαντες ἀνεχώρουσαν ἡρέμα. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ οἱ ἁμφὶ τὸν Κοτέροζην τοξόται, οὗς τοῖς κατόπιον, καθάπερ εἴρηται, ἀπολειφθεῖσι Ῥωμαίων ἐπιβοηθεῖν βασιλεὺς ἐπεμψε, συνέμιξαν ἤδη τῷ βασιλεῖ, καὶ λοιπὸν αὖθις ἀντεπεξῆει τοῖς πολεμίοις. Ἄλλ' ἐκείνοι ἀιφνιδίον τὰς ἡνίας στρέψαντες φεύγειν ἤρξαντο.

« Ὅπερ ὁ βασιλεὺς κατιδὼν » ἔθαρσεῖτε, τοῖς σὺν αὐτῷ ἔφη, δυνάμεις γὰρ ἐς ἡμᾶς ἔρχεται στρατοπέδου. » Τῶν δὲ μὴ προσιεμένων τὸν λόγον τινὲς ἔφησαν· « Πέρσαι, δέους αὐτοὺς ἐπείγοντος οὐδενὸς (οὐδὲ γὰρ ἀξιόμαχοι αὐτοὺς τῶς τυγχάνομεν ὄντες) αἰφνιδίον οὕτω [P 30] νῶτα στρέψαντες ὄχονται ἤδη πάντως, εἴ τι ἔξοσι ἐσφίον ἅτε ἀφ' ὕψηλοῦ σκοποῦν. » Βασιλεὺς δὲ (ἐπ' ἀνέμιμι γὰρ ὄθεν τὴν ἐκβολὴν τοῦ λόγου ἰποησάμενος), ἐπειδὴ αἱ παρὰ τῷ στρατοπέδῳ, ὡς περ ἔφη, συνέμιξαν ἤδη τούτῳ δυνάμεις τῷ πληθεῖ θαρσῆσας καθιπεύσασθαι τε αὖθις τῶν πο-

Cornellii Tollii notæ.

(p) Τὰ ἡμῖν τῶς ὄραν ἀφανῆ. Sæpe solitum Cinnamio post aliquam ambagem iuserere verba, quæ præcedere debebant. Persæ, inquit, ex alto prospicientes, vident ea, puta sequentem exercitum Romani totam molem, quæ nos ailhuc, plano nimirum campo euntes, videre non possumus. Itaque Τὰ ἡμῖν τῶς ὄραν ἀφανῆ, pro ὄραν τὰ ἡμῖν τῶς ἀφανῆ, sic infra, ubi de Musalone patriarcha abro-

gato et suffecto ejus in locum Theodoto: Ἄνθ' ὁ Θεόδοτος, ἀνὴρ ἐπὶ πλείστον ἀσκητικὸς ἐγγυμνασάμενος προχειρίζεται πόνοις. Item libro quarto: Ἐπεὶ δὲ τις ἐκράτει φήμη πρότερον ὡς Βασαβίλια Πιτζάρδῳ ἔτι περιόντι προδοῦναι Ῥωμαίους σκέπτοτο, δεῖν ἔγνωσαν καὶ δευτέροις αὐτὸν ὄρκοι Ῥωμαῖοι καταλαβεῖν. Plura sunt, in quæ unum congerere pretium operæ non esset.

λεμίων και γενναίων αὐτουργῆς γεγωνῶς ἀριστείων συνταγμαμένως λοιπὸν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἦκεν. Ὀρθρου δὲ ἀναστὰς ὁδοῦ εἴχθε. Πέρσαι τοίνυν (Ἐγχιστα γάρ που και οὔτοι ἐναστρατοπεδεύσάμενοι ἔτυγον) περὶ τινα δυσχωρίαν αὐθις γενομένην τῷ Ῥωμαίων στρατῷ ἐκ τοῦ παρ' ἐκότερα ἐπιθέμενοι ἰσχυρῶς ἐβλήθη, οἷς δὴ και πολλοὺς τῶν ἐκ περικύων καταλόγων πεσεῖν ἐγένετο ἐξ ἰτίας τοιαύτης. Ἦν τις ἐν τῷ Ῥωμαίων στρατοπέδῳ ἀνὴρ ἀγαθὸς τὰ πόλεμια ᾧ Κριτόπλης ἐπὶ κλησὶς ἔκειτο. Οὗτος δὴ ὁ ἀνὴρ περικύων μὲν τῷ τότε δυνάμεων ἦρχε τὴν τάξιν τε παρεκκλίνας Πέρσαις ἐκ τοῦ σχεδὸν ἐπομένους εἰς χεῖρας ἦλθε, τῷ πλήθει τε βιασθεὶς εἰς φυγὴν ἀπαρκαλύπτων ἐβλεψε, τούτῳ τε τῷ τρόπῳ πολλοὺς τῶν ἀμφ' αὐτὸν ἀποδεληκῶς μόγις ἐσώζετο. Ὅπερ αἰσθόμενος ὁ αὐτοκράτωρ τὴν ἀμφ' αὐτὸν φάλαγγα τῷ ἀδελφῷ πιστεύσας ἄλλους τε τῶν γησιωτῶν πολλοὺς, αὐτὸς σὺν ὄλιγοις τὸ πεπονηκὸς τοῦ στρατοῦ ἀνακτήσασθαι ἠπειγέτο. Ἐς μέσους τοίνυν αὐτοὺς παρελθὼν στήναι τε θαρσαλέως ἐνεκελεύετο και Πέρσαις ἀντεπεξῆγε. Ὅπερ ἐκείνοι κατανοήσαντες οὐκέτι ἀπὸ χεῖρας Ῥωμαίους ἐμάχοντο. Τῷ δὲ βασιλεῖ ἐπιμελὲς ἐγενόνη ὅπως ἂν ἀναδραῶνται τὸ Ῥωμαίων γένειοι· ἦδη γάρ ὡς τὸ περὶ τὰς περικύων, ὡς εἴρηται, τῶν δυνάμεων συμπεδὸν ὑπεκλήπτειν ἠρέμα τὸ γενναίων αὐτοῖς ἠρξάτο, ἐπὶ μὴδὲν οὕτω ψυχῆν ἔστι κατασεῖσαι ἱκανὸν (q) ὡς τὸ συμπύλων αἰμάτων ἐκχύσεις ἐκ τοῦ σύνεγγυς καθορῶσθαι. Ἀμέλει και ὃν ἐπικόλιον εἶχε τόμον ἐξεργῶν, ᾧ πρὸς ὄνομα τῶν ταγματῶν [P. 31] ἐγένετο ἕκαστα, ἐν οὕτως ὄξεια πραγμάτων ῥοπή ἐκάστη τὸ ποιητέον ἐπέστειλεν. Ἦδη γάρ τῶν ταγματῶν ὡς πλείστα πανημέρια τοῖς πολεμοῖς ἀντιτάττεσθαι ἀπειρηκότα ἀπέλιπόν τε τὴν τάξιν και ἐπὶ τὸ σκευφορικὸν μετέθεντο τοῦ στρατοῦ, ἐπὶ τοσούτων τῶν βασιλέως ἀφροντιστήσαντες κελευσμάτων, ὡς και τοὶ πολλῶν ἐς ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἐς τὸ σῶμα πρὸς αὐτοῦ διὰ ταῦτα ζημιωθέντων, τοὺς ἄλλους οὐδ' ἐκατεῖν τῶν πραττομένων μονουοῦσι. Τῆ γάρ ἴσαν φιλόψυχον παντάπασιν ἀνεπίμνηστον τῆς ἀρετῆς γίνεται. Τὸν οὖν τρόπον τοῦτον ἀεὶ τῶν κατοκίον τοῖς ἐμπροσθεν ἐπιμιγνυμένων, ἅπαν λοιπὸν τὸ τοῦ πολέμου βάρος εἰς τὸν βασιλέα περιστάνει ὡς τούτων ἐπέλεξεν· ἀλλὰ στρατηγικῆ ἐμπειρίᾳ τοῖς πολεμοῖς ἀντεπεξίων ἀσίνης οὕτω διαγενέσθαι ἰσχυσε. Τότε δὴ τοῖς μὲν ἄλλοις αὐτοῦ που σκηνοῦν ἰδῆκει μὴδὲ προσωτέρω χωρεῖν· τὸν βασιλέα δὲ ταῦτα οὐδαμῆ ἠρεσκεν, ὡς μὴ ἐν συγχύσει και ταρῆσιν φερομένοις καταπολεμήσεσθαι μάλλον Ῥωμαίους γένηται ἢ αὐτίκα ἢ γούν ἐς νέωτα πάντως ἐς τὴν ἀπορίαν συσκευαζόμενοις ἐπιξίεσθαι δὲ μάλλον

A sito agmine revertitur in castra, indeque postidie sub auroram discedit. At Persæ, quorum haud procul aberant acies, Romanos qui rursus in difficili quodam stabant loco ab utraque parte adorti, nonnullos e peditibus cecidere, cujus quidem cladis ea narratur causa. Vir erat in Romanorum exercitu armis præ cæteris strenuus, cui nomen Critoples, copiis aliquot pedestribus præpositus. Relicto illo ordine cum Persis e propinquo subsequentibus congressus tandemque multitudine circumfusos, palam fugæ se commisit vixque multis suorum amissis sospes evasit. Quod ubi intellexit imperator, commissa fratri aliisque aliquot ex consanguineis acie, laborantibus opem laturus cum paucis ipse festinat. In medios igitur illos sese inferens, fortiter stare jussos rursus in Persas educit. At illi re animadversa cominus rem gerere detrectant. Tum imperatorem subiit cura, quo pacto Romanorum demissos animos **55** recrearet. Jam enim illa peditum clades imminuere innatam eorum virtutem coperat; nihil quippe tam validum ad commovendam mentem quam effusi popularium sanguinis e propinquo conspectus. Ad ultimum protrahit e sinu chartam omnium ordinum nomina continentem, inque ejusmodi rerum angustiis, quid cuique agendum esset, singulis transmittit. Magna enim jam militum pars quæ continuus cum hoste prællis congressi nolebat, relicti ordinibus ad impedimenta se exercitus retulerat, neglectis usque adeo imperatoris mandatis, ut etiamsi nonnulli hæctenus enpropter pœnas dedissent, cæteri tamen eorum quæ siebant nullam propemodum rationem haberent. Immodicus quippe vitæ amor virtutis oblivionem omnino inducit. Dum igitur qui agmen clauderant ita continuo se adjungunt prioribus, tota etsi in imperatorem incumberet belli moles, militari tamen arte subude hostes aggressus ab eorum manibus incolumis evasit. Ibi tum locanda castra censebant quidam neque progrediendum ulterius. Sed non placuit ea principi sententia, quin potius Romanis esse bellandum censebat, dum nulla adhuc consternatio tumultusve illorum inuasisset animos, quam primo quoque tempore, aut anno sequenti, cum angustiis omnino premerentur. Satius itaque sibi **56** videri hostibus occurrendum, iis pulsatis habituros tutiora castra atque in loco liberie concessuros. His dictis, etsi non omnes sibi assentiri animadverteret, Tzican-dyleni, Sinopitem et Critoplem aliosque e ducibus complures castris præficit. Ipse arrepto imperatorio vexillo, toto impetu cum suis in hostem fertur, crebraque irruptione fatigatum, tandem ad fugam

Cornelii Tollii notæ.

(q) Ἐπεὶ μὴδὲ οὕτω ψυχῆν ἔστι κατασεῖσαι ἱκανόν. Rescribe μὴδέν. Possis huc adducere Livii locum, l. xxxi, c. 54: Nihil tam incertum nec tam incertabile est, quam animi multitudinis. Quod promptiores ad subeundam omnem dimicationem videbatur facturum, id metum pigritiamque incussit; jam qui hastis sagittisque, et tara lanceis vulnera

facta vidissent, cum Græcis Illyriisque pugnare assueti, posteaquam gladio Hispaniensi detruncata corpora, brachiis abscissis, aut tota cervæ desecta, divisa a corpore capita, patentiaque viscera, et scditatem aliam vulnerum viderunt; adversus quæ tela quosque viros pugnandum esset, paridi vulgo cernebant.

compellit. Protracta longius insecutione, Romani a tergo instantes multos occidunt, quosdam et capiunt vivos, quos Inter fuit Phareusas, magni vir apud Persas nominis, qui discumbentis sultano poculum porrigebat. Pincernam hunc Romani vocant. Erat autem quidam in Barbarorum exercitu, qui a Romanis orlundus, apud Persas vero enutritus et educatus, forte provinciam quamdam sub hac tempora ab ipsis regendam susceperat, nomine Gabras. Hunc posteaquam ea die occiderunt Romani, amputatum illius caput in castra secum attulere. Imperator, quoniam multa jam nox erat, fugientes non longius persecutus, cum tropæis iude revertitur: Romanisque in summa rerum perturbatione et absque ullo ordine inventis (necdum enim sarcinis jumentorum dorsa exuerant), univrsa confestim circumequitans castra singulis ordinibus opportunum locum assignat. Sed non pauci interim e militibus noctem in equis transegere, quod adeo compressi confertique starent, **57** ut ab illis nequirent desillire. Sic igitur nox illa transacta. At orto jam sole imperator equo in medium exercitum invecus, ut solent militarium ordinum duces, in hunc modum verba fecit: « Viri strenui, non quod timiditatem ullam in animis vestris vel quampiam aliam deprehenderim ignaviam, ad virtutem et audaciam vos excitaturus venio (absit enim ut degeneres sint Romani partamque a maioribus gloriam deturpent), sed ut consuetum ducibus servem morem et adversum futura pericula vos reddam obfirmatiores. Quod enim improvise supervenit malum vel fortissimam mentem interdum potest perturbare. Scitote igitur, commilitones, imminere nobis hodie bellum ante actis cæteris longe majus, illudque postremum et ultimum veluti esse certamen, quod quam optime apparari deceat, tum propter priora quæ hactenus gessimus bella, tum ne vilescat tot præclare factis probata virtus nostra, utique nobis ipsis ingentes paremus utilitates. Ut enim priorem infelicitatem auspiciore deinde emendat fortuna, ita priorem felicitatem subvertit subsequuta calamitas. Igitur ne hujusmodi quid nobis eveniat, viri præstantissimi, curandum in primis, ut suos quisque ordines teneat, sibi que inducat in animum, si illi serventur probe nec a nobis dissolvantur omnino, si denique operam quisque suam junxerit, certam nos adepturos victoriam et quæ transmittetur **58** ad posterum gloriam consecuturos. Contra si vel minimum ordine solvi contigerit nosque ad invicem disjungi, pro certo habete nos facile in hostium venturos potestatem. Quemadmodum enim effracta obsesse civitatis latera aditum expugnantibus facilem præbent, ita se res habet in castris et in explicato exercitu. Neque porro aliam ob causam præsci duces invenere insidias, aciei instructionem, primam vel postremam aciem, dextra aut sinistra cornua, æquales ordinum series, formamque explicandæ aciei. Est enim instar urbis exercitus: cui et portis opus et turribus et late-

Α ελεγεν ειναι χρεων, ει πως τους πολεμους απωσά-
 μνοι κατ' εξουσιαν τε τον χάρακα πήζονται και
 σκηνώσουσιν ουκ εν στενωψ χωρου ειρχθέντες. Ταυτα
 λέγων, επειδη μη και πάντας ενδεχομένους τον λόγον
 έωρα, Τζικανδύλην μεν και Σινωπίτην, προς δε και
 Κριτσπλην και των άλλων πολλους στρατηγων τῶ
 στρατοπέδω έφιστα, ο δε αυτης την βασιλικην ανελό-
 μενος σημαλαν συν τοις άμψ' αυτων όλω βυτηρι επί
 τους εναντιους ηλαυνε. Καταπλήξας τε τῶ άθρωψ
 τῆς επελάσεως εις φυγήν βλέψαι ηνάγκασε. Λαμ-
 πρδς τοιουν γενομένης τῆς διώξεως, κατόπιιν επι-
 στόμενοι Ρωμαιοι πολλους εκτειναν, τινάς δε και
 ζωγγειαν ειλον, εν οίς και Φαρκουσαδς ην άνηρ
 παρὰ Πέρσαις επφανής, δε δειπνοουντι τῶ σουλταν
 ενετιθει το εκπωμα ταιν χειροιν · πιγκέρνην τουτον
 Ρωμαιοι κολουσιν. Ην δε εις εν τη Βαρδάρων
 στρατιᾷ εις Ρωμλους μεν αναφέρων το γένος, εν
 δε Πέρσαις και τραφεις και αυξηθεις τύχη τινη σι-
 τραπειαν κατ' εκεινο καιροῦ παρ' αυτοις διειπε ·
 Γαβρδς αυτῶ επικλησις ην. Τουτον επειδη κατ' εκει-
 νην την ημέραν Ρωμαιοι εκτειναν, κεφαλην άγον-
 τες την αυτου παρὰ το στρατόπεδον ηλθον. Βασιλεύς
 δε (πόρρω γάρ ηδη ην των νυκτων) και έτι του διώκειν
 άποσχόμενος συν τροπαιοις εκειθεν ο πέστρεφεν, εν
 συγγύσει τε έτι και άταξιᾳ πολλῆ Ρωμλους εύρων
 (οδπω γάρ ουδε του κατὰ νωτων άχθους τὰ σκευο-
 φόρα των ζων απηλλάττοντο), άπαν το στρατόπε-
 δον σπουδη περιελθων των ταγματων εκάστῳ την
 προσήκουσαν ενείματο χωρην. Αλλά και ώς των
 στρατιωτων ουκ όλιγους έφιππους διανυκτερεῦσαι
 ζυνέπεσε τῶ υπερβάλλοντι τῆς πυκνώσεως ουδ' όσον
 άποθῆναι των ίππων ισχύσαντας. Την μεν ουν
 νύκτα [Ρ 32] εκεινην ουτως ηλίσαντο. Ηλιου δε
 άρτι προς το τῆς γῆς επανάγοντος πρόσωπον, ες
 μέσην έφιππος παρελθων την στρατιαν, ως εθος
 εστιν οίς στρατιωτικῶν ηγεισθαι ταγματων συμβαί-
 νει, ειλεξε τοιαυτε · « Ανδρες γενναιοι, ουχ ώς δειλιαν
 ύμων καταγονους η τινα μαλακειαν άλλην επλ θάρσος
 ηχω παρακελεύων ύμας· μη ουτω Ρωμλους γε-
 νοιτο σχειν άγεννῶς, μηδ' ουτω πάτριον αισχυναι
 δόξαν· αλλά νόμον τε τουτον στρατηγικῶν εκπλη-
 ρων, προς το μέλλον δε ασφαλεστερους ενάγων
 ύμας. Απροόρατον γάρ επερχόμενον το δεινόν και
 γενναίαν εστιν δε ζυνετάραξε γνώμην. Ιστε τοιουν,
 ω τυστρατιωται, πόλεμον ημιν άπαντήθειν την ση-
 μερον τον μείζω τε των προλαθόντων και ώσπερ
 άγωνισμα τελευταιον δε τουτο και εσχατον · και
 χρη παρεσκευασθαι καλωσ των τε προτέρων ημιν
 άγωνων ενεκα και ώς αν μη και την φθάσασαν ηδη
 των εργων έλέγγωμεν άρετην, και αυτοις δε ημιν
 όπως μεγάλων άρτι αιτίοι εσόμεθα συμφορων. Ως
 γάρ προλαβοῦσαν δυστυχίαν τελευταίον επανορθοῦν
 εύτύχημα πέφυκεν, ουτως άτόχημα ύστερον την
 ηδη διεφθειρεν εύκληριαν. Αλλ' όπως μη και ημιν
 αυτοις τηλικουτόν τι, ω λῶστοι, γενοιτο ζυμπε-
 σειν, τηρητέον ως ενι μάλιστα την τάξιν εκάστῳ,
 εκεινο καλωσ ειδοσιν ως ει μεν τὰ τῆς τακτικῆς
 άπαράλυτα παντάπασιν ημιν γενοιτο εκαστός τε το
 έαυτου τοίς άλλοις ζυνεισενέγκη, νικῶν τε ημιν

περιήφεται καὶ κλέος ταυτοῖς περισώζειν, ὃ καὶ εἰς τοὺς εἰσέπειτα πάντως ἀνθρώπους παραμενεῖ. Εἰ δ' αὖ τούναντιον ἡμῖν ἀλλήλων ἀποδιηρησθαι συμβαίη, αὐτίκα ἴστε ὅτι δὴ εὐχείρωτοι τοῖς ἐχθροῖς ἐσόμεθα. Καθάπερ γὰρ πολιορκουμένης πόλεως πλευρὰ διαβραγεῖσα εὐέφοδον αὐτὴν τοῖς πολεμίοις ποιεῖ, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν στρατοπέδων ἔχει. Ἄμελει καὶ τούτου ἕνεκα λόχοι καὶ παρατάξεις, ἐπισθιαί τε καὶ ἐμπρόσθιαι φάλαγγες, τὰ δεξιὰ τε καὶ εὐώνυμα τῶν κεράτιων, ἰσοστοιχίαι τε καὶ σχήματα παρατάξεων (r) τοῖς πάλαι ἀνθρώποις ἐπινεώηται. Πόλις γάρ τις καὶ τὸ στρατόπεδον ἔστι. Καὶ εἰ μὲν αὐτῇ πυλῶν, δεῖ δὲ πλευρῶν, δεῖ δὲ τάφρων, καὶ πάσης ἄλλης πόλεσιν ἀναλογούσης ἀκολουθίας. Χρὴ τοίνυν οὕτω παρασκευάσασθαι καὶ ἡμᾶς. Ἐπιγὰρ περὶ μέσσην πευ τὴν πολεμῶν ἐσμέν καὶ τῶν Ῥωμαῖος μακρὸν ἀποπλανώμεθα ὄριον. Ὡσαῦτα εἰπὼν συντάξας τε κατὰ κόσμον τὸ στρατεύμα εὐθὺς τῆς Μυνης, ἣν πάλαι μὲν τοῦ Σκληροῦ, κατὰ δὲ τοὺς νῦν χρόνους τοῦ Πουγγούση καλοῦσιν, ὁδοῦ εἶχτο. Ἐπεὶ δ' ἐν ταῖς πεδιάσιν ἤδη ἐγένετο καὶ τῆς προτέρας στενοχωρίας ἐν εὐρυχώρῳ καθίσταται τούτῳ [f. τόπι] τὸ στρατεύμα, κελεῖται τῶν στρατιωτῶν τινι μέγα τι καὶ ἐξάκουστον ἀνακραγόντι Περωῶν τινα καλέσαι. Ὁ μὲν οὖν κατὰ τὸ κλειυθὲν ἐπολεῖ. Προσίστησι δὲ τῷ Πέρσῃ· «Ταῦτα πρὸς τὸν σουλτάν, βασιλεὺς [P 33] ἔφη, ἀγγελεῖς. Βασιλεὺς σοι μέγας ταῦτα ἐπιστέλλει δι' ἐμοῦ. Ἦκομεν ἄχρι καὶ εἰς Ἰκόνιον αὐτό· περιήλομέν σου τὴν χώραν μεταλεύσεσθαι σε τῆς ἐς τὴν ἡμετέραν βασιλείαν ἀμαρτάδος μάλιστα προθυμούμενοι. Σὺ δ' ἀνεχώρεις ἀεὶ κατὰ τοὺς δραπετάς, ἄλλην τε ἐξ ἄλλης ἀμείβων οὐπω μέχρι καὶ νῦν ἀντιμέτωπος στήναι ἡμῖν ὑπέμεινας. Ὅθεν ἡμεῖς μὲν ἄπιμεν ἐπὶ τὴν ἐαυτῶν, σὲ δὲ χρὴ παρεσκευάσθαι καλῶς· εἰδὸτα ὡς ἄμα ἦρι φανέντι σὺν μείζονι αὐθις ἐπὶ σὲ ἔξομεν τῇ παρασκευῇ.» Ταῦτα τῷ Πέρσῃ ἐπισκήψας ἐπιθωραχίῳ τε τῶν ἐπὶ δόξης τινὸς δωρησάμενος, ὡς ἐκδηλος εἶη πρὸς βασιλεῶς πεμφθεὶς, ἀπεπέμφατο. Ὁ δὲ σουλτάν, ἐπειδὴ ταῦτα ἤκουσε, πρέσβεις ἄλλῃ ὑστερον περὶ εἰρήνης ἐπερωτήσοντας ἐπεμψεν. Ἄλλ' ἦν ὁ βασιλεὺς μεγάλων τινῶν καὶ οὐκ εὐπαροράτων τὸ πρᾶγμα σταθμώμενος· ἄμελει καὶ ἐπὶ σκήψεις τε ἄλλοτε ἄλλας ἀνεχώρει, καὶ ἀεὶ ἐς τὴν ἐκιοῦσαν τὸ τῆς πρεσβείας ἀπεισθετο τέλος, ἕως, οἶμαι, σαφές τι περὶ τῶν ἐξ ἐσπέρας, καθάπερ εἴρηται, προσδοκωμένων μαθεῖν αὐτῷ γένοιτο.

θ'. Ἐπεὶ δὲ περὶ τινα χώρον ἐγένετο οὗ δὴ Μαλινδρος (75) τὴν ἐκβολὴν ποιεῖται, ἐξω τῶν πολεμίων ἤδη γεγενῆσθαι νομίσας εὐδρόν τε ἄλλως ἐν χώρον ἰδὼν καὶ πολὺ τὸ χαρῆν ἀνθρώπων ὄψεσι παρεχόμενον, κυνηγεσίῳ ἀνέσει πόνους τοὺς ἐκ τῆς μάχης παραμυθεῖσθαι ἤθελε. Κινήσεως οὖν τινος ἀμφὶ τῇ λόχμῃ αἰσθόμενος πῶρρωθεν, ἐπειδὴ μὴ εἶχε διὰ τὴν λίαν ἀπόστασιν ξυνεῖναι τοῦ φαινομένου, τῶν περὶ αὐτόν τινος ἐπὶ κατασκοπήσει στελλας σκηπὰς μὲν ἐνταῦθα ἠθροίσθαι· πολλὰς ἤκουσε, τὰ δ' ἐπὶ τοῦ ἄλλουσος ταρασσόντα ἴππους εἶναι τῶν ἐν

A ribus et fossis et cæteris quæ ad urbium usus necessaria occurrunt. Hæc igitur omnia a nobis appa-randa sunt, qui in medio soli hostilis versamur a sinibus Romanis longo intervallo disparati. » Hæc postquam est effatus, rite compositâ ordinataque acie, ad paludem, quam olim veteres Seleri nunc vero Pungusæ vocant, recta iter intendit. Cumque in patentes campos pervenisset, et relictis montium angustiis, in porrecta planitie collocasset exercitum, militi cuidam imperat, ut altiori contenta voce Persam aliquem advocaret. Is jussa exsequitur. Accedenti Persæ : « Hæc, inquit princeps, sultano nuntia-bis. Hæc tibi per me significat magnus imperator, ad ipsum usque Iconium venimus : regionem tuam percurremus, summo ardore tua adversus majestatem nostram peccata vindicaturi. Tu vero profu-gorum more alias atque 59 alias in terras deni-gras semper, nec nostrum exspectare conspectum audes. Quandoquidem igitur in proprias sedes ab-scendimus, præparari te ad bellum quam optime con-venit, scireque cum primum ver advenerit nos rursum majore apparatu venturos. » Illis dictis, præceptisque, sago militari cujusdam e magnatibus donatum, quo missus ab imperatore dignoscetur, renisit. Quibus intellectis, sultanus non multo post legatos mittit ad imperatorem, qui eum de pace rogarent. At princeps rem utpote majoris momenti et minime aspernamdam expendens, cum varia prætexeret, de die in diem legatis responsa facere differebat : donec, opinor, quid certi super iis quæ ex Occidente, ut supra dictum est, afferebant in dies, inaudivisset.

9. Postquam ad eam regionem venit, ubi Mæander oritur, jam sese ab hostibus tutum ratus, conspicatusque locum aquis irriguum, qui amœnitate sua hominum oblectabat animos, pristinos ex ante actis bellis labores venationum exercitiis demulcere constituit. Cum vero circa silvam e longinquo moveri nescio quid advertisset, nequiretque accuratius rem, quod inde abesset longius, discernere : missis ali-quot ex suis qui specularentur, rescivit tandem conferta ibi esse tabernacula, et motum qui conspi-ceretur in silva, ab equis eorum, qui in tabernaculis

Da Cangii notæ.

(75) *Μαλινδρος*. Tyrius, l. xvi, c. 24 de Mæandro : *Supra cujus ripas in pascuis grate virentibus casita metatus est*. Adde *Gesta Ludov. VII* c. 41.

Cornelii Tollii notæ.

(r) *Ἰσοστοιχίαι τε καὶ σχήματα παρατάξεων*. Juid sit στοιχεῖν in acie, notum. *Ælianus Tacticis* c. 25 : *Στοιχεῖν δὲ λέγεται, ἕκαστον ἄνδρα ἐν τῷ ἰστού λόχῳ, τὸ ἐπ' εὐθείας εἶναι τῷ λοχαγῷ καὶ*

τῷ οὐραγῷ, φυλάσσοντας τὰ ἴσα ἀπ' ἀλλήλων διαστήματα. *Versare dicitur, cum singuli viri in sua decuria recta serie consistunt, a lochago et tergi duce aqualia inter se spatia servantes.*

erant, avido ore herbas depascentibus. Mox Persas esse qui adessent agnovit, nominataque illorum tribu **60** Raman quemdam ipsis præesse, adeoque secundum morem finitimos Romanos depopulatum venisse. Confestim itaque delectam bellatorum partem ad eos insectandos proficisci jubet : ipse vero cum paucis locum editorem conscendit, quæ agerentur exploraturus. Contra Persæ collectis sarcinis reditum parabant. Sed ut se a Romanis jamjam comprehendi, illosque effusio impetu conspexere in se ferri, obversa fronte resistere. At Romanis instantibus, pedem rursus referunt, quo sæpius ejusmodi repetito dolo fatigati complures e Romanis despondere animum reditumque cogitarunt. Quod ubi imperator animadvertit (ex alto enim, ut retuli, eventum rei speculabatur), citato quantum poterat cursu absque lorica ad illos contendit. Sed ubi Persæ plurimos Romanorum insecutione jam animo deficientes et a se invicem divisos conspexerunt, reliquos exiguo admodum numero rati, undique circumveniunt, jamque haud multum aberat quin eos delerent omnino, nisi inopinate superveniens periculum eximisset princeps. Tum vero fugientium Persarum insecutione plurimum temporis absumpsit : unde cum jam equum deficere animadvertit, substitit paululum donec alius e velocioribus adduceretur, quem celeritatem innuentes Agrimen vocabant. Sequentibus autem pone sigillatim et sparsim Romanis imperat ut instarent acrius, neque **61** ab ardore remitterent. Alii quidem cum post plurimam insecutionem nihil demum peragerent, et regionem, in quam pervenerant, desertam nec facile perviam esse viderent, retro cessere : princeps autem Andronico patrueli, de quo multa a nobis in superioribus dicta sunt, in hostem contendit obviam factus equum invito extorquet, quem ille insitit, et cum expectare ibi tantisper jubet, dum Agrimen illum jamjam adducendum nactus secum una contenderet in prælium. Interim in hostem proficiscitur. Copias Persæ bifariam diviserant. Priors pars constabat eo equitatu, qui liberius absque stramentis gregatim subsequi solet. Reliquus exercitus a tergo incedebat, subeuntes Romanos excepturus. Ubi vero nemo Romanorum conspicitur audaciores effecti, coeunt in unum omnes, equitatumque, qui liberius ut dixi, excurrit, in locum unum statuunt ; simul ac autem imperatorem solum, nec lorica indutum, contra se adventare cernunt, irruunt in ipsum universi, sagittisque impetunt, sese invicem subinde ad virtutem hortati. Sed ille heroico generosoque plusquam resumpto animo, postquam ægre circumveniri se posse ab hostibus agnovit locus

Α τὰς σκηνὰς ἀνέτη στόματι τῇ πόρῃ ἐγγάσκοντας. Τούς τε οὖν Πέρσας οἷτινες εἶεν αὐτίκα συνεῖδεν ἐκ τῆς σφετέρως αὐτοὺς ὀνομάσας φυλῆς, Ῥαμάν τινα γενεάρχην αὐτοῖς καταλέγων εἶναι, καὶ ὡς κατ' ἔθος τὸ αὐτῶν τοὺς ἐκ γειτόνων Ῥωμαίων ἦδη καὶ νῦν ληστεύσαντες λαφύρων πλησάμενοι ἤκουσι. Καὶ δὴ τῶν περὶ αὐτὸν συχνοὺς ἀπολεξάμενος στρατιωτῶν σπουδῇ διαφῆκεν ἐπὶ τὴν δίωξιν. Ὁ δὲ εἰς ἀποπτόν τι χωρίον ἀναδραμῶν ἐνταῦθα σὺν ὀλίγοις ἀποσκοπῶν ἴστατο. Ἐν ταῦτοις δὲ οἱ Πέρσαι συσκευασάμενοι ἐκέλευεν ἀπῆλθον. Ὡς δὲ τάχιστα πρὸς τῶν Ῥωμαίων καταλαμβάνεσθαι ἤρξαντο, σποράδην αὐτοὺς φερομένους ἰδόντες, ἀντιστραφέντες ἀντιμέτωποι ἴστατο. Ἄλλὰ Ῥωμαίων ἐπιcataλαμβάνοντων νῦντα καὶ πάλιν ἐδίδου· τοῦτό τε πολλάκις γεγονὸς πολλοὺς Ῥωμαίων ἀπαυθῆσαι ἐποίησεν ὄθεν καὶ τοῦ διώκειν ἀφέμενοι παλινῳδίας ἐμέμνητο. Ὅπερ ὁ βασιλεὺς κατανοήσας (ἐστῆκει γὰρ ἀνωτάτω που, ὡσπερ ἔφην ἀποσκοπῶν) [P 34], αὐτίκα ὡς εἶχε τάχους ἀθωράκιστος ἐπ' ἐκείνους ἐχώρει. Πέρσαι δὲ, ἐπειδὴ πολλοὺς Ῥωμαίων τῇ διώξει, ὡσπερ ἔφην, ἦδη ἐκκακῆσαντας χωρὶς ἀπ' ἀλλήλων γεγονότα; εἶδον, κομιδῇ ὀλίγους τοὺς ἄλλους κατανοήσαντες ἀμφιδόλους τε ἦδη ἐκοιθήσαντο καὶ ἐγγὺς ἦλθον τοῦ μέγα τι καὶ ἀνήκεστον δράσαι, εἰ μὴ βασιλεὺς ἀπροσδόκητος αὐτοῖς ἐκφανείας τοῦ κινδύνου διεώσατο. Φεύγουσι τοίνυν ἀεὶ ἀμφοτέρωθεν Πέρσαι πολὺν τινα κατέτριψε χρόνον. Ὅθεν καὶ ἐπειδὴ τοῦ ἵππου κεκμηκότος ἦδη ἦσθετο, αὐτὸς μὲν αὐτοῦ που ἔμεινε, τὸν ἐν τοῖς μάλιστα δρομικῶν ὄντα τῶν ἵππων αὐτῷ κομισθῆναι παραδοκῶν, ὃν καὶ Ἀγρίμην (76) τὸ τάχος αἰνιττόμενοι ἐκάλουν. Ῥωμαίων καὶ τοῖς ὄσοι κατόπιν αὐτοῦ καθ' ἕνα καὶ σποράδην ἰόντες ἀεὶ ἐπιcataλαμβάνον, ἐκέλευε διώκειν ἐπι μᾶλλον μῆδ' ἀνεσθαι τῆς προθυμίας. Ἄλλοι μὲν μετὰ πλείστην ὄσσην τὴν δίωξιν ἐπειδὴ μῆδὲν ἀνύειν εἶχον τὸν τε χῶρον ἐνθα ἐπιπλεῖστον ἐκπεπτωκότας ἦλθον ἐρημόν τε καὶ δεινῶς ἄβρατον ἐγνων, ὅπως ἐχώρου. Ὁ δὲ τῷ ἐξαδέλφῳ περιτυχῶν Ἀνδρονίκῳ, οὗ πολὺν ἐν τοῖς ἐμπροσθεν ἐποησάμεθα λόγον, τὴν ἐπὶ τοὺς πολεμικοὺς ἰόντι καὶ αὐτῷ πολλὰ βιζσάμενος τὸν ἵππον ἀφείλει. Ἐπιθὰς δὲ αὐτὸν μὲν αὐτῷ μείνειν εἰασεν ἐπισκῆψας ὃν εἶρηται Ἀγρίμην ὄσον οὐκ ἦδη κομισθῆσόμενον λαβεῖν οὕτω τε σὺν αὐτῷ ἐπὶ τὴν μάχην ἔλαθειν, ὃ δὲ τὴν ἐπὶ τοὺς πολεμικοὺς ἐφέρετο. Πέρσαις δὲ δίχα διήρηται τὸ στρατεύμα. Καὶ τὸ μὲν πρόσθεν τὴν ἵππον ἐπαγόμενον πᾶσαι ἐχώρει, ὄση ἄνευ ἐπιστρωμάτων ἀγελαία τοῦτοις εἴπετο· τὸ λοιπὸν δὲ κατόπιν ἐπορεύετο Ῥωμαίων ἐπιόντας ὑποδεξόμενον. Ὡς δὲ οὐδεὶς οὐδαμῶς Ῥωμαίων ὑπεφαίνετο, θαρσῆσαντες τοῦ λοιποῦ συνησάν τε ἀλλήλοις καὶ τὴν ἵππον ἀνετον ἤπει

Du Cangii notæ.

(76) Ἀγρίμην. Portius in Diction. Græco-barbaro, ἀγρίμι, ἀγριόζουδον, θηράσιμον, θηρίον, θῆρ. Equus agrestis, indomitus, equifer. Glossar. ms. Ecclesiæ Parisien- is, de equis : Sunt autem hi de agresti ordine orti, quos equiferos dicimus. Glossar. Saxonicum Ælfrici : Equifer, wiide cynnes hars, id

est, indomitus equus. Glossar. Latinogall. equifer, maucheval, id est, malus equus. Agrestis caballus in epist. 1 Gregorii III pp. ad Bonifacium Moguntinum episc. equus sibiaticus, in epist. 13 Zachariae pp. ad eundem Bonifacium.

εἰρηται φερομένην ἐφ' ἕνα χῶρον ξυνάγειν διενό-
ουντο. Ἐπειδὴ τε βασιλεῖα μόνον ἐκ πάντων Ῥω-
μαίων ἀθωοράκιστον ἐπ' αὐτοὺς ἴοντα κατενόησαν,
ἀθάλα: λοιπὸν ἐπ' αὐτὸν ἐξεχόντο ἐντεινοντές τε,
τὰ τόξα καὶ ἀλλήλοισι ἐγκυλευόμενοι. Ὁ δὲ ἡρωικὴν
τινα καὶ ἀνδρείαν πρόσω ττρόπον ἀναλαβὼν, ἐπειδὴ
τύχλωσιν τινα αὐτοῦ πρὸς τῶν πολεμίων γεγονέναι
ἀδύνατα εἶναι κατενόει (χῶρος γάρ τις ἀμφιλαφῆς
ἐκ θατέρου παρακείμενος μέρους ἐκ ποδῶν εἰς
τοῦτο αὐτοῖς καθειστήκει), τὴν συμπλοκὴν ἀναδέ-
χεται, κλειστοὺς τε αὐτῶν ἐπὶ στόμα κατενεγκῶν
τοὺς λοιποὺς εἰς φυγὴν βλέπει ἠνάγκασεν. Ὅσα καὶ
τῶν τις Βαρβάρων κρείων τὴν βασιλείῳ ὧχ ὑπο-
μείνας ἀκμήν ὑπὸς τε διὰ τοῦτο τῷ ἰδῶπει προ-
ερισθείς, ἐπειδὴ προσωτέρω ἰππαζόμενον αὐτὸν
κατενόει, βέλος ἀφείλε ἀκρὸν τυγχάνει τοῦ ποδὸς
ἐπισθεν, ἐνθα μετὰ τὰ σφυρὰ ἐπὶ πτέρνας ἢ φύσις
ἀναχωροῦσα τὴν ἐξοχὴν ποιεῖται. Καὶ ὁ μὲν καὶ
δευτέραν πέμψειν ἠπειγέτο, βασιλεὺς δὲ προτερήσας
τὴν ὁρμὴν τῶν τριχῶν εἴλαε ζωγρεῖαν, σὺν αὐτῷ
δὲ τὴν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἰὼν Ἀνδρόνικον συγαντῆ.
Ἦδη γάρ τοῦ βασιλείου ἐνεχθόντος αὐτῷ Ἰππου
ὄχσάμενος κατὰ [P 35] Περσῶν καὶ αὐτὸς ἦλανε,
πολλὰ τε τῆς ἐπὶ τὰ πρῶσω πορείας εἰργων, ἅτα
παντάσασιν ἄνοκλον ὄντα καὶ αὐτὸν, ἐπειδὴ μὴ
κεῖθεν εἶχε ἰθάρσει γάρ καὶ οὗτος ἀπαίρων δυσκαίτο
καὶ ἔπειτα τὰς μάχας, ἐπιεικῶς τὸ δόρυ χειρῖσας καὶ
τὴν ἀσπίδα, οἷς καὶ αὐτοῖς οὐχ ὡς ἴσους ἐχρήτη
ἀλλὰ εἰνος τῶν ἀπὸ δόξης ἀφελόμενος ἔτυχεν), αὐ-
τὸν μὲν ἀφήκε πορεύεσθαι ὁ δὲ ὀδῶ προῖον καὶ
τοῖς λοιποῖς ξυνέμιξε τοῦ Ῥωμαίων στρατοῦ. Πυ-
θομένοις τε ὁπως αὐτῷ τὰ κατὰ τὸν πόλεμον ἀπαν-
τήσασιν μόνῃ τῶν ἀπάντων ἐπὶ τοὺς Βαρβάρους
ἴοντι, περὶ μὲν τοῦ τῶν πολεμίων φόνου, ὁδς, καθά-
περ εἰρηται, ἀπεκτονῶς ἔτυχεν, ἀπήγγελλεν οὐδὲν,
καυχῆσθαι ἀγεννοῦς ὑποψίαν παραιτούμενος. Ἔργον
γάρ οὐχ ὕπ' ὄψιν ἔλθον τοῖς μὴ εὐμενῶς ἀκούειν
ἐθέλωσιν βῆδιον εἰς ἀνατροπὴν γίνεται. Τοῦ γε
μὴν τραύματος ἐπιμαλεῖσθαι αὐτίκα ἐκέλευεν, ὡς
μὴ φλεγμῆναντος ἀνήκεστον τε καὶ ἐπισυμβῆ· ὅτε
δὴ γέγονε τε καὶ λόγου ἄξιον· ἐπειδὴ γὰρ μὴ εἶχον
ὄκας αὐτῷ χρῆσθαι, τῶν στρατιωτῶν τὴν ἐγγερί-
διον ἐλύσας μέρος τῆς αὐτῆς αὐτοῦ σαρκὸς ἀφελέ-
σθαι διενόηθη, ὡς ἂν εἰ διάθερμον τῷ τραύματι
περιθεῖς, οὕτω τὴν φλεγμονὴν ἀποκρούσαιτο. Ἀλλὰ D
βασιλεὺς τῆς εὐνοίας τὸν ἄνδρα ἀποδεξάμενος τοῦτο
μὲν διεκώλυσε, τῶν δὲ τῆ ὀδοπορίᾳ κεκμηχότων
Ἰππων τινὸς τεμάχιον τῆς σαρκὸς ἀφηρησθαι κελεύ-
σας εὐθύωρον προσῆγε τῷ τραύματι. [Ἐξεῖθεν τε
μακρὴν κατατείνας ὁδὸμον παρὰ μέσας που τὰς νύ-
κτας ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἀφικνεῖται πρὸς τὰς
Μαιάνδρου ἐκβολαῖς ἰδρυμένον, ἐνθα πολὺ τε καὶ
ἀμετρον ὕδωρ βεῖ μὲν ἐκ τῶν κατὰ τὴν ὕπερσταν
πατρῶν ὡς ἐκ μυρίων ἀναδιδόμενον στομάτων, τὸν δὲ
παρακείμενον ἐκπελαγοῦν χῶρον εἰς λίμνην μὲν τὸ
πρῶτον ξυνίσταται, ἐξῆς δὲ προῖον διώρυχά τε βα-
θεῖαν τέμνει καὶ ποταμὸν ἐντεῦθεν ποιεῖ. Ἀνδρόνικος δὲ,
καθάπερ εἰρηται, ἐπίπροσθεν ἰὼν ἄλλο μὲν
ἔδρασεν οὐδὲν, Ἰππους δὲ συχνοὺς ὧν ἐπιβαίνοντες ἦσαν οἱ
πρὸς βασιλεὺς ἀνήρηται τῶν πολεμίων,
ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἦλασε. Ταῦτα μὲν οὖν οὕτως ἐγένετο. Ὁ δὲ βασιλεὺς τὴν ἐπὶ τὸ Βοζάντιον ἴετο,

A quippe densis virgulis obditus ab altero latere its
obverabatur), praelium aggreditur, multisque ob-
truncatis, ceteros 62 ad fugam compellit. Tum
Barbarus quidam, non ausus imperatoris impetum
experiri, supra solo recumbens, ubi praeterve-
ctum videt longius, telo emisso extremam pedis par-
tem a tergo attingit, ubi circa claviculos, versus
calcem, quidpiam natura exstans reliquit: cumque
illo ad ictum repetendum se accingeret, praeveniens
imperator, comprehensum crinibus hominem vivum
cepit. Inde ad castra cum illo revertens, obvius sit
Andronico, qui jam adductum equum nactus, contra
Persas porinde equitabat. Multis autem verbis fru-
stra dehortatus ne ulterius inermis et ipse conten-
deret (incredibili enim praeditus audacia totum
B spirabat Martem, hastam tractorum parmamque ge-
stare promptissimus, quibus tunc non propriis, sed
acceptis ab aliquo e magnatibus utebatur), profi-
ciscentem quidem in praelium dimisit, ipse verb
continuatō quod insultuerat itinere, ad suos tandem
rediit. Sciscitantibus vero quid sibi accidisset in ea
quam omnium solus in Barbaros susceperat expedi-
tionae, quaeque fuisset clades hostium, quos, ut me-
moravi, occiderat, vanae gloriae suspitionem desili-
mans, nihil quidem respondit. Saepe enim contingit,
ut quodvis egregium factus, quod non sub oculos
cudit, ab iis qui malevolo animo audiuert, in con-
trarium facile deflectatur. Curandum autem con-
sistat vulnus statuit, ne si succederet inflammatio,
quidpiam periculosius accideret: quo tum tempore
C res digna accidit 63 quae memoretur. Cum nihil ad
manum esset, quidam miles, accepta sica, suae
carnis partem aliquam praescare parat, ut ea calens
adhuc applicata vulnere tumorem impliberet: sed
imperator laudata viri benevolentiae, id abnuit qui-
dem, iussit vero ut ab uno ex iis equis, qui nimio
cursu fatigati erant, abscissum carnis frustulum
vulnere continuo apponeretur. Productis inde ad
medias fere noctes itineribus, exercitum reposuit,
qui ad Mæandri fontes considebat, ubi magna et
immensa vis aquarum ex petris, radicibus montium
adjacentibus, velut ex insulatis fontibus effusa, ma-
risque instar circumjacentem hic inundans agrum,
in lacus speciem primo quidem contrahitur, dein-
ceps vero paulatim diffluens, profundam fossam
diffundit, indeque in fluvium efformatur. Ab Andro-
nico interea, qui in hostem, ut diximus, processer-
rat, nihil factum quidem aliud, nisi quod equos
complures eorum, quos ceciderat imperator, in
castra egit. Sic sese res habuere. Versus Byzantium
reditu instituto imperator, cum in Bithyniam perve-
nisset, liberatis ex Philomelio, quemadmodum supra
retuli, Romanis sedes ibi assignavit, possessionicula
a sacro quodam monasterio per commutationem
comparata, ubi et arcem castrumque exstruxit, cui
nomen indidit Portarum.

ἐν Βιθυνίᾳ τε γεγωνῶς ἐνταῦθα περὶ τοῦ ἐκ Φιλομιλίου, καθάπερ εἰρηται πρότερον, ἀναβρυσθέντας φκίσαστο Ῥωμαίους, κτησείδιον αὐτοῖς τῶν ἱερῶν τινας ἀλλαξάμενος σεμνεῶν· ἔνθα φροῦριόν τε ἀνωκοδόμησε καὶ Πύλας αὐτὸ κατωνόμακεν.

40. Sub idem tempus Cosmas, qui ea tempestate res ecclesiasticas moderabatur, vir vitæ integritate et gravitate sermonis illustris, a sede **64** hanc ob causam depulsus est. Monachus quidam Niphon nomine, qui liberales disciplinas humanasque scientias ne summis quidem labris degustaverat, etiam sacris a pueritia litteris imbutus, cum Michaele viro pio virtuteque insigni ecclesiasticam dignitatem regente, haud sana circa Christianam religionem sentire visus esset, ideoque iudicio synodali fuisset condemnatus, barba ad talos usque prolensa, derasa, carceri mancipatur. Ut vero vita functo Michaele, sedem excepit Cosmas, Niphon liberiori statim usus licentia, publicos congressus egit in compitis, pravasque suas opiniones ubique diffudit, Hebræorum Deum palam repudians. Amabat hominem supra modum Cosmas, admittebatque in sui consortium, et superiora in eum decreta injustitiæ arguebat, quanquam tunc etiam immodice in illum et ad petulantiam usque propensus atrocissime repulsus fuerat, et propter virtutem divinis propemodum laudibus eum efferebat, addebatque jam olim illi prædictum ab eo, fore ut patriarchalem thronum conscenderet. Hæc multis non placuerunt; unde ex iis nonnulli, quibus potissimum Cosmæ salus curæ erat, tacite accedentes: « Quid, aiebant, o divinè pastor, temet ipsum lupo coneredis? annon vides propterea te a grege despici? recede ab exitiosa societate. **65** Cum homine enim sacris interdico cohabitare, per se idonea satis est accusatio. » Hæc et similia illi ingerebant. Qui vero patriarcham oderant, obstabantur palam, appellabantque Dei ei imperatoris oculos. At ille neglectis iis mordicus adhærebat Niphoni; neque etiam si quid immineret damni, ab eo se divelli patiebatur: unde ex nimia simplicitate, suimet oblitus, magnas incurrit calamitates. Quippe cum hominem rursus carceri mancipari præcepisset princeps, adessentque ducturi, primo quidem haud multum absuit quin patriarcham vox deficeret. Collecto demum spiritu, ad templi usque fores progressus, a satellitum manibus conatus est avellere; cumque reluctarent ii, una cum illo agi in carcerem volebat. Inde enatæ in Ecclesia contentiones, ipso Cosma in iudicium vocato, nec ante ab eiusmodi tumultibus liberata est, quam se Byzantium imperator recepit, quem ad hanc usque diem res bellicæ detinuerant. Tum enim ille throno exiit, eo quem mox dicturus sum modo. At primum quidem separatim præsules allocutus,

(77) *Κρίσει τε συνοδικῆ.* Exstant apud Leonem Allatum, l. ii De eccl. Oecid. et Orient. perp. cons., c. 42, p. 678, synodalia decreta lata mense Octobri an. 1144 et mense Febr. 1145 a Michaele patriarcha Cp. in Niphonem Bogomilicæ hæresis reum, quo lectorem amandamus. Vide præterea Novam Biblioth. Labbei, p. 190.

υ'. Ὑπὸ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον Κοσμάς ὁ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς τὸ τηρικᾶδε ἐφαστῶς πραγμάτων, ἀνὴρ βίῳ καὶ λόγῳ κόσμιος, τοῦ θρόνου κατεσπύσθη ἐπ' αἰτία τοιαύδε. Ἦν τις ἀνὴρ μοναχικὴν ἐπανελάμενος [P 36] πολιτεῖαν, ὄνομα Νήφων, παιδείας μὲν τῆς ἐγκυκλίου καὶ μαθημάτων τῶν ἐκτὸς οὐδὲ μέγχι κείρας ἐλθὼν, τοῖς ἱεροῖς δὲ λογίοις ἐκ παῖθων ἑαυτὸν ἐπιδοῦς. Οὗτος ὁ Νήφων Μιχαήλ ἐτι ἀνδρὸς ἱεροῦ καὶ πολλοῦ τὴν ἀρετὴν τὸν ἐκκλησιαστικῶν διέποντος θρόνον δόξαν οὐχ ὑγιᾶ τὰ ἐς τὸ Χριστιανῶν δόγμα πολλοῖς περὶ ἑαυτοῦ δεδοκῶς κρίσει τε συνοδικῆ (77) διὰ τοῦτο ἀποψηφισθεὶς τὸν τε πῶγωνα ἐκάρη ἄχρι καὶ ἐπὶ σφυρὰ κατατείνοντα καὶ εἰρκτῆ παρεδόθη. Ἐπεὶ δὲ Μιχαήλ μὲν ἐκεῖνος ἐξ ἀνθρώπων ἦδη ἦν, Κοσμάς δὲ ἀντ' αὐτοῦ τὸν θρόνον ἐκόσμη, αὐτίκα παρῆρσιαν αὐθις ὁ Νήφων ἀνελάμβανε μείζω καὶ πολὺς ἐν συλλόγοις καὶ ἐν ἀγοραῖς ἦν, ἄλλο τε οὐδὲν ἐπαρτεν ὅτι μὴ δόγμα ἐκαστοτε ἀνεκύκλει τὸν τε Ἐβραίων ἀποπροσεποιεῖτο Θεόν (78). Καὶ τὰ γε τοιαῦτα ἐνεργολαβεῖν ἤθελεν· ἐφίλει τε αὐτῶν ὑπερφυῶς ὁ Κοσμάς, καὶ ὁμιλητὴν ἐποίησε τὸν ἀνθρώπων, τοῖς τε κατ' αὐτοῦ τὸ πρότερον ἐπεψηφισμένοις ἀδικίαν ἐπεκάλει, καίτοι καὶ τότε τὰ ὑπὲρ τοῦ ἀνθρώπου προπετευσάμενος μὲν πικρότατα δ' ὁμοῦ ἀποκρουσθεὶς, καὶ τῆς τε ἀρετῆς αὐτὸν ἐπεθείλαζε, κάκιστον τοῖς λόγοις προσετίθει, ὅτι δὴ ἐτύγχανε πολλῶ πρότερον τὴν ἐς τὸν ἀρχιερατικὸν θρόνον ἀνάβασιν ἦδη προαγγελίας αὐτῶ. Οὐκ ἤρασκε ταῦτα τοῖς πολλοῖς· ὄθεν καὶ οἱ μὲν αὐτῶν, ὅσοι δηλονότι ἐκῆδοντο τοῦ Κοσμά, προσιόντες ἐπὶ σχολῆς· « Τί δήποτε, ἐφασκον, ὦ θεῖε ποιμήν, λύκιον πιστεύεις ἑαυτόν; Ἡ οὐκ οἶδα; ὡς ὑποβλέπεται σε διὰ τοῦτο τὸ ποίμνιον; Ἀποβράγῃ τῆς τοῦ λυμῶνος ξυναυλλας. Ἄνδρὶ γὰρ ἀποβλήτω ξυνοικίεσθαι αὐτάρκῃς κατηγορία. » Οἱ μὲν ταῦτα καὶ τοιαῦτα ἔλεγον· ὅσοις δὲ δι' ἀπεχθείας ὁ ἀρχιερεὺς ἦν, ἀπεδοῶντο διαβρήδην ἐπεκαλοῦντό τε τοῦ Θεοῦ καὶ βασιλέως ὀφθαλμοῦς. Ὁ δὲ ἀλλὰ τῶν μὲν ὀλιγῶρως εἶχε παντάπασι, τοῦ δὲ Νήφωνος ἀπρίξ εἶχετο, οὐδ' ἂν εἴ τι καὶ γένοιτο ἀποκλᾶσθαι ἤθελεν αὐτοῦ· ἀμείλι καὶ ἔλαθεν ἑαυτὸν τῆ λῖαν ἀπλότητι ἐν οὐ μετροῖς ζημιωθείς. Ἐπεὶ γοῦν ποτε, βασιλέως κελεύσαντος εἰρκτῆ καὶ αὐθις βοθῆναι τὸν ἀνθρώπων, παρῆσαν οἱ τοῦτον ἀπάξοντες, τὸ μὲν πρῶτον μικροῦ καὶ εἰς ἀφασίαν ἐξεπεπτώκει, ἀναλεξάμενος δὲ ἑαυτὸν πεζῆ τε μέγχι καὶ ἐπὶ τὴν αὐλίον τοῦ νεῶ παρελθὼν ἀποσπᾶν ἐπεχειρεῖ τῶν ἀπαγόντων τὸν ἀνθρώπων. Τῶν δὲ οὐκ ἐνδιδόντων ξυναπάγεσθαι τούτῳ τὴν ἐπὶ τὴν εἰρκτῆν ἤθελε. Στάσις

Du Cangii notæ.

(78) *Τὸν τε Ἐβραίων ἀποπροσεποιεῖτο Θεόν.* Inde potissimum de religione prave sentire deprehensus est Niphon, quod astante universo synodi cœtu ἀνάθεμα τῷ Θεῷ τῶν Ἐβραίων ἐψυθιεν. Synod. an. 1144. Quis autem Hebræorum Deus dicitur, vide Arnobium juniorem in Conflictu cum Scapione l. i initio.

ἐντεῦθεν εἶχε τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ὁ Κοσμάς ἐν αἰ-
 τίας ἦν. Οὐ πρότερόν τε τῶν ταραχῶν τούτων
 ἐβύετο, πρὶν ἂν βασιλεὺς ἐν Βυζαντίῳ γεγονότος
 (ἐτύγχανε γὰρ τοὺς πολεμίους ἐπὶ πονουμένου ἔργου;)
 ἐκπτωτος ἐγεγόνει (79) τοῦ θρόνου πρόπῳ ὑπερ αὐ-
 τὸς ἐρῶν ἔρχομαι. Τῶν γὰρ ἀρχιερέων ἰδίᾳ παραλα-
 βῶν ἕκαστον ἐπυθάνετο ὅπως αὐτῷ ἐς εὐσέβειαν ὁ
 Νήφων ἔχειν δοκεῖ. Τῶν δὲ ἐκάστου [P 37] τὸ αὐτῷ
 παριστάμενον σὺν ἀληθείᾳ διαγορεύοντος, τέλος; καὶ
 ἐπὶ Κοσμῶν τὴν πεῦσιν μετέγε. Καὶ ὅς αὐτίκα πολλὴν
 τοῦ Νήφρωνος κατὰ τὸ εὐεχθὸς ἐσχεδίαις τὸν αἰνετή-
 ριον, εὐσεβῆ τε ἀπαρακαλύπτως αὐτὸν ἀποκαλῶν
 καὶ ἐς ἀρετὴν ἀπαράμιλλον. Τέθειται δὲ ταῦτα ἐπὶ
 βήματος, καὶ ὁ βασιλεὺς αὖθις οὐκ ἐπὶ καθ' ἓνα
 τοὺς ἀρχιερέας ἐπηρώτα, ἀλλὰ κοινῇ πάντων ἀνε-
 πυθάνετο ὅπως ποτὲ περὶ Νήφρωνος φρονούντες
 εἴεν · οἱ δὲ διαβρόχῳ ἀσεβῆ τὸν ἀνθρώπων ἀπεκά-
 λων. Οἱ μὲν οὖν οὕτω γνώμης εἶχον · βασιλεὺς δὲ
 τίποτε, ὡ δέσποτα, περὶ τοῦ ἀνθρώπου φρονῶν εἶς;)
 διενισταμένου, ἐπεβοῶτο τὸ πλῆθος καὶ μένειν αὐτὸν ἐπὶ
 τοῦ θρόνου ἤκιστα ἤξιος. Ὁ μὲν οὖν διὰ ταῦτα
 ἐκ τοῦ μέσου λοιπὸν ἦν, ἀνθρώπος πλὴν τοῦ ἀφελοῦς,
 ὡς οἶμαι, τὰλλα πάχτα πεπλουτηκῶς
 ἀγαθὰ (8).

ἰ'. Βασιλεὺς δὲ ὀλίγω ὑστερον ἐπὶ Πέρσας καὶ
 πάλιν ἐχώρει. Ῥύνδακον δὲ καταλαβὼν ποταμὸν ἐν
 παρασκευῇ ἐποίητο ὅπως Ἰκόνιόν τε ἐκπολιορκήσῃ
 καὶ τὰ περὶξ καταδραμεῖται πάντα. Ἄλλ' οὕτω ἐν-
 τεῦθεν ἐκίνει τὸ στράτευμα, καὶ πρέσβεις ἀφίκοντο
 πρὸς τοῦ σουλτάν περὶ εἰρήνης ἐπερωτήσοντας.
 Ἦρχε δὲ ταυτησὶ τῆς πρεσβείας ἀνὴρ μεγάλην παρὰ
 Πέρσας δεδουνημένος ὄνομα Σολυμάς, πολλῶν ἐξ-
 ἔγαν πολέμων ἔμπειρος, ἐκ πολλοῦ τῆς βασιλείας
 χειρὸς περιβαθείς, ἐξότου, καθάπερ μοι δεδιηγήται,
 περὶ τὸν οὕτως Καλογραίας λεγόμενον βουνὸν τῷ
 Ῥωμαίων συμμίξας στρατῷ κατὰ κράτος ἠετήθη ·
 ἦν δὲ τῆς πρεσβείας ὁ νοῦς τοιοῦτος · Πρακάναν τε
 πάλιν ἀπεδίδοσαν βασιλεὶ καὶ ὅσα ἄλλα Ῥωμαίους
 ἀφελόμενοι ἐφθασαν. Οὕτω τε εἰρηναῖα τὸ λοιπὸν
 Πέρσας τε καὶ Ῥωμαίους ἐσσοθαι ὁμολόγουν. Ἄ
 προσηκάμενος βασιλεὺς τὸν πόλεμον λύσας ἐπὶ Βυ-
 ζάντιον ἦλθεν.

ιβ'. Ἐντεῦθεν τὸ ἐξ ἐσπέρας ἀρχὴν ἔσχε. Κελ-
 τῶν (80) γὰρ καὶ Γερμανοὶ καὶ τὸ Γαλατῶν ἔθνος καὶ

Du Cangii notæ.

(79) Ἐκπτωτος ἐγεγόνει. Manuel in urbem
 reversus, Cosmam patriarcham, quod Niphonis
 Bogomilicæ hæresis rei et damnati pravis opinio-
 nibus assentire compertus esset, coacta in Blacher-
 niano palatio synodo, publice damnavit, et throno
 dejecit, 26 die Febr. an. mundi juxta Græcos 6652
 Chr. 1147 ind. 10. Synodum et illius Acta ex ms.
 Eruța recitat Allatius loco citato. Aliam Cosmæ
 depositionis causam comminiscitur Nicetas, l. II,
 c. 3. catalogus patriarch. Cp. Κοσμάς; ὁ Ἄττικὸς;
 ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ (Μανουήλος) ἀρχιερατεύσας μῆνας ἴ,

Cornellii Tollii notæ.

(8) Πλὴν τοῦ ἀφελοῦς, ὡς οἶμαι, τὰλλα πάχτα
 πεπλουτηκῶς ἀγαθὰ. Cosmas, inquit, omnibus
 abunde bonis locupletatus erat; sed hoc unum de-
 ficiebat, quod tuta non essent et securâ. Ideo Ari-
 stoteles libro primo Rhetorices, ubi de bonis agit
 externis, quæ beatitudinem sive felicitatem consi-

interrogansque de fide et pietate Niphonís, singulis
 id quod erat vere enuntiantibus, tandem et ipse su-
 per eo rogatus est Cosmas; qui in Niphonis laudes
 immensas, prout consueverat, ex tempore conuer-
 sus, pium illum propalam profitetur, virtuteque
 nemini conferendum. Res tandem ad tribunal
 deducta; jamque non singulos pontifices separatim,
 sed omnes simul princeps interrogat, quid de Ni-
 phone sentirent. Palam illi impium hominem pro-
 clamant. Atque eorum ejusmodi fuit sententia. Con-
 versus inde imperator ad Cosmam: « Tu vero,
 domine, inquit, quid de homine sentis? » Et Cosma
 eadem simpliciter liberiusque affirmante, conclamavit
 cætes universus, minime in throno perstare
 illum debere. Expropter de medio tollitur, vir, præ-
 terquam nimia simplicitate, uli ego quidem existimo,
 reliquis omnibus bonis copiosissime instructus.

τὸν λέγον ἐπὶ Κοσμῶν ἤδη μεταγαγῶν. Ἐὺ δὲ ἄλλα
 τοῦ δὲ σὺν ἀπλότῃ ταῦτα καὶ πάλιν παρβρόχῃ
 ἔσχετο. Ὁ μὲν οὖν διὰ ταῦτα
 ἐκ τοῦ μέσου λοιπὸν ἦν, ἀνθρώπος πλὴν τοῦ ἀφελοῦς,
 ὡς οἶμαι, τὰλλα πάχτα πεπλουτηκῶς
 ἀγαθὰ (8).

11. Non multo interjecto tempore rursus adver-
 sus Persas profisciscitur imperator, atque ad Rhynd-
 acum amnem cum pervenisset, parat se ad expu-
 gandum Iconium, et proxima quæque incursionibus
 infestanda. Necdum inde copias abduerat, cum
 legati superveniunt ab sultano, de pace acturi. Præ-
 fuit huic legationi vir apud Persas potentissimus,
 nomine Soliman, multa rei militaris experientia
 conspicuus, quique pridem expertus fuerat imperato-
 ris vires, ex quo, ut supra scripsimus, ad Calo-
 grææ collem cum Romano exercitu prælio decertans
 omnino deletus est. Ea autem fuit legationis sen-
 tentia: Pracanam civitatem ab his restituendam, et
 quæcumque alia Romanis abstulerant; ita deinceps
 Romanos inter Persasque pacem fore. Quibus
 acceptis conditionibus, solutoque bello, Byzantium
 princeps revertitur.

12. Tum res Occidentales initium novorum mo-
 tum fecere. Celtæ enim Germanique et Galli, et

ἔξεβλήθη, καὶ ἦν ἐκκλησία χηρεύουσα μῆνας ἴ'.

(80) Κελτοί. Per Celtas Alemannos intelligit
 Cinnamus, per Germanos vero Gallos, ut ex infra
 narrandis patet. Porro Conradi imp. expeditionem
 Syriacam narrant pluribus Otho Frisingensis episc.
 qui eidem interfuit, l. I De Gestis Freder. c. 39,
 43, 44, 45 et 58; Helmodus, l. I, c. 61; Odo de
 Diogilo, De profect. Lud. reg. Fr. in Orient.; Will.
 Tyrius, l. XVI, c. 18, 19, 20; l. XVII, c. 1, 6; Gesta
 Ludov. VII Franc. reg., c. 4 et seq.; Matthæus
 Paris. an. 1146; Saturnus, l. III, part. VI, c. 19;

tuunt civilem, partem non minimam eorum statuit
 divitias, non quasvis, sed, ut ipse præcipit, Ταῦτα
 δὲ (χρημάτων) πάντα καὶ ἀσφαλῆ, καὶ ἐλευθέρια, καὶ
 χρήσιμα · Ἦαυε vero omnia et securâ, et liberalia, et
 utilis esse oportet.

qui veterem circumbabant Romam, Britanni et Britannici, atque adeo universae Occidentis vires moverunt. Tantae expeditionis in speciem causa haec ferebatur, ut ex Europa in Asiam trajicerent, dimicaretque cum obvis Persis, indeque in Palaestinam contenderent, templum Dominicum locaque sacrosancta lustraturi. Caeterum vera hujus profectiois causa fuit, ut in transitu Romanorum infestarent agros, et obvia quaeque everterent. Innumerus autem illorum erat exercitus. At ubi jam proximos esse Hungarorum finibus rescivit princeps, Demetrium quemdam Macrembolitem, et Alexandrum gente Italum, Gravinæ civitatis Italicae olim comitem, quique a Sicilia tyranno cum compluribus aliis possessionibus suis exutus, ad imperatorem hac de causa transierat, legatos mittit: hoc dato in mandatis, ut eorum mentem diligentius explorarent; et si in Romanorum damnum dicerent non se advenisse, id sacramentis affirmarent: legati igitur ad Barbarorum duces perducti, in hunc modum verba fecerunt: « Bellum non iudicium inferre tibi qui nullam injuriam fecerunt, nulli hominum aut sanctum unquam fuit, aut decorum: maxime quibus nobilitatis et potentiae abunde est. Si enim vincere illos contingat, fortitudini non ascribetur victoria. Contra, si victi fuerint, non pro virtute periculis sese objecisse indicabuntur. Res utraque infra laudem est. Vobis autem non aliter licebit calcare Romanorum terras, quam fide primum interposita, nullam vos injuriam imperatori illaturos. Quodsi jurejurando stare decreveritis, cur non pro palam bellum geritis? cum Romanis enim vel ex improviso depugnare periculosum est: sin illud etiam cum perjurio illis infertis, multo certe gravius nefas erit; cuius Deum et Romanorum arma, vindicta spectabit. At si vestra sincera est amicitia et nullo fucata dolo, sacramentis eam confirmantibus, vobis integrum erit ut amicis iter per ditiones facere magni imperatoris, hospitilisque ut par est, atque alia quavis benignitate frui. » Haec legati dixerunt. Illi autem omnes, cum in tabernaculum Conradi Alemannorum regis convenissent, ut qui inter Occidentales nationes principem locum obti-

σα τὴν παλαιὰν ἀμφιπέμπονται Ῥώμην, Βριττιοὶ (81) τε καὶ Βρετανοὶ καὶ ἅπαν ἀπλῶς τὸ ἐσπέριον ἐκεκλήθητο κράτος, λόγῳ μὲν τῷ προχείρῳ ὡς ἐξ Εὐρώπης ἐπὶ τὴν Ἀσίαν διαθήσονται Πέρσαις τε μαχησόμενοι τοῖς παρὰ πόδας καὶ τὴν ἐν Παλαιστίνῃ καταληψόμενοι νεῶν τόπους τε τοὺς ἱεροῦς ἱστορήσοντες, τῇ γε μὴν ἀληθείᾳ ὡς τὴν τε χώραν Ῥωμαίων ἐξ ἐφόδου καθέξοντες καὶ τὰ ἐν ποσὶ καταστρέφοντες. Ἦν δὲ αὐτοῖς ἡ στρατιὰ ἀριθμοῦ χρισσῶν. Βασιλεὺς δὲ ἐπειδὴ ἀγχιστα τῶν Οὐννικῶν ὄριων γεγενῆσθαι ἐπίθετο τοῦτους, πρέσβεις ἐπέπεσε [P 38], Δημητρίον τε τὴν Μακρεμβολίτην καὶ Ἀλέξανδρον (82) ἀνδρὰ Ἰταλὸν μὲν τὸ γένος, Γραβίνης δὲ πόλεως Ἰταλικῆς κόμητας γεγενῆσθαι, πρὸς τε τοῦ Σικελίας τυράννου ἄμα πλείοσιν ἄλλοις τῆς τε ἀρχῆς ἀποκιδασθέντα καὶ βασιλεῖ διὰ τοῦτο αὐτόμολον γεγενῆσθαι. Ἐκέλευε δὲ τῆς τε γνώμης ἀποπειράσασθαι σφῶν, καὶ εἶγε μὴ ἐπὶ τῷ πονηρῷ Ῥωμαίων ἤκουσιν, ὄρκους τὸ πρᾶγμα βεβαιούσιν. Οἱ καὶ ἐπειδὴ ἐπὶ τοὺς τῶν Βαρβάρων τούτων ἡγεμόνας ἦλθον, ἔλεξαν τάδε: « Ἀχθήσκοντες πόλεμον ἄγειν ἐπὶ τοὺς μηδὲν ἡδικηκότας, οὐτε ὄσιον οὐτε ἄλλως εὐπρεπὲς ἀνθρώποις ἐστὶ γένους τε περιφανεῖα καὶ δυνάμειος περιουσία μάλιστα κεχηρημένοις. Νικῶντες γάρ, ἂν οὕτω τύχοι, οὐ σὺν ἀνδρείᾳ νικήσουσι, καὶ ἡσώμενοι οὐχ ὑπὲρ ἀρετῆς κινδυνεύουσιν. Ἄμφο δὲ οὐκ ἐπαίνεται. Ὑμῖν δὲ οὐδὲ ἄλλως ἐξέσται γῆν τὴν Ῥωμαίων κατεῖν μὴ πρότερον πίστεις περὶ τοῦ μηδὲν ἀδικήσειν δεδοκότας βασιλεῖ. Ὄστε εἰ μὴ ψευδορκεῖν μέλλοιτε, τί μὴ ἐν τῷ ἐμφανεῖ τῶν πόλεμον ἄγειτε; Ῥωμαίοις γάρ καὶ ἐκ τοῦ εὐθέως διαρῆχθεσθαι, χαλεπὸν ὑμῖν ἐσται. Εἰ δὲ καὶ σὺν ἐπιτορκίᾳ τὸν κατ' αὐτῶν διαφέρετε πόλεμον, πολλῶν δὲ χαλεπώτερον. Θεῶν γάρ καὶ τῆς Ῥωμαίων ἰσχύος πολεμῆν λείπεται ὑμᾶς. Εἰ δὲ καὶ ἀληθίζετε τὸ φίλον ἐν ὑμῖν, καὶ δόλος οὐδὲις ὑποκλήθηται, ὄρκους τὸ πρᾶγμα βεβαιώσασιν ἐξέσται ὡς διὰ φιλίας τῆς βασιλείως μεγάλου ἴναί γῆς, ὑποδοχῆς τε ἀπολαύοντας εἰς τὸ εἶδος καὶ φιλοφροσύνης τῆς ἄλλης. » Οἱ πρέσβεις μὲν τοσαῦτα εἶπον· οἱ δὲ συνήσαν γὰρ ἐς ταῦτόν παρὰ τὴν Κορράδου τοῦ Ἀλαμάνων ῥηγὸς (83) σκητὴν ἄτε τὰ πρεσβεῖα τῶν ἀνὰ τὴν ἐσπερίαν λῆξιν λαχόντος ἐθνῶν, ἐπὶ κακῷ μὲν τῷ

Du Cangii notæ.

Chron. Vossense, c. 52; Robertus de Monte, an. 1147; Gotsfridus Viterb., part. xvii; præterea Nicetas, in Man., l. i, c. 4 et seq.

(81) *Βριττιοὶ*. Britannos et Britios promiscue appellat Cinnamus Britannicæ insulæ incolas: Britanniam, seu *Βριττανίαν*, insulam ipsam Procopius, l. iv De bello Gothico. Ad Britanniam, seu Britannos, [P 439] forte spectat nummus, in quo scriptum ΒΡΕΤΤΙΝ. Cum T supino, seu inverso, pro Ω, ut in altero ΜΑΣΣΑΛΙΗΤΙΝ. Apud Anton. Augustin. Dialog. 6 Antiquit. Romanarum.

(82) *Ἀλέξανδρος*. Alexander Gravinæ in Italia comes, a Rogerio Siciliae rege possessionibus suis propter rebellionem exutus, in Dalmatiam primum, mox Constantinopolim ad imperatorem Manuelem profectus, eidem deinceps militavit, ut pluribus narrat Nicetas, in Man. l. ii, n. 6; Alexander abb. Celesinus, l. i. Rer. gest. Roger. Sicil. reg. c. 19; l. ii, c. 33, 36, 37 et 38; Otho Frising. l. i De

gest. Frid., c. 24; l. ii, c. 11; et Willelmus Tyrius, l. 20, c. 4 et 14. Gravinæ comitatus datus post hæc a Rogerio ἄδελφῳ, nobili et strenuo adolescenti, filii suæ marito. Alexander Celesinus l. 3 c. 26.

(83) *Τοῦ Ἀλαμάνων ῥηγός*. Mirum quam Græculi isti scriptores principi suo adblandiuntur, dum imperatoris titulum et dignitatem huic soli asserunt, Germanicis Augustis denegant, quos regum appellatione donandos tantum censent et volumi, quasi Græcorum esset de dignitatibus et titulorum honorariorum prærogativa decernere. Verum mox imperatoriam dignitatem plus satis agnoscit in Germanicis principibus, quos eo nomine supra reges fuisse innuit. Vide notas ad Annæ p. 30. Caeterum Conradus priusquam iter capesseret per Græcorum provincias, legatum miserat ad Manuelem, commectus et transitus impetrandi gratia. De hac legatione Nicetas in Man. l. i, n. 4

Ῥωμαίων ἦκειν οὐδαμῇ ἔφρασκον, κἀν δεήσοι καὶ ἄλλοις τὸ πρᾶγμα πιστοῦσθαι, ἐτοιμώτατα καὶ τοῦτο ποιήσιν διατεινόντο. Ἐπὶ δὲ Παλαιστίνην αὐτοῖς ὄρῃν τὴν ὄρμην καὶ τοὺς τὴν Ἀσίαν λησταύοντας Πέρσας. Δόξαν οὖν οὕτω Ῥωμαίοις καὶ εἰς ἔργον τοῖς λόγους ἐξήγον ὅσοι τε εἰς τοὺς βήγας καὶ ὅσοι ἄλλως ἐπίδοξοι τῶν ἐν αὐτοῖς ἦσαν, δουκῶν φημι καὶ κρημῶν. Ἰδιάζουσαι δὲ ταῦτα ἀρχαὶ καὶ οἶόν τινες διαίρεσες ἐκ τοῦ τῆς βασιλείας καθιέμεναι ὕψους, γενικωτάτου τινός καὶ ὑπερκειμένου τῶν ἄλλων πράγματος. Κόμητα μὲν γὰρ δοῦξ ὑπερναβέθηκε, δοῦκα δὲ αὐτῷ βῆξ καὶ βῆγα βασιλεύς. Καὶ ὑπάρχει τὸ καταδεικτικόν αὐτῷ φύσει ἢ ἐπέκεινα, πλεμόν τε συνδιαφέρει τούτῳ (84) καὶ κείθεται τὰ γε τοιαῦτα. Διὸ καὶ βασιλέα μὲν ἱμπεράτορα καλεῖν Ἦος Λατίνοις ἐστὶ τὸν ὑπὲρ ἐπέκεινα αἰνιτομένους, βῆγας δὲ τοὺς ὅσοι δευτέρας εἰληχασὶ τάξεως. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν [P 39] οὕτω διηρήσθω. Τελεσθέντων δὲ τῶν πρέσβεσιν ὧν ἕνεκα παρὰ τοὺς Βαρβάρους ἤλθον, αὐτοὶ μὲν ἐς Βυζάντιον ἀπεκομισθῆσαν, οἱ ῥῆγες δὲ ὁδοῦ τὸ λοιπὸν εἶχοντο. Οὐ μόντοι ἀλλήλοις ἀμείγνυτο τὰ στρατεύματα, ἀλλ' ὁ μὲν Ἀλαμανδὸς πρότερος, πολλῶν δὲ κατόπιν ὁ Γερμανδὸς (85) ἐπορεύετο, οὐκ οἶδα ὅτου ἕνεκα (86) τοῦτο ἐπιτηδεύοντες. εἴτε καὶ καθ' ἑαυτὸν ἑκάτερος ἀξιόμαχος εἶναι φιλοτιμούμενος, εἴτε καὶ καθ' ἑαυτὸν ἑκάτερος ἀξιόμαχος εἶναι φιλοτιμούμενος; εἴτε καὶ τὴν ἐπιτήδεα μὴ ἐπιλιπεῖν σφῆς προνοοῦμενοι. Ἦσαν δὲ ὅμοιοι ἀνὰριθμοι καὶ ὑπὲρ τὴν παρὰ θάλασσαν ψάμμον. Οὐ τόσας ὁ Ξέρξης ἐκαλλωπίσατο μυριάσιν, ὅσας ναυαὶ τὸν Ἑλλησποντον ἐξεύγνυ. Ἐπειδὴ γὰρ πρὸς τῷ Ἰστροῦ γεγόνασιν, ἐνταῦθα εὐτρεπῆ τὰ πρὸς τὴν διάβασιν ὁ βασιλεὺς αὐτοῖς καθιστάς ἐκέλευε τῶν ὑπογραμμάτων τοὺς πλείστους ἐπὶ θάτερα τοῦ ποταμοῦ ἐστηκότας τὸν ἐκάστης φόρτον ἀπογεγράφθαι νεώς. Ἐς ἐννενηχόντα (87) τοῖνον ἀριθμῶσάμενοι μυριάδας τὸ ἐντεῦθεν οὐκ οἶοι τε ἀριθμεῖν γέγοντο.

ἢ. Τὸ μὲν δὴ πλήθος τοσοῦτον αὐτοῖς ἦν. Ἀγχοῦ δὲ πόλει; Ναϊσοῦ γεγονόσιν, ἡ μητρόπολις τῶν κατὰ τὴν Δακικὴν τυγχάνει οὖσα, ἐνταῦθα ὁ τὴν τῆς

A neret, neutiquam se advenisse dicebant, ut damna ulla inferrent Romanis : si necesse id foret, rem sacramentis sese armaturos, idque se libenter facturos assererant, cum Palæstinam et incursantes Asiam Persas spectarent ab ipsis suscepta expeditio. Hæc Romanis acceptantibus, confestim quæ dederant verba, facto ipso confirmavere quotquot regia, aut alia quavis illustri dignitate præstabant, ducum dico et comitum. Gaudent autem singulari sua prærogativa ejusmodi dignitates, ab imperatorio fastigio, quod cæteris præeminet, et a quo profluunt, quodammodo secretæ. Comitem 69 enim dux præcellit, ducem vero rex, regem imperator : et cum illud quod minus est suapte natura potiori subiaceat, belli cum eo partitur onera, in ejusmodi rebus cætera subditus. Quapropter quem Græci βασιλέα vocant, Latini imperatorem appellare solent, supremam illius potestatem innuentes : reges autem, quotquot secundum sortiti sunt ordinem. Hæc apud illos habetur distinctio. Rebus expeditis quarum causa ad Barbaros venerant, legati Byzantium redeunt. Reges vero institutum iter proseguuntur, non tamen conjunctis invicem exercitiis : prior enim incedebat Alemannus, a tergo longiore intervallo Germanus subsequeretur, quod cur ab iis factum sit, haud plane mihi compertum : nisi forte quod quisque justas se copias ducere crederent, aut quod ita providissent, ne rerum necessariorum inopia premerentur. Ibant multitudine innumera et arenam maris excedente, ita ut non tot millibus gloriatum fuerit olim Xerxes, cum Hellepontum navibus jungeret. Ubi ad Istrum pervenerunt, suppeditatis quæ ad transmittendas copias necessaria erant, delectis scribis dat in mandatis imperator, ut in adversa fluminis ripa stantes, adnotarent cujusque onus navigii. Cumque ad nonaginta usque millia numerassent, ulterius deinde progredi computando non potuerunt.

13. Tantæ erat illorum multitudo. Cum ad Naisum, quæ metropolis est urbium Daciaarum, accessissent, Michael cognomento Branas cui ab impe-

Du Cangii notæ.

(84) Πόλεμόν τε συνδιαφέρει τούτῳ. Tangit hoc loco Cinnamus veterem Latinorum morem et receptum usum, quo vasalli in expeditionibus bellicis dominos sequi vel comitari tenebantur.

(85) Γερμανός. Exercitus nempe Francorum, ducæ Ludovico VII rege, qui Alemannos proxime persecutus est.

(86) Οὐκ οἶδα ὅτου ἕνεκα. Ne populis inter se dissidentibus contentiones orirentur, et ut commodius vitæ necessaria suis procurarent legionibus, equisque et jumentis ad onera deputatis pabula non desissent. Ita Will. Tyrus, l. xvi, c. 19, Gesta Ludov. VII, Math. Paris, et alii.

(87) Ἐς ἐννενηχόντα. Willelmus Tyrus : Ut constanter asserunt qui in ea expeditione fuerunt, in solo domini imperatoris comitatu ad septuaginta milia fuerunt loricatorum, exceptis peditibus, partibus, et mulieribus, et equitibus levis armaturæ : in exercitu vero regis Francorum, virorum sortium lorici utentium numerus ad 70 milia, excepta classe secunda, æstimabantur. Otto Frisingensis de Cou-

rado : Tantam autem post se multitudinem traxit, ut et flumina ad navigandum, camporumque latitudo ad ambulandum vix sufficere videretur. Chron. Reichersperg. an. 1147 : Tamque infinitus erat exercitus, quod ex quo gentes esse cæperunt, nunquam tantam hominum equitum simul et peditum multitudinem in unum congregatam sana sit. Odo de Diogilo, l. II de Conrado : Valde imperialiter egressus est et navali apparatu et pedesiri exercitu : et bene, habebat enim tunc Hungaros inimicos. Idem l. III : Et licet ego præscripserim et verum sit de illius exercitu infinitos jam obiisse, audivimus tamen a Græcis, qui numerarunt transeuntes (brachium S. Georgii) eum cum nonaginta (nonaginta) millibus et quingentis 66 transfretasse. Denique Godefridus Viterbiensis, part. XVII :

— — — numerum si noscere quæras, millia milleni militis agmen erat.

in utroque scilicet exercitu Alemannorum et Francorum.

ratore 70 demandata erat provinciae praefectura, quae in modum ei imperatum erat, necessaria omnia subministravit. Posquam ad Sardicam ventum est, accessere duo ex illustrioribus viri, qui et eos humaniter, ut par erat, exciperent, et commeatum praebere curarent. Alter horum fuit Michael sebastus, ex Palaeologorum gente, vir ingenio et multa rerum experientia praestans, qui nescio quod ob crimen ab imperatore Joanne in exsilium actus, a Manuele revocatus fuerat; huic deinceps, rebusque Romanis addictissimus. Alter vero, dignitate chartularius operam suam utrique impenderat imperatori; sed Joannis praesertim adeo fuerat benevolentiam expertus, ut Alexio natu filiorum majore rebus humanis exempto, mandaverit ei imperator, ut post excessum suum Manuelli ad sceptrum vocato imperium resignaret. Hunc illi in finem Sardicam pervenere. Sed enim Barbari, quandiu fuere in locis difficilibus (multi enim ab Istro flumine ad Sardicam usque praerupti eminent, vixque non inaccessi montes) incedebant quietius, nihilque ab iis actum, quod Romanis displiceret. At postquam attigere loca plana, quae regionum circa Dacicam difficultates excipiunt, tum demum hostilem animum prodidere. Res quippe venales exponentibus injustas injiciebant manus: et si quis rapientibus 71 obsisteret, eum continuo ense detruncabant. Haec etsi perpetrarentur, nihilominus movebatur rex Conradus, si qui essent qui quererentur, nec praebat aures; vel si auscultaret, petulantiae id multitudinis ascribebat. Ea praestquam ad imperatorem pervenere, Prosuchum, militari virtute praesignem virum, cum raptim coacto agmine adversus eos mittit: qui juxta Adrianopolim Barbaros assecutus, primum quidem haud longo intervallo subsequebatur, ac subinde coercerat inordinatius evagantium excursionem. Tandem ubi eos videt supra modum feroces, palam etiam signa confert, tali occasione. Quidam ex illustrioribus Aleinannis, corpore affecto, Adrianopoli se in monasterium receperat, cum pecuniis, alioque omni apparatu. Id Romani aliquot milites ex pedestribus numeris subodorati, domicilium, ipsumque adeo aegrotum igne subdito cremant, sicque pecuniis potiuntur. Quam rem ubi accepit Fredericus, Conradi ex fratre nepos, homo incredibiliter ferax, impetu vehemens, elatoque admodum animo, Adrianopolim propere revertit, duorum itinerum dierum Conradum praevertens, ac monasterium, in quo primum diverterat Alemannus, incendit, sicque belli occasionem Romanis simul ac suis praebuit. Prosuchus igitur idcirco Fredericum

Α χώρας πρὸς βασιλέως ἐμπειστειμένους ἀρχὴν Μιχαὴλ ἐπὶ τὸν Βρανᾶς προνοεῖτο τὴν τῶν ἀναγκαίων αὐτοῖς, οὕτω προτεταγμένον αὐτῷ. Μέχρι μὲν οὖν καὶ ἐπὶ Σαρδικῆς ἐν τούτοις ἦσαν, ἐνθα καὶ ἄνδρες δύο τῶν ἐπὶ δόξης ἠλθέτην παρ' αὐτοῦς, δεξιωσομένω τε τὰ εἰκότα καὶ τὰ ἀναγκαῖα σφίσι ἐμπορισόμενω. Ἦν μὲν ὁ αὐτῶν Μιχαὴλ σεβαστὸς ἐκ Παλαιολόγων, ἀνὴρ ἱκανῶς συνειδὸς καὶ πραγμάτων πολλῶν ἐμπειρὸς, ὃς βασιλεὶ Ἰωάννῃ οὐκ οἶδ' ὅ τι προσκεκρουκῶς πρὸς τὸν ὑπερόριόν τε διὰ τοῦτο γέγονός τις πρὸς βασιλέως ἀνεκαλεῖτο Μανουὴλ εὐνοῦς τε αὐτῷ καὶ τοῖς Ῥωμαίων μάλιστα ἐγένετο πρᾶγμασιν. Ὁ μὲν δὲ τοιοῦτος ἦν. Ἄτερος δὲ χιρτουλάριος (88) μὲν ἀμφοτέροις ἐχρημάτισε τοῖν βασιλείων. Τοσοῦτον γὰρ μὴν Ἰωάννῃ βασιλεὶ εὐνοῦστατος γέγονεν ὡς ὅποτε Ἀλεξίῳ τῷ πρεσβυτάτῳ τῶν υἱῶν ἐξ ἀνθρώπων γεγενῆσθαι ζυνέδη, ἐνσκήψαι οἱ τὸν βασιλεία μετὰ τελευτὴν τὴν αὐτοῦ τὸν Μανουὴλ ἐπὶ τὰ σκήπτρα καλεῖσαι καὶ τὴν βασιλείαν ἐγχειρεῖν. Οἱ μὲν οὖν τούτων ἐνεκα ἐπὶ τὴν Σαρδικὴν ἦλθον. Οἱ δὲ Βάρβαροι μέχρι μὲν ἐν δυσχωρίαις ἦσαν (πολλὰ γὰρ ἐκ τοῦ ποταμοῦ Ἰστρου ἄχρη καὶ ἐπὶ Σαρδικὴν ὄρη ἀνέχει ὑψηλὰ καὶ δεινῶς ἄβυθα), σιγῇ τε ἐπορεύοντο καὶ οὐδὲν οἱ Ῥωμαίοις οὐ κατὰ γνώμην ἐποιοῦν. Ἐπει δὲ ταῖς πεδιάσιν ἤδη ὤμιλλον, αἱ πολλὰ τὰ δυσπρόσοδα τῶν κατὰ τὴν Δακικὴν διαδέρχονται χωρίων, παραφαίνειν λοιπὸν τὸ δυσμενὲς ἤρξαντο, τοῖς τε κατ' ἐμπορίαν τὰ ὄνια σφίσι ἀποδιδοῦσι χεῖρα ἐπέβαλον ἄδικον. [P 40] κἄν τις ἀπισχυρίσαιο πρὸς τὴν ἀρπαγὴν, τοῦτον δὲ ῥομφαλας ἔργον ἐτίθειεν. Ὁ τε ῥῆξ Κορράδος ἀνεπιστρέφως πάντῃ τῶν γενομένων εἶχε καὶ τοῖς ἐπικαλοῦσιν ἢ οὐδὲ προσεῖχεν ὄλωσ, ἢ καὶ προσχῶν τῇ τοῦ πλήθους ἀλογιστί τὸ πᾶν ἀπεγράφετο. Τούτων βασιλεὺς ἀκηκῶς στρατεύμα ἢ τάχους εἶχεν ἕνα Προσοῦχ ἀνδρὶ ἐμπειρομάχῳ κατ' αὐτῶν ἐπεμψεν. Ὁς καὶ ἐπειδὴ περὶ πόλιν Ἀδριανουῦ τούτοις συνέμιξε, μέχρι μὲν τινος ἀπὸ διαστάσεως εἶπετο, τὰς ἀτάκτους τοῦ πλήθους ἀνασειράζων ὄρμας. Ὁς δὲ καὶ ἐπὶ μάλλον θρασυνομένους αὐτοῦς ἔώρα, καὶ πολεμίας ἤδη ἐν τῷ ἐμφανεῖ συνέμιξε χεῖρας ἀπ' αἰτίας τοιαύτας. Τῶν τινα ἐπισημότερων Ἀλαμανῶν (ι) μαλακισθέντα τὸ σῶμα σεμναῖόν τι εἶχε τῶν ἀνὰ τὴν πόλιν Ἀδριανουῦ σὺν τε χρήμασι καὶ ἀποσκευῇ τῇ πάσῃ· ἃ φωρᾶσαντες τινες Ῥωμαίων τῶν ἐκ παζικῶν καταλόγων πῦρ τε τῇ καταγωγῇ ὑψηλὰν καὶ τὸν ἀνθρώπον οὕτω προσαπολέσαντες τὰ χρήματα ἔσχον. Ὁς οὖν εἰς ἀκοὰς Φρεδερίκῳ (89) τὸ γεγονός ἦλθε τῷ Κορράδου ἀδελφιδῷ, ἀνδρὶ ὑπ' ἀσυμμέτρου αὐθαδείας τὴν τε ὄρμην ἀκαθέκτω καὶ ἐπεικῶς φρονηματίᾳ, σπουδῇ παλιννοστος ἐπὶ τὴν Ἀδριανουῦ ἦλθε καίτοι δυοῖν ἡμέ-

Du Gargii notæ.

(88) Ἄτερος δὲ χιρτουλάριος. Basilius Tzitziluces, de quo Nicetas, l. 1, n. 4.

(89) Φρεδερίκῳ. Id ipsum refert Nicetas, l. 1, n. 5, Gotefridus Viterb.

Adfuit egregius [P. 440] Fridericus dux Svecorum,

Æqua suo patruo regit agmina Teutonicorum, Hostibus ingeritur, protegit ipse forum.

Cornelii Tollii notæ.

(ι) Τῶν τινα ἐπισημότερων Ἀλαμανῶν. Ait Nicetas cognatum hunc fuisse regis ipsius Conrati.

ραν ὄδον Κορράδου προκίτων, πυρὶ τε τὸ σπμνεῖον Ἀ
 ρίξας οὐ δὴ ὁ Ἀλαμανὸς κατέλυε πρότερον, ταύτην
 κείνου πρόφασιν Ῥωμαῖοι τε καὶ αὐτοὶ ἐνταῦθεν
 ἐνεπιόρατο. Ὁ γὰρ τοι Προσοχ εἰς χεῖρας διὰ
 τούτο Φρεδερίκῳ ἐλθὼν ἐτρέφετο αὐτὸν καὶ φόνον
 βαρβάρων πολλὸν εἰργαστο. Ἐν δὲ Φρεδερίκος οὗτος
 ἔμετὰ Κορράδου Ἀλαμανῶν ἄρξας, ἐξ αἰτίας ἣ ἐν
 τέρως Ἀλαμανοὶ καθυφῆκαν ἀλαζονείας, ἐργῶ τὴν
 ἰθ. Ταῦτα μὲν ὄν τῆδε ἐπράσσετο. Ἀνδρόνικος
 ἃ ἔν καὶ Ὀπὸν ἐκάλουν, ἐκ βασιλείως τούτων δὴ ἕνεκα
 παρθεῖς, τῶν τε ἔργων ἀνεμίμησθε σφᾶς καὶ ἅ περὶ
 τῷ μὲν ἀδικήσαιν Ῥωμαίους διωμολογήχαιο πρό-
 τερον συχνά προφέρων ὠνεῖδιξέ τε τὴν ἀπιστίαν αὐ-
 τῶς, καὶ εἶγε μὴ εἰς προὔπτον κακὸν ἐμπασσέσθαι
 βυλομένους εἶη, ἐπὶ τὸν Ἀδύδου (90) ἐνεβουλεύετο
 παρμὸν εἶναι κάκαθεν αὐτίκα παραιωσαμένους. B
 Ἄλλ' Ἀνδρόνικος μὲν τσαυτὰ εἰπὼν ἐπειδὴ μὴ
 κείθιν εἶχεν, ἀπρακτοῖς ἐς Βυζάντιον ἀνεχώρει. Οἱ
 δὲ εἰς βουλὴν συλλεγέντες περὶ τῶν ἐν χειρὶ πρα-
 γμάτων ἐσκέπτοντο. Δόξαν δὲ τῆς ἐπὶ Βυζάντιον
 ἕξασθαι, ἄρανας ἐκείθεν ὀδῶ προήεσαν. Οὐδέν τε
 ἦσαν αὐθις ἐκείνοι καὶ μετὰ τὴν κληγὴν ἦσαν οἱ
 κριν ἀλαζόνες. Τὰ τε γὰρ βροχῆματα συνέκοπτον
 ἐπειδὴ καὶ Ῥωμαίων δὲ τῶν ἀνθισταμένων πολλοὺς
 ἔπεινον· ἣ τε μάχη οὐκέτι λοιπὸν [P. 41] ἐκ τοῦ
 ἀρανοῦς συνίστατο. Ταῦτα ἐπειδὴ βασιλεὺς ἤκουσε,
 εἶν ἔγω παρασπαύζεσθαι καὶ αὐτὸς. Πόλιν μὲν
 ὄν τὴν Κωνσταντινου αὐτίκα στρατοπέδα ἐφρούρει,
 τὰ μὲν πρὸ τῶν τειχῶν αὐλιζόμενα, τὰ δὲ καὶ πυ-
 λων ἐνδοθὶ διατριβὴν ἔχοντα, Βασιλείον δὲ ἔν καὶ C
 Τζιανθίλῳ ἐπεκάλουν, πολλοὺς ἐς τὰ πρὸς ἀνίσχον-
 τα ἦσαν ἄγῳσι καὶ μάχαις κατὰ Βαρβάρων ἐνεδο-
 χιμητέα τῶν τῆδε [Κωνσταντινου], ἅμα τῷ Προ-
 σοχ. οὐκ ἐρ ἦδη ἐμνήσθη, Πέρση μὲν τὸ γένος,
 τροφῆς δὲ καὶ παιδείας μεταλαχόντι Ῥωμαϊκῆς, ἐπὶ
 τινε χώρῳ ὧ Λόγγου ὄνομα ἅμα στρατεῦμασιν ἑλ-
 ληχῆσσαντα; ἑσταλλεν, ἐπισκίψας αὐτοῖς, ἐπειδὴν
 χερῶν ἀδικῶν καὶ πάλιν καταρχεῖν πειρῶνται Ἀλα-
 μανοὶ, ἀντεπεξίεναι σφίσι κατὰ τὸ ἐγγωροῦν. Οἱ καὶ
 ἐπειδὴ πρὸς τῷ χώρῳ ἐγένοντο, τῆν τε Ἀλαμανῶν
 κατενόουν κληθῶν καὶ ὅπως ποτὲ τάξιας ἣ ἀταξίας
 τὰ στρατοπέδα τούτοις ἔχοι ἐπιμελέστατα διασκο-
 πῶντο. Τὰ τε γοῦν σώματα αὐτοῖς μεγάλα (91) τε
 ὑπερφῶς καὶ τεθωρακισμένα ἐς τὸ ἀκριβεῖς κατ-
 ενόουν, καὶ τὴν ἔκπῳν δὲ ἤμισα δρομικὴν οὖσαν, ἐτι D
 τε ἀταξία πολλῆ ἐς τὴν ὄδον καχημένους ἰδόντες,
 εὐχρηστών τε Ῥωμαίους τὴν στρατιάν αὐτοῖς ἐσ-
 θαι ἑκατέληφαι σὺν ἐπιστήμῃ συμπλεκομένοις, καὶ

A adortus, in fugam illum conjecit, et eadem ingen-
 tem edidit Barbarorum. Fuit autem ille Fredericus,
 qui post Conradum Imperavit Alemannis, ex ea
 quam in sequentibus trademus occasione. Atque
 inde a priore hactenus ferocia remisere Alemani,
 re ipsa educti Romanorum vires.

τοῖς; εἰσπίπται λελέγεται λόγους. Ἐνταῦθεν τῆς προ-
 Ῥωμαίων διδαχθέντες; ἰσχύον.

14. Cum ea isthic agerentur, Andronicus, quem
 et Opum appellabant, missus est ab imperatore ad
 res componendas. Positis ille ob oculos quæ antea
 jurejurando de non offendendis Romanis sancire-
 rant pactis, perfidiam objecit hortatusque est, ut
 damnium incurrere manifestum vellent, ut Abyde-
 num fretum peterent indeque copias transportarent.

B Verum cum nihil persuasisset, infesto negotio
 Byzantium rediit. At illi coacto concilio, quo de
 rerum præsentium statu deliberarent, Byzantium
 esse contendendum decrevere, itinerique se inde
 committunt. Neque a pristina rursus remisere
 arrogantia, quam non frangerunt acceptis antea cla-
 des. Nihilo enim secius pecora passim trucidarunt
 et arcentes vim Romanos complures cecidere: neque
 enim abhinc occulto prælia conserebantur. Quæ
 postquam comperit imperator, necessarium esse
 duxit ut et ipse copias appareret. Itaque urbem
 Constantinopolitanam extemplo firmat exercitu, cu-
 jus pars una excubabat pro mœnibus, altera sta-
 tionem intra urbis portas habebat, Basilium autem
 cognomine Tzicandylem, qui militarius in Oriente
 facis iuitisque 73 adversus Barbaros qui isthic
 habitant, præliis magnam nominis famam adeptus
 erat, una cum Prosocho, cujus modo memini, na-
 tione quidem Persa, sed qui a pueris mores Romanos
 induerat, ad locum quemdam, cui Longi nomen,
 mittit cum copiis, quas in insidiis collocarent, dato
 ipsis mandato ut si rursus Alemani prædarentur,
 illos prout locus posceret adorirentur. Ut ad locum
 venere, Alemannorum advertunt multitudinem, et
 ordinatione an confuso agmine procederent diligenter
 explorant. Jam corpora quidem ipsorum supra
 modum procera vident et armis probe instructa. Ut
 vero equitatum minus velocem, nulloque ordine
 omnes in via vagari conspexere, facile a Romanis
 D debellari posse exercitum credunt, modo militari
 arte congregerentur: de his interim adinonendum
 principem, illiusque explorandam sententiam. At
 ille cum Barbarorum consilia æquo adhuc animo

Du Cangii notæ.

(90) Ἐκ τῶν Ἀδύδου. Odo de Diogilo: Illi vero
 (Alemani) venientes Andronopolim invenerunt trans-
 itum Constantinopolim partim resistendo, partim
 cavendo prohibentes, et apud sanctum Georgium
 de Sisto mare strictius, et solum fertilibus asserentes.
 Sed imperator eorum resistentes et consulentes aqua
 lance vilipendit. Id ipsum ab Ludovico deinceps
 maxime expetiit Manuel: Cæterum multo studio,
 inquit idem scriptor, consulendo laborabant, ut rex
 ab Andronopoli ad sanctum Georgium de Sisto gres-
 sum diceretur, et ibi celerius et utilius transfreta-

ret. Rex autem noluit incipere, quod Francos au-
 diebat nunquam fecisse. Ad hoc tamen postmodum
 fretum copias suas transmisit Fredericus imp. ut
 ex Anonymo, qui expeditionem illius Asiaticam de-
 scripsit, discere est. Dicitur autem fretum Abydo-
 num sanctum Georgius de Sisto, quod fretum illud
 mari sancti Georgii, seu Propontidi imminet, a
 Sesto urbe ita appellatum, quod non advertit vir
 eruditus. Vide notæ ad Villhard. n. 65.

(91) Σώματα αὐτοῖς μεγάλα. Vide notata ad An-
 næ p. 24.

expenderet, nempe de expeditione quam in Palaestina suscepant, eorum aggressionem differendam esse censuit, expectandumque dum manifestius quid molirentur. Ea fuit imperatoris mens. Progressi interea Barbari, ut ad Chærobacchorum campos pervenire (supinatur autem illic regio, herbasque uberrime præbet ad equorum pabula), castra figunt. Dum hic considerent, 74 ingentem supra quam dici potest accidisse illis calamitatem aiunt: unde conjectari liceat iratum fuisse ipsis Deum, propter tot eorum perjuriam, atque adeo in ejusdem religionis homines, et a quibus nullam injuriam accepissent, inhumanitatem. Magna quippe imbruium vi repente de caelo demissa, qui campos illos præterfluunt fluvii, quorum alter Melas, Athyras alter ab incolis appellatur, ultra solitum in immensum excrecentes, et in agros effusi, magnam Alemanorum exercitus partem, cum equis ipsis et armis, nec non et tabernaculis in mare de terra abripuerunt. Quæ ut rescivit princeps, hominum calamitate commotus, viros dignitate illustres misit, qui et Conradum de casu consolarentur, et invitarent ad colloquium, quo de rebus majoris momenti invicem tractarent. At ille remissa nihilo minus ferocia ut Byzantium venienti sibi occurreret imperator postulavit, atque etiam aliis ejusmodi officiis congressum suum rependi voluit. Imperator igitur damnato ejusmodi immodico fastu, virum deinceps neglexit. Conradus interea cum universis cepit Byzantium versus contendit, et ad imperatoris palatium, quod mœnibus urbis obversum est, pervenit. Philopatium illud vocant, seu quod hacce appellatione gratam illius habitationem significent, ut quæ iis qui vitandi urbis tumultus causa eo secedunt, remissionem animi quamdam 75 præbeat et curarum: seu quod arboribus et virgultis consitus sit locus, herbarumque virentium ubertate passim amœnissimus. Inde ille progressus ad contemplandum urbis ambitum, visis turribus in idoneam altitudinem exsurgentibus, et lustratis quæ immensa profunditate mœnia circumdabant fossis, summa

Α ἐπὶ βασιλεῖα πέμφαντες ταῦτά τε ἐδήλουν καὶ ἀπευνόθοντο τῇ πρακτικῷ. Ὁ δὲ τὸ τῶν Βαρβάρων καὶ ἐπιεὺλαβοῦμενος πρότῃμα, φημί δὲ τὴν ἐπὶ Παλαιστίνῃν δῆθεν πορείαν, ὅρανε διὰ τοῦτο τὴν ἐπιχειρήσιν, ἐκδηλοῦτερον τι νεωτερίσαιν αὐτοὺς προεχόμενος. Βασιλεῖς μὲν οὖν οὕτω γνώμης εἶχον. Οἱ δὲ Βάρβαροι ὀδῶν ἰόντες, ἐπειδὴ ἐς τὰς ἐπὶ Χοιροδάκχων (92) περὶ ἄλῃον πεδιδάδας (ὅπτιάζει γὰρ ἐν ταῦθα ὁ γῶρος καὶ πᾶσαν βασιλῆν μάλιστα ἐς τὰς ἑκπῶν παρέχεται νομάς), ἐνταῦθα ἠύλλίζοντο. Ἐνθα τὸ δυστύχημα λόγου κρείσσον αὐτοῖς ἕνευνεχθῆναι λέγεται, ἐξ ὅπερ ἂν τις εἰκότως στοχάσαιτο μῆσαι τὸ θεῖον αὐτοῖς, τοὺς τε δροκοὺς ἡδικηκόσι καὶ πολλῇ τῇ ἐς τοὺς ὀμοθρήσκους αὐτοῖς καὶ μὴδὲν ἡδικηκτάς ἀνθρώπους ἀπαθρωπία κερημένους. Ὁμβροῦ γὰρ ἔξαισιου (95) καταρραγέντος ἀθρόον οἱ τῶν γῶρον ἐκεῖνον παραρρέοντες ποταμοί, ὧν ὁ μὲν Μέλας, ἄτερος δὲ Ἄθύρας; πρὸς τῶν ἐγγχωρίων ὠνόμασαι, πολλῶν τοῦ συνήθου; μᾶλλον ἀνοιδήσαντες μέτρον ἐπὶ πλείστον τε τοῦ πεδίου προχυθέντες; πολὺ τὸ μέτρον τοῦ Ἄλαμανῶν στρατεύματος; αὐτοῖς ἵπποις καὶ ὄπλοις καὶ αὐταῖς παρέσυραν ταῖς σκηναῖς ἐπὶ θάλασσαν τε ἀπὸ τῆς ἐξέπτυσαν φέροντες. Ὁ πυθόμενος βασιλεὺς ἐλάφῃ τε τῷ εἰς τοῦ; ἀνθρώπους τὴν ψυχὴν πεπονθῶς ἀνδρα; τῶν ἐπὶ δόξης παραμυθησομένου; Κορράδῳ τὴν συμφορὰν ἐστῆλα, μετεπέμπετό τε αὐτὸν ὡς λόγου τε κοινωνήσῃ καὶ περὶ μεγάλων αὐτῷ συνδιασκέψαιτο. Ὁ δὲ καὶ εἰαίτε μῆδαμῃ [P. 42] καθυφειναί; θέλιον τοῦ γαῦρου, ὅπαντῶν αὐτῷ ἐς Βυζάντιον προάγοντι; τὸν αὐτοκράτορα ἡξίου, τοιοῦτον τε τῶν ἄλλων ὀμιλίαν τὴν αὐτοῦ σταθμώμενος ἦν. Ἐφ' οἷς ὁ βασιλεὺς ἀλαζονείαν ὄρον οὐκ ἔχουσαν αὐτοῦ καταγνοῦς τοῦ λοιποῦ περιεῖδε. Κορράδος δὲ πανστρατὶ ὡς ἐπὶ Βυζάντιον ἐφέρετο; ἐν δὲ τῷ κατακτικῷ τετιγῶν βασιλικῷ γεγονῶς ἐνδιατήματι, ὁ Φιλοπάτιον (94) ὀνομάζουσιν, οὐκ οἶδα εἴτε τὴν φίλην αἰνιτόμενοι διατριβὴν (ἀνεσι; γὰρ τινα παρέχεται καὶ φροντικῶν ἀπαλλαγῇ τοῖς ἐκ τῶν ἀστικῶν ταραχῶν ἐνθάδε ἀπλλάσσόμενοις), εἴτε καὶ τὴν φύλλοι; κομῶσαν πᾶν τε βασιλῆν ἀνεῖσαν (ἀμφιλαφῆς γὰρ ὁ γῶρος καὶ ἐπὶ γῶρον ἀπανταχῇ φέρεται τὸ

Du Congii notæ.

(92) Χοιροδάκχων. Ut adjacentes Chærobacchorum oppidū obnupi explicandæ aciei, et locandis castris idonei fuerint, dixi ad Anuam, l. viii. p. 221. Otho Frising. : Vallem quamdam juxta oppidulum Cherevach dictum, campi viriditate lætam, amniculi cujusdam medio decursu conspicuam utigimus, cujus loci amœnitate capti omnes, illo tentoria figere, et ibi pausare constituimus. Et mox : Fateor; toto expeditionis tempore nunquam lætiora habuimus tabernacula, nunquam quantum ad sensus judicium majorem ambitum occupaverant tentoria.

(95) Ὁμβροῦ γὰρ ἔξαισιου. Subitam hanc imbruium vim, quæ universum pene pessumdedit exercitum, graphice verbis hinc, præter Nicetam et Cinnamum, describit idem Otho Frisingensis : Et ecce circa vigiliam matutinam nubecula quædam parva exorta imbrem mitem produxit. Quem subito tantus pluviarum ventorumque impetuusus turbo subsecutus est, ut concussis et solutis, seu ad terram d. jectis tabernaculis, gravissime qui post matutinarum laudes lectis nos receperamus, excitaret. Clamor

totum vicinum replens acrem attollitur. Amniculus etiam, an ex reflexione prozimi maris, imbruium multitudinē, an ex cataractis ruptis in caelo, ex superne majestatis ultione tantum intumescat, ex timoreque præter morem inundaverat, ut totum cooperiret exercitum. Quid ageremus? Divinum id animadversionem potius, quam naturalem inundationem esse considerantes, amplius attoniti fuimus. Ad equorum tamen robur convolamus, unusquisque, proni poterat, amnem transire gestiens. Videres alios narrantes, alios equis adherentes, alios ut periculum effugerent per funes miserabiliter trahi, alios in flumen inordinate ruentes, ex eo quod aliis impræmeditate implicarentur demergi, etc. Eandem imbruium vim attingere etiam Otho de Diogilo, l. iii; Helmodis, l. i, c. 61, et auctor Chronici Reicherspergensis.

(94) Φιλοπάτιον. Vide notata ad Villehard. et Bryennium l. iv, ubi plura de hocce palatio con-

πρώτων), ἐντεῦθεν τῷ περιβόλῳ προσέχευε τοῦ ἄδμiratione percillitur : præsertim vero cum mulierum virorumque turbam inermem et otiosam in exterioribus propugnaculis stare conspexit. Eorum enim qui rei bellicæ operam dare solent, alii intra urbem moenia servabant, alii stabant extra ambitum, observaturi, si manus Alemanni priores consererent. Hæc omnia igitur perspicuus, urbemque, quod revera erat, abundantia virium manere imperterritam, inde recessit, et ponte, qui subjacentem, ut ita dicam, e mari confectum fluvium jungit, confestim trajecto, in obversum Byzantio suburbanum, quod Picridium vocant, profectus est. Ejusmodi vero est adjacentis sinus forma : qua ad Occidentem vergit pontus Euxinus in dextram intrantibus partem effusus spatiosum Byzantinis portum facit. Fluvius autem in superioribus locis ortus, per circumjacentes campos effusus, haud procul Byzantio ad portus caput in eundem delabitur, ipsique miscetur ubi pons exstructus est. Ποταμὸς δὲ τις ἀνωθεν ποθεν ἐκβάλλων τὸ ρεῦμα ἀποθεν κατὰ κορυφὴν τῷ λιμένι ξυμβάλλων εἰς ταῦτον ἔρχεται, ἔνθα τὴν γέφυραν ἴσασθαι ξυμβαίνει.

α'. Τοῦτο μὲν δὴ τοιοῦτον. Κορράδος δὲ ἐνταῦθα γενῶν; λόγους ἐς βασιλεῖα οὐ πῆρρω θρύψωσ; ὄντας πάλῃς ἐπεμψεν. Εἶχε δὲ ὡδε τὰ μηνύματα. « Χρῆ, βασιλεῦ, ἐπὶ παντὶ τὸν γε νόον ἔχοντα οὐ τὸ πρᾶγμα σκοπεῖν καθ' ἑαυτὸ, τὸν δὲ σκοπὸν ὅθεν γένοιτο πολυπραγμονεῖν μάλιστα. Ὁ γὰρ γνώμησ; ἤρτηται τινοσ;, οὔτε ὀγαθὸν ὃν ἐπαινεῖται πολλάκις, οὔτε φαῦλον φαινόμενον ψέγεσθαι πέφυκε. Καὶ τις πρὸς ἑθρῶν μὲν ἀγαθοῦ παρὰ γνώμησ; ἐνίσταται τυγχάνει, φλαύρου δ' αὐτῶν πρὸς τῶν φθῶν πειράται τινοσ;. Μῆ [P. 45] τοίνυν τῶν τῷ πλῆθει τῆσ; ἡμετέρας στρατιᾶσ; χθῆσ; περὶ τὴν χῶραν ἡμαρτημένων τὴν σὴν τὰς ἀλτίας ἐπ' ἡμᾶσ; ἄγε, μηδὲ διὰ τὰτα χαλέπαινε, ἐπεὶ ὡχ ἡμεῖσ; αὐτοῖσ; σοι τῶν τοιοῦτων καθέσταμεν αἰτιοσ;, ἡ δὲ τοῦ πλῆθουσ; φορὰ ἀλόγωσ; ἔνθα ἔτυχε φερομένη αὐτοματίζειν οἶδε ταυτὶ. Στρατεύματος γὰρ ξένου

admiratione percillitur : præsertim vero cum mulierum virorumque turbam inermem et otiosam in exterioribus propugnaculis stare conspexit. Eorum enim qui rei bellicæ operam dare solent, alii intra urbem moenia servabant, alii stabant extra ambitum, observaturi, si manus Alemanni priores consererent. Hæc omnia igitur perspicuus, urbemque, quod revera erat, abundantia virium manere imperterritam, inde recessit, et ponte, qui subjacentem, ut ita dicam, e mari confectum fluvium jungit, confestim trajecto, in obversum Byzantio suburbanum, quod Picridium vocant, profectus est. Ejusmodi vero est adjacentis sinus forma : qua ad Occidentem vergit pontus Euxinus in dextram intrantibus partem effusus spatiosum Byzantinis portum facit. Fluvius autem in superioribus locis ortus, per circumjacentes campos effusus, haud procul Byzantio ad portus caput in eundem delabitur, ipsique miscetur ubi pons exstructus est.

Ποταμὸς δὲ τις ἀνωθεν ποθεν ἐκβάλλων τὸ ρεῦμα ἀποθεν κατὰ κορυφὴν τῷ λιμένι ξυμβάλλων εἰς ταῦτον ἔρχεται, ἔνθα τὴν γέφυραν ἴσασθαι ξυμβαίνει.

15. Atque hæc ita se habent. Cum eo in loco esset Conradus, litteras ad imperatorem misit, quæ languidum quid ac effeminatum præ se ferrent, 76 quârùm erat sententiâ : « Decet virum prudentem, imperator, non per se res ipsas, sed quæ sine fiant maxime attendere. Ille enim cujus præoccupatus est animus, neque quod bonum est laudare, nec quod videtur vitiosum vituperare, sæpenumero solet. Interdum etiam præter mentem quis beneficium ab inimicis, ab amicis vero dânnum accipit. Eorum igitur, quæ nuper ab incondita exercitus multitudine in agris tuis perpetrata sunt, causam noli in nos rejicere, neque propterea hæc tuum in nos animum moveant, cum minime in culpa simus, sed inordinatæ multitudinis quaquaversum sese ferentis impetus, quidquid commissum est ultro patraverit.

Du Cangii notæ.

(95) Ἐξ θαύματι μεγάλῳ. Simili postea stupore, seu admiratione, percultos Francos nostros ac Venetos, scribit Villharduinus n. 66 cum primum ad urbem appulere : *Or poez savoir que null esgarderent Constantinople cil qui onc mais ne l'avaient veue, que il ne poient mie cuidier que si riche ville peust estre en tot le monde. Cum ils virent ces halz murs, et ces riches tours, dont ele ere close tot entor a la reonde, et ces riches palais, et ces haltes ygylises, dont il i avoit tant, que nuls ne poist croire, se il ne le veist a foit, et le lonc et le lé de la ville, que de toutes les autres ere souverains. Et sachiez que il n'i ot si hardi, cui le cuer ne fremist.* [P. 441] De turrium muris Constantinopolitanis adjacentium robore et altitudine idem testatur Guntherus in Hist. Cpolit. c. 15 : *Est enim civitas triangula — habens in quolibet latere magnam milliarem vel amplius, ex ea parte qua terram attingit, vasto aggerè, et muro firmissimo tripliciter clausa. Turres habens per circuitum*

sni excelsas et fortes, adeo sibi invicem propinquas, ut puer septennis de una turri ad alteram pomum valeat jaculari. Infra, ubi de muris maritimis : *ex ea parte, quoniam agger esse non potuit, propter frequentiam portus, quem habet tutissimum ac celeberrimum, muri sunt alti admirandæ spissitudinis, et turres densæ, eductæ ad tantam celsitudinem, ut quivis in culmen ipsarum aspectum dirigere perhorrescat.* De turrim numero vide descriptionem Cpol. ex Bon-delmontio.

(96) Ταχὺ διαβάς. Inviso et insalutato Manuele discessit et in Asiam transit Conradus, licet per suos Alemannici Augusti colloquium et congressum expetiisset Byzantinus. Sed alius, inquit Odo de Dingilo, ingredi civitatem, alius egredi timuit, aut noluit, et neuter pro altero mores suos, aut fastus consuetudinem temperavit. Proinde hinc resellit Tyrinus, qui Constantinopoli habitum a Conrado cum Manuele familiare colloquium tradit.

Cornelii Tollii notæ.

(α) Ἐπὶ τι τῶν ἀντιπέρας Βυζαντίου. Choniatæ de hoc ipso : Τῆσ; περὶ τὴν ἐναυλιζόμενος, ἦτις τοῦ Πικριδίου κατονομάζεται.

(v) Λιμένα ἐπιμήκη Βυζαντίου ἐργαζόμενος. Ejusmodi æstuaria λιμνοθαλάττας in Garumna vocat Strabo, ut et Cinnamus in sequentibus.

Exercitu namque peregrino externoque, tum provincias lustrante, tum ad comparanda usui necessaria longius evagante vel excurrente, utrinque factas esse injurias, haud equidem mirandum existimo.) Haec et similia Alemanni. At imperator haec simulate dici existimans, in hunc modum rescripsit : « Majestatem nostram non latet, plebis impetum quidpiam semper fuisse, quod aegre gubernari possit ac retineri. Quapropter et nobis potissimum curae fuit, ut qui advenae estis et externi, dum per provincias nostras iter agitis, nullum damnun pateremini, praesertim cum vos ipsi neque malo animo venissetis, neque injuriam nobis facere possetis. Nec sane res aliter fieri potuit, ne violato hospitalitatis jure male apud homines audiremus. Quandoquidem vero illa vobis, utpote viris prudentissimis, et in investiganda rerum natura solertissimis, 77 videntur carere omni culpa, nos etiam gratias rependimus : neque enim curandum nobis erit in posterum, ut nostrae multitudinis impetus comprimamus, quinimo ascribimus haec illius insolentiae, quandoquidem id a vobis edocemur. Vestra igitur intererit, non dispersos incedere, nec ita in alieno evagari solo. Sed cum ita videatur, deturque licentia gregariae multitudini utriusque exercitus quo velis irruere, necesse erit ut vulva ab indigenis damna patiantur advenae. » His dictis, legatos dimisit. At cum probe sciret, quanto Romanorum exercitus numero bellatorum inferior esset barbarico, tanto scientia rei militaris et in praелиis constantia praecellere, ejusmodi consillum capit. Prosercho et Tzicandylae aliisque ducum Romanorum compluribus jubet, ut idoneum contrahant exercitum, et Alemanni a fronte opponant, instructa in hunc modum acie. Imbellis et gregaria exercitus turba longius, et a quarto circiter staret signo : tum gravis armatura et cataphracti, qui deinde velocissimis equis utuntur equites, denique Scythae in fronte, Persaeque et sagittarii Romani. Ita ordinatas copias ut conspexere Alemanni, summo animi ardore tumultuque, in illos pernicii celeritate irruunt : fit atrox pugna, et caedes ingens editur Alemannorum. Quippe Romani, dum subeuntes hostes militari peritia excipiunt, eos cecidere. Conradus nihil eorum quae acciderant edoctus, ferox adhuc, timidusque 78 et magna spe plenus consederat in castris. At imperator, quo priorem illius superbiam retunderet argillaretque, litteras misit eo verborum contextu : « Ut nemo nostrum ignorat, equum, qui frenum non patitur, nihil prodesse sessori suo, imo crebrius ad praerupta illum deferre ; exercitum, qui imperantium mandata detrectat vel negligit, ipsos ut plurimum duces objicere periculis : ita minime

Α και ἐπὶ ἡλυθος τὸ μὲν ἐπὶ ἱστορίᾳ τῆς χώρας, τὸ δὲ ἐπὶ πορισμῶ τῶν ἀναγκαίων πολλαχόσε πλανωμένον και περιτρίγοντος, τοιαῦτα ἐκατέρωθεν ἀμαρτάνεσθαι ἀπαικὸς οἶμαι οὐδέν. » Ἀλαμανοὶ μὲν τοσαῦτα εἶπον. Βασιλεὺς δὲ εἰρωνεῖαν τὸ πρῶγμα λογιζόμενος ἡμαίβετο ὧδε : « Οὐδὲ τὴν ἡμετέραν ἀληθεῖ βασιλείαν ἢ τοῦ πλήθους βοήθῃ δυσάγωγόν τι οὖσα και εὐσηνιον ἀεὶ χρῆμα. Ἀμέλει και διὰ φρονεῖδος ἡμῖν ἦν, πῶς ἂν διὰ τῆς ἡμετέρας ἀδελφῶν διελεῖν ὕμᾶς γένοιτο ξένους και ἐπὶ ἡλυθος ἄνδρας και οὐδὲν ὃ τι ἀδικεῖν ἡμᾶς οὔτε ἐπαγγελιομένους οὔτε ἄλλως δεδυνημένους, ὡς μὴ ξενίαν ἀδικουντες δόξαν οὐκ ἀγαθὴν (α) παρὰ ἀνθρώποις ἀπενεγκώμεθα. Ἐπεὶ δ' ὕμῖν ἀτε ξυνετωτάτοις οὔτε και τὰς τῶν πραγμάτων φύσεις καλῶς ἐξετάζειν ἐπισταμένοις ἀνέγκλητα εἶναι ὀφλομεν. Οὐ γὰρ ἐτε φροντιούμεν ὅπως ἂν τὴν ὀγκλήν τῶν ἡμετέρων ἀναχαιτισωμεν ὀρμήν, ἀλλ' ἐπιβρίθωμεν ταῦτα τῇ τοῦ πλήθους ἀλογιστίᾳ, καθὼς ὕμεις εἴ ποιοῦντε ; ἡμᾶς ἐδιδάξατε. Συνοίσει τοῖνον ὕμῖν μηκέτι σποράδας τὴν ἐδὸν λέναι, μηδὲ οὕτως ἐπὶ ξένης πλανᾶσθαι. Ἐπειδὴ γὰρ οὕτω δέδοκται, και ἀνάγκη τοῖς πλήθεσι παρ' ἀμφοτέρων ταῖς οἰκείαις χρῆσθαι ὀρμαῖς, πολλὰ πρὸς τῶν αὐτοχθόνων πεπονημένοι τοὺς ξένους εἰκός. » Ταῦτα εἰπὼν αὐτοὺς (β) μὲν ἀπεπέμψατο, τὸν δὲ Ῥωμαίων στρατὸν πλῆθει μὲν παρὰ πολὺ τοῦ τῶν Βαρβάρων ἑλασσόμενον εἰδὼς, ἐπιστήμῃ δὲ στρατωτικῇ και καρτερῇ τῇ περὶ τὰς μάχας τοσοῦτῳ δὴ μᾶλλον πλεονεκτοῦντα, τοιαῦτα ἐνενοήει. Τὸν Προσοχ και τὸν Τζικανδύλην και πλείστους ἄλλους τῶν Ῥωμαίων στρατηγῶν ἐκέλευε στρατεύματα ἐπαγομένους ἱκανὸν ἀντιμετώπους Ἀλαμανοῖς ἵστασθαι, τάξασθαι μέντοι ὧδε. Τὸ μὲν ἀπολεμώτερον και ὡστὲρ ἀγέλατον τοῦ στρατοῦ πόρρωθεν και ὡς ἀπὸ σημείων στήναι τεττάρων· μετὰ δὲ τοῦτο ὅσον ὀπλιτικὸν και κατέφρακτον· ἐξῆς δὲ τοὺς ὅσον ταχυπόδων ἐπίδαινον ἱππων τελευταῖον δὲ και μετὰ μέτωπον Σκύθας ἄμα Πέρσαι ; και τὸ Ῥωμαίων τοξικόν. Ῥωμαῖοι μὲν οὖν κατὰ ταῦτα ἐποίουν, Ἀλαμανοὶ δὲ ὡς εἶδον θυμῶ πολλῷ και θερμῶν ἐχόμενοι δρόμῳ ἐχώρουν. Συνίσταται τοῖνον μάχη καρτερὰ, και φάνος Ἀλαμανῶν πολὺς γίνεται. Ῥωμαῖοι γὰρ σὺν ἐπιστήμῃ ἐπιόντας αὐτοὺς ὑφιστάμενοι ἔκτεινον. Κορρίδος δὲ οὕτω τι πεπυσμένος [P. 44] τῶν γεγονότων σοβαρῶς ἐτε καθῆστο και ἐπὶ μακρὰς ὥχειτο ἐλείπειν. Ὁ τοῖνον βασιλεὺς τῆς προτέρας αὐτὸν ἐπιχειρομήσασθαι θέλων ὑπεροφίας ἀπέστειλε τοιαῦτα : « Ἐδει μὲν ἡμᾶς ἐκείνο καλῶ ; εἰδὼτας, ὡς οὔτε ἱππος κρείττων φερόμενος χαλινῶ δνήσειν ἂν τὸν ἐπιβάτην, εἰ μὴ και κατὰ κρηνοῦ τοῦτον πολλάκις συγκατενέγκοι, και στρατεύματα δὲ ἐκείνο, ὃ μὴ τῶν στρατηγούντων ἀπατοῖ, κινδύνους περιβάλλειν ὡς ἐπίπαν εἶδε τοὺς

Cornelii Tollii notæ.

(α) Ὅς μὴ ἐσθλὰν ἀδικουντες δόξαν οὐκ ἀγαθὴν. Sacrum quondam mortalibus et haud temere violandum erat jus illud hospitalitatis. Inde T. Q. Crispinus Dadio Campano, aliquando hospiti suo Romæ, tum vero lacessentis et provocanti : Nec

sibi, nec illi, hostes deesse, in quibus virtutem ostendant : se ab eo, etiam si acie occurrat, declinaturum, ne hospitali cede dextram violet ; apud Livium l. xxv, c. 18.

ἄρχοντας, μὴ οὕτω στρατεύμασιν ἐφήσειν τοὺς λαοὺς πρὸς τὰς οἰκείας ἐκάτερα φέρεσθαι ὀρμάς. Ἐπι δ' οὐκ οἷδ' ὅ τι παθῶν αὐτὰς πρότερον καταλιφθήσας τοῦτου καὶ τὸ ἡμέτερον δὲ κράτος βῆτα καὶ φίλῳ προσφερόμενον τῆς αὐτῆς γεγονέναι σοὶ γνώμης ἀνέπεισας, ἤδη συλλόγισαι τίνα ὕμιν ἢ τοῦ κλήθου; προὔξενησεν ἐλευθερία. Πυνθάνομαι γὰρ ὃ; ἀλίγος Ῥωμαίων στρατῶς Ἀλαμανῶν πλήθους οὐκ ἀκαταφρονήτῳ περιτυχῶν κακῶς αὐτὸ διέθετο. Τὸ γὰρ αὐτόχθον καὶ ἐγγύριον ἐπικρατίστερον ὡς ἐπίπαν τῶν ἐπηλύδων, καὶ ξένων φιλεῖ γίνεσθαι. Ἡμῖν δὲ οὐδὲ κολάζειν ἐξέσται τοὺς κλήθους τὴν ἀσίδιαν. Πῶς γάρ; οἷς καθάπαξ πρὸς γνώμην ἐνδόμεν φέρεσθαι τὴν αὐτῶν. Εἰ τοίνυν καὶ αὐτὸ σοὶ δοκεῖ, ἀνθεκτέον καὶ πάλιν ἡνίας ἀμφοτέρους τῆς ἀρχικῆς καὶ ἀνασπαστέον τοὺς στρατεύμασι τὰς ὀρμάς. Μὴ δοκοῦν δὲ σοὶ, ταῦτα μὲν μενετέον ἐπὶ τῶν παρόντων. Τὸ γὰρ μὴ πεπραγμένον σαφῶς ἡμῖν διδηλώσθαι.

15. Τὰ μὲν δὴ τοῦ βασιλέως ἐν τούτοις ἐτελεύτα. Κορράδος δὲ οὐπω τῶν Ἀλαμανῶν συμπεσόντων ἐνωσιζόμενος οὐδὲν τούτων μὲν οὐδ' ἐπιστρέφεται τὸ παράπαν ἐδόκει. Δρόμωνα δὲ τὸν βασιλεῖον καὶ τὰς συνήθεις σταλήνας οἱ πρὸς βασιλέως ἡξίου τμήρεις, ἐφ' ᾧ πρὸς τὴν διάβασιν αὐτοὺς χρήσαιοτο. Καὶ εἰ μὴ θάπτεον ἀφίκοντο πρὸς αὐτὸν, ἠπέλει πολλὰς ἐς νέετα μυριάσι τὴν πόλιν περιβαλεῖν. Πρὸς δὲ χαλεπήνας ὁ βασιλεὺς οὐκέτι μέχρις εἰρηνείας τὸν ἀλαζόνα ἀμείβεσθαι ἠθέλεν. Ὅθεν καὶ πικροτάτους αὐτοῦ καθίκετο λόγοις ἐπιστεφίας οὐτως: «Ὁ τῷ κλήθει τὰ πράγματα κρίνειν εἰώθασιν οἷς; καὶ σμικρὰ συνορᾶν ἐνεοσι, ποιότητι δὲ μᾶλλον καὶ ταῖς βνευθεν ὑπεροβαῖς τε καὶ ἄλλεψεσιν. Οὐκοῦν καὶ τοὺς Ἄρειος ἀθλητὰς; οὐ κλήθει ἀνιρετέον, ἀλλ' ἀρετῇ καὶ πόνοις καὶ τῇ περὶ ταῦτα ἐπιστημῇ. Ἄν καὶ σοὶ τοίνυν κλειστον ἀκολουθῆ στρατεύμα, ἀλλὰ πρὸς τῷ μὴ πολλῷ τὸ ἡμεδαπὸν ὑπεραίρειν, καίτοι τοῦ κλειστοῦ πολλαχῆ τῆς Ῥωμαίων διηρημένου ἀρχῆς, ἀγελαῖον ἔστι καὶ τὸ κλειστον ἀπειροκλειμον· προδάτων δὲ ἀγέλαι κἀν εἰς μυριοτύας βλας ἀριθμοῖντο σχολῆ δὲν ἀνάσχοινο τολέοντος ἐπιτηδώντος αὐταῖς. Ἡ οὐκ οἶσα ἔτι καθάπερ ἐστρουθίον ὑπὸ τῆς ἡμετέρας γειγῆσας ἤδη καλάμασι, κἀν θελήσωμεν, οὐκ ἂν φθάνοις αὐτίκα παραπολλύμενος; Ἐννόησον ὡς ἐκείνοι τὴν χώραν κατέχουσι ταύτην, ὧν οἱ πρόγονοι πᾶσαν [P. 45] τὴν γῆν περιήλθον τοῖς ὀπλοῖς, ὁμῶν τε αὐτῶν καὶ λοιπῶν ἀπάντων τῶν ὑφ' ἡλίφ' ἐκυρίευσαν ἰθῶν. Ταῦτα ὑπολογίζεσθαι σε χρεῶν καὶ προσέτι ὡς οὕτε νεῶς ποτε ἐπιδήση τῆς βασιλείου οὕτε τι ἔν ἤτησας ἐπιτελεῖς ἔσται σοὶ παρ' ἡμῶν, ἀλλὰ αὖ τὴν αὐτὴν καὶ πάλιν οἱ τῶν ἔκπων ἀσσοσι πόδες. Καὶ οὐ δῆπου μαμπέτοι πάντως ἡμεῖς, εἰ μὴ τίς δέικειν βουλομένους βῆστος ποιούμεν ἑαυτοῦς. Οὐ γὰρ ταύτην ἀδικεῖν καὶ ἀμύνεσθαι· ἀλλὰ τὸ μὲν γνώμην ἠρηται φαύλης, τῷ δὲ προηγεῖται πάντως ἀσφάλεια. Ἡμεῖς δὲ καὶ κραλαδὸν δέιοι τὸ ὑπῆκον, ἔπερ ἄσων οὐκ ἤδη Πέρσαις ἀποκερδανθήσεται τοῖς ἐκ γετόνων, ταῦτα δὴ Ῥωμαίους ἀμογοῖ κτήσε-

A par erat indulgere militibus nostris, ut inter se invicem pro arbitrio collidi pateremur. At postquam aliud forte cogitans tu hæc neglexisti primum, nostramque majestatem quæ te ut amicum de his admonuerat, induxisti, ut eadem uteremur indulgentia: nunc tandem percipe, quid utilitatis vobis contulerit ejusmodi licentia multitudinis. Accepi enim exiguam Romanorum manum, cum haud contemnendis Alemannorum copiis congressam, male eas accepisæ. Fere enim semper accidit, ut indigenæ ipsoque innati solo, advenis et extraneis sint longe fortiores. Neque nobis vulgi petulantiam castigare licet. Qui enim poterimus, quibus agere pro libitu indulsimus? Verum si et tibi ita videtur, discant copię nunc parere ducem imperiis, et carum coercesatur impetus. Sin alia est sententia, stemus præsentibus; saltemque vulgare liceat quod a nobis gestum est.

16. Ejusmodi fuit epistola imperatoris. Conradas interea, nondum percepto de Alemannorum clade nuntio, de priori ferocia remisisse non videbatur. 79 Quinimo dromonem imperatorium, et consuetas triremes, quibus ad transmittendas copias uteretur ab imperatore postulabat; ac ni confestim adducerentur, proximo se anno multis cum millibus urbem ipsam obvallaturum minabatur. Indignissime id ferens imperator, non jam ludicris, sed acerbissimis arrogantii respondere hunc in modum literis decrevit: « Non ex multitudine judicare de rebus solent illi qui et modica sæpe quid valeant, non ignorant, sed ex earum natura, et his quæ aut abundant in illis, aut deficiunt. Neque enim Martis athlete numero distinguendi, sed virtute, laboribus, et rei militaris peritia pensandi sunt. Quamvis igitur ingens te sequatur exercitus, nobisque vix adsint copię, utpote per omne Romanorum imperium militibus distributis, tua illa turba incomposita est, et majorem partem rei bellicæ ignara. Pecudum greges, et si multorum millium sint, vix leonibus irruentis impetum possunt sustinere. An ignoras, te instar aviculæ in nostris fuisse manibus, continuo si voluissimas petituram? Has illos incolere regiones cogita, quorum majores orbem universum bellis peragrarunt, vobisque ipsi, aliisque omnibus sub sole gentibus imperaverunt. Hæc te scire perinde necesse est, neque imperatoriam ad te usquam navem venturam, neque quidquam eorum quæ postulasti nos indulturos; sed qua venisti, 80 equorum pedibus fore tibi redeundum. Neque propterea erimus culpandi, si inferre injuriam volentibus nos minus faciles ac benevolos præbimus. Res enim diversissimæ sunt inferre injuriam et propellere: illud a prava voluntate pendet, alterum securitas suadet. Nos vero jamdudum orant subditi nostri, ut quæ modo ex vicinis Persis viadicavimus, ea quiete ac sine molestia possideant. Romani. Quod igitur obsecrantibus nostris non indulsimus, id nunc te suadente statim experiemur. » His ac-

ceptis Conradus, intellectaque simul quæ paulo ante Alemannis acciderat clade, putri circa litus protracta navicula, Damalis fretum trajicit, summaque celeritate in adversam continentem properat, pavore quodam Barbarico virum ocius urgente. Barbari quippe fluentibus ex voto rebus, eriguntur in immensum, tumentque: si contra adsit aliqua calamitas, plus quam par est denittuntur animo. Sed imperator quo magis adhuc illius supercilium contraheret, talia aggreditur. Missis aliquot ex Romanis ad procedentem a tergo Alemannorum exercitum, data pecunia, militum, quorum numerus pene fuit infinitus, a Conrado abalienavit animos. Quod ut intellexit Conradus, non ea qua prius serocia inflatus, per legatos principem rogat, ut ad se Romanum quemdam transmitteret, qui monstraret viam, et tuto copias suas deduceret. Mittitur itaque qui ad id tempus acolithi dignitate functus fuerat, dato insuper mandato, **81** ut de belli etiam societate ineunda cum Conrado sermones conferret: quam si ille admitteret, quandoquidem multum interesset Romani an Alemanni bella gererent, auxilia quidem submitteret imperatori, ab illo vicissim recepturus majora, si arma cum imperatore adversus Persas conjungere paratus esset: porro duabus propositis, eligeret ille quam vellet viam. Hæc Conrado Stephanus nuntiavit. Ille suis in consilium coactis, compulsum penitus recusavit. Itinere vero Philomelium versus instituto, nihil illi quidpiam sinistra accidit, quousque ad Melangia et Dorylæum oppidum pervenit. Tum enim Mamplanes Persa cum exiguo exercitu in primam aciem invectus est, quo vires hostiles, et pugnandi formam exploraret. Alemanni visis primum tum Persis, nullo quidem ordine, sed cum impetu tumultuque in eos irrivere. Illi, quoad haud procul a castris erant Alemanni, terga vertunt, fugamque simulant: dein fessis insequentium equis, atque ipsis longius a cætero exercitu abstractis, converso cursu equos cum sessoribus concidunt: idque repetitum pluries immodicum Alemannis terrore incussit. Tum denuo videre erat feroces nuper et timidus, quique ferarum instar hostes **82** suos aggrediebantur, jam trepidos et degeneres, neque agendi animum, neque consilii locum habere. At Conradus, ut erat in bellis mirabili audacia, in Persas progressus, velocissimos, quos ab imperatore acceperat, equos amisit:

σθαι. Ὁ τοίνυν ἀξιούτων οὐκ ἠνεσχόμεθα τῶν ἡμετέρων, τοῦτο νῦν τοῦ προτρεπομένου αὐτίκα ποιεῖν κινδυνεύομεν. Ταῦτα Κορράδος ἐνωτισάμενος καὶ ἅμα τυθόμενος ἄπερ ἐναγχος δυστυχῶς συνέπεσεν Ἀλαμανοῖς, λεμβάδων τε λυπρὸν αὐτοῦ που περὶ τὴν θαλάσσης ἀνείλισσόμενον ἀκτὴν ἀναβὰς, τὸν Λαμάδεως τε πορθμὸν διέβη καὶ ἐπὶ τῆς περαιᾶς θάττον ἐγένετο, ὀλιγωρίας τινὸς βαρβαρικῆς ἐπιγούσης τὸν ἄνθρωπον. Φιλεῖ γὰρ τὸ βάρβαρον εὐνημεροῦν μὲν ὑπὲρ μέτρον ἐπαίρεσθαι καὶ αὐχεῖν, δυστυχοῦν δὲ καταβάλλεσθαι τε πλεον ἢ προσήκει καὶ ταπεινοῦσθαι: παρὰ τὸ μέτρον. Βασιλεὺς δὲ τοῦ καὶ εἰσέτι μᾶλλον κατασπᾶν αὐτῷ τὴν ὄφρυν προνοῶν, τοιάδε ἐποίησεν. Τῶν τινὰς Ῥωμαίων εἰς τὴν κατόπιν ἰδύσαν ἐκπέμψας Ἀλαμανῶν στρατιᾶν ἀριμῶν κρείσσω ἀγγελλομένους εἶναι χρήμασι τῆς ἐς Κορράδον ἀποσχέσθαι ἀνέπειθεν εὐνοίας. Ὁ Κορράδος ἐνωτισάμενος οὐκέτι ἐκείνος, ὁ πρῶην ὑπέροφρος ἦν. Πέμψας δὲ πρὸς βασιλέα ἠτείτετο σταλῆναι οἱ Ῥωμαίων τινὰ ὁδοῦ τε αὐτῷ καθηγησόμενον καὶ ἐν τῷ ἀσφαλεῖ παραπέμψοντα. Ἔσταται τοίνυν ὁ τὸ τοῦ ἀκολούθου (97) εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν λειτουργήμα ἐκπληρῶν. Ἐπιτέτραπτο δὲ οἱ καὶ συμμαχίας περὶ Κορράδου διειλέγθαι. Ἦν ἐπειδὴ πολλῶ τῷ διαλλάσσοντι Ῥωμαίους καὶ Ἀλαμανοὺς ζυμβαίνει μάχεσθαι, τὴν μὲν βασιλεὶ δόλη, πολλῶ δὲ ἀντιλάδοι κλεινονα, εἰ γε αὐτῷ βουλομένῳ ἔσται. μάχης κατὰ Περσῶν βασιλεὶ κοινωησῶσι. Ὅδῶν τε σφίσι προκειμένων δυοῖν, ὅποτέρᾳ ἂν αὐτὸς βούλοιο ἵναί, ταύτην δὴ ἐλέσθαι. Στέφανος μὲν οὖν Κορράδου ταῦτα ἀπήγγελλεν. Ὁ δὲ ἐς βουλήν ἦν τὸς αὐτοῦ καταστάς πρὸς μὲν τὴν ὀμαικίαν ἀπαίτηεν, ὁδὸν δὲ ἢ Φιλομυλιον ἀγεῖ αὐτὸς εἰλετο. Μέχρι μὲν οὖν Μελαγγείων καὶ Δορυλαίου ὀδῶς οὐδὲν ἄχαρι Ἀλαμανοῖς ὑπηντίαζεν. Ἐνταῦθα δὲ γενομένοις Μαμπλάνης (98) ὄνομα Πέρσης ἀνὴρ ἕνα στρατεύματι ὀλιγῶ τοῖς ἐμπροσθίοις αὐτῶν προσέβαλε τάγμασιν, ἀποπειρασόμενός τε τῆς ἰσχύος αὐτοῖς καὶ τὸν τῆς παρατάξεως ὀπως ποτὲ ἔχοι μαθησόμενος τρόπον. Ἀλαμανοὶ [P. 46] τοίνυν, ἐπειδὴ Πέρσαι τὸ πρῶτον αὐτοῖς παρεφάνησαν, οὐκέτι κατὰ συντάξεις ἐχώρουν· θυμῶ δὲ καὶ θορόβῳ πολλῶ ἐχόμενοι κατ' αὐτῶν ἦσαν. Πέρσαι δὲ ἕως μὲν οὐ πῆρῶν τοῦ σφῶν αὐτῶν, στρατοπέδου Ἀλαμανοῖς ἦσαν, νῶτα ἐδίδουσαν καὶ τὴν φυγὴν ὑπεκρίνοντο· ἐπειδὴ δὲ ἦ τε ἵππος αὐτοῖς ἐκεκμήκει καὶ τοῦ στρατοπέδου μακρὰν ἤδη ἐγεγόνεισαν, ἀποστρέφους

Du Cangil notæ.

(97) Ἀκολούθου. Perperam Tollius *pedisequum* vertit; id enim vocabuli apud Græcos Byzantinos Varangorum duccem seu præfectum designat, de qua palatina dignitate multa Codinus, De Off. c. 4 et 5 et nos quædam ad Villhard. et ad Annam, Scylitzes, p. 787: στέλλεται — Μιχαὴλ πατρικίος ὁ ἀκόλουθος. Cinnamo, l. III πελεκυφόρων ἐξάρχων dicitur, et Anna, p. 195, ἄρχων Βαραγγίτας. Willelmus Tyrus: Tradiderat autem Constantinopolitanus discedenti ab eo, et id ipsum petenti, domino imperatori, viæ duces, locorum peritos, provinciarum finitimarum omnem habentes prudentiam, sed fidei modicæ.

L. xvi, c. 22, Gesta Lud. VII, c. 6, 7 et 8. Ut porro Theontonic, Græcorum fraude, in vastas deducti solitudines, summani perpressi sint inopiam, multis prosequuntur Tyrus et Odo de Diogilo.

(98) Μαμπλάνης. Nicetæ, l. I, n. 6, Παμπλάνος, Willelmo Tyrîo loco citato Paratum nuncupatur. Hinc tamen tanto negotio, ait Tyrus, Soldanus Iconiensis non interfuit, sed quidam nobilis militie sue primicerius, Turcorum magnus satrapa, Paratum dictus, hanc plagam domino permittente exercuit. Accidit autem anno ab Incarn. D. 1146 (leg. 47) mense Novembri.

τὰς ἐπελάτεις τιθέμενοι ἵππους τε καὶ αὐτοὺς Ἀ ἰρσaque, quin a Barbaris caperetur, parum ab-
εἵκτεινον. Πολλάκις τε αὐτὸ γεγονός ἐς ὀρθωδίαν fuit.

μέτρον οὐκ ἔχουσαν τοὺτους ἐνέβαλεν. Ἦν οὖν ἰδεῖν τοὺς χόλις θρασεῖς καὶ ἀλαζόνας καὶ θηρῶν δίκην ἀνυπα-
στάτων ἐπίδοντας, θεيلούς τε καὶ ἀγερείς καὶ οὐδὲν οὔτε πρᾶξι οὔτε μὴν βουλευσασθαι ἱκανούς. Ὅτε δὴ
καὶ Κορράδος. (ἦν γὰρ θαρσαλέος τὰ πολέμια) κατὰ Περσῶν ἐλάσας τοῦ; τε ἵππους ἀποθεβλῆκει οὐς
αὐτῷ βασιλεὺς δρομικούς μάλιστα ἔδωκε, καὶ αὐτῷ δὲ ὀλίγου καὶ ἀλῶναι πρὸς τῶν Βερβάρων τού-
των ἐδέησεν.

16. Ἀλαμανοὶ μὲν οὖν ἐν τούτοις ἦσαν. Ὁ δὲ
τῶν Γερμανῶν ῥήξ (99) (ἠγγέλλετο γὰρ ἤδη τὸν
Ἴστρον διαβάς προσωτέρω χωρεῖν) οὐκέτι κατὰ
Κορράδον ὑπὲρ τὸ δέαν ἔγνω φρονηματίζεσθαι.
τοῦ; τε γὰρ ἐκ βασιλέως (1) ἐπ' αὐτὸν ἤκοντας,
φημὶ Μιχαῖλ τε σεβαστὸν τὸν Παλαιολόγον καὶ Μι-
χαῖλ ᾧ τὸ ἐπώνυμον Βρανᾶς ἔκειτο, δευμένός τε
εἰς καὶ χάριτας διὰ ταῦτα βασιλεὶ ὠμολόγει δῆλός.
Εἶτε δὲ ἐκ τῶν Κορράδου συμπεπρωκῶζων ἤδη
σωρρονισθεῖς, εἶτε καὶ φύσει (2) τοιοῦτον τῷ ἀν-
θρώπῳ τὸ ἦθος ἦν, λέγειν αὐτὸς οὐδαμῆ ἔχω.
Πλείονος δ' οὖν (3) διὰ ταῦτα τῆς βασιλέως παρα-
πολαύων διετέλει δεξιώσεως. Ἐπει δὲ ἀγχοῦ Βυ-
ζαντίου ἤδη ἐγένετο, πρέσβεις ἐς βασιλέα πέμ-
ψος (4) φιλίαν τε εἶτι μᾶλλον ὠμολόγει καὶ ἐπὶ
μεγάλως συμπράξειν αὐτῷ συνετίθετο· εἰ δὲ συν-
έσθαι ἀλλήλους καὶ λόγου κοινωγήσειν ἐν παλατίῳ
βουλητὸν αὐτῷ ἔσται, οὐδὲ τοῦτο παραλιπεῖν ἤθελε.
Βασιλεὺς δὲ ἤκουσε τῶν λόγων οὐκ ἀηδῶς καὶ οὐκ
πακοθήσει ἀφικέσθαι τοῦτον ἐκέλευεν. Εἰσελαύνοντι
τοῖνον (5) ἄνδρες ὑπήντων αὐτῷ βιοι τε κατὰ γένος
καὶ τύχην βασιλεὶ ἠγγίζον καὶ ὅσοι τὰς ὑπερφά-
νω; τῷ τηνικάδε διεῖπον ἀρχῆς, προπέμφοντές τε
μεγαλοπρεπῶ; αὐτὸν ἐς τὰ βασιλεία καὶ τὰ εἰκότα
τιμήσοντες. Ἐπειδὴ τε εἰσω τῶν ἀνακτόρων ἤδη
ἐγένετο ἔνθα βασιλεὺς ἐπὶ τοῦ μετώρου καθῆστο,
χρῆμαλή τις αὐτῷ ἐκομίζετο ἔδρα ἦν σελλιον (6)

17. Is rerum Alemannicarum fuit status. Rex
autem Germaniæ, qui transisse jam Istrum, et ultra-
rhis progredi nuntiabatur, non ea qua Conradus,
ultra modum ferocia se gessit : sed legatos ab impe-
ratore ad se missos, Michaëlem Palæologum seba-
stum, et Michaëlem cognomento Branam, except
comiter, eoque nomine gratias imperatori egit.
Apparebatque nihil eum damni contra Romanos
deinceps moliturum : quod utrum his quæ Conrado
acciderant prudentior factus fecerit, an vero quod
mitte illi a natura fuerit ingenium, haud omnino
mihi compertum. Utut sit, magnam inde sibi prin-
cipis gratiam conciliavit. Cum jam Byzantio proxi-
mus esset, missis ad imperatorem legatis, amicit-
tiam suam non tantum ultro est professus; sed et
addidit, sese libenter cum eo de rebus non medio-
cris momenti acturum, si ille una convenire, inque
palatio sermones de iis conferri pateretur. Annuit
dictis haud gravate princeps, et ut accederet ille
fidenter, nuntiavit. Advenienti itaque, effusi obviam
quotquot erant genere vel fortuna imperatori
proximi, et quicumque primas tunc temporis obti-
nebant dignitates, ipsum magnifico, et ut par erat,
summo cum honore in regiam deducunt. Postquam
83 palatium subiit, ubi in excelsiori sedebat loco
imperator, affertur ei sedes humilior, quam sellam,
qui lingua Romana utuntur, vocant. Cuique in ea
consedisset, ultro citroque varils de rebus habito.

Du Cangii notæ.

(99) Ὁ δὲ τῶν Γερμανῶν ῥήξ. De expeditione
Ludovici VII Francorum regis in terram sanctam
consulendi supra laudati scriptores. Priusquam vero
Ludovicus itineri in Romaniam sese accingeret, Mil-
lonem de Caprosia, seu de *Cheukese*, militem, le-
gatum anno superiore miserat, qui et transitum per
Thraciam, et comiteatum impetraret : quod ille
benigne concessit, scripta ad regem perofficiosa
epistola sub mensam Augustinum, quæ exstat apud
Radulfum de Diceto in *Abbrev. Chron. A. 1146.*

(1) Τού; τε γὰρ ἐκ βασιλέως. A Manuele legatos
ad Ludovicum unissos Demetrium quemdam, et alium
cognomento Maurum, refert Odo de Diogilo, l. II.

(2) Εἶτε καὶ φύσει. *Gesta Lud. VII c. 9* de eod-
dem rege : *Erat vir naturaliter patiens et benignus.*
Odo de Diogilo, l. III : Rex Francorum, cui semper mos
fuit regiam majestatem humilitate condire. [P. 442]
Gervasius Tilleberienais, De ottilis imperiali. ms. de
Ludovico VII : Cui successit Ludovicus piissimus,
amator cleri, ac verus Dei cultor, qui a multis de-
ceptus, nullumque decipiens, in sancta simplicitate
transiit ad Dominum, relicto Philippo filio, qui post-
ponens paternam simplicitatem, materni generis astu-
tias auxit in usum. Ludovici epitaphium habes a Ste-
phano abbate S. Genovefæ Parisiensis exaratum :

Quantum conjugii permisit copula, castus,
Quantum justitiæ regula, mitis erat.

(3) Πλείονος δ' οὖν. Fuit sane Ludovicum inter

et Manuelem multa deinceps animorum consensio,
cujus argumenta sunt varis ultro citroque missæ
legationes, de quibus tom. IV *Hist. Franc. p. 655,*
656, 687, 691, 692, 697, 698, et 719 ; præterea ini-
tiæ Alexii, Manuelis filii, cum Agnæ Ludovici filia
nuptiæ.

(4) Πρέσβεις ἐς βασιλέα πέμψος. Missi hoc tem-
poris momento a Ludovico legati Constantinopoli-
m Aluisis episcopus Atrebatensis, Bartholomæus
cancellarius, Archembaldus Burbonensis, et ali-
quot alii.

(5) Εἰσελαύνοντι τοῖνον. *Will. Tyrius : Interea*
rex Francorum pene iisdem subsequens vestigiis,
cum suo exercitu pervenerat Constantinopolim, ubi
secretioribus cum imperatore usus colloquiis, et ab
eo honorificentissime, et multa munerum prosecutione
dimissus, principibus quoque suis plurimum honora-
tis etc. Odo de Diogilo, l. III : Processimus igitur,
et nobis appropinquantibus civitati, ecce omnes illius
nobiles et divites, tam cleri, quam populi catervatim
regi obviam processerunt, et eum debito honore sus-
ceperunt, rogante ut ad imperatorem intraret, et de
sua visione et colloquutione desiderium adimpleret.

(6) Σελλιον. Prosequitur Odo : *Rex autem ejus*
timori compatiens, et petitioni obediens, cum paucis
suorum intravit, et cum in porticu palatii satis im-
perialiter obvium habuit. Erant fere cœvni et cœqua-
les, solis moribus et vestibus dissimiles. Tandem post

expenderet, nempe de expeditione quam in Palaestina suscepserant, eorum aggressiōnem differētam esse censuit, expectandumque dum manifestius quid molirentur. Ea fuit imperatoris mens. Progressi interea Barbari, ut ad Chærobacchorum campos pervenire (supinator autem illic regio, herbasque uberrime præbet ad equorūm pabula), castra figunt. Dum hic considerent, **74** ingentem supra quam dici potest accidisse illis calamitatem aiunt: unde conjectari liceat iratum fuisse ipsis Deum, propter tot eorum perjuriam, atque adeo in ejusdem religionis homines, et a quibus nullam injuriam accepissent, inhumanitatem. Magna quippe imbruium vi repente de caelo demissa, qui campos illos præterfluunt fluvii, quorum alter Melas, Athyras alter ab incolis appellatur, ultra solitum in immensum excrescentes, et in agros effusi, magnam Alemanorum exercitus partem, cum equis ipsis et armis, nec non et tabernaculis in mare de terra abripuerunt. Quæ ut rescivit princeps, hominum calamitate commotus, viros dignitate illustres misit, qui et Conradum de casu consolarentur, et invitarent ad colloquium, quo de rebus majoris momenti invicem tractarent. At ille remissa nihilo minus ferocia ut Byzantium venienti sibi occurreret imperator postulavit, atque etiam aliis ejusmodi officiis congressum suum rependi voluit. Imperator igitur damnato ejusmodi immodico fastu, virum deinceps neglexit. Conradus interea cum universis copiis Byzantium versus contendit, et ad imperatorium palatium, quod mœnibus urbis obversum est, pervenit. Philopatium illud vocant, seu quod hacce appellatione gratam illius habitationem significent, ut quæ iis qui vitandi urbis tumultus causa eo secedunt, remissionem animi quamdam **75** præbeat et curarum: seu quod arboribus et virgultis consitus sit locus, herbarnumque virentium ubertate passim amœnissimus. Inde ille progressus ad contemplandum urbis ambitum, visis turribus in idoneam altitudinem exsurgentibus, et lustratis quæ immensa profunditate mœnia circumdabant fossis, summo

Ἄ ἐπὶ βασιλέα πέμφαντες ταῦτα τε ἐδήλουν καὶ ἀνεπυθάνοντο τὸ πρακτεῖον. Ὁ δὲ τῶν Βαρβάρων καὶ ἐπὶ εὐλαβοῦμενος πρόσχημα, φησὶ δὲ τὴν ἐπὶ Παλαιστίνῃν δῆθεν πορείαν, ἕκκει διὰ τοῦτο τὴν ἐπιχειρήσιν, ἐκδηλωτέρον τι νεωτερίσειν αὐτοὺς προσδεχόμενος. Βασιλεὺς μὲν οὖν οὕτω γνώμης εἶχεν. Οἱ δὲ Βάρβαροι ὀδῶ ἰόντες, ἐπειδὴ ἐς τὰς ἐπὶ Χοιροδάκχων (92) παρῆλλον πεδιάδας (ὀπτέζει γὰρ ἐν ταῦθα ὁ χώρος καὶ πᾶσαν δαψιλῆ μάλιστα ἐς τὰς Ἰππων παρέχεται νομάς), ἐν ταῦθα ἠύλλιζοντο. Ἐνθα τι δυστύχημα λόγου κρείσσον αὐτοῖς ἕνενεχθῆναι λέγεται, ἐξ ὀδῆρ ἂν τις εἰκότως στοχάσαιτο μῆσαι τὸ θεῖον αὐτοῖς, τοὺς τε ὄρους ἠδικηκόσι καὶ πολλῆ τῆς ἐς τοὺς ὀμορρήσκους· αὐτοῖς καὶ μὴδὲν ἠδικηκότας ἀνθρώπους ἀπανθρωπίᾳ κεχημένοις. Ὁμόρον γὰρ ἐξαισίου (93) καταρράγέντος ἀθρόον οἱ τὸν χώρον ἐκεῖνον παραρρέοντες ποταμοί, ὧν ὁ μὲν Μέλαις, ἄτερος δὲ Ἀθύρας· πρὸς τῶν ἐγγυρῶν ὠνόμασται, πολλῶν τοῦ συνήθου· μᾶλλον ἀνοιδήσαντες μέτρον ἐπὶ πλεῖστον τε τοῦ πεδίου προχυθέντες· πολὺ τι μέρος τοῦ Ἀλαμανῶν στρατεύματος· αὐτοῖς Ἰπποῖς καὶ ὄπλοις καὶ αὐταῖς παρέσυραν ταῖς σκηναῖς ἐπὶ θάλασσαν τε ἀπὸ τῆς ἐξέπτυσαν φέροντες. Ὁ πυθόμενος βασιλεὺς ἔλεψεν τε τῶν εἰς τοῦ· ἀνθρώπους τὴν ψυχὴν πεπονθῶς ἀνδράς· τῶν ἐπὶ ὄξεως παραμυθησομένων· Κορράδῳ τὴν συμφέρῃν ἔσπελλε, μετεπέμπετό τε αὐτὸν ὡς λόγου τε κοινωνήσῃ καὶ περὶ μεγάλων αὐτῶ συνδιασκέψαιτο. Ὁ δὲ καὶ εἰσαίτι μῆδαμῆ [P. 42] καθυφελῆσαι θέλων τοῦ γαύρου, ὑπαντῆσθαι αὐτῶ ἐς Βυζάντιον προάγοντι τὸν αὐτοκράτορα ἠξίου, τοιοῦτον τε τιῶν ἄλλων ὀμιλίαν τὴν ἑαυτοῦ σταθμώμενος ἦν. Ἐφ' οἷς ὁ βασιλεὺς ἀλαζονείαν ὄρον οὐκ ἔχουσαν αὐτοῦ καταγνοῦς τοῦ λοιποῦ περιείδε. Κορράδος δὲ πανστρατὶ ὡς ἐπὶ Βυζάντιον ἐφέρετο· ἐν δὲ τῶν κατακτῆσθαι τεχνῶν βασιλικῶν γεγονῶς ἐνδιατῆματι, ὁ Φιλοπάτιον (94) ὀνομάζουσιν, οὐκ οἶδα εἴτε τὴν φιλῆν ἀντιῶθεντοῦ διατριβῆν (ἀνεῖσιν γὰρ τινα παρέχεται καὶ φροντίζων ἀπάλλαγγιν τοῖς ἐκ τῶν ἀστικῶν ταραχῶν ἐνθάδε ἀπάλλασσομένοις), εἴτε καὶ τὴν φύλλοις κομῶσαν πᾶσαν τε δαψιλῆ ἀνείσσαν (ἀμφιλαφῆς γὰρ ὁ χώρος καὶ ἐπὶ γλοῦν ἀπανταχῆ φέρει τὸ

Du Cangii notæ.

(92) *Χοιροδάκχων*. Ut adjacentes Chærobacchorum oppidū dūmipi explicandæ acies, et locandis castris idonei fuerint, dixi ad Annam, l. viii, p. 221. Otho Frising. : *Vallem quamdam juxta oppidulum Cherevach dictum, campi viriditate lætam, amniculi ejusdam medio decursu conspicuam attigimus, cujus loci amœnitate capti omnes, illo tentorium figere, et ibi pausare constituimus. Et mox : Fateor, toto expeditionis tempore nunquam tantiora habuimus tabernacula, nunquam quantum ad sensus judicium majorem ambitum occupaverant tentoria.*

(93) *Ὁμόρον γὰρ ἐξαισίου*. Subitam hæc imbruium vim, quæ universum pene pessumdedit exercitum, graphice verbis hæc, præter Nicetam et Cinnamum, describit idem Otho Frisingensis : *Et ecce circa vigiliam matutinam nubecula quadam parva exorta imbrem mitem produxit. Quem subito tantus pluviarum ventorumque impetuusus turbo subsecutus est, ut concussis et solutis, seu ad terram directis tabernaculis, gravissime qui post matutinorum luvies lectis nos receperamus, excitaret. Clamor*

totum vicinum replens ærem attollitur. Amniculus etiam, an ex reflexione proximi maris, imbruium multitudinem, an ex cataractis ruptis in caelo, ex supernæ majestatis ultione tantum intumuerat, ex temporeque præter morem inundaverat, ut totum cooperiret exercitum. Quid ageremus? Divinam id animadversionem potius, quam naturalem inundationem esse considerantes, amplius attoniti fuimus. Ad equorum tamen robur convolatimus, unusquisque, prout poterat, animum transire gestiens. Videres alios narrantes, alios equis adherentes, alios ut periculum effugerent per funes miserabiliter trahi, alios in flumen inordinate ruentes, ex eo quod alii impræmeditate implicarentur demergi, etc. Eandem imbruium vim attigere etiam Odo de Digilo, l. iii; Helmodus, l. i, c. 64, et auctor Chronici Reicherspergensis.

(94) *Φιλοπάτιον*. Vide notata ad Villehard. et Bryennium l. iv, ubi plura de hocce palatio consensimus.

πρώτων), ἐντεῦθεν τῷ περιβόλῳ προσεῖχε τοῦ Α admira-
 δειος. Τοὺς τε οὖν πύργους ἐς ὕψος ἰκανῶς ἀνα-
 τρέχοντας κατανοήσας καὶ τάφρου μέγα τι χρέμα
 βαθείας κύκλῳ περιθεούσης ἰδὼν ἐν θαύματι μεγάλ-
 ῳ (95) ἐγένετο. Ἐπεὶ δὲ καὶ γυναικῶν ὄμιλον καὶ
 δῆμον ἀνοπλῶν τινα καὶ ἀπερλεργον ἐπὶ τῶν προ-
 πύργων ἐστῶτα εἶδε (πάντες γὰρ ὄσοι πολεμίων
 εἰσθῆσαι πόνων γεύεσθαι, οἱ μὲν πρὸς τοὺς τεῖχεσιν
 ἔδον φρουροῦντες ἐκάθητο, οἱ δὲ πρὸ τοῦ περιβό-
 λου τῆς πόλεως ἕστασαν χειρῶν ἄρχειν Ἀλαμανοὺς
 περιμένοντες). Ἐπειδὴ γοῦν ταῦτα κατενόει, αὐτίκα
 ὅπερ ἦν περιουσία δυνάμεως ἀνέκπληκτον τὴν πόλιν
 μείναι ἐνόησας, ἐνθὲνδεν ἀπηλλάττετο, τὴν τε γέ-
 φυραν, ἣ τὴν ὑποκειμένην ὡς ἂν εἴποι τις ποταμο-
 θάλασσαν ζεύγνυσι, ταχὺ διαβάς (96) ἐπὶ τι τῶν ἀν-
 τιπέρας Βυζαντίου (α) κατήγετο προστασίον, δ Πι-
 κριδίου ὠνόμασται. Ἔστι δὲ τὸ τοῦ ἐνταυῦθι πορθιμοῦ
 τοιοῦτον. Ὁ Εὐξείνος πόντος ἀπορροήν τινα ποιού-
 μενος ἐπὶ τὸ δεξιὸν εἰσπλέοντι μέρος ὡς ἐπὶ δυσμάς
 ἄναισι, λιμένα ἐπιμήκη Βυζαντίοις ἐργαζόμενος (β). Ποταμὸς δὲ τις ἀνωθὲν ποθεν ἐκβάλλων τὸ βῆμα
 κάτεισι μὲν διὰ τῶν τῆδε πεδιάδων, ὀλίγου δὲ Βυζαντίου ἀποθεν κατὰ κορυφὴν τῷ λιμένι ξυμβάλλον εἰς
 ταύτην ἔρχεται, ἔνθα τὴν γέφυραν ἴστασθαι ξυμβαίνει.

α'. Τοῦτο μὲν δὴ τοιοῦτον. Κορβάρδος δὲ ἐνταυθα
 γενοῦς λόγους ἐς βασιλεῖα οὐ πῆρρω θρύψως ὄντας
 πολλῆς ἐπεμψεν. Εἶχε δὲ ὧδε τὰ μηνύματα. « Χρῆ,
 βασιλεῦ, ἐπὶ παντὶ τὸν γε νοῦν ἔχοντα οὐ τὸ πρᾶγμα
 σκοπεῖν καθ' ἑαυτὸ, τὸν δὲ σκοπὸν ὅθεν γένοιτο πολ-
 λυπραγμονεῖν μάλιστα. Ὁ γὰρ γνώμησιν ἤρτηται τι-
 νος, οὔτε ὀγαθὸν ἂν ἐπαινέται πολλάκις, οὔτε φαῦ-
 λον φαινόμενον ψέγεσθαι πέφυκε. Καὶ τις πρὸς
 ἐθρῶν μὲν ἀγαθοῦ παρὰ γνώμην ἐνίοτε τυγχάνει,
 φλαύρου δ' αὖ πρὸς τῶν φιλῶν πειράται τινος. Μὴ
 [P. 43] τοίνυν τῶν τῷ κίχθαι τῆς ἡμετέρας στρατιᾶς
 χθὲς παρὶ τὴν χώραν ἡμαρτημένων τὴν σὴν τὰς αἰ-
 τίας ἐπ' ἡμᾶς ἄγε, μηδὲ διὰ ταῦτα χαλέπαινε, ἐπεὶ
 οὐχ ἡμεῖς αὐτοὶ σοι τῶν τοιοῦτων καθέσταμεν αἰτίαι,
 ἣ δὲ τοῦ πληθους φορὰ ἀλόγως ἔνθα ἔτυχε φερομένην
 αὐτοματιζεῖν οἶδε ταυτί. Στρατεύματος γὰρ ξένου

admiratione percillitur : præsertim vero cum mu-
 lierum virorumque turbam inermem et otiosam in
 exterioribus propugnaculis stare conspexit. Eorum
 enim qui rei bellicæ operam dare solent, alii intra
 urbem moenia servabant, alii stabant extra ambitum,
 observaturi, si manus Alemanni priores consere-
 rent. Hæc omnia igitur perspicuens, urbemque,
 quod revera erat, abundantia virum manere im-
 perterritam, inde recessit, et ponte, qui subjacen-
 tem, ut ita dicam, e mari confectum fluvium jun-
 git, confestim trajecto, in obversum Byzantio sub-
 urbanum, quod Picridium vocant, profectus est.
 Ejusmodi vero est adjacentis sinus forma : qua ad
 Occidentem vergit pontus Euxinus in dextram in-
 trantibus partem effusus spatiosum Byzantinis por-
 tum facit. Fluvius autem in superioribus locis ortus,
 per circumjacentes campos effusus, haud procul
 Byzantio ad portus caput in eundem delabitur,
 ipsique miscetur ubi pons exstructus est.

Β Ποταμὸς δὲ τις ἀνωθὲν ποθεν ἐκβάλλων τὸ βῆμα
 κάτεισι μὲν διὰ τῶν τῆδε πεδιάδων, ὀλίγου δὲ Βυζαντίου ἀποθεν κατὰ κορυφὴν τῷ λιμένι ξυμβάλλον εἰς
 ταύτην ἔρχεται, ἔνθα τὴν γέφυραν ἴστασθαι ξυμβαίνει.

15. Atque hæc ita se habent. Cum eo in loco es-
 set Conradus, litteras ad imperatorem misit, quæ
 languidum quid ac effeminatum præ se ferrent, 76
 quarum erat sententia : « Decet virum prudentem,
 imperator, non per se res ipsas, sed quo sine fiant
 maxime attendere. Ille enim ejus præoccupatus
 est animus, neque quod bonum est laudare, nec
 quod videtur villosum vituperare, sæpenumero so-
 let. Interdum etiam præter mentem quis beneficium
 ab inimicis, ab amicis vero dānnum accipit. Eorum
 igitur, quæ nuper ab incondita exercitus multitudine
 in agris tuis perpetrata sunt, causam noli in nos
 rejicere, neque propterea hæc tuum in nos animum
 moveant, cum minime in culpa simus, sed inordi-
 natæ multitudinis quaquaversum sese ferentis im-
 petus, quidquid commissum est ultro patriverit.

Du Cangii notæ.

(95) Ἐν θαύματι μεγάλῳ. Simili postea stupore,
 seu admiratione, percussos Francos nostros ac Ve-
 netos, scribit Villharduinus n. 66 cum primum ad
 urbem oppulere : Or poez savoir que null esgarde-
 rent Constantinople cil qui onc mais ne l'avaient veue,
 que il ne poient mie cuidier que si riche ville peust
 estre en lot le monde. Cum ils virent ces halz murs,
 et ces riches tours, dont ele ere close tot entor a la
 reonde, et ces riches palais, et ces haltes yglices, dont
 il i avoit tant, que nuls ne poist croire, se il ne le
 veist a loil, et le lonc et le lé de la ville, que de
 toutes les autres ere souveraine. Et sachiez que il n'i
 ot si hardi, cui le cuer ne fremist. [P. 441] De tur-
 rimum maris Constantinopolitanis adjacentium robore
 et altitudine idem testatur Guntherus in Hist. Cpolit.
 c. 15 : Est enim civitas triangula — habens in quo-
 libet latere magnum milliare vel amplius, ex ea parte
 qua terram attingit, vasto aggere, et muro firmis-
 simo tripliciter clausa. Turres habens per circuitum

si excelsas et fortes, adeo sibi invicem propinquas,
 ut puer septennis de una turri ad alteram pomum va-
 leat jaculari. Infra, ubi de muris maritimis : ex ea
 parte, quoniam agger esse non potuit, propter frequen-
 tiam portus, quem habet tutissimum ac celeberrimum,
 muri sunt alti admirandæ spissitudinis, et turres
 densæ, eductæ ad tantam celsitudinem, ut quisvis in
 culmen ipsarum aspectum dirigere perhorrescat. De
 turrim numero vide descriptionem Cpol. ex Bon-
 delmontio.

(96) Ταχὺ διαβάς. Inviso et insalutato Manuele
 discessit et in Asiam transit Conradus, licet per
 suos Alemannici Augusti colloquium et congressum
 expetiisset Byzantinus. Sed alius, inquit Odo de
 Diogilo, ingredi civitatem, alius egredi timuit, aut
 noluit, et neuter pro altero mores suos, aut fastus
 consuetudinem temperavit. Proinde hinc refellitur
 Tyrius, qui Constantinopoli habitum a Conrado cum
 Manuele familiare colloquium tradit.

Cornelii Tollii notæ.

(α) Ἐπὶ τι τῶν ἀντιπέρας Βυζαντίου. Chonia-
 tes de hoc ipso : Τῆ παρατῆ ἐναυλιζόμενος, ἥτις
 τοῦ Πικριδίου κατονομάζεται.

(β) Λιμένα ἐπιμήκη Βυζαντίοις ἐργαζόμενος.
 Ejusmodi æstuaria λιμνοθαλάττας in Garumna vo-
 cat Strabo, ut et Cinnamus in sequentibus.

Exercitu namque peregrino externoque, tum provincias lustrante, tum ad comparanda usui necessaria longius evagante vel excurrente, utrinque factas esse injurias, haud equidem mirandum existimo. Hæc et similia Alemanni. At imperator hæc simulate dici existimans, in hunc modum rescripsit: « Majestatem nostram non latet, plebis impetum quidpiam semper fuisse, quod ægre gubernari possit ac retineri. Quapropter et nobis potissimum curæ fuit, ut qui advenæ estis et externi, dum per provincias nostras iter agitis, nullum damnum pateremini, præsertim cum vos ipsi neque malo animo venissetis, neque injuriam nobis facere possentis. Nec sane res aliter fieri potuit, ne violato hospitalitatis jure male apud homines audiremus. Quandoquidem vero illa vobis, utpote viris prudentissimis, et in investiganda rerum natura solertissimis, 77 videntur carere omni culpa, nos etiam gratias rependimus: neque enim curandum nobis erit in posterum, ut nostræ multitudinis impetus comprimamus, quinimò ascribemus hæc illius insolentiæ, quandoquidem id a vobis edocemur. Vestra igitur intererit, non dispersos incedere, nec ita in alieno evagari solo. Sed cum ita videatur, deturque licentia gregarie multitudini utriusque exercitus quo velit irruere, necesse erit ut multa ab indigenis damna patiantur advenæ. » His dictis, legatos dimisit. At cum probe sciret, quanto Romanorum exercitus numero bellatorum inferior esset barbarico, tanto scientia rei militaris et in præliis constantia præcellere, ejusmodi consillum capit. Prosercho et Tzicandylæ aliisque ducum Romanorum compluribus jubet, ut idoneum contrahant exercitum, et Alemanni a fronte opponant, instructa in hunc modum acie. Inbellis et gregaria exercitus turba longius, et a quarto circiter staret signo: tum gravis armatura et cataphracti, qui deinde velocissimis equis utuntur equites, denique Scythæ in fronte, Persæque et sagittarii Romani. Ita ordinatas copias ut conspexere Alemanni, summo animi ardore tumultuque, in illos pernici celeritate irruunt: fit atrox pugna, et cædes ingens editur Alemannorum. Quippe Romani, dum subeuntes hostes militari peritia excipiunt, eos cecidere. Conradus nihil eorum quæ acciderant edoctus, ferox adhuc, timidusque 78 et magna spe plenus consederat in castris. At imperator, quo priorem illius superbiam retunderet sugillaretque, litteras misit eo verborum contextu: « Ut nemo nostrum ignorat, equum, qui frenum non patitur, nihil prodesse sessori suo, imo crebrius ad præcipua illum deferre; exercitum, qui imperantium mandata detrectat vel negligit, ipsos ut plurimum duces objicere periculis: ita minime

Α και ἐπήλυδος τὸ μὲν ἐπὶ ἱστορίᾳ τῆς χώρας, τὸ δὲ ἐπὶ πορισμῶ τῶν ἀναγκαίων πολλαχόσκι πλανωμένοι καὶ περιτρίχοντες, τοιαῦτα ἐκατέρωθεν ἀμαρτάνεσθαι ἀπεικὸς οἶμαι οὐδὲν. » Ἀλαμανοὶ μὲν τοιοῦτα εἶπον. Βασιλεὺς δὲ εἰρωνεῖαν τὸ πρᾶγμα λογιζόμενος ἡμεῖς τὸ ὄδε: « Οὐδὲ τὴν ἡμετέραν λήθηθε βασιλεῖαν ἢ τοῦ πλήθους ῥοπή δυσάγωγόν τι οὔσα καὶ δεσφνιον ἀεὶ χρῆμα. Ἀμέλει καὶ διὰ φροντίδος ἡμῶν ἦν, πῶς ἂν διὰ τῆς ἡμετέρας ἀδολαθῶς διελθεῖν ὑμᾶς γένοιο ξένους καὶ ἐπήλυδας ἀνδρας καὶ οὐδὲν ὅ τι ἀδικεῖν ἡμᾶς οὔτε ἐπαγγελιομένους οὔτε ἄλλως δεδουνημένους, ὡς μὴ ξενίαν ἀδικουντες δόξαν οὐκ ἀγαθὴν (x) παρὰ ἀνθρώποις ἀπενεγκώμεθα. Ἐπει δ' ὁμῶν ἀτε ξυνετωτάτοις οὔσι καὶ τὰς τῶν πραγμάτων φύσεις καλῶς ἐξετάζειν ἐπισταμένοι ἀνέγκλιτα εἶναι δῆπου τὰ τοιαῦτα δοκεῖ ἡμεῖς καὶ χάριτας ὁμῶν ὁρῶμεν. Οὐ γὰρ εἴτι φροντιούμεν ὅπως ἂν τὴν ὀχλικὴν τῶν ἡμετέρων ἀναχαιτίσωμεν ὀρμήν, ἀλλ' ἐπιβρόφουμεν ταῦτα τῆ τοῦ πλήθους ἀλογιστίᾳ, καθὼς ὑμεῖς εὖ ποιούντε; ἡμᾶς ἐδιδάξατε. Συνοίσει τοῖνον ὁμῶν μηκέτι σποράδας τὴν ὄδον ἰέναι, μηδὲ οὕτως ἐπὶ ξένης πλανᾶσθαι. Ἐπειδὴ γὰρ οὕτω δέδοκται, καὶ ἀναίται τοῖς κλήθεσι παρ' ἀμφοτέρων ταῖς οἰκείαις χρῆσθαι ὄρμασι, πολλὰ πρὸς τῶν αὐτοχθόνων πεπονθέναι τοὺς ξένους εἰκός. » Ταῦτα εἰπὼν αὐτοῦς μὲν ἀπεπέμψατο, τὸν δὲ Ῥωμαίων στρατὸν κλήθει μὲν παρὰ πολὺ τοῦ τῶν Βαρβάρων ἑλασσούμενον εἰδὼς, ἐπιστήμη δὲ στρατιωτικῇ καὶ καρτερίᾳ τῆ παρ' ἡμᾶς μάχας τοσοῦτον δὴ μᾶλλον πλεονεκτοῦντα, τοιάδε ἐνενοῦσε. Τὸν Προσοῦχ καὶ τὸν Τζικανδύλην καὶ πλείστον ἄλλου; τῶν Ῥωμαίων στρατηγῶν ἐκίλευσε στράτευμα ἐπαγομένους ἱκανὸν ἀντιματώπους Ἀλαμανοῖς ἵστασθαι, τάξασθαι μέντοι ὄδε. Τὸ μὲν ἀπολεμώτερον καὶ ὡσπερ ἀγελαῖον τοῦ στρατοῦ πόρρωθεν καὶ ὡς ἀπὸ σημείων στήναι τεττάρων· μετὰ δὲ οὗτο ὅσον ὀπλιτικὸν καὶ κατὰφρακτον· ἐξῆς δὲ τοὺς ὅσοι ταχυπόδων ἐπέβαινον ἵππων· τελευταῖον δὲ καὶ μετὰ μέτωπον Σκύθας ἅμα Πέρσαι; καὶ τὸ Ῥωμαίων τοξικόν. Ῥωμαῖοι μὲν οὖν κατὰ ταῦτα ἐποίουν. Ἀλαμανοὶ δὲ ὡς εἶδον θυμῶ πολλῶ καὶ θυρόδω ἐχόμεν ὁρόμῳ ἐχώρουν. Συνίσταται τοῖνον μάχη καρτερὰ, καὶ φόνος Ἀλαμανῶν πολλὸς γίνεται. Ῥωμαῖοι γὰρ σὺν ἐπιστήμη ἐπιόντας αὐτοῦς ὑφιστάμενοι ἔκτεινον. Κορράδος δὲ οὕτω τι πεπυσμένος [P. 44] τῶν γερονδτων σοδαρὸς εἴτι καθῆστο καὶ ἐπὶ μακρᾶς ὥχεῖτο ἐλπίσιν. Ὁ τοῖνον βασιλεὺς τῆς προτέρας αὐτὸν ἐπιχερτομησαι θέλων ὑπεροφίας ἀπέστειλε τοιάδε: « Ἐδει μὲν ἡμᾶς ἐκείνο καλῶς εἰδὼτας, ὡς οὔτε ἵππο; κρείττων φερόμενος χαλινοῦ δὴσε:εν ἂν τὸν ἐπιδάτην, εἰ μὴ καὶ κατὰ κρημνοῦ τοῦτον πολλάκις συγκατενέγκοι, καὶ στράτευμα δὲ ἐκείνο, ὃ μὴ τῶν στρατηγούντων ἐπαῖοι, κινδύνοις περιβάλλειν ὡς ἐπίπαν οἶθε τοὺς

Cornelii Tollii notæ.

(x) Ὡς μὴ Ἐσρλαρ ἀδικουντες δόξαν οὐκ ἀγαθὴν. Sacrum quondam mortalibus et haud temere violandum erat jus illud hospitalitatis. Inde T. Q. Crispinus Dadio Campano, aliquando hospiti suo Romæ, tum vero lacessentis et provocanti: Nec

sibi, nec illi, hostes deesse, in quibus virtutem ostendant: se ab eo, etiam si acie occurrat, declinaturn, ne hospitali cæde dextram violet; apud Livium l. xxv, c. 18.

ἀρχοντας, μὴ οὕτω στρατεύμασιν ἐφήσειν τοῖς λαοῦν πρὸς τὰς οἰκίας ἐκάτερα φέρεσθαι ὀρμάς. Ἐπεὶ δ' οὐκ οἶδ' ὅτι παθῶν αὐτὸν τε πρότερον καταλιγώρηκας τούτου καὶ τὸ ἡμέτερον δὲ κράτος; ὅσα καὶ φίλῳ προσηρόμενον τῆς αὐτῆς γεγονέναι σοὶ γνώμης ἀνέπεισας, ἤδη συλλόγισαι τίνα ὑμῖν ἢ τοῦ κλήθου; προὔξενησεν ἐλευθερία. Πυνθάνομαι γὰρ ὅ; ὀλίγος Ῥωμαίων στρατὸς Ἀλαμανῶν πλήθει οὐκ εὐκαταφρονήτω περιτυχῶν κακῶς αὐτὸ διέθετο. Τὸ γὰρ αὐτόχθον καὶ ἐγγύριον ἐπικρατέστερον ὡς ἐπίπαν τῶν ἐπηλύδων, καὶ ξένου φιλεῖ γίνεσθαι. Ἡμῖν δὲ οὐδὲ κολάζειν ἐξέσται τοῖς πλήθεσι τὴν ἀσθένειαν. Πῶς γάρ; οἷς κατὰπαξ πρὸς γνώμην ἐνέδομεν φέρεσθαι τὴν αὐτῶν. Εἰ τοίνυν καὶ αὐτὸ σοὶ δοκεῖ, ἀνεκτέον καὶ πάλιν ἡλιας ἀμφοτέρους τῆ; ἀρχικῆς καὶ ἀνασπειραστῶν τοῖς στρατεύμασι τὰς ὀρμάς. Μὴ δοκοῦν δὲ σοὶ, ταῦτα μὲν μενετέον ἐπὶ τῶν παρόντων. Τὸ γὰρ μὴ πεπραγμένον σαφῶς ἡμῖν δέδηλώσθω. »

15. Τα μὲν δὴ τοῦ βασιλέως ἐν τούτοις ἐτελεύτα. Κορράδος δὲ οὐπω τῶν Ἀλαμανοῖς συμπεσόντων ἐνωσιζάμενος οὐδὲν τούτων μὲν οὐδ' ἐπιστρέφεται τὸ παράπαν εἶδκει. Δρόμωνα δὲ τὸν βασιλεὺν καὶ τὰς συνήθεις σταλῆναι οἱ πρὸς βασιλέως ἤξιον εἰρήρεις, ἐφ' ᾧ πρὸς τὴν διάδοσιν αὐτοῖς χρῆσαιτο. Καὶ εἰ μὴ θάπτον ἀφίκοντο πρὸς αὐτὸν, ἠεπίλει πολλαὶ ἐς νέωτα μυριάσι τὴν πόλιν περιβαλεῖν. Πρὸς δὲ χαλεπήνας ὁ βασιλεὺς οὐκέτι μέχρις εἰρηνείας τὸν ἀλαζόνα ἀμείβεσθαι ἤθελεν. Ὅθεν καὶ πικροτάτους αὐτοῦ καθέκατο λόγοις ἐπιστελλας οὕτως: «Ὁδὲ τῷ κλήθει τὰ πράγματα κρινεῖν εἰώθασιν οἷς; καὶ σμικρὰ σμωρῶν ἐνεσι, ποσότης δὲ πολλὸν καὶ ταῖς ἐντεῦθεν ὑπερβολαῖς τε καὶ ἰλλεῖψεται. Οὐκοῦν καὶ τοὺς Ἄρεος ἀθλητὰς; οὐ κλήθει διαίρετέον, ἀλλ' ἀρετῇ καὶ πόνοις καὶ τῇ περὶ ταῦτα ἐπιστήμῃ. Ἄν καὶ σοὶ τοίνυν κλειστόν ἀκολουθῆ στρατεύμα, ἀλλὰ πρὸς τῷ μὴ πολλῷ τὸ ἡμεδαπὸν ὑπεραίρειν, καίτοι τοῦ κλειστοῦ πολλαχῆ τῆς Ῥωμαίων διηρημένου ἀρχῆς, ἀγελαῖόν ἐστι καὶ τὸ κλειστόν ἀπειροπόλεμον· προδῶτων δὲ ἀγέλαι καὶ εἰς μυριοστύας ἑλας ἀριθμοῖντο σχολῆ; ἐὰν ἀνάσχοιντο λίοντος ἐπιτηδῶντος αὐταῖς. Ἡ οὐκ οἶσα δτι καθάπερ ἐστρουθίον ὑπὸ ταῖς ἡμετέραις γεγένησαι ἤδη παλάμαις, καὶ θελήσωμεν, οὐκ ἂν φθάνοις αὐτίκα παραπολλύμενος; Ἐνόησον ὡς ἐκείνοι τὴν χώραν κατέχουσι ταύτην, ὡν οἱ πράγονοι πᾶσαν [P. 45] τὴν γῆν περιῆλθον τοῖς ὅπλοις, ὑμῖν τε αὐτῶν καὶ λοιπῶν ἀπάντων τῶν ὑφ' ἡλῆν ἐκυρλευσαν ἰθῶν. Ταῦτα ὑπολογίζεσθαι σε χρεῶν καὶ προσέτι ὡς οὔτε νῦν ποτε ἐπιβῆση τῆς βασιλείου οὔτε τι ὦν ἤτησας ἐπιτελεῖς ἴσται σοὶ περ' ἡμῶν, ἀλλὰ σε τὴν αὐτὴν καὶ πάλιν οἱ τῶν ἱππῶν οἴσουσι πόδες. Καὶ οὐδὲ πῶς μεμπτοῖς πάντως ἡμεῖς, εἰ μὴ τὰς ἀκακῶν βουλομένους βᾶστους ποιοῦμεν αὐτούς. Οὐ γὰρ ταῦτ' ἀδικεῖν καὶ ἀμύνεσθαι· ἀλλὰ τὸ μὲν γνώμην ἤρηται φαύλης, τῷ δὲ προσηγεῖται πάντως ἀσφάλεια. Ἡμεῖς δὲ καὶ προλαθὸν ἀξιοὶ τὸ ὑπῆκον, ἐπερ ὅσον οὐκ ἤδη Πέρσαις ἀποκερδανθήσεται τοῖς ἐκ γειτόνων, ταῦτα δὴ Ῥωμαίους ἀμογητὴ κτήσε-

A par erat indulgere militibus nostris, ut inter se invicem pro arbitrio collidi pateremur. At postquam aliud forte cogitans tu hæc neglexisti primum, nostramque majestatem quæ te ut amicum de his admonuerat, induxisti, ut eadem uteremur indulgentia: nunc tandem percipe, quid utilitatis vobis contulerit ejusmodi licentia multitudinis. Accepi enim exiguam Romanorum manum, cum haud contemnendis Alemannorum copiis congressam, male eas accepissæ. Fere enim semper accidit, ut indigenæ ipsoque innati solo, advenis et extraneis sint longe fortiores. Neque nobis vulgi petulantiam castigare licet. Qui enim poterimus, quibus agere pro libitu indulsimus? Verum si et tibi ita videtur, discant copiarum nunc parere ducem imperiis, et earum coerceatur impetus. Sin alia est sententia, stemus presentibus; saltemque vulgare liceat quod a nobis gestum est. »

16. Ejusmodi fuit epistola imperatoris. Conradus interea, nondum percepto de Alemannorum clade nuntio, de priori ferocia remisisse non videbatur. 79 Quinimo dromonem imperatorium, et consuetas triremes, quibus ad transmittendas copias uteretur ab imperatore postulabat; ac ni confestim adducerentur, proximo se anno multis cum millibus urbem ipsam obvallaturum minabatur. Indignissime id ferens imperator, non jam ludicris, sed acerbissimis arroganti respondere hunc in modum litteris decrevit: « Non ex multitudine judicare de rebus solet il qui et modica sæpe quid valeant, non ignorant, sed ex earum natura, et iis quæ aut abundant in illis, aut deficiunt. Neque enim Martis athlete numero distinguendi, sed virtute, laboribus, et rei militaris peritia pensandi sunt. Quamvis igitur ingens te sequatur exercitus, nobisque vix adsint copiarum, utpote per omne Romanorum imperium militibus distributis, tua illa turba incomposita est, et majorem partem rei bellicæ ignara. Pecudum greges, et si multorum millium sint, vix leonis irruentis impetum possunt sustinere. An ignoras, te instar aviculæ in nostris suisque manibus, continuo si voluissæmus periturum? Has illos incolere regiones cogita, quorum majores orbem universum bellis peragrarunt, vobisque ipsis, aliisque omnibus sub sole gentibus imperaverunt. Hæc te scire perinde necesse est, neque imperatoriam ad te usquam navem venturam, neque quidquam eorum quæ postulasti nos indulturos; sed qua venisti, equorum pedibus fore tibi redeundum. Neque propterea erimus culpandi, si inferre injuriam volentibus nos minus faciles ac benevolos præbimus. Res enim diversissimæ sunt inferre injuriam et propellere: illud a prava voluntate pendet, alterum securitas suadet. Nos vero jamdudum orant subditi nostri, ut quæ modo ex vicinis Persis vindicavimus, ea quieto ac sine molestia possideant. Romani. Quod igitur obsecrantibus nostris non indulsimus, id nunc te suadente statim experiemur. » His ac-

ceptis Conradus, intellectaque simul quæ paulo ante Alemannis acciderat clade, putri circa littus protracta navicula, Damalis fretum trajicit, summaque celeritate in adversam continentem properat, pavore quodam Barbarico virum ocuis urgente. Barbari quippe fluentibus ex voto rebus, eriguntur in immensum, tumentque: si contra adsit aliqua calamitas, plus quam par est demittuntur animo. Sed imperator quo magis adhuc illius supercilium contraheret, talia aggreditur. Missis aliquot ex Romanis ad procedentem a tergo Alemannorum exercitum, data pecunia, militum, quorum numerus pene fuit infinitus, a Conrado abalienavit animos. Quod ut intellexit Conradus, non ea qua prius serocia inflatus, per legatos principem rogat, ut ad se Romanum quemdam transmitteret, qui monstraret viam, et tuto copias suas deduceret. Mittitur itaque qui ad id tempus acoluthi dignitate functus fuerat, dato insuper mandato, **81** ut de belli etiam societate inunda cum Conrado sermones conferret: quam si ille admitteret, quandoquidem multum interesset Romani an Alemanni bella gererent, auxilia quidem submitteret imperatori, ab illo vicissim recepturus majora, si arma cum imperatore adversus Persas conjungere paratus esset: porro duabus propositis, eligeret ille quam vellet viam. Hæc Conrado Stephanus nuntiavit. Ille suis in consilium coactis, compulsum penitus recusavit. Itinere vero Philomelium versus instituto, nihil illi quidpiam sinistri accidit, quousque ad Melangia et Dorylæum oppidum pervenit. Tum enim Mamplanes Persa cum exiguo exercitu in primam aciem invecus est, quo vires hostiles, et pugnandi formam exploraret. Alemanni visis primum tum Persis, nullo quidem ordine, sed cum impetu tumultuque in eos irruere. Illi, quoad haud procul a castris erant Alemanni, terga vertunt, fugamque simulant: dein fessis insequentium equis, atque ipsis longius a cætero exercitu abstractis, converso cursu equos cum sessoribus eoncidunt: idque repetitum pluries immodicum Alemannis terrorem incussit. Tum demum videre erat feroces nuper et timidus, quique ferarum instar hostes **82** suos aggrediebantur, jam trepidos et degeneres, neque agendi animum, neque consilii locum habere. At Conradus, ut erat in bellis mirabili audacia, in Persas progressus, velocissimos, quos ab imperatore acceperat, equos amisit:

σθαι. Ὁ τοίνυν ἀξιούτων οὐκ ἠνεσχόμεθα τῶν ἡμετέρων, τοῦτο νῦν τοῦ προτρεπομένου αὐτίκα ποιεῖν κινδυνεύομεν. Ταῦτα Κορράδος ἐνωτισάμενος καὶ ἅμα πυθόμενος ἄπερ ἐναγχος δυστυχῶς συνέπτεσεν Ἀλαμανοῖς, λεμβάδιόν τε λυπρὸν αὐτοῦ που περὶ τὴν θαλάσσης ἀνείλικυμένον ἀκτὴν ἀναβῆς, τὸν Λαμάλειός τε πορθμὸν διέβη καὶ ἐπὶ τῆς περὶ αἰτίας θάλασσης ἐγένετο, ὀλιγωρίας τινὸς βαρβαρικῆς ἐπιγούσης τὸν ἄνθρωπον. Φιλεῖ γὰρ τὸ βάρβαρον εὐήμερον μὲν ὑπὲρ μέτρον ἐπαίρεσθαι καὶ αὐχεῖν, δυστυχῶν δὲ καταβάλλεσθαι τε πλὴν ἢ προσήκει καὶ ταπεινοῦσθαι παρὰ τὸ μέτριον. Βασιλεὺς δὲ τοῦ καὶ εἰσέτι μᾶλλον κατασπᾶν αὐτῷ τὴν ὄφρυν προνομῶν, τοιαῦτα ἐποίει. Τῶν τινὰς Ῥωμαίων εἰς τὴν κατόπιν ἰθῦσαν ἐκπέμφας Ἀλαμανῶν στρατιᾶν ἀριθμοῦ κρείσσω ἀγγελλομένους εἶναι χρήμασι τῆς ἐς Κορράδον ἀποσχέσθαι ἀνέπειθεν εὐνοίας. Ὁ Κορράδος ἐνωτισάμενος οὐκέτι ἐκείνος ὁ πρῶην ὑπέροφρος ἦν. Πέμψας δὲ πρὸς βασιλέα ἤτειτο σταλῆναι οἱ Ῥωμαίων τινὰ ὁδοῦ τε αὐτῶν καθηγησάμενον καὶ ἐν τῷ ἀσφαλεῖ παραπέμφοντα. Ἔσταλται τοίνυν ὁ τὸ τοῦ ἀκολούθου (97) εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν λειτουργήμα ἐκπληρῶν. Ἐπιτέτραπτο δὲ οἱ καὶ συμμαχίας περὶ Κορράδου διειλέχθαι. Ἦν ἐπειδὴ πολλῶν τῶν διαλλάσσοντι Ῥωμαίους καὶ Ἀλαμανοὺς ξυμβαίνει μάχεσθαι, τὴν μὲν βασιλεῖ δοῆναι, πολλῶν δὲ ἀντιλάδοι κλείονα, εἰ γὰρ αὐτῶν βουλομένῳ ἔσται. μάχης κατὰ Περσῶν βασιλεῖ κοινωθήσεται. Ὅδῶν τε σφίσι προκειμένων δυσὶν, ὁποτέρᾳ ἂν αὐτὸς βούλοιτο ἵναί, ταύτην δὴ ἐλέσθαι. Στέφανος μὲν οὖν Κορράδου ταῦτα ἀπήγγελλεν. Ὁ δὲ ἐς βουλήν ἦν τὸν αὐτοῦ καταστάς πρὸς μὲν τὴν ὁμαχίαν ἀπαίπειν, ὁδὸν δὲ ἢ φιλομυλιον ἀγεῖ αὐτὸς εἴλετο. Μέχρι μὲν οὖν Μελαγγείων καὶ Δορυλαίου πόλεως οὐδὲν ἀχαρὶ Ἀλαμανοῖς ὑπηντίασεν. Ἐνταῦθα δὲ γενομένοις Μιμητλάνης (98) ὄνομα Πέρσης ἀνὴρ ἔμα στρατεύματι ὀλίγῳ τοῖς ἐμπροσθοῖς αὐτῶν προσέβαλε τάγμασιν, ἀποπειρασόμενός τε τῆς ἰσχύος αὐτοῖς καὶ τὸν τῆς παρατάξεως ὅπως ποτὲ ἔχοι μαθησόμενος τρόπον. Ἀλαμανοὶ [P. 46] τοίνυν, ἐπειδὴ Πέρσαι τὸ πρῶτον αὐτοῖς παρεφάνησαν, οὐκέτι κατὰ συντάξεις ἐχώρουν· θυμῶν δὲ καὶ θυρόθεν πολλῶν ἐχόμενοι κατ' αὐτῶν ἦσαν. Πέρται δὲ ἕως μὲν οὐ πόρρω τοῦ σφῶν αὐτῶν· στρατοπέδου Ἀλαμανοὶ ἦσαν, νῶτα εἰδίδουν καὶ τὴν φυγὴν ὑπεκρίνοντο· ἐπειδὴ δὲ ἦ τε ἵππος αὐτοῖς ἐκεκμήκει καὶ τοῦ στρατοπέδου μακρὰν ἤδη ἐγεγόνεισαν, ἀποστρέφους

Du Cangil notæ.

(97) Ἀκολούθου. Perperam Tollius *pedisequum* vertit; id enim vocabuli apud Græcos Byzantinos Varangorum ducem seu præfectum designat, de qua palatina dignitate multa Codinus, De Off. c. 4 et 5 et nos quædam ad Villhard. et ad Annam, Scylitzes, p. 787: στέλλεται — Μιχαὴλ πατριχίος ὁ ἀκόλουθος. Cinnamo, l. iii πελεκυζόρων ἐξάρχων dicitur, et Anna, p. 193, ἀρχων Βαραγγίτας. Willelmus Tyrius: Tradiderat autem Constantinopolitanus diecedenti ab eo, et id ipsum petenti, domino imperatori, viæ duces, locorum peritos, provinciarum finitimarum omnem habentes prudentiam, sed fidei modicæ.

L. xvi, c. 22, Gesta Lud. VII, c. 6, 7 et 8. Ut porro Theotonicis, Græcorum fraude, in vastas deducti solitudines, summam perpersi sint inopiam, multis proseguuntur Tyrius et Odo de Diogilo.

(98) Μαμητλάνης. Niceta, l. i, n. 6, Παμπλάνος, Willelmo Tύριο loco citato *Parumum* nuncupatur. *Hæc tamen tanto negotio, ait Tyrius, Soldanus Iconiensis non interfuit, sed quidam nobilis militie sue primicerius, Turcorum magnus satrapa, Parumum dictus, hanc plagam domino permittente exercuit. Accidit autem anno ab Incarn. D. 1146 (leg. 47) mense Novembri.*

τὰς ἐπελάσεις τιθέμενοι ἵππους τε καὶ αὐτοὺς Ἀ ἰρæque, quin a Barbaris caperetur, parum ab-
 ἔκτεινον. Πολλάκις τε αὐτὸ γεγονός ἐς ὀρθώδιον fuit.
 μέτρον οὐκ ἔχουσαν τούτους ἐνέβαλεν. Ἦν οὖν ἰδεῖν τοὺς χόας θρασεῖς καὶ ἀλαζόνας καὶ θηρῶν δίκην ἀνυπο-
 στατῶν ἐπιόντας, δειλοὺς τε καὶ ἀγεῖεις καὶ οὐδὲν οὔτε πρᾶξαι οὔτε μὴ βουλευσασθαι ἱκανούς. Ὅτε δὴ
 καὶ Κορράδος. (ἦν γὰρ θαρσαλέος τὰ πολέμια) κατὰ Περσῶν ἐλάσας τοῦ; τε ἵππους ἀποδοδῆλφχει οὐ;
 αὐτῷ ὁ βασιλεὺς θρομικοὺς μάλιστα ἔδωκε, καὶ αὐτῷ δὲ ὀλίγου καὶ ἀλῶναι πρὸ; τῶν Βαρβάρων τού-
 των ἐδέησεν.

15. Ἀλαμανοὶ μὲν οὖν ἐν τούτοις ἦσαν. Ὁ δὲ
 τῶν Γερμανῶν ῥήξ (99) (ἠγγέλλετο γὰρ ἤδη τὸν
 Ἴστρον διαθᾶς προσωτέρω χωρεῖν) οὐκέτι κατὰ
 Κορράδον ὑπὲρ τὸ δῶον ἔγνω φρονηματοῖσθαι·
 τοῦ; τε γὰρ ἐκ βασιλέως (1) ἐπ' αὐτὸν ἤκοντας,
 φησὶ Μιχαήλ τε σεβαστὸν τὸν Παλαιολόγον καὶ Μι-
 χαήλ ᾧ τὸ ἐπώνυμον Βρανᾶς ἔκειτο, ἀσμενός τε
 εἶς καὶ χάριτας διὰ ταῦτα βασιλεὶ ὠμολόγει δῆλός·
 τε ἦν μὲν εἰσέπειτα ἐς Ῥωμαίους κακουργήσων. B
 Εἶτε δὲ ἐκ τῶν Κορράδου συμπεπεωκόρων ἤδη
 σωφρονισθεῖς, εἶτε καὶ φύσει (2) τοιοῦτον τῷ ἀν-
 ὀρώπῳ τὸ ἦθος ἦν, λέγειν αὐτοῦ; οὐδαμῆ ἔχω.
 Πλείονος δ' οὖν (3) διὰ ταῦτα τῆ; βασιλέως παρα-
 πολυῶν διετέλει δεξιώσεως. Ἐπει δὲ ἀγχοῦ Βυ-
 ζαντίου ἤδη ἐγένετο, πρέσβεις ἐς βασιλέα πέμ-
 ψας (4) φιλίαν τε εἶμι μᾶλλον ὠμολόγει καὶ ἐπὶ
 μεγάλοις συμπράξεσιν αὐτῷ συνετίθετο· εἰ δὲ συν-
 ἔσθαι ἀλλήλοισ καὶ λόγου κοινωνήσειν ἐν παλατίῳ
 βουλητῶν αὐτῷ ἔσται, οὐδὲ τοῦτο παραλιπεῖν ἤθελε.
 Βασιλεὺ; δὲ ἤκουσε τῶν λόγων οὐκ ἀηδέων καὶ οὐν
 πεποιθῆσαι ἀφικέσθαι τοῦτον ἐκέλευεν. Εἰσελαύνοντι
 τῶν (5) ἄνδρες ὑπήντων αὐτῷ ἔποι; τε κατὰ γένος
 καὶ τύχην βασιλεὶ ἠγγίζον καὶ ὅσοι τὰς ὑπερηφά-
 νους τῷ τηνικάδε διεῖπον ἀρχῆ; προπέμφοντές τε C
 μεγαλοπρεπῶ; αὐτὸν ἐς τὰ βασιλεία καὶ τὰ εἰκότα
 τιμήσοντες. Ἐπειδὴ τε εἰς τῶν ἀνακτόρων ἤδη
 ἐγένετο ἐνθα βασιλεὺ; ἐπὶ τοῦ μετώρου καθῆστο,
 χρισμαλή τις αὐτῷ ἐκομίζετο ἔδρα ἦν σελλίον (6)

17. Is rerum Alemannicarum fuit status. Rex
 autem Germaniæ, qui transisse jam Istrum, et ulte-
 rius progredi nuntiabatur, non ea qua Conradus,
 ultra modum ferocia se gessit : sed legatos ab impe-
 ratore ad se missos, Michaellem Palæologum sela-
 stium, et Michaellem cognomento Branam, excepit
 comiter, eoque nomine gratias imperatori egit.
 Apparebatque nihil eum damni contra Romanos
 deinceps moliturum : quod utrum iis quæ Conrado
 acciderant prudentior factus fecerit, an vero quod
 ipse illi a natura fuerit ingenium, haud omnino
 mihi compertum. Ut sit, magnam inde sibi prin-
 cipis gratiam conciliavit. Cum jam Byzantio proxi-
 mus esset, missis ad imperatorem legatis, amici-
 tiam suam non tantum ulro est professus; sed et
 addidit, sese libenter cum eo de rebus non medio-
 criis momenti acturum, si ille una convenire, inque
 palatio sermones de iis conferri pateretur. Annuit
 dictis haud gravate princeps, et ut accederet ille
 fidenter, nuntiavit. Advenienti itaque, effusi obviam
 quotquot erant genere vel fortuna imperatori
 proximi, et quicumque primas tunc temporis obti-
 nebant dignitates, ipsum magnifico, et ut par erat,
 summo cum honore in regiam deducunt. Postquam
 83 palatium subit, ubi in excelsiori sedebat loco
 imperator, affertur ei sedes humilior, quam sellam,
 qui lingua Romana utuntur, vocant. Cumque in ea
 consedisset, ulro citroque varils de rebus habito.

De Cangii notæ.

(99) Ὁ δὲ τῶν Γερμανῶν ῥήξ. De expeditione
 Ludovici VII Francorum regis in terram sanctam
 consulendi supra laudati scriptores. Præquam vero
 Ludovicus itineri in Romaniam sese accingeret, Mil-
 litem de Caprosia, seu de *Chreunse*, militem, le-
 gatum anno superiore miserat, qui et transitum per
 Thraciam, et comiteatum impetraret : quod ille
 benigne concessit, scripta ad regem perofficiosa
 epistola sub mensem Augustum, quæ exstat apud
 Radulfum de Diceto in Abbrev. Chron. A. 1146.

(1) Τού; τε γὰρ ἐκ βασιλέως. A Manuele legatus
 ad Ludovicum missos Demetrium quemdam, et alium
 cognomento Maurum, refert Odo de Diogilo, l. II.

(2) Εἶτε καὶ φύσει. Gest. Lud. VII c. 9 de eod-
 em rege : *Erat vir naturaliter puerilis et benignus.*
Odo de Diogilo, l. III : Rex Francorum, cui semper mos
fuit regiam majestatem humilitate condire. [P. 442]
Gervasius Tilleheriensis, De otis imperiali, ms. de
Ludovico VII : Cui successit Ludovicus piissimus,
amator cleri, ac verus Dei cultor, qui a multis de-
ceptus, nullumque decipiens, in sancta simplicitate
transiit ad Dominum filio, relicto Philippo filio, qui post-
ponens paternam simplicitatem, materni generis astu-
tias auxit in usum. Ludovici epistaphium habes a Ste-
 phano abbate S. Genovesæ Parisiensis exaratum :

Quantum conjugii permisit copula, castus,
Quantum justitiæ regula, mitis erat.

(3) Πλείονος δ' οὖν. Fuit sane Ludovicum inter

et Manuelem multa deinceps animorum consensio,
 cujus argumenta sunt varis ulro citroque missæ
 legationes, de quibus tom. IV Hist. Franc. p. 655,
 656, 687, 691, 692, 697, 698, et 719; præterea ini-
 tiæ Alexii, Manuelis filii, cum Agnate Ludovici filia
 nuptiæ.

(4) Πρέσβεις ἐς βασιλέα πέμψας. Missi hoc tem-
 poris momento a Ludovico legati Constantinopolim
 Atius episcopus Atrebatensis, Bartholomæus
 cancellarius, Archebaldus Burbonensis, et ali-
 quot alii.

(5) Εἰσελαύνοντι τῶν. Will. Tyrius : *Interea*
rex Francorum pene iisdem subsequens vestigiis,
cum suo exercitu pervenerat Constantinopolim, ubi
secretioribus cum imperatore usus colloquiis, et ab
eo honorificentissime, et multa numerum prosecutione
dimissus, principibus quoque suis plurimum honora-
tis etc. Odo de Diogilo, l. III : Processimus igitur,
et nobis appropinquantibus civitati, ecce omnes illius
nobiles et divites, tam cleri, quam populi catervatim
rogi obviam processerunt, et eum debito honore sus-
ceperunt, rogante ut ad imperatorem intraret, et de
sua visione et colloquutione desiderium adimpleret.

(6) Σελλίον. Prosequitur Odo : *Rex autem ejus*
timori compatiens, et petitioni obediens, cum paucis
suorum intravit, et cum in porticu palatii satis im-
prialiter obvium habuit. Erant fere cœvæ et cœqua-
les, solis moribus et vestibus dissimiles. Tandem post

expenderet, nempe de expeditione quam in Palestinam susceperant, eorum aggressiōnem differens esse censuit, exspectandumque dum manifestius quid molirentur. Ea fuit imperatoris mens. Progressi interea Barbari, ut ad Chærobacchorum campos pervenire (supinator autem illic regio, herbasque uberrime præbet ad equorum pabula), castra figunt. Dum hic considerent, **74** ingentem supra quam dici potest accidisse illis calamitatem aiunt: unde conjectari liceat iratum fuisse ipsis Deum, propter tot eorum perjuriam, atque adeo in ejusdem religionis homines, et a quibus nullam injuriam accepissent, inhumanitatem. Magna quippe imbrivum vi repente de cælo demissa, qui campos illos præterfluunt fluvii, quorum alter Melas, Athyras alter ab incolis appellatur, ultra solitum in immensum excrescentes, et in agros effusi, magnam Alemanorum exercitus partem, cum equis ipsis et armis, nec non et tabernaculis in mare de terra abripuerunt. Quæ ut rescivit princeps, hominum calamitate commotus, viros dignitate illustres misit, qui et Conradum de casu consolarentur, et invitarent ad colloquium, quo de rebus majoris momenti invicem tractarent. At ille remissa nihilo minus ferocia ut Byzantium venienti sibi occurreret imperator postulavit, atque etiam aliis ejusmodi officii congressum suum rependi voluit. Imperator igitur damnato ejusmodi immodico fastu, virum deinceps neglexit. Conradus interea cum universis copiis Byzantium versus contendit, et ad imperatorium palatium, quod mœnibus urbis obversum est, pervenit. Philopatium illud vocant, seu quod hacce appellatione gratam illius habitationem significent, ut quæ iis qui vitandi urbis tumultus causa eo secedunt, remissionem animi quamdam **75** præbeat et curam: seu quod arboribus et virgultis consitus sit locus, herbarumque virentium ubertate passim amœnissimus. Inde ille progressus ad contemplandum urbis ambitum, visis turribus in idoneam altitudinem exsurgentibus, et lustratis quæ immensa profunditate mœnia circumdabant fossis, summa

Α ἐπὶ βασιλεῖα πέμφαντες ταῦτά τε ἐδήλουν καὶ ἀνεπυθάνοντο τὸ πρακτικόν. Ὁ δὲ τὸ τῶν Βαρβάρων καὶ ἐπιεὺλαβοῦμενος πρόβλημα, φημι δὴ τὴν ἐπι Παλαιστίνην δῆθεν πορείαν, ἔχκει διὰ τοῦτο τὴν ἐπιχειρήσιν, ἐκδηλοῦν τὸν τι νεωτερίσειν αὐτοὺς προσδεχόμενος. Βασιλεὺς μὲν οὖν οὕτω γνώμης εἶχεν. Οἱ δὲ Βάρβαροι ὁδῶν ἰόντες, ἐπειδὴ ἐς τὰς ἐπὶ Χοιροδάκχων (92) παρῆλλον πεδιδάδας (ὑπετάζει γὰρ ἐν ταῦθα ὁ χῶρος καὶ πᾶσαν δαψιλῆ μάλιστα ἐς τὰς ἑπτὰν παρέχεται νομάς), ἐν ταῦθα ἠύλλιζοντο. Ἐνθα τι δυστύχημα λόγου κρείσσον αὐτοῖς ξυνενεχθῆναι λέγεται, ἐξ ὅσπερ ἂν τις εἰκότως στοχάσαιτο μνησαί τὸ θεῖον αὐτοῖς, τοῦς τε ὄρκους ἠδικηκόσι καὶ πολλῇ τῇ ἐς τοὺς ὁμορθήσκους αὐτοῖς καὶ μηδὲν ἠδικηκότας ἀνθρώπους ἀπανθρωπῆς κεχρημένους. Ὁ μὲρον γὰρ ἐξαισίου (93) καταβραγέντος ποταμοί, ὧν ὁ μὲν Μέλις, ἄτερος δὲ Ἀθύρας πρὸς τῶν ἐγγχωρίων ὠνόμασται, πολλῶν τοῦ συνήθους μᾶλλον ἀνοιδήσαντες μέτρον ἐπι πλείστον τε τοῦ πεδίου προχυθέντες, πολὺ τι μέρος τοῦ Ἀλαμανῶν στρατεύματος αὐτοῖς ἵπτοις καὶ ὄπλοις καὶ αὐταῖς παρέρωσαν ταῖς σκηναῖς ἐπὶ ἑλασσάν τε ἀπὸ τῆς ἐξέπτυσαν φέροντες. Ὁ πυθόμενος βασιλεὺς ἐλέπε τε τῷ εἰς τοῦ ἀνθρώπου τὴν ψυχὴν πεπονηῶς ἀνδρα: τῶν ἐπὶ δόξης παραμυθησομένων Κορράδου τὴν συμφέρων ἱστοίαν, μετεπέμπετό τε αὐτὸν ὡς λόγου τε κοινωνήσῃ καὶ περὶ μεγάλων αὐτῷ συνδιασκέψαιτο. Ὁ δὲ καὶ εἰσῆτι μηδαμῇ [P. 42] καθυφεῖναι θέλων τοῦ γαύρου, ὀπαντῶν αὐτῷ ἐς Βυζάντιον προάγοντι τὸν αὐτοκράτορα ἡξίου, τοιοῦτων τὲ τινῶν ἄλλων ὀμιλίαν τὴν ἑαυτοῦ σταθμώμενος ἦν. Ἐφ' οἷς ὁ βασιλεὺς ἀλαζονεῖαν ὄρον οὐκ ἔχουσαν αὐτοῦ καταγνοῦς τοῦ λοιποῦ περιείδε. Κορράδος δὲ πανστρατὶ ὡς ἐπὶ Βυζάντιον ἐφέρετο ἐν δὲ τῷ κατακτικῷ τειχέων βασιλικῷ γεγονῶς ἐνδαιτήματι, δ Φιλοπάτιον (94) ὄνομαζούσιν, ὅσων οἶδα εἶτε τὴν φιλῆν ἀνιτιτόμενον διατριβὴν (ἀνεῖναι γὰρ τινα πρέχεται καὶ φροντιστῶν ἀπαλλαγὴν τοῖς ἐκ τῶν ἀστικῶν ταραχῶν ἐνθάδε ἀπασσασσομένοις), εἶτε καὶ τὴν φύλλοις κομῶσαν πᾶσαν τε δαψιλῆ ἀνιείσαν (ἀμφιλαφῆς γὰρ ὁ χῶρος καὶ ἐπὶ χλοῶν ἀπανταχῇ φέρεται τὸ

Du Cangii notæ.

(92) *Χοιροδάκχων*. Ut adjacentes Chærobacchorum oppidō ὄμψι explicanda: aciei, et focandis castris idonei fuerint, dixi ad Annam, l. viii, p. 221. Otho Frising. : *Vallem quamdam juxta oppidulum Cherebach dictum, campi viriditate lætam, amniculi cujusdam medio decursu conspicuam attigimus, cujus loci amœnitate capti omnes, illo tentorii figure, et ibi pausare constituimus. Et mox : Fateor, toto expeditionis tempore nunquam lætiora habuimus tabernacula, nunquam quantum ad sensus judicium majorem ambitum occupaverant tentoria.*

(93) *Ὁ μὲρον γὰρ ἐξαισίου*. Subitam hanc imbrivum vini, quæ universum pene pessumdedit exercitum, graphice verbis hisce, præter Nicetam et Cinnamum, describit idem Otho Frisingensis : *Et ecce circa vigiliam matutinam nubecula quadam parva exorta imbrēm mitem produxit. Quem subito tantus pluviarum ventorumque impetuusus turbo subsecutus est, ut concussis et solutis, seu ad terram d: jectis tabernaculis, gravissime qui post matutinorum laudes lectis nos receperamus, excitaret. Clamor*

totum vicinum replens acrem attollitur. Amniculus etiam, an ex reflexione proximi maris, imbrivumre multitudine, an ex cotaractis ruptis in cælo, ex supernæ majestatis ultione tantum intumuerat, ex timoreque præter morem inundaverat, ut totum cooperiret exercitum. Quid ageremus? Divinam id animalversionem potius, quam naturalem inundationem esse considerantes, amplius attoniti fuimus. Ad equorum tamen robur convolamus, unusquisque, prout poterat, anem transire gestiens. Videres alios nantes, alios equis adherentes, alios ut periculum effugerent per funes miserabiliter trahi, alios in sumen inordinate ruentes, ex eo quod alius impræmeditate implicarentur demergi, etc. Ealndem imbrivum vim attingere etiam Odo de Diugilo, l. iii; Helmodus, l. i, c. 61, et auctor Chronici Reicherspergensis.

(94) *Φιλοπάτιον*. Vide notata ad Villehard, et Bryennium l. iv, ubi plura de hocce palatio congestissimus.

πρώτων), ἐντεῦθεν τῷ περιβόλῳ προσέτεχε τοῦ ἄστεος. Τοὺς τε οὖν πύργους; ἐς ὕψος ἰκανῶς ἀνατρέχοντας κατανοήσας καὶ τάφρου μέγα τι χρῆμα βαθείας κύκλῳ περιθεούσης ἰδὼν ἐν θαύματι μεγάλῳ (95) ἐγένετο. Ἐπαὶ δὲ καὶ γυναικῶν ὄμιλον καὶ δῆμον ἀνοπλόν τινα καὶ ἀπεριεργον ἐπὶ τῶν πρυγῶν ἐστῶτα εἶδε (πάντες γὰρ ὅσοι πολεμίων εἰλῆσαι πόνων γεύεσθαι, οἱ μὲν πρὸς τοῖς τείχεσιν ἔδον φρουροῦντες; ἐκάθητο, οἱ δὲ πρὸ τοῦ περιβόλου τῆς πόλεως ἕστασαν χειρῶν ἄρχειν Ἀλαμανοὺς περιμένοντες). Ἐπειδὴ γοῦν ταῦτα κατενόει, αὐτίκα ὅπερ ἦν περιουσία δυνάμειος ἀνέκπληκτον τὴν πόλιν μῆναι ἐνοήσας, ἐνθὲν ἀπηλλάττετο, τὴν τε γέφυραν, ἣ τὴν ὑποκαίμενην ὡς ἀν εἰποι τις ποταμοθάλασσαν ζεύγνυσι, ταχὺ διαβάς (96) ἐπὶ τι τῶν ἀντιπέρας Βυζαντίου (u) κατήγετο προαστεῖον, ὃ Πικριδίου ὠνόμασται. Ἔστι δὲ τὸ τοῦ ἐνταῦθα πορθμοῦ τοιοῦτον. Ὁ Εὐξεινος πόντος ἀπορροήν τινα ποιούμενος ἐπὶ τὸ δεξιὸν εἰσπλάκοντι μέρος ὡς ἐπὶ δυσμᾶς ἕνισι, λιμένα ἐπιμήκη Βυζαντίοις ἐργαζόμενος (v). Ποταμὸς δὲ τις ἀνωθεν ποθεν ἐκβάλλων τὸ βεῦμα κάτεισι μὲν διὰ τῶν τῆδε πεδιάδων, ὀλίγου δὲ Βυζαντίου ἀποθεν κατὰ κορυφὴν τῷ λιμένι ξυμβάλλον εἰς ταῦτόν ἔρχεται, ἔνθα τὴν γέφυραν ἵστασθαι ξυμβαίνει.

u'. Τοῦτο μὲν δὴ τοιοῦτον. Κορράδος δὲ ἐνταῦθα γεγωνῶς λόγους ἐς βασιλέα οὐ πῶρρω θρῦψως ὄντας πολλῆς ἐπεμψεν. Εἶχε δὲ ὧδε τὰ μηνύματα. « Χρῆ, βασιλεῦ, ἐπὶ παντὶ τὸν γε νοῦν ἔχοντα οὐ τὸ πρᾶγμα σκοπεῖν καθ' ἑαυτὸν, τὸν δὲ σκοπὸν ὅθεν γένοιτο πολυπραγμονεῖν μάλιστα. Ὁ γὰρ γνώμης ἤρτηται τινο; ὅτε θγαθὸν ὃν ἐπαινέται πολλάκις, ὅτε φαῦλον φαινόμενον ψέγεσθαι πέφυκε. Καὶ τις πρὸς ἐλθρῶν μὲν ἀγαθὸν παρὰ γνώμην ἔνις τε τυγχάνει, φλαύρου δ' αὖ πρὸς τῶν φιλῶν πειράται τινο; Μῆ [P. 43] τοίνυν τῶν τῷ πικθαι τῆς ἡμετέρας στρατιᾶς χθῆς παρὶ τὴν χώραν ἡμαρτημένων τὴν σὴν τὰς αἰτίας ἐπ' ἡμᾶς ἄγε, μὴδὲ διὰ ταῦτα χαλέπαινε, ἐπεὶ οὐχ ἡμεῖς αὐτοὶ σοι τῶν τοιούτων καθέσταμεν αἰτιοί, ἣ δὲ τοῦ πλήθους φορὰ ἀλόγως ἔνθα ἔτυχε φερομένη αὐτοματίζειν εἶδε ταυτὶ. Στρατεύματος γὰρ ξένου

Du Cangii notæ.

(95) *Ἐν θαύματι μεγάλῳ*. Simili postea stupore, seu admiratione, percussos Francos nostros ac Venetos, scribit Villharduinus n. 66 cum primum ad urbem oppulere: *Or poez savoir que mult esgardevent Constantinople cil qui onc mais ne l'avaient veue que il ne poient mie cuidier que si riche ville peust estre en loi le monde. Cum ils virent ces hals murs, et ces riches tours, dont ele ere close toi entor a la reonde, et ces riches palais, et ces haltes yglices, dont il i avoit tant, que nuls ne poist croire, se il ne le veist a l'oil, et le lonc et le lé de la ville, que de toutes les autres ere souveraine. Et sachiez que il n'i ot si hardi, cui le cuer ne fremist.* [P. 441] De turrim muris Constantinopolitanis adjacentium robore et altitudine idem testatur Guntherus in Hist. Cpolit. c. 15: *Est enim civitas triangula — habens in quolibet latere magnum milliare vel amplius, ex ea parte que terram attingit, vasto aggere, et muro firmissimo tripliciter causata. Turres habens per circuitum*

Cornelii Tollii notæ.

(u) *Ἐπὶ τι τῶν ἀντιπέρας Βυζαντίου*. Choniatēs de hoc ipso: Τῆ περὰ τὴν ἐναυλιζόμενος, ἥτις τοῦ Πικριδίου κατονομάζεται.

admiratione percillitur: præsertim vero cum mulierum virorumque turbam inermem et otiosam in exterioribus propugnaculis stare conspexit. Eorum enim qui rei bellicæ operam dare solent, alii intra urbem moenia servabant, alii stabant extra ambitum, observaturi, si manus Alemanni priores consererent. Hæc omnia igitur perspicuus, urbemque, quod revera erat, abundantia virium manere imperterritam, inde recessit, et ponte, qui subjacentem, ut ita dicam, e mari confectum fluvium jungit, confestim trajecto, in obversum Byzantio suburbanum, quod Picridium vocant, profectus est. Ejusmodi vero est adjacentis sinus forma: qua ad Occidentem vedgit pontus Euxinus in dextram intrantibus partem effusus spatiosum Byzantinis portum facit. Fluvius autem in superioribus locis ortus, per circumjacentes campos effusus, haud procul Byzantio ad portus caput in eundem delabitur, ipsique miscetur ubi pons exstructus est.

Potamὸς δὲ τις ἀνωθεν ποθεν ἐκβάλλων τὸ βεῦμα κάτεισι μὲν διὰ τῶν τῆδε πεδιάδων, ὀλίγου δὲ Βυζαντίου ἀποθεν κατὰ κορυφὴν τῷ λιμένι ξυμβάλλον εἰς ταῦτόν ἔρχεται, ἔνθα τὴν γέφυραν ἵστασθαι ξυμβαίνει.

15. Atque hæc ita se habent. Cum eo in loco esset Conradus, litteras ad imperatorem misit, quæ languidum quid ac effeminatum præ se ferrent, **76** quârum erat sententia: « Decet virum prudentem, imperator, non per se res ipsas, sed quæ sine fiant maxime attendere. Ille enim cujus præoccupatus est animus, neque quod bonum est laudare, nec quod videtur vitiosum vituperare, sæpenumero solet. Interdum etiam præter mentem quis beneficium ab inimicis, ab amicis vero dânnum accipit. Eorum igitur, quæ nuper ab incondita exercitus multitudine in agris tuis perpetrata sunt, causam noli in nos rejicere, neque propterea bæc tuum in nos animum moveant, cum minime in culpa simus, sed inordinatæ multitudinis quaquaversum sese ferentis impetus, quidquid commissum est ultro pataverit

sni excelsas et fortes, adeo sibi invicem propinquas, ut puer septennis de una turri ad alteram pomum valeat jaculari. Infra, ubi de muris maritimis: ex ea parte, quoniam agger esse non potuit, propter frequentiam portus, quem habet tutissimum ac celeberrimum, muri sunt alti admirandæ spissitudinis, et turres densæ, eductæ ad tantam celsitudinem, ut quisvis in culmen ipsarum aspectum dirigere perhorrescat. De turrim numero vide descriptionem Cpol. ex Bon-delmontio.

(96) *Ταχὺ διαβάς*. Inviso et insalutato Manuele discessit et in Asiam transit Conradus, licet per suos Alemannici Augusti colloquium et congressum expetisset Byzantinus. *Sed alius, inquit Odo de Dingilo, ingredi civitatem, alius egredi timuit, aut noluit, et neuter pro altero mores suos, aut fastus consuetudinem temperavit.* Proinde hinc refellitur Tyrius, qui Constantinopoli habitum a Conrado eum Manuele familiare colloquium tradit.

(v) *Λιμένα ἐπιμήκη Βυζαντίοις ἐργαζόμενος*. Ejusmodi æstuaria λιμνοθαλάττας in Garumna vocat Strabo, ut et Ciananius in sequentibus.

Exercitu namque peregrino externoque, tum provincias lustrante, tum ad comparanda usui necessaria longius evagante vel excurrente, utrinque factas esse injurias, haud equidem mirandum existimo. Hæc et similia Alemanni. At imperator hæc simulate dici existimans, in hunc modum rescripsit: « Majestatem nostram non latet, plebis impetum quilibet semper fuisse, quod ægre gubernari possit ac retineri. Quapropter et nobis potissimum curæ fuit, ut qui advenæ esus et externi, dum per provincias nostras iter agitis, nullum damnum patereutini, præsertim cum vos ipsi neque malo animo venissetis, neque injuriam nobis facere possentis. Nec sane res aliter fieri potuit, ne violato hospitalitatis jure male apud homines audieremus. Quandoquidem vero illa vobis, utpote viris prudentissimis, et in investiganda rerum natura solertissimis, 77 videntur carere omni culpa, nos etiam gratias rependimus: neque enim curandum nobis erit in posterum, ut nostræ multitudinis impetus comprimamus, quinimò ascribemus hæc illius insolentiæ, quandoquidem id a vobis edocemur. Vestra igitur intererit, non dispersum incedere, nec ita in alieno evagari solo. Sed dum ita videtur, deturquo licentia gregariæ multitudini utriusque exercitus quo velit irruere, necesse erit ut multa ab indignis damna patiantur advenæ. » His dictis, legatos dimisit. At cum probe sciret, quanto Romanorum exercitus numero bellatorum inferior esset barbarico, tanto scientia rei militaris et in præliis constantia præcellere, ejusmodi consilium capit. Prosercho et Tzicandylæ aliisque ducum Romanorum compluribus jubet, ut idoneum contrahant exercitum, et Alemanni a fronte opponant, instructa in hunc modum acie. Imbellis et gregaria exercitus turba longius, et a quarto circiter staret signo: tum gravis armatura et cataphracti, qui deinde velocissimis equis utuntur equites, denique Scythæ in fronte, Persæque et sagittarii Romani. Ita ordinatas copias ut conspexere Alemanni, summo animi ardore tumultuque, in illos pernici celeritate irruunt: sit atrox pugna, et cædes Ingens editur Alemannorum. Quippe Romani, dum subeuntes hostes militari peritia excipiunt, eos cecidere. Conradus nihil eorum quæ acciderant edocuit, ferox adhuc, tumidusque 78 et magna spe plenus condecorat in castris. At imperator, quo priorem illius superbiam retunderet sagittaretque, litteras misit eo verborum contextu: « Ut nemo nostrum ignorat, equum, qui frenum non patitur, nihil prodesse sessori suo, imo crebrius ad præsepum illum deferre; exercitum, qui imperantium mandata detrectat vel negligit, ipsos ut plurimum duces objicere periculis: ita minime

Α και ἐπήλυδος τὸ μὲν ἐπὶ ἱστορίᾳ τῆς χώρας, τὸ δὲ ἐπὶ πορισμῷ τῶν ἀναγκαίων πολλαχόσε πλανωμένου και περιτρίχοντος, τοιαῦτα ἐκατέρωθεν ἀμαρτάνεσθαι ἀπεικός οἶμαι οὐδέν. » Ἀλαμανοὶ μὲν τοσαῦτα εἶπον. Βασιλεὺς δὲ εἰρωνεῖαν τὸ πρᾶγμα λογισάμενος ἡμεθεο ὤδε· Ὁὐδὲ τὴν ἡμετέραν λείθε βασιλείαν ἢ τοῦ πλήθους ῥοπή δυσάγωγόν τι οὔσα και δ.σ. ἦνιον ἀαι χρῆμα. Ἀμίλει και διὰ φροντίδος ἡμῶν ἦν, πῶς ἂν διὰ τῆς ἡμετέρας ἀβλαβῶς διελθεῖν ὑμᾶς γένοιτο ξένους και ἐπήλυδας ἀνδρας και οὐδὲν ὃ τι ἀδικεῖν ἡμᾶς οὔτε ἐπαγγελλομένους οὔτε ἄλλως διδουνημένους, ὡς μὴ ξενίζν ἀδικούντες δόξαν οὐκ ἀγ.θ.θ.ν (x) παρὰ ἀνθρώποις ἀπενεγκώμεθα. Ἐπεὶ δ' ὄμν ἄτε ξυνετωτάτους οὔσι και τὰς τῶν πραγμάτων φύσει καλῶς ἐξετάζειν ἐπισταμένους ἀνέγκλητα εἶναι δῆπου τὰ τοιαῦτα δοκεῖ· ἡμεῖς και χέριτας ὄμνι θρολομεν. Οὐ γὰρ εἶτι φροντιούμεν ὅπως ἂν τὴν ὀχληκὴν τῶν ἡμετέρων ἀναχαιτίσωμεν ὀρμην. ἀλλ' ἐπιβρίθωμεν ταῦτα τῇ τοῦ πλήθους ἀλογιστείᾳ, καθὼς ὄμεις εἴ ποιοῦντε; ἡμᾶς ἐδιδάξατε. Συνοίσει τοῖνον ὄμν μὴκέτι σποράδας τὴν ὄδον εἶναι, μηδὲ οὕτως ἐπὶ ξένῃς πλανᾶσθαι. Ἐπειδὴ γὰρ οὕτω δέδοχται, και ἀνεῖται τοῖς πλήθεσι παρ' ἀμφοτέρων ταῖς οἰκείαις χρῆζεθαι ὀρμαῖς, πολλὰ πρὸς τῶν αὐτῶνθόων πεπονημένοι τοὺς ξένους εἰκόσ. » Ταῦτα εἰπὼν αὐτοὺς μὲν ἀπεπέμψατο, τὸν δὲ Ῥωμαίων στρατὸν πλήθει μὲν παρὰ πολὺ τοῦ τῶν Βαρβάρων ἐλασσούμενον εἰδὼς, ἐπιστήμη δὲ στρατιωτικῇ και καρτερίᾳ τῇ περὶ τὰς μάχας τοσοῦτη δὴ μᾶλλον πλεονεκτοῦντα, τοιαῦτα ἐνενόει. Τὸν Προσοχ και τὸν Τζικανδύλην και πλείστους ἄλλους τῶν Ῥωμαίων στρατηγῶν ἐκέλευε στρατεύματα ἐπαγομένους ἐκάνῶν ἀντιμετώπους Ἀλαμανοῖς ἴστασθαι, τάξασθαι μέ.τοι ὤδε. Τὸ μὲν ἀπολεμώτερον και ὡσπερ ἀγλαῖον τοῦ στρατοῦ πόρρωθεν και ὡς ἀπὸ σημείων στή.να τεταράων· μετὰ δὲ τοῦτο ὅσον ὀπλιτικῶν και κατὰφρακτον· ἐξῆς δὲ τοὺς ὄσοι ταχυπόδων ἐπέδαι.νον ἱππων τελευταῖον δὲ και μετὰ μέτωπον Σκύθας ἄμα Πέρσαι; και τὸ Ῥωμαίων τοξικόν. Ῥωμαῖοι μὲν οὖν κατὰ ταῦτα ἐποίουν, Ἀλαμανοὶ δὲ ὡς εἶδον θυμῷ πολλῷ και θορῶδι ἐχόμενοι δρόμῳ ἐχώρουν. Συν.ίσταται τοῖνον μάχη καρτερά, και φάνος Ἀλαμανῶν· πολλὰς γίνεται. Ῥωμαῖοι γὰρ οὖν ἐπιστήμη ἐπιόντας ἀτόους ὀφιστάμενοι ἐκτεινον. Κορράδος δὲ ὀβπω τι πεποσμένους [P. 44] τῶν γερονότων σοβαρῶς εἶτι καθῆστο και ἐπὶ μακρῶς ὤχεῖτο ἐλπίσιν. Ὁ τοῖνον βασιλεὺς τῆς προτέρας αὐτὸν ἐπικρομησοι θέλων ὑπεροφίας ἀπέστειλε τοιαῦτα· « Ἐδεῖ μὲν ἡμᾶς ἐκείνο καλῶς· εἰδόντας, ὡς οὔτε ἵππος κρείττων φερόμενος χαλινοῦ ὄνησειεν ἂν τὸν ἐπιβάτην, εἰ μὴ και κατὰ κρημνοῦ τοῦτον πολλάκις συγκατενέγκοι, και στρατεύματα δὲ ἐκείνο, ὃ μὴ τῶν στρατηγούτων ἐπαῖοι, κινδύνοις περιβάλλειν ὡς ἐπίπαν ὄδε τοῖς

Cornelii Tollii notæ.

(x) Ὁς μὴ ξερταρ ἀδικούντες δόξαν οὐκ ἀγ.θ.θ.ν. Sacrum quondam mortalibus et haud temere violandum erat jus illud hospitalitatis. Inde T. Q. Crispinus Dadio Campano, aliquando hospiti suo Romæ, tum vero læcessantis et provocanti: Nec

sibi, nec illi, hostes deesse, in quibus virtutem ostendant: se ab eo, etiam si acie occurrat, declinaturni, ne hospitali cede dextram violet; apud Livium l. xiv, c. 18.

ἀρχοντας, μὴ οὕτω στρατεύμασιν ἐφήσειν τοῖς ἐλευ-
 τῶν πρὸς τὰς οἰκίας ἐκάτερα φέρεσθαι ὀρμάς.
 Ἐπι δ' οὐκ οἶδ' ὅ τι παθὼν αὐ τὸ πρότερον κατω-
 λιγώρηκας τούτου καὶ τὸ ἡμέτερον δὲ κράτος ὅσα
 καὶ φίλῳ προσφερόμενον τῆς αὐτῆς γεγονέναι σοὶ
 γνώμης ἀνέπεισας, ἤδη συλλόγησαι τίνα ὕμιν ἢ τοῦ
 κλήθου; προὔξινθησιν ἐλευθερία. Πυθάνομαι γὰρ
 ὅ; ὀλίγος Ῥωμαίων στρατὸς Ἀλαμανῶν πλήθει
 οὐκ εὐκαταφρονήτω περιτυχὼν κακῶς αὐτὸ διέθετο.
 Τὸ γὰρ αὐτόχθον καὶ ἐγγύριον ἐπικρατέστερον ὡς
 ἐπίπαν τῶν ἐπηλύδων, καὶ ξένων φιλεῖ γίνεσθαι.
 Ἡμῖν δὲ οὐδὲ κολάζειν ἐξέσται τοῖς πλήθεισι τὴν
 ἀσέβειαν. Πῶς γάρ; οἷς καθάπερ πρὸς γνῶμην
 ἐνδόμην φέρεσθαι τὴν αὐτῶν. Εἰ τοίνυν καὶ αὐτὸ
 σοὶ δοκεῖ, ἀνθεκτέον καὶ πάλιν ἤλιας ἀμοφτέρους
 τῆς ἀρχικῆς καὶ ἀνασειραστέον τοῖς στρατεύμασι
 τὰς ὀρμάς. Μὴ δοκοῦν δὲ σοι, ταῦτα μὴ μετατέον
 ἐπὶ τῶν παρόντων. Τὸ γὰρ μὴν πεπραγμένον σαφῶς
 ἡμῖν δεδηλώσθω. »

15. Τὰ μὲν δὴ τοῦ βασιλέως ἐν τούτοις ἐτελεύτα.
 Κορράδος δὲ οὕτω τῶν Ἀλαμανῶν συμπεσόντων
 ἐνωσάμενος οὐδὲν τούτων μὲν οὐδ' ἐπιστρέφεται
 τὸ παράπαν ἐδόκει. Ἀρόμωνα δὲ τὸν βασιλεῖον καὶ
 τὰς συνθήκας σταλῆναι οἱ πρὸς βασιλέως ἤξει
 φησὶν, ἐφ' ᾧ πρὸς τὴν διάβασιν αὐτοῖς χρήσαιτο.
 Καὶ εἰ μὴ θάτερον ἀφίκοντο πρὸς αὐτὸν, ἠκαίλει
 πολλαὶ ἐς νέεστα μυριάσι τὴν πόλιν περιβαλεῖν.
 Πρὸς δ' χαλεπήνας ὁ βασιλεὺς οὐκέτι μέχρις ἐι-
 ρηνείας τὸν ἀλαζδὸνα ἀμείβεσθαι ἠθέλεν. Ὅθεν
 καὶ πικροτάτοις αὐτοῦ καθίκετο λόγοις ἐπιστελλας
 οὕτως: «Ὁδὲ τῷ κλήθει τὰ πράγματα κρίνειν εἰώ-
 θασιν οἷς καὶ σμικρὰ συνορᾶν ἔνεστι, ποιότητι δὲ
 μᾶλλον καὶ ταῖς φητεῦσιν ὑπερβολαῖς τε καὶ ἐλλεί-
 ψεσιν. Οὐκοῦν καὶ τοὺς Ἄρειος ἀθλητὰς οὐ πλήθει
 διαίρειται, ἀλλ' ἀρετῇ καὶ πόνοις καὶ τῇ περὶ ταῦτα
 ἐπιστήμῃ. Ἄν καὶ σοὶ τοίνυν πλείστον ἀκολουθῆ
 στρατεύμα, ἀλλὰ πρὸς τῷ μὴ πολλῷ τὸ ἡμεδαπὸν
 ὑπερβαίνειν, καίτοι τοῦ πλείστου πολλαχῆ τῆς Ῥω-
 μαίων διηρημένου ἀρχῆς, ἀγελαῖόν ἐστι καὶ τὸ
 πλείστον ἀπειροπόλεμον· προβάτων δὲ ἀγέλαι καὶ
 εἰς μυριοτάτας ἑλκας ἀριθμοῖντο σχολῆ ἕαν ἀνάσχοινο-
 το λόντος ἐπιπυθῶντος αὐταῖς. Ἡ οὐκ οἶσα δὲ
 καθάπερ στρουθίον ὑπὸ ταῖς ἡμετέραις γεγένησαι
 ἦν παλάμαις, καὶν θελήσωμεν, οὐκ ἂν φθάνοις
 αὐτίκα παραπολλύμενος; Ἐνόησον ὡς ἐκαίνοι τὴν
 χώραν κατέχουσι ταύτην, ὧν οἱ πρόγονοι πᾶσαν
 [P. 45] τὴν γῆν περιῆλθον τοῖς ὄπλοις, ὁμῶν τε αὐ-
 τῶν καὶ λοιπῶν ἀπάντων τῶν ὑφ' ἡλίῳ ἐκυρίευσαν
 ἰθῶν. Ταῦτα ὑπολογίζεσθαι σε χρεῶν καὶ προσέτι
 ὡς οὕτε νεῶς ποτε ἐπίδηση τῆς βασιλείου οὕτε
 τι ἔν ἤτησας ἐπιτελεῖς ἔσται σοὶ παρ' ἡμῶν, ἀλλὰ
 αὐτὴν αὐτὴν καὶ πάλιν οἱ τῶν Ἰππων αἰσοῦσι πόδες.
 Καὶ οὐ δῆκου μεμπτέοι πάντως ἡμεῖς, εἰ μὴ τὰς
 ἀδικεῖν βουλομένοις βῆστος ποιούμεν ἑαυτούς. Οὐ
 γὰρ ταῦτ' ἀδικεῖν καὶ ἀμύνεσθαι· ἀλλὰ τὸ μὲν
 γνώμην ἡρτηται φαύλης, τῷ δὲ προηγεῖται πάντως
 ἀσφάλεια. Ἡμεῖς δὲ καὶ κραλαθὼν ἀξιοῖ τὸ ὑπὲρ κρον,
 ἔπερ ὄσον οὐκ ἤδη Πέρσαις ἀποκεραυνήσεται τοῖς
 ἐκ γειτόνων, ταῦτα δὴ Ῥωμαίους ἀμογητὶ κτήσε-

A par erat indulgere militibus nostris, ut inter se
 invicem pro arbitrio collidi pateremur. At postquam
 aliud forte cogitans tu hæc neglexisti primum,
 nostramque majestatem quæ te ut amicum de iis
 admonuerat, induxisti, ut eadem uteremur indul-
 gentia: nunc tandem percipere, quid utilitatis vobis
 contulerit ejusmodi licentia multitudinis. Accepi
 enim exiguam Romanorum manum, cum haud con-
 temnendis Alemannorum copiis congressam, male
 eas accepisse. Fere enim semper accidit, ut indi-
 gentæ ipsoque innati solo, advenis et extraneis sint
 longe fortiores. Neque nobis vulgi petulantiam
 castigare licet. Qui enim poterimus, quibus agere
 pro libitu indulsimus? Verum si et tibi ita videtur,
 discant copiarum nunc parere duce imperiis, et earum
 coerceatur impetus. Sin alia est sententia, stemus
 presentibus; saltemque vulgare liceat quod a nobis
 gestum est. »

16. Ejusmodi fuit epistola imperatoris. Conradus
 interea, nondum percepto de Alemannorum clade
 nuntio, de prioris ferocia remisisse non videbatur.
 79 Quinimo dromonem imperatorium, et consuetas
 triremes, quibus ad transmittendas copias uteretur
 ab imperatore postulabat; ac ni confestim adducer-
 rentur, proximo se anno multis cum millibus urbem
 ipsam obvallaturam minabatur. Indignissime id
 ferens imperator, non jam ludicris, sed acerbissimis
 arrogantis responderi hunc in modum litteris de-
 crevit: « Non ex multitudine judicare de rebus so-
 lent illi qui et modica sæpe quid valeant, non igno-
 rant, sed ex earum natura, et iis quæ aut abundant
 in illis, aut deficiunt. Neque enim Martis athleteæ
 numero distinguendi, sed virtute, laboribus, et rei
 militaris peritia pensandi sunt. Quamvis igitur in-
 gens te sequatur exercitus, nobisque vix adsint
 copiarum, utpote per omne Romanorum imperium
 militibus distributis, tua illa turba incomposita est,
 et majorem partem rei bellicæ ignara. Pecudum
 greges, et si multorum millium sint, vix leonis
 irruentis impetum possunt sustinere. An ignoras,
 te instar aviculæ in nostris fuisse manibus, continuo
 si voluissemus periturum? Has illos incolere re-
 giones cogita, quorum majores orbem universum
 D bellis peragraverunt, vobisque ipsi, aliisque omni-
 bus sub sole gentibus imperaverunt, hæc te scire
 perinde necesse est, neque imperatoriam ad te us-
 quam navem venturam, neque quidquam eorum
 quæ postulasti nos indulturos; sed qua venisti,
 80 equorum pedibus fore tibi redeundum. Neque
 propterea erimus culpandi, si inferre injuriam vo-
 lentibus nos minus faciles ac benevolos præbemus.
 Res enim diversissimæ sunt inferre injuriam et
 propellere: illud a prava voluntate pendet, alterum
 securitas suadet. Nos vero jam dudum orant subditi
 nostri, ut quæ modo ex vicinis Persis vindicavimus,
 ea quiete ac sine molestia possideant Romani.
 Quod igitur obsecrationibus nostris non indulsimus,
 id nunc te suadente statim experiemur. » Iis ac-

ceptis Conradus, intellectaque simul quæ paulo ante Alemannis acciderat clade, putri circa litus protracta navicula, Damalis fretum trajicit, summaque celeritate in adversam continentem properat, pavore quodam Barbarico virum oculus urgente. Barbari quippe fluentibus ex voto rebus, eriguntur in immensum, tumentque: si contra adsit aliqua calamitas, plus quam par est demittuntur animo. Sed imperator quo magis adhuc illius supercilium contraheret, talia aggreditur. Missis aliquot ex Romanis ad procedentem a tergo Alemannorum exercitum, data pecunia, militum, quorum numerus pene fuit infinitus, a Conrado abalienavit animos. Quod ut intellexit Conradus, non ea qua prius serocia inflatus, per legatos principem rogat, ut ad se Romanum quemdam transmitteret, qui monstraret viam, et tuto copias suas deduceret. Mittitur itaque qui ad id tempus acolithi dignitate functus fuerat, dato insuper mandato, **81** ut de belli etiam societate ineunda cum Conrado sermones conferret: quam si ille admitteret, quandoquidem multum interesset Romani an Alemanni bella gererent, auxilia quidem submitteret imperatori, ab illo vicissim recepturus majora, si arma cum imperatore adversus Persas conjungere paratus esset: porro duabus propositis, eligeret ille quam vellet viam. Hæc Conrado Stephanus nuntiavit. Ille suis in consilium coactis, compulsum penitus recusavit. Itinere vero Philomelium versus instituto, nihil illi quidpiam sinistra accidit, quousque ad Melangia et Dorylæum oppidum pervenit. Tum enim Mamplanes Persa cum exiguo exercitu in primam aciem invectus est, quo vires hostiles, et pugnandi formam exploraret. Alemanni visis primum tum Persis, nullo quidem ordine, sed cum impetu tumultuque in eos irrivere. Illi, quandiu haud procul a castris erant Alemanni, terga vertunt, fugamque simulant: dein fessis insequentium equis, atque ipsis longius a cætero exercitu abstractis, converso cursu equos cum sessoribus conciliunt: idque repetitum pluries immodicum Alemannis terrorem incussit. Tum demum videre erat feroces nuper et tumidos, quique ferarum instar hostes **82** suos aggrediebantur, jam trepidos et degeneres, neque agendi animum, neque consilii locum habere. At Conradus, ut erat in bellis mirabili audacia, in Persas progressus, velocissimos, quos ab imperatore acceperat, equos amisit:

σθαι. Ὁ τοίνυν ἀξιούτων οὐκ ἠνεσχόμεθα τῶν ἡμετέρων, τοῦτο νῦν τοῦ προτρεπομένου αὐτίκα ποιεῖν κινδυνεύομεν. Ταῦτα Κορράδος ἐνωτισάμενος καὶ ἅμα τυθόμενος ἄπερ ἐναγχος δυστυχῶς συνέπτεσεν Ἀλαμανοῖς, λεμβάδων τε λυπρὸν αὐτοῦ που περὶ τὴν θαλάσσης ἀνεγκυλισμένον ἀκτὴν ἀναβάς, τὸν Λαμάλωος τε πορθμὸν διέβη καὶ ἐπὶ τῆς περαιας θάττον ἐγένετο, ὀλιγωρίας τινὸς βαρβαρικῆς ἐπιγούσης τὸν ἄνθρωπον. Φιλεῖ γὰρ τὸ βάρβαρον εὐημεροῦν μὲν ὑπὲρ μέτρον ἐπαίρεσθαι καὶ αὐχεῖν, δυστυχῶν δὲ καταβάλλεσθαι τε πλῆον ἢ προσήκει καὶ ταπεινοῦσθαι παρὰ τὸ μέτριον. Βασιλεὺς δὲ τοῦ καὶ εἰσέτι μᾶλλον κατασπῆν αὐτῷ τὴν ὄφρυν προκωῶν, τοιάδε ἔποιε. Τῶν τινὰς Ῥωμαίων εἰς τὴν κατόπιν ἰδύσαν ἐκπέμφας Ἀλαμανῶν στρατιᾶν ἀριθμοῦ κρείσσω ἀγγελλομένους εἶναι χρήμασι τῆς ἐξ Κορράδου ἀποσχέσθαι ἀνέπειθεν εὐνοίας. Ὁ Κορράδος ἐνωτισάμενος οὐκέτι ἐκείνος ὁ πρῶην ὑπέροφρος ἦν. Πέμψας δὲ πρὸς βασιλίαν ἤτειτο σταλῆναι οἱ Ῥωμαίων τινὰ ὁδοῦ τε αὐτῶν καθηγησόμενον καὶ ἐν τῷ ἀσφαλεῖ παραπέμφοντα. Ἔσταται τοίνυν ὁ τὸ τοῦ ἀκολούθου (97) εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν λειτουργήμα ἐκπληρῶν. Ἐπιτέτραπτο δὲ οἱ καὶ συμμαχίας περὶ Κορράδῳ διειλέχθαι. Ἦν ἐπειδὴ πολλῶ τῷ διαλλάσσοντι Ῥωμαίους καὶ Ἀλαμανοὺς συμβαίνει μάχεσθαι, τὴν μὲν βασιλεὶ δοῖη, πολλῶ δὲ ἀντιλάβοι κλεινονα, εἰ γε αὐτῷ βουλομένῳ ἔσται. μάχης κατὰ Περσῶν βασιλεὶ κοινωνήσῃ. Ὅδῶν τε σφίσι προκειμένων δυοῖν, ὅποτέρᾳ ἂν αὐτὸς βούλοιο ἵναί, ταύτην δὴ ἐλέσθαι. Στέφανος μὲν οὖν Κορράδῳ ταῦτα ἀπήγγελλεν. Ὁ δὲ ἐς βουλήν ἦν τοῦ αὐτοῦ καταστάς πρὸς μὲν τὴν ὀμαικμίαν ἀπάειπεν, ὁδὸν δὲ ἢ Φιλομυλιον ἀγεῖ αὐτὸς εἴλετο. Μέχρι μὲν οὖν Μελαγγείων καὶ Δορυλαίου πόλεως οὐδὲν ἄχαρι Ἀλαμανοῖς ὑπηνείαζεν. Ἐνταῦθα δὲ γενομένοις Μαμπλάνης (98) ὄνομα Πέρσης ἀνὴρ ἕνα στρατεύματι ὀλίγῳ τοῖς ἐμπροσθοῖς αὐτῶν προσέβαλε τέγμασι, ἀποπειρασόμενός τε τῆς ἰσχύος αὐτοῖς καὶ τὸν τῆς παρατάξεως ὅπως ποτὲ ἔχοι μαθησόμενος τρόπον. Ἀλαμανοὶ [P. 46] τοίνυν, ἐπειδὴ Πέρσαι τὸ πρῶτον αὐτοῖς παρεφάνησαν, οὐκέτι κατὰ συντάξεις ἐχώρουν· θυμῷ δὲ καὶ θορόβῳ πολλῶ ἐχόμενοι κατ' αὐτῶν ἦσαν. Πέρσαι δὲ ἕως μὲν οὐ πύρρῳ τοῦ σφῶν αὐτῶν, στρατοπέδου Ἀλαμανοῖς ἦσαν, νῶτα εἶδιδον καὶ τὴν φυγὴν ὑπεκρίνοντο· ἐπειδὴ δὲ ἦ τε ἵππος αὐτοῖς ἐκεκμήκει καὶ τοῦ στρατοπέδου μακρὰν ἤδη ἐγεγόνισαν, ἀποστρέφους

Du Cangil notæ.

(97) Ἀκολούθου. Perperam Tollius *pedisequum* vertit; id enim vocabuli apud Græcos Byzantinos Varangorum duxum seu præfectum designat, de qua palatina dignitate multa Codinus, De Off. c. 4 et 5 et nos quædam ad Villinod. et ad Annam. Scylitzes, p. 787: στέλλεται — Μιχαὴλ πατρίκιος ὁ ἀκόλουθος. Cinnamo, l. iii πελεκυφόρων ἐξάρχων dicitur, et Anna, p. 495, ἄρχων Βασιγγίας. Willelmus Tyrius: Tradiderat autem Constantinopolitanus discedenti ab eo, et id ipsum petenti, domino imperatori, viæ duces, locorum peritos, provinciarum finitimarum omnem habentes prudentiam, sed fidei modicæ.

L. xvi, c. 22, Gesta Lud. VII, c. 6, 7 et 8. Ut porro Theotonicis, Græcorum fraude, in vastas deducti solitudines, summam perpressi sint inopiam, multis prosequuntur Tyrius et Odo de Diogilo.

(98) Μαμπλάνης. Nicæta, l. i, n. 6, Παμπλάνος, Willelmo Tyrio loco citato *Parium* nuncupatur. *Hinc tamen tanto negotio*, ait Tyrius, *Soldanus Iconiensis non interfuit, sed quidam nobilis militie sue primicerius, Turcorum magnæ sātrapa, Parium dicitur, hanc plagam domino permittente exercuit. Accidit autem anno ab Incarn. D. 1146 (Iug. 27) mense Novembri.*

τὰς ἐπελάσεις τιθέμενοι ἱπποὺς τε καὶ αὐτοὺς Ἀ ἱρσεque, quin a Barbaris caperetur, parum ad-
εκτηνον. Πολλάκις τε αὐτὸ γεγονός ἐς ὄρθωδιαν fuit.

μίτρον οὐκ ἔχουσαν τοὺτους ἐνέβαλεν. Ἦν οὖν ἰδεῖν τοὺς χόλῳ θρασεῖς καὶ ἀλαζόνας καὶ θηρῶν δίκην ἀνυπα-
σταίων ἐπιόντας, δειλοῦς τε καὶ ἀγεῖς καὶ οὐδὲν οὐτε πρᾶξαι οὐτε μὴν βουλευσασθαι ἱκανούς. Ὅτε δὴ
καὶ Κορράδος (ἦν γὰρ θαρσαλέος τὰ πολέμια) κατὰ Περσῶν ἐλάσας τοῦ; τε ἱπποὺς ἀποθεβέλει οὐδ;
αὐτῷ ὁ βασιλεὺς ὀρομικὸς μάλιστα ἔδωκε, καὶ αὐτῷ δὲ ὀλίγου καὶ ἄλωναί πρὸ; τῶν Βαρβάρων τού-
των ἔδειξεν.

15. Ἀλαμανοὶ μὲν οὖν ἐν τούτοις ἦσαν. Ὁ δὲ
τῶν Γερμανῶν ῥήξ (99) (ἠγγέλλετο γὰρ ἤδη τὸν
Ἰστρον διαβᾶς προσωτέρω χωρεῖν) οὐκέτι κατὰ
Κορράδον ὑπὲρ τὸ δὲον ἔγνω φρονηματίζεσθαι·
τού; τε γὰρ ἐκ βασιλέως (1) ἐπ' αὐτὸν ἤκοντας,
φημὶ Μιχαήλ τε σεβαστὸν τὸν Παλατολόγον καὶ Μι-
χαήλ φ τὸ ἐπώνυμον Βρανᾶς ἔκειτο, ἄσμενός τε
εἶς καὶ χάριτας διὰ ταῦτα βασιλεὶ ὠμολόγει δῆλός
τε ἦν μὴδὲν εἰσέπειτα ἐς Ῥωμαίους κακουργήσων. B
Εἶτε δὲ ἐκ τῶν Κορράδων συμπεπερκώζων ἤδη
σωρρονισθεῖς, εἶτε καὶ φύσει (2) τοιοῦτον τῷ ἀν-
θρώπῳ τὸ ἦθος ἦν, λέγειν αὐτοῦς οὐδαμῇ ἔχω.
Πλείονος δ' οὖν (3) διὰ ταῦτα τῆ; βασιλέως παρα-
καλῶν διετέλει δεξιώσεως. Ἐπει δὲ ἀγγοῦ Βυ-
ζαντιοῦ ἤδη ἐγένετο, πρέσβεις ἐς βασιλέα πέμ-
ψας (4) φιλίαν τε εἶτι μᾶλλον ὠμολόγει καὶ ἐπι
μεγάλοις συμπερᾶξιν αὐτῷ συνετίθετο· εἰ δὲ συν-
έσθαι ἀλλήλους καὶ λόγου κοινωνήσεν ἐν παλατίῳ
βουλήτῶν αὐτῷ ἔσται, οὐδὲ τοῦτο παραλείπειν ἤθελε.
Βασιλεὺς δὲ ἤκουσε τῶν λόγων οὐκ ἀηδῶς καὶ σὺν
πεισθήσει ἀφικέσθαι τοῦτον ἐκέλευεν. Εἰσελαύνοντι
τοῖνον (5) ἄνδρες ὑπήντων αὐτῷ ἄπο; τε κατὰ γένος
καὶ τύχην βασιλεὶ ἠγγίζον καὶ ὅσοι τὰς ὑπερηφά-
νους τῷ τμηκᾶδε διεῖπον ἀρχᾶς, προπέμφοντές τε C
μεγαλοπρεπῶ; αὐτὸν ἐς τὰ βασίλεια καὶ τὰ εἰκότα
τιμήσοντες. Ἐπειδὴ τε εἰσω τῶν ἀνακτόρων ἤδη
ἐγένετο ἐνθα βασιλεὺς ἐπὶ τοῦ μετώρου καθῆστο,
χλιμαλή τις αὐτῷ ἐκομίζετο ἔδρα ἦν σελλῶν (6)

De Cangii notæ.

(99) Ὁ δὲ τῶν Γερμανῶν ῥήξ. De expeditione
Ludovici VII Francorum regis in terram sanctam
consulendi supra laudati scriptores. Priusquam vero
Ludovicus itineri in Romaniam sese accingeret, Mi-
lonem de Caprosia, seu de *Cheureuse*, militem, le-
gatum anno superiore miserat, qui et transitum per
Thraciam, et comiteatum impetraret: quod ille
benigne concessit, scripta ad regem perofficiosa
epistola sub mensem Augustum, quæ exstat apud
Radulfum de Diceto in *Abbrez. Chron. A. 1146.*

(1) Τού; τε γὰρ ἐκ βασιλέως. A Manuele legatus
ad Ludovicum missos Demetrium quemdam, et alium
cognomento Maurum, refert Odo de Diogilo, l. II.

(2) Εἶτε καὶ φύσει. *Gesta Lud. VII c. 9 de eo-
dem rege: Erat vir naturaliter patus et benignus.*
Odo de Diogilo, l. III: *Res Francorum, cui semper mos
sui regiam majestatem humilitate condire. [P. 442]*
Gervasius Tilleheriensis, *De otis imperial. ms. de
Ludovico VII: Cui successit Ludovicus piissimus,
amator cleri, ac verus Dei cultor, qui a multis de-
ceptus, nullumque decipiens, in sancta simplicitate
transiit ad Dominum, relicto Philippo filio, qui post-
ponens paternam simplicitatem, materii generis astu-
tias exiit in usum.* Ludovici epitaphium habes a Ste-
phano abbate S. Genovefæ Parisiensis exaratum:

Quantum conjugii permisit copula, castus,
Quantum justitiæ regula, mitis erit.

(3) Πλείονος δ' οὖν. Fuit sane Ludovicum inter

17. Is rerum Alemannicarum fuit status. Rex
autem Germaniæ, qui transisse jam Istrum, et ultra-
rius progredi nuntiabatur, non ea qua Conradus,
ultra modum ferocia se gessit: sed legatos ab impe-
ratore ad se missos, Michaellem Palæologum sela-
stum, et Michaeleni cognomento Branam, excepit
comiter, eoque nomine gratias imperatori egit.
Apparebatque nihil eum damni contra Romanos
deinceps moliturum: quod utrum his quæ Conrado
acciderant prudentior factus fecerit, an vero quod
mitis illi a natura fuerit ingenium, haud omnino
mihi compertum. Ut sit, magnam inde sibi prin-
cipis gratiam conciliavit. Cum jam Byzantio proxi-
mus esset, missis ad imperatorem legatis, amici-
tiam suam non tantum ultro est professus: sed et
addidit, sese libenter cum eo de rebus non medio-
cris momenti acturum, si ille una convenire, inque
palatio sermones de his conferri pateretur. Annuit
dictis haud gravate princeps, et ut accederet ille
sidenter, nuntiavit. Advententi itaque, effusi obviam
quoliquot erant genere vel fortuna imperatori
proximi, et quicumque primas tunc temporis obti-
nebant dignitates, ipsum magnifice, et ut par erat,
summo cum honore in regiam deducunt. Postquam
83 palatium subiit, ubi in excelsiori sedebat loco
imperator, affertur ei sedes humilior, quam sellam,
qui lingua Romana utuntur, vocant. Cumque in ea
consedisset, ultro citroque varis de rebus habito

et Manuelem multa deinceps animorum consensio,
cujus argumenta sunt varis ultro citroque missæ
legationes, de quibus tom. IV *Hist. Franc. p. 655,
656, 687, 691, 692, 697, 698, et 719;* præterea ini-
tiæ Alexii, Manueles filii, cum Agnete Ludovici filia
nuptiæ.

(4) Πρέσβεις ἐς βασιλέα πέμψας. Missi hoc tem-
poris momento a Ludovico legati Constantinopolim
Athanasius episcopus Atrebatensis, Bartholomæus
cancellarius, Archebaldus Burbonensis, et ali-
quot alii.

(5) Εἰσελαύνοντι τοῖνον. Will. Tyrius: *Interea
rex Francorum pens iisdem subsequens vestigiis,
cum suo exercitu pervenerat Constantinopolim, ubi
secretioribus cum imperatore usus colloquiis, et ab
eo honorificentissime, et multa munerum prosecutione
dimissus, principibus quoque suis plurimum honorati-
tis etc.* Odo de Diogilo, l. III: *Processimus igitur,
et nobis appropinquantibus civitati, ecce omnes illius
nobiles et divites, tam cleri, quam populi cateratim
regi obviam processerunt, et eum debito honore sus-
ceperunt, rogante ut ad imperatorem intraret, et de
sua visione et colloctione desiderium adimpleret.*

(6) Σελλῶν. Prosequitur Odo: *Rex autem ejus
timori compatiens, et petitioni obediens, cum paucis
suorum intravit, et cum in porticu palatii satis im-
perialiter obviam habuit. Erant fere cœvi et cœqua-
les, solis moribus et vestibus dissimiles. Tandem post*

sermone, tandem in proximum, quod urbis mœnibus observatur suburbanum, vulgoque ut retuli Philopatium nuncupatur, concessit, aliquandiu ibi moraturus. Paulo post cum imperatore adiit ea palatia, quæ in australi parte urbis sita sunt, visurus in iis quæ admirationem inducunt, iustraturusque sacrosanctas reliquias, quæ in templo ibidem exstructo religiose coluntur: ea scilicet, quæ sacratissimo Christi corpori quondam admoda, ad Christianorum munimentum asservantur. His Byzantii peractis, et obstricta insuper jurejurando fide amicum se quandiu viveret, se in bellis socium imperatori fore, in Asiam et ipse trajecit.

48. Interea dum hæc geruntur, imperator Nicolaum quemdam, cognomine Muzalonem ad patriarchalem sedem provehit, qui in ecclesiasticis primum dignitatibus versatus, ecclesiamque Cypriorum adeptus, ultro postmodum inde recesserat. Verum ut res administrare cœpit, omnium statim ora in eum commota sunt, injuste occupatam ab illo thronum clamitantium, ut qui cum ecclesia, quam nactus fuerat, sacerdotium quoque deposuisset. Sed is obstinatus primo, throno se deturbari haudquaquam passus: ubi autem **84** re ad imperatoris examen delata, male sibi cessurum agnovit, iudicium nolens denuo experiri, abdicata ultro dignitate, ad vitam rursus privatam rediit. Theodotus et sufficit, vir monachicis institutis apprime instructus. Alemanni interea, ut supra scripsimus, a Persis sæpius repulsi, multisque suorum amissis, desperato jam per Philomellum transitu, inde retrocessero. Ut venerunt Nicæam, Germanis progredientibus ibi sese adiungunt, regibusque aliis, qui et ipsi non modicos secum ducebant exercitus. Horum alter Tzechorum genti imperitabat, a Con-

A βωμαίζοντε; ὀνομάζουσιν ἄνθρωποι, ἐφ' ἧς καθιζήσας τὰ εἰκότα τε εἰπὼν καὶ ἀκούσας τότε μὲν ἐς τὸ πρὸ τοῦ περιόδου ἀπηλλάττετο πρόστυτον. ὁ Φιλοπάτιον, καθάπερ ἦδη ἔφη ὀνόμαται τοῖς πολλοῖς, ἐνταῦθα καταχρησόμενος· ὀλίγω δὲ ὑστερον καὶ ἐς τὰ πρὸς νότον τῆς πόλεως σὺν τῷ βασιλεὶ ἦλθεν ἀνάκτορα (7), [P 47] ἱστορήσων ὅσα τε ἐνταῦθα θαύματος ἄξια καὶ τοῖς ἐπὶ τὸν τῆδε νεὼν (8) ἐντευξόμενος ἱεροῖς· φημὶ δὲ ὅσα τῷ σωτηρίῳ Χριστοῦ πελάσαντα σώματι Χριστιανοῖς ἴσσι φυλακτῆρια. Τοσαῦτα ἐν Βυζαντίῳ τελέσας ὄρκοις τε τὰ πιστὰ δοῦς ἢ μὴν φίλος διὰ βίου καὶ σύμμαχος· βασιλεὶ ἴσασθαι, ἐπὶ τὴν Ἀσίαν διέβη καὶ αὐτός.

B ἠ'. Ταῦτα μὲν οὖν τῆδε ἐπράξατο. Ὁ δὲ βασιλεὺς Νικολάου τινα (9) ᾧ Μουζάλων ἐπίκλησις ἦν ἐς τὸν ἀρχιερατικὸν θρόνον ἀνάγει, ἕς εἰς τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς μὲν πρότερον καταλόγου ἐτέλει, τὸν δὲ τῆς Κυπρίων Ἐκκλησίας θρόνον λαχὼν εἶτα ἐβελουτῆς ἐκείθεν ἀφίσταται. Ἄλλ' ἅμα τε ἐπὶ τῶν ἐργαμάτων ἐγίνετο, καὶ ἅμα πᾶν κατ' αὐτοῦ κελίηται στόμα, παρανόμως αὐτὸν ἐπιτηδῆσαι λεγόντων τῷ θρόνῳ, ἅτε εἶν τῇ λαχοῦσῃ τούτου ἐκκλησίᾳ καὶ τὴν ἱερωσύνην ἦδη προσαποθήμενον. Ὁ δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἰσχυρογνώμων τις ἦν καὶ τοῦ θρόνου μεθέσθαι οὐδαμῆ ἠθέλη. Ὡς δὲ ποτε βασιλέως τῷ πράγματι διατήσαντος τὸν ἥστονα ἐγνω κληροῦμενος, οὐχὶ καὶ εἰσαυθὺς ἀνακριθῆσθαι ἀνασχόμενος, ἀφίστατο τε τοῦ θρόνου καὶ καθ' ἑαυτὸν αὐθις ἔβλου· ἀνθ' οὗ Θεόδωτος (10) ἀνὴρ ἐπὶ πλείστον ἀσκητικὸς ἐγγυμασάμενος προχειρίζεται πόνοις. Ἀλαμανοὶ δὲ καθάπερ εἰρηται, πρὸς τῶν Περσῶν κολλάκις ἀποκρουσθέντες πολλοὺς τε τῶν σφετέρων ἀποβαλόντες, ἐπαίθῃ τὴν διὰ Φιλομυλιον ἀπέβησαν ἦδη δειδασίαν, ὅπισω λοιπὸν ἐφέροντο γενόμενοι τε ἐν Νικαίᾳ (11). Ἐνταῦθα Γερμανοὺς τε ὀδῶ ἰούσι

Du Cangii notæ.

amplexus. et oscula mutuo habita, interius processerunt, ubi posita duabus sedibus pariter subsederunt. Verum sellæ Ludovico regi data fuerit humilior, quod vult Cinnamus, non attigit Odo, neque id vero videtur consentaneum, cum Ludovicus ipse in epistola ad Sugerinum Constantinopoli gaudenter et honorifice se ab imperatore suscepturum fuisse insinuet. Maxime enim dignitati regis et Francicæ majestati detraxisset Ludovicus, si Byzantinæ principi istiusmodi prerogativam in ipso met Constantinopolitano palatio concessisset, quam quidem denegasse par est credere, cum Ludovicus qui jam Propontidis fretum cum copiis suis emensus erat, Manuelli roganti, ut ad anuum palatium pro rerum quarumpiam oblata de novo occasione regrederetur, id plane recusaverit, noster daveritque Manuelli, *ut in ripam suam descenderet, vel in mari ex equo (legendum æquo) colloquium feret, ut refert Odo, l. iv, Cujusmodi congressus formam aduisti post hæc Conradus, qui primum Manuelli locum concedere ultro, id roganti, noluerat. Sed hæc pluribus prosequimur in dissertat. 27 ad Joinvillam.*

(7) Τὰ — ἀνάκτορα. Palatium Blachernarum intelligit, quod ad urbis partem australem erat, πρὸς νότον, sic enim legendum, non πρὸς νότον. Ita et l. iv, n. 14, l. v, n. 71: κατὰ νότον τῆς πόλεως; idem palatium statuit.

(8) Τὸν τῆδε νεὼν. Templum Blachernarum, in

quo asservabantur τὰ ἐντάφια τοῦ Χριστοῦ σπάργανα, ἠτὰς his innuit verbis Cinnamus: ὅσα τοῦ σωτηρίου Χριστοῦ πελάσαντα σώματι Χριστιανοῖς ἴσσι φυλακτῆρια. Sepulcrales porro Christi fascias a Pulcheria Augusta inventas hæc in scio depositas auctor est Nicephorus Callist. l. iv, c. 2. Vide quas observavimus ad Annæ p. 196.

(9) Νικολάου μοναχὸς ὁ Μουζάλων, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ (Μετανοῦηλος) ἀρχιεπίσκοπος γενόμενος πρότερον Κύπρου, καὶ παραιτησάμενος, ὡς πολλοὶ μὲν εἶπον, καὶ τὴν ἀρχιερωσύνην αὐτῇ, πολλοὶ δὲ μόνην τὴν διακίσησιν τῶν πραγμάτων, καὶ ἐπὶ τριάκοντα ἐπτά ἔτη σχολάσας, εἶτα ἀνεβιβάσθη εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ποιήσας χρόνους γ' μηνῶν 8, εἶτα παρητήσατο ἀφιθῶλως, ἐκ βίας τῶν ἀπογεσθέντων ἀπ' αὐτοῦ, πολλῶν ὄντων, καὶ ἐξ ὧν αὐτὸς ἐχειροτόνηται. Nicolai Muzalonis patriarchæ Cp. meminit Theolorus Balsamon in epist. Basil. ad Amphiloehium c. 60. [P. 443] Vide Jus Græco-Romanum, tom. I, p. 224.

(10) Θεόδωτος. Abbas et ἡγούμενος τῆς ἀγίας Ἀναστάσεως. Catal. Patri Cp. De hoc monasterio dixi in notis ad Bondelmontii descript. Cp.

(11) Γενομένοι τε ἐν Νικαίᾳ. Matthæus Paris. : Evasit tamen imperator cum principibus suis, et cum difficultate nimia usque Nicæam pervenit, indeque Constantinopolim profectus, usque ad sequentis in-

ανέμειξαν καὶ ῥῆξι τοῖς ἄλλοις μεγάλα καὶ αὐτοῖς ἁγαθόμενοι στρατεύματα. ὧν ὁ μὲν τοῦ Τζέχων (12) κατήρχεν ἴθους, ῥῆξι πρὸς τοῦ Κορράδου δῆθεν προχειρισθείς, ἄτερος δὲ τοῦ τῶν Δέχων (13), οἱ Σκωθικῶν μὲν εἰσι γένος, Ὀβννοὺς δὲ προσοικοῦσι τοῖς Ἰσκαρίους. Ἐπειδὴ τε ἐς ταῦτ' οὐκ ἔσσαν τὰ στρατεύματα, ῥημάτιόν τι ἐκ μακροῦ πρὸς Γερμανῶν Ἀλαμανοὺς ἐπιλέγεσθαι εἰωθὸς ἀναφανδὰ καὶ τότε προῦφέρετο « Πούτζη (14) Ἀλαμανέ, » οὕτω πως ἐπὶ λέξεως ἱσχηκός. Ὅθεν δὲ τὸ τοιοῦτον ἀρχὴν ἔσχεν αὐτίκα δηλώσω. Τοῖς Ἰθυσί τοῦτοις ὁ περὶ τὸ μάχεσθαι τρόπος ἐστὶν οὐχ ὁ αὐτός. Γερμανοὶ μὲν γὰρ ἵππον τε εὐσταλῶς ἀναβῆναι καὶ ξὺν δόρατι (15) ἐπιλάσαι διεξιὼν μάλιστα, ἢ τε ἵππος αὐτοῖς δρόμῳ τὴν Ἀλαμανῶν παρελαύνει. Ἀλαμανοὶ δὲ περὶ τὴν μάχην ἐνεγκεῖν ἱκανοὶ ὑπὲρ τοὺς Γερμανοὺς καὶ ξίφει χρῆσασθαι πολλῶν προφερέτεροι. Ἐπειδὴ γοῦν ποτε Γερμανοὺς ἐπεστράτευον Ἀλαμανοὶ, τὴν αὐτῶν ὀφραμένοι ἵππον περὶ τὸν πόλεμον ἐνεγκεῖν ἔγνωσαν. Γερμανοὶ τοίνυν [P. 48] ἀνέτιπ τῆ αὐτῶν ἐνταυτηχίτας ἵππων, αὐτῆς μὲν ἐκράτου, τῶν δὲ Ἀλαμανῶν εὐχαιρίστερον καθιπταζόμενοι ἐτρέποντό τε αὐτοὺς ἐκ ποδὸς ἰόντας, καίτοι πλήθει παρὰ πολλοὺς αὐτῶν ἵπποσύνεμοι, καὶ τῷ εἰρημένῳ προσεκρετόμου αὐτοῖς, οἱ δὲ ἔξιν σὺν τοῖς ἵπποις μάχεσθαι, οἱ δὲ περὶ τὸν πόλεμον εἶλοντο. Τοῦτο δὲ καὶ τότε καθ' ἑρπύλλειαν πρὸς τῶν Γερμανῶν Ἀλαμανοὺς ἐπιφερόμενον συνεχῶς μεγάλα τοῦτοις ἔλλυπε. Αἰὰ τοῦτο τε σὺν καὶ οἱ τὰ δεύτερα κληροῦσθαι τῶν Γερμανῶν κίβητος αὐτοῖς ἐν ταῖς ἔδοξεν περιστάται, ὅχι μὲν

A rudo ad regiam evectus dignitatem : alter præerat Lechis, Scythicæ genti, quorum regis Hungaris Occidentibus contermina est. Postquam in unam convenere exercitus, dictam illud quod in Alemannos jam pridem jactari solet, palam tunc corpi præferri : « Pouase Aleman, » sic enim ad verbum se habet illud acommma, quod undè originem habuerit, paucis expediam. Gentibus istis non eadem est dimicandi ratio. Germani quidem equum expedite conscendere, cum hasta irruere maxime periti : eorum equitatus celeritate et cursu Alemannico longe præpullet; Alemanni autem pedestri acie, ut et ensium usu præstant Germanis. Cum itaque aliquando contra Germanos præliarentur Alemanni, vererenturque eorum equitatum, bellum pedites conficere instituunt. At Germani in inconditum neglectumque eorum equitatum facto impetu, illum haud ægre delent. Cæterasque inde Alemannorum copias pedestres vertunt in fugam, etsi bellatorum numero longe ab illis superarentur. Tum dicerio jam memorato perstrinxere Germani Alemannos, quod cum potuissent ex equis pugnare, pedestre prælium prætulissent. Id tum quoque, ut retuli, a Germanis continuo objectum Alemannis non parum molestum fuit. Ea igitur propter, et quod his periculum erat ne in itinere Germanis inferiores existerent, una quidem ad Philadelphiam usque profecti sunt : exinde vero Conradus, cum se contemni a Germanis ferre non posset, reverti statuit, deque eo consilio monuit imperatorem. Ille cum reges invicem divelli perciperet et simul hominis doleret vicem, hasce

Du Cangii notæ.

tiam veris perendinavit. Adde Tyrion l. xvi, c. 28, Gesta Lud. VII, c. 10. Conradi cum Iconensibus conflictum narrat idem Tyrion, l. xii, c. 20, 21, 22; Gesta Lud., c. 6; Odo de Diogilo, l. v.; Nicephorus, l. i, n. 6, etc.

(12) Τζέχων. Tzechos vocat Cinnamus, quos alii Bohemos, olim sic dictos a Tzechio, primo Bohemici principatus auctore, cujus mentio est apud Æneam Silvium, in Hist. Bohem. c. 3. Ab illo enim, lingua Slavica, seu Sclavonica, Chacoa, et Czachios etiamnum nominari Bohemos constat. Diversi porro a Zecchiis, de quibus Procopius, l. ii De bello Pers., c. 20; l. iv De bello Goth., c. 4, et Theophanes in Copronymo, p. 369. Nam isti procul a Bohemia dissiit, Ponti Euxiani litus insederunt. Cæterum Vladislaus Bohemiarum rex inter principes, qui sacre militiæ nomen dederunt, refertur ab Othone Frising., l. i Degest. Frider. c. 40, qui Ladislai nomen huic regi tribuit, ut et l. ii, c. 27, Radenicus, l. iii, c. 13, et Æneas Silvius in Hist. Bohem. c. xxiv. Sic etiam Guntherus l. vi Ligur. :

*Poc quoque conventu procerum dux ille Bohemus,
Fama Ladislaum quem nominat, ob sua gesta
Fortiter, et bello nuper spectata Polono,
Ex auge rex fieri meruit, gessitque potent
Sceptra manu, cinctique novo diademate crines.*

Vladislaui memiuit rursus infra Cinnamus, p. 223 et 226.

(13) Δέχων. Boleslaus IV, rex Polonorum, quos Lechos etiamnum vocari auctor est Sigismundus Herbersteinus in Comment. Rer. Moscovit. a Lecho primo gentis auctore, Zechii Bohemiarum principis irate.

(14) Πούτζη. Tollius pedes Alemanne interpretatur, i. e. Gallice : à pied Aleman, quia Græcis forte τοῦς, pes est : sed cum vocabulum istud ποῦτζη, Gallicam sapiat pronuntiationem, probabilius est eo expressisse nostrum poussé, hoc est, instat, currit, propria Alemanne : quod cum Alemanni, qui pedes pugnare solent, contra quam Franci, quorum robur in equitatu semper fuit, quod etiam scribit Anna, l. v, p. 140, vel potius quod eorum equi variis in conflictibus ab hostibus jam cæsi essent, facere haud poterant, Franci Alemannos iridebant et sugillabant tanquam segnes et ignavos. Amisso sane passim, et extincto in longa ista et fastidiosa peregrinatione plerosque Alemannorum equos testatur Viterbiensis :

Qui fuerant equites, pergunt moriendo pedestres.
Atque inde inter gentes prius conjunctas dissidi fomes. Willelmus Tyrion : Hic demum imperator, seu quia cum paucioribus erat, qui nullo plures prius secum habuerat, voracitiam sustulit, cui Francorum fastus non ferens, seu aliis latentibus causis, remissis quæ supererat per terram legionibus, ipse ab Epheso usus navigio, Constantinopelium reversus est. Notat etiam Odo de Diogilo, l. ii, ut nostris erant importabiles Alemanni eo in itinere, ita Alemannos, Francorum superbiam deliquatos, non semel contra illos arma sumpsisse. Alemannos certe ut equitandi ignavos perstringit Nicephorus Phocas apud Luitpraudum in Legat. cui an omnino fides præstanda sit hæc in re, dubium facit Victor Schotti, qui in Caracalla, Alemannos, gentem populosam ex equis mirifice pugnantes fuisse ait.

(15) [P. 444] Καὶ ξὺν δόρατι. Vide notas ad Annæ p. 171.

litteras misit : « Res omnes cum adest fortuna, vel qui minimum sapient, nunquam pensitare solent, sed ipsas per se omni casuum varietate denudatas. Non itaque cum prospere omnia tibi cederent, supra quam ex dignitate erat, te uti volumus. Nunc vero cum adversa quodammodo te urgeat fortuna, iisdem demereri obsequiis hand nos pigebit, quibus antea et consanguineum, et tot nationum duces honorare sollicite curavimus, et de rebus imminentibus consilia dare, cum ob jam diutinas causas, tum quod uterque eandem profiteamur religionem. At tu quidem nescio **86** quomodo posthabito quod tibi profuturum erat, per imprudenciam quod peius est elegisti. Sed quandoquidem quae semel facta sunt, infecta esse nequeunt, a nobis silentio praetereantur. Ad ea vero quae nondum effugerunt, animum quam maxime advertere par est. Ejusmodi quippe est rerum natura ut sint in perpetuo fluxu, stent nunquam : si quis prior eos occupat, jam totum habet : praeterlapsae revocari perinde nequeunt. Dum itaque rebus tuis aliquis restat remedii locus, quod conducit utileque est, praeripere festines. »

ἔχει φύσιν τὰ πράγματα, βεῖ συνεχῶς, ἴσται οὐδαμῆ· κἀν τις ἀρύσεται προλαβὼν, ἔσχειν ἦδη τὸ πᾶν, παρελθόντα δ' ἀνακαλέσασθαι ἐπίσης ἀδύνατον. "Ἔως τοίνυν ἔχει τινὰ θεραπείας τὰ κατὰ σὲ τρόπον, σπεύσον ἀρπάσαι τὸ συνοίσον. »

19. Atque is fuit epistolae finis. Conradus interea, damnata jam sua imprudentia, nescius quid ageret, hand libenti animo Germanis comes ibat. Ut vero ad eum perlatae sunt imperatoris litterae, rem pro lucro aestimans, quae offerebantur avidè accepit statimque retro cessit. Ad Hellespontum cum pervenisset, transmissa freto descendit in Thraciam, ubi ad imperatorem, qui ibi tum morabatur, accedens una inde cum illo Byzantium venit. Quo in loco eum excepere deinceps variae animi relaxationes, imperatoria palatia, omnis generis spectacula, eorum certamina, magnifici apparatus, quibus defessum laboribus corpus subinde recreavit. Idonea demum pecuniarum copia sublevatus, cum triremibus in Palestinam iter intendit, classis praefecto Nicephoro Dasiota ei ductore atque alia omnia necessaria subministrante. **87** Postquam aliis ibi conjunctis regibus, ad vivificum Christi sepulcrum justa exsolvisset, caeteris, prout cuique libitum erat, in patriam remissis, ipse iisdem vectus navibus inde Thessalonicam appulit, ubi et imperatorem vidit denno, et cum eo congressus collocutusque est. Imperator vero ea de quibus primum invicem convenerant illi in memoriam reduxit, quae erant hujusmodi : ut videlicet Italiam in dotem restitueret Irenae, quam ille sibi cognatam imperatori despon-

καὶ ἐπὶ τὴν Φιλαδέλφου ἡμᾶ ἐχώρου, τὸ δ' ἔντεῦθεν Κορβάρδος οὐκ ἔτι φέρειν εἰ πρὸς Γερμανῶν περιοριστὸ δεδυνημένον παλινοστειν ἔγνω· ἀμέλει καὶ βασιλεὶ τὸν σκοπὸν ἐπιστείας ἐδήλου. Ὁ δὲ τὸ μὲν ἀπονοσφίζειν ἀλλήλων τοὺς βήγας ἐθέλων, τὸ δὲ καὶ τῶ ἀνθρώπων συνελθῶν, ἐπίστευε τοιαύτως· « Ἀνθρώποις, οἷς καὶ κατὰ βραχὺ τοῦ φρονεῖν μέτεσιν, οὐ ξὺν ταῖς τύχαις τὰ πράγματα θεωρεῖν ἔθος, ἀλλ' αὐτὰ καθ' αὐτὰ περιπετείαις ἔξω τίνος. Οὐτε τοίνυν εὐθουμένω σοι ὑπὲρ τὴν ἀξίαν προφέρεσθαι ἔγνωμεν, καὶ νῦν γε μετρίως δυσπραγῆσαντα τοῖς αὐτοῖς καὶ πάλιν σε δεξιούσθαι οὐκ οὐκ ὀκνήσομεν, οἷς καὶ τὸ πρότερον ὅσα καὶ ζυγγενῆ καὶ τηλικούτων ἐθνῶν ἄρχοντα τιμᾶν ἡμῖν μὲν διὰ σπουδῆς ἦν, ζυμβουλεύειν τε τὰ παριστάμενα, τῶν εἰρημένων τε ἕνεκα καὶ τοῦ δόμορθήσκους ἡμᾶς ἀλλήλοις εἶναι. Σὺ δ' ἄλλ' οὐκ οἶδ' ὅπως περὶ ἐλάσσονος τὸ σοὶ αὐτῷ ξυνοίσον πεποιημένος ἔλαθεσ ἑαυτὴν τὴν ἦττον αἰρετισόμενος· ἀλλὰ ταυτὶ μὲν ἐπειδὴ περ ἄπαξ γεγονότα ἀναλύειν ἔστιν ἀδύνατον, παρεῖσθαι τῶς ἡμῖν, ἐπιμελητέον δ' ὡς ἐνὶ μάλιστα τῶν ἐτι παρ' ἡμῖν, τῶν οὐπω πεφευγῶτων. Τοιαύτην γὰρ

ἰθ'. Τὸ μὲν δὴ γράμμα ἐν τούτοις τετέλεστο. Κορβάρδος δὲ ἐτύγχανε μὲν καὶ πρότερον ἦδη ἀβουλίαν ἑαυτοῦ καταγνοῦς, οὐκ ἔχων δὲ ὅ τι καὶ δράσειεν οὐ σφόδρα ἐθελοῦσιος Γερμανοῖς εἶπετο. Τότε δ' οὖν ἐπειδὴ καὶ τὰ βασιλείως παρ' αὐτὸν γράμματα ἦλθον, Ἐρμαῖον αὐτίκα τὸ πρᾶγμα ἠγησάμενος, ἐδέξατό τε σὺν ἡδονῇ τοὺς λόγους καὶ θάττον ὁπίσω ἐχώρει, πρὸς Ἑλλησπόντῳ τε γεγυνώς διὰ τοῦ ἐνταῦθα πορθμοῦ ἐπὶ Θράκην διέβη. "Ἐνθα τῷ βασιλεῖ διατριβὴν ποιουμένῳ συγγεγονώς εἶτα ἐπὶ Βυζάντιον (16) ἦμα αὐτῷ ἦλθεν. "Ἐνθα ἀνέσεις τε αὐτὸν τοῦ λοιποῦ διεδέξαντο καὶ βασιλικοὶ καταγωγᾶι, θέατρά τε παντοδαπά [P. 49] καὶ ἀμύλλαι ἰσπῶν καὶ δεξιῶσις λαμπραῖ, δι' ὧν κάμνον αὐτῷ τὸ σῶμα περμευθήσατο. Καὶ χρήματα κεκομισμένος ἰκανὰ ἦμα τριήρεσιν ἐπὶ Παλαιστίνῃ ἀπέη, Νικηφόρου τοῦ Δασώτου πλοῦς· τε αὐτῷ ἠγομένου καὶ θεραπείας τῆς ἄλλης προσοῦντος. "Ἐνθα καὶ ῥηξὶ τοῖς ἄλλοις ἔλθων ἐς ταῦτ' ἐπὶ τὰ εἰκότα ἐπὶ τῷ ζῶδοχῳ Χριστοῦ τελέσας τάφῳ, τῶν ἄλλων ὡς δυνατὰ ἐκάστω ἐγεγόνει ἐπὶ τὴν πατρίδα στέλλομένων, αὐτὸς σὺν ναυαῖ ταῖς εἰρημέναις ἐκεῖθεν ἀχθεῖς Θεσσαλονίκῃ προσέσχεν (17), ἔνθα τὸ δεύτερον βασιλεῖα τε εἶδε καὶ λόγων αὐτῷ καὶ ὁμιλίας ἐκοινώησεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς τῶν πάλαι προμολογηθέντων ἀνεμίμησεν αὐτῷ· ἦσαν δὲ ταῦτα, ὅπως Ἴταλίαν εἰς ἔδνον τῆ

ἰθ'. Τὸ μὲν δὴ γράμμα ἐν τούτοις τετέλεστο. Κορβάρδος δὲ ἐτύγχανε μὲν καὶ πρότερον ἦδη ἀβουλίαν ἑαυτοῦ καταγνοῦς, οὐκ ἔχων δὲ ὅ τι καὶ δράσειεν οὐ σφόδρα ἐθελοῦσιος Γερμανοῖς εἶπετο. Τότε δ' οὖν ἐπειδὴ καὶ τὰ βασιλείως παρ' αὐτὸν γράμματα ἦλθον, Ἐρμαῖον αὐτίκα τὸ πρᾶγμα ἠγησάμενος, ἐδέξατό τε σὺν ἡδονῇ τοὺς λόγους καὶ θάττον ὁπίσω ἐχώρει, πρὸς Ἑλλησπόντῳ τε γεγυνώς διὰ τοῦ ἐνταῦθα πορθμοῦ ἐπὶ Θράκην διέβη. "Ἐνθα τῷ βασιλεῖ διατριβὴν ποιουμένῳ συγγεγονώς εἶτα ἐπὶ Βυζάντιον (16) ἦμα αὐτῷ ἦλθεν. "Ἐνθα ἀνέσεις τε αὐτὸν τοῦ λοιποῦ διεδέξαντο καὶ βασιλικοὶ καταγωγᾶι, θέατρά τε παντοδαπά [P. 49] καὶ ἀμύλλαι ἰσπῶν καὶ δεξιῶσις λαμπραῖ, δι' ὧν κάμνον αὐτῷ τὸ σῶμα περμευθήσατο. Καὶ χρήματα κεκομισμένος ἰκανὰ ἦμα τριήρεσιν ἐπὶ Παλαιστίνῃ ἀπέη, Νικηφόρου τοῦ Δασώτου πλοῦς· τε αὐτῷ ἠγομένου καὶ θεραπείας τῆς ἄλλης προσοῦντος. "Ἐνθα καὶ ῥηξὶ τοῖς ἄλλοις ἔλθων ἐς ταῦτ' ἐπὶ τὰ εἰκότα ἐπὶ τῷ ζῶδοχῳ Χριστοῦ τελέσας τάφῳ, τῶν ἄλλων ὡς δυνατὰ ἐκάστω ἐγεγόνει ἐπὶ τὴν πατρίδα στέλλομένων, αὐτὸς σὺν ναυαῖ ταῖς εἰρημέναις ἐκεῖθεν ἀχθεῖς Θεσσαλονίκῃ προσέσχεν (17), ἔνθα τὸ δεύτερον βασιλεῖα τε εἶδε καὶ λόγων αὐτῷ καὶ ὁμιλίας ἐκοινώησεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς τῶν πάλαι προμολογηθέντων ἀνεμίμησεν αὐτῷ· ἦσαν δὲ ταῦτα, ὅπως Ἴταλίαν εἰς ἔδνον τῆ

Du Cangii notæ.

(16) *Εἶτα ἐπὶ Βυζάντιον.* Willelmus Tyrius : *Ipse ab Epheso naves naves Constantinopolim reversus est, ubi a domino imperatore nullo quam primo adventu susceptus honestius, etc.* Olo de Diogilo, l. vi : *Alemannus pœnitens quod Constantinopolitanum imperatorem non viderat, apud eum reversus est hiemare.*

(17) *Θεσσαλονίκῃ προσέσχεν.* Otho Frising.

l. i. De Gest. Fril., c. 59 : *Conradus Romanorum imperator, naves apud Ptolentaidem ingressus, fratrem et amicum suum Manuel regis urbis principem in Achaie seu Thessaliæ finibus inveniens adit cum eoque, tanquam ex longa via fatigatus. In laboribusque fractus, et non modica infirmitate correptus, per aliquod temporis spatium ibi quievit. Adde Will. Tyrium l. xxi, c. 28, et Gesta Ludov. c. 27.*

βασιλεὺς ἀνασώσασατο Εἰρήνην, ἣν καὶ αὐτὸς συγγενὴν ἄνθρωπον τῷ βασιλεὶ καταγγύσεν. Ὅρκίους οὖν δευτέρους αὐτὸς τε καὶ Φρειδερίκος τὰ σφίσι δεδογμένα πιστώσαντες τῆς Ῥωμαίων ἀπάλλαττονται γῆς. Κορράδου μὲν οὖν ἐνταῦθα τέλος ἔσχον τὰ πράγματα. Τῷ δὲ Γερμανῶν ῥηγί ἐκ Παλαιστίνης ἀναγομένῳ οἱ ναυσίαν, εἰ πολλὰ παρὰ τὰς ἐκεῖ σαλεύουσαι ἀπὸ μισθοῦ τοῖς βουλομένοις παρέχονται τὴν περὶ αὐτῶν, τοιαύτην τινὰ ξυμπέσει. Νῆες Σικελὰ ἐπὶ καταδρομῇ γῆς Ῥωμαίων ἐξιοῦσαι πρότερον ἐνταῦθα τοῦ πελάγους ἐφέροντο. Ταύταις Ῥωμαίων στόλος περιτυχῶν, οὗ ὁ Χουρούπης καθήρχεν, εἰς χεῖρα ἦλθε. Τύχη δὲ τινι μαχομένων τῶν στόλων ἀμοῖον συνέπλεε τοῦτοις καὶ ὁ ῥήξ. Ἐπικρατεστέρων δὲ τῆ μάχῃ τῶν Ῥωμαίων ἦδη γεγεννημένων παρ' ὀλίγον ἦλθε τοῦ ἀλώνα (18) καὶ αὐτὸς ἐξ αἰτίας τοιαύτης. Ἐπειδὴ ταῖς Σικελῶν καθάπερ εἰρηται ξυνέμιξε ναυσίαν, ἐκδὸς τὴν ἑαυτοῦ Σικελικὴν εἰσπέδησε τριήρην, καὶ εἰ μὴ ταχὺ τοῦ κινδύνου συναῖς τῶν Ῥωμαίων συμμαχιδῶν τινὸς σημεῖα ἐνέβητο φθάσας αὐτῇ, τάχα ἂν ὑπὸ ταῖς Ῥωμαίων ἐγγίνοι χερσὶ. Νῦν δὲ πλείστους τῶν σὺν αὐτῷ ἀποβαλὼν λάφυρον τοῦ πολέμου γεγεννημένους αὐτὸς ῥηγί ἐσώζετο. Ἀλλὰ βασιλεὺς ἐξῆς δεσθεὶς τοὺς τε σιγμαλώτους-ἔλυσε καὶ τὰ δηρκασμένα κεκόμιστο εἰς τὰ Ῥωμαίων ἔσχηκεν ἐμβολήν.

κ'. Κορράδος δὲ, εἰς τὴν πατρίδα παλινοσέσας, ὀλίγον ἐπιθίους ἐτελεύτησεν (19), οὐδὲν οὐδέπω ὢν βασιλεὶς διωμολόγηκε πέρας διδοικώς. Μεθ' οὖν Φρειδερίκος τὴν ἀρχὴν ἔσχεν. Ὅθεν δὲ ἐπὶ Φρειδερίκῳ μετὰ Κορράδου τὸ Ἀλαμανῶν ξυμπέσει κράτος, ὁ λόγος ἐξῆς παραστήσει μοι. Ὁ Ἀλαμανῶν ῥηγὶ Ἐρβρίχου (70) ἐτι περιόντα τὸν πατέρα κειραίνων, τοῦ Ῥώμης τε ἀρχιερέως πολέμῳ περιγεγονῶς αὐτὸς

derat. Altero igitur sacramento firmatis iis, de quibus convenere rursus, Conradus et Fredericus e solo Romanorum excessere. Atque eum finem quæ Conradum spectant habuerunt. Germanorum autem regi ex Palæstina reverenti cum navibus, quæ magno numero in illis fluitantes littoribus, dato navo, excedentes inde transmittere solent, talia acciderant. Cum naves Siculæ, quæ primum ad incurandos fines Romanos exiverant, pleno tum æquore ferrentur, in eas classis incidit Romanorum, cui præerat Churupes, manusque cum hostibus conseruit. Dum committitur utrinque certamen, cum nescio quo casu et ipse cum his vela faceret, superioribus jam factis Romanis, quin caperetur parum abfuit. Postquam enim, ut diximus, Siculis navibus adjunctus est, sua egressus, 88 triramein conscendit Siculam, et ni Intellecto repente periculo, navis Romanorum sociæ signum imposuisset, venisset haud dubie in manus Romanorum. Ita vero compluribus suorum, qui capti fuerant, amissis, ipse vix soapes evasit. Sed imperator postea captivos solvit resque ablatas omnes repente jussit restitui. Atque ejusmodi fuit gentium Occidentalium in Romanorum terras irruptio.

πάντα. Ἐνταῦθ' αὖτε πέρας ἡ τῶν ἑσπερίων ἐθνῶν

20. Reversus autem in patriam Conradus, protracta haud multum vita, decessit, nihil eorum quæ imperatori sponderat exsecutus. Hunc excepit Fredericus. Unde autem post Conradum ad Alemannorum imperium pervenerit, dicere deinceps aggrediar. Henricus Alemannorum rex, parente superstiti in vinculis habito, de bellatoque bellis Romano pontifice, subditos sævo premebat impe-

Du Cangii notæ.

(18) *Παρ' ὀλίγον ἦλθε τοῦ ἀλώνα*. Falsum igitur quod ait auctor Gestorum Ludovici VII, c. 27, Ludovicum regem in portu Acconensi navigium conscendisse. *navisque nullo impediendo periculo, ad regnum proprium reversum esse*. Siquidem, ut narrat hoc loco Cinnamus, parum abfuit quin venerit in Græcorum potestatem, qui tum, flagrante bello Siculo, maria cum valida classe obibant, Siculis ipse admistus. Id porro Robertus de Monte, Vincentius Bellonac. part. III, l. XVII, c. 127; Nicolaus Trivettus in Chron.; Sanutus, l. III part. VI, c. 20, et ex his auctor Magni Chronici Belgici, et Bouhnius dec. 2, l. VI, accidisse tradunt, cum Manuel Coreyram a Siculis expugnatam obsideret A. 1149. Vincentius Bellonac.: *Ludovicus rex Francorum a Palæstina navigans, ut in patriam rediret, Græcorum naves incurrit. Cumque ab eis imperatori Carfoliense obsidenti præsentandus deducitur, Gregorius [Georg.] dux navium regis Siciliæ eos aggrediatur. Siquidem vastatis et spoliatis Græcorum provinciis usque ad ipsam urbem regiam Constantinopolim accedens, sagittas aureas in palatium imperatoris jectas, et incensis suburbanis, de fructibus hortorum regis violenter tulerat. Unde rediens naves Græcorum incurrit, captivum Ludovicum regem eripuit, sed captos, regis obtentu, dimisit. Interim Manuel recepto in dedicationem Carfolio, Siculorum naves insequitur, et captis nonnullis navibus, rex fuga liberatur, et a rege Rogerio Siciliæ, et a papa Eugenio honoratur.*

Sed de obsidione Coreyrensi agitur lib. seq. Profert Philadelphus *Mugnos*, l. IV Theatri Genealog. Nobil. Famil. Sicular. diploma regis Rogerii in gratiam Georgii de Landolina militis, cui Ludovici regis liberationem ascribit his verbis: *Maxime tu ipsemet personaliter tanquam præfectus de duabus nostris regis trirameis nostræ classis maritimæ, cum divino auxilio cooperante, et nostrorum militum, eorumque præfectorum fortitudine, fidelitate, et prudentia, non procul Græcorum hostium, eorumque naves et trirames expulisti, et tandem a captivitate illustrissimum regem Ludovicum VII suosque proceres et Galliæ magnates manumissisti. Verum chartæ huic, si non incertæ omnino est fidei constat mendum inesse in ascripto an. 1146. Ut sese res habeat, ex laudatis scriptoribus refellit Thomas Fazellus, qui dec. 2, l. VII, c. 5, scripsit Ludovicum regem ab ingenti Saracenorum classe forte interceptum et captum, a Rogerio, qui tum classe occurrit, liberatum, et ab interitu vindicatum.*

(19) *Ἐτελεύτησεν*. Moritur Conradus XV Kal. Mart. an. 1152. Monach. Erford. Otho Frising., l. I De Gestis Frid., c. 63: l. II, c. 1, Gotefridus Viterb., etc.

(20) *Ἐρβρίχου*. Fallitur hoc loco Cinnamus: neque enim Conradus et Fredericus Sueviæ dux, Frederici imperatoris parens, Henrici imp. filii fuerunt, sed Frederici de Stauffen, nobilis Suevi, ex Agnete Henrici imp. filia.

expenderet, nempe de expeditione quam in Palaestinam susceperant, eorum aggressiōnem differens tam esse censuit, expectandumque dum manifestius quid molirentur. Ea fuit imperatoris mens. Progressi interea Barbari, ut ad Chærobacchorum campos pervenire (supinator autem illic regio, herbasque uberrime præbet a[qu]e equorum pabula), castra figunt. Dum hic considerent, **74** ingentem supra quam dici potest accidisse illis calamitatem aiunt: unde conjectari liceat iratum fuisse ipsis Deum, propter tot eorum perjuriam, atque adeo in ejusdem religionis homines, et a quibus nullam injuriam accepissent, inhumanitatem. Magna quippe imbrum vi repente de cælo demissa, qui campos illos præterfluunt fluvii, quorum alter Melas, Athyras alter ab incolis appellatur, ultra solitum in immensum excrescentes, et in agros effusi, magnam Alemanorum exercitus partem, cum equis ipsis et armis, nec non et tabernaculis in mare de terra abripuerunt. Quæ ut rescivit princeps, hominum calamitate commotus, viros dignitate illustres misit, qui et Conradum de casu consolarentur, et invitarent ad colloquium, quo de rebus majoris momenti invicem tractarent. At ille remissa nihilo mius ferocia ut Byzantium venienti sibi occurreret imperator postulavit, atque etiam aliis ejusmodi officiis congressum suum rependi voluit. Imperator igitur damnato ejusmodi immodico fastu, virum deinceps neglexit. Conradus interea cum universis copiis Byzantium versus contendit, et ad imperatorum palatium, quod mœnibus urbis obversum est, pervenit. Philopatium illud vocant, seu quod hacce appellatione gratam illius habitationem significent, ut quæ iis qui vitandi urbis tumultus causa eo secedunt, remissionem animi quamdam **75** præbeat et curarum: seu quod arboribus et virgultis consitus sit locus, herbarumque virentium ubertate passim amœnissimus. Inde ille progressus ad contemplandum urbis ambitum, visis turribus in idoneam altitudinem exsurgentibus, et lastratis quæ immensa profunditate mœnia circumdabant fossis, summa

Α ἐπὶ βασιλεῖα πέμφαντες ταῦτά τε ἐδήλουν καὶ ἀνεπυθάνοντο τὸ πρακτικόν. Ὁ δὲ τὸ τῶν Βαρβάρων καὶ ἐπὶ εὐλαβοῦμενος πρόσχημα, φησὶ δὲ τὴν ἐπὶ Παλαιστίνην δῆθεν πορεύειν, ὥρκει διὰ τοῦτο τὴν ἐπιχειρήσιν, ἐκδηλώσερδν τι νεωτέρωσειν αὐτοὺς προσδεχόμενος. Βασιλεῖς μὲν οὖν οὕτω γνώμης εἶχεν. Οἱ δὲ Βάρβαροι ὀδῶν ἰόντες, ἐπειδὴ ἐς τὰς ἐπὶ Χαιροβάχων (92) περὶ Ἰλίου πεδιάδας (ὀπιτιάσει γὰρ ἐν ταῦθα ὁ χῶρος καὶ πᾶσαν βασιλῆ μάλιστα ἐς τὰς ἰσπανὸν παρέχεται νομάς), ἐνταῦθα ἠῶλλίζοντο. Ἐνθα τὶ δυστύχημα λόγου κρείσσον αὐτοῖς ἐξυνεχθῆναι λέγεται, ἐξ ὁπερ ἂν τις εἰκότως στοχάσαιτο μνησθαι τὸ θεῖον αὐτοῖς, τοὺς τε θρόνους ἡδικηκόσι καὶ πολλῇ τῇ ἐς τοὺς ὀμοθρήσκους αὐτοῖς καὶ μηδὲν ἡδικηκότας ἀνθρώπους ἀπανθρωπιῶν κεχρημένοις. Ὁμβροῦ γὰρ ἔξαισιου (95) καταβραγέεντος ἀθρόον οἱ τῶν χῶρον ἐκεῖνον παραρρέοντες ποταμοί, ὧν ὁ μὲν Μέλαιας, ἄτερος δὲ Ἀθύρας πρὸς τῶν ἐγχωρίων ὠνόμασται, πολλῶν τοῦ συνήθους, ἄλλων ἀνοιδήσαντες μέτρον ἐπὶ πλείστον τε τοῦ πεδίου προχυθέντες, πολὺ τι μέρος τοῦ Ἀλαμανῶν στρατεύματος: αὐτοῖς ἰσποῖς καὶ ὀπλοῖς καὶ αὐταῖς παρέρουσαν ταῖς σκηναῖς ἐπὶ θάλασσαν τε ἀπὸ τῆς ἐξέπτυσαν φέροντες. Ὁ πυθόμενος βασιλεὺς ἐλάτῃ τε τῷ εἰς τοῦ ἀνθρώπους τὴν ψυχὴν πεπονηθῶς ἀνδρα: τῶν ἐπὶ δόξης παραμυθησομένων Κορράδῳ τὴν συμφορὰν ἐστῆλα, μετεπέμπετό τε αὐτὸν ὡς λόγου τε κοινωνήσῃ καὶ περὶ μεγάλων αὐτῷ συνδιασκέψαιτο. Ὁ δὲ καὶ εἰσῆτι μηδαμῇ [P. 42] καθυπερβῆναι θέλιον τὸν γαῦρον, ὕπαντῶν αὐτῷ ἐς Βυζάντιον προάγειν τὸν αὐτοκράτορα ἤξιον, τοιοῦτων τε τῶν ἄλλων ὀριλίαν τὴν ἐαυτοῦ σταθμώμενος ἦν. Ἐφ' οἷς ὁ βασιλεὺς ἀλαζονείαν ὄρον οὐκ ἔχουσαν αὐτοῦ καταγνοῦς τοῦ λοιποῦ περιείδε. Κορράδος δὲ πανστρατὶ ὡς ἐπὶ Βυζάντιον ἐφέρετο· ἐν δὲ τῷ κατακτικῷ τευχῶν βασιλικῷ γεγονῶς ἐνδιατήματι, ὁ Φιλοπάτιον (94) ὀνομάζουσιν, οὐκ οἶδα εἴτε τὴν φίλην αἰνιττόμενοι διατριβὴν (ἀνεῖσιν γὰρ τινὰ παρέχεται καὶ φροντίδων ἀπαλλαγὴν τοῖς ἐκ τῶν ἀστικῶν ταράχων ἐνθάδε ἀππλάσσόμενοις), εἴτε καὶ τὴν φύλλοις κομῶσαν πᾶν τε βασιλῆ ἀνείσαν (ἀμφιλαφῆς γὰρ ὁ χῶρος καὶ ἐπιχλοον ἀπανταχῇ φέρει τὸ

Du Cangii notæ.

(92) *Χαιροβάχων*. Ut adjacentes Chærobacchorum oppidō ὀμπὶ explicandæ aciei, et locandis castris idonei fuerint, dixi ad Annum, l. viii, p. 221. Otho Frising. : *Vallem quamdam juxta oppidulum Cherevach dictum, campi viriditate lætam, amniculi cujusdam medio decursu conspicuam attigimus, cujus loci amœnitate capti omnes, illo tentoriū figere, et ibi pausare constituimus. Et mox : Fateor, toto expeditionis tempore nunquam tactiora habuimus tabernacula, nunquam quantum ad sensus judicium majorem ambitum occupaverant tentoria.*

(95) *Ὁμβρον γὰρ ἔξαισιου*. Subitam hanc imbrum vim, quæ universum pene pessumdedit exercitum, graphice verbis hisce, præter Nicetam et Cinnamum, describit idem Otho Frisingensis : *Et ecce circa vigiliam matutinam nubecula quædam parva exorta imbrem mitem produxit. Quem subito tantus pluviarum ventorumque impetuusus turbo subsecutus est, ut concussis et solutis, seu ad terram directis tabernaculis, gravissime qui post matutinarum lautes lectis nos receperamus, excitaret. Clamor*

totum vicinum replens aerem attollitur. Amniculus etiam, an ex reflexione proximi maris, imbrumque multitudine, an ex cataractis ruptis in cælo, ex supernæ majestatis ultione tantum intumuerat, ex timoreque præter morem inaudum, ut totum cooperiret exercitum. Quid ageremus? Divinam id amiversionem potius, quam naturalem inundationem esse considerantes, amplius attoniti fuimus. Ad equorum tamen robur convolamus, unusquisque, prout poterat, amnem transire gestiens. Videres alios nates, alios equis adhaerentes, alios ut periculum effugerent per funes miserabiliter trahi, alios in flumen inordinate ruentes, ex eo quod aliis impræmeditate implicarentur demergi, etc. Eandem imbrum vim attigeret etiam Odo de Diogilo, l. iii; Helmodus, l. i, c. 61, et auctor Chronici Reicherspergensis.

(94) *Φιλοπάτιον*. Vide notata ad Villehard. et Bryennium l. iv, ubi plura de hocce palatio congestissimus.

πρώτων), ἐντεῦθεν τῷ περιβόλῳ προσεῖχε τοῦ Α admira-
 ἕστος. Τοὺς τε οὖν πύργους ἐς ὕψος ἰκανῶς ἀνα-
 τρέχοντας κατανοήσας καὶ τάφρου μέγα τι χεῖμα
 βαθείας κύκλῳ περιθειούσης ἰδὼν ἐν θαύματι μεγάλ-
 ῳ (95) ἐγένετο. Ἐπεὶ δὲ καὶ γυναικῶν ὄμιλον καὶ
 δῆμον ἀνοπλῶν τινα καὶ ἀπερλεργον ἐπὶ τῶν πρό-
 πύργων ἐστῶτα εἶδε (πάντες γὰρ ὅσοι πολεμίων
 εἰσῆθαι πόνων γέυεσθαι, οἱ μὲν πρὸς τοὺς τεύχεσιν
 ἔδον φρουροῦντες ἐκάθηντο, οἱ δὲ πρὸ τοῦ περιβό-
 λου τῆς πόλεως ἕστασαν χειρῶν ἀρχεῖν Ἀλαμανοὺς
 περιμένοντες). Ἐπειδὴ γοῦν ταῦτα κατενόει, αὐτίκα
 ὄπερ ἦν περιουσία δυνάμειος ἀνέκπληκτον τὴν πόλιν
 μῆναι ἐνοήσας, ἐνθένδεν ἀπηλλάττετο, τὴν τε γέ-
 φυραν, ἣ τὴν ὑποκειμένην ὡς ἂν εἴποι τις ποταμο-
 θέλασσαν ζεύγνυσι, ταχὺ διαβάς (96) ἐπὶ τι τῶν ἀν-
 τιπέρας Βυζαντίου (α) κατήγετο προαστεῖον, ὃ Πι-
 κριδίου ὠνόμασται. Ἔστι δὲ τὸ τὸ ἐνταῦθα πορθμοῦ
 τοιοῦτον. Ὁ Εὐξείνιος πόντος ἀπορροήη τινα ποιού-
 μενος ἐπὶ τὸ δεξιὸν εἰσπίλοντι μέρος ὡς ἐπὶ δυσμᾶς
 ἔναισι, λιμένα ἐπιμήκη Βυζαντίοις ἐργαζόμενος (β). Ποταμὸς δὲ
 τίς ἀνωθὲν ποθεν ἐκβάλλων τὸ ῥέυμα
 κάτεισι μὲν διὰ τῶν τῆδε πεδιάδων, ὀλίγου δὲ Βυζαντίου ἀποθὲν
 κατὰ κορυφὴν τῷ λιμένι ξυμβάλλον εἰς
 ταυτὸν ἔρχεται, ἔνθα τὴν γέφυραν ἵστασθαι ξυμβαίνει.

α'. Τοῦτο μὲν δὴ τοιοῦτον. Κορράδος δὲ ἐνταῦθα
 γεγωνῶς λόγους ἐς βασιλεῖα οὐ πῶρρω θρύψως ὄντας
 πολλῆς ἐπαμφεν. Εἶχε δὲ ὧδε τὰ μηνύματα. « Χρῆ,
 βασιλεῦ, ἐπὶ παντὶ τόν γε νοῦν ἔχοντα οὐ τὸ πρᾶγμα
 σκοπεῖν καθ' ἑαυτὸ, τὸν δὲ σκοπὸν ὄθεν γένοιτο πολ-
 υπραγμονεῖν μάλιστα. Ὁ γὰρ γνώμησ ἤρηται τι-
 νοι, οὗτε ὀγαθὸν ἂν ἐπαίνεῖται πολλᾶκις, οὗτε φαῦ-
 λον φαινόμενον ψέγεσθαι πέφυκε. Καὶ τις πρὸς
 ἐχθρῶν μὲν ἀγαθοῦ παρὰ γνώμην ἐντοτε τυγχάνει,
 φλαύρου δ' αὖ πρὸς τῶν φίλων πειρᾶται τινος. Μὴ
 [P. 43] τοῖνοντων τῷ κλήθει τῆς ἡμετέρας στρατιᾶς
 χθὲς παρὶ τὴν χώραν ἡμαρτημένων τὴν σὴν τὰς αἰ-
 τίας ἐπ' ἡμᾶς ἄγε, μηδὲ διὰ ταῦτα χαλέπαινε, ἐπεὶ
 οὐχ ἡμεῖς αὐτοὶ σοι τῶν τοιούτων καθέσταμεν αἰτιοί,
 ἣ δὲ τοῦ κλήθους φορὰ ἀλόγως ἔνθα ἔτυχε φερομένη
 αὐτοματιζεῖν εἶδε ταυτί. Στρατεύματος γὰρ ξένου

admiracione percellit : præsertim vero cum mu-
 lierum virorumque turbam inermem et otiosam in
 exterioribus propugnaculis stare conspexit. Eorum
 enim qui rei bellicæ operam dare solent, alii intra
 urbem moenia servabant, alii stabant extra ambitum,
 observaturi, si manus Alemanni priores consere-
 rent. Hæc omnia igitur perspicuens, urbemque,
 quod revera erat, abundantia virium manere im-
 perterritam, inde recessit, et ponte, qui subjacen-
 tem, ut ita dicam, e mari confectum fluvium jun-
 git, confestim trajecto, in obversum Byzantio sub-
 urbanum, quod Picridium vocant, profectus est.
 Ejusmodi vero est adjacentis sinus forma : qua ad
 Occidentem vergit pontus Euxinus in dextram in-
 trantibus partem effusus spatiosum Byzantinis por-
 tum facit. Fluvius autem in superioribus locis ortus,
 per circumjacentes câmpus effusus, haud procul
 Byzantio ad portus caput in eundem delabitur,
 ipsique miscetur ubi pons exstructus est.

Β Ποταμὸς δὲ τίς ἀνωθὲν ποθεν ἐκβάλλων τὸ ῥέυμα
 κάτεισι μὲν διὰ τῶν τῆδε πεδιάδων, ὀλίγου δὲ Βυζαντίου ἀποθὲν
 κατὰ κορυφὴν τῷ λιμένι ξυμβάλλον εἰς
 ταυτὸν ἔρχεται, ἔνθα τὴν γέφυραν ἵστασθαι ξυμβαίνει.
 15. Atque hæc ita se habent. Cum eo in loco es-
 set Conradus, litteras ad imperatorem misit, quæ
 languidum quid ac effeminatum præ se ferrent, 76
 quarum erat sententia : « Decet virum prudentem,
 imperator, non per se res ipsas, scilicet quæ sine fiant
 maxime attendere. Ille enim cujus præoccupatus
 est animus, neque quod bonum est laudare, nec
 quod videtur vitiosum vituperare, sæpenumero so-
 let. Interdum etiam præter mentem quis beneficium
 ab inimicis, ab amicis vero dâmnium accipit. Eorum
 igitur, quæ nuper ab incondita exercitus multitudine
 in agris tuis perpetrata sunt, causam noli in nos
 rejicere, neque propterea hæc tuum in nos animum
 moveant, cum minime in culpa simus, sed inordi-
 natæ multitudinis quaquaversum sese ferentis im-
 petus, quiddid commissum est ultro patriverit.

Du Cangii notæ.

(95) Ἐν θαύματι μεγάλῳ. Simili postea stupore,
 seu admiratione, percussos Francos nostros ac Ven-
 etos, scribit Villharduinus n. 66 cum primum ad
 urbem appulere : *Or poez savoir que mult esgarde-
 rent Constantinople cil qui onc mais ne l'avoient veue
 que il ne pooient mie cuidier que si riche ville peust
 estre en lot le monde. Cum ils virent ces halz murs,
 et ces riches tours, dont ele ere close tot entor a la
 reonde, et ces riches palais, et ces haltes ygglises, dont
 il i avoit tant, que nuls ne poist croire, se il ne le
 veist a l'oïl, et le lonc et le lé de la ville, que de
 toutes les autres ere souverains. Et sachiez que il n'i
 ot si hardi, cui le cuer ne fremist.* [P. 441] De tur-
 rium muris Constantinopolitanis adjacentium robore
 et altitudine idem testatur Guntherus in Hist. Cpolit.
 c. 15 : *Est enim civitas triangula — habens in quo-
 libet latere munitum milliare vel amplius, ex ea parte
 qua terram attingit, vasto aggere, et muro firmis-
 simo tripliciter clausa. Turres habens per circuitum*

*sui excelsas et fortes, adeo sibi invicem propinquas,
 ut puer septennis de una turri ad alteram pomum va-
 leat jaculari.* Infra, ubi de muris maritimis : *ex ea
 parte, quoniam agger esse non potuit, propter frequen-
 tiam portus, quem habet tutissimum ac celeberrimum,
 muri sunt alti admirandæ spissitudinis, et turres
 densæ, eductæ ad tantam celsitudinem, ut quivis in
 culmen ipsarum aspectum dirigere perhorrescat.* De
 turrim numero vide descriptionem Cpol. ex Bon-
 delmontio.

(96) Ταχὺ διαβάς. Inviso et insalutato Manuele
 discessit et in Asiam transitit Conradus, licet per
 suos Alemannici Augusti colloquium et congressum
 expetiisset Byzantinus. *Sed alius, inquit Odo de
 Diogilo, ingredi civitatem, alius egredi timuit, aut
 noluit, et neuter pro altero mores suos, aut fastus
 consuetudinem temperavit.* Proinde hinc refellitur
 Tyrius, qui Constantinopoli habitum a Conrado cum
 Manuele familiare colloquium tradit.

Cornelii Tollii notæ.

(α) Ἐπὶ τι τῶν ἀντιπέρας Βυζαντίου. Chonia-
 tes de hoc ipso : *Τῆ περὰ τῆ ἐναυλιζόμενος, ἥτις
 τοῦ Πικριδίου κατονομάζεται.*

(β) Λιμένα ἐπιμήκη Βυζαντίοις ἐργαζόμενος.
 Ejusmodi æstuaria λιμνοθάλαττας in Garumna vo-
 cat Strabo, ut et Cinnamus in sequentibus.

Exercitu namque peregrino externoque, tum provincias lustrante, tum ad comparanda usui necessaria longius evagante vel excurrente, utrinque facta esse injurias, haud equidem mirandum existimo. Hæc et similia Alemanni. At imperator hæc simulate dici existimans, in hunc modum rescripsit: « Majestatem nostram non latet, plebis impetum quilibet semper fuisse, quod ægre gubernari possit ac retineri. Quapropter et nobis potissimum curæ fuit, ut qui advenæ esus et externi, dum per provincias nostras iter agitis, nullum damnum patere mini, præsertim cum vos ipsi neque malo animo venissetis, neque injuriam nobis facere possentis. Nec sane res aliter fieri potuit, ne violato hospitalitatis jure male apud homines audiremus. Quandoquidem vero illa vobis, utpote viris prudentissimis, et in investiganda rerum natura solertissimis, **77** videntur carere omni culpa, nos etiam gratias rependimus: neque enim curandum nobis erit in posterum, ut nostræ multitudinis impetus comprimamus, quinimò ascribemus hæc illius insolentiæ, quandoquidem id a vobis edocemur. Vestra igitur intererit, non dispersos incedere, nec ita in alieno evagari solo. Sed cum ita videatur, deturque licentia gregariæ multitudini utriusque exercitus quo velit irruere, necesse erit ut multa ab indignis damna patiantur advenæ. » His dictis, legatos dimisit. At cum probe sciret, quanto Romanorum exercitus numero bellatorum inferior esset barbarico, tanto scientia rei militaris et in præliis constantia præcellere, ejusmodi consilium capit. Prótycho et Tzicandylæ aliisque ducum Romanorum compluribus jubet, ut idoneum contrahant exercitum, et Alemanni a fronte opponant, instructa in hunc modum acie. Imbellis et gregaria exercitus turba longius, et a quarto circiter staret signo: tum gravis armatura et cataphracti, qui deinde velocissimis equis utantur equites, denique Scythæ in fronte, Persæque et sagittarii Romani. Ita ordinatas copias ut conspexere Alemanni, summo animi ardore tumultuque, in illos pernici celeritate irruunt: fit atrox pugna, et cædes ingens editur Alemannorum. Quippe Romani, dum subeuntes hostes militari peritia excipiunt, eos cecidere. Conradus nihil eorum quæ acciderant edoctus, serox adhuc, timidusque **78** et magna spe plenus consedorat in castris. At imperator, quo priorem illius superbiam retunderet sagittaretque, litteras misit eo verborum contextu: « Ut nemo nostrum ignorat, equum, qui frenum non patitur, nihil prodesse sessori suo, imo crebrius ad præcipua illum deferre; exercitum, qui imperantium mandata detrectat vel negligit, ipsos ut plurimum duces objicere periculis: ita minime

Δ καὶ ἐπὶ τὸν ἑξωτερικὸν ἐκείνου τῆς χώρας, τὸ δὲ ἐπὶ τοῖς ἀναγκαῖοις ἀναγκαῖοις πολλαχῶς πλανωμένοι καὶ περιτρίχοντες, τοιαῦτα ἐκατέρωθεν ἐμαρτάνεσθαι ἀπεικός οἱ μὲν οὐδὲν. » Ἀλαμανοὶ μὲν τοσαῦτα εἶπον. Βασιλεὺς δὲ εἰρωνεῖον τὸ πρᾶγμα λογιζάμενος ἡμαίθετο ὤδε· Οὐδὲ τὴν ἡμετέραν λήθη βεβαίαν ἢ τοῦ πλήθους βροχὴν δυσάγωγόν τι οὔσα καὶ βροχίον καὶ χρῆμα. Ἀμίλει καὶ διὰ φροντίδος ἡμῶν ἦν, πῶς ἂν διὰ τῆς ἡμετέρας ἀβλαβῶς διελεῖν ὁμᾶς γένοιτο ξένους καὶ ἐπὶ τῆς ἀνδραίας καὶ οὐδὲν ὅ τι ἀδικεῖν ἡμᾶς οὔτε ἐπαγγελλομένους οὔτε ἄλλως δεδουνημένους, ὡς μὴ ξένων ἀδικούντων δόξαν οὐκ ἀγροθὴν (x) παρὰ ἀνθρώποις ἀπενεγκώμεθα. Ἐπεὶ δ' ὁμῶν ἄτε ἐντυτωτάτοις οὔσι καὶ τὰς τῶν πραγμάτων φύσει καλῶς ἐξετάζειν ἐπισταμένοι ἀνεγκλίτα εἶναι δέπου τὰ τοιαῦτα δοκεῖ· ἡμεῖς καὶ χάριτας ὁμῶν ὑφλομεν. Οὐ γὰρ ἐτι φροντιοῦμεν ὅπως ἂν τὴν ὀχλητικὴν τῶν ἡμετέρων ἀναχαιτίσωμεν ὁρμήν, ἀλλ' ἐπιβέβημεν ταῦτα τῇ τοῦ πλήθους ἀλογιστείᾳ, καθὼς ὁμῶς εἴ ποιοῦντες; ἡμᾶς ἐδιδάξατε. Συνοίσει τοῖσιν ὁμῶν μηκέτι σποράδας τὴν ὁδὸν εἶναι, μηδὲ οὕτως ἐπὶ ξένης πλανασθαι. Ἐπειδὴ γὰρ οὕτω δέδοκται, καὶ ἀναίται τοῖς πλήθεσι παρ' ἀμφοτέρων ταῖς οἰκείαις χρῆσθαι ὁρμαῖς, πολλὰ πρὸς τῶν αὐτοῦχθόνων πεπονημένοι τοὺς ξένους εἰκόσ. » Ταῦτα εἰπὼν αὐτοὺς μὲν ἀπεπέμψατο, τὸν δὲ Ῥωμαίων στρατὸν πλῆθει μὲν παρὰ πολλὴ τῶν Βαρβάρων ἑλασσοῦμενον εἰδὼς, ἐπιστήμη δὲ στρατιωτικῇ καὶ καρτερικῇ τῇ περὶ τὰς μάχας τοσοῦτον ἢ μᾶλλον πλεονεκτηοῦντα, τοιαῦτα ἐνανθεί. Τὸν Προσοῦχ καὶ τὸν Τζικανδύλην καὶ πλείστους ἄλλους τῶν Ῥωμαίων στρατηγῶν ἐκέλευε στρατεύματα ἐπαγομένους ἑκάντων ἀντιματώπους Ἀλαμανοῖς ἵστασθαι, τάξασθαι μὲν τοι ὤδε. Τὸ μὲν ἀπολερωτέρον καὶ ὡς περ ἀγελαίων τοῦ στρατοῦ πόρρωθεν καὶ ὡς ἀπὸ σημείων στήναι τετάρτων· μετὰ δὲ τοῦτο ὅσον ὀπλιτικῶν καὶ κατὰ φρακτῶν· ἐξῆς δὲ τοὺς ὅσοι ταχυπόδων ἐπέβαινον ἵππων τελευταίων δὲ καὶ μετὰ μέτωπον Σκύθας ἄμα Πέρσαι; καὶ τὸ Ῥωμαίων τοξικόν. Ῥωμαῖοι μὲν οὖν κατὰ ταῦτα ἐποίουν, Ἀλαμανοὶ δὲ ὡς εἶδον θυμῶ πολλῶ καὶ θυροῦσιν ἐχόμενοι ὁρμῶ ἐχώρουν. Συνίσταται τοῖσιν μάχη καρτερὰ, καὶ φάνος Ἀλαμανῶν πολλὸς γίνεται. Ῥωμαῖοι γὰρ οὖν ἐπιστήμη ἐπιόντας αὐτοὺς ὀφιστάμενοι ἔκτεινον. Κορράδος δὲ ὀπῶ τὴν πετυσμένους [P. 44] τῶν γεγονόντων σοβαρδῆ ἐτι καθῆστο καὶ ἐπὶ μακρὰς ὥγειτο ἐπισίαι. Ὁ τοῖσιν βασιλεὺς τῆς προτέρας αὐτῶν ἐπικερτομησαι θείων ὑπεροφίας ἀπέστειλε τοιαῦτα· « Ἐδει μὲν ἡμᾶς ἐκείνη καλῶς· εἰδόντας, ὡς οὔτε ἵππος κρείττων φερόμενος χαλινῶ ὄνησει· ἂν τὸν ἐπιβάτην, εἰ μὴ καὶ κατὰ κρημνοῦ τοῦτον πολλὰς συγκατενέγκοι, καὶ στρατεύματα δὲ ἐκείνη, ὃ μὴ τῶν στρατηγούντων ἐπαῖοι, κινδύνοις περιβάλλειν ὡς ἐπίπαν οἶδε τοὺς

Cornelii Tollii notæ.

(x) Ὅς μὴ ξενίας ἀδικούντων δόξαν οὐκ ἀγροθὴν. Sacrum quondam mortalibus et haud temere violandum erat jus illud hospitalitatis. Inde T. Q. Crispinus Dadio Campano, aliquando hospiti suo Romæ, tum vero lacessentis et provocanti: Nec

sibi, nec illi, hostes deesse, in quibus virtutem ostendunt: se ab eo, etiam si acie occurrat, declinaturni, ne hospitalicæ de dextram violet; apud Livium l. xi, c. 18.

ἄρχοντας, μὴ οὕτω στρατεύμασιν ἐφήσειν τοῖς λα-
 τῶν πρὸς τὰς οἰκίας ἐκάτερα φέρεσθαι ὀρμάς.
 Ἐπεὶ δ' οὐκ οἶδ' ὅ τι παθῶν σὺ τε πρότερον κατω-
 λιθώρηκας τούτου καὶ τὸ ἡμέτερον δὲ κράτος ὅσα
 καὶ φίλῳ προσφερόμενον τῆς αὐτῆς γεγενῆσθαι σοὶ
 γνώμης ἀνέπεισας, ἤδη συλλόγισαι τίνα ὑμῖν ἢ τοῦ
 πλήθους; προὔξηνσεν ἐλευθερία. Πυυθάνομαι γὰρ
 ὃ; ἄλιγος Ῥωμαίων στρατὸς Ἀλαμανῶν κλήθει
 οὐκ εὐκαταφρονήτω περιτυχῶν κακῶς αὐτὸ δίδετο.
 Τὸ γὰρ αὐτόχθον καὶ ἐγχώριον ἐπικρατέστερον ὡς
 ἐπίκουρον τῶν ἐπιηλύδων, καὶ ξένων φίλῃ γίνεσθαι.
 Ἡμῖν δὲ οὐδὲ κολάζειν ἐξέσται τοῖς κλήθεσι τὴν
 ἐσθίειαν. Πῶς γάρ; οἷς καλὰ παρὰ πρὸς γνῶμην
 ἐνδοξοῦ φέρεσθαι τὴν αὐτῶν. Εἰ τοίνυν καὶ αὐτὸ
 σοὶ δοκεῖ, ἀνθεκτέον καὶ πάλιν ἡλιας ἀμοφτέρους
 τῆς ἀρχικῆς καὶ ἀνασαιραστῆτον τοῖς στρατεύμασι
 τὰς ὀρμάς. Μὴ δοκοῦν δὲ σοὶ, ταῦτα μὲν μενετέον
 ἐπὶ τῶν παρόντων. Τὸ γὰρ μὴν πεπραγμένον σαφῶς
 ἡμῖν δὲδηλώσεται. »

15. Τα μὲν δὴ τοῦ βασιλέως ἐν τούτοις ἐτελεύτα.
 Κορράδος δὲ οὐπω τῶν Ἀλαμανῶν συμπασόντων
 ἐνωτισάμενος οὐδὲν τούτων μὲν οὐδ' ἐπιστρέφεται
 τὸ παράπαν ἐδόκει. Ἀρόμωνα δὲ τὸν βασιλεῖον καὶ
 εἰς συνήθειας σταλήνας οἱ πρὸς βασιλέως ἤξιον
 ἐπέρις, ἐφ' ᾧ πρὸς τὴν διάδοσιν αὐτοῖς χρῆσαιτο.
 Καὶ εἰ μὴ θάπτον ἀφίκοντο πρὸς αὐτὸν, ἠεπίλει
 πολλὰς ἐς νέωτα μυριάσι τὴν πόλιν περιβαλεῖν.
 Πρὸς δ' ἡλεπῆνας ὁ βασιλεὺς οὐκέτι μέχρις εἰ-
 ρωνείας τὸν ἀλαζόνα ἀμείβεσθαι ἤθελεν. Ὅθεν
 καὶ πικροτάτους αὐτοῦ καθέκτο λόγοις ἐπιστελίας
 οὕτως: «Ὁδ' τῷ κλήθει τὰ πράγματα κρίνειν εἰώ-
 θασιν οἷς; καὶ σμικρὰ συνορᾶν ἐνεστι, ποσότητι δὲ
 μάλλον καὶ ταῖς ἐντεῦθεν ὑπερβολαῖς τε καὶ ἁλλε-
 φασιν. Οὐκ οὖν καὶ τοὺς Ἄρεος ἀθλητὰς; οὐ κλήθει
 διαίρετόν, ἀλλ' ἀρετῇ καὶ πόνοις καὶ τῇ περὶ ταῦτα
 ἐπιστήμῃ. Ἄν καὶ σοὶ τοίνυν κλειστόν ἀκολουθῆ
 στρατεύμα, ἀλλὰ πρὸς τῷ μὴ πολλῷ τὸ ἡμεδαπὸν
 ὑπερβαίνειν, καίτοι τοῦ κλειστοῦ πολλαχῆ τῆς Ῥω-
 μαίων διηρημένου ἀρχῆς, ἀγελαῖόν ἐστι καὶ τὸ
 κλειστόν ἀπειροπόλεμον· προδῶτων δὲ ἀγέλαι καὶ
 εἰς μυριοστύας βλας ἀριθμοῖντο σχολῆ ἐὰν ἀνάσχοι-
 νο λέοντος ἐπιτηδώντος αὐταῖς. Ἡ οὐκ οἶσα ἐτι
 καθάπερ ἐστρουθίον ὑπὸ ταῖς ἡμετέραις γεγένησαι
 ἤδη καλὰ μαις, καὶ θελήσωμεν, οὐκ ἂν φθάνοις
 αὐτίκα παραπολλύμενος; Ἐννόησον ὡς ἐκείνοι τὴν
 χώραν κατέχουσι ταύτην, ὧν οἱ πρόγονοι πᾶσαν
 [P. 45] τὴν γῆν περιήλαθον τοῖς ὅπλοις, ὑμῖν τε αὐ-
 τῶν καὶ λοιπῶν ἀπάντων τῶν ὑφ' ἡλίῳ ἐκυρίευσαν
 ἰθῶν. Ταῦτα ὑπολογίζεσθαι σε χρεῶν καὶ προσέτι
 ὡς οὐτε νεῶς ποτε ἐπιβῆση τῆς βασιλείου οὐτε
 τι ὦν ἤτησας ἐπιτελεῖς ἔσται σοὶ περ' ἡμῶν, ἀλλὰ
 σε τὴν αὐτὴν καὶ πάλιν οἱ τῶν ἔκπων οἶσσοις πόδες.
 Καὶ οὐδὲ ποῦ μαμπέτοι πάντως ἡμεῖς, εἰ μὴ τὰς
 ἀκακῆν βουλομένους βᾶστος ποιῶμεν ἑαυτοῦς. Οὐ
 γὰρ ταῦτ' ἀδικεῖν καὶ ἀμύνεσθαι· ἀλλὰ τὸ μὲν
 γνῶμην ἡρῆται φαύλης, τῷ δὲ προσηγεῖται πάντως
 ἀσφάλεια. Ἡμεῖς δὲ καὶ προλαθῶν ἀξιοὶ τὸ ὑπὲρ ἡμῶν,
 ἔπερ ὅσων οὐκ ἤδη Πέρσαις ἀποκερδανθήσεται τοῖς
 ἐκ γεστέων, ταῦτα δὴ Ῥωμαίους ἀμογητὴ κτῆσε-

A par erat indulgere militibus nostris, ut inter se
 invicem pro arbitrio collidi pateremur. At postquam
 aliud forte cogitans tu hæc neglexisti primum,
 nostramque majestatem quæ te ut amicum de his
 admonuerat, induxisti, ut eadem uteremur indul-
 gentia: nunc tandem percipe, quid utilitatis vobis
 contulerit ejusmodi licentia multitudinis. Accepi
 enim exiguam Romanorum manum, cum haud con-
 temnendis Alemannorum copiis congressam, male
 eas accepissec. Fere enim semper accidit, ut indi-
 gentæ ipsæque innati solo, advenis et extraneis sint
 longe fortiores. Neque nobis vulgi petulantiam
 castigare licet. Qui enim poterimus, quibus agere
 pro libitu indulsimus? Verum si et tibi ita videtur,
 discant copiarum nunc parere duces imperiis, et earum
 coercetur impetus. Siu alia est sententia, stemus
 presentibus; saltemque vulgare liceat quod a nobis
 gestum est. »

16. Ejusmodi fuit epistola imperatoris. Conradus
 interea, nondum percepto de Alemannorum clade
 nuntio, de priori ferocia remisisse non videbatur.
 79 Quinimo dromonem imperatorium, et consuetas
 triremes, quibus ad transmittendas copias uteretur
 ab imperatore postulabat; ac ni confestim adduce-
 rentur, proximo se anno multis cum millibus urbem
 ipsam obvallaturum minabatur. Indignissime id
 ferens imperator, non jam ludicris, sed acerbissimis
 arrogantis respondere hunc in modum litteris de-
 crevit: « Non ex multitudine judicare de rebus so-
 lent illi qui et modica sæpe quid valent, non igno-
 rant, sed ex earum natura, et iis quæ aut abundant
 in illis, aut deficiunt. Neque enim Martis athletæ
 numero distinguendi, sed virtute, laboribus, et rei
 militaris peritia pensandi sunt. Quamvis igitur in-
 gens te sequatur exercitus, nobisque vix adsint
 copiarum, utpote per omne Romanorum imperium
 militibus distributis, tua illa turba incomposita est,
 et majorem partem rei bellicæ ignara. Pecudum
 greges, et si multorum millium sint, vix leonis
 irruentis impetum possunt sustinere. An ignoras,
 te inстар aviculæ in nostris fuisse inanibus, continuo
 si voluisses periturum? Has illos incolere re-
 giones cogita, quorum majores orbem universum
 D bellis peragrarunt, vobisque ipsis, aliisque omni-
 bus sub sole gentibus imperaverunt. Hæc te scire
 perinde necesse est, neque imperatoriam ad te us-
 quam navem venturam, neque quidquam eorum
 quæ postulasti nos indulturos; sed qua venisti,
 80 equorum pedibus fore tibi redeundum. Neque
 propterea erimus culpandi, si inferre injuriam vo-
 lentibus nos minus faciles ac benevolos præbimus.
 Res enim diversissimæ sunt inferre injuriam et
 propellere; illud a prava voluntate pendet, alterum
 securitas suadet. Nos vere jamdudum orant subditi
 nostri, ut quæ modo ex vicinis Persis vindicavimus,
 ea quieto ac sine molestia possideant Romani.
 Quod igitur obsecrantibus nostris non indulsimus,
 id nunc te suadente statim experiemur. » Iis ac-

ceptis Conradus, intellectaque simul quæ paulo ante Alemannis acciderat clade, putri circa litus protracta navicula, Damalis fretum trajicit, summaque celeritate in adversam continentem properat, pavore quodam Barbarico virum ocius urgente. Barbari quippe fluentibus ex voto rebus, eriguntur in immensum, tumentque: si contra adsit aliqua calamitas, plus quam par est demittuntur animo. Sed Imperator quo magis adhuc illius supercilium contraheret, talia aggreditur. Missis aliquot ex Romanis ad procedentem a tergo Alemannorum exercitum, data pecunia, militum, quorum numerus pene fuit infinitus, a Conrado abalienavit animos. Quod ut intellexit Conradus, non ea qua prius ferocia inflatus, per legatos principem rogat, ut ad se Romanum quemdam transmitteret, qui monstraret viam, et tuto copias suas deduceret. Mittitur itaque qui ad id tempus acoluthi dignitate functus fuerat, dato insuper mandato, **81** ut de belli etiam societate ineunda cum Conrado sermones conferret: quam si ille admitteret, quandoquidem multum interesset Romani an Alemanni bella gererent, auxilia quidem submitteret imperatori, ab illo vicissim recepturus majora, si arma cum imperatore adversus Persas conjungere paratus esset: porro duabus propositis, eligeret ille quam vellet viam. Hæc Conrado Stephanus nuntiavit. Ille suis in consilium coactis, compititium penitus recusavit. Itinere vero Philomelium versus instituto, nihil illi quidpiam sinistri accidit, quousque ad Melangia et Dorylæum oppidum pervenit. Tum enim Mamplanes Persa cum exiguo exercitu in primam aciem invectus est, quo vires hostiles, et pugnandi formam exploraret. Alemanni visis primum tum Persis, nullo quidem ordine, sed cum impetu tumultuque in ens irruere. Illi, quandiu haud procul a castris erant Alemanni, terga vertunt, fugamque simulant: dein fessis insequentium equis, atque ipsis longius a cætero exercitu abstractis, converso cursu equos cum sessoribus concidunt: idque repetitum pluries immodicum Alemanni terrorem incussit. Tum demum videre erat feroces nuper et timidus, quique ferarum instar hostes **82** suos aggrediebantur, jam trepidos et degeneres, neque agendi animum, neque consilii locum habere. At Conradus, ut erat in bellis mirabili audacia, in Persas progressus, velocissimos, quos ab imperatore acceperat, equos amisit:

σθαι. Ὁ τοίνυν ἀξιούτων οὐκ ἠνεσχόμεθα τῶν ἡμετέρων, τοῦτο νῦν τοῦ προτρεπομένου αὐτίκα ποιεῖν κινδυνεύομεν. Ταῦτα Κορράδος ἐνωτισάμενος καὶ ἅμα πυθόμενος ἄπερ ἐναγχοῦς δυστυχῶς συνέπεσεν Ἀλαμανοῖς, λεμβάδων τε λυπρὸν αὐτοῦ που περὶ τὴν θαλάσσης ἀνεπίκουσμένον ἀκτὴν ἀναβῆς, τὸν Λαμάλειος τε πορθμὸν διέβη καὶ ἐπὶ τῆς περαιῆς θάλατταν ἐγένετο, ὀλιγωρίας τινὸς βαρβαρικῆς ἐπιγούσης τὸν ἀνθρώπων. Φιλεῖ γὰρ τὸ βάρβαρον εὐήμερον μὲν ὑπὲρ μέτρον ἐπαίρεσθαι καὶ αὐχεῖν, δυστυχῶν δὲ καταβάλλεσθαι τε πλεον ἢ προσήκει καὶ ταπεινοῦσθαι παρὰ τὸ μέτρον. Βασιλεὺς δὲ τοῦ καὶ εἰσέτι μᾶλλον κατασπῆν αὐτῷ τὴν ὄφρυν προνοῶν, τοιαύτῃ ἐποίησε. Τῶν τινὰς Ῥωμαίων εἰς τὴν κατὰ πιν ἰούσαν ἐκπέμφας Ἀλαμανῶν στρατιῶν ἀριθμοῦ κρείσσω ἀγγελλομένους εἶναι χρήμασι τῆς ἐς Κορράδον ἀποσχέσθαι ἀνέπειθεν εὐνοίας. Ὁ Κορράδος ἐνωτισάμενος οὐκέτι ἐκείνος ὁ πρῶτον ὑπέροφρος ἦν. Πέμψας δὲ πρὸς βασιλέα ἤτετο σταλῆναι οἱ Ῥωμαίων τινὰ ὁδοῦ τε αὐτῷ καθηγησόμενον καὶ ἐν τῷ ἀσφαλεῖ παραπέμψοντα. Ἔσταται τοίνυν ὁ τὸ τοῦ ἀκολούθου (97) εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν λειτουργήματα ἐκπληρῶν. Ἐπιτέτραπτο δὲ οἱ καὶ συμμαχίας περὶ Κορράδου διειλέγθαι. Ἦν ἐπειδὴ πολλῶν τῶν διαλλάσσοντι Ῥωμαίους καὶ Ἀλαμανοὺς ζυμβαίνει μάχεσθαι, τὴν μὲν βασιλεῖ δοῆναι, πολλῶν δὲ ἀντιλάβοι κλείονα, εἰ γε αὐτῷ βουλομένη ἔσται μάχης κατὰ Περσῶν βασιλεῖ κοινωνῆσαι. Ὅδων τε σφίσι προκατιμένων δυοῖν, ὅποτέρᾳ ἂν αὐτὸς βούλοιο ἵναί, ταύτην δὴ ἐλέσθαι. Στέφανος μὲν οὖν Κορράδου ταῦτα ἀπήγγελλεν. Ὁ δὲ ἐς βουλήν ἦν τοῦ αὐτοῦ καταστάς πρὸς μὲν τὴν ὀμαιμίαν ἀπέπειπεν, ὁδὸν δὲ ἢ Φιλομυλίον ἄγει αὐτὸς εἴλετο. Μέχρι μὲν οὖν Μελαγγελίων καὶ Δορυλαίου πόλεως οὐδὲν ἔχρησε Ἀλαμανοῖς ὑπηντίαζεν. Ἐνταῦθα δὲ γενομένοις Μαμπλάνης (98) ὄνομα Πέρσης ἀνήρ ἅμα στρατεύματι ὀλίγῳ τοῖς ἐμπροσθίοις αὐτῶν προσέβαλε τάγμασιν, ἀποπειρασόμενός τε τῆς ἰσχύος αὐτοῦ καὶ τὸν τῆς παρατάξεως ὅπως ποτὲ ἔχοι μαθησόμενος τρόπον. Ἀλαμανοὶ [P. 46] τοίνυν, ἐπειδὴ Πέρσαι τὸ πρῶτον αὐτοῖς παρεφάνησαν, οὐκέτι κατὰ συντάξεις ἐχώρουν· θυμῷ δὲ καὶ θυρόσφω πολλῶν ἐχόμενοι κατ' αὐτῶν ἦσαν. Πέρται δὲ ἕως μὲν οὐ πύρρων τοῦ σφῶν αὐτῶν στρατοπέδου Ἀλαμανοὶ ἦσαν, νῶτα εἶδιδον καὶ τὴν φυγὴν ὑπεκρίνοντο· ἐπειδὴ δὲ ἦ τε ἵππος αὐτοῖς ἐκεκμήκει καὶ τοῦ στρατοπέδου μακρὰν ἤδη ἐγεγόνεισαν, ἀποστρέφους

Du Cangil notæ.

(97) Ἀκολούθου. Perperam Tollius *pedisequum* vertit; id enim vocabuli apud Græcos Byzantinos Varangorum ducem seu præfectum designat, de qua palatina dignitate multa Codinus, De Off. c. 4 et 5 et nos quædam ad Villigard. et ad Annam. Scylitzes, p. 787: στέλλεται — Μιχαὴλ πατριχίος ὁ ἀκόλουθος. Cinnamo, l. iii πελεκυροῶν ἐξάρχων dicitur, et Anna, p. 493, ἄρχων Βασιλιγίας. Willelmus Tyrius: Tradiderat autem Constantinopolitanus aecedenti ab eo, et id ipsum peteni, domino imperatori, viæ duces, locorum peritos, provinciarum finitimarum omnem habentes prudentiam, sed fidei modicæ.

L. xvi, c. 22, Gesta Lud. VII, c. 6, 7 et 8. Ut porro Theutonici, Græcorum fraude, in vastas deducti solitudines, summam pernessi sint inopiam, multis prosequuntur Tyrius et Odo de Diogilo.

(98) Μαμπλάνης. Niceta, l. i, n. 6, Παμπλιάνος. Willelmo Tyrio loco citato *Parvum* nuncupatur. *Illic tamen tanto negotio*, ait Tyrius, *Soldanus Iconiensis non interfuit, sed quidam nobilis militie sue primicerius, Turcorum magnus satrapa, Parvum dictus, hanc plagam domino permittente exercuit. Accidit autem anno ab Incarn. D. 1146 (leg. 47) mense Novembri.*

τὰς ἐπελάσεις τιθέμενοι ἔππου; τε καὶ αὐτοὺς A ipseque, quin a Barbaris caperetur, parum ab-
 ἔκτεινον. Πολλὰκις τε αὐτὸ γεγονός ἐς ὀρθωδίαν fuit.
 μέτρον οὐκ ἔχουσαν τοὺτους ἐνέβλεψεν. Ἦν οὖν ἰδεῖν τοὺς χόλιθους θρασεῖς καὶ ἀλαζόνας καὶ θηρῶν δίκην ἀνυπα-
 σταίων ἐπιόντας, θεилоῦς τε καὶ ἀγροῦς καὶ οὐδὲν οὔτε πρᾶξαι οὔτε μὴν βουλευσασθαι ἱκανούς. Ὅτε δὲ
 καὶ Κορράδος. (ἦν γὰρ βαρσαλέος τὰ πολέμια) κατὰ Περσῶν ἰλάσας τοῦ; τε ἔππου; ἀποθεβλῆκει οὐς
 αὐτῷ ὁ βασιλεὺς δρομικοὺς μάλιστα ἔδωκε, καὶ αὐτῷ δὲ ὀλίγου καὶ ἀλῶναι πρὸς τῶν Βιρδάρων τού-
 των ἰδέησεν.

15. Ἀλαμανοὶ μὲν οὖν ἐν τούτοις ἦσαν. Ὁ δὲ
 τῶν Γερμανῶν ῥήξ (99) (ἠγγέλλετο γὰρ ἦδη τὸν
 Ἰστρον διαδᾶς προσαιτέρω χωρεῖν) οὐκέτι κατὰ
 Κορράδον ὑπὲρ τὸ δᾶν ἔγνω φρονηματιζέσθαι.
 τοῦ; τε γὰρ ἐκ βασιλέως (1) ἐπ' αὐτὸν ἤκοντας,
 φημι Μιχαῆλ τε σεβαστὸν τὸν Παλαιολόγον καὶ Μι-
 χαῆλ ᾧ τὸ ἐπώνυμον Βρανᾶς ἔκειτο, ἄσμενός τε
 εἶδε καὶ χάριτας διὰ ταῦτα βασιλεῖ ὠμολόγει δῆλός.
 τε ἦν μὴδὲν εἰσέπειτα ἐς Ῥωμαίους κακοεργῆσαν. B
 Εἶτε δὲ ἐκ τῶν Κορράδων συμπεπρωκότων ἦδη
 σωφρονισθεῖς, εἶτε καὶ φύσει (2) τοιοῦτον τῷ ἀν-
 θρώπῳ τὸ ἦθος ἦν, λέγειν αὐτοῦ; οὐδαμῆ ἔχω.
 Πλείονος δ' οὖν (3) διὰ ταῦτα τῆ; βασιλέως παρα-
 πολίων διετέλει δεξιῶσεως. Ἐπει δὲ ἀγγυῦ Βυ-
 ζαντίου ἦδη ἐγένετο, πρέσβεις ἐς βασιλέα πέμ-
 ψας (4) φιλίαν τε ἐτι μᾶλλον ὠμολόγει καὶ ἐπὶ
 μεγάλοις συμπράξεσιν αὐτῷ συνεντίθετο. εἰ δὲ συν-
 ἔσεσθαι ἀλλήλοις καὶ λόγου κοινωνήσεν ἐν παλατίῳ
 βουλητῶν αὐτῷ ἔσται, οὐδὲ τοῦτο παραλιπεῖν ἤθελε.
 Βασιλεὺς δὲ ἤκουσε τῶν λόγων οὐκ ἀηδῶς καὶ οὐν
 πεποιθήσει ἀρκεῖσθαι τοῦτον ἐκέλευσε. Εἰσελαίνοντι
 τῶν (5) ἀνδρες ὑπὸ τῶν αὐτῷ ἔδοι τε κατὰ γένος
 καὶ τύχην βασιλεῖ ἠγγιζον καὶ ὅσοι τὰς ὑπερηφά-
 νους τῷ τῆνικᾶδε διεῖπον ἀρχᾶς, προπέμφοντές τε C
 μεγαλοκρεπῶ; αὐτὸν ἐς τὰ βασιλεία καὶ τὰ εἰκότα
 τιμήσοντες. Ἐπειδὴ τε εἰσω τῶν ἀνακτόρων ἦδη
 ἐγένετο ἔνθα βασιλεὺς ἐπὶ τοῦ μεταίρου καθῆστο,
 χλιαμᾶ ἢ τις αὐτῷ ἐκομιζέτο ἔδρα ἦν σελλίων (6)

17. Is rerum Alemannicarum fuit status. Rex
 autem Germaniæ, qui transisse jam Istrum, et ultra-
 rius progredi nuntiabatur, non ea qua Conradus,
 ultra modum ferocia se gessit : sed legatos ab impe-
 ratore ad se missos, Michaelem Palæologum sele-
 stum, et Michaelem cognomento Branam, excepit
 comiter, eoque nomine gratias imperatori egit.
 Apparebatque nihil eum damni contra Romanos
 deinceps moliturum : quod utrum his quæ Conrado
 acciderant prudentior factus fecerit, an vero quod
 nite illi a natura fuerit ingenium, haud omnino
 mihi compertum. Utut sit, magnam inde sibi prin-
 cipis gratiam conciliavit. Cum jam Byzantio propi-
 nius esset, missis ad imperatorem legatis, amicit-
 tiam suam non tantum ultro est professus; sed et
 adiudit, sese libenter cum eo de rebus non medio-
 cris momenti acturum, si ille una convenire, inque
 palatio sermones de his conferri pateretur. Annuit
 dictis haud gravate princeps, et ut accederet ille
 sidenter, nuntiavit. Advententi itaque, effusi obviam
 quotquot erant genere vel fortuna imperatori
 proximi, et quicumque primas tunc temporis obti-
 nebant dignitates, ipsum magnifice, et ut par erat,
 summo cum honore in regiam deducunt. Postquam
 83 palatium subit, ubi in excelsiori sedebat loco
 imperator, affertur ei sedes humilior, quam sellam,
 qui lingua Romana utuntur, vocant. Cumque in ea
 consedisset, ultro citroque variis de rebus habito

De Cangii notæ.

(99) Ὁ δὲ τῶν Γερμανῶν ῥήξ. De expeditione
 Ludovici VII Francorum regis in terram sanctam
 consulendi supra laudati scriptores. Priusquam vero
 Ludovicus itinere in Romaniam sese accingeret, Mi-
 chonem de Caprosia, seu de *Cheureuse*, militem, le-
 gatum anno superiore miserat, qui et transitum per
 Thraciam, et comiteatum impetraret : quod ille
 benigne concessit, scripta ad regem perofficiosa
 epistola sub mensem Augustum, quæ exstat apud
 Radulfum de Diceto in Abbrev. Chron. A. 1146.

(1) Τού; τε γὰρ ἐκ βασιλέως. A Manuele legatos
 ad Ludovicum missos Demetrium quemdam, et alium
 cognomento Maurum, refert Olo de Diogilo, l. II.

(2) Εἶτε καὶ φύσει. Gesta Lud. VII c. 9 de co-
 dem rege : Erat vir naturaliter putiens et benignus.
Odo de Diogilo, l. III : Rex Francorum, cui semper mos
 fuit regiam majestatem humilitate condire. [P. 442]
Gervasius Tilleberiensis, De ottilis imperiali. ins. de
 Ludovico VII : Cui successit Ludovicus piissimus,
 amator cleri, ac verus Dei cultor, qui a multis de-
 ceptus, nullumque decipiens, in sancta simplicitate
 transiit ad Dominum, relicto Philippo filio, qui post-
 roteris paternam simplicitatem, materni generis astu-
 tias auxit in usum. Ludovici epitaphium habes a Ste-
 phano abbate S. Genovesæ Parisiensis exaratum :

Quantum conjugii permisit copula, castus,
 Quantum justitiæ regula, mitis eras.

(5) Πλείονος δ' οὖν. Fuit inter Ludovicum inter

et Manuelem multa deinceps animorum consensio,
 cujus argumenta sunt variæ ultro citroque missæ
 legationes, de quibus tom. IV Hist. Franc. p. 655,
 656, 687, 691, 692, 697, 698, et 719 ; præterea ini-
 tiæ Alexii, Manuelis filii, cum Agnetæ Ludovici filia
 nuptiæ.

(4) Πρέσβεις ἐς βασιλέα πέμψας. Missi hoc tem-
 poris momento a Ludovico legati Constantinopoli-
 tim Aluisis episcopus Atræbatensis, Bartholomæus
 cancellarius, Archembaldus Burbonensis, et ali-
 quot alii.

(5) Εἰσελαίνοντι τῶν. Will. Tyrinus : *Interea
 rex Francorum pensis isdem subsequens vestigiis,
 cum suo exercitu pervenerat Constantinopolim, ubi
 secretioribus cum imperatore usus colloquiis, et ab
 eo honorificentissime, et multa muneratione
 dimissus, principibus quoque suis plurimum honora-
 tis etc.* *Odo de Diogilo*, l. III : *Processimus igitur,
 et nobis appropinquantibus civitati, ecce omnes illius
 nobiles et divites, tam cleri, quam populi catervatim
 regi obviam processerunt, et eum debito honore sus-
 ceperunt, rogante ut ad imperatorem intraret, et de
 sua visione et collocactione desiderium adimpleret.*

(6) Σελλίον. Prosequitur Olo : *Rex autem ejus
 timori compatiens, et petitioni obediens, cum paucis
 suorum intravit, et cum in porticu palatii satis im-
 perialiter obvium habuit. Erant fere coævi et coæqua-
 les, solis moribus et vestibus dissimiles. Tandem post*

sermone, tandem in proximum, quod urbis mœnibus observatur suburbanum, vulgoque ut réull Philopatium nuncupatur, concessit, aliquandiu ibi moraturus. Paulo post eum imperatore adiit ea palatia, quæ in australi parte urbis sita sunt, visurus in his quæ admirationem inducunt, lustraturusque sacrosanctas reliquias, quæ in templo ibidem exstructo religiose colantur: ea scilicet, quæ sacratissimo Christi corpori quondam aduota, ad Christianorum munimentum asservantur. His Byzantii peractis, et obstricta insuper jurejurando fide amicum se quandiu viveret, ac in bellis socium imperatori fore, in Asiam et ipse trajecit.

48. Interea dum hæc geruntur, Imperator Nicolaum quemdam, cognomine Muzalonem ad patriarchalem sedem provehit, qui in ecclesiasticis primum dignitatibus versatus, ecclesiamque Cypriorum adeptus, ultro postmodum inde recesserat. Verum ut res administrare cœpit, omnium statim ora in eum commota sunt, iniuste occupatum ab imo thronum clamitantem, ut qui cum ecclesia, quam nactus fuerat, sacerdotium quoque deposuisset. Sed is obstinatus primo, throno se deturbari haudquaquam passus: ubi autem 84 re ad imperatoris examen delata, male sibi cessurum agnovit, iudicium nolens denuo experiri, abdicata ultro dignitate, ad vitam rursus privatam rediit. Theodotus est sufficit, vir monachicis institutis apprime instructus. Alemanni interea, ut supra scripsimus, a Persis sæpius repulsi, multisque suorum amissis, desperato jam per Philomeffum transitu, inde retrocessere. Ut venerunt Nicæam, Germanis progredientibus ibi sese adiungunt, regibusque aliis, qui et ipsi non modicos secum ducebant exercitus. Horum alter Tzechorum genti imperitabat, a Con-

A ρωμαίζοντα: ὀνομάζουσιν ἄνθρωποι, ἐφ' ἧς καθιζήσας τὰ εἰκότα τε εἰπόντα ἀκούσας τότε μὲν ἐς τὸ πρὸ τοῦ περιβόλου ἀπηλλάττετο πρόστατον, ὁ φιλοπάτριον, καθάπερ ἦδη ἔφη ὠνόμασται τοῖς πολλοῖς, ἐνταῦθα καταχρησόμενος· ἄλλῃ δὲ ἕστερον καὶ ἐς τὰ πρὸς νότον τῆς πόλεως σὺν τῷ βασιλεὶ ἦλθεν ἀνάκτορα (7), [P 47] ἱστορήσων ὅσα τε ἐνταῦθα θαύματος ἄξια καὶ τοῖς ἐπὶ τὸν τῆδε νεῶν (8) ἐντευξόμενος ἱεροῖς· φημί δὲ ὅσα τῷ σωτηρίῳ Χριστοῦ πελάσαντα σώματι Χριστιανοῦ ἐστὶ φυλακτήρια. Τοσαῦτα ἐν Βυζαντίῳ τελέσας ὄρκους τε τὰ πιστὰ δοῦς ἢ μὴν φίλος διὰ βίου καὶ σύμμαχος· βασιλεὶ ἕσσεσθαι, ἐπὶ τὴν Ἀσίαν διέβη καὶ αὐτός.

B ἠ'. Ταῦτα μὲν οὖν τῆδε ἐπῆρσετο. Ὁ δὲ βασιλεὺς Νικόλαον τινα (9) ὃ Μουζάλων ἐπικλησίῃς ἦν ἐς τὸν ἀρχιερατικὸν θρόνον ἀνάγει, ὃς εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικούς μὲν πρότερον καταλόγους ἐτέλει, τὸν δὲ τῆς Κυπρίων Ἐκκλησίας θρόνον λαχὼν εἶτα ἐθέλων τῆς ἐκείθεν ἀφίσταται. Ἄλλ' ἅμα τε ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἐγένετο, καὶ ἅμα πάλιν αὐτοῦ κεκίνηται στόμα, παρανόμως αὐτὸν ἐπιτηδῆσαι λεγόντων τῷ θρόνῳ, ἅτε εἴην τῇ λαχούσῃ τοῦτον ἐκκλησίᾳ καὶ τὴν ἱερουσόνην ἦδη προσαποθέμενον. Ὁ δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἰσχυρογνώμων εἶναι καὶ τοῦ θρόνου μεθίσσθαι οὐδαμῇ ἠθέλη. Ὡς δὲ ποτε βασιλεὺς τῷ πράγματι διατήσαντος τὸν ἥτονα ἔγνω κληρούμενος, οὐχὶ καὶ εἰσαυθὶς ἀνακρίθησθεσθαι ἀνασχόμενος, ἀφίστατο τε τοῦ θρόνου καὶ καθ' ἑαυτὸν ἀδύς ἐβίοντο· ὃς Θεόδωτος (10) ἀνὴρ ἐπὶ πλείστον ἀσκητικὸς ἐγγυμασάμενος προχειρίζεται πόνοις. Ἀλαμνοὶ δὲ, καθάπερ εἴρηται, πρὸς τῶν Περσῶν κολλάκις ἀποκρουσθέντες πολλοὺς τε τῶν σφετέρων ἀποβαλόντες, ἐπαίδῃ τὴν διὰ Φιλομυλων ἀπέγνωσαν ἦδη διδάσασιν, ὅπισθω λοιπὸν ἐφέροντο γινόμενοι τε ἐν Νικαίᾳ (11). Ἐνταῦθα Γερμανοὶς τε ὀδῶ ἰούσι

Du Cangii nota.

amplexus. et oscula multo habita, interius processerunt, ubi positis duabus sedibus pariter subsederunt. Verum sellane Ludovico regi data fuerit humilior, quod vult Cinnamus, non attigit Odo, neque id vero videtur consentaneum, cum Ludovicus ipse in epistola ad Sugerinum Constantinopolim gaudenter et honorifice se ab imperatore suscepturum fuisse insinuet. Maxime enim dignitati regis et Francicæ majestati detraxisset Ludovicus, si Byzantinum principi istiusmodi prærogativam in ipsomet Constantinopolitano palatio concessisset, quam quidem demegasse par est credere, cum Ludovicus qui jam Propontidis fretum cum copiis suis emensus erat, Manuelli roganti, ut ad suum palatium pro rerum quarumpiam oblata de novo occasione regrederetur, id plane recusaverit, mandaveritque Manuelli, ut in ripam suam descenderet, vel in mari ex equo (legendum æquo) colloquium feret, ut refert Odo, l. iv, Cujusmodi congressus formam admisit post hæc Conradus, qui primum Manuelli locum concedere ultro, id roganti, noluerat. Sed hæc pluribus prosequimur in dissertat. 27 ad Jolivillan.

(7) Τὰ — ἀνάκτορα. Palatium Blachernarum intelligit, quod ad urbis partem australem erat, πρὸς νότον, sic enim legendum, non πρὸς νότον. Ita et l. iv, n. 14, l. v, n. 71: κατὰ νότον τῆς πόλεως· idem palatium statuit.

(8) Τὸν τῆδε νεῶν. Templum Blachernarum, in

quo asservabantur τὰ ἐντάφια τοῦ Χριστοῦ ἐπιγράψαντα, ἡστὰ his innuit verbis Cinnamus: ὅσα τοῦ σωτηρίου Χριστοῦ πελάσαντα σώματι Χριστιανοῦ ἐστὶ φυλακτήρια. Sepulcrales porro Christi fascias a Pulcheria Augusta inventas hæc in solo depositas auctor est Nicephorus Callist. l. iv, c. 2. Vide quæ observamus ad Annæ p. 196.

(9) Νικόλαος τινα. Catalogus patriarcharum Cr.: Νικόλαος μοναχὸς ὁ Μουζάλων, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ (Μανουήλοιο) ἀρχιεπίσκοπος γινόμενος πρότερον Κύπρου, καὶ παραιτησόμενος, ὡς πολλοὶ μὲν εἶπον, καὶ τὴν ἀρχιερωσύνην αὐτὴν, πολλοὶ δὲ μόνην τὴν διοίκησιν τῶν πραγμάτων, καὶ ἐπὶ τριάκοντα ἐπὶ ἔτη σχολάσας, εἶτα ἀνεβιβάσθη εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ποιήσας χρόνους γ' μηνῶς δ', εἶτα παρητήσατο ἀμφιβόλως, ἐκ βίας τῶν ἀπογεσθέντων ἀπ' αὐτοῦ, πολλῶν ὄντων, καὶ ἐξ ὧν αὐτὸς ἐχειροτόνησεν. Nicolai Muzalonis patriarchæ Cr. meminuit Theodorus Balsamon in epist. Basil. ad Amphiloichium c. 60. [P. 443] Vide Jus Græco-Romanum, tom. I, p. 224.

(10) Θεόδωτος. Albas et ἡγούμενος τῆς ἀγίας Ἀναστάσεως. Catal. Patri Cr. De hoc monasterio dixi in notis ad Bondelmontii descript. Cr.

(11) Γερμανοὶς τε ἐν Νικαίᾳ. Mathæus Paris.: Evasit tamen imperator cum principibus suis, et cum difficultate nimia usque Nicæam pervenit, indeque Constantinopolim profectus, usque ad sequentis im-

αυμίζαν και ρηξί τοις ἄλλοις μεγάλα και αὐτοῖς ἐπαγομένοις στρατεύματα. ὧν ὁ μὲν τοῦ Τζέχων (12) κατήρχεν ἴθους, ῥήξῃ πρὸς τοῦ Κορράδου δῆθεν προχειρισθείς, ἄτερος δὲ τοῦ τῶν Δέχων (13), οἱ Σκυθικὸν μὲν εἰσι γένος, Οὐννοὺς δὲ προσοικοῦσι τοῖς ἑσπερίους. Ἐπειδὴ τε ἐς ταῦτ' οὐκ ἠσῆσαν τὰ στρατεύματα, ῥημάτιόν τι ἐκ μακροῦ πρὸς Γερμανῶν Ἀλαμανοῖς ἐπιλέγεσθαι εὐδοξία ἀναφανθὰ και τότε προῦφέρατο (Πούτζη) (14) Ἀλαμανὲ, οὕτως και ἐπὶ λέξεως ἐσχηκός. Ὅθεν δὲ τὸ τοιοῦτον ἀρχὴν ἔσχειν αὐτίκα δηλώσω. Τοῖς ἴθουσι τοῦτοις ὁ και τὸ μάχεσθαι τρόπος ἐστὶν οὐκ ὁ αὐτός. Γερμανοὶ μὲν γὰρ ἵππον τε εὐσταλῶς ἀναθῆναι και εἰν ὄρατι (15) ἐπαλάσαι δεξιολί μάλιστα, ἢ τε ἵππος αὐτοῖς δρόμῳ τὴν Ἀλαμανῶν παραλαύει. Ἀλαμανοὶ δὲ περὶ τε τὴν μάχην ἐνεγκλινεῖνοι ὕπερ τοὺς Γερμανοὺς και ξίφει χρῆσασθαι πολλῷ προφερέτεροι. Ἐπειδὴ γοῦν ποτε Γερμανοῖς ἐπεστράτευον Ἀλαμανοὶ, τὴν αὐτῶν ὀφρῆμενοι ἵππον περὶ τὸν πόλεμον ἐνεγκλινεῖνωσαν. Γερμανοὶ τοίνυν [P. 48] ἀντίπῳ τῇ αὐτῶν ἐντετυχηκίας ἵππων, αὐτῆς μὲν ἐκράτουν, τῶν δὲ Ἀλαμανῶν ἐπιγρηότερον καθιπκαζόμενοι ἐτρέποντό τε αὐτοὺς ἐκ ποδὸς ἰόντας, καιτοι πλήθει παρὰ πολὺ αὐτῶν διασσούμενοι, και τῷ εἰρημένῳ προσεκερτόμου αὐτοῖς, οἱ δὲ ἔξιν σὺν τοῖς ἵπποις μάχεσθαι, οἱ δὲ περὶ τὸν πόλεμον εἰλοντο. Τοῦτο δὲ και τότε καθάπερ αἰρηται πρὸς τῶν Γερμανῶν Ἀλαμανοῖς ἐπιγρηόμενον συνεχῶς μεγάλα τοῦτοις ἐλύκει. Διὰ τοῦτό τε σὺν και οἱ τὰ δεύτερα κληροῦσθαι τῶν Γερμανῶν ἀπόθεος αὐτοῖς ἐν ταῖς ἔθελς περισταται, ἀκρι μὲν

A rado ad regiam evectus dignitatem : alter præerat Lechis, Scythicæ genti, quorum regio Hungaris Occidentibus contemina est. Posiquam in unam convenere exercitus, dictam illud quod in Alemannos jam pridem jactari solet, palam tunc cepit proferri : « Pousse Aleman, » sic enim ad verbum se habet illud scommæ, quod unde originem habuerit, paucis expediam. Gentibus istis non eadem est dimicandi ratio. Germani quidem equum expedite conscendere, cum hasta irruere maxime periti : eorum equitatus celeritate et cursu Alemannico longe præpollet; Alemanni autem pedestri acie, ut et ensium usu præstant Germanis. Cum itaque aliquando contra Germanos prællarentur Alemanni, vererenturque eorum equitatum, bellum pedites conficere instituunt. At Germani in inconditum neglectumque eorum equitatum facto impetu, illum haud ægre delenti. Cæterasque inde Alemannorum copias pedestres vertunt in fugam, etsi bellatorum numero longe ab illis superarentur. Tum dicterio jam memorato peratrinxere Germani Alemannos, quod cum potuissent ex equis pugnare, pedestre prælium prætulissent. Id tum quoque, ut retuli, a Germanis continuo objectum Alemannis non parum molestum fuit. Ea igitur propter, et quod his periculum erat ne in itinere Germanis inferiores existerent, una quidem ad Philadelphiam usque profecti sunt : exinde vero Conradus, cum se contentum a Germanis ferre non posset, reverti statuit, deque eo consilio monuit imperatorem. Ille cum reges invicem divellere percuperet et simul hominis doleret vicem, hasce

Du Cangii notæ.

tium veris perveniunt. Adde Tyrium l. xvi, c. 28. Gesta Lud. VII, c. 10. Conradi cum Iconiensibus conflictum narrat idem Tyrius, l. xvi, c. 20. 21, 22; Gesta Lud., c. 6; Odo de Diogilo, l. v; Nicephorus, l. i, n. 6, etc.

(12) Τζέχων. Tzechos vocat Cinnamus, quos alii Bohemos, olim sic dictos a Tzechio, primo Bohemici principatus auctore, cuius mentio est apud Æneam Silvium, in Histor. Bohem. c. 5. Ab illo enim, lingua Slavica, seu Slavonica, *Czechos*, et *Czechis* etiamnum nominari Bohemos constat. Diversi porro a Zecchis, de quibus Procopius, l. ii De bello Pers., c. 29; l. iv De bello Goth., c. 4, et Theophanes in Copronymo, p. 369. Nam isti procul a Bohemia dissiti, Ponti Euxiani littus insederunt. Ceterum Vladislavus Bohemiarum rex inter principes, qui sacre militie nomen dederunt, refertur ab Oibone Frising., l. i De gest. Frider. c. 40, qui Vladislavus nomen huic regi tribuit, ut et l. ii, c. 27, Rademicus, l. iii, c. 13, et Æneas Silvius in Hist. Bohem. c. xxiv. Sic etiam Guntherus l. vi Ligur.:

*Hec quoque conventu procerum dux ille Bohemus,
Fama Vladislavum quem nominat, ob sua gesta
Fortiter, et bello nuper spectata Polono,
Ex duce rex fieri meruit, gessitque potenti
Sceptra manu, cinctique novo diademate crines.*

Vladislavi meminit rursus infra Cinnamus, p. 223 et 226.

(13) Δέχων. Boleslaus IV, rex Polonorum, quos Lechos etiamnum vocari auctor est Sigismundus Herbersteinus in Comment. Rer. Moscovit., a Lecho primo gentis auctore, Zechil Bohemiarum principis fraire.

(14) Πούτζη. Tollius *pedes Alemanne* interpretatur, i. e. Gallice : *à pied Aleman*, quia Græcis forte τοῦς, *pes* est : sed cum vocabulum istud ποῦτζη, Gallicam sapiat pronuntiationem, probabilius est eo expressisse nostrum *possesse*, hoc est, *inata, curte, propra Alemanne* : quod cum Alemanni, qui pedites pugnare solent, contra quam Franci, quorum robur in equitatu semper fuit, quod etiam scribit Anna, l. v, p. 140, vel potius quod eorum equi variis in conflictibus ab hostibus jam cæsi essent, facere haud poterant, Franci Alemannos iridebant et sugillabant tanquam ægues et ignavos. Amisos sane passim, et extinctos in longa ista et fastidiosa peregrinatione plerosque Alemannorum equos testatur Viterbiensis :

Qui fuerant equites, pergunt moriendo pedestres. Atque inde inter gentes prius conjunctas dissidii fomes. Willhelmus Tyrius : *Hic demum imperator, seu quia cum paucioribus erat, qui multo plures prius secum habuerat, verecundiam sustinens, cum Francorum fastus non ferens, seu alii latentibus causis, remissis quæ supererat per terram legionibus, ipse ab Epheso usus navigio, Constantinopolim reversus est.* Notat etiam Odo de Diogilo, l. ii, ut nostris erant importabiles Alemanni eo in itinere, ita Alemannos, Francorum superbiam dedignatos, non semel contra illos arma sumpsisse. Alemannos certe ut *equitandi ignaros* perstringit Nicephorus Phocas apud Luitpraudum in Legat. cui an omnino fides præstanda sit hac in re, dubium facit Victor Schott, qui in Caracalla, *Alemannos, gentem populosam ex equis mirifice pugnantem* fuisse ait.

(15) [P. 444] Καὶ εἰν ὄρατι. Vide notas ad Annæ p. 171.

litteras misit : « Res omnes cum adest fortuna, vel qui minimum sapiunt, nunquam pensitare solent, sed ipsas per se omni casuum varietate denudatas. Non itaque cum prospere omnia tibi cederent, supra quam ex dignitate erat, te uti volumus. Nunc vero cum adversa quodammodo te urgeat fortuna, iisdem demereri obsequiis haud nos pigebit, quibus antea et consanguineum, et tot nationum ducem honorare sollicitè curavimus, et de rebus imminentibus consilia dare, cum ob jam cunctas causas, tum quod uterque eandem profiteamur religionem. At tu quidem nescio **86** quomodo posthabito quod tibi profuturum erat, per imprudentiam quod peius est elegisti. Sed quandoquidem quæ semel facta sunt, infecta esse nequeunt, a nobis silentio prætereantur. Ad ea vero quæ nondum effugerunt, animum quam maxime advertere par est. Ejusmodi quippe est rerum natura ut sint in perpetuo fluxu, stent nunquam : si quis prior eos occupat, jam totum habet : præterlapsæ revocari perinde nequeunt. Dum itaque rebus tuis aliquis restat remedii locus, quod conducit utileque est, præripere festines. »

ἔχει φύσιν τὰ πράγματα, βεῖ συνεχῶς, ἴσταται οὐδαμῆ· κἀν τις ἀρύσθεται προλαβὼν, ἔσχεν ἦδη τὸ πᾶν, παρελθόντα δ' ἀνακαλέσασθαι ἐπίσης ἀδύνατον. Ἔως τοίνυν ἔχει τινὰ θεραπείας τὰ κατὰ σὲ τρόπων, σπεύσον ἀρπάσαι τὸ νοσήσον. »

49. Atque is fuit epistolæ finis. Conradus interea, damnata jam sua imprudentia, nescius quid ageret, haud libenti animo Germanis comes ibat. Ut vero ad eum perlatae sunt imperatoris litteræ, rem pro lucro æstimans, quæ offerebantur avide accepit statimque retro cessit. Ad Hellespontum cum pervenisset, transmisso freto descendit in Thraciam, ubi ad imperatorem, qui ibi tum morabatur, accedens una inde cum illo Byzantium venit. Quo in loco eum exceperere deinceps variæ animi relaxationes, imperatoria palatia, omnis generis spectacula, equorum certamina, magnifici apparatus, quibus defessum laboribus corpus subinde recreavit. Idonea nemum pecuniarum copia sublevatus, cum triremibus in Palestinam iter intendit, classis præfecto Nicephoro Dasiota ei ductore atque alia omnia necessaria subministrante. **87** Postquam aliis ibi conjunctis regibus, ad vivificum Christi sepulcrum justa exsolvisset, cæteris, prout cuique libitum erat, in patriam remissis, ipse iisdem vectus navibus inde Thessalonicam appulit, ubi et imperatorem vidit denno, et cum eo congressus collocutusque est. Imperator vero ea de quibus primum invicem convenerant illi in memoriam reduxit, quæ erant hujusmodi : ut videlicet Italiam in dotem restitueret Irenæ, quam ille sibi cognatam imperatori despon-

Du Cangii notæ.

(16) *Ἐἴτα ἐπὶ Βυζάντιον.* Willelmus Tyrinus : *Ipse ab Epheso usque nunquam Constantinopolim reversus est, ubi a domino imperatore multo quam primo adventu susceptus honestus, etc.* O. lo. de Diogilo, l. vi : *Alemanicus pœnitens quod Constantinopolitanum imperatorem non viderat, apud eum reversus est hiemare.*

(17) *Θεσσαλονική προσέσχεν.* Otho Frising.

καὶ ἐπὶ τὴν Φιλαδέλφου ἡμᾶ ἐχώρου, τὸ δ' ἐντεῦθεν Κορράδος οὐκ ἔτι φέρειν εἰ πρὸς Γερμανῶν περιοριζομένου δεδονημένους παλινοστέιν ἔγνω· ἀμείλι καὶ βασιλεὶ τὸν σκοπὸν ἐπιστελλας ἰδὲ λου. Ὁ δὲ τὸ μὲν ἀπονοσφίζειν ἀλλήλων τοὺς ῥήγας ἐθέλων, τὸ δὲ καὶ τῶ ἀνθρώπων συναλγῶν, ἐπέστελλε τοιαύτη· « Ἀνθρώποις, οἷς καὶ κατὰ βραχὺ τοῦ φρονεῖν μετεσθῆν, οὐ ξὺν ταῖς τύχαις τὰ πράγματα θεωρεῖν ἔθος, ἀλλ' αὐτὰ καθ' αὐτὰ περιπετείας ἔξω τινός. Οὐτε τοίνυν εὐθουμένη σοι ὑπὲρ τὴν ἀξίαν προσφάρεσθαι ἔγνωμεν, καὶ νῦν γε μετρίως δυσπραγῆσαντὰ τοῖς αὐτοῖς καὶ πάλιν σε δεξιούσθαι οὐκ ὀκνήσομεν, οἷς καὶ τὸ πρότερον ὅσα καὶ ξυγγενῆ καὶ τηλικούτων ἐθνῶν ἄρχοντα τιμᾶν ἡμῖν μὲν διὰ σπουδῆς ἦν, ξυμβουλεύειν τε τὰ παριστάμενα, τῶν β

εἰρημέων τε ἕνεκα καὶ τοῦ ἀποθρήσκους ἡμᾶ· ἀλλήλοισ ἐῖναι. Σὺ δ' ἀλλ' οὐκ οἶδ' ὅπως περὶ ἐλάσσονος τὸ σὸν αὐτῶ ξυνοῖσον πεποιημένος ἐλαθεῖς αὐτῶ τὸ ἦτον ἀιρετισάμενος· ἀλλὰ ταυτὶ μὲν ἐπειδὴ περ ἄταξ γεγονότα ἀναλύειν ἐστὶν ἀδύνατον, παρεῖσθαι τῶς ἡμῖν, ἐπιμελετέον δ' ὡς ἐνὶ μάλιστα τῶν ἐπιπαρ' ἡμῖν, τῶν οὐπω πεφευγῶτων. Τοιαύτην γὰρ

10. Τὸ μὲν δὴ γράμμα ἐν τούτοις τετέλεστο. Κορράδος δὲ ἐτύγγανε μὲν καὶ πρότερον ἦδη ἀβουλίαν αὐτοῦ καταγνοῦς, οὐκ ἔχων δὲ ὁ τι καὶ δράσειεν οὐ σφόδρα θελοῦσιος Γερμανοῖς εἶπετο. Τότε δ' οὖν ἐπειδὴ καὶ τὰ βασιλείως παρ' αὐτὸν γράμματα ἦλθεν, ἐρμαιῖον αὐτίκα τὸ πρᾶγμα ἠγησάμενος, ἐδέξατό τε σὺν ἡδονῇ τοὺς λόγους καὶ θάπτον ὀπίσω ἐχώρει, πρὸς Ἑλλησπόντῃ τε γεγονώς διὰ τοῦ ἐνταῦθα πορθμοῦ ἐπὶ Θράκην διέβη. Ἐνθα τῶ βασιλεὶ διατριβὴν ποιουμένην συγγεγονώς εἴτα ἐπὶ Βυζάντιον (16) ἦμα αὐτῶ ἦλθεν. Ἐνθα ἀνέσεις τε αὐτῶν τοῦ λοιποῦ διεδέξαντο καὶ βασιλῆται καταγωγῆ, θέατρά τε παντοδαπὰ [P. 49] καὶ ἀμύλλαι ἱππῶν καὶ δεξιῶσις λαμπραὶ, δι' ὧν κάμνον αὐτῶ τὸ σῶμα παρεμυθήσατο. Καὶ χρήματα κεκομισμένος ἰκανὰ ἦμα τριήρεσιν ἐπὶ Παλαιτίην ἀπήει, Νικηφόρου τοῦ Δασιώτου πλοός τε αὐτῶ ἠγούμενου καὶ θεραπείας τῆς ἄλλης προνοούντος. Ἐνθα καὶ ῥηθὶ τοῖς ἄλλοις ἔλθῶν ἐς ταῦτ' καὶ τὰ εἰκότα ἐπὶ τῶ ζωδοχῶ Χριστοῦ τελέσας τάφῳ, τῶν ἄλλων ὡς δυνατὰ ἐκάστω ἐγεγονέει ἐπὶ τὴν πατρίδα ἰστέλλομένων, αὐτὸς σὺν ναυαὶ ταῖς εἰρημέναις ἐκείθεν ἀγχιεὶς Θεσσαλονικῆ προσέσχεν (17), ἔνθα τὸ δεύτερον βασιλεὶα τε εἶδε καὶ λόγων αὐ καὶ ὁμιλίας ἐκονώωνησεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς τῶν πάλαι προμολογηθέντων ἀνεμίμνησεν αὐτῶ ἦσαν δὲ ταῦτα, ὅπως Ἴταλίαν εἰς ἔδνον τῆ

I. i. De Gest. Fridl., c. 59 : *Conradus Romanorum imperator, naves apud Ploventaidem ingressus, fratrem et amicum suum Manuel regis urbis principem in Achaia seu Thessalia finibus inveniens adii cum eoque, tanquam ex longa via fatigatus, laboribusque fractus, et non modica infirmitate correptus, per aliquod tempus spatium ibi quievit.* Adde Will. Tyrinum l. xii, c. 28, et Gesta Ludov. c. 27.

βασιλεὶ ἀνασώσασαιτο Εἰρήνην, ἣν καὶ αὐτὸς συγγενῆ ἄδελφον τῷ βασιλεῖ καταγγύησεν. Ὅρκιοι οὖν δευτέρως αὐτὸς τε καὶ Φρειδερίκος τὰ σφίσι δεδογμένα πιστώσαντες τῆς Ῥωμαίων ἀπαλλάττονται γῆς. Κορράδου μὲν οὖν ἐνταῦθα τέλος ἔσχον τὰ πράγματα. Τῷ δὲ Γερμανῶν ῥηγί ἐκ Παλαιστίνης ἀναγομένῳ οὖν ναυσίν, ὅτι πολλὰ παρὰ τὰς ἐκεῖ σκελεύουσαι ἀπὸς μισθοῦ τοῖς βουλομένοις παρέχονται τὴν περιουσίαν, τοιαῦτα τινὰ ξυνέπειος. Νῆες Σικελίαι ἐπὶ καταδρομῇ γῆς Ῥωμαίων ἐξιοῦσαι πρότερον ἐνταῦθά του τοῦ πελάγους ἐφέροντο. Ταύταις Ῥωμαίων στόλος περιτυχίων, οὗ ὁ Χουρούπης καθήρχεν, εἰς χεῖρα ἦλθε. Τύχη δὲ τινι μαχομένων τῶν στόλων ἀμφοῖν συνέπεσε τοῦτοις καὶ ὁ ῥῆξ. Ἐπικρατεῖστέρων δὲ τῆ μάχῃ τῶν Ῥωμαίων ἦδη γεγενημένων παρ' ἄλλῳ ἦλθε τοῦ ἀλῶναι (18) καὶ αὐτὸς ἐξ αἰτίας τοιαύτης. Ἐπειδὴ ταῖς Σικελῶν καθάπερ εἰρηγαί ξυνέμιξε ναυσίν, ἐκδὰς τὴν ἑαυτοῦ Σικελικὴν εἰσπύθησεν τριήρην, καὶ εἰ μὴ ταχὺ τοῦ κινδύου συνταίς τῶν Ῥωμαίων συμμαχίδων τινὸς σημεῖα ἐνέθειτο φθάσας αὐτῇ, τάχα ἂν ὑπὸ ταῖς Ῥωμαίων ἐγγίνοι χερσὶ. Νῦν δὲ πλείστους τῶν σὺν αὐτῷ ἀποβαλῶν λάφυρον τοῦ πολέμου γεγενημένους αὐτὸς μάλιστα ἐσώζετο. Ἄλλὰ βασιλέως ἐξῆς δεηθείς τούς τε οὐρανόθεν ἔλυσσε καὶ τὰ δηρασμένα κεκρίμιστο εἰς τὰ Ῥωμαίων ἔσχηκεν ἐμβολή.

κ'. Κορράδος δὲ, εἰς τὴν πατρίδα παλινοστήσας, ἄλλον ἐπιβίους ἐτελεύτησεν (19), οὐδὲν οὐδέπω τῶν βασιλέων διωμολόγηκε πέρας διδοικώς. Μεθ' οὖν Φρειδερίκος τὴν ἀρχὴν ἔσχεν. Ὅθεν δὲ ἐπὶ Φρειδερίκῳ μετὰ Κορράδου τὸ Ἀλαμανῶν ξυνέπειος κράτος, ὁ λόγος ἐξῆς παραστήσει μοι. Ὁ Ἀλαμανῶν ῥῆξ Ἐρβίχος (70) ἐτι περίοντα τὸν πατέρα καθείρξας, τοῦ Ῥώμης τε ἀρχιερέως πολέμῳ περιγεγονώς αὐτὸς

derat. Aljero igitur sacramento firmatis iis, de quibus convenere rursus, Conradus et Fredericus e solo Romanorum excessere. Atque eum sinem quæ Conradum spectant habuerunt. Germanorum autem regi ex Palæstina revertenti cum navibus, quæ magno numero in illis fluitantes littoribus, dato uaulo, excedentes inde transmittere solent, talia acciderunt. Cum naves Siculæ, quæ primum ad incurandos fines Romanos exiverant, pleno tum æquore ferrentur, in eas classis incidit Romanorum, cui præerat Churupes, manusque cum hostibus conseruit. Dum committitur utrinque certamen, cum nescio quo casu et ipse cum his vela faceret, superioribus jam factis Romanis, quin caperetur parum abfuit. Postquam enim, ut diximus, Siculis navibus adjunctus est, sua egressus, 88 triramein concessit Siculam, et ni Intellecto repente periculo, navis Romanorum sociæ signum imposuisset, venisset haud dubie in manus Romanorum. Ita vero compluribus suorum, qui capti fuerant, amissis, ipse vix sospes evasit. Sed imperator postea captivos solvit resque ablatas omnes repente iussit restitui. Atque ejusmodi fuit gentium Occidentalium in Romanorum terras irruptio.

πάντα. Ἐνταῦθά τε πέρας ἡ τῶν ἑσπερίων ἰθῶν

20. Reversus autem in patriam Conradus, protracta haud multum vita, decessit, nihil eorum quæ imperatori sponderat exsecutus. Hunc excepit Fredericus. Unde autem post Conradum ad Alemannorum Imperium pervenerit, dicere deinceps aggrediar. Henricus Alemannorum rex, parente superstiti in vinculis habito, de bellatoque bellis Romano pontifice, subditos sævo premebat impe-

Du Cangii notæ.

(18) Παρ' ἄλλῳ ἦλθε τοῦ ἀλῶναι. Falsum igitur quod ait auctor Gestorum Ludovici VII, c. 27, Ludovicum regem in portu Acconensi navigium concessidisse. nautique nullo impediendo periculo, ad regnum proprium reversum esse. Siquidem, ut narrat hoc loco Cinnamus, parum abfuit quin venerit in Græcorum potestatem, qui tum, flagrantem bello Siculo, maria cum valida classe obibant, Siculis ipse admistus. Id porro Robertus de Monte, Vincentius Bellonac. part. III, l. xxvii, c. 127; Nicolaus Trivettus in Chron.; Samutus, l. III part. vi, c. 20, et ex iis auctor Magni Chronici Belgici, et Bonifacii dec. 2, l. vi, accidisse tradunt, cum Manuel Coreyram a Siculis expugnatam obsideret A. 1149. Vincentius Bellonac.: *Ludovicus rex Francorum a Palæstina navigans, ut in patriam rediret, Græcorum naves incurrit. Cumque ab eis imperatori Cursolium obsidenti præsentandus deducitur, Gregorius [Georg.] dux navium regis Siciliæ eos aggressus. Siquidem vastatis et spoliatis Græcorum provinciis usque ad ipsam urbem regiam Constantinopolim accedens, sagittas aureas in palatium imperatoris jecerat, et incensis suburbanis, de fructibus hortorum regis violenter tulerat. Unde rediens naves Græcorum incurrit, captivum Ludovicum regem eripuit, sed captus, regis obtentu, dimittit. Interim Manuel recepto in deditionem Cursolio, Siculorum naves insequitur, et captis nonnullis navibus, rex fuga liberatur, et a rege Rogerio Siciliæ, et a papa Eugenio honoratur.*

Sed de obsidione Coreyrensi agitur lib. seq. Profert Philadelphus *Mugnos*, l. IV Theatri Genealog. Nobil. Famil. Sicular. diploma regis Rogerii in gratiam Georgii de Landolina militis, cui Ludovici regis liberationem ascribit his verbis: *Maxime tu ipsemet personaliter tanquam præfectus de duabus nostris regis trirameibus nostræ classis maritimæ, cum divino auxilio cooperante, et nostrorum militum, eorumque præfectorum fortitudine, fidelitate, et prudentia, non procul Græcorum hostium, eorumque naves et trirames expulisti, et tandem a captivitate illustrissimum regem Ludovicum VII suosque proceres et Galliæ magnates manumististi. Verum chartæ huic, si non incertæ omnino est fidei constat mendum inesse in ascripto an. 1146. Ut sese res habeat, ex laudatis scriptoribus refellitur Thomas Fazellus, qui dec. 2, l. vii, c. 3, scripsit Ludovicum regem ab ingenti Saracenorum classe forte interceptum et captum, a Rogerio, qui tum classe occurrit, liberatum, et ab interitu vindictatum.*

(19) Ἐτελεύτησεν. Moritur Conradus xv Kal. Mart. an. 1152. Monach. Erford. Otho Frising., l. I De Gestis Frid., c. 63: l. II, c. 1, Gotefridus Viterb., etc.

(20) Ἐρβίχος. Fallitur hoc loco Cinnamus: neque enim Conradus et Fredericus Suezvi dux, Frederici imperatoris parens, Henrici imp. filii fuerunt, sed Frederici de *Staufen*, nobilis Suevi, ex Agnete Henrici imp. filia.

rio. Unde Irritati Alemanni, eo extincto, imperium A liberis illius concedere nequaquam voluere. Erant vero hi Conradus et Frederici pater. Itaque Lotharium quemdam acciverant, ætate extrema virum, eique rei Alemannicæ arbitrium permiserunt. Sed cum illi paterno se excidere imperio non ferentes, res novare turbareque statuunt. Quod ubi advertit Lotharius, ætate vir proveciôr et probitate singulari quique nihil nisi simpliciter ageret diceretve, in eam tandem cum illis conditionem 89 venit, ut imperium adipiscerentur, postquam vitæ finem sibi fata posuissent. Lothario non multo post extincto, cum sors cecidisset super majorem natu, patrem nimirum Frederici, altero orbatum lumine, pro se Conradum fratrem ipse assumpsit, pollicitum juramento prius imperium ad Fredericum filium, ubi et ipse vita concessisset, transmissurum. Quapropter moriens Conradus, uti narravimus, Frederico coronam imposuit. In hunc modum res eæ gestæ sunt: bella autem Sicula exinde initium habuere.

τάσσι. Διὸ Κορράδος τελευταῖον, ὡσπερ ἔφη, Φρειδερικῶν τὸ στέμμα περιετίθει. Ταῦτα μὲν οὖν ᾤδε πη ἔσχε. Τὰ δὲ τῶν Σικελῶν πολέμων ἀντιῦθεν ἀρχὴν εὔρεν.

Du Cangii notæ.

(21) [P. 445] Τὸν ἑνα πεπηρωμένον τοῖν ὀφθαλμοῖν. De Frederico Sueviæ duce, altero orbat oculo, agunt Otho Frising. l. i De Gest. Frid., c. 12,

14, 21, 39; l. ii, c. 2; Chron. Hildeshelm. n. 1105, 1118, 1126 et 1135; Chronica Australis n. 1135 Guntlerus, etc.

BIBAION Γ.

LIBER III.

1. Florebat ea ætate Rogerius, dignitate primo C comes, vir cæteroquin in rebus gerendis strenuus admodum et impiger, texendis dolis perquam idoneus, quique rite ordinata permiscere in primis nosset. Is Gulielmo Longobardiæ ducl cui erat subditus, in Palæstinam eunti pecunia senori data,

α'. [P. 51] Ῥογέριος (22) ἦν τις ἀνὴρ, ἐς κέρμητας μὲν τὸ πρότον τελῶν, δραστήριος δὲ ἄλλως καὶ βέλτης ἀνὴρ, δεῖνός τε πράγματα βῆσαι καὶ τὰ καθεστῶτα κινῆσαι δεξιός. Οὗτος Γιλιάμω (23) τῷ Λογγιβαρδίας δουκὶ ὄφ' ὄν ἐτέτακτο, ἐς Παλαιστίνην (24) ἀπαίροντι χρήματα δεδανεικῶς τὴν Λογγι-

Du Cangii notæ.

(22) Ῥογέριος. Rogerius Siciliæ comes, Rogerii I Siciliæ comitis ex Adelaide Monferratensi filius.

(23) Γιλιάμω. Willelmus, Rogerii Apuliæ et Calabriæ ducis filius, Roberti Wiscardi nepos, dux eorumdem ducatum a Paschali pp. constituitur an. 1114 in synodo apud Cyperanum, cui ille postea fidei sacramentum præstitit, ut est in Chronico Casinensi, l. iv, c. 51.

(24) Ἐς Παλαιστίνην. Blondus, Collentius, Ritus, et alii rerum Neapolitanarum scriptores tradunt Willelmum, dum Constantinopolim pergeret, ut pactam sibi Alexii Comneni imperatoris filiam uxorem duceret, a patruo Rogerio ditionibus suis exantum fuisse. Cinnamus a Willelmo eas in pignus datas Rogerio auctor est, dum ille iter Hierosolymitanum aggreditur. Sed neutrum probabile esse argumento est, quod Alexander abbas Celesinus, horum temporum scriptor, l. i, c. 2 et 5, refert: Rog-rium nempe, cum Willelmum Salerni decessisse

percepisset, doluisse valde quod se ignorante defunctus esset, quodque se ut sibi vivens statuerat, si filium non haberet, hæredem non fecisset. Inde præparato navali itinere, quantocius Salernum tendisse, statimque Calabriam et Apuliam ditioni suæ subdidisse, reluctante quantumvis Honorio pontifice, a quo tandem cum vexillo ducatus investituram accepit. Illic consentiunt quæ habet Hugo Falcandus, dum ait Rogerium consanguinei sui Willelmi ducis Apuliæ morte cognita transisse la Apuliam, et universis civitatibus ac principibus, qui ei resistendum putaverant, expugnatis, ad suum cuncta redegit imperium. Eadem etiam tradunt Ordericus Vitalis, l. xii, p. 884, et Petrus Diaconus, l. iv Chron. Casin., c. 98 et 99. Denique Gualterus Taruanensis canonicus De vita et morte Caroli comitis Flandriæ, c. 2, scribit Willelmum, auxilio unici sui germani (Ludovici, uti appellatur a Gaufrido Malat. l. iv, c. 20, 22) exiit, cepisse lethaliter languere, et ut se periclitari cognovit, Salernitanum archiepiscopum et

βαρβάρους ἀρχὴν τοῦτου δὴ ἔνεκα ἐνεχυραθεῖσαν αὐτῷ Ἀ
 ἔχε, τὸν Ῥώμης τε ἀρχιερέα τρόπων τῷ βηθησομέ-
 νῳ βισοκέμενος ῥήξ παρ' αὐτοῦ προκαχέριστο. Ἐ-
 παιθὴ γὰρ Λογγιβαρδία πρὸς Ῥογέριον ἔχεται
 ὁ τῷ τηλικαύτῳ τὸν Ῥώμης διέπων ἤκουσε θρόνον,
 ἤγγελεν ἐπὶ τῷ τολμήματι, Ἐκκλησίᾳ [P. 52] τῇ
 αὐτοῦ φάσκων προσήκειν ἀνάκαθεν αὐτήν. Ἐφ' οἷς
 ὁ λουθήρης (25) δεινοπαθήσας, οὐκ ἀνασχόμενος εἰ
 τὸ πάρα περιφρονεῖτο ἀξίωμα, στρατῷ μεγάλῳ εἰς
 Λογγιβαρδίαν ἐμβάλλει· μέγρο; τε οὐκ ἐλάχιστον
 Ῥογέριον ἀφελόμενος ἔγγυς ἤδη ἐγένετο τοῦ καὶ
 συμπάσης αὐτὸν ἀπελάσαι τῆς χώρας, εἰ μὴ Ῥογέ-
 ριος καὶ πάλιν δολώσεις κατὰ τὸ ἔθος ἔνοησας; ἀμα-
 χη: τὸν Λουθήρην ἐκαίθη ἀπήλασαν. Ὅπως δέ, ὁ
 λόγος ἐξῆς παραστήσει. Ἦν τις τῷ Λουθήρη γαμ-
 βρός (26), ὃς τὰ μέγιστα τε παρ' αὐτῷ ἐδεδύνητο
 καὶ τῷ Ἀλαμανῶν ἔθνε: λόγου ματὰ Λουθήρην ἤξι-
 ωτο. Τοῦτον ὁ Ῥογέριος ὀπαλῶν χρήμασι τῷ ὀπο-
 κίφας ἀνάπεισε, τοῦ Λουθήρη μηδὲν ξυναϊδότης,
 σύνθημα τῆς πολέμου τοῦδε καταλύσει· τῷ Ἀλα-
 μανῶν δεδωκέναι στρατῷ. Ἔστι δὲ τοῦτο οὐ ὀλιπιγ-
 γος ἤχη ἢ τι ἄλλο τοιοῦτον, ἀλλὰ βάρβαρος τις καὶ
 ἀξίνους τρόπος. Μέλος γάρ τι (27) κατ' ἔθος ἐπὶ
 τοῦ στρατοπέδου ἐκλαληθὲν οὐκ ἐτι μένειν ἐφήσει τὸ
 στρατιωτικόν, ἀλλὰ ἅμα τε ἀκούει καὶ ἅμα σπε-
 δύνεται ἕκαστος πρὸς ἀποπορείαν συσκευαζόμενος.
 Τοῦτο δὴ τὸ μέλος καὶ τότε ὁ Λουθήρη γαμβρός τῷ
 Ἀλαμανῶν ἔθνε: ἐπιθρυλληθῆναι ἀθρόον ἰσκαίωρη-
 πῶς ἀτίχα ἐθένθεν ἀναχωρεῖν ἐπέησε τὸν στρατόν.
 Πρὸς ὅπερ ἀγανακτήσας ὁ Λουθήρης ἐπεβάλλετο μὲν
 τὴν ὀλικὴν ὀρμὴν ἐπισχεῖν εἰς πεντακοσίους ἀνα-
 σκολοπίσας ἀνδρῶν, οὐ μὴν καὶ ἐδύνηθη. Ἀλαμανοὶ
 γὰρ οὐδὲν ἤττον ἐξέβρεον, καὶ ποιῶν καὶ καλῶσεων
 κατέπαξ ἀφροντιστούντες. Ὅθεν ἀθυμῶν συσχεθῆς
 ὁ Λουθήρης περὶ τοῖς τε λάθροις διὰ τοῦτο ἄλους,
 οἷσι τῷ ὑστερον ἐξ ἀνθρώπων ἠφάνιστο. Κορράδος δέ,
 καθάπερ εἴρηται, τὴν ἀρχὴν διαδέχεται.

β'. Ταῦτα μὲν τῆδε. ἐγένετο. Ῥογέριος δὲ (28)
 Λογγιβαρδίας καὶ πάλιν ἀπριξ εἶχτο. Ὅπερ οὐ
 εἶρον ὁ Ῥώμης ἀρχιερεὺς ὀμαχίαν ἐξ Ἀλαμανῶν
 αὐτῷ συστήσάμενος, θυμῷ πολλῷ κατὰ Ῥογέριον
 ἐτίετο. Ἄλλ' ὁ Ῥογέριος ἀφῶν ἐνεστρατοπεδευμέ-

Du Cangii notæ.

Trojanum episcopum advocasse, atque quod antea D
in Italiam incolumis esset fecerat, eorum quoque testimo-
nio desiderantem confirmari, quidquid mobilium, vel
immobilium in terra possidere videbatur beato apo-
stolorum principi Petro, ejusque vicario sanctissimo
papa Honorio (ex cujus ore sacro hoc ipsum frequen-
ter audiri, inquit Gualterus), jure perpetuo possi-
endum delegasse, ac dñm in confessione Domini
ab hac luce migrasse. Nulla proinde apud scriptores
ejusce ævi usurpata ab Rogerio, Willelmo super-
sive, Apulix mentio.

(25) *Λουθήρης.* Lotharium ab Innocentio II pp.
 in Italiam contra Rogerium Siciliæ regem, qui
 Petri Leonis partes tutabatur, evocatum, habent
 passim scriptores, Otho Frising. l. vii Chron. c.
 18, 19, 20; Petrus Diaconus, l. iv Chron. Casin.
 c. 99, 107, etc.; Will. Tyrius, l. xiii, c. 19;

Longobardiæ principatum eo nomine sibi oppignera-
 tum retinuit. Postea autem Romanum pontificem
 hoc quem dicam modo coegit, ut ab illo rex renun-
 tiaretur. Ut enim Longobardiam in Rogerii potesta-
 tem venisse qui tum Romanæ sedi præerat pontifex
 intellexit, id facinus ægre tulit, 90 quod ad eccle-
 siam suam jampridem illam pertinere contenderet.
 Lotharius eo non modice commotus, nec ferens Papæ
 auctoritatem imminui, ingentibus copiis in Longo-
 bardiam irrupit, magna agrorum parte exiit Roge-
 rium: propeque erat ut is universa dititione pelleret-
 ur, ni, prout consueverat, ad dolo iterum conversus
 absque ullo certamine Lotharium inde abegisset:
 quo autem pacto id contigerit, a nobis deinceps
 dicetur. Erat Lothario affinis quidam, maximæ apud
 illum auctoritatis, quemque Alemannorum gens post
 ipsum Lotharium potissimum suspiciebat. Hunc
 Rogerius convenit, pecuniisque dotis sibi concilia-
 vit: tum homini persuasit, ut signum præceptui, in-
 scio Lothario, exercitui Alemannico dari imperaret.
 Id porro signum non est tubæ sonitus, aut aliud
 quidpiam simile, sed nescio quid Barbarum et insol-
 ens, quodve percipi vix potest. Quilam enim vocum
 concentus pro more editus in castris, haud amplius
 permanere sinit exercitum: sed statim atque audi-
 tur, dilabitur quisque, et ad reditum sese comparat.
 Itaque ejusmodi carmen per legiones Alemannicas,
 Lotharii affinis dolo passim pronuntiatum, effecit ut
 universus continuo recederet exercitus. Quam rem
 graviter admodum ferens Lotharius, quo impetum
 multitudinis sisteret, quingentos circiter milites palo
 affixit, neque tamen hac ratione quidquam confecit.
 Alemanni quippe nulla pœnæ ac supplicii habita
 cura, nihilominus 91 dilabebantur. Tum vero
 Lotharius morore confectus, in gravissimum inci-
 dit febrem, nec multo post diem clausit extremum.
 Principatum, ut diximus, postea Conradus adeptus
 est.

2. His ita confectis rebus, Longobardiam re cepit
 rursum Rogerius. Quod cum ferre haud posset
 Romanus pontifex, Alemannis in auxilium accitis,
 summo animi ardore in Rogerium proficiscitur. At
 is castra metantem inopinatè invadens, cæteris in

Conradus Usperg., Dodechinus, Viterb. et alii.
 (26) *Γαμβρός.* Henricum forte Saxonix ducem
 intelligit, aut Raynaldum, cui Lotharius pulso ex
 Italia Rogerio, ducatum Apulix tuendum tradiderat.
 Vide Chronicon Weingartense, c. 12; Ty-
 rium, l. xiii, c. 19; Chron. Casin. l. iv, c. 127
 et Usperg.

(27) [P. 446] *Μέλος γάρ τι.* Clamorem bellicum
 hisce expressisse verbis Cinnamum haud ægre
 persuasum haberem, nisi ad receptum vix usurpa-
 tum scirem.

(28) *Ῥογέριος δέ.* Rogerius extincto Lothario,
 et pulso Rainaldo, Apuliam recuperavit. Gotefr.
 Viterb.: *Post pauca dux Apulix Raino, vel Rai-
 naldus moritur. Rogerius in Apuliam revertitur,
 et terram duce orbatam, nec rebellantem occu-
 pat.*

fugam coniectis, ipsum etiam vivum capta. Cum jam illum in manibus haberet, expanso ex linteis tabernaculo, in eo sedentem pontificem collocat, ipse humi prostratus, prono corpore ac manibus pedibusque incumbens ad illum adrepit, partim delicti implorans veniam, partim ut regium sibi nomen vellet impertiri precatus, Accedentem excepit pontifex (quid enim faceret?) et regem appellavit. Atque inde Longobardiæ princeps rex vocari consuevit. Rogerius igitur cum ex voto successissent omnia, legatos ad imperatorem Joannem, qui adhuc erat in vivis, misit qui ex imperatorio sanguine uxorem pro filio suo expeterent. Sed necdum expedita erat legatio, cum Joannes vita functus est. Interjecto deinde aliquo tempore, cum jam Manuel Imperium esset adeptus, eadem per legatos iterum postulavit: eumque in finem Basilius, cognomento Xerus, in Siciliam trajecit, ut iis de rebus cum Rogerio sermones conferret. At Xerus auro ab illo corruptus, ineptas nescio quas conventiones pepigit, quarum caput erat, æquali in posterum majestate Imperatorem et Rogerium futuros. Atque inde ingentia exarsere bella. Revereſo quippe Byzantium Xero, et ante quam suæ dedisset pœnas audaciæ demortuo, posthabitis neglectisque penitus iis quæ in hac legatione peregerat, Rogerium valere jussit. Ille vero totus Martem spirans, illusum se ab imperatore ratus, classem ædificat paratamque habet, occasionem captans qua illatam sibi a Romanis injuriam quavis ratione vindicaret. Nec aberravit a scopo Barbarus. Quo enim tempore in provincias Romanas fervebat Occidentalium nationum irruptio, Corinthum, Eubœam et Thebas

νη τούτῳ ἐπιφανείς τούς τε ἀμφ' αὐτὸν ἐτρέφετο καὶ αὐτὸν ζῶντα εἶλεν (29). Ἐπειδὴ τε ἤδη ἐν χερσὶν εἶχε, σκηνὴν τινα τῶν ἀπὸ λίγου πεπονημένων διαπετάσας καθίζει ἐπὶ ταύτης τὸν ἀρχιερέα, ἐς ἑδαφός τε καταβαλὼν αὐτὸν πρηγῆς; χερσὶ τε καὶ ποσὶν ἐρειδόμενος, προσφεύει, τὸ μὲν τὴν ἀμαρτάντα δὴθεν ἐξίλασκόμενος; τὸ δὲ καὶ βῆξ προθεβλήσθαι ἀξιών. Ὁ δὲ δέχεται τε προσιόντα (καὶ εἰ γὰρ ἀν ἑδρασε); καὶ βῆξα λοιπὸν ὀνομάζει. Ἐξ ἐκείνου τε βῆξ ὁ Λογγιβαρδίας ἡγεμονεύων κεκλήσθαι εἴθε. Ῥογέριος δὲ ἐπειδὴ τοῦ κατὰ σκοπὸν ἔτυχε, πρόσθεος ἐς βασιλεῖα Ἰωάννην [p. 53], ἔτι περιόντα πέμψας ἤτειρο κήδους τοῦ ἐκ βασιλείων αἱμάτων ἐπὶ παιδί (50) τεύξασθαι ἰψ αὐτοῦ. Ἄλλ' οὐπω τέλει; ἔσχε τὰ τῆς πρεσβείας, καὶ Ἰωάννης τὸν βίον κατέβλυε. Μετὰ δὲ τινὰ χρόνον Μανουὴλ ἤδη τὴν αὐτοκρατορίαν διέποντος ταῦτά καὶ πάλιν πέμψας ἤξιο. Ὅθεν καὶ Βασιλείος τις ἐπώνυμον Ἐπῆρος (31) εἰ; Σικελίαν ἀφίκτο, Ῥογέριον περὶ τούτου διαλέξόμενος. Ἄλλ' ἐκεῖνος χρυσίῳ κλαπέει παρ' αὐτοῦ ἀλλόκοτά τινα ὠμολόγει, ὃν δὲ κεφάλαιον ἦν τὸ ἐν Ἰσθμῷ Μεγαλείου βασιλεῖα τε τοῦ λοιποῦ καὶ Ῥογέριον ἔσεσθαι. Ὅθεν δὴ τὰς μεγάλας ἀναβραγῆναι ἔμυδῆθη μάχας. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ μὲν Ἐπῆρος ἐς Βυζάντιον ἐπανιὼν τὸν βίον κατέστρεψε, δίκην οὐπω τῶν τετολημμένων ὄσος, βασιλεὺς ὅσα καὶ ἀθύρμασι ταῖς ἐκείνου πρεσβείας προσεσχικῶς Ῥογέριον αὐτὸν χαίρειν εἶα· θυμομαχῆσας δὲ ἐκεῖνος ἐξάπατην τί τινα τὸ πᾶν εἶναι οἰηθείς, στέλον ναυπηγησάμενος ἐν παρασκευῇ εἶχε, καιροφυλακῶν τρόπῳ ὅπως δὴ Ῥωμαίους ἀμύνεσθαι. Καὶ ἔτυχέ γε τοῦ κατὰ σκοπὸν ὁ βάρβαρος. Ἐν ἀκρῇ γὰρ τῆς τῶν δυσμικῶν ἐθνῶν ἐς τὰ Ῥωμαίων ἐμβολῆς Κόρινθόν (32)

Du Cangii notæ.

(29) Ζωγγύλας εἶλεν. Ut Innocentius pontifex in Rogerii potestatem venerit, et Rogerio regium concesserit titulum, pluribus narrat abbas Usperg. et Albericus in Chron. A. 1139. Otho Frising., l. vii Chron., c. 24; Falco Benevent., Nicolaus Trivettus A. 1142 et ex iis Baronius, an. 1139, ubi profert diploma investituræ regni Siciliae Rogerio concessam, seu potius tituli regii, quem jam antea usurpaverat, confirmationem, continens. Quippe Rogerius subactis Apulia et Calabria, devictisque Sergio duce Neapolitano, et Roberto Capuano principe, optimatum suorum, atque adeo Henrici comitis avunculi sui consilio, in majori ecclesia Panormitana solemniter fuerat in regem coronatus et inunctus idibus Maii A. Chr. 1129, ut ex veteris Chronici fragmento discimus, quod existat apud Franc. de Manfredis, l. iv De majest. Panormit. et ex diplomate ipsius Rogerii apud Ferd. Ughellum in episc. Aquil. n. 5, tom. I Italiae Sacrae. Nec multo post a comite cardinale Anacleti pseudopontificis, cuius partes tuendas susceperat Rogerius, legato, die Natalis Domini an. 1130 in eadem æde in regem est acclamatus, et coronationatus, ut habent Joannes de Ceccano, Falco Beneventanus, Alexander Celes. l. ii, Ordericus Vitalis, l. xiii p. 895; auctor Chronici Casaur. et Baronius hoc anno. Sed nec illud involvendum silentio, Rogerium non Siciliae duntaxat, sed et Italiae regem acclamatum, quod testantur in ære campano inscripti characteres, quod Guza communis vocabulo vocant Panormitani: Anno ab in-

carnatione 1136 ind. 14 fusa Panormi, Rogerius Siciliae Italiaeque rex magni comitis Rogerii filius me dextra Bionis fundi ac D. Mariae dicari jussit. Exstant diplomata ejusdem Rogerii ann. 1133 et 1137 apud eundem Ughellum in archiepiscopis Salernitanis, Brundusinis, et Beneventanis, quorum initium sic concipitur: Ego Rogerio D. G. Siciliae et Italiae rex, Christianorum adjutor et clypeus, Rogerii primi comitis filius. Ita pariter Guillelmus II apud eundem Ughellum in alio diplomate an. 1170 Siciliae et Italiae rex inscribitur. Vide tom. VII, p. 565, 581, 982, Chronicon monast. S. Sophiae Benevent. p. 779; Ptolemæum de Luca, an. 1126, et Allatum in Diatriba de Simeonibus.

(30) Ἐπὶ παιδί. Rogerius forte, qui a patre dux Apuliae dictus est. Certe fuit ille Rogerii filiorum primogenitus, ut auctor est Alexander abbas Celes., l. iii, c. 26. Obiit an. 1149. Romuald. Salernit. in Chron., Hugo Falcaud. et alii.

(31) Ἐπῆρος. Xerum nescio quem urbis Constantinopolitanae praefectum memorat Anna, l. xii, a quo forte prodiit Xerus iste. Belli Siculi causam solus, quod sciam, profert Cinnamus.

(32) Κόρινθόν τε. Otho Frising., l. i De gest. Frid. c. 33: Circa idem tempus Rogerius Siculis, aptatis in Apulia, Calabria et Sicilia trirēmidibus, quas modo galeas, seu sagittas vulgo dicere solent, aliisque navibus bellicis onerariis classem in Graciam destinat, praefectis eis ducibus strenuis, et in navali praelio gnaris. Armatis itaque navibus Gra-

τε καὶ Εὐβοίαν καὶ Θήβας ἐλήθητο τὰς Βοιω-
 τικὰς. Ἄτε γὰρ τοῦ Ῥωμαίων στρατοῦ ἐπὶ τοῖς
 ἀπὸ χειρὸς κατ' ἐκείνον ἡσυχολημένου τὸν χρόνον,
 κατὰ πάσαν ἄδειαν ταῖς εἰρημέναις οἱ βάρβαροι
 ἰκαθίσταντες πόλεσι λαφύρων τὰς ναῦς ἐπλήσαντο.
 Ἐκείθεν τε ἐπὶ Κέρκυραν διαβάντες, κατὰ κράτος
 αὐτὴν εἶλον καὶ ὡς ἕδη οἰκεία; μετεποιούνητο παντὶ
 χριτυνάμενοι τρόπῳ. Ὁ μαθὼν βασιλεὺς ἐν ἀθυμίᾳ
 πολλῇ ἦν. Ἀμέλει καὶ ἐκέπτετο πῶς ἂν τὸν Ῥο-
 γέριον ἀμύνηται καὶ δίκην τῶν τετολημένων ἐπι-
 θῆσαι τῇ δέουσαν. Στόλον οὖν νεῶν τριήρων μὲν
 πεντακοσίων, ἰππαγωγῶν δὲ καὶ φορταγωγῶν ἐς
 χίλιστον ὅλην ἐτοιμασάμενος, αὐτὸς μὲν ἦξει διὰ τῆς
 ἰκείρου, ὁ δὲ στόλος διακόντιο; ἐφέρετο ἐξ Αἰαίου οἴου.

Ἄρτι δὲ περὶ τὴν πόλιν Φιλίππου γεγονότι
 τῷ αὐτοκράτορι φήμη περιέπτη ὅτι δὴ στρατεύματα
 Σκυθικὰ (33) Ἴστρον περαιοσάμενα κείρουσι τε τὰ
 ἐν ποσὶ καὶ ληίζονται πάντα, καὶ εἶλόν γε καὶ
 πόλιν λόγῳ ἀξίαν, τῶν Ἴστρον καὶ αὐτὴν πίνουσαν
 νεμάτων. Τὰ μὲν δὴ τῆς φήμης ἐν τούτοις ἦν. Ὁ δὲ
 βασιλεὺς ἐκείθεν ἀποκλίνας τὴν ἐπὶ τὸν Ἴστρον
 ἐφέρετο, ναῦς ἐκ Βυζαντίου δι' Ἀγχιάλου πόλεως
 ἐπὶ τὸν Ἴστρον ἀναγῆθαι κελεύσας. Οὐπω δ' ἐκεί-
 των ἀφικόμενων, ἐν τούτῳ τὰς ταύτη περιήξει θη-
 ρεώμενος πεδιάδας. Συμβαίνει γὰρ αὐταῖς ἅτε
 ἰρήμοις παντάσῃ καὶ ἀοικήτοις ἐκ παλαιοῦ προ-
 κειμέναις ἀγεληδὼν ἀγρίων τι χρῆμα ζῶων ἐντρέφε-
 σθαι. Ἐν ᾧ δὲ πρὸς τούτοις ἦν, ἡγγέλη αὐτῷ ὅτι
 δὴ Σκύθα; λείαν ἐκ τῆς Ῥωμαίων ἐπαθόμενοι τὸν
 [P. 34] Ἴστρον ἄρτι που διέβησαν, οὐ μακρὰν τε
 ἔκθοεν ἰσχυροκότες αὐλίζονται. Ἄπει ἐπειδὴ
 ἔκρουσαν, ὡς εἶχε τάχους αὐτίκα ἐπὶ τὸν ποταμὸν
 ἐφέρετο. Ἐνθα λεμβάδιῳ περιτετυχηκώς, ὅποια
 πρὸς ταῖς τρεῖς ὄχθαῖς ἐστάναι εἰδισται ἔϋλου πε-
 ποιημένα ἐνδὸς (34), ἐκέλευεν ἀγεσθαι τούτο πρὸς
 αὐτόν. Ἄλλ' ἦν ἰσχυρογνώμων ὁ πορθμεὺς καὶ βα-

A Bæoticas deprædatus est. his quippe temporibus,
 dum rebus presentibus detineretur Romanorum
 exercitus, oppida illa, obsistente nemine, oppu-
 gnantes Barbari, naves præda impleverunt. Inde
 Coreyram digressi, totis viribus expugnatam, ut
 propriam deinceps muniveret. His auditis, conster-
 natus imperator, multa secundum animo volvebat,
 quo pacto Rogerium ulcisceretur, et dignas delictis
 pœnas rependeret. Instructa itaque quingentarum
 triremium classe, hippogogarum verò et onera-
 riarum mille, ipse quidem per continentem iter
 instituit, interea dum immensa et formidanda clas-
 sis per maria fertur.

B 93 3. Ad Philippopolim cum pervenisset impe-
 rator, fama percrebuit Scythicas copias Istrum
 trajecisse, et obvia quæque rapere ac depopulari:
 sed et haud ignobile oppidum flumini adiacens
 expugnasse. Ejusmodi accepto nuntio, abscedens
 inde princeps ad Istrum contendit navesque Byzan-
 tio per Anchialium urbem verens Istrum flectere
 jussit, interimque dum advenirent, circumjacentes
 campos venando perlustravit. Quippè cum deserti
 essent omnino, et jam pridem incolti, atque adeo
 longius protenderentur, ingentem ferarum copiam
 gregatim hic innutriti contigerat. Cum hisce daret
 operam, nuntiatum Scythas, facta ingenti in Roma-
 norum agris præda, nuper transivisse Istrum, nec
 procul inde, fixis tabernaculis, consedissee. Quibus
 auditis quanta potuit celeritate ad fluvium contien-
 dit. Navicula ibi reperta, cujusmodi illic ad eas
 ripas stare solent ex unico fabricatæ ligno, eam ad
 se mandat impelli. At pervicax portitor, ubi se ab
 imperatore accersiri videt, Si rerum nostrarum,
 inquit, curam habuisset imperator, neque captis fo-
 ret Demnitzicus (sic enim appellabatur quod a

Du Cangii notæ.

cis fines ingrediuntur, [P. 447] ac Mutino (leg.
 Mothone) sine impedimento gravique negotio capio,
 ad Cæsari usque fortissimum Græciæ castrum pro-
 cedunt. Quod cum nulla vi cupere prævalerent, ad
 dolos et ingenia se vertunt. Igitur præmissis qui-
 busdam, ut dicitur, qui se quempiam mortuum hu-
 manitatis gratia deserre simulaverat (est enim in præ-
 vicia arce castris, sicut Græcis mos est congregatio
 clericorum seu monachorum), idem castrum irruunt,
 arcem occupant, Græcis ejectis, præsidiiisque suis
 ibidem locatis. Inde ad interiora Græciæ progressi,
 Corinthon, Thebas, Athenas, antiqua nobilitate ce-
 lebres expugnant, ac maxima ibidem præda direpta,
 opifices etiam qui sericis pannos texere solent, ob
 ignominiam imperatoris captivos deducunt. De istis
 opificibus agunt Nicetas, l. ii, n. 8 et Falcandus
 in præfat. p. 639. Imperabat Siculæ classi Georgi-
 us, maximus ammiratus, ut auctor est Vincentius
 Bellovac., vir quidem regi fidissimus, atque in nego-
 tiis sæcularibus ezertitissimus, inquit Alexander
 Celestinus, l. ii, c. 8, ubi meminit etiam Joannis
 amirali, viri perinde in re bellica admodum stren-
 ui. Coreyrae, Eubœa, cæterumque Græciæ urbium
 expugnationis historiam fusius prosequitur Nicetas,
 l. ii, n. 1, 2, 3, 4 et 5. Eandem præterea attige-
 runt Robertus de Monte ann. 1148 et 1149; An-
 nales Pisavorum editi ab Ughello, tom. iii Ital.
 Sacrae, an. 1158; et Sabellicus decad. 1 Mer.

Venet., l vii.

(33) Στρατεύματα Σκυθικὰ. Tangit hanc S. y-
 tharum irruptionem locis citatis Nicetas.

(34) ἔϋλου πεποιημένα ἐνδὸς. Μονόξυλα vocant
 Græci recentiores: scaphas scilicet, seu amnicas
 naviculas, de singulis trabibus excavatas, inquit
 Vegetius. Unde a Latinis trabariæ dicuntur, quæ ex
 singulis trabibus cavantur, ut est apud Isidorum,
 l. xix. Orig., c. 1; Gloss. Gr. Lat.: Μονόξυλον,
 D lintris. Hæ propriæ erant Scytharum, Bulgaro-
 rum, Russorum, et cæterorum ad Septentrionem
 populorum, quibus Istrum et majora flumina tra-
 jiciebant. Claudianus in 4 Consul. Honorii:

Ausi Danubium quondam transare Gothunni,

In lintres fregere nemus, cum mille ruebant

Per fluvium plenæ cuneis immanibus alni.

Cinnamus infra: Λεμβάδιον τι ἀναβάς, ὅποια πρὸς
 ταῖς ἀκτὰς ἐνταῦθα διασκαλεῖται αὐτόξυλα, ἐπὶ τὴν
 περὶ τὸν ἴστρον ἐφέρετο. Theophanes A. 17 Heraclii:
 γλυπτὰ ἐκάθη vocat ejusmodi ad Istrum trajicien-
 dum naviculas. Nicephorus Cp. in Breviar. de
 Bulgaris: Ἦγον ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀκάρτια, μονό-
 ξυλα δὲ αὐτοὶ προσαγορεύουσι. Ejusmodi navigia
 ἄδρια vocabant Cyprii, ut auctor est Hesy chius.
 Vide Const. Porphy., De adm. imp., c. 9; Zonaram
 p. 202, Scylitzem, p. 758, et alios a Meursio et
 Fabricio citatos scriptores.

Scythia captum fuisse castrum diximus), neque res nostrae hic a Barbaris direptae pro libitu et ablatae fuissent. » Ad hæc aiunt indignatum respondisse principem : « Non sim ego ille, cui divinitus a Deo collatum est Romanorum imperium, nisi confestim audaciæ 94 pœnas dederint Scythæ. » Quapropter reliquum exercitus eo loci, et ad ripas castra metatum reliquit. Ipse quia nondum, ut dictum est, advenerat naves, aptatis convexisque inter se lembis, cum quingentis, ex iis qui sibi aderant, Istrum superavit : cumque ultra vellet procedere, in duos alios navigabiles fluvios incidit. Ut vero nullum ibi apparuit navigium, quo ad trajectionem uteretur, suis imperavit, ut actuarias quæ in Istro erant equis alligarent, atque ita ad fluvios transverberent. Quo facto, nullo labore trajecerunt. Loco deinde spatioso transmisso, ad montem usque (τένου ὄρμον), qui Tauroscythicæ sinibus adjacet, pervenire. Ibi cum vacua prorsus, ac deserta invenissent Scytharum castra (nam illi paulo ante se inde receperant) ulterius progrediuntur. Medio autem die cum ex hostibus nemo apparet, Scythas, qui Romanis militabant, seligit imperator, et Giphardo duce, viro rei militaris peritissimo, mittit, ut a tergo insisterent hostibus, et si daretur occasio, manus consererent, dum ipse lento interea gradu subsequeretur. Nondum plurimum consumpserat itineris Giphardus, cum in hostes incidit. Sed prælitum committere non ausus, quod longe numerosior Barbarorum sibi videretur acies, imperatore per nuntios, ut confestim 95 accederet, sollicitavit. His acceptis, arma continuo induit princeps, armaturæ perinde et totus exercitus. Mox a tergo Scythas simul adorti, cum iis manus conserunt. Primo quidem stare Scythas, velut subeuntes excepturi : ac in phalangem ordinati, voluere ut auxilla, tum pro se, tum pro præda quam fecerant, primos impetus sustinerent. Validum utrimque sit prælitum. Complures Rómâni præclare factis ibi inclaruere, atque in primis imperator. Hostibus enim cominus acriter urgentibus, ipse invectus hasta dissolvit confertos pugnantium ordines ; neque singularim duntaxat, sed et binos simul interdum, multis eorum cæsis. Ita invicto principis impetu proturbatis hostibus, Romani viribus integris in-

gruentes, totam aciem perripere. Plurimi tum cecidere Barbarorum, centum circiter capti, atque in iis Lazarus, animi robore præstans, et inter Scythicos phylarchos conspicuus. Reliquos equorum virtus et densa montium, qui complures ibi sunt, servavere ; Romani autem, postquam cuncta pabulationibus absumpserant, retro deinde cesserunt. Quo tum tempore Sotas ille, quem genere et divitiis præpollentem, ut diximus, ceperant Scythæ, arrepta occasione, fuga in castra pervenit. λωσαν δὲ καὶ εἰς ἑκατὸν μάλιστα, ἐν οἷς καὶ Λάζαρος ἦν, ἀνὴρ ἐπὶ πλείστον μὲν ἀνδρείας ἦκων, ἐπὶ τοῖς ἐν σφίσι φυλάρχοις ἀπόβλεπτος ὢν τοὺς δ' ἄλλους ; ἴππων τε ἀρετὴ καὶ τὸ τῶν ὀρῶν διεσώσατο λάσιον, ἃ τῆδε πολλὰ παρατίθεται. Ῥωμαῖοι δὲ τὰ ἐκ προνομῆς ἀνελόμενοι πάντα ὀπίσω λοιπὸν ἀνεχώρουν, ὅτε δὴ καὶ Σότας ἔκεινος, ἐν πλοῦτι τε καὶ γίνετο, καθάπερ εἴρηται, διενεγκόντα ἀνδραποδισθῆναι Σκύθαις ξυνέθη, ἀδείας λαβόμενος φυγὰς ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἦλαθε.

Α σιλέα μεταπέμπεσθαι τοῦτον ἀκούων, « Εἰ βασιλεῖ τῶν καθ' ἡμᾶς ἔμελεν, εἶπεν, οὐκ ἂν ὁ τε Δεμνί-ζικος ἑάλω (οὕτω γὰρ τὸ τοῖς Σκύθαις, ὡς περ εἴρηται, αἰρεθὲν ὠνομάζετο φρούριον), καὶ τὰ καθ' ἡμᾶς πρὸς τῶν Βαρβάρων καθ' ἐξουσίαν ἤγετό τε καὶ ἐφέρετο. » Λέγεται τοίνυν πρὸς ταῦτα διηγενακτικῶτα τὸν βασιλέα « Ναὶ δὴ, φάναι, μὴ ἂν αὐτὸς εἴην, ᾧ τὰ Ῥωμαίων θεόθεν ἐπιτέτραπται πράγματα, εἰ μὴ αὐτίκα τῶν τετολημμένων Σκύθαι δώσουσι δίκαι. » Διὸ δὴ τὸ μὲν λοιπὸν τοῦ στρατεύματος αὐτοῦ που καὶ ἐπὶ ταῖς ὄχθαις ἐνοστρατοπεδευσόμενον εἶπεν, αὐτὸς δὲ τῶν νεῶν οὐκ ἔπειθε εἴρηται ἀφικομένων τοὺς λέμβους ; ἀλλήλοισι ξυνθήσας καὶ ἀρμυσόμενος σὺν πεντακισίοις τῶν ἀμφ' αὐτῶν τὸν Ἰστρον διέθη μῆλλον τε ἐπιπροσθεν ἵεναι ὄντων ἄλλοις ἐντυγχάνει ποταμοῖς ναυσιπόροις. Ὡς οὖν οὐδαμῆ λεμβόδιον ἐνταῦθα διαφαίνεται, ᾧ χρῆσαιτο ἂν τις ἐς τὴν περαιώσιν, ἐκέλευε τοῖς περὶ αὐτῶν τοῖς τῶν ἴππων οὐραίοις τὰ ἐπὶ τῷ Ἰστρῳ ἀκάτεια ξυνθήσαντας εἰς τοὺς εἰρηνομένους μεταίρειν τῶν ποταμῶν. Οὗ γεγονότος ἀμογήει δειβαίνον, χωρὸν τε τινα δολιχὸν διαμειψάνας ἀχρι καὶ ἐπὶ ὄροσ ; τένου ὄρμον ἦλθον, ὅπερ ἀγγοῦ τῶν Ταυροσκυδικῆς ὄρων ἀνάγει. Ἐνθα τὸ τῶν Σκυθῶν στρατόπεδον ἀνδρῶν παντάπασιν ἐρημον εὐρηχόμενος (ἦρχαντο γὰρ οὐ πολλῶ πρότερον ἀπίοντες) προσωτέρω ἐχώρουν. Ἐπεὶ δὲ ἀμφὶ μέσην ἡμέραν ἦδη ἦν καὶ οὐδεὶς οὐδαμῆ πολεμίων διαφαίνεται, Σκύθας τοὺς ὄσοι Ῥωμαίοις ξυνοστράτευον ἀπολεξόμενος βασιλεὺς ὀνοστρατηγούνητι Γιφάρδῳ, ἀνδρὶ πολέμων ἐμπειρῳ πολλῶν, αὐτοὺς μὲν ὀπίσω τῶν πολεμίων ἵεναι ἐπέμψεν, ἰχνοσκοπήσοντά ; τε καὶ ὅπη δυνατὰ ἴσται μαχησομένους, αὐτὸς δὲ κατόπιον ἐπορεύετο σχολαιότερον. Οὐκ εἰς μακρὰν οὖν ὁ Γιφάρδος τοῖς πολεμοῖς ἐντυχηκῶς, ἐπειδὴ μὴ ἐθάρρει τῆ συμβολῆ (τὸ γὰρ Βαρβάρων πλῆθος ἀριθμοῦ κρείσσον αὐτῷ κατεφάνη), πέμψας ἐπὶ τὸν βασιλέα ἦκεν αὐτῶν τὴν ταχίστην εἰδέτω. Ταῦτα ἐπειδὴ βασιλεὺς ἤκουσεν, αὐτὸς τε πρὸς τοὺς ὄπλους αὐτίκα ἐγένετο καὶ τὸ στρατεύμα ἐξώπλιστο ἔπαν. Ὅπισω τε Σκυθῶν διώξαντας εἰς χεῖρας ἦδη ἦλθον αὐτοῖς. Σκύθαι τοίνυν τὸ μὲν πρῶτον ἐστησάν τε ὡς ὑποδεξόμενοι σφᾶ ; καὶ ἐς φάλαγγα ταξάμενοι βοήθειαν σφῶν τε αὐτῶν καὶ ὧν ἐπήγοντο λαφύρων προπονεῖσθαι ἤθελον, ἣ τε ξυμβολὴ ἐκατέρωθεν σὺν ὤπισμῳ καὶ βίᾳ ἐγένετο. Ὅτε δὴ πολλοὶ μὲν καὶ ἄλλοι Ῥωμαίων ἀνδρες ἐγένοντο ἀγαθοὶ, βασιλεὺς δὲ πάντων μάλιστα. [P. 55] Τῶν γὰρ πολεμίων ἔγγιστα ἐγκειμένων ἰσχυρῶς, αὐτὸς σὺν τῷ ὄρατι ἐκαταύων τὸν συναπισμὸν αὐτοῖς ἔλυν, οὐ καθ' ἕνα μόνον, ἀλλ' ἦδη καὶ σὺνδύο πολλοὺς ἐκαίτων ἀποκτινύς. Ὅθεν καὶ τῷ ἀνυποστάτῳ τῆς βασιλείας παρακλινημένων ὀρμῆς, Ῥωμαῖοι ὀλοσχερότερον καθ' αὐτῶν ἐπιθρίσαντες λαμπρὰν ἦδη τὴν ἐπαγωγὴν ἐποίουν. Πολλοὶ μὲν οὖν Βαρβάρων ἔπεσον, ἐλά-

δ. Τοῦτο τὸ τρέπαιον ἐξ ὑπογυίου καταρωθῶσως ὁ Αὐτοκράτωρ ἐκεῖθεν ἀπήλαυε πρὸς τὸν κατὰ Σικελίας ἤδη συσκευαζόμενος πόλεμον. Τοσοῦτον γὰρ αὐτῷ τὸ περὶ τοὺς πολεμικοὺς καμάτους ἀπυρτοῦν ἦν, ὅσον ἰσοπέω οὐδενί, οἶμαι, ὑπῆρξε καὶ τῶν τῆς κοινῆς καὶ στρατιωτικῆς γεγονότων μοίρας, μὴ ὅτι γε βασιλεύσειν ἢ στρατηγῶς. Ἡεὶ τοίνυν Σικελίαν τε περιουῶν καὶ Ἰταλίαν πᾶσαν ἄλλ', ὡς εἶοικε, τύχη καὶ ἐβέβη ἀληθῆ παραίτεται καὶ τὴν σὺν ἐπιστήμῃ στρατηγίαν πόμπῃ οὐδενί ἐς τοῦναντίον ἅπαν ἀποκρίνειν ἐπίσταται. Ὁ μὲν γὰρ καίτοι τῶν Σκυθικῶν μεταξὺ περισπαχότων ὄμως ἐβῆ ἐπικαιρότατα τῷ χρόνῳ ἐπιστῆς. ὅθεν καὶ τὴν ἀπόπλοιαν ποιεῖσθαι ἐχρήν· τὸν δὲ στόλον ξυνέβαιγεν, εἴτε πνεύμασιν ἐναντίοις τῆς ἐπὶ τὰ πρόσω ἀνακοπέοντα, εἴτε καὶ τῇ τοῦ δουκὸς περὶ ταῦτα ἀμαθίᾳ, ὅψ' καὶ κατέκριν ἐλθεῖν τοῦ καιροῦ. Ἐαροῦ γὰρ τῶν Βυζαντιῶν ἀναχθεὶς λιμένων, φθινούσης ἤδη τῆς ὥρας ἐς βασιλέα καθήρην ἐντεῦθεν τε τὰ Ῥωμαίων ἐσθρῆλε πράγματα. Ἀνέβη μὲν γὰρ καὶ τὴν διήρη ὁ βασιλεὺς καὶ τὸ ναυτικὸν ἅπαν πρὸς ταῖς κύπαις· ἐκάθητο ὡς αὐτίκα ἀποπλευσόμενον, ἀλλὰ χειμῶν ἀγριος καὶ πνευμάτων βίαι αἰφύδιον καταβραγείσαι ἀπειρῆξιν αὐτὸν τοῦ ἐγχειρήματος. Πελάγη τε γὰρ ἐνταῦθα δεινῶς ἀχανῆ τέταται, καὶ ἐστὶν ἐπισικτικῶς κινδυνώδης ὁ πλοῦς καὶ μάλιστα χειμῶνος. Ὅθεν καὶ αὐτὸς μὲν ἐπὶ τινα χεῖρον ἀγχοῦ τῆς Βεβροίας ἀναζεύξας, ἐνταῦθα διεχείμαζε· τὸν δὲ γαμβρὸν Στέφανον, ὃν Κοκτοστέφανον (35) μικροισούμενοι, οἶμαι, ἐκάλουν (βραχὺς γὰρ τὴν ἡλικίαν ἦν), ἐπὶ Κέρκυραν ὑπὸ Σικελῶν τῷ τηνηκάδῃ, καθάπερ εἴρηται, ἐχομένην σὺν παντὶ τῷ ναυτικῷ ἐστειλε, Ῥωμαίους ταῦτην ἀνασωσόμενον. Ἄλλ' ὁ μὲν πρὸς τῇ πόλει γενόμενος πεῖραν τε παντοδαπῇ τῷ περιδῶν προσαγαγῶν, ἐνταῦθα τὸν βίον κατέλυσε ἐν τῶν πραγμάτων ἠωρημένων, [P. 56] τῷ τρόπῳ ὧπερ αὐτὸς ἐρῶν ἐρχομαι. Κλίμακα λίαν ἐπιμήκη σχεδιάσας πολλῶν τε τειχεῶν ὑπερανισταμένην τῶν ἐκτὸς, διὰ ταύτην ἐπὶ τὴν πόλιν ἀνῆγε τὸ στρατήριον. Λίθου τοίνυν μέγα τι χρῆμα τῆς ἀκροπόλεως ἐκ μηχανῆς τινος ἀφ' ἐν τῇ κλίμακῃ προσαράσσει, ὑπὸ σφοδρότητός τε καταγῆς τεμάχια πολλαχού διαφῆκεν, ὧν ἐν ἐπὶ τὸν δοῦκα μετενεχθὼν καιρίαν αὐτὸν ἐπληξεν. Ὁ δὲ καίτοι ὀνήσκοντος ὅσον οὐκ ἦν αἰσθόμενος αὐτοῦ, ὁμως πολλὴν ἐποίητο πρόνοιαν ὅπως ἂν μὴ συναισθησεως ἀμφοτέροις γεγεννημένης. Ῥωμαῖοι μὲν δειλία ὡς τὸ εἶδος, θάρσος δὲ Σικελῶς ἤδη ἐνδιδοῦσι γένοιο. Διὸ καὶ αὐτὸν μὲν ἠυχῆ ἐπὶ τῶν τῆς νεῶς ἐκέλευεν ἐνθεμένους κατασρωμάτων ἔργου καὶ πάλιν ἐχεσθαι, Ἀνδρόνικον δὲ, ὃς ὕστατος αὐτῷ τῶν παιδῶν ἐγένετο, καὶ τῶν πελεκυφόρων προσκαλεσάμενος τὸν ἐξάρχοντα, ταρανέσεις προσῆγε μηδαμῇ τοῦ θάρσους ἐνδοῦναι

964. Hac subitanea parva victoria, inde recessit imperator ad bellum contra Siciliam sese comparans. Tantum enim in illo erat patientiæ ad bellicos labores, quantum, ut arbitror, ne ulli quidem adfuit vel vulgarium in exercitu militum, nedum imperatorum vel ducum. Ibat igitur non Siciliam modo, sed et universam Italiam animo complexus: at veram, ut videtur, aversatur gloriam fortuna, imperandique artem militari scientiæ conjunctam labore nullo vertere in contrarium probe novit. Ille quidem etsi a rebus Scythicis interea vocaretur, nihilominus tamen opportune in eum locum venerat, ex quo navigationem institui oportebat. Tum quoque accidit ut classis, sive reflantibus delentis, sive ducis imperitia, serius nec opportune advenerit. Quippe circa vernum tempus Byzantium egressa portu, exacta demum æstate ad imperatorem delata res Romanas haud mediocriter afflixit. Biremem enim conscenderat imperator, totaque classis, velut statim discessura, remos expederat, cum tempesta valida, visque repente suborients ventorum, illius præpedivere consilia. Vasta quippe hic porriguntur maria, eoque periculis magis est obnoxia navigatio, maxime hieme: unde in locum haud procul Berrhoæ concessit princeps, ibique hiemavit. Sororium vero 97 Stephanum, quem diminuendi ergo Contostephanum vocabant (erat namque statura exigua), ad Coreyram, quæ tum temporis, ut scripsimus, parebat Siculis, cum omni navium apparatu dimisit, quo hanc Romano rursus imperio assereret. Verum ille ut ad civitatem appulit, oppugnatis et tentatis undequaque mœnibus, vitam istæ finivit, rebus adhuc infectis ac dubiis, eo, quem nunc dicturus sum, modo. Extructa perquam altissima scala, murisque exterioribus longe excelsiore, per eam transmittere militem in urbem statuit. Lapis autem ingentis magnitudinis ex machina quadam emissus, et ad scalam alisus, præ vehementi quo impulsus est impetu, in varia frustula dissectus est, quorum unum ad ducem perlatum lethali eum vulnere percussit. Ille vero etsi mortem sibi videret imminere, maxime tamen in id incubuit, ne urine cognito quod acciderat, metus, ut erat vero simile, Romanis, animus autem Siculis, jamjam deficientibus, adderetur. Quapropter, ut se in navigii tabulatis clam deposito, cæptis denuo insisterent, præcepit. Andronicum vero, qui filiorum erat ultimus, et bipenniferorum præfectum, advocatos multis est cohortatus, ut id efficerent, ne a priori audacia remitterent Romani, sed operi potissimum instarent, cum capiendæ mox urbis spes adesset. Verum fuerunt hæc virilis, ut arbitror, et martii,

Du Cangii notæ.

(35) Ὁ Κοκτοστέφανον. Contostephanorum ἀγαπητῆς non a Stephano. Manuclis imp. sororio, primam originem accedendam constat, cum ea familia apud scriptores Byzantinos ante hæc tempora occurrat. Tametsi Stephanum, qui appella-

tioni primus initium dedit, διὰ τὸ βραχὺ τῆς ἡλικίας ita nuncupatum, æque ac Cinnamus, scribant Zonaras et Scylitzes. Contostephanorum, stemma danus in stemmate Comnenico, in Fawiliis Orient.

Scythia captum fuisse castrum diximus), neque res nostrae hic a Barbaris direptae pro libitu et ablatae fuissent. » Ad haec aiunt indignatum respondisse principem : « Non sim ego ille, cui divinitus a Deo collatum est Romanorum imperium, nisi confestim audaciae 94 pueras dederint Scythae. » Quapropter reliquum exercitus eo loci, et ad ripas castra metatum reliquit. Ipse quia nondum, ut dictum est, advenerant naves, aptatis convexisque inter se lembis, cum quingentis, ex his qui sibi aderant, Istrum superavit : cumque ultra vellet procedere, in duos alios navigabiles fluvios incidit. Ut vero nullum ibi apparuit navigium, quo ad trajectionem uteretur, suis imperavit, ut actuarias quae in Istro erant equis alligarent, atque ita ad fluvios transverberent. Quo facto, nullo labore trajecerunt. Loco deinde spatioso transiisse, ad montem usque (τένον ὄρμον), qui Tauroscythicae finibus adjacet, pervenire. Ibi cum vacua prorsus, ac deserta invenissent Scytharum castra (nam illi paulo ante se inde receperant) ulterius progrediuntur. Medio autem die cum ex hostibus nemo appareret, Scythas, qui Romanis militabant, seligit imperator, et Giphardo duce, viro rei militaris peritissimo, mittit, ut a tergo insisterent hostibus, et si daretur occasio, manus consererent, dum ipse lento interea gradu subsequeretur. Nondum plurimum consumpserat itineris Giphardus, cum in hostes incidit. Sed praelium committere non ausus, quod longe numerosior Barbarorum sibi videretur acies, imperatorem per nuntios, ut confestim 95 accederet, sollicitavit. His acceptis, arma continuo induit princeps, armaturae perinde et totus exercitus. Mox a tergo Scythas simul adorti, cum his manus conserunt. Primo quidem stare Scythas, velut subeuntes exceptari : ac in phalangem ordinati, voluere ut auxiliis, tum pro se, tum pro praeda quam fecerant, primos impetus sustinerent. Validum utrimque sit praelium. Complures Romani praecclare factis ibi inclaruere, atque in primis imperator. Hostibus enim cominus acriter urgentibus, ipse in vectos hasta dissolvit confertos pugnantium ordines ; neque singularim duntaxat, sed et binos simul interdum, multis eorum caesis. Ita invicto principis impetu proturbatis hostibus, Romani viribus integris ingruentes, totam aciem perrupere. Plurimi tum cecidere Barbarorum, centum circiter capti, atque in his Lazarus, animi robore praestans, et inter Scythicos phylarchos conspicuus. Reliquos equorum virtus et densa montium, qui complures ibi sunt, servavere ; Romani autem, postquam cuncta pabulationibus absumpserant, retro deinde cesserunt. Quo tum tempore Sotas ille, quem genere et divitiis praepollentem, ut diximus, ceperant Scythae, arrepta occasione, fuga in castra pervenit.

ἔλασαν δὲ καὶ εἰς ἑκατὸν μάλιστα, ἐν οἷς καὶ Λάζαρος ἦν, ἀνὴρ ἐπὶ πλείστον μὲν ἀνδρείας ἦεν, ἐπὶ τοῖς ἐν σφίσι φυλάρχοις ἀπόδλεπτος ὢν· τοὺς δ' ἄλλους ἱππων τε ἀρετῆ καὶ τὸν ὄρων διεσώσατο λάσιον, ἃ τῆδε πολλὰ παρατίθεται. Ῥωμαῖοι δὲ τὰ ἐκ προνομῆς ἀνελομένοι πάντα ὅπως λοιπὸν ἀνεχώρουσαν, ὅτε δὴ καὶ Σότας ἔκεινος, ὃν κλοῦτω τε καὶ γένει, καθάπερ εἰρηται, διενεγκόντα ἀνδραποδισθῆναι Σκυθαῖς ξυνέβη, ἀδείας λαβόμενος· ψυχὰς ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἤλασε.

Α οὐδέ μεταπέμπεσθαι τοῦτον ἀκούων, « Εἰ βασιλεῖ τῶν καθ' ἡμᾶς ἔμελεν, εἶπεν, οὐκ ἂν ὁ τε Δεμνίτικος ἐλάω (οὕτω γὰρ τὸ τοῖς Σκυθαῖς, ὡς περ εἰρηται, αἰρεθὲν ὠνομάζετο φρούριον), καὶ τὰ καθ' ἡμᾶς πρὸς τῶν Βαρβάρων κατ' ἐξουσίαν ἤγετό τε καὶ ἐφέρετο. » Λέγεται τοίνυν πρὸς ταῦτα διηγηνακτικῶτα τὸν βασιλεῖα « Ναὶ δὴ, φάναι, μὴ ἂν αὐτὸς εἴην, ᾧ τὰ Ῥωμαίων θεόθεν ἐπιτέτραπται πράγματα, εἰ μὴ αὐτίκα τῶν τετολημένων Σκυθαῖ δώσωσι δίκαι. » Διὸ δὴ τὸ μὲν λοιπὸν τοῦ στρατεύματος αὐτοῦ που καὶ ἐπὶ ταῖς θχθαις ἐνοστρατοπεδευσόμενον εἶπεν, αὐτὸς δὲ τῶν νεῶν οὐ πῶ, καθὰ ἐρ εἰρηται ἀφικόμενων τοὺς λέμβους ἀλλήλοισι ξυνδήσας καὶ ἀρμολάμενος σὺν πεντακοσίοις τῶν ἀμφ' αὐτῶν τὸν Ἰστρον διέβη· μέλλων τε ἐπιπροσθεὶν ἰέναι δυσὶν ἄλλοις ἐντυγχάνει ποταμοῖς ναυσιπόροις. Ὡς οὖν οὐδαμῆ λεμβάδιον ἐνταῦθα διαφαίνεται, ᾧ χρῆσαιτο ἂν τις ἐς τὴν περαιωσιν, ἐκέλευσε τοῖς περὶ αὐτὸν τοῖς τῶν ἱππων οὐραίοις τὰ ἐπὶ τῷ Ἰστροφ ἀκάτεια ξυνδήσαντας εἰς τοὺς εἰρημένους μεταβαῖν τῶν ποταμῶν. Οὗ γεγονότος ἀμογητὶ διέβαινον, χωρὸν τε τινα δολιχὸν διαμεψαντες ἄχρι καὶ ἐπὶ ὄρου τένοιο ὄρμον ἤλαθον, ὅπερ ἀγγοῦ τῶν Ταυροσκυθικῆς ὄριων ἀνέχει. Ἐνθα τὸ τῶν Σκυθῶν στρατόπεδον ἀνδρῶν παντάπασιν εἰρημον εὐρηκότες (ἔρχαντο γὰρ οὐ πολλῶ πρότερον ἀπίοντες) προσωτέρω ἐχώρουσαν. Ἐπὶ δὲ ἀμφὶ μέσην ἡμέραν ἤδη ἦν καὶ οὐδεὶς οὐδαμῆ πολεμίων διαφαίνετο, Σκυθὰς τοὺς ὄσει Ῥωμαίοις ξυνοστράτευον ἀπολεξάμενος βασιλεὺς ὑποστρατηγῶντι Γιφάρῳ, ἀνδρὶ πολέμων ἐμπείρῳ πολλῶν, αὐτοὺς μὲν ὀπίσω τῶν πολεμίων ἰέναι ἐπεμψεν, ἰχνοσκοπήσοντάς τε καὶ ὅπη δυνατὰ ἔσται μαχησομένους, αὐτὸς δὲ κατόπισιν ἐπορεύετο σχολαιότερον. Οὐκ εἰς μακρὰν οὖν ὁ Γιφάρδος τοῖς πολεμίοις ἐντετυχηκῶς, ἐπειδὴ μὴ ἐθάρρει τῇ συμβολῇ (τὸ γὰρ Βαρβάρων πλῆθος ἀριθμοῦ κρείσσον αὐτῶ κατεφάνετο), πέμψας ἐπὶ τὸν βασιλεῖα ἔκειν αὐτὸν τὴν ταχίστην ἔδειξε. Ταῦτα ἐπειδὴ βασιλεὺς ἤκουσεν, αὐτὸς τε πρὸς τοῖς ὀπλοῖς αὐτίκα ἐγένετο καὶ τὸ στρατεύμα ἐξώπλιστο ἅπαν. Ὀπίσω τε Σκυθῶν διώξαντες εἰς χεῖρας ἤδη ἤλαθον αὐτοῖς. Σκυθαῖ τοίνυν τὸ μὲν πρῶτον ἔστησαν τε ὡς ὑποδεξόμενοι σφᾶς καὶ ἐς φάλαγγα ταξάμενοι βοήθειαν σφῶν τε αὐτῶν καὶ ὧν ἐπήγοντο λαφύρων προπονεῖσθαι ἤθελον, ἧ τε ξυμβολῇ ἐκατέρωθεν σὺν ὠθισμῶ καὶ βίᾳ ἐγένετο. Ὅτε δὴ πολλοὶ μὲν καὶ ἄλλοι Ῥωμαίων ἀνδρες ἐγένοντο ἀγαθοί, βασιλεὺς δὲ πάντων μάλιστα. [P. 55] Τῶν γὰρ πολεμίων ἔγγιστα ἐγκειμένων ἰσχυρῶς, αὐτὸς σὺν τῷ ὄρατι ἐτελεύτων τὸν συνασπισμὸν αὐτοῖς ἔλυσεν, οὐ καθ' ἕνα μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ σὺν ὄνυο πολλοὺς ἐκαίων ἀποκτινύς. Ὅθεν καὶ τῷ ἀνυποστάτῳ τῆς βασιλείας παρακλινημένων ὄρμῆς, Ῥωμαῖοι ὀλοσχερότερον κατ' αὐτῶν ἐπιδρῶσαντες λαμπρὰν ἤδη τὴν ἐπαγωγὴν ἐποίουν. Πολλοὶ μὲν οὖν Βαρβάρων ἐπισσον, ἐλάσαν δὲ καὶ εἰς ἑκατὸν μάλιστα, ἐν οἷς καὶ Λάζαρος ἦν, ἀνὴρ ἐπὶ πλείστον μὲν ἀνδρείας ἦεν, ἐπὶ τοῖς ἐν σφίσι φυλάρχοις ἀπόδλεπτος ὢν· τοὺς δ' ἄλλους ἱππων τε ἀρετῆ καὶ τὸν ὄρων διεσώσατο λάσιον, ἃ τῆδε πολλὰ παρατίθεται. Ῥωμαῖοι δὲ τὰ ἐκ προνομῆς ἀνελομένοι πάντα ὅπως λοιπὸν ἀνεχώρουσαν, ὅτε δὴ καὶ Σότας ἔκεινος, ὃν κλοῦτω τε καὶ γένει, καθάπερ εἰρηται, διενεγκόντα ἀνδραποδισθῆναι Σκυθαῖς ξυνέβη, ἀδείας λαβόμενος· ψυχὰς ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἤλασε.

δ. Τοῦτο τὸ τρίταιον ἐξ ὑπογυίου κατωρθωκὸς ὁ Αὐτοκράτωρ ἐκεῖθεν ἀπήλαυε πρὸς τὸν κατὰ Σικελίας ἤδη συσκευαζόμενος πόλεμον. Τοσοῦτον γὰρ αὐτῷ τὸ περι τούτους πολεμικούς καμάτους ἀγρυπτον ἦν, ὅσον λέγω οὐδενί, οἶμαι, ὑπῆρξε καὶ τῶν τῆς κοινῆς καὶ στρατιωτικῆς γεγονότων μοίρας, μὴ ὅτι γε βασιλεύσιν ἢ στρατηγῶσι. Ἡεὶ τοίνυν Σικελίαν τε περινοῶν καὶ Ἰταλίαν πάσαν ἄλλ', ὡς εἶοικε, τόχη καὶ ὄξιν ἀληθῆ παραίτεται καὶ τὴν σὺν ἐπιστήμῃ στρατηγίαν πόνω οὐδενί ἐς τοῦναντίον ἅπαν ἀποκρίνειν ἐπίσταται. Ὁ μὲν γὰρ καίτοι τῶν Σκυθικῶν μεταξὺ περισπακώτων ὅμως ἐφθῆ ἐπικαιρίτατα τῷ χρόνῳ ἐπιστάς, ὅθεν καὶ τὴν ἀπόπλοιαν ποιεῖσθαι ἐχρήν· τὸν δὲ στόλον ξυνέβαινε, εἴτε κειμασιν ἐναντίοις τῆς ἐπὶ τὰ πρόσω ἀνακοπέντα, εἴτε καὶ τῆ τοῦ δουκὸς περὶ ταῦτα ἀμαθίᾳ, ὁμὲ καὶ κατόπιν ἔλθειν τοῦ καιροῦ. Ἐαρος γὰρ τῶν Βυζαντιῶν ἀναχθεὶς λιμένων, φθινοῦσῆς ἤδη τῆς ὥρας ἐς βασιλέα καθῆεν ἐντεῦθεν τε τὰ Ῥωμαίων ἐσφῆλε πάργματα. Ἀνέβη μὲν γὰρ καὶ τὴν διήρη ὁ βασιλεύς καὶ τὸ ναυτικὸν ἅπαν πρὸς ταῖς κώπαι· ἐκάθητε ὡς αὐτίκα ἀποπλευσόμενον, ἀλλὰ χειμῶν ἀγριος καὶ πνευμάτων βίαι αἰφνιδίον καταβραχέεται ἀπειρῆξεν αὐτὸν τοῦ ἐγχειρήματος. Πελάγη τε γὰρ ἐνταῦθα δεινῶς ἀγανῆ τέταται, καὶ ἔστιν ἐπισεικῶς κινδυνώδης ὁ πλοῦς καὶ μέλιτα χειμῶνος. Ὅθεν καὶ αὐτὸς μὲν ἐπὶ τινα χῶρον ἀγχοῦ τῆς Βερβόλιας ἀναζεύξας, ἐνταῦθα διεχείμαζε· τὸν δὲ γαμβρὸν Στέφανον, ὃν Κοντοστέφανον (35) μικρολογούμενοι, οἶμαι, ἐκάλουν (βραχὺς γὰρ τὴν ἡλικίαν ἦν). ἐπὶ Κέρκυραν ὅπιν Σικελῶν τῷ τηνικάδῃ, καθάπερ εἶρηται, ἐχόμενην σὺν παντὶ τῷ ναυτικῷ ἐστειλε, Ῥωμαίους ταύτην ἀνασωσόμενον. Ἄλλ' ὁ μὲν πρὸς τὴ πόλει γενόμενος πεῖραν τε παντοδαπῇ τῷ περιδῶν προσαγαγῶν, ἐνταῦθα τὸν βίον κατέλυσε ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἠωρημένων, [P. 56] τῷ τρόπῳ ὑπερ αὐτὸς ἐρῶν ἐρχομαι. Κλίμακα λίαν ἐπιμήκη σχεδιάσας πολλῶν τε τειχῶν ὑπερανισταμένην τῶν ἐκτὸς, διὰ ταύτην ἐπὶ τὴν πόλιν ἀνῆγε τὸ στρατόμα. Λίθου τοίνυν μέγα τι γῆρμα τῆς ἀκροπόλεως ἐκ μηχανῆς τινας ἀφεθὲν τῇ κλίμακῃ προσάρασει, ὅπιν σφοδρότητος τε κατσαγῆς τεμάχια πολλαχού διασῆκεν, ὧν ἓν ἐπὶ τὸν δοῦκα μετανεχθὲν καιρίαν αὐτὸν ἐπιήξεν. Ὁ δὲ καιτοὶ ὀνήσκοντος ὅσον οὐκ ἦδη αἰσθόμενος αὐτοῦ, ὅμως πολλὴν ἐποιεῖτο πρόνοιαν ὅπως ἀν μὴ συναισθήσεως ἀμφοτέροις γεγενημένης, Ῥωμαίοις μὲν δειλία ὡς τὸ εἶδος, θάρσος δὲ Σικελῶσι ἤδη ἐνδοῦσι γένοιτο. Διὸ καὶ αὐτὸν μὲν ἠσυχῆ ἐπὶ τῶν τῆς νεῶς ἐκέλευεν ἐνθεμένους καταστρωμάτων ἔργου καὶ πάλιν ἐχέσθαι, Ἀνδρόνικον δὲ, ὃς ὕστατος αὐτῷ τῶν παιδῶν ἐγένετο, καὶ τῶν κτελεκυφόρων προσκαλεσάμενος τὸν ἐξάρχοντα, παραίνεσις προσῆγε μηδαμῇ τοῦ θάρσους ἐνδοῦναι

964. Hac subitanea parva victoria, inde recessit imperator ad bellum contra Siciliam sese comparans. Tantum enim in illo erat patientiæ ad bellicos labores, quantum, ut arbitror, ne ulli quidem adfuit vel vulgarium in exercitu militum, nedum imperatorum vel ducum. Hæc igitur non Siciliam modo, sed et universam Italianam animo complexus: at veram, ut videtur, aversatur gloriam fortuna, imperandique artem militari scientiæ conjunctam labore nullo vertere in contrarium probe novit. Ille quidem etsi a rebus Scythicis interea vocaretur, nihilominus tamen opportune in eum locum venerat, ex quo navigationem institui oportebat. Tum quoque accidit ut classis, sive restantibus delecta ventis, sive ducis imperitia, serius nec opportune advenerit. Quippe circa vernum tempus Byzantium egressa portu, exacta demum æstate ad imperatorem delata res Romanas haud mediocriter afflixit. Dilem enim conscenderat imperator, totaque classis, velut statim discessura, remos expediverat, cum tempestas valida, visque repente suborients ventorum, illius præpedivere consilia. Vasta quippe hic porriguntur maria, eoque periculis magis est obnoxia navigatio, maxime hieme: unde in locum haud procul Berrhoæ concessit princeps, ibique hiemavit. Sororium vero 97 Stephanum, quem diminuendi ergo Contostephanum vocabant (erat namque statura exigua), ad Coreyram, quæ tum temporis, ut scripsimus, parebat Siculis, cum omnium navium apparatus dimisit, quo hanc Romano rum imperio assereret. Verum ille ut ad civitatem appulsi, oppugnatis et tentatis undequaque moribus, vitam istic finivit, rebus adhuc infectis ac dubiis, eo, quem nunc dicturus sum, modo. Extructa perquam altissima scala, murisque exterioribus longe excelsiore, per eam transmittere militem in urbem statuit. Lapis autem ingentis magnitudinis ex machina quadam emissus, et ad scalam alius, præ vehementi quo impulsus est impetu, in varia frustula dissectus est, quorum unum ad ducem perlatum lethali eum vulnere percussit. Ille vero etsi mortem sibi videret imminere, maxime tamen in id incubuit, ne utrinque cognito quod acciderat, metus, ut erat vero simile, Romanis, animus autem Siculis, jamjam deficientibus, adderetur. Quapropter, ut se in navigii tabulatis clam deposito, cæptis denuo insisterent, præcepit. Andronicum vero, qui filiorum erat ultimus, et bipenniferorum præfectum, advocatos. multis est cohortatus, ut id efficerent, ne a priorum audacia remitterent Romani, sed operi potissimum instarent, cum capiendæ mox urbis spes adesset. Verum fuerunt hæc virilis, ut arbitror, et martii,

Du Cangii notæ.

(35) *Ὁρ Κοντοστέφανον*. Contostephanorum agnominis non a Stephano, Manuëlis imp. sororio, priorem originem accessendam constat, cum ea familia apud scriptores Byzantinos ante hæc tempora occurrat. Tametsi Stephanum, qui appella-

tioni primus initium dedit, διὰ τὸ βραχὺ τῆς ἡλικίας ἴτα nuncupatum, æque ac Cinnamus, scribant Zonaras et Scylitzes. Contostephanorum, stemma danus in stemmate Comnenico, in Familiis Orient.

98 patriæque amantis animi arguments. Quippe A statim atque in vulgus res cœpit disseminari, omnia in contrarium cessere. Nam et Romanos qui mœnia jam ascenderant, Siculi exegerunt, tumultuque et consternatione omnia repleta sunt. ἅμα τοῖς πλήθεσιν ἐκπυστον γεγονός εἰς τούναντιον περιήνεγκαι πάντα. Ῥωμαίους τε γὰρ καὶ τοὺς τεχνίτων ὑπερθεύη ἤδη γεγενημένους ἀπέωσαντο Σικελοὶ, καὶ σύγχυσις εἶχε πάντα καὶ θροῦς.

5. Atque is tum fuit rei Romanæ status. His cognititis, non modice, ut par erat, commotus imperator, classis præfecto, qui in defuncii locum designatus fuerat, præcepit, ut urbem absque ulla remissione oppugnaret. Sed et ab illo nulla memorabili re gesta (quippe Romanos inter et Venetos, qui tum illi merebant, exorta præter opinionem contentio, Romano exercitui felicitatem ademeral), coactus tandem est ipsemet princeps eo se conferre et oppugnationem aggredi. Diremptis itaque Romani B Venetique exercitus simultatibus et utrinque iis qui cœsam præbuerant multatis, magno impetu mœnia impugnavit. His rebus occupato principe, Rogerius Siciliæ tyrannus ut ad Corcyram imperatorem agere intellexit, classem mittit in fines Romanorum, eo animo ut, hac belli translatione solvenda: obsidionis necessitatem imponeret. At imperator divisa classe, partem alteram misit duce Chiruro, quæ Siculis Romanas terras incursantibus continuo occurreret, resisteretque: ille autem in oppugnanda pertinacissime Corcyra magis institit. Per scalas namque magnitudinis immensæ e navigiis non sine difficultate 99 ad mœnia applicatas, milites eduxit: quarum una concendentium pondere effracta, in mare complures dejecit, ubi miserandum in modum effusa anima egregiam virtutis suæ memoriam Romanis reliquerunt. Verum Siculi, etiam si intra mœnia jam Romanos conspicerent, non ideo tamen urbem imperatori tradere voluerunt; sed in arcem quanta potuerunt celeritate contententes, inde se tuiti sunt lapidibus telisque ac rebus altis quæ ad manus occurrebant, imbris de cœlo fusi instar, in oppugnantes projectis. Tantam enim in altitudinem assurgit acropolis ut ne oculis quidem illius structura comprehendi facile possit. Aiunt eo tum tempore propter reluctantem fortunam graviter succensum imperatorem, rectum in biremi qua vehebatur constitisse ac mandasse remigibus, ut appellerent nave:m ad mœnia, quo ipse ascenderet. Verum ducum aliqui, præsertim consanguinei, totis hoc viribus prohibuere, ut equidem opinor ipso nequaquam volente. Nam præterquam quod animi generositate præstabat, erat etiam imperterritus. Nonnullos audiivi qui et temeritatis illi crimèn assingerent, siquidem divinum prope et humano majorem animum semper

Ῥωμαίους, ἀλλὰ νῦν ἐτι μάλιστα πρὸς ἔργοις γίνεσθαι, ὅτε οὐ μακρὰν ἐλπίδων ἐσθήσασιν τοὺς τὴν πόλιν ἔχειν. Ἄλλ' ἦσαν ταῦτα ψυχῆς μὲν, οἶμαι, γνωρίσματα ἀνδρείκης καὶ τὸ δλον ἀρείκης τε καὶ φιλοπάτριδος. Τὸ δὲ πρῶγμα ἅμα τὸ ἐπέπρακτο καὶ αὐτῶν ὑπερθεύη ἤδη γεγενημένους ἀπέωσαντο Σικελοὶ, καὶ σύγχυσις εἶχε πάντα καὶ θροῦς.

ε'. Καὶ τὰ μὲν τῶν Ῥωμαίων ἐν τούτοις ἦσαν. Βασιλεὺς δὲ τούτων ἀκούσας ἠλιάθη μὲν ὡς τὸ εἰκόλ, στολάρχην (36) δὲ ἀντ' αὐτοῦ προχειρισμένος ἀνεδότως τῆς πολιορκίας ἐκέλευεν ἔχεισθαι. Τοῦ δὲ καὶ αὐτοῦ οὐδὲν ὅτι καὶ λόγου ἄξιον ἐνδείξαμένου (στάσις μὲν γὰρ Ῥωμαίων μεταξὺ καὶ Οὐενέτων, οἱ ἤθηδ συν αὐτοῖς ἐστράτευον ἐξακινάως ἀναφθεῖσα τὸ κατορθωτικὸν τοῦ Ῥωμαίων παρελλοστρατοῦ) τέλος ἠνάγκαστο αὐτῆς βασιλεὺς ἐνταῦθα γεγονῶς τῆς πολιορκίας ἀψάσθαι. Οὐενέντοις γούν καὶ τῶ Ῥωμαίων στρατῶ τὰ διάφορα λύσας δίκας τε τοῖς ἐξ ἀμοτέρων αἰτίοις πραξάμενος τὰς προσηκούσας κραταιότατα τῶ περιδύλω ἐπέθετο. Καὶ ὁ μὲν πρὸς τούτοις ἦν. Ῥογέριος δὲ ὁ Σικελῶν τυραννος πρὸς τῇ Κερκύρᾳ διατρέψειν βασιλεῖα πυθόμενος στόλον ἐπὶ τῇ τὴν Ῥωμαίων ἐπεμπεν, ἐκείνο κατὰ ναῦν ἔχων ὅπως δηλαδὴ τῇ πρὸς ἐκεῖνα μεταφορᾷ τῆς πολιορκίας ἀποσχέσθαι καταναγκάσει. Βασιλεὺς δὲ μοῖρᾶν τινα τῶν συν αὐτῶ ἀποθέμενος νεῶν αὐτὰς μὲν ὑπὸ στρατηγούντι τῶ Χουρούπη Σικελοῖς ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων, ὡσπερ ἔφη, ἰούσιν ἀντιταξομένης σπουδῇ ἐπεμπεν, αὐτὸς δὲ ἐτι μᾶλλον ἐνέκειτο πικρότατα Σικελούς πολιορκῶν. Κλίμακας γὰρ ὑπερμεγέθεις διὰ τῶν νεῶν τοῖς τείχεσι προσερέσασ, μόγις μὲν καὶ ξὺν βίᾳ ἀνήγε δ' οὐν ὁμοῦς τὸ στρατεύμα. Ὅτε ξυνέθη μίαν τῶν κλιμάκων τῶ τῶν ἀνιόντων ἄχθαι κατασπασθείσαν [P. 57] εἰς θάλασσαν πολλούς ἐνεγκεῖν, οὐ δὴ τλήμονες τὰς ψυχὰς ἐκφυσσαντες πολὺν τινα τῆς αὐτῶν ἀρετῆς Ῥωμαίους ἀπολελοῖσθαι λόγον. Ἄλλὰ Σικελοὶ καίτοι ἐνδον ἤδη τειχῶν Ῥωμαίους γεγονότας ἰδόντες ἐνδιδόναι βασιλεῖ τὴν πόλιν οὐδὲμῃ ἤθελον. Ὅθεν καὶ ἐπὶ τὴν ἀκρόπολιν ὡς εἶχον τάχους ἀναδραμόντες ἐντεσθεν ἠμύονοντο λίθους καὶ βέλη καὶ ἄπαν ἐδ παρατυχὸν ὡς ἐξ οὐρανοῦ τινος ὁμωρηθῆν ἐπ' ἐκείνους ἀφιέντες. Ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ ὕψος (37) ἀέρπει τὸ φρούριον ὡς μηδ' ὀφθαλμῶ βραδίως ἐξεῖναι τὴν οἰκοδομίαν ἀναταθέντι: περιθρεῖν. Ὅτε δὴ λέγεται θυμῶ τὸν βασιλεῖα περιζέσαντα πρὸς τὸ ἐκ τῆς τόχης ἐκείνο δυσκλήρημα θρηθῆν τε ἐφ' ἧς ἐφέρετο στήναι διήρους καὶ τοῖς ἐπὶ τῆς εἰρεσίας κελεύειν προσάγειν αὐτίκα τοῖς τείχεσι τὴν ναῦν, ὡς αὐτὸς, οἶμαι, ἀνόδου πειράσαιτο. Ἄλλὰ τοῦτο μὲν τῶν στρατηγῶν τινες καὶ πρὸς αἶμα ἐγγιζόντων αὐτῶ παντὶ σθένει διεκώλυσαν, δοκῶ μὴ οὐδὲ αὐτῶ σφόδρα ἐθέλοντι. Πρὸς γὰρ τῶ γενναίῳ καὶ ἀσφαλῆς ἦν τὰ

Du Cangii notæ.

(36) Στολάρχην. Extinctio et cæso Contostephano, Joannes Axuchus magnus domesticus classis præficitur a Manuele, absque tamen magni ducis titulo.

(37) Ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ ὕψος. Nicetas de arce

Coreyrensi: "Ἐστὶ δὲ ἡ Κερκυραίων ἀκρα ἀγλιψ πᾶσα καὶ ἀρχινοφῆς, ἐλικωιδῆς τὴν θέσιν, καὶ ἀφικύριμος, προσνεουκία ἐς τὸ βάθιστον τῆς θαλάσσης etc. De Corcyra nomine et situ quædam a nobis observata ad Alexiadem.

πολλά. Ἦδη δὲ τινων ἔγωγε καὶ θρόσους αἰσαν A
 προστριβόντων ἤκουσα αὐτῶ· δαιμόνιον γὰρ αἶψι καὶ
 ἀνδρεία· πρόσσω ἔρ. φε λῆμα. Ἀμέλει καὶ ἐκκαθεκα
 ἐναυτῶν πολλὰκις πολλοὺς ἐνδὸς χειρὶν οἰκείαις ζω-
 γρηταῖς παρέσχετο βαρβάρους. Δι' ἃ ποτε καὶ ἡ ἐξ
 Ἀλαμανῶν αὐτῶ ξυνοικήσασα ἐπὶ μέσης ἐξελάλησε
 τῆς συγκλήτου βουλῆς, μεγάλου μὲν καὶ αὐτῆ καὶ
 πολεμικωτάτου ὤρησθαι γένουσι· αἰποῦσα, μηδέ-
 πω δὲ μηδένα τῶν ἀπάντων ἀκοῦσαι τοσούτοις εἰ·
 ἐναυτῶν ἐγκαλλωπισάμενον ἀριστεύμασιν. Ὅτε γε
 μὴν πρὸς τῷ Κερκυραίων τείχει ἐγένετο ναὺς τῶν
 ἐκ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στόλου, οὐ τῶν κουφοτέρων οὐδ'
 οἷοίαι εἰ χθαμαλὰ τυγχάνουσιν αὐταῖ· καὶ ἐπιρῆ-
 κει, ἀλλὰ ἔφους μὲν καὶ εὐρους ἰκανῶς ἔχουσα, ἴπ-
 πῶν δὲ πλήρης καὶ ὄπλων μετῆ παντάπασιν οὔσα,
 βία πνεύματος ἐπὶ τῷ τοῦ περιβόλου παρενεχθεῖσα B
 μέρος, ἐνθα πετρῶν προβολαὶ βραχίων ἰκανῶς ἐπι-
 στοιδαζόμεναι (y) δυσπρόσδοον πᾶν τὸν χώρον
 ποιοῦσι, δεινῶς ἐκλονεῖτο. Αἰθιοὶ γὰρ ἀμαξοπληθεῖς
 καὶ βέλη καὶ πᾶν τὸ παρατυχὸν ὁμοῦ ἐπ' αὐτὴν ἐφέ-
 ρετο πάντα, ὡς τοὺς ἐν αὐτῇ ἀπαγορεύσαντας ἤδη
 τοῖς ξυμπεσοῦσι περιδειλοῦς τε καὶ κατεπηχότας
 τὰ τῆς νεῶς ὑπελθεῖν καταστρώματα. Ὁ κατανοή-
 σαις βασιλεὺς θιατέρα μὲν χειρὶ ἀσπίδα εἶλετο, οὐ
 τῶν συνήθων δὴ τοῦτων οὐδὲ ἐξ ὧν σῶμα φράγνυ-
 ται ἐν, εὐρέϊαν δὲ μάστιγα καὶ ἦν οὐδὲ κωφίσαι
 ἀνδρὶ βῆδιον γίνεται, θατέρα δὲ τὸ ἐπὶ τῆς βασιλι-
 κῆς συνήθω· καταμένον διήρους χειρισάμενος ἐπι-
 πλον εὐτε ξυναγαγῶν, ὡς δι' αὐτοῦ ἄτε μὴ ἀν-
 τιτυποῦντος τὰς ἐκ τοῦ τείχους βολὰς ἀποκρούοιτο, C
 ἐπὶ τὴν ναῦν ἐφέρετο, καλωδίσι τε οὕτω ξυδηήσας·
 ἐλύσαι τε ἐκείθεν αὐτὴν ἰσχυρῶς [P. 58] καὶ τοῦ
 κινδύνου διασώσασθαι. Ὅτε δὴ λέγεται ὡς ὁ τὴν
 Κερκύρα· πρὸς τοῦ Ῥογήριου ἐπιτετραμμένος (58)
 φρουρᾶν, λίθους τῶν ἐκ τῆς πόλεως ἐπὶ βασιλεῖα
 συκνοῦς ἐπαφιέντων, « Μὴ δῆτα πρὸς τῆς ὁμῶν,
 ἔρησε, σωτηρίας, μὴ δῆτα, ὧ συστρατιῶται, βέλος
 παρ' ὁμῶν, σώματι τιλικούτῃ ἐπαφείσθω μηδέν.
 Κἔν λόγους ὑπὲρ τούτου δεδωκέναι χρεῶν, αὐτὸς
 ὑπόσω τὴν ἀγανάκτησιν. » Ταῦτα μὲν οἷν τῆδε
 ἐφέρετο· ὁ δὲ Σικελὸς στόλος εἰς χεῖρας τοῖς ἀμφὶ
 τὸν Χουροῦπ ἑλλῶν ὁ μὲν πλείστος κατηγώνιστο,
 τεταρτάκοντα δὲ νῆες ἐξ αὐτῶν τὸν κίνδυνον δια-
 φυγοῦσι ἐπὶ Βυζάντιον ἦλλον (59). Ἐνθα κατ-
 αχθέντες οὐδὲν ὅ τε καὶ λόγου ἄξιον ἔδρασαν· ταῖς D

præ se tulit; adeo ut cum annum ageret decimum
 sextum, sua unius manu captos sæpe barbaros
 adduxerit. Unde uxor, quæ ex Alemannia ortum
 ducebat, in medio aliquando senatu 100 in hæc
 verba prorupit: præclaro quidem et bellicosissimo
 genere se esse oriundam, at neminem unquam
 auditum a se fuisse, qui tot egregis facinoribus
 anno uno editis claruerit. Cum forte ad Corcyræ-
 rum muros e classe Romana navis, non ex levium
 genere aut earum quæ planæ sunt et oblongæ, sed
 altitudine idonea perinde ac latitudine plena equis
 armisque refertissima, vi ventorum ad murorum
 partem quamdam esset adacta, ubi ripæ subinde
 prominentes locum aditu plane difficilem efficiunt,
 graviter affligebatur. Quippe ingentes lapides et tela
 et quidquid occurrebat simul in eam conjiciebantur,
 adeo ut ex tali casu desponderent animum qui in
 ea erant, trepidique ac pavidi subirent tabulata.
 Quod ubi rescivit imperator, altera quidem manu
 scutum arripuit, non ex iis quæ gestari consue-
 ta sunt aut ex quibus unicum tegitur corpus, sed
 amplum et quod erigere haud facile homini esset,
 altera vero prebeudit armamenta, quæ in impera-
 toria biremi intendi solent, et aptè convolvit, ut
 iis non resistantibus telorum e muro ictus propel-
 leret, ac deinde ad navem fertur. Mox funibus col-
 ligatam detrabere inde et periculo eximere summa
 ope adnixus est. Tum vero eum cui demandatum
 a Rogerio fuerat Corcyræ præsidium, oppidanis
 crebros in 101 imperatorem lapides conjicientibus
 dixisse ferunt: « Ne per vestram salutem, in-
 quæso, commitiones, ullum a vobis adversus tale
 corpus vibretur telum. Quod si hæc improhari
 contingat, ipse solus indignationem sustinebo. »
 Ea tum quidem istic agebantur. Classis autem Si-
 culorum congressa cum iis qui sub Clurupo erant,
 majorem partem devicta est. Quadraginta autem
 naves eorum vitato periculo versus Byzantium per-
 venire, ac re nulla alia memorabili gesta ædificiis
 quæ in continentii circa Damallim adjacent, ignem
 injicere conati turpiter inde recesserunt, multis
 suorum amissis. Neque tamen quotquot discrimen
 evaserant incolumes omnino rediit. Quippe in-
 cidentes in naves quæ publicum e Creta apporta-
 bant vectigal, maximam partem prælio devicti

Du Cangii notæ.

(58) Τὴν Κερκύρα ἐπιτετραμμένος. Theodo-
 rus Capellanus, uti appellatur a Nicet., l. ii,
 n. 5.

(59) [P. 448] Ἐπὶ Βυζάντιον ἦλλον. Falluntur
 qui ad hanc Siculorum expeditionem referri pu-
 tant, quod Vincentius Bellogac. et Sanatus tradunt,

Cornelii Tollii notæ.

(y) Ἐνθα πετρῶν προσβολαὶ βραχίων ἰκανῶς
 ἐπιστοιδαζόμεναι. Puto me recte emendare locum
 scribendo: Ἐνθα πετρῶν προβολαὶ καὶ βραχίων ἰκα-
 νῶς ἐπιστοιδαζόμεναι. Ubi est objectus petrarum
 et turpum satis coarctatarum difficilis aditu locus. Et
 hic munita est ab ea parte Corcyra. Προβολαὶ
 pro προσβολαί. Quam vocem non semel apud Xe-
 nophrontem legitimus. Unum afferam exemplum e

Siculos post expugnatam Corcyram, et vastatas
 ac spoliatas Græcorum provincias, ad urbem usque
 regiam Constantinopolim accedentes, sagittas aureas
 in palatum imperatoris jectisse. Nam hæc post Roge-
 rii excessum facta testatur Nicetas, l. ii, n. 8. Vide
 Bonfin. dec. 2, l. vi, p. 263.

tertio Memorabilem: Καὶ τὰ προκείμενα τῆς χώ-
 ρας ὅρη κατέχοντας, βαθεροῦς μὲν τοῖς πολεμίοις
 εἶναι, μεγάλῃν δὲ προβολὴν τοῖς πολλταῖς τῆς χώρας
 κατεσκευάσθαι. Ac montes ante regionem suam sitos
 præsidio teneans, hostibus quidem detrimento, ipsius
 autem agri civibus propugnaculi instar esse consti-
 tutus. Sic et objectus montis, molis paludis fre-
 quenter apud Tacitum.

capiti sunt. Imperator interea fame et oppugnatione Coreyram adeptus inde abcessit, in Siciliam et Italianam expeditionem animo volvens, quo utramque provinciam Romano rursus imperio assereret.

τελής. Ναυοὶ γὰρ περιτυχόντες, αὐτὸ δὲ δημόσιον Κρήτηθεν ἐκόμισον νόμισμα, τῆς μάχης ἐπιπέλου γεγόναι λάφυρον. Βασιλεὺς δὲ λιμῶ καὶ πολιορκίᾳ τὴν πόλιν παραστησάμενος ἐκείθεν ἀνέστειψε. Καὶ τοῦ λοιποῦ περὶ τῆς Σικελίας καὶ τῆς Ἰταλῶν ἐσκέπτετο γῆς ὡς καὶ ταύτας Ῥωμαῖοι ἀνατώσασατο.

6. Ut autem accepit Alemannos et Dalmatas et Paunones adversus Siciliam bellum apparari edoctos de impugnantibus ex Occidente Romanis pacta inter se fecisse: Inguasanem præterea Persarum phylarchum una cum sultano decrevisse Asiaticum phylarchum infestare: ipse in Dalmatas proficiscitur, ut Archizupanum, qui iis imperitabat, primumque bellum inceptor, confestim uicisceretur. Classe vero universa Joanni Orientalium et Occidentalium thematum domestico commissa, jussit ut Anconam tenderet (est autem Ancona Italianæ emporium) atque inde tanquam e sede belli Italianam impeteret. At Joannes ad fluvium Boossem cum pervenisset, omnem ulterius pergendi curam abiecit; seu domesticus rei nauticæ imperitia hac parte peccaverit, sive susceptionibus Inductus Venetorum, ne scilicet Italia potius Romani et vicinæ eorum regionis possessores facti ipsos ut par erat contemnerent, et rarius ab iis auxilia accerterent: sive igitur hanc sive illam ob causam nihil eorum quæ ab imperatore jussus erat executus domesticus tempus inutiliter consumpsit. Sed et turbine validius ingruente (imminebat quippe jam æquinoctium autumnale) pleræque naves laceratæ sunt negligentia ducis; qui, cum adactæ in flumen utrinque potuissent subduci, eas ad littus maris in alto tenuit. Imperator vero facta in Dalmatiam irruptione. Rarum castellum everit, et obvia quæque depopulatus est; multitudinem deinde innumera, quam in servitutem redegerat, Constantino Sebastohypertato, cognomine Angelo, commissa, eoque ibi cum copiis relicto, ulterius perrexit. Nicabam regionem ingressus, quæ Archizupano et ipsa parcebat, quotquot erant ibi præsidia nullo labore expugnavit. Mox Galitzam assecutus, cum videret 103 barbaros hominum multitudinem locique difficultatibus fretos, nolle sibi arcem dedere, castris positis, suis imperavit ut tela et lapides e fundis, sine ulla intermissione in eos qui exteriora munimenta defendebant, jacerent. Ita tertio die locum vi expugnavit. Ibi cum barbarorum multitudinem cum armatam tum gregariam reperisset, eam inde abduxit. Deinde, postquam reditu instituto, venit ad Rasum, illos ut Sardiniam et alias Romanorum regiones incolerent, dimisit. Ab Angelo certior

δὲ περὶ τὴν Δαμάσκω περὶ αὐτὴν πῦρ ἐπαρτεῖν παρὰ τὸν ἀποβαλόντες. Οὐ μὲν οὐδ' ὄσοι τὸν κίνδυνον ἐφυγον ἐβρύσθησαν ἐς τὸ πα-

ς. Πυθόμενος δὲ ὅτι δὴ Ἄλαμανοὶ καὶ Δαλμάτας καὶ Παῖνες ἐπὶ τὸν κατὰ Σικελίας (40) συσκευάζεσθαι πόλεμον μεμαθηκότες αὐτὸν αὐτοὶ μὲν ἐξ ἐσπέρας Ῥωμαίοις ἐπιτεθήσεσθαι εἰς ὁμοιογίαν ἀλλήλοις ξυνηλθόν, Ἰαγουπασάν δὲ ὁ Παρῶν φύλαρχος τῷ σουλτάν ἄμα Ἀσίαν ληΐζεσθαι ἐγνωσάν, αὐτὸς μὲν ἐπὶ Δαλμάτας ἐφίετο τὸν ἐν σφίσι ἀρχιζουπίνον (41) ἦδη καὶ χειρῶν ἀρξάντα τῷ τέως ἀμυνεῖσθαι δὲ ἰσπουδῆς ἔχων, τὸ δὲ ναυτικὸν ἄπαν Ἰωάννη τῷ τῶν ἀνατολικῶν καὶ ἐσπερίων δομῆστικῷ πιστεύσας ἐκέλευε τῷ Ἀγκῶνι προσεσχηκέναι (ἐπίπτεον ἐξ Ἰταλίας ἐστὶν ὁ Ἀγκῶν) ἐντεῦθεν τε ὡς ἐξ ὁρμητηρίου κατὰ τῆς Ἰταλίας ἰέναι. Ἄλλ' ὁ μὲν Ἰωάννης μέχρι ποταμοῦ Βοδοῦσιθῶν περιεῖρω ἰέναι οὐδαμῇ ἐφρόντισεν. Εἶτε δὲ ἀπειρία τῆς περιεῖρω ναυμαχικῶς τοῦτο τῷ δομῆστικῷ διημέρητο, εἶτε καὶ ταῖς Οὐεννέτων ἡμέρῃς ξυμβουλαῖς ὡς μὴ Ἰταλίας ἐγκρατεῖς Ῥωμαῖοι γεγόντες χώρας τε ἐν γειτόνων ἦδη καταστάνας τῆς αὐτῶν περιφρονεῖν αὐτοὺς ὡς τὸ εἶδος ἔχοιεν καὶ ξυμμαχίας ὀλίγα τῆς ἐξ αὐτῶν χρῆζοιεν· εἶτε οὖν οὕτως εἶτ' ἐκείνως, οὐδὲν ὁμοῦς ὁ δομῆστικὸς ὦν πρὸς βασιλέως ἐντέταλτο πέραιε διδοῦς εἰκὴ τὸν καιρὸν ἐτριβεν. Ὅθεν καὶ λαλαπος ἀθρόον ἐπιγεγονότος πολλοῦ (ἦδη γὰρ ἀμφὶ τροπᾶς ἦν μετοπωρινᾶς) συνέβη τῶν νεῶν ὡς πλείστας θραυσθῆναι περιοραθείσας ὀλιγοῦρα τοῦ στρατηγοῦ. Ἐξὸν [P. 59] γὰρ ἐς τὸν ποταμὸν ἀναχθείσας παρ' ἐκίτερα πάτας ἀνεκυσθῆναι, ὁ δὲ ἐν τῇ τῆς θαλάσσης ἀκτῇ μετεώρου; αὐτὰς εἴασεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Δαλματίας ἐμβάλων τὸ Ῥᾶσόν τε καταστρέψατο προῦριον καὶ τὰ ἐν ποσὶν ἐληίστα πάντα πληθῶς; τε ἀνάριθμον ἐν θορυαλώτων μοῖρα πεποικῶς; Κωνσταντίνῳ (42) μὲν σεβαστοπερτάτῳ, ὃν Ἄγγελον ἐπεκάλουν, αὐτοῦ σὺν δυνάμεισι ἐλιπεν, ὁ δὲ προσωτέρω ἔχωρει Νικαβάν τε καταλαβὼν χώραν ὑπὸ τῷ Ἀρχιζουπάνῳ τελοῦσαν καὶ αὐτὴν φρούρια μὲν τὰ ὄλα ἕνα τῆς Ἰερῆται πόλιν οὐδὲν παρεστήσατο· ἐν δὲ Γαλιτζῆ γεγονώς, ἐπειδὴ τοὺς ἐν-αῦθα Βαρβάρους, πληθῆς τε καὶ τῆς ἐκ τοῦ τόπου δυσχερεῖας πεποιθῶτας οὐκ ἐνδιδόντας; αὐτῷ τὸ κρησφύγετον εἶρε, χάρακα πηξάμενος βέλει καὶ λίθοις τοῖς ἀπὸ σφενδόνης τοῦς ἐπὶ τῶν προπυργίων βάλλειν ἐκέλευε μηδὲνα καιρὸν ἀνιέντας, οὕτω τε τρίτῃ ὑστερον ἡμέρᾳ καὶ κατὰ κράτος εἶλεν αὐτό. Ἐνθα πληθῆς βαρβάρων περι-

Du Cangii notæ.

(40) Κατὰ Σικελίας. Nicetas, l. ii, n. 6.

(41) Ἀρχιζουπάνος. Qui Bacchius infra, et Nicetas appellatur, et idem videtur cum Serviciæ principe, quem Draghinam vocat Diocleates in Historia Dalmatica.

(42) Κωνσταντίνῳ. Constantino Angelo, qui

hidem dignitate Sebastohypertatus, et Manolis imp. ἐξ ἀδελφῶν, patruelis, dicitur in sententia depositionis Cosmæ patr. Cpoliti., an. 1144 apud Allatium; proinde filius fuit Constantini Angeli ex Theodora Comnena Alexii imp. nata.

τετυχηκώς, μόρα τε τῆς ὀπλιτικῆς, καὶ ἄλλως ἀγαλαίων τυγχάνοντι, ἐκείθεν ἀνάστατον ἦγεν αὐτό. Καὶ αὐτὸ μὲν, ἐπειδὴ παλινοστήσας ἐπὶ τῷ Ῥάσον ἦλθεν, ἐν τῇ Σερδικῇ καὶ τοῖς ἄλλοις Ῥωμαίων χωρίοις ἐγκατακεισθῆσόμενον ἐπιμψεν, ὃ δὲ πρὸς τοῦ Ἄγγελου πεπυσμένος διὰ δὴ καιροφυλακῆσας ὁ ζουπάνος μετὰ τὴν αὐτοῦ ἐνθὲνδε ἀναχώρησιν ἐπικαταβαίνειν τῇ Ῥωμαίοις ἤρξατο καὶ τὴν μάχην ἀπὸ χειρὸς ἤδη κρατεῖν. τὴν ταχίστην ἐκείθεν ἀπήλαυε καταλήψεσθαι τοῦτον προθυμηθεὶς. Ἄλλ' ὁ μὲν ἐπιόντας Ῥωμαίους ἀκηκόως ἐς τὰς τῶν ὀρῶν ἀνατρέχων ὑπερβολὰς τὸν παρὰ πόδας ἀπεδίδρασκε κίνδυνον βασιλεὺς δὲ ἐπὶ τὴν χώραν ἐτρέπετο, ἀλλ' αὐτὴν μὲν κατ' ἐρημίαν τοῦ κωλύσοντος ἐληίστατο πᾶσαν καὶ τοὺς ἐνεαῖθα τῷ ἀρχιζουπάνῳ εἰς ἀρχεῖον ἀποτεταγμένους δόμους πυρὶ φλέξας παρήλθεν.

ζ'. Ἐπεὶ δὲ χειμὼν ἤδη κατέσχε θεινός, ὡς τοῦ φύσου θερμοῦ περὶ τὴν καρδίαν ἀντιπερισταμένου τῷ γένει τῷ ζωτικῷ πολλοὺς ἤδη λύσθην περὶ τοὺς ἀκροὺς ἐμπαπτωκέναι, τότε μὲν τῆς ἐπὶ Βυζάντιον ἐμέμνητο. Ἐς δὲ τὸ ἐπίδν ἔτος φθινοῦση· ἤδη τῆς ὥρας, κηνίκα καὶ μάλιστα εὐέφοδα πολεμίοις τὰ κατὰ τὴν Σερδικὴν γίνεται, ἅτε τοῦ ἀμφιλαφού· ἐκλιπνόντας ἤδη τοὺς δένδροις, ἐπὶ Ναϊσὸν τὸ στρατόμα ἤγειρεν. Ἐνθα δυνάμεις ἐκ Παιονίας ἐπὶ συμμαχίᾳ Δαλμάταις στέλλεσθαι μαθὼν, σπουδῆν ἔποιτο διὰ τοῦ Δογγομηροῦ λεγομένου χώρου διαδιέζων τὸ στρατόμα, ὡς τοὺς Παίσιον ἐν δεξιᾷ κερουμένους συμμίξαι γένοιτο τῷ Ῥωμαίων στρατῷ. Ἐπαὶ δὲ ἰγγυὸς Σάου ἐγένετο, ἐφ' ἑτέρον ἐκείθεν μετέβη ποταμὸν Ἀρυνᾶν ὄνομα, ὃς ἀνωθὲν ποθεὶν τὴν ἐκβολὴν ποιούμενος Βόσθναν (43) τῆς ἄλλης Σερδικῆς διαιρεῖ. Ἔστι δὲ ἡ Βόσθνα οὐ τῷ Σερβίων ἀρχιζουπάνῳ καὶ αὐτῇ ἐξουσα, ἀλλ' ἔθνος ἰδίᾳ παρὰ αὐτῇ καὶ ζῶν καὶ ἀρχόμενον. Ὅθεν γε μὴν [P. 60] Ὀβνους Ῥωμαίοις συγκεκρουκέναι ξυνίδη αὐτίκα δηλώσω. Ἦν τις ἐν τῷ Δαλματῶν ἔθνε, ὄνομα μὲν οὐκ οἶδα ὑπερ αὐτῷ ἔκειτο, ἀδελφὸς δὲ αὐτῷ Βέλοσις ἦν, ἀμφοῖν λογίμων παρὰ Δαλμάταις ὄντε. Ὀβτος τοῦ ἀρχιζουπάνου μὲν ἀδελφῆ ξυνοικῶν ἦν, τῷ ὄφθαλμῷ δὲ πηρωθῆναι τυχῶν τρόπῳ ὑπερ αὐτὸς οὐδαμῇ ἀρεῖν ἔχω, ἐς Παιονίαν ἀνεχώρησεν. Ἐνταυθα τε πολὺν τινα διατριψάς χρόνον Γεϊτζᾶ (44) τῷ βῆγῃ αἰδασιμώτατος μάλιστα κατέστη, ἅτε τῆς ἐκ παιδῶν αὐτῷ τροφῆς μεταδοὺς καὶ παιδεύσεως. Διὰ δὲ ταῦτα χάριτας ὄφλων Γεϊτζᾶ Δαλματίαν ὑπόσπονδον αὐτῷ καθιστᾶν ἐπεχείρει, ξυμβουλευῶν τε ἐπίστωσε περὶ τούτου τῇ ἀειλογίᾳ πεθερὶν ἔσχε ἐν ἀνθρωπίνῳ. Ὅθεν ἐπειδὴ τὴν ἐπὶ Δαλματίας Ῥωμαίων ὁ Γεϊτζᾶς ἤκουσεν ὀρμῆν, δυνάμεις ἐπὶ συμμαχίᾳ Δαλμάταις ἐπέμψεν. Αἰτία μὲν Ῥωμαίοις τῆς ἐς τοὺς Ὀβνους δυσμενεῖας αὐτῆ ἦν. Τοῦ δὲ Ῥωμαίων στρατοῦ προσωτέρω χωροῦντος οἱ ἐπὶ χορταγωγίαν ἐξιώντες τοὺς Ὀβνους ὀδῶν πορευόμενοις ἐντετυχηκότας εἰς χεῖρας ἔλθον. Βασιλεὺς δὲ συναισθήσεως αὐτῷ γενομένης Ἰωάννην ἄμα στρατεύματι τὸν πρωτοσέβαστον ἐπι-

A factus Zupanum captata post suum inde recessum occasione cœpisse Romanos adoriri præliumque jam exarsisse, motis castris ut eum opprimeret summa celeritate contendit. At ille ubi intellexit adventare Romanos, secessit in montium juga, eaque ratione præsens vitavit periculum. Imperator igitur in eam regionem effusus, totam utpote orbam defensore populatus est, consumptisque incendio ædificiis, quæ palatiorum vice Archizupano erant, abcessit.

7. Cum vero adeo valida tunc esset hiems, ut naturali calore animantium circa cor collecto, extre-

mæ membrorum partes laborarent, de reditu Byzantium cogitavit. Sequenti vero anno sub ætatis exitum; cum maxime **104** pervia sunt hostibus in Serviam itinera, et arboribus comæ decidunt, castra ad Nalsum transtulit. Sed ut ex Pannonia Dalmatis mitti auxiliares copias percepit, summo studio annixus est, ut traductis per religionem, Longomeren dictam, copiis, cum Pannonibus a dextra Incedentibus Romani manus consererent. Cum ad Savum proxime pervenisset, ad aliud inde flumen deflexit, Drynam nomine, quod in superiori sese loco effundens Bossenam a reliqua Servia disternat. Bossena autem haud subest Archizupani imperio, sed vicina Serviis gens est quæ et suos mores et suum agnoscit principem. Unde vero cum Romanis ibi conflixerint Hungari, mox commemorabo. Erat apud Dalmatas quidam, cuius nomen quale fuerit ignoro, fratrem autem habebat Belosim: ambo clari erant apud suos: hic uxorem duxerat sororem Archizupani. Cum vero utroque oculo privatus esset (quo casu mihi plane incompertum), in Pannoniam sese recepit. Longo hic tempore commoratus apud Geizam regem maximo in honore fuit, ut qui a pueris cum illo enutritus fuerat et educatus. Eapropter quæ Geizæ gratias rependeret, Dalmatiam illi beneficii jure obnoxiam facere est annixus: idque continuis consiliis et adhortationibus homini tandem perquasit. Simul atque igitur accepit Geiza in Dalmatiam irrupisse Romanos, copias auxilio Dalmatis submitit. Ea quidem simultatum adversus Hungaros causa Romanis fuit. Ulterius itaque procedente **105** Romanorum exercitu, qui pabulatum exierant cum Hungaris, qui et ipsi iter agebant, obviam factis manus conserunt. Quo cognito imperator in auxilium cum copiis Joannem protosebastum mittit. Commisso prælio Hungari a Romanis superati fuga se ad Strymonem fluvium receperunt, indeque aliquot ex suis amissis abscesserunt, a tergo iustantibus semper Romanis.

Du Cangii notæ.

(43) *Bósthvar*. Bossena, quæ Constantino, de adm. imp., c. 32, Bóswica nuncupatur, principes suos habuit, quorum sericum datus in Familiis Dal-

matlicis.

(44) *Γεϊτζᾶ*. Geiza II, Hungariæ rex, Belæ cogn. cæci, regis filius.

Ut ad flumen Taran pervenire, cum nullum adverterent hostem a quo impeterentur, redire ad suos. Imperator autem in medio iithere quod Setzenitzam dicit, positis castris, cum rescire haud posset quo ageret loco Archizupanus, eo usque quidem animi dubius hæsit. Intellecto dein ex captivis Dalmatis expectare illum auxiliares copias ex Hungaria jam adventuras, exercitum ulterius traduxit. Sed usque ad fluvium Taran nulli adhuc visi fuere hostes. Eo vero ut ventum est, Dalmatarum vis innumera armis instructa ante solis occasum apparuit. Qua conspecta angore et metu percussis Romani id confestim nuntiatum veniunt. At imperator felici assecutus conjectura, copias quas conspiciiebantur eas esse quas ab Hungaris in auxilium expectabant Dalmatæ, id firmante præterea Chnorupò quo speculatoris usus erat : « Nunc igitur, inquit, Romanos invadere decreverunt Dalmatæ. » **106** Neque haud ita procul castra si posuerant. Sed quia nox instabat, ejusmodi capit consilium. Moris est euntibus in bellum Romanis, sicubi morari necesse est exercitum, præcipiti jam die tuba cære : idque pro signo est multitudine etiam posterum diem eo in loco transigendum. Quo igitur consuetudinis hujus Romanæ haud ignari hostes fallerentur, canere tubas continuo imperat : singulis autem ducibus mentem suam quam potest occultissime aperit : oportere nimirum orto statim sole quemque cum delectis ex sua phalango cataphractis immotum stare suumque expectare mandatum : sed ne manifesti forent, præcepit ut villisimis tegumentis armaturam circumducerent.

μαίων ἔθος εἶδόν τε αὐτοῖς, σαλπίζειν μὲν ἐν τῷ παραυτίκα παρεκελεύσατο, λαθραϊώτατα δὲ καθ' ἕνα τοῖς στρατηγοῖς ἐμήνυε τὰ βουλευθέντα, καὶ ὡς χρὴ τοῦτους ἅμα ἦλθον ἀνίσχοντι τῆς περὶ αὐτὸν ἑκαστον φάλαγγος ὄπισσον ὄπισσον τε φράττειτο καὶ ἐν ἐπιλέκτοις ἐστὶν εὐπρεπὲς ἔχοντα ἡσυχῇ ἵστασθαι καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ προσδέχσθαι κέλυσιν. Ὅπως γὰρ μὴ οὐκ ἐπιβῆλοι γένοιτο τοῦτο δὴ τὸ Ῥωμαίων ἔθος εἶδόν τε αὐτοῖς, σαλπίζειν μὲν ἐν τῷ παραυτίκα παρεκελεύσατο, λαθραϊώτατα δὲ καθ' ἕνα τοῖς στρατηγοῖς ἐμήνυε τὰ βουλευθέντα, καὶ ὡς χρὴ τοῦτους ἅμα ἦλθον ἀνίσχοντι τῆς περὶ αὐτὸν ἑκαστον φάλαγγος ὄπισσον ὄπισσον τε φράττειτο καὶ ἐν ἐπιλέκτοις ἐστὶν εὐπρεπὲς ἔχοντα ἡσυχῇ ἵστασθαι καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ προσδέχσθαι κέλυσιν. Ὅπως γὰρ μὴ οὐκ ἐπιβῆλοι γένοιτο τοῦτο δὴ τὸ Ῥωμαίων ἔθος εἶδόν τε αὐτοῖς, σαλπίζειν μὲν ἐν τῷ παραυτίκα παρεκελεύσατο, λαθραϊώτατα δὲ καθ' ἕνα τοῖς στρατηγοῖς ἐμήνυε τὰ βουλευθέντα, καὶ ὡς χρὴ τοῦτους ἅμα ἦλθον ἀνίσχοντι τῆς περὶ αὐτὸν ἑκαστον φάλαγγος ὄπισσον ὄπισσον τε φράττειτο καὶ ἐν ἐπιλέκτοις ἐστὶν εὐπρεπὲς ἔχοντα ἡσυχῇ ἵστασθαι καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ προσδέχσθαι κέλυσιν.

8. Illi prout imperatum erat faciunt. Postquam autem illuxit dies, cum illis velut pabulam iturus excedit e castris : eoque inermes aliquot præcedere jubet cum ligonibus et dolabris, quibus subterranea investigare solent granaria qui commeatum et res necessarias exercitui provident : simul autem invadentes hostes cernerent, fugere imperat, donec subsequenteribus a tergo Romanis adjuncti in tutum reciperentur. Ut enim quæ gerebantur confestim duci essent cognita, primum duos, inde parvo intervallo quatuor, ium sex, **107** postea decem, denique complures jubet præire : aliamque ad hæc phalangem pharetratam cum ordinasset, aliunde in hostes ire præcipit cum mandatis, ut si prælium inirent Dalmatæ, terga verterent velut numero inferiores : sin vero nemo occurreret, quieti ante vallum consisterent. Non alio hæc instituit consilio, quam ut si, ipso cum cæteris copiis ingruente, fugere inciperent Dalmatæ, ab expeditioribus iis, comprehensi cæderentur. Haud igitur longe processerant, cum quidam speculatores celeri cursu reversi ad imperatorem vacillante lingua metuque

βοηθήσοντα ἐπεμψε. Καὶ δὴ συμβολῆς γενομένης Οὐνοὶ πρὸς τῶν Ῥωμαίων ἠττηθέντες φεύγοντες ἐς τὸ τοῦ ποταμοῦ Στρυμόνος ῥέυμα καθήκαν αὐτούς. Ἐνθα ματρῶν ἀποβαλόντες ἕροντο ἀμεταστρεπτι, Ῥωμαῖοι δὲ φεύγουσι κατὰ νότου αἰε εἶποντο, ἐπὶ Τάραν τε ποταμὸν ἔλθοντες, ἐπειδὴ περ οὐδένα σφῆλαι ἀντεπεξίοντα ἔβλεπον, παλινῶδιαι ἐμέμνητο. Βασιλεὺς δὲ ἐπὶ μίσης τῆς εἰς Σατζενίτζαν φεροῦσης τὸν χάρακα πηξάμενος οὐκ ἔχων τε μαθεῖν ἔνθα τὸν ἀρχιζουπάνον εἶναι ζυνέβαινε, ἐν τῷ τῶς μὲν ἐν ἀπόρῳ ἐγένετο, ἐπεὶ δὲ πρὸς τῶν ἀλίσκομένων Δαλματῶν δυνάμεις περιμένειν αὐτοὺς ἤκουσεν Οὐνικὰς ἐπὶ συμμαχίᾳ ἔσον οὐκ ἦδη ἀφιζόμενας, ἐπὶ τὰ πρόσω λοιπὸν μετήγε τὸ στράτευμα. Μέχρι μὲν ποταμοῦ Τάρα γεγόνασιν οὐδὲν οὐδαμῶδεν Ῥωμαῖοις διαφανῆ πολέμιον· ἐπεὶ δὲ ἐνταῦθα ἦλθον, Δαλματῶν ἀνάριθμος ὄμιλος οὐπω ἤλου τὸν θυτικὸν ὄριζόντα παραμείψαντος ὄπισκος κατὰ φρακτοῦς ἐξεφάνη. Ὅπως οἱ θεασάμενοι ἀγωνίᾳ καὶ δέει ἐχόμενοι Ῥωμαῖοι ἦλθον ἀγγέλλοντες. Βασιλεὺς δὲ τὴν ἐκ Παϊόνων ἀφικέσθαι προσδοκωμένην Δαλματῆαις ἰσχὺν ταύτην εἶναι τὴν ὀρωμένην εὐστοχώτατα τεκμηριωσάμενος, ἅμα δὲ καὶ σκοπῶ τῷ Χουρούπη πρὸς τοῦτο χρησάμενος, « Νῦν, ἔφη, αἰφνιδίον Δαλματῆαι Ῥωμαῖοις ἐπισπεσεῖσθαι διανοοῦνται. » Ἦσαν γὰρ οὐ μακρὰν ἀποθὴν ἦδη ποιοῦμενοι τὴν παρεμβολήν. Ἐπειδὴ γοῦν τάχιστα νύξ ἦδη ἐγένετο, τοιάδε τινα ἐνεδόν. « Ἔθος ἐστὶ Ῥωμαῖοις ἐπὶ πολέμου ἰούσιν, εἰ που διατριβὴν ποιέσθαι χρῆσθαι τὸν στρατὸν, ἀσάλπιγγα τῆς ἡμέρας ἀλαλάζειν ὄψι, καὶ σύνθημα τοῦτο τοῖς πλήθεισι γίνεται τοῦ καὶ τὴν ἐξῆς πρὸς [P 81] ἐκείνῳ διακαρτερῆσθαι τῷ χώρῳ. Ὅπως οὖν ἐνταῦθα ἀπατηθῆναι γένοιτο τοῦτο δὴ τὸ Ῥωμαίων ἔθος εἶδόν τε αὐτοῖς, σαλπίζειν μὲν ἐν τῷ παραυτίκα παρεκελεύσατο, λαθραϊώτατα δὲ καθ' ἕνα τοῖς στρατηγοῖς ἐμήνυε τὰ βουλευθέντα, καὶ ὡς χρὴ τοῦτους ἅμα ἦλθον ἀνίσχοντι τῆς περὶ αὐτὸν ἑκαστον φάλαγγος ὄπισσον ὄπισσον τε φράττειτο καὶ ἐν ἐπιλέκτοις ἐστὶν εὐπρεπὲς ἔχοντα ἡσυχῇ ἵστασθαι καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ προσδέχσθαι κέλυσιν. Ὅπως γὰρ μὴ οὐκ ἐπιβῆλοι γένοιτο τοῦτο δὴ τὸ Ῥωμαίων ἔθος εἶδόν τε αὐτοῖς, σαλπίζειν μὲν ἐν τῷ παραυτίκα παρεκελεύσατο, λαθραϊώτατα δὲ καθ' ἕνα τοῖς στρατηγοῖς ἐμήνυε τὰ βουλευθέντα, καὶ ὡς χρὴ τοῦτους ἅμα ἦλθον ἀνίσχοντι τῆς περὶ αὐτὸν ἑκαστον φάλαγγος ὄπισσον ὄπισσον τε φράττειτο καὶ ἐν ἐπιλέκτοις ἐστὶν εὐπρεπὲς ἔχοντα ἡσυχῇ ἵστασθαι καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ προσδέχσθαι κέλυσιν.

η'. Οἱ μὲν οὖν κατὰ ταῦτα ἐποίουν· ἐπεὶ δὲ ἦδη ἡμέρα διαφανῶς ἦν, ἐξῆς οὖν αὐτοῖς τοῦ στρατοπέδου ὡς ἐπὶ χορηγωγίαν δῆθεν ἰών. Ὅθεν καὶ τινας ἀνόπλους τὸ παράπαν σκαπάναις ἅμα καὶ πτύοις, οἷς ἔθος ἐστὶ τοὺς ὑπογαλοῦς ἀνερευθῆσθαι σιτώνας τοῖς τὰ ἐπιτηδεῖα τῷ στρατῷ ἐσκομιζόμενοις, ἐμπροσθεν ἐκέλευεν ἵνα. Ἐπειδὴ μὲντοι πολεμίουσιν κατ' αὐτῶν ἰόντας ἴδοιεν, φεύγειν ἐπήγγελεν ἑωσ τοῖς κατόπιν ἰούσι Ῥωμαίων συμμαχάντας ἦδη ἐν τῷ ἀσφαλεῖ γίνωνται. Ὡς γὰρ ἐν ἀκραιῖ τῶν γενομένων αἰσθητοῖς γίνονται τῷ στρατηγῷ, ἐκέλευε δύο μὲν τὸ πρῶτον, ἐξῆς δὲ καὶ οὐ πολλῶν ἀποθὴν τέτταρας, εἶτα ἐξ καὶ αὐτὰ δέκα καὶ ἐξῆς πλείους χιρῆν, ἄλλῃ τε φαρτροφόρον καταστησάμενος φάλαγγα ἐτέρωθεν ἐπὶ τοὺς πολεμίουσιν ἵνα προὔτρειπτο· καὶ μὲν Δαλματῆαι χερῶν ἀρχοῖεν φεύγειν ἐλασσομένους τῷ πλήθει, ἐστάναι δὲ ἡσυχῇ πρὸ τῆς παρεμβολῆς εἰ μηδὲς σφῆλαι ἀντεπεξῆσι. Ἐπράττε δὲ ταῦτα ὡς ἂν εἰ γὰρ αὐτοῦ οὖν τῷ ἄλλῳ ἐπιστάντος στρατεύματι φεύγειν ἐπιβάλλωνται τὸ Δαλματικὸν, ὅπῃ τῶν κωφοτέρων τούτων κτείνοντο καταλαμβάνομενοι. Οὐπω τοίνυν μακρὰν ἐγένοντο πορευόμενοι, καὶ τῶν ἐπὶ

* Δρωμόνος legendum monet Frid. Tafel in *Thessalonica*, p. 218. Strymon est fluvius Asiæ. Edit.

κατασκοπή τινες δρομαῖοι ἐς τὸν βασιλέα ἤλθον, συ-
 κεκορμένοι τε τὴν φωνὴν καὶ δεινῶς ὠχρῶντες
 ἀριθμοῦ κρείσσω ἔλεγον στρατιᾶν ἐπὶ θάτερα τοῦ
 ποταμοῦ ἐπὶ φάλαγγος ἰσασθαι, οὐχ ὅσον μόνον
 ἐγγώριον, ἀλλὰ καὶ μύριον τε φύλον συμμαχιῶν ἐκ
 τε ὀθνῶν ἰππέων καὶ δὴ καὶ τῶν παρ' αὐτοῖς ἑτε-
 ροθρόντων Χαλισίων. Οὐνῶν γὰρ τὰ Χριστιανῶν
 πρεσβυόντων, οὗτοι Μωσαϊκοὶ καὶ τούτοις οὐ πάντῃ
 ἀκραφνέσιν εἰσέει καὶ νῦν διεξάγονται νόμοις. Τού-
 τους τε οὖν Δαλμάται· συστρατεύειν ἔλεγον καὶ δὴ
 καὶ Πετρινάχους. Ταῦτα ἐπειδὴ βασιλεὺς ἤκουσεν,
 ἐνοησάμενος μὴ τι καὶ βιασθεῖεν ὀλίγοι πρὸς πολ-
 ῶν κυκλωθέντες Ῥωμαῖοι οἱ ἐπιπροσθεν ἐπορεύ-
 οντο, συντονώτερον ἤλαυνεν ἐπιέγων ἔπεσθαι καὶ
 τὴν σημειοφόρον· ἐπεὶ δ' ἐκείνος κεκμηχότος αὐτῷ
 τοῦ ἵππου σχολῇ τὴν ἑδὴν ἐποιεῖτο, αὐτὸς βασιλεὺς
 τὴν σημαίαν ἀναλαθὼν κατετάχει τὸν δρόμον, ἐπὶ
 τῆς τε περιωπῆς γεγονῶς ἑαυτὴν τε ὅστις εἶη καὶ
 τὸ σημεῖον εἰδόνου γνωρίζειν τοὺς ἀντιπάλους. Ἐν
 τούτῳ δὲ καὶ οἱ τοξοφόροι τὸν ποταμὸν κατεληφό-
 ρη· ἀντιμέτωποι Δαλμάταις ἰσταντο. Ἐπὶ πλείστον
 δὲ οὐδέτεροι [P. 62] μάχης ἀργόμενοι ἡσυχῇ ἔμενον.
 Ἐπεὶ δὲ ἦδη ἡ βασιλείως αὐτοῖς διεφάνη σημαία, τῆς
 τε γεφύρας· ἀπέσχοντο Δαλμάται καὶ ἄδειαν Ῥω-
 μαίοις εἰδόνου ἀκροβοῦσμοῦ. Ὁ γνοὺς βασιλεὺς
 (ἐστῆκε· γὰρ ἀνωθὲν πολεῖν, ὡσπερ εἴρηται, τὰ
 πρᾶσσόμενα κατανοῶν) ἤλαυνε καὶ αὐτὸς ὡς οὖν
 αὐτοῖς τὸν ποταμὸν διαθροσόμενος. Ἦν γὰρ, ὡς μοι
 πολλὰκις ἐρῶσθαι, δαιμονίον τινα καὶ ἀνδρείας πρῶσω
 τρόπον τὰ ἐς τὰς μάχας κεκινημένος ἀεὶ. Δαλμά-
 ται δὲ καίτοι ὑπὸ εὐαριθμητῶν διωκόμενοι στρατιω-
 τῶν ἐφευγον ὅμας ἕως ἐν δυσχωραῖς ἐγένοντο. Τὸ
 δὲ ἀπὸ τοῦδε ἐπιστραφέντες ὁμίσει τούτοις ἐχώρουν,
 ζυμβολῆς τε γενομένη; ὀλίγοι ἐξ ἀμφοῖν ἔπεσον.
 Δαλμάται γὰρ τῆς βασιλείως αἰσθόμενοι παρουσίας
 ἐκλήοντο αὐτοῖς, Ῥωμαῖοι τε φεύγουσιν ἀεὶ ἐφεπόμε-
 νοι πολλοὺς Παιόνων τε καὶ αὐτῶν ἔκτειναν. Ὅτε
 δὲ ἡ Γουρδέσης τε καὶ Βουλτζίνος, ἄνδρες ὀνομαστοτάτω
 ἐπὶ Δαλμάταις, ὑπὸ τῆς Ῥωμαίων ἐγενέσθη χει-
 ρας. Βασιλεὺς δὲ περὶ πλείονος τοῦ λοιποῦ ἐποιεῖτο,
 ὅπως ἂν αὐτῷ πανοπλίαν ὑποδύνα· τὴν αὐτοῦ
 γίνετο. Χρόνου δὲ τινος διὰ τοῦτο τριθέντος αὐτῷ
 (οὗ γὰρ ἐκ τοῦ σχεδὸν αὐτῷ, παρῆσαν οἱ ταύτην
 ἐκόμενον) συνέβη τῶν παρὰ Ῥωμαίοις στρατηγούν-
 των τινῶς, ἐν οἷς Γεφάρδος τε ἦν καὶ Μιχαήλ ὁ ἐπί-
 νυμον Βρανᾶς, καὶ πλείστοι ἕτεροι ἄνδρες αὐτουρ-
 γῆσαι ἰκανοὶ καὶ στρατηγῆσαι δεξιοί, ἐπὶ τινος δυσπορεύτου καὶ ἀνάντους ἐν τῷ διώκειν γεγονότας
 λομῆς ἀγωνιῶν ἀτε—εἰς πρῶτον κίνδυνον ἐληλαχότας. Δαλμάται γὰρ πῶρρω τῶν ἄλλων Ῥωμαίων
 γενοῦστας αὐτοὺς κατανοήσαντες ἐπεστράφησαν τε καὶ ἀντιμέτωποι ἔστησαν.

θ'. Οἱ μὲν οὖν ἐν τούτοις ἦσαν. Βασιλεὺς δὲ ἦδη
 τὴν ὄπλιαν περιθήμενος ἀνάετω ρυτῆρι διώκων ἐπ'
 αὐτοὺς ἤλθεν, ἐν χῶρῳ τε ἀλλήλοισι ἐφ' ἕνα χῶρον
 συνιόντας εὐρῶν ἐκατηγόρει τε ἀναφανδὸν καὶ πικρό-
 τιτα ἐλοιδόρειτο, δειλίαν αὐτοῖς προσονειδίξων καὶ
 πολεμικῶν ἀμαθίαν ἔργων. Τῶν δὲ τοῦ χώρου τὴν
 φύσιν καὶ τὸ τῆς χιόνος προφερόντων ἀμετρον,
 αὐτοὺς τῆς ὁδοῦ καταρῶν ἐπεσθαι σφίσι ἐκέλευεν.
 Ἦδη γὰρ καὶ ἄλλο αὐτοῖς Ῥωμαίων συνίστατο
 κληθῶς. Ἐν ᾧ δὲ τὴν πορείαν ἐτίθεντο, ἐνέδρα

A pallidi nuntiarunt, innumerum in adversa ripa nu-
 minis instructa acie stare exercitum; neque illum
 tantum ex indigenis, sed immensum etiam alium
 ex auxiliaribus copiis conflatum praesertim Hunga-
 ricis equitibus, et qui apud illos diversae sunt reli-
 gionis Chalisii. Hungaris quippe Christianam am-
 plexis, isti Mosaicis legibus hisque non omnino
 genuinis etiamnum vivunt. Hos igitur ut et Petri-
 nacas Dalmatis adjunctos esse referebant. Ea ut
 audivit imperator, veritus ne pauci qui praece-
 debant Romani a pluribus circumclui perfringerentur,
 confestim citatiore cursu pergebat et signiferum ut
 subsequeretur urgebat. Qui cum defesso equo len-
 tius incederet, ipse arrepto signo princeps matura-
 vit cursum, ac loco editiore consistens, et se qualia
 esset et vexillum hostibus **108** conspiciendum
 praebuit. Delati interea ad flumen sagittarii Dalmatis
 stabant obversi, sed neutris pugnam concitantibus,
 quievire. Simul autem ac imperatoris conspectum
 est vexillum, a ponte abscessere Dalmatae, Romanis-
 que sagittas mittendi potestatem dederunt. Id ubi
 princeps videt (stabat enim in loco eminentiori, ut
 dictum est, et quae gerebantur advertentibus), velut
 cum caeteris flumen trajecturus advolat. Namque,
 ut non semel innui, supra fortitudinis humanae
 modum pugnas semper et certamina affectabat.
 Dalmatae vero, licet laud magno numero milites
 insequerentur, fugere nihilominus, donec ad loca
 difficilia pervenerunt. Mox inde conversi, occurre-
 runt hostibus: verum facto congressu cedere
 utrinque pauci. Quippe Dalmatae ubi imperatorem
 adesse percipiebant, dissolvebantur iterum. At Ro-
 mani fugientibus semper instantes, eorum multos
 ut et Pannonum ceciderunt. Quo tum casu in manus
 venere Romanas celeberrimi inter Dalmatas viri,
 Gurdcaes et Bultzinus. Imperator interea suis idoneis
 armis vehementer exoptabat. Ejus rei gratia cum
 aliquantum insumpsisset temporis (neque enim
 prope aderant qui ea ferebant), accidit ut quidam
 e Romanorum ducibus, in quibus fuere Giphardus
 et Michael cognomento Branas, compluresque alii
 manu perinde ac regendis copiis strenui, dum effu-
 sius hostes insequuntur, **109** in ardua et avia loca
 delati manifesto periculo involverentur. Dalmatae
 quippe Romanos longe a suis sejunctos conspicati,
 reverterant stabantque obversi.

D

9. Ea cum se ita haberet, jam armis indutus
 imperator totis habenis in illos fertur: quos cum
 uno in loco arctissime in se coeuntes advertisset,
 palam reprehendit increpatque acerbissime, et me-
 tum et militiae imperitium exprobrat. At iis loci si-
 tum et immensam nivium vim causantibus, praeced-
 it ipse ac reliquis ut sequerentur imperavit: jam
 enim et aliae advenerant Romanorum copiae. Dum
 itaque iter faciunt, hostium aliqui ex insidiis re-
 pente eorti Romanos, qui ad sinistram erant,

adoriuntur. Sed imperator videns eos numero pauciores contemptis illis, continuo hostes insequebatur pertinaciter, quo aut Archizupanum ipsum caperet, aut qui tum Pannonicis præerat copiis fortissimum ducem. Qui igitur ex insidiis prodierant, nullo edito facinore rursus dissipati sunt. Aliquanto spatio hostes insecutus princeps, ubi suos delassatos advertit, relictis iis ac duobus assumptis cognatis, quorum alter fuit Joannes Ducas, alter qui uxorem duxerat Andronici sebastocratoris filiam, nomine Joannes, cognomento vero Cantacuzenus, cum iis in hostes perrexit. Sed illo ab iis agnito ex armis quæ multo obducta erant **110** anro, cum præterea corporis statura excelsiore satis proderetur (vere enim heroem referebat, quippe qui equitandi ratione non vulgari et in armis tractandis dexteritate longe præcelleret), terga nullo pudore dederunt. Fugientibus incumbentem aiunt uno hastæ ictu quindecim ex hostibus in terram prostravisse: in tumultu quippe et confusione ita collidebantur, ut se invicem impellerent. Ipsi autem quadraginta prostratis, reliquos fudit, fusos insecutus gladio et hasta in terga fugientium irrult: quo tempore id quoque accidit. Quidam ex iis qui hasta prius ab imperatore fuerant cæsi, cum surrexisset ex lapsu (neque enim lethaliter fuerat vulneratus), fugam inde pedibus miser paravit. Ubi autem in propinquo imperatorem conspicit, stricto gladio in eum velut percussurus fertur. At ille pede in pectus impacto, protrusum humi atque insigni circa oculum vulnere notatum relinquit. Equum vero etiamsi aggravatam sentiret armorum pondere, non illeo tamen sistere impetum voluit. Cantacuzeno autem (unicus quippe adequitabat ex imperatoriis cognatis) ut progrediretur et cum barbaris manus conferret imperavit, ut nimirum dum circa illum sic occuparentur, ipse vicissim eos assequeretur. Nec aberravit a consilio. Postquam enim quam citissime sese in hostes intulit Joannes, Bacchini Archizupani tergum percussit, totumque hasta transverberasset hominem, ni præredivissent arma. Is autem conversus, **111** videt se a duobus impeti: namque imperatori jam etiam aliter aderat Joannes, cujus modo mentio facta est. Septem igitur suorum ascitis cum Cantacuzeno congregitur, sitque collato pede prælium. Sed dum subinde advenere undecunque barbari, in extremum periculum adductus est Cantacuzenus, et ab iis fuisset obtruncatus, nisi imperator ex propinquo subveniens discrimini eum exemisset. At neque ipse expers fuit discriminis. Quippe cum animo reputaret, si occurreret iis qui numero adhuc scriptum Joannem circumsteterant, integrum fore aliis jam numero trecentis utrumque adoriri, primo oportere censuit cum multitudine decernere. Illis enim cedentibus, recessuros pariter qui Joannem

Α πολεμίων ἐκ τοῦ ἀφανοῦς ἐκπηδήσασα τοῖς ἐν ἀριστερᾷ Ἰωαννοῖς ἐπέτεβτο. Ἄλλὰ ταύτην μὲν ἐπειδήπερ ὀλιγανθρώσαν βασιλεὺς ἔγνω, οὐδὲ ὅσον ἐπεστράφηαι ἠξίωσεν· αἰετὶ γὰρ ἀνεπιστόρως ἐδίωκεν, εἰ πως ἢ αὐτὸν χειρώσασθαι οἱ γένοιτο τὸν ἀρχιζουπάνον ἢ τὸν παρὰ τοῖς Παλοσιν εἰς ἐκείνην στρατηγούοντα τὴν ἡμέραν ἀνδρείας εὖ ἤκοντα. Οἱ μὲν οὖν ἐκ τῆς ἐνέδρας μὲν δέξιον λόγου πεπραχότες διελύοντο αὐθις. Βασιλεὺς δὲ μικρὰ διώξας, ἐπειδὴ τοὺς ἀμφοὶ αὐτὸν ἔγνω ἐκκακῆσαντας ἤδη, αὐτοὺς μὲν παρήλαθε, δύο δὲ φυγεγνῶν παρειληφῶς τῶν αὐτοῦ, ὧν ὁ μὲν Ἰωάννης· ὁ Δούκας· (45) ἦν, [Γ. 65] ἄτερος δὲ ἐς τὴν Ἀνδρονίκου τοῦ σεβαστοκράτορος ἔγημε παῖδα, ὄνομα Ἰωάννης καὶ αὐτὸς ἐπικλήσειν Καντακουζηνός, σὺν αὐτοῖς ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἐχώρει. Οἱ δὲ ἐκ τῆς ὀπίσσεως· αὐτὸν κατανοήσαντες (χρυσῶν γὰρ κατακόρως ἀλλήλιπτο πᾶσα) καὶ τῆς τοῦ σώματος δὲ ἀναδρομῆς τε καὶ εὐφυίας τεκμηριωσάμενοι μάλιστα (ἤρωσι γὰρ ἀτεχνῶς εἴκει, ἅτα τῶν ξένων τῆς ἰκπασίας καὶ τῆς ἀμφιδέξιου περὶ τὰ ὄπλα κινήσεως πολλῶν διενεγκῶν) νῶτα δίδόναι οὐδαμῆ ἠσχύοντο. Ὁ δὲ φεύγουσιν ἐπιθέμενος λέγεσθαι ἐτι μὲν ὄρατος προσβολῆ πεντεκαίδεκα τῶν πολεμίων εἰς τῶν ἔβαλλον. Ἐν γὰρ ταρχῶν καὶ συγχύσει φερομένους συγκρούειν ἀλλήλοισι οὐδενὶ κόμῳ συνέβαιεν αὐτούς· τετταράκοντα δὲ τοὺς πάντας ἐπὶ στόμα κατενεγκῶν τοὺς ἄλλους ἐτρέφετο, φεύγουσι τε ἐφεπόμενος συνέκοπτεν αἰετὶ κατὰ νώτου καὶ ξίφει καὶ ὄρασι χρώμενος. Ὅτε συνέπεσε τι καὶ τοιοῦτον· τῶν τις προκαταδορατισθέντων αὐτῶ τοῦ πτώματος ἀνενεγκῶν (οὐ γὰρ καιρίαν ἐτύχχανε πεπληγμένος· ἐφευγεν ἐκ ποδῶν τὴν πορείαν ὁ τάλας ποιούμενος). Ἐπειδὴ τὸ ἀγχοῦ βασιλέα γεγονότα εἶδε σπασάμενος τὸ ξίφος πατάξων ἐφέρετο τοῦτον. Ὁ δὲ λαὸς τῶν στήθει ἐπιδᾶς αὐτὸν μὲν εἰς γῆν ἤνεγκε, σημειωσάμενος δὲ ἐκ τινος ἐπισήμου περὶ τὸν ὀφθαλμὸν πάθους παρήλαθε. Κάμνοντος δὲ τοῦ ἰκπου αἰσθόμενος ἤδη τῶν βάρει τῶν ὄπλων παλινδρομεῖν μὲν οὐδὲ ὡς ἠθέλε, τῶν δὲ Καντακουζηνῶν (ἐτύχχανε γὰρ ἤδη τῶν βασιλέως ἐποχοῦμενος) ἐκέλευε πρόσω χωρήσαντι συμμίγνυσθαι τοῖς βαρβάρους, ὡς ἀν οὕτω τῆ πρὸς αὐτὸν ἀσχυλῆ ἐπικαταλαθεῖν σφᾶ· καὶ αὐτὸν γένοιτο. Καὶ ἔτι γε τοῦ σκοποῦ. Ἐπειδὴ γὰρ τάχιστα τῶν πολεμίων ὁ Ἰωάννης ἐγγύθεν ἐγένετο, Βαρχίτων τὸν ἀρχιζουπάνον παῖε μὲν κατὰ τοῦ μεταφρένου, διελᾶσαι τὸ ὄρου προθυμηθείς· οὐ μὲντοι γε καὶ ἐδυνήθη τῆς ὀπίσσεως ἀντισχύσεως. Ὁ δὲ ἐπιστραφεὶς ἔγνω πρὸς ἀνδρῶν δικωόμενος δυοῖν. Συμπαρῆν γὰρ βασιλεῖ καὶ θάτερος Ἰωάννης, οὐπερ ἤδη ἐμνήσθη. Ἐπὶ τῶν τῶν ἀμφοὶ αὐτὸν ἐπαγόμενος συμπλέκεται τῶν Καντακουζηνῶν, καὶ ἡ μάχη ἀπὸ χειρὸς ἤδη ἐγένετο. Ἐν τούτῳ δὲ τῶν βαρβάρων ἄλλου ἀλλαχῶθεν συρβέοντος αἰετὶ ἐν ἐσχάτοις ὁ Καντακουζηνός ἦν, καὶ εἰ μὴ βασιλεὺς ἐγγύθεν ἤδη παραφανείς ἐξείλεν αὐτὸν τοῦ κινδύνου, ἐδέξασεν, οἶμαι, οὐδὲν βαρβαρικῆς ἔργον μαχαίρας γενέσθαι τὸν ἀνθρωπῶν

D. Cangii notæ.

(45) Ἰωάννης ὁ Δούκας. Vide Dis. citationem 26 ad Joinvillam.

Ὁ μὴ οὐδὲ αὐτὸς βασιλεὺς ἔξω κινδύνου ἐγένετο. A circumstanti. Concitato inde equo in medios in-
 λογιαμένοι· γὰρ ὡς εἰ τοῖς τὸν Ἰωάννην κυκλοῦσιν
 ἐπὶ τῶν οὐσιν αὐτὸς ἀνιτάξοιτο, ἐξέσται τοῖς
 ἄλλοις εἰς τριακοσίους ἤδη ἀριθμουμένοις κατ' ἀμ-
 φοτέρων ἰέναι, δεῖν ἔγνω τῷ πλήθει συμπλακῆσε-
 σθαι πρότερον· ἐκείνων γὰρ ὑποχωρούντων ξυνοπο-
 τῆσαι καὶ τοὺς τὸν Ἰωάννην περιστοιχίζοντας εἰ-
 κλῆς ἦν· καὶ δὴ τὸν ἔκπτον μυωκίσις περὶ μέσους
 εἰσῆλθεν. Ἀλλὰ τινα τούτων παῖσαι τῷ δόρατι
 προθυμηθεῖς [P. 64] τούτου μὲν διημαρτεν. Ἰσχυά-
 σαντι γὰρ τῷ βαρβάρῳ ξυνέβαινε κενὴν τῆς πλευρᾶς
 διακασεῖν τὴν αἰχμὴν. Ἀπὸ χειρὸς δὲ λοιπὸν αὐτῷ
 συνεπλάκετο. Ὅπερ ὁ Βακχίνος τε αὐτὸς καὶ οἱ περὶ
 ἐκείνον ἰδόντες Ἰωάννην μὲν αὐτοῦ ἔλιπον, ἐπὶ δὲ
 βασιλέα δρόμῳ ἤλθον. Καὶ τὸ πρῶγμα φρικτῆς με-
 τῶν ἦν. Ἀλλὰ βασιλεὺς τὸ μὲν δόρυ μεθεῖ, δ δὲ B
 κερήρητο ξίφος ἐλκύσας πυκνὰ παρ' αὐτοῖς
 ἐπρέφετο παῖων ἀεὶ καὶ παιόμενος, ἕως τῶν ἄλλων
 οὐδαμῶντων εἰς αὐτὸν τε καὶ Βακχίνον τὰ τῆς μά-
 χης ἀπεκρίνατο πάσης, ἀνδρεία τε διαφέροντα καὶ
 σώματι μεγάλῳ ἐς ἄγαν κεχηρημένοι. Μετὰ πολλὴν
 γοῶν τινα συμπλοκὴν Βακχίνος μὲν τῷ βασιλεὶ τῆς
 σιγῆς τὸ ξίφος κατενεγκὼν ἐπληξεν, οὐ μὴν καὶ
 δειλάσαι τὸ ἐκ τοῦ χρόνου ἐπὶ τὰς θύεις ἠρτημένον
 ἠδυνήθη παραπέτασμα. Οὕτω μέντοι ἰσχυρὰ ἡ πληγὴ
 γέγονεν, ὡς τοὺς κρῖκους ἰκανῶς τῆ σαρκὶ ἐνιζή-
 σαντας ἐπὶ πλείστον ἔκτυποῦσθαι. Ὁ δὲ βασιλεὺς
 τῆς χειρὸς τὸν βάρβαρον ἀφελόμενος τῷ ξίφει τῷ
 ἐξελέσθῃ παρεδίδου φέρων, δ δὲ καὶ πᾶν ἐπὶ τοὺς
 ποιεῖμους ἐσφάδαζεν ἰέναι· ἀλλ' ἀμφοτέρω τε τῷ C
 Ἰωάννῃ καὶ Βακχίνῳ ὁ βάρβαρος ἐπισχεῖν αὐτῷ
 τὴν ὄρμην ἰσχυσαν. Ἦδη γὰρ τὸ εὐνοῦν ἐκείνους δε-
 δουλωμένος ἐσχηματίζετο. Τὰς οὖν τῆς κεφαλῆς
 αὐτῷ τρίβας ὑποδακνύς ἐντεῦθεν πως τὸ ὑπαντίσσειν
 αὐτῷ πλήθος ὑπεσημαίνετο. Ἐν τούτῳ τῷ πόμφῳ
 ἰσὼν ὁ Καντακουζηνὸς δακτύλοις θατέρας ἐστέρητο
 χειρὸς. Βασιλεὺς δὲ ἀμφὶ τετταράκοντα πολεμίων
 ἐπισημαίνοντας ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἤλθεν.
 Ὅτι δὴ κάκεινον εἰς μνήμην ἔλθων, ὃν ἤδη κατα-
 βαλὼν ἐκ τοῦ κατὰ τὸν ὀφθαλμὸν ἐπισήμου παρήλαθε
 πικηρωσάμενος, ἀνεζήτησε τοῦτον ἐπὶ τοῦ στρατο-
 πέδου τὸ σημεῖον εἰπὼν· ἐγένετο τοίνυν κάκεινος
 καὶ ἀνεγνώριζε τὸν νενικηχότα καὶ ἀνεγνώριζετο. D
 Οἱ εἰς μακρὰν δὲ πρέσβεις παρὰ τοῦ ἀρχιζουπάνου
 ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἵκοντο ἀμνηστῖαν αὐτῷ κακῶν
 ἐπιτιμῶν. Καὶ δὴ βασιλεὺς κελεύσαντος ἤχε
 μετὰ μικρὸν ὁ ἀνὴρ ἱκέτην ἐπειδὴν ἑαυτὸν παρεχό-
 μως. Καὶ βασιλεὺς μὲν ἰεστεύοντα προσηγάμενος,
 ἔθηκε τούτῳ τὴν ἀμαρτάν. Ὁ δὲ τοῦ ἐδάφους μι-
 κρὴν ἀναεῦσας, ἐνθα πρὸ τῶν βασιλέως ποδῶν
 ἵστων ἔκειτο καταβαλὼν ἐαυτὸν, ὄρκους τὰ δεδογμένα
 ἐπίπυτο, δοῦλος ἐς τὸν πάντα ἔσσεσθαι· Ῥωμαίους
 αἰὲν βεβαίῳ· κἂν μὲν ἐπὶ τὴν ἐσπέραν στρα-
 τῶσι, σὺν διασπάλτοις ἔπεσθαι ὠμολόγει, πολεμοῦσι
 γὰρ μὴ ἐπὶ τῆς Ἀσίας πρὸς οἷς τὸ πρότερον εἰώθει
 ἐκαστοῖς καὶ διακοσίους ἤδη προσεπιπέμπειν.
 Ἰὼσα καταρωθῶς βασιλεὺς ἐπὶ τὴν Κωνσταντινου
 ἡ πόλιν ἀπὸ τῆς Ἰταλίας διαπεπραγμένος οὐδὲν ἐς Βυζάντιον ἤλθε.
 Ἀλλ' ἄλλοι μὲν οὕτω δὴ τὸ ἐς Ῥωμαίους ἐτήρησαν

δούλιον, ὥστε [P 65] χρόνοις πολλοῖς ὑστερον Οὐρεσιν (46) τῆς ἀρχῆς παραλύσαντες, ἐπειδὴ βασιλέως μὲν συνειδότες θατέρω τῶν ἀδελφῶν αὐτῆν ἐνεχείρισαν, ἰδεοσάν τε ὡς τὸ εἶδος μὴ τι αὐτοῖς χαλεπήνῃ, καὶ λέσαι καὶ Οὐρεσιν ἄγοντες παρ' αὐτὸν ἦλθον, ὅτε αὐτὸς ἐπιψηφίζετο ἀναγκαστικῶς ὑπακούσασθαι λέγοντας. Δίκης τοίνυν αὐτοῖς ἀνομιάν βραβεῖόν τι ἐκ βασιλείας Οὐρεσιν αὐθις τὴν ἀρχὴν ἔσχεν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὑστερον.

10. Inde in Hungariam perrexit princeps, belli causam obtendens submissa, ut dictum est, Dalmatis auxilia. Neque tamen indicto bello aggressus est Hungaros, sed iis quæ in se deliquissent per litteras primo expositis, proximum Romanorum adventum illis indicavit. Ubi itaque ad Istri ripam pervenit, cum nullæ adessent naves ex iis quas Byzantii apparaverat, 114 ne temporis occasionem negligeret, quæ in iis rebus, ut cuncta prospere cedant, maximi momenti esse solet, lintrem, cujusmodi ibi multæ ad litus reperiantur uno ex ligno cavatæ, conscendens atque una equum freno attrahens in adversam ripam trajecit. Exinde eodem pariter modo in Hungarorum fines irrupit Romanorum exercitus: atque interiora patens obvia quævis effuse depopulatus est. Erat in altera situm fluminis ripa castrum Zeugminum nomine, murorum cæterarumque munitionum robore satis validum. Atque illud cum primo impetu expugnare haud posset, Theodorum Batazem sororum suum reliquit cum exercitu: ipse regionis illius vicis circumiens plurimos in potestatem recepit. Hungarorum interea processit exercitus Romanos excepturus. At cum vitibus longe se vidit imparem, dedit sese pariter imperatori, qui deinceps rapuit sustulitque pro libito omnia. Videre itaque erat omnis ætatis multitudinem bello captam agi, gentemque totam aliam in sedem transferri: quæque Savus et Ister, fluvii ex Alpibus profuentes, in Hungariæ sinibus efficiunt insulam (superius enim diffusi a se invicem, post

Α ἰ. Βασιλεὺς δὲ ἐπὶ τὴν Οὐννικὴν ἐχώρει, τὴν εἰς Δαλμάτας πρότερον καθάπερ εἴρηται συμμαχίαν ὑπέθεισιν πολέμου παποημένος αὐτοῖς. Οὐ μὴν ἀκριβεῖ ἐπ' αὐτοὺς ἦλθεν, ἀλλὰ γράμμασι πρότερον τὰ τε ἐς αὐτὸν ἡμαρτημένα σφίσι ἐδῆλου καὶ τὴν Ῥωμαίων αὐτίκα ἐμήνυσεν ἐφοδόν. Ἐπειδὴ γοῦν πρὸς ταῖς Ἰστρου θύραις ἐγένετο, νεῶν οὐδαμῆ παρουσῶν ἄς ἐξ Βυζαντίου ἐτοιμασάμενος εἶχεν, ὡς μὴ τὴν ἐξύτητα τοῦ καιροῦ καταπροΐσεται, ὃ καὶ μάλιστα κατορθωτικὸν ἐν τοῖς τοιοῦτοις φιλεῖ γίνεσθαι, λεμβάδιόν τι ἀναβάς, ὅποια πρὸς ταῖς ἀκταῖς ἐνταῦθα διασαλεύει αὐτόξυλα, ἐπὶ τὴν παραλίαν ἐφέρετο ἀπὸ βυτήρος ἐλκόμενον τὸν ἔκπον αὐτὸς ἔχων. Ἐξῆς δὲ καὶ Ῥωμαίων στρατὸς τρόπον τῶν αὐτῶν περαιωσάμενοι τὴν Οὐννικὴν ἐπάτου, Β ἔνδοτέρω τε προχωροῦντες ἀφειδῶς ἄσι τὰ ἐν ποσσίν ἐκείρων. Ἦν δὲ τι κρησφύγετον ἐνταῦθα ἐπὶ θάτερα τοῦ ποταμοῦ ἰδρυμένον Ζεύγμινον ὄνομα, τειχέων τε καρτερότητι καὶ τῇ ἄλλῃ ἀσφαλείᾳ ἰκανῶς ἔχων. Τοῦτο ἐπειδὴ μὴ ἐξ ἐπιδρομῆς εἰλεῖν εἶχεν, αὐτοῦ θεόδωρον τὸν Βατάζην σὺν στρατεύματι ἔλαττε γαμβρὸν αὐτῶ ἐπ' ἀδελφῆ γεγονότα· ὃ δὲ τὰς τῆδε κόμας περιῶν ἀρδὴν ἠνὸραποδίζετο. Ὅτε καὶ Οὐννων στρατὸς ἐχώρει μὲν ὡς Ῥωμαίοις ἀντιπαξόμενος· ἐπεὶ δὲ ἔγνω ἀνεφίκοις ἐπιχειρεῖν μιλίων, προσεχώρει καὶ αὐτὸς τῷ βασιλεῖ, καὶ τὸ λοιπὸν κατ' ἐξουσίαν ἤγετο τε καὶ ἐφέρετο πάντα. Ἦν οὖν ἰδεῖν ἠλικίαν πᾶσαν δορυκτερον ἐλαυνομένην καὶ ἔθνη ὅλα κινούμενά τε καὶ ἀναστατούμενα, καὶ C ἦν Ἰστρος καὶ Σῶος ποταμοὶ ἐξ Ἀλπεων (47) βέον-

Du Gangii notæ.

(46) Οὐρεσιν. Urosi illius, Dessæ fratris, nulla quod sciam mentio sit in Historia Dalmatica, nisi idem sit cum Bela, de quo ad p. 221, qui ante Dessam in Servia principatum tenuit.

(47) Ἐξ Ἀλπεων. Vel ex hoc loco patet Alpes dici quosvis montes altos, nec eos duntaxat qui Galliam ab Germania et Italia disternant. Servius ad illud Virgillii *aerios montes*, ait a Gallis aerios montes *Alpes* appellari; voce nimirum Gallica. Papias: *Alpes, proprie aerii montes Galliarum. Nam Gallorum lingua alti montes sic vocantur.* Gloss. Græco-Lat.: *Alpes ὄρη ὄψηλα.* His consentit Isidorus, l. xiv Orig., c. 8. Hinc igitur passim quosvis montes Alpes vocant scriptores. Sidonius de Atho monte carm. 2: *Sivosam currebant vela per Alpem.* Carm. 9 de eodem: *Juxta frondifera cacumen Alpium.* Pyrenæos montes Alpium nomine donat etiam Ausonius, epist. 23:

*Nunc tibi trans Alpes et marmoream Pyrenem
Cæsareæ Augustæ domus est.*

Alpes montis Zebraii, Alpes Roscidæ vallis in iisdem Pyrenæis, dixit Lucas Tudensis, in Chronico, p. 86 90. Unde et Hispanos *Alpinos* vocavit ex Catone Gellius. Adam Bremensis c. 229: *Normannia, quæ suis Alpibus circumdat Sueoniam.* Occurrit iterum apud eundem, c. 259. Sed de vocis primigenia notione dissentit prorsus a Servio et aliis Procopius, l. 1 De bello Goth., qui id no-

minis veteribus Gallis angustias montium seu collium significasse scribit: *Ἀλπεις δὲ καλεῖται τὴν ἐν στενοχωρίᾳ διόδον οἱ ταύτην νομοῦνται ἄνθρωποι.* Id ipsum tradit Eustathius in Dionysii Periegesim: *Φαοὶ δὲ τὴν λέξιν ταύτην κατὰ τὴν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν μετάληψιν, ταῦτ' ἐν δύνασθαι τῇ κλεισοῦρα.* Atque ea ipsa notione vocem hanc usurpasse videtur Philostorgius, l. iii, c. 24: *Ἀλπεις, αἷ τε Σούκις καλοῦμαι, καὶ αἱ Ἰουλαί, διόδοι εἰσι στεναὶ μεγίστων ὄρων ἐκατέρωθεν, καὶ ὅφ' ἐν χωρίον ἔγγυ; τοῦ συμπύσεσθαι συγκλειομένων. Εἰσὶ καὶ δὲ αἱ διόδοι αὐταὶ τοῖς ἐν Θερμοπύλαις στενοῖς.* Certe quidquid fuerit primis sæculis de vocabuli significatu, id constat inferioribus Alpes appellari convalles, et quæ in iis sunt pascua, quo ætate pecora aguntur. Ita usurpat passim in donationibus factis ecclesiæ Salsburgensi, c. 1 et 7; apud Canisium, tom. vi Antiquar. Lect.; in charta Ludovici Pii anno 838 pro monasterio Anianæ: in chartis Alemannicis Goldasti n. 27 et 86; [P. 449] apud Couradum de Fabaria de Casibus S. Galli, c. 20; Bertholdum Zuifaltens. abbatem, De origine sui monasterii; Augustinum de la Chiesa, in Hist. Pælem. c. 26; Marcum in Hist. Beneharn., l. v, c. 29, etc. Hinc *Alpagium*, jus pascendi pecora in Alpibus, in charta b. comitis Sabaudie an. 1218 in tabulario ecclesiæ Tarentasiensis.

τες ἐπὶ Οὐννικῆς αὐτοματιζοῦσι νῆσον ἀνωθεν ἐφ' ἐκότερα σχιζόμενοι καὶ μετὰ πλείστην ὄσση ἐς ταυτὸ πάλιν ἴοντες· περίοδον, κενουμένην πᾶσαν καὶ κατοικῶν σπανίζουσαν. Ὅτε καὶ αὐτὴν τὴν ῥητικὴν Ῥωμαῖοι καταστρέψαντο οἰκίαν, πρῶγμα ἐν τοῖς Ῥωμαίων μεγίστοις εὐτυχήμασιν ἀναγεγράφθαι ἔστιν. Ταῦτα καταρωθῶς βασιλεὺς ἐπὶ Ζεύγμινον ἦθεν, ἐνθα ὁ Βατάτζης, καθάπερ εἴρηται, λειψθεὶς τὴν προσεδρεῖαν ἐποιεῖτο. Ἄλλ' οἱ τὸ φυλακτήριον ἔχοντες, ἕως μὲν οὐκ εἰς μακρὰν ἐπιθεδοθηκέναι ἔρσι τὸν ῥῆγα ἠέλπιζον, ἰσχυρῶς αὐτοῦ μετεποιοῦντο· ἐπεὶ δὲ ὁ μὲν ἠγγέλλετο παρῶν οὐδαμοῦ, Ῥωμαῖοι δὲ πρὸς τὸ τεχομαχεῖν ἤδη ἐγίνοντο, [P. 66] πρὸς τὸν ἐπερτημένον κατορθώθησαντες κίπθονον ἔχρηζον βασιλέως, ὡς ἐπ' ἀθώως ἐντεῦθεν ἀπαλλαγσόμενοι σώμασιν ἐνδύσει τὸ φρούριον αὐτῶν. Τοῦ δὲ πρὸς τούτο ἀνανεύοντος, σχοίνους τε τῶν τριχηλῶν ἐξῆψαν καὶ τὰ καλύμματα τῶν κεφαλῶν, ἀποθέμενοι ξὺν ἀτιμῇ τῷ βασιλεὶ παρείχον ἐαυτούς. Ὁ δὲ ἀπέειπε Ῥωμαῖοις τούτων μὲν ἀποκτινύναι εἶναι ἀγαθῶν.

ιδ'. Ταῦτα Ῥωμαῖοι κατάπραξάμενοι, ὡς ἐπὶ Ἰβὸν περαιωσόμενοι ἐφέροντο, πολλῶ στρατοπέδου τῷ αὐτῶν πλείω τὴν ἀνδραποδισθεῖσαν τῶν Οὐννων ἄγοντες ἔλειξαν. Ἄλλ' οὕτω ἐπεραιώσαντο, καὶ διῆγγελεν ἡ φῆμη τὸν Παϊόνων ῥῆγα χεῖρα ἐπαγόμενον βαρεῖαν θυμῷ πολλῶ κατὰ Ῥωμαίων ἦκειν, ἔση τὸν κατὰ Γαλιτζῆς χώρας (48) Ταυροσκυθικῆς πόλεμον εὐτυχῶς διενεχόμενα. Οὐ δὲ ἔνεκα μάλιστα βασιλεὺς αὐτὸν ἡμίνατο, ἅτε παρὰ γνώμην τὴν αὐτῷ Βλαδιμηρῷ ἐπιφύεστα (τούτο γὰρ ὄνομα τῷ Γαλιτζῆς ἀρχοντι ἔκειτο) ἀνδρὶ ὑποσπόνδῳ Ῥωμαῖοις ἔνι. Τούτων ἀκούσας ὁ βασιλεὺς τὸ μὲν ἄλλο στρατεύμα καὶ ὅσον ἐν σκευοφόροις ἦν καὶ τὰ πλείστα τῶν ζωγρηθέντων πλῆθει ἀριθμοῦ χρείσσω τυγχάνοντα ἐκίλευε διαπορθμευσαμένου; ἐπὶ τῆς ἀντιπέρρας μείνει ἔχθης· ὁ δὲ τὸ ἀπόλεκτον τοῦ στρατοπέδου ἀναλαθὼν, καίτοι πολλὰ τῶν στρατηγῶν οὐκ ἐπιφρασαμένους τοῖς δόξασιν, ἐπέλυτο τὴν ταχίστην συμπλακησόμενος αὐτῷ, λύκων οὐ λέοντων εἶναι φάμενος ἔργον τοῦ μὲν τῶν προβάτων κατεπαίγεσθαι πλῆθους, ποιμένων δὲ ποθεν ἢ κυνῶν ἐκφανέντων φεύγειν μηδὲν αἰσχυνομένους, μόνῳ τῷ αὐτοῦ καὶ τὰ θηραθέντα περισώζειν μόγις καὶ ἀγαπητῶς ἀρκουμένους. Ὅτε λέγεται τι καὶ τοιοῦτον, ὅποιον εἰ μὲν καὶ ἀντικρυς προελομένη ἔδοξεν αὐτῷ, οὐκ ἔχω ἐκπεῖναι, εἰ δὲ καὶ προμηθείας τινός, ὅπερ οἴμαι,

A multum circuitum in unum denuo coeun) vacuam omnino nulloque cultam habitatore. Quo tum casu everterent Romani etiam domum regiam : res sane quæ inter maximos Romanorum fortunæ successus referri mereatur. His ita prospere gestis ad Zeugminum rediit imperator, ubi Batatzes, qui relictus ibi fuerat, obsidionem urgebat. Sed qui loci præsidium 115 tenebant, quamdiu spes erat brevi cum auxilio regem adfuturum, defendebant sese acriter. Verum ut intellexere nequaquam illum adesse, ac jamjam mœnia acrius impugnantibus Romanis, periculo imminente conterriti, rogavere principem ut tradita arce salvus inde corporibus liceret iis excedere. Quam rem cum abnueret, funibus collò appensis abjectisque capitum operculis, per summum dedecus sese ipsos Imperatori dederat. Tum ille, ne eorum quisquam a Romanis interficeretur, prohibuit ; arcem vero gravi refertam prædâ iis diripiendam concessit.

μηδένα, τὸ φρούριον δὲ μεγάλων μεστὸν ἐν ληξεν-

11. His confectis Romani versus Savum velut trajecturi pergunt, numero majorem captivorum adlucentes multitudinem quam esset exercitus : sed necdum flumen transierant, cum nuntiatur Pannoniorum regem cum ingentibus istic adesse copiis animi ardore cum Romanis pugnare gestientem, rebus jam in Galitza, regione Thaurorocythicæ, præclare feliciterque peractis. Hujus quippe rei potissimum causa imperator bellum istud aggressus erat, quod se invito Bladimerum (id nomen erat Galitzae principi), virum Romanis federatum, invasisset. Quo cognito imperator reliquam aciem, impedimenta, ingentemque et innumeram captivorum multitudinem in adversam transferri ripam jubet ibique considere : ipse cum delectis militibus, etsi consilium haud probarent ducum plerique, summa celeritate 116 in hostem contendit, luporum esse, non leonum dicitans pecorum greges incessere : cæterum pastoribus aut canibus conspectis sine pudore ullo fugere, eo solo si sese et captam prædâ retineant ægre licet ac vix contentos. Illud etiam de eo fertur, quod quidem, si id egit ex animi consilio, laudare vix possim : sin autem quia tum quidpiam præviderit, quod reor, aut tutari ac defendere voluerit qui circa se erant Romanos, militaris prorsus providentiæ facinus

Dn Cangii notæ.

(48) *Γαλιτζῆς χώρας*. Galitia pars dicitur Russiae Minoris, μέρος τῆς μικρᾶς Ῥωσίας, in noitiia Andronici : Nicetæ vero in Man. l. 4 n. 2 : *Μία τὸν παρὰ τοῖς Ῥώϊς τοπαρχιών, οὗς καὶ Σκυθίας ὑπερβορέους φασίν*. Galitza hodie vocatur, estque ducatus, magno Moscovia duci obnoxius, qui ex Moscovia in orientem per Castrumowgorod euntibus occurrit. Huic imperabat eo ævo Vladimerus seu Lodomerus, ut habent Annales Hungarici, qui Chunorum freins auxilio Minoslauum Russorum regem seu principem regno prostrare, tyrannidumque sibi asserere ausus, a Geiza tandem Hun-

garizæ rege, qui Minoslai filiam uxorem duxerat, inito prælio fusus ac deletus est, ut pluribus narant Thwroczius in Geiza, c. 66 ; et Bonfinius decal. 2, l. vi. Nec alium vel diversum Vladimerum hunc censuerim ab Vladimero Wszeuolodi filio, Jaroslai Russiae principis nepote, qui Kiovia ad Borysthenem urbe avita consedit, et post varias cum agnatis concertationes, cum omnes eorum expugnasset provincias, μονομάχος dictus est. Utcunque sit, Vladimeri successorem Jaroslauum infra nominat Cimianus ; de Vladimeri vero parentibus agit Ditmarus, l. vii.

memoratu dignum esse arbitror. Cum enim ab Savo statueret discedere, quo Hungaris occurreret, vasa que jam collegisset, imperavit navium præfecto ut in alteram fluvii ripam trajiceret ibique consisteret cum navibus, ac si quis ex Romanis fugam meditata se trajici postulet, quasi non videret hominem nihil moraretur. « Vel si ipse, aiebat, imperator adero, allaque ac modo videntur in animum induxero, quæ jussu negligas necesse est, sin secus feceris, continuo palo affixus supplicium non edugies. » Ea quidem ille sic tum ordinavit, ut ad audaciam et magnanimitatem alitum, quemadmodum diximus, militibus quodammodo faceret. Ubi enim nullum ex metu compendium adest, tum ab audacia necessario petendum est auxilium. Abitum itaque inde paranti quidam a Romanis captivis, qui ab Hungaris evaserat, jamjam adventurum regem indicat. Hoc accepto **117** nuntio imperator vix scse continere potuit, veritus, ne cum prior adveniret, fugientes Romanos aggredi videretur Hungarorum exercitus. Ordinata igitur acie retrò cessit. Ut vero constitit non ipam adesse regem, sed Belosim, qui primas apud eum obtinebat (Banum vocant ejusmodi dignitatem Hungari) appropinquare cum exercitu, in eum citato impetu fertur. Verum cum nox ingrueret, equo desiliens, totus armatus, super Inverso et supino clypeo somnum cepit, idemque ut milites facerent imperavit. Postero autem die Belosis adventare principem certior factus, cum universo exercitu recessit, nescio quos haud sanæ mentis simulans prætextus. Quo enim fugæ captaret occasionem, mandatum sibi aiebat a rege, ut ab hac regione abscederet, iterque intenderet ad Branizobam, ut inde facilius Romanos adoriretur. At imperator, cum necdum fugientes insequi cessaret, superato fluvio, Branizobam pervenit ibique castra posuit. Paulo post in allam Hungariæ partem, ubi mons est, Temises ab incolis dictus, quo vastaret adjacentes agros, mittit cum exercitu Borizem. Ex eadem ille qua Geiza familia dicebatur esse: propter autem nescio quam simultatem ad Joannem imperatorem profugerat, a quo et magnis fuerat ascitus honoribus, unamque e consanguineis obtinuerat uxorem. Eum in locum postquam venit Borizes, majores vicos, incolarum frequentia late extensos omnibusque relictos bonis circummeundo **118** depopulatur. Ad hæc cum tribus Hungaricis phalangibus consertis manibus, hostes plane fudit,

Du Cangii notæ.

(49) *Μάνρον*. Hoc est, banum. Solent quippe Græci b Latinum per μπ afferre, ut ex exemplis quæ profert Meursius in Gloss. plus satis patet. De banorum dignitate apud Hungaros et Servios dixi ad Annam. Hac tumungebatur in Hungaria Bela, qui Cinnamo Βέλοσις hoc loco dicitur, Geizæ regis avunculus, quo imperante rerum summam obtinuit, Uri Servizæ comitis, cujus filiam Helenam Bela, cognomento Cæcus, rex duxerat, frater. Joannes Thwroczius, c. 65: Tunc avunculus domini regis Bela Ban nominatus, gloriosus in millibus suis irruens super aquina Teutonicorum, per-

Α ένεκα καὶ τοῦ εὐφυχότατα Ῥωμαίους ἀμφ' αὐτῶ ἀγωνισέσθαι, στρατηγικῆς ἡγήματα ἐπινοίας ἀξιῶν εἶναι. Ἐπειδὴ γὰρ τῶν Σάου ναμάτων ἀπαίρειν ὧ; ὑπαντιάζων τοῖς Παλοσι συνεσκευάσαστο ἤδη, παρηγγύα τῶ τὴν στολαρχίαν ἐμπειπιστευμένῳ θατέρῳ τοῦ ποταμοῦ δὲ πρὸς προσοχκότα αὐτοῦ σὺν ταῖς ναυσὶν ἵστασθαι, ἦν δὲ ποτε Ῥωμαίων τις φυγὰς ἐπὶ τῆ; ἐτέραν ἰὼν διαπορθεύεσθαι ἀξιοῖη, τὸν δὲ ἀλλὰ μὴδὲ ὄρῳν προσποιεῖσθαι τὸν ἄνθρωπον. « Κἂν αὐτὸς, ἔλεγε, παρέσομαι βασιλεὺς ἕτερα τῶν παρόντων ἐλόμενος, ἀποπροσποιεῖσθαι σε τοὺς λόγους; χρεῶν, ἢ μὴν μὴ οὕτω ποικῶν τὸν αὐτίκα οὐκ ἐκφεύξῃ ἀνασκολοπισμόν. » Ταῦτα μὲν ὤδα διατάξατο, θάρσους οἶμαι θύραν τοῖς στρατιώταις, ὅπερ ἤδη ἔφην, ἐντεῦθεν ὑπανοιγνύς. Τῆς γὰρ ἐκ δειλίας ὀνήσεως οὐδαμῆ παρούσης ἀνάγκη ἐς τὴν ἐπὶ τοῦ Ὀάρσου μετασκευάζεσθαι [P. 67] ἀρωγῆν. Μᾶλλον δὲ ἄρτι που ἐκείθεν ἀπελαύνειν ἤκέ τις δορυαλώτων Ῥωμαίων φυγὰς ἐκ Παίδων τὴν τοῦ βηγῶς ὄσον οὐκ ἤδη μηνῶν ἐφοδόν. Τοῦτων ἀκούσας ὁ βασιλεὺς οὐκέτι κατέχειν αὐτὸν ὀδὸς τε ἐγένετο, ὡς μὴ πρότερον ἀφικόμενον ἐθ' Ὀδνικὸν φεύγουσιν ἐπιθέσθαι δόξαιε Ῥωμαίους. Ταξάμενος τούτων ἐχώρει παλίμπους. Ὡς δὲ ὁ βῆξ μὲν οὐ παρῆν, Βέλοσις δὲ ὁ τὰ πρῶτα παρ' ἐκείνῳ φέρων (Μπάνον (49) ταύτην καλοῦσιν Ὀδννοὶ τὴν ἀρχὴν) οὐ μακρὰν εἶναι ἠγγέλλετο, σπουδῆ ἐπ' ἐκείνον ἐφέρετο. Ἐπειδὴ τε συνεσκόταζεν ἤδη, τοῦ Ἰππου ἀπὸδᾶς αὐτὸς ἔτι ἐπὶ τῆς ἀσπίδος ὑπὲρου πρὸς τοῖς C ὄπλοις ὑπνωσε τοῖς αὐτοῦ, καὶ τὸ στρατεύμα ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἐνδιήγαγεν ἅπαν. Τῆ δ' ὕστεραία Βέλοσις μὲν ἐπιόντα βασιλέα πυθόμενος ὤχετο πανστρατι σκήψαις τινὰς οὐχ ὕγειε ἀναπλάσας· πρόφασιν γὰρ τοῦ φεύγειν ἐκποριζόμενος μεμηνύσθαι αὐτῶ πρὸς τοῦ βηγῶς ἔφασκε τῆς προκειμένης ἀποκλίνοντι ὡς ἐπὶ Βρανιζόβαν πόλιν ἰέναι, ὅπως ἐντεῦθεν μᾶλλον Ῥωμαίους ἰέναι ἐλθεῖν αὐτὸν γένοιτο. Βασιλεὺς δὲ τοῦ καὶ εἰσεῖτι διώκειν ἀποσχόμενος ἐπὶ τὸν ποταμὸν ἐλθὼν ἐπαραιοῦτο, ἐν Βρανιζόβῃ τε γεγονῶς ἐνταῦθα ἠλόλιζετο. Ὀλίγῳ δὲ ὕστερον καὶ κατ' ἄλλο που τῆς Ὀδννικῆς μέρος, οὐ δὴ τὴ ὄρος ἔστιν ὁ Τεμισῆς πρὸς τῶν ἐγγυρίων ὠνόμασται, προνομεύσαι διανοηθεὶς Βορῖσην ἅμα στρατεύματι ἔπεμπεν, ὃς καὶ αὐτὸς ἐκ τῶν αὐτῶν ἐλέγετο τῶ Ἰατζῆ φυῆναι σπαρμάτων, κατὰ διένεξιν δὲ τινὰς βασιλέα Ἰωάννην φυγὰς ἐτυχε πολλῶ πρότερον ἐλθῶν. Ὁ δὲ τιμῆς τε μετέδωκεν ἱκανῶς καὶ κῆδος ἐγγενοῦς τινος ἐνηῆψε κάρης αὐτῶ. Οὕτως δὲ ὁ Βορῖσης (50) πρὸς τῶ χώρῳ

cussit eos ex adverso graviter, et magnam stragem fecit in illis. Bela bani, quo ductore Henricum Bavarizæ ducem fudit Geiza, meminere prælorea Otho Frising. l. i De gest. Frida c. 22, et Radevicius, l. iii, c. 12; Guntherus, l. vi Ligurini, de Bela:

Hic placido cultu puerum nutriverat, ut qui Vir bonus et prudens, et avunculus esset atrique. Vide notata ad p. 221.

(50) Ὀδῶς ὁ Βορῖσης. Fuit is Boritius Calamani regis Hungariæ ex regis Russiæ filia (quam in adulterio deprehensam Calamanus repudiaverat) filius,

γενόμενος περιήκει τὰς τῆδε κορυπόλεις ἀναστατῶν. Ἄ κτήθεσσι τε κατοίκων μονοουχι στενωγυρομένας καὶ παντοίοις περιβριθεῖς οὐσας καλοῖς. Ὅτε δὴ καὶ φάλαγγι τριῶν Οὐννικαῖς εἰς χεῖρας ἐλλοῦν ἐπρόφατό τε κατὰ κράτος αὐτὸν βασιλέα παρῆβαιν οὐχθελσας, καὶ βαρῦς ταῖς ὠφελείαις ἐκείθιν ἀναστρέψας εἰς τὴν Ῥωμαίων ἦλθε στρατοπέδον. Ὁ δὲ ῥῆξ γνοῦς ὡς Βορλιος ταῦτα οὐ βασιλεὺς Ῥωμαίων εἰργασμένος ἔτυχε Παιονίαν τὰ δεινὰ, θυμομαχῆς ὀπίσω ἐδίωκεν. Οὐ μὴν καὶ ἐδουήθη Βορλιος συμμῆλαι ἤθη νυκτὸς ὑπὸ λαμπάσι περαιωσαμένῳ, ἀ; πολλὰς ἐκ τοῦ στρατοπέδου βασιλεὺς ὑπανήψεν αὐτῷ. Ὅτε καὶ δύο τῶν ἐκ τοῦ πεζῶν καταλόγου ἐπὶ τῆς ἀντιπέρας ἔτι λειψόντες ἔχθης τῶν Οὐννικῶν ἀφικόμενων τὰς τῆδε ὑπελθόντες λόχμας λαθεῖν ἴσχυσαν. Ταῦτα καταρωθικῶς βασιλεὺς πόλεις τε τὰς Παριστρύους ὡς ἐνῆν κρατυνόμενος ἐνταυθα διατριβὴν ἐποιεῖτο, σκεπτόμενος τὸν Ἰστρον τε αὐθις διαθῆναι καὶ τῷ ῥῆγι συμπλακῆσεσθαι περὶ θατέραν τοῦ Ἰστροῦ ἐχθρὴν ἐνστρατοπεδιουμένην καὶ αὐτῷ. Ὅπερ ἐκείνος μαθὼν, [P. 68] πρὸς τὴν ἀπὸ τῆς τύχης ἀποδειλιάσας ἐκδύσιν, μὴ καὶ ἐν τούτῳ δυστυχῆσαντος πανωλεθρία λοιπὸν τὸ Οὐννικὸν ἐκτριβῆ, ἐς βασιλέα πέμψας εἰρηναῖα διελέξατο, τοῦ λοιποῦ τε βασιλεὺς ἐς Βυζάντιον ἦλθεν ὑπὸ θριάμβῳ τε κομπεύσας λαμπρὰ θεῶν τὰ χαριστήρια ἔθυσεν. Ὑπὸ τούτῳ τὸν χρόνον καὶ θυγάτριον αὐτῷ πρώτῃς ἔβρι ἐκ τῆς Αὐγούστης ἐτέχθη Εἰρήνης κάλλιε διενεγκὸν Μαρία (51) τε ὠνομάσθη καὶ βασιλεὺς ἀνεκοήθη.

59. Ῥωμαῖοι μὲν ἐν τούτοις ἦσαν. Ῥογέρου δὲ (52) τοῦ Σικελῶν τυράννου τὸ ζῆν καταστρέψαντος, Γιλιάμος ὁ ἐκείνου παῖς τὴν ἡγεμονίαν παραλαβὼν, πολλὰ τε ξυνοιδῶς ἐς τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν τῷ πατρὶ διημαρτημένα, δεῖν ἔγνω πρέσβεις ἐς βασιλέα πέμψαι οὕτω τε τὰ διάφορα λύσαι. Ἦκον οὖν ἄνδρες ἐπισκοπον ἕκαστος περικείμενος ἀρχῆν. Ἦν δὲ ὁ τῆς πρέσβείας νοῦς τοιοῦτος ἤρηματα μὲν καὶ σώματα ὅποσα Ῥογέριος Εὐβοίας τε καὶ Θηδῶν τῶν ἐν Ἐλ-

A qui adesse principem putaverant, rediitque in castra praxla gravis. Rex autem ubi intellexit Borizem, non Romanorum imperatorem, hæc intulisse Hungariæ damna, totus prælium spirans a tergo insequitur. Sed enim non potuit assequi Borizem, qui sub noctem excesserat prælucentibus facibus, quas crebras princeps accensas submiserat e castris. Quo tempore etiam accidit ut in adversa ripa relicti adhuc duo e pedestribus numeris, cum virgulta istis subissent, advenientes Hungaros laterent. His feliciter gestis imperator, expugnatique quantum licuit Transistriani oppidis, ibi aliquandiu moratus, Istrum superare rursus et cum rege qui in altera fluvii ripa castra habebat, prælium consensere statuit. Quod postquam ille advertit, veritus B fortunæ exitum et si male res cederent, ne Hungari internecione delerentur, legatos ad petendam pacem ad imperatorem misit, qui tandem Byzantium rediit, acto triumpho, præclaras Deo gratias retulit. Sub idem tempus prima illi ex Irene Augusta nascitur, insigni pulchritudine filia, et Mariæ nomen sortita imperatrix renuntiat est.

12. Hæc apud Romanos gesta. Mortuo autem Rogerio Sicilia tyranno Gulielmus filius regnum cepit. Multa ille in imperium Romanum a 119 parente delicta esse conscius, necessum putavit ad dirimendas simultates legatos ad principem mittere. Venerunt ergo viri episcopali dignitate insignes, eratque ea fere legationis sententia: res omnes, captivos, quæque Rogerius ex Eubœa et Thebis Hælladicis, urbeque Corintho, sicut ante narra-

Du Cangii notæ.

ob idque pro spurio habitus. Exstincto Stephano rege fratre, cum frustra paternum regnum repetisset, Constantinopolim profectus, consanguineam Joannis imp. duxit in uxorem. Græcorum exinde et Polonorum fultus auxilio, et ab aliquot evocatus proceribus, Hungariam cum valido exercitu ingressus, a Bela Cæno rege, et Alberto Leopoldi marchionis Austriæ filio, Belæ sororio, fusus ac fugatus est, ut pluribus narrat Otho Frising. l. vii Chron. c. 21; Thwroczius et Boufsinius. Hac accepta clade Boritius rursus Græcos in sui auxilium, et Labeslai Bohemiæ ducis interventu, regem Fredericam induxit an. 1146; mox percepto Ludovici Franciæ regis per Hungariam transitu, in illius castra concessit, quorundam Hungarorum consiliis accitus, qui facile fore ut multi in Hungaria non ignobiles a Geiza rege ad eum delicerent, polliciti fuerant. Quod cum ad Geizam perlatum fuisset, statim a Ludovico per legatos Boritium vincium sibi tradi postulavit, [P. 450] cui responsum piissimum ac christianissimum principe dignum dedit Ludovicus: *Domum regis esse quasi ecclesiam, pedes ejus: — quasi altare, ideoque non posse se reddere vincium eum, qui ad domum regalem, quasi ad ecclesiam, et ad pedes regis, quasi ad altare se prostravit.* Ita Thwroczius et Boufsinius, dec. 2, l. vi. Odo vero de Diogilo, l. ii extremo, ait, re in

consilium adducta: *Episcopus et optimales di-cursu ratione judicasse, ut rex regi pacem servaret, et viro nobili, licet captio, vitam servaret, quia scelus esset utrumque, et mortui hominem reddere, et amici sine ratione sædera rumpere.* Vox sane piissimo digna principe, qualis etiam illius fuit ad regem Angliæ, cui, quod S. Thomæ Cantuariensi archiepiscopo in sui fidelis ignominiam et turborem præsidium præstaret, queritanti, respondit, *se hoc jus hæreditarium ab antecessoribus contraxisse, et semper fuisse consuetudinis regni [Francorum], ut omnes pro justitia exsultantes benignè recipiat, et eis debita humanitatis solatia impendat.* Tandem Boritius a Manuele cum validis copiis adversus Hungaros missus, deleto ab hostibus exercitu, ipse a quodam Cumano domestico sagitta transfixus occubuit C. an. 1156, ut habent Otho Frising. l. vii Chron. c. 34, l. 1 De Gest. Frider. c. 30, l. ii, c. 31. Ex Boritho natus Casimirus Ciliciæ præfectus, de quo infra Cinnamus.

(51) *Marla.* Vide stemma Comnenicum.

(52) *Ῥογέρου δὲ.* Moritur Rogerius Siciliae rex an. 1152 indict. 4, ita Romualdus in Chron. et Otho Frising. l. ii De gest. Frid. c. 11; at Robertus de Monte Rogerii montem in 29 April. an. 1153 rejicit; alii in an. 1154. Vide Familias nostras Normannicas.

* Leo et Anthem. Nov. de Malier. quæ se servis propriis, etc. : *Julia quædam preces nostris fundit altaribus astruens,* etc. Adde l. vi C. Th. de locat. fundor.; l. vi C. Th. de relationib.; S. Thomæ Epist. et Acta Alexandri III pp. spud Barom. ann. 1168, 1169.

vimis, erep. a navibus avexerat, redditurum, quæque vellet imperatori libentissime suppeditaturum se pollicebatur. At princeps, rejectis legatis, classe apparatus idoneoque in eam immisso exercitu, Constantinum cognomento Angelum, avunculum suum, ducem ei præclicat, datque in mandatis ut circa Laconicam appelleret ibique reliquam classem jamjam adventuram operiretur. Ille igitur Byzantio relicto, vento usus secundo, ad Laconicæ promontorium defertur, quod vulgo ob situm Monembasiam vocant. Ut vero accepit imperator Geizam Hungariæ regem præteritis irritatum calamitatibus Transistriana oppida ex improvise aggredi velle, prævertere hominis conatus occupat. Itaque ad Istri ripam quanta potuit celeritate reversus, Hungaricis copiis in altera fluvii ripa considentibus se objicit. Aliquandiu pars utraque a prælio cessavit, quod neutra vellet incipere: ac Romanorum præsertim, quorum naves nondum advenerant. Sed ubi aliquot post 120 diebus, confectas ex ea quæ occurrebat materia, naviculas complures deduxere in flumen, tum quæ gererentur eductus Hungariæ rex, veritusque, ut dixi, ne rursus belli fortuna inclinante, principatum ipsum discrimini exponeret, iterum se ad pacis condiciones contulit. Missis igitur legatis petit ut decem non amplius millibus Hungarorum multatis, reliquam captivorum multitudinem reciperet: his conditionibus amicum se quandiu viveret Romanorum et fœderatum semper fore pollicitus. His ergo conditionibus sancita pace, Romanæ copiæ redierunt.

σπόνδοις τετάξασθαι αὐτὸν τὸν πάντα. Ἐπὶ τούτοις ἀνεξέρχον στρατός.

13. Sic in continenti se res habuerè: at maritimæ ducis improbitate non eumdem sortitæ sunt exitum. Quippe Angelus, ubi agnovit Gallekni classem ex Ægypto et Nilo flumine prædis opibusque quales Ægyptus præbet onustam adnavigare, magnum facinus edere statim in animum inducit. Hinc non exspectata Byzantio altera classis parte, avidus pugnæ, vela in hostem quam celerrime contrahit, licet vetante id principio litterisque monente, ne cum tam exigua manu cum multo majoribus copiis congredereetur. Dictabat enim nihil impedimento fore, quominus a barbaris caperetur Angelus; ac ne nuntius quidem, ut proverbio dicitur, inde reverteretur. At ille isthac non curans, cum obvia Siculorum classe manus conserit. Siculi 121 primum inhibere retro naves et ordinate cessere. Ubi vero ferri incomposite Romanos conspexerunt, tum demum quam exigua coruin esset classis apparuit. Itaque repente conversi eam invadunt, vento,

A λάδι πάλειός τε Κορίνθου, καθάπερ μοι δεδιήγεται, ναυαί περιαρπασάμενος ἔτυχε, ταῦτα δὲ πάντα ἀποδοῦναι ἀπηγγέλλετο, βασιλεὶ δὲ πάντα ὅσα βουλομένης ἴσται ὑπηρετήσασθαι ἄσμενος ὡμολόγει. Ἄλλὰ βασιλεὺς τοὺς πρέσβεις μὲν ἀπεπέμψατο (53), στόλον δὲ νεῶν ἀγείρας (54) στρατόν τε ἐμβιβάσας αὐτῷ, στρατηγῶντι Κωνσταντίνῳ δὲ Ἄγγελον ἐπεκάλου θεῖον αὐτῷ γεγονότα, ἐκέλευε περὶ που τὴν Λακωνικὴν προσασχηκότα ἐνταῦθα καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ στόλου ὅσον οὐδέπω ἀφικόμενον περιμεῖναι μέρος. Ὁ μὲν οὖν ἄρας ἐκ Βυζαντίου πνεύματός τε ἐπιφόρου τυχὸν ἀκρωτηρίῳ τῆς Λακωνικῆς προσέσχευ, ὁ Μονεμβασία ἐκ τῆς τοῦ τόπου θέσεως πρὸς τῶν πολλῶν ὀνομάζεται. Βασιλεὺς δὲ Ἰατρίαν τῶν Παίδων ῥῆγα τοῖς φθάσασιν ὠδίνοντα ἐξεπιναιώς ταῖς Παριστρίοις ἐπιτεθήσασθαι πῶσαι διανοεῖσθαι μαθῶν, προφθάνειν ἠπειγέτο τὴν ἐγχείρησιν. Καὶ δὴ πρὸς ταῖς τοῦ Ἰστρου καὶ πάλιν ὄχθαι, ἥ τάχους εἶχε γεγόμενος ἀνταχάθητο τῷ Ὀύνικῳ ἐπὶ θάλατρα ἐνεστρατοπεδευμένῳ καὶ αὐτῷ. Μέχρι μὲν οὖν τινοσ οὐδέτεροι χειρῶν ἄρχειν ἦθελον, ἄλλως τε καὶ νεῶν ἐβῶν Ῥωμαίοις ἐν τῷ πῶσαι παρουσῶν. Ἐπεὶ δὲ ἡμέριαισι ὑστερον Ῥωμαῖοι ἐκ τῶν παρόντων ναυπηγησάμενοι ἀνάκτια ὄτι πλείστα καθελικυσαν εἰς τὸν ποταμὸν, γνοὺς τὰ πρασσόμενα τῶν Παιδῶν ὁ ῥῆξ δέσας τε, ὅπερ ἔφην, μὴ καὶ δεύτερον ἠτυχηῶς περὶ αὐτοῦ κινδυνεύσῃ τῇ ἀρχῇ, ἐπὶ συμβάσει καὶ πάλιν ἐχώρει. Πρέσβεις τε πέμψας ἤτειτο χιλιάσιν οὐ πλέον δέκα ζημιωθῆν τὸ Ὀύνικόν, τὴν ἄλλην τῶν αἰχμαλώτων πληθὺν ἀπολαμβάνειν αὐθις. Οὕτω γὰρ

C φίλα διὰ βίου Ῥωμαίοις φρονήσειν ἔλεγε καὶ ἐν ὑποοῦν τῆς εἰρήνης τελεσθείσης ἐκείθεν ὁ Ῥωμαίων

ιγ'. [P. 69] Ἐν τοιούτοις μὲν τὰ κατὰ τὴν ἡπειρόν εἶχε. Τὰ δὲ κατὰ θάλασσαν κακότητι στρατηγού εἰς τὸναντίον ἔτελεῦτα. Ὁ γὰρ Ἄγγελος ἐκ τῆς κατ' Ἀἴγυπτον γῆς καὶ ποταμοῦ Νεῖλου τὸν Γαλιέμου στόλον ἀνάγεσθαι μαθὼν λαφύρου πλησάμενος διέβου τε τοῦ ἐνταῦθα, μέγα τι ὄρασαι ψήθη. Ὅθεν καὶ τὸν ἐκ Βυζαντίου λοιπὸν οὐκ ἀναμείνας στόλον ὡς εἶχε τάχους ἀνήγετο, ὑπαντίασειν αὐτῷ προθυμούμενος, καίτοι πολλὰ πρὸς τοῦτο βασιλέως ἀπολέγοντο; γράμμασί τε παρεγγυωμένον μὴ ἂν οὕτως ὀλιγανδρούσῃ δυνάμει πρὸς πολλῶν πλῆθὸν διαγωνίσασθαι ἰσχύει. Κωλύσαι γὰρ ἐμαρτύρητο οὐδὲν αὐτὸν πρὸς τῶν βαρβάρων ἀλώωναι τὸν Ἄγγελον καὶ οὐδὲ ἔγγελον γού ἐκείθεν ἐπανήξειν, ὁ δὲ λέγεται. Ἄλλ' ἐκεῖνος περὶ ἐλάσσονος ταῦτα πεποιημένος τῷ Σικελικῷ ἤδη παραφανέντι ξυνέμιξεν στόλῳ. Σικελοὶ τοίνυν πρὸ μὲν πρῶτον πρῶμαν ἐκρούσαντο, καλίντροποι τε συνταγμένως ἐχώρουν· ἐπεὶ δὲ Ῥωμαῖοι; ἀταξία πολλῇ ἔχεσθαι ἔγνωσαν τό τε εὐαρίθμητον αὐτοῖς τῶν νεῶν

Du Cangii notæ.

(53) Τοῖς πρέσβεισι ἀπεπέμψατο. Animos Manuëlis mire auxerat novissimo initum post Rogerii excessum cum Frederico adversus Willelmuum Siculum fœtus, cuius meminit Otho Frising. l. II De gest. Frid., c. 44.

(54) Στόλον δὲ νεῶν ἀγείρας. Prælium istud navale, in quo captus Constantinus Angelus By-

zantina classis dux attigit etiam Nicetas, l. II, n. 7. Sicula præerat Maio Barenis, ut idem refert, qui in diplomate Willelmi regis apud Baronium, an. 1156, magnus admiratus admiratorum dicitur, vir cæteroquin humili sorte genitus, quem caele crudelissima interisse auctor est Hugo Falcandus, qui illius historiam fuse prosequitur.

ἦδη καταρανὲς ἦν, αἰφνης ἐπιστραφέντες ἐφέροντο A κατ' αὐτοῦ, τοῦ κατὰ πρῶμναν Ῥωμαίοις Ἰσταμένου πνύματος τύχη τινα ἐπὶ τὴν πρῶραν μεταθεμένου. Αἱ μὲν οὖν ἄλλαι Ῥωμαίων νῆες τοῦ Ἀγγέλου καταράζαντο, ὃς τῷ πρωτοστρατηγῷ ἀδελφῷ ἦν (ὀλίγων δὲ νεῶν καὶ αὐτὸς ἦρχε), φυγῇ ἀκόσμη ἐχρώντο. Κωνσταντῖνος δ' ἐν μέσοις τοῖς πολεμίοις ἀπολειφθεὶς ὑπὸ ταῖς αὐτῶν ἐγεγόνει χερσὶ, τοῦτο τῆς ἀβουλίας ὀνήμενος τῆς αὐτοῦ. Τοιαῦτα καινοτομήσαν ἐξῆκεν ἦδη τὸ ἔτος ἐκεῖνο.

Ῥ. Βασιλεὺς δὲ νεωτερίζειν καὶ πάλιν τὸν Παιον- ἀρην ἀκούσας (οὐ γὰρ ἠέλγετο τηλικαῦτα περι- υβρισμένος), ἦδη τῆς ἐπὶ τὸν Ἰστρον καὶ πάλιν φε- ρούσης ἤκπετο. Τοῦ δὲ πρὸς τὴν ἐπέλευσιν ἐκπλα- γέντος περὶ εἰρήνης τε καὶ αὐθις διαπρεσβευσάμενου, B τότε μὲν ἐλύετο σφίσι δὲ πόλεμος καὶ τὰ τῆς εἰρήνης ἔγχα καλὰ, ὀλίγη δ' ὕστερον Ἀνδρονίκου τοῦ βασι- λῆος ἐξαδέλφου τὰς αἰτίας ἐνδόντος κατὰ Ῥωμαίων καὶ αὐθις ἐπολεμώθη. Ἄλλα ταῦτα μὲν ὕστερον. Τότε δὲ βασιλεὺς τοῦτον δὴ τὸν Ἀνδρόνικον ἐπὶ τὴν Κιλικίαν καὶ Ἰσαύρων ἐπεμπε γῆν, στρατηγὸν αὐ- τοκράτορα τοῦ πολέμου τοῦδε καταστήσάμενος. Τερζῆς (55) γὰρ ἀνὴρ τύχης ἐπιφανοῦς Ἀρμένιος γένος πρὸς βασιλείας Ἰωάννου δορυδῶτος· ἐκ μα- ροῦ γεγονώς, ὅποτε πρὸς τοῖς Ἰσαύρων ἐκεῖνος ἰστράτευεν ὄροις, φυγὰς ἐκ Βυζαντίου ἐπὶ Κιλικίαν ἦλθε καὶ ἀποστασίαν ὠδινῆσα; τῆς Ῥωμαίων χερσὶς ἀφιστάει ἐπεχίρει πῶσις τὰς τῆδ. Ἀνδρόνικον μὲν δὴ τοῦτου ἕνεκα βασιλεὺς ἐπεμπε, Καίσαρα δὲ (56) ἐφ' ᾧ Κωνσταντῆς τῆ Ραϊμόνδου τοῦ πρίγ- C κισος ἐς γάμον συνελθεῖν γυναικὴ ἐξ ἀνθρώπων (57) ἦδη γεγενημένου τρόπῳ ὃν αὐτὸς ἀρτι δηλώσω. Φρούριον (58) τι ἀγγυὸ Βερροιαίων ἰδρυμένον Ἀν- τωχεῦσιν ἐς φόρου τυγχάνον [P. 70] ἀπαγωγὴν οἱ τῆδε περικαθίσαντες βάρβαροι, ἐπειδὴ τῶν ἀναγ- κίων ὑποσπανίζειν αὐτὸ ἔγνωσαν, πολιορκίᾳ παρα- στήσασθαι ἐπεχείρουν. Ραϊμόνδος τοίνυν ἐτοιμό- τατος ἐκπερτεῖ; εἰς τὰ πολέμια γεγονώς πράγματα τοῦτων ἀκούσας; σπουδῇ πολλῇ σὺν τῷ ἀμφ' αὐτὸν στρατεύματι ἐπὶ τὸ φρούριον ἦλθεν, οὐχ ὑπομεινάν- των τε τῶν πολεμίων τὰ ἐπιτεδεῖα τῷ φρουρῆν ἰσχυρίας ἐκεῖθεν ἀνεξεύγνυ. Ἐπειδὴ τε ἀμφὶ δειλὴν ὄψιν ἦδη ἦν, τῷ μὲν προσωτέρω ἔτι ἀπιέναι ἰδοῦσι, ἅτε χώρου τῶς μηδαμῇ παρόντος, ἐφ' ᾧ καταλύειν αὐτοῦ; ἀσφαλὲς ἦν. Τοῖς μέντοι περὶ D αὐτὸν καμάτω τῷ ἐκ τῆς ὁδοπορίας πεπονηκόσιν ἦδη αὐτοῦ που σκηνοῦν ἤρεσκεν, χώρῳν τέ οἱ ὑπεδείκ- νυσαν μέρει μὲν τῷ πλείστῳ τέλμασι περιελημ- μένον, τῷ δ' ἄλλῳ βουνοῖς εἰργασμένων καὶ ἀκρολο- φίας αἱ τῆδε ἀνεῖχον. Ἄλλ' ὁ μὲν αὐθις ἰσχυρογνώ- μων ἦν καὶ δεδιέναι ἔλεγε μὴ ἐντεῦθεν, τὸν λόφον δεικνύς, νύκτωρ τῶν πολεμίων ἐπιθεμένων ἀδιεξί-

A quem primum a puppe habuerant Romani, nescio qua fortuna mutato et in proram spirante. Quae alia Romanorum naves, praecunte Angelo classis praefecti fratre, qui paucis navibus et ipse praerat, turpi fuga abscedunt. Constantinus in medio hostium relictus, in eorum venit potestatem, hocce temeritatis suae relato praemio. Haec eo anno gesta sunt.

14. Imperator autem ut accepit rursus novare Hungarorum regem, cum eam ferre injuriam nequaquam posset, iter denuo versus Istrum capessit. Sed ille audito principis adventu, de pace rursus per legatos agit: solutoque tandem bello pacis apparuit serenitas. Nec vero multo post, causam praebente Andronico principis patruuele, bellum iterum adversus Romanos concitum est. Sed de eo postea. Tum vero eundem Andronicum in Ciliciam Isauriamque misit imperator rei que militari summo cum imperio praefecit. Torosus quippe vir felicitatis eximia, gente Armenius, a Joanne imperatore, cum bellum in Isauriae sinibus gereret, captus quondam, Byzantio relicto in Ciliciam venerat, et defectionem animo agitans istius provinciae oppida a fide Romanorum avocare conabatur. Hac igitur de causa misit eo 122 Andronicum imperator: Caesarem vero, ut sibi matrimonio adjungeret Constantiam, uxorem quondam Raimundi principis, qui eo quem referam modo vitam finierat. Haud procul Berrhae adjacet castrum, quo ad convahenda tributa utebantur Antiocheni. Postquam qui istic circumhabitabant barbari rerum illud necessariorum inopia laborare intellexerunt, obsidione cinxere. Quibus intellectis Raimundus, vir si quisquam alius in rebus militaribus impiger, summa celeritate cum iis, quae tum aderant, copiis in castrum venit et recedentibus hostibus, convectio in arcem commeatu, inde digreditur. Cum vero jam advesperaceret, ulterius procedendum censebat, quod idoneus locus non adesset, in quo consistere tuto posset. At itineris laboribus sui jam fatigati ponenda ibi castra contendebant, monstrabantque locum maxima ex parte paludibus obductum, ceteris in colles et tumulos, qui crebri istic eminent, assurgentibus. At ille rursus factus obstinatio: « Vereor, » inquit, collem ostendens, « ne inde invadentibus noctu hostibus exitus nobis intercludatur, atque instar ovium stabulo inclusarum pereamus, nulla ad defensionem via. » At eorum quidam qui aderant acerbius virum alloentus, metus haec esse ait, non prudentiae. Ad quae Raimundus:

Du Cangii notæ.

(55) Τερζῆς. Toros seu Theodoros, Armeniae princeps, qui Livoni fratri successerat. De hac Andronici expeditione quaedam habet Nicetas, l. III, n. 1.

(56) Καίσαρα δὲ. Vide stemma Comnenicum.

(57) Ἐξ ἀνθρώπων. De Raimundi Antiocheni

principis necesse consulendi Willelm. Tyrius, l. xvii, c. 9; Willelm. Neubrigensis, l. i, c. 21; Matth. Paris.; Robert. de Monte, an. 1146, et Nicol. Trivetius an. 1150. Vide stemma principum Antioch.

(58) Φρούριον. Nepa dicitur Tyrio.

Novi, inquit, optime, si digrediamur inde, nunquam te id nobis objicere cessaturum. **123** Illic igitur, quandoquidem sic placet tibi, castra locabimus. Tu vero vide ne tum istius generositatis specimen factis ipsis edere non valeas, quam modo cum necessitas adest nulla tantopere ostentas, quando ab his quos indicavi locis, hostium exercitus irrumpens nos graviter affliciet. » His dictis Raimundus locum subit, ubi perpetuo concludi eum fata decreverant. Persæ autem multa jam nocte, unde dictum est ipsos aggressi, equos hominesque cecidero, cum neque tueri se neque alio quovis modo evadere possent. Joannes autem Cæsar eum in finem, quemadmodum retuli, Antiochiam profectus, cum jam ætate provecior Constantiæ haud placuisset, rebus quarum causa venerat infectis, Byzantium rediit; ægraque usus valetudine, tonsa post morbum, coma, monachicum habitum induit.

ὧν δὲ ἔνεκα ἤλθε δράσας οὐδὲν (ἅτε γὰρ ἔξωρον ὄντα οὐ σὺν ἡδονῇ Κωνσταντῆα εἶδεν) ἐπὶ Βυζάντιον ἀνεχώρει, νόσου τε ἐνσκηψάσης αὐτῷ, ἐκείρατό τε **15.** Cum in Ciliciam pervenisset Andronicus, Toros Mopsuestia agente, tois viribus urbem oppugnare aggreditur. Et forte egisset aliquid viro dignum defectoremque cepisset nullo negotio, nisi inertie se et ludicris scenicis totum dedisset, atque inde res Romanas labefactasset. Torosus enim, ubi Andronici agnovit mollitiem, eumque luxui, cum minime oporteret, indulgere advertit, noctem observans illum, qua immensa vis imbrum decidebat, compluribus Mopsuestiæ aditibus reseratis, atque omni **124** secum educta multitudine, Romanos inopinatos adortur, fundit sugatque. Hæc postquam serius Andronico comperta sunt (quippe, ut diximus, luxui et ignaviæ tum operam dabat), insilit in equum, arreptaque hasta in ordines invecus admiranda manu facinora edidit. Ut enim non semel inimicus, animi generositate nemini inferior fuit. At cum exsequi nihil posset, vix evitato discrimine Antiochiam venit. Eo in prælio et Theodorus Contostephanus, qui ad sebastiorum dignitatem provecus fuerat, equo sagitta transfixo, ab aliquo eorum qui stipendia Romanis merebant, et quocumque simulat ei intercedebat, capite truncatur. Fertur enim diu ante Theodorus miserum illum ex palatio eiecisse, quod in ipsius perniciem postmodum cessit.

16. Quæ in Cilicia gesta sunt, ejusmodi finem habuere. Andronicus, Byzantium Antiochia reversus, nihilo minore loco et honore habitus, pristina præter opinionem consuetudinis libertate potitus est. Sed imperatorem aiunt clam assumptum acerbissime perstrinxisse, negligentiam in rebus hellicis et intempestivas objecisse illi relaxationes. Propalam

Du Cangii notæ.

(39) Εἰς Ἀντιόχειαν ἤλθεν. Vide Willelmum Tyr. l. xx, c. 2.

ἄτητα ἡμῖν ἔσται, καὶ τὸ λοιπὸν ἅτε ἄρνες ἔξωρον ἐνσκηψάσθηντες; οὐκ ὀφείλομεν οὐδὲν ἀμύνεσθαι ἰκανοί. Ἄλλὰ τῶν σὺν αὐτῷ τις ἰταμοὺς ἐς τὸν ἀνδρα ἀπεβρίπτει λόγους καὶ δειλία; ταῦτα, οὐ μενοῦν προσηθείας εἶπεν εἶναι. Πρὸς ταῦτα θυμῷ Ραϊμούνδος ὑποβληθεὶς ὁ Οἶδα, εἶπεν, ὦ βέλτιστε, ὡς εἴ γε ἐνταῦθεν παρέλθοιμεν, οὐ μήποτε ταῦτα ἐπεγαλιὸν ἡμῖν παύσαιο· ταύτη καὶ ἡμεῖς μὲν, ἐπεὶ σὺ δεκτὴ, ἐνταῦθα σκηνώσομεν, σὺ δὲ ἔρα μὴ οὐκ ἐπὶ τῶν ἔργων δεικνύουαι ἦν ἄρτι οὐδὲν δέον ἐπηγγελίω γενναϊότητα ἰκανὸς ἡμῖν ἔσθι, πηνίκα πολεμίων στρατὸς ὄθεν αὐτὸς ἐφην ἡμῖν εἰσπαισῶν δεινὰ ἐργάεσθαι. » Ραϊμούνδος μὲν τοσαῦτα εἰπὼν εἶσω τοῦ χώρου ἐγένετο, ἐνθα καθείρξεσθαι διηνακὲς αὐτῷ ἔκειτο· Πέρσαι δὲ ἐπειδὴ πόρρω τῶν νυκτῶν ἦν ἤδη, ὄθεν εἰρηται αὐτοῖς ἐπιθέμενοι ἵππους τε καὶ αὐτοὺς ἔκτειναν, οὐδὲν οὐτε ἀμύνεσθαι οὐτε ἄλλως σώζεσθαι δεδυνημένους. Ἄλλ' ὅπερ ἐλέγομεν, Ἰωάννης μὲν Καίσαρ ἐπὶ τοιοῦτοις εἰς Ἀντιόχειαν ἦεν οὐ σὺν ἡδονῇ Κωνσταντῆα εἶδεν) ἐπὶ Βυζάντιον τὴν κόμην καὶ μέλαιναν ἠμφίεστο.

τε. Ἀνδρόνικος δὲ ἐπειδὴ τῆς Κιλικίας εἶσω ἐγένετο γῆς, Τερζόου ἐπὶ Μοφουεστίας διατρεβῶν πονουμένου, πανστρατι εἰς πολιορκίαν καθίστατο. Καὶ τάχα ἂν ἐξέδραξέ τι καὶ γενναῖον καὶ τὸν ἀποστάτην ἐν χειρὶ κατὰ πολλὴν ἐποίησατο τὴν εὐπέτειαν, εἰ μὴ βραστῶναις καὶ παιδία; ἑαυτὸν ταῖς ἐπὶ σκηπῆς ἐδεδώκει οὕτω τε τὰ Ῥωμαίων ἐσφριε πρᾶγματα. Τερζόου γὰρ ἐπειδὴ τὴν Ἀνδρονίκου ἔργω μαλακίαν καὶ τῆς οὐδὲν δέον ἐπικαθεζούσης αὐτῷ ξυνηκεν ἀσελγίας, νύκτα τηρήσας ἀσίληνον, καθ' ἣν ὑπέκεινεν ἔτυχεν [P. 71] ἀσχετα, πολλὰ τοῦ Μοφουεστίας τεύχους διαλύσας μέρη ἀθρόον τε τὸ σὺν αὐτῷ ἄπαν ἐξάγαθων πλήθος, προσέβαλέ τε Ῥωμαίους μὴδὲν προειδοῖσι καὶ κατὰ κράτος ἐτρέψατο. Ἀνδρόνικος δὲ ὅψε τοῦ καιροῦ συναισθόμενος (ἐτύχανε γὰρ, καθάπερ ἐφην, ὀλιγωρῆς πολλῆ τι καὶ κερρημένος) ἵππον τε ἀνέβη καὶ σὺν τῷ δόρατι ἀπλαυίων ἔργα μὲν χειρὶς ἐπέδειξάτο θαυμαστὰ (ὡς γὰρ πολλάκις ἐφην, τῶν τῆς γενναϊότητος λόγων οὐδενὶ τῶν μεγάλων ὑπεχώρει), ἄρσασι δ' ἄνω; δεδυνημένος οὐδὲν μόγις διαφυγῶν εἰς Ἀντιόχειαν ἤλθεν (59). Ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ καὶ Θεόδωρος ὁ Κοντοστέφανος ἔς τὸ τῶν σεβαστῶν ἀξίωμα ἦκων τὸν ἵππον τοξεύματι ἀποβαλὼν ὑπὸ τοῦ τῶν Ῥωμαίων μισθαρνούντων τὴν κεφαλὴν ἀπηράχθη κατὰ ἔχθος τὸ πρὸς αὐτόν. Λέγεται γὰρ ὡς ἐτύχανε πολλῷ πρότερον ὁ Θεόδωρος τὸν κακοδαίμονα τοῦτον τῆς βασιλείου ἐπὶ κακῷ τῷ αὐτοῦ διωσάμενος αὐλῆς.

ις. Ἄ μὲν ἐπὶ Κιλικία; κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον ἐγένετο, τοιαῦτα τινὰ ἦσαν. Ἀνδρόνικος δὲ ἐξ Ἀντιόχου πόλεως ἐπὶ Βυζάντιον ἰὼν ἐν βασιλείῳ, καὶ πάλιν οὐδὲν ἦν ἀπόβλεπτος ἦν παρ' ἡσίας; τε παρὰ δόξαν ἀπέλασε τῆς προτέρας. Ἐλέγετο δὲ οὐ λάθρα τοῦτον παραλαβὼν βασιλεὺς πικρότατα ἐλοδορήσασθαι, ὀλιγωρίαν τε περὶ τὰ στρατιωτικὰ τῷ ἀν-

θρόνῳ ἐπικαλῶν καὶ τὰ παρακαίρους αὐτῷ A
προσωνειδίζων ἀνέσεις· ἐν γὰρ μὴν πῶ ἐμφανεί λαμ-
πρῶς αὐτὸν ἐδωρεῖτο καὶ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους ἐτίμα.
Ἄμειλι καὶ τότε Ναισοῦ τε καὶ Βρανιτζόδης (60)
προχειριστο δούκα, προσέει καὶ Καστοριαν αὐτῷ
ἔδωκεν. Ἄλλ' ἔκαίνοσ εἰ μὲν καὶ ἀρχῆθεν ἀποστα-
σιαν ὄδινε καὶ ταύτην παρ' αὐτῷ τὴν ἐπιθυμίαν
εἶχεν, οὐκ ἔχω ἰσχυρίζεσθαι· ἐξ ὅτου γὰρ μὴν τὸ
ἄσμενὸς αὐτῷ κατεφάνη, ἐντεῦθεν ἑλὼν διηγῆσο-
μαι. Βασιλεὶ Μανουὴλ ἄρτι τὴν βασιλείαν παραλα-
βόντι ἐπιμελὲς ἐγένετο μέλιστα ὅπως ἂν Ῥωμαῖοι
ἐπὶ τὸ βέλτιον τοῦ λοιποῦ τὴν ὀπλισιν μεταβάλοιν.
Ὅθεν καὶ ἀσπίσι κυκλοτερεσί φράγγυσθαι εἰθισμένον
αὐτοῖς πρότερον φαρετροφορεῖν τε τὰ πλεῖστα καὶ
τίξαι τὰς μάχας διαφέρειν, ὃ δὲ ταύτας μὲν ποδή-
ραις προβελῆσθαι αὐτοὺς ἰδιδάξατο, δόρατα δὲ B
κρᾶδαίνειν μακρὰ καὶ ἱκποσύνη δεξιώτατα χρῆσθαι
ἠσκησατο. Τὰς γὰρ ἐκ τῶν πολέμων ἀνέσεις πολέ-
μων αὐτὸς ποιῆσθαι θέλων παρασκευάζει, ἱκπεύσθαι
εἰσθεῖ τὰ πολλὰ σχῆμά τε πολέμου (61) πεποιημένους
κατατάξαι τινὰς ἀντιμετώπους ἀλλήλαις ἴστα.
Ὅθεν τὰ δόρασιν ἐπελαύνοντες αὐτοξυλοῖς κίνησιν
ἐγομνάζοντο τὴν ἐν τοῖς ὅπλοις. Τοῖνον καὶ ἐν
βραχί Ῥωμαῖοι ἀνήρ τὴν Γερμανῶν καὶ Ἰταλῶν
ὀπρήρην αἰχμητήν. Οὐ μὴν οὐδὲ αὐτὸς βασιλεὺς
τῶν ἀγῶνων τούτων ἀπῆν, ἀλλ' ἐν τοῖς πρώτοις
ἐτάττετο ὄρου κρᾶδαίνων μήκει καὶ μεγέθει οὐδενὶ
ἑμῶν ἴσῳ. [P. 72] Πρὸς γὰρ τοῖς εἰρημένους καὶ
ὀπρηρῆς τε χρῆμα ἐξῆπτο σημαίας, ἣν ἄτε μέρεσι
δεηρημένην ὀκτῶ ὀκτώποδα καλεῖν ἔθος ἐστίν. Ὁ C
δὲ (62) καὶ Ῥαῖμουῦνδόν φασιν ἔκαίνον θαυμάσαντα
ἔδωρα κατὰ τοὺς θρῦλλομένους Ἡρακλεῖς (63),
ὀκνήκῃ ἐς Βυζάντιον ἦλθε, τέχνην τε τινα τὸ πρᾶγμα
εἶναι νομίσαι καὶ προσόντα βασιλεὶ αὐτῷ τε ὄρου
καὶ τὴν ἀσπίδα αἰτῆσαι, λαβόντα τε ἐπειδὴ τάληθὲς
ἔγω, σὺν ἐκπλήξει τὸν σκοπὸν ἀνεπέειν.

ἰ. Τούτων δὲ τὸν ἀγῶνα πρὸς Ἡρακλεῖα ποτὲ
τῆ Μυσοῦν γυμναζομένου βασιλείῳ, τετύχηκε τὸν
Ἀνδρονίκου τοῦ σεβαστοκράτορος παῖδα Ἰωάννην,
περικαλλῆ τινα νεανίαν καὶ ἀγαλματίαν, ἀντικρυς
Ἰταλικῷ τινος δόρατος προσβολῇ θάτερον πηρωθῆ-
ναι τοῖν ὀφθαλμοῖν. Ὅθεν καὶ παραμυθεῖσθαι αὐ-
τῷ τὸ δυστύχημα θέλων πρωτοσεβαστάρχον τε προ-
τίθειτο καὶ ἐς τὸ τῶν πρωτοσεβάστων ἀνεβίβασεν
ἔξιμα. Τούτο, φασί, μέγала τῆς Ἀνδρονίκου καθ-
ἴετο φυγῆς. Ὀδίων τοῖνον ἐξ ἑκαίνου καὶ δολώσεσι
ἐπὶ ἐπινοῶν (64), ὅποτε μὲν προσεχῶς ἐπὶ τῆς Κιλί-

A autem eum splendidis donabat muneribus ac prae
teris honorabat. Denique et Naisi et Branizobae ducem
constituit, ac Castoriam insuper concessit. Sed au
primitus ille defectionem mente conceperit conti
nueritque intra se ejusmodi consilium, 125 nou
ausim plane affirmare. Ex quo autem prava illius
apparuerit voluntas, facto inde initio expediam.
Manueli statim atque imperium accepit, curae cum
maxime fuit, ut quam optime ornateque deinceps
Romani armarentur. Atque cum insuevissent pri
mum clypeis muniri rotundis, pharetras ut pluri
mum deferre, sagittisque praelia conficere: ille
scuta oblonga protendere eos docuit et longas
vibrare hastas: praesertim vero in equitandi dex
teritate atque eos exercuit. Quippe cum cessatio
nes a bellis bellorum fieri vellet praeludia, in equo
sedere saepius solebat, inque belli aut praelii spe
ciem acies quasdam sibi invicem obversas locabat.
Ita dum hastis instructi ligneis equitabant, assue
scebant moveri in armis. Sic brevi spatio Germa
norum Italorumque aciem longe superavit miles
Romanus. Neque ipse ab ejusmodi certaminibus
abstinebat imperator, sed aderat inter primos,
hastam vibrans longitudine ac magnitudine nulli
comparandum. Ad haec appendebatur vexillum, res
prorsus admiratione digna, quod quia in octo
distinctum erat partes, octopes solet appellari. Il
ipsum aiunt Raimundum, virum Herculi comparan
dum, cum Byzantium venisset, magnopere admira
tum esse, cumque rem non sine furo aliquo in
vulgus spargi persuasum haberet, accessisse ad
imperatorem hastamque poposcisse et clypeum:
iis vero acceptis agnitioque eo quod revera erat,
tum demum causam, quae ad id expetendum im
pulsisset eum stupore esse confessum.

126 17. Id itaque certaminis ad Heraclaeum
Mysorum edente principe, forte accidit, ut Joannes
Andronici sebastocratoris filius, elegans admodum
et formosus adolescens, ictu adverso hastae ejus
dam Italicae alterum oculum amiserit. Quem casum
ut solatio levaret imperator, ad protovestiarium pri
mum, mox ad protosebasti dignitatem illum evehit.
Eam rem ferunt graviter affecisse Andronicum. Ex
eo igitur tempore nescio quid clam fovens animo
dolosque semper agitans, cum in Cilicia bellum
proxime gereret, Palaestinae regem et Persarum

Du Cangij nota.

(60) Βρανιτζόδης. Ducem Branizobae dictum a
Manuele Andronicum testatur etiam Nicetas, l.
iii, n. 1.

(61) Σχημά τε πολέμου. Torneamentorum seu
decurtionum equestrium usum primum in Graeciam
invectum sub Manuele hinc patet, quem Nicepho
rus Gregoras, l. x, a Latinis seu Francis ad Grae
cos transiisse refert. Vide Nicetam, l. iii, n. 3,
et dissertationem nostram § ad Joinvillam.

(62) Ὁ δὲ. Videtur legendum ὃ δὲ, quod quidem;
ita ut Cinnamus dicat id in Manuele miratum
fuisse Raimundum illum, quem Herculi parem
facit.

(63) Ἡρακλεῖς. Idem elogium Raimundo tribuit
infra p. 216, ejus virtutes [P. 451] et dotes praeci
pueque in re militari peritiam et animi fortitu
dinem mire praedicat praeter Tyrium l. xiv, c.
21, Willelmus Neubrig. l. i, c. 21: Quippe, in
quit, hic fuerat Christiani nominis in Oriente for
tissimus propugnator, atque insignium gestorum
titulis veteris in se Machabui transferebat gloriam,
etc.

(64) Δολώσεσι ἐπὶ ἐπινοῶν. Andronici non in
dolem modo et fallacem illius animum graphice
expressit Leo imper. in oraculo 1, sed et nequi
ter ab eo gesta totaque Comnenianam familiam

sultatum in suas traxit partes : ducatumque adeptus Naisi et Branizobæ, ut modo dictum est, per litteras Hungarorum regi pollicitus est, si ad invadendam tyrannidem sibi adesse vellet, simul atque imperium esset adeptus, Branizobam et Naisum continuo se ei cessurum. Sed veritus ne, si hæc vulgarentur, eam se præderet, alio deflexit. Igitur significavit principi jam sibi quosdam e magnatibus Hungaricis conciliasse, istiusmodi circumventos dolo, in sua potestate haud difficulter sese habiturum. Sed enim jam antea fraudem percepérat imperator ex litteris ad se delatis Andronici, quibus supra dicta cum rege Hungarico depactus fuerat. Cum autem convincere eum vellet manifestius, ut ea quæ cøperat conficeret, illius prorsus permisit arbitrio. Ille itaque omnem suspicionis occasionem **127** sublatam ratus, confidenter ad Hungaros et ad Alemannorum regem missa legatione, ut' auxilium in tempore ferrent, sollicitavit. His perfide nequiter actis, Byzantium venit Andronicus, fœdere uti apparebat Romanos intar et Hungaros jam sancito. Imperator vero, nescio an ex quadam in eum propensione, cum mirum in modum hominem diligeret, utpote æqualem secumque a puero enutritum ac institutum, inque cursu et luctationibus et reliquo certaminum genere socium, an quidpiam cogitaret aliud, etiam tunc facinorosum toleravit. Cum aliquando Heracleæ in Mysia versaretur, quam nescio quo idiomate Pelagoniam nunc Romani vocant, noctu imperator venatum exiit, hanc, uti solebat plerumque, ibi traducturus. Ea quippe erat corporis præstantia et animi indole, ut et ipsis insectaretur invêhereturque in apros et pedibus ut

κων ἐστράτευε γῆς, ῥῆγ' ἄ τε τὸν Παλαιστίνης, καὶ τῶν Περσῶν ὑπεποιεῖτο σουλτάν· τὴν Ναϊσοῦ δὲ καὶ Βρανιζόβης, ὡσπερ εἰρηται, ἀρχὴν πιστευθεὶς, γράμμασι τῷ Παιόνων ὑπισχναίτο ῥῆγ', εἰ γε βουλομένῳ ἐπιθέσθαι τυραννίδι συλλήφοιτο τῆς ἐγχειρήσεως αὐτῷ, ἐπειδὴν δὲ τοῦ ἐφετοῦ τύχη Βρανιζόβης τε αὐτῷ καὶ Ναϊσοῦ ὑπακστήσεσθαι πόλεως. Ὅπως μέντοι μὴ ἐκπυστα ταῦτα γεγονότα ὑπαίτιον αὐτὸν τοῦ λοιποῦ καταστήσωνται, ἔγνω ἑτέραν τραπέσθαι. Ἐδήλου τοίνυν βασιλεῖ βούλεσθαι τῶν κατὰ Παιονίαν τινας δυναστῶν φίλους αὐτῷ προσφέρεισθαι ἀρξαμένους ὁδῶν ὑπελθῶν ὑπὸ τὴν ἐαυτοῦ βῆδῶς θεῖναι παλάμην. Βασιλεὺς δὲ ξυνίει μὲν τοῦ ὁδοῦ· ἐφοῖ γὰρ ἤδη καὶ εἰς χεῖρας αὐτῷ τὰ γράμματα ἔλθειν· δι' ὧν Ἀνδρόνικος τῷ Παιονάρχῃ τὰ προειρημένα ἐτύγγανε διωμολογηκῶς. Ἐξελέγχειν δὲ θέλων αὐτὸν ἐφίρει ποιεῖν κατὰ ταῦτα μηδὲν ὑποστέλλομένῳ. Ὁ δὲ πάντα αὐτῷ τοῦ λοιποῦ κέρηρῆσθαι τρόπον ὑποφίας οἰηθεὶς ἀδεῶς εἰς τε Οὐννων καὶ τὸν Ἀλαμανῶν διεπρεσβεῦετο ῥῆγ', πρὸς ἐπισκοῦραν ἔν καιρῷ καὶ αὐτὸν ἐπισπῶμενος. Ταῦτα Ἀνδρόνικος ἐσκευαρηκῶς ἐπὶ Βυζάντιον ἦλθε, τὰς μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Οὐννων σπονδὰς ἤδη τῷ φαινομένῳ τετελεσκῶς. Βασιλεὺς δὲ οὐκ οἶδα εἴτε κηδόμενος τοῦ ἀνθρώπου (ὁπερρωῶς γὰρ ἐφίλει τοῦτον ἄτε καὶ ἠλικιωτῆρ αὐτῷ γεγονότα τροφῆς τε αὐτῷ μεταλαχόντα καὶ παιδείας τῆς αὐτῆς, ἀμέλει καὶ δρόμοις τε αὐτῷ καὶ πάλαις καὶ ἀγῶσιν ἄλλοις συγγυμασάμενον πολλοῖς), εἴτε καὶ ἄλλο τι ἐννοούμενος, [P. 73] τότε μὲν καὶ ἐτι ἠνείχετο κακουργούντος. Ἐπει δὲ ποτε καὶ ἐτι Ἡρακλείῳ ἐγένετο τῆ Μυσῶν, ἦν Πελαγονίαν τιτὴ γλώττῃ κατακολουθοῦντες Ῥωμαῖοι νῦν ὀνομάζουσιν, ἐξῆλθε μὲν πρὸς θῆ-

Du Cangii notæ.

nefando ausu absumptam denumque perditū viri exitum præclare omnino prævidit, adeo ut in nullum alium ex Constantinopolitanis Augustis cadere possit illud oraculum, quod hisce versibus concipitur :

Α Ἴ μ α.

Τὴν ἐχθροποιὸν ἔνδοθεν κρύπτει πλάνην,
 Ὡς εὐμενῆ; δὲ κύνας ἐκτρέφει νέους,
 Ἦν γλυκὺς κλύδωνος ἔχει εἰς μέσον,
 Ἄλλ' ἀπελέγξει τὸν λογισμὸν ὁ χρόνος.
 Ὅφρις δὲ πάντα καταναλώσει τάχος.
 Σὺ μεγαλαυχεῖς καὶ γέγηθας, ἄθλια,
 Καὶ χεῖρας ἀπλοῖς καὶ πόδας διαστρέφεις,
 Ὡς πραγμάτων ἐξῶθεν αὐτὸν ἐξάγων.
 Ἄλλ' ὁ Κύριος τὴν ὑπόκρισιν φανέ.
 Ἦ γὰρ κλλὸν δράσειας, ὡ σὺ κυνόπα;
 Ὁ τῷ ξένῳ δαίγματι συγκακράμενος;
 Ἦὼς σὺ κομισεῖς ἀγαθὸν τι τῷ ξίῳ;
 Ὡς τὸ στόμα κέχηνα; εἰς ὑποπτέρους;
 Ἦὼς ἀπερῴξει; ῥῆμα χρηστὸν τῇ πόλει;

Constat ex Niceta in Manuele, l. v, n. 8 vocis αἴμα characteres, primos imperatorum ex Comneniana familia apices designare, Alexii nempe, Joannis, Manuclis et Alexii Manuclis filii, quem Andronicus, ut et reliquos fere Comnenos, per scelus assumpsit, adeo ut in eum, a quo incepit, desierit, alpha nempe, quod in altero proxime sequenti oraculo innuitur :

Ἀρχὴν ἔχων τε τὴν μονάδα καὶ τέλος.

Andronicus igitur delos neclens et recondens animo, velut benevolus parens, Manuclis liberos, tanquam

novellos catellos educat, quibus mox parat et struis insidias, sed quod mente occultat, tempus prodeit : statim enim velut serpens illos absumet. Dissidias in sinu lataturque infelix Andronicus securus et ab omni cura liber. Manus interim explicitæ pedesque distorquet, tanquam rei gestæ seu Alexii necis innocuus. Sed hypocrisis et dolo prodeit tandem Deus. Quid enim viro dignum faceret vilis canis? ille qui fecit. i.e. extraneus, hoc est, Agneti Francorum regis filia, quam junior duxerat Alexius, per nefastum connubium se commiscuerat. Qui fieri potest, ut is vival prospere, qui os aperuit in pullos, qui adhuc sub alis parentum excubabat? Non est igitur cur Constantinopolitanum imperium a tam scelesto imperatore quidquam boni expectet. Hæc est genuina, in falor, oraculi istius παράφρασις, quam interpres Røgersius haud minus recte reddidit, præsertim eo versu, ὁ τῷ ξένῳ δαίγματι συγκακράμενος. Illic enim imposuit perperam exscripta vox δῆγματι pro δαίγματι : est quippe δαίγμα insigne armorum, quod in clypeo effingitur, ut auctor est Vegetius, l. ii, c. 18, unde pro familia et gente hic sumitur, uti vox clypeus, non semel apud scriptores Latinos sequioris ætatis. Matthæus Westmonaster. an. 1245 de Pembrochiensi familia Anglica extincta : Sic nobilis clypeus ille marescallorum tot et tantis hostibus [P. 452] Angliæ formidabilis evanuit. Et Matthæus Paris. eod. an. Clypeus in Angliā jani, seu, prostrati, etc. V. Specul. Saxon. l. iii, art. 72.

ραν ὁ βασιλεὺς ἔννυχος, ὡς περ εἰώθει τὰ πολλὰ, A
 κοιτασάμενος. Ἡ γὰρ τοῦ σώματος αὐτῷ γενναϊότης
 καὶ πρὸς ἀρκτους ἐξῆγε καὶ πρὸς τοὺς ἀγρίους ἀνθ-
 ὤπιλις τῶν συῶν περὶ τὰ πλείστα σὺν ἀκοντίῳ
 ζυμπλεκόμενον. Ἐλέγετο δὲ ὡς καὶ θεωράκιστο τὰ
 πρῶτα καὶ σχεδόν τι ἐκάστοτε πρὸς τοὺς ὄπλους ἦν,
 τὰς, ὡς ἐφέρετο, τοῦ σεβαστοκράτορος Ἰσαακίου καὶ
 τοῦ μεγάλου στρατάρχου φυλαττόμενος ἐπιβουλάς,
 κὲν οὗτος οὐδὲν ἄλλο αὐτὸν μέχρι τέλους ἔδρασεν
 ἄχαρι ὅτι μὴ τὰς βασιλείους ἀφείλετο σφραγίδας,
 δι' ὧν ὑποσημαίνεσθαι τὰς δωρεὰς βασιλεὺς εἴωθεν.
 Θυ μὴν ἀπροφασίστως καὶ ταύτας, ἀλλ' ἀπ' αἰτίας
 ἧς αὐτὸς ἐρῶν ἔρχομαι. Διατρίβοντι ἐν Μελαγυλείῳ
 τῷ βασιλεῖ περὶ τινα χώρον ᾧ Μεταβολὴ ὄνομα,
 λόγοι προϋφέροντο ἐπὶ ἀρίστου. Ἐνθα τῶν ἄλλων
 καθάπαξ ἀπάντων τὰ βασιλείως ἐξαιρόντων ἔργα, ὁ B
 Ἰωάννης; τὰ τοῦ πατρὸς μᾶλλον ὑπερῆρε καὶ ὑπερ-
 εἴθει πολλῶ. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς ἔστειρε τοὺς
 λεγομένους καὶ ἡγάπα τοῦ πατρὸς ἐλασσόμενος.
 Ὡς δ' ἐπαχθῆς τοῖς ἄλλοις Ἰωάννης εἶναι ἐδόκει,
 ὁ δὲ οὐ μέχρι τούτου τὸν λόγον ἴστησιν. Ἐδοξε γὰρ
 ἂν ἐπιδείξει πίστει τῆς πρὸς τὸν ολιχόμενον αὐτο-
 κράτορα ταῦτα προφέρειν, ὅπερ, οἶμαι, πολλοὶ τῶν
 ἀνθρώπων ποιεῖν ἴσασιν· αἱ γὰρ πρὸς τοὺς μηκῆτι
 ὄντας εὐνοιαὶ ἐχέγγυοι τοῖς περιοῦσιν εὐγνωμοσύνης
 τῆς εἰς αὐτοὺς γίνονται. Ὁ μὲν οὖν πρὸς τούτοις
 καὶ δριμύτερον ἤπειτο καὶ ἠγνωμόνη τῷ υἱῷ. Ὅτε
 δὴ στάσεως ἀναφθεισῆς Ἀνδρόνικος μὲν οὗτος θυ-
 μοδακῆ τινα ἐ; τὸν σεβαστοκράτορα ἐπιβρίψας παρ'
 ἄλλων ἦλθε τοῦ ξίφει πρὸς αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν C
 ἀφρηθῆσαι, εἰ μὴ βασιλεὺς; τε αὐτοῦ τὴν χεῖρα
 ἀπερέσχε καὶ Ἰωάννης ὁ Δούκας, ὃς καὶ αὐτὸς
 ἐξάδελφος τῷ βασιλεῖ ἦν, τὴν μάλιστα ἢ τοὺς ἵπ-
 πους ἐπέγειν εἰθίσται τῷ ξίφει καταφερομένῳ
 ὑποθείς ἀμθλιαν ἐπὶ τὴν Ἀνδρόνικου γνάθον ἐν-
 εχθῆναι ἐποίησε τὴν φοράν. Ὁ μὲν οὖν τούτου ἐρῶ-
 σθη τὸν τρόπον· βασιλεὺς δὲ τὴν χεῖρα, καθάπερ
 ἔφη, τοῦ Ἀνδρόνικου ὑπερσῶν ἐπλήγη, οὐ μόντοι
 καιρίαν ἀλλ' ὅσον ὀλίγον τὴν σάρκα διαστήναι, ἧς
 τὴν οὐλὴν διὰ βίου ἐπὶ καρποῦ ἔφερεν. Ἡ μὲν οὖν
 τούτου φιλονεικία ἐπὶ τούτου προελθούσα κατασιγᾶθη. Βασιλεὺς δὲ Ἰσαάκιον μὲν ἀφ' αὐτοῦ ἐπει-
 ῆσατο ἡμερῶν τιμῶν ἄχρι, Ἰωάννην δὲ κρίσει παραδοῦς δίκην αὐτῷ τὴν εἰρημένην ἐπέσθει πολλῶ
 τῆς ἐκ τῶν νόμων ἐλάσσω. Ἀλλ' ἐπανακτέον τὸν λόγον ἐπὶ τὰ πρότερα.

τη'. Ἐπειδὴ περὶ ὁ Ἀνδρόνικος νυκτέρῳ κυνηγε- D
 σίῳ βασιλεία [p. 74] διατρίβοντα ἔγνω, ἱκανὸς
 Ἰσαάκιον τῶν περὶ αὐτὸν ὀπισθάμενος, ὡς περ ὡς
 κατὰ παντὸς αὐτῷ ξυνασπίσσαι πίστει ἐδοσαν
 φθάσαντες, ἵππον τε αὐτοῦ τὸν δρομικώτατον ἐπ-
 αρόμενος σὺν αὐτοῖς; ἐπὶ τὸν τόπον ἦλθεν. Ἀλλ'
 αὐτοῦς μὲν ἀποτέρῳ ἐπὶ λόχμης τὸν ἵππον καθ-
 ἔξοντας ἔστησεν, ὁ δὲ ξὺν ἡμίονῳ ἐγγὺς τῆς βασι-
 λέως ἦλθε σκηπῆς, ἀποθὰς τε ἡσυχῇ ἐπορεύετο
 βᾶδην ἐγχειρίδιον ἐπισείων τῇ δεξιᾷ. Ὅπως γε μὴν
 πρὸς φωραθείη, Ἰταλὴν ἀντὶ τῆς ἐξ εἴθους ὑπέδω
 στολὴν (165). Ὡς δὲ ἔγνω καταφανῆ; γερονῶς (178)
 γὰρ καὶ ξίφη παρεγύμνουσι οἱ τὸν βασιλεία ὑπνοῦντα

A plurimum eum iisdem jaculo concurreret. Induisse
 autem loricae tum primum alunt ac fere semper
 in armis fuisse, quo Isaacii sebastocratoris et
 summi exercituum ducis vitaret insidias: etsi nihil
 ad extremum in eum quidquam aliud statuerit gra-
 vius, quam quod sigilla, quibus largitiones obsi-
 gnare imperatores solent, abstulerit. Neque id ta-
 men egit nulla ratione, sed ob causam quam nunc
 commemorare aggredior. Cum princeps in Melan-
 giis moraretur, ad locum cui Metabole nomen,
 varii super cœnam habebantur sermones: ubi om-
 nibus res a principe gestas uno ore 128 præli-
 cantibus, Joannes præclara a Manuelis parente
 peracta facinora longe extulit prætulitque. Haud
 ægre quæ dicebantur accepit imperator, nec sibi
 patrem præferri moleste tulit. Etsi vero aliis Joan-
 nes jam videretur importunus, noluit tamen
 loquentem interpellare, cum ea (quod plerique
 facere solent) velut fidei suæ in demortuum impe-
 ratorem argumentum protulisse visus esset. Benevo-
 lentia siquidem qua defunctos prosequimur, pignus
 est iis qui superstites sunt nostræ in ipsos gratitudi-
 nis. Sed cum in Manuelem acerbius ille et ingratis
 satis magis ac magis commoveretur, orta inde
 contentione, Andronicus iste in sebastocratorem
 infesto animo invectus, gladio caput illius fere ob-
 truncasset, nisi imperator interposuisset manum:
 et Joannes Ducas, qui et ipse patruelis erat prin-
 cipis, flagellum, quo concitari solent equi, imminenti
 supponens gladio ictum debilem fractumque aver-
 tisset in maxillam Andronici. Ita quidem periculum
 vitavit ille: at imperator, qui manum supra
 Andronicum protenderat, vulnus accepit, non le-
 thale quidem, sed quo paululum dissecta fuerit
 caro, cujus quandiu vixit cicatricem in carpo tulit.
 Ita acrior ista contentio conquievit. Princeps vero
 aliquandiu Isaacium a conspectu removit: Joannem
 vero eo ipso incensatum supra dicta multavit pœnis,
 sed longe quam decernunt leges mitiore. Verum ad
 superiora redeamus.

D 129 18. Postquam Andronicus nocturnæ vena-
 tioni operam dare principem intellexit, ex Isaacis,
 qui adversus quemlibet cum ipso se militaturos
 fidem dederant, detectos armat, assumptoque equo
 perniciosissimo ad locum cum iis venit. Illis autem
 longius in silva locatis traditoque iis equo, ipso
 mulo insidens ad tabernaculum succedit imperato-
 ris. Ibi tum tacite desiliit et pugionem dextra vi-
 brans lento progreditur gradu: neve deprehende-
 retur ab aliquo, Italicum pro consueto sagum
 induerat. Mox vero ut se agnitum vidit (quippe jam
 gladios strinxerant qui dormientem principem
 circumstabant, atque in his Joannes ipsius ex

Du Cangii notæ.

(65) Ἰταλὴν στολὴν. Sagum militare, nostris *colle d'armes*. V. not. ad Alexiad. p. 401.

fratre nepos, qui primus, ut alunt, Andronicum A adverterat), ut igitur id vidit Andronicus, continuo in genua flexus exonerare se alvum simulavit, indeque sensim retro cedens abiit. Ita conatus illi consiliaque Andronici evanuerunt. Brevi interfecto tempore cum majore Isaurorum manu ad imperatorem proficiatur. Quod ubi nuntiatum est Augustæ ab Alexio imperatorii stabuli præfecto (protostratorem id muneris vocant Romani), qui in exemplo in primis expeditus eas insidias principi indicaturus mittitur: moxque Isach, qui a barbaris ducebat genus, cæteroque fidus cum maxime imperatori, cum trecentis armatis ad eum pariter proficiuntur. Sed priusquam ad locum Isach perveniret, re percepta imperator, 130 tremantibus aliis et metu consternatis (forte enim sic casus tolerat ut multis plerique veherentur), ipse a via recta quæ ad castra et imperatorium tabernaculum tendebat, deflectendum censuit; insolita autem et minus trita illa, quam ostendebat manu, neque lato agmine, sed singulatim spatio intermisso incedendum. « Ita enim pabulatores, inquit, videbimur, qui ad ea tendunt quæ conspiciuntur tentoria. » Sic intrepide ad tabernaculum perrexit princeps. Et Joannem, cujus supra mentionem feci, cum obvius aper dentibus laceraret, ut id rescivit, continuo ad eum conversus revertitur, peractisque iis quæ necessaria erant tandem excedit. Tanta autem animi magnitudine rem istam accepit, ut ne vultu quidem quidquam Andronico fuerit testatus. At ille quasi nihil eorum quæ acciderant, sibi conscius, equum, de quo jam egimus, sedulo curat, multa interim propalam adversus Joannem proferens ac mente volvens. Unde rogante aliquando principe, quid hæc sibi vellet equi affectata cura? « Ut, inquit ille, omnium mihi infensissimi hostis truncato capite statim aufugiam, » iis videlicet verbis protosebastum innuens. Ubi igitur ægrum amentia vidit hominem, a consortio suo remotum, in palatio includendum curavit.

ἔφη ἐκεῖνος, τὸν πάντων ἐμοὶ δυσμενέστατον τῆς δῆθεν τὸν πρωτοσέβαστον αἰνιττόμενος. Ὡς οὖν ἔγωγ ἀπόνοιαν νοσοῦντα τὸν ἀνθρώπον, κοινωνας ἐκτεμῶν τῆς αὐτοῦ ἔμφρουρον (67) ἐν παλατίῳ καθίστησιν.

19. Sic ille in ordinem actus est. Rex autem D Hungariæ nihil dum edoctus eorum quæ Andronico evenerant, contractio ex Tzechis et Saxonibus et 131 aliis gentibus compluribus exercitu, Branizobam urbem oppugnare contendit, pactis forte confidens, quæ cum Andronico pepigerat. Ejus rei nuntio obstupefactus princeps miratus est perfidiam Hungarorum, quod quæ sacramentis haud pridem sanciverant nulla de causa posthaberent. Celeritate igitur egere rem opinatus, versus Istrum continuo iter intendit. At cum sciret suos nequaquam esse Hungaris pares (quippe Romanorum vires, nemine

περιστώτες, ἐν οἷς καὶ Ἰωάννης ἦν ὁ βασιλεὺς ἀδελφιδούς, πρῶτος, φασί, τὸν Ἀνδρόνικον ἐπιόντα εἰδώς), ὡς οὖν ἔγωγ ταῦτα ὁ Ἀνδρόνικος, ἐπὶ γόνυ κλιθεὶς τὸν τῆς γαστρὸς δῆθεν ἀποκρίνειν προσεποῖετο σκυθαλισμὸν, οὕτω τε κατὰ βραχὺ ὑποπόδισας ὤχετο ἀπίων. Καὶ τὰ μὲν τῆς ἐπιβουλῆς ἐκαίνης ἐνταῦθα ἐλύετο. Ὀλίγῳ δὲ ὕστερον οὖν πλείοσιν Ἰσαύρων ἐξῆει νύκτωρ ἐπὶ βασιλέα στελλόμενος ὄψερ ἀγγελθέντος τῇ βασιλίδι πρὸς Ἀλεξίου, ὃς τοῖς βασιλικαῖς τήνικα ἱπποκομίαν ἐφεστῶς ἦν (πρωτοστράτορα (66) τοῦτο καλοῦσι Ῥωμαῖοι τὸ λειτούργημα), ἐν μὲν τῷ παρατίκῳ τῶν τις εὐζωνοτέρων ἐστέλλετο μηνύσων βασιλεῖ τὴν ἐπιβουλὴν. Εἶτα καὶ Ἰσάχ ἀνὴρ βαρβαρογενής, ἐννοῦς δὲ βασιλεῖ μάλιστα οὖν ὀπλοφοροῦσαι τριαχοσίοις ἐπέμπετο. Ἄλλ' οὕτω τοῦ Ἰσάχ ἐπὶ τὸν τόπον ἐλθόντος, πυθόμενος ἦδη τὸ πρᾶγμα βασιλεὺς, τῶν ἄλλων ἀγωνιώντων καὶ συνταραττομένων. ἐφ' ἑαυτοῦς (ἐτύγγανον γὰρ οἱ πλείους ἡμιονίους οὕτω τυχόν ἐφεζόμενοι), αὐτὸς χρῆναι ἔλεγε τῆς εὐθείας ἀποσχομένους, ἢ ἐπὶ τε τὸ στρατόπεδον καὶ τὴν βασιλείον σκηπὴν ἀγει, τὴν ἀσυνήθη ἐκαίνην, ὑποδείξας τῇ χειρὶ, καὶ ἀστείπτων ἵνα, μὴ μέντοι κατὰ πλάτος, ἀλλ' ἕνα καθ' ἕνα ἐν διαστάσει τὴν πορείαν τιθεμένων. « Οὕτω γὰρ, ἔφη, τῶν ἐκ τῆς χορταγωγίας ἐπανόντων δόξαιμεν ἵναί τις ἐπὶ σκηνᾶς τε τὰς τῆδε φαινομένας χωρεῖν. » Βασιλεὺς μὲν οὖν οὕτως ἀτρέστως ἐπὶ τὴν σκηπὴν ἐπορεύετο. Ἰωάννην δὲ ὄψερ ἄρτι ἐμνήσθη οὗς ὑπαντιάσας τοῖς ὁδοῦσι διεσπάραξεν. Ὁ τάχιστα πυθόμενος βασιλεὺς ὀπισθόρμητος; ἐπ' ἐκεῖνον ἦλθεν ἐπιμελησάμενός τε τὰ εἰκότα ἀπηλλάγη. Οὕτω μέντοι μεγαλοψύχως τῷ πράγματι προσηνέχθη, ὡς μὴδὲ ἄχρι καὶ βλέμματος Ἀνδρονίκῳ προσενηχθῆναι κακῶς. Ὁ δὲ ὡσπερ τῶν πεπραγμένων οὐδὲν ἐαυτῷ ξυνειδῶς τοῦ ἐἴπου ὃν ἦδη ἔφην ἐς ἄγαν ἐπιμελήται καὶ πολὺς ἦν τῷ φαινομένῳ κατὰ Ἰωάννου καὶ λέγων ἄει καὶ φρονῶν. Ὅθεν καὶ πυνθανομένου ποτὲ τοῦ βασιλέως τί [P. 75] βούλεται τούτῳ τὰ τῆς τοῦ ἱππου τεῦδε ἐπιμελήσεως; « Ὡς ἂν, κεφαλῆς ἀφελόμενος οἰχίσσομαι ἀπίων, » διὰ τούτων

ἰθ'. Ὁ μὲν οὖν ἐκ ποδῶν ἐγένετο. Ὁ δὲ Παιονίας ῥῆξ μήπω τι πεπυσμένος τῶν Ἀνδρονίκῳ συμπεπωκότων δυνάμει; ἐκ τε Τζέχων καὶ Σαξόνων ἄλλων τε πλείστων ἐαυτῷ συττησάμενος ἐθνῶν εἰς τὴν Βρανιτζόσσης πολιορκίαν καθίστατο, ἐπαρθεὶς, οἶμαι, οἷς Ἀνδρόνικος αὐτῷ διομολογησάμενος ἔτυχε. Τούτων βασιλεὺς ἀκούσας καταπέπληχτο μὲν πρὸς τὴν ἀκοήν καὶ τὴν Ὀδωνν ἐθαύμαζεν ἀπίττιαν, εἰ τῶν ἐναγγῶς οφίσιν ὀμωμοσάμενων ἐξ οὐδεμιᾶς ἀλογήσιαν αἰτία; ὀξύτητος δ' ὅμως δεῖσθαι τὸ πρᾶγμα βουλευσάμενος, αὐτίκα τὴν ἐπὶ τὸν Ἴστρον ἐφέρετο. Εἰδῶς δὲ τοὺς οὖν αὐτῷ οὐκ ἀξιομάχους

Du Cangii nota.

(66) Πρωτοστράτορα. De hac dignitate vide notata ad p. 127.

(67) Ἐμφρουρον. V. Nicet. l. III, c. 2.

λνας τῆ Οὐννων στρατιᾷ (αἱ γὰρ Ῥωμαίων δυνάμεις μηδὲν ὄθεν δῆποτε τῷ τέως ἀντιστατοῦντος ἐπὶ χώρας ἐκάστη ἔμενον), ἐνενόει τοιάδε. Ἔστι τις χώρας ἐρυμνότητος Ἰκανῶς ἔχων Σμῆλης ὄνομα. Τοῦτον ἔγω καταλαβὼν ὀρηκτήριον τῆς ἐπὶ τοὺς Οὐννους θέσθαι ἐκδρομῆς. Ὅπως μέντοι Βρανιτζοῦται τὴν πόλιν τῷ τέως αὐτῷ τηρήσωσι, γράμμα χαράξας ὅσον οὐκ ἤδη ἀφίξεσθαι τοῦτον μηνῦον τῶν στρατιωτῶν τινι ἐνεχέρισε, κελεύσας ἐπὶ τὴν πόλιν αὐτὸ διαφεῖναι βέλει ξυνοήσαντα. Ὁ μὲν οὖν κατὰ τὸ κελευσθὲν ἐποίησε. Τὸ δὲ βέλος πορβιώτέρω ἢ ἔρην ἀφελὲν Οὐννοις εἰς χεῖρας ἤλθεν. Εὐθύς οὖν ταρχμὸς εἰσῆλθεν αὐτοῦς, καὶ δὴ τὰς τε ἐλεπόλει, καὶ ὅσα πρὸς τειχομαχίαν αὐτοῖς παρεσκευάστο πρὸ φλέξαντες ἐπὶ τὸν Ἰστρου πορθμὸν ἦσαν. Πλήθοντι δὲ αὐτῷ ἐντετυχηκότες (χειμῶν γὰρ ἐκ τῶν ἄνωθεν ἤπαιγεν), ὡς ἐπὶ Βελέγραδα πόλιν ἐφέροντο. Ὅπερ αἰσθόμενος βασιλεὺς, πυθόμενος δὲ καὶ ὡς Βορτζης ὁ Βόσθνης χώρας ἐξέρχων (68) Δαλματικῆς εἰς συμμαχίαν τῷ Παιονάρχη τελευσας ἀναστρέφει ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ, τὸ ἀκλιμώτατον τῆς σὺν αὐτῷ ἀπολεξάμενος στρατιᾷς Βορτζης εἰς χεῖρας ἔλθειν ἐστειλεν, ἦρχε δὲ ταύτης τῆς στρατιᾶς Βασίλειος, ὅπερ ἤδη ἐμνήσθη, αἰκίας μὲν ἀφανοῦς γεγυνώς, χαρτουλάριος (69)

tum obsistentes in provinciis dispersæ considerant), talia excogita : Locus est satis munitus nomine Smeles. Hunc occupare instituit, ut esset sedes unde excurreret in Hungaros. Ut vero civitatem sibi conservarent Branizobitæ, litteras, quibus se jamjam adveniturum illis significat, militi cuidam tradit imperatque ut telo alligatas in urbem conjiceret. Quod illæ, uti jussum erat, fecit. Sed enim litteræ longius quam oportebat projectæ in manus venerunt Hungarorum. Continuo igitur invasit illos metus, machinisque et rebus aliis, quæ ad urbis oppugnationem apparatus fuerant, incensis ad Istrum transituri contenderunt. Sed exundantem invenientes fluvium (quippe venti imbresque cælo effusi ruebant) versus Belegradam iter vertere. His cognitis imperator, acceptoque Borizem Bossinæ regionis Dalmatiæ principem, **132** qui auxilio venerat Hungariæ regi, in suum redire principatum; fortissimos militum delectos, qui manus cum Borize consererent, dimittit. Copiis istis præfuit Basillus, cujus supra memini, obscura quidem natus familia, cæteroque chartularius principis. Ipse imperator a tergo cum reliquo Romanorum exercitu lento sequebatur gradu. Verum Basillus oblitus, opinor, cujus gratia et quo cum hoste pugnaturum se emi-

Du Cangii notæ.

(68) Βορτζης ὁ Βόσθνης χώρας ἐξέρχων. Qui Orbino *Barich* appellatur, Bossenæ banus seu princeps, sub an. 1154. Boritium excepit *Culinus*, cujus non semel mentio occurrit apud Innoc. III pp. in Epistolis.

(69) Χαρτουλάριος. Chartularii dicuntur qui *chartis inseruiunt*, ut est in l. 10 Cod., ubi causæ fsc. seu *publicarum chartarum tractatibus*; in l. 1 Cod. de præposit. agent. in reb., unde et *tractatores* appellantur, ut observavit Cujacius: alias commentarienses, ab actis, qui chartas et codices expansionum tractant, qui *largitionales titulos retractant*, in l. III Cod. de Canone largit. tit. l. 10; l. 12; Cod. de numerar. Actuar. et Chartular. l. 12; Gloss. Gr. Lat.: Χαρτογράφος, chartularius; χαρτοφύλαξ, chartularius; Glossæ Basil.: Κομμενταρίσιος, χαρτουλάριος; κομμενταρίσιος, ὁ ὑπομνηματογράφος, σχρινωτάριος, σχρινωφόρος, ἦγουν χαρτουλάριοι. Erant autem tot chartularii quot scrinia. Ejusmodi sunt, quorum meminit Cledonius, De arte grammatica: *Absurdum igitur erit dicere, a præterito proconsule venio, vel Carruca est proconsule: sectantes chartulariorum aliquantium imperitiam, deserunt doctissimorum veterum in arte tractulus. Quippe cum inter chartularios eloquentissimos reperias quosdam vel paucos indoctos, melius est sequi eos, inter quos nullus reperiat imperitus, quam hos inter quos videantur esse pauci.* Dicuntur autem scriniarii apud Suidam in Etymologico, οἱ χαρτοφύλακες τῶν βασιλέων· et καταγραφήν τῶν ἐξετάσεων ἐν τοῖς σχρινοῖς διαφυλάσσοντες. Senator, l. xi, epist. 38: *Moderatius rerum omnium diligenter desideravit antiquitas, ut quotiens erat plurimis per nostra scrinia consulendum, copia non deesset procurata chartarum.* Infra: *Pulchrum plane Memphis ingeniosa concepit, ut universa scrinia testiret, quod unius loci labor elegans texuisset.* Hinc legimus chartularios sacri cubiculi, in Nov. c. 1 et 25 Justiniani, qui scilicet impensarum cubiculi et cellarii sacri rationem describebant et in acta referebant; *chartularius*

numerorum militarium, in Nov. 117 c. 11, qui in acta referebant nomen militantium, seu qui circa τοῦ στρατοῦ καταγραφήν καὶ ἀναζήτησιν occupabantur, ut est in *Tacticis Leonis imp. c. 4, § 31; chartularios velocis cursus ὁξέος δρόμου*, de quibus Constantinus Porphyrog. De Adm. imp. c. 43, et lex 3 Cod. de canone largit. titul.; chartularios τῆς λεγομένης ἐξαρτήσεως, cujus numeris meminit Joannes Damascenus in Epist. Synod. ad Theophilum imp.: ἐξαρτήσεως autem Seylitzes p. 746. Cum igitur plures essent chartularii, confecta inde *chartulariorum schola*, de qua agit lex 1 Cod. de offic. præf. præf. Præsertim vero *chartularii* dicuntur, qui tabulas vel chartas fscalium debitorum tractant, agunt, administrant. Auctor Historiæ Miscellæ, l. xxii: *Cum chartularius esset et publica tributa facta ratione conferret.* Quo loco Theophanes, χαρτουλάριον τε τελούντα τῶν δημοσίων φόρων. Qui his præerat *magnus chartularius* dicitur Ducæ, c. 30: Ὁὗτος γὰρ ἦν πρῶτον τῶν εἰσοδημάτων τῆς ἡγεμονίας μέγας χαρτουλάριος. Verum longe aliam functionem habuit chartularii dignitas, cujus hic occurrit mentio, et l. vi, c. 7. Nam imperatoris quis præfectus erat chartularius, ut docemur ex Zonara in Leone Isauro, p. 83, et Niceta, in Isaacio Angelo, l. III, n. 2. Magnum chartularium eo nomine post protostratorem in aula mernisse [P 453] scribit Collinus, De offic. aulæ Cp. c. 5, n. 6, illiusque potissimum fuisse munus tradit, ut equum, peregre aut quovis e palatio profecturo imperatori, ad palatii ipsius portam adduceret. Cum igitur hæc dignitas præcipuos aulæ Constantinopolitanæ proceres spectaret, non modo probabile videtur ea donatos Michaellem Branam et Andronicum Lampardam Nuanuele imperante apud Cinnamum, sed et Narsem Italiæ præfectum, qui a Marcellino comite et Warnefrido, l. II De gest. Langob. c. 4 et 3, *chartularius et cubicularius* Justiniani imp. dicitur: ut et Gratianum, qui antequam ducis dignitatem esset adeptus, chartularius fuerat, apud Anastasium Bi-

sisset princeps, maturo itinere ad Hungaros quam proximo successit. Cumque in præcursores quosdam inclisisset, fugatis iis, in mediam deinde irruit hostium phalangem, egregium se facinus editurum credeas, si eo conterritos metu aggressus ordines perturbasset. Neque illa eum omnino spes frustrata est. Namque Hungari primo quidem ipsum copiis istis præesse imperatorem rati, nullo ordine fugam arripiunt: eorumque multi dum in scaphas conferti incidunt, flumine absorbentur. At ubi cognovere subsequi principem, aciem vero istam regere Basilium; sustulere animos et converso agmine Romanos exceperunt: qui etsi bellatorum numero hostibus longe inferiores, sustinere tamen eos. Magna utrimque facta est cædes, donec Hungari qui cum Stephano Geizæ filio Romanis militabant, primi fugam cepere. Mutata demum atque ab altera parte facta insecutione, Hungari qui cum Stephano erant fere omnes, ex Romanis vero multi ceciderunt: alii fuga evasere incolumes atque in iis dux 133 ipse Basilius. Hæc imperatori nuntiata, cum etiam Beogradenses a Romanis desicere vello allatum esset, valde ejus animum consternarunt. Joannem igitur Cantacuzanum mittit, tum ut urbem in defectionis, ut dixi, proposito fluctuantem firmaret, tum ut humo mandaret Romanorum cadavera et fugientes quocumque laterent loco revocaret. Eo casu maxime irritatus Hungaros a tergo insequi prorsus gestabat: nequaquam vero id consilii probantibus Romanis. « At plane, inquit, viri, mihi videtur inglorium, nullo accepto vulnere discedere, dum pro fortuna decerto Romanorum. » Ubi autem longius jam progressos Hungaros accepit, impetum remisit. Interea Cantacuzenus confectis, ob quas missus erat, rebus, rediit victosque adduxit ex Beogradensibus eos qui defectionem fuerant moliti. Igitur motis inde castris haud procul Berrhoea civitate hiemavit. Primo autem vere contracto undique exercitu iterum in Hungariam profectus est, quo in medios usque fines penetraret. Jamque positus ad Istrum ripam castris cum universo considerabat exercitu, aderantque plurimæ quæ Byzantio venerant naves, ut copias transmitteret. At ubi undique se angustiis premi vidit, Pannoniæ rex, de mittendis tandem legatis cogitavit. Missis igitur ad imperatorem viris illustribus, 134 captivos Romanos continuo se redditurum, insuper etiam quæcunque imperaret, suppeditaturum pollicitus est. At princeps etsi primo renuenti similis verba

αὐτῷ βασιλεὶ χρηματίσας. Ὁ δὲ βασιλεὺς κατόπιν οὖν τῷ ἄλλῳ Ῥωμαίων στρατῷ σχολαιότερον ἔχων. Ἄλλὰ Βασιλείος, ὡς περ οἶμαι, λαθόμενος οὗτου δὴ χάριν καὶ τίνι πολεμησίοντα βασιλεὺς αὐτὸν ἐπεμψε, τὸν δρόμον καταταχίσας ἔγγιστα τοῦ Ὀβννων ἐγένετο στρατοῦ, προδρόμοις τε τισιν ἐντυχῶν, ἐπειδὴ περ ἐτρέφατο τοὺτους, εἶτα καὶ ἐς μέσην τὴν Ὀβννων φάλαγγα ἐμπέπει, μέγα τι κἀπορθῶσειν οἰόμενος [P. 76]. Ἄν οὕτω πεφοβημένοις αὐτοῖς προσβαλὼν συνταράξῃ. Καὶ τάχα οὐ παντάπασιν ἀπὸ λογισμοῦ ταῦτα ἐποίει. Οὐνοὶ γάρ τῳ μὲν πρῶτον αὐτὸν βασιλεία τοῦ πολέμου τοῦδε στρατηγεῖν οἰηθέντες ἔφευγον οὐδενὶ κόσμῳ. πολλοὶ τε αὐτῶν ἄτε ἀθρόον τοῖς σκάρασι συμπιπτόντων τῷ ποταμῷ κατεδύοντο. Ὡς δ' ἔγνωσαν βασιλεὶ μὲν κατόπιν χωρεῖν, Βασιλείου δὲ τοῦ στρατεύματος ἐξηγεσθαι, ἀνεθάρσησάν τε καὶ ὀπισθόρμητοι γεγονότες Ῥωμαῖοις ἀντικαθίσταντο. Ῥωμαῖοι δὲ καίτοι παρὰ πολλὴ πλῆθει τῶν πολεμίων ἐλασσοῦμενοι, ὁμῶς ὑφίσταντο τοῦτους. Φόνος τε ἀμφοτέρων πολὺς ἦν, ἕως οἱ περὶ Στέφανον τὸν Ἰατζῆ παῖδα (70) Οὐνοὶ Ῥωμαῖοις συστρατεύοντες πρότερον φυγῆς ἤρξαν. Πάλιν τρόπου γάρ τῳ λοιπὸν γενομένης τῆς διώξεως, Ὀβννων μὲν τῶν οὖν τῷ Στεφάνῳ σχεδὸν τι ἅπαντες, Ῥωμαίων δὲ πολλοὶ ἔπεσον· οἱ δ' ἄλλοι φυγῇ ἐκείθεν ἐσώζοντο, ἐν οἷς καὶ Βασιλείος ὁ στρατηγὸς ἦν. Ταῦτα τῷ βασιλεὶ ἀγγελθέντα, πρὸς δὲ καὶ ἐπὶ Βελέγραδα πόλιν Ῥωμαίων ἀφιστῆν οἱ κἀτοικοὶ διανοοῦνται, πολλὴν ἐνεποίησαν ἀθυμίαν. Καὶ δὴ Ἰωάννην μὲν τὸν Καντακουζηνὸν τῳ μὲν στηρίζοντα τὴν πόλιν ἐστὶ λε λογισμοῖς ἀποστασίας, καθάπερ ἔφην ἤδη, σαλευομένην, τῳ δὲ καὶ ταφῇ τοῖς Ῥωμαίων δώσοντα νεκροῦς ἀνακαλεσόμενόν τε τοῦς ἐκ φυγῆς, ὅπου δήποτε γῆς τῆς ἐκεῖ κρουπέμενοι ἦσαν. Ὁ δὲ θυμίωνων ἄγαν ἐπὶ τοῖς συμπασούσιν ἐσφάδαξε μὲν καὶ ἤθελεν ὀπίσω Ὀβννων διώξει, Ῥωμαίων δὲ οὐκ ἐπαίνουόντων· Ἄλλ' αἰσχύνη μοι, ἔλεγεν, ὦ ἄνδρες, πρὸ τραυμάτων οἰχέσθαι ὑπὲρ τῆς Ῥωμαίων ἀγωνιζόμενον εὐκληρίας. Ἐπαὶ δὲ πόνῳ γεγονέναι τὸ Ὀβννικὸν ἤκουσε, τῆς ὁρμῆς ἀνεκόπη. Ἦδη δὲ καὶ ὁ Καντακουζηνὸς τὰ ἐφ' οἷς ἐσταλο πέρατι δούς ἐπανῆκε δεσμώτας ἔχων καὶ τοῦς, ὡς εἰρηται, ἀποστασίαν ὠδίνοντας Βελεγραδιτῶν. Τότε μὲν οὖν ἐκείθεν ἀναζεύξας ἀγχοῦ τῆς Βερροιαίων δ. χειμέρις πόλεως. Ἐαρος δὲ τὰς δυνάμεις ἀπανταχόθεν ἀγείρας ἐπὶ τὴν Οὐννικὴν αἰθῆς ἔχωρει, ὁρμὴν ἔχων ἐς αὐτὰ που τὰ τῆς χώρας διαθῆναι μέσα. Ὁ μὲν οὖν ἄρτι πρὸς ταῖς

Du Cangii notæ.

blioth. in Stephano IV pp., et Maurentium, qui vir magnificus appellatur apud S. Gregorium M. I. i, epist. 4. V. Pachym. I. i, c. 9. De chartulariis ecclesiasticis erit alius dicendi locus.

(70) Στέφανον τὸν Ἰατζῆ παῖδα. Perperam hoc loco Cinnamus Stephanum, qui tum Græcis et Manucli militabat, Geizæ filium fuisse scribit, cum illius frater fuerit, ut ipsemet agnoscit I. iv; et testantur disertè Radevicus, I. III, c. 12; et Guntherus, I. vi Ligur.: ex quibus docemur, Stephanum,

cum a fratre, ex affectati regni suspicione, a Fredericum imp. profectus esset, ab eo per Venetias in Græciam transmissum, cum litem inter fratres dirimere non potuisset. Guntherus:

At rex huic finem nequiens imponere liti,

Cum majora premanit priuata pondera curæ.

Distulit et juvenem Veneti per stagna profundi

Providus Argolicum servandum misit ad urbem.

His consentit Nicetas, I. iv, n. 1. Sed de Stephano agetur rursus infra.

Ἰστροῦ πανστρατὶ αὐλισάμενος ἔμενον δοχῶς, καὶ αἰ νῆες ἐκ Βυζαντίου ἀναχθεῖσαι ἐστήκεσαν ἀθροαὶ ἀναβαίνειν μένουσαι τὸ ὀπλιτικόν. Ὁ δὲ Παύδων βῆς ἐκσιδήπερ ἐν στενωῷ κομιδῇ τὰ κατ' αὐτὸν ἔγνω, ἐπιτὴν πρεσβείαν λοιπὸν ἐβλεψεν. Ἄνδρας τοίνυν τῶν παρ' αὐτῷ ἐπισήμων ἐς βασιλέα πέμφας, τοὺς τε δορυκτῆτους Ῥωμαίων ἀποδώσειν αὐτίκα ἐπήγγελλε, καὶ εἰσέπειτα δὲ πάντα αὐτῷ ὑπηρετήσειν, ὑπερὰν βουλομένῳ ἔσται. Βασιλεὺς δὲ τὰ μὲν πρῶτα ἀνανεύοντι ἰσχυρῶς ἔφκει καὶ τοὺς περὶ εἰρήνης ἀποπροσποιουμένῳ λόγους, ἔπειτα προσήκατό τε δεομένους καὶ τὴν πρεσβείαν ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις ἐπέρανεν. Ἦχθησαν οὖν ἐν τῷ Ῥωμαίων στρατοπέδῳ οἱ τε δορυάλωτοι μάχῃ τῇ προηγησαμένη, καθάπερ [P. 77.] εἴρηται, γεγεννημένοι, καὶ ἔπλα καὶ ἔπτοι, καὶ εἰ τί που ἄλλο πολέμῳ λάφυρον ἦν. Ἴππων μέντοι καὶ ὄποζυγιῶν τῶν πεσόντων ζωῆς ἐκ τῶν τοῖς ὄνους ἀντεχομῆς ντο ἀτοχοθόνων. Οὕτω τε τὸν πόλεμον λύσαντες ἐπ' οἶκον ἀνεκρίσθησαν. Καὶ τὸ ἐντεῦθεν τὰ τῶν Ἰταλικῶν πολέμων ἀρχὴν, ἣν ἤδη ἔφην, ἐσχηκότα λαμπρότερον ἄρτι κινεῖσθαι ἤρξατο. Λέγωμεν δὲ ἀναλαβόντας μικρόν.

sermoneque de pace rejecisset, admisit tandem supplices et cum legatis in supra dictas condiciones concessit. Adducti igitur sunt in castra Romana qui superiore, ut memoravimus, praelio capti fuerant, et arma et equi et caetera belli praeda. Ad haec pro jumentis equisque qui perierant vivi et in ipsa Hungaria geniti equi sunt restituti. Ita soluto bello domum rediere. Italicum inde bellum inchoatum jam ante majoribus animis gerere coepit. Id autem nos paululum repetitis rebus memorare aggrediamur.

Ἦχθησαν οὖν ἐν τῷ Ῥωμαίων στρατοπέδῳ οἱ τε δορυάλωτοι μάχῃ τῇ προηγησαμένη, καθάπερ [P. 77.] εἴρηται, γεγεννημένοι, καὶ ἔπλα καὶ ἔπτοι, καὶ εἰ τί που ἄλλο πολέμῳ λάφυρον ἦν. Ἴππων μέντοι καὶ ὄποζυγιῶν τῶν πεσόντων ζωῆς ἐκ τῶν τοῖς ὄνους ἀντεχομῆς ντο ἀτοχοθόνων. Οὕτω τε τὸν πόλεμον λύσαντες ἐπ' οἶκον ἀνεκρίσθησαν. Καὶ τὸ ἐντεῦθεν τὰ τῶν Ἰταλικῶν πολέμων ἀρχὴν, ἣν ἤδη ἔφην, ἐσχηκότα λαμπρότερον ἄρτι κινεῖσθαι ἤρξατο. Λέγωμεν δὲ ἀναλαβόντας μικρόν.

BIBAIION Δ.

LIBER IV.

α'. [P. 78] Φρειδερίκος ὁ Κορράδου τοῦ Ἀλεμανῶν Β εἰς ἀδελφιδούς, οὐπερ ἰκανῶς ἐν τοῖς ἐμπροσθεν ἐπιμνησθημεν λόγοις, Κορράδου τὸ χρεῶν ἀναπλήσαντος αὐτὸς τὴν ἀρχὴν ἔσχεν. Οὗτος ἐπειδὴ ποτε λόγον εὐγενείας περὶ ποιούμενος (ἦν γὰρ αὐτῷ περὶ πλείστου γυναικὶ ξυνοικήσονται τὴν εὐγενῆ μάλιστα ἐκ πασῶν ἐλέσθαι) Μαρίαν (71) τὴν Ἰσαακίου τοῦ σιδαστοκράτορος θυγατέρα γένει τε καὶ περιουσίᾳ κάλλους διάφορον οὖσαν ἐν Βυζαντίῳ τρέφεσθαι ἤκουσεν· ἤλω αὐτίκα τῆς κόρης καὶ πρέσβεις ἐς βασιλέα πέμφας ἤταίτο πρὸς γάμον αὐτῷ κατεγγυηθῆναι ταύτην, πάντα ποιήσειν ἐπαγγελόμενος ὅπως Κορράδος τε ὁ θεῖος καὶ αὐτὸς, ὀνηνίκα [P. 79] Παλαιστίνης ἀνέστρεφον, ἐπὶ τῇ Ἰταλίᾳ κατακτήσει Ῥωμαίους ὑπηρετήσειν ὑπέσχετο. Ἡ μὲν Φρειδερίκου πρεσβεία ἐν τούτοις ἦν· βασιλεὺς δὲ τοὺς λόγους ἀποδεξάμενος πρέσβεις καὶ αὐτὸς ἐπὶ Φρειδερίκῳ ἐπιμψεν ἐμπεδοῦν τὰ δεδογμένα κελεύσας. Ἄλλ' ἐκείνοι, ἐπειδὴ περ εἰς λόγους ἤλθον αὐτῷ, μὴδὲν ὀγιᾶς βεβουλεύσασθαι ἐν ἄνδρα διαγόντες ἀπρακτοὶ ἐκείθεν ἀπηλλάττοντο, δευτέρᾳ πρεσβείᾳ

1. Fredericus Conradi Alenianorum principis ex fratre nepos, cuius in superioribus libris abunde meminimus, mortuo Conrado principatum obtinuit. Hic cum aliquando sermonem faceret de nobilitate (quippe cum de uxore ducenda cogitaret, omnium nobilissimam deligere constituerat) audiretque **135** Mariam Isaacii Sebastocratoris filiam genere ac pulchritudine eximia praecellentem Byzantii educari: continuo captus amore virginis, misit ad imperatorem legatis eam sibi in matrimonium dari deposcens, omnia se facturum spondens, quae et patris Conradus et ipse, cum ex Palestina redirent, de restituenda Romania Italia polliciti erant. Cum eum in finem venissent legati a Frederico missi, quae ab eo proposita sunt avidè accepit imperator; qui et vicissim legatos misit ad Fredericum, ea de quibus invicem convenirent confirmaturos. At ubi cum illo in colloquium venere, cum nihil sani advertissent ab homine in medium afferri, rebus inde infectis regressi sunt, postquam regi ut alteram ad imperatorem legationem mitteret per-

Du Cangii notæ.

(71) *Mariam*. Fredericus imp. repudiata et remissa propter consanguinitatem Adela uxore, Diepoldi Hochburgensis marchionis filia an. 1152, ut habet Conradus Uspertz., aut sequenti, ut Chronicon Weingartense, ad alias nuptias animam adjecit, ob idque ad Manuelem obtinendam Mariæ, Isaacii Sebastocratoris filiae, causa legatos misit. Otho Frising. l. II De gest. Frid.: *Rex quia non multo ante hæc, per apostolicæ sedis legatos, ab uxore sua ob vinculum consanguinitatis separatus fuerat, pro ducenda alia pertractans, ad Manuelem Græcorum imp. tam super hoc negotio, quam pro Guillelmo Siculo, qui*

patri suo Rogerio noviter defuncto successerat, utriusque imperii invasore debellando, in Græciam legatos destinandos ordinat. Sicque primatum suorum consilio, Anshelmus Hamelburgensis, et Alexander Apulie quondam comes, sed a Rogerio cum cæteris ejusdem provincie nobilibus ob suspicionem dominandi propulsus, eandem legationem suscipiunt. De legatorum reditu agit idem Otho c. 20. Manuel post hæc ad firmandum potitum connubium legatos ad Fredericum misit: sed is aliam sibi matrimonio junxerat conjugem, cum ad illius præsentiam sunt admissi. Idem, c. 31.

sponsorunt. Quam cum et ipsam imperator infecta re dimisisset, viri duo mittuntur ex primariis, Michael Palæologus et Joannes Ducas, ambo sebasti dignitate insignes, et cum his Alexander, qui Gravinæ civitatis Italice olim dominus a Rogerio expulsus ad principem confugerat. Multa autem commendata iis ab imperatore pecunia, id potissimum in mandatis datur, ut si intra Alpes Fredericum agere perciperent, una omnes ad illum accederent: sin vero abesset procul, Michael quidem cum pecunia in Italiam profleisceretur, ceteri pergerent ad Fredericum: quod si ille pactis stare negligeret, **136** tum vero suam ipsi ad Italiam recuperandam operam conferrent: quod et factum est, hac quæ sese ultro obtulit occasione.

2. Bassavilla Rogerii Siciliæ tyranni ex sorore nepos, avunculo superstitæ, rerum summam in Italia

Α πρὸς βασιλεῖα χρῆσθαι αὐτὸν ἀναπέμψαντες. Ἦς καὶ αὐτῆς τῷ βασιλεῖ ἀποψηφισθείσης, ἄνδρες τῶν ἐπὶ δόξης ἐσαυθὶς ἐστέλλοντο, Μιχαὴλ τε ὁ Παλαιολόγος καὶ Ἰωάννης ὁ Δούκας, ἀμφω εἰς τὸ τῶν σεβαστῶν ἀξίωμα ἤκοντες· ἐν οἷς ἦν καὶ Ἀλέξανδρος, Γραβίνης μὲν πόλεως ἄρχης, Ἰταλικῆς, Ῥογερίου δὲ αὐτὸν ἀπαλάσαντος βασιλεῖ πρότερον ἤδη προσπεφευγώς. Ἐνέταλτο δὲ αὐτοῖς χρήματα μεγάλα πρὸς βασιλεῖα κοιμισμένοις, εἰ μὲν ἐντὸς Ἄλπεων διατρεῖθην ποιεῖσθαι τὸν Φρεδερίκον ἀκούσαιεν, ὁμοῦ πάντα· ἐντυχάνειν αὐτῷ· ἀποτέρῳ δὲ γεγονότος, τὸν Μιχαὴλ μὲν σὺν τοῖς χρήμασιν ἐπὶ Ἰταλίαν ἵέναι (72), τοὺς δὲ τὴν ἐπὶ Φρεδερίκον στέλλεσθαι, κἀν ἐκεῖνος τῶν δεδογμένων ἀμελήσῃ, αὐτοὺς λοιπὸν καὶ καθ' ἑαυτοὺς Ἰταλίαις μεταποιεῖσθαι. Ὅπερ ἔβη καὶ γέγονε.

Β β'. Ῥογερῖω γὰρ τῷ Σικελῶν τυράννῳ ἀδελφιδούῳ ἦν νομομ Βασαβίλλας (73). Οὗτος Ῥογερίου μὲν ἔτι:

Du Cangii notæ.

(72) Ἐπὶ Ἰταλίαν ἵέναι. Fredericum in Anconensi pago assecuti sunt Manuclis legati. Otho Frising. l. ii. c. 23: *Ibi in confiniis Anconæ imperator castra ponens, Palæologum, quod nos veterem sermonem dicere possumus, nobilissimum Græcorum, regalisque sanguinis procerem, et Maradocum egregium virum, ex parte principis sui Constantinopolitani venientes, punicæque non parva deferentes, obvius habuit. Quibus auditis, causaque viæ cognita, per aliquot dies secum detinuit. Dehinc accepto principum, qui cum ipso erant, consilio, Guibaldum Corbeiensem simul et Sabulensem abbatem regalem, [P. 454] rirum prudentem ac in curia magnum, in Græciam legatione ipsius ad regie urbis principem functurum destinavit. Eodem habet Guntherus Ligurinus, l. v. Fredericus ipse in Epist. ad Othonem Frising.: *Inde euntes versus Anconam, Palæologum nobilissimum principem Græcorum, et Maradocum socium ejus, cum cæteris nuntiis Constantinopolitanis obvius habuimus, qui ut in Apuliam iremus et hostem utriusque imperii Guillelmum potentia virtutis nostræ conterere vellemus, infinitam pecuniam nobis dare sponderunt. Quia vero militia nostra propter multos labores et bella nimis attrita fuit, placuit magis principibus redire, quam in Apuliam descendere.* Adde Radevicum, l. iii, c. 20 et Will. Tyrium, l. xviii, c. 7.*

(73) Βασαβίλλας. Fuit is Robertus de Bassavilla, qui Falcaudo, Petro Blesensi Epist. 40, Bonifilio Constantio, Fazello et aliis comes Loritelli vulgo indigitatur, Wilhelmi regis amicitia filius, quam Gillam vocat Philadelphus Mugnos in Genal. Sicil. nobil. Nusperat illa, ut idem scriptor ait, Roberto cognomento Zamparroni, nobili Normanno comiti Conversani, cui Rogerius rex epstellum di Sacca concessit. Ex his nuptiis natus Robertus de Bassavilla, qui ut auctor est idem Mugnos coronationi Wilhelmi Panormi interfuit, vir cæteroquin in regno potentissimus, qui ascitis Roberto de Surrento Capuano principe, Andrea comite Rupiscanina, cæterisque nobilibus, quos Rogerius rex, ipsaque Wilhelmi in exilium egerant, utrumque imperatorem, ait Tyrius, l. xviii, c. 2, *Romanorum videlicet et Constantinopolitanorum, a'terum ore ad os, et manifeste, qui adhuc erat in Italia; alterum vero per litteras, sed occulte, ad occupandum Siculi regnum sollicitabat.* Joannes Bernardi, l. iv Chron. Casauriensis: *Mortuo rege Rogerio, Willemus filius successit in regnum, vir mitæ sapientiæ et magnæ virtutis, qui volens consanguineis suis bonum facere, Robertum de Bassavilla comitem Loritelli fecit, epus totum comitatum illum et vicinas terras supposuit, et ex bono collato devotorem existimavit.* Et

infra: *Nec multo post Robertus, cui dominus rex Willemus tot et tanta bona contulerat, seditiose agens contra dominum suum, maximam partem de regno ejus pervasit, comites suæ nequitie et complices multos sibi associavit et ultra quam credit potest sublimitia de se cogitans, in modico perturbavit.* Bassavilla exilii causam refert Hugo Falcaudus, quod videlicet ad regni subreptionem plurimum aspiraret, ipsumque regnum ad se jure diceret pertinere, eo quod Rogerius rex avunculus ejus in quodam testamento suo præcepisse diceretur, ut siquidem Guillelmus ejus filius inutilis aut parum idoneus riteretur, Robertus comes, cujus virtus haud dubia erat, regno præficeretur. Exstincto postmodum Wilhelmo, Margareta reginæ, Wilhelmi cogn. Boni Siciliæ regis matris opera ab exsilio revocatus est. Adde Alexandrum Mon. l. v; Chron. monasterii S. Barthol. de Carpineto; Rob. de Monte et Nicol. Trivetium ann. 1155, 1156 et 1163; Acta Alexandri III pp. apud Baron. ann. 1169; Othonem Frising. l. ii De gest. Freder. c. 29, et Guntherum l. v Ligur., apud quos Robertus Cavillensis comes dicitur, perperam opinor, pro Bassavillensis. Neque felicibus, ni fallor, Chronicon S. Bartholomæi de Carpineto de Tuttavilla cognomen ei indidit, etsi in Normannia existerit illustris familia hacce appellatione: *Hic autem (Rogerius rex) reliquit sibi successorem in regnum filium suum nomine Guillelmum, mandans ei ut Robertum de Tuttavilla filium sororis suæ faceret comitem Loritelli.* Familia vero Bassavillensis in Normannia meminit Oedericus Vitalis, l. iii, p. 479. At cui in hac dignitate successerit Robertus, non tradunt scriptores. Nam ante illum comitatum Loritelli possedere præces Normanni, qui a Gaufredo

C Capitana'tæ comite, Guiscardi fraire, genus ducebant: nempe Robertus I Gaufredi filius, [P. 455] Robertus II Roberti I filius, et Guillelmus Roberti II filius. Guillelmi meminere aliquot tabule an. 1137, quibus varia dona contulit ecclesiis Scyllarensi et Teatine, in quibus *Loretelli comitem comitum* sese inscribit, meminitque Roberti parentis et Roberti avi sui. Vide Petr. Diac. l. iv Chr. Casin. c. 48, 417; Guillelmi igitur boni, fortassis ob rebellionem aut jure caduci, Rogerio regi cessere, atque in primis Loretellensis comitatus, quem Roberto de Bassavilla ex patris præcepto Guillelmus I Siciliæ rex concessit: ex quo ille *Dei et regis gratia palatinum comitem Loretelli et Cupersani, filium et heredem domini Roberti Cupersanensis comitis, et dominum civitatis Bieini* sese inscripsit, ut colligitur ex diplomate an. 1179, quod descripsit Ughellus, tom. VIII *Italiae Sacrae*, p. 359. Genus porro ducebat Robertus de Bassavilla a comitibus Conversani,

πρώτος τὴν Ἰταλίαν διείπεν ἀρχὴν, ἐκείνου δὲ Ἀ
τελευτηκότος ἐπὶ τὸν υἱὸν τε Γιλιέλμον τῆς ἀρχῆς
μετεβόσης, ἠνάγκαστο λοιπὸν ἐν ὑποστρα-
τῆος λόγῳ διατελεῖν, ἑτέρου τὴν Ἰταλίαν διέπον-
τος. Καὶ δὴ τὴν ὕβριν οὐκ ἐνεγκῶν εἰς ἀπο-
στασίαν εἶδε. Τοῖνον καὶ ἐπὶ Φρειδερίκον πέμψας
Ἰταλίαν τε πᾶσαν καὶ Σικελίαν αὐτὴν ἐγχειρεῖν
ἐπήγγελλε τούτῳ. Φρειδερίκῳ δὲ πρὸς τὸ δυσχερὲς
ἐκνήσει ἐχομένου, συνείβαινε ἀπρόκτους τοὺς Βασα-
βίλα πρέσβεις ἐπανιόντας Ἀλεξάνδρῳ συνηγηκέναι.
Ἦν γὰρ καὶ οὗτος οὐδὲν ὦν ἕνεκα παρὰ Φρειδερίκον
ἦλθε πέρατι δούς, σὺν τῷ Δούκᾳ ἐκείθεν ἀπηλλάτ-
τετο. Ὡς οὖν εἰς λόγους ἀλλήλοις ἦλθον Ἀλέξανδρός
τε καὶ οἱ Βασαβίλα πρέσβεις, μαθὼν Ἀλέξανδρος
ἔτου ἕνεκα παρὰ Φρειδερίκον ἦλθον, « ἐγγύς, » ἐφη
πρὸς αὐτούς, ἄνδρες φίλοι, ὅς πέρατι αὐτίκα τὴν
προσελίαν ὑμῖν δώσει. » Τῶν δὲ μαθεῖν βουλομένων,
« Βασιλεὺς Ῥωμαίων » ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Ἀλέξαν-
δρος, καὶ ἐξῆς πάντα κατέλεγε προστιθείς ὅτι δὴ καὶ
Παλαιολόγος ἀνὴρ βουλῆς μὲν τῆς Ῥωμαίων ὦν
εἰς δὲ τὸ τῶν σεβαστῶν ἀξίωμα [ἀναχθεῖς] B
σὺν χρήμασι μεγάλοις ἐνταῦθά που παρὰ πόδας
ἔσθι, τούτου ἕνεκα ἐνταῦθα παραγεγονώς ὅπως ἂν
Ἰταλίαν βασιλεῖ καταστήσαιο. Ταῦτα οἱ Βασαβίλα
πρίσθεις ἀκούσαντες γράμμασιν αὐτῷ τὰ παρόντα
ἐδήλουν. [P. 80] Ὁ δὲ εἰς τὴν πόλιν Πισχάραν (74)
Ῥωμαίοις λόγῳ κοινωθήσειν ἤθελεν. Ὁ μαθὼν ὁ
Παλαιολόγος (75) ναυαὶ δέκα μῆδὲν ὑπερθέμενος εἰς
Πισχάραν ἔπλει, πόλιν Βεστίαν (76) βασιλεῖ προσχω-
ρήσασαν μεταξὺ κρατησάμενος. Ἀλλὰ δόξαν αὐτοῖς C
Βασαβίλᾳ ἐπὶ Βεστίαν αὐτῷ ἐντετυχηκέναι ὀπίσω
ἔκει, ἐνταῦθά τε ἐντετυχηκῶς αὐτῷ, πιστεῖς τε
περὶ τῶν προκειμένων λαβῶν καὶ δεξιόμενος ἔργου
λοιπὸν εἶχετο. Ὁ δὲ Δούκας στρατεύμα ἤδη ἀβροῖσας
φρούριόν τι ἐρυμνόν, ὃ Προυντζὸς ἤρχεν ἀνὴρ Ἰτα-
λός, πολιορκεῖν ἐπέβαλετο. Ἐνθα προσβολῆς γενο-
μένης Ῥωμαῖοι τοὺς πολεμίους τρεψάμενοι ἐνδὲς

obtinerat. Sed mortuo illo translataque ad Guili-
elmo regis dignitate, cum alter Italiae administra-
tionem obtinuisset, ipse secundum ab eo locum ob-
tinere coactus est. Hanc ille non passus injuriam
ad defectionem sese comparavit, missisque ad im-
peratorem legatis, Italiam universam Siciliamque
ipsam in manus sese traditurum pollicitus est. Sed
enim Bassavillæ legati, qui Frederico in re ardua
ac difficili adhuc cessante, re infecta redibant, in
Alexandrum inciderunt, qui nihil pariter eorum
quorum causa venerat ad Fredericum exaccatus una
cum Duca revertebatur. Ubi igitur in colloquium
venere Alexander et Bassavillæ legati, Alexander,
qui quorsum ad Fredericum venissent probe nove-
rat : « Prope est, inquit, amici, qui legationi ve-
stræ extremam manum imponet. » Quis ille esset,
rogantibus iis : « Imperator Romanorum, » subdit
Alexander : moxque rerum enarrato statu, addidit
Palæologum, virum quidem ex curiæ Romanæ ma-
gnatibus, sed sebasti insignitum dignitate, cum
immensa pecuniarum 137 vi prope adesse, ut Ita-
liam imperatori denuo assereret. Quibus intellectis,
legati per litteras quæ audiverant Bassavillæ signi-
ficarunt. Ille vero ut sibi liceret cum Romanis in
civitate Peschara colloqui per eosdem expellit.
Quod ubi accepit Palæologus, nihil cunctatus navi-
bus decem Peschiam adnavigavit, Voscia interea
urbe, quæ ad principem defecerat, communita. Sed
cum rursum Bassavilla ad Vosciam cum illo sese
collocuturum nuntiasset, eo se contulit; congres-
suque habito ac de rebus præsentibus data accepta-
que vicissim fide, operi sese accinxit. Contracto
deinde exercitu, castrum validum, cui Bruntzus
Italus præerat, oppugnare aggressus est Ducas.
Commisso ibi certamine, hostes fuderunt Romani,
qui fugientes insecuti una cum iis moenia subiere.
At illi in arcem sese primum receperunt. Verum ut

Du Cangii notæ.

Normanicæ gentis, proindeque a Gaufrido comite
Conversani, Roberti Guiscardii ex sorore nepote, de
quo Malaterra l. i. c. 10, 39; l. ii, c. 39, 40; l. iv,
c. 4; Ordericus Vital. l. vii, p. 645; liv. x, p. 780;
et Will. Gemetic. l. viii, c. 14; sed de comitibus
Conversani quædam attigimus in notis ad Alexiadis
p. 388, ægemusque pluribus in Familiis Normanni-
cis. Cæterum id observatione dignum videtur,
comites Loretelli, non modo comites palatinos, sed
et comites comitum sese inscripsisse : ex quibus
constat illustri hac dignitate donatos fuisse a
principibus Normannicis, ut essent qui in his pro-
vinciis et dittonibus, quas bello acquisierant, uti in
Francorum regno et Alemannico imperio ea tem-
perate observatum adnotavimus in dissert. 14 ad
Joinvillam, cum suprema auctoritate in eorum
palatiis jus dicerent. Proindeque cum cæteros co-
mites ex istins dignitatis prærogativa præcellerent,
comites comitum appellabantur, ut apud Gallos
nostros comites Campaniæ, sese Francorum comites
inscribent. Hac vero dignitate gaudebant primi
Loretelli comites. Nam Robertus I in charta an. 1095
apud Ughellum in Episc. Teatinis n. 16 comes co-
mitum; Robertus II in alia an. 1115; quæ habetur
in Chronico monasterii S. Sophiæ Benevent. comes

comitum de Lauratello, et palatinus comes in charta
an. 1125 apud Ughellum, tom. VIII, p. 357; denique
Guillelmus, Loretelli comes comitum, apud eundem
Ughellum, in episc. Teatin. n. 21, inscribuntur.

(74) Πισχάραν. Piscaria, Pescara hodie, arx
nuntiosissima in Samnitibus, inter Atriam et Orto-
nam, in ostio fluminis cognominis in mare Adriaticum
influentis, veteris oppidi Aterni fundamenta
inædificata, quod Aternum fuisse aiunt. Hujus
meminit Paulus Diac. l. ii Rerum Langob. c. 20.

(75) Ὁ μαθὼν ὁ Παλαιολόγος. Expeditionem
Græcorum Italicam, quam obiter attigit Nicetas,
l. ii, c. 8, susius prosequenti sunt Falcaudus, Otto
Frising. l. ii, c. 29; Will. Tyrius, l. xviii, c. 2, 7
et 8; Rob. de Monte, an. 1155, 1156; Chronicon
Ceccanense et Chronicon Pisanum, ann. 1157;
Radulfus de Diceto in Imag. Hist. an. 1156. Addit
Stero cæsa in ea. 40 millia Græcorum.

(76) Βεστίαν. Vescia, non Voscia, ut præfert
editio, urbs in confinibus Campanorum et Hirpino-
rum, inter Abellam et Vesuvium, Besti urbs apud
Leon. Ost. l. iii, c. 13. Vide Cluverium, l. iii Italia
Antiquæ, et Ughellum tom. VII Italiæ Sacræ,
p. 1178.

ædificia sua igne consumi vastarique et auferri omnia a Romanis conspiciunt, tum vero descendunt, dominumque suum magnum imperatorem proclamant : atque hoc modo castro illi potiuntur. Cum inde ad civitatem, cui a divo quodam, qui in ea colitur, Flavianæ nomen inditum est, pergerent, populares omnes obviam effusi pro agris suis illos rogant, ac ne quid in se gravius insolescat miles obtestantur, servos se futuros deinceps imperatoris, et quæcunque vellent Romani se facturos polliciti. Dux ejusmodi benevolentiam illorum gratiam rependens, per eorum agros amice ac pacato iter fecit. **138** Cum inde excederet, Gulielmus Bassavillæ frater, qui et ipse in Romanorum amicitiam concesserat, cum fratris litteris venit, quibus ut confidenter dux accederet hortabatur, utpote circumjacente regione jam Romanis parente.

3. Παλιολογος αὐτὸν Ὀσσία, ὡς ἐκεῖθεν ἐξέρχεται, ὁμολογῶν παρεστῆσθαι, ἐπὶ Τρανίῳ ἦλθε. Τρανίται τοίνυν ὡς τὸν Ῥωμαίων εἶδον στρατὸν, ἐπειδὴ παραδιδόναι σφίσι τὴν πόλιν οὐδαμῆ ἤθελον, πρέσβεις παρὰ τὸν στρατηγὸν πέμψαντες ἤξουν ἐνθένδε τοῦτον ἀπαλεῖν. Μὴ γὰρ πρότερον Βάρην παρασημασμένῳ ἀδύνατα αὐτῷ εἶσθαι Τρανίον εἶλιν. Ὁ δὲ ναὺς αὐτίκα οὐ πλέον ἢ δέκα ἐπιγόμενος ἐκείθεν τε μετέβη καὶ ἐπὶ Βάρην ἦλθεν, οὐχ ὅσον τοῖς στρατιωτῶν λόγους ἀναπισθῆναι (ἀγγίλους γὰρ ἦν καὶ τῆ περι τὰ πολεμικὰ ἐμπειρία οὐδενὸς ἦσσαν), ἀλλὰ Τρανίον οὐκ ἐπιμαχὸν εἰδὼς τρίβειν εἰκῆ τὸν κέρρον ἀσύμφορον ἦστο. Ἐδόκει μὲν οὖν ἡ Βάρις ἀπρόσδοξο αὐτῷ πάντῃ τελεῖν τε γὰρ αὐτὴν περιεζώνων καρτερὰ, καὶ βαρβάρων στρατιὰ οἱ μὲν ἐπὶ τῶν ἐπάλλεων ὀπληνδουτοῦντες ἐνέστησαν, οἱ δὲ ἀνὰριθμὸς τις ὁμιλος πυλῶν προχυθέντες πεζοὶ τε καὶ ἱππεῖς εἴν τοῖς ὁπλοῖς ἐπεφέροντο αὐτῷ. [P. 81] Ἡ θάλασσα δὲ σφοδρῶς ἐπεγειρομένη καταδύειν ἠκέλει τὰς ναῦς. Ὁ δὲ καίτοι πανταχόθεν αὐτῷ τῶν πραγμάτων ἀπώρων ὄντων, οὐκ ἔξω πάντῃ ἐλπίδων ἐγένετο. Τῆ ἐπιούσῃ γούν τῶν κυμάτων τῶς ἀπὸ λαγμένους ἔργου ἔχουσθαι ἤθελεν. Ὡς δὲ μηδὲν αὐτῷ προύχοντα (τῶν γὰρ πολεμίων οἱ μὲν λήθουσι καὶ ζύλα καὶ πᾶν τὸ παρατυχὸν ἐφάρδων δίκην ἐκ τῶν ἐπάλλεων ἐπ' αὐτὸν ἐπεμπον, οἱ δὲ καὶ ἀπὸ γῆς βέλεισι τὸν ἀέρα ἐσκίαζον), ἐντροπήν τινα ἐν τῷ παραυτίκα πεποιημένος ἔξω βελῶν ἐγένετο, λόγοις τε ἐς αὐτοὺς ἐχρήστο ἀγαθὰ δὲ μὲν αὐτίκα ποιῆσειν ἐπαγγελλόμενος εἰ βασιλεῖ μεγάλῃ τὴν πόλιν ἀμαχητὶ παραθήσουσιν, ὧν δὲ καὶ ἐλπίδα ὑποτεινὼν ἐξῆς· τούτων ἐπειδὴ περὶ οἱ ἐπὶ τῆς πόλεως ἤκουσαν, ἱεπέων ἐκδραμόντες τινὲς, οἱ δὲ καὶ λεμβοαῖοις ἐμβάντες, παρεκάλουν αὐτὸν ἐπὶ τὴν πόλιν ἵνα ἀνακεκλιμένως τὰς πύλας ὑποδεικνύοντες. Ὁ δὲ δεισας ὄσπερ ἦν μὴ ἐξαπάτη τις εἴη τὸ πρᾶγμα, ἐς πείραν ἐχώρει πρότερον. Ἐκέλευε τοίνυν τῶν σὺν αὐτῷ μίαν νεὼν ἐπὶ τὴν ἀκτὴν ἵνα δῆθεν ὀρμισομένην· ἀλλ' ἅμα τε προσιοῦσαν εἶδον αὐτὴν οἱ πολεμιοί

Α τειχῶν συνέπεσον φεύγουσιν, οἱ δὲ πρῶτον μὲν ἐπὶ τὴν ἀκρόπολιν ἀνεχώρουν, ὧς δὲ Ῥωμαῖοι πῦρ ταῖς οἰκοδομαῖς ἤδη ἐνήκαν τὰ τε οἴκοι διήραζον, ἐπικαταβαίνειν τε ἤρξαντο καὶ κύριον σφίσι βασιλεῖα μέγαν ἀναδοῦν. Τούτου μὲν δὴ οὕτως ἐγκρατεῖς ἐγένοντο. Ἐπὶ δὲ τινα πόλιν ἐλθόντων ἡ ἐπάνυμος τῷ ἐνταῦθα τιμωμένῳ ἀγίῳ Φλαβιανῆ (77) κέκληται, ἐξεχεῖτο ἅπας ὁ δῆμος ὑπὲρ τῶν ἀγρῶν δεόμενοι καὶ τοῦ μηδὲν αὐτοῖς ἀχαρὶ πρὸς τῶν Ῥωμαίων πείσασθαι στρατιωτῶν, δοῦλοι τε βασιλεῖ ὠμολόγουν καὶ τὰλλα ἐπαρτουν, ὅσα Ῥωμαίοις βουλομένοις ἦν. Ὁς τῆς ἐνορίας ἀμειδόμενος ὁ στρατηγὸς ὡς διὰ φιλίας ἐπροῦετο τῆς χώρας. Ἄρτι δὲ ἐκείθεν ἀπαίροντι Γιλιάμος ὁ Βασαββλα μὲν ἀδελφός, εὐνοῦς δὲ καὶ αὐτὸς Ῥωμαίοις ἤδη γεγωνὸς γράμματα παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ κομίζων ἦλθεν αὐτῷ θάρβειν τοῦ λοιποῦ προτροπόμενα, ὡς τὸ ἐξῆς χώρας κατηκόου προκειμένης αὐτῷ.

Γ. Ὁ δὲ Παλιολογὸς ἐπειδὴ Βεστίαν, καθάπερ εἴρηται, ὁμολογῶν παρεστῆσθαι, ἐπὶ Τρανίῳ ἦλθε. Τρανίται τοίνυν ὡς τὸν Ῥωμαίων εἶδον στρατὸν, ἐπειδὴ παραδιδόναι σφίσι τὴν πόλιν οὐδαμῆ ἤθελον, πρέσβεις παρὰ τὸν στρατηγὸν πέμψαντες ἤξουν ἐνθένδε τοῦτον ἀπαλεῖν. Μὴ γὰρ πρότερον Βάρην παρασημασμένῳ ἀδύνατα αὐτῷ εἶσθαι Τρανίον εἶλιν. Ὁ δὲ ναὺς αὐτίκα οὐ πλέον ἢ δέκα ἐπιγόμενος ἐκείθεν τε μετέβη καὶ ἐπὶ Βάρην ἦλθεν, οὐχ ὅσον τοῖς στρατιωτῶν λόγους ἀναπισθῆναι (ἀγγίλους γὰρ ἦν καὶ τῆ περι τὰ πολεμικὰ ἐμπειρία οὐδενὸς ἦσσαν), ἀλλὰ Τρανίον οὐκ ἐπιμαχὸν εἰδὼς τρίβειν εἰκῆ τὸν κέρρον ἀσύμφορον ἦστο. Ἐδόκει μὲν οὖν ἡ Βάρις ἀπρόσδοξο αὐτῷ πάντῃ τελεῖν τε γὰρ αὐτὴν περιεζώνων καρτερὰ, καὶ βαρβάρων στρατιὰ οἱ μὲν ἐπὶ τῶν ἐπάλλεων ὀπληνδουτοῦντες ἐνέστησαν, οἱ δὲ ἀνὰριθμὸς τις ὁμιλος πυλῶν προχυθέντες πεζοὶ τε καὶ ἱππεῖς εἴν τοῖς ὁπλοῖς ἐπεφέροντο αὐτῷ. [P. 81] Ἡ θάλασσα δὲ σφοδρῶς ἐπεγειρομένη καταδύειν ἠκέλει τὰς ναῦς. Ὁ δὲ καίτοι πανταχόθεν αὐτῷ τῶν πραγμάτων ἀπώρων ὄντων, οὐκ ἔξω πάντῃ ἐλπίδων ἐγένετο. Τῆ ἐπιούσῃ γούν τῶν κυμάτων τῶς ἀπὸ λαγμένους ἔργου ἔχουσθαι ἤθελεν. Ὡς δὲ μηδὲν αὐτῷ προύχοντα (τῶν γὰρ πολεμίων οἱ μὲν λήθουσι καὶ ζύλα καὶ πᾶν τὸ παρατυχὸν ἐφάρδων δίκην ἐκ τῶν ἐπάλλεων ἐπ' αὐτὸν ἐπεμπον, οἱ δὲ καὶ ἀπὸ γῆς βέλεισι τὸν ἀέρα ἐσκίαζον), ἐντροπήν τινα ἐν τῷ παραυτίκα πεποιημένος ἔξω βελῶν ἐγένετο, λόγοις τε ἐς αὐτοὺς ἐχρήστο ἀγαθὰ δὲ μὲν αὐτίκα ποιῆσειν ἐπαγγελλόμενος εἰ βασιλεῖ μεγάλῃ τὴν πόλιν ἀμαχητὶ παραθήσουσιν, ὧν δὲ καὶ ἐλπίδα ὑποτεινὼν ἐξῆς· τούτων ἐπειδὴ περὶ οἱ ἐπὶ τῆς πόλεως ἤκουσαν, ἱεπέων ἐκδραμόντες τινὲς, οἱ δὲ καὶ λεμβοαῖοις ἐμβάντες, παρεκάλουν αὐτὸν ἐπὶ τὴν πόλιν ἵνα ἀνακεκλιμένως τὰς πύλας ὑποδεικνύοντες. Ὁ δὲ δεισας ὄσπερ ἦν μὴ ἐξαπάτη τις εἴη τὸ πρᾶγμα, ἐς πείραν ἐχώρει πρότερον. Ἐκέλευε τοίνυν τῶν σὺν αὐτῷ μίαν νεὼν ἐπὶ τὴν ἀκτὴν ἵνα δῆθεν ὀρμισομένην· ἀλλ' ἅμα τε προσιοῦσαν εἶδον αὐτὴν οἱ πολεμιοί

Du Cangii notæ.

(77) Φλαβιανῆ. Flavianum forte oppidum in Samnitibus circa littus haud procul Turdino.

καὶ ἀμφὶ τοὺς πεντακοσίους ἐς τὰς ἐπάλλξεις ἀνέβηκινον. Ὁ κατιδὼν Ἀλέξανδρος μὴ πω πρὸς τοῖς ὀπλοῖς ἐκείνων γεγενημένων χρυσίον κεχυμένον ἐπὶ τοῦ κόλπου λαβὼν ἀπέβηκινέ τε τοῖς νεῶς θάσσον καὶ τοῖς ἐπὶ τῆς πλώεως δεικνύς. « Ὅς ἂν πλοῦτος καὶ ἐλευθερίας ἐραστῆς εἴη δεῦρο παρίτω, ἀνέκραγεν, ὡς αὐτίκα τούτων ἀπολαυζόμενος. » Ὁ μὲν ταῦτα εἶπε, τῶν δ' ἐκ τῆς πλώεως πλῆθος ἐκδραμόντες πολλὴ παραυτὰ βασιλεῖ προσεχώρουν, οὗς ὄρκοις καταλαβὼν ὁ στρατηγὸς σπεύσας ἐπὶ τὴν πόλιν εἰσήγε τὸ στρατεύμα. Ὅθω χρυσίου δελέατος οὐδὲν ἀνθρώποις ἀπατηλόειρον γίνεται. Ταῦτα γινόντες πολλοὶ οἱ ἄλλοι, οὗς οὐκ ἤρεσκε δηλονότι τὰ πραττόμενα, δρόμῳ ἐπὶ τὴν ἀκρόπολιν ἐχώρουν, ἐνὸς τε ἡδὴ τειχέως γεγονότες παρὶ τῶν ὀλων ἐμάχοντο. Ἦν τε πρᾶγμα πολλοῦ γε βωαι: θαύματος ἄξιον ὄραν, τοὺς ἐναγχοῦ καὶ φύσει καὶ γνώμῃ συμβαλίνοντας σήμερον ὡσπερ ἐπιτειγίσματι τῷ χρυσῷ διειργγόμενος, ἐχθρὰ φρονούντας ἀλλήλοισ καὶ διεστηκότας ἦδη τοῖς ἐργοῖς. Ταῦτα μὲν οὖν εἴδε ἐφέρετο. Ἦν δέ τι φρούριον ἀνὰ τὴν πάλιν ἑτερον, ἐφ' οὗ Νικολάου τοῦ ἐν ἁγίοις Ἰβρυτο κῶς, ὃ καὶ αὐτὸ ἐξελεῖν ὁ στρατηγὸς διανοηθεὶς τοιαῦτα τινὰ ἐποίησε. Ἀνδρας τεθωρακισμένους μέλας: περιστερίας ἀμφίους ἐκέλευεν ὀρθρῖσαντας ἐπὶ τὴν κῶν ἐλθεῖν, ἐπειδὴν δὲ καὶ ἐνδοθεν γένοιτο τὰ ἕψη σπασαμένους ἔργον ἔχεσθαι. [P. 83.] Οἱ μὲν οὖν ἔωθεν τῷ φρουρίῳ προσιώντες τὴν πύλιν ἐκοπῶν· οἱ δ' ἐνδοθ μονήρεις τινὰς εἶναι τούτους ὑπικληφότες, τὰς πύλας αὐτοῖς διαζυγώσαντες εἰσελάσαντο. Καὶ τὸ λοιπὸν οὕτω δὴ καὶ τοῦτο Ρωμαίοις ἤρθε. Ἀλλὰ καὶ τούτου ἐαλωκός οἱ ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ἰσχυρογνώμονες ἔτι ἦσαν. Μέχρι μὲν οὖν καὶ ἐς ἐβδόμην ἡμέραν οὕτω διετέλεσαν ἀντικαθήμενοι· ἀλλήλοισ, ἐπεὶ δὲ καὶ Βασαβίλας ἐνταῦθα ἦλθε δύναμιν ὡς πλείους ἐπαγόμενος, τότε δὴ καὶ ταύτην Ρωμαίοις παρέδοσαν. Κατὰ ἔχθος γε μὴν τὸ πρὸς Ῥογέριον ἄτε ἀπανθρώπως αὐτοῖς ὅποια τοῖς τυραννοῦσιν εἰθίσται προσφερόμενον, ἐς ἔδαφος (78) αὐτὴν καθελόντες ἀφήκαν, καί τοι πολλὰ τοῦ στρατηγοῦ πρὸς τοῦτο διενεσταμένου καὶ χρημάτων ὠνεῖσθαι ταύτην μεγάλων ἀξιοῦντος.

8. Τὰ μὲν οὖν κατὰ Βᾶριν εἴδῃς ἐχώρησεν. Ὁ δὲ Παλαιολόγος ἐπειδὴ ταύτην ἔσχεν, ἐπὶ Τρᾶνιν (79) ἀπέπλευσε· ὁμολογίᾳ τε καὶ ταύτην παραστησάμενος, εἴτα καὶ Γιβενάτζιον (80), πόλιν λόγῳ ἀξίαν, ὀπλοποδὸν ἐποίησατο. Ἦν δέ τις Ῥιτζάρδος (81)

A ex suis unam ad litus agi, quasi eo appulsuram : quam ubi hostes vident accedere, numero circiter quingenti turres conscendunt. Id conspicatus Alexander, cum necdum ii arma induissent, aurum, quod præ sinu effusum gestabat, accipiens statim nave egreditur : ostensoque eo oppidanis qui supra muros stabant, hæc verba exclamat : « Qui divitiarum et libertatis desiderio tangitur, huc accedat, iis ex templo fruiturus. » Illis dictis ingens e civitate advolat multitudo et imperatori continuo adjungitur : moxque dux fide ab iis accepta, cum multa celeritate exercitum in civitatem introducit. Adeo nihil est ad inescandos illicitendosque mortalium animos auro validius. Hæc postquam cognovere cives alii, quibus videlicet 140 quæ facta fuerant haud placebant, in arcem confestim sese proripiunt : atque intra noctem jam recepti de summa rerum decertant. Hic porro rem admiratione dignam erat intueri, eos nempe qui et natura et voluntate invicem nuper cohercebant, nunc auro velut muro disjunctos hostiliter inter se agere, diversaque prorsus moliri et sentire. Atque is fuit in urbe rerum status. Erat præterea in superiori civitatis parte arx altera, in qua exstructum erat divo Nicolao dicatum templum, quam cum occupare statueret Palæologus, talia comminiscitur. Armatos aliquot, nigris superindutos palliis, summo mane ad templum ire jubet, datque iis in mandatis, ut simul atque ingressi illud essent, tum demum strictis gladiis rem aggrederebantur. Illi ergo sub auroram accedentes ad arcem, portam pulsant. Qui intus erant, monachos quosdam esse arbitrati, apertis januis illos intromisere : atque ita deinceps a Romanis captum est castellum. Verum id etsi expugnatum, nihilominus qui acropolim tenebant obstinatiori sese tuebantur animo, adeo ut per septem continuos dies certamen perduraret. At postquam eo accessit cum ingentibus copiis Bassavilla, tum et illam Romanis dederunt : atque odio quo in Rogerium flagrabant, quod nimirum inhumane crudeliterque (ut solent tyranni) in eos sævisset, arce diruta soloque æquata, discessere, licet dux obsisteret eamque magno vellet emere.

141 4. Hæc tum ad Barim contigere, qua capta Palæologus versus Tranim navigat. Ea civitate similiter certis conditionibus in deditionem accepta, Juvenatium non contemnendam urbem fœdere sibi adjungit. Erat iis in locis Richardus quidam homo

Du Canggih notæ.

(78) Ἐς ἔδαφος. Atque id postmodum causæ fuit, cur Willelmus recepta Bari, castelli sui, quod a Barensibus dirutum fuerat, rumpas intuitus, [P. 456] Barenses sic allocutus sit : *Iusto, inquit, vobiscum agam iudicio : et quia domui meæ parcere nolistis, certe nec ego vestris sum domibus parciturus.* Quod et factum est : muris enim primum æqualis solo, totius insecutum est excidium civitatis. Barim porro Græcis ademerat jam olim Guiscardus, ut est in Chronico Casin. l. iii, c. 44.

(79) Τρᾶνιν. Urbs nota in ea ora Trani hodie sere diruta.

(80) Γιβενάτζιον. Juvenatium in Apulicæ Peuce-

tiæ ora maritima, 12 m. a Bari, hodie *Giovenazzo*.

(81) Ῥιτζάρδος. Fuit hic Ricardus Andriæ comes, Willelmi regis partibus addictus. Proinde vix simile videatur vero illum esse qui a Roberto de Monte, an. 1155, *Richardus de Lingens comes Andria* nuncupatur, cum Robertum Bassavillam is secutus sit. Deinde Richardus cuius meminit Robertus, non Andriæ, sed Andri insulæ comes fuit, si qua vides eisdem hæc an. 1145 scribenti : *Rex Rogerius Sicilia Tripolitana provinciam in Africa super paganos cepit. In hac expeditione fuit et multum profuit Ricardus de Linghenc, miles optimus, qui nuper de Bajocensis comitatu illuc perrexerat; ei a rege Rogerio*

indictæ sumendæ mire cupidus. Quippe hominem, a quo vel levissime esset offensus, quasi victimam cædere, manibus pedibusque truncare, visceraque illius avellere, levissima ei videbatur animadversio. Antro hic castello præerat : qui ubi Juvenalium in Romanorum potestatem jamjam venturum accepit, ut ab incepto desisterent Romanis comminatus est. Sed spretils ejusmodi minis Juvenatioque in fidem recepto, cum quid deinceps agendum esset deliberarent Romani ulteriusque pergerent, ille comitibus aliis adjunctus atque adeo ipsi Guilielmi cancellario, quem logothetam Græci vocant, cum lia versus Tranim tendit, urbem primo impetu expugnaturus. Hos subsequebatur exercitus equitum duorum millium, peditum vero aliorumque armorum infinitæ multitudinis. Qui in civitate cum exiguis admodum copiis relicti fuerant Romani, tum sibi tum civitati metuentes celeriter Ducam advocant et fortunam illi præsentem per litteras exponunt. Quas ubi ille accepit, motis eodem die castris ad Tranim ire pergit. Cum ad locum quendam, cui nomen Buno, venisset, egressi obviam incolæ ut civitatem citra certamen reciperet Romanus exercitus cohortabantur. Sed **142** Ducas longius ibi immorari haud e re sua fore arbitratus, ne Richardo belli pro arbitrio gerendi occasionem præberet, id in præsens quidem omisit, tum etiam quod eo in posterum opportuniori tempore potiri se posse non diffideret. In Richardum igitur toto impetu contendit, qui in maritimo quodam oppidum agebat, cui Barleti nomen, ubi etiam aderat cancellarius. Cum proxime ad urbem accessisset Ducas, de exercitu Richardi trecenti equites cum peditum phalange, irruptione facta, obviam improviso venerunt. Verum re inopinata haudquam percussus Ducas, in densam se aciem collegit totisque viribus in hostes irrult, qui vix sustinentes impetum versi sunt in fugam. Eo in certamine ut cæteri sese gesserint Romani et unusquisque eorum præclarum ediderit facinus, haud equidem dicere possim. Id fama constat, Ducam hasta invectum triginta prostrasse, donec multis suorum amissis intra portas sese receperunt. Fugientes insecuti Romani, appetente jam nocte, in castra reversi sunt : nullo alio præterquam uno ex conductitiis equitibus interempto. Noctē illa ibi castrametati sunt : sed ubi illuxit dies, itineri sese accinxere. His acceptis Richardus, veritus ne, si undique circumveniretur a Romanis, damnum haud facile sarcicendum incurreret, inde **143** ocius pedem retulit et in Antro sese continuit. Ducas autem

ὄνομα ἀνὴρ κολαστικὸς. Ἄνθρωπον γὰρ καὶ ἐπὶ μικροῖς αὐτῷ προσεκκερουόμενα ὡς ἱερεῖον καταθῆναι, ἢ σπλάγγνα ἀνατεμεῖν καὶ χειρῶν ἢ ποδῶν ἀποστερῆσαι κόλασις αὐτῷ ἢ προχειροτάτη ἦν. Οὗτος Ἄντρον μὲν ἤρχε φρουρίου, Γιβενατζίου δὲ μεταποιεῖσθαι Ῥωμαίους ἀκροῶς ἠπέλειε μὲν καὶ τὸ πρότερον ἀποσχεῖσθαι τῆς ἐγγχειρήσεως, ὡς δὲ τῶν ἀπειλῶν ἀφροντιστήσαντες Γιβενάτζιον τε αὐτὸ ὁμολογεῖται ἔσχον καὶ περὶ τῶν λοιπῶν κριτόντες ἐσκέπτοντο, κόμισαι τε ἄλλοις καὶ δὴ καὶ τῷ Γιλιάμου καντζιλερίῳ (82) συγγεγονῶς, ὃν λογοθέτην εἶποι ἂν τις ἐλληνίζων ἀνὴρ, ἐπὶ Τρανίην σὺν αὐτοῖς ἦλθεν ὡς αὐτοβοεῖ τὴν πόλιν ἀναρπασόμενος. Ἡκολούθει δὲ αὐτοῖς στρατεύματα, ἵππεις μὲν δισχιλιοί, πεζῶν δὲ καὶ ὀπλιτῶν μύριος ἄγαν ὄμιλος. Ῥωμαῖοι τοῖνον σὺν βραχεῖα τινὶ καὶ ὀλιγανδρούσῃ δυνάμει ἔνδον ἀπολειφθέντες περὶ τε τῆ πόλει αὐτῇ καὶ τοῖς ὄλοις ἴδουσιν πράγμασιν. Ὅθεν καὶ ταχὺ τὸν Δούκαν μετεπέμποντο γράμμασι τύχην αὐτῷ τὴν ἐνεστώσαν παραδηλοῦντες. Ὅ δὲ ἐπειδὴ τὰ γράμματα ἐδέξατο, συσκευασάμενος αὐθημερὸν τὴν ἐπὶ Τρανίην ἐπέιγχετο. Γενομένῳ γοῦν περὶ τινα χῶρον ὑπὸ Βουνός (83) ἢ κλησίς ἐστιν, ἐξήσασάν οἱ ταῦτη ἄνθρωποι παραλήψεσθαι σφίσι τὴν πόλιν ἀμαχητὶ τὸν Ῥωμαίων προερεπόμενοι στρατόν. Ἄλλ' ὁ Δούκας διατρέψῃν τινα ἐνταῦθα ποιεῖσθαι ἀσύμφορον οἴησας, ὡς μὴ Ῥιτζάρδῳ κατ' ἐξουσίαν τὴν τοῦ πολέμου διοικεῖσθαι δώσει βοήθην, ταῦτα μὲν ἐν τῷ τέως παρῆλθε, δυνατὸν δὲ καὶ εἰσέπειτα κατὰ καιρὸν ἀνθέξεσθαι τοῦτων, ἐπὶ δὲ τὸν Ριτζάρδον ὄλοις ἐφέρετο ὀρμαῖς. Ἔστι δὲ τι ἐπιβαλῆτιον πῆλισμα Βαρλέτ (84) ὄνομα, ἐνθα τὸν καντζιλερίον συνέβαιναν εἶναι. Τοῦτου δὴ ἄγχιστα γενομένου τῷ [P. 83] Δούκα ἵππεις ἐκ τῆς ἐκείνου στρατιᾶς τριακόσιοι μάλιστα ἐκδρομὴν ποιησάμενοι ἅμα πεζῶν φάλαγγι αἰφνίδιον ὄπηγνιαν. Ὁ δὲ τῷ ἀπροόπτῳ μὴδὲν καταπλαγεῖς ἐς φάλαγγά τε ἐπυκνούτο ταχὺ καὶ σὺν βύμῃ σφοδρῆ κατ' αὐτῶν ἴετο, πρὸς βραχὺ τε ὑποστάνας ἐτρέψαντο. Ἐνθα Ῥωμαῖοι μὲν τοῖς ἄλλοις οὐκ ἔχον λέγειν ὅπως ἐκάστῳ ἀνδραγαθίσασθαι ἐξεγένετο, ὃ γε μὴν Δούκας ἐς τριάκοντα, φασὶν ἐπὶ στόμα καθήνερχε ξὺν τῷ ὄρατι ἐπελαύνων, ἕως πυλῶν ἔνδον πολλοὺς τῶν σφετέρων ἀποβαλόντες ἐγένοντο. Ῥωμαῖοι δὲ ὀπίσω διώξαντες, ἐπειδὴ συνεσκόταζεν ἤδη, ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἀνεχώρου, οὐδενὶ ἐτέρῳ ὃ τι μὴ τῶν μισθοφορούντων ζημιωθέντες ἵππεων τινί. Τὴν μὲν οὖν νύκτα ἐκείνην ἐνταῦθα που ἠύλισαντο, ἅμα δὲ ἡμέρα ὁδοῦ εἶχοντο. Τοῦτο μαθὼν ὁ Ῥιτζάρδος, ὡς μὴ κύκλωσιν τινα αὐτοῦ Ῥωμαῖοι ποιησάμενοι ἀνήκεστα δράσωσι, τὴν ταχίστην ἐκεῖθεν ἐφέρετο, ἐν Ἄντρον τε γεγονῶς ἐνταῦθα

Du Cangii notæ.

comitatum Andri insulæ, quam nuper idem rex super imperatorem Constantinopolitanum ceperat, dono acceperat. At Richardus a Cinnamo memoratus Antro seu Andriæ oppido in Salentinis imperavit, quod Roca et arx Antra videtur appellari in Chronico Casinensi, l. II, c. 78. Vide notas ad Alexiadem, p. 417.

(82) *Kαντζιλερίῳ*. Ansqentino, Willelmi regis

cancellario, qui Beneventum ab Adriano pp. occupatum obsedit, uti narrant Tyrius et Chronicon Ceccaneise seu Fosse novæ, an. 1155 Anscotinum vocat Hugo Falcandus.

(83) *Βουνός*. Buno hodie.

(84) *Βαρλέτ*. Barolus, Barletta hodie, prope Tranim, de qua Ughellus tom. VII *Ital. Sacr.* p. 1197.

ἴμενεν. Ὁ δὲ Δούκας τὸ σὺν τῷ Παλαιολόγῳ ρυσά-
 μενος στράτευμα ἐπὶ Ῥιτζάρδον μετέβηκε, καίτοι
 τῆς περὶ αὐτὸν δυνάμειος πολλῶν τὴν Ῥωμαίων
 κλήθει ὑπερβαλλούσης· τοὺς μὲν γὰρ ἑξακοσίους,
 οὐ πλείονας συνέβαινεν εἶναι, πεζῶν ἄνευ, οἱ καὶ
 αὐτοὶ τοῦ σὺν τῷ Ῥιτζάρδῳ πεζικοῦ πλείστου
 ἀποδέοντες ἦσαν. Ῥιτζάρδῳ δὲ ἵππεϊ· μὲν ὀκτα-
 κίσιοι καὶ χίλιοι, πεζῶν δὲ οὐκ εὐαριθμητος εἶπετο
 στρατιά. Ἐπιόντας τοῖσιν Ῥωμαίους ὁ Ῥιτζάρδος
 ἀναμαθῶν ἀντεξῆγε τὸ στράτευμα καὶ αὐτός.
 Ἐπειδὴ τε ἐγγύς ἦδη ἐγένοντο, Ῥωμαῖοι μὲν τριχῆ
 διαίρεθέντες ἐτάξαντο ὧδε. Σκυθαὶ δὲ καὶ ὅσοι ἐπὶ
 τῆρας ἦσαν περὶ φαλαγγίδων ἐπιμέτωπον ἕστησαν.
 Ἰππέων δὲ ἐς ἡμῶν μάλιστα καὶ μοῖραν Σκυθῶν ὁ
 Δούκας ἔχων αὐτὸς μὲν τὴν ὀπισθίαν, Βασσάβιλας δὲ
 σὺν τῶν ἄλλων κομήτων τισὶ τὸ λοιπὸν ἔχων ἱππικῶν
 τὴν μέσην ἐκλήρουτο χώραν. Ῥιτζάρδος δὲ, πολλῶν
 ἔχόμενος θυμῷ, οὐδὲ ὅσον τακτικῆς τι μεταποιήσα-
 σθαι ἀνασχόμενος ἀπήλαυε σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν
 ἱππεῦσιν, ἕως ἐς αὐτὸ τὸ μεσαίτατον τοῦ Ῥωμαϊκοῦ
 κατανησας στρατεύματος· στάδην ἤδη τὴν μάχην
 ἰκμαίτο, τοῦ κατὰ μέτωπον τοξικοῦ οὐδὲ κατὰ βραχὺ
 ἀντιχόντος αὐτῷ. Εἶτα δὴ καὶ Βασσάβιαν βιασάμε-
 νος ἐτρέψατό τε κατὰ κράτος καὶ τοῖς ἀμφὶ τὸν
 Δούκαν ἤδη ἐπέθετο. Ἐνταῦθα μάχη συνίσταται
 κερτερὰ, καὶ πίπτουσι μὲν τῶν περὶ τὸν Ῥιτζάρ-
 δον πολλοί· ἅτε δὲ ἐν πολλῷ τῷ πληθεὶ πιπτόντων,
 συναίσθησις οὐδεμία τῷ στρατεύματι ἐγένετο.
 Ὀπισθίως τε γούν πολλὸς ἦν καὶ δοράτων πρὸς ταῖς
 ἀσπίσιν ἀποκαυλιζομένων δοῦπος ἠγείρετο· συχνά
 τε βέλη ἐπεπέτετο καὶ πανταχόθεν ἐστήρικτο τὸ
 δεινόν, ἕως Ῥιτζάρδος σὺν ῥύμῃ ἐπιβρίσας νῶτα
 ἤδη δεδιωκέναι καὶ τούτους· ἠνάγκασεν. Ὅτε καὶ
 [P. 84] αὐτὸς ὁ Δούκας παρ' ὀλίγον ἦλθε τοῦ καὶ
 ἄλῳ καταδορατισθείς. Ἀλλὰ γὰρ ἡ πρόνοια πάντα
 ἐς ἄνθρωπον θέλει ἄγει καὶ στρέφει τὰ ἀν-
 θρώπεια. Καίτοι εἰς τοῦτο τύχης Ῥωμαίοις ἐλθοῦσι
 κἄν ὁμοίως ἐπὶ τέλος ἐγένετο. Ἐφθῆ μὲν γὰρ ὁ
 Δούκας ἐπὶ τι τῶν ἐκ λίθου πεπονημένων τοιχῶν
 πεφευγώς, ἃ πρὸ τῶν πυλῶν εἰσίσταται τιτάνου ἄνευ
 ἢ τινος ἄλλης ἐπιχρίσεως τοὺς λειμῶνας περιζων-
 νύειν, ἐνταῦθα περισεσῶσθαι. Ἡδὴ δὲ καὶ τὸ
 Ῥωμαίων πεζικὸν ἐν ἐπιτηδείῳ γεγονός λίθους κατὰ
 τῶν περὶ Ῥιτζάρδον ἤφισαν, ὡς ἐντεῦθεν ἐπισυν-
 ἰστασθαι ἤδη τῶν πεφευγόντων πολλούς. Ὅπερ
 ὁ Ῥιτζάρδος ἰδὼν ἱππεῦσιν ἐξ ἄμα καὶ τριά-
 κοντα κατ' αὐτῶν αὐθις ἐφέρετο. Ἀλλὰ τις τῶν ἐκ
 Τράνεως εἰς τοὺς ἱερέας τελῶν μέγα τι χρῆμα
 λίθου ἐξ ὑπερδεξιῶν ἀφείς κνήμης τε θατέρας
 τυχήσας αὐτῷ, εἰς γῆν ἀναχθῆναι ἐποίησε. Καὶ ὁ
 μὲν ἔκειτο σπαράττων ὑπὸ ὀδύνης ἑαυτὸν, ὁ δὲ καὶ
 δευτέραν κατῆρε τοῦ τραχήλου βολήν. Ἐπειδὴ τε
 ἤδη κατηγώνιστο, καίτοι τοῦτον πολλὰ ἰκετεύοντα
 ὑπτιον ἀνακλίνας ἐγγχειρίδιον μὲν τῆς γαστρὸς
 διελαύνει, ἔγκατα δὲ πάντα ἐκχέας οἶόν τινα ἐδωδῆν
 ἐπὶ τοῦ στόματος παρέθετο ὑπόδειγμα καθ' ἑαυτοῦ
 τούτων δὴ τὸν τῆς ἀπανθρωπίας τρόπον παρεσχηκότι
 τῷ καχοδαίμονι. Καὶ τὸ ἐντεῦθεν Ἄντρον τε καὶ τὸ
 περὶ αὐτὸν στράτευμα Ῥωμαίοις ὁμολογία προ-

A acceptis Palcologi copiis, in Richardum procedit,
 licet illius exercitus bellatorum numero Romanorum
 longe superaret. Neque enim amplius erant quam
 sexcenti in Ducæ acie, præter pedites, qui et ipsi
 pedestribus Richardi copiis multo erant inferiores.
 Is autem mille octingentorum equitum, peditem
 vero innumeræ multitudinis habebat exercitum.
 Ut igitur adventare Romanos rescivit Richardus,
 ipse perinde suas eduxit copias : cumque jam propo-
 essent, trifariam Romani exercitum divisere, acie
 in hunc modum instructa. Scythæ et quotquot erant
 sagittarii pedites turmatim in fronte stabant :
 Ducas cum dimidia equitum parte et aliquot Scy-
 this postremum, Bassavilla vero cum comitum
 nonnullis aliis et cætero equitatu medium obtinere
 locum. At Richardus cum summo pugnandi ardore
 flagraret, nec curaret ordinare aciem, cum equi-
 tibus suis in hostes fortiter invehitur, usque dum
 mediis eorum copiis obviam factus, collato pede
 prælium conserit, ei ne leviter quidem obsisten-
 tibus in fronte locatis sagittariis. Mox et Bassavilla
 fuso sugatoque in eos, qui cum Duca erant, impe-
 tum facit. Tum vero ære ibi instituitur certamen,
 caduntque ex Richardi militibus quamplures : et
 quod in magna evenire solet multitudine, vix
 tanta cædes ab exercitu percipiebatur. Fit igitur
 crebra utrimque propulsio, et hastarum in clypeos
 impulsarum fragor **144** exauditur : spissa volant
 tela, et validus ubique fit conflictus : donec vehe-
 mentiori cum impetu sese inferens Richardus hos
 quoque terga vertere adegit : quo tum tempore
 quin hasta vulneratus et ipse Ducas cæperetur haud
 multum absuit. Sed enim divina quocumque demum
 vult res humanas agit vertitque providentia. Licet
 itaque ad eam redacti fuissent fortunam Romani,
 nihilominus tandem evasere victores. Quippe Ducas
 intra quosdam ex lapidibus compactos niros e
 periculo se exemerat, cujusmodi absque calce aut
 materia simili prata, quæ urbium portis obver-
 santur, circumvallari solent. Nacti interea etiam
 pedites Romani locum idoneum, lapides conicie-
 bant in Richardi militem, adeo ut plurimi qui fugæ
 se dederant, inde se rursus conglomerarent hos-
 temque impeterent. Ubi id vidit Richardus, cum
 equitibus sex et triginta eos rursus adoritur. Sed
 Tranitis quidam sacerdos majoris molis lapidem e
 loco superiore deficiens, tibiam illius alteram asse-
 cutus, ad terram hominem prostravit, qui præ
 dolore sese subinde dilacerabat ac vellicabat.
 At iterato ictu collum illius cum attigisset sacer-
 dos, victum tandem et nequidquam supplicem
 supinat, adactoque in ventrem pugione, intestina
 eximit omnia, eaque jacentis ori veluti cibum ali-
 quem admovet, ut qui in alios ejusmodi crudelita-
 tem exercuerat, in se tandem illius experiretur
 exemplum. Tum et Antrum et quæ Richardo ad-
 hæserant copiarum Romanis sese **145** adjungere : et
 qui se nequiquam evasuros periculum crediderant,
 cum tropæis Barim venerunt : ubi inventis affa-

tim rebus necessariis fessa militaribus laboribus corpora refecerat.

5. Paucis itaque diebus intermissis, copias bifariam partiri visum operæ pretium, quarum pars alia istic cum duce uno maneret, alio cum altero ad circumjacentia castella diripienda exiret. Atque hujus postremæ curæ in Ducem sors recidit. Cum ergo prope adesset oppidum, cui Castrus vir illustris præerat, illud obsidione cingit fortiterque oppugnat. At cum tentatis crebro iniquibus frustra se insu-
mere operam advertit (nam etsi bellicis machinis sæpius pulsasset muros, vix unum inde lapidem abstulerat), motis sub vesperum castris ad Monopolim tendit, ut urbem necopinantem opprimeret. Sed circa idem tempus copias aliquot emiserant Monopolitani, tum ut Romanos explorarent, tum etiam, si ad tu daretur occasio, cum iis dimicarent. Hi forte fortuna in primam Romanorum incidentes aciem, manus cum iis conserunt. Quod simul atque advertere qui in postremo stabant ordine, universi ferme eorum equites terga vertunt, cursuque effuso, cæteris civibus jamjam adfuturum Romanorum exercitum annuntiant. Peditum autem plerique capti sunt. Eo nuntio conterrita civitas, ut-
cunque in præsentī periculo 146 fieri poterat resistendum hosti censuit. Equites itaque ducenti et supra mille pedites, et præter hos ingens funditorum multitudo sese pro partis oblocarunt. Orto jam die Ducas cum dimidia exercitus parte succedit, reliqua ad incursandos circumjacentes agros dimissa. Venit igitur divisīs bifariam copiis, neque tamen Monopolitanos continuo est aggressus, verum tanquam incœnia speculaturus lento primum incedebat gressu, et velut oppidum per partes exploraturus. Deinde eorum quæ in mente erant nihil prodens, assumptis ex suis triginta in medios hostes invehitur. Illi re subita perturbati fugam ineunt: nec persequi ante destitit Ducas, donec ad urbis usque portas fugientibus progressus, unum ex hostibus hasta transiit ad terram dejecit. Inde collectis captivis abscessit. Jamque etiam altera pars exercitus in circumjacentes agros facta excursione, cum non modicis inde avectis prædis, una cum Duca, Barim rediit. Interea legati a Romano pontifice, quem papam appellare solent Latini, ad Romanorum duces missi pervenere. Mens legationis erat, ut vel uterque, vel eorum alter Romam veniret, quo de rebus majoris momenti invicem agerent. Aiebant quippe ingentibus coactis copiis, ad

Du Cangii notæ.

(85) *Μονόπολις*. Urbs in Apulia Peuceia, veteribus incognita, pulchritudine, splendore, civilitate

Cornelii Tollii notæ.

(α) Ἄρας ἐκείθεν περὶ Ἰθωρ ἀράς ἐπὶ Μονόπολις ἐξέρετο. Idem memōrum, de quo supra diximus in lucerna illa, quam moriens Joannes imperator dedicavit, et postea monachus viderat translata. Itaque correximus: Ἄρας ἐκείθεν περὶ

Ἐχώρησεν· οἱ δὲ οὐδὲ τὸν κίνδυνον διαφυγεῖν προσδοκῆσαντες σὺν τροπαίοις ἐπὶ Βάρην ἦλθον. Ἐνθεν ἀφθόνοις περιτετυχηκότες τοῖς ἐπιτηδεύουσιν τοὺς πολεμίους ἀνέψυχον ἤδη καμάτους.

ε'. Χρόνου δὲ οὐ πολλοῦ διαγεγονότος ἔδοκει διχῆ διελούσι τὸ στράτευμα τῆ μὲν αὐτοῦ σὺν τῷ ἑτέρῳ τῶν στρατηγῶν μείναι, τὸ δ' ἄλλο θάτερον ἐπαγόμενον ἐπὶ καταδρομῇ φρουρίων τῶν περιούκων ἐξελεῖν. Ἐπιπτε δὲ ἐπὶ τὸν Δούκαν ὁ τοῦ προπονεῖσθαι κληρὸς. Τοῖνον καὶ ἦν γὰρ τις πόλις ἢς Κόστρος ἠγεῖτο ἀνήρ ἐπιφανής, ταύτην περικαθίσας ἀσφαλῶς ἐπολιόρχει. Ὡς δὲ πολλάκις τῷ περιούκῳ προσραγεῖς ἔγνω ἀνιήτοις ἐπιχειρῶν (οὐ γὰρ σὺν οὐδὲ λίθον αὐτῷ ἐκείθεν ἀποσπᾶν ἐξέγενετο καίτοι συγχά μαστίξανι τοῖς τοιχομαχικῶς), ἄρας ἐκείθεν περὶ λύχων ἀράς ἐπὶ Μονόπολι (85) ἐφέρετο (α), ἐξαπιναιῶς ἐπιθήσεσθαι ταύτη διανοούμενος. Ἐτύχων δὲ τῆνικαῦτα Μονοπολίται στράτευμα ἐπὶ Ῥωμαίους ἐκπέμψαντες, τὸ μὲν ἐπὶ κατασκοπῆ τῶν γινομένων, τὸ δὲ καὶ ὅπῃ δυνατὰ ἔσται ἀντικαταστησόμενον αὐτοῖς. Τύχῃ γοῦν τινι Μονοπολίται τοῖς ἐμπροσθοῖς τοῦ Ῥωμαϊκοῦ συμμαχῶντες στρατοῦ εἰς χεῖρας ἦλθον. Ἄλλὰ συναίσθησεως καὶ τοῖς κατόπιν γεγενημένης ἰπτεῖς μὲν αὐτῶν σχεδὸν τι ἀπαντες φροντο πεφευγότες, δρόμῳ τε ἔτι καὶ ἀσθματι πολλῶ ἐχόμενοι πολίταις τοῖς ἄλλοις τὸν Ῥωμαίων στρατὸν ὅσον οὐκ ἤδη παρέσεσθαι διήγγελλον. Πεζῶν δὲ πλείστοι ἐάλωσαν. [P. 85] Τοῦτοις ἐκτραχηθέντες ἡ πόλις ἐκ τῶν παρόντων τοῖς πολεμίοις ἀντιτάξεσθαι ἔγνωσαν.

Γπτεῖς τοῖνον ὑπὲρ τοὺς διακοσίους ἐκδραμόντες ἕνα πεζοὺς πλείοσις ἢ χιλιούς, πλήθους σφενδονητῶν ἀναρίθμου κατόπιν αὐτοῖς ἐπομένου, πρὸ τῆς πόλεως ἔστησαν. Ἐπειδὴ τε ἡμέρα ἤδη ἦν ἐπιστάς ὁ Δούκας ὑπὲρ ἡμῶν μὲν τῶν στρατιωτῶν αὐτῶς ἔσχε, τὸ δ' ἄλλο εἰς προνομῆν τῶν πέριξ ἐξέστειλεν. Ἡεἰ τοῖνον διχῆ διελὼν τὸ στράτευμα· οὐ μὴν καὶ συνέμιξεν ἐν τῷ παρατυχῶς Μονοπολίταις, ἀλλὰ σχῆμα τῆς τῶν τευχῶν δῆθεν ποιούμενος κατασκοπῆς, βάδην μὲν ἐχῶρει τὸ πρῶτον ἐπὶ μέρους τῆν πόλιν δῆθεν περισκοπῶν. Ἐπειτα οὐδενὶ προβρῆθῆν τριάκοντα τῶν ἀμφ' αὐτὸν ἐπεσθαι τῆν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἐγκλεισάμενος κατὰ μέσων αὐτῶν ἔταται. Οἱ δὲ τῷ ἀθρόῳ κάταπλαγέντες εἰς φυγῆν ἐκλινῶν· ὁ δὲ οὐ πρότερον ἀνῆκε διώκων πρὶν ἢ ταῖς τῆς πόλεως πύλαις φεύγουσι συνεισέπεσε καὶ αὐτῶς ἕνα τε δορατίσας ἐντὸς πυλῶν εἰς γῆν ἔβαλε. Τοῦ λοιποῦ δὲ τοὺς ἐάλωκτας ἀνελήφως ἐκείθεν ἀνεξεύγνυ. Ἡδὴ δὲ καὶ τὸ ἄλλο στράτευμα ἰκανῶς τῶν κύκλῳ καταδραμὸν σὺν ὀφελείαις ἀνέστρεφεν, ὃ καὶ αὐτὸ σὺν τῷ Δούκῃ ἐς Βάρην ἦλθον. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγένετο, πρέσβεις πρὸς τοῦ Ῥώμης ἀρχιερέως (86)

ac ædificiorum magnificentia nobilis, licet non magna, inquit Leander Albertus

λύχων ἀράς ἐπὶ Μονόπολι ἐφέρετο. Sic Herodotus Ροιγυμνία: Ὀρμέατο δὲ περὶ λύχων ἀράς ἐκ τοῦ στρατοπέδου. Ille circa lucernarum ascensionem, id est, sub crepusculum, e castris profectus est

(86) Ῥώμης ἀρχιερέως. Adriani II.

ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίων ἦλθον στρατηγοὺς, ὃν πάπαν Α Λατινοῖς ὀνομάζειν ἔθος ἐστίν. Ἐβούλετο δὲ αὐτοῖς ἡ πρεσβεία ἢ ἀμφω ἢ τὸν ἓνα αὐτῶν ἐπὶ Ῥώμην ἔλθειν, περὶ μεγάλων τῶ ἀρχιερεῖ κοινωνησόμενον. Ἦδη γάρ (Ἔρασαν) δυνάμεις ὡς πλείστας αὐτὸς ἔθροικῶ; Ῥωμαίους συμμαχῆσειν ἐν παρασκευῇ γέγονεν. Οἱ δὲ Ῥωμαίων στρατηγοὶ πρὸς μὲν τοῦτο γράμμασιν ἀπέπαινον, Βασιλάκιον δὲ τινα ἐς τοὺς βασιλέως τελέσαντα ὑπογραμματαίς, τότε δὲ σφίσι ἐπιόμενον καὶ αὐτὸν, σὺν χρυσίῳ ἐφ' ᾧ ἰππέας ἐκίβηνμισθοῦ ἀγαγεῖν ἔσπελλον. Οἱ δὲ ἐπὶ τὸν κατὰ Μονοπωλεω; συνεσκευάζοντο πόλεμον. Μονοπολιταὶ τοίνυν Ῥωμαίους ἀπεναντίας ἵναίαι οὐκ ἀποθαρσύνοντες μὴ ἐπικουρία τις ὄθεν δῆποτε αὐτοῖς γένηται, τῆν σαλήτης ἡμέραι ἐκχειρίαι Μονοπολιταίς εἰδοτο.

5. Καὶ οἱ μὲν πρὸς τοῖτους ἦσαν. Βασαβίλα; δὲ, Β στρατευμάτων ἤδη Σικελικῶν ἐπιθεμένων αὐτῶ, γράμμασι τοὺς Ῥωμαίων μετέπεμπε στρατηγοὺς θάττον ἐπικουρήσειν αὐτῶ. Τῶν δὲ μὴ προσχόντων οἷς ἤτειτο, αὐθις ἐκείνος πέμψας ἤξιον περὶ τῶν αὐτῶν. Ῥωμαῖοι τοίνυν τὸ μὲν πρῶτον ἀπέλεγον, οὐκ ἐφ' ᾧ Βασαβίλα; συμμαχῆσειν ἐκ βασιλέως ἐνταῦθα ἦκειν εἰπόντες (οὐδὲ μὴν ταῦτα τὰς μεταξὺ Βασαβίλα καὶ αὐτῶν βούλεσθαι ὁμολογίας), ἀλλ' ὡς ἀν δηλονότι βασιλεῖ Ἰταλίαν ταύτην πρὸς αὐτοῦ συμμαχοῦμενοι κατακτήσονται. [P. 86] Οἱ μὲν οὕτω Βασαβίλα; ἠμεῖψαντο. Ὁ δὲ οὐδὲν ἤττον τοῦ; ἀνδρας ἤπειγεν ἐσχάτοις λέγων περιεῖληφθαι κακοῖς. Σκεψάμενοι τοίνυν ἐκ Βάρεως εἰς πόλιν βουτούταν (87) ἦλθον, ἡμέρας ὄδον ἀνδρὶ ὄπλοφοροῦντι διέχουσαν. Ἐκεῖ δὲ φῆμη τις ἐκράτει πρότερον, ὡς Βασαβίλα; C Ῥιτζάρδῳ ἐτι περιόντι προδοῦναι Ῥωμαίους σκέπτατο, δεῖν ἐγνώσαν καὶ δευτέρους αὐτὸν ἱκοῖς Ῥωμαῖοι καταλαβεῖν, οὗ γεγονότας οὐκέτι λοιπὸν ἐποψίαι ἐς αὐτὸν ἐχρῶντο οὐδεμίᾳ. Ἐν τούτῳ δὲ ὁ βασιλεὺς ἐτίλον, Μασαγετῶν τε καὶ Γερμανῶν ἰπικίων καὶ ὅη καὶ Ῥωμαίων αὐτὸν ἐμπλησάμενος, εἰς Ἰταλίαν ἐπέμψεν. Ἦρχε δὲ Μασαγετῶν μὲν Ἰωαννάκιος ὃν Κριτόπλην ἐπεκάλου, Γερμανῶν δὲ Ἀλέξανδρος; Λογγιδάρδος μὲν τὸ γένος; λίαν δὲ εὐνοϊκῶς ἔχων ἐς τε Ῥωμαίους καὶ τὰ βασιλέως πράγματα. Πᾶσι μὲντοι Ἰωάννης ἐφεστῆκει ἐπίκλησιν Ἄγγελος; Ταῦτα μαθὼν ὁ Γκιλιέμου στρατάρχος καὶ ὡ; ὁ Ῥωμαίων στρατὸς ἐπεισι κατ' αὐτοῦ Ἄντρον τε πολιορκούντες καὶ χωρία τὰ τῆς προνομεῖον τε; ἐκίβην ἐπὶ πόλιν Μαλφέτον (88) ἀσφαλείας D ἐκανῶς ἔχουσαν παντὶ τῶ στρατῶ ἦλθε. Ῥωμαῖοι δὲ Βόσκον φρούριον Ῥιτζάρδῳ μὲν ἐκείνῳ κατήκον, ὄχυρόν δὲ εἶπερ τι καὶ ἄλλως δυσπρόσοδον ὃν καταστρέψαι διανοήθησαν. Ἐνθα ἐκείνος ὑπὸ τῆς ἀγαν φιλοτιμίας καὶ ζῶων γένη παντοδαπὰ ἔτρεφεν ἰδιωζούσας ἐν διατριβαῖς, ἀπονόν τινα θῆραν ὅποτε βούλοιο αὐτῶ παρτέχονα. Ὀλίγους τοίνυν τῶν περὶ αὐτὸν ἐπιγόμενος ὁ Δούκας ἦλθε περισκοπήτων αὐτό. Ἐπειδὴ δὲ ἐγγὺς ἐγένετο, θαρσήσαντες οἱ

socianda cum Romanis arma esse jam paratum. Id quidem scriptis 147 ad pontificem litteris recusarunt duces : Basilacium vero quemdam ex imperatoris scribis qui tum ipsis aderat, eo cum pecuniis ad conducendos mercede equites misere. Ipsi interim se ad oppugnandam Monopolim comparant. At oppidani neutiquam Romanis obsistere ausi, aliquot dierum inducias sibi dari petunt, quibus clapsis si nullum alicunde submitteretur auxilium, urbem citra certamen dedituros se pollicentur. Quod et factum est, mensisque unius conceduntur induciæ.

ῥητόν τινα χρόνον ἐνδοθῆναι αὐτοῖ; ἤξιον, οὗ ἔνδον εἰ πόλιν ἀμαχητὶ ἐγχειριεῖν. Ἐγένετο δὲ ταῦτα, καὶ

6. Dum hæc ibi geruntur, cum Siculorum iustare copias adverteret Bassavilla, Romanos duces ad ferendam sibi quantocius opem per litteras sollicitat. Cumque cunctarentur ii nec postulata curarent, missis rursus legatis eadem ab iis efflagitat. At primo quidem id prorsus abnuerunt Romani, non se ab imperatore dicentes huc missos esse ut Bassavillæ auxiliarentur (noque enim illum inter et Romanos pactum fœdus ejusmodi præferre conditiones), sed ut conjunctis viribus Italiam principii rursus asserere conuiterentur. Hæc etsi ad Bassavillam responsa misissent, nihilominus instabat ille, seseque in extrema adductum pericula ducibus significabat. Habita ergo deliberatione, Bari Bututam urbem, quantum vir armatus die una conficere potest itinere distantem, venere. At cum nescio quis jam percrebuisset rumor, Richardo adhuc superstite in Romanos proditionem molitum esse Bassavillam, necessarium putarunt ii secundo hominem jurejurando obstringere 148; quod ubi factum est, omnem deinceps ab illo suspicionem amovere. Inter hæc classem ex Massagetis Germanisque equitibus, nec non etiam Romanis constatam in Italiam misit imperator. Massagetis præerat Joannaciis cognomento Critoples, Germanis Alexander, gente quidem Longobardus, cæteroque fidissimus Romanis principisque rebus addictissimus. Omnibus autem imperabat Joannes Angelus. Hæc ubi rescivit is qui Gulielmi copis præfecus erat, et ut obsesso Antro, direptisque agris adjacentibus, in se Romanus contenderet exercitus, inde versus Mafphetum, oppidum satis validum, cum universa acie proficiscitur. Romani autem Boscum, quod Richardo illi paruerat, castellum firmum ac summo munitum et accessu difficile, expugnare constituunt. Hic ille ostentandæ magnificentiæ causa omne genus animalium alebat in distinctis vivariis, quibus illi, cum libebat, parata erat sine labore venatio. Ducas igitur, suorum aliquot assumptis, ad contemplantum castrum accedit : cumque eo se admovisset propius,

Du Cangii notæ.

(87) Βουτούταν. Bilonto, urbs episcopalis inter Rubos et Barium, Antonino Buduntius vel Butuntius.

(88) Μαλφέτον. 3 m. ab Juvematio, in ora maritima, vulgo Malfetta et Melfatta.

confestim irruptione facta, qui intus erant hostes summo animi ardore in medios irruunt Romanos; ex iis cædunt quatuor, cum vicissim ex suis duos amisissent. Prælio itaque recandescente, jamjam continuis pugnabatur: sed Romani tandem propria freti virtute verterunt hostes in fugam. Eo in discrimine operam præclare navarunt tum plures alii, tum duo in primis ex Massagetis. Ita solum est prælium. Ducas autem, postquam alter accessit exercitus, 149 positis castris primum conседit, postero autem mane processit ordinata per tumas acie. Facta igitur oppugnatione, Romani telis et jactibus machinarum infestant obsessos: atque hi vicissim fortiter se ex propugnaculis tueantur. Quo tum tempore res miranda accidit. Cum enim duo Ducæ satellites, quassatis lapidum emissione muris nequaquam ad deditionem inclinere cernerent castrum, clypeo operientes caput, altera manu faces ferentes, ad portas, ut iis ignem admoverent, contendunt. Sed flammam non concipiente ligno, re infecta rediere, vitatis præter opinionem, quæ grandinis instar de mœnibus emittebantur, telis. Tum vero Romani, postquam protracto ad solis usque occasum certamine nihil profecere, in castra reversi sunt. Quæ cum Gulielmi ducibus comperta essent, coacto concilio, an cum Romanis manus consererent, deliberant. Cum omnium in id convenirent sententiæ, assumptis copiis, versus Romanorum castra iter intendunt. Romani contra his auditis ad resistendum sese comparant. Italis quidem novem præfuere duces, quibus omnibus præpositus est cancellarius. Omnis autem exercitus armis, generosis præterea equis, longisque hastis quam optime instructus erat. Ex quibus non modicus Romanos incescit pavor, animi dubios an cum tanto et tam bene armato exercitu exiguis admodum copiis decertarent. Ordinata nihilominus acie et per turmas distributa, dux multa oratione ad magnanimitatem milites cohortatur. Manibus aliquandiu ab 150 utraque parte temperatum. At postquam classicum utrumque insonuit, et signum pugnae datum est, omnibus prælium ineunt universi. Nec solem dixisses nec diem conspici, adeo omnes caligo invaserat pulvisque creber in cœlum ferebatur. Strepitus et clamor horribilis exaudiebatur. Usque ad medium diem æquo pugnatum Marte. Sed numerosis se copiis inferentes Itali, Ducæ aciem tandem inclinarunt. Quod ubi is animadvertit, phalangem suam in medios immittit hostes, cæsisque ac prostratis subiinde aliis, ut se sequeretur invitat. Rursum igitur committuntur utrimque acies, acriusque recrudescit prælium, usque dum propria animati virtute Romani hostes fundunt fugantque. Cecidere inter fugiendum equites fere trecenti, peditum autem innumera multitudo: alii fuga dilapsi sunt. His prospere gestis redire ad castellum Romani: coque non multo interjecto tempore potiti, commentus cæterarumque rerum necessarium copia ibi inventa, Barimi se recuperant.

ἄνδρον ἐπεξήσαν, εἰς μέσους τε ἐμπαπτακότες ἐπεταιρασι: μὲν αὐτῶν ἐξημίωσαν, ἔπεισον δὲ καὶ αὐτῶν δύο. Καὶ ἡ συμβολὴ ἀπὸ χειρὸς ἤδη μᾶλλον ἐγίνετο. Ἄλλ' ἐπισυστάνας Ῥωμαῖοι τῇ σφετέρᾳ ἀρετῇ τοῦς πολεμίους ἀπέωσαντο. Ἐν τούτῳ τῷ πόνῳ ἄλλοι τε πλείστοι Ῥωμαίων ἄνδρες γεγόνασιν ἀγαθοὶ καὶ δύο Μασαγετῶν. Ἢ μὲν δὴ ξυμβολὴ ἐνταῦθα ἐλύετο, τότε μὲν χάρακα πηξάμενος ἠύλλιζετο, ὄρθρου δὲ ταξάμενος ἐχώρει κατὰ φάλαγγας. Προσβολῆς τοίνυν γενομένης Ῥωμαῖοι μὲν βέλεισι καὶ βολαῖς ταῖς ἐκ τῶν πετροδόλων τοῦς ἔνδον ἐδιάζοντο· οἱ δὲ ἐκ τῶν ἐπάλξεων ἡμίονοτο καρτερώτατα. Ἐνταῦθα γίνεταί τι θαυμάσιον οἶον. Δύο γάρ τινες τῶν τοῦ Δούκα δορυφόρων, ἐπεὶ λίθοις αἰκίζόμενον ἀνένδοτον εἶναι τὸ φρούριον κατενόουν, ἀσπίσι τὰς κεφαλὰς καλυψάμενοι ὀφθαλμοὺς τε χερσὶ ταῖς ἐτέραις ἔχοντες ἐπὶ τὰς πύλας ἐχώρουν ὡς [P. 87] ἐμπρήσοντες αὐτάς. Ἄλλὰ τῆς ὕλης οὐκ εὐπρήστον παρούσης ἀπαύσης ἐκεῖθεν ἀνεχώρησαν, παραδόξως τὰς ἐκ τοῦ τοίχου χαλαζήδον ἐπ' αὐτοῦς πεμπομένας ἐκπεφυγότες βολὰς. Τότε μὲν οὖν Ῥωμαῖοι τῆς μάχης ἄχρι καὶ ἐς δύοντα κατατεινάσης ἤλιον, ἐπειδὴ μηδὲν ἦνουν, ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἤλθον. Οἱ δὲ Γιλκιέμου στρατάρχαι, τούτων ἀκούσαντες, εἰς βουλήν συλλεγέντες εἰ χρεὶ Ῥωμαῖοις πολεμεῖν ἐσκέπτοντο. Δίξαν οὖν οὕτω τὰς δυνάμεις ἀναλαβόντες ὡς ἐπὶ τὸ Ῥωμαίων ἐχώρουν στρατόπεδον· ὁ πυθόμενοι καὶ Ῥωμαῖοι ὡς πρὸς ἀντίταξιν ἤτο:μάζοντο. Ἐννέα μὲν οὖν Ἴταλοὶ ἐπειστήκεισαν ἡγεμόνες· ἐπὶ γὰρ μὴν ἅπασιν ὁ καντζιέριος ἐστρατήγει· τὸ στρατεύμα δὲ αὐτοῖς ἐς τὸ ἀκριθεὺς ἐξόπλιστον πᾶν, ἱαποὺς τε γάβρους ἀναβεθηκὸς καὶ δόρατα κραδαῖνον μακρὰ. Ἐφ' οἷς ἐκπληξίς τὸν Ῥωμαίων εἶχε στρατὸν καὶ θάμβος, εἰ πρὸς οὕτως εὐοπλον καὶ οὕτως ἀνάρθρομον ὀλίγη μαχύνονται στρατιᾷ. Ταξάμενοι δ' ὁμῶς ἴσταντο κατὰ λόχους καὶ αὐτοὶ, πολλὰ τοῦ στρατηγοῦ πρὸς εὐφυλίαν ὀρμῶντα σφίσι δὲ ὑποτεινομένου. Μέχρι μὲν οὖν τινος οὐδέτεροι χειρῶν ἤρχον. Ἐπεὶ δὲ αὐτὸς σάλπιγγας ἤδη ἐκατέρωθεν ἤρχουν καὶ τὸ σύνθημα ἐδίδοτο, ἐμάχοντο συμπεσόντες ἀπὸ χειρὸς ἑαστος. Οὐκ ἂν εἶπες ἤλιον οὐδ' ἂν ἡμέραν ὄρᾶν· ἀχλὺς γὰρ πάντας ἐπέχευε καὶ κόνης εἰς οὐρανὸν ἴστατο, πάντα γὰρ τε ἤκούετο καὶ ἀγρὸς ἠγείρετο θρούς. Μέχρι μὲν οὖν γὰρ ἀμφὶ μέσην ἡμέραν ἰσοπαλῆς ἡ μάχη ἐγίνετο. Τὸ δ' ἐντεῦθεν τῷ πλήθει β' ασάμενοι Ἴταλοὶ τοὺς περὶ τὸν Δούκαν ἐπέεζον. Ὁ δὲ ταχὺ τὸ πρᾶγμα κατανοήσας, παρὰ μέσην εἰσελαύνει τῶν πολεμίων τὴν φάλαγγα· ἄλλοτε τε ἄλλοτε καίλων ἀεὶ ἔπεισθαι αὐτῷ σὺν βοῇ παρώριμα τὸ Ῥωμαϊκόν. Αὐθὺς οὐδ' συνέπιπτον ἀλλήλοισι τὰ στρατεύματα, καὶ ἡ μάχη ἐμαίνετο, ἕως τῇ σφετέρᾳ ἀρετῇ Ῥωμαῖοι τοὺς πολεμίους ἐτρέφαντο. Καὶ αὐτῶν ἐν τῷ φεύγειν ἱππεῖς μὲν ἐς τριακοσίους ἔπεισον, πεζῶν δὲ ἀμύθη τόν τι πλῆθος, οἱ λοιποὶ δὲ ζῶχοντο φεύγοντες. Ταῦτα καταρωθωκότες Ῥωμαῖοι ἐπὶ τὸ φρούριον ἀνέστρεφον. Οὐκ εἰς μακρὰν τοίνυν ἐξελόντες αὐτὸ τοῖς τε ἐπιτηδεύοις ἀφρόνοις περιτετυχήσαν ἐν αὐτῷ καὶ τῶν ἄλλων πληροθύντες ἀγαθῶν ἐπὶ Βάρην ἤλθον.

ζ. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ Μοντοπολοῦς (89) πόλις ἄνομαστῆς γεγόνασιν ἐγκρατεῖς, Γραβίαν (90) τὴν εἰλον ἤ; Ἀλέξανδρος ἡγεμόνευε πρότερον, ἄλλων τὴν πόλεων καὶ φυλακτῆριων· πρὸς δὲ καὶ κομπούλεις ὑπὲρ πεντήκοντα ἔσχον· καὶ ἐπὶ μέγα ἐκάστοτε τὰ βασιλέως ἐφέρετο πράγματα· ὑπέβρεε δὲ Γιλιάμφ τὰ τῆς δυνάμεως ἀεὶ καὶ εἰς στενὸν κομιδῆν ἔχουσαι. Ἡ φῆμη τοίνυν εἰς πᾶσαν ἐκδραμούσα τὴν Ἰταλίαν ἐν Ῥωμαίων ἀπανταχῆ διεκλήρυττεν ἄμαχον. Καὶ εἰδὼν [P. 86] τότε Ἰταλοὶ Ῥωμαίους, ὧν ἀπέλρου ἤδη τῶν χρόνων πολεμοῦντων εἶσαν οὐκ ἐπειράθησαν, πᾶσα καθάπαξ τὰ αὐτῶν ἄγοντάς τε καὶ φέροντάς. Μῆχρι μὲν οὖν καὶ ἐνταῦθα κατὰ βούλην ἐφέρετο Ῥωμαῖοι; τὰ πράγματα, τὸ δ' ἐντεῦθεν ὑποβασκαίνειν ἢ τύχη τοῖς εὐκληρήμασιν κηρέτω. Νόσος γὰρ τῷ Παλαιολόγῳ (91) ἐνοσκήψασα λάθροισ τὸν ἄνθρωπον τυρετοῖς ἐκαμίνευεν, οὐ πρότερόν τε ἐληξεν ἱκμάδα ἐπινομομένη τοῦτῃ τὴν φυσικὴν πρὶν ἂν τὸ μὲν πρῶτον ἀποθρήσασθαι (92) ἠνάγκασεν, ὄλγῳ δὲ ὑστερον καὶ ἐξ ἀνθρώπων αὐτὸν ἐποίησατο. Ἄρτι μὲν γὰρ τὰ τρίχυνα ἠμφίεστο, καὶ βῆαν εἶνα; δόξας τὴν δούσαν ἐπὶ τὰς ἄλλας εἶναι προὔτρεπετο πόλις, ἃς δὲ ἀχειρώτους ἐτι Ῥωμαῖοις συνέβαινε εἶναι. Καὶ τρίτῃ μετ' ἐκαίνην ἡμέρᾳ αὐδὴς ἐν κακοῖς ἦν, δ' πυθόμενος ὁ Δούκας ἐπὶ τῆν Βῆριν ἀναχώρει. Τεθνηκόσι δὲ ἤδη τοῦτῃ περτετυχηκῶς τὸ μὲν σῶμα σαρῶ παραδέδωκε, πᾶντα τελέσας ὅσα νόμοις Χριστιανοῖ; ἐπὶ τῇ δόξᾳ ποιεῖν δίδωσι. Τὰ δὲ ἐπὶ Βάρεως εὐ διαθέμενος μόνος τὸ λοιπὸν τὸ τῶν πραγμάτων ἀναδίσταται κράτος.

η'. Ὁ μὲν δὲ Παλαιολόγος οὕτω δὴ τὸν βίον μεταλλάξεν, ἀνὴρ ἀγγίλους τε καὶ ἄλλως ὧν καὶ πολεμοῖς ὁμιλεῖσαι πράγμασι δεινότητος ὧν μάλιστα. Ὁ δὲ Δούκας τὸ στράτευμα ἀναλαβὼν εὐθὺς Βρετανίου ἐχώρει. Ὅτε δὲ καὶ Βασαβίλιαν ἐαυτῷ συστήσασθαι διὰ σπουδῆς ἔθετο ἀποταξάμενον ἤδη ἀπ' αἰτίας τοιαύταις. Οὕτω; εἴτε κέρδους ὄμαι προφάσεις

Du Cangii notæ.

(89) *Μοντοπολοῦς*. *Monspelous*, civitas quam *Bradauus* *fluvius* alluit, hodie *Montepeloso*.

(90) *Γραβίαν*. *Gravina* civitas *Apuliæ* *Peucetiæ*, haud procul a *Matera*, ducatus *ipulo* hodie insignis.

(91) *Τῷ Παλαιολόγῳ*. De morte *Palæologi* *Otho* *Frising.*: *Mortuus fuit ibi Palæologus et ad terram suam deportatus.*

(92) *Ἀποθρήσασθαι*. *Locus* satis intricatus, quem sic concipiendum putavi, ut *Palæologus* morti jam proximus, cæterorum *Græcorum* more, coma *deiosa*, angelicum et monachicum habitum induerit, seu τὰ τρίχυνα, id est, τὰς ἐκ τριῶν κατεσκευασμένας ἰσοήτας, uti vocem hanc interpretatur *Basilias* *Cæsar.*; quæ τρίχυνα ἐπικαλύμματα εἰς ἄμφια dicuntur auctori *Vitæ* *S. Theopanis* *Confess.* n. 12 et 14, χιτώνια τρίχυνα auctori *Vitæ* *S. Eupraxiæ* *virg.* n. 6, τρίχυνα simpliciter in *Actis* *S. Abrahami* n. 4 et 24, βῆα καθενῆ καὶ τρίχυνα *Maximo* *Tyrio* *serm.* 41, et *Gregorio* in *Vita* *S. Basilii* *Jumoria* *S. Athanasii* in *Vita* *S. Antonii*: Τὸ ἐνδύμα εἶχεν, ἔνδον μὲν τρίχινον, ἐπάνω δὲ δερμάτινον. Idem *S. Antonii* extrema verba euarrans: *Σαραπῶνι* ἐπισκόπῳ ὅστε τὴν ἐτέραν μηλωτὴν, καὶ ὑμαί; ἔχετε τὸ τρίχινον ἐνδύμα. *Ubi* quidam codices habent τρίχινον, id est τὸ τετρομμένον ἱμάτιον, [P. 457] vestem auritam, quales sunt vestes

7. Neque ita multo post *Montenpelosum*, urbem celebrem, in *deditionem* accipere: et *Gravinam*, cui primum *Alexander* præfuerat, et oppida alia, arcesque, insuper etiam *vicos* majores ultra *quingenta* expugnare. Ita res augebantur imperatoris, aliis atque aliis in dies partis victoriis; *Gulielmi* vero sensum dilabebantur vires et in arcum redigebantur, adeo ut 151 *vulgata* per totam *Italiam* fama *invictam* passim *virtutem Romanam* prædicaret. Videreque tum *Itali* a *Romanis*, quorum a multis retro sæculis arma non fuerant experti, sua omnia ubique diripi et auferri. Huc usque secundo vento cuncta *Romanis* cessare: sed mox invidit tot prosperis successibus fortuna. *Morbis* namque *Palæologum* corripiens, valida hominem febre decoxit, nec prius destitit *humores naturales* consumere, quam primo quidem *comam* deponere eum coegisset, ac paulo post *rebus humanis* exeuisset. *Cilicinam* enim vestem jam induerat, ac cum melius habere sibi videretur, *Ducam* ut ad cæteras iret *civitates*, quas nondum ceperant *Romani*, hortatus erat. Sed enim tertio post die rursum *recruduit* morbus. Id ubi accepit *Ducas*, *Barim* reversus est, atque illo jam defuncto, corpus sepulcro mandavit, *allaque* omnia procuravit, quæ ex *Christianorum lege* sacris exsequiis debentur. *Illis* rebus *Bari* peractis, summam rerum solus obtinuit.

8. Hunc exitum habuit *Palæologus*, acri vir ingenio, et rei militaris peritissimus. *Ducas* vero accepto exercitu versus *Brundisium* proficiscitur, quo *Bassavillam* sibi confestum conciliaret, qui hæc de causa defecerat. Ille, seu 152 quod *lucri* caperet occasionem, vel quod *revera* pecuniis indigeret, *auroorum* millia decem *faciori* sibi dari a

monachorum, τρύχυνα βῆα, quæ διέφορα καὶ ἑακὼδῃ ἱμάτια *Ignatio* *Diacono* in *Vita* *S. Nicephori* *Patr.* *Op.* c. 13, aliis βῆα nude dicuntur, ut *Pachymeri*, l. iv, c. 7 et 10 et cæteris passim. Sunt enim βῆα *Hesychio* ἀποσχορα;σµατα καὶ ἀποσπάσµατα. Velut interpretes *Moschionis*: βῆα, *læna*. Inde *Rachanas* consecere *Latini* scriptores ævi inferioris. *Glossar.* *Ælfrici*: *Ragana* (leg. *Racana*) *under* *Hwitel*, id est, interior læna. Occurrit porro hæc vox apud *Ennodium* l. ix, ep. 17; *D. Gregor.* l. ix, ep. 75; l. xii, ep. 16; *Anastas. Biblioth.* in *Vita* *S. Joan. Eleemosyn.* c. 9, n. 52. *Rachinæ* dicuntur in *Regula* *Magistri*, c. 81; et *S. Audæno*, l. ii *Vitæ* *S. Eligii*, c. 37; *Baudonivia*, in *Vita* *S. Radegundis*, c. 4, etc. Porro *trichinam vestem* tribuit *S. Joanni* *Bapt. Cyprianus* seu auctor libri *De* *Cæna* *Domini*: quam alii *ili* *Cinam* vocant. *Aulus*, l. iv *Poemat.* ut cæteros omittam:

Mollibus *abjectis cilicum* *dant tegmina setæ.*

Hæc *pas-im* usos *monachos* constat, etsi ab ordinario *monachorum* habitu *cilicium* rejiciat *Cassianus*, l. i *Instit.*, c. 4 dicens: *Sapere superbiat, et nul um corpori conferre emolumentum, impedire item laborantem, neque suo tempore in usu fuisse, nisi apud paucos.* Vide *Hesenum*, l. v *Disquis. monast.* tract. 3, disq. 8.

Palaeologo adhuc supersite poposcerat. Quatuor hic promiserat se statim daturum, non quidem in stenus, sed ut principis largitionem; de reliquis prorsus abnuerat se quidquam posse praestare. Cum aegre tulisset repulsam Bissavilla, castris continuo Romanis excesserat. Defuncto autem Palaeologo et translata ad Ducam potestate, ad eum venit, acceptisque quas petiverat pecuniis arma iterum cum Romanis conjunxit; tum una illum adducens Ducas cum omnibus copiis ad Masafra[m] perg[re]. Ibi civitas quaedam adiacet Polymilium dicta, in qua unus de Gulielmi ducibus erat, nomine Flamingus. Sed ubi is Romanum adventare exercitum accepit, discessit inde et Tarentum concessit. Romanis Polymilio capto et circumjacentibus agris direptis, rebus necessariis castra instruunt. Inde ad Molissam contendunt, oppidum in editiore quidem, sed aequali ac plano situm loco, validum ceteroquin ac turribus ab utraque parte instructum, cujus alterum latus cingunt confragosae et inaccessible vales; alterum navigabiles fluvii ambiunt. Sed nihil videtur ob stare vento secundo navigantibus. Molissa enim quantumvis munita, a Romanis tamen nec multum laborantibus eo quem exponam modo expugnata est. Ii quippe prioribus fortuna[rum] elati successibus, cum oppidanos ingenio loci confisos stare extra portas viderent, qua parte oppugnari facilius poterat urbs, cursu per ardua feruntur; tanta eorum audacia percussi hostes fuga se intra portas recipiunt. Quibus adhuc reseratis, Romanorum una incidit exercitus et urbe per vim potitur. His rebus confectis excessero inde Romani. Sed vix multum erant emensi iter, cum obviam sibi cum numerosis copiis Flamingus. Tum vero Romani aliquot ex ordinibus prostrantes cum hoste confidunt, mirandaque eo in certamine edunt facinora. Sed cum hostes numero prevalerent, retro cessere. Inter haec Ducas cum universo exercitu Flamingum adoritur, eoque in fugam compulso, Masafra[m] venit. Qua primo impetu expugnata, incredibilem commeatu et necessariorum rerum reconditam in arce coelam invenit, et arma insuper multa, equosque non minus ducentos. Id ubi viderunt Tarentini, vicatim tributimque maledictis propalam Flamingum insectantur, incusantique, quod illius timiditas et ignavia audaciam materiam praebuisset Romanis. Quam ille contumeliam non ferens, assumptis iterum copiis, Romanorum exspectat exercitum. Sed vix in illius conspectum venit, cum prioris fortitudinis immemor pavore subito corripitur. Fugientes itaque nonnullos 154 pauci e Romanis inseculi prostravere. Ut vero proxime ad Tarentum accesserunt, expugnari urbem haud posse rati, ab illa quidem digressi sunt: sed cum ad Monopolim copias admovere cogitarent nullaque sibi eo tum

ἐπιτοῦ κοριζόμενος; εἶτε καὶ σπάνει χρημάτων ἀληθῶς ἐχόμενος, χρυσίου χιλιάδας δέκα τὸν Παλαιολόγον. ἔτι περιόντα δεδανεικέναι οἱ ἤξίου. Ὁ δὲ τέταρτος μὲν αὐτίκα παρέχειν αὐτῷ κατετίθετο, δωρεῖν ἐκ βασιλείας, ἀλλ' οὐ δάνειον, πρὸς δὲ τὰς λοιπὰς ἰσχυρῶς ἀπέλεγεν. Οἷς ὁ Βασαβίλας δυσαρεστῶν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ἀπισκῆνητο στρατοπέδου. Ὡς δ' ἀποδύη μὲν ὁ Παλαιολόγος, κατασταίη δ' ἐπὶ τῶν πραγμάτων ὁ Δούκας, ἦκε παρ' αὐτὸν καὶ τῶν χρημάτων ὡσπερ ἤπειτο τετυχητῶς πολεμίων αὐθις Ῥωμαίους ἐκονῶναι καμάτων. Καὶ δὴ καὶ αὐτὸν ἐπιγόμενος ὁ Δούκας ἐπὶ Μασαύραν (93) παντὶ τῷ στρατῷ ἦλθεν. Ἦν δὲ τῆς ἐνταῦθα πόλις Πολυμυλίον κεκλημένη, ἐν δὲ τῶν περὶ τὸν Γάλλελλον συνέβαινεν εἶναι τινα Φλαμίγγον βουμα. Ἄλλ' ὁ μὲν προσεῖναι τὸν Ῥωμαίων ἀκούσας στρατὸν ἐκείθεν ἄρας ἐπὶ Τάραντα ἦλθε, Ῥωμαῖοι δὲ Πολυμυλίον ἐλόντες τὰ περίεξ τε σκυλαγωγῆσαντες ὠφελειῶν ἐπιπλήσαντο τὸ στρατόπεδον. Ἐκείθεν τε ἐπὶ Μόλισσαν μετέβησαν πόλιν, ἣ κἀθηται μὲν ἀνωτάτω ἐπ' ἀγχωμάλου ἰσχυρὰ καὶ εὐπυργος, ἐκ δὲ μερῶν ἀμφοτέρων θατέρου μὲν φάραγγες τινε; τραχεῖαι καὶ δεινῶς ἄβατοι κατατείνουσι, θατέρου δὲ ποταμοί; ζώννυται ναυσίπλοιοι. Ἄλλ' εἶκοι τοῖς ἐξ οὐρίας [P. 89] πλέουσιν ἀντιπράττειν οὐδέν. Μόλισσα γὰρ καίτοι ἀσφαλείας οὕτω πανταχόθεν ἔχουσα, ὅμως Ῥωμαίοις οὐδὲ μακρὰ καμῶσιν ἀλώσιμος τρόπῳ τῷ ῥηθησομένῳ ἐγένετο. Ἄτε γὰρ εὐτυχημασιν ἐπαρθέντες τοῖς προλαβοῦσιν, ἐπειδὴ τοὺς ἐκ τῆς πόλεως τῆ τοῦ χώρου φύσει ταρασηκῆτας ἐξω πυλῶν ἐστώτας εἶδον, ἐνθα ἐπιμαχωτέραν εἶναι συνέβαινε ταύτην, ῥωμαῖοι διὰ τοῦ ἀνάτους ἐχώρουν. Ὡν τῆ τόλμη καταπλαγέντες ἐκείνοι ἐπὶ τὰς πύλας εἰσέπιπτον φεύγοντες. Οὕτω δὲ ἐπιζυγθεῖσῶν καὶ ὁ Ῥωμαίων συνέπιπτε στρατός, καὶ λοιπὸν κατὰ κράτος ἣ πόλις; ἤλιπκετο. Ταῦτα Ῥωμαῖοι καταπραξάμενοι ἐκείθεν ἀπεχώρου. Ἐκ ὀλίγων δὲ προελθοῦσι σὺν στρατεύματι μεγάλῳ ὁ Φλαμίγγος ἀπήντα. Ῥωμαίων οὖν τινε; τῶν ταγμάτων προπηθήσαντες ὁμοσε τοῖς πολεμίοις ἐχώρουν ἔργα θαυμαστά ἐς αὐτοὺς ἐνδεικνύμενοι, κλήθει δ' ὅμως τῶν ἐναντιῶν παρὰ πολὺ ἐλασσόμενοι ἀνεχώρουν ὀπίσω. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ ὁ Δούκας πανστρατὶ τῷ Φλαμίγγῳ ἐπιτίθεται, τρεφάμενός τε αὐτὸν Μασαύρα προσέβαλεν. Ἐξ ἐφόδου δὲ καὶ ταύτης περιγερονῶς ἀμύθητον τι χρήμα ἐπιτηδείων ἐπ' ἀκροπόλεως ἀπόδοτον εὗρεν, ὅπλα τε πολλὰ καὶ ἵππους τῶν διακροσίων οὐκ ἀπόδεοντας ἔσχεν. Ἄ Ταραντινοὶ βλέποντες κατὰ συστήματα καὶ δῆμους συνεργόμενοι ἀναφανδὰ τὸν Φλαμίγγον ἐκαχηγόρου, ἐγκλημα αὐτῷ ἐπιφέροντες, ὅτι δὴ δειλαν τὴν αὐτοῦ Ῥωμαίοις παρῆρησίας πεποίηται ὕλην. Ἄ μηκίτι φέρειν δεδυνημένος ἐκείνος; τὸ στρατεύμα αὐθις ἀναλαβὼν τὴν Ῥωμαίων ἐξεδέχετο στρατιά. Ἄλλ' ἄρτι τε εἰς ὅβιν ἦλθεν αὐτῷ καὶ αὐτίκα δειλίξ βληθεῖς οὐκέτι ἀλλῆς ἐμέμνητο. Φεύγουσι τοίνυν αὐτοῖς Ῥω-

Du Cangii notæ.

(93) *Μασαύραν*, *Masafra* 3 m. a Tarento, juxta flexum ad aquilonem Tarentini sinus, in Apennino

exiguum, sed mantissimum situ naturaque loci castellum.

μαίων ὀλίγοι ἐπιθήμενοι τινὰς ἔκτειναν. Ἐπει δὲ ἄγγυς Τάραντος ἤδη ἐγένοντο, ἀνάλωτον εἶναι τὴν πόλιν κατανοήσαντες αὐτῆς μὲν ἀπήραν, Μονοπόλει δὲ παλάσαι διανοηθέντες, ἐπειδὴ ἀπορεῖν αὐτοῖς συνέβαινε τοιοῦτων ἐπιθήμενων, γράμμασι τὸν ἐν Βάρει μετεπέμψοντο στόλον, ἐφ' ᾧ τοιούτων ἐκαθ' ἑνὴν εὐπορήσιν ἔκειν δεῖ τάχιστα. Ἐν δὲ τούτῳ τετύχηκε Ῥωμαίοις διὰ χώρας πορευομένοις εὐδαίμονος καὶ ἀθρόονος περιθριούσης ἀγαθοῖς μυρίων ὄσων περικλῆσθαι καλῶν. Λέγεται γὰρ δέκα μὲν τριηκᾶδε βούς ἀγελαίας χρυσοῦ τὸν στρατιωτῆν ἀποδόσθαι στατήρος, πρὸβατα δὲ τριακοντα καὶ ἑκατόν. Ὅτε δὲ καὶ Ῥωμαίων τινὰς εἰρκταῖς ἐκ πολλοῦ προστετηχότας εὐρόντες τῶν κλιῶν τοῦ ἀθλοῦς ἀνῆκαν.

θ. Ἐπὶ δὲ πεμπταίοι εἰς Μονόπολιν ἀφίκοντο, ἐπεξῆμι μὲν αὐτοῖς οὐδὲ εἰς (ἐφθῆ γὰρ ἡ φήμη προκαταπλήξασα τοῦτους ἔνδον ἰλάσται τειχῶν), ὑπὲρ δὲ τῶν πύργων πάντολοι ἐστήκεσαν, εἰ τις ἐπιβολὴ τῶ περιθόλι ἐπέλθοι ἀμυνόμενοι. Τότε μὲν οὖν αὐτοῦ που ἐν ἐπικαίρῳ τῆς πόλεως οὐ πολλῶ ἀποθεν τὸν χάρακα πηξάμενοι ἔμενον. Ἐπει δὲ καὶ οὐ ἐκ Βαρείως μετεπέμψαντο ἤδη [P. 90] στόλον, Μονοπόλει προσχῶν τὰ ἐς πολιορκίαν αὐτάρκη ἐκόμισε, τότε δὲ πνυστρατὶ τῶ περιθόλι ἐπέθεντο. Ἀλλὰ Μονοπολίται ἄτε ἀφ' ὕψηλου ἐς τοὺς πολεμίους βάλλοντες ἀπεκρούοντό τε τοὺς προσιόντας Ῥωμαίων καὶ τινὰς ἔκτεινον. Ἡ τε μάχη πρῶτ' ἀρξαμένη ἐς νύκτα ἐταλεύτα. Ῥωμαῖοι μὲν οὖν, ἐπειδὴ συνεσκόταζον ἤδη, ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἀνεχώρησαν. Μονοπολίται δὲ φυλακὰς ἐπὶ τῶν πύργων εἶχον ἐκ περιτροπῆς καθιστάντες αἰεὶ, ὡς μὴ λάθαιεν κακουργησαντές τι νύκτωρ ἐπὶ τὴν πόλιν Ῥωμαῖοι. Πυρὰ τε ἑκατέρωθεν ἔκαλοντο πολλά, καὶ αὐλοὶ καὶ σύριγγες ἤχουν. Ἄρτι δὲ τὸν ἕπον ὀρίζοντα παραμειψάς ἥλιος ἐς τὸ τῆς γῆς παρέκυπτε πρόσωπον, καὶ Ῥωμαῖοι μὲν τῶν χαρακωμάτων ἐξιδόντες ἐπὶ τῶν ἔργων καὶ πόλιν ἔγινοντο, Μονοπολίται δὲ δρόμῳ καὶ αὐτοὶ εἰς τὰς ἐπάλξεις ἐχώρουν καὶ πρὸς τοὺς ὅπλους ἤσυν. Καὶ ἀγῶν αὐθις ἠπλοῦτο ἐξαισιος οἶος Ῥωμαίοις μὲν τὴν ἐς τὸ τεῖχος βιαζομένοις ἄνδρα, Μονοπολίταις δὲ προσιόντα, ἀπωθελῆσαι τοὺς πολεμίους. Μέχρι μὲν οὖν τινος ἐπὶ τοιούτοις ἐπνοοῦντο· τὸ δ' ἐντεῦθεν πῦρ ἔνθα τὰ σκάφη Μονοπολίταις ὑψώρμει τὸ Ῥωμαίων ἐμβάλλον στρατεύμα φλόγα μεγίστην ἀρθῆναι ἐποίησεν. Ὅτε καὶ τῶν τινος Ῥωμαίων στρατιωτῶν Ἰκανάτος ἐπὶ κλησιν λόγου καὶ ἀκοῆς εἰργαστο δέξια. Μονόπολιν γὰρ διπλᾶ μὲν ζώννουσι τεῖχη, ἀλλὰ τὸ μὲν ἔνδον ἐπὶ πλείστον τε ἐπαίρεται καὶ πολεμίου δορὸς λόγον οὐδένα τὸ παράπαν πεποίηται, τὸ δ' ἄλλο ἐς τριτημόριον μάλιστα τοῦ προτέρου αἰρόμενον τὰς κρηπίδας αὐτῶ περιθέει. Ἐς τοῦτο δὲ τὸ περίτεχος δύο τινὰς Μονοπολιτῶν ἀναδάντες αὐτοὶ τε ἐς τοὺς πολεμίους ἐβαλλον καὶ τοὺς ἄλλους πρὸς τοῦτο παρώρμων. Ὅπερ ἰδὼν ὁ Ἰκανάτος σὺν τῶ δόρατι ἐπελάσας θατέρου τῶν εἰρημένων κατευστοχεῖ. Ὁ δὲ ὑπτιος παραυτὰ ἐξεκυλίσθη, βοή τε πρὸς τοῦ Ῥωμαίων ἕρθη στρατοῦ καὶ πρότος ἐξαισιός τε καὶ ἀκοῆς κρείστων ἐγένετο. Πρὸς δὲ καταπλαγέντας οἱ ἐπὶ τῶν πύργων νομισαντές τε ἤδη τὴν πόλιν ἀλῶναι, τοὺς πύργους λιπόντες ἀνὰ μέσην τὴν πόλιν ἐχώρουν. Καὶ εἰ μὴ ταχῶς τὸ πᾶγμα αἰ-

tempore alessent bellicæ machinæ, classem, quæ Bari stabat, ut omnia ista celerrime adhaereret per litteras accessiverunt. Interim Romani, dum iter faciunt per regionem opulentam admodum et inmensa bonorum copia affluentem, multipliciter ditantur. Aiunt enim tum militem uno auri statero boves decem armentales vendidisse, alia autem pecora centum et triginta. Multos ad hæc Romanos diuturnis carceribus maceratos compedibus exue-

runt.

9. Posteaquam quinto inde die ad Monopolim venerunt, nemo iis occurrit hostium. Ipsa enim jam ante fama consternati intra mœnia se continebant. In turribus autem armati constitero, ut si quis in vallum fieret impetus, contra ii obsisterent. Romani itaque positus idoneo loco haud procul inde castris, conedere. Sed ubi, quam Bari acciverant, classis, quæ ad oppugnationem necessaria erant advexit, cum omnibus copiis mœnia adoriuntur. At Monopolitani emissis ex alto in hostes telis subeuntes repellunt Romanos, nonnullosque cædunt. Incepto mane prælio in noctem usque protracto, Romani, cum jam advesperasceret, in castra revertuntur. Monopolitani 155 vero in turribus custodias locant, easque per vices semper mutant, ne si quid Romani de nocte attentarent, eos lateret. Utrinque præterea accendebantur ignes, utriusque ac tubæ persisterant. Jamque exortam prætervectus auroram suum terris jubar sol inferebat, cum egressi e vallo Romani oppugnationem denuo aggrediuntur. Monopolitani contra cursu se in propugnacula proripientes, vicissim capessunt arma. Rursum igitur ingens instauratur certamen, Romanis nimirum vi ascendere muros annitentibus, subeuntes vero repellentibus Monopolitanis. Sic aliquandiu in iis laboratum. Exercitus deinde Romanus igni injecto, ubi navigia subduxerant Monopolitani, ingentem flammam excitarunt: quo tum tempore Romanus quidam miles, Hicanatus nomine, rem dictu audinque dignam gessit. Monopolim quippe murus circumcingit duplex, sed interior altius eductus, hostilem nequaquam hastam veretur: alter autem tertia parte minor illius fundamenta circumambit. In hunc igitur exteriorem murum ascenderunt Monopolitani duo, qui telis inde hostes lacescebant, cæterosque ut idem agerent hortabantur. Quod ubi conspexit Hicanatus, arrepta hasta eo perveniens, alterum ex iis ferit, prosternitque. Mox ingens tollitur a Romano exercitu 156 clamor, tantusque plausus, ut nihil quidquam exaudiri posset. Unde conterriti qui in turribus stabant oppidani, captam jam urbem rati, relictis turribus ipsis in mediam urbem confugiunt: et ni continuo re cognita in propugnacula rursum sese recepissent, urbs a Romano illico fuisset capta. Sic tum altera in Monopolim desiit oppugnatione. Oppidani vero ubi se angustiis urdiqne præ-

mi vident, per litteras Flami gum cūxius rogant, ut quantocius cum auxilio accederet. Ille brevi se adfuturum cum magno exercitu Romanosque inde depulsurum renuntiat. Sed enim rursus invasit animus illius metus pavorque immensus, cum subiret cogitatio, quibuscum certaturus esset, ac contra quos sibi bellum foret. Ubi vero septimus inde effluxit dies, et nusquam conspectus est Flamingus, desperato hactenus auxilio, in castra Romana misere legatos Monopolitani, ut et civitatem et seipsum magno dederent imperatori. Ducas autem negavit aliter se fidem eorum deditioi habiturum, nisi praesidium imperatoris nomine sibi imponi sinerent. His ad ea annuentibus, pactioni faciendae dies est praefinitus. Verum e popularibus Monopolitanis nonnulli, quibus quae agebantur haud placebant, insciis ceteris rem omnem Flamingo significant. Quo ille nuntio consternatus, delectos e suis centum cataphractus equites continuo ad eos mittit, seque paulo post 157 secuturum et majores copias adducturum pollicetur. Igitur ii quibus ea incumbere cura, noctem observantes, qua magna imbrium vis de caelo cadebat, equites illos per minorem portam in urbem admisere. Quod ubi comperit Ducas, imposuisse sibi Monopolitanorum legatos ratus, confestim e vallo milites educit. Sed cum haud sibi satis esse centum illos equites viderent oppidani, Romanis praesertim acriori quam ante animo decertaturis; missis rursus legatis, ducem in civitatem evocant, translata in alios culpa, qui citra commune consilium ea perpetrare ausi fuerant. Id primum admittere renuit Ducas, et legatos utcumque aspernatus, rem armis dirimere velle se dixit. Sed tandem acrius illis instantibus et ut hoc sibi delictum remitteretur obsecrantibus, tandem placatus exercitum in urbem introduxit. Vix urbe potiti sunt Romani, cum viginti ab ea stadiis adesse Flamingum nuntiat. Id ubi accepit Ducas, delectos expertae generositatis equites, qui Flamingo occurrerent, emittit: dum ipse in urbe manet, ut res ibi componeret. At Flamingus ubi a longinquo imperatoria in turribus erecta conspexit signa, priusquam cum equitibus Romanis jam proximis manus consereret, retro cessit. Romani a tergo insequentes multos ex eis cecidere, 158 et centum cataphractus equites vivos cepere. Flamingus vero, qui et ipse fere captus est, equi pernicitas periculo exemit. His prospere gestis rebus, Romani Monopolim redeunt.

ὁ δὲ τὰ κατὰ τὴν πόλιν διοικησόμενος αὐτοῦ ἔμεινεν. ἀνέγνω σημαίας ἐπὶ τῶν πύργων ἤδη προφανομένας, πρὸ τοῦ τοῖς Ῥωμαίων ἰππεύσιν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν ἔγγιστα ἤδη γεγονόσιν ὀπίσω ἐχώρει. Ὅτε δὴ κατὰ νότου Ῥωμαῖοι διώξαντες πολλοὺς αὐτῶν ἔκτειναν, εἶλον δὲ καὶ ζωγρείας πανόπλους ἰππέας ἑκατὸν μάλιστα. Φλαμίγγον δὲ ἔγγυς ἀλώνας ἤδη γεγενημένον ἢ τοῦ ἰππεύου ταχύτης τοῦ κινδύνου διεσώσατο. Ταῦτα κατορθώσας, Ῥωμαῖοι ἐπὶ Μονωπόλιν ἀνεχώρησαν.

40. Ducas autem etsi quotidie arridere sibi adverteret fortunam, nequaquam tamen totum se illi committendum censuit, instabilitatem illius non sine causa veritus, ne quemaquam impio et

σθόμενοι ἐπὶ τῶν ἐπάλλεσιν αὐτοῖς ἀνέβησαν, ἤλω ἐν αὐτίκα Ῥωμαῖοις ἢ πόλιν. Ἐν τούτοις καὶ ἡ δευτέρα κατὰ Μονοπόλεως ἔληξε προσβολή. Μονοπολιταὶ δὲ ὡς ἔγνωσαν ἐν στενῷ περιειλημμένοι, γράμματα ἐπὶ Φλαμίγγον πέμψαντες ἔκειν αὐτὸν τὴν ταχίστην ἤξιον· ὁ δὲ ἐπήγγελε μὲν παρέσεσθαι τοῦτοις μετὰ μικρὸν στρατεύματι μεγάλῳ Ῥωμαῖοῦ ἐνθὸν ἀπαναστήσων· θεός δὲ αὐτὸν ἐνθὸν ἐπέχε, καὶ εἰς δεξιαν ὄρον οὐκ ἔχουσαν ἐπιπτε λογιζόμενος· τίσι μαχεῖται καὶ πρὸς τίνας αὐτῷ ὁ πόλεμος ἔσται. Ἐπεὶ δὲ ἔβδμη ἐξ ἡκεῖνον περῆλθεν ἡμέρα καὶ Φλαμίγγος οὐδαμῶς διεφαίνετο, τότε δὴ Μονοπολιταὶ τὴν ὄθην δῆποτε ἀπεγνωκότες; [P. 91] ἐπικουρίαν πρέσβεις ἐς τὸ Ῥωμαίων ἔσται. λαὸν στρατεύμα ἐπ' ὃ τὴν πόλιν τε καὶ σφᾶς αὐτοὺς βασιλεῖ παραδοῦναι μεγάλῳ. Ὁ Δούκας δὲ ἀπέπειν αὐτοῖς μὴ ἂν ἄλλως ἐπὶ ταύτῃ τῇ ὁμολογίᾳ τὸ πιστὸν αὐτῶν ἐσχηκέναι, εἰ μὴ καὶ φρουρὰν ἑαυτοῖς ἐκ βασιλείῳ ἐπιστήσεσθαι καταδείξαντο. Τῶν δὲ καὶ πρὸς τοῦτο ἐπινευσάντων, χρόνος ἰδίδοτο τῇ ὁμολογίᾳ τακτός. Ἄλλὰ τινες τοῦ Μονοπολιτῶν δήμου (ἦσαν γὰρ οὐδ' οὐκ ἤρεσκε τὰ μελετώμενα) λαθόντες τοῦ ἄλλου Φλαμίγγου δῆλα ταῦτα καθίσταν. Καὶ δὲ πρὸς τὴν ἀκοὴν ἐκτραχηλίζε καταφράκτους ἰππέας τῶν περὶ αὐτὸν ἀπολεξάμενος τῶν ἑκατῶν οὐκ ἀποδέοντες αὐτοῦ; μὲν ἐν τῷ παρατίκῃ ἔστειλλον, ὁ δὲ κατόπιν ὀλίγω ὑστερον ἤξειν ἔλεγε χεῖρα βαρῆσαν ἐπαγόμενος. Τούτους δὴ τοὺς ἰππέας νύκτα τηρήσαντες οἷς τὸ ἔργον τοῦτο συνέκειτο, καθ' ἣν ὕδατος οὐρανὸθεν ἐπέκλυζεν ἀσχετος διὰ πολλὸς τινὸς ἐπὶ τὴν πόλιν εἰσεδέγοντο, καὶ τὸ ἐντεῦθεν εἰς ὄπλα χωρεῖν καὶ πάλιν ἐκπέποντο. Ὅπερ ὡς εἰς γνῶσιν ἦλθε τῷ Δούκῃ, ἐξαπάτην τινὰ πρὸς τῶν Μονοπολιτῶν τὴν προσβολὴν γενέσθαι οἰηθεῖ; αὐτίκα ἐξῆγε τοῦ χάριτος τὸν στρατόν. Οἱ δὲ ὀλίγα αὐτοῖς ἀρέσασιν τοῦ; ἑκατῶν λογιζόμενοι ἰππέων, ἄλλως τε καὶ σὺν θυμῷ μάλλον ἢ πρώην μαχησόμενου τοῦ Ῥωμαίων στρατοῦ, πέμψαντες ἐπὶ τὴν πόλιν αὐθις ἐκάλουν τὸν στρατηγὸν ἐφ' ἐτέρους τὴν αἰτίαν μεταφέροντες, οἱ κοινῆς ἀνευ γνώμης ἐτόλμησαν τὰ παρόντα. Ὁ δὲ Δούκας τὰ μὲν πρῶτα ἀναενομένην ἔψεκε, θρόψει τε καὶ ὑπεροψία πολλὴν ἐχόμενος; μάχρ τὸ πᾶρμα ἤδη κριθῆναι ἰσχυρίζετο. Ἐγκειμένων δὲ ἐτι μάλλον εἰς τοῦτο τῶν πολιτῶν καὶ ἐπιχωρεῖν αὐτοῖς τὴν ἀμαρτάδα ἰκετεύοντων, ὅψε παρακληθεῖς ἐπὶ τὴν πόλιν εἰσῆγε τὸ στρατεύμα. Ἄλλ' ἔρτι τὴν πόλιν Ῥωμαῖοι ἔσχον, καὶ ὁ Φλαμίγγος ἀπὸ σταδίων εἰκοσὶν ἠγγέλλετο παρών. Τοῦτο γνοὺς ὁ Δούκας ἀνδρας ἰππέας τῶν σὺν αὐτῷ ἀριστίνδην ἀπολεξάμενος, αὐτοὺς μὲ τῷ Φλαμίγγῳ ὑπαντιάσσοντας ἔστειλλον,

ε'. Ὁ δὲ Δούκας ὁσημέραι τὴν τύχην Ῥωμαῖοι; προσμειδῶσιν ὄρων οὐ πάνυ τι πιστεύειν εἶχεν αὐτῆ, τὴν ἀποστροφὴν ὡς εἰκὸς εὐλαβούμενος, μήποτε κατὰ τοῦ; μοχθηροῦς (ζασί) τῶν συνοδοπέρων ἐκ

μέσης λιπούσα τούτους ἀνακάμψῃ τῆς ὁδοῦ. Ὅθεν ἂν ἰσχυροὶ καὶ γράμμα χιράξας τῷ βασιλεῖ ἐπεμψεν. Ἐῖχε δὲ ὡδε· [P. 92] Εἰ μὲν μηδεὶς ἐστὶ ἐπὶ τῆς Ἰταλίας πόλεμος ἡμῖν ἐλείπετο, κράτιστε βασιλεῦ, οὔτε στρατιᾷ ἄλλῃς ἐδέησεν ἂν οὔτε τῶν ἄλλων οὐδενός. Πάντα γὰρ ἐς τήνδε τὴν ἡμέραν κατὰ νοῦν κερωρημένοι ἡμῖν ἴσθι, πόλις τε σχεδὸν ἀπάσας, ὅποσαι ἐν Ἰταλίᾳ τυγχάνουσιν οὐσαι καὶ κόλπιρ τῷ Ἴονίῳ, παραστησαμένοις ἤδη καὶ πρὸς γε πολέμους κερρατηκῶσι μεγάλους βασιλείας τε τῆς σῆς καὶ τοῦ Ῥωμαίων ἐπαξίως γένους. Ἐπεὶ δὲ ἀγῶν ἡμῖν ὁ μείζων ἐπιπροσθεν ἐστὶ κελταί (Γιλίελοι γὰρ ὁ Σικελίαν ἡρσιεύων, ἀσχάλλων ὡς εἰκὸς ἐπὶ τῶν οἰκείων ἀπωλείᾳ, δυνάμεις ἀπανταχόθεν ἀγείρει· καὶ στόλον νεῶν ὡς κλείπτων ἐπὶ θάλασσαν ἤδη κατεσπακῶς ἔχει, ὡς ἐκ γῆς ἡμῖν καὶ θαλάσσης ἐπιτίθειτο κατὰ νοῦν ποιούμενος), οὐ χρὴ περὶ ἐλάσσονος τούτῃν ἡμᾶς ποιεῖσθαι τὴν τοῦ νησιῶτου παρασκευὴν οὐδὲ παρέργως πόλεμον τόνδε διαφέρειν, μήποτε κλέος ἡμῖν τὸ παρὸν ἐς ὄνειδος· μάλλον ἀποκριθῆσθαι γένοιτο. Τὸ γὰρ σὺν μικροῖς τὰ μεγάλα μετιέναι κατορθούμενον μὲν πλείω τοῦ σὺν μεγίστοις χαρίζεται δόξαν, ἀμαρτανόμενον δὲ πολλαπλάσιον ἐπάγεται τὸ αἰσχος, ἅτε πρὸς τῇ ἡττῇ καὶ ἀμαθίαν στρατηγικῶν ἐπιτρίβον τοῖς πταίσαισι, ὡς γε πολλαῖς ἡμᾶς κράτος ἐδίδαξε τὸ σόν. Ὡς τοίνυν μηδέποτε μηδὲν ἐκ τούτων ἡμῖν ἀπαντήσῃ, δεῖ δὴ πλείονος ἡμῖν ἐν ταῦθα ναυτικῷ τε καὶ ἡπειρώτῳ στρατοῦ. Τὰ μὲν δὴ γράμματα ἐν τούτοις ἦσαν· ὁ δὲ ἐπειδὴ τὰ ἐν Μονοπλίᾳ καλῶς ἤδη εἶχεν αὐτῷ, παντὶ τῷ στρατῷ ἐκείθεν ἀπήλαυεν, Ὀστούνιον (94) τε πόλιν θυρωτάτην ἐν ταῖς μάλιστα ὁμολογία παραστησάμενος ἐπὶ Βρεντέσιον ἠπέλγετο πόλιν ἑτέραν, ἣ δὴ Τεμέση (95) τὸ παλαιὸν ὠνομάζετο· ἀλλὰ πολὺς μετ' ἐκείνα ἀναστρεφάμενος ἐπιγενόμενος· αἰὼν ἐνέβημιζε τὰ πλείστα τῶν ὀνομάτων, ἐφ' ἕτερα ἣ παντάπασιν ἀνόμοια ἢ ὀλίγῳ διαφέροντα μεταθείς. Ταύτην ἐπειδὴ Ῥωμαῖοι κατέλαβον, ἡσυχῇ ἔμμενον (Πάσχα γὰρ τῇ ἑξῆς Χριστιανοὺς ἦν)· ὅπερ οἱ τῆς πόλεως διελαν εἶναι νομίσαντες πολλαῖς ἐπεξιόντες ἀχρι καὶ αὐτῶν χαρακωμάτων ἴγνιντο, ἕως Ῥωμαῖοι οὗτοι ἐθελοῦσι τοῦτοι· ἐπιπηδήσαντες, ἐπειδὴ περ ἀπέωσαντο, ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἀνεχώρησαν. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι Ῥωμαίων ἐπὶ τοῖς προτέροις καὶ πάλιν ἦσαν σέβας τῷ καιρῷ παρεχόμενοι· θωμᾶς δὲ τις, γένος μὲν Ἀντιοχείου βασιλεῖ δὲ αὐτόμολος ἐκ μακροῦ γεγεννημένος, ὅπλα ὑπερθέμενος ἐξῆει τοῦ χάρακος ἰκπευόμενος ἐν τῷ πεδίῳ. Ἐπεὶ δὲ ἤδη ἀγχοῦ τῆς πόλεως ἐγένετο, προικαλεῖτο τὸν ἀριστον ἐς μονομαχίαν αὐτῷ καταβῆναι. Ἦν δὲ τις ἐν ταῦθα ἀνδρεία ἐπὶ πλείστον ἦκων ὄνομα Ἐγγέλυς. Οὗτος ἐπειδὴ θωμᾶν μονομαχεῖν ἀξιοῦντα

A infidi comites solent, ipsos in media via relictos desereret. Mittit itaque litteras ad imperatorem, quarum hoc fuit argumentum : « Si nullum aliud in Italia nobis superesset bellum, maxime imperator, neque exercitu alio neque cæterarum subsidio rerum opus foret. Omnia enim in hunc usque diem ex voto nobis successisse scias, urbes ferme omnes, quotquot sunt in Italia et ad sinum usque Ionium, in ditionem nos accepisse, magnaque bella ad majestatis tuæ Romanorumque gloriam nos confecisse. Sed cum longe gravius nobis imminere certamen (Gulielmus quippe Siciliæ prædo ob suorum jacturam haud dubie indignatus, contractis undique copiis classeque valida in mare inmissa, et mari et terra nos aggredi meditatur), non contemnendus est nobis iste insulani apparatus, neque bellum hoc segnius gerendum, ne parva a nobis in præsens gloria vertatur in ignominiam. Ut enim ille qui cum parvis viribus res magnas **159** aggreditur, si rem prospere confererit, majorem quam si cum maximis, gloriam comparat : ita contra, si perperam res cesserit, multiplex inde contrahit dedecus, cum præter ipsam cladem rei militaris inscitia victos afflictare soleat, uti sæpè numero tua nos docuit majestas. Horum igitur ne quid unquam nobis usuveniat, majoribus nobis et maritimis et terrestribus copiis opus est. » Ille ille. Rebus Monopoli ordinatis, cum omnibus inde copiis excessit ; et Ostunio, valido in primis oppido, per conditiones potius, versus Brundusium iter intendit. Temessam civitatem illam vocarunt veteres. Longum quippe succedens ævum pleraque apud posteros novat nomina, atque in alia, aut dissimilia omnino, aut parum discrepantia immutat. Uti ad hanc urbem pervenere Romani, otiosi permansere : Pascha enim Christianorum postridie futurum erat. Ejusmodi etiam ignaviæ et timiditati ascribentes oppidani, plurima facta eruptione ad ipsum usque vallum excurrunt, donec Romani aliquot inviti pene erumpunt, qui iis tandem propulsatis in castra revertuntur. Cæteri quidem Romani, ut antea, diebus festis debitum impendebant cultum. Thomas autem gente Antiochenus, qui jamdudum ad imperatorem transfugerat, sumptis armis, vallo excedit, campumque perequitat. Ubi accessit ad urbem, fortissimum quemque ad singulare **160** provocat certamen. Erat autem ibi præcellentis fortitudinis quidam, nomine Euchelys. Is uti Thomas cetero pugnam audivit, sumpto thorace descendit in campum, lentoque obviam gradu Thomæ procedit. Pavor inde defixit utrinque spectatores, dum cataphractos generosos istos eo se in loco tanquam

Du Cangii notæ.

(94) Ὀστούνιον. Urbs Apuliæ Peneutiæ parvo in colle sita inter Molam et Conversanum ex oriente, *Osuni* hodie.

(95) Ἡ δὴ Τεμέση. Temesæ, Temessæ, et Tempæ vetustissimæ in Bruttii urbis et apud scriptores celeberrimæ appellatiocum et situm querunt

hodierni geographi : solus, quod sciam, Cinnamus vetus esse Brundisii nomen contendit : sed an probabilis videatur sententia, quivis colliget ex iis que de Temesa habent Leander Albertus in *Descr. Ital.*, Cluverius, l. iv *Italiæ Antiquæ*, c. 15, et Ortelius in *Thesaurο Geogr.*

in stadio ad certamen accingere conspiciunt. Simul igitur ac proximi sacre, admissis equis, hastis concurrunt. Et hastam quidem Thomæ per hostis clypeum et thoracem ad cutem usque adigit. Enchelys vero impulsus in clypeum hasta, qua parte capiti elatus ab adversario, ut quæ circum erant tegeter, pretendebatur, ipsius galeam perforavit carnemque attingit. Ita digressi, alter in castra Romana, alter in urbem concessere. Romani exacta jam festivitate ordinata acie in urbem contendunt. Sed cum crebris machinarum bellicarum ictibus murum tentassent, nequidquam se laborare advertentes (quippe veteres ut in cæteris quidem operibus multam impendere curam, majorem tamen in exstruendis urbibus, nec injuria, diligentiam adhibuere) ab inccepto desistunt. Longius vero, et ita ut ultra muros evolarent lapides, qui intra urbem reciderent, dirigebant. Vixque primus emissus est lapis, cum in urbe iter faciens muliercula eo sic percutitur in vertice, ut diffunderetur **161** caput, omniumque ossa membrorum dissolverentur. Inde orta ejulatio, et veluti urbs esset capta, consternati oppidani, ne ad conspectum quidem infelicis istius mulieris in publicum ingredi audebant. Ut autem jactus alter, moxque crebri alii a Romanis iterantur, confestim turbatur plebs, ac supra caput imminere lapidem sibi quisque credit, aliter plane ac de Tantalo loquuntur fabulæ. Inde cum de recipiendis in urbem Romanis deliberarent oppidani, ut rem advertere præsidarii milites et quotquot tuebantur turres, celeriter in acropolim confugere, moxque plebs apertis portis Romanas copias introduxit. Hac itaque potius etiam urbe Ducas, exercitu bifariam diviso, partem aliam quæ arcem oppugnaret in urbe continuit, aliam emisit ad depopulandos agros. Dum hæc ibi geruntur, regio quædam fertilis incolisque copiosa, quam Halitzium vocant, cum ea quæ Brandusio evenerant revolveret, ad imperatorem defecit. Hostium ibi exiguæ copię (Celtæ autem erant) saltibus abditæ, et iis qui Romanorum equos rascebant insidiantes, somno sopitis illis, equitatum omnem inde abduxere. Illud simul atque perceperunt Romani, ex iis qui a pabulatione revertebantur, hostes quam citissime insecuti, et equos recipiunt, et hostium plerosque vivos capiunt, atque in his illustrem maxime inter Italos virum, nomine Sycherem. **162** Sed is priusquam quis esset agnosceretur, numerata illi a quo captus fuerat pecunia sese redemit.

στρατὸς ἐπὶ λόχμης τινὸς τοῖς τὴν Ῥωμαίων νέμουσιν ἐλλοχῆσαντες· ἵππον (Κελτοὶ δὲ ἦσαν), ἐπειδήπερ εἰς ὑπνον αὐτοὺς ἐνεχθέντας εἶδον, τὴν ἵππον ἐκείθεν ἤλασαν· ὅπερ ἀκούσαντες Ῥωμαῖοι πρὸς τῶν ἐκ τῆς χορταγωγίας ἐπανιόντων αὐτοῖς ἀγγελθὲν, ταχὺ διώξαντες τὴν τε ἵππον ἀνείλοντο πᾶσαν καὶ τῶν πολεμίων τοὺς πλείστους ζωγρήσαντες εἶλον. Ὅτε δὴ καὶ ἄνδρα τῶν μάλιστα ἐν Ἰταλιώταις δοκίμων Συχῆρον ὄνομα ἀλῶναι τετύχηκεν. Ἄλλ' οὕτω καταφανὴς ὅστις εἶη γεγονὼς χρυσοῦ δοσεὶ τὸν κατασχόντα ὑπελθὼν ἑαυτὸν ἔλυσε.

Du Cangii notæ.

(96) *Oi γὰρ πάλαι.* Vetus auctor anonymus, De re militari: *Rectores superioris vitæ non otiosis opibus, sed condendis potius mœnibus lætabantur, in quorum decorem universam auri argentique mate-*

A ἔγνω, θωρακισάμενος καὶ αὐτὸς ἐξῆλθε παρὰ τὸ πεδῖον βέδῃν ἀντιμέτωπος τῷ Θωμᾷ πορευόμενος. Ὅτε δὴ θάμβος εἶχεν ἀμφοτέρωθεν ὄρωντας ἄνδρας οὕτω μὲν πανόπλους, οὕτω δὲ γενναίους, ὥστ' ἐπὶ στάδιον τὸν χῶρον ἐκείνον ἀποδυσμένους. Ἐπειδὴ τὸλον ἀγγυὸν ἦδη ἐγένοντο, τοὺς [P. 93] ἵππους ἐπελάσαντες συνέπεσον ταῖς αἰχμαῖς. Θωμᾷ μὲν οὖν ἡ αἰχμὴ δι' ἀσπίδος ἐλθοῦσα καὶ θώρακος αὐτοῦ ἄχρι καὶ ἐπὶ τὸ δέρμα διεξέπεσεν, ὁ δ' Ἐγγέλυς δι' ἀσπίδος καὶ αὐτὸς τὸ δόρυ ἐλάσας, ἐνθα τῆς κεφαλῆς ὑπερανίστασθαι ταύτην συνέβαινε, ὑπανασχόντος ἦδη τοῦ στρατιώτου ὡς τὰ περὶ αὐτὴν φράξαιτο, κρᾶνος τε αὐτὸ διατόρησε καὶ σαρκὸς ἔψαυεν. Οὕτω τε ἀλλήλων ἱκαλλαγέντες ὁ μὲν

B ἐπὶ τὸ Ῥωμαίων ἐχώρησε στρατίπεδον, ἄτερος δ' ἐπὶ τὴν πόλιν ἦλθε. Ῥωμαῖοι δὲ ἐπειδὴ τέλος ἦδη τὰ τῶν [f. τῆς] ἐν σφίσιν ἔσχεν ἐορτῆς, ταξάμενοι ἐπὶ τὴν πόλιν ἐχώρουν. Ὡς δὲ πολλὰ τοῖς πετροβόλοις τὰ τελεῖν μαστιξάντες ἀνηνύτοις ἐπιχειρεῖν ἔγνωσαν (οἱ γὰρ πάλαι (96) ἄνθρωποι πολλὴν ἐπὶ τῶν ἔργων ποιούμενοι τὴν ἐπιμέλειαν πολὺ μᾶλλον ἐς τὰς τῶν πόλεων, ὡς τὸ εἶδος, πεφλοισμένηται οἰκοδομᾶς), τοῦτου μὲν ἀπέσχοντο, προσωτέρω δὲ καὶ ὄψω τευχέων ὑπερίπτασθαι τοὺς λίθους ἀποδισκεύοντες τῆς πόλεως ἐντὸς πίπτειν ἐποίησαν. Ἄλλ' ἅμα τε πρώτην ἀφῆκαν, καὶ γυναῖόν τι ἀνὰ τὴν πόλιν σοβοῦν κατὰ κορυφὴν δεξάμενον τὴν βολὴν τὴν τε κεφαλὴν διεσπαράχθη καὶ πᾶσαν μελῶν παρελύθη τὴν ὄστωσιν. Ὑλοφυρμὸς οὖν ἐγένετο, καὶ σχῆμα

C πόλεως ἀλόουσης ἐπέχεε τότε τοὺς ἐνδον οὐδὲ ὅσον ἐπὶ θέαν τῆς δυστήνου ἐκείνης ἀνθρώπου ἐξίνασι θαρσοῦντας. Ὡς δὲ δευτέραν ἐπέβριψαν καὶ ἦδη συχνὰς ἐποιούντο Ῥωμαῖοι τὰς βολὰς, ἐκπλαγέντες ὁ δὴμος λίθον ὑπὲρ κεφαλῆς ἐφαντάζετο ἕκαστος, ἄλλον τρόπον καὶ οὐχ ὄνπερ οἱ μῦθοι περὶ Ταντάλου φασίν. Ὅθεν καὶ τῶν πολιτῶν βουλευομένων ἦδη Ῥωμαῖοις εἰσόδου παραχωρεῖν αἰσθόμενον τὸ στρατιωτικὸν καὶ ὅσον ἐπὶ τῶν πύργων φυλακὴν εἶχε, δρόμῳ πολλῶ ἐπὶ τὴν ἀκρόπολιν ἀνεχώρουν. Αἱ τε πύλαι πρὸς τοῦ δήμου ἀνακλιθεῖσαι τὸν Ῥωμαίων εἰσῳδίαζον στρατόν. Ἐπειδὴ γοῦν καὶ ταύτην ὁ Δούκας ἔσχε, διχῆ τὸ στράτευμα διελὼν, ὁ μὲν αὐτοῦ που παρὰ τὴν πόλιν κατεῖχε τοῖς ἐπ' ἀκροπόλει μαχομένον, τὸ δ' ἄλλο ἐς προνομᾶς ἔπεμψε.

D Ταῦτα μὲν οὖν τῆδε ἐπράσσετο· χώρα δὲ τις πολυανθρωποτάτη καὶ εὐγεῖας, ἦν καλοῦσιν Ἄλιτζιον (97), τὰ ἐπὶ Βρεντεσίῳ συμπεπωκότα λογιζομένη τῷ βασιλεῖ προσεχώρησε. Πολεμίων δὲ ὀλίγος

rinn conferebant.
(97) Ἄλιτζιον. Elysium forte, etsi in his oris nullus mihi hujusce appellationis occurrit locus.

[P. 94] Ῥωμαίους δὲ φήμη τις περιέπειτ' ὡς Γι-
 λιάμος ἐπεισὶν ὀλίγω ὕστερον δυνάμεις ἐπαγόμενος
 βαρεῖς ἠπεριώτιδας τε καὶ ναυτικές. Ὅθεν καὶ ἐκ
 τῶν ἐνότων συσκευασάμενοι ἠσυχῇ ἔμενον. Οὕτω
 δὲ πέμπτη μετ' ἔκεινθη ἡμέρα ἐφειστήκει, καὶ τις
 ἐκ τοῦ τῶν πολεμίων αὐτομολήσας στρατοῦ Γελλέ-
 μων ἐγγὺς παρεῖναι ἐμήνυε Ῥωμαίους ὡς ἐν ἄρκυσι
 συλληψόμενον. Ταῦτα οἱ Ῥωμαίων ἀκούσαντες
 στρατηγοὶ τὴν πόλεμον ἤδη διέγραφον. Ἐδόκει τοί-
 νων Βασαβίλαν μὲν καὶ Ἰωάννην τὸν Ἄγγελον τὸ
 μισθοφορικὸν ἅπαν ἔχοντας καὶ τοὺς ὅσοι ἐξ Ἰτα-
 λίας τῷ βασιλεῖ προσεχώρησαν, τὸν ἐκ τῆς ἠπείρου
 ἀναβέξασθαι πόνον, τὸν γε μὴν Δούκαν τοῖς ἐκ θα-
 λάσσης διαγωνιεῖσθαι. Οὕτω γὰρ ἐρασμον ἀλλήλοις
 ἀμύνειν ἱκανοὶ ἔσασθαι. Ἔσθην οὖν ὁ μὲν Δούκας
 σὺν τοῖς καταφράκτοις τῶν περὶ αὐτὸν ἱππέων βί-
 βην ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ἐπορεύετο, ἐπὶ θάτερα παρα-
 κλισούσας τὰς ναῦς ἔχων, οἱ δ' ἄλλοι πρὸς τὴν ἐκ
 τῆς ἠπείρου ἐτομασάμενοι μάχην κατὰ τάξεις ἐχώ-
 ρουν. Αἱ δὲ τῶν Σικελικῶν νῆες, ἐπειδή περ ἀγχοῦ
 τῆς πολέως ἤδη ἐγένοντο, οὐκ ἔχουσαι ἀθρόα· τῷ λι-
 μνὶ εἰσπεσεῖν (ἰκανῶς γὰρ ἔνδοθι εὐρύνομενος εἶτα
 εἰς στενὸν ἡρέμα τελευτᾷ) κατὰ δεκάδας διαιρεθεῖσαι
 εἰσῆσαν ἐκ διαδοχῆς. Ὅτε δὴ λέγεται ὡς ὁ Δούκας
 πρὸς τὸ πλῆθος ἀποδειλιάσας τὸ Ῥωμαίων ὄρων
 ναυτικὸν ἄτε κομιδῇ ὀλίγον δὴ (τέσσαρες γὰρ πρὸς
 ταῖς δέκα αἱ πᾶσαι νῆες ἦσαν αὐτῷ) τοιᾶδε τινὰ
 ἐνόησε· γράμμα ὡς ἐκ βασιλείως δῆθεν ἄρτι πεμ-
 φθὲν ἔχειρις τοῦτοις ἐξενηγκῶν. Ἐδόηλον δὲ τὸ γράμ-
 μα δυνάμεις ἐκ γῆς καὶ θαλάττης ἀμφὶ μέσην ἡμέ-
 ραν αὐτοῖς ἤξειν. Τῶν δὲ ἐπαρθέτων ἤδη πρὸς τὴν
 ἐπίδα « Ἄλλ' ἠυχόμεν, ἔφη, ὧ συστρατιῶται,
 φθάσαντα ἀρπάσαι τὴν νίκην ἡμᾶς, ὡς μὴ αὐτοὶ
 τῶν εἰς θεῦρο καμάτων τὸ βῆρος βαστάσαντες εἶτα
 τῶν ἐκ τῆς νίκης ἀγαθῶν καὶ τοῖς ὀφεί πρὸς τὴν
 ἀγῶνα διαπαντῶσιν ἐπικοινωνεῖν ἐξόμεν. » Ταῦτ'
 εἰπὼν ὁ στρατηγὸς ἐπειδὴ τὰς τῶν πολεμίων ναῦς
 ἔνδον ἤδη τοῦ λιμένος γεγενημένης εἶδεν, ἔργου λοι-
 πὸν ἐκέλευεν ἄπτεσθαι. Καὶ δὴ ναυμαχία· γενομέ-
 νης Σικελοὶ πρὸς τὰς ἀπὸ γῆς καὶ θαλάσσης τῶν
 Ῥωμαίων οὐκ ἐνεγκόντες βολὰς, ἀμφοτέρωθεν ἐπι-
 τοξαζομένων αὐτῶν, πρύμναν ἐκρούσαντο. Ῥωμαῖοι
 δὲ ὀπίσω διώξαντες πολλοὺς αὐτῶν ἔκτειναν, τέτ-
 ταρας δὲ καὶ αὐτάνδρους εἶλον τῇ χέρσῃ ἐνοσθεῖ-
 σας. Ἐτυχον γὰρ προπετέστερον ἢ ἔχρην τῆς εἰρη-
 σίας γενομένης ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ἰζῆσαι, στρατῷ ἠπει-
 ρότη θήραμα ἐτοιμάτατον. Ἐν τούτῳ τῷ πόνῳ πλέον
 ἠδισχιλιοὶ τῶν πολεμίων ἔπεσον, Ῥωμαίων δὲ πολλοὶς
 μὲν καὶ ἄλλοις ἀριστεύσαι ἐγένετο, μάλιστα δὲ πάντων
 ἀνὴρ ἐγένετο ἀγαθὸς τῶν τις σὺν τῷ Δούκᾳ τατομέμων
 ἐπικληρίην Σκαρμαγκᾶς. Τῶν γὰρ πολεμίων φεύγειν
 ἤδη ἐπιβαλλομένων, αὐτὸς ἐπελάσας τὸν ἱππον πρυμνό-
 θεν [P. 95] ἐλάβετο μῖα· θέλουσάν τε ἀπαίρειν ἐπέειχε
 σὺν βίᾳ, ἔργον ἐκείνου Κυνεγείρου τὸ πολυδάλητον
 ὁ γεννάδας· πληρῶν. Ἄλλ' ἀπληγῆς ἐγκοπέσις
 αὐτῷ πρὸς τῶν ἔνδον, ἀπέσχετο μὲν ὑπ' ἀνάγκης,
 τὸν δὲ τῆς φυγῆς ὁμῶς ὑποτετόμενος χρόνον πρὸς
 τῶν ἄλλων Ῥωμαίων ἐπιδραμόντων ἤδη ἀλῶναι
 ταύτην ἐποίησε. Ταῦτα κατωρθώκοτες Ῥωμαῖοι

41. Non multo interjecto tempore ad Romanos
 fama pertulit Gulielmum cum ingentibus terra ma-
 rique copiis adventare. Quamobrem cunctis ad
 bellum paratis quieti steterē. Vix quintus inde ef-
 fluxerat dies, cum ab hostili exercitu adveniens
 transfuga prope esse Gulielmum nuntiavit, Romanos
 omnes veluti inter resia conclusurum. Illis auditis
 Romanorum daces ita ordinaverō aciem, ut Bassa-
 villa et Joannes Angelus cum stipendiariis copiis,
 atque iis quæ ex Italia sese adjunxerant impera-
 tori, terra belli molem sustinerent : Ducas vero
 maritimis hostium copiis sese opponeret. Sic enim
 aiebant fore ut sibi vicissim auxiliarentur. Itaque
 prima luce Ducas cum cataphractis equitibus lento
 ad litus gradu proficiscitur, ab altera parte adna-
 vigante classe : cæteri vero ad terrestre prælium
 parati, ordinata acie procedant. At Siculæ naves,
 postquam urbi appropinquarunt, cum portum subire
 confertim non possent (nam in medio amplus satis
 sensim in exitum angustiozem desinit) decem simul
 per vices divisim ordinibus ingrediuntur. Tum vero
 Ducam aiunt, cum navium hostilium multitudino
 exterritam classem Romanam videret, utpote exi-
 guam a modum (vix enim quatuor illi supra **163**
 decem naves erant) talia exogitasse. Litteras velut
 ab imperatore missas militibus ostendit, quibus
 ille terra marique circa medium diem adfuturas
 copias nuntiabat. Qua spe erectis iis : « Sed nos,
 inquit, potius, commilitones, victoriam nobis ipsis
 expetamus, ne cum totam laborum molem in præ-
 sentia sustinuerimus, qui serius ad prælium venient
 victoriæ gloriam fructumque nobiscum partiantur. »
 Illis dictis Ducas, ubi jam portum subiisse hostium
 classem vidit, suos occipere opus jubet. Prælio ita-
 que navali inito, Siculi cum terra marique missa ab
 utraque parte a Romanis tela ferre non possent,
 retro cessere. Cæduntur interea a Romanis qui a
 tergo insistebant complures, captæque quatuor cum
 viris ipsis naves, quæ ad vadum offenderant. Quirque
 acrius quam par erat remis impulsæ littorique
 allisæ facile in terrestri exercitus potestatem ven-
 nerunt. Eo in certamine duo hostium militia desi-
 derata sunt : Romani vero non pauci præclara edi-
 dere facinora. Maxime tamen in iis emicuit unius
 D ex Ducæ acie virtus, cui nomen Scaramancas. Fu-
 gere enim jam incipientibus hostibus, ipse adacto
 equo puppim alteraprehendit manu et evadere vo-
 lentem vi tenuit : vir generosus factum repetens
 illius Cynegiri multis scriptorum laudibus celebra-
 tum. Sed illata a vectoribus **164** plaga, navem
 quidem necessitate compulsus dimisit, occasione
 tamen aufugiendi intercisā, ut ab accurrentibus
 aliis Romanis caperetur effecit. Illis prospere gestis
 Romani Brundisium redierunt. Dein machinam,
 quam vulgo testudinem vocant, arci admoveant. Quod
 ubi viderunt qui in moenibus stabant, effusum in
 risum se dedere, quod murum hoc modo convelli
 posse Romani putarent, licet id nequaquam fieri
 posset. Ita enim lapides invicem cohærent, ut murus

ipse totius unicus videatur lapis. Ubi vero mœnibus machinam admoventur Romani, eam nocte subeuntes murum in ipsis fundamentis suffodiunt egestaque inde rudera in alteram transferunt partem, donec superatis ultimis fundamentorum lapidibus ad imam devenere humum, qua eruta locum quemdam confecere vacuum cumque suppositis lignis replere, quibus ea quæ hac parte eminebant mœnia sustentarent. Ad extremum ut obstinato adhuc animo parstare oppidanos vident, ignem loco injiciunt, qui absumptis ecleriter lignis, murum disjecit funditus, unaque ex iis complures qui in ipsis stabant propugnaculis præcipites dedit: cæteris interim qui in interiorem murum refugerant, nihilominus obstantibus.

ὁ δὲ ταχὺ τὴν ἕλην διανεμησάμενον πρόβριζον εἰς τὴν γῆν τὸ τεῖχος κατέσπαξε; συγκατήνευκε ἔκαστος ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων πολλούς. Ἄλλ' οἱ Βάρβαροι ἐπὶ τὸ ἐνδοτέρω ἀναχωρήσαντες τεῖχος οὐδὲν ἤττον ἀντείχοντο.

12. Dum in eo essent statu res Romanorum, imperator comparatam classem terrestresque copias in Italiam misit: utrique exercitui præposito **165** Alexio, imperatoris Alexii ex filia nepote, qui tum magni ducis fungebatur dignitate: hoc ei dato in mandatis, et illum præterea contraheret exercitum sicque Italiam invaderet. Sed nihil horum ille exsecutus Brundisium venit, tum quod plurimi ipsam tam gravem pertimescerent navigationem, tum quod alii pericula ab hoste imminuta vererentur. Atque inde manifestius cœpit fortuna deinceps Romanis invidere. Robertus enim, qui hæcenus arma cum illis conjunxerat, ut Gulielmum cum validis copiis adventare percepit, viditque necdum Brundisii arce potitos Romanos, a commilitio recessit; eam obtendens causam, quasi excederet inde, ut copias quæ in laboris partem venirent, contraheret. Equites præterea ex Marca civitate duplicari sibi stipendium postulantibus, re non obtenta recessere. His compertis Gulielmus, assumpto exercitu, recta contra Romanos progreditur. Illis vero deliberantibus quemadmodum bellum id ordinari oporteret, quidam Barim redeundum censuerunt, valloque urbem muniendam: aliis ejusmodi consilium non arrisit, metum fore manifestum dicentibus, si omissis iis quæ in manibus erant retro cederent. Itaque quibus ea placuit sententia, tempus interea nequidquam teri haud passi, iterum aggrediuntur mœnia, magnamque partem machinis subruunt. Neque tamen Barbaros ex iis depellere potuerunt: contra audaciores illi effecti invadunt Romanos, sed mox rursus iis irruentibus, **166** intra mœnia sese recipiunt: quo tum tempore, nisi Romanis nescio quæ obstitisset

Ἄ ἐπὶ Βρεντέσιον ἀνεχώρησαν, μηχανὴν τέ τινα τεκνηνάμενοι, ἣν χειλῶν ἡ καλεῖν ἔθος ἐστὶ, τῇ ἀκρόπολει προσῆγον. Τοῦτο οἱ ἐπὶ τῶν τειχεῶν θεώμενοι πλατὺ ἐγένεον, οἰόμενοι ὅτι δὴ σπαράξειν οὕτω τὴν τειχοδομίαν διανοοῦνται, πρᾶγμα κομιδῇ ἀδύνατον ὄν. Ὅυτω γὰρ μεμύκασι πρὸς ἀλλήλους οἱ λίθοι, ὡς λίθον ἓνα τὸ ἅπαν εἰοικέναι τεῖχος. Ῥωμαῖοι δὲ ἐπειδὴ τοῖς τελεσῶν ἐπήλασαν τὴν μηχανήν, νύκτωρ αὐτὸ ὑπερχόμενοι ὑπέσκαπτον τῶν κρηπίδων ἐγγύς τὸν τεχοῦν ἐκφοροῦντες ἐπὶ θάτερα ἐξήγον, ἕως τοῦ ἐσχάτου παρελθόντες τῶν θεμελίων λίθους ἐπὶ τὸν ἐνεργεῖν κατηντήκασι χοῦν. Τὸ δ' ἐντεῦθεν διελόντες αὐτὴν κενὴν τινα χώραν ἐποίησαν, ξυλωμάτα τε ὑποβαλόντες τινὰ τὴν τε κοιλότητα ἐπλήρουν καὶ τὸ τῆδε τοῦ περιδύλου αἰωρεῖσθαι συμβαί-

εῖθ'. Ῥωμαῖοι μὲν οὖν ἐν τούτοις ἦσαν, ὁ δὲ βασιλεὺς στόλον νεῶν ἀγέρας ἅμα ἠπειρώτη στρατῶ εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐπεμφεν, ὧν Ἀλέξιος (98) ἀμφοτέρων ἤρχεν ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιο θυγατροῦς, μέγας τῷ ἐπὶ τὴν κἀδὲ δούξ χρηματίζων. Ἐπέσταλτο δὲ αὐτῷ πρὸς τοῦ βασιλέως καὶ ἑτέραν ἀθροίσαντι δυνάμει οὕτω δὴ Ἰταλίᾳ προσεσηκέναι· ἀλλ' ἐκεῖνος οὐδὲν τούτων διαπραγμάνει ἐπὶ Βρεντέσιον ἦλθε, τὸ μὲν πρὸς τὸν ἀπόπλουον οὕτω δεῖν ὄντα πεφοβημένων τῶν πολλῶν, ἐπὶ δὲ καὶ ὑποψία κινδύνων, οἱ πρὸς τῶν πολεμίων ἐπήρητο σφίσι. Τὸ δ' ἐντεῦθεν ἀριδελότερον ἦδη βασιλεύειν ἢ τὴν Ῥωμαίους ἤρξατο. Ῥομπέρτος (99) τε γὰρ, ὃς αὐτοῖς ἄχρι καὶ τότε συναμάχει, Γιλίελμον ἀκούσας δυνάμειν ἅμα βαρβαρῶν ἦκειν, ὄρων δὲ καὶ Ῥωμαίους οὕτω ἐπὶ τὴν Βρεντέσιον παραστησαμένους ἀκρόπολιν, τοῦ συμμαχεῖν ἀπέσχετο, σκηψάμενος ὡς δυνάμεις ἀθροίσαν ἀπεισι τοῦ ἐνταῦθα πόνου συλληψομένους αὐτῷ· καὶ οἱ ἐκ Μάρκας πόλεως (1) ἱππεῖς διπλασίους κομιζέσθαι τοῦ λοιποῦ τὰς συντάξεις αἰτήσαντες, ἐπειδὴ μὴ ἐτύγγανον τοῦ σκοποῦ, ἔρχοντο ἀπόντες. Τοιαῦτα Γιλίελμος μαθὼν τὰς δυνάμεις ἀναλαβὼν [P. 95] ἐθὺς Ῥωμαίων ἐχώρει. Τῶν δὲ βουλευομένων ὅτι τὸν πόλεμον τῶνδε διοικεῖσθαι χρεῶν, τοῖς μὲν ἐπὶ Βᾶριν ἰέναι ταφρεῖα τε τὴν πόλιν ἀσφαλίζεσθαι ἔδοκε, τοὺς δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἤρεσκε δεῖλαιαν εἶναι φάσκοντας ἀντικρῶς, εἰ γε τῶν ἐν χειρὶ μεθέμενοι ὅπως χωρῶσιν. Ὡς οὖν οὕτω ταῦτ' ἔδοκε, τὸν μεταξὺ χρόνον ἐπὶ κενῆς τρέχειν οὐκ ἀνεχόμενοι τῷ περιδύλῳ αὐθις προσέβαλον μέρος τε αὐτοῦ πολὺ καθήρουν τοῖς πετροδόλοις. Οὐ μὴν οὐδὲ ὡς τοῦς Βαρβάρους ἀπόσασθαι εἶχον· ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον θαρσύναντες ἐπέξησαν σφίσι, ἔπειτα Ῥωμαίων

Du Cangii nota

(98) Ἀλέξιος. Alexius Bryennius seu Comnenus, Annæ Cæsaris ex Nicephoro Bryennio filius. V. Stemma Comnen.

(99) Ῥομπέρτος. Robertus de Bassavilla. Tyrius de Willelmo rege: Ubi statim circa Brundisium, fugiente comite Roberto, primo marte Græcorum

fudit copias, et, attrito penitus eorum exercitu, duces eorum captos vinculis mancipavit.

(1) Ἐκ Μάρκας πόλεως. Equites intelligit ex Marca Anconitana seu Ancona ipsa Manuelli submissos. Quippe Anconitani, ut infra innuit Cinnamus, Græcorum fœderati erant.

ἰπιδρισάντων αὐτοί; ἐπὶ τὸ τεῖχος ἔθειον, καὶ εἰ μὴ ἄ
 εὐχὴ τις ἐπιγενομένη Ῥωμαίους διεκώλυσε, τάχα
 ἂν ἦλω κατὰ κράτος τότε Βρεντέσιον. Ἀνέβησαν
 μὲν γὰρ ἦδη τὸν περίβολον καὶ ἀπὸ τῶν πύργων τοῖς
 ἔνδον ἐμάχοντο, ἀλλὰ πολὺ τι μέρος αὐτῶν πεπο-
 νηκὲς ἦδη ταῖς συχαῖς προσβολαῖς εἰς γῆν ἠνέχθη
 πρὸς συγκρατῆσάσθε τε πολλοὺς αὐτῶν, οὕτω τε
 ἀπρακτοὶ ἀνεχώρησαν. Σικελοὶ δὲ, ἐπειδὴ μηδέπω
 Γιλίελμος παρῆν, βουλήν ἐποιοῦντο ὅπως ὁμολογῆ
 Ῥωμαίους τὸ φρούριον ἐνδώσουσιν· ἀλλ' ἡ τύχη
 ὡςπερ τακτὸν φρουρῶν Ῥωμαίων ἐψέσθη ἀπαγγελα-
 σμένη χρόνον, εἶτα ἐκμετρηθέντος αἰσθημένη ἀπὸ
 μέσης αὐτοῦς τῆς πόλεως λιπούσα ὤχετο· Ἐν ᾧ γὰρ
 ταῦτα Σικελοὶ διανοοῦντο, ἠγγέλη αὐτοῖς ἑγγυὲς ἦδη
 Γιλίελμον στρατῶ μεγάλῳ ἐπ' εἶναι. Ὅπερ ἐκείνοι
 ἀκούσαντες ἀπέσχοντο μὲν τῶν βεβουλευμένων, ἐπὶ
 δὲ τὰ τεῖχη ἀναβάντες ἐκροτάλιζον θαυὰ καὶ ὡςπερ
 ἦδη Ῥωμαίους ἐξελάσαντες ἡμέραν ἦγον ἐέρτιον.

αγ'. Ταῦτα μὲν δὴ τῆδε ἐπράσσετο· Γιλίελμος δὲ
 ἀρας ἐκ Μυζίας παντὶ τῷ στρατῷ ὡς ἐπὶ Βρεντέσιον
 ἐκρούετο, ὃ τε στόλος αὐτῷ ἐπὶ τῆς ἀντιπύρρου
 τῷ Βρεντέσιῳ νησιδὸς ὀλίγων ἀπὸ σταδίων ἕρμισά-
 μων· Ἰστατο. Κατὰ ταῦτον γὰρ ἀμφοτέρωθεν Ῥω-
 μαίους τὴν προσβολὴν ποιῆσθαι διανοεῖτο. Ἀλλὰ
 Ῥωμαίους τὸ μὲν αὐτίκα διαναυμαχῆσαι πρὶν ἢ καὶ
 Γιλίελμον αὐτοῖς ἐπιστῆναι, δυσβουλία τις καὶ τὸ
 χρεῖνα οἶμαι κακῶς αὐτοῦς πεπονημένοι παρεῖλετο·
 πρὸς δὲ ἀμφοτέρους τὴν μάχην διενεγκόντες τὰ
 βασιλείας διέφθειρον πράγματα. Στρατὸν γὰρ ἔκειν
 ἐκ Βυζαντίου καταδοκούντες ἦδη, ἐς τὴν ἐκεῖνου
 τάχα παρουσίαν τὴν προσβολὴν ἀπετίθεντο. Ὡς δὲ
 ἦδη ἑγγυὲς εἶναι ἠγγέλλετο Γιλίελμος, τότε δὴ τὴν
 ἀμφοτέρων ἄκοντες ἀνέβηγοντο μάχην. Ἄνδρες τοῖνυν
 δύο θεοκίμω τὰ εἰς τὰς μάχας ἐπιλεξάμενοι, Ἰωαν-
 νάκιον τε τινὰ Κριτόπλην καὶ Παιράμην Πέρονην
 γένος, ἀμα Ἰθῆροι καὶ Μασσαγέταις ἐφ' ᾧ ἀκροβο-
 λισθεῖσαι [P. 97] ἐπεμψάν· οἱ καὶ ἐπειδὴ τάχιστα
 τοῖς πολεμίοις συνέμιξαν πρὸ πέντε πονοῦ καὶ τεσσα-
 ράκοντα σταδίων τὸν χόρακα πηξαμένοις, ἐν τῇ
 ἑγγυθεν ἀποπορεύει κατὰ νότον αὐτοῖς ἐπιθέμενοι
 πολλοὺς τε τῶν ἐπὶ τῆς οὐραγίας ἔκτειναν καὶ
 ἱκνους τῶν σκευοφῶρων συχνούς ἤλασαν, σημεῖόν τε
 σφῶς ἀφελόμενοι ἐπὶ Βρεντέσιον ἦλθον. Ἀλλὰ Σι-
 κελὸι τούτου μὲν ἤττον ἐφρόντισαν (ἅτε γὰρ ἐν
 κλήθει μεγάλῳ αἰσθησὶς οὐδεμία τούτοις ἐγένετο),
 ὀλίγη δὲ Ῥωμαίων ἀπετρατοπεδευμένοι, ὅσην
 ἀμφοτέροις τοῖς χορταγωγούς ἐπιμίγνυσθαι, τὸν
 πόλεμον διέγραφον. Ἦδη δὲ καὶ τὸ ναυτικὸν ὀλίγον
 λοιπὸν τοῦ λιμένος ἀποσαλεύον Ἰστατο τούτοις. Καὶ
 Σικελοὶ μὲν ἐν τούτοις ἦσαν· Ῥωμαῖοι δὲ καὶ πρό-
 τερον μὲν πολλῷ τῷ διαλλάσσοντι τοῦ τῶν πολεμίων
 ἡλαττοῦντο στρατοῦ, τότε δὲ ἐτι μάλλον ὑπέβρε
 τὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῖς. Ἄλλοι τε γὰρ ὡς πλείστοι
 συμμάχων ἀπετάξαντο τούτοις, καθ' ἃ καὶ μοιρὰ τις
 Κελτῶν οὐκ ἀγεννῆς μισθοῦ Ῥωμαίους δουλεύουσα
 Γιλίελμῳ λαθραῖότατα προσεχώρησε. Ταῦτα ὁ Γιλί-
 ελμος ὄρων δεῖν ἔγνω τὴν τοῦ καιροῦ προαρπάξαι
 ἐβύτητα, μὴ ποτε τοῦ χρόνου διαγενομένου ἢ Ῥο-
 μῆρον αὐτοῖς ἐπιβηθῆσαι γένοιτο (ἠγγέλλετο γὰρ

A fortuna, venisset haud dubie Brundisium in eorum
 potestatem, vique expugnatum fuisset; jam enim
 vallum superaverant, atque e turribus cum iis qui
 intra urbem erant, dimicabant; sed major earum
 pars, crebris oppugnationibus quassata, in terram
 decidit, et ex iis quamplurimos secum traxit,
 sicque re infecta rediere. Siculi autem, cum necdum
 adesset Gulielmus, iniere consilium arcis per con-
 ditiones Romanis dedendæ. Verum fortuna, certo
 quasi temporis quodam spatio se Romanos secuturam
 esset pacta, idque jam elapsum sensisset, illis
 in media civitate relictis, recessit. Dum enim hæc
 Siculi deliberant, nuntiatur oppidanis Gulielmum
 magno cum exercitu prope adesse. Quibus auditis,
 consilium id intermisere et in muros progressi fre-
 quenti plausu quasi depulsis jam inde Romanis
 festum egerunt diem.

15. Hæc tum ibi gerebantur. Movens vero Myzia
 Gulielmus cum universo exercitu versus Brundu-
 sium contendit, dum classis Sicula ad parvulam
 insulam Brundisio paucis abhinc stadiis obversam
 appellit: ab utraque enim parte Romanos adoriri
 statuerat. Sed illos, quominus extemplo navale
 committerent prælium priusquam a Gulielmo impe-
 terentur, nescio quod pravum consilium, et quod iis
 fatale quoddam impendebat damnum, avertit. Dum
 enim contra utrumque certamen ineunt, res impera-
 toris pessumdedere. Noxum 167 quippe Byzantio
 exercitum exspectantes quousque adesset ille (quod
 brevi futurum arbitrabantur), hostes aggredi distu-
 lerunt. Ubi vero Gulielmum prope adesse afferturum
 tum vero etiam inviti utrumque ineunt prælium.
 Duos itaque spectatæ in bello virtutis delectos viros,
 Joannicum quemdam Critoplem et Paramem natione
 Persam, cum Iheris et Massagetis ad velitan-
 dum cum hostibus præmittunt. Ubi se iis statim
 immiscuere, utpote ad quintum et quadragesimum
 stadium castra habentibus; fugientes, quorum
 brevis ad suos erat reditus, a tergo invadunt, multos
 de extrema cædunt acie, plurimosque sarcinarios
 capiunt equos, tandemque erepto ad hæc militari
 signo Brundisium revertuntur. Verum a Siculis ca-
 clades in levi habita, cum in tanta multitudine vix
 perciperetur. Simul atque vero jam proxima Ro-
 manos castra ii admovere, ita ut partis utriusque
 pabulatores pærenterent, ordinaverunt acies: jam
 nec procul a portu aberat illorum classis. Talis erat
 rerum apud Siculos status. Tum vero maxime a
 Romanis, qui jam antea militum numero longe in-
 feriores hostili erant exercitu, defluxit robur et au-
 dacia. Nam et aliorum sociorum quam plures ab
 iis sunt dilapsi, et Celtarum non ignobilis turma,
 quæ sub Romanis stipendia merebat, ad Gulielmum
 occultissime transivit. Ea ubi is vidit, utendum oc-
 casione temporis putavit 168 ne interea Robertus,
 quem contractis copiis adventare rumor erat, auxi-
 lia iis ferret, aut terrestres maritimæve copiæ ab
 imperatore missæ subvenirent. Instructa itaque

per turmas acie processit. Romani autem, vel non repugnante, vel forte tergiversante Roberto, copiis pariter instructis, et ordinata prout potuere acie, adversa fronte constitere. Horrendum quid tum erat, exiguam Romanorum vim cum universis Siculorum copiis depugnaturam intueri. Aliquandiu a congressu utraque pars abstinuit. Sed mox quidam eques stipendiarius, e Romanorum phalange procurrens in medium, hostem, qui singulari certamine secum vellet congregari, evocat. Sicque invicem concurrentes, praelium ineunt: quod mane captum ancipiti aliquandiu Marte protractum est, Romanis fortissime dimicantibus: verum Siculis deinceps multitudine sua eos circumfundentibus, tandem illi fugantur. Fugientium multi cecidere, multi vivi capti sunt, alii crebra impulsionibus summoque impetu in urbem sese recepere, atque in his dux ipse Alexius. Ducas vero extra moenia relictus, non prius et ferire et feriri abstitit, quam circumclusus ab hostibus post longam et pertinacem pugnam captus est. Postquam illum cepere Siculi, alios qui in urbe erant sine labore velut reti conclusos habuerunt. Sic partem antea a Comneno et Duca gloriam exstinxit eorum imprudentia. Ita igitur eorum qui nunc vivunt alii cum in rebus militariibus operam studiumque non contulerint, publicam rem evertunt: alii autem **169** qui hanc forte quidem imperatoriae artis partem attigerunt, in pluribus peccant. Ars enim etiam quaedam est exercitus praefectura: et qui ad eam accedit, varia ac multiplici scientia sit instructus necesse est et ad quoslibet ejusdem usus, cum id tempus postulerit, accommodatus. Nam et fugere interdum nullo cum pudore, si res jusserit, et rursus pertinaciter insequi hostem necesse est, utrumque prout rerum status tulerit. Ubi vero consilio magis quam manu videtur res gerenda, ad extrema descendere rerumque summam experiri detrectandum. Multis etenim iisque diversis rebus ad unum victoriae finem tendentibus, nil refert quibus quis usus ad eum pervenerit. Si Romani itaque, cum careret iis copiis Alexius, quas adducendas jusserat Imperator, Siculis sese viribus impares cernentes, exercitum in naves transduxissent, cumque illorum classe confitissent primum, procul dubio tum debellarent hostes et recessum e continenti partis mari resarcivissent victoriis: et sic postmodum, cum id postulasset occasio, in continentem iterum egressi, cum majoribus in Italia viribus bellum confecissent. Sed enim illi non sine dedecore recedi posse rati, amissi totius perditique exercitus ignominiam incurrerunt.

ἔδοξαν εἰς τὴν τοῦ πανστρατι διεφθάρθαι περιπεπτώκασιν ἀτιμίαν.

Du Cangii notæ.

(2) Ἐπειτα Σικελὸν τῷ πλήθει, etc. Fulcanus coepit de Siculorum victoria sic scribit: *Multiplicato dehinc exercitu (rex Willelmus) Brundisium venit, ubi cum Graecis conflicturus, ad pugnam jubet milites expediri. Graeci vero ubi comitis Roberti, cujus praestabantur adventum, vident se defraudatos*

ἤδη δυνάμεις ἀθροίσας ἐπανείναι) ἡ γοῦν στρατιὰ τις ἡπειρώτις ἢ ναυτικὴ ἐκ βασιλέως ἀφίκετο παρ' αὐτούς. Καὶ δὴ ἐκτάξας τὸ στρατεύμα κατὰ φάλαγγας ἐχώρει. Ῥωμαῖοι δὲ Ῥομπέρτου εἴτε ἐκόντος εἴτε τύχῃ τινὶ ὑστεροῦντος ἐτάσσοντο καὶ αὐτοὶ καὶ τῶν ἐνότων κοσμηθέντες ἀντιμέτωποι ἴσταντο. Ὅτε δὲ καὶ θάμβος ἦν ἔρῃν Ῥωμαίων εὐπερίγραπτόν τινα ἰσχύϊν ὄλαις δυνάμεσιν μαχουμένην Σικελικαῖς. Μέχρι μὲν οὖν τινος οὐδέτεροι χειρῶν ἤρχον, μετὰ δὲ ταῦτα τῶν μισθοφορούντων τειλιπέων τῆς Ῥωμαίων φάλαγγος προπηθήσας ἐν μεταχιμῶ ἔστη τὸν βουλόμενον μονομαχεῖν προκαλούμενος. Τούτῳ τε τῷ τρόπῳ συμπεσόντες ἀλλήλοις ἐμάχοντο. Καὶ ἡ μάχη ἔωθεν ἀρξαμένη μέχρι μὲν οὖν πολλοῦ ἀγχώματος ἦν Ῥωμαίων εὐψυχότατα διαγωνιζομένων, ἔπειτα Σικελὸν τῷ πλήθει (2) βιασάμενοι ἐτρέψαντο τούτους. Φευγόντων οὖν πολλοὶ ἔπεσον καὶ ζωγρίαὶ ἠρέθησαν, οἱ δ' ἄλλοι σὺν ὀπισμῶ πολλῶ καὶ βίᾳ εἰς τὴν πόλιν εἰσέπιπτον, ἐν οἷς καὶ Ἀλέξιος ὁ στρατηγὸς ἦν. Ὁ Δούκας δὲ τειχέων ἐξω λειψθεὶς οὐ πρότερον ἀνῆκε παύων καὶ παιόμενος, πρὶν ὅπῃ τῶν πολεμίων πυκλώθεις ἀγκάλωτος μετὰ πλείστους ὄσους ἐγένετο ἀγῶνας. Σικελὸν δὲ ἐπειδὴ τούτων εἶλον, καὶ τοὺς ἐπὶ τῆς πόλεως λοιπὸν ἀμογητὶ ὡς ἐν πανάγρῳ σαγηνεύσαντες ἔσχον. Ἐς τοῦτο δὲ τέλους τῷ Κομνηνῷ καὶ τῷ Δούκᾳ ἡ ἀβουλία τὸ πρὶν περιήνεγκε κλέος. Οὕτως οἱ νῦν ἀνθρώποι οἱ μὲν παντάπασιν [P. 98] στρατηγικῶν ἀμοιροὶ διαταλοῦντες τὰ πράγματα σφάλλουσιν, οἱ δὲ τοῦτο μὲν τυχὸν ἴσασιν στρατηγικῆς μέρος, τῷ πλείονι διαμαρτάνουσι. Τέχνη γάρ τις ἐστὶ καὶ ἡ στρατηγία, καὶ χρὴ τὴν ταύτην μετιόντα πολυειδῆ τινα καὶ ποικίλον εἶναι καὶ πρὸς ἕκαστον ἐπικαιροτάτως τῶν ταύτης μετατάττεσθαι εἰδῶν. Φεύγειν τε γὰρ ἔστιν ὅτε χρὴ μὴδὲν αἰσχυρόμενον εἰ τοῦτο διδοίη καιρὸς, καὶ αὐ ἀνυπόστατα διώκειν, πρὸς τὴν χρεῖαν ἐκάτερον· ἔνθα τε ἐπινοία μᾶλλον ἢ χεῖρὶ κατορθοῦν φαίνοιτο, παραιτεῖσθαι τὸ τοῖς ὄλοις διακινδυνεύειν. Πολλῶν γὰρ τιῶν καὶ διαφόρων πραγμάτων ἐς ἓν τι τέλος τὴν νίκην ἀγόντων, ἀδιάφορόν ἐστιν ὁποτέρῳ τις χρησάμενος ἐπ' ἐκεῖνο ἤξει. Καὶ τοίνυν Ῥωμαῖοι, τοῦ Ἀλεξίου δυνάμεων ὑποσπανίζοντος ἃς ὁ βασιλεὺς αὐτῷ ἄγειν ἐκέλευεν, εἴ γε Σικελίοις οὐκ ἀξιόμαχους ἑαυτοὺς εἰδότες ἐπὶ τὰς ναῦς τε τὸ στρατεύμα ἀνεβίβασαν καὶ στόλῳ τῷ αὐτῶν συνεπλάκησαν πρότερον, αὐτοῦ τε κατὰ κράτος περιεγένοντο ἀν καὶ τὴν ἐκ τῆς ἡπείρου ὑποχώρησιν τοῖς ἐκ τῆς ὑγρᾶς παρεμυθήσαντο τροπαίοις, οὕτω τε καιροῦ καλοῦντος ἐπὶ τὴν ξηρὰν αὐθις ἐκβάντες σὺν δυνάμεσιν πλείοσι τὰς ἐν Ἰταλίᾳ διηγωνίσαντο μάχας. Ἄλλ' ἐκεῖνοι τὴν ἐκ τοῦ ὑποχωρεῖν ὑφορώμενοι

auxilio, quod unicum restabat consilium, fortunam eligunt experiri. Ancens in principio pugna fuit: inde Graeci non valentes amplius hostiles impetus sustinere, susi caesique sunt, magna pars eorum cum ducibus suis Panormum transvecti.

ἴθ'. Ταῦτα μὲν οὖν τῆδε ἐγένετο· ὁ δὲ βασιλεὺς Α
 κούσας ἐδυσχέρανε μὲν ὡς τὸ εἰκὸς καὶ
 μάλιστα ὅτι μετὰ τοσαύτας προσηγησαμένας ταῦτα
 συνίπτεσεν εὐτυχίας. Ἀτύχημα γὰρ μετὰ δόξαν ἐπι-
 γενοῦς παραίτεται μὲν τὴν δύσκειαν, ἀνίαν δὲ
 μάλιστα προσνεῖν εἴωθεν, ὅτι μικροῦ τοῦ τὸ πᾶν
 διῆσαν κατορθοῦν, εἶτα ἀπώλοντο ἅπαντα. Ἠλίγης
 μὲν οὖν διὰ ταῦτα, οὐ μὴν καὶ ἡττήθη τοῦ πάθους.
 Ἀλέξιον τοίνυν, ὅς τὸ τοῦ πρωτοστράτορος ἀνεξών-
 νυτο τότε λειτούργημα, ἐπὶ Ἀγκῶνα Ἰταλίας αὐδὶς
 ὡς ἐξ ὀρημητρίου τινὸς ἐντεῦθεν μεταποιησόμενον
 ἐπιμψεν. Οἱ γὰρ τῆδε ἀνθρωποὶ ὄρκους βασιλεῖ
 φάσαντες ἔβωσαν, ῥηγὶ μὲν τῷ Ἀλαμανῶν οὐποτε
 ἐκόντες πολεμήσειν, χρήματα δὲ τοῦ βασιλέως καὶ
 Ῥωμαίων οὐδ' ἂν αὐτὸς πέμψειε, τοῦτους δὲ τερή-
 σιν ἔσα καὶ ἐαυτοῦς. Ὅθεν δὲ εἰς τοῦτο βασιλεὺς Β
 προήθη αὐτίκα δηλώσω. Ὅποτε ἦδη ἐπὶ Κερκύρας
 ἐστράτευε, δύσανον καὶ δύστροπον τὸ Οὐεννέτων
 κατανοήσας ἔθνος, περὶ πλείονος ἔθετο ὄπως ἂν
 Ἀγκῶνος λοιπὸν μεταποιήσειε ὀρρῦος ἐν τῆς Οὐεν-
 νέτων τὸ πολὺ καταπαύσειε καὶ τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ πο-
 λέμους ἐντεῦθεν ῥάστα διαγωνίζοιτο. Διὰ ταῦτα
 [P. 99] μὲν Ἀλέξιος σὺν χρήμασι πολλοῖς ἐπὶ Ἀγ-
 κῶνα ἦλθεν. Ὅθεν Κωνσταντίνον τε τὸν Ὀττον καὶ
 Ἀνδρέαν (3) κόμητα πόλεως Ἰταλικῆς τὴν τε χεῖρα
 γυναικὸν καὶ ἀνδρείας εὖ ἤκοντα ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν
 ἐκπέμψας χεῖρά τε σύμμαχον ἤβροξε, πολλὴν καὶ
 πλείους ὡς πλείους Ῥωμαίους ἐδουλοῦτο· ὅτε δὲ
 γέγονέ τι καὶ τοιοῦτο. Ὁ Ῥώμης ἀρχιερεὺς (4) Γε-
 λιμῳ φίλιαν ἦδη ὀμολογήσας, ἐπειδὴ τῷ ἀνδρῶ C
 τούτῳ διὰ τῶν Ῥώμης ἰόντε ἐγνώ χωρίων, ἰσχυρό-
 τата διακώλυεν. Ἀλλὰ τῶν ἐπὶ δόξης τινὲς, οἱ
 Ῥωμαίους εὐνοίαν φάσαντες ὀμολόγησαν (ἔθος γὰρ
 αὐτῶν βασιλεῖ Μανουὴλ ἦν τῶν τῆδε πολλοῦς ἐταιρίζε-
 σθαι), ἐπαναστήσαντες τὸν δῆμον αὐτῷ, τὸ βασιλείον
 τε σημεῖον ἐντιμότερα τῆ δεήσει εἰσεδέξαντο καὶ τῷ
 Κοντοστεφάνῳ κατ' ἐξουσίαν οὐδ' ἂν βούλοιο μι-
 σθοῦσθαι ἐφήκαν. Ἐφ' οἷς χαλεπήσας ὁ ἀρχιερεὺς,
 ὁ μόνον εἶχεν, ἐπιτιμίῳ τὸν δῆμον καθυποβάλλει (5),

14. Ita tum ibi res gerebantur, quæ postquam
 principi compertæ sunt, graviter ut par erat est
 indignatus, eo maxime quod post tot prosperos
 fortunæ **170** successus acciderant. Interveniēte
 quippe post partam gloriam calamitate, etsi infamia
 sit minor, eo tamen major suboriri solet tristitia,
 quod cum prope absueris a summa re conficiēda,
 totam perdidideris. Verum etsi eapropter doluerit
 imperator, nequaquam tamen fregit illius animum
 conceptus ex hac clade mœror. Alexium itaque,
 qui tum protostratoris dignitate auctus fuerat, An-
 conam misit, ut inde quasi ex belli sede de Italiæ
 possessione decertaret. Fidem enim principi dede-
 rant oppidani, non se quidem ultro adversus Ale-
 mannorum regem arma sumpturos, sed pecunias
 et quos imperator misisset eo Romanos, ut se
 ipsos servaturos. Quæ vero ad id principem causa
 impulerit, nunc dicam. Cum bellum ad Corcyram
 gereret, Venetorumque populos sibi infensus moro-
 seretque adverteret, id maxime curavit, ut vindica-
 cata sibi Ancona Venetorum fastum retunderet et
 superbiam, bellaque inde Italica facilius exseque-
 retur. Ea igitur propter magna cum pecuniarum vi
 Anconam venit Alexius: atque inde dimissis in
 Italiam Constantino Otto et Andrea comite civitatis
 Italicæ, viro manu impigro et fortitudine insigni,
 auxillares aliquot contraxit copias, urbesque quam
 plures Romanis asseruit: Interea pontifex Roma-
 nus, inito cum Gulielmo fœdere, ubi viros illos per
 Romanum agrum transire audivit, id quidem
 maxime prohibuit. Sed **171** ex illustrioribus non-
 nulli, qui benevolentiam principi suam spondē-
 rant (Manueli quippe imperatori solemne semper
 fuit plurimos ex iis qui ibi degunt sibi conciliare),
 concitata adversus pontificem multitudine, vexillum
 imperatorium summo cum honore nec non et ve-
 neratione susceperē, et Contostephano pro libitu
 quos vellet conducendi milites potestatem fecere.
 Ob ea indignatus summus pontifex, quod unum po-

Du Cangii notæ.

(5) [P. 458] Ἀνδρέαν. Andream comitem Rupis-
 cania, qui tantem concessit Constantinopolim,
 possessionibus suis exutus. V. Tyrium et Chronicon
 Cœcran an. 1161. De Andrea agunt præterea Fal-
 candus, p. 650 et Otho Frising. l. II De Gest. Frid.
 c. 25 et 29.

(4) Ὁ Ῥώμης ἀρχιερεὺς. De inita Adrianum
 inter et Willelmum pace fuse Baronius ex Actis
 Adriani.

(5) Ἐπιτιμίῳ τὸν δῆμον καθυποβάλλει. Casti-
 gat populum, ita vertit Tollius: sed aliud est ἐπιτι-
 μίῳ ὑποβάλλειν. Est enim ἐπιτιμίον in conciliis
 passim, seu ἐπιτιμία, uti vox hæc effertur in
 concilio Antiocheno non semel, pœna ecclesiastica,
 quæ delinquenti ab episcopo aut sacerdote imponi-
 tur: *Pœnitentias* ejusmodi pœnas vocamus: *Fit*
eius, inquit Alcuinus, lib. De divinis offic., *propter*
peccata emendanda, ecclesiasticus rigor, correptio,
excommunicatio, de ecclesia exclusio, leges pœnitent-
ia, anathematizatio. Anastasius Bibliothecarius ad
 Act. I octavae synodi: *Epitimia multi quidem incre-*
pationes interpretantur, sed ista, et multis in locis
pro pœnis ponunt, quas Ecclesia unicuique pro qua-

litate culparum præcipit observandas, ut puta jejunia,
stetum, abstinentiam ciborum, genuflexiones et his
similia. Ad Act. 10: *Epitimum, increpationem*
vel inductam pœnam pro culpis, quæ omnia firmantur
verbis actionis 2 ejusdem concilii: Τὰ ὀρισθέντα
ἐπιτιμία πᾶσι τοῖς περιεπιτωκόσιν ἀναγνωσθή-
τωσαν. Καὶ λαβὼν Στέφανος νοτάριος ἀνέγνω.
Ἔστω τὸ ἐπιτίμιον τῶν μὲν κρεωφαγούντων ἀποχὴ
κρέατος, τυροῦ καὶ ὠοῦ· τῶν δὲ μὴ κρεωφαγούντων,
τυροῦ καὶ ὠοῦ καὶ ἰχθύος, etc. Differēbat igitur
 ἐπιτίμιον ab excommunicatione, etsi interdum
 generatim pro quavis pœna ecclesiastica etiam pro
 ipsa excommunicatione sumatur. Joan. Diaconus,
 l. II Vitæ sancti Gregorii, c. 45: *Tristatus est, quia*
antequam exiret de hac vita, non solvit eum ab
excommunicationis epitimio. Certè hoc Cinnami loco
 excommunicationem innui puto, ut hoc Pachymeris,
 l. III, c. 25, ubi de patriarcha Constantinopolit. a quo
 sacris interdictus fuerat Michael Palæologus impe-
 rat.: Καὶ ἐγγὺς ἦλθε τοῦ νινδονεύειν εἰς τὴν ἰδίαν
 ἐπιτιμίαν, ὡς τοῖς πρᾶχθε. *σε μεσολαβήσας ἐκείνως,*
 et l. IX, c. 2: οὐκ ἔβιον λεγόντων οὐτως ἐπὶ τοσοῦτων
 τῷ ἐπιτιμίῳ συνίσχεσθαι. Ita apud Theodorum

terat, populum anathemate ferit, nihil attinere in-
 quies Romam novam ad veterem, quæ jam olim
 seissæ esset: quin potius Siciliæ domino opem
 ferendam esse, qui cum illorum membrum esset,
 ipsam pietatem poscere dicebat, ut, qui a multo
 fortiori opprimatur, auxilio sustentetur. Ejusmodi
 excommunicationem veritus quidam ex iis, qui im-
 peratoris partes sequebantur, abscessit, et ad
 summum pontificem mutata sententia venit. Sed
 qui tum ibi Romanis favebant, magna cum inde vi
 expulere, utque omnibus innotesceret hominis
 perfidia, modo quodam barbarico et invenusto illius
 arma et equum in altum quoddam lignum extol-
 lunt, moxque laxatis funibus ad terram ferri sinunt.
 Ita palam insurgentes in pontificem, ut anathema-
 tum vinculis homines solveret persuasere. Atque
 inde major rursus Romanis crevit audacia. Itaque
 et civitatem quæ a divo Germano nomen sortita est,
 expugnarunt, et alias circiter trecentas in impera-
 toris potestatem redegerunt, quarum qui volui cognoscere nomina, in eo quod in veteribus palatiis,
 quæ ad meridiem vergunt, ab imperatore 172 ex-
 structum est, triclinio poterit perlegere. Ubi quidem
 etsi plures his describantur, in iis tamen
 adulatio quædam immensior; et eorum qui gesta
 aliis evehere conantur, quales multi esse solent,
 illiberale studium deprehenditur. Et sane ipsum
 citiam ex iis indignantem principem non semel au-
 divi. An vero hæc inde modo ablata sint, non ausim
 asseverare.

15. Ita denno haud multum abfuit quin omnis
 Italorum regio subderetur Romanis. Sed Alexius
 Comnenus et Ducas cæterique Romanorum duces,
 qui a Siciliæ principe capti fuerant, res iterum pes-
 sumdedere. Quippe multa illi, quæ adhuc recusarat

Du Cangii notæ.

Studium in Catech. Ἐν ἐπιτιμίοις ὀποπεπτωκότες
 dicuntur excommunicati, ubi perperam Livineus
 suppliciiis multatos interpretatus est.

(6) *Μηδὲν μέσον εἶναι*. Ita reposuerunt operæ,
 cum editio Tolliana μηδὲ μετὴν εἶναι præferret et
 versionem suo Marte interpolavit. Sed mallem
 pro μετὴν legere μὲν, eaque verba sic interpretari:
*Nullum jus esse, inquit, novæ Romæ in veterem,
 cum ea jam olim ab invicem divisæ sint.* [recte
 cod. μετόν. Mke.]

(7) *Ἐπὶ ξύλου τινός*. Videtur id militaris sup-
 plicii innuere hoc loco Cinnamus, quod vulgo *estrappa-
 de* vocant nostri, Itali *strappata*, quo, qui deli-
 quit, miles in excelsiorem stipitem trochlea aut li-
 litur, moxque laxato fune cum impetu aliquo demit-
 titur. Vocis Galliæ etymon ab *estrepere* videtur
 posse deduci, qua utuntur Stabulimenta S. Lud. l. 1,
 c. 26 et 27, *vignes estreper*, id est vineas exstir-
 pare, seu quod reus a terra veluti exstirpetur et
 extrahatur et in altum tollatur, seu quod dejectionis
 impetus membra laxet suisque sedibus ossa
 eximat avellatque. Willelmus Thorn. an. 1264:
*Nec licebit cuiquam — domum vel arborem — stre-
 pare vel eradicare*. Non inusite etiam ab Anglico
strep etymon duci potest, quæ vox corrigiam sonat,
 unde *strepæ*, scandula equestris, nomen apud Latinos
 ævi mediî sumpsit: quod corrigia circa pectus
 circumducta reus in altum educatur. Ut sit de
 vocis origine, constat non re inosa, sed in succiem.

Α μηδὲν μετὸν εἶναι (6) λέγων Ῥώμῃ τῇ νεωτέρῃ πρὸς
 τὴν πρεσβυτέραν, πάλαι ἀπορραγείσων. Ἡ Χρῆ δὲ
 μᾶλλον τῷ Σικελῶν ἀμύνοιεν δυνάστη· μέλει γὰρ
 αὐτῶν εἶναι, εἴτα κακῶς πεπονηθῶσι τῇ πρὸς πολλῶ
 αὐτοῦ κρείττονα διαγινώσκοντες μὴ βεβοηθημένοι ἀν-
 ὄσιον. Ἡ Τοῦτο δὲ τὸ ἐπιτιμῶν εὐλαθηθεὶς ἦδη τις
 ἀφίσταται μὲν τῶν τὰ βασιλικῶς περιεπόντων, εἰς δὲ
 τὴν ἀρχιερέα παλιμδῶν μετετίθετο γνώμη. Ἄλλ' οἱ
 τὰ Ῥωμαίων πρεσβεύοντες τοῦτον μὲν βίβη πολλῇ
 ἐκεῖθεν ἀπέσπασαν· ὡς δὲ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶ στη-
 λιτεύσαιεν, βάρβαρόν τινα τρόπον καὶ ἀπειροκαλίς
 οὐ πῶρῳ τινός τὴν παντευχίαν καὶ τὸν ἵππον ἐπὶ
 ξύλου τινός (7) ἤρτημένα ἀπὸ καλωδίων ἀφῆκαν
 φέρεσθαι· ἐπὶ τε τὸν ἀρχιερέα ἐμφανῶς ἦδη συ-
 στάντες ἄκοντα τῶν ἐπιτιμῶν ἀνεῖναι τοῖς ἀθρό-
 πους ἀνέπεισαν. Ὅθεν τὰ Ῥωμαίων αὐθις πολλῇ τὸ
 ἐντεῦθεν ἐχρήστο τῇ παρῆρσι. Πόλις τε οὖν ἡ ἀπὸ
 Γερμανοῦ τοῦ ἐν ἀγίοις τὴν προσηγορίαν ἔχει, πο-
 λέμῳ παρεστήσαντο, καὶ ἄλλας ἀμφὶ τὰς τριακοσίας
 ὑπὸ βασιλεῖ ἔθεντο, ὧν οὐκ ἐκάστη κλήσεως ἔσχεν
 ἔξεστι τῷ βουλομένῳ ἐκ τοῦ κατὰ νότον τῆς πόλεως
 ἐπὶ τοῖς παλαιότεροις ἀρχείοις (8) τῷ βασιλεῖ τούτῳ
 ἐγγεγραμμένου ἀναλέγεσθαι δόμου. Εἰ γὰρ καὶ πλείους
 τούτων ἐνταῦθα γεγράφεται, ἀλλὰ θωπεία τις τὸ
 ἐπέκεινα καὶ τρόπος ἀνελεύθερος τῶν τὰ ἔργα με-
 ἰδόντων ἔστιν, ὁποῖοις εἶναι τοὺς πολλοὺς ἀεὶ συμ-
 βαίνει, δι' ἃ ποτε καὶ βασιλεύς αὐτοῦ δυσχεράνα-
 τος ἦκουσα. Εἰ μὲντοι καὶ περιφίεγνται, οὐκ ἔχω
 ἰσχυρῶσθαι.

С. ιε. Οὕτω καὶ πάλιν ὀλίγου δεῖν ἡ χώρα Ἰταλῶν
 ἅπασα ὑπὸ Ῥωμαίους ἐγένετο ἄν. Ἄλλ' Ἀλέξιος
 τε ὁ Κομνηνός καὶ ὁ Δούκας καὶ τῶν ἄλλων ὄσοι
 Ῥωμαίους στρατηγούντες δορυάλιοι τῷ Σικελῶν
 [P. 100] ἐγένοντο δυνάστη τὰ πράγματα διέφθει-

seu ut vulgo dicimus, *en effigie*, id supplicii passum
 nobilem istum qui sese ad summum pontificem p.
 459 contulerat, confecta in eum finem cataphracti
 equitis effigie, quam una cum equo ipso, in altum
 fune elatum, postmodum eo laxato, ad terram de-
 miseret. Neque id inusitato nostris injuriæ genere
 in absentem, ut ipsis videbatur, reum sævierunt
 Romani, dum eodem damnare supplicio rei ima-
 ginem, quod reus ipse, si adfuisset, reapse fuisset
 subiturus. Cujus quidem injuriæ exemplum haud
 facile reperire est in tota historia Græca et Latina
 (licet hodie in reis absentibus judicatis passim ob-
 servetur) præterquam apud Trebellium Pollionem
 in 30 Tyrannus, ubi ait *Siccenses novo injuriæ ge-
 nere imaginem Celsi tyranni in crucem sustulisse,
 persultante vulgo, quasi patibulo ipse Celsus videretur
 affixus*. Sane videtur pene idem fuisse *strappata*
 cum trochlearum supplicio, quo in Christianos
 martyres sæviebant imperatores gentiles, de quo
 Gregorius Turon. l. v. Hist. c. 19, et Passio SS.
 Bonosi et Maximiani apud Francisc. Bivarium in
 Addit. ad Pseudochron. Marci Maximi. De eo etiam
 pluribus agit Gallonus, l. 1 De torment.

(8) *Παλιμδῶν ἀρχείοις*. In Blacherniano pala-
 tio, in quo Manuel bella a se gesta summo cum
 artificio depingi curaverat, uti narrat Niceet. l. vii,
 n. 5, et Benjaminus Tudel. in Itiner. p. 26, edit.
 Const. *L'Empereur*.

ραν αἰθρῆ. Πλλὰ γάρ τῶν ἀδελφῶν τῶος βασιλεῖ A
 ρβίαινες ἤδη ἠρωμοκένοι Σικελίς μεγίστων καὶ
 καλῶν ἔργων Ῥωμαίους ἐστέργσαν. Καὶ τί γάρ
 οὐκ ἂν τις ἐμολογήσει εἶχεν, ὅποτε κλοιά τε αὐτὴν
 εἶχον καὶ κεύθμῶνες ἐφρούρου καταγείοι; Ἐποίησαν
 δὲ ταῦτα Σικελῶι, ὡς ἂν οἱ τῆδε ἀνθρώποι Γιλιέλμω
 σκίσισθαι τὸν βασιλεῖα προσδοκίσαντες, φθάσωσιν,
 ὡς τὸ εἶδος, Ῥωμαίων καὶ πρὸ καιροῦ ἀφιστῶντες
 εἰς πόλεις. Ὅπερ ὁ βασιλεὺς ἀκούσας, συνῆκε τε
 τῶν κρατομένων καὶ γράμματα ἐπὶ Σικελίαν ἐκπέμ-
 ψας τοῖς μὲν ἐν εἰρκτῇ Ῥωμαίων τάδε ἔγραψε.
 Ἐθαυμάζειν ἔπεισὶ μοι, ὅπως ἀεὶ μικρονοοῖα τινὶ
 πρὶ τὰ πράγματα κεχρήσθαι ὑμᾶς, ὡ ἀνδρες, συμ-
 βάλιναι. Πρώην τε γὰρ αὐτοὶ τὰς καλλίστας ἐκείνας
 οὕτω διεφθεύρατε νίκας, τύχην τε ὑμῖν αὐτοῖς ἐφ'
 ἡ; νῦν ἔστε προὔξενήσατε, καὶ νῦν δὲ, ἄλλων τὰ
 ὑμῖν κακῶς ἤδη προχθέντα σὺν Θεῷ ἀναμαχεῖσθαι
 προθυμομένων, ἐμποδῶν ἴστασθαι. Ἥ οὐκ ἐκείνο
 ἐπὶ νῦν ὑμῖν ἦλθεν, ὡς τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω ἡμῶν
 ἀναστελοῦντες ὄρμην ταῦτα ἐπινενοήκασι Σικελῶι;
 Τί; γὰρ ἐκεῖνος ἐστὶ Ἰταλῖν, δε τὴν χώραν αὐθις,
 ἦν ἤδη ἡμεῖς ἔχοντες, Γιλιέλμω ὅφ' ἡμῶν ἐνδοθησο-
 μένην ἀκούων, οὐκ αὐτίκα μὲν ἡμῖν ἀπιστήσει,
 ἐ; δὲ Γιλιέλμω ὀκνήσει οὐδεμιᾶ μεταθήσεται; Οὐκ
 ἐστὶ πάντως οὐδεὶς, εἰ μὴ τις βλάξ εἴη καὶ ἀνόητος
 ἄνθρωπος, ὅποιοι πολλοὶ τυγχάνουσιν ὄντες. Πυνθά-
 νομαι ὑμῶν, εἴπατε πρὸς Θεοῦ, κάλλιον πότε ὑμᾶς
 ἂν εἶδε τὰ πάτρια; Ὅποτε Ἰταλίας ἤδη ἀπάσης
 καὶ νήσου τῶν Σικελῶν ὅφ' ἡμᾶς γεγενημένων, λαμ-
 προὶ λαμπρῶς αὐτόθεν ὅπῃ τῶν ὁμοφύλων ἀναρρύ-
 σθέντες ἀθληταὶ Ῥωμαίων εὐγενεῖς ἐπὶ Βυζάντιον
 ἦκατε, ἡδὺ θέαμα τοῖς ὁμοτίμοις ὑμῖν προσορμυ-
 μενο, ἡ ὅποτε οὐδὲν οὐτε δόντες οὐτε λαθόντες, ὥστε
 ὑμῖν τὰ ὄρκα βούλονται, ἐνταῦθα ὑμᾶς ἀνακαλεσό-
 μεθα; Ῥωμαίους μὲν ταῦτα ἔγραψε, Γιλιέλμω δὲ
 ἐπίστευεν ὧδε· «Μὴ οὐλο λήσειν ἡμᾶς, ὡ γενναῖε,
 ἵτου δὴ ἔνεκα ταῦτα μαμηχάνηται παρ' ὑμῶν, ὥστε
 οὐδὲ οἱ τοῖς βίβ γαγονοῖσι συγγνώμων ἢ ἀνάγκη
 γίνεται. Οὐκοῦν οὐδὲ στάρξει σοι πάντως, ἂ πρὸς
 δεσποτῶν ὁμώμοται καὶ ἐμφροῦρων τούτων ἀνδρῶν.
 Ῥωμαῖοι γὰρ οὐ πρότερον Ἰταλίᾳ πολεμοῦντες
 ἀφῆζονται, πρὶν ἂν αὐτὴν τε καὶ τὴν νῆσον πᾶσαν
 ὅπῃ καλᾶμη τῇ ἡμῶν ὥστερ καὶ πρότερον ἤδη ποιή-
 σονται.» Ταῦτα οἱ περὶ Γιλιέλμω δεξάμενοι τὰ
 γράμματα ἀμείβονται ὧδε· «Εἰ μὲν τῶν ἤδη πρότε-
 ρον εἰς τὸ κράτος ἡμαρτημένων τὸ σὸν δίκας ἡμῖν
 ἐπιτιθέναι βούλει, κράτιστε βασιλεῦ, ἔχεις ἤδη καὶ
 ὑπὲρ δ' ἔχρη Ἰταλίαν μεταδῶν. Πόλεις τε γὰρ τρι-
 ακοσίων οὐκ ἐλάττους ἐπὶ μέσης αὐτῆς παρεστήσω,
 πρᾶγμα παλαιὸς εἰς οὐ χρόνος τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν
 ἐκίλειοιπός, καὶ κλέος ἀνεδήσω, δ μετὰ Ἰουστινιανῶν
 ἀρχαίων Ῥωμαίων αὐτοκράτορα οὐδενὶ τῶν ἄλλων
 ὑπῆρξεν, οἱ [P. 101] μὴ τῷ κράτι. τῷ σφ. Ἀξιοῦμεν
 γὰρ ἀντίθεος ἀγνόημα τὸ ἡμῶν (λέγω δὴ ὀπηνίκα
 Κόρινθόν τε καὶ Εὐβοίαν κατετρέχονεν τὴν σὴν)
 καὶ τὰς Ῥωμαίων ἐν Ἰταλίᾳ νίκας, οἱ δὴ τοσοῦτον
 ἤδη χρόνον ἀγαυοὶ τε καὶ φέρουσι τὰ ἐνταῦθα, αι-
 μάτων τρις τοσοῦτων μᾶλλον ἐξ πλεονάκις τοσοῦτων
 τὴν τῆδε πληρώσαντες γῆν, καὶ πόλεις; οὐ διασχυ-

imperator, Siculis sacramento interposito polliciti,
 pulcherrimos victoriarum fructus Romanis abstul-
 runt. Quibus enim pactis ac conditionibus non sub-
 scribet ille, qui compedibus vincetus, antrisque in-
 clusus subterraneis detinetur? Hæc autem fecere
 Siculi, ut qui hic tum detinebantur, interea dum
 pacisceretur cum Gulielmo imperator, ab eo defi-
 cerent, urbesque ante hoc tempus sibi traderent.
 Quod ut accepit imperator, quæque agebantur re-
 scivit, missis in Siciliam litteris, Romanis captivis
 quæ ratione factum sit ut in rebus gerendis vobis sem-
 per defuerit animi fortitudo. Præclaras quippe jam
 ante partas victorias deflorastis, et quam nunc ip-
 sum toleratis vobismet ipsi comparastis fortunam.
 Nunc autem ea quæ a vobis jam perperam gesta
 sunt instaurare, **173** Deo volente satagentibus
 obsistitis. Nonne advertitis hæc excogitasse Siculos,
 ut nostros in futurum successus retardarent? Quis
 enim Italorum erit, qui ubi regionem quam jam
 possidemus, Gulielmo a nobis rursus tradendam
 esse perciperit, non continuo a nobis deficiat et
 Gulielmi partes nulla mora interposita amplectatur?
 Erit utique nemo, nisi stolidus ille sit et plane de-
 mens, cujusmodi esse multi solent. Rogo vos, dicite
 per Deum, quando tandem vos jucundius patria
 conspiciet, utrum cum universa jam Italia et Sicilia
 in nostram redactis potestatem, præclari præclare
 inde a conterraneis liberati illustres Romani nominis
 vindices, gratissimum æqualibus vestris spectaculum
 exhibituri, Byzantium veneritis? An vero si nihil
 aut dantes aut accipientes, ut a vobis iurejurando
 sancita volunt, vos revocaverimus? » Hæc quidem
 scripsit Romanis; Gulielmo autem in hæc verba.
 « Ne latere nos putes, o generose vir, quorsum hæc
 a vobis struantur, et ut iis quæ per vim sunt in-
 dulgere soleat necessitas. Proinde nequaquam tibi
 profutura sunt, quæ a captivis illis viris sacramento
 firmata sunt. Neque enim ab incessenda Italia prius
 desistent Romani, quam et illam et insulam univer-
 sam, ut prius, potestati nostræ subjecerint. » His
 acceptis litteris, in hanc ferme sententiam rescripsit
 Gulielmus. « Si tibi in animo est, maxime impera-
 tor, pœnas irrogare nobis ob ea quæ adversus ma-
 jestatem tuam antehac **174** commisimus, jam certe
 etiam supra quam oportuit Italiam ultus es. Civita-
 tes enim in media illa non minus trecentas expu-
 gnasti, quod prioribus imperii Romani temporibus
 nunquam hactenus factum: tibi que comparasti
 gloriam, qualis post veterem illum Justinianum Ro-
 manorum imperatorem nulli alii, præterquam ma-
 jestati tuæ, contigit. Confer igitur, obsecro te, de-
 licium nostrum, cum nimirum Corinthum Eubœiæ
 que tuam incursumus, et partas in Italia victorias
 a Romanis, qui longo illic jam tempore commoran-
 tur, omniaque inde auferunt rapiuntque, et sangui-
 ne, tertia plus parte, imo amplius, terram istam
 impleverunt; qui urbes denique non spoliaverunt modo,
 sed et easdem secere sibi obnoxias. Utrum tibi vi-

detur majus? quodsi hæc a nobis, utpote qui majestate tua longe inferiores sumus, non pateris comparari, saltem ad priores recurre principes, et retro acta Romanorum præclara revolve facinora, et an non etiam tum aliquis Romanum aggressus est imperium. Multæ utique gentes, et Persæ et Hungari, et si non indignetur majestas tua, Robertus ille, qui Epidamnium ex Italia trajiciens, magna ibi certamina cum avo tuo instituit; sed vix ægreque ex sinibus Romanis illum dimovit. Tu vero regionem nostram sere omnem occupasti. Si itaque nostri ulciscendi causa ea aggressus es, satis tibi victoriarum; plus satis 175 nos ultus es. Dum nostras calcas terras, pacem amplecti, non modo non ignobile, quin potius maxime gloriosum. Viros autem illustres Romanos, quos, sic volente fortuna, captivos fecimus, sine mora recipies, ita ut expropter amplius nobis non irascaris. Neque enim succensendum homini qui bello impetitur, si hostibus suis resistat. Ita plane liquidum sit, te ob id unum, quod in Eubœa deliquimus, bellum juste gerere: cujus quidem delicti, ultra quam par est pœnas, ut diximus, exegisti. Si igitur pro his quæ in tuas commisisse terras deprehendimur, multam irrogare statuisti, ea ipsa apud majestatem tuam excusavimus. Si vero semper tibi adversus genus nostrum bellum gerendi causa superest, id in primis attendere te oportet, ne præter jus gentium id fiat. Bella quippe prætextibus metiri, hominis est; ulterius vero tendere, erit qui ferarum esse proprium dixerit, nobis autem id tacendum. Te igitur obsecramus, ut hocce bellum sancto fœdere dirimatur. »

His sæpius perlectis litteris, tandem dictis annuit imperator, receptisque Romanis captivis aliaque belli præda restituta, fide ad hæc data a Gulielmo, se sociali cum exercitu versus Occidentem secuturum, bellum solvit. Nec multo interjecto tempore regem renuntiavit Gulielmum, cum antea hac dignitate non gauderet. Tanta vero erga illum usus est benevolentia, ut, eo mortuo, accedentem fratrem, opemque ad invadendum Siculorum principatum implorantem, haudquaquam admisit.

Ὁ πρότερον ὄντα, τοσοῦτόν τε ἐπ' αὐτῷ τετήρηκεν τοῦ προσόντα αὐτῷ τῶν ἀδελφῶν (11) ἀκούμενόν τε ζῆσθαι οὐδαμῶς.

λευσάμενοι μόνον τοσαύτας, ἀλλ' ἤδη καὶ ὑποχείριους θέμενοι. Πότερὰ σοὶ δοκεῖ μεγαλύτερα: Κἂν μὴ πρὸς ἡμᾶς ἀντιμετρεῖσθαι ταῦτα βούλει πολλῶν καταδυστέρους τοῦ σοῦ κράτους ὄντας, ἀλλὰ σὺ γὰρ ἐπὶ τοῦσ' ἀνδράραμε βασιλέας καὶ τὰ κατέπειν τῷ χρόνῳ ἐπέδραπέ μοι Ῥωμαίων ἀνδραγαθήματα· ἢ οὐ καὶ τηνικᾶδε συγκέκρουκέ τις Ῥωμαίων τῆ ἀρχῆ; Πολλὰ δὴπου πάντως ἐθνῶν καὶ Περσῶν καὶ Ὀθυνῶν καὶ εἰ τι μὴ δυσφοροῖη κράτος τὸ σὸν, καὶ Ῥομπέρτο; ἐκεῖνος ὁ Ἰταλιᾶθεν ἐς Ἐπίδαμνον διαβάς μεγάλας τῆδε πάμπαν τῷ σῷ συνδιηγώνιστο μάχας. Ἀλλὰ μόγις καὶ ἀγαπητῶς ἐκ τῆς Ῥωμαίων ἐκεῖνος Ῥομπέρτον διώσατο, οὐ δὲ καὶ τῆς ἡμετέρας σχεδὸν τι περιγέγονας ἀπάσης. Εἰ τι οὖν σοὶ τοῦ ἀνταμύνασθαι ἡμᾶς ἕνεκα ταῦτα ἐπιχειρήσεται, ἄλλος σοὶ τῶν τροπαίων· ἱκανῶς ἔχεις ἡμᾶς μεταλοῶν. Τῆν ἡμετέραν πατοῦντι σοὶ τὰ τῆς εἰρήνης ἀσπάσασθαι οὐχουν ἴσῳν ἀγεννές, εἰ μὴ καὶ σφόδρα ἐπίδοξον. Σὺ δὲ καὶ Ῥωμαίους, οὐ; τῆς τύχης ἡμῶν δοῦσας ἀνδρας οὕτω περιφανείς δορυαλώτους ἐποιήσαμεθα, αὐτίκα λήψῃ, ἐφ' οἷς οὐδὲ ὀργίζεσθαι σε δίκαιον ἐφ' ἡμᾶς. Ἀνδρὶ γὰρ πολεμουμένῳ οὐδεμία νέμεσις ἀντιπράττειν ἔχθροῖς. Ὡστε λείπεται ἐνδὸς ἐκεῖνου ἕνεκα τοῦ περὶ Εὐβοίαν ἡμῶν ἡμαρτημένου δίκαιον εἶναι σε πολεμεῖν οὐπὲρ ἤδη καὶ ὑπερέδης τὰς τίσεις, ὥσπερ ἐλέγομεν. Εἰ μὲν οὖν δίκας ἡμῶν ἐπιθεῖναι προεθυμήθης, ὧν ἐς τὴν χώραν ἐνεδειξάμεθα τὴν σὴν, τοσαῦτα ἀπολελογήμεθα τῷ κράτει τῷ σῷ. Εἰ δὲ ἀεὶ σοὶ πολεμητέα γένει τῷ ἡμῶν, ὦρα σοὶ ἔννοεσθαι μὴ ποτε πέρα νομίμων εἴη τῶν ἀνθρωπίνων ἢ ἔχθρησις. Τὸ μὲν γὰρ ταῖς προφάσεσι καὶ τοὺς πολέμους συμμετρεῖν ἀνθρώπινον, περαιτέρω δὲ χωρεῖν ἄλλος μὲν τις εἴποι ἂν ὅτι θηριώδες, ἡμῶν δὲ τοῦτο μὲν οὐ λακτίον, αἰτούμεθα δὲ σε σπεισάμενον ἤδη πόλεμον τόνδε καταλύειν. »

Ταύτην ὁ βασιλεὺς πολλὰκις ἀπολεξάμενος τὴν ἐπιστολὴν ἐπέινυσε τοῖς εἰρημένοις, τοὺς τε Ῥωμαίων αἰχμαλώτους ἀπολάβων καὶ εἰ τί που λάφυρον πολέμου ἐγένετο κομισάμενος, πρὸς δὲ καὶ τὰ πιστά (9) πρὸς Γιλιάτμου λαβῶν σύμμαχον ἐν ταῖς κατὰ τὴν ἑσπέραν ἔξεν αὐτόν, τὸν πόλεμον ἔλυσε. Ὅλιγῷ δὲ ὕστερον καὶ ῥῆγα (10) τετέμικεν τὸ εὐμενές, ὡς Γιλιάτμου τὸν βίον συμμετρησαμένον συλλήψεσθαι αὐτόν ἐφ' ᾧ Σικελῶν ἄρξει προσδέ-

Du Cangii notæ.

(9) Καὶ τὰ πιστά. Falcandus horum temporum scriptor: Per idem tempus cum imperatore Græcorum fœdus initum est, paxque firmata: Græci Constantinopolim dimissi, qui post Brundisium bellum in vinculis tenebantur. Nec diu stetit pax illa, ut auctor est Nicetas, l. II, p. 8.

(10) Καὶ ῥῆγα. Regem Willelmum non creavit, sed agnovit Manuel: cum ante hoc fœdus pro tyramno et provinciarum imperii usurpatore haberetur.

(11) Τὸν ἀδελφόν. Errant qui putant hoc loco Tancredum intelligi a Cinnamo, qui extincto Willelmo Siciliæ regno inhiaerit, hoc fulti iudamentum, quod Willelmus Brito. L. IV Philippid. Willelmi II avu. culum seu potius patrum Tancredum facit, Hieronymus Blanca et aliquot alii regis Rogerii

filium. Verum cum certo certius constet Tancredum Rogerii quidem filium fuisse non regis, sed Apulie ducis, ipsius Rogerii regis filii primogeniti, ut ipsemet in variis diplomatibus quæ exstant apud Ughellum tom. IX Italiae Sacrae, p. 66, 100, 103, etc., in quibus Tancredus domini ducis Rogerii bonæ memoriae filius Dei et regia gratia comes Licii inscribitur, quod etiam habent Falcandus, Richardus de S. Germano, Hovedenus, Bromptonus, Uspergensis et alii, et extinctos præterea patre supervisite Rogerii liberos legitimos præter Willelmum trauant scriptores, multo probabilius videtur, Simonem Rogerii regis filium notum innuere Cinnamum, qui, quod Tarcentinus principatus sibi a parente testamento concessus, ablatu fuisset a Willelmo fratre, in eum conjuravit cum Mattheo Boncilo.

ις. Τὰ μὲν δὴ τῶν Ἰταλικῶν πολέμων ἐνταῦθα Ἄ
 Ῥωμαίοις πέρας [P. 102] ἔσχε. Βασιλεὺς δὲ καὶ πρό-
 τερον μὲν τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν ἤδη κεινυμένων
 πραγμάτων, ὀπνηίκα εἶ ταῖς ἐν Ἰταλίᾳ εἰέφερε
 μάχα, φροντίδα τῶν τῆδε εἶχε πολλήν, τότε δὲ ὀλο-
 σσερότερον λοιπὸν ἀνταποκρίθη. Ὁ μὲν γὰρ Περ-
 σῶν σουλτάν Μοῦνουράν τε καὶ Σίβυλαν Ῥωμαίοις
 κτηκούς παρεστήσατο πόλεις, Τερβόζης δὲ, οὐπερ
 ἦν ἐμνήσθη, τῶν ἐν Κιλικίᾳ πλείστας ἀφῆρπασεν,
 Ἰαγουκασάν δὲ, ὃς καὶ αὐτὸς Περσῶν φύλαρχος ἦν,
 ἔρχων τῆς Καππαδοκῶν, Οἰναιῶν τε κατέβη
 καὶ Παυράτῃ, πόλεις ἄμφω Ποντικῆς. Ἀλέξιον τοῖ-
 νων ἐὼν Γεγράφον ἐπὶ τὸν σουλτάν πέμψας τὰς εἰρη-
 μένας ἀνάλαβε πόλεις, Ἰαγουκασάν (12) δὲ τῆς ἐπι-
 τὰ Ῥωμαίων ἀποσχόμενον ἐκδρομῆς ἐαυτῷ προσα-
 νῆχειν ἠνάγκασεν ἐπὶ μέντοι τῆς Κιλικίων αὐτὸς Β
 ἐκστρεψέειν διενόησε. Ἐν δὲ τούτῳ ἐν Βυζαντίῳ
 τὰς συνήκασεν. Ἦν τις Ἀστυτῶν (13) οὗς διακόνους
 καλοῦμεν ὄνομα τούτῳ Βασίλειος. Οὗτος ἀναπτύσ-
 σιν τοῖς πολλοῖς τὰς θείας ἐν ταῖς ὄπου δῆποτε
 τελευτᾷ πεπιστευμένος φωνὰς ἄλλους τε τῶν καὶ
 κατὰ βραχὺ προσκεκρυμμένους αὐτῶν ἐν ταῦταις δὴ
 ταῖς ἑμιλίαις σχηματὶ καὶ ἐπικριφεὶ κατηγορεῖν
 ἤθελε, καὶ δὴ καὶ Μιχαὴλ (14) καὶ Νικηφόρον ἐπίκλη-
 σεν Βασιλάκιον, ὧν ὁ μὲν ῥητορικῆς ἐς τὸδε καιροῦ
 καθηγῆτης (15) ἐτύγχανεν ὧν ὁ Μιχαὴλ, τὰ ἱερά τε

176 16. Hunc finem habuere bella Romanorum
 Italica. Dum iis adhuc distineretur imperator, Asia-
 ticorum motuum cura sollicitum tenebat : quibus
 demum peractis, totum se rebus istis applicuit.
 Persarum quippe sultanus Punu:am et Sibylam,
 Romanorum civitates, expugnauerat : et Torosus,
 cujus supra meminimus, plurimas etiam abstulerat
 in Cilicia. Ad hoc Iagupasan, qui et ipse phyla:chus
 erat Persarum et Cappadociæ princeps, OEna:um
 et Pauraen, Ponticas urbes, incurabat. Miso ita-
 que ad sultanum Alexio Giphardo, ea oppida refo-
 pit : Iagupasanem vero incurSIONIBUS in fines Ro-
 manos abstinere, sibi que deinceps adherere coegit.
 In Ciliciam autem ipse expeditionem instituere de-
 crevit. Interea hæc Byzantii accidere. Erat quidam
 ex levitarum ordine, quos nos diaconos vocamus,
 nomine Basilius. Illic ad explicandum in ecclesiasti-
 cis cœtibus verbum divinum constitutus, alios qui
 vel minimum ab ejus sententiis dissidebant in hære
 concionibus tecte et occultim redarguit : atque in
 his Michaellem et Nicephorum, cognomento Basila-
 ciam; quorum alter rhetorum ea tempestate mag-
 ister, sacra Evangeliorum verba explanabat in
 Sophiano templo : alter vero celebris inter eruditos
 in orationibus elucubrandis maxime præstabat,
 multaque in rhetoricam 177 docte erat sciteque

Du Cangii notæ.

sed et illis post hæc tumultibus dataque Bonello
 impunitate, cæteris quos inter fuit Simon, galeis
 seu trifremibus, quæ sufficerent ad id assignatis,
 extra regni fines salvi et incolumes perducti sunt,
 ut narrat idem Falcanus : qua tempestate Simon,
 ut est simile vero, Collim concessit.

(12) Ἰαγουκασάν. Masuti Iconiensis sultani
 gener, Amasiæ, Ancyra et Cappadociæ dominus.
 Nicetas, L. III, n. 5.

(13) Ἦν τις Ἀστυτῶν. Totam hanc controversiam
 de rebus theologis habent Nicetas in Man. L. VII,
 n. 5, et lib. V et XXII Thesauri orthod. Fidei, ut et
 Leo Allatius in Excerptis variis et L. II de Eccl.
 Occid. et Orient. perp. consens. c. 12, n. 5.

(14) [P. 460] Μιχαήλ. Erat Michael Thessaloni-
 censis magister rhetorum, διδάσκαλος τῶν εὐαγγε-
 λῶν et protedicus Magnæ Ecclesiæ : Nicephorus
 vero Basilaces διδάσκαλος τῶν ἐπιστολῶν quæ
 erant dignitates in ecclesia Cp., Soterichus deni-
 que Panteugenus ὀποφῆφος τοῦ πατριάρχου, id est
 patriarchæ Antiocheni suffraganeus, quod de Græco,
 titulo tenus, patriarcha intelligendum. Quandiu
 enim Antiochia in potestate Latinorum fuit, habue-
 runt Græci suos patriarchas Antiochenos solo, ut
 dixi, nomine, cum in ipsa Antiochia Latini patriar-
 chæ sederent, qui Græcos patriarchas in ea pedem
 ligere non sinebant, ut auctor est Balsamon ad can.
 16 synodi Antioch. v. Cinnamum, p. 211; Nicet.
 in Isaac. L. I, n. 4, et Baron. an. 1178 ex Georgii
 Coryc. epistola.

(15) Ῥητορικῆς καθηγῆτης. Michael magister
 rhetorices fuit æqu, ut tum eam dignitatem voca-
 bant, μαστορ τῶν ῥητόρων, qua donatus legitur
 Eustathius, postmodum Thessalonicensis episcopus,
 in epistola præfixa scholiis in Dionysii πηρήγη-
 σιν ab eodem editis. Ita enim idem Michael etiam
 indigitatur in illius confessione, quam habet Alla-
 tius loco citato in hæc verba : Μιχαὴλ τοῦ θεσσαλο-
 νικῆς, τοῦ μαστορος τῶν ῥητόρων, διδάσκαλος τῶν
 εὐαγγελίων, καὶ πρωτεδικίου τῆς Μεγάλης ἐκκλη-
 σίας Κωνσταντινουπόλεως ἢ περὶ τὴν τελευταίην

ἔξομολόγησις αὐτοῦ ἐφ' οἷς προσέπεισ, etc., quas
 quidem Michaelis dignitates his expressit verbis
 Nicetas : Μιχαὴλ τὸν ῥητορικὸν θρόνον κοσμῶν
 καὶ τὸν εὐαγγελικὸν ἀναβαίνων ὀκρίβαντα. Proinde
 idem qui ῥήτωρ τῆς ἐκκλησίας dicitur Pachymeri.
 l. V, c. 14 : l. X, c. 12; magistri vero rhetorum
 munus erat sacras interpretari Scripturas, siquidem
 eadem fuit ῥήτορος dignitas. Codinus, De offic. c. 1,
 n. 22 : Ὁ ῥήτωρ εἰς τὸ ἐρμηνεύειν τὰς Γραφάς.
 Diversus porro fuit magister rhetorum a cate-
 chista, qui καθηγῆτης dicitur in Catalogis officio-
 rum Ecclesiæ Cp. a Gozaro et Medonio editis, cujus
 munus fuit καθηγῆζειν τὸν λαὸν καὶ πάντας ἐργου-
 μένους ἐκ τῶν ἑτεροδόξων εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν,
 ad hæc etiam baptizatorum curam habere. Cum
 vero essent plures qui rhetoricam seu concionato-
 rium munus obibant, qui iis præerat magister rhe-
 torικῆς dicitur seu, ut vocatur a Cinnamo, ῥητορι-
 κῆς καθηγῆτης, quod idem sonat. Nam καθη-
 γῆτης idem est ac præceptor in veteri Gloss. cap.
 de ludo litterario. Papias, catigeta, doctor, rhetor.
 S. Anthelmus in Monost. :

Vita aliena tuæ tibi sit cathegeta vitæ.

Id est magistra. Acta S. Artemæ Mart. n. 3 : Dum
 catigeta ipsius secundum artem magisteri — ad su-
 cularium litterarum dogmata illum introduceret, ubi
 Bollandus perperam nomen proprium esse censuit.
 Neque felicius cartigeris restituit pro cathigeta apud
 Bonitum subdiaconum in Vita S. Theodori ducis,
 uti ms. præferbat : Verumtamen ceu a solertissim-
 is cathigeta talium signata fuerunt deprehensa.
 Gotselius Bertinianus monach. in Vita S. Augu-
 stini episc. Cantuar. : Dat etiam liberalissimus ca-
 tigeta in ipsa dilecti discipuli ordinatione dulcissim-
 um pignus — dilectionis suæ. Martyrium S. Nico-
 nis, § 15 : Ἐχ.ντες καθηγῆτην τὸν Νικωνα, etc.
 Alias καθηγῆται dicuntur rectores Ecclesiarum seu
 episcopi in codice Canonum Ecclesiæ Africane,
 c. 53, quod toti suæ plebi præsint.

jam commentatus. Eapropter dolebant ii, quod tot sapientiae instructi dotibus a tali homine traducerentur: unde sibi compluribusque aliis maximorum malorum causa fuere. Basilio enim in eo apostoli D. Joannis theologi templo, quod ad urbem est, consuetum aliquando ministerium faciente, venerunt ii ut eum audirent, sed insidiosis malevolisque auribus. Cum enim ille quendam Evangelii locum enarraret, unum et eundem esse Dei Filium et victimam, et cum Patre sacrificium excipere: arreptum subito sermonem ludibrio habentes reversi sunt, duas inde Basilium dicentes inducere personas, si ille quidem immolatus fuerit, ille vero sacrificium excipiat. Huic sententiae tum alii suffragati sunt litteris clari, tum et Soterichus, cognomine Pantegenus, vir ea aetate doctrina et sermonum gravitate caeteros praecellens, quique Ecclesiae Antiochenae episcopus electus, nondum manus impositionem acceperat. Is igitur Soterichus non lingua solum et ore eorum accessit opinioni, sed et magna oratione composita, singularique quadam similitudine Platonice exprimente dialogos, multa in illa absurda congressit. Propter quae et ipse sede sua deturbatur, et qui illi favebant, omnes pelluntur. Basilium dignitatem recuperavit: hac enim

ἐπὶ τοῦ τῆς Σοφίας ἱεροῦ διεξηγήτο τῶν Εὐαγγελίων ῥητὰ (16), ἀταρος δὲ εὐδόκιμος ἄλλα τε τῶν ἐν λόγοις ἦν καὶ δὴ καὶ λόγων ἀγαθὸς δημιουργός· ἀμέλει γούν καὶ πολλὰ τῶν κατὰ ῥητορικὴν μεμελέτη, το αὐτῷ ἄγαν δεξιῶς. Ἐπὶ τοῦτοις ὠδινόν τε τῷ ἄνδρῳ τοῦτω καὶ ἐν δεινῷ ἐποιούντο, εἰ τριχούτω τὰ ἐς σοφίαν ὄντε πρὸς τοιοῦτου διαμυκτηρίζοντο ἄνδρῳ, ὅθεν ἑαυτοῖς τε καὶ πλείστοις ἐτέροις ἀνηκέστων αἰτιοὶ ἐγενέσθη κακῶν. Τοῦ Βασιλείου γὰρ ποτε ἐς τὸν πρὸ τοῦ ἄσπεο; τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννου τοῦ θεολόγου νεῶν (17) τὴν ἀνήθη τελοῦντο; αὐτῷ λειτουργίαν, ἦσαν ἀκουσόμενοι καὶ οὗτοι, ἀκαῖ; γε μὴν ἐπιβούλοι; καὶ πλήρεσι δυσμενεῖα;. Ὡς γὰρ εὐαγγελικὴν πού οἶμαι περιεκοπὴν ἐκαίνο; διεξιὼν τὸν αὐτὸν ἔφη καὶ ἕνα τοῦ Θεοῦ ὕἱον καὶ οὐμα γενέσθαι καὶ σὺν τῷ Πατρὶ τὴν θυσίαν προσδέχεσθαι, ἤρπασάν τε τὸν λόγον εὐθὺ; καὶ ἄνω καὶ κάτω διεκλεύαζον ἰόντε; διττὰ; ἐνεῦθεν τὸν Βασιλείου λέγοντε; εἰσαγγεῖν ὑποστάσεις, εἰ τὸ μὲν ἐτύθη, τὸ δὲ τὴν θυσίαν ἐδέξατο. Ἄλλοι τε οὖν ταύτῃ τῇ δόξῃ συνέθεντο τῶν ἐπὶ λόγοι; τε δοκίμων καὶ δὴ καὶ Σωτήριχο; ὃ Παντεύγενο; ἢ ἐπὶ κλησι; ἦν, ἀνήρ κατ' ἐκαίνο; τὸν χρόνον σοφί; καὶ τῶν λόγων δεινότητι τὸν ἄλλο; ὑπερβάλλων, ὅ; καὶ τῆ; Ἄντιόχου τὸν ὀρόνον λαχὼν οὐπω ἔτι κεχεροσθέντο (18). Ὁ τοίνυν Σωτήριχο; οὐκ ἀπὸ γλώσσῃ;

Du Cangii notæ.

(16) *Τῶν Εὐαγγελίων ῥητὰ*. Utraque dignitate ecclesiastica et magistri rhetorum et didascalorum τῶν Εὐαγγελίων insignis fuit Michael Thessalonicensis, ut ex ipsius confessione et Niceta colligitur. C Hujus postremæ dignitatis munus erat ἐρμηνεύειν τὸ Εὐαγγέλιον, ut est apud Codinum, c. 1 n. 19, seu διεξηγησθαι τὰ λεγὰ τῶν Εὐαγγελίων ῥητὰ, ut habet Cinnamus. Cum vero plures essent διδάσκαλοι in Ecclesia Constantinopolitana, nempe διδάσκαλο; τοῦ Εὐαγγελίου, διδάσκαλο; τοῦ ἀποστόλου [P. 461] et διδάσκαλο; τοῦ ψαλτηρίου, διδάσκαλο; simpliciter et κατ' ἐξοχὴν dicebatur is qui Evangelia interpretabatur. Catalogus Goari et Medonii: Ὁ διδάσκαλο; ἐρμηνεύει τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον εἰ δυνατό; ἐστὶ, καὶ το ψαλτήριον, κρατῶν καὶ τὰ σχολεία τῆ; ἐπισκοπῆ; , unde colligitur *doctorem Evangelii* interpretatum esse interdum etiam psalterium præfuisseque scholia patriarchalibus. Basilacius vero διδάσκαλο; τῶν ἐπιστολῶν dignitatem habuit, ut auctor est anonymus Allatianus, qui διδάσκαλο; τοῦ ἀποστόλου dicitur Codino: et cuius officium describitur a Niceta hisce verborum ambagibus: ὁ Βασιλάκιω; Νικηφόρο; τὰ; τοῦ Παύλου ἀναπτύσσων ἐπ' Ἐκκλησί; ἐπιστολά; , καὶ διαλευκαίνων τῷ τῆ; καλλιῤῥημασύνῃ; φωτὶ, ὅσαι τῶν ἀποστολικῶν ῥήσεων τῆ; ἀσφαλεί; ὑπομελαίνονται, καὶ τῷ βάθει τοῦ πνεύματο; ἐπιφρίσσοσι. Ejusmodi doctorum in Ecclesia munus perantiquum fuisse colligitur ex S. Cypriano epist. 24, ubi *doctoris audientium* seu catechumenorum meminit. Passio SS. Perpetuæ et Felicitatis: *Vidimus anti; fores Orpatum episcopum ad dexteram et Aspasium presbyterum doctorem ad sinistram*. De doctoribus catechumenorum agit etiam Amalaricus Fortunatus, l. 1. De offic. Eccl. c. 19. Vide Balsamonem περὶ διδάσκαλῶν in Jure Græco-Romano, l. 11, p. 143.

(17) *Ἰωάννου τοῦ θεολόγου νεῶν*. Intelligit, ut reor, templum istud quod ad Hebdomon extructum erat, D. Joanni evangelistæ sacrum, de quo Anna, l. 1. in; Constantinus in Basil. c. 63, Scylitzes et Glycas in Bulgaroctiono, aut illud fortasse, quod ad Castrum Rotundum statuit Guillelmus, Biblioth.

in Adriano II.

(18) *Ὀδῶν ἔτι ἐχειροτόνητο*. Auctor anonymus apud Allatium loca citato de eodem Soterichō: Σωτήριχο; ὁ Παντεύγενο; ὑποψήφο; τοῦ πατριαρχείου Ἀντιοχείας. Ejusmodi electos ὑποψήφο; vocabam Græci nuperi. Ita Bithemitanum electum, qui Balduni Flandrensis electioni in imperatorem Constantinopolitanum interfuit, vocat Georgius Corycensis, in tract. de Communione et Theodosium Villharduinum in patriarcham Antiochenum electum Pachymeres, l. vi, c. 5, cujus vocis vim expressit eodem loco idem scriptor, ubi de Theodosio: Ἦδη εἰς ψῆφον ὦν πατριαρχεῖου· ὁ γὰρ Εὐθύμο; ἐτεθνήκει τῆ; Θεουπόλεω; , id est, qui electorum suffragiis ad eam dignitatem voratus fuerat post Euthymii decessum: Ἰπὸ τῶμ; κοινῷ ἀνακηρυχθεῖ; , ut ait l. iv, c. 13, id est, *per decretum* factus episcopus, sed nondum χειροτονηθεῖ; et consecratus. Per decretum enim, quod τῶμον vocat Pachymeres, fieri aut ordinari dicitur episcopus, qui postquam a clero et plebe legitime est electus, a metropolitano et episcoporum consensu publice decernitur episcopus, facto postmodum electionis decreto, quod ab omnibus rite subscribitur. Ita in Ep. Symmachi, pp. 5 et 6, ad Cæsarium Arelat. in Conc. Arvern. can. 2, Aurelian. iv, can. 5, Aurelian. v, can. 11, apud Liberatum Diac. c. 20, etc. Ejusmodi vero decreti formula existat in Ordine Romano. Alii porro sunt apud eos *suffraganei*, etsi nomen idem sonet ac ὑποψήφο;. Interdum enim dicuntur titulares illi episcopi, quos Germani ab iniitendo et consecrando vocant *Weihbischof*, qui sunt episcoporum adjuutores et in episcopalibus functionibus cooperatores et vicarii, qui episcopus aut infirmis aut absentibus *suffragium et ecclesie iis commissa custodiam debitam et canonice exhibent*, donec convalescant aut redeant, ut est in Capitulis Caroli C. tit. 10, p. 94; atque inclusim vicarii in quovis exsequendo munere, *suffraganei* dicuntur apud Udalricum in Consuetud. Cluniac. p. 75, 159, 171, 174, 205. Præsertim vero ita vulgo appellantur episcopi, qui metropolitano

μόνον καὶ στόματος, δόξῃ τῇ ἐκείνων [P. 103] παρ-
 ἴσταται, ἀλλὰ δὴ καὶ καλὸν τι κρῆμα λόγου συντάξας,
 οὐδὲ ἐκείνους ἐξαισιῶν τινα πρὸς Πλάτωνα ἐν διαλό-
 γοις ἰσοιότητά ἴσχιον, πολλὰ ἐν τούτῳ δὴ τῷ λόγῳ συναφόρησεν ἄτοπα, δι' ἃ περ αὐτὸς τε τὴν τοῦ θρό-
 νου καθάρσειν ὑπέστη, βασιλέως τοῖς ἀμφιβαλλομένοις διαιτήσεως, καὶ ὅσοι ἤδη συνίσταντο τούτῳ.
 Βασιλεὺς δὲ τὴν ἐπιτιμίαν αὐδῆς ἔσχεν· ἐτύγγανε γὰρ ἤδη ταύτην ἀποβαλὼν, εἰ καὶ χρόνῳ ὑστεροῦ-
 αὐθῆς ἀπέωλεσε ταύτην, οὐκ ὀρθῶς, ὡς ἐλέγετο, τὰ δογματικὰ φωραθεῖς.

17. Τὰ μὲν δὴ τῆς δογματικῆς ἐκείνης ἀμφισβη-
 τήσεως τοιοῦτον εὐρηκα πέρας. Βασιλεὺς δὲ ἐπὶ Τερ-
 ρόζην (19) ἐπέλετο. Αὐτοῦ γὰρ τοῖς περὶ τὴν ἐσπέ-
 ραν ὡς περ εἴρηται διηγολημένου, καιροφυλαχθεὶς·
 ὁ βάρβαρος σχεδὸν τι ἀπάσας τῶν ἐν Κιλικίᾳ παρ-
 ούσης ἔσχετο πάλαιον. Δεινὸς γὰρ εἴπερ τις ἐγένετο
 ἐξήγητά τε καιροῦ προαρπάσαι καὶ πράγματα βί-
 βαι ἰκανός. Τούτου τε δὴ ἕνεκα βασιλεὺς ἐπὶ τὴν
 Ἀσίαν ἐχώρει καὶ ὧν αὐτὸς ἐρῶν ἔρχομαι. Παί-
 μοῦνός τοῦ Ἀντιοχείας πρῆξιμος· ἐκ τῶν τῆδε με-
 τακωρήσαντος, ἐν μὲν τῷ παρατυχεῖ Κωνσταντῆσι
 ἡ αὐτοῦ γαμετὴ αὐτὴν τε βασιλεὶ καὶ τὰ Ἀντιο-
 χέων ἐχειρίζε πράγματα, βασιλέως δ' ἔπειτα Ρο-
 γέριον τὸν Καίσαρα, ὡς περ ἤδη ἐμνήσθη, ἐφ' ᾧ
 ξυνοικήσαι αὐτῇ σταλιαντος, μεταβαλοῦσα ἐκείνη
 κινή τῶν Ἀντιοχέων βουλή Ρενάλδῳ (20) τινα γά-
 μου κοινωνεῖ, ἐνοησάντων μὴ ποτε Ρογέριον γεγα-
 μεμένης τῆς γυναικὸς Ῥωμαίους ἐς φόρου ἀπαγω-
 γῆν αὐτοὶ πέσωσιν. Οὕτως δὲ ὁ Ρενάλδος, ἐπειδὴ
 ἔδραμον αὐτὸν βασιλεὺς οὐ προσέειπε, ἀπειλὰς δὲ
 μάλλον ἐπιστεῖων ἐξεδειμάτου πολλὰς, δεῖν αὐτὸν
 χρημάτων ὑπολαβῶν τοιαῦτα τινα ἐποίησε. Ναῦς τε-
 κτηνόμενος· ἐπὶ τὴν Κυπρίων (21) ἐπιπύζετο, πειρα-
 τικῶς τε τοῖς ἐνταῦθα προσφερόμενος περιουσίαν
 ἐνταῦθα δυνάμεως ἐξεπορίζετο. Ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶ-
 τον Ἰωάννης· ὁ τοῦ βασιλέως ἀδελφεοῦς τὴν χώραν
 τότε διέπων, καὶ Μιχαὴλ ὁ Βρανᾶς καὶ τῶν ἄλλων
 ὅσοι ἐπὶ φυλακῇ ταύτης ἐτάκτοντο, ἀπέωσαντο τε
 αὐτὸν καὶ κακῶς διέθεντο· ἔπειτα προτετεστέρως
 ἡ ἐχρῆν ἐπὶ Ἀευκουσίαν τοῦ Βρανᾶ ποιησαμένου τὴν
 διαξίαν, ξυνοπέθει· τούτῳ καὶ ὁ Ἰωάννης, ὅθεν
 συνέθε ἀμφοτέρου· ἀλῶναι πρὸς τοῦ Ρενάλδου.
 Τούτων δὴ ἕνεκα βασιλεὺς ἐπὶ τὴν Κιλικίαν ἐχώρει.
 Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τῇ μικρᾷ Φρυγίᾳ ἐγένετο, Πέρσαις
 ἐνταῦθα ὀπαντιάσας ἤτησεν τε πολέμῳ αὐτοῦς καὶ
 φόνον πάλιν εἴργαστο, τὴν παρακειμένην τε Περ-
 σῶν ὀρώσας χώραν ὡς ἐπὶ τὴν Κιλικίαν ἐφέριστο,
 σχηματιζόμενος ἐπὶ Πέρσας δῆθεν τὸν πόλεμον
 εἶναι· τούτῳ δὲ τῷ τρόπῳ μηδὲν ὑφορώμενον τὴν
 Τερρόζην καταλαβεῖν ἔπειτα. Ὅπως γε μὴν ἐτι μάλλον
 ἀπροσδόκητος αὐτῷ παραγένηται, κατὰ τάδε ἐποίησε.

A 178 jam exciderat : sed postea cum iterum per-
 didit, cum haud sana sentire, ut aiunt, deprehen-
 sus esset.

δι' ἃ περ αὐτὸς τε τὴν τοῦ θρό-
 νου καθάρσειν ὑπέστη, βασιλέως τοῖς ἀμφιβαλλομένοις διαιτήσεως, καὶ ὅσοι ἤδη συνίσταντο τούτῳ.

17. Hunc finem habuere illae de rebus theologicis
 quaestiones. Imperator igitur adversus Torosum pro-
 ficiscitur. Cum enim, ut supra dictam est, rebus
 Occidentallibus delineretur, opportunitatem adeptus
 Barbarus iste omnes ferme Ciliciae civitates expu-
 gnaverat. Callidus enim erat, si quis alius, et in
 captandis occasionibus rebusque conficiendis maximo
 industrius. His itaque de causis, aliisque, quas dictus
 sum, in Asiam venit imperator. Raimundo
 B Antiochie princeps extincto, Constantia illius uxor
 seque ipsam extemplo et Antiochenum principatum
 imperatori tradidit. Cum eo deinde Rogerium Cae-
 sare, cuius supra meminimus, misisset princeps,
 ut illam sibi uxorem adjungeret, mutata sententia,
 communi Antiocheorum consilio, Renaldo cuidam
 illa nubit. Verobantur quippe il, ne si Rogerio juncta
 esset, Romanorum fierent vectigales. Nec autem
 Renaldus, cum supplex etiam non admittēretur ab
 imperatore, sed potius intentatis minis terroreret,
 opus esse sibi pecuniis ratus, haec aggreditur. Fa-
 bricatis navibus Cyprum adnavigat, ibique piraticam
 exercens, magnam inde opum vim parat. Sed Joan-
 nes imperatoris ex fratre nepos, qui tum regioni
 hui praerat, et Michael Branas ceterique ad custo-
 diam insulae praepositi, primo illum expulerant ma-
 leque 179 habuerant. Sed mox cum Branas una-
 que et Joannes imprudentis, quam par erat, ad
 Leucosiam usque Renaldum fugientem essent inse-
 cuti, uterque ab illo capti sunt. Atque id potissimum
 causae fuit, cur in Ciliciam pergeret imperator.
 Ubi ille in minorem Phrygiam pervenit, Persis
 obviam factus, signis collatis praelio eos superavit
 magnamque caedem edidit. Adjacentibus deinde
 Persarum agris devastatis, in Ciliciam iter instituit,
 quasi in Persas bellum translaturus esset : qua
 ratione nec opinantem Torosum sese oppressurum
 credebatur. Atque adeo ut magis illi improvisus ac-
 cederet, talia instituit. Alexio Casiano, qui tunc Se-
 leucia regebat praefecturam, conflare ex indigenis
 exercitum paratumque habere imperavit : ipse in-
 terim expeditioribus militum delectis Seleuciam

Du Cangii notae.

alicui subsunt, tum quod a metropolitano ad syno-
 dum vocati suffragii jus in ea habent, tum quia non-
 nisi metropolitani suffragio consecrari [P. 462] po-
 terant, inquit Greiserus ad Philippum Eystetensem,
 p. 250. Vide v. c. Steph. Baluzium ad epist. 84 Lupi
 Ferrar.

(19) *Exl Τερρόζην.* Willelmus Tyrius, l. xviii :
 In partibus Ciliciae circa Tarsum erat quidam
 nobilis et potentissimus Armenus nomine Toros, qui
 domini imperatoris gratiam, ejus efficiente incon-
 ciantia, frequentius demerchatur et incurrebat offen-
 sam. Confusus enim de eo quod ab imperio remotus

erat plurimum et quod in montibus arduis habebat
 domicilia, per plano Ciliciae pradam agebat et manu-
 bias, non veritus terram domini sui modis quibus
 poterat damnificare, etc.

(20) *Ρενάλδῳ.* De Renaldi principis Antiocheni
 familia, nuptiis, liberis et gestis abunde dicimus
 in Famil. Hierosol.

(21) *Τὴν Κυπρίων.* Quae causa Raynaldum im-
 pulerit Cyprum insulam invadendi, recitat eodem
 loco Tyrius : non solutus scilicet a Manuele belli,
 quod contra Torosum, ipsius Augusti praecipio,
 susceperat, pactas impensas et mercedes.

versus iter intenit, cæterasque Romanorum copias Attalix manere jussit, equorumque curam ibi habere. Morbo quippe, cui ut plurimum equi obnoxii sunt, et qui pedum plantis accidere solet, graviter dolebat. Ut vero in Seleucianis pervenit campus et exercitum, sicuti imperatorem, paratum haud invenit (id enim neglexerat Alexius), mentem alio convertit, Torosum cum omnibus viribus cupiens invadere. Alexium igitur præmisit, ut Torosum aggrediendo ibi distineret: ipse vero a tergo secutus est, haud plures quingentis secum ducens armatos. Captusque 180 continuo et in Romanorum potestatem venisset tyrannus, nisi ipsum fortuna quadam inopinato servasset. Quidam enim mendicis, quales multi ex Latinis nationibus euntes in Palestinam montes et silvas vagabundi percurrunt, ac nihil non tritum relinquunt, obviis imperatori factus, auri statere ab illo accepto, quanta potuit celeritate ad Torosum contendit et imperatoris adventum nuntiavit. Quo ille audito, nec injuria, percussus, iis nemini, præterquam Thomæ et Corcæ sibi filis, quæ acceperat indicatis, huc illuc errans et jalabundus vagatur. Imperator postridie Ciliciam invadit: eo nusquam invento, castellum in Lamo maxime arduum nullo labore expugnat. Deinde Cistrampum capit et Anazarbum urbem celeberrimam, progressusque Longinadem cum adjacentibus agris imperio subjicit. Inde ad Tarsum Cilicum metropolim profectus, urbem primo intercipit imperto: et Tili castrum validissimum, missis eo nonnullis, Romanorum juri asserit. Qua vero ratione Tarsum, quæ ne a multis quidem millibus expugnari vix potest, ipse eodem quo accessit die cepit, narrabo. Ubi enim urbem ægre expugnari posse adventit, frustra ibi tempus terere inconsultum putans, deflexit ad alia oppida: Theodorum vero sororium, cognomento Batatzem, ad eam circumcidendam 181 misit. Sed nondum ad urbem advenerat Theodorus, cum milites, qui in propugnaculis stabant, adventare imperatorem rati, ingenti percussis metu, de turribus sese dedere præcipites, mortemque sic miseri acerbam oppotiere.

Ἰσαλάτων οὖσαν αὐτὴν ἔγνω, τρίθειν ἐνταῦθα τὸν καιρὸν οὐδαμῆ ἤθελεν, ὅθεν καὶ αὐτὸς μὲν ἐφ' ἐτέρας ἐτέραπετο πόλεις, Θεόδωρον δὲ γαμβρὸν αὐτῷ ἐπ' ἀδελφῆ γηγόνοντα Βατάτζην ἐπάνυμος ἐπ' ἐκείνην ἐπεμψε πολιορκήσοντα. Ἄλλ' οὕτω Θεόδωρος εἰς τὴν πόλιν ἀφίκετο, καὶ οἱ ἐπὶ τῶν ἐκώλεων βασιλεῖα προσιέναι νομίσαντες ἐξαισίων τέ τινα πεφθιμένοι φόβον ἐβρίσκοντο ἀπὸ τῶν κύργων ἑαυτοὺς δυσθανατοῦντες· οἱ τελευτῶντες, ἦ τε πόλις εὐθύρως τούτων ἤρθη τὸν τρόπον.

18. Ita quidem capta est Tarsus. Cum hæc adverterent Torosus et Renaldus princeps, ad imperatorem legatos mittere non ausi, utpote multorum a se perpetratorum malorum conscii, illius agnatos quosdam misere, qui pro iis eundem de-

Ἄλεξιον μὲν τῷ Κασσιανῷ δε Σελευκεῶν τὴν τότε διεῖπεν ἄρχην, τὸν αὐτόχθονα ἐκέλευεν ἀθροίσαντι στρατὸν ἐν παρασκευῇ ἔχειν· ὁ δὲ τὸ εὐζωώτερον ἀπολεξάμενος [P. 104] τῆς στρατιᾶς· τὴν ἐπὶ Σελευκεῖας ἠπέλιγετο. Τῷ δ' ἄλλῳ Ῥωμαίων στρατεύματι ἐνταῦθα που ἐπὶ τῆς Ἀττάλου μένοντι ἐπιμελεῖσθαι τῶν ἱππῶν ἐκέλευε. Πάθος γάρ τι τοῖς αὐτῶν πέλασιν ἐπιγεγονός, ὃ δὴ τῷ ἱππείῳ ἐπισκήπτειν εἴωθε γίνεαι, ἰσχυρῶς αὐτοῖς ἐπέλεξεν. Ὡς δὲ αὐτὸς μὲν τὰ ἐπὶ Σελευκεῖας ἐξῆλθε πεδία, τὸ δὲ στρατεύμα οὐ παρῆν ὥσπερ ἐκέλευε (παρημέλητο γὰρ τοῦτο πρὸς τοῦ Ἄλεξιου), ἐφ' ἑτερόν τι ἐτέραπετο, σθένει παντὶ τὸν Τερζῆν κατατάξασθαι προσηυμώμενος. Ἄλεξιον μὲν (22) πρόσθεν ἐπαμφαν, εἰ πως Τερζῆν αὐτῷ συμπιακέντα ἐνταῦθα ἐπισχεῖν δυνηθῆ· ὁ δὲ κατὰ νόστον τοῦτο

ἔχωρει οὐ κλειούς πανταχοῖων ἐπαγόμενος· ἀνδρῶν ὀπλιτῶν, καὶ τάχα ἀν' ἡλιώτε τε (23) ὁ τύραννος καὶ ὑπὸ χερσὶν ἐγένετο Ῥωμαϊκαῖς, εἰ μὴ τύχη τις αὐτὸν ἐξ ἀπροσδοκῆτου διεσώσατο. Τῶν γάρ τις προσαιτούστων, οἱ πολλοὶ τῶν Λατίνων γένους· ἐπὶ Παλαιστίνην ἴοντες ὄρη τε καὶ ὄρυμὰ περιτρέχουσι ἀλῆται, καὶ οὐδὲν ὃ τι τῷ πλήθει λείπουσιν ἀστυκτον, τῷ βασιλεῖ περιτυχῶν στατήρ τε ἐξ αὐτοῦ κερκομισμένος χροσού τὴν ταχίστην ἐπὶ τὸν Τερζῆν ἦλθε καὶ αὐτῷ τὴν βασιλείαν· ὅσον οὐκ ἦδη ἐπηγγέλλεν ἀφίξειν. Ταῦτα ἐκεῖνος ἀκούσας καταπέπληκτο μὲν, ὡς τὸ εἶδος, τὸν μέντοι λόγον πρὸς οὐδένα τῶν ἀπάντων ἐξενεγκών· ὅτι μὴ Θωμᾶν (24) τε καὶ Κόρκην, ἀνδρας εὖνους αὐτῷ, φυγὰς ἄλλοτε ἄλλη φερόμενος ἐξέτρεχε πανταχοῦ. Βασιλεὺς δὲ τῆ ὕπεραλα ἐς τὴν Κιλίκων εἰσελάσας αὐτὸν μὲν εὖρεν οὐδαμού, τὸ ἐν Λάμφω δὲ φρούρον ἀμαχητὶ παρεστήσατο ἐρυμὸν μάλιστα ὄν. Εἰτα Κίστρομμον καὶ Ἀνάζαρον πόλιν εἰς ἐλε παρῆναι. Προῶν δὲ καὶ Λογγινιάδα πῶν πέση τῆ περιουκίδι καταδραμῶν ἐβουλώσατο. Ὅθεν ἐπὶ Ταρσὸν μεταβάς ἡ μητρόπολις τῷ ἔθνει τοῦτο τυγχάνει οὖσα, αὐτὴν μὲν εἶλεν αὐτοβοαί, Τίλι δὲ κρησφύγετον μάλα ἐχυρὸν πέμψας ὑπὸ Ῥωμαίους ἐποίησατο. Ὅπως δὲ Ταρσὸν οὐδ' ἂν ὑπὸ μυριάδων ἀλώσασθαι πολλῶν εὐχερῆ οὖσαν αὐθιμαρὸν αὐτὸς παρεστήσατο, δηλώσω ἔγωγε. Ἐπειδὴ περ

ἰη'. Ταρσὸς μὲν δηοῦτως ἐάλω· Τερζῆς δὲ καὶ Ῥενάλδος ὁ πρίγκιψ, ταῦτα ὁρῶντες, βασιλεῖ μὲν οὐδαμῆ διαπρασθεύεσθαι ἐτόλμων ἀτε μεγάλα ξυνηδότες· ἑαυτοῖς κακὰ, παρὰ δὲ τῶν γησιωτάτων αὐτῷ τινα πέμποντες ἐκέλευον πλάσασθαι· σφίσι τῷ

Du Cangil notæ.

(22) Ἄλεξιον μὲν. Expeditionem hæc Manuclis adversus Armeniæ et Antiochiæ principes pluribus prosecuti sunt Nicetas in Man. l. iii, n. 1 et 3; et Will. Tyrius, l. xviii, c. 23 et 24. Hanc etiam attingit Phocas, qui eidem interfuit et Manuclis meruit, in Descript. T. S. c. 24.

(23) Ἠλιώτε τε. Tyrius: Tam subitus autem fuit

imperialium exercituum adventus, ut prædictus Toros, qui Tarsi tunc morabatur, viz liberis feriis habuerit ut ad montes vicinos gratia salutis se conferret.

(24) Θωμᾶν. Thomam forte, Torosi ex sorore nepotem, qui eidem in principatum successit.

φαυλά. [P. 105] Ὡς δ' ἀπετύγχανον τοῦ σκοποῦ, Ἄντιοχείας πανταχόθεν ἐξαπορούμενος τῆν Ἄντιοχείας ἀρχιεπίσκοπον ἐγγεῖριεν βασιλεὶ διωμολόγει, εἰ κακῶν ἀμνησθήσειεν αὐτῷ. Συνία γὰρ καὶ τοῦ Ἄντιοχείας ἀρχιεπίσκοπος (25), οὗ αὐτοὶ ὁμογενῆ σφίσι ἐπιστάσι πατριάρχην δῆθεν αὐτὸν κλειζόντες, δυσμένειάν τινα καὶ λόγον ἐκ' αὐτῷ τρέφοντος ἐξ αἰτίας τοῦδε. Ἐ. Ρενάλδος, ὁπερ ἦδη ἠλέγομεν, ἐσχάτην ἐαυτῷ πικρὴν συναιδῶς Κύπρον τε καταδραμεῖν διανοήθη καὶ τὸν ἀρχιεπίσκοπον ἰδίᾳ παραλαβὼν χρήματα αὐτῷ δοῦναι ἤξλου· ἐν εὐφορίᾳ γὰρ εἶναι πολλῆ πύτων ἐγίνωσκεν. Ὡς δ' οὐκ ἐπειθε, τῶν ἀμείνων δουλεύμενος τὸν ἀνθρώπον πολλὰς μὲν αὐτῷ κατὰ τοῦ σώματος ἔλαινα πρότερον, θέρους δὲ ἀκμάζοντος μάλιστα τὰ τραύματα ἐπιχρίσας (26) ἤλην θέρεσθαι Β ἀφῆκε. Σφῆκός τε οὖν καὶ μέλιται καὶ μύζαι καὶ ἄλλα τῶν αἰμοθόρων ζωοφίων καθ' ὅλου γυμνασίου ἔγκραθίζοντα τοῦ σώματος συνελύζων αὐτῷ τῶν αἱμάτων. Ὑψ' ὧν ἀπαγορεύσας ὁ ἀνθρώπος πάντα τὸν πλοῦτον Ρενάλδῳ παρεῖχεν ἐξενεγκῶν· εἰ δὲ ἐξαιμενίζόμενος δῆθεν αὐτὸν κοσμήσας συνήθως ἐπιπικρον διὰ μέσης ἤγε τῆς πόλεως, αὐτὸς ἐκ πλάης τε βιάζων καὶ τὸν ἐκ τῆς ἐπιστρίδος ἤρηρμόνον ἐν χειρὶ· κακῶν ἑμάντα (27). Ἄλλ' ἕκείνος μὲν ταῦτα ἐποίησε, ἀλλ' οὐδὲν ἤτητον ἐμαρμυλῆι [ἴ. ἐμαρμυλῆι καὶ ἐμαρμυλῆι] κατὰ Ρενάλδου καὶ ἐξήκει αὐτὸν ἕκαστος ἂν ἀμείνωτο τοῦτον. Καὶ δὲ συχρὰ πρὸς βασιλέως κέρματα προδίδιναι· οἱ κατατηγγάλλετο τὸν ἀνθρώπον. Βασιλέως δὲ πρὸς τοῦτο ἀνανεωτονος (πολλὴν γὰρ μάλλον ἢ ὅλην περιγενέσθαι ἤθελε), C τῆς ἄρμης ἀνωκέατο. Ρενάλδος μὲν ταῦτα ἐνοῶν τὰ προσηρημένα βασιλεὶ ὑπισχεῖτο· τοῦ δὲ μὴ προσηρημένου τὴν ἰκασίαν τοῦδε τινα ἐποίησε. Ἀφαιρεῖται μὲν (28) τὴν καλύπτραν τῆς κεφαλῆς, γυ-

precarentur. Id ubi recusatum est, Renaldus animo undique anxius quidque ageret incertus, arcan Antiochenam imperatori se traditurum spondet, si delictorum suorum concederetur oblivio. Noverat enim Antiochenum pontificem, quem ex sua gente sibi illi præficiunt ac patriarchæ nomine donant, inimicum sibi infensumque esse ea ex causa. Renaldus, ut ante diximus, cum se in extrema rerum penuria constitutum videret, non modo Cyprum deprædari constituit, sed et pontificem hunc in secretum abductum aggressus, pecunias sibi ab illo dari postulavit, non ignarus nullis illam abundare opibus. Id cum renuisset, vestibus homini detractis, corpus nullis primùm verberibus cæsum, ardente tum æstate, vulneribus melle illis, urendum soli exposuit. Ibi tum vesperæ et apes et muscæ, et cætera sanguinem ebullientia animalcula, nudato prorsus corpori insidentia sanguinem ejusangebant. Quibus adactis tormentis, prolatis opes omnes Renaldo tradidit. Tum vero pacatus illo, consuetis virum induit vestimentis, æquoque insidentem per mediam ductum civitatem ipse pedes, lorum quod a sella dependebat manu tenens, est subsecutus. Verum id etsi egisset Renaldus, non minori tamen cum odio prosequeretur pontifex, occasioneque captabat, qua illatam sibi injuriam ulcisceretur. Ideoque crebris ad imperatorem missis legatis, hominem in illius manus sese traditurum pollicebatur. Sed id recusante imperatore, quod bello potius quam dolo victoriam vellet consequi, ab incepto destitit. Ea quidem animo reputans Renaldus supra dicta cum imperatore pacisci parat: verum illo preces aspernante, talia instituit. Abjecto capitis tegumento, manibus usque ad cubitum de-

Du Cangii notæ.

(25) Ἄντιοχείας ἀρχιεπίσκοπος. Ut possint ei contra dignitatis decus habitus sit ab Raynaldo Americus patriarcha Antiochenus, quæve ex causa iuse narrat idem Tyrus, l. xviii, c. 1.
 (26) Μέλιται ἐπιχρίσας. Tyrius: Quodque satis videtur abominabile, sacerdotem longævum, Petri epistolæ principis successorem, virum ægrolatum et pene perpetuo infirmantem, nudo capite et melle delibuto, per æstivum diem in sole ferventissimo compulsi eodere, neminem contra solis impunitatem præbente remedium vel gratia pietatis misericordias abigente. De ejusmodi supplicio vide Baronium ad 28 Julii.
 (27) Ἐγαστρίδος ἑμάντα. Perperam vesis cingula, ut et infra p. 187 vertit Tollius: his quippe verbis stapedum seu scandalarum, quibus in equum quis tollitur, lora inquit Cinnamus. Cum enim equus in equum insilit, teneri solent a stratore ejusmodi appensa sellæ equestri lora, quæ dum validius scandulæ seu stapiæ insistit, ipsa circumagatur sella; sic enim observo scandulas istas appellari in veteri inscriptione: Dum virgunculæ placere cuperem, pes hæsit stapiæ et tractus perii. At illi mihi xvi scriptores Latini strepæ vocabulo usi non semel leguntur, pro scandula, non quod strepæ scandula fuerit, sed ipsum quo illa innovebatur forum, voce Saxonica strep, id est, corrigia. Proinde strepam tenere apud eosdem scriptores, quos supra laudabimus, proprie est tenere lorum stapedis. Interdum etiam stregam aut stregram tenere dixerunt,

ut Acta Adriani IV et Alexandri III pp. apud Baronium, quæ vox idem sonat ac strepa, a voce perinde Saxonica streng, id est, chorda, funis, vinculum, ligula, lorum, etc., uti observatum a Somnero: unde forte Italici strepæ dicitur equus sagmarius, quod sarcinæ equis istis impositæ circumactis undique loris stringantur. Utuntur denique scriptores staphæ et staffæ vocabulo eadem notione seu pro ipsa scandula, Radulphus de Diceto, an. 1170: Cum autem rex et archiepiscopus recessissent in partem bisque descendissent, bis stapham rex tenuit archiepiscopo. Anonymus Salernitanus, parte iv. Sellam super quam equitabat staffamque solitam ponebat. Stapham quasi stapiam dictam vult Vossius, l. i De vitilis serm. p. 35. Aliam originem vocabulo isti accersit Goropius Bekanus, l. ii Gallicorum, p. 49. Sed quidquid sit de etymo, constat inde stafferos ab Italis appellatos stratores, quod ad staffam stent, cum eques equum conscendit aut ipse incedit. Nec mirum barbaris hisce vocibus usos esse passim scriptores recentiores, cum stapedum seu scandularum nullas fuerit apud veteres usus, uti pridem monuere Joannes Tortellius, Galeottus Martins, idem Vossius, Salmasius, Sant-Amantius et alii. Greci nuperi staphas στάλας; vocavere, ut Leo imp. in Fact. c. 6 n. 40, c. 42 n. 53, Mauritius in Strateg., Suidas, Eustathius, Codin. De offic. c. 3, n. 9, etc., κλίμακx; Pachymeres l. v, c. 27.
 (28) Ἀγαυσιταί μέν. Idem Tyrius: Ad urbem

tectis pedibusque nudis cum plurimis monachis non
 monachis per mediam incedens civitatem ad impe-
 ratorem pergit. Appensus erat collo funiculus, et
 gladius ab eo altera ferebatur manus. Erat autem
 illic erectum insigne tribunal. Stabat vero procul ab
 imperatorio tabernaculo Renaldus, tanquam si ad
 illum accedere non auderet. Monachorum turba non
 monachorum absque sandaliis caputumque tegu-
 mentis imperatore adibat, et in genua procum-
 bentes omnes lacrymas profundeabant ex oculis,
 manusque protendebant. 183 At imperator re-
 nuenti primo similis, tandem exoratus adesse prin-
 cipem jussit. Ingressi igitur, eo quo diximus
 modo, Rex imperator delictum remisit : tum et
 alia multa que ipse voluit imperator, sacramentis
 firmanti, tum etiam illud, ut Byzantio, prout antea
 fieri consueverat, Antiochiam pontifex mitteretur.
 Mira res prorsus visa qui hic forte aderant Asiati-
 carum gentium legatis, Chorasmianorum, Snsiorum,
 Ecbatanorum, Mediarumque universæ ac Babylonis,
 quorum principum vocant sultanum :
 præterea Nuradini Berhæze satrapæ, Jagupanis
 Cappadocis phylarchi, et Abasgorum et Iberorum,
 nec non et Palæstinorum et Armeniorum, qui ultra
 Isuros habitant.

19. Hæc tunc quidem tibi gesta. Interea Balduinus
 Palæstinae rex per legatos colloquium imperatoris
 exoptit, de rebus aliquot majoris momenti cum
 illo acturus. Verum hæc in specie gerebantur.
 Cum enim Antiochis principatum terris suis vicinis
 Inhiaret, neque eum facile posset sibi comparare,
 priusquam ea quæ de Renaldo evenerant edoceretur,
 id imperatori consilii dederat, ut nullo hominem
 modo demitteret : illo enim de medio sublato fore
 ut vel Antiocheni, qui ab eo fuissent servati, sibi
 in posterum obnoxii servirent : vel si utriusque
 detractarent imperium, nihil æquius ipsis 184
 domiaretur. Ejusmodi dato consilio Antiochiam
 venit, habitoque cum oppidanis sermone in memo-
 riam is revocavit, quomodo propter eorum com-
 moda ex Palæstina huc advenisset, et quantum sibi
 ab id ipsius deberent. His annuentibus, cursum
 imperatoris de mutuo congressu sollicitat. At ille
 perspecta hominis mente id primum renuit : neque
 enim convenienti cultu et officiis exceptam iri affir-
 mabat, siquidem interim dum inter medios hostes
 res bellicas tractat, is illi congregaretur ac cum

μνώσας δὲ τῷ χεῖρι ἄχρι καὶ ἐς ἀγκῶνας αὐτοῦ.
 ἀνυπόδετος οὖν τῶν μοναχῶν πολλοὺς διὰ μέγας
 τῆς κλίσεως πορευόμενος ἐπὶ βασιλεῖα παραγίνεται·
 ἐξήκτο δὲ αὐτῷ τοῦ μὲν τραχήλου καλώδιον, χεῖρ
 δὲ τῆ ἑτέρας εἰσὸς ἐξέρχεται Ἥρτ' οὖν τηρικῶτα
 βῆμα λαμπρὸν· καὶ Γενάλλος μὲν ἀποθὲν που τῆς
 βασιλείου σκηπτῆς ἴστατο ὡς ἂν μὴ θαρρῶν θυμὸς
 εἰσπείτῃσιν, ὁ δὲ τῶν ἀμονάχων μοναχῶν θυμὸς
 ἀσάδαλοι τε καὶ ἀκαλυψαίς κεφαλῆς εἰσῆσαν ἐπὶ
 βασιλεῖ, ἐπὶ γένυ τε ἐκλάσαντες ἀπαντες δάκρυά
 τε τῶν ὀφθαλμῶν ἐκπιπὼν καὶ τὰς χεῖρας ἀνέτεινον.
 Βασιλεὺς δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἀνένευε, παραληθείς
 ὄσπερον παρελθεῖν τὸν πρόχικτα ἐκίλευσεν. Εἰς
 εὐθέτως δὲ τρέψῃ τῷ εἰρημένῳ ἐπικαμφθείς ἀπήκην
 αὐτῷ τὸ ἐμπαρολημῆ, ἄρκος [P. 106] ἄλλα τε κλιῶ
 πιστώσαμένῳ, ὅσα δηλονότι βασιλεῖ βουλομένῳ ἐτύ-
 χανε καὶ δὴ καὶ ἀρχιερεῖα ἐκ Βυζαντίου εἰς Ἀντιό-
 χειαν κατὰ ἔθω, κίμπεσθαι τὸ παλαιόν. Ὅτι δὲ
 καὶ θαῦμα κατεχε τοῦς ὅσοι τηρικῶτα ἐτύχων
 πρέσβεις ἵσταθα παρατυχόντες τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν
 ἔθων, Χωρσασίων τε καὶ Σουσίων καὶ Ἐσβατάνων,
 Μηδικῆς τε τῆς ἀπάσης· καὶ Βαβυλωνός, ὧν δὴ τὸ
 ἄρχοντα μέγα ἐκίνοι κλεῖστοι σουλτάν, Νουραδί
 τε τοῦ Βερρόσιαλο σατράπου καὶ Γαγούμασῶν τοῦ
 Περσῶν φυλάρχου, καὶ Ἀδασῶν καὶ Ἰθέρων, ἐπὶ
 δὲ καὶ Παλαιστινῶν καὶ Ἀρμενίων τῶν ἐπίκεινται
 Ἰσούρων.

18. Ταῦτα μὲν οὖν τῆδε ἐπράσσετο. Βαλδουίνου
 (29) δὲ ὁ Παλαιστίνης βῆς ἐπὶ βασιλεῖα κίμψας ἤπει
 συγγενέσθαι αὐτῷ περὶ μεγάλων τιῶν ὡσπερ
 ἔλεγε κοινωρήσων. Ἦν δὲ σκήψης τὸ πρόγραμμα. Τῆ
 γὰρ Ἀντιοχίαις ἐποφθαλιζῶν ἀρχῇ ἐν γειτόνῳ
 αὐτῷ κειβεστώσῃ, οὐκ ἔχων ὅπως ἂν αὐτῆς εὐ-
 χόιτο, ἐκίθη μὲν τὰ κατὰ Γενάλλου ἐμαθε
 ξυνοβούλευε βασιλεῖ μηδὲλας τοῦτου μάθισθαι, ὡ
 ἢ ἐκ ποδῶν ἐκίνοι γεγεννημένου Ἀντιοχεῦαν ἐπὶ
 δὲ αὐτὸν εἰσεσωσμένους ὅσα καὶ δούλας αὐτῆς χρεῖ
 σαιτο, ἢ καὶ περὶ ἀμφοῖν βασιλείαν παρατηρησάμε-
 νος οὐδὲν ἤτιον αὐτοῖς ἐπιτάττειν. Ταῦτα βουλευ-
 σάμενος ἐν Ἀντιοχίᾳ παραγίνεται, εἰς λόγους τῆ
 Ἀντιοχεῦσι καταστάς ὑπεμνήσθη τε ἐπίτηδε
 αὐτοῦς, ὅπως ἐπὶ τῷ αὐτοῖς ξυνοίσοντι ἐνταῦθα
 Παλαιστίνης ἀφίκοιτο καὶ ὡς χαρίτων αὐτῷ μεγάλῳ
 ὀφείλεται τυγχάνουσιν ἔντες. Τῶν δὲ ὁμολογοῦντων
 εἰδαίτο καὶ κίλιν βασιλέως ὅπως ἂν αὐτῷ συγγενέται
 Ὅ δὲ συνέλ; τῆς τοῦ ἀνθρώπου διανοίας τὸ μὲν
 πρῶτον ἀπέντυσε, μὴ ἂν τῆς θεούσης τυχεῖν αὐτῷ
 ἰσχυρίζομενος φιλοφροσύνης τε καὶ δεξιότητος, εἰς
 ἐπὶ μέσων πολεμίων ἔργων διατρίβοντι ὁμιλήσει

Du Cangii notæ.

Mamistram pervenit, ubi post multos circuitus cum
 summa ignominia et populi nostri confusione imperi-
 ali reconciliatus est excellentia. Nudis enim, ut
 dicitur, pedibus, indutus laneis, manicis usque ad
 cubitum decurtatis, fuso circa collum religato, gla-
 dium habens in manu nudum, quem mucrone ten-
 ens, cujus caput domino imperatori porrigeret,
 coram universis legionibus domino imperatori præ-
 sentatus est : ibique ante pedes ejus ad terram
 prostratus, tradito domino imperatori aladio tan-

dia tacuit, quousque cunctis verteretur in nausea
 et latinitatis gloriam verteret in opprobrium et
 delinquendo et satisfaciendo vehementissimus. Mi-
 rum sane quomodo vir fortissimus quique
 egregie factis incluserat tante se ignominie et in-
 famie subjecerit.
 (29) Βαλδουίνος. Ut ad imperatorem accessit
 rit Balduinus III, Hierosol. rex, et principem Ry-
 naldum eidem reconciliaverit narrat idem Tyrius
 l. xviii. c. 24.

αὐτῷ ἰγκαίμενον ὅτι μᾶλλον ὀρών αὐτὸν καὶ περὶ αὐτῶν ὀσημέραι ἐκτεύοντα ἐπέκειν τε τῆ ἀτι-
 ρα καὶ ἤκειν ἐκλείου. Ἀγεται οὖν ὅτι ἐξέοντα τῆς
 πόλεως περιστάντας αὐτὸν οἱ Ἀντιοχεῖς ἰδόντο. ὄντας
 ἐν αὐτῷ δυνατὰ ἴσται βασιλεῖα σφίσι διαλλάξαι. Ἐν
 τούτῳ δὲ τοιαῦτα τινὰ ἐς τὴν βασιλείῳ συνέπεσον
 αὐτῷ. Ἦν τις ὑπογράμματιών αὐτῷ Θεόδωρος
 ὄνομα, ἐπίκλησιν Στυπαιώτης (30). Οὗτος ὁ Θεόδωρος
 εἶ τε ἑλίας βασιλεῖς οἰκειώτατος ἦν, καὶ ὅθι καὶ τὴν
 ἐπὶ τοῦ πανικλείου, καίτοι τευτο λειτουργίαν, ἀλλὰ
 σκαῖς τις καὶ δύσους περὶ αὐτὸν φωραθεῖς τε καὶ
 ἐξελεγθεῖς ὤψων τε αὐτῶν, καὶ γλώσσης ὁ κακοδαί-
 μων ἐπέφητο. Τὸν τε γὰρ τῆς ζωῆς αἰῶνα ἐκμεμα-
 τήσθαι βασιλεῖς ἤδη ὡς ἀπὸ τριπέδος ἀπιφάδαζε τοῖς
 πολλοῖς, καὶ χρῆναι ἕως τὴν Ῥωμαίων βουλήν μη-
 κίτι νεανίᾳ μηδὲ σφριγῶντι τὴν ἀρχὴν παραδοῦναι,
 ἀλλ' ἀνδρὶ γεγηρακότεν ἀκριβῶς καὶ ἐξώρῳ τῆς
 φιλικίας, ὄντας ἐκείνου τῷ λόγῳ ἄρχοντας ὡς ἐν δη-
 μοκρατίᾳ τὰ τῆς πολιτείας μᾶλλον [P. 407] διου-
 κήτω. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὸν Θεόδωρον τῆδε συν-
 τάσεως· τότε δὲ καὶ Γεώργιος ὁ τῶν βασιλικῶν ἐξέρ-
 χων σαλπιστῶν, ὃν δὴ πριμικέριον τῆς αὐλῆς (31)
 ἴδως ὀνομάζειν ἴσται, ἐπίκλησιν Πυρρόγεωργιος,
 οἷκ ἐπὶ μικροῖς καὶ αὐτὸς βασιλεῖς προσεκρουκῶς
 ἰσῶ τε αὐθις τετύχηκεν αὐτοῦ καὶ ἔχαρι ἄλλο μὲν
 αὐτῷ ἐπέκινθει, τὴν δὲ ἀρχὴν ἀπεθεδὴκασι ταύτην.

κ. Βασιλεὺς δὲ προσεῖναι τὸν ῤῆγα μαθὼν ἄλλοις
 ἄλλους τῶν ἐπὶ δόξης προσεπικτήθη αὐτῷ ἐκμε-
 τα καὶ ἐπὶ τοῖς ἐπιδοξοτέροις παύτων ἔχει καὶ τῶν
 ἐπ' ἀδελφίθαις αὐτῷ γαμβρῶν (32), προσερῶντας
 αὐτῶν καὶ τὰ εἰρηὰ τιμήσοντας, ἴως παρ' αὐτῶν
 βασιλεῖα ἤλθεν. Ὅ μὲν οὖν οὐτως ἐξήως τοῦ Δαδιδ
 ἠρώου καὶ ἔτιμα καὶ ἰδαξιοῦτο τὸν ἄνθρωπον ὁ δὲ
 εἶτε τούτοις κατεπαρθεῖς εἶτε καὶ ζῦμπυρῶντι τινι
 τῶν ἄλλοζονοῖαν, ἐπειθὲς περ εἰς τὴν βασιλείον
 παρῆλθεν αὐλῆν, ὅπῃ τε τῶν βασιλείων βαδούχων
 καὶ Ῥωμαίων τῶν ἐπὶ δόξης παρακρυπόμενος ἐν-
 τούτῳ τοῦ ἱσπῶ ἀπέδη, ἔνθα καὶ βασιλεὺς (33) αὐτὸ

eo colloquium haberet. Ut vero magis instare eum
 vidit et eadem in dies rogare, annuit tandem pre-
 cibus et venire jussit. Aiumt urbe exuntem cir-
 cumstetisse Antiochenos, rogasseque eandem ut
 imperatorem sibi reconciliare admitteret. Interro
 ei hæc in imperatoris accedere palatio. Quidam ex
 illius scribis nomine Theodorus, cognomento vero
 Sypiotas, tum alias ipsi familiarissimus, tum etiam
 caniculus ea arte præpositus, cum principi cætero-
 quin insidus infestusque deprehensus ac convictus
 esset, oculis miser et lingua privatus est. Exactum
 jam quippe esse imperatoris vitæ terminum, velut
 ex tripode apud multos vaticinalatur, aiebatque
 non adolescenti et vegeto committendum deinceps
 Romanum imperium, sed ætatis provecæ viro et
 senio jam confecto, ut in speciem eo imperante
 publicæ res veluti populari regimine administraren-
 tur. 185 Hæc tum quidem acciderunt Theodoro.
 Eodem tempore Georgius tibicinum imperatoris
 præfectus, qui primicerius aulæ vulgo vocari solet,
 cognomento Pyrrhogeorgius, commisso et ipse non
 levi in eum delicto, clementem expertus principem,
 nihil aliud mali passus est, nisi quod eo manere
 exciderit.

20. Imperator vero ut adventare regem rescivit,
 variis in locis viros dignitatibus conspicuos ipsi
 jussit occurrere, ita ut honoratiores postremo sem-
 per essent, usque ad ipsos ex fratribus neptium
 viros, qui cum eo sermonem haberent, variisque
 illum prosequerentur honoribus, donec ad ipsum
 perveniret imperatorem. Ita ille ex Davidici throni
 majestate tum coluit hominem, tum officioso excep-
 pit. Quibus is elatus, sive quod insitam ab ipsis
 natalibus aleret neccio quam ostentationem, post-
 quam imperatorum ingressus est palatium, impe-
 ratoria custodia illustribusque aulicis cum dola-

De Cærgii notæ.

(30) Στυπαιώτης. Rem paulo secus refert Ni-
 cetias, l. III, n. 4, et a logotheta dromi, viro ne-
 lario, per invidiam et confectis calumniis, tanquam
 clandestina cum Willelmo Siculorum rege agitare
 consilia, circumventum Theodorum Sypiotam tra-
 didi. Ad Cinnamum accedit propius Rudevicus, l. II
 in De gest. Frid. c. 47, etsi aliter periude histo-
 riam hanc describat: Circa idem tempus Manuele
 Cpolitano imp. circa partes Antiochiæ contra Tur-
 cos cum exercitu morante, unus de servis palatii,
 canicinus videlicet, quem nos cancellarium dicere
 posuimus, principi suo fraudem molitus est. Tres
 uiquidam audacissimas lomeritatis juvenes infinita
 corruptis pecunia ad occidendum imperatorem pel-
 lezerat, ipseque statuta die quando id facinus pa-
 trari debuerat, ad occupandum apud urbem simul
 cum imperiali palatio imperium, magnis instructus
 copiis præstolabatur. Tantum regis periculum cum
 imperatrici per occultum indicem revelatum fuisset,
 illa, magnitudine sceleris perterrita, quam veloci-
 tate marito prodilionem significat: sicque delecto
 deo, comprehensis sicariis, præterito criminis au-
 ctore et capto, de omnibus condigne sumuntur sup-
 plicia. Canticlinus etenim primo effusus oculis
 linguaque perforata gutturi transmissa sine mise-

rations miserabili morte vitam finivit. De Theo-
 doro Sypiotas caniculus V Cojac. ad leg. 2 Cod. de
 Petit. honor. l. x.
 (31) Πριμικέριον τῆς αὐλῆς. Pyrrhogeorgii
 istius, ut et dignitatis primicerii aulæ qua insi-
 gnitus fuit, meminit idem Cinnamus, l. II. At
 quale fuerit istiusmodi officii palatii munus certe
 ab illo unico scriptore docemur, præfuisse nempe
 tibicinibus imperatoris, de quibus agit Codinus,
 c. v, n. 15, et c. vi, n. 20. Nam etsi non semel de
 hac dignitate sermonem loquerat idem scriptor, de
 functione ista silet. Occurrit præterea primicerius
 aulæ apud Cantacuzenum l. ut, c. 33.
 (32) [P. 464] Τῶν ἐκ' ἀδελφιδαιῶν αὐτῷ γαμ-
 βρῶν. Tyrinus. Statim in occursum ei ab eo diri-
 guntur duo nepotes ejus, fratres uterini, Joannes
 videlicet protosebaste et Alexius protostrator, qui
 inter illustres sacri palatii primum obtinebant lo-
 cum, cum maximo nobilitum comitatu. Qui quidem
 Alexius protostrator filius fuit Joannis Axuchl
 m. domestici et maritus ἑλίας Alexii Comneni
 Joannis imp. filii primogeniti. V. stemma Com-
 nen.
 (33) Ἐρῶα καὶ βασιλεὺς. Nemini quippe eqho
 insidenti in palatium licebat ingredi præterquam

centibus, eo loci equo desiliit, ubi id ipsum facere A
 consuevit imperator. Ex quo facto insolentiam
 factumque illius advertens princeps, multa ad majorem honorem pertinentia deinceps intermisit. Nihilominus eum vidit allocutusque est, et sede humiliori considerare jussit. Sæpius etiam cum illo est congressus, eumque convivio excepit crebrius. Cum vero ea quæ Renaldus cum imperatore pepigerat Antiochenis non placerent, cum propter copias quibus adjuvare imperatorem tenebantur, civitate ninivrum prioribus viribus longe imminuta, 186 tum propter patriarcham, qui in posterum Byzantio Antiochiam mittendus erat, venissentque iis de rebus imperatorem supplicaturi, Balduinus quoque eadem rogabat principem, et non difficilem exoratu videns, concidere ad illius genua legatos jussit. Is vero, animo revolvens ultra res majori esset honori Romanis, ut minorem manum ad militiam conferrent, statim annuit: crebro enim quod supra vires exigitur, vix impletur: cum quantæcumque præterea adductæ copię ad servitutis argumentum plus satis sufficiant. Pontificem autem aliunde quam Byzantio assumi, negavit se permissurum. Id illi libenter accipientes, in civitatem redierunt.

21. Eum finem habuere res cum Renaldo gestæ. Interea imperator in Torosum pergere instituit: sed ille primo loca deserta, et montes Tauricos pervagatus; tandem Balduino etiam pro eo apud imperatorem intercedente, venit et ipse in Romanorum castra, supplicis miserandique viri habitu. C
 Admisso itaque Toroso ab imperatore et inter Romani imperii clientes ascripto, bellum solum est. Sed enim Antiocheni, ubi imperatorem in civitatem suam adventare perceperunt, veriti, ut par erat, ne si intromitterentur Romanorum copię, ab iis expellerentur; anxii vero qua ratione imperatorem averterent a proposito, hosce minime sanos commenti prætextus ad illum detulere: quosdam videlicet esse ex suis audaculos, qui imperatorem, cum in 187 urbem inermis omnino veniret (neque enim id futurum aliter putabant) factis insidiis opprimerent. Sed ille doctum advertens, nequaquam locum habituram fraudem dixit: mox, converso ad circumstantes sermone, ea fieri non posse respondit, tum propter alia, tum id maxime quod rex quidem procul ab imperatoris corpore inermis incederet, Renaldus autem et alii circa equi phaleras et ephippii lora occupati, pedibus irent sine ullis armis: imperatorem denique magna, uti moris est Barbarorum bipenniferorum turba circumstaret. Ita hosce sermones respuit. Urbem autem ingressurus

ποισίν εβριστο. Ἐφ' οἷς ἀγερωχ' ἄν τοῦ καταγνῶς βασιλεὺς πολλὰ τῶν ἐπι μᾶλλον εἰς τιμὴν δρώντων ἐνέλιπεν αὐτῷ. Εἶδε δὲ ὁμοῦ αὐτὸν καὶ προσεῖπεν ἔδραν τέ τινα χθαμαλήν. (34) καθιζῆσαι παρέθετο, συνωμίησέ τε πολλάκις αὐτῷ καὶ ἐν συσσίτιῳ παρέλαθεν. Ἐπει δὲ οὐκ ἤρεσκεν Ἀντιοχεῖς τῶν Πενάλδῳ ὁμολογημένων ἦ τε δύναμις μεθ' ἧς βασιλεὺς συμμαχεῖν ἐμελλον, ἄτε ἀπερρηχίας τῇ πόλει τῆς πάλαι ἰσχύος, καὶ τὸ ἀρχιερέα ἐκ Βυζαντίου ἐπὶ Ἀντιοχεῖα στέλλεσθαι, καὶ ἦλθον τούτων ἕνεκα βασιλέως δεησόμενοι, Βαλδουίνος καὶ ὑπὲρ τούτου τὴν βασιλεία παραγγέλλο. Ὁ σφόδρα δὲ ἀνανόμων γνοῦς καὶ πρὸ τῶν ἰχνῶν αὐτοῦ τοῖς πρέσβεις ἐβρίπτει. Ὁ δὲ ὀπίτερον τοῖν δυεῖν μᾶλλον Ῥωμαίοις τιμὴν φέροι διεννοησάμενος τὸ μὲν σὺν ἐλάσσονι στρατεύειν δυνάμει αὐτίκα ἔδωκε (τό τε γὰρ ὑπὲρ ἰσχύιν ἀπαιτούμενον ἐπαπομένῃν ὡς τὰ πολλὰ τὴν παράδασιν ἔχει, καὶ ἄλλως ἀρκεῖ πρὸς δουλείας ἐνδείξιν καὶ τὸ πολλοστὴν ἔστιν ὁ προσαχόμενον)· ἀρχιερέα δὲ ἄλλοθεν ποθεν εἶναι μὴ ἐκ Βυζαντίου εἶναι οὐκ ἔφησε καταδέξασθαι. Ὅπασμοι ἐκείνοι δεξάμενοι ἐς τὴν πόλιν ἀπηλλάκοντο.

κα'. Τὰ μὲν δὴ κατὰ τὴν Πενάλδον ἐνταῦθα τὸ πέρασ ἰσχε' βασιλεὺς δὲ ἐπὶ Τερόζην (35) ἵεναι λοιπὸν διενεῖστο. Ὁ δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἐπὶ χώρους τε ἐρήμους τε ὄρη ἐξέτρεχε τὰ Ταυρικὰ, εἶτα Βαλδουίνου καὶ περὶ αὐτοῦ τὴν βασιλεία ἱκετεύσαντος ἦλθε κάκεινος [P.108] ἐν τῷ Ῥωμαίων στρατοπέδῳ ἰκέτης ἐλευθέρως. Βασιλεὺς δὲ αὐτὸν προσηχάμενος δούλοις τε τῶν Ῥωμαίων ἐνέγραψε καὶ τὸν πόλεμον λοιπὸν ἔλυσεν. Ἀντιοχεῖς τοίνυν, ἐπειδὴ τῆς πόλεως ἐπιδαίνειν ἤδη βασιλεὺς ἐμελλον, εἰδὸσαν μὲν ὡς τὸ εἶδος, μὴ ποτε Ῥωμαίων δυνάμεις ἐνδοεισφρήσασαι ἐκείθεν αὐτοὺς ἐξελθεῖν πειράσσονται, οὐκ ἔχοντες δ' ὅπως τὴν βασιλεία ἀποτρέψωσιν ὄρη, στήφεις οὐχ ὄγισιν τινὰς ἀναπλάσαντες προσήγον αὐτῷ. Αἱ δὲ ἦσαν, ὡς ἄρα τῶν τινες παρ' αὐτοῖς τολμηταὶ σύνθοντο, ἐπιθεὶν βασιλεὺς ἐπὶ τὴν πόλιν εἰσέβηθ' ἀνοκλος δὲ πάντως (οὐ γὰρ ἐπέσκεν ἄλλως), ἐπιβουλή τινε κατ' αὐτοῦ χρεῖσασθαι. Ἄλλε βασιλεὺς τὸν ὄδον ζυγιδῶν οὐκ ἔφη χώραν ἔξειν τὸ πλαστευόμενον, καὶ κατέλεγεν ὑπολαβῶν τοῖς ἀμφ αὐτὸν ὅπως ἀδύνατά ἐστι ταῦτα, διὰ τε ἄλλα καὶ οὐκ ἤκιστα τὴ τὸν μὲν ῥῆγα πολλῷ ἀποθεν τοῦ βασιλείου ἀνόπιστον μέλλειν πορεύεσθαι σώματος. Πενάλδον δὲ καὶ τοὺς ἄλλους περὶ τὰ φάλαρα τοῦ ἵππου καὶ τοὺς τῆς ἐπιστερίδος ποιεῖσθαι ἱμάντας, περὶ τε χωροῦντας καὶ ὄπλου ἀνευ παντός. Αὐτὸν γε μὴν τὸν βασιλεία πολλὴν τινα πελεχυφόρων Βαρβάρων

Du Cangii notæ.

ipsi soli imperatori. Vide quæ notanius ad Villehard. n. 114.

(34) Ἐδραν δὲ τινα χθαμαλήν. Prosequitur Tyrius: Deinde ipsis enim ducentibus usque ad ostium tentorii, ubi dominus imperator cum suis illustribus residebat, cum multa gloria introductus, humanissime ab eo salutatus et ad osculum pacis erectus, secus eum in sede honesta, humilior tamen,

locatus est. Ita cum Anulricus Hierosol. rex constantinopolim ad Manuelem venit, *juxta eum dominus rex throno sedit honesto, humilior tamen*, ait idem Tyrius, l. xx, c. 24. V. Cinnamum, p. 206.

(35) Ἐπὶ Τερόζην. Reconciliatus est pariter Manueli Toros Armeniæ regulus. Rem narrat Tyrius loco citato.

ὄμιλον περιέπειν. ὡσπερ ἔθος ἐστὶ. Τοὺς μὲν δὲ λόγους τούτους οὕτως ἀπαδοχίμαζεν, εἰς δὲ τὴν πόλιν (36) εἰσελαθὺναι μέλλων διττοὺς περιέθετο θώρακας, ἀκαμάτῃ σώματος ἰσχυρῶς πρὸς τοῦτο ἐναγόμενος, ὅ δὲ καὶ κἀνδύον πρὸς τούτοις κατάλιθόν τινα περιέκειτο, ἄχθος τῶν ἔνδον οὐκ ἔλαττον, καὶ στίφος καὶ τάλλα τῷ βασιλεὶ ἐξ ἔθους. Ὅ δὲ θυμιάζειν ἔχε, τοῦ θριάμβου τρόπον ἔην ἐν Βυζαντίῳ τελεῖσθαι εἰσθε τελεσθέντος ἤδη, ἐς τὴν Πέτρου τοῦ ἀποστόλου καταστήσας γυνὸν κοῦφά τε ἀπέδη τοῦ ἰκκου καὶ αὖθις ἐπιβαίνειν μέλλων σὺν ἄλλοι ἀνέθορον, ὡσπερ οὐδὲ τῶν ψιλῶν τις καὶ ἀνόπλων. Ὅτε δὲ ὁ τῆς πόλεως ἀρχιερεὺς ὀπήντα τούτῳ τὴν ἱερατικὴν ἀμπαρόμενος ὁσολὴν σὺν τῶν ἱεροπλῶν τῷ τέλει πάντι. Ἐχειρίζοντο δὲ τύπος σταυρικοῦς, καὶ τὰ ἱερὰ προῦπερον λόγια, ὡς ἐκπατήχθαι τὸ ξῖνον ἅπαν καὶ ἱκκῶ, ὅρων πρὸς τούτοις Ἐνάλθον μὲν καὶ τοὺς ἐπὶ δόξης Ἀντιοχείων ποσὶν ἀμφὶ τὴν βασιλείον παραθέοντας ἰκκον (37), Βαλδουίνον δὲ ἀνδρα στερηφόροῦντα μακρὰν ἄποθεν ἐφιππὸν μὲν παντάκασι δὲ ἀστράμανον κορευόμενον. Ὅ μὲν δὲ θρίαμβος; ἐπὶ τούτοις τετέλεστο, βασιλεὺς δὲ ἐπὶ ἰκκῶ τῇ πόλει παράμενας ἡλίου, ἐκείθεν ἀπήλαυσε. Τῶσαυτην γὰρ μὴν δουλοπρέπειν Ἀντιοχεῖς ἐς αὐτὴν ἐπεδειξάντο, ὥστα αὐτοῦ τοῖς Ἐνάλθου ἐνδρατρίθοντος δόμοις οὐδεὶς οὐδεμίαν τῶν ἀμφιβαλλόντων παρὰ τοῖς ὁμογενέσιν ἰδικάσατο δίκην (38) οἱ μὴ παρὰ Ῥωμαίους.

χρ. [P. 109] Ταῦτα κατωρθώκως βασιλεὺς ἐπὶ Νουραδίν (39) εἶναι συνεσκευάζετο. Ἄλλ' ἕκαστος

A duplicem induit loriam, indefesso corporis robore ad hoc commotus. Vestem præterea quamdam lapillis distinctam superinduit, interioribus pondere haud cedentem. Diademate denique, aliisque imperatoris ornamentis pro more, redimitus est. Quod vero mirari subit, peracto istic eodem modo, quo Byzantii solchat, triumpho, cum ad Petri apostoli pervenisset templum, alacriter equo desiliit, rursumque illum inscensurus saltu resiliit in eandem, quod vel leviter armorum aut inermium vix aliquis potuisset. Tum illi occurrit civitatis pontifex stolam sacerdotalem indutus cum omni clericorum ordine. Tenebant li præ manibus cruces, præferentque sacra Evangelia : ita ut stupore quodam Renaldum, nobilesque Antiochenos, pedibus equum imperatorum circumstantes **188** viderent : Balduinum autem armum coronatum, equo quidem insidentem, cæterum nullis conspicuum regis insignibus. In hunc modum transactus est triumphus. Imperator octiduum in urbe intermoratus, inde abscessit. Tanta autem veneratione eum prosecuti sunt Antiocheni, ut quandiu in ipsis Renaldi ædibus mansit, nemo eorum qui controversias exerceret, coram suæ gentis iudicibus causam dixerit, sed de iis Romani cognoverint.

22. His rebus rite confectis in Nuradinum expeditionem paravit imperator. Verum ut illius per-

Du Cangii notæ.

(36) *Εἰς δὲ τὴν πόλιν.* Manuells in urbem Antiochenam summo cum apparatu ingressum describit etiam Nicetas. Sed in primis audientia hæc de re Tyrina : *Peracta igitur in Cilicia Dominicæ Paschæ solemnitate, transcurtis diebus celebribus, versus Antiochiam exercitus dirigit et legionibus usque ad urbem applicatis pro foribus ejus astitit in infinita multitudinis formidabili : ubi dominus patriarcha cum universo clero et populo cum teatibus Evangelicorum et omnimodo ecclesiarum ornata obtinus adfuit. Rex quoque cum principe ejusdem loci et Ascalonitano comite cum universis tam regni quam Antiocheni principatus proceribus ei obviam eziens, cum summa gloria imperiali diademate laureatum et augustalibus decoratum insignibus cum tubarum stridore et tympanorum strepitu cum hymnis et canticis in urbem introducunt et usque ad cathedralem ecclesiam, ad basilicam videlicet apostolorum Principis, deinde ad palatium cum eadem patrum et plebis prosecutione deducunt.*

(37) *Βασιλειον παραθέοντας ἰκκον.* Id ipsum præstiterat jam ante Raimundus princeps, cum Joannes imp. Antiochiam primum ingressus est. Tyrinus, l. xv, c. 4 : *Pervenitis igitur Antiochiam dominus imperator, cum filiis suis et familiaribus ei militibus non modica ad urbem ingressus, domino principi dominoque comite stratoris officium exequentibus, etc.*

(38) *Ἐδικάσατο δίκην.* Quandiu Manuel in urbe Antiochena moram egit, cessavit omnis principis Antiocheni jurisdictionis, quæ penes imperatorem esse de jure debuit tanquam superiorem dominum. Speculum Saxonicum, l. iii, art. 60 : *In quacunque civitatem imperii rex devenerit, ibi telonea vocabunt sibi et moneta. Quacunque etiam provinciam seu territorium intraverit, judicium*

illis sibi vacabit et ei licebit judicare omnes causas, quæ coram iudice non fuerant inceptæ aut finitæ. Eadem habet Wichhild Magdeburgense, art. 8. Erat porro hæc potissimum feudorum, quæ reddibilia et jurabilia appellabant, de quibus fuse ad Joinvillam egimus dissert. 30, conditio, ut quotiescunque superior dominus a vassallo castrum sibi reddi ad magnam aut parvam vim, irato aut pacato, postularet, vassallus eo excederet et dominus superior seu, ut vocabant, capitalis, suppremi in eo omnem dominatus jurisdictionem exerceret, eoque nomine vexillum suum in celsiori castri turre erigeret, ibique familiæ suæ symbolum per præconem proclamari curaret, uti sat probavimus in ea dissertatione. Conditioni vero isti obnoxium Joanni imperat. [P. 465] Antiochiam D agnoverat ex pacto Renaldum princeps, præstito corporaliter sacramento, quod domino imperatori Antiochiam ingredi volenti, vel ejus præsidium, sive irato sive pacato, liberum et tranquillum non denegaret introitum. Quo completo frædere vexillum imperiale super principalem præsidii turrem collocatum est, quod Tyrinus narrat, l. xiv, c. ult. Ita vidimus hæc ipsa qua scribimus ætate regem nostrum Christianissimum Avenionem, ex summi pontificis patrimonio provincie comitatus urbem ingressum 20 Mart. an. 1660 a consilibus et civibus ut dominum et provincie comitem consulatum et etagnitum quandiu in urbe moram egit ceseasse pontificiam jurisdictionem, regiam solam locum habuisse, regem præterea carceri mancipatos donasse libertate et nozarum gratiam reis fessisse.

(39) *Ἐπὶ Νουραδίν.* Eadem habet Tyrinus, c. 25.

pit adventum, Sanctægidiani comitis filium, Italianæ gentis virum, eumque qui Palæstinis præerat equitibus, quem magistrum templi Latini vocant, ambos homines claros, carceribus exemit vinculisque solvit : insuper etiam alios nobiles complures ; gregoriæ vero et passim collectæ multitudinis ad sex millia, quos maxime de Alemannorum et Germanorum exercitu ceperat, cum bellum in Asia illi gererent. His peractis, secuturum se præterea ad bella Asiatica principem pollicitus est Nuradinus : quibus admissis conditionibus imperator a proposito desistit. Sed non multo interjecto tempore pacta ista convellere aggressus est, etsi quæ statuerat laud confecit, uti deinceps commemorabitur. Saracenorum enim agmen, inscio Nuradino, in Romanorum aliquot qui pabulum exierant, structis insidiis irruerunt. Quod ubi imperator cognovit, loco et ipse maxime **189** idoneo insidias locat, ac prima luce nec opinantes adortur. His in fugam actis venandi tactus desiderio, in superiora Syriæ loca venatum abiit : rem ausus quæ hac ætate etiam audientibus horrorem incutiat. Præcedebant igitur haud plus quam sex viri, qui ferarum cubilia investigarent. Nec longe adeo erant progressi, cum quatuor et viginti ex hostibus armati prodire et in eorum conspectum venire, ut quosdam Romanos dolo ad positum a tergo in insidiis exercitum pertraherent. Simul atque id adverterunt illi ferarum indagatores, continuo in profluentem, qui coram aderat, amnem sese demisere, nandoque illum emensi contendere ad imperatorem, et quæ sibi accidissent retulere. Verum ille nihil utique ejusmodi perturbatus nuntio : « Eamus, inquit, quo loco esse hostem dicitis. » Cum vero cunctarentur, ipse admissis habentis equo in hostes fertur. Sed mox innumerus Saracenorum exercitus super locis illis repente apparuit. Nec cunctatus tamen magno impetu in medios irruit bellatores, iisque numero licet præpollentibus in fugam versis, insequi hostes non prius abstulit, quam in adjacentia præsidia sese recepissent ; isque, ubi prælium contigit, campus caesorum corporibus opertus est. Ob hæc igitur ad exercitum reversus, quæ sanciverat pacta solve, ut dixi, voluit : sed allati ex Occidente rumores quidam, res **190** ibi novari nuntiantes, ab incepto eum prohibere. Eodem etiam tempore Balduinus manu læsus est ejusmodi ab causa. Venanti iis in locis principi, aderat et ipse in ea exercitatione socius. Nam qui in cæteris rebus imperatorem admirabatur, num et in ea præstaret, cognoscere

(40) Τὸν Σαγγέλη νιέα. Tyrus : Inde missis nuntius ad Nuradinum, qui forte Halapie tunc erat, obtinet per legatos quemdam Bertrandum comitis Sancti Egidii naturalem filium cum quibusdam aliis concupitiis sibi dari. Ipse vero postmodum non multo interjecto temporis intervallo recocantiōnis cum curis domesticis, ad propria reversus est. Fuit Bertrandus Alphonsei Sanctægidiani seu S. Egidii vel Tolosæ comitis filius nothus, qui extincto parente apud Casaream Palæstinæ an. 1148, dum

A τὴν ἑφοδὸν γνοὺς τὸν Σαγγέλη Νουσαοιέα (40) ἄνδρα Ἴταλὸν καὶ τὸν τοῖς ἐν Παλαιστίνῃ ἑφεστῶτα Ἰππικῶσιν, ὃν Τέμπλου Ματτοροῦ (41) Λατίνου ὀνομαζώσιν, ἐπισημοτάτους ἄμφω, πρὸς δὲ καὶ τῶν εὐ γεγοθέντων πολλούς. Τοῦ γε μὴν ἀγελαίου καὶ σύγκλυδος ὄχλου εἰς ἑξακιχιλίους μάλιστα, οἱ ἐκ τῆς Ἀλαμανῶν καὶ Γερμανῶν ἐτύγχανον ἐζωγραμμένοι τούτῳ στρατιᾶς, ὀπηνίκα ἔκεινοι ἐπὶ Ἀσίαν ἐστράτευον. Ταῦτα Νουραδὶν ἐπολεῖ, πρὸς δὲ καὶ συνδιαφέρειν βασιλεῖ τὰς ἐν Ἀσίᾳ διωμολόγηκε μάχας ἐφ' οἷς προσδεξάμενος αὐτὸν ἀπέσχετο τοῦ σκοποῦ. Ἄλλ' ὀλίγῳ ὕστερον καταλύειν ὤρμηθη τὰ δεδογμένα· οὐ μὴν καὶ πάρα τὸν σκοπὸν ἔδωκεν, ὡς δὴλον ἐξῆς γενήσεται. Σαρακηνῶν γὰρ ὄμιλος, τοῦ Νουραδὶν μὴδὲν συνειδίτος, προσλοχέσαντες Ἰωρδανίων τῶν ἐπὶ χορταγωγίαν ἰόντων ἐκίχουν τινάς. Ὁ γνοὺς βασιλεὺς ἐνέδρας καὶ αὐτὸς ἐν ἐπιτερίειῳ περὶ τοῦ χώρου ἐκείνου στησάμενος ἅμα ἡμέρῃ καὶ αὐτὸς συνεπιτίθεται τοῖς τοῖς μὴδὲν προιδούσιν. Ἐπεὶ δὲ ἐτρέψατο, κυνηγεσίῳ ἐπιθυμήσας ἐξῆι παρὰ τοῖς ἀνωτάτω πεδίοις Συρίας θηρεύσων, πρᾶγμα κατὰ τὰς νῦν χρόνους καὶ ἀκουσθῆναι φοβερόν. Προήσαν τοίνυν αὐτοῦ ἄνδρες, οἷς ἔργον κοίτας θηρῶν ἀνεγνεύειν, οὐ πλείους τῶν ἐξ' ἄλλ' οὐκ ἓκ πλείστον προήλθον, καὶ τέσσαρες, καὶ εἰκοσι πολεμίων ὀπλοφόροι παρεφάνησαν τοῖς, ἔργον ποιούμενοι, ὅπως Ἰωρδανίων τινάς ὄλιγ' ἐπὶ τὴν κατὰ νότον ἰλλοχῶσαν παρεξελκύσωσι στρατιάν. Ἄμα τε οὖν εἶδον οἱ θηροσκοποὶ ἐκεῖνοι, καὶ ἅμα ἐς τὸ τοῦ παρὰ πόδας αὐτοῖς ποταμοῦ ρεῦμα καθήσαν ἑαυτοὺς διανηξάμενοι τε ἐπὶ βασιλείᾳ ἦλθον τὰ συμπεπωκάτα σφίσι μνησύντες. Ὁ δὲ πρὸς τὴν ἀκοήν οὐ διαταρχθεὶς : « Ἄγωμεν, ἔφη, ἔνθα τοὺς πολεμίους εἶναι φατέ. » Τῶν δὲ ὀκνήσαι κολληῖ ἔχομένων, αὐτὸς διὰ τῆ Ἰππικῆ ἐπιτρέψας χαλινὰ τὴν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἐφέρετο. Ἐξέπεινα τοίνυν Σαρακηνῶν στρατιὰ τῶν τῆδε ὑπερκύψασα χωρῶν μυριοκλήθης ἐξεφάνη. Ὁ δὲ μὴδὲν ὑποστελλάμενος σύν ῥύμῃ κολληῖ παρὰ μέσους εἰσπίπτει ἄνδρας ὀκλίτας ὅστω πολλούς, καὶ δὴ τραφύμενος αὐτοὺς οὐ πρότερον δύνων ἐπαύσατο, πρὶν ἐντέδ φρουρίων ἄπερ ἐνταῦθα ἔβρωται εἰσέπεισον φεύγοντες οἱ πολεμιοὶ, νεκρῶν τε ἐκλήσθη τὸ πᾶσιον ἐκεῖνο. Διὰ ταῦτα μὲν οὖν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἀναχωρήσας τὰ δεδογμένα, ὡς περ εἰρηται, παρακινεῖν ἤθελεν. Ἀλλὰ φῆμαί τινες ἐς ἐσπέρας ἐπισπῶσαι, αἱ δὲ νεοχωθῆναι τὰ τῆδε διηγγελον, διεκώλυσαν τοῦτον τῆς ἐγχειρήσεως. [P. 110] Τότε καὶ Βαλδουίνῳ (42) καταέγηκεν ἡ χεὶρ ἀπ' αἰτίας τοιδοδε. Θηρευομένῳ ἐνταῦθα τῷ βασιλεῖ παρῆν καὶ αὐτὸς τοῦ γυμνασίου κοινωνός. Τοῖς γὰρ

Du Cangii notæ.

castrum quoddam comitis Tripolitani patruelis sui ingrederetur, dolo ejusdem cum sorore a Turcis captus est, uti narrat Robertus de Monte.

(41) Τέμπλου ματτοροῦ. Bernardus de Tremelay seu de Tremblay, cujus meminit Tyrinus, l. xvii, c. 21, erat hac tempestate magister Templi.

(42) Τότε καὶ Βαλδουίνῳ. Id ipsum etiam de Balduino scribit Tyrinus, l. xviii, c. 15, et quantum Manuel ipse in curando regis vulnere studium adhibuerit accurate enarra:

ἄλλοις πᾶσιν ἐκτετατηγμένους τὴν αὐτοκράτορα καὶ τοῦτο μέρους εἶ γε εὐδοκίμοι γυνῶναι θέλει. Ταῖς τοῦ βασιλέως συνεπεκταίνεσθαι καὶ αὐτὸς φιλοτιμούμενος ὄρμαϊ; δαιμόνιον τινα περὶ ταῦτα στρεφόμενον τρόπον ελαθε σὺν τῇ Ἰκπιρ κατολισθήσας τὴν τε χεῖρα, ὡς περ εἴρηται, κακῶς ἐπαθεν, ἦν ἐν τῷ παραυτίκα καταδύσας βασιλεὺς τὰ εἰκότα τε ἐπιμελησάμενος; ἄλλοις ὕστερον ἀπῆλλαξεν ἡμερῶν. Ἦν γὰρ καὶ τὰ γε τοιαῦτα πολλοὺς τῶν διὰ βίου περὶ τὴν λατρῶν ἀναστραφέντων παρελαύνων τέχνην (aa). Ἀμέλει καὶ φέδας εἶδον αὐτὸν ἐγὼ γε τέμνοντα καὶ φάρμακα νοσοῦσι τρυχιτῶν ἀπορία παρεχόμενον, ἤδη δὲ καὶ πολλὰ τῶν Ἀσκληπιαδῶν συνεισενεγκάμενον ἐπιστήμη, ἄπερ ἄγνωστα ταύτῃ τοῦ παντὸς ἔμεινεν αἰῶνος; τῶν ὅσα ἐπιχρίεσθαι πέφυκε καὶ ὅσα ποτὰ, ἃ καὶ ἔξεστι τῷ γε βουλομένῳ ἐκ τῶν κοινῶν ἀναλέγεσθαι νοσοκομαίων, ἃ ξενώνας καλεῖσθαι ἔθος ἐστίν. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν εἶ τοσοῦτον. Ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς ἐπὶ Βυζάντιον λοιπὸν ἐμέμνητο. Ὡς δὲ τὴν ἐπιτομωτέραν ὀδεύσεις, Παμφυλίαν ἀφίμενος διὰ Λυκαονίας μέσης τὸν στρατὸν ἤγε, καίτοι πολλὰ πρὸς τοῦτο τοῦ σουλτάν ἀπολέγοντος. Ἐπειδὴ γούν (43) Ἀράνης ἀγχοῦ πόλεως ἐγένετο, καταπλαγόντες οἱ Πέρσαι φρόντο φεύγοντες, εἰδόμενοι αὐτίκα Ῥωμαίους Ἰκονίῳ προσβαλεῖν. Ὡς δὲ οὐδὲν αὐτοῖς πρὸς τῶν Ῥωμαίων ἄχαρι ἐγένετο, ἀνεθάρσισάν τε καὶ τῶν ἐπιτηδείων ἐκφέροντες ἀφθονατούτοις παρεῖχον. Ἄλλ' οὐκ ἦν μέχρι παντὸς Πέρσαις τὴν ἐντροφεύμενον σφίσι χόλον κατασχέειν. Ἀμέλει καὶ ἐν Κοττασίῳ γεγενομένης ἤδη Ῥωμαίων, τισὶν ἄντων τοῦ λοιποῦ στρατεύματος ἀποβραχέειν ἐπιθέμενοι ἐκτεινάν τε καὶ ζωὸς εἶλον. Ὁ δὲ βασιλεὺς τότε μὲν ἐπὶ Βυζάντιον ἦλθε, θριαμβόν τε καταγαγὼν μέγιστον καὶ θεῶν τὰ ἐπινίκια θύσας ἐν παλατίῳ καθήχθη.

(P. 111) γγ'. Ὀλίγη δὲ ὕστερον Πέρσας ἀμύνασθαι τῆς ἐς αὐτὸν παροινας διανοηθεὶς ἐς τὰς Κυβέλλων παδιάδας τὸν στρατὸν ἤγειρεν. Ἐν τούτῳ δὲ ἐπὶ τοὺς ἐν Ἀσίᾳ ἀρχάς τινας διέποντας Ῥωμαίων κίμψας ἐκέλευε κατὰ τακτὸν τινα χρόνον ἄλλοθεν εἶλον ἐμβαλεῖν εἰς τὸ Περσικόν. Ἐποίησε δὲ ταῦτα ὅπως ἕκαστοι Περσῶν ἐπιδοθηεῖν ἀλλήλοις ἀδυνάτως

Du Cangii notæ.

(43) Ἐπειδὴ γούν. Item auſſig Nicetas, l. iii, n. 3.

Cornelii Tollii notæ.

(aa) Ἦν γὰρ καὶ τὰ γε τοιαῦτα πολλοὺς τῶν διὰ βίου περὶ τὴν λατρῶν ἀναστραφέντων παρελαύνων τέχνην. Posset mirari quis, describi nobis a Cinnamo Manuelem, modo contra maxima hostium agmina solum pugnantem et vincentem; modo medicum factum, et solertissimum, sanantem vulnera, pharmaca agrotis dantem, et novorum tum fomentorum, tum potionum inventorem; modo nescio quid non agentem rarum et insolens imperatoribus. De Alexandro Magno identidem scripsere veteres non citra, ut opinor, hyperbolen. De Mithridate illo Pontii rego ex Laneo Cn. Pompei liberto refert Aulus Gellius, eum medicinæ et remedium huiusmodi in genere solertem fuisse, solitumque eorum sanguinem miscere medicamentis, quæ digerendis venis valent. Noster an hæc exemplo habuerit, an quædam affluerit, nihil ad me. Ipsum, si libet, audi se tuentem in iis quæ proxime sequuntur, et falsis suspicionibus eximentem. Hæc mihi cum nuntiata sunt, minus vera videbantur. *Supra fidem*

A gestiebat. Itaque agilitatem et pernicitatem principis, mire in his exercitiis, imitari contendens, imprudens cum equo concidit, et, ut dixi, manum graviter læsit: quam in præsentia alligans imperator, idoneis adhibitis remediis, paucis post diebus sanavit. In his enim illorum superabat artem, qui se per omnem vitam in medicina exercuerant. Inde et venas egomet secantem vidit, et pharmaca agrotis, medicorum penuria, præbentem. Ad hæc multa Asclepiadarum scientiæ addidit, quæ illi a tot sæculis fuerant incognita, tum in fomentis, tum in ipsis potionibus; quæ omnia colligere facile quis poterit ex communibus nosocomis, quæ xenones vocari vulgo solent. Inde Byzantium reverti statuit imperato: ut vero breviori itinere eo perveniret, relicta Pamphylia, per mediam Lycaoniam exercitum egit, licet multum obnitente sultano. Ubi autem ad Arandem civitatem pervenit, consternati Persæ fugam capessivore, Romanos statim ad Iconium castra posituros rati. Verum ut adverterunt ab iis hostile nihil perpetrari, resumpta fiducia, commeatum 191 abunde illis suppeditarunt. Non potuere tamen omnino Persæ conceptam pridem animo indignationem continere: adeo ut cum jam ad Cotyæum essent Romani, nonnullos ex iis qui a cætero exercitu longius evagati fuerant, aggressi, partim cæderent, partim vivos caperent. Imperator igitur Byzantium rediit, peractoque triumpho, ac Deo ob partas victorias actis gratias, palatium ingressus est.

2. Non multo interjecto tempore, imperator, cum ab illatas sibi injurias ulcisci Persas decrevisset, ad Cypsellorum campos exercitum collegit: interimque misit ad Romanos, qui in Asia præfecturas obtinebant, et, ut certo quodam tempore eorum quisque in Persicos agros irrueret, Imperavit. Hæc autem ideo fecit, ne possent Persæ sibi invicem opem

D namque credebam, unum hominem aliquot millia superare, unaque hasta infinitam armorum multitudinem profigere. Quapropter cum ad antram interdum principis, accedens, nonnullos audirem in caelum efferentes tanta opera, imperatori palpantia, caelum illorum relinquebam. Mores enim mihi sunt ad adulandum a natura inhables; neque ulro aut sciens verbum minimum nisi cum veritate et ore libero proferam. Illa vero hujusmodi eos, qui in domo augusta officiis præerant, quire in magistratibus erant, depingere et exornare sinebam, donec his oculis rem comperi, quippe et ipse quandoque mediis hostibus implicitus, cum ridi imperatorem hunc totis Persarum phalangibus resistantem. Hæc ipse satis honeste, satis ingenuè. Et certe si prisci etiam homines conquesti, nihil esse quod non mendax Græcia auderet in historia; nos utique de recentiorum scriptorum fide nolimus diligentius aut morosius inquirere. Sed nunc ad reliqua pergamus.

ferre. Quod quidem non modice rem Persicam affecit. At princeps, hibernio jam imminente solstitio, per fretum Hellespontiacum in Asiam trajiciens, ad Dorylæum usque pervenit, circa duos fluvios. quorum alter ab incolis Bathys, alter Tybris vocatur; ac circumjacente regione devastata, infinitam inde hominum pecorumque abduxit multitudinem. Persæ vero, cum jam ultimum sibi imminere cernerent discrimen, per turmas et globos cocupes conspici cœpere. Interea imperator, aliis Romanorum copiis ad obvia quæque depopulanda missis, cum paucis e suis in loca editiora profectus occinere tubas **192** imperatorias jubet, ut ac ratione perterret hostes, dum principem hostis præesse copiis persuasum haberent. Multa enim in Barbaros istos suapte manu exsequebatur, et si quando iis ex improviso appareret, quasi fulmen quoddam iis videbatur, ita ut nullo pudore fugam capesserent milleni interdum, et si ita sors daret, decies milleni armis undique et ferro instructi milites. Hæc sane cum mihi narrabantur, minus vera esse visa sunt, haud secus ac præclara illa Phocæ et Tzimisæ, qui non ita pridem imperarunt, facinora; aut si qui præterea alii propter eximiam fortitudinem nomen famamque sibi compararunt. Quippe supra fidem esse credebam unicum hominem millenos totos superasse, utaque profligasse hasta infinitam armatorum multitudinem. Quapropter cum in aula principis interdum versarer et tam egregia facta a nonnullis imperatori adblandientibus audirem in cœlum efferrî, animo dubius a colloquio statim recedebam. Adeo enim procul mihi ab adulatione ipso nature ducta insita est animi indoles, ut ne verbum quidem ullum ultro aut sciens, nisi vere perinde ac libere proferre haud possim. Eos vero qui in palatio officia semper obent aut dignitatibus conspicui sunt, talia depingere et exornare sinebam, donec res ipsas usurpare oculis contigit, cum ego mediis forte hostibus impliciis imperatorem hunc vidi totis Persarum phalangibus obsistentem. Sed hæc suo tempore historia comemorabit: **193** nunc autem institutam narrationem persequamur. Cum igitur ageret imperator in editioribus istis locis: Romanorum copiarum, quæ ad interiora processerant, in Persicum exercitum inopinate inciderunt. Facto itaque cominus prælio, ut vidit princeps inclinare Romanam aciem, citato impetu, nec lorica nec alia arma indutus, sed solo munitus clypeo ad illam contendit. Ubi in medios sese hostes intulit, miranda manu elidit opera, obviis quibusque cæsis. Interdum etiam tergastantibus, accepta tum hasta, semper insistens, nullam fortiter agendi occasionem quittebat. Ita diu sine intermissione fugerunt hostes, ut ne illis quidem in mentem venerit, tam numerosum exercitum ab unico homine inaccessi. Qui enim totos invaserat pavor, densam oculis offuderat caliginem.

Α ἔχουσιν, ὅπερ εἰς ἔργον ἐκβάν μεγάλην τὴν Περσῶν ἐλύπησεν. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ ἀμφὶ τροπᾶς ἦδη χειμερινὰς ὁ ἥλιος ἐγένετο, διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου πορθμοῦ ἐπὶ Ἀσίαν διαβάς, ἄχρι Δορυλαίου ἦλθε περὶ ἄμφω τῶ ποταμῶν, ὧν ὁ μὲν Βαθύς πρὸς τῶν ἐγχωρίων, Θύβρις δὲ ἄτερος. [P. 112] ὀνομάζεται, τὴν περιουλίαν τὰ πᾶσαν καταδραμῶν μυριάδων ἐκείθεν ἀνδρῶν καὶ ζώων ἄλλων ἤλασε πλεθύν. Πέρσαι δὲ τῆς τῶν σφετέρων αἰσθόμενοι ἀπωλείας κατὰ συστήματα καὶ λόχους ἦδη προφαινέσθαι ἤρξαντο. Βασιλεὺς δὲ τὸν μὲν ἄλλον Ῥωμαίων στρατὸν ληϊσόμενον τὰ ἐν ποσὶν ἐπεμψεν, αὐτὸς δὲ ἐπὶ τὰ ἀποπτα τῶν τῆδε χωρίων ἀναδραμῶν σὺν ὀλίγοις τῶν περὶ αὐτὸν ἀναταίειν τὰς βασιλείους ἐκέλευσε φόρμιγγας (44), δύο, ἐντεῦθεν ἐμπόειν τοῖς πολεμίοις μηχανώμενος βασιλεὺς τοῦ πολέμου τοῦδε στρατηγεῖν οἰηθείσει. Πολλὰ γὰρ πολλάκις αὐτοχειρὶα κατὰ τῶν Βαρβάρων τούτων χρησάμενος, εἰ ποτε λοιπῶν ἀπροσδόκητος αὐτοῖς ἐξερᾶν, σκηπτὸς μόνον οὐ τοῦτοῦτος ἰδοίαι, καὶ ὑπεχώρου μηδὲν αἰδεσθέντες, χιλιάδας, φασίν, ἀν οὕτω τύχη, καὶ μυριάδας, ὀπλοφοροῦντες, ἄνδρες καὶ σιδηρόφρακτοι. Ταῦτα ἐμοὶ γε εἰς ἀκοὴν πίπτοντα ἦττον ἀληθῆ ἰδοίαι, ὥσπερ οὐδὲ τὰ Φωκᾶ καὶ Τζιμισκῆ ἔργα τῶν ἐὼντων ἀρχαίων τούτων αὐτοκρατόρων, ἢ εἰ τινες ἄλλοι παρ' αὐτοῦς ἐπ' ἀνδρεία ἔνομα ἔσχον. Εἶναι γὰρ πέρα πίστει, ἀνδρὸς ἐνὸς ὄλας ἠτήσθαι χιλιάδας καὶ δόρατι ἐνὶ μυριοκλήθει καταγωνίζεσθαι πανοπλίαις. Ὅθεν εἰ καὶ ποτε τοῖς βασιλείοις ἐπιχειροῦσιν αὐλαῖς τὰ τῆλίκαι τῶν ἔργων ἀποθαιάζοντων ἀχέχοι τῶ βασιλεῖ, λιγγίων τοῦ συλλόγου ἀπατηθῶν. Φύσει γὰρ πρὸς πολεμικὴν ἄριστον ἐμπειρική μοι τὸ ἦθος, καὶ οὐκ ἂν οὐδὲ βῆμα σμικρὸν ἐκὼν ἴνατι προείμην ὅτι μὴ σὺν ἀληθείᾳ καὶ στόματι ἐλευθέρῳ. Τὰ δὲ τοιαῦτα τοῖς ἐν ταῖς ἀρχαῖς αἰεὶ πρὸς τοῦ δήμου καὶ τοῖς ἐν τέλει καταχαρκτηρίζεσθαι εἶων, ἕως εἰς ὄψιν ἦλθέ μοι τὰ τοῦ πράγματος ἐν μέσοις καὶ αὐτῶν πολεμίοις οὕτω τυχόν περιεὶλημμένῳ κάκ τοῦ σχεδὸν ὄρωντι τὸν αὐτοκράτορα τοῦτον φάλαγγιν ὄλαις ἀντικαθιστάμενον Περσικαῖς. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν κατὰ καιρὸν ἡ ἱστορία διηγῆσεται, τὸ δὲ νῦν τῶν προτεθέντων ἐχώμεθα. Εἶγε μὲν τὸν βασιλεὺς τὰ τῶν χώρων ἐκείνων ὑψηλὰ, ὁ δὲ Ῥωμαίων στρατὸς ἐνδοτέρω ἦδη χωρήσας **D** ἔλαθε στρατεύμασι Περσικοῖς ἐξ ἀπροσδοκῆτου περιτυχῶν. Ἀγχεμάχου τοίνυν γενομένης τῆς προσβολῆς, ἐπειδὴ πορεύσθαι τὸ Ῥωμαϊκὸν ἤρξατο, αἰσθόμενος ὁ βασιλεὺς ἀπὸ βυτῆρος ἐπ' αὐτοῦς ἤλαυνε, μήτε θώρακα ἐνδὺς μήτε τῶ τῶν ἄλλων ὅτι μὴ ἀσπίδι τὸ σῶμα φραζάμενος. Ταχὺ γούν εἰς μέσους εἰσωθῆσας τοὺς πολεμίους ἐαυτὸν ἔργα χειρὸς ἐπέδεικνυ θουμαστὰ τῶ ἕξει παίων ἀεὶ τὸν κρατυγχάνοντα ὅτι καὶ νῦτα δεωκότων ἦδη αὐτὸς κοτόπιν, δόρατος αὐτῶ κομισθέντος, ἰδῶκεν οὐδένα καιρὸν ἀνείει. Μέχρι μὲν σὺν πολλοῦ ἔφρευον ἀμεταστρεπῆ, μηδὲ ἐκεῖνο κατανοεῖν ἔχοντες εἰ

Du Cangii notæ.

(44) Βασιλεῖος φόρμιγγας. De tubis imperatoriis vide Codinum de Off. c. 5. n. 15.

πολιανθροπότατον [P. 113] οὕτω στρατεύμα πρὸς ἄνδρὸς διώκοιτο ἐνός. Τὸ γὰρ δῖος κατάκρας αὐτῶν περιγεγόνος ἐπεσχότει τὰς ὄψεις δεινῶς. Ἐπεὶ δὲ ποτε διέγνωστο σφίσι τὸ πρᾶγμα, πολλὰ τῆς ἀνανδρίας ἀλλήλους ἐπιτωθᾶσαντες ἀθρόον ἐπεστράφησάν τε καὶ ἀντιμέτωποι αὐτῷ ἔστησαν. Οὐ μὴν ἦσαν ἀκρατῶς ἐξεχέοντο καθάπαξ τῷ δέει τὰς ἑρμὰς ἀνασειραζόμενοι· φαρέτρας δὲ δλας ἐκένουν, ὁ δὲ τῆ ἀσπίδι παρ' ἐκάτερα στραφόμενος τὰς βολὰς ἀπωλούμενος ἐξω βελῶν τὸ σῶμα διετήρει. Ἦν δὲ τις ἐν Πέρταις ἀνὴρ θυμοειδής καὶ δραστήριος. Οὗτος ἐπειδὴ μηδένα ἐξ ἀπάντων βασιλεῖ πρὸς μάχην ἀνικαθιστάμενον ἔώρα, ὑπερζέσας τῷ θυμῷ τῶν συμπύλων αὐτῷ τινας τὸ ξίφος τῶν χειρῶν ἀποσπάσας ὡς πατάξων ἐφέρετο τοῦτον. Ἄλλ' ὁ αὐτοκράτωρ τῶν τριγῶν λαβόμενος ἄλλοις εἶλεν ἅμα τρισὶ γενναίοις· καὶ τούτοις ἐφ' οἷς ἀντιπράττειν οὐκ ἔχοντες· οἱ ἄλλοι, φροντο ἀπίοντες. Βασιλεὺς δὲ σὺν τοῖς εἰρημείοις ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἐπανήκεν, ἐπειδὴ τε τὴν χειμερίαν ὥραν σφοδρότεραν ἐγκειμένην ἔώρα, ἐπὶ Βυζάντιον ἐχώρει.

κγ'. Ἄλλ' ἄρτι μὲν ἡ κατὰ Βιθυνίαν εἶχε τοῦτον πόλιν, ἐνθα τοὺς ἐκ Φιλομυλίου δεσμώτας Ῥωμαίων ἐνοικισάμενος ἐβῆ (Πύλαι ταύτης τὸ ὄνομα), καὶ πρέσβεισιν ἐκ τοῦ σουλτάν ἀφικόμενοις ἐναυθᾶκου χρηματίσας, ἐπειδὴ μηδὲν ὕγιες αὐτοὺς ἀπαγγέλλοντας ἔγνω, αὐτοὺς μὲν ἀπεπέμψατο ἀπειλησάμενος, ὅτι γε μὴ κατὰ γνώμην αὐτῷ ποιοῦντων οὐκ εἰς μακρὰν ἡ Ῥωμαίων τῆς σφετέρας καταδραμεῖται ἵππος· καὶ ληίσονται πάντα πολλῶν μᾶλλον ἢ νῦν. Ὅ δὲ ἐπ' ὀλίγον τῆ Αὐγούστη συνδιατρίψας χρόνον, εἶτα ἐκείθεν μεταβάς (εἶχε γὰρ αὐτὸν χωρίον τῆνικαδὲ ἐς τὴν περσικὴν διαβάνα Πιτζίον πρὸς τῶν ἐγγυρῶν κεκλημένον), ἐπὶ τὴν ἀντιπορθμὸν ἦλθεν, ἐκείθεν τε ὀδῶν προῖων διὰ τῶν ἀγχιάλων πόλεων ἐπὶ τὴν Φιλαδέλφου καταλαμβάνει, ὅθεν συσκευασάμενος ἐμβάλλει τῆ Περσικῆ. Οἱ μὲν τοι πρέσβεις διὰ τῶν Δορυλαίων πεδιάδων ἴοντες, ἀγνώτες τε διὰ τοῦτο τὸ παράπαν τοῦ βασιλέως ἐπὶ τὴν αὐτῶν ἦσαν ὄρμη, καὶ τοὺς Βυζαντίου προαστελοὺς διατριβὴν αὐτὸν ποιεῖσθαι ἰσχυρίζοντο. Ὅθεν καὶ τῆς Ῥωμαίων ἐπόδου πανταχόθεν διαγγελομένης, Πέρσαι τὰ πρῶτα κομιδῆ ἀπιστον εἶναι ἐν πρᾶγμα ἠγοῦντο, ἐπεὶ δὲ αὐτοπησάντων ἤδη πολλῶν ἤκουσαν, τότε δὴ πανσραφί κινηθέντες ὀπαντιάζουσιν ἠερίγοντο. Ἐπ' οὐδενὶ γὰρ οὕτω παθαίνεται βάρβαρος ὡς ἐπὶ χρημάτων ἢ κτημάτων ἀποβολῆ. Βασιλεὺς δὲ εἰτι μηδέπω γνῶναι Πέρσας τὰ κρισσόμενα οἰηθείς, τὸ μὲν ἄλλο Ῥωμαίων στρατεύμα πρὸσω ἐπὶ διαρπαγῆ ἐπεμψεν, ὁ δὲ κατόπιν σὺν ὀλίγοις ἐχώρει. Ὅθεν καὶ Πέρσας κεινήσθαι ἤδη παμπληθεῖ [P. 114] ἀκούσαντες Ῥωμαῖοι, συνεταιρήθησαν μὲν ὡς τὸ εἰκός, ἄλλως τε καὶ βασιλέως μὴ συμπαρόντος αὐτοῖς, ὡς δὲ ἤδη ἀνεμίγνυτο τοῦτοις καὶ αὐτοῖς· ἔγνω γὰρ τὴν Περσῶν ἐξοδόν, ἀναβαρῆσαντες· λοιπὸν συντονώτερον ἐπορεύοντο. Ἐπεὶ δὲ ὄψε τῆς ἡμέρας ἦν, τῶν ἱππῶν ἀποβάνας τοῖς τε ἱπποῖς φορβὴν κατὰ τὸ ἔθος ἐδίδουν καὶ πρὸς βραχὺ διαναπαυσάμενοι, νυκτὸς ἤδη ἐπιλάθο-

A Verum ut tandem quid rei esset animadvertunt, mutuum sibi invicem objicientes ignaviam, repente se convertunt principique sese opponunt. Neque tamen alacres iverē in pugnam, impetum retundente adhuc metu : cumque pharetras suas exhaurirent, nibilo minus ille, repulsis clypeo undique vibratis telis, corpus inviolatum servavit. Erat vero apud Persas vir animo præcellens manuum impiger, qui ubi neminem ex omnibus cum imperatore ad certamen descendere perspexit, ira effervescens, arrepto de popularis cujusdam manibus gladio, ad eum percutiendum irruit. Sed princeps erinibus prehensum hominem trahit, atque una **194** cum tribus aliis, viris et ipsis magnanimis, abduxit. Id ubi viderunt cæteri, nec se esse resistendo pares, fugam confestim iniere. Ille autem cum dictis captivis in castra reversus est ; cumque biemem acerrimam videret jamjam imminere, Byzantium rediit.

23. Sed mox in oppidum illud Bithyniæ pervenit, quod deductis Philomelio Romanis captivis inhabitandum concesserat, cui Pylæ nomen. Ibi convenere missi ab sultano legati, quos, ut nihil sani ab iis afferri vidit, domum remisit, additis minis, nisi facerent ea quæ ipse vellet, brevi equitatum Romanum incursaturum, illorum agros, et multo hostilius quam nunc omnia depopulaturum. Tum aliquandiu apud Augustam moratus (transgressum enim fretum substiterat in loco, quem Ritzium vocant indigenæ), inde in adversam ripam trajecit. Hinc facto per maritimas civitates itinere, pervenit Philadelphiam, ex qua rebus omnibus rite comparatis Persidem invasit. Interea proficiscentes per Dorylæi campos legati, imperatorem in agros suos irruptionem fecisse prorsus ignari, illum in vicinis Byzantio prædiis versari affirmabant. Unde cum Romanorum undique nuntiaretur irruptio, rem primo incredibilem esse omnino credebant Persæ. Sed ubi a plurimis conspectos esse intellexerunt, tum vero festinarunt cum universis copiis occurrere. **195** Nulla enim re alia æque commovetur Barbarus ac suarum rerum et possessionum amissione. Imperator autem haudquaquam adhuc scire Persas quæ agebantur ratus, aliquot Romanorum copias ad prædam faciendam præmittit, ipseque a tergo cum paucis subsequitur. Verum ut audire Romanos adventare Persæ cum numero exercituum, continuo illos invasit pavor, eo magis quod ab iis abesset princeps. Sed postquam ille, intellecto Persarum adventu, ad eos accessit, collectis animis majori cum contentione deinceps progrediebantur. Cum jam adveperasset, ex equis desillentes pabulumque iis de more præbentes paulisper quiescere : deinde ut nox ipsa advenit, præeuntibus laternis, iter fecerunt. In hunc autem modum confectæ sunt ejusmodi laternæ. Quadrilaterum quid in rebi formam ferro elaborant, quod circumambiant distinctæ per intervalla rectæ

virgular, in inferiori sui parte latiores et sensim desinentes in acutum. A medio cubo exurgentem aliam virgulam ferream statuunt, non quidem cæteris similem, sed primo spissioram ac crassioiorem, in acutum perinde paulatim desinentem. Virgulas deinde quæ cubum ambiunt circulis revincientes lychanchum veluti consiciunt, quem hastarum cuspidibus appendunt. Tum linea quædam texta in longitudinem discissa sullo sevo iuncta ac diligenter contorta unicolique eminentiam et in acumen desinentium ferream virgarum affligunt, quibus accensis magnum adeo lumen inde diffunditur, ut arte quasi confecta dies exercitiis videatur. de laternis quidem hæc sufficiant. Cæterum cum Romanorum copia, gravi delapsa nive, et contectis ubique itineribus, longe ea qua insistendum erat via aberrassent, in periculosa et incommoda inclidissent loca, nisi errore statim cognito Imperator, arreptaquo laterna hæc illac circumiens invenisset viam, et in proximam regionem exercitum feliciter perduxisset. Postquam inde ad locum, Sarapata Mylonis ab incolis appellatum, accessit, ex eo corripit excursions facere; cuius rei vulgata ubique fama, cum ad terræ Istiti principem, nomine Solymanum, pervenisset, adduci vix ille potuit, ut dictis fidem præstaret. Unde Pupacem cognatum, qui tum sibi aderat, et in imperatoris conspectum sæpius venerat, misit, ut proxime accedens ad Romanos, num ipse adesset Imperator, quantum fieri posset disquireret. Pupaces igitur, illo statim agolito, ex equo desiliit, et humillime cum allocutus est. Qui ubi fideli quis esset, et quorsum esset missus: hæc inquit, Solymano nuntiabis: cum quisnam ille sit qui Persidem depopulatur percontaris, perinde facis ac si consflagrante domo tua, quomodo ignem extinguas 197 nihil sollicitus, quis in ædes immiserit cur osius inquireret. Noli igitur in posterum ignorantia malum pavorem quasi velo contegere. Ignorantia enim simulatio, quando cum ratione non est conjuncta, nequaquam illum, qui ea utitur, a probro solet liberare. Id potissimum principis et imperatoris munus est, pro patria discrimen subire et momenta rerum agentiarum ponderare: quæ si non ille apprehenderit, jam perdidit omnia. Sed et alias in te lorum non habet simulatio. Eū agnoscis et satis conjectas, quis sit qui Persas castigat: quodsi adhuc libet decernere ac'e, nihil impedio. His dictis Pupacem dimisit: ac deinde obviiis quibusque vastatis et consumptis retro cessit, rem aggressus, prinsquam illa perageretur, prorsus incredibilem. Ainnt enim haud amplius sexaginta bellatoribus aciem istam fuisse constataam. Tum vero summam in discrimen adductæ Romanorum res præter opinionem servatæ sunt. Persæ siquidem ingenti multitudine ex eo tempore congregati, loca idonea

Α μένης, θραντες υπό λαμπτήρει τὸν θρόνον ἐποιούντο. Ἔστι δὲ τὸ τῶν λαμπτήρων χρῆμα τοιοῦτον. Κύβου τινα σιδήρου πεποιημένον ἔρθας τοῦτω ἐναρμόζουσι κατὰ διήξειάν τινος ἐκ πλατέος ἡρέμα πρὸς δεξιὰ ληγούσας αἰεὶ· κατὰ μέσον μέντοι τὸν κύβον ἑτέραν ἰσάσει σιδήρεαν καὶ ταύτην, οὗ μέντοι κατὰ τὰς ἄλλας, ἀλλὰ παχέαν μὲν τὸ πρῶτον ὄξειαν δὲ πως κατὰ βραχὺ γυνομένην· ζωστήροι τε τισὶ τὰς κύκλῳ περιλαβόντες οἶόν τινα λυχνόχον ἀποτελοῦσιν ἐπὶ τε δορατίων ἐνσιθέασιν ἀκρῶν εἰς ἀλινὰ τινα ὕψη κατὰ μήκος διαλόντες ὁμοίῳ περιδεύουσι στέατι, ἕλξαντες τε ἐπιμελῶς· ἐκίστω τῶν δὲ ληγόντων περιπαίρουσιν αὐτὰ σιδήριον, κυρτὸν τε καιομένον μυρίον τι σέλας ἐκείθεν ἐκτίπτειν ποιοῦσιν, ὡς χειροποίητόν τινα ἡμέραν ἐνσιθέην σχεδιδίξασθαι τοὺς στρατεύμασι. Περὶ μὲν τῶν λαμπτήρων τοσαῦτα εἰρησῶ· ὁ δὲ Ῥωμαίων στρατὸς, χιόνος κατενεχθείσης σφοδρᾶς τῶν ἕδῶν τε παντάπασιν ἠφανισμένων, ἐπὶ κλειστόν τῆς ἐφ' ἣν ἐφέρετο ἀποκλανεθείς μικροῦ καὶ εἰς ὀλεθροῦς ἀν καὶ κινδυνώδεις διεξέσπεε χώρους, εἰ μὴ ταχὺ τῆς κλάνης αἰσθόμενος βασιλεὺς λαμπτήρᾳ τε εἰλατο, καὶ ἔνθα καὶ ἔνθα περιελαθὼν ἀνέγνω τε τὴν πορείαν καὶ ἐπὶ τὴν προκειμένην τὸ στρατεύμα εὐώδωσεν. Ἐπὶ γὰρ τὸν τινα Σαρᾶπατα Μύλωνος πρὸς τῶν ἐγγυρίων ὠνομασμένον ἔλθων ἐκείθεν λοιπὸν προνομήσειν ἤρξατο. Τῆς οὖν φήμης ἀπανταχῆ διαδραμούσης πυθόμενος ὁ τὴν τῆς γῆς ἐκείνης σατραπίαν διεκῶν (ὄνομα αὐτῷ Σολυμᾶς (45)), ὤκει καὶ εἰσέτι πιστεύειν τοῖς λεγομένοις. Ὅθεν καὶ Πουπάκην (46) ἀδελφιδοῦν αὐτῷ τυγχάνοντα βασιλεὶ δὲ πολλάκις εἰς ἔσθιν ἔλθόντα, πέμψας ἐκίλευεν ἐγγίστα τοῦ Ῥωμαίων γεγονότα στρατοῦ δηθὺν δυνάτεν τὴν βασιλεῖα περισκοπεῖν. Ὁ τοίνυν Πουπάκης τὴν πρώτην τὸν βασιλεῖα διαγνοὺς ἀπέθάνει τε τοῦ ἔκπου καὶ δουλικῶς αὐτῷ προσέλαλοι. Ὁ δὲ ὅστις τε εἴη καὶ παρ' ὅτου ἀναφθίη μαθὼν· Τάδε τῷ Σολυμᾶ, ἔφη, ἀγγελεῖς. Ὅμοιόν τι ποιεῖς εἰς ποτὲ ἔστιν ὁ τὰ Περσῶν ληϊζόμενος μαθεῖν ἐπιζητῶν, ὥσπερ ἀν εἰ καὶ πυρὸς ἐπὶ τὴν σὴν ἀναφλεγέντος οἰκίαν, τοῦ μὲν ὅπως ἀν αὐτοῦ περιγένοιο λόγον ἐποιήσω οὐδένα, τὸ δὲ ὅθεν τε τὴν ἀρχὴν ἔσχε καὶ παρ' ὅτου ἀναφθίη ἐπιμελῶς ἀνηραύνας. Μὴ τοίνυν ὦ, ὑπὸ παραπετάσματι [P, 115] τῇ δὲθεν ἀγνοίᾳ τὸ τῆς δειλίας περικαλύπτειν θέλε κακόν. Ἀγνοίας γὰρ προσποίησις, ὅποτε μὴ κατὰ λόγον γένοιτο, οὐδαμῶς ἐξαιρεῖσθαι μέμψασιν τὸν χρώμενον κέρυκειν. Ἐν δριστον ὁ τῆς στρατηγίας οὐδε λόγον προκινδυνεύον πατριδος ῥοπή τὰ πράγματα ταλαντεύειν. Κἂν τις οὐκ ἐπιδράζοιτο ταύτης, ἀπολώλεικεν ἤδη τὸ πᾶν. Σοὶ δὲ καὶ ἄλλως οὐκ ἔτι χώραν ἢ σκῆψις ἔχει. Ἐγὼως, ἰδοῦ, συνεβάλου τὸν Πέρσας μαστίζοντα· κἂν ἀντιτάξασθαι θελήσης, λόγος οὐδεῖς. Ταῦτ' εἰπὼν αὐτὸν μὲν ἀπαπέμψατο, τὰ ἐν ποσὶ δὲ δηρώσας καὶ ἀφανισμῷ παραδοὺς καλινοδίξας ἤπειτο, πρᾶγμα

Du Cangii nota.

(45) Σολυμᾶς. Inter Iconiensis sultani proceres primatum obtinens, ὁ τῶν παρὰ τῷ σουλτάνῳ τὰ μέγιστα δυναμέων κορυφαϊστάτος. Nicetas, l. iii,

n. 6.

(46) Πουπάκην. Qui alias in castris Manuelis fuerat. Cinnamus p. 48 et 50.

πριν γενέσθαι ἀπειτούμενον. Λέγεται γάρ οὐ πισίους ἄνδρων ἐξήκοντα τὴν στρατιάν ἐκείνην εἶναι ἀνδρῶν μαχητῶν, ὅτε δὴ τὴ Ῥωμαίων ἐπὶ μεγάλῳ γενομένῳ κινήσῃ παραδίξῃς ἐβρόυσθη. Πέρσαι γάρ εἰς μυριάδας· τὸ ἀπὸ τοῦδε συλλεγέμενος τοὺς ἐπικαίρους τῶν ἑσῶν κατέσχεον, ἔνθα γενομένων Ῥωμαίων μάχη βήγνυται ἰσχυρά· καὶ Πέρσαι μὲν ἐξ ὑπερδείξιν βάλλοντες, Ῥωμαίους ἔθλιβον, οἱ δὲ ὑπ' ἀνάγκης ἐν χρεῖ ἀλλήλοισι ἀεὶ συνιόντες ἀνεπίμηστοι παντάπασι ἀρετῆς ἦσαν, τῆς τοῦ χώρου φύσεως οὐδὲ ὄνον ἐπὶ εἰς τὴν κορείαν ἰκανῆς αὐτοῖς οὕτης. Ἦδη δὲ καὶ περὶ αὐτῶν βασιλεῖα τὸ δεῖνόν ἐφαισθήκη. Τῶν γάρ παρασπίζόντων αὐτῷ τινες ἀπορρέειν ἤρξαντο. Οὗ δὲ καίτοι ἐν τῷδε κακοῦ γεγονῶς τοῦ συνήθους ὁμοῦ οὐ καθυβρίζει λήματος, ἀλλὰ καὶ τὸν γαμβρὸν αὐτῷ προσώντα Ἰωάννην, οὐ πολλὰκις ἐμνήσθη, τὴν ἀσπίδα τε προβάλλειν αὐτῷ. προταθυμημένον (ἔτυχε γάρ τι ἀποφορίας ἀνευ τοῦ θνηκαῦτα ὄν) ἀκρίμψατο, ἀμύχανον εἶναι εἰπὼν ἀσπίδα μίαν θυεῖν καλῶς προσεπίκειν σωμάτων. Ἐν τηλικαύτῃ δυσχερεῖα τὸν χῶρον ἐκείνον διελθόντες, Ῥωμαῖοι, ἐπιειθέτερον ἐν εὐρυτέροις ἦδη ἐγένοντο, ἰσχυρὰ τε ἀρετῆν καὶ βίωμην ἀνδρῶν ἐλέγχει δυνάμεις, τὴν ἐνωσίον ἤχη ἀλαλάξαντες κατὰ τῶν πολεμίων τὰς αἰμάς ἴθυσαν, τρεψόμενοι τε πολλοὺς ἰκταίναν καὶ πᾶσαν ἦν ἐπῆγοντο λείαν ἀνελήφτες ἀνεχώρησαν. Ὅτε δὴ πολλῶν ἀνδραγαθησαμένων πάντας βασιλεὺς ὑπερῆρεν. Οὕτως γὰρ οὐδαμῶς πρότερος αὐτοῦ τοῖς ἔχθροισι ἐκινεῖται, καὶ τηλικούτων οὐδαμῶς αὐτόχαιρ γέγονεν ἀριστείων. Ταῦτα κατωρθώσας βασιλεὺς ἐπὶ Βυζάντιον ἦλθε.

αθ. Πέρσαι δὲ ὄδοντες τοῖς συμπεσούσι καὶ ἀντιλυκῆσιν Ῥωμαίους διανοοῦντο, καιροῦ τε λαβόμενοι, φιλητῶν τε πόλιν ἐφ᾽ ἑσῶν διήρπασαν καὶ τὴν πρὸς τῆς μετὰ Φρυγίαν Ἀποδίκειαν ἀδόκητοι [P. 116] ἐπιελθόντες κακῶς διάθετον, πολλοὺς τῶν ἐγχωρίων στόματι μαχαίρας ἤδηδὸν παραπέμψαντες, οὓς δὲ καὶ ἀνδραποδισόμενοι, πολλὰ τε καὶ οὐκ ἐλαττωμένην πλῆθος. Ταῦτα πυθόμενος βασιλεὺς ἠσυχάλλε μὲν καὶ ἰδυσφόρει, καὶ εἰ γὰρ δυνατόν ἦν εὐθυστέρῃ ἐπὶ τὴν Ἀσίαν διασθῆναι ἤθελε, πρὸς Ἰκονίον ἀνοτραγαθευθεσόμενος· ἐπεὶ δὲ τοῦτο καιροῦ τε χρεῖσιν ἔγωγε τηλικούτα· ἐπιβάλλοντος ἔργου καὶ μεζονος ἢ πρότερον πολέμου παρασκευῆς, εὐτα μὲν ὑπερέθετο, δυνάμεις δὲ πανταχόθεν ἀρροῦσαι διανεσθεῖς Ἰωάννην μὲν ἐν Κοιντοστέφανον ἐπὶ Ἠλαισιναίης ἐπαμφε Βαλδουίνῳ περὶ τῆς βῆγῃ ἐνταυθόμενον καὶ δυνάμεις ἀεὶ αὐτὸς βασιλεὶ δειχθῆναι δοῦναι ἐπὶ συμμαχίᾳ δυσκολόγηκε, ταύτας δὲ, πρὸς δὲ καὶ μισθοφορικῆν ἐκείθεν ἔχοντα χεῖρα· Ῥαβδῶν δὲ τῷ Ἀντιοχείᾳ πρὶν κίπαι σὺν δυνάμει ταῖς περὶ αὐτὸν τῆς ταχίστην ἐκίλευαν ἵναί, πρὸς δὲ καὶ τοὺς Ἀρμενίων τότε ἡγεμονεύοντας, Τορσίον καὶ Τυγράνην, Χρυσόφιόν τε ἄνδρα Κιλικία καὶ οὓς κοκκοβασίλειος ἐκάλουον, στρατιωτικῶν μὲν καὶ τούτους ἐξάρχοντες δυνάμειων, ἐθελούσους δὲ ἐκ μακροῦ βασιλεὶ προσεχωρηκότας. Ἐκ μὲν δὴ ἐφ᾽ ἑσῶς τηλικαύτην ἤρροισε χεῖρα, ἐξ ἐσπέρας δὲ Ἀιγούρου· τε ἦγον ἰππέας καὶ τὸν Δαλματία· μετεπέμπετο ἀρχιζουπάνον δυνάμεισιν ἀμυταῖς ὑπ' αὐτῶν, Ἐκύθας τε καὶ τῶν ἀμυρ τῷ Ταύρω ἰδρυμένων ἐθνῶν ἐμισθοῦτο πολλά. Οὐ μὲν ἔχρι καὶ

inseuerant : quo cum advenissent Romani, validum inter illos concitatum est certamen. Sed missis ex editiori loco telis gravior affecti Romani, in unum semper ac velut testudine coibant, cum ad id necessitas egeret, pristinae autem audaciae protus immemores, cum ulterius progrediendi facultatem loci natura minus idonea iis denegaret. Jam tota praesili mole in imperatorem incubuit : plerique enim ex comitibus recesserant. Verum ille tanto discrimini objectus, nequaquam a pristina fortitudine deflexit. Sed et accedentem alium Johannem, cujus non semel meminimus, clypeum illi obtendere volentem (nam et tam ineruis erat) remisit. Sciri non posse inquiens, ut bias corpora ulcus teneo, protegeret clypeus. In ejusmodi angustiis, locum istum emensi Romani, postquam ad patientiores campos pervenere, in quibus et equorum virtus et bellatorum robur cognosci possent, sublato tum demum bellico clamore, directisque in hostes hastarum cuspidibus, plurimos fugant ac caedunt, ac recepta omni quam abstulerant praeda revertuntur. Quo quidem in certamine etsi haud pauci praecellere se gesserant, praeter ceteros tamen emicuit imperatoris magnanimitas. Nemo enim ille prior invasit hostes, totique egregia manu laetique caecidit. His prospera tandem confectis Byzantium revertitur.

Οὕτως γὰρ οὐδαμῶς πρότερος αὐτοῦ τοῖς ἔχθροισι ἐκινεῖται, καὶ τηλικούτων οὐδαμῶς αὐτόχαιρ γέγονεν ἀριστείων. Ταῦτα κατωρθώσας βασιλεὺς ἐπὶ Βυζάντιον ἦλθε.

24. At cum Persae non modico ex iis quae acciderant dolerent, vicissim Romanos vicisisti statuerunt. Captata itaque occasione Philistae, urbes in Oriente, diripiunt. Hinc Laodiceam in Phrygia minore ex improvise aggressi tractant acerbius, plurimis incolis gladio per omnia detruentis rubem, innumeraque multitudiae in captivitatem abducta. Ea ut rescivit imperator, indignatus est remque egregie tulit : adeo ut, si id potuisset Sciri, trajecisset illico in Asiam et ad Iconium castra posuisset. Verum ubi opportunitate sibi opus esse vidit tantis, rebus farente et longe majore quam antea belli apparatu, id omisit. Cum vero copias multas colligere decrevisset, Joannem Comostephanum in Palaestinam misit, sique praecipit ut Balduinum regem conveniret et copias, quas ille si necesse foret submissurum se imperatori in auxilium pollicens fuerat, insperat etiam stipendiarias alias adduceret. Rernaldum vero principem Antiochenum cum iis, quas tum habebat, copias adveire confestim jussit. Denique Tocosum et Tigranem ac Chrysaphium viram Cilicenum, et quos Cocobasilios vocant, qui militaribus copiis et ipsi praerant, ac sese jam pridem clientelari jure imperatoris imperio ultrò submiserant. Ex Oriente quidem haec convocavit, et Dalmatiae Archizupanum accersivit, cum iis quas habebat viribus : Scythasque et ex gentibus quae Tauro vicinas regiones incolunt, plurimas conduxit. Neque in ejusmodi bellico apparatu

substitit : sed cum Latinos in Palestinam proficiscentes ad Rhodium insulam ut plurimum convenire sciret, stipendiarios equitum copias inde adduxit. Ad pabulum vero et rerum aliarum usum, incredibilem bouum multitudinem cum ipsis plaustris ex Thraciis regionibus jussit adduci. Ea omnia sic quidem apparabantur. Sed ut sultanum per ipsos contribules simul ac 200 consanguineos debellaret, ad Sanisanem ejus fratrem misit, Gangræ et Ancyræ in Galatia ea ætate principem, et ad Jagupasanem generum, qui utriusque Cæsares et Anasæ, præclaris civitatibus, et cæteris quæ circa Cappadociam sitæ sunt, imperitabat : quos ut sultano suspectos reddidit, jam ad bellum suscipiendum se comparat. Hæc ut audivit sultanus, cum adversus alterum utrum ex iis quos in se concitaverat imperator, bellum sustinere vix posset, iis qui vicinam sibi regionem incolebant tum alia multa, tum etiam oppida quæ magno prius labore acquisierat, concessit. Missis autem ad imperatorem legatis veniam deprecaturus est. Qua impetrata, captivos Romanos redditurum se promisit, quocumque demum laterent loco : eos enim diligentissime sese investigaturum. Interea dum hæc comprobarentur, Joannes ex Palestina cum equitibus rediens in Persicum exercitum incidit duorum et viginti millium fortium beliatorum. Inopinata re ille consterritus, primo quidem collem, qui prope aderat, cum suis confestim conscendit. Deinde universam aciem suam adhortatus in hostes irrupit ; Romanisque acris in illos sese cum impetu inferentibus, pulsati sunt Persæ, fugientiumque cocidere complures, alii a Romanis militibus cæsi, alii denique equorum pedibus obruti sunt. Multi tum egregia et digna memoratu opera ediderunt, 201 atque in primis Joannes dux fortitudinem suam illo in certamine prodidit. His confectis Joannes ad principem victor pervenit. Postquam ea accepit sultanus, penitentiam vulneratus stimulis, propter intempestivam audaciam sese miserum vocabat, non tam quæ acciderant consternatus, sed quod ex eo imperatorem in se expeditionem suscepturam arbitrabatur atque adeo futura veluti presentia animo effingebat. Quamobrem iis quæ antea obtulerat, multa et majora addidit, copias sociales quotannis, cum id necesse esset, Romanis

A τούτων ἔστη τὴ πρὸς πόλεμον ἐξαρτύων, ἀλλ' εἰδὼς ὡς τοῖς ἐπὶ Παλαιστίνην ἔπιτοῦσι Λατινικοῖς γένεσιν ἐπὶ τὴν νῆσον Ῥόδον ἀεὶ τὸ κατάντημα γίνεται, μισθοφορικὴν ἐκείθεν ἰππέων ἤγειν ἰσχύν. Κορταγωγίας μέντοι καὶ τῆς ἄλλης ὑπηρεσίας ἐνεκεν ἀμύθητόν τι πλῆθος βοῶν σὺν αὐταῖς ἀμάξαις ἐκ τῶν κατὰ Θράκην ἐκλείουεν ἐλαύνειν χωρίων. Ταῦτα μὲν οὖν οὕτω παρεσκευάσται· ὡς δὲ δημοφύλοις ἑμα καὶ συγγενέσι τὸν σουλτάν ἐπικολομήσειεν, ἐπὶ Σανισάν τε τὸν ἀδελφὸν Ἰεραμψε, Γάγγρας τὸν ἐπικράδα καὶ Ἀγκόρας στρατεύοντα τῆς Γαλατῶν, καὶ Ἰαγουπασάν (47) τὸν κηδεστήν, ὃς Καισαρίας τε ἀμφοτέρως ἤρχε κατ' Ἀμασειάς ; ἠγγρόνους πόλεων περιφανῶν ἄλλων τε ὀδοῦσι περὶ τῆς Καππαδοκῶν Ἰβρυνας γῆ. Καὶ δὴ ὑπόπτους καὶ αὐτοῦ τῷ σουλτάν καταστησάμενος ἐν βραχεὶ ἐπὶ τὸν πόλεμον ἤδη καθίσταται. Τούτων αἰσθόμενος ὁ σουλτάν, ἐπειδὴ μὴ εἶχε πρὸς ὀπισθεροῦσιν πῶν· ἐκ βασιλείᾳς ἐπικυλισμένων αὐτῷ ἀντιτάξασθαι, τοῖς μὲν χώραν προσοικοῦσι τὴν αὐτοῦ κολλῶν τε ἄλλων καὶ δὴ καὶ πόλεων ἀφίστατο πόνον. κολλῶν κατακτηθειῶν αὐτῷ πρότερον, ἐπὶ δὲ βασιλείᾳ πέμψας συγγνώμην ἤειπε. Τούτου δὲ τυχὼν καὶ τοὺς δορυαυτοῦς ἀποδύσαι Ῥωμαίων ἐπήγγειλε, κἂν ὅπου δὴποτε γῆς κρυπτόμενοι εἴεν· μελήσειν γὰρ αὐτῷ τῆς ἀναζητήσεως. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα· ἐδοκιμάζετο, συνέπεισι τι τοιοῦτον. Ἰωάννης σὺν τοῖς ἱππεῦσιν ἐκ Παλαιστίνης στρατεύματι ἀναξευγῆς περιτυγχάνει [P. 117] Περσιῶν ἐς δισμυρίου ; τε καὶ δισχάτους ἀριθμουμένῳ ἀνδρας μαχίμους. Τῷ αἰφνιδίῳ τοῦτον καταπλαγῆς τὸ μὲν πρῶτον ἐπὶ τινὰ λόφον ἐγγύθεν παρόντα σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν σπουδῆ ἀνὰ ἑσπ. μετὰ δὲ ταῦτα παντὶ τῷ στρατῷ ἐγκαλωσάμενος κατ' αὐτῶν ἔπει, σὺν ὀπίσθῳ τε κολλῶν τῶν Ῥωμαίων τοὺς πολεμικοὺς ἐμπλοκομένων, ὀπιστηγῆ Περσιῶν γίνεται, καὶ αὐτῶν φευγόντων πολλοὶ μὲν ἔπεσον, πλείοσθι δὲ πρὸς τῶν Ῥωμαίων ἠρέθησαν στρατιωτῶν, ἦ τε ἱππος αὐτοῖς ζυνοπέται τοὺς κλειστός. Ὅτε ἄλλοι τε πολλοὶ λόγου καὶ ἀρετῆς εἰργάσαντο ἀξίη, καὶ Ἰωάννη δὲ τῷ στρατηγῷ ἀρετῆς δῆλωσις κατ' ἐκείνων ἐπιγέγονε τὸν ἀγῶνα. Ταῦτα καταπραξάμενος Ἰωάννης σὺν τοῖς τροπαίοις ἐπὶ βασιλείᾳ παραγίνεται. Ὁ δὲ σουλτάν ἐπειδὴ τούτων ἤκουσε, κέντραις μεταμελείᾳς νυκτόμενος τῆς ἀκαίρου πόλεως ἐαυτὸν ἐτα· ἀνίσειν, οὐχ ὅσον τοῖς ζυνοπέτοις ἐκταραχθεὶς, τὴν δὲ βασιλείᾳς ἐντεύθειν ἐπὶ μάλλον κατ' αὐτοῦ ἀρβανικῆς· ἔμενος ἔλευσιν κἀντεύθειν ὡς ἐπιστώσι τοῖς οὐ παροῦσι τέως προσφερόμενος. Ὅθεν καὶ μεζοσιν ἄλλαις τὰς προτέραις φθάνων ἐπικατελάμβανε προσβείας. Χεῖρά τε σύμμαχον ἀνὰ πᾶν ἔτος Ῥωμαίοις δέησαν δίδόναι ἐπαγγελθῆμενος, καὶ τῆς αὐτῶν δὲ γῆς οὐποτε Πέρσῃν ἐκόντος αὐτοῦ ἐπιθήσασθαι ὀμολόγη· κἂν ἄφ' ἐτέρας ἀρχῆς ἐνοχλοῖη τι ; Ῥωμαίων τῆ γῆ, τούτων δὲ στρατεύειν εὐθὺς κατ' αὐτοῦ καὶ πᾶσι τρόποις τὴν ὀθενδῆποτε φουμένην ἀπείργειν ἐπιθευλήν, πᾶν τε ὁ πρὸς βασιλείᾳς ἐπιτάττοιτο ὀνήσσει οὐδέμιᾳ ἐπιτελεῖς αὐτίκα ποιεῖν, κἂν τις τῶν βασιλεῖ

Du Cangii notæ.

(47) Ἰαγουπασάν. Istius expeditionis historiam habet etiam Nicetas, l. III, n. 5 et 6.

κατηκόων πόλεων ὑπὸ τὴν Περσικὴν φθάσασα πῆ-
 πτωκε καλᾶμην, καὶ ταύτην Ῥωμαίοις ἀνασώζεισθαι
 συντίθετο. Τούτοις ἀναπειθεὶς βασιλεὺς ὄρκους τε
 δεινοτάτοις αὐτὸν καταλήφαι καὶ τὴν ἔχθραν λύσας
 ἐκ' οἴκου ἀνεκομίζεται. Πυθόμενος δὲ Σκύθας τὸν
 Ἰστρον διαβῆναι ἐφ' ᾧ Ῥωμαίων καταδραμεῖσθαι,
 τῆς ἐπὶ Βυζάντιον φερούσης ἀφέμενος ἐπὶ τὸν ἀγχοῦ
 πλωκας Ἀδύδου ἰχώρει κορθμὸν, ἐνθα ἐπιβαλασσί-
 δόν τι ἐπὶ Θράκης πόλισμα κείται, ἀπὸ Καλλίου
 τοῦ Ἀθηναίων οἰμαι στρατηγού τὴν προσηγορίαν ἰσχυρὸς.
 Ἐνταῦθα παραιώμενος ἐπὶ Ἐκθάς ἐφέ-
 ρετο· ἀλλ' οὕτω ἐφῆε τὸν Ἰστρον καταλαβεῖν, κέκταινοι τὴν
 Ῥωμαίων ἀκούσαντας ἔροδον ταχὺ συ-
 στυασάμενοι ἀνσχώρησαν.

A domum reversus est. Sed ut intellexit Scythas Istrum
 trajecisse, quo Romanorum fines incursarent, omissis
 Byzantino itinere, ad fretum, quod Abydo urbi ad-
 jacet, contendit, ubi in Thracia situm est oppidum,
 quod a Callia Atheniensium, ut opinor, prætere
 nomen accepit, ibique transgressus contra Scythas
 profectus est. Sed nondum ad 202 Istrum perve-
 nerat, cum illi percipio Romanorum adventu, con-
 vasatis celeriter rebus, retro cessere.

BIBLION E.

LIBER V.

α. Ταῦτα μὲν τῆδε συνήχθη γενέσθαι. Ὅδὲ βα-
 σιλεὺς ἐπειδὴ μὴδὲν ὀδωδὴποτα ἀντίστατοῦν τῆ
 Ῥωμαίων ὑπεφαίνετο ἀρχῆ, ψυχαγωγίας ἕνεκα ἐπὶ
 τι τῶν ἑγγύς Βυζαντίου χωρίων ἐξῆλθε· Ἀγγοί
 νομα τοῦτο. Ἐνταῦθα διατριβὴν ποιουμένου, ἡ τέ-
 λειος ἡμέρα τοῦ βίου τῆ βασιλείᾳ ἐπεγένετο Εἰ-
 ρήνῃ (48), γυναίκα ἐπὶ σωφροσύνη, ὥστερ· εἰρηται
 μοι καὶ πρότερον, καὶ κοσμιότητι καὶ οὐκ ἐπὶ τῷ πρὸς
 τὸς θεομένους πολλῶ κατ' ἔκεινον ὑπερβαλ-
 λούσῃ τὸν χρόνον. [P. 118] Ἀυτῆ δὲ ἐπὶ μὲν ἐγένετο
 θυγατρὶων μήτηρ, ὧν ἡ μὲν πρεσβυτέρα ἐπέθετο τε
 καὶ τῷ πατρὶ ξυνομήγαγεν, ἀτέρα δὲ ὀλίγῃ ὕστερον
 τὸν βίον ξυμετρέησατο τέταρτον ἡλικίας ἀνούουσα
 χρόνον. Ἄλλ' ἐτι περίην ἡ παῖς τῆ ὕσπερ παλαῖουσα,
 καὶ ὁ βασιλεὺς, τῶν ἑσπερίων ἐδ εἰς καλούντων
 πραγμάτων, τῶν κατὰ τὴν ἑστίαν ἀφόμενος ἐπ'
 ἐκείνα ἰχώρει. Φήμη γὰρ τις ἐκράτει ἐδ τὴνκαῦτα
 ὡς ὁ τῶν Ἀλαμανῶν βῆξ Φρεδερίκος ἐδ σύμπαν
 ἔνος ἀνακινήσας πανατραπὶ ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων φέ-
 ρεται γῆν. Διὰ ταῦτά τε οὖν καὶ ὡς ὁ τῶν Οὐννων
 βῆξ Ἰατζᾶς τὸν βίον ἀπολείπει ἐπὶ Σαρδικὴν ἦλθεν.
 Ἐνθα ἐφ' ἐκάνον διατρίψας περὶ πλείστου τὴν τῆς
 Οὐννηκῆς ἐπικράτησιν ἐποιεῖτο, Ἥδη γὰρ τὰ ἀμφὶ
 τὸς Ἀλαμανοὺς θρυλληθέντα οὐκέτι ἐκράτου. Ὅθεν
 δὲ τῆς Οὐννηκῆς μεταποιεῖσθαι ὁ βασιλεὺς ἤθελεν,
 ἦδη λέγωμεν, Ἰατζᾶ δὲ (49) τούτω ἤστην μὲν

4. Hac quidem eo loci tum contigerunt. Impe-
 rator autem cum Romano imperio obstare nihil
 videretur, animi recreandi causa, in proximum
 Byzantiū prædium, cui Longi nomen est, recessit.
 Sic dum commoraretur, extremum vitæ diem elau-
 sit Irene imperatrix, femina, quæ, uti supra a nobis
 dictum est, modesta, morum probitate, et in ege-
 nna misericordia, cæteras suæ ætatis longe præcel-
 lebat. Duarum illa filiarum mater fuit, quarum natu
 major superstes eunt patre vixit, altera vero paulo
 post et ipsa obiit, quartum ætatis annum agens.
 Verum adhuc supererat cum marito collectans
 puellula, cum imperator, evocantibus illum rebus
 Occidentalibus, posthabitis domesticis, eo se con-
 tulit. Fama namque tunc temporis percrebrescebat
 regem Alamanorum Fredericum, universis acclis
 nationibus, totis viribus in Romanorum agros in-
 rumpere. Ea igitur propter, et quod Geiza Hungar-
 orum rex vita concessisset, Sandicam venit: ubi
 aliquandiu moratus 203, quo pacto Hungaricæ re-
 gnum sibi assereret animo volebat. Nam quæ de
 Alamanis ferebantur, haud place constabant.
 Quo vero jure Hungariam sibi comparare decreve-
 rit imperator, jam commemorabimus. Geizæ huic
 fratres erant Vladislavus et Stephanus. at quibus ex
 offensis uterque illi odio fuerit, plane ignoro. Ita-

Du Cangii notæ.

D est Stephani nepotia mors sub 4 Non. Mart. an.
 1175. Duxerat Stephanus Geizæ frater in uxorem
 Mariam Comnenam: Vladislavus oblatum sibi si-
 mile comnubium abnuerat, ne aditum sibi ad re-
 gnum, cui inhabat, præcluderet. [P. 468] Step-
 hano denique senior propinato ab Hungaris veneno
 interfuit, ut auctor est Nicetas. Junior pariter veneno
 vitam finivit, quod a fratre quem de terra ejecerat
 datum scribit Arnoldus Lubec. l. ii, c. 3. Consulendi
 præterea ad hanc historiam Thwroczius et Bon-
 finius, Nicetas, l. iv, n. 4; Radevicus, l. iii, c.
 12; Guntherus, l. vi; Stero an. 1160 et auctor
 Chronicæ Austral. A. 1165.

(48) Εἰρήνη. Vide stemma Comnenicum.
 (49) Ἰατζᾶ δὲ. Geizæ II Hungariæ regi, Belæ
 cognomento Cæci, regis filio, duo fratres fuere,
 Vladislavus et Stephanus, totidemque illi, Step-
 hanus et Bela. Mortuo Geizæ Stephanus filius, qui
 supremo parentis elogio rex dictus fuerat, omnium
 etiam calculis, plenis comitiis, approbatus est an.
 1161. Vladislavus, Geizæ frater, usurpata interim
 regia potestate, per 6 menses ea potitur; quo
 extincto Kal. Febr. 1172, Stephanus Vladislavi
 frater regnum invadit: sed a Stephano nepote
 victus et fustus statim postea in castello Zemlen
 id. April. diem obiit; cujus funus subsecuta mox

que post multam huc illuc fugam, tandem principem adiere, illisque sese subdidere potestati. Et Stephanus quidem ex fratre neptem duxit Mariam, Isaacii sebastocratoris filiam, virginem ut et ante diximus formosissimam: alter vero cælebs permansit. Itaque cum mortuo Geiza alterum fratrem ad regnum juris ratio evocaret (lex enim est apud Hungaros, ut semper ad fratres superstites diadema transmittatur), in patriam eos reducere pro viribus nitebatur imperator. Quippe Geiza, posthabita patria consuetudine, regnum filio suo tradiderat. Quapropter Hungari, cum ejusmodi legem colerent, et imperatoris vererentur adventum, Stephanum Geizæ filium abdicantes imperio, alieri fratrum Vladislao illud traderunt: Stephano vero (seniorem dicam dicam) Wrumi dignitatem concesserunt, quo nomine ita apud Hungaros regni successo indicatur.

τὸν Ἰατζᾶ τῆς ἀρχῆς παραλύσαντες; θατέρω τῶν ἀδελφῶν τῷ Βλαδισλάω ταύτην ἀπέδοσαν. Τῷ γε μὴν Στεφάνω, φημι τῷ πρεσβυτέρω, τὴν Οὐρούμ ἀπεκλήρωσαν τύχην. Βούλεται δὲ τοῦτο παρὰ Οὐνοί; τὸν τὴν ἀρχὴν διαδεχόμενον ἐρμηνεύειν τὸ

2. Eum sicut habuit fratrum istorum de regni successione controversia. Princeps autem Philippus urbem Macedonicam ad res Servicæ constituendas venit. 204 Primislaus enim, qui regioni istæ præerat, et antebac, ut memoravimus, defectionem fuerat molitus, suo jure, nullique obnoxius imperitabat: quam ob causam cum ab imperatore principatu propemodum fuisset exutus, postea consecutus veniam, pristinam dignitatem retinuit. Tum vero nulla propter in illum animadvertit imperator, eique ademit principatum, cui Belusem fratrem præfecit. Miserratus tamen fortunam Primislai, submovit eum inde quidem, ne deuo res turbare posset, sed pingui agro donavit, et pascentis pecoribus idoneo. Verum Beluse non diu multum principatu potius, illius insignia deposuit, patrioque solo relicto venit in Hungariam, ubi cum multos exegisset annos mortem tandem obiit. Imperator autem accitum minimum natu fratrem, cui Desæ nomen erat, Dendræ, quæ Naiso adjacet, opulentæ regionis et incolarum frequentia celebris, fidē accepta, fore ut

A ἀδελφῷ Βλαδισλάω τὴν καὶ Στέφανο;· οὐκ οὐδα μὲν δὲ τι προσκεκροῦντο ὑπερφυῶ; ἐμισθῆσθην αὐτῷ. Ἄμφει καὶ μετὰ πολλῶν τῶν ἄλλοτε ἀλλαγθῆν δρασμῶν τέλος βασιλεῖ προσελθόντε χειρῶ; ἐγενέσθην τῆς αὐτοῦ. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς ἐξημεν ἀδελφίδην ὁ Στέφανος, Μαρίαν τὴν Ἰσαακίου τοῦ σεβαστοκράτορος παῖδα περικαλλῆ καθάπερ εἴρηται οὖσαν, ἄτερος δὲ ἄζυξ διετέλει. Τότε τοίνυν ἐπεδῆ τοῦ Ἰατζᾶ τετελευτηχότος; θάτερον τῶν ἀδελφῶν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ὁ τοῦ δικαίου ἐκάλει; θεσμῶς (νόμος γάρ (50) οὗτος παρὰ τοῖς Οὐνωίς ἐστὶν ἐπὶ τοῖς περιόντας; ἀεὶ τῶν ἀδελφῶν τὸ στέφος διαβαίνειν), κατὰγειν τοῦτος; εἰ; γῆν τὴν πατρῶαν βασιλεὺς σπουδῆς εἶχεν. Ἰατζᾶς γάρ τὸν κἀτριον παριόντων νόμον ἐπὶ τὸν υἱὸν τὴν ἀρχὴν διεβίβασαν. Οὐνοί; τοίνυν τὸ μὲν τι τοῦτον αἰδεσάμενοι τὸν νόμον, τὸ δὲ καὶ τὴν βασιλείω; εὐλαβηθέντες; ἐφοδον, Στέφανον

β'. Τὰ μὲν οὖν ἐπὶ τῶν ἀγαθῶν τοῦτον ἐνταῦθα πέρας; ἔσχε. Βασιλεὺς δὲ ἐπὶ τὴν Μακεδονικὴν ἐχώρει; πόλιν Φιλίππου τὰ πρὸς τῇ Σαρδικῇ καταστησόμενος; πράγματα. Ὁ γάρ τοι Πριμισλαῦτος; (51), ὃς τῆς τύχης; ἀσχε; τότε ἤρχε, καὶ ἄλλοτε μὲν ὡς περ; μοι; δεδιχηγῆται; πρότερον, ἀποστασίαν; ὠδίνθησεν; καὶ αὐτονομῶ; ἐχρότη; τῇ γνώμῃ, ἐγγύς; τε; διὰ τοῦτο; ἐλθὼν; τοῦ; τῆς; ἀρχῆς; πρὸς; βασιλείω; ἀπιδιδασθῆνα;· ὡς; τὰ; αὐδὶς; τετύχηκεν; αὐτοῦ; καὶ; ἐπὶ; τῆς; αὐτῆς; ἐμεινε;. Τότε; οὖν; οὕτως; λόγων; οὕτως; ἐρχομαι; λόγον; θέμενος; οὐδένα; νεωτέρους; καὶ; πάλιν; ἐπιβάλλετο; πράγματα;. Δι' ἀπαρ; βασιλεὺς; τοῦ; ἀνδρῶς; καταγνοῦς; μεθίστηται; μὲν; αὐτὸν; τῆς; ἀρχῆς;. Βελούσην; (52) δὲ τὸν; ἀδελφὸν; ἐπ' αὐτῆς; καθιστᾷ;. Πριμισλαῦτος; μὲν; τοι; [P. 119] τῆς; τύχης; κατοικισάμενος; ἐκείθεν; μὲν; ἀπανίστηται, ὡς; μὴ; καὶ; πάλιν; κακουργεῖν; δύναται, χῶρξ; δὲ; πιστάτη; ὄρωται; καὶ; τὰ; ἐς; νομῶς; ζῶων; ἀγαθῆ;. Ἄλλὰ; Βελούσης; μὲν; ἐπ' ὀλίγον; ἐμπερίας; τῇ; ἀρχῇ; τὸ; τε; τῆς; ἡγεμονίας; κατέβητο; σχῆμα; καὶ; τῆς; πατρῴου; μεταχωρήσας; ἐπὶ; τὴν; Οὐνωικὴν; ἦλθεν;. Ἐνθα; πολλῶν; τινα; ἐπιβίους; χρένον; ἐξ; ἀνθρώπων; ἠφάνιστο

Dn Cangii notæ.

(50) *Νόμος γάρ*. Imo ea lex in designando rege apud Hungaros vigeat, ut non filius patri succederet, sed qui e regia familia ad regnum ab universo nobilitate cœtu in comitiis evocaretur. Ita Bonifinus, an. 1165.

(51) *Πριμισλαῦτος*. Idem videtur qui Rodolus dicitur Diocleati presbytero historiæ Dalmaticæ scriptori. Is, mortuo Draghiina patre, regnum Serviciæ imp. princeps dictus: *Morto che fu adunque il re Draghiina, il conte Rodolovo suo figliuolo maggiore, porto gran doni all' imperadore di Crolis Emanuelo, dal qual fu humanamente accolto, e gli diede nel possesso tutte le terre che mai avesse tenuto il suo padre, e tornando Rodolovo da Crolis, cominciò signoreggiare nelle terre sue insieme co' suoi fratelli Iramic e Valadimiro*. Certe Serviciæ ea tempestate Manuelem ut superiorem dominum agnovisse testatur præterea Arnoldus Lubec. l. II, c. 4.

(52) *Βελούσην*. Quin ille sit cuius supra meminuit Cinuamy, p. 117 *Bela Ban*, nullus dubito. Sed quod addit Belam hunc et Desem fratres fuisse Rodolai seu Primislai, Diocleati scriptori cœvo, ut videtur, repugnat. Is enim Desam Urosi comitis, qui *Uros Thwrocio* dicitur, filium facit. Quanquam Belam Desæ fratrem fuisse probabile est, cum utriusque parens Uros seu Urosca fuerit. Sic autem prædictam narrationem prosequitur Diocleates: *Ma con successo di tempo si levarono alcuni maligni huomini, a loro inimici antichi, i quali ribellando da loro, condussero Dessa figliuolo d' Uros, e gli diedero zenta, e Trebine, a Radislaw et suoi fratelli resti il paese marittimo, con la città di Cattaro, insin' a Scutari. Luonde non cessava Radolav co' fratelli ogni di combattere contra esso Dessa, et altri loro inimici, per ricuperare le provincie, che si gli erano ribellate, e conservare il restante del regno*.

Βασιλεύς δὲ τὸν ὑστατον ἀδελφῶν μετὰ πρῶτον θέ-
 μως, δὲ Δισὲ μὲν ἐκαλείτο, Δένδρα; δὲ χώρας ἤρ-
 χεν, ἢ Ναϊσῶ ἐν γειτόνων ἐστὶν εὐδαίμων καὶ πε-
 λυάνθρωπος, τὰ πιστὰ τε παρ' αὐτοῦ λαβὼν ὅπως
 ἀνθεντον αὐτῷ τὸ τῆς δουλείας σχῆμα ἐς τὸν πάντα
 Δένδρα; Ῥωμαίοις ὑπεκρίθησεται, ἦν, καθάπερ ἔφην,
 γ'. Ἐπὶ τούτων τὸν χρόνον καὶ Κλιτζίεσθλάν (53)
 ὁ πολικῶν ἐς Βυζάντιον αὐτόμολος ἦλθε περὶ τῶν
 αὐτῷ συμφορῶν βασιλείως δεησόμενος, πρῶτον
 ἠφῆλόν τε καὶ δαιμονίως ὑπερυγκον καὶ ἴσα ἐμὲ
 εἶδέναι οὐποτα ἄλλοτε Ῥωμαίοις εὐτυχῆσάν πρῶτε-
 ρον. Τίνος γὰρ καὶ τῶν μεγαλοπρεπαστέρων οὐχ
 ὑπέριχται ἀνδρὰ τηλικαύτης ἡγεμονεύοντα γῆς
 καὶ τοσοῦτων κυριεύοντα ἐθνῶν βασιλεῖ Ῥωμαίων
 ἐν οἰκίῳ παρεστάναι σχήματι; Καὶ ὡς γε τοῖς φι-
 ληκόσι τὰ τελεσθέντα τότε διηγησαίμην, ἦρτο μὲν
 βῆμα λαμπρὸν, καὶ δίφρος ἐπὶ πλείστον γῆθεν αἰρό-
 μενος ἔκειτο, θέαμα λόγου πολλοῦ ἄξιον. Εἰργαστο
 μὲν ἄρας χρυσοῦ, λίθων δὲ ἀνθράκων καὶ ἑκαίνθων
 ἔθρονόν τι ἀπανταχῶθεν τούτου διστολίσαστο χρῆμα.
 Μαργάρους δὲ οὐδ' ἂν ἀριθμῆν ἔσχε. Καθ' ἓνα γὰρ
 τῶν ἡρέμα κατὰ διεχίαν πεπηγῶτων λίθων περιέ-
 θεον ἱκανοί. Ἐσφαίρωντο μὲν ἐς τὸ ἀκριβές, λε-
 λεύκωνται δὲ ὑπὲρ χίονα. Τηλικῶν ὁ δίφρος περὶ ἡ-
 σωτο φώτων. Τό γε μὴν ἀνώτατον καὶ τὴν κεφαλὴν
 ὑπερτεῖν αὐτοῦ μέρος τοσοῦτω τῶν ἄλλων ἐκράτει
 λαμπρότησιν ὄσφ καὶ ἢ ἐν γειτόνων αὐτῷ τῶν λοι-
 πῶν μελῶν προῦφερε κεφαλῇ. Ἐφ' οὗ καθῆστο βα-
 σιλεὺς μεγάλῃ σώματος ἀναλογωτάτου τῶν πάντα
 κληρῶν. Ἐσθῆς δὲ αὐτὸν περιέθεον ἀλουργίς, ἐξαι-
 σιόν τι χρῆμα. Ἄνωθεν ἄχρι καὶ ἐς τὰ βάσεις αὐ-
 τῶς ἐκπορούτο μὲν ἀνθραξίν, ἠὲ γίγχετο δὲ μαργά-
 ροις, οὐκ ἀπερίεργως μέντοι, ἀλλὰ θαυμασία τις
 αὐτοῦ; ἐποικίλλε γραφικῇ, ἀκῆρατον δῆπου λειμῶνα
 σχεδιαζούσης; τῷ πέπλῳ τῆς τέχνης. Ἀπὸ μέντοι
 τραχήλου ἄχρι καὶ ἐπὶ στέφνα ὑπερρυθῆς μεγάλῃ
 καὶ χροῖᾷ λίθος ἀπὸ χρυσαίων καθεῖτο ἀμμάτων, πυρ-
 οῖων μὲν ἄτε ῥόδον, σχήματι δὲ μήλῳ παρεμπε-
 ρῆς μέλισσα. Περὶ γὰρ τοῦ τοῦ ἐπὶ κεφαλῆς κόσμου
 περιττὸν καὶ φράζειν ἠγούμην. Ἐφ' ἐκάτερα δὲ τοῦ
 δίφρου ἢ τῆξις ἐστήκει κατὰ τὸ εἰωθός, γένους
 ἐκάστω καὶ τύχῃς πρυτανευόντων τὴν χώραν τῆς
 στάσιως. Τῆ μὲν δὴ τοῦ βασιλέως ἐν τούτοις ἦσαν.
 Κλιτζίεσθλάν [P. 120] δὲ ἐπειδὴ περὶ εἰς μέσους παρ-
 ῆλθε, θάμβους ὄλος ἦν. Καὶ τοῦ βασιλέως καθιζή-
 σαι τούτον προτρεπωμένου, ὁ δὲ τὸ μὲν πρῶτον
 ἰσχυρότατα ἀπέλεγεν, ὡς δὲ ἐτι μᾶλλον ἐγκαίμενον
 ἰώρα τὸν βασιλέα, καθῆστο λοιπὸν ἐπὶ χαμαιζήλου
 τινός; καὶ ἤκιστα ἐπὶ μετώρου καθέδρας, τὰ εἰκότα
 τε εἰπὼν καὶ ἀκούσας ἐς τὴν ἀποτεταγμένην αὐτῷ
 ἐν παλατίῳ ἀπηλλάττετο καταγωγῆν. Ὁ βασιλεὺς
 δὲ τῷ τῶν εὐτυχημάτων δὲ γκαφ φιλοτιμούμενος
 θριάμβου ἐξ αὐτῆς ἀκροπόλεως; ἐπὶ τὸν περιλάλη-
 τον τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας ναὸν ἐποιήσατο μὲν ἐμπα-
 ρεσκαυτὴν ἐφ' ᾧ σὺν ἐκείνῳ πομπεύσαι· οὐ μὴν καὶ
 εἰ; τέλος ἤγαγε τὸ βουλευθέν. Λουκάς (54) γὰρ ὁ

A sincerum delnceps obsequium illi ad mortem usque
 præstavit, atque insuper totam Dendram, quam, nisi
 diximus, possidebat, traditurum Romanis, archi-
 zupranum renuntiat.

τῆς ζωῆς φυλάξῃ αἰῶνα, πρὸς δὲ καὶ ὧ; παντάπασι
 καρπιζόμενος ἦν, ἀρχιζουπάνον ἀρείπεν.

3. Sub idem tempus Clitziesthlan sultanus Byzan-
 uum ultro venit, de iis quæ utilia sibi forent, principem
 rogaturus, res magna profecto et plena 205 gloriæ,
 qualis nunquam antea, quantum memoria asequi
 possum, Romanis contigit. Quod enim vel præcla-
 rissimorum facinorum non istud superat, virum
 tantæ regionis principem totque impèrantem natio-
 nibus imperatori se Romano servili stitisse habitu?
 Atque ut rerum talium studiosis ea quæ tum acta
 ibi fuerunt, referam, splendidum quidem exstructum
 erat tribunal, et sella a terra longe exsurgens pos-
 ita erat, spectaculum sane memoratæ dignum. Tota
 ex auro erat constata, carbunculis et hyaci-
 this infinito ubique numero distincta. Margaritas
 haud facile quis numerasset; nam singulos lapillos,
 qui sparsim per intervalla compacti erant, ambi-
 bant complures; accuratissime orbiculatæ, niveque
 candidiores. Hujusmodi ea sella luminibus reple-
 batur. Pars autem ejus suprema, quæ nimirum
 supra caput extenditur, tantum cæterorum orna-
 mentorum superabat splendorem, quanto reliquis
 membris excellentius est caput. Hac sede Imperator
 considebat, amplitudine corporis convenienti
 totam implens. Vestis eum circumdabat purpurea,
 res miranda prorsus. A superiori enim usque ad
 imam partem tota carbunculis collucebat, fulgebat-
 que margaritis, non quidem promiscue positæ, sed
 admirabili pictura sic variatæ, tanquam si verum
 aliquot prætum ars in peplo 206 expressisset. A
 collo usque ad pectus extimius et magnitudine et
 colore lapis aureis catenulis dependebat, rosæ
 instar rubicundus, forma autem malo perquam
 similia. Cæterum de capitis ornamentis superva-
 cuum arbitror dicere. Ab utraque vero sella parte
 stabat senatus, uti moris est, unoquoque pro ge-
 neris et dignitatis ratione locum obtinente. Ejusmodi
 quidem apparatus erat imperatoris. Clitziesthla-
 vero cum ad medios ordines usque pervenisset,
 totus est in stuporem versus. Principe illum ut se-
 deret rogante, primo quidem pertinacius renuit.
 Inde ubi magis instare vidit imperatorem, sedit
 tandem humiliter et minimum elevata sede. Sermone
 deinde ultro citroque habito, ad prætum sibi in
 palatio hospitium concessit. Imperator rerum pro-
 sperarum magnitudine elatus, triumphum ab ipsa
 acropoli usque ad celeberrimum divinæ Sapientiæ
 templum apparaverat, quo una cum sultano proce-
 deret. Sed quod intenderat non confecti. Lucas, qui
 tunc temporis rebus ecclesiasticis præerat, huic
 consilio obstetit, non decere inquiens inter divinam

Du Cangii notæ.

(53) Κλιτζίεσθλάν. Rem etiam narrat Nicetas, l. III, n. 5 et 6, ubi et terræ motus meminuit.

(54) Λουκάς. Quando Lucas Chrysoberges pa-
 triarchalem dignitatem adeptus sit, incertum. Id

supellectilem et sacra ornamenta impium hominem transire. Alius præterea casus rem impediit. Quippe profunda jam nocte validior quædam agitatio totam repente terram concussit. Unde Byzantini, Lucæ monita vera esse rati, Deo haud placere ejusmodi consilium aiebant. Solent enim homines ut plurimum attendere præsentia ulteriusque nihil inquirere. **207** Quid autem illud portenderit, perspicue ostendit rei exitus. Quippe Clitziesth'an' multo post tempore, ruptis quæ cum principe sancta fuerant pactis, Romanos cum omnibus viribus in Persas convertit. Ubi cum sorte in loca difficilia eorum exercitus inclidisset, plurimos dignitate illustres viros amisit, et in majus venisset discrimen, nisi imperator humanæ illic audaciæ modum excessisse visus esset. Sed hæc, uti jam diximus, deinceps a nobis commemorabuntur. Princeps vero, in ea palatia, quæ ad australem urbis partem sunt, concedens, magnificis illam epulis, et omni benevolentiam genere excepit: inde et equestribus certaminibus oblectavit, scaphasque et acatia ex more liquido igne incendit, ludorum denique circensium spectaculis, ex quibus maxime civitatum amplitudo et magnificentia deprehendi solet, ad satietatem recreavit. Is igitur, cum diu satis Byzantii egisset, et priora pacta altero etiam firmasset jurjurando, domum reversus est. Est porro fuere sceleris conditiones: eorum qui imperatoris hostes essent, quandiu viveret, hostem futurum, amicam contra eorum, qui illius amici forent: urbium, quas ipse caperet, majores ac præcipuas imperatori traditurum; sedus cum quolibet hoste, principe inconsulto, non facturum: ad Romanos, cum id necessitas postularet, cum omnibus accessurum viribus, seu in Oriente **208** seu in Occidente bellum foret. Neque etiam Turcomannos, quos vocant, rapto vivere assuetos, quotquot sub illius essent potestate, impunitos relicturum, in quacunque demum imperii parte deliquissent. Hæc ille pactus est, et qui cum comitabantur magnates, si ad ejusmodi conditionibus recederet, pro viribus illius se conatus impedituros sunt polliciti. His Byzantii transactis, ubi earum rerum fama ex Europa in Asiam pervenit, phylarchi, qui hæc regiones incolunt, haud sibi bene cessurum rati, si in suas partes sultanum

Α τῷ τηνεκάδε τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἐφροσῶς πράγμασιν ἀνελίξουσ, τῇ πράξει ἐγένετο, μὴ δεῖν εἶναι αἰκῶν δι' ἐπίπλων θεῶν καὶ χόσμων ἱερῶν ἀνδρας διαλεβεῖ. ἀσεβεῖς τότε δὲ καὶ ἄλλοι τε παρεμπεισὶν προσέστη τῷ πράγματι. Ἐπειδὴ γὰρ πόρρω τῶν νυκτῶν ἦν, ἐξαιτίας τις βρασμὸς ἀθρόον ἐκλόνησε τὴν γῆν. Βυζάντιοι μὲν οὖν ἐνταῦθα τὰς Λουκᾶ παραινέσεις ἐκβῆναι οἰόμενοι ἀπὸ γνώμης εἶναι θεῶ τὴν ἐγγείρησιν ἐφασκον. Πεφύκασι γὰρ ἀνθρώποιοι τοῖς παρούσιν ἐκ τοῦ ἐπὶ πλείστον προσέχοντες πολυπραγμονεῖν περαιτέρω μὲν. Τὸ δὲ τοῦ πράγματος τέλος τὴν τοῦ συνενεχθέντος ἐνριγῶς παρεστήσατο δῆλωσιν. Καὶ Κλιτζίεσθλάν γὰρ μετὰ πολλοῦς ἐπιγεγόμενος χρόνους τῶν εἰς βασιλεῖα συνθηκῶν ἀλογήσας πανστρατὶ Ῥωμαίους κατὰ Περσῶν ἐλθεῖν παρεσεύασε. Τύχη τέ τινι δυσχωραῖς ἐμπεισὸν τὸ στρατωτικῶν τῶν ἐπὶ δόξης τε ἀποβεδήλκει πολλοῦς καὶ μέγλου ἐγγυὸς ἦλθε κακοῦ, εἰ μὴ βασιλεὺς ἐνταῦθα ἀνθρωπίνης δρόν ἀριτῆς τὰ πολέμια παρελθῶν ὤφθη. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ὥσπερ καὶ ἤδη εἶπον, εἰσέπειτὰ μοι λέξεσται. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐς τὰ κατὰ νότον τῆς πόλεως ἀνίχτορα καταχέσει μέγαλοπρεπέσι τε ἐδεξιοῦτο δεῖκνον ἀετῶν καὶ διὰ φιλοφροσύνης ἤγεν ἀπίσης. Εἶτα καὶ ἱκανῶν αὐτὸν ἔθηκεν ἀμύλλαις, ὕγρῳ τε πυρὶ (55) κατὰ τὸ ἔθος λέμβους τινὰς ἐνεπίμπρα καὶ ἀκάτους, καὶ ὄλωσ τῶν τῆς ἱκποδρομίας ἐγέμυζε τὸν ἀνδρα θαμάτων, ἐξ ὧν μάλιστα μεγέθη κώλων φιλεῖ δεῖκνυσθαι. Ὁ δὲ ἐφ' ἱκανῶν ἐν Βυζαντίῳ διατριψας τὰ προλαβόντα τε δευτέρους δροκοῖς πιστωσάμενος ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ ἦλθεν. Εἶχε δὲ τὰ τῆς ὁμολογίας αὐτοῦ ὧδε· ἐχθρὰ μὲν διὰ βίου φρονήσιν οἷς τὸ πρὸς βασιλεῖα τρέφοιτο ἔχθος, φιλία δ' αὖ τοῖς τοῦναντίον εἰνοῖς αὐτῶ καθεστῶσι. Πόλεων τε ὧν ἀν αὐτὸς περιγένοιτο τὰς μεζους καὶ ἀξιολογητέρας βασιλεῖ διδόναι. Ἐξεῖναι δὲ αὐτῶ οὐδαμῇ τῶν ἐχθρῶν τινι σπείσασθαι διὰ μὴ βασιλείως κελύοντο. Δεῖσάν τε Ῥωμαίους συμμαχήσιν, πανστρατὶ ἀπαντῶν κἂν ἔφορ κἂν Ἐσπέριος ὁ πλάμος εἴη. Οὐ μὴν οὐδὲ [P.121] τοὺς δοσι ὅπῃ τὴν αὐτοῦ μὲν κείνται παλάμην, κλέμμασι δὲ διαζῆν ἐπίστανται, οὐ δὲ Τουρκομάνοους (56) ἔθοσ κελῖν ἐστιν, ἀτιμωρητόους εἶν ὅποινοῦσι τι ἐς Ῥωμαίων ἡμαρτηκόους τὴν γῆν. Ταῦτὰ τε αὐτὸς ὁμολόγηκε καὶ μεγιστάνων δοσι αὐτῶ εἶποντο, κἂν ἐκεῖνος αὐτῶν ἀμείνη, τοὺς ἐξ σθένος παντὶ κολύειν τὴν ἐγγείρησιν. Ταῦτ' α

Du Cangii notæ.

tantum constat ex serie patriarcharum Constantino Chliarano successisse. Hanc certe obtinebat an. 1166 ind. 4, ut ex Balsamone colligitur ad Nomoc. Phot. tit. 13, c. 1.

(55) Ὑγρῳ τε πυρὶ. Igne Græco, qui πῦρ θαλάσσιον et πῦρ ὕγρῳ dicitur etiam Theophani p. 295 352; ignis pennatus in Gestis Triumphal. Pisanorum, an. 1114, quod instar pennatorum animalium volat. Vide notas nostras ad Joinvillam p. 71.

(56) Τουρκομάνοους. Turcorum Turcomannorum eadem fuit origo, qui cum relictis Septentrionalibus regionibus in Orientem transmigrassent, rege sibi creato, universas pene Asiae provincias armata manu occuparunt. Extunc gens illa, rutilis prius et inculta nec certas habitans mansiones oppida

cœpit incolere legesque condere et agriculturæ operam dare. Fuero tamen ex his, qui in sua ruditate constantes, priorem haud deserentes vivendi modum, ex rapto vivere assueti id vitæ tenuerunt genus. Hi Turcomanni prisca appellatione dicti sunt vocabulo ex Turcis et Comanis, a quibus prima eorum origo fuit composita. Hæc ferunt Tyrius, l. 1, c. 7; et ex eo Jacobus de Vitriaco, l. 1, c. 11, Monachus [P.467] Altusiod. an. 1187: Per hos dies latrunciorum Syria ei eorum qui solitudinem inhabitant, quos Turcomagnos vocant, innumera multitudine Laodicæam urbem impetunt et decantant. A Tyrio dissentit Albericus an. 1059: Turcorum sive Turcomanorum gens non ab eodem trahunt originem et dicuntur miliares Turci, Turcomanni vero vulgares.

μὲν οὖν ἐν Βυζαντίῳ ἐταλεῖτο, ἡ δὲ φήμη φθάνει ἐξ Ἑλλάδος· ἐπὶ τὴν Ἀσίαν διαβάσα. Τοῖνον καὶ οὐ πρὸς καλὴν αὐτοῖς ἔσεσθαι οἱ τῆδε νομίσαντες φύλαρχοι εἰ βασιλεὺς τὸν σουλτάν εἰσπεποίηται, πρέσβεις πέμψαντες ἐδίδοντο ὡς καὶ αὐτοῦ τῷ σουλτάν διαλάξαι· ὁ δὲ ἤκουσε μὲν αὐτῶν οὐκ ἀηδῶς, ἐξ ἑτέρου τὸν σουλτάν δὴθεν τὸ πᾶν ἀνατιθεὶς αἴρεσιν ἐπ' ἐκείνους αὐτοῦ ἐπεμπεν ἐν παλατίῳ, καθάπερ εἰρηται, διατριβὴν ἔχοντα. Οἱ καὶ ἐπειδὴ τάχιστα πρὸς λόγους ἐκείνῳ κατέστησαν, διαλύσασθαι τε σφίσι τὴν ἔθραν ἰσχυσαν καὶ ἐκέτην ὑπὲρ αὐτῶν βασιλεῖ γενέσθαι ἀνέπεισαν. Ὁ δὲ ἐκετεύοντα προσηγάμενος ἐν φῶν μοῖρα καὶ αὐτοῦς ἐποίησατο, εἰρήνην τ' τοῦ

A adduxisset imperator, per legatos illum rogare, ut et sultanum perinde sibi reconciliaret. Horum ille legationem haud illibenter aud. vit : sed velut rem omnium sultani relinquens arbitrio, ipsos ad eum misit, in palatio, quemadmodum dictum est, tunc agentem. Illi autem simul atque cum eo sunt congressi, tandem ut quæ inter ipsos intercedebant simultates deponeret, et apud principem pro se intercederet, persuaserunt : cujus ille admissis precibus, et ipsos in numerum amicorum ancivit. Atque inde in posterum firmam pacem Romanum imperium adeptum est.

λαϊκοῦ σταθρῆ τὴν Ῥωμαίων εἶχεν ἀρχήν.

Ἐπὶ δὲ ἡ βασίλεις Εἰρήνην τὸν βίον ἤδη μετῆλλασσε, βασιλεὺς δὲ οὐπω ἀρβένος τότε πατὴρ πατρὸς ἐτύγχανεν ὢν, ἐπὶ δευτέρους λοιπὸν ἐβλεψε γάμους. Καὶ ἦν γὰρ τις κόρη τῶν κατὰ τὴν ἐν Φοινίκῃ Τρίπολιν, Λατίνα μὲν γένος (57), περικαλλῆς δὲ ἐν ταῖς μάλιστα. Ταύτην ἐκείθεν ἀξοντας Ἰωάννην τε αἰσάτην τὸν Κοντοστέφανον ἐπεμψε καὶ Θεοφύλακτον ἀνδρα Ἰταλὸν, ἐν Ἐξούβιτιν (58) ἐπεκάλουν. Εἰδὼν τε οὖν τὴν κόρην οἱ ἄνδρες καὶ ἀγασάμενοι τοῦ κίλλου, ἐπειδὴ μηδὲν ὀδονήποτε ὑπεφαίνετο τέως ἐμπόδων, μηδὲν ὑπερθέμενοι ἐς τὴν τρίτην ἐμβιδάζουσιν. Ἄρτι δὲ ἐκείθεν ἀφήσειν μελλόντων, νόσοι βαρεῖαι τῇ κόρῃ ἐνέσκηπτον, καὶ ἦν ἐν κακοῖς. Ὅθεν καὶ ἀεὶ εἰς τὴν ἐπιούσαν ἀναβαλλόμενοι τὸν ἀπόλλων εἰκὴ τὸν καιρὸν διήγον. Κἂν γὰρ ἐπ' ὀλίγον ἀνεθείη τῶν ὀνυῶν προσδοκῆσιμὸς τε ἀποκλείν γίνετο, ἀλλ' ὡς περ ἀπὸ προνοίας τινὸς ὀπισθορμη- C τὸ δαιμόν ἐπ' αὐτὴν ἤρχετο, καὶ κατακλιθεῖσα ἔσπετε τὸ σῶμα καὶ ἐκλονεῖτο ἐξαιτία, πυρετοὶ τε αὐτὴν μετεδέχοντο, καὶ ὑπωπιασμὸς ἤδη καὶ τηκεῖν ἐπηκολούθει. Καὶ τὸ τῆς ὕψεως ἄνθος χάριεν τε μαρμαίρον τὰ πρότερα ἠλλοοῦτο κατὰ βραχὺ καὶ ἰσχυροῦτο. Ἰδὼν ἂν τις θαυρῶν ἐπλήσθη τῆλικού- τω λειμῶνος ἐξωρα φθίνοντος. Οὕτω μὲν ἡ κόρη κακῶς εἶχεν ἐπ' οἴκου διατρίβουσα· εἰ δὲ ποτε καὶ τὴν ναῦν ἀναβαίη καὶ ὀλίγῳ Τριπόλει ἀναθείη, ἐν- ταῦθα διεκίλυ· ἐπιπύρετο κλύδων. Καὶ τὸ μὲν σκά- φος εἶχεν ἡ Τρίπολις αὖθις, τὰς δὲ νόσους ἐκείνη οὐ πολὺν ταύτης [P. 122] ἀπολειθεῖσα· ἐδέχετο μείζους. Τοῦτο πολλάκις ἐπιγεγονὸς εἰς ἀπεράντους τὸν Κοντοστέφανον ἦγεν ἐννοία. Τοῖνον καὶ ἀσχά- λων ὡς τὸ ἐκείθι ἄλλοτε δέλου· ἀναπολὼν λογισμοῦς D τίος ἐπὶ τινα τῶν ἐνταῦθα νεῶν παρελθὼν ἐπυ- λάνετο εἰ βασιλεῖ τὴν παῖδα κατεγγυθῆναι χρεῖων. Ἄνελε δὲ οἱ τὸ ἐρὸν πυθαῖον (59)· Ὁ μὲν γάμο-

4. Postquam imperatrix Irene vita excessit, B princeps, cui nulli adhuc erant masculi liberi, de secundis nuptiis cœpit cogitare. Erat autem puella Tripoli in Phœnicia, gente quidem Latina, forma cæteroaquin eximia et eleganti. Eo qui inde illam abducerent misit Joannem Contostephanum sebastum et Theophylactum virum Italum, quem Exubitum appellabant. Ut igitur 209 virginem conspexere legati, statim iis forma arrisit : cumque obstare nihil videretur, nulla mora eam in triremem immisere. Verum cum inde essent excessuri, gravius morbis correpta virgo male habuit. Unde dilata in dies abitione, frustra ibi consumebant tempus. Quippe si paululum a doloribus vacaret, atque adeo ad iter capessendum videretur idonea, statim, nescio quo fato, illam rursus invadebat C morbus, ita ut lecto decumbens toto corpore fremeret, graviterque convelleretur. Ad hæc sequebatur febris, et livor et tabes : vultusque nitior, et antea gratis cornescabat, immutabatur sensim et obscurabatur. Eam intuenti oboriebantur lacrymæ, tam præclaro pulchritudinis flore intempestive peremite. His puella malis domi afflicta. Si vero aliquando navem ingrederetur, paululumque abduceretur a Tripoli, tum vero duplo major infremebat morbi fluctus, navemque iterum in urbem redire necesse erat, ac illa morbi ad breve tempus intermissi acriore impetu corripiebatur. Id cum crebrius eveniret, Contostephanum in ambigua incertisque cogitationes coniecit. Ea igitur propter animo incertus dubiusque que demum inclinaret, tandem in quoddam ibi templum accedens, sciscitatus est, an ducturus esset virginem hanc princeps, idque fatis decretum esset : hoc vero ei retulit sacrum oraculum : « Nuptiæ quidem paratæ, 210

Du Cangii notæ.

(57) Λατίνα μὲν γένος. Melissendis, Raimundi II comitis Tripolitani ex Hodierna filia, Raimundi III soror. Ita Tyrius, qui rem paulo secus re- fert.

(58) Ἐξούβιτον. Trisillus maximus palatinorum interpretum nuncupatur ille a Tyrio, l. xviii, c. 50.

(59) Ἰερὸν πυθαῖον. Ea erat divinationis species, qua potissimum Christiani utebantur, quæ fiebat per inspectionem et apertionem Evangelii aut sacrorum librorum, cujus exempla prostant

apud Gregor. Turon. l. iv Hist. c. 16 ; l. v, c. 14 ; auctorem Vitæ sancti Leodegarii, c. 17 ; Nicetam, in Man. l. vii, n. 5 ; auctorem Orat. Histor. in festum Restitutionis imaginum editum a Combellio, p. 756, et apud Baron. an. 842, n. 59 ; Petrum Blesens. epist. 30 ; S. Bonaventuram, in Vita S. Francisci, c. 15, et alios quos laudat Beltrius, l. iv Disquisit. Magic., c. 2, quest. 7, sect. 5, § 5, quod quidem fiebat in templo, ut hic innuitur, orationibus quibusdam ad id conceptis præviis, depositoque supra altare Evangeliorum

invitati vero non sunt digni intrare. Quibus auditis, intellectoque oraculo, cum ad hæc nescio quis rumor percrebuisset, virginem hand legitimis esse prognatam nuptiis, rem maxime pudendam ardentius, destitit ab incepto, indigne Byzantium reversus est. Erant autem Raimundo Antiochiæ principi filia tunc temporis forma præcellentes. Ilas ut spectaret, Basilium quendam, cognomento Camaterum, qui tum scoluthi dignitate fungebatur, misit in perator. Ille ut confestim Antiochiam venit, ambras quidem pulchritudine eximia præstantes vidit: potior tamen visa est illi Maria, quo quidem in delecta haud a vero aberrabat legatus ille. Nullam quippe, aiebant Byzantini, tam insignis formæ mulierem nostra vidit ætas. Sed de his postea. Cum igitur quæ inspector ille retulerat accepisset princeps, viros dignitate illustres Antiochiam misit, qui virginem sibi desponsarent, Alexium nempe imperatoris Alexii ex Anna filia nepotem, qui tum magnus dux erat, et Nicephorum ex Bryenniorum familia, qui ex fratre vel sorore Manuclis neptim uxorem duxerat, sebasti dignitate tum insignitum. Cum his etiam erat Andronicus Camaterus, qui præfecti urbis ea tempestate munus obibat, vir sebasti perinde dignitate auctus et imperatoris consanguineus. Illi et eam viderunt et

ἔτοιμος, οἱ δὲ κεκλημένοι οὐκ ἦσαν ἄξιοι εἰσελθεῖν. Τούτων ἑκείνος ἀκούσας συνείς τε τοῦ χρησμοῦ, ἐπειδὴ καὶ φήμη τις ἦδη περιέθραυσε τούτους ὡς εἴη, γάμων οὐκ ἐν νομίμων (60) ἡ κόρη φυσία, πρῶτον εἰς ἀλογίαν διαρκῆς μάλιστα, ἀπέστρεψε ἦδη τῆς ἐγγειρῆσεως ἄρας τε ἐγγύθεν ἐπὶ Βυζάντιον ἦλθεν. Ἦσαν δὲ Παῖμόνδω τῷ Ἀντιοχείας πρίγκιπι θυγατέρες; κάλλι κατ' ἐκείνον διενεγκούσαι τὸν χρόνον. Ταύτας ὀψόμενον Βασίλειόν τις ἐπίκλησεν Καματηρὸν (61) ἀκόλουθον ὄντα τῷ ἐπικάλῳ βασιλεὺς ἐπαμφεν. Ὁ δὲ ἐπειδὴ τάχιστα πρὸς Ἀντιοχείαν ἐγένετο, καλὰς μὲν εἶδε καὶ ἀμφω, καλλίων δὲ οἱ ἡ Μαρία εἶναι καταφάνη. Καὶ ἐτυχέ γε τῆς ἀκριβείας ἡ τοῦ πρεσβυτοῦ ἐκείνου βίασιν. Τῆλκεν γὰρ κάλλος οὐκον, Βυζάντιοι ἔλεγον, ὁ καθ' ἡμᾶς ἀγνωρίσαν αἰών. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον τότε δὲ ἐπειδὴ περ ἐπὶ τὴν Μαρίαν ὁ γνόμενος εἶδε, κωθόμενος; βασιλεὺς ἀνδρας τῶν ἐπὶ δόξης ἐκ' Ἀντιοχείας ἐπεμφε τὴν κόρην αὐτῷ καταγγυήσονται; Ἀλέξιον δὲ τὸν βασιλεὺς Ἀλεξίου θυγατριδοῦν, δ; καὶ μέγας τῷ τότε δοῦξ ἐτύχχανεν ὄν, καὶ Νικηφόρον τὸν ἐν Βρυεννίων (62), γαμβρὸν μὲν ἐκ' ἀδελφίδῃ βασιλεῖ γε γονότα, σεβαστὸν δὲ ἦδη γεγενημένον. Ἐν οἷς καὶ Ἀνδρόνικος ἦν ὁ Καματηρὸς (63) δς τὴν ἐπαρχον τότε διεπταν ἀρχὴν, ἀνὴρ σεβαστότατη μὲν ἀξιώθει, συγγενῆς δὲ βασιλεῖ καὶ αὐτὸς ὄν. Οἱ δὲ καὶ εἶδον καὶ θαυ-

Du Cangii notæ.

libro. Vita A. Consortiæ virginis, c. 9: *Si cultis, petgamus ad ecclesiam, agatur missa, ponatur Evangelium super altare et communi oratione præmissa incipiamus Domini voluntatem ex illo capitulo, quod primum occurrit.* Adeo autem invaluerat hæc divini apud Christianos ratio, ut Rainerus, c. 5, Valdenses reprehendat, quod laicos qui sorte sanctos eligebant in altari desiderant. Verum non semel interdicta legitur, præsertim in concilio Venetico, can. 16, quem laudat Hincmarus Remensis de Divort. Lotharii: *Sunt et sortilegi, qui sub nomine fictæ religionis per quasdam quas sanctorum sortes vocant divinationis scientiam profectentur aut quæcumque Scripturarum inspectione futuræ promittunt.* Eadem verba habent concilium Agathense, can. 42; Aurelianense 1, can. 30; Antiochior., can. 4, sed de sortibus sanctorum et sortitorum erit alijs dicendi locus.

(60) *Γάμων οὐκ ἐκ νομίμων.* Secus etiam scribit Tyrius, l. xvii, c. 19.

(61) *Καματηρὸν.* An Basilium cujus meminit Nicetas in Alexio Man. F n. 4 17, an vero Basilium ille Camaterus, qui post Theodosium patriarcha Cp. exstitit, incertum. De nuptiis Manuclis cum Maria Antiochena agimus fusijs in Stemmate Comnenorum.

(62) *Νικηφόρον τὸν ἐκ Βρυεννίων.* Nicephori istius sebasti meminit Balsamon in epistola Basilii ad Amphibloch. c. 41.

(63) *Ἀνδρόνικος ἦν ὁ Καματηρὸς.* Ille idem videtur Andronicus Camaterus, drungarius vigiliæ, qui Manuele imperante receptam a Græcis de Spiritus sancti ex solo Patre processionem sententiam elegantem et pereruditum opusculo propugnavit: in quo personam imperatoris induens variaque de eo argumnto disputans omnes in universum divinæ Scripturæ et Patrum auctoritates de processione Spiritus sancti agentes in unum collectas summa animi contentione, additis suis animadversionibus, quas ipse vocat ἐπιστάσια; Spiritum ex solo Patre procedere, constabile comatur. In hunc Andro-

nici librum alium scripsit Joannes Veccus patr. Cp. sub Michaelo Palæologo, quem inscripsit: Ἀντιόχεια τῶν ἐπὶ ταῖς περὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος γραφικαῖς χρήσεσιν ἐπιστοασιῶν Ἀνδρόνικου τοῦ Καματηροῦ, ex que Andronici elogium libet ascribere: Καὶ ἡ δόξῃ τὴν βίβλον μετὰ χειρὸς λαβεῖν, ἦν ἐν ταῖς αὐτοκρατορίας ἡμέραις [P. 468] Μαυουῆλ τοῦ αὐθίμου ἐν βασιλείῳ καὶ αὐτοκράτορσιν, ὡς ἐκ προσώπου ἐκείνου Ἀνδρόνικος ὁ τὴν τοῦ δρουγγαρίου τῆς βίβλος ἀνεζωμέτος τότε ἀρχὴν, Καματηρὸς τοῦ ἐπικληθῆ, ἀνὴρ τὴν σοφίαν οὐκ ἀγενῆς συνεγράφατο. Meminit etiam Andronici Josephus Methonensis in epist. Marci Ephesii nec diversus est ab Andronico Camatero sebasto et magno drungario, Joannis Ducæ a supplicibus libellis, cui suos in Dionysii περιήγησιν commentarijs dicat Eustathius magister rhetorum ac postmodum Thessalonicensis archiepiscopus, parente. Floruit enim Eustathius sub Manuele et Andronico Comnenis, ut diserte habent Nicetas in Man. l. vii, n. 6, et in Andron., l. i, n. 9; et Demetrius Chomatienus in Responsionibus ad Cabasilam. Illius vero quam Joanni inscripsit Eustathius epistolæ titulus sic concipitur: Πρὸς τὸν πανσεβάστων δούκα κύριον Ἰωάννην, τὸν μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῶν δεήσεων, τὸν οὖν τοῦ πανσεβάστου καὶ μεγάλου δρουγγαρίου κυρίου Ἀνδρόνικου τοῦ Καμάτορος, ubi pro Καμάτορος restituentium censeo Καματηροῦ. Nam quia ille idemque sit Andronicus, de quo Cinnamus, clare evincit proxima qua imperatorem Joannes attigit cognationis necessitudo, quam in Andronico observat hoc loco Cinnamus: Ἀνδρὶ δὲ πάντα καλῶ, καὶ ὡς ὄντως ἄδελφον, βασιλικῶ τὴν τοῦ γένους φ-ῆν, μεγαλοφυσίαν τὴν ψυχὴν, λογίαν τὴν ἐπιτήδειαν, etc. At unde cum imperatoria et Comnenica familia Camaterorum amicitia et necessitudo processerit docet Nicetas in Joanne, u. 3. Alterius Camateri memiuit Joan. Tzetzes Chil. 11, c. 269. V. not. ad Alexiad. p. 261.

μάστιγες ἐπέθετόν τε τῇ τριηρείᾳ καὶ μεγαλοκρητῶς Α Admirati sunt, ac triremi impositam insigniū ap-
 ἰς Βυζάντιον ἐπέμισαν. Πέμπτην τοίνυν καὶ εἰκο-
 στήν μηνὸς ἄγοντος Ἀπαλλαίου, ὃν Δεκέμβριον (64)
 ῥωμαίζοντες ὀνομάζουσιν ἄνθρωποι, εἰς τὸν περιώ-
 νυμον τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας οἶκον λαμπρῶς κατα-
 χθει, ἐνταῦθα ταύτην ἀρμόζεται, Λουκᾶ τοῦ τὴν ἐν
 Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίαν ἐτηνικαῖτα λαχόντος,
 Σωφρονίου Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ Θεουπόλεως Ἀθα-
 νασίου, ἧ Χριστιανοὶ ἔθος ἐστὶ τὰς χεῖρας αὐτοῖς
 ἐπιθέντων (65), Ἀδούστου τε αὐτῆν ἀνειπόν ἐ; τὰ
 βασίλεια καλινδρομαί· μεγαλοκρητίσι τε δίκηνσι
 τοῖς ἐν τέλει εἰσία καὶ δημοδοίνας ἀπανταχῇ τῶν
 τῆς πόλεως ἐκάθιζε στανωπῶν· τῇ ἐξῆς δὲ συνδει-
 κτήσοντας αὐτῷ τοὺς πατριάρχας· ἦγεν, ἀφθόνῳ τε
 χρυσίῳ δεξιωσάμενος [P. 123] ἕκαστον ἀπέλυε. Πρὸ
 πάντων γὰρ μὴν χρυσίου κενεναρίῳ τὴν Ἐκκλησίαν
 ἰδωρήσατο. Ὀλίγη δὲ ὕστερον καὶ ἀμύλαι; ἴσπων
 εἶχε τὴν δῆμον καὶ πῶν εἰς εὐφροσύνην ἀγόντων
 ὠδόνος καταμελεῖν ἤθελεν.

ε. Ἐν Βυζάντιῳ μὲν ταῦτα ἐκράσσετο. Στέφανος
 δὲ (66) τοῦ Βλαδισλάου τετελευτηχότος τῆς ἀρχῆς
 ἤδη ἐγχερατῆς γεγονὸς βαρὺς ἔδδοκε τοῖ; ἀρχομέ-
 νους καὶ λίαν ἐπαχθῆς ἦν. Ἔθεν καὶ εὐοιδороῖντο
 αὐτῷ Ὀθνοὶ τὰ πολλὰ καὶ Ἑθνηλοὶ ἦσαν ὡς αὐτίκα
 τῆς ἡγεμονίας αὐτὸν κατασπᾶσόντες. Ἐφ' οἷς ὁ
 Στέφανος ἐπιταραχθεὶς βασιλέως καὶ πάλιν ἐβέητο.
 Ἄρας τοίνυν ἰσημεροῦσης ἤδη τῆς ὥρας ἐπὶ τὴν
 πύλιν ἐφέρετο Φιλίππου, καὶ αὐτὸς μὲν ἐνταῦθα σὺν
 τῷ πλείονι τοῦ Ῥωμαίων ἔμεινε στρατοῦ, μοῖραν δὲ
 τῆς τοῦ στρατεύματος τῷ ἀδελφιδῷ πιστεύσας Ἀ-
 λείφ τῷ Κοντοστεφάνου πατρὶ ἐπὶ Ὀθνηκτὴν ἐπαρψεν.
 Ἐν τούτῳ δὲ Στέφανος Ὀθνοὶς ἤδη διαλλαγῆται νο-
 μίνας οὐκ εἶτε τοῦτου ἔχρησαν, ἔθεν καὶ οἶκοι λοιπὸν
 ὁ Ῥωμαίων ἀνεξέγυντο στρατοῦ. Ἀλλὰ μεταξὺ Ὀθ-
 νοὶ αὐθις Στεφάνῳ ἐπισυστάμενος ἄλλα τε πολλὰ εἰς
 αὐτὸν ἀπεβρίσκουσαν καὶ δὴ καὶ ὀπ' αὐτῷ τὰ Ὀθνην
 ἀνατεράσθαι ἐγχερίζοντο πράγματα. Διὰ ταῦτα βε-
 σιλεύς μὲν στρατεύματι καὶ πάλιν ἤθροισε, Στέφανος
 δὲ τὸν κίνδυνον διευλαθηθεὶς τὸ μὲν πρῶτον φυγὰς
 ἐπὶ τινὰ τῶν ἐγγυτάτω Ἰστρου πείων ἔθεν, αἱ
 βασιλέως ἀνέκαθεν κατήκοι τυγχάνουσιν οὐσαι,
 ἐπειθὲν δὲ ἐπὶ Σαρδικτὴν μεταθῆς ἐνταῦθα βασιλεῖ
 συνεγένετο. Ἔ δὲ σφόδρα περιελαγῆσας τοῖς ζυμ-
 πσοῦσι τῆς τύχης τε τὸν ἀνθρώπων οἰκτιζάμενος
 γρήμασι τε ἰδωρήσατο καὶ δυνάμειν ἀποχρώσας
 ἐπὶ τὴν πατρίαν αὐθις κατήγεν ἀρχὴν. Ἦρχε δὲ
 τῶν δυνάμεων τούτων Ἀλέξιος οὐκ ἤδη ἐμνήσθη, ὁ
 Κοντοστεφάνος, βασιλεύς δὲ κατόπιν ὀλίγη ἐχώρει.
 Ἐπειδὴ τε ἐν Ναυσοῦ πόλει ἐγένετο, ἐνοιά τις αὐτῷ

paratu Byzantium adduxerunt. Quinto igitur et
 vicesimo mensis Apellai, quem Decembrem 211
 qui Latine loquuntur vocant, in celeberrimo
 divinus Sapientia templum splendide deductus im-
 perator, illam sibi matrimonio jungit, Luca Con-
 stantinopolitana, Sophronio Alexandrius, et Atha-
 nasio Theopolitanae Ecclesiae patriarchia, et Chri-
 stianis mos est, manus ipsis imponentibus. Cumque
 eam Augustam ibi renuntiasset, in palatia rursus
 revertitur, magnificisque convivis proceres excipit,
 et ubique per singulos urbis angiporus epulas po-
 pulo praebet. Postridie domum epulatos secum
 adduxit patriarchas, et unumquemque multo dona-
 tum auro dimisit. Praesertim vero auri centenari-
 um Ecclesiae concessit. Nec multo post equestri-
 bus certaminibus populum oblectavit, nihilque,
 quod ad delectationem conferret, voluit prae-
 mittere.

5. Haec quidem Byzantii acta. Stephanus autem,
 defuncto Vladislao principatum jam adeptus, gravis
 molestusque adeo subjectis esse coepit, ut passim
 illum probris insectarentur Hungari et reges vi-
 derentur statim depulsuri: quibus Stephanus con-
 territus opem rursus principis imploravit. Motis
 igitur circa equinoctium castris, Philippopolim
 venit imperator, ibique cum majori exercitus Ro-
 mani parte manens Alexium Contostephani filium
 ex sorore nepotem cum caeteris copiis in Hunga-
 riam misit. Sed enim Stephanus, 212 interea re-
 conciliatum se jam cum Hungaris ratus, ejus operan-
 non adhibuit: quapropter domum rediit Romanus
 exercitus. Verum mox in Stephanum rursus in-
 surgentes Hungari, tum alia ei multa, tum etsub
 illo perditas esse Hungarorum res exprobrarunt.
 Stephanus autem, discrimen veritus, fugit primus,
 et in quaedam e vicinis Iastro civitatibus, quae jam-
 pridem imperatori obnoxiae fuerant, venit: inde
 in Sardicam transiens, ibi cum imperatore con-
 gressus est. Ille eo casu admodum percussus et
 hominis vicem miseratus, pecuniis eum et idoneis
 viribus donat ad recuperandum paternum regnum.
 Iis praefuit copiis Alexius Contostephanu, cujus
 modo meminimus: imperator autem a tergo pau-
 lulum subsequabatur. Ubi ad Naissum urbem per-
 venit, animum subitit cogitatio, interm dum illic
 castra haberet, res etiam Servicas expediendi. In
 utramque enim regionem Pannoniam et Serviam
 ducit locus iste, indeque cum oportuerit, utramque

Du Cangii nota.

(64) Δεκέμβριον. Nuptias mense Decembri per-
 actas ex Tyrio par est credere. V. Nicetas I.
 n. 5.

(65) Τὰς χεῖρας αὐτοῖς ἐπιθέντων. Manus im-
 positio hoc loco accipi videtur pro sponsornm
 coronatione in nuptiis. Quippe a sacerdotibus
 coronabantur sponsi eorumque capitibus corollae
 imponebantur, de quo more consulemus Goarus
 ad Eusebolog. Graec. p. 597, vel certe χειροτονία

idem sonat ac εὐλογία. Paehymeres, l. iv, c. 29:
 Καὶ περιφανεῖς τοὺς γάμους; τελεῖ αὐτῇ τε καὶ τῷ
 υἱῷ ἐπὶ τοῦ θελοῦ καὶ μεγάλου τεμένους τῆς τοῦ
 Θεοῦ Ἀδού Σοφίας, τοῦ πατριάρχου Ἰωσήφ εὐλο-
 γήσαντος.

(66) Στέφανος δὲ. V. Nicetam, l. iv, n. 1, cadit
 autem haec Manuelis expeditio in an. 1175; nam
 et hoc anno rex dictus fuit Stephanus et interitit,
 si Hungaricos scriptores audimus.

ματο στρατός, συναιρομένους τῶν πόνων καὶ Οὐν-
ων πολλοὺς ἔχοντες, Παίγειον δὴ τοῦτο τύχης τὰ ἀν-
θρώπεια διαχλευαζούσης· ἀεὶ πράγματα· κἀν γὰρ ἐπεγ-
γέλη τις τοὺς πάλαι καθαιραθέντας δομητορας αὐτῆς
οὐκ αἰσθάνεται; καθοριῶν. Ἐκ τούτων οἶμαι τὸ τύχης ὄνομα
πολὺ παρὰ τοὺς ἀνθρώπους ἐρῶναι. Τῶν γὰρ τῆς Προ-
νοίας ἔργων τοῖς λόγοις ἐπιστάνειν οὐκ ἔχοντες, ἐκ
τοῦ σφίσι εἶναι δοκοῦντος, τῇ τύχῃ τὰς τῶν πρά-
γμάτων διδοῦσιν ἐκθάσει. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ὡς πη-
φίλον ἐκάστην νομίζεσθαι τε καὶ λεγέσθαι, ὃ δὲ λόγος
ἔχισθαι τῶν προταθέντων. Ἐπειδὴ περὶ ὃ βασιλεὺς
ἐνταῦθα ἐγένετο, γνοὺς ἀμήχανα εἶναι λοιπὸν Στέ-
φανον γῆς ἀρξῆσιν τῆς Οὐννων (ἤδη γὰρ Στέφανον αὐ-
θῆς [P. 125] τὸν Ἰατζᾶ κατεστήσαντο φέροντες)· ἐτέραν
ἐράπετο. Οὐννικῆς γὰρ δυνάμει τῇ πάσῃ, καθάπερ
εἴρηται, μεταποιεῖσθαι ἤθελεν ἐν μεταίχμια τῶν
Ἑσπερίων κειμένης ἰθῶν. Βελᾶν τοίνυν ὃς μετὰ Στέ-
φανον τῷ Ἰατζᾶ παῖς ἦν, Μαρίᾳ τῇ αὐτοῦ θυγατρὶ
συνάψαι πρὸς γάμον διενόηθη. Γεώργιον μὲν οὖν ὃς
ἐταιρεία; τῷ τότε ἤγειτο τῆς βασιλικῆς, Παλαιολό-
γον μὲν γένος, ἐς δὲ τὸν τῶν σεβαστῶν ἀναθεθεγκῶτα
ἔργον, ἐπὶ Οὐννικῆν πέμψας· δοκιμάζειν ἐκείνου
περὶ τοῦ κήδους· ὃ δὲ τὴν ἐς Βυζάντιον αὐτῆς ἐστει-
λατο. Οὐννοι δὲ τῷ Παλαιολόγῳ κοινολογησάμενοι
Βελᾶν τε φέροντες ἔβωσαν αὐτῷ καὶ χώραν, ἣν ὃ πα-
τήρ αὐτῷ περιῶν ἀπέδασατο, ἄσμενοι· ἐκληροῦντο.
Ὁ τοίνυν Παλαιολόγος παραλαβὼν αὐτὸν σὺν ἡμολο-
γίας αἰετῆς εἴρηται ἐν Βυζαντίῳ παρεγένετο. Καὶ τὸ
καὶ Ἄλξις ἤδη μετωνομάσθη καὶ δεσπότης (68) ἀνεδοθήθη.

ζ'. Ἡ μὲν οὖν ἐπὶ Βυζάντιον ἀρξίς τῷ Βελᾶν (C)
ταύτην ἔσχεν ἀρχὴν, βασιλεὺς δὲ τὰ κατὰ τὴν Ἑσπε-
ριν ἤδη καλῶς ἔχειν ὑπολαβὼν ἐπὶ τὴν Ἀσίαν
λοιπὸν ἐβλεψε, καὶ πρότερον μὲν τοῖς συμπεσοῦσιν
εἰς τοῦτο κεκινημένους, πρὸς δὲ τῶν Ἑσπερίων
ἐκείθεν ἐλπίσμενος προγμάτας. Νουραδὶν γὰρ ὃς
τῆς κατὰ Συρίαν ἤρξε Βεββότας καὶ Ἀμασσοῦ,
πλεῶν ἄμφω περιφανῶν, τῆς τύχης εὐμένες ἐμ-
διεψάσης αὐτῷ, καὶ ἄλλων τε πόλεων ἤρξε πολλῶν
αἰ τῶν Εὐφράτου πίνουσι ναμάτων, καὶ χωρῶν οὐτι-
εὐκαταφρονήτων περιγέγονε συγῶν, πολλοὶς τε τῶν
τῆς σατραπῶν εἰς χεῖρας ἐλθῶν οὓς μὲν δορυαλώ-
τους ἔσχεν, ἐν οἷς καὶ Ἰατζουλίνος (69), ὃ Ἐδέσσης
ἡγεμονεύων, οὓς δὲ καὶ πολέμῳ ἀπεκτονῶς ἔτυχε,
Ραϊχοῦνδον δὲ τὸν ἐκ Πετούης, οὐπερ ἰκανῶς ἐν
τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεμνήσθημεν λόγοις, ἀνδρᾶ ἰσχυρῷ
καὶ βίῳμῃ κατὰ τοὺς θρυλλομένους ἐκείνου ἧρα-

Du Cangii notæ

(68) *Δεσπότης*. Despotarum appellatio, quæ
solius imperatoris Byzantini primum fuit, ut apud
Latinos seu Romanos Augustos domini, quam tam-
en Augustum et Tiberium respuisse testatur
Suetonius, in peculiarem palatii dignitatem postea
transiit. Hanc primum, ni fallor, induxit Michael
Calaphates, qui, ut scribit Zonaras, avunculum *δεσ-
πότην* renuntiavit. Cæteri deinceps qui subsequen-
tunt imperatores non tam præcipuos aule sue
præceres quam affines et consanguineos et proxima
necessitudine conjunctos eadem donarunt, quibus
imperatorii apicis culmen et dignitatem hac ra-
tione iis quodammodo communicabant, cum impe-
ratores ipsi hac sola despotarum appellatione in-

A possunt, dum præter opinionem videntur accidere,
earum exitus fortunæ adscribunt. Sed de his prout
enique libitum fuerit censeat, scribatve : nos autem
ad institutum redeamus. Cum igitur eo pervenisset
imperator, fierique haud posse agnovisset, ut
Stephannus Hungariæ regnum adipisceretur (Ste-
phanum quippe Geizæ filium iterum restituerant
Hungari), alio se convertit. Hungariam enim, uti
dictum est, in medio Occidentalium nationum po-
sitam sibi comparare totis viribus satagebat. Qua-
propter Belam, **215** qui post Stephanum Geizæ
filius erat, Mariæ filiaæ suæ matrimonio jungere
constituit. Georgium igitur, cohörtis imperatoris
tunc temporis præfectum, gente Palæologum atque
sebasti auctum dignitate, in Hungariam misit,
quo de hac ineunda affinitate sermones ingereret :
ipse vero Byzantium rursus reliit. Hungari, collo-
quio cum Palæologo habito, et Belam ipsi tra-
diderunt et regionem, quam superstes adhuc pater
illi assignaverat, libentes in hereditii sortem con-
cesserunt. Eo itaque accepto Palæologus quibus
dictum est conditionibus Byzantium reversus
est. Deinceps autem quæ ad affinitatem istam
conficiendam necessaria erant curavit impera-
tor, atque puero in primis, mutato nomine,
Alexii nomen indidit, eumque cespotæ dignitate
donavit.

ἐνταῦθεν τῶν ἐπὶ τῷ κήδει βασιλεὺς ἐφρόντιζεν, ὃ τε

6. Tale quidem Belæ in urbem adventus initium
habuit. Rebus in Occidente rite compositis, ad
Asiaticas animam admovit imperator, iis quæ prius
acciderant ad id permotus, sed ob res Occidentales
inde avocatus. Nuradinus quippe, qui in Syria Ber-
thoræ et Damasco, præclaris utrisque civitatibus,
aliisque urbibus quam plurimis, quæ circa Euphra-
tem sitæ sunt, ita illi aridente fortuna, imperabat,
loca varia haud contemnenda expugnaverat, multos-
que ibi satrapas bello aggressus, alios quidem captivos
tenebat, in quibus erat Josselinus Edessæ princeps :
alios vero in præliis obruncaverat, **216** quos inter
fuit Raimundus Pictavius, cujus in prioribus libris
abunde meminimus, vir animo et fortitudine prisco
illi Herculi par, et Baldwinus Marasiæ dominus. Pro-
gressus autem manus etiam conscriuit cum Constan-
tino Ciliciæ ducæ, quem Calamanum juvenem voca-

su's quos eudebant nummis vellent insigniri, ut
ex Alexii et Manuclis nummis aureis quos in
notis ad Alexiadem descripsimus colligitur. Sc
Manuel Belam Hungarum et Alexius Angelus Theo-
dorum Lascarum et Alexium Palæologum [P 469]
filiarum suarum uaritos despotica appellatione
ornarunt, qua sub Palæologis passim legere est
insignitos imperatorum filios aut fratres. Quæ
vero fuerint ejusce dignitatis insignia docet præ-
ter Codinum Pachymeres, l. iv, c. ult. et l. v,
c. 4.

(69) *Ἰατζουλίνος*. De Josselini comitis Edessani
captivitate et morte consulendi Tyrius, l. xvi, c.
14 et seq., Saunus, auctor M. Chron. Bulgici, etc.

hant, egregiæ formæ viro, et in re militari admodum strenuo. Verum ille cum ab adolescente primum omnino fuisset superatus, in gravissimas calamitates incidit. Deinde sortè aliqua Renaldum Antiochiæ principem, necnon et Tripolitanum in Phœnicia comitem cepit. Sed enim Constantinus, hac adepta victoria, continere se non potuit, et inconsiderata quadam abreptus audacia victosque temere insecutus, et ipse captus est resque Romanas perdidit. Nuradinus vèro ut Torosum perinde superavit, Antiochiæ mox invadendæ spem animoolvebat. Ea igitur propter imperator iis casibus indignatus in Asiam statuit transire, captataque ad id occasione totus in id consilii incubuit. Sed obstitere allati rursùm ex Occidente rumores: novus quippe Hungariæ rex hæreditarias Belæ possessiones iterum invasit, fœderibus aperte violatis. Quin et Stephanus, quem paulo ante regno eiecerant Hungari, per Anchialum civitatem Hungariam ingressus, illud recuperare meditabatur. Verum temeritate potius quam prudentia rem aggressus, a proposito aberravit. Statim enim atque eum nonnullos Hungaros in suas partes adduxisse accepit 217 Stephanus, cum universis copiis in illum profectus est. Quamobrem imperator in Ciliciam ad oppidorum præsidia idoneo misso exercitu, ipse versus Istrum denuo contendit: Savoque transmissa castra posuit ad Titellum, tum ut Belæ paternam hæreditatem reciperet, tum ut Stephanum præsentem eriperet discrimini. Quippe jam illius imminutæ erant vires, summisque premebatur angustiis, Hungaris, qui cum eo erant, ad regem undique deficientibus. Itaque Andronico Contostephani filio, qui magni ducis dignitatem brevi post obtinuit, cum copiis misso, Stephanum quidem periculo exemit: ipse vero, motis ab Titelio castris, cum universo exercitu ulterius perrexit. Regni cuius invasor Stephanus, cum viribus longe impar cum imperatore congredi non auderet, primum quidem cum iis quæ aderant copiis in ultimos

Α κλεις, καὶ Βαλδουίνου (70) τὸν Μαρτίου τότε κρατοῦντα. Προῦν δὲ καὶ Κωνσταντίνῳ (71) τῷ τῆς Κιλικίας δουκὶ εἰς μάχην κατέστη, ὃν Καλαράνον ἐπακάλου νεανίαν, τὴν τε ἔβην ἀγαθῶ καὶ δραστηρίῳ τὰ εἰς μάχας. Ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον ἤττητό τε κατὰ κράτος τοῦ νεανίου καὶ ἀνηκέστοις περιπέπτωκε συμφοραῖς, εἶτα τύχη τινὶ αὐτὸν τε καὶ Πενάλδου (72) τὸν Ἀντιοχείας πρίγκιπα ἔβλεν, ἐν οἷς καὶ ὁ τῆς ἐν Φοινίκῃ Τριπόλεως (73) ἡγεμονεύων ἦν. Κωνσταντίνος γάρ, ἐπειδὴ τοῦ πολέμου ἐκράτει, οὐκέτι καθεκτὸς ἦν, ἀλλ' ἀλογίστῳ τινὶ ἐτόλμη καθυπαχθεὶς ἐς τε τὴν ὄλιγον οὐδὲν ἐπιστήμη πειθὸν αὐτό; τε ἦλω καὶ τὰ Ῥωμαίων ἐσφρίε πράγματα. Ὁ Νουρσδὴν δὲ καὶ Τερόζην (74) μάχῃ νικητὰς ἐλπίσιν ὤχετο [P. 126] ὡς αὐτίκα καὶ τῆς Ἀντιοχείας ἐπιδησόμενος. Διὰ ταῦτα μὲν οὖν βασιλεὺς καὶ πρότερον δίδαιεν ἐπὶ τοῖς ξυμπασούσι καὶ ἐπὶ τῆς Ἀσίας ἀβαθαίνων διενεστο, τότε δ' οὖν καιροῦ λαθόμενος πασιβόπος ἐς τοῦτο ἐφέρετο. Ἀλλὰ καὶ πάλιν τὰ ἐκ τῆς Ἑσπέρας ἐμποδῶν αὐτῷ ἔστησαν. Ὅ τε γὰρ νέος Παϊόνων ῥήξ (75) τοῦ Βελᾶ καὶ πάλιν ἐπαδάτευσ κλήρου καὶ παρσπόνδαι καὶ ἐπιπεριφανέστατα, καὶ Στέφανος, ὃν ἤδη τῆς ἀρχῆς ἀπεώσαντο Οὐννοὶ, δι' Ἀρχιᾶλου πόλεως ἐπὶ τῆς Οὐννικῆν ποθὲν παρεισθὺς ἀνακαλεῖσθαι τὴν ἀρχὴν διενεστο. Ἐλαθε δὲ προπετίστερον μᾶλλον ἢ προμηθέστερον τῷ πράγματι ἐπιχειρητικῶς. Ὡς γὰρ περιώνων τῶν Οὐννων ὀπεποιεῖτό τινας, γυνὸς Στέφανος πανστρατὶ ἐπ' αὐτὸν ἐφέρετο. Διὰ τοῦτο βασιλεὺς ἐπὶ Κιλικίαν μὲν στρατεύματα τὰ ἐνταῦθ φρουρήσον ἱκανὸν ἐπεμψεν, ὁ δὲ ἐπὶ τὸν Ἰστρο καὶ πάλιν ἔλαυνε Σάδὸν τε περαιωσάμενος ἀντικρὶ Ττελλοῦ (76) τὸ στρατεύματα ἔστησε, κατὰ τοῦ ἔχων ὡς Βελᾶ μὲν τὸν κλήρον ἀνασώσασαι τὸν πατρῶον, Στέφανον δὲ τῶν παρὰ πόδας ῥύσαιτο δυσχερῶν. Ἢδη γὰρ καὶ ὑπέβηε τὰ τῆς δυνάμεως αὐτῷ, καὶ ἦν ἐν στεγῶ κομιδῇ, τῶν οὖν αὐτῷ Οὐννων ἐπὶ τὸν ῥήξ μετατιθεμένων ἐκάστοτε. Καθὼς καὶ Ἀνδρόνικον τὸν τοῦ Κοκτοσταφάνου υἱέα, ἢ

Du Cangii notæ.

(70) *Βαλδουίνου*. Non Balduinus modo, cuius supra meminuit Cinnamus, a Noradino cæsus fuit, in Edessa videlicet obsidione, sed et Renaldus Balduini filius biennio post vitam amisit eo in prælio contra eundem Noradinum, in quo Raimundus Antiochenus princeps peremptus est 27 Jun. an. 1148, ut est apud Tyrium, l. xvii, c. 19. Balduini cædem refert idem scriptor l. xiv, c. 16.

(71) *Κωνσταντίνῳ*. Redacto in ordinem a Manuele Toroso Armeniæ regulo captisque Tarso, Mamistra, Longiniade cæterisque Ciliciæ oppidis, ab imperatore iis præfectus est Calananus, qui Boritii, de quo egimus ad pag. 118, filius diserte dicitur a Thwrocio, l. ii, c. 61. Hinc Mamistrensis dux appellatur in epistolis Ludovici Franc. reg. et Gaufredi Fulgerii Hierosolymitanæ domus præceptoris in Gest. Dei per Franc. p. 1179 et 1182 et *Ciliciæ præses, domini imperatoris consanguineus et imperialium in illa provincia procurator negotiorum*, apud Willelmum Tyrium, l. xix, c. 9, quibus in locis refertur prælium Noradinum inter et nostros initum 4 Id. Aug. A. 1165, in quo cæsus et deletus Christianorum exercitus ipseque captus

Calamannus, quod et hic narratur a Cinnamo.

(72) *Πενάλδου*. De accepta a Renaldo Antiocheno principe clade et ut captus fuerit a Megadino Halapiz sultano, an. 1160 agunt Tyrius, xviii, c. 28: Robertus de Monte, an. 1162; Sennutius, l. iii, part. vi, c. 20. Præterea consulenti epistolæ principum in Gest. Dei, p. 1176, 1171, 1179, et tom. IV Histor. Franc. p. 689, 692, 694.

(73) *Τριπόλεως*. Tyrius, l. xix, c. 9, l. xx, c. 30.

(74) *Τερόζην*. Nam et pugnavit in hoc prælio Toros, quod cum dissuadere esset adortus, aliorum obtinuit sententia: mox videns hostium prevalere cuneos, nostrorum vero e converso acie corruisse, fuga salutem consulens bellicis se exequi tumultibus. Verba sunt Tyrii.

(75) *Παιόνων ῥήξ*. Vide Nicetam, l. iv, ex qua et Cinnamo, historiam suam, sub ea tempora incertam et maucam resarcire possunt Hungari.

(76) *Ττελλου*. Hodie Tital prope confluentem Tisæ et Danubii.

oria majestate velut quædam particula, profluxerunt. his vero non sufficit modo, si imperatorum celsitudinem nullo jure ad se pertinentem imperii-que majestatem invadant (id enim vocabuli supremam potestatem denotat). Sed jam eo venere audacia, ut Byzantinum imperium a Romano diversum esse contendant: quæ mihi perpendenti sæpe obortæ sunt lacrymæ. Qualis enim quantaque res Romæ principatus a barbaris foedisque mancipiis dividenda est? Atque inde neque habuit illa pontificem, multoque minus principem. Iste enim qui imperatorum usurpat majestatem, equitatem pon-

Α τοῦ τῆς βασιλείας οὐδὲν προσῆκον ἐπιβατεύουσι ὕψους, ἡμῆριον (79) ἑαυτοῖς περιτιθέντες κρέτος. Βούλεται δὲ τοῦτο τὸ ἀκρατον ἐρηγεύειν. Ἄλλ' ἤδη καὶ τὴν ἐν Βυζαντίῳ βασιλείαν ἐτέρην παρὰ τὴν ἐν Ῥώμῃ (80) ἀποφαίνειν τολμῶσιν Ἄπερ ἐμοὶ διασκοπούμενυ πολλὰκι; ἤδη καὶ δακρῦσαι ἐπέπλεον. Οἶον γὰρ, οἶον ἢ Ῥώμης ἀρχὴ βαρβάρους καὶ θειῶς ἀνδραποδώσειν ἀνθρώποις διεκατηλεύθη (81) χρεῖμα· κἀντεῦθεν οὔτε ἀρχιερώς αὐτῇ μέτασιν, οὔτε πολλῶν δῆπουθεν ἄρχοντας. Ὁ μὲν γὰρ τῷ τῆς βασιλείας ἐπεμβαίνων μεγαλειῶ, ἀναξίῳ; ἑαυτοῦ ἰκνευόμενυ (82) περὶ τῷ ἀρχιερεὶ παραθεῖ καὶ ὄσα καὶ ἰκπο-

Du Cangii notæ.

(79) Ἱμῆριον. Imperium. Vocem Latinam exprimere voluit Cinnamus. Ita ἔρατος pro imperio dixit Urbicus p. 70.

(80) Παρὰ τῆς ἐν Ῥώμῃ. Radevicus, l. iv. c. vii. de Frederico: Imperatorum Constantinopolitanum Manuel ultro amicitiam et societatem ejus experientem flexit, ut se non Romæ sed Neoromæ v. cel imperatorem.

(81) [P. 470] Διεκατηλεύθη. Vide Frontonem Duceum ad Palladii Hist. Lausiacam, ubi multa de voce κατηλεύθη.

(82) Ἰκνευόμενυ. Nivius sane nugæ agit Cinnamus, dum principi suo ridicule adblanditor et velut Ecclesiæ Græcicæ capit non Constantinopolitano duntaxat patriarchæ, sed et summo orbis Christiani pontifici Byzantinum imperatorem præponere audeat. Atque inde præclarum elicet supra Germanicos Augustos prærogativæ elicet argumentum, quod illi obequitanti papæ polites adsint, frenumque equi prehendant, quod iuncta Græcicis ingentis fastus insolentia nusquam passa esset in suis Augustis, qui cum vix concederent Deo ipsi, nedum illius in terris vicario primas unquam partes tribuissent. Longe certe pietate ac religiose superiores existere imperatores Occidentis, qui apostolicæ sedis et summo pontifici in honorem Jesu Christi et B. Petri, quorum vices gerit, primas semper detulerunt et Constantini Magni exemplo, quod designati sunt posteriores Græci imperatores, hominum omnium vanissimi, obequitanti stratoris officium non semel exhibuerunt. Audiat igitur Cinnamus Constantinum ipsam scribentem ad Silvestrum pp.: Κρατούντας τὸν χάλινον τοῦ ἰκποῦ αὐτοῦ διὰ τὴν προσκύνησιν καὶ φόβον τοῦ ἀγίου Πέτρου στρατοῦς ὀφείκειον ἐποιήσαμεν. Quod si de fide prædictæ epistolæ subdubitat et in ea adulterinum quidpiam subodoratur, patiatur saltem eundem ab Augustis nostris honorem summis Pontificibus deferri, quem olim Joanni PP. Constantinopolim venienti præstitit Justinus Augustus, qui, ut auctor est Anastasius Bibliothecarius, dans honorem Deo humiliavit se pronus et adoravit beatissimum papam; aut Agapeto pp. Justinianus, qui, ut ait idem scriptor, gaudio repletus humiliavit se sanctæ sedis apostolicæ, et adoravit beatissimum papam Agapetum Constantinopolim venientem; aut certe Constantino pp. Justinianus Rhinotritus, qui Constantinum Constantinopolim evocatum honorifice suscepit ac remisit, ita ut prostratus in terram pro suis peccatis eum intercedere rogaret, ut est in Chronico Reicherspergensis seu ut loquitur Anastasius: Cum regno in capite sese prostravit pedes osculans pontificis; vel denique Ludovicum II Germanicum imperatorem audiat et quod ille apud eundem Anastasium Ravennati objecit archiepiscopo, id ipsum principi suo dictum putet: Vadat et fastu elationis deposito tanto se humiliet pontifici, cui et nos et omnis Ecclesiæ generalitas inclinatur et obedientiæ ac subjectionis

colla submittit. Hæc igitur fuit priscorum Augustorum Orientalium et Occidentalium pietas et religio in sacrosanctam Romanam Ecclesiam: hæc summis pontificibus præstare obsequia Occidentales, ut venientibus pedites occurrerent et stratorum munus implerent. Idem Anastasius de Pipino Francorum rege imperatorum Occidentalium parente et primo stipite scribens, in Stephano II pp.: Ipse in palatio suo, in loco, qui vocatur Ponticæus ad fere trium millium spatium descendens ex equo suo, cum magna humilitate, terre prostratus, una cum sua conjuge filiis et optimatibus, eundem sanctissimum papam suscepit, cui et vice stratoris, usque in aliquantum locum juxta ejus sellarem properavit. Neque minori observantia Leonem pp. excepit Carolus M. Pipini filius, cum Romam venit pontifici opem laturus, qui, ut sacratissimas cruce ac signa sibi obviam advenisse conspexit, descendens de eo quo sedebat equo, ita cum suis iudicibus ad B. Petrum pedestris properare studuit: uoxque ut ad basilicam sancti Petri pervenit:

Exemplo properans Carolus veneranter adorat Pontificem amplectens magnum.

Caroli parentis, et Pipini avi exemplo in Romanam sedem, et d. Petri successores, [P. 471] eadem pietatis et reverentiæ obsequia impendit Ludovicus, non immerito Pius. Theganus, c. 16, ut Stephanum pontificem in Galliam venientem exceperit idem imperator, enarrans: Pervenit, inquit, post missos dominus Ludovicus obviam supra dicto pontifici, obvians ei in campo magno Remensium: descendit uterque de equo suo, et princeps se prosternens omni corpore in terram tribus vicibus ante pedes tanti pontificis, et tertia vice erectus salutavit pontificem, dicens: Benedictus qui venit in nomine Domini. Præsertim vero Ludovicus II imperator, Pif ex Lothario nepos, eadem quæ Pipinus, Nicolaus summus pontifici exhibuit officia. Nam cum Nicolaus in Ludovici, quæ haud procul Roma posita erant, castra descenderet, excellentissimum quem cum vidisset Augustus, suis manibus apprehendens, pedestri more, quam um angillæ tractus extenditur, traxit. Verba sunt Anastasii, qui id rursus ab Ludovico præstitum refert post excepium convivio pontificem: Ad quemdam quidem cum percellissent spatiosissimum itineris locum, imperator equo descendit equumque pontificis iterum ut meminimus supra traxit, dulcissimisque oculis ad invicem perorantes lucifuge gratulati sunt. Non mirum igitur si Germanica stirpis Augusti Francicos, quibus successerant, imitati isdem prosecuti sunt honoribus Romanos pontifices et equitantibus iis stratorum munia obierunt. Primus ex iis occurrit Henricus V, qui an. 1111 Romam veniens, statim ut Pascale II conspexit, ad ejus vestigia corruit, exsarqenique, in nomine Trinitatis, in ore, fronte, oculis, eis pucis osculum dedidit, stratorisque implevit officium, ut

κόμος αὐτῷ γίνεται, ὃ δὲ ἰμπεράτορα τοῦτον εἰς Αἰθίωπιν πρᾶτερ dignitatem pedes præcelit, et equitatum ἄγων βασιλεῖ ὀνομάζει. Πῶς, ὦ βέλτιστε, sonis implet munus. Hic vero imperatorem istum

Du Cangii notæ.

scribit Petrus Diac. l. iv Chr. Cusin. c. 39. Testatur præterea Sugerius in Ludovic. VI Lotharium imperatorem, Henrici successorem, in civitate Leodiensi Innocentio II pp. occurrentem, in platea ante episcopalem ecclesiam humillime se ipsum stratorum obtulisse et peditem per medium sanctæ processionis ad eum festinasse, alia manu virgam ad defendendum, alia frenum albi equi accipientem, tanquam dominum deduxisse. Ulli obiter observandum, imperatori virgam ad dirimendas occurrentes turbas tribni, quod erat præcipuum stratorum munus, adeo ut Hugo Plagon, vetus Willelmi Tyrri antistitis interpres Gallicus ms. hæc verba ex l. xv. c. 3: *Domino principe dominoque comite stratoris officium exsequentibus his vernaculis reddiderit: Ille tenoient verge et désaisoient la presse devant eux.* Quo etiam spectant quæ de Frederico I imperat. de quo mox, habet Romualdus Salernitanus archiepiscopus, ad an. 1177: *Imperator autem, ut humilitatem quam corde conceperat opere demonstraret, sumpto stratoris officio, pallium deposuit, manu virgam accepit, laicos de choro expulsi, etc., neque multo post, anno scilicet 1120 honore simili Callistum papam persecutus est Willelmus dux Apulie. Tradit quippe idem Romualdus ducem perceptoris pontificis ad urbem Trojam protectione, obviam ei festinanter extra civitatem advenisse cum principibus suis: et ei vice stratoris ipsum juxta illam obambulantem usque ad ecclesiam episcopatus ejusdem civitatis ingenti cum honore deduxisse.* Verum ejusmodi Augustorum in Romanos pontifices observantia, quæ ex mera eorum pietate et in apostolicam sedem reverentia videbatur profluxisse, abijt deinceps in necessarium munus: adeo ut Adrianus IV pp. Fredericum I, quod sibi ad urbem Nepesinam occurrenti stratoris officium de more non exhibuisset, ad osculum recipere abmerit, imperatore ad illud se teneri pernegante. Re tandem in disceptationem collata (*) veteribusque excussis monumentis et priaca consuetudine diligenter investigata judicio principum decretum est, et communi favore totius regniis curia roboratum, quod idem rex pro apostolorum Petri et Pauli reverentia prædicto pp. Adriano exhiberet stratoris officium, et ejus strepam (**) teneret ad descendendum equum. Quod postridie exæcutus est. Fredericus: [P. 472] *Appropinquante enim domino papæ tentorio regis per alium viam transiens descendit, et occurrens ei quantum est jactus lapidis, in conspectu exercitus officium stratoris cum juvenatitate implevit et strepam (***) fortiter tenuit.* Helmodus, l. i. c. 81, totam hanc controversiam pluribus etiam exsequitur: *Rex autem accessit d. Adrianum papam in castra — Veniente ergo eo in castra rex festinus ei occurrit, et descendenti de equo tenuit strepam duxitque eum in tentorium. Mox Adrianum inducens alloquentem Bambergensem episcopum: Verba sunt, frater, quod loqueris. Dicit principem tuum condignam venato Petro exhibuisse reverentiam: sed beatus Petrus magis videtur inhonoratus: denique cum dexteram deberet tenere strepam, tenuit sinistram. Hac cum per interpretem regi nuntiata fuissent, humiliter ait: Dicite ei quia defectus hic non fuit devotionis, sed scientiæ, non enim tenendis strepis magnopere studium dedi. Enimvero ipse, ut memini, primus est cui tale obsequium impendi. Cui dominus papa: Si quod facillimum fuit, propter ignorantiam neglexit, qualiter putatis expediet maxima. Tunc rex aliquantisper mox ait: Vellem melius instrui, unde mos is e involverit, ex benevolentia, an ex debito? si ex*

benevolentia, nihil causari habet dominus papa, si vacillaverit obsequium, quod de arbitrio non de jure subsistit. Quod si dicitis, quia ex debito prima institutionis hæc reverentia debetur principi apostolorum, quid interest inter dexteram strepam et sinistram, dummodo servetur humilitas et curvetur princeps ad pedes summi pontificis? Diu itaque acriterque disputatum est. Postremo discesserunt ab invicem sine osculo pacis. Timentes ergo si qui columnæ regni esse videbantur, non forte rebus inactis frustra laborassent, multa persuasione evicerunt cor regis, ut dominum papam revocaret in castra: quem redeuntem suscepit rex integrato officio. Ab Helmodus hausit quæ in hanc rem habet Historia archiepiscoporum Bremensium. Id ipsum statim postea præstitit Fredericus ipse Victori antipapæ, an. 1160. Radevicius l. ii, c. 70 et ex eo Chronicon Reicherperg: *Imperator omnes episcopos convocans in hunc eos consensum deduxit, ut omnes Victorem papam susciperent, et statim sequenti die 5 Kal. Febr. ab ipso imperatore et episcopis suscipitur et inthronizatur in monasterio Sancti Cyri, imperatore frenum equi et sive sellæ illius tenente, et eum de equo suscipiente, et ad altare una cum patriarcha Aquilegensi Pelegrino inter manus eum deducente. Denique Ecclesiæ Romanæ reconciliatus Fredericus Alexandro III summo pontifici, in urbe Veneta, an. 1177 obsequanti comes astitit staphamque tenuit: Peractis missarum solemnibus, inquit idem pontifex apud Radulphum de Diceto et Hovedenum, nos usque ad ipsius ecclesiæ, Sancti Marci, portum dextravit, et cum ascenderemus palefridum nostrum ibi paratum, stapham tenuit et omnem honorem et reverentiam nobis exhibuit, quam prædecessores ejus nostris consueverunt antecessoribus exhibere. Acta Alexandri: *Becantata itaque missa idem, Fredericus, dexteram pontificis apprehendit, et extra ecclesiam usque ad album caballum conduxit ipsum, et strepam fortiter tenuit. Cum autem frenum acciperet, et stratoris officium vellet adimplere, pontifex, quia iter ad mare minus videbatur prolixum, profecto tenuit, quod affectuose voluit adimplere. Eadem prorsus observantia paulo ante eundem pontificem Torlaci supra Liguriam exceperant Ludovicus VII Francia, et Henricus Angliæ reges, nisi officio stratoris pedites dextra lævaque frenum equi ipsius tenentes, ut auctor est Robertus de Monte an. 1162. Ex his igitur evidentiter colligitur Cinnamum hoc loco Fredericum, tacito licet nomine, carperet et sugillare, ut qui prouper suavitatis et Mannulis tempestate Romano pontifici istiusmodi præstiterat obsequium. Nec mirum agere tulisse Græcos schismaticos, tantam Romanis [P. 473] antistitibus exhiberi reverentiam, a quibus desciverant: quod in iis expostulam non semel nostræ ætatis hæretici, atque imprimis Simon Schardius, lib. De fide et observantia Romanorum Pontificum in imperatores, ubi de Frederici in Adrianum obsequiis: *An Christo, inquit, Hierosolyma in die Palmarum ingredienti Herodes atque Pilatus sic etiam ministraverunt? an Petrum Romam venientem ita Nero suus excepit? Sed causis humanis oblatrent, et invidiæ ac malevolentia sua aculeos in Romanam et apostolicam sedem contorqueant hæretici, dummodo ei suus stet honos, et quæ debetur a Christianis principibus reverentia et veneratio deinceps, ut olim, præbeat: — Sed frustra agitur vox irrita ventis, Et perugit cursus surda Diana suos.***

Hanc certe præstitit post Fredericum Otho IV im-

** Edit. strepam.

Acta Adriani pp.
k. iit. strepam.

appellat et pari cum principibus nostris honore vult A και κόθην σοι τοῖς Ῥωμαίων βασιλεῦσιν εἰς ἱππο-
censeri. Quomodo, o bone, et unde tibi in mentem κόμους κεχρησθαι ἐπέλθην; Ἄλλ' οὕτω κοθῖν

Du Cangii notæ.

perator, ut auctor est Arnoldus Lubecensis, l. vii, c. 21, ubi describens ejusdem Augusti coronationem: *Finito, inquit, officio dominus papa imperatorem devote vocat ad convivium; quem dominus imperator precibus instantissime obtinet venire secum. Cum igitur ventum fuisset ad equos, imperator non immemor apostolicæ reverentiæ, quæ exhibenda est ipsorum vicario fideli et reverendo papæ Innocentio III strepam ipsius devote apprehendit, sicque ad locum convivii venit. Denique ea præstitisse officia Carolum IV imperatorem Urbano IV papæ testatur auctor Vitæ ejusdem Urbani. Nam cum pontificem versus Romam præcessisset Carolus, ipsum post sequentem expectavit in introitu urbis, ibi scilicet in porta quæ est juxta castrum Sancti Angeli, de suo equo descendens stratoris vicem gessit, ac usque ad basilicam B. Petri pedestri equi papæ frenum tenens ipsum destravit, ac demum usque ad altare deduxit. Denique scriptor anonymus Vitæ Manfredi regis Siciliae ab Ughello editus tradit eundem Manfredum, qui tum princeps Tarantinus, necdum rex erat, cum Innocentius IV papa regnum Neapolitanum ex pacto ingressus esset, ad majorem sui devotionem ad sacrosanciam ecclesiam ostendendam summo pontifici obsequia processisse usque ad Ceperanum, et papa regnum intrante stratoris ei officium exhibentem frenum tenuisse, quousque ad pontem Garigliani transiret. Cum hinc igitur Augustorum Occidentalium atque adeo cæterorum principum Christianorum in Christi vicarios obsequia in minime controversum abierint deluceps morem, ea tanquam usu prorsus recepta et debita in jus Saxonicum et Cærimoniale Romanum relata sunt. Sperulum Saxon. l. i, art. 1: *Duorum gladiatorum potestatem, spirituales scilicet et sæculares, ad defendendum suam populum Christus in sua approbavit Ecclesia; ex quibus apostolicum spirituales et Romanum imperatorem sæculares habere nemo ambigit. Ob quorum figurationem, apostolico super equum cavidiu equitare constitutum est, et in ascensu ejus a principe sella, ne decidat, tenebitur. In quo significatur, ut qui inobedientes apostolico existerent, a principe ad obediendum, et e contra, cum necessitas hoc exegerit, dummodo exercitus fuerit, compellantur.* Cærimoniale Romanum, l. i, sect. 5, ubi de processione pontificis et Cæsaris per urbem: *Cum ad finem graduum pervenerit, imperator, traditis sceptro et pomo uni ex suis, prævenit ad equum pontificis, et in honorem Salvatoris Jesu Christi, cujus vices pontifex in terra gerit, tenet stapham, quoad pontifex equum ascenderit, et deinde arrepto equi freno per aliquot passus ducit equum pontificis.* Neque hæc duntaxat a principibus Christianis obsequia summis pontificibus, sed et ipsi episcopis et archiepiscopis leguntur delata. Tradit quippe noster Cinnamus Realdum principem Antiochenum ejusdem urbis patriarcham quem pessime et contra sacerdotii dignitatem habuerat, postmodum eidem reconciliatum, equo vectum per mediam civitatem [P. 474] duxisse ipsumque peditem comitatum esse, sella lorum manu tenentem. Apud Radulfum de Diceto, an. 1170, cum Henricus Anglorum rex, et sanctus Thomas Cantuariensis archiepiscopus apud Fractam Vallem de pace acturi convenissent bisque descendissent et bis ascendissent, bis stapham rex tenuit archiepiscopo. Sed et Michael Palæologus, postmodum imperator, apud Pachymerum, l. i, c. 26, cum imperii administrationem accepisset, ut advenire patriarcham cum electis ex clero percepit: *Ἐπὶ τῶν ἄλλων αὐτὸς ὑπανεὶ μάκροθεν, τιμὴν τὴν μεγίστην ἀφοσιώμενος; τῷ πατριάρχῃ, καὶ παντὶ τῷ**

ἐπὶ πληρώματι, κατὰ τὴν βαδίζον καὶ τὰς τῆς ἡμέρας τοῦ ἱερέως χαλινοὺς κατέχων. Ἐως καὶ ἀπὸ τῆν ἐνείης τῶν ἀναχάδρων προηγούμενος καθίσταται. Hoc itaque facto imperatores cæterique principes Ecclesiæ et Christi vicariorum sese prostabantur clientes ac vassallos. *Strepan* enim tenere fuisse olim neculare vassallorum munus docet Jus Feudale Saxonum, c. 32, § 2: *Qua die vassallus domino strepam tenuerit in ascensu vel in descensu equi. — in ipsa die non tenetur coram domino juridicare feudali.* Atque inde colligitur est cur cum Joannes Comnenus imperator Antiochiam ingressus est, dominus princeps Raimundus Antiochenus dominusque comes Tripolitanus stratoris officium exsecuti sint, ut est apud Willelmum Tyrinum, l. xy, c. 3, cum paulo ante idem princeps fidelitatem suam domino imperatori manualiter exhibuisset, uti tradit idem scriptor, l. xy, c. ult. Fuit igitur stratorum officium *strepan tenere*, cum dominus equum luscenderet; priusquam vero streparum aut stapedum invaluisset usus, equum insensuros manu erigere et allevare, ut Spartianus in Cæcælla satiræ indicat. Inde stratores ἀναβολαῖς dicuntur veteri seriniori apud Suidam, quam vocem postea ipsi Nicolaus scripserunt, uti pridem observatum a viris doctis. *Scansores* vocat Glossarium Latino-Græcæ: *scansor*, καταστρωτής. Nam et eorum erat equos sternere, unde *stratores* appellati: Glossarium Græco-Lat. στρωτής, *strator*; et *compositores sella regis* apud Papiam: Ἰππῆται τῶν βασιλικῶν κεκοσμημένων ἵππων, οὗς δὴ στρατόρας καλεῖν ἢ τάξις εἶσθαι, ut ait auctor Vitæ S. Theophanis confess. n. 9, qui etsi stratorum ἄξιωμα βασιλικόν, non tamen τῶν ἐν τέλει fuisse scribit: stramenta vero ipsa *straturæ* apud Fredegarium Scholasticum, c. 38 vocantur, *stratoria* in Vita S. Benedicti abbatii Anianæ, c. 6, n. 28. Eorum præterea munus erat equos imperatorii stabuli curare et eos inspicere et probare qui imperatori offerbantur, ut auctor est Ammianus, l. xxix, et colligitur ex leg. 7 cod. de stratoribus: eoque ipso erant sub dispositione tribuni stabuli, ut scribit idem Ammianus, l. xxx, qui quidem tribunus idem qui postmodum comes stabuli dicitur est. Denique si domini aut principes equitarent, iis semper aderant stratores pedites, ne eorum opera illi indigerent. Ordo Romanus de summo Pontifice equitante: *Stratores autem laici a dextris et sinistris equi ambulant, ne ulicubi timent.* Stratoribus præerat domesticus stratorum, de qua dignitate Theophanes, p. 325, qui postmodum πρωτοστράτωρ appellatus: Seylitzes in Theophilo de Basilio: Ἰπποκόμους ὁ πρῶτος γενόμενος, πρωτοστράτορα τοῦτον φασι, Constantinus Porphy. in eodem Basilio c. 7: Πρωτοστράτορα αὐτοῦ παροῦσαν ὁ Θεόφιλος. Ita Paulo Diacono, l. xxii Histor. Miscellæ Theophylactus dicitur primus imperialis stratorum, qui Theophani p. 369 βασιλικὸς πρωτοστράτωρ. Illius muneri equorum stabuli imperatorii cura incumbere, ut habet Cinnamus, l. iii: Ὅς τοῖς βασιλικῶς τῆνικα ἱπποκομίαν ἐπέσθη; ἦν, πρωτοστράτορα τοῦτο καλοῦσι Ῥωμαῖοι τὸ λευτοργήμα. Zonaras p. 152: Τοῖς οἰκείοις ἱπποκόμοις ἐπέσθη, πρωτοστράτορα τοῦτον οἰδεν ἐνομάζειν ἢ διάλεκτος ἢ κοινή. Hinc stratorum *domus* *junctorum* interpretatur Joannes de Janua, quod stabulis præessent stratores. Itaque si quando imperator peregre profecturus erat, [P. 475] equum a comite equorum adductum frenum prehensens ducebat ad quartam vel quintam palatii partem, ut est apud Codinam, De offi., c. 5, n. 5 et Nicetam in Alexio, l. i, n. 2, præterea absente magno domestico gestabat imperatoris eusem, ut

ερχες (85), καὶ οὗ μὲν ψεύδη τὸν ἀρχιερέα, ὁ δὲ τὸν βασιλέα διακιβδηλεύει. Μὴ γάρ τὸν ἐν Βυζαντίῳ τῆς

A venit Romanorum uti imperatoribus equisonum et stratorum vice? At cum neutiquam illud aliunde

De Cangii no. w.

auctor est eodem loco Codinus, quo munere potissimum fungitur apud nos magnus scutifer, le grand escuyer de France, penes quem stabuli et equorum regis cura est : huic enim ensis regius commendatur, si forte comes stabuli absit, penes quem esse de jure debet ut qui militari rei præest, quemadmodum apud Græcos magnus domesticus. Vide Iguatium Diacorum in Vita S. Nicephori patriarch. CP. n. 61. Sed et protostratoris munus militare fuit : nam ut auctor est idem Codinus eodem c. n. 17, erat ἀρμένσιον τῶν κουρσεύοντων, id est, præerat iis qui excursions faciebant eosque defendebat et tuebatur. Sed errat quod protostratorem dictum putet διὰ τὸ προηγέσθαι πάντος αὐτοῦ τοῦ στρατοῦ. Protostrator enim appellatur, quod stratoribus militaribus præfectus esset : unde Nicetas in Balduino marescalli apud nos dignitatem, qua Gothofredum VII harduinum donatum fuisse ait, protostratoricæ apud Græcos æquiparat : dicebantur enim stratores in exercitiis qui castra præstabant, ut loca accommodatiora ad exercitum traducendum facerent et posticum prætorii in castris imperatoris seu prætoris tuebantur, ut docent Hyginus in Gromatico non uno loco et veteres inscriptiones apud Gruterum. Marescallorum etiam idem munus fuit, ut est in Fleta l. ii, c. 4, ubi de officio marescalli : *Exercitu epigitato cum foratoribus vezilio explicato singulis diebus ibit in protectionem* : id est, defensor est τῶν κουρσεύοντων. Certe constat stratores id muneri in militia obisse, quod domini circa præfectos prætorio, proconsules, præsides aliosve magistratus, quorum opera in mandatis perferendis aut peragendis utebantur. Horum numerus adeo magnus fuit, ut scholas conficerent, de quibus agit in l. i Cod. de offic. præfect. prætor. Afric. et in Chronico Cas. l. iv, c. 39. Neque vero si diversi fuere nominis etymo a cæteris stratoribus seu scansoribus, quidquid dicat Jacobus Gothofredus ad l. unic. Cod. Th. de strator, qui censet stratores militares et eos qui in officio magistratuum erant sic appellatos, quod viam sternerent imperatoribus, magistratibus domini militiaeque seu foras procedentibus. Nam cum stratores seu ἀναβολεῖς in curandis dominorum equis, in iis adducendis et in allevandis domini in equos operam suam locarent iisque equitantibus perpetuo adessent, factum postea ut qui perinde magistratibus, tum civilibus tum militaribus aderam, quo egrum jussa peragerent, stratores etiam appellarentur. Unde non desunt, qui eosdem esse cum mandatoribus putant, qui jussa officiorum exsequerentur eorumque mandata expedite deferrebant. Ita Phocas, qui strator Prisci patricii fuisse dicitur ab Adrevaldo, l. i De mirac. S. Bened. c. 10; Aimoino, l. iv, c. 3 et aliis, ἐντολιχαρίου munus obisse narratur a Theophaue, id est, mandatoris. Nam μανδάτορες dicuntur in Gloss. Basil. et in Lexico Cyrilli : *Ὅτι τὰ μανδάτα ἀπὸ τῶν ἀρχόντων πρὸς τοὺς στρατιώτας δέξας διακομίζοντες, quæ totidem verbis habentur apud Leonem in Tact. c. 4, § 16 Gloss. Græco-Lat. : Ἐντελλόμενος, mandator. Ipsa vero mandata ἐντολιχά dicta apud Luitprandum in Legat. ; sic enim legendum pro ἐντόλιχα, quod non advertit Meursius; entelmæ vocabulo mixtolatinogræco in veteri charta Longobardica apud Ughellum in archiepisc. Benevent. n. 44, tom. VIII Ital. sacræ; et in Regesto Petri Diaconi Casin. apud Angelum a Nuce, entilmata apud Leon. Ostiens. l. i, c. 51. Idem denique munus obibant [P. 476] quod statores, sic dicti, quod starent ad jussa parati, παραμένοντες στρατιώται in Gloss. Basil. Unde Cujacius stratores cum stato-*

ribus confundit, quod improbat Salmasius ad Wicetium Gallicanum. Statorem etiam meminit monachus Sangallensis. l. ii, c. 15; stratorum vero militarium Otho Frisingensis. l. ii De gest. Frider. c. 18 : *Nec prætereundum erit de cujusdam præruptæ audaciæ stratoris virtute, qui dum medio longæ obsidionis affectus cæteris assiliendi arcem exemplum dare vellet, gladio tantum et clypeo parvæque, ut id genus hominum solet, securi, qua seller ab eis alligatæ portantur, aggerem — aggreditur.* Ab illo hausit Guntherus l. ii Li. xriii :

Strator erat de plebe quidem, neque nomine multum Vulgato, modica in castris mercede merebat.

B atque adeo de plebe, ut cum Friderico ob præclare gesta militari cingulo cohonestandum decrevisset, ille se plebeium esse dixerit in eodem ordine velle remanere. Stratorum militarium mentio est in Synopsi Basil. l. vi, eccl. 32 et apud Leonem in Tact. c. 14, § 81. Qui igitur stratoribus militaribus præerat, dictus est protostrator, nostris marescallus. Nam marescallorum est exercitui locum idoneum et castris providere. Ita stratorum qui alius est marescallus, appellat Ordericus Vitalis, l. xi, p. 823 : *Robertum autem de Monteforti honorifice suscepit et — quia strator Normannici exercitus hereditario jure fuerat, inter præcipuos sublimavit* : qua voce marescalli hereditarii Normanniæ dignitatem inuit. Recensentur porro stratores inter Francorum nostrorum officia seu officialia, uti vulgo vocantur in lege Salica, tit. 11, § 6. Habebant etiam reges Longobardi suos stratores, ut auctor est Erchembertus in Histor. Langob. c. 15 et Paul. Warnefridus, l. ii, c. 9, 27, l. vi, c. 6. Reges item Anglici, ut est apud Simeonem Dunelm. et Bromptonum, an. 1052, sed de stratoribus copios egerunt Salmasius et Jacobus Gothofredus locis laudatis.

(85) 'Α.Α.' οὗτος ποθὲν ἔρχες. Non Græcorum duntaxat de arrepta a summis pontificibus in imperatores Occidentis auctoritate fuit querela ; nam passim illius ævi scriptores Germanici, qui suis favabant Augustis, hanc instituunt : præsertim vero Gervasius Tilleberiensis marescallus regni Arelatensis in eo opere quod inscripsit : *Otia imperialia, et Othoni IV imperatori scripsit.* Sic autem ille in Præfat. ad eundem Othonem : *Constantini gesta si memoramus, collata legitur potestas in partes Occidentales tantum Silvestri, Orientalis regio facta est caput imperii : licetque a vicario Christi Petro imperator ejusque successoribus jus regis in Occidente constituisset, diademate cesso, non tamen imperii nomen vel imperium ipsum transire voluit imperator in Silvestrum, quod sibi ac successoribus suis conservavit intactum sola sede mutata non dignitate.* Unde primus Carolus Magnus a Græcorum ditione legitur recessisse monitu Gregorii Junioris papæ, ut infra cap. de imperio. Quis ergo major in terris, qui dat, aut qui accipit ? *Profecto qui dat auctor est honoris quem dat, non qui accipit. Deus auctor imperii et imperator auctor populis triumphat : pontifex animarum caput est post Christum, imperator corporum dominus post Deum ; quin imo per Deum, a quo jus regis est institutum, etc.* Idem decisione seu parte illius libri secunda : *Anno igitur Domini 81, cum apud Græcos nomen imperatoris vacaret et minus cessisset imperandi dominatio, Carolus Ron v moram faciens accepit a Leone pp. et universo populo Romano decretum, ut Carolus nomen imperatoris indueret et Augusti, eo quod imperatores in Romana urbe sedem pridem*

acceperis, et tu pontificem mentiris, ille vero imperatoriam adulterat majestatem. At tu qui Byzantinam imperii sedem eandem esse cum Romana imperii sede distiteris, unde papæ dignitatem consecutus es? Unicus **220** est Constantinus, primus imperator Christianus, qui hæc decrevit. Cur igitur id quidem libens excipis, sedem, inquam, pontificiam illiusque supremum fastigium, istud vero respicis, utrumque amplectere, aut abstinere ab altero. Verum, inquit, imperatores mihi præficere licet: sane, ut manus imponas et consecres; ea enim spiritualia sunt; imperium vero aliis tribuere aut similia innovare licet minime. Nam si vestrum erat transferre imperia, cur illud quod Romæ erat non transtulistis? sed alterius id facientis decretis acquievit invitus, qui tum vestræ præerat Ecclesiæ: tu vero propriis ipse commodis obliuctaris, nescius te facere prorsus contraria. Quos enim non multo ante, imperatori gratificatus, supplicantes non ad-

Α βασιλείας θρόνον Ῥώμης θρόνον εἶναι διημολογοῦντί σοι. πόθεν αὐτῷ σοι τὸ Πάπα κεκληρωταὶ ὀξίωμα [P. 128]; Εἰς ἐστὶν ᾧ ταῦτα ἔδοξε Κωνσταντῖνος, ὁ πρῶτος ἐν βασιλευσὶ Χριστιανός. Πῶς οὖν τὸ μὲν αὐτοῦ ἄσμενος δέχη. τὸν θρόνον φημί καὶ τῆς ὀξίας ὑπερβάλλον, τὸ δὲ ἀπροσποίη; Ἡ ἀμφοτέρα στέρησον, ἤ καὶ θατέρου ἀπόστηθι. Ἄλλ' ἐμοί, φησὶ, βασιλέας προσθελῆσθαι ἔξῃστι. Ναί, ὅσον ἐπιθεῖναι χειρας, ὅσον ἀγιάσαι, ταῦτα δὴ τὰ πνευματικά. Οὐχὶ δὲ καὶ βασιλείας ἤδη καταχαρίζεσθαι καὶ τὰ γε τοιαῦτα καινοτομεῖν. Ἐπεὶ εἰ γε ὑμέτερον ἦν βασιλείας μετατιθεῖναι, τί μὴ τὴν ἐν Ῥώμῃ αὐτοὶ μετατάξαι; Ἄλλ' ἑτέρου πράξαντος ἄκων ἡγάπα τοῖς δεδογμένοις ὁ τηνικαῦτα τὴν καθ' ὑμᾶς Ἐκκλησίαν λαχόν. Σὺ δὲ καὶ περιπέπτεις τοῖς σεαυτοῦ καὶ λανθάνεις πως τάναντια ποσῶν. Οὐ; γὰρ οὐ πολλῶ πρότερον εἰς βασιλεία μὲν καλῶς ποίων οὐκουν ἐδέξιο παρακαλοῦντας, ὅτι μὴδὲ ἔξῃν, εἰς δὲ ἰσποκόμους κατέλαξας, οὐν οὐκ οἶδ' ὅπως εἰς βασιλείας παρα-

Du Cangii notæ.

habuissent qui et Augusti vocabantur. In propria Christi natalitatis solemnitate Carolus cum consecratione nomen Augusti imperiumque a papa Leone suscepit. Ex hoc igitur tempore Græcorum imperio apud Occidentem evanescente nomen [P. 477] rediit imperatoris ad quasdam partes Occidentis, ex quo quedam Romani imperii facta est confusio, dum duobus nomen unum tenentibus divisio minui potestatem; et sicut a solo Deo Græcorum pendet imperium, ita a sede Romana Occidentis asserit pendere imperium. Ecce tamen nova et inusitata commutatione fuit, ut papa solus insignia ferat imperialia et imperator Romanus nomen imperiale teneat sub vulgaribus alibrum regum insignibus. Papa dominum urbis ac imperialis sedis se monstrat, et imperator sub nomine dominationis papæ minister dicitur et in temporalibus apostolorum exsecutor: hic ille vicarius Christi et apostolorum successor vocatur. Ecce quam infelix urbis permutatio, quæ sub unitate, ut dicit papa, dominii duobus servare adestur, nisi ex corona, alteri ex potentia. Verum in hoc antiquæ nobilitatis recordatur effertatem, quod utriusque domini Roma utrumque dominum nominat, cum pro sue voluntatis arbitrio ipsa utriusque dominetur, utriusque molesta, utriusque cervicosa, neurum fugit et utriusque parvi pendit. Apud principes Aemanniæ imperatoris est electio, apud papam electi confirmatio et consecratio, et nova discretione imperator nominatur ut dominus, consecratur ut non dominus: nempe imperialia non accipit insignia, quæ sibi soli papa collata consecrat et ad altare modicum in dexiro latere basilicæ Sancti Petri consecratur a solo papa, cum e diverso papa imperatoris insignia teneat et ad altare tantum Sancti Petri munitionem suscipiat. Sane Constantinopolitanus imperator, seite mutata, non dignitate, suo jure, non papali beneficio imperialia gerat insignia et velut profusæ largitionis donator denarium suum summum pontificem non erocit in adiutorium domi habens suæ dignitatis plenitudinem. Verum de hoc quætelum facere potest adversus beneficiatum, quod cum ex Constantini beneficio immensam receperit cum singulari honore donationem, rine pi soli debitum non debuit usurpare, ut alii conferret Augusti appellationem. Et nisi os videret in cælum ponere, constanter dicere, ad imperium Romanum non posse enjusvis imperatoris largitione exuere, aut si potuerit imperii in pontificem mutare, non potuit in donatoris præjudicium donatarius Augusti nomen, quod ipse non habuit alii conferre. Porro quiescente

tentione tute videtur Deus, o princeps sacratissime, veteris imperialis dignitatis plenitudinem conflassere, dum ex genere oriundus imperiali duplice electionis et papalis confirmationis stolam meruisti, dignoque Dei judicio restitutus in regnum sub ejus acquisitione pugnando dix vacillaveras et hostem, sine tuo concilio, ex alieno dolo prostratum vidisti et ad antiqæ celsitudinis redintegrationem monarchiam Constantinopolitanam vindicabis, vita comite, imperii, quod ex propinquitate tuæ debetur Augustæ. Precor itaque, Christianissime imperator, ut cum tuo consecratore nullam habeas controversiam, sed velut boni patris prudens filius, converte gladium ad gentes, quæ te non noverunt, et sicut ex sanctissimæ Innocentii pp. III duplici gratiâ ultimam imperatoris nomen obtinueris, sic per bonam innocentiam tuam et ejus gratiam imperium normæ et a Deo sub Constantino firmatum obtineas et gaudium tuum impleatur, dum nihil erit, quod tibi deesse possit ad gloriam imperialem, hinc nomine tibi Augustati deo, illinc insignibus imperialibus, quæ non habes, obtenturis et utrobique donationis augmento crescente. Huic etiam spectant, quæ habet idem Tilleheriensis alio loco: Augustus autem pro re publica pugnans nomen in ultimis suæ vitæ terminis assumpsit imperii, ut qui Romani defensor erat imperii, quin in o cælestis regni patronus pro tantis meritis et inter homines Augusti nomen acciperet et inter cælestes anticos miles Christi fortissimus predicaretur. Ex tunc ergo apud Latinos est terminata Græcorum potentia, Romaque accepit nomen amissum non dominium. Modico tamen contenta termino non euj orbis, ut assolet, sed umbra vetusti capitis dici potest, quæ sic ab omni potentia evocatur, quod quæ fremat totius orbis tenerat, nunc sua muralia [P. 478] cohibere non sufficit nullique plus infesta quam suo imperatori, dum duos habere dominos contemnit, inter pontificium posita et imperium, alterum excludit, alterum contemnit. Quid plura? hoc efficacissimum excidii Romani sui argumentum, quod de imperio mutatur in pontificium. Sic enim regnum Judæorum a Deo firmatum sub regibus lapsus sui vaticinium habuit statim ut transiit ad pontifices, sic Roma, cum exiit principem, cineres suos respicere jussu est: dum enim non habet justitiam vastitas et instantiū indicator morientis. Hæc licet prolifiora, quia hic egregius scriptor, qui asservatur in bibliotheca Thiana, necdum est editus, hoc loco inserere oportet pretium visum est.

λαμβάνεις, και κρίνεις τὸν ἐξ οὐ και δι' οὐ και καθ' οὐ σοι τοῦ θρόνου μέτεστιν οὐδὲ ταύτην τῷ βαρβάρῳ ἴσως, τῷ τυράνῳ, τῷ σοῦλῳ. Ἄλλὰ τυραννοῦμαι, φησιν, ἀλλὰ βιάζομαι. Οὐκ ἔχει σοι χώρων ἢ σκηψι- χθὲς γὰρ και οὐ πολλῷ πρότερον βασιλεὶ Μανουήλ ταῦτα διωμολόγεις. Κὰν αὐτὸς ἀρνηθεῖς, ἀλλ' αἱ βίβλοι (84) κηρύττουσιν αἱ τὰ γράμματα σου τῷ ἰδαφίῳ (85) μετεδέξαντο. Ἄλλ' ὄντως βωμολοχία τίς ἐστι τὸ πρᾶγμα και τρόπος μικροπρεπῆς και ἀναλεύθερος, και κοθόρονου δίκην (86) ἀεὶ μεθαρμό- ζῃ ταῖς τύχαις. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν πλέον ἢ χρονικαῖς προσήκε διεξέλλομεν ὑποθέσεις, ὁ δὲ λόγος ἀναγέ- σθω και πάλιν ἐπὶ τὰ πρότερα.

Ἡ Στέφανος μὲν οὕτω συσκευασάμενο κατὰ Ῥω- μάων ἐφέρετο. Βασιλεῖα δὲ ἐν τῇ τῶν ὕβωνν γεγο- νῶτα ἐξήρσαν οἱ ταύτη ἄνθρωποι πανδημεὶ ὑποδεξό- μενοι, ὅσοι τε ἐς τοὺς ἱερέας καταλέγοντο ἐπιουργεῖς ἀναβεβημένοι στολάς και τὰ ἱερά χερσὶν ἔχοντες λόγια, και ὅσοι ὀγκιῶν και δημιῶδες ἦν, ᾧδὴν τινα ἱμνωδῶς συνθεταμένην ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν ἀρμωδιώ- τατα προσφωνοῦντες. Ἐῖγε δὲ ὤδε·

Ὁ συμμαχίσας, Κύριε, τῷ πρᾶσι τῷ Δαβὶδ, και τὰ ἐξῆς. Ὁ δὲ τὰ τῆδε χωρία ὑπερβὰς Ἰστρον διαβῆναι ἠπειγέτο, τὴν ἐνταυθὰ τε νῆσον παρελθὼν ἐπὶ τὰ ἐνδοτέρα χωρεῖν ἤθελεν. Ὅτε δὲ τοῦ Ῥω- μαϊκοῦ παραιουμένου λέγεται μίαν τῶν νεῶν φόρτου πλάκω δαλων τε και ἀνθρώπων ὡς πλείστον οὐ μα- κρὰν ἔχθης γεγεννημένην ἐπὶ θατέρων νεύσαι πλε- ρόν, ὡς ἤδη και εἰσεῖν τὸ ὕδωρ ἐπ' αὐτήν. Ὁ μὲν ὡν ἕλλος Ῥωμαίων στρατὸς, ὅσοι τε ναυσὶν ἐμβά- νει, τοὺς ποταμοὺς ἐφέροντο νώτοις και ὅσοι ἐπὶ τῆς ἠπείρου Ἰτανο ἐτι, οἱ μὲν ὑποψία κινδύνου, οἱ δὲ ἀλιγωρία ἔχόμενοι περιώρων τὸ πρᾶγμα, και ἡ ναὺς ὄλιγου δαίν ἀθανδρος τῷ βυθῷ κατεθύσατο, εἰ μὴ βασιλεὺς ἐπὶ ὕδωρ ἀλόμενος ἐπὶ [P. 429] πλείστον τε περὶ προελθὼν, και τοῦ τοῦ βεῦματος σὺν ῥύμη σφοδρῶ καταφερομένου και τέλμα τι ἐνταυθα δυσδι- εξῆσταιον ἐργαζομένου, τῷ ὡμῶ τε ὑπόσχε τῇ νηὶ και τὸν τοῦ κινδύνου ὑποταμόμενης χρόνον ἀδειαν τοῖς λοιποῖς ἐπιδοθεῖν δέδωκεν, οἱ τὴν αὐτοῦ αἰδε- σάμενοι προθυμίαν παρεστήσαν τε τοῖς κινδυνεύουσι και τῷ κινδύνου ἐξείλοντο. Ἐξ ἐκείνου τοίνυν μέγα ἐπὶ φιλανθρωπία βασιλεὺς ὄνομα ἔσχε. Τότε δ' οὖν Ἰστρον ἀνωθεν ποῦ διαβὰς ἐπὶ τινα πόλιν ὄνομα Παγάτζιον (87) ἐφέρετο· ἡ δὲ πόλις μητρόπολις τῶν ἐν Σερμῆν τυγχάνει οὐσα· ἐνταυθὰ τε διατριβὴν ὁ τοῦ ἔθνους ποιεῖται ἀρχιερεὺς· ἐνθα πλῆθος κατολ- κων λόγου κρείσσον ἐξῆει δορυφορῆσον αὐτόν. Τότε μὲν οὖν ἐνταυθὰ ποῦ ἠύλισατο, ἐξῆς δὲ πυθόμενος

A misisti, quod neque licebat : quos stratoribus accen- sueras, eos nunc nescio quo pacto in imperatores promotes, illumque ex quo et per quem et sub quo thronum es consecutus, nec barbaro forsam et tyranno et mancipio æquale n facis. Sed ais : Tyrannide opprimor, vi cogor. Non habet locum prætextus : heri enim et non multo ante imperatori Manueli ista pactus es. Etsi indicias iuris, hæc prædicant epistolæ, quæ characteres tuos proprio exaratos calamo exceperunt. Sed id mera est scurrilitas, ratioque agendi indecens atque illiberalis, ac cothurni instar semper te ad fortunam componis. Verum cum hæc a nobis pluribus, quam annalium materiæ conveniat, enarrata sint, ad priora rursus redeat oratio.

221 8. Stephanus itaque, rebus omnibus appa- ratis, in Romanos profectus est. Ubi vero in Hun- gariam pervenit imperator, ad eum excipientium universi confluxere incolæ, atque in iis sacerdotali ordine conspicui, lanceis induti vestibus et divina manibus ferentes Evangelia, una cum promiscua plebe, ejusmodi canticum, a scriptoribus nostris concinnatum, suavissime præcinentes : *Qui auxilium, Domine, tulisti mansuetissimo David*, et quæ sequuntur. Ille autem, loca ista prætergressus, Istrum transmittere properat, et, operata quæ hic adjacet insula, in interiora pergere constituit. Aiant Romanis copiis eo loco trajicientibus, unam ex navibus, sarcinis armisque et militibus cum maxime referentem, cum hand procul abesset a littore, in alterum inclinasse latus, ita ut in eam aqua influ- ret. Ibi reliquus Romanorum exercitus, tum qui naves ingressi flumine vehentur, tum qui adhuc in continente stabant, periculi metu vel ignavia de re hand erant solliciti : jamque navis propemodum una cum ipsis hominibus aquis absorbenda erat, nisi imperator in aquam desillens, longiusque pedes progressus, magna licet vi impollente fluctu, et limbo hoc loco ægre pervium faciente, humeris navem sustinisset, et inhibito tantisper periculo facultatem cæteris auxiliandi præbuisset, **222** qui ejus alacritatem suspicientes periclitantibus succurre- runt eosque a discrimine omnino liberarunt ; qua ex re magnam sibi humanitatis famam comparavit imperator. Itaque superiori e parte Istro trajecto ad civitatem nomine Pagatziun pervenit. Est vero illa Sirmiensis agri metropolis. Illic habitat gentis istius antistes, et ex ea incolarum multitudo innumera egressa est, quo illius comitatus sese adjungeret. Hic igitur castris positus conedit ; postquam autem accepit Stephanum jam prone esse, ad bellum se

Du Cangii notæ.

(84) *Bibloi*. V. not. ad *Alexiad.* p. 288.

(85) *Ibid.* τῷ ἰδαφίῳ. Quis si γραφίῳ? Græcis et Latinis scriptoribus *graphium* et *γραφειον* dicitur stylus ferreus ab una parte acutus, qua exarabantur in cera litteræ : ab altera parte planus, qua inducebatur quod perperam erat exaratum, et rursus complanabatur. Symphosius in ænigmate, cujus

lemma est *grâphius : de summo planus, sed non ego planus in imo.*

(86) *Κοθόρον δίκην*. Vide Diogen. centur. 4, n. 72 ; et Mich. Apostol. cent. 9, n. 29.

(87) *Παγάτζιον*. Forte urbs, quæ *Posega* dicitur, episcopatu insignis in Sclavonia Saviana.

confestim comparat. Gnarum vero Tzechorum linguæ Romanum quemdam ad se vocat eique imperat ut, mutatis testibus, castra hostium subiret, atque ubi ad regis Tzechorum venisset conspectum, cum hæc verbis alloqueretur: « Quo tandem proficisceris? quod iter cum tuis capessis copiis? an vescis te in magnum imperatorem manum intentare velle? cum quo vel justis de causis bellum gerere periculosum est, nedum cum eo, quem Hungari isti despiciunt habent, qui eam, quam Belæ in hæreditatis partem concesserant, possessionem abstulerunt, sacramentis pro ludo jocoque habitis. Sed nequæ qui cum privato homine paciscitur, innocens ex lege judicatur, si cum in mentem venit negligere pacta velit. An vero qui tantum imperatorem violatis fœderibus offenderunt Hungari, manebunt impuniti? Nequaquam; nonne **223** justum gerit bellum imperator? et ad justitiam sæpè belli fortuna inclinat. Tu vero illud perpende: Servus domino bellum illaturus venis, non tamen servus, cui per vim imposita est servitus (sic enim profecto res aliquam rationem haberet, siquidem qui invitam servitutem serviunt naturaliter a dominis abhorrent), sed servus voluntarius, seu ut vos dicis lizius: nisi forte tuam effugerunt memoriam quæ quondam Byzantii pactus es, cum in Asiam una cum Conrado expeditionem suscepisti. Dum igitur ab optione tua pendet rei exitus, elige quod et tibi et Tzechis omnibus expediat: quæ enim non opportuna sit pœnitentia, eam facienti prodesse haudquaquam solet. » Ita quidem ille locutus est. Vladislavus autem (sic enim appellabatur) in hunc modum respondit: « Non illaturi bellum magno imperatori huc venimus, o bone; neque enim eorum quæ cum illo pacti sumus memoria nos fugit; sed Stephanus injuste a patris imperio opem laturi. Illum quippe paterna primum terra et hæreditate exiit: deinde jure suo restitutum rursus bello lacessit et regnum, quod male imperando amisit, per vim recuperare iterum contulit. Eapropter imperatorem supplicatorum venio, ut pupillum potius puerum protegat ac tuteur. Si quid autem Stephanus hic junior in tuam peccavit majestatem (audio enim Belæ terram nihil ad se pertinentem occupasse) **224** continuo nobis arbitris et regionis restituet et omni modo delictum expiabit. » His dictis hominem dimisit. Ille vero Romanorum castra reversus imperatori quæ ab eo audiverat retulit: quæ quidem accepit haud illibenter, etsi fidem iis omnino non præstaret. Neque enim hæc a Vladislavo ex animi sententia dicta esse opinabatur, verebaturque ne quis subesset dolus. Quapropter quosdam ex suis ad illum denuo misit, ut pacta jurejurando firmarent; quod ille nihil moratus confecit. Neque ea solum, verum quæ olim etiam uti diximus pepigerat, secundo juramento sancivit. Paulo post et Stephanus, missis ad imperatorem legatis, regionem restituit simulque deprecatus est, ne unquam Stephanorum patrum bello Hungariam infestare permitteret. His acceptis conditionibus,

A Στέφανον ἔγγις ἤδη γεγόνοντι εἰς μὲν τὸν πῶλεμον αὐτίκα καθίσταται. Ῥωμαίων δέ τινα τῆς Τζέχων συνέντα γλώττης προσκαλεσάμενος ἐκέλευε μεταμφιεσόμενον ἐπὶ τῶν πολεμίων καθυποδοῦναι στρατοπέδον εἰς ὅσῃν τε τῷ τῶν Τζέχων ἐλθόντα βῆγῃ τάδε ἀναιπεῖν αὐτῷ· « Ποῖ δὴ ποτε πορεύῃ; τίνα ταύτην πορείαν σὺν τῷ ὑπὸ σὲ φέρῃ στρατεύματι; ἢ οὐκ αἶδας ὡς βασιλεὶ μεγάλῳ χεῖρας ἀναιπεῖν τολμᾷς; ᾧ καὶ τὸ ὑπ' αἰτίας λόγον ἔχουσας διὰ μάχης ἵναίαι σφαλερὸν, μὴ ὅτι γε πρὸς τῶν Οὐννων τούτων περιφρονεῖσθαι κινδυνεύοντι, οἱ Βελᾶ κληρονόμοι εἶτα ἀφείλαντο, ὅσα καὶ πατριόχοι ὄρκοι χρησάμενοι τοῖς αὐτῶν. Καὶ τις μὲν ἰδιώτῃ ξυναλλάττων ἀνδρὶ εὐκουν ἀθῶος τῷ νόμῳ διαγίνεται τῶν δεδογμένων, ἀν οὕτω τύχῃ, καταφρονῶν βασιλεῖ; δὲ τηλικούτῃ ταῖς ὁμοιογίαις ἤδη προσκεκρουσῆς ἀτιμώρητοι διαμενοῦσιν Οὐννοι; Πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Ἄρα δίκαια βασιλεὺς πολεμεῖ; πρὸς δὲ τὸ δίκαιον καὶ ἀεὶ ἢ τοῦ πολέμου βοήθῃ γίνεται. Σὺ δὲ κάκεινο ἀναλόγησαι. Δούλος ἐπὶ ἀσπίτην ἤκεις πολεμήσαν. καὶ δούλος οὐ βίβῃ τὸν ζυγὸν ὑποδύς (ἢ γὰρ ἀν εἶχε λόγον τινά, φύσει γὰρ δι' ἀπεχθελίας τὸ τοιοῦτον τοῖς κεκτημένοις ἐστίν), ἀλλὰ δούλος ἐθελοδούλος (ἐρημνεύει δὲ σοὶ τοῦτο τὸ λίζιον), εἰ γε μὴ διεφύγῃ σου τὴν μνήμην ὅσα ἐν Βυζαντίῳ πάσαι τετέλεσας, ὅπνικα σὺν τῷ Κορράδῳ ἐπὶ Ἀσίαν ἐπέλλου. Ἐως τοίνυν αἰρέσεως τῆς σῆς ἢ τοῦ πράγματος ἤρηται ἀπόδοσας, ἐλοῦ τὸ Τζέχοις τε πᾶσι καὶ σοὶ συνοῖσον αὐτῷ. Μεταμύλαι γὰρ οὐκ ἐν καρῷ γενομένη ἤκιστα τῷ χρωμένῳ συντελεῖν εἰσθεν. »

C Ὁ μὲν ταῦτα εἶπε· Βλαδισθλάβος δὲ (τοῦτο γὰρ αὐτῷ ὄνομα ἔκατο) ἀμείβετα ὡδε· « Οὐ πόλεμον ἀγοντας ἐπὶ βασιλείᾳ μέγα ἐνταῦθα πάριμεν, ὡ λῶστε (μὴ οὕτω τῶν εἰς αὐτὸν ἀμνησθησάμεν συνθηκῶν), ἀλλὰ Στεφάνῳ τοῦτω ἀμνοῦ· τες οὐ δίκαια πρὸς πατραδέλφον πεπονθῶσι, ὅς γε τὸ μὲν πρῶτον τῆς πατρῴας αὐτὸν ἤλασε γῆς καὶ τοῦ κλήρου, εἶτα τῆς δίκης [P. 150] ἀνταισχυροῦσης ὕδα αὐθις ἐπιστρατεύσει τοῦτω καὶ ἦν ἐν τῷ κακῶς ἀρχεῖν ἀποβεβλήκει ἀρχὴν δυναστείας καὶ πάλιν κτᾶσθαι διανοεῖται. Ἐπεὶ ὧν καὶ δεησόμενος; ἦκυ βασιλέως καὶ ὄρφανου πατρὸς χεῖρ, ἀ μᾶλλον ὑπερσχεῖν λιτασόμενος. Εἰ δὲ τίς καὶ πρὸς Στεφάνου· τούτου τοῦ νεωτέρου ἐπὶ τὴν αὐτὴν δεημάρτηται βασιλείαν (πινθάνομαι γὰρ ὡς τῆς Βελᾶ μὴδὲν αὐτῷ προσήκον καὶ πάλιν ἐπελάβετο χώρας) αὐτίκα ἐφ' ἡμῖν διαλλαχταῖς τὴν τε χώραν ἀποδοῖν καὶ τρώπῳ παντὶ τὴν ἀμαρτάντα ἐξιλάσεται. » Ταῦτ' εἰπὼν ἀπὶ ἔμφω τὸν ἀνθρώπον. Ὁ δὲ ἐπὶ τῷ Ῥωμαίων ἀναστρέψας στρατόπεδον βασιλεὶ τοῖς λόγους ἐκόμισεν. Ὁ δὲ ἤκουσε μὲν τῶν λόγων οὐκ ἀηδῶς, οὐ μέντοι παντάπασι πιστεύειν εἶχεν· ἔννοια γὰρ τις αὐτῷ γέγονε μὴ Βλαδισθλάβῳ οὐκ ἀπὸ γνώμης εἶρηται ταῦτα, ἀλλ' ὑποκάθηται τις καὶ δόλος αὐτοῖς. Ἀμέλει καὶ τῶν περὶ αὐτὸν τινος αὐθις ἐς αὐτὸν πέμψας ὄρκοις τὰ δεδογμένα πιστοῦσθαι ἐκέλευε, καὶ δὲ αὐτίκα μὴδὲν μελλήσας ἐπιτελεῖ ταῦτα ἔθετο. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅσα πάσαι, καθάπερ εἶπῃν, ὑπέσχετο δευτέρως ἐπικατελάμβανεν ὄρκοις. Ὀλίγῳ δὲ κατόπιν καὶ Στέφανος πρὸς τοὺς ἐς βασιλείᾳ πέμψας τὴν

τι χώραν ἀπεδίδου καὶ παράκλησιν προσήγε μηκέτι Ἀ
 Στεφάνῳ κατὰ τῆς Οὐννικῆς ἐφίεσθαι στρατεύειν τῷ
 θεῷ. Ἄπερ ὁ βασιλεὺς προσδεξάμενος, τὸν πόλεμον
 λύσας ὡς ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων μετέβαινε, Στεφάνῳ
 τι κέρηαι ἀπαλλάσσεσθαι ἤδη τῆς Οὐννικῆς καὶ
 αὐτὸν ἄτε πείρα μαθόντα τὸ περὶ αὐτὸν δύσουον
 τῶν ὁμοφύλων. Πείθειν δ' οὐκ ἔχων τὸν ἄνθρωπον
 ἢ Ἐγὼ μὲν, ἔφη, ἀπειμι ἤδη· ἀνασασαμένῳ γάρ
 μοι τὴν χώραν τῷ Βελᾷ μάχης ὅτι μὴ ἀδίκου λόγου
 ὑπέλειπται οὐδεὶς· σὺ δὲ οὐκ εἰς μακρὰν ἔσθι προ-
 δοθησόμενος τοῖς ἐχθροῖς. Εἰ βούλει δὲ, καὶ εἰς
 ἔην ἄρτι τὸ πρᾶγμα σοι παραστήσω Ἔστι σοι ἀδελ-
 φίδου; Στέφανος (88) τοσοῦτ' ἄε εἰς μορφήν ἐμπε-
 ρῆς, ὅση τοῖς ἀπεριέργως ἐς ὑμᾶς ὄρωσι πράγματα
 εἶναι θατέρου διαιρεσθαι τὸν ἕτερον. Τῶν οὖν δὴ
 ἔπλοισ τοῖς αὐτοῦ κοσμήσας κέλευσεν τὸ ὑπὸ σε
 ἀναλαβόμενον στρατεύμα ἐπὶ τοὺς πολεμίους; χωρεῖν.
 Σὺ δὲ ἐνταῦθα που κατακρυψάμενος ἑαυτὸν θρῆει,
 καὶ γκώσῃ αὐτίκα ἄπως ποτέ σοι προσφέρονται
 Οὐνοί. Ὁ μὲν οὖν σκαφίδιον ἐμβὰς περὶ που τὰς
 τοῦ Ἰστρου λαυθάνων ἐσάλευσεν ἔχθας, ὃ δὲ ἀδελφι-
 δού; αὐτοῦ Στέφανος ἅμα τοῖς περὶ αὐτὸν Οὐνοῖς
 Στεφάνῳ τῷ ῥῆγὶ συμπλακῆσθεσθαι ἠπειλεγτο. Ἄλλ'
 ὅπως ἐς ταυτὸν ἀλλήλοισ ἐγένοντο τὰ στρατεύματα,
 καὶ οἱ σὺν τῷ Στεφάνῳ Οὐνοῖς χεῖρας ἐπιβαλόντες
 αὐτῷ ὡς αὐτὸν τὸν πρεσβύτερον Στέφανον τῷ ῥῆγὶ
 παρτίθεσαν φέροντες. Τοῖς μὲν Οὐνοῖς ἡ πλάνη ἐν
 τῷ ἐταλεύτῳ βασιλεὺς δὲ πυθόμενος ταῦτα παρὰ
 νειν Στεφάνῳ προσήγεν, ἢ Ἀπόρη, λέγων, ὦ ἄν-
 θρωπε. Ὡς γὰρ τῷ [P. 131] μὴ ἐνδέοντι ἀναπίπτειν
 ἐπισφαλῆς, οὕτω δὴ τὸ παρακαίρια τολμᾶν ἀμαθῆς.
 Ἄλλ' οὐκ ἔχεις μαθὼν ὅποσα σοι τὸ καθ' ἕκαστον
 προὔβλεπεν ἤδη κακὰ. Μὴ καὶ τρίτην ἀναμείνης,
 ὦ βέλτεστε, πείρα. Τάχα γὰρ οὐδὲ διορθοῦσθαι σοι
 βουλομένῳ ἐνέσται. Βασιλεὺς μὲν τοσαῦτα ἔλεγεν· ὃ
 δὲ, ἢ Νῦν μᾶλλον, εἶπεν, αἰδέσονται με Οὐνοῖ, ὅπως
 κακοῦργοῦντες ἤδη πεφύραται. Οὕτω ψυχὴ κα-
 θέσας ἐπιθυμίας ἄλλοσα πάντα λόγον εἰς αὐτὰς
 μεταφέρει καὶ βιάζεται. Ἐφ' οἷς ἀπειρηγὸς βασι-
 λεὺς Νικηφόρον μὲν τὸν Χαλούφην αὐτοῦ εἶπεν ἅμα
 στρατεύματι, συμπαρασόμενον τε τῷ Στεφάνῳ καὶ
 τὰ παραπίπτοντα συνδιοικησόμενον. Ὁ δὲ ἐπὶ τὴν
 Ῥωμαίων ἦλθεν. Οὐ πολὺ τὸ μεταξὺ, καὶ πυθόμε-
 νος ὁ τῶν Οὐννων βῆξ ἐπὶ Οὐννικῆς Στέφανον εἰσέτι
 διατριβὴν ποιῆσθαι, δυνάμεις ἔτι μᾶλλον ἀγέρας
 πόλεμῳ τὸ πᾶν διακρίνει ἠπειλεγτο. Ἐν δὲ τούτῳ πολ-
 λοι τῶν οὖν Στεφάνῳ ἐπὶ τὸν ῥῆγα μετατιθέμε-
 ναι ἑκάστοτε φιλοῦσθαι τοῦτον ἐπόλουν. Ὁ γνοὺς ὁ
 Χαλούφης βουλὴν προσήγεν αὐτῷ τῆς Οὐννικῆς ἀπο-
 σχομένῳ ἐπὶ Σίρμιον ἀφικέσθαι. Τῆς γὰρ ἐνταῦθα
 χώρας ὁπὸ βασιλεὶ κειμένης ἐξεῖναι αὐτῷ ἔλεγε κατ'
 ἔξουσίαν οἷς ἂν βούλοιοτο ἐγχειρεῖν. Ὡς δ' ἰσχυρῶς ἐκεῖ-
 νος ἀνένυσεν, ὃ δὲ τοιαῦτα ἐνενόει. Σχηψάμενος γράμ-

princeps bello dirempto in Romanos prope rediit
 fines. Stephanum autem hortatus est imperator, ut
 et ipse ab Hungaria excederet, ut qui revera odium
 erga se indignationemque contribulium esset exper-
 tus. Sed cum id homini persuadere haud potuisset :
 Ego quidem, inquit, nunc recedo; Bela quippe in
 integrum restituto, nulla mihi amplius belli nisi
 injusti ratio relinquatur. Tu vero pro certo scias te
 brevi inimicis tuis prodendum esse; et si videtur,
 quomodo id futurum sit ostendam. Et tibi ex fratre
 nepos Stephanus, adeo vultu et **225** lineamentis
 tibi similis, ut nisi attente admodum vos intuenti-
 bus haud facile sit alterum ab altero discernere.
 Hunc tuis indutum armis jube tuo cum exercitu in
 hostem ire : tu vero interea te in occulto tene, et
 nosces continuo qualis sit erga te Hungarorum affe-
 ctus. » Ille igitur scapham ingressus, clam circa
 Istri ripas obnavigat : interea dum illius ex fratre
 nepos Stephanus cum Hungaricis quas habebat
 copiis cum rege Stephano praelium initurus depro-
 perat. Sed nondum coiverat uterque exercitus, cum
 qui Stephanum comitabantur Hungari, manus in
 illum injiciunt, et tanquam esset Stephanus illo
 senior, coram rege eum sistunt. In iis quidem
 Hungarorum error desiit. Postquam ea princeps
 intellexit, iterum admonuit Stephanum : « Nunc
 tandem, inquiens, sufficit, mi homo. Ut enim re-
 bus se intricare non necessariis periculosum, ita intem-
 pestiva aggredi stultum est. Ecce jam bis didicisti,
 quanta tibi unumquodque ex iis paraverit mala : ne
 et tertio, bone vir, facere periculum velis : fortas-
 sis enim emendandæ culpæ facultas non daretur. »
 Hæc quidem imperator; ille vero : « At nunc multo
 magis, inquit, me reverebuntur Hungari, quia per-
 peram egisse deprehensi sunt. » Ita victus seme-
 cupiditatibus animus omnes eo transfert rapitque
 cogitationes. Imperator igitur hominem persuadendi
 spem omnem abjiciens Nicephorum Chaluphem
226 ibi cum exercitu relinquit, ut Stephano ades-
 set, et prout res postularent negotia una cum eo
 expediret. Ipse interim in fines Romanorum venit.
 Non multo post, ubi accepit Hungarorum rex
 Stephanum adhuc in Hungaria morari, majoribus
 contractis copiis, rem totam bello decernere sta-
 tuit. Interea multis ubique de Stephani exercitu ad
 regem deficientibus, minuebantur illius vires; quo
 cognito, Chaluphes consilium ei dedit, ut relicta
 Hungaria in Sirmiensensem agrum concederet : in ista
 enim regione imperatori subdita, posse illum aiebat
 pro arbitrio quæ vellet moliri. Sed illo pertinacius
 renuente, tale quid comminiscitur. Litteras impe-
 ratoris fingens sibi esse allatas, versus Istrum pro-
 fectus est, ut eos qui illas attulerant ibique præ-

Du Cangii notæ.

(88) Ἀδελφιδούς Στέφανος. An Vladislai regis
 filius? certe de Vladislai Stephani fratris comubio
 sicut scriptores. Sed nec simile videtur vero, filium
 Vladislai, cujus nuptias, si quas inuit, post Stephani
 fratris cum Maria Comnena comubium factas

constat, ipsum Stephanum vultu et ore adeo ex-
 pressisse, qui aetate multo inferior erat. Mafim
 igitur per ἀδελφιδού Μιχαήλ quæsiangum alium e
 stirpe regia Stephani senioris consanguinum in-
 intellexisse Comnenum, quisquis ille fuit

Hungarorum metu substiteraut, conveniret. Postquam eo pervenit, in Sirmiensem regionem trajecit. Nec multo post Stephanus cum prope fuisset captus ab hostibus, fugiens ad illum accessit. Ubi hæc rescivit princeps, idoneum exercitum Sirmium mittit, tum ut conservaret sibi regionem istam (verebatur enim maxime ne Hungari iterum res innovarent) tum ut subditorum securitati et Stephani salutem consulere. Præerat istis copiis Michael cognomento Gabras, qui et ipse ex fratre Manuelis neptim uxorem duxerat, et sebasti honore cum Chaluphe fuerat donatus. Princeps vero Procopii 227 martyris manum, quam ex Sirmio forte abstulerat, in Naisi templum allatam, reliquo reddidit corpori, cum ea, quam dicturus sum, de causa ab eo olim fuisset avulsa. Hungarorum gens sæpe Romanorum fines incurravit, et paulo ante quam imperaret Alexius Comnenus, Sirmium cepit multisque Transistriani orbibus expugnatis Naisium usque pervenit. Ibi in sanctum illius martyris incidentes feretrum, totum quidem inde corpus auferre inhumanum, ut arbitror, existimantes, sola manu ablata recessere: et Sirmium reversi, eam deposuere in templo Demetrii martyris, quod pridem exstruxerat is qui Illyricum præfectus regebat. Eam igitur illic inventam sustulit inde imperator et reliquo, ut diximus, reddidit corpori.

νότας ἐπὶ τὴν τῆς τοῦ μάρτυρος Δημητρίου κατέθεντο νεὴν (91), ὃν ἐν τοῖς ἀνω χρόνοις ὁ τῆν τοῦ Ἰλλυρικοῦ εἰπέων ἐδομήσατο ἀρχὴν. (P. 132) Ἐνθα ταύτην εὐρών βασιλεὺς ἀνελάβε τε ἐκείθεν καὶ τῷ λοιπῷ, καθάπερ εἴρηται, φέρων ἀπέδωκε σῶματι.

9. Atque hæc fero sunt, quæ eo anno contra Hungaros gessit princeps. Alexium deinde domesticum filium, qui protonotarii, ut sæpius a me narratum est, munere fungebatur, magno instructum apparatu in Ciliciam misit et summum ejus belli ducem constituit. Quippe Nuradinus Berhææ sultanus prioribus elatus victoriis potiundæ quam primum civitatis Antiochenæ spem conceperat, et Torosus, qui tum Armeniis imperabat, plurimas Isauriæ urbes principi obnoxiis dolo ceperat, Andronico Eupherbeno principis 228 cognato, Ciliciæ tum præfecto, infensus. Nam plurimis aliis eum criminibus insectabatur, ac cæsi maxime fratris in eum culpam referebat. Hæc tum ibi gesta sunt. Frederico autem

ματὰ ἐκ βασιλείως ἔκειν αὐτῷ ἐπὶ τὸν Ἰστρον ἐχώρει: τοῖς ταῦτα κομίζουσιν ἐντευξόμενος ἐνταυθα ποὺ παρὰ τὸν Ἰστρον δέει τῷ ἐκ τῶν Οὐννων διατριβὴν ποιούμενοις. Ἐπειδὴ τε ἐνταυθα ἐγένετο, πραιωσάμενος ἐπὶ Σίρμιον ἦλθεν. Ὀλίγῳ δὲ ὕστερον καὶ Στέφανος ἐγγὺς ἀλῶντι τοῖς πολεμίοις ἐλθὼν φυγὰς ἐς αὐτὸν παραγίνεται. Τοῦτων ἀκούσας βασιλεὺς στρατεύμα λόγου δέξιν ἐπὶ Σίρμιον ἐπεμφε, τὸ μὲν τε τὴν χώραν αὐτῷ τηρήσον (ὁποῦλα γὰρ ἐς τοὺς Οὐννους ἐχρητὸ πολλῆ μὴ τι καὶ πάλιν νεωτερισσῶν), τὸ δὲ καὶ τῷ εὐπροσώπῳ τῆς τῶν οἰκείων ἀσφαλείας καὶ Στεφάνῳ τὴν σωτηρίαν πραγματευόμενον. Ἦρχε δὲ ταυτησὶ τῆς στρατιδὸς Μιχαὴλ ἐπίκλησιν Γαβρᾶς (89), ὃς καὶ αὐτὸς βασιλέως γήμας ἀδελφίδην σεβαστὸς σὺν τῷ Χαλούφῃ τετίμηται. Βασιλεὺς δὲ ἦν ἐκ τοῦ Σιρμιῶν Προκοπίου τοῦ μάρτυρος (90) ἀνελάμενος ἐτυχε χεῖρα ἐπὶ τὸν ἐν Ναῖσῳ νεὴν ἄγων τῷ λοιπῷ ταύτην ἀπέδωκε σῶματι, καλαιοῦ τοῦ χρόνου ἀπ' αἰτίας ἀποβράγεισαν τοῖσδε. Τὸ τῶν Οὐννων ἔθνος πολλὰ μὲν πολλαχίς τὴν Ῥωμαίων κατέδραμε γῆν, ὀλίγῳ δὲ ἐμπροσθεν τῆς Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ βασιλείας Σίρμιον τε εἶλε καὶ πολλὰς τῶν Παριστρῶν ἀνδραποδισάμενος πόλεων ἄχρι καὶ ἐπὶ Ναῖσῶν ἦλθεν. Ἐνθα τῇ τοῦ μάρτυρος τούτου ἐρεῖ περιτετυχηκότες σορῶ ὄλον μὲν ἀφαιρεῖσθαι τὸ σῶμα κεκρίκασιν, οἶμαι, ἀπάνθρωπον, τὴν γε μὴ χεῖρα διελόμενοι ἀπεχώρησαν· ἐν Σιρμῶ δὲ γεγενετο νεὴν (91), ὃν ἐν τοῖς ἀνω χρόνοις ὁ τῆν τοῦ Ἰλλυρικοῦ εἰπέων ἐδομήσατο ἀρχὴν. (P. 132) Ἐνθα ταύτην εὐρών βασιλεὺς ἀνελάβε τε ἐκείθεν καὶ τῷ

Καὶ τὰ μὲν εἰς ἐκεῖνο τὸ ἔτος κατὰ Οὐννων τῷ βασιλεὶ πεπραγμένα τοιάδε τινὰ ἦσαν. Ὁ δὲ Ἀλέξιον τὸν τοῦ δομestικού υἱέα, ὃς τὴν πρωτονοταρίου, ὡσπερ μοι πολλαχίς ἐβρέθη, διεῖπεν ἀρχὴν, σὺν ἀξίῳ λόγου παρασκευῇ ἐπὶ τὴν Κιλικίαν ἐξαπέστειλε γῆν, στρατηγὸν αὐτοκράτορα τοῦ πολέμου τούτου καταστησάμενος. Νουραδίν τε γὰρ ὁ Βερροιαῖος σατράπης νίκαις ταῖς προλαβοῦσαις ἐπαρθεὶς ἐλπίσιν ὤχεϊτο, πόλεως οὐκ εἰς μακρὰν περιγεγονέαι Ἀντιοχείας, καὶ Τερσῆς, ὃς Ἀρμενίῳ ἐδυναστευε τότε πολλὰς τῶν βασιλείων κατηκόων πόλεις Ἰσαυρικὰς δόλω ἤρπατε τῷ Φερδινῶ δυσμεναίων Ἀνδρονίκῳ τῷ βασιλεὺς ἐξαδέλφῳ καὶ Κιλικίαν στρατηγούντι τῷ τότε. Ἄλλα τε γὰρ πλεῖστα ἐπεκάλει τούτῳ καὶ ὅθι καὶ τῷ

Du Cangii notæ.

(89) *Μιχαὴλ Γαβρᾶς*. Nicetas, l. v, n. 3. V. nomen accepit, hodie *S. Demeter* dictum, hanc procul ab antiquo Sirmio. Quod vero templum illud in Sirmio existere ait Cinnamus, id accipiendum puto pro Sirmiensi agro: nam *Σίρμιον* non semel dicitur eidem scriptori. Oppidi vero *S. Demetrii* meminit Bonfinius dec. 5, l. iv, extremo.

(90) *Προκοπίου τοῦ μάρτυρος*. An Procopii martyris, cujus festum agunt Græci ac Latini 8 Id. Julii? At cum is sub Diocletiano Cæsareæ in Palæstina martyrium pertulerit, quando illius corpus Naisium translatum inde fuerit, nemo, opinor, tradidit. Adis divo isti dicatæ in Peloponneso, ut videtur, meminit auctor Vitæ S. Lucae Junioris, c. 5, n. 57. Existit alia præterea aedes d. Procopii Constantinopoli, quam renovavit Zeno Isaurus, ut est in Chronico Alexandrino, ac deinde Antonina Belisarii uxor apud scriptorem Chronici (pol. Agit etiam de hoc templo Suidas.

(91) *Τοῦ μάρτυρος Δημητρίου νεὴν*. Quod hic habetur templum D. Demetrii, videtur illud esse, a quo oppidum D. Demetrii ad Savum amnem situm

(92) *Ἀδελφοῦ Στεφάνου*. Jam modo percipimus quis fuerit Stephanus, cujus filius fuisse dicitur Livo seu Leo, primus Armeniæ rex, in Bulla aurea seu Diplomate an. 1210, quod Manusci in provinciâ apud Hierosolymitanos equitibus assertatur, in quo *Leo filius domini Stephani bonæ memoriæ Dei imperii Romani gratia rex Armeniæ* dicitur. Hinc etiam patet Leonis ipsius Milonem, qui Torosus fratri in Armeniæ principatum successit, avunculum recte appellari ab Innocentio III pp., l. ii, Epist. p. 556. Proindeque a scriptorum plerisque, Vi-

τοῦ ἀελοφου Στεφάνου (92) ἤπειτο σφαγῆς. Ταῦτα A
 μὲν οὖν τῆδε ἐπράσσετο. Φρεδερίκῳ δὲ τῷ ῥηγί
 Ἄλαμανῶν ἐπὶ μέγα ἐκάστοτε τὰ τῆς δυνάμεως
 ἰχώρει καὶ ἠέξανεν. Ἄλλων τε γὰρ ὡς πλείστων
 ἐπ' ἀσφαλείᾳ τοῦ κράτους ἐφρόντισε καὶ δὴ καὶ
 χρημάτων μεταπεποιήται μάλιστα, οὐκ εἰθισμένον
 τοῦτέ γε αὐτῷ πρότερον. Τοῖνον Μεδιόλανόν τε εἰλε
 πόλιν περιφανῆ, καὶ τὸ Λιγούρων εἴτ' οὖν Λαμπάρ-
 δων ἐτροπώσατο ἔθνος, ὁδῶν τε προίων καὶ ἐπὶ τὰ
 ἐνδοτέρα τῶν ἰσπερίων ἰχώρει. Καὶ ὁ μὴδὲ τῶν
 ἕγγοτε πολέμῳ δεδυνημένος περιγενέσθαι τὸ πρότε-
 ρον, τότε καὶ τῶν ἀνωτάτων ἰκράται. Ἦδη δὲ καὶ
 Ῥώμῃ αὐτῆ πρὸς μάχην κατέστη. Ὅθεν καὶ δι'
 ἐπιμαλίας βασιλεῖ Μανουὴλ ἐγένετο, ὅπως ἂν τῆς
 ἑρμῆς αὐτὸν στήσῃ, ὡς μὴ τὸ παραλόγως εὐήμερεῖν
 καὶ ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων αὐτὸν τρέψαι, πολλὸς δὲ οὐ B
 χρώως λιχον ἐπιβρίψαντα ταύτῃ ὀφθαλμόν. Ὅθεν
 καὶ ἐπὶ μὲν ἔθνη τὰ τῆδε καὶ ὅσα κόλπου ἐντὸς ἔρ-
 ται τοῦ Ἰονίου τῶν ἀσημοτέρων τινας ἀφανῶς ἐκ-
 πίμπων τῆς Φρεδερίκου τε αὐτὰ ὑπόμινθησκαι
 ἐκλίεν ἀπληστίας καὶ πρὸς ἀντίστασιν ἤγειρεν.
 Εἰ δὲ τὸ Ὀβεννέτων ἔθνος Νικηφόρον σὺν χρήμασι
 τὸν Χαλοῦφην ἔπεμπε, πειρασόμενον τε τῆς εἰς ἀ-
 τὸν τοῦ ἔθνους εὐνοίας καὶ ἐπὶ τῷ Ῥωμαίοις συμ-
 φέροντι τὰ τῆδε διοικησόμενον. Φρεδερίκος δὲ Ῥώμης
 ἦδη περιγεγῶως ἄλλα τε πολλὰ ἐνεωτέρισε καὶ δὴ
 καὶ Ἀλέξανδρον τὸν τῆδε ἀρχιερεῖα τοῦ θρόνου κα-
 τασπᾶσας Ὀκταβιανὸν ἀντεισῆξεν, ἐντεῦθεν οἶμαι
 τοῦ Ῥωμαίων αὐτοκράτορος (93) προσαρμόσειν αὐτῷ
 τὸ ἐξέλιμα οἰθηθεῖς· οὐδενὶ γὰρ ἄλλῳ ὅτι μὴ βασιλεῖ
 (94) Ῥωμαίων ἀρχιερεῖα προεβλήθηται τῇ Ῥώμῃ C
 ἔρεται. Τοῖνον καὶ ἐξότου· ὀλιγοῦρά τῶν ἐν Βυ-
 ζαντίῳ βασιλείων τὸ τοιοῦτον ἀπασθῆχαι ἔθος, ὁδῆς

Alemannorum regi in dies augebatur in immensam
 potestas. Cumque aliis multis imperium sibi corro-
 borare sollicitus esset, ad id quoque pecunias quam
 plurimas avara votorum cupiditate conguessit, quod
 alias facere non consueverat. Igitur Mediolanum
 cepit, civitatem celebrem, et Ligurum sive Lom-
 bardorum gentem devicit: longiusque progressus in
 ipsa Occidentis viscera transiit. Ita qui primum
 vicinos sibi hostes bello superare non potuerat, re-
 motissimos etiam debellavit, ita ut Romæ ipsi jam
 bellum intentaret. Unde id præsertim principii curæ
 fuit, quo pacto illius impetum reprimeret, ne tot
 immensi successus in Romanorum fines, quo jam-
 dudum avidos oculos intenderat, illius arma con-
 verterent. Espropter ad gentes ibi sitas, et quæ Io-
 nium intra sinum adjacent, ignobilioribus quibus-
 dam clam submissis, Frederici insatiabilem ani-
 mum ad oculos ponens ad resistendum incitavit. Ad
 Venetog autem Nicephorum Chaluphem cum pecu-
 niis misit, qui istius nationis exploraret affectum
 et cætera quæ Romanis conducerent ibi ageret.
 Fredericus interea Roma jam positus tum alia multa
 innovavit, tum et Alexandum, qui ea tempestate
 summus 229 pontifex erat, throno dejecit et Oc-
 tavianum substituit: inde, ut opinor, arrogare sibi
 Romanorum imperatoris volens potestatem. Nulli
 enim alii præterquam Romanorum imperatori sum-
 mum Romæ pontificem licet præferece. Ex quo eam
 propter Byzantinorum imperatorum neglectum is
 mos abolitus est, nemo quemquam Romæ consti-
 tuit pontificem, sed is per episcoporum et Romani
 cleri antistitum-concilium creabatur. Fredericus au-
 tem imperatoris jam olim inhians dignitati, hoc sibi

Du Cangii notæ.

centio Bellouacensi, Sanuto, Hovedeno, Bramptono
 atque adeo accurato alias Familiarum [p. 479]
 Ultramarinum scriptore, Rupini fratrem fuisse
 Leonem perperam refert. Nec obstat quod Leo
 Rupinus, Rupini ex filia nepotem passim nepotem
 simpliciter vocat. Quippe vocem hanc pro consan-
 guinei filio crebrius usurpari apud auctores con-
 stat, qua etiamnum Armorici nostri eadem notione
 passim utuntur. De Andronico Euphorbeno con-
 sulendum stemma Comnenicum.

(93) Τοῦ Ῥωμαίων αὐτοκράτορος. Velus est et
 decantata illa questio et controversia, Romano-
 rumque imperatorum fuerit summus pontifex Romæ
 creare, vel certe an ille absque imperatorum elige-
 rentur consensu, de qua multa viri docti hactenus
 atque in primis Jacobus Pamelius ad epist. 52, S.
 Cypriani, Angelus a Nuce ad Leon. Ost. l. III, c.
 21, 50; Bellarminus, Baronius et alii erudite et
 copiose disseruerunt.

(94) Ὅτι μὴ βασιλεῖ. Et sane stante gravissimo
 illo quod Ecclesiam divexavit diu schismate Manuel
 magnus inde sibi volens comparare emolumentum,
 Alexandrum II pp. varis officiis sibi conciliare
 studuit, quo sibi soli imperatorum titulum asse-
 ret, promisso etiam non modico auxilio et duarum
 ecclesiarum proposita unione: quod olim avus
 Manuelis Alexius a Paschali II pp. obtinere etiam
 ausus fuerat, cum ab Henrico V imperatore pres-
 sibus ille urgeretur, ut auctor esset Petrus Diacon.
 l. IV, Chron. Cas. c. 46. Acta Alexandri an. 1166:
 Per idem tempus Emmanuel magnus et excelsus

Cpoleos imperator, sciens molestias et gravamina
 quæ prædictus Fredericus venerando episcopo Alex-
 andro contra Deum et omnem justitiam minabatur
 inferre, misit ad urbem Romam Jordanum imperii
 sui sebastum filiumque Roberti Cypuani principis
 ad subventionem et servitium ejusdem pontificis.
 Veniens autem idem sebastus humiliter se inclinavit
 eidem pontifici et oblati ad pedes ejus magnis et
 pretiosis muneribus, omnia quæ habebat in man-
 datis diligenter exposuit. Et inter cætera unum
 continebatur, etc. Aseruit enim quod idem impe-
 rator ecclesiam suam unire volebat, etc. Nihilominus
 petebat, ut quia occasio justa et tempus opi-
 portunum et acceptabile se obtulerat, Romani co-
 rona imperii a sedē apostolica redderetur, quoniam
 non ad Frederici Alemanni, sed ad jus suum asse-
 reret pertinere. Ad quod opus faciendum tantas auri
 argentique opes et fortium virorum potentiam se
 largiturum firmiter spondebat, quod non solum
 Romam, sed etiam totam Italiam ad ecclesie ser-
 vitium et restituendam sibi ecclesie coronam absque
 dubio sufficere poterat. Quod verbum licet nimis
 difficile videretur ei et multa deliberatione opus
 habere, utile tamen visum est, ut paulisper habitu
 cum fratribus suis consilio episcopum Ostiensem
 et cardinalem SS. Joannis et Pauli pro causa ipsa
 tractanda e latere suo cum prædicto sebasto ad
 ejusdem imperatoris præsentiam destinaret. Id etiam
 postea tentavit Manuel, an. 1170, ut ex Actis
 ejusdem pontificis colligitur apud Baronium. V.
 infra p. 262 sq.

si arrogasset, præcipuum illius argumentum habere sibi videbatur. Verum ille conciliatis compluribus episcopis, quodcumque novi peregerat per synodum confirmari curavit. Id regibus cæteris haud placuit. Nemo tamen ad resistendum Frederico, qui ad id potestatis et virium pervenerat, idoneus fuit nisi imperator, qui pecuniis artibusque aliis et in hoc quoque illi obstitit, et Alexandrum rursus in thronum imposuit. Sed de iis postea. Chalupes vero cum Epidamnium accessisset, relictæ ibi sicuti imperatum erat majori pecuniarum parte, ventum secundum nactus ad Venetos navigio pervenit: et in colloquium veniens cum regionis duce aliisque in ista gente viris illustribus, hujusmodi orationem habuit: « Nemo vestrum existimet, viri, me, quia metuimus ne vestra fluctuet erga Romanum imperium benevolentia, ideo huc missum esse ab imperatore, ut labantes vestros animos erigam ac confirmem. Neque enim futurum arbitror, **230** ut aut vos ipsi tam degeneres et vestra indigno gente præstetis, aut ab ea quam de vobis pridem concepit opinione recedat imperator. Quandoquidem vero inter omnes qui sub illius potestate sunt populos, in vestra benevolentia potissimam habet fiduciam, eapropter et suam sollicitudinem vobis primum indicare atque ostendere statuit. Turpe enim est subditis quidem uti felicibus, infelicitium vero posthabere salutem. Ne igitur vobis, ut et cæteris qui imperatoris amicitia non fruuntur, vis aliqua a Frederico inferatur, viro imperandi percupido et quæ tem-pore et longa sæculorum consuetudine stabilita sunt convellere nullo labore satagente, me, uti videtis, ad vos misit, præbiturum omnia, quæ ab ipso poposceritis. Nostis enim, ut aliquando ad Mediolanum, adjuvante principe, prælio cum Frederico isto commisso victores evaseritis: unde et imperatorem exosum habet, stolidæque confusus socordiae, Romanorum sese imperatorem, nullo licet jure, vocari vult: nesciens extraordinarios fortunæ successus, cum soliditate nulla fulciantur, cito solere diffuere et evanescere. Atque ea sunt quorum gratia ad vos veni: vestrum autem erit illa conficere, quæ nuper per legatos cum imperatore pepigistis. Dicebatis namque adjungendas fore vicinas Ligurum civitates, si modo aliquis Byzantio, qui vobiscum rem capesseret, adventaret: quod et factum est, uti videtis. » Hæc quidem dixit Nicephorus. **231** Veneti autem excepta illius oratione, omnia se exsecuturos polliciti sunt. Sed et Cremona et Patavium, compluresque aliæ in Liguria celeberrimæ civitates principis partes sunt amplexæ. Hæc in Italia ab imperatore acta sunt, non aperte quidem: nam conceptum adversus Fredericum odium tegere adhuc cupiebat.

νεστώτων πόλεων βασιλεὶ προσχώρησαν. Ἐν μὲν δὴ Ἰταλίᾳ ταῦτα βασιλεὺς ἐπραξεν, οὕτω μὲν ἐπιδήλως: τὸ γὰρ ἐς Φρειδερίκον ἔχθος ἐγκρυφιάζειν ἐτιήθελεν.

10. Dum hæc geruntur, Hungarorum rex Sirmium iterum Romanis abstulerat ipsique imminetbat Zingulino. Quod ubi accepit princeps, ser plas in

αὐδένα ἐν Ῥώμῃ ἀρχιερεῖα καθίστη, ἀλλ' ἐπισκοπικῶν συνόδων καὶ τοῦ κατὰ [P. 133.] τὴν Ῥώμην ἀρχιερατικοῦ ταῦτα ἐτελείτο. Ἀλλὰ Φρειδερίκος τῆ αὐτοκράτορος: πάλαι ἐποφθαλμίζων ἀρχῆ, καὶ τοῦτο δὴ μέγιστον αὐτῆς γνώρισμα ὑφαρπατάμενος ἔδειξεν ἔχειν. Ὁ δὲ καὶ τῶν ἐπισκόπων ὑποποιησάμενος πᾶλλοὺς ὑπὸ συνόδῳ δῆθεν ἐκύρωσε τὰ τοῦ νεωτερισμοῦ. Τοῦτο ῥῆξι τοῖς ἄλλοις ἔδοξε μὲν οὐκ ἐπαίνετον, ἐδυνήθη δὲ οὐδεὶς Φρειδερίκῳ ἀντιπράξει δυνάμεως ἐπὶ πλείστον ἤκοντι, ὅτι μὴ βασιλεὺς χρήμασι τε καὶ μηχαναῖς: ἑτέροις ἐμποδῶν αὐτῶν κἂν τοῦτο ἐγένετο, Ἀλέξανδρον ἐπὶ τοῦ θρόνου εἰσαυθίς καταστησάμενος. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον. Ὁ δὲ Χαλούφης, ἐπειδὴ πρὸς Ἐπίδαμνον ἐγένετο, ἐνταῦθα προστεταγμένον αὐτῷ τὰ πλείω τῶν χρημάτων λιπῶν αὐτῆς ἐπὶ Ὀθεννέτους ναυσίον ἤλαθε πνεύματος ἐπιφόρου τυχῶν, τῷ τῆς χώρας τε δουκὶ καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν ἐν τῇ ἔθνει τοῦτῳ λογίμων εἰς λόγους: ἔλθῶν ἔλεξε τάδε: « Μηδεὶς ὑμῶν, ὦ ἄνδρες, ὑκολαβέτω δέει τοῦ μὴ εἶς τὴν Ῥωμαίων εὐνοῦν βασιλεῖαν προήσθεσθαι ποτε τὴν ὑμετέραν ἀγγίζοντα πρὸς βασιλείας: ἐνταῦθ' ἀμε ἀφίχθαι στηρίζοντα τὸ ὑμῶν ἰσως ὀκλάζον τῆς γνώμης. Μὴ γὰρ οὕτως: αὐτοὶ τε ἀγεννῶς καὶ ἀναξίως τοῦ ὑμῶν αὐτῶν σχολήτε γένουσι, καὶ βασιλεὺς τῆς περὶ ὑμᾶς πάλαι διαμάρτοι δόξης. Ἀλλ' ἐπειδὴ τῶν ἄλλων, ὅσοι ἐπὶ τὴν παλάμην τελοῦσι τὴν αὐτοῦ, ὑμῖν μάλιστα εἰς εὐγνωμοσύνην τεθαῖρῆκαίς εἴη, πρῶτην διὰ τοῦτο καὶ τὴν αὐτοῦ κηδεμονίαν ὑμῖν ἐπιδείξασθαι ἔγνω. Αἰσχρὸν μὲν γὰρ χρῆσθαι τοῖς ὑπηκόοις εὐήμεροῦσι, δυσπραγούντων δὲ ἀ[πο]προσποιεῖσθαι τὴν σωτηρίαν. Ἴνα τοίνυν μὴ καὶ ὑμῖν οὖν ἄλλοις, ὅσοις οὐ τῆς βασιλείας μέτεστιν εὐμενείας, βεβιάσθαι παρὰ Φρειδερίκου συμβαίη, ἄνδρὸς ὑπὸ φιλαρχίᾳ καὶ τὰ χρόνῳ καὶ ἔθει κεκρατηκότα μακρῷ διαλύειν πόνῳ οὐδενὶ φιλονεικούντος, ἐμὲ παρ' ὑμᾶς ὡς ὅρατε ἐπεμψε πάντα παρεξόμενον ὄσων ἂν τυχεῖν παρ' αὐτοῦ δέησθε. Καὶ τὴν ἐν Μεδιολάνοις γὰρ ποτε βασιλείας συμπράξαντος πρὸς Φρειδερίκον τόνδε διαράμμενοι μάχην ἴστε ὄπωρ' αὐτοῦ ἐκρατήσατε. Δι' ἃ καὶ δι' ἀπεχθείας αὐτῆς βασιλεὶ φέρεται, ἀλογοῖσθαι τε πιστεύων εὐπραγίᾳ καὶ Ῥωμαίων οὐδὲν προσήκον αὐτοκράτωρ κεκλιθῆσθαι ἀξιοί, οὐκ εἰδῶς ὡς τὰ τῆς τύχης παράλογα ὅτε οὐκ ἐπ' ἀσφαλοῦς βεβηκότα τῆς ἔδρας ταχὺ καταβρεῖν εἴωθε. Δι' ἃ μὲν οὖν αὐτῆς ἐφ' ὑμᾶς ἤλθον, ταῦτα εἰσι. Μετῆσει δ' ὑμῖν ἐπὶ τῶν ἔργων ἐξάγειν, ὅσα παρὰ βασιλέα πέμψαντες ἐνάγχος διωμολογεῖται. Ἔφατε τοίνυν τὰς ἀγγιγέτονας ἡμῖν παραστήσασθαι πόλεις Λιγούρων, εἰ καὶ τις ἐκ Βυζαντείου ἔργου συλληψόμενος ὑμῖν ἔλθοι. Ὁ δὲ καὶ γέγονεν, ὡς παρ' ἔρατε. » Νικηφόρος μὲν τῶσαῦτα εἶπεν, Οὐδένετος δὲ τοῦς λόγους, εἰσθεξάμενοι ἐπιτελεῖ πάντα ποιῆσαι ὑπέσχεοντο. Καὶ δὴ Κρεμῶν τε καὶ Παταβία καὶ πλείστα: ἄλλαι τῶν [P. 134] ἐν Λιγούροις περιφ

11. Ὁ δὲ τῶν Παιδῶν ῥῆξ Σίρμιον τε αὐθι: Ῥωμαίους ἀφελόμενος ἔσχε καὶ Ζευγμίνου αὐτοῦ ἡ μεταποιεῖτο. Ταῦτα πύθόμενος: βασιλεὺς ἐπέτελλε:

εὐπὶ τοιάδε: « Οὐ δίκαια ποιεῖς, ὡ εὐγενέτατα, δρ-
 ακῶς ἀτιμάζων, οὐ, ἔναγχο: κράτει τῷ ἡμετέρῳ Σιρ-
 μίου τε ἔνεκα καὶ τῶν ἄλλων ἄνωμοτικῶς ἐφθῆς. Ἰσοῦ
 τοίνυν (τῆ γὰρ μακρολογεῖν ὑποτέμνει τῶν σοι πα-
 πραγμένων ἢ ἐπίδειξις) ὡς εἰ μὴ ὁσάντων οὐδὲν σοι
 προσήκει ἀπαλλαγῆς, οὐ τόσα δράσεις Σίρμιον ἀφελών,
 ἕσπερ ἂν αὐτίκα πελοῖη, ὅπου τε Ῥωμαῖοι πᾶσαν καὶ
 κἀν τοῖς ὁπλοῖς ἐπιτρέχοιεν τὴν σὴν. Ἡ λελήθε σε
 ἑσῶων Οὐνική μυριάδων ἐφ' ὧτω πρότερον πρὸς
 πατρὸς τοῦ σοῦ τῆ Ῥωμαίων προσεκρουκός ἀρχῆ;
 Ἄλλ' ἔκεινον μὲν ἢ τῶν πεπραγμένων μετάνοια
 οὐτετρα γέγονε φθάσασα. σοὶ δὲ ὄρα μὴ ποτε οὐχ
 καὶ μεταμῆψ γέγονοι βύνησι; ἔσται οὐδέμηλα. Τὸ
 γὰρ τῆς δίκης ξίφος διὰ πολλῶν ἤδη τεθηγμέ-
 νον (bb) διὰ τοσούτων δὴ καὶ πρὸς ἀμβλύτητα στρέ-
 φεσθαί πέφυκε. Καὶ οὐκ ἂν τις οἶμαι πρότερον
 ἀπάντων τὴν τομὴν ἐκφύξοιτο. » Τὰ μὲν δὴ τοῦ
 βασιλέως ἐν τούτοις ἦσαν. Στέφανος δὲ ἐν ὀλιγοῖσι
 τοῖς λόγους ποιούμενος ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς καὶ πάλιν
 ἔν. ἀπὸ δὴ καὶ πᾶσι τρέποις ἐπὶ τὸν κατ' αὐτοῦ πόλε-
 μον ὁ βασιλεὺς ἔβλεψεν, Στέφανόν τε τὸν πατράδελ-
 φον, οὐ πρότερον τοῦτο βεβουλημένους, ἐπὶ τὴν
 ἀρχὴν αὐθις καθιστῆν ἤμελε. Καὶ δὴ Μανουῆλ μὲν.
 ἐς ἐς Κομνηνοῦς τὸ γένος ἀνέφερεν, εἰς τὸ τῶν
 Ταυροκυθῶν ἀφίκετο ἔθνος, ὁμολογιῶν τὸν ἀρχοντα
 σπὸν ἀναμνήσων ἄς διωμότους ἤδη τῷ βασιλεῖ ἔθετο,
 πρὸς δὲ καὶ τὴν πρὸς Ἱερόσολιβον (95) τὸν Βασιλῆως
 ἡγεμονιόντα φιλίαν αὐτῷ διοειδίσων. Ἱερόσολι-
 βος γὰρ τὰ τε ἄλλα ἐς Ῥωμαίους παρασπονδῆσας
 εἴχε, καὶ δὴ καὶ Ἀνδρόνικον, οὐ πολλὸν ἤδη ἐποη-
 εῖμεθα λόγον, τῆς ἐν παλατίῳ φρουρᾶς ἀποδράντα,
 ἔλθα ἐναέτης οἶμαι καθείρκετο, προσιόντα αὐτῷ
 ἐβέβατο καὶ φιλοφροσύνης ἤξιώσεν. Ὅπως δὲ Ἀν-
 δρονικῶν τὰ τοῦ δρασμῶ γέγονεν ἀρτι ἀηλώσω.

A hanc sententiam litteras ad illum misit. « Non juste
 agis, vir nobilissime, dum sacramenta que nuper
 de Sirmio aliisque locis majestati nostræ dedisti
 infringis. Scias igitur (longiori enim te deijmere
 oratione prohibent quæ a te acta sunt) quod nisi
 primo quoque tempore ab iis quæ tui non sunt juris,
 decedas, non tanta te effecturum Sirmium eripiendo,
 quanta confestim passurus es, cum tuos vicissim
 fines ferro et incursionibus vastabunt Romani. An
 te fugit quot olim millium jacturam primum fecerit
 Hungaria, cum pater tuus Romanum imperium
 offenderisset? sed enim horum delictorum poenitentia
 salutaris ipsi fuit. Tu vero vide, ne et poenitere per-
 inde tibi inutile sit et infructuosum. Justitiæ quippe
 gladius quamvis jamdudum exacutus, hoc uno
 maxime modo quandoque ad hebetudinem solet re-
 dire. Secus haud scio an quisquam omnium ejus
 aciem effugerit. » Talis erant argumenti principis
 litteræ; quibus neglectis Stephanus prioribus rur-
 sum insistebat consiliis. **232** Quapropter ad bellum
 illi inferendum totus incubuit imperator et, quod
 prius noluerat, Stephanum patrum iterum in re-
 gnum restituere decrevit. Sed et Manuel quidem,
 qui a Comnenis genus referebat, ad Tauroscytharum
 gentem perrexit, ut pactorum quæ sacramentis
 cum imperatore sanciverat memoriam illi princeps
 revocaret: insuper etiam erga Hieroslaum Galitzæ
 principem amicitiam ipsi exprobraturus. Hieroslaus
 enim, cum et alia multa in Romanos præter scæderis
 leges fecisset, tum et Andronicum, de quo jam
 plurima commemoravimus, e carcere palatii, in
 quo jam novem, ut credo, detentus annos fuerat,
 profugum et ad se venientem comiter exceperat.
 Qua vero ratione effugerit Andronicus, nunc expe-
 diam.

α. Ὁβτος καὶ ἄλλοτε μὲν ἤδη λαθῶν δαιμονίῳ τινὶ
 τρέπῃ τὴν εἰρκτὴν ὑπερεξέδω, ἀλλὰ τὸ χρῆναι οἶμαι
 καὶ εἰσεῖτε τὰς τῶν πεπραγμένων ὑπέχειν εὐθύνας
 εἰ; χεῖρας αὐθις τοῖς ζητούσιν: πόνῳ οὐδενὶ τὸν κακο-
 λήρινα ἐτίθει. Καὶ ποτὲ φρεσι Σαγγαρέως ἀχρι πο-
 ταρεῦ γέγονός, τῆς ἐκ τοῦ φύχους ἀνάγκης ἐπει-
 γούσης, δωμάτιόν τι ὑπῆλθε λυκρὸν καὶ ἅμα ἐκδηλός
 πλ: τῆς ἀνθρώποις ἐκ τοῦ σχήματος ἐγένετο. Σε-
 σάθητο γὰρ ἀπὸ φύσει καὶ [P. 155] γοργόν τ: καὶ
 ἐπιρῆξις ἔβλεπεν, ὡς ἂν οἶμαι τῶν ψυχικῶν αὐτῷ
 ἀνημάτων ἐκδυομένων ἤδη καυτεῖς ἐκτός. Περι-
 σπάντες τοίνυν αὐτὸν οἱ ἀγροῖται ποῖλλὰ ἀνανόμω-
 ν ὡς οὐκ Ἀνδρόνικός τε εἴη ἰσχυριζόμενον
 ἔβασαν τε καὶ ἐς Βυζάντιον ἄγοντες ἤλθον, αὐθις τε
 ἐκ λουὰ καὶ τὸ δωμάτιον αὐτὸν εἶχεν. Ἄλλὰ τε-

11. Ille non semel miro quodam modo e carcere
 jam evaserat. Sed quod oportebat eum, ut opinor,
 deinceps sustinere facinorum poenas, in persequen-
 tium manus miser nullo negotio rursum venit. Cum
 aliquando, ut aiunt, ad Saagarium usque fluvium
 pervenisset, vi frigoris adactus agreste quoddam
 subiti tugurium et continuo ab incolis ex corporis
 forma fuit agnitus. Natura enim concitator erat,
 visuque acri ac volubili, animi quippe affectionibus
 extrinsecus etiam apparentibus. Qui ergo circum-
 stabant rustici multum renitentem seque Androni-
 cum esse pernegantem vinctum denuo Byzantium
233 reducere, ubi iterum compedibus et carcere
 multatus est. Ad ultimum vero expressas in cera
 claves ad conjugem filiumque mittit, qui et aliis ad

Du Cangii notæ.

(95) Ἱερόσολιβον. Hieroslaum Vladimeri in
 Galitzæ principatu successorem. v. supra p. 115.
 Excepit ille Andronicum Comnenum e carcere Ma-

nuelis profugum. Eadem fere quæ Cinnamus habet
 de Andronici fuga Nicetas, l. iv, n. 1.

Cornelii Tollii notæ.

(bb) Τὸ γὰρ τῆς δίκης ξίφος διὰ πολλῶν ἤδη
 τεθηγμένον. Sententia est: Justitiæ sive vindictæ
 gladius jamdudum exacutus, hoc uno maxime modo,
 hæpentina nimirum reorum omnium, quam pa-

ter tuus ostendit, postquam imperium Romanum
 offenderisset, quandoque et hebescere iterum solet.
 Obstinatorum autem omnium et rebellium haud
 scio an quisquam mucronem ejus effugerit.

hoc ipsum assumptis consciis, ex ferro confectas ad eum remittunt. Iis acceptis statim post solis, ut aiunt, occasum, quod tempus ad id peragendum præfinitum fuerat, observata custodum absentia, e carcere evasit. Est vero quoddam domicilium muro adjunctum, in quo custodiebatur: ubi, utpote rarius conculeata terra, herbæ aliquæ sponte altius succreverant, in quas cum elapsus se recepisset, contractio quam maxime corpore leporis instar delituit. Cum ergo nox jam adesset, tempusque quo qui vigilias ex more obeunt, custodias lustrare solent, procedens is, cui demandata ab imperatore illius custodiendi cura fuerat, vigiliis positis, serisque concussis, quod singulis diebus priusquam dormitum concederet facere solebat, exploravit an etiam aliquid ille mali esset machinatus. Sed ut ea omnino procul ab omni dolo esse advertit, inde egressus somno se daturus abiit. Audronicus enim veritus ne si portam offendisset apertam Cladon (id enim homini nomen erat) continuo insequeretur et se perquireret, illa iterum clausa et obserata abscesserat. Mox intempesta jam nocte ad extrema domicilii istius 234 venit, qua parte muro insistit non quidem excelso omnino, nec tamen tantum a mari remoto, quin illud ventis australibus agitatam sæpe eum undis fluctibusque suis pulsaret. Hoc ille in loco appenso fune eoque apprehenso in litus sese demisit. Ibi torvo vultu illum excipiens paulisper fortunæ, arridere demum et quasi manifestius colludere visa est. Quidam enim de palatii excubitoribus, qui semper permutatis ex more vicibus stationes in turribus tenent, certum aliquod sibi invicem inelamantes verbum, sic vigilias suas obeunt, ut illum vidit, accedens quis esset percunctatus est. Ille unum se ex vincis esse dixit, qui in palatio ob æs alienum a Papiæ detinebantur et: « Si me sinis abire, inquit, hæc tibi a me gratia referetur; » continuoque quod pectori appensum gestabat phylacterium eductum ostendit. Is vero (erat enim homo agrestis et qui cum paupertate perpetuo collectabatur), simul atque illius oculos aurum perstrinxit, eo accepto, Andronicum abire passus est. Scapha interim, quæ haud procul aberat, illum exceptura accessit, qua conscensa domum relatus est. Ibi

λευταῖον κηρῶ τῆς κλειδᾶς μεταλαβὼν ἐξ τε τῆν γυναῖκα καὶ τὸν υἱὸν ἐπεμψεν. Οἱ δὲ συνειδόσι πρὸς τοῦτο καὶ ἄλλοις χρησάμενοι σιδήρου ταύτας εἰργασμένοι ἐπεμψαν αὐθις αὐτῶ. Ὁ δὲ ἐπειδὴ ταύτας ἔλαβεν, ἄρτι δευκότος, φασίν, ἡλίου, καθ' ὃν ἐνέδεικτο ταῦτα καιρὸν, ἐρημίαν τῶν φυλάκων τρησῆας ἐξῆει. Ἔστι δὲ τις αὐλιος ἐχόμενος τοῦ τειχίου, ἐν ᾧ δὴ καθείρκετο. Ἐνθα ἄτε ὀλίγα πατουμένου τοῦ χώρου βοτάνη τινὲς αὐτόματοι φυόμεναι ἐπὶ πλεῖστον ἀνέτρεχον μῆκος. Ἐνταῦθα ἐκδραμῶν ἄτε λαγῶς ἐκρύφατο τὸ σῶμα συστειλας ἐπὶ βραχύ. Ἐπει δὲ νύξ ἤδη ἦν καὶ ἔδει τοὺς ἐξέθους αὐτῶ νυκταφυλακῆσοντας περιστῆσθαι τὴν φρουρὰν, προσιών ὁ τὴν τήρησιν πρὸς βασιλέως ἐπιτετραμμένος τὴν αὐτοῦ τὰς τε φυλακὰς ἔταπτε καὶ τὰ κλειθρα ἀνασειῶν, ὅπερ ἐκάστης αὐτῶ ἐπὶ ὑπνῶ χωροῦντι εἰθιστο ἡμέρας, ἐπειρᾶτο εἰ μὴ τι κακούργηθῆι γινῶναι. Ὡς δὲ παντάπασιν ἀνεπιβούλευτα ταῦτα ἔγνω, ἀπίων τὸ λοιπὸν ἐς ὑπνον κατέδραθεν. Ἀνδρόνικος γὰρ δεῖσας μὴ ἀνακακλιμένη τῇ πύλῃ περιτυχῶν ὁ Κλάδων (τοῦτο γὰρ ἐπὶ κλησὶς ἐκατο τῶ ἀνδρὶ) ταχὺ ἐς τὴν ζήτησιν τὴν αὐτοῦ καταστατῆ, αὐθις αὐτὴν ἐπιθεὶς ἀσφαλιτάμενός τε ἀνεχώρησεν, ἐπειδὴ τε ἀσπρὶ τῶν νυκτῶν ἤδη ἐγένετο ἐπὶ τὰ ἔσχατα τῆς αὐλίου ἐλθῶν, οὗ δὴ τελευτῶσαν αὐτὴν τειχίον ὑπερῆδει, μετέωρον μὲν οὐ πάνυ τι ὃν τοσοῦτῶ δὲ τῆς ὑγρᾶς ἀφροσῶς, ὅσῳ πνεύματι θυμομαχοῦσαν νοτερας αὐτὸ πολλὰκις ἐπιβραπίζειν παλάμας. Ἐντεῦθεν καλωδίον τι ἐξῆπτε λαβόμενός τε αὐτοῦ καθεῖτο εἰς τὴν ἀκτὴν. Ἐνθα καὶ πάλιν βλοσυροῖς τοῖς προσώποις δεδεξαμένη τοῦτον ἡ τύχη βραχὺ εἶτα προσεμεῖδιλα καὶ ἀνείτο πρὸς χάριν, θρυπτομένη πως καὶ διαφανῶς παλίουσας. Τῶν γὰρ τις ἐν παλατίῳ φυλάκων, ὅπερ ἐξ ἔθους ἀεὶ διεσκηνημένοι καθήνται ὑπὲρ τῶν πύργων ἐκ περιτροπῆς τινος ἐπιθεωροῦσόντες τε ἀλλήλους καὶ ταχτὸν ὅτι δὴ ἐπιφρονούντες ῥημάτων οὕτω τε ἐγρηγόρασι μάλιστα, ἐπειδὴ τοῦτον εἶδε, προσιών ὅστις ποτὲ εἴη διεκυνθάντο ἀνεκτείν. Ὁ δὲ δεσμώτης εἶναι ἔφασκε τῶν ἐν παλατίῳ πρὸς τοῦ Παπίου (96) ἐπ' αἰτίας ἐχομένων χρηματικᾶς, καὶ « Εἰ γὰρ ἀφήσεις με, ἔφη, ἀπίναί, αὕτη δὴ σοὶ παρ' ἐμοῦ χάρις ἔσται. » Καὶ ἅμα λέγων τὸ ἐπικόλιον αὐτῶ ἐξαγαγὼν ἔδεικνυ φυλακτῆριον. Ὁ δὲ (τῶν γὰρ ἀγροικῶν τις ἦν καὶ τοῖς

Du Cangii notæ.

(96) Πρὸς τοῦ Παπίου. Pappiæ seu papiæ officium erat palatii custodia, sub curopalata scilicet, cuius præcipua erat illius cura, ut ex Constantino Manasse discere est:

Πρὸς τὸν οἰκὼν φύλακα τῶν ἐν τοῖς ἀνακτόροις.
Παπίαν λέγομεν αὐτὸν κατὰ Ῥωμαίων γλώτταν.

unde apud Cedrenum παπίας τοῦ παλατίου in Leone Copronymi F. et Leonem grammaticum in Leone Armenio et Michaelē Theophili [P. 480] F. p. 447 469, *custos palatii, papias et ostiarius*, in 8 Sinodo act. 5, nuncupatur. Proindeque non modo habitabat in ipso palatio, uti observare est ex Scylitze in Michaelē Rhangabe p. 492 et 495, sed et penes papiam reorum, qui in palatii carceribus detinebantur, cura præsertim erat, quod hoc loco plus satis innuit Cinnamus, ut et Zonaras in Mi-

chaele Balbo. Fuit sane simile *gavarretorum* officium in aula regum Siciliae sub Normannis, penes quos non cura duntaxat et custodia palatii sub castellano incumberebat, sed et eos qui per diversos palatii carceres tenebantur inclusi, frequenter inspicere eorumque statum mitius asperiusve, prout ei visum erat, commutare et prout vellet custodes singulis designare carceribus, ut auctor est Hugo Falcanus. Gavarretorum meminit etiam Richardus de S. Germano. an. 1232. de magni papiæ officio plura habet Meursius, cuius digluttatis, quam simili, quæ fuit olim in regum nostrorum palatio, comparare est, quamque etiamnum *concierge du palais* vocant, mentio est præterea apud Pachymierem, l. v, c. 5, Cantacuzenum, l. i, c. 26, 52; l. ii, c. 22, 27; et Nicæphorum Gregoram, l. viii.

πενίας ἔργοις ἐμάχετο διηνεκῶς), ἐπειδὴ τὰς βίβει A
[P. 136.] αὐτῷ κατέστραψεν ὁ γρυσὸς, λαβὼν τὸ
χρῆμα Ἀνδρόνικον ἀφῆκε φέρεσθαι. Ἐν τούτῳ δὲ
καὶ τὸ ληψόμενον τοῦτον ἀκάτιον οὐ μακρὰν ἀποσα-
λεύον προσήει· καὶ λαβόντες αὐτὸν ἐπ' οἴκου ἐκό-
μισαν, ἔνθα τὰς πέδας ἀποσεισάμενος, αἱ τῶ πόδε
εἶργον αὐτῷ, ἀνέβη τε εἰσαυθίς τῆν. ναῦν καὶ δια-
κλωσάμενος ἔξω τειχίων ἐγένετο. Ἐνθα Ἰππους ευρών οἱ ἐν παρασκευῇ ἐτύγγανον αὐτῷ ὄντας, ἐπέβη
τε καὶ ἀπιὼν ἔρχετο. Ἀνδρόνικος ἄ μὲν δὴ οὕτω τῆς εἰρκτικῆς ἀποδράς ἐπὶ Ταυροσκύθας ἦλθεν. Ἡμῶν δ'
ἀνικτέον τὸν λόγον ἐπὶ τὰ πρότερα.

ψ. Τῶν εἰρημένων τε ἕνεκα ὁ Μανουὴλ παρὰ
Πριμισλαβον (97) ἦλθε καὶ ὅπως χεῖρα ἐκείθεν σύμ-
μαχον ἐπὶ Ῥωμαίους ἔβη. Ἐπέσταλτο γὰρ αὐτῷ καὶ
Ῥωσιθλάβῳ τῷ καὶ αὐτῷ ἐπὶ Ταυροσκυθικῆς ἔρ- B
χοντι περὶ συμμαχίας διειλέχθαι. Καὶ μέντοι καὶ
ἐτύγχε τοῦ κατὰ σκοπόν. Ὑπερφυῶς γὰρ ἠσθέντες
οἱ τῆ τηλικούτῳ ἐς αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς ἐχρήσατο
προσευτῆ, ὁπέστοντο ἐπιτελῆ πάντα ποιήσιν ὅσα
τῷ βασιλεὶ βουλομένων ἦσαν. Οὐ μὴν οὐδὲ Τερθ-
σθλαβον διὰ ταῦτα βασιλεὺς περιεῖδε· μηχαναῖς δὲ
καὶ τοῦτον ἑτέροις κατὰ Στεφάνου ἐξεπολέμωσεν,
ἐπιστείας αὐτῷ οὕτως· « Οὐ μισησόμεθά σου τὴν
ἀποργίαν, ἣν οὐδὲν θέον εἰς ἡμᾶς ἐπεδείξω, λόγων
τε καὶ συνθηκῶν τῶν πρώην ἤδη ὁμωμοσμένων σοι
κατωλιγορηκῶς. Ἀλλὰ σοι τὰ ἔσχατα διυθρίσθαι
κινουμένοις ὅπ' ὄψιν τὰ τῆς ὕβρεως τίθεμαι. Ἴσθι
τοίνυν ἀνδρὶ παιδα συνοικίζων τὴν σὴν τῷ βῆγῃ
Παύλων· κακοῦθαι τε καὶ δεινῶς ἀεδοαίῳ τὴν γνῶ-
μην ὄντι· δίκης γὰρ ποτε ἡ ἀληθείας ἐντροπήν C
παύεται οὐδεμίαν. Ἀνθρώπῳ δὲ ἀπολύτῳ φύσει
τε καὶ νόμων ὡς ἐπίπαν φερομένην πάντα ποιεῖν
οἶμα βῆδιον. Οὐκοῦν οὐδὲ ξυνοικήσει σοι Στέφανος
τῆ θυγατρὶ, οὐδὲ τι ἄλλο τῶν κατὰ νόμον ἐπὶ ταύτῃ
ἐπαρῆξεται. Εἰ δὲ καὶ ξυνοικήσει, ἄλλ' ὅσα καὶ
ἐροῦσιν ταύτῃ προσερχθήσεται. Ὁ γὰρ ἐς τὸ
ἡμέτερον αὐτῷ κράτος ἀμαρτῶν ὄρκους τε ὡς ἐν
παιδίς λόγῳ τοὺς ἐναγχοὺς ὁμωμοσμένους αὐτῷ
λογίζεσθαι ἀπαναισχυντῶν, συλλόγισαι τί οὐκ ἂν ἐπὶ
οἱ κήσεις ἀπανθρωπεύσεται. » Τοῦτων ὁ Πριμι-
σθλαβος σὺν βερθάρῳ τινὶ ἀφελεία τῶν λόγων ἀκού-
σας ἐάλω τε αὐτίκα καὶ ὡς πολέμιον τὸν γαμβρὸν
ὕπεδύπετο, κατ' αὐτοῦ· τε Ῥωμαίους στρατεύουσι
παντὶ τρόπῳ συναίρεσθαι ὁμολόγει. Ἔστι δὲ τις ἐν
Ταυροσκυθικῇ πόλις ὀνομα Κίαμα (98), ἡ πόλειών τε D
ὑπεράθηται τῶν ἄλλων ὅσαι τῆδε ἔδρυνται, καὶ ὅσα
καὶ μητρόπολις τῷ ἔθνει τούτῳ τυγχάνει ὄσα.
Ἀρχιερεὺς τε γὰρ ἐκ Βυζαντίου παρ' αὐτὴν ἔχει,
καὶ τῶν ἄλλων ὅσα ἐς περισθεῖον φέρουσι κατεξαι-

235 12. Propter hæc igitur quæ diximus Manuel
ad Primislaum venit, et ut auxiliares copias ibi pro
Romanis contraheret. Sed et missus est ad Rosi-
slaum, qui et ipse Tauroscythicæ imperitabat, de
ineunda armorum societate cum eo acturus. Resque
illi ex voto successit. Maxime enim gavisus quod ta.n
illustri eos dignatus esset legato, omnia quæ vellet
princeps se facturus ultra polliciti sunt. Neque ideo
tamen Hteroslaum despexit imperator, sed arte alia
adversus Stephanum concitavit, missis hujusce-
modi ad ipsum litteris : « Non imitabimur tuam
ingratitude, quam nulla ad id impellente neces-
sitate erga nos exhibuisti, neglectis promissis pa-
cisque iis, quæ nuper sanciveras : sed tibi, ultima
nos injuria afflicere paranti, ob oculos eam propo-
nimus. Scias igitur, dum filiam tuam Hungariæ regi
uxorem tradis, illam te jungere viro maligno, ani-
moque valde instabili. Justitiæ enim seu veritatis
nullum unquam respectum habuit. Hominem autem
qui nec naturam nec leges reveretur, suoque prorsus
fertur arbitrio, omnia exsequi posse haud ægre
existimō. Proinde neque filiam tuam ducet Stepha-
nus, neque aliud quidpiam legibus consentaneum,
quantum ad illam spectat, exsequetur. Quod si eam
ducat, vulgaris cujusdam et velut e trivio adductæ
femine loco habebit. Qui enim majestatem nostram
tantopere offendit et sacramenta nuper data pro ludo
habere non erubuit, cogita quam in te inhumanita-
tem non sit commissurus. » His cum barbara qua-
dam simplicitate **236** auditis sermonibus, captus
est continuo Primislaus, et generum velut hostem
aversatus bellum ei inferentibus Romanis omni se
ad futurum auxilio professus est. Est vero in Tauro-
scythica regione civitas nomine Kiovia, quæ omnes
alias illic sitas præcellens metropolis est totius
gentis. Episcopus Byzantio missus illi præfici solet,
gaudetque cæteris omnibus, quæ ad excellentiorem
conferunt prærogativam. Hujus itaque regionis prin-

Du Cangii notæ.

(97) Παρὰ Πριμισθλαβον. Varios Russiæ seu
Moscoviæ, quam Tauroscytharum regionem vocat,
principes recenset Cinnamus, atque in his Vladim-
merum et Jaroslauum Galitiæ, quæ provincia est
Russiæ Minoris, toparchas : præterea Primislaum,
Rosilaum, Jeroslaum, Georgium Basilicæ filium et
Vladislaum qui cum uxore et liberis ad Manuelem
transiit, a quo regione ad Istrum aita donatus est.
Atque hi quidem omnes Jaroslai, qui solus Rus-
siæ principatum obtinuit, filii videntur fuisse aut
ex filiis neotes, qui ditionibus suis non contenti,

dum alii alios invadunt, mutuis sese conficere vul-
neribus.

(98) Κίαμα. Forte Киовля aut Киѳа, Kiovia,
Russiæ olim metropolis ad Borysthenem, Киѳа
dicta Constantino de Adm. imp. c. 9, cujus ampli-
tudo describitur et prædicatur a Ditmaro, l. vii,
extremo, Adamo Bremensi, c. 66, Matthia Nicho-
viensi, l. ii, c. 18; Alex. Gagnino et al. perperam
Chios pro Chiof dici in vita S. Mariani abbat.
Ratispon. c. 4 observat Bollandus 9 Febr.

ceps bellum et ipse contra Stephanum suscepturum se pollicitus, pacta jurejurando firnavit. Dum hæc geruntur, Fredericus mAleannorum rex, ubi in Occidente strenue se gerere imperatorem resevit, diremptis simultatibus et pace cum Romanis inita, se quoque belli adversus Stephanum socium fore principi paciscitur. Neque abfuturus ab hoc bello erat Henricus, qui, ut sæpius a me narratum est, Theodoram imperatoris ex fratre neptim uxorem duxerat : ad hæc Scytharum innumerabilis exercitus et Serviorum Romanis obnoxiorum; ipseque sultanus secundum initorum pactorum leges copias auxiliarias submissurus erat : et aliæ undecunque validæ copiæ cogebantur. Sub idem tempus Vladislaus etiam, unus e principibus Tauroscytharum, cum liberis et uxore et omnibus viribus ultro ad Romanos venit. Regio illi versus Istrum concessa est, quam antea Basilicæ Georgii filio, qui cæteros Tauroscythicæ phylarchos 237 præcallebat, ad se transeunti dederat. Tum quoque Veneti centum trirēmium classem ad maritimos labores auxilio se missuros Romanis, prioribus renovatis fœderibus, promisere. Sed et Frederico Alemannorum regi cæterisque Occidentis gentibus hostes se futuros, quandiu vita superstes foret, fidem dedere, si Romanis ab his bellum inferretur.

13. Hæc eo tempore in Occidente acta. Baldunus autem Palestinæ rex imperatoris ex fratre nepi matrimonio junctus, diem obiit : cumque nullos reliquisset liberos, in illius fratrem regionis principatus transiit. Hunc ubi ille suscepit, ad imperatorem legatos misit, tum ut affinitatem et ipse ex Romanis deposceret, tum etiam ut illius de Antiochia animi sensum exploraret. Antiocheni enim, utpote ingenio perfidi, Baldunum in Palæstina convenientes urbis suæ principatum ultro illi tradiderant. At is haud ignarus civitatem istam imperatori esse obnoxiam, ejus primum, uti dictum est, sciscitandam esse voluntatem existimavit. Sic vero in hanc ferme sententiam respondit : « Quod quidem de ineunda affinitate requiris, quando tibi est animus nostram comparare benevolentiam, ratum id brevi erit. Civitatis autem Antiochenæ, Romanis jamdudum vectigalis nostræque majestati obnoxiae, neque tu, quandiu vixerimus, neque ullus alius principatum capessere potest. At Antiocheni suæ erga Romanos perfidix a majestate nostra 238 pœnam referentes, tum primum sentient quem ausi fuerint offendere. » ejusmodi fuere litteræ principis.

Α ρατον αὐτῇ μέτεστιν. Ὁ δὲ καὶ ταύτης ἡγεμονεύων τῆς χώρας Στεφάνῳ καὶ αὐτὸς πολεμήσειν συνθέμενος ἕρκους τὰ δεδογμένα ἐπέβρωσεν. Ἐν ᾧ [P. 137] δὲ ταῦτα ἐγίνετο, Φρειδερίκος ὁ Ἀλαμανῶν ῥῆξ ἰσχυρῶς ἀντιπράττοντος ἐς τὰ πρὸς δύνοντα ἥλιον τοῦ βασιλέως ἤδη αἰσθόμενος, τὰ διάφορα λύσας Ῥωμαίοις ἐπαίσατο, πόλεμόν τε κατὰ Στεφάνου διενεγκεῖν καὶ αὐτὸς τῷ βασιλεὶ δωμολόγηκεν. Οὐ μὴν οὐδὲ Ἑρβρίκος (99) ταύτης ἀπειναί ἡμελλε τῆς μάχης, ὃς Θεοδώρα τῇ βασιλέως ξυνοῦκει ἀδελφιδῆ, ὡσπερ ἤδη πολλὰκις ἐρρήθη, ἀλλὰ Σκυθῶν ἀπειροπληθῆς στρατιὰ καὶ Σερβίων τῶν Ῥωμαίοις καταγκῶν ὄτε σουλτάν κατὰ τὰ ξυγκαίμενα δυνάμει αὐτῷ τὰς ἑξυμαχίδας Ἰσπελλά, καὶ βαρεῖά τις ἀπανταχῶθεν ἤθροιστο χεῖρ. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ Βλαδίσθλαδος, εἰς ὃν τῶν ἐν Ταυροσκυθικῇ θυναστῶν, σὺν πασι τε καὶ γυναίκαί τῇ αὐτοῦ δυνάμει τε τῇ πάσῃ αὐτόμολος ἐς Ῥωμαίους ἤλαθε, χώρα τε αὐτῷ παρὰ τὸν Ἰστρον δεδώρηται, ἣν δὲ καὶ Βασιλικὰ πρότερον τῷ Γεωργίῳ παιδί, ὃς τὰ πρὸς αἰετὰ τῶν ἐν Ταυροσκυθικῇ φυλάρχων εἶχε, προσελθόντι βασιλεὺς ἔδωκε. Τηνικαυτα καὶ Οὐένντοι σὺν ὁλοῦ τριήρων ἑκατὸν Ῥωμαίοις ἐς τοὺς κατὰ θάλασσαν συναίρεσθαι ὠμολόγησαν πόνους, τὰς πρότερον τὸ δεύτερον ἀνανεωσάμενοι ξυνοθήλας. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Φρειδερίκῳ τῷ Ἀλαμανῶν ῥηγί, πᾶσι τε ἄλλοις τοῖς ἀπὸ τῆν Ἰσπερίαν λήξιν ἀπαναντίας διὰ βίου ἰναί ἦν ἐπὶ Ῥωμαίους στρατεύουσιν, πίστει ἐβόσαν.

14. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὴν ἐσπέραν τῆδε ἐφέρετο. Βαλδουίνος (1) δὲ ὁ Παλαιστίνης ῥῆξ, ἀδελφιδῆ τοῦ βασιλέως ξυνοικῶν ἐξ ἀνθρώπων ἠφάνιστο. Ἄτε δὲ αὐτοῦ ἀπαιδος τὸν βίον συμμετρησαμένου, ἐπὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἢ τῆς χώρας μετέλθεν ἐπικράτῃσι, ὃς ἄρτι ταύτην ἀναλαθὼν, πέμψας ἐς βασιλέα ἤειπε κήδους καὶ αὐτὸς τοῦ ἐκ Ῥωμαίων τυχεῖν, ἕμα τε καὶ γνώμης πειρᾶσθαι ἤθελε τῆς αὐτοῦ ὄπως ποτὶ περὶ Ἀντιοχείας (2) ἔχει. Ἀντιοχείας γὰρ ἄτε φύσι ψεύδορος ὄντες ἐπὶ Παλαιστίνῃ τῷ Βαλδουίνῳ συγγεγονότες, ἀθάλαστοι τὴν τῆς πόλεως καὶ σφῶν αὐτῶν ἐχειρίζον προστασίαν. Ἄλλ' ἐκεῖνος εἰδὼς ὡς βασιλεὶ καθήκος ἢ πόλις αὐτῆ τυγχάνει οὖσα, δεῖ ἔκρινε πυθέσθαι τούτου πρότερον, ὡσπερ εἴρηται. Ὁ δὲ τοιοῦτοις αὐτὸν ἀμείβεται : « Ὁ μὲν περὶ κήδους λόγος, ἐπειδὴ σοὶ βουλομένῳ ἔστιν εὐνοίαν ἐπισπᾶσθαι τὴν ἡμετέραν, οὐκ εἰς μακρὰν ἐπιτελής ἐσται, πόλεως δὲ Ἀντιοχείας πάλαι τε Ῥωμαίοις ὑποφόρου καὶ νῦν δὲ κράτει δεδολωμένης. τῷ ἡμετέρῳ οὐτε σοὶ περιόντων ἡμῶν κατακυριεύσαν δυνατὰ ἔσται οὐτε τῶν ἄλλων οὐδενί. Ἀντιοχείας μόντοι τῆς ἐς Ῥωμαίους ἀπιστίας αὐτίκα πρὸς τοῦ ἡμετέρου κοάτους τὰ ἐπιχειρᾶ κληρωσάμενοι εἰσόν

Du Cangii notæ.

(99) Ἑρβρίκος. Henricus Austriæ dux. Vide infra ad p. 261.

(1) Βαλδουίνος. Exstincto Balduino III regi Hierosolymitano successit ejus frater Amalricus comes Joppensis : qui diremptis apostolicæ sedis auctoritate cum Agnete, Joscelini Edessani comitis filia, nuptiis, Mariam Comnenam Joannis Comneni protosebasti filiam, Andronici Sebastocrato-

ris, Mannelis fratris, noptem duxit circa an. 1167. uti narrat Tyrus, l. ix, c. 1 et 24. Robertus de Monte hoc A.

(2) Περὶ Ἀντιοχείας. Boemundo III adhuc impubere et Ronaldo principe a Saracenis capto, Antiocheni Balduinum III in urbis et principatus defensorem assumpserant contra invadescentes Saracenos, viribus nostrorum tot cladibus accisis.

ται τίνι συκροῦν αὐτοὶ τετολμήσασιν. Ἐν τού-
 τως μὲν τὰ τοῦ γράμματος ἦσαν. Ὁ δὲ ἐπειδὴ τῶν
 ἐπ' Ἀντιοχείᾳ ἠλπισμένων ἀπευύγχανεν ἤδη. ἐν-
 ἔκειτο παρὶ κήδους λοιπὸν τὸν βασιλέα [P. 138] πα-
 ραιτούμενος. Μίαν τοίνυν τῶν τοῦ πρυποσεβαστοῦ
 ἀρμοσάμενος θυγατέρων ὁμίμοκε λοιπὸν καὶ αὐτὸς,
 ὅσα καὶ Βαλδουίνος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ πρότερον. Βασι-
 λεὺς δὲ, ἐπειδὴ μηδέπω τὰ πρὸς τὴν παρὰ πόδας
 ἐξαρτυσάμενος ἔτυχε μάχην· δεισας περὶ τῆ πόλει
 Ζεύγη (3) ἐπὶ πλείτερον ἤδη πρὸς τοῦ Στεφάνου
 κυρρηγούμενη, πρὸ τοῦ τὸν ὑπὲρ τῶν ὄλων ἐκρῆξαι
 πόλεμον, ἀπράτευμα λόγου ἀξίον βοήθησον αὐτῆ
 ἰστέλλεν ὑπὸ στρατηγοῖς Μιχαήλ τε τῷ Γαβρᾶ καὶ
 τῷ Βρυεννίῳ Ἰωσήφ, ὅφ' οὗς ἐτέλιον ἄλλοι· τε τῶν
 ἐν Ῥωμαίοις ἐπιφανεστέρων, καὶ Ἰωάννης ὁν ἄγ-
 γελον ἐπεκάλουν, ἀνὴρ ἐμπειροπόλεμος, καὶ Ἰωάν-
 νης ὁ Ἰσῆς, Πέρσης μὲν τὸ γένος τροφῆς δὲ καὶ
 διαίτης μεταλαχῶν Ῥωμαϊκῆς. Ἐπὶ πλέον γε μὴν
 τῆ πόλει ἐπαρκέσαι βουλευθεὶς ναῦς ὡσεὶ πλείστας
 στρατιωτῶν τε καὶ τῶν ἐπιτηδείων ἐμπλησάμενος
 ἐκέλευε τὸν Ἰστρον παραπλεύσας τοῖς ἔνδοσι παρ-
 ἔχειν τῶν ἀναγκαίων, ἕως αὐτὸς πανστρατὶ ἐπὶ τὴν
 Οὐννικὴν ἀφίκεται. Οὐννοι δὲ, ἐπειδὴ πολὺν τινα
 χρόνον ἀμφὶ τῷ περιβάλλῳ ἐνδιατρίψαντες πολλὰκις
 τε αὐτοῦ ἀποπειρασάμενοι ἔγνωσαν ἀνεφικτοῖς ἐπι-
 χιρεῖν (αἱ γὰρ Ῥωμαῖκαὶ νῆες ἐπὶ τὴν ἐχομένην
 ποταμοῦ Ἰστρον πλευρὰν ὀρμιζόμεναι μεγάλα τοῖς
 ἔνδοι Ῥωμαίοις συνεβάλλοντο, πρὸς δὲ καὶ τοὺς ἐν
 πολέμῳ τραυματίας γεγεννημένους ἀπολαμβάνουσαι
 ἑτέρας ἀκραιφνεῖς τοῖς σώμασιν ἀντιπαρεῖχον αὐ-
 τοῖς), νῆας καὶ αὐτοὶ συλλεξάμενοι, μήπω τοῦ σὺν
 τῷ Γαβρᾶ καὶ τῷ Βρυεννίῳ στρατεύματος ἀφικο-
 μένου ἐπὶ Οὐννικῆν, διὰ τοῦ ποταμοῦ κατὰ τῶν
 Ῥωμαϊκῶν ἐφέροντο ὡς καταδύσοντές τε αὐτάς καὶ
 μάχῃ οὐ σὺν πόνῳ περιγεννησόμενοι, εἰ καὶ ταύτης
 τῆς πέρας ἠλέγχοντο δευτέροι. Αἱ γὰρ αὐτῶν νῆες,
 αἵτε ἤμισα τοῦ ναυπηγεῖσθαι δεξιῶς ἐς ἀσύμμετρόν
 τι διατεινόμεναι εὖρος, τὰ δευτεραῖα ἐπὶ ταχύτητι
 κομίζονται τῶν Ῥωμαϊκῶν. Ἦσαν μὲν γὰρ διὰ
 τοῦ ποταμοῦ, Ῥωμαῖοι δὲ παρατάξως σχῆμα
 ποιησάμενοι κατὰ μέσον ἀπολαμβάνουσιν αὐτοὺς
 συχνά τε τοῖς τοξέμασιν ἐβαλλον, ἐφ' οἷς ἀπειρη-
 κότες ἐκείνοι πύρριον ἐκρούσαντο. Αἱ μὲν οὐν ἄλλαι
 νῆες αὐτῶν θατέρω τοῦ ποταμοῦ πελάσασαι ἐχθη
 τὸν κίνδυνον ἐφυγον, μία δὲ αὐτῶν ἀνδρῶν πλεία
 τῶν παρ' αὐτοῖς στρατηγούντων ὑποχείριος Ῥω-
 μαίοις ἐγένετο σκευαστῷ πυρὶ (4) καταπλήξασι
 ταύτην. Οὐννοι τοίνυν, ἐπειδὴ καὶ ταύτης ἀπευύγ-
 χανον τῆς πέρας, ἐφ' ἑτέρας ἐπράκοντο. Τῶν γὰρ
 τῷ Στεφάνῳ διωρητομένων Οὐννων χρημασί τι-
 νας ὑποκλέψαντες, δηλητήριον (5) τῷ ἀνθρώπῳ κε-
 ράσαι ἀνέπεισαν. Κάντευθεν ἦ τε πόλις ἐάλω καὶ
 Σίρμιον ἔπταν ὑπὸ Οὐννου· αὐθὺς ἐγένετο. Οἱ μέντοι
 ἔνδοι Ῥωμαῖοι τε καὶ Οὐννοι, ὅσοι σὺν τῷ Στεφάνῳ

Is autem ubi nihil de Antiochia sibi sperandum
 vidit, perstitit de affinitate imperatorem rogare :
 et accepta in matrimonium una filiarum protose-
 basti, eadem quæ antea ejus frater Baldwinus.
 pactus est. Imperator rebus omnibus nondum satis
 ad præsens bellum apparatus, metuens Zeugmæ
 urbi, quam Stephanus arctissima obsidione preme-
 bat, priusquam de summa rerum bellum arripere-
 t, idoneas aliquot copias in auxilium eo misit, duci-
 bus Michaele Gabra et Josepho Bryennio, sub qui-
 bus militabant tum alii inter Romanos illustriores,
 tum Joannes cognomento Angelus, vir militiæ
 peritissimus, et Joannes Ise, natione quidem Persa,
 cæterum inter Romanos nutritus et educatus.
 Cumque plurimum urbi auxilium ferre vellat, naves
 complures militibus rebusque aliis necessariis oner-
 atas superare Istrum et obsessis com meatum præ-
 bere jussit, donec ipse cum universo exercitu in
 Hungariam descenderet. Hungari vero, cum diu
 circa urbis mœnia morati ea sæpius nequidquam
 tentassent, rem supra vires aggredi statuerunt.
 Classis enim Romana in alterum fluvii latus advecta,
 tum et magna Romanis, qui in urbe erant, com-
 moda præstabat, tum etiam iis qui inter pugnan-
 dum vulnera exceperant receptis, alios corporibus
 integros **239** in eorum locum substituebat. Navi-
 giis igitur et ipsi collectis, priusquam Gabræ et
 Bryennii in Hungariam advenissent copiæ per flu-
 men in Romanas naves delati sunt, ut eas submer-
 gerent nec multo cum labore hostes prælio devin-
 cerent : etsi hic conatus minus prospere iis cessit.
 Eorum quippe naves minus apte fabricatæ et in
 immodicam extensæ latitudinem velocitate Roma-
 norum superabantur. Et jam in flumen deductæ
 erant, cum Romani navibus suis in aciem ordinatis
 illas excipiunt crebrisque jaculationibus infestant :
 quibus illi fatigati naves inhibnere. Earum
 pars alteri appulsa littori discrimen evasit, una
 vero ducum militarium plena in Romanorum pote-
 statem venit, arteque confecto igne absumpta est.
 Hungari itaque, postquam et hic irritus conatus
 fuit, aliud sunt moliti. Nonnullos enim ex sua gente,
 qui Stephano famulabantur, pecuniis corrumpunt,
 iisque persuadent ut propinato veneno hominem
 necarent. Ita et urbs capta est et totum Sirmium
 in jus venit Hungarorum. At qui in civitate pro
 Stephano stabant, Romani perinde ac Hungari,
 iaculantes et illæsi mansere, utpote qui his condi-
 tionibus urbem tradiderant. Stephani vero cadaveri
 illudentes Hungari primum quidem illud nullis
 sacris prosecuti sunt honoribus, neque aliis quæ
 mortuis **240** debentur, officiis : sed expositum
 projectumque ante urbis portas inbumatum reli-
 querunt, donec ipsis naturæ affectibus permoti illud

Du Cangii notæ.

(3) Ζεύγη. V. Nicet. l. iv, n. 3.

(4) Σκευαστῷ πυρὶ. Igni Græco, qui nostris seu
 d'artifice dicitur. Ἐσκευασμένον πύρ Leoni in Tact.
 c. 19 n. 6.

(5) Δηλητήριον. Veneno interiisse Stephanum
 seniores scribit etiam Nicetas, Thwrocatus in op-
 pido Zenlen obiisse tradit A. Dom. 1173 Id. April.
 fer. 5 et Albæ sepultum.

tandem in Stephani protomartyris intulere tem-
plum, ibique humo mandaverunt.

Α ἐτάττοντο, ἀσινεῖς διεγένοντο, ἅτε ἠμολογῆσαι τοῖσι τῇ
τὴν πόλιν ἐνδόντες αὐτοῖς. Οὐνοὶ δὲ τῷ τοῦ Στεφάνου
ἐνυβρίζοντες νεκρῶ τὸ μὲν πρῶτον οὔτε ὄσιας μετέδωκαν οὔτε τιδὸς ἄλλου εἰὼν ἐπὶ τεινεῶσι.
[P. 139] νομίμων ἤξισαν, πρὸ δὲ τῶν τῆς πόλεως ἐκθετοῦ ποιησάμενοι πυλῶν, σταφον μένειν ἰδικαίου.
Ὅψα δ' οὖν ὑπὸ τῆς φύσεως παρακληθέντες ἐς τὸν Στεφάνου τοῦ πρωτομάρτυρος ἄγρουσι νεῶν, ἐνθα τῷ
χώματι τοῦτον ἔδωκαν.

14. Postquam hæc accepit princeps, Augusta
licet graviori morbo iis diebus conflictaretur, ipse
divino quodam, uti solebat, accensus ardore, totus
in bellum incubuit. Sardicam ergo cum pervenisset
Myriorum metropolim, copias ibi contrahit. Inde
Junio mense exacto motis castris ad Istrum con-
tendit: cumque illum trajecturus esset, id potissimum
commisiscitur: quoque erant in exercitu
potiori armatura aut robore conspicui, e regione
Chrami Hungariæ oppidi collocavit, eo loci extem-
plo transmissurus se Istrum simulans: cum autem
B videret adversa consistentes ripa Hungarorum
copias, ad Belegrada progressus, ubi illuxit, con-
festim inde excessit. Ita hostium illic vires distrahi
ac divelli contigit, dum utriusque obsistere parti
comituntur. Neque tamen minor ad trahendum
Romanorum animos occupavit pavor. Quod simul
atque advertit imperator, ipse ante alios, quæna
sepe ausus est, scapham ingressis in adversam
ripam transit: atque inde reliquos Romanorum
exercitus imperatoris ardorem reveritus naves
conscendit. Hungari vero postquam imperatorem
transmisisse viderunt, ruptis statim ordinibus retro
cesserunt. Quo tum tempore accidit, ut dum imperator
C ad terram hostilem appellens longius quam par
erat prosilliret (obstabat quippe limus, 241. quominus
propius ad littus posset navis applicari) pes
alter gravus offenderit, atque inde male haberet.
Neque tamen ideo a priori remisit ardore: sed dum
fluminis cursum divertere conatur, totoque die huic
operi interest, tumescere pars læsa pedis coepit.
Plurimi vero ex Barbaris qui Zeugmen tuebantur
extra mœnia procurantes opponere se Romanis
parant. Verum simul atque imperatorem vident,
dum sese invicem prævertere nituntur, ingenti
tumultu et trepidatione in urbem irruunt, nec ea
amplius audent egredi. Romani post hæc, omnibus
quæ ad oppugnationem necessaria erant apparatis,
tertio post die rem aggrediuntur. Barbari autem e
D turribus propugnantes, clamoribusque et vocifera-
tionibus vicientes aerem, tela continuo jaciebant
telisque vicissim impetebantur. Atque in eo certami-
nis genere dies iste et sequens consumptus est.
Romanis perinde ac Hungaris nihil proficientibus.
Tum et alia demirari subit in ea obsidione facta,
præsertim vero imperatoris audaciam: quam, nisi
tunc temporis adfuissem præsens, et eorum quæ
hic gesta sunt testis ipse existissem, aliis narra-
ntibus vix ac ne vix quidem crederem. Romani enim
ligna exstructa turri transcendere in urbem et
comminus cum Barbaris mœnia defensantibus ma-
nus conserere statuerunt. Ipse autem primus om-
nium con cendere voluit: et istud præ cæteris, in-

15. Τούτων ἀκούσας βασιλεὺς, καίτοι τῆς βασι-
λίδος ὡσπ βαρεῖα τὸ τηρικὰδε πιεζομένης, αὐτὸς
δαίμονια τινὲ ὡσπ εἰσθεῖ κεκινημένος ὄρημ καθ-
ίστατο πρὸς τὸν πόλεμον. Ἐν Σαρδικῇ τοίνυν τῇ
Ἰλλυριῶν γενόμενος μητροπόλει ἐνταῦθα τὸν στρα-
τὸν ἤθροισεν. Ἰουνίου δὲ φθίνοντος ἐκείθεν ἄρας
ἐπὶ τὸν Ἴστρον ἤλθε. Μέλλων δὲ ἤδη περαιούσθαι
κατὰ τὰς ἐπιεῖ. Ὅπισσον ἐν τῷ στρατεύματι
ὄπλισαι τε διαφέρον καὶ μαχιμώτερον ἦν, ἀντικρὺ
Χράμου πόλεως ἔστησεν Οὐνικῆς, δόκησιν παρέχων
ὡς ἀντίκα ἐκείθεν περαιωσόμενος. Ὅθεν καὶ ἐπειδὴ
ἀντιπορθμὸν ἐνταῦθα τὸ Οὐνικὸν ἴστω; εἶδεν, ἐπὶ
Βελέγραδα μεταβὰς ὄρθρου ἐκείθεν ἀπέπλει. Ἐν-
ταῦθὲν τε διηρῆσθαι συνδύαινε τοὺς πολεμίους ἐπα-
τέροις ἀντιτάξασθαι διανοουμένους μέρεσι. Πλὴν
ἀλλὰ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ὀκνήσει πολλῇ ἐς τὴν διάβασιν
εἶχοντο, ὃ γούος βασιλεὺς αὐτὸς πρὸ τῶν ἁλλῶν,
ὅποια πολλάκις ἤδη τολμήσας ἔτυχε, λεμβασίῳ
ἐπιθὲς ἐπὶ τὴν ἀντιπέρας ἐφέρετο ὄρθρου, ἐξῆς δὲ
καὶ ὁ Ῥωμαίων στρατὸς τὴν βασιλέως ὄρημ αἰδε-
σθέντες ἐπὶ τὰς ναῦς ἐχώρουν. Οὐνοὶ δὲ ἐπειδὴ
βασιλέα περαιωσάμενον εἶδον, ἐλυθὸν τε παρ' αὐτὸ
τὸν συνασπισμὸν καὶ ἀνεχώρουν ὀπίσω. Ὅτε συν-
έβη τῷ βασιλεὶ ἐν τῇ πρὸς τὴν πολεμίαν ἀποβάσει
πλέον ἢ ἐχρῆν ἀλομένῳ (οὐδὲ γὰρ συνεχώρει τὸ
τεναγῶδες τῇ χέρσῳ διοικεῖται τὴν ναῦν) θάτερον
παρασφῆλαντα τοῖν ποδοῖν πονήρως αὐτῷ διατεθῆ-
ναι. Ὅ δὲ οὐδὲ ὡς τῆς ἄγαν ἤθελε λήγειν προθυμίας,
ἀλλὰ τινα τοῦ ποταμοῦ γὰρ οὖν ἐπειγόμενος ἐκτρο-
πήν, ἐν τούτῳ τε διημερεύσας τῷ πόνῳ εἰς ὄρθρου
ἐπῆρε τὸ πεπονηκὸς αὐτῷ τοῦ ποδὸς μέρος. Τῶν
δὲ τὴν Ζεύγμην φρουροῦντων Βαρβάρων ὡς πλεί-
στοι τετείχων ἐκθραμόντες ὡς ἀντιταξόμενοι ἔστησαν
Ἄλλ' ἅμα τε βασιλέα εἶδον καὶ ἄλλος ἄλλον προ-
φθάνειν ἐπειγόμενοι παραγμῶ καὶ θυρόδῳ ἐς τὴν
πόλιν εἰσέπιπτον ἐπεξίεναι τε οὐκέτι ἐτόλμων. Καὶ
λοιπὸν Ῥωμαῖοι τὰ πρὸς τειχομαχίαν ἐξηρτοῦντο.
Τρίτῃ δὲ μετ' ἐκείνην ἡμέρα καὶ ἔργου εἶχοντο. Οἱ
δὲ Βάρβαροι ἐκ τῶν ἐπάλλεων ἀμυνομένοι κεκραγ-
μῶν τινῶν καὶ ἀσῆμων ἀλαλαγῶν τὸν ἀέρα ἐπλή-
ρουν ἐβαλλόν τε διηνεκὸς καὶ ἐδῶλλοντο. Ἄλλ' ἐπὶ
τοιοῦτος μὲν ἡ αὐτίκα καὶ ἡ μετ' ἐκείνην ἠνάλωτο,
καὶ οὐδὲν οὔτε Ῥωμαῖοις οὔτε [P. 140] Οὐνοῖς
προὔχωρει. Ἐγὼ δὲ καὶ ἄλλα μὲν τῶν εἰς ἐκείνην
τεταλεσμένων θαυμάζειν ἔχω τὴν πολιορκίαν, τὴν
γε μὴν τοῦ βασιλέως τόλμαν, εἰ μὴ παρῶν ἐτύγχα-
νον τῆδε τῶν πραττομένων αὐτόπτης γινόμενος, σχολῆ
ἂν ἀφηγοῦμένους ἐπίστευσα. Ῥωμαῖοι γὰρ ξύλινοι
τεκτηνόμενοι πύργον ἀναβαίνειν ἐπὶ τὴν πόλιν δι-
νοῦντο, ὡς ἀπὸ χειρὸς τοῖς ἐπὶ τῶν ἐπάλλεων
ἀντικαταστησόμενοι Βαρβάρους. Ὅ δὲ πρῶτος τῶν
ἁλλῶν ἀναβαίνειν ἤξλου ε Ταύτην δέ μοι, λέγων,
ἄνδρες Ῥωμαῖοι, μεῖζω τῶν ἁλλῶν χαρῆσθε τὴν

εὐνοίαν, εἰ γε ἀναβαίνοντα κωλύετε μηδέν. » Οὐ μὲνοι καὶ ἐξέπραξε τὸ ἐπιθύμημα. Οἱ γὰρ προῦχοντες τῶν στρατηγῶν περιστάντες αὐτῷ ἰσχυρότατα διεκώλυσαν. Ὁ δὲ κύκλιψ τὸ τεῖχος περιῶν αὐτὸ τε ὄθεν ἐπίμαχον μάλιστα ἦν διεσκοπεῖτο καὶ τὰς τάφρους, αἱ τὴν πόλιν ἐζώννουσαν, βάθους τε καὶ εὐρους ἰκνῶς ἔχουσαι, φακέλλων τινῶν καὶ φρυγάνων ἀπὸ λίθων ἐκέλευε πληροῦν οὕτω τε διαβιάζειν ἐν μηχανήματα ἦνυστο δὲ ὁμοῦς ἐπὶ τῇ τῆς πόλεως ὥσπερ οὐκ οὐδέν. Οὐνοὶ γὰρ, καίτοι μεγάλα πρὸς Ῥωμαίων βιαζόμενοι στρατιωτῶν, ἐπαίανίζον τε μᾶλλον ἢ πρότερον καὶ ἐλπίζον ὡχοῦντο παρὰ πλάσ αὐτοῖς τὸν ἄλλον ἵναί τῶν Οὐννων στρατῶν.

15. Ἐπὶ τοιοῦτοις τῶν πραγμάτων ἡρητημένων, προσιόντες οἱ Ῥωμαίων σκοποὶ μεγάλου ἔφοδον ἐμήνουσαν στρατεύματος αὐτοῖς· κόνιν γὰρ ἐπὶ πλείστον τοῦ ἀέρος ὀρθιάζουσαν ἰδέσθαι. Ἄλλα καὶ τῶν τῆς Οὐννων τύχης ἐπιφανοῦς Βασάκης ὄνομα Ῥωμαίοις προσχωρήσας· οὐ μακρὰν ἀποθεν εἶναι τὸν Παϊώνων ἰσχυρίζεται βῆγα, ἄλλους τε ἀριθμοῦ κρείσσους καὶ δὴ καὶ Σκυθῶν ὁμοῦ καὶ Ταυροσκυθῶν ἔχοντα στρατῶν, πρὸς οἷς καὶ τὸν Τζέχων Διεγε δυνάστην πανστρατὶ καὶ πάλιν σὺν αὐτῷ ἦκειν. Τοῦτων ἐπειδὴ περὶ ὁ βασιλεὺς ἤκουσε, βουλὴν σὺν τοῖς μεγιστάσι καθίζει, ὅπως δῆποτε χρὴ τὰ παρόντα διοικεῖσθαι ζητῶν. « Ἄνδρες ἀμέλει, ἔφη, Ῥωμαῖοι οὐ τοῦτο μόνον ἢ τῶν πραγμάτων οἶδε φύσις, ἵνα τις μόνον τολμᾷ, ἀλλ' ὡς ἂν τῇ τόλμῃ μὴ ἀξυμβάτα καὶ τὰ ἔργα ἐπιτιθῆ, μάλιστα ἔγωγε τῷ καὶ κατὰ βραχὺ σωφρονοῦντι περὶ πλείστων εἶναι οἰόμενος. Μὴ τοίνυν, ἐπειδὴ τὸ ἔθνος τοῦτο ἐκ παραλόγου τινος ἀνωθεν τύχης εὐμερῆσαν δυσαντιβλεπτον τῇ Ῥωμαίων κατέστη ἀρχῇ, διὰ ταῦτα ἀποχρῆν ἡμῖν οἰηθῶμεν, εἰ μόνον ἐπὶ γῆς στρατεύομεν τῆς αὐτῶν. Ἄλλ' ἀπονεμητέον ἐκάστην καιρῷ τὸ προσῆκον καὶ ἀποδοτέον καταστάσει τῇ παρούσῃ πρῶξιν [P. 141] τὴν δέουσαν. Οὐ γὰρ ταῦτα εὐμερῶσιν οἶμαι καὶ δυσπραγοῦσιν ἀρμόσαιεν ἂν πράγματα· καὶ τῇ Ῥωμαίων τοίνυν ἀρχῇ, εἰ καὶ τῆς παλαιᾶς οὕτω τετύχηκεν εὐκλήρεια, ἀλλὰ (σὺν θεῷ φάναί) πολλῶν βασιλῶν ὅφ' ἡμῖν ἀναφανεῖσθαι προασπισταῖς, εἰς εὐδοξίαν περιστήσεται πάντως ἐκ ποδῶν τῷ Οὐννων γενέσθαι βῆγι, σὺν πολλῶν μὲν ὡς φασι καὶ τῷ αὐτόχθονι ἐπιόντι στρατῷ, πλείονι δὲ καὶ τῷ ἀπὸ συμμαχίδος συγκροτούμενῃ χειρός. Ὅπως οὖν ἀμφοτέρα ταύτη περισθεῖη, δόξα τε ἦν εἰς τὸ βέλτιον ἤδη μεταβαλοῦσαν ἔσχε, καὶ δύναμις ἢ αὐτῆς ἀρριφνῆς ἐντεῦθεν ἀπαλλαγεῖη, βουλευτέον ὡς ἐνὶ μάλιστα. » Βασιλεὺς μὲν τοσαῦτα εἶπε. Ῥωμαίων δὲ τῶν ἐκ βουλῆς τοῖς μὲν μεταστρατοπεύεσθαι ἐντεῦθεν ἐπὶ Σάδων τε τὸν χάρακα πῆγνυσθαι ἐδόκει, ὅπως ἐντεῦθεν σὺν τῷ ἀσφαλεῖ τοῖς πολεμίοις ἀντιφύεσθαι δύναιτο, τοὺς δὲ τοῦτο μὲν οὐδαμῇ ἤρεσκε, τῆς πολιτορχίας δ' ἀφεμένου· ἐδόκει δυνάμει τῇ πάσῃ ἐπὶν ὑποστῆσθαι τὸ πολέμιον. Ἄλλὰ βασιλεὺς ἀμφοτέρα οὐκ ἐπῆκει· τὸ μὲν γὰρ δεξιάν, τὸ δὲ καὶ ἀριστεράν ἀπεψήφιστο ἀντικρυς. « Ἐξέστει

A quiens, viri Romani, erit mihi benevolentiae vestrae argumentum, si me ascendere non prohibueritis. » Neque tamen quod animo voverat perfectit, quia ducum 242 praecipui qui eum circumstabant, pertinacius obnixi sunt. Ille itaque urbis moenia obsequitans et qua parte expugnata facillima videntur explorans, fossas urbem ambientes, profundas salis et latas, fascium et virgultorum penuria, lapidibus compleri eique transportari machinas imperavit. Sed neque ea res quidquam momenti ad capiendam urbem attulit. Hungari quippe, quamvis a Romanis militibus gravia essent passi, majores quam antea clamores edebant, speque alebantur proxime venturi in eorum auxilium alterius Hungarorum exercitus.

B 15. Dum in eo essent rerum statu, Romanorum speculatores magnum hostibus auxilio exercitum advenire nuntiant: pulverem enim se in aerem altius elatum advertisse aiebant. Sed et Hungarus quidam ex illustrioribus, nomine Basakes qui Romanorum partes amplexus erat, non longe abesse Hungarorum regem affirmabat, et praeter infinitum bellatorum numerum et Seytharum simul et Tauroscytharum aciem, insuper etiam Tzechorum principem cum universis viribus rursus eum ipso venire. Postquam haec principi comperta sunt, magnatum concilium cogit deque modo rerum agendarum sententias eorum rogat: « Non illud solum, viri Romani, inquires, rerum exitus natura, ut quis modo audaciam praese ferat, sed ut audacia minus consentanea non arripiat aggredditurve opera, maxime equidem vel leviter 243 prudenti, attendendum arbitror. Ne igitur, quia gens ista sic nempe divina ordinante Providentia, rebus elata prosperis in Romanum imperium terribiliter ingruit, propterea satis nobis esse arbitremur, si in eorum tantummodo solo bellum geramus. Verum quid temporibus quibusque conveniat inspiciendum est, et facienda quae praesens hic status postulaverit. Neque enim eadem, ut arbitror, et prospere habentibus et adversa utentibus fortuna apta sunt. Romanorum itaque imperio, etsi pristinam nondum felicitatem consecuto, sed (quod praesciscine dixerim) in meliorem tamen statum nobis defensoribus adducto, nequaquam dedecori erit, si universi Hungarorum regi cedant, qui cum ingenti, ut aiunt, indigenarum exercitu accedit, et majoribus adhuc sociorum copiis auctus est ac instructus. Quapropter maxime prospicere quisque debet qua ratione utraque illi conserventur, et gloria, quae jam in melius ire coepit, et potentia, quae inde tota ab ipso recederet. » In hunc modum disseruit imperator. Quidam autem ex Romanis, qui concilio illi intererant, transferenda inde ad Savum castra censebant, ut tutius ex eo loco hostibus posset obsisti. Aliis id minime placuit: sed relicta obsidione eum omnibus viribus imminente hostem sustineri debere existimabant. At princeps utrumque respiciens consilium, illud metus, hoc contra temeritatis 244

damnavit : « Nobis enim aiebat, obsidionem omit-
tentibus, integrum erit Hungaris, qui praesidio urbi
sunt, majores copias cogere et communitati largius
providere. Censuit igitur ipse ut imbellis exercitus
pars lixæque ac calones armarentur, et ibi cirra
urbem sub aliquot ducibus haud admodum nobili-
bus manerent; reliquus autem exercitus secum in
reliquos Hungaros pugnaturus exiret. Hæc ubi sen-
tentia stetit, ad iter se in proximum diem præpara-
vit. Cum vero nihil certi ipsis esset nuntiatum,
sumptis prima luce arnis tertium in urbem impetu-
tum faciunt. Pugna itaque rursus conseritur, ac
Hungari quidem, qui mœnia defensabant, lapidibus
sagittisque rebusque aliis quibuscunque obviis
subeuntes arcebant Romanos. Ili vero longe quam
antea vehementius fundamenta suffodiebant, machi-
nisque petraris admotis murorum loricas dif-
fringebant. Crebræ utrimque adhortationes et in-
citamenta, vocesque et ululatus, dissonusque ac
incoerens clamor exaudiebantur. Simul atque igitur
Hungari a Romanis fundamenta viderant commo-
veri, id statim moliantur. Saxum erat intra mœnia
ingentis magnitudinis : id trabibus suppositis alligat-
isque funibus in ligneum educunt propugnaculum,
quod ipsi fabricaverant, muris ipsis longe excelsius,
ut inde in Romanos illud devolverent. Sublato
igitur in turrin lapide, cum tantum pondus susti-
nere illa non posset (erat enim immensæ molis)
repente cum ipsis Hungaris, quorum **245** nemo
discrimen evasit, delapsa in terram corruit. Inde
iterum clamor oriri coepit, et pugna multo acrior
facta. Tum etiam imperatorem aiunt, cum Roma-
num quemdam certo ictu ab hostibus percutiendum
et haud dubie periturum vidisset accurrisse et pro-
tento clypeo a vibratis telis hominem servasse.

16. Hungari vero ut angustiis se undique premi
adverterunt, missis legatis principem rogavere, ut
dedentes civitatem salvi et incolumes possent ex-
cedere. At ille non se prius id facturum respondit,
quam Gregorius et qui cum iis erant zupani astricto
funibus collo, pedibus capitibusque nudis venissent.
Quibus cum hoc responso remissis, Romani longe
acrius urbem adorti eam per vim expugnant. Qua
capta, Gregorius et cæteri Hungarorum duces cum
ignominia, ad eum quem diximus modum misera-
bili habitu nec sine ejulatu ad principem accessere.
Verum ille aliquandiu ne aspectu quidem eos
dignatus est : sed tandem Bela intercedente, morte-
m condonavit, eosque in custodiam extemplo
conjici jussit. Romani autem summo animi ardore
urbem ingressi homines ibi velut agnos trucidarunt.
Unde mihi oboriuntur lacrymæ, cum vitam huma-
nam intueor, et quantis ultro se malis miserum
hoc hominum genus involvat. Auferantur the-
sauri et vestes et vasa argentea, omniaque adeo-
eorum bona diripiuntur. Quin et inventa est in-
elix **246** mulierecula, cui pars qua sedemus telo
transfixa erat. Id ei quomodo acciderit comme-
morabo. Hæc nondum adhuc cauta civitate super

A γάρ, ἔλεγε, τῆς πολιορκίας ἀποσχομένων ἡμῶν
δύναμιν τε πολλὴν τῆς νῦν μαίρω καὶ τὰ ἐπιτήδεια
διαρκῶς ἐσχομισσάσθαι Οὐννοὺς, οἱ ἀμφὶ τῇ πόλει
φρουρὰν ποιοῦνται. Ἐδόκει δὲ αὐτῷ τὸ μὲν
ἀχρεύτερον τοῦ στρατοῦ καὶ ὄσον οἰκητικὸν ἦν ὄπλα
περιθέμενον αὐτοῦ πρὸς τῇ πόλει μείναι ὑπὸ στρατη-
γηοῦς τισὶ τῶν οὐ λίαν ἐπισήμων, τὸ δ' ἄλλο ὅπαν
ἅμα αὐτῷ ἐπὶ Οὐννοὺς τοὺς ἄλλους ἰεῖραι μαχησά-
μενον. Ὡς οὖν ἐκράτει ταῦτα, παρεσκευάζοντο μὲν
τῆς ἐπιούσης ἐκείθεν ἀναστησόμενοι, ἐπεὶ δὲ οὐδὲν
οὐδέπω σαφὲς αὐτοῖς ἀπηγγέλη, ἐξοπλισόμενοι
ἔωθεν καὶ τρίτην ἤδη πείραν προσήγον τῇ πόλει.
Μάχη τοίνυν αὖθις συνίσταται, καὶ Οὐννοὶ μὲν οἱ
ἐπὶ τῶν ἐπάλξεω λίθοις καὶ βέλεσι καὶ παντὶ τῷ
B παρατυχόντι τὸν Ῥωμαίων ἡμύοντο στρατὸν, οἱ δὲ
μᾶλλον ἢ πρότερον ὑπὸ ῥυσσόν τε τὰ κρηιδώματα
καὶ τοὺς πετροδόλους τὰς τῶν λίθων διεσπάρτατον
ἐμβολὰς, παρακλεισμοὶ τι συχνοὶ καὶ παραινέσεις
ἐκατέρωθεν ἤκουοντο, καὶ βοή καὶ ἀλαλαγμὸς ἦν,
καὶ θροῦς ἠγερέτο ἄσημος. Οὐννοὶ τοίνυν τοὺς ἐπὶ
τῶν θεμελιῶν ὑπομοχλεύοντας θεώμενοι Ῥωμαίων
τοιὰδε ἐποιοῦν. Λίθος μέγας τε χρῆμα ἐντὸς τειχέων
κείμενος ἦν· τοῦτον ὑπὸ ξυλώμασιν ἐνθήμενοι σχολι-
νοὺς τε ἀνάψαντες σφῶν ἐπὶ τὸ ξύλινον ἀνεβλῶν
προπύργιον ὅπερ αὐτοῖς κατεσκευάστο τειχέων ὑπερ-
ιστάμενον, ὡς ἐκείθεν ἐπὶ Ῥωμαίους ἀφῆσουσιν.
'Ἄλλ' ἄρτι ὁ λίθος ὠμίλει τῷ πυργίῳ· τὸ δὲ οὐκ
ἐνεγκὼν τὴν ὀλκην (μέγας γὰρ ὑπερφυσὶς ἦν) ἐξα-
πινάλας βράγην εἰς γῆν ἠνέχθη σὺν τῶν Οὐννων
C πολλοῖς, καὶ αὐτῶν οὐδὲς τὸν κίνδυνον ἐφυγε.
Θροῦς τοίνυν καὶ πάλιν [P. 142] ἠγέρθη καὶ ἡ μάχη
ἐτι μᾶλλον ἐραίνετο. Ὅτε λέγεται, ὡς Ῥωμαίων
τινὰ εὐστοχωτάτα ἐπιτοξαζόμενον βασιλεὺς κατα-
νοήσας ἐπέδραμέ τε καὶ τὴν ἀσπίδα προτείνας ἀπα-
θῆ βελῶν συνετήρει τὸν ἀνθρώπων.

ἰς'. Οὐννοὶ δὲ, ἐπειδὴ περ ἐν στενῷ κομιδῇ περι-
στῆναι σφίσι τὰ πράγματα ἔγνωσαν, πέμψαντες
ἐχρηζὼν βασιλέως, ὡς ἐνδόντες τὴν πόλιν αὐτῷ
ἀθῶοι ἐντεύθειν λοιπὴν ἀπαλλάξουσιν. Ὁ δὲ οὐ πρό-
τερον ἐφη τοῦτο ποιήσειν πρὶν ἂν καλῶδια τῶν
τραχηλῶν Γρηγόριος τε καὶ τῶν ἐν σφίσι ζουπανῶν οἱ
ἄλλοι ἀναψάμενοι γυμνωθεῖσι ποσὶ καὶ ἀκαλυψέσι
ταῖς κεφαλαῖς ταῖς αὐτῶν εἰθουσιν. Ὁ μὲν δὲ ἐπὶ
τοιοῦτοις αὐτοῦς ἀπέπέμψατο Ῥωμαῖοι δὲ σφοδρό-
D τερον ἐπιβρίσαντες τὴν πόλιν εἶλον, ἧς ἤδη ἀλίσκο-
μένης, Γρηγόριος τε καὶ οἱ σὺν αὐτῷ στρατηγοὶ τῶν
Οὐννων σὺν ἀτιμίᾳ τρέπον τὸν εἰρημένον ἐλευνοὶ
τῶν σχημάτων βασιλεὶ προσδόντες ἔκλαον. Ὁ δὲ
μέχρι μὲν τίνος οὐδὲ προσδλέπειν ἤξιον, ὅψα δὲ πᾶσι
τοῦ Βελᾶ παρατηρησάμενον, τὸν μὲν φόνον ἀφήκει,
ἐς δὲ φρουρὰν αὐτίκα ἐπέμψε. Ῥωμαῖοι δὲ θυμῷ
μεγάλῳ εἰς τὴν πόλιν εἰσόντες ἕτε ἀρνας τοὺς
τῆδε κατέθειον ἀνθρώπους. Ὅτε μοι καὶ δακρυῶσαι
ἐπῆλθε βίαν ἐννοουμένη τὸν ἀνθρώπειον ὄσοις τε τὸ
δελικαῖον τοῦτο γένος ἐκουσίοις ἐαυτὸ ἐννέδησε κα-
κοῖς. Ἦγοντο χειμῆλια καὶ ἱματισμοὶ καὶ ἀργυρώ-
ματα, καὶ πάντα τὰ ἐκείνων ἐληίζετο ἀγαθὰ. Ὅποιος
τοῖς ἐχθρῶν ἡμίστερο ἕκαστος καὶ τῶν ψιλῶν τού-
των καὶ ἀνόπλων μαχητῶν, ὅτε δὴ καὶ γυναῖων τι

εὔρητο δὴσθηνον διελθλαμένην ἀκίβα τῆς ἔδρας ἔχον. Α Πῶθεν δὲ αὐτῷ τοῦτο συνέβη, αὐτίκα δηλώσω. Αὐτῆ, ὀπηνίκα ἔτι ἀνάλωτος ἦν ἡ πόλις, ὑπὲρ τῶν τειχῶν ἐστῶσα σποδὸν τε κατέσειε (6) καὶ τὰ ἰμάτια κίσμη οὐδενὶ ἀνασύρασα τῆν ἔδραν παλιντρέπῃ τῷ προσώπῳ ἐς τὴν Ῥωμαίων ἐδείκνυε στρατῶν, ἀπέραντὸν τέ τινα βαττολογίαν ὑποφάλλουσα (7) δαιμονιώδει τιλ μαγγανείᾳ Ῥωμαίους ξυνοδεῖν ἤετο. Ἄλλὰ τις στρατιωτῶν βέλος ἐπ' αὐτὴν ἀφίει, κατατυχεῖ τῆς ταιλαιπύρου, ἔνθα τὴν τοῦ σκυβαλισμοῦ παραπομπὴν ἢ φύσει αὐλῶνα ἔρυσεν. Εὔρητο δὲ καὶ τις Ῥωμαίων δεσμώτης ὁ τλήμων ἐπὶ σχολιῶδους τινὸς καὶ ἀγγλίου καθειργμένους δωματίου ἀπ' αἰτίας τοιαυτοῦ. Τοῦτον Οὐννοὶ αἰχμάλωτον ἤδη πεποιτημένοι, ἔτε τοξείας εὐ εἰδότες Ῥωμαίοις ἐκ τοῦ περιβόλου ἐπιτοξάζεσθαι ἀνάγκην προσήγον. Οὐ δὲ οὐ σὺν γνώμῃ μὲν ἤφισι δ' ὅμως πυκνὰ, πάντα δὲ ἀμαρτεῖν ἐπολεῖ. Ὅπερ Οὐννοὶ κατανοήσαντες ἐξέλιπον αὐτὴν ἀνθρώπῳ κατὰ νότου πολλὰς καὶ σὺν ἀσφαλείᾳ καθειρξάντες εἶχον. Οὕτω μὲν δὴ Ζεύγμῃ καὶ πάλιν ἐάλω ὅτε πολλοὶ μὲν καὶ ἄλλοι λόγῳ καὶ ἀρετῆς εἰργάσαντο ἄξια, οὐχ ἡμισυ δὲ καὶ Ἄνδρόνικος ὁ Δούκας. Ἐπειδὴ γὰρ Ῥωμαίους διὰ κλίμακος ἀναρρίχωμένους ἐπὶ τὸ τεῖχος εἶδεν [P. 143], Ἄνδρονίχῳ (8) τῷ βασιλέως ἐξαδέλφῳ προσῶν, ὅφ' ὄν τελεῖν ἔλαχεν ἤδη ἐκ Ταυροσκυθῶν ἀφικόμενον ἡεώ τε τοῦ βασιλέως τυχόντα, ἤξιου ἐνδοθῆναι αὐτῷ τῆς ἀνόδου πειραῖσθαι, τοῦ δὲ ἐπιτρέψαντος σπουδῇ πολλῇ ἐς τοῦτο ἐχώρει. Ἐπειδὴ δὲ τινες Ἀσιῶν κατόπιν ἰόντες παρελθεῖν ἐπιβόνοιον αὐτῶν, ὁ δὲ ἀντέπραττε σφίσι πολλὰ καὶ οὐδαμῆ τοῦ κλέους συγχωρεῖν ἤθελεν. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγίνετο, ἡ κλίμαξ ἀφνίσιον εἰς γῆν ἠνέχθη κατασπασθεῖσα. Ἄλλ' ὁ Ἄνδρόνικος τοῦ συνήθους καὶ πάλιν ἀντέκειτο θράσους. Ἐπειδὴ γὰρ ἑτέρας ἐνεχθεῖσας ἀναβαίνοντάς τινας αὐθις εἶδε, δραμῶν ἐπέβαινε καὶ αὐτός. Ταῦτα μὲν τῆδε ἐχώρησε. Στέφανος δὲ ὁ ῥῆς τῆ τῆς πόλεως πεποιθὸς ἀσφαλείᾳ (πρὸς γὰρ

muros stans emicrem excutibat, et sublatis nullo pudore vestibus, faciem avertens, nates inspiciendas praebebat Romano exercitui, multa intercinens et murmurans, quibus arte quadam daemoniaca Romanos fascinare ac prestigiis irretire arbitrabatur. Sed miles quidam immisso in illam telo miseram eo percussit loco, quem efficiendis natura excrementis fecit. Repertus est et Romanus aliquis in sordidum ac tenebrosum carcerem miser conjectus ex haec causa. Cum eum captivum fecissent Hungari scirentque jaculandi pericissimum esse, ut Romanos e muro sagittis impeteret cogebant. Illi vero crebra quidem vibrabat tela, sed ita ut omnia praetervolarent. Quod ubi advertere Hungari, virgis caesum hominem arctisque constrictum compedibus in custodiam conduunt. Ita rursus capta est Zeugme, Quo quidem tempore multi praecleara et praedicanda fortitudinis edidere facinorae, atque in his Andronicus Ducas. Cumenim Romanos, admotis scalis, moenia subite ac scandero cerneret, accedens ad Andronicum imperatoris agnatum, sub quo a Tauroscythis jam reduce et veniam delictorum ab imperatore consecuto militabat, eum rogavit 247 ut sibi quoque ascendendi potestatem faceret: eoque permitte, summo animi ardore in id incubuit. Latius vero quibusdam pone ipsum sequentibus ac priorem locum occupare annitentibus, ipse contra obstitit, maxime neque quidquam de gloria concedere voluit. Interea autem dum haec fierent, scala in terram repente delapsa fracta est. Sed Andronicus consuetam audaciam resumpsit: et simul atque alia erecta scala, vidit nonnullos iterum ascendentes, et ipse etiam occurrit, ascendique. Haec quidem ibi prospere cessere. Stephanus autem rex usus ingenio et fortitudini civitatis (praeter caetera enim rivus ex Istri deductus undis eam rigabat: qui primo quidem aperte et sub dio positus, deinde imperatore Stephano bellum inferente, per sub-

Du Cangii notæ.

(6) *Σποδὸν τε κατέσειε*. Pulverem dispergere forte pertinuit ad *τεφραμαντείαν* seu *σποδομαντείαν*, de qua Delrius l. iv *Disquis. Magicar. quæst. 7, sect. 1*. Nam mulier illa magicis incantationibus obsidentes irretire conabatur. Nec scio an etiam eo spectet c. 27 additionis 2 ad Capit. Caroli M. l. iv: *De homicidiis factis anno præsentis inter vulgares homines quasi propter pulverem mortalem*. Ubi propter ideam valet ac per, ita ut homicidia facta per pulverem mortalem seu per *τεφραμαντείαν* intelligantur. Sed cujusmodi esse fuerint incantationes ea ætate per pulverem, haud constat: nam quæ scribit Delrius, huic loco minime conveniunt. Quid si mulier ista pulverem pedibus in hostes excutiebat in eorum contemptum? Pulveris enim excussio, contemptus seu potius abilationis et excommunicationis argumentum fuit ex iis quæ habentur Matth. x et Marc. vi Guillelmus abbas S. Theodor. in Vita S. Bern. l. ii, c. 8: *Hic* (Eugenius IV pp.) *seditione orta in populo pulverem pedum in litigantes excussit, et relicto eis in Franciam venit*. Ita Humbertus episcopus Silvae Candidæ cardinalis et alii Ecclesiæ Romanæ archiepiscopi, cum imperante Constantino Monomacho Cypoli in ecclesia S. Sophiæ sententiam

excommunicationis in Michaelē patriarcham et ejus sequaces super altari posuissent præsentem clero et populo, *inde mox egressi etiam pulverem pedum suorum excusserunt in testimonium illis dictum Evangelii proclamantes: videat Deus et judicet*. V. Pachym. l. ii, c. 17.

(7) *Ἐποφάλλουσα*. Vox magicis incantationibus propria. *Venefici, qui magicis susurris seu carminibus homines occidunt*, § 3 Inst. de public. judic. Julianus Antecessor Const. 107, § 3: *Si venenis aut susurris magicis vitæ eorum insidiantur*. Zoroastri susurri apud Prudentium adversus Judæos: *Magicum susurramen apud Apuleium Metam. l. i. Lex 5, C. Theod. de indulg. crimin.: Qui noxiis quæsitæ graminiibus et diris immurmurata secretis mentis et corporis venena composuit*. Acta S. Thyrsi c. 5 n. 29: *Aliis circa membra eorum carmina incantamenta que murmurantibus*. Porro quid simile narratur a Rainundo de Agiles in Hist. Hieros. p. 178: *Dum duæ mulieres petriariam unam de nostris fascinare vellent, lapis viriliter excussus mulieres carminantes cum tribus pueris allisit*.

(8) *Ἀνδρονίχῳ*. Euphorbeno, cujus supra meminuit p. 223.

terraneum canalem in urbem procurrebat) sibi id persuadere minime poterat, ita facile a Romanis posse expugnari. Inde itaque digressus princeps aliud castellum extruxit, quod Hungaris plurimos quos Sirmio transtulerat, habitandum concessit. Chalisii vulgo ab ipsis appelluntur, suntque diversæ, ut supra memoratum est, religionis, et easdem ac Persæ opintones habent. Tum vero certo edoctus Stephanus quæ Zeugmæ urbi accidissent, legatos ad imperatorem misit, viros dignitate conspicuos, quos inter exstitit is qui episcopali munere ibiungebatur, Sirmiumque se Romanis, insuper etiam totam Dalmatiam restitutum pollicitus est. Ut venire in conspectum Imperatoris, **248** mandata exposuere rogaverunt, ut iram remitteret. Id ille primo negavit: rem certe magnam, inquilens, confecturus ille esset, legati, si quæ jam ablata sunt, ea rursus donare vellet. Habemus Sirmium, cepimus Zeugmen, Dalmatas tenemus, eorumque omnino domini facti sumus, quæ vobis erepta etiam concedere nunc vultis. Estne ergo alterum apud vos Sirmium, et altera Zeugme, Dalmatiaque alia, quæ nobis tradituri sitis? Si habetis, ea nobis ostendite, ut hæc apertis continuo manibus excipiamus: quæ quidem etsi haud tulio nos possessuros scimus (quippe contra jus fasque agere nulla vobis est cura) hisdem tamen nostris viribus, Deo juvante, ut et ista tuebimur. Si ergo hæc nostra sunt, nihilque vobis amplius in his juris est, quæ vos daturus dicitis, quibus conditionibus pacta fient? aut quid illud erit, quod vos nobis reconciliet? » His quidem sermonibus legatos primum est allocutus: inde commutata oratione: « sed ut sciatis, ait, quam libenter vobiscum, qui Christiani estis velimus pacisci, agendum, sacramenta fiant. » Hactenus imperator. Illi vero omnia jurejurando firmantes recessere: ipse autem princeps Byzantium est reversus.

17. Cum Joannes Ducas Dalmatiam Romanorum

Du Cangii notæ.

(9) *ΕΙ ΤΙΣ ΑΠΕΡ ΑΦΗΡΗΤΑΙ.* Ita Lachanas occupato regni Bulgarici diademate Mariæ Constantini regis viduæ et se in conjugem et regnum in dotem offerenti, respondit, ridicule offerri, quod majori ex parte jam teneret: Διαθροπτόμενος; οὐκ εἰ ἀρχὴν ἔδον οὐκ κτησομένην αὐτῷ σπάθη καὶ δυνάμει κρείττονι, ἐκείνη φθάσει χαρίζεσθαι. Pachym. l. vi, c. 7.

(10) *Δαλματίας.* Dalmatia maritima, quam et Croatiam Albam vocarunt, reges suos seu toparchas agnovit, longo diversos a Servianis principibus, quorum regia fuit Salona; Diocletiani Augusti natalibus illustris. Atque ut omnittam cæteros qui hisce provinciis imperitarunt, in præsens, quod ad rem nostram spectat, arbitror adnotandum, Zolomirum seu Zuilimirum, cujus meminit Gregorius VII papa, uti a nobis ad Alexiadem observatum, Croatiae et Dalmatiæ regem sese inseripnisse, qui ducta in uxorem Belæ I Hungariæ regis filia, Geizæ II et Vladislai regum sorore, cum nulla ex ea superesset proles, moriens re-

τοῖς ἄλλοις καὶ ὀχέως αὐτὴν ἐκ τῶν Ἰστροῦ ἐπίτιζε ναμάτων, ὅς τὸ μὲν πρῶτον εἰς τὸ ἐμφανὲς ἔκειτο ὑπαιθρος ἐπὶ τὴν πόλιν ἀνατείνων, εἶτα βασιλεὺς Στεφάνῳ ἐκείνῳ συναραμένου ὀπνόμος ἦδη κατέστη) πιστεύει οὐκ εἶχεν εὐπειτῶς οὕτω Ῥωμαῖοις ἀλώσεσθαι ταύτην. Ὡς δὲ βασιλεὺς ἐκείθεν μεταβάς ἕτερον τι φρούριον ἐνεούργει, ἐν ᾧ πολλοὺς τῶν ἐν Σερμλίῳ φέρων ὀκίαστο Οὐννων, οὓς παρ' αὐτοῖς Καλιεῖους ἔθος καλεῖν ἐστὶ (καὶ εἰσιν ἑτεροδόξοι, καθάπερ ἦδη ἔφη, Πέρσαις ταυτοφρονούντες), τότε δὴ τὰ ἀμφὶ τῇ πόλει Ζεύγμῃ συμπεπτωκότα μαθὼν ἀκριβῶς πρέσβεις εἰς τὸν βασιλέα πέμπει ἄνδρας τε τῶν περιφανῶν καὶ δὴ καὶ τὸν τὴν ἐπίσκοπον τῆδε λαχόντα ἀρχὴν, Σέρμιόν τε ἀποδιδόναι Ῥωμαῖοις ἐσαυθὶς διομολογῶν, πρὸς δὲ καὶ Δαλματίαν πᾶσαν. Οἱ καὶ ἐπειθὶ βασιλεὶ εἰς ὕψιν ἦλθον, ἐπαίθῳ τε δεσπ αὐτοῖς ἐπίσταλτο καὶ δὴ ἐκείνου ἀνεῖται λοιπὸν βασιλεία τοῦ χόλου. Ὁ δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἀπέλεγε: Ἐ πολλοῦ μεντὰν ἀξίον εἶναι, λέγων, ἄνδρες πρέσβευτα, εἰ τις ἀπερ ἀφήρηται (9) ἦδη ταῦτα δίδαναι ἀξιοῖ. Ἐχομεν Σέρμιον, ἐξελόμεν Ζεύγμην, Δαλμάτας ἦδη κρατοῦμεν, πάντων καθάπαξ γεγόναμεν κύριοι ὧν αὐτοὶ δίδόντες εἶτα ἀφαιεσθε. Ἄρα τοίνυν ἐστὶ παρ' ὑμῖν Σέρμιόν ἕτερον; ἐστὶ που Ζεύγμην καὶ Δαλματία ἄλλη, ἃ δίδόντες νῦν ἡμῖν ἦκατε; Εἰ μὲν ἐστὶ, δείξατε δὴ, ὡς ἡμεῖς γε ὑπέκλιμα ἀντίκα ὑποδεξίμεθα ταῦτα χερσίν, εἰδότες μὲν ὡς οὐδὲ ταῦτα ἔσον τὸ ἐφ' ὑμῖν καθέξομεν ἀσφαλῶς (μέλησις γὰρ ὑμῖν οὐδεμία πάντα παρανομεῖν), αὐτῇ δ' ὁμοῦ ἰσχυρὸν σὺν θεῷ φάναί τῇ ἡμῶν ὥσπερ καὶ τοῦτων κρατήσοντες. Εἰ δὲ ταῦτα μὲν παρ' ἡμῖν ἔρει κείται, ὑμῖν δ' οὐδὲν ὑπολείπεται ὧν ἔρει δώσειν φατέ, ἐπὶ τίσιν ἢ σύμβασις; ἢ εἰ τὸ διαλλάξον ἡμᾶς ἐστὶ; » [P. 144] Τὸ μὲν δὴ πρῶτον οὕτως αὐτοῦς ἡμείψατο, μεταβαλὼν δ' ἔπειτα: Ἐ Ἄλλ' ἴνα, ἔφη, γνῶτε ὡς προῖκα ὑμῖν σπεισοσθαί θέλομεν Χριστιανοῖς οὖσιν, ἄγε γινέσθε τὰ ὀρθία. Ὁ βασιλεὺς μὲν τοσαῦτα εἶπεν· οἱ δὲ ζωόμενα πάντα θέμενοι ἀπηλλάγησαν, καὶ ὁ βασιλεὺς λοιπὸν ἐπὶ Βυζάντιον ἦλθεν.

ιζ'. Ἦδη δὲ καὶ Ἰωάννην; ὁ Δούκας Δαλματίας (10)

gnum conjugii reliquit. Illa provincias, quas Vladislai fratris auxiliis contra hostes tutata erat, eidem hæreditatis jure testamento assignavit. Atque inde Ungarici reges Dalmatiæ et Croatiae dominos identidem sese appellarunt et easdem possederunt provincias, non tamen absque controversia. Quippe Veneti jam ante Zuilimirum jus in plerasque Dalmatiæ maritimæ urbes sibi vindicabant, quas sub Petro Urseolo duce Servianis abstulerant principibus. Neque dubium est quin Manuel, qui eo ævo cum Venetis simultates, etsi occultas, [P. 482] exercebat, Belæ seu Alexii, cui filiam Mariam desponderat, jura, ut qui esset Hungariæ stirpis princeps, ad bellum inferendum prætenderit. Nisi quod vult Cinnamus, Belæ ipsi in hæreditatis sortem seu a patre, vel, ut probabilius est, a fratre, assignata fuerit Dalmatia, quam idem princeps Hungariæ post hæc rex factus Amalrico filio primogenito perinde concessit. Agunt etiam de hoc Manuели in Dalmatia cum Venetis bello Thomas Archidiaconus in Hist. Salonitana

παραστησάμενος Νικηφόρῳ τῇ Χαλούφῃ ταύτην πα-
 ρέθετο, οὕτω πρὸς βασιλείῳ ἀπεσταλμένον αὐτῷ.
 Ἐφ' ἣν γὰρ αὐτὸν δυνάμεσιν ἅμα ἐνταῦθα στείλαι ἐφ'
 ἢ ἢ βία· ἢ ὁμολογίᾳ ταύτην εἶναι, τῶν Ὀβννων τῶ
 λόγῳ δῆθεν Βελᾶ πρὸς κλήρον καὶ ταύτην ἀφορίζον-
 των. Ὁ δὲ, τὴν Σερβίῳ παραμειψάς· χῶραν, ἐπειδὴ
 εἰς ταύτην εἰσεβάλεν πᾶσα ἐν βραχεὶ δυναστεία τὸ
 πλεόν ὑπὸ τῷ βασιλεὶ ἔθετο. Ὅτε δὲ Τραγουρίον τε
 ὑπὸ Ῥωμαίους ἐγένετο καὶ Σεβένικος, πρὸς δὲ καὶ
 Σπάλαθος καὶ τὸ Κατζικίων ἔθνος (11) Διόκλειά τε
 πόλις περιφανής (12), ἦν Διοκλητιανός (13) ὁ Ῥω-
 μαίων ἐδείματο αὐτοκράτωρ, Κάρδων [P. 146] τε
 καὶ Ὀστρουμπίτζα (14) καὶ Σάλων, καὶ ὅσαι ἐπὶ Δαλ-
 ματικῇ ἔδρυνται ἄλλαι, ἑπτὰ καὶ πεντήκοντα ἅπασαι.
 Τὰ μὲν κατὰ Δαλματίαν τῆδε ἐχώρησαν, Βασιλεὺς
 δὲ, ὡσπερ ἐλέγομεν, ἐς Βυζάντιον ἐπανιῶν θρίαμβον
 ἐξ ἀκροπόλεως ἀχρὶ καὶ ἐς τὸ τῆς Σοφίας μέγα κα-
 τήνευγεν ἱερὸν. Ἐνταῦθ' αὖτε τὰ χαριστήρια θύσας
 καὶ χρυσίῳ τοὺς ἱεροπόλους δωρησάμενος, ὃ ἐκ Σιρ-
 μίου φορολογηθὲν Ῥωμαίοις ἔσχευεν, ἐν παλατίῳ ἡσύ-
 χασεν. Ἄλλ' ὃ με μικροῦ παρήλαθον, ἐν ἐκεῖνῳ δὲ τῷ
 θριάμβῳ καὶ ἄρμα χρυσοῦ ἐργαστο ἀκηράτου, ἐφ'
 ᾧ τὸν βασιλεῖα ἐπιδήσεσθαι. Οὐ μὴν καὶ ἐπέδη, τὸ
 μὴ πρὸς τὸν θυγὸν εὐλασθεῖς, τὸ δὲ τι καὶ πρωτο-
 ζύγων τῶν Ἰππων ὄντων, οἱ τὸν δίφρον εἰλκον, θαμά
 τε τοῦτον ἐκταραττόντων, ὡς μικροῦ καὶ ἀνατετρά-
 φθαι κινδυνεύειν. Οὐπω δὲ συχρὸς ἐξῆκε χρόνος, καὶ
 αὐτῆς Σερβίους τε ὠδίνειν καὶ Παννόνων τὸ ἔθνος
 μεμαθηκῶς προφθάνειν ἠπειλεγτο τὴν ὁρμῆν. Ἄλλ'
 ἄρτι προϊόντα τοῦτον ἤκουσαν, καὶ τῆς ὁρμῆς ἀνα-
 κοπέντες ἀπαράλυτα τὰ δεδογμένα ἐτήρησαν.

imperio asservisset, Nicephoro Chaluphæ, quem-
 admodum ei a principe mandatum fuerat, istius
 administrandæ curam imposuit. Eo enim fuerat
 cum copiis missus, ut sive per vim sive per condi-
 tiones illam in potestatem redigeret: quod hanc
 scilicet 249 provinciam Bele in hæreditatis suc-
 tem assignarent Hungari. Is itaque Serviorum fines
 prætergressus, postquam totus in Dalmatiam exer-
 citus traductus erat, brevi pleraque imperatoris
 ditioni subjecit. Tum enim in Romanorum jus con-
 cessere Tragurium et Sebenicus, ad hæc Spalathus
 et Catziciorum gens; Dioclea urbs percelebris,
 quam Diocletianus imperator condidit, Scardona,
 Ostrubitzæ, Salona, omnesque aliæ civitates quæ
 in Dalmatia sitæ sunt, numero in universum septem
 et quinquaginta. Hæc in Dalmatia feliciter gesta sunt
 Imperator autem Byzantium, uti diximus, reversus
 ab acropoli usque ad ædem S. Sophiæ triumphum
 egit; ubi Deo gratis persolutis et sacerdotibus auro
 donatis, quod ex tributis Sirmii contraxerant Romani,
 in palatio quieti se dedit. Sed me fere præterierat,
 currum quo imperator veheretur, isto in triumpho
 ex auro solido confectum fuisse; non conscen-
 disse illum tamen, tum quod vereretur ne arrogantia
 incusaretur et fastus, tum etiam quod curru ad-
 juncti equi tunc primum domiti et jugo pressi sic
 crebro succussissent jactassentque, ut haud multum
 abfuerit quin totus subverteretur. Nec longum in-
 tercessit tempus, cum Servios et Pannonæ nova
 iterum moliri edoctus, eorum conatus prævertere
 C statuit. Sed statim atque illum accedere perceperunt,
 omisso incepto, pacta servare.

Du Cangii notæ.

c. 20, 22, Sabellicus et Bonfinius. Consule Familias nostras Dalmaticas.

(11) Τὸ Κατζικίων ἔθνος. Catzicii forte, de quibus Thomas Archid. c. 22, qui Casicii in veteri diplomate dicuntur apud Jo. Lucium, l. iii Hist. Dalmaticæ, c. 10, p. 132. Fuerunt autem Cazetti sive Casicii una e 12 tribubus Croatorum. V. eundem

Lucium, l. iv, c. 46.

(12) Ἦν Διοκλητιανός etc. V. Constant. Porph. et eundem Thom. Archid. in Hist. Salon. c. 4.

(13) Κάρδων. Vulgo Scardona.

(14) Ὀστρουμπίτζα. Quæ hodie Ostrovitza.

BIBAION Γ.

LIBER VI.

α'. Ὁ βασιλεὺς δὲ Ἀνδρόνικον (15) ἀπὸ Ταυροσκυ-
 θῶν ἦδη, καθάπερ εἴρηται, ἐπανιόντα φιλοφροσύνης
 τε τῆς ἄλλης ἡξίωσε καὶ ἀφθόνῳ χρυσίῳ τὸν ἀνδρω-
 πον δωρησάμενος ἐπὶ Κιλικίας τὰ τῆδε καταστησά-
 μενον ἐπεμψεν· ὡς γε μὴν ἀφθόνους· ἔχει χρῆσθαι
 τοῖς ἀναλώμασι καὶ Κύπρον αὐτῷ φορολογεῖσθαι
 ἔδωκεν. Ἄλλ' ἐκεῖνος ὀλίγον ἐν τοῖς καθεστῶσιν ἐπι-

250 1. Cæterum imperator reversum, sicuti memoravimus, ex Tauroscythis Andronicum benevolentia singulari prosecutus, ingenti auri pondere donatum in Ciliciam ad res ibi componendas misit: et ut largiores ei sumptus suppeterent, vectigalia insuper Cypri attribuit. Sed ille haud diu ibi locorum moratus, primo quidem Philippam Augustæ

Du Cangii notæ.

15) Βασιλεὺς δὲ Ἀνδρόνικον. Nicetas, l. iv, n. 4 et v, Will. Tyrius, l. xx, c. 2. V. Stemma Comnen.

terraneum canalem in urbem procurrebat) sibi id persuadere minime poterat, ita facile a Romanis posse expugnari. Inde itaque digressus princeps aliud castellum extruxit, quod Hungaris plurimisque quos Sirmio transtulerat, habitandum concessit. Chalisii vulgo ab ipsis appellantur, suntque diversæ, ut supra memoratum est, religionis, et easdem ac Persæ opiniones habent. Tum vero certo edoctus Stephanus quæ Zeugmæ urbem accidissent, legatos ad imperatorem misit, viros dignitate conspicuos, quos inter exstitit is qui episcopali munere ibi fungebatur, Sirmiumque se Romanis, insuper etiam totam Dalmatiam restitutum pollicitus est. Ut venire in conspectum imperatoris, **248** mandata exposuere rogaverunt, ut iram remitteret. Id ille primo negavit et rem certe magnam, inquietus, confecturus ille esset, legati, si quæ jam ablata sunt, ea rursus donare vellet. Habemus Sirmium, cepimus Zeugmen, Dalmatias tenemus, eorumque omnino domini facti sumus, quæ vobis erepta etiam concedere nunc vultis. Estne ergo alterum apud vos Sirmium, et altera Zeugme, Dalmatiaque alia, quæ nobis tradituri sitis? Si habetis, ea nobis ostendite, ut hæc apertis continuo manibus excipiamus: quæ quidem etsi haud tuto nos possessuros scimus (quippe contra jus fasque agere nulla vobis est cura) iisdem tamen nostris viribus, Deo juvante, ut et ista tuebimur. Si ergo hæc nostra sunt, nihilque vobis amplius in iis juris est, quæ vos daturus dicitis, quibus conditionibus pacta fient? aut quid illud erit, quod vos nobis reconciliet? » Iis quidem sermonibus legatos primum est allocutus: inde commutata oratione: « sed ut scialis, ait, quam libenter vobiscum, qui Christiani estis velimus pacisci, agendum, sacramenta sunt. » Hactenus imperator. Illi vero omnia jurejurando firmantes recessere: ipse autem princeps Byzantium est reversus.

17. Cum Joannes Ducas Dalmatiam Romanorum

Du Cangii notæ.

(9) *Et τις ἀπερ ἀφήρηται.* Ita Lachanas occupato regni Bulgarici diademate Mariæ Constantini regis viduæ et se in conjugem et regnum in dotem offerentem, respondit, ridicule offerri, quod majori ex parte jam teneret: Διαθροπτόμενο; οἷον εἰ ἀρχὴν ἔσον οὕτω κτησομένην αὐτῷ σπάθῃ καὶ δυνάμει κρατεροῖ, ἐκείνη φθάσει χαρίζεσθαι. Pachym. l. vi, c. 7.

(10) *Δαλματίας.* Dalmatia maritima, quam et Croatiam Albam vocarunt, reges suos seu toparchas agnovit, longe diversa a Servianis principibus, quorum regia fuit Salona; Diocletiani Augusti natalibus illustris. Atque ut omnittam cæteros qui hisce provinciis imperitarunt, in præsens, quod ad rem nostram spectat, arbitror adnotandum, Zolomirum seu Zuilimirum, cujus meminit Gregorius VII papa, uti a nobis ad Alexiadem observatum, Croatiae et Dalmatiae regem sese inscripsisse, qui ducta in uxorem Belæ I Hungariae regis filia, Geizæ II et Vladislai regum sorore, cum nulla ex ea superesset proles, moriens re-

gnum conjugii reliquit. Illa provincias, quas Vladislai fratris auxiliis contra hostes tutata erat, eidem hæreditatis jure testamento assignavit. Atque inde Ungarici reges Dalmatiae et Croatiae dominos identidem sese appellarunt et easdem possederunt provincias, non tamen absque controversia. Quippe Veneti jam ante Zuilimirum jus in plerasque Dalmatiae maritimæ urbes sibi vindicabant, quas sub Petro Urseolo duce Servianis abstulerant principibus. Neque dubium est quin Manuel, qui eo ævo cum Venetis simulatas, etsi occultas, [P. 482] exercebat, Belæ seu Alexii, cui filiam Mariam desponderat, jura, ut qui esset Hungaricæ stirpis princeps, ad bellum inferendum prætenderit. Nisi quod vult Cinnamus, Belæ ipsi in hæreditatis sortem seu a patre, vel, ut probabilius est, a fratre, assignata fuerit Dalmatia, quam idem princeps Hungariae post hæc rex factus Amalrico filio primogenito perinde concessit. Agunt etiam de hoc Manuclis in Dalmatia cum Venetis bello Thomas Archidiaconus in Hist. Salonitana

ιζ'. Ἦδη δὲ καὶ Ἰωάννη; ὁ Δούκας Δαλματίας (10)

Α τοῖς ἄλλοις καὶ ὀχρεῖς αὐτὴν ἐκ τῶν Ἰστρου ἐπιτίξε ναμάτων, ὅς τὸ μὲν πρῶτον εἰς τὸ ἐμφανὲς ἔκειτο ὑπαιθρος ἐπὶ τὴν πόλιν ἀνατείνων, εἶτα βασιλέως Στεφάνου ἐκείνῳ συναραμένου ὑπόνομος ἤδη κατέστη) πιστεύειν οὐκ εἶχεν εὐπετῶς οὕτω Ῥωμαίοις ἀλώσεσθαι ταύτην. Ὡς δὲ βασιλεὺς ἐκεῖθεν μεταβάς ἑτερόν τι φρούριον ἐνεούργει, ἐν ᾧ πολλοὺς τῶν ἐν Σιρμιῳ φέρων ψικίσιο Οὐννων, οὗ; παρ' αὐτοῖς Χαλσιόους ἔθος καλεῖν ἴσται (καὶ εἰσιν ἑτερόδοξοι, καθάπερ ἦδη ἔφη, Πέραις ταυτοφρονούντες), τότε δὴ τὰ ἀμφὶ τῆ πόλεως Ζεύγη ζυμπεπτωκότα μαθὼν ἀκριθῶς πρέσβεις εἰς τὸν βασιλέα πέμπει ἄνδρας τε τῶν περιφανῶν καὶ δὴ καὶ τὸν τὴν ἐπισκοπὸν τῆδε λαχόντα ἀρχὴν, Σιρμιόν τε ἀποδιδόναι Ῥωμαίοις ἑσαυτὶς διομολογῶν, πρὸς δὲ καὶ Δαλματίας πάσαν. Β Οἱ καὶ ἐπιδή βασιλεὶ εἰς τὴν ἤλθον, ἐπεὶ τὸν τε ὅσα αὐτοῖς ἐπίσταλτο καὶ δὴ ἰκέτερον ἀνεῖναι λοιπὸν βασιλέα τοῦ χόλου. Ὁ δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἀπέλεγε: ἰ Παλλοῦ μετὰν ἄξιον εἶη, λέγων, ἄνδρες πρέσβευτα, εἰ τις ἀπερ ἀφήρηται (9) ἦδη ταῦτα δίδαναι ἀξιοῖ. Ἐχομεν Σιρμιον, ἐξελομεν Ζεύγη, Δαλμάτας ἦδη κρατοῦμεν, πάντων καθάπαξ γεγόναμεν κύριοι ὧν αὐτοὶ δίδόντες εἶτα ἀπελίσθη. Ἄρα τοίνυν ἔστι παρ' ὑμῖν Σιρμιόν ἑτερον; ἔστι που Ζεύγη καὶ Δαλματία ἄλλη; ἂ ἐδόντες νῦν ἡμῖν ἤκατε; Εἰ μὲν ἔστι, δείξατε δὴ, ὡς ἡμεῖς γε ὑπείαις αὐτεῖα ὑποδείξμεθα ταῦτα χερσίν, εἰδότες μὲν ὡς οὐδὲ ταῦτα ὄσον τὸ ἐφ' ὑμῖν καθέξομεν ἀσφαλῶς (μέλησις γὰρ ὑμῖν οὐδεμία πάντα παρανομεῖν), αὐτῇ δ' ὄμως λοχῦτὸν σὺν θεῷ φάναί τῆ ἡμῶν ὠσπερ καὶ τοῦτων κρατήσομεν. Εἰ δὲ ταῦτα μὲν παρ' ἡμῖν ἀρεὶ κεῖται, ὑμῖν δ' οὐδὲν ὑπολείπεται ὧν ἀρεὶ δώσιν φατέ, ἐπὶ τισιν ἢ σύμβασις; ἢ εἰ τὸ διαλλάξον ἡμᾶς ἔσται; » [P. 144] Τὸ μὲν δὴ πρῶτον οὕτως αὐτοῦς ἡμεῖς φάτο, μεταβαλὼν δ' ἔπειτα: « Ἄλλ' ἴνα, ἔφη, γινώτε ὡς προῖκα ὑμῖν σπείσασθαι θέλομεν Χριστιανοῖς οὖσιν, ἀγε γινέσθη τὰ ὅρκια. » Ὁ βασιλεὺς μὲν τοσαῦτα εἶπεν· οἱ δὲ ζωόμενα πάντα θέμενοι ἀπηλλάγησαν, καὶ ὁ βασιλεὺς λοιπὸν ἐπὶ Βυζάντιον ἤλθεν.

παρατησάμενος Νικηφόρῳ τῷ Χαλούφῃ ταύτην πα-
 ρέθετο, οὕτω πρὸς βασιλείῳ ἀπεσταλέμενον αὐτῷ.
 Ἐφ' ἣν γὰρ αὐτὸν δυνάμειν ἅμα ἐνταῦθα στείλαι ἐφ'
 ἢ ἢ βία· ἢ ὁμολογίᾳ ταύτην ἐλεῖν, τῶν Ὀυνων τῷ
 λόγῳ δῆθεν Βελᾷ πρὸς κληρον καὶ ταύτην ἀφορίζον-
 των. Ὁ δὲ, τὴν Σερβίων παραμείψα; χώραν, ἐπειδὴ
 εἰς ταύτην εἰσέβαλεν πᾶσα ἐν βραχεὶ δυναστεία τὸ
 πλεόν ὑπὸ τῷ βασιλεὶ ἔθετο. Ὅτε δὴ Τραγούριόν τε
 ὑπὸ Ῥωμαίους ἐγένετο καὶ Σεβένικος, πρὸς δὲ καὶ
 Ἐπάλαθος καὶ τὸ Κατζικίων ἔθνος (11) Διόκλειά τε
 πόλις; περιφανής; (12), ἣν Διοκλητιανὸς; (13) ὁ Ῥω-
 μαίων ἐδείματο αὐτοκράτωρ, Κάρδων [P. 146] τε
 καὶ Ὀστρουμπίτζα (14) καὶ Σάλων, καὶ ὅσαι ἐπὶ Δαλ-
 ματικῇ Ἰβρυνται ἄλλαι, ἐπτὰ καὶ πενήκοντα ἄσασαι.
 Τὰ μὲν κατὰ Δαλματίαν τῆδε ἐχώρησαν, Βασιλεῦς;
 δὲ, ὡς περ ἐλέγομεν, ἐς Βυζάντιον ἐπανιῶν θριαμβόν B
 ἐξ ἀκροπόλεως ἀχρι καὶ ἐς τὸ τῆς Σοφίας; μέγα κα-
 τήνευεν ἱερόν. Ἐνταῦθα τε τὰ χαριστήρια θύσας;
 καὶ χρυσίῳ τοῦς ἱεροπόλους δωρησάμενος, δ' ἐκ Σιρ-
 μιῶν φορολογηθὲν Ῥωμαίοις; ἔωυγεν, ἐν παλατίῳ ἡσύ-
 χασεν. Ἄλλ' ὁ με μικροῦ παρῆλθεν, ἐν ἐκείνῳ δὴ τῷ
 θριάμβῳ καὶ ἔρμα χρυσοῦ ἐργαστο ἀκράτου, ἐφ'
 ἢ τὸν βασιλέα ἐπιθήσεσθαι. Οὐ μὴν καὶ ἐπέθη, τὸ
 μὲν πρὸς τὸν ἔγκον εὐλαθεθεῖς, τὸ δὲ τι καὶ πρωτο-
 ζύγων τῶν Ἰππων ὄντων, οἱ τὸν δίφρον εἶλον, θαμά
 τε τούτων ἐκταραττόντων, ὡς μικροῦ καὶ ἀνατερά-
 φθαι κινδυνεύειν. Οὕτω δὲ συχνὸς ἐξῆκε χρόνος, καὶ
 αὐτὸς Σερβίους τε ὠδίνειν καὶ Παννόνων τὸ ἔθνος
 μεμαθηκῶς προφθάνειν ἠπειγέτο τὴν ὁρμὴν. Ἄλλ'
 ἔρι προσιόντα τούτων ἤκουσαν, καὶ τῆς ὁρμῆς ἀνα-
 κοπήντες ἀπαράλυτα τὰ δεδογμένα ἐτήρησαν.

A imperio asseruisset, Nicephoro Chaluphæ, quem-
 admodum ei a principe mandatum fuerat, istius
 administrandæ curam imposuit. Eo enim fuerat
 cum copis missus, ut sive per vim sive per condi-
 tiones illam in potestatem redigeret: quod hanc
 scilicet 249 provinciam Beke in hereditatis sorte
 assignarent Hungari. Is itaque Seruorum fines
 prætergressus, postquam totus in Dalmatiam exer-
 citus traductus erat, breui pleraque imperatoris
 ditioni subiecit. Tum enim in Romanorum jus con-
 cessere Tragurium et Sebenicus, ad hæc Spalathus
 et Catziciorum gens: Dioclea urbs percelebris,
 quam Diocletianus Imperator condidit, Scardona,
 Ostrubitzæ, Salona, omnesque aliæ civitates quæ
 in Dalmatia sitæ sunt, numero in uniuersum septem
 et quinquaginta. Hæc in Dalmatia feliciter gesta sunt
 Imperator autem Byzantium, uti diximus, reuersus
 ab acropoli usque ad ædem S. Sophiæ triumphum
 egit; ubi Deo gratis persolutis et sacerdotibus auro
 donatis, quod ex tributis Sirmii contraxerant Romani,
 in palatio quieti se dedit. Sed me fere præterierat,
 currum quo Imperator ueheretur, isto in trium-
 pho ex auro solido confectum fuisse; non conscen-
 disse illum tamen, tum quod uereretur ne arrogantiæ
 incusaretur et fastus, tum etiam quod curui ad-
 juncti equi tunc primum domiti et iugo pressi sic
 crebro succussissent iactassentque, ut haud multum
 absuerit quin totus subverteretur. Nec longum in-
 tercessit tempus, cum Seruios et Pannonos noua
 iterum moliri edocius, eorum conatus præuertere
 C statuit. Sed statim atque illum accedere perceperunt,
 omisso incepto, pacta seruare.

Du Cangii notæ.

c. 20, 22, Sabellicus et Bonfinius. Consule Familias nostras Dalmaticas.

(11) Τὸ Κατζικίων ἔθνος. Catzici sorte, de quibus Thomas Archid. c. 22, qui Casicli in veteri diplomate dicuntur apud Jo. Lucium, l. iii Hist. Dalmatic. c. 10, p. 132. Fuerunt autem Gazetti sive Casicli una e 12 tribubus Croatorum. V. eundem

Lucium, l. iv, c. 46.

(12) Ἡρ Διοκλητιανὸς etc. V. Constant. Porph. et eundem Thom. Archid. in Hist. Salon. c. 4.

(13) Κάρδων. Vulgo Scardona.

(14) Ὀστρουμπίτζα. Quæ hodiè Ostrovitza.

BIBΛION Γ.

LIBER VI.

α'. Ὁ βασιλεὺς δὲ Ἀνδρόνικον (15) ἀπὸ Ταυροσκυθῶν ἤδη, καθάπερ εἴρηται, ἐπανιόντα φιλοφροσύνης τε τῆς ἄλλης ἡξίωσε καὶ ἀφθόνῳ χρυσίῳ τὸν ἄνθρωπον δωρησάμενος ἐπὶ Κιλικίας τὰ τῆδε καταστησόμενον ἐπεμψεν· ὧ; γε μὴν ἀφθόνοι; ἔχοι χρῆσθαι τοῖς ἀναλώμασι καὶ Κύπρον αὐτῷ φορολογεῖσθαι ἔδωκεν. Ἄλλ' ἐκείνος ὀλίγον ἐν τοῖς καθεστῶσι ἐπι-

250 1. Caterum imperator reuersum, sicuti memorauimus, ex Tauroscythis Andronicum beneuolentia singulari prosecutus, ingenti auri pondere donatum in Ciliciam ad res ibi componendas misit: et ut largiores ei sumptus suppeterent, vectigalia insuper Cypri attribuit. Sed ille haud diu ibi locorum moratus, primo quidem Philippam Auguste

Du Cangii notæ.

15) Βασιλεὺς δὲ Ἀνδρόνικον. Nicetas, l. iv, n. 4 et v, Will. Tyrius, l. xx, c. 2. V. Stemma Comnen.

vororem, legibus id nostris miſime concedentibus, sibi despondet: deinde nulla ratione relicta illa in Palæstinam transiit, ingentes secum defrens imperatoris pecunias, quas ex Ciliciæ et Cypri tributis coegerat. Illic forte incidit in Isaacii sebastocratoris filiam, quæ Balduino regi, uti dictum est, nupsert et fucto marito fratregue illius regnum jam consecuto, vidua in urbe Ace morabatur. Crebrius illam ut consanguineam convenit, et secretas etiam consuetudines cum ea habuit. Tandem impuro atque illicito illius amore flagrans ac concubitu potitus in Saracenorum fines una cum illa trajecit et liberos ex ea postea susulit. **251** Inde plurimas regiones exteras circumiens Orientalem Iberorum plagam adiit. Neque ita multo post ad Persas iterum cum muliere reversus est: unde crebris in Romanorum fines factis excursionibus plurimos captivos fecit, quos ut belli prædam scelestus iste Persis concessit: ob quæ facinora ab Ecclesia anathemate percussus est.

ἦλθε σὺν τῇ γυναίκῃ, ὅθεν συχνὰς ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων διζόμενος ὁ καχοδαίμων ἀρπάγματα τοῦ πολέμου κλησίας ὑποδέβληται.

2. Per idem tempus orta est Byzantii de gloria Christi controversia hac occasione. Quidam Demetrius, genere quidem Romanus sed Lampe vicq Astæ oriundus, in disciplinis externis ac sæcularibus parum, opinor, versatus, institutis autem divinis assiduo deditus absurdissima quæque de iis crebrius proferebat. Hic sæpius in Occidentem gentesque Italicas legatus missus et stolido fastu plenus inde reversus tum alia quædam effudit portentosa, tum et Dei naturam curiosius investigare non destitit: rem alii nulli permissam præterquam doctoribus et iis qui in sacerdotum albo præcipui fulgeant, atque adeo ipsis jam imperatoribus, propter dignitatis forte excellentiam. Cum e finibus Alemannorum rediret, gentes eas propalam contendebat a vera aberrare opinione, inque colloquium imperatoris aliquando admissus eadem effutiit. Quænam autem ista essent illo percontante, sermonem arripiens, statim rem omnem, cujus hæc est summa, explicuit: « Dicere, inquit, audent minorem eundem esse et æqualem Deo a quo genitus est. » At imperator **252** subjiciens: « Numquid, ait, eundem esse et Deum et hominem dici-

μείνας χρόνον, πρώτα μὲν Φιλίππαν τὴν Αὐγούστης κασιγνήτην γυναίκα ἐγγυητὴν ἐποίησατο, τοῦ παρ' ἡμῖν νομίμου (16) ἤμισα ξυγχωροῦντος αὐτῷ· εἰτα λόγῳ οὐδενὶ ταύτης ἀπεσχημένος ἐπὶ Παλαιστίνῃ μετέβη, χρήματα τῶν βασιλέως πλείστα συνεπαγόμενος, ἀ Κιλικίας τε αὐτῆς καὶ τῆς Κυπρίων ἐκπεφορολόγηκε γῆς. Ἐνταῦθά τε τῇ σεβαστοκράτορος Ἰσαακίου ἐντετυχηκῶς θυγατρὶ, ἣ Βαλδουίνῳ, καθάπερ εἰρηται, τῷ βῆγγι ξυνοικήσασα, ἐπειδὴ περ ἐκεῖνος ἀποθάνοι καὶ τὰ τῆς ἀρχῆς ἐπὶ τὸν ἀδελφὸν μεταπέσοι τὸν αὐτοῦ, ἐνταῦθα ἐπὶ Ἄκῃ καθῆστο πάλῃς χηρεῦουσα· θαμὰ τε ἐφοῖτα παρ' αὐτῆν ἄτε ξυγγενῆ καὶ ὀμιλάς τινας ἰδιαζούσας ἐποίηστο τῇ ἀνθρώπῳ. Προβαίνων δὲ καὶ ἐκτόπως ἠράσθη ταύτης ἀθεσμόν τινα καὶ ἀνόσιον ἔρωτα, ἕως ἥδη πλησιάζας αὐτῇ ἀνελθεῖ τε ἐκεῖθεν καὶ ἐπὶ τὴν τῶν Σαρακηνῶν σὺν αὐτῇ χῶραν ἦλθεν, ἐξ ἧς καὶ παῖδας ἐτέκνωσεν ὑστερον. Τότε δὲ πολλὴν τινα γῆν ὄθνησαν περιελθὼν, εἶτα καὶ εἰς τὴν ἐφάν Ἰβήρων ἐμβάλλει χῶραν. Οὐ πολλῷ δὲ ὑστερον αὐθις ἐπὶ τοὺς Πέρσας ποιοῦμενος ἐμβολὰς πολλοὺς τε ἀνθρώπων ἀνδραποπέροισι παρέιχε, δι' ἀ καὶ ἀναθέματι πρὸς τῆς Ἐκ-

β'. Ὑπὸ τούτων τὸν χρόνον ζήτησις τις ἐν Βυζαντίῳ ἀμφὶ τῇ [P. 147] Χριστοῦ συνέπεσε δόξῃ ἀπ' αἰτίας τοιαύδα. Ἦν τις Δημήτριος (17), Ῥωμαῖος μὲν γένος Λάμπης δὲ κώμη ἐρημημένος Ἀσιανῆς, παιδείσεως τῆς ἐγκυκλίου καὶ μαθημάτων τῶν ἐκτὸς ὄλγῳ, οἶμαι, μετεσχηκῶς, δόγμασι δὲ ὡς ἐπίπιν τοῖς θεοῖς ἐνευκαιρῶν καὶ ἀπέραντόν τινα περὶ ταῦτα κατατεινῶν ἀδολεσχίαν ἀεί. Οὗτος πολλάκις περὶ τὴν ἐσπέραν καὶ ἐθνη πρᾶσιύσας τὰ Ἰταλικὰ κορυζῆς μεστός ἐκεῖθεν ἐπανήει καὶ ἑτερατεύετο ἄλλα τε πολλὰ καὶ δὴ καὶ τὴν Θεοῦ φύσιν οὐδέποτε ἀνίει πολυπραγμονῶν, πρᾶγμα οὐδενὶ ἄλλῳ ὅτι μὴ διδασκάλοις καὶ τῶν ἱερέων ἐφειμένον τοῖς προϋχοσίν, ἥδη δὲ καὶ βασιλεῦσι διὰ τὸ ἀξίωμα ἰσως. Τότε δὲ ἐκ τῆς χῶρας ἀναζεύξας Ἀλαμανῶν διαφανῶς ἐτεροφρονεῖν τὰ τῆδε διετεινετο ἔθνη, καὶ ποτε τῷ βασιλεῖ διομιλούμενος τοιαῦτα τινὰ συνείρε. Πυθθανομένου δὲ τοῦ βασιλέως τινα ταῦτα εἶεν, ὑπολαβὼν ἐκεῖνος αὐτίκα τὸν πάντα διεξῆει λόγον. Εἶχε δὲ οὕτως: « Ἐλάσω τὸν αὐτὸν καὶ ἴσον τῷ φύσαντι Θεῷ λέγειν τολμῶσι. » Βασιλέως δὲ, « Τί δὲ, οὐχὶ καὶ Θεὸν τὸν αὐτὸν καὶ ἀνθρώπῳν φάμεν; » εἰπόντος, ὁ δὲ « Ναί, » εἶπεν. « Οἴκοῦν, βασιλεὺς ἔφη (18), ἐν

Du Cangii notæ.

(16) Τοῦ παρ' ἡμῖν νομίμου. Matthæus Monachus in Quæst. matrimonial. l. viii Juris Græco-Rom. p. 482 ad quintum usque gradum prohibitas fuisse apud Græcos ob affinitatem nuptias scribit: Μέχρις τοῦ πέμπτου βαθμοῦ πάντῃ τὸ ἐξ ἀγιστείας κεκώλυται. V. Pæthym. l. vi, c. 6.

(17) Ἦν τις Δημήτριος. Id etiam habet Nicetas, l. vii, c. 5. V. Præterea Leonem Allat. de Eccl. Occid. et Orient. perp. cons. l. ii, c. 12, n. 4.

(18) Οὐκοῦν βασιλεὺς ἔφη. Gaudenius Brixien-sis episcopus in Responsione ad Paulum Diac. de eo quod Dominus Jesus dixit apostolis: Quia Pater major me est; duplex est in Christo substantia, una propria, alia nostra, jam sua: id est, una

Dei, alia hominis. Filius enim Dei, ex quo eum illibata Virgo peperit de Spiritu sancto conceptum, atque hoc genere nascendi Verbum caro factum est et habitavit in nobis, idem cepit esse Filius hominis, qui in principio egul apud Patrem Filius Dei, uique Deus Verbum, etc. Ferrandus Carthagin. Diac. Epistol. ad Anatolium: Si quis iterum requirat, Pater major me est, utrum vox ista secundum divinitatem prolata sit, an secundum humanitatem, fiducialiter respondeo secundum humanitatem, non secundum divinitatem. Iacius Clarus adversus Varinadum: Filius minor est Patre in assumpti hominis formâ, æqualis vero Patri est in Destatis naturæ substantia. Ita passim sancti

τῷ ἀνθρώπῳ μὲν τὸ ἦντον, ἐν δὲ τῷ Θεῷ τὸ ἶσον ἄμω-
 δμολογούμεν. Ταῦτ' δὲ τοῦτο καὶ τοῦ Σωτῆρος ἀκούο-
 μεν λέγοντος. Φησὶ γάρ πού· Ὁ Πατὴρ μου μείζων
 μου ἐστίν. Καὶ εἰ μὴ θατέρω τοῦτο προσαρμοστέον
 φύσει (ἀποπώτατον γάρ), ἀνάγκη λοιπὸν τῇ ἐτέρῃ
 τῶν λόγων προσάπτειν. Τὸ γὰρ μηδεμίᾳ λέγειν ἀνοή-
 τον. Ἄρα καλῶς τοῖς ἀνθρώποις ὁ λόγος ἔχει, ὅσα
 γὰρ τῶς κράτος εἶδέναι τὸ ἡμέτερον. Ὁ δὲ καὶ πά-
 λιν, « Ἀλλὰ περιφανῶς ἀσεβοῦσιν, » ἔλεγε. Τότε μὲν
 οὖν ἐν τούτοις τὸν διάλογον ἔλυον· ὀλίγῳ δ' ὕστερον
 καὶ βιβλίῳ τὰ δοκούντα αὐτῷ Δημήτριος ἐνθέμενος
 αὐτῷ βασιλεῖ ἐκόμισεν. Ὁ δὲ « Εἰ γε, » ἔφη, ὑπὸ γῆν
 αὐτὸ κατακρύψαι δυνατόν ἐστιν, αὐτίκα τοῦτο κατέ-
 χων, ὡς μὴ ἐντεῦθεν ὀλέθρου πολλοῖς πρόξενος ἔστῃ.
 Ἔμοι γὰρ ἀραρότως ἔχειν συμβαίνει τὰ ἐς τὴν θεω-
 ρίαν ταυτηνί, καὶ οὐκ ἂν τις βράδιος οἶμαι αὐτῆς με-
 ἔξει παρακινεῖν. » Ἀλλ' ἐκείνος ἐτι μᾶλλον θρασὺς
 ἦν ἰδίᾳ τε καὶ ἐν συλλόγοις αὐτὸ προύφερεν. Ἦδη δὲ
 καὶ τῶν ἀρχιερέων ἔκοινοῦτο πολλοῖς καὶ τοῖς ἐκ τῆς
 τῶν Δευιτῶν μερίδος, οὓς διακόνους καλοῦμεν. Ἐπει-
 τε συμφωνούντας αὐτῷ πολλοὺς εὗρισκεν, ἐτι μᾶλλον
 ἀναπαύδᾳ κατὰ τῶν τῷ Ἐλαττῶν πῶς πεφρονηκότων
 ἐπνεῖ· καὶ ἐφέρετο· προῖόν τε ἐπὶ μέγα ἡρῆθ τὸ νεῖ-
 κος, καὶ οὐκ ἦν οὐδαμῶ ἔστις τῷ τότε καὶ ἑλάλει καὶ
 ἐζητεῖ, κἂν ὅποιασούν ἐτύγγανε μερίδος ὦν. Ὡς οὖν
 τούτα βασιλεὺς ἔγνω, τὸ μὲν ἐπὶ κοινῆς θεθεικέναι
 ζητήσεως ὤκνει [P. 148] καὶ ἀνεθύετο, οὖν εὐλαθεῖα
 τῷ πράγματι προσφερόμενος. Ὅρων δὲ σχεδὸν εἰ
 μοι ἅπαντας ἐς γνώμην τὴν Δημητρίου νεύοντας,
 ἕνα καθ' ἕνα, ἦδη καὶ ξύνδυο καὶ κατὰ πλείους
 παραλαβάνων ἐδοκίμαζε τὰ λεγόμενα, οὕτω τὴ πολ-
 λῶς αὐτῶν ἐπὶ θαιτέραν μετήνεγκε δόξαν οὐκ ἔχον-
 τας ἀντιλέγειν οὐδέν. Κἂν γὰρ καὶ παιδείας ἀγευ-
 ετος λογικῆς ἦν, ἀλλὰ φύσεως ὀξύτητι καὶ μεγαλειῶ
 νόησεως πάντων καθάπαξ ἐκράτει τῶν ἐν τοῖς καθ'
 ἡμᾶς χρόνοις γεγενημένων ἀνθρώπων. Καὶ οὐκ ἦν
 ὅστις ἤρνεῖτο ταῦτα, μὴ ὅτι τῶν ἐν βασιλείᾳ ἀνα-
 στρεφόμενων τὰ πολλὰ (ἦ γὰρ ἂν θωπείας ὑπώ-
 πτευσέ τις ἐνταῦθα), ἀλλ' ἦδη καὶ τῶν ἄλλων ἀγνώ-
 στων αὐτῷ· κἂν τι διεμνηνεύσαι (10) προθυμηθεῖη,
 οὖν ἕξεισιν τινὲς προμηθεῖα καὶ σαφηνεῖα καὶ φρά-
 σεως ἀπλότητι τοῦτο διεξῆει· κἂν ὁποῖου δὴ τινος
 ὦν φιλοσοφίας ἤρητο τὸ ζητούμενον εἰδῶν, φυσικῶν
 ἢ θεολογικῶν καὶ καθάπαξ τῶν ἄλλων. Ἠσχόλει
 ἄρ' αὐτὸν τοῖς τε θεοῖς καὶ τοῖς ἐκτὸς ἀκροάμασι,
 ὁλὸν τε ἀμφοτέρων Ἄρεός τε καὶ Ἐρμοῦ λόγον
 ποιεῖτο, καίτοι σχεδὸν πολεμίων ἔργων οὐδένα και-

mus? Ille vero: « Sic se res habet. » Tum imperator:
 « Annon igitur, quatenus homo est, minorem, quate-
 nus autem Deus, æqualem constitemus? hoc ipsum
 scilicet Servatorem nostrum audivimus dicentem; all-
 cubi enim ait: *Pater meus major me est*. Quod si divi-
 næ istud naturæ non est ascribendum [id enim dicere
 prorsus absurdum esset), necesse est ut alteri, nempe
 humanæ, sermo iste conveniat. Dicere enim id neutri
 competere stultum esset. Recte igitur homines isti
 sentiunt et loquuntur, quantum hactenus majestati
 nostræ conjectari licuit. » Ille vero rursus: « Ma-
 nifestum inquit, errant in fide. » Atque in his di-
 remptum esse colloquium. At paulo post sententiam
 suam libello exaratam imperatori porrexit Deme-
 trius; is vero: « Si, ait, condi sub terram potest
 libellus iste, defode illum protinus, ne multis causa
 perditionis fiat. Mibi quidem immota super ea
 quæstione stat sententia, neque facile quis ab illa
 me dimoveat. » Cæterum insolentior etiam factus,
 libellum privatim ac publice in cætibus proferebat:
 atque cum ipsis etiam episcopis, Levitarumque
 ordine conspicuis, quos diaconos vocamus, de illo
 disserebat. Cum vero jam plurimos in suam per-
 traxisset sententiam, manifestius contra eos qui
 minoris opinione tenerentur insurrexit, adeo ut
 maxima deinceps excitaretur contentio, cum occur-
 reret nemo, cujuscunque esset dignitatis, qui oblo-
 qui et ab eo inquirere quidpiam auderet. Quæ ut
 253 Imperatori comperta fuerunt, publico quidem
 exauiui hanc ille committere controversiam præ
 religione quadam in dies differebat. Ubi vero
 omnes propemodum in Demetrii opinionem incli-
 nare vidit, singulos primo, inde binos et plures ad
 se vocans, agitata et discussa quæstione, plurimos
 ex iis, cum quid opponerent non suppeteret, in
 alteram perduxit sententiam; licet enim logicam
 et dialecticam non attigisset, præstantia tamen
 ingenii et acumine mentisque et animi magnitudine
 cæteros omnino, qui nostra ætate vixerunt, homines
 præcellerat. Et nemo hæc inficiebatur, non eorum
 modo qui cum principe sæpius versabantur, quo-
 rumque suspecta haberi posset adulatio, sed et
 aliorum, qui ei prorsus ignoti sunt. Si quid enim
 interpretari vellet, id singulari accuracione et
 D perspicuitate, necnon et nativa simplicitate refe-
 rebat, ex quacunque demum philosophiæ parte
 deducta esset quæstio, sive ex physica sive ex

1 Joan. xiv, 28.

Du Cangii notæ.

patres. Vide Sedulium, l. i Paschal. operis, cap.
 2. Hac responsione Arrius et illius sequaces,
 qui eo arguunt aduersus Catholicos uti solebant,
 testatur Socrates, l. i, c. 6, semper iugularunt
 necii Patres. S. Augustinus in Enchiridio, c. 35:
 quantum Deus est, ipse et Pater unum sunt:
 quantum autem homo, Pater major est illo. Ar-
 ribus Junior in conflictu cum Serapione, l. ii:
 ea forma, in qua Filius Patris est sine matre,
 se et Pater unum sunt: in ea vero forma, in qua
 Filius Matris est sine patre, Patre minor est. Nu-
 tum enim seruillem assumpsit, in qua non solum

Deo Patre minor esset, sed et Matre tantum mi-
 nor esset, quantum Matris virginis annositas ex-
 stitisset. Vigiliius episcop. Tridentinus: Si ergo
 secundum professionis tuæ (Arrii) sententiam ali-
 quanta diuinitati, nonnulla vero humanitati ascri-
 benda sunt, cur non hoc quod ait: « Pater major
 me est, » humanitati et quod ait: « Ego et Pater
 unum sumus, » diuinitati reputamus?
 (19) Κἂρ τι διεμνηνεύσαι. Perspicax Manuelis
 acutum ingenium, eloquentiam et in rebus
 theologicis eruditionem commendat pariter Ni-
 cetas.

theologica cæterisque. Exercebat enim sese in divinis perinde ac humanioribus disciplinis, et magno utrumque habebat loco, Martem et Mercurium, cæsi nullo propemodum tempore illi a bellicis curis vacaret. Ille itaque, uti diximus, complures ex iis quibuscum congressus est, ad suam perduxit sententiam. Primum enim nemo erat, qui non partis esset sibi adversæ, præterquam Lucas rebus ecclesiasticis tum præpositus, qui et ipse neq̄ aperire libere mentem suam audebat, cum sex non amplius diaconis **254**. Cæteri autem omnes, ut plerisque post familiare cum imperatore colloquium a suis partibus abscedere viderunt, in secretis istis congressibus, ingenii solertia ac linguæ lenocinio ad illius esse pertractos sententiam rati: apud se statuere, ut nemo e suis deinceps solus aut secreto cum principe colloqueretur. Quippe, etsi non in hac vita quidem, tandem tamen post mortem anathemati omnino esse subdendum aiebant. Ad hæc mutuo in ædibus suis et principum aliquot virorum conventus instituerunt, quorum omnium Ignarus imperator, Euthymium Novarum Patrarum episcopum secreto de hac controversia percontatur, hancque cum illo agitare se velle quæstionem ait. At is labia ocludens silebat. Exquirente autem imperatore causam silentii, tum respondens ille rem omnem explicuit. Ex quibus non modice commotus princeps iraque succensus, quod alias solitus non erat, utpote qui cum animi constantia et præter iracundiam quælibet ageret, comm natur eum de excelsiori loco præcipitem se daturum, si qui sanam de Deo doctrinam perverterent, sibi eam crimini ducerent. « Sed ut intelligatis, inquit, mutata primum voce, quales vos et quomodo de Deo sentientes probra mihi ingeritis (ego autem injuriam transmitto, ne rigidioris facinore veræ rectæque doctrinæ officere videar: bonorum enim operum cum pravis similitudo ad animos etiam, unde utraque proveniunt, pari labe aspergendos **255** sufficit), agite, arma induite, ut necum tandem solo contra vos venturo, non manuum vi, sed rationum et argumentorum pondere, depugnare possitis. Nolo enim victus viuere; et testis mihi est hæc actio. Manifesta quippe affectus injuria, ut vides, ab ultione abstineo. Minime autem oportuerat vos ea in angulis proferre. Quis enim vos ad id coegit? aut quis libertatem abstulit? quando ego sedens pro tribunali dicendi facultatem denegavi? quid inde ego lucri referam, si ineptam ac insulsam opinionem defendero? igitur ut non pudeat, quod non satis eruditæ linguæ animique existam, quod jam multis vestrum accidit (licet

ἄρῳ ἀνείης. Ὁ μὲν οὖν οὕτως δεξιότῃ φύσει, ὅπερ ἐλέγομεν, πολλοὺς τῶν ἐντυγχανόντων ἐς γνώμην μετετίθει τὴν αὐτοῦ. Τὸ γὰρ πρότερον οὐδεὶς ἦν ὅστις οὐχὶ τῆς ἀντικειμένης αὐτῷ μοίρας ἦν, οἷ μὴ Λουκάς ὁ τῆνικαδὲ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἐφεστὼς ὅς καὶ αὐτὸς οὐδὲμῃ παρῆρσιάζεσθαι ἔτι ἐτόλμα, καὶ διακόνων οὐ πλείους τῶν ἑξ. Οἱ δὲ δὴ ἄλλοι ἅπαντες, ὡς ἐκ τῆς ἰδίᾳ τῷ βασιλεῖ κοινωνίας πολλοὺς τοῦ κατ' αὐτοὺς ἀποβρέοντας ἑώρων χοροῦ, οἱ-θέντες τῷ διαφόρῳ τῆς νόησεως καὶ τῷ τῆς γλώττης εὐστρόφῳ ἐν ταῖς ἰδιαζούσαις τοὺς πολλοὺς αὐτῶν εἰ; αὐτὸν ἐφέλικεσθαι συνοουσίας, ἔστησαν παρ' αὐτοῖς, μηκέτι μηδένα κατὰ μίνας καὶ ἐν παραδύσσει τῷ βασιλεῖ ἐντεύξεσθαι αὐτῶν. «Κἂν γὰρ μὴ νῦν, ἀλλ' ὅψι καὶ μετὰ ἀποβιώσιν ἀναθέματι πάντως ὑποβληθῆσεται, » ἔλεγον, συνελεύσεις ἐς τε ἀλλήλων καὶ δὴ καὶ ὑπερεχόντων τινῶν ποιούμενοι οικίας. Ἐν οὐδὲν ἔτι συνιδῶν ὁ βασιλεὺς Εὐθύμιόν (20) πο ἐ τῶν Νέων Πατρῶν ἀρχιερεῖα ἰδίᾳ καλέσας, ἀνεπυθάνετο τῶν εἰρημένων γυμνάζειν τε σὺν αὐτῷ τὴν δόξαν ἡδέων. Ὁ δὲ μεμυκῶς τὰ χεῖρη σιγῇ ἴστατο. Τοῦ βασιλέως δὲ τὴν αἰτίαν ἐρομένου τῆς σιωπῆς, τὸν πάντα λόγον ὑπολαβὸν ἐκείνος διεξῆξε. Θυμῆνας οὖν ἐπὶ τούτοις, καίτοι οὐ πρότερον εἰθισμένον αὐτῷ τοῦτο (ὅ τι γὰρ ἂν πράττοι σὺν εὐσταθείᾳ καὶ ἀκροχολίας [P. 149] ἐπραττεν ἔξω), ἠπελιθσε κατὰ κρημονοῦ τοῦτον ὠθήσαιν, εἰ γε αὐτοὶ τὴν ὑγίᾳ περὶ Θεοῦ διαστρέφοντες δόξαν αὐτῷ ταῦτα ἐπικαλοῦσιν. « Ἄλλ' ἴνα, ἔφη μεταβαλὼν, γνώσεσθε πρῶτον οἵτινες ὄντες καὶ ὅπως ποτὲ περὶ Θεοῦ φρονούντες σκώμματα τε ἐπιρρίπτειτε κάμοι (ἀνέχομαι δὲ ὑβρισόμενος, ὡς μὴ δόξαν ὀρθὴν ἀθεκνάστω (21) διαβάλοιμι πράξει. Αἱ γὰρ πρὸς τὰ φαῦλα τῶν ἀγαθῶν ἔργων ὁμοιότητες ἰκαυαὶ καὶ τὰς γνώμας ταυτίσειν, ἐξ ὧν ἐκάτερα προέρχονται), ἀνθοπίλασθε τοῖνον ὅπως μοι μόνῳ τῶν ἀπάντων ἀπανταίς ὑμῖν ἤξοντι συμπλαχέσθαι λοιπὸν δυνηθῆτε, οὐ βίξ χειρῶν, ἀλλ' ἐνεργείᾳ λόγων. Μισεῖται γὰρ μοι νικᾶν ἤττω μὲνῳ, καὶ μάρτυς ἡ πράξις ἡδὲ. Σαφέστατα γὰρ περιυδρισμένός, ὡπερ ὄρῳ, ἐπέχω τὴν ἀμυναν· καίτοι εἶδει μὴ ἐν γωνίαις ὑμᾶς ταῦτα διασύρειν. Τίς γὰρ ὑμᾶς καὶ ἰδίασατο; ἢ τίς τὴν πᾶρῆρσιαν ἀπέλιε; πότε μοι πρὸ τοῦ βήματος ἀπίωσθητε λέγοντες; τί κερδανῶ αὐτὸς, δόξῃ παρίσταμαι ἄλλοκῶτῳ; Ἄρα ὡς μὴ τὴν περὶ λόγους μοι δόξαν αἰσχυνῶ, ὅπερ ἤδη πολλοὶ τῶν καθ' ὑμᾶς ἐπαθον (καὶ μὴν οὐδέποτε τηλικαῦτα ἐπήγγυλαί) λείπεται πάντων; ἴνα μὴ περὶ Θεοῦ δόξαν καταπροδῶ. Εἰ δὲ τίς μεταδιδάξει με σχολίᾳ τὴν γνώμην, συμφώνως Γραφαί; λαλῶν ταῖς ἱεραῖς, οὐδέμια μοι πάντως αἰσχύνῃ ἐπ' ἐκείνα μεταθέσθαι· ἐν δὲ μόνον τοῦτο τετηρήσθω, ἀνύβριστο; Θεός. Ὑπὲρ τούτου γὰρ μυριάκις

Du Cangii notæ.

(20) [P. 483] *Εὐθύμιον*. Interfuit Euthymius iste Novarum Patrarum episcopus synodo, quæ an. Ch. 1166 celebrata fuit contra Demetrium Lamprenum. Vide eundem Allatium.

(21) *Ἀθεκνάστω*. Editio Tolliana præfert ἀθεκνάτω. An legendum ἀντικαίνω? est enim ἀντικαίνων Hesychio ἰσχύων, an vero ἀθεκνάτω,

quam vocem idem Hesychius ἀκριθῆ, ἀσστηρὸν τῷ λόγῳ, ἐλευθέριον, ἀξίόπιστον, etc. interpretatur? sic hic notio ista non omnino quadrat. Mallem igitur ἀντικαίνω reponere, hancque periodum sic interpretari: *Ego autem injuria affici hand ægre parior, ne actione simili veræ rectæque doctrinæ officere videar.*

αὐτῶν ὑβρίζομενος ὑπενέγκω. » Ταῦτα μὲν τῆδε ἐχώρησαν, ἡμερῶν δὲ ὀλίγων ὑστερον βίβλους τε, ὅσαι τε περὶ τούτων τρανοῦσιν, ἐκόμισζε συχνά· καὶ πικροτέρως τὸ πρᾶγμα προύτιθει ζητήσεως. Ὑπερβρον οὖν ἐκάστοτε συχνοὶ τῆς ἀντιθέτου μοίρας, ἕως ἅπαντες ἅμα πατριάρχαις τοῖς ἄλλοις ὠμοφρόνησιν τε καὶ τὸν βασιλέα τῆς τῶν Γραφῶν μᾶλλον ἐνέειναι ὠμολόγουν διανοίας. Τῷ γε μὴν Λουκᾷ ἐχάλεπαινον τε περιφανῶς καὶ σκώμματα προσήγον, δι' ἃ τοῦ θρόνου κατασπῆν ἐπαθῶντο τὸν ἄνθρωπον, κίνυ ἀμαθῶς τοῖς πράγμασιν ἐπιστάνειν εἰδότες. Τῆς Λουκᾷ γὰρ ἠτήθησθαι ὁμολογήσαντες γνώμης, ὅτι καὶ τῆς βασιλείας πολλῶν πρότερον, ἀλώσιμοί τε αὐτοῖς· ἐς τὴν θρησκείαν γεγονότες, οἳ δὲ ἐγκλημάτων ἐτέρων ἐγράφοντο τούτων. Ἐφ' οἷς οἶμαι καὶ βασιλεὺς αὐτῶν καταγνοῦς σὺν ἐπιπαθεῖ τινα λογισμῷ τῷ Λουκᾷ ἐπιφουμένων. « Ἀλλὰ τοῦτο μὲν, ἔφη, τέω· ἀποκείσθω ὀπηνίκα δὲ τέλος ἔξει τὸ τῶν παρόντων, βασιανισθήσεται καὶ ταῦτα, καὶ τέλος αὐταῖς ἐπιθήσομαι τὸ προσήκον· ἐφ' οἷς ἀποκρουσθίντες ἐκύρουν ἤδη τὰ δεδογμένα. Βασιλεὺς δὲ ὑπεσημήνατο ταῦτοις· καὶ τὸ λοιπὸν λίθους ἐγκολαφάμενοι τὴν γραφὴν ἐπὶ τοῦ Σοφίας ἱεροῦ ἀριστερᾷ [P. 150] εἰσίνουι φέροντες ἔστησαν. Καὶ τέλος· ἤδη εὐρατό τὰ τῆς ζητήσεως. Ἐγὼ δ' ἐκεῖνο περὶ τῶν τοιούτων ἀεὶ φρονῶν διατετέλεκα, ὅτι δὴ φύσιν Θεοῦ κολυπραγμονεῖν ἄνθρωπον γε ὄντι οὐκὼν ἀνέγκλητον. Ὅ γε μὴν θαυμάζειν ἔχω τῷ αὐτοκρατορι τούτῳ αὐτίκα μοι λελέξεσθαι. Συζητοῦντί ποτε περὶ ταύτων αὐτῷ (ἐπὶ 25 καὶ γὰρ ἐνιαυτῶν παρετέτατο κύκλος τὰ τῆς ἀμφισθητήσεως) τῶν τι· περὶ τὴν βασιλικὴν ἀμμιπνονομένην ἐγένετο ἔστιν, ἀγγέλλω οὖν αὐτῷ ἕσυχῃ, ἡμεδλωκέναι τὴν βασιλίδεα, εἶτα καὶ δι' ἄρβον. Ὅ δὲ οὐδ' ὅσον ἐν σχήματι τὸ πάθος ἐκιδειξάμενος καθήστο προσανέχων τοῖς λεγομένοις. Ἐπει δὲ τέλος ἤδη εἶχε τὰ τῆς τρηναδὲς ζητήσεως, ὁρθως ἔναστὰς ῥιπτεῖ παρὰ τοῦς τῶν ἱερέων πόδας ἑαυτῶν, καὶ « Ἄρτι μοι, ἔφη, πατέρες ἱεροί, λόγος ἐκ τῆς γυναικωνίτιδος ἤϊθεν, ἐκτερωσθαι παιδά μοι λέγων ἄρβονα, μεγίστην ἐλπίδα ἔμοιγε. Ἀλλ' αἰτοῦμαι δὴ τὴν ὁμετέραν ἀγίότητα, πέμψατέ τινα πρὸς Θεὸν ἱετηρίαν, πέμψατε, ἀντιβολῶ. Κἂν μὲν οὐκ ὀρθῶς ἔγωγε περὶ τούτου δὴ τὸν ἱερὸν ἐκονισάμην ἀγῶνα, μηκέτι μὴδ' εἰσέπειτά μοι τελεσφορηθεῖ σπέρμα γένους ἑκατέρου μὴδὲν, μὴδ' ὄναμην ἐλπίδων τῶν ἱμαντοῦ· εἰ δ' ἀρεστὰ Θεῷ τὰ τῆς ἐμῆς γνώμης ἔστιν, οὐκ εἰς μακρὰν μοι τὴν ἐλπίδα παρέξοιτε ταύτην. » Ὅ μὲν τοσαῦτα εἰπὼν ἀνίστατο γῆθεν, οἳ εἰ ἐς γόνυ κλισθεὶς ἕκαστος σὺν δάκρυσι Θεὸν ἐπικάλου. Τότε μὲν οὖν ἐπὶ τοιούτοις ἀπηλλάγησαν. Οὕτω δὲ χρόνος ἐξῆκε συχνός, καὶ τεκνοὶ παιδά (22) βασιλεὺς, γλύμμα Χαρίτων, φύσεως ἄνθος. Ἀλλὰ τούτων μὲν ὁποῖός τις ἔστιν ἰδεῖν ὁ λόγος ἐν δέοντι διαγράφει μοι, τὰ δὲ τῶν ἀγῶνων ἐκεῖνων ἐν τούτοις ἐτελεύτα. Λουκᾷς δὲ, ἐπειδὴ μὴδὲν ὄντι· καὶ λό-

ejusmodi nunquam professus sim), superest omnino, ut quam de Deo habeo opinionem, non prodam aut deseram. Si vero aliquis nova quæpiam docere me velit, quæ Scripturis sacris consentanea sicut in illius sententiam transire haud verebor. Unum hoc interea observetur, ut non irrideatur Deus: pro illo enim millies ipse contumeliam patiar. » Hæc tum ibi gesta. Paucis vero deinceps elapsis diebus, libros complures, quotquot prædictam controversiam videbantur explanare, præduxit communique concilio rem decidendam statuit. Descivere igitur undique plures ab adversa parte, ita ut universi cum cæteris patriarchis eandem amplexati sententiam imperatore sacrorum Scripturarum scientia cæteros antea confiterentur. Lucæ autem indignabantur propalam dieterisque eum incessebant, atque adeo hominem throno depellendum inelamabant, viri **256** rerum gerendarum prorsus imperiti: ut qui cum Lucæ et imperatoris multo ante sententia victos se prosterentur deprehensisque iis essent a vera fide alieni, nova tamen crimina in eum conjicerent. Unde factum opinor, ut et princeps eos damnaret, quod animo affectibus præoccupato in Lucam ferrentur. « Sed hæc, inquit, differantur tantisper: ista etiam, ubi res præsentis absolverimus, examinabimus, et si nein iis decentem imponemus. » His itaque repulsi decreta confirmarunt, quibus ipse etiam subscripsit imperator. Eadem vero postea lapidibus inscripta in templo Sanctæ Sophiæ collocare ad ingrediendum partem sinistram. Atque ita finita est illa controversia. Illud equidem semper hujusmodi in rebus sensi ac credidi, Dei naturam curiosius inquirere homini nefas esse. Cæterum quod in principe isto admiratione dignum mihi visum est, nunc exponam. Disceptanti aliquando super hoc ipso (sex enim totos annos agitata est ea quæstio) accurrens quidam e domesticis ministris Augustiam fecisse abortum, ac deinde proles mascula, in aurem insusurravit. Sed ille nec vultu affectum prodens, ad ea quæ tum disceptabantur intento semper animo sedit. Qua tum finita disputatione, ante sacerdotum pedes procumbens: « Modo, inquit, Patres sancti, offertur mihi ex gynæceo filium, spem mihi maximam, abortu periisse. Sed sanctitatem **257** vestram obsecro, preces ad Deum fundite orateque, ut si in eo sacro certamine non recte sanaque fide desudavi, nulla mihi deinceps utriusque sexus proles ad maturam ætatem perveniat, nec votis unquam pollar meis: si autem grata Deo nostra fuit sententia, hæc spem meam non in longum tempus protrahat. » Quibus dictis humo se tollit. Illi autem in genua flexi cum lacrymis Deum invocant, iisque peractis precibus digrediuntur. Neque multum effluxit temporis, cum puerum genuit im-

Du Cangii notæ.

(22) Καὶ τεκνοὶ παιδά. Natus est Alexius Manuclis F. an. 1167, si Alberico fides, vel potius

10 die Sept. an. 1170, ut est apud Codinum or Orig. Cp. Vido stemma Comnen.

perator, Gratiarum imaginem, florem naturæ. Sed A
quali fuerit is forma congruenti loco pluribus ex-
sequemur. Et in his finem habuere ejusmodi quæ-
stiones. Lucas autem, cum nihil gravius momenti
ei ab adversariis objiceretur, in seculo rursus per-
mansit. At Joannes, Coreyræorum episcopus, et
monachus alius, cognomento Irenicus, in priori
sunt, aliique insuper ex ecclesiasticis catalogis

3. Interea Hungarorum rex, ruptis rursus fœ-
deribus, Dionysium quemdam ex aula primatibus,
virum qui multis jam in bellis inclaruerat, cum
ingenti exercitu ad Sirnium iterum occupandum
mittit. Quod simul atque percepere Romani duces,
quid in eo rerum statu esset agendum deliberant.
Sed non in Romanorum commodum processit
ejusmodi consilium, utpote in id intentis consilia-
riis, ut alius alium deciperet: utroque in primis
Michael, 258 Gabra nimirum, qui dux erat
regionis, et Brana, qui et ipse exercitui præerat,
utroque belli cupidissimo: verum prævaluit Branuas.
Cum igitur Dionysium noctu adoriri vellent, quan-
doquidem ita inter se decreverant, noctis inde
castris cum omnibus viribus ulterius sunt progressi.
Ubi ad eum pervenere locum, in quo sua Dionysius
castra posuerat, nullumque omnino in iis invenerunt
exercitum, tum eos occupavit pavor. Si quid enim
aliud, locus desertus et incognitus in hostium solo
ad commovendos militum animos plurimum valet.
Nihilominus iter agebant, eorum subinde obser-
vantes vestigia: et forte consecissent quilibet, si
maturius adori fuissent Hungaros. Tum enim clara
jam luce, ut id illi advertera, equis qui in pascuis
erant in castra abactis, et cæteris qui ante tentoria
stare de more solent conscensis, in turmas ordi-
nantur: mox ut Romanos negligenter et incom-
posite ferri vident (plurimi enim ex iis, dum
Hungaros, qui equos in castra agebant, adoriantur,
sese huc illuc effuderant), illos invadunt, fusisque
iis cæteros, qui Romanam phalangem a tergo se-
quebantur, propulere etiam. Quibus percussi
Romani receptum primo cogitant, ac deinde
longe majorem viso instare exercitum rati in fugam
sese conjecere. Veritatem enim aut cognoscere,
aut dijudicare iis in momentis pauci admodum
mortales sciunt. Protinus 259 itaque omnibus
discedentibus, aliquandiu cum signis, et paucis ex
suis, resistere dux uterque, aliquot adhuc secum
permansuros Romanos rati. Sed ubi nemo usquam
cum iis stetit, terga et ipsi tandem dederunt. Bran-
nas quidem conversus unum de hostibus hasta
percussit; alter autem fuga evasit. Tum sane quod
in consilio prius inter eos dissidium intercesserat
innotuit; postquam enim fugientem Gabram iterum
assecutus est Branuas, irridens ac illudens: « Num,
inquit, vidisti, o Sebaste, ut iterum restiterim

A γου ἄξιον πρὸς τῶν κατηγοροῦντων αὐτῷ προσετρι-
βαστο, ἐπὶ τοῦ ὄρνου ἐμεινεν αὐθις. Ἰωάννης δὲ ὁ
τὴν Κερκυραίων λαχὸν καὶ μοναχῶν τις ὃν ἐπεκά-
λου Εἰρηναῖον, τῇ προτέρᾳ ἐπιμεινάντες δόξῃ
ἀναθέματι ὑπεβέβλητο, ἄλλοι τε ἐξῆς τῶν ἐκκλη-
σιαστικῶν ἐξωστραχίσθησαν καταλόγων.
sententia persistentes, excommunicationi subditi
deleiti.

γ'. Ὁ δὲ τῶν Ὀβυνῶν ῥῆξ τὰ καθεστῶτα πάλιν
κινήσας Διονύσιον τινα (23) τῶν παρ' αὐτῷ ἐπιφα-
νῶν, ἀνδρα πολέμων πολλῶν ἐμπειρον, στρατεύματι
μεγάλῳ Σιρμιου καὶ πολλῶν ἀντιποιηθῆναι ἐπεμψεν.
"Ὁ πυθόμενοι οἱ τῶν Ῥωμαίων στρατηγῶν βουλευτέα
σφίσι περὶ τούτου ἐποίησαν [f. ἐνόουν]. Προῦβαινε
μὲν τὰ τῆς βουλῆς, οὐκ ἐπὶ τὸ Ῥωμαίοις ἕνοισιν,
ὄρνων τῶν βουλευτῶν, ἀλλ' ὡς ἂν τις παραλογί-
σαιο τὸν ἕτερον, μάλιστα μέντοι ἀμφὼ τῷ Μιχαήλ,
ὃς τε Γαβρᾶς ἐπεκέλευτο δοῦξ τῆς τῆδε χώρας τε-
λῶν, καὶ ὁ Βρανᾶς στρατεύματος ἰδίᾳ καταρχῶν καὶ
αὐτῶς, ἀμφοτέρω μὲν πολεμικωτάτω, ἀλλ' ὁ Βρανᾶς
ἐκράτει μᾶλλον. Βουλευσόμενοι τοίνυν ἐπειδή περ
ἐδόκει νύκτωρ ἐπιθέσθαι Διονυσίῳ [P. 151], ἄραν-
τες πανστρατεὶ πρόσω ἐχώρουν. Γεγονότες δ' ἔνθα
Διονύσιον στρατοπεδεύεσθαι συνέβαινε, ἐπειδὴ παν-
τάπασι ἀνδρῶν ἐρημον τὸ στρατόπεδον εὔρον,
ὁποδειλίᾳν ἤρξαντο. Ἰκάνων γὰρ εἴπερ τι χώρος
ἐρημος καὶ ἀθήτης διατριβῆ ψυχῆν ἐπὶ πολεμίας κη-
τασταίται στρατιωτικῆν. Ἰχνοσκοποῦντες δ' ὁμοῦς
ἐπορεύοντο, καὶ τάχα ἂν τι καὶ ἐπραξάν, εἴ γε
πρωϊότερον τοῖς ὄννοις ἐπέθεντο. Τότε δὲ ἐπεὶ
ἡμέρα ἤδη διαφανῶς ἦν, αἰσθόμενοι Ὀύννοι τοῦ·
τε ἵππους εἰσελαύνειν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἤρξαντο
(ἐτύγγανον γὰρ ἐπὶ νομῆν ἀναθίντες) καὶ τοῖς πρὸ
τῶν σκηνῶν ἐξ ἔθους ἀεὶ ἐτώπιον ἐπιβαίνοντες φη-
λαγγηδὸν ἐτάττοντο, Ῥωμαίους τε σὺν ἀκοσμίᾳ
πολλῇ φερομένους ἰδόντες (τοῖς γὰρ τὴν ἵππων ἐλαύ-
νουσιν ἐπιθέμενοι Ὀύννοις οἱ πλείους ἐσχεδάσθησαν)
ἐπύλασαν τε αὐτοῖς καὶ τρεψόμενοι εἰς τοὺς κατό-
πιν ἰόντας τῆς Ῥωμαϊκῆς φάλαγγος συναλάσαι ἰσ-
χυσάν. Ἐφ' οἷς συνταραχθέντες ἐκείνοι ἐς ὑπαγω-
γὴν ἔκλιναν. Καὶ τὸ λοιπὸν ἀνὰ κράτος Ῥωμαῖοι
ἔρευγον, οἰηθέντες πολλῶν πλείονα τῆς ὀρωμένης ἐπι-
θέσθαι σφίσι στρατιᾶς. Τὴν γὰρ τοῦ ἀληθοῦς γνώσειν
τε καὶ διάκρισιν κομιδῆ ὀλίγοις ἀνθρώπων ἐν τοῖς
τοιοῦτοις ἐστὶν εὐρεῖν. Ὅθεν καὶ ταχὺ πάντων
ἀπαγορευσάντων μέχρι μὲν τινοῦ ἕστατον ἀμφο-
τέρω τῷ στρατηγῷ σὺν τοῖς σημείοις καὶ ὀλί-
γοις τῶν ἀμφ' αὐτοὺς οἰομένων ἐπισυστήσασθαι αἰ
Ῥωμαίων τινας· ὧ, δὲ οὐδεὶς οὐδὲ κινῶν συνίστατο
τούτοις, νῶτα λοιπὸν ἔδοσαν καὶ αὐτοί. Ἀλλ' ὁ
μὲν Βρανᾶς μεταξὺ ἐπιστραφεὶς τῶν τινα πολεμίων
δώρατι ἐπαισεν, ἄτερος δὲ ἀπῆει. Ὅτε δὲ κατα-
φανῶς ἔγνωστο τὰ τῆς ἐν βουλῇ πρότερον αὐτοῖς
διαφορᾶς. Ὁ γὰρ τοῖ Βρανᾶς; (24) ἐπειδὴ φεύγοντι
αὐθις συνέμιξεν τῷ Γαβρᾶ, ἐπιτωθῶζων μᾶλα καὶ

Du Cangii notæ.

(23) Διονύσιον τινα. Dionysii meminit Nicetas
non semel, dum bella Hungarica exsequitur. Sed
de illo silent Hungarici scriptores.

(24) Ὁ γὰρ τοῖ Βρανᾶς. vide Nicetam, l. iv,
n. 3.

ἐνδιάρητος; ἢ Ἄρα, ἔφη, συνεβάλου με, ὡς σεβα-
 στὰ ἄρκως ἐσαυθίς τοῖς πολεμοῖς ἀντικατέστη, ἀπὸ
 ἐβρατὸς τε αὐτοῖς προσηνέχθη; ἢ Τοῦ δὲ καταρῆ-
 στος, ἢ Ἄλλ' ἔγωγε, εἶπεν, οὐ μὰ τὴν βασιλέως
 εἶδόν σε κεφαλὴν (25) ὅτι μὴ ἀπίοντα. ἢ Οὕτως οἱ
 ὡν Ῥωμαῖοι οὐκ ἐπὶ τῷ κοινῇ συμφέροντι οὐδὲν
 πεπραγμένους ἔκαστος, ἀλλ' ὡς ἂν τις αὐτὸς καλὸς
 καὶ ἀγαθὸς εἶναι δόξῃ, πάντα ἀναδέχεται πόνον.
 Οὐνοὶ δὲ κατὰ νότου διώξαντες οὐ σφόδρα πολλοὺς
 Ῥωμαίων ἔκτειναν, εἶλον δὲ καὶ οὐ συγνοῦς. Δειλίᾳ
 γὰρ ἱεὶ κολλῆ εἶχοντο. Τεκμηριώσατο δ' ἂν τις
 ἐπιθεῖν. Τῶν γάρ τις ἐκ παρ' αὐτῶν καταλόγων φη-
 γίς ἔχει καὶ ἐπὶ Ζεῦγμαν ἦλθε, πρὸς οὐδενός. Ῥω-
 μαίων κατατρωθεῖς. Οὕτω σχολῆ τὴν ἐδὸν ἐποιούνητο.
 Ὅτι δὴ πρὸς ὄγκον ἐπαῖραι τὸ πραχθὲν ἐνοσησάμενος
 ἀπὸ τῶν ἀλλήλων τῶν πεπρωκότων συναγαγὼν σώματα
 ἔχον ἐπ' αὐτὰ ὅτι πλείστον ἤγειρε τῷ τοῦ χώματος
 μεγέθει καὶ τὰ νεκρῶματ' ἀσπασθῆναι διὰ
 τῶνδε. [P. 152] Ταῦτα μὲν ὡν οὕτω συνηνέχθη
 γενέσθαι, βασιλεὺς δὲ ἐσφάδαζε μὲν διὰ ταῦτα καὶ
 ἤθελεν αὐτὸς καὶ πάλιν ἐπὶ Οὐνικίης εἶναι, ἐπι-
 θέσει δὲ μάλλον τῆς Ῥωμαίων ἰσχύος ποιέσθαι θεί-
 λων αὐτοῖς, τοιαῦτα τινὰ ἐνενοεῖ. Ἀλέξιον μὲν, φητὴν
 θυγατέρα ἠγγύα, στρατεύμασιν ἅμα πολλοῖς, ὡν
 Ἀλέξιος ἤρχεν ὡς πρωτοστράτην ἐτύγγανεν ὡν,
 ἐπὶ τὸν Ἰστρὸν ἔπειμπε δόκησιν ἐμποιήσοντα Οὐν-
 νος ὡς ἐκ τῶν συνήθων καὶ πάλιν αὐτοῖς ἐπιτεθε-
 σται χωρίων. Λέοντα δὲ τινὰ Βατάτζην ἐπέκλησιν
 ἐπίρωθεν στρατεύμα ἐπαγόμενον ἄλλο τε συγνὸν καὶ
 ἢ καὶ Βλάχων πολλὸν ὄμιλον, οἱ τῶν ἐξ Ἰταλίας (26)
 ἐπαικοὶ πάλαι εἶναι λέγονται, ἐκ τῶν πρὸς τῷ Εὐ-
 ξείνῳ καλουμένων πόντιφ χωρίων ἐμβαλεῖν ἐκέλευσεν
 τὴν Οὐνικίην, ὅθεν οὐδέ τις οὐδέποτε τοῦ παντός αἰῶνος
 ἐπέβραμυτούτος. Ἀλέξιος μὲν ὡν καὶ τὸ ἄλλο Ῥω-

A hostibus, eosque hasta invaseram? Illo annuente:
 « Euiusvero, ait, per caput imperatoris nusquam
 vidi te nisi fugientem. » Sic igitur nunc artatis
 Romanorum quisque, si de communi agatur com-
 mudo ac publica utilitate, egregium nihil conficit:
 contra vero, ut manu strenuus fortisque omnibus
 appareat, nulli labori parcit. At Hungari, qui a
 tergo fugientibus instabant, paucos e Romanis
 cecidere, nec plures admodum cepere, cum essent
 et ipsi pavore haud nimio conturbati: quod inde
 colligere quisvis potest. Quidam enim ex pedestribus
 numeris ad Zeugmen usque fuga delatus, in nullum
 Romanorum incidit, adeo oscitante illi iter facie-
 bant. Tum quidem Dionysius in immensum attol-
 lere rem gestam cogitans, paucis in unum collectis
 interemptorum cadaveribus, humum iis injectis,
 aggeremque altius eduxit, futatum ratus, ut cæso-
 rum inde numerus deprehenderetur. In hunc modum
 res ibi peractæ 260 sunt. At imperator ex iis non
 modico indignatus, ipse iterum in Hungariam mo-
 vere instituit: atque ut Romanæ fortitudinis hosti-
 bus daret argumentum, id potissimum commi-
 niscitur: Alexium quidem, cui desponderat filiam,
 cum multis copiis, quibus Alexius prostrator
 præfuerat, versus Istrum misit, quo Hungaris su-
 cum faceret quasi ex consuetis rursus locis in eos
 impetum esset facturus. Leonem autem Batatzem
 nomine aliunde cum exercitu perinde magno, maxi-
 me vero Valachorum ingenti multitudine, qui
 Italorum coloni quondam fuisse perhibentur, ex
 locis Ponto Euxino vicinis irruptionem in Hunga-
 riam facere iubet, qua ex parte nemo adhuc a pri-
 mis sæculis eos invaserat. Alexius itaque et reli-
 quus Romanorum exercitus cum ad Istrum perve-

Du Cangii notæ.

(25) *Μὰ τὴν βασιλέως κεφαλὴν.* Auctor est
 Iulianus Romanorum senatum post Scianæ eadem
 detulisse, ut nulla fierent deinceps iuramenta,
 nisi ea imperatoris nomine conciperentur: Μητὲ
 τοῖς ὄγκοις ἐπ' ἄλλου τινός, πλὴν τοῦ ἀποκράτορος
 ποιέσθαι. Hinc crebræ illæ sacramentorum for-
 mæ: *per fortunam, per genium, per salutem princi-
 pi.* Elegium S. Panteleimonis:

Μὰ τῶν θεῶν, βέλτιστα, τὴν σωτηρίαν.

per sic vertit Fredericus Morellus:

Vir optime, almam per salutem principum.

Gregorius in Vita S. Basilii Junioris, n. 4: Νῆ τὴν
 ἔπειαν τῶν βασιλέων. *Per imperatoris caput etiam
 iurabant Christiani.* Sinod. Chalcedon. can. 30: Τὸ
 εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως, ἢ εἰς τὴν οἰκείαν
 σωτηρίαν ὁμῶσαι τινὰ. Palladius, in Hist. Lausiaca,
 c. 2 de S. Pontamiana: Ἡ δὲ ἀφ' ἧς φωνῆν,
 ἠκούσα, τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως σου ὡν οὐ
 πρὸς, etc. Vegetius, l. III, c. 5 De iuramentis: *Ju-
 rati autem per Deum — et per maiestatem impe-
 ratoris, quæ secundum Deum generi humano dili-
 genda est et colenda.* Sed de ejusmodi formulis
 scribendi Seldenus ad Marmora Arundel. p. 147,
 et Hansen. De jurejur. vet. c. 23.

(26) *Οἱ τῶν ἐξ Ἰταλίας.* Vetus ea fuit et fere
 mansans opinio, Blachos seu Vlachos a Romanis
 pæus duxisse, et a nescio quo ejusdem gentis
 læcæi sumpsisse originem et appellationem. Pius
 pp. de Valachis: *Postremo Romanis armis sub-*

*acti ac deleti sunt, et colonia Romanorum, qua-
 ducens coerceret, ea deducta duce quodam Flacco, a
 quo Flaccia nuncupata. Exin longo temporis tractu
 corruptio, ut fit, vocabulo Valachia dicta, et pro
 Flaccius Valachi appellati.* Sed licet hanc de Va-
 lachorum origine sententiam, ut fabulis iunxam
 respuat damnetque Leunclavius, illud tamen in
 confesso esse debet, non extremis duntaxat natam
 sæculis, sed jam Manuele ipso imperante invaluisse.
 Quod præter Cinnamum docet satis superque In-
 nocentius III papa l. II Epist., dum Joannico Bul-
 garorum et Vlachorum regi de stirpis origine quo-
 dammodo adhaerit: *Nos autem, inquit, audios
 quod de nobili urbis Romæ prosapia progenitores
 tui originem traxerint, et tu ab eis et sanguinis
 generositatem contraxeris, et sinceræ devotionis affe-
 ctum, quem ad apostolicam sedem geris, quasi hæ-
 reditario jure, jampridem te propositurus litteris et
 nuntiis visitare.* Quæ quidem pontificis verba non
 ad solius duntaxat Joannicis, verum ad totius
 Vlachorum gentis originem referenda alibi docui-
 mus. Sed et Georgius a Reyheradoff Transylva-
 nus in Chorographia Moldaviae adnotat ad stipulari
 huic opinioni Romanum sermonem, qui adhuc
 in ea gente perdurat [P. 484], licet adeo ex omni
 parte corruptum, ut vix ab homine Romano in-
 telligatur. Sed de Vlachs seu Vlahis copiose et
 erudite egit Joannes Lucius libro vi De regno Dal-
 mat. et Croatiae, c. 5.

nissent metum Hungaris fecere quasi continuo inde trajecturi. Batatzes autem ab his quos diximus locis irrumpens, omnia depopulatus obvia quaeque prosternit, hominum ingentem caedem edit, nec potiores captivos ducit. Ad haec pecorum equorumque et aliorum inde animalium greges agens ad imperatorem revertitur. Sed ille alteram quoque his inferre plagam volens novas in eos rursus copias misit: jussitque ut superiora adirent loca et Hungaros qui Tauroscythicam accolunt aggredierentur. His copiis praerant Andronicus Lampardas et Nicephorus Petralpha aliique non pauci. Summa autem rerum penes Joannem Ducam, cujus nos semel meminimus, 261 fuit. Nec diu cunctati hinc longa atque inaccessa terrasque hominibus prorsus vacuas emensi Hungariam invadunt, et in vicis incidentes frequentissimos complures ingenti praeda potiusquam, homines multos caedunt, plurimos captivos faciunt: cumque inde excessuri confectam ex aere cruceque isthuc loci statuunt cum hujusmodi inscriptione:

*Harmonica quondam numerosa hic germina stirpis
Mars et dura manus sustulit Ausonium:
Imperium Manuē Romae cum divus habebat,
Comnenum Augustae gloria prima domus.*

A. Interea dum haec geruntur, Austriae dux Henricus cum uxore Theodora imperatoris adgnata Sardiniam venit, tum ut Fredericum Alemannorum regem imperatori reconciliaret, tum etiam ut belli iniurias pro Hungaris expeteret. Fredericus enim, ut supra commemoravimus, obitente ei Manuele, non multum abfuit quia Romano privaretur principatu, Romano pontifice ut ad normam id antiquam rediret consentiente. Alia item multa minime jucunda perpossus erat, insensis ei populis, quos in illum concitaverat imperator. Quapropter paulo ante eam in discrimine adhuc res ejus essent, placare volens imperatorem per legatos amicitiam ipsius expetiit aeque 262 belli contra Hungaros sociam fore pollicitus est. Verum cum ea quae de imperio Romano a papa sancita fuerant convulsa essent penitus et in irritum eecidissent: principe nimirum ut Byzantii rursus maneret imperii Romani sedes contendente, idque non admittente

μαίων στρατεύματα ἐπὶ τοῦ Ἰστροῦ γεγόνετα· ἔδος ὑπέκρινον Ὀβν. ο. ς. ὡς· ἐκείθεν αὐτίκα παρατωρόμενοι, ὁ Βατάτζης δὲ ὄθεν εἰρηται προσβαλὼν ἐκείρη τε ἀφειδῶς πάντα καὶ ζυνοπάτει τὰ παραπίπτοντα. Ἀνθρώπων τε οὖν πολὺν εἰργαστο φρόνον καὶ ἀνδραποδισμὸν οἷα ἐλάσσω πεποίητο. Πρὸς δὲ καὶ ζῶων ἀγέλας ἔπικον τε καὶ ἄλλων παντοδαπῶν ἐκείθεν ἐλάσας ἐπὶ βασιλεῖ ἤλθεν. Ὁ δὲ καὶ δευτέραν ἐπιθεῖναι σφίσι θέλων κληγῆν στρατεύματα καὶ πάλιν ἐπ' αὐτοὺς ἐπεμφεν ἐπιστελίας· ἀνωθὲν ποθεν ἐς τοὺς προσοικουντας· τὴν Ταυροσκυθικὴν ἐμβάλειν Ὀβννοῦς. Ἦγούνοτ τε τοῦ στρατεύματος τούτου Ἀνδρόνικος τε ὁ Λαμπάρδης· καὶ Νικηφόρος· ὁ Πετραλοῖφρας ἄλλοι τε ἱκανοί. Πᾶσι μὲντοι ἀφίστατο Ἰωάννης, οὐ πολλὰκις ἤδη ἐμνήσθη, ὁ Δούκας· οἱ καὶ οὐκ εἰς μακρὰν δολιγούς· τινες καὶ δυσμετέλους διαμειψάντες· χώρους ἀνθρώπων τε παντάπασιν ἐρημον διελθόντες· γῆν ἐμβάλλουσι τῇ Ὀβννικῇ, κώμας τε πολυανθρωποτάταις θγαν ἐνετυγχερότας· πολλὰς μὲγα τέ τι λαφύρων περιβάλλοντο χρήμα καὶ ἀνθρώπων πολλοὺς ἔκτειναν, πλείστους δὲ καὶ ἠυδραποδίσσαντο. Μέλλοντίς τε ἤδη ἐκείθεν ἀπαίρειν σταυρὸν χαλκοῦ πεποιημένον ἐνταῦθα ἀναστήσαντες· ταῦδε τινὰ ἔγραψαν·

*Ἐνθάδε Παγγονίης ποτὲ ἀρχιτα γῦλα γερέθηλης
Δείνός Ἄρης καὶ χεῖρ ἔκταραν Ἀύσορίων.
Ῥώμης ἀπὸ τε κλεινῆς δίος ἀνασσα Μανουήλ,
Κομμηγιῶν κρατόρων εὐχος ὀριστοδῶν.*

B. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγίνετο, Ἐρρίκος (27) Ὀστριχίων δούξ οὖν τῇ γυγαίᾳ Θεοδώρῃ τῇ βασιλείως ἀδελφίδῃ ἐπὶ Σαρδικὴν ἤλθε, Φρεδερίκον τε τὸν Ἀλαμανῶν ῤῆγα τῷ βασιλεῖ διαλλάξων καὶ πολέμων ἐκεχειρίαν Ὀβννοῖς ἐξαίτησομενος. Φρεδερίκος γάρ, ὡς ἐν τοῖς ἔξωθεν μοι δεδιήγηται λόγοις, βασιλεῦς ἀντιπράττοντος αὐτῷ, τὴν τε Ῥώμης ἀρχὴν παρὰ μικρὸν ἀφῆρησθαι ἤλθεν, ἐς τὸ πάλαι ἔθος ἀνακχωρηκέναι τοῦ ἐν Ῥώμῃ ἀρχιερέως συνομολογεσάντος, (P. 153) καὶ ἄλλα τῶν οὐ κατὰ γνώμην ὑπέστη πολλά, τὸν τῆδε ἔθνῶν ἐκτεπολεμωμένων αὐτῷ ταῖς ἐκ βασιλείως συνωθήσεται. Δι' ἃ καὶ ὄλιγους μὲν πρότερον, ὀπηνίκα ἐτι ἐν κακοῖς ἦν, ὑποποιεῖσθαι τὸν βασιλεῖα θέλων, κέρμας φιλίας διελέξαι κατὰ Ὀβννων τε, ὡσπερ εἰρηται, συνάρασθαι αὐτὸ ὠμολόγηται. Ἐπει δὲ τὰ ἀμφὶ τῇ Ῥώμης ἀρχῇ τε πάπα διωμολογημένα ἀνατετράφθαι ζυνοῦθη, ἄτε δ βασιλείως μὲν ἐπὶ Βυζάντιον τὴν Ῥώμης καὶ αὐθιμείναι ἰσχυριζομένου (28) βασιλείων, τοῦ δὲ πᾶπ

Du Cangii notæ.

(27) Ἐρρίκος. Henricus cognomente Jasomirnoti primus Austriae dux Leopoldi marchionis filius, Leopoldi marchionis frater et successor, primis nuptiis uxorem duxerat Gertrudem Lotharii imp. filiam an. 1142, ut est in Chronica Australi, qua extincta alteram sibi adscivit conjugem Theodoram Comnenam, Isaacii Cyprii tyranni sororem, uti fusius a nobis in stemmate Comnenico indicatum, an. 1156, quo Fredericus imperator Austriacum marchionatum erexit in ducatum, quod ex Sterone discimus, qui Theodora mortem in an. 1185 conjicit. De Henrici legatione silent, ni fallor, scriptores Germanici, quae praecessisse videtur aliam ab Henrico Leone Saxoniae duce

obitam, quam mox Cinnamus commemorat, non annis, saltem aliquot mensibus. Ab ea enim reducem Austriacum colligimus ex Arnoldo Lubcensi, l. u, c. 3, cum Saxonice suam inivit. Nec enim ambos duces simul Colpium profectos probabile est, etsi scriptor idem Orientalis ducem Austriae instaurata classe prosequuntur ducem Saxoniae usque in ipsam Hungariam tradat. De Henrico consuletur praeterea auctor Vitae B. Mariani abbatibus Ratis c. 6 n. 27, Cuspinianus Brunnerus l. xii, Auzan Boicor etc.; at de Bladigrato nihil succurrit.

(28) Ἰσχυριζομένου. Certe de transferendo Graecos imperatorio titulo pacta inita fuisse cogitur ex his quae habet Gotefridus monachus

τοῦτο μὲν οὐ καταβεβημένου, ἐν Ῥώμῃ δὲ βασιλεύειν αὐτὸν ἄξιόντος, διὰ ταῦτα ἀναλαρτίσας Φρεδερίκος αὖθις τὴν δυσμένειαν ἐξεδείκνυ, εἰς γῆν τε τὴν Ῥωμαίων εἰσβαλεῖν διανοούμενος βαρβαρικῆ τι ἀπονοίᾳ ἦν καὶ διαμερῖζειν αὐτὴν τοῖς περὶ αὐτὸν ἕροζατο. Ἐπεὶ δὲ τοῦ βασιλέως ἀντιπραπτομένου ἐπινοίας ἐτέραις ἀπρακτοῖς ἦν, ἐπὶ τὴν δι' Ἑρβίκου τοῦτου καὶ Βλαδιγράτζου ἐπέειδε προσβαλεῖν, μηχανώμενος ὅπως ἂν ἐν φιλίᾳ προσχήματι ἀποσχέσθαι τῶν κατ' αὐτοῦ ἐγγειρομένων ἀναπέλας; τὸν βασιλέα αὐτὸς οὕτως ἐς τὸν κατὰ Ῥωμαίων εὐχερῶς ἀποδύσθαι πλέμεν. Ἀλλὰ βασιλεὺς ταῦτα ἐνοησάμενος Ἑρβίκον μὲν σὺν εὐμενεῖα εἶδεν ἀνεστῆν τε πολεμῶν Οὐννοῖς αἰτησαμένῳ ἐπένευσε, τῶν δὲ ἀμείψῃ Φρεδερίκῳ πέριτι δέδωκεν οὐδέν. Ἀλλὰ Ἑρβίκος ἐπὶ ὄκῳ ἀναχωρῶν, ἐπειδή περ ἐν Πατινίᾳ ἐγένετο, Στέφανον ἀναγαγεῖν τὴν Ταυροσκυθίδα (29) διωσάμενον κέρην θυγατέρα τὴν αὐτοῦ ἀγαγεῖσθαι. Γέγονε δὴ ταῦτα καὶ Οὐννοὶ οὐ πολλῶ ὑστερον Δαλματίαν αὖθις ἀφελῆσθαι διανοήθησαν. Ἄλλα τὰ σὺν στρατεύματα παρ' αὐτὴν ἦλθον καὶ ὁ παρ' αὐτοῖς τὴν Ζουπάνου ἔχων ἀρχὴν (ββύεται δὲ τοῦτο τὸν μετὰ τὸν ῤῆγα παρὰ τῶ ἔθνει δεδυνημένον) ἀλλὰ πολέμῳ μὲν τῶν τῆδε περιγενέσθαι οὐδαμῆ ἰσχυσαν, τὸν Καλούφην δὲ ὑπὸ χειρὶ θέμενοι ἀνεχώρησαν. Ὅπως γε μὴν Νικηφόρῳ τοῦτο συνέθη, αὐτίκα μοι λαλέξεται. Οὗτος στρατεύμα Οὐννοῖν ἐπὶ χώρας γενέσθαι πυθόμενος, ὄλιγους τῆς περὶ αὐτὸν ἐπιθέμενος; στρατιᾶς ἐξῆγε τοῦ Σπалаθδ. Ἐν ᾧ δὲ τὴν πορείαν ἐτίθετο, οἱ κλείους τῶν αὐτῶν ἐπομένων κατ' ὀλίγους ἀπορρίοντες αἰεὶ εὐχέρων τῶν πολεμίοις τὸν ἀνθρωπον ἔθεντο. Περιστάντες σὺν αὐτῶν ἔργα χειρὸς ἐργαζάμενον ἀδράς αἰχμάλωτων ἔσχον.

ε'. Ὁ βασιλεὺς δὲ τούτων ἀκούσας ἐς Βυζάντιον ἦλθεν, ἕαρος σὺν μείζονι ἑλλη παρασκευῇ κατ' αὐτῶν ἀφικέσθαι διανοούμενος. Οὐ μόντοι καὶ ἔδυνήθη περὶ τὴν στρατευσίμην ἐνταῦθα παραγενέσθαι ὄραν, τύχης ἐμποδῶν αὐτῷ χωρησάτης τινός; [P. 154] ἦτις ὅποια ποτὲ ἦν ὁ λόγος δηλώσει. Ἐξῆς μὲν ὁ χειμῶν, ἀνακαθαρμένον δὲ τοῦ ἀχλωῦθου; ἐπὶ τι συμφρονικὸν καθίει γυμνάσιον (30) ταυ-

A papa, sed ut Romæ imperaret postulante: his rebus elatus Fredericus rursus quo adversus principem flagrabat odium palam fecit, atque in terras Romanorum irrumperе statuens barbarica quadam amentia ac stoliditate eas jam suis partiri cœperat. Ubi ergo principe obviam eunte conficere nihil potuit, ad alia versus consilia, legationem hujus Henrici et Bladigratzii instituit: ut hac arte sub amicitia et benevolentia prætextu a conatibus avocato imperatore facilius ad bellum Romanis inferendum sese deinceps accingeret. Sed ubi id imperatori compertum est, Henricum quidem multa comitate excepit induciasque pro Hungaris expectanti indulsit: eorum vero quæ ad Fredericum spectabant nihil est exsecutus. Henricus autem domum rediens cum in Hungariam pervenisset, Stephano persuasit ut remissa ac pulsa Tauroscythica puella filiam suam in matrimonium duceret. Quo facto Hungari non multo post occupare iterum Dalmatiam statuerunt, aliaque eo missæ copiæ, et ipse etiam qui zupani dignitate inter illos fungebatur, quod nomen proximam a rege in ea gente 263 potestatem significat. Sed cum bello isto nihil essent consecuti, solo capto Chaluphe redierunt, Quomodo vero id Nicephoro acciderit, commemorabimus. Cum ille accepisset venisse in regionem istam Hungarorum exercitum, paucis militum suorum assumptis, Spalathia egreditur: dumque iter facit, plerisque ex his qui subsequantur sensim semper diffluentibus ac recedentibus, haud ægre ab hostibus captus est. Circumstantes igitur illum fortia manu edentem facinora, captivum tandem abducunt.

5. Postquam ea rescivit, princeps Byzantiur venit, vere primo majori cum apparatu ipsos statuens invadere. Neque tamen opportuno militiæ tempore adesse ibi potuit, interveniente tum casu, qui qualis fuerit commemorabo. Circumacta jam hieme discussaque cœli caligine, honesto se dedit exercitio, quod ab antiquo imperatoribus eorumque liberis proprium ac solemne fuit. Est vero id ejus-

Du Cangii notæ.

Pantaleon. an. 1172; imperatorem nempe Fredericum in curia seu conventu Wormatiensi conquestum de illis qui partibus savebant Rolandi, quod cotonam Romani imperii Græco imponere vellet. Vide Joann. Palæonidorum in Vita S. Cyrilli Carmelitæ, n. 1.

(29) Τῆς Ταυροσκυθίδα. Ad eo confusa est Græcorum scriptorum in concinnandis historiis suis ratio, dum res gestas præpostero ordine, nec observata temporum et annorum regula, quæ unica sat est historiæ, enarrant, ut vix quidquam perciperemus in iis, nisi aliunde, a scriptoribus videlicet Latinis, lux afflueret, quorum ope plerumque licet emendare Græcorum anachronismos. Scribit hoc loco Cinnamus Henricum Austriæ ducem a Frederico missum esse Cpolium, dum in Hungaria inter utrumque Stephanum bellum exardesceret, hoc est, an. 1172 vel proxime sequenti, si Thwroczio et Boufinio fides: ex ea legatione

D redeuntem Henricum iter per Hungariam cepisse et suasisse Stephano juniore, ut repulsa Primislai, de quo supra egit Cinnamus, filia suam ipsius duceret, quod et peractum ait. Quod si ita se res habet, perperam auctor Chronicæ Australis Stephani Hungariæ regis nuptias cum Agnete filia Henrici ducis Austriæ conjicit in an. 1165; sed neque scriptori huic et Cinnamo consentit Arnoldus Lubecensis, qui Stephani uxorem, Henrici sororem, non filiam, fuisse scribit, eamque, cum obiit maritus, prægnantem existisse: *Nec minus*, inquit ille, *alter* (Henricus Austriæ dux) *affligebatur de tam subito regis interitū, eo quod intestatus obiisset, et sororem suam viduam, prægnantem tamen et gravidam, quasi exsortem regni sine hæredē reliquisset.*

(30) *Γυμνάσιον*. Tzycanisterii ludum describit, de quo abunde ad Joinvillam diximus dissert. 8.

modi. Adolescentes aliquot æque divisi inter se numero factam ex corio pilam magnitudine malo similem in locum quemdam ad id prius prout visum fuerit dimensum emittunt. Tum vero ad illam veluti præmium aliquod in medio positam plenis invicem habentis contendunt, singuli in dextris virgam habentes, quæ longitudine mediocri in orbiculatam quamdam latitudinem subito desinit, cujus medium chordis aliquot desiccatis **264** retisque in modum inter se connexis intercipitur. Dat vero operam utraque pars ut ultra alteram antea definitam metam prior quisque pilam transmittat. Cum enim in alterutram metam reticulatis virgis pila transmittitur, id parti alteri pro victoria est. Hujusmodi quidem est ludus iste, lapsi obnoxius plane ac periculosus. Necessè quippe est ut qui in eo se exercet sese supinet continuo inque latus utrumque flectatur, ut in orbem equum circumagat et varios subinde instituat cursus totidemque motus, quot pilam facere contigerit : atque hoc se modo habet exercitium istud. Dum igitur princeps miro quodam modo in eo sese circumageret, accidit ut quo vebebatur equus in terram totus corruerit. Cumque ille subter effusus magno labore, ut se erigeret a casu isto, anniteretur, nec equum toto, uti diximus, incumbentem corpore removere posset, femur manumque, dum sub sella equestri intercipiuntur, graviter læsit : tantaque id malum constantia pertulit, ut quantumvis lethales pateretur dolores, et confestim surrexerit, multis eum jam circumstantibus, et conscenderit rursus equum cursuque aliquot citra laborem fecerit : donec augescere dolores percipiens ad lectum tandem sese contulit. Deinceps vero ita crevit malum, ut ex animi deliquio nihil postridie eorum quæ dixerat, aut fecerat, recordaretur. Id quidem hujusmodi fuit. **265** Biduo autem post, cum convalesceret, Apameam proficiscitur : at ex itinere, nec mirum, orta nervorum distensione, tumor iterum rediit, erebrique eum dolores punxere. Quapropter in urbe Selybria diebus Paschalibus transactis, ut melius se habere sensit, Philippopolim contendit : ubi cum Pannonum legatis congressus, cum nihil eos sani afferre cognovisset, sed belli tantum inducias omni modo sollicitare, rebus infectis dimisit : hisque adjunxit Romanum quemdam, qui et Chaluphen repeteret, et nisi mox imperata facerent, imperatorem rursus Romanorumque exercitum præsto fore minaretur. Ipse autem Sardicam progressus, copias contrahit : ubi dum moratur hæc accidere.

αὐτοῖς καὶ Ῥωμαίων τινα, ἐφ' ᾧ τὸν τε Χαλούφην αἰτήσαιο κα', εἰ μὴ τοῖς δεδουμένοις ἀγαπῶεν, αὐτίκα καὶ πάλιν ἀπειλῆσαι βασιλέα καὶ τὸν Ῥωμαίων στρατὸν ὄψεσθαι. Ὁ δὲ ἐπὶ Σαρδικῆς γιγνόμενος ἐνταῦθα τὰς δυνάμεις ἤθροισεν.

6. Alexius qui protostatoris tunc dignitate fungebatur, uti sæpius a me narratum est, jam dudum

τὸν εἰθισμένον ὄν βασιλεύσει καὶ παῖσι βασιλέων ἀνέκαθεν. Ἔστι δὲ τὸ τοιοῦτον. Νεανίαι τινὲς εἰς ἑστὰ διαιρεθέντες ἀλλήλοις σφαιραν σκύτους μὲν πεποιημένην ἡλίω δὲ παρεμφερῆ τὸ μέγεθος εἰς ὑψὸν τινα ὑπτιον ἀφίσαιν, ὃς ἂν δηλαδὴ συμμετρῶσ αὐτοῖς δόξη, ἐπ' αὐτὴν τε' ὀλόν τι ἄβλον ἐν μεταίχμιω καιμένην ἀπὸ βυτῆρος ἀντιθέουσιν ἀλλήλοις, ῥάβδον ἐνδέξια χειριζόμενος ἕκαστος συμμετρῶσ μὲν ἐπιμήκη, εἰς δὲ καμπὴν τινα πλατεῖαν ἔρω τελευτῶσας, ἧς τὸ μέσον χορδαὲς τισι χρόνῳ μὲν ἀσυνθείσας, ἀλλήλαις δὲ δικτυωτὸν τινα ξυμπαλεγμένας διαλαμβάνεται τρόπον. Σπουδῆν μὲντοι ἕκαστερον πεποηται μέρος ὅπως ἂν ἐπὶ ἄτερον προτερῆσαντες μεταγάωσι πέρας, ὃ δηλονότι ἀρχῆθεν αὐτοῖς ἀποδίδασται. Ἐπειδὴν γὰρ τὰς ῥάβδους εἰς ὀποτερονοῦν ἐπιγόμενος ὁ σφαιρος ἀφίκηται πέρασ, τοῦτο ἢ ἄκη' ἐκείνῳ τῷ μέρει γίνεται. Ἡ μὲν παιδιὰ τοιαῦδε τίς ἐστιν, ὀλισθηρὰ πάντη καὶ κινδυνώδης. Ὑπτιάζειν τε γὰρ αἰεὶ καὶ ἰσχιάζειν ἀνάγκη τὸν ταύτην μετιόντα, ἐν κήκῳ τε τὸν ἵππον περιελθῶσιν καὶ πανταποδοῦσ ποιῆσθαι τοῦσ δρόμους τοσοῦτοῖς τε κινήσεων ὑπενηχῆθαι εἰδῶσιν, ὄσοις δῆπου καὶ τὴν σφαιραν ξυμβαίνει. Ἡ μὲν δὲ παιδιὰ τοιαῦδε τίς ἐστι. Τῷ δὲ βασιλεὶ δαιμονίως περὶ ταύτην στρεφομένην πάνσωμον εἰς γῆν ἐνεχθῆναι συνέδη τὸν ἵππον. Ὁ δὲ νέρθεν ὑπενηχῆσ ἕκαμνε μὲν καὶ πολλὰ ἐιδιάζετο τοῦ πτώματος· ἀνανεῦσαι, οὐκ ἔχων δ' ὅπως τὸν ἵππον διωθῆσαιτο ὀλόσωμον, ὥσπερ ἔφη, αὐτοῦ κατενηγεμένον, μῆρόν τε καὶ χεῖρα τῆ ἐκ τῆς ἐφεστέρδος ἐπιλήψει διετῆθ κακῶσ. Οὕτω μὲντοι μεγαλοφύχως ἤνεγκεν, ὡσ καίτοι καιριώτατα πεπονθῶσ ἀναστήναι τε ταχέως, πολλῶν ἤδη περιστάτων αὐτῖν, καὶ τὸν ἵππον αὔθις ἀναθορεῖν διαύλους τέ τινας σχολῆ ποιῆσθαι ἐπ' ἱκανόν, ἕωσ ἤδη σφοδροτέρων αἰσθόμενος τῶν ἰδυνῶν ἐπὶ τὴν κλίνην ἤλαθε. Τὸ δ' ἐνταῦθεν οὕτω δὴ τοῦ πάθους ἤτητο, ὡσ ἐκ τῆς περιχυθείσης αὐτῶν τότε ἀθυμίας τῆ ὑστεραία μιδεμίαν τῶν τότε λελαημένων ἢ πεπραγμένων μνήμην ἴσχειν τινά. Τοῦτο μὲν δὲ τοιοῦτον ἐγένετο, ὃ δὲ δυεῖν ὑστερον ἡμέραιν ῥάων γιγνόμενος ἐπὶ Ἀπάμειαν ἐφέρετο. Οἶα δὲ εἰκόσ συντάσεωσ ἐκ τῆς ὀδοποιρίας γεγεννημένησ τινὸσ ὄγκοσ αὔθις ἀνέθη καὶ ὀδύνα τοῦτον ἐκέντουν συχαί. Καὶ δὴ ἀμφὶ πόλει Σηλυβρίας τῆσ πασχαλλοῦσ διαγαγῶν, ἐπειδὴ περ ἤσθετο ἐν καλλίονι γεγὼσ, ἐπὶ τὴν Φιλίππου ἐφέρετο. Ἐνθα δὴ πρέσβεισ χρηματίας ἐκ Παύλων ἀφικουμένοισ, ἐπειδὴ μῆδὴν ὀγιέσ αὐτοῦσ ἀπαγγελεῖν ἔγνω, ἐκ χειρῶν δὲ μόνον καὶ ἀνοχῆν τινα τοῦ πολέμου ἐκ παντὸσ τρόπου πειρῶντασ λαβεῖν, αὐτοῦσ μὲν ἀπράκτουσ ἀπεπέμψατο, συνεκπέμψασ

ς. Ἐνθα διατρήθην ποιουμένου συνέπεσέ τε τοιοῦτον. Ἀλέξιοσ (51) ὃσ τὴν πρωτοστράτοροσ τότε,

Du Cangii notæ.

(31) Ἀλέξιοσ. Alexium Axuchum protostatorem invidorum calumniis oppressum scribit Nicetas, l.

ὡς πολλάκις μοι ἐρρήθη, δίδειν ἀρχὴν, ἐκ πολλοῦ μὲν ἀποστασίαν ὄδινε, τότε δὲ κατὰφανῆς γεγινώς τὴν τρίχα ἐκάρη καὶ ἐς τοὺς μοναχοὺς μεταθέμενος ἐπὶ τι τῶν ὑπεστέρων ἀπήχθη σεμνέλιον, ἅπειρ ἐπὶ Στρυμόνος ἐν βραί Παπικίῳ Ἰδρυνται πλείστα. Ἐνθα ἔφ' ἰκανὸν διαγαγὼν ἀπέβλεψεν. Ἄλλ' ὅθεν τε καὶ ἀπ' αἰτίας τίνος ἐς τοῦτο τύχης ὁ ἀνθρωπος ἤλθεν, ἤδη λέγωμεν. Οὗτος ὀπηνίκα τὴν ἐπὶ Κιλικίας ἐπέστειλετο πρότερον, αὐτοκράτωρ τοῦ πολέμου ἐκείνου πρὸς βασιλέως ἀναδειχθείς, ἐπίτηδες ἐς Ἰκόνιον συγγεγινώς τῷ σουλτάν εἰς τε φίλαν αὐτὸν ὀπηγάγετο καὶ τῶν εἰς τυραννίδα τεινόντων διελέξατο τοῦτω πολλὰ, γράμματά τε τὰ μὲν λαβὼν παρ' αὐτοῦ, τὰ δ' ἀντιδοῦς ἐν οἷς τὰ δεδογμένα σφίσι ἐγγέγραπτο, τότε μὲν ἐπὶ Κιλικίαν ἦλθε, χρόνῳ δὲ ὕστερον ἐς Βυζάντιον ἐπανῶν, ἐπειδὴ ποτε γραφαῖς ἐπαγλαῖσται τῶν προαστείων αὐτῷ δωμάτων ἠβουλήθη τινὰ, οὔτε τινὰς Ἑλληνίους παλαιότερας ἐπέθετο πράξεις αὐτοῖς, οὔτε μὴν τὰ βασιλέως, ὅποια καὶ μᾶλλον τοῖς ἐν ἀρχαῖς εἰδίσταται, διεξήλθεν ἔργα, ὅσα ἐν τοῖς πολέμοις καὶ θηροκτονίαις αὐτὸς εἰργάστο. Τοσοῦτοις γὰρ αὐτὸν ξυμπλακῆναι συνέθη καὶ τοιοῦδε φύσιν ἀντικαταστήναι θηρίοις, ὅσοις οὐδένα τῶν τῶποτε γενομένων ἠκούσαμεν. Καὶ εἰ τι μὴ νόμων ἀποφέρομαι ἱστορικῶν, ὁποιοῦν τι ἀρτι ἐκ τούτων ἐξέλιθω. Ἦν μὲν περὶ τροπῆς ἤδη χειμερινῆς, καὶ χιῶν κατὰ γῆς τοσαύτη ἐπεσοίθεαστο, ὡς φάραγγας μὲν καὶ τὰς ἐν βραίσι σήραγγας πάσας ὑποκεκρῦσθαι μνονουχί, ὑπερβολῆ δὲ τῆ ἐκ τοῦ φύχους μικροῦ καὶ πεπῆχθαι τὰ σώματα· ἀμέλει καὶ θηρία μὲν πάντα οὐκ ἔχοντα ὄπη κρύφαιντο, τὰς λόχμας ἐξαναδύντα ἀθρόα ὑπὲρ τῆς χιῶνος ἐφέροντο, πετηνῶν δὲ ἀγέλαι οὐκ ἐτί τοῖς πτελοῖσι κερῆσθαι δεδωνημέναι (συνεῖχε γὰρ ταῦτα ὁ κρύσταλλος καὶ οἶόν τι δεσμὸς ἐπεκάθιζεν, ὡς ἐπὶ τῶν ἰξουτῶν ἔστιν ἰδεῖν) περὶ λοιπὸν ἀντι πετηνῶν ἦσαν θηροὶ καὶ ἀνθρώποις ἐτοιμάτατον θήραμα κελίμεναι. Βασιλεὺς δὲ θηρευόμενος ἐπὶ τι τῶν ἐφῶν ἐξῆι χώρων, ᾧ Διματρὺς ἢ κλησί· ἔστιν. Ἐπὶ τοῦ ἔργου τοίνυν γενομένη μέγα τι χρῆμα θηρὸς ἀπαντᾷ, οὐπω μὲν λέοντος, οὐ γὰρ ξυνεχώρει λέγειν ἢ παρδαλῆ, τοῦτο δὲ αὐτὸ ἀφῆρτετο τὸ μέγεθος καὶ ἡ πρὸς λέοντα [P 156] ὁμοιότης· ἦν εὖν διπλῆ τις καὶ ἐπαμφοτερίζουσα φύσις, παρδαλις ἐν λέοντι καὶ λέων ἐν παρδαλί, τεράστιόν τι μέγιστον ποιότητων, ἐν τῷ γενναίῳ τὸ γοργόν, τὸ θυμικόν ἐν τῷ βλοσυρῷ, καὶ καθάπαξ πάντα δι' ἀλλήλων ἦχοντα· τὰ ἀμφοῖν ἴδια. Ὁ μὲν δὲ θῆρ τοιοῦτος ἦν, τῶν δὲ βασιλέων ἐπομένων, ἐπειδὴ τοῦτον εἶδον, ἀπερρύθησαν οἱ πλείους. Ἦν γὰρ οὐδὲ ἰδεῖν τοῖς πολλοῖς ἀνεκτός. Ὡς δὲ καὶ ἀγγυῶ ἤδη ἐγένετο, οὐδεὶς ἦν τὸ λοιπὸν ὅς τοῦτω ζῆνίστατο. Ἀλλὰ βασιλεὺς φευγόντων ὁ παρήρητο ξίφος ἐλκυσσας τὸν θῆρα πατάξων ἐφέρετο, πληγὴν τε αὐτῷ τοῦ μετώπου κατενεγχὼν ἄγρι· καὶ ἐπὶ στέρνα διήλασεν. Ὁ μὲν δὲ βασιλεὺς τοιοῦδε τις ἐπὶ θηροκτονίαις ἐγένετο. Ἀλέξιος δὲ (ἐπάνειμι

A quidem defectionem molitus, tum vero illius convulsus resectis crinibus monachus factus est, et in monticularum quoddam monasterium ex iis quæ ad Strymonem in monte Papicio plurima sita sunt amandatus. Quo in loco cum annos aliquot exegisset, villa tandem concessit. Sed unde et qua de causa ad eam fortunam redactus ille fuerit, commemorabimus. Is cum in Ciliciam primum summo cum imperio bello isti ab imperatore præpositus missus esset; ad sultanum delata opera Iconium venit, et **266** benevolentia illius conciliata de arripienda tyrannide cum eo consilia agitavit, scriptisque vicissim datis et acceptis, quæ pacta ab iis facta continebant, in Ciliciam rediit. Interjecto deinde tempore reversus Byzantium cum suburbhanam quamdam ex suis domum variis picturis exornare statuisset, non Græcicas quidem veteres historias in ea depingi curavit aut præclara imperatoris facta, uti solent maxime qui in dignitatibus sunt constituti, vel quæ ipse bellis vel in ferarum cædibus ille ediderat. Cum lot enim confluxit feris, quot neminem eorum qui unquam vixere audivimus: et si fas est leges transgredi historicas, unum ex his exemplum producemus. Sub hiemis tempus cum densa adeo in terram nix decidisset, ut ea omnes prope montium obducerentur convalles, et immenso frigore corpora propemodum constringerentur, cunctisque animalibus ubi sese occultarent nulla superessent latibula, passim magnoque numero super nivem ferebantur. Ad hæc avium greges, alis inutilibus, quas tanquam visculum adstrinxerat glacies, ut videre est in aucupis, alarum loco pedibus ibant, feris hominibusque paratissima præda. Exiit autem venatum princeps in regionem quamdam Orienti versam, cui Damatrys nomen est. Cumque in hac exercitatione occurreret, obviam **267** venit ingentis magnitudinis fera, non leo quidem; neque enim id dici sinebat pantheræ maculosa cutis: quam ipsam rursus appellationem molis granditas et similitudo leonis auferbat. Duplex erat igitur, et utrique conveniens natura, panthera in leone, et leo in panthera, portentosa quædam qualitatium commistio. Generositati aderat ferocitas, iracundia crudelitati, omniaque adeo, quæ diversa licet inter se, utrique propria sunt animanti. Ejusmodi igitur erat fera ista: quam simul ac viderunt qui imperatorem subsequerebantur, diffugerunt plerique. Nemo quippe ferino erat, qui in eam oculos inferre, aut cum prope jam adfuit, cum illa congregi auderet. Sed imperator iis fugientibus, stricto quo succinctus erat, gladio, ad percutiendam feram accurrit, ictumque capiti illatum ad pectus usque adegit. Talem se quidem princeps in ferarum cædibus ac venationibus gerebat. Cæterum Alexius (redeo enim unde eram depressus), his omissis, res a sultano

Du Cangii nota.

IV. II. 6, cujus virtutes animique et corporis præclaras dotes mire extollit. Vide stemma Com-

præclare gestas, quasque ad eo oportuisset silentio premi, stolide iis in oculis exarata ac depicta omnium oculis exponerat. Id ubi rescivit imperator, in secreta eum colloquia assumptum sæpius ammonit, uti ab incepto desisteret. At ille non modo obstinatius prioribus institit consiliis, sed et virum gente Latinum, præstigiatores, inque magicis artibus mire versatum, crebro ad se vocans, cum eo familiariter conversatus est, et de secretis suis consiliis communicavit: quorum illud erat præcipuum, ut imperator in perpetuum liberis careret, atque in eum finem multa ab scelerato homine accepit **268** pharmaca, neque hisce rebus operam dare destitit miser: propter quæ increpavit illum denuo imperator, et amentiam ejus redarguit. Verum cum primo pœnitero visus esset, rursus tamen ad priorem mentem rediit. Parvo enim interlapso tempore, magnum istum convenit iterum, et de iisdem rebus consuluit. Aliquando vero cum Constantino Duca congressus, qui et ipse imperatoris ex sorore neptim uxorem duxerat: « Vir optime, inquit, si tibi est animus eadem nobiscum sentire, neminem nos superaturum scito. » Sed istud quidem necdum propalam, alterum vero longe manifestius dictum illi est. Alexium Casianus cum præter decorum segniter remissequæ admodum bello incumbentem Hungarico adverteret, quo tempore cum Beia in Hungaria militabat, illum conveniens adhortationibus incitare ad id animum ejus voluit. At is in secretum hominem abducent: « Quæris, ait, quamohrem a præliis ut plurimum abstinere? quia me generis nimirum humani cummaxime miseret. » Altero deinde nescio quid ad hunc sermonem reponente, hæc subjecit ille: « Quoniam delere Romanos volens princeps, imprudenter, quidquid inde accidat, eos me in atrocissima educere prælia imperat. Tu vero, si hæc tacueris, amicus nobis eris. » Ita quidem is locutus. Sed Casianus omnia hæc imperatori retulit. Et id quidem primum; istud vero quod novissime factum est, ejusmodi fuit. Plurimi e Scythis, qui auxilio Romanis venerant, cum primo de stipendiis ac præstatione multum prius **269** contendissent, tandem acquievit. At protostrator nos occulte pecuniis inducit, ut se in patriam redireINGERENT: nocte autem concubia, tabernaculum imperatoris frequentes adorirentur, impugnantque. Hæc sic proposita sunt et deliberata. Cæterum famulus quidam ex iis qui in tentorio illi ministrabant, statim atque ejusmodi consilia intellexit, festim ad Thomam eunucho, principi hacce ætate fidissimum, properat, indicatque quod agitabatur. Is vero omnem eum sermonem principi refert, et mox ipsum quoque ei famulum sistit. Necdum etiam fidem dictis præstare voluit imperator, donec mane Scythiæ nulla de causa diffuere ac recedere cœperunt; quos tamen pollicitationibus aggressus, in fide tandem retinuit. Ad Alexium vero misit, qui cum comprehenderent, statimque in vincula

ἄ γὰρ ὄδων τὴν ἐκβολὴν τοῦ λόγου ἐποιήσαμην) πούτων ἀφέμενος τὰς τοῦ σουλτάν ἀνεπιτήλου στρατηγίας, νήπιος ἄπειρ ἐν σκότῳ φυλάσσειν ἐχρήν ταῦτα ἐπὶ θωμάτων αὐτὸς δημοσιεύων κατὰ τὴν γραφὴν. Ὡν αἰσθόμενος βασιλεὺς ἐν ἰδίαζούσαις πολλάκις παραλαμβάνων αὐτὸν διατριβαῖς παραινέσεις προσηγγεν, ὅπως ἂν ἀπάγῃ τῶν μελετωμένων αὐτὸν προδοιμύμενος. Ὁ δὲ τοῦ σκοποῦ καὶ πάλιν ἄπειρ εἶχετο, καὶ δὴ ἄνδρα Λατίνον μὲν γένος γόητα δὲ καὶ πολὺν τὰ δαιμόνια πράγματα θαμὰ συγκαλῶν ὡς ἑαυτὸν διωμιλεῖτό τε αὐτῷ γνησιώτατα καὶ ἀπορρήτων ἰκοινοῦναι σκευμάτων. Τὰ δὲ ἦν ὅπως ἂν βασιλεὺς ἀπαξιδίαν ἐς ἀεὶ δυστυχίῃ φάρμακά τε πρὸς τοῦ κἀκοδαίμονος ἐπὶ τοῖς εἰρημέναις ἐλάμβανε πολλὰ καὶ οὐκ ἔληγε τὰ τοιαῦτα ἐνεργολαβῶν ὁ ταλαίπωρος. Δι' ἃ καὶ πάλιν ὠνειδίζε τὰ αὐτὸν βασιλεὺς καὶ τὴν παράνοτον ἤλεγγεν. Ὁ δὲ μετὰ μελὸς γεγονέναι δόξα; ὁ αὐτὸς καὶ πάλιν ἦν. Ὀλίγον γὰρ διάλειπὸν χρόνον προσελάμβανεν αὐθιγὸν τὸν δαιμονιῶδῃ ἐκείνον καὶ περὶ τῶν αὐτῶν ἰκοινοῦναι. Κωνσταντίνῳ δὴ ποτε τῷ Δούκῃ συγγενῶν. Ὡς καὶ αὐτὸς βασιλεὺς ἔγγυεν ἀδελφιδοτῆν, « Ὁ βασιτεῖστε, ἔφη, εἴ σοι βουλήτῳν ἔσται γνώμης ἡμᾶς κοινωήσῃν μιᾶς, οὐκ ἂν τις (ἔφη), ἴσθι, περιγενέσθαι ἡμῶν σχολῆ. » Ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὕτω σφίδρα κτεφανὲς εἰρηται, ἕτερον δὲ πολλῷ τούτου ἐναργέστερον. Ἀλέξιόν ποτε ὁ Κασιανός, ἐπειδὴ κέρρα τοῦ προσήκοντος ἀναπίπτοντα τοῦτον ἐς τὸν κατὰ Ὀθύνων πόλεμον ἑώρα ὀπηνίκα ζῆν τῷ Βελᾷ ἐπὶ Οὐννικῆς ἐστράτευε, προσελθὼν παρορμητῶν αὐτὸν ἐς τοῦτο ἐπεχείρει. Ὁ δὲ παραλαβὼν ἰδὲ τὸν ἀνθρωπον, « Πυνθάνη, ἔφη, οὐ ἔνεκα πολέμων αὐτὸς ἀπέχομαι τὰ πολλά; ὅτι φειδῶ τοῦ ἀνθρωπεῖου πολλὴν ἴσχω γένους παρ' ἑμαυτῷ. » Τοῦ δὲ καὶ τι πρὸς τὴν [P 157] λόγον τοῦτον ἐπενεγκόντος, ἔφη ἐκείνος « Ὅτι βασιλεὺς ἐκτριψαί θέλων τὸ Ῥωμαϊκὸν ἀπροοράτως ὅπερ ἂν τύχη ἐπὶ μάχῃς αὐτὸ εἰσωθεῖν ἐκέλευέ μοι ἰσχυρῶς. Σὺ δὲ, εἰ μοι τὸν λόγον τούτον τηρήσῃς, φίλος ἡμῖν ἔσῃ. » Ὁ μὲν τοσαῦτα εἶπεν, ὁ δὲ Κασιανός βασιλεῖ ταῦτα ἐμήνυσεν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν πρότερον ὁ δὲ τελευταῖον εἰργαστο, τοιόνδε τι ἐγένετο. Σκυθῶν ὄμιλος ἐπὶ συμμαχίᾳ Ῥωμαίοις ἀφικόμενοι περὶ τῶν συντάξεων πολλὰ πολυπραγμονήσαντες πρότερον, εἶτα δὴ κατέθετο. Ἀλλ' ὁ πρωτοστράτωρ ἰδὲ τούτοις ἐντετυχηκῶς χρήμασιν ἀναπέθειε προσποιήσασθαι μὲν εἰς ἡθὴ τὰ πάτρια παλινοσσεῖν, ἐπειδὴν δὲ ἀωρὶ τῶν νυκτῶν ἡδὴ γέννηται, ἀθρόους τῇ βασιλείᾳ ἐπιθέσθαι σκηνῇ ἔργου τε ἔχεσθαι. Τέθειτο δὴ ταῦτα καὶ βεβούλευτο. Ἀλλὰ παιδάριον τι τῶν ἐπὶ σκηνῆς αὐτῷ ὕπνου τοιούτων, ἐπειδὴ ἔπερ ἔγγυεν τὴν ἐπιβουλήν, σπουδῆ ἔς τὸν ἰκτομίαν Θωμᾶν παρελθὼν, Ὡς ἐνούστατος βασιλεῖ τῆνικαδὲ ἐτύγγανεν ὧν, ἐμήνυσεν αὐτῷ τὸ σκέμμα. Ὁ δὲ εἰς βασιλεία τὸν πάντα λόγον ἀναγαγὼν εἶτα παρεστήσατο αὐτῷ καὶ τὸ παιδάριον. Οὐ μὴν ἐτι τοῖς λεγομένοις βασιλεὺς πιστεύειν ἤθελεν, ἕως ἔωθεν οἱ Σκύθαι ἀπ' αἰτίας οὐδεμιᾶς ἀποχωρεῖν ἤρξαντο. Αὐτοὺς μὲν οὖν ὑποσχέσειν ὕελθῶν ἐπισχέειν ἠδυνήθη: ἐπὶ δὲ Ἀλέξιον τοὺς αὐ-

τόν ἦδη συλληφόμενος ἔστειλε, καὶ ταχὺ δεσμώτης ἦν ὁ τολαίπυρος. Μετ' οὐ πολὺ δὲ βασιλέως κελεύσαντος ἄνδρες τῶν ἐπιπέσης παρ' αὐτὸν ἦλθον, Ἰωάννης τε ὁ Δούκας καὶ Μιχαήλ, ὃς λογοθέτης (32) ἐκείνου τοῦ χρόνου ἦν, πρὸς δὲ καὶ Θωμᾶς ὁ ἐκτομίας Νικηφόρος τε τῶν ἐκ τοῦ Βήλου κριτῶν (33) εἰς ὧν καὶ αὐτὸς, ἐπώνυμον Κάσπαξ. Ἐκόμισον δὲ αὐτῶ ἐγκλήματα τρία, ὧν ὁποτέρῳ ἐπαγωνίσασθαι δύναίτο ἐκείνου ἀνεπιεῖν. Ὁ δὲ ἐπειδὴ τούτων ἤκουσεν, ἀπεισὶν αὐτὸν ὑπαδέχαζε, παρεκάλε τε ἀποδριξαμένῳ πρότερον τῶν θείων τε μεταλαμβάνει μυστηρίων χρῆσθαι λοιπὸν αὐτῷ ὃ τε ἀν τῇ θείῃ δοκῇ, ἐφ' οἷς οἰκτισάμενος αὐτὸν βασιλεὺς μοναχὸν ἔειπε.

ζ. Τὰ μὲν δὴ κατὰ τὸν Ἀλέξιον ἐνταῦθα τύχης ἐτελεύτησε. Βασιλεὺς δὲ (34) Οὐννικῶν στρατευμάτων ἐπὶ Σίρμιον διαβάτων δυνάμεις ἐνταῦθα ἐπεμφεν, ὧν ἦρχον ἄλλοι τε τῶν Ῥωμαίων στρατηγῶν καὶ δὴ καὶ Ἀνδρόνικος ὁ βασιλέως ἀδελφιδούς ῥ Κοντοστέφανος ἐπώνυμον ἔκειτο, αὐτοκράτωρ τοῦ πολέμου τοῦδε πρὸς βασιλέως καταστάς. Ἀπέσταλτο δὲ (35) αὐτῷ ὅπως τε τάξασθαι χρῆσιν καὶ δεητὸν τὸν πόλεμον τότε διαθέσθαι, καθάπερ ἐν πίνακι ἀνεζωγράφηται. Ἀνδρόνικος οὖν ἐπὶ Σῶν διαβάς, ἐπειδὴ ἀγχιεστὰ τοῦ Οὐννων ἐγένετο στρατοπέδου, τοιαύτην ἀπέστειλε. Κατοπτήρας μὲν καὶ σκοπούς, ὅποια εἶδονται, εἰς τὸ τῶν πολεμίων καθιέναι στρατεύμα [P 158] ἤκιστα σύμφερον ἔγωγε. Τῶν δὲ τινὰς Ῥωμαίων ἐκέλευε πρὸ τοῦ στρατοπέδου ἐλθόντας κειρῶσθαι ὅπως ζωγρεῖαν τινὰ πολεμίων ἐλόντες ἀγάγοιεν. Οἱ μὲν οὖν κατὰ τὸ κελευσθὲν ἐν χειρὶ πολέμιον ἔχοντες ἐπανήλθον. Ὁ δὲ ἀνεπυθάνετο τοῦτον ὅπως τε δυνάμειος ἔχοντες ἐπὶ Σίρμιον ἀφίκοιτο Οὐννοι, καὶ τί ποτε βουλομένοις αὐτοῖς ἐστι. Πάντα τοῖσιν ἐς τὸ ἀληθὲς ἐκεῖνος διεξῆκε. « Ἀρχοῦσι μὲν, ἔφη, τῆσδε τῆς στρατιᾶς ἐπὶ καὶ τριακοντα τῶν παρ' ἡμῖν στρατηγούτων ἀνδρῶν, τὸ δὲ ἐφ' ἅπασιν κράτος Διονυσίου ἔχει. Ἥ γε μὲν στρατιὰ ἐς πεντακαίδεκα τὰς πάσας ἡθροῖσται χιλιάδας ἀνδρῶν καταφράκτων ἱππέων τοξοτῶν τε καὶ πελταστῶν. Οὗτω δὲ θάρρους περιεστὶν αὐτοῖς, ὡς μὴδὲ τὴν πρώτην Ῥωμαίους ὑποστήσασθαι κατὰ νόον ἔχειν. » Τούτων Ἀνδρόνικος ἀκούσας αὐτὸν μὲν ἀφῆκε πορεύεσθαι Διονυσίῳ ἀγγελοῦντα ὡς βασιλεὺς, οὐκέτι φέρειν δεδυνημένος ὅσα εἰς Ῥωμαίους σφίσι διημέρηται, ἐγγὺς ἰδοῦ πάρεστι δίκην ἐπιπέσων τὴν δέουσαν. Τὸν δὲ Ῥω-

miser conjectus est. Non multo post venere ad eum viri dignitatibus illustres, Joannes Ducas, et Michael qui hac ætate logotheta erat, ad hæc Thomas eunuchus, et Nicephorus et ipse unus ex Veli iudicibus, cognomiæ Caspax. Proposuerunt autem tria illi crimina, et an utri horum posset respondere, ab illo petierunt. Sed ubi ista audivit, omnium se reum confessus est, rogavitque uti sibi integrum esset, positis capillis, divitiisque perceptis mysteriis, id potissimum agere, quod iudicio decerneretur. Ex quibus misericordia commotus princeps, monachum tonderi iussit.

270 7. Hunc fortunæ exitum res Alexii habuerunt. Imperator autem, Hungarico exercita ad Sirmium transeunte, copias eo misit, quibus præfuerunt alii Romani duces tum Andronicus sororis quæ filius, cognomento Contostephanus, bello isti summo cum imperio præfectus. Huic potissimum quomodo acies instruenda foret præscripsit et qua ratione bellum istud conficiendum tanquam in tabella delineavit. Andronicus ergo cum trajecisset Savum castrisque Hungarorum appropinquasset, tallia facere instituit. Cum speculatores quidem et exploratores, uti valge solet fieri, in hostium mittere exercitum haud consultum putaret, Romanorum aliquot præmisit, qui ante castra procederent, hisque imperavit ut captivam aliquem hostium incursione abducerent. Illi igitur, uti iussum fuerat, capto hoste rediere. Tum vero ab eo sciscitatur, cum quantis copiis ad Sirmium accessissent Hungari et quid demum illi facere constituisent. Omnia itaque nude vereque ille enarrans: « Præsumt, inquit, huic exercitui septem et triginta militiæ apud nos duces: sed omnibus supremo iure imperat Dionysius. Totus vero exercitus quindecim ad summum bellatorum milibus constat, partim equitum cataphractorum, partim sagittariorum et peltastarum. Tanta vero illis inest audacia, ut ne primum quidem illorum impetum sustinere posse Romanos sibi persuadeant. » His

271 auditis dimittitur ab Andronico nuntiaturus Dionysio imperatorem, cum ferre amplius non possit illius in Romanos delicta, præsto esse, quo pœnam ab ipso congruam reposeret. Iude milites arma capere iussos castris educit aciemque hac

Du Cangii notæ.

(32) [P 185] Μιχαήλ, ὃς λογοθέτης. Michael Hagiotheodoritus, cujus meminuit Balsawon in synod. Cpol. can. 4.
 (33) Ἐκ τοῦ Βήλου κριτῶν. In Catalogo officiorum Palatii Cp. tom. I Juris Græco-Rom. p. 285 quinquagesimum quartum inscribitur: Ὁ κριτής τοῦ Βήλου. Plures simul hac functos dignitate colligere est ex Niceta in Alexio Man. F. n. 17 18, in Andron. l. ii, n. 9; in Isaacio, l. ii, n. 6; in Alex. l. i, n. 2; sed et ipse Nicetas in Epigraphæ Historiæ ab eo conscriptæ dicitur obisse munus ἐφόρου καὶ κριτοῦ τοῦ Βήλου.

(34) Βασιλεὺς δὲ. Expeditionem hanc Hungaricam pluribus exsequitur Nicetas, l. v, n. 1, 2 et 3.
 (35) Ἀπέσταλτο δὲ. Ita Michael Palæologus imperat. apud Pachymerem, l. iii, c. 18. ducibus suis in bellum proficiscentibus præcipiebat: Καὶ ὅπου προκαθίσαινε' ἀν, καὶ ὅπως ζυμβαλοῖεν, καὶ ὅθεν ὁρμήσαινε' ἀν, ἢ ἐκ λόγων, ἢ φανεροί, ἡμέρας ἢ καὶ νυκτὸς, τάττων ἐντεῦθεν τὰ πάντα, εἰ δ' οὐκ εἶδε τὸν τόπον, κελεύων διαγράφειν τοὺς εἰδόμεν, αὐτὸς καθίστα προστάττων.

ratione instruit. Scythas et maximam Persarum partem cum paucis equitibus, qui hastis decertant, procedere jubet. Inde a lateribus Romanorum sequebantur phalanges, quibus præerant Cocrobasilus et Philocales, prætereaque Tatitius et quem Aspietem vocabant. Horum a tergo ibant gravioris armaturæ milites sagittariis internisi et Persarum turma gravis armaturæ. Post istos utroque a latere Josephus Bryennius et Georgius Branas incedebant, item Demetrius ejus frater et Constantius Aspietes, vir sebasti dignitate auctus: inde Andronicus principis chartularius, cognomento Lampardas, cum delectis simul Romanis et Alemannis nec non et Persis. In postrema denique acie erat Andronicus supremus dux, cum aliis multis inclyti nominis viris (quales imperatori in bellum eunti adesse semper moris est) et Italis stipendiariis, itemque Serviis, qui pone sequebantur, hastis armati, et longioribus clypeis instructi. Hunc in modum ordinato exercitu Romani iter instituunt. Ubi vero ad locum venire, in quo Dionysius occisorum militum tumultum exererat, equis desilientes graviter ingenere. **272** fidemque sibi invicem obstrinxere pro confribulibus ac consanguineis se quemque moriturum. Dionysius vero ubi adventare Romanos audivit, fiducia quadam præsumidus, cum multa irrisione vinum bibere Hungaros jussit, et ut pocula ad Romanorum sanitatem et incolumitatem propinarent. Illi surgentes confestim ea hausere, sumptisque armis, consuetum ordinem resumpsere. Mos enim semper apud eos obtinet ut præcipui optimique in prima phalange locentur. Quod jam pridem edoctus imperator contrario aciem modo insituere Andronicum præceperat. Postquam igitur sibi invicem proximi fuere exercitus, iis qui in fronte stabant præcepit Andronicus ut Hungaros telis impeterent, et simul atque in se illos irruere cernerent, terga darent, non recta quidem ad Romanorum exercitum, sed oblique magis in latera ut sic utramque in partem distracti Hungari medium phalangis locum vacuum relinquerent. Sed illi facta ab hostibus irruptione statim effugati fugiunt usque dum ad Savum pervenire. Peristere vero Romanorum integræ duæ in sinistra acie cohortes quas Cocrobasilus et Tatitius gerebant: cæteræ omnes jam inclinatæ. At Demetrius Branas suis dissipatis cum octoginta relictis hostibus sese intulit, et fortissime dimicans accepto in capite lethali vulnere concidit captusque ab Hungaris in eorum castra relatus est. Frater autem illius Georgius hostium multitudine conterritus prælium conserere non ausus est. **273** Sic quidem sinistra Romanorum acies in fugam inclinavit: dextra vero sinistram Hungarorum invadens omnino hanc fudit. At Dionysius ubi hæc advertit, eos qui Andronicum ducem circumstabant adoriri statuit. Sed ex suis complures conterriti ad se equitatum continuo evocarunt. Quæ ut rescivit Dionysius, timiditatem ipsis exprobrat simulque

μαίων στρατὸν ὅπλα περιθέμενον ἐξῆγε τοῦ χάρακος. Ἐτάξατο δὲ ὧδε. Σκυθὰς μὲν καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ Περσικοῦ ἡγαῖσθαι ἐκέλευεν ἰκπεῦσιν ἅμα ὀλιγοὶ σὺν τοῖς ἄρασι μάχονται, ἐξῆς δὲ ἐκατέρωθεν Ῥωμαίων εἴποντο φάλαγγες ὧν Κοκκοβασίλειος τε ἦρχε καὶ Φιλοκάλης. πρὸς δὲ καὶ Τατίκιος καὶ ὁ Ἀσπιέτην ἐκάλουν. Κατὰ νότου δὲ αὐτοῖς ἐπίκειται ἐπορεύοντο ἀναμιγρῶς τοῖς καὶ Περσῶν φάλαγγεσσι ὀπλοφοροῦσα· μετὰ δὲ τούτους ἀμφοτέρωθεν Ἰωσήφ τε ὁ Βρυέννιος ἐπορεύετο καὶ Γεώργιος ὁ Βρανᾶς Δημήτριος· τε ὁ τοῦτου ὀδελφὸς καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Ἀσπιέτης ἀνὴρ σεβαστός· ἐξῆς δὲ Ἀνδρόνικος δὲ χαρτουλάριος τε βασιλεὶς ἦν, ἐπίκλησιν Λαμπάρδας, καὶ ἐπιλέτοις ἅμα Ῥωμαίων καὶ Ἀλαμανῶν, εἰ δὲ καὶ Πέρσαις. Κατόπιν δὲ Ἀνδρόνικος ὁ στρατηγὸς ἐπορεύετο σὺν ἄλλοις τε πολλοῖς ὀνόματος ἀξιουμένοις ἀνδράσιν, οἷς ἔθος ἔδει ὑπὸ βασιλεὶ πολεμοῦντι τάττεσθαι ἦν, καὶ Ἰταλοῖς τοῖς ἐκ τοῦ μισθοφορικοῦ καὶ δὴ καὶ Σερβίοις, οἱ κατὰ νότου αὐτῶ ἐκπονοῦντο ὁράτα τε προδεβλημένοι καὶ ἐπιμήκεις ἀσπίδας. Οὕτω ταξάμενοι Ῥωμαῖοι ὀδῶν ἐχώρουν. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸν χώρον ἦλθον, ἐνθα Διονύσιος τὸν τύμβον ἐγείρατο εὖχε, τῶν ἰππεῶν ἀποδόντας ἀνὸ μὲν ἐξάν τε θαρμύκας καὶ πίστει ἀλλήλοισι ἔδοσαν ὑπὲρ τοῦ ὀμοφύλου τεθνήσκειν καὶ συγγενεῶν ἕκαστον. Διονύσιος δὲ ἐπειδὴ προσιέναι Ῥωμαίους ἐπίθετο, θάρσους ὑποπληθεῖς σὺν εἰρωνεῖα πολλῇ ἀκρατίζεσθαι Οὐννοὺς ἐκέλευεν εἰς ὕψιστον τὴν Ῥωμαίων προσιεμένους τὸ ἐκπωμα. Οἱ δὲ ἀναστάντες ἐπὶ τὸν τοῦ σποῦδῆ [P. 159] καὶ ἐπὶ τοῖς ὀπλοῖς ἐγίνοντο τρόπον τε τῶ συνήθει ἐτάττοντο. Ἔθος γὰρ αὐτοῖς ἐστὶν εἰς τοὺς ἐν σφίσι λογάδας τὴν ἐμπροσθίαν πληροῦν φάλαγγα· ὁ δὲ πάλαι βασιλεὺς εἰδὼς ἀνάπαλιν Ἀνδρονίκῳ τὴν παράταξιν ποιῆσθαι ἐκέλευσεν. Ἐπειδὴ γοῦν ἐγγύς ἀλλήλων ἐγένοντο τὰ στρατεύματα, ἐκέλευεν Ἀνδρόνικος τοῖς ἐμπροσθίοις τῶν ταγμάτων ἐπιτοξάζεσθαι Οὐννοὺς. Ἐπειδὴ δὲ κατ' αὐτῶν ὀρηθέντας ἴδοιεν, φεύγειν λοιπὸν, οὐ μέντοι κατ' εὐθὺς τοῦ Ῥωμαίων στρατεύματος, ἀλλὰ κατὰ τὰ πλάγια μάλλον, ὡς ἂν οὕτως ἐπὶ θάτερα σχισθέντες Οὐννοὶ κενὴν τὴν μέσσην τῆς φάλαγγος ἀπολίποιεν χώραν. Ἄλλ' ἐκείνοι ἅμα τῇ προσβολῇ νότα δόντες ἐφευγον ἀνὰ κράτος ἔως ἐπὶ Σῶν ἦλθον. Ὑπὲρ τῆς δὲ Ῥωμαίων τελεον μὲν δύο τῶν ἐν ἀριστερᾷ ταγμάτων, ὧν Κοκκοβασίλειος καὶ Τατίκιος ἦρχον, τὰ λοιπὰ δὲ παρακλίνηντο ἤδη. Καὶ Δημήτριος μὲν ὁ Βρανᾶς τῶν σὺν αὐτῶ ἐσκεδασμένων σὺν ὀδοῦσιν ἀπολειφθεὶς τοῖς πολεμίοις συνέμιξεν, ἠρωτικῶς τε ἀγωνισάμενος αὐτοῦ ἔπασσε καιρίαν κατὰ τοῦ προσώπου πληγῆς, αἰχμάλωτός τε γεγὼς εἰς τὸ Οὐννων ἀπηνέχθη στρατόπεδον. Ὁ δὲ γε ἀδελφὸς αὐτοῦ Γεώργιος πρὸς τὸ ὑπερέβαλλον τοῦ πλήθους διευλαβηθεὶς οὐκ ἐθάρβησε τὴν συμπλοκὴν. Τὰ μὲν δὴ εὐώνυμα τῶν κερμάτων οὕτω Ῥωμαίοις πρὸς ὀπαγωγὴν ἐκλίνε, τὰ δὲ τῶν δεξιῶν τοῖς ἐν ἀριστερᾷ ἐπιθέμενα Οὐννοὶ ἐτρέψαντο τούτους περιφανῶς. Διονύσιος σὺν ἐπειδὴ ταῦτα εἶδε τοῖς περὶ τὴν στρατηγὸν Ἀνδρόνικον ἐπιθέσθαι διενόηθη. Ἄλλὰ τῶν σὺν

αὐτῶ πολλοὶ ἀποδειλιᾶν ἤρξαντο, ὅθεν καὶ ἀνεσι-
 ραζὸν σφίσι τὴν ἔκπον. Γνοῦς δὲ Διονύσιος ὠνείδιζε
 μὴ τὴν ἀνανδρίαν αὐτοῦ, παρεκάλει δ' ὄμως αὐτοῦ
 ἴστασθαι, ὡς μὴ καταφανῆ τὴν δειλίαν Ῥωμαίους
 ποιήσωσιν. Ἀνδρόνικος δὲ ὁ Λαμπαρδάς τὰ πρᾶσ-
 σόμενα κατιδῶν δέισας τε μὴ τὸ σὺν τῷ Διονυσίῳ
 πῆθος, αὐτοῦ ἐφ' ἕτερα χωρήσαντος, Ἀνδρόνικῳ
 λοιπὸν ἐμπειρεῖται τῷ στρατηγῷ, δεῖν ἔγνω Διονυ-
 σίῳ πρότερον αὐτῷ συμπλακῆναι. Ἐμπεσόντων δὲ
 ἀλλήλοις θροῦς ἠγέρθη καὶ πάταγος· ἐπειχε πάντα
 καὶ τὰ δόρατα πρὸς ταῖς ἀσπίσιν ἀποκαυλιζόμενα
 χαμαὶ ἐπιπτον. Ῥωμαῖοι δὲ καίτοι τῶν ὑπὸ θατέρῳ
 Βρανῆ τῷ Γεωργίῳ τακτομένων συνελθόντων αὐτοῖς
 ἑκαμνον ὄμως. Ἀνδρόνικος τοῖνον ὁ στρατηγὸς
 ἐπειδὴ τοῦτο συνέιδεν, ὡς μὴ κατὰ κράτος καὶ τῶν
 σὺν τῷ Λαμπαρδᾷ ἠτητημένων ἐπ' αὐτῷ ἢ ἀγώνισις
 στήσεται πᾶσα, συβρῆγγυται τοῖς πολεμίοις, καὶ
 γίνεται καρτερὰ προσβλή, ὡς παρὰ τὴν πρώτην
 Ῥωμαίων μὲν ὀδοῆκοντα πεσιῖν, Βαρδάρων δὲ
 πολλῶν τούτων πλείους. Ἀλλὰ Ῥωμαῖοι σὺν ἀφάτῳ
 τινὶ καρτερία τὸν [P. 160] ἀγῶνα ὑφιστάμενοι
 τίλο· ἐτρέψαντο τούτους ἀρετῇ τῆ σφετέρῃ. Τοσοῦ-
 το· μέντοι Βαρδάρων φόνος ἐγένετο, ὡς τὰς ἐνταῦθα
 παιδείας μικροῦ περισπωθῆναι τοῖς θνησίμασις.
 Τῶν γὰρ δοράτων σφίσι κλασθέντων καὶ θρ.θέντων
 ἤδη τῶν ξιφῶν, ταῖς κορύναι· ἡλώων τοῖς κροκοδαί-
 μοσι τὰς κεφαλὰς. Ὅτε δὴ τό τε σημεῖον (36) ἤρθη,
 ὃ κάμμεγα τοῖς Βαρδάρους τούτοις· ἐπὶ ἀμάξης
 ἐφέρετο, καὶ ὁ Λιονυσίου ἔκπος· σὺν τῇ πανοπλίᾳ,
 μάλιστα ἐκείνου καὶ τρῶπῳ ὕπερ αὐτοῦ εἶρεν οὐκ ἔχω
 τὸν κίνδυνον πεφευγῶτος. Ὅσοι μέντοι Βαρδάρων
 διαδρᾶναι τίως ἴσχυσαν, παρὰ τὸν ποταμὸν ἰόντες
 ἠλίσκοντο πρὸς τοῦ Ῥωμαίων ναυτικοῦ. Ἐάλωσαν
 τοῖνον ζωγρίαί στρατηγῶν μὲν, οὗ αὐτοὶ ζουπά-
 νους· καλοῦσι, πέντε, στρατιωτῶν δὲ ἀμφὶ τοῦς
 ἔκτακτολους. Πολλοὶ δὲ ἦσαν καὶ ἐν αὐτοῖς τῶν εἰς
 τε γεγονότων καὶ ἄλλως διαφανῶν. Ἐπεσον δὲ καὶ
 κλισταὶ χιλιάδες ἐν τούτῳ τῷ πόνῳ. Οὐκ ἦν οὐδεὶς
 Ῥωμαίων, ἔς οὐ πολλῶν ἀτόχειρ ἐγένετο ἀρι-
 στείων. Πάντων γε μὴν μάλιστα Ἰωάννης τε ὁ
 Κοντοστέφανος καὶ Ἀνδρόνικος ὁ Λαμπαρδάς.
 Τζῦτα κατωρθωκῶς ὁ Ῥωμαίων στρατὸς, ἐπειδὴ
 περ ἄνω τῶν νυκτῶν ἦν, ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἀνε-

A obtestatur ut ibi consistant, ne pavorem suum Ro-
 manis proderent. Andronicus autem Lampardas
 quæ parabantur videns, veritus ne si alio abiret
 Dionysii copiæ Andronicum duccm opprimerent,
 necessarium duxit cum ipso primum Dionysio ma-
 nus conserere. Cumque invicem concurrerent, sub-
 latus continuo est clamor tumultusque passim
 factus: impactæque jam in clypeos hastæ frustra-
 tim discissæ decidabant in terram. Romani autem,
 etsi qui sub altero Brana Georgio erant jam acces-
 sissent, fatiscabant tamen. Ut id percepit dux An-
 dronicus, ne iis qui cum Lamparda dimicabant
 omnino fusis ac devictis, tota in se belli moles, in-
 cumberet, cum hostibus pugnare instituit: adeo-
 que atrox concitatur prælium, ut primo conflictu
 Romanorum quidem octoginta, Barbarorum autem
 multo plures ceciderint. Sed enim Romani incre-
 dibili constantia sustinentes certamen, tandem
 eos propria virtute in fugam verterunt. Tanta vero
 Barbarorum exstitit cædes, ut contexta prope occi-
 sorum cadaveribus camporum planities fuerit.
 Hastis namque suis in frusta concissis, fractisque
 274 gladiis, miserorum capita clayis contunde-
 bant. Tum etiam captum in eo prælio vexillum,
 quod propter sui magnitudinem curru a Barbaris
 vehabatur, ut et Dionysii equus cum omni arma-
 tura, cum ipse vix, ac nescio qua ratione, pericu-
 lum effugisset. Quotquot etiam Barbarorum fugam
 inire potuerunt, ubi ad flumen pervenere, a classe
 C Romana capti sunt. Vivi ergo in manus venerunt,
 ex ducibus quidem, quos ipsi zupanos vocant,
 quinque: milites octingenti, atque in iis complures
 nobili loco nati, aliique illustres viri: aliquot au-
 tem millia in hoc prælio cecidere. Nemo fuit Ro-
 manorum, qui non fortia snapte manu ediderit
 facinora, præ cæteris tamen Joannes Contostepha-
 nus et Andronicus Lampardas. His strenue con-
 fectis rebus, quoniam adulta nox erat, in castra
 concessit Romanus exercitus, adductis eo captivis
 Hungaris, allatisque secum loriceis ad duo millia.
 Galeas autem et clypeos et enses, haud facile quis
 numerasset. Eam quidem noctem post hæc ibi
 transegere. At ubi illuxit, arma iterum induti, in

Du Cangii notæ.

(36) *Σημεῖον*. Carroccium Hungaricum, quod de-
 scribitur a Niceta l. v, n. 3: Ἦν δὲ καὶ ἡ σημαία
 ἐκείνου μετέωρος, ἐπὶ τινος ἠνεμομένη παχέως,
 καὶ ὑφίτηνης τετρασίην ὑπὸ τρόχῳ ἐλκομένου βοῶν
 ζεύγμασιν. Carrocciorum formam, quorum usus
 frequens fuit in Italia, pluribus descripsit Angelus
 Portenarius l. v, della Felicità di Padua, c. 6, sic
 autem ille: Era il caroccio un carro grande con
 quatro ruote, sopra il quale nella parte dietro era
 un tribunale coperto di scarlato, o veluto rosso,
 perchè al caroccio, quasi a tribunale, si riduceva
 il capitano insieme con li consiglieri di guerra, quando
 si havevano da consultare le cose ad essa guerra per-
 tinenti. Nel mezzo del caroccio, era piantato un
 alto albero, nella sommità del quale era la ban-
 diera, o standardo della città, e era tirato da quatro
 al meno oia di buoi gagliardi, coperti di ricco

D drappo del colore della bandiera. Manuasi questo
 carro alla guerra con l'esercito, alla cui guardia era-
 no deputati mille e cinquecento soldati, scelti, ar-
 mati di lorica e di gambiere di ferro, con alabarde
 egregiamente lavorate, et alquante compagnie di
 cavalli, la qual militia mai del caroccio si allon-
 tanava, perchè il perderlo era riputato grandissima
 vergogna et infamia. Describitur carroccium Flo-
 rentinum a Joanne Villaneo, l. vi, c. 77, Othonis
 imperat. a Wilhelmo Britone l. ii, Philipp. Padua-
 nus a Rolandino l. ix, c. 11 et Portenario, Medio-
 lanense ab Alberico an. 1213, Parmense ab eodem
 Alberico an. 1229, Venonense ab Hieronymo d'alla
 Corte l. v et vi Histor. Veron., sed de carroccio
 plura qui volet, constat velim Laurentium Pigno-
 rium in not. ad Histor. August. Muscati et scripto-
 res ab illo laudatos.

hostium castra ire pergunt. Venuit cum ea hominibus vacua invenissent, direptis iis, reversi sunt. Ita quidem bellum adversus Hungaros confectum est. Mēn οὖν νύκτα ἐκείνην ἐπὶ τοιούτοις ἠύλισαντο, κότες εἰς τὸ τῶν Οὐννων ἀφίκοντο χαράκωρα. σάντες ἀνέστρεφον. Ὁ μὲν δὲ κατὰ Οὐννων πόλεμος

8. Cæterum imperator murorum Constantinopolis variis in locis vetustate collapsorum curam habuit, et aquarum inopia laborante civitate aqueductus **275** omnes diligentissime purgavit. Cumque videret vetustissimos fornices, per quos olim aqua Byzantium transmittebatur, diffractos instaurare difficile esse omnino multumque ad eam rem tempus necessarium fore, loco haud procul Byzantio, quem Petram vocant, delecto subterraneum quoddam receptaculum extruxit, quod in media quacumque cavitate collibus utrimque cincta oblongius jacet et multis in sese aquam ostiis recipit, quæ velut e millenis canalicibus per quasdam rimas ac fissuras in illud defluit; et postmodum per consuetos canales in civitatem defertur. Idem hic imperator absurdissimum morem, et qui jam prope in legem deflexerat, a Romanorum republica sustulit. Ejusmodi autem ille fuit. Victus quærendi dura necessitas, tum illa, quæ ad vitam pertinent, immutavit tum etiam pretio libertatem vendere multos adegit. Operas itaque suas locant iis qui in supremis constituti sunt honoribus etiam illustri loco nati, si fors ita ferat, viles profecto homines et proletarii. Quantum igitur malum humana avaritia est miseris etenim istis, qui servitutem sibi comparaverant, emerantque, tanquam pretio emptis et mancipiis utebantur: eratque triobolium sorte statutum liberorum hominum pretium, pactumque istud nefandum. Ad ultimum si qui onere servitutis pressi esse eximere velent, tanquam fugitivos comprehedentes **276** eorum audaciam pœnis coercerant: erantque secundum Æsopicam fabulam, in qua ad leonem in spelunca ægrotantem accedunt animalia, ingenorum hominum ingredientium vestigia multa admodum, exeuntium vero nullum. Hanc pravam consuetudinem igitur radicitus a media civitate

A χώρησαν. ἀγοντες τοὺς τε τῶν Οὐννων αἰχμαλώτους; καὶ ὠύρακας; ἐς δισχιλίους. κρήνη γε μὴν καὶ ἀσπίδας καὶ ξίφη οὐδ' ἀν' ἀριθμῶν ἔδουθήθη τις. Τὴν αὐγαζούσης δὲ ἦδη τῆς ἡμέρας τοῖς ὄπλοις ἐνδεύοντες. Ἐπεὶ δὲ ἀνδρῶν ἔρημον εὗρον αὐτὸ, σκυλαγωγῆ- ἐνταῦθα τέλος ἔσχεν.

η'. Ὁ δὲ βασιλεὺς τῶν τε τειχῶν τῆς Κωνσταντινου ἐπιμεμέλητο μέρῃσι πολλοῖς ὑπὸ χρόνου καμῶντων, καὶ ὀδάτων ἐνδείας κατεχούσης; αὐτὴν ἀνεκάθηρέ τε σὺν ἐπιμελείᾳ τοὺς ὀχετοὺς καὶ ἐπέδῃ τὰς παλαιτάτας στοὰς, α' τὸ ὕδωρ ἐπὶ Βυζαντιῶν ἦγον, πάσαι πεπιτωκυίας ἀνεγείρειν δύσεργόν τε καὶ χρόνου πολλοῦ δεόμενον ἔγνω, σκεψάμενος περὶ τινα χώρον οὐ πολλῷ Βυζαντιοῦ διεχόντα, δὲ Πέτρα (37) κατονώμασται, δεξαμενὴν τινα ὑπόνομον **B** ἔδομήσατο, ἥπερ βουνῶν ἐκατέρων ἐν κοιλότητι κατὰ μέσον ἰδρυμένη ἐπιμήκης στοάσαι πολλοὶ; ἐφ' αὐτὴν καὶ ὕδωρ ἐπιχάσκουσα δέχεται ὡς ἐκ μυρίων ὀχετῶν διὰ τῶν σχισμῶν [καὶ] σπηραγγῶν ἐπ' αὐτὴν καταβαίνει, ἡ δὲ διὰ τῶν ἐξ ἔθους αὐτῆς ὑπόνομων ἐπὶ τὴν πόλιν τοῦτο προΐησιν. Οὗτος ὁ αὐτοκράτωρ (38) καὶ ἔθος τι τῶν ἀτοπωτάτων μικροῦ καὶ εἰς νόμον τελέσαι δεῖσεν ἐκ μέσου [μέσης] τῆς Ῥωμαίων ἐποιήσατο πολιτείας. Ὅποιον δὲ τοῦτο ἦν ἦδη λέγωμεν. Ἡ τοῦ ζῆν ἀπαραίτητος τοῖς ἀνθρώποις ἀνάγκη πολλὰ τε κατὰ τὸν βίον ἐκαινοτόμησεν ἀλλὰ καὶ δὴ καὶ μισθοῦ τὴν ἐλευθερίαν ἀποδόσθαι πολλοὺς ἀναγκάζει. Θητεύουσι τοίνυν τοῖς ἐν ὑπεροχῇ; τε καὶ [P. 161] ἀξιώμασι καὶ τῶν εὐγεγονότων, ἀν' οὕτω τύχη, μὴ ὅτι ἀγέλαοὶ **C** τινες καὶ ὀγκλοῖ. Ὅποιον τοίνυν ἡ ἀνθρωπίνη κακὴν κλεονεξία; Παραλαμβάνοντες τοὺς ἀθλοῦς οἱ τὴν σφῶν ἐωνημένοι δουλείαν ὅσα καὶ ἀργυρωνήτοις αὐτοῖς προσεφέροντο, καὶ ἦν τὸ τριώβολον ἰσως καταβαλλόμενον μισθῶμα ἐλευθέρων ἀνθρώπων ὠνὴ καὶ συμπόλαιον οὕτω κακοτυχῆς. Ἀλλεὶ καὶ εἰ ποτε τῇ ἐκ τῆς θητείας ἀχθόμενοι ἔργασίᾳ ἀπωθεῖσθαι βουληθεῖεν αὐτὴν, οἱ δὲ καθάπερ δραπέτας (39) συσχόντες αὐτοὺς καὶ δίκας ἐκπέθουον τῆς ἐλμῆς. Καὶ ἦν τότε κατὰ τὸ Δισώπου μυθῶρον, ἐν ᾧ λέων ἐπὶ τοῦ σπηλαίου νοσεὶ καὶ ζῶα κερ' αὐτὸν εἰσεῖσιν, ἐλευθέρων μὲν εἰσιόντων ἀνθρώπων

Du Cangii notæ.

(37) Ὁς Πέτρα. Meminit istius cisternæ Christophorus Bondelmontius in Descript. Cpoleos.

(38) Οὗτος ὁ αὐτοκράτωρ. Hauserant indubie Græci pravam hunc inducendæ servitutis morem ab Occidentalibus seu Septentrionalibus potius populis; penes quos servi erant alii natura, alii facto, et alii emptione, alii redemptione, alii sua vel alterius datione, ut est in Legibus Henrici I regis Angliæ, c. 76. De postremis agit Cinnamus, de liberis scilicet hominibus, qui ad pretium participandum aut angustia rei familiaris alterius sese mancipabant dominio, operasque suas locabant, de qua servitutis specie exstat formulæ apud Marculfum, l. n, c. 28 et in Formulæ veteribus, c. 10. Constitutiones Catalanizæ mss. inter dominos et vasallos c. 34 ex bibliotheca Thuana, fol. 62: *Licet de jure Romano homo liber non possit se facere servum atque per aliquam simplicem pactonem, nec etiam per confessionem factam in jure, potest tamen per con-*

D fessionem aliquis suam gravare conditionem, quia [P 486] per pactonem interveniente scripto potest aliquis homo liber se constituisse adscriptivium. Quemadmodum autem accepto pretio liberi fiebant servi, ita pretio reddito et soluto rursus in libertatem asserebantur, ut ex Palladio colligitur in Histor. Lausiaco, c. 83. Vide Gregorium Turonensem, l. vii, c. 45, synodum incerti loci post concillium Parisiense iv, can. 14, et concillium Vermeriense an. 752 can. 6.

(39) Καθάπερ δραπέτας. Ea erat servorum conditio, ut si a dominorum sese subduxissent ædibus, ab iis a quibus recipiebantur, repeti possent continuo tanquam fugitivi, et in servitutem denuo retraherentur. Unde in manumissionum formulis, velut præcipuum libertatis argumentum id insertum legitur, *Ut ubique, quam voluerit partem pergat, tanquam si ab ingenuis parentibus suisset natus vel procreatus.*

ἔρη και μάλᾳ πολλὰ, ἐξήντων γε μὴν ἐπὶ τῇ αὐτῇ
 ἤκιστα οὐδενός. Τὸ μὲν δὲ ἔθος οὕτω δευθὲν ἦν
 βασιλεὺς δὲ πρόβριζον ἀπὸ μέσης ἐξεσπαχένας τῆς
 πολιτείας αὐτὸ βουλευθεὶς γράμμασι τὴν ἐλευθερίαν
 οἷς φύσει τὸ ἐλευθερον ἐπεψήφιστο. Ἐλευθέρων
 γὰρ ἄρχειν Ῥωμαίων, οὐμενοῦν ἀνδρικότων αὐτὸς
 ἦθλεν. Ὁ αὐτὸς ἔτει τῆς βασιλείας (40) αὐτοῦ
 ἐψήφιστο τοῖς ἀνὰ τὸ Βυζάντιον ἱεροῖς σεμνεῖσι
 πολυπραγμοσύνην ἐπάγεσθαι οὐδ' ἔντιν: οὖν ἐφ'
 αἷς ἔκου δῆποτε κτήσεσιν ἔσχον. Τὴν μέντοι δω-
 ρεῖν και τόμψ ἐστήριξεν, ὃν ἄτε χρυσῷ ἐνσεσημα-
 σμένον χρυσόβουλλον (41) ἔθος καλεῖν ἔστιν (cc).
 Ὅθεν οὐδένα μοναχῶν θυροκοπούντα νῦν ἔστι δικα-
 στήριον ἰδεῖν, ἀτε μὴδὲ παρόντος ἐφ' ᾧ τις δημο-
 σίου σφίσι δικάσαιτο. Τοῦτο μὲν δὲ τοιοῦτον. Νόμου
 δὲ πασῶν (42) τὰς πλειστάς ἀκυροῦντος τῶν ἡμε-
 ρῶν, καθ' ὅς δηλονότι ἢ τῶν δεσποτικῶν τι Χρι-
 στιανοῖς τελοῖτο μυστηρίων ἢ γούν τῶν μεγάλων
 τινὸς ἄγοιτο μνήμη ἀνδρῶν, συνίδαινε τὰς ἐν τῇ
 πολιτείᾳ δίκας εἰς ἀπέραντον ἐξικνουμένας τυγχά-
 νειν οὐδέποτε τελευτῆς. Ἐντεῦθεν ἀνθρώπους
 εἶδον ἐγὼ δίκαις καταγρήσαντας, και μέντοι
 και ἐπαποθανόντας αὐταῖς. Ἄλλὰ και τοῦτο
 τὸ κακὸν θεσπίσματοι νεαροῦ τῆς Ῥωμαίων
 ἀπελήλαται πολιτείας. Λέγει γὰρ τὸ βασιλέως
 διάταγμα μῆτε τὰς ἑορτάδας παντάπασι κοι-
 νοῦσθαι τῶν ἡμερῶν, μῆτ' αὐταῖς ἐκάστοτε ἀναβολαῖς
 δίκας ἐφ' ἀπασύρεσθαι, ἀλλ' εἶναι μὲν ἐς τὸ παντε-
 λὲς ἀπειρολογίας ἀδέκτους δικανικῆς ἡμέρας ἐκείνας,
 καθ' ὅς τι θεὸς εὐρηται τοῖς ἀνθρωπίνοις εὐρηγερτικῶς,
 τῶν δ' ἄλλων τὰς μὲν παντάπασι δικασίμους κκαί-
 σθαι, τὰς δὲ πρῶτὴ μὲν ἀπκεκλείσθαι τοῖς δικολάβοις,
 δεῖλην δὲ ἀπασαν ἀναψῆχαι και συγχωρεῖν εἰσεῖναι
 τοῖς θέλοντας. Ὅθως και τὸν ἐν Ἐπίσῳ παλαιοῦ
 τοῦ χρόνου κείμενον λίθον ἱερὸν (43) μεγαλοκρηπίως

A extirpare volens imperator promulgatis edictis
 libertatem, quibus illa a natura concessa erat,
 omnibus donavit. Liberis enim Romanis, non man-
 cipiis imperitare cupiebat. Idem præterea anno
 imperii sui decimo quinto decrevit ut nemo deinceps
 sacris apud Byzantium monasteriis negotium fa-
 cesseret de iis prædiis quæ quocumque in loco illa
 possiderent. Hancque donationem confirmavit libello,
 qui quod aureo sigillo munitur aurea bulla vocari
 vulgo solet. Unde nullum hodie monachum iudicum
 fores pulsantem videre est, utpote cum nihil adsit
 de quo lis intentari iis queat. Et hæc quidem sic
 se habet constitutio. Cum vero omnium plerique
 dierum lege exciperentur, quibus nimirum vel
 Dominica a Christianis mysteria peragebantur vel
 magni alicujus viri agebatur memoria, fiebat ut
 judicia in republica in immensum prolata nuquam
 ad exitum perducerentur. Exinde vidi ego homines
 in litibus senescentes, ino et immorientes iisdem.
 Sed pessima lex ista novo decreto in republica
 abolita est. Quippe imperatoris edictum neque dies
 festos omnino 277 ut profestos haberi statuit,
 neque tamen dilationibus ejusmodi trahi in infinitum
 iudicia: sed religiosos et rerum forensium immunes
 illos esse decrevit, in quibus aliquando Deus
 singulare in homines beneficium contulisset: cæ-
 rum alios totos festos esse, alios intercisos, ita ut
 nimirum horis matutinis lege agere non liceret,
 postmeridianæ autem integræ partibus admittendis
 vacarent. Idem hic imperator sacrum lapidem qui
 jampridem Ephesi fuerat, Byzantium magnifice
 translatum cum cæteris sacris, quæ ibi sunt monu-
 mentis deposuit. Qualis autem hic fuerit lapis et
 quomodo in Ephesiorum terram pervenerit deinceps
 commemorabo. Peracta jam in cruce a Salvatore

Du Cangii notæ.

(40) Ὁ αὐτὸς ἔτει τῆς βασιλείας. Supplementum
 anno 15. lucidit autem annus Manuelis quintus
 decimus in an. mundi juxta Græcos 6666, Christi
 1158, indict. 6. quo emissæ ejusdem Augusti no-
 vella, qua ecclesiis et monasteriis, quæ erant in
 urbe Constantiniana et vicinis urbis locis, immobilitium
 firmam et inviolatam possessionem sancivit: quod
 duabus aliis præterea constitutionibus edixerat.
 Vide Balsamon. in synod. 7, can. 4 et 12.

(41) Χρυσόβουλον. Aurea bulla. Joan. Cantacuzenus
 l. iii, c. 55: Τῷ Ἀγγέλω πρὸς τὴν Θεσσαλία
 ἀρχὴν χρυσόβουλλον ποιῶν, etc. Epistola Joannicii
 Bulgaricæ regis in Gestis Innocentii III pp.: *Subsi-
 gnati autem imperium meum ad securitatem chryso-
 bolium sum.* Ita bis editur, sed legendum *chryso-
 bolium*. Sic porro diplomata omnia aureis bullis seu

sigillis munita appellabant, præsertim tamen con-
 stitutiones imperatorias. Harnenopolis, l. i, tit. 1,
 §. 12: Καὶ μετὰ τοῦτον πολλοὶ τῶν βασιλέων κα-
 θολικῶς μὲν ἐξέθεντο νόμους νεαροὺς δὲ και
 προστάξαις ἄλλοις και χρυσόβουλις λόγους, εἰς
 ἃ δὸν ἤγγεαντο, πεποιήσαν. De aureis bullis glo-
 sographi passim et nos quædam ad Villhardui-
 num.

(42) Νόμον δὲ πασῶν. Hanc Manuelis de Feriis
 novellam edidit Balsamon in Nomoc. tit. vii, et ex eo
 Bonifidius, Leunclavius et Baronius, quam ex miss.
 restituit Carolus Labbeus in Observat. ad Synodum
 Basilic.; emissæ autem est an. mundi 6674, indict.
 14, Christi nimirum 1164.

(43) Λίθον ἱερὸν. Vide Nicetam in Man. l. vii,
 c. ult.

Cornelii Tollii notæ.

(cc) Καὶ τόμψ ἐστήριξεν, ὃν ἄτε χρυσῷ
 ἐνσεσημασμένον χρυσόβουλον ἔθος καλεῖν ἔσ-
 ται. Dixi peritō τοῦ τόμου in præcedentibus; alias
 enim λόγον αὐτὸ γράμμα dicere solent ejus xvi
 scriptores. Anna Comnena, libro octavo: Καὶ παρὰ
 τοῦ αυτοκράτορος χρυσόβουλον λόγον ἐνσεσημα-
 σμένον διὰ κινναδάρας, ὡς ἔθος, διὰ βασιλικῆς
 δεξιᾶς λαβῶν. *Bulle aureæ scriptum ab imperatore
 signatum cinnabari, ut moris est, regia manu cum
 accipisset.* Synonyma sunt: Γραφαὶ ἐρυθραὶ, ἐρυθρὰ

γράμματα τῆς βασιλικῆς χειρὸς, γράμμα ἐρυθρόγρα-
 φον, ἐρυθροδάψ ἐνσημανθὲν γραμμάτιον. Ut apud
 Nicetam libro quarto imperii Manuelis: Ὅθεν ἐρυ-
 θροδάψ ἐνσημανθὲν ἀφῆκε γραμμάτιον, ἐνάγων
 τοὺς κατὰ κολίην Συρίαν ἰσχύοντας συσχεῖν ὡς
 ἀντίφροντα, και περὶ τὸ γένος ἀκαλοσταίνοντα, και
 τοῦ πάους στερησαι τῶν ὀφθαλμῶν. *Missaque ad
 Cælesyriam toparchas aurea bulla, mandati ut An-
 dronicum, hominem seditiosum atque incestum, ca-
 piant et visu privent.*

mysterio, suscepit cum Mater, utque fieri assolet in lapide isto supinum deposuit : in eundem ipsa etiam procumbens, ut vero simile est, non mediocriter ploravit. Flentis autem lacrymæ, quæ in lapidem deciderunt, in hanc usque diem permansere indelebiles, res admiratione prorsus digna. Hoc igitur lapide accepto Mariam Magdalenam aiunt Romam recta abiisse, ut coram Tiberio Cæsare Pilatum et Judæos velut injustos Jesu interfectores accusaret : sed forte quadam in portum Ephesium delatam istic cum loci reliquissæ, indeque excedentem Romanam pervenisse. Ex illo tempore usque in hodiernum diem lapis ibi persistit. Cum vero in litus Damalis resset expositus, ingenti pompa inde Byzantium translatus est. Huic enim interfuere Romanus senatus 278 et quotquot erant ex sacerdotali ordine et monachico, Luca qui tunc temporis Ecclesiam regebat et imperatore utriusque choro præeuntibus. Ipse etiam lapidi humerum subdidit imperator : in talibus namque etiam ultra quam necesse erat pietatem ac reverentiam exhibebat singularem et cum summa animi demissione ejusmodi munia obibat.

9. Sub idem tempus Ægyptus, cum propemodum in Romanorum venisset potestatem, eo quem referam modo nobis elapsa est. Hæc non ita pridem Romanorum parebat imperio et grave quotannis tributum dependebat. Sed cum Asia gravius afflictaretur gentisque Ismaelitice in dies auferentur vires, capta et ipsa in Persarum jus concessit. Verum Manuel imperator, cum multa in Oriente Romanis ruinam asseruisset, hanc quoque recuperare summo studio contendit. Itaque missis ad eas gentes legatis, ut et veterem consuetudinem et opulenta illa vectigalia, quæ nobis persolvere consueverant, in memoriam revocarent, iis præcepit : quod si ea abnuerent, tum demum nuntiarent proxime bello esse impetendos. Hæc erat mens legationis. Sed enim pertinacius renuentibus Ægyptiis, classem fabricat hippagium et bellicarum navium magno numero,

Α ες Βυζάντιον [P. 102] ἀγαγὼν τοὺς τῆδε λοιποὺς ἀπέδωκεν ἀγίοις. Ὅστις δὲ ὁ λίθος οὗτος καὶ ὄθεν εἰς Ἐφεσίων (dd) ἦλθε τὴν γῆν, ὁ λόγος ἐξῆς διγγῆσεται. Τέλος ἦδη τὸ κατὰ τὸν σταυρὸν εἶχε τῷ Σωτήρι μυστήριον, καὶ παραλαβοῦσα τοῦτον ἡ Μήτηρ ἀνεκλίβε τε ὑπτιον, ὡς νόμος, ἐπὶ τοῦ λίθου τοῦδα καὶ ἐπιπέσουσα βύθιον ἀνώμωξεν ὅποια εἰκὸς, μυρομένης δὲ τὰ δάκρυα τῷ λίθῳ πελάζοντα εἶτι καὶ νῦν ἀναπόνικτα μένουσι, πρᾶγμα τεράστιον οἶον. Τοῦτον δὲ τὸν λίθον ἡ ἐκ Μαγδαλά, γαστρὶν, ἀναλαβοῦσα Μαρία ἐπλεῖ Ῥώμης εὐθὺς ἐφ' ἰψὸν Καίσαρι ἐξ ὕψιν ἐλοῦσα Τιθερίῳ Πιλάτῳ καὶ Ἰουδαίων τῶν ἀδικῶν Ἰησοῦ καταερεψέ φωνεῦτων. Ἀλλὰ τύχη τίτι ἐξ τῶν Ἐφεσίων λιμένα καταράσα αὐτὸν μὲν ἐνταῦθα ἐλιπευ, ἡ δὲ ἐκεῖθεν ἀφεῖσα ἐπὶ Ῥώμην ἀνήγετο. Ἐξ ἐκεῖνου δ' ἄχρι καὶ νῦν ὁ λίθος ἐνταῦθα διετέλεισεν ὦν. Ἀχθέντα τοῖνον ἐς τὴν Δαμάτωσ περαῖαν πομπὴ τοῦτον ἐκ Βυζαντίου διαδέχεται λαμπρά. Ἐπιτέρου δὲ ταύτην τὸ Ῥωμαίων τε γερούσιον ἅπαν καὶ ὄσον ἐν ἱερὸπόλοις καὶ ἐν μονασταῖς ἦν, Λουκᾶ τῷ τηρικᾶδε τὴν Ἐκκλησίαν ἰθύνοντος καὶ βασιλέως τέλους ἐκατέρου προαρχόντων. Βασιλεὺς μέντοι καὶ τὸν ὦμον ὑπέσχε (44) τῷ λίθῳ, ἐπεὶ τὰ γε τοσαῦτα καὶ ὑπὲρ ὧν χρῆ ἐμετριοφρόνει καὶ τῆγάτα δουλοπρεπέστερον αὐτοῖς προσαγόμενος.

Β θ'. Κατὰ τοῦτους τοὺς χρόνους (45) Ἀἴγυπτος ὑπὸ Ῥωμαίων ἀλώνα κινδυνεύουσα τρόπῳ τῷ ῥηθισομένῳ διαγεγονένη ἰσχυροσ. Αὕτη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων μὲν οὕτω πάνυ πρώην ἐτέλει ἀρχὴν, μέγα δὲ τι χρῆμα ὀσμοῦ ταύτη παρείχευ ἐτήσιον· ἐπεὶ δὲ Ἀσία κακῶς ἦδη πεπὸνθει καὶ τὸ Ἰσμαηλιτικὸν ἐκάστοτε κατῆσχευ φύλον, ἦλω καὶ αὕτη καὶ Πέρσαις ὑπέπεσε. Ἀλλὰ βασιλεὺς Μανουὴλ πολλὰ τῶν κατὰ τὴν Ἐφῶν Ῥωμαίοις ἦδη ἀνασασάμενος ἀντιπονηθῆναι καὶ ταύτης σπουδῆ πολλῆ ἤθελε. Τοῖνον καὶ πρέσβεις (46) ἐνταῦθα στεῖλας ἐκέλευεν ἔθους τε τοῦ προτέρου καὶ φόρων ἀναμιμνήσκειν τὴν χώραν οἱ πολυτάλαντοι ἐφ' ἡμᾶς ἀφικνοῦντο τὸ πρότερον, ἀνανομένης δὲ παρεγγυᾶν οἱ δὲ οὐκ ἐς μακρὰν πολεμητῆα σφῆσιν ὄσεται. Τὰ μὲν δὲ τῆς πρεσβείας ἐν τοῦτοις ἦσαν· τῶν Αἰγυπτίων δὲ ἰσχυρῶς πρὸς τοῦτο ἀπειπαμένῳ, στόλον νεῶν (47) ὁ βασιλεὺς

Du Cangii notæ.

(44) Τὸν ὦμον ὑπέσχε. Vide tractatum nostrum D de Capite S. Joannis Baptistæ, c. 2, n. 6.

(45) Κατὰ τοῦτους τοὺς χρόνους. Græcorum in Ægyptum cum Hierosolymitano rege Amalrico, cæterisque regni baronibus et proceribus expeditionem pluribus refert Wilhelmus Tyrus, l. xx, c. 4, 14, 15, 16, 17, qui eam in annum 1169 conjicit sub finem Septemb. ut et Nicetas l. v, n. 4, 5, 6 et 7.

(46) Πρέσβεις. Erant ii, ni fallor, Alexander Gravinæ comes et Michael Hydruuntinus, quantum ex Tyrio colligi datur cap. 4.

(47) Στόλον νεῶν. Erant sane, inquit Tyrus, in præfato exercitum naves longæ rostratæ, geminis remorum instructæ ordinibus, bellicis usibus habiliores, quæ vulgo galææ dicuntur, centum quinquaginta. Item in his majores ad deportandos equos deputatæ, ostia habentes in puppibus ad inducendos ducendos-

Cornelii Tollii notæ.

(dd) Ὅστις δὲ ὁ λίθος οὗτος καὶ ὄθεν εἰς Ἐφεσίον. Idem fere Nicetas, ubi de Manuele nostro mortuo et jam sepulcro mardato : Lapis eum legit nigricans et mæstum. ἄριστὸν πρὸς se ferens, qui in septem vertices ἀσπίδι. Non procul inde basi impositus adoratῶς lapis purpureus, viri magnitudine, qui ante fuit Ephesi ; et is esse dicitur, in quo Christus de cruce subleatus, et fasciis involutus,

conditus fuerit. Eum lapidem imperator inde adre-cium humeris suis, quippe qui divinum corpus ipsumque Christum gestasset, a portu Buccoleontis naque ad adem, quæ in turri palatii est, pertulit. Sed non multo post imperatoris obitum saxum illud e palatio ad sepulcrum illius est translatum, ut clara voce defuncti res gestas et certamina proclamet. Ita vertit Hieronymus Woltius.

τεκτηνόμενος ἰππαγωγῶν τε καὶ πολεμιστηρίων ἐς ἄγαν πολλῶν στρατῶν τε ἐμβιβάσας αὐταῖς ἐπ' Αἰγύπτου ἐπαμφεν. Ἦγειτο δὲ τούτου Ἀνδρόνικος οὐ πολλὰς ἐμνήσθη, ὁ Κοντοστέφανος. Ἐτύγχανε [P 163] γὰρ μέγας, ὡσπερ εἴρηται, δοῦξ (48) γεγωνῶς πρότερον. Ὅς, ἐπειδὴ ταχυπλοήσας Αἰγύπτῳ προσέειχε, πέμψας ἐς Παλαιστίνην τὸν τῆδε μετεπέμπετο ῥῆγα, ἐφ' ᾧ κατὰ τὰ συγκαίμενα τοῦ πόνου Ῥωμαίοις συλλήφοντο καὶ αὐτός. Ἐν ᾧ δὲ διαμειλλων ὁ ῥῆξ ἦν, Ἀνδρόνικος, ὡς μὴ ἐπὶ κενῆς ὁ χρόνος ἐναυῦθα αὐτῷ τριβοῖτο, δεῖν ἔγνω ἐπὶ τὴν χώραν διαβῆνα: τὸ στρατεύμα. Καὶ τοίνυν Τενείσιν τε πόλιν αὐτοδοθεῖ εἶλον καὶ συχνὰ τὴν χώραν κατέθειον ἐξίνοντας. Ἐπαὶ δὲ καὶ ὁ ῥῆξ ἠγγέλλετο ἤδη προσῖων, ἐπὶ Ταμιάθι (49) μετήγον τὸν πόλεμον, πόλιν κατοικῶν τε πληθούσαν καὶ πλουτοῦσαν ὑπερφυῶς. Ἐνθα πολλὰ μὲν καὶ φρικώδεις Ῥωμαίοις διεπολεμήθησαν μάχαι, ἥμιστό δὲ ὅμως οὐδὲν ἀπ' αἰτίας ἤς ἐρῶν ἐρχομαι. Συνέκειτο βασιλεῖ καὶ Παλαιστίνους ἐς τὸν ἐπ' Αἰγύπτου συμπνεύσασι πόλεμον μοιραῖν μὲν τὴν ἡμισίαν Ῥωμαίους ἀλοῦσης ἤδη τῆς χώρας λαθεῖν, θατέραν δὲ αὐτοὺς ἐξεῖν. Ὅ τοίνυν ῥῆξ, ἐπειδὴ Ῥωμαῖοι προτερήσαντες ἐπὶ τὴν Αἰγύπτου ἦλθον, ἐπιβούλως ἔγαν τὸ μὲν πρῶτον ὑστρεῖν τοῦ πολέμου διενεοῖτο, ὅπως Ῥωμαίων διακινδυνουσάντων τὴν χώραν αὐτὸς ἀκοντὶ διακληρώσαστο· ὡς δὲ παρῆν ὀψὲ καὶ αὐτῆς, τὴν τε μάχην ἀεὶ ὑπερετίθετο καὶ Ῥωμαίους δὲ ταυτὰ ξυμβουλεύων ἦν, κἂν ἐκείνοι ὀλίγα τοῖς ἀγομένοις προσέχοντες ἠρωϊκῶς εἰς ἐκάστην ἡμέραν ἀνεδέχοντο ἀγῶνας. Ἐλτε οὖν, ὅπερ ἔφη, Ῥωμαίους τοῖς κινδύνοις παραβαλεῖν ἐθέλοντες ταῦτα ἐποιοῦν, ὡς ἂν ἀπόνου τῆς νίκης τυγχάνωσιν αὐτοὶ, ἔλτε καὶ καθάπαξ τῆς κατ' Αἰγύπτου δεσποτίας τῷ βασιλεῖ φθονήσαντες ἦσαν, λέγειν οὐ μοι παρίσταται· ἐλέγετο δ' ὡς χρήμασιν (50) οἱ ἔνδον τὸν ῥῆγα ὑποφθείραντες εἰς τοῦτο ἤγαγον. Ῥωμαῖοι τοίνυν, ἐπειδὴ περ οὐκ ἀξιοχρόνος ἑαυτοὺς τῷ πολέμῳ τῶδε ἔγνωσαν εἶναι, πρῶμων κρουσάμενοι ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ἀνήγοντο· χειμῶνος (51) δὲ κατασχόντος πλείστα· τῶν νεῶν ἀπολωλέναι συνέθη. Ἡ μὲν δὲ ἐπ' Αἰγύπτου Ῥωμαίοις ἐκστρατεία τοιοῦτον ἔσχε τέλος. Αἰγυπτῶν δὲ ὁ δῆμος, ὡς μὴ καὶ δευτέρα Ῥωμαίων ἐφοδοῖ ἐπ' αὐτοὺς γένηται, πρόσβεις ἐς βασιλεῖα στελλάντες τακτὸν τιχρυσίον ἀνὰ πᾶν ἐκείθεν κομισέσθαι ἔτος Ῥωμαίοις ὠμολόγουν. Ὅ δὲ τὴν πρε-

A inmissoque in eam exercitu in Ægyptum mituit. Huic præfuit Andronicus Contostephanus, cuius non semel memini, magni quippe ducis dignitate, ut supra dictum est, jam antea gaudebat. Is ut in Ægyptum celeriter appulit, missis in Palestinam legatis regem inde **279** accersit, ut secundum ea quæ invicem sanciverant pacta auxilio sibi esset. Interea dum rex expectabatur Andronicus, ne frustra hic tempus tereret, educere in terram exercitum operæ pretium censuit. Itaque Tenesium oppidum primo impetu ceperunt Romani crebrisque regionem istam incursionibus vastarunt. Sed ubi adventare regem nuntiatum est, ad Damiatam bellum transtulere, urbem et incolarum frequentia celeberrimam opibus affluentem. Multa hic et horrenda Romanis peracta sunt prælia : nihil tamen iis confectum est ob hanc quam commemorabo causam. Convenerat inter imperatorem et Palestinos in bellum Ægyptiacum conspirantes, ut devictæ provincie partem dimidiam Romani, dimidiam ipsi alteram obtinerent. Itaque rex, cum priores in Ægyptum venissent Romani, de industria primo expeditionem bellicam differre statuit, ut postquam ii discrimina exhausissent, regione ista citra laborem potiretur. Ubi vero et ipse tandem accessit, pugnam semper protrahere eademque ut faceret persuadebat Romanis : etiamsi ii, ejusmodi consiliis posthabitis, fortis in dies prælia suscipere. Verum haud plane possim asseverare, utrum id egerint ut, dum periculis objicere Romanos volunt, victoriae fructu sine labore fruerentur, an vero quod omnino Ægypto potiri imperatorem præ invidia non ferrent. Cæterum rumor erat regem ab obsessis submissa pecunia ad id fuisse inductum. Itaque Romani **280** cum se bello isti haud pares esse viderent retro Byzantium navigarunt : orta vero tempestate plurimæ eorum naves periere. Hunc finem illa habuit in Ægyptum expeditio. Ægyptii, ne altera Romanis irrupto rursum in eos fieret, missis ad imperatorem legatis certum se quotannis auri pondus soluturos pacti sunt. Ille vero legationem aspernatus, rebus infectis domum eos remisit : cum totam hanc iterum devastare regionem in animo haberet.

Du Cangii notæ.

que eos patientia, pontibus etiam, quibus ad ingressum et exitum tam hominum quam equorum procurabatur commoditas, communisæ sexaginta. Item harum maximæ, quæ dromones dicuntur, alimentis varii generis armisque multiplicibus, machinis quoque et tormentis bellicis usque ad summum fertur decem aut duodecim. Locum hunc Tyrii integrum ideo describendum duxi, ut non modo navium numerus, quibus constata erat Manuelis classis, inde constaret, sed præsertim ut quod per ἰππαγωγῶν seu de wissertii ad Villharduinum a me pridem observatum, hoc qui tum non occurrerat loco firmarem.

(48) Μέγας δοῦξ. Tyrius : Misti autem cum classe de suis principibus megalducas consanguineum suum quem universis præfecit, et quemdam alium Maureianum nomine, sibi valde familiarem etc. At qui Ty-

rio Mauresius, Nicetæ appellatur Theodorus Maurozumes.

(49) Ταμιάθι. Vulgo Damiata, urbs Ægypti nota, quæ describitur a Tyrio, l. xx, c. 16. In concilio Ephesino part. II, art. 4, sit mentio episcopi Ταμιαθίδος.

(50) Ἠγγέλλετο δὲ ὡς χρήμασιν. Tyrius : Ibi profecto patuit nostros aut minus experientie habuisse, aut a solida defecisse prudentia, aut exercitus moderatores malitiose versutos. Sed nec culpa lata vacasse Græcos asserit idem scriptor c. 18, ut et Matthæus Paris, an. 1219. Hæc civitas, ait ille, primo a Græcis obsessa legitur, qui in ejus captione defecerunt.

(51) Χειμῶνος. Id ipsum de tempestate observant Tyrius et Nicetas.

οβειαν ἀποστειλόμενος ἀπράκτους αὐτοὺς ἀπεπέμφατο, πᾶσαν ἐν νῦν ἔχων εισαυθὲς καταδραμεῖσθαι τὴν χώραν.

40. Inter hæc Byzantium venit Palæstinæ rex cum principe de negotiis suis acturus : impetratisque iis quæ poposcerat, præter alia multa imperatori fidem et clientelam professus est. Sub idem etiam tempus et Venetos, quotquot Byzantii et in quibuscunque Romanorum provinciis habitabant, in publicos carceres conjecit, illorumque bona publicavit et fisco addixit, ob eam quam dicturus sum causam. Venetorum regio in extremis partibus Ionii sinus sita est : mari vero circumflua longius a littore paludes protendit, in quas mare sæpius per diem influens, certo quodam tempore navigabiles eas facit : at cum rursum recedit, inaccessas prorsus reddit navibus perinde ac nominibus. Est autem gens ista moribus depravatis, impia et sacrilegæ si quæ alia et illiberalis, utpote nauticis ineptis plena. Hi cum Alexio imperatori aliquando auxilio venissent, quo tempore Robertus illic ex Italia Dyrbachium transmissus totam invaserat provinciam, mercedis loco cum alia multa acceperet tum præsertim Byzantii angiportum, quem Embolum vulgo appellant : solique omnium eapropter ex illo tempore decimas ex mercatura Romanis non solverunt. Inde in immensum ditati statim in superbiam prorupere : aden ut cives perinde ac mancipia tractarent, neque eos duntaxat qui de infima plebe essent, verum et qui sebastorum aut alia quavis apud Romanos majore dignitate fulgerent : quibus indignatus Joannes imperator omnes a Romano imperio expulerat. Atque inde a Romanis vindictam repetere summo cum studio enitebantur. Classe itaque comparata factaque in eorum terras irruptione Chium capiunt, et Rhodum atque Lesbum, celeberrimas insulas, depopulantur. Inde ad Palæstinam delati cum eis Tyrum expugnant : ad hæc in mari piraticam exercentes nulli hominum scelerati isti pepercere. Quamobrem ut ab imperatore in priorem statum sunt restituti, major eos statim inessit superbia et insolentia. Arrogantia enim recte factorum opinione inflata quandoque in ultimam improbitatem deflectere solet. Unde factum est, ut multis nobilibus viris et principi affinitate junctis plagas intulerint aliisque

Α'. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ ὁ Παλαιστίνης ῥήξ ἐπὶ Βυζαντίον ἦλθε περὶ ὧν ἔγραψε βασιλέως δεησόμενος. Τυχῶν δὲ ὧν ἔδειτο, ἄλλα τε πολλὰ καὶ δουλείαν (52) ἐπὶ τούτοις βασιλεὶ διωμολόγηκεν. Ὑπὸ τούτου (53) τὸν χρόνον καὶ Οὐεννέτους, ὅσοι ἐν τε Βυζαντίῳ καὶ ταῖς ὅπου δὴποτε Ῥωμαίων ἔκηνηται χώραις, δημοσίαις φρουραῖς παραπέμφας τὰς ὁσίας ἀναγράψτους εἰς τὸ δημόσιον ἐποίησατο [P. 164] ἀπ' αἰτίας ἧς αὐτὸς ἔρων ἔρχομαι. Οὐεννέτων ἡ χώρα καίεται μὲν ἐς τοῦ Ἰονίου κόλπου τὰ ἔσχατα, θαλάσση δὲ ἀμφίβρυτος οὕσα τεναγός (54) τι προβάλλεται τὴς ἀκτῆς μακρὸν ὄσον. Ἐνθα τῆς ἡμέρας ἡ θάλασσα πολλάκις προϊούσα καιρὸν μὲν τινα πλώϊμον αὐτὸ ποιεῖται, τὸν πορθμὸν δ' αὖθις ἀναλύουσα ἀπόρευτον παντάπασι ναοὶ τε καὶ ἀνθρώποις ἐργάζεται. Ἔστι δὲ τὸ ἔθνος ἦθει μὲν διεσφορὸς, βωμολόχον (55) εἶπερ τι καὶ ἀνελεύθερον, ἔτε καὶ ἀπειροκαλλας μιστὸν ναυτικῆς. Οὗτοι, Ἀλεξίῳ (56) ποτὲ βασιλεὶ χεῖρα παρασχόμενοι σύμμαχον, ὀπηνήκα Ῥομπέρτος ἐκείνος ἐξ Ἰταλίας ἐπὶ Δυρράχιον διαβάς ἐπολιόρχει τὴν χώραν, ἀμοιβῆς τυγχάνουσι τῆς τε ἄλλης καὶ δὴ καὶ στενωπὸς αὐτοῖς ἐν Βυζαντίῳ ἀποτέτακτο, δὲ Ἐμβολὸν ὀνομάζουσιν οἱ πολλοὶ, μόνον τε τῶν ἀπάντων διὰ τοῦτο τὰς κατ' ἐμπόριαν δεκάτας (57) οὐδὲν Ῥωμαίων ἐξ ἐκείνου παρέσχοντο. Τολύου καὶ τὸ ἀσυμμέτρως ἐντεῦθεν πλουτεῖν ταχὺ ἐς ἀλαζονείαν αὐτοὺς ἤρεν. Ἄνδρὶ μόντοι πολίτη ὄσα καὶ ἀνδραπόδῳ προσέειπον, ἀλλ' οὐχ ὅπως τῶν πολλῶν τινα καὶ δημοτικῶν, ἀλλὰ κἄν τις ἐπὶ σεβαστότητι ἐφρόνει κἄν ἐπὶ μεζζόν τι προῆκε τῶν παρὰ Ῥωμαίοις σιμῶν. Ἐφ' οἷς γαλεπήνας ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ἐκποδῶν τῆς Ῥωμαίων αὐτοὺς ἐποίησατο πολιτείας. Ἐντεῦθεν ἀμύνεσθαι Ῥωμαίους διὰ σπουδῆς αὐτοῖς ἦν. Στόλον οὖν τακτηνάμενοι νεῶν τούτων ἐπήλθον τῇ γῇ ὅτε δὴ Χίον τε εἶλον καὶ Ῥόδου καὶ Ἀέσθου νήσων κατέδραμον ὀνομαστῶν. Ἐπὶ Παλαιστινῶν τε καταχθέντες τὴν γῆν Τύρον ἔμα αὐτοῖς ἐκπολιορχήσαντες εἶλον, τὴν ἐν θαλάσῃ τε μετιόντες ληστεῖαν οὐδεμίαν οἱ κακοδαίμονες ἀνθρώπων ἐλάμβανον φειδῶ. Δι' ἡ βασιλεὺς ἐπὶ τοῖς προτέροις αὐτοὺς προσηκάμενος ἐπὶ μᾶλλον ἐξῆρεν ἀλαζονείας καὶ τύφου. Αὐθάδεια γὰρ κατορθοῦν δόξαα εἰς ἀπόνοιαν

Du Cangii notæ.

(52) Καὶ δουλείαν. Vide inscriptionem quam retulimus in dissertatione 27 ad Joinvillam p. 319.

(53) Ὑπὸ τούτου τὸν χρόνον. Ut Veneti mercatores cælerique reipublicæ Venetæ subditi, quotquot intra Byzantini imperii fines reperti, carceri mancipati fuerint eorumque bona publicata, pluribus refert Nicetas, l. v, n. 9, ut et Sabellicus, decad. 1, l. vii. Ita idem Manuel similibus, ut par est credere, de causis Pisanos qui Cpoli frequentes ob mercedimonia aderant, urbe et imperii ditionibus postmodum expulsi, eosque rursum revocavit an. 1172, ut est in Annalibus rerum Pisan. Ughellianis.

(54) Τέναγός.τι. Constantinus de Adm. Imper. c. 38 : Ἡ Βενετία τὸ μὲν παλαιὸν ἦν τόπος ἐρημὸς τε, ἀνικητός καὶ βαλτώδης.

(55) Βωμολόχον. Nicetas de Venetis : Ἄνδρας βλάστητες προφίμους, κατὰ Φοίνικας ἀγύρτας,

D πανούργους τὸ φρόνημα. (56) Οἱδοι Ἀλεξίῳ. Privilegia varia, immunitates et prædia concessa Venetis ab Alexio ob præstitum sibi contra Wiscardum auxilium testatur Anna, l. vi Alex. p. 161, 162.

(57) Δεκάτας. Declinæ mercium. Gloss. Basilic. : Δεκατεντήριον, τελώνιον, Hesychius : Δεκατεῦται, τελῶνας, οἱ τὴν δεκάδα ἢ δεκάτην ἐκλέγοντες. Charta Rogerii regis Siciliæ An. 1137 apud Ughellum in archiepisc. Salernitan. : Præterea decatis et alia jura mercatorum, que Salernitani in Alexandria prius persolvere soliti erant, ad modum Siciliæ negotiatorum, reduci faciemus. Decimum in diplomate Caroli Magni apud Doubllet. in Histor. San-Dionys. p. 798, 709. Vide Agathiam, l. v, p. 151, 1 editi.

ἐκπέρεσθαι οἶδεν. Ὅθεν καὶ πολλοῖς τῶν εὐ γε- A
γονότων βασιλεῖ τε καθ' αἶμα προσηκότων κλη-
γὰς τε ἐπέθεντο καὶ ἄλλως πικρότατα ἐπ' αὐ-
τοῖς ὕβρισαν. Διήγον μὲντοι ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς οὐχ
ἥμισυ καὶ ἐπὶ τῶν Μανουῆλ βασιλείας χρόνων,
γυναῖξί τε Ῥωμαῖαι; ἑαυτοὺς συνοικίζοντες καὶ
οἰκίας ταῖς αὐτῶν, ὡσπερ οἱ ἄλλοι Ῥωμαῖοι ἐξω
τῆς ἐκ βασιλείας δεδομένης αὐτοῖς ἀναστρεφόμενοι
διατριβῆς. Ἄ μὲντοι φέρειν ἔχων αὐτὸς δίχας
ἐπιτείναν τῶν ἀμαρτανομήτων σφίσι ἀπήρξατο.
Τούτῳ μὲντοι ἐν Βυζαντίῳ φημιήτους αὐτῶν τῶν
κατ' ἐμπορίαν παραβαλόντων Ὀθεννέτων ἀποδιελῶν
Βουργεσίους (58) τῆς Λατινῶν ἐκάλισσε φωνῆ, πῖσταις
αὐτῶν δεδοκότας (59) σὺν εὐγνωμοσύνῃ Ῥωμαῖοις

Du Gangii notæ.

(58) *Bουργεσίους*. Latinis ævi mediū *burgenses*, B
Gallis *bourgeois*, hoc est, jus civitatis Venetis ur-
bem incolentibus dedit. Diploma Rogerii Siciliæ cō-
militis Græce barbarum, editum tom. I Italiae Sacrae:
Ἡμεῖτεροι ὀνήχοι τοῦ ἡμετέρου κράτους βαρῶνιοι
βουργεῖοι, καὶ στρατιῶται..

(59) *Μισταῖς ὀδωκότας*. Ea erat burgensium
conditio, ut clientelam domino civitatis, villæ aut
burgi profiteri tenerentur. LL. Burgor. Scotior.
c. 2: *Quicumque factus fuerit de novo burgensis
domini regis, primo jurare debet fidelitatem domino
regi, et suis liberis suis et communitati illius burgi, in
quo factus est novus burgensis*. Prostat statutum
parlamentii Parisiensis editum in Parl. Pentecost.
an 1287 *Contra abusus burgensiarum*, quod adipiscendi
civitatis joris ratio præscribitur hocce verborum
contextu: [P 498] *C'est l'ordonnance faite par la
cour nostre seigneur le roy, et de son commandement
sur la maniere de faire et tenir les bourgeoisies de
son royaume, pour oster les fraudes et les malices
qui se faisoient pour achoison d'icelles bourgeoisies,
et si augist estoient durement grevé, et durement
plaignant*. Hujus constit. art. 1 ita concipitur:
*Premierement il est ordonné que si aucun veut en-
trer en aucune bourgeoisie, il doit aller au lue,
dont il requiert estre bourgeois, il doit venir au
prevost dont lue ou a son lieutenant ou al maître
de lues qui reçoivent bourgeoisies sans prevost, et
dire en telle maniere: sire, je vos requiers la bour-
geoisie de cette ville, et suis appareilliez de faire ce
que j'en doi faire. adonc li prevost ou li maître, si
come dessus est divisé, ou leur lieutenant en la pré-
sence de deus ou trois bourgeois de la ville recevra
scrité de l'entrée de la bourgeoisie, et qu'il sera, ou
achetera, par raison de la bourgeoisie, maison dedans
an et jour de la value de 60 sol. Par, au mains,
et ce fait et registré, li prevost ou li maîtres li doit
bailler un seriant pour aler od li au seriant (*) de-
lus qui il s'est parit, ou a son lieutenant, pour faire
li assavoir qu'il est entrez en la bourgeoisie de tel
lie et tel jour, si come il est convenu en la lettre
de bourgeoisie, en laquelle sont contenus li nom des
bourgeois, qui furent present quand il entra en la
bourgeoisie dessusdite. et est ordonné que il ne sera
tenus et defendus come bourgeois devant ce que les
choses dessusdites soient faites, etc.* In cæteris ejusdem
statuti articulis id potissimum cavetur, ut burgensio-
rum uxores teneant *burgensias* suas in eo loco, in
quo *burgensiam* consecuti sunt, a vigilia festi omni-
um SS. ad vigiliam festi saucti Joannis, ita ut
aliquam tempus insumere possint *burgensii* in me-
tendis agris, sœno colligendo et in vindemiis pe-
ragendis: quod si *burgensii* uxores non habeant,
teneantur habere in domibus suis famulos vel an-
cellas (*valet* ou *vaisselle*), qui eandem *resseandis*
conditionem observent, quibus adimpletis liberum

(*) *fort. seigneur.*

eos gravissimis læccerint injuriis. Iisdem tamen
nihilò secius usi fortunis Manuelis quoque impera-
toris temporibus, Romanasque mulieres 282 con-
jugio sibi adsciscentes in earum ædibus, cæterorum
Romanorum instar extra limites ab imperatore iis
præscriptos domicilia habebant. Quæ cum ferre am-
plius non posset princeps pœnis compescere eorum
delicta statuit. Venetos ergo, qui Byzantii habitant,
ab iis ejusdem nationis qui negotiandi causa acce-
debant secernens, Burgenses illos Lathorum lingua
appellavit, cum fide data polliciti essent, se quoad
viverent Romanis fore obnoxios. Ea enim apud
illos istius vis est vocabuli. Interea Veneti ipsi
similitatem cum Lombardis exercuere palam, quod

burgensii per totam animum ire quo lubelit,
ausque vacare expediendis negotiis: ita tamen
ut *talliam*, quæ ipsis indicta fuerat eo loco, unde
secesserant, antequam jus civitatis essent adepti,
persolvant. Quæ quidem omnia sancita sunt absque
præjudicio dominorum, quibus ratione prædicorum
obnoxii erant *burgenses*: data præterea facultate,
*de poursuivre et retraire de bourgeoisie leurs hom-
mes de cors, ou d'autre condition, en la maniere que
l'en a accoustumé*. Eadem fere præscripta leguntur
pro iis, quos *burgenses regis* appellabant, in edicto
Philippi IV *pro utilitate regni*, an. 1302 quod
habetur in registro signato *crux*, in camera com-
put. Paris. *Burgenses* præterea censum annuum
urbi et communitati pro ipsis, quas habitabant
mansionibus ac domicilliis, iudicium persolvebant
domino: quæ quidem penititio nostris *burgensia*,
Anglis-Normannis *burgagium* vocitabatur: *burgum*
eulm vulgo appellabant ea domicellia, quæ supra
castrum aut castellum domini extructa incolabant
coloni, cujuscunque essent conditionis sive liberi
sive servi. Charta an. 1247 in Tabulario Campa-
niæ ex Biblioth. Reg. fol. 543: *Chascun boriois
piera deus sols de cens de burgisie, et sis den. de
cens pour sa maison a pater lo jour de S. Remi, et
burgisie et cens*. Alla Joannis de Castilione comitis
Blesensis an. 1271: *Ay donné en perpetuel annosne
a l'abbaye de Nonains de nostre dame de Soissons,
a prendre — sur mes bourgeoisies de Guyse, par le
main de cely qui pour tens recevra lesdites bour-
geoisies*. LL. Burgor. Scot. c. 1: *Quilibet burgensis
debet domino reyt de burgagio quod descendit pro
particula terræ 5 denarios annuatim*. Vide præte-
rea, c. 53 et Monast. Anglic. tom. II, p. 332. Hinc
tenere in *burgagium* apud Ic. Anglos. Littleton
sect. 162: *Tenure en burgage est l'ou autienement
burgh est, de que li roy est seignior, et ceus qui ont tene-
ment dejus le bourg, teignent del roy leur tenemens
que chascun [P 489] tenant par son tenement, doit
payer al roy un certain rent par an*. Denique
Charta an. 1272 in Reg. Chartar. urbis Ambian.
fol. 209: *Promisit coram nobis — quod ipsa here-
ditarie tenebit ad usus et concludine burgagii
civitatis Ambian. quoddam tenementum*. Nec tantum
ejusmodi præstationibus ratione domiciliorum, sed
et *tallia* obnoxii erant *burgenses*, ita ut si domino
aliqua incumberet necessitas, liceret extraordina-
rias quasdam iis imponere penititiones, quas
tallias vocabant, a quibus qui immunes erant,
dicebantur *tenere in liberum burgagium*, de quo
mentio fit in Monastico Angl. tom. II, p. 361.
Charta Conradi marchionis Montisferrati, filii do-
mini Tyri an. 1187 apud Ughellum in archiepisc.
Pisanis, qua Pisanis varias in urbe Tyro habitan-
tibus immunitates concedit: *De nulla autem alia
re Pisanus judicetur in regali curia in Tyro, et ejus*

a suis descivissent partibus, ipsosque invasere ac funditus eversis eorum ædibus gravissima iis damna intulere. Quapropter illis in jus vocalis, imperator Lombardorum ædes de novo instaurari et quæ iis abstulissent restitui profato iudicio jussit. At Veneti nihil eorum quæ imperata fuerant exsequi voluere, minati insuper Romanis deinceps sese gravissima illaturos damna, ea reducentes subinde in memoriam, quæ fecerant superstitite adhuc Joanne. Quæ cum videret imperator, cunctari amplius noluit: itaque quasi indagine eos uno die circumvenire statuens, litteras per imperium Romanum quoquo versum misit, quibus locorum et oppidorum præfectis tempus designabat, quo in Venetos manus injicere deberent. Quo quidem tempore et qui Byzantii erant, et qui in ultimis imperii habitant angulis, capti sunt et in carceres ac sacra monasteria conjecti. Elapso deinde aliquanto tempore, cum tantæ multitudini **283** vix sufficerent carceres (nihil quippe hominibus ad desperationem adactis inexprimabilis esse solet), hæc aggrediuntur. Eorum unusquisque pro socio illius sistendi valem se erga imperatorem constituit: quo facto carceribus se eximunt. Erat autem inter eos quidam natalibus illustis opibusque præpollens, qui ingentis molis navem, ejusmodi nunquam Byzantium appulerat, multa pecunia reipublicæ vendidit. Cujus propterea cum demandata ei a principe cura esset, Venetis consillum dedit ut ingressi navem de nocte excederent et in patriam navigarent. Quo illi arrepto consilio, ventum nacti secundum in illam insiliunt indeque confestim aflu-

διὰ βίου τηρήσειν τὸ δούλιον. Τοῦτο γὰρ ἐρμηνεύειν αὐτοῖς τὸ ὄνομα βούλεται. [P. 165] Οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ Οὐέννετοι Λαμπάρθοις μηνίσαντες ἄτε γνώμης ἀπορρήγισι τῆς αὐτῶν ἐπανόστησάν τε αὐτοῖς καὶ τὰς οἰκίας εἰς ἕβαφο; καθελόντες ἐπὶ μαγιστοῖς αὐτοῖς ἐξέτριψαν. Ὅθεν καὶ ἐπὶ δίκην αὐτοῖς καλέσας ὁ βασιλεὺς τὰς οἰκίας; εἰσαυθίς Λαμπάρθοι; ἐγείρει ἰδικοῦ δόσα τε. σφίσι δὲ ἔρηπαστο αὐτίκα ἀποδίδῶναι. Ἄλλὰ Οὐέννετοι ὅτε πρᾶττειν οὐδὲν αὐτῶν ἤθελον καὶ ἠπειλουν γὰρ Ῥωμαῖοι; ἀνήκεστα δρᾶσαι. ἀναμνήσκοντες ὧν ἐτι βασιλεὺς Ἰωάννου περιόντος ἐργάσαιντο. Ταῦτα συνιδὼν ὁ βασιλεὺς μηκέτι διαμέλλειν ἔγνω. Τοῖνον καὶ ὧ; ἐν πανάγρῳ τοῦτους ἐπὶ τῆς αὐτῆς συλλαβῆν διανοηθεὶς γράμματα ἀπανταχῆ τῆς Ῥωμαίων ἐξέπεμπε γῆς, δὲ ὧν τοῖς τὰς ἀρχὰς δέκουσι δῆλον τὸν χρόνον ἵκοιται, καθ' ὃν αὐτοῖς χεῖρας Οὐέννετοι; ἐπιβαλεῖν ἔδει. Καὶ λοιπὸν κατὰ ταῦτόν οἱ ἐν Βυζαντίῳ τοῖ; ἀνὰ τὰς ἑσχατίας τῆς Ῥωμαίων ἠλίσκοντο γῆς, φρουραὶ τε καὶ ἰερά τοῦτους ἐβέγοντο φροντιστήρια. Καίρου τοῖνον διαγενομένου, ἐπειδὴ κέρ ἐν οὕτω μεγάλῳ τῷ κλήθει στενωχευεῖσθαι συνέβαινε τὰς φρουράς, Οὐέννετοι; (λοικὴ γὰρ ἀνθρώπων ἀπεγνωκώτων δυσμαχώτερον εἶναι μηδὲν) τοιάδε τινα ἐτόλμησαν. Αὐτοῖς ἕκαστος ὑπὲρ ἑκάστου φερέγγυον ἑαυτὸν βασιλεὶ παρασχόντες ἀναθῆναι τῶν φρουρῶν ἰσχυσαν. Ἦν δὲ τις ἐν αὐτοῖς γένοι τε διαφανῆς καὶ κλοῦτῳ διαφέρων οὕτως μέγα τι πῶς χρῆμα καὶ ὄιον οὐδέπω ἐν Βυζαντίῳ κατῆρς χρημάτων τῷ δημοσίῳ ἀνημπούληκε πολλῶν. Ὅθεν καὶ τὴν αὐτοῦ ἐπιμέλειαν πρὸς βασιλεὺς ἐπιτετραμμένους συνεβούλευσεν Οὐέννετοι;.

Du Cangii notæ.

partibus, nec etiam in toto regno: de donibus autem burgensium Pisandrum extra honorem Pisani communis positio, rex taliam possit percipere, si pro communi civitatis taliam receperit. Erant tamen burgenses potioris longe conditionis quam servi: cum enim duplex esset ignobilium ordo, quorum alii liberæ erant conditionis, alii servilis seu servituti obnoxii, ut est in art. 2 Consuetudinis municipalis Trecentis, soli ignobiles liberi burgenses fieri poterant, non autem servi: sed et neque viri nobiles, qui eo ipso a burgensibus passim distinguuntur, ut apud Ordericum Vitalem, l. xii, p. 872 et in Constit. Sicul. l. i, tit. 9, unde si quando milites burgesia aliqua donabantur, id juri communi adversabatur, sēbatque auctoritate regia et suprema. Ita in Registro Homagiorum Aquitanix, quod asservatur in camera comput. Paris. fol. ult. legimus, Edwardum Aquitanix principem, regis Angliæ primogenitum, concessisse Petro de Sancto Saphorino, dicto de Candirans, militi, ut burgensis civitatis Burdegalensis fieret, et burgesia ejusdem urbis gauderet, quantumvis esset miles. diplomate 8 Jun. an. 1372, et hæc nobiles opponebantur burgensibus etiamsi liberis, ut qui ex natalium prærogativa ab vili omni onere immunes erant. Poterant tamen burgagia possidere, id est, domos in burgis, aut prædia, quæ burgensatica appellantur Constitutiones Neapolitanæ, l. i, tit. 66, § 2, et Chartæ aliquot Italianæ apud Wadding. in Reg. tom. III, p. 99, 100, 307, et alios, eoque ipso tenebantur solvere pensationes seu burgensias. Exstat in hujus rei argumentum Charta Joannis Vicedomini Ambian. D. Pucnonii an. 1269 qua domum a se emptam proficitur Estre du bourgaye d'Amiens, et que il et ses hoirs les tenront aus

us et aus costumes du bourgaye de la cité d'Amiens. Quippe ei qui liber est, villenagium vel servitium nihil detrakū libertatis, inquit Bracton, l. i. De rerum divis. c. 6. § 4, et Fleta, l. i, c. 1. Varias de burgagiis leges proponunt LL. Burgorum Scoticor. c. 13, 17, 44; Charta libertatum Angli. Regiam Majestat. l. ii, c. 44, § 4: Consuetudo municip. Norman. c. 26, 28, 100, 101; Butilerius in Summa rur. et Vetus Consuet. Norman. mss., ex qua sequentia deprimere visum est operæ pretium. i part. sect. 3, c. 14: En borgages les suers auront egaus parties comme les freres. C. 15: Par borgages sont tenus les alues et les masures des bourgeois qui sont fetes et establies es bourgs. C. 18: Tenures par borgages puent estre vendues et achetées, autre si comme autres biens muebles, sans le consentement de leurs seignors, et les costumes en doivent estre rendues selon les costumes des bourgs. Et infra: Adcertes en borgage riens n'i est tenu par homage, se ce n'est par establisement de bourgeois. Iis adungere lubet, quæ habent Bracton, l. ii, c. 37, § 2; et ex eo Fleta l. i, c. 2, § 7, de plena ætate seu, ut loquuntur nostri, majoritate hæredum burgensium: hæres burgensis quam citius discretionem habeat denarios numerandi, pannos utnandi et hujusmodi, plenam ætatem dici obtinere et tunc primo finitur tutela. Hanc de burgensibus nostratibus seu de jure civitatis apud Francos, haud omnino contemnendam commentationuculam, cui materiam præbuit Cinnamus, non aspernabitur fortassis eruditus lector, barbaris licet passim vocabulis aspersam, a quibus deflectere pæne piaculum fuisset, cum ejusmodi antiquitates pertractari aliter vix possunt, uedum intelligi.

εμβαίντας αὐτῷ πλωίζεσθαι νυκτὸς; ἐπὶ τὴν αὐτῶν. Οἱ δὲ τὸν λόγον ἀρπάσαντες, ἐπιφόρου τοῦ πνεύματος γεγονότος, εἰσπηδήσαν ἐπ' αὐτὸ καὶ λοιπὸν ὄγοντο ἀπιόντες. Ῥωμαῖοι δὲ αἰσθόμενοι κατόπιν αὐτῶν ἰδίωξαν, ἐγγίσαντές τε αὐτοῖς, περὶ που τὸν Ἰδίου γεγονότος πορθμὸν Μηδικῷ κυρτῷ (60) φέξιν διενουῶντο (εε). Ἄλλ' ἐκαίνοι, ἅτε τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐθάδες ἐπιτηθευμάτων, πλοῦς τινὰς (61) ἔξει περιδεύσαντες; (ff) τούτοις τε πᾶσαν περιειληφότες τὴν ναῦν ἐπέλλοντο θαρσαλοί. Ῥωμαῖοι τοίνυν, ἐπειδὴ μὴδὲν ἀνύσειν εἶχον (τὸ γὰρ πῦρ πορθωτάτω ἢ ἐχρῆν ἐπὶ τὴν βάρην ἀκοντιζόμενον, ἢ οὐδὲ ἔψαυεν, ἢ καὶ πελάσαν τοῖς πλοῖς ἀποστρεφόμενον, καθ' ὁδῶν ἐσθένυντο πασὸν), ἀπρακτοῖ ἀνεχώρησαν. Οὐδέννοιτο δὲ, οὐκ εἰς μακρὰν τῆ σφετέρᾳ προσχόντες, στόλον τακτηνάμενοι κατὰ Ῥωμαίων ἐπῆλθον. Τὸ μὲν οὖν πρῶτον Εὐρίπῳ προσέβαλον· καὶ δ' ἀπεκρούσθησαν, βασιλέως στρατιωτῶν φρουρὰς ἀποχώρησα; ταῖς τῆδε πόλεσιν ἐπιστήσαντος, ἐπὶ τὴν νῆσον [P. 166] ἐφέροντο Χιον, ἐνταῦθα τε τὰς ναῦς ἀνελκύσαντες ἐπὶ καταδρομῆς τῆς χώρας ἔψαυον. Ἄλλὰ δυνάμει κἀναυθα περιτυχόντες προμηθεῖ βασιλέως ἐπὶ τὴν νῆσον διαβάσαντες, ἐπειδὴ κερ εἰς χεῖρας ἦλθον, πολλοὺς τε τῶν σφετέρων ἀπέβαλον καλεμούντες καὶ ὀπισθόρητοι ἐπὶ τὰς ναῦς; ἐχώρησαν. Βασιλεὺς δὲ κατὰ κράτος ἀλώει τούτους διανοούμενος ἠπειρώτην τε καὶ ναυτικὸν στρατὸν πέμψαι ἐπ' αὐτοὺς διακούειτο. Ἄλλ' ἦν γὰρ τις τὸ τοῦ ἀκολοῦθου τηλικαῦτα λειψώρημα περιειλημῶς, Ἄκαρῶν ὄνομα, ἀνήρ φρονήματι καὶ δεινῶς ἀλαζῶν. Οὗτος δύνουσι τοῖς βασιλέως ἐπὶ πράγμασιν ὧν παρακρεσβίας τε πλειστάκις ἔειλε (gg) καὶ ἀερμονίως προστετηκῶς ἐξελέληγχετο ἔργου. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν βεβαρον, ὅποτε καὶ ἡ δίκη εἰς πᾶσιν μεταβῆτε τὸν ἀλιτήριον. Τότε δ' οὖν Ὀβενέτων ἐπ' ἑσπεί; ἐκπυστον τὸ βούλευμα ποιησάμενος βασιλεὺς τὴν ἐγγείρησιν. Ἐπὶ μὲν γὰρ τὸ Ῥωμαίων ναυτικὸν ἐπ' ἢ εἰς τὸν Μάλταν ἵστησας (ἀκρωτήριον δὲ ἔστιν οὗτο; ἡμερῶν ὡς πλείωσιν τῆς νήσου Χιον ἔδον διέχον), ἐνταῦθα ἐλλογήσαντο Ὀβενέτους· ἦν γὰρ ἐπίδοξοι ἦσαν πρὸς τῷ Ῥωμαίων ἐξελαθῆσθαι περὶ τοῦ, δ, καθάπερ εἴρηται, τῆ νήσου ἐνεδραῦν ἐξ ὑπερβείων αὐτοῖς; συν-

A giunt. At Romani ut id advertere, a tergo eos consectati et ad fretum Alydenum assecuti Medico igne injecto navem comburere conati sunt. Sed enim illi Romanorum moribus assueti, nave coactilibus aceto madefactis contacta et praecincta secure enavigarunt. Itaque Romani cum nihil conficere potuissent (ignis quippe e loginquo nimium projectus aut non pertigit ad navem, aut in coactilia incidens retro agebatur, cadensque in aquam exstinguebatur) rebus infectis redierunt. Non multo post in terram suam appulsi Veneti fabricata classe in Romanos expeditionem susceperere. Ac primo quidem Euripum invadunt : cumque inde expulsi essent (idonea quippe civitatibus quae ibi exstant praesidia impoauerat imperator) trajiciunt ad insulam Chium. Ibi navibus subductis, ad depopulandam regionem exeunt. Sed in copias, quae imperatoris providentia insulam transmissae fuerant, incidentes, concerto invicem praelio, caesisque pluribus ex suis, retro ad naves confugere. Imperator autem penitus eos comprehendere, et terrestrem navalemque exercitum in illos mittere constituerat : sed erat quidam ea tempestate, qui acolythi dignitate fungebatur, Aaron nomine, vir elato et arroganti admodum animo. Is imperatoris rebus adversabatur semper, praeque legationes oblisce deprehensus fuerat, atque artium insuper magicarum insimulabatur. Sed de his postea, cum digno scelestum hunc supplicio justitia affecit. Tum autem Venetae genti prodito principis consilio conatus illius impedit. Jam enim vela saecrat classis Romana, ut postquam ad Maleam pervenisset (promontorium id est multorum dierum itinere a Chio insula disiectum) insidias ibi Venetis faceret. Certa etiam perasserat opinio, eos a pedite Romano repulsum iri, qui, ut modo diximus, structis in insula insidiis, superiori Marte cum his dimicaverat. Verum illi, tum quod a Romanis qui in insula erant magna suorum parte multati essent, tum quod classis etiam eorum adventare perciperent, inclinato jam die solutis ancoris ab insula recessere. Postero autem mane classis Romana Lesbum appulit, ac ubi quae gesta erant accepit, pone insecuta est. Ceterum stataria pugna rei summam dirimere

Du Cangii notae.

(60) Μηδικῷ κυρτῷ. Vide Lambecium in Codini excerpta, n. 12, et quae ad Villhard. n. 113 et Joinvillam, p. 71, de igne Graeco a nobis sunt excerptata.

(61) Πίλους τινὰς. Navium latera siccis boum

coriis muniebantur, ut ab igne injecto tuta essent. Pachymeros, l. v, c. 30 : Ἄλλὰ καὶ τὰ πλεῦρὰ τῆς νῆος βραχίαις ἀβαις ἐξήρτυον καὶ ὄπλοις κατακρημόντο, ὡς ἀποκρώντως ἀνθεξούσης μὲν πρὸς πῦρ καὶ πᾶν τὸ βαλλόμενον τῆς ναῦς.

Cornelii Tollii notae.

(εε) Μηδικῷ κυρτῷ φέξιν διενουῶντο. Igne Medico vel naphtha conjecta. Ignis vel oleum Medicum quod in regione Medorum conficitur. Item est et Persicum. Ammianus Marcellinus, l. xxiii : In hac regione (Perside) oleum conficitur Medicum, quo illium telum si emisit lentius laxiore arcu ; nam icu exstinguitur rapido, haerit usquam, tenaciter cremat ; et si aqua voluerit obruere quisquam, astus excitat acrioris incendiorum. Ita emendat locum, et pluribus de oleo Medico agi illustris Salmastius in exercitationibus Plinianis ad Sulinum. Refert etiam

Ctesias, Persarum reges oleo hoc, sine ullo igni, urbes hostium incendio absumere consuevisse.

(ff) Πίλους τινὰς ἔξει περιδεύσαντες. Latini udones vel cudones vocant, quod ex lana coactili vel ex pilis in modum lanae pressis et coactis quasi ambrusi sunt. Vide Salmasti notae in Aetium Lamprium.

(gg) Παρακρεσβίας τε πολλῶς ἔειλε. Aaron iste in aula erat legationum exterarum interpres ; ne quis ipsum legationes circa alias gentes oblisce putet.

non potuit, effusius semper fugientibus hostibus. Cum pluribus autem eorum irrenibus congressi Romani, eas et ceperunt et cum ipsis vectoribus submerserunt : reliquæ fuga in patriam dilapsæ sunt, sed viris adeo destitutæ periculum effugerunt, ut ipsarum etiam ex Epidamno navium, quæ iis occurrerant, vi capere nullam possent. Hunc quidem arrogantis auzæ fructum Veneti retulere. Sed cum iis audaciam exprobrare vellet imperator, huiusmodi ad ipsos litteras misit : « Magnam in rebus gerendis inscitiam vecordianque jampridem vestra gens adhibuit. Vos quippe erroneos olim et mendicis, postquam in Romanorum irrepsistis imperium, non solum summo fastu erga illos estis usi, sed infensissimis etiam hostibus eos prodere, magna apud vos fuit laudis existimatio : quæ scientibus referre nunc supervacaneum est. Ex quo autem horum convicti criminum ex eorum terris jure exacti estis, eadem illa arrogantia prælio cum iis etiam configere decrevistis : gens quidem nullius quondam nominis, utcumque vero nunc cognita per Romanos, licet viribus cum iis minime conferenda. Nam cum ea vos tenet opinio, multum omnibus risum movetis. Qui enim fieri id potest? adversum quos ne præstantissimè quidem ubicunque terrarum populi innoxie bellum susceperint. » In hanc sententiam scripsit imperator. Si vero magna cum classe **286** aggrædi Romanos non sunt ausi : sed ex eo tempore in portibus et stationibus subsidentes piraticam exercebant donec secundam plagam acceperunt. τὰ ἐξαιρετώτατα τῶν ὅπου δῆποτε ἂν ἀθῶως ἀντιπολεμησάιντο ἰθῶν. » Βασιλεῖς μὲν τοσαῦτα ἔγραψεν· οἱ δὲ στόλι μὲν μεγάλῳ Ῥωμαίοις πολεμεῖν οὐκ ἔτι ἐδύναντο, ναυλοχοῦντες δὲ ἐπειράτευσον ἐξ ἐκείνου, ἕως καὶ δευτέραν ἠνέγκαντο πληγὴν.

41. His ita transactis in Cilicia laborare res cœperunt. Toroso enim vita functo, frater ejus Melias principatus adeptus Romanis nihilominus infestus esse cœpit. Itaque belli adversus Cilices primum Michael Branas dux constitutus est, deinde Andronicus cognomento Euphorbenus, qui uti jam dictum est, patruelis erat imperatoris. Sed cum iste etiam nihil memoria dignum ibi peregisset, inclinare res Isauricæ cœperunt : multisque postmodum copiarum præfecturam excipientibus, quos et inter Constantinus fuit quem Calamanum vocabant, nihil confectum est. Siquidem Calamanus, etsi magnis Armeniam affecisset damnis, ipse tamen graviora retulit. Per eadem tempora Saxonum dux (gens ea est frequentissima et opulentissima) Fozantium, ut regem Alemannorum cum imperatore

ἐπλέκετο. Ἄλλ' ἐκείνοι, τὸ μὲν πρὸς τῶν ἐν τῇ νήσῳ καταπολεμηθέντες Ῥωμαίων ὡς τῶν πλείονι τοῦ αὐτῶν ἐζημιῶσθαι σπριτοῦ, τὸ δὲ καὶ τὸν στόλον ἰέναι πυθόμενοι, λύσαντες τῆς ἡμέρας ὄψ' ἐπὶ νῆσον ἀπέλιπον. Ὁρθρου δὲ ὁ Ῥωμαίων στόλος ἐπὶ Λέσθον ἦλθεν, ἐπειδὴ τὰ τὸ γεγονός ἤκουσεν, ὅπως ἐδίωκεν. Ἀλλὰ σταδαίῳ μὲν μάχῃ τὸ πᾶν διακρίναι οὐπω ἐδυνήθη. φευγόντων αἰεὶ προτροπάδην τῶν πολεμίων· τριήρεσι δὲ πολλαῖς αὐτῶν συμβαλόντες καὶ εἰλὸν γε καὶ αὐτάνδρους κατέβυσαν, αἱ δ' ἄλλαι φυγῆ· ἐπὶ τὴν αὐτῶν ἦλθον. Οὕτω μέντοι ὀλιγανδρούσαι τὸν κίνδυνον ἔφυγον, ὡς αὐτῶν οὐδεμίαν τῶν ἐξ Ἐπιδάμου εἰς χεῖρας ἔλθοῦσας ἀλώσαι κατὰ κράτος ὑπ' αὐτῆς. Οὐσυνέτοις μὲν οὖν τοιαῦτον τῆς ἀλαζονείας εὐρατο κέρδος· βασιλεὺς δὲ ἐπιχειρομησαι τὴν ἑλμην αὐτοῖς βουλευθεὶς ἀπέστειλε τοιαῦτα· « Ἀμαθίᾳ πολλῇ περὶ τὰ πρακτέα τῶν ὑμῶν ἄνωθεν κέχρηται ἔθνος. Πάλαι μὲν γὰρ αἰγῆται καὶ πανίξ δεινῶς κάτοχοι εἰς τὴν Ῥωμαίων εἰσαρρηχότες πολιτεῖαν ὑπεροψία τῇ πολλῇ ἐς αὐτοὺς ἐχρήσθη καὶ τοῖς πολεμιαῖτοις αὐτοὺς προδιδόναι μεγίστη φιλοτιμία παρ' ὑμῖν ἦν· ἅπερ ἐν εἰδοῖσι ἀριθμείσθαι τὰ νῦν ἔστι περιττόν. Ἐξ οὗ δὲ καταφανεῖς γεγονότες ἐνδικῶς τῆς αὐτῶν ἐξουστράχισθε γῆς, ὑπὸ ἀλαζονείας καὶ εἰς ἀντίπαλον αὐτοῖς καταστήται [P 168] ἐγνωκάτε μάχην, ἔθνος πάλαι μὲν οὐδὲ δνόματος ἄξιον, διὰ Ῥωμαίους δὲ νῦν τῶς ἐμφανές, οὐχ ὅσον μέντοι καὶ τὰ πρὸς δύναμιν συμβλητόν, ὅπερ αὐτοὶ νομίσαντες πολλὴν ἀπανταγῇ διωφλήσατε γέλωτα. Πῶς γάρ; εἰς οὐδὲν ἰα'. Ταῦτα μὲν οὖν οὕτως ἐγένοντο· τὰ Κιλίκων δὲ νοσῆν ἤρξαντο πράγματα. Τερζῶου γὰρ συμμετρησαμένου τὸ ζῆν, Μελλίας (62), ὃς ἀδελφός ἦν αὐτῶ, τὴν χώραν παραλαβὼν οὐδὲν τι ἤσπον Ῥωμαίους κακῶς προσφέρσθαι ἤρξατο. Ἡρέθη τῶν Κιλίκων στρατηγός Μιχαήλ μὲν τὸ πρῶτον ὁ Βρανάς, ἐξῆς δὲ Ἀνδρόνικος ἐπὶ κλησιν Φορθῆνος, ὃ ἐξ ἀδελφός, καθάπερ ἦδη εἰρηται, βασιλεὶ ἀπογγαυέων. Ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ λόγου ἄξιον οὐδὲν ἐνταῦθα εἰργασμένου ἐπὶ γόνου τὰ Ἰσαύρων ἐκλινε, πολλῶν τε ἐξῆς τὴν στρατηγίαν ἀμειψάντων, ἐν οἷς καὶ Κωνσταντῖνος ἐγνωρίζετο ὃν Καλαμάνον ἐπαχάλου ἤγυστο οὐπω οὐδὲν. Ὁ μὲντοι Καλαμάνος, ἐπὶ πολλοῖς τὸν Ἀρμένιον λελυπηκῶς, ἐπὶ μείζονσιν ἐζημίωτο. Ὑπὸ τούτους τοὺς χρόνους καὶ Σαξῶνων δούξ (63), ἔθνους πολυανθρωποτάτου καὶ εὐδαίμονος

Du Cangii notæ.

(62) *Me. Mac.* Qui Armenis *Melich* et *Melior*, Latinis *Milo* dictus. Vide Tyrium, l. xx, c. 27 et 28.

(63) *Σαξῶνων ὁ δούξ*. Non legati munus obibat *Henricus Leo* Saxoniarum dux, cum *Cpolini* venit : sed cum per *Thraciam* iter ei capessendum esset, quo tutiori via *Hierosolymam* perveniret, ad *Manuelem* divertit sub legationis specie, cujus præcipua demandata erat cura *Wormatiensi* episcopo. *Arnoldus Lubec.* II, c. 3 : *Nec prætereundum quod dominus Wormatiensis huic itineri se sociavit, non*

peregrinatione gratia, sed legatione sanctus imperatoris ad regem Græcorum Manuelem, pro filii ipsius filio suo in matrimonio socianda, verius tamen ob commodum ducis factum creditur, ut in familiaris legatione accepta benigne ducem rex Græcorum susciperet, et benignius per terram suam ducatum ei præberet. *Arnoldo* consentit *Gotelfridus Mon. an.* 1175 : *Ipsio anno Henricus dux Saxoniarum Hierosolymam cum 500 fere militibus tendit, se licet prorsus usus et honesta per terram præfectione et reditit. Nam in eundo nullus Turcorum passus*

σὺν μεγίστῃ παρασκευῇ ἐπὶ Βυζάντιον ἦλθεν ἐφ' ᾧ ἄ
 τὸν ῥῆγα Ἀλαμανῶν διαλλάξαιεν (ὕποψιν γὰρ πολλῇ
 ἐς ἀλλήλους ἔχρωντο), πάντα τε ὧν ἕνεκα ἦλθε διά-
 κπραγμένους ἀπῆλλάσσετο. Ἐν τούτῳ δὲ Σέρβιοι,
 Ὑδενέτων αὐτοῦς πρὸς τοῦτο παρορμησάντων, εἰς
 ἀποστασίαν εἶδον. Στεφάνου δὲ, ὃς τῆς Οὐννικῆς ἤρχε,
 τὸν βίον ἀπολιπόντος, ταράχου πλέα τὰ τῆδε κατέ-
 στησαν. Ἐφ' ὧν κινήσεις βασιλεῦς ἐπὶ τὴν Σαρδικὴν
 ἀφικνεῖται. Ἐνθα διατριβὴν ποιούμενου, πέμψαντες
 Θῆνοι Βελᾶν ἠτοῦντο σφίσι ῥῆγα πιμψθῆναι. Ἐπ'
 αὐτὸν γάρ, Στεφάνου τελευτηκότος, ὁ τοῦ δικαίου
 θεσμὸς ἔδωκεν. Ἐτύγχανε δὲ ὁ Βελᾶς (64) εἰς γαμ-
 βρὸν τῷ βασιλεῖ ἀφορισθεὶς πρότερον, ὡς ἐν τοῖς
 ἐμπροσθέν μοι ἐρρήθη. Νόμου δὲ συγγενείας ἐμ-
 ὄδων αὐτῷ γεγονότος, τὴν Αὐγούστης ἔγημεν ἀδελ-
 φὴν (65). Καίσαρ δὲ διὰ τοῦτο ἀναρρήθεις ἀξιώματι
 τῶν ἐν Βυζαντίῳ τηκιδάδε ἐκρατίστευε μεγιστάνων.
 Ῥῆγα τοίνυν αὐτὸν ἀνειπὼν ἐπὶ Οὐννικῆς σὺν τῇ
 γυναικὶ ἐπέμψεν ὄρκοις τηρήσειν ἐπαγγειλάμενον
 ὅσα βασιλεῖ καὶ Ῥωμαίοις συνοίσειν τοῦ παντὸς
 ἐρεῖλλον αἰῶνος. Εἰποντο δὲ αὐτῷ ἐκ βασιλέως οἱ ἐπὶ
 τὴν ἀρχὴν κατάξοντες Ἰωάννης τε ὁ πρωτοσέβαστος
 καὶ τῶν ἐπὶ δόξης ἄλλοι. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπειθὴ
 Βελᾶν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς κατεστήσατο, ἐπὶ τῷ [P. 168]
 Σερβίων ἐγράπετο ἔθνος; (66), ἀμυνεῖσθαι τῆς τῆ-
 λμης αὐτοῦς προθυμούμενος. Ἄλλ' ὅπερ θαυμάζειν
 ἀεὶ ἔχω, οὕτω τὸ σπράτευμα ἤθροιστο πᾶν, καὶ βα-
 σιλεὺς χιλιάσιν ὄλγαις διὰ τινων ἐρυμῶν καὶ ἀπο-
 κρήμων χωρίων εισέλασα; ἐπὶ τὴν χώραν τῷ ἀρ-
 χιζουπάνῳ συμμίζειν ἠεῖλετο. Ὁ δὲ, καίτοι μυρία
 πανταχόθεν αὐτῷ χεῖρα συστησάμενος σύμμαχον,
 ἐφρυγε μὲν τὸ πρῶτον, ὡς δὲ τὸ δέος αὐτοῦ τὴν ψυ-
 χὴν ἐπολιόρκει, πρέσβεις ἐς βασιλέα πέμψας κακῶν
 ἀμνηστίας ἔδειτο τυχεῖν. Πείθεις δ' οὐκ ἔχων, ἀλλὰ
 τῆς ἐς αὐτὸν ἤπειτο παρόδου τέως ἀκινδύνου τυχεῖν.
 Ἦκε τοίνυν βασιλεὺς ἐπιειύσαντος, καί εἰσφει παρὰ
 τὸ βῆμα, ἀκαλυφθῆς τε κεφαλὴν καὶ χεῖρας εἰς ἀγ-

reconciliaret. magno cum apparatu venit (magna
 enim inter eos simultas erat et amulatio), rebusque
 quarum causa accesserat peractis abiit. Interea
 Servii, exstimulantibus ad id Venetis, defectionem
 moliti sunt. Stephano autem, qui Hungaria impera-
 verat, extincto, cuncta ibi perturbata ac con-
 fusasunt. Quibus permotus imperator versus Sar-
 dicam proficiscitur. Illic morantem convenere Hun-
 garorum legati, Belam sibi mitti in regem postu-
 lantes. Stephano quippe 287 defuncto, ad eum
 regni jus spectabat. Cæterum Bela iste in generum
 imperatoris primo defectus, quemadmodum in su-
 perioribus a me narratum est, postea cognationis
 lege obstante sororem Augustæ duxerat, ideoque
 Cæsar fuerat renuntiat, istius dignitatis præroga-
 tiva cæteris prælatus in urbe Byzantina proceribus.
 Regem igitur illum renuntians cum uxore in Hun-
 gariam misit, cum iuræjurando prius eum obstrinxisset,
 quæ imperatori et Romanis profutura essent, per
 omnem se vitam servaturum. Illum vero comita-
 bantur, a quibus in regnum deduceretur, Joannes
 protosebastus alique illustres viri. Imperator itaque,
 Bela in principatu constituto, in Serviorum gentem
 iter instituit, quo eorum ulcisceretur audaciam.
 Sed, quod semper mirari soleo, nondum universus
 convenerat exercitus, cum princeps paucis assum-
 ptis millibus per loca quædam prærupta et confra-
 gosa in regionem eorum irrumpens cum Archizupano
 prælium conserere properavit. Sed ille infinitas
 licet soriorum cupias comparasset, primo quidem
 fugit: deinde ut animum illius occupavit pavor,
 missis ad imperatorem legatis delictorum veniam
 sibi dari poposcit. Ubi nihil obtinuit, certe ut sibi
 salvo et incoloni ad principem accedere liceret
 petiit. Venit igitur annuente imperatore ad illum
 tribunal capite aperto, nudatis usque ad cubitum
 manibus, pedibusque nudis: dependebat porro a

Du Cangii notæ.

est injurias, et a rege Cypolitano honorifice suscep-
 tus, et magnifice dimissus est. Vide Epist. 35 ex
 iis, quas Tegnigagelius edidit cum Dominzone.

(64) Ἐτύγχανε δὲ ὁ Βελᾶς. Nicetas, l. v, n. 10.

(65) Τὴν Αὐγούστης ἀδελφὴν. Agnetem, Renaldi
 et Constantiæ principum Antiochiæ filiam, Mariæ
 seu Xenæ Augustæ sororem uterinam. Consule Fa-
 milias nostras Hierosol.

(66) Ἐπὶ τῷ Σερβίων ἐγράπετο ἔθνος. Bellum,
 ni fallor, intelligit Cinnamus, quod sub ea tem-
 pore contra Stephanum Neemanem Serviorum
 ioparebam suscepit. O Manucium scribit Nicetas,
 l. v, n. 4, quod ille nempe Croatiam infestaret, et
 Catorum dominatum sibi asserere conaretur.
 Aliam belli istius originem et causam pluribus
 atsequitur Jacobus Petrus Luccarus libro 1 Annal.
 Ragusin., quem præstat audire: *Ricercò Nemagna
 che li Vescovi di Serbia, suffraganei della chiesa
 di Rausa fossero sottoposti al metropoli di San
 Pietro di Rasia. Questa chiesa, hoggiù rovinata
 da' barbari, si vede nel territorio di Noviposar,
 che fabricò Esè Macedonè alle rive del fiume Rusca.
 La signoria di Rausa temendo dello stato proprio,
 infesto dalle scorrarie de' barbari, fu costretta a
 ricercare con preghi, e con nuove obbligazioni ajuti*

da ciascuno: onde non volle risolvere la cosa, n-
 mandarla così a Roma: ma diede tempo in mezzo,
 affin che questi portasse seco qualche buona occa-
 sione per trovar il remedio. Ma Nemagna instando
 superbamente per la resolutione, i Rausei gli ri-
 sposero che questa cognitione spettava al papa: onde
 mosse la guerra. Ma soccorrendo la parte nostra,
 come quella ch'era piu giusta. Teodoro Patriate, e
 poi in persona l'imperatore Emanuele, Nemagna
 con Mirosiau su rotto, e se ne [P. 491] fuggirono i
 monti. Havuta poi la fede, scese dalle balze, e si
 gittò alli piedi dell'imperatore, il quale perdono il suo
 errore, obligando li a far la pace con i Rausei.
 Neque de alio, opinor, bello locutus videtur Ty-
 rius, l. xx, c. 4, sub an. 1167 aut sequentem:
*Definebatur porro eo temporis articulo imperator in
 Servia, quæ regio montosa et nemoribus obsita,
 difficiles habens aditus, inter Dalmatiam et Hun-
 gariam et Illyricum media jacet, rebellantibus Servis
 et confidentibus de introitu ad se angustiis et de
 impervia eorum regione. Et paulo post: Ob hæc
 ergo intolerabilia vicinis eorum maleficia ingressus
 erat ad eos in virtute multa et innumera dominus
 imperator, quibus subactis et præcipio eorum prin-
 cipe mancipato redempti domno imperatori occur-
 rimus. Vide Saunium, l. 11, part. vi, c. 22.*

cervice funis, manuque gladium serobat dedens **288** se principis, ut quod vellet de illo statueret. Quibus illo commotus errati veniam concessit. His prospere confectis imperator ex Servia subsequenter Archizupanum habens excessit. Quo etiam tempore Aaron, cujus paulo ante meminimus, ob ea quae diximus oculis multatus est.

12. Ita compositis in Occidente rebus Asia rursum novi aliquid molita est. Nuradius quippe Berrhoæ satrapa, Lycaoniæ sultanus, Melias Armeniorum dominus, et Ancyranorum aliorumque Galatiæ oppidorum princeps, facta invicem conspiratione, bellum in Romanos aggressi sunt. Eapropter igitur ex Occidente imperator tum movit, castrisque ad Philadelphiam positus, rebus istis animum adiunxit. Alemanni interea et Veneti, hi mari illi terrestribus copiis ad oppugnandam Anconam venerunt: præeratque Alemannis quidam episcopali apud illos fungens dignitate. Multo itaque in urbis obsidione insumpto tempore, annonæ rerumque cæterarum penuria laborantibus Anconitanis jam prope erat ut urbs caperetur. Sed enim mulier quædam, natione quidem Itala, ingentis animi, si quæ alia, et virilis audaciæ, quæ marito orbata castam deinceps vitam servaverat, ubi quæ Anconæ gerebantur, et ut in ultimum devenisset discrimen, rescivit, ardore summo inflammata (erat enim partibus Romanorum addicta) privatis sumptibus urbi subvenire instituit. Sed cum ii omnino in belli usus non sufficerent, **289** liberos etiam suos oppignervavit, atque ita majorem pecuniarum copiam adepta, missis in urbem nuntiis, ut bono deinceps essent animo neve se hostibus dederent hortata est. Quibus acceptis resumpsere animos Anconitæ et in hostes irrumpere statuerunt. Sed hoc eo cognito retro castra confestim illi moverunt. Inter hæc imperatrix ista ante urbem consistentes Anconitas suis immiscuit copiis: inuitoque certamine Alemanni, cum impetum sustinere non possent, a feminino exercitu fugantur, cæsis eorum quam plurimis: atque ipse prope in hostium manus venisset dux episcopus, ni fuga sibi salutem conciliasset. Tum vero in Venetos, qui e mari, ut supra diximus, urbi immincebant,

κῶνα γυμνούμενος, ἀνυπόθετος μὲν πόδας, σχινοῦ δέ οἱ τοῦ τραχήλου ἐξήπτο, καὶ ξίφος χειρῶν, ἐπηβούλοιο γρηθασθε βασιλεῖ ἐαυτὸν παρεχόμενος. Ἐφ' οἷς οἰκτερας αὐτὸν ἀφῆκε τὸ ἐγκλημα. Ταῦτα κατορθωτικῶς βασιλεὺς ἐξῆγε τῆς Σερβικῆς, ἐπόμενον αὐτῷ καὶ τὸν ἀρχιζουπάνον ἔχων. Ὅτα δὴ καὶ Ἀαρὼν, εὖ μικρῶ πρόσθεν ἐμνήσθη, ἐφ' οἷς εἶρηται ἀλλοῦ ἐξεκόπη τὰς ὄψεις.

αδ'. Τὰ μὲν δὴ κατὰ τὴν ἐσπέραν οὕτως ἐξήροντο Ἀσία δὲ ὤδινεν αὐδῆς. Νουραδίν γάρ τε Βερβόριαλος σατράπου, καὶ τοῦ Λυκαονίας ἡγεμῶντος σουλτάν, Μελίου τε τοῦ Ἀρμενίων ἀνδρῶν, καὶ τοῦ Ἀγκυρανῶν ἀρχόντος (67) τῆς τε ἄλλης Γαλατικῆς ἐς ταῦτ' οὐκ ἐπιστάτων, ἐφ' ᾧ κατὰ Ῥωμαίων στρατεύσειαν. Δι' αὐτὸν βασιλεὺς ἐνταῦθα σπουδῆ ἐκ τῆς ἐσπέρας διέβη· καὶ ὁ μὲν κατὰ τὴν Φιλαδέλφου αὐλισάμενος πρὸς τοῦτοις ἡσυχάσθη, Ἀλαμανοὶ δὲ καὶ Ὀθένετοι ἐπὶ Ἀγκῶνα οἱ μὲν ἀπὸ θαλάσσης οἱ δὲ ἡπειρώτῃ στρατῷ πολιορκήσοντας ἦλθον. Ἐστρατήγῃ δὲ Ἀλαμανῶν τῶν τις παρ' αὐτοῖς ἱερατικὸν ὄρονον κοσμοῦντων ἀνδρῶν. Χρόνου τοίνυν τῇ προσεδριξέ τρ.ήντορ, τὰ τε ἀναγκαῖα Ἀγκωνίταις ἐπιτελοῖσσι, καὶ ἡ πόλις ἴσον οὐκ ἦδη ἀλῶναι προσδοκῆσσι μὲν. Ἦν δὲ τις γυνή (68), Ἰταλῆ μὲν τὸ γένος, μεγαλόφρων ἐκ εἰπερ τῆς καὶ ἀβρηνωπὸς μάστιγα, ἐπειδὴ τε ἀνδρὸς πάλας χρωθεῖη, σωφρονικὸν ἐξ ἐκείνου τὸν βίον ἐτήρει. Αὕτη, ἐπειδὴ τὰ κατὰ τὸν Ἀγκῶνα (69) ἐπίθετο καὶ ὡς ἐν ἐσχάτοις εἶη τοῖς κακοῖς, ζήλω διαθερμανθεῖσα (ἐτύγγαν γὰρ Ῥωμαῖοις τηρούσα τὸ φλιον) ἤκειγετο ταῖς οἰκοθεν δαπάναις τῇ πόλει ἐπαρκέσαι· μὴ παντάπασι δὲ ταῖς τοῦ πολέμου χρεῖαις ἱκανοῦσα ἦδε καὶ τοῦς κατὰς ἐνχυράζει, χρυσίον τε οὕτω κεκομισμένη ἀδρὸν, πέμψασα παρὰ τὴν πόλιν ἐδήλου θαρσεῖν τοῦ λοιποῦ μηδὲ τοῖς πολεμίοις [P 169] ἐαυτοῦς καταπροδιδόσαι. Ἀγκωνίταις τοίνυν ὡς ἐπίθοντο ταῦτα, ἀνεθάρσυναν τε καὶ τοῖς πολεμίοις ἐπεξίταναι διανοοῦντο. Ἄλλ' ἐκείνοι γινόντες μετεστρατοπεδεύσαντο αὐτίκα. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ ἡ στρατηγὸς ἐκείνη ἐπιστάσα τῇ πόλει Ἀγκωνίταις τῷ αὐτῆς ἀνεμύνην στρατῷ, προσβολῆς τε γενομένης Ἀλαμανοὶ τὴν ὄρμην οὐκ ὑπενεγκόντες ἔφρουγον ἀπὸ γυναικείου στρατεύματος πολλοῦς τε αὐτῶν ἀπαθάλλοντο. Ἦλω δ' ἂν μικροῦ καὶ ὁ στρατηγὸς ἱερεὺς,

Du Cangii notæ.

(67) Ἀγκυρανῶν ἀρχόντος. Sinisanis, Clitziesthlanis Iconiensis Sultani fratris. Vide Nicetanam.

(68) Ἦν δὲ τις γυνή. An comitissa illa, cujus mentio in Chronico Ceccanen. i, an. 1162, cui cum Willelmo ruge bellum erat? comitissa forte Calacensis, quæ ad Robertum comitem Loritelli defecerat, ut est apud Falcanum, p. 667.

(69) Κατὰ τὸν Ἀγκῶνα. Obsessam a Frederico Anconam solutamque obsidionem sub an. 1166 ex Actis Alexandri pp. refert Baronius. At Gotefridus monachus id in an. 1171 rejicit, in quo magis ad Cinnatum accedit: Annales vero Rerum Pisinarum Ughelliani in an. 1177, denique Chronicon aliud Pisanum in an. 1174. Sed in eo videtur peccare Gotefridus, quod Anconam Frederico restitutam scribit. Præerat autem Alemannicis copiis

Christianus episcopus Moguntinus Frederici cancellarius: Imperator Christianum Moguntinum archiepiscopum in Italiam misit, qui per quinque fere ibi degens annos multa strenue operatus est. Nam Anconam civitatem maritimam, expulsis Grecis, imperatori restituit. Porro anno 1165 in Italiam venit Christianus, eo missus cum comite Gothelmo a Frederico, ut provincias, quæ Willelmo Sicilia regi et summo pontifici parebant, expugnaret et Germanico assereret imperio: præfuitque copiis Alemannicis in Italia usque in annum 1183, ut docemur ex Chronico Ceccanen. seu Fosse Novæ. Moguntinensis istius episcopi meminerunt præterea Nicetus in Isaacio, l. i. n. 7; auctor Histor. episc. Bremaens., an. 1171, Chronicon Reicherspergense, an. 1166, 1183, et Rogerus Hovedec. an. 1197. Vide Serrarium, l. v. Rerum Moguntinarum.

ει μη φυγή την σωτηριαν εξεχίεψεν. Ἡ δὲ ἐπὶ Ὀυενίτους ἐγράπτετο ἀπὸ θαλάσσης, καθάπερ εἰρηται, τῇ πόλει ἐγκαθημένους, μάχη τε καὶ αὐτῶν περιγενομένη ἐπαυήει ἐπὶ τὴν πόλιν, εὐφήμεος φωναῖς βασιλέα μέγαν ἀναβοῶσα. Ὁ δὲ βασιλεὺς πρὸς τῇ φιλαδέλφου, καθάπερ ἔφην, ἐνατρατοκαθευσάμενος ἰσκέπτετο πῶς ἂν εὐμηχάνως ἀφιστῆν ἀλλήλων πὸς εἰρημένους τῶν Βαρβάρων αὐτῷ γένοίτο. Καὶ ὁ κερὰ τὸν Λυκαονίας πέμψας σουλτάν ὠνεῖδίζε τε τῆς εἰς αὐτὸν ἀπιστίας καὶ τὴν αἰτίαν ἀνεπυθίνετο, δὲ ἦν οὕτω Ῥωμαίος ἀθρόον ἐπολεμωθεῖν. Ὁ δὲ ἄλλα τε προσηγορεῖ πολλὰ καὶ χολῆν αὐτῷ τὸν ἐν σφίσιν ἔλεγε Χαλιφᾶν (70) εἶς ὅν μάγαν παρ' αὐτοῖς ἀρχιερεῖα ἐπὶ τοσούτων ἤδη Ῥωμαίους συγκαίμενον κατὰ τὸ φίλιον. Ταῦτα λέγων τὸς πρίστεις ἀπράκτους ἀπέπεμψεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς πῶτων ἀκούσας καὶ δευτέρᾳ πρεσβεῖα τοῦτον ἀμείβεται, ἐπιστελλας αὐτῷ οὕτως· « Εἰ σοι δέδοκται οὐκ ἄλλοις τῶν ὁραφύλων ἐπισυστάντι ἀνωθὲν ποθὲν κατὰ Ῥωμαίων ἐκδραμεῖν, θαρῶν γε ἀπιθιφύλακα γὰρ τῇ σεαυτοῦ τὸν Ῥωμαίων ἐπιστοχίσις στρατῶν ἡμερῶν οὐ πεντεκαίδεκα ἐπ' αὐτὴν ἀφίξόμενον. Ταῦτην δ σουλτάν δεξάμενος τὴν ἐπιστολήν ἐξεδειματώθη τε τὴν ψυχὴν καὶ τῶν μελετωμένων ἀποσχόμενος εἰρηναία τοῦ λοιποῦ διελέξατο. Καὶ ἐτ' εἰς ἐπιβουλῆς οὐ πῶ τέλειον κρατυθέντα διελύετο αὐθι, ἀτε μεγίστου μέρους ἐν σφίσι τοῦ σουλτάν ἐπὶ βασιλέα μεταθεμένου. Τοίνυν καὶ βασιλεὺς μὲν ἀνατράκτω τροπαλῶ σμυρνάμενος ἐπὶ τὴν Κωνσταντίνου ἀναξευγυῖαι. Ὁ δὲ Παλαιστίνης βῆξ (71) ἄμα τῷ Ἀντιοχείας πρίγκηπ: ταῦτα πυθόμενοι θάρσους ὑποκλήσθέντες κατὰ τῶν Βερβροίαιων κινήθεις τε Βερβάρων πολλὰ αὐτοὺς ἐξημίωσαν.

ιγ'. Κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον καὶ τὸν σιλέντιον (72)

Du Cangii notæ.

(70) Χαλιφᾶν. Ita appellabant Siraceni supremos gentis suæ principes vocabulo Arabico, quod *succensorem vel hæredem* significat, inquit Willelmus Tyrinus, l. xix, c. 19 et ex eo Jacobus de Vitriaco, l. i, c. 7: *Eo quod summi eorum prophetæ vicem et successionem jure tenerent hæreditario*. At Vatterius in præfat. ad El-Macimum censet, hæc voce *vicarios seu locum tenentes* sese appellitasse, Dei nempe: unde eo nomine in tanto honore et reverentia a suis habebantur, ut quasi pro numine colerentur, nec nisi mandato et auctoritate illius quantumcumque potens aut nobilis appellaretur Soldanus, et omnes ejus subditi, tam reges quam alii, pedes ejus ad terram prostrati reverenter oscularentur. Verba sunt Jacobi de Vitriaco. Ita Conradus Uspereg. de sultanis: *Uni tantum Persico imperatori pæne divini cultus more subjecti*. Ad hoc tamen invaluit postmodum Sultanorum potentia in rebus politicis et militaribus, ut fere cum inani et specioso dignitatis titulo sola religionis seu potius superstitionis Mahumetanæ potestas penes Chaliphas remaneret. Unde Baldrico Volensi l. iii; Tudebodo, iv; Vincentio Belvac. l. xxxi, c. 93; l. xxxii, c. 54; Roderico Toletano l. vi, c. 10, et aliis, *papæ et apostolici suæ gentis vulgo appellantur*. Primus autem Chaliphæ nomen et dignitatem usurpavit Abubacarus, Mahometi successor, ut auctor est Georgius El-Macimus. Vide notas ad p. 528 Alexiad.

(71) Παλαιστίνης βῆξ. Willelmus Tyr. l. xx, c. 20, 21, 22.

A sese convertit, iisque prælio debellat in civitate reversa est, lætis magnum imperatorem acclamationibus prosecuta. Princeps autem locatis, uti narratum est, ad Philadelphiam castris, id mente potissimum agitabat, qua demum arte Barbaros ab se invicem divelleret. Ac primo missis ad Lycaoniam sultanum legatis, perfidiam illi objecit, et cur sic repente Romanis in hostem versus esset, percunctatus est. Ille autem tum alia multa protendit, tum iratum sum sibi esse chalipham sive summum apud eos pontificem, quod tandia amicitiarum fœdere Romanis jungeretur. His dictis legatos rebus infectis remisit. Tum vero imperator, ut hæc accepit, 290 alteram legationem ad illum misit cum hujusmodi litteris. « Quandoquidem tibi est in animo cum cæteris contribulibus tuis conspirandi Romanorum procul terras devastare, securus abî; scias enim necdum quinto decima exacta die invadentem Romanum exercitum, ipse te auctore, presidarii quasi jure ditionis tuæ summam arcepturam. » Hæc perlecta epistola commotus animo sultanus a priori instituto destitit et amicitiam in posterum pacto cum Romanis fœdere sancivit. Ita consilia ista, priusquam effectum consequerentur, rursus evanuerunt utpote sultana, qui in eis maxima pars ac momentum erat, ad Romanos transiente. Itaque triumphum nactus incrementum imperator Byzantium revertitur. Palesstinæ autem rex et princeps Antiochenus, cum hæc accepissent, sumpta inde fiducia, contra Berrhœcenses susceperunt expeditionem, magnisque eos cladibus affecere.

3. Hac ferme tempestate silentium seu disser-

3. Hac ferme tempestate silentium seu disser-

(72) Σιλέντιον. Κατηχητήριον λόγον interpretatur hoc loco vocem σιλέντιον Nicetas in Man. l. vii, n. 5. Pro dissertatione seu collatione (Galliconference dicunt) sumi apud plerisque scriptorum conatur, et hæc notione usurpant passim Theophanes p. 342, 353; Leo Grammaticus in Michaele. p. 448; S-yllitzes, p. 399; Zonaras, p. 146; Nicetas Paphlago in Vita sancti Ignatii patriarch. Cp. p. 712 edit. 1618; Landolphus Sagax, pag. edit. Canvil 688, 720, 750, 768; Julianus Antecessor const. 56; § 199: *Hæc constitutio jubet provocaciones in consultationibus non tantum in amplissimis magistratibus, sed etiam omnibus senatoribus indicit, ut totus senatus causas appellationum audiat: quamvis silentium tantum sine conventu senatoribus denuntiatam fuerit: silentio enim conventum esse videri*. Agitabant vero silentia in silentiario, uti vocatur a Landolpho Sagaxo l. xvi et Anastasio in Histor. Eccl. p. 66, seu ut habet Theophanes, p. 201, εἰς τὸ σιλεντιᾶριον, quam vocem vir doctus silentiariorum stationem perperam vertit. Silentium dicitur idem locus apud eundem Anastasium in Vita Stephani III pp. p. 503 in var. lect.: *Multa dona ibi largitus est tam universo quam monasteria quæ necessaria sunt monachis, quamque foris immobilia loca, qui in silentio b. Petri apostoli — usque in hodiernum diem constituit Ubi silentium videtur esse, quod alias secretarium ecclesiarum dicitur: in secretariis enim conventus ecclesiasticos et synodos egisse pontifices palam est. Neque, opinor aliunde silentiarii dicti seu ii fuerint qui silentium*

rationem ipsæ composuit imperator, non ut vulgo moris est, quam videlicet imperatoris nomine pronuntiavit illius secretarius. Inerat orationi profunda quædam et ex generoso prorsus animo profecta sensuum vis: crebrisque sententiis et variis argumentis cumulata erat. Dictio ipsa pura, facilis ac simplex character: utque verbo dicam, nullis implicata figuris, naturali tamen efflorescebat elegantia, et quæ auctorem manifeste proderet. Nam, ut sæpius a me dictum est, nulli mortalium naturæ dotibus comparandus erat. Equidem sæpe numero **291** controversias illi ex Aristotele proponens, pleraque eorum quæ in disceptationem venerant, promptissime soluta ab eo cognovi, rem a nemine omnium hactenus, ut opinor, prioribus retro sæculis factam. Idem multa in Scripturis, etiam quæ ad id temporis inexplicata remanserant, aut minus recte exposita, mira quadam perspicuitate explanavit: quæ hic inserere, alienum ab historię scribendæ legibus existimo.

Du Cangii notæ.

Imponebant, quod opinantur plerique, seu quod in his silentiis vel collationibus sederent et dissertarent, quod alio loco disceptandum reservamus. Certe silentiariorum dignitas adeo illustris fuit, ut in concilio Chalcedonensi act. 1 Οαυμασιωτῶν epitheton illis tribuatur et Damasus pp. in Epist. ad Acholium, in synodo Rom. sub Bonifac. II pp. hæc scripserit: *Ad meritum filii mei Rusticii addi aliquid amplius non potest, — cum habeat prærogativam officii sui, quod silentarius sit filii nostri Gratiani Augusti.* Παγορεύειν vero σιλέντιον idem est ac dictare apud Spartianum: *Defuncto quidem Sura, Trajani et familiaritas crevit, causa præcipue orationum, quas pro imperatore dictaverat.* Ita enim numeris fuit illius qui ab epistolis erat. Ita in concilio Nicæno u Nicephorus a secretis, postmodum patriarcha Cp. imperatoris nomine peroravit, τὸ κατὰ τὴν ἱερὰν σύνοδον ἐγχειρισθεὶς βασιλικὸν ἐπιφώνημα, ut est apud Ignatium Diaconum in Vita ejusdem Nicephori n. 10.

(73) Τὸν ἀσηκρήτις. Secretarius a secretis. Sexta synod. act. 2, 4 et 12: Παῦλος ὁ μεγαλοπρεπέστατος ἀσηκρήτις σεκρετᾶριος βασιλικός. Βασιλικὸς ἀσηκρήτις in 7 synod. act. 3. Procopius in Histor. Arcana: Τοῖς δὲ ἀσηκρήτις καλουμένοις οὐκ ἀπεκέρκιστο τὸ ἀξίωμα, ἐς τὸ τὰ βασιλέως ἀπόρρητα γράφειν, ἐφ' ὧν περὶ τὸ ἀνέκαθεν ἐτέτακτο. Idem, lib. II De Bello Pers.: Τὸν ἀπορρήτων γραμματεὺς Nicephorus Cp. in Breviario: Ἀναγορεύουσιν εἰς βασιλεῖα Ἀρτέμιον Φιλιππικοῦ γραμματέα, ὃν τῆ ἱταλῶν φωνῇ καλοῦσιν ἀσηκρήτις. Ignatius Diaconus in Vita ejusdem sancti Nicephori, n. 7: Καὶ τὴν διὰ χειρὸς καὶ μέλανος τέχνην ποιούμενος· ἤρθε γὰρ ὑπογραφεὺς τοῖς τῶν κρατούντων μυστηρίοις ὑπηρετούμενος· οὕτω γὰρ παρὰ

Α ὁ βασιλεὺς αὐτὸς ἐνετάξατο λόγον (hh), οὐχ ὡς περ εἶθιστο τοῦ ἀσηκρήτις (73) αὐτὸν ἐκ βασιλέως δῆθεν ὑπαγορεύσαντος. Ἦν δὲ ἡ μὲν ἐννοία τῷ λόγῳ βαθεῖά τις καὶ ἐκ πάνυ γενναίας προτοῦσα ψυχῆς νοημάτων τε γὰρ διαρκῶς εἶχε καὶ ἐπιχειρήματιν ἐτοιμάζετο συχοῖς. Ἦ γὰρ μὴν λέξις καθαρά μᾶλλον καὶ ἀφέλι; ὁ χαρακτήρ, καὶ [P. 170] τὸ ὄλον εἰπεῖν ἀσηκρήτιστος, αὐτοφυῆς δὲ ὄμως καὶ τὸν γεννήτορα ἐναργῶς ἐμφανίζων. Καθάπερ γὰρ μοι πολλῶν ἀρχαίων ἐπὶ τῆς ἱστορίας πλεονεκτήμασιν οὐδὲν ἀνθρώπων ἐμβλητὸς ἦν. Ἐγὼ γὰρ τοὶ πολλὰκις αὐτῶν Ἀριστοτέλους διαλεξάμενος πολλὰ τῶν πολυζητήτων αὐτοφυῶς ἐπιλούμενα ἔγνω, πρᾶγμα οὐδὲν τῶν ἀπάντων, οἶμαι, γεγονὸς τοῦ παντὸς αἰῶνος. Ὁ δ' αὐτὸς καὶ πολλὰ τῶν ἐν Γραφαῖς ἀδιεξηγήτων εἰς δεῦρο μεινάντων, ἧ γούν οὐκ εὐστοχα διηρηνημένων σὺν θαυμασίᾳ τινὶ διεσέφησεν ἀπλότητι· ἄπερ ἐμοὶ ἐνθάδε γεγράφασθαι νόμων ἀπο ἔδοξεν εἶναι ἱστορικῶν.

τῆ Ἀδύσινδι διαλέκτῳ τὸ ἀσηκρήτις ὄνομα, ὃ ἐπὶ τῶν μυστηρίων μεθερμηνεύεσθαι βούλεται. Nunc ipsum μυστικῆ τῶν κρατούντων ὑπηρεσία dicitur eidem n. 9. Occurrit passim apud scriptores Byzantinos, Theophylact. Simocatt. I. VII, c. 10; Constantin. De admin. imperio c. 46; Marass. p. 159, edit. Maurii, Menand. Protect. etc. [P. 493] Ita etiam unico vocabulo *asecretis* et *asecretæ* usurpant interdum vocatores Latini. Glossar. Ælfrici: *Asecretis vel principis consiliarius, geruna.* Saxonibus *geryne* est mysterium. Carolus Magnus, I. IV De cultu Imag. c. 9: *Mox ut Leontius asecretæ conspexit,* etc. Anonymus, De Mirac. sancti Hugonis abbatis Cluniacensis: *Redit ergo peregrinus ille spem gerens veniæ, si Hugonem possit invenire S. Petri asecretem.* Paulus Diaconus, I. IV Chr. Cas. c. 68: *Postquam asecretis efficitur, logothetam illum — imperii statuit.* Adde Anastasium in Vit. pp. p. 53, 214; Hincmar. Remens., epist. 3, c. 16; Vitam sancti Georgii Amastreni, c. 5. n. 18; Baron. an. 811, n. 32. Habebant etiam reges nostri suos *asecretis*, ut constat ex Epist. Joannis VIII. pp. 87, et diplomate Roberti regis an. 1029, in Probat. Histor. Monnorentiæ, p. 16. Qui vero inter palatinos secretarios primus erat, πρωτασηκρήτις dicitur Nicetæ Paphlagoni in Vita sancti Ignatii patriarch. Cp., Choniata in Andr. I. II, n. 7; et Pachymeri, I. II, c. 13; I. V, c. 19; πρώτιστος τῶν βασιλικῶν γραμματέων Nicephoro in Breviario p. 172. I edit.; πρώτος τῶν βασιλικῶν ὑπογραφεῶν Ignatio Diacono in Vita sancti Nicephori patriarch. Cp. n. 59; *protosecretarius* Anastasio in Collectan. p. 254; denique Corippus, I. 1 *asecretam* sic describit:

Hinc secreta sacra tractans Demetrius aulæ.

Cornelii Tollii notæ.

(hh) Τὸν σιλέντιον ὁ βασιλεὺς αὐτὸς ἐνετάξατο λόγον. Tangit eundem rem Nicetas I. VII: Καὶ ὁ βασιλεὺς τοιγροῦν οὐτὸς ἐγγλωττίαν εὐτυχῶς, καὶ λόγον ἐμφυτον χάριν πειλουτηκῶς, οὐ λαμυρῶς ἐπέστελλε μόνον, ἀλλὰ καὶ κατηχητηρίους ὡδὶνα λόγου, οὐς φασὶ σιλέντιον, καὶ εἰς κοινὴν ἀνέπτυσσεν ἀκοήν· *Hic quidem imperator natura facundus et suavis et sermonis effluenti ornatus, non eleganter, tantum epistolæ scribebat, sed et religionis in-*

stitutiones parturiebat, ac publice declamabat. Agunt de voce σιλέντιου Europæates et Moursius in Glossario. Alii interpretantur *sermonem de jejuniis*, ut hoc Zonaræ loco in Leone philosopho: Ὡς μὴ δυνήθηται διαλεχθῆναι τῆ συγκλήτῳ περὶ νηστίας τὴν συνήθη διάλεξιν, ἧ καλεῖται σιλέντιον· *Ut non potuerit solemnem dissertationem in senatu de jejuniis habere, quæ dicitur silentium.*

BIBAIION Z'.

LIBER VII.

α'. Ἄ μὲν οὖν ἄχρι καὶ δεῦρο εἰς ἡπειρον ἑκατέ-
 ραν βασιλεῖ Μανουὴλ εἰργαστο, τοιάδε τιὰ ἐγένετο.
 Ἐξῆς δὲ μοι γεγράφεται ὅσα ἐπὶ Ἀσίας (74) στρα-
 τευσασμένων τούτῳ ξυνέπεσε. Κλιτζισθλάν γάρ, οὐ
 πολὺν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐποησάμεθα λόγον, χρή-
 ματα, ὡσπερ ἔφη, μεγάλα πρὸς βασιλέως κεκομισ-
 μένος δυνάμεώς τε ἐπὶ πλείστον ἦκε καὶ τῶν τῆδε
 δυναστῶν ἄλλους τε τὰς ἀρχὰς ἀφελόμενος αὐτὸς
 ἔσχε καὶ δὴ καὶ Σανισάν, ὃς ἀδελφὸς μὲν αὐτῷ ἦν
 καὶ ἐκ τῶν αὐτῶν ἐφυ σπερμάτων, Γάγγρας δὲ καὶ
 Ἀγκύρας πόλεων ἀμφοῖν ἦρχε Γαλατικῶν, βιασά-
 μενος τὰς μὲν ὑφ' αὐτὸν ἐποίησατο, τῷ δὲ, ἐπειδὴ
 μὴ κατακτείναι ἐδυνήθη, ἀνάγκην ἐπήγγε ξένῳ καὶ
 ἐπηλύτῃ ἔθνη ἀνθρώπων περιεῖναι πάντα. Ταύτη
 καὶ βασιλεῖ μὲν οὐδέ τινα πόλειον ἀπεδίδου, ὧν ἂν
 περιγεγονῶς τύχοι· οὐδέ τι τῶν ἄλλων, ἄπερ αὐτῷ
 διομολογησάμενος ἔσθη, ἐπιτελεῖ ποιεῖν ἤθελε. Με-
 γαλοφροσύνη δὲ ἐς πάντας ἐχρήτο ἀνθρώπους καὶ
 τὴν ὀρμὴν οὐδαμῇ καθεκτὸς ἦν. Ἄ βασιλεὺς ἐννοῶν
 ἐχαλέπτινε μὲν καὶ τὰ πρότερα καὶ ἐν δεινῷ τὸ
 πρῶγμα ἐποίητο, πρὸς δὲ τῶν ἑπερίων ἀνθελόμε-
 νος πραγμάτων πρὸς τούτοις καὶ τὰ ἐξ Ἀσίας ἀνα-
 κτεῖν ἤκιστα ἤθελεν. Ἐπεὶ δὲ οὐδεὶς οὐδαμῶθεν ἐξ
 ἐσπέρας αὐτῷ πόλεμος ἀνεφαίνετο τοῦ λοιποῦ ἄτε
 πίντας ἤδη κατωρθωκότι, στρατεύματα ἀγείρας ἱκανὸν
 τῆδε διαβαίνειν διανοεῖτο. Κλιτζισθλάν δὲ, ἐπειδὴ
 τούτων ἤκουσε, πρέσβεις ἐς βασιλέα πέμψας ἄλλα
 τε οἱ τῶν κατὰ γνώμην ἐπιτελῆ ποιεῖν ὠμολόγηαι καὶ
 Ῥωμαίων δυνάμεις ἐπὶ κατασχέσει πόλεων ὧν ἂν
 βασιλεὺς αἰροῖτο αὐτίκα ἐπὶ Ἀσίαν σταλῆναι ἡξίου·
 πόνου γάρ τοῦ ἐπὶ τούτῳ συλλήψεσθαι σφίσι καὶ
 αὐτόν. Ταῦτα βασιλεὺς ἀποδεξάμενος Ἀλέξιον τὸν
 Πετραλοῖφαν στρατεύματι ἅμα ἐς ἑξακισχιλίους
 ἀριθμουμένων ἔπεμψε, χρήματά οἱ προσεπίδου, ἄπερ
 αὐτῷ εἰς πόλεμον τόνδε ἀποχρήσειν ὤφετο.
 Ἀλέξιος μὲν οὖν ἐπὶ τοιούτοις εἰς τὴν Ἀσίαν ἐπέσ-
 λετο· Κλιτζισθλάν δὲ, ἐπειδὴ τὸν Ῥωμαίων στρα-
 τῶν [P. 171] προσίεναι ἤκουσεν, εἰς πόλεις ἐκπέμ-
 πων, ὃς ἔτι ἀχειρώτους αὐτῷ ξυνέβαινεν εἶναι, δέος
 τὸ ἐκ τῆς βασιλείως ὑπέτινε σφίσι στρατιδς. Αἱ δὲ
 πρὸς ἀμφοτέρας οὐχ οἶαί τε οὔσαι δυνάμεις ἀντι-
 χεῖν οὐτε ἔκούσαι αὐτῷ προσεχώρου. Ὁ δὲ ἐπειδὴ
 καὶ αὐτῶν ἐγκαταθῆ γένοιτο, οὐδεμιὰς λοιπὸν Ῥω-
 μαίοις ἐπιχωρεῖν ἤθελεν. Ἐφ' οἷς ἡγανάκτει μὲν

1. Ea fere sunt quæ hactenus utraque in conti-
 nente Manuel imperator gessit: deinceps ea expr-
 diam, quæ in Asia bellum gerenti evenere. Clit-
 ziesthlan, de quo multa in superioribus memoravi-
 mus, magnis ut dixi ab imperatore acceptis pecuniis
 ditior potentiorque factus, vicinos dynastas prin-
 cipalibus suis exiit eorumque terras occupavit:
 sed et Gangra Ancyraque, Galatiæ oppido utroque,
 Sanisane fratre consanguineo, qui iis imperitabat,
 per vim expulso, potitus est: eique cum necem in-
 ferre non potuisset, peregrini et advenæ instar terras
 omnes exteræ circumeundi necessitatem imposuit.
 Itaque nullam earum quas ceperat civitatum impe-
 ratori reddidit: 292 neque quidquam præstitit
 rerum quas ipse jurejurando erat pollicitus. Arro-
 gantia præterea ac ferocitate quadam in quosque
 hominum utebatur, nec ullo modo poterat animi
 impetus continere. Quæ ubi principi comperta sunt,
 tum priora illius facinora, tum insolentiam ægre
 tulit: sed Occidentalibus negotiis impeditus com-
 movere insuper Asiam verebatur. At postquam
 nullum in Occidente amplius sibi superesse bellum
 vidit, rebus utpote ibi feliciter confectis, conscripto
 idoneo exercitu transire in Asiam constituit. Quibus
 intellectis Clitziesthlan per legatos quæcumque im-
 peraret omnia facturum se principi respondit. Ad
 hæc copias Romanas, ut quas vellet civitates occu-
 paret, in Asiam mitti postulavit: se laboris istius
 participem sociumque fore pollicitus. His acceptis
 conditionibus Alexium Petralæpham cum sex mil-
 lium exercitu imperator eo mittit, datis pecuniis
 quas ad bellum istud conficiendum sufficere existi-
 mabat. Hoc quidem apparatu in Asiam venit Alexius.
 Clitziesthlan autem, ut adventare Romanorum
 exercitum percepit, missis ad civitates, quas non-
 dum ipse occupaverat, nuntiis, pavorem iis ex
 imperatoris exercitu incutere intendit. Sed cum
 eæ ad utramque vim sustinendam minus essent
 idoneæ, illius imperio invitæ se subdidere. Oppidis
 igitur istis potitus nullum horum amplius tradere
 Romanis 293 voluit. Unde ira accensus imperator
 extemplo apparare bellum statuit. Sed cum, variis
 distentis negotiis, id peragere non posset (quipro
 jam vor præterierat bellis gerendis maxime ido-

Du Cangii notæ.

(74) Ἐπὶ Ἀσίας. Bellum Iconiense commemo-
 rare aggreditur Cinnamus, in quo cruentam adeo
 passus est cladem Manuel accisis totius imperii
 viribus, ut nusquam deinceps solitam mentis hila-
 ritate, qua singulariter præminebat, exhibuerit,
 nec corporis suspirate, qua plurimum pollebat,
 usque in supremum vitæ diem frui sit. Ibid

multis narrant Nicetas, l. vi, n. 1 et sequenti;
 et Tyrius, sub an. 1174, quo et commissum præ-
 lium testatur l. xxi, c. 12. Attigerunt etiam Ro-
 bertus de Monte et Nicolaus Trivetius, an. 1179;
 Vincentius Belvac. l. xxxi Sacre. Hist. c. 150;
 Chronicon Reichersperg. p. 273; et Ægidius de
 Roya, an. 1176.

neum, quo tempore tam alia Romanis commoda procurare tum etiam urbes ubicunque vellet instaurare poterat : præterea etiam Amasia, Orientis urbs, ad eum accessit, quæ bello necdum palam sagrantie ultro se dedere Romanis parata videbatur, eas igitur ob causas talia instituit. Michaelē Gabram, virum ut sæpius a me dictum est sævisti dignitate auctum rei que militaris peritissimum, in Paphlagoniam misit et cum præsentibus aliisque istis in regionibus contrahendis copiis, tum etiam cum iis, quæ ex Trapezunte et Oenao, civitatibus Ponticis, accersendæ erant, ad Amasiam iter intendere jubet. Interea et hæc accidere. Joanni Contacuzeno, cujus crebra a me facta in superioribus libris mentio, filius erat Manuel, forma conspicuus et robore corporis nulli æqualium secundus. Hunc rebus ut aiunt, nefandis ut plurimum intentum monuit primo imperator ab iis que illis avertere animum studuit. Sed cum obstinatius cæptis insisteret, ultra hæc non passus princeps, in carcerem eum conjecit. At dum in custodiam abduckur, quod ab iis qui magistratum funguntur haud raro fieri videmus (facere enim ea plurimum solent per quas gratiam principis se consecuturos putant) invito imperatore oculis adolescentem privant. **295** Quod tibi ille audivit, indignatus quidem obstentatusque est inscio se id factum esse. Dolorem tamen ex eo conceptum casu tulit, cum suppeteret nihil, unde facinoris auctores plecteret.

Ὦν εὐνοϊαν ἀδοτοῖ; ἐπισπᾶσθαι τὴν βασιλεύς γένοιτο), τὰς ἕψεις ἀφαιρῶνται τὸν μισρακα. Ὦν ἐπιδὴ βασιλεύς ἤκουσεν, ἰδυαγέραν μὲν καὶ ἔφαντό γε μὴ ἐν αὐτοῦ ξυνειδότης τὸ τοιόνδε πρὸς ἐκείνον εἰργάσθαι, ἤνεγκε δὲ ὁμοῦ τὸ ἄλγημα · οὐ γὰρ εἶχεν ὅπως ἐν τῇ δικαίῳ τοὺς δρᾶσαντας ἀμυνεῖται.

2. Michael igitur, uti dictum est, Amasiam missus, trajecto Damalis freto ad Melangia, recta itinere contendit. Inde ex Bithynia et Rhyndaco vicinis regionibus idoneo contracto exercitu ad campos Dorylæi ire pergit, ut ibi constituta Romanorum præsidia et castella per pacis adhuc inducias necessario commentu muniret et sultani inimicis adderet animos, ac postremo Dorylæum instauraret. Dorylæum istud, una quondam ex maximis et celeberrimis Asiæ urbibus fuit. Mollis enim tractum istum aura perflat, campique circumjacent plani admodum et incredibilem quamdam pulchritudinem præferentes : tam pingues autem et secundi, ut herbas pastui optimas uberemque segetem producant. Ad hæc fluvius regionem perfluit et aspectu jucundus et suavis gustu. Tanta vero innat in eo piscium multitudo, ut quantumvis magna copia ab incolis capiuntur, largissime tamen suppetant. Hic olim a Melissaeno isto, qui Cæsaris dignitate insignis fuit, extractæ fuere domus splendidæ, vicique erant hominum frequentia celebres : ut et thermæ nativæ, et porticus et lava-

βασιλεύς καὶ αὐτίκα ἐπὶ μάχην καθίστασθαι διενοεῖτο · τῶν πραγμάτων δὲ αὐτῷ μηδαμῆ σύγχωρούντων (ὅ τε γὰρ τοῦ ἥρος ἐξῆκεν ἤδη καιρὸς πολεμοῖς μάλιστα προσήκων ὧν πράγμασι, καθ' ὃν ἄλλα τε τῶν συμφορῶν Ῥωμαίοις διοικησασθαι αὐτὸς ἔμετο καὶ δὴ καὶ πόλεις ἔτι δήποτε αὐτῷ βυλομένῳ ἦν ἀνεγείραι · πρὸς δὲ καὶ Ἀμάσεια, πόλις ἔφα, τότε δὴ αὐτῷ προσεχώρει, ἦν οὐκω μάχης εἰς τὸ ἐμφανὲς ἐκραγεῖσθαι σὺν εὐπετεῖα μάλιστα Ῥωμαίους ἠψέσθαι εἰκὸς ἦν), τούτων δὴ ἕνεκα κατὰ τάδε ἠπολεῖ. Μεγαλὴ μὲν ᾧ ἐπίκλησις Γαβρὰς ἦν, ἀνδρα, ὡς μοι πολλὰκις ἐβήθη, ἐς τε τὸ τὸν σεβαστῶν ἐξίωμα ἤκοντα καὶ πολεμίων ἰκανῶς ἐμπειρον ἔργων, ἐπὶ τὴν Παφλαγῶν ἐξέστειλε, στρατεύμα δὲ μὲν αὐτίκα ἐπαγόμενον, ὃ δὲ καὶ ἐκ τῶν τῆδε χωρίων ἀθοροῖσοντα, ὅσοι τε ἀμφὶ Τραπεζοῦντι καὶ Οἰναίῳ πόλεσιν ἔφηνται Ποντικαῖς, καὶ τοῦτους δὲ μεταπεμφόμενον, ἐκέλευεν οὕτω ἕς Ἀμάσειαν παρελθεῖν. Ἐν δὲ τούτῳ τοιαῦτα τινὰ ξυνέτεταν. Ἰωάννη τῷ Καντακουζηνῷ, οὐ πολλὰκις ἐν τοῖς ἐμπροσθεν ἐπεμνήσθημεν λόγοις, παῖς ἦν Μανουὴλ, ἰδοὺν τε ἀγαθὸς καὶ ῥώμῃ σώματος οὐδενὸς τῶν ἡλικιωτῶν ἥσων γενόμενος. Τούτῳ δὲ βασιλεὺς ἔργους ὡς ἐλέγετο, ἀπειρημένους ὡς ἐπίπαν ἐγχειροῦντι τὰ μὲν πρῶτα παρηνώσας προσήγε, τῶν τῆλικων δὲ ἀποστήνας περιώμους. Ἐπεὶ δὲ ἀπὸ τῆς ἐκείνου τοῦ τολμήματος εἶχετο, οὐκ ἀνταχόμενος βασιλεὺς τότε δὴ καὶ εἰς φρουρὰν αὐτὸν ἔδωκεν. Ὅποια δὲ τοῖς ἐν ἀρχαῖς εἰδῆται (πράττουσι γὰρ ὡς τὰ πολλὰ δι' ἐς τὴν εἰρηκτὴν παραλθόντα βασιλεὺς εἶτι ἐπιστολῶν

β'. Ἄλλ' ὅσαρ ἐλέγομεν, Μεγαλὴ μὲν ἐπὶ Ἀμάσειαν ἐπαμφέν· ὃ δὲ, τὸν Δαμάλειος πορθῶν διαδᾶς, ἐδὴν Μελαγγεῖων ἐχώρει. Ἐνθα ἐκ τε Βιθυνίας καὶ τοῦ Ῥυνδακοῦ χωρίων στρατεύμα ἀγέρας ἰκανῶς ἐξῆε· ἐπὶ τὰ Δορυλαίου πεδία, τὰ ἐκείσε Ῥωμαίων φρούρια εἰρήνης κατεχούσης· ἐτι τῶν ἐκτεφείων ἐμπλησόμενος καὶ τοῖς τῷ σουλτάν δυσμενεῖσιν θάρσο· ἐτι μᾶλλον ἐμποτήσων, πρὸς δὲ καὶ Δορυλαίων ἀνοικοδομήσων. Τὸ δὲ Δορυλαίον τοῦτο ἦν μὲν δεκα πόλις ἦν μεγάλη τε εἰπερ τις τῶν ἐν Ἀσίᾳ [P. 172] καὶ λόγου ἀξία πολλοῦ. Ἄβρα τε γὰρ τὸν χῶρον ἀκαλῆ καταπνεί, καὶ πεδία παρ' αὐτὴν τέταται λειότητος τε ἐπὶ πλείστον ἤκοντα καὶ ἀμήχανόν τε προφαίνοντα κάλλος, οὕτω μόντοι λιπαρὰ καὶ οὕτως εὐγεω, ὡς τὴν τε πᾶσαν δαψιλῆ μάλιστα ἐκδιδῆναι καὶ ἀδρὸν παρέχεσθαι ἄσταχυν. Ποταμὸς δὲ διὰ τοῦ τῆδε τὸ νᾶμα πέμψει καὶ ἰδῆσθαι κάλλος καὶ γέσασθαι ἠδύς. Πλήθος ἰχθύων τοσοῦτον δὲ ἐννήχεται τούτῳ, ὅσον εἰς δαψιλείαν τοῖς τῆδε ἀλιεῦόμενον ἐλιπές οὐδαμῆ γίνεσθαι. Ἐνταῦθα Μελισσηῶν ποτα Καίσαρι (75) οἰκία· τε ἐξωκώδμηται λαμπραὶ καὶ κῶμαι πολυάνθρωποι ἦσαν θερμὰ τε αὐτόματα καὶ

Du Cangii notæ.

(75) Μελισσηῶν ποτα Καίσαρι. Nicephorum Melissaenum Casarem intelligit, qui ab exercitu circa Damalim eodem ferme tempore quo in urbe

Alexius Comnenus imperator dictus est. Vide stemma Comnen.

στοαί καὶ πλυνοί, καὶ ὕσα ἀνθρώποις ἕδονην φέρει, αὐτὰ δὲ ὁ γῆρας ἀφθονα παραίτηεν. Ἄλλὰ Πέρσαι, ὀπιθίκα ἢ κατὰ Ῥωμαίων ἠμαζάν ἐκδρομή, τὴν τε πόλιν εἰς Ἰδαφός βεβλημένην ἀνθρώπων ἔρημον παντάπασιν ἐπισκοπήντο καὶ τὰ ἐξὸς πάντα μέχρι καὶ ἐπὶ λεπτόν τῆς πάλαι σεμνότητος ἠφάνισαν ἴχνος. Ἡ μὲν δὲ πόλις τοιαύτη τις ἦν. Τότε δὲ Πέρσαι ἀμφὶ δισχιλίους περὶ ταύτην νομάδες ὡς ἔθος ἐσκήνουν· οὗς δὲ ἐκείθεν ἀπαναστήσας βασιλεὺς χάριτά τε τῆς πόλεως οὐ μακρὰν ἀποθεν περιβαλὼν τὰ πρὸς τειχοδομίαν ἐξηρέτευτο. Καὶ ἡ μὲν κατὰ τάχος ἠγέρετο, σχήματος μὲν πολλῷ τοῦ πρότερον ἔνδον ὑποκωρυκκυῖα, τοῦ δὲ εἰς ἄκραν αὐτῇ ἀνεστηκότος τὰ πρότερον γηλόφου ὀλίγῃ δὲ ἀποτέρῳ καὶ ἀπὸ ταῦτο πάντοθεν τοῦ διαστήματος τὸν περιβαλὼν σφύρουσα. Βασιλεὺς δὲ ξὺν ὀλίγοις ἐκάστης ἡμέρας ἔξιων λόγους τε ἐξ ἀφανοῦς καὶ κατὰ πρόσωπον συμβολαῖς πολλοὺς Περσῶν ἔκτεινε καὶ τῶν παρὰ σφίσι ἐπιφανῶν. Οὐ γὰρ ἐνέλιπον συγχοὶ ἐκ τῶν ἀνωκτάτων συρρέοντες ἐφ' ἣ τὴν οἰκοδομίαν οὐτω καλύειν. Τότε δὲ καὶ Σανισάν, οὐπερ ἦδη ἐμνήσθη, χροῖαις τισὶ πρότερον βασιλεὺς αὐτῷ προσπεφυγὼς ἐπὶ τὰς ἀνωτάτω Ἴκονίου χρήμασιν ἐφοδίασας ἐπέμφε χώρας. Ἐίπετο δὲ οἱ καὶ στρατεύματα ὁδοῦ τῆς ἐπὶ Παφλαγονίαν ἠγησομένη. Ἄλλ' οὐπω ἐπὶ κλειστοῦ προῦλθε, καὶ Περσῶν δυνάμεις ἐλλοχῆσαι Ῥωμαίων τε τῶν σὺν αὐτῷ πολλοὺς ἔκτειναν καὶ λαφύρων ἐπλήσαντο ἱκανῶν. Σανισάν δὲ μόγις ἐκείθεν διαδρῆς παροδῆμένος ἐπὶ βασιλέα ἤλθεν. Οὐτως ἐς τὸ κακοτυχῆσαι αὐτῷ ἀνθρώπων τὰ πράγματα ἀπεκρίνεται. Τὰ μὲν δὲ ἐπὶ Δορυλαίου τῆδε ἐφέρετο. Μιχαὴλ δὲ ὁ Γαβρᾶς σὺν τῷ στρατεύματι ἐς Ἀμάσειαν ἤλθε, παρακαλούμενος τε πρὸς τῶν τὴν πόλιν ἐχόντων αὐτίκα δὲ ἐπὶ ταύτην παρίναί, ἐπειδὴ καὶ δύναμις παρὰ Κλιτζισθλάν ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἀριγμένη οὐ μακρὰν ἀποθεν τῆς πόλεως ἐσκήνουν, οὐδαμῆ ἐθάρρει τὴν εἰσοδοῦν. Ἐποῖα γὰρ πολλῆ εἰς τοὺς ἔνδον ἐχρήτο [P. 173] μὴ προδοσίαν δῆπου κατ' αὐτοῦ μεμελετηκότας εἴησαν. Οἱ δὲ καὶ ὄμηρος τοῦτου δὲ ἕνεκα παρ' αὐτὸν ἐπέμφαν τὴν τε ἀρόπῳ Ῥωμαίους κατ' ἐξουσίαν ἔδοσαν. Ἄλλὰ ὀρθῶς δὲ τι; καθάπαξ παραλαβοῦσα τὸν ἀνθρώπον ἐπὶ σκήψεις ἄλλοτε ἄλλας ἀναχωρεῖν ἐποίησε, ἕως εἰ ἐπὶ τῆς πόλεως, ἐννοησάμενοι μὴ ταῖς μακρῆς Ῥωμαίων ἀναβολαῖς παρὰ Κλιτζισθλάν τῆς πόλεως ἀλώσης ἐς ἀπέχθειαν αἰῶνα τὸν πάντα δεσπότη ἐσομένη καθίσταται, τοῦ παρὰ σφίσι ἀρχοντος οὐδὲν ξυνηϊότος τοῖς εἰρημνοῖς ταύτην παρέδοσαν. Ἴδῃ δὲ καὶ Μιχαὴλ ἄρας ἐκείθεν ἐπὶ γῆν τὴν Ῥωμαίων ἤλθεν, οὕτε τῶν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως, ὡς μοι ἐρρήθη, Ῥωμαίων, οὕτε του τῶν ἄλλων λόγον πεποιημένος οὐδένα. Καὶ τὰ μὲν Ἀμασειας πόλεως ἐν τῆδε ἐτελεύτα· βασιλεὺς δὲ ἀμφὶ Δορυλαίῳ ἐτι πονούμενος, ἐπειδὴ ταῦτα ἐπύθετο, Θωμᾶν τὸν ἐκτομίαν παρὰ Κλιτζισθλάν πέμψας· Ἀμασειαν ἐνέκτει ἀπαίτων ἔρχων τέ οἱ παρῶσαν ἐπέκαλει καὶ εἰ γε μὴ τοῦ ἐς Ῥωμαίους τοιαύτη ὑβρίζειν ἀπόστοχοι, οὐκ εἰς μακρὰν τάχα τῆς δίκης ἐκδίκου πειράσασθαι ἠπειλεῖ. Ὅστις μέντοι Θωμᾶς οὗτος ἦν αὐτίκα δηλώσω.

A era : quæque alia hominibus voluptati **295** esse solent, regio hæc affatim suppeditat. Sed enim Persæ quo tempore Romanorum fines maxima incursabant, urbem solo æquatam incolis nudarunt prorsus, et circumjecta omnia ita vastarunt, ut nullum forme pristini splendoris vestigium reliquerint. In eo igitur statu erat tunc hæc civitas. Persæ autem hac ipsa tempestate ad duo millia cum paucis, uti solent, tabernacula habebant : quibus hinc expulsis imperator valloque non procul ab urbe circumducto se ad murorum ædificationem comparat. Condi igitur summa celeritate civitas cœpit, forma ab ea quæ prius fuerat multum intus absimili, a colle vero, quem olim pro arce habuerat, paululum remotius et parvi undique intervallo circumductis maculis. Princeps autem cum paucis exhibet singulis diebus, et partim clandestinis insidiis partim aperto Marte multos Persarum illustriores cecidit. Neque enim desinebant a superioribus continuo locis irrumperere, quo structuram urbis impedirent. Tum quoque Sanisaneum, cujus supra meminimus, qui aliquot ante annis ad imperatorem profugerat, in eas regiones, quæ supra Iconium adjacent, datis pecuniis misit. Comes erat exercitus in Paphlagoniam iturus, cui ille ductor foret. Sed haud multum confecerat itineris, cum Persarum copiæ ex insidiis coortæ multis Romanorum interficerent, et præda multiplici potiantur. Ipse Sanisaneum vix vitato periculo ad imperatorem trepidus venit : adeo adversantem sibi **296** fortunam habuit, quoties rem aggredere. Dum hæc ad Doryleum peraguntur, Michael Gabras cum exercitu Amasiam venit, invitatusque ab oppidanis, ut statim civitatem ingrederetur, nequaquam id ausus est, quod et copiæ a Clitziesthane eam ipsam in rem missæ haud procul ab urbe castra locassent : maxime enim verebatur ne oppidani prodicionem molirentur. Sed illi et obsides ea propter ad ipsum misere et arcem insuper Romanorum potestati tradidere. At is nescio quo pavore correptus ad varios subinde recurrebat pretextus, donec oppidani veriti ne, dum Romani in dies differunt, urbe a Clitziesthane capta, futuri domini offensam in æternum incurrerent, inscio præfecto suo, eam tradiderunt. Jam etiam Michael motis inde castris in fines Romanos redierat, nulla neque Romanorum qui in arce erant, neque alius cujusquam ratione habita. Interea dum ista ad Amasiam geruntur, imperator adhuc circa Doryleum occupatus, ut hæc rescivit, Thoma eunucho ad Clitziesthane missis, ut Amasia sibi restitueretur institit et perfidiam ipsi exprobravit, altiditis minis, ni ejusmodi Romanos injuriis afficere abisteret, brevi justitiam vindicem experturum. Quis autem fuerit Thomas iste, commemorabo. Lesbion quidem insula oriundus erat, **297** familia prorsus obscura : cumque nullo laudabili vitæ instituto instructus esset, Byzantium profectus secunda venæ artem exercuit, atque inde facere quæstum cœpit. Sed nihil est in rerum natura, quod obscurum

fortunæ non possit inservire. Thomas enim quamvis ad ultimum et sordidissimum illiberalis artificii genus descendisset, ex ea tamen arte magnus, si quis alius, in palatio fuit, ingentibusque brevi comparatis pecuniis aliquot post annis cum iis in Palæstinam se recepit. Sed cum nihil ipsi ex voto ibi succederet, iterum ad imperatorem rediit: veniamque primo consecutus, illius offensam rursus incurrit, eoque ipso in carcerem palatii, qui Elephantinus vocari solet, conjectus vitam in eo exegit. Sed de his postea. Tum vero ad sultanum uti diximus missus, cum nihil rerum quarum causa venerat conficere iste voluisset, rebus infectis ad imperatorem reversus, parum absuit quin a Persis itinera insidentibus interficeretur.

ἔστιν, ἐνταῦθα τὸν βίον ξυμετρέησατο. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὑστερον. Τότε δὲ ἐπὶ τὸν σουλτάν, ὡς περ ἐλέγομεν παραγεγονώς, ἐπεὶ μὲν ὧν ἕνεκα ἦλθεν ἐπιτελεῖς ἐκεῖνος ποιεῖν ἤθελεν, ἀπρακτος ἐς βασιλέα παλινοστά, ὅτε δὴ μικροῦ καὶ ἀπεκτονέαι τοῦτον ἐδέησαν Πέρσαι οἱ ἀνὰ τὴν ὁδὸν ἐνεδρεύοντες ἦσαν.

3. Cæterum imperator intra quadagesimum diem urbe instaurata, cum eam fossa cinxisset multisque ibi ad habitandum Romanis sedes dedisset, valido insuper relicto præsidio, inde profectus castra ad Rhydacum locat, atque paulisper ibi moratus discessit. Cumque paucos admodum sequi signa videret (plerique enim ordines inscio ipso domum redierant, etsi non semel, 298 ut aiunt, vetuisset, ne quis castris excederet), Michaelē quemdam natione Barbarum, antea Isach vocatum, inter domesticos ministros primas tenentem, ad sumendum de iis qui ordines deseruerant supplicium, misit: ipse cum paucis per Lampes campos iter faciens, oppidum quoddam ad Mæandri fontes exstructum, cui Sublæum nomen est, vetustate collapsum instaurat. Ibi imperator alio prorsus quam quo solebat modo, cum hostibus prælium inire cœpit. Ignis enim atque effusæ instar, nullo sibi resistente, accendebatur et ferebatur. Dum hæc a principe agebantur, Michael, cujus modo memini, ut qui Romanis jam pridem infensus erat, capta irati imperatoris occasione, obvius quosque, nulla habita prius quæstione, supinos ad terram prosternit ferroque oculis immerso exæcatus miseris sicut erant relinquit, quorum hæc paterentur ignaros prorsus: licet etiam rei militari non dedissent operam, sed rustici essent aut mercatores aliudque id genus hominum. Atque ita in alios etiam grassabatur, quos pariter membris foede mutilabat. Sed imperator, qui jam oppido communitio reversus erat Byzantium cognitis istis eum revocavit, nec multum absuit quin iisdem propemodum, quibus alios affecisse diximus, eum multaverit pœnis. Verum ea lege, ut talia deinceps in Romanos non auderet, crimen quidem illi remisit: sed 299 justitia divina haud multo post ultot scelera eum vita exemit, liberosque illius variis subiecit calamitatibus. Eodem quoque tempore Gabram etiam in iudicium vocavit princeps, lataque

Δ Λέσθου μὲν ὤρμητο νήσου, οἰκίας δὲ ἀφανοῦς γεγονώς, ἐπειδὴ μὲν δ τι τῶν λόγου ἀξίων ἐπιτήδευμα αὐτῷ ἦν, ἐς Βυζάντιον ἰόντι ἔργον ἐπιμελὲς ἐγεγονέι φλέδας ἀνθρώπων τέμνοντι ἐντεῦθεν αὐτῷ τὸ ζῆν περιποιεῖσθαι. Ἀλλ' ἵκοιτο τῶν ἀπάντων εἶναι μὲν δ βουλομένη τῇ τύχῃ ὀηρετεῖν ἥκιστα δύνατο. Θωμάς γάρ, καίτοι ἐς τοῦσχατον βαναυσίας ἦκων, ἐκ τούτου δὴ τοῦ τεχνίου μέγας ἐν βασιλειῶς εἶπερ τις ἀνθρώπων ἐγένετο, χρήματα τε μεγάλα ἐν βραχεί περιδεδημένος χρόνῳ; τισὶν ὕστερον ἐς Παλαιστίνην ξὺν αὐτοῖς ἀπίων ὤχετο. Μὴ κατὰ γνώμην δὲ αὐτῷ τῶν τῆδε ξυμπιπτόντων αὐθις ἐπὶ βασιλέα παραγίνεται, κλεῖω τε αὐτοῦ τετυχηκώς δύσους εἰσαυθις ἠλέγγετο, ἐς τὴν ἐν παλατίῳ τε φρουρὰν ἀχθεῖς, ἣν Ἐλεφαντίνην (76) ἔθος καλεῖν

ἔστιν, ἐνταῦθα τὸν βίον ξυμετρέησατο. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὑστερον. Τότε δὲ ἐπὶ τὸν σουλτάν, ὡς περ ἐλέγομεν παραγεγονώς, ἐπεὶ μὲν ὧν ἕνεκα ἦλθεν ἐπιτελεῖς ἐκεῖνος ποιεῖν ἤθελεν, ἀπρακτος ἐς βασιλέα παλινοστά, ὅτε δὴ μικροῦ καὶ ἀπεκτονέαι τοῦτον ἐδέησαν Πέρσαι οἱ ἀνὰ τὴν ὁδὸν ἐνεδρεύοντες ἦσαν.

Β γ'. Βασιλεὺς δὲ, ἡμερῶν οὐκὰ τετταράκοντα τὴν πόλιν ἀνεγείρας, ἐπειδὴ τάφρον τε αὐτῇ περιήλασε καὶ Ῥωμαίων ὡς κλειστοῦς ἐνταῦθα ψήλαστο, φρουρὰν ἀποχωρῶσαν τῆδε καταλιπὼν ὅπως ἐχώρει, τοῖς ἀμφὶ τῷ Ῥυνδακῷ αὐλισάμενος χωρίοις· ἐπ' ὀλίγον τε διαναπαύσας τὸ στράτευμα ἐκαίθει ἀπήρε. Κομιδῇ δὲ ὀλίγους αὐτῷ συνεπομένους ὄρων (τὰ γὰρ κλειῶ τῶν ταγματῶν ἀπήρσαν οἰκοί, μὲν εἰς γνῶσιν ἦκον αὐτῷ, καίτοι, ὡς περ ἐλέγχετο, πολλὰ περὶ τοῦ μὲν ἔτι; τοῦ σφρατοπέδου ἀποχωρεῖν παρεγγυησαμένῳ [P. 174] πρότερον), Μιχαὴλ μὲν τινὰ Βάρβαρον γένος (ἀμλεῖ καὶ Ἰσάχ ὄνομα αὐτῷ πρότερον ἦν) τῶν ἐπὶ ἐστίας δὲ αὐτῷ διυκηρετομένων τὰ πρῶτα, ἐπ' ᾧ τινὰς στρατιωτῶν τῶν ἐκ τῆς λειποταξίας ἐς τὸ σῶμα ζημιῶσαι ἐπέμψεν. Ο δὲ ξὺν ὀλίγοις τὰς ἐπὶ Λάμπης διαλεθῶν πεδιάδας, φρούριόν τι περὶ πρῶτας πον τοῦ Μαιάνρου ἰδρυμένον ἐκβολὰς (Σούθλιον ὄνομα αὐτῷ) χρόνῳ πεπωκώς ἀνεγείρει. Ἐνταῦθεν οὐκέτι δὴ τρόπον ὅπως εἰώθει πολεμίοις ξυμπλέκεσθαι βασιλεὺς ἤρξατο, ἀλλὰ πῦρ ὅλον ἢ ὕδωρ ἀνυποστάτως ὄργα καὶ ἐφέρετο. Βασιλεὺς μὲν οὖν ἐν τούτοις ἦν· Μιχαὴλ δὲ, ὅπερ ἤδη ἐμνήσθη, ὡσεὶ ἐκ κλεινοῦς ἤδη κατὰ Ῥωμαίων ἐτύγχανε μεμηνώς, Ἑρμαῖον τὴν βασιλέως τότε δὴ πεποιημένος ὄργην, τῶν παρατυγχανόντων αὐτῷ ἕκαστον, οὐδὲν κολυπραγμονήσας πρότερον, ὕπτιόν τε κατὰ γῆν ἔτεινε καὶ κατ' ὄρθαλα μόνον τὸν σίδηρον βῆπτων αὐτὸν μὲν αὐτοῦ εἰς δαίλακον, οὐδὲ ὅτου ἕνεκα πάσχει συνιέντα, οὐδὲ στρατείας ἔστιν οὐ μεταλαχόντα, ἀλλὰ ἀγορικὸν ἢ ἐμπορικῶς ξυμβάλλοντα ἢ τινὰ ἄλλων ἀνθρώπων. Ὁ δὲ ἐπ' ἄλλους ἐχώρει καὶ σώμασιν ἀνθρώπων ἐλωθετο πολλοῖς, ἕως τῶν πραττομένων αἰσθόμενος βασιλεὺς (ἤδη γὰρ τὰ ἀμφὶ τῷ φρουρίῳ διαθέμενος εὖ ἐπὶ Βυζάντιον ἀνεκομιζέτο) τῆς ὀργῆς αὐτὸν ἔπαυσε· παρ' ὀλίγον μέντοι ἐγένετο ταῖς τοιαῖσδε καὶ αὐτῆς ἐκδεδοῦσθαι ποινὰς, ὡς περ ἐλέγχετο. Ἀλλὰ βασιλεὺς μὲν μὴ ταῦτά καὶ πάλιν Ῥωμαίους τολμηθῆ δια-

Du Cangii notæ.

(76) Ἐλεφαντίνην. De hoc carcere diximus ad Alexiadem.

νοηθείς ἀφῆκε τούτῳ τὸ ἐγκλημα, ἢ δίκη δὲ οὐκ εἶ: A
μακρὰν τούτων μετῆι ἐξ ἀνθρώπων πεποιημένη
δυστυχίασιν τε τοῦ: ἐξ ἐκείνου περιέβαλε. Τότε
δὲ καὶ Γαβρᾶν βασιλεὺς ἐπὶ δίκην καλέσας, ἐπει-
δήπερ ἐκράτει (ἐψήφιστο γὰρ οἷα δὴ ποιναῖς ταῖς
κατὰ γνώμην αὐτῷ χρῆσαιτο) σιδήροις τῷ πόδι
περισφίγγας ἐπὶ τινὰ τῶν ἐν παλατίῳ φρουρῶν
ἄχρι τινὸς ἔθετο, μετὰ δὲ ἀνακαλέσασθαι τε καὶ τῆς
προτέρας αὐτῷ ἐτίμα. Κλιτζίεσθλάν δὲ, ἐπειδὴ τὴν
βασιλείῳ ὀρμὴν ἔγνω (τὰ γὰρ ἀμφὶ Δόρυλαίῳ συμ-
πεπικνῶτα μεγάλα τῆς αὐτοῦ καθίκετο ψυχῆς)
τῶν τινὰ σφόδρα παρ' αὐτοῦ δεδυνημένων Γαβρᾶν
ἐπέκλησιν ἐς Βυζάντιον ἐκπέμφας ἰδεῖτο βασιλείῳ
φρούρια τῶν αὐτοῦ ἀντιλαδόντα ἄπερ ἂν αὐτῷ
δύη παύσασθαι δὴ τοῦ πρὸς αὐτὸν χόλου. Ἄλ-
λὰ βασιλεὺς τοὺς λόγους οὐκ ἀποδεξάμενος αὐτὸν B
μὲν ἀπεπέμφατο, δυνάμεις δὲ ἐκ τε Σερβίων
καὶ Οὐννων μετεπέμπετο πολλὰς καὶ τὰ πρὸς τὸν
πόλεμον ἐπιμελέστερον ἐξηρτύετο. Ὅσα μὴν ἴπ-
ποι: τε καὶ ἀνθρώποι: οὐδαμῆ τὰ ἐς τὸ ζῆν ἐπι-
λείψοι, καὶ βοῶν ἀμύθητόν τι πλῆθος ἐκ τῶν κατὰ
θράκη γηλαίνετο χωρίων ἄμαξαι τε ὑπὲρ τὰς τρισ-
χιλίους. Ὅ μὲν οὖν ἦρι φάνεντι ἐπὶ Ἀσίαν διέβη
καὶ τὰς δυνάμεις ἐπὶ Ῥυδακοῦ κατὰ τὸ ἔθος
ἤθροισεν. [P. 175] Οὐννοι δὲ ξύμμαχοι καὶ Σέρβιοι, οἱ
Ῥωμαίοις κατήκοοι τυγχάνουσιν ὄντες, οὐκ ἐν δέονται
ἀφικόμενοι θέρουσ ὥρα στρατεύειν ἐποίησαν, ὅφ'
οὐ δὴ μάλιστα τὰ πράγματα ἐφθαρτο. Σκοπιμῶτα-
των γὰρ εἴπερ τι ἔργοις πολέμων ὁ χρόνος ἐστίν.
Οὕτω δὴ βασιλεὺς διὰ Λαοδικείας τε καὶ τῶν C
Μαιάνδρω προσοίκων τὴν πορείαν ἔθετο, γνώμην
ἔχων ἐς τὴν Ἰκονίου πανστρατὶ καταστήσεσθαι πο-
λιρκίαν. Ἐπεὶ δὲ καὶ νέα αὐτῷ προσχώρει Καϊσάρεια, Ἀνδρόνικον ἀδελφιδοῦν αὐτῷ τὸν Βατάτζην
ἔμα στρατεύματι διὰ τῶν Παφλαγονίας χωρίων ἐπ'
αὐτὴν ἵνα ἐπεμφεν. Οὕτω μὲντοι Βυζαντίου ἐξίων
καὶ στόλον νεῶν παντήκοντα καὶ ἑκατὸν ἐπὶ Αἰγύπτου (77) ἔστειλεν, ἄτε δὴ πανστρατὶ ἐπὶ τὸν Κλι-
τζεσθλάν πόλεμον ἴων. Ἐντεῦθεν τε στρατευμάτων ὑποσπανίζων τῆ κατ' Αἰγυπτον ἀποχρησθέντων. . .

Du Cangii notæ.

(77) Ἐπὶ Αἰγύπτου. Consulendus Tyrius, l. xxi, c. 26 et sequent.

INDICES ALIQUOT

GENEALOGICI

AD HISTORIÆ COMNENICÆ PLENIOREM NOTITIAM.

Stemmata ipsa fastosa dantur in Familiis Orientalibus.

STEMMA DUCARUM.

N. DUCAS, Pantherius forte, cujus meminit Zonaras.

Andronicus Ducas floruit sub Michaelē Theophili F. C. A. 841.

Andronicus Ducas missus a Leone Philosopho imp. contra Arabes.

N. Ducas.

Constantinus Ducas tyrannidem affectans cæsus est in hippodromo, Constantino Porph. imperante. Uxor N. Gregoræ Iberitæe magistri F.

Michael Ducas cæsus cum Constantino patre.

Gregoras Ducas cæsus cum patre.

Stephanus Ducas post patris eadem eunuchus factus.

Nicolaus Ducas perit in conflictu contra Bulgaros, Porphyrogénito imperante.

Andronicus Ducas Patriciæ, cognomen Lydius, Bardæ rebellionem amplexus C. A. 976 paulo post moritur. De Andronici parente non omnino constat.

Constantinus Ducas imperium adeptus A. 1059
23 Nov. obiit mense Maio A. 1067. Uxor,
Eudocia Constantini Dalasseni F.

Christophorus
Ducas.

Bardas Ducas cogn. Mongus,
magnus bello dux sub
Basilio imp.

Joannes Ducas, Constantini imp. frater, a quo
Cæsar dictus est. Uxor, Maria, nobilis
Bulgara.

Michael Ducas cogn. Parapinacius imperator. Uxor,
Maria Iberorum regis F.

Andronicus
Ducas.

Constantinus
Ducas.
Porphyrogenitus.

Anna Ducena.
Theodora Ducena.

Zoe Ducena
Adriani Comaeni uxor.

Andronicus Ducas proedrus Diogenem Romanum imp. dolo cepit et excæcavit.
Ux. Samuelis Bulgariae regis ex Trojanno F. neptis.

Constantinus
Ducas proedrus et proestator.

Constantinus Ducas Porphyrogenneta, cui pacta primum in uxorem Helena Roberti Guiscardii F., deinde Anna Comnena Alexii imp. F.

Michael Ducas proestator.

Joannes Ducas magnus dux.

Irene Ducena Alexii imp. uxor.

Anna Ducena Georgii Paleologi uxor.

Theodora Ducena tsenacha.

STEMMATIS COMNENICI INDEX PRIMUS.

N. COMNENUS e Paphlagonia oriundus.

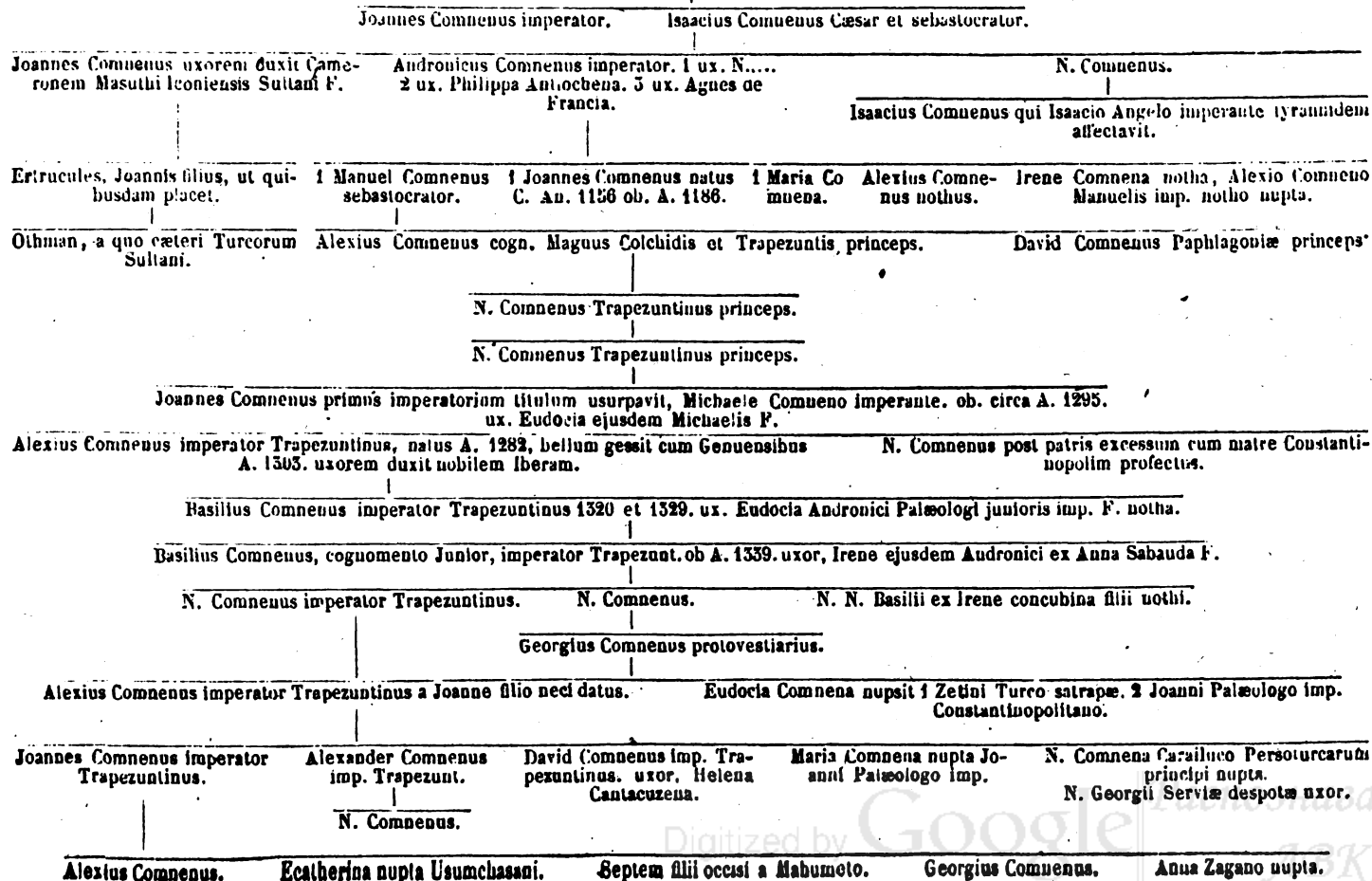
Manuel Comnenus cogn. Eroticus, M. domesticus Orientis sub Basilio.		Nicephorus Comnenus protospatharius, Aspracemæ præfectus a Basilio					
Isaacus Comnenus imperator factus 1 Sept. A. 1057. Uxor, Ecatherina Samuelis Bulgaris regis F.		Ioannes Comnenus europalata, deinde M. domesticus ab Isaacio fratre dictus. Uxor, Anna Alexii Charonis Italis præfeci filia, ex Dalassentis.		N. Comnena Michaelis Doceani protospatharii uxor. Theodorus Doceanus.			
Manuel Comnenus.		Maria Comnena.					
Manuel Comnenus protostra- tor et europalata.	Isaacus Comnenus sebastocrator. Ux. Irene Alanis prin- cipis F.	Alexius Comne- nus imperator. Ux. Irene Du- cena.	Adrianus Comnenus protosebastus et M. domesticus. Ux. Zoe Ducena.	Nicephorus Comnenus seba- stus et M. drungarius.	Maria Comnena ux. Michaelis Taronitis Eudocia uxor Nicephori Me- lissenii Cæsaris Theodora nupta Leonis Dio- genti.		
N. Comnena nupta Botania- læ affini.				N. Comnena uxor Gregorii Pacuriani.			
Ioannes Comne- nus dux Dyrrha- chii.	Alexius Com- nenus dux itidem Dyrrha- chii.	Constantinus dux Ber- rhæe.	N. Comnena nupta Grego- rio Gabræ.	Ioannes Comnenus im- perator. ob. anno 1145. ux. Irene Ladislai Hun- garis reg. F.	Andronicus Com- nenus seba- stocrator.	Isaacus Com- nenus V, iudic. 2.	Anna Comnena nupta Niceph. Bryennio Cæsari. Maria nupta Nicephoro Catacaloni. Eudocia uxor Constantini Iasitis. Theodora nupta Constantino Angelo.
Alexius Comnenus imp. a patre dictus eo superstitè ob.	Andronicus Comne- nus sebastocrator. ux. Irene.	Isaacus Comnenus sebasto- crator. Theodora uxor Balduini III. reg. Hieros. Maria ux. Ste- phani Hungari. N. ux. Con- stantini Macroducæ. N. ma- ter Isaacii Comneni Cypri imp. Eudocia nupta Willel- mo Montispessulani domino.		Manuel Comnenus imperator. 1 uxor, Irene Alemana. 2 uxor, Maria Antiochena.	Maria Comnena nupsit Joanni Rogerio Cæsari. N. Comnena uxor Stephani Contostephani. N. Comnena nupta Theodoro Vatazæ.		
N. Comnena Alexio Axucho nupta.							
Ioannes Comnenus protosebastus.	Alexius Comnenus protosebastus et protovestiarus.	Maria nupsit 1 Theodoro Dasi- siolæ. 2 Joanni Cantacuzeno. Theodora. Eudocia bis nupta.	1 Maria Comnena uxor Rainerii Mon- ferratensis.	N. Illia infans ex- stincta.	2 Alexius Comnenus imperator. uxor, Agnes de Francia.	Alexius Comnenus sebastocrator, no- thus.	
Alexius Com- nenus. ux. Irene, M. domestici filia.	Maria Com- nena nu- pta Amala- rico r. Hierosol., N. N. filia.	Stephanus Com- nenus M. drun- garius. ux. Eudocia, M. domestici filia					

PATROL. GR. CXXXIII.

APPENDIX AD IOANNESE CINNAMUM.

STEMMATIS COMNENICI INDEX ALTER.

ALEXIUS COMNENUS Imperator.

FAMILIÆ BRYENNIANÆ INDEX GENEALOGICUS.

NICEPHORUS BRYENNIUS nobilis Adrianopolitanus, ethnarcha, Cappadocia praefectus, An. 1057.
Imperator acclamatus a militibus.

N. Bryennius europalata. Seythas piries debellavit, uxorem duxit Annam, europalatisam vulgo nuncupatam.

Nicephorus Bryennius Bulgariae et Dyrrhachii dux, magister et proedrus, dum imperium ambit, capitur et oculis privatur An. 1078.   Joannes Bryennius magister, europalata et magnus domesticus a fratre dicitur, a Varangis occisus.

Nicephorus Bryennius Patricius, captus in eodem quo parens praelio, oculis perinde privatur.   N. Bryennius, cui uxor datur a patre N. Tarchaniotis soror.

Nicephorus Bryennius Caesar et panhypersebastus ab Alexio renuntiat, ejusdem Alexii filiam Annam uxorem duxit.   N. Bryennia nupsit Mariano Maurocataloni.

Alexius, Comnenus propter maternam originem dicitur, magnus dux, seu classis praefectus An. 1154. uxor, N. Abasgiae principis F.

Andronicus Comnenus Thessalonicae praefectus, dum imperium ambit, excrucatur ab Isaacio Angelo imp. C. An. 1189.

N. Comnenus perinde ac pater luminibus orbatur.

De ceteris Bryennis fustus agimus in stemmate Comnenico, in Annae Caesarissae, Alexii imp. F. Elogio.

STEMMA DUCUM APULIAE

ET REGUM SICILIAE EX FAMILIA NORMANNICA.

TANCREDUS de Altavilla nobilis Normannus vixit sub Ricardo II Normanniae duce. 1 uxor, N. 2 Ermesendis.

1 Willielmus, cogn. ferrea brachia, comes Apuliae obiit Anno 1045.	1 Drogo comes Apuliae post fratrem, obiit A. 1030.	1 Humfridus comes La-veili, deinde Apuliae post fratrem.	1 Gaufridus comes Capitanatus.	1 Serlo in Normannia mansit. Serlo comes in Sicilia A. 1070.	2 Robertus Guiscarius dux Apul. ob. A. 1085. 1 ux. Alberada. 2 Sigelgaita. v. notas ad Annam.	2 Willielmus comes principatus A. 1086. v. notas ad Annam pag. 388.	2 Maugerus comes Capitanatus. Alberedus. Hermannus. Humbertus. Rogerius comes Siciliae v. ind. 2.	N. uxor comitis Conversani. Gaufridus comes Conversani 1067. 1100.	N. uxor princip. N. mater Roberti Crispini. Tancredus princeps Antioch.	Ricardi Capus. mater Roberti Crispini. Willelmus. N. uxor Ricardi de principatu, mater Rogerii princip. Antioch.	N. uxor comitis Bonimarchisi.
Ricardus senescalus Apuliae. ux. Albeuda, al. Altrada. Robertus. vide notas ad Alexiad. pag. 399.	Gertrudis uxor Arduini nobilis Mediolanensis, cuius meminit Scyitzes.	Rocca. Alexander.	Abagelardus. Humfridus. Valde la ux. Joan. Grifei. Humfridus Abagelardi frater uterius.	Robertus comes Loritelli. Vide notas ad Cinnamum.	Gaufridus de Altavilla. Willelmus de Altavilla 1098. Robertus comes Averas. Gaufridus de Altavilla 1129.	Robertus comes de principatu A. 1096. Ricardus capitanus A. 1096. credus.	Willelmus comes Conversani.	Sibylla uxor Willelmi ducis Normanus.	Stephania abbatisa S. Mariae majoris Hieros.		
Radulfus de Altavilla Magnus connestabulus sub Rogerio rege.					Henricus.	Willelmus principatus v. notas p. 394.	Rogerius princeps uxor N. soror Balduini II, regis Hieros.	Antiocheus.			
1 Boemundus princeps Antiochiae. ob. A. 1111. ux. Constantia Philippi reg. Franc. F.	2 Rogerus dux Apuliae obiit 27 April. An. 1111. ux. Adela Roberti Frisii comitis Flandriae F.			2 Robertus. 2 Guido ob. A. 1107.	2 Helena desponsata Constantino Duca Porphyrogenito.	2 Mathildis nupsit 1 Raymundo-Berengarii comiti Barcionensi. 2 Americo vicecomiti Narbonensi.	2 Sibylla uxor Ebali comitis Ruciact.	2 N. nupta Hugoni comiti Ceno-manensi.	2 Habilis nupta Willelmo de Grentemesnil.		
Joannes Boemundus princeps Antiochenus obiit An. 1148. infans. ux. Aleidis Bald. II, reg. Hieros. F.	Willelmus dux Ap. ob. A. 1126.	Ludovicus ob. A. 1125.	Willelmus nothus, sactor familiae Gesualda, ut quibusdam placet.	Willelmus de Grentemesnil.	Robertus de Grentemesnil.						
Constantia principissa Antiochena nupsit 1 Raymundo F. Willelmi IX, ducis Aquitaniae. 2. Raynaldo de Castelliose.											
1 Boemundus princeps Antiochenus.	1 Balduinus ob. An. 1174.	1 Philippa nupsit 1 Andronico Comneno imp. 2 Humfredo de Toron.	1 Andro-nico Comneno imp.	1 Maria uxor Manuelis Comneni imp.	2 Agnes nupsit Bela Hungariae regi.	2 Alix nupta marchioni Estensi.					

STEMMATIS SICULI

PARS ALTERA.

TANCREDUS de Altavilla. 1 ux. N. 2 ux. Fredesendis.

1 Willelmus cogn. ferrea brachia. 1 Drogo, etc. 2 Robertus Guiscardus. 2 Rogerius ultimus filiorum Tancredi ex secunda uxore, comes Sicilia, obiit An. 1101. 1 ux. Judith, quæ et Delicia. 2 Eremburgis. Adelsis de Monteferrato.

1 Gaufridus obiit ex lepra.	1 Mathildis nupsit Raimundo comiti S. Egidii.	1 Emma nupta Roberto III, C. Arvernæ. 1 Busilla uxor Calamani regis Hungariæ.	1 Constantia, allis Iola, uxor Conradi regis Italiæ. 1 N. uxor Hugonis de Gersay.	2 Simon ob. infans.	2 Rogerius rex Sicilia obiit An. 1154. 1 uxor, N. filia Petri Leonis, 2 Airola filia comitis Marsorum. 3 Alberia filia Alfonsi regis Castiliæ 4 Sibylla filia Hugonis duc. Burgundiæ. 5 Beatrix Guiteri comitis Registensis.	2 N. uxor Roberti Burgundi.	2 Mathildis nupsit Raimondo comiti Avelini.	2 N. uxor Roberti de Bassavilla. ux. N. soror Adelsidis comitissæ.	2 Jordanus obiit ob. A. 1092 ux. N. soror Adelsidis comitissæ.
						Robertus comes Avelini.	Adelsis uxor Gaufridi de Fundani.	Robertus de Bassavilla comes Loritelli.	

Robertus comes Avelini.	Adelsis uxor Gaufridi de Fundani.	Robertus de Bassavilla comes Loritelli.
Raimundus C. Avelini. ux. Fredesendis.	Robertus Drogo.	Rogerius comes Avelini, pater alterius Rogerii comitis, cujus meminit Falcanus.

3 Rogerius dux Apuliæ obiit A. 1149. Uxor, seu ut alii volunt, concubina, comitissa Ilici.	3 Alfonsus princeps Capuæ ob. patre superstitite ætate.	3 Tancredus princeps Baren-sis obiit absque liberis. 3 Henricus.	3 Willelmus rex Sicilia obiit m. Majo, An. 1166. uxor, Margareta filia Garcia regis Navarra.	3 N. uxor Adami comitis Gra-vinæ.	3 Constantia nupta Henrico imperatori.	3 Simon princeps Tarenti-nus.	Clementia notha nupsit 1 Hugoni Melisso comiti Moleciani. 2 Mathæo Bonello.	H. notha nupsit Henrico, seu Roderico comiti Montiscaveoni Margareta regina Sicilia fratri.

Tancredus rex Sicilia ob. An. 1195. Uxor, Sibylla soror comitis Cirnensis.	Willelmus obiit An. Aetat. 20.	Rogerius dux Apuliæ. Uxor, Elisabeth filia Theobaldi comitis Campaniæ.	Willelmus II, rex Sicilia obiit An. 1189, uxor, Joanna F. Henrici II, regis Angliæ.	Henricus princeps Capus ætate.	Robertus ætate.

Rogerius rex Sicilia a patre coronatus obiit ille superstitite. ux. Irene filia Isaacii imp. CP.	Willelmus rex Sicilia a matre coronatus, cepus ab Henrico imp. et in carcerem conjectus moritur absque liberis.	Alberia nupsit 1 Galtero comiti Briennenti 2 Jacobo comiti Tricarici. 3 Tigrivo comiti Palatino.	Constantia nupta Petro Zano d Venetiæ.	Madonia.

1 Galterus comes Briennensis et Joppensis. 2 Simon comes Tricarici. 2 Adeletta.

APPENDIX AD JOANNEM CINNAMUM.

STEMMA

TURCICORUM SULTANORUM.

DEGACUS nobilis Turcus, vir animo præcellens.

Salgeucus, Aithono Sadoc, Tyrio Seluc, a Turcorum rege deficit. Moritur annos natus 107.

Michael cum Muchamudo Sultano militare abnuisset, ab illo in carcerem conjectus est. Inde ceteri Turci rebellandi captata occasione complura in Chorosana oppida expugnant.

N. frater Michaelis.

Cullumus, a quo Sultani Iconienses orti. v. ind. seq.

Abutalib Mahomet, cogn. Tegralbec, græcis scriptoribus Tangrolipex, Aithono Degrissa dictus, delecto Masgudo Sultano, M. Sultanus acclamatur An. Chr. 1037. Moritur 1063.

Damasus, idem forte qui Aspsm Scyllitza, pag. 473, ubi Tangrolipex frater dicitur.

Ibrahim cum in fratrem rebellasset, ab eo superatus, neci datus est A. 1058. v. not. ad Bryenn.

Chediga Caimberilla Bagdatensis Caliphæ uxor.

Guedadoldulus Alba Arselanus, Tyrio Bellet et Belsetof, Aithono Aspasalem, Græcis Asan et Axan, Turcorum Sultanus, Romanum Diogenem imp. delet capitue. Interficitur A. 1071.

Marubilus dum Sultanicam dignitatem post fratris necem occupare nititur, a Malcosa nepote deletur et capitur An. 1073.

Asan ἀδελφῶνας Tangrolipex Scyllitza, pag. 770, 771, 774. Perit in prælio.

Darstanus, aliis Cassianus et Asan, Antiochiæ Sultanus, Tyrio nepos Belsetof dictus.

Sansedonias. Buldagis. N. filia.

Gelatoldulus Mascosas, seu Melecsihal, Aithono Molecsa, M. Turcorum Sultanus moritur An. 1097, pares Annæ dicitur. v. notas.

Melecta seu Ætat. 37. Tarpares Annæ dicitur. v. notas.

Nisus in fratrem arma movet An. 1084.

Tageoldulus Nisus Damascus exacto Isaco invadit, dumque Sultanicam ambit dignitatem post fratris excessum, a Belctaroco nepote interficitur An. 1097. Tutuses dicitur Annæ. v. notas.

Muhamed seu Mechemud annos natus 5 Sultanus inauguratur, rerum potiente Berchana matre. A fratre Belciaroco pellitur.

Belciarocus, Annæ Purgiaruch, pulso Mechemud fratre, Sultatum invadit. Moritur An. 1104, ætat. 34.

Mahometus Guatoldinus Belctarocum delet et Sultanus proclamatur. Moritur An. 1117.

Sanger seu Sangiar, Muhamedi frater.

Redouan, cogn. Phacherolmelic, Aleppi Sultanus, moritur An. 1113. Ghaholdes dicitur Fulcherio l. 2 c. 1-patris nomine.

Sansolmalucus Degscus Damascum fratri eripit An. 1095. Emesam capit An. 1102. moritur An. 1105. v. not. ad Ann. p. 529.

N. filia nupta nobili Arabi. Anna pag. 178. v. not.

Gelatoldulus ann. 14 natus, patre extincto, Sultanus acclamatur: nec multo post a Mahumeto in ordinem redigitur.

Ismael. Anna p. 324.

Mechamud patri in Sultano sufficitur.

Tageoldulus Aleppi Sultanus, cogn. Acharis seu Aharasis, interficitur. An. 1114.

Sultan-Sa Aleppi post fratrem Sultanus. An. 1114.

N. filia nupta Balodo Aleppi Sultano. v. Orderic. Vital. pag. 825, 826, 827.

STEMMA

SULTANORUM ICONIENSIIUM.

SALGEUCUS, de quo in stemmate Sultanorum Turcicorum.

Michael.		N. Michaelis frater.	
Tegraibecus Turcorum Sultanus.		Cutlumus, El Macius Ptolomæus. v. not. ad Bryenn. p. 106.	
Solyman Nicææ Sultanus, Antiochiam intercipit. A Tagooldulo Damasci Sultano interficitur. An. 1085. Masour. N. N. N. filius.			
Cliziesthan Solymani filius primogenitus, Nicææ primum, deinde Lyconia, Cappadocia seu Iconii Sultanus.	Solymanus junior Nicææ Sultanus, quo regnante Nicæam Galli expugnant. ux. N. filia Tzachæ.	Dalimannus Solymani frater Orderico p. 797.	N. filia nupta Tzachæ Smyrnæ, etc. toparchæ. Anna p. 251.
		Melas uxor Rogerii principis Antiocheni.	Tzacha Smyrnæ dom. Ann. p. 521.
Cliziesthan II, Sultanus Iconiensis, cogn. Saisan, a fratre Masuto intercitur. v. Annam.	Masutus cæso fratre Sul'tanus factus Joanni et Manuelli imp. bellum infert.	Marciban duello a Boemundo superatur. Orderic.	N. alter filius.
Cliziesthan III, Sultanus Iconiensis, fratrum toparchis, cæsis illis, potitur. Manuelem imp. delet A. 1176. Moritur 70 major. huic uxor Christiana.	Saisan Gangræ et Aucyræ dominus.	N. filia nupta Jazupazani Amasæ, Aucyræ, et Cappadocia toparchæ.	N. filia nupta Dadoni domino Cæsares et Sebastæ.
		Camero nupta Joanni Comneno An-ironici imp. filio. v. stemma Comnen.	
Caichosroes, Acropolitæ Jathatines, Lyconia et Pamphylia Sultanus Fredericum I imp. delet A. 1199. Iconio pulsus a Rucratino fratre CP. venit, post hæc restitutus a Theodoro Lascari imp. in prælio occiditur. C. A. 1210.	Masut Sultanus Amasæ, Derylæ et regionum Ponti.	Coppatinus Sultanus Melitænes, quo extincto, Rucratinus frater Melitænem occupat.	Rucratinus Sultanus Amisii, Caichosroes fratre in ordinem redacto, Iconiensem principatum invadit. C. A. 1200. Moritur C. A. 1201.
Melec. Cutepez. incertum uter horum, nisi unus idemque sit, quod reor, patri successerit. Mortuum Sultanum Iconiensem A. 1219 tradunt Jacobus de Vitriaco et Vincentius Belvac. Saladini filiam in uxorem habuisse testantur alii.			
N. N. filii duo ex Caliphæ sorore nati.	Gaiazadinus, Pachymeri Japhatinus, Acropolitæ Jathatines, a patre moriente Iconiensi donatur principatu. Tartari illo Imperante Asiam invadunt, Sultanum ipsum delent, fugantque A. 1142, 1145. Moritur Attalæ A. 1245.		
Raconadius patri succedit, cum Tartaris foedus mit.	Azadinus, Gregoræ Azatines, cum ad Græcos profugisset, ab his detentus, Turcorum opè elabitur, moxque moritur.	Aladinus ex regina Georgiæ natus.	

Melecus una cum parente e Thracia elapsus, eoque extincto, Iconium adeptus a rebellantibus Turcis occiditur, post illius cædem enatæ complures in Asia tyrannides, quarum altera Othomanicæ initium et originem dedit.

DESCRIPTIO URBIS CONSTANTINOPLEOS

Ex Christophori de Bondelmoutibus, Florentini, opere ms., quod de insulis Archipelagi inscripsit, et ad cardinalem Jordanum de civitate Rhodi Romam misit, anno Christi 1422, proinde ante expugnatam a Turcis urbem. Exstat illud in bibliotheca regis Christianissimi, cod. 1214 (*).

Devenio ad hasam Constantinopolim urbem, et quamvis insula non sit, postquam huc pervenimus, de ea pauca pertractabimus, ut ad indicium lugentium (1) perveniatur. Est igitur a Constantino dicta (2), quæ juncta cum Byzantio eam maximo ampliavit. Post autem sæculis labentibus imperatores ecclesiis (3) eam ornare, et præsertim Justinianus, qui leges condidit et Sanctam Sophiam ædificavit cum palatio et prodromo (4). Remanet ergo triangulata (5), et 18 est in circuitu milliarium. Primo igitur de Angulo S. Demetrii (6) usque ad angulum Vlachernæ 6 milliaria, quo in spatio

centum et decem eriguntur turres. Alhinc igitur usque ad Criseam portam (8), quinque milliaria cum muro et antemurali (9) munitissimo, et vallo aquarum surgentium (10), et turres in muro altiori 96. Dehinc usque iterum Sanctum Demetrium milliaria 7 et turres 188, in quibus mœnibus est campus ab extra, et olim portus Ulanga (11), ubi Græci (12) 50000, ut dicitur, Francorum pane calcine frumentato dolose ex invidia vel timore occiderunt, quorum ossa innumerabilia usque in hodiernum diem perhibent testimonium. Et propinqua huic Condoscali (13), vel Arsena (14) restat. Et ultra fuit

Du Cangii notæ.

(*) Titulus libri sic concipitur: *Incipit liber insularum Archipelagi editus per presbyterum Christophorum de Bondelmoutibus de Florentia, quem misit de civitate Rhodi Romam domino Jordano cardinali, anno Domini millesimo quadringentesimo vicesimo secundo.* Ex hoc libro pleraque hausit quæ habet de insulis Archipelagi Thomas Porcacchus Arretinus, etsi auctoris nomen ignotum sibi fuisse scribat, ut testatur in operis, quod De insulis orbis inscripsit, proœmio.

(1) *Indicium lugentium.* Sic in ms.: forte, *judicium lugentium.*

(2) *A Constantino dicta.* Senator: *Pacatiano et Hilariano coss. civitas quæ prius Byzantium dicta est, nunc mutato nomine a Constantino Constantinopolis dicta.* Paulus Orosius, l. vii, cap. 28. *De Constantino: Urbem nomine suo Romanorum regum, vel primus, vel solus instituit.* Eutropius, l. x: *Primusque urbem nominis sui ad tantum fastigium erigere molitus est, ut Romæ æmulam faceret.* Vide Atypium Antioch. in Geogr. c. 52, et scriptores Byzantinos.

(3) *Ecclesiis.* Vide Fulcher. Carnot. l. i, Hist. Hier. c. 4; Guillel. Tyr. l. xx, c. 26, Benjaminum, Albericum, et alios a nobis laudatos in not. ad Villhard. n. 66.

(4) *Prodromo.* An *hippodromo*, vel templo aliquo, quod in D. Joanni τοῦ Προδρόμου nomen erexit Justinianus, aut de novo instauraverit, cujusmodi fuit illud quod in heblomo exstitit, de quo Procopius, l. i de Ædif. c. 28.

(5) *Triangulata.* Will. Tyr. l. ii, c. 7 de Cpoli: *Formam habens trianguli trimum inæqualem laterum, etc.* Vide Geogr. Nubiens. p. 235. Monstrelletum vol. 3, p. 59. Itinerar. D. de Breves, Theuetum, etc.

(6) *Angulo S. Demetrii.* Vide notas ad Alexiadem, p. 361.

(7) *Angulus Vlachernæ.* De Blachernarum ædisque Deiparæ ejusdem appellationis situ passim scriptores Byzantini, præsertim Gyllius l. i, c. 16, et l. iv, c. 5. Nos etiam quædam ad Villhard. n. 85.

(8) *Criseam portam.* Quæ Χρυσή πύλη scriptoribus Byzantinis, de qua multa diximus ad eundem Villhard. n. 129.

(9) *Antemurali.* Vide notata ad Villhard. n. 89 et ad Alexiadem, p. 54.

(10) *Aquarum surgentium.* Scaturientium. Porcacchus: *È questa parte ha un muro doppio, cioè muro e antemurale, et col fosso pien d'acqua, che risorge, e rende il luogo fortissimo.*

(11) *Ulanga.* Locus ubi olim exstitit domus Andronici tyranni. Nicetas in Man. l. iv, n. 2: Καὶ παρὰ δόξαν Ἀνδρόνικος εἰς τὸν οὐκ εἶλον οἶκον παραλθὼν ὅς τοῦ Βλάγγα ἐπιπέληται. Meminit vero portus ad Blancam Pachymeres, l. v, c. 10: Τὸ περὶ τὸν Βλάγγα κοντόσταλον ἀνοικοδομητὴν ἤθελεν. Adde Ducam, c. 39, p. 159.

(12) *Ubi Græci.* Eadem habet Porcacchus. Rem vero narrat Nicetas in Man. l. i, n. 5. Adde Petr. Cluniac. l. vi, Epist. 16.

(13) *Condoscali.* Contoscalium; nihil aliud est quam parva scala; κοντόν enim Græcis parvum sonat. Contoscalium igitur νεώριον fuit supra mare Propantidis, cujus situm discimus ex porta quæ etiamnum hodie a Neorio, cui adhæret, nomen sumpsit, et porta Contoscalii dicitur. Etenim ipsa porta, ut ait Leunclavius in Pand. n. 200, velut intra sinum quemdam abseedit versus urbem, et ab altera parte proximum sibi portum habet pro trirenibus in mare se porrigentem, et muro circumdatum. Contoscalii meminit Pachymeres, l. v, c. 10; Cantacuzenus, l. iv, c. 11; Phranzes, l. iii, c. 11, et Codinus in Orig. p. 54 editionis regis.

(14) *Arsena.* Sanutus, l. ii, part. iv, c. 12, ait *Arsenam vulgariè vocari locum ubi conservatur navigium.* Sansovinus in Venetia, l. viii, dictam vult quasi *arsenem senatus.* Sed an vere, alii judicent. *Arsenalem* Cpolitanaum extruxit Theophilus imp. Michaelis filius; uti docet inscriptio, quam habet Theuetus, l. xix Cosnogr., c. 5, et ex eo Gruterus, p. 169, 3.

g idline ipsius erant marmorea, ubi populus sedendo in eam ludum comprehendebat. Per medium denique dicti cursus in longitudine humilis est murus. Et primo versus *Sophiam* est ecclesia (50), cum muro magifico et innumerabilium fenestrarum ornato, ubi dominae et juvenulae cum matronis suos prospiciebant dilectos, ubi in principio dicti muri summus *balneus* (51) erigebatur, in quo vulnerati ponebantur. Deinde *Agulia* (52) ex uno lapide in quatuor aeneis taxillis in altum erecta cernitur cubitorum 24 et in pede ejus versus sic sonat :

*Difficilis quondam dominis parere serenis,
Jussus et extinctis pulman portare tyrannis,
Omnia Theodosio cedunt sobolique perenni,
Ter denis sic victus ego domitusque diebus
Judice sub Proclo superus elatus ad auras.*

Ultra hunc lapidem tres aeneas serpentes (53) in unum videmus oribus apertis, a quibus, ut dicitur, aqua, vinum et lac ab eis exibat diebus iustrantium (54). Ultra in altero ex multis lapidibus *Agulia* (55) confecta 58 cubitorum erigitur. Ultra denique

Du Cangii notæ.

ἱππικῶν, et χάθισμα βασιλικῶν et δεσποτικῶν appellatur. Procopius, l. i. De bell. Pers., χάθισται δὲ εἰς τὸν βασιλεῶν ὄρνον, ὅθεν ὁ βασιλεὺς εἰώθει τὸν τε ἱππικὸν καὶ γυμνακὸν θεσθθαί ἀγῶνα. Mox tribunal istud porticum Venetorum proximum fuisse innuit: Ἐπειδὴ περὶ τὴν Βενέτσιον ἐγγράφει ἀποδὴν, ἣ τοῦ βασιλέως ὄρνον ἐν δεξιᾷ ἐστίν. Illud de novo instauravit Justinianus A. 1. Marcellinus comes: Anno regniæ urbis conditæ 498, regium vestibulum, priscumque in eo solium, ob aspicienda probandaque in circo certamina structum, victor Justinianus princeps eminentius clariorque quam antea fuerit, et utramque senatorum ex more spectantium porticum solitu magnanimitate redintegrevit. Sic autem istud Justiniani solium describitur a Corippo l. ii, De laudib. Justin.:

*Utique salutato tetigit subsellia vulgo,
Anratum scandens solium, sedemque paternam,
Constructam plumis, pulchrisque tapetibus altam,
Aspexit lætus populus, etc.*

ad illud aditus patebat per portam, quam Chronicon Alexandr. p. 784 Μονότροπον vocat. Vide Lambecium ad Codinum, p. 147.

(30) *Ecclesia*. Quæ ista fuerit, haud constat. Tres porro S. Sophiæ adjunctas aedes sacras memorant scriptores, Neiparæ a Verina Augusta constructæ, Theodori a Sphoratio, et Irenes, de qua nos infra. V. Justinianum Nov. iii, c. 3; porro Sophiani templi muris proximum fuisse ait hippodromum Benjaminus Tudelensis, ut et cæteri scriptores Byzantini.

(31) *Summus balneus*. Zeuxippus, balneum publicum, quod adjunctum hippodromo fuisse scribit Suidas in Severo; palatium, Sozomenus, l. iii, c. 8, de Zeuxippo passim scriptores.

(32) *Agulia*. Ex Italico *Agulia*, Obeliscus CP. de quo fuse egimus ad p. 493 Alexiad.

(33) *Tres aeneas serpentes*. Vide Thevetum loco citato et Busbequium in Itin. CP. p. 44 edit. Plantin.

(34) *Diebus iustrantium*, l. e. in quibus fiebant equestres ludi.

(35) *Ex multis lapidibus Agulia*. Colossus structilis obelisco excelsior, in medio hippodromo, ex lapidibus quadratis factus, qui describitur a Gyllio l. ii, c. 12.

(36) *Quatuor humiles columnæ*. Locus inde, ubi illæ erant, Τετρακτίων dictus Theophani A. 5 Phocæ, Chr. 607. *Quatuor columnæ*, Anastasio in Hist. Eccl. p. 87, et Diacono, l. xvii Hist. Mæc. p. 527.

A in fine humilis muri hujus (56) quatuor humiles columnæ marmoreæ videntur erectæ, in quibus imperatrix præeminet ad festum. Fecit Theodosius (57) omnia ista, et alia multa per urbem laudanda. Reperiuntur insper hodie infinitæ columnæ, quarum quidem quinque videntur marmoreæ, et 60 cubitorum pro qualibet elevatur in altum, et primo *columna Justiniani* (58) dicta; secunda *crucis* (59), quo in loco quatuor erectæ porphyriæ videntur. In quibus quidem equi quatuor ænei aurati (40) positi erant, et Veneti illos Venetiis apud Sanctum detulere Marcum, columnis remanentibus. Tertiaque (41) quarta columnarum quasi in medio polis (42) sunt positæ, in quibus circumcirca acta imperatorum sculpta cognoscuntur. In ecclesia vero *Sanctorum Apostolorum* (43) quinta cum *angelo* æneo (44) et *Constantino* genu flexo columna est, et ecclesia jam corrupta, et amplissima omnia sepulcra imperatorum (45) porphyrea videntur magnifica, una cum *Constantini* immenso (46), et ibi

(37) *Theodosius*. Atqui neuter Theodosius in hippodromo quidquam extruxisse aut confecisse legitur, si bene memini.

(38) *Columna Justiniani*. Quæ exstitit in Augusto.

(39) *Secunda crucis*. An ea quæ exstitit juxta ædem 40 Martyrum, a Phoca A. 7 erecta, cui Heraclius imp. crucem imposuit? *Columnæ crucis* meminit Ducas, c. 39, p. 162, 163. Hodie *columna cremata* appellatur, quod incendiis tora deformata sit, inquit Bullialdus. Codinus in Orig. Cp. p. 25, 27, 36, aliquot columnas enumerat, quibus cruce superimpositæ erant. V. not. ad p. 52 Alexiad.

(40) *Equi quatuor ænei aurati*. Gyllius l. ii, c. 13: *Antequam Galli et Veneti cepissent Cypolim, exstabant in hippodromo cum alii permulti equi lapidei et ærei, tum quatuor inaurati mira arte elaborati, quales hodie exstant supra vestibulum ædis Marcianæ Veneticæ, quos deportatos aiunt ex Cypoli.*

(41) *Tertiaque*. Vide Iter CP. Augerii Busbequii p. 41, edit. Plantini, et notas ad Villhard. 163.

(42) *In medio polis*. Πόλις, urbis. Ita enim CP. vocabant Græci istius ævi: unde hodierna urbis appellatio *Stambol* pro σταν πόλιν, seu εἰς τὴν πόλιν, quod qui in urbem proficiscebantur, cum rogarentur quo irent, responderent σταν πόλιν, in urbem.

(43) *Ecclesia SS. Apostolorum*. De hac æde egimus ad Villhard. n. 138. De ea etiam multis Gyllius, l. iv, c. 2.

(44) *Quinta cum angelo æneo*. Vide Codinum in C. g. p. 16.

(45) *Sepulcra imperatorum*. Vide notas ad Villhard. p. 138.

(46) *Constantini in censo*. Auctor est Eusebius, l. iv De vita Constantini, ipsum Constantinum in æde Apostolorum sepulcrum sibi extruxisse medium inter duodecim apostolorum monumenta, ὡς ἂν καὶ μετὰ τελευτῆν ἀξίωτο τῶν ἐνταυθοῖ μελλουσῶν ἐπιτιμῆ τῶν Ἀποστόλων συνελεῖσθαι εὐχῶν. Id ipsum tradunt Socrates, l. i c. ult.; Sozomenus l. ii, c. ult.; Procop., Chronic. Alexand.; Theophanes; Alexand. Monach. De Inventione S. Crucis, Zonaras et alii qui in templo sepultum a Constantio filio narrant. Addunt Euseb. Socrates, Alexander Monach. et auctor Vitæ Constantini M. et Helenæ matris apud Greiser. t. lii De cruce, p. 1721, depositum Constantini corpus ἐν λάρνυκι χρυσῆ, seu locello aurco, Nicomedia, ubi

columna ubi Christus (47) ligatus et flagellatus est. In monasterio *Pantocratoris* (48) est lapis ubi Joseph (49) revolvit Christum in syndone. In monasterio *S. Joannis de Petra* (50) sunt vestimenta Christi (51), et arundo (52) cum spongia (53) et lancea (54) in unum conservata. Sunt denique per urbem innumerabiles ecclesiarum atque cisternarum mirae magnitudinis et industriae fabricatae et in ruina po-

litae. Vineae pro qualibet in ea trium vel quatuor vegetum (55) vini crescit. *Cisterna S. Joannis de Petra* (56), *cisterna Pantepopti* (57), *cisterna Pantocratora*, *cisterna* (58) *Apostolorum*, *cisterna Mahumeti* (59), in qua ita subtili artificio sunt ordinatae columnae, quod est incredibile ad narrandum, et aliae multae sicut *Sancta Sophia* (60), quae est principalior aliis, et Justinus [Justinianus] in 15

Du Cangii notae.

extinctus est, CP. detulisse milites, posteaque a Constantio in aedem SS. Apostolorum illatum, et in monumento porphyreico depositum una cum matris Helenae corpore. Cedrenus: Καὶ ἀνατίθη ἐν λάρνακι πορφύρεῳ, ἦτοι Ῥωμαίων, αὐτὸς τε καὶ ἡ μήτηρ Ἑλένη. Ita etiam Nicephorus Callist. l. viii, c. 55 et auctor Hist. Miscellae l. xi. Scribit Gyllius in CPoli. l. iv, c. 2 sua aetate, secundum viam istam, quae tendit per dorsum promontorii ab aede Sophiae ad portam Adrianopolitanam, prope locum ubi fuit templum Apostolorum, existisse solum ex porphyreico marmore factum, sed vacuum, et carens operculo, longum 10 pedes, altum 5 pedes et senissem, quod Graeci et Turci dicebant esse magni Constantini. At Zonaras non in ipso Apostolorum templo existisse illud sepulcrum narrat, sed ἐν ἰδιαιζούσῃ μὲν ποίστον, ἣν ἐπὶ τῇ ταφῇ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. (Constantius) φυλάττεισεν. Inde in aedem Acacii Constantini corpus transtulerat Macedonius patriarcha, qui eo facto Constantii indignationem incurrens, dignitate privatus est. Sed non multo post in pristinum locum relatum est, uti narrat idem Zonaras. Verum cuiusvis materiae fuerit istud Constantini sepulcrum, id constat fuisse variis ornamentis aureis circumpositis insigni, quae a furibus ablata esse Alexio Angelo imperatore narrat Nicetas in Vita Alexii l. i, n. 8. Ad illud procedere solitum imperatorem die D. Constantino festo, qui est 21 Maii, scribit Codinus, De offic. aulic. Cp. c. 15. Meminit etiam Constantianae monumenti Manuel Chrysoloras, in Epist. ad Joann. imp. p. 121.

(47) *Columna ubi Christus*. Tradit Martinus Crusius, in Notis ad Malaxum, existisse sua aetate in ecclesia patriarchali, quam τοῦ παμμαχαρίστου fuisse ait, columnam ad quam Christus flagellatus dicitur; aedis vero τῆς παμμαχαρίστου mentio est apud Cantacuzenum, l. iii, c. 80; Pachymer. l. x, c. 9, Ducas c. 22, Malaxam, Histor. Politicam, etc. De hac columna aegunt pluribus Gretserus, tom. I. De Cruce, l. i, c. 96; et Ferrandus, l. i. Disquisit. reliq. c. 2, p. 76 et seq.

(48) *Pantocratoris*. De hac aede vide Notas ad Cinnam. l. i.

(49) *Lapis ubi Joseph*. Ut in aedem Pantocratoris Epheso translatus sit, narrat Nicetas in Man. l. D. vii, n. 7; et Cinnamus, l. vi.

(50) *S. Joannis de Petra*. V. Notas ad Alexiadem, p. 54.

(51) *Vestimenta Christi*. V. Ferrandum, Disquisit. Reliq. l. i, c. 2.

(52) *Arundo*. V. Tyrium, l. xx, c. 25; et Ducam, c. 41, p. 172.

(53) *Spongia*. Illata in urbem anno 4. Heraclii, 14 Sept. Ind. 3. Chron. Alexandr. p. 880. Vide W. l. Tyrium, l. xx, c. 25; Ducam, c. 41, p. 172, 40, 3; Histor. Franc. p. 343.

(54) *Lancea*. Qua latus Domini aperuit Longinus, Hierosolymis allata in urbem, et in Magna ecclesia reposita 28 Octob. A. 4. Heraclii. Chron. Alexandr. p. 882. V. Not. ad Alexiadis p. 242 et 326.

(55) *Vegetum*. Italis *veggia*, est modius vini.

(56) *Cisterna S. Joannis de Petra*. A Manuele im-

peratore exstructa, ut auctor est Cinnamus, l. vi. (57) *Cisterna Pantepopti*. De hac cisterna silent scriptores, aedis vero τοῦ παντεπόπτου mentio non seorsim occurrit. Ab Anna Ducena, Alexii imperatoris matre, exstructum hocce monasterium scribit Zonaras et Glycas, et cum a rerum administratione sese abdicasset, in illud recessisse, ibique reliquum vitae exegisse. Neque tantum virorum fuit, sed et feminarum: in illud relegatos Theodosium patriarcham CP. Alexio Manuelis filio imperante, et Lapidam quemdam, qui sub Andronico tyrannide invaserat, scribit Nicetas in Alexio n. 8 et in Andron. l. i, n. 4, qui illud procul a Sophiana aede dissitum fuisse ait. Idem in Murtzuphlo n. 2 in colle aedificatum tradit. Meminit monasterii τοῦ Σωτήρος παντεπόπτου CPoli Pachymeres, l. iv, c. 28; et Bessarion in opuscul. De process. Spirit. sancti ad Alexium Lascarium Philanthrop.

(58) *Cisterna Apostolorum*. Scribit Gyllius, l. iv, c. 2 aedis Apostolorum nulla restare hodie vestigia, ac ne fundamentorum quidem, nisi fundamenta quaedam cisternae, quae aquam suppeditabat aedi apostolicae, in cuius quidam cisternae solo sunt officinae et tabernae ephippiorum circiter ducentae. Eadem forte cum Arcadiana quam in 11 regione statuit vetus urbis Descriptio, ubi etiam existit aedes Apostolorum.

(59) *Cisterna Mahumeti*. Quis iste Mahumetes fuerit, haud facile est divinare, ut et qua in urbis regione cisterna ista existerit: etsi probabile est alia fortasse appellatione donata. Nam quam plurimas in urbe cisternas recensent scriptores Byzantini, Arcadianam, Asparis, Basilicam, Boni, Frigidam, Basilicam Illi, Magnaurae, Maximam, Mocesiam, Modestiacam, Philoxenon, Phocae, Pulcheriae seu Aetii, Theodosiacam, Palatii, et aliquot alias.

(60) *Sancta Sophia*. Praestat hoc loco perstringere quae Graeci aliquot et Latini scriptores de Sophianae aedis elegantia passim habent. Procopius l. i, De aedif. Justin. c. 1: Θέαμα τοίνυν ἐκκλησία κεκαλλιστευμένη γεγένηται, τοῖς μὲν ὀφθαλμοῖς ὑπερφυῆς, τοῖς δὲ ἀκούουσιν πανταλῶς ἄπαστον. Ἐπιήρται μὲν γὰρ εἰς ὕψος οὐράνιον ὄσον, καὶ ὡς περ τῶν ἄλλων οἰκοδομημάτων ἀποσπλεύουσα ἐπινένευκεν, ἐπιχειμένη τῇ ἄλλῃ πόλει, κοσμοῦσα μὲν αὐτήν, ὅτι αὐτῆς ἐστὶν ὠραῖζομένη δὲ, ὅτι αὐτῆς οὐκ καὶ ἐπεμβαίνουσα τοσοῦτον ἀνάγει, ὥστε δὴ ἐνθὺνδὲ ἡ πῖλις ἐκ περιωπῆς ἀποσκοπεῖται. Alibi: Ὁπνίχα δὲ τις εὐξόμενος ἐς αὐτὸ τοῖ, ζυγίηται μὲν εὐθὺς ὡς οὐκ ἀνθρώπεια δυνάμει ἠτέχνη, ἀλλὰ Θεοῦ βοήθῃ τὸ ἔργον τοῦτο ἀποτετόρνευται. Ὁ νοῦς δὲ οἱ πρός τὸν Θεὸν ἐπαίρόμενος ἀροθατεῖ, οὐ μακρὰν ποῦ ἠγούμενος αὐτὸν εἶναι, ἀλλ' ἐμφιλοχερεῖν μάλιστα οἷς αὐτὸς ἐλετο. Καὶ τοῦτο οὐ τὴν πρώτην μόνον ἰδόντι ζυγαθαίνει, ἀλλὰ διηνεχῆς ἕκαστω ταύτῃ τοῦτο δοκεῖ, ὡς περ ἐνταῦθα τῆς θύρας ἀεὶ ἀρχομένης. Τοῦτο κέρρον οὐδε εἰς τοῦ θαύματος ἔλαβε πώποτε, ἀλλὰ πρῶτον μὲν τῷ ἱερῷ ἀνθρώποι τοῖς ὀφθαλμοῖς γεγῆθαι, ἀπὸντες δὲ τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ διαλόγοις ἀποσημνώνεται. Michael Psellus in Mouchia: Τὸν περιβαλλὴ ναὸν, τὸν ἀσύγκριτον οἶκον, ὃν φυλάττεισεν ἡ Σοφία ἐπὶ τῷ ἑαυτῆ; ὀνόματι, καὶ οὐ ὑπήρξε τὸς ἐπὶ τῷ στόλῳ; ἐκείνου. Nicephorus Call. in Pro-

sunis (61) illud explicavit opus. *Sauctus Georgius A zarus* (62), *Chiramas* (63), *Enea* (66), *Petrus et de Mangana* (62), *Sancta Herini* (63), *Sanctus La-* *Paulus* (67), *Sancti 40 Martyrum* (68), et sua ci-

Du Cangii notæ.

κόμιο : Τὸ ἀπερινόητον καὶ ἀμήχανον ἔργον, τὸ ἀβή-
τον κάλλος, τὴν εἰκόνα τῆς ἀδίου αὐλῆς, τὸ κοινὸν
ἀνθρώπων, εἶπω δ' ἔτι καὶ ἀγγέλων, ἐνερύφημα καὶ
ἄρασμα, τὸ τῆς τοῦ Θεοῦ λόγου Σοφίας θεῖον ὄντως
λέγω ἀνάκτορον. Cantacuzenus, l. iv, c. 4 : Ὁ γὰρ τοῖ
τῆς Σοφίας, κάλλι τε καὶ μεγίστοι τοὺς ἀπανταχοῦ
νικῶν, καὶ ὡσπερ τι κοινὸν ἀγαλμα τῆς Ῥωμαίων
ἡγεμονίας ὦν, καὶ δαίγμα τῆς μεγαλουργίας καὶ τῆς
περὶ τὰ κατὰ φιλοτιμία, etc. Ducas, c. xi : Ὁ ἐπὶ τῷ
ὄνόματι τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου Σοφίας ἀνοικοδομηθεὶς
ναὸς, καὶ τέμενος τῆς ἁγίας Τριάδος ὀνομαζόμενος,
καὶ Μεγάλη ἐκκλησία, καὶ νέα Σιών, σημερινὸν βω-
μὴς βαρβάρων. καὶ οἶκος τοῦ Μωυσιῦ ἐτεκλήθη
κα γέγονεν. Manuel Chrysoloras, p. 122 : Ἀλλὰ ναὸς ἐ-
κείνος, ᾧ καλῶς ποῖων ἔκαίνο τοῦνομα τῆς τοῦ Θεοῦ
Σοφίας ἐπεφώνησε (ἔστι γὰρ ὄντως οὐκ ἀνθρωπίνης
σοφίας ἔργον). τίνα ἰδόντα ἔλασε ἔτερα τοῦ λοιποῦ λέ-
γειν. ἢ θαυμάζειν, ἢ ἑτέρων τοῦ λοιποῦ μνησθαι,
etc. Historia Politia, p. 12 : Πῶς καταδέξατο ἡ ἐπ'
ὄνόματι τοῦ Θεοῦ Λόγου κτισθεῖσα ἁγία Σοφία, ὁ ἐπι-
γίσιος οὐρανός, ἢ νέα Σιών, ἣν ἐπέξεν ὁ Κύριος καὶ
οὐκ ἀνθρώπος, τὸ καύχημα πίστεως τῆς οἰκουμένης,
τὸ ἀγαλμα τῶν ἱεραστῶν, ἢ ὑπερέχουσα πάντων
τῶν τῆς γῆς κτισμάτων. Hæc Græci scriptores ;
at ex Latinis, Corippus, l. ii De laudibus Ju-
stini :

*Ilicet angelici pergens in limina templi
Imposuit pia thura focis.*

Item, l. iv. De templo Sophiano a Sophia Justini
conjugæ instaurato :

*Jam Salomoniaci sileat descriptio templi,
Cedant cunctorum miracula nota locorum,
Inclyta præclarum duo sunt imitantia cælum
Constitio fundata Dei, venerabile templum,
Et Sophianarum splendentia tecta novarum.
Principis est hæc aula Dei, etc.*

Regino A. 459 de Justiniano: *Exstruxit quoque
CP. templum, quod Græco vocabulo Ἁγίαν Σο-
φίαν nominavit: ejus opus adeo cuncta ædificia
excellit, ut in totis terrarum spatiis huic simile non
possit inveniri. Similia habet Uspersensis. Gu-
lielmus et Baldenzeel in Hodæpor. : Credo quod
sub cælo, postquam mundus creatus est, non fuit
tale ædificium completum, quod huic poterit in
nobilitate et magnitudine cæteris paribus compa-
rari.*

(61) In 15 annis. In eodem errore versantur
Codinus in Orig. CP. et Michael Glycas, et ex
iis D. De Breves in Itin. Orient., qui scribunt tem-
plum Sophianum annis 17 constructum fuisse. Sed
hec mera sunt signa Græcorum sequioris
ævi ; quippe intra annos 5 et menses 11 absolutum
a Justiniano constat. Cum enim conflagrasset
Magna ecclesia, seu ædes S. Sophiæ a Constantino
M. seu, ut aliis placet, Constantio filio, ædificata,
et a Theodosio juniore instaurata, in seditione
Victoriorum, quæ accidit an. Justiniani 5, Chr.
532. ind. 10 post cons. Lampadii et Orestis, 15
mensis Januarii, hanc idem imperator composita
civitate, et punitis seditionis auctoribus, cœpit eode
anno de novo instaurare. Ita Chronicon Alexandr.
p. 726 et Marcellinus comes. Cedrenus, p. 374
diem cœpti operis 23 Februarii adnotat. Sed er-
ror est in anno mundi, quem 6008 fuisse ait, seu
potius librarii, qui ἐν τῇ ζη', pro ζμ', facili lapsu
scripsit. Proinde annus mundi juxta Græcos fuit
6040, ut recte Zonaras tradit. Sed in indictione,
quam 15 cucurrisset hoc anno uterque voluit, per-
inde mendum est manifestum, cum certum sit
decimam reponi debuisse. Id evidenter patet ex

verbis ejusdem Cedreni, tradentis a die quo con-
flagraverat M. ecclesia, ad Eneæniorem diem ec-
clesiæ Justinianæ, elapsos annos 5 menses 11
dies 10. Atqui conflagravit M. ecclesia 15 Januarii
a. Chr. 532, hoc est, primo seditionis die, quæ in
quintum usque protracta est, a quo ad dedicatio-
nem quæ facta est 26 Decembris a. Chr. 537 post
consulatam Belisarii secundum, indict. 15, a Ju-
stiniani 11, intersunt tot anni et menses, quot a
Cedreno computantur. Eneænia enim S. Sophiæ
hoc die celebrata fuisse tradit Marcellinus comes :
*Ecclesia major CP ab imperatore Justiniano sin-
gulariter in mundo constructa dedicatur die vi Kal.
Januarias.* At cum a Justiniani 32 trullæ seu
hemisphærii pars occidentalis terræ nota decidisset,
unaque et sacram mensam et ciborium et ambonem
contrivisset ; Justinianus, his reedificatis, ecclesiam
rurum dedicari jussit hoc anno, ut pluribus tradit
Chronicon Alexandrin., Theopanes, Cedrenus,
Hermannus Contractus, et alii ; a quo ad
annum cœptæ totius ecclesiæ exedificationis inter-
sunt anni 22, ex quibus colligitur Græcorum, si
ad secunda Eneænia respexerint, ne sic quidem
constare calculum.

(62) S. Georgius de Mangana. De hac æde dixi-
mus ad Villhard. n. 178 et in Tract. Hist. de capite
S. Joan. Bapt. c. 8, n. 11. Adde Alexiadem,
p. 80.

(63) Sancta Herini. Tria potissimum CP. Irenæ
nomine fuisse templa comperio. Primum quod
Constantinus M. juxta ædem Sophianam exstruxit,
de quo Socrates, l. i, c. 16 ; l. ii, c. 6 ; Cedrenus
pag. 282 ; Paul. Diac. l. xi ; Niceph. Call. l. ix,
c. 4, etc. Hanc ædem Codinus Irenem antiquam
appellatam fuisse ait, ut et vetus urbis Descriptio.
Nominis rationem tradit auctor vitzæ Pauli patriar.
CP. apud Photium : Χριστονομία ὁ Παῦλος ἐπίσκο-
πος ἐν τῇ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης ἐκκλησίᾳ, ἣν ὁ χρόνος
ἀντιδιαστέλλον τῆς νέας δέδωκε καλεῖσθαι παλαιάν.
Cum conflagrasset in seditione Victoriorum, ut
est in Chronicis Alex. et apud Zonaram, Cedrenum,
etc., multo amplioem exstruxit Justinianus Nov.
iii, c. 3. Hæc intra septimum regium includit et
parvam Sophiam appellari auctor est Gyllius in
CP. l. iii, c. 2. Altera ædes D. Irenæ in 7 regione
exstitit, ut est in veteri urbis Descript. Hanc Mar-
cianus imp. condiderat, ut discere est ex Nicea
in Manuele, l. iii, n. 7, seu, ut voluit Synaxaria,
ad 8 Januarii, S. Xenophon, qui eodem Marciano
imperante vixit. Tertia denique ædes D. Irenæ sa-
cra ea est, quam Justinianus ad ostium sinus Cera-
tivi ædificasse auctor est Procopius l. i De ædif.
Just., quam Theopanes dedicatam fuisse ait a.
25 Justin. Exstitit præterea in Syeis ædes D. Irenæ,
de qua Niceph. Call. l. viii, c. 6. Porro priorem
ædem hic innui existimo.

(64) S. Lazarus. Monasterium S. Lazari condidit
Leo Philosophus, monachis eunuchis in eo insti-
tutis ; ubi corpora etiam S. Lazari et S. Mariæ
Magdalene ex Cypro et Bithynia allata deposuit,
ut auctor est Leo Grammaticus, p. 480 et 481,
et ex eo Codinus, in Origin. p. 65. Haud procul
a palatio Constantianæ illud statuit idem Codinus,
p. 40 et 41 ; Pachymeres vero m. l. ix, c. 16 juxta
urbis muros ; Μία δὲ τῆς κατὰ τὴν μόνην τοῦ
ἁγίου Λαζάρου πύλῳς ἀνδιχέλης.

(65) Chiramas. Nihil succurrit de hac æde.

(66) Enea. De qua diximus supra.

(67) Petrus et Paulus. Vide notata ad p. 482
Alexiad.

(68) 40 Martyrum. De hac æde fuse egimus ad p.
52 Alexiad.

sterna amplissima optimæ aquæ, in qua, ut dicitur, A nullam invenire ssem, Anastasis (69), Periepleptos (70), Sanctus Joannes de Studio (71), Sanctus

Andreas (72), Vlacherua, etc , in qua tanta copia ubique ædificata remanent ipsarum ecclesiarum, et una pulchrior altera, quod longum esset enarrare.

Du Cangii notæ.

(69) Anastasis. Habuere Novatiani hæretici 7 ecclesias CP. quarum præcipua fuit in ea urbis parte, quæ Pelargi dicebatur, quam episcopi Constantinopolitani jussu Ariani funditus diruerunt. Novatiani vero ejus ruderâ Sycas transferentes, aliam ibi exstruxerunt, et mortuo postmodum Constantio, a Juliano facultatem impetrarunt reædificandi ecclesiam in eodem loco, ubi steterat, eique Anastasiæ nomen imposuerunt. Ita Socrates l. ii, c. 50; Sozomenus, l. iv, c. 19; et Nicephorus, l. ix, c. 42; l. x, c. 5. Unde idem Socrates, l. vii, c. 39; et Paulus Diac. l. xiv Hist. Misc. ecclesiam istam ad Pelargum, Novatianorum vocant. Alia vero hic innuitur Anastasis, seu Anastasiæ nomine donata ædes, illa nempe quæ ex parvulo oratorio in magnum postea templum ab imperatoribus Byzantinis erecta est. Ejus condendæ occasionem narrat Socrates, l. v, c. 7; Sozomenus, l. vii, c. 5; et Nicephorus, l. xii, c. 7. Quippe aiunt occupatis CP. ecclesiis ab Arianis, quibus tunc præerat Demophilus patriarcha, Ariane istidem factionis, Gregorium Nazianzenum CP. Catholicorum conventum in domo quadam privata egisse, quam ea tempestate Catholici in oratorium mutarunt, cui Anastasiæ, seu Sanctæ Anastasiæ nomen inditum. Marcellinus comes : Gregorius Nazianzenus, sanctissimus Christi sacerdos, et Hieronymi nostri præceptor, ecclesia nostra apud Byzantium capta est Arianis, plebem catholicam in beatæ Anastasiæ oratorio catholica allocutione quotidie continuavit. Eadem habent Theophanes, p. 56, et Cedrenus, p. 315; ipseque Gregorius oral. de somnio Anastasiæ, et alia habita in concilio CP. sub suum. Nominis rationem variè ab auctoribus tradi comperio. Sozomenus et Nicephorus locis citatis Anastasiam dictam scribunt, quod in ea quodammodo Gregorii concionibus catholica fides, Ariarum perfidia internovata et collapsa, revixerit, ἐνθάδε ἀνέστη καὶ ἀνεβίω διὰ Γρηγορίου λόγων. Aliam præterea atlexunt appellationis istius causam iidem scriptores, congregata nimirum ad concionem plebe, gravitiam mulierem e sublimi porticus delapsam eo in loco exspirasse, moxque suscitabatur ab eodem precibus revivisse : Ὅς ἐπὶ παραδόξῳ τε θεῶν συμβῆναι, ταύτην ἔλαχε τὴν προσήγορ.αν ἐξ ἐκλήνου ὁ τόπος. Καὶ περὶ μὲν τούτου τοιοῦτος εἰσέτι νῦν φέρεται λόγος; verba sunt Sozomeni. Utramque nominis rationem alligit etiam Cedrenus : Δισσῶς λέγεται ἡ κτινωμία τοῦ τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας ναοῦ Ἀνάστασις μὲν διὰ τὸ τῆς ὀρθοδοξίας λόγον ἐν ταύτῃ ἀναστῆναι, Ἀναστασίαν δὲ, διὰ τὸ συμβῆναι ἐκ αὐτῆν θαυματουργήμα, etc. ; ex quibus patet non Anastasiam duntaxat dictam hanc ædem, sed et Anastasim, ut appellatur a Bondelmontio. Permanit eo stata oratorium Anastasiæ, ædes nempe parvula, ad tempora Leonis Magni, quo imperante S. Marcianus presbyter et œconomus eam in augustiorem formam propriis sumptibus exstruxit. Cedrenus : Μικροῦ δὲ ὄντος τοῦ εὐκτήριου, ὕστερον ἐπὶ τοῦ βασιλ. Μαρκιανου ἀνοικοδομηθῆναι, καθὼς ὁράται. Synaxaria ad 8 Januarii, de S. Marciano : Ἐδέματο δὲ καὶ τὸν τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας τὸν ἐν τοῖς δομνίνου ἐμβόλοις, ὃν καὶ ἀπὸ τοῦ μεγάλου διέσωσεν ἐμπρησμοῦ, etc. Iis consentit Codinus, in Origin. p. 46 edit. reg. Ut vero ædem Anastasiæ ab incendio servaverit S. Marcianus, narrat Theodorus Lector Ecl. i, p. 482, et Theophanes p. 97. At Socrates, l. v, c. 7, non a Marciano, sed ab imperatoribus ipsis exstructam refert : Ὅτινι ὕστερον οἱ βασιλεῖς μέγιστον οἶκον εὐκτῆριον προσανά-

φαντας Ἀναστασίαν ὀνόμασαν. Sed et Sozomenus, l. vii, c. 5, amplitudine et elegantia, necnon et crebris miraculis perinsignem fuisse testatur : Μετὰ δὲ ταῦτα περιεπαιεῖς εἰὼν ἐν τῇ πόλει νεῶς γέγονεν, καὶ ἔστιν οὐ μόνον ἀλοδομημάτων κάλλει τε καὶ μεγέθει, ἀλλὰ καὶ ἐνεργῶν θεοφανείων ὀφειλάς. Quin etiam tradit Photius collice 59 in pseudosynodo in suburbio Chalcedonis contra S. Joannem Chrysost. coacta, objectum fuisse eidem Joanni, ὅτι τὰ μάρμαρα τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας, ἃ ὁ Νεκτάριος εἰς μαρμάρωσιν τῆς ἐκκλησίας ἐναπέθετο. οὗτος διέπρασε. Ex quibus colligitur jam ante Leonis tempora structuræ elegantia conspicuam existitisse. Utcunque sit, tum demum eo imperante Sirmio Cpolim translata divæ Anastasiæ reliquias, et in ædem eidem sacram, quæ exstabat in domini porticibus illatas tradunt Theodorus Lector. Ecl. ii, p. 191, Theoph. p. 96, Cedrenus p. 347, et Nicephor. l. xiv, c. 10 : Ἐπὶ Γενοαδίου πατριάρχου, ἠνέχθη ἀπὸ τοῦ Σιριλίου τὸ λειψάνον τῆς ἁγίας Ἀναστασίας, καὶ κατατέθη ἐν τῷ μαρτυρίῳ αὐτῆς, τῷ ἐντι ἐν τοῖς δομνίνου ἐμβόλοις. Verum an divæ Anastasiæ martyri primum sacra fuerit, atquequam illius eo inferrentur reliquias, addubitari potest, etsi Sanctæ Anastasiæ ædem ante ea tempora appellent Marcellinus Comes, Theophanes, et Cedrenus in Valentiniano : nam Sanctæ appellatio indita videtur, quod in sacrum templum immutata fuerit, aut quod ὀρθοδοξίαν a S. Gregorio inductam et resuscitatam ita indigitare voluerint Byzantini. Cum igitur primum Ἀνάστασις et Ἀναστασία simpliciter diceretur, addito etiam interdum ἁγίας epitheto, factum postea ut in resurrectionis Christi honorem dicatam primitus crederent, qua appellatione indigitabatur Hierosolymitanum templum. Id colligo ex Constantino Porphyrogenneta in Basilio, c. 54, scribente imperatorem hunc, ἐν τοῖς δομνίνου λεγομένους ἐμβόλοις εἶναι εἰς ὄνομα τῆς θείας Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν Ἀναστασιως, καὶ Ἀναστασίας τῆς μάρτυρος περιεκαλλῆ ναὸν exornasse. Illiusque testudinem ex ligna lapidum ant fecisse. Eadem verba habet Seyllizes. Ex prædictis confluit Anastasianam ædem in ea urbis regione existitisse, ubi erant porticus Domini, e regione publici balnei Dagistæi nuncupati, ut ait Cedrenus, p. 392 in regione septima, ut est in veteri urbis Descriptione. Porro ædes illa divæ Anastasiæ martyri, quam Φαρμακολογίαν vocant, quæque martyrium passa est Valeriano imperante, sacra fuit. Illius corpus etiamnum Constantinopoli asservari in ecclesia patriarchali Græcorum auctor est R. P. Pacificus in Itinerario CP. p. 38. Hujus festum aiunt Græci 29. Latini 28 Octobris. Vide Menolog. Sirlleti 12 Octob. et Baron. ad 25 Decemb.

(70) Periepleptos. Vide notas ad Alexiadis p. 70.

(71) S. Joannes de Studio. Vide tractat. De capite S. Joannis Bapt. c. 7, n. 9; et Gyll. l. iv, . 9.

(72) S. Andreas. Hanc ædem exstruxit Arcadia, Theodosii junioris sonor, a qua Arcadiæ dicta, ut est in Chronico Alexandr. p. 711. Existit illa juxta templum Sancti Mocii, cumque fere collapsa esset, hanc refecit Basilius Macedo, uti tradunt Constantinus in Basilio c. 54 et Seyllizes p. 587. Renovavit iterum Theodora Mic'aelis Paleologi imp. e sorore Eulogia neptis, ut est apud Gregoram, l. v et vi, p. 119 et 128, qui monasterium feminarium fuisse ait.

Sunt enim per civitatem pauci habitatores et inimici Latinorum, qui nunquam secretarum pacem cum iis obtinebunt, et si promittant, non observant. Fuit enim hæc urbs pulcherrima valde, et aula sapientiae et honestatis, nunc vero ad ignorantiam, et duritiam vetustae opinionis perventi peccato gulæ adhaeserunt, et in tantum delati [f. delicati] propter copiam piscium (73) et carnium, quod pars quarta ipsius ad morbum inciderunt lepræ, et doctrinam

A Joannis Chrysostomi, Damasceni, et aliorum sanctorum Patrum dimisere. Ad trionem [septentrionem], per unum milliarem, Pera (74), Januensium pulcherrima civitas est, et per sium ab urbe separatur. Sunt etenim ab isto loco usque ad mare Pontum, sen Euxinum, 18 miliaria, ad trionem ore tenuissimus, cum periculo intrantium hodie navium, cum quibus postquam de urbe narravimus, ad Ægeum mare ad insulam Statimini revertomur.

Du Cangii notæ.

(73) Propter copiam piscium. Bushequius: *E media CP. jucundissimus est in mare, albertemque perpetuis nivibus Olympum Asiæ prospectus. Mare piscibus omni ex parte refertissimum, modo demittentibus se ex Mæotide Pontoque per Bosphorum et Propontidem in mare Ægeum Mediterraneumque, modo ex illo subvenientibus in ipsum Pontum, sicuti natura fert piscium, tantis agminibus, tamque densis, ut interdum etiam manibus capiuntur. Itaque*

frequentissima est scombrorum, pelamydum, capitonum, syoodontum, xiphium iis locis piscatio, in qua se precipue exercent Græci, magis quam Turcæ: tametsi nec isti positos in mensa pisces aspernantur, etc.

(74) Pera. De Pera copiose egimus in Historia Gallo-Byzantina, lib. v, n. 32; et in not. ad Villbard. n. 83.

ANNO DOMINI MCLXXX.

MANUELIS COMNENI

IMPERATORIS

NOVELLÆ CONSTITUTIONES.

I.

AUREA BULLA DE IMMUNITATE CLERICORUM (1).

Balsamon, seu ejus scholiasta, ad synodium Nicenam secundam, capite quarto: Ὁ ἀείμνητος ἐν βασιλευσί κύριος Μανουὴλ ὁ Κομνηνὸς διὰ χρυσοβούλλου, ἀπολυθέντος κατὰ τὸν Φεβρουάριον μῆνα τῆς ζ' ἰνδ. τοῦ ςχ' (2) ἔτους, ἐφιλοτιμήσατο πᾶσι τοῖς ὀπουδήποτε τῶν χωρῶν τῆς Ῥωμανίας προσκαθημένους ἱερεῦσι καὶ δημοσιακοῖς τελεσταῖς οὗσι μὴ μόνον ἐξκουσεῖαν πάσης δημοσιακῆς ἐπιτηρείας, ἀλλὰ καὶ ἀτέλειαν τοῦ ζευλογίου. Μετὰ δὲ τίνα καιρὸν ἀπεχαρίσατο τοῦτοις μετὰ δοχῆς ἀτέλειαν. Τῆν δὲ τοιαύτην φιλοτιμίαν τῆς ἐξκουσείας τῶν δημοσιακῶν ἐπιτηρειῶν ἀπεχαρίσατο καὶ τοῖς ἐν πᾶσι προσωπικοῖς ἐκκλησιαστικοῖς καὶ μοναστηριακοῖς κτήμασι προσκαθημένοις ἱερεῦσι· πλὴν τῶν μὲν δημοσιακῶν ἱερέων τὴν ποσότητα δι' ἀπογραφῆς ἐστενοχώρησε διὰ τὴν δοχὴν τῶν συμπαθηθέντων τελεσμάτων αὐτῶν ὥστε εἰς τὸ ἐξῆς μὴ ἀβέβαια εἶναι ταῦτα, τοὺς δὲ λοιποὺς προσωπικοὺς ἱερεῖς οὐκ ἠδύκνησαν ἀπογραφῆναι πάντως διὰ τὸ μηδὲ ὀφείλειν γίνεσθαι χάριν τούτων δοχὴν οἰανδήτινα. Adduntur hæc: Ἐπεὶ δὲ μετὰ τινος χρόνου, ἱερέων τινῶν δημοσιακῶν ὑπερβαίνοντων τὴν ποσότητα τῶν, ὡς εἰρηται, γενομένων ἀπογραφῶν ἐλκομένων εἰς ἀπόδοσιν πλωτῶν καὶ λοιπῶν δημοσιακῶν ἐπιτηρειῶν, ὑπεμνήσθη ὁ κραταῖδς καὶ ἅγιος ἡμῶν βασιλεὺς παρὰ τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου κυροῦ Λουκά, καὶ συνέζητήθη κατὰ πρόσταξιν βασιλικὴν, εἰ βοηθοῦνται καὶ οἱ τοιοῦτοι δημοσιακοὶ ἱερεῖς ἀπὸ τοῦ βηθέντος χρυσοβούλλου εἰς τὸ ἐξκουσεῖσθαι τέως ἀπὸ τῶν δημοσιακῶν ἐπιτηρειῶν. Διεγνώσθη συνοδικῶς, ἔχειν τοὺς τοιοῦτους ἱερεῖς τέως τὴν ἐξκουσεῖαν ἀπὸ τῶν ἐπιτηρειῶν. Εἶπε γὰρ ἡ ἅγια σύνοδος, ὅτι καὶ ἀπὸ τοῦ προοιμίου, ἀλλὰ μὴ καὶ ἀπὸ τοῦ ἐξκουσεῖσθαι πάντας τοὺς προσωπικοὺς ἱερεῖς μηδὲ ἀπογραφομένους, παρίσταται ἐναργῶς τὴν βασιλικὴν εὐεργεσίαν πρὸς πάντας ὑπαπλωθῆναι τοὺς ἱερεῖς. Ἄδικον δ' ἔφασαν καὶ τῆς βασιλικῆς εὐεργεσίας ἀλλότριον, τούτους μὲν τῷ δημοσίῳ μηδὲν συνεισφέροντας ἐξκουσεῖσθαι διὰ τὴν τιμὴν τῆς ἱερωσύνης, ἐκείνους δὲ τελεσταῖς ὄντας τοῦ δημοσίου ἐπηρεάζεσθαι καὶ τὴν ἐκ τῆς ἱερωσύνης μὴ ἔχειν περιθάλψιν, ἀλλὰ κατὰ τοὺς λαϊκοὺς εὐθύνεσθαι. Καὶ ἀνάγνωθι τὸ κατὰ τὸν Ἰούλιον μῆνα τῆς α' ἰνδ. τοῦ ςχ' [ος'] ἔτους γεγονός χάριν τούτου συνοδικὸν σημεῖωμα.

(1) Anno 1144.

(2) Lege ςχνϑ'. Vide Zachariam a Lingenthal, pag. 452.

II.

AUREA BULLA DE INSTRUMENTIS MONASTERIORUM (5).

Balsamon ad synod. Νικαυαυη η, c. 12: [Χρυσόβουλλον] τὸ... κατὰ τὸν Ἰούλιον μῆνα τῆς θ' ἰνδ. τοῦ αὐτοῦ ἔτους γεγὼς, καὶ διοριζόμενον, μὴ βλάπτεισθαι τὰ μοναστήρια ἐκ τοῦ ἰσως χωλεύειν κατὰ τι τὰ προσόντα τοῦτοις δικαιοῦματι.

III.

AUREA BULLA VENETIS CONCESSA (4).

Et aliquis firmiteribus quidem urbium munimen A volens apponere, secundas turres excoxit, et custodibus custodes et muris muros appo- ult, et adversariorum assultibus opposuit fortitudinem; verum etiam auri cumulum gravem propter hoc deponere non renuit, et firmitatem¹ perfectioni tempus terere longius, aliaque plura ad urbis augmentum firmitatemque atque circumtutionem^{2,3}. Nos vero, et Imperialem cum Deo circumiecti principatum, et potestatem et virtutem habentes pecuniarumque thesaurum, ubi videtur et opus evocat, largius nonne donabimus amicis et servis et fidelibus et gratis, sermoneque sermonem affirmabimus, et manum dabimus ministrare stylo ad hujus firmitatem, et vallum vallo superponemus, ut olim possessum eis munimen supermuniamus B atque firmemus? Et ubi hoc Imperialis mentis et voluntatis, non igitur eis ostia obserabimus, nec auditus ocludemus, sed illariusque hos respiciemus et petitionem explebimus. Quid michi sermonis vult prolixitas? Veneticis⁴ factus est quidem et ab Imperatoribus⁵, memorabili avo Imperii mei, chrisobylus sermo, donans eis diversa dona; subsecutus vero fuerat rursus hunc et alter ab Imperatoribus, ter beato dilectissimo domino et patre Imperii michi, eadem donans et apponens, quod tunc petiverunt in redificationem amboque⁶ certe ad Imperium eorum servitutis atque fidelitatis et ad Romaniam convente ab eis servare pure dilectionis et affectus. Necessarium ergo, amboque eis ut habebant ipsis dictionibus. presente Imperii nostri sermone nunc renovare, que velut urbem intersitam summitatibus presentis videlicet chrisobuli sermone omnino colligenis et circummuniamus. Habet vero chrisobylus sermo memorabilis Imperatoris domini, domini et patris Imperii michi⁷, sic:

Soles multociens antiquior fides atque benivolentia posteriorem malivolentiam contegere ac delere, victis dominis et amicis memoria prioris subjectorum et amicorum bonitatis; velut nunc quoque in Venetias contigit. Reminiscens enim Imperium meum antiquorum benivolentia et fidei, quam erga semper me-

mōrabilem Imperatorem et dilectissimum patrem ejus⁸ ostenderunt, obicientes se periculis toto animo pro Romania, et cum strenuitate indubitanter certantes contra inimicos qui tunc exercitum eduxerant contra eam, que paulo ante ab eis male gesta sunt, non reputavit, et conversionem eorum accepit, et nutum eis ostendit ilarem, et accedentes in ulnas suas suscepit, et consequenter quidem indulgentia⁹ hos dignos habuit, ut nequaquam jam lesioni cujusvis subicerentur quantumlibet super quibus Imperium meum et Romaniam offenderunt (lex demoniaca sicut videtur violentia), sed perpetuo indulgentiam haberent Imperii mei, que per presens chrysobullion donata est sicut promittentibus rursusque toto animo pro Romania pugnare et omni sub Imperio meo Christianico ordine, simul autem et propria quedam servitia per scriptum et iusjurandum convenientes¹⁰ servire Imperio meo et Romanis, velut facta ab apocriphariis eorum symphonia latius de his tractant. Quoniam vero quesiverunt ante factum sibi chrysobullion beati domini et patris Imperii mei recorrigi rursus et dari sibi, velut qui jam exciderint ex ipso propter culpas que contingerant, exaudivit omnes Imperium meum, et inmutate jussit hoc tamen scribi ponique hic, habens sic:

Et quid unquam sit eorum, que sunt commutatio¹¹ pure amicitie ac fidei? Quid vero amicis et ministris, periculis se obicere pro amicis et donatis elligenibus, reddet quis equi¹² ponderis, et maxime quando spontanee pro his in contamina¹³ in his que contra hostes sunt preliis hi tenerint? Nostre quidem studium voluntatis magnam hanc rem ponens, nihil ad dignam invenit remunerationem. Red it vero, quanta dat temporis¹⁴, et que amicis et ministris sunt placentia. Sunt autem, que retribuntur fidei et pure servitutis premia, nostra quidem studiosa voluntate et spontaneo animo minora ac pauciora, non ignobilia vero quedam, nec amicis et servis indigna. Sed quid michi præmium vult? Ecce, que fidelium Veneticorum sunt, nullus omnium ignoravit; et quo¹⁵ modo venerunt constructis multiferis navibus ad Epidaurum, quod Dyrrachium vocamus nos;

Variæ lectiones.

¹ Lege: firmitatis. ^{2,3} Adde: largiri. ⁴ Lib. albus: Venetia. ⁵ Hic et paulo inferius Imperatore legerim. ⁶ Lege: amborum. ⁷ Junge cum verbo dilectionis. ⁸ Lib. albus: Ut. ⁹ i e. Joannis Comneni. ¹⁰ Scil. imperii mei. Intelligitur Alexius Comnenus. ¹¹ Lib. albus: indulgentiam. ¹² Scribend. m erat: convenientibus. ¹³ Hoc verbum transponendum est, sic: Et quid unquam sit commutatio (ἀποδοχή) eorum, quæ, etc. ¹⁴ Lib. albus: equis. ¹⁵ An: certamina vel conamina? ¹⁶ An: tempus? ¹⁷ Lib. albus: aue

(5) Anno 1146.

(4) Hanc Latine ex Libro albo et Libris pactoram integram ediderunt Tafel et Thomas Urk. z.

ält. Handels- u. Staatsgesch. d. Rep. Venedig. To. I (Wien 1856), p. 113. — 124.

et quomodo viros navi pugnantes innumeros in auxili-
 um nobis presentaverunt; quomodoque ¹⁸ proprio
 stollo scelesti stolium ¹⁹ vi superarunt ²⁰, perdentes
 cum ipsis viris; et quod nunc quoque nobis auxi-
 liantes perseverant; et alia, que a thalattocopis i. e.
 in mari laborantibus viris acta sunt, et que correcta
 nonerunt omnes, et si nos non dicamus? Unde et in
 remuneratione hujusmodi ipsorum servitorum bene
 voluit Imperium meum per presens chrisobullion
 sermonem accipere eos annue in tempore roge sollemp-
 nium librar. ²¹ XX, et ut distribuantur hec in
 proprias ecclesias secundum ipsorum velle. Honoravit
 autem et nobilem Ducem eorum venerabilissima pro-
 tosebasti dignitate cum roga etiam sua plenissima.
 Non in persona vero ipsius determinavit honorem;
 sed indesinentem esse atque perpetuum et per succes-
 siones usque ²² secundum diem ²³ fuerint Ducibus
 transmitti definitivis in urbe. Honoravit et Patriar-
 cham eorum hypertimon, i. e. superhonorabilem, cum
 roga librarum viginti. Et hunc vero honorem per
 successionem in eos, qui deinceps fuerint, Patriar-
 chas transmisit, ut hic quoque sit indesinens atque
 perpetuus, et non tantum persona- ²⁴ ejus Constituit
 vero Imperium meum et sanctissimam ecclesiam
 sancti apostoli et evangeliste Marci, qui est in Ve-
 netia, ab uno quoque in magna civitate et omni Ro-
 mania tenentium ergasteria Amalphynorum ²⁵ om-
 nium, qui sunt sub potestate ejus quidem patricatus ²⁶,
 accipere per unum quemque annum numismata tria.
 Ad hoc donat eis et ergasteria que sunt in embolo
 Peramatis cum solaris suis, que habent introitum et
 exitum in totum ²⁷, quod procedit ab Ebraica usque
 ad Vig'an, queque habitantur et que non habitantur,
 et in quibus Venetici permanent et Greci sicut ergas-
 teriis; et maritimas III scalas, que in predicto
 spacio terminantur. Donat autem et sancto Akindino
 mankipium i. e. pistrinum ²⁸, quod est in ipsius
 ecclesie latere, quod pertinet ad domum Petrii, et
 habet pensionem Byzantinorum XX. Similiter dat
 et ecclesiam sancti apostoli Andree, que est in Dyr-
 rachio cum ibidem existentibus Imperialibus pensio-
 nabilibus preter in is repositam aphesis, que debet
 dari ad chelandia ²⁹. Concessit autem eis et negociari
 in omnes partes Romanie species universas, videlicet
 circa magnam Laodiciam ³⁰, Antiochiam et Nun-
 mistam, Adatiam, Tarson, Attalian, Strovilom, Chion,
 Theologon, Phocian, Dyrnachion, Aulonem, Cory-
 phus, Bondicam, Methonem, Coronem, Nauplion,
 Corinthion, Tebas, Athenas, Eurippon, Demetrida,
 Thessalonicam, Chyrisopolin, Peritheorion, Abydon,
 Redeston, Adrianopolin, Apron, Erracliam, Seli-

A briam, et per ipsam Megalopolin, et simpliciter in
 omnes partes sub potestate nostre pie mansuetudinis,
 non prebentibus omnino pro qualibet propria negotia-
 tione quilibet commercii gratia vel injustis aliis
 conditionis, que demotio infertur, pacti quasi xiloro-
 lumi, limenatici, porteatii, caniskii, exifeileos ³¹,
 archontichii et aliorum tributorum causa eorum, que
 debent negociari. In omnibus enim negotiationis locis
 data est licentia eis ab Imperio meo, superiores esse
 debere et ipsa requisitione. Excident vero et ab ipso
 eparcho parthalassite ³², eleoparcho dominico ³³,
 commerkiarii, chartalarii, hipologis et omnibus,
 qui hujusmodi sunt, nullo eorum, qui per loca sunt
 principium vel aliorum servorum communis tractan-
 tium, contempnere quid eorum que hic diffinita sunt
 B presumente. Omnium enim, quas quis dicat, specie-
 rum ac rerum concessa est hiis negotiatio, et omnium
 emptionem in potestate habebunt facere, superiores
 existentes universa datione. Hec ita cum dis-
 cussaverit Imperii michi pietas sancta, atque diffinit, nul-
 lum resistere eis sicut rectis et veris dulis ejus et
 contra inimicos adjutoribus et usque ad finem seculi
 tales se esse promittentibus, nec quemquam omnino
 contraria sentire hiis talibus, nec actiones aliquas
 adversus omnes exercere propter tradita eis ergas-
 teria et scalas istic. Qualicumque enim ³⁴ juris hec
 existunt, sive ecclesiastici sive privati sive publici,
 sive sancte domus sint, hec nullatenus continget, que
 nunc sunt fidelium duli ³⁵ Imperii michi Venetico-
 rum et in posterum futurorum; quum multam beni-
 volentiam et rectum animum erga Romaniam et erga
 Imperium meum ostenderunt, et toto animo hec ser-
 vare promittunt in perpetuum, et pugnare pro Ro-
 manorum statu et Christianis pro parte ³⁶ volunt et
 protesantur. Et contra tales viros quis contradicit,
 vel contra eos iudicium movebit aliquando? Unde nec
 secretum Petrii vel Mirelen, nec etiam pricatus qui-
 que, sed nec monasterium vel templum sanctum,
 quibus videlicet donata ergasteria pertinent atque
 scale, contra hos movebunt. Erunt autem silenes et
 in dispensatione ac donatione Imperii michi manentes
 vere. Nam si voluntaria non donamus dignis accipere,
 ceu qui viriliter egerunt et viriliter agere student
 atque studebunt, quibus aliis donabimus aliquando?
 D Ergo et donabuntur donatorum sibi immobilium sine
 ablatione et sine turbatione in deinceps omnia et
 perpetua tempora secundum continentiam debui expo-
 poni sibi practici traditionis eorum a protoamihypalo
 Georgio et notario Imperii mei in Machitarin, quod
 et firmum erit et stabile ac inviolabile in omnibus,
 que continebuntur in eo; debens et hoc in illis suba-

Variæ lectiones.

¹⁸ Liber albus: quodque. ¹⁹ Idem: stolii. ²⁰ Idem: superore. ²¹ Malim: libras. ²² Sic Lib. albus. Lib. pactor. ut qui sec. Editores iis qui. Recte. ²³ Editores deinceps emendant. Non opus. Græco: κατά την ημέραν. ²⁴ Lege: personae. ²⁵ Editores notant: i. e. Amalphitanorum. ²⁶ Idem notant: i. e. patriciatu. ²⁷ Legerim: embolum. ²⁸ Lib. albus: pristinum. ²⁹ Navium species. ³⁰ De his nomi-
 nibus curiosi conferant doctissimas Tafelii adnotationes l. l. p. 418 sq. ³¹ Lege: exasoleos, τοῦ ἐξ-
 ἀσολεύος. ³² De παραθαλασσίτη cf. Περὰ Ll, 29. ³³ Editores in genikū (τοῦ γενικῶ) scribendum
 censent. Vide infra Nov. LXXXVII. ³⁴ Lib. albus: qualicumque eram. ³⁵ Lege dulorum. ³⁶ Ex Nov.
 III Isaaci Angeli (tom. CXXXV) legendum erit: prompte.

stipulari secretis, in quibus et presens subasti, ulatum est Chrysobolion Imperii nostri, in noticiam eorum, que donata sunt rectis dulis Imperii mei Veneticis, et ad deortacionem temperatorum ⁵⁷ hos molestare eorum causa. Erunt igitur, que hic diffinita sunt, senota firmaque incorrupta et a nullo contempta. Si vero quis contempserit forsitan quid eorum, que in hoc chrysobollio disposita sunt, inremissibiliter exigetur a secreto ton oichiacon aurum libras X., et quantitatem ejus, quod ablatum fuerit ex eis, persolvat in quadruplum, quia firmo ac securo existente presente pio chrysobollio, facto circa Maium mensem, ante Indictionis, in anno sex millesimo ducentesimo ⁵⁸, in quo et nostrum pium et a Deo promotum subsignavit Imperium.

Hujusmodi ergo chrysobollion confirmans Imperium meum, bene vult et item habere effectum, sicut expositum est a principio quando eis donatum est, ita ut et solemnorum phalatinia ⁵⁹ proveniat et deinceps imminuat, et honores dignitatium habeant nobilissimus Dux et sacerdos Patriarcha eorum, accipiant tantum ⁶⁰ et rogas, verum etiam possessionum et fructuum donatorum et traditorum sibi ergasteriorum et scalarum habeant sine ablatione. Similiter et habeant ipsi sine prohibitione et negociari sine commercio et datione qualicumque altera in omnibus dinumeratis in prefato chrysobollio civitatibus et regionibus, que sub potestate Imperii nostri sunt. Verum etiam ut ab ergasteriis Amalphitorum, que per chrysobollion constituta sunt sanctissime ecclesie apostoli et evangeliste Marci, qui est in Venetia, dentur ad eam sine minutione. Quum vero ante annos non paucos contigit eos, qui vendebant Veneticis in Romanicis regionibus negociationes aliquas, commercium de ipsis exigi, et optinuit hic mos annis multis ut ⁶¹ dictum est, rogaverunt autem et de hoc Imperium meum fieri ⁶² dilectissimi duli et amici ejus Venetici, quatenus corrigatur hujusmodi quoque capitulum, et donaretur sibi et ab his potestas et libertas, complevit et hanc petitionem Imperium meum, et definiit per presens chrysobollion, nullum eorum qui sub potestate Imperii nostri, Grecis negociantibus cum Veneticis in omnibus regionibus Romanie, vel quando vendit ad eos vel quando emit ab aliquo ⁶³ eorum, dare ⁶⁴ pro commercio quilibet, vel pro altera quumvis exactione; sed ut excusentur et ipsi, sicut et hii, qui cum commerciis negociantur. Verum tamen debent et Venetici ea, que per factam scripto conventionem a legatis eorum promissa sunt jurejurando Imperio meo, firma servare incorrupta. In quo erunt eorum, que per presens chrysobollion

donata sunt ipsis jura, donantes sine ablatione in erum omne, ut firmum et securum inesse presens chrysobollion, factum per Augustum mensem quarte Indictionis sexmillesimi DCXXXIII ⁶⁵ anni, in quo et nostrum pium et a Deo promotum subsignavit Imperium.

Et hec quidem, que a laudabili Imperatore et avo Imperii mei et a ter beato Imperatore domino et patre Imperii mei donata fidelissimis Imperio nostro Veneticis per chrysobollion illorum; quod utique chrysobollion nostrum quoque pium Imperium firmat per presentem chrysobollion sermonem, diffinitque efficaciam auferre, sicut habebat hoc et usque ad migrationem ad dominum in ⁶⁶ Imperatoribus laudabilis et ter beati domini et patris Imperii mei, velut etiam Veneticis consueti sibi sacramenta sacra habentibus, servare ad Imperium meum et Romaniam fidem et servitium ipsis opibus puram, veram, rectam.

Quia vero, sicut relatum est Imperio meo a presentibus in Megalopoli missis Veneticorum, consecuti quidem sunt Venetici preceptum Imperatoris laudabilis domini et patris Imperii mei, — licentiam his donans improhibite etiam per insulas Cyprou et Creten negociari et sine consortio eos ubi terrarum ⁶⁷ Imperii mei pro hiis, que ad hujusmodi insulas negociande sunt ab eis, omnimodis speciebus, — non contigit autem, que in hujusmodi precepto comprehenduntur, effectum recipere, ac propter hoc usque nunc per hujusmodi preceptum donata sibi flotimia, i. e. donatione privantur vel carent Venetici: petiverunt vero Imperium meum flotimiam quidem hanc, que in predicto precepto fertur laudabilis Imperatoris domini et patris Imperii mei, in opus vero Veneticis non provenit, ab Imperio meo precipi efficaciam ab hoc nunc auferre; Imperium mei propter eam, quam ad ipsum et Romaniam monstrant, verum etiam dehinc monstrare promittunt, fidem atque servitium, hujusmodi ipsorum petitione suscepta vult ac definiit, eos et per insulas, Cyprou videlicet Cretenque, negociari, nec ab aliquo quilibet exigi horum causa, sed a kometkientis eos conservari ubique terrarum Imperii mei secundum superius tractatas distinctiones. Et ut habeant hii securitatem in his, que per presentem chrysobollion sermonem diffinita sunt, presens expositus est chrysobollius sermo, factus per mensem Octobrem, Indictionis undecime, anni sexies millesimi sexcentissimi quinquagesimi sexti, in quo et nostrum pium et a Deo promotum subsignavit Imperium.

Variæ lectiones.

⁵⁷ Editores temptatorum vel temptantium legi volunt. ⁵⁸ Editores notant: « Annus ex prave intellectis numeris Græcis corruptus est: uti indictionis quintæ docet additamentum, est annus mundi 6590 — 1022 p. Chr. isque prorsus convenit. » Meo judicio ex Nov. Isaaci Angeli pro iisdem Veneticis legendum est: *quinte decime Indictionis — sexcentesimo*, ut ad annum p. Chr. 1092 referatur. Z. A. L. ⁵⁹ Lege: *chilotimia*. ⁶⁰ Malim: *autem*. ⁶¹ Ita pro et reposui. ⁶² Lege *fidelissimi pro fieri dil.* ⁶³ Codd. *aliqua*. ⁶⁴ Lib. albus: *dein*, Lib. pactorum: *dentur*. ⁶⁵ Codd. 254, sed sexcentesimo numerum habet Nov. III Isaaci Angeli (vide tom. CXXXV) ⁶⁶ Lib. albus in non habet. Editores *Imperatoris* emendant: male. Cf. enim dictam novellam Isaaci. ⁶⁷ Lege: *sine commercio ubique terrarum*.

IV.

DE JURAMENTO JUDÆORUM.

Suggestio cujusdam, facti ex Judæo Christiani; continens, quale sit Judæorum jusjurandum.

Indignus ego et humillimus potentissimæ ac sacræ tuæ majestatis servus, confidenter precès tibi, sacratissime princeps, offero. Ex Judæis natus sum servus tuus, de castro tibi subjecto Attalia. Dei vero benignitate, qui non venit vocatum justos, sed peccatores ad poenitentiam, ad delictorum meorum agnitionem perveni, sanctumque baptismum per animi conversionem suscepi. Deinde propter felicitatem divini impejii tui, tres quoque fraterculos meos baptizavi. Et oblatis precibus suggestum a nobis est beatissimæ sanctæque memorie domino et imperatori nostro, patri divinitus coronatæ sacræque majestatis tuæ, ut nobis donaret Judaicas parentum nostrorum ædes, ac reconditas in iis non magni pretii res, quæ a Judæis detinerentur. Ac pro favore sacræ majestatis ipsius, suggestio nostra est exaudita. Quippe consecuti sumus honorandum et adorandum rescriptum ad quæstorem, ut ædes ejusmodi nobis traderentur. Itaque secundum mandatum hoc, res successit. Ac ope sacræ majestatis tuæ conversa domus istæc est a nobis servis tuis in sacrosanctum templum, quod Sanctæ Resurrectionis appellatur. Ordinavimus et monachos quosdam in eo, qui pro sacro imperio tuo, proque Christianis universis, preces fundant. Rerum quoque nostrarum nomine quæstorem appellavimus, ut eæ nobis restituerentur. Verum eas inficiati sunt Judæi. Quamobrem nobis injunxit quæstor, ut causa nostra per juramentum de calumnia, proque plenum definiretur. Et ego quidem, cum Christianus juramentum de calumnia præstarem; illi vero, plenum. Non tamen ut ipsi vellent, sed quale juramentum eis ego in scriptis darem. Quod quidem tale est. In primis, ut rubo cingatur, et insideat culleo, ac mare ingrediens, ter circumcisionem suam conspuat, his verbis utens: Ita me juvet Barase, Baræa, Adonai, Eloï, qui transduxit Israellem per mare Rubrum siccis pedibus et aquam eis ex saxo potabilem præbuit, mannaque comedendum dedit eis, cum coturnicibus, licet ipsi facti fuerint ingrati, repudiatis porci carnibus. Per eam legem, quam Adonai promulgavit; perquesputi rejectionem hanc in corpus circumcisionis, et per rubum, quo cincti sunt lumbi mei, non mentiendi causa nomen Domini Sabaoth in hoc jurejurando assumo. Sin id mendacii causa facio subjecti sint exsecrationi prodeuntes ex ventre meo liberi. More cæci parietem palpando queram, et instar ejus, qui oculis caret, labar. Præter hæc omnia, tellus aperiat os suum, meque absorbeat, ut Dathanem et Abiromum. Atque hoc jusjurandum ipsi non gravate susceperunt. Deinde cum ego juramentum de calumnia præstitissent, illi plenum hoc præstare recusarunt,

Ἐπιμόνησις τινος ἀπὸ Ἰουδαίων Χριστιανοῦ γενόμενου, περιέχουσα ἐποικίς ἐστίν ὁ ὄρκος τῶν Ἰουδαίων.

Τολμῶν ὁ ἀνάξιος καὶ πανσυτελής δοῦλος τῆς κρατίστης καὶ ἀγίας σου βασιλείας δέομαι, δέσποτά μου ἄγιε. Ἐξ Ἰουδαίων ἐγενόμην ὁ δοῦλός σου ἀπὸ τοῦ δουλικοῦ σου κάστρου Ἀτταλείας. Φιλανθρωπία δὲ Θεοῦ, τοῦ μὴ ἐλθόντος; καλέσει δικαίους ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν, εἰς ἐπίγνωσιν ἥθλων ἐμῶν ἁμαρτιῶν, καὶ βάπτισμα ἁγίων διὰ μετανόιας ἐδεξάμην. Ἐἴτα δι' εὐτυχίαν τοῦ ἐνθίου κράτους σου ἐβάπτισα καὶ ἕτερα τρία ἀδελφία μου· καὶ ὑπεμνήσθη παρ' ἡμῶν ὁ τρισμακάριστος; καὶ ἅγιος ἡμῶν αὐθέντης; καὶ βασιλεὺς, ὁ πατήρ τῆς θεοσεφεοῦς καὶ ἀγίας βασιλείας σου, ὡς ἂν δωρηθῆται ἡμῖν τὸ Ἰουδαϊκὸν ἐκεῖνο τῶν ἡμετέρων γονέων οἰκημα καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἀποκαίμενα διγγοστά πράγματα, κατασχεθέντα παρὰ τῶν Ἰουδαίων καὶ διὰ τῆς ἀντιλήψεως τῆς ἀγίας βασιλείας αὐτοῦ εἰσηκούσθη ἡ ὑπόμνησις ἡμῶν, καὶ ἐγένετο ἡμῖν τιμὰ καὶ προσκυνητὴ λύσις πρὸς τὸν πράκτορα, παραδοθῆναι ἡμῖν τὸ τοιοῦτον οἰκημα. Κατὰ ταύτην οὖν τὴν πρόσταξιν γέγονεν οὕτως· καὶ τῇ ἀντιλήψει τῆς ἀγίας βασιλείας σου γέγονε τὸ τοιοῦτον οἰκημα παρ' ἡμῶν τῶν δοῦλων ναὸς ἅγιος οὕτω καλούμενος; ἡ Ἁγία Ἀνάστασις, καὶ μοναχοὺς τινας ἐν αὐτῷ κατετάξαμεν ἐπὶ τῷ ὑπερευχεσθαι τῆς ἀγίας σου βασιλείας καὶ πάντων τῶν Χριστιανῶν. Ἐξεκαίσαμεν δὲ τὸν πράκτορα καὶ περὶ τῶν ἡμετέρων πραγμάτων, ὡς ἂν ἀποδοθῶσιν ἡμῖν· καὶ ἔξαροι ἐγένοντο οἱ Ἰουδαῖοι. Προστάξεν οὖν ὁ πράκτωρ ἡμῖν λυθῆναι τὴν ὑπόθεσιν ἡμῶν διὰ συκοφαντικοῦ καὶ τελείου· καὶ ἐγὼ μὲν ὡς Χριστιανὸς ἵνα πληρώσω τὸν συκοφαντικόν, αὐτοὶ δὲ τὸν τελειόν, πλὴν οὐχ ὡς αὐτοὶ θέλουσιν, ἀλλ' ὡς ἂν ἐγὼ δώσω αὐτοῖς ἐγγράφως. Ἔστι δὲ οὕτως· ἐν πρώτοις, ἵνα ζώσεται τὴν βάρτον, καὶ καθάλλικεῦση τὸν ἀσκόν, καὶ ἐμβῆ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ πύση τὴν περιτομὴν αὐτοῦ τρίτον, λέγων οὕτως· εἰ Μὰ τὸν Βαρασῆ, Βαραῖ, Ἀδωναί, Ἐλωί, τὸν διαπεράσαντα τὴν Ἐρυθρὴν θάλασσαν τὸν Ἰσραὴλ ἀβρόχως, καὶ ποτίσαντα αὐτοὺς ὕδωρ ἐκ πέτρας, καὶ δόντα αὐτοῖς μάννα φαγεῖν καὶ ὀρυγομετρίαν, εἰ καὶ αὐτοὶ ἀχάριστοι ἐγένοντο οὐ παραιτησάμενοι τὰ τοῦ χοίρου κρέα. Μὰ τὸν νόμον, ὃν δέδωκεν Ἀδωναί, καὶ τὸν ἐμπυσιμὲν τοῦ σώματος τῆς περιτομῆς, καὶ τὴν βάρτον, ἣν τῇ ἐμαυτοῦ ὀσφύϊ περιζώννυμαι· οὐκ ἐπὶ ψεύδοι; ὁμνύω τὸ ὄνομα Κυρίου Σαβαῶθ· εἰ δὲ ἐπὶ ψεύδους ὁμνύω, ἐπικατάρτα τὰ ἔκγονα τῆς κοιλίας μου, ψηλαψῆσω ὡς ὁ τυφλὸς τοίχον, καὶ ὡς μὴ ὑπάρχων ἔχων ὀφθαλμοὺς πεσοῦμαι σὺν τούτοις πᾶσιν, ἀνοξάτω ἡ γῆ τὴν στόμα αὐτῆς, καὶ καταπιέτω με, ὡς Δαθὴν καὶ Ἀβειρίον. Καὶ οὗτοι τὸν ὄρκον τούτων ἀσμένως ἐδέξαντο. Ἐἴτα μετὰ τὸ ὁμῶσαι ἐμὲ τὸν συκοφαντικόν, οὐκ ἠθέλησαν πληρῶσαι τὸν τελειόν· ἀλλὰ ὄμοροι; τὸν πράκτορα μετελθόντας ἐξέφυγον

τὴν ἄρκον. Διὰ γούν τοῦτο δέομαι καὶ παρακλιῶ τὸ
 εὐθεῖον κράτος σου γενέσθαι μοι τιμὴν καὶ προσκυ-
 νητὴν λύσιν πρὸς τὸν κατὰ τὴν ἡμέραν πράκτορα,
 διοριζομένην, ἢ τὸν τοιοῦτον ἄρκον ὁμοίαι καὶ μὴ
 βουλομένης τοὺς Ἰουδαίους, ἢ ἀναμφιβίλως ἀπο-
 δοῦναι ἡμῖν τὰ εὐλόγως παρ' ἡμῶν ἐπιζητούμενα
 πράγματα. Καὶ εἰ τοῦτο γένοιτο, δέσποτά μου ἄξι,
 οὐ παύσομαι παρ' ἄλλην μου τὴν ζῶν τῆς ἀγίας
 σου βασιλείας ὑπερευχεσθαι ἢς ὡς δούλος ἀνάξιος
 τοιμήσας ἰδεήθην.

Ἀντιγραφὴ βασιλική.

Ἐπόδειξον τὴν παρούσαν λύσιν τῆς βασιλείας
 μου τῷ μεγαλειφανεστάτῳ δουκὶ τῶν Κιβυρραῖω-
 τῶν, καὶ οὗτος ἵνα μετακαλέσθαι καὶ τοὺς παρὰ
 σοῦ διαγκαλουμένους Ἰουδαίους. Καὶ ἴαν σου τὸν
 συκοφαντικὸν ἐπομοσαμένον, ὡς ὑπέμνησας, οὗτοι
 ἀναποδίζωσι πρὸς τὸν ἐν τῇ ὁπομνήσει σου δηλού-
 μων τέλειον, παραπειθῶν αὐτοὺς ἢ τὸν τοιοῦτον
 ἐποδοῦναι τέλειον, καθὼς ἐντέος ἀνατάττεται, ἢ ἂ
 λέγεις πράγματα ἀντιστρέφαι πρὸς σέ. Τῷ μηνὶ
 Νοεμβρίῳ ἐπινημήσεως ια' δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων
 τῆς βασιλικῆς καὶ θείας χειρὸς.

Παραβολὴ γενομένη περὶ Ἰουδαίων

Παρεβέβηθη ἀπὸ τοῦ Ἐπαρχικοῦ βιβλίου ὁ ἄρκος,
 ἐν ἀμνύουσιν οἱ Ἰουδαῖοι, ὁ καὶ περιέχων οὗτος·
 Ἐν πρώτοις ἵνα ζώσῃται τὴν βίαν, καὶ κρατήσῃ
 ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τὸ μεγαλεῖον, καὶ εἶπῃ οὕ-
 τως· «Εὐλόγητός Κύριος ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν,
 ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ διαγαγὼν
 ἡμᾶς διὰ ξηρᾶς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, οὐ ψεύ-
 θομαι. Εἰ δὲ καὶ διαψευδόμενος εὐρῶθῶ, δέη μοι
 Κύριος ὁ Θεὸς τὴν λέπραν τοῦ Γιεζῆ καὶ τοῦ Ἀμμᾶ,
 Ἰθαί τοῦ ἱερέως τὴν καταβίτην, καὶ ἀνοιξάτω ἡ γῆ
 τὸ στόμα αὐτῆς, καὶ καταπιέτω με ζῶντα, ὡς Δα-
 θὴν καὶ Ἀβειρών. »

Ἡ ὑπογραφή.

Ὁ κριτὴς τοῦ Βήλου καὶ ἐπὶ τοῦ Ἱπποδρόμου,
 Βασιλείος ὁ Πανώλης, τὰ παρόντα βήματα τοῦ ἄρκου
 ἀπὸ τοῦ Ἐπαρχικοῦ βιβλίου παρεκβαλὼν καὶ ἰσα-
 ζοντα εὐρῶν ὑπέγραψα καὶ ἐσφράγισα.

ἔχε καὶ βούλλαν κάτωθεν ἀπηρωρημένην, ἔχου-
 σαν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν γράμματα, οὕτως ὡς
 ἔχοιτα·

Ἐκ τῆς σφραγίδος ἴσθι τὸν γεγραφέα.
 Κριτὴν Πεκούλην ὃς θέλει γνωρίζετω.

sed quaestore muneribus occupato, evaserunt. Han-
 igitur ob causam supplico et oro divam majestatem
 tuam, ut honorandum et adorandum rescriptum
 ad quaestorem hujus temporis impetrem; quo sta-
 tuatur, vel ut ejusmodi juramentum etiam inviti
 Judæi præstent, vel haud dubie nobis restituant
 eas res, quas jure poscimus. Id si fiat, sacratissime
 princeps, non desinam toto vitæ meæ tempore pro
 sacro imperio tuo vota facere, ejus indignum ego
 mancipium, preces has confidenter obtuli.

Rescriptum imperatoris.

Ostende præsens hæc majestatis meæ rescriptum
 illustrissimo Cibyrrhæotarum duci, qui Judæos
 etiam, abs te accusatos, arcessat. Ac siquidem
 ubi tu juramentum de calumniis præstiteris, quem-
 admodum te facturum suggestisti, Judæi jusjuran-
 dum illud absolutum, quod in suggestione tua
 expomis, recusaverint: suadebit eis, ut aut jusju-
 randum ejusmodi absolutum præstent, sicut in-
 sertum est; aut tuæ tibi res, quas commemoras,
 restituantur. Dat. mense Novembri, indictione un-
 decima, rubris litteris Imperatoris sacræque ma-
 nus.

Extractum de Judæis.

Hoc jusjurandum, quod Judæi præstant, excer-
 ptum est ex libro Præfectorio, verbaque ejusmodi
 continet: Imprimis rubo cingatur, manibusque
 suis augustam rem teneat, et his verbis utatur:
 «Benedictus Dominus Deus patrum nostrorum, qui
 cælum et terram condidit, perque siccum nos trans
 Rubrum mare duxit, quoniam non mentior. Quod
 si mentiri deprehensus fuero, det mihi Dominus, qui
 Deus est, lepram Giezæ, et Ammæ ac Eli sacerdotis
 supplicium: et os suum tellus aperiat, meque vi-
 vum absorbeat, instar Dathanis et Abironi.»

Subscriptio.

Ego Basilius Pecules judex Veli, et Hippodromi
 præfectus, cum hæc præsentis jurisjurandi verba
 de libro Præfectorio excerpissem, eaque depre-
 hendissem origini respondere, subscripsi et sub-
 signavi.

Habebat et bullam inferius appensam, quæ ab utra-
 que parte litteras continebat, in hanc sententiam:

Ex signo eum qui scripsit hæc agnoscat.
 Quisquis volet Peculem agnoscat judicem.

V.

AUREA BULLA DE INSTRUMENTIS ECCLESiarUM (5).

Περὶ δικαιωμάτων τῶν ἀπαντήσου ἐκκλησιῶν,
 ἐπὶ τῇ κατοχῇ τῶν ἀκινήτων.

Ὁ Βασιλεὺς.

Ἀπελθὼν χρυσόβουλλος λόγος τοῦ αὐτοῦ
 κραταίου ἀγίου ἡμῶν βασιλέως κατὰ μῆνα Φε-
 βρουάριον, ἐπινημήσεως ια' τοῦ 5795' ἔτους, ὁ

De instrumentis omnium, quæ ubique sunt, eccle-
 siarum, ob possessionem immobilium.

Balsamon.

Emissa est aurea bulla imperatoris nostri, domini
 Manuelis Comneni, mense Februario, indictione un-
 decima, anno 6656, quæ et medicatrix dicitur, ut

potē quæ fortasse medeatur titulis et juribus omnium ecclesiarum, quæ claudicant, episcopatum scilicet, et metropolitum, et ipsius Magnæ Ecclesiæ. Quæ etiam ad verbum sic habet :

Qui post Mosem fuit electi illius populi imperator Jesus, Jerichuntis festinans munimenta ac propugnacula diruere, sacerdotibus jussit in circuitu tuba canere, et sic murorum propugnacula mirabiliter dejecit. Imperio autem meo, quod nova populo a Deo electo præest post illum principem populi servatorem et ducem, alium Mosem, inclytum dico imperii mei dominum et genitorem, veluti quædam Jerichuntina mœnia, diruere properant communitatis Christianorum inimici propugnacula, occidentalis dico draconis (6), qui in Sicilia tyrannidem exercet, et illinc adversus Romanum imperium latenter proripit, veluti spiritalibus quibusdam tubis, vestris antistitum Deum nobis quotidie placentium precibus; ad illum diruendam adjuvantibus opus est. Sed et ipse divinus Moses, quando cum Amalec prælium commisit, sacerdotibus utrimque innixus, sic eum fugavit et vicit. Sicut ille ergo, meum quoque imperium antistitum sustentaculo indigens, ad aciem adversus novam hunc Amalec propositam, et veluti quamdam læcis columnam novum hunc Israel præcedentem, et ejus gressus dirigentem, preces eorum habere volens; hanc præsentem Auream Bullam omnium ecclesiarum patri, novæ Sion, Dei sapientiæ habitaculo, et iis qui sunt in omnibus insulis, et in Oriente, et Occidente antistitibus donavit, eorum pro imperio meo preces magis confirmandas. Recte enim scit meum imperium, regem non servari per mollem potentiam, et gigantem non servatum nisi in multitudine roboris sui: mendax autem equus ad salutem, ut dicam cum Propheta, et Psalmographo, et Dei patre.

καὶ ὡς γίγας οὐ σωθήσεται ἐν κλήθει ἰσχύος αὐτοῦ· Προφήτην καὶ Φαλμογράφον καὶ Θεοπάτορα.

Volens enim, ut firmitas et stabilitas Ecclesiæ, quæ omnibus præest, servetur; et omnibus dictis antistitibus sanctarum, quæ ubicunque sunt, ecclesiarum; et securitatem titulorum ac jurium, quæ illis adsunt, in ipsorum immobilium possessione, firmiter constituens, et præterea corrigens, si quid in eorum juribus elaudicet, et mero jure sit destitutum: et non solum hoc, sed et si quod jus consequi debeat ad ejusmodi immobilium dominium, detentionem, et proprietatem, id fortasse prius factum non est; hanc imperii mei Bullam Auream ejus, quod deest, medicatricem illis tradidit, quæ veluti perfectum, et integrum, et omnino inconcussum jus in eis probat. Per quam confirmat quidem, et tutius facit, quodcumque jus adest sanctis ecclesiis, eique, quæ illis præsidet, in ipsarum immobilibus, cujusmodicumque fuerint, et

(6) Rogerium Siciliæ regem intelligit.

καὶ ἰατὴρ λεγόμενος ὡς ἰώμενος τὰ χλωρότητα ἰσως δικαιώματα τῶν ἀπαταχῶν ἐκκλησιῶν, ἐπισκοπῶν δηλονότι καὶ μητροπόλεων καὶ αὐτῆς τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ὅς καὶ κατὰ ῥῆμα οὕτως διαλαμβάνει·

Ὁ μὲν μετὰ Μωσέα τοῦ ἐκλεκτοῦ λαοῦ ἐκείνος στρατηγὸς Ἰησοῦς τὰ Ἱερουσόμεια καθελὲν ἐπιεργόμενος ὀχυρώματα τοῖς ἱερεῦσι κύκλῳ σαλπίζειν ἐκέλευε, καὶ οὕτω παραδόξως τὰς τῶν τειχῶν ἐπάλξεις κατέρριπτε· τῇ δὲ τοῦ νέου τῷ Θεῷ ἐκλεκτοῦ καθηγουμένη τούτου λαοῦ βασιλεία μου μετὰ τὸν ἐν βασιλεῦσιν ἐκείνον ἄλλον Μωσέα, τοῦ λαοῦ σωτήρα καὶ ὁδηγόν, τὸν ἀσπίδμον λέγω αὐθέντην τῆς βασιλείας μου καὶ γεννήτορα, ὡς περ τινὰ τεῖχη καθελὲν ἐπιεργουμένη Ἱερουσόμεια τὰς τοῦ κοινοῦ τῶν Χριστιανῶν ἐχθροῦ ὀχυρώσεις, τοῦ δικαιοῦ λέγω ἐδρόκοντος, τοῦ τῆς Σικελικῆς κατατυραννοῦντος γῆς, ἀκαίθην κατὰ τῆς τῶν Ῥωμαίων ἐμπρατῆρας λάθρα ἐρπίσαντος, ἀναλόγως οἷα πευματικῶς τινὰς σάλπιγγας τὰς τῶν τὸν Θεὸν ἐξελουμένων καθ' ἐκάστην ὑπὲρ ἡμῶν ἀρχιερέων εὐχὰς πρὸς ἐκείνον καθάρασειν συνεργούσας ἔχειν δεήσει. Ἄλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ θεόπτης Μωσῆς, ὀπηνίκα τῷ Ἀμαλῆκ συνεκρότει τὴν μάχην, ἱερεῦσιν ἐκατέρωθεν στηριζόμενος οὕτω ταῦτον κατατροποῦτο καὶ ὑπερίσχυε· κατ' ἐκείνον, οὖν καὶ ἡ βασιλεία μου τοῦ ἀρχιερατικοῦ δεομένη ὑποστηρίγματος εἰς τὴν κατὰ τοῦ νέου τούτου Ἀμαλῆκ προκειμένην ἀντιπαρτάξιν, καὶ ὡς περ τινὰ στυλὸν φωτὸς τοῦ νέου Ἰσραὴλ προηγούμενον καὶ τὰ τούτου ἐπισυμβύοντα διαδήματα, τὰς τούτων ἔχειν εὐχὰς ἐθέλουσα τὸν παρόντα Χρυσόβουλλον Λόγον τῇ μητρὶ πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, τῇ νέᾳ Σιών, τῷ τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας ἐνδαιτήματι, καὶ τοῖς κατὰ τὰς νήσους πάσας καὶ τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν ἀρχιερεῦσιν ἐδράβαινε, τὰς ὑπὲρ τῆς βασιλείας μου τούτων εὐχὰς ἐπι πλεόν ἀναβρῶννύουσα. Ἀκριβῶς γὰρ οἶδεν ἡ βασιλεία μου, ὡς οὐ σώζεται βασιλεὺς διὰ πολλὴν δύναμιν, ψευδῆς δὲ ἴππος εἰς σωτηρίαν, κατὰ τὸν θεῖον φάναί

Τοιγάρτοι καὶ τὸ ἀπερικλόντην πάντη φυλάττεισθαι θέλουσα, τῇ τε πασῶν προκαθημένη Ἐκκλησιῶν καὶ τοῖς μνημονευτέσι πᾶσιν ἀρχιερεῦσι τῶν ὀπουδήποτε ἁγίων Ἐκκλησιῶν, καὶ τὸ ἀσφαλῆ τῶν προσόντων ταῦταις δικαιωμάτων ἐπὶ τῇ κατοχῇ τῶν ἀκινήτων αὐτῶν βεβαιότερον καθιστώσα, προσεπανορθούσα δὲ καὶ εἰ τί τοῦ χλωροῦ ἰσως ἐστὶν ἐν τοῖς αὐτῶν δικαιώμασι καὶ τῆς ἀκριβείας λειπόμενον· καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ εἰ τί που ὄφειλον ἐπακολουθήσαι δικαίωμα πρὸς τὴν ἀσφαλῆ τῶν τοιούτων ἀκινήτων δεσποτείαν, κατοχὴν τε καὶ κυριότητα γενέσθαι ἰσως; οὐκ ἐφθασεν· αὐτὸν δὲ τὸν παρόντα χρυσόβουλλον λόγον ἰατῆρα ἡ βασιλεία μου τούτου δὴ τοῦ ἐλλείποντος αὐτοῖς ἐπέδωκεν· οἷον ἄρτιον καὶ ὀλιμελὲς δεικνύντα τὸ ἐπὶ τούτοις· δίκαιον καὶ εἰς τὸ παντελὲς ἀδιάσειστον. Δι' οὐ καὶ βεβαιότερον καὶ ἀσφαλέστερον τίθησι πᾶν προσόν

ταῖς κατ' αὐτοῦ ἀγιωτάταις τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις A ταῖς αὐτῇ τῇ τούτων προκαθημένη δικαιομα ἐπι τοῖς αὐτῶν ἀκινήτοις, ὅποιον' ἂν καθέστηκεν κἀν ὀπουδήποτε ταῦτα δικάσονται, καὶ τὸ καλὸν κἀλλιον τίθησι τῇ ἐπικρίσει τε καὶ ψήφῳ τῆς βασιλείας μου. Πᾶν δὲ ἐν αὐτοῖς; ἐν ὅποιοις εἴπῃ τι; θεωρούμενον, εἴτε ἐν χρυσοβούλλοις λόγοις διαφόρων βασιλέων εἴτε ἐν σιγγίλλοις εἴτε ἐν ἀπλαῖς προστάξεσιν εἴτε ἐν λύσεσιν εἴτε ἐν πρακτικοῖς ὑποσκάζον, καὶ κατὰ τι τοῦ ἀκριβοῦς καὶ τῆς ὀφειλομένης ἀκολουθίας λειπούμενον, ἀπὸ τε βασιλικῶν προσταγμάτων καὶ νόμων ἐπανορθοῖ· καὶ διορίζεται μὴ κατὰ τι πρόκριμα ἐκ τούτων εἶναι ταῖς δηλωθεῖσαις πάσαις ἀγιωτάταις Ἐκκλησίαις εἰς τὴν αἰῶνα τὸν ἅπαντα, ἀλλὰ τὸ ὑπόσθαιρον ἐκείνων καὶ ἀσθανὲς εὐτονώτατον εἶναι καὶ ἀνάλωτον πάσῃ δικαιολογίᾳ τοῦ βυζουλομένου λέγειν τι. ὕπὲρ τὸν δημοσίον, τῷ παρόντι χρυσοβούλλῳ λόγῳ τῆς βασιλείας μου βουνούμενον καὶ σφόδρα ἐνδυναμούμενον. Καὶ ἵνα ἀπὸ τῶν πολλῶν, ὧν ἂν τις ἐνοήσῃσιν, ὀλίγων τινῶν ἢ βασιλεία μου ἐπιμνησθεῖη, ἐὰν τυχῶν δωρεὰ αὐτοῖς παροικῶν ἀποσὸς εἴη ἢ μέτρων γῆς, αὐτοῦργιὰ τινα ἐκαίνισαν ἐν τοῖς τοιοῦτοις κτήμασι τυχῶν μὴ δωρημένα αὐτοῖς· ἢ ἐδωρήθησαν μὲν, οὐκ ἀνετρέψαν δὲ αἱ περὶ τούτων προστάξεις· ἢ ἐπὶ προαφωρισμένοις δωρημένοις αὐτοῖς; αἱ περὶ προαφωρισμένων προστάξεις οὐκ ἀνετρέψαν· ἢ τινα τῶν κορισθέντων αὐτοῖς βασιλικῶν προσταγμάτων οὐδὲως κατεστρώθησαν· ἢ κατεστρώθησαν μὲν εἰς τινα τῶν σεκρέτων, ὃ μὴν γε καὶ ἐπὶ τοῖς προσεφόροις σεκρέτοις· ἢ καταστρωθέντα ἀπώλοντο, ἵσα δὲ τούτων πεπιστωμένα εὐρίσκονται· ἢ πρακτικὰ ὀφειλοντα προβῆναι; οὐ προέβησαν, ἢ προβάντα οὐ κατεστρώθησαν, ἢ ὀρισθέντα γενέσθαι λογισμοὺς οὐκ ἐγένοντο· ἢ κατὰ τινα ἴσως ἄλλην ὅποιαν ἂν τις εἴπῃ εἶσαν εἴτε κατὰ μέρος εἴτε καὶ καθ' ὅλοκληρον τὰ προσόντα ταῖς πολλαῖς διαληφθεῖσαις ἀγίαις τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις καὶ τῇ μητρὶ πασῶν χαλεούσι δικαίωματα κἀντεῦθεν οὐκ ἔχουσι τὸ ἐπερικλόνητον, κἀν μὴ βῆτῳς ἐνταῦθα πᾶσα ὀποιανὴ τις αἰτία ὑποσκάξῃσιν ποιούσα τὰ δικαίωματα ἐκπαφῶνται· ἢ ὀφελον τυχῶν καὶ ἕτερα δικαίωματα προσεπορευθῆναι αὐταῖς ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις ἀκινήτοις, ὧς τινῶν πάντως προβάντων ἐν αὐταῖς (εἰ γὰρ μηδὲως τε δικαίωμα ἐπὶ τινι τῶν προσόντων αὐταῖς ἀκινήτων κέκτηνται, οὐδὲν τι ἀπὸ τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου ὀφελήθησονται)· κατὰ μηδὲν τι ταῦτα πάντα, καὶ ὅσα ἂν τις ἄλλα εἰς τῶν λάβῃ ποτὲ ὕπὲρ τοῦ δημοσίου ἀγωνιζόμενος, καταδιδῆσαι ποτὲ τὰς τοῦ Θεοῦ ἀγιωτάτας Ἐκκλησίας, τὸν τε τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας οἶκον καὶ τὰς δοικὰς; μητροπόλεις, ἀρχιεπισκοπὰς καὶ ἐπισκοπὰς, δυνήσεται ἐπὶ τοῖς, ὧς εἴρηται, διαφέρουσιν αὐταῖς ἀκινήτοις ἀφ' οὐρανῶν δικαιομάτων. Εἰ γὰρ μηδὲν τι μηδαμῶς δικαίωμα ἐκτήσαντο ἐπὶ τισιν ἴσως; τῶν προσόντων αὐταῖς ἀκινήτων, οὐδεμίαν ἀπὸ τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου ἰλογίᾳ ὀφελειαν ἔχουσιν, ὥσπερ οὐδὲ ἐφ' οἷς ἔσχε τὴν κατοχὴν ὁ δημόσιος; ἀφ' οὐρανῶν εὐλόγου αἰτίας μέχρι τῆς σήμερον· ἐπὶ τούτοις γὰρ πᾶσι τὸ ἀκριβὲς παραφυλαχθήσεται.

Εἰ τις οὖν θελήσει διὰ φιλοχρηματίαν ἢ δι' ἐτι-

A ubiqueque ea sita sint; et quod bonum est, melius facit, imperii mei sententia et calculo. Quidquid autem est in eis, in quibuscunque quis spectatum id dixerit, sive in aureis bullis diversorum imperatorum, sive in sigillis, sive in simplicibus mandatis, sive in rescriptis, sive in actis claudicans, et aliquatenus ab eo, quod est exactum, et a debita consequentia deficiens regalium jussionum et legum, corrigit; et decernit, dictis sanctissimis ecclesiis nullum ex ea re præjudicium in æternum afferri: sed quod in eis est infirmum et imbecillum, esse firmissimum, et nulla juris allegatione oppugnandum ab eo, qui velit aliquid pro fisco (seu publico) dicere, ut quod præsentis imperii mei Bulla Aurea confirmetur et valde corroboretur. Et ex multis eorum, quæ cuiquam in mentem venire possint, pauca quædam imperium meum memoria repetat: si forte donatio ipsius colonorum sit sine certa quantitate, aut mensura terræ, vel loca quædam fertilia innovarint in hujusmodi possessionibus, forte quæ ipsis donata non fuerunt; aut donata quidem fuerunt, jussiones autem de his factæ non sunt revocatæ: vel in alio de præsentis donatis ipsis jussiones de prius definitis non sunt revocatæ: aut jussionum principalium, quæ ipsis tributæ sunt, aliquæ nullo modo insinuatæ fuerunt; aut fuerunt quidem insinuatæ in aliquo secreto, non tamen competente: aut insinuatæ perierunt, exempla autem earum fide digna reperiantur: aut acta, quæ procedere debebant, non processerunt: vel actus, qui requirebantur, non intervenerunt: aut quæ fieri debuerunt rationum computationes, factæ non sunt: aut forte quamlibet aliam ob causam, sive ex parte, sive in totum jura sæpe dictis sanctis Dei ecclesiis, et matri omnium claudicant, et inde firmitatem suam non habent: etsi non, quæ id faciat causa, nominatim expressa sit: aut forte alia ipsis concedi debuerunt instrumenta de hujusmodi immobilibus, cum aliqua saltem impetraverunt: (nam si documentum de quoriam ex possessis a se immobilibus nequaquam acquisierint, nihil a præsentis Aureæ Bullæ oratione jubentur) nulla in re hæc omnia, et quæcumque alia cuiquam pro fisco certanti in mentem quandoque venerint, lædere nunquam sanctissimas ecclesias, et sapientiæ Dei templum, reliquasque metropoles, archiepiscopos, episcopos poterunt in iis immobilibus, quæ, ut dictum est, ad ipsas pertinent, ex quibuscunque documentis. Nam si nullum acquisierint unquam jus in aliquibus forte immobilibus, quæ habent, nullam ex præsentis Aureæ Bullæ oratione sentient utilitatem: sicut nec in quibus fiscus ad hodiernum usque diem possessionem habuit ex justa quoriam causa. In his enim omnibus juris observabitur exacta disciplina.

Si quis igitur voluerit per avaritiam, aut quam-

piam aliam causam, ea contemnere quæ hac Aureæ Bullæ mei Imperii oratione definita sunt: primum quidem sanctæ Trinitatis splendorem, cum ad tremendum sistemus tribunal, non conspiciat: excidat autem et Christianorum parte, ut Judas duodenario. Et præter hæc execrationem sibi conciliet primogenitorum sanctorum, iustorum et deiferorum Patrum, qui ab ævo præmortui fuerunt.

Α ραν αιτιαν τινι καταφρονησαι των εν τῷ παρόντι χρυσοβούλλῳ λόγῳ τῆς βασιλείας μου διωρισμένων, πρώτα μὲν τὸ τῆς ἁγίας Τριάδος φέγγος, ὅτε παριστάμεθα τῷ φοβερῷ βήματι, μὴ θεάσαιτο· ἐκπέσει δὲ καὶ τῆς τῶν Χριστιανῶν μερίδος, ὡς ὁ Ἰούδας τῆς δωδεκάδος· προσεπιτούτοις καὶ τὴν ἀρὰν ἐπισπάσαιτο τῶν ἀπ' αἰῶνος προκεκοιμημένων πατόκων ἁγίων δικαίων καὶ θεοφόρων Πατέρων.

VI.

AUREA BULLA DE LOCIS A VENETIS CONSTANTINOPOLI POSSIDENDIS (7).

VII.

AUREA BULLA DE POSSESSIONIBUS MAGNÆ ECCLESIE (8).

De immobilibus Magnæ Ecclesiæ.

Et illi quidem antiquo et celebri Solomonis sapientiæ templo pro viribus offerebant omnes: et huic quoque sacro et maximo templo, quod est sub nomine Dei sapientiæ, qui et ex Solomone et Davide secundum humanitatem derivatur magnifice et regaliter exstructo, cuius erat illud Solomonis præfiguratio, novæ, inquam, Sioni, arcæ sanctificationis, Servatoris nostri Ecclesiæ (quam super apostolicorum mandatorum petram revera stabilem et immobilem Spiritus sanctus ædificavit) multi diversa munera obtulerunt, quæ in immobilibus possessionibus spectantur, ad orientem et occidentem sitis, et aliquibus in insulis. Quædam et percemptionem ab eo sunt acquisita. Horum multa (ne dicam plurima) diversis ex causis ad fiscum pertinere censebantur ab iis qui ubique sunt, publici census descriptoribus, et in ejusmodi rebus exercitatis.

Περὶ τῶν ἀκινήτων τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας.

Καὶ τῷ παλαιῷ μὲν ἐκείνῳ καὶ περιπέστῳ τῆς τοῦ Σολομῶντος σοφίας ναῦ τὸ κατὰ δύναμιν προσέφρον ζώμπαντες· καὶ τῷ ἱερῷ δὲ τούτῳ καὶ Β παρμεγίστῳ τεμένει, τῷ ἐπ' ὄνόματι τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας, τοῦ καὶ ἐκ Σολομῶντος κατηγμένου καὶ ἐκ Δαβὶδ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, φιλοτίμως ὄντως ἐνιδρυμένου καὶ τῷ ὄντι βασιλικῶς, οὐ κάκεινος ἦν ὁ Σολομῶντες προεκτύπωμα, τῇ νέᾳ λέγω Σιών, τῇ τοῦ ἁγιάσματος κιβωτῷ, τῇ τοῦ Σωτήρος ἡμῶν Ἐκκλησίᾳ, ἣν τῇ πέτρᾳ ἐπιφοδύμησε τῶν ἀποστολικῶν διατάξεων τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὄντως ἀβραγῆ καὶ ἀκλόνητον, διάφορα πολλοὶ προσήγαγον ἀναθήματα, ἐν ἀκινήτοις θεωρούμενα κτήσσει κατὰ τὴν ἑω διακειμένης καὶ πρὸς εὐσμάς, ἀλλὰ δὴ καὶ κατὰ τῶν νήσων τινάς· εἰσι δ' ἃ περιήλθον τούτῳ καὶ κατ' ἐξῶνσιν. Τούτων πολλὰ (ἵνα μὴ λέγω τὰ πλείω) ἐκ διαφόρων αἰτιαμάτων τῷ δημοσίῳ C προσαρμότειν διεγινώσκοντο παρὰ τὴν τῶν ἐκασταχοῦ ἀναγραφῶν καὶ τῶν ἄλλως περὶ ταῦτα δεινῶν.

1. Quoniam autem hoc ad mei imperii aures [frequenter] delatum est, relatione eorum, qui hoc magnum et divinum templum dispensant; statim nostra potentia nihil cunctata, hanc præsentem Bullam huic venerabili domicilio elargita est, per quam ei pure donat et concedit nostra pietas omnia, quæ ad fiscum [seu publicum] quomodocunque pertinent ex iis quæ in Oriente et Occidente, et in omnibus insulis ab ea possidentur, immobilium, possessionibus, tanquam ejus donum aliquod et sacram oblationem, sive sint coloni, sive terra, verbi gratia, arabilis, vel pratensis, vel consita vitibus, vel hortensis, vel cujusmodicunque prædia, sive in eorum domibus agent famuli negotiatores, vel artifices, etsi castra in aliquibus eorum exstructa sint, vel aliquid aliud, quod ad fiscum utique pertinet, inventum fuerit.

α'. Ἐπεὶ δὲ τοῦτο ταῖς ἀκοαῖς ἐνηχῆθη τῆς βασιλείας μου ἐξ ἀναφορᾶς τῶν τὰ κατὰ τὸν μέγιστον τοῦτον καὶ θεῶν οἰκονομούντων ναῶν, αὐτίκα μηδὲν μελλήσαν τὸ ἡμέτερον κράτος τὸν παρόντα χρυσοβούλλῳ λόγον τῷ παντέπῳ τούτῳ σηκῷ ἐπεβράθευσε, δι' οὗ καθαρῶς αὐτῷ δωρεῖται τε καὶ ἀποχαρίζεται ἡ ἡμετέρα εὐσέβεια ἅπαντα τὰ τῷ δημοσίῳ ὀπωδῆποτε διαφέροντα, ἀπὸ τῶν ἐν τῇ Ἄνατολῇ καὶ τῇ Δύσει καὶ ταῖς ἑταῖς νήσοις κατοχομένων παρ' αὐτῆς παντοίων ἀκινήτων ἐπικτησεων, ὡς δῶρον ταύτης καὶ ἱερὸν τι ἀνάθημα, καὶ πάροικοι ὡσι, καὶ γῆ ἀρβόμοις τυχόν ἢ λιθωδαία ἢ ὑπάμπυελος ἢ κηπεύσιμος, καὶ αὐτοῦργια οἰαδῆ τινα, καὶ ἔνοικοι πραγματευταὶ ἢ ἐργαστηριακοὶ, καὶ κάστρα ἢ τισι τούτων ἐκδομήθησαν, καὶ ἑτερόν τι ὁποιοῦνητοῦν τῷ δημοσίῳ διαφέρον ἐν τούτοις ἐξέσρηται.

2. Corrigit autem meum Imperium per præsentem piam Auream Bullam, quæcumque claudicare inveniuntur in iis quæ dictæ Magnæ Dei Ecclesiæ ad sunt, juribus ac titulis, in omnibus ejusmodi immobilibus, quæcumque ea fuerint. Et omnia, quæ

β'. Ἐπανορθοὶ δὲ ἡ βασιλεία μου διὰ τοῦ παρόντος εὐσεβοῦς χρυσοβούλλῳ λόγου καὶ ὅσα που χωλεύοντα εὐρίσκονται ἐπὶ ταῖς προσοῦσι τῇ διαληφθεῖσθαι τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ δικαιομασίαν, ἐν πᾶσι ταῖς τοιαύτοις ἀκινήτοις, ὅποια ἂν καὶ ὡσι.

(7) Anno 1148. — Hoc privilegium verbotenus insertum est Nov. Isaaci Comneni pro iisdem Ve-

retis ad an. 1187, quod vide.

(8) Anno 1133.

Και πάντα τὰ προσόντα αὐτῇ κατὰ τε Ἀσίαν καὶ Ἀνατολίην καὶ τῆς θαλάσσης ὡς ὕν παρὰ τῆς βασιλείας μου ὄντα καὶ παραδόμενα ταύτῃ λογίζεσθαι διὰ τῆς παρουσίας εὐσεβοῦς χρυσοβούλλου γραφῆς ἢ γαληνότητος ἡμῶν θεοπίστου καὶ διορίζεται.

γ. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ περιορισμοῦς προδῆναι λεπτομερεῖς, παντοίων ἀκινήτων δηλωτικῶν, καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς προσκαθημένων παροίκων τε καὶ ἐνοίκων, ἐτι δὲ καὶ τῶν ἐν τοῖς εὐρισκομένῳ παντοίων αὐτουργίων, παρὰ τῶν κατὰ τόπους ἀναγριφίων, καὶ ταῖς ἐκείνων πιστωθῆναι ὑπογραφαῖς καὶ τῷ μέρει τῆς ἀγιωτάτης Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐπιδοθῆναι εἰς ἀσφάλειαν αἰωνίζουσαν τὸ κράτος τῶν ἐγκειμένων, ὡς ἀνωσι δῆλα καὶ ἀναμφίλεκτα εἴμπαντα, καὶ μηδέποτε τῶν καιρῶν ὅπ' ἀνάγκησιν ἀγοινοτο παρ' οὐτινοσοῦν τῶν κατὰ καιροῦς ἀναγραφίων ἢ ἐποπτῶν ἢ ἐξισωτῶν καὶ τῶν ἄλλως ἀνευκύνωντων τὰ δημοσιακὰ τῶν δηλωθέντων περιουσιῶν ἐγκαταστρωθῆναι ὀρεϊλόντων τοῖς προσφύροις σεκρέτοις δι' εἰδήσιν.

δ. Οὐδὲ γὰρ ἐξέσται τινὶ τούτων ἐν οἰκωδῆποτε χρόνῳ καθ' οἰονδῆτινα τρόπον ἐν τοῖς τοιοῦτοις πᾶσιν ἀκινήτοις εἰσεργεσθαι ὀπωσῆποτε, ἢ ταῦθ' ὀπὸ ζήτησιν ἀγειν καὶ ἐξέσταισιν οἰονδῆτινα. Ἄλλ' οὐδὲ δικαιώματα ἐπὶ ταῖς ἐπιζητεῖν, οὐ καπνικὴν ἀναλαμβάνεσθαι, οὐ μετρητικῶν, οὐχ ἑτερόν τι οἰονδῆποτε φορολόγημα εἰς κέρδος τοῖς ἀναγραφείοσιν ἐπινοούμενον, ἀποτρεπομένοσιν τῇ ἐμφανείᾳ καὶ μόνῃ τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου τῆς βασιλείας μου καὶ τῶν προησομένων περιορισμῶν, ὡς διεληπται.

ε. Πᾶσα δὲ πρόσταξις γεγονυῖα, εἴτε περὶ τῶν προαφωρισμένων, εἴτε περὶ κλασμάτων, εἴτε περὶ συμπαθειῶν, εἴτε περὶ τῶν ἀπὸ ταπεινῶν στίχων, εἴτε περὶ τῶν ὑποκειμένων ταῖς χαραγαῖς, εἴτε περὶ στρατειῶν συμπεπαθημένων, κἂν μὴ ἀντισηκωσὶς τούτων ἐγένετο, εἴτε περὶ τοῦ τὰς ἀπόσους μὴ ἀτέργειν ὀωρεῖς, εἴτε περὶ οἰονδῆτινος ἑτέρου κεφαλαίου ἐξεφωνήθη καὶ κατὰ τι ἐναντιοῦται τῷ παρόντι χρυσοβούλλῳ λόγῳ τῆς βασιλείας μου, ὅσον ἐπ' αὐτῷ ἀποίσεται τὸ ἀνίσχυρον, κἂν τὸ μὴ ἀνατρέπεσθαι ἐχῆ ἐγκείμενον ἐν αὐτῇ, εἰ μὴ ῥητῶς ἐκφωνηθῆ. ἐν εἰδήσει γὰρ πασῶν τῶν γεγεννημένων προστάξεων ἢ ἡμετέρα τυγχάνουσα θεοσέβεια τὸ κατὰ μέρος ταύτας ἀπαριθμησασθαι παρελκόν ἡγήσασα, καὶ ὡς ἰδιαιτάτως ἀριθμηθείσας καὶ ἀνατραπέσας ὅσον ἐπὶ τῷ παρόντι χρυσοβούλλῳ λόγῳ λογίζεσθαι ταύτας θεοπίστῃ ἢ βασιλείᾳ μου. Ἄλλ' οὐδὲ γενησομένη οἰαδῆτις ἑτέρα πρόσταξις τῆς παρουσίας εὐσεβοῦς κατισχύσει χρυσοβούλλου γραφῆς. ἀλλὰ κἂν ἐπὶ τῷ οἰς ἐναντιοῦται τῷ παρόντι τῆς βασιλείας μου ὀρισμῷ, ὅσον ἐπ' αὐτῷ τὸ ἀνίσχυρον ἀποίσεται καὶ ἀθέβαιον, κἂν τὸ μὴ (9) ἀνατρέπεσθαι ἐχῆ ἐγκείμενον ἐν αὐτῇ (εἰ μὴ ῥητῶς ἐκφωνηθῆ) κἂν ἑτέραν διάστιξιν οἰονδῆτινα.

(9) Hæc minus apte dicuntur de chrysobullis in præteritum edendis. Hoc enim vult imperator, ne per futura chrysobulla hæc nostro derogetur: non

A illi adsunt in Oriente, et Occidente, et in omnibus insulis, ut nunc a meo imperio data, et ei concessa reputentur, per præsentem Bullam Auream nostræ serenitatis.

3 Obæam enim causam et exactas procedere descriptiones, quæ declarent cujusque generis immobilia, et qui eis præsent, colonos et conductores; hæc amplius, inventa in iis omnis generis loca fertilia; a locorum descriptoribus, eorumque subscriptionibus confirmari; et in perpetuam securitatem pacti sanctissimæ Magnæ Ecclesiæ tradi jubet nostra majestas: ut omnia manifesta, et extra controversiam posita, nec ullo tempore in disquisitionem revocentur a descriptorum quosquam, vel inspectorum, vel peræquatorum, et eorum, qui aliter fiscalia perscrutantur declaratarum descriptionem, competentibus secretis in futuram rei memoriam insinudandum.

4. Neque enim unquam eorum quis poterit ullo modo ingredi hujusmodi immobilia, aut ea in controversiam deducere, et disquisitionem. Sed nec instrumenta in iis requirere, non sumarium, vel metreticion exigere, aut aliud ullum vectigal excogitatum in descriptorum lucrum: qui prohibentur insinuatione ipsa et sola præsentis Aureæ Bullæ mei imperii, et descriptionum, quæ, ut supra comprehensum est, valituræ sunt.

5. Omnis autem facta jussio, sive de prius alio deputatis, sive de fragmentis, sive de commiserationibus, sive de iis quæ ab humilibus ordinibus, sive de iis quæ incisionibus subjecta, sive de militiis affectatis, licet compensatio facta non sit, sive de non acquiescendo factis sine quantitate donationibus, sive de quacunque re edita fuerit jussio, et ulla in re repugnet præsentis imperii mei Bullæ Aureæ, irrita erit, et invalida: etsi ne rescindatur, in ea expressum sit: nisi nominatim pronuntiatum sit. Omnium enim jussionum quæ factæ sunt, notitiam habet mea pietas: quas sigillatim enumerare, supervacuum existimavit, et ut expressim enumeratas et eversas, quod ad hanc Aureæ Bullæ orationem atinet, censi constituit majestas mea. Sed nec alia ulla, quæ in posterum set jussio, huic piæ scripturæ prævalebit: quinimo et illa, quatenus præsentis meæ majestatis definitioni adversatur, irrita fiet, nullarumque virium: licet, ne subvertatur, apposita sit clausula (nisi nominatim pronuntiatum sit), aut quævis alia distinctio.

autem hoc, ut futuris chrysobullis derogari non possit. Itaque negationem delendam esse crediderim. Z. A. 1.

6. Ut autem sint manifesta, quæ adsunt sanctissimæ Dei Magnæ Ecclesiæ immobilia, omnia in præsentī Bulla Aurea aperte inscripta sunt. Quæ habent hoc modo. In Thracia et Macedonia, illa et alia. Et deinceps enumerat omnia immobilia. Et post horum enumerationem, dicit: *Judæi Strobiliotæ, ubicunque inventi: et excusatio vel immunitas navium capacitatis triginta millium.*

7. Sancti Imperialis mea potestas, sanctissimam Magnam Ecclesiam, et omnem ejus partem, habere jus suum inviolatum omnino et inconcessum: cum exactiores fieri debebant terminorum definitiones, a locorum descriptoribus, ut sæpe dictum est. Verum eo prætextu non licebit prædictis descriptoribus summarium exigere, vel metreticon, aut necessariorum dationem, ullamve exactorem facere a quibuscunque immobilibus ejus: sed absque ulla collatione et petitione prædictas finium descriptiones conficiant. Quod si quis ausus fuerit violare quidquam eorum quæ præsentī Aureæ Bullæ oratione majestatis meæ definiuntur, præter imperialem indignationem, in periculum ventet subeundi pœnam aurearum triginta librarum, quæ sine commiseratione a rerum privatarum secreto, ex conventiono sanctissimæ Magnæ Ecclesiæ exigentur: quippe cum firma sit ac munita præsens Aureæ Bullæ oratio, facta mense Augusto, prima indicatione, anno 6664, cui nostrum pietate præcellens subscripsit imperium.

ἐπιγεμήσεως τοῦ ςχξα' έτους, ἐν ψ̄ και τὸ ἡμέτερον εὐσεβῆς: και θεοπρόβλητον ὑπασημήνατο κρῆτος.

ς'. "Ἐν οὖν εἰη δῆλα τὰ προσόντα τῇ ἀγιωτάτῃ τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ἀκίνητα ἅπαντα, ἐν τῷ παρόντι χρυσοβούλλῳ λόγῳ ῥητῶς ἐνεγράφησαν. Ἄ και ἔχουσιν οὕτω πρὸς ὄνομα. Ἐν τῷ θέματι Θράκης και Μακεδονίας τὸ δεῖρα και δεῖρα. Καὶ ἐφεξῆς καταλέγει τὰ ἀκίνητα πάντα. Καὶ μετὰ τὴν τούτω ἀπκρίθῃσιν φησιν· Οἱ πανταχοῦ ἐδρισκόμενοι στροβιλιώται Ἰουδαῖαι, και ἐξκουσσεῖα κλιώων χωρήσεως χιλιάδων τριάκοντι.

ς'. Ἐπὶ τούτοις πᾶσι τὸ ἀπερικλόνητον ἔχειν πάντῃ και ἀδιάρηστον τὴν ἀγιωτάτην Μεγάλῃν Ἐκκλησίαν και τὸ μέρος ἅπαν αὐτῆς θεσπίζει τὸ κράτος ἡμῶν· περιορισμῶν ὀφειλόντων προδῆναι· λεπτομερῶν παρὰ τῶν κατὰ τόπους ἀναγραφῶν, ὡς πολλάκις διεβλήπται. Πλὴν τῇ τοιαύτῃ προφάσει οὐκ ἐξέσται τοῖς δηλωθεῖσιν ἀπογραφεῦσιν ἡ καπνικῶν ἀπαιτήσα: ἡ μετρητικὴν ἡ χρεῶν ὀσιν ἡ ἑτέραν ὅποιανδῆ τινα εἰσπραξιν ἀπὸ τῶν ὀπουδῆποτε ἀκινήτων αὐτῆς, ἀλλ' ἀνευ τῆς ὀλασοῦν συνεισφορῆς τε και ἀπαιτήσεως τοῦς δηλωθέντας περιορισμοῦς συντελέσουσι· τοῦ κατατολήσοντος ἀθετῆσαι τι τῶν διωρισμένων τῷ παρόντι χρυσοβούλλῳ λόγῳ τῆς βασιλείας μου πρὸς τῷ τὴν βασιλικὴν ὑποστήσεσθαι ἀγανάκτησιν ὑποστήναι ὀφορωμένου και ὀσιν προστίμου λιτρῶν ὀκτὸ πῦρων τριάκοντα, ἀπαιτηθησομένων ἀτυμαθῶς ἐξ αὐτοῦ παρὰ τοῦ σεκρέτου τῶν ὀικειακῶν ἐκ προσελύσεως τῆς ἀγιωτάτης Μεγάλῃς Ἐκκλησίας, ὡς βεβαῖον και ἀσφαλοῦς τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου τυγχάνοντος,

ς γεγενημένου κατὰ τὴν Ἀβουστον μῆνα τῆς α' γαγενημένου κατὰ τὴν Ἀβουστον μῆνα τῆς α' θεοπρόβλητον ὑπασημήνατο κρῆτος.

VII.

AUREA BULLA PISANIS CONCESSA (10).

VIII.

AUREA BULLA PRO FIRMANDA CONVENTIONE CUM GENUENSIBUS FACTA (11).

IX.

AUREA BULLA DE POSSESSIONIBUS MONASTERIORUM (12).

Ut ecclesiarum et monasteriorum, quæ sunt ad urbem, immobilia intacta sint a manu fieri.

4. Imperialis mea sublimitas aliquot abhinc annis Auream Bullam emittere dispensareque prævenit, iisque quæ in hac urbium regina sita sunt, monasteriis et iis quæ sunt in occidentali parte S'eni, quantum est in littorè, et longius; similiter et iis quæ sunt in sinu Nicomedie, et usque ad ipsam Nicomediam, et iis quæ sunt in insulis, Oxea, Prota, Chalee, Platea, Sancta Glyceria, Principe, Antigonio, Tragonesio, Terebintho, S. Andrea, S. Try-

περὶ τοῦ ἀνέπαφα εἶναι ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ δημοσίου τὰ τῶν ἐκκλησιῶν και τῶν κατὰ τὴν πόλιν μοναστηρίων ἀκίνητα.

α'. Ἐφθασε μὲν οὖν πρὸ χρόνων τιῶν χρυσοβούλλων λόγον ἐπιθραβεῦσαι ἡ βασιλεῖα μου τοῖς τε κατ' αὐτὴν τὴν βασιλῆα τῶν πόλεων διαχειμένοις εὐαγεστάτοις μοναστηρίοις, και τοῖς κατὰ τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ στενοῦ, ὅσον τε κατ' αἰγιαλὸν και ὄσον πῶρῶθεν· ὡσαύτως και τοῖς περὶ τὸν κόλπον τῆς Νικομηδείας και μέχρι και αὐτῆς τῆς Νικομηδείας και τοῖς ἐν ταῖς νήσοις (13), τῇ Ὀξείᾳ, τῇ Πρώτῃ, τῇ Χάλκη, τῇ Πλατείᾳ, τῇ ἀγίᾳ Γλυκερίᾳ, τῇ Πρι-

(10) Anno 1155 — Ad verbum inserta reperitur instrumento ab Isaacio Angelo anno 1192 iisdem Pisanis concesso, quod vide (tom. CXXXV).

(11) L. Sauli *Della colonia dei Genovesi in Galata* tom. II, p. 481 præstat conventionem a Demetrio Macropolita, imperatoris nuntio, Genue 13 Octobr. ind. 3, a. 1155 cum Genuensibus factam, in cujus fine hæc leguntur: « De his omnibus facti vobis ipse Dominus noster sanctissimus et

excellentissimus imperator *cirographum suo sigillo impressum* etc. » Quod chrysobullum, ni fallor verbotenus relatum est infra Nov. XVII. Z. a L.

(12) Anno 1158. Liber electoralis bibliothecæ Palatiæ apud Leunclavium hæc Alexio Comneno tribuit.

(13) Sic κατ' ἐξοχὴν Propontidis insulas vel hodie Græci appellant. Z. a L.

κί-ω. τῆ τοῦ Ἀντιγόνοῦ, τῶ Τραγονησίῳ, τῆ Τερ-
 δίνθῳ, τῶ Ἀγίῳ Ἀνδρέᾳ, τῶ Ἀγίῳ Τρύφωνι, τῶ
 Ἀγίῳ Ἐλευθερίῳ τῶ Κώδωνι, τῶ Πελαγίῳ, τῶ Θεο-
 τίκῳ, τῶ Μεσονησίῳ, τῆ Ἰάτρῳ καὶ τῶ Ἀγίῳ Δη-
 μητρίῳ, καὶ τοῖς ἐν ταῖς κτήσεσι τῶν πορτῶν, καὶ
 ἄχρι τῆς περιοχῆς τοῦ Ἀθύρα, καὶ ἀπλῶς τοῖς πέριξ
 τῆς βασιλείδος τῶν πόλεων ἀσχοιμένοις μοναχοῖς, ἀν-
 δράσι τε καὶ γυναιξί· πολλὰ τούτοις φιλοτιμησαμένη
 δίκαια, καὶ τὸ ἀδίασειστον αὐτοῖς δωρησαμένη ἐπι-
 τῆ κατοχῇ καὶ δεσποτείᾳ τῶν ἀκινήτων τῶν ἀπό τι-
 νων δικαιομάτων διαφερόντων τούτοις, καθὼς ὁ τοι-
 οῦτος χρυσόβουλλος λόγος πλατύτερον ταῦτα διέξει-
 σιν. Ἐπεὶ δὲ τοὺς θηρολέκτας οὐκ ἦν ἡρεμεῖν, ἀλλὰ
 τῶ τοῦ δημοσίου προσήματι βαρεῖαν τούτοις ἐπι-
 ἦρον οὗτοι τὴν κάκωσιν, ἡ βασιλεῖα μου ἅμα μὲν τὸ
 θεῖον ἐξευμενίσαι θελήσασα καὶ ἐξηλεώσασθαι ἐφ' οἷς
 ὡς ἄνθρωπος τούτῳ προσέκρουκεν, ἅμα δὲ βουλο-
 μένη καὶ τοὺς στρατιώτας τοῦ μεγάλου βασιλέως,
 Χριστοῦ δηλονότι, τοὺς δι' αὐτὸν τὸν μονήρη βίον
 προελόμενους καὶ τὴν πανοπλίαν ἐνδουσαμένους τοῦ
 πνεύματος, συμμάχους ἔχειν καὶ συνασπιστὰς ἰσχυ-
 ροὺς κατὰ τῶν θρωμένων καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν· τῶ
 ἀγαθῷ ἐκείνῳ θεμελίῳ καὶ ὄρωρον ἐπιθεῖναι ἀνάλο-
 γον ἡρετίστατο, καὶ τὸν παρόντα χρυσόβουλλον ἀπο-
 κλυκεν εὐλόγως, δι' αὐθροπίας καὶ διορίζεται,
 πάντα τὰ σήμερον νεμόμενα ἀκίνητα παρὰ τῶν ἀνω-
 θεν ἀριθμηθέντων μοναστηρίων ἢ καὶ ἡσυχαστηρίων
 ἢ καὶ ἀναχωρητικῶν κελλίων ἢ λαυρῶν καὶ ἀπλῶς
 κατοικητηρίων μοναχικῶν, καὶ οἷον ἂν καλοῖντο δνό-
 ματι, τοὺς τε παροίκους, τὰ αὐτοῦργια, τὰς πανηγύ-
 ρεις, τοὺς φέρους, τοὺς πόρους, τὰς λίμνας, τοὺς
 ποταμούς, τὰ θαλάσσια δίκαια, καὶ καθολικῶς λόγῳ
 οἰονθηποτῶν δίκαιον ἐν ἀκινήτοις κτήμασι θεωρού-
 μενον καὶ ἐν οἰψδήτινι τότῳ διακείμενον παρ' αὐτῶν
 κατεχόμενον νῦν, ἐφ' ᾧ δηλονότι μέχρι τοῦ νῦν οὐκ
 ἐδόθη τούτοις· διάγνωσις παρὰ τῶν κατὰ χώραν ἀνα-
 γραφῶν τὸ τοῦ δημοσίου μέρος ἐπὶ τούτῳ προσδι-
 κνυῖσα, ἔχειν τὰς ρηθείσας μονὰς κατὰ διηνεκῆ δε-
 σποτείαν ὡς δῶρον καὶ φιλοτίμημα τῆς βασιλείας
 μου, καὶ δεσπόζειν αὐτῶν εἰς τοὺς ἐξῆς ἅπαντας καὶ
 διηνεκῆς χρόνους, καὶν εὐλόγως καὶν παραλόγως τοῦ-
 τῶν τινὰ ἢ τὰ ἐλαίσια καὶ τοῦ νῦν κατελθόν, καὶν
 δίχα τινὸς δικαιομάτου, ἢ ἀπὸ δικαιομάτων μὲν,
 κακῶς δὲ ἐχόντων ἢ ψευδῶς συντεθέντων. Πάντα
 γὰρ τὰ παρ' αὐτῶν κατεχόμενα ἐν οἰψδήτινι θέματι
 κατὰ τὸ Δύσιν καὶ Ἀνατολῆν, καὶν ἐξ αὐτῶν εἰς ἐν-
 διαίτημα τῶν κατὰ τὴν ἡμέραν βασιλέων, καὶν ἀπὸ
 κλασμάτων ὧσι, καὶν ἀπὸ συμπαθειῶν, ἢ ἀκοκεκινη-
 μένων, ἢ ὀλοπτῶτων, ἢ ἀπὸ ταπεινῶν τελομένων
 διαρῶν, ἢ ἀπὸ ταπεινῶν κλασματισθέντων, ἢ καὶ
 δυνατοῖς διαπραθέντων ἢ σουναντίον, ἢ ἐξ ὀρθώσεων
 κακῶς γεγονυῖων διαπράσεων, καὶν ἐν ἄλλοις τόποις
 ἔρισθέντα δωρηθῆναι ἐν ἄλλοις παρεδόθησαν, ἢ δω-
 ρηθέντα οὐ παρεδόθησαν, ἢ παρεδόθηναι οὐκ ἐδωρή-
 θησαν, ἢ καθ' ἕτερον τινὰ λόγον κακῶς παρ' αὐτῶν
 κατέχονται, ἀδιασείστος καὶ ἀπολυπραγμονήτως κα-
 τέχεται παρὰ τῶν ρηθειῶν πασῶν μονῶν ἢ βασι-
 λεῖα μου βούλεται εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα, ὡς
 δῶρον τῆς βασιλείας μου καὶ καθαρὸν φιλοτίμημα.

A phone, S. Eleutherio, Codone, Pelago, Beipara,
 Mesonesio Iatro, Medicæ, et Sancto Demetrio; et
 iis quæ sunt in suburbanis portarum, et usque ad
 complexum Athyræ; et (ut semel dicam) iis qui
 circumeirca reginam civitatum exercentur, mona-
 chis, viris, et mulieribus: multa iis jura largita
 est, et in immobilium possessione ac dominio, quæ
 quibusdam juribus ad eos pertinent, firmam et in-
 concussam possessionem concessit; quemadmodum
 Aurea Bulla hæc fusius persequitur. Sed quoniam
 cavillatores quiescere non potuerunt, sed fisci [seu
 publici] prætextu eis gravem afflictionem intule-
 runt: imperialis mea majestas Deum placare et
 propitium efficere volens, ob ea quæ in ipsum ut
 homo offendi; simul etiam volens magni impera-
 toris, Christi scilicet, milites, qui vitam monasticam
 propter ipsum elegerunt, et Spiritus armaturam
 induerunt, socios habere, et strenuos commilitones
 adversus hostes tam qui videntur, quam qui non
 videntur, bono illi fundamento lectum quoque,
 proportionem conveniens, imponere voluit, et præ-
 sentem Auream Bullam ea ex causa edidit; per
 quam statuit et desinit, omnia immobilia, quæ hodie
 ab enumeratis monasteriis possidentur, vel etiam
 a scholis, et anachoreticis cellulis, vel lauris,
 et omnino a monasticis habitaculis, quocumque no-
 mine vocentur, paræcias, colonas, prædia, mercatus,
 tributa, vectigalia, lacus, flumina, jura maritima,
 et (ut semel dicam) quodcumque Jus in possessione
 immobili consideratur, et in quocumque loco situm
 sit, in quo scilicet huc usque non data est eis de-
 notationio seu designatio ab iis, qui sunt in ea regione,
 census descriptoribus, quæ fiscum in iis Jus habere
 comprobet, habere dictas mansiones perpetuo do-
 minio, ut imperii mei donum et liberale munus, et
 eis deinceps semper in perpetuum dominari, etiamsi
 probabili vel non probabili de causa eorum aliqua,
 vel etiam fortasse omnia huc usque detinuerunt;
 vel etiam sine ullo titulo, vel ex titulo quidem, sed
 qui male se habet, vel est fortasse falso confictus.
 Omnino enim, quæ ab ipsis in quacumque regione
 possidentur, in Oriente et Occidente, sive ex iis
 qui eo tempore administrabant, imperatoribus, sive
 sint ex fragmentis, sive ex commiserationibus, sive
 de loco motis, vel caducis, vel ex vilibus quæ pen-
 duntur diariis, vel ex viribus calamitate vexatis,
 vel iis quæ a potentibus vendita sunt, vel contra,
 vel ex correctione male factarum venditionum; et,
 si aliis in locis jussa dari, in aliis tradita sunt, vel
 donata, non tradita sunt; vel tradita, donata non
 sunt; vel quovis alio modo male ab ipsis detinen-
 tur; inconcusse et nullo negotio eis exhibitio, a
 dictis monasteriis vult meum imperium ea in ater-
 num possideri, ut [meum] mei Imperii donum, a
 mera liberalitate et munificentia profectum. Cum
 enim sola nunc apud ipsos immobilium inveniatur
 detentio, quæ pro omni titulo debet eis sufficere,
 est supervacaneum de illis aliis curiose investigare.
 In omnibus enim, quæ hodie possident, præterquam

in iis, in quibus a publico census in ea regione descriptoribus documenta data sunt, quæ jus fisci [scu publici], ut dictum est, probant, debet præsens Aurea imperii mei Bulla sufficere, et pro donatione, et acui, et quovis alio titulo satis esse: etiamsi quodcunque aliud secretum in eis jus habeat. Nec cogentur monasteria, ob ea quæ nunc possident, immobilia, antiqua alia, quæ eis adsunt, jura proferre. Sed hac præsentis Aureæ Bullæ scriptura pro omni jure utentis, ea contenti esse debent, etque eis, ut prius scriptum est, sufficere debeat, et pro donatione, et pro traditione, et quovis alio jure. Sin autem invitante fortasse tempore voluerit ullum monasterium iis etiam quæ habet juribus et titulis uti, ea pro se adferens, a nullo penitus prohibeatur. Hoc enim non faciet adhibita coactione. Si autem hoc propria voluntate elegerit, nemo impediturus admittetur. Non solum autem ad probandum jus terreni, quod habent, monasteriis sufficet præsens Bulla Aurea: sed etiam in colonis, qui nunc ab eis detinentur, et prædiis, vectigalibus, conventibus, trajectionis solutionibus, stagnis, fluviiis, juri-bus maritimis, et quocunque alio jure, quod ab eis possidentur, præterquam in iis, in quibus documenta pro fisco (ut sæpe superius dictum est) assumpta sunt. Sin autem recenseri jussa sunt, vel amputari quædam tributa, vel pacta, vel militiæ, vel publica, vel libellica, vel aliquid aliud, quod ad publicum pertinet; et non factum est, quod recensendum erat; vel habet aliquod aliud jus, quod reprehendi possit monasteria ex eo nihil lædentur. Quid autem opus est multa dicere, et enumerare, et exempli gratia afferre? Verborum multitudinem imperii mei majestas prætercurrens, ne quis in ejusmodi rehus callidus et vaser, nonnullis quidem dictis, ex iis causis quæ immobilia concutiunt, aliis vero silentio præteritis, verba arripiat; et more Judaico litteræ insistat, et conetur in iis quæ dicta non sunt, monasteria agitare et vexare: universali et generali oratione imperium meum vult et decernit, ut quod in iis quæ hodie a monasteriis possidentur, vel in ipsis sunt monasteriorum cathedris, pro publico cogitatum fuerit ab aliquo, vel nunc, vel quandocunque, monasterio datum esse reputetur. Et simul ac hoc cogitarit quisquam, vel dixerit: id quoque statim apprehendet monasterium, ut hodie a mea imperatoria sublimitate donatum. Quod enim ad ea attinet, quæ nunc possident immobilia, de quibus pro publico documenta non acceperunt monasteria; imperium meum vult unumquodque eorum pro re fiscali haberi, in hoc solummodo, quod attentari nequeat, nec a quoquam in controversiam vocari. Et quemadmodum publico nulla a se molestia negotiumve exhibetur, sic nec [sacra] silentiaria, nec monasteria, nec reliqua ab ullo publici curatore litibus agitabuntur, sive quis probabilem, sive non probabilem causam afferat, sive consusmodicumque sit, quod loquetur. Quisquis enim hoc facere aggressus fuerit, invalida et revera in-

Μόνης γάρ τῆς παρ' αὐτοῖς εὐρισκομένης νῦν κατοχῆς τῶν ἀκινήτων ὀφειλοῦσης ἄρκειν αὐτοῖς ἀντιπαντὸς δικαιοῦματος, περιττὸν ἔστι τὸ πολυπραγμανεῖν περὶ ἐτέρου. Ἐπὶ πάντι γάρ οἷς κατέχουσι σήμερον (ἄνευ μέντοι τῶν ἐφ' οἷς ἐδόθησαν αὐτοῖς διαγνώσεις παρὰ τῶν κατὰ χώραν ἀναγραφῶν τῶν δημοσίων δικαιοῦσαι, ὡς εἰρηται), ὀφείλει ἄρκειν ἡ παρούσα χρυσόβουλλος γραφὴ τῆς βασιλείας μου καὶ ἀντι δωρεᾶς καὶ ἀντι πρακτικοῦ καὶ ἀντι παντὸς ἐτέρου δικαιοῦματος, καὶ οἰονδηποτοῦν σεκρέτον ἐπ' αὐτῷ δικαιοῦτο· οὐδὲ ἀναγκασθήσονται αἱ μοναὶ ἐφ' οἷς κατέχουσι νῦν ἀκινήτοις προκομίζεῖν ἕτερα παλαιγενῆ προσόντα αὐταῖς δικαιοῦματα, ἀλλὰ τῇ παρουσίᾳ χρυσοβούλλῃ γραφῇ τῆς βασιλείας μου ἀντι παντὸς δικαιοῦματος· χρώμεναι ἄρκεσθήσονται ταῦτα καὶ μόνῃ, ὀφειλοῦσα ἄρκειν αὐταῖς, ὡς προεγράφη, καὶ ἀντι δωρεᾶς καὶ ἀντι παραδόσεως καὶ ἀντι παντὸς ἐτέρου δικαιοῦματος. Εἰ δ' ἴσως καιροῦ καλοῦντος θελήσει οἰονδηποτοῦν μοναστήριον χρῆσασθαι καὶ τοῖς προσοῦσιν αὐτῷ δικαιοῦμασιν, ὑπὲρ αὐτοῦ ταῦτα προκομίζον, παρ' οἰουδήτινος πρὸς τοῦτο οὐ κωλυθήσεται· ἀναγκαστικῶς γάρ τοῦτο οὐ ποιήσει· εἰ δὲ οἰκεῖν ἑλεῖται αὐτὸ ἀιρετίζεται, οὐδεὶς δ' ἐμποδίζων ἐστίται. Οὐ μόνον δὲ ἐπὶ τῇ δικαιοῦσει τῆς γῆς συμβαλεῖται τοῖς μοναστηρίοις ἡ παρούσα χρυσόβουλλος γραφὴ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῖς περὶ τοὺς νῦν παρ' αὐτῶν κατεχομένοις, καὶ τοῖς αὐτοῦργίοις, φόροις, πανηγύρεσι, διαβατοῖς, λιμναῖς, ποταμοῖς, θαλασσίοις δικαιοῖς καὶ ἐτέρῳ οἰωθήτινι δικαιοῖ παρ' αὐτῶν κατεχομένῳ, ἄνευ μέντοι τῶν ἐφ' οἷς ἔλαβον διαγνώσεις ὑπὲρ τοῦ δημοσίου, ὡς πολλάκις ἀνωτέρω διεληφται. Εἰ δὲ καὶ προσετέθησαν λογισθῆναι ἡ ἐκκοπήναι τινα τελέσματα ἢ πρακτικὰ ἢ στρατεῖαι ἢ δημόσια ἢ λιβελλοὶ ἢ ἕτερόν τι τῷ δημοσίῳ ἀνήκον, καὶ οὐ γέγονε τὸ λελογισμένον, ἢ ἕτερόν τι ἔχει ἐπιλήψιμον τὸ δικαιοῦμα, οὐδὲν τι ἐκ τούτου βλαδθήσεται τὰ μοναστήρια. Τί δὲ χρῆ; τὰ πολλὰ καταλέγειν καὶ ἀναριθμεῖσθαι, καὶ χάριν παραδείγματος ἀπογράφασθαι; Τὴν πολυλογίαν ἡ βασιλεία μου παρατρέχουσα, ἵνα μὴ τις τῶν περὶ τὰ ὄφρα δεινῶν, τινῶν μὲν ἐκφωνηθέντων ἐκ τῶν τὰ ἀκινήτα κατασειόντων αἰτίων, τινῶν δὲ παρασιωπηθέντων, ἐπιδράττοιο τῶν βημάτων καὶ κατὰ Ἰουδαίους τῷ γράμματι ἐπικάθηται, καὶ ἐπιχειρῇ ἐπὶ τοῖς μὴ ἐκφωνηθεῖσι διασειεῖν καὶ παρενοχλεῖν ταῖς μοναῖς, καθολικῷ λόγῳ καὶ περιεκτικῷ τοῦτο ἡ βασιλεία μου βούλεται τε καὶ διορίζεται, ὡς ἀν πάν, ὅπερ ἐπὶ τοῖς σήμερον παρὰ τῶν μοναστηρίων κατεχομένοις ἢ ἐπ' αὐταῖς ταῖς καθέδραις τῶν μοναστηρίων νοηθῇ ὑπὲρ τοῦ δημοσίου παρὰ τινος, ἢ νῦν ἢ ὀρεδήποτε, αὐτὸ τοῦτο δεδωρημένον λογίζεσθαι τῇ μονῇ· καὶ ἅμα τὸς τοῦτο διανοήσεται τε καὶ φθέγγεται, καὶ αὐθὺς ἀντιλήψεται αὐτοῦ ἢ μονῆ, ὡς σήμερον δεδωρημένου ταύτῃ παρὰ τῆς βασιλείας μου. Ὅσον γάρ ἐφ' οἷς κατέχουσι νῦν ἀκινήτοις, περὶ ὧν διαγνώσεις ὑπὲρ τοῦ δημοσίου οὐκ ἔλαβον τὰ προγραφέντα μοναστήρια, δημοσίον βούλεται ἡ βασιλεία μου λογίζεσθαι ἐν ἕκαστον τούτων κατὰ μόνον τὸ ἔχειν τὸ ἀδιάσειστον καὶ μὴ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεσθαι. Καὶ ὅν τρόπον ὁ

δημόσιος οὐ πολυπραγμονεῖται: ὑφ' αὐτοῦ, οὕτως αὐτῶν ἐπὶ τὰ ἱερὰ σεμνεῖα ἢ ἡσυχαστήρια, μοναστήρια τε καὶ λοῦτρα, ὑπὸ τινος τῶν τοῦ δημοσίου φροντιστῶν ἀνακριθῆσεται: καὶ ἐπὶ τὸν ἐβλογον δικαιολογήσεται τις, καὶ ἀλόγον, καὶ ὄχι ἂν εἴη τὸ λαληθὲς ὄντως.

Πᾶσι γὰρ ὁ τοιοῦτός τις ἐπιχειρήσων ποιῆσαι, ἀποκρίσας: λέγων καὶ τῶν ἐπιπέδων, καὶ ἀσυμπεπρωτῶν ἢ τούτου περιουσία τῶν δημοσίων καθορισθῆσεται, καὶ αὐτὸς ἄτιμος ἐστίται παντάπασιν, ὡς ἀνεπίπετων βασιλεῖ εὐσεβῶς: τε καὶ φιλοθῆως τὸ δεικνυμένους αὐταῖς διὰ τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου, καὶ δι' αὐτοῦ βραχὺ τι δῶρον προσάγοντι τῶν θεῶν, ἀνθ' ὧν μυρίων εὐαργεσιῶν παρὰ τῆς πλουσιοπαροῦχος δεξιᾶς αὐτοῦ παραπέλασεν.

Ἐξέσται οὖν οὐτε ἀναγραφῆς ἢ προκαθημένω εὐδοκίμοις: σεκρήτου ἢ ἐξιστοῦ ἢ ἐνεργούντι ἢ ἐτέρω τινὶ προσώπῳ τοῦ δημοσίου τὰ τῶν μοναστηρίων ἀκίνητα ἀναγράφεσθαι ἢ καπνολογεῖν, ἢ ἀναζητεῖν μέτρα γῆς ἢ παροίκων ποσότητα, ἢ γῆς τὸ ὑπερέπλεον ἢ ὑπέριτον ἢ τὸ ἀδίκως κατεχόμενον ἐξετάζειν: ἀλλ' ἐπεὶ ἐκ προσταξέως τῆς βασιλείας μου μέλλουσι γενέσθαι πρακτικῶν τῶν σήμερον κατεχομένων παρὰ τῶν μονῶν ἀκινήτων καὶ παροίκων, τότε μόνον ἀληθῆσεται ἢ μὴ ἢ τὸ ἀδίκως κατεχόμενον ἀφαιρηθῆσεται, ὅτε ὁ ἀναγραφῆς δεικνύει, ὡς ἐπέκεινα τοῦ περιορισμοῦ κατέχει ἢ μὴ τὸπία ἢ παροίκους ἢ ἕτερον δίκαιον. Οὐδὲ γὰρ ἐπ' ἀδελφείας ἐξουσίαι αἱ μοναχικῶν σήμερον παρ' αὐτῶν κατεχόμενα, εἴτε παροίκοι εἴτε ἐτεροι τόποι εἴτε αὐτοῦργια, ἐπαύξειν καὶ εἰς πληθυντὸν ἀγειν πλείονα. Πλὴν τῆς τοιαύτης προφάσεως οὐκ ἐξέσται πράκτορι ἢ ἀναγραφῆς εὐδοκίμοις ἢ καπνικῶν ἢ μετρητικῶν ἢ ἕτερόν τι ἀναγραφικῶν ἢ πρακτορικῶν φορολόγημα ἀπὸ τῶν ὑποκειμένων ταῖς δηλωθείσαις μοναχικῶν ἀκινήτων ἀναλαμβάνεσθαι. Εἰδέναι γὰρ ὀφείλει ὁ τοῦτο τολμήσων, ὡς οὐ μόνον ἐπὶ τὸν πολλὰ πλοῦν ἀντιστρέφει ὅπερ ἂν ἀναλάβῃται, ἀλλὰ καὶ τελεία δήμευσι ὑποβληθῆσεται, καὶ ἄτιμος ἔσται καὶ ἀπολίτευτος. Οὕτω γὰρ θέλει ἢ βασιλεῖα μου τὰ τῶν δηλωθειῶν μονῶν ἀκίνητα πάντα λογίζεσθαι ὑφ' ἐκάστου τῶν πρακτόρων, ὡς μὴ ὄντα ὑπὸ τὴν αὐτοῦ ἀρχὴν τε καὶ ἐξουσίαν. Καὶ ὅν τρόπον οἱ πράκτορες ἐπὶ τοῖς μὴ ὑποκειμένοις αὐτοῖς θέμισσι οὐδὲν τι δίκαιον ἔχουσιν ἐνεργεῖν ἢ ὄλως ποιεῖν τε ἐπ' αὐτοῖς, οὕτως οὐδὲ ἐπὶ τοῖς τῶν μοναστηρίων ἀκινήτοις οἱ πράκτορες τῶν θεμάτων, ὑφ' ὧν τελοῦσι τὰ τοιαῦτα ἀκίνητα, πράκτορες λογισθῆσονται. Τὰ μέντοι γεννησόμενα πρακτικῶν (14) καὶ οἱ περιορισμοὶ παρ' ὧν ἂν ὁρῆσῃ ἢ βασιλεῖα μου εἰς παράστασιν τῶν σήμερον παρὰ τῶν μοναστηρίων νεμομένων, τοῖς προσφόροις σεκρήτοις δεῖσθαι ἐγκαταστρωθῆσονται. Ὅφελουσι δὲ εἰδέναι πάντα τὰ μοναστήρια, ὡς ὅσον ἂν ἐξ αὐτῶν εὐρεθῇ βλάβουργίαν τινὰ ποιησάμενον ἐπὶ τοῖς σήμερον παρ' αὐτῶν κατεχομένοις ἀκινήτοις, ἢ συμπαιγνίαν ἢ ἄλλο πλεμμελήσαν τινα οὐ μόνον ἐπὶ τῆς παρόντος χρυσοβούλλου λόγου τῆς βασιλείας μου ὀφειλίας οὐκ εὐμοιρήσει τὸ σύνολον, ἀλλὰ καὶ τοῦ προφλοσιμηθέντος αὐτῶν ἐκπεσεῖται δικαίου διὰ τοῦ προγεγονότος πάσης ταῖς δηλωθείσαις μοναχικῶν χρυσοβούλλου λόγου τῆς βασιλείας μου (15).

A firma dicere vilebitur: et citra ullam misericordiam ejus facultates fisco consecrabuntur, et ipse omnino infamis [semper] erit; utpote qui imperatori adversetur, qui pie ac religiose omnem molestam vexationem a monasteriis in iis quæ ipsis data sunt, per præsentem anream bullam amoveat, et per ipsam exiguum aliquod donum offerat pro innumeralibus beneficiis, quæ a munifica ejus dextra accepit.

ἀνενόχλητον ταῖς μοναχικῶν ἀποκαρριζομένων ἐπὶ τοῖς λόγου, καὶ δι' αὐτοῦ βραχὺ τι δῶρον προσάγοντι τῶν θεῶν, ἀνθ' ὧν μυρίων εὐαργεσιῶν παρὰ τῆς πλουσιοπαροῦχος δεξιᾶς αὐτοῦ παραπέλασεν.

2. Non licebit ergo nec publici census descriptori nec ullius secreti præfecto, vel peræquatori, vel in rebus agenti, vel alii personæ fisci, quæ publicum tractet, monasteriorum immobilia describere, vel focos censere, et terræ mensuras investigare, vel colonorum numerum, vel quod terræ amplius possidetur, vel non justo pretio emptum est, vel injuste detinetur, examinare, sed quoniam imperii mei mandato acta facienda sunt, eorum nomine, quæ a monasteriis hodie detinentur, immobilium et paræcorum; tunc demum juste monasterium molestia afficietur, et quod injuste detinet, ab eo auferetur, quando publici census descriptor ostenderit, monasterium extra terminum occupare loca, vel paræcos, vel jus aliud. Nec enim licentiam habebunt monasteria, augendi et amplificandi ea quæ ab ipsis hodie possidentur, sive paræci sint, sive loci, sive auturgia. Verumtamen per hujusmodi occasionem non licebit exactori aut descriptori ulli, fumarium, vel mensurium, aut aliud quodlibet vectigal, quod ad ipsius officium pertineat, recipere ab immobilibus, quæ supra scriptis subjacent monasteriis. Qui enim contra ausus fuerit sciat se non tantum id, quod exegit, multiplicatum restitutum, sed et omnium bonorum publicationi cum infamia et civilium munium incapacitate subjectum iri. Sic enim vult mea majestas jam manifestatorum monasteriorum immobilia omnia haberi ab unoquoque exactore, quasi non subsint ipsius officio, vel potestati. Et quemadmodum exactores in non subjectis sibi regionibus nihil juris habent, ut in iis agant administrantive quidquam: sic nec in immobilibus monasteriorum exactores provinciarum, quibus ea subsunt, censebuntur exactores. Quæ igitur sicut acta, et descriptiones [finium scilicet], ab iis, quas imperium meum destinaverit ad exhibitionem eorum, quæ a monasteriis possidentur; competentibus secretis propter notitiam insinuabuntur. Scire namque debent omnia monasteria; si quod ex iis deprehensum fuerit fraudem aliquam, vel collusionem, vel dolum fecisse in immobilibus, quæ hodie ab ipsis possidentur, non solum nihil utilitatis ex hac mea majestatis aerea bulla consecratorum; sed etiam casurum jure predictis monasteriis per aliam prius factam, imperii mei Auream Bullam concessam.

(14) Leumel. ουγ. πρακτικῶν.

(15) Reliqua pacta in hujus chrysobuli Balsamon

X.

AUREA BULLA DE IMMOBILIBUS MONASTERIORUM (16).

[Χρυσόβουλλον] τὸ κατὰ τὸν Ὀκτώβριον μῆνα τῆς ζ' τοῦ 1157' ἔτους ἀπολυθὲν, καὶ παρακλειυόμενον ἔχειν τὰ μοναστήρια κατὰ τὸ ἀναπόσπαστον τὰ ἀκίνητα τούτων, καὶ διαγνώσεις ἰδόντων αὐτοῖς παρὰ τῶν ἀναγραφῶν δικαιοῦσαι τὸν δημόσιον (17).

XI.

NE MORIENTIUM EPISCOPORUM BONA DIRIPANTUR AB EXACTORIBUS DIRIPANTUR (18).

Ne morientium episcoporum bona diripiantur ab exactoribus. Emissa mense Septembri, indictione quarta. Ἀ Περὶ τοῦ μὴ ἀρπάζεσθαι τὰ τοῖς τελευτῶσιν ἐπισκόποις ἀνήκοντα κατὰ τῶν πρακτόρων. Ἀπολυθὲν κατὰ τὸν Σεπτέμβριον μῆνα τῆς δ' ἐπισημῆσεως.

Res, quæ in Dei contemptum, et ad legum naturæ infirmationem, ab iis, qui (ut aiunt) neque Dei vocem, neque hominum vindictam formidant, ut est verisimile, patrat, non ferenda omnino in eo imperio visa est, cum ad ejus aures pervenisset. Quamobrem eam, ut omnino Christiana professione indignam, meum corrigit imperium. Ei enim relatum est, in excessu e vita eorum qui ubi pontificatum gerunt in sanctissimis Dei Ecclesiis, partim quidem antequam funus efferatur, partim vero postquam elatum fuerit, eos, qui in ea regione fisci procurationem exercent, ipsorum mortis prætextu, eorum cellas inhumane invadere, et immobilia, quæ sunt sub Ecclesiis, quæ eis obtigerant: et omnes quidem facultates, quæ in illis inventæ fuerint, auferre: universam autem ejusmodi immobilium exactionem facere, et ea alioquin omnino conterere.

Imperium ergo meum, ne vel auditu quidem ferendam eorum esse audaciam existimans, ne cum damnum et calamitas ex antistitum morte ad eorum Ecclesias pervaserit, hi multo majorem calamitatem invehant; et ea sint, quam jam habent, molestia longe molestiores: statuit per hanc præsentem Constitutionem, ne ab iis qui ducales magistratus gerunt, vel qui descriptiones, vel aliqua alia jure fisci exercent, tale quid in sanctissimas Ecclesias, vel eorum immobilia, vel antistitum cellas, in eorum morte deinceps amplius innovetur; sed si testati quidem moriantur antistites, eorum voluntate et ordinatione omnia fiant, quod ad ea attinet, quæ in eorum cellis inveniuntur. Quod si forte etiam intestati decesserint, omnia quoque fiant, ut sacris canonibus et legibus videtur. Atqui in viduarum Ecclesiarum immobilia ne pedem quidem

Πρῶγμα καὶ εἰς θεοῦ τολμώμενον περιφρήτησιν καὶ εἰς ἀθέτησιν θεσμῶν φυσικῶν παρὰ τῶν (δ' φασί) μῆτε θεοῦ ὅπιν μῆτε ἀνθρώπων νέμεισιν ὑφορωμένων, ὡς εἰκεν, οὐκ ἀνεκτὸν ὄλωσ' ἐλογίσθη τῇ βασιλείᾳ μου εἰς ἀκοῆς αὐτῇ πεπτωκός. Ἐνθεν τοι καὶ ὡς πάντη τοῦ τῶν χριστιανῶν ἀνάξιον ἐπαγγέλματος διορθοῦται τοῦτο ἡ βασιλεία μου. Ἀνηνέχθη γὰρ αὐτῇ, ὡς ἐν ταῖς ἀπὸ τοῦ ζῆν ἐκδημίας τῶν ὀπουδήποτε ἀρχιερατευόντων ἐν ταῖς τοῦ θεοῦ ἀγιωτάταις Ἐκκλησίαις, πῆ μὲν καὶ πρὸ τῆς αὐτῶν ἐκφορᾶς πῆ δὲ καὶ μετὰ τὴν ἐκφορᾶν, οἱ κατὰ χώραν ἐνεργούντες προφάσει τῆς αὐτῶν τελευτῆς τὴν τε κελλίων αὐτῶν ἀπανθρόπω; κατεπεμβαίνουσι καὶ τῶν ὀπὲ τὰς λαχούσας αὐτοῖς Ἐκκλησίας ἀκινήτων· καὶ ἀφαιρῶνται μὲν ἅπαντα τὰ ἐν τούτοις παρευρεθέντα τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς, καθολικὴν δὲ ποιοῦνται τῶν τριούτων ἀκινήτων ἀκαίτησιν, καὶ παντοίως ἐτέρως ταῦτα συντρέθουσι·

Ἡ γοῦν βασιλεία μου μὴδὲ μέχρι καὶ εἰς ἀκουσμα μόνον ἀνασχετὴν ἤγησαμένη τὴν τοιαύτην τολμᾶν αὐτῶν, ἵνα μὴ καὶ τῆς ἐπὶ τοῖς θανάτοις τῶν ἀρχιερέων ἐπιούσης ταῖς κατ' αὐτοῖς Ἐκκλησίαις ζημίας καὶ συμφορᾶς οὗτοι βαρυσυμφορώτεροι γίνοντο καὶ τῆς ἐπ' αὐτοῖς ἀνίας ἀνιαιρώτεροι, διορίζεται διὰ τῆς παρουσίας προστάξεως, μηκέτι παρὰ τῶν κατὰ χώραν τὰς δουκινὰς ἀρχὰς διεπόντων ἢ ἀναγραφὰς ἢ ἕτερον ἄττα δικαίω τοῦ δημοσίου ἐνεργούντων τοιοῦτον τι κατὰ τῶν ἀγιωτάτων Ἐκκλησιῶν ἢ τῶν ὀπ' αὐτῆς ἀκινήτων ἢ τῶν κελλίων τῶν ἀρχιερέων ἐν ταῖς αὐτῶν τελευταῖς τοῦ λοιποῦ νεωτερισθῆναι. Ἄλλ' εἰ μὲν ἐνδιαθήκως οἱ ἀρχιερεῖς τελευτῶν, κατὰ τὰς αὐτῶν βουλὰς τε καὶ διατάξεις ἅπαντα γίνεσθαι, ὅσον ἐπὶ τοῖς παρευριστομένοις ἐν τοῖς κελλίαις αὐτῶν· εἰ δ' ἴσως καὶ ἀδιάθετοι ἀπαλλάττοντο, πάντα καὶ οὕτω συντελεῖσθαι κατὰ τὸ τοῖς ἱεροῖς

non expressit; notavit autem: Ἐφεξῆς δὲ ἀνεῖλε τὸ τοιοῦτον χρυσόβουλλον καὶ πᾶσαν πρόσταξιν ἐναντιουμένην τούτῳ γεγονυῖαν δηλονότι ἢ γεννησομένην, καὶ διορίσασθαι τὰς μονὰς καὶ τοῖς πικλαιγενέσιν αὐτῶν δικαιοῦμασιν. Similia circa finem et istud chrysobullum continet, quod Magnæ Ecclesiæ concessum tanquam Nov. VI modo editimus.

(16) Anno 1159. — Laudatur a Bals. ad syn. Nic. II, c. 12, unde edidit Bonedidius p. 96.

(17) Balsamon, ad hoc et ad illud χρυσόβουλλον, de quo supra Nov. II, respiciens, addit: ἄτινα οὐ κατεστρώθησαν ἐνταῦθα, διὰ τὸ αἰωνίζουσαν ὠφέλειαν ἐκ τούτων μὴ ἐπιγορηγεῖσθαι ταῖς μοναῖς, ἀλλὰ καίρησιν.

(18) Anno 1151 vel 1166.

κανόνι καὶ τοῖς νόμοις δοκοῦν. Τοῖς ἀκινήτοις μέντοι τῶν χηρευσουσῶν Ἐκκλησιῶν οὐδὲ πᾶσα ὅλως ἐπιβαλεῖ τις τῶν κατὰ χώραν δούκων ἢ τινῶν ἐτέρων, ὡς εἴρηται, οὐδὲ τὸ οἰνοῦν ἐκείθεν ὅπως οὖν ἀναλάβηται· ἀλλὰ πάντα παρὰ τῶν μερῶν τῶν τοιούτων Ἐκκλησιῶν ἐν αὐτοῖς οἰκονομηθήσεται, καθὼς ἔρα καὶ περὶ τοῦτο νομίμως καὶ κανονικῶς διηγήρεται, μέχρις ἀνθρακῆς μετὰ τοὺς τεθνηκότας ἀρχιερεῖς εἰς Ἐκκλησίας ἐπικηρυττόμενοι κατὰ χώραν γεγονότες αὐτοὶ τῆς τούτων οἰκονομίας ἐπιβέβηται. Εἰδέναι ὀφείλοντος τοῦ εἰς ἀθέτησίν εἰνος τῶν ἐν τῇ παρουσίᾳ προστάξει τῆς βασιλείας μου διαρισμένων χωρήσοντας, ὡς εἰ καὶ Θεὸς ἐπὶ τῷ τοιούτῳ αὐτοῦ τολμήματι πρὸς γε τὸ παρὸν παρασιωπήσεται, πάντως εἰς τὸ μέλλον αὐτῷ τὴν ἀξίαν δίκην ταμιευόμενος, ἀλλ' ἢ βασιλεία μου καὶ εἰς τὸ παρὸν πενρότερον αὐτὴν μεταλεύσεται, σωματικαὶς ποιναῖς αὐτὸν καθυποβαλοῦσα, μελῶν τε οἰκίων ἀκρωτηριασμοῖς καὶ τῶν ὑπαρχόντων δημεύσει καὶ ὑπερορίᾳ μακρᾷ. Οὐ μόνον γὰρ εἰς τὸ ἀπλοῦν ἀπενεῦθεν ἀποδώσει ὁ τοιοῦτος τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸ ἐξ αὐτῆς τοιοῦτοτρόπως παρ' αὐτοῦ ἀφαιρησόμενον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοῦ δημοσίου εἰς τὸ διπλοῦν ἀσυμπαθῶς ἀπαιτηθήσεται τὴν τοιαύτην ποσότητα· εἰδήσει; ἀκριθεστάτης· διδομένης περὶ τούτου παρὰ τοῦ τνηκαῦτα ἀρχιερέως τῷ κατὰ τὴν ἡμέραν μυστικῶ, ὅς καὶ ὀφείλει καὶ ἀμφω οἰκονομεῖν, πρόφασιν δὲ πάντως οὐχ ἔξει περὶ τῆς ἀμαρτίας αὐτοῦ. Ἦλθε γὰρ ἡ βασιλεία μου εὐαγγελικῶς καὶ ἐλάλησεν αὐτοῖς διὰ τῆς παρουσίας προστάξας, ἥτις καταστρωθήσεται καὶ τῷ ἱερῷ χαρτοφυλακίῳ ἐνασποτηθήσεται, ἀρνήσουσα ταῖς ἀγιωτάταις Ἐκκλησίαις, καὶ ἰσότυπα καὶ μόνα ταύτης πεπιτωμένα παρὰ τῶν μερῶν αὐτῶν ἐμφανίζηται. Ἐξουσι γὰρ πρωτοτύπων ἰσχὺν ταῦτα, καὶ τοῖς κορισεμένοις προσέσονται εἰς ἀσφάλειαν αἰωνίζουσαν.

XII.

NOVELLA DE DIVERSIS CAUSIS (13).

Περὶ διαφορῶν ὑποθέσεων, δηλονότι περὶ δεκαστῶν, καὶ συνηγῶν, καὶ ἐπιφωνημάτων, καὶ ἐκλήτων, καὶ τῶν θεματικῶν, καὶ περὶ τῆς ἀντιχρήσεως, καὶ τῶν ἐπιτρόπων ἤγον διουκῶν, καὶ τῶν προστίμων ἀπαιτήσεως, καὶ ἐπιμερισμοῦ τῶν δικαστῶν καὶ συνηγῶν.

Ἐννομον ἐπιστάσιαν οἱ πάλα σοφοὶ τὴν βασιλείαν ὄρισαντο, χρῆμα γοῦν ἀτεχνῶς θεσπέσιον· διὰ τοῦτο καὶ πρόνοιαν Θεοῦ μεγαλομερῆ ταύτην εἶναι καὶ πεπιτεύκασιν καὶ διδάσκουσιν. Εἰ γὰρ δίκαιος ὁ Κύριος καὶ δικαιοσύνας ἠγάπησεν, προσήκει δὲ πού καὶ τὸν ἐξ ἐκείνου λαχόντα βασιλεύειν τῶν ἐπὶ γῆς αὐτόν τε δίκαιον εἶναι καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ προβαλλομένων εἰς τὸ δικάζειν τὰς εὐθυδικίας περισπούδαστον ἔργον ποιησθαι καὶ ἀποδέχεσθαι. Ἦ τί γὰρ ἀνεὶ βασιλέως ἔργον τιμιώτερον ἕτερον καὶ τοῖς βασιλευμένοις λυσιτελέστερον; Ταῦτα τοίνυν οὐδὲ ἡ βασιλεία μου ἀγνοήσασα, μάλιστα μὲν ἠβούλετο καὶ ἠύχετο

A omnino inmittet aliquis ex ducibus, vel aliquibus aliis, ut dictum est: sed nec quaelibet illinc pars quomodocunque apprehendetur, sed omnia a partibus ejusmodi Ecclesiarum in ipsis administrabuntur, quemadmodum de hoc legitime et canonice edictum est: donec scilicet, qui post mortuos antistites in Ecclesias renuntiati sunt, in regione fuerint et eorum administrationem apprehenderint: debente scire eo, qui ad infirmationem alicujus eorum, quæ a præsentis imperii mei Constitutione decreta sunt, processerit; quod etiamsi Deus in tall ejus, tamque audaci incepto, in præsentia si fuerit, omnino in futurum dignum ejus supplicium reservans: imperium tamen meum eum acerbius in præsentia aggredietur, penis eum corporalibus subjiçiens, et suorum membrorum truncationibus honorumque publicationi, et diturno exsilio. Non solum enim ex eo simpliciter reddet Ecclesiæ, quod ei illo modo ab ipso auferetur, sed etiam a fisco talis quantitas in duplum absque ulla commiseratione extgetur; perfectissima de ea re cognitione ab antistite illius temporis data mystico, qui debet etiam utraque administrare: de suo autem peccato omnino excusationem non habebit. Venit enim meum imperium, et eis per præsentem Constitutionem evangelice locutum est, quæ in sacro scriptis chartophylacio [seu tabulario] reponetur, sanctissimis Ecclesiis opem iatura, etiamsi ejus exemplaria sola competenti fide munita, ab ipsis partibus hincinrentur. Ea enim archotypi vim habebunt, et exhibentibus aderunt ad æternam securitatem.

D Manuelis Comneni novella, de diversis causis, videlicet de iudiciis, et advocatis, et attestationibus, et appellationibus, et de provincialibus, et antichresis, et curatoribus seu executoribus, et de pœnarum exactione, ac iudicium et advocatorum distributione.

D Regnum præsci sapientes legitimam quamdam administrationem defuerant, rem quidem certe dubio procul divinam. Ideoque hoc multiplicem Dei providentiam esse, sicuti crediderunt, ita etiam tradunt. Quippe si justus est Dominus, et justitias dilexit¹, par est, ut et is qui ab ipso consecutus est regnum in eos qui sunt in terris, justus ipse sit, atque illorum, quos iudicando præficit, recta iudicia dignum opus studio suo ducat, et exigat. Nam quod aliud obsecro regis opus honestius et præstabilius fuerit, ac imperio subjectis utilius? Hæc cum majestas mea non ignoret, maxime quidem

¹ Psal. x, 8.

cuperet ac optaret, neminem esse sub ejus imperio, cui fiat injuria; vel si hoc conferti nequeat, saltam ne ii segniore negligentioreque forent nefaria committentibus, in exsequenda læsorum vindicta, qui ad eam sumendam, ab imperatoria majestate sunt constituti. Sed cum jam videat complures ab avara injustaque manu vulnerari, dum ademptiones agrorum et villarum perpetiuntur, aliisque rebus spoliantur; ac deinde perpetuo judiciorum ostia pulsant, citraque fructum ullum tempus terunt, et præterquam quod ab eis nihil opis et auxilii ferant, etiam pejus atque acerbius plagis et verberibus mutantur, et injustitiæ sæces inde hæriunt, unde vindictam consequi sperabant. (Etenim, ut Solomoni verbis utar, vidi iniquitatem sub sole, hominem scilicet mortalem, in litem immortalem lapsum, carque velut hæreditatem quamdam patriam, ad tertiam sæpenuero, quartamque generationem, nepotibus suis successione quadam transmittentem.) Illic ergo, ceu dictum est, cum mea majestas animadverteret, doluit illa quidem, ceu par erat, ob ea quæ fierent, et magnam animo molestiam percepit, uti quæ judiciorum negligentiam culparet, ac misericordia tangeretur ob desperationem eorum qui læduntur. Ideoque pro viribus circumspiciens de mali hujus correctione, pessimaque sustinentibus, quantum sane potest, subveniens, tandem ad dispositionem deinceps aperiendam respexit.

1. *Judices ter qualibet septimana debere jus dicere.* Nam sibi hodierno die vult eos qui singulis in judiciis assessorum officio fungi debent, et cum judicii præside causas cognoscere ordinatos ac destinatos esse, alios quidem ad hoc, alios vero ad illud tribunal: ne omnibus pariter ad unum convenientibus, reliqua cessare contingat, propter absentiam eorum, qui juri dicendo præsent. Atque hoc modo mos etiam ille tolletur, qui nunc obtinet, ut per intervalla jus dicant. Quippe nobis placet, ut citra ullam excusationem ter in qualibet septimana jus dicant singullum judiciorum præsides, convenientibus ad eos illis iudiciis, qui sub eis sunt: et reis incumbat, ut in iudiciis sub necessaria præstatione doli mali compareant, nec tantisper absint, donec causa finita fuerit, si quidem interim et actores perpetuo urgeant, ut competens ipsis actio decidatur. Non tamen reis opuserit, plures adhibere citationes, et quæ data opera fatigent actores; sed post oblationem libelli, cum cognitum fuerit, quænam in eo continetur actio, si qui fortasse non obtemperant, si per edicta tria, quæ proponantur ad triginta dies, citentur; et siquidem intra hæc spatia se non stiterint, condemnentur secundum ea quæ constituta sunt a clarissimo majestatis meæ avo, et felicis memoriæ principe, domino Leone Sapiente. Atque hoc modo cum quovis agi debere statuimus.

2. *De advocatis.* Præterea majestas mea infinita garrulitate advocatorum, ac longa eorundem in-

Α μηδένα μὲν εἶθαι τὴν ἀδικουμένον ὑπὸ τῆν αὐτῆς ἐπικράτειαν· εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ μὴ βῆθιμοτέρους εἶναι τῶν τὰ παράνομα δρῶντων περὶ τὴν τῶν ἀδικουμένων ἐκδίκησιν τοὺς εἰς αὐτὴν τεταγμένους παρὰ τῆς βασιλείας μου. Νυνὶ δὲ πολλοὺς δρῶσα πλεονεκτητικῆς χειρὸς καὶ ἀδίκου τραυματίας γινομένους, καὶ ἀγρῶν ἀπαρίσσει; καὶ οἰκημάτων ὑπομένοντας καὶ πραγμάτων ἄλλων ἀποστερουμένους, ἔπειτα θυροκοποῦντας διηνεκῶς τὰ δικαστήρια καὶ χρονοτριβοῦντας ἀνήνυτα, καὶ πρὸς τὸ μηδεμίᾳ ἐκείθεν θεραπείας ἐπιτυχάνειν εἰς τὸ χεῖρόν τε καὶ ὀδυρότερον ταῖς πληγαῖς ἐπιζινομένους, καὶ τὴν τρυγίαν ἐντεῦθεν τῆς ἀδικίας ἀποβροφῶντας, ἐνθα τυχεῖν τῆς ἐκδικήσεως ἠλπίζον· καὶ γὰρ ἐν' ἐρωτῶ τὸ τοῦ Σολομῶντος, Εἶδον ἀνομίαν ὑπὸ τὸν ἥλιον, Β ἄνθρωπον θνητὸν ἀθανάτῳ δίκῃ περιπεσόντα, καὶ ταύτην ὥσπερ τινὰ κληρὸν πατρῶον εἰς τρίτην πολλάκις καὶ τετάρτην γενεάν τοῖς ἑγγόνοις αὐτοῦ κατὰ διαδοχὴν παραπέμφαντα· ταῦτα τοίνυν, ὡς εἴρηται, κατανοοῦσα ἡ βασιλεία μου, ἤλγησε μὲν, ὡς εἶδος, ἐπὶ τοῖς γενομένοις καὶ τὴν ψυχὴν ἠνιάθη, αἰτίας αἰνῆ μὲν τῆν τῶν δικαστῶν βῆθιμιαν, οἰκτεירῆσασα δὲ καὶ τοὺς ἀδικουμένους τῆς ἀπογνώσεως. Διὸ καὶ κατὰ τὸ δυνατόν τὴν τοῦ κακοῦ τούτου περισκοποῦσα διόρθωσιν, καὶ τοῖς τὰ χεῖριστα πάσχουσι κατὰ τὸ ἐγγωροῦν ἐπαμύνοσα, πρὸς τὴν ἐφεξῆς βεθησομένην οἰκονομίαν ἀπέβλεψε.

α'. Ὅτι τρισσάκις ἐκάστης ἑβδομάδος ὀφείλουσι δικάζειν. Βούλεται γὰρ ἀπὸ τῆς σήμερον τοὺς ἐφ' ἐκάστῳ δικαστηρίῳ συνεδριάξειν ὀφειλοντας καὶ συνδιαγωνομενεῖν τῷ τούτου προϊσταμένῳ τεταγμένους εἶναι καὶ ἀφωρισμένους, τοὺς μὲν εἰς τοῦτο, τοὺς δὲ εἰς ἐκεῖνο τὸ δικαστήριον, ἵνα μὴ πάντων εἰς ἓν κατὰ ταῦτὸν συνερχομένων ἄργειν ἐπισυμβαίνει τὰ λοιπὰ δι' ἐρημίαν τῶν δικαζόντων· οὕτω δὲ κατὰ τὸ νῦν ἐπικρατοῦν ἔθος περιαιρήσεται, τὸ ἐκ διαλειμμάτων δικάζειν αὐτοῦς. Εὐδοκοῦμεν γὰρ τρισσάκις ἀπροφασίστως μίαις ἐκάστης ἑβδομάδος δικάζειν ἕκαστον τῶν προκαθημένων τῶν δικαστηρίων, συνερχομένων παρ' αὐτοῖς τῶν ὑπ' αὐτοῖς δικαστῶν. Ἐπικεῖσθαι δὲ καὶ τοῖς ἐναγομένοις ἀνάγκην διόλου παραβάλλειν ἐν τοῖς δικαστηρίοις καὶ μὴ ἀπολιμπάνεσθαι, μέχρις ἂν ἐκπερατωθῇ τὰ τῆς ὑποθέσεως, εἴγε τέως καὶ οἱ ἐνάγοντες διηνεκῶς ἐπισπεύδουσι τιμηθῆναι τὴν προσαρμόσασαν αὐτοῖς ἀγωγὴν. Δείσθαι μὲντοι τοὺς ἐναγομένους καὶ διμηνημάτων οὐχὶ συχνῶν καὶ κατατριβόντων ἐπιτηδῶν τοὺς ἐνάγοντας, ἀλλὰ μετὰ τὴν τοῦ λιθέλλου ὄδου καὶ τὴν εἰθρῆσιν τῆς κατ' αὐτὸν φερομένης ἀγωγῆς, εἰ τινες ἴσως ἀπειθοῦσι, τρισὶν αὐτοῦς τριακονθήμεροις καλεῖσθαι προγράμμασι· καὶ εἰ μὴ ἐντὸς αὐτῶν ἀπαντήσουσι, καταδικάζεσθαι ἀκολούθως τοῖς νομοθετηθεῖσι παρὰ τοῦ αἰδίου πάππου τῆς βασιλείας μου, καὶ τοῦ μακαρίτου βασιλέως κυρίου Λέοντος τοῦ σοφοῦ. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω γίνεσθαι διαταττόμεθα.

β'. Περὶ συνηγῶν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τῆ των συνηγῶν ἀπεραντολογίᾳ καὶ τῇ πολλῇ τούτων ἐν-

σάσει προσηυθήκει ἡ βασιλεῖα μου (σπούδασμα ἂν γὰρ αὐτοῖς; κατεφώρασε πολλάκις ὥρας ὑποσουλῶν καὶ ἀσσοφισμένως φυγοδικεῖν, οἷς τὰς αὐτὰς πολλάκις δικαιολογίας ἀνακυκλοῦσι, καὶ τῶν προτέρων δυσασποπάστως ἐξερχόμενοι προκόπτειν οὐκ ἔωσι τὸ δικαστήριον), διορίζεται μετὰ συστολῆς ἰσταμένου τοῦς συνηγόρους ὡς τὸ πρὶν δικάζεσθαι, καὶ μὴ συγκαθῆσθαι τοῖς δικασταῖς ἐν τῷ δικάζεσθαι, καὶ μὴ κατὰ ταῦτόν τοῖς λῃγοῖς χωρεῖν (ἀφ' ὧν συγγείνεται μὲν ἡ ἀκροῦσις, ἐκκρούεται δὲ καὶ τῶν δικαστῶν ἡ ἀκριβὴς καὶ συντηρημένη διάγνωσις)· ἀλλὰ θατέρου μέρους ἐψησυχάζοντος μετ' εὐταξίας καὶ καταστάσεως τὰ οἰκεῖα δίκαια προτείνει τὸν προλογίζοντα, εἶτα τὸν μὲν ἤρμεν, ἀντιδικαιολογεῖσθαι δὲ μετὰ τῆς ἰσῆς ἀδείας τὸν ἕτερον· καὶ οὕτω λέγειν τοῖς δικαστὰς ἂ διαγινώσκουσι. Κἂν εἰ μίς γνώμης ἅπαντες γένοιτο, ἐπὶ τὰ πρόσω χωρεῖν τοῖς δικαζομένοις· εἰ δὲ διαφωνήσουσι πρὸς ἀλλήλους, τοῖς μὲν συνηγοροῦντα; καὶ πάλιν ἐν ἡμέρᾳ μένειν, τοῖς δὲ δικαστὰς καθ' ἑαυτοὺς σκοπεῖν τὸ ἀμφήριστόν καὶ διὰ τῆς οἰασοῦν προσκαθείας εἰς ἐν συνῆρξασθαι πάντα καὶ ἀποφαίνεσθαι τὸ παρ' αὐτῶν διαγινωσκόμενον. Εἰ δὲ γε μὴ ὁμογνωμονήσουσι πάντες, ἀλλὰ τινες διαφωνοῦσι τοῖς πλείοσιν ἢ ἐξισοῦνται οἱ διαφωνοῦντες, ἐκείνων τῶν φήσαν προκρίνεσθαι, οἷς καὶ ὁ τοῦ δικαστηρίου προστώδως συμφωνεῖ. Οἱ δὲ μὴ στοιχοῦντες τοῖς παρ' ἡμῶν διατεταγμένοις περὶ αὐτῶν, ἀλλὰ τὰ αὐτὰ δικαιολογούμενοι, καὶ μὴ παραδεκτοὶ μὲν ὄντες τοῖς δικασταῖς, ὅμως δὲ τοῖς αὐτοῖς ἀνευθροῦσως ἐπιμένοντες, κάκεινα λέγοντες, ἂ καὶ προδικαιολογησάμενοι ἀπεπέμφθησαν (ἔστι μὲν ὅτε καὶ αὐτολεξεῖ, ὅτε δὲ καὶ τὰς λέξει; πρὸς τὸ λαθεῖν ὑπαλλάσσοντες, ὅποια καὶ τῆς βασιλείας μου δικαιοσύνης γεγόνασι), καὶ τὸν ἡμέτερον διορισμὸν παραβαίνοντες τοῦ συνηγορεῖν κωλυθήσονται· πάντως γὰρ ἀδικεῖσθαι οἰόμενοι ἐπὶ τὴν ἐκ νόμων ἀποτεταμειυμένην τούτοις τῆς ἐκκλήτου βοήθειαν καταφυγεῖν ὤφελον. Μελήσει δὲ πάντως καὶ τοῖς δικάζουσιν ἐμμερίμνως τὰς διαγνώσεις ποιεῖσθαι καὶ τὰς ἀποφάσεις, εἰδόντι δὲ μεγάλας ζημίας, πολλάκις δὲ καὶ σωματίων ἀκρωτηριασμοὶ ταῖς αὐτῶν ἀποφάσεσιν ἐπακολουθοῦσιν. Ἴνα οὖν μὴ τοῦ λοιποῦ ἀπέραντα εἴη τὰ δικαστήρια, τὸν ἐν διαφόροις βιβλίοις τῶν Βασιλικῶν ἐγκατεστρωμένον ἀναζωπυροῦμεν νόμον, καὶ νενεκρωμένον οἷον εἰπεῖν καὶ ἀγρίαν παντελεῖα κατεψηφισμένον ἀνιστώμεν, διοριζόμενοι κατ' ἐκείνων τὰ μὲν ἐγκληματικὰ τῶν δικαστηρίων ἐντὸς διετίας τερατοῦσθαι, τοῖς δὲ χρηματικοῖς τὸν τῆς τριετίας χρόνον ἐξαπλοῦμεν· ἀστραχες γὰρ αὐτοῖς τὸ τοσοῦτον διάστημα τοῦ καιροῦ, κἂν εἰ καὶ ἴσως τινὲς ὑποθέσεις πολὺ τὸ γρυφὸν ἔχουσαι καὶ τὸ δυσχερὲς εὐρίσκοντο καὶ τὴν λύσιν οὐκ εὐμαρῶς παραδεχόμεναι. Εἰ δὲ παρ' αἰτίαν τοῦ ἐνάγοντος ἢ προθεσμία ἐκμετρηθῆσεται μὴ λευκῆς τῆς ὑποθέσεως, ἀπεντεῦθεν ἔσται καταδικασμένος, προσκαταβέλλων τῷ ἐναγομένῳ καὶ τὰ δαπανήματα. Εἰ δὲ τοῦ ἐνάγοντος ἐπαγροῦνοῦντος καὶ ἐπισπεύδοντος ἢ δυστροπία τοῦ ἐναγομένου

stantia multum offensa est. Quippe deprehendit sæpius illis hoc esse studio, ut horas quasi deprædentur, et fucate tergiversentur, dum eadem allegationes multoties repetunt. Et quoniam certus eorum numerus esse debet in iudicio quolibet ejus, qui jus ipsis dicit, ad eum necessario convenient. At si fortassis ob aliquam causam id iudicium vacet, apud alia iudicia civilia munus solum citra cujusquam impedimentum implebunt. Hinc enim auditioni favor additur; causæ vero cognitio accurate observatur. Ubi autem altera pars cum decore consentit, præopinantis privilegia extenduntur; dein uno tacente, alter litem persequitur non minus intrepide; postremo iudicium sententia pronuntiabitur. Ubi omnes unius sunt sententiæ, partes litigantes longius procedunt; si autem in diversas abeunt sententias, advocati et ipsi silebunt, dum iudices res controversas examinant, donec idem sentientes in eandem sententiam abierint. Quod si non omnes consentiunt, sed pars minor majori opponitur, aut numerus diversæ opinionantium æqualis exsistit, ea sententia victrix erit, cui præses concionis astipulatur. Qui autem non assentiuntur iis quæ de ipsis decrevimus, sed priori defensione utuntur, quæ iudicibus displicuerit, et eadem semper, idque nullo pudore, in medium proferunt etque ea repelunt quæ jam antea probare nequiverant (namque voces exacte pronuntiatas negligunt, ut ipse expertus sum), quia autem definitiones nostras parvi pendunt, causam juste defendendi facultate privantur. Huc accedit quod se plane offensos arbitantes ad auxilium quod tribunal offert confugere satius duxerunt. Cordi erit omnibus qui jus dicunt, ut decreta et sententiæ ad unguem reddantur, probe scientes quod pœnæ acerbæ, imo corporis mutilationes ipsas sententias subsequuntur. Ne igitur in posterum actus iudicis infiniti sint, legem in Basilicorum codicibus scriptam refocillamus, et quasi e mortuis resuscitamus, et secundum ipsam crimina atque accusationes, quæ intra biennium absolvi possunt, definimus; causas vero, quæ circa pecuniam sunt, intra triennium relegamus; hoc enim temporis spatium sufficit, etiamsi quædam hypotheses ac problemata propter obscuritatem peculiarem minus facilia soluta sint. Si autem contra spem accusantis dies præstitutus præterit, quin lis dirimatur, tum accusatus damnabitur ad sumptus solvendos. Si autem accusatoris pertinacia nimias req vexationes non sine magna temporis jactura infligit, inde condemnatio et res repetundæ locum habebunt, ac reus, nullius auxilii particeps, nulla gratia dignus existimabitur. Si e contra iudices cunctando magnam temporis jacturam provocarunt, muneribus suis rite fungentes illam sanabunt. Quomodo enim, qui ad jus insonantibus dicendum destinati sunt, munere attributo perperam fungentes, aut alios iudices conniventes adhibendo, ad illorum perniciem rem gerere satagent? Sed cum quodvis tribunal peculiare habeat

judices, ad eum, quem par est, causam suam reus A
deferret. Quod si hic ob qualemcunque causam offi-
cio suo fungi non poterit, aliud aliquod tribunal
a Ius consequendum adhibet.

καριῶν σχολάζοντων αἰτιοί τῆς ἀπράκτου παραδρομῆς τοῦ καιροῦ οἱ δικάζοντες γένοιτο, τῶν προτόντων
αἰτοῖς δικαστικῶν ὀφεικίων μετακινήθησονται· ποῦ γὰρ ἂν, εἴη δίκαιον τοὺς ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν κακῶν
προχόντων τὸ δικάζειν λαχόντας, εἶτα πρὸς συντριβὴν αὐτῶν κεκρημένους τῷ λειτουργήματι, καὶ εἰ
δικαστικῶν ὀφεικίων προϊστασθαι, ἢ συνδικάζειν τοῖς τούτων προϊσταμένοις; Ἐπεὶ δὲ τεταγμένοι
ὀφειλοῦσιν εἶναι ἐφ' ἑκάστῳ τῶν δικαστηρίων δικασταί, τοῦ μὲν δικαστηρίου τοῦ κατ' αὐτοὺς δικάζοντος
ἐξ ἀνάγκης πρὸ αὐτῶ συνελύσσονται· τούτου δὲ ἴσως διὰ τινὰ αἰτίαν μὴ ἐνεργούντος, παρὰ τοῖς ἐτέροις
πολιτικοῖς δικαστηρίοις ἀκωλύτως ἀποκληρώσουσι τὸ οἰκεῖον λειτουργήμα.

3. *De attestationibus.* Cæterum majestas mea
nullum non funem moveus, quod dici solet, ut quæ
oriri solent in judicio lites, tollat, hæc quoque
statuit, nimirum edicta tria non amplius triginta
dierum esse debere, cum sententia fertur, et cogni-
tio sit, quæ controversias per juramenta decidit :
sed citationes ad exigenda peragendaque juramenta
tres quidem esse debere, verum quæ dies quindecim
duntaxat habeant. Intra quos nisi juramenta præ-
stentur et absolvantur, pro condemnato et judicii
desertore habeatur is, qui per edicta interposita
vocatus fuit, et juramenta non exegit, aut non im-
plevit.

4. *De appellationibus.* Appellationes etiam, quæ
in judicio sunt tam urbis hujusce principis, quam
aliarum circumjacentium, anno concludantur : et
condemnatus ab aliquo, qui provocavit, intra spa-
tium anni cogatur appellationem exerceere ac implere.
Quod sane ut faciat, tenebitur ad præstandum ea,
quæ condemnatione debentur. Quod si quis in alia
provincia condemnatus fuerit, et ad majestatis mee
tribunal provocaverit, vel ad aliud civile judicium,
una cum anno superscripto, legitimum quoque
spatium large concessum impetret, quoad urbem
magnam profectus, necesse habeat intra declaratum
et judicatum annum appellationem tum exercere,
tum finire. Vel saltem cogatur esse priori sen-
tentia contentus, exigendis ab eo rebus iis, quæ
debentur.

5. *De provincialibus.* Præter hæc et illud adji-
ciatur. Quidam provinciales tam ad urbem impera-
toriam, quam ad alia loca, quibus in locis majestas
mea degit, appellentes; litis alicujus causa judicia
constituunt, vel exactiones iniquas, vel alias injurias
quasdam ab exactoribus, aut a provincialibus (*scilicet
militibus*), aut aliis quibusdam perpressi. Quam-
obrem statuimus, ut offerendi talibus in judiciis
libelli, octo dierum spatium habeant, eo prorsus
obligato, qui jus in ejusmodi causis dicit, ut eas
via compendiarie festinet absolvere : ne scilicet
cogantur homines illi provinciales propter dil-
ationem moramque temporis, et penuriam sumptuum,
judiciorum fugam et evitacionem pluris facere, quam
eorumdem persecutionem.

6. *De antichresi.* Præterea sanciantur et illud.
Compluribus nequitia sua, vel vafrietas potius,
subjicit, ut novella, quæ de jure prælationis statuit,
sub antichrescos prætextu fraudem faciant. Eoque

τὸν τοσοῦτον χρόνον ἐπὶ κενοῖς ποιήσει παραδρα-
μεῖν, ἐκ τούτου καὶ μόνου καταδικασθήσεται ἀπαι-
τούμενος καὶ τὰ δαπανήματα, καὶ οὐδεμιὰς ἐτέρας.
ἀξιωθήσεται βοηθείας ἢ δικαιοσύνης. Εἰ δὲ τῶν

καριῶν σχολάζοντων αἰτιοί τῆς ἀπράκτου παραδρομῆς τοῦ καιροῦ οἱ δικάζοντες γένοιτο, τῶν προτόντων
αἰτοῖς δικαστικῶν ὀφεικίων μετακινήθησονται· ποῦ γὰρ ἂν, εἴη δίκαιον τοὺς ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν κακῶν
προχόντων τὸ δικάζειν λαχόντας, εἶτα πρὸς συντριβὴν αὐτῶν κεκρημένους τῷ λειτουργήματι, καὶ εἰ
δικαστικῶν ὀφεικίων προϊστασθαι, ἢ συνδικάζειν τοῖς τούτων προϊσταμένοις; Ἐπεὶ δὲ τεταγμένοι
ὀφειλοῦσιν εἶναι ἐφ' ἑκάστῳ τῶν δικαστηρίων δικασταί, τοῦ μὲν δικαστηρίου τοῦ κατ' αὐτοὺς δικάζοντος
ἐξ ἀνάγκης πρὸ αὐτῶ συνελύσσονται· τούτου δὲ ἴσως διὰ τινὰ αἰτίαν μὴ ἐνεργούντος, παρὰ τοῖς ἐτέροις
πολιτικοῖς δικαστηρίοις ἀκωλύτως ἀποκληρώσουσι τὸ οἰκεῖον λειτουργήμα.

γ'. *Περὶ ἐπιφωνημάτων.* Πάντα δὲ κάλων (ὁ φασί)
κινούσα ἢ βασιλεία μου ἐπὶ τῷ περιαιρεῖν εἰς ἐν
δικαστηρίῳ γινομένης ὑπερθέσεως, καὶ ταῦτα θε-
σμοθετεῖ, μηκέτι τριακονθήμερα τὰ τρία ἐπιφωνή-
ματα γίνεσθαι, ὅτε ἀποφάσις καὶ διάγνωσις γίνεται
δι' ὄρκων τέμνουσα τὰ ἀμφίβολα· ἀλλὰ τὰ προκλη-
τικὰ τῆς τε τῶν ὄρκων ὑποδοχῆς καὶ τελεσιουργίας
τρία μὲν γίνεσθαι, πλὴν πεντεκαίδεκα ἡμέρα· καὶ
εἰ μὴ ἐντὸς αὐτῶν τῶν ὄρκων συντελεσθεῖη,
καταδικαστέον εἶναι καὶ ὡς ἀναποδίσαντα λογι-
σασθαι τὸν ἐπιφωνηθέντα καὶ τοὺς ὄρκους· μὴ
ὑποδεξάμενον ἢ μὴ πληρώσαντα.

δ'. *Περὶ ἐκκλητῶν.* Ἄλλα καὶ τὰς ἐκκλήτους εἰς
ἐν δικαστηρίῳ γινομένης ἐν τῇ βασιλευσούσῃ τῶν
πόλεων καὶ ταῖς περίεξ αὐτῆς ἐνιαυτῷ κλείεσθαι·
καὶ τὸν καταδικασθέντα παρὰ τινος καὶ ἐκκαλεσά-
μενον ἐντὸς χρόνου ἀναγκάζεσθαι τὴν ἐκκλήτον
γυμνάζειν καὶ συμπληροῦν, ἢ μὴν μὴ οὕτω ποιοῦντα
ὑπεύθυνον γίνεσθαι καὶ τὰ ἀπὸ καταδίκης δίδομαι.
Εἰ δὲ καὶ ἐν ἐτέρᾳ τινὶ ἐπαρχίᾳ καταδικασθῇ, καὶ
εἰ εἰς τὸ βῆμα τῆς βασιλείας μου ἐκκαλέσθαι ἢ εἰς
ἕτερον πολιτικὸν δικαστήριον, σὺν τῷ προγραφέντι
ἐνιαυτῷ ἔχειν πεφλοτιμήμενον καὶ τὸ νόμιμον διά-
στημα, ὥστε διὰ τούτου καταλαβόντα τὴν μεγαλό-
πολιν πρὸς ἀνάγκης ἔχειν καὶ αὐτὸν ἐντὸς τοῦ δη-
λωθέντος ἐνιαυτοῦ καὶ γυμνάζειν καὶ περατοῦν τὴν
ἐκκλήτον, ἢ μὴν ἀναγκάζεσθαι στέργειν τῇ προτέρᾳ
ἀποφάσει καὶ ἀπαιτεῖσθαι τὰ ὀφειλόμενα.

ε'. *Περὶ τῶν θεματικῶν.* Ἐτι καὶ τοῦτο προ-
κεῖσθω. Τινὲς θεματικοὶ ἐν τε τῇ βασιλίδι τῶν πό-
λεων καὶ ἄλλαχού, ἐνθα διάγει ἡ βασιλεία μου,
παραβάλλοντες ἐνιστάσι κατὰ τινων δικαστήρια ἢ
παραπροσφάσεις ἢ ἄλλας ἀδικίας τινὰς ὑποστάντες ἢ
παρὰ πρακτόρων ἢ θεματικῶν ἢ ἐτέρων τινῶν.
ἀποριζόμεθα γοῦν τοὺς μέλλοντας δίδεσθαι λιβέλλους
ἐν τοῖς τοιοῦτοις δικαστηρίοις ὀκταήμερους· εἶναι,
παντοίως ὀφειλόντος τοῦ δικάζοντος εἰς τοιαύτας
τῶν ὑποθέσεων ἐπισπεύδειν συντόμως αὐτὰς λύειν,
ὥστε μὴ ἀναγκάζεσθαι τοὺς θεματικοὺς διὰ τὸ
παρατεταμένον τοῦ καιροῦ καὶ τὴν τῶν δαπανημέ-
των ἐνδείαν τὴν τῶν δικαστηρίων ἀποφυγὴν τιμω-
τέραν τῆς τούτων γυμνασίας λογίζεσθαι.

ς'. *Περὶ ἀντιχρήσεως.* Ἐτι καὶ τοῦτο νομοθε-
τεῖσθω. Πολλοὶ τὸ οἰκεῖον περιεργον, ἢ μάλλον
εἰπεῖν πανούργον, ὑποτιθησὶ τὴν νειάραν τὴν νομο-
θετήσαντα τὸ περὶ τῆς προτιμήσεως· δίκαιον περι-

γράφειν προσήματι ἀντιχρήσεως· κἀντεῦθεν τὰ ἀκίνητα, ἐφ' οἷς ἕτερος προτιμάται, κατὰ ἀντίχρησιν λαμβάνειν τινὲς μηχανῶνται, καὶ ἐκ τούτου τὸν προτιμώμενον ἀποκλείειν ἰπχειροῦσιν, ὡς τάχα τοῦ ἀκινήτου, ἐφ' οὗ ἡ προτίμησις, μελλόντος πρὸς τὸν δεσπότην ἐκπελθεῖν μετὰ τοῦ ἀντιμετρηθῆναι τὸ ἐπίκειν. Καὶ τούτω τῷ τρόπῳ τὸν προτιμώμενον περιγράφονται, καὶ τὰ τῆς νεαρᾶς ἀναποτέλεστα μένουσι, τοῦ ἀκινήτου ἀπομένοντος παρὰ τῷ κατὰ ἀντίχρησιν τάχα τούτω λαμβάνοντι. Πολλὰκι δὲ καὶ ἕτερόν τι ποιῶσι περιεργῶν· περὶ τῶν ἀνθρώπων οἱ δὲ στροφαὶ καὶ ἐν τοῖς προδηλοῖς πράγμασι μηχανὰς ἐκινεῖσθαι καὶ δόλους εὐρβάπτειν, καὶ πᾶν ὃ ἂν εἴπῃ τις ἐφουρλίσειν εἰς τὴν τοῦ ἀληθοῦς καὶ δικαίου ἐκείνου ἢ καὶ τελείαν ἀναίρεσιν. Ποῖον δὲ τούτο; "Ὅτε μάλιστα ἐκποιεθῆναι ἀκίνητον, ἐφ' ᾧ τις ἔχει κλησιασμὸν ἢ ἀνακοίνωσιν, τὸ μέρος τοῦ πωλουμένου ἀκινήτου τὸ κλησιάζον τῷ ἔχοντι τὴν προτίμησιν γείτονι παρακραιοῦντες οἱ κτήτορες ὡς λοιπὸν πωλοῦσι πρὸς δὲ βούλονται, καὶ ἐκ τούτου τὸ τῆς προτιμῆσεως ἀπώλλεται δικαίον, ἅτε τοῦ κλησιάζοντος μὴ πραθέντος. Καὶ συμβαίνει τὰ τῆς νεαρᾶς νομοθεσίας περιγράφεσθαι, ὡς τῆς ἐνοίας τοῦ νόμου παραβαινομένης, τῶν δὲ βημάτων τάχα φυλαττομένων. Περιγράφει γὰρ, φησὶν ὁ νομικὸς (20), ὁ ποιῶν ἕπερ ὁ νόμος οὐκ ἐκώλυσεν, οὐ μὴν αὐτὸ βούλεται γίνεσθαι. Τὰς τοιαύτας τοίνυν κατωτροπίας περιαιρούσα ἡ βασιλεῖα μου, καὶ τὰς τῶν ἐν κακίᾳ σοφῶν μηχανὰς διακόπτουσα, διορίζεται καὶ ἐπὶ τῆς ἀντιχρήσεως τὸ τῆς προτιμῆσεως εἰσάγεσθαι δίκαιον, καὶ ἐπὶ τῇ ἀντιχρήσει ἐκείνα κρατεῖν, ἃ ἐπὶ τῶν δωρεῶν ἐν τῇ προμνημονευθείσῃ νεαρᾷ ἐωρίσθησαν. Ὅσαύτως τὸ τοῦ κλησιασμοῦ δίκαιον δοθήσεται, κἂν τις μέρος μὲν ἀκινήτου πώλησῃ, ἐφ' ᾧ ἕτερος προτιμάται, μέρος δὲ τι ἐλάχιστον καταλείψῃ ἑδιδάκτατον, τὸ κλησιάζον τυχὸν τῇ οἰκίᾳ τοῦ γείτονος ἢ τῷ ἀγρῷ, ἐν οἷς ὁ κλησιασμὸς θεωρεῖται· καὶ μὴ τὰς τοιαύτας περιεργίας νικῶν τὴν ἀληθειαν καὶ ἀπρακτὸν μένειν τὸ ἐὰν περὶ τούτου νομοθετήσαν διάταγμα τῇ περιεργίᾳ νικώμενον καὶ περιγραφόμενον.

ζ. Περὶ ἐπιτρόπων, ἦγον διοικητῶν. Σὺν τούτοις καὶ τούτω θεσπιζόντες τοῖς προγραφείσι συντάττομεν. Πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν τοῖς ἐπιτελευτούτοις αὐτῶν διατάγμασι ἐπιτρόπους, ἦγον διοικητῶν, τῶν παρ' αὐτῶν διορισθέντων καταλιμπάνουσι, καὶ τούτοις ἀνατιθέασιν τὴν τῶν πραγμάτων αὐτῶν οἰκονομίαν τε καὶ διοίκησιν, τὸν Χριστὸν κληρονόμον γράφοντες, τὸ γλυκὺ τούτω καὶ κοσμοσωτήριον καὶ πρᾶγμα καὶ θυσία. Τούτο δὲ δοκοῦσι ποιεῖν δι' ὧν τοῖς πένησι τὰς περιουσίας αὐτῶν καταμερισθῆναι προστάττουσι· τοῦ γὰρ αἰτοῦντος λαμβάνοντος, ἵσταται ὁ Χριστὸς συγκαταλαίμων τούτῳ τὴν χεῖρα. Ἐφ' ὅσον γὰρ, φησὶν, ἐπὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων ἀδελφῶν ἐποιήσατε, ἐμοὶ ἐποιήσατε. Παρακαλεῖ-

modo res soli, quibus in rebus prælationis jus alius habet, per antichresin quidam accipere conantur, et hac ratione nituntur eum excludere, qui præferendus erat: quasi scilicet res soli, qua in re jus prælationis locum habet, ad dominum reditura sit, postquam mutuum redditum solutumque fuerit. Atque hoc pacto jus prælationis habentem fraudant, et novellæ statuta citra effectum manent; re soli apud eum remanente, qui forte per antichresin eam accipit. Sæpius et aliud quiddam imposturæ plenum faciunt. Sic enim a natura comparati sunt homines improbi, ut etiam manifestis in rebus machinias intrant, ac dolos conantur, et quidquid dici potest, ad veri juris injuriam, vel etiam ad integram ejus eversionem, excogitant. At qualenam illud est? Quoties res soli est alienanda, quam ad rem quis proximus est, aut in qua consortium habet; partem illam immobilis rei distrahendæ, quæ proxima est habenti prælationem in ea re soli, possessores retinentes; reliquum, cui volunt, vendunt. Quo fit, ut jus prælationis alteri pereat, parte scilicet proxima non distracta: adeoque contingit, ut statutis illius novellæ legis fraus fiat, dum mens nimirum legis violatur, et verba fortasse servantur. Quippe fraudem facit, inquit jurisconsultus, qui facit quod lex quidem non vetuit, non tamen fieri vult. Tales igitur imposturas cum majestas mea depræhenderit, molitiones sapientum in malitia præcedens statuit; ut etiam in antichresi jus prælationis locum habeat, et ea valeant, quæ de donationibus in ea novella, cujus antea mentionem fecimus, sancita sunt. Consimiliter et vicinæ sive proximitatis jus concedetur, etiamsi quis partem quidem in re soli vendiderit, in qua jus prælationis alius habet; partem vero perpusillam non distractam reliquerit, quæ forte proxima est villæ vicini, vel agro, in quibus ea proximitas consistit. Nec tales imposturæ veritate sint potiores, aut vigoris experte maneat ea constitutio, quæ ad has res pertinentia statuit, hominum nequitia victa et circumscripta.

7. De curatoribus seu exsecutoribus. Præter hæc et illud iis quæ ante scripta sunt, sanciendo conungimus. Multi homines in extremis suis elogis curatoribus seu exsecutoribus ab se dispositurum relinquunt, eisque rerum suarum dispensationem et administrationem injungunt, scripto hærede Christo, illa dulci ac mundo salutari tum re, tum nomine. Hoc autem facere videntur, cum facultates suas in pauperes distribui debere præcipiunt. Nam ubi quilibet accipit is qui mendicat, astat ipse Christus, et una cum illo cavam manum porrigit. Quippe quantum, ait, uni horum minimorum fratrum fecistis, mihi fecistis. Jubemus igitur, ut quoties procuratoris tales administrationes incidant, itidemque distri-

¹ Matth. xiv, 45.

(20) L. 30 D. de legibus.

lutiones ad causas pias, ad consolatrices animorum dispensationes, et ad pupillorum, Impuberum, ac pauperum educationes et alimenta tendunt: nullum in eis locum judiciariae dilationes, et provenientes inde temporis extractiones habeant. Nam hinc contigit, ut defunctorum animis fraus fiat, utque leges ad bonum et utilitatem adeo publicam latae, contrariam in partem flectantur. Non enim aequum majestas mea censet, ut quae series et ordo reliquis in iudiciis obtinet, in his etiam usurpetur: verum ut ejusmodi causarum controversiae statim dirimantur, non offerendo libellum sed ad tres, aut summum quatuor dies, insinuatione rei porrigenda. Quippe si nulla judiciaria dilatio admittatur, iurium cuique competentium examen instituetur, et ambae partes citra ullam procrastinationem citabuntur, atque ab iisdem exigetur, ut quae pro se facere poterint, in medium proponant. Sic perexiguo tempore, puta mensem ad unum, vel alterum, se porrigente, prout iudici visum fuerit, res in controversiam deducta convenienti ratione dirimetur: legibus scilicet iis locum stabilitatemque suam retinentibus, quaecumque non statim post defuncti mortem, successores ejus in jus trahi debere statuunt, sed post dierum aliquot decursam; quemadmodum ea quae huc pertinent, latus in Basilicis (21) sancita sunt. Quod si procurator ad dilationes se convertere visus fuerit, et deprehensus sit in huiusmodi rebus agere perperam, ad procrastinationes sese conferens, nec id agens, quod testator jussit, a procuratore rerum defuncti, et ab administratione removebitur; quae quidem injungetur iis quibus imperator statuerit: aut imperatore fortassis absente, praefectus urbis una cum sanctissimae ecclesiae oeconomus rem illam dispensabunt et administrabunt: daturi notitiam eorum quae in huiusmodi causis gesserint, tam imperatori, quam ejus temporis sanctissimo patriarchae, si peregre principem abesse contingat, nec secundum ipsius mandatum defuncti voluntas impleta fuerit.

τῷ κατὰ τὴν ἡμέραν ἀγιωτάτῳ πατριάρχῃ, εἰ τύχῃ τὸν αὐτοῦ τὰ τοῦ τελευτήσαντος πληρωθῆναι θαλήματα.

8. De pœnarum exactione. Cæterum quia pœnae quoque scripturis insertae de consensu contrahentium, cautionis causa, et observationis pactorum conventorum, inscribuntur; ita ut is qui contractum irritum reddidit, eis teneatur; jamque hoc ipsum prorsus in desuetudinem abiit, iudiciis ubi non oportebat, humanitatem declarare studentibus, et alienis in calamitatibus se molliter ac remisse gerentibus: propter æmulationem ejus, quod bonum est, et ad vindictam affectorum injuriis, statuimus ut et ipsae imperatorii edicti auctoritate, juxta vim legum, exigantur: adeoque præter has, etiam fructus, et omne quod interest, et quid quid est aliud ejusmodi, legum constitutionibus consentaneum. Quin et vi, vel metu, vel per rapinam, vel ab aliter delinquent-

Α μὲθα γούν, ὅταν ἐπιτροπικὰ τοιαῦται διοικητικὰ πράσσονται, καὶ εἰς εὐσέβεις αἰτίας διανομαί, καὶ πρὸς ψυχικὰς οἰκονομίας καὶ ὀρφανῶν, ἀφελίκων τε καὶ κενήτων ἀναγωγὰς καὶ διατροπὰς τείνουσαι, μὴ χώραν ἔχειν ἐν ταῦταις τοῖς τῶν δικαστηρίων ὑπερβιβασιμῶς καὶ τὰς ἐντεῦθεν χρονοτριβήσεις. Συμβαίνει γὰρ ἐντεῦθεν τὰς τῶν τελευτήσαντων ζημιουῖσθαι ψυχὰς, καὶ τοὺς ἐπ' ἀγαθῶν καὶ κοινῇ λυσισταλείᾳ τοῦ παντός τεθέντας νόμους εἰς τούναντιον περιστασθαι. Οὐδὲ γὰρ δίκαιον κρίνεται ἡ βασιλεία μου τὴν ἐπὶ τοῖς λοιποῖς δικαστηρίοις κρατοῦσαν ἀκολουθίαν καὶ ἐπὶ τοῖς τειούτοις πολιτεύεσθαι, ἀλλὰ τὰς ἐπὶ ταῖς τοιαύταις ὑποθέσεσιν ἀμφισβητίας ἀπαντεῦθεν λύεσθαι, μὴ λιθόβλου δεδομένου, εἰδήσειας δὲ τριημέρου, ἢ καὶ εἰς τετάρτην παρεκτεινομένης. Μὴ τινος γὰρ δικαστικῆς ὑπερθέσεως ἐπαγομένης; ἢ τῶν προσόντων ἐκάστῳ δικαίῳ γενήσεται κατεξίτασις; ἢ τῶν μετακλήθησεται καὶ ἀμφωτὰ μέρη διχα τινὸς ὑπερημερίας, καὶ ἀπατηθήσεται ἑκάτερα τὰ μέρη τὰ δοκοῦντα συντείνειν αὐτοῖς προβάλλεσθαι, καὶ οὕτω δι' ὀλίγου καιροῦ, μηνιαίου τυχόν ἢ καὶ εἰς δεῦτερον παρεκτεινομένου, κατὰ τὸ δόξαν τῷ δικαστῇ προσήκουσαν δέξοιτο λύσιν τὸ ἀνακλύσαν ἀμφίβλου· τηρουμένων δηλονότι τῶν νόμων ἐπὶ τῆς οικείας ἕδρας καὶ παγισότητος, ὅσοι μὴ μετὰ τὸν τοῦ τελευτήσαντος θάνατον εὐθύς τοῖς ἐκείνου διαδόχοις εἰς δικαστήριον ἔλκεσθαι διορίζονται, ἀλλὰ μετὰ παραδρομὴν ἡμερῶν τινῶν, καθὼς καὶ περὶ τούτων πλατύτερον τοῖς βασιλικαῖς διηγόρευται. Εἰ δὲ γὰρ ὁ ἐπίτροπος εἰς ὑπερθέσεις φανερῇ χωρῶν καὶ τοιαῦτα σκατωρῶν φεραθείη, καὶ πρὸς ὑπερβιβασιμῶς χωρήσει μὴ κοινῶν καθὼς ὁ διαθέμενος διετάξατο, τῆς ἐπιτροπῆς καὶ οἰκονομίας τῶν τοῦ τελευτήσαντος πραγμάτων μετακινήθησεται· ἀνατεθήσεται δὲ αὐτῇ οἷς ἂν ὁ βασιλεὺς διορίσῃται, ἢ τούτου ἕως ἀποδημούντος ὁ τῆς πόλεως ἐπαρχὸς ὅμα τῷ τῆς ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας οἰκονόμῳ τὴν τούτου ποιήσονται οἰκονομίαν τε καὶ διοίκησιν, ὀφειλοντος εἰδήσιν δίδόναι τῶν ἐπὶ ταῖς τοιαύταις ὑποθέσεσιν οἰκονομουμένων τῷ βασιλεῖ, ἢ

η'. Περὶ προστίμων ἀπαιτήσεως. Ἐπει δὲ κατὰ πρόστιμα τὰ τοῖς ἐγγράφοις ἐπιτιθέμενα ἐξ ὀρολογίας τῶν συναλλαττόντων δι' ἀσφάλειαν καὶ παραφυλακὴν τῶν συμπρωνημένων ἐγγράφονται, ὥστε τὸν ἀθετοῦντα τούτοις ὑπέπεσιν, νῦν δὲ καὶ τοῦτο εἰς παντελῆ ἀχρησίαν ἦλθεν, ὅτε τῶν δικαστῶν ἐφ' οἷς οὐ δεῖ φιλανθρωπευομένων, καὶ ἐν ἀλλοτριῶν συμφοραῖς μαλακίζομένων καὶ χανουμένων· ἐπὶ τῷ τοῦ καλοῦ ζήλω καὶ τῇ τῶν ἀδικοῦμένων ἐκδικήσει διοριζόμεθα καὶ ταῦτα ἀπαιτεῖσθαι ἐκ παραβάσεως κατὰ τὴν τῶν νόμων δύναμιν, καὶ μέντοι καὶ καρποὺς καὶ πᾶν διαφέρον, καὶ πᾶν ἄλλο τοιοῦτον ἀκολούθως ταῖς νομικαῖς διατάξεσιν, ἀλλὰ καὶ τὰ κατὰ βίαν ἢ φόβον ἢ ἀρπαγὴν καὶ τὰ παρὰ τῶν ἄλλως ἀμαρτανόντων μεθ' ὧρων ἢ καὶ

(21) Lib. xxi, tit. 2, quem invenies in titulo ecloges Basilicorum, De debiti petitione.

χωρίς τούτων αφαιρούμενα μετά της νομίμου ποι-
νης ἀντιστρέφουσαι, ὡς ἂν τῆ τούτων ἀπάντων
ἀπαρτήσῃ ἀναστολή γένηται τῶν βουλομένων
πλευρακτεῖν, καὶ μὴ πρόχειροι εἰς κακίαν οἱ πολλοὶ
γίνωιντο, βλέποντες ἀκόλαστον τὸ κακὸν καὶ μηδε-
μίαν ἐπὶ τούτοις γυνομένην τῆν ἐπιπέλευσιν. Πάντα
μὲν γάρ, εἰ δυνατὸν, ἠθούλετο ἡ βασιλεία μου πρὸς
τὸ βέλτιον μεταρρυθμίσαι· ἀλλ' ἐπὶ τούτο ἐργώ-
λες, ἢ, τὸ γε ἀληθέστερον, καὶ ἀδύνατον, καθ' ὅσον
εἰσὶν ἐπιπέτων διὰ θεσπισμάτων νεαρῶν καὶ τῆς
ἀπὸ τούτων ἀνάγκης διορθωτέον τὰ κακῶς γινόμενα
καὶ κραττόμενα.

9. *Peri ἐπιμερισμοῦ τῶν δικαστῶν καὶ συνη-
γῶρων.* Ἐπει δὲ ἀνωτέρω διορίσασθαι ἡ βασιλεία
μου μερισθῆναι τοὺς πολιτικούς δικαστὰς καὶ ἀφο-
ρισθῆναι ἐκάστῳ δικαστηρίῳ τοὺς παρ' ἐκείνῳ
συνέρχουσαι μέλλοντας, ἐν ταυτῷ δὲ ἀναγκαζόν ἐστι
καὶ τοὺς συνηγῶρους ὁμοίως ἐπιμερισθῆναι· φρον-
εῖσθαι δὲ τε πανορθαστοὺς σεβαστῶς καὶ μέγας
δρουγγάριος, καὶ οἱ μεγαλοεπιφανέστατοι ὅ τε πρω-
τασηκρήτες καὶ ὁ δικαιοδότης ἐνωθέντες ποιῆσαι
τῶν τούτων ἐπιμερισμὸν ἐξ Ἰσοῦ ἐφ' ἐκάστου τῶν
τεσσαρῶν δικαστηρίων, τοῦ μεγάλου δρουγγαρίου,
τοῦ προκαθημένου τῶν δημοσιακῶν δικαστηρίων,
τοῦ πρωτασηκρήτου καὶ τοῦ δικαιοδότη· ὡς ἂν ὁ-
πως ἕκαστον τῶν τοιούτων δικαστηρίων ἀνεμπόδι-
στον τὴν οἰκίαν ἔχῃ ἐνέργειαν, καθὼς ἡ βασιλεία
μου ὁπετύπωσεν.

Ἐχε τὸ· Μηνὶ Μαρτίῳ ἰνδ. ιδ', δε' ἐρυθρῶν
γραμμῶν τῆς βασιλικῆς καὶ θείας χειρὸς, καὶ τῆν
συνήθη διπλῶν προσκυνητῶν βούλλην· καὶ τὸ
διὰ τοῦ λογοθέτου τοῦ ὁρόμου τοῦ ἀγιοθεοδώριτου
Μιχαήλ· καὶ ἔξωθεν τὸ· Ἀπελύθη μηνὶ Ἰουνίῳ
ἰνδικτιῶνος ιδ' ἔτους· ς'χοδ'. Ἦν δὲ τὸ τοιοῦτον βασιλικὸν προσκυνητὸν πρόσταγμα καὶ ἐν διαφόροις
κατεστρωμένον πολιτικοῖς τε καὶ ἐκκλησιαστικοῖς σηκρήτοις.

XIII.

NOVELLA DE DIEBUS FERIATIS (22*).

Τοῦ βασιλέως κυροῦ Μανουῆλ τοῦ Κομνηνοῦ
περὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἔτους ἐνιαυτοῦ, ποῖαι
μὲν τούτων ἀπρακτοὶ, ποῖαι δὲ ἐν μέρει μὲν
ἀπρακτοὶ, ἐν μέρει δὲ ἐμπρακτοὶ.

Ἐκποδὸς μὲν τοῖς ἀνθρώποις τοῦ ἐορτάζειν ἡ τοῦ
θεοῦ θεραπεία προηγουμένως ἐστίν· οὐκ ἄλλῳ δὲ
τινι τῶν ἀπάντων ἴσμεν θεὸν τοσοῦτον θεραπευόμε-
νον, ὅπως ἔλεψεν καὶ οἰκτῶ τῷ περὶ τοὺς μεταλα-
χόντας τῆς αὐτῆς ἡμῶν ζύμης παρὰ τοῦ κεραμέως
τῆς διαρτίας ἡμῶν καὶ πλάστου τῆς φύσεως. Καὶ
μαρτυρεῖ τῷ λόγῳ αὐτὸς, ἔλεον θέλειν καὶ μὴ θυ-
σίαν διὰ τοῦ προφήτου φθαγγόμενος. Ἀλλοι οὖν ἐν-
τεῦθεν καὶ ἀναμφλεκτον ὅτι καὶ τὸ ἐλεεῖν ἔμεινον
πάντως ἂν εἴη τοῦ ἐορτάζειν, καὶ θεῶν μᾶλλον θυ-
μῆρες καὶ πάση· εὐαρεστότερον ἀπαρχῆς καὶ σπον-
δῆς καὶ θύματος· καὶ ὀλοκαυτώματος. Ἐλκος δὲ ἄλ-
λας μὲν ἄλλος ἀρμόσσει, καὶ τὸ ἐντεῦθεν φάρμα-

libus, armata manu, vel absque armis adempta,
cum legitima poena restituantur, ut per horum om-
nium exactionem avaritiæ dediti coercentur, acce
ad malitiam vulgus hominum proclive fiat, dum im-
punitum scelus esse, nec ullam in his executionem
feri vident. Nam omnia, si fieri posset, in melius
concinnando redacere majestas mea cuperet. Sed
quoniam hoc operosum est, aut (verius ut loquar)
impossibile: quantum sane fieri potest, per novel-
las sanctiones, et provenientes ex iis coactionem,
emendanda nobis erunt ea quæ male sunt et perpe-
trantur.

9. *De distributione iudicum et advocatorum.* Et
quia superius majestas mea statuit, ut urbani ju-
dices distribuantur, et ad singula tribunalia desti-
mentur illi qui ad eos conventuri sunt, atque hic
necessarium est, advocatos quoque similiter distri-
bui: curabunt tum venerabilis (22) Augustus ma-
gnusque Drungarius, tum longe illustrissimi viri,
primus a secretis, et Juridicus, et conjuncti, di-
tributionem hanc ex æquos faciant in quolibet ho-
rum quatuor iudiciorum, videlicet magni Drungarii,
publicorum iudiciorum præsidis, primia secretis,
et Juridici: ut hoc modo quolibet horum iudi-
ciorum absque impedimento jurisdictionem suam
exerceat, veluti majestas mea sancivit.

Mense Martio, indictionis decimæ quartæ, per
rubras litteras imperatoris manus. Item adlerat
sigillum cereum. Et illud quoque adjectum erat:
Per logothetam sive discussorem cursus, Michaelē
Hagiotheodoritam. 6674.

*Imperatoris domini Manuelis Comneni de diebus
totius anni, quæ ex illis feriatae, quæ in parte tan-
tum feriatae vel non feriatae.*

In festis celebrandis in principio id sibi propo-
suere mortales ut Deum colerent; nulla autem re
alia, quantum scimus, Deus æque colitur ac miseri-
cordia ac benevolentia erga eos qui ejusdem nobis-
cum panis fermentati participes sunt a creatore
corporis naturæque plasmatore oblati. Quod porro
misericordiam vult, nec vero sacrificium, per os
Prophetæ ipse pronuntiavit; unde facile intelligimus
et citra controversiam est, optimam festi alicujus
partem in misericordia positam esse, eamque Deo
ipsi longe acceptiorem esse quam quodcumque ge-
nus primitiarum, libationum, victimarum, sacrifi-
ciorum. Sed alia aliis misericordia expedit; unde

(22) Dignitatis nomen, ab hoc imp. primum inventum.

(22) Anno 1166.

sit quod in medicamentis quoque morborum naturæ A
 accommodatis accidere solet. Sic iis qui contra fas
 vulnerati sunt, et quibus manus dura plagas in-
 fixit, optimum est medicamen, ut injuria mali im-
 merito inflictæ reparetur. Quomodo autem justitia
 ejusque socia lex contra Injustitiam atque iniquita-
 tem in arenam cum spe victoriæ descendenti, ubi
 tribunal fere semper ipsis oclusum ab aditu prohi-
 bet, quasi ita dies festi sanctius colerentur? Aut
 enim ægotantum vulnera exulcerat, frigus ac do-
 lores augens, aut iis qui injustitiam amplectuntur
 favet, dierumque feriatarum otium explet. Etenim
 Davidis regis et proavi cantico misericordiam ac
 judicium conjungentis audito, vjdemus Deum minus
 gaudere hymnis, carminibus ipsoque cultu divino,
 qualis diebus festis palam celebratur. Hoc, et illud B
 væ in Evangelio respiciamus quod Salvator mundi
 contra Pharisæos hypocritas nosque ipsos pronun-
 tiat, qui sub specie festorum rite agendorum mali-
 gnitatem internam abscondimus, judicium ac mise-
 ricordiam perperam juxta ponentes. Huc accedit
 quod Ambacumi prophetiam, religiose venerans dies
 festos, quales vos quidem celebratis, tergiversando,
 et conclones vestras abhorrendo partes gerendas
 ego mutavi. Si enim Salvator armentum Sabbati
 die in puteum delapsum inde extrahendum, neque
 vero secundum legis rigorem morti tradendum esse
 præcipit : quanto magis hominem, qui bestię longe
 superior est, qui ratione præditus, qui Dei imaginem
 præ se fert, vel ipsis festis diebus quacunq[ue] ratione C
 ex abisso in lucem protrahere fas erit, in quem
 sceles et crimen eum præcipitarunt! Et si ipse
 Christus legis umbrosæ racenum aperiens, et corti-
 cem, et spicam, et frumentum veritatis patefaciendo
 in Sabbato miracula est operatus, ægrotos sanans,
 morbis vexatos curans, omnibus salutem reddens :
 quidni nos ipsi quoque injuriis abstinemus? cur
 non insontes ulciscamur, soutes vero a malefaciendo
 arceamus? Cum autem ego quidem injustitiæ ava-
 ritixque radices profundas cognitas habeam, viros-
 que noverim multos qui morum perversitatem in
 lucem ingenuo edunt, nec jam malitiam suam dissi-
 mulant, imo sine metu scelera nefanda committunt,
 sic eisdem fæco rebus honestissimis Induendo, vir-
 tutem speciosam præ se ferentes offendi. Eo enim
 simulationis venerunt, ut sceleribus criminibusque
 virtutis speciem dare, vitiaque deceptionibus D
 falsa eloquentia commendare non erubescerent.
 Quotusquisque ejusmodi criminosorum hominum
 justitiam, veritatis amorem et investigationem co-
 luerit? quomodo dein justitiam ac Deum colere po-
 terit qui, post miracula a Deo ipso perpetrata, alia
 miracula a servis Deo subjectis patrandæ expectat?
 quomodo Deus nos in abisso miraculorum suorum
 irrigari voluerit, si omnes anni dies quomodocun-
 que miraculis pleni sunt, dum nos per ignaviam
 nostram tribunalis portas ocludimus, et, malarum
 causarum advocati, hoc agentes festa celebrare au-
 tumamus? Absit!

κον ἕτερον ἑτέροις κατάλληλον πρὸς τὰς τῶν
 καμνόντων διαθέσεις μεταπλαττόμενον· τοῖς γε μὴν
 τραυματίαις ἐξ ἀδικίας καὶ ὧν ἡ πλεονέκτις κατε-
 καυχῆσατο χεὶρ καὶ πυκνὰς αὐτοῖς ἐπέθηκε πληγὰς
 τε καὶ μώλωπας, οὐχ ἕτερον πάντως ἴαμα προσ-
 φεύστατον ἢ τὸ παρὰ τῆς εὐθυδικίας καλῶς διορ-
 θούσται, ἃ κακῶς εἰς αὐτοὺς πεπαρῶνται. Πῶς ὃ
 ἂν ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ κἀρεβρο; αὐτῇ θέμις κατὰ
 τῶν ἀντιπάλων αὐταῖς, τῆς ἀνομίας φημί καὶ τῆς
 ἀδικίας, πρὸς συμπλοχὴν καὶ ἀμίλλαν καταβήσονται
 καὶ τὸ στέφος κατ' αὐτῶν ἀναβήσονται, τοῦ τῶν δι-
 καστηρίων σταδίου τὰ πολλὰ κεκλεισμένου μὴδ'
 ἀναπαταρμένην καὶ ἀφετον τὴν ἐξουσίαν ἔχοντος,
 προφάσει δῆθεν τῆς ἡ περὶ τὰς ἑορτασίμους τῶν
 ἡμερῶν εὐλαθείας καὶ τῆς ἐν αὐταῖς θεραπείας τοῦ
 κρείττονος; Ἡ δὲ λήθηθεν οὐ μᾶλλον αὐτὸ θερα-
 πεύουσα ἢ τοῖς μὲν ἀδικουμένοις τοὺς μώλωπας
 ἐπιβαίνουσα καὶ τὸ ἄλγος ἀνακαινίζουσα καὶ τὴν
 δδύνην ἐπαύσουσα, τοῖς δὲ ἀδικεῖν ἐλομένοις τὴν
 ἐφ' ἣν ἠδίκησαν ἀπόλαυσιν πολυπλασιάζουσα, καὶ
 τῇ τῶν ἀνεσίμων ἡμερῶν ἀφθονίᾳ καὶ τῷ πλατυ-
 σμῷ τῆς τῶν δικαστηρίων σχολῆς ἐπὶ μακρὸν αὐ-
 τοῖς ἀποπληροῦσα τὴν ἐφεσιν. Τοιγαροῦν καὶ ἡ βα-
 σιλεία μου, — τοῦτο μὲν καὶ τοῦ θεοπάτορος καὶ
 βασιλέως Δαβὶδ εἰς ἄσμα Κυρίου τῷ ἔλεῳ τὴν κρῖ-
 σιν παραζευγνύοντος ἀκούουσα, κἀντεῦθεν μὴ το-
 σοῦτον ὕμνοις καὶ ὕδατι καὶ λογικαῖς λατρείαις
 χαίρειν Θεὸν ἐν ταῖς ἑορταῖς τῶν ἡμερῶν συλλογι-
 ζομένη, ὅπως ἄρα τῷ ἐκ τοῦ ἔλεου καὶ τῆς κρῖ-
 σιως ἄσματι, — τοῦτο δὲ καὶ τὸ ἐν Εὐαγγελίῳ;
 οὐαὶ καὶ τὸν ταλανισμὸν ἐκεῖνον ὑφορωμένη, ὃν εἰς
 τοὺς ὑποκριτὰς Φαρισαίους ὁ Σωτὴρ ἀπετείνατο, δι-
 προσωπεῖο τῆς τῶν ἑορτάδων ἡμερῶν φυλακῆς με-
 γίστην ἐνδὸν ἀνομίαν περικαλύπτομεν, τὴν χρῖσιν
 παρὰ φαῦλον τιθέμενοι καὶ τὸν ἔλεον, — πρὸς τού-
 τοις κἀκεῖνο τῆς Ἀδβακούμ, προφητείας εὐλαθου-
 μένη ἡ βασιλεία μου, μεμίσσηκα ἀπώσμαι ἑορτὰς
 ὕμνων, καὶ οὐ μὴ ὀσφρανθῶ ἐν ταῖς πανηγύρεσιν
 ὕμν, — εἰς τὴν παρούσαν οἰκονομίαν ἐλήλυθα. Εἰ
 γὰρ τὸ ἐν Σαββάτῳ κατολισθῆσαν κτήνη· εἰς βῆθυ-
 νον ἀνέλκεσθαι ὁ Σωτὴρ ἐκέλευεν διεκελεύσατο, καὶ
 μηδ' αὖτις τὴν τῆς νομικῆς ἀργίας παράλυσιν ὑπο-
 στέλλεσθαι· πόσῃ μάλιστα χρῆ τὸν τοῦ ἀλόγου κτή-
 νους ἀσυγκρίτως ὑπερκαίμενον ἄνθρωπον, τὸν λόγῳ
 τετρατημένον, τὸν Θεοῦ εἰκόνα σεμνολογούμενον, καὶ
 ἐν ἑορταῖς ἡμέραις, ἐφ' αἷς ἔργου παντὸς σχολῆν
 ἀγομεν, τοῦ βῆθρου πειρᾶσθαι πᾶσι ἐρόποις ἀνέλ-
 κειν, εἰς ὃν αὐτὸν ἡ παλαμναία καὶ μαινὰς ἀδικία
 ἐπὶ κεφαλῆς ὠθήσασα κατεκρήμνισε; Καὶ εἰ Χρι-
 στὸς αὐτὸς τοῦ σικώδους νόμου τὴν ἐπιφυλλίδα ξείων
 καὶ τὸ λέμμα καὶ τὴν ἀνθήρικα καὶ τὸν οἶτον τῆς
 ἀληθείας παραγυμῶν ἐν τοῖς Σάββασιν ἑτερο-
 τούργει, νοσοῦντας θεραπεύων, συντετριμένους;
 ἰώμενος, καὶ τὴν ἐν αὐτοῖς ἀνάκαθεν νενοσημένην
 ἐκχειρίαν καὶ ἀπραξίαν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν κακῶς
 ἐχόντων καινοτομῶν· πῶς ἡμῖν οὐ τὰς πολλὰς;
 περιαιρετέον τῶν δικαστηρίων ἀδικίας ὑπερ-
 τε τῆς τῶν πασχόντων ἄδικα ἐκδικήσεως καὶ
 τῆς τῶν τοιαῦτα δρώντων ἀναχαίσεως; καὶ

ταῦτα νῦν, ὅποτε ἡ βασιλεία μου τὰς τῆς ἀδικίας τε καὶ πλεονεξίας, ῥίζας ἀτεχνῶς ἀποδενδρωθείσας ἠκρίθουσε, καὶ πολλοὺς ἐπέγρω τῶν ἀνθρώπων εἰς τοῦμφανές νῦν ἐκρήξαντας ἦν ἐκ μακροῦ ὠδίνου πονηρίαν καὶ τρέπων σκαιότητα, ὡς ἀδελῶς τοῖς παρανόμοις ἐπιτολμᾶν καὶ ἀνυποστόλως τὰ πάντων ἐκθεσμάτα δοῦν, εἶτα καὶ σοφοὺς γενομένους τοῦ κακοποιῆσαι περιστέλλειν αὐτὰ μορφαῖς τισι λόγων καὶ τὸ εἰδεχθῆς τῆς κακίας ἐξωθεν ἐπιχρῶσειν πιθανῶν βημάτων κομμωτικαῖς ἐπιθέσειν ὅτε καὶ μάλιστα δεῖ πλειόνων δικαστηρίων ἐφ' οὗτω κακομηχάνους ἀνθρώποις πρὸς τὴν τοῦ δικαίου καὶ ζήτησιν καὶ ἀνερεύνησιν. Καὶ ἄλλως δὲ πῶς ποτὶ καὶ τῷ δικαίῳ συνᾶδει καὶ τῷ Θεῷ ἐστὶν εὐαπόδεκτον παντελεῆ τὸς δικαστηρίους ἐπιψηφισθῆναι σχολὴν διὰ τὰ καὶ πάλιν τερατουργηθέντα ὑπὸ Θεοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ θεραπεύωντων παράδοξα καὶ αὐθις τερατουργηθῆσθαι προσδοκώμενα; Ἄρα γὰρ ἐν ταῖς ἀδύσοις τῶν ἑαυτοῦ θαυμάτων ἡμᾶς περικλῖσαι νεύσαντος τοῦ Θεοῦ, εἰ πᾶσαι ἡμῶν αἰ τοῦ ἐνιαυσιαίου κύκλου ἡμέραι διλοτε ἕλλα διαλάγῃσι θαύματα, ἡμεῖς ἀπάσαις αὐταῖς ἀπράξιαν ἐπικηρύξομεν, καὶ πάντῃ μὲν τοῖς δικαστηρίοις τὰς θύρας ἐπιϋγώσωμεν, πᾶσαν δὲ παρῆρσιαν τῇ ἀδικίᾳ ἀνοίξομεν, ὡς ταῖς ἡμῶν ἑορταῖς ταύτην μᾶλλον ἐνεορτάζειν καὶ πατανίξειν κατὰ τῆς δικαιοσύνης τὰ νικητήρι; ; Πολλοῦ γε καὶ δεῖ.

Ταῦτα δὲ οὕτως ἡ βασιλεία μου προεμηθεύσατο Δ
διὰ τὸ καὶ μύρια τὰ ἄτοπα τίκτεσθαι καθ' ἑκάστην
ἐκ τῆς τῶν δικαστηρίων σχολῆς, πλεονεξίας, ἀρπα-
γᾶς, μνησικακίας, καὶ τᾶλλ' ὅποσα ταύταις ἐπόμ-
να δι' αὐτὰ καὶ τὴν τῶν δώρων προσαγωγὴν Θεός οὐ
προσίσταται, μηδ' αὐτῶν τῶν ἱερῶν περιδόλων ψαύειν
συνχωρῶν τῷ προσάγοντι, εἰ μὴ πολὺ πρότερον τῷ
διανεχθέντι καταλλαγῆς καὶ τῷ προσκεχωρικῷ
σπασάμενος, εἶτα προσενέγκοι τὸ καρποφόρημα.
Πῶς τοίνυν αὐτοῖς λυθεῖν τὰ τῆς διαφορᾶς, καὶ
ἐνίκα τὸ τῆς εἰρήνης φῶς τὴν ἐν ταῖς καρδίαις
σφῶν βαθεῖαν ἀχλὺν τῆς ἔχθρας; διασκεδάσειε, τῶν
δικαστηρίων μακροῦς ἐλιττόντων κύκλους; διὰ τὴν
τῶν ἑορταῖων ἡμερῶν παρολκήν, καὶ τῶν ὑποθέσεων
ἀλύτων ἐς μακροῦς ἡλίους καταγγρασκουσῶν; τοῦ
νόμου καὶ ταῦτα πᾶσαν δίκην, ὅποια τῶς μὴ ἐγ-
κληματικῆ, ἐντὶς τριετίας διαγορευόντος τέμνεσθαι.
Ἐκ δὲ ταύτης αὐθις τῆς ῥίζης δύο τινὲς ἀνίσχουσι
παραφύλαδες κακῶν· οἱ γὰρ θυσμενῶς ἔχοντες πρὸς
τινα, ἢ τὸ τῶν ἀχράντων μυστηρίων πῦρ φρίττουσιν,
ὡς ἐκεῖθεν ἀτεχνῶς καταφλεγόμενοι, καὶ τὴν μετά-
ληψιν οὐ θαρροῦσι τῷ συνεῖδοτι βαλλόμενοι, καὶ
οὕτω τοῦ ἀγιασμοῦ ἀμφω καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα στερι-
σκοῦσι, καὶ ζημιοῦνται τὸν ἀτίμητόν τε καὶ ἀφάρτην
μαργαρίτην διὰ πρᾶγμα φαυλοτάτον τε καὶ φθα-
ρὸν καὶ τοῦ μηδεὸς πολλᾶκις τιμωμένον· ἢ καὶ κατὰ
τοῦς λυτῶντας ἀναειδῆς τῶν κυνῶν τῆς μυστικῆς
τραπέζης ἀδιαφόρως καθάλλονται, καὶ κατὰ τὸν
μέγαν Ἀπόστολον εἰς κρίμα ἑαυτοῖς καὶ τοῦ ποτη-
ρίου σπῶσι καὶ τοῦ ἄρτου ἐσθίουσιν. Ὅρξ' ὅποι
κακοῦ τοῦς τῶν ἀνθρώπων διαδικαζομένους ἐκκυ-
λῖαι τὸ τῶν ἀπράκτων ἡμερῶν δαφιλῆς, καὶ ἡλίκος
αὐτοῖς ὁ κίνδυνος ἐπικρέματα; Ἡ γοῦν βασιλεία
μου καὶ τὸν Θεὸν εἰδυῖα τῇ κρίσει θεραπευόμενον,
ὡς καὶ ἐν αὐτῇ τῇ καταδρομῇ τῆς Φαρισαϊκῆς ὑποκρίσεως τοῦ ἔλεου τὴν κρίσιν εὐρίσκουσα προτιθέμενον,
καὶ προσέτι τοῖς σπλάγγνοις ζήλου πῦρ ὑποσμήγουσα καὶ ἀντικρυς ὕδριοσαθοῦσα, εἰ τὰ μὲν βάρβαρα
τῶν ἔθνῶν, παρ' οἷς μὴ ἔγγραφος κείμενος νόμος, φύσει μόνῃ τὸ ἐκεῖθεν ἑαυτοῖς ἀποπληροῦσι ὑστέρημα καὶ
τὰς δίκας ἐς μὴκιστόν οὐ φέρουσι παρατείνεσθαι, ἡμεῖς δὲ τὸ τῆς μερῶς πλεῖστον αὐτῶν ἀποδέομεν
(θέον μᾶλλον ἐκείνου μὲν ἡμᾶς εἰς ἀγαθὸν προκείσθαι ἀρχέτυπον, αὐτοῦ δὲ τῶν ἡμετέρων χαρακτήρων
ἀπομάττεσθαι τοῦ καλοῦ τὰ ἰνδάλματα).

Ταῦτα τοίνυν οὐκ ἐν φορητοῖς τιθεμένη ἡ βασι-
λεία μου, πλειστά τε περὶ τὸ πρᾶγμα γνωσιμαχεῖ,
καὶ τῷ ἀγνωστῷ μου δεσπότη καὶ οἰκουμεινικῷ
πατριάρχῃ καὶ τῇ ἱερᾷ καὶ θεῖα συνόδῳ κοινοῦται

His omnibus cura mea regia prospexit; nec
sine causa; nam innumera absurda quotidie de
otio nascuntur, avaritia, rapinae, vindictae aliaque
his similia. Hanc ob causam etiam Deus dona
oblata recusat, et offerenti ne attingere quidem
moenia sacra permittit, donec, reconciliatus cum
inimico et cum proximo fores pulsante, donum
suum offerat. Quando igitur dissidiis suis finem im-
ponent? quando lux pacis profundam in corde caligi-
nem inimicitiae delebit? quando errores ac proble-
mata insolubilia recedent? quando leges clara luce
resplendebunt? Ex hac radice quo iterum malorum
stipites enascuntur. Qui enim malevolentia aliquem
prosequuntur, aut impollutorum mysteriorum ignem
pertimeseunt, ne plane comburantur, eorumque
participes se reddere non audent ob malam conscien-
tiam; unde fit ut et anima et corpus sanctificationis
expertes maneat, atque ita margarita pretiosa
priventur ob rem futilem nulliusque pretii; aut ca-
num more petulantium tabulam mysticam indecenter
invadunt, et, secundum magnum Apostolum, iudicium
sibi bibunt et manducant. Videtne in quantum mi-
seriam homines condemnati ob tempus male adhi-
bitum protrudunt? vident periculum quod e-
orum caput imminet? Auctoritas igitur mea regia
probe scit Deum per iudicium serviri, et in Phari-
saica hypocrisi misericordiam simulante iudicium
videt propositum; eadem zeli ignem intestinis com-
municat, etsi insolenter lacessita. Dum enim gen-
tes barbarae, quae legem scriptam non habent, solius
naturae ope hunc defectum resarciunt ac libus
moram non dant, nos contrarium facientes, illos
qui nobis tanquam typi exemplo esse deberent, in
utilitatem nostram non convertimus.

Quae omnia regia nostra auctoritas aegra ferens et
alioquin aliter de his rebus sentiens, sanctissimo
domino ac patriarchae oecumenico et sacro et divi-
nitus instituto concilio haec de rebus solemnem

deliberationem demandavit. Porro cum vidi illos A
 necum idem sentire, et comperto, quod diebus fe-
 riatis sancti minus honorantur quam fas est, ju-
 stitiæ amore moti sancimus ut sacris coactionibus
 honor pristinus tribuatur, ut injuriæ quoquomodo
 illatæ expiantur, ne, ut dicit Apostolus, mors se-
 quatur ex perverso Dei in diebus festis cultu, aut
 ignaviæ venia res honestæ debonestentur aut lju-
 stitia in favore ponatur.

Ἀπόστολος, ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ καταργᾶτοιο θάνατος, ἐκ
 τῶν ἀδικουμένων κλειῶν συντριβῆ καὶ ἀπώλεια, μὴδ' ἡ σεμνωσύμια τῆς ἀργίας καὶ τῆς ἀπραξίας τὸ
 εὐφρημον ἐνεργῶν τε ἅμα ποιῶτο τὴν ἀδικίαν καὶ ἔμπρακτον.

Sancimus, igitur ut illi dies feriat sint, quos in
 presentii constitutione nominatim enumerabimus :
 et ut alii quidem eorum ferias in universam ha-
 beant, ut nequaquam toto ipsorum durante spatio
 constituti iudicium possit, nisi fortassis imperator
 per dispensationis modum, vel ob necessitatem (ut
 multa sæpenumero subita quædam rerum varietas
 licentius novare solet) in iis quoque iudicium con-
 stituere voluerit; alii vero ex parte a iudiciis va-
 cent, ut ea videlicet exerceantur a matutino tem-
 pore usque ad tempus sacri cultus, quo iudiciis
 tam precatiori, quam celebrationi divini Numinis
 intentis esse liceat, ac peracto sacro iustitiæ curam
 gerant, et injurias perpeccis juxta vigorem legum
 succurrant. Sed tamen ii quibus in hunc modum
 post cultum sacrum jus dicere permissum est, in
 consuetudinis ab se notationibus ac instrumentis
 mentionem temporis facient, quo consecrata sint. Ac
 primæ quidem de omnino feriat agendum erit.

Itaque dies Natalis inviolatæ Dominæ Dei que Ge-
 nitricis, qui celebratur a. d. vi Id. Septembr.
 feriat est. Consimiliter et 14 dies, vivificæ Crucis
 Exaltationi dicatus. Item 26, propter apostoli et
 evangelistæ Joannis Theologi migrationem.

Octobris dies 6, quod in eo sancti apostoli Thomæ
 memoria celebretur. Item 9, propter Jacobum Al-
 phæzi F. apostolorum, et x, propter Lucam aposto-
 lum et evangelistam.

Novembris dies 13, quod in eo memoria Chryso-
 stomi celebretur; et 14, quod Philippo apostolo
 festus sit; et 16 in evangelistæ et apostoli Matthæi
 honorem; et 21, quod tum Dei Genitricis introitus
 in templum celebretur; et 30 propterea, quod Au-
 dreæ apostolo sit festus.

Decembris dies 9 in quo scilicet Conceptio san-
 ctissimæ Matris Dei nostri celebratur; et 20 dies
 usque ad 6 Januarii, quod in eis dies Natalis, item-
 que Baptismi Domini Dei que ac Servatoris nostri
 Josu Christi, festa celebritate colantur.

Januarii dies 18, propter divinos Patres ac do-
 ctiores, Athanasium et Cyrillum. 25 ejusdem

τὰ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ σχεμματος. Καὶ δὴ καὶ τὴν
 αὐτῶν τιμότητα συνῶδὰ φρονούσαν αὐτῇ εὐρούσα
 ἡ βασιλεία μου, συναίσα δὲ καὶ τοὺς ἐν ταῖς ἀναι-
 μοῖς ἡμέραις τιμωμένους ἀγίους ἀτιμίαν μᾶλλον ἢ
 τιμὴν οἰωμένους ἐξ ἧς οἰχθήσεσθαι τέλειον παρα-
 κινῶντες τὸ δίκαιον, ταῦτα θεοσπίζει, ταῖς τε τῶν
 σεπτῶν πανηγύρεων τελεταῖς τὸ εἶδος τῆς αὐτῶν
 τιμῆς ἀποδέουσα, καὶ τῇ τῶν ἀδικουμένων ἐδι-
 κῆσαι τὸ πρόπον ἀπομερίζουσα. Ἴνα μὴ, ὁ φθινὸς
 τῆς ἐν ταῖς ἑορταῖς δηλαθὴ τοῦ Θεοῦ θεραπειᾶς ἡ

α'. Θεοσπίζομενον οὖν ἰκεῖνας εἶναι τῶν ἡμερῶν
 ἀπράκτους, ὅς ἐν τῇ παρουσίᾳ διατάξει βῆτω;
 ἀπριβητομέσθαι. Καὶ τινὰς μὲν αὐτῶν τὸ πάντη
 ἔπρακτον εἶναι, ὡς μηδαμῶς δι' ἔλου τοῦ αὐτῶν
 διασθηματος συνίστασθαι δικαστήριον, εἰ μὴ βασι-
 λεία ἰσως οἰκονομίας τρέφῃ ἢ ἀνάγκη (ὅποια πολὺ
 τὸ περιπετὲς τῶν πραγμάτων νεανιεύεται) θελήσει
 καθίστασθαι καὶ ἐν αὐταῖς δικαστήριον. τινὰς δὲ ἀπὸ
 μέρους ἄγειν τῶν δικαστηρίων σχολῆν, ὡς εἶον
 ἔωθεν μέχρι καὶ εἰς αὐτὸν τὸν τῆς λειτουργίας και-
 ρόν, ἵνα τοῖς δικασταῖς ἐξαιτῆ προσηνέχῃν εὐχῆ καὶ
 τῇ περὶ τὸ θεῖον δοξολογίᾳ, καὶ μετὰ τὴν ἱεροτελε-
 στίαν ἐπιμελεῖσθαι καὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῖς
 ἄδικα παπονώδῃν ἐπαρήγειν κατὰ τὴν τῶν νόμων
 ἰσχύν. Οἱ μέντοι οὕτω μετὰ τὴν θεῖαν λειτουργίαν
 ἐπιτετραμμένοι δικάζειν ἐν τοῖς γινόμενοις παρ'
 αὐτῶν σημεῖωσθαι μνημόσονται τοῦ καιροῦ, καθ'
 ὅν τὰ σημεῖωματα πρότεροντα. Καὶ δὴ πρώτων περὶ
 τῶν τελετῶν ἀπράκτων διαληπτέον.

Ἡ τοίνυν κατὰ τὴν ὀρθὴν ἡμέραν τοῦ Σεπτεμ-
 βρίου μηνὸς γενέθλιος ἡμέρα τῆς παναχράντου Δε-
 σποίνης καὶ Θεομήτορος ἀπράκτος ἔσται. Ὡσαύτω;
 καὶ ἡ ἰδ', τῇ Ὑψώσει τετιμημένη τοῦ ζωοποιοῦ
 σταυροῦ. καὶ ἡ κς', διὰ τὴν τοῦ ἀποστόλου καὶ
 εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου μετὰστα-
 σιν.

Ἡ ς' τοῦ Ὀκτωβρίου, διὰ τὸ τὴν μνήμην ἐν αὐτῇ
 τελεῖσθαι τοῦ ἀγίου ἀποστόλου Θωμᾶ. Ἡ θ', διὰ τὴν
 τοῦ Ἀλφαιου Ἰάκωβον τὸν ἀπόστολον. καὶ ἡ ι', διὰ
 τὸν ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν.

Ἡ ιγ' τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς, ὅτι ἐν αὐτῇ ἡ μνήμη
 τοῦ Χρυσοστόμου τελεῖται. Ἡ ιδ', ὅτι ἐν αὐτῇ ὁ ἀπό-
 στολος Φίλιππος ἑορτάζεται. Ἡ ις', ὅτι ὁ εὐαγγε-
 λιστὴς καὶ ἀπόστολος Ματθαῖος τιμᾶται. Ἡ κα', ὅτι
 τὰ εἰς τὸν ναὸν εἰσὸδία τῆς Θεομήτορος ἐν ταύτῃ
 πανηγυρίζεται. καὶ ἡ λ', ὅτι ὁ ἀπόστολος Ἀνδρέας
 ἐν αὐτῇ ἑορτάζεται.

Ἡ θ' τοῦ Δεκεμβρίου, ὡς τῆς Συλλήψεως ἐν αὐτῇ
 τελουμένης τῆς ὑπεραγίας Μητρὸς τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.
 Ἡ κ' μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς ς' τοῦ Ἰανουαρίου, ὡς
 ἐν αὐταῖς ἑορταζομένων τῶν Γενεθλίων καὶ τοῦ βα-
 πτίσματος τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν
 Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἡ ιη' τοῦ Ἰανουαρίου, διὰ τοὺς θεῖους Πατέρας
 καὶ διδασκάλους, Ἀθανάσιον καὶ Κύριλλον. Ἡ κ'

τοῦ αὐτοῦ μηνός, διὰ τὴν μνήμην τοῦ μεγάλου Πατρὸς Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.

Ἡ β' τοῦ Φεβρουαρίου, διὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ὀπακτικὴν· καὶ ἡ γ', διὰ τὴν τῆς μνήμης τοῦ Θεοῦ ἔχου Συμεών τελετήν.

Ἡ κ' τοῦ Μαρτίου, διὰ τὸν τῆς Θεομήτορος εὐαγγελισμόν. Αἱ πασχαλῖαι τῶν ἡμερῶν ἀπ' αὐτῆς· τῆς τοῦ Λαζάρου ἐγέρσεως μέχρι καὶ εἰς αὐτὴν τὴν μετὰ τὸ ἅγιον Πάσχα ὄρθρην.

Ἡ κ' τοῦ Ἀπριλίου, διὰ τὸν ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν Μάρκον· καὶ ἡ λ', διὰ τὸν ἀπόστολον Ἰάκωβον, τὸν τοῦ θεολόγου καὶ εὐαγγελιστοῦ ἀδελφόν.

Ἡ η' τοῦ Μαΐου, διὰ τὴν μνήμην τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Ἡ ε', διὰ τὴν τοῦ ἀποστόλου Σίμωνος τοῦ Ζηλωτοῦ. Ἡ κα', διὰ τὴν μνήμην τῶν ἁγίων καὶ ἱσαποστόλων μεγάλων βασιλέων, Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης. Ἡ κς', διὰ τὴν τοῦ ἀποστόλου Ἀλφαίου τοῦ Ἰούδα.

Ἡ ια' τοῦ Ἰουνίου, διὰ τὸν ἀπόστολον Βαρθολομαίον. Ἡ ιθ', διὰ τὸν ἀπόστολον Ἰούδαν τὸν καὶ Θαθάιον, καὶ Λεθάιον, καὶ Ἰάκωβον. Ἡ κβ', διὰ τὸ τοῦ Προδρόμου Γαβθλιον. Ἡ κδ', διὰ τὴν ἐπιτοκίαν κορυφαίας τῶν ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου κωνήγυριν· καὶ ἡ λ', διὰ τὴν ἐπιτοκίαν δώδεκα.

Ἡ κ' τοῦ Ἰουλίου, διὰ τὴν τῆς ἁγίας Ἄννης τῆς μητρός τῆς Θεομήτορος κοίμησιν.

Ἡ ς' τοῦ Αὐγούστου, διὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεταμόρφωσιν. Ἡ θ', διὰ τὴν μνήμην τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ματθαίου. Ἡ ιε', διὰ τὴν ὑπερένδοξον τῆς ἁγίας Θεοτόκου μετέσταςιν. Καὶ ἡ κ', διὰ τὴν μνήμην τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Θαδδαίου. Καὶ ἡ κβ' διὰ τὴν τοῦ ἀποστόλου Βαρθολομαίου. Καὶ ἡ κδ', διὰ τὴν τοῦ τιμίου Προδρόμου ἀποτομήν.

Ταῦταις ὡς τέλει ἀπράκτοις συνεξασθεύονται καὶ αἱ μεσοτέτες τῆς τεσσαρακονθήμερου νηστείας καὶ τῆς Πεντηκοστῆς, καὶ ἡ τοῦ Σωτῆρος Ἀνάληψις, καὶ πᾶσαι τῶν ἐν τῷ ἑνιαυτῷ ἡμερῶν κυριώνυμοι· ὡς ἐν αὐταῖς ἀποκεκλεισθαι πᾶσαν πάροδον εἰς τὸ δικαστήριον, καὶ μηδὲν τι μηδένα τῶν δικάζειν λαχόντων δικαστικῶν διαπράττεσθαι.

β. Αἱ γε μὴν τὸ δικαστήριον ἀπὸ μέρους σχολάζουσαι, καὶ μὴ καθ' ὀλόκληρον (ὡς προδιεβλήφαμεν) ἀπρακτῆσαι, εἴεν ἀν αὐταί.

Ἡ ς' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός, ὅτι ἐν αὐτῇ τὸ ἐν χύνας τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ θαῦμα τετραπύργηται.

Ἡ κγ' τοῦ Ὀκτωβρίου, ὅτι τὴν μνήμην τοῦ ἀδελφοῦ Ἰακώβου τελοῦμεν. Ἡ κς', ὅτι τὸν μέγαν μάρτυρα καὶ μυρεβλύτην Δημήτριον ἱορτάζομεν.

Ἡ α' τοῦ Νοεμβρίου, διὰ τὸ τοὺς θαυματουργοὺς ἑσπεύοντες Κοσμᾶν καὶ Δαμιανὸν ἱορτάζεσθαι. Ἡ η', διὰ τὸ τὴν συναξιν τῶν ἀσωμάτων τελεῖσθαι. Καὶ ἡ κη', διὰ τὸ τὸν ὀσιμάρτυρα Στέφανον τὸν νέον κωνήγυριζεσθαι.

Ἡ δ' τοῦ Δεκεμβρίου, διὰ τὴν καλλιμάρτυρα

A mensis, propter memoriam magni Patris, Gregorii Theologi.

Februarii dies 2, propterea quod obviam Servatori sit itum; et 3, propter celebrationem memorie Symeonis, qui Christum excepit.

Martii dies 25, propter allatum Deiparæ latum illum nuntium. Item dies Paschales, ab ipsa resurrectione Lazari, usque ad diem post sanctum Pascha octavum.

Aprilis dies 25, propter apostolum et evangelistam Marcum; et 30, propter apostolum Jacobum, illius theologi et evangelistæ fratrem.

Maii dies 8, propter memoriam evangelistæ Joannis theologi; et 10, propter Simonis Zelotæ apostoli memoriam; et 21, propter memoriam sanctorum et apostolis parium, magnorum principum, Constantini et Helenæ· et 26, propter memoriam Judæ Alphæi apostoli.

Junii dies 11, propter Bartholomæum apostolum; et 25, propter Judam apostolum, cognomento Thaddæum, et Lebæum, et Jacobum; item 24, propter Natalem præcursoris, et 29, propter apostolorum principum, Petri et Pauli solemnitatem, et 30, propter memoriam apostolorum 12.

Julii dies 25, propter Obdormitionem S. Annæ, Matris Deiparæ.

Augusti dies 6, propter Servatoris nostri Jesu Christi transformationem; et 9, propter memoriam sancti apostoli Matthiæ; et 15, propter gloriosissimam sanctæ Deiparæ migrationem; et 20, propter memoriam sancti apostoli Thaddæi; et 24, propter Bartholomæi apostoli memoriam; et 29, propter venerandi Præcursoris decollationem.

Inter hos omnino feriatos dies computabuntur et medietates Jejuni quadraginta dierum, et Pentecostes, et Servatoris assumptio, et omnes in anno dies a Domino nuncupati: ita ut hisce diebus omnis ad tribunal aditus præclusus sit, nec ullus eorum, qui jus dicant, quidquam ad juris dictionem pertinens, peragat.

Cæterum a quibus ex parte vacationem tribunal habet, quique non in solidum (veluti jam antea diximus) feriatii sunt, hi sane fuerint.

Dies 6 mensis Septembris, quod tunc Michaelis summi coplarum ducti factum Chonis miraculum prodigiose commemoretur.

Octobris 25, quod Jacobi, Christi fratris, memoriam recolamus; et 26, quod is magno et unguentis acaturienti Demetrio festus agatur.

Novembris 1, ob edentium prodigia, et gratis olim medicinam facientium, Cosmæ ac Damiani festum; et 8, quod corporis expertum conventus celebretur; et 28, propter sancti martyris Stephani junioris solemnitatem.

Decembris 4, propter egregiam martyrem Barba-

ram, et 6, propter celebrem miraculis et unguentis A scaturientem Nicolaum. Β Βαρβάραν. Καὶ ἡ ζ', διὰ τὸν ἐν θαύμασι περιώνυμον καὶ μυροδότην Νικολαόν.

Januarii 10, propter Nyssæ pontificem, divum Gregorium; et 16, propter venerationem pretiosæ principis apostolorum Petri cateam; et 19, propter reportationem pretiosi cadaveris Gregorii theologi; et 27, propter reportationem venerabilium reliquiarum Chrysostomi.

Februarii 7, propter insignem martyrem, magistrum militum Theodorum; et 17, propter victorem certaminum Theodorum Tironem.

Martii 9, quod sanctorum Christi x. martyrum memoria tunc recolatur.

Aprilis 23, in honorem magni martyris Georgii destinatus.

Maii 2, propter magnum illum Athanasium.

Junii 8, propter magnum martyrem Theodorum magistrum militum; et 9, propter sanctum Patrem nostrum Cyrillum, pontificem Alexandrinum; et 27, propter sanctum et edentem prodigia Sanisonem.

Julii 1, quod tunc sanctorum, et miracula designantium, et argento carentium memoriam celebremus; et 2, quod depositionem pretiosæ vealis Deiparæ mentionem faciamus; et 8, ob magni martyris Procopii festam; et 11, quod egregiam martyrem Euphemiā concelebremus; et 20, ad Eliæ vealis honorem; et 27, quod victori certaminum et miraculorum auctori Joanni misericordie festus sit.

Augusti 31, propter depositionem pretiosi cinguli labis expertis Deiparæ.

Atque hi sunt dies illi partim feriati, partim juridici (25). Quibus vero diebus propter Natalem, vel Renuntiationem principis cessatur, eos dies inter juridicos majestas mea refert; a sese præsentem sanctionem inchoans, et per ea, quæ ipsamet facit, alios instituens. Quippe non perinde præsentis constitutionis oratio quantumvis in illam attentos impellet, ut ipsum majestatis meæ factum. Nam illos ipsos dies majestas mea, quibus diebus tum in hanc lucem est edita, tum in imperatorem per Dei providentiam renuntiata, juridicos esse sancit, nec in eis ullas judiciis inducias esse. Omnes quidem certe, præter descriptos superius anni dies, juridici erunt, et in eisdem tum judicia, tum consentaneæ judicialibus sententiis executiones fient et exercebuntur. Persuasum autem habeo, præsentem hanc majestatis meæ constitutionem Deo quoque gratam esse. Nam ubi Pharisæos Jesus execratur, ipsi etiam misericordie judicium anteposuit.

Datum mense Martio, indict. xiv, litteris rubris ab imperatoris manu exaratis. Bulla cerea diptycha per logothetam dromi sancti Michaelis. In parte

ἡ ε' τοῦ Ἰαννουαρίου, διὰ τὸν Νύσσης; θεῖον Γρηγόριον. Ἡ ιζ', διὰ τὴν προσκύνησιν τῆς τιμίας τοῦ κοροφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου ἀλύσεως. Ἡ ιθ', διὰ τὴν ἀνακομιδὴν τοῦ τιμίου κειροῦ τοῦ θεολόγου Γρηγορίου. Καὶ ἡ κζ', διὰ τὴν ἀνακομιδὴν τοῦ σεβασμίου λειψάνου τοῦ Χρυσοστόμου.

Ἡ ζ' τοῦ Φεβρουαρίου, διὰ τὸν μεγαλομάρτυρα στρατηλάτην Θεόδωρον. Ἡ ιζ', διὰ τὸν ἀθλοφόρον Θεόδωρον τὸν Τήριονα.

Ἡ θ' τοῦ Μαρτίου, ὡς τῆς μνήμης τελουμένης τῶν ἁγίων μαρτύρων τοῦ Χριστοῦ μ'.

Ἡ κγ' τοῦ Ἀπριλίου, ὡς τοῦ μεγαλομάρτυρος Β Γεωργίου τιμωμένου.

Ἡ β' τοῦ Μαΐου, διὰ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον.

Ἡ η' τοῦ Ἰουνίου, διὰ τὸν μεγαλομάρτυρα Θεόδωρον τὸν στρατηλάτην. Ἡ θ', διὰ τὸν δσιον Πατέρα ἡμῶν Κύριλλον Ἀλεξανδρείας. Καὶ ἡ κζ', διὰ τὸν δσιον καὶ θαυματουργὸν Σεμεῖον.

Ἡ α' τοῦ Ἰουλίου, ὅτι ἐν αὐτῇ τῶν ἁγίων καὶ θαυματουργῶν ἀναγύρων τὴν μνήμην τελούμεν. Ἡ β', ὅτι τῆς καταθέσεως τῆς Θεομήτορος μνημονεύομεν. Ἡ η', ὅτι τὸν μεγαλομάρτυρα Προκόπιον ἰορτάζομεν. Ἡ ια', ὅτι τὴν καλλιμάρτυρα Εὐφημίαν πανηγυρίζομεν. Ἡ κ', ὅτι τὸν προφήτην Ἐλίαν τιμῶμεν. Ἡ κ' ὅτι τὸν ἀθλοφόρον, καὶ θαυματουργὸν Πανταλεήμονα ἰορτάζομεν.

Καὶ ἡ λβ' τοῦ Αὐγούστου, δια τὴν τῆς τιμίας ζώνης τῆς ἀχράντου Θεοτόκου κατάθεσιν.

Αὗται δὲ αἱ πῶς μὲν ἄπρακτοι, πῶς δὲ ἐμπρακτοὶ. Τὰς μέντοι διὰ γέννησιν βασιλικὴν ἢ ἀναγόμεναι σχολαζούσας τῶν ἡμερῶν καὶ ταύτας τὰς ἐμπράκτους ἐγκρίνει ἡ βασιλεῖα μου, ἀφ' ἐαυτῆς ἀρχομένη τοῦ παρόντος θεσμοθετήματος καὶ ἐν οἷς αὐτὴ διαπράττει διδάσκουσα τοὺς λοιπούς· οὐχ οὕτω γὰρ ὁ τῆς παρουσίας διατάξεως πείσει λόγος τοὺς αὐτῶν προσανέχοντα, ὡς ἡ παρὰ τῆς βασιλείας μου πράξις. Αὐτὰς γὰρ τὰς ἡμέρας, ἐν αἷς ἡ βασιλεῖα μου καὶ εἰς τὸν τῆς βίον προήκται καὶ εἰς βασιλεῖα Θεοῦ προνοίᾳ ἀνηγόρευται, ἐμπράκτους εἶναι θεοπίπτει, καὶ μηδεμίαν ἐκχειρίαν ἐν ταύταις ἀγεῖν τὰ δικαστήρια. Πᾶσαι μὲντοι αἱ παρὰ τὰς ἀνω καταγραφείσας ἡμέρας τοῦ χρόνου καὶ ἐμπρακτοὶ εἰσονται, καὶ δικαστήρια ἐν αὐταῖς γενήσονται καὶ ἐκδικασμοὶ ἀκολούθως ταῖς δικαστικαῖς ἀποφάσεσι. Πέπεισμαι δὲ ὅτι καὶ Θεῶ φίλον ἔσται τὸ παρὲν τῆς βασιλείας μου θεσμοθέτημα· τάλανίζων γὰρ τοὺς Φαρισαίους ὁ Ἰησοῦς καὶ αὐτοῦ τοῦ ἔλεους τὴν κρίσιν προίταξε.

Ἐἶχε τὸ Μηνὶ Μαρτίῳ Ἰνδικτιῶνος ιδ', δ' ἐρουφῶν γραμμάτων τῆς βασιλικῆς χειρὸς· τὸ Διὰ τοῦ λογοθέτου τοῦ δρόμου τοῦ ἀγκυροδεωφίτου Μι-

(25) Abrogatio ejus, quod l. 7, § penult. C. de feriis, edicatur.

χαήλ. Κηρίνη βούλλη διεπύχου. Καὶ ἔξωθεν τὸ Α externa: Datum mense Junio, indict. xiv, anno
 Ἀπελύθη μηνὶ Ἰουνίῳ ἰνδικτιῶνος ιδ' ἔτους ρχοδ'. 6674.

XIV.

NOVELLA CONSTITUTIO DE HOMICIDIS (24).

Νοσὰ τοῦ πανευσεβεστάτου καὶ φιλοχριστοῦ
 κραταίου καὶ ἀγίου ἡμῶν βασιλέως τοῦ πορ-
 φυρογενήτου κυροῦ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ
 περὶ τῶν ἐκουσίως φονευόντων.

Novella piissimi et Christi amantis, potentissimi et
 sanctissimi imperatoris nostri in porphyra nati
 domini Manuelis Comneni, de voluntariis homi-
 cidis.

Τοὺς ἀρχηγέταις τοῦ γένους ὁ τῆς κακίας γεν-
 νήτωρ ἀπὸ φθόνου καὶ φόνου τὰς ἀρχὰς τῆς πο-
 νηρίας ἐπήξατο, συλλαβὼν μὲν τὸν φθόνον καὶ ὀδι-
 νήσας, ἀποτεκνῶν δὲ τὸν φόνον, ὅτε ζωῆς πολέμιος
 ὢν καὶ τῷ δημιουργῷ καὶ πλάστῃ τῶν ἀνθρώπων
 ἀντίπαλος· εἰ ἐκείνος μὲν παράγειν καὶ συνέχειν
 τὸ πλάσμα ἠδὲδοκῃσεν, αὐτὸς δὲ ἀναιρεῖν καὶ ἀπολ-
 λύειν ἐξ ἀρχῆς καὶ μέχρι παντὸς μεμελέτηκε. Διὰ
 τοῦτο καὶ παρ' ἀδελφοῦς τὰ πρῶτα φθόνος τὸ πο-
 νηρῆν τοῦτο καὶ ὀλέθριον παραβλαστάνει ζιζάνιον,
 καὶ φόνον καρποφορεῖ, καὶ ἀντιπράττει δι' αὐτοῦ τῷ
 ποιήσαντι. Ἄλλ' ὄρα καὶ τὴν τιμωρίαν. οὐ διαμέλ-
 λουσαν, παρὰ πόδας δὲ μᾶλλον καὶ ἀπαραιτήτως
 ὑπὸ Θεοῦ τῷ τοῦ μύσου· ἐργάτῃ προσαγομένην καὶ
 εἰς τὸ ἑπταπλάσιον ἀντιμετρούμενην. Καὶ δῆλον
 ἔκειθεν· « Πᾶς γὰρ ὁ ἀποκτείνων Κáιν ἐπιτῆ, φησί,
 τὰ ἐκδικούμενα παραλύσει, » ἐν οἷς καὶ τὸ τρέμειν
 αὐτὸ συγκατηρήθηται, ἵνα δηλονότι μηκέτι δευτε-
 ρον ἰσχύσῃ φόνον ἐργάσασθαι. Καὶ οὕτω μὲν ὁ Κάιν.
 Ἐν δὲ τῷ Ἀδμεχ ἠχηκόμεν οὐχ ἐπιτάξις μόνον,
 ἀλλ' ἔβδομηκοντάκις τὰ τῆς ἐκδικήσεως ὡς φονευτῆ
 καὶ αὐτῷ γαιονότι ἀντιμεμέτρηται. Καὶ οἱ περὶ
 τὸν Ἀχαὶδ ὡς τὸν κατὰ τοῦ Ναβουθαὶ μελετήσαν-
 τες ἄδικον φόνον καὶ τολμήσαντες ἀποτόμως ἤκου-
 σαν· « Ἐφόνευσας, ἐκληρονόμησας, » καὶ· « Ἐν
 τῷ τόπῳ, ἐν ᾧ ἔλειξαν οἱ κύνες τὸ αἷμα Ναβουθαὶ,
 ἐκεῖ ἐκλείξουσιν οἱ κύνες τὸ αἷμά σου, » καὶ· « Τὴν
 Ἰεζάβελ κύνες καταφάγονται ἐν τῷ προτειχι-
 σματι τοῦ Ἰσραὴλ. » Καὶ τὰ μὲν τῆς Παλαιᾶς,
 ὡς ἐκ πολλῶν ὀλίγα φάναί, τοιαῦτα. Ἐπὶ δὲ τῆ
 νέας χάριτος ἰλαρότητι, ὅτε πρὸς φόνον ὤρμων τοῦ
 εὐεργέτου οἱ ἐξ Ἰσραὴλ ἀγνώμονες ὄντες καὶ σκλη-
 ροκάριοι, ἀκούομεν τοῦ Σωτῆρος τῷ λαβόντι μάχαι-
 ραν τὸν ἐκ τῆς μαχαίρας ἐπαπειλούντος θάνατον.
 Ἄλλὰ καὶ ὁ πολιτικὸς καὶ πλαιότερος νόμος τῶν
 ἱερῶν ἀπέκλεισεν περιβόλων τὸν φονευτὴν καὶ τὸν τοῦ
 ἑλέου καὶ τῆς φιλανθρωπίας ναὸν παντᾶσιν τού-
 ποις ἀπέκλεισεν, ἄδικον εἶναι λογισάμενος, τὸν
 τὰς χεῖρας πεπλησμένον αἵματος φέροντα τῆς ἀπὸ
 τῶν νόμων ἐπληρωμένης αὐτῷ ἐξελέσθαι κατακρί-
 σεις καὶ κολάσεως. Ταῦτα δὲ πάντως διορίσματα
 τῷ Μωσαϊκῷ κατακολουθήσει νόμῳ, τῷ ἐκ τοῦ θυ-
 σισστηρίου τὸν φονέα λαμβάνειν θεσπίζοντι. Ἄλλ'
 ὅτι μὲν ἡ τοῦ φόνου πλημμέλεια ἀναγὰς τῷ ἔντι

(25) Apud generis humani protoparentes pater ma-
 lignitatis per invidiam et cædem malitiæ fundamenta
 jecit. Cum enim vitæ inimicus sit, cædem peperit
 et Demiurgo et hominum Creatori se adversarium
 exhibuit. Deus enim creaturam conservare et ad
 perfectionem ducere satagit; diabolois autem per-
 dere nunquam non studet. Ideo etiam invidia inter
 primos fratres hoc zizanijum perniciosum ac pessim-
 um, procreavit et, cæde commissa, Creatori so
 oppesuit. Sed ecce vindictam proxime insequentem,
 missam a Deo ultore, et quæ septemplicem sceleris
 pœnam exigit, ut patet ex verbis: « Omnis qui oc-
 cidit, Cain, septuplum punietur; » sic enim mi-
 nando Deus providit ne quis postea cædem patraret.
 Et hæc quidem quoad Cain. De Lamech autem qui
 et ipse homicida exstitit, non septempl. cem tantum,
 pœnam exegit ultor, sed septuagies septies ipsum
 cultus est. Porro Aehab amicis, postquam cædem
 injustam meditati ac exsequi ausi essent, hoc dic-
 tum est: « Occidisti, hæres factus es; » et: « In
 loco hoc, in quo lixerunt canes sanguinem Naboth,
 lambent quoque sanguinem tuum, et canes come-
 dent Jezabel in agro Israel. » Sed pauca e Veteri Te-
 stamento desumpta suffieiant. Quando autem a nova
 gratia animati Israelitæ ingrati et duri cordis ad
 cædem ruerunt, Salvatorem audimus ei qui ense
 sumpserit, mortem per gladium minantem. Sed
 etiam lex antiqua eademque politica homicidam a
 mœnibus arceat, et misericordiæ ac humanitatis
 templum ei continenter clausit, fas haud esse arbi-
 trans ut qui manus sanguine contaminatas habet, a
 judicio et pœna exemptum iri legitima. Hæc præ-
 cepta secundum legem Mosaicam constituentur, quæ
 homicidam ante altare comprehendit vitæ. Quod
 autem homioidii crimen nefandum abominandum-
 que sit, legibus divinis ac humanis satis demon-
 stratum est. Dominus autem et Porphyrogenitus
 Constantinus, quicumque hujus criminis rei ad
 ecclesiam Dei Magnam refugiant, ubi sponte ali-
 quod occiderunt, perpetuo exsilio puniri edixit re-
 dituque omnino prohiberi in terram quæ sanguinem
 insontis bibit. Il porro qui præmeditando fratricidii
 rei sunt, præter exsiliium perpetuum, tonsi mona-
 chis accensendi erant, cum quibus totam vitam

(24) Anno 1166.

(25) Proœnium nuper primus edidit Witte in calce Ἀνεκδ. ed. Heimb. II p. 287.

transigere debeliant, nulla habita ratione aliarum A
 cenarum quæ ipsis dandæ erant (de quibus Novellæ huc spectantes fusius tractant). De ipsa autem qui ad Magnam ecclesiam confugiunt nihil determinavit; leges enim politicas strictè his de rebus observari, atque homicidas puniri jussit. Hoc novum edictum prætextus fuit sceleratis atque abominandis hominibus homicidia sine pudore patranda, ac deinde piaculi ergo in ecclesiam aliquam confugiendi, undè, absoluti crimine, domum revertantur. Hinc factum est ut plerique plurima scelera committere non erubescerent, indulgentiam sperantes, quam male commiserationem dixeris. Misericordia enim ad eos qui calamitatibus vexantur, non vero ad scelestos, sed, ut dictum est, ad infortunatos spectare solet. Inde etiam factum est ut exilium perpetuum inefficax et inutile evaserit. Jam enim ejusmodi exilii nulla ratio habetur, siquidem homicidæ omnes sine verecundia loca ipsa circumveniunt, in quibus peccaverant. Præteritis namque temporibus, quando viri in provincias delegabantur civili potestate, aut etiam militari investiti, homicidio alicubi patrato omnes certatim occisorem comprehendere studebant ut judici traderetur. Nunc vero qui provincias gubernant, ut ego quidem audio, quidquid pulchrum est plane negligentes, hominumque salutis studiosi, nummos ac lucrum in primo loco ponunt, ubi in regione quam incolunt homicidium est commissum, parum curant ut malefactores investigent, imo, quod pejus, si quos comprehenderunt, abscondunt et clam in Magnam ecclesiam introducunt. Quid deinde de illis in sanctissimam Dei ecclesiam illapsis fiat, ignoro; sed nihil boni subodoror; video enim in Imperio Romano magnum homicidiorum numerum patrari. Quando igitur pro dignitate mea regia reputo quam raro ejusmodi crimina apud gentes qui non lege divina, non metu pœnæ coercentur, committantur, quæ nostrates quotidie patrant, magno dolore et desolatione afficior, homines videns nullo virtutis studio et honoris instinctu ductos. His omnibus mente ponderatis et Novellæ regis, quæ canonicas quasdam dispositiones spectat, ratione habita, homicidiorum incitamenta et causas, quantum in me est, abolere, et Novellæ memoratæ vigorem addere in animo statui.

λαι τοὺς ὁμοίφρονας· νῦν δὲ οἱ τοῖς θέμασιν ἄρχοντες, ὡς μανθάνει ἡ βασιλεία μου, τοῦ καλοῦ μὲν τελείως ἠλογηκότες καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν συντείνοντες, ἐν δὲ καὶ μόνον συμπέρασμα τῆς ὅλης αὐτῶν ἐνεργείας ποιούμενοι τὸν χρηματισμὸν καὶ τὴν κακὴν αἰσχροκέρδειαν καὶ τὸ κέρμα περιχάσκοντες, οὐ μόνον οὐκ ἀναφηλαφῶσιν, ὅτε φόνος τις ἐν ἧ διαίτῃ χωρὶ γένηται, τοὺς δὲ τοιοῦτον δεινὸν πλημμελήσαντας, ἀλλ', ὁ τοῦτου χειρίστον, τινὲς τῶν τοιούτων καὶ τοὺς ἤδη φωραθέντας ὑπ' αὐτῶν καὶ κρατηθέντας περικρύπτουσι, καὶ λαθραίως εἰς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν προπίμπουσι. Περὶ δὲ τῶν γινομένων ἐπ' αὐτοῖς μετὰ τὸ προσδραμεῖν τῇ ἀγιωτάτῃ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ ἢ μὲν βασιλεία μου ἀκριβῶς οὐκ οἶδεν· ἀκούει δὲ ὁμοῦς οὐκ ἀγαθὰ, καὶ ἀπλῶς τοῦτο ἐξ ἀπάντων ἀπατελεῖται, τὸ ἐν παντὶ τόπῳ τῷ ὑπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐπικράτειαν φόνους ἀδεῶς καθήμεραν τολμᾶσθαι. Ὅταν οὖν ἡ βασιλεία μου ἀναλογίσθῃται ὅπερ παρ' ἔθνεσιν, ἀ μὴτε νόμος ἐπιπέσει μήτε μελλούσης καὶ φρικτῆς κολάσεως ἀπειλὴ τοῦ κακῶς εἰς ἀλλήλους ποιεῖν ἀνεχάττισε, τὰ ταυῦτα τῶν ἁμαρτημάτων σπάνια καὶ διὰ χρόνον τολμῶνται, ἐν δὲ τῇ καθ' ἡμᾶς χωρῇ σχεδὸν καθ' ἑκάστην πλημμελοῦνται, πόσης ἀνίας ἐμπίπλῃται; Ἰλλικῆς δὲ ἀθυμίας καὶ τοῦτο αἴτιον μετὰ τῶν ἄλλων τῇ βασιλείᾳ μου γίνεται, τῶν νῦν

καὶ θεοστύγες, ἐκ τῶν τῶν θείων νόμων καὶ τῶν ἀνθρώπων ἀρκούντως δεδῆλωται. Περὶ δὲ τῶν τοιούτων περιπιπτόντων ἐγκλήματι καὶ τῇ ἀγιωτάτῃ καὶ Μεγάλῃ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ προσφευγόντων τὰ δόξαντὰ οἱ νομοθετίας ὁ περιφυρομένητος κυρδὸς Κωνσταντίνος διωρίσαστο ἀειφυγία μὲν τοὺς ἐκουσίους φονεῖς ἅπαντας ἀπαραιτήτως καθυποβάλλεσθαι, καὶ μὴ συγχωρεῖσθαι περινοστεῖν αὐτοὺς καὶ φαίνεσθαι ἐν τῇ γῆ, ἢ τὸ τοῦ πλοσίον αἷμα χανοῦσα κακῶς ὑπαδέξαστο· τοὺς γε μὴν ἐκ μελέτης καὶ βεβουλευμένως καὶ μετὰ σείψους τὸν ἀδελφικὸν κατεργασμένους θάνατον οὐν τῇ ἀειφυγίᾳ καὶ ἀπκείρισθαι πάντως διετάξαστο, καὶ τοῖς μοναχοῖς ἐγκαταλεγέντας παρ' ὄλην αὐτῶν τὴν ζωὴν τῷ μοναστηρίῳ προσμένειν, μετὰ τὸ καὶ ἄλλας ποινὰς ὀφίστασθαι (περὶ ὧν πλατύτερον τὰ περὶ τούτων ἀπολυθέντα νεαρὰ θεοστίματα διορίζεται), μὴδὲν περὶ τῶν μὴ προσφευγόντων τῇ ἀγιωτάτῃ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ διορισάμενος, ὡς τοὺς πολιτικούς νόμους ἀπαραινῆσθαι ἐπὶ τούτων τηρεῖσθαι βουλόμενος καὶ τὴν τιμωρίαν τοῖς φονεῦσιν ἐπάγεσθαι, καθὼς ἢ τούτων νομοθεσία παρακαλεῖται. Πρόφασις οὖν ἡ τοιαύτη νεαρὰ νομοθεσία τοῖς παλαινοιστάτοις τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀπαράτοις γέροντε τοῦ μετὰ πολλῆς ἀδείας ἐπὶ τὰς μισοφονίας ἐκτρέχειν, καὶ τῆς τυχοῦσης λαβομένουσ προσάσεως τηλεκούτων μύσας ἐργάζεσθαι καὶ προσφεύγειν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ γράμμα συμπαθείας πορισμένους ἀναστρέφειν οἴκαδε. Κάντεῦθεν οἱ πλείους καὶ δευτέροις καὶ τρίτοις καὶ πλείοσιν ἐπιτολμῆσαι οὐκ ὤκνησαν διὰ τὸ χαῦνον καὶ καταπαφρονημένον, — οὐ γὰρ ἂν εἴποιμι συμπαθῆς — τῆς προτέρας κολάσεως· συμπαθεία γὰρ ἐπὶ τοῖς πεπονησῖοι κακῶς, οὐκ ἐπὶ τοῖς δράσασι, καὶ γίνεται δικαίως καὶ λέγεται· ἐπὶ δὲ τοῖς κακῶς πράττουσιν οὐκ ἀδιακρίτως χρῆ ταύτην γίνεσθαι. Ταύτης δὲ τῆς νομοθεσίας κάκεινο δὴ συνέθη τὸ μέρος, λέγω δὴ τὴν ἀειφυγίαν, εἰς παντελῆ ἀχρηστίαν ἐλάσαι. Ἀδῶς γὰρ νῦν ἀειφυγίας οὐδαίς, ἀλλὰ πάντες οἱ φονεῖται ἀδεῶς καὶ πάλιν ἐκείσε περινοστεῦσιν ἐνθα τὸ μύσος εἰργάσαντο. Πρῶν μὲν γὰρ οἱ ἐν τοῖς θέμασιν ἀποστελλόμενοι, εἴτε πολιτικὴν περιζωσμένοι ἀρχὴν ἢ καὶ στρατιωτικὴν ἐνδεδυμένοι ἀξίαν, φόνου τολμηθέντος, ἐσπευθεν ἕκαστος καὶ τοῦ ἐτέρου προέτρεχε, τὸν φονέα συλλαβεῖν προθυμοῦμενοι καὶ τὴν ἐπ' αὐτῷ ἐπεξέλευσιν κατὰ νομικὴν ἀκολουθίαν ποιήσασθαι, καὶ διὰ τῆς ἐπὶ τούτῳ κολάσεως ἀναστει-

ἀνθρώπων κατανοούση τὸ περὶ τὴν δικαιοπραγίαν ὀλίγωρον, καὶ τὸ μηδένα ζῆλον ἔχειν αὐτοῦ τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς; Ταῦτα πάντα κατανοήσασα ἡ βασιλεῖα μου, προσλογισμένη δὲ καὶ τὸ τοῦ βηθόιντος νεαροῦ βασιλικῆς διατάγματος ἐπὶ τισὶ κανονικαῖς διατάξεσιν ἐναντίον καὶ ἄλλω ἀδίκῳ, ἐρρόντισε κατὰ τὸ ἐγγωροῦν καὶ τὸ τοῦ φόνου μύσος ἀναστῆλαι, καὶ τὰ τῆς νεκρᾶς διορθώσασθαι.

α'. Παρακαλεῖται οὖν ἅπασιν τοῖς ἐν θέμασι διαίτηταις, καὶ ταῖς ἐν αὐτοῖς οὐσαις στρατιωτικαῖς δυνάμεισι καὶ τοῖς τούτων στρατηγοῖς, ἐνθαπερ ἂν ἐκούσιος φόνος γίνηται καὶ τολμηθῆ τοιοῦτόν τι παρὰ τινος, αὐτίκα πάντας διεγείρεσθαι εἰς τὴν τοῦ φόνου κατασχεῖν, καὶ δέσμιον αὐτὸν ἀποστέλλειν πρὸς τὴν βασιλεῖαν περιωπήν, ἢ ταύτης ἀποδημοσύνης πρὸς τὸν ἐπάρχον τῆς θεοφυλάκτου μεγαλοπλίως, ὥστε εἰς δημοσίαν φυλακὴν εἰσάγεσθαι, καὶ τὰς σωματικὰς καὶ οὐσιακὰς κατὰ τὸ νόμου καὶ τὴν τῶν νεαρῶν θεσπισμάτων δύναμιν καὶ ἐτέρως ἀποστέλλειν κολάσει· εἰδότεν τούτων ἀπάντων ὡς εἰ τις φωραθῆι δυνάμενος κατασχεῖν τὸν φονέα καὶ μὴ τούτο ποιήσας, οὕτω μέλλειν κατακριθῆναι, ὡς, κατὰ βασιλικῶς βουλευσάμενος. Εἰ δ' ἴσως διαλάβῃ τις καὶ προσφύγῃ τῇ ἀγνοίᾳ τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, μετὰ τὸ προβῆναι τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἐπ' αὐτῷ ἐπιτίμια, κατὰ τὴν νομικὴν παρατήρησιν ἐνδημούντος μὲν τοῦ κρατοῦντος τῇ βασιλευσῶσῃ τῶν πόλεων, παρ' αὐτοῦ ἀποσταλῆσθαι εἰς τὸ θέμα ἕποιον ἂν ἐπικρίνη, ὥστε τὸν χρόνον τῆς ὄλης αὐτοῦ ζωῆς ἐκείσε διαβιδάζειν, καὶ μὴ ἐκείθεν ἀποδιῆσθαι, ὥστε ἐπανατρέχειν ἐνθα τὸ τοῦ φόνου μύσος εἰργάσασθαι· ἀποδημούντος δ' ἴσως τοῦ βασιλέως, παρὰ τοῦ ἐπαρχοῦ (ὡς εἴρηται) εἰς τινὰ τῶν πορρωτέρων χωρῶν ἐξορισθῆσθαι καὶ τὸν τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνον ἐκείσε διανύσει.

β'. Ἄν δὲ γε μὴ μόνον ἐκούσιως, ἀλλὰ καὶ ἐκ μελέτης τὸν φόνον ἐργάσασθαι, οὐκ ἀναγκασθῆσθαι κατὰ τὴν πορρωθήσαν βασιλικὴν διάταξιν ἀποκαρῆναι. Εἰ γὰρ τὸν ἐκούσιως τῇ ἀποκάρσει προτρέχοντα οὐκ ἀπεινεῦθεν ἡ κανονικὴ ἀκριβεία εἰς αὐτὴν παραδέχεται, ἀλλὰ καιρὸν αὐτῷ τὸν ἀρχοῦντὰ ἐπιμετήσασα, καὶ δι' αὐτοῦ τὸ τῆς γνώμης ἐκείνου βίβαιον εἶτε καὶ ἀπαγῆς βασανίσασα, εἴπερ εὐρήσει τὸν ἀνθρώπον τῇ ἐξ ἀρχῆς προθέσει στοιχοῦντα καὶ τῷ μοναχικῷ πολιτεύματι καὶ τῇ νεκρώσει τοῦ σώματος ἀόκνως αὐτὸν παρασκευάζοντα, ἔκτοτε καὶ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἔργου αὐτῷ προσηκίοντα συμπλήρωσιν εἰς τὴν μοναχικὴν πολιτείαν τε παραδεξάμενη καὶ κατάστασιν· πῶς οὐκ ἂν εἴη ἔλογον καὶ τοῖς πνευματικοῖς νόμοις ἀπᾶδον ἀναγκαστικῶς ἀποκαίρεσθαι τινὰ, καὶ ταῦτα φονέα ἂν μέχρι τοσοῦτου ὀφείδῃ ἐγκατέλιπεν, ὥστε καὶ ἀδελφικῶν χρανθῆναι τὰς χεῖρας αἵματι; Δέος γὰρ μήπως ἀκούσιφ προαιρείσει τὸν ἀγγελικὸν βίον ὑπελθὼν καὶ βίᾳ τοῦτον καταδεξάμενος εἰς ἐμπαιγμὸν τῷ φρικώδει χρήσεται σχήματι· πεφύκασι γὰρ οἱ τῶν ἀνθρώπων κουφότεροι εἰς ἀπόνοιαν ἐμπεσόντες καὶ ταῖς χειρίσταις καὶ παραβολωτέροις ἐπιτολμαῖν πράξειν.

1. Omnibus majestas mea provinciarum iudicibus, et militaribus copiis, quæ in eis sunt, illarumque ducibus præcipit (26), ut ubicunque voluntaria cædes facta fuerit, aliquo tale quiddam auso confestim omnes ad præhendendum homicidam excitentur, eumque vinctum imperatoris circumspectioni mittant, aut si ea peregre absit, ad magnæ divinitusque custodiæ urbis præfectum, ut publicam in custodiam deducatur, et tam corporales quam honorum, aliasque præterea pœnas, juxta leges et novellarum sanctionum vigorem ferat: scientibus his universis, futurum, ut si compertum fuerit, aliquem potuisse homicidam apprehendere, nec id fecisse; non secus is condemnatur, atque si majestatis crimen admisisset. Quod si quis forte clam evaserit, et ad sanctissimam Dei majorem Ecclesiam confugerit, postquam ecclesiasticæ pœnæ adversus eum processerint, secundum juris observationem, si quidem princeps ad urbem imperatricem sit, ab eo in illam provinciam ablegabitur, quam princeps decreverit, ut omne totius vitæ suæ tempus istuc exigat, nec illuc aufugiat, eum ad locum recurrens, quæ in loco piaculum cordis admisit. Sin forte peregre princeps absit, a præfecto (veluti dictum est) in remotiorem quamdam regionem deportabitur, et ibi vitæ suæ spatium peraget.

2. Quod si non voluntarie tantum, verum etiam consilio cædem perpetraverit: non cogendus erit, ut secundum iudicatam prius (27) imperatoriam constitutionem tondeatur. Nam si sponte sua currentem ad tonsuram, non ideo statim ad eam canonica subtilitas admittit, sed ubi tempus ei sufficiens concessit, eoque durante mentem hominis exploravit, firma sit, an inconstans; si quidem compererit eum primo proposito insistentem, ac monastica conversatione et mortificatione corporis impigre se præparantem, tum demum præclari operis ei complementum et perfectionem offert ad vitam conditionemque monasticam admissio: quo pacto non alienum a ratione fuerit, et a legibus spiritualibus abhorrens, aliquem per coactionem tonderi, et quidem homicidam, quem usque adeo deseruerit Deus, ut etiam fraterno sanguine manus polluerit. Mendum enim, ne vitam hanc angelicam adversante animo ingressus, eaque per vim suscepta, reverendo habitu ad ludibrium utatur. Sic enim comparati sunt homines leviores, ut ubi semel dementati fuerint, pessima et maxime temeraria facinora peraudacter aggrediantur. Quamobrem ton-

(26) Corrigit sextam novellam Constantini in porphyra nati.

(27) Constantini scilicet, in porphyra nati.

suræ loco majestas mea statuit, ut qui eadem sponte sua præmeditatus admittit, in custodia toto vitæ suæ tempore degat, ex ea nunquam educendus, ne jussu quidem imperatorio, per oblivionem forte principis elicito. De facultatibus autem ipsorum fiat, quemadmodum prædictus imperator statuit.

3. Quia vero plerique homicidarum, qui meditato et consulto cædes perpetrant, ad sanctissimam Dei Majorem Ecclesiam delati, non uti cædes ab ipsis facta est, sed ex commodo suo de ea confitentur, veritatem occultantes, majestas mea præcipit, ut a sanctissimo pro tempore patriarcha litteræ pœnam continentes ad loci pontificem, eique subjectum clerum, atque etiam ad ipsum regionis illius iudicem perscribantur: et prout ex illorum rescripto eadem admissam cognoverit, executionem insituat; nec qui consulto quem interfecit, ob falsam confessionem suam eadem cum illo pœnas atque castigationes sustineat, qui casu et improviso in tale crimen incidit.

4. Quod si quis homicidarum, qui ad sanctissimam Majorem Ecclesiam confugerat, et exsilio perpetuo condemnatus erat, vel ut in vinculis esset, ac per omnem vitam suam custodia clauderetur, inventus fuerit eo loco libere vagari, quo eadem perpetravit: vinculus a quæstore loci ad majestatem meam mittetur, et quæcunque tunc ipsius bona reperta fuerint, in lucrum tam quæstori cedent, quam et qui homicidam indicaverit, ex æquo inter ipsos dividenda. Omnino autem curæ erit hujusmodi causarum iudicibus in sanctissima Ecclesia Majore, ut convenienti severitate canonicæ cædes puniant, nec temere tempora deminuant, nec plus, quam par sit, lenes sese præbeant, ubi hoc fieri non oportet. Cæterum hujus majestatis meæ constitutionis exempla, a tribunalium præfectis subscripta, missaque provinciarum ecclesiis, ibidem reponentur; ut omnes eorum quæ constituta sunt, notitiam habeant, et agant, ut in eis continetur.

5. Quod si consulto factæ cædis auctor, sponte sua tonsuram expetat: non temere monachorum in ordinem admittentur, sed magna cum accurate et exploratione temporis sufficientis secundum sanctiones canonicas examinatus. Et quidem in monasterio vel invitatus per universum vitæ suæ tempus manere cogetur, nec indulgentiam inde rursus exeundi unquam impetrabit. Ipsum vero monasterium prorsus erit in alia provincia, non in eo solo, quod interfecti sanguinem male quasi ducto rictu oris exceperit.

Dat. mense Aprilii, indictione xiv, manu regia,

Ἀντι τούτων τῆς ἀποκάρσεως νομοθετεῖ ἡ βασιλεία μου τὸν πεπληθυσμένην φόνον μεμελετημένον ἔκουσιον ἐν φυλακῇ παρ' ἄλλων τὸν τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνον διάγειν, καὶ μηδέποτε ἐκείθεν ἐξάγεσθαι, μηδ' ἀπὸ βασιλικῆς ἰσως προσταξῆως κατὰ λήθην πορευομένης· ἐπὶ δὲ ταῖς περιουσίαις αὐτῶν γίνεσθαι, καθὼς ὁ προμνημονευθεὶς βασιλεὺς διατάξατο.

γ'. Ἐπεὶ δὲ οἱ πλείους τῶν φόνων ἐκ μελέτης καὶ διασκεψῆως τοὺς φόνους κατεργαζόμενοι, ἔπειτα τῇ ἀγιωτάτῃ τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ προσελθόντες, οὐχ ὡς γέγονε παρ' αὐτῶν ὁ φόνος, ἀλλὰ πρὸς τὸ οἰκεῖον συμφέρον· ποιοῦνται τὴν ἐξομολόγησιν τὴν ἀλήθειαν παρακρύπτοντες· παρακελεύεται ἡ βασιλεία μου γραφῆν γίνεσθαι τοῦ κατὰ καιροῦς ἀγιοτάτου πατριάρχου μετ' ἐπιτιμίου πρὸς τὸν κατὰ χώραν ἀρχιερέα καὶ τὸν ὑπ' αὐτὸν κληρὸν, ἀλλὰ μὴ καὶ τὸν τοῦ θάματος διαιτητὴν· καὶ καθὼς μάθῃ γενέσθαι τὸν φόνον ἀπὸ τῆς ἐκείνων ἀντιγραφῆς, οὕτως ποιεῖν καὶ τὴν ἐπεξέλευσιν· καὶ μὴ τὸν ἐκ μελέτης φονεύοντα διὰ τὴν ψευδῆ αὐτοῦ ἐξαγορεύειν τὰς τοῦ κατὰ τύχην καὶ ἀπροόπτως τῷ τοιοῦτον περιπεσόντος ἐγκλήματι δέχεσθαι ποινὴς καὶ τὰ ἐπιτίμια.

δ'. Εἰ τις μέντοι τῶν φόνων, τῇ ἀγιωτάτῃ Μεγάλῃ προσφυγῶν Ἐκκλησίᾳ, καὶ τῇ ἀειφυλῇ κατακρίθῃς ἢ δέσμιος εἶναι καὶ ἐν φυλακῇ ἐγκλεισθῆναι παρ' ἄλλων αὐτοῦ τὴν ζωὴν, εὐρεθῆ ἄνετος ἐμπεριπατῶν ἐνθα τὸν φόνον εἰργάσατο, δέσμιος παρὰ τοῦ κατὰ χώραν πράκτορος ἀποσταλήσεται εἰς τὴν βασιλείαν μου· καὶ ὅσα δὲ τότε παρευρεθῶσιν αὐτῷ πράγματα, εἰς κέρδος ἔσται τῷ πράκτορι καὶ τῷ τὸν φόνον καταμηνύσαντι ἐπίσης παρ' αὐτῶν μεριζόμενα. Μελήσει δὲ πάντως καὶ τοῖς ἐν τῇ ἀγιοτάτῃ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ τῶν τοιοῦτων διαιτηταῖς μετὰ τῆς προσηκούσης κανονικῆς αὐστηρίας τὰ φονικά κολάζειν ἐγκλήματα, καὶ μὴ τοὺς χρόνους ὡς ἔτυχε συντέμνειν, καὶ μηδὲ ἐφ' οἷς οὐ χρὴ πλέον τοῦ εὐκότου φιλανθρωπεύεσθαι. Ἰσα μέντοι τοῦ παρόντος διατάγματος τῆς βασιλείας μου, ὑπογράφοντα παρὰ τῶν προϊσταμένων τῶν δικαστηρίων, ἀποσταλέντα ταῖς κατὰ χώραν Ἐκκλησίαις ἀποτεθῆσεται· ὥστε πάντας εἰδῆσιν ἔχειν τῶν διορισμένων, ὡς ἂν ποιῶσι κατὰ τὴν τούτων περιλήψιν.

ε'. Ἐπεὶ μέντοι ὁ τὸν μεμελετημένον φόνον ἐργασάμενος ἔκουσιως ἔλοιτο τὴν ἀπάχαρσιν, οὐκ ἀδοκιμάστως τοῖς μοναχοῖς ἐγκαταλεγήσεται, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας καὶ ἐξετάσεως, τὸν ἀρκοῦντα χρόνον κατὰ τὰς κανονικὰς διατάξεις βασανιζόμενος. Τῷ μέντοι μοναστηρίῳ καὶ ἄλλων προσμένει ἀναγκασθῆσθαι παρ' ἄλλων τὸν τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνον, μηδέποτε τούτου ἐξέρχεσθαι συγχωρούμενος. Πάντως δὲ τὸ μοναστήριον ἐν ἐτέρα ἔσται ἐπαρχία, καὶ οὐκ ἐν ἐκείνῃ τῇ γῆ, ἢ τὸ τοῦ θανόντος σίμα χανοῦσα κακῶς ὑπεδέξατο.

Τὸ Μηνὶ Ἀπριλίῳ ἑβδ. εἰδ' τῆς βασιλικῆς ἀγίας

χειρῶν· ἡ δὲ ἀ κηροῦ συνθήκης σφραγίς· καὶ τὸ διὰ τοῦ λογοθέτου τοῦ δρόμου τοῦ ἁγιοθεοδοῦρου Μιχαήλ. ἔθηκε καὶ ἐξώθεν ἐν τῇ προπύλῃ τῶν κολλῶν ταῦτα· Ἀπὸλυθὴ μὴν Ἰουλίῳ ἰνδ. ἰδ' ἔτει ᾿σχοδ'. Τὸ κατ' ἔτος μόνον τοῦ σεκρέτου τοῦ μεγάλου δρουγγαρίου, καὶ τὸ καταστρώθῃ ἐν τοῖς δυοῖν μεγάλοις λογαριαστατικοῖς σεκρέτοις κατὰ μῆνα Αὐγουστον ἰνδ. ἰδ'.

A *appositis domni logothetæ et sancti Michaelis sigillis. Extrinsecus super ligatura legebatur: Datum mense Julio, ind. iv, anno 6674, in ædibus annuarii secretarii, magni drungarii, et in archivis secretis, mense Augusti, ind. xiv.*

XV.

DE MATRIMONIO SEPTIMO COGNATIONIS GRADU CONTRACTO (28).

VII. Πρόσταγμα βασιλικὸν, διαλύον καὶ ἀνατρέπον τὸ πρὸς τὸν ἑβδόμου ἐξ αἵματος βαθμοῦ συνουκείσιν, κωλύον δὲ γενέσθαι μὴ γεγονός.

B *Edictum imperatorium, quod dissolvit ac rescindit contractum septimi ex cognatione gradus matrimonium, et si factum non sit, fieri prohibet.*

Τῆς τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων καὶ νῦν φρονιζόντες συντηρήσεως ὃ τε ἁγιωτάτος μου δισπότης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης καὶ ἡ τῶν τοῦ Χριστοῦ ἀρχιερέων ὀμήγυρις, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν ταῖς συνοδικαῖς περὶ κοινῶν ὑποθέσεων πράξεις διατηροῦντες συνθήσιαν, ἀνενεγκεῖν καὶ πρὸς τὴν ἡμῶν εὐσεβῆ βασιλείαν τὰ παρ' αὐτῶν διαγνωσθέντα καὶ ὀροδοτηθέντα καλῶς ἐβουλεύσαντο, ἐψ' οἷς συνοδικῇ προτέθῃ συζήτησις, εἰ χρὴ τοὺς ἐκ τοῦ ἑβδόμου βαθμοῦ ἐξ αἵματος, τὴν τῆς συγγενείας μὲν εἰδότες ἐγγύτητα, περιέργως δὲ ὅμως μὴ πρὸς ἐρώτησιν τῆς Ἐκκλησίας τὸ γενησόμενον ἄγοντας, καὶ οὕτω γαμικὸν συνιστῶντας συνάλλαγμα, μένειν μὲν ἀδιασπάστους, ἐπιτιμῶις δὲ καθυπάγεσθαι· εἰτε μὴ ἀπ' ἀλλήλων τοὺς οὕτω κακουργοῦντας διότασθαι. Καὶ γοῦν τὸν ἐκτεθέντα περὶ τούτου νόμον τῷ ἡμετέρῳ κράτει προκεκομίσασι, τὸ ἐπιστημοναρχικὸν τῆς ἡμῶν βασιλείας παραφυλαττόμενοι δίκαιον, καὶ ποθέσθαι καὶ ταύτης προηρητίσαντο, εἰ καὶ κατὰ γνώμην αὐτῆς τὰ κυρωθέντα συμβαίνει. Τῶν γὰρ ἀναγκαιοτάτων εἶναι τοῦτο θεωρήσαντο κάλλιστά τε καὶ εὐλογώτατα. Οὗτοι μὲν γὰρ τὴν ἐκ τοῦ τοιοῦτου βαθμοῦ ἐν γάμῳ συζύγιαν πάντῃ διεκωλύσαντο, καὶ μὴδὲ τὴν ἀρχὴν προβαίνειν ἐθεσμοθέτησαν, οὐ μόνον κἀν πρὸς ἐρώτησιν ἑλθῆ τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς ἐρωτήσεως εἰς ἔργον ἀποδῶσαν αὐθις διααιρεῖσθαι καὶ διατέμεσθαι ἅτε καὶ φύσει καὶ θεῶν νόμῳ προσπταίουσιν· διότι μὲντοι τῶν μέχρι τότε φρασθέντων ἐκτελεσθῆναι γάμων ἐκ τοῦ τοιοῦτου βαθμοῦ. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τοὺς τολμήσαντας παρὰ τὴν συνοδικὴν ταύτην κύρωσιν διαπράξεσθαι μετὰ τῆς διασπάσεως καὶ ἀφορισμῶ καθυπάγεσθαι, καὶ τοὺς ἐκείνοις δὲ συναινέσαντας τῆς κανονικῆς πειρᾶσθαι δριμύτητος· ἀλλὰ καὶ τοὺς ἱερολογήσαντας καθαιρέσει καθυποβάλλεσθαι. Ἐπει δὲ πολλὰ πολλάκις προβαίνουσι συναλλάγματα μετὰ τῶν ἐκ βασιλέων γένους καὶ τῶν ἄλλων εὐγενεστάτων καὶ περιδῶρων ἐν ἀξιώμασι, καὶ τῶν ἐξ ἄλλοδαπῶν

C *Tam sanctissimus dominus meus et universalis patriarcha, quam Christi pontificum conventus, etiam modo de divinatorum sacrorumque canonum observatione solliciti, receptamque usu in actibus synodiceis de communibus causis consuetudinem retinentes, ad religiosam quoque majestatem nostram referre decreverunt, quæ essent ab se statuta, recteque definita de iis quæ in disceptationem synodicam vocata fuerant; an scilicet ii qui septimo se gradu sanguinis contingunt, propinquitatem cognationis haud ignorantes, et curiose tamen Ecclesiam de futuro contractu non consulentes, atque ita in matrimonium coeuntes, indirepti quidem manere, sed pœnis subjici debeant: an potius talis facinoris reos, divelli ab se invicem oporteat. Et quidem expositum de hac quæstione scriptum potestati nostræ obtulerunt, jus majestati nostræ debitum, cum principi gubernationis gnato, integrum servantes; et ipsam quoque censuerunt interrogandam, an ejus etiam judicio, quæ decreta essent, probarentur. Hoc enim imprimis esse necessarium perspexerunt, idque rectissime, ac justa sane de causa. Prorsus autem ipsi matrimonialem ex hoc gradu conjunctionem prohibuerunt, ac plane non permittendam sanciverunt. Neque solum si res ad Ecclesiæ consultationem referatur, sed etiam ante hanc interrogationem in opus deductam copulationem dirimendam ac rescindendam; veluti quæ es in naturam, et legem divinam impingat. Exceptis tamen iis nuptiis, quæ ante id tempus ex hoc gradu contractæ fuissent. Nec in modo, verum etiam si qui præter hanc sanctionem synodicam agere ausi fuerint, cum divortio segregationis quoque pœna multandos. Eisdem et eos qui eis assensu fuerint, severitatem canonicam experiri debere. Præterea sacerdotes ab officio removendos, qui nuptias precibus sacris initiaverint. Et quoniam multa sæpe numero matrimonia contrahuntur cum personis imperatorii generis, aliisque nobilissimis,*

et dignitate conspicuis, iidemque cum personis exterarum regionum, quibus reges et principes praesunt, in hanc reginam urbium venientibus, quae sine potestatis nostrae jussu omnino perfici non solent: aequissimum erat, majestatem quoque nostram certiore reddi de his, quae de hac necessaria quaestione sancita per synodum essent, ne fortasse per oblivionem illicitus aliquis hujusmodi contractus sacrisque canonibus et legum edictis haud respondens, accidat idque hac ipsa in urbe, quae et caeteris omnibus ob imperii mitram ac diadema praesidet, et legibus in universum regitur, quasque commune quoddam exemplum rectae legum observationis universis est proposita.

Enimvero nostra quoque majestas synodicum hoc de re quaesita responsum, vel verius loquendo determinationem, veluti sacris canonibus sane quam convenienter, et apostolicis expositam legibus, suo decreto comprobavit, et in posterum vigere, ratamque manere citra mutationem aliquam in perpetuum statuit; eandem in quaestione propositae solutionem sententiam cum sanctissimo domino meo et universali patriarcha cumque sacra et divina synodo amplectens. Quippe si matrimonia quaedam ob affinitatem legibus prohibentur, decori scilicet causa, et ne nomina confundantur: multo magis hic istuc libere faciendum, ubi foeditas ipsa cum nominum conturbatione concurrat, atque etiam cognati sanguinis absurdissima commistio et confusio. Cur iis, obsecro, qui caeteroquin e propinquo ac sanguinis ratione juncti sibi sunt, alia sit opus commistione et copulatione? Nimirum illis concilianda est colligatio, nuptiarumque conjunctio, quibus originarius sanguinis ortus multipliciter scissus ac divisus, jam longius esse remotus agnoscitur, ad octavum deductus gradum, ideoque distantiam suam magis adaugens. Sic ergo pia majestas nostra synodali de dicta quaestione decreto assentiens, praesentem hanc sanctionem aequissimam promulgavit, quae et in sacro scrinio majoris illius Ecclesiae Dei recondi collocari debet, et omnibus archivis publicis iundescere, ac robur inviolabile ad omnem temporis infinitatem retinere.

Dat. mense Aprili, indictione 14, rubris litteris sacri imperatoris nostri. Item aderat usitatum sigillum cereum. Et illud, per logothetam dromi, Michaelem Hagiotheodoritum. Item illud, Depositorium in duobus magnis illis secretis, mense Maio.

A χωρῶν, ὧν ῥήγες καὶ πρίγκιπες ἄρχουσι, μεταγομένων προσώπων ἐπὶ τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων, ἀπερ οὐκ ἄνευ τῆς τοῦ ἡμετέρου κράτους καλεῦσεως συντελεσθαι πάντως πεφύκασιν, ἐν εἰδήσει γενέσθαι καὶ τὴν ἡμῶν βασιλείαν τῶν συνοδικῶς κυρωθέντων περὶ τοῦ τοιοῦτου ἀναγκαίου ζητήματος ἦν δικαιοτάτον, ἵνα μὴ κατὰ λήθην ἴσως ἀθεσμίον τι τοιοῦτον συμβαίῃ συνάλλαγμα, καὶ τοῖς ἱεροῖς κανόσι καὶ τοῖς νομικοῖς ἀναγκάλοισιν διατάγμασιν, ἐν πᾶσι: καὶ ταῦτα ταύτη, πασῶν μὲν προκαθημένη τῷ τῆς αὐτῆς αὐτοκρατορίας στέμματι τε καὶ διαδήματι, νόμοις δὲ κατὰ πᾶν διεξαγομένη καὶ εἰς κοινὸν προκειμένη τῆς εὐνομίας πᾶσιν ὑπόδειγμα.

B Γοιγάρτοι καὶ ἡ βασιλεία ἡμῶν τὴν συνοδικὴν ταύτην ἐπὶ τῷ ζητηθέντι ἀπόκρισιν, εἰς ἄληθες εἰπεῖν ὁροθήτησιν, ὡς ἐπομένως τοῖς θεοῖς κανόσι καὶ τοῖς ἀποστολικοῖς ἐκτεθεισῶν νόμοις, ἐπέκρινε, καὶ κρατεῖν εἰς τὸ ἐξῆς καὶ ἀμετατρέπτως ἔχειν εἰς τὸ διηνεκὲς διορίζεται, τῆς αὐτῆς κοινωνοῦσα γνώμης ἐπὶ τῇ λύσει τοῦ προκειμένου ζητήματος τῷ τε ἀγιωτάτῳ μου δεσπότη καὶ οἰκουμηνικῷ πατριάρχῃ καὶ τῇ ἱερᾷ καὶ θεῖα συνόδῳ. Εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν ἐξ ἀγχιστείας συναλλαγμάτων ἐστίν, ἃ τοῖς νόμοις κωλύονται τῆς εὐπρεπείας χάριν καὶ τοῦ μὴ συγγέσθαι τὰ ὀνόματα, πολλῷ μᾶλλον τοῦτ' ἂν ἐνταῦθα παρρησιάζαιτο, ἵνα καὶ τὸ ἀπρεπὲς μετὰ τῆς τῶν ὀνομάτων συγχύσεως, ἀλλὰ δὴ καὶ ἡ τοῦ συγγενοῦς αἵματος ἀλόγωτάτη σύγκρασις καὶ ἀνάχυσις. Ἴνα τί καὶ δεήσει τοῖς ἕγγυτέρῳ καὶ καθ' αἶμα συνηνωμένοις ἐπιμιξίας ἑτέρας καὶ συνενώσεως; Ἐκεῖνοις γὰρ πάντως χρῆναι τὸν σύνδεσμον καὶ τὴν τῶν γάμων συνάφειαν πραγματεῦσθαι, οἷς καὶ ἡ πηγὰς τοῦ αἵματος πρόδος πολλαχῶς μερθεῖσα καὶ διαιρεθεῖσα πορρωτέρω διεστηκυῖα γνωρίζεται, εἰς ὄρθρον βαθμὸν περιστάσα, κάκειθεν μᾶλλον αὐθις τὴν αὐτῆς ἀπόστασιν προσπαύουσα. Οὕτω δὴ προσθεμένη τῇ συνοδικῇ περὶ τοῦ ῥηθέντος ζητήματος ἐπικρίσει: ἡ εὐσεβὴς: ἡμῶν βασιλεία, τὸ παρὸν ἐνομώτατον ἀπολέλυκε θέσπισμα, ὄφελον τῷ τε ἱερῷ χαρτοφυλακίῳ τῆς τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίας ἐναποτεθῆναι, καὶ πᾶσι τοῖς δημοσιακοῖς ἀρχείοις ἐπιγνωσθῆναι, καὶ ἔχειν εἰς τὸ ἀπέραντον τὸ ἰσχυρὸν τε καὶ ἀναλλοίωτον.

D Τὸ Μηνὶ Ἀπριλίῳ ἐπινεμήσεως 18, δι' ἐρωθρῶν γραμμάτων τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἀγίου. Καὶ ἡ διὰ κηροῦ συνήθης σφραγίς. Τὸ διὰ τοῦ λογοθέτου τοῦ δρόμου τοῦ ἀγιοθεοδώριτου Μιχαήλ καὶ τὸ Κατετέθη ἐν τοῖς δυσὶ μεγάλοις σεκρέτοις κατὰ μῆνα Μάιον.

XVI.

EDICTUM DE CONTROVERSIA, QUATEMUS PATER MAJOR CHRISTO SIT (29).

Μανουὴλ ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς ὁ Α
Πορφυρογέννητος, Ῥωμαίων αὐτοκράτωρ εὐσε-
βίστατος, ἀεισίβαστος, αὐγουστος, Ἰσαυρικὸς,
Κιλικικὸς, (Ἀρμενικὸς), Ἰαλαματικὸς, Οὐγγρικὸς,
Βοστανικὸς, Χροβατικὸς, Λαζικὸς, Ἰθηρικὸς,
Βουλγαρικὸς, Σαρδικὸς, Ζηκχικὸς, Ἀζαρικὸς, Γο-
θικὸς, θεοκυβέρνητος, κληρονόμος τοῦ στέμματος
τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ ψυχῇ νεμόμενος
πάντα τὰ τοῦτου δίκαια ὡς τινῶν ἀποστατησάντων
τοῦ κράτους, ἡμῶν, τοῖς τοῦ φιλοχρίστου ἡμῶν
πατρὸς λαοῦ, τῆς τε θεοφυλάκτου ἡμῶν βασιλίδος
πόλεως, ἐστὶ δὲ καὶ πᾶσι τοῖς τῶν ὑπὸ τῆς ἡμε-
τέρας βασιλείας ἐξουσίαν χωρῶν, ἡπειρωτικῶν τε
καὶ θαλασσιῶν, οἰκήτορσιν.

Εἰ μακαρίζει Πέτρον Χριστὸς τὸν ἐν ἀποστόλοις
κορυφαίστατον, ἐπεὶ προφθάνει πάντας τῷ διαπύρῳ
τῆς ἀγαπήσεως, καὶ τοῦτον εἶναι τὸν Χριστὸν δια-
ταίνεται τὸν τοῦ Θεοῦ ζῶντος Υἱὸν, ἅτε παρὰ τοῦ
Πατρὸς ἀποκαλυφθεὶς τὸ κατ' ἐκείνον μυστήριον,
εἰ ἤθετο? ἂν ἕτερον εἴη μακαριστότερον καὶ τῷ Κυ-
ρίῳ εὐαρεστότερον τοῦ τῆς εὐσεβείας ὀρθοδοξαστι-
κῆς τῆν ἀποστολικῆν Ἐκκλησίαν ἀντέχεσθαι καὶ
μὴ παρὰ τῶν τοῦ ἔθους πύλων κατισχύσασθαι;
ἔστινας δὴ τὰς πύλας ταύτας ὑποληπτέον τοὺς μὴ
παρὰ τὴν ταύτης πύλην εἰσιόντας δι' αὐτοῦ Χριστοῦ
τῆς ἀσφραγίστου θύρας, ἐπεὶ καὶ πᾶσι τοῖς ἐρχομέ-
νοις ἔνετος πρόκειται. Ἐπὶ ταύτην τὴν πρὸς Θεὸν
εὐακρινεστάτην εὐσέβειαν ὡς ἐπὶ πέτραν ἀβραάμ-
εστάτην ἡ θεοθεν ἡμῶν βασιλεία τὸν ἐαυτῆς θεμέ-
λιον προσεδράζουσα καὶ ταύτῃ προσεκοινοδομεῖσθαι
τὸ ὑψηλοῦν ἅπαν σπουδάζουσα, μυρία δὲ τὴν περὶ
ταύτου φροντίδα διηνεκῶς ἐπιδεικνυται. Οἴβαμεν
γὰρ ἀκριθῶς ὡς, εἰ καὶ βασιλεύει τῶν ἐπὶ τῆς
γῆς θεὸς ἐκάστῳ ἐπιτιμώμενος, ἀλλ' οὐδὲν ἐκείθεν
βασιλεύμεθα· καὶ ὡσπερ παρὰ τῶν ὑπὸ χεῖρα
λαμβάνειν πίστιν ἀνεπιμώμητον τῶν ἐξ ἀνάγκης
εἶναι τιθέμεθα, οὕτω καὶ προεισφέρειν Θεῷ τῷ
βασιλεύει ἡμᾶς προορίσαντι τὴν ἀπαράκλιτον
πίστιν παρὰ τοῦ δικαίου προσκαπιτούμεθα, καὶ
δεῖν εἶναι Σολομῶντι πείθεσθαι λογίζεμεθα τῶν
πραγμάτων [ἐκάστῳ] τὸν πρόσφορον καιρὸν ἀφορι-
ζοντι. Ἐνταῦθεν καὶ ποτὲ μὲν τοῦ εἰρηνικοῦ Χρι-
στοῦ κλῆρον ἀλλ' ἐπικαιρότατα λέγοντος, «Ὀὐκ ἤλθον
ἐπὶ τὴν γῆν εἰρήνην βαλεῖν, ἀλλὰ μάχαιραν,» οὐδὲ
ἢ γαληνότης ἡμῶν εἰρηνεύειν ἀνείχετο οὐδ' ἐν
ἀταρῆχῳ μένειν, ὅπως παρεμβολὴ διαφωνούντων
τοῖς παρὶ Θεοῦ θεσμοῖς ἀναφαίνεται, ἀλλὰ καὶ τὴν
μάχαιραν ἀφραῖν τοῦ πνεύματος, τὴν διαιρούσαν τὸ
χαίρον ἀπὸ τοῦ κρείττονος, τὰ θεῖα προειδηλημῆν
νήματα, καὶ δι' αὐτῶν διχοτομοῦσα πᾶν ὄσον τῆς

Manuel in Christo Deo fidelis rex Porphyrogeni-
tus, Romanorum imperator, piissimus, semper Se-
bastus, Augustus, Isauricus, Ciliciensis, Armeniacus,
Dalmaticus, Ungaricus, Bosthnicus, Chrovaticus,
Lazicus, Ibericus, Bulgaricus, Servicus, Zecchicus,
Chazaricus, Gothicus, a Deo directus, haeres coro-
nae magni Constantini, animo gestans cuncta hujus
jura quantum nonnulli a nostro imperio defecerunt;
universo nostro philochristo populo regiae
nostrae a Deo custodiatae urbis, cunctisque imperio
nostrae subiectis terrestrium maritimarumque re-
gionum incolis.

Si beatum praedical Petrum Christus apostolorum
summum apicem, propterea quod et omnes praec-
cessit fervore amoris, et ipsum testatus fuit esse
Christum, Dei viventis Filium; utpote a Deo Patre
mysterium de illo edoctus; quidam aliud beatius
erit Dominoque gratius, quam orthodoxam religio-
nem ab apostolica Ecclesia retineri, atque ab infe-
rorum portis non vinci: quas quidem portas repu-
larum licet illos homines, qui non ingrediuntur in
ejus aulam per Christum, qui est janua nunquam
clausa, imo cunctis adeuntibus semper patens.
Super ac adversus Deum purissima religione, veluti
immobili petra, dominatio nostra divinitus nobis
concessa fundamentum suum statuens, ibidemque
constituere subditos nostros universos studens,
plurimam hujus rei curam perpetuo praese fert.
Probe enim novimus, quod etiamsi terrarum impe-
rium Deus nobis annuit, attamen ipse nostri regna-
tor est: et quemadmodum necessarium putamus
fidem sinceram a subditis nostris impetrare; sic
exhibere Deo, qui nobis regnum largitus est, incon-
cussam fidem jure cogimur; credendumque Salo-
moni putamus, qui unicuique rei tempus idoneum
assignat. Hinc etiam pacificus Christus aliquando
opportunissime dixit: *Non veni pacem mittere in
terram, sed gladium* ¹. Neque nostra tranquillitas
pacem potest retinere et quiescere, cum exercitum
adversantium Dei legibus cernimus; sed spiritus
gladium corripimus, qui vitium a rectitudine sepa-
rat: divinaeque verba praese nobis gerimus, quibus
omne ab Ecclesia spurium dogma secernimus. Ali-
quando autem cum eodem Christo idoneo vicissim
tempore pacem suam donat, pacemque omnes
conservare jubet, et pacificos dicit esse beatos,
convertimus in vaginam gladium rationalem, qui
jam contradicentium corda transverberavit, et

¹ Matth. i, 34.

insanas ratiocinationes palam revelavit, inimicitias A
 maceriam destruxit, et contradictionis medium pa-
 rietem removit: et cum canonicorum sponas dici-
 mus: ordinate amorem inter eosque hactenus ritati
 sunt.

τά όπισω, ήδη τάς τών άντιλεγόντων διελθούσαν
 μίσου άνακαλύψασαν, τόν δέ της έχθρας φραγμόν
 μασότοιχον, και μετά της ήσματιζούσης τήξετε, φησιν,
 άγάπην επί τολς μέχρι νύν άντερίζουιν.

3. Id etiam in his quae nuper acciderunt, pia
 majestas mea factitavit. Controversia enim nata
 est de scripta in sacro Evangelio locutione veri Dei
 et Servatoris nostri Jesu Christi, quam apud disci-
 pulos effatus est in Passionis nocte dicens, ad Pa-
 trem se vadere, tanquam ea re discipuli laetari
 deberent, cum diceret: Ad Patrem vado, quia Pater
 meus major me est. Quaesitio autem in eo vernaba-
 tur, quomodo quovis sensu major loquente Christo
 Pater credendus sit. Jamvero Moysi cum illius virgae
 instar, dubitatio hae parum absit quin Ecclesiae
 Dei mare bifariam divideret, in quod pisces
 hominum rete sermonis demittentes, partem qui-
 que gentium comprehenderant: Ita ut dextra lan-
 que stare maris videretur altercautum inter se de
 dictionis hujus interpretatione.

χος εκ δεξιών και τειχος εξ εσωνύμων, ώς άλλήλοις
 σπας.

2. Nonnulli enim quibusdam Scripturae locis
 abutentes, in eo tantummodo quod Pater auctor
 est sempiternae et caelestis generationis unigeniti
 Filii Dei, interpretationem hujus dictionis circum-
 scribent: neque hanc dictionem de Christo qua-
 tusus incarnatus est, sinebant intelligi: tanquam
 si nova quaedam conjunctio naturarum Christi
 praeter ecclesiasticam traditionem procuderetur;
 idemque existimaretur, personae unitatem spectare,
 atque inconfusam crasim unitarum in Christo in-
 convertibiliter naturarum: atque hinc nos pe-
 cillitari, ne Monophysitarum blasphemias reno-
 varemus. Nonnulli vero existimabant, secundum
 usam exinanitionis demissionisque rationem dictum
 esse majorem filio patrem, ita ut Unigeniti personae,
 secundum ejus divinam naturam prorsus congrue-
 ret id effatum. Is enim se ipsum, qui absque carne
 erat, exinanivit, castumque uterum Deiparae
 subiit; quin tamen paternum sinum desereret: D
 totus indivisus a Genitore. Alii in persona commu-
 nis hominum naturae id dictum a Domino statue-
 bant: ita ut prope phantasticum Christi cum carne
 in terra incolatam efficerent. Alii ad carnem quo-
 que locutionem hanc Domini referebant; sed per
 mentalem praecisionem, qua carnem cogitabant
 extraneam veluti assumenti ipsam divinitati; ceu
 fere hypostasis carnis nostrum uniuscujusque, cum
 qua nulla est divinitatis conjunctio; carni enim
 servitus et ignorantia ascribitur, cum mentis
 simplici phantasia rem visibilem a cogitata distin-
 guimus, ut ait sapiens Damascenus. Nam certe

Εκκλησίας εκφυλον νόημα' πατε δε μετά του
 αυτού Χριστού, του κατά καιρόν αυθις την οικίαν
 ειρήνην βραβεύοντος και ειρηνεύειν εν έαυτοίς και
 πάλι καλεόντος και τά των ειρηνοποιών μακαρ
 ίζοντος, άποστρέφει μέν την λογικήν ρομφαίαν εις
 καρδίας και τους ούκ άνεπισημαίς λογισμούς εις
 καθαιρεί και τό της άντιλογίας καταστρέφει
 α', Ούτω δη και νύν επί τολς παρεμπροσούειν ή
 εύσεθής ήμών βασιλεία προσιδειν ήρξασο. Έζηταίτο
 μέν γάρ περί της έν τή Ιερογράφω Εδωγγελίω φω-
 νής του άληθινού Θεού και Σωτήρος ήμών Ίησού
 Χριστού, ήν τολς μαθηταίς προσεφθέγγασο κατά την
 του Πάθους ύκτα λέγων προς τόν Πατέρα πορεύε-
 σθαι, ώς όρειλαιν δε τό τουτ ήχαίρειν μέλλον αυτούς,
 ότι φησι, Πορεύομαι προς τόν Πατέρα, ότι ο Πατήρ
 μου μεζωτε μου όσσειν ή δε ζήτηεις, όπως ή κατά
 τίνα την διασάφην μεζων του λέγοντος Χριστού ο
 Πατήρ έκλαμάνεται. Ένταύθα κατά την Μωσαικήν
 εκείνην βάρδον τουτ το πρόβλημα μικρού δειν διχή
 διατέμνειν ήμλλη Θεού της Έκκλησίας την θάλασ-
 σαν, προς ήν οι ζωγρηταί των ανθρώπων άλιεις
 τά δίκτυα του λόγου χαλάσαντας την εθνικήν με-
 ρίδα συμπαράλλεξαντο· ώς και ιδόκαι Ισασοθαι τεί-
 πάντων άντιλεγόντων περί της του ρητού εξήγη-
 σως.

β'. Οι μέν γάρ τισι των γραφικών αποχρώμενοι
 χρήτων μόνη τή αιτιώ της άχρόνου και άνωτάτω
 γεννήσεως του μονογενοϋς Υιού του Θεού την εξή-
 γηαιν ταυτησι της φωνής περιέγραφοι, και συγ-
 χωρειν ούκ ήθελον και ώς σαρχοφόρου του Κυρίου
 κατά την κάτω γέννησιν χρηματίσαντος; την βήσιν
 ταύτην λογίζεσθαι· ώς έντευθεν καινήν τίνα την
 ένωσιν των του Χριστού φύσεων και μή κατά την
 εκκλησιαστικήν παράδοσιν αναφαίνεσθαι, και ταύ-
 τον είναι νομίζεσθαι όποσταςώς τε τό ένταλον πε-
 ριαθρείν και την έσώγγυτον κρδσιν των έν Χριστώ
 ήνωμένων άτρέπτως φύσεων, και δια ταύτα κινδυ-
 νεύειν τας των Μονοφυσιτών δυσσημίας οίον άνα-
 καινίζεσθαι. Ήσαν δε οι κατά μόνον τον της κνώ-
 σεως ες τον συγκαταβάσεως τρόπον ειρησθαι με-
 ζονα του Υιού τον Πατέρα διενοούνο, ώς τή του
 Μονογενοϋς όποστάσει κατά την θείαν αυτού φύσιν
 πάντως προσάπτεσθαι τό λεγόμενον· ούτος γάρ
 έαυτον κεινώνκειν άσαρκος ών, και την άγνήν ύπέδω
 μήτραν της Θεομήτορος, των μέντοι πατρικών ούκ
 άπέστη κόλπων, όλος ών άχώριστος του Γεννήτορος.
 Οι δε προσώπω της κοινής των ανθρώπων φύσεως
 τουτο ρηθήναι παρά του Κυρίου έτίθενο, ώστε μο-
 νοουχι φαντασιώδη την οικουομην της μετά σαρ-
 κός άναστροφής αυτού επί της γής εικονίζεσθαι.
 Ένιοι δε και της σαρκός μέν του Κυρίου την τοιαύ-
 την φωνήν περιέγραφοι, πλην άλλ' όποτε κατά
 φιλήν άποδιαίρεσιν σάρξ αυτη νοείται, ξένη της
 προσλαβομένης ταύτην θεότητος, όπως τυχόν ή
 της ήμών έκάστου σαρκός ύπόστασις, προς ήν
 ούδαμώς ούδαμία της θεότητος ένωσις· έν δη τρδ-

1 Joan. xiv, 28.

πον [καί] ἡ δουλεία καὶ ἡ ἀγνοία ταύτη προσάπτεται, ἥνικα ψιλαῖς τοῦ νοῦ φαντασίαις τὸ ὀρώμενον ἐκ τοῦ νοουμένου διέλωμεν κατὰ τὸν Διαμασκόθεν σοφόν· κατὰ γὰρ τὴν τῆς ὑποστάσεως ταυτότητα καὶ τὴν ἀδιάσπαστον ἑνωσιν οὔτε δούλη οὔτε ἀγνοῦσα λεχθήσεται· καὶ οὕτω καὶ πρὸς αὐτοὺς διαφωσκόντες οὗτοι ἐδείκνυντο.

γ. Οἱ δὲ ἐτέρωθεν αὐτοῖς ἀντικαθιστάμενοι ἤθεσαν μὲν καὶ τινὰς τῶν πνευματοφόρων τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας Πατέρων καὶ διδασκάλων τὴν τοῦ Κυρίου ταύτην φωνὴν ἐρρηνεύσαντας καὶ κατὰ τὸ αἶνον τῆς ἀκαταλήπτου πρώτης γενήσεως· ἀλλ' οὐν ὅποτε κατὰ τῶν ἐρεσχυλούντων κατ' οὐσίαν διαφέρειν τοῦ Υἱοῦ τὸν Πατέρα τὰς ἀντιρρήσεις· πεποιήντο τῇ τοῦ μείζονος φωνῇ κατὰ πάντα χρωμάτων καὶ ὁπόδασιν ἐν ἀμφοτέροις κατὰ τὴν φύσιν εἰσαγγόντων καὶ ἑτερότητα, ὃ μὴν δὲ κατὰ τοῦτο καὶ μόνον ἐκλαμβάνεσθαι τὴν τοιαύτην φωνὴν προσεπάγοντας. Ἦνικα γὰρ οὐ πρὸς τοιοῦτους ἦσαν αἱ ἀντιθέσεις· καὶ τὰ παλαιόματα, περὶ δὲ τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας καὶ τῶν φυσικῶν ιδιοτήτων καὶ διαφορῶν ἐδογματίζον, ἐκάστη τῶν φύσεων τὰς προσφόρους βήσεις ἀπένεμον, τὰς μὲν ὑψηλοτάτας· καὶ ὑπερκαίμενας τῇ τοῦ Χριστοῦ θεότητι ὦ· καὶ Θεοῦ τελείου ὄντος· προσαφορίζοντες, τὰς δὲ ταπεινότερας· καὶ ὑποβεθηκυίας τῇ ἐν τῷ αὐτῷ Χριστῷ ἀνθρωπότητι ὦ· καὶ ἀνθρώπου γεγονότι τελείῳ προσεπαρμύζοντες· οἷς καὶ τὸ ἡμέτερον ὠμοφρόνει κρᾶτος, ταῖς τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας φωστήρων διδασκαλαῖς ἐπόμενον.

δ. Οὕτω δὲ μετὰ τοιούτων ἀντιθεσεῖν ἀμφιγνωμονοῦντες ἀλλήλοις καὶ ἀντιλέγοντες ἀνεφαίνοντο. Ἄλλ' ἡ παρὰ τῆς ἀνωθεν δεξιᾶς καὶ δεδομένη καὶ διεξαγομένη βασιλεία ἡμῶν οὐχ ὑπερεῖδεν οὕτω τὴν νέον τοῦ Θεοῦ καὶ περιούσιον Ἰσραὴλ τῷ τῆς Αἰγυπτιακῆς κακίας ἄρχοντι πολεμούμενον, οὐδὲ τὴν ἐξ ἔθνῶν μετρημένην εὐκληματοῦσαν ἀμπελον ταῖς τῶν ἀπερόντων λόγων παρσισφορικῆς χαλαζωμένην ὄφον καὶ συντριβέσσοιαι μέλλουσαν, ὧ· καὶ τῷ φυτουργῶ ἠρηγηθῆναι διὰ τὸ ἀκαλλίς τε καὶ ἀκαρπῶν. Κἄν καὶ μύριας ὕσαι ταῖς ἀνθοκαῖς τῶν κοσμητικῶν φροντίδων διεμεμέριστο, καὶ τοῖς ἐκ τοῦ καλάμου θηρίαις, ἀλλὰ δὴ καὶ τοῖς πελαγίοις κήσεσιν ἀντιμαχεῖν ἠναγκάζετο ἐκ θαλάσσης ἄμα καὶ γῆ· προσεγγανοῦσι κατὰ ταῦτόν, ἐφ' ᾧ τὸ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς περικαλλέστατον σῶμα διασπαράξασθαι· ὁμῶς τὰ μὲν ἐν δευτέρῳ τίθεται, τῆς δὲ τῶν διεστώτων τῆς Ἐκκλησίας μερῶν οὐκ ὀλίγη γίνεται φρονεῖς προσενώσεως, καὶ τοῦ τὴν ὀρθόδοξον περὶ τοῦ ζητουμένου ἔνοιαν ἀνακαλυφθῆναι μεγίστην εἶς δείκνυσι τὴν προμηθεῖαν· εἶναι γὰρ πρὸς κράτους εἰρηναίας [ἐν] ἅπασι καταστάσεως

ε. Τοιγαρτοῦ καὶ τὸν ἁγιάτων καὶ οἰκουμενικῶν πατριάρχων, μετὰ τῶν ἐτέρων ἁγιοτάτων πατριαρχῶν, τοῦ τε τῆς Θεουπόλειος μεγάλης Ἀντιοχείας καὶ τοῦ τῆς ἁγίας Σιών τῆς πόλεως Ἱερουσαλήμ, συγκαλεσαμένη, καὶ τὴν ἐνδημοῦσαν τηνικαῦτα τῇ βασιλείᾳ τῶν πόλεων θείαν καὶ ἱερὰν τῶν τοῦ Χριστοῦ ἀρχιερέων σύνοδον, συναθροίσασά τε τὰς χριστιανικῶν τῶν τὴν τοιαύτην ἐξηγησαμένων φωνῶν θεοφύ-

A secundum personæ unitatem Inseparabilemque conjunctionem, neque servitutem memorare licet neque inscitiam. Atque ita hi inter se dissidabant.

3. Contrarii autem his, noverant quidem a nonnullis inspiratis Ecclesiæ Dei Patribus dictum id Domini explicatum fuisse quatenus Pater auctor est incomprehensibilis primæ natiuitatis: verumtamen ita aiebant cum respondendum esset iis qui nugabantur differre a Filio Patrem substantialiter, ac vocabulo major quaquaversus abutebantur, et minorem in utroque statu gradum naturæ congingebant ac diversitatem. Nec hujus locutionis sensum tantummodo ad dictam rationem trahebant. Si quando enim contra ejusmodi adversarios non dissererent ac depugnarent, sed de incarnati Verbi statu, et naturalibus proprietatibus differentiisque doctrinam traderent: tunc suas cuique naturæ locutiones attribuebant; sublimiores quidem et eminentes ad Christi divinitatem, utpote Dei perfecti, convertebant; humiliores autem et submissas Christi humanitati, utpote hominis item perfecti, accommodabant. Atque ad horum sententiam nostra quoque majestas accedebat, sanctorum Ecclesiæ luminarium doctrinam consequens.

4. Illic erat ergo contradicentium invicem dissidentiumque status. Sed a Deo data directaque majestas nostra novum Dei pretiosum Israel non neglexit ab Ægyptiacæ malitiæ principe sic divexitatum; neque vitem ex ethnicis translata et jam frondentem, ab absurdarum doctrinarum corruptelis, veluti grandine, verberari perfringique sivit, ita ut viniti deformitas ejus atque sterilitas defendenda foret. Et quamquam nos innumeris mundanarum fluctibus ferisque palustribus premimur, itemque marinis monstribus resistere cogimur, quæ mari simul terraque inhiant ut pulcherrimum Romani imperii corpus dilacerent; at tamen, his posthabitis, ad dissidentium Ecclesiæ membrorum revocandam concordiam toti incumbimus: et de orthodoxo controversi dicti patefaciendo sensu maximam gerimus sollicitudinem. Quippe hanc rerum concordiam valde confidimus principium fore etiam pacifici dominationis nostræ status.

τὴν ἐπὶ τούτοις εἰρήνην ἀπαρχὴν καὶ τῆς τοῦ ἡμετέρου εὐελπίστου γνώμης πεπίστευκε.

5. Vocatis igitur sanctissimo atque œcumenico patriarcha, aliisque sanctissimis patriarchis, nempe urbis Dei magnæ Antiochiæ, et sanctæ Sionis urbis Jerusalem; nec non ex incolentibus per id tempus regiam metropolim episcopis, divina et sacra Christi episcoporum synodo congregata; auctoritates deiferorum Patrum, qui dictum illud interpretati fuerant, in medium proferri curavimus, diligentique

scrutinio perpendi. Atque hæc quidem rationis igne exploratæ, instar auri obrizi deprehensæ sunt, nihilque suberat habentes, æcus ac nonnullis antea videbatur. Contradictentium autem argumenta dissidentiaque dicta refutata sunt; unicoque omnium capitū Christo corpus Ecclesiæ schismati jam obnoxium apte connexum est et accommodatum; et qui ex eodem regenerationis adoptionisque fonte prodierant, fraterna concordia sententiaque coaluerant. Hinc definitum fuit, quemadmodum hoc Domini dictum, secundum veterum sacrarum synodorum religiosissima placita, intelligendum sit. Decretum quippe fuit, ut dictum hoc et secundum diversas alias intelligeretur ac prædicaretur a sanctis Patribus editas interpretationes; et simul secundum etiam humanam Christi, creatam, circumscriptam passibilemque naturam, in qua idem Christus passus est, et secundum reliquas hujus naturæ proprietates; ita ut hinc et vera Domini humanitas, id est incarnatio, salva sit, et naturarum in unica persona distinctio cum impermixtis proprietatibus retineatur. In isto autem religiosissimo tomo nostra quoque majestas manu propria purpureis litteris scripsit ad verbum sic:

συντηρεῖσθαι ἀσυγχύτους τὰς ἰδιότητας. Ἐν δὲ τῷ οἰκτιρογράφῳ ἐρυθροῖς ὑπαισημένω γράμμασιν,

6. (Sequor sententias sanctissimorum patriarcharum sacræque et divinæ synodi, atque ipsam Domini carnem, vi conjunctionis exaltatam supraque omnem honorem collocatam (ita ut hoc eximio nexu deflata sit) inmutabiliter, invariabiliter, inconfuse, inconvertibiliter, hypostatice conjunctionis gratia, inseparabiliter indivisibilemque manentem, simul cum assumente ipsam Deo Verbo, pari honore coli et adorari, unica adoratione, regioque et divino in solio ad Patris dexteram residere; utpote quæ gloriosas divinitatis dotes adepta est, salvis naturarum proprietatibus.) Atque ita Dominus Jesus Christus, etiam post incarnationem, de indivisibili Trinitate unus, cum sua autem indivisibili una persona duplex, et ex inconfusis naturis compositus, Ecclesiam discordia dividi et contradictione mergi periclitantem, ad unitatem duxit seu reduxit; et tanquam Dei hominumque mediator, cunctos in se ipso reconciliavit.

7. Quoniam vero maliæ pater in clandestinis insidiis residens, atque a tentando hominum genere nunquam desistens, consuetæ impudentia sua nunc etiam impetum fecit, et juxta vias scandala posuit; de novo is qui Ecclesiæ terram stabili fundamento constituerat, ad hanc e cælo respexit: et synodica quæstio de supradictis dogmatibus instaurata est: novumque scriptum ab iis qui suspecti erant, editum fuit; propterea quod juberentur de sua conscientia Ecclesiam certiorum facere: cui scripto singuli manu propria subscripserunt, anathemati subjicientes eos qui contraria sentirent propositis jam a majestate nostra sententiis, nec non a sau-

ρων Πατέρων, εἰς μέσον προτεθῆναι ὀκονομήσασθαι καὶ μετ' ἀκριβοῦς βασανισθῆναι κατεξετάσας. Καὶ γοῦν αἱ μὲν δοκιμασθεῖσαι τῷ τοῦ λόγου κυρίῳ ὡς ἔδραζον χρυσίον εὐρέθησαν, μηδὲν ὑπόχαλον ἐφελκόμεναι [δ] πρότερόν τισιν ἐνομιζέτο· αἱ δὲ τῶν μέχρι τότε ἀντιλεγόντων ἐνστάσεις καὶ ἀσύμφωνοι φωναὶ διαλύονται, τῇ δὲ μὲν κεφαλῇ τῶν πάντων Χριστῷ τὸ διασπασθῆναι κινδυνεύον σῶμα τῆς Ἐκκλησίας συναρμολογεῖται καὶ συμβιδάσεται, καὶ οἱ ἐκ τῆς αὐτῆς κολυμβήθρας υἱοθετηθέντες ἀδελφοὶ ὁμοφρονῶντες καὶ ὁμογνώμονες γίνονται. Ἐνετίθεν καὶ ὁρογραφεῖται τὰ περὶ τῆς τοιαύτης τοῦ Κυρίου φωνῆς, ὅπως ἀκολουθῶν [τοῖς] ἀνέκαθεν τῶν ἱερῶν συνόδων εὐσεβάστοις δόγμασιν ἐφέλλει παραλαμβάνεσθαι. Κεκύρωται γὰρ κατὰ τὰς ἐκφύρας μὲν ἑτέρας, παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων δὲ καὶ δοθείσας ἐξηγήσεις, νοεῖσθαι ταύτην καὶ λέγεσθαι: οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὴν ἐν τῷ Χριστῷ ἀνθρώπινῃ κτιστῇ καὶ περιγραπτῇ φύσιν, καθ' ἣν ὁ αὐτὸς Χριστὸς πάσχειν τότε πεφυκυῖαν καὶ κέπωνθε, καὶ τὰς λοιπὰς τῆς τοιαύτης φύσεως ἰδιότητας· ὡς ἐνετύθεν καὶ τῇ ἀληθῇ τοῦ Κυρίου ἐνανθρώπησιν ἐκτὸν σάρκωσιν οὐχέσθαι, καὶ τὸ τῶν φύσεων ἀφύρτον ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ μὲν ὑποστάσει τοιοῦτῳ εὐσεβογράφῳ τόμῳ καὶ ἡ βασιλεία ἡμῶν οὕτω πρὸς ἔπος διαλαμβάνουσα·

ζ'. Ἐποικῶ τὰς γνώμας τῶν ἁγίων πατρῶν καὶ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου, καὶ λέγω δτι σὰρξ τοῦ Κυρίου ἐξ αὐτῆς ἐνώσεως ὑπερυφωθεῖσα καὶ ἀνωτάτω πάσης τιμῆς ὑπερκαίμενη, ὡς ἐξ ἀκρας ἐνώσεως [ὁμόθεος] γενομένη, ἀναλλοιώτως, ἀμεταβλήτως, ἀσυγχύτως καὶ ἀτρέπτως, διὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἑνωσιν, καὶ ἀχώριστος καὶ ἀδιάσπαστος μένουσα τῷ προσλαβομένῳ αὐτῇ θείῳ λόγῳ, ἰσοκλειῶς αὐτῷ τιμάται καὶ προσκυνεῖται μὲν προσκυνήσει, καὶ τοῖς βασιλικῶν καὶ θείων ἐγκαθίδρυται θώκοις ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς ὡς τὰ τῆς θεότητος ἀρχήματα καταπλουτήσασα, σωζομένων τῶν ἰδιοτήτων τῶν φύσεων. (Καὶ [οὕτως] ὁ τῆς ἀδαιρέτου Τριάδος καὶ μετὰ τὴν σάρκωσιν εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, ἐν τῇ ἀδαιρέτῳ αὐτοῦ μὲν ὑποστάσει διπλοῦς τε καὶ σύνθετος ἐν ἀσυγχύτοις ταῖς φύσει, τὴν ἐξ ἀσυμφωνίας διαιρεθῆναι καὶ τῷ τῆς ἀντιλογίας ὕδατι καταδυθισθῆναι κινδυνεύουσαν Ἐκκλησίαν εἰς ἃν συνήγαγε καὶ ἀνήγαγε· καὶ ὡς θεοῦ καὶ ἀνθρώπων μεσίτης καὶ νῦν ἐν αὐτῷ τοῖς πάντας κατήλλαξεν.

ζ'. Ἐπεὶ δὲ ὁ τῆς κακίας πατὴρ ἐν ἀποκρύφῳ τῆς ἐνδράς καθήμενος, καὶ τοῦ τῶν ἀνθρώπων τῷ γένει ἐπιβουλεύειν οὐκ ἀπεχόμενος, μετὰ τῆς συνήθους καὶ αἰθῆς ἀναιδίας προσέβαλε καὶ ἐχθόμενα τρίβων ἔθετο σκάνδαλα, πάλιν ὁ θεμελιῶν τὴν τῆς Ἐκκλησίας γῆν ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν αὐτῆς ἐξ οὐρανοῦ πρὸς ταύτην ἐπέβλεψε· καὶ συνοδικῇ πάλιν ἐπὶ τοῖς λεγομένοις γίνεται κατεξέτασις, καὶ γράμματα πάλιν ἐκτίθεται παρὰ τῶν ἐν ὑποψίᾳ [μὲν] γεγονόντων, πληροφορησάσι δὲ τὴν Ἐκκλησίαν ἀπειρηθέντων περὶ τῆς αὐτῶν συνειδήσεως· ἐν ᾧ καὶ ἕκαστος [τούτων] οἰκτιρογραφῶς ὑπέγραψεν, ἀναθέματι καθυποβάλλων τοῦ ἐναντία φρονήσαντος ταῖς

προεστθεισας τῆς ἡμῶν βασιλείας γνώμας καὶ τῶν ἀγιωτάτων πατριάρχων καὶ τῆς ἱερᾶς καὶ θείας συνόδου; ἀφ' οὗ τὸ κύρος ἐδέξαντο, καὶ οὕτω διὰ βίου φρονήσαντες. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ τοὺς τῆς κενώσαι μὲν τὴν τοιαύτην φωνὴν προσαρμόζοντας ἢ τῆ κατὰ ψιλὴν ἐπίνοιαν διαιρέσει, ὁπότε [ἢ] τοῦ Κυρίου ἀπρὸς ὡς μὴδὲ τῆ θεότητι ἐνωθεῖσα καθ' ἑαυτὴν νοεῖται καὶ κρίνεται (καθ' ὃν τρόπον καὶ δούλη καὶ ἀγνοῦσα λέγεται), οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς [λέγοντας] τὴν τοιαύτην φωνὴν παρὰ τοῦ Κυρίου βηθῆναι ἐδ τῆς κοινῆς φύσεως τῶν ἀνθρώπων ὑποδουμένου πρόσωπον, ὡς περ καὶ ἐγκαταλειφθῆναι παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐπὶ σταυροῦ κρεμάμενος ἀνακίραγεν· ἔπερ οἱ θεοὶ Πατέρες προσώπων τῆς κοινῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως λαχθὲν ἐκλαμβάνονται (ἐκείνης γὰρ πάντως ἢ ἐγκατάλειψις, ἢ ταῖς ἀμαρτίας ὑπόδικος γέγονεν· οὐ [γὰρ δὴ] Χριστοῦ αὐτοῦ, δε [ἀμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν οὐδὲ] εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ), καὶ τοὺς τοιοῦτους οὖν [ἀπαντας] ὑποδίκους ἔθεντο τῆ καταβίβη τοῦ ἀναθέματος. Ἐπὶ δὲ τῷ τοιοῦτῷ γράμματι καὶ συνοδικὴν γράμμα προέβη, τὰ συναχθέντα διαγράφων ἀριθμητότατα.

8. Καὶ νῦν ἰδοὺ κατὰ τὴν ἐν Ἀσματοὶ νόμφην ἢ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία προφαίνουσα τὴν πνευματικὴν αὐτῆς ἀγαλλίαν, Ὁ χειμῶν, φησὶ, παρῆλθε δι' οὗ ἢ ἀγάπη τῶν πολλῶν ἀπεψύγετο, ὁ ὑπέρος ἀπῆλθεν, αἱ βαλκαύματα τῶν ἀντιθέων ἐπιφορὰ διελύθησαν, τὰ ἄνθη τῆς ἀληθείας ὄφθη ἐν τῇ γῆ. Τὴν γὰρ τοῦ Νυμφίου φωνὴν ἤκουσθη, ὅτι ἡ φωνὴ αὐτοῦ ἔδει· ἢ γὰρ τοῦ Κυρίου φωνὴ, περὶ ἧς ἡ ζήτησις ἦν, τοῖς ὀρθοῖς τῶν τῆς ἀληθείας κηρύκων κρατυνθεῖσα λόγους ἀπεδόθη τοῖς αὐτῆς τροφίμοις μετὰ τῆς εὐσεβείας κηρύττεσθαι· καὶ ἰδοὺ νῦν αἱ νεφέλαι παρῆλθον ἀπὸ τῆς τηλαυγησεως τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς ἐδ σκοτός τῆς ἀγνοίας λύσαντος καὶ σκεδάσαντος· καὶ τὸ τοῦ σκανδάλου αἵτιον διελύθη καὶ τῶν ἡμετέρων τριβῶν μετήρηθη, καὶ οἱ πόδες ἡμῶν ἐν εὐρυχώρῳ τῆς ἀληθείας ἐστήκασιν, καὶ ὁ τὴν πτέρναν τῆς καρδίας βρις καταπεπάτηται· καὶ μία γέγονεν Ἐκκλησία κενῶς δοξολογοῦσα τὸν Κύριον.

9. Δὲ δὴ καὶ ἡ βασιλεία ἡμῶν καὶ νῦν ἐπικυροῦσα τὰ παρὰ τῶν ἀγιωτάτων πατριάρχων καὶ τῆς συναλεγμένης θείας καὶ ἱερᾶς ταύτης συνόδου ὀρθοτηθέντα, καὶ βεβαιότατα διαμένειν ἐθέλουσα, τὸ παρὸν εὐσεβὲς ἐκτίθεται ἰδικτον, δι' οὗ καὶ πᾶσι τοῖς ὑπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐπικράτειαν ταύτης ἔχουσιν τῆς ὀρθοδόξου γνώμης παρακαλεῦσθαι. Εἰ δὲ τις ἐναντιοφρονῶν αὐτοῖς φωραθῆσεται καὶ τὴν παρούσιν ἡμῶν [εὐσεβῆ] γραφὴν παραλογίζομενος, εἰ μὲν ἐπίσκοπός ἐστιν ἢ κληρικὸς ἢ μοναχός, τὸν τοιοῦτον θεσπίζομεν τῷ τῆς καθαιρέσεως ἐπιτιμίῳ καθυποβάλλεσθαι· εἰ δὲ τῶν ἐν ἀξιώμασι καὶ τῶν ἐντελεστῶν τελεῖ, δημεῦσαι τε ὑποκεισθαι, καὶ τῆ ἀφαιρέσει τοῦ ἀξιώματος· εἰ δὲ τῆς τῶν ἰδιωτῶν μερίδος καθίστηται, ὑπερορίαν τῆσδε τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων καὶ πάσης ἀπλῶς κατακρίνεσθαι πόλεως, καὶ ἐπὶ πᾶσι [τούτοις] τῆ ἀυστηρότητι τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων ἐπάγεσθαι.

Μηνὲ Ἀπριλίῳ ἰνδικτικῶνος· ἰδ' τοῦ, 5χ' ἔτους·
Cant. II, 11.

et celsissimis patriarchis, sacraque et divina synodo, ex quo sanctionem hæ accepissent; seque ita in posterum creditores confirmarunt. Præterea illos qui ad unam exinanitionem hoc dictum referunt, vel ad simplicem intellectualem præcisionem, qua Domini caro, tanquam ne unita quidem divinitati, ipsa per se cogitatur et reputatur; secundum quam rationem serva quoque et inscia dicitur: insuffer et eos qui dicunt hanc locutionem a Domino fuisse prolataam quatenus communis naturæ hominum personam gerebat; ita ut etiam se derelinqui a Patre in cruce fixus exclamaverit; quam exclamationem divi Patres in persona communis hominum naturæ factam intelligunt: hæc enim reapse derelicta fuit, quæ peccatis se obnoxiam fecerat; non autem Christus, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus: hos quoque, inquam, omnes sententia anathematis perculerunt. Super hujusmodi autem scriptio conditum est synodicum decretum, quod omnia constituta perspicuo ordine continet.

8. Et nunc ecce, instar sponsæ Canticorum, Christi Ecclesia spiritalis suam præ se ferens pulchritudinem, Hiems, inquit, transit, qua charitas multorum refraxerat; imber abiit, violenti scilicet controversiarum impetus; flores veritatis in terra apparuerunt. Vocem quippe Sponsi inaudii, quæ sane dulcis est. Etenim Domini vox, de qua lis fuerat, rectis veritatis præconibus roborata, tradita est alimenta suis ut cum sana pietate prædicetur. Et ecce jam nubes transierunt ob veri luminis splendorem, quo ignorantia tenebræ solvantur ac dissipantur. Scandalorum lapides e viis nostris ejecti sunt; pedes nostri in latitudine veritatis consistunt; et qui cordis calcaneum observat serpens calcatus fuit; unaque facta est collaudandum Dominum Ecclesia.

9. Quamobrem nostra quoque majestas et nunc sanciens ea quæ a sanctissimis patriarchis congregataque dia et sacratissima synodo definita fuerunt, eademque firmissima manere volens, hoc primum proposuit edictum. Unde et cunctis qui Romano parent imperio, ut hanc retineant sacram fidem mandamus. Si quis autem contrarium sentire deinceps deprehenderit et hanc nostram primum scripturam violare, si quidem episcopus fuerit, aut clericus, aut consecratus monachus, hunc mandamus depositionis judicio esse subjiciendum. Sin autem e majoribus dignitatibus quispiam, honorem ei bonaque erepta volumus. Sin denique privatus homo fuerit, exsilio ex urbe non solum regia, verum omni prorsus multetur: et præterea severitatem sacrorum divinorumque canonum exponatur.

Mense Aprilii, indictione 11, anno 6074.

AUREA BULLA CONFIRMANS CONVENTIONEM CUM GENUENSIBUS (30).

Quandoquidem venerabilissimus Archiepiscopus civitatis Janue et sapientissimi Consules et universum Commune ejusdem civitatis mittentes ad Imperium meum sapientem nuncium eorum Amicum de Murta dederunt ei potestatem tractare et conventare cum Imperio meo de quibus voluerint : ille autem ad Imperium meum perveniens et de his negociis sufficienter tractans hanc conventionem hic ostensam fecit, et sacramento eam confirmavit, que et sicut habentur de verbo in verbum :

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti amen. Ego Amicus de Murta, civis Janue, legatus ab Archiepiscopo civitatis Janue et a Consulibus et ab omni Communi civitatis Janue, accipiens potestatem ei junctum ab eis ut, quicquid juravero et conventuro vice Janue cum sanctissimo et excellentissimo Imperatore Romeon Porfirogenito Domino Hemanuele Comino, firmum et ratum erit hoc ab eis : hanc presentem conventionem facio et juro ex voluntate Archiepiscopi et Consulium et locius Communis civitatis Janue ad sanctissimum Dominum Imperatorem Porfirogenitum Dominum Hemanuelem Cominum et ad omnes heredes et successores Imperii ejus et Romaniam sicut significabitur.

Quum (31) ab hodie et in antea usque in sempiternum donec mundus steterit non erunt Januenses contra Imperium ejus vel contra ejus heredes et successores vel contra Romaniam vel contra aliquam terram ipsius Imperii, quam nunc habet vel quam in antea Domino adjuvante acquisierit, neque per consilium neque per pecuniam neque per stolium idem (32) per navalem exercitum neque ullo aliquo modo, neque Januenses hoc facient neque aliqua conjungentur justa vel injusta occasione alicui homini coronato vel non coronato, qui sit vel qui erit, christiano vel pagano, viro vel mulieris (33), qui mori vel vivere possit : sicut de capitulo coronati tractatum est in curia Domini Imperatoris, et intellectum et interpretatum est mihi et a me confirmatum ad honorem et proficuum ejus Imperii et Romaniae, sicut et ego debeo hoc interpretari Januensibus ut et in antea sic istud capitulum intelligatur et observetur.

Et nunquam facient Januenses dampnum alicujus terre Imperatoris et persone ejus vel heredum et successorum ejus. Neque facient diminutionem imperii sui vel honori (34) ejus neque inquirent hanc per se vel aliter, sed maxime si aliquid tale intellexerint in terra Janue, debeant hoc disturbare. Et si ab aliquibus fuerit assultus factus vel obsessio contra aliquam terram Imperatoris, Januenses qui in terris illis fuerint inventi, bona fide sine dolo et fraude

A debent illas defendere et custodire ad honorem domini Imperatoris et heredum ipsius. Si vero aliquis alicujus inimici ex parte aliqua aliquando pervenerit Christiani vel Saraceni sive pagani versus aliquas partes Imperatoris usque ad numerum centum galearum vel plus, universi Januenses qui tunc inventi fuerint in terris Romanie, debent intrare in galeris domini Imperatoris cum consuetis soldis curie domini Imperatoris quos consuevit dare Latinis, et ire contra sapradictum stolium cum galeris Grecorum, et non revertentur, donec illud servicium compleatur et Grecorum galere revertantur vel in Constantinopolim vel in aliam terram domini Imperatoris. Veruntamen quando predicti Januenses debent moveri, habebunt licentiam relinquendi in custodia navium et rerum suarum homines XX quos maluerint vel elegerint. In propriis vero galeris ibunt Januenses quot armare poterint. Si vero Januenses in aliqua terra domini Imperatoris neque unam galeram armare poterint, omnes in eam intrabunt et complebitur numerus galere ex alia gente sufficienter.

Quandocumque vero dominus Imperator voluerit Januam mittere pecuniam vel res vel homines ejus, galeras sive naves, contra quemcumque miserit es Christianum sive paganum coronatum vel non coronatum, ut ex debito debeant Januenses honorifice eam (35) recipere, et defendere in terra sua et custodire secundum voluntatem hominum domini Imperatoris, qui cum eis erunt, omnem pecuniam et res missas, homines, galeras et naves, quanta et qualia erunt, ab omni homine coronato et non coronato : debentes et hic intelligere capitulum de coronato sicut superius interpretatum est, ad servicium et honorem domini Imperatoris et Romanie.

Et non impediunt umquam Januenses dominum Imperatorem et heredes vel successores ejus ad conquirendas terras aliquas, preter jus quod habent in terra Surie sive ex bello sive ex emptione seu aliquo alio modo. Si vero et in his ex parte domini Imperatoris custodietur Januensibus justitia eorum, neque in his debent impedire dominum Imperatorem facere in his quicquid voluerit.

De offensionibus vero quas fortasse Januenses fecerint in terris domini Imperatoris Grecis vel aliis gentibus que non sint Januenses, debent judicari in curia domini Imperatoris, sicut Venetici et caeterae Latine gentes. Si vero contigerit Januenses aliquos depredari aliquando vel aliter ledere aliquam terram domini Imperatoris vel homines ejus, dabitur super hoc noticiam (36) Janus civitati ab Imperatore sive per litteras sive per nuncium, et dabunt operam sine

(30) Anno 1170. — Edidit ex archivo Genuensi Sauli della colonia dei Genov. in Galata II p. 188.

(31) Malin : Quod.

(32) Imo legendum : id est.

(33) Legerim : mulieri.

(34) Lege : honoris.

(35) Malin : ea.

(36) Lege : noticia.

dolo et fraude invenire eos et facere ex eis justiciam et vindictam ad honorem domini Imperatoris spectantem. Si forte isti malefactores inventi non fuerint, similiter fiat vindicta in bonis eorum.

Hanc conventionem et que in ea scripta sunt capitula omnia debent habitatores locius civitatis Janue a majore usque ad minorem observare domino Imperatori Romeon Porfirogenito domino Hemanuelli Comnino et omnibus heredibus et successoribus ejus et Romanie, donec mundus steterit. Et omnes futuri Consules Janue aliter fieri non debent consules, nisi prius juraverint cum consilio et consensu archiepiscopi et nobilium et communis locius Janue sacramentum factum in hac conventionem, quatenus observetur ista conventio rata et inconcussa. Neque unquam Januenses dimittent hanc conventionem vel facient contra eam, neque pro ecclesiastica excommunicatione neque pro precepto alicujus hominis coronati vel non coronati, quemadmodum dominus Imperator et heredes ejus et successores Imperii sui debent observare semper, que ab Imperio suo per presens crisobolum [logon] promissa sunt civitati Janue, que sic habentur.

Propter (37) enim gratiam et bonam voluntatem quam habet dominus sanctissimus Imperator Romeon ad habitatores civitatis Janue, et propter servicium et fidem quam manifestant complere ad Imperium ejus et Romaniam in sempiternum et semper, promittit Imperium dare civitati Janue embolum et scalam et ecclesiam ultra Constantinopolim in loco qui dicitur Orem in loco bono et placabili. Et dare civitati Janue et communi propter solemnitates singulis annis perperos D et pallia duo, et archiepiscopo Janue perperos LX et pallium unum. Et dabuntur modo simul civitati et communi Janue solemnitates (38) annorum XXVI propter expensas que eis imminet. Et ut debeant commercium dare sic: videlicet in Constantinopolim de centum quatuor, in aliis vero terris Romanie sicut ceteri Latini dant commercium. Custodientur vero Januenses et res eorum integre in omnibus terris domini Imperatoris. Si vero lesio aliqua eis ab aliquo illata vel facta fuerit, invenient justiciam ab Imperio ejus secundum quod decens est. Sed et statim quod reclamationem fecerint contra aliquem Grecum vel aliam gentem coram Imperatore, invenient justiciam in curia Imperii sui. Habebunt vero pofestatem naves Januensium negociari in omnibus terris ubicunque voluerint, preter in Rusiam et in Matica, nisi forte ab ejus Imperio specialiter hoc fuerit eis concessum. Si autem Januenses res suas in Constantinopolim introduxerint, easque vendere non poterint, fiet de

A rebus eorum sicut consuetudo est fieri in aliis Latinis qui dant commercium. Et si aliqua navis Januensium, a quacumque parte venerit, naufragium passa fuerit in Romaniam et contigerit de rebus ejus auferri eis ab aliquo, fiat preceptum Imperii ejus vindicandi et recuperandi res amissas. Adhuc et istud preceptum est quum si contigerit Januenses offendere aliquem modo aliquo, non debent judicari ab aliqua alia gente nisi a curia domini Imperatoris presidente, judicante videlicet aliquo de consanguineis Grecis Imperatoris vel de hominibus ipsius. Neque tenebitur in captione faciens injuriam ante iudicium si dederit fidejussorem: si vero fidejussorem non dederit, tenebitur quidem in custodia, extractur tamen et judicabitur donec iudicium manifestum et finis iudicii fuerit in ipso. Preterea expletis quinque annis mittetur camerarius domini Imperatoris ad vindictam faciendam Januensibus, si ipsi per damnationem domino Imperatori fecerint.

Ista omnia in presenti carta significata conventio ego prenominate nuncius civitatis Janue Amicus de Murta et iuro sine fraude et malo ingenio, ex precepto et voluntate archiepiscopi, consulum et locius civitatis communis civitatis Janue communis (39) confirmari et observari ab eis et jurari et firma et stabilia custodire in sempiternum et semper.

Quandoquidem presentem synphoniam et conventionem prenominate nuncius fecit et sacramento hanc confirmavit, ecce et Imperium meum per presens crisobolum [logon] ejus, quum, si universitas Januensium, videlicet archiepiscopus consules et multitudo locius communis, hanc conventionem recipientes secundum consuetudinem eam complebunt et per scriptum fecerint et juraverint quod secundum prescriptas ejus distinctiones et capitula observabunt eam incorruptam et immobilem usque in sempiternum et semper ad honorem Imperii nostri et Romanie, firma observabuntur ab Imperio nostro que ab eo promissa sunt Januensibus, que superius sunt significata, donec videlicet firmiter et indissolubiliter observabuntur quo ab eis conventata sunt Imperio meo et Romanie. Presente grisoboliologo Imperii mei firmiter et stabiliter perseverare debente, facto mense octubris presentis terciae indictionis anno [VI] M[DC]LXXVIII (40), in quo et nostrum clementissimum et a deo concessum signavit imperium vel potestas.

Subscriptio proprie manus Imperatoris: Manuel in Christo deo fideliter Imperator Porfirogenitus et allocrator Romeon o Cominos.

(37) Sequitur tenor chrysobulli anterioris, videlicet ejus quod a. 1155 datum est. Cf. supra Nov. VIII.

(38) Forte solemnitatis.

(39) Hic corruptelam inesse patet.

(40) Apud Sauli l. l. est: M. . . . . LXXVIII. Silvestre de Saey in *Mém. de l'Institut. Cl. d'Hist.* III

p. 103 legisse videtur VIMDCXCVIII, cumque numerum in 6688 mutandum esse putat. Sed datum fuit hoc chrysobullum indictione 3, que quidem incidit inter a. 1155 (cf. not. 37) et legationem Criminali a. 1174 susceptam (cf. Sauli l. c. p. 188), ut annus a. o. c. 6688 indicari debuisset. Z. A. L.

XVIII.

DE EPISCOPIS CONSTANTINOPOLI VERSANTIBUS (41).

Uti autem episcopi illi qui citra rationabilem causam ultra annum secundam novellam 123, aut ultra semestre tempus secundum canonem 160 concilii primi et secundi in eade Sanctorum Apostolorum coacti, Constantinopoli hærent, deponantur: [id vero] abrogatum est per jussionem celeberrimi imperatoris domni Manuelis Comneni, quæ edita est mense Septembri, indictionis vii, et hæc constituit in hæc verba:

Ubi igitur imperatoria mea majestas hæc expendit, ad præsentem dispositionem etiam invita descendere coacta est: ac sancit per præsentem hanc jussionem, ne sacerrimi episcopi citra inevitabile aliquid impedimentum et evidentem rationabilem causam, longiore tempore, quam a piis legibus divinisque canonibus præfinitum est, in magna urbe commorentur: aut alioqui vel invitæ ab illa ejicientur. Verum ipsorum in magnam urbem introitus secundum veterem ex canonibus et legibus ortam fieri debet consuetudinem.

Τὸ δὲ καθαιρεῖσθαι τοὺς ἐπέκεινα χρόνου κατὰ τὴν τοιαύτην ραγ' νεορὰν, (42) ἢ ἐπέκεινα ἐξαμήνου κατὰ τὸν 163 κανόνα τῆς ἐν τῷ παρ' ἡμῶν Ἁγίων Ἀποστόλων συστάσεως α' καὶ β' συνόδου διατρίβοντας ἐπισκόπους εἰς Κωνσταντινοῦπολιν χωρὶς εὐλόγου αἰτίας, ἀνηρέθη διὰ προστάξεως τοῦ δοιδίμου βασιλέως κυροῦ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, ἀπολυθείσης κατὰ μῆνα Σεπτεμβρίου ἐνδ. ζ', καὶ διοριζομένης ταῦτα ῥητῶς.

Ταῦτα τοίνυν ἀναλογισαμένη ἡ βασιλεία μου πρὸς τὴν παρούσαν ἐλθεῖν οἰκονομίαν ἠναγκάσθη καὶ ἀκουσα καὶ θεσιζῆι διὰ τοῦ παρόντος αὐτῆς προστάγματος μὴ πλεονα τοῦ παρά τε τῶν φιλευσεθῶν νόμων καὶ τῶν θείων κανόνων ὑφαπλωθέντος καιροῦ τοῖς λεπωτάτοις ἀρχιερεῦσιν ἐνδιατρίβειν διχα τινὲς ἀπαιτήτου ἐμποδισμού ἐν τῇ μεγαλοπόλει καὶ προφανοῦς εὐλόγου προφάσεως, ἢ μὴν καὶ ἀκοντες τῆς μεγαλόπολεως ἐκδηθήσονται. Ἡ (43) μέντοιγε ἐν τῇ μεγαλοπόλει εἰσελεύσεις αὐτῶν ὀφείλει γίνεσθαι κατὰ τὴν ἐκπαλαι κανονικῶς καὶ νομίμως κρατήσασαν συνθήειαν.

XIX.

DE TOMO SISINNII PATRIARCHÆ (44).

De tomo Sisinnii, qui est de nuptiis duorum fratrum cum duabus consobrinis: publicata mense Junio, indictione viii.

Ut utraque recte serventur et colantur, imperialium et pontificalium jussionum majestas, legumque et canonum subtilitas; nec scriptum illud omnino es: abrogandum, nec rursus permittendum ut ratum sit. Sed media quadam, et regia, ut aiunt, via est incedendum: et utrumque est conservandum, nempe et reverentia, quæ debetur antistiti, qui illum tomum conscripsit; et imperatoribus, qui illius decisionis meminerunt, et videndum, ne quid, quod a legibus canonibusque discrepet, suadeatur; quod hæc induxit decisio. Oportet enim contractum ea decisione introductum, jam quidem etiam ante interrogationem perfectum non dissolvi, sed eos, qui sic matrimonio conjuncti sunt, pœnis impositis gravari, judicio et examinatione illius loci antistitis, et conservari conjugium. Quod si prius sciscitatum accesserint, non concedere sine convenientibus pœnis et mandatis, propter eam, quæ superius dicta est, reverentiam. Nec libere, ac secure, nullaque [ad eos retardandos] allata causa sciscitantibus permittere, sed cum mandato; vel ipsos potius ab Ecclesia, dictæ decisionis, et eorum

Ἐπερ τόμου τοῦ Σισιννίου, τοῦ περὶ γάμου θυοῖν ἀδελφοῖν μετὰ θυοῖν ἐξυδελφῶν, ἀπολυθείσα κατὰ μῆνα Ἰουνίου, ἐπιτεμήσεως η'.

Ὅς ἂν οὖν καὶ ἀμφοτέρα καλῶς περιφυλαχθῶσι καὶ σεβασθῶσιν, ἢ τε μεγαλειότης τῶν βασιλικῶν τε καὶ ἀρχιερατικῶν διαταγμάτων καὶ ἡ τῶν νόμων καὶ ἡ τῶν κανόνων ἀκρίβεια, μῆτε παντελῶς δοσιῶν τῷ τόμῳ τοῦτω τὴν λύσιν, μῆτε πάντῃ ἐπιτρέπειον αὐτῶ καὶ αὐθις τὸ ἐνεργόν· ἀλλὰ τὴν μέσον βασισιῶν (ὄρασι) καὶ βασιλικῆν, καὶ ἀμφω συντηρητέον, τὸ τε περὶ τὸν τομογράφον ἐκείνον ἀρχιερεῖα σέβας καὶ τοὺς ἐπιμνησθέντας τοῦ τόμου αὐτοῦ βασιλεῖς, καὶ τὸ μηδὲνα τοῖς νόμοις ἀπέθων καὶ τοῖς κανόσι προτρέψασθαι, ἕως ὅ τοιούτου τόμου εἰσήνεγκε. Χρὴ γὰρ τὸ ἀπὸ τοῦ τοιοῦτου τόμου εἰσηνεγμένον συνάλλαγμα, ἤδη μὴ συτελεσθῆν καὶ πρὸ ἐρωτήσεως, μὴ διασπᾶσθαι, ἐπιτιμῆσι δὲ τοὺς οὕτως εἰς γάμον ἀρμοσθέντας βαρύνεσθαι, κατὰ τὴν κρίσιν καὶ δοκιμασίαν τοῦ κατὰ τόπον ἀρχιερέως, καὶ συντηρηέσθαι τοῦτοις τὸ συνοικέσιον· φθάσαν δὲ πασεῖν εἰς ἐρωτήσιν, μὴ ἐνδίδοσθαι χωρὶς τῶν ἀνηκόντων ἐπιτιμῶν καὶ ἐντολῶν, δι' ὃ σέβας ἀνωθεν εἰρηται, μὴδὲ ἀδωῶς καὶ ἀνυποστόλως καὶ ἀναίτιος τοῖς ἐρωτήσασιν ἐπιτρέπεσθαι, ἀλλὰ μετὰ ἐντολῆς, μᾶλλον δὲ καὶ ἀνάμνησιν τοῦ ῥηθέντος τόμου παρὰ τῆς

(41) Anno 1174. — Hujus Novellæ pars, quam infra damus, servata est in Bals. comun. ad Phot. VIII, 2. Qui locus cum commentario ad Photii Nomocanonem sive ab ipso Balsamone sive a recentiori scholiasta post mortem Manuelis (τοῦ δοιδίμου βασιλέως) adjectus sit, viri nile est, hocce πρόσταγμα imperatoris tunc, cum commentarium ipsum conscriberet Balsamon, nondum promulgatum fuisse, et proinde ind. VII, qua editum esse dicitur, in suam imperii Manuelis incidere, id est au-

1174 convenire videtur. Z. A. L.

(42) Scil. Nov. Justiniani 123, c. 9.

(43) Hæc verba ἡ μέντοιγε, κατὰ Balsamonis scholiastæ sint, an Novellæ nostræ partem faciant, dubitare est. Z. A. L.

(44) Tomus P. Sisinii de impedimento matrimonii ob affinitatem sexti gradus a. 997 promulgatus, ad quem imperator respicit, editus est in Tomo CXIX Patrologiæ nostræ, col. 727.

ἐκκλησία· λαμβάνειν αὐτοὺς καὶ τῶν ἐν αὐτῷ διατα-
τομένων. Καὶ εἰ μὲν τὸ θέσπισμα τιμῶν προαιρού-
μενοι καὶ τὰ ἐν αὐτῷ διελημμένα φυλάττειν ἀπαρα-
σάλευτα βούλοιντο, ἐπαινετοὶ πάντως εἰσὶν· εἰ δὲ τὸ
παρ' αὐτοῦ κωλυμένον διαπράττεσθαι προαιροῦντο,
ἐκχωρηθήσονται μὲν τοῦτο ποιεῖν, πλὴν ὅμως τοῖς
προσῆκουσιν ἐπιτιμοῖς καθυπαγόμενοι.

quæ in illa decernuntur, commemorationem acci-
pere. Et si decretum quidem honorare volentes,
quæque in eo comprehensa sunt velint inconcussa
servare, sunt omnino laudandi; sin autem quod ab
eo velitum est velint agere, hoc eis facere permit-
tetur, convenientibus tamen eis prius positis im-
positis.

XX.

NOVELLA DE POSSESSIONIBUS MONASTERIORUM (45).

Laudatur a Bals. ad c. 12 syn. Nic. II his verbis: Ἀπελύθη κατὰ τὸν Ἰούνιον μῆνα τῆς θ' ἰνδ.
Τοῦ ς' τοῦ πρώτου βασιλικῶν, ἀνατρέπον σχεδὸν τὸ τοιοῦτον εὐσεβέστατον καὶ εὐεργετικώτατον
χρυσόβουλλον (46), καὶ διὰ τοῦτο πάντα τὰ μοναστηρικὰ ἀκίνητα ὑπὸ τῶν ἀναγραφῶν ἠρπάζοντο.

(45) Anno 1178.

(46) Spectant hæc ad Nov: II supra.

ANNO DOMINI MCLXXXIII.

ALEXII COMNENI II

IMPERATORIS

NOVELLA CONSTITUTIO.

NE MONASTERIORUM IMMOBILIA DESCRIBANTUR.

Ἡ βασιλεία μου, τῆς ἐκ τῶν ὑμετέρων εὐχῶν Β
συνάρσεως χρήζουσα καὶ ἐν πᾶσι κατ' ἔχνος βαίνειν
τοῦ ἐν μακαρίῳ τῇ λήξει βασιλέως αὐθέντου καὶ
πατρὸς αὐτῆς θέλουσα, καὶ τὸ περὶ τοῦ ἀναθεθειμέ-
νους ὑμᾶς τῷ Θεῷ εὐεργετικῶν ἐκείνου μιμεῖσθαι
προσῆρται· ταύτη τοι καὶ διὰ μῆκος ταύτης τῆς ἐφ'
ὕμιν ἀγαθοποιίας καὶ τῷ βασιλεύσαντι ταύτην Θεῷ
χαρίζεται, καὶ τῇ τοῦ αὐθέντου καὶ πατρὸς τῆς
βασιλείας μου ἀγίᾳ ψυχῇ, καὶ τῷ ἡμετέρῳ δὲ κράτει
τῆς εἰς τὸ ἀγαθὸν προκοπῆς ὑποβάθρα καὶ θεμελίος
τίθεται.

α'. Καὶ ἐπικλιθῆς τῇ ὑμῶν γενομένη ἀτῆσει, τὸ
ἐνεργὸν ἔχειν καὶ ἀπαρασάλευτον καὶ ἀμετακίνητον
τοὺς ἐπ' εὐεργεσίᾳ τῶν καθ' ὑμᾶς μονῶν ἀπολυθέν-
τας τρεῖς χρυσόβουλλους λόγους παρὰ τῆς ἀγίας
ἐκείνου βασιλείας διορίζεται, καὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀμε-
τακινήτως μένειν δυνάμει ἐφ' ἧς κατὰ τὴν ἀρχὴν
ἐξετέθησαν· καὶ τὰ ἀκολουθῶντα δὲ τοῦτοις προδάντα
τῆς παραδύσεως πρακτικὰ τὸ ἀσφαλὲς ἐπιφέρεισθαι,
κἂν μετὰ διετίαν γεγόνασι, κἂν ἴσως τινὰ τούτων
τοῖς προσφύροις σεκρέτοις καταστρωθῆναι οὐκ ἐφθα-
σαν· τῶν εἰς ἐρμηνείαν ἢ ἀνατροπὴν τῆς τῶν χρυ-
σοβούλλων δυνάμει· μερικὴν ἢ καθόλου ἀπολυθέν-
των παντοίων προσταγμάτων τῶν καὶ ἐν τῇ ὑπομνή-
σει ὑμῶν δηλουμένων, κἂν ὅπως ἔρα καὶ ἀπελύθη-

Impertium meum ex vestris precibus auxilio in-
digens, et vestigiis domini et patris sui bonæ me-
morix volens insistere, illus quoque in eos qui sunt
Deo dedicati, beneficentiam imitari constituit. Ideo
per hanc unam in vos beneficentiam et Deo, qui
ipsum imperatorem fecit, gratificatur et imperato-
ris ac patris nostri sanctæ animæ: et nostræ
potentiæ profectus in bonum basim ac fundamentum
ponit.

1. Et vestræ petitioni se inclinans, ut vim suam
habeant, sintque stabiles, firmæ ac immobiles, quæ
de vestris monasteriorum beneficiis, auree tres
bullæ emissæ sunt a sancta illius majestate, de-
cernit: et ut in eodem robore immobiliter perma-
neant, in quò a principio expositæ sunt, et quæ iis
consequenter processerunt traditionis acta, securi-
tatem referant, etiamsi post biennium facta fuerint:
licet fortasse quædam eorum in convenientibus se-
cretis prius positæ non fuere: iis, quæ ad inter-
pretationem vel subversionem virium bullarum
aurearum particularem vel generalem editæ sunt;
jussionibus, quæ in vestra suggestionem declarantur,
quomodocumque emissæ fuerint, per hoc responsum

(1) Anno 1181.

Inutilibus invalidisque redditis, et perinde ac si ne A
essent quidem omnino, reputatis.

2. Cessabit autem et quæ hoc usque vestris monasteriorum immobilibus in Thracia et Macedonia sitis, insultavit practorici et catepanici usus exactio, stuppæque et axungie redemptio et exactio: tanquam per hanc præsentem resolutionem excisæ et radicitus extirpatæ, et eo redactæ, ut nec sint, nec nominentur: prætoribus, et exactoribus, et catepanis, et iis, qui stuppæ et axungie redemptionem vel exactionem exercent; iisque qui illis ministrant, sic ejusmodi immobilia prætereurrere debentibus, perinde ac si ne in suis quidem omnino regionibus sita essent: utpote quæ non sint a fisco omnino requirenda in omnibus, quæ hoc modo decreta sunt ipsi, ab initio hodierni diei repetiti diurni, et deinceps in omne ac perpetuum tempus, suscepta sine contradictione; nec habeantur pro descriptis in publicis actis. Licet autem non descripta sint in actis, sed alio quo modo agnita, et sic recepta.

3. Si quis autem præterea, quæ cõstituta sunt his aureis bullis, et præsentì solutione mei imperii, fuerit ausus aliquid exsequi in quibusvis possessionibus immobilibus vestrorum monasteriorum, præterquam quod læsæ majestatis tenebitur reus (sicut his aureis bullis definitum est), ab eminentissimo quoque temporis illius mystico illatum cuiquam vestrarum possessionum damnum sarcire compellatur. Monasteriis quoque omnibus vicissim curæ erit, tam iis quæ sunt intra urbem, quam quæ extra, sub terminis iis aureis bullis comprehensis imperatoris bonæ memoriæ inclyti domini et patris imperii mei, ea peragere, quæ in vestra suggestione declarata sunt: nisi velint tali excusatione privari, eo quod semel ea neglexerint.

ὁμῶν δεδῆλωται, εἰ μὴ βούλονται τῆς τοιαυτῆς ἐξουσίας διαπεσεῖν ἐκ τοῦ ἀπαξ τούτων καταμελλῆσαι.

σαν, τὸ ἀπρακτον καὶ ἀνίσχυρον ἀποφερομένον διὰ τῆς παρουσίας λύσεως, καὶ ὡσπερ εἰ μὴδὲ ὄλιγος γέγονασι λογιζομένων.

β'. Ἀργήσαι δὲ καὶ ἡ μέχρι τοῦ νῦν ἐπικεισχωμάσασα τοῖς ὑπὸ τὰς καθ' ὁμᾶς μονὰς ἀκινήτοις, τοῖς κατὰ τὸ θέμα Θράκης καὶ Μακεδονίας διακατεμένοις, ἀπαίτησις τῆς τε πρακτορικῆς καὶ κατεπανικῆς γύρας καὶ χρείας, καὶ ἡ στυπίου καὶ ἀξουγγίου ἐξώνησις ἢ ἀπαίτησις, ὡς διὰ τῆς παρουσίας λύσεως ἐκκοπιόμεναι καὶ ῥιζοτομούμεναι καὶ εἰς τὸ ἀνύπαρκτον καὶ ἀνομόμαστον ἀποκαθιστάμεναι· τῶν πραιτόρων καὶ πρακτόρων καὶ κατεπάνων, καὶ τῶν τὴν ἐξώνησιν ἢ ἀπαίτησιν τοῦ στυπίου καὶ τοῦ ἀξουγγίου κατὰ κειρὸς ποιουμένων, καὶ τῶν ἐξυπηρετούντων αὐτοῖς οὕτω παρατρέχειν τὰ τοιαῦτα ἀκίνητα ὀφειλόντων, ὡς εἰ μὴδὲ ὄλιγος ἐν τοῖς ὀπ' αὐτοῦ θέμασι ταῦτα διεκείντο, ἅτε καὶ αὐτῶν ἀκαταζητήτων μελλόντων διατηρεῖσθαι ἀπὸ τοῦ δημοσίου ἐπὶ πᾶσι τοῖς τοιοιτοτρόπως ἐπιγυωσθεῖσιν αὐτῶ ἀπ' ἀρχῆς τῆς σήμερον ἀπαίτουμένης ἐγγρονιας καὶ εἰς τοὺς ἐξῆς ἅπαντας καὶ διηνεκεῖς χρόνους δεχομένοις ἀναντιρρήτως, καὶ ὡς μὴδὲ ἐν δημοσιακῶς πρακτικῶς καταγραφῆναι λογιζομένοις· κἀν μὴ κατεγράφησαν δὲ ἐν πρακτικῶς, ἄλλως δὲ πως ἐπεγνώσθησαν, δεχομένοις καὶ οὕτω.

γ'. Τοῦ κατατολήσαντος ἑτερόν τι παρὰ τὰ διωρισμένα τοῖς τοιαύτοις χρυσοβούλλοις καὶ τῇ παρουσίᾳ λύσει τῆς βασιλείας μου ἐπὶ ταῖς ὑπὸ τὰς καθ' ὁμᾶς μονὰς παντοίας ἀκινήτοις κτήσεις διαπράξασθαι, σὺν τῷ καὶ καθοσιώσει ὑποπίπτειν (καθὼς διὰ τῶν τοιοῦτων χρυσοβούλλων διωρισθῆ) καὶ παρὰ τοῦ κατὰ τὴν ἡμέραν μεγαλεπιφανεστάτου μυστικοῦ καταναγκαζομένου εἰς τὸ τὴν ἐπενεχθεισάν τινη τῶν ὑφ' ὁμᾶς κτήσεων βλάβην ἀποθεραπεύειν αὐτῆ. Μελήσει μέντοι καὶ τῷ μέρει τῶν μονῶν πασῶν, τῶν τε ἐντὸς τῆς μεγαλοπόλεως καὶ ἐκτὸς, ὑπὸ τοῖς ἐμπεριειλημμένοις μέντοι δροῦς τοῖς τοιοῦτοις χρυσοβούλλοις διακατεμένων, τοῦ ἐν τοῖς μνημοσύναις τοῦ ἐν βασιλεύσειν ἀοιδίμου αὐθέντου καὶ πατρὸς τῆς βασιλείας μου ἐκτελεῖν ὅσα ἐν τῇ ὑπομνήσει ἐξουσίας διαπεσεῖν ἐκ τοῦ ἀπαξ τούτων καταμε-

ANNO DOMINI MGLXXXIII.

ANDRONICUS COMNENUS.

NOTITIA.

Andronicus Comnenus imperatoris Alexii Comneni primi sive Senioris nepos fuit, filius autem Isaaci Comneni Sebastocratoris. Claruit anno 1180, vel circiter. De cujus eximia eruditione, singulari eloquentia atque exquisita sacræ Scripturæ notitia, testimonium perhibet eximium Nicetas Choniates, cujusmodi illud est, quod pag. 149 editionis Græco-Latinæ Parisiensis, his exstat verbis: Καὶ ταῦτα λέγων καὶ γράφων Ἀνδρόνικος μὲθ' οἷας οὐκ εἶποι τις ἀνπειθανάγκης καὶ λαμπρότητος; (ἦν γὰρ εἰ καὶ τις ἄλλος, γραμμάτων ἐμπειρος, καὶ ἀνὰ στόμα φέρων δὲ τοῦ πνευμιτόρητορος

Παύλου τὰ ἐπιστολῆα) εἶχε πάντας τῆ αὐτοῦ γνώμῃ προστιθεμένους. Hoc est, *Hæc Andronicus incredibili persuadendi studio et artificio orationis loquens ac scribens (erat enim litterarum, ut quilibet alius, peritus, et Spiritu sancto afflati oratoris Pauli Epistolas semper in ore habebat), omnes in suam sententiam pertraxit.* Hucusque Nicetas Choniates. Scripsit autem *Dialogum contra Judæos*, qui ms. exstat in Bibliotheca Cæsarea Vindobonensi, Codice ms. theologico Græco 255, ut habet Petrus Lambecius libro v *Commentariorum* hujus Bibliothecæ, pag. 169, his verbis : « Codex 255 manuscriptus theologicus Græcus est chartaceus antiquus, et optimæ notæ in folio, constans foliis 138, qui olim ad Joannem Sambucum pertinuit. Illo continetur *Imperatoris Andronici Comneni*, qui imp. Alexium Comnenum II sive Juniolem, anno 1183, nefarie occidit, et anno 1185 a seditiosa plebe Constantinopolitana vicissim occisus est, *Dialogus contra Judæos*, cujus titulus et principium :

Ἡ δογματικὴ τῶνδε τῶν λόγων χάρις,
 Τὴν Ἑβραϊκὴν ἐξελέγχουσα πλάνην,
 Τὰς εὐσεβεῖς δεικνύσι τοῖς πιστοῖς τρίβους.
 Ἐγραψα δὲ αὐτὴν Ἀνδρόνικος ἐκ πόδου,
 Ἀδελφῶπις Ἀνακτοῦ, Αὐσόνων γένους
 Κομνηνοφύου, ἐκ σεβαστοκράτορος
 Εἰς γῆν προαχθεῖς, καὶ γλυκὺ βλέψας φῶς.

Docilis venustaque libelli gratia,
 Verbum retundit efficax insaniam.
 Piasque rite credulis monstrat vias.
 Huic Andronicus auctor est, sacer studii
 Frater potentis Ausonum luse soli
 Proimperator, quem satu Comnenides
 Eduxit orbi, et solis almo luminis.

Ἐπειδὴ περ πολλοὶ τὴν τῶν παρανόμων Ἰουδαίων ἐπεχείρησαν παραστῆσαι δυστέλειαν, καὶ ὅπως μὲν ὁ φιλόανθρωπος Δεσπόσης καὶ κηδεμῶν, οὐ διὰ σημείων μόνον, ἢ Προφητῶν, ἀλλὰ δι' ἀμφοτέρων ἅμα πολυμῶς, καὶ πολυτροπῶς τὴν σωτηρίαν τούτων πραγματευόμενος, etc. Ubi notandum est codicem hunc tractatus istius, secundum Joannis Sambuci opinionem, esse idiographum, sive propria ipsius Andronici manu exaratum qui jam a Petro Stevartio Leodiensi, sed Latine tantum interprete Joanne Livineio, editus est in tomo singulari *Lectionibus Antiquis* Henrici Canisii addito, Ingolstadii typis Ederianis anno 1616, in-4. Cui Livineio cardinalis Sirletus, vir doctissimus, ms. suum codicem Græcum commodaverat. Hinc autem manifeste liquet, quantum fallatur supra memoratus Joannes Livinejus, qui in Præfatione suæ versionis Latine *Dialogi Andronici contra Judæos*, illum anno Christi 1327 esse compositum asserit. » Quem secutus fueram in *Supplemento* meo *Bellarmini*, ad annum 1320, p. 593. Sed hunc *Dialogum* Andronico Comneno imperatori II seu Juniori adscribens, qui anno 1327 imperium assecutus est. Minime quoque audiendus est, cardinalis Sirletus, qui ut Joannes Livinejus ibidem refert, porperam credidit auctorem illum *Dialogi*, non esse ipsum *Andronicum Comnenum*, sed e, tantum jubente opus istud ab Euthymio Zigabeno fuisse compositum. Quod enim ipse Andronicus *Dialogum* istum proprio Marte composuerit, luculenter apparet ex carminibus supra exhibitis, qui ei tituli loco præfixi sunt : sicut et ex Nicetæ Choniatae testimonio allato, de Andronici ejusdem eximia eruditione, singulari eloquentia, et exquisita sacræ Scripturæ notitia. Exstat quoque Græce ms. in Bibliotheca Serenissimi Bavaricæ Ducis, codice 128, ut patet ex ejus catalogo, ad calcem tomi II *Apparatus sacri* Antonii Possævini. Andronicum Camaterum auctorem habere videntur : *Dialogus adversus Latinos de processione Spiritus sancti*, et *Disputatio imperatoris cum doctore Armeniorum Petro, De duabus in Christo naturis, et aliis capitibus*. Sed non *Opusculum contra Joannem Veccum patriarcham Constantinopolitanum*, quæ mss. asservantur in eadem Bavarica Bibliotheca, codice 120, teste eodem Possævino, in Catalogo istius Bibliothecæ, pag. 62. Denique notandum est in supra memorata *Dialogi* editione Latina Livineii et Stevartii, *Dialogum* illum esse divisum in 64 capita, nullum autem in codice hoc manuscripto Cæsareo, istius divisionis exstare vestigium. Hæc de eo Lambecius libro v *Commentariorum* Bibliothecæ Cæsareæ Vindobouensis, p. 169 et 170, et in Catalogo scriptorum hujus tomi, pag. 303 et 365. Henricus Wharthon in *Supplemento Historiæ litterariæ* Guillelmi Cavi, ubi pag. 24, hunc Andronicum Constantinopolitanum refert ad annum 1327 cum Livineio. Omnia autem hæc Opuscula ascribit Andronico Camatero Constantinopolitanæ urbis præfecto Guillelmus Cavius in *Historia rei litterariæ*, parte 1, ad annum 1156, pag. 676 ; et parte II *Historiæ litterariæ* ad annum 1183, pag. 397, 398, quæ vix conciliari possunt cum iis quæ scribit ejus continuator Warthon ad annum 1327, pag. 24.

ANDRONICI COMNENI

IMPERATORIS

DIALOGUS CONTRA JUDÆOS.

CAPITA DISPUTATIONIS CONTRA JUDÆOS.

- I. De Deo trino et uno, quam intellectu difficilis.
 II. Animantia etiam Deum agnoscunt.
 III. Deus Pater genuit.
 IV. Moyses Trinitatem agnovit.
 V. Dei significatio.
 VI. Christum a Patre genitum, ex prophetis ostenditur.
 VII. E Psalmis idem ostenditur.
 VIII. Generatio divina mente comprehendere non potest, et quomodo fiat.
 IX. De Spiritu sancto ejusdem cum Patre naturæ.
 X. Similitudines S. Trinitatem exhibentes.
 XI. De divina Providentia.
 XII. Cur Deus arcana fidei homini initio celaverit.
 XIII. Judaicæ gentis a Deo defectio.
 XIV. Comparatio Synagogæ et gentilium.
 XV. Filii et res Abrahami cum Deo collatæ.
 XVI. Cur in monte Abraham sacrificare filium jubetur.
 XVII. Isaac immolandum Christi typus crucifixi.
 XVIII. Aries cum cornibus inter vepres, quid significat.
 XIX. Comparatio Jacobi et Esau.
 XX. Jacobi res cum Christo collatæ.
 XXI. Scala Jacobi typus B. Virginis, et reliqua illius gesta.
 XXII. Duæ Jacobi uxores quid designent.
 XXIII. De Josepho allegoria Christo tributa.
 XXIV. Camelus in Scriptura odium designat.
 XXV. Invidia fera crudelior est.
 XXVI. Josephus in Ægypto ad summos evectus honores.
 XXVII. Calumniæ vis quanta.
 XXVIII. Moyses historia mystice explicata.
 XXIX. De Incarnatione, seu cur Dei Filius homo factus.
 XXX. Cur Christus homo simul et Deus.
 XXXI. Cur ex Virgine nasci Christus voluit.
 XXXII. Gens duplex gentilis, et Hebræa.
 XXXIII. Isaia vaticinium cap. 11, de Christo egregie explicatum.
 XXXIV. Aliorum prophetarum oracula de Christo.
 XXXV. De Christo Deo et homine.
 XXXVI. Alter Isaia capitis VII de Messia locus expositus.
 XXXVII. Deum hominem fieri voluisse et de stirpe Davidis.
 XXXVIII. Mariam ortam e stirpe Davidis, ex genealogia Judæorum.
 XXXIX. Danielis propheta de Christi adventu.
 XL. Calamitates Judæis ob perfidiam irrogatæ.
 XLI. Christo mors illata, peccatorum maximum.
 XLII. De Antichristi adventu.
 XLIII. De imaginum cultu.
 XLIV. Exempla duo perfidiæ Judæorum.
 XLV. De Christianorum baptismo, et ejus cum circumcissione comparatio.
 XLVI. Quibus olim nominibus baptismus designatus.
 XLVII. Eliæ cum Christo comparatio.
 XLVIII. Legis Christi cum Moyse comparatio.
 XLIX. Prophetia de Judaicæ legis abrogatione.
 L. De evangelica lege vaticinia.
 LI. Caput Isaia primum eleganter in Judæos torquetur et explicatur.
 LII. De gentium conversione et Judæorum perverbia propheta.
 LIII. Vaticinia de Christi nativitate.
 LIV. De abjecta plebe Judaica propheta, et gentium vocatione.
 LV. Prophetia de Christi morte et resurrectione.
 LVI. Psalmus secundus exponitur.
 LVII. Psalmus XXI de Christi passione eleganter explicatur.
 LVIII. De Sabbato Judæorum et Dominica Christianorum.
 LIX. Panis propositio typus corporis Dominici.
 LX. De Christi a mortuis resurrectione.
 LXI. De inferorum spoliatione, et mortuorum resurrectione.
 LXII. Christus mortuus corruptionem effugit.
 LXIII. Christum post resurrectionem edisse et in cælum ascendisse.
 LXIV. De secundo Christi adventu in judicium.

ANDRONICI COMNENI

IMPERATORIS

DIALOGUS CONTRA JUDÆOS

CHRISTIANI ET JUDÆI.

(1) Quoniam multi scelestorum Judæorum impietatem ostendere sunt aggressi, quemadmodum clemens Dominus ac curator non per ostensa sola, atque prophetas, sed per utraque simul et multifariam multisque modis salutem iis molitus, ex acerba servitute Pharaonia ereptus, prodigiose per mare Rubrum trajecterit, et Pharaonem per invia ire audentem obruerit; promissæque terræ insulantium satrapas dejecerit; afflictos autem, et in Ægypto luto, lateribus atque paleis enectos erexerit, per deserta traduxerit, vestesque ille, qui nubibus cælum operit, intactas conservavit; angelicum panem, et avium carnes panis ille cælestis depluerit; rupem in aquæ fontem, is qui aquis terram firmavit, miraculose commutavit: tum autem, quod primum atque maximum est, non erubuerit eorum se Deum, ille humanæ naturæ opifex et architectus, vocare. Et ne Dei mei exsequendis singulari miraculis satietatem convivis creem, mensa e quotidianis Ecclesiæ ferculis instructa: agendus mihi quoque ad metam equus est (2), et novi tanquam cibi atque mensus, jucundiores quidem certe apponendi. Nam

A velut eibus corporalis, quem assidue in os ingeras, demum insuavis gulæ traditur, quamlibet vel lectissimum vicias; ad eundem modum, et qui animo intelligentia prædito, atque immateriato ex divinis oraculis paratur, is nimirum aliis longe gratior cognoscitur, qui arduarum rerum quam expeditissimam comprehensionem præstat. Atque equidem hinc jam ordior.

B Ego vero, o fidelis ac sacer Christi grex (sic etenim vos, populum peculiarem, gentem sanctam, filios simul et cælestis vitæ promissique regni hæredes, vos sic appello, majorum voces et prophetica oracula imitatus), scripturam detrectabam (nam verum fatebor) partim qui scriptores amplecterer et magni facerem; partim qui inscitias meæ conscius mihi timerem, ne, cujus ingenium a bonis litteris esset in dies abjectius, nihil quod ad gloriam proficeret, præstarem. Nequit enim omnino exsueca terra et inarata frequentes spicas educare. Verum non in hac illustri modo ac regia urbe (3), sed etiam (4) Orestide, et in Thessalia sum nactus sciolos quosdam legisconsultos, qui Judaicam reli-

¹ Hebr. i, 5. ² Exod. xiv, 21 et seqq.; xv, 1 et seqq. ³ Exod. xvi, 4 et seqq.; xvii, 5, 6; Hebr. xi, 16.

⁴ Exod. xix, 6; 1 Petr. ii, 9.

(1) In codice Casareo, quem Lambecius indicavit, hæc legitur Græca quæ conveniunt cum Latinis: Ἐπειδήπερ πολλοὶ τὴν τῶν παρανόμων Ἰουδαίων ἐπιχειρήσαν παραστήσαι δυσσέβειαν καὶ ὅπως μὲν ὁ φιλόανθρωπος θεσπότης καὶ κηδεμὼν οὐ διὰ σημείων μόνον ἢ προφητῶν, ἀλλὰ καὶ δι' ἀμφοτέρων ἅμα κολυμερῶς καὶ πολυτρόπως τὴν σωτηρίαν τούτων πραγματευόμενος, ἀπήλλαξε μὲν αὐτοὺς πικρὰς δουλείας Φαραωνίτιδος· καὶ δι' Ἐρυθρὰς παραδόξως διαπεράσας· τὸν δὲ Φαραῶν κατατολήσαντα τῆς ἀβάτου καταπεπόντικε· καὶ καθέλε μὲν δυνάστας τῶν τῆς γῆς τῆς ἐπαγγελίας κατορχουμένων· ἀνίψωσε δὲ ταπεινοὺς οὓς ὁ πῆλξ καὶ ἡ πλινθία καὶ τὸ ἄχυρον ἐν Αἰγύπτῳ καταπάτησε· διήγαγε τε αὐτοὺς ἐν ἐρήμῳ· καὶ συμπλατύνεσθαι τὰς ἐτθῆτας· ὁ νεφέλαις περιβάλλων τὸ στερέωμα κατεσκέδασεν· ἄρτον δ' ἀγγέλιων καὶ σάρκας ὀρνίθων ὁ οὐράνιος ἄρτος ὁμορῆσαι πεποίηκε· πέτρων δὲ πηγὴν ὕδατος, ὁ τὴν γῆν τοὺς ὕδασι θεμελιώσας τετρατόρηκε· τὸ πρῶτον δὲ καὶ μείζον αὐτοῦ ἀνεπισχόντως ὁ τῆς ἀνθρωπίνης Δημιουργοῦς ὠνόμασε φύσας· καὶ ἵνα μὴ καθ' ἕναστον τῶν τεραστίων τοῦ Θεοῦ μου διεξερχόμενος κόρον ἐμποιήσω τοῖς δαιτυμόσιν ἐκ τῶν τῆς ἐκκλησίας καθήμεραν προτιθεμένων ἐτοιμάζων τὴν τράπεζαν· ἄγε δὲ καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τὴν νόσσαν τὸν πῶλον ἀγάγωμεν· καὶ καινότερας τροφῆς· ἡδυτέρας δὲ μᾶλλον παραθῶμεν ἱεζοματς, κ. τ. λ. Ἐὶ paulo post: ὡς δ' ἐνέτυχον οὐ

μόνον ἐν ταυτῇ τῇ περιφῆμῳ καὶ βασιλίδι τῶν πῶλων, ἀλλὰ καὶ ἐν Ὀρεστιάδι καὶ Θεσσαλίᾳ σοφισταῖς καὶ νομοθέταις (sic) τοῖς τῶν Ἰουδαίων αὐτοποιουμένοις θρησκαῖς, κ. τ. λ. Post præmium vero sic incipit dialogus:

Πρὸς Ἰουδαίους.

C Ἦνος ἔνεκεν οἱ τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου ζῆλον, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν ἔχοντες πρὸς με τὴν σήμερον ἐληλύθατε;

Οἱ Ἰουδαῖοι.

Ζηλωτὴν ὄντα σε μαθόντες τὸν τοῦ Χριστοῦ, τῶν δὲ Μωσαέως κατολιγροῦντα, αὐτήκοοι γεγονέναι τῶν λεγομένων παραγενώμεθα.

Postrema verba sunt p. 66 a tergo ἢ ἀλλ' εἰς παραλόγους καὶ ἀλλοκότους ἐπιθυμίας ἐξεκλήνην. Sed utrum opus perfectum sit, an vero post hæc verba desiderentur aliqua, ignoro. Habuerat et Sirlæus Cod. Græcum, et supra fuit indicatum. Βασκ.

(2) Imitatio est proverbii apud Nazianz. in Basilium Magnum et in Nat: lem, et in sanctum Pascha: Κεντεῖ τὸν πῶλον περὶ τὴν νόσσαν.

(3) Quæ Constantinopolis, et nova Roma in Oriente dicta, antea Byzantium. C. n.

(4) Ab Oreste sic appellata, atque ab Adriano instaurata. Adrianopolis Mæcedoniæ ingens oppidum, Zonare, Nicetæ et Constantino Manasse. C. n.

gionem propugnarent, non illi quidem vera divini Spiritus luce et instinctu; sed qui pingue, ut sic dixerim, et obumbratum sacrarum Litterarum studium agitent, nec suspicere, prout inque terram defixi, possent. Eos, inquam, cum offendissem, qui audirent quidem quæ oportet, sed effutirent quæ non oportet, non ita docente eos lege (apage), sed qui legem capere nequirent; (scilicet quasi luminum princeps sol,) cum hic progreditur, et aliis præluceat, tum cæcutientibus æque radios non immittit; itidem sane et legis difficultas iis, qui ingenio sunt purgato, evidens ac perspicua est; torpidis nubila atque turbida. Nam legis, uti Moses appellat, velamen⁹, non in scriptione, sed hominum mente, hodieque manet. Eam cum imperitiam advertissem, ut egregius quidam senex, oblitus senectutis, ad luctam cum adolescentibus ineundam prosilit; ita equidem, timiditatis quoque amolitus notam, dedi operam ut utrorumque interrogationes ac responsiones monumentis mandarem: potest enim animus magnus, Dei studium profertens, etiam quæ supra vires sunt tentare. Itaque nuda in primis interrogationum ac responsionum verba proponantur.

CHRISTIANUS. Quid est, quod vos, qui Mosaicæ legis zelum habetis, sed non secundum scientiam, ad me hodie convenistis?

JUDÆI. Nos enimvero, intellecto, Christianarum te æmulum rerum, Mosaicæ contempnere, coram, quæ dicerentur, audituri venimus.

CHRIST. Dei quidem præcepta, ejusque pro nobis mortalibus salutarem incarnationem tueri et professus sum, et profiteor, et ad extremum usque spiritum profitebor. Cæterum Mosaicam legem, quæ est velut umbra et figura nostræ salutis atque Instaurationis, adeo non contemno, ut etiam colam et amplectar.

JUD. At si Mosaicam legem amplecteris, neque ea tibi sententia labiis modo expressa ac formata falso excidit, quamobrem nos, qui eam propugnamus, violatores legis ducitis?

CHRIST. Si quidem frugis gratia quæstiones movetis, ac satagitis, qui iniquiores partes æquioribus submittat, expediet, opinor, principis rerum sapientiæ in commune rationes inquirere, spem certissimam in justitiæ atque ipsius veritatis stabili trutina collocantes. Sin contendendi causa dicendique ostentatione colloquium urgetis, sic habete, Ecclesia nostrate censi, haud se consuetudine ea venditant⁸. Siquidem nostræ professionis ait quispiam (5): qui in disputatione stabilire sententiam suam pugnat, quamlibet vera dicat, diaboli morbo laborat.

⁸ II Cor. III, 15; Exod. XXXIV, 53. ⁹ I Cor. XI, 16. ¹⁰ Psal. XVII, 12.

(5) Nazianz. orat. 2 De theolog.

(6) Pessima tamen hæc methodus, quæ a Trinitate incipit; quippe cum Trinitas difficiliter probari possit, et in Messia versatur totus controversiarum

JUD. Hoc tibi etiam atque etiam confirmamus, ita nos Deus Israel gloriosus amet; nos nequaquam rixæ ac contendendi studio huc venisse, sed qui veritatem illustrem, ejusque demonstrationem instar viæ regis triam cuperemus, per quam deducti ad lucem cœlestis vitæ hæredes fieremus.

CHRIST. Meus amor Jesus in Evangelio ait: « Ego sum lux, et veritas, et vita⁷. » Hæc si animus est vere bona adipisci, accumbite et aurem præbete.

Duorum, Judæi, a nobis Christianis criminum postulati, utrum jubetis vobis ad iudicium proponi? Legisne violationem cum nece prophetarum atque insectatione? an lucis repudium, ac non solum non receptum eum qui prædicabatur, sed injuste a vobis interemptum quoque? etsi majores vestri eo mactando negabant sibi licere interficere quemquam.

JUD. Quoniam alterum est caput Legis et Prophetarum, provera veritatem hunc ob oculos constituere. Nam si hoc demonstrabis, in utroque reos nos dedemus; tantum hæc probatio non petatur ex vestris, sed ex nostris prophetis.

CHRIST. Quod si ex propheticis prædictionibus fidei faciam, equid vos errasse fatebitur?

JUD. Maxime. Prius tamen scrupulum unum ex animis nostris (rogamus) exime: Qui a vobis Christianis tres dii honorentur et noantur? cum id lex Mosaica non permittat; quin et liquido clamet: « Ego sum qui sum⁸. » Ac rursum: « Non adorabis Deum alienum; ego enim sum Dominus Deus tuus, zelotes?⁹ »

CAPUT I.

De Deo uno et trino.

CHRIST. Hac doctrina, o Judæi (6), totum theologię arcanum absolvitur. Sed enimvero Ecclesiæ nostræ doctores, tum lingua, tum mente horrere nos docent, si quando de Deo aliquid effari audeamus. Nam etsi cunctorum, quæ sub cœlo creata, angustissimum homo est; at nimium quam impar est divinæ luci contemplandæ. Scilicet terrena caro, in humumque devexa, quæ pro materiæ studio, mundi se negotiis miscet, et assidue iis quæ deorsum sunt, consuescit ac delectatur, ægre in sublimium curam incumbit: atque ut inter Hebræos et Ægyptios nubes tanquam murus intercedebat, ita nimirum corporea hæc caligo inter Deum ac nos media interstat. Eam ob rem, opinor, etiam David, unus e majoribus Christi, homini præcavit: « Posuit tenebras latibulum suum¹⁰. » Stuporem hinc nostrum declarans, ob quem pauci vix, vel parum superiora suspiciunt. Et quinam illi? Quibus non corpora maceratione tantum jejuniisque purgata, sed ipsæ adeo mentes sic comparatæ sunt, ut cum divina semper voluntate conjunctæ sint. Ita enim censeo, divina eos luce affici vicissim, qui id quod in ipsis est divinum (rationem dico atque mentem) Dei studio permiscant, effugie ad primigenium exemplar se levante.

⁷ Joan. XIV, 6. ⁸ Exod. III, 14. ⁹ Exod. XI, 5.

caro, hunc venisse, Judæis ante omnia probandum. Inde ad cætera Christianæ religionis dogmata facilius progredimur. BASN.

Nam quod Deum noverit quisquam, aut nosse, a quoquam testimonium tulerit, hactenus novit, ut alio non æque illustrato lucidior appareret, quippe alteri præstare perfectum quiddam creditum est, non re ipsa, sed alienarum comparatione virium. Enimvero Enos (Primus (7) cœpit invocare nomen Domini¹¹; > quod ejus studium æquales (Dei notitiam > dixere. Et merito. Qui enim possis, quem ignoras in vota tua vocare? Enoch, qui translatus fuerat, incertum an Deum præserierit. Noe, acceptissimus Deo, sospitiæ peritiæ arcæ donatur¹². Abraham ille magnus ex fide justificatus, peregrinam jugulat hostiam, in typum Dei propter nos interficiendi¹³. At non Deum ut Deum conspexit, sed tanquam hominem epulis accepit, laudatusque fuit quod eum quantum perceperat coluisset. Jacob scalam et ascendentes per eam et descendentes angelos tuetur, lapidem erectum in titulum oleo perfudit mystice, fortasse qui nostra causa unctum lapidem notaret; et loco cuiusdam a *Visione Dei* nomen indit, ad honorem ipsius Visi, cum Deo velut cum homine collocatur¹⁴ (quæcunque tandem Dei cum hominibus lucta est. An humanæ forsitan virtutis cum divina contentio?) luctæ in corpore monumenta fert, quæ genitalem victam naturam designarent, nominis commutationem pietatis præmium capit, pro Jacobo Israel nuncupatus¹⁵, augusta sane et illustri nomenclatura. Cæterum Dei naturam, aut conspectum cepisse, nec ipse ille, nec supra eum quisquam hodieque ausus est jacitare.

Eliam aura quædam lenis, et ignea quadriga in cælum sublucet, majorem homine justum significans¹⁶. Manue, qui apparentis obtutum Dei non ferret: « Dixit ad uxorem suam: Morte moriemur, quia vidimus Dominum¹⁷. » Neque enim divinam solum naturam capere humanitas non potest, sed nec splendorem ipsam. Isaias¹⁸ et Ezechiel¹⁹ magnarum rerum spectatores: Ille enim Sabaoth in majestatis divinæ solio videt, stipantibus eum, et collaudantibus ac tegentibus Seraphinis, qui senas alas haberent; ubi et ipse pruna lustratus, ad prophetandum mittitur. Illic vero et Dei vehiculum Cherubinos describit, et superstans ei solium, hocque superiore æthram, et qui in ipsa repræsentaretur, tum et voces quasdam, et impetus, ac functiones. Atque ista omnia, seu fuerint apparitio quædam diurna, aspectabilis sanctis, seu visum nocturnum minime fallax, seu effigatio in animo, quæ futura ceu præsentia repræsentat, seu aliud arcanum prophetiæ genus, quod solus prophetarum Deus novit. Salomon (verba Scripturæ), cui dedit Deus « sapientiam et prudentiam multam nimis, et latitudinem cordis, quasi arenam quæ est in litore

maris: Et præcedebat sapientia Salomonis sapientiam omnium Orientalium et Ægyptiorum, et erat sapientior cunctis hominibus²⁰; > quo altius profunda penetrat, eo hæsitat magis, finemque sapientiæ statuit, conari invenire, quantum effugerit.

David, « vir secundum cor Dei²¹, » interdum judiciæ Dei « abyssum multam²² » nominat. Alibi ait, « Mirabilis facta est scientia tua ex seipsa²³(8). » Moses, vatum ille vertex, qui et Deo charus, præque omnibus sua tempestate celebris, post quadraginta dierum piacula ac lustrationem, caliginem, tonitrua, atque tubas, vix posteriora intueri Dei potuit: sive ea molitiones et opificia Dei censeas, seu incarnationem Verbi atque Filii ejus dicas, ob mortalium salutem postremis temporibus ineffabili modo procurandam. Cæterum neque hi, neque his par quisquam, Dei substantiam et essentiam apprehendit, ut scriptum est²⁴, neque Dei naturam perspexit aut exposuit; sed omnes exinde usque huc, « ex parte cognoscunt, et ex parte prophetant²⁵. » Omnes vero, inquam, illis spiritu pares. Ac quid Deum ab aliquo hominum visum dicam? qui nec de rebus quidem conditis explore queant disserere. Scilicet magni Davidis hæc sententia est: « Quoniam tunc videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum²⁶. » Tunc: quando? Cum ex hoc tabernaculo excessero, atque a crassa vitiositate expeditus, liquidissima luce illustratus fuero. Vides ingenium vatum? Atque hæc inibi. Alio loco: « Incerta, inquit, et occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi²⁷. » Nam profecto Dei opificium esse cælos, cum perspecte nunc cognitum vati; tum vero exactius tenebit, cum et eorum vim ac naturam, sed et causam, ob quam ab opifice Deo instituti, accurate perspiciet. Tum enim non pellis instar extensus²⁸, sed veram naturæ ejus notitiam consequetur. Quod si tanti viri de rebus creatis tantillum quiddam in hoc tabernaculo agitantes sunt assecuti, quid jam mei instar quisquam, plenus scelerum maculis, cogitare aut effari ausit?

Dicam tamen vobis, quæ certo et absque controversia prophetarum esse credimus. Expeditam porro faciat orationem a prophetis prædicata Trinitas, verus atque unius naturæ Deus. Credo in Patrem, ac Filium, et Spiritum sanctum, unius naturæ, et indivisam Trinitatem; non ut tres deos, sed unam deitatem in tribus personis agnoscendam: sine principio, sine fine, æternum Patrem, naturæ omnis aspectabilis, atque intelligentis architectum. Genitum ex Patre Filium, quasi lumen de lumine, Deum verum ex Deo vero. Genitum non factum, immortalem, consubstantialem, semper cum Patre degentem, throni et operum consortem, con-

¹¹ Gen. iv, 26. ¹² Gen. vi-ix. ¹³ Gen. xxii, 13. ¹⁴ Gen. xxviii, 12, 18. ¹⁵ Gen. xxxii, 28. ¹⁶ IV Reg. ii, 11. ¹⁷ Judic. xiii, 22. ¹⁸ Isa. vi, 1, 2, 6. ¹⁹ Ezech. x, 1 et seqq. ²⁰ III Reg. iv, 29-34. ²¹ Act. xiii, 21. ²² Psal. xxxv, 7. ²³ Psal. xxxviii, 6. ²⁴ Exod. xxxiii, 23. ²⁵ I Cor. xiii, 9. ²⁶ Psal. viii, 4. ²⁷ Psal. l, 8. ²⁸ Psal. ciii, 5.

(7) Scilicet posterorum Adami, cum Caini ab unius Dei Opt. Max. religione descivissent.

(8) Ex Nazianz. orat. altera de theol. pag. 753 Biblii.

perennem et infinitum. Credo Spiritum sanctum, & non genitum sed procedentem ex Patre, consubstantialiam, coeternum, et immensam; cum Patre et Filio una adorandum et collaudandum.

Ac de principii experte Deo, et Patre (9), non solum vos, atque omne hominum genus in sententiam fbit, sed ipsa etiam natura, ac naturæ magistra lex. Quo enim modo aut exstitisset hæc rerum universitas, aut constaret, nisi omnia Deus et produxisset, et tueretur? Neque enim qui citharam pulcherrime instructam, et undiquaque aptissimam cernit aut citharædum audit, aliud cogitatione versabit, quam citharæ auctorem, ac citharædum; ad eumque, etsi nondum oculis conspectam, mente avolabit.

CAPUT II.

Animantia agnoscunt etiam Deum.

Sed quid autem mortales, et universum hoc omne recenset? quando ipsæ etiam terrestres feræ opificem agnoscunt, et ejus perpetuo indigent adminiculo, ita enim et de hoc scribit David: « Catuli leonum rugientes, ut rapiant et querant a Deo escam sibi²⁰. » Et idem alibi: « Qui dat jumentis escam ipsorum; et pullis corvorum invocantibus eum²¹. » Quid igitur de Deo et Patre hæc sufficiunt? An ingenio estis etiam bardis bestialis hardiore?

CAPUT III.

Deus Pater genuit.

JUD. Nihil hic ambigimus, sed genueritne Deus, C dubitamus.

CHRIST. Utinam, Judæi, hujus vestri scrupuli causa, hodie in vivis esset Moyses. Vix enim, opinor, vel ille vobis silentium imponeret.

JUD. Ubi vero ejus constat Mosen meminisse?

CHRIST. Circumcidite modo, inquam, cor, id est, immodicum hoc supercilium ex animis vestris deponite; nec Mosen solum inveniatis, sed alios etiam multos prophetas, non tantum meminisse, sed palam ædeo clamare. Nam, in Dei opificio, ait Moses: « Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram²². » Et post pauca: « Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est²³. » Et in linguarum dissidio, ait Deus: « Venite, descendamus, et confundamus ibi linguam eorum²⁴. » Querendum igitur est, quocum a se creato consilium conferebat.

JUD. Cum angelis opinamur.

CHRIST. Amens ea et plâne absurda est opinatio. Quis enim figulus cum fictili vase sermonem confert? Quis faber, ne longum faciam, cum ferro de eo procedendo et apparando colloquitur? et sunt tamen magis conjuncta, et naturæ nostræ æffinia, quæ nos fabricamur, atpote ex eodem luto, iisdemque elementis constituta. Cælestia autem cuncta, et

quæ supra caelos sunt, quamvis natura nobis præsentent, proplusque a Deo absint; longius tamen adhuc etiam ipsa distant a Deo, ejusque perfecta comprehensione, quam corpus hoc nostrum compositum, humile, atque humi dejectum a cælestibus illis asperetur. Quare dubium non est, quin cum socio opificii, Filio nempe suo, hunc (et ita dicam) architectonicum de creatione sermonem contulerit Deus Pater.

JUD. Deum quidem verum creaturarum quas condidit ope ac consilio non indigere, damus et confitemur, seu intelligentem, seu sensilem naturam dicas. Deo esse Filium, generationemve illi convenire, Moses ad nos haud prodidit; sed: « Ego sum Dominus Deus tuus²⁵. » Et: « Videte quod ego sim solus, et non sit alius Deus, præter me²⁶. » Et, « Noli adorare Deum alienum²⁷. »

CHRIST. Dixi vobis, Judæi, ægre vel Mosen vobis, si vivus esset, silentium impositurum. Nam cum execrabilis sit, qui alium, quam Mosis Deum prædicat; tum demum id, quod sermone naturali, locum haberet; si dissimilis naturæ Filium promulgarem. Nunc cum ejusdem naturæ cum Deo et Patre Filium dicam, quæ dissensio? Ipsum enim Mosis Deum confitemur, Patrem geniti Filii; et rursus ejusdem naturæ Filium cum Patre genitore. Nam, etsi Moses dicit: « Dominus Deus noster, Deus unus est²⁸, » non hypostases, sed naturam illis verbis significavit; unam etenim Patris et Filii naturam consentimus.

JUD. Belle Patris de fabrica consultatio comprobabat nobis Filii cum eo naturæ consensionem. Sed expedi, oramus, quamobrem a Mose luculentius de eo non acceptimus.

CHRIST. Nemo scientiarum perfectus magister pueros docere aggressus, summa quæque disciplinarum primis rudimentis atque studiis proponit; sed facto ab elementorum doctrina initio, paulatim eos ad perfectionem subducit. Atque id non præceptoris vitio, sed discipulorum imperitia sit, qui cum adeo sint rudes, ad majora capienda gradum facere non possunt.

CAPUT IV.

Moyses agnoscit Trinitatem.

Ad eundem modum par est, et sapientissimum Mosen habuisse perspectam SS. Trinitatem atque Unitatem; sed vobis, quos tum ob deorum frequentiam, tum propter idolothya, et carnes, habebat prorsus rebelles, perfectam religionem non aperuit; neque vero prorsus reticuit, sed tum quomodocumque ad Dei notitiam erigere est conatus. Majores quippe vestros in pietate infantes videns divinus Moses, velut nutrix optima, iis tanquam lac quoddam Dei notitiæ propinavit; solidam omnem do-

²⁰ Psal. ciii, 21. ²¹ Psal. cxlvi, 7. ²² Gen. i, 26. ²³ Gen. iii, 22. ²⁴ Gen. xi, 7. ²⁵ Exod. xx, 2. ²⁶ Deut. xxxii 37. ²⁷ Exod. xxxiv, 14. ²⁸ Deut. vi, 4.

(9) Ex Nazianz. oral. altera, de theolog.

ctinam post se vultibus reliquit. Atque id non in A consultatione tantum, sed etiam in imagine, aliisque fecit. Nam Deum ad imaginem suam hominem facies indicavit⁴⁰; at quæ ea foret imago, auditoribus quærendum reliquit. Quod enim (10) studio paraveris, id tenaci ac perpetuo monumento in animo circumfers; quod leviter, id facile, ut quæsitum erat, effluit. Itaque Moses questionem ad vos, dissolutionem ad vates rejecit⁴¹. Nam si cognito etiam Deo, ab eoque infinitis acceptis beneficiis, et Mose ad Deum aliquantisper a vobis digresso, ut Dei voluntatem in divinitus exaratis scriptis exhiberet, alteri deo gratiam retulistis, et immortalis Dei « gloriam mutatis in similitudinem vituli comedatis fenum⁴²; » in quantum deorum multiplicatorum præceptum majores vestri non irruissent, si a Mose Deum trium hypostaseon didicissent?

JUD. Non jam ad majorum nostrorum offensas intelligendas adsumus. Sed ecquid, ut dicebas, Deus in tribus personis comprehenditur? Itaque hic nobis veritatem commoustra, et qualis propheta Deum genitum significet.

CARIST. Constabilitatem vobis est, Judæi, neminem unquam sanctorum vatum, Dei hypostasim aut essentiam imaginatione comprehendisse. Igitur certo sic habete, non solum vim ac naturam, sed nec nomen proferre (tantos vates) posse, Dei essentiam, non actionem tantum significans: uti etiam illud, « Manus tuæ fecerunt me et plasmaverunt me⁴³; » David usurpavit, non quasi manus haberet Deus (est enim Numen incorporeum et sine figura), sed Dei opificium notans. Et rursus: « Oculi Domini super justos, et aures ejus in preces eorum; vultus autem Domini super facientes mala⁴⁴; » illis beneficentiam, his vindicem Dei potestatem innuens. Ita sane et in nominibus (Dei) non divinam naturam, sed functionem, occultamque operandi efficaciam ex ipse nominibus exprimere sancti conantur. Nam illa Dominus Adonai, et Sabaoth, omnipotens et Salvator, actionem, non naturam signi fiant.

CAPUT V.

Dei significatio.

Jam vero quid sanctorum voces consector, cum ipse etiam Deus eadem dicens inveniat? Parenti namque vestro Abrahamo in Mesopotamia conspectus inquit: « Ego sum Deus tuus (10^a): ambula coram me, et esto perfectus⁴⁵. » Vocabulum autem Θεός, id est Deus, non naturam, sed ejus functionem denotare, palam est omnibus: deducitur quippe a Θεός, hæc est, κύριος, ἄβις Θεός, quod est, molior et architector: est enim omnium architectus et molitionis universi auctor. Architectari autem functionem, non naturam designare, nulli dubium est.

Rursum Moses, qui ad negotium quoddam populi erat legatus, cum quæreret, si ex se peterent quis se misisset, quid responderet, hoc a Deo audit: « Qui est⁴⁶! » Quæ vox non naturam representat, sed statum ac permissionem. Quare etiam vates, non puras putas SS. Trinitatis apparitiones, sed pro suo quisque captu conscripserunt. Necessæ est igitur (11) Dei notitiam studiosos in sacram omnem Scripturam, velut speculum inspicere, et aliam ex alio notionem ad unum aliquod veritatis tanquam simulacrum corrogare. Id enim nos Deus et per Mosen docuit, ei primo ascensu tabulas a se exaratas tradens⁴⁷, altero non item. Sed quid ei jubet? « Præcide tibi duas tabulas lapideas instar priorum, et scribam super eas verba, quæ habuerunt tabule quas fregisti⁴⁸. » Illidem et Israelitas ex Ægypto educens, Deus ipsemet eos multipliciter crassis prodigiis ductabat. Quid enim crassius, quam noctu igni, interdiu nube viam præire? Quid item crassius, quam mare dirimere, et rupem velut fontem ubertim aqua scaturientem monstrare? Sed cum adhuc cæstirent majores vestri, et auribus obsurdescerent, tum vero involueris per vates placita sua denuntiare Deus; ut intelligentes qua vos dignitate deieceritis, laboriosiori quadam via, recuperare antiquam nobilitatem studeretis. Atque idem et in primigenio parente animadvertendum venit. Hic namque priusquam jussum violasset, non omnium modo terrestrium naturarum a Deo datus est rex, sed etiam vates, cunctis et volucribus et bestiis nomina imponens. At post lapsum, posterius non solum regno exciderunt, sed etiam vulgo res creatas deos arbitrati sunt, ut ait Salomon: « Vani autem sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei; et de his quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum, qui est; neque operibus attendentes, agnovērunt quis esset artifex: sed aut ignem, aut spiritum, aut citatem aerem, aut gyrum stellarum, aut nimiam aquam, aut solem et lunam, rectores orbis terrarum deos putaverunt. Quorum si specie delectati deos putaverunt, sciant, quanto his dominator eorum spectiosior est. Speciei enim generator hæc omnia constituit. Aut si virtutem et opera eorum mirati sunt, intelligant ab illis, quoniam qui hæc fecit fortior est illis: a magnitudine enim speciei et creatoris cognoscibiliter poterit Creator horum videri⁴⁹. » Videte, ut post peccatum Deus non coram cum hominibus, ut cum Adamo, collocutus sit, sed eos ex operum pulchritudine ad sui notitiam erigi permiserit. Quod si eos merito vanos Salomon appellavit, quanto magis vaniores vos appellaret, si hodie superesset. Nam illi fortasse habent, quo venia digni sint. Quid ita? quod Dei notitiam vesti-

⁴⁰ Gen. i, 27. ⁴¹ Exod. xxxii, 6. ⁴² Psal. cv, 29. ⁴³ Psal. cxviii, 75. ⁴⁴ Psal. xxxiii, 16, 17
⁴⁵ Gen. xvii, 1. ⁴⁶ Exod. iii, 14. ⁴⁷ Exod. xxxi, 18. ⁴⁸ Exod. xxxiv, 1. ⁴⁹ Sap. xiii, 1 seqq.

(10) Nazianz. *De moderatione*, et orat. altera de throl.

(11) Ita habent LXX, pro. *Dominus omnipotens*.
 (11) Nazianz. in Natalem 227, 26.

gantes, ad ignorationem compulsi sunt. Vos, in tanta vatum corona et scriptorum multitudine, adeo non vestigatis, ut etiam quæ scripta sunt adulteretis.

JUD. Per Moſen ! qui mare Rubrum dextra diviſit, vera omnia narras. Quamobrem dum hic apud te adsumus, Scripturam evolvamus. Tu, quod ante dicebamus, nobis commonſtra, quis noſtrorum vatum generationem Dei, gentumve Deum uſurpet. Id enim magis animos noſtros in ſtuporem atque dubitationem rapit.

CAPUT VI.

Ex prophetis ostenditur Christum a Patre genitum.

CHRIST. Audite porro Salomonis verba. Quod si quid melius scitis, docete sane. Neque enim verecundor propter Deum hominem Jesum meum discipuli personam induere : « Dominus possedit (12) me in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret a principio. Ab æterno ordinata sum, et ex antiquis, antequam terra fieret. Nondum erat abissi, et ego jam concepta eram : necdum fontes aquarum eruperant : necdum montes gravi mole constiterant ; ante omnes colles ego parturiebar⁴⁴. » Hic « Creavit » (quod ponitur a LXX) non molliendi, sed gignendi vim habere, intelligendum est. Solemne est enim sacræ Scripturæ, vicina pro vicinis usurpare, ut cum de Mose ait : « Adultum puerum tradidit filiæ Pharaonis, quem illa fecit sibi filium⁴⁵. » Atqui non fecit, sed nuncupavit sibi filium. Item David : « Facti sumus in opprobrium vicinis nostris⁴⁶, » pro, Fuimus. Jam vero ante cælum et terram, Moses nullam aliam rem creatam existisse, revelavit : « Principio, inquit, creavit Deus cælum et terram⁴⁷. » Quod si quid antiquius existisset, id dubio procul prius tractaturus fuisset. Etsi sunt, qui intelligentes substantias prius conditas existiment, veluti altera quædam lumina, et Deo magis conjunctas. At terret me Dei ad Job sermo, dicens : « Cum astra conderentur, laudabant me magna voce omnes angeli mei⁴⁸. » Astra enim omnino die quarto constituta sunt. Igitur si de astrorum creatione eum angeli collaudabant, multo magis de cælo, terra, aqua et luce. Sed hanc insanam multorum existimationem perspicue frangens Salomon, paulo post addit : « Ante omnes colles gignit me⁴⁹, ac paulatim quæ scriberet illustrans subjicit : « Quando æthera firmabat sursum et librabat fontes aquarum ; quando circumdabat mari terminum suum, et legem ponebat aquis, ne transirent fines suos ; quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram cuncta componens⁵⁰. » Videte, ut sensim socium Patri opificem Filium declaret. Quid enim aliud est, « Cum eo eram cuncta componens, » quam una archite-

ctans, atque ordine componens, et molienti Patri molitionis consors ?

JUD. Cur autem si de Filio nos docturus erat, non dixit, Aptator, sed « Aptatrix ? » ita ex LXX versione dicendum pro illo : « Cum eo eram cuncta componens. »

CHRIST. Jam dixi. Vates de Deo, non quantum est, dixerunt, sed quantum cogitando assequerentur, scripserunt. Quo enim modo comprehendatur, quod comprehendere non potest ? Nam cum arenas maris, et stillas pluvie, stellarumque multitudinem nequeat quis numerare, scilicet Deum principii atque finis expertem comprehendet ? Itaque alius Dei sapientiam Filium vocavit ; alius mentem, alius lucis simulacrum ; alius expressam quamdam formam ; alius vires ; alius Filium ; omnes unum et eundem. Sin autem secus prophetarum voces accipitis, vereor ne splendidam SS. Trinitatis lucem refugientes, in profundum plurium deorum vos præcipietis.

Igitur denuo audite Salomonem palam vociferantem : « Omnibus mobilibus mobilior est sapientia ; attingit autem ubique propter suam munditiam. Vapor est enim virtutis Dei, et emanatio quædam est claritatis omnipotentis Dei sincera : et ideo nihil inquinatum in eam incurrit. Candor est enim lucis æternæ, et speculum sine macula Dei majestatis, et imago bonitatis illius⁵¹. » Sed omissis, quæ apud Sapientem sunt, imaginem solam persequar. Sunt, putatis, in cælo pictores ac colores ?

JUD. Minime.

CHRIST. Et quæ est porro hæc Dei bonitatis imago ? nec solum imago simpliciter, sed per omnia similis ? Aut ergo imaginem concedite, aut mecum unius naturæ et substantiæ cum Patre Filium fatemini.

JUD. Fatemur ; sed, amabo, idem nobis ex alio propheta edissere.

CHRIST. Isaie verba sunt : « Parvulus natus est nobis, et filius datus est nobis, et factus est principatus super humerum ejus ; et vocabitur nomen ejus magni consilii Angelus, admirabilis, consiliarius⁵². » Videtis Patris consiliarium ? Videtis magni consilii Angelum ? Est enim Filius ἄγγελος, ut qui a Patre arcani ab omni æternitate occulti abditæ ad homines pertulerit ac promulgarit. Consiliarius est, qui a Patre audierit : « Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram⁵³. » Et rursum : « Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est. Nunc ergo ne forte mittat manum suam, etumat etiam de ligno vitæ, et concedat, et vivat in æternum⁵⁴, » eum paradiso exigamus. Et iterum : « Venite, descendamus, et confundamus ibi linguam eorum⁵⁵. »

⁴⁴ Prov. viii, 22 et seqq. ⁴⁵ Exod. ii, 9, 10. ⁴⁶ Psal. lxxviii, 4. ⁴⁷ Gen. i, 1. ⁴⁸ Job xxxviii, 7 s. c. LXX. ⁴⁹ Prov. viii, 25 sec. LXX. ⁵⁰ ibid. xxviii, 30. ⁵¹ Sap. vii, 24 seqq. ⁵² Isa. ix, 6. ⁵³ Gen. i, 26. ⁵⁴ Gen. iii, 22. ⁵⁵ Gen. xi, 7.

(12) LXX, ἐκτίσας, creavit, πρὸ ἐκτίσαστο. Vide S. Hier. hic, et in c. xvi Isa., etc., et notas ad LXX.

Cæterum, Deum esse eum Consiliarium (13), A sicut stillicidia stillantia super terram⁶⁶. » Ille non Angelum, ipse dubium dissolvit: non enim dixit: Erit ei nomen Angelus, sed « vocabitur, » id est, qui Deus est, is, quod jam olim consilium cepit, Angelus vocabitur. Quin ne quis id de vi quadam incorporea dictum fingeret, Deum nominat, paulatimque quod obscurum erat in lucem proferens, ait: « Fortis, Potens, Princeps pacis, Pater futuri sæculi⁶⁸. »

CAPUT VII.

Ex Psalmis idem ostenditur.

Davidis quoque hæc sententia est: « Ante solem permanet nomen ejus⁶⁹. »

JUD. Iniquum nobis videtur eam sententiam referri ad Christum. Dicimus quippe septuagesimum primum psalmum de suo filio Davidem cecinisse. Quare omitte hoc testimonio abuti et ad alium transi prophetam.

CHRIST. Deum immortalem! Verum Vatis atque Regis Deum, testor; absit, ut me ad aliam disputationem conferam, nisi psalmo omni pervoluto, sententiæ ejus confirmationem certissimam dabo! Nobis quidem dubium non est, quia hæc: « Deus, judicium tuum Regi da, et Justitiam tuam filio Regis: judicare populum tuum in Justitia et pauperes tuos in judicio. Suscipiant montes pacem populo, et colles justitiam. Judicabit pauperes populi, et salvos faciet filios pauperum, et humiliabit calumniatorem⁷⁰. » hæc, inquam, omnia ad Christum quin spectent, nobis dubium non est; quæ vos detorquetis et pervertitis, rati de Salomone dici; nec, dum veritatem læditis, vos lædere arbitramini; est enim, quisquis læditur, ad defensionem promptus. Atque ego vobis nihil super his respondebo, sed ipse psalmi auctor David, cujus semini promissus Christus, lyra Spiritus sancti, vobis os obturans, sic porro psalmum pertexens scribit: « Et permanebit cum Sole⁷¹. » Num Salomon igitur tandiu duravit, quandiu Sol? et quomodo? qui nec patrem annis regni superavit. Et Davidis alio psalmo hæc sunt verba: « Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni; si autem in potentatibus octoginta anni, et amplius eorum labor et dolor⁷². » Quare potest etiam plures annos vivi. Videtis, ut David filium ab hoc nostro psalmo removeat? Nam si Salomonis vita ad octoginta annos non pervenit (14), qui tandem, et quandiu sol, et præ luna durabit? Neque vero id obiter dixit, sed addidit: « In generationem et generationem; » Salomon autem mediis temporibus ab orbe condito natus est: « Descendet sicut pluvia in vellus, et

non solum ex adulterio, sed etiam per eadem susceptus est. Quod Deus flagitium per Nathan arguit, ac palam fecit. Neque equidem hæc animo insultandi Dei-hominis majoribus, sed reprimeudæ contumaciæ vestræ causa, a me proferuntur. « Orietur in diebus ejus justitia, et abundantia pacis, donec auferatur luna⁶⁶. » Ille non modo, ut hominem par est, dilapsus est; sed eo regnanæ cædes non paucæ, et captivitates, quales nunquam ante, consecutæ sunt. « Et dominabitur a mari usque ad mare; et a flumine Euphrate usque ad terminos orbis terrarum. Coram illo procurrent Æthiopes⁶⁷. » Ille solius paterni regni sceptrum moderatus est; id quod sciunt omnes, qui Judaici imperii meminere. « Et inimici ejus terram lingent⁶⁸. » Illius hostes adeo pulverem non linxerunt, ut etiam Jeroboam, ejus servus, regnum ab eo avertens, illud sibi usurparit et occuparit. « Reges Tharsis et insulæ munera offerent: reges Arabum et Saba dona adducent⁶⁹. » Aut reges, si placet, qui sint, edite, et dona profertote (quanquam etiam diu multumque agendo, actum ageris); aut quod sequitur: « Et adorabunt eum omnes reges terræ⁷⁰. » commentum amens arguet: « Omnes gentes servient ei⁷¹. » Nili adeo non servierunt, ut postquam vetita legibus in Deum admisit, ac diis fana excitavit, Adad Idumæus, et Rakon Damasci regulus ab eo defecerint: tantumque abest ut eum gentes coluerint, ut de paterno suo regno adhuc superstes a Deo audierit, ruptum revulsisque ejus regnum, servo, non filio donandum⁷². De quo igitur psalmodus psalmum edidit? quæ enim diximus Salomonem plane repellunt.

JUD. Quod in Salomonem scripta non sint, probe jam et explore tenemus; in quem alium, nescimus.

CHRIST. Utrique, si videtur, Davidem percontemur.

JUD. Davidem, tot annos jam mortuum hodie responderet?

CHRIST. Respondebit sane, mihi credite, si studiose queramus. Cedo David, quis hic est, de quo dixisti: « Et permanebit cum sole et ante lunam⁷³. » Et illud: « Ante solem permanet nomen ejus⁷⁴. » cæteraque quæ eo psalmo cecinisti? Quis Dominus Israelitarum Deus prædicandus? « Benedictus enim Dominus Deus Israel: et benedictum nomen majestatis ejus in æternum, et replebitur majestate ejus omnis terra, fiat, fiat⁷⁵. »

Quid igitur? Hæc sufficiunt, an et plura addemus? Audite dicentem Isaiam: « Quis ex vobis

⁶⁶ Isa. ix, 6. ⁶⁷ Psal. lxxi, 17. ⁶⁸ Psal. lxxi, 1 seqq. ⁶⁹ ibid. 5. ⁷⁰ Psal. lxxxix, 10. ⁷¹ Psal. lxxi 6. ⁷² ibid. 7, 8. ⁷³ ibid. 8. ⁷⁴ ibid. 9. ⁷⁵ ibid. 10 ⁷⁶ ibid. 44. ⁷⁷ ibid. ⁷⁸ Il R g. ii, 4. seqq. ⁷⁹ Psal. lxxi, 5. ⁸⁰ ibid. 17. ⁸¹ ibid. 18.

(13) Nazianz. in Natalem et S. Pascha.

(14) Iuno Josephus non octogenarium, sed nona-

genarium mortuum Salomonem ostendit l. viii Antiq. c. 3.

timens Dominum, audiet vocem servi sui ⁷⁶ ? » Et A Sapientia : « Cum meum Filium non audierint, ego quoque eos non exaudiam, dicit Dominus omnipotens ⁷⁷. » Et Osee, ex persona Dei : « Ex Ægypto vocavi filium meum ⁷⁸. » Et David, « Dixit Dominus Domino meo ⁷⁹. » De hoc igitur quid censetis? Quis alius Dominus Domino dixit? aut cui alteri Domino, quam Dominus Deus Pater, Domino, id est, ejusdem naturæ Deo et Filio? Nemo enim alius Deo et Patri dexter assidet, quam ejusdem naturæ Deus et Filius. Quod verissimum esse, accipite ex Davide, sic paulo post scribente : « Ex utero ante Luciferum genui te ⁸⁰. » Cur enim non « ex utero » solum, aut « ante Luciferum » dixit? Ut unius naturæ cum Patre Filium ostenderet. Nam quod « ex utero » ait, nihil aliud, quam natura viribusque parem, atque cognatum palam innuit. Qui namque possit aliud ex utero gigni, quam gignenti cognatum et consentiens? Quod « ante Luciferum, » comperrennem, expertem æque principii, et ævi auctorem Filium designat.

JUD. Deum immortalem! ita nos obrulisti, ut quæ dixisti, facile satis sint, nec vel minimum sit, quod contra dicamus. Sed religio est nobis, vel cogitare Deum genitum. Gignere enim perpeffionem notat; Deum vero omnes uno ore vates impatibilem et incorruptum prædicant.

CHRIST. Jam vos Scripturas jussi scrutari; nec quod in littera est crassum atque pingue, intueri; sed Juba vatam et obscura dicta tanquam manu C capere, omniaque ad Deum referre. Itaque legite, ut intelligatis : quod si intelligere non vultis, ne legite quidem; ne, quæ legitis absurde intelligentes, damnemini. De hoc enim propheta prædixit; neque enim id ego dico, aliquem unquam sanctorum vatam ad divinæ naturæ comprehensionem penetrasse. Et quisnam igitur Dei æternam generationem affari, dicendoque consequi ausit, aut possit? Nam ubi nec tempus, nec ævum intervenit, non spectator adfuit, non præsto est interpres, qui potest veritas in aspectum lucemque proferri?

CAPUT VIII.

Generatio divina mente comprehendi nequit, et quomodo fiat.

Sin illi Salomonis parcbitis monito : « A magnitudine speciei et creaturæ cognoscibiliter perterit creator horum videri ⁸¹; » facile et hanc summam difficultatem ex rebus conditis, et probe assequemini. Nam si in hac condita et sensili natura ortum citra perpeffionem damus, multo magis conditor Filius absque fluxu ac perpeffione a Patre genitus est; quemadmodum a mente sermo, aut a sole lumen. Hominum amator Deus et Dominus, quæ terrenis nostris atque infirmis ingeniis com-

prehendi posse præscit, singula detexit : que non possent, ea subjectis sub sensum exemplis quibusdam ostendit. Atque huic nostræ sententiæ testimonium dicit Salomon : « Quod si virtutem et opera creaturarum mirati sunt, ut deos putaverint, intelligant ab illis, quoniam qui hæc fecit, fortior est illis ⁸². » Itaque si et vos ex iis quæ creata sunt, atque his sub sensum subjectis rebus manuducti, Dei generationem absque perpeffione admittitis, planeque confitemini; quam bella hæc vestra est confessio? Sin adhuc antiquum obtinetis, phy! fœdam vestram arrogantiam, qua ex aliis in alias quæstiones ac defensionem revolvemur! Unde putatis, lux gignitur, quæ omnem cis cœlum orbem pervadit?

JUD. Ex sole.

CHRIST. Et aliquane inter solem atque lucem perpeffio interest, cum a sole lux emanat?

JUD. Minime.

CHRIST. Quid vero radius, unde creditis, oritur?

JUD. E sole itidem per lucem.

CHRIST. Radii porro ab sole effluentiam citra perpeffionem fieri confitemini?

JUD. Sane ita rem habere confitemur.

CHRIST. Quoniam sic habere confitemini, addatur et alterum exemplum hoc. Mens cogitationem gignit, qua genita per articulatam vocem sensu palam facit. Est autem impatibilis et mens, et cogitatio, et vox; quantumvis actus aer vox efficitur : vox animi scita in lucem profert. Atque id verissimum esse, explorete judicium facite ex muto; hic namque et mentem et cogitationem, et vocem habet; sed cum per articulatam non possit (neque enim habet audiendi sensum impatibilem), industrie imitatione quadam atque gestu scita prodit.

JUD. Grates Deo Opt. Max. nihil jam ambigimus, neque de Deo, et Patre, neque de ejusdem naturæ Filio, hæc enim belle planeque demonstrasti. Itaque et de Spiritu sancto dissere, sodes, et quis propheta eum increatum, atque ejusdem naturæ indicet.

CAPUT IX.

De Spiritu sancto ejusdem cum Patre naturæ.

CHRIST. Etsi ante omnes id et perspexit et acivit D Moyses; hic tamen ad confirmationem ultimo loco servetur; ut quemadmodum vatam princeps est, ita disputationem claudat. Isaïæ, in persona Christi hæc sunt verba : « Spiritus Domini super me : ad annuntiandum mansuetis misit me, ut mederer contritis corde, et prædicarem captivis indulgentiam, et clausis apertionem ⁸³. » Et Job dicit : « Spiritus Domini fecit me, et spiraculum omnipotentis vivificavit me ⁸⁴. » Ecquid autem vobis de hoc Spiritu videtur? Cujusnam Spiritus vis inopibus læta untiat, mente fractis medetur, a diabolo mancipatos

⁷⁶ Isa. L, 10. ⁷⁷ Prov. I, 28. Aliter habetur in Vulg. etc. ⁷⁸ Osee II, 1. ⁷⁹ Psal. CIX, 1. ⁸⁰ ibid. 3. ⁸¹ Sap. XIII, 5. ⁸² ibid. 4. ⁸³ Psal. LXI, 1. ⁸⁴ Job XXXIII, 4.

In antiquam felicitatem restituit; *cæcis*, id est, A rum futurarum. Nam adoranda SS. Trinitate omni- quibus mens caligat, animi oculos illustrans, bus hominum generi salutem quaeritur. Elias aqua tertium Deum quoad ejus fieri potest, spectandum præbet? in struem effusa, ignem caelo devocavit, et hostiam consumpsit⁹⁸. Daniel ter quotidie domus suæ foribus apertis comprecatus, postulata accepit⁹⁹. Atque Quæ vis spiritualis omnes cælorum copias constabi- hæc vero, nequaquam temere erant, sed quæ gesta sanctæ Trinitatis arcanum notarent.

Jud. Ne nos, obtestamur, vaticinorum vocum interpretationem posce; sed tuto potius ad nos explica. Nam si a nostris vatum dicta certo exponerentur, quæstiones plane nec ingressi quidem casemus.

Camst. Joel scriptum reliquit: « Et erit post hæc effundam Spiritum meum super omnem carnem: et prophetabunt filii vestri, et filiae vestrae: senes vestri somnia somniabunt, et juvenes vestri, visiones videbunt. Sed et super servos meos et ancillas in diebus illis effundam Spiritum meum. Et dabo prodigia in caelo sursum, et signa in terra deorsum, sanguinem, et ignem, et vaporem fumi: sol convertetur in tenebras, et luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus et manifestus. Et erit; omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit¹⁰⁷. » Et Isaias: « Ipsi ad iracundiam provocaverunt, et affixerunt Spiritum sanctum, et conversus est eis in inimicum¹⁰⁸. » Et Zacharias ex persona Christi: Increpet Dominus in te, Satan: sed in spiritu meo¹⁰⁹, etc. Idemque rursus: « Effundam super domum David, et super habitatores Jerusalem, spiritum gratiæ et precum¹¹⁰. » Et David: « Emittes Spiritum tuum et creabuntur, et renovabit faciem terræ¹¹¹. » Et iterum: « Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam¹¹². » Et in Numeris: « Irruente in se Spiritu Dei, ait Baalam¹¹³. »

CAPUT X.

Similitudines sanctam Trinitatem exhibentes.

Atque sic porro pariter, si placet, vatum voces atque unius naturæ Trinitatis vim designantes. Sane et Israelitarum ex Ægypto exitus¹¹⁴, qui tridui iter progressi, Deo operari peterent, ea, inquam, res Trinitatem innuere mihi videtur. Et tres virgæ, quas patriarcha Jacob¹¹⁵, detracta parte corticis in aquam conjiciebat, ovibus Laban adequandis: quemadmodum et nunc Salvator noster Jesus, oves ratione præditas, id est, homines sacro baptismate illustratos, servavit, ut per Ezechielem Deus ait: « Ecce ego ipse requiram oves meas, et visitabo eas; et scient quia ego Dominus Deus eorum¹¹⁶. » Quin et Ninivitarum dierum atque noctium jejunio salutem consecuti sunt¹¹⁷. Quæ res non frustra erat, sed effigies quædam re-

rum futurarum. Nam adoranda SS. Trinitate omni- bus hominum generi salutem quaeritur. Elias aqua tertium in struem effusa, ignem caelo devocavit, et hostiam consumpsit⁹⁸. Daniel ter quotidie domus suæ foribus apertis comprecatus, postulata accepit⁹⁹. Atque hæc vero, nequaquam temere erant, sed quæ gesta sanctæ Trinitatis arcanum notarent.

Nihilominus si crassiora vaticinia, utpote cras- siores, requiritis, agite sane, et crassiora tractemus. Itaque Jobi hæc sunt verba: « Vivit Deus, qui abstulit iudicium meum; et Omnipotens qui ad amaritudinem adduxit animam meam: quia donec superest habitus in me, et Spiritus Dei¹, qui fecit me. Abraham parens vester tres angelos epulis accepit, quibus Domini ex æquo nomen unum tribuit, dicens: « Domine, si inveni gratiam coram te, et quæ sequuntur². Deum vero quod Abraham excepit, et non angelos, evidens est non solum ex risu Sarae præensione; sed ipse adeo Deus ei post epulas confirmat, se ejus esse Deum: « Revertens veniam ad te tempore isto, et habebis filium Sara uxor tua³. » Et ductum foras sic est allocutus: « Suspice caelum, et numera stellas, si potes. Et dixit ei: Sic erit semen tuum. Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam. Dixitque ad eum: Ego Dominus, qui eduxi te de Ur Chaldaeorum⁴. » En vobis SS. Trinitatem. Primum, inquit, « Ego sum Deus tuus: » et ex Sara dabo tibi filium, cui benedicturus sum. « Revertens veniam ad te tempore isto, et habebit filium Sara uxor tua. »

Deinde eo foras educto, et cum stellarum numerum consequi non posset, numerosam posteritatem ei condita, addit: « Credidit Abraham Deo⁵. » Ac tertio: « Ego Dominus, qui eduxi te de Ur Chaldaeorum⁶, » et per triadem hanc, triplicem in divinitate personam doceremini. Videte rursus tres personas in una natura, velut unam, disserentes. Etenim Abrahamus, cum sanctam Trinitatem committaretur, id ab ea dictum accepit: « Clamor Sodomorum et Gomorrhæ multiplicatus est, et peccatum eorum aggravatum est nimis. Descendam et videbo, utrum clamorem qui venit ad me, opere compleverint; an non est ita, ut sciam⁷. » Jam et Mosi imperantis Dei hæc sententia est: « Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob⁸. » Nec dixit: Ego sum Deus Abraham, Isaac, Jacob: sed addit « et » copulam, ne et Filius, et Spiritus sanctus indesignati essent; sed velut copula Abrahamum, Isaacum, Jacobum, tres homines ostendit, ita et Deiatis triplex usurpatio tres personas declarat. « Ego sum Deus Abraham, » hoc est, Pater, « et Deus Isaac, » id est, Filius ex eo genitus, « et Deus Jacob » scilicet ter sanctus

⁹⁸ Psal. xxxii, 6. ⁹⁹ Joel. i, 28 seqq. ¹⁰⁰ Isa. lxiii, 10. ¹⁰¹ Psal. ciii, 30. ¹⁰² Psal. cxlii, 10. ¹⁰³ Num. xiv, 2. ¹⁰⁴ Exod. ii, 18. ¹⁰⁵ Gen. xxx, 37. ¹⁰⁶ Ezech. xxxiv, 11 et 30. ¹⁰⁷ Jona iii, 5. ¹⁰⁸ III Reg. xviii, 34 et 4. ¹⁰⁹ Gen. xviii, 5. ¹¹⁰ ibid. 10. ¹¹¹ Gen. xv, 5. ¹¹² Psal. cxxxii, 6. ¹¹³ Dan. vi, 10. ¹¹⁴ Job. xxvii, 2, 3; xxxiii, 4. ¹¹⁵ ibid. 6. ¹¹⁶ ibid. 7. ¹¹⁷ Gen. xviii, 20, 21. ¹¹⁸ Exod.

vivificus Spiritus, ex Patre manans (14), et in Filio A
conquiescens. Cœlestes autem copię Cherubinorum
Seraphinorumque irremissa voce, prodente Isaia,
clamant : « Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus
Deus exercituum, » ter ingeminando « Sanctus, »
tres personas; semel « Dominus exercituum, »
unam Deitatem notantes. Est enim vere unus Do-
minus, et una Deitas Patris, et Filii, et Spiritus
sancti.

JUD. Per Deum rerum omnium architectum, verę
hęc vatum voces sunt, eoque sine ab his proditę;
patres vero nostri, frustra in nuda occupati littera
errarunt.

CHRIST. Ades vero Moses, refer de Spiritu sancto,
quid in Numeris tęcum locutus sit Deus : « Congrega
mibi septuaginta viros de senibus Israel, quos tu B
nosti, quod senes populi sint ac magistri : et duces
eos ad ostium tabernaculi fœderis, faciesque ibi
stare tecum, ut descendam et loquar tibi; et aufe-
ram de Spiritu tuo, tradamque eis, ut sustentent
tecum onus populi, et non tu solus graveris. Et
congregavit Moses septuaginta viros de senibus
Israel, quos stare fecit circa tabernaculum. Descen-
ditque Dominus per nubem, et locutus est ad eum,
auferens de Spiritu qui erat in Mose, et dans sep-
tuaginta viris. Cumque requievisset in eis Spiritus,
prophetaverunt, nec ultra cessaverunt. Reman-
serant autem in castris duo viri, quorum unus
vocabatur Eldad, et alter Medad, super quos re-
quievit Spiritus; nam et ipsi descripti fuerant, et
non exierant ad tabernaculum. Cumque propheta-
rent in castris, cucurrit puer et nuntiavit Mosi,
dicens : Eldad et Medad prophetant in castris.
Statim Josue filius Nun, minister Mosi, et electus e
pluribus, ait : Domine mi, Moses, prohibe eos. At
ille : Quid, inquit, æmularis pro me? quis tribuat,
ut omnis populus prophetet, et det eis Dominus
Spiritum suum ¹⁰ ? » Pudeat eos, qui Spiritum hunc
alterius nature, quam Dominum censent. Nam si
id in hominibus, ne dicam de singulis animalibus,
impossibile est, multo magis in Deo. Quid agimus?
creditis? Utram oculorum mentis vestrę lippitu-
dinem elueretis aqua veritatis, unigenamque Dei
Filium videretis salutis humanę causa cœlo de-
gressum, de Spiritu sancto ex Maria Virgine incar-
natum, et hominem factum, ac pro nobis sub Pontio
Pilato crucifixum, passum, et sepultum, tertięque D
die, secundum Scripturas, suscitatum, in cœlum
reversum, Patri dextrum assidentem, et magnifice
olim judicandis vivis atque mortuis rediturum, ini-
perio nunquam finiendo.

JUD. At si Moses Deum in terra incarnatum, et
hominem factum de Davidis progentie, atque Vir-
gine prædicatis, quo pacto nos, Judæos, seu Syna-
gogam rejecit, quam per Mosen atque legem sibi

vindicavit; maxime quorum e stirpe hominem fa-
ctum corpus suum assumpsisse perhibetis? Nam si
servando hominum generi homo factus est, multo
magis nos, quam alios admitti oportebat, quorum
ab gente Dei notitia per parentem nostrum Abra-
hamum prodierit; ac tum fortasse exteros quoque,
si volebat, pro humanitate sua asciscere. Hoc enim
nos vel in primis inducit, ne hunc esse illum Mosi
Deum fateamur.

CHRIST. Sciendum vero est, Dei dona esse im-
mutabilia; nam cum simplex sit, simplicia quoque
sua beneficia locare solet. Atque id verum esse,
ex insensibilibus rebus conjecturam facere, et per-
spicere est. Nam et cœlo perennem nobilitatem,
et soli splendorem, ac lunę, ne singula persequar,
et sole lumen haud sane obnoxius, largitus est;
eaque tot jam ætates immota durant. Primigenio
autem parenti ejusque posteris munus, arbitrii
libertatem dedit. Hujus gratia Abelis donis propi-
tius, Cain desepxit, pro utriusque ingenio ¹¹. At-
que ex eo hactenus, ne satietatem dicendo afferam
(satietas enim orationis inimica est auribus), e
malos male, et bonos benigne accipit, ut cujusque
actiones et facta merentur. Id quod per virum Dei,
qui Heli filiorum scelera exprobrabat, his verbis
testatur : « Quicumque glorificaverit me, glorifi-
cabo eum : qui autem contempnunt me, erunt igno-
biles ¹². »

CAPUT XI.

De divina Providentia.

Quid igitur? commune hoc humanitatis donum
propter vos Judæos tollendum erat, nec bonis præ-
mia tribuenda, nec malis supplicia irroganda?

JUD. Minime.

CHRIST. Quod si id adeo absurdum censetis, vel
sane judicatis, quę alia opifici Deo adhibenda erat,
nec adhibita est procuratio? An non apud Abra-
hamum epulari, qui nullius egeret, sustinuit? Au-
non deinceps per Isaac, et Jacob, ac duodecim pa-
triarchas, unigeniti Filii incarnationem vario de-
textit; uti tum in Genesi et Exodo, tanquam in
enigmatate, clamat Moses? Tum autem qui vos
crassiores sciret, crassiores etiam solutiones per
vates adhibuit. Quid enim his Jeremię verbis
clarius? « Hic est Deus noster, et non æstimabitur
alius adversus eum. Hic advenit omnem viam
disciplinę, et tradidit illam Jacob puero suo, et
Israel dilecto suo. Post hęc in terris visus est, et
cum hominibus conversatus est ¹³. » Aut illis Isaia
quid aptius? « Ecce Virgo concipiet, et pariet filium,
et vocabitur nomen ejus Emmanuel ¹⁴; » quasi
dicas : Nobiscum Deus, et quę reliqua sunt clari-
riora vatum præconia. Denum ipse quoque ortus
Servator : « Non sum missus, inquit, nisi ad per-
ditas oves domus Israel ¹⁵. » Proditus vero, et se-

¹⁰ Isa. vi, 3. ¹¹ Num. xi, 6-29. ¹² Gen. iv, 4. ¹³ I Reg. viii, 30. ¹⁴ Baruch iii, 57, 38. ¹⁵ Isa. vii, 13. ¹⁶ Matth. xv, 24.

(14) De processione Spiritus sancti loquitur auctor iste, ut Græcus.

polus, atque suscitatus, tum discipulis gentium A quoque eruditionem mandavit, dicens: « Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti ¹⁶. » Id quod et Salomonis sapientia prædixit: « Quia vocavi, et renuistis: despexistis omne consilium meum, et increpationes meas neglexistis; ego quoque in interitū vestro ridebo, et subsannabo, cum vobis id, quod timebatis, advenerit ¹⁷. » Itaque varie Deus salutē vestræ procurandæ studuit; eoque nomine, quod renueritis, gentes vos damnabunt; quod ipsæ, Judæorum adjumentis, quæ Deus olim per Mo- sen, qua in Genesi, qua in Exodo, ut diximus, obscure proposuit, ac post etiam difucidioribus vatum oraculis acceptis, justitiæ lumen admiserunt: vos, B quorum causa hæc omnia conscripta sunt, quibus- que vates suum sanguinem fuderunt, vos, inquam, rejecto sole, tenebras pro pereantē luce elegistis; quibus tamen illuminandis ipse quoque demum unigenitus Dei Filius et lux æternæ lucis, suum quoque sanguinem fudit,

JUD. Si vere nobis ostendes, Mo- sen, tum in Ge- nesi, tum in Exodo de his locutum, et tecum senti- emus, et credemus.

CHRIST. Si crassiores prophetarum prædictiones, aperte Dei Filium prædicantes, vestri majores non audierant; scilicet, Mosaica vobis scripta, quæ non palam, sed obscure omnia prædunt, vobis faciat fidem.

CAPUT XII.

Cur Deus arcana fidei homines initio celaverit.

JUD. Et cur autem non planius aperuit?

CHRIST. Erat tum intempestivum, ut dicebam, id proderet. Nam si de Cherubinis atque Seraphi- nis, atque omni cœlesti satellitio propheta nihil prodidit, quas res apud se explore cognitas ha- beret, sed ex aspectabilibus, sub sensumque sub- jectis erigere nos primum ad Dei notitiam voluit; quanto magis de pœrenni, et temporis exper- te Trinitate, aut Filii incarnatione? quæ et tot vatum indicibz patefacta, et porro exhibita ac perfecta, D hæcenus a vobis negatur. Sed nimirum quæcun- que, ut aiebam, obscurius dixit, duabus hjs de causis fecit: tum ut divina se notitia plenum ostenderet; tum ut qui post se eodem spiritu essent affecti, ex ænigmatis ad divinum splendo- rem erigerentur. Itaque infructuosum sit ea vos docere.

JUD. Imo vero rogamus, dissere nobis ea, quæ sunt ex Mose desumpta. Nam et principem a Deo vatem Mo- sen accepimus, et is ex Ægypto eductos in Dei notitiam induxit.

CHRIST. Igitur a primo Dei amante homine, id est, Abrahamo, ordiamur. Ei duo erant nati, unus ex ancilla, alter ex libera. Nam cæteri sine nomine

sunt, atque a felicitate alieni. Horum Isaac duplicem gessit figuram: unam ordine nascendi; electum ex gentibus populum, Christo adhasurum refere- bat; modo autem nascendi, et immolatione, Christi Domini nativitate et morte figurabat: atque id verum esse, audi Deum Osee mandantem: « Sume tibi uxorem fornicationum, et fac tibi filios fornicationum: quia fornicans fornicabitur universitas Judæorum a Domino ¹⁸, quamobrem non uxor mea, et ego non vir ejus ¹⁹. » Quibus verbis sacerdotium quoque abrogandum innuebat. Cum enim meretricata esset (Synagoga), multata est regno et sacerdotio post Christi adventum, qui princeps verus est atque rector.

CAPUT XIII.

Judaicæ gentis a Deo defectio.

Igitur si non est iis sacerdotium, ut certo non est, evidens est eos meretricari. Nam quorum illegitima sunt nuptia, ii adulterium committunt. Quod si jam omnes fornicantur, atque ex adulterio nascuntur, omnes spurii sunt. « De scorto autem natus, ait Mo- sis lex, non ingreditur Ecclesiam Domini ²⁰. »

Operæ pretium est autem querere, cur a Deo fœdus circumcisionis pactum sit in Ismaele, et non in Isaac? Ego affirmo causam fuisse, quod circum- cisio erat desitura: atque id verum esse, ex his Dei ad Abrahamum verbis apparet: « Tu ergo custodies pactum meum et semen tuum post te in generationibus suis ²¹. » Et iterum: « Omne masculinum in generationibus vestris circumcidetur ²². » De Isaac autem non ita Deus pœciatur; sed: « Constituam pactum meum illi in fœdus sempiternum ²³. » Observate, ut Ismaeli, qui Synagogam ferre putatur, quippe primigenitus, firmaturum se fœdus duratura ejus posteritate promittat: cum Isaac vero, qui novum populum representat, sempiternum inest fœdus. « Ancilla concepisse se videns, despexit dominam suam ²⁴; » Synagoga scilicet, accepta lege, ac bysso purpuraque, regno, inquam, ac simul pontificatu ornata, heram contempsit suam, manum contra Dei omnipotentis majestatem et dextram sustulit; ejusque vultum omnino effugere conabatur, dum « occidere pro- phetas, et lapidare ad se missos moliebatur ²⁵. »

CAPUT XIV.

Comparatio Synagogæ et gentium.

Præpotens autem Deus exiliis (ut quæ prime sponte fugisset) Synagogam male multans, tandem velut ancillam durius habitam, propitius per pro- phetas jussit ad heram suam, id est, Hierosolymam reverii ²⁶, et ejus se manui submittere; adorare videlicet in Bethleem natum, et Servatorem Deum Christum confiteri. Cumque reversa Synagoga non modo non conduceretur, sed etiam Isaac, seu recens

¹⁶ Matth. xxviii, 19. ¹⁷ Prov. i, 24, 25. ¹⁸ Osee 1, 2. ¹⁹ Osee ii, 2. ²⁰ Deut. xxiii, 2. ²¹ Gen. xvii, 9. ²² ibid. 12. ²³ ibid. 19. ²⁴ Gen. xvi, 4. ²⁵ Matth. xxiii, 37. ²⁶ Gen. xvi, 9.

natum Christum illuderet, enim post chlamyde amictret, et contextam e spinis coronam capiti imponeret; tum vero audivit Christum ad Patrem suum clamantem: « Ejice ancillam, id est Synagogam, de domo mea, ne mihi thus adoleat; neque enim ancillæ filius erit hæres cum filio liberæ²⁷; » nam æque Judæi atque gentes paratum regnum possidebunt; quorum illi Christum, ceu facinorosum in crucem egerunt; gentes vero cum facinorosis crucifixum conspicatæ, Deum confessæ sunt.

CAPUT XV.

Filii et res Abrahami cum Deo collatæ.

Atque ea quidem in typo Synagogæ, id est, Ismaele sunt peracta²⁸; hæc autem in Isaac, novi populi figura, primum quia ex sterili effeta, et grandæva natus. Nam quia ex Virgine nasci homini non est concessum; (quod Deus privilegium sibi et ingens quiddam, et arcanorum atque admirabilium maxime admirabile et arcanum consecravit), oportebat aliquem typum atque umbram hujus veritatis ex effeta nasci Abrahamo. Quin et verba etiam similia sunt, quæ de Christi nativitate dicebantur, et quæ de Isaac præcedebant. Igitur illic Deus: « Quare risit Sara? nunquid Deo quidquam est difficile²⁹? » Hic Gabriel Virgini: « Quia non erit impossibile apud Deum omne verbum³⁰. » Illic: « Revertens veniam ad te tempore isto; et habebis filium Sara, uxor tua³¹. » Hic: « Spiritus sanctus superveniet in te; et virtus Altissimi obumbrabit tibi³². » Notate sane, ut post digressum, sanctæque Trinitatis hospitium, Isaaci conceptus sit consecutus. Quo edito, non jam Abraham a Deo audivit, quod de Ismaele firmandum secum fœdus duratura ejus posteritate; sed patrem se multarum gentium effectum iri, ingenti sobolis incremento auctum, fœdus autem cum Isaaco æternum paciscendum³³. Videtis Synagogæ abrogationem, ac novi populi perpetuitatem. Sed jam ad Abrahami quoque immolationem oculos referamus, et Isaacum videamus Dominici supplicii exemplum gerentem. Nam ut Abrahamus Dei studio natum condonavit, ita et Deus pro summa sua humanitate atque benevolentia pro nobis charissimum Filium ad necem obtulit. Illic Abrahamo jubet Deus: « Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis (15), Isaac³⁴. » Neque enim temere illum amabas: sed qui amore dignus erat, abs te quoque amabatur. Hic opificem meum Christum, ipse assumpti Deus, atque idem secundum divinitatem ejus Pater, contestatur charissimum suum esse Filium: « Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui³⁵. » Non delector, inquit, Filii nece, sed quantumvis

A comperentem, ac natu æqualem, mihi que charissimum, corpore propter hominum salutem macerari volens patior. Illud vero dignum quæstione est. Cur Abrahamo sæpe hostiis operato, locum ei Deus non ostendit; in Isaaci immolatione præcepit: « Vade in terram visionis, super unum montium, quem monstravero tibi³⁶. » Illum ipsum, opinor, locum ei Dominus ostendit, in quo meus Dominus crucifigendus erat. Nam Palæstinum solum prope Hierosolymorum fines adjacet.

CAPUT XVI.

Cur in monte sacrificare Abraham filium jubetur.

Mane surgens Abrahamus, asinum sternit. Asinum quidem Abrahamus, Judas autem Judæorum collegium concevit: adhibitisque duobus pueris, duobus sæu populis, seu regibus, Pilato et Herode (pueros enim sacræ Litteræ imperitos vocare solent) et Isaaco filio, profectus, tertio post die ad locum, quem ei dixerat Deus, pervenit. Nam quia non erat moriturus Isaac itinere faciendo, post triduum resurrectionem significavit. Sublatis oculis, Abraham locum procul animadvertens; et meus Jesus supplicium animum ab omni æternitate dedicavit; famulis jubet, ut ibi cum asino præstolentur, dum ipse et puer illo eant. Itidem et suis discipulis meus Salvator atque Deus ait: « Ecce venit hora, et jam venit, ut dispergamini unusquisque in propria; et me solum reliquatis: et non sum solus, quia Pater mecum est³⁷. » Sed tanquam propheta, illic Abraham: « Postquam adoraverimus, revertetur ad vos³⁸. » Hic animorum perspector: « Postquam resurrexero, præcedam vos in Galizæam³⁹. » Atque ita quidem Servator. Abraham vero sacrificibus lignis Isaac filio suo impositis; erat enim dulcis Jesus suam crucem portaturus; ipse ignem ferebat manu; conjuncta enim humanitati divinitas ibat; gladium vero portabat: « Quia unus militum lancea latus ejus apernit⁴⁰. » Et pergebant duo simul; ambæ naturæ in una Christi persona; manebatque divinitas corporis effectrix, immota penitus, et sine affectu; quemadmodum et Abraham, Isaaci parens; Isaac, vero parenti suggerebat: « Ecce ignis et ligna: ubi est victima holocausti⁴¹? » Servator, itidem passionis tempore: « Pater mi, inquit, si possibile est, transeat a me calix iste; Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma⁴². »

CAPUT XVII.

Isaac immolandus Christi crucifixi typus est.

Progressi autem ambo; id est, Deus homo Jesus, in locum pervenerunt, scilicet Golgotha. Atque ibi

²⁷ Gen. xxi, 20. ²⁸ Gen. xviii, 41. ²⁹ Gen. xviii, 13. ³⁰ Luc. i, 37. ³¹ Gen. xviii, 10. ³² Luc. i, 35. ³³ Gen. xvii, 5 seqq. ³⁴ Gen. xxii, 8. ³⁵ Matth. iii, 17. ³⁶ Gen. xxii, 2. ³⁷ Joan. xvi, 32. ³⁸ Gen. xxii, 5. ³⁹ Matth. xxvi, 32; Marc. xiv, 2. ⁴⁰ Joan. xix, 34. ⁴¹ Gen. xxii, 7. ⁴² Matth. xxvi, 39.

(15) LXX ἡγάπησας, ad quod forsan alludit in seqq.

Abraham extruxit aram; uti et hic *lithostrotos*. A perspectam, quemadmodum ex sua olim stirpe per tribunalis locus lapide præstructus fuerat; impositisque lignis; sic enim et in Calvaria crux est destra; Isaac filium suum constringens, id est, Christus ad tegendam divinitatem corpore amictus; lignis in ara superponit; eo quod in ligno, o miraculum! suspenditur ille, qui Adamum lapsam per lignum erat restitutus, et qui in arca lignea Noë totatus fuerat. Deinde ferro manum admovet, ad filium suum immolandum; nam his omnibus patrandis Abraham inaspectabilis Patris de unigenito Filio decretam atque voluntatem ostendit: « Et ecce angelus Domini de caelo clamavit dicens; Abraham, Abraham. Qui respondit: Adsum⁴². » Hic angelus e caelo cum Abraham sermocinatur; in Dominico supplicio, magni consilii Angelus, Deum et Patrem inclamavit: « Eli, Eli, lamma sabactani? hoc est; Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me⁴³? » Et Angelus ad Abraham: « Non extendas manum tuam super puerum, neque facias illi quidquam; nunc cognovi, quod times Deum⁴⁴. » At vero: « Nunc cognovi, » pro illo, demonstrasti jam mihi: non enim ignarus erat Dominus: « Et non pepercisti unigenito filio tuo propter me. » Igitur Abraham mactando filio suam erga Deum observantiam ostendit: ille vero Antiquus dierum⁴⁵ Deus erga homines amorem suum probavit immolando unigenito Filio.

CAPUT XVIII.

Aries cum cornibus inter vepres quid significet.

Tum Abrahamus erectis oculis pone conspexit arietem. Aries hic verbi assumptum intelligatur. Nam de eo sic prodit Isaias: « Sicut ovis ad occisionem ducetur⁴⁶. » Hærentem cornibus, id est, cruci affixum, in frutice Sabec, quod est remissio: apud Hebræos enim Sabec *remissionem* notat: aggressusque Abraham, id est, unigenitus Dei Filius, comprehensum arietem, id est, assumptum corpus in holocaustum obtulit; supplicio, puta, objecit, pro filio, Adamo scilicet lapsa. Atque ista vera esse, audite cum Abrahamo colloquentem Deum: « Per memetipsum juravi, dicit Dominus: quia fecisti hanc rem, et non pepercisti filio tuo unigenito propter me: benedicam tibi, et multiplicabo semen tuum⁴⁷. » Et post pauca: « Benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ⁴⁸. » Quorum verborum hæc est sententia: Ex tui filii posteritate, scilicet Isaac, qui mei Filii est typos, meæ natura mihi conjunctus Filius prodibit, per quem omnes orbis terrarum gentes hospitantur. Abrahamum vero œconomizæ arcanum habuisse

perspectam, quemadmodum ex sua olim stirpe per Isaac et Jacob Dei Filium Incarnandum esset, evidens est ex eo quod sui generis uxores acceperint. Nam ipse accepta sua consanguinea⁴⁹, Isaacum quoque accipere permisit⁵⁰, parique modo Isaacus Jacobum⁵¹; sed Rebeccam nullo servo conjugem petiit⁵²; ita enim et Deus per Mosem Synagogam instauravit. Jacobum, qui Christi exemplum ferebat, ad suos gentiles Isaac privatim dimisit, duas inde uxores duriter et laboriose ut sibi duceret. Itidem et Pater ab omni æternitate unigenam suum Filium ad creaturam suam, id est homines, dimisit, ut inde carnem assumens, per supplicium, et Dominica miracula duas Ecclesias velut nuptum acciperet.

CAPUT XIX.

Comparatio Jacobi et Esau.

Quod ita se habere, audite Dei ad Rebeccam responsum: « Duæ gentes sunt in utero tuo et duo populi ex ventre tuo dividuntur, » scilicet Judæorum unus, alter exterorum; « populusque populum superabit, et major serviet minori⁵³. » Qui se natum majorem factat, alteri post nato serviet; id est, Judæica gens Ecclesiz ex gentibus collectæ serviet. Atque id et Dei angelus (16) his ad Heli pontificem verbis confirmat: Te tuamque patriam domum sic excindam: « Et suscitabo mihi sacerdotem fidelem, qui juxta cor meum et animam meam faciet. » Sane qui omnia ex ingenio animoque Dei facit, is ex Deo est, et iterum Angelus: « Et ambulabit coram Christo meo cunctis diebus, » id est, usque ad consummationem, atque itidem: « Futurum est autem, ut quicumque remanserit in domo tua, » interfectionem, aut captivitatem effugiendo; « veniat ut oratur pro eo, et offerat nummum argenteum, dicatque: Dimitte me obsecro ad unam partem sacerdotalem, ut comedam buccellam panis⁵⁴. » Quod angeli ad sacerdotem ænigma ejusmodi est: Inopem, Judææ solo multatum, venturum ad Ecclesiam ex gentibus constitutam, nummum argenteum petiit: et viro illustris ac pontificii generis dicit: Non ambio mihi sacerdotium, neque regnum desidero, sed ut in aliquod sacerdotium rejiciar, et non ut ministrem, velut prius, sed ut panem minimum fuerer. Idemque David præsciens ait: « Elegi abjectus esse in domo Dei mei, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum⁵⁵. » Dei domum vates Ecclesiam ex gentibus notat; impiorum tabernacula Judæorum fara. Vere enim Judæum nomen in externa Ecclesia abjectum et infame, nudum, exsul, regno omni et sacerdotio exutum. Atque hæc sic habere, ex iis quæ post dicentur, constabit.

⁴² Gen. xxii, 11. ⁴³ Matth. xvii, 46. ⁴⁴ Gen. xxii, 12. ⁴⁵ Dan. vii, 9. ⁴⁶ Isa. liii, 7. ⁴⁷ Gen. xxii, 16. ⁴⁸ ibid. 18. ⁴⁹ Gen. xxiv, 4. ⁵⁰ Gen. xxv, 20. ⁵¹ Gen. xxviii, 2. ⁵² Gen. xxix, 21 sqq. ⁵³ Gen. xxv, 23. ⁵⁴ I Reg. ii, 35, 36. ⁵⁵ Psal. lxxxiii, 11.

(16) In Hebræo, ut et in Græco, ad verbum est, *vir Dei*, id est divinus vates, quomodo vertit et Chaldeus.

Ac prioris quidem populi figura est Esau; poste- A
rioris Jacob. Neque enim vero propter exemplum ad
naturæ quoque excidium fas est grassari: « Post-
quam tempus pariendi advenerat (nam superiora
iterum tractemus) qui prior egressus est, rufus
erat, et totus in morem pellis hispidus: vocatum-
que est nomen ejus Esau⁶⁷. » Irarum et immanitatis
plenus Esau vultus est: tales enim et Israelitæ
sunt: itaque et sui generis vates interfecerunt, et
denum in ipsum etiam Christum admiserunt.
« Proflinus alter egrediens, plantam fratris tenebat
manu, et idcirco appellavit eum Jacob⁶⁸, » ea re si-
gnificans, et se eo potiturum, et servum ac ministrum
habiturum; nam calces laboris præcipuum sunt, et
ministerii iudices. Erat autem Jacob lævis: quod
humanæ mansuetudinis signum est; talisque est
fide recens instructus populus, mitis, ac sine ira.
Venustas enim corporis argumentum habet pul-
chritudinis internæ, et quæ mente teneatur. Eratque
Esau venandi peritus: nam Israelitæ cruore et bru-
ticidiis gaudent; Jacob quietus ædium habitator⁶⁹:
tales sunt etiam in fide novi, comes, expertes iræ,
et solam pietatem docti amare. Sed Isaac diligebat
quidem Esau, non ut virum bonum, et voluntatis
Dei conscium, sed venandi studiosum. Idque ita
esse ut intelligeretur, causam quoque sacræ Litteræ
adjiciunt, « eo quod de venationibus illius vesce-
retur: et Rebecca diligebat Jacob⁶⁸. » Ubi est
enim non mendax promissum, et verus amor con-
sequitur. Esau vero non ut virum bonum a patre
amatum, nulli dubium est; qui panis paucillo, et
confecto ex lente edulio, ætatis prærogativam ad-
dixerit. Atque ita sane et Synagoga propter exilem
regnandi voluptatem adoptione excidit; Jacobo ma-
tris opera, ingenii facilitate, patris felicitatem
aiepto. Ac quemadmodum Rebecca Jacobum, ita
et mei Christi incrementa victima novum populum
Deo et Patri conciliavit et placavit. Sed quoniam
rejectus a Deo est Esau, et nos adeo hactenus
de eo sermocinati, deinceps quæ ad Jacob solum
spectant prosequamur. Etsi illud prius operæ pre-
tium est dispicere, cur Esau paterni boni omnis
causa, ingenti obito labore, difficilem se præbens
pater graviter ejulantem benedixerit. Hoc facto,
opinor, Isaac scelestissimam Synagogam docet, nisi
ad Deum hominem Jesum, quem in crucem egit,
reversa, eum regenerationis lavacro, perinde ac
Esau patrem lacrymis, propitiet, cæleste regnum
consequi non posse. Sed rursus ad vaticinium
sermonem referamus. « Igitur egressus Jacob de
Bersabee pergebat Haran. Cumque venisset ad quem-
dam locum, et vellet in eo requiescere post solis
occubitum⁶¹. » Jacobo solis, qui mente teneatur,
signis divinitus erudiendo, sensilem condi solem
oportebat, ut quam subiturus quoque erat in domi-
nico supplicio caliginem præsigiret.

CAPUT XX.

Jacobi res cum Christo colatæ.

« Tulit de lapidibus qui jacebant, et supponens
capiti suo⁶². » Lapidem Jacob sumpsit, quoniam
exterarum gentium populus per augustum illum et
« angularem lapidem, » id est, Christum, ad Deum
confluxurus erat. Igitur hic quoque anguste lapideum
ad caput adhibuit « Dormivit in eodem loco⁶³. »
Nam etsi corpore dormiebat Jacob; at Israelis mens
sollicitabatur: « Viditque in somnis scalam stan-
tem super terram, et cacumen illius tangens cælum⁶⁴. »

CAPUT XX.

*Scala Jacob typus B. Virginis, et reliqua
Jacobi gesta.*

Scalam hęc mihi Virginem intellige, per quam
in cælum e terra surrigimur. « Angelos quoque
Dei ascendentes et descendentes per eam, et Domi-
num innixum scalæ⁶⁵. » Primum ad eam descendit
Gabriel, Dominum nuntiaturus eodem faustissimo
nuntio conceptum iri, ex eaque jamjam Deum ho-
minem profiturum. Deinde et ministri, ac salutis
nostræ custodes. Servator enim meus in Evangelio
confirmat: « Videbitis cælum apertum, et angelos
Dei ascendentes et descendentes supra Filium ho-
minis⁶⁶. » Ascendentes ad eum, qui Deus cum
esset, homo etiam factus, inaspectabili Patri dexter
assidens: descendentes ad homines, procurandæ
eorum salutis causa. Id enim et Paulus, mei Christi
os, testatus est, cujus de angelis hæc sunt verba:
« Nonne omnes sunt administratorii spiritus in
ministerium missi propter eos qui hæreditatem capi-
ent salutis⁶⁷? » Sed ad vaticinium revertamur.

Atque ille eum sic est allocutus: « Ego sum Do-
minus Deus Abraham patris tui, et Deus Isaac⁶⁸. »
Ego. Quis? Scalæ imminens. Ne metue, scilicet ab
Esau fratre tuo. Itidem et Servator suos discipulos
monebat: « Nolite timere eos, qui occidunt corpus,
animam autem non possunt occidere⁶⁹. » Quod eo
pertinebat, ut terrorem ils eximeret, qui in se spem
habent; quomodo et beatus David felicem clamat⁷⁰,
qui in eo spem ponit. « Terram, in qua
dormis tibi dabo, et semini tuo. » Ejus stirpem,
non solum ex eo prognatos, sed externos quoque
Deus appellat. Nam ut Esau, qui filius Isaac erat,
in Synagoga felicitate numerum nullum tenuit,
quod virtutis et Dei notitiæ iter non insisteret; ita
qui per Dei notitiam et virtutem, etiam si ex genti-
bus sint, Christo se adjungunt, filii Israelis erunt.
Siquidem Israelis notatio est, « meus Deum videns. »
Itaque qui mentem habent purgatam, ad divinum
splendorem suscipiendum, merito Israelis filii et
sunt, et nominantur. Atque hanc nostram senten-
tiam reliqua sacræ Scripturæ facile confirmabunt:

⁶⁷ Gen. xxv, 25. ⁶⁸ Gen. v, 26. ⁶⁹ ibid. 27. ⁶⁰ Gen. xxv, 28. ⁶¹ Gen. xxviii, 10, 11. ⁶² ibid.
⁶³ Gen. xxviii, 11. ⁶⁴ ibid. 12. ⁶⁵ ibid. 13. ⁶⁶ Joan. 1, 51. ⁶⁷ Hebr. 11, 14. ⁶⁸ Gen. xxviii, 13.
⁶⁹ Matth. x, 28. ⁷⁰ Psal. xxx, 9.

« Eritque semen tuum quasi pulvis terræ; dilataberis ad Occidentem et Orientem, et Septentrionem, et Meridiem ⁷¹. » Videte ut quaternas mundi partes sacræ Litteræ complectantur? cum Judæa quotum aliquod, et minimum terræ segmentum sit. Itaque id magis illustrans vates, addit: « Benedicentur in te, et in semine tuo, cunctæ tribus terræ ⁷². » Id est, ab exorto Jesu Christo Deo. Sin id evertere conamini, nulla inter vos et gentes felicitas et communio erit, sed discidium atque dissensio. Nam hactenus apud omnes gentes contempti, et invis estis. « Et ero custos tuus, quocunque perrexeris. » Quare certus hanc ab æterno œconomiam in tua stirpe complendam, iter omne tuum securus decurre. « Et reducām te in terram hanc, » id est, in antiquam Adami nobilitatem restituam. « Nec dimittam nisi complevero universam, quæ dixi ⁷³. » Non deficiet, inquit, tuam stirpem felicitas, quin ex ea, id est, ex Virgine, corporis quasi miscellam assumpsero.

Quod si quis id pressius intelligere vult, Jacob ipsum percontetur. Cedo, beate Israel, quænam ea sunt, quæ benignus Sabaoth Dominus facturum se promittit? « Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, et ipse erit expectatio gentium ⁷⁴. » Audivistis prophetæ vocem nostris verbis consentanea loquentem? Illud enim quod constitutum est, conceptum ante sæcula arcanum significat. « Cumque evigilasset Jacob de somno, » id est, scientiam omnem eorum, quæ Deus dixisset, memoria complexus: « ait: Vere Dominus est in loco isto, et ego nesciebam ⁷⁵. » Et intelligentiam subobscurè innuit, et comprehendendi impotentiam fatetur; pavensque: « Quam terribilis est, inquit, locus iste ⁷⁶! » Vere tu quidem, beatissime Israel. Valde enim terribilis est Dei ad mortales descensus. « Non est hic aliud, » scilicet e scala, id est, ex Virgine Maria, incorporatum, « nisi domus Dei, » quæ est, inseparabilis unio, « et hæc porta cœli ⁷⁷. » Hæc, scala, Virgo simul et Deipara, cœli porta est. Nam per eam descendet cœu in vellus pluvia, unigenitus Dei Filius. Hæc qui viderat, atque exploratè tenebat, nostis quemadmodum mane sulgens Jacob, et lapidem ei, quem conspexerat, inunxerat, et votum nuncupavit: si hoc suum iter Dominus scalæ innixus fortunasset, cum sibi Deum fore; et hoc saxum, quod figuram contineret impolluti ejus corporis, Dei domum. Quin et decimas ei daturum: qua re Synagogam instruebat, quæ omnium domi natorum decimas pederet; et spiritualem ac novum populum significabat, qui totius ætatis suæ atque vitæ decimas consecraret. Itaque a Deo itineris compos, atque ad Laban incolumis perductus. « Vidit (nam Mosis iterum verba tractemus) puteum in agro, » id est, in corpore fontem immortalis vitæ. « Duos quoque greges ovium accubantes juxta eum ⁷⁸, » Judæorum et

A exterarum gentium populum. Ita enim eos meus Christus appellat: « Ego sum pastor bonus, et cognosco oves meas, et cognoscunt me meæ. Sicut novit me Pater, et ego agnosco Patrem; et animam meam pono pro ovibus meis ⁷⁹. » Notate diligenter. Nam ex eo puteo adaquabantur, quemadmodum Christus in Evangelio ait: « Si quis sitit, veniat ad me, et bibat ⁸⁰. » Oves illic brutæ, hic rationales. « Et os ejus grandi lapide claudebatur. » Is lapis monumenti Servatoris Christi saxum designat. Eodem omnes greges cogebant, scilicet prophetæ et apostoli; avolutoque saxo oves adaquabant, id est, explicandis sacræ Litteræ populum cœlesti musto rigabant. Rursumque saxum ad os putei adolvebant. Saxum hoc putei, quod saxum est monumenti immortalis vitæ, congregati duo pontifices Annas et Caiphas cum custodia, ad os monumenti adolverunt. Et Jacob duos pastores allocutus. Illic scilicet Jacob duos pastores, hic Salvator noster atque Deus, velut alter Jacob, duos pontifices. En, inquit, diei multum adhuc est; longum pœnitendi spatium; nec tempus est cogendi pecoris, tempus illud secundi mei adventus, quo oves ab hædis separém. Adquate oves, Dei notitiam per actus pœnitentiæ docete, et pastum ite; hoc est, in æterna tabernacula concedite. Ad quem illi, Non possumus, inquit. Idem responsum et pontifices ovium pastori dederunt. Non possumus, qui Deum interfecimus, ad frugem et pœnitentiam redire; nisi coactis omnibus gregibus, gentium scilicet, amoveatur saxum ab ore putei, sacræ Scripturæ tanquam tegumentum a lege amolitur sit; et ita adaquemus greges. Nam, auctore Isala: « Cum plenitudo gentium intraverit, tunc omnis Israel salvabitur ⁸¹. »

Adhuc eo cum illis colloquente, id est, Judæorum Synagogam commodum castigante: « Et ecce Rachel veniebat cum ovibus patris sui ⁸²; » scilicet gentium Ecclesia. Hic conspicuus Jacob, Christus, gentium Ecclesiam, Laban suæ matris germani filiam, id est, ex Synagogæ germano ascitam. Nam in novam Ecclesiam cooptantur partim ex genere Esau, alii ex Ismael, partim nati ex Nachor, partim ex Lot, itemque ex filiis Ceturæ; qui Synagogæ germani sunt, quippe omnes Abraham stirpe editi. Et egressus Jacob, id est, Dominus noster Jesus Christus ex mortuis excitatus, avoluto saxo ab ore putei, id est, a foribus monumenti, ac quod est in lege pingue, et intricatum amolitus, suæ matris, Synagogæ, ut jam diximus, germani oves adaquavit, immortalitatis vitæque fluente; ut in Evangelio ait: « Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum: sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam ⁸³. » Atque hæc quidem meus amor Jæus. Jacob vero Rachellem deosculatus est; itidem et novam Ecclesiam Dei Unigenitus complexus est.

⁷¹ Gen. xxxviii, 14. ⁷² ibid. ⁷³ ibid. 15. ⁷⁴ Gen. xlix, 10. ⁷⁵ Gen. xxviii, 16. ⁷⁶ ibid. 17. ⁷⁷ ibid. ⁷⁸ Gen. xxix, 2. ⁷⁹ Joan. x, 14, 15. ⁸⁰ Joan. vii, 57. ⁸¹ Isa. llix, 20; Rom. xi, 25. ⁸² Gen. xx, 9. ⁸³ Joan. iv, 14.

CAPUT XXII.

Duae Jacobi uxores, quid significans.

Sed ne recensendis singulis prolixus videar, et rem ad exitum perducam: Jacob his septem annorum servitio duas conjuges duxit, priorem Liam, alteram Rachelem; quarum illa Synagogam, hæc Christi Ecclesiam representabat. Sciendum est autem, priorem studio et amore posterioris a Jacob acceptam fuisse. Nam Rachel cum formosa esset, a Jacob amabatur, ut a Christo gentium Ecclesia. Idque verum esse, ipsæ sacræ Litteræ testimonium dicunt: « Lia vero lippis erat oculis, » æque ac Synagoga impotens ad spectandum divinum splendorem: « Rachel decora facie, et venusto aspectu »⁶⁵. » Ut gentium Ecclesia, Dei agnitione et virtute locupletata. — Et rursus: « Servivit ergo Jacob pro Rachel septem annis, et videbantur illi pauci dies præ amoris magnitudine »⁶⁶. » Et paulo post: « Amorem sequentis priori prætulit »⁶⁷. » Ita et Christus gentium Ecclesiam plus quam Synagogam amavit. Nam et hanc sibi desponderat, sed per sequestrum Moysen, quemadmodum et Jacob Liam amore Rachelle; cum gentium Ecclesia Christus, ut Jacob cum Rachele, os junxit: quemadmodum per vatem Deus in hanc sententiam aperuit: « Et non docebit ultra vir proximum suum, et vir fratrem suum dicens: Cognosce Dominum; omnes enim cognoscent me a minimo eorum usque ad maximum »⁶⁸. » Atque hæc in præsentia de Jacob sufficiant: nam de eo et in descensu in Ægyptum, et in Pharaone adorando mentionem faciemus.

Igitur in primis observandum est, Israellem, genuentis duodecim Patriarchis, instituisse Synagogam ex Liæ natis: per concubinas vero, extraneas mulieres significasse, quas generi suo accenseri passus sit; per Rachele satos, Christi et proditoris Judæ exempla notasse; in Josepho Christi, in Benjamin Judæ proditoris.

CAPUT XXIII.

De Josepho allegoria Christo tributa.

Quare hoc quidem loco, omittis decem, de Josepho et Benjamin verba faciamus. Sed neque hoc prætermittendum est nobis, cur a parente aufugiens Rachel, ejus idola surripnerit »⁶⁹. Certe non ut clam haberet, sed ut aboleret. An scilicet quæ Christi Ecclesiæ exemplum contineret, paterno quoque simulacrorum cultu dimisso, simulacra exitio se daturam inuuit? Nam ut a Jacob vestigata hand tenuit Rachel; ita et altero Jacob, Salvatore meo Christo exorto, gentium Ecclesia, paternam suam impietatem ignominie et excidio dedit. Ac quemadmodum illos ex gentibus Christus non admittit cum simulacris, ita nec Synagogam cum Judaicis victimis, ac circumcissione. Atque hæc quidem sic habent.

A Cæterum Joseph apud fratres invidia laborabat »⁷⁰, ut et apud Judæos post Christus: sic enim scribit in Evangelio dilectus ille Joannes: « In propria venit, et sui eum non receperunt »⁷¹. » Illi propter factam ei a patre versicolore tunicam, et somnia, oderant fratrem; Judæi Christum propter quamdam mentalem quasi purpuram, quæ ei cælestis Patris benignitate jam ex virgineo ventre, tinctura velut discolori contexta fuerat, ac demum propter luculentia etiam miracula, persequantur. Illi fratri invidentes querere: « Nunquid rex noster eris? aut subjiciemur ditioni tuæ »⁷²? » Judæi vero in porticu Salomonis circumdederunt Emmanuelem, et dicebant ei: « Quousque animam nostram tollis? Si tu es Christus, dic nobis palam »⁷³. » Illi missum ad se ab parente fratrem conspicati, inter se jactare: « Ecce somnulator venit; venite occidamus eum, et mittamus in cisternam veterem »⁷⁴. » Judæi opificem suum ab inaspectabili Patre missum conentes, dicere: « Hic est hæres, venite occidamus eum, et habebimus hæreditatem ejus »⁷⁵. » Illi apud patrem defensionem, hi apud Pilatum meditari: illi ab immani fera devoratum confirmare; hi: « Hæc invenimus subvertentem gentem nostram, et prohibentem tributa dare Cæsari, et dicentem se Christum regem esse »⁷⁶. » Illic Ruben hortari: « Non interficiatis animam ejus, nec effundatis sanguinem, sed projicite eum in cisternam hanc »⁷⁷; » scilicet ut eum manibus eorum eriperet. Hic Pilatus, ut Christum et Judæorum manibus eriperet, negare: « Nullam causam mortis invenio in eo: corripiam ergo illum et dimittam »⁷⁸. » Illic Rubeni fratres obtemperare; hic Judæi, ut omnium cruentissimi, Pilati verba refutare. Sed illic Ruben propter orationem, fraternæ proditoris haud sane insons est; neque hic Pilatus a Dominicæ cædis crimine liber.

Verum ne dicendi brevitate minus perspicue Josephi argumentum proponam, ipsamet prophetica verba in medium producta inaudite: « Confestim igitur, ut pervenit ad fratres suos, nudaverunt eum tunica »⁷⁹. » Illi deceptam tunicam patri servant; hi detractas Christo vestes partiuntur. Et accipientes, « Miserunt in cisternam »⁸⁰; » illi arreptum in specum deturbant, hi exanimatum in monumentum deponunt. Et cisterna erat vacua, quæ non habebat aquam. Quemadmodum illic specus aquam non habebat, ita neque hic monumentum mortis vim. « Et sedentes ut comederent panem »⁸¹; » illi, eo in specum detruso, sedent ad cibum capiendum; Judæi post Dominicam cædem Pascha faciunt. Sic enim habet Evangelista: « Et ipsi non introierunt in prætorium, ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha »⁸². » Notate diligenter Scripturæ mentem. Sublatis oculis animadvertunt. Nam post sumptum a Juda Dominicam panem intravit in eum

⁶⁵ Gen. xlix, 17. ⁶⁶ ibid. 20. ⁶⁷ ibid. 30. ⁶⁸ Jerem. xxxi, 34. ⁶⁹ ibid. 32. ⁷⁰ Gen. xxxvii, 4. ⁷¹ Joan. i, 11. ⁷² Gen. xxxvii, 8. ⁷³ Joan. x, 24. ⁷⁴ Gen. xxxvii, 19, 20. ⁷⁵ Matth. xxi, 38. ⁷⁶ Luc. c, xxiii, 2. ⁷⁷ Gen. xxiv, 11, 22. ⁷⁸ Luc. xxiii, 22. ⁷⁹ Gen. xxxvii, 23. ⁸⁰ ibid. 24. ⁸¹ ibid. 25. ⁸² Joan. xviii, 23.

Satanas, ut in Evangelio Joannes docet ¹. Et ecce A
Isaëlita viatores venerunt de Galaad. Josephi
enim, ut et Christi, emptiores ex circumssione esse
oportebat.

CAPUT XXIV.

Camelus in Scriptura odium significat.

Et camelli eorum aromate, et resina, atque stacte
onusti erant. Camelos nominans, Annæ et Caiphæ
corpora, pontificalli stola amicta, notat. Est autem
camelorum genus injuriarum retinotissimum. Ita-
que figura quoque odium adversus veritatem desi-
gnabat. Qui ea in Ægyptum importatum ibant, per-
inde ac illi circumcisi operam dabant, ut Deum
hominem Jesum ad inferos demitterent. « Dixit
ergo Judas fratribus suis: Quid nobis prodest, si
occiderimus fratrem nostrum, et celaverimus san-
guinem ipsius? Mellius est, ut venundetur Ismaeli-
tis, et manus nostræ non polluantur: frater enim
et caro nostra est ¹. » Oportebat tum quoque ven-
ditionem per Judam fieri, quoniam et nunc Serva-
toris venditio per Judam proditorum facta est. Sed
ille fratrem liberare volens, venditionem eis suscit
duobus enim malis comparandis, minus elegit; Isca-
riotes, qui doctoris cædem spiraret, nec perficere
posset, pontificibus eum venundat. Idque etiam Sal-
vator meus Pilato demonstrans ait: « Propterea qui
me tradidit tibi, majus peccatum habet ². » Proh
proditoris audaciam, et doctoris humanitatem!

Igitur ejus fratres extractum eductumque ex
cisterna Josephum, Ismaelitis vendunt in Ægyptum
abducendum. Illi quidem sic. Judæi Jesum Pilato
traditum, in crucemque sublatam, morti demise-
runt. Acceptis ab iis aureis viginti, illi aureos vi-
ginti; proditor argenteos triginta accepit. « Rever-
sus Ruben ad cisternam, non invenit puerum ³. »
Iloc Servatoris a mortuis resurrectionem notat.
Nam ut illic Ruben Josephum non invenit, ita nec
Petrus Christum in monumento ⁴. « Tulerunt autem
tunicam Joseph, et in sanguine hædi, quem occi-
derant, tinxerunt ⁵. » Illi accepto capro tunicam
cruore imbunt: hic caper atque tunica Verbi as-
sumptum intelligendum est: quo interficiendo,
Judæi corpus ejus cruentarunt. Jeremiæ enim ex
Christi persona hæc sunt verba: « Et ego quasi
agnus mansuetus, qui portatur ad victimam; et non
cognovi, quia cogitaverunt super me consilia ⁶. »
Videte ut ovis ubique ipsius assumpti figuram desi-
gnat ⁷. Missamque versicolore tunicam patri re-
presentant. Nam unigenæ tunicam Deus et Pater
cruentam accepit. Et ei significant: « Hanc inve-
nimus: vide utrum tunica filii tui sit, annon ⁸. »
Iidem et Judæi de Christo dicebant: « Confidit in
Deo: liberet nunc, si vult eum ⁹. »

CAPUT XXV.

Invidia, fera crudelis.

Observate figuras: « Cum cognovisset pater ait:
Tunica filii mei est, fera pessima comedit eum ¹⁰. »
Etenim vere immanissima fera est invidia, ac multo
etiam plus. Nam feræ hominum tantum corpora
mandunt; hæc cum corporibus animos etiam proli-
t. Nec solum Jacobi filios, hæc invidia fratris vendi-
tores, sed Judæos quoque Dei percussores effegit.
« Sciasisque vestibus, indutus est cilicio, lugens
filium suum multo tempore ¹¹. » Et hic videre est
non medio dolore cælestem Deum et Patrem, ex
hac Christi injuria atque cade affectum. « Congre-
gatis autem cunctis liberis ejus, ut lenirent dolorem
patris ¹². » Ex omni memoria, Deo charos simul et
charas Scriptura significat. « Noluit consolationem
accipere ¹³; » tam graviter enim Judæi offenderunt,
ut deprecationem respuat, quantumvis animum in-
ducat quis precari pro iis. Id quod per vatem
Deus testatur in hæc verba: « Si steterit Moses et
Samuel coram me, non est anima mea ad populum
Istum ¹⁴, » nec exaudiam eos, exposcentes pro iis
pacem, ut ante. Ita ut quæ in medio sunt dimittam,
Josephum in Ægyptum abduxerunt ¹⁵.

CAPUT XXVI.

Joseph in Ægypto ad summos honores erectus.

Ibi, scilicet omnes legisperiti, Pharaonis magistro
equitum venisse, eumque hominem dextrum de-
prehensum, omni suæ familie, cunctisque domesti-
cis a Putiphare præfectum fuisse; heram vero, ut
formosum esse conspicata fuit, eum amasse; sed
negantem secum nequitiis facere, arrepta veste,
quo proba videretur, marito prodidisse. Ita sane et
Synagoga Christum prius dilexit, inter homines
longe formosissimum ¹⁶; cum eum et pontificem ad
rationem Melchisedechi cooptavit ¹⁷, et sine matre
in cælo, sine patre in terra confirmavit ¹⁸. Sed nec
quæ Synagogæ placerent, facere volentem, et assi-
due incessentem et castigantem, ut ait Salomonis
Sapientia: « Tanquam nugaces estimati sumus ab
illo, et abstinet se a viis nostris, tanquam ab im-
munditiis ¹⁹; » tum vero vestimentis exuendum
Pilato tradidit, sacrificium se Deo facere credens.
Ilic Putiphari Ægyptia: « Adduxisti servum He-
bræum, ut illuderet mihi ²⁰. » Hic Synagoga Pilato:
« Improperat nobis peccata legis, et diffamat in nos
peccata disciplinæ nostræ ²¹. » Illic Putiphar cor-
reptum Josephum in carcerem compegit, quo in
loco vinculi regis tenebantur ²²: hic Pilatus Domini
mei captivi animam ad inferos demisit; ubi in te-
nebris jam olim sanctorum manes tenebantur. Illic
custodiæ magister Josepho carcerem in manus com-
misit, nec de iis quæ inibi fierent, post eum cognov-

¹ Joan. xiii, 27. ² Gen. xxxvii, 26, 27. ³ Joan. xix, 11. ⁴ Gen. xxxvii, 29. ⁵ Joan. xx, 6, 7.
⁶ Gen. xxxvii, 31. ⁷ Jerem. ii, 19. ⁸ Isa. liii, 7. ⁹ Gen. xxxvii, 32. ¹⁰ Matth. xxvii, 43. ¹¹ Gen.
xxxvii, 33. ¹² ibid. 34. ¹³ ibid. 35. ¹⁴ ibid. ¹⁵ Jerem. xv, 1. ¹⁶ Gen. xxxix, 7 seqq. ¹⁷ Psal. xlii,
5. ¹⁸ Psal. cix, 4. ¹⁹ Hebr. vii, 17. ²⁰ Sap. ii, 16. ²¹ Gen. xxxix, 17. ²² Sap. ii, 12. ²³ Gen.
xliii, 20, 22.

arebat; hic meus Salvator atque Deus, abruptis inferorum vinculis, calcatoque custode diabolo, sanctorum animas liberavit.

« Illis ita gestis, accidit ut peccarent duo eunuchi, pincerna regis Ægypti, et pistor, domino suo ²⁶, id est, exterarum gentium et Judæorum populus. Nam prior erat gentium, qui, ut idololatra factus, a Deo defecit, tunc Judaicum populum per Abraham sacrificium instituit. « Videruntque ambo somnium nocte una ²⁷, id est, Dei mortem recogitarunt. Sed illic a Josepho dissolutio est, hic a Deo. Quare merito Josephus: « Nunquid non Dei est interpretatio ²⁸? Verum præstat ea somnia, quæ quidem exempla habent rerum futurarum, verbo tenus recensere. Tum Josepho « somnium suum narravit prior præpositus pincernarum, » scilicet gentium figuram ferens: « Videbam coram me vitem ²⁹. » Vitem hic intellige dulcem Jesum; sic enim ait in Evangelio: « Ego sum vitis, et Pater meus agricola est. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollit eum: et omnem, qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat ³⁰. » Contra me, id est, contraria, et in Christum impie affectæ erant gæntes. « Et in vite erant tres propaginee ³¹, » eaque germinans; nam post triduum Christi resurrectio emicuit. Florem eliciebat, apostolos et martyres, unde uvæ ræcem mæturescebant, martyrum sanguine rubebant. « Calicemque Pharaonis in manu mea: tuli ergo uvæ, et expressi in calicem quam tenebam, et tradidi poculum Pharaoni ³². Hoc incrementum novæ Ecclesiæ sacrificium notat. « Respondit Joseph: Hæc est interpretatio somni: Tres propaginee, tres adhuc dies sunt: post quos recordabitur Pharaon ministerii tui, et restituet te in gradum pristinum: dabisque ei calicem juxta officium tuum, sicut ante facere consueveras ³³. » Ac Josephi quidem ad pincernam hæc sunt verba. Meus autem Servator atque Deus gentibus recepit, sese hinc ad triduum a resurrectione discipulis suis et apostolis mandaturum, qui acceptas tingant in nomine Patris et Filii, et Spiritus sancti: sequæ daturum regnum atque sacerdotium Hæden, cujus œconomix mysterium obituræ essent in pane et vino, quod Melchisedech, qui e gentibus esset, per figuram Abrahamo repræsentavit; eaque ideo se facturum populo ex gentibus converso spondit, quod is Christum sentibus adnumeratum conspicatus, Deum tamen confessus fuisset. « Tantum mevento mei, cum tibi bene fuerit. » Hoc a me accepto beneficio, sepulturæ atque resurrectionis memoriam indelebilem habeto. « Et facias mecum

A misericordiam; » mea ope in fratres benignitate utilior, ille est, sanationum prodigia patrato. « Ut suggeras Pharaoni ³⁴. » Notate diligenter Scripturæ mentem. Illa (17) ad dignitatem; hæc ad martyrii tolerantiam pertinent. Nam quod ait, ejusmodi est. Deductus ad principes et reges, meorum dictorum recordator: « Ponite in cordibus vestris non præmeditari, quemadmodum respondeatis. Ego enim dabo vobis os et sapientiam, cui non poterunt resistere, et contradicere omnes adversarii vestri ³⁵. » Hactenus Servator. « Ut educat me de isto carcere ³⁶. »

CAPUT XXVII.

Calumniæ vis quanta.

B Illic Josephus a prægestatorum magistro contendit, ut se ex carcere educat: hic clemens Jesus a populo e gentibus asserto, ut se a Judæorum calumniis vindicet: vere enim grande sceleris præsidium (18) calumnia. Nam si vel ad Christum meum grassari est ausa, quis vero eam facile contemnat? Atque id verum esse, sequentia audite: « Quia furto sublatas sum de terra Hebræorum ³⁷. » Hoc est, Pilato a Judæis calumnia profusus. Ea quæ ait, explicat evangelista: « Hic dixit: Possum destruere templum Dei, et post triduum reedificare illud ³⁸. » Itaque calumniæ impudentiam videntes, eorum sceleris excellentiam miramini. Neque hic quidquam feci, mali scilicet, quamobrem me in hanc specum detruderent: illic Josephum in specum; C hic Jesum in monumentum.

Sed jam tempus est, et pistorum magistri somnium, qui Judæorum populi exemplum habetur, recensere. Igitur pistorum magister: « Et ego vidi somnium: Quod tria canistra farinae. » Tria canistra, tres quali sunt, quæ tria gravia Israelitarum flagitia censentur; idolorum cultus, vatum cædes, et Christi occisio. « Habere super caput meum, » id est, gererem eorum facinora. « Et in uno canistro, quod erat excelsius, » scilicet supremo flagitio, et portare me omnes cibos, qui sunt arte pistoria. » Hæc cœtum in eos ex varii generis hominibus cogendum (19), ceu ad opus regalis potentix, designant. « Avesque comedere ex eo ³⁹. » Excisa enim est propter crimen interfecti Christi et Judæorum graves offensas Hierosolyma. « Respondit Joseph: Hæc est interpretatio somni. » En somnium, ejusque interpretationem: « Tria canistra tres adhuc dies sunt. » Abhinc tres dies, scilicet a Jesu resurrectione; « post quos auferet Pharaon caput tuum. » Illic Pharaon pistorum magistrum; hic capite Judæos truncat Christus, qui princeps atque rector est;

²⁶ Gen. xl, 1. ²⁷ Gen. xl, 5. ²⁸ ibid. 8. ²⁹ ibid. 9, 10. ³⁰ Joan. xv, 1, 2. ³¹ Gen. xl, 10, ³² ibid. ³³ ibid. 11, 12. ³⁴ ibid. 14. ³⁵ Luc. xxi, 14, 15. ³⁶ Gen. xl, 14. ³⁷ Gen. xl, 15. ³⁸ Math. xxvi, 61. ³⁹ Gen. xl, 16, 17.

(17) Poterat enim Josephus, ut se apud Pharaonem in gratia poneret, a quo deinde ad dignitatem eveheretur.

(18) Οὐχόρωμα, quod nomen usurpatur et pro car-

cere, in quem conjectus est Josephus, unde hæc allusio petita.

(19) Manum et exercitum a Vespasiano Hierosolymis admoveendum.

« ac suspendet te in cruce, » prohi stirpitus delebit, A
 « et lacerabunt volucres carnes tuas ⁴⁰. » In Israelita-
 rum captivitate, ut ante diximus. Eaque vera
 esse, audite Christum inter ipsos cruciatus mulieribus
 Hierosolymitanis loquentem : « Filia Jerusa-
 lem, nolite flere super me; sed super vos ipsas
 flete, et super filios vestros : quoniam ecce venient
 dies, in quibus dicent : Beatæ steriles, et ventres,
 qui non genuerunt, et ubera quæ non lactaverunt :
 quia si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid
 fiet ⁴¹? » Si insontem me, inquit, Romani neci de-
 derunt, quid non facient per omne genus flagitii
 volutatis? « Exinde dies tertius natalitius Pharaonis
 erat : qui faciens grande convivium pueris suis,
 recordatus est inter epulas magistri pincernarum,
 et pistorum principis. Restituitque alterum in locum
 suum, ut porrigeret ei poculum : alterum suspendit
 in patibulo ⁴². » Atque hæc quidem rex Pharaon
 natali sibi die inter suos designavit. At Rex regum ex
 mortuis redux, inter sanctos una suscitatus, præ-
 gustorum magistri, id est, novi populi, mentionem
 fecit ; scilicet ex quali impietatis præcipitio ad quale
 Dei notitiæ fastigium pervasisset ; rursunque Ju-
 daici, ex quali adoptionis fastigio in quale se
 Christi cædis barathrum deturbasset. Quibus rebus
 et novum populum, ut jam dixi, ornavit atque ser-
 vavit, et Judæicum ignominia et excidio dari per-
 misit. Sin dicat quispiam, utrumque simul et pariter
 non contigisse : esto ; at ex eo die utrumque scitum
 sanctumque est.

CAPUT XXVIII.

Mosis historia mystice explicata.

Sed hæc de Josepho sufficiant, et jam porro pro-
 phetarum centrum, deiscium, atque a Deo scitum
 et cognitum Mosen aggrediamur. Quanquam illud
 quoque ignorandum non est, Josephi in Ægyptum
 adventum secundam præsentiam notare. Nam ut
 ille fratribus se prodidit, ita et Judæi tandem ali-
 quando Christum agnoscent ; ut fert hoc Zachariæ
 prophætæ effatum : « Et aspicient ad me, quem
 confixerunt ⁴³. » Et quemadmodum illos pœnitentia
 ductos, ex Chanaanæ ad se adventantes, Josephus
 cum omni familia aluit ; sic quotquot toto hoc orbe
 Judaici nominis sunt, si pœnitentes Christum vere
 Dei Filium confiteantur, eos cœlesti et immor-
 tali pane alet, ut in Evangelio testatur : « Ego sum
 panis vivus, qui de cœlo descendi. Qui manducat
 meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet
 vitam æternam, » et in judicium non veniet (20),
 sed « ego resuscitabo eum in novissimo die ⁴⁴. »
 Suscitationem hic non illam mortuorum, qua omnes
 suscitandi sunt, sed decessoris Adami, significans.
 Sed tempus jam est, captis Mosaicæ interpreta-

tionis frenis, atque ad ejus metam sacrarum Litterarum tanquam curriculo reducto, pro virili aurigari. Igitur circum Mosen ac Ægyptum, et Pharaonem, ejusque duces currum ducturi, age in primis ejusque significationem edamus. Enimvero sic habendum est, Mosen mei Christi ac Servatoris Dei figuram exemplumque ferre, Ægyptum Orci, Pharaonem diaboli, qui mente informatus quasi quidam Pharaon est, non equidem secundum regiam dignitatem, sed elationis frustrationem, duces ejus angelos et operas. Jam figuras videte. Nam ut Moses a Pharaone profugit ⁴⁵, sic Christus ex Ægypto in Judæam concessit, Osee vatis dicto comprobando : « Ex Ægypto vocavi filium meum ⁴⁶. » Ille ad Madianitas ingressus, secundum puteum consedit ⁴⁷ : Jesus ex itinere fatigatus secundum fontem ⁴⁸. Illic pontifex Madianita septem filias habebat, quæ ejus oves pascere ⁴⁹ ; hic septenis Spiritus donis, Deo et Patri gentium Ecclesia, ex varii generis atque linguæ mortalibus coacta, pascitur, demissa hæreditaria impietate. Illic Raguelis filia in Mosen incidunt ; hic in Christum ex gentibus nata, quarum prima adfuit e Samaria. Illic venientes pastores eas pellebant ; hic Synagoge pontifices, et pastores exteras persequantur. Illic surgens Moses, profligatis pastoribus, et aquam eis hausit, et pecus adequavit ⁵⁰. Hic Christus ex mortuis resurgens, scelestos et falsos pastores fugavit, sibi que fidem habentes, aqua viva, id est, divino ano cœlestique præconio rigavit ; addens : « Si quis sitit, veniat ad me, et bibat ⁵¹. » Illic Raguelis filia ad patrem suum regressæ, Mosis studium commendant ⁵² ; Samaritana ad Natalem reversa, mei Servatoris amplitudinem prædicat. Raguel quaerit ex filiabus, ubi sit ? accerseret hominem, quo cibum caperet. Hic cœlestis panis : « Ego cibum, inquit, habeo, manducare, quem vos nescitis ⁵³. Mosis ibi apud hominem degit, èique ille Sephoram filiam elocat ⁵⁴ : mens Servator in Samaria considens, et eam collustrans, bellam gentium Ecclesiam desponsat : nam Sephora Judæis bellam, seu collustrationem notat. Jam vero duos Mosis filios observate, qui ad duo fœdera trahuntur, quorum lex Gersami nomine censeatur, qui quidem peregrinus fuerat ; nondum enim in promissam terram Israelitæ invaserant ; Gersam autem Judæis idem est, quod peregrinus. Porro Eliezer novi fœderis Christi Domini figura est ; quippe hoc fœdere ineundo Deus terris opitulatus, eas a fraude (21) vindicavit. Nam Eliezer Judæis perinde est ac si dicas *pitulator*.

Sed præstat Exodi quoque vaticinium verbo tenuis recensere. « Post multum vero temporis. » Quod temporis longi spatium propheta significat ? Delicti

⁴⁰ Exod. ii, 15. ⁴¹ Luc. xiii, 28, 29. ⁴² Gen. i, 20. ⁴³ Zach. xii, 10. ⁴⁴ Joan. vi, 51, 54. ⁴⁵ Gen. xl, 18. ⁴⁶ Osee xi, 1. ⁴⁷ Exod. ii, 15. ⁴⁸ Joan. iv, 6. ⁴⁹ Exod. i, 11, 16. 18. ⁵⁰ ibid. 19 seqq. ⁵¹ Joan. vii, 37. ⁵² Exod. ii, 19. ⁵³ Joan. iv, 32. ⁵⁴ Exod. ii, 21.

(20) Hæc non sunt in Vulgata.

(21) Scilicet diaboli, quomodo etiam suspicor legendum.

mortalis. « Ingemiscentes filii Israel, » id est, sanctorum manes, apud inferos captivi, « propter opera vociferati sunt; ascenditque clamor eorum ad Deum ab operibus ⁶⁰. » Alio dicente: « Educ de custodia animam meam ⁶¹; » alio: « Deus, ostende faciem tuam, et salvi erimus ⁶²; » alio: « De profundis clamavi ad te, Domine, Domine, exaudi vocem meam ⁶³; » alio: « Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ ⁶⁴. » Horum omnium querimoniarum ad Deum pervenerunt. « Ac recordatus est fœderis, quod pepigit cum Abraham, Isaac, et Jacob ⁶⁵. » Illic cum Abrahamo, hic cum primigenio Adamo. « Et respexit Dominus filios Israel, et cognovit eos ⁶⁶; » id est, nostra tanquam miscella induenda homo factus est, simile simili expurgaturus. « Moses autem pascebat oves Jethro soceri sui sacerdotis Madian; » illic Moses brutas soceri sui sacerdotis, hic Christus, aliter Moses, rationales æterni Patris oves pascebat. « Cumque minasset gregem ad interiora deserti, venit ad montem Dei Horeb ⁶⁷; » nam rationalis pecoris pastor ac Deus, ex impietatis solitudine oves abductas, ad montem, qui est Dei notitia, et ad cœlestem ac perpetuam Hierosolymam compulit. « Apparuitque ei angelus Domini in flamma ignis de medio rubi: et videbat quod rubus arderet, et non combureretur ⁶⁸; hoc indivisam atque impermutatam Verbi divini cum humana natura unionem ex charitate susceptam designat. Nam velut rubum ignis amplexus est; ita et Deus Verbum subjectus sub peccatum Adam delecto naturæ societatem inuit, expers peccati, quo nos quoque peccato invictos compararet alter Adamus, et recreationis nostræ princeps, a que ac prior creationis. « Dixit ergo Moses: Vadam et videbo visionem hanc magnam, quare non comburatur rubus ⁶⁹. » Recte obstupuit Moses, qui id tantum ostentum esse figuram eventuri arcani prospiceret, liquido demonstrans, divinam Verbi naturam cum humanitatis modo, si quidem vellet, copulandam: nam ei quidem cuncta faciendi est potentia,

« Cornens autem Dominus, quod pergeret ad videndum, vocavit eum de medio rubi, et ait. » Illic Dominus angeli specie visus Moysen inelamavit; hic Gabriele Virginem allocuto, in eam Deus immigravit. « Moses, Moses ⁷⁰; » nomen ingeminat, ut attentius, quæ dicerentur, audiret. Quid est? inquit ille. « Ne appropies, inquit Dominus, huc: solva calcamentum de pedibus tuis. » Nemo impuris pedibus ad decurrendum pacis Evangelium contendat, aut calcels indutus, exsanguibus, inquam, pellibus; per quas conciliatæ, atque vitiosæ, et foedæ, mortis auctores, cogitationes notantur, Virginis arcanum investiget. « Locus enim in quo stas, terra sancta est ⁷¹. » Nam præsacratum meum regium palatium

A apparavi. « Et ait: Ego sum Deus patris tui, Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob. » Quod dicit ejusmodi est: Ego Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob, olim in Virginis utero, benignitate æterni mei Patris, et ter sancti Spiritus ope degam. « Abscondit Moses faciem suam: non enim audebat aspicere contra Deum ⁷². » Divini Verbi ad homines degressum et incarnationem stupebat, et admirabatur. « Cui ait Dominus: Vidi afflictionem populi mei in Ægypto, et clamorem ejus audiivi propter duritiam eorum qui præsumunt operibus ⁷³. » Vidi, inquit, vexatos apud inferos sanctorum manes, ab infestis, nec quidquam ad mala opera urgentibus improbis dæmonibus (quos et operis exactores eo nomine appellat); etenim rævera, cum a Deo per ignorantiam abimus, tunc in peccati luto versamur, exactoribusque obnoxii sumus. At Dei notitiam libertatis gratia consequitur. « Et descendi ut liberem eum de manibus Ægyptiorum. » Conscius vani hominum studii erga immolata idolis, descendi a Patre nequaquam separatus, ad eripiendum dæmonibus orbem terrarum. « Et educam de terra illa; » contumaciæ et mortalitatis, « in terram bonam, » scilicet immortalitatis, et Dei notitiæ, « quæ fluit lacte et melle ⁷⁴. » Ex ea terra lac et mel: ex Dominico corpore aqua et sanguis scaturiunt. Id enim et ignis cum rubo copula designat; per ardorem patibile et mortale corpus, per incolumitatem ex ardore, Deitatem, quæ invicta, illis haud longum vincenda esset.

C « Clamor ergo filiorum Israel venit ad me ⁷⁵. » Illic accepta Israelitarum imploratione, hic omnium ex Adamo natorum, perspectaque violentia, qua ab Ægyptiis urgentur (non solum post, sed etiam ante implorationem (animos enim scrutor) dæmonum violentiam novi. « Sed veni, et mittam te ad Pharaonem. » Hoc Patris benignitatem monstrat. « Ut educas populum meum, filios Israel ⁷⁶. » Illic Israelitas; hic omnem hominum cœptum ex Orci vinculis. Nam Orcus insonte ac vivifico corpore gustato, etiam quos juste captivos habebat, dimisit. « Dixitque Moses ad Deum: Quis sum ego, ut vadam ad Pharaonem, et educam filios Israel de Ægypto ⁷⁷? » Hoc velut ex persona corporis ad divinitatem cum eo copulatam propheta dixit. D ille: « At tecum ego descendam, rursumque ascendam ⁷⁸. » Hoc vicissim dictum a Deo ad corpus cum divinitate copulatum accipite. Nam et ad inferos Deus cum anima descendit, et quod Deus assumpserat, cum eo non solum ex Orco in terram, sed ex terra quoque in cœlum, omnibus cœlestibus copiis stipatum ascendit. Ac ne disputationis suavitate verborum assiduitate ingrati comparemus, age, historiam omnem Moysi compendio, et tanquam digito notemus.

Igitur Moses in Ægyptum degressus est; dulcis

⁶⁰ Exod. II, 23. ⁶¹ Psal. cxli, 8. ⁶² Psal. lxxix, 4. ⁶³ Psal. viii, 20. ⁶⁴ Psal. cxv, 1. ⁶⁵ Exod. II, 24. ⁶⁶ ibid. ⁶⁷ Exod. III, 1. ⁶⁸ ibid. 2. ⁶⁹ ibid. 3. ⁷⁰ ibid. 4. ⁷¹ ibid. 5. ⁷² ibid. 6. ⁷³ ibid. 7. ⁷⁴ ibid. 8. ⁷⁵ ibid. 9. ⁷⁶ ibid. 10. ⁷⁷ ibid. 11. ⁷⁸ ibid. 12.

Jesus ad inferos. Ille in Pharaonem insurrexit; A divinum Servatoris mei corpus inferos diripuit. Cæterum quod Moses cum Aaron suo fratre ad Pharaonem abiit, hæreticorum impietatem evertit, affirmantium (22), in Christi mei corpore, animæ vicem sufficere divinitatem; atque ita male docentium, non fuisse perfectum hominem. Nam ut illic per Mozen et Aaronem cum Pharaone locutus est Deus; ita et Servator meus atque Deus, anima intelligente, velut sequestra, inter deitatem et corporis crassitiam interposita, Dei et hominum sequester factus est. Illic Moses et Aaron Pharaoni sese a Domino Hebræorum Deo missos dicentes, illud ab eo audiunt: « Quis est Dominus, ut audiam voces ejus? » Idem et in Orco, cœlestibus copiis clamantibus: « Attollite portas, principes, vestras, et elevavini, portæ æternales, et introibit Rex gloriæ; » intelligibilis Pharao respondet: « Quis est iste rex gloriæ? » Atque hic (in Christo et diabolo) quiddam amplius, quam in Mose atque Pharaone cogitandum est. Illic enim Moses semel patris decem miraculis, semel sensibilem Pharaonem aquis obruit; at meus Servator atque Deus non ipse solum de intelligibili Pharaone triumphum egit; sed etiam in se creditibus contra eum quotidie vires largitur, id quod notandum diligenter est. Nam ut illic Mose et Aaron Pharaoni instantibus, dimitteret populum tridui iter, colendo ab iis Domino, eorum Deo; ille neque eos dimisit, et paleas quoque subtraxit¹⁶. Sic cum homo, qui est C constitutum quoddam ex animo et corpore temperamentum, intelligibili Pharaoni instabat, sineret se concordie studio citra offensam et putidas cogitationes SS. Deitatem venerari; scelestissimus ille adeo non est passus hominem ad perfectionem evadere, ut vel exigua etiam virtute affectum, tantquam palea, despoliaret. Itaque Christi studioso cuique a Deo data est vis decem clades inferendi huic Pharaoni intelligibili.

Quas observate porro, et utrinque numerum habite. Quemadmodum illic obfirmato Pharaone Mozes aquam in sanguinem conversam¹⁷, Ægyptiis minime utilem reddidit; ita hic Christi mandatorum studiosus aqua divinæ piscinæ totus lustratus, inferni, et intelligibilis Pharaonis duces atque stipitatores impotentes reddit, ne voluptatis vitia ex lunato corpori sanguine ad se derivent. Cumque illic sensibilis in impietate, hic intelligibilis Pharao in malitia persisteret, uti tum per Mozen, Ægypti solum ranas protulit¹⁸; ita nunc Christi studiosus concitatas et noxias cogitationes ex animo amolitus, earum fœtore intelligibilem Pharaonem suffocare videtur. Quippe in quorum hominum animis hæ

cogitationes inhærent, in iis etiam earum fœtor permanet, auctore Davide: « Putruerunt, et corruptæ sunt cicatrices meæ, a facie insipientiæ meæ¹⁹. » Sin ad divinam gratiam mens eadem pravæ cogitationes ab se repellat, ad intelligibilem Pharaonem fœtor pestifer redundat, teste rursus eodem Deiparente: « In matutino interficiebam omnes peccatores terræ²⁰. » Ubi *matutinum dies*, solis splendorem, qui mentem illustret; peccatores autem terræ, dæmones, eorumque antesignanum Pharaonem. Sed mendaciæ satore magis etiam ad hanc cladem irritato, Christianus in eum tertium adhibet tormentum; nam et illic a Mose vapulat pediculis, ita hic a pio vapulat precibus scelestus ille et execrandus Pharao, et quemadmodum illic terra et aer pediculis referta, magnam Ægypti ducibus cladem attulerunt²¹; ita cum omnia piorum hominum precibus replentur, ab his ter sceleratus ille cum inferorum ducibus, medius cingitur et torquetur. Siquidem cum sint hæ preces agiles, quibusdam quasi alis omnia pererrant.

Ac ne his quidem mollito, in eum pius tanquam cynomyiam armat Dei charitatem. Verum præstat sensibilem prius cladem exsequi, ut ex imagine veritatem explicatam statuamus²². Ut cynomyia alitum minima est, sed quæ cani intolerabile pondus afferat; nam illapsa plane inquietum animal reddit, nec volentem currere cogit, ac serio mandanda sua ipsius cauda se infectere, interdum vero etiam in terram deciduum gramini assidue affricare, muscæ cœtum ac commercium nullo modo ferentem: itidem et plus adversus intelligibilem Pharaonem charitatis arma expedit. Quod si animal reptile muscæ commercium detrectat; quanto magis charitatis vim odii architectus diabolus? Neque enim ferre omnino potest, qui est ipsa quasi natura invida, hominumque osor, nos inferiores supra tenere, ipse e sublimi lapsus, et tenebræ pro luce effectus. Sed iis malis multatus adeo pudefactus non quievit, ut asperior etiam redditus sit. Itaque illic quadrupedum strages facta²³; hic jejunio belluina atque bruta animi vitia prostrata. Sunt enim vitia, quæ ratione et flant, et curentur, rursusque a ratione aliena et incurabilia, quemadmodum Salomonis sapientia declarat in hæc verba: « Fit enim ut deprehensus fur furatus sit, ut esurientem impleat animam: qui autem adulter est, propter cordis inopiam, perdet animam suam²⁴. » Atque illic ut post cynomyiæ cladem, quadrupedum omnium internecio est secuta; ita post jejunium hic, belluinarum atque brutorum vitiorum interitus; quæ quidem nullo præsentiori remedio, quam jejunio ex animo externantur.

¹⁶ Exod. v, 2. ¹⁷ Psal. xxiii, 9, 10. ¹⁸ Exod. v, 7. ¹⁹ Exod. vii, 17. ²⁰ Exod. viii, 5. ²¹ Psal. xxxvii, 6. ²² Psal. c, 8. ²³ Exod. viii, 24. ²⁴ ibid. 17. ²⁵ Exod. ix, 6. ²⁶ Prov. vi, 30-32.

(22) Vide Nazianz. ad Cledonium.

Verum neque hoc facto scelestus Pharaon respicit. Quare illic quidem pustulæ ferventes (maleficos torquebant), hic impium intestinus ignis; et flammam omnem superans zelus, in Pharaonem intelligibilem insurgit⁸⁸; secundum philosophum dicentem (23): *Itam in solum serpentem exerce. Jam vero, ut illic sensibili Pharaone, promissa quæ dedisset, fallente, grando cum igni exstitit; ita hic quoque intelligibili, qui a pio dejectus esset, furenie, divini ignis perennes in animo scintillæ, et jugis imber lacrymarum ex oculis fluens ac scaturiens exstitit. Nam quemadmodum sensibiles oculorum pupillæ caligant, summi acrimoniæ non ferentes, atque ideo lacrymantur; ita intelligibiles mentis oculi, peccati acrimonia morsi, internam sollicitudinem atque emendationem lacrymarum defluxu testantur.*

Sed iis rebus utroque obfirmato manente, opus erat porro ad frugem aliis præterea cladibus, ut, qui beneficiis affecti non se gratos præstitissent, plus castigarentur; et castigati, ex iis quæ paterentur, divinam vim agnoscerent. Igitur cum nec afflicti agnoscerent, addita locustæ calamitas est, quæ quidquid tota Ægypto viride esset, consumeret. Ac Moses quidem locustam excivit⁸⁹; at pius in eunda omni vitæ duritate omnem corporis venustatem frangit. Nam ut illic viriditas locustis pabulum est, ita hic corporis venustas brutis affectibus. Atque interim obstinato rursus Pharaone, in Ægyptum aliis quoque cladibus sævitum est, subductaque luce tenebræ tractabiles inductæ⁹⁰. At hic pius, qui exteriores tenebras reformidat, scelerumque lippitudinem ex animo, Dei notitiæ aqua diluit; principis sempiternæque lucis radios puros accipit. Sed ad utrumque, cum tergiversarentur, cladibus terrendum, illa tandem ordine quidem extrema, sed quæ dolore ac vehementia facile prima esset, id est, primogenitorum mors succedit⁹¹. Atque ut illic plaga hæc postrema Pharaonem populo missionem facere coegit, ad colendum Deum procul, ac seorsim a *deastrorum* sacris, et cadaveribus; ita hic quoque postrema intelligibilem Pharaonem compulit, ex templo pium sinere SS. Trinitatem venerari, longe a concitatis uoxiis cogitationibus remotum. Et quemadmodum illum ad omnes clades obstinatum, primogenitorum interitus emolliit et inflexit; ita hunc frangit ac debilitat animi submissio; omne ejus primogenio vitio, id est, arrogantia atque fastu extincto. Cæterum mutata sententia, cum dimissum a se populum persequeretur, Deus, Mose sequestro, noctu igne, interdiu nube Israelitas deduxit⁹². Ad eundem modum, scelesto dæmone, profugum a se pium, nequidquam subdole rursus insequente, Servator noster atque Deus per divinitatem suam atque

A corpus omnem terrarum orbem ab ignorantia tenebris ad Dei notitiæ lumen erudit. Atque illic populus trajecto mari Rubro, Ægypto, ejusque principi Pharaoni elapsus, fastum agitans, promissam porro terram pro viris invadere satagit; hic mundus per Dominicum sanguinem et aquam duro ac sequace peccato, et Pharaone, acerbis atque invisibili tyranno, cum acerbis exactoribus, liberatus, itinere tanquam postliminio ad cælestem mundum adornando, Domino Deo nostro (24) liberalia agit, non tamen improbitatis malitiæque fermento, sed sinceritatis ac puritate, quasi quibusdam panibus infermentatis, nihil Ægyptiæ atque impie massæ exportans. Tum Pharaon insequi ausus, cum omni exercitu delatus est: itidem et intelligibili Pharaone in Servatorem meum insurgere auso, intelligibilium draconum capita per sacram tinctionem contracta sunt⁹³. Id enim et magnus ille Paulus in hanc sententiam prædicat: « Nolo vos ignorare, fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes mare transierunt, et omnes in Mose baptizati sunt in nube et in mari⁹⁴. » Nam ut Moses populum in promissam terram inducere est prohibitus, propter leve quoddam murmur (num, putatis, inquit, « de petra hac vobis aquam poterimus elicere⁹⁵? »), sed eam per vicarios explorare et cognoscere voluit⁹⁶; sic Adamus Dei præcepto non subnixus, amplectendo serpentis consilio, immortalis vitam perdidit. Igitur illic Jesus, Nave filius, Israelitas in terram promissam induxit salvos; hic æterni et exortis principii Patris Filius, meus amor Jesus, assumpto Adami temperamento, sibi credentes in cælestem ac perennem Hierosolymam perduxit. Vidistis olim figuras, nunc rem veram cernite.

CAPUT XXIX.

Cur Dei Filius homo factus sit.

JUD. Belle et consentaneæ Dei vatis oracula sublimi sensu aperuisti, vereque antiquas futurorum umbras et figuras docuisti. Sed quæ est autem necessitas, quæve gratia Dei Filium hominem factum dicitis?

CHRIST. Quod si omnino, quamobrem Deus cælestes copias, et Adamum creaverit, vos exponetis facile et Unigeniti incarnationem explore cognoveritis.

JUD. Per bonitatem, et solam, universi creationem Deum fecisse, ex sapientibus nostris didicimus; nam in Davidis Psalmis hæc sunt verba: « Secundum misericordiam tuam memento mei tu⁹⁷. » Et rursus: « Dulcis et rectus Dominus, propter hoc legem dabit delinquentibus in via⁹⁸. »

CHRIST. Quod si ex bonitate, ut certe ex bonitate, Deus hominem fabricatus est; quanto magis sartam tectam tueri fabricam decebat, nec committere ut

⁸⁸ Exod. ix, 10. ⁸⁹ Exod. x, 4-13. ⁹⁰ ibid. 22. ⁹¹ Exod. xii, 5. ⁹² Exod. xiii, 22; xiv, 8. ⁹³ Exod. xiv, 27-31. ⁹⁴ I Cor. x, 1. ⁹⁵ Num. xx, 12. ⁹⁶ ibid. 10. ⁹⁷ Psal. xxiv, 7. ⁹⁸ ibid. 8.

(23) Citat et hoc philosophi nescio cujus, etiam Gregorius Theologus orat. *In novam Dominicam.*

(24) Nazianz. orat. *In tarditatem.*

corruptela obrueretur? De eoque etiam Salvator de A
 ovibus ad vos disserens, ait: « Pater meus, quod
 dedit mihi, majus omnibus est, et nemo potest rapere de manu Patris mei²⁵. » Tuori enim fabricam
 longe majus est atque illustrius, quam fabricari.
 Nec sane perinde est Deum hominem fabricari, ac
 hominem denique Deum fieri. Idque sic habere de
 principibus nostris intelleximus; dicit enim quidam
 primatum nostrorum Deum tunc præstantius con-
 tulisse (25), nunc deterius asciscere, hoc priori
 divinius, et, si recte judicetur, sublimius esse. Nam
 postquam terrestris diaboli invidia, et uxoris fraude
 celestem se vocari non observans, pro vita mortem,
 non sibi modo, sed toti adeo generi conscivit; oportebat
 porro celestem et immortalem Deum, Gabrie-
 lis opera ex incontaminata et impolluta femina naci;
 quemadmodum de viro sine muliere effecta
 mulier est, sic e muliere sine viro Deum hominem
 virum prodire, ut peccati repertor insuperabilem se
 arbitratus, nobis spe Numinis inescatis, assumpto
 vicissim corpore inescaretur, quo Deum, ceu Ada-
 num, adortus, occumberet (26). Itaque exinanitum
 Nomen cum assumpto corpore copulatum est, et
 insolito temperamento Deus et homo ex utroque
 unum, et per unum utrumque factus, Deo cum cor-
 pore permixto atque devincto, ut quæ dissiderent,
 coactam tanquam medii commercio in unum com-
 poneret.

CAPUT XXX.

Cur Christus homo simul et Deus.

Igitur unus ex utroque pro uno decessore, seu,
 ut verius dicam, pro omnibus factus, in terram ve-
 nit, animo præditus propter animum præcepti con-
 temptorem, corpus gestans propter corpus delicti
 administrum, simulque damnatum, peccato altior
 ac sublimior; luteus, propter Adamum sub pecca-
 tum subjectum, veterem cum novo, id est, humanitate
 cum divinitate conferenda, et qui passus esset, eo
 per passionem revocando, ac pro nostrorum uno-
 quoque singulis vicissim ejus, qui pro nobis obji-
 ceretur, præstandis, atque hac benigna lapsi propter
 contumaciam procurations, novo quodam arcano
 exhibendo. Hinc ortus atque Virgo, hinc præsepe et
 Bethleem, ortus pro creatione, seu potius recrea-
 tione, Virgo pro muliere, salve pro dolore, Beth-
 leem pro Edem, præsepe pro pomario, Gabriel pro
 serpente, arbor pro arbore, in crucem extensæ
 manus pro male exporrecta manu, fel pro dulci sa-
 pore, corona pro dejectione, lateris lancea pro ense
 paradisi, unguenta pro lacrymis, sindoq̄ pro scilicet
 foliis, nuditas pro scorteis vestibus, clavi pro-
 pter ruinam et lamenta, erectio pro lapsu, arundo

ad frangendam maligni potentiam, mors pro morte,
 tenebræ pro luce, sepultura pro in terram reditio-
 ne, ac demum resurrectio pro lapsi resurrectione. At-
 que hæc omnia Deus nobis curandis, ad nostræque
 imbecillitatis medelam comparavit, quo veterem
 Adamum, unde exciderat, reduceret, ac vitali arbori
 admoveret (27), quem nōstitiæ arbor inepte, nec suo
 tempore percepta, paradiso exegerat.

JUD. Quod si ad diabolum suum dejiciendum Deus
 homo factus est, næ id potius in fraudem Numinis
 sit. Nam si homo factus malignum dæmonem vicit,
 multo magis ut Deus et vincere poterat et exitio
 dare: nemo est enim Deo fortior. Itaque clamat
 Isaias: « Deus fortis (præpotens), Pater futuri sæ-
 culi, Princeps futuri sæculi²⁸. »

CHRIST. Recte Isaias verba in medium protulisti.
 Sed non tam Dei potentia gloriosum est, adversa-
 rium vicisse, nec dæmoni pudendum, a Deo victum
 esse, quam insigne Dei potentia, et maligno sum-
 mum dedecus est, per carnem victum esse, ac lu-
 teum, celestem factum; et quem divinitatis spe
 supplantaverat, eo per humanitatem deificato vi-
 cissim cernendo supplantari. Nam ut sanguinarii et
 improbi homines mundanum hoc regnum perfide
 refugientes, atque in montibus et rupibus inedia
 tolerantes, haud sane regem latuerunt; quin ille
 misso, quem habebat unigenitum, cum jurejurando,
 et liberalibus promissis, ad frugem redituros revo-
 cat (28); quibus non solum verba regis filii non re-
 veritis, sed eum quoque cruentis manibus trucidare
 aggressis, rex factus certior, et ira incensus, eos
 excusationem nullam habere cogitans, missis suis
 copiis delevit. Itidem sane et Deus et Pater Serva-
 toris mei Christi, volens Judæis vaticidium omne
 ac delictum elementer condonare, unigenam suum
 Filium, sui atque illorum sequestrum demisit. Quo
 beneficentia suæ studio non solum repudiato, sed
 illo quoque impie in crucem acto, missis celestibus
 copiis, velut omni defensione carentes, æterno
 igne, diabolo, ejusque angelis parato, severe dam-
 navit.

Quare vos accipite, obsecro, frugi consilium:
 nam respicere potestis adhuc superstites, atque
 in mundo degentes, fugite erroris tenebras, et ad
 veritatis lucem convenite, operamque date, ut a
 deteriori statu ac læva hædorum manu ad Ser-
 vatoris mei dextram cum ovibus astituri trans-
 eatis.

JUD. Enimvero et nos prophetam magnum, effica-
 ciam, a Deo unctum expectare, id verum est; Dei
 Filium nec cœlitus degressum, a prophetis au-
 diimus, nec in cœlum rursus ascendisse.

²⁵ Joan. x, 29. ²⁶ Isa. ix, 6.

(25) Nazianz. *In Natalem*, p. 231, 20, et *S. Pascha*, p. 254, 35.

(26) Nazianz. *imitatur Apologet.* 18, 14, et aliquot

PATROL. GR. CXXXIII.

sequentibus.

(27) Nazianz. *in Epiphaniam*.

(28) Alludit ad parabolam Matth. xxi, 35.

CHRIST. Itaque porro, ut videtur, prophetas dicitis, non de Deo prophetas edidisse, sed de hominibus vero?

JUD. Ita est.

CHRIST. O stultitatem! Et quis vero ex omni memoria, regum servis conservos præmittit, ac non potius filii adventus prævios, et præcones? Sed tamen prophetas nunc quoque evolvamur, atque iterum vos veritas docebit.

CAPUT XXXI.

Cur Christus ex Virgine nasci voluerit.

JUD. Quandoquidem nobis ortum sine tempore, seu verius supra tempus, erudite comprobasti; age, amabimus te, et Dei cælitus ad Virginem descensum explana, et qui prophetæ de eo apertissime disserant.

CHRIST. Audite Jeremiam, dicentem: « Hic est Deus noster, et non æstimabitur alius adversus eum. Hic adluvenit omnem viam disciplinæ, et tradidit illam Jacob puero suo, et Israel dilecto suo. Post hæc in terris visus est, et cum hominibus conversatus est⁹⁷. » — « Hic Deus noster. » Quis? qui ab omni æternitate est et in omnem æternitatem perdurat. « Et non æstimabitur alius adversus eum. » Quis alius non æstimabitur? qui scilicet ab Hebræis pro Dei Filio expectatur. « Hic adinvenit omnem viam disciplinæ. » Non profecto fullonicam ac fabrilem artem, aut quæ reliquæ sunt ejus generis fuitiles; sed rerum notitiam, e terra in cælum iter et ascensum, supracælestem pulchritudinem, ac Dei comprehensionem, denique et illustrationem, in quantum se quisque ad id comparasset, seu potius Opifex largitus esset. Igitur hic ille Opifex est, qui hæc « tradidit Jacob puero suo, et Israel dilecto suo. » Macte verbis et prophetia esto, Jeremia. Non enim ait, Postremis temporibus comparebit in terris, et apud homines versabitur, sed qui futura explorata in se contineret, futura tanquam præsentia præcæpit. Et Sapientiæ hæc est: « Cum meum Filium non audierint, ego quoque eos non exaudiam, inquit Dominus omnipotens. »

JUD. Insolens nobis non videtur, unctum a prophetis, Puerum et Filium Dei vocari. Nam et de vobis Isaias effatur (29): « Ephraim primogenitus meus est. »

CHRIST. Dixin' vobis, legis tegumentum non e litteris; sed vestigatorum et quæditorum intelligentia censeri? Ut enim tum non omnes sane vultus Mosis splendorem irretortæ intuebantur, sed soli divinitus electi; ita hic quoque mentis oculis capti, ad sacræ Scripturæ lucem excutiunt, ut et vos in præsentia. Neque enim Salomonis vaticinium mentis vestræ oculorum lippitudinem ad cernendam veritatem

A abstersit, manifeste unigenitum Dei Filium incommutatum hominem denique factum demonstrans; sed quod Sapientia Salomonis declarat, dicens: « Cum meum filium non audierint, vos Dei Filii honorem intrepide ad vos trahere conamini. » Quanquam non ut Sapientia filium appellat Dei Filium, itidem et vos Isaias (30) appellat natos, cum ait: « Primogenitus meus Israelita; » sed illum naturalem, vos adoptivos. Nam vos primigenius sumus secundi Israelis (Christi).

CAPUT XXXII.

Genus duplex, gentilis et Hebræa.

In quam sententiam est notum illud Dei ad Rebeccam effatum: « Duæ gentes sunt in utero tuo; et major serviet minori⁹⁸. » Et de Phare auque B Zara obstetrix ait: « Quare divisa est propter te macerata⁹⁹? » Sed ne quid interim hic veridici videamini, Isaias de vobis prophetiam in medium proferamus. Nam etsi per prophetam Deus confirmat: « Primogenitus meus natus Israelita¹⁰⁰; » at audite quæ paulo ante ac post consequuntur: « Duo mala fecit populus meus: me dereliquerunt, fontem aquæ vivæ, et foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas¹⁰¹; » et rursus: « Filios genitrici et exaltavi, ipsi autem spreverunt me¹⁰². » Omnis quippe natura filius, ut deficiat a patre, naturam certe non amittit. Adoptivos autem, qui in naturam quasi vi invaserit, donec patri obsequitur, filius nominatur: sin eum, cui additus sit, respuat, ejus nec filius quidem vocatur. Ad eundem modum, et parentes vestri, qui Deum reliquerint ac respuerint, ut Isaias ait, dæmonibus additi, vere Sarcasæ filii sunt.

Cæterum Jeremias post id dictum: « Hic est Deus noster et in terris visus est, et cum hominibus conversatus est¹⁰³; » subdit: « Hic liber mandatorum Dei¹⁰⁴. » Quis? Quem jam dixit: « Et lex quæ est in æternum: omnes qui tenent eam, perveniunt ad vitam: qui autem dereliquerunt eam, in mortem¹⁰⁵. » Ea vobis naturalem Filium; neque enim contentus est propheta dixisse: « Hic est Deus noster, et in terris visus est, et cum hominibus conversatus est, » sed Dei præceptorum etiam librum appellavit, scilicet Dei, et Patris, et in perpetuum duraturam legem, id est, perennem, sine successione, impatientem finis. Addit: « Qui tenent eam, perveniunt ad vitam, » æternam procul dubio. Nam qui æterno servient, æternum una etiam regnabunt. « Qui autem dereliquerunt eam, in mortem; » in mortem sane non hanc se inducent corporalem (nemo est enim hominum mortis expertus), sed animi; quæ et in extincto igne semper ardeat, et nunquam consumatur. Quod si ex Isaiæ quoque vaticinio intelli-

⁹⁷ Baruch. III, 36-38. ⁹⁸ Gen. xxv, 23. ⁹⁹ Gen. xxxviii, 29. ¹⁰⁰ Exod. iv, 22. ¹⁰¹ Jerem. II, 13. ¹⁰² Isa. I, 2. ¹⁰³ Baruch. III, 38. ¹⁰⁴ Baruch. IV, 1. ¹⁰⁵ ibid.

(29) Imo Jeremias xxxi, 9.

(30) Imo Exod. vi, 22. Sic a S. Paulo secundus Adam et futurus dicitur.

gere vultis quid de Unigenito censeat, audite palam vociferantem : « Parvulus natus est nobis, et filius datus est nobis, et factus est principatus super humerum ejus ⁶. » Quorum verborum hæc sententia est : Opifex ille futuri ac perennis ævi, Deus, potens, princeps pacis atque custos, Unigenitus æterni, et sine principio Patris, postremis temporibus sine mutatione corpore indutus, Puer nobis natus, Filius nobis datus est : datus quod erat, Deus; natus quod non erat, homo. « Et factus est principatus super humerum ejus; » crux scilicet, victoriæ et principatus signum.

Jam Michææ hæc sunt verba : « Et tu Bethleem, terra Juda, nequaquam minima es in principibus Juda : ex te enim exiit dux, qui regat populum meum Israel, et egressus ejus ab initio, a diebus æternitatis ⁷. » Quod si ab æternis temporibus ejus origo est, igitur qui natus est, Deus est, nullius enim meri hominis in omni memoria est ab æternis temporibus origo audita, sed Dei, hominis facti.

CAPUT XXXIII.

Isaiæ vaticinium egregie explicatum.

Rursum scribit Isaias : « Egre dietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet. Et requiescet super eum Spiritus Domini : Spiritus sapientiæ, et intellectus, Spiritus consilii, et fortitudinis, Spiritus scientiæ, et pietatis, et replebit eum Spiritus timoris Domini : non secundum visionem oculorum judicabit, neque secundum auditum aurium arguet : sed judicabit in justitia pauperes, et arguet in æquitate pro mansuetis terræ : et percutiet terram virga oris sui, et spiritu labiorum interficiet impium. Et erit justitia cingulum lumborum ejus, et fides cinctorium renum ejus. Habitabit lupus cum agno : et pardus cum hædo accubabit : vitulus et leo, et ovis simul morabuntur, et puer parvulus minabit eos. Vitulus et ursus pascentur : simul requiescent catuli eorum : et leo quasi bos comedet paleas. Et delectabitur infans ab ubere super foramine aspidis : et in caverna reguli, qui ab lactatus fuerit, manum suam mittet. Non nocent, et non occident in universo monte sancto meo : quia repleta est terra scientia Domini, sicut aquæ maris operientes. In die illa radix Jesse, qui stat in signum populorum, ipsam gentes deprecabuntur, et erit sepulcrum ejus gloriosum ⁸. » Quæ est hæc radix Jesse? ex effeto utero prognata Virgo. Quis vero flos? ex Virgine incarnatus sine mutatione Deus. Cur autem non ait : Egre dietur (fructus) de radice; sed flos de radice ejus ascendet? Propter summam Virginis integritatem, quæ virum nullum experta esset. Nam sterilitates dissolvere plerumque Dei potentiam repræsentat : cæterum Virgineam parere cum viro non congressam,

A naturæ lege desperatum est. « Requiescet super eum Spiritus Domini. » Super quem? super radicis scilicet florem, et Virginis natum. Nam simile simili coalescit. Septem vero Spiritus septem dona Spiritus intellige.

Addit porro : « Non secundum visionem oculorum judicabit, neque secundum auditum aurium arguet; » homines enim non ex æquo, et explorata veritate, sed ex apparenti æquo et veritate judicant. Quod perspicuus David, orat : « Judica me, Domine, secundum justitiam meam ⁹, » non ex ineffabili et immenso justitiæ tuæ pelago. Atque id verum esse declarant quæ sequuntur, prophetæ verba : « Sed judicabit in justitia pauperes, » id est animo humiles pro justitia sua explorata coronabit; quemadmodum de hoc quoque David profitetur : « Et humiles spiritu salvabit, et terrarum illustres ex æquo corriget ¹⁰; » terrarum illustres hic dæmones cogitandi sunt, et eorum administri : merito enim, qui mundi principes sunt, terræ quoque illustres sunt, de iisque et David ait : « Arguam te, et statuam contra faciem tuam ¹¹. » Quod addit : « Percutiet terram virga oris sui, » dæmonum perniciem notat. Nam ut de cæli molitione scribit David : « Verbo Domini cæli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum ¹²; » ita et Isaias et dæmonum perniciem atque interitum vaticinans, terram sui oris effatis verberaturum prædicat. « Verbum oris, » unigenitum Filium vocans. « Et spiritu labiorum suorum interficiet impium; » hic rursus dæmones, et eorum administri accipiendi sunt, quos paulo ante « illustres » nominavit. Atque ei nostræ orationi fidem faciunt, Christi mei in furiosos miracula luculenta. « Et erit justitia cingulum lumborum ejus, et fides cinctorium renum ejus; » lumbos et latera dicens, omnem corporis coagmentationem innuit, et meum Christatum ipsissimam esse justitiam et fidem; quod præsciens et David ait : « Justitia tua justitia in æternum, et lex tua veritas ¹³. »

Quod subdit : « Habitabit lupus cum agno et pardus cum hædo accubabit : vitulus, et leo, et ovis simul morabuntur : vitulus et ursus pascentur. Simul requiescent catuli eorum. » Ex omni memoria in pietate consensum et conspirationem notat. Ac quemadmodum Daniel decem regna per decem cornua designat, ita et Isaias per hæc animalia, exterorum varietatem et diversitatem. « Et puer parvulus minabit eos, » exteros scilicet, natus ille nobis et condonatus puer Christus, quorum primos ad sui adorationem adduxit Magos. « Et leo quasi bos comedet paleas, » propter unionem divinitatis cum humanitate in una eademque hypostasi factam. Nec vero incongrue Romano id applicaveris imperio, propter leoninum quiddam ac regale, quod primum levi ac divino jugo, id est,

⁶ Isa. ix, 6. ⁷ Mich. v, 2; Matth. ii, 6. ⁸ Isa. xi, 1-10. ⁹ Psal. vii, 1. ¹⁰ Psal. xxxiii, 19. ¹¹ Psal. xlix, 21. ¹² Psal. xxxii, 6. ¹³ Psal. cxviii, 142.

evangelico præconio cervicem subjecerat, reliquis populis palæarum instar devoratis. « Et delectabitur infans ab uberè super foramine aspìdis. » Infans atque lactens Christus; aspides, et aspìdum soboles Pharisæi ac Scribæ sunt intelligendi; caverna et cubile Judæorum est Synagoga, quam præsilens in templo, et manum agitans dulcis Jesus docebat. « Non nocebunt, et non occident, in universo monte sancto meo. » Rursum Synagogæ inscitiam notat: non solum enim unigenitum Dei Filium in crucem actum non peremerunt, sed etiam quos illi prius morti dimiserant, hic ex mortuis postliminio restituit. « Quoniam repleta est terra scientia Domini. » Nam postquam ad inferos missus est Deus homo Jesus, tum vero evangelicum præconium magis propagatum est. « Sicut aquæ mare operientes. » Quodnam mare aquis operitur? Et simulacrorum cultus æquor, et inhærens in lege umbratile quiddam atque imperfectum. « In illa die radix Jesse, qui stat in signum popalorum, in ipsum gentes sperabunt. » Sententia hæc est: Qui ex mortuis resurget die a Sabbatis altero, ex Jesseæ stirpe erit, in eoque spem habebunt, non qui e Synagoga, sed ex gentibus. « Et erit sepulcrum ejus gloriosum, » seu: « Ejus requies erit honor. » Ecce aperte Dei regnum; neque enim in quo acquiescat Rex noster, equites, arma, cataphracti et satellites erunt, sed honor divinus. Quo pertinet, quod majoribus vestris. Servator dixit: « Qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem¹⁶; » et: « Si cognovissetis me, et Patrem meum utique cognovissetis¹⁶. »

CAPUT XXXIV.

Aliorum prophetarum oracula de Christo.

Sed jam probe, opinor, Isaia verbis expositis, aliorum quoque vatum sententias edamus. Itaque de Hierosolyma confirmat David: « Homo, et homo natus est in ea: et ipse fundavit eam Altissimi¹⁷. » Est autem sensus hujusmodi: Supremus is qui hanc Hierosolymam condidit, in ea denique homo-natus est. Et Isaia: « Ecce virgo concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel¹⁷. » Porro Emmanuel Hebræum, Latine *Nobiscum Deus*, redditur. Idem rursum: « Accessi ad prophetissam, et concepit, et peperit filium. Et dixit Dominus ad me: Voca nomen ejus, Accelera spolia detrahare: festina prædari¹⁸. » Et Moses in Numerorum libro: « Orietur homo ex semine Israel, et imperabit multis gentibus, et exaltabitur regnum ejus. Devorabunt gentes hostes illius, ossaque eorum confringent, et perforabunt sagittis¹⁹, » illius inimicum. Hostis vero hic diabolus est intelligendus, missilia Christi stigmata et notæ,

idemque rursum ibidem: « Orietur stella ex Jacob, et exurgit homo ex Israel, et percutiet duces Moab²⁰, » et quæ sequuntur.

Cæterum verum Deum esse Christum, Isaia comprobat his verbis: « Non angelorum, non hominum quisquam, sed ipse nos Dominus servavit²¹; » atque idem rursum: « Ecce servus meus, suscipiam eum: electus meus: dedi Spiritum meum super eum: judicium gentibus proferet: non contendet, non clamabit. Calanum quassatum non conteret, et linum fumigans non exstinguet. Non erit tristis, neque turbulentus, donec ponat in terra judicium, et in nomine ejus gentes sperabunt²². » Idem de Joanne Baptista: « Regem cum gloria videbitis²³; » et: « Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini. Rectas facite semitas Dei vestri. Omnis vallis implebitur; et omnis mons et collis humiliabitur²⁴. » Montem atque collem hic dæmonum copias existimo, quæ celo ob superbiam deturbatæ, ad terræ ima depressæ sunt; vallem, hominum naturam quæ ob superbiam depressa, rursum Dei gloria repleta, atque in cælos e terra sublata est: id enim significat, quod addit: « Erunt prava in directa, et aspera in vias planas, et revelabitur gloria Domini, et videbit omnis caro salutem Dei²⁵. » Et Amos propheta ait: « In die illa suscitabo tabernaculum David, quod cecidit: et reedificabo aperturas murorum ejus, et ea quæ corruerant, instaurabo: et reedificabo illud sicut in diebus antiquis, » ut exquirant reliqui homines Dominum, et omnes gentes super quas invocatum est nomen meum. « Et dicit Dominus faciens hæc²⁶. » Quem vero Deum reliqui homines requisiverant, cujusve Dei nomine et censeantur gentes, nisi plane unigeniti Dei Filii, Dei hominis Jesu Christi? quemadmodum clamat Jeremias: « Homo est, et quis cognoscet eum²⁷? » quia et Deus est. Et David ex persona Christi: « Confitebor tibi, Domine Deus meus, et glorificabo nomen tuum; » id est, magnificabo et prædicabo: « Quia misericordia tua magna est super me²⁸: » non secundum æqualitatem meæ divinitatis, sed secundum mei corporis gloriam. Meus enim Jesus perfectus Deus, etiam perfectus homo factus est, unus ex duabus naturis, quarum illa quæ incarnata est, deificavit, quæ vero carnea erat, deificata est (31).

« Et erusti animam meam ex eo inferno inferri²⁹. » Nam usque ad Christi descensum ad inferos, nullius hominis anima ab inferis est liberata. Quod si Jonas exclamavit: « Educ de corruptione animam meam³⁰, » at ejus anima iterum post egressam, ad inferos descendit: « Deus! iniqui insurrexerunt

¹⁶ Joan. v, 23. ¹⁷ Joan. xiv, 7. ¹⁸ Psal. CLXXVI, 5. ¹⁹ Isa. vii, 14. ²⁰ Isa. viii, 3. ²¹ Num. xxiv, 8; sec. LXX. ²² Num. xxiv, 17, sec. LXX. ²³ Isa. lxi, 9, sec. LXX. ²⁴ Isa. xlii, 1-4, sec. LXX. ²⁵ Isa. xxxiii, 17. ²⁶ Isa. xl, 3, 4. ²⁷ ibid., 5. ²⁸ Amos ix, 11, 12. ²⁹ Jerem. xvii, 9. ³⁰ Psal. lxxv, 12, 13. ³¹ ibid. ³² Jonæ ii, 7.

(31) Imitatur Nazianz. In Epiphan.

super me: pontifices et sacerdotes; et Synagoga potentium quæsierunt animam meam: Herodes simul et Pilatus, qui per id tempus potestate improbe fungebantur; et non proposuerunt te in conspectu suo.³¹ Te enim, Pater, tuisque præceptis oblivioni profundo traditis, vere te contempserunt. Et tu, Domine Deus meus; Domine acconditor omnis creaturæ invisibilis. Et Deus meus respice in me, et miserere mei; respicio in me secundum humanitatem, qui divinitate abes nunquam. Da imperium tuum puero tuo³², id est, meam tui ex te ante Luciferum geniti potentiam demonstra: Aquale est et illud Domini, tempore passionis³³: Pater, venit hora, clarifica Filium tuum, ut Filius tuus clarificet te: sicut dedisti ei potestatem omnis carnis (31'). — Et salvum fac Filium ancillæ tuæ: irreprensæ Virginis. Fac mecum signum in bonum; id est, assumptum a me corpus ex morte suscitæ. Ut videant qui oderunt me, et confundantur; vere enim ingens pudor erit scelestissimæ Synagogæ, mea post triduum resurrectio. Quoniam tu, Domine, adjuvisti me, et consolatus es me³⁴, id est, quod tu, Pater, jam olim de me consilium ceperis.

CAPUT XXXV.

Prophetarum de Christo Deo et homine vaticinia.

Porro autem perfectum et Deum et hominem esse Christum, luculenter vates demonstrabunt. Isaïæ quidem hæc sunt verba: Deus magnus et fortis non esuriet³⁵. Davidis vero hæc sententia est: Audi, populus meus, et loquar: Israel, et testificabor tibi: Deus tuus ego sum. Non in sacrificiis tuis arguam te: holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper. Non accipiam de domo tua vitulos: neque de gregibus tuis hircos. Cognovi omnia volatilia cæli: et pulchritudo agri mecum est. Si esuriero, non dicam tibi: meus est enim orbis terræ et plenitudo ejus. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo³⁶? Quare nec taurina carne Deus vescitur, nec hircinum bibit sanguinem? quomodo igitur vatum dicta conciliemus? cum dicat Isaïas: Deus magnus et præpotens non esuriet³⁷; David vero: Si esuriero, non dicam tibi. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? Enimvero sic habendum est: Isaïam, qui ad divinam, et perennem, atque sempiternam Christi naturam respiceret, quasique cum diabolo dissereret, qui Christum tentans jubebat, ediceret lapidibus, ut panes fierent, velut respondentem dicere, scilicet Deum magnum ac præpotentem esurire? Quod a Servatore quoque responsum malignus accepit: Scriptum est: Non in solo

A pane vivit homo, sed in omni verbo, quod pro-
cedit de ore Dei³⁸; Davidem vero, qui in Christi
olim incarnationem prospiceret, ac quemadmodum
cum eo Judæi, tanquam mero homine, ac non
etiam Deo consuescerent, et convicio factarent:
Ecce homo vorax et potator vini³⁹; multo
ante obturantem impudens eorum os, ex Christi
persona confirmare: Quid me hominem solum cogi-
tatis, ac non etiam Deum? Ego ille ex Virgine
natus, sine mutatione Deus, esuriens atque com-
edens, vestro, o Judæi, adminiculo non indigeo.
Neque vero tuas scditates, id est, scelestæ tuæ
sacrificia, desidero, scelestissima Synagoga. Quod
si vis omnino ad vitam ingredi, legis umbram, au-
ditis meis consiliis atque mandatis, desere, atque
ad Deum accedens: Immola sacrificium laudis,
et redde Altissimo vota tua. Et invoca me in die
tribulationis, eruam te, et honorificabis me⁴⁰.
Et Jeremias: Ecce dies venient, dicit Dominus,
et non docebit ultra vir proximum suum, et vir
fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum: om-
nes enim cognoscent me, a minimo eorum usque
ad maximum⁴¹. Idem de gentium fide Isaïas:
Facies Dominus exercituum omnibus populis:
in monte isto induent lætitiæ, perfundentur un-
guento, bibent vinum⁴²; ubi gaudium ad bap-
tisma refertur; et quo baptizatus ungitur, ad
sacrum unguentum; vinum ad incontaminatum ac
Dominicum sanguinem. Idem rursus: Decretum
hoc est super omnes gentes: et dicent in illa die:
Ecce Deus noster, in quem speravimus, exsultemus
in salutari nostro, et salvabit nos ipse Dominus⁴³.
Est autem hæc sententia: Ecce Deus ille noster,
in quo spem habemus, nobiscum est, hoc est,
secundum corpus, iisdem quibus nos obnoxius.
Itaque exsultemos in salute nostra, Dei nostri glo-
ria; nam Domini gloria, scilicet crux, nostra salus
est. Et salvabit nos ipse Dominus, peccatis omni-
bus cruci affixis. Atque id ita esse, angeli ad Dei-
pam verba ostendunt. Et vocabunt nomen ejus
Emmanuel, quod est interpretatum, Nobiscum
Deus⁴⁴. Jam Davidis quoque de Christo, ex Dei
et Patris persona hoc effatum est: Ponam in
mari manum ejus; et in fluminibus dexteram
ejus⁴⁵.

JUD. Nullam de Christo prophetiam hic psalmus
continet: de se enim vates eum cecinit.

CHRIST. An de se David psalmum cecinerit,
accuratius ex his quæ sequuntur, intelligetis.
Ipse invocabit me: Pater meus es tu; atqui
in nullo psalmorum suum Patrem Deum appellabat
David: Deus meus, et susceptor salutis meæ⁴⁶.

³¹ Psal. LXXXV, 13. ³² ibid. 15. ³³ Joan. xvii, 1, 2. ³⁴ Psal. LXXXV, 16. ³⁵ Isa. xl, 28. ³⁶ Psal. XLIX, 7-13. ³⁷ Psal. xl, 28. ³⁸ Math. iv, 4. ³⁹ Math. xi, 19. ⁴⁰ Psal. XLIX, 14, 15. ⁴¹ Jerem. xxxi, 34, 35. ⁴² Isa. xxv, 6. ⁴³ Isa. xxv, 9. ⁴⁴ Matth. i, 25. ⁴⁵ Psal. LXXXVIII, 26. ⁴⁶ ibid. 27.

(31') Ms., γῆς.

Observate sane : Patrem secundum naturam, Deum secundum assumptam humanam naturam. « Et ego primogenitum ponam illum ⁴⁷; » animadvertitis, ut de unigenito Dei Filio loquatur? Nam David nec Dei filius erat, nec Jesse sui genitoris primogenitus, id quod de se ipse testatur in hæc verba : « Minimus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei ⁴⁸. » Et alioqui si Davidis hæc propheta de seipso fuisset, dixisset utique : « Primogenitum » posui illum : non, « ponam illum. » « Excelsum præ regibus terræ ⁴⁹. At David Judæam solum tenuit, nec mari manus ipsius, nec fluminibus dextra ejus imposita est. « In æternum servabo illi misericordiam meam : et testamentum meum fidele ipsi ⁵⁰. » At Davidi fœdus hæcenus fidem mansit, ut ægre ejus filius Salomon Judææ sceptrum retinuerit, Roboam vero Salomonis regno exciderit. « Et ponam in sæculum sæculi semen ejus; et thronum ejus sicut dies cœli ⁵¹. » Videtis Filium? Nam sensus hujusmodi est : Complacet unigenitum meum Filium ex semper Virgine Maria, quæ ex Davidis semine est, carnem assumere; et perfectus natura Deus, sine mutatione, homo etiam perfectus nascetur : ejus deum solium ad cœli ætatem conservabo, in omnem sæculorum perpetuitatem. Atque id ita esse, ex sequentibus erit apertius; addit enim : « Si autem dereliquerint filii ejus legem meam : et in judiciis meis non ambulaverint; si justitias meas profanaverint, et mandata mea non custodierint : visitabo in virga iniquitates eorum, et in verberibus peccata eorum ⁵². » Non ignorans, qui animos atque repta scrutatur, particulam *si*, hic apposuit, sed judicii sui æquitatem demonstrans, cum additamento poenam comminatus est : « Misericordiam autem meam non dispergam ab eo : neque nocebo in veritate mea. Neque profanabo testamentum meum : et quæ procedunt de labiis meis, non faciam irrita ⁵³. » Significant autem hæc : Quantumvis Davidis semen in regali solio considerare, atque in vos regnare haud videtis; ego tamen ex ejus semine Regem suscitabo omni terra altiore.

« Semel in sancto meo, » in meo scilicet naturali Filio. « Si David mentior, » juravi, inquam, Davidi non mentiturus : « Semen ejus in æternum manebit. Et thronus ejus sicut sol in conspectu meo, et sicut luna perfecta in æternum, et testis in cœlo fidelis ⁵⁴. » Videte, quemadmodum de Deo homine Jesu vates omnia prædicat. Quo pacto enim merus citra divinitatem homo perennis daret, ejusque solium, ut sol apud Deum, utque luna constet in perpetuum? Sed profecto hic ille est, de quo ex Dei persona prædicat : « Ex utero ante Luciferum

A genui te ⁵⁵. » Et rursum : « Dixit Dominus Domino meo, Sede a dextris meis ⁵⁶. » Nam hic, vere est in æthere testis indeletus. Jam vero scribit Isaias : « Ecce dies venient, dicit Dominus : et suscitabo David germen justum : et regnabit Rex, et sapiens erit : et faciet judicium et justitiam in terra. Et hoc est nomen quod vocabunt eum, *ʿImānēʿel*, Dominus justus noster ⁵⁷. » Et Habacuc : « Operuit cœlos gloria ejus, et laudis ejus plena est terra ⁵⁸. » Cujus ergo meri hominis majestas cœlos obteget, cujus laude terra repleatur? nimirum Dei hominis Jessu. Et in Paralipomenis, de suo Filio Deus confirmat : « Stabiliam regnum ejus : ipse ædificabit mihi domum, et firmabo solium ejus usque in æternum. Ego ero ei in Patrem, et ipse erit mihi in Filium, et misericordiam meam non auferam ab eo ⁵⁹. » Et rursum : « Ipse erit mihi in Filium, et ego ero illi in Patrem firmaboque solium ejus in Israël in æternum ⁶⁰. »

JUD. Et cur autem non dixit, Stabiliam thronum Filii mei, quia Pater illius som : sed, « erit mihi in Filium, et ego ero ei in Patrem? »

CHRIST. Non de perenni natura, atque regno sui Filii hoc locutus Pater est; sed de temporali regno et assumpto. Neque enim concidit perenne ejus regnum, neque inconcussum ejus solium stabiliri opus habebat. Quare de nostrate regno atque solio David disserit, et domum construendam novam Ecclesiam significat; nam superna domus, æ perenne regnum ex omni æternitate, atque in omnem perpetuitatem constat, nunquam labefactandum. Isaias quoque, ex persona Christi ait : « Ego Dominus loquens justitiam, annuntians recta. Congregamini, et venite, et accedite simul qui salvati estis ex gentibus. Ego Deus, et non est alius Deus justus et Salvator non est præter me. Convertimini ad me, et salvi eritis ⁶¹. » Et Moses, ex ejusdem persona : « Expectetur ut pluvia doctrina mea : fluat ut ros eloquium meum ⁶². » Jam Dei et Patris per Isaiam ad Filium hæc sunt verba : « In tempore placito exaudi vi te, et in tempore salutis auxiliatus sum tibi, et dedi te in fœdus populi, ut suscitares terram ⁶³. » Et per eundem rursum : « Dedi eum ducem, ac præceptorem gentibus. Ecce gentes quæ te non cognoverunt, et populi qui nescierunt te, invocabunt te ⁶⁴. » Rursum ait Isaias : « Ecce venit Dominus : Quomodo? » Qui ambulat in justitiis, et loquitur veritatem, et odio habet iniquitatem et injustitiam, et excutit manus suas ab omni munere, qui obturat aures suas, ne audiat sanguinem ⁶⁵. » Videte ut incarnationem propheta demonstret. Neque enim ex his Davidis verbis : « Oculi Domini super justos,

⁴⁷ Psal. LXXXVIII, 28. ⁴⁸ Psal. LXXVIII, 9. ⁴⁹ Psal. LXXXVIII, 28. ⁵⁰ ibid. 29. ⁵¹ ibid. 30. ⁵² ibid. 31, 32. ⁵³ ibid. 33, 35. ⁵⁴ ibid. 36-58. ⁵⁵ Psal. CIV, 5. ⁵⁶ ibid. 4. ⁵⁷ Imo Jerem. XXIII, 5, 6. ⁵⁸ Habac. III, 3. ⁵⁹ I Paral. XVII, 12, 15. ⁶⁰ I Paral. XXII, 10. ⁶¹ Isa. XLV, 10, 20, 22. ⁶² Deut. XXXII, 2. ⁶³ Isa. XLIX, 8. ⁶⁴ Isa. IV, 4, 5. ⁶⁵ Isa. XXXIII, 15.

et aures ejus in preces eorum; vultus autem Domini super facientes mala ⁶⁶, et hæc Isaiæ sunt interpretanda; nam ille partim benignitatem, partim vindicem Dei potestatem describit; hic dum dicit manum, ne dona capiat, arcet, auresque ne injustam capitis inquisitionem inaudiant, obturat, incarnationem ejus proponit ⁶⁷.

Atque id verum esse, ex iis quæ post disseruntur, intelligetis. Addit enim: « Claudis oculos suos, ne videant malum ⁶⁸; » iis verbis Domini necem et Judæorum obstinationem notans. « Iste in excelsis habitabit, munimenta saxorum sublimitas ejus ⁶⁹. » Accipite incarnationem: nam nisi de ea dictum hoc est, ubinam alioqui comprehendatur, qui ubique præsens cuncta complet? « Panis ei datus est, » id est, pane ad incarnationis fidem vescitarus, « et aquæ ejus fideles sunt ⁷⁰; » scilicet sacrum baptisma, seu salutaris doctrina. Quemadmodum et Christus ipse ad Samaritanam disserit: « Si scires donum Dei, et quis est, qui dicit tibi: Da mihi bibere, tu forsitan petisses ab eo; et dedisset tibi aquam vivam ⁷¹, » ut non sitires in æternum. Et rursus: « Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ ⁷², » divinæ ac salutaris doctrinæ sermones. « Regem cum gloria videbitis ⁷³, » id est, hominem cum divina gloria. Et Oseas: « Post hæc revertentur filii Israel, et quærunt Dominum Deum suum, et David regem suum: et pavebunt ad Dominum, et ad bonum ejus in novissimo dierum ⁷⁴; » quæ de Deo homine Jesu disputat propheta, partim Dominum Deum propter ejus divinitatem vocans, partim Davidem propter humanitatem, seu ex Davidis stirpe natum. Ubi est enim Davidis demum benignitas, postremis illis temporibus, nec benignitas modo, sed quæ homines quoque in stuporem adducat? Et Jeremias, de pueris propter eum interfectis: « Hæc dicit Dominus: Quiescat vox tua a ploratu, et oculi tui a lacrymis: quia est merces operi tuo ⁷⁵. » Quod idem et de quovis pœnitente dicit. Idem rursus: « Non interibit de David vir, qui sedeat super thronum domus Israel ⁷⁶. » Igitur si non venit Christus, mendax est propheta. Excidia enim, Judæi, primum quidem gratia Dei et procuratore, deinde et Hierosolymitana sede. Absit vero, Deus immortalis! ut mendacem Dei prophetam appellem. Sed cum ad Christum usque regnaretis, regnumque et sacerdotium teneretis, veniens Christus, qui humanitas ab Davide genus duceret, consubstantialis et cœternus Patri Filius, Israelitarum atque universi orbis imperium accipit. Id quod et David confirmat, in hæc verba: « Domine, in virtute tua lætabitur Rex, et super salutare tuum exultabit vehementer. Desiderium cordis ejus tribuisti ei: et voluntate labiorum ejus non

A fraudasti eum ⁷⁷. » Videtis ut de Christo loquatur nam si Ezechie fortasse tribuctis, Ad Christum tamen vere refertur. Quis enim rex propter animi optata, et orationis postulata Numen propitium habuit? Atque id verum esse, idem Propheta rursus alio psalmo demonstrat: « Benedic, anima mea, Domino: qui replet in bonis desiderium tuum ⁷⁸. » Quod si Davidi præstitum non est, ecquis alius rex de eo se jactabit? Enimvero postquam dixisset: « Domine, in virtute tua lætabitur rex, » cæteraque quæ eo carmine prænuntiat, indicans apertius, de quo rege vaticinium edidisset, ait: « Vitam petisti a te: et tribuisti ei longiturnitatem dierum in sæculum, et in sæculum sæculi ⁷⁹. » Atque nullus plane, præter Christum rex perennis vivit, atque regnat. Atque hæc quidem prophetarum sunt. Quin nos quoque hactenus Dei Filii atque Verbi incarnationem edidimus; neque enim fas est amplius. Nam ut mare cyatho metiri non possis, quod multis atque ingentibus fluviis rigetur (etsi ne sic quidem exactam veritatem consequatur exemplum), ita sane, et illam pro dignitate, edisserere ac vel mediocriter perscrutari, humanæ menti inconcessum est.

CAPUT XXXVI.

Alter Isaiæ de Messia locus expositus.

Sed quoniam nobis ter sancti ac vivifici Spiritus processionem Moses præ cæteris vatibus obsignavit, accedat vero et Isaias, qui Unigeniti incarnationem obsignet. Igitur prophetarum illustrissimus prosector, quid Deus locutus sit ad Achaz: « Et adjecit Dominus loqui ad Achaz, dicens: Pete tibi signum a Domino Deo tuo in profundum inferni, sive in excelsum supra. Et dixit Achaz: Non petam, et non tentabo Dominum. Et dixit Isaias: Audite ergo, domus David: Nunquid parum vobis est molestos esse hominibus, quia molesti estis et Deo meo? Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum. Ecce virgo concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel. Butyrum et mel comedet. Qui antequam sciat aut præferat malum, eliget honum ⁸⁰. Et dixit Dominus ad me: Sume tibi librum novum grandem, et scribe in eo stylo hominis: Velociter spolia detrahe, cito prædare ⁸¹. » Adest enim: « Et adhibuit mihi testes fideles, Uriam sacerdotem, et Zachariam filium Barachæ: et accessi ad prophetissam, et concepit et peperit filium. Et dixit Dominus ad me: Voca nomen ejus, Accelera spolia detrahare: Festina prædari. Quia antequam sciat puer vocare patrem suum et matrem suam, accipiet fortitudinem Damasci, et spolia Samariæ coram rege Assyriorum Nobiscum Deus ⁸². » — « Scitote gentes, et vincimini, et audite universæ proci terræ: quia nobiscum Deus,

⁶⁶ Psal. xxxiii, 16, 17. ⁶⁷ Isa. xxxiii, 15. ⁶⁸ ibid. 16. ⁶⁹ ibid. ⁷⁰ Joan. iv, 10. ⁷¹ Joan. vii, 38. ⁷² Isa. xxxiii, 17. ⁷³ Osee iii, 5. ⁷⁴ Jerem. xxxi, 16. ⁷⁵ Jerem. liii, 17. ⁷⁶ Psal. xv, 1, 2. ⁷⁷ Psal. cx, 1, 5. ⁷⁸ Psal. xx, 5. ⁷⁹ Isa. vii, 10-16. ⁸⁰ Isa. viii, 1. ⁸¹ ibid. 2-4.

Confortamini et vincimini : si enim denuo confortabimini ; denuo vincemini ; inite consilium, et dissipabitur : loquimini verbum, et non fiet : quia nobiscum Deus ⁸². »

Cæterum in primis dignum quæstione est, quamobrem dicat propheta : « Et adjecit Dominus loqui ad Achaz, dicens. » De Deo ejusque adventu propheta dicturus, ne quispiam suspicaretur, alium esse, qui a prophetis se prioribus fuisset prædicatus, et alium, qui a seipso tum prædicaretur, voculas, « Et adjecit, » prophetiæ voluit præfigere, quasi diceret : Inter alias vaticinas præsigitiones, quas Spiritus sanctus de unigenito Dei Filio, per prophetarum linguas promulgavit, insuper adhuc « Adjecit Dominus loqui ad Achaz : Pete tibi signum a Domino Deo tuo in profundum inferni, sive in excelsum supra. » Nec vero jubet Deus Achaz censidientem petere signum. Apage. Quomodo enim jubeat signum petere, qui etiam jussus abnuat ? sed nimirum, ut præsciis, Synagogæ incredulitatem prævidens Deus, Achaz mandat, signum peteret. Quemadmodum aliquando et Thomæ obstinatio cæteros ad exploratam Christi resurrectionis fidem pertraxit, atque confirmavit ; ita sane et Achaz signum petere, omnes ad veri credulitatem adduxit et constabiliavit. Et si vero Achaz abnuerit, ac responderit : « Non petam, et non tentabo Dominum ⁸³, » Isaias tamen pro eo exclamat : « Audite ergo domus David. » Ecce ad quos promissum pertinet, eos « domum Davidis » appellat, quasi in memoriam revocans Davidis verba atque fidem, quam juratam Davidi Deus non sit revocaturus. Nam, « juravit Dominus David veritatem, et non frustrabitur eam. » Quæritis, quæ sit ea veritas, intelligere ? « De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Si custodierint filii tui testamentum meum, et testimonia mea hæc quæ docebo eos, et filii eorum usque in sæculum, sedebunt super sedem tuam. Quoniam elegit Dominus Sion, elegit eam in habitationem sibi. Hæc requies mea in sæculum sæculi : hic habitabo, quoniam elegi eam. Viduam ejus benedicens benedicam, et pauperes ejus saturabo panibus. Sacerdotes ejus induam salutari : et sancti ejus exultatione exultabunt. Illuc producam cornu David ; paravi lucernam Christo meo. Inimicos ejus induam confusione, super ipsum autem effloreat sanctificatio mea ⁸⁴. » Hujus ergo promissi finem notans Isaias, domus Davidicæ meminit.

Quod addit : « Numquid parum vobis est, quia molesti estis hominibus ? quia molesti estis et Deo meo ? » Fidem hujus Achaz collaudans propheta ait : « Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum. Ecce virgo concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel. » Ei dicto, « Dabit Dominus ipse vobis signum, » subjecit : « Ecce Virgo, »

A etc. Nam ex omni memoria fando inæditum est, virginem filium genuisse. Itaque non signum modo, sed miraculorum omnium mirificissimum est hoc, et arcanorum ac prodigiorum longe arcausissimum ac prodigiosissimum. « Butyrum et mel comedet. » A miraculo ad miraculum digreditur, etenim præfatus : « Deus magnus ac præpotens non esuriet, » nunc Unigeniti incarnationem comprehendens ait : Quem pro supratemporalis natura haud esuriturum præcœcini, nunc ex virgine hominem natum, citra peccatum, butyro ac melle vesciturum præsigio. Butyro autem atque melle nominando, iterum nobis Davidis vaticinia in mentem revocat : unum hujusmodi : « Impingasti in oleo caput meum ⁸⁵ ; » alterum : « Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo ⁸⁶ ! » Cæterum audiens : « Qui antequam sciat, aut præferat malum, elegit bonum ⁸⁷, » ne peccati expertem, scilicet, aut malum admittarum unquam sige : sed priusquam id fiat, ex Virgine natum eligendo bono sacrum futurum ; nam « Omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domine vocabitur ⁸⁸. » Igitur qui ex utero consecratus sit, qui tandem sciat, aut malum admittat ? Quare dubium non est, quin perfectum hominem fore, qui nasceretur, sed a peccato alienum designarit ; nam de eo idem rursus confirmat : « Iniquitatem non fecit, neque dolus fuit in ore ejus : et cum sceleratis reputatus est ⁸⁹, » innocens tamen cum esset. Quare si a malo mala sunt, Deus autem bonus est, et boni hominibus largitor, merito ille boni omnibus auctor, humanitatem suam Divinitatis bono impertit.

« Et dixit Dominus ad me, « id est demonstravit : « Sume tibi librum novum, grandem ⁹⁰. » Volumen hic Virginis alvus intelligatur. Nam ut in tabulas Mosi traditas exaratis divinitus litteris, Decalogum Deus inscripsit, ita et in virgineo quasi volumine perennis ac sine principio Patris, et ter sæculi ac vivifici ope Spiritus, Unigena ac Dei Verbum descriptus est habitator. Quod autem subdit, « Novum, grandem, » veram umbræ legis imaginem notat. « Et scribe in eo stylo hominis. » Videto quemadmodum paulatim propheta arcanum Patris consilium prodatur. « Sume, inquit, novum grandem librum. » Quibus verbis beneficam Patris de Filio voluntatem significat. « Et scribe in eo stylo hominis. » Quasi diceret : Etsi Dei natura Filius, et mutationis expertus Deus, inconfuse, citraque peccatum perfectus homo etiam nasceretur : quippe humanam speciem per humanum stylum inquit. Quid ita ? « Velociter spolia detrahe, cito prædare. » Eo dicto Davidis iterum verba ad memoriam revocat : « Ascendisti in altum, cepisti captivitatem ⁹¹. » Enimvero, « Altum, » crucem intelligit ; captivos abductos, Orci demolitionem, et jam omnium captivorum redemptionem. Ostensurus autem

⁸² Psal. xx, 9, 10. ⁸³ Isa. vii, 12. ⁸⁴ Psal. cxxxii, 11-18. ⁸⁵ Psal. xx, 5. ⁸⁶ Psal. cxviii, 103-104. ⁸⁷ Isai. vii, 15. ⁸⁸ Exod. xiii, 2 ; Luc. ii, 23. ⁸⁹ Isa. liii, 9, 12. ⁹⁰ Isa. viii, 1. ⁹¹ Psal. lxxvii, 19.

propheta decretum irrevocabile, addit: « Adest A enim, » in hanc sententiam: Ne, quoniam futurum est, de re diffusum ito; nam mihi quidem Deus hoc ita declaravit, tanquam quod adest, id est, factum est. « Testes adhibe mihi viros fideles. » Testes hic, non qui rem adeo testarentur, sed qui testificati sanguinem effunderent, existima, « Uriam sacerdotem, et Zachariam filium Barachiz. » Zacharias, in presentia, non Elisabethæ maritus est credendus, sed alius Ezechizæ tempestate. Existit enim ante Ezechiam rex impius, Davidis stirpem propter initia cum eo divinitus promissa, delere studens: quo tempore Urias et Zacharias nati unum Davidicæ stirpis, quod semen Davidis sperantes vellent, clam eum habuerunt. Quo post comperto, ille eos martyrum choro laureatos addidit. Historiam ex Regum libro accuratius cognosce ⁹¹. « Et accessi ad prophetissam, et concepit, et peperit filium. » Quam appellat vero prophetissam? Virginem ac Deiparam, quæ cecinit: « Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes: quia fecit mihi magna, qui potens, et sanctum nomen ejus ⁹². » Ecce autem certissimum vatem! Supra inquit: « Ecce virgo concipiet, et pariet filium, » paulo post ait: « et concepit, et peperit filium; » Quomodo? illic omnino ut futurum, hic ut certum. « Accessi ad prophetissam. » Hoc velut ab archangelo Gabriele ad Virginem dictum intellige; nam ex templo ad ejus nuntium explorata virgineus conceptus fuerat secutus.

« Et dixit Dominus ad me: Voca nomen ejus; » aut Christum, quod Judæis unctum notat; aut Emmanuel, quod perinde est, ac si dicas, *Nobiscum Deus*, aut Jesum, quod *Salus* redditur. Hæc enim nomina utramque Christi naturam repræsentant. Sed quæ sequuntur scrutemur: « Accelera spolia detrahere: Festina prædare. » Hoc perniciosam Salvatoris vim declarat. Atque id verum esse, ipse adeo vates nodum dissolvens, ait: « Quia antequam sciat puer vocare patrem suum et matrem suam, accipiet fortitudinem Damasci. » Videte prophetæ super puero accuratam diligentiam: siquidem non dixit, Priusquam sciret Christus, aut Jesus, aut Emmanuel, quæ utrumque notant; sed, « Puer; » nam secundum expertem temporis naturam, est Deus fortis, præpotens, Princeps pacis, Pater ævi futuri: secundum temporalem, natus ex Virgine Puer, Damasci opes, Samarizæque spolia recipiet ab Assyriæ rege. Quod comprobans vates, addit « Nobiscum Deus: » Scilicet super-temporalis, et omnipotens Deus; cum semper Virgine Maria, ac per eam nobiscum. « Quamobrem scitote gentes, et vincimini. » Gentes appellat, non quæ Christum adorant, atque venerantur, et Deum confitentur ac concelebrant, quæ ex gentibus Ecclesia est, sed quæ in idolorum cultus scelere permanent. Nam eæ demum profligandæ gentes

sunt, quæ Christi nomine non gloriantur. « Audite, universæ procul terræ. » His Verbi Dei ad inferos decensum, et evangelici præconii significat propagationem; ita enim et Servator meus in Evangelio loquitur: « Prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe in testimonium omnibus gentibus: et tunc veniet consummatio ⁹³. » — « Confortamini et vincimini. » Dæmones, inquit, qui in nos homines potestatem exercetis pro peccatum, protigabimini ejus viribus, qui pro nobis incarnatus est. Quod iterum victi configatis, ut estis impudentissimi; at iterum denique profligabimini, per Christi resurrectionem prostrati. Nam Christo in vitam restituto, non jam deinceps mors dominatur, et prostratæ dæmonum copiz sunt. Potest autem id quoque de sensibilibus gentibus sic accipi, quin et ad Christum referri, quem sæpe, ut hominem petita diabolus tandem Deum nactus, concidit.

Inite consilium quantumvis contra Christum: quantumvis enim avarum Judam aggressi, cum arrogantibus ac superbis scribis et legeconsultis, quantumvis cum Anna et Caïpha, scelestis pontificibus, ac denique cum Herode et Pilato, esseris et que inhumanis principibus conspiratis, consilium vestrum Dominus Deus dissolvat, id est, frustrabitur, et impotentes ac invalidos vos ostendet. « Consilium dissipabitur: loquimini verbum, et non fiet. » Id quale sit, scire avertens, Matthæus publicanus docebit, cujus è sacro Evangelio hæc sunt verba:

« Altera autem die, quæ est post Parasceven, convenerunt principes sacerdotum, et Pharisei ad Pilatum, dicentes: Domine, recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc vivens: Post tres dies resurgam. Jube ergo custodiri sepulcrum usque in diem tertium, ne forte veniant discipuli ejus, et furentur eum, et dicant plebi: Surrexit a mortuis: et erit novissimus error pejor priore ⁹⁴. » Hoc igitur consilium et decretum Deus dissolvat. Siquidem « Nobiscum Deus. » Nobiscum Deus est ab Abrahamo per prophetas, usque ad Cæsaris Augusti censum; nobiscum est in assumpta carne conversans, usque ad descensum ac regressum ex inferis: nobiscum usque ad sæculorum finem, atque in omnem perpetuitatem. Hoc enim significat ter a propheta usurpatum: « Nobiscum. » Scitote gentes, quod nobiscum Deus est: « Audite, universæ procul terræ, quia nobiscum Deus est; loquimini verbum, et non fiet, quia Nobiscum Deus. »

Quid agimus? hæcne disputata hactenus de Dei Filii incarnatione satis sunt, an plura quoque vultis disseram? Enimvero neque ego plura addere possim, nec vos accipere. Quin adderem plura, si disputationi addictos cernerem. Sed quoniam orationis satietas inimica est, non dicentibus, sed auditoribus, sufficere, opinor, quæ diximus: « Ne ultra Gades, » quod aiunt, trajicere conemur. Igitur ad alia est transeundum.

⁹¹ II Par. I. xxiv; et IV Reg. xi. ⁹² Luc. I, 48, 49. ⁹³ Matth. xxiv, 21. ⁹⁴ Matth. xxvii, 26, 63.

Confortamini et vincimini : si enim denuo confortabimini ; denuo vincimini ; inite consilium, et dissipabitur : loquimini verbum, et non fiet : quia nobiscum Deus ⁸². »

Cæterum in primis dignum quæstione est, quamobrem dicat propheta : « Et adjecit Dominus loqui ad Achaz, dicens. » De Deo ejusque adventu propheta dicturus, ne quispiam suspicaretur, alium esse, qui a prophetis se prioribus fuisset prædicatus, et alium, qui a seipso tum prædicaretur, voculas, « Et adjecit, » prophetiæ voluit præfigere, quasi diceret : Inter alias vaticinas præsigitiones, quas Spiritus sanctus de unigenito Dei Filio, per prophetarum linguas promulgavit, insuper adhuc « Adjecit Dominus loqui ad Achaz : Pete tibi signum a Domino Deo tuo in profundum inferni, sive in excelsis supra. » Nec vero jubet Deus Achaz cœdissentem petere signum. Apage. Quomodo enim jubeat signum petere, qui etiam jussus abnuat ? sed nimirum, ut præsciis, Synagogæ incredulitatem prævidens Deus, Achaz mandat, signum peteret. Quemadmodum aliquando et Thomæ obstinatio cæteros ad exploratam Christi resurrectionis fidem pertraxit, atque confirmavit ; ita sane et Achaz signum petere, omnes ad veri credulitatem adduxit et constabilivit. Et si vero Achaz abnuerit, ac responderit : « Non petam, et non tentabo Dominum ⁸³, » Isaias tamen pro eo exclamat : « Audite ergo domus David. » Ecce ad quos promissum pertinet, eos « domum Davidis » appellat, quasi in memoriam revocans Davidis verba atque fidem, quam juratam Davidi Deus non sit revocaturus. Nam, « juravit Dominus David veritatem, et non frustrabitur eam. » Quæritis, quæ sit ea veritas, intelligere ? « De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Si custodierint filii tui testamentum meum, et testimonia mea hæc quæ docebo eos, et filii eorum usque in sæculum, sedebunt super sedem tuam. Quoniam elegit Dominus Sion, elegit eam in habitationem sibi. Hæc requies mea in sæculum sæculi : hic habitabo, quoniam elegi eam. Viduam ejus benedicens benedicam, et pauperes ejus saturabo panibus. Sacerdotes ejus induam salutari : et sancti ejus exultatione exultabunt. Illuc producam cornu David ; paravi lucernam Christo meo. Inimicos ejus induam confusione, super ipsum autem efflorescit sanctificatio mea ⁸⁴. » Hujus ergo promissi finem notans Isaias, domus Davidicæ meminit.

Quod addit : « Numquid parum vobis est, quia molesti estis hominibus ? quia molesti estis et Deo meo ? » Fidem hujus Achaz collaudans propheta ait : « Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum. Ecce virgo concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel. » Ei dicto, « Dabit Dominus ipse vobis signum, » subjecit : « Ecce Virgo, »

A etc. Nam ex omni memoria sancto inædilem est, virginem filiam genuisse. Itaque non signum modo, sed miraculorum omnium mirificissimum est hoc, et arcanorum ac prodigiorum longe arcausissimum ac prodigiosissimum. « Butyrum et mel comedet. » A miraculo ad miraculum digreditur, etenim præfatus : « Deus magnus ac præpotens non esuriet, » nunc Unigeniti incarnationem comprehendens ait : Quem pro supratemporalis naturæ haud esuritum præcecini, nunc ex virgine hominem natum, citra peccatum, butyro ac melle veschurum præsigio. Butyro autem atque melle nominando, iterum nobis Davidis vaticinia in mentem revocat : unum hujusmodi : « Impinguasti in oleo caput meum ⁸⁵ ; » alterum : « Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo ⁸⁶ ! » Cæterum audiens : « Qui antequam sciat, aut præferat malum, elegit bonum ⁸⁷, » ne peccati expertem, sciturum, aut malum admissurum unquam finge : sed priusquam id fiat, ex Virgine natum eligendo bono sacrum futurum ; nam « Omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur ⁸⁸. » Igitur qui ex utero consecratus sit, qui tandem sciat, aut malum admittat ? Quare dubium non est, quin perfectum hominem fore, qui nasceretur, sed a peccato alienum designarit ; nam de eo idem rursus confirmat : « Iniquitatem non fecit, neque dolus fuit in ore ejus : et cum sceleratis reputatus est ⁸⁹, » innocens tamen cum esset. Quare si a malo mala sunt, Deus autem bonus est, et boni hominibus largitor, merito ille boni omnibus auctor, humanitatem suam Divinitatis bono impertit.

« Et dixit Dominus ad me, « id est demonstravit : « Sume tibi librum novum, grandem ⁹⁰. » Volumina hic Virginis alvus intelligatur. Nam ut in tabulas Mosi traditas exaratis divinitus litteris, Decalogum Deus inscripsit, ita et in virgineo quasi volumine perennis ac sine principio Patris, et ter sætati ac vivifici ope Spiritus, Unigena ac Dei Verbum descriptus est habitator. Quod autem subdit, « Novum, grandem, » veram umbræ legis imaginem notat. « Et scribe in eo stylo hominis. » Videte quemadmodum paulatim propheta arcanum Patris consilium prodit. « Sume, inquit, novum grandem librum. » Quibus verbis beneficam Patris de Filio voluntatem significat. « Et scribe in eo stylo hominis. » Quasi diceret : Etsi Dei natura Filius, et mutationis expertus Deus, inconfuse, citraque peccatum perfectus homo etiam nasceretur : quippe humanam speciem per humanum stylum inquit. Quid ita ? « Velociter spolia detrahe, cito prædare. » Eo dicto Davidis iterum verba ad memoriam revocat : « Ascendisti in altum, cepisti captivitatem ⁹¹. » Enimvero, « Altum, » crucem intelligit ; captivos abductos, Orci demolitionem, et jam olim captivorum redemptionem. Ostensurus autem

⁸² Psal. xx, 9, 10. ⁸³ Isa. vii, 12. ⁸⁴ Psal. cxxxi, 11-18. ⁸⁵ Psal. xx, 5. ⁸⁶ Psal. cxviii, 103-104. ⁸⁷ Psal. vii, 15. ⁸⁸ Exod. xiii, 2 ; Luc. ii, 23. ⁸⁹ Isa. liii, 9, 12. ⁹⁰ Isa. viiii, 1. ⁹¹ Psal. lxxvii, 19.

propheta decretum irrevocabile, addit: « Adest A enim. » in hanc sententiam: Ne, quoniam futurum est, de re diffusum ito; nam mihi quidem Deus hoc ita declaravit, tanquam quod adest, id est, factum est. « Testes adhibe mihi viros fideles. » Testes hic, non qui rem adeo testarentur, sed qui testificati sanguinem effunderent, existima. « Uriam sacerdotem, et Zachariam filium Barachiz. » Zacharias, in præsentia, non Elisabethæ maritus est credendus, sed alius Ezechizæ tempestate. Existit enim ante Ezechiam rex impius, Davidia stirpem propter inita cum eo divinitus promissa, delere studens: quo tempore Urias et Zacharias nacti unum Davidicæ stirpis, quod semen Davidis separatas vellent, clam eum habuerunt. Quo post comperto, ille eos martyrum choro laureatos addidit. Historiam ex Regum libro accuratius cognosce ⁹¹. « Et accessi ad prophetissam, et concepit, et peperit filium. » Quam appellat vero prophetissam? Virginem ac Deiparam, quæ cecinit: « Ecce enim ex hoc bestam me dicent omnes generationes: quia fecit mihi magna, qui potens, et sanctum nomen ejus ⁹². » Ecce autem certissimum vatem! Supra inquit: « Ecce virgo concipiet, et pariet filium, » paulo post ait: « et concepit, et peperit filium; » Quomodo? illic omnino ut futurum, hic ut certum. « Accessi ad prophetissam. » Hoc velut ab archangelo Gabriele ad Virginem dictum intellige; nam extemplo ad ejus nuntium explorata virginis conceptus fuerat secutus.

« Et dixit Dominus ad me: Voca nomen ejus; » aut Christum, quod Judæis unctum notat; aut Emmanuel, quod perinde est, ac si dicas, *Nobiscum Deus*, aut Jesum, quod *Salus* redditur. Hæc enim nomina utramque Christi naturam repræsentant. Sed quæ sequuntur scrutemur: « Accelera spolia detrahare: Festina prædare. » Hoc pernecem Salvatoris vim declarat. Atque id verum esse, ipse adeo vates nodum dissolvens, ait: « Quia antequam sciat puer vocare patrem suum et matrem suam, accipiet fortitudinem Damasci. » Videte prophetæ super puero accuratam diligentiam: siquidem non dixit, Priusquam sciret Christus, aut Jesus, aut Emmanuel, quæ utrumque notant; sed, « Puer; » nam secundum expertem temporis naturam, est Deus fortis, præpotens, Princeps pacis, Pater ævi futuri: secundum temporalem, natus ex Virgine Puer, Damasci opes, Samarizæque spolia recipiet ab Assyriæ rege. Quod comprobans vates, addit « Nobiscum Deus: » Scilicet supratemporalis, et omnipotens Deus; cum semper Virgine Maria, ac per eam nobiscum. « Quamobrem scitote gentes, et vincimini. » Gentes appellat, non quæ Christum adorant, atque venerantur, et Deum constantur ac concelebrant, quæ ex gentibus Ecclesia est, sed quæ in idolorum cultus scelere permanent. Nam eæ deinuni profligandæ gentes

sunt, quæ Christi nomine non gloriantur. « Audite, universæ procul terræ. » Iis Verbi Dei ad inferos decensum, et evangelici præconii significat propagationem; ita enim et Servator meus in Evangelio loquitur: « Prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe in testimonium omnibus gentibus: et tunc veniet consummatio ⁹³. » — « Confortamini et vincimini. » Dæmones, inquit, qui in nos homines potestatem exercetis ob peccatum, profligabimini ejus viribus, qui pro nobis incarnatus est. Quod iterum victi configatis, ut eatis impudentissimi; at iterum denique profligabimini, per Christi resurrectionem prostrati. Nam Christo in vitam restituto, non jam deinceps mors dominatur, et prostratæ dæmonum copiz sunt. Potest autem id quoque de sensibilibus gentibus sic accipi, quin et ad Christum referri, quem sæpe, ut hominem petita diabolus tandem Deum nactus, concidit.

Inite consilium quantumvis contra Christum: quantumvis enim avarum Judam aggressi, cum arrogantibus ac superbis scribis et legeconsultis, quantumvis cum Anna et Caïpha, scelestis pontificibus ac denique cum Herode et Pilato, effers stque inhumanis principibus conspiretis, consilium vestrum Dominus Deus dissolvit, id est, frustrabitur, et impotentes ac invalidos vos ostendet. « Consilium dissipabitur: loquimini verbum, et non fiet. » Id quale sit, scire aventes, Matthæus publicanus docebit, cujus è sacro Evangelio hæc sunt verba:

C « Altera autem die, quæ est post Parasceven, convenerunt principes sacerdotum, et Pharisei ad Pilatum, dicentes: Domine, recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc vivens: Post tres dies resurgam. Jube ergo custodiri sepulcrum usque in diem tertium, ne forte veniant discipuli ejus, et furentur eum, et dicant plebi: Surrexit a mortuis: et erit novissimus error peior priore ⁹⁴. » Hoc igitur consilium et decretum Deus dissolvit. Siquidem « Nobiscum Deus. » Nobiscum Deus est ab Abrahamo per prophetas, usque ad Cæsaris Augusti censum; nobiscum est in assumpta carne conversans, usque ad descensum ac regressum ex inferis: nobiscum usque ad sæculorum finem, atque in omnem perpetuitatem. Hoc enim significat ter a propheta usurpatum: « Nobiscum. » Scitote gentes, quod nobiscum Deus est: « Audite, universæ procul terræ, quia nobiscum Deus est; loquimini verbum, et non fiet, quia Nobiscum Deus. »

Quid agimus? hæccine disputata hactenus de Dei Filii incarnatione satis sunt, an plura quoque vultis disseram? Enimvero neque ego plura addere possim, nec vos accipere. Quin adderem plura, si disputationi addictos cernerem. Sed quoniam orationis satietas inimica est, non dicentibus, sed auditoribus, sufficere, opinor, quæ diximus: « Ne ultra Gades, » quod aiunt, trajicere conemur. Igitur ad alia est transeundum.

⁹¹ II Par. I. xiv; et IV Reg. xi. ⁹² Luc. I, 48, 49. ⁹³ Matth. xxiv, 26. ⁹⁴ Matth. xvii, 26, 63.

CAPUT XXXVII.

Deum hominem fieri voluisse, et de stirpe Davidis.

JUD. Descenderit sane cœlitus Dei Filius, et incarnari sustinerit; unde autem constat, ex Abrahami et Davidis semine hominem fieri voluisse?

CHRIST. Ex Josephi genealogia.

JUD. Et quamobrem Virgo recensita non est, sed Josephus? Nam si secundum humanam naturam ex Virgine Christus est, ex Josepho autem nullo modo (qui quidem sponsus, non maritus fuerit), cur illius potius descriptum genus est? Igitur si ex Davidica tribu Virginem nobis demonstras, hunc ipsum verum esse Christum admittimus, et Virginem Deiparam fatemur. Davidis enim ex Dei persona de ea hæc sunt verba: « Omnis gloria ejus filiae regis ab intus ⁹⁶. » Et post pauca: « Adducenitur regi virgines post eam, proximæ ejus offerrentur tibi ⁹⁷. » Sin ex Josephi duntaxat genealogia, tum Davide ortum non admittimus.

CHRIST. Alunt sapientes, « simplicem esse veritatis orationem. » Itaque si avelis vos quoque certum cognoscere, simplicem veritatem admittite. Nam vitiligatori studium est per omnem vitam dissidere, inimicitias amplecti. At veri studiosus, tanquam lanceam, conscientiam suam his quæ dicuntur, adhibens æquam (32), non omnia improbe gestit vincere ⁹⁸, sed est ubi et vinci facile patitur. Igitur erat apud vos, quod perspicue scitis, lex, suæ quemque tribus atque generis spondam capere, qua re ex archivis vestris usque ad præsentem Christum genealogia suppeditat. Nam ni id sit, qui poterant evangelistæ, Matthæus quidem ab Abrahamo per quadragesimum alterum genus, ad Christum devenire ⁹⁹; Lucas autem a Christo, qui alter est Adamus, ad primum evadens, septimum et septuagesimum sine fraude exsequi ¹⁰⁰? Quare et Josephum, Davidicæ tribus, quod ipsi testemini, sui generis atque tribus uxorem cepisse, est necesse. Sed ecquid, si fortasse Virginis genus minus accurate habeam cognitum, ex eo veritatem cavillemini, contraque Deiparam sententiam dicatis? Enimvero ut perspectum non haberem, omnino haberet, cui cuncta novit, neque ob meam ignorance[m] Virginis *desperixim* (ut ita dicatur) frustra esset. Nihil prorsus. Nec enim propter cæcutientes Sol non oritur, aut propter cæcos visu præditi lumine destituentur.

CAPUT XXXVIII.

Mariam ortam e stirpe Davidis, probatur ex genealogia Judæorum.

Quin editam Davidis genere atque stirpe Virginem dabo, neque id vero ex nostratibus scriptis ac decretis, sed Judaico quodam libro, in quem Orestiadæ incidi apud Judæum Eliam, legisperitum

A cognomine. Is in Virginem debacchatus, sic habebat: « Quid tantopere Mariam extollunt Christiani, Cherubinis angustio[re]m, Seraphinis sine comparatione dignio[re]m, cœlis sublimio[re]m, solaribus radiis purio[re]m appellantes? Siquidem semina est Davidicæ gentis, Anna matre, Joachimo parente nata, qui Pantheri fuit filius. Panther et Melchi fratres, filii Levi stirpis Matthan, cui David pater ex tribu Juda. » Igitur defuncto Matthan Jacobi patre, Melchi Matthanis uxore, Jacobi matre vidua ducta, ex ea Elim sustulit, Ita erant Jacob et Eli uterini, non germani fratres. Eli anno quinto et quadragesimo sine liberis exstincto, Jacob uxorem Eli (jam defuncti) lege dedit, semen fratri excitavit, qui ex ea filium Josephum genuit, prolem natura sibi quæsitam, lege Eli. Fuere igitur Panther et Melchi fratres, Levi filii (ut ostensum est auctoribus Hebræis) affines Joachimi: ut Maria Joachimi fuerit filia, Josepho collocata secundum duos stirpes, Matthanis atque Salomonis, paterno genere Davidis, materno Jacobi consobrini, patris Joachim affinis.

Habebat idem liber et Josephi genealogiam, ei geminam, quæ in sacro Matthæi Evangelio descripta est. Cæterum atebat, habuisse Josephum filios quatuor ex uxore Salome, Jacobum, Simonem, Judam et Josen; filias tres, Esther, Thamar et Salome, quæ Zebedæo conjux, Jacobum et evangelistam Joannem edidit. Erat autem Josephi uxor Aggæi filia, fratris Zachariæ sacerdotis, patri Joannis Baptistæ. Zacharias et Aggæus Barachæ filii, Abia sacerdote nati. Porro erat id temporis Joseph viduus: ut fuerint Salome et Joannes Baptista fratrum filii, et huic Aggæus, illi Zacharias patruus. Salomen dico non obstetricem Virginis Mariæ, sed Josephi fabri uxorem. Nam obstetrix illa consobrina erat Elisabethæ atque Virginis, ut ostendit sacrum Lucæ Evangelium. Erant enim tres sorores Bethleemenses ex Cleopatras et Sosipatri regno¹, ante Herodis Antipatri regnum. Primæ nomen Maria, alteri Sobe, tertiæ Anna. Earum prima in Bethleem nupta Salomen obstetricem peperit. Altera et ipsa in Bethleem, Elisabetham; tertia in Galilæa genuit Virginem Mariam, quam D et Deiparam Christiani vocant: ut sint Salome, et Elisabetha, et Virgo, trium sororum filia. Ita is liber genealogiam Virginis explicatam continebat, qui et aliorum quorundam Judæorum genus declarabat, qui, nihil interest, ut nunc dicantur.

JUD. Sane venturum Christum et nos speramus; venisse haud dum credimus; siquidem nondum adventus Israelitarum Christi regis tempus est.

CHRIST. Non recte vos Scripturas animadvertere et sæpe dixi, et nihil mirum, quando et Isaias de vobis est locutus in hanc sententiam: « Au-

⁹⁶ Psal. XLIV, 14. ⁹⁷ Ibid. 15. ⁹⁸ Matth. 1, 4. ⁹⁹ Luc. III, 23..

(32) Nazianz. in Julianum 42, 47.

divi vocem Domini dicentis : Vade, et dices populo huic : Audite audientes, et nolite intelligere : et videte visionem, et nolite cognoscere. Incrassatum est cor populi hujus, et auribus suis graviter audiunt, et oculos claudunt, ne forte videant oculis, et auribus suis audiant, et corde suo intelligant, et convertantur et sanem eos¹. »

Cæterum propheta de venturo Christo, non eo quem vos expectatis errone, non Deo, sed Antichristo, aperte prædixisse, audite in hæc verba loquentes. Venit Christus, in quem qui credit, regnabit cum eo ; qui non credit, Hierosolyma profugabitur ; non illa infera, sed supra ac cælesti.

CAPUT XXXIX.

Danielis prophetia de Christi adventu.

Sed placet, ut hanc vestram expectationem falsam vincamus, rursum vaticinia scripta evolvere. Igitur audite in primis Danielis, quæ sic habent. Daniele, cum obitus etiam jejuniis, pro populo supplicaret Deo, angelus Gabriel allocutus est : « Septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt super populum tuum, et super urbem sanctam, ut consummetur prævaricatio, et finem accipiat peccatum, et deleatur iniquitas, et adducatur justitia sempiterna, et impleatur visio, et prophetia, et ungatur Sanctus sanctorum². » Qui Christus est, perennis justitia, hominibus noxas omnes condonans, et visa atque vaticinia obsignans, id est, concludens. Nam post ejus adventum non jam porro est unus propheta. Vates enim cuncti usque ad Joannem Baptistam vaticinati sunt. Jam parens quoque vester Israel ait : « Non deficiet princeps ex Juda, et dux de femore ejus, donec venerit, quod constitutum est ; et ipse erit exspatiatio gentium³. » Et sane postquam Christus ille gentibus expectatus prodit, deseruit vos et regnum et pontificium ; quæ (duo mania quodammodo ipsa) sunt princeps et dux. Quod si, ut confirmatis, nondum venit Christus, mendax sit Moses ille, qui et mundi exædificationem conscripsit, et futura prædixit : mendax parens vester Israel, et Daniel propheta, ac præ illis Gabriel archangelus. O torporum atque cæcitatem ! mihi vero religio D

Sed vultis et tempus cognoscere ? Ergo audite archangelum Gabrielem, cujus ad Daniele (33) hæc responsum est : « Scito ergo et animadvertite : ab exitu sermonis, ut iterum ædificetur Jerusalem usque ad Christum ducem, hebdomades septem, et hebdomades sexaginta duæ erunt ; » qui com-

A positi, annos reddunt quadringentos tres et octoginta : Et revertetur : « Et rursum ædificabitur platea et muri in angustia temporis. Et post hebdomades sexaginta duæ occidetur Christus⁴ ; » jure et æquo destitutus, urbemque et sacrum una cum principe delebit.

Est autem sententia talis : Anno a condito Salomonis templo et urbe, quadringentesimo octogesimo tertio, Salvator mundi Christus nascetur ad salvandum genus hominum, diabolique fraudes profugandas. Atque id verum esse, vos adeo, si velitis, testemini. Nam, regnante Aristobulo, Judæorum principe, Romani et sacram urbem corrumpere, et Israelitarum gentem una cum principe Aristobulo et liberis, mancipio cepere. Ex quo B tempore vaticinium omne, et regnum, atque pontificium pessum iit, Herode extraneo Israelitis ab Romanis rege imposito, et augusta veste amicto.

CAPUT XL.

Judæorum calamitates ob perfidiam irrogatæ.

Quin Jeremias quoque multis ante sæculis, tanquam succenturiatus testimonium dicit : non urbem modo, et templum atque sacerdotes, sed omnes omnino oppidanos, mulieres et infantes hæc nœnia lamentatus : « Quomodo sedet sola civitas plena populo⁵ ? » Recogitans Jeremias promissum Abrahamo editum, Solymorumque vasitatem propiciens, angoribus oppletus et imminens excidium deplorans, ait : « Quomodo sedet sola civitas plena populo ? facta est quasi vidua domina gentium⁶ ? » Ubi propheta angustiarum plenæ futuræ captivitatis causam post exponit, Dei ad Oseam sententiæ recordatus : « Vade, sume tibi uxorem fornicationum, et fac tibi filios fornicationum : quia fornicans fornicabitur Judæorum Synagoga ; itaque « ipsa non uxor mea : et ego non vir ejus ero⁷. » — « Princeps provinciarum facta est sub tributo⁸. » Pontificio pridem et regno aucta, nunc passim tributaria est omnium nationum dominis. « Plorans ploravit in nocte ; » nam quæ rejecto intelligibili justitiæ Sole, ab ea luce præceptis, in ignorantia tenebris sedet, cur ni ploratum edat per noctem ? « Et lacrymæ ejus in maxillis ejus. » His verbis Unigeniti baptismum propheta significat ; quia enim erat Christi gens ictura, merito manant ei quoque per genas lacrymæ. « Non est qui consoletur eam ex omnibus claris ejus⁹. » Non est, inquit, qui pro ea deprecetur : non Moses, qui a Deo stipulatus sit : « Aut dimitte eis hanc noxam ; aut si non facis, dele me de libro tuo, quem scripsisti¹⁰. » Non David clamans : « Ego sum qui peccavi ; isti qui oves sunt, quid fecerunt ? veritatur, obsecro, manus tua contra me, et contra domum patris mei¹¹. » Sed eveniunt illa

¹ Isa. vi, 9, 10. ² Dan. ix, 24. ³ Gen. xlix, 10. ⁴ Dan. ix, 25, 26. ⁵ Thren. i, 1. ⁶ ibid. ⁷ Osce i, 2 ; ii, 2. ⁸ Thren. i, 1. ⁹ ibid. ii. ¹⁰ Exod. xxxii, 12. ¹¹ II Reg. xxiv, 17.

(33) De Danielis hebdomadibus Benedictus Pererius et Genebrardus in Chronologia.

Jeremiæ, ex Dei persona confirmantis : « Si steterit Moses et Samuel coram me ¹², » ut ante deprecatores, non exaudiam eos. « Viæ Sion lugent eo quod non sint, qui veniant ad solemnitatem ¹³. » Macti verbis esto David atque Jeremia; nam ille exsiliî Babylonici providus, ex captivorum præcinit persona : « Super flumina Babylonis illic sedimus et flevimus, cum recordaremur Sion. In salicibus in medio ejus suspendimus organa nostra. Quia illic interrogaverunt nos, qui captivos duxerunt nos, verba cantionum. Et qui abduxerunt nos : Hymnum cantate nobis de canticis Sion. Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena ¹⁴? » respondebant, qui fortasse reditum sperarent. At Jeremias regni interitum, et pontifici abrogationem sentiens, Judæorum reditu Sionem desperato, et tanquam claudicante, mœstus : « Lugere, ait, vias Hierosolymæ. » Cur? quod essent nulli, qui itineribus ad solœmnia convenirent. « Omnes portæ ejus destructæ ¹⁵. » Quia enim Synagoga ducentes ad pietatem portas, quæ intelligentia informantur, sibi præclusit, ut inquit Isaias, oculos suos excæcavit, et cor suum dementavit : « Ne forte videat oculis, et auribus auliat, et corde suo intelligat, et convertatur, et sanem eam ¹⁶. » Propterea non clausæ adeo sunt portæ, sed vastitati cesserunt.

« Sacerdotes ejus gementes; » merito qui unigenitum Dei Filium contristarint, ut in Evangelio confirmat : « Tristis est anima mea usque ad mortem ¹⁷, » et hinc gemunt, et æternum gement. « Virgines ejus squalidæ, et ipsa oppressa amaritudine. » Quamobrem, propheta? quamobrem? quia vere Virginem ac Reginam non sunt assectatæ. « Facti sunt hostes ejus in capite, inimici ejus locupletati sunt ¹⁸. » Nam quandiu a Deo amabatur, regno atque imperio aucta, populos sibi subicere ac diris obligare. Itaque scribit Dei parens David : « Pone principes eorum sicut Oreb, et Zeb, et Zebee, et Salmana : omnes principes eorum qui dicunt : Hæreditate possideamus sanctuarium Dei ¹⁹. » At ubi odium cepit, atque ab insigni vafritie ad impietatem porro, quasi quadam tempestate est extrusa, tum vero sacrarium profanari, urbs diripi, templum a fundamentis overti, aut potius pro derelicto haberi. Hæc qui patrarunt, iis cum bene est, tum ad majores fortunas ac regnum extolluntur. Quod, explanans Propheta, ait : « Quia Dominus humiliavit eam propter multitudinem impietatum ejus ²⁰. » Nam cum Synagoga Doum veneraretur, Mosen quoque alloquebatur Deus : « Et scient Ægyptii, quia ego sum Dominus, et non est alius præter me ²¹. » Cædes vero prophetarum atque scelera Deus complexus memoria, eam

A afflixit, ut « parvuli ejus ducti sint in captivitatem ante faciem tribulantis. » Quia enim in Christum debacchata, infantes Bethleemiticos contrucidarat, erunt hi quoque captivi.

« Et egressus est a filia Sion omnis decor ejus, » quæ veram majestatem, et præ hominum natis forma insignem aversata, exsulem in Ægyptum amandarit. « Facti sunt principes ejus velut arietes non inveniendes pascua; » nam cum nollent Christi ovibus et pecoribus accensi a vero pastore ad perennes herbas educi, et cœlesti mulso tanquam aqua irrigui, in æternis domiciliis stabulari, « Ideo principes ejus velut arietes non inveniendes pascua abierunt : et abierunt absque fortitudine ante faciem subsequenti ²². » Dei ad Judæos edicti memor vates, triste illud accinebat : « Abierunt absque fortitudine ante faciem subsequenti, » quippe ait in Levitico Deus : « Quod si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, si speraveritis leges meas, et judicia mea contempseritis, ut non faciatis ea quæ a me constituta sunt, et ad irritum perducatis pactum meum : ego quoque hæc faciam vobis : Visitabo vos velociter in cgestate. Frustra seretis sementem, quæ ab hostibus devorabitur. Ponam faciem meam contra vos et corruetis coram hostibus vestris, et subjiciamini his qui oderunt vos. Fugietis nemine persequente : et conteram superbiam duritiæ vestræ. Daboque vobis cælum desuper sicut ferrum; et terram æneam. Consumetur incassum labor vester, non proferat terra germen, nec arbores poma præbebunt. Immittamque in vos bestias agri, quæ consumant vos et pecora vestra, et ad paucitatem cuncta redigant; evaginabo post vos gladium, eritque terra deserta, et civitates vestræ dirutæ. Quia vos ambulastis contra me : et ego incedam adversus vos in furore contrario. Peccatum peccavit Jerusalem, propterea instabilis facta est ²³. »

CAPUT XLI.

Christo mors illata, peccatorum maximum.

Supra jam dixerat, eam divinitus propter tot scelera afflictam, nunc addit : « Peccatum peccavit ²⁴. » Illic quippe Israelitarum ex intervallo idololatrias et vaticidia, hic Christi necem significat, quare subjungit : « O vos omnes qui transitis per viam, » scilicet virtutis, « attendite, et videte, si est dolor, sicut dolor meus : quoniam vindemavit me, ut locus est Dominus in me (34) ²⁵. » Ut condolentes se intueri jubet, quasi seipsam accusans, velut in extremum scelus prolapsam. Quæ est enim patrarum ante scelerum ad Christi necem comparatio? omnino nulla. Hoc malorum teterrimum, hoc supremum vulnus est. Quare humiliavit me « Dominus in die iræ furoris sui de excelso »

¹² Jerem. xv, 1. ¹³ Thren. 1, 4. ¹⁴ Psal. cxxxvi, 1, 2. ¹⁵ Thren. 1, 4. ¹⁶ Isa. vi, 10; Matth. xiii, 14, 15. ¹⁷ Matth. xxvi, 28. ¹⁸ Thren. 1, 5. ¹⁹ Psal. lxxxii, 12, 13. ²⁰ Thren. 1, 5. ²¹ Exod. vii, 5; Deut. xxxii, 39. ²² Thren. 1, 6. ²³ Levit. xxvi, 14-33. ²⁴ Thren. 1, 8. ²⁵ ibid. 12.

(34) Id est, qui et olim sua voce, et post per divinos Vates Judæos allocutus sit, uti existimo.

suo. Vide.e ut Christi occisio malorum omnium A
 maximum sit. Equidem et alias, inquit, sæpe in
 Deum commisi, sed malorum colophon hoc est,
 quo meo facinore irritatus, et incandescentis Deus,
 me e sublimi proculcavit. « Misit ignem in ossibus
 meis, et induxit illum super me. » Non solum si-
 nitima, ut sæpe, sed me adeo totam ambussit.
 « Expandit rete pedibus meis, convertit me re-
 trorsum. » Rete hoc Titi copias designat, qui
 verriculi instar omnes irretierit. Nam etsi ignis
 flammam nonnulli evaserunt, at militum mucrone
 oppetiere. « Posuit me desolatam, tota die mœrore
 confectam ²⁰. » Totos dies ævum omne hic intel-
 lige. « Desolatam, » seu ad nihilum redactam, ob
 imperium; « mœrore confectam, » ob servitutem.
 « Vigilavit super iniquitates meas, in manibus
 suis comprehendit me. » Ipsum admonui, inquit,
 mœrorem ante facinorum, ideo circumquaque copiis
 cincta fui. « Aggravavit jugum suum super collum
 meum, » id est, servitutis jugo domuit me. « In-
 firmata est virtus mea, dedit Dominus in manibus
 meis dolores, quos non potero perferre ²¹. » Tra-
 ditus in manum dolores, servitutis ærumnas vocat.
 « Oculus meus deduxit aquas. » Lacrymosum est
 enim quidquid servitum ducitur. « Quia longe
 factus est a me consolator ²². » Nam mellitissi-
 mum meum solamen a me rejeci atque amandavi.
 « Sacerdotes mei et senes in urbe consumpti
 sunt. » Quamobrem, vates. « Quia quæsierunt ci-
 bum sibi, ut refocillarent animam suam ²³, » et
 non invenerunt. Delicatus, ac luxu perditus Israe-
 lites, solemnem cibum vestigat. « Conturbatus est
 venter meus, subversum est cor meum in memet-
 ipso ²⁴. » Turbant, inquit, intestina optato cibo de-
 fraudata, et animus mutans in priore statu manet.
 Quæ rerum calamitas istam vocem exprimit. « Omnes
 mihi in inimicitiam facti sunt. » Non enim ini-
 mici modo, sed amici quoque infensi me oppugnant.
 Exacerbans exacerbavi spiritum Dei: « Omnes ini-
 mici mei audierunt malum meum, lætati sunt, quo-
 niam tu fecisti. » Excidii mei lapso tempore, ii qui
 moliebantur me evertere, triumphant (35), audien-
 tes a tuo numine repulsam me et dejectam imperio.
 « Adduxisti diem, et vocasti tempus. » Adducta,
 inquit, Synagoga Deo, hilari die, Unigeniti tui
 adventu; postquam eam volentes rejecimus, diem
 vindicem, citasti. « Et factæ sunt domus in me ²⁵. »
 Me quasi domo quadam comparata, adeo ac perinde
 miseræ sunt me amplexæ, ut continens domus ea,
 quæ continentur. Ac fortasse et tale aliquid sit
 intelligendum. Quoniam Deus in Synagogam diem
 vindicem citavit: « Sepulcra eorum domus illorum
 in æternum erunt ²⁶, ut ait David, et: « Repleti
 sunt, qui obscurati sunt terræ domibus iniquita-

tum ²⁷. » — « Quomodo obtexit caligine in furor
 suo Dominus filiam Sion? » Incendio extincta est,
 est enim quasi caligare, incendio extingui. « Pro-
 jecti de cælo in terram inclytam Israel; ²⁸ » e divi-
 nis manibus amissa, ac pro nihilo habita est gloria
 Judæorum. « Oblivioni tradidit Dominus in Sion
 festivitatem et Sabbatum. » Nam quia medenti
 Sabbatis Opifici Synagoga succensuit, abrogata sunt
 festa omnia atque Sabbata. « Et in opprobrium et
 indignationem furoris sui regem et sacerdotem ²⁹. »
 Quos hic memorat? nempe Herodem et Caipham,
 qui quidem gloriosum Deum exacerbant: qua re
 offensus regnum atque sacerdotium repudiavit. Nam
 qui ei repudio bilem movissent, destitit ipsi quoque
 in plura vitia præcipites ire; passi quiddam instar
 Pharaonis: « Induravitque Dominus cor Pharao-
 nis, » ait Scriptura ³⁰; etenim cum minime flectere-
 tur, merito obfirmatus est.

« Repulit Dominus altare suum, maledixit sancti-
 ficationi suæ ³¹. » Ne triumphatote, Judæi, ait vates,
 ob sacerdotil dignitatem: propter vos enim snum
 sibi altare ac sacrarium amolitus projecit, quorum
 oblata pro diris haberet: « Luxit antemurale, et
 murus pariter dissipatus est. Defixæ sunt in terra
 portæ ejus: perdidit et contrivit vectes ejus:
 regem ejus et principes ejus in gentibus: non est
 lex, et prophetæ ejus non invenerunt visionem a
 Domino. Sederunt in terra, conticuerunt senes filiarum
 Sion: consperserunt cinere capita sua, accincti
 sunt ciliciis, abjecerunt in terram ³², » primarias
 virgines in Jerusalem. Prioris suæ servitutis (scilicet
 in Ægypto) ac miseræ, Deique opulantis oblitæ
 gens Judæa, nunc pontificii regno ac celebritate se
 jactabat; nunc propugnaculis, et urbis munimentis,
 nunc principum potentia, legis præsidio, propheta-
 rum visionibus, sacerdotum cælibatu; interdum
 superbiebat quoque et pontificio amictu: eorum,
 quam mox propheta interitum prospiciens, omnia
 complexus, condolentissime sane ac mœstissime
 calamitatem exsequitur et amplificat: « Defecerunt
 præ lacrymis, oculi mei, conturbata sunt viscera
 mea, effusum est in terra decus meum. » Quorsum
 hæc vates, quorsum? « Super contritione filiarum
 populi mei, cum deficeret parvulus et lactens in
 plateis oppidi... Virgines meæ, et juvenes mei abie-
 runt in captivitatem, ceciderunt in gladio; inter-
 fecisti in die furoris tui: percussisti, nec misertus
 es. Vocasti quasi ad diem solemnem, qui terrent
 me de circuitu ³³. » Nihil parcens, inquit propheta
 ex Synagogæ persona ad Deum, me cocci instar
 divisisti, evocata ad me undique accolarum turba,
 luctuoso meis die tanquam sole. « Et non fuit
 in die furoris Domini qui effugeret, et relinquere-
 tur ³⁴. » Usque eo divinæ iræ exinanita fæx est, ut

²⁰ Thren. 1, 13. ²¹ ibid. 14. ²² ibid. 15. ²³ ibid. 19. ²⁴ ibid. 20. ²⁵ ibid. 21. ²⁶ Psal. xlviii, 12. ²⁷ P. al. lxxiii, 20. ²⁸ Thren. 11, 4. ²⁹ ibid. 6. ³⁰ Exod. ix, passim. ³¹ Thren. 11, 7. ³² ibid. 8-10. ³³ ibid. 11, 21, 22. ³⁴ ibid. 22.

(35) Romani Hierosolymam obsidentes, ut arbitror.

eo incandescente salvus et superstes esset nemo, sed interiectioni omnes darentur. « Tetendit arcum suum, et posuit me quasi signum ad sagittam⁴¹. » Dei arcum, vindicem Numinis potentiam appellat, qua adeo multata est Synagoga, ut quasi scopum, id est, signum, jaculari et petere volentibus statuerit. « Misit in renibus meis filias pharetræ suæ⁴². » Davidis quidem ad Deum hæc sententia est : « Uro renes meos, et cor meum : quoniam misericordia tua ante oculos meus est : et complacui in veritate tua⁴³. » Accrude mea erga te studia, quæ per renes innuit, ut idem alibi sese explicat : « Domine, ante te omne desiderium meum⁴⁴. » et rursum : « Lumbi mei impleti sunt illusionibus⁴⁵. » per hæc contraria desideria notans; misericordiam et veritatem vocans Dei Filium. At Synagoga cum se tali incendio uri non quæsierit, sed in monstrosas et absurdas cupiditates deflexerit, merito postea in renes pharetræ tela excepit, Dei veritate non delectata.

« Factus sum in derisum omni populo meo : canticum eorum tota die⁴⁶. » Gloria, inquit, pridem florens, nunc ludibrio sum, et cantilenis ac carminibus Deo decantatis, hominibus perennem cantilenam atque sannam præbeo. « Replevit me amaritudinibus, inebriavit me absinthio⁴⁷. » Quid ita, o Synagoga, o scelus, o flagitium? Quod unigenitum Dei Filium felle et aceto potasti, per quem « suxisti mel de petra, oleumque de saxo durissimo⁴⁸. » — « Et fregit ad numerum dentes meos⁴⁹. » Jure : siquidem impie lignum in panem ejus misisti⁵⁰. « Cibavit me cinere : et repulsa est a pace anima mea⁵¹. » Non injuria, quando fastidiebas illum, qui te paverat manna, et eum, qui vera est pax, lethaliter oderas. « Oblitus sum bonorum : et dixi : Periit victoria mea, et spes mea a Domino⁵². » Scilicet fructum capis dignum factis : tam enim removisti longe Dei misericordiam, ut non solum, quod fateris, oblita retro sis bonorum; sed nec spem quidem deinceps ullam teneas. « Oculi mei defecerunt cum vita mea super filias gentis meæ⁵³. » Filias gentis, hic vicinas urbes et finitimas propheta nominat. « Posuisti nos in medio populorum : aperuerunt super nos os suum omnes inimici⁵⁴. » Nam qui Dei Filium concilio stitissent, ii velut in corona quadam populosa diceris et capitis notationi per gentes atque populos prostituti sunt⁵⁵. Ac quemadmodum Christum maledictis consciderunt, ita in eos quoque hostium omnium os apertum est. « Venatione ceperunt me quasi avem inimici mei gratis⁵⁶. » Cur? quia irretire atque capere unigenitum Dei, cum Herodiani et Pharisæis moliebantur. « Lapsa est in lacum vita mea, et posuerunt lapidem super me⁵⁷. » Gemina his sunt illa Davidis, Synagoga, inquit : « Lacum

aperuit, et effudit eum, et iacit in foream, quam fecit⁵⁸. » Sane Christo in inum barathrum conditio, impositoque sepulcro grandi saxo, eandem conditionem subiere; nisi quod illi hæc in Deum perpetrarunt, adhibitæque custodia saxum sigillo munierunt; hinc etiam quæ in eos decreta essent, Deus exsecutus, velut obsignavit. « Filii Sion inelyti, et amicti auro primo : quomodo reputati sunt in vasa testæ, opus manuum figuli⁵⁹? » Dei figmentum ut excellens et angustum, suspiciens propheta, miratur a Judæis corruptum, ex auro in testaceum commigrasse. Sed profecto omnes adeo terrestri natura constituti mortales, donec in robis divinam gratiam informamus et insculpiamus, longe supra aurum gemmasque pretiosas, ut cum Davide loquar⁶⁰, tum sumus, tum habemur. Cæterum ubi alio statu per peccatum demorbamur, non urceoli testacei, opus manuum figuli, sed quovis nihilo magis nihili, apparemus. « Adhæsit lingua lactentis ad palatum ejus in siti : parvuli petierunt parem, et non erat, qui frangeret eis⁶¹. » Tantum est, inquit, Judææ crimen, ut legis coercionem superet. Nam in ea per Mosen ait Deus : « Unusquisque pro peccato suo morietur⁶². » hic inernectione damnat, ut jam lactentes quoque et infantes emoriantur. « Et major effecta est iniquitas filiarum populi mei, peccato Sodomorum, quæ subversa est⁶³. » subversione æterna. Illic enim quamvis ingens et horrendum scelus vertitur, at non accusantem quoque justum Lot Sodomitani peremere. Synagoga vero Unigenitum Dei, qui divini regni tanquam dux, ad cœlestem Hierosolymam se subduceret, scelerate in crucem egit, ac contrucidavit. Quare et majus est ejus, quam Sodomæ delictum, et supplicium triste ac perenne.

« Melius fuit occisis gladio, quam interfectis fame. » Facinus primum exsecutus propheta, supplicii diversitatem post adjunxit, pejus actum fame quam ferro enectis ostendens. « Manus mulierum misericordium coxerunt filios suos⁶⁴. » Quas hic misericordes indicat? Quæ sceleris sensu accepto, Christi crucem flentes consequerantur : quas allocutus ait : « Filia Jerusalem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, et super filios vestros. Quoniam ecce venient dies, in quibus dicent : Beate steriles, et ventres, qui non genuerunt, et ubera quæ non lactaverunt⁶⁵. » Horum verborum Christi misericordis memores illæ feminæ, similes, quantum potest, ipsi, suos coxere natos, et « facti sunt cibus earum⁶⁶. » Supplicium consolatione majus, nec deprecandæ minæ (ad se inquebant) : verax est promissor, adest tempus, ecce finis. « Complevit Dominus furorem suum, effudit iram indignationis suæ : et succendit ignem in Sion, et devoravit

⁴¹ Thren. iii, 12. ⁴² ibid. 15. ⁴³ Psal. xxv, 2, 3. ⁴⁴ Psal. xxxvii, 10. ⁴⁵ ibid. 8. ⁴⁶ Thren. iii, 14. ⁴⁷ ibid. 15. ⁴⁸ Deut. xxxii, 13. ⁴⁹ Thren. iii, 16. ⁵⁰ Jerem. xi, 19. ⁵¹ Thren. iii, 17. ⁵² ibid. 18. ⁵³ ibid. 51. ⁵⁴ ibid. 45, 46. ⁵⁵ Psal. xliii, 15. ⁵⁶ Thren. iii, 52. ⁵⁷ ibid. 53. ⁵⁸ Psal. vii, 16. ⁵⁹ Thren. iv, 2. ⁶⁰ Psal. xviii, 11. ⁶¹ Thren. iv, 4. ⁶² Deut. xxiv, 16; Ezech. xviii, 17. ⁶³ Thren. iv, 6. ⁶⁴ Thren. iv, 9, 10. ⁶⁵ Luc. xxiii, 28, 29. ⁶⁶ Thren. iv, 10.

fundamenta ejus⁶⁷. » Complevit, id est, omnia in eos vaticinia complevit, inanita ira tanquam facce, iacandescent; iguem incendit, qui Sionem a stirpe funditus absumpsit. « Reptaverunt adolescentes in plateis, polluti sunt in sanguine cum non possent⁶⁸. » Non erat, qui eos terra conderet, tumulus plateæ factæ, itaque cum vestimentis putruere. « Defecerunt oculi nostri ad auxilium nostrum, cum vana respectaremus⁶⁹. » Intermortua apud nos est propheta David vox illa : nullus qui cum fiducia dicat : « Deus, in adjutorium meum intende; Domine, ad adjuvandum me festina⁷⁰. » — « Respeximus ad gentem quæ salvare non poterat⁷¹. » Quia enim Dei numen et auxilium rejecimus, ideo in non defensuram gentem intuebamur. « Facies sacerdotum non erubuerunt. » Dei, inquit, misericordiam sceleribus nostris exclusimus, quare nec sacerdotum vultus reveriti sunt hostes. « Neque senum miseri sunt, venati sunt parvulos nostros, ne irent in plateas nostras⁷². » Disparuerunt vestigia nostra, ergo defecit iniquitas tua, filia Sion, id est, debeta, amplius culpam non admittes. « Non addet Dominus ultra, ut transmigret. » Non revertetur, inquit, neque amplius relegere. Atque id verum esse, probant sequentia : « Visitavit iniquitatem tuam, filia Edom; » non virga sane, ut ante persecutus, cum te castigans resonaret, sed occidioni mandans. « Discooperuit peccata tua⁷³, » id est, explevit omnem iram justam, tectis tuis sceleribus, ut aquæ vi et copia mare operitur.

Sed ne hoc argumentum, ad doctrinam et institutionem susceptum, materiam luctus et lamentationis reddamus, ad inclytam et divinam gratiæ (56) disciplinam orationi gubernacula spectamus. Igitur accidit Hierosolymæ vastitas anno ab orbe condito quinquies millesimo, quingentesimo tertio et sexagesimo : usque ad præsentem vero, sexies millesimum octingentesimum octavum et decimum : Judæi totis mille ducentis quinque et quinquaginta sine regno exulant. Jam mundi status et incolumitas, ut de vaticiniis accepimus, ab Opifice septem ætatibus descripta est. Quod et Salomon ait : « Da partem septem, necnon et octo⁷⁴, » octavam notans futuram illam et immortalem. Quibus decursis, existet foeda hominis lues, illex, et impostor, quem vos Christum atque regem perhibetis. Veniet autem, non ut mens Servator atque Deus, redemptor, ac salutis vindex humanæ; sed teter, et infaustus, calamitates, angorem, mala omnia, et miseras trahens. Nam adeo simulacrorum cultum non compeccet, aut ad Dei notitiam gentes adluet, ut contra et errorem publicare, et aptos Dei notitiæ omnes nactus, ab ea demovere sit conaturus, quemadmo-

dum in Evangelio meus Salvator Jesus confirmat : « Prædicabitur hoc Evangelium in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus : et tunc veniet consummatio⁷⁵. » Quin in vos quoque, qui ut beneficium, sed revera meram pestem, expectatis, multa atrocia edet, cum vix tandem resipiscentes, nostratem Deum, verum Christum, supplices adoratum venietis, et per regenerationis lavacrum filiorum Dei adoptionem recipietis, ut et Isaias testatur : « Cum plenitudo gentium intraverit, tunc omnis Israel salvabitur⁷⁶. » Qua de causa veterator præceteris se crudelem vobis præbebit, qui non solum aliis omnibus odio sit, sed etiam vobis. Qui ut regem et beneficium venturum præstolari, damnata flagitiosa inhumanitate, illico resiliatis, ad verum Christum, cui gloriam tribuatis, confluxuri. Neque vero alia gratia dirum hominis monstrum est venturum, nisi ob hominum delicta, quo eos vexet, et omne vitiorum genus invehat; cæterum annos duos cum dimidio ubi rerum potietur, exterminabitur. Ea quoque prophetarum doctrina est.

CAPUT XLII.

De Antichristi adventu.

Danielis quidem de eo hæc sunt verba : Veniet impostor et calumniator, « Et sanctos Altissimi conteret : et putabit quod possit mutare tempora et leges, et tradentur in manu ejus usque ad tempus, et tempora et dimidium temporis⁷⁷. » De vafritie autem illius loquitur Jeremias : « Clamavit perdix, congregavit quæ non peperit : faciens divitias suas non cum iudicio : in dimidio dierum ejus relinquent eum, et in novissimis suis erit insipiens⁷⁸. » Item rursus : « Maledictus homo, qui confidit in homine, et ponit carnem brachium suum, et a Domino recedit cor ejus. Erit enim quasi myricæ in deserto, et non videbit cum venerit bonum; sed habitabit in siccitate in deserto, in terrâ salsuginis, et inhabitabili⁷⁹. » Et rursus : « In illo tempore dicetur populo huic et Jerusalem : Spiritus erroris in deserto; via filia: populi mei, non ad purum, neque ad sanctum. Spiritus repletionis veniet mihi ab his. Ecce quasi nubes ascondet, et quasi tempestas currus ejus, velociores aquilla equi ejus : vox enim annuntiantis e Dan veniet⁸⁰. » Et alio loco : « A Dan auditus est fremitus equorum ejus, a voce hinnituum pugnatorum ejus commota est omnis terra : et venerunt et devoraverunt terram, et plenitudinem ejus : urbem et habitatores ejus⁸¹. » Querendum verum est, cur hic propheta hujus Dan, non semel, sed his meminit. Cur? Ex tribu Dan, et Judam, et Antichristum prodituros. Itaque de Juda hæc sunt Israelis verba : « Erit Dan serpens⁸². »

⁶⁷ Thren. iv 11. ⁶⁸ ibid. 14. ⁶⁹ ibid. 17. ⁷⁰ Psal. lxxix. 1. ⁷¹ Thren. iv. 17. ⁷² ibid. 16; 18. ⁷³ ibid. 22. ⁷⁴ Eccl. xi, 2. ⁷⁵ Matth. xxiv, 14. ⁷⁶ Isa. lxx, 20; Rom. xi, 25. ⁷⁷ Dan. vii, 25. ⁷⁸ Jerem. xvii, 11. ⁷⁹ ibid. 5, 6. ⁸⁰ Jerem. iv, 11, 12. ⁸¹ Jerem. viii, 16. ⁸² Gen. xliix, 17.

(76) Id est, evangelicæ doctrinæ; omne autem id tempus quod a Christo, qui Mosaicis ritibus succes-

sit, manat et decurrit, gratiæ tempus, ecclesiastici scriptores vocare solent.

De Antichristo scribit Jeremias : « Vox annuntians e-
tis e Dan veniet⁸². »

Jam de administris quoque Isaïæ est sententia :
« Qui paratis dæmoni mensam, et impletis fortunæ
portionem, omnes in inactione cadent⁸³. » Et rur-
sum : « Exacerbaverunt Spiritum sanctum; et con-
versus est eis in inimicitiam⁸⁴. » De interitu autem
hujus perducit, idem memoriæ prodidit : « In die
illa inducet Dominus gladium sanctum et magnum :
et extendens manum contra draconem, serpentem
tortuosum, occidet Dominus cetum qui est in
mari⁸⁵. » Et David de vero Christo : « Remini-
scentur et convertentur ad Dominum universi fines
terræ : et adorabunt in conspectu ejus universæ fami-
liæ gentium⁸⁶. » Videte ut nullum regnum usque
ad expectatum a vobis rabulæ adventum relinque-
tur, quin Christum verum Deum veneretur : « Quia
Domini est regnum, et ipse dominabitur gentium.
Manducaverunt et adoraverunt omnes pingues
terræ⁸⁷. » Pingues hic piorum mentes appellat;
quæ et volucres sunt (37), secundum legem, virtuti-
bus : quæ Christo supplices, ejus et sacrum corpus
epulata sunt, et sanguinem biberunt. « In con-
spectu ejus cadent omnes, qui descendunt in ter-
ram⁸⁸; animos in terram descendentes vocat, stu-
dio rerum, quæ materia continentur, delixos, qui
ante adventum quoque Christi, ac præsentiam, suo
quasi quodam præjudicio damnati multabuntur.
« Et anima mea illi vivet, et semen meum serviet
ipsi⁸⁹. » Cuiam? Genito ex utero ante luciferum
Dei Filio; qui ad extremum incarnatus est ex
Virgine : non, inquam, serviet anima mea illi diris
devoto impostori, quem mediò ejus tempore pru-
dentes relinquent, egregii facinoris præmium coro-
nas in caelo accepturi.

CAPUT XLIII.

De imaginum cultu.

His et similibus de causis, non idololatria, quod
existimatis, obeunda, sed pie imaginibus cultum
præstamus; est enim, inquit David, « Mirabilis
Deus in sanctis suis⁹⁰. » Et : « Qui oderunt te,
Domine, oderam, et super inimicos tuos tabesce-
bam⁹¹. » Nam ut Deo charos amplecti et colere par
est, ita infestos aversari et odisse. Ait quippe Idem
Propheta : « Mihi autem nimis honorificati sunt
amici tui, Deus⁹². »

CAPUT XLIV.

Exempla duo perfidiæ Judæorum in imaginem Christi.

Beryti (ea urbs est non procul ab illustri Antio-
chia) tale quoddam insolens miraculum contigit,
voluptatis terrorisque plenum, et quod referri me-
reatur.

Vir quidam Christianus, parentibus et avavis ab
stirpe religiosus, proxime Judæorum Synagogam
habebat, præcipuo tanquam patrimonio affectus,
descripta in tabula Dominica effigie Dei et Serva-
toris in vivificam crucem suffixi, quæ sub ædium
tecto sublimis pendebat. Inde cum aliquando mi-
grare opas haberet, exportata reliqua omni supel-
lectile, unicum illum divinum thesaurum effigiem
Servatoris, nescio unde, et quo modo, divina qui-
dem certe procuracione, oblitus reliquerat. Ita emi-
grante pio, extemplo innigrans Judæus, aliquot
post diebus mensa instructa opipara, congregum
Judæum ad convivium vocat. Quo præsentem, simul
ambo læti epulari : cumque epulantes per toros
discumberent, vocatus, ut mos est, familiaribus
oculis in tectum sublatus, amici domum curiosius
circumspectare; et acie in imaginem conjecta, eum
esse, quem majores in crucem egissent perspecto,
quanquam efferus jam, et in tericum mutatus,
sectis pene ac ruptis ilibus, tamen ne amico palam
fateret, iterum lætitiâ mentiri et fingere. Tandem
impotens sui, et ira victus, quod hactenus contine-
bat, aperire arcanum : vocare hominem, et divina
effigie digito ostensa, rogare cujus simulacrum
esset, an non Nazareni, an non Galilæi, an non a
majoribus cruci affixi? Itane vero? Inquit, versi-
pellis, qui hoc loco sis, Christianam quoque religio-
nem colas? Ille inops consilii, ea quidem sic habere
fateri, cæterum Christianismi crimen sibi conscire
nullum; jam inde a proavis, ut ipse nosset, Judæum,
et Mosaicæ legi vel in lanienam addictum. Postquam
vero oratione non persuadet, ad preces denique
conversus obtestari, ne Synagogæ patefaceret, sed
sibi soli haberet. Pollicitus ergo, sed dolo et per-
jurio, abit inde, recta ad Synagogam properat, quæ
et cujusmodi qua viderit, qua dixerit, recenset. Illi
illis auditis, furibundi ad sedes e vestigio convolant.
Ubi quæ intellexerant, vera vident, homini, ut
Christiano scilicet, illudunt, et subsannatum cœtu
exigunt, ac proscribunt. Porro autem, quæ in sacrum
ac divinam effigiem moliantur, quis sine lacrymis
narret? Dereptam in primis humi affigunt; tum
quibus exemplis majores vestri meam Jesum, iis-
demque ejus simulacrum accipiunt : insipienter
pugnos et alapas ingerunt, scurrantur, fel et ac-
tum propinant. Aderat spongia, nec deerat arundo.
Clavis manus pedesque affigunt (neque enim a cla-
vis abstinetur), spinis coronant, hasta e latere (heu
profligatam in extremis audaciam!) sanguinem et
aquam prollicit, quæ res Christo cultum ac celebri-
tatem paravit. Nam conspecto grandi et horrendo
miraculo, postquam scaturiginis periculo facto, ex-
plorata fidem res fecere, morbo omni atque ægritu-
dine curanda, et dæmonum turba procul arcenda,
in fugamque vertenda, toto animo, tota mente ad

⁸² Jerem. iv, 15. ⁸³ Isa. lxxv, 11. ⁸⁴ Isa. lxxiii, 30. ⁸⁵ Isa. xxvii, 1. ⁸⁶ Psal. xxi, 28. ⁸⁷ ibid. 29, 30.
⁸⁸ ibid. ⁸⁹ ibid. 31. ⁹⁰ Psal. lxxvii, 36. ⁹¹ Psal. xxxviii, 21. ⁹² ibid. 17.

(37) Alludit, opinor, ad Isai. lx, 8. Vide Nyssenum, *De virginitate*, cap. 18.

Christum mutati, quasiq̄ reformati, sacro baptis-
mo sunt affecti.

Talia sunt Domini Jesu Christi hominum aman-
tissimi, Unigeniti, Patris Verbi, majora cogitatione
atque verbis arcana : tantopere de figmento suo
solicitus, neminem vult perire, sed omnes ad veri
cognitionem venire. Atque hæc quidem Beryti.

Nefas vero sit alterum Constantinopoli, urbium
reginæ, miraculum silentio præterire, cum superiori
narratu nihilo sit deterius. In angusto et fama cele-
bri Dei Sapientiæ templo (si templum est nominan-
dum, ac non potius alterum in terra cælum) puteus
est, qui aliud nihil, quam quod est, puteus dicitur :
epistomidem ferens ejus, ad quem sapientiæ pro-
fundum, immortalitatis fons, providentiæ infinitum
pelagus, Samaritidem allocutus, aquam consulte
petebat, qui eam vellet ad Dei notitiæ vivam ac
saturientem aquam traducere, et quasi derivare.
Eo piorum multitudo confluebat, insitam in eo
sacram vim percipere; et simul qui supra orienta-
lem portam descriptam in tabula, et velut dedica-
tum pictoris manu Dominicum simulacrum venerari
contenderent, quo nomine magis etiam confluebant.
Judæus vero quidam, nescio quomodo, Deo certe id
agente, et ipse templum Ingressus, venerabundo
omni cœtu conspecto, invidia tactus, et quibus
natus, et qua opinione foret proderet stimulatur.
Quis adeo prodit quoque. Nam cæteris a puteo
discedentibus, solus occultum transitum rimatus,
postquam a scopo non aberravit, securitatem na-
ctus, irruit, et sanguinariis oculis, animo, inerte
igneum intuens, ignem spirans, sustento in tuam,
eternæ Rex, ignem cultro ferit. Unde insolenti
miraculo sanguinis rivo depluente, et percussor et
divinum solum cruentatur. Ille factum, ut oport-
tebat, non recogitans, sed contra magis perfurens,
detractam imaginem, infixo adhuc cultro, in puteum
denegit, ipse qua pedes serabant, inde aufugit,
latere properans, et putabat. Verum qui sapientes
sua ipsorum calliditate capit, hujus quoque cona-
tum palam fecit. Nam cum sanguine ex imagine
ruberet, planeque sanguinarius quidem ac vaser
ingeret neminem, egressus ab Ingentibus religio-
sis comprehensus, homicidii postulat. Negat
homicidium, Christicidam serio se profitetur. Ejus
rei fama urbem omnem celeri ala permensa, vulgo
ad puteum concurritur, ubi convenere, subducta e
puteo, adhuc sanguine manente, sacra imagine,
hymnos et carmina modulati, cum precibus et
lacrymis eodem quo ante, loco suspendunt. Judæus
facti pœnitens, pietatem perdoctus, ad Christumque
receptus, cum omni familia, sacro regenerationis
lavacri afficitur.

Quid dicitis? hæcine satis sunt, an et pluribus
argumentis egetis?

Job. Pie imaginibus cultum præstari constemur.

Vere enim, qui animo ad primogenium exemplar,
non ad tincturas ac colores intuentur, verum ante
sæcula et inaspectabilem Deum venerantur. Itaque
majores nostri cherubinibus ex auro nobili materie
conformatis, haud equidem aurum coluerunt, sed
cherubinos, quos ut sanctius sacrarium cingerent,
fixerunt. Ac de Imaginibus quidem præclare.

Quamobrem vero circumcissione repudiata, bapti-
zatos cum Deo societatem contrahere perhibetis?

CHRIST. De circumcissione multa locuti, et quo-
modo eam repudiemus demonstrato, non est quod
de eo rursus referamus. De baptismo vero agite
prolixius dissejemus.

CAPUT XLV.

*De baptismo Christianorum et ejus cum circumcissione
comparatio.*

Ostendi, quod vos quoque a me atque a veritate
suffragium tulistis, res Mosaicas mei Servatoris
Christi figuras quasdam fuisse. Nam quemadmodum
præstans pictor, in primis inumbrat, tum crassiore
quadam tinctura ac coloribus expressam veri effi-
giem repræsentat; ad eum modum et naturæ rerum
omnis architectus Deus, per Mosem et legem velut
deformatis quæ sub gratiam caderent, per Jesum
Christum porro non tinctura ac coloribus, sed
evangelicis præceptis, spirans quoddam ac vivum
veri simulacrum dedicavit. Cæterum ut in Sina
nubes et voces atque tubæ Dei ad nos descensum
liquido designabant¹⁹; ita et alia olim plurima Ser-
vatoris mei procurationem notabant. Ergo typos et
exempla cernite, unde ad veritatem ducamini. In
lege circumcissio²⁰, in gratia ablutio. Illic pelliculæ
segmentum, hic peccati depositio; illic circumcissio-
nis cultus, religiosum et irreligiosum palam faciens,
hic disciplinæ acies rectum a pravo dissecans. Illic
sine vitio agnus mactatus, hic cæsus sine peccato
Christus. Illic agni eruore postes unguuntur²¹, hic
sacrificati Christi Augusto sanguine actiones et
disciplina obsignantur, id est, quæ in actione, et
quæ in contemplatione posita virtus est, quibus
quasi quædam commissuræ post, Christianæ disci-
plinæ velut obligamur et componimur. Illic durus
Pharao Israelitas oppugnat; hic Christianos Sata-
nas, ille hominum osor atque zizaniorum sator.
Illic veterem Israelitam nubem ad terrestrem He-
rosolymam ductat, hic Servatoris caro novitium
Israelitam ad cælestem Sionem transmittit. Illic
ignea columna, hic divina ignea natura, scer
Spiritus. Illic Israelites mare Rubrum permensus,
Pharaoni tumulistermium aquam comparavit, ipse
interitum salvus effugit; hic Christi nomine censa
universitas per baptismum cum Christo sepulta,
immortalem vitam eo reditivo consecuta est. Illic
aqua Mosis precibus, flante austro vehementissimo,
dextra ac sinistra in murum concrevit; hic Spiritus

¹⁹ Exod. xix, 17, 18. ²⁰ Gen. xvii, 12. ²¹ Exod. xii, 5, 22.

per aquam, vitiorum quasi quoddam mare Rubrum in siccum rededit, rupto peccatorum nostrorum ebiographo. Illic virga refluas undas coegit, hic in Calvaria defixa crux Adamum totum in priorem nobilitatem restituit : Israelites, nisi mari Rubro trajecto, angelorum pane vesci non poterat; nec vero Christi populus, sanguine et aqua viva potest frui, nisi peccatorum rubro tanquam aestu defunctus⁹⁷.

JUD. Cur ut nos circumcisionem uno semper nomine, æque et vos baptismum non vocatis, sed multis ac diversis?

CHRIST. Expedita solutio : illa per unum Mosem prodita est, hæc a Patre, Filio et Spiritu sancto. Præterea multis ac diversis ejus in nos officiis, multas quoque ac diversas nomenclaturas atque beneficia facimus.

CAPUT XLVI.

Quibus olim nominibus baptismum designatum.

Itaque (38) donum, lumen, baptismum, unguentum, regenerationis lavacrum, immortalitatis amictum, signum, breviter quidquid augustum est, nominamus, vocibus e prophetarum oraculis desumptis. Donum in primis, ut Isaias clamat : « Omnes sitiientes, venite ad aquas : et qui non habetis argentum, properate, emite absque argento et pretio⁹⁸. » Lumen, ut de eo David prædicat : « Dominus illuminatio mea et salus mea, quem timebo⁹⁹? » Et rursus : « Dominus illuminat faciem prudentis¹⁰⁰. » Prudentem omnino appellans, qui vim sacri baptismatis calleat. Baptisma vero dicitur, ut in quo peccata tumulentur, quemadmodum mari Rubro Pharaonem stinxit atque obruit Moses. Lavacrum ex hac Isaias sententia : « Lavamini, mundi estote¹⁰¹. » Unguentum quod cælestis Hierosolymæ, divinique regni hæredes hoc inuncti agnoscantur. Ita enim et Elisæo (39) vati ait Deus : « Unges Elisæum prophetam præ te¹⁰². » Immortalitatis amictum vocamus ex eo Psalms regii edicto : « Dominus regnavit, decorem indutus est¹⁰³. » Tum autem ut ostendat æque amictos et Christi hæredes, addit : « Etenim firmavit orbem terræ, scilicet hoc regio amictu, qui non commovebitur¹⁰⁴. » Signum, ut domini notam, quemadmodum de eo David profitetur : « Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine, dedisti lætitiæ in corde meo¹⁰⁵. » Quibus verbis sacræ tinctionis vim declarat : Non enim, inquit, solum tuo nomine nos signasti et illustrasti, sed enim animum meum voluptate affectisti : id est, omnem signatum noxæ venia dignatus es. Idem alio Psalmo : « Dixi : Constitetur adversum me injustitiam meam Domino : et tu remisisti impietatem peccati mei¹⁰⁶. » Hoc dicens : Quod si quis vel post

A baptismum delinquat, ne desperet, siquidem ignoscetur ei animi scelus, vitiosum, inquam, cogitatum, et consceleratio, per confessionem.

Sed audiamus quid Isaias dicat : « Faciet Dominus Sabaoth omnibus gentibus super montem istum, induent lætitiæ, unguentur unguento, bibent vinum¹⁰⁷; » gaudii amictum baptismum innuens; unguentum, illud sacrum quo baptizati inunguntur; vinum, Dominicum sanguinem. Et rursus : « Abluet Dominus sordem filiorum et filiarum¹⁰⁸. » Et iterum : « Erit inaquosa in paludes, et in sitiente terra erit fons aquæ¹⁰⁹; » inaquosa et siticulosa, gentium populum appellat; fontem vero, sacrum baptismum, ut apparet ex sequentibus : « Et erit ibi via munda, et via sancta vocabitur¹¹⁰. » Quæ hæc est via? Evangelica disciplina. Jam per eum ait Deus : « Ego sum, ego sum, qui deleo iniquitates tuas propter me, et non recordabor. Tu vero memento, et iudicemur simul¹¹¹. » Et iterum : « Dabo aquam in situ illi qui ambulat in inaquosa : et inponam Spiritum meum super seminem tuum, et benedictiones meas super filios tuos¹¹². » Et iterum : « Miserebitur illorum miseretur illorum, et per fontes aquarum ducet illos¹¹³. » Quod si Judæorum quidam dicit : Mara et fontibus in Elim¹¹⁴, hæc prophetam dicere existimant, falli se sciant : neque enim ea tempestate, sed multo post Isaias fuit : nec qui de præteritis dicit, propheta habendus est, sed qui de futuris, quare de baptismum quod præagierit, ostendit, quod ait : « Ducet, non autem, duxit.

C Ad eundem modum et Michæas : « Quis, Deus, similis tui, qui auferis iniquitatem, et transis peccatum reliquiarum hæreditatis tuæ? non immittet ultra furorem suum, quoniam volens misericordiam est. Revertetur et miserebitur nostri : deponet iniquitates et projiciet in profundum maris¹¹⁵. » Joelis vero de baptismum hæc sunt verba : « In illa die stillabunt montes dulcedinem, et colles fluent lacte : et per omnes rivus Juda ibunt aqua : et fons de domo Domini egredietur¹¹⁶. » Quis hic est fons Dei templo prodens? Omnino in Ecclesia sacra piscina, qua tinctus omnis Christianus cœtus in adoptionem recreatur, cælestis gloriæ regni que Christi hæredes designati. Et de eodem baptismum scribit David : « Vox Domini super aquas, Deus majestatis intonuit : Dominus super aquas multas¹¹⁷. » Et rursus : « Amplius lava me ab iniquitate mea, et a peccato meo munda me¹¹⁸. » Et paulo post : « Asperges me hyssopo, et mandabor : lavabis me, et super nivem dealbabor¹¹⁹. » Quin per Ezechielem quoque Deus confirmat : « Effundam super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris¹²⁰. »

⁹⁷ Exod. i. xvi. ⁹⁸ Isa. lv. 4. ⁹⁹ Psal. xxvi. 1. ¹⁰⁰ Psal. cxlv. 8. ¹⁰¹ Isa. i. 16. ¹⁰² III Reg. xix. 16. ¹⁰³ Psal. xcii. 1. ¹⁰⁴ Ibid. ¹⁰⁵ Psal. xxxi. 5. ¹⁰⁶ Psal. iv. 7. ¹⁰⁷ Isa. xxv. 6. ¹⁰⁸ Isa. iv. 4. ¹⁰⁹ Isa. xxxv. 7. ¹¹⁰ Ibid. 8. ¹¹¹ Isa. xlvi. 25. ¹¹² Isa. xliv. 3. ¹¹³ Isa. xl. 10. ¹¹⁴ Exod. xv. 25, 21. ¹¹⁵ Mich. vii. 18, 19. ¹¹⁶ Joel. iii. 18. ¹¹⁷ Psal. xxviii. 3. ¹¹⁸ Psal. l. 4. ¹¹⁹ Ibid. 9. ¹²⁰ Ezech. xxxvi. 25.

(38) Nazianz. vide in S. Baptisma.

(39) Imo Elias.

Jam vero in Mara²² aqua amara, peccatum amarum notabat, regenerationis lavacro ac pœnitentia in dulcedinem vertendum. Porro autem duodecim fontes in Elim²³, duodecim apostolorum doctrinæ aquam designabant, itidemque reliquorum septuaginta palmæ. Cæterum arcæ per Jordanem trajectio a Judæis facta, sacri baptismi vim ostendit: nam per sacerdotes aqua et spiritu recreati, æque et nos peccatum, ut Jesus filius Nave Jerichontem, everimus ac despiciamus, id enim significat, quod ait propheta: « Quæ autem descendebat, descendit in mare Araba, mare salis, donec in finem defecit²⁴; » id est, violatæ olim legis peccatum ad immensum Dei humanitatis pelagus dilapsum, demanavit, donec tandem extinctum est. Sacerdotes vero in Jordane resistentes, pedibus extrema aqua tinctis, significant, opinor, a peccato abesse neminem. Quod autem Jordanem Elias melote somel, Elisæus bis trajectit²⁵, trinæ in sacra ablutione demersionis in nomen SS. Trinitatis vires et efficaciam prænotabat, qua mortale ac caducum incorruptam immortalitatem induit. Neque vero aliud velle mihi videtur Naaman, septies in Jordane abluî jussus²⁶, quam conandum, ut in hac tanquam septimana vita, peccatis omnibus abstersis, per septem Spiritus dona SS. Trinitati, et tres animæ potentias, et elementorum corporis quaternionem offeras integra, obliterata priore velut lepra. Quin Jacob, parens vester, baculo Jordanem non ipse tantum, omnisque ejus familia transit; sed oves quoque, ac boves, ut ostenderet, non solum a Deo electos, sed etiam qui bruta et amentia scelera patrarent, purgatos, Christi coheredes effectum iri. Hierichuntinæ quoque steriles aquæ, sale ab Elisæo secundatæ²⁷, priorem Ecclesiæ sterilitatem monstrabant, quæ habenda deinde Christo fide centuplo plures liberos, quam synagogæ marito est post enixa (40). Verum ut spertius de his statuamus, vaticinii verba ex libris Regum perséquamur. Sic enim habent.

CAPUT XLVII

Eliæ cum Christo comparatio.

« Dixit Elias ad populum: Accedite ad me. Et accessit omnis populus ad eum²⁸. » Sane Elias hæc obita functione, cœdro quasi quodam terræ-moto, ignea quadriga in cœlum subvectus est; at contra ac mirabilis opifex ille cœli, inclinatis benigne cœlis degressus, et vehiculi cujusdam instar, natura suscepta, studiosè omnes ad se attrahere gestit. Itaque: « Venite, inquit, ad me, omnes qui laboratis, et oerati estis; et ego reficiam vos²⁹. » — « Et tulit duodecim lapides juxta numerum tribuum filiorum Jacob. » Elias duodecim saxa, uni-

A genitus Dei Filius duodecim apostolos: « Ad quem factus est sermo Domini, dicens: Israel erit nomen tuum³⁰. » Ille quidem audivit se mentem fore, quæ Deum esset visura; hic Deus est, quem cœlestes omnes mentes adorent et collaudent. Et: « Edificavit lapides, et curavit altare dirutum. » Ille dirutum Dei altare instaurat; hic signum suum lacerum per doctrinam apostolorum componit. « Fecitque aquæ ductum quasi per duas aratiunculas. » Illic scrobs una, quæ duo sata seminis caperet, hic in una persona duæ naturæ, divina et humana simul exstiterunt: « In circuitu altaris³¹; » aram hic Calvaria locum, in quo augusta crux deſixa est, intellige. « Et composuit ligna super altare quod fecit³². » Ligna, seu assulas e ligno sciaso vocat hominum noxas, quas Dominus noster cruci affixus in se recepit, et qui ignis quidam esset divinus, exussit, ut ait propheta: « Languores nostros ipse tulit³³. » — « Divisitque per membra bovem, et posuit super ligna. » Id est, vitalem in cruce mortem sustinet. « Et ait: Implete quatuor hydrias aqua, et fundite super holocaustum, et super ligna³⁴. » Duas amphoras gratiam, quæ per aquam et Spiritum præstetur, significat, quemadmodum meus Salvator atque Deus confirmat³⁵, qui ex aqua et Spiritu natus non sit, non posse ad divinum regnum intrare. « Rursumque dixit: Etiam secundo facite. Qui cum fecissent secundo, ait: Etiam tertio id ipsum facite. Feceruntque tertio³⁶. » Hoc divinitatis tergemina majestatem ostendit, uti rursus meus Jesus discipulis præcepit, irent doctum omnes gentes, eosque baptizarent in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti³⁷. » Et currebant aquæ circum altare; et fossa aquæ ductus repleta est³⁸. » Nam repletus est orbis terrarum Dei regno atque gloria. Et exclamavit Elias in cœlum, et dixit: « Domine Deus Abraham, et Isaac, et Israel, exaudi me, Domine³⁹. » Hæc Elias. At Unigenitus Dei oculis in cœlum sublatis, clamavit: « Pater, quod dedisti mihi, volo ut ubi sum ego, et illi sint mecum, ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi ante constitutionem mundi: ut sint unum, sicut et nos unum sumus. Non pro eis autem rogo tantum, sed et pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me⁴⁰. »

« Exaudi me hodie in igne, et discat populus iste omnis, quia tu solus Dominus Deus Israel⁴¹. » Elias, qui homo erat, exhibendo igne exauditus, Deum, qui ignis quidam est, hominem fieri precatur: ille vero qui et Deus et ignis, homo fieri assumpta mea carne voluit, ut ab æterno igne liberaret: « Et ego servus tuus⁴². » Vere de se Elias: quod ad sublimem sensum si trahatur, nimum

²² Exod. xv, 25. ²³ Ibid. 27. ²⁴ Josue iii, 16. ²⁵ IV Reg. ii, 8, 14. ²⁶ IV Reg. v, 10. ²⁷ IV Reg. ii, 24. ²⁸ III Reg. xviii, 30. ²⁹ Matth. xi, 28. ³⁰ III Reg. xviii, 31 seqq. ³¹ Ibid. 32. ³² III Reg. xviii, 34. ³³ Isa. lxxxv, 4. ³⁴ III Reg. xviii, 34. ³⁵ Joan. iii, 5. ³⁶ III Reg. xviii, 34. ³⁷ Matth. xxviii, 18-20. ³⁸ III Reg. xviii, 35. ³⁹ Ibid. 36. ⁴⁰ Joan. xvii, 24-26. ⁴¹ III Reg. xviii, 36.

(40) Vide Isaia: liv, 1.

audax sit. Nam etsi quidam non dubitarunt, atque ausi adeo sunt confirmare ex Christi persona dictum, scilicet: « Quia ego servus tuus, et filius ancillæ tuæ ⁴¹: in mente illud habentes: « Pater major me est ⁴², » at multo plus interest discriminis inter dominium et servitutem, quam causam et causatum. Quare silendum potius, ac considerandum est, quam curiosius, nec citra periculum agitandum. « Et propter te hæc omnia feci ⁴³. » Propter te, inquit, in crucem sum suffixus: « Ut cognoscant te, solum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum. » Et rursum: « Opus consummavi, quod dedisti mihi, ut faciam ⁴⁴. » — « Et tu convertisti cor populi hujus post te ⁴⁵. » Judæorum cæcitatem et perveraciam notat, quemadmodum et in cruce ait Dominus: « Pater, dimitte illis: non enim sciunt, quid faciunt ⁴⁶. — « Et cecidit ignis a Domino de cælo ⁴⁷. » Videtis humanitatis Christi absolutionem? Cælitus delapsus ignis divinitatis descensum monstrat, uti quidam inter nostros magni nominis inquit: « Deus nos'er ignis est; et quidem ignis consumens ⁴⁸ » flagitia. « Et devoravit holocausta, et ligna, et aquam affusam, et aquam in mari: et lapides, et terram linxit ignis. » Hoc peccatorum interneccionem atque obliationem designat. « Et cecidit omnis populus in faciem suam, et dixit: Vere Dominus Deus ipse est Deus ⁴⁹. » Nam obita vitali morte, centurio et ei astantes, Dominum nostrum Jesum Christum vere Dei Filium dixerunt. Nec illi solum, sed apostoli quoque post supplicium facti confirmatores. Siquidem ait dilectus: « Neque enim fratres ejus credebant in eum ⁵⁰. » Quin orbis adeo terrarum multo magis Unigeniti præconium tum lætitia suscepit, ut de eo proluxe testatur Isaias: « Ambulabunt in ea (scilicet Hierosolyma) redempti a Domino (pretio sanguine), et convertentur et venient in Sion ⁵¹. » Id est, ab erronea superstitione, læti atque ovantes ad Christum venient, per ejus resurrectionem constabiliti. « Et lætitia sempiterna super caput eorum. » Gaudebunt, inquit, super agnitione sui capitis, qui Christus est: « Gaudium et lætitiã obtinebunt: » id est, læti atque exultandi assertorem suum prædicabunt. « Et fugiet dolor et gemitus ⁵². » Dolorem nullum atque gemitum in iis reliquum fore confirmat, quorum super capite gaudium perenne sit. Nec vero otiose dixit: « super caput, » sed ut gaudium omnium gaudiorum eminentissimum declararet. Quod addit: « Lætitia sempiterna, » id eo pertinet, ne id gaudium, baptismi, inquam, gratiam caducam ac temporariam crederes, sed perenne ac sempiternum. Nam ut prior Adamus violanda lege temporalem nobis mortem conciliavit; ita et Christus, qui alter est Adamus, sine vitio corporatus, perennem atque incorruptam immortalitatem contulit. Ac velut se-

cundum corpus nascentes terrestres imaginem tulimus; sic per baptismum recreati, cælestis imaginem induimus: « Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis ⁵³. »

Atque hæc satis esse de baptismo existimo. Quod si enim ex his veritatem non percepistis, nec si plura addamus quidem, percipietis. Id adeo Dominus significans, de vobis confirmat: « Si Mosem et prophetas non audiant, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent ⁵⁴. » Itaque et nos disputationem de baptismo terminemus.

JUD. Equid vero prohibet Christo fidem habere, cumque verum Deum, et Dei Filium, ejusdem cum Patre naturæ, confiteri, atque interius Mosaicam quoque legem tueri ac retinere; ut in omnibus utrumque servem et amplectar, futurus duorum bonorum censor? Omnino nullam ea res nobis reprehensionem innret, neque dicturus est quisquam, quod bonum est, id bonum non esse.

CHRIST. Sane enim perbene est, si non duorum modo, sed etiam plurium bonorum consortem te præstes. Sed nec utriusque notitiam capere potestis, nec sanctorum quisquam id permittit, aut ipse in primis Christus cujus hæc sententia est: « Nemo potest duobus dominis servire: aut enim unum odio habebit, et alterum diliget; aut unum sustinebit, et alterum contemnet ⁵⁵. » Præterea bonum hæc tunc bonum est, si alteri bono non sit fraudi, atque ad potioris dissolutionem comparatum. Sin contra faciat, poterit id quidem fortasse nonnullis bonum videri, functio certe nequaquam bona est. Nam et philosophus quidam bonum censet non esse bonum, si eo bene non fungere. Jam vero ut non omnis dissensio pessima, sed interdum adeo optima est: ita non omnis concordia optima, quin et plerumque nocentissima est. Sed ut ejus sententiæ vim apertius ostendam, tentabo rem exemplis declarare.

CAPUT XLVIII.

Legis Christi cum Mose comparatio.

Tres leges SS. Trinitatis majestas prodidit: naturalem, scriptam et spiritalem. Earum naturalis instar est domestici ignis. Nam cum prius in posteriorum duarum ignoratione homines degerent, naturali lege, quasi quodam domestico igne, aliquantisper collustrabantur. Deinde edita scripta est, quæ umbra quædam atque exemplum esset spiritalis, lunæ comparata luminis. Cælestis autem illa et spiritalis, atque a vero justitiæ Sole profecta, super solem effulsit, et hominum mentes quadam tanquam luce atque jubare perfudit, ad viamque veritatis deduxit. Igitur bonus est et domesticus in tenebris apparens ignis, sed melior lunæ; solis vero

⁴¹ Psal. cxv, 16. ⁴² Joan. xiv, 28. ⁴³ III Reg. xviii, 56. ⁴⁴ Joan. xvii, 5, 4. ⁴⁵ III Reg. xviii, 37. ⁴⁶ Luc. xxiii, 34. ⁴⁷ III Reg. xviii, 38. ⁴⁸ Deut. iv, 24. ⁴⁹ III Reg. xviii, 38, 39. ⁵⁰ Joan. vii, 5. ⁵¹ Isa. xxxv, 9. ⁵² Ibid. 10. ⁵³ Galat. iii, 27. ⁵⁴ Luc. xvi, 31. ⁵⁵ Matth. vi, 14.

multis partibus elarior, quippe utrumque obfuscans; A cæterum ille justitiæ Solis vel ipsum solem exstinguit. Nec injuria, siquidem opus omne cedit opifici. Ac quemadmodum (41) meridie constanti, splendide collucente sole, domestici ignis usus non est; sic prætequam justitiæ Sol illuxit, et gratiæ veritas est detecta, tum naturalis, tum scripta lex abrogatæ. Ad eundem modum legale Pascha, ut theologus quidam nostras ait, exempli exemplum erat obscurius. Jam Paulus, mei Christi os, Benjaminensi tribu ortus, aliquatenus nos videre, et aliquatenus vaticinari docet⁶⁶⁻⁶⁷; at cum successerit perfectum, tum aliquatenus hoc deletum iri. Quare ut perfectæ illius nostræ restorationis umbra ac effigies est, quiddam in medio positum est, ita sane in vecta in orbem terrarum spiritali lege, nulla alia porro opus habemos. Neque vero vel tantillum spiritalis a scripta discrepat, quin potius confirmat ac restituit; id quod testatur et meus Jesus, in hæc verba: « Nolite putare, quoniam veni solvere legem, aut prophetas; non veni solvere, sed adimplere⁶⁸. » Atque ut explicatius videatis, ipsis verbis veritatem statnamus. Ergo et habet lex: « Audi Israel: Dominus Deus tuus, Dominus unus est. Diliges Dominum Deum tuum ex tota anima tua, et ex tota fortitudine tua et ex tota mente tua⁶⁹. » Et rursus: « Diliges proximum tuum sicut teipsum⁷⁰. » Eadem (42) sane Dominus et in sancti Lucae Evangelio. Neque hæc solum, sed addit: « In his quibus mandatis universa lex pendet et prophetatur⁷¹. » Illa antiqua dicit: Non occides; Christiana etiam genas volentibus ferire porrigit. Illa: « Non mœchaberis; » hæc: « Ne concupisces quidem. » Illa: « Non furaberis⁷²; » hæc litigare, et tunicam auferre volenti, etiam togam permittit. Illa: Non concupisces aliena; hæc: Etiam juste parta dimittes; illa: Non pejerabis; spiritalis: Nec parvum nec magnum jurabis; ceu juramento perjurium creante.

His ac similibus de causis ait Salvator: « Non veni solvere legem, aut prophetas, sed adimplere⁶⁸. » Id est, tueri, constabilire, firmare. Atque hæc quo exploratius ac disertius tradamus, prophetarum sententias in medium proferamus.

CAPUT XLIX.

Prophetiæ de Judicæ legis abrogatione, seu correctione.

Moses Deuteronomio: « Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, cave ne imitari velis abominaciones Hilarum gentium, Sed prophetam suscitabit tibi Dominus sicut me, ipsum audies in omnibus⁷³. » Jeremias: « Ecce

dies venient, dicit Dominus: et seriam domui Juda fœdus novum: non secundum pactum, quod pepigi cum patribus eorum in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Ægypti: pactum quod irritum fecerunt. Et ego neglexi eos, dicit Dominus. Sed hoc erit pactum, quod seriam cum domo Israel: Post dies illos, dicit Dominus, dabo legem meam in visceribus eorum, et in cordo eorum scribam eam: et ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum. Et non docebit ultra vir proximum suum, et vir fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum: omnes enim cognoscent me a minimo eorum usque ad maximum, ait Dominus: quia propitiabor iniquitati eorum, et peccati eorum non memorabor amplius⁷⁴. » Et per Ezechielem Deus: « Recordabor ego pacti mei tecum in diebus adolescentiæ tuæ: et suscitabo tibi pactum sempiternum⁷⁵. » Et rursus: « Non factabitur deinceps hoc proverbium: Me scelera parentum infillos et abnepotes persequi, sed qui unam eduxit acerbam, eorum dentes stupebuunt⁷⁶. » Et Isaias: « Vetera fluxerunt; nova quoque ego annuntio: antequam oriantur, audita vobis faciam⁷⁷. » Hæc elocutus propheta subjicit: « Cantate Domino canticum novum⁷⁸. » Quoniam enim vetera fluxerunt; et quæ obscure olim figurata sunt, nunc liquido sunt perfecta. « Cantate Domino canticum novum. » Idem porro: « Principatus ejus glorificatur supra, nomenque ejus glorificant a summitate terræ: qui descendunt in mare, et navigant illud, et insolent multæ⁷⁹. » Sane Christi nova lex et sursum in coelis, et in terra prædicatur. Nam in Servatoris ortu angeli cum pastoribus laudantes canebant: « Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis⁸⁰. » Isaias vero iterum: « Veniet de Sion liberator, et revertetur ab impietate Jacob. Et hoc erit eis a me testamentum, cum eorum noxas sustulero⁸¹. » Jeremias ei sententiæ: « Hic est Deus noster, et non æstimabitur alius adversus eum. Hic adinventit omnem viam disciplinæ⁸², » et quæ sequuntur; addit: « Hic liber mandatorum Dei, et lex quæ est in æternum. Omnes, qui tenent eam, pervenient ad vitam: qui autem dereliquerunt eam, D in mortem⁸³. »

JUD. Quod si scripta lex, quemadmodum perhibetis, bona non est, quamobrem dixit Moses? « Custodite leges meas, atque judicia, quæ faciens homo, vivet in eis⁸⁴. »

CHRIST. Imo vero bona est et naturalis, et scripta lex, ut prædiximus; sed justitiæ Sole exorto, hæc extinctæ caligaverunt. Ob id enim non dixit Moses: Custodite legem vos hanc perennem, sed

⁶⁶⁻⁶⁷ I Cor. xiii, 9, 10. ⁶⁸ Matth. v, 17. ⁶⁹ Dent. vi, 4. ⁷⁰ Levit. xix, 18. ⁷¹ Matth. xxiii, 39, 40. ⁷² Exod. xx, 14-16; Matth. v, 27, 28. ⁷³ Matth. v, 17. ⁷⁴ Dent. xviii, 9, 15. ⁷⁵ Jerem. xxxi, 31, seqq. ⁷⁶ Ezech. xviii, 3, 20. ⁷⁷ Ezech. xvi, 60. ⁷⁸ Isa. xlii, 9. ⁷⁹ Ibid. 10. ⁸⁰ Ibid. 11, 12. ⁸¹ Luc ii, 14. ⁸² Isa. lix, 20. ⁸³ Baruch. iii, 36, 37. ⁸⁴ Baruch. iv, 1. ⁸⁵ Levit. i, 5.

(41) Nazianz. in S. Pascha.

(42) Nazianz. ibid. 257.

temporariam scilicet conservatote, et per eam A
vivetis. Cæterum temporariam conservandam fuisse,
occent quæ sequuntur: « Prophetam suscitabo eis
de medio fratrum tuorum similem tui: et ponam
verba in ore ejus, loqueturque ad eos omnia, quæ
præcepero illi, qui autem verba ejus, quæ loquetur
in nomine meo, audire noluerit, ego ultor ex-
sistam⁷⁵. » Quibus verbis etsi e vestris plerique
Jesus filium Nave intelligi credunt, frustra opi-
nantur. Neque enim aliam legem filius Nave edidit.
Sed nimirum legis abrogationem, Christianique con-
donationem Moses edixit, cum ait: « Prophetam
suscitabit Dominus, sicut me, » id est, aliam le-
gislatorem, Dei et hominum sequestrum: « Ipsam
audies⁷⁶ » in omnibus.

CAPUT L.

De evangelica lege vaticinia.

Videtis quemadmodum Moses quoque legis ab-
rogationem detexit? nam ni abroganda erat lex,
neque opus erat alius legislator, et dixisset Moses:
Hæc immota in æternum lex futura est, quemad-
modum de spiritali, id est, evangelica Jeremias
predixit: « Hic liber mandatorum Dei, et lex quæ
est in æternum. » Idemque de eadem: « Ecce
dies veniunt, dicit Dominus: et suscitabo David
germen justum: et regnabit Rex justus in æter-
num⁷⁷. » Malachias: « Orietur vobis timentibus
nomen meum Sol justitiæ⁷⁸. » Isaias: « Ecce Deus
noster judicium retribuet⁷⁹. » Et rursus: « Au-
feret Dominus Deus lacrymam ab omni facie, et
opprobrium populi sui auferet de universa terra. »

Igitur orto justitiæ Sole, non jam porro legis
præceptis indigemus. Quare et bona est sacra
lex, atque prophetæ, et instar luminis sunt, ut jam
diximus. Nam Dei Verbum, et Spiritus sanctus per
prophetas loquebatur. Sed his præsiidiis homines
justitiæ viam reperire nequiverunt. Ut enim stellæ
atque luna nec splendorem habent luciferi, nec tota
nocte lucent, sed nunc apparent, nunc teguntur;
cæterum sole exorto in tenebris manet nemo, nisi qui
caliget ac cæcuet, ita et cæcus, qui Christi nomine
censetur, divinam nactus lucem, cum justitiæ Sole
assidue consuescit, nec quisquam in Dei ignora-
tionis tenebris versatur, qui non voluntarie se ab-
jungat.

CAPUT LI.

*Caput primum Isaiæ eleganter in Juæos retorquetur
et explanatur.*

am abrogari quoque legem divino Numini visum
Isaias declarat, dicens: « Visio Isaiæ, filii Amos,
quam vidit super Judam et Jerusalem in diebus
Oziæ, Joathan, Achaz et Ezechiæ regum Juda⁸⁰. »
Piorum regum propheta meminit, ostendens non ob
legalem aliquam noxam, sed Christi cædem divini-
tus pœnam irrogandam: nam si propter scelera,

implis regnantibus editum vaticinium oportebat. Id
adeo verum esse ex sequentibus apparet.

« Audite, cœli, et auribus percipe, terra. » Fabri-
cam Deus testatus invocat, si quidem erat ingens
et inauditum crimen Judæis objecturus: « Quoniam
Dominus locutus est: Filios enutrivit et exaltavi;
ipsi autem spreverunt me⁸¹, » his edictis, et defe-
ctionem subjungit: « Cognovit bos possessorem
suum, et asinus præsepe domini sui: Israel autem
me non cognovit, et populus meus non intellexit⁸², »
sed brutis bestiis stupidiores sunt atque bar-
diores. « Væ genti peccatrici, populo gravi iniqui-
tate, semini nequam, filiiis scleratis, » dignum
impietate et insolentia probrum vates adhibuit.
« Dereliquistis Dominum, scilicet Patrem, et ad
B iracundiam concitastis sanctum Israel⁸³; » Unige-
nitum ejus Filium irritastis: irritatione vero signi-
ficat incontaminati corporis supplicium. Quid am-
plius addatis? non habent, quod in Christum
gravius designent.

« Omne caput languidum, et omne cor mœrens⁸⁴. »
Hoc David olim propheta est interpretatus in hanc
sententiam: « Converteretur dolor eorum in caput
eorum, et in verticem ipsorum iniquitas eorum de-
scendet⁸⁵; » quasi diceret: Quidquid moliamini,
in vestri capitis perniciem cedet, vestraque injusti-
tia in vestrum ipsorum verticem revolvetur. « Non
est in eis neque vulnus, neque livor. Non est ma-
lagma imponere, neque oleum, neque ligaturas⁸⁶. »
C Totum corpus, inquit, plaga est, ac proinde incur-
rahile. Quamobrem, o propheta? Quod Filium
meum, quem delegi animo meo charissimum, pere-
merunt. Itaque videte et divinum supplicium e ve-
stigio consequens: « Terra vestra deserta, civi-
tates vestræ succensæ igni: regionem vestram
coram vobis alieni devorant, et desolabitur sicut in
vastitate hostili. Et derelinquetur filia Sion ut um-
braculum in vinea, et sicut tugurium in cucu-
rario, et sicut civitas quæ vastatur. Et nisi Dominus
exercituum reliquisset nobis semen, quasi Sodoma
fuissimus, et quasi Gomorrhæ similes essemus⁸⁷. »
At quamvis Deus Israelitis semen reliquum fecit,
tamen quin ab Sodomæis ac Gomorrhæis damne-
tur, non effugient. Atque ei sententiæ consonum est
D illud mei Servatoris, ad Bethsaidam: « Remissius
erit Sodomis et Gomorrhæis, quam tibi⁸⁸. » Idque ve-
rum esse e vaticinis oraculis fiet manifestum; addit
enim: « Audite verbum Domini, principes Sodomor-
um, percipite auribus legem Dei nostri, populus
Gomorrhæ. Quo mihi multitudinem victimarum ve-
strarum, dicit Dominus? Sanguinem taurorum et
hircorum nolo; neque veniat, ut appareatis
mibi⁸⁹. » Videtis, Judæam omnem Sodomæ ac Go-
morrhæ nominibus infelicitat. Ubi enim Sodomæ ac
Gomorrhæ Deo hostiis ac libaminibus fiebat? « Quis
quæsitivæ hæc de manibus vestris⁹⁰? » Quasi dicat:

⁷⁵ Deut. xviii, 18. ⁷⁶ Deut. xvii, 15. ⁷⁷ Jerem. xxiii, 5. ⁷⁸ Malach. iv, 2; Isa. lxxx, 4. ⁷⁹ Isa. xlv, 8.
⁸⁰ Isa. i, 1. ⁸¹ ibid. 2. ⁸² ibid. 3. ⁸³ ibid. 4. ⁸⁴ ibid. 5. ⁸⁵ Psal. vii, 17. ⁸⁶ Isa. i, 6. ⁸⁷ ibid. 7-9.
⁸⁸ Matth. xi, 24. ⁸⁹ Isa. i, 10, 11. ⁹⁰ ibid. 12.

Nemo est qui sacrificium vel ad hanc abrogationem A concitet, vel me instiget. « Calcarea atrium meum non apponetis : quoniam scelerate id inscenditis. Si offeratis similitam, vanum, incensum abominatio est mihi ¹¹. » Ecce qui legem nuper sanxerat Deus, Idem nunc ejus abrogationem præfinit. Nam incensum, quod ad jucundum odorem admovebatur, non solum jaanis suffitus Deo deputatur, sed etiam tale, a quo abhorreat : « Neomeniam, et Sabbatam, et festivitates alias non feram. » Quandoquidem in memm pari natura Filium bacchabimini, eam ob rem horum interitum deamio, ea abhinc porro non probaturus. « Jejunium, et oilum, et serias vestras odit anima mea ¹². » Quid ita vates? quod unigenæ Dei Filii ingressum in Hierosolymam super pabulo sedentis execrati oderunt, in quo potius festo gaudere divinitus sunt edocti : propheta enim inquit : « Exsulta satis, filia Sion, júbila, filia Jerusalem. Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus, ascendens super asinam, et super pullum filium asinæ ¹³. »

« Facti estis mihi in satietatem ¹⁴. » Ut enim superfluum in corpore cibus, ubi satietas cepit, per vomitum e stomacho in terram ejicitur; ita equidem vos, quandoquidem in satietatem mihi facti estis, de meis manibus projiciemini. « Nequaquam ultra dimittam peccata vestra. Cum extenderitis manus vestras, avertam oculos meos a vobis : et cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam : manus enim vestras sanguine plene sunt ¹⁵. » Frustra posthac jejunia, et Sabbata, atque Pascha obitis, non solum propter vatum, sed audacissimam quoque amantissimi charissimique Filii necem. Itaque salutis via superest nulla, neque in lege quidquam præsidii; sed si illius olim felicitatis hæredes fieri vultis : « Lavamini, mundi estote, auferite malum cogitationum vestrarum ab oculis meis ¹⁶. » Nec legislatorem me, legis tegumento colere in animam inducite. « Discite bene facere, » qui jam inde a Mose hactenus bene fecistis nunquam. « Querite judicium ¹⁷. » Ne, ut ingeniis estis sanguinaris, quæ in prophetas, ea in charissimum animo meo Filium designatote, sed Israelis, vestri parentis, verborum mementote : « Simon et Levi fratres, consummaverunt iniquitatem : in consilium eorum non veniat anima mea : et in congregatione eorum non contendant viscera mea, quia in furore suo interfecerunt homines (scilicet prophetas) : et in cupiditate sua subnervaverunt taurum ¹⁸, (Deum et hominem Jesum). Idemque convocatis satis filiis Jacob ait : « Congregamini; » non quo de sceleribus vos coarguam, sed, « ut annuntiem quæ ventura sunt vobis in diebus novissimis ¹⁹. » Ac recensitis, quæ in Christum ausi sunt Judæi, addit : « Lavabit in vino stolam suam, et in san-

guine uvæ pallium suum ², « id est, corpus per necem in pabulo, atque per sanguinem. Igitur perfectum est ad extremum Israelis vaticinium. Per quos? Per pontifices atque sacerdotes, quorum illi a Simeonia, hi ab Levitica tribu originem trahebant. Qui demum et prophetas, homines scilicet, interfecerunt, et Christum velut taurum enervarunt; il est, corpus assumptum illi: quidem morti demiserunt. Verum « Excitatus est tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus a vino ³; » cujus regnum, secundum Jeremiam, nulla memoria labefactabitur.

Jus. Qui vero non ait : « Consummabunt iniquitatem, » sed : « Consummaverunt? »

CAUSI. Dixit' vobis, erasse in litteris semper defixos, nunquam in mentem penetrare? Scilicet cum prophetas, quæ eventura essent, non ut futura, sed velut præsentia carnerent, de futuris perinde ac si gererentur, prænuntiabant. Ita etiam de Juda dixit : « Catulus leonis Juda : ex germine, Ali mi, ascendisti ⁴; et : « Non ascendes ⁵, « futura tanquam præsentia prævidens.

Sed jucundissimum Israelis vaticinium nescio quo modo ad hanc disputationem nos abstraxit ; quare Isaiam repetamus : « Subvenite oppresso ⁶; » qui a discipulo proditus, nec scelus admisit, nec in ejus ore inventus est dolus. Atque id Moses quoque vos prædocuit, siquidem clamat : « Maledictus qui accipit munera, ut percatat animam sanguinis innocentis ⁷. » — « Judicate popillo, » qui in terra patrem non habuit. « Defendite viduam ⁸. » Uxorem creditam Josephi sponsi. « Et venite, disputemus, dicit Dominus. » Atqui in secundo adventu Christi disputatio non est. Quid igitur est, disputemus? Sua quemque conscientia prodatur, et qui præclare currit, antrosum contendat; qui peccavit, emendationem poenitentia ostendat. His enim perfectis : « Si fuerint peccata vestra ut coecinum, quasi nix dealbabitur : et si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt ⁹. » Perinde ac diceret : Quod si (43) punicei estis peccato, minusque sanguinolenti, ut nix albescite; sin ostro similes, et sanguine pleni, vel lanæ candorem prævertite. Item de novo fœdere. « Hæc dicit Dominus : Servientibus mihi vocabitur nomen novam, cui benedicetur super terram ¹⁰; » benedicent enim Deum verum; et qui jurant super terram, jurabunt Deum verum; obliviscuntur enim tribulationis prioris (nimirum idolorum venerationis). Et quis porro Supremo obgannat? De gentibus vero hæc ejusdem est sententia : « Aperite portas, et ingrediatur gens justa, custodiens veritatem ¹¹, » apprehendens justitiam, amans pacem, quoniam speravit in te, Domine.

Ceterum odiasse Deum post Christi adventum,

¹¹ Isa. 1, 13. ¹² ibid. 14. ¹³ Zach. ix, 9; Matth. xxi, 5. ¹⁴ Isa. i, 14. ¹⁵ ibid. 15. ¹⁶ ibid. 16. ¹⁷ ibid. 17. ¹⁸ Gen. xlix, 5, 6. ¹⁹ ibid. 11. ² ibid. 11. ³ Psal. lxxvii, 65. ⁴ Gen. xlix, 9. ⁵ ibid. 4. ⁶ Isa. i, 17. ⁷ Deut. xx, 25. ⁸ Isa. i, 17. ⁹ ibid. 18. ¹⁰ Isa. lxxv, 15, 16. ¹¹ Isa. xxvi, 2.

Sabbatis ac Judaicis ritibus addictos, ipse testatur per Malachiam: « Non est mihi voluntas in vobis, (filiis Israel) dicit Dominus exercituum: et mensus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, et in omni loco sacrificatur, et offertur nomini meo oblatio munda; quia magnum est nomen meum in gentibus¹¹. » Vivo ego, dicit Dominus omnipotens.

CAPUT LII.

De gentium conversione et Judaeorum perveracia, prophetiae.

Quare cum Domino Deo omnipotenti execrabiles sint Judaicae fibrationes atque sacrificia, apud quas gentes ab ortu solis ad occasum Deus celebratur, a quibusque huic nomini suffitus offertur? Nimirum a nobis Christianis. De refractariis vero et incircumcisis Judaeis, volentibus etiam post Christi adventum ritus atque Sabbata tueri, audite quid idem Isaias scribat: « Vae qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, et quasi vinculum plaustrum peccatum. Qui dicitis: Festinet, et cito veniat opus ejus, ut videamus: et appropiet, et veniat consilium sancti Israel, et sciemus illud. Vae qui dicitis malum bonum, et bonum malum: ponentes tenebras lucem, et lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, et dulce in amarum¹². » Idem rursus: « Captivus populus meus factus est: eo quod ipsi non cognoverunt Dominum¹³. » Non dixit, quod « me » non agnoverit; sed quod « Dominum » non agnoverit, id est, Unigenitum Dei. Et iterum: « Radix eorum quasi lanugo erit: et germen eorum quasi pulvis ascendet. Abjecerunt enim legem Domini exercituum, et eloquium sancti Israel blasphemaverunt¹⁴. »

Videtur ut partim Patris, partim Filii iram propheta describat? Nam Dominum exercituum Patrem appellat, quin causam addit irae, siquidem traditam a Mose legem exsequi noluerunt. Caeterum Dominum Israelitarum Deum, Filium significat, dicens: « Sed eloquium Domini irritaverunt¹⁵. » Doctrinam enim et sacrum Christi Evangelium execrati sunt: « Ideo iratus est furor Domini in populum suum. » Incensus Pater est non honorato Filio, ac sic ne ipse quidem honoratus; nam qui Filium non honorat, eum nec Patrem honorare est necesse. « Et extendit manum suam super eum, et percussit eum¹⁶. » Idem de Judaeis a fide alienis: « Audite audientes, et nolite intelligere: et videte visionem, et nolite cognoscere. Incrassatum est enim cor populi hujus: auribus suis graviter audierunt: et oculos compresserunt, ne forte videant oculis, et auribus audiant, et corde intelligant, et convertant se, et sanem eos¹⁷. » Moses ait: « Populus stultus et insipiens¹⁸. » Jeremias: « Popule stulte, qui non habes cor: qui habentes oculos, et non videtis: et

et non auditis¹⁹. » Tum addit ex persona Dei: « Quod si me non timebitis, qui posui arenam terminum mari, praecipuum sempiternum, quod non praeteribit²⁰, » haec et haec patienda vobis erunt. Et per Isaiam itidem Deus: « Appropinquat populus iste ore suo, et labiis suis glorificat me: cor autem ejus longe est a me. (Frustra autem colunt me docentes hominum praecipua atque doctrinam) et timuerunt me mandato hominum et doctrinis. Propterea ecce adjiciam ut transferam populum istum, et transferam eos: et perdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium abscondam²¹. Quia populus inobediens est, filii mendaces, qui nolunt audire legem Dei: qui dicunt prophetis: Nolite annuntiare nobis quae recta sunt: sed loquimini nobis placentia, videte nobis errores²². » Idem per Oseam minatur Deus: « Expandam super eos rete meum: quasi volucrem caeli detraham eos, cadam eos, corripiam eos in auditu tribulationis eorum. Vae eis quoniam recesserunt a me, meticulosi sunt, quoniam impie egerunt in me: et ego redemi eos: et ipsi locuti sunt contra me mendacia: et non clamaverunt ad me corda eorum²³. » Rursumque per Jeremiam: « Me dereliquerunt fontem aquae vivae, et foderunt sibi cisternas²⁴. » Et Isaiæ de lege haec sunt verba: « In die illo erit lux lunae sicut lux solis, et lux solis erit septuplum in die, quando sanaverit Dominus contritionem populi sui, et dolorem plagae ejus curabit. Ecce nomen Domini venit post tempus: et Soiritus ejus sicut aqua in valle trahens²⁵. »

Sane quidem et lex bona est; sed Christi disciplina sine comparatione melior. Neque vero audientes septuplicem futuram solis lucem, Christi disciplinam legi septuplo antestare cum animo putate. Sed profecto Isaias, qui legalis esset, et legem servare vellet (est autem apud legales augustus septenarius), ea septentia septuplicem futuram solis lucem, septenarium cohonestavit. Certe post Christi adventum minime duraturam legem, ipse auctor est in haec dicta: « Ecce confundentur et erubescunt omnes, qui pugnant adversum te²⁶, » abibant cum ignominia: scilicet qui Christi Evangelio non adherent, sed Moesicae legi, quae umbra quaedam verae gratiae erat. Neque alienum case, quod dicimus, Isaias, ut ante ostendimus, declarat: « Quis est in vobis, qui timeat Dominum? exaudiat vocem pueri ejus²⁷. » Igitur cum Dei voluntas sit, omnes sui Filii vocem audire, merito qui eum non audiunt, ac repellunt, ibunt ignominiosi.

CAPUT LIII.

Vaticinia de Christi Nativitate.

Rursum per eundem ait Deus: « Audite me, populus meus: et reges, ad me auribus attendite:

¹¹ Malach. i, 10, 11. ¹² Isa. v, 18-20. ¹³ ibid. 43, sec. LXX. ¹⁴ ibid. 24. ¹⁵ ibid. ¹⁶ ibid. 25. ¹⁷ Isa. vi, 9-11. ¹⁸ Dent. xxxii, 6. ¹⁹ Jerem. v, 21. ²⁰ ibid. 22. ²¹ Isa. xxxix, 15, 14. ²² Isa. xxx, 9, 10. ²³ Osee vii, 12-14. ²⁴ Jerem. ii, 13. ²⁵ Isa. xxi, 26, 27. ²⁶ Isa. xli, 11. ²⁷ Isa. l, 10.

quæ lex a me egredietur, et judicium meum in lucem gentium. Appropinquat cito justitia mea: et egredietur sicut lux, salutare meum: et in brachio meo gentes sperabunt²⁷. » Michæas de novo fœdere, Evangelio, inquam, Christi, ait: « Et erit: In novissimo dierum erit mons domus Domini præparatus in vertice montium, et sublimis super colles: et fluent ad eum populi et properabunt gentes multæ, et dicent: Venite, ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob²⁸. » Ubi « montem Domini » vocat Deiparam: « Domum Dei Jacob » et Davidis dicit Bethleem. Id enim et Lucas evangelista docet in hæc verba: « Ascendit autem et Joseph Galilæa de civitate Nazareth in Judæam civitatem David, quæ vocatur Bethleem: eo quod esset de domo et familia David, ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore²⁹. »

Sed vaticina scripta retractemus: « Ascendamus, inquam, ad domum Dei Jacob, et docebit nos de viis suis, et ibimus in semitis ejus: » via atque semitæ sacrum Evangelium est. « Quia de Sion egredietur lex, et verbum Domini de Jerusalem³⁰. » Erce aliam legem non ab Sina, ut Mosaica, sed ab Hierosolyma profectam; siquidem illa vetus, et Michæa antiquior: hæc recens et Michæa posterior, de qua lege ac legislatore Moses liquido clamat: « Prophetam suscitabit tibi Dominus sicut me; » alium scilicet legislatorem. « Et quæcunque dixerit, ipsum audietis³¹. » Et Jeremias: « Omnes cognoscunt me a minino eorum usque ad maximum: ideo non docebit ultra vir proximum suum, dicens: Cognosce Dominum³². » Cui Isaias probe consonat: « Erunt omnes docibiles Dei³³. » Et David: « Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra: sicut in exacerbatione secundum diem tentationis in deserto; ubi tentaverunt me patres vestri³⁴. » Et iterum: « Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo³⁵. » Et alio loco: « Eloquia Domini, eloquia casta: argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplum³⁶. » Id est, ejusmodi, quæ Mosaicæ legi præcellant, quemadmodum Moses ipsemet ex Dei personâ confirmat: « Qui autem verba ejus, quæ loquetur in nomine meo, audire noluerit; ego ultor existam³⁷. » Et per Isaiam Deus: « Vado, ingredere ad eum, qui habitat in tabernaculo, ad Sobnam præpositum templi, et dices ad eum: Quid tibi est hic? quia excidisti tibi hic sepulcrum, excidisti in excelso memoriale diligenter, in petra tabernaculum tibi? Ecce Dominus Sabaoth ejiciet et conteret virum; et auferet stolam tuam, et insulam tuam, et coronam tuam gloriosam: et projiciet te in regionem magnam et immensam; et ibi morieris: et projiciet currum tuum optimum in ignominiam, et domum principis tui in conculcationem:

et tolleris de dispensatione tua et de gradu tuo³⁷. » Nam Sobnas tantundem est: ac si dicas: « Foras abscede. »

At de novo Christi fœdere scribit porro Isaias: « Et erit in die illa: Vocabo servum meum Eliacim, filium Helcizæ, et induam illum tunica tus, et cingulo tuo confortabo eum, et potestatem tuam dabo in manu ejus: et erit quasi pater habitantibus Jerusalem, et domui Juda. Et dabo ei gloriam David, et principabitur, et non erit qui contradicat. Et statuam eum principem in loco fideli: et erit in solium gloriæ domus patris ejus; et erunt pendentæ ab eo in die illa³⁸. » Neque aliter de nova Ecclesia idem a Deo denuntiat: « Dilatabo locum tentorii tui, et palos tuos consolidabo, ad dexteram et ad sinistram extendam et semen tuum hæreditabit gentes³⁹. »

Et de nova Hierosolyma: « Illuminare, illuminare, Jerusalem; quia venit lumen tuum, et gloria Domini super te orta est. Quia ecce tenebræ operisunt terram, et caligo populos: super te autem orietur Dominus, et gloria ejus in te videbitur. Et ambulabunt gentes in lumine tuo, et reges in splendore ortus tui. Leva in circuitu oculos tuos, et vido congregatos filios tuos; venerunt omnes filii tui de longe, et filia tuæ super humeros portabuntur⁴⁰. » Et David de Christi Ecclesia: « Audi, filia, et vide et inclina aurem tuam: et obliviscere populum tuum, id est, impios majores tuos, et domum patris tui, id est, nidores et altaria obliviscere; nam si hæc feceris, « Concupiscet rex decorem tuum: quoniam ipse est Dominus Deus tuus; » et adorabis eum. Atque ut explicatius ostenderet loqui se de gentium Ecclesia, addit: « Et filia Tyri in muneribus⁴¹; » Tyrus quippe gentium sodes est. Idem rursus: « Laudate Dominum, omnes gentes: laudate eum, omnes populi, id est, simul omnes, Judæi, Græci, sed omnes omnino gentes: siquidem non jam porro circumcisio aut præputium, non servitus aut libertas est. « Quoniam confirmata est super nos misericordia ejus; » nam omnia Christi, et in omnibus Christus; et veritas Domini manet in æternum⁴²: » Dei veritatem Christum appellat, ceu Deum verum a Deo vero, quem admodum Christus ipse de se confirmat: « Ego sum via, veritas et vita⁴³, de eoque rursus ad novam Sion ait Isaias: « Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem probatum, angularem, pretiosum: et qui crediderit in eum non confundetur⁴⁴ » in æternum. Idem ad eandem: « Ecce ego præparo tibi carbunculum lapidem tuum, et fundamenta tua sapphirum: et ponam propugnacula tua jaspim: et portas tuas lapides chrystalli: et ædificatum murum tuum lapides electos, et omnes filios

²⁷ Isa. LI, 4. ²⁸ Mich. IV, 1. ²⁹ Luc. II, 4, 5. ³⁰ Mich. IV, 2. ³¹ Deut. XVIII, 15. ³² Jerem. XXXI, 4. ³³ Isa. LVI, 13; Joann. VI, 45. ³⁴ Psal. XCIV, 8, 9. ³⁵ Psal. CXVIII, 103. ³⁶ Psal. XI, 7. ³⁷ Deut. XVIII, 19. ³⁸ Isa. XLII, 15, 16. ³⁹ ibid. 20-24. ⁴⁰ Isa. LIV, 2. ⁴¹ Isa. LX, 1, 2. ⁴² Psal. XLIV, 11, 13. ⁴³ Psal. CXVI, 1, 2. ⁴⁴ Joann. XIV, 6. ⁴⁵ Isa. XXVIII, 16; I Petr. II, 6.

tuos discipulos Dei : et in multa pace filii tui, et in A
Iustitia ædificaberis, recede ab iniquo ⁴². »

Videtur ut gentium Ecclesiam propheta significet? nam cum Hierosolymam monet, abstinere a sceleribus, Judæorum calamitates et internecionem, quas eos manebat, a sceleribus non abstantes, inquit : « Et terror non appropinquabit tibi ⁴³. » id est, sceleribus abstinens expers terroris agitabis. « Ecce proselyti accedent ad te per me; » per me, inquit Christus, gentes et diversis linguis loquentes ad te commeabant. « Et coloni erunt tui, et ad te confugient ⁴⁴. » Nam in Dominico supplicio cunctæ gentes Hierosolymam profectæ, ac comprecaturæ, hodieque revertuntur. Sed erit hic lapis gentibus ad resurrectionem, Judæis ad ruinam : etenim ex propheta mente unus idemque lapis erit offensivus, et petra scandali ⁴⁵.

Quid igitur dicent ærumnosi, cum illustrem e cœlis adventantem Christum videbunt, audientque in summa majestate affantem illos, qui se velut angustum et angularem lapidem sunt amplexati? « Venite, benedicite Patris mei, possidete paratum vobis regnum ⁴⁶. » Sinistris vero, qui in saxum illud impigerunt et offenderunt, dicentem? « Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus ⁴⁷. » Quomodo tum facti poenitentes præ animi angustia gement, et iterum atque iterum repetent : « Hic est, quem aliquando habuimus in derisum, et in similitudinem improperii. Nos incensati viam illius æstimabamus insaniam, et finem illius stultitiam honore. Ecce quomodo computatus est inter filios Dei, et inter sanctos sors illius est? Ergo erravimus a via veritatis, et justitiæ lumen non luxit nobis. Lassati sumus in via iniquitatis et perditionis : viam autem Domini ignoravimus ⁴⁸. » Sed tum eis inutilis erit fletus. Nam sponso in thalamum ingresso, omnibusque convivis cum eo gaudentibus, thalami fores clausæ erunt porro, ut olim paradisi flammæ ense custoditæ ⁴⁹. Ab quoties miseri cum lacrymis inclamabunt : « Domine, Domine, aperis nobis; » siquidem et caro es de carne nostra, et os de ossibus nostris, qui quidem ex majoribus nostris ortus fueras. Sed eos Rex, idemque Deus alloquetur : « Amen dico vobis, nescio vos ⁵⁰. » — « Discedite a me qui operamini iniquitatem ⁵¹. » Etenim vos ante testatus sum : « Qui negaverit me coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo, qui in cœlis est ⁵². » Atque hæc quidem sic habent.

Ceterum Regnorum primus ait : « Venit vir Dei ad Heli sacerdotem, et ait ad eum : Hæc dicit Dominus : Numquid non aperte revelatus sum domui patris tui? et elegi eum ex omnibus tribubus Israel mihi in sacerdotem, ut ascenderet ad altare meum, et adoleret mihi incensum, et portaret ephod coram me? Et dedi domui patris tui omnia, quæ sunt ignis

filiorum Israel in escam. Et ut quid respexisti in incensum meum, et in sacrificium meum impudenti oculo? Et glorificasti filios tuos super me, benedicere de primordio omnis sacrificii Israel in conspectu meo? Propter hoc hæc dicit Dominus Deus Israel : Dixi, domus tua, et domus Patris tui transibunt coram me usque in sempiternum. Et nunc dicit Dominus : Nequaquam : quoniam tantum glorificantes me glorificabo, et qui spernit me, honore privabitur. Ecce dies veniunt, et exterminabo semen tuum, et semen domus patris tui, et non erit tibi senex in domo mea omnibus diebus. Et viros exterminabo ab altari meo, ut deficient oculi eorum, et deficiat anima eorum. Et omnis qui supererit ex domo tua, cadent in romphæa virorum. Et hoc tibi signum, quod veniet super duos filios tuos, Ophai et Phinees : una die morientur ambo ⁵³. »

JUD. Non in quemvis Israelitici generis sacerdotem, sed in Heli solum, hoc edictum expetit.

CHRIST. Minime gentium. Male sacras Litteras intelligitis. Nam si in Heli solum expetebat; dictum oportuit : « Exterminabo semen tuum. » Nunc vero addit : « Et semen domus patris tui : » Levi-procal dubio notans patrem domus Heli. Ideo prædixerat vir Dei : « Elegi domum patris tui ex omnibus tribubus Israel mihi in sacerdotem. » Quare pro delectu editum quoque est edictum ; siquidem addit : « Exterminabo semen domus patris, et non eris propheta in domo mea omnibus diebus. » Quæ sententia omnimodam sacerdotum abrogationem significat; eamque præsentiens et David ait : « In Ecclesiis benedicite Deo Domino ⁵⁴. » Nam in Mosaisca legè non sacerdos erat extra templum Hierosolymis, non pontifex, non imolatio, non suffitus, non libamentum, quin et Babylone exsultantes, in aliena terra Deo carmina offerre religioni habebant ⁵⁵. At nunc ab ortu et occasu, ab aquilone atque mari coacta et constabilita est Ecclesia. Ubique enim templa, patriarchæ, pontifices, sacerdotes ac Levitæ frequentes : in omnibus qua vicis, qua urbibus assidue incruentam hostiam immolari cernas, totoque orbe terrarum Dei nomen laudari atque celebrari.

—CAPUT LIV.

D *Prophetiæ de abjecta plebe Judaica, et gentium vocatione.*

Quippe ait per Jeremiam Deus : « Dabo vobis pastores juxta cor meum, et pascent vos scientia et doctrina ⁵⁶. » Et per Isaiam : « Dabo principes tuos in pace, et episcopos tuos in justitia ⁵⁷. » Rursumque de credentibus Judæis : « Vivet in bonis animis vestra, et constituam vobis testamentum æternum, sancta David fidelia ⁵⁸. » Idem iterum : « Querite Dominum, et in inveniendo invocate eum; quis multum dimittet peccata vestra. Neque enim sunt

⁴² Isa. LIV, 11-13. ⁴³ ibid. 14. ⁴⁴ ibid. 15. ⁴⁵ Isa. VIII, 14; Rom. X, 35. ⁴⁶ Matth. XXV, 34. ⁴⁷ ibid. 41. ⁴⁸ Sap. V, 3-7. ⁴⁹ Gen. III, 24. ⁵⁰ Matth. XXV, 11, 12. ⁵¹ Matth. VII, 23. ⁵² Luc. XII, 9. ⁵³ I Reg. II, 27-34. ⁵⁴ Psal. LXVII, 27. ⁵⁵ Psal. CXXXVI, 4; cvi, 6. ⁵⁶ Jerem. III, 15. ⁵⁷ Isa. LX, 17. ⁵⁸ Isa. LV, 6.

digitationes meæ, sicut cogitationes vestræ; neque via vestra, via meæ, dicit Dominus. Sed sicut istat cælum a terra, sic distat via mea a viis vestris, et cogitationes meæ a cordibus vestris⁶². » Et rursus : « Hæc dicit Dominus : Custodite iudicium, et facite iustitiam, quia iuxta est salus mea. Domus mea domus orationis vocabitur cunctis opalis⁶³. »

De legis vero abrogatione Oseam prophetam monuit Deus, in hanc sententiam : « Vade, sume tibi uxorem fornicationum; et fac tibi filios fornicationum, quia fornicans fornicabitur (Synagoga). Et abiit, et accepit Gomer filiam Debelaim : et concepit, et peperit ei filium : et dixit Dominus ad eum : Voca nomen ejus Jezrahel : quoniam adhuc modicum, et ulciscar sanguinem Jezrael super domum Iuda : et erit in die illa, quiescere faciam regnum domus Israel : et conteram arcum Israel in valle Jezrael⁶⁴. » Jezrael autem *ultor* redditur. « Et concepit adhuc, et peperit filiam, et dixit ei : Voca nomen ejus Absque misericordia : quia non addam ultra misereri domui Israel, sed adversans adversabor ei. Et ablacavit eam, quæ erat Absque misericordia; et concepit adhuc et peperit filium. Et dixit Deus : Voca nomen ejus Non populus meus; quia vos non populus meus, et ego non ero vester⁶⁵ (Deus). » Idem de Synagoga : « Judicate matrem vestram, judicate : quoniam ipsa non uxor mea, et ego non vir ejus⁶⁶. » Aliaque non pauca sub Dei persona iracunda, propheta denuntiat, quale hoc est : « Vir non eruit eam de manu mea : et cessare faciam omne gaudium ejus, solemnitatem ejus, neomeniam ejus, Sabbatum ejus, et omnia festa tempora ejus : et visitabo super eam dies Baalim⁶⁷. »

Et de incredulis Judæis Christus : « Mittam super eos rete meum : ut volatilia cæli, detraham illos : corripiam eos in auditu tribulationis eorum. Væ eis, quoniam resilierunt a me. Meticulosi sunt, quoniam impie egerunt in me. Ego vero redemi eos : ipsi vero locuti sunt contra me mendacia : et non clamaverunt ad me corda eorum; sed mala contra me cogitaverunt : idcirco tradentur in gentibus⁶⁸. » Amos hæc minatur : « Ecce mandabo ego, et concutiam in omnibus gentibus domum Israel, sicut concutitur triticum in cribro : et non cadet lapillus super terram. In gladio morientur omnes peccatores populi mei⁶⁹. » Davidis quoque hæc sententia est : « Sacerdotes tui induentur iustitiam, et sancti tui exultabunt⁷⁰. » Id quod de gentium Ecclesia dixit, et futurum. Nam si de Synagoga : « Induti sunt, et exultant, » dictum oportebat.

Jam vero, ubi nunc Judæorum res divina, ac libatio? Siquidem Deuteronomio, Mosi Deus præcepit : « Non facies altare in omni loco, neque offeretis sacrificia; sed in loco quem elegerit Dominus :

A eo portabilis primitias et sacrificia vestra⁷¹, » Salomonis templum prorsus innuens. At ubi nunc hodie templum illud? ubi pontifices? sacerdotes ubi? ubi qui sacerdotes ungant et inaugurent? ubi cornu olei? Quæ lex Mosalca profanos permisit in sacerdotes consecrari, illegitime extra templum Hierosolymitanum in communibus ædibus collectos? Habetis ecce projecti sacerdotii argumenta. Quare si sacerdos non est, omnes igitur Judæi adulterantur, atque ex adulterio nascuntur, ergo spurii omnes, at spurii ex lege Mosis ad sacerdotium non asciscitur. Et aliqui sacerdos plane dicitur a sacris sacundis, id est, mactandis. Sin hostia et sacra non sint; nec sacerdos quidem est, nisi qui falso sacerdos dici postulet. Itaque si Oziaz, quamvis regie inuncto, thuribulum tractanti Deus non pepercit⁷², tantum quod sacerdotalis non esset, sed et lepram immisit, et prophetias eo superstitite continuit; quæ quantaque mala eos non maneant, qui sacrorum exsortes, in sacra invadant, et Pascha atque festa agitare extra Hierosolymitanum templum inceptent, legem custodire (si superis placet) interim se jactantes?

Jud. Ereptum nobis pontificium iuxta ac regnum constemur, jam inde ab eo tempore, quo tantis urgemur malis a Tito Romanorum principe subacti; et omnino fortasse est, ut nos legis custodes decipiant, ne prærogativa honoris deturbentur. Sed oramus, et Christi supplicia nobis edisserere, et qui de his, deque ejus resurrectione vaticinentur prophetæ.

CAPUT LV.

Prophetiæ de Christi morte atque resurrectione.

CHRIST. Sciendum in primis est, quod sæpe jam diximus, naturam divinam oppressum tyrannide a diabolo videre suum figmentum non potuisse, igitur visum est Patri, ut suus sibi Unigenitus animam atque corpus ex semper Virgine Maria susciperet, impermutatus atque inconfusus, citraque peccatum perfectus homo fieret, non amisso quod erat (videlicet immutabilis), sed assumpto quod non erat (utpote humanus), quo per naturam nostram mori posset, et per ineffabilem et incomprehensam divinitatem, omnes vivificaret, atque a diaboli nexibus absolveret. Nam et vivi per ejus ex Virgine ortum, non peccati solum chirographo liberati, sed adoptione etiam sunt affecti, et mortuorum animæ, quæ apud inferos tehebantur, per ejus resurrectionem, a diaboli manibus elapsæ, regnum cælestie obtinuerunt. Ut enim duo sunt ortus, sic duorum salus, vivorum, inquam, ac mortuorum, procurata est. Hæc passionis necessitas fuit; nam nisi passio fuisset, mors secuta non esset, quæ si haud evenisset, humanitas omnis ex diaboli potestate eripi non poterat. Siquidem ut peccatum veteri Adamo juste

⁶² sa Lv, 7, 8. ⁶³ Isa. lvi, 1, 7. ⁶⁴ Ose. 1, 1-5. ⁶⁵ ibid. 6-9. ⁶⁶ Osee 11, 10. ⁶⁷ ibid. 11, 13. ⁶⁸ Osee vi, 12, 14. ⁶⁹ Amos ix, 9. ⁷⁰ Psal. cxxxii, 9. ⁷¹ Deut. xii, 27. ⁷² Il Paral. xxvi, 16 seqq.

mortem concevit: ita et novo Adamo, insonti ac sine vitio, irrogata mors justè admissi chirographum dissolvit. Itaque benignus ille Deus, de hominum salute semper sollicitus, non æternam modo unigeniti Filii ex utero ante Luciferum generationem, per prophetas prædici ac divulgari indulsit, sed etiam quemadmodum corpore ex æmper Virgine Maria assumpto, duas naturas unierit, miracula, ingressum illustrem et adventum Hierosolymam super asinæ pullo, proditorem, supplicium, crucem, sepulturam, resurrectionem, inferorum direptionem, mortis interitum, in cælos ascensum, denique a dextris sessurum; ut in quo hæc omnia perfecta videretis, eum unigenitum esse Dei Filium sciretis, qui et jam venerit, et rursum gloriose rediturus sit, Dei nomine, Patris scilicet, vivis atque mortuis judex, idem Dominus et præpotens, et Rex, et Deus, divinitate atque regno finem nesciente.

Igitur testes eorum, quæ diximus, prophetas in medium conferamus. De immensis Christi miraculis velut in transcurso clamat Isaias: « Tunc aperientur oculi cæcorum, et aures surdorum patebunt: tunc saliet sicut cervus claudus, et aperta erit lingua mutorum⁷². » — « Tum, » ait, quando? Cum, ut Davidis verba ferunt: « Veritas de terra orta fuerit, et justitia de cælis prospexerit⁷³; » scilicet, Deus homo Jesus, ut alio loco idem prædicat: « Orietur in diebus ejus justitia et abundantia pacis⁷⁴. » Ergo, cum ex Davidis sententia, Dei justitia, unigenitus ejus Filius, e cælis existet, tum et Veritas e terra orietur, id est, divinitati unita per eandem hypostasim caro, ut universa vatum præsentia in lucem proferantur, certo atque explorate completa ac perfecta. Nam ut visibili hoc lucifero exorto, omnia in tenebris occulta deteguntur, sic justitiæ Sole cælitus degresso, cuncta illa vatum involuta dicta fuere illustrata, et tanquam suum statum prædictæ veritatis accepere (44).

Id adeo David in hæc verba: « Etenim Dominus dabit benignitatem. » Porro Domini benignitas omnino unigenitus æterni Patris Filius est: « et terra nostra dabit fructum suum⁷⁵. » Assumptum a Filio ex lutea ac terrestri natura corpus fructum edet, luculenta miracula: « Justitia ante eum ambulabit, » id est, immensa, et opinione major humanitas, « et ponet in via gressus ejus⁷⁶. » Videtis unam in duabus naturis personam? Per « veritatem et justitiam » Propheta naturam humanam simul ac divinam significans, non dixit: « Ponet in via, » scilicet miraculorum, « gressus earum, » sed in una persona « gressus ejus. »

Idem rursum: « Misit Verbum suum, et sanavit eos: et eripuit eos de interitionibus eorum⁷⁷. » Isaias vero clamat: « Spiritus Domini super me, eo quod unxerit Dominus me. Evangelizare paupe-

ribus misit me, sanare contritos corde, prædicare captivis remissionem, et cæcis visum⁷⁸. » Idem de apostolis: « In diebus illis, in quibus apprehendent decem homines ex omnibus linguis gentium, et apprehendent ambrosii viri Judæi, dicentes: Ibinus vobiscum; audivimus enim quoniam Deus vobiscum est⁷⁹. » Et quis est autem vir Judæus, nisi Deus homo Jesus? decem vero homines, divini apostoli sunt ac discipuli.

JUD. Et cur autem non dixit: Decem homines ex tribubus Israel? sed: « ex omnibus linguis gentium? » Apostoli enim omnes ex tribubus Judæorum erant.

CHRIST. Scilicet præscius vates, futurum, ut neglecta Judæorum Synagoga, præcones cunctis gentibus fierent, hoc tantum opus prætulit tribui. Nam quemadmodum qui fratri semen suscitavit, prolem haudquaquam suam deputat: neque enim sibi, sed ante se fratri stirpem instaurat, etsi ex eo proles suscepta non sit: ita et in apostolis propheta, illam ab Judæis stirpitis originem pro nihilo ducens, eorum potius erga gentes, ut sic dixerim, paternitatem tanquam illustrem est amplexus. Sane Corinthiis scribens, clamat Paulus: « Nam in Christo Jesu per Evangelium ego vos genui. Rogo ergo vos, imitatores mei estote⁸¹. »

Deinde non ignorabat propheta, fore, ut Paracleti Spiritus sancti adventu et inspiratione omnes omnium gentium linguas atque disciplinam apostoli repente edocti, suis linguis omnes erudirent gentes.

JUD. At cur non duodecim dixit, sed: « decem? » Siquidem Christi apostolos duodecim esse pro numero patriarcharum didicimus.

CHRIST. Recte, et ut par est, dubitastis. Sed explorate vobis tenendum est: Isaiam (45) ex tribu Benjamin et Dan oriundos apostolos hoc suo vaticinio non prodidisse. Ac tribum quidem Benjamin reticuit, quod mens Salvator in corpore apud nos degens, pro se loquens os, magnum illum Paulum non conspexit. Dan vero tribum silentio transiit, ob nasciturum ex ea Judam proditorem, uti mens Deum videns olim divinavit in hanc sententiam: « Fiet Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens ungulas equi; » corporalem, eo typo, necem nobis innuens: « Ut cadat ascensor ejus retro⁸², » divinitate affectum corpus in recens Josephi monumentum salutem expectans Domini; nimirum tri-duanam resurrectionem.

Quod vero omnes Christo obitas functiones prophetæ nuntiarint, ostendit mei Servatoris Hierosolymam adventus, de quo omnium princeps Israel ait: « Alligans ad vitem asinam suam, et ad helicem pullum asinæ suæ⁸³. »

Videtis, ut abrogata lege propagationem gentium propheta significet? Nam cum dicit, « asinam viti »

⁷² Isa. xxxv, 5. ⁷³ Psal. lxxxiv, 12. ⁷⁴ Psal. lxxi, 7. ⁷⁵ Psal. lxxxiv, 13. ⁷⁶ ibid. 14. ⁷⁷ Psal. cvi, 20. ⁷⁸ Isa. lxi, 1. ⁷⁹ Zachar. viii, 23. ⁸⁰ I Cor. iv, 15, 16. ⁸¹ Gen. xlix, 17. ⁸² ibid. 11.

(44) Ἀποκατάστασιν ἔλαβον.

(45) Zachariam.

(alligatam) temporariam, ac pene nullam Synagogæ A stabilitatem notat; neque enim legis disciplina orbis terrarum administratur, sed Judæa solum, exiguum ejus segmentum. At cum ait: « asinæ pullum ad helicem vitis, » seu ad brachia vitium, æternum, ac sublime, et toto orbe pervagatum præconium designat, siquidem helici seu vitium brachiis similis eat illa orbis conversio. Ac de his Servator quoque ad Synagogam respiciens, quam asinæ comparavit, per similitudinem testatur: « Homo plantavit vineam, » et quæ sequuntur²⁴

Ad pullum vero loquens, qui est novus populus, ait: « Ego sum vitis, vos palmites: Pater meus agricola est²⁵. » Id adeo verum esse, majorum B vestrorum responsum demonstrat. Nam a Deo interrogati: « Cum venerit Dominus vineam, quid faciet agricolis illis? Atunt illi: Malos male perdet; et vineam suam locabit aliis agricolis, qui reddent ei fructum temporibus suis²⁶. » Sophoniæ quoque hæc sunt verba: « Gaude, filia Sion, prædica, filia Jerusalem, exulta, et delectare de toto corde tuo, filia Jerusalem. Abstulit Dominus iniquitates tuas, relevavit te de manu inimicorum tuorum, regnabit Dominus in medio tui²⁷. »

Zacharias addit: « Gaude vehementer, filia Sion, prædica, filia Jerusalem: ecce Rex tuus venit tibi justus, et salvans, ipse mansuetus, et ascendens super subjugalem et pullum novum²⁸. » Atque hæc C quidem Zacharias ad Jerusalem, ad Filium vero David: « Sedes tua, Deus, in sæculo sæculi: virga directionis, virga regni tui²⁹. » Et ad pueros: « Laudate, pueri, Dominum³⁰. » At pueri: « Hosanna Filio David: benedictus qui venit in nomine Domini³¹. » Inde ad Dominum iterum Psaltes regis: « Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem tuam³². » Dominus ad populum: « Sinite parvulos, et nolite eos prohibere ad me venire³³. » Siquidem Elisabethæ vocem sunt secuti; nam illa ait: « Benedictus fructus ventris tui³⁴. » Hi ex ea nato acclamant: « Benedictus qui venit in nomine Domini. » O parentum ingrati tudinem! o filiorum gratitudinem! filii vestes suas substernebant: parentes ejus vestes partiebantur. Illi « Hosanna D canebant; hi « Crucifigatur » clamabant. Sapit infans ætas; et qui stultos esse pueros perbibuerunt, stultescebant. Eratque tum insolens, et a natura abhorrens spectaculum videre, lactentes, matrum ulnis vectos infantes, hinc manillam trahere, illinc nato e Virgine Deo palmæ ramos protendere; et qui lac maternum traherent, Dominicum præceptum tenello ore effundere; priusquam verba effari possent, Deo verbo explicate acclamantes: « Hosanna in excelsis³⁵; » quasi dicerent, Salva nos, qui in altis habitas, et humilia respicis³⁶.

CAPUT LVI.

Psalmus secundus exponitur.

Sed quoniam super asinæ pullo sedentem, et Dei Filium esse, et Deum verum, et omnis universi regem, vaticiniis usi sententiis, ostendimus, age, supplicia quoque Christi contempler, et flagitiosa in eum consilia æque e vatuni scriptis comprobemus, a Davide exorsi. Igitur futurum tanquam præsens prospiciens, ait Propheta: « Quare fremuerunt gentes; et populi (gentes Romanos vocans, populos, Judæorum tribus) meditati sunt inania? » Omnino sane, inquit, adversum Christum frustra tumultuantur atque cogitant. « Astiterunt reges terræ (Pilatus scilicet atque Herodes), et principes convenerunt in unum; pontifices ac sacerdotes, pariter, simul, eadem mente et consilio « adversus Dominum et adversus Christum ejus, » ut eum interficiant. « Dirumpamus vincula eorum, et projiciamus a nobis jugum ipsorum³⁷. » consuetanea Mosais dictis David loquitur; nam ut ille de officio disserens, unam voluntatem SS. Trinitatis significans inquit: « Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram³⁸; » ita et hic gentium ac populorum cogitata et tumultus, astantes reges, optimatum pariter conventum, hæc, inquam, omnia docens consentire, ait: « Dirumpamus vincula eorum, et projiciamus a nobis jugum ipsorum. » Quin ut clarius esset, atque apertius quod dicit, addit: « Qui habitat in caelis, » Pater videlicet, « iridebit eos: et Dominus subsannabit³⁹; » scilicet Filius, qui inter eos, ceu damnatus, astitit, minime interim paterno sinu extorris. « Tunc loquetur ad eos in ira sua: et in furore suo conturbabit eos. » Tunc; quando? Cum Judex advenerit, omnibus cœlestibus copiis stipatus, vivis ac mortuis jus dicturus. « Ego autem constitutus sum Rex ab eo⁴⁰; » oratio est digna Deo, et regia, et Christi etiam hominis perenne innuens regnum; dicit enim: « Regnabit Dominus in sæcula, Deus tuus, Sion. Super Sion montem sanctum ejus⁴¹. » Sanctum montem hic Virginem ac Deiparam intellige. Ut enim Deus in Sina descendens inspectus est a Mose, sic ille incagnatus ex Virgine, conversatus est cum homine; ille inaspectabilis factus fuit aspectabilis: « Prædicans præceptum Domini, » id est, interpret, ut Patris beneficio propheta olim prædixerunt: « Dominus dixit ad me; » qui mihi Pater est, secundum divinam naturam, idemque Deus secundum carnem assumptam: « Filius meus es tu, » charissimus ante sæcula citra fluxum mihi es Filius.

« Ego hodie genui te. » Quem ex utero ante Luciferum genui, hodierno die corporatum ex Virgine prodire volui; neque enim alius fuerat ille atque alius tu, sed idem, unus ex duabus naturis:

²⁴ Luc. xx, 9; Matth. xxi, 33. ²⁵ Joan. xv, 4. ²⁶ Matth. xxi, 40, 41. ²⁷ Sophon. iii, 14, 15. ²⁸ Zachar. ix, 9. ²⁹ Psal. xlv, 7. ³⁰ Psal. cxii, 1. ³¹ Matth. xxi, 9. ³² Psal. viii, 3. ³³ Matth. xix, 14. ³⁴ Luc. i, 42. ³⁵ Marc. xi, 9, 10. ³⁶ Psal. cxii, 5, 6. ³⁷ Psal. ii, 1-3. ³⁸ Gen. i, 26. ³⁹ Psal. ii, 4-6. ⁴⁰ Psal. cxlv, 10.

« Postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam. » Solet David quæ sunt Unigeniti, ad Dei ac Patris voluntatem atque potestatem revocare, ne ab imperitis Deo contrarius crederetur : « Et possessionem tuam terminos terræ; » qui sacrum nomen ferentes tuum, per te jurent. « Reges eos in virga ferrea²; » sceptrum seu virga ferrea divinitatis potentiam significat. Nam paternum hoc per Davidem dictum confirmans mens Servator ait : « Ego sum pastor bonus, et ego agnosco oves meas, et cognoscunt me meæ. Sicut novit me Pater, et ego agnosco Patrem : et animam meam pono pro ovibus meis³. » — « Tanquam vas figuli confringes eos. » His verbis tum hominum declarat opificium, quod magnus ille figulus Deus effinxit ac molitus est; tum vero Judæorum interfectionem et interitum. Tam facile, inquit, collides, qui te ut opificem ac Deum non ve erantur, sed merum hominem ducunt, salutari nocte te multantes, quam figulus fabricatum a se ac conformatum fictile. Ut enim pecudes, quæ pastoris vocem atque sibilum sequuntur, et viridibus pascuntur herbis, et liquidissimos potant latices; quæ vero a pastore resiliunt, feris prædæ sunt; ita tractus omnes cunctis terrarum finibus quicumque mei Filii vocem audient, in cœlestibus æternisque sedibus degent ac pascent, et ad securas amnes nutrientur. At qui ejus vocem negligent, attriti ac delati, infami lupo, diabolo, relinquentur.

« Et nunc, reges, intelligite⁴. » Christi potestatem, resurrectionem, atque regnum ante accurate executus Propheta, intelligere ea quoque terrarum reges jubet ac hortatur. « Erudimini qui judicatis terram : » quandoquidem judicum Judicem, deorum Deum, vestrum ac totius mundi Regem Dominumque expectatis, discite omnes, qui de terrenis, et terrena judicatis, judicare, ac jus et æquum facere : « in quo enim judicaveritis, judicabimini : et in qua mensura meisi fueritis, remetietur vobis⁵. » — « Servite Domino in timore, et exsultate ei cum tremore; » quod si timide ac trepide Deum coletis, postmodum cum eo æternum exsultabitis; nunc lacrymosi serentes : at tum lauti vestrorum fructuum millenarias aristas messori, comportandas in horrea cœlestia. « Apprehendite disciplinam⁶, » id est, ad frugem suscipite divinam doctrinam; ait enim : « Et disciplina tua correxit me in finem : et disciplina tua me docebit⁷. » Et rursus LXX : « Disciplina Domini aperit aures meas⁸; » atque iterum : « Castigans castigavit me Dominus, et morti non tradidit me⁹. » — « Ne quando irascatur Dominus, et pereatis de via justa¹⁰. » Iram appellat remunerationis diem; perire de via justa, excidere est ac frustrari dextra judicis assistentia, qua sancti omnes ac justifruentur. « Cum exarsit in brevi ira ejus¹¹. » Repentiam vindictam ac furem

vocat horrendam illam sententiam : « Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus¹²; » quam et ante iudicium unusquisque recogitans, ac sua ipsius conscientia victus, horret : « Beati omnes qui confidunt in eo¹³. » Propheta humanam naturam in duas partitus vias, damnat pervercaces; at pios morigerosque pietati, incorrupta ac perenni beatitudine afficit.

Consentanea Patri et Salomon Judæorum scelesti publicans, ait : « Dixerunt cogitantes apud se non recte : Opprimamus justum, quoniam inutilis est nobis, et contrarius est operibus nostris, et impperat nobis peccata legis, et diffamat in nos peccata disciplinæ nostræ. Promittit se scientiam Dei habere, et Filium Dei se nominat. Factus est nobis in traductionem cogitationum nostrarum. Gravis est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est aliis vita illius, et immutatae sunt viæ ejus. Tanquam nugacea æstimati sumus ab illo, et abstinet se a viis nostris, tanquam ab immunditiis, et præfert novissima justorum, et gloriatur Patrem se habere Deum. Videamus ergo si sermones illius veri sint, et tentemus quæ ventura sunt illi. Contumelia et tormento interrogemus eum, ut sciamus reverentiam ejus, et probeamus patientiam illius. Moris turpissima condemnemus eum : erit enim respectus ex sermonibus illius. Hæc cogitaverunt, et erraverunt : excæcavit enim illos malitia eorum. Et necierunt sacramenta Dei, neque judicaverunt, quia tu es Deus solus, qui vitæ et mortis habes potestatem : et salvas in tempore tribulationis, et liberas ab omni malo : quoniam pius et misericors, et das gratiam sanctis tuis, et in brachio tuo resistis superbis¹⁴. »

Et per Jeremiam Christus prædicit : « Ego autem sicut agnus innocens, ductus ad immolandum, non cognoscebam : quia cogitaverunt super me cogitationem malam, dicentes : Venite, et mittamus lignum in panem ejus, et eradamus eum de terra viventium, et nomen ejus non memoretur amplius¹⁵. » — « Lignum » Propheta appellat vitalem crucem; « panem, » Christum, uti de se Christus confirmat : « Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi¹⁶. »

David quoque de insanis, et pessimo consilio instructis ait : « Fructum eorum de terra perdes, et semen eorum a filiis hominum : quoniam declinaverunt in te mala, cogitaverunt consilia, quæ non potuerunt stabilire : quoniam pones eos dorsum; in reliquiis tuis præparabis vultum eorum¹⁷, » id est, in perennes atque interminos cruciatus abeuntium. Job etiam : « Deus impios non salvat, » LXX : « eo quod noluerunt scire Dominum¹⁸. » Isaias : « Vanum est consilium patrum vestrorum¹⁹. » Idem rursus : « Væ filii desertores, dicit Dominus

² Psal. 11, 7, 8. ³ Joan. x, 14, 15. ⁴ Psal. 11, 10. ⁵ Matth. vii, 1. ⁶ Psal. 11, 12. ⁷ Psal. xvii, 36. ⁸ Isa. l, 5. ⁹ Psal. cxvii, 8. ¹⁰ Psal. 11, 12. ¹¹ ibid. 13. ¹² Matth. xxv, 42. ¹³ Psal. 11, 12. ¹⁴ Sap. 11, 12-22; Eccli. 11, 13, 14. ¹⁵ Jerem. xi, 19, 20. ¹⁶ Joan. vi, 41. ¹⁷ Psal. xx, 11, 12. ¹⁸ Job xxxvii, 6. ¹⁹ Isa. xlvi, 13.

ut faceretis consilium, et non ex me : et ordiremini A
telam, et non per Spiritum meum²⁰. » Zacharias :
« Hæc dicit Dominus : Ego non parcam ultra super
habitantes terram : ecce ego tradam homines,
unumquemque in manu proximi sui, et in manu
regis sui : et concident eos, et non eruam de manu
eorum : et pascam oves occisionis in Chanaanitide.
Et assumam mihi duas virgas : unam vocavi Deco-
rem : et alteram vocavi Funiculum. Et pascam
oves. Et auferam tres pastores in mense uno; et
ingravescet anima mea super eos : siquidem et
animæ eorum rugiebant super me²¹. »

CAPUT LVII.

Psalms xxi de Christi persona eleganter explicatur.

David : « Circumdederunt me vituli multi, tauri
pingues obsederunt me²². » Et rursus : « Dixit
insipiens in corde suo, Non est Deus : corrupti sunt
et abominabiles facti sunt in studiis suis : omnes
declinaverunt, simul inutiles facti sunt; non est
qui faciat bonum, non est usque ad unum²³. » Et
iterum : « Inimici mei animam meam circumdede-
runt : adipem suum concluderunt, os eorum locu-
tam est superbiam. Projicientes me nunc circum-
dederunt me; oculos suos statuerunt declinare in
terram. Susceperunt me sicut leo paratus ad præ-
dam, et sicut catulus leonis habitans in abditis²⁴. »
Et paulo post : « Saturati sunt filii, et dimiserunt
reliquias suas parvulis suis²⁵. » Atque alibi :
« Aperuerunt super me os suum, sicut leo rapiens
et rugiens²⁶. » Idem ex Pilati persona : « Odivi
Ecclesiam malignantium, et cum impiis non se-
debo. Lavabo inter nocentes manus meas²⁷. » Et
de pontificibus : « In quorum manibus iniquitates
sunt, dextra eorum repleta est muneribus²⁸. »
Iterum tanquam voce carnis : « Ne tradideris me
in animas tribulantium me, quoniam insurrexerunt
in me testes iniqui²⁹. » Et de Pharisæis Christum
capere conantibus : « Qui loquuntur pacem cum
proximo suo, mala autem in cordibus eorum. Da
illis, Domine, secundum opera eorum; et secundum
nequitiam adinventionum ipsorum : secundum opera
manuum eorum tribue illis, redde retributionem
eorum ipsis : quoniam non intellexerunt opera
Domini, et in operibus manuum ejus³⁰. » Dei facta
et opera manuum, vocat ineffabilem ad nos descen-
sum, et orbis terrarum salutem ex immensa boni-
tate collatam. Idem rursus : « Super omnes inimi-
cos meos factus sum opprobrium, et vicinis meis
valde, et timor notis meis³¹. » Quid ita, o Propheta?
« Quoniam audivi vituperationem multorum com-
morantium in circuitu : in eo dum convenirent
simul, accipere animam meam consiliati sunt³². »

Jam injustam Christi necem, et ei frustra compa-
ratam fraudem prospiciens, scribit in hæc verba :

« Muta fiant labia dolosa, quæ loquuntur adversus
justum iniquitatem³³. » Rursus velut a corpore ad
divinitatem : « Exsultatio mea, erue me a circum-
dantibus me³⁴. » Et invectus in Synagogam Christi
nece infamem : « Confundantur et revertantur
simul qui quærent animam meam : convertantur
retro et reverteantur qui volunt mihi mala³⁵. »
In falsos quoque testes hæc pronuntiat : « Sur-
gentes testes iniqui, quæ ignorabam interrogabant
me; retribuiebant mihi mala pro bonis, sterilitatem
animæ meæ³⁶. » Et iterum : « Non supergaudeant
mihi, qui adversantur mihi inique, qui oderunt me
gratis, et annuunt oculis : quoniam mihi quidem
pacifice loquebantur, et in iracundia dolos cogita-
bant³⁷. »

Jam illud quo referes? « Considerat peccator
justum, et quærit mortificare eum : Dominus autem
non derelinquet eum in manibus ejus : nec damna-
bit eum, cum judicabitur illi³⁸. » Cæterum hæc de
Christo : « Benedicentes ei hæreditabunt terram :
maledicentes autem ei disperibunt³⁹. » Dictis Isaac
consentanea locutus est David. Ille enim prospici-
ens, quod ex stirpe Jacob exspectatio gentium
Christus oriturus esset, sic præscius aiebat : « Qui
maledixerit tibi, sit ille maledictus : et qui bene-
dixerit tibi, benedictionibus repleatur⁴⁰. » At David
noster : « Benedicentes ei hæreditabunt terram,
maledicentes autem ei disperibunt⁴¹. » Quorum
verborum hæc sententia est : Quemadmodum tum
soli ex Jacob nati, non vero etiam ex Esau, pro-
missam terram occupabant : ita nunc quoque soli,
qui Christo bene volunt, absque iis qui male vo-
lunt, cælestem ac perennem Hierosolyman possi-
debunt.

Rursus David : « Multiplicati sunt qui oderunt
me inique, qui retribuunt mala pro bonis, detrahe-
bant mihi, quoniam sequebar bonitatem⁴²; » quæ
ex Unigeniti Dei Filii persona dicit. Ibidem : « Vim
faciebant, qui quærebant animam meam : et qui
inquirebant mala mihi, locuti sunt vanitates, et
dolos tota die meditabantur. Ego autem tanquam
surdus non audiebam, et sicut mutus non aperiens
os suum : et factus sum sicut homo non audiens,
et non habens in ore suo redargutiones⁴³. » Ac
talita quidem de silentio Christi patientis David
prodidit. Nunc evangelistam videamus : « Et Jesus
cum accusaretur a principibus sacerdotum et senio-
ribus, nihil respondit; ut miraretur præses vehe-
menter. Tunc dicit illi Pilatus : Mihi non loqueris?
Jesus autem tacebat⁴⁴. » Consonat Davidi et Isaias
in hanc sententiam : « Ipse propter afflictionem
non aperit os suum. Sicut ovis ad victimam ductus
est, et sicut agnus coram tondente mutus, sic non
aperit os⁴⁵. » Idem rursus ex persona Patris de

²⁰ Isa. xxx, 4. ²¹ Zachar. xi, 6-8. ²² Psal. xiii, 4. ²³ ibid. ii, 13. ²⁴ Psal. xvi, 9-12. ²⁵ ibid. 14.
²⁶ Psal. xxi, 14. ²⁷ Psal. xxv, 5, 6. ²⁸ ibid. 10. ²⁹ Psal. ii, 6, 11. ³⁰ Psal. xxvii, 2, 4. ³¹ Psal. xxx,
12. ³² ibid. 14. ³³ Psal. xxx, 49. ³⁴ Psal. xxxi, 4. ³⁵ Psal. xxxiv, 5. ³⁶ ibid. 11. ³⁷ ibid. 19, 20.
³⁸ Psal. xxxvi, 52, 53. ³⁹ ibid. 22. ⁴⁰ Gen. xxvii, 29. ⁴¹ Psal. xxxvi, 22. ⁴² Psal. xxxvii, 21, 22.
⁴³ ibid. 13, 14. ⁴⁴ Math. xxvii, 12, 14; Marc. xv, 4. ⁴⁵ Isa. liii, 7.

inmaculata passione ejus : « Ecce intelliget puer meus, et exaltabitur, et glorificabitur valde. Sicut stupebunt super te multi; sic ingloria erit ab hominibus species tua, et gloria tua a filiis hominum. Sic mirabuntur gentes multæ super eo, et continebunt reges os suum : quia quibus non est annuntiatum de eo, videbunt; et qui non audierunt, intelligent⁴⁶. » Et alio loco : « Dominus dat mihi linguam disciplinæ, ut sciam quando oporteat loqui verbum : addidit mihi aurem ad audiendum, et disciplinam Domini aperit aures meas : ego autem non renuo, neque contradico. Dorsum meum dedi ad flagella, et genas meas ad alapas : et faciem meam non averti a confusione sputorum⁴⁷. » David vero : « Aruit tanquam testa virtus mea, et lingua mea adhæsit faucibus meis; et in pulverem mortis deduxisti me⁴⁸. » Idem velut a corpore ad divinitatem copulatam : « Erue a framea, Deus, animam meam, et de manu canis unicum meam⁴⁹. » Et Isaias : « Homo in plaga positus, et sciens infirmitatem : quia aversa est facies ejus, despecta, et non reputata. Iste peccata nostra portat, et pro nobis dolet : et nos reputavimus eum esse in labore, et in plaga a Deo, et in afflictione. Ipse autem vulneratus est propter peccata nostra, et infirmatus est propter iniquitates nostras. Livore ejus nos sanati sumus⁵⁰. » Amos propheta dicit : « Pro argento vendiderunt justum⁵¹. » Zacharias ex persona Christi : « Appenderunt mercedem meam triginta argenteos⁵². » Et Jeremias (referente sancto Matthæo) : « Acceperunt triginta argenteos, pretium appetitum, quem appetiverunt a filiis Israel : et dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus⁵³. » David de proditore : « Qui edebat panes, magnificavit super me supplantationem⁵⁴. » Et Isaias : « Væ iniquo : mala secundum opera manuum ejus accidunt ei⁵⁵. » Et David iterum : « Dixit injustus ut delinquat in semetipso : non est timor Dei ante oculos ejus⁵⁶. » Quamobrem Vates : « Quoniam dolose egit in conspectu ejus, ut inveniantur iniquitas ejus ad odium⁵⁷. » Sane dolos versavit, contra tam sanctam institutionem et doctrinam, et odium exercuit in virtutes et miracula. Invenit iniquitatem; scilicet ingenium avarum et sanguinarium. Quare merito imprecatur ei Propheta : « Constituo super eum peccatorem, et diabolus stet a dextris ejus : » quandoquidem astare Servatori ad dextram odit. « Cum judicatur, exeat condemnatus, » quandoquidem in ferendo judicio consessum exosus est, eam ob rem judicatus abeat damnatus. « Et oratio ejus fiat in peccatum⁵⁸, » preces appellat intempestivam proditoris pœnitentiam, ut est apud evangelistam Matthæum : « Tunc videns Judas, qui eum tradidit, quod damnatus

A esse; pœnitentia ductus retulit triginta argenteos principibus sacerdotum et senioribus, dicens : Pecavi, tradens sanguinem justum : et abiens laqueo se suspendit⁵⁹. » Quæ omnia Propheta longe ante præsignans addit : « Fiant dies ejus pauci, et episcopatum ejus accipiat alter⁶⁰. » Cur? « Quia persecutus est hominem inopem, et mendicem, et compunctum corde mortificare⁶¹. » Vere enim inops est Dominus noster Jesus Christus : nam nisi temperiem nostram (seu corpus nostrum) mendicasset, nunquam nos ejus divinitate ditati essemus. Quare cum proditor divinitate augeri contempserit, jure in eum infert Propheta : « Et dilexit maledictionem, et venit ei : et noluit benedictionem, et elongabitur ab eo⁶². » Ita suo munere abdicatus est, eoque abdicato, suffectus Matthias, apostolorum cœtum explevit⁶³. Salomonis quoque hæc de eo est sententia : « Vir insipiens (46) et iniquus ambulat vias non bonas : innuit oculis, significat autem pede, docet nutibus digitorum. Perversum cor fabricatur mala. Per vitiosas vias, proditoris non ingenium; per oculorum nutum, ad pontifices defectionem et conspirationem; per pedem, proditoris celeritatem; per digiti micationem, occuliam ejus vafritiem. Neque vero his contentus veterator, etiam fraudulentum osculo herum prodidit, testatus Judæis, cui suavium daret, eum esse, prehenderent hominem⁶⁴. » His vero Sapiens hæc subjicit : « In omni tempore, qui talis est, turbationes affert civitati. » Vere enim insignem tumultum ac perniciem Hierosolymis Judææ proditio dedit. « Propter hoc extemplo venit perditio ipsius, intercisio, et contributio insanabilis⁶⁵. »

Quin et Isaias ait : « Ego suscitabo eum cum justitia regem : et omnes viæ illius rectæ. Ipse ædificabit civitatem meam, et captivitatem populi mei convertet, non cum pretio, neque cum muneribus. » Et iterum : « Dixit Dominus Sabaoth : Laboravit Ægyptus, et negotiatio Æthiopum, et Sabaëi viri excelsi ad te transibunt, et tui erunt servi, et post te sequentur victi manibus, et transibunt ad te, et adorabunt te; quoniam in te Deus est, et non est Deus absque te⁶⁶. » Quæ commemorat vates, ut verum Deum esse Christum credatis.

CAPUT LVIII.

De Sabbato Judæorum, et Dominica Christianorum.

JUD. Quamobrem vos honorem et gratiam Dominicæ tribuistis, quam apud nos Sabbatum habuit?

CHRIST. Certe multo æquius esse sanctam hæc Dominicam præ vestro Sabbato honorari, abunde est unde statuamus, non ex nostris solum sacris voluminibus, sed ex ipso adeo divino officio. Nam si requietem colimus, quanto magis operum exor-

⁴⁶ Isa. LII, 13-15. ⁴⁷ Isa. L, 4-6. ⁴⁸ Psal. XXI, 16. ⁴⁹ ibid. 21. ⁵⁰ Isa. LIII, 3-5. ⁵¹ Amos II, 6. ⁵² Zachar. XI, 12. ⁵³ Matth. XXVII, 9. ⁵⁴ Psal. XL, 10. ⁵⁵ Isa. III, 11. ⁵⁶ Psal. XXXV, 1. ⁵⁷ ibid. 3. ⁵⁸ Psal. CVIII, 6, 7. ⁵⁹ Matth. XXVII, 3-5. ⁶⁰ Psal. CVIII, 8. ⁶¹ ibid. 17. ⁶² ibid. 16. ⁶³ Act. I, 26. ⁶⁴ Prov. VI, 12, 13. ⁶⁵ ibid. 14, 15. ⁶⁶ Isa. XLV, 13, 14.

(46) Nazianz. imitatur in magnum Basilium 12, 36, et sibi.

dium! Neque enim propterea honorandus est Adam, quod violando præcepto mortem incurrit (nam id quidem est extremum), sed quod primum Dei manibus factus est, atque formatus. Nam ecce hæc quidem est conformatio divina; altera vero transgressio humana.

Jam quanto hominibus sine comparatione præstant divina, quantoque est principium sine honoratius (siquidem illud molitionis causa est, hic rerum molitarum dissolutio), tanto est quoque Sabbato illustrior et augustior Dominica. Præterea constituto principio cogit necessitas finem consequi: at sinem esse principio non exstante, insolens est et inauditum. Præstat igitur Sabbato Dominica, idque ex iis quæ dicimus erit æptius.

Vicesima quinta mensis Nisan (ut vos Hebræi vocatis, nobis vero Martius est), Deus opificium cœpit; tricesima universum hoc omne perfecit, tricesima prima, quæ a cœpto opificio numeratur septima, requievit. Ac videte sane exitum veritatis. In hac Israelitarum ex Ægypto fuga, et in Chanaanæ transitus contigit; in hac promissæ terræ sortitio et ingressus fuit. In hac Gabriel archangelus Virgini ac Deiparæ læti nuntii verba attulit, quæ ex templo et Christi pro nobis sine semine conceptus et arcana incarnatio est secuta; in hac ejus ex mortuis resurrectio; ac verisimile est, in hac et communem omnium nostrum resurrectionem futuram, cum in vitam restitutus Christus iterum se tremendum præbebit, et incorruptum judicium exercebit, simulque grandis arcani inspectores ac præcones, divini apostoli, in duodecim sedibus iudicialibus duodecim Israeliticis tribubus sedebunt. Cæterum desitutum quandoque Sabbatum, Deus Abrahamo vestro parenti aperuit in hæc verba: « Tu ergo custodies pactum meum, et semen tuum, in generationes suas ⁶⁷; » et iterum: « Circumcidetur ex vobis omne masculinum in generationibus vestris ⁶⁸; » ibidem: « Infans octo dierum circumcidetur: eritque pactum meum inter me et inter vos, in generationibus vestris ⁶⁹. » Videtis cum ortu fœderis etiam interitum? Non enim dixit: Hoc erit signum inter me et inter vos in pactum sempiternum (47). Neque id semel dixit, sed ter quaterque. Unde constat iudicium hoc neque in alteram ætatem, neque ad extrema usque statuendum; sed, Quoad animo meo collubebit, posteritatem vestram rectores atque reges habere. Ob id præcægit Israeli: « Non deficiet dux ex Juda, et princeps de femore ejus, donec veniant, quæ reposita sunt; et ipse erit expectatio gentium ⁷⁰. » At ubi venit Christus, non jam amplius huic generationi circumcisionis statutum fœdus durat, non vaticinium, non regnum, non pontificium, non Sabbatum, non jejunium, non

A libamentum, non Pascha, non festum. Merito igitur octavo die instituta circumcisio est, eum sancto atque mundo; nam in Levitico octavus, sanctus atque mundus vocatur, alteram novi fœderis a Christo patranda legem designans: « Septem dies tibi et bos, et jumentum, et mancipium servient, octavo libera erunt ⁷¹. » En octavum diem libertatis, quæ sanctam Dominicam prænotat, qua Deus noster Christus orbem terrarum a diaboli fraudibus liberavit.

Jam vero universum hoc septem ævis durare jussum est, auctore Salomone: « Ea partem septem, nec non et octo ⁷². » Id quod et magnus ille apostolus Paulus, Christi os, qui in tertium usque cœlum conscendit, testatur in hæc verba: « Cum tradiderit regnum Deo et Patri Filius ⁷³, tum et ipsa creatura liberabitur a servitute ⁷⁴. » Igitur nondum cognito die octavo, jure septimus colebatur, ut feriatus; nam et instante illa, at nondum præsentate ætate octava, septem duntaxat hominibus ætates putantur.

Quemadmodum autem ævo illo octavo (quod futurum est, et nunquam finietur) non jam porro septem præcedentium memoria ulla agitur; sic Dominica, qui octavus libertatis dies est, præsentate Sabbati actione opus est nulla. Siquidem cum servituti subjaceret genus humanum, necessario et Sabbato opus erat, fessis exiguam requietem ferente. At ubi jam dies octavus libertate omnia donavit, equis deinceps usus sit septimi? Ac si libet, considerate diligenter quemadmodum cum parentis vestri manna in deserto vescebantur, ut ait David: « Panem angelorum manducavit homo ⁷⁵; » cæteris diebus frugi et utilis erat mannae collectio, non in crastinum pro Judaica ingluvie manens, sed quæ satis esset diurno alimento: quod si Sabbato quis collegerat, inutilem prorsus sentiebat operam. Cæterum ex quo cœlestis ille panis, quem ut carbonem Isaias perspexit, et a cherubino (47'), qui forcipe eum ex ara sumpserat, contactus, abs Domino Deo exercituum audivit: « Ecce tetigi hoc labia tua, et auferetur iniquitas tua, et peccatum tuum mundabitur ⁷⁶; » ex quo, inquam, cœlestis ille panis benignitate æterni Patris, et sancti Spiritus ope in terram descendit, uti de se ipse clamat: « Ego sum panis, qui de cœlo descendi ⁷⁷; » ex eo nec Sabbatum fit, nec quies, nec tenuis et exigua vita, nec moderata partitio, sed omni hora Christus æternam ac perennem vitam suis famulis largitur.

CAPUT LIX.

Panis propositionis, typus corporis Christi.

Quin et panis et vinum, quæ proferebat Melchisedech ⁷⁸, et panis propositionis, quos soli sacerdotes edebant ⁷⁹, corporis ac sanguinis Christi

⁶⁷ Gen. xvii, 9. ⁶⁸ ibid. 10. ⁶⁹ ibid. 12. ⁷⁰ Gen. xlix, 10. ⁷¹ Levit. xxiii, 36. ⁷² Eccle. vi, 2. ⁷³ I Cor. xx, 24. ⁷⁴ Rom. viii, 21. ⁷⁵ Psal. lxxvii, 25. ⁷⁶ Isa. vi, 7. ⁷⁷ Joan. vi, 41, 51. ⁷⁸ Gen. xv, 18. ⁷⁹ Exod. xxv, 50.

(17) Et tamen ibid. dicitur bis: v. 7 et 13.

(47') Seraphim.

sacrificium præsignabant. Nam etsi majores vestri A
panem illum, qui umbra quædam et exemplar esset
comederunt, at nihilominus eorum membra accide-
runt, in solitudine ⁷⁰; qui vero hoc pane vescitur,
quid a se accepturus sit, ipsemet Servator docet
in hanc sententiam: « Qui manducat meam
carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam
æternam ⁸⁰. » Quomobrem clamat Isaias: « Et
erit in die illa, radix Jesse, et qui consurgit, ut
princeps sit gentium; in ipso gentes sperabunt: et
erit requies ejus honor ⁸¹. » Et quæ alia autem ei
requies erit, atque honor, quam ad arcana illa
divina et munda cum timore et horrore accessus,
« perceptio (eorum)? Idem alibi: « Perit princeps,
qui conculcabat terram ⁸², » scilicet qui nos supplan-
tat malignus, de quo et meus Dominus ait: « Venit
B princeps mundi hujus, et in me non habet
quidquam ⁸³. » — « Dirigetur cum misericordia thronus
ejus ⁸⁴, » honor videlicet lapsi Adami. Est enim
thronus honoris signum. At quo pacto dirigetur?
« Per viscera misericordiæ Dei nostri ⁸⁵. » Et sedebit
super illum cum veritate in tabernaculo David,
id est, consors tribus ac gloriæ perennis
sedebit; « judicans et exquirens judicium, et faciens
misericordiam ⁸⁶. » Zacharias: « Venient populi
multi, et gentes plurimæ, ut quærant faciem Do-
mini ⁸⁷. » — « In die illa, dicit Dominus, disperdam
nomina idolorum de terra, et non erit ultra eorum
memoria ⁸⁸. » Et Isaias: « Die illa fideus erit
homo in eo qui fecit eum: oculi autem ejus in
sanctum Israel intuebuntur ⁸⁹. »

Atque hæc sancta œconomix Christi arcana
notabant, quibus percipiendis ipsam Servatoris
Christi sacrum corpus pretiosumque sanguinem
percipimus, ut ab eo edocti sumus: « Qui mandu-
cat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in
me manet, et ego in illo ⁹⁰. » Rursum ad discipu-
los: « Accipite et comedite: hoc est corpus meum.
Hoc facite in meam commemorationem ⁹¹. » Simi-
liter et de calice dicit: « Bibite ex hoc omnes. Hic
est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro
vobis et pro multis effundetur in remissionem pec-
catorum ⁹². » Sed hæc satis sunt de principe ac
regina dierum; nunc orationis axem ad resurre-
ctionis disputationem convertamus, ac rursus ora-
D cæteris omnibus Davidem contemplemur.

CAPUT LX.

De Christi a mortuis resurrectione.

« Tu exurgens miseraberis Sion, quia tempus
miserendi ejus, quia venit tempus. » Et ibidem:
« Edificabit Dominus Sion, et videbitur in gloria
sua: respexit in orationem humilium. » Quorum?
Qui ob flagitia mancipati, divina misericordia opus
habent. « Et non sprexit preccem eorum ⁹³. » Ne-

que enim ullum scelus est Dei benignitatem supe-
rans. Et post pauca: « Et populus qui creabitur, »
scilicet per evangelicam doctrinam, « laudabit Do-
minum ⁹⁴. » Idem rursus: « Verumtamen Deus redi-
met animam meam de manu inferi, cum acceperit
me ⁹⁵, » id est, cum assumpto meo temperamento,
et in corpore mortem sustinens, meam quoque
animam ab inferis, ut cæterorum, vindicabit, pro
quo et Isaias facit: « Resurgent mortui, et exper-
giscentur, qui in monumentis, et lætabuntur qui
sunt in terra ⁹⁶. » Prænunçians publicam resurre-
ctionem princeps Christus Dominus, ex mortuis
factus est primogenitus.

« Lætabuntur, inquam, qui sunt in terra: » ros
enim, qui a te, sanatio est. Et quis alius autem
ros medicina est nobis, quam sacri baptismi aqua,
unde expiamur, et illustramur? « Terra autem
impiorum cadet. » Impiorum terra, rebus terreis
delenta vis et natura est, quæ spretis divinis jussis
a Deo separata, cum inferorum principe habitare est
damnata: quæ et Deum hominem coram præsen-
te neque agnovit, neque adoravit. Nam Christus
in terris, et apud nos homines agens, non omnes
omnino servavit, sed eos qui se Deum agnoscerent
ac proflerentur. Ita et apud inferos, se agnosce-
ntes, atque ut Deum veneratos, sospitavit, in vitam-
que restituit: qui Id minime fecissent, eos cum
Orcinis spiritibus reliquit. Itaque et David sic
effatur: « Convertantur peccatores in infernum, om-
nes gentes, quæ obliviscuntur Deum ⁹⁷. » Et per
Ezechielem mortuis ait Deus: « Ecce ego aperio me-
morias vestras: et reducam vos de sepulcris ves-
tris, popule mi, et introducam vos in terram
Israel; et cognoscetis quoniam ego sum Dominus
vester, cum aperucro sepulcra vestra, ut educam de
sepulcris populum meum; et dabo spiritum meum
in vobis et vivetis ⁹⁸. » Quin et Orci directionem,
et vastitatem prævidens clamat David: « Deus
conteret dentes eorum in ore ipsorum: molas leo-
num confringet Dominus ⁹⁹. » Et Job: « Tibi, Do-
mine, aperiuntur metu portæ mortis, et fanitores
inferni videntes te timuerunt ¹. » Isaias: « Domine
Deus, glorificabo te, laudabo nomen tuum, quo-
niam fecisti admirabilia, consilium antiquum ve-
rum: quia posuisti civitates in tumultum, civitates
nunitas, ut caderent fundamenta earum, civitates
impiorum in æternum vastabuntur: propterea be-
nedicet tibi populus pauper, et civitates hominum
injuriam sustinentium, te timentium. Fuisti enim
omni civitati humili auxiliator ². » Impios, opinor,
dæmones vocat, oppida munita, Orci regiam et
mortis domicilia; a quibus inopes, et non plenissimi
moribus cum virtute conjunctis detinebantur ac
possidebantur. Inopes enim sunt omnes qui virtutis

⁷⁰ Hebr. iii, 17. ⁸⁰ Joan. vi, 56. ⁸¹ Isa. xi, 17. ⁸² Isa. xvi, 4. ⁸³ Joan. xiv, 30. ⁸⁴ Isa. xvi, 5.
⁸⁵ Luc. i, 78. ⁸⁶ Isa. xvi, 6. ⁸⁷ Zachar. viii, 22. ⁸⁸ ibid. xiii, 2. ⁸⁹ Isa. xvii, 7. ⁹⁰ Joan. vi, 56.
⁹¹ Matth. xxvi, 26. ⁹² ibid. xxvii, 28. ⁹³ Ps. l. ci, 14-18. ⁹⁴ ibid. 19. ⁹⁵ Psal. lxxxiv, 16. ⁹⁶ Isa.
xxvi, 19. ⁹⁷ P al. ix, 18. ⁹⁸ Ezech. xxxvii, 12, 13. ⁹⁹ Psal. lviii, 7. ¹ Job xxxvii, 7. ² Isa. xxv,
1 seqq.

pes non obtinent. Itaque vates gratulabundus, non pro solo a Christo direpto, sed etiam munificentis ejus funditus eversis, ait: « Fuiſti auxiliator omni civitati humili, id est, animæ contritæ, nod et David proſtietur: « Cor contritum et humiliatum, Deus, non despicias ». Nam Christo ad inferos descendente, non sanctorum animæ tantum beratæ sunt inde, sed omnes adeo prius in diaboli errore, et simulacrorum cultu servitutem serviens, aucti agnitione Dei, salutem sunt consecuti: vire et gratias agebant, Deum laudantes. Jam et dei Patris per Isaiam, hæc sunt ad Filium verba: Tempore accepto exaudivi te, et in die salutis auxiliatus sum tui; et dedi te in testamentum gentium, ut constitueres terram, et possideres hæreditates desertas, per desertas hæreditates inferos significans, quos omnino desertos atque vastos habuit Christus. Quin ut orationem exploratam redleret, subjungit: « Dicens his qui in vinculis sunt, Exite; et his qui in tenebris, ut revelentur ». Isaias addit, tanquam se hortarentur et impellerent invicem dicentes: « Eamus et revertamur ad Dominum Deum nostrum, quia ipse fecit nos et sanctificabit nos post dies duos ». Sentitis prophetam? Primum divinam naturam innuens ait: « Ipse fecit nos: » tum autem corporalem Christi mortem prætiagens: « Post duos dies, inquit, sanctificabit nos, » illud omnino ut præteritum, hoc ut futurum; denique ut utrumque ostenderet, audacter addit: « In die tertio resurgemus et vivemus cum eo. » Ezechiel etiam declarans Dei magnitudinem, ac quemadmodum sua sibi paranda resurrectione polleat, non de Christo modo, sed de omnibus quoque cum eo simul redvivis est vaticinatus. Cæterum qui multos suscitare potest, quanto magis seipsum poterit? Igitur diserte clamat: « Facta est super me manus Domini: et eduxit me in spiritu Domini et posuit me in medio campi: et hic erat plenus ossium hominum: et circumduxit me super ea per gyrum in circuitu: et ecce multa nimis super faciem campi, strida vehementer. Et dixit ad me: Fili hominis, si videris ossa hæc? Et dixi: Domine, Domine, tu nosti hæc. Et dixit ad me: Fili hominis, propheta super ossa ista; et dices eis: Ossa arida, audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus ossibus istis: Ecce ego affero super vos spiritum vitæ, et dabo super vos nervos, et inducam super vos carnem, et extendam super vos pellem, et dabo spiritum meum vobis: et vivetis: et cognoscetis quoniam ego sum Dominus. Et prophetavi, sicut præcepit mihi. Facta est vox, cum ego prophetarem; et ecce commotio: et accedebant ossa invicem ad junctionem suam. Et vidi: et ecce super ea nervi et carnes oriebantur; et ascendebant super ea pelles

A deuper: et spiritus non erat in eis. Et dixit ad me: Propheta super spiritum, propheta, filii hominis, et dic spiritui: Hæc dicit Dominus: A quatuor spiritibus (48) veni, et insuffla in mortuos istos, et vivant. Et prophetavi, sicut præceperat mihi. Et ingressus in eos est spiritus; et vixerunt, et steterunt in pedibus suis, congregatio multa niviis. Et locutus est Dominus ad me, dicens: Fili hominis, ossa hæc omnis domus Israel est: et ipsi dicunt: Arida facta sunt ossa nostra, perit spes nostra, dissonuimus. Propterea vaticinare, et dic: Hæc dicit Dominus: Ecce ego aperio memorias vestras: et reducam vos de sepulcris vestris, popule mi, et introducam vos in terram Israel. Hoc Ezechielis vaticinium complexivisse meum Jesum, docet evangelista in hæc verba: « Et ecce terra mota est, et petrae scissæ sunt, et monumenta aperta sunt, et multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt. Et exeuntes de monumentis post resurrectionem ejus, venerunt in sanctam civitatem, et apparuerunt multis ». Isaias quoque ostendens Hierosolymam post excidium rursum illustrem futuram, sacram, auctam thesauro, Dei hominis Jesu sepulcro, clamat: « Aperientur portæ tuæ semper: die ac nocte non claudentur, et reges earum, qui adducendi sunt. Gentes enim et reges, qui non servient tibi, peribunt, et gentes solitudine desolabuntur ». Videtis ut de Christo vaticinium sit? Quæ enim gens, aut qui rex Hierosolymæ servivit, aut supplex accidit? Addit: « Et gloria Libani ad te veniet in cyparisso, et pino, et cedro simul, ut glorificetur locus sanctus meus: et locum pedum meorum glorificabo ». Explicato, quod Hierosolyma maneret, beneficio, aperit et auctorem; quasi diceret: Cum in pino et cedro, ac cupresso, ex quibus fabricata erat crux, Deum hominem Jesum videritis, tum ab eohæc omnia fient. Ae videte superiorum ex his quæ sequuntur, sententiam: « Et ibunt ad te timentes filii eorum, qui te humiliaverunt ». Intelligitis accuratam prophetæ diligentiam? Nam quod dicit, hujusmodi est: Romanorum, qui te pridem affixerunt, posteri, formidolosi ac trementes modo ad te confluent. « Et adorabunt vestigia pedum tuorum, qui detrahebant (49) tibi (et irritabant te) ». Nam tum quidem ob Christi necandi scelus incolæ tui Imploratam Romanorum prætorem ad insaniam magis instigarunt; at nunc posteaquam vitæ fontem in pectore acaturientem tenes: « Adorabunt vestigia pedum tuorum qui irritabant te. Et vocaberis civitas Domini, Sion sancti Israel: pro eo, quod fuisti derelicta et odio habita ». Observate propheticam mentem. Cum ob interfectum Christum captiva ac deserta fueris,

¹ Psal. L, 19. ² Isa. XLIX, 8. ³ Ibid. 9. ⁴ Ose. VI, 1-3. ⁵ Ezech. XXXVII, 1-12. ⁶ Matth. XVII, 51, 52. ⁷ Isa. LX, 11, 12. ⁸ Ibid. 13. ⁹ Ibid. 14. ¹⁰ Ibid. ¹¹ Ibid.

(48) Με. παράτων.

(49) παροξύναντες.

tum merito magis Dei urbs vocabere, quod vitalem mortem in te Deus homo Jesus dormierit : « Et non erat qui auxiliaretur tibi ¹⁴, » præter me scilicet, qui in te sum exanimatus. « Et ponam te exultationem æternam, gaudium generationum generationibus ¹⁵. » Idem et Deiparens David ostendens, ait : « Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam ¹⁶ » — « Et suges Jac gentium ; » collaudationem ac fidem gentilium vates inquit, « et divitias regum comedes. » Opus regum, aut ab aliis allata munera, aut contractionem et simulacrorum ejectionem propheta significat : « Et scies, quia ego Dominus, qui salvo te, et qui eruo te Deus Israel ¹⁷. » — « Quandoquidem me, inquit per Jeremiam, beneficiis affecti non cognoverunt, captivi et servitute multati cognoscent ¹⁸. » Jacob vero ita loquitur : « Recumbens dormisti, ut leo, et quasi catulus leonis : quis suscitabit eum ¹⁹ ? » Et de confectis mœrore animis scribit David : « Clamaverunt ad Dominum cum tribularentur, et de necessitatibus eorum eripuit eos, sedentes in tenebris et umbra mortis, victos in mendicitate et ferro ²⁰, » inopia Dei notitiæ, ferro simulacrorum, cultus duritiæ. Et ibidem : « Portas æreas contrivit, et vectes ferreos confregit ²¹. » Et Isaias velut a Divinitate ad copulatum cum ea corpus : « Sic dicit Dominus Deus Christo meo : Apprehendam dexteram ejus, et exaudiam eum : ante faciem ejus gentes et fortitudinem regum dirumpam : aperiam ante eum januas, et civitates non claudentur. Ego ante te libo, et montes complanabo, portas æreas conteram, et vectes ferreos confringam ²². » Et de animarum ex inferis liberatione ita Nahum : « Portæ civitatum apertæ sunt : et regalia conciderunt, et substantia revelata est (scilicet Dei hominis Christi) et ancillæ ejus ducebantur ²³, » sicut columbæ (animæ sanctorum Dei hominis Jesu divinitate affectæ) ; quibus addit Isaias : « Qui habitatis in regione et umbra mortis, lumen lucebit super vos ²⁴, » lucem appellans Filium, ut ex evangelista didicimus, ex persona Christi dicente : « Ego sum lux mundi : qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ ²⁵. » Quin Christus ipse per Davidem velut a corpore ad Deum et Patrem clamat : « Quoniam non derelinques animam meam in inferno : nec dabis sanctum tuum videre corruptionem ²⁶. » Agite vero, quid de hoc sancto censetis ? ecquid enim sanctus omnis corruptionem non sensit ? Apage sis. Unus duntaxat vero sanctus et a Deo electus, et qui corruptionem non viderit, Christus est.

CAP. LXI-LXII.

Christus mortuus corruptionem effugit.

Jud. Nos quidem neminem hominem morta-

¹⁴ Isa. lx, 15. ¹⁵ ibid. ¹⁶ Psal. cxlvi, 1. ¹⁷ Isa. lx, 16. ¹⁸ Jerem. xxxi, 31. ¹⁹ Gen. xlix, 9. ²⁰ Psal. cvi, 10, 13. ²¹ Psal. cvi, 16. ²² Isa. xlv, 1-3. ²³ Nahum ii, 6, 7. ²⁴ Isa. ix, 2. ²⁵ Joan. viii, 12. ²⁶ Psal. xv, 10. ²⁷ Joan. x, 18. ²⁸ Matth. xxii, 29.

lem, corruptionem aut interitionem (49') effugisse remur ; sin vos tenetis, doceri petimus.

CHRIST. In hæc tria humanam naturam partita est Dei providentia : in semen, augmentationem seu nutritionem, et in statum consistentiæ. Quam ob causam tria quoque ex nata consequuntur contraria : mors, corruptio, interitio. Quæ res evidens est ex funeralibus, quas obimus, feriis. Nam in morte sepulturam, in corruptela tertias quas vocamus ferias, in tertia quadragenarias obimus. Novendiales enim animarum instaurationi excogitatae sunt. Igitur quidam ante legem, et in lege, et post legem, ob præstantem in Deum amorem supra naturam luctati, corruptionem non senserunt, mortem passi.

B Cæterum meus Salvator atque Deus mortem passus est propter corpus, quod ex puro virginali sanguine, testandæ omnino humanæ saxe naturæ, contraxit. Nam si ob peccatum in orbem terrarum mors invasit, expers autem peccati Christus est, non habuisset in eo locum mors, nisi jussa paruisset ; corruptionem vero aut perniciem nequaquam sensit Dominicum corpus, cum nec satus quidem et corporea voluptas præcesserit ; neque in vitis conceptus, neque in peccatis enixus, ut ait David ; siquidem ubi hæc sunt, necessario et corruptio et perniciæ consequuntur. Servator autem mundi volens benigne humanum genus servare, ultra sublit interitum, id quod de se ipse testatur : « Potestatem habeo ponendi animam, et potestatem habeo iterum sumendi eam ²⁷, » atque id factum est post, ut omnibus omnino Adami posteris, quantum in eo esset, libertatem quæreret soluta corporis damnatione, in ipso corpore extincta morte.

CAPUT LXIII.

Christum post resurrectionem edisse, et in caelos ascendisse.

Jud. Quamobrem vero, quove pacto Christum redivivum, et incorruptum, neque jam caducis egentem cibus, rursum comedis, ac in caelos assumptum dicitis ? Itane homines quoque post (50) resurrectionem publicam epulati in caelos denique conscendent ?

D CHRIST. De his sane meus Servator certam sententiam dixit. Nam majoribus vestris quærentibus eum de quibusdam septem fratribus, qui omnes unam uxorem duxerant, ut fratri semen excitarent secundum legem, cujus ex septem esset, in resurrectione ? « Erratis, inquit, nescientes Scripturas, neque virtutem Dei : in resurrectione neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut angeli Dei in caelo ²⁸. » Cæterum quod dubii scire quæritis, quod pacto post resurrectionem comederit, facile atque

(49') Διαθροάνν καταθροάνν.

(50) Nazianz. in Epiph. 235, 52.

explorate ex iis quæ tenetis, et questionem expeditam, et scrupulum dissolvam. Nimirum ut epulata est sancta Trinitas, invitata ab Abrahamo patriarcha, ut ejus facultates absumpsit ignis, cum quidem solidas hostias disseverit medias, et in frustra redegit; atque non dissecuit, sed cœlitus ignis delapsus consumpsit²⁹; quemadmodum et Eliæ memoria cum incendiarias victimas, et ligna, et aquam in scrobe et humum lambit ignis³⁰. Jam vero ut in cœlos ascenderit, et immortalī Patri dexter sedeat, rursumque in carne judicandis vivis ac mortuis venturus sit, prophetæ hic quoque, non ego, vobis prodent veritatem. Igitur Isaias Christi, cum corpore ascensum videns, et rei magnitudinem stupens ac demirans, clamat: « Quis est iste, qui venit de Edom, rubor vestium de Bosor? sic formosus in stola³¹? » Intelligitis vatem? Cum in Christi humanitatem intueretur, ruborem vestium ejus, et de Bosor, dixit, quod erat carnis. At ubi in divinam naturam perspicaces mentis oculos rejecit, ait: « Sic formosus in stola? » Tum autem ut apertiore orationem redderet, velut a Deo homine, addit: « Ego qui loquor justitiam, et iudicium salutaris. » Justitiam (loquer) ut qui ad hominum salutem homo factus sim, qui a simulacris assistentes, et iis præstitam religionem atque honorem ad verum Deum transtulerunt. Iudicium salutaris, ut qui Deus existens, omnibus venturus iudex, sim unumquemque pro suis factis remuneratus. Cui sententiæ consonant illa Davidis: « Speciosus forma præ filiis hominum³²⁻³⁴. » Et iterum: « Deus iudex, justus, fortis, et patiens³⁵. » Sed Isaias volens insuper apertissime ostendere, nequam alium esse, qui de cœlo descendens, passus et sepultus inferos spoliasset, et alium qui e terra in cœlos eveberetur, interrogationem facit ad Servatorem: « Quare rubra sunt vestimenta tua, et indumenta tua sicut de calcato torculari, pleni percalcæ? Quare ergo est rubrum indumentum tuum, et vestimenta tua sicut calcantium in torculari³⁶? » Atque ille quidem rogat in hunc modum, imitatusque Christum Dominum, qui sibi ipsi et sacrificus, et sacrificium fuit, rogans respondet, orationem fingens, quasi ille responderet. Ergo ait: « Torcular calcavi solus, et de gentibus non est vir mecum³⁷. » Nam ut ei tempore passionis non opus erat duodecim legionibus angelorum (poterat enim vel solus se propugnare, et mortem effugere, si voluisset, quantumvis humanum quiddam loqueretur: « Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste: verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu³⁸ »: ita hic quoque torcular calcavit solus, nullius e gentibus opus habens. At in ascensu, quod idem Isaias rursus testatur, « Decies centena millia, et milles centena millia serviliter ei ministrabant³⁹. »

A Deinde Christi præpotentiam; rerumque gestarum magnitudinem miratus inferi: « Non legatus, non angelus, sed ipse Dominus salvavit eos⁴⁰. » Zacharias: « Hæc dicit Dominus: Ecce dies venit: et stabunt pedes ejus in die illa super montem Olivarum⁴¹. » Pedes vero Dei non humans, non actuosam, quæ a pedibus manat, Dei facultatem intelligit, quemadmodum David eam quæ a manibus proficitur, manus appellavit his verbis: « Manus tuæ fecerunt me, et plasmaverunt me⁴², » sed corporeos pedes significavit; nam eam ob rem, et diem et Oliveti montem commemoravit, ut humanam, et velut circumscriptam Christi naturam indicaret. David quoque Christi a mortuis resurrectionem, ac post eam in cœlos ascensum, et ejus quasi restitutionem in integrum volens quamliquidissime ostendere, inter se dubitantes copias cœlestes inducit; carmenque per interrogationem simul ac responsum detexens sic effatur: « Attollite portas principes vestras, et elevamini porte æternales, et introibit rex gloriæ⁴³. » Igitur hi ascendentem cum corpore gloriosum Deum conspicati, et insolenti spectaculo percussi, rogare: « Quis est iste rex gloriæ? » Illi contra respondere: « Dominus fortis et potens, Dominus potens in prelio⁴⁴, » contra mortem, inferos, et diabolum; calcata enim morte, direptis interiis, fracto diabolo, ut Deus fortis nunc ascendit; ergo « attollite portas principes vestras, » Angelicarem potestatum Domino, gloriosoque rege intraturo, id est, cum corpore Deo et Patri a dextris assessoro. Idem rursus de eodem ascendente: « Exaltare super cœlos, Deus, et in omnem terram gloria tua⁴⁵, quoniam magnificata est usque ad cœlos misericordia tua; et usque ad nubes veritas tua⁴⁶, » quasi diceret: Nunc jam omnes vatium præagitationes sunt completæ. Ante enim tuus in terram adventus, e virginali sanguine corporis assumptio, miracula, Judæorum ludibria, crux, supplicium, mors, sepultura, Orci direptio, mortis internecio, post triduum ex mortuis resurrectio, nunc te gloriose redivivo, misericordia tua usque ad cœlos magnificata est, et usque ad nubes veritas tua. Unde et lætus gratum carmen Domino Propheta decantans ab humana natura (erat enim illa misere paradiso exturbata, nunc egregia Christi benignitate revocanda, et ad majestatis dextram æterni Patris collocanda): « Quis loquetur, inquit, potentias Domini, et auditas faciet omnes laudes ejus⁴⁷? » Et iterum: « Ascendit Deus in jubilo, et Dominus in voce tubæ⁴⁸. » Alibi: « In sole posuit tabernaculum suum, » cum corpore assumptionem significans; et paulo post: « A summo cœlo egressio ejus, et occursum ejus usque ad summum ejus⁴⁹. » Quibus verbis duplicem descensum e cœlis in terram, et sub terram, rursumque ex iis in cœlos ascen-

²⁹ Gen. xviii, 3, 4. ³⁰ III Reg. xviii, 38. ³¹ Isa. lxi, 1. ³²⁻³⁴ Psal. xlv, 3. ³⁵ Psal. vii, 12. ³⁶ Isa. lxi, 2. ³⁷ ibid. 3. ³⁸ Matth. xxvi, 39. ³⁹ Dan. vii, 41. ⁴⁰ Isa. lxi, 9. ⁴¹ Zachar. xiv, 4. ⁴² Psal. cxviii, 53. ⁴³ Psal. xxiii, 7, 9. ⁴⁴ ibid. 8, 10. ⁴⁵ Psal. lvi, 12. ⁴⁶ Psal. cvii, 6. ⁴⁷ Psal. cv, 2. ⁴⁸ Psal. xlv, 6. ⁴⁹ Psal. xviii, 7, 7.

sum, et gloriæ potestatisque traditionem notat : ita enim et dilectus ille evangelista ait : « Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis, qui est in cælo »⁵⁵. Et de sanctarum animarum ex inferis liberatione, atque Unigeniti ascensu, et sessione ad dexteram Patris vaticinans, et ob eam honoremque humano generi præstitum ab Opifice et totius universi procuratore vehementer exsultans ac gavisus, inquit : « Dominus regnavit, decorem indutus est »⁵⁶, » excellentiam corporis ex interitu et post interitum ejus immortalitatem ita vocans.

Atque id ita esse ex sequentibus verbis planiorem habebitis dictorum sensum, ait enim : « Induit Dominus fortitudinem, et præcinxit se virtute »⁵⁷. » Ac videte, ut hæc de inseparabili assumpto dicat, neque nunc aut pridem viribus induta est Divinitas neque in posterum induetur ; sed ante sæcula, et nunc, et cunctis insuper futuris sæculis induta est. Neque ipsa solum per se valida est, sed omnibus aliis quoque eadem ut valeant, largitur. Qua de re Danielis sententia hæc est : « Et ecce quasi visio filii hominis : et erexit me super genua mea, et super vestigia pedum meorum ; et dixit ad me : Viriliter age, et confortare : et dum loqueretur mecum, confortatus sum »⁵⁸. » Hæc ille. Nos psalmodum carmina repetamus. « Parata est sedes tua ex tunc »⁵⁹, » quando? ex quo molindæ atque fabricandæ omnis creaturæ Patri consors factus es. Siquidem œconomia tuæ arcana, ab omni æternitate præstituta, extremis temporibus sunt perfecta. Addit, ut orationem illustret : « A sæculo tu es »⁶⁰. » Et paulo post : « Testimonia tua credibilia facta sunt nimis »⁶¹, » Id est, fixa et irrevocabilia tua præcepta, quale est, quod Deuteronomio Mosis ait Deus : « Descende et contestare populum »⁶², » ut accurate observent mysteriorum seu præceptorum rationem : « Domum tuam decet sanctitudo in longitudinem dierum »⁶³. » Domum Dei intellige divinitate affectum Christum assumptum : sanctitudo et longitudo dierum, est perennis æternaque durarum naturarum unio, quæ discidium sit passura. Idem rursum : « Annuntiaverunt cæli justitiam ejus, et viderunt omnes populi gloriam ejus »⁶⁴. » Et adorantibus Filium angelis, ait : « Adorate eum, omnes angeli ejus »⁶⁵. » At Filio, qui adoretur : « Sedes tua, Deus, in sæculum sæculi, virga directiois, virga regni tui. Dillexisti justitiam, et odisti iniquitatem : propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis »⁶⁶, » et tu, qui nunc carne vestitus ad cælum regrederis, « Initio tu, Domine, terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt cæli : ipsi peribunt tu autem permanes, et omnes sicut vestimentum veterascent, et sicut opertorium

A mutabis eos, et mutabuntur : tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient »⁶⁷. »

Prophetæ Amos hæc sunt verba : « Qui ædificat in cælo ascensionem suam, et securitatem suam super terram fundat : qui vocat aquam maris et effundit eam super faciem terræ, Dominus omnipotens nomen ei »⁶⁸. » Est autem quod dicit ejusmodi : Deus ille omnipotens, universitatis architectus, qui reductas totius terræ aquas in conceptacula quædam coegit, degentibus in terra (51), ipse in carne degens, securitatem suam, quæ vera est religio, molitus fuit : solium vero suum in cælo fixit, notans assumptionem (qua assumptus in cælum sedet ad Dei Patris dextram).

CAPUT LXIV.

De Christi secundo adventu.

Consentanea sunt illa : « Et ascendit super Cherubim, et volavit super pennas ventorum »⁶⁹. » Atque alibi : « Exaltare, Domine, in virtute tua, cantabimus et psallemus virtutes tuas »⁷⁰. » Porro autem de secundo Christi adventu per Michæam Filio ait Deus : « Surge et tritura : quia cornu tua pōnam ferrea, et ungulas tuas ponam areas : et commines populos multos »⁷¹. » et iterum : « Surge judicare apud montes : et audiant colles vocem tuam. Audite, montes, judicium Domini, et valles, et fundamenta terræ ; quia judicium Domino adversus populum suum ; et cum Israel judicabitur »⁷². » Per Isaiam vero Deus sic : « Justitia mea non elongabitur : et salutem, quæ a me est, tardare non faciam »⁷³. » Sophonias : « Timete a facie Domini Dei, quia prope est dies Domini »⁷⁴. » Zacharias : « Hæc dicit Dominus omnipotens : Ecce Vir, Oriens nomen ejus ; et ab inferioribus ipsa orietur, et seledit super throno suo »⁷⁵. » Isaias vero iterum : « Indutus est justitiam quasi lorcam, et posuit galeam in capite : et circumdatus est vestimento vindictæ, et pallio zeli, quasi retributurus retributionem opprobrium adversariis suis, et vindictam hostibus suis : insulis vicem reddet. Et timebunt qui ab Occidente nomen Domini, et qui ab ortu solis nomen ejus inclutum. Veniet enim quasi fluvius violentus ira ejus : veniet cum furore. Et veniet ex Sion qui liberat, et avertet impietates a Jacob, dixit Dominus omnipotens »⁷⁶. » Et David : « Exsurge, Domine, in ira tua, et exaltare in finibus inimicorum tuorum : et exsurge, Domine Deus meus, in præcepto quod mandasti, et synagogi populorum circumdabit te : et propter hanc in altum regredere : Dominus judicat populos »⁷⁷. » Vide ut apta et composita sit sententia. Explicata primum

⁵⁵ Joan. iii, 13. ⁵⁶ Psal. xcii, 1. ⁵⁷ ibid. ⁵⁸ Dan. x, 16, 18, 19. ⁵⁹ Psal. xcii, 2. ⁶⁰ ibid. ⁶¹ ibid. 5. ⁶² Exod. xix, 21. ⁶³ Psal. xcii, 5. ⁶⁴ Psal. xcvi, 6. ⁶⁵ ibid. 8. ⁶⁶ Psal. xlii, 7, 8. ⁶⁷ Psal. ci, 26. ⁶⁸ Amos ix, 6. ⁶⁹ Psal. xvii, 11. ⁷⁰ Psal. xx, 14. ⁷¹ Matth. iv, 13. ⁷² Mich. vi, 1. ⁷³ Isa. xlvi, 13. ⁷⁴ Soph. i, 7. ⁷⁵ Zach. vi, 12. ⁷⁶ Isa. lix, 17, 18, seqq. ⁷⁷ Psal. vii, 7-9.

(51) Imperfectus et obscurus sensus.

his verbis ex inferis resurrectione : « Exsurge, Domine in ira tua, » id est furore gloriæ tuæ ad Judææ internectionem : subjungit : « Exaltare in fluitibus inimicorum tuorum ; » in cælo una cum angelis super nubes conscendens : « Et exsurge, Domine Deus meus, in præcepto quod mandasti, » quando? cum in terra corporatus visus es, et inter homines versatus. Gemini sunt autem et illa evangelistæ verba : « Tunc sedebit Filius hominis super sedem majestatis suæ : et congregabuntur ante eum omnes gentes, et separabit eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab hædis ⁷⁵, » quod idem est cum illo prophético : « Et synagoga populorum circumdabit te. » Cæterum ut æternum ac perenne tempus significet, addit : « Et propter hanc (causam, ob verum nempe judicium) in altum regredere, » ostendens alium justum judicem esse nullum, nisi te solum, qui prius ad hominum salutem, post ad judicium e cælo descendisti, rursumque in cælos ascendisti. Ideoque charus ille discipulus tonat : « Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis, qui est in cælo ⁷⁶. » Jeremiæ quoque hæc sunt verba : « In tempore illo vocabunt Jerusalem solum Domini : et congregabuntur omnes gentes ad eam ⁷⁷. » Quin et Salomon ait : « Repelle iram a corde tuo, et aufer malitiam a carne tua : usquequo non obtenebrescet sol, et luna et stellæ non dabunt lumen suum ⁷⁸. » his verbis secundum Christi adventum innuens, cum universum hoc omne mutabitur, et quasi refingetur. Et David : « Quoniam ecce reges terræ congregati sunt, convenerunt in unum : ipsi videntes sic admirati sunt, conturbati sunt, commoti sunt, tremor apprehendit eos : ibi dolores, ut parturientis ⁷⁹. » Et Michæas : « Ecce dies Domini venit ardens ut cilbanus : et comburet : erunt omnes impii et peccatores, sicut stipula ; et succendet eos dies veniens : et non relinquetur ex eis ramus, neque radix ⁸⁰. » Aggæus : « Adhuc semel ego commovebo omnes gentes ⁸¹. » Isaias : « Induam cælum tenebris, et quasi cilicium ponam operimentum ejus ⁸². » David : « Deus deorum Dominus locutus est, et vocavit terram a solis ortu usque ad occasum : ex Sion species decoris ejus : Deus manifeste veniet ⁸³. » Non, ut ante, mansuetus, quasi mitis agnus, quasi gutta leniter in vellus defluens, quasi ovis ad cædem pertracta, et quasi agnus innocens ducendus ad victimam ; sed gloriose veniet, id est, regie, atque ut Deum decet, augustis stipatus angelis, cunctisque copiis cælestibus comitatus, ab omni æternitate, in omnemque æternitatem, et insuper regnans. Igitur « veniet Deus noster, et non silebit : ignis in conspectu ejus exardescet, et in circuitu ejus tempestas valida. Advocabit cælum

A desursum, et terram discernere populum suum. Congregate illi sanctos ejus, qui ordinant testamentum ejus super sacrificia ⁸⁴. » Et alibi : « Semel locutus est Deus ; duo hæc audivi ; » quænam illa? in terra Deus, in cælis homo. Adit orationem confirmans : « Quia potestas Dei est : et tua, Domine, misericordia : quia tu reddes unicuique juxta opera sua ⁸⁵. » Eunque secutus Paulus vociferatur : « In eo enim, in quo passus est ipse, potens est et eis, qui tentantur, auxiliari ⁸⁶. » Et per Sophoniam Deus Pater confirmat : « Et tribulatio homines et ambulabunt ut cæci, quia Domino peccaverunt ⁸⁷. » Videtis? non dixit : Quia mihi peccaverunt, sed, « Domino ; » charissimo enim Filio pœnas irrogarunt, secundum assumptum. Ideo « effundam sanguinem eorum sicut pulverem, et carnes eorum sicut stercora boum : et argentum eorum, et aurum eorum ventilabo tanquam pulverem ; et non poterit ertere eos in die iræ Domini : quoniam in igne zeli ejus consumetur omnis terra ⁸⁸. »

Observate sane, non ait : In die iræ meæ, sed : « In igne zeli ejus, » Unigenito judicii potestatem tribuens. Itaque et meus Servator ait : « Neque Pater judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio ⁸⁹. » Et de Filio David : « Ignis ante ipsum præcedet, et inflammabit in circuitu inimicos ejus ⁹⁰. » En ut Deus iterum veniet corporatus ; nam quas alias inimicitias Christo potuerunt homines objicere, secundum divinam ejus et immortalem naturam, nisi humana supplicia, quæ a Judæis sustinuit? Quapropter vae illius inimicis ea die. Idem rursus : « Annuntiabunt cæli justitiam ejus : quoniam Deus judex est ⁹¹. » Ezechiel vero sic habet : « Consurgant, ascendant omnes gentes in vallem Josaphat ; quia ibi sedebis, ut judicem omnes gentes in circuitu. Emitte falces, quoniam maturavit messis ; introite, calcate, quia plenum est torcular ; redundant torcularia, quia repleta sunt mala eorum. Sonitus exauditi sunt in valle justitiæ : sol et luna obtenebrabuntur, et stellæ occidere facient splendorem suum : Dominus autem de Sion clamabit, et de Jerusalem dabit vocem suam : et movebitur cælum et terra. Dominus autem parcat populo suo ⁹². » Et Moses : « Judicabit Dominus populum suum : et in servis suis consolabitur ⁹³. » Servos appellans sanctos, qui et meditantur justitias ejus, et faciunt mandata ejus. *Populum* vocat impios et nocentes peccatores : unde hos judicabit, in illis consolabitur ⁹⁴. Isaias hæc ita prosequitur : « Ecce Dominus sicut ignis veniet, et sicut procella currus ejus, reddere in furore ultionem suam, et increpationem suam in flamma ignis ; in igne enim Domini judicabitur omnis terra ⁹⁵. » David : « Læ-

⁷⁵ Matth. xxv, 31. ⁷⁶ Joan. iii, 13. ⁷⁷ Jere. iii, 17. ⁷⁸ Eccl. xi, 10 ; xii, 2. ⁷⁹ Psal. xlvii, 5, 6. ⁸⁰ Malach. v, 1. ⁸¹ Agg. ii, 23. ⁸² Isa. l, 5. ⁸³ Psal. xlix, 1. ⁸⁴ ibid. 3, 4. ⁸⁵ Psal. lxi, 12, 13. ⁸⁶ Hebr. 2, 18. ⁸⁷ Soph. i, 17. ⁸⁸ ibid. 18, 19. ⁸⁹ Joan. v, 22. ⁹⁰ Psal. lxxxix, 3. ⁹¹ Psal. xlix, 6. ⁹² Iuxta Joel iii, 12-16. ⁹³ Deut. xxxii, 36. ⁹⁴ II Mach. vii, 6 ; Psal. cxxxiv, 14. ⁹⁵ Isa. lxi, 15.

ventur cœli, et exsulet terra : commoveatur mare A et pleuitudo ejus : gaudebunt campi, et omnia que in eis sunt. Tunc exsultabunt omnia ligna silvarum a facie Domini, quia venit : quoniam venit judicare terram. Judicabit orbem terræ in æquitate, et populos in veritate sua⁹⁶. » Itane, vates? cum mortales omnes horrere atque ad Dei aspectum tremere alii prophetae prædicant, tu cœlum, terram, saltus, atque colles gaudere ac ovare canis? Sane, inquit : Nam veniens Deus iis qui se ut Deum agnoverint, et præcepta servaverint, immortalitatem, perennem vitam, atque regnum largietur; dicet enim : « Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi⁹⁷. » Quod si omnes campi, cunctæque arbores silvestres gaudebunt et ovabunt, at in priore adventu, tunc enim gaudium, et ovationem omnia nacta sunt : cæterum in secundo justii duntaxat iis potientur. Siquidem execrabilia, atque in exteriorum ignem abeuntes, ingentem, intolerabilem, acerrimam ustulationem sentient. Quare cum dicit, « Quia venit, » priorem adventum significat; cum repetit, « Quoniam venit judicare terram, » alterum repræsentat, quo non libertas atque salus, sed damnatio ac supplicium agitur. Nam Creator et Dominus cum inclinans cœlos descendit, ac benignitatem suam probavit; tum de humanitate, tum de judicio testatus est : de illa cum ait : « Qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet : et omnis qui vivit et credit in me, non morietur in æternum⁹⁸. » Tandem alibi declarat benignitatem : « Non veni vocare justos, sed peccatores ad poenitentiam⁹⁹. » De judicio agens ita loquitur : « Si non venissem, et locutus fuisset eis, peccatum non haberent : nunc autem excusationem non habent de peccato suo¹; » et rursus : « Qui me negaverit coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo, qui in cœlis est². » Atque id verum esse ostendit Vates : « Confundantur omnes qui adorant sculptilia, et qui gloriantur in simulacris suis³. » Idemque de perditæ sceleratis : « Imple facies eorum ignominia, et quærent nomen tuum, Domine. Erubescant et conturbentur in sæculum sæculi : et confundantur et pereant⁴. »

Docent autem poenarum finem fore, et piaculari igne peccata consumptum iri existimant, ac sic denique ad perennem vitam atque voluptatem transire expectant, interpretatione illius Pauli sententiæ : « Quia in igne revelabitur; et uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit : si cuius opus arserit, detrimentum patietur : ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem⁵. » Sed (52) enim nentiquam suppliciorum finem hæc astruunt, sed contra potius eorum augmentum; (et id quidem semper

fore, et peccatorem in æternum) comburendum servatum (53) iri⁶. » Et id quidem integrum mansurum, et peccatorem in æternum comburendum reservatum iri. Licet ipsi illud quod non consummat (54), et semper in flamma retineat, argumentum salutis et remissionis arbitrentur. Si vero dictis sancti Pauli sic adversantur, et, ut non oportebat, contradicant, tamen a sancto Davide relarguuntur. Sic enim ipse docuit aperte, confusionem, et conturbationem, et in infernum conversionem sempiternam fore, mendax est illorum expectatio alicujus vel levissimæ cessationis. Et alio psalmo quidem dicit : « Quoniam probasti nos, Deus : igne nos examinasti sicut examinatur argentum : induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro; imposuisti homines super capita nostra. Transivimus per ignem et aquam, et induxisti nos in refrigerium⁷. » Sed hic tantum. Non enim nisi solam præsentis vitæ inæqualitatem, et humanarum rerum conversionem, ac vicissitudinem iis verbis declaravit. Hic eorum perniciem exploratus demonstrans, subdit : « Et cognoscat quia nomen tibi Dominus : tu solus Altissimus in omni terra⁸. » Tu solus supremus es, qui solus e supremis descendisti, solusque citra peccatum homo factus, ab omni æternitate Dominus et totius universi rex atque Deus es. Consonat Davidi de æterno supplicio et Isaias : « Veniet omnis caro, ut adoret in conspectu meo in Jerusalem, dicit Dominus. Et egredientur, et videbunt cadavera hominum, qui prævaricati sunt in me. Vermis enim eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur : et erunt in visionem omni carni⁹. » Daniel quoque in eundem modum de æternitate suppliciorum : « Multi de his qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt; alii in vitam æternam, et alii in opprobrium et confusionem æternam. Et intelligentes fulgebunt quasi splendor firmamenti : et de justis plurimi, quasi stellæ in sæcula, et ultra¹⁰. » Quod si hæc vaticinia dicta insane ardebunt evertere, Domini certe exploratis verbis continebuntur, negantis majorem esse hero servum, aut præstare discipulum magistro. Ille enim proprie et vere magister est, qui Dei et Patris voluntatem, cui est potestate, et honore, atque natura par, non tantum auditu edoctus discipulis prodidit. Quæ est autem liquida Servatoris sententia? « Et ibunt hi in supplicium æternam (de sordibus loquens) : justii autem in vitam æternam¹¹. » Et Michæas : « Ecce venit, dicit Dominus omnipotens : et quis sustinebit diem adventus ejus, aut quis ferre poterit ut aspiciat eum? quia ipse ingreditur, quasi ignis confessoris, et quasi herba lavantium. Sedebit confans, et

⁹⁶ Psal. xcvi, 11, 12. ⁹⁷ Matth. xxv, 34. ⁹⁸ Joan. ii, 25, 26. ⁹⁹ Matth. ix, 13. ¹ Joan. xv, 22. ² Matth. x, 55. ³ Psal. xcvi, 7. ⁴ Psal. lxxxii, 17. ⁵ I Cor. iii, 13, 14. ⁶ ibid. 15. ⁷ Psal. lxxv, 11, 12. ⁸ Psal. lxxxii, 19. ⁹ Isa. lxvi, 25. ¹⁰ Dan. xii, 2, 3. ¹¹ Matth. xxv, 46.

(52) Interpres omisit 12 lineas.
(53) 1° 3609.

(54) Vel forte consummat.

emundam sicut argentum, et sicut aurum ¹⁵. » A Quid illi Davidis geminum est : « Ignis ante ipsam præcedet, et inflammabit in circuitu inimicos ejus ¹⁶. » Salomon ita rem proponit : « Tunc stabunt justi in magna constantia adversus eos, qui se angustiaverunt, et qui abstulerunt labores eorum. Videntes turbabuntur timore horribili, et mirabuntur in subitatione inexpectatæ salutis ¹⁷. »

Cæteram David non iudicium modo, sed locum adeo iudicii prodidit, in hæc verba : « Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus : Stantes erunt pedes nostri in atriis tuis Jerusalem : Jerusalem, quæ ædificatur ut civitas, cujus participatio ejus in idipsum; illuc enim ascenderunt tribus, tribus Domini, testimonium Israel, ad constituendum nomini Domini : quia illic sederunt in iudicio, sedes super domum David ¹⁸. » Et Isaias : « Tunc stabit in iudicio Dominus, et statuet ad iudicium populum suum. Ipse Dominus ad iudicium veniet cum senioribus populi, et cum principibus ejus ¹⁹. » Et rursus : « Hæc dicit Dominus. Die illa illucescet Deus in consilio cum gloria super terram, ut exaltet et glorificet residuum Israel. Et erit, quod reliquum fuerit in Sion, et quod remanserit in Jerusalem, sancti vocabuntur omnes scripti ad vitam in Jerusalem. Abluet enim Dominus sordem filiorum et filiarum Sion, et emundabit sanguinem de medio eorum in spiritu iudicii, et spiritu combustionis ²⁰. » Ubi per duo iudicia requietem atque pœnam significat. « Et veniet Dominus, et erit omnis locus montis Sion, et omnia quæ in circuitu ejus sunt, obumbrabit nubes per diem, et tanquam fumo, et luce ignis ardente per noctem, et omni gloria protegetur. Et erit in umbram ab astu per diem, et in protectionem, et in absconsionem ab asperitate et pluvia ²¹. » « Et humiliabitur homo, et dehonorabitur vir, et oculi sublimes humiliabuntur; et exaltabitur Dominus Sabaoth in iudicio, et Deus sanctus glorificabitur in justitia ²². » Et alibi : « Prope est dies Domini, et contritio a Deo veniet. Propter hoc omnis manus dissolvetur, et omnis anima hominis formidabit. Turbabuntur legati, et dolores eos tenebunt, quasi mulieris parturientis : et condolebunt alter ad alterum, et stupebunt, et faciem suam quasi flamma, mutabunt. D Ecce enim dies Domini venit insanabilis, furoris et iræ, ad ponendum orbem terræ desertum, et peccatores perdendos ex eo. Stellæ enim cœli et Orion, et omnis ornatus cœli, non dabunt lumen; et obtenebrabuntur oriente sole; et luna non dabit lumen suum. Et mandabo universæ terræ mala, et impiis peccata eorum; et perdam superbiam iniquorum, et contumeliam superbiorum humiliabo. Et erunt qui derelicti fuerint, honorati magis quam aurum

incoctum : et homo magis honoratus erit, quam lapis de Saphir. Cœlum enim indignabitur, et terra concutietur a fundamentis suis, propter furorem iræ Domini Sabaoth, in die illa, quæ supervenerit furor ejus ²³. » Alio loco sic idem isthæc prosequitur : « Consurget Dominus Sabaoth in valle Gabaon : cum furore faciet opera sua, amaritudinis opera : furor ejus alieno utetur, et amaritudo aliena et vos nolite lætari, neque confortentur vincula vestra : quia consummatas et abbreviatas res audivi a Domino Sabaoth, quas facturus est super omnem terram ²⁴. » Et capite sequenti hæc habet : « Cum viderint opera mea, sanctificabunt nomen meum, et sanctificabunt sanctum ipsius Jacob et Deum Israel timebunt ²⁵. » Amos hæc reliquit : « Qui ædificat in cœlo ascensionem suam, et securitatem suam super terram fundat : qui vocat aquam maris, et effundit eam super faciem terræ ²⁶. »

Notate diligenter conceptam inverso ordine sententiam. Nam quod dicit, hujusmodi est : Omnipotens ille, et universi molitor Deus, qui maris aquas in totius terræ solum effundit, ad extremum in terram suam stabilitatem defigens, id est, citra peccatum homo factus (nam stabilitas sit Filii corpus) incarnatus, et contracto corpore inter nos servos versatus, suos in cœlo gradus ædificavit. Joel : « Sol convertetur in tenebras, et luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus et illustris. Et erit : Omnis qui invocaverit nomen Domini, salvus erit ²⁷. » Et per Sophoniam Deus : « Tribulabo homines, et ambulabunt ut cæci, quia Domino peccaverunt ²⁸. » Equidem non dixit Deus; quia mihi peccaverunt, sed Domino scilicet charissimo Filio. Itaque et Dominus meus majores vestros alloquens ait : « In iudicium ego in hunc mundum veni : ut qui non vident, videant, et qui vident, cæci fiant ²⁹. » Jeremias : « Aspexi super terram : et ecce nihil : et in cœlum; et non erant lumina ejus, et vidi montes; et ecce erant tementes, et omnes colles turbatos a facie Domini ³⁰. » Et David : « Vidit, et commota est terra : montes et omnes colles sicut cera fluxerunt : quia venit Dominus, quoniam venit iudicare terram ³¹. » — « Iudicabit orbem terræ in æquitate, et populos in veritate sua ³². » Veritas autem est ipsius Unigenitus, ut in Evangelio ipse confirmat : « Ego sum via, veritas et vita ³³. » Et Isaias iterum : « Exaltabitur Dominus solus in die illa; et arguet populum multum ³⁴. » Quoram verborum hic est sensus. Veniet Christus in sublimi, inque sua divina majestate, qui condemnabit non omnes, sed refractarios, et eum non reveritos. Et per Ezechielem Deus : « Unumquemque in viis suis iudi-

¹⁵ Iero Malach. III, 2. ¹⁶ Psal. xcvi, 3. ¹⁷ Sap. v, 4. ¹⁸ Psal. cxxi, 4-5. ¹⁹ Isa. III, 13. ²⁰ Isa. IV, 4-4. ²¹ Ibid. 5, 6. ²² Isa. v, 15, 16. ²³ Isa. XIII, 6-13. ²⁴ Psal. xxviii, 21. ²⁵ Isa. xx, 23. ²⁶ Amos ix, 6. ²⁷ Joel II, 31. ²⁸ Soph. I, 17. ²⁹ Joan. xi, 39. ³⁰ Jerem. IV, 25. ³¹ Psal. xcvi, 4, 5. ³² Psal. xcv, 13. ³³ Joan. xiv, 6. ³⁴ Isa. II, 11, 4.

cabo vos domus Israel²². » Vivo ego, dicit Dominus. Quid ait vates? Itane ut vitæ auctorem vivere profiteare, qui spiritum et vitam cunctis viventibus inspiraverit. Sane, inquit, non secundum divinam naturam Deum vivere confirmo, nihil minus (jam ea immortalis est ac perennis) sed secundum humanam. Factus enim est propter nos homo ille hominum amantissimus, et corruptelæ permissum corpus ad extremum immortale et incorruptum reddidit, ac perpetuo victurum produxit. Et quis vero est, qui eum peremit? Israelis genus, qui Pilatum sic aggressi sunt: « Domine recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc vivens: Post tres dies resurgam. Jube ergo custodiri sepulcrum, usque in diem tertium: ne forte veniant discipuli ejus, et furentur eum nocte, et dicant plebi: Surrexit a mortuis: et erit novissimus error pejor priore²³. » Quapropter velut ex ejus persona clamat Ezechiel: Equidem non sum, quod falso rêmini Judæi, mortuus, sed ita vivo, ut pro suis quemque moribus sim judicaturus. Vere enim gloriosum videbitis, ut cum divino Zacharia loquar²⁴, quem confixistis. Salomonis quoque hæc sunt verba: « Dominus corda omnium noscit: et qui figuravit spiritum omnibus, ipse novit omnia, qui reddit unicuique juxta opera ejus²⁵. » Unde et Dominus meus Salomonis sententiam confirmans in Evangelio ait: « Patet non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio²⁶. »

Cæterum, ut firmiorem eorum quæ diximus, veritatem statuamus, veniat ad partes et Daniel ille admirabilis, vir gratosus, et quæ corporatus adhuc obiens in terra, ingentia, supraque humanum captum posita, conspexit, edat. « Aspiciebam, inquit, in visione noctis: et ecce cum nubibus cœli, quasi Filius hominis veniens; et usque ad Antiquum dierum pervenit; et obtulit se in conspectum ipsius: et datus est illi principatus, et honor, et regnum. Et omnes populi, tribus, et linguæ ipsi servient. Potestas ejus, potestas sempiterna, quæ non per-

²² Ezech. xxxviii, 41. ²³ Matth. xxvii, 63, 64. v, 22. ²⁴ Dan. vii, 13-16. ²⁵ Dan. xii, 1-2.

(55) S. Greg. Nazianz. in S. Pascha.

A transibit: et regnum ejus, quod non corrumpetur. Horruit spiritus meus, in habitu meo, et sensus meus, et cor meum turbatum fuit. Et accessi ad unum assistentium, et veritatem quærebam ab eo discere de omnibus his. Et dixit mihi veritatem, et interpretationem sermonum notam mihi fecit²⁷. — « Et, in tempore illo consurget Michael princeps magnus, qui stat pro filiis populi tui. Et erit tempus tribulationis tribulatio qualis non fuit, ex quo factus est homo super terram, usque ad tempus illud. Et in tempore illo salvabitur populus tuus omnis, qui scriptus fuesit in libro: et multi de his qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt, alii in vitam æternam, et alii in opprobrium et confusionem æternam. Et intelligentes fulgebunt quasi stellæ in sæcula, et ultra. Et tu Daniel claude sermones, et signa librum usque ad tempus consummationis, donec doceantur multi, et multiplicetur scientia²⁸. »

Atque in hunc modum nos quoque contra Ecclesiæ lupos, velut ejus alumni decertavimus. In quo si pro dignitate diximus; habendæ Deo grates, sin minus, etiam sic habendæ grates inenarrabili, et incomprehensæ ac præstanti ejus divinitatis gloriæ, quam non humana solum ac terrestri natura, ut meretur laudare nequit, sed Ipsæ adæo cœlestes virtutes id assequi non possunt. Si enim vel angeli ægre ad tantam dignitatem assurgant, inquit, Gregorius ille theologia excellens (55); quin addit; siquidem illis etiam ad æmmas et extremas laudes fas sit contingere. Nos quidem certe (illius clementia perspecta) veritatis studium, quasi vidua illa duos terencios, sanctum et sacrum esse jussimus. Nam ex sacra Scriptura id Deo gratum esse didicimus, quod pro virili elaboratum est. Igitur Regi sine principio, et immortalis sæculorum Auctori, soli sapienti Deo, gloria, potestas, honor atque cultus cum Unigenito, et ejusdem naturæ, ac comperenti Filio, et ter sancto, bono ac vivifico Spiritu, nunc et semper, atque in omnem perpetuitatem. Amen.

²⁶ Zachar. xii, 10. ²⁷ Prov. xxiv, 42. ²⁸ Joan.

SÆCULI DUODECIMI DE TERRA SANCTA SCRIPTORES QUINQUE.

LEONIS ALLATHI PRÆFATIO

In Synnecis Colonis Agrippinæ 1633, In-12.

Dum Chii varia manuscripta, Nilusi præstantissime, locis e variis conquisita, evolvo sedulus, venit in manus meas Joannis Phocæ locorum Palestinæ et Syriæ compendiaria descriptio, caractere mi-

nutissimo, in charta bombycina, non multum eleganter exarata. Novitate argumenti atque auctori plectus, animum figo, et perlego. Auctor elegans et accuratus, prout illa ferebant tempora, visus est: quare copiam illius mihi destinaveram; sed, alii interceptus negotiis, neglexi. Post multos annos, cum manuscriptos, quos ipse videram, codices Romæ in memoriam revocarem, interque familiaria colloquia sermo de locis sanctis incidisset; Phocas in animum rediit, ingensque subsecutum est desiderium, illud mihi, utcumque possem, comparandi. Scripsi, rescripsi amicis, illi etiam qui mihi utendum dederat; rogans, rogans, obsecrans, promissis etiam rem egi. Sed verba feci mortuis: ad reliqua omnia, præterquam ad hoc unum, semper in promptu responsum fuit. Quare quievi tandem animo. Verumtamen anno elapso, cum in spe rerum aliarum versarer, literæ mihi ab amico, qui Chio tunc veniebat, reddi. Dum nomina recognosco, en, celo missus Phocas apparuit, non aliena manu descriptus, sed ipsum autographum, quod Chii conspexeram, a reliquo volumine, cui erat annexum, avulsam. Quanta perfusus fuerim lætitia frustra conarer dicere. Non reportassem bonum tantum, si thesaurum invenissem. Illius itaque versionem me accinxit, et aliquot dies in eo exponendo insumpsi. Joannes, Creta oriundus, patrem habuit Matthæum, qui postea monachum induens in Patmo insula se exercens, diem obiit: ipse, ætate grandior, sub Emmanuele Commeno munere militiæ tulit. Meminit ipse cap. 24, de sene Ibero: Πάλαι ἐπὶ χρόνοις συχνοῖς ἐν τῷ περὶ τὴν θάλασσαν τῆς Ἀτταλίας πεπηγότι λίθῳ, τοὺς ἀσκητικῶς διαύσας πόνους, ὅτε καὶ ἡμεῖς τῷ ἀνδρὶ ἐνετύχομεν, τῷ θωιδίμῳ βασιλεὶ καὶ Πορφυρογενήτῳ τῷ Κομνηνῷ συστρατεύμενος. Qui pridem per plures annos in sæto, ad mare Attaliæ fundato, laboribus continuis sudoribusque sese exercuerat; ibique nos cum allocuti fuimus, dum una cum celeberrimo imperatore et Porphyrogenneta Commeno militavimus. Ejusdem Emmanuelis meminit alibi sæpius hoc eodem libello. Ducta uxore, ex ea filium habuit. Ejus nomen a compaginatoribus libri, dum cultro foliorum extremitates æquarunt, abscissum est. Postea monachus factus, invisit loca sancta anno 1185. Et hæc omnia habeo ex notula, quæ rubelis litteris in margine additur: Συγγραφεῖσα παρὰ Ἰωάννου ἱερέως τοῦ εὐσεβεστάτου Φωκᾶ, υἱοῦ Ματθαίου μοναχοῦ τοῦ ἐνασκούντος ἐν Πάτμῳ τῇ νήσῳ, ὅσπερ εἶδς τοῦς ἁγίους τόπους εἰς χιλοὺς ρπε'. Scripta a Joanne sacerdote piissimo Phoca, filio Matthæi monachi, qui se exercet in Patmo insula; qui vidit sancta loca anno 1185. In fronte vero libri scriptum erat: Υἱὸς ἱερέως τοῦ Φωκᾶ ἐκ τῆς Κρήτης, γράφω νῦν, τοῦνομα.... *Filius sacerdotis Phocæ Cretensis scribo nunc, nomine....*

Sed ne Phocas noster palaret solus, socios ei dedimus binos, alias a Morello, qui eos e bibliotheca Vaticana per Sirmundum habuerat, misere et infeliciter editos, Epiphanium monachum Hagiopolitam prosa oratione, et alium carmine politico, hæc eadem loca persequentes. Omnia, inquam, ibi sic scatent erroribus, ut multis in locis vix intelligi possint. Quare, ut cultiore habitu compareant, Epiphanium ad manuscriptum Vaticanum, unde transumptus erat, restitui; ex quo ferme omnia, quæ scrupulum injicere poterant, corriguntur. Interpretationem etiam Latinam ad verba Græca interpolavi: ut non tantum Græce, sed etiam Latine, concinnior exiret. Carmina Græca ex manuscripto meo supplervi; quæ a Maximi Planudæ sint, in dubium verti poterit, cum in meo nullum auctoris nomen præferant, quemadmodum et in Vaticano; quamvis in hoc, ante et post dicta carmina, nonnulla sunt, quæ Planudæ nomine notantur, non alieno ac ista carmina characterem exarata. In codice manuscripto Viennensi, quem vidit doctissimus et eruditissimus Lucas Holstenius, hæc Carmina tribuebantur Perdicæ, protonotario Ephesino. Περδίκου Πρωτονοταρίου τῆς Ἐφέσου Ἐκφρασις διὰ στίχων περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις κυριακῶν θεαμάτων. *Perdicæ protonotarii Ephesini Expositio, carmine, spectaculorum Dominicorum et memorabilium, quæ Hierosolymis videntur.* Titulus non unus in omnibus est; alii enim legunt, περὶ θεαμάτων, *De spectaculis*; alii, περὶ θεμάτων, *De thematibus*; alii, περὶ θαυμάτων, *De miraculis*. Θεαμάτων tamen aliis proposuerim.

Additur Anonymus de iisdem locis, communi Græcorum lingua quidem, diligenter tamen, conscriptus, et in rebus narrandis accuratus; a quo tantummodo repetere valeas Christianæ pietatis ac religionis, erga loca sacrosancta, præclarissima vestigia; ob molis exiguitatem vix visus traducendus in linguam Latinam, traductus tamen.

Eugesippum, de distantibus locorum Terræ Sanctæ, humanissimi Caroli Moroni beneficentia habui. Non videbatur tanti non nemini: verum, cum rarus admodum sit et antiquus, ne quis, hujuscemodi nomine majora sibi fingens, illius privatione indoleat, hortatu amicorum cum aliis de Terra Sancta scriptoribus publicandum censuimus. Aliorum dignitate, gloriam, si quæ fuerit, in se transvehet.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΦΩΚΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝ ΣΤΟΙΧΕΙ

ΤΩΝ ΑΠ' ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ ΜΕΧΡΙΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ ΚΑΣΤΡΩΝ, ΚΑΙ ΧΩΡΩΝ, ΣΥΡΙΑΣ, ΦΟΙΝΙΚΗΣ, ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗΝ ΑΓΙΩΝ ΤΟΠΩΝ

JOANNIS PHOCÆ

COMPENDIARIA DESCRIPTIO

CASTRORUM ET URBIUM, AB URBE ANTIOCHIA USQUE HIEROSOLYMAP; NEC NON SYRIÆ, AC PHENICIÆ, ET IN PÆLESTINA SACRORUM LOCORUM.

1. An vero nos ipsi, qui sacrosanctis spectaculis animam explevimus, locaque oculis usurpavimus, in quibus Deus olim versatus est, et fugientem populum per Moysen ex Ægypto in signis et prodigiis deduxit; manu valida populis, eorumque dynastis, Seon rege Amorrhæorum, et Og rege Baan, et universis regnis Chanaan debellatis, atque excelso brachio, in eorum loco, peregrino populo collocato; quem in tantum auxit atque ampliavit, quantum nobis divinæ Litteræ ingerunt, quæque postremis deinde temporibus per Unigeniti sui divinam incarnationem sanctificavit, admirando nostræ renovationis opere absoluto: An nos, inquam qui hæc perspeximus, soli participes erimus, heluones et gurgites in cibis devorandis æmulati? Ast ubinam gentium naturalis societas et mutuus amor, per quæ dilectio ostenditur, et humanæ conditio naturæ, veluti lineamentis quibusdam, exprimitur? Res itaque pro viribus aggreudienda est, ut veluti in tabula, locorum situm, atque ac imagines, verbis depingamus, et, quæ nos ipsi spectavimus, media scriptura, rerum hujuscemodi studiosis enarremus. At vero illis qui ea loca perviderunt, frustra nos operam sumere videbimur, etenim si sermoni ea mens est, ut aspectum imitetur; et omnis imitatio exacta discussionē inferior est, sequitur, me etiam minorem illis lætitiæ comparaturum, ea voluptate quæ ipsis per oculos incedit. Quid porro sermo? eos expressius instruet, qui oculis sacra illa loca non perlustrarunt, sæpe etiam et eos, qui ea narrantibus occurrunt, quam illi, qui sine ullo examine enuntiant, imo et iis qui intuiti sunt, voluptatem aliquam conciliabit, si quæ conspiciere dulce, ea etiam suave est audire.

2. Exstabat, tum cum erat ad Orontem Antiochi Theopolis, theatrorum magnitudine, stœarum splendoribus, templorum structuris, copia item civium, et divitiarum magnificentia, superba ac tumens: lateque cæteras fere orientales urbes extiperabat:

α'. Τί δὲ οἱ τῶν ἱερῶν κατατροφῆσαντες θεαμάτων ἡμεῖς, καὶ τόπους ἰδόντες, ἐφ' οἷς θεὸς κάλλει μὲν ἐχηρημάτισε, λαὸν φυγάδα διὰ Μωσέως ἐξ Αἰγύπτου ἐν τέρασι καὶ σημεῖοις μεταγαγὼν χειρὶ κραταίῃ, πατάξας ἔβη καὶ δυνάστας αὐτῶν, τὸν Σηὼν βασιλεὺς τῶν Ἀμωρραίων, καὶ τὸν Ὠγ βασιλεὺς τῆς Βαβυλῶν, καὶ πάσας τὰς βασιλείας Χαναάν καὶ ἐν βραχίονι ὕψηλῳ ἐγκαθιδρύσας ἐκεῖ λαὸν ἑπηλυόν, καὶ τοσοῦτον αὐξήσας ὅσον αἱ θεαὶ παριστῶσι Γραφαί, ἐπ' ἐσχάτων δὲ διὰ τῆς τοῦ Μονογενοῦς αὐτοῦ θείας ἐνανθρωπήσεως καθαγιασὰς αὐτοὺς, καὶ τὸ θαυμαστὸν ἔργον τῆς ἡμῶν ἐκτελέσεως ἀναπλάσεως, μόνου τοῦ ἀγαθοῦ τοῦδε μετὰσχωμεν, τοὺς λίχνους περὶ τῆς βρώσεως μιμούμενοι; Καὶ ποῦ τὴ κοινωνικὴν καὶ φιλάλληλον φανεῖται, δι' ὧν τὴ τῆς ἀγάπης ἐμφανέται χρῆμα, καὶ τὸ τῆς ἡμῶν φύσεως ἰδιουσιδὲ χαρακτηρισθῆναι; Ἐγγειροτέον οὖν ὡσεὶ δύναμις, ἢ ὡς ἐν πίνακι τὸ διάγραμμα διὰ τοῦ λόγου εἰκονοεργήσωμεν, καὶ ἄπερ ἀμέσως εἶδομεν, διὰ μέσου τοῦ γράμματος τοῖς φιλοθέοις καθιστορήσωμεν. Τοῖς μὲν οὖν τοὺς τόπους θεασαμένοις, περιεργόν τι δόξω ποιεῖν. Εἰ γὰρ τῷ λόγῳ σκοπὸς μιμεῖσθαι τὴν θεάν, πᾶσα δὲ μέμησις ἤττον πῶς φαίνεται τῆς ἀκριθείας, δῆλον ὡς ἤττον εὐφρανῶ τῆς διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἐνδοουθείσης αὐτῆς [ἴσ. αὐτοῖς] ἡδονῆς. Τί οὖν ὁ λόγος; τοὺς εἶπει μὴ παρεληφθότας τοὺς ἀρίστους τόπους ἐνίοτε δὲ πού τοις λεγομένοις ἐντετυχεμένοις, ἐναργέστερον, οἶμαι, διδάξει τῶν ἀθανάσιως ἐπαγγελλόντων. Μᾶλλον δὲ καὶ τοῖς θεασαμένοις εἰσάξει τινὰ τέρψιν, εἴπερ ἂ βλέπειν ἡδὺ, τούτων ἀκροῶσθαι τερπνόν.

β'. Ἦν ὅτε ἄρα καὶ ἦν ἡ περὶ τὸν Ὀρόντην Θεούπολις Ἀντιόχου μεγέθει θεάτρων, στοῶν καλλοναῖς, καὶ αἰῶν ἀφιδρύματι, πλήθει τε ποιητῶν, καὶ πολλοῦθι χρημάτων βρενθιώσα, καὶ λαύρω; ὑπερκειμένη τῶν τῆς ἀνατολῆς σχεδὸν πασῶν πόλεων.

Ἄλλῃ χρόνος καὶ βάρβαρος; χεῖρ ταύτης τὸν ἄλδον ἤρπαισε, κἄν ἐτι περιστράπτῃ πυργώμασιν, ἐπάλξεων τε ἰσχυῖ, εὐανθία περισχιζομένων ὑδάτων κελαρισμοῖς, ἡρέμα πως διασχιζομένου τῆ πόλει τοῦ ποταμοῦ καὶ περιζωννύοντος, καὶ ὕγρας ἐκαφαῖς περιπλακομένου των πυργωμάτων αὐτῆς. Ἐτι δὲ τοῖς ἐκ τῆς Κασταλίας πηγῆς διαφερόντως ἀρδευομένη νάμασι, κρουνηδὸν περιβρέομένου καὶ ταύτης τοῦ ρείθρου καὶ συχναῖς ἀμαρῶν χοαῖς τὸ ἅπαν περιχέοντος ἄστου, καὶ τοῦτο τοῖς χεῦμασι καταπλύνοντος, δαψιλεῖα χεῖρὸς καὶ μεγαλοφύχου τοῦ τῆς πόλεως οἰκιστοῦ, ἐκ τῶν αὐτῆς πηγῶν μετοχγευθέντος τοῦ νάματος, διὰ τῶν ὀρέων μέχρι τῆς πόλεως. Ἐντεῦθεν τὸ περιδῶτον τῆς Δάφνης προσεταιῖον παντοίων φυτῶν περισσεφαινοῦται ἀναδρομῆ, καὶ τὸ θαυμαστὸν ἐστὶν ὄρος, οὗ πολιστῆς ὁ θαυμαστὸς Συμεὼν. Τούτοις ἔμορφε τὸ Μαῦρον ὄρος καὶ ὁ Σκόπελος, ἐν οἷς πάσαι μὲν πολλοὶ Θεοφιλεῖς ἄνθρωποι τὸν Θεὸν ἐκζητήσαντες εὗρον, καὶ γυν τῶν σωζομένων εἰσὶ, καὶ τὰς λόχμας τῶν αὐτῶν οἰκοῦσιν ὀρέων, ἐκεῖνον τῆς καλλονῆς ἐπιέμενοι. Ἡ δὲ Κασταλία πηγὴ μέσον δύο βουνῶν ἀποθρώσκουσα ἐκ τῶν προπόδων τοῦ πρὸς θάλασσαν ἐνὸς ἀπονεύοντος, ἐξελισθὶν τι νάμα χανθὸν ἀπερβέυεται, ἐν ἧ καὶ στοὰ παμμεγέθη; ὄρσται, περιόροφουσα τὰ τῆς πηγῆς νάματα, ἀφ' ἧς τὸ ὕδωρ πλησιμῶς ἀποπτύομενον δυσὶ περισχίζεται χεῦμασι. Καὶ τὸ μὲν διαμαρευόμενον ἐν ὑψιδάμοσιν ὄρεοῖς, καὶ ἐναέριος γεόμενον ποταμὸς ἐξ ὑπερβαζίων τῆ πόλει περιφοιτᾷ· τὸ δὲ ταῖς ἐπ' ἀριστερᾷ τῆ πηγῆ παδιάσι πελαγίζον ἐπιλιμνάζει τοῖς ἔλεσι καὶ ἄλλοι τὸν τῆς Δάφνης ἐπάρδει λειμῶνα, καὶ ταῖς τοῦ Ὀρόντου ἐξ εὐωνύμων ῥοαῖς ἐπιμίγνυται. Τὸ δὲ θαυμαστὸν ὄρος μεταξὺ τῆς πόλεως καὶ τῆς θαλάσσης λοφύομενον ἐξαισίων τι χρῆμα καὶ ὀφθαλμῶν ἀγλατᾷ τοῖς ἐντυγχάνουσι βλέπεται, μεθοριάζον γὰρ τὴν τε πόλιν, καὶ τὴν ῥωσῶ ἐξ ἐκατέρων αὐτοῦ τῶν μερῶν τὸ ὄρος ἔχει τὸν Σκόπελον, καὶ τὸν λεγόμενον Καύκασον. Ὁ δὲ ποταμὸς Ὀρόντης ἐλιγμῶν ἀπειρων περιδινήσειε περὶ τοὺς πρόποδας ῥέει τοῦ ἥρους, καὶ τῆ θαλάσσης τὸ ρείθρον ἐκπτύει. Τοῦτου τοῦ ὄρους τῆ κορυφῆ ὁ μέγας ἐφησυχάσας ἀνήρ ἐκεῖνος, καὶ ἀναβάσεις θέμενος ἐν καρδίᾳ, μετάρσιος ἐν σώματι γίνεται, καὶ φιλονεικεῖ μετὰ σώματος γενέσθαι αἰθέριος, καὶ μέσον εἶναι Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Καὶ ὅπως ἐργασταὶ τοῦτ' ἐπὶ τὸ παράδοξον τῷ θεοφιλεῖ ἐκεῖνῳ ἀνδρὶ, ἐγὼ δηλώσω. Χερσὶ λαξυτῶν εἰς βάθος κοιλάνας τὴν τοῦ θαυμαστοῦ κορυφὴν ὄρους μονόλιθον, ἢ μονοφυῆ μονὴν ἀπειργάσατο, ἧς μέσον αὐτοφυῆ λαξεύσας κίονα, ἐν αὐτῷ τὰς βάσεις ἔθετο, ἐπὶ πέτρας κατὰ τὸ λόγιον τοὺς πόδας ἐρέσας, περὶ δὲ ἀνίσχοντα ἥλιον ναὸν ἤγειρε περικαλλῆ τῷ Θεῷ, ἐν αὐτῷ συνεχάλει τοὺς αὐτοῦ μαθητὰς· καὶ ἕντος μὲν ἐν ὑπαίθρῳ, οὗτοι δὲ ἐνδοθεν τοῦ ναοῦ ἰλονύκτως ἰστάμενοι, τοῖς ἁγίοις πρέπουσαν λατρείαν Θεῷ προσέφερον.

γ. Μετὰ δὲ ταῦτα καὶ τὴν Ἀντιόχειάν ἐστὶν ἡ Λαοδίκεια, πόλις μεγάλη καὶ πολυάνθρωπος, κἄν ὁ χρόνος καὶ ταύτης τὸ μεγαλύτερον ἐλώθησε, καὶ

A sed tempus, ac vis barbara, beatitatem illius exhausit; licet conspicua adhuc sit, et turrium altitudine, et propugnaculorum validitate, et pratorum ac florum omnigena secunditate, et in plures partes sese dividitulum aquarum sibilis; cum placide fluvius circumfluat orbem et cingat, et molli tactu ejus turres circumplectatur. Insuper e Castalii fontis fluentis egregie irrigatur; cuius aquæ torrentium instar pelluntur, et frequentibus sulcorum rivis urbem universam perfundunt, eamque fluxibus aspergunt; operarum copia, et conditoris magnificentia, ex illius fontibus per montes ad ipsam civitatem laticibus corrivatis. Hic fama per orbem vulgatum Daphnes suburbium, proceris omne genus arboribus exornatum, et mons est maxime nobilis quem admirandus Simeon in habitationem adaptavit. Hisce finitimus est mons Maurus, et Scopulus, in quibus antiquitus multi Deo addictissimi viri, Deumquirentes, invenerunt, et ad hæc tempora perdurant, et, laudatorum montium pulchritudine pellecti, silvas inhabitant. Castalius fons inter duos colles exsilens, ex ejus qui in mare procurrat, ima parte, eximiam quædam aquarum irrigua evomit; in quo prægrandis assurgit porticus, cursum fontis concamerans: hinc aquæ affluenter prosilientes, in duos rivos dividuntur: earum una pars per altissimos ductus, veluti sulcos, corrivata, æque ac ærens fluvius ex parte dextra superiorique in Urbem influit, ætera, sinistris fontis locis campestribus exundans, in paludibus superstagnat, universaque Daphnes prata irrorat; domum lævis Orontis fluentis immisceatur. Mons vero admirandus inter urbem et mare elatus, res egregia ac spectabilis, et advenientium oculis delictum, conspicitur. Namque urbi Rosoque conterminus, utrisque e partibus, monte, scopulo, Caucasoque constringitur. Orontes fluvius innumeris inflexionum vorticibus ad pedes montis profluit, et in mare aquas immittit. In montis hujusce vertice magna ille vir, tranquille vitam agens, et in corde ascensionem disponens, corpore sublimis extollitur, et cum ipso corpore æthereus fieri, interque Deum et homines medius esse, contendit. At qua ratione Deo dedito viro ista res admiratione digna evenerit, ipse dicam. Lapidarum opera summitate montis admirandi alte excavata, monasterium ex uno conflatum compaginaturnque lapide extruxit: in media monasterii inter excisos lapides sua sponte nata columna gradus appinxit, super petram, ut sacro Eloquio traditur, pedibus firmatis, versus exorientem solem templum pulcherrimum Deo erexit, in quod discipulos convocabat: atque ita subdico ipse commorans, illi tota nocte in templo stantes, ut decebat sanctos, debitum Deo cultum offerebant.

3. Post hæc et Antiochiam, Laodicea sequitur, civitas ingens, copia hominum frequens; licet tempus illius quoque splendorem imminuerit. Hanc

excipiunt Gabala, sive Zebel. Post Gabala, castrum A sequitur, Antarada dictum, sive Tortosa. Et sic litori, Tripolin usque, varia castra adjacent. In mediterraneis jugum magnum porrigitur, quod Chasysii accolunt, gens Saracena, neque Christum amplectens, neque cum Machumeto sentiens, sed propriæ sectæ tenax, Deum constitetur; et, inter eos primas occupantem, legatum Dei nuncupant; cujus imperio ad magnarum urbium principes dimissi, eos ensibus obtruncant; nam præter expectationem in eos irruunt; et, facinore in ipso, mortem oppetunt, a multis pauci illi post patrum scelus circumventi; idque martyrium esse, et immortalitatis perceptionem, existimant.

4. Jugo inhæret pulcherrimus et sacrarum Scripturarum laude digne decoratus Libanus, mons prægrandis, a vertice ad imos pedes nivis tractus veluti cincinnos induens, pino, cedro, cupressoque constitus, et aliis frugiferis hisque variis satque abundantibus plantis refertus. Partes, in mare nutantes, colunt Christiani: Damascus respicientes et Arabiam, Saraceni possident: ex rimis ac vallibus fluvii ad mare pulchri gelidissimique decurrunt; cum recens nix dissoluta, fluxus currentium aquarum crystalli instar efficiat. Ad montis pedes Tripolis jacet; quam conditor in peninsula posuit: namque ex Libano tenue dorsum sensim descendens, linguæque instar in mare sese insinuans, ad orientaliorem partem incurvat, in cuius vertice, qui urbem exædificavit, fundamenta illius jecit: circuitu ambituque suo admodum parva est, verum murorum altitudine, et pulchritudine ædificiorum, spectabilis.

5. Eam sequitur Zebelet; mox Berytus objicitur, urbs ingens, e: multitudine hominum affluens, pratorum undique copia septa, et portus pulchritudine percelebris. Portum etenim non natura dedit, sed is artis industria fabrefactus, in sinum urbis ad lunæ modum ingeritur; et in extremis, quæ quasi cornua egeruntur, duæ magnæ turres exstructæ sunt, quarum ex una in alteram protensa catena naves in portu stantes obærat. Hæc et Syriæ Phœniciaque terminus est.

6. Dehinc Sidon, et in ea portus, Didymi nomine cluens. Illius situs descriptionem, qui Leucippes res gestas scripto tradidit, optime expressit; namque si ad locum appuleris, portum, et sinum ante portum, ut scripto delineatur, revera ita esse intneberis. Extra urbem, ad trium sagittarum jactum, templum visitur, porticu prælonga concaemeratum; et templi mytilo quadratus lapis inhæret, in quo, ut multorum et traditio, Salvator mundi Christus stans, turbas instituebat.

7. Post Sidonem Sarephtha castrum in alluvione ipsa maris fundatur, et templum prophetæ Eliæ in

μετ' ἐξείλην τὰ Γάβαλα ἦτοι τὸ Ζίβελ, μετὰ δὲ ταῦτα τὸ κάστρον ἢ Ἀντάραδα, ἦτοι ἡ Τουρτουσα. Καὶ οὕτως περὶ μὲν τὴν αἰγιαλὸν καστέλλα διάφορα ἕως Τριπόλεως, περὶ δὲ τὸ μεσόγειον διέρχεται ζυγὸς μάγας, εἰς δὲ οἰκοῦσιν οἱ λεγόμενοι Χασύσιοι, ἔθνος Σαρακηνικὸν, μήτε Χριστιανίζον, μήτε τὰ τοῦ Μουχομέτη φρονῶν, ἀλλ' ἰδίαν ἔχον αἰρεσιν τὸν Θεὸν ὁμολογεῖν, καὶ τὸν ἐν τοῦτοις πρωτεύοντα πρέσβυν ὀνομάζειν Θεοῦ, οὗ τῇ κελεύσει πρὸς μεγάλων χωρῶν ἐκπεμπόμενοι ἄρχοντας, κατακαίνουσι τοὺτους μαχαίραις, ἐκ τοῦ ἀπροδοκίως ἐκείνοις ἐπιπηδῆν, καὶ συναποθνήσκουσι τῷ τολμήματι, ὅπλ' τῶν πολλῶν μετὰ τὴν τοῦ δράματος ἐγγείρησιν οἱ ὀλίγοι κεννύμενοι· τοῦτο μαρτύριον ἡγίηται καὶ ἀθανάσιας περιβολῆν.

Β δ'. Μετὰ δὲ τὸν τοιοῦτον ζυγὸν ἔστιν ὁ πάγκαλος καὶ ἀξίως περιδότητος ἐν ταῖς Γραφαῖς Λίβανος, ζυγὸς πάμμεγας, κορυφῶθεν μέχρι προπέδων συρμάδας χιόνος ὡς βοστρύχους περιβαλλόμενος, πεύκη καὶ κέδρω καὶ κυπαρίττω καταδενδρούμενος, καὶ ἄλλων ὀπωροφόρων φυτῶν διαφόρων πλήθεισιν ὠραϊζόμενος. Τοῦτου τὰ πρὸς θάλασσαν οἰκοῦσι Χριστιανοὶ, τὰ δὲ πρὸς τὴν Δαμασκὸν καὶ τὴν Ἀραβίαν Σαρακηνοὶ νέμονται, ἐκ τῶν αὐτοῦ ὀρχμῶν καὶ κοιλάδων ἀπιβρέουσι ποταμοὶ μέχρι βαλάσσης, ὠραῖοι καὶ πάμψυχοι, τῆς χιόνος ἄρτι λυομένης, καὶ καταχρυσουσαλλούσης τὰς τῶν ναμάτων ἐπιβροάς. Τοῦτου περὶ τοῦ: πρόποδος ἔστιν ἡ Τρίπολις, ἣν ὁ δευμάμενος ἐπὶ χειρσονήσου ἐπέηξαστο. Καὶ γὰρ ἐκ τοῦ Λιβάνου λεπτὸν βράχιον κατερχόμενον, γλωσσοειδῶς τῇ θαλάσῃ ἐμφύεται, κυρτούμενον περὶ τὸ ἀνατολικώτερον μέρος, ἐφ' οὗ τὸ ἄκρον ὁ τὴν πόλιν δευμάμενος τὰς βάσεις ταύτης ἐπέηξαστο. Ἔστι δ' αὕτη σμικροτάτη ἄγαν ἐν τῇ περιδύλου περιγραφῇ, ὕψει δὲ τειχῶν καὶ καλλοῇ χτισμάτων καθωραϊζέται.

ε'. Μετ' αὐτὴν ἔστι τὸ λεγόμενον Ζεβελέτ. Καὶ οὕτως ἡ Βηρυτὸς πόλις μεγάλη καὶ πολυάνθρωπος, λιμῶνων περιστοιχειουμένη πλήθεισιν, καὶ κάλλι λιμένος λαμπρομένη. Οὐ γὰρ φυσικῶς ἔστιν ὁ λιμὴν, ἀλλὰ τεχνικῶς γενόμενος, μνηοειδῶς ἐγκομποῦται τῇ πόλει, καὶ περὶ τὰ τοῦ μονοειδοῦς [Ἰσ. μνηοειδοῦς] σχήματα, κέρατα δύο μεγάλοι πύργοι ἐπίδρυνται, ὧν ἐκ τοῦ θατέρου πρὸς τὸν ἕτερον αἰσισ ἐκταθεῖσα τὰς ναῦς ἔσωθεν τοῦ λιμένος ἐναποκλείει. Αὕτη μεθοριάζει Συρίαν τε καὶ Φοινίκην.

ς'. Ἐντεῦθεν ἡ Σιδὼν καὶ ὁ ἐν αὐτῇ λιμὴν φέδμενος Αἰδουμος, οὗ τῆς θέσεως τὴν διαγραφὴν ὁ τὴν Λευκίπτην συγγράφας ἀρίστως ἐξέφρασεν. Τῆς γὰρ ἂν ἐπιδημήσας τῷ τόπῳ τὸν τε λιμὴνα, καὶ τὸ προκόλιον κατὰ τὴν τῆς γραφῆς διαζωγράφῃσιν τῇ ἀληθείᾳ φαινόμενα. Τῆς δὲ πόλεως ἔξωθεν ὡσεὶ τριῶν τόξων βολῆς ἀποθὲν ἔστι ναὸς στοᾶ περιοροφούμενος ἐπιμήκει, καὶ περὶ τὴν μύακιον τοῦ ναοῦ τετράγωνος ἐπίκειται λίθος, εἰς δὲ, ὡς τῶν πολλῶν ἔχει λόγος, ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου Χριστὸς ἐστῶς τοῦ; δχλους ἐδίδασκεν.

ζ'. Μετὰ τὴν Σιδὼνα τὴ Σαραρθὰ κάστρον περὶ τὸ κλύσμα τῆς θαλάσσης τεθεμελιώται, καὶ ναὸς

τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ ἐπὶ τῆ οἰκίᾳ τῆς ξενιστῆς A αὐτὸν χήρας, μέσον τοῦ πόλεως ἴδρυται.

η'. Ἐκεῖθεν ἡ Τύρος ἐστὶ πόλις, σχεδὸν πασῶν τῶν τῆς Φοινίκης ἐξοχωτέρᾳ ἐν καλλονῇ· καὶ γὰρ αὕτη τῷ σχήματι τῆς Τριπόλεως ἐν ὁμοίᾳ χερβρόνησιν τεθεμελιώται. Ἀλλὰ ταύτη μεγέθει πολλῶ πλεονεξείνης εὐρύνεται, καὶ καλλονῇ κτισμάτων καὶ ὠραότητι. Τὸ δὲ ταύτης προκοπιδίον ἐστὶ περὶ φερῆς τῷ λιμένι τῆς Βηρυτοῦ, κἂν ἐκεῖνο πολλῶ πλεονεξείνης εὐρύνεται μεγέθει καὶ κάλλει, καὶ τῷ τῶν πύργων ὕψει ὑπέρκειται. Τῆς δὲ πόλεως ἐξωθεν ὡσεὶ δύο τόξων βοήθῃ ἀποθεν λίθος ἐστὶ πάμμεγας, ἐν ᾧ προαναπαυσάμενος ὁ Χριστὸς, Πέτρον καὶ Ἰωάννην τοὺς ἱεροὺς ἀποστόλους, ὡς ὀλίγος ἔχει, πρὸς τὴν πόλιν ἐξέπειψε, χάριν ἄρτων εὐρέσεως, οὐδ' ἀπειθότες, καὶ ἀγαγόντες αὐτοὺς ἄμα τῷ Σωτῆρι εἰς τὴν πρόσεγγυς ὡσεὶ μίλιον ἐν κρήνῃ ἀπέλασαν ἐν ᾗ ὁ Σωτὴρ καθίσας, καὶ σὺν τοῖς ἀποστόλοις ἐστιασθεὶς, καὶ πῶν ἐκ τοῦ ὕδατος, ἠλόγησε τὴν πηγὴν, καὶ ἐστὶν ἐπ' ἀληθείᾳ ἕως τοῦ νῦν ἡ τοιαύτη πηγὴ δυσ-ἐκφράστου ὀρωμένη θάλαμα μέσον γὰρ ἀναδιδομένη τῶν ἐκεῖ λειμώνων, θαυμαστόν τι χρέμα, καὶ τερψύλλουμον τοῖς ὀδίταις ἐνδείκνυται. Λέγεται δὲ εἶναι ταύτην καὶ ἄβαθρον. Τὸ δὲ περὶ ταύτην κτίσμα καὶ σχῆμά ἐστι τοιοῦτον. Πύργῳ περιθριγκώσαντες ὀκταγώνῳ οἱ πρώτως φιλοπονησάμενοι τὴν πηγὴν, εἰς οὐ μέτριον ὕψος τὸν πύργον ἀνήγαγον, καὶ τὰ τοῦτου φιαλῶσαντες ἄκρα ἀνὰ τὰς γωνίας ἐπὶ τὰ κάτισα τοῦτων τοῦ λειμῶνος μήκη ἐπὶ χαμαρῶν ὕψῃ, ἀμάρᾳ ὑποκοιλιάνας, κρουνηθὲν ἐκχεῖσθαι τὸ ἀναθλιθόμενον ὕδωρ εἰργάσαντο, ἔπερ κελαρῖσμοις ἐπηχοῦν, τοὺς περὶ τὴν κρήνῃν λειμῶνας συχνοῖς ἐπάρδει τοῖς νάμασι. Καὶ ἐστὶν ὡς ἐξ ἀπὸπτου τοῦ πύργου εἰς ἐπιστάμενος τὸ συνκρεφῆς τῶν φυτῶν πετάλων σαλευομένων, καὶ ἐν σταθραῖ μεσημερία καταφεκαζόμενον τὸ τοῦ λειμῶνος ὄλον στεράνωμα.

θ'. Ἐκεῖθεν ἐστὶν ἡ Πτολεμαῖς ἦτοι τὸ Ἄκκε· ἡ δὲ πόλις αὕτη ἐστὶ μεγάλη, καὶ πολυάνθρωπος πασῶν τῶν ἄλλων ὑπερκαίμενη, ἡ πάσας τὰς ἀγωγίμους ὑποδέχεται ναῦς ἐν ᾗ πᾶς ὁ χριστὸς ἐξενιζῶν λαὸς διὰ τῆς γῆς καὶ θαλάττης ἐπιφοιτῆ. Κάντεῦθεν τοῦ ἀέρος φθειρομένου ὑπὸ τῆς τῶν ἐπηλύθων πολυπληθοῦς παρουσίας, ἀλληπάλληλοι νόσοι συμβαίνουσι, καὶ τούτοις ἐπάγονται θάνατοι, ἐξ ὧν δυσωδία, κάντεῦθεν ὁ ἀήρ ἐπιφέρεται [Ἰσ. ἐπιφθέρτος], καὶ ἐστὶ τὸ κακὸν ἄμαχον ταύτης τῆς πόλεως. Δεξιᾷ μὲν ἐστὶν ἡ Κάρμηλος καὶ ἡ παράλιος πασῶν τῆς Παλαιστίνης. Τὰ δὲ εὐώνυμα ταύτης τὴν Γαλιλαίαν καὶ τὴν Σαμάρειαν ἔχουσι.

ι'. Πρώτως οὖν κατὰ τὴν Πτολεμαῖδα ἐστὶν ἡ Σιμφωρῆ, πόλις τῆς Γαλιλαίας πάντη δοικος σχεδόν, μὴδὲ λείψανον τῆς πρώην αὐτῆς εὐδαιμονίας ἐμφάνουσα. Μετὰ δὲ ταύτην ἐστὶν ἡ Κανά, καστέλιον πάντη μικρὸν, τὸ τέως νῦν ὀρώμενον. Ἐνθα τὸ ὕδωρ ὁ Σωτὴρ εἰς οἶνον μετεποίησε. Καὶ οὕτως μέσον διαφόρων βουνῶν ἐπὶ τῷ βᾶθει τῆς ἐξ αὐτῶν φάραγγος ἡ Ναζαρέτ πόλις τεθεμελιώται, ἐφ' ἣ τὸ μέγα μυστήριον διὰ τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ τῆ

vide viduæ, quæ cum hospitio exceperat, media in urbe assurgit.

8. Inde est Tyrus uros, cæteris fere ræcenciæ urbibus pulchritudine præstans. Etenim ipsa, æque ac Tripolis, in simili peninsula sita est; verumtamen hæc magnitudine multo illa magis, et ædificiorum majestate ac pulchritudine, dilatatur. Sinum maris, qui ante ipsam conspicitur, portui Beryteno haud dissimilis est: quamvis ille et decore et magnitudine, et celsitudine turrium amplior et spectabilior sit. Extra urbem ad geminum sagittæ jactam conspicitur, in quo, ut fert traditio, Christus Dominus quiescens Petrum et Joannem, sacrosanctos apostolos, in civitatem misit, ad panes comparandos; illi abeuntes, et afferentes, una cum Salvatore ad vicinum fontem, mille non amplius passibus distantem, profecti sunt: cum Christus sedisset, convivatus cum apostolis, ex aqua bibit, fontique benedixit; et ad hæc tempora fons ille, si verum fateri volumus, miraculum est videntibus, quod verbis exprimi non potest, nanique in mediis, qui ibidem latius effunduntur, pratis saliens, peregrinis in admiratione est, et summo delectamento, diciturque esse profunditatis expertus. Structura vero illius figuraque hæc est. Turri octangula circumseptentes, qui primi fontem in eum prospectum redegerunt, in non mediocrem altitudinem illam excitarunt, ejusdemque angulorum extremitatibus, ad modum phialæ accommodatis, ad æquales pratorum altitudines, in summitatibus fornicum sulcis excavatis, depressam aquam in sellentis speciem effundi procurarunt; quæ cursu resonans, prata, fontem ambientia, frequentibus irrigat finentis: et quandoque quiespiam in turri tanquam in specula stans videre poterit densam plantarum congeriem, et, dum folia commoventur et meridies fervet, prati universam coronam irrigatam.

9. Inde Ptolemais, sive Acee, sita est; urbs ingens, et copia hominum dives, aliis omnibus excelsior. Ea navis omnes onerarias excipit; et in eam pro Christo peregrinatores terra marique sese recipiunt. Hinc advenarum immensæ multitudinis accessu, dum aer corrumpitur, morborum frequentium genera exitiali desæviunt clade; tum odores pessimi, ex aere putrescente funestum hominibus excludium afferunt: et tanta noxa non ita facilis expugnata est; nec remedium malo invenieris urbis dexteræ partes Carmelum et maritimam Palæstinæ oram, sinistræ Galilæam et Samariam habent.

10. Prima itaque post Ptolemaidem urbs Galilææ Semphori sita est, prorsus inculta, atque inhabitabilis, nullumque fere pristinæ beatitatis præ se fert vestigium. Eam excipit Cana, castellum parvum, ut nunc videnti objicitur. Ibi aquam Saluator in vinum convertit. Tum inter varios colles media, ad ima ab eisdem efformatæ vallis, urbs Nazareth locum habet; in qua ingens per Gabrielem archangelum mysterium Deiparæ Virgini an-

nuntiatus est; propter magnam et affluentem illius misericordiam, qui ob nostram salutem hominem assumpsit Christus Deus noster. Statim atque primam hujusce ingentis oppidi portam ingressus fueris, archangelus Gabrielis templum offendes; et in pusilla, circa lævam partem altaris quod in templo est, spelunca, fons prælucidus aquas effundens erumpit, in quem immaculatissima Deiparens, a sacerdotibus justo Josepho concredita, dum ab eo servatur, quotidie adveniens, aquam hauriebat; sed a concepto Præcursore mense sexto, cum pro more aquatum venisset, primam a Gabriele salutationem accepit, turbataque, tota timens, in sedes Josephi regreditur; ubi, *Ave gratia plena*, ab angelo audit, et, *Eccæ ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum*, illi respondit, et hinc Dei Verbum in ventre suo pærisimo accepit. Domus Josephi postmodum in pulcherrimum templum immutata est; in cujus læva parte prope altare spelunca, non in terræ visceribus patens, sed superficie tenus hians. Os candido marmore exornatur super pictoris industria, angelus alis insistens, descendens ad matrem sine marito, læto nuntio salutis, gravi graviter lanificio deditur occurrens; et figuratur quidem, ac si cum ea colloqueretur: Virgini vero, inasperato aspectu deterritæ, statimque terrore illo faciem alio avertenti, tantum non e manu purpura excedit; quæ tremens, forasque sese cubili proripiens, affluî mulieri amicæque obvia sit, eamque ex intimi animi affectu amplexibus fovet. Per os in speluncam ingressus, paucos admodum gradus descendis; tum antiquam illam Josephi ædem oculis lustras, in qua, regressæ a fonte Virgini, archangelus, ut jam dixi, fausta annuntiavit. Est præterea eo in loco, in quo Annuntiatio facta est, ex nigro lapide crux, candido marmore incisæ, et super eam altare; et a dextera altaris, pusilla ædicula, in qua semper virgo Deipara se continebat. In dextra vero parte Annuntiationis alia conspicitur ædicula, luminis experta, quam Dominus noster Christus, regressus ex Ægypto, usque ad Præcursorem decollatum incoluisse fertur. Tunc enim, ut divina oracula tradunt, *audiens Jesus, quod Joannes esset*¹, deserens Nazareth, ad habitandum Capharnaum se contulit. Sequitur jugum, a diversis collibus effictum, et in eo supercilium, a quo deturbaturi erant Iudæi Dominum et *transiit per medium eorum, et abiit Capharnaum*².
 ται, μέχρι τῆς τοῦ Προδρόμου ἀποτομῆς. Τότε γάρ, καθὼς φασὶ τὰ ἱερὰ λόγια, ἀκούσας ὁ Ἰησοῦς, οἱ Ἰωάννης; παρεδόθη, καταλιπὼν τὴν Ναζαρέτ, ὤκησε τὴν Καπερναοῦμ. Εἰτά ἐστὶ ζυγὸς ὑπὸ διαζύρων βουνῶν συμπληρούμενος, ἐν ᾧ καὶ ἡ ὄφρυς, ἀφ' ἧς ἐμελλον οἱ Ἰουδαῖοι κατακρημνίσαι τὸν Κύριον, καὶ διήλθεν ἐκ μέσου αὐτῶν, καὶ ἐπορεύθη εἰς Καπερναοῦμ.

11. Jugo subest planities magna, in qua conteminas rupi partes occupat mons Thaborius, terrestre cælum oblectamentum animi, et recte sentientium hominum oculorum delicia; namque divina gratia montem inumbrat, qui spiritale gaudium

A Παρθένω θεοτόκῳ εὐηγγελισθῆ, διὰ μέγα καὶ πλούσιον ἔλεος, τοῦ διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν σαρκωθέντος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Ἐν γοῦν τῷ εἰσεῖναι τὴν πρώτην πύλην τῆς τοιαύτης Κωμοπόλεως ὑπάρχει ναὸς τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριήλ. Καὶ περὶ τὰ εὐώνυμα μέρη τοῦ ἐν τῷ ναῷ θυσιαστηρίου ὁρᾶται μικρὸν σπήλαιον, ἐν ᾧ πηγὴ ἀναβλυστάει, διεϊδὲς βεῖθρον ἐκπέουσα, ἐν ἧ ἡ πανάχατος Θεοτόκος ὀπηνίκα ὑπὸ τῶν ἱερέων παραδοθεῖσα τῷ δικαίῳ Ἰωσήφ, ἦν παρ' αὐτοῦ φυλαττομένη καθ' ἐκάστην ἀπερχομένη, τὸ ὕδωρ ἀπὴνται, ἐν δὲ ἔκτω μηνί τῆς τοῦ Προδρόμου συλλήψεως, μέλλουσα τὸ ὕδωρ συνήθως ἀρύσασθαι, τὸν πρῶτον ἀσπασμὸν ὑπὸ τοῦ Γαβριήλ ἐδέξατο, καὶ διαταραχθεῖσα σύντρομος εἰς οἶκIAN τοῦ Ἰωσήφ ἀπῆλθεν, ἐν ἧ τὸ, Καίρει κεχαριτωμένη, παρὰ τοῦ ἀγγέλου ἐπήκουσε, καὶ τὸ, Ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου, γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου, πρὸς αὐτὸν ἀντέφησε, κἀνευθεν τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον ἐν τῇ παναμώμῳ ταύτης ἐδέξατο νηδύϊ. Ἀυτὴ ἡ τοῦ Ἰωσήφ οἶκΙΑ μετὰ ταῦτα εἰς ναὸν μετασκευάσθη περικαλλῆ, οὐπερ τὸ εὐώνυμον μέρος ἐγγύς σου περὶ τὸ θυσιαστήριον ὑπάρχει σπήλαιον, οὐ κατὰ τὸ βάθος τῆς γῆς ἡνεψυγμένον, ἀλλ' ἐπιπολεως φαινόμενον, οὐ τὸ στόμιον λευκοῖς μαρμάρους περικαλλύνεται. Καὶ τούτου ὑπερ διὰ τῆς τοῦ ζωγράφου χειρὸς ὑπόπτερος ἀγγελος καταλθὼν, παρὶ τὴν ἄνευ συνοίκου μητέρα μήπω γενομένην εὐαγγελίοις ἀσπάζεται, σεμνῆ σεμνῶς τλασιουργοῦση περτυχῶν, καὶ σχηματίζεται μὲν οἴατις πρὸς ταύτην διαλεγόμενος, ἐκπλαγίστης δὲ πρὸς τὴν ἀνέλπιστον θέαν, ἀθρόως τε τῷ θορόβῳ μεταστραφείσης, μικρὸς τῆς χειρὸς ἐξέπασεν ἡ πορφύρα, ἡ καὶ τοῦ θαλάμου ἐξίουσα σὺν φόβῳ, γυναικί συγγενεῖ καὶ φίλῃ προσυπαντᾷ καὶ ἀσπασμοῖς δεξιούται ταύτην φίλοις. Εἰσελθὼν οὖν τοῦ στόματος ἔσωθεν τοῦ σπηλαίου, κατέρχη βαθμίδας ὀλίγας, καὶ οὕτως ὁρᾷ τὴν πάλαι ταύτην ἐκείνην οἶκIAN τοῦ Ἰωσήφ, ἐφ' ἧ μετὰ τὸ ὑποστραφῆναι ἀπὸ τῆς πηγῆς τῆ Παρθένου ὁ ἀρχάγγελος, καθὼς ἔφη, ταύτην εὐηγγελισατο. Ἔστιν οὖν κατὰ τὸν τόπον ἐκεῖνον, καθ' ὃν ὁ εὐαγγελισμὸς γέγονε, Σταυρὸς ἐκ λίθου μέλανος ἐγκακολλαμμένος ἐπὶ λευκῷ μαρμάρῳ, καὶ ὑπερθεν τούτου θυσιαστήριον, καὶ ἐν τοῖς δεξιοῖς μέρεσι τοῦ αὐτοῦ θυσιαστηρίου μικρὸς οἰκίσκος ἐμφαίνεται, ἐν ᾧ ἡ ἀειπάρθετος Θεοτόκος ἐθαλαμύετο. Ἐν δὲ τῷ ἄριστερῷ μέρει τοῦ εὐαγγελισμοῦ, ἕτερος θεωρεῖται οἰκίσκος ἀφώτιστος. Ἐν ᾧ ὁ δεσπότης ἡμῶν Χριστὸς μετὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου ἐπάνοδον οἰκῆσαι λέγεται, καθὼς φασὶ τὰ ἱερὰ λόγια, ἀκούσας ὁ Ἰησοῦς, οἱ Ἰουδαῖοι μετὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου ἐπάνοδον οἰκῆσαι λέγεται, καθὼς φασὶ τὰ ἱερὰ λόγια, ἀκούσας ὁ Ἰησοῦς, οἱ Ἰουδαῖοι μετὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου ἐπάνοδον οἰκῆσαι λέγεται, καθὼς φασὶ τὰ ἱερὰ λόγια, ἀκούσας ὁ Ἰησοῦς, οἱ Ἰουδαῖοι μετὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου ἐπάνοδον οἰκῆσαι λέγεται.

ια. Μετὰ τὸν ζυγὸν ἐκεῖνόν ἐστὶ μεγάλη πεδιάς, ἐφ' ἧ πεδιάδι πρὸς τὰ πρόσγεγυς τοῦ ζυγοῦ τὸ θαβώριον βρο; ἐστίν, ὁ ἐπίγειος οὐρανός, τὸ τῆς ψυχῆς ἀγαλλίαμα, καὶ ὀφθαλμῶν ὀρθοδόξων ἀνθρώπων ἐν τρύφημα. Καὶ γὰρ θεῖα τις χάρις ἐπισκιάζουσα

¹ Matth. iv, 12. ² Luc. iv, 30, 34.

τῷ ὄρει πρόσθεν, ὃ καὶ χαρὰν ἀποπνέει πνευματικῆν. Ἔστιν οὖν ὁ βουνὸς στρογγύλος καὶ μετρίως ὑψούμενος. Εἰσὶ δὲ κατὰ τὴν αὐτοῦ κορυφὴν μοναὶ δύο, ἐφ' ἃς ἐν ἀλλογλώσσῳ ὅμῳ Χριστιανοὶ ὁμότροποι τὸ Θεοῦ ἐξουμνίζουσι, καὶ καθ' ἣν μὲν ἡ Σωτήριος γέγονε Μεταμόρφωσις τοῦ Χριστοῦ, Λατίνων μοναχῶν ὑπάρχει πληθὺς. Ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ αὐτῆς καθ' ἡμᾶς Ναζηραῖοι τὸν ἱερὸν ἐκεῖνον χώρον ἀγαζόμενοι ἀγιάζουσι. Ἡ δὲ Σωτήριος τοῦ Χριστοῦ Μεταμόρφωσις ἐν τῇ κορυφῇ γέγονε τοῦ βουνοῦ, καθ' ἣν καὶ τῶν Λατίνων ἐστὶ μονή, ἥς ἐν τῷ τοῦ Θεοῦ [σ. ναοῦ] θυσιαστηρίῳ ἐστὶν ὁ τόπος, ἐφ' ᾧ ὁ Κύριος μετεμορφώθη ἀνὰ μέσον Ἑλισίου καὶ Μωϋσῆως, καὶ τῶν τριῶν αὐτοῦ προκρίτων μαθητῶν, Πέτρου τε καὶ Ἰωάννου καὶ Ἰακώβου. Ὑπάρχει δὲ ὁ χώρος ἐκεῖνος ὑπὸ χαλκείων κιγκλίδων περιθρηγγόμενος. Ἐφ' ὃν δὲ τόπον ἔστησαν οἱ τοῦ Κυρίου πόδες, ὁρᾶται ὁμοίαν πάνυ λευκὴν, ἐν ᾗ μέσον ἐκτύπως θεοῦ Σταυροῦ, ἐξ ἧς ἄβρῆτος εὐωδία ἐκπέουσα, τῶν προσόντων κατευφραίνει τὴν ὄσφρησιν. Ἐξῶθεν δὲ τῆς μονῆς, ὡσεὶ λίθου βολῆς, ἐστὶ μικρὸν σπήλαιον, ἐν ᾗ μετὰ τὴν φρικτὴν Μεταμόρφωσιν, εἰσαλθὼν ὁ Χριστὸς, τοὺς μαθητὰς ἐνετείλατο, μηδενὶ εἰπεῖν αὐτοὺς τὸ δράμα, μέχρις ἂν ἐκ νεκρῶν ἀναστῆ. Περὶ δὲ τὸ ἀρκυῖον μέρος τοῦ βουνοῦ ὑπάρχει τὸ τοῦ Μελχισεδέκ σπήλαιον, ὅπερ ἐστὶν ἀξιοθέατον τέτρατον γὰρ εἰς διαφόρους ὁπὰς, καὶ εἰσὶν ἐν αὐτῷ ὑπερῶα, καὶ ὑπόγαια, καὶ διάφορα οἰκήματα καὶ κελλία εἰς ἀσκητῶν καταμονὰς χρηματίζοντα, εἰς ἃ καὶ πολλοὶ τῶν μεγάλων ἀγίων τὸν ἀσκητικὸν δρόμον διήνυσαν. Ἐγγὺς τοῦ σπηλαίου τοῦτου ἐστὶ ναὸς, κατ' αὐτὸν δὴ τὸν τόπον, εἰς ὃν ἀπὸ τῆς κοπῆς τὸν Ἀβραὰμ ἀποστρέφοντα ὁ Μελχισεδέκ συναντήσας, καὶ εὐλόγησας ἐξένισεν. Ἀπὸ τοῦ τοιοῦτου ἀγίου βουνοῦ πρὸς τὴν πρώτην ἀνατολὴν ἀτενίσας, τὰ ἔλη καὶ τὴν φάραγγα ὄψει τοῦ ἐν ποταμοῖς ἀγιοτάτου Ἰορδάνου. Ἐπὶ πλείον δὲ τὸν ὀφθαλμὸν ἐκτείνας τὰ τοῦ Λιθάνου πρὸς ἀνίσχοντα βλέποντα ἥλιον μέρη θεάσει, καὶ δύο μεγάλους βουνούς ὡν μέσον ἡ Δαμασκὸς Ἵβρυται. Παρεκκλίνας δὲ μικρὸν πρὸς τὸ εὐνοσημώτατον μέρος τοῦ Ἰορδάνου τὸν ὀφθαλμὸν, ὁρᾷ τὴν Τιβεριάδα θάλασσαν πάνυ καθαρῶς καὶ ἀνενοχλήτως, ἥς ἐν τῷ ἀντιπέραθεν μέρει μικρὸν τι ὕψωμα ἐμφαίνεται χύματός, ἐν ᾗ τοὺς ἄρτους ὁ Σωτὴρ ἠλόγησε, καὶ τοὺς πεντακισχιλίους ἐψώρισε, μετὰ δὲ τὴν ἀνάστασιν τῆς μαθηταῖς συνήρισεν, ἐν τῇ τῶν ἐκατὸν πενήκοντα τριῶν ἰχθύων ἀγρῶ. Κατὰ δὲ τὸ ἀρκυῖον μέρος τοῦ αὐτοῦ βουνοῦ, ἕτερος τὴν πεδιάδα ἐκείνην περιζωννύει ζυγὸς, ὡσεὶ δώδεκα σταδίων διάστημα ἡ καὶ πλεον αὐτοῦ διαιρούμενον. Ὑπάρχει δὲ ἐν τοῖς αὐτοῦ καταχύμασιν ἡ πόλις Ναεμ, εἰς ἣν ὁ Κύριος τὸν τῆς χήρας υἱὸν ἐκ νεκρῶν ἤγειρεν. Ἐν δὲ τῷ ἀνατολικωτέρῳ μέρει τῆς αὐτῆς πόλεως ὁρᾶται τὸ χωρίον Ἄενδωρ, μέσον δὲ τοῦ θαῶρ τῆς Ναεμ τε καὶ τοῦ φησὶν ὁ Δαβὶδ· Ποίησον αὐτοὺς ὡς τὴν Μαδιάμ καὶ τῷ Σισάρα, ὡς τὸ Ἰαβὲλ ἐν τῷ χειμάρρῳ Κισσῶν· ἐξελθοῦσιν ἐν Ἄενδωρ.

A spirat. Collis est rotundus et moderate sese erigens. In vertice duo extracta sunt monasteria; in his extraneæ linguæ laudibus Christiani, solitariam vitam amplexati, Numen propitium reddunt. Monasterium, in quo salutaris Christi Transfiguratio accidit, Latinorum monachorum multitudo tenet; lævum, qui nostra consuetudine monachum inducunt Nazareni sacrosanctum illum locum sanctificati sanctificant. Salutaris Christi Transfiguratio in vertice collis evenit, ubi Latinorum monasterium visitur; in cujus divino altari Dominus inter Eliam et Moysen, ac tres præcipuos discipulos, Petrum, Joannem, et Jacobum, transfiguratus est. Locus æreis cancellis circumsepitur. Ubi vero steterunt Domini pedes, præcandidus umbo spectatur, et in illius medio figura divinæ crucis, ex qua hæud facilis enarratu odor emanans, adventantium nares delectat. Extra monasterium, ad jactum lapidis, pusilla aperitur spelunca, in quam post admirabilem Transfigurationem Dominus ingressus, discipulis præcepit, ne cuiquam dicerent visionem, donec ipse a mortuis resurgeret. Ad borealem partem montis, Melchisedec spelunca conspicitur, digna quæ ab omnibus videatur, diversis undique foraminibus patens: in eaque loca superiora, et subterranea, et variæ habitationes, et collæ in Ascetorum ministeria exercitiæque dispertuntur; et multi ingentium sanctorum, exercitationis suæ cursorinillis absolverunt. Speluncam prope est templum, eodem illo in loco, in quo Abrahæ occurrens Melchisedec, revertenti a cæde, benedixit, hospitioque eundem excepit. Ex hoc colle, ad primos solis ortus aciem oculorum intendens, paludes, vallemque, sanctissimi Jordanis inter fluvios, et, si ulterius aciem direxeris, partes Libani, ad orientem solem vertentes, intueberis; simulque et duos ingentes montes, in quorum medio Damascus collocatur. Declinans vero paululum ad sinistram Jordanis oculos; Tiberiadis mare perquam clare ac sine ullo impedimento spectabis. Cujus in adversa parte parvus agger attollitur, in eoque Salvator panibus benedixit, et quinque millia hominum exsaturavit, et post resurrectionem una cum discipulis, post centum quinquaginta trium piscium capturam, pransus est. Ejusdem montis ad septentrionalem partem, aliud jægum planitiem cingit, duodecim stadiorum ferme intervallo et amplius etiam subdivisum. In illius excursu jacet urbs Naim, in qua Dominus filium viduæ ex mortuis in vitam revocavit. In orientalis civitatis parte, oppidum visitur Aendor. Inter Thaborium, Naim, et Aendor, torrens Cisson perfluit, de quo ait David: Fac illis sicut Madian et Sisara, sicut Jabin in torrente Cisson: disperient in Aendor.

Ἄενδωρ περιρρέει ὁ χειμάρρος Κισσῶν, περὶ οὗ

¹ Psal. xxxii, 10.

12. Unius diei spatium urbs Sebaste distat, ab A Herode Tetrarcha in honorem Cæsaris restituta. In ea venerandum caput majoris inter natos mulierum, Joannis Baptistæ, minor Herodes, inter convivandum, abscidit. In media civitate carcer est; in quem, dum Herodiadem ille reprehenderet, conjectus, capiteque imminutus. Carcer subterraneus est, et viginti gradibus in eum descenditur: in ejus medio altare erigitur, ubi a spiculatore capite obtuncatus est. A dextera altaris, urnula visitur, in qua sancti Zachariæ, Præcursoris patris, corpus servatum fuerat; a læva, altera urnula, in qua corpus sanctæ Elisabetæ, ejusdem matris, jacet: quemadmodum et in utrisque carceris lateribus, variorum sanctorum reliquiæ, et discipulorum Præcursoris, quiescunt. Supra carcerem templum asurgit, et in eo urnæ duæ, ex candido marmore excisæ; quarum dextera combusti corporis venerandi Præcursoris cineres, altera Elisæi prophætæ corpus continet: supraque in aureo vase, sinistra Præcursoris manus, quaquaversum et ipsa auro obducta. In mediæ et superioris partis civitatis colle, antiquitus erat Herodis regia; ubi et convivium apparatus fuit, et execranda illa puella saltavit, et saltationis præmium, sacrosanctum Baptistæ caput retulit: nunc vero locus ille Græcorum monasterium est. Templum monasterii trullatum; et in læva altaris parte cellula, et in ejus medio ex marmore umbo in longe altissima fossa conspicitur, in quo prima venerandi et angelis reverendi capitis Præcursoris inventio fuit, quod eo loci ab Herodiade defossus latebat.

γωνα Ῥωμαϊκὸν μοναστήριον ὑπάρχει οὖν ὁ ναὸς τῆς τοιαύτης μονῆς τρουλλωτός. Ἐν δὲ τῷ εὐωνύμῳ μέρει τοῦ θυσιαστηρίου ἐστὶ κελλίον μικρὸν, οὗ μέσον ὄραται ἐκ μαρμάρου ὀμφάλιον, ἐπὶ βαθυτάτῳ σφύδρα ὀρύγματι κείμενον, ἐν ᾧ ἡ πρώτη εὗρεσις τῆς τιμῆς κεφαλῆς, καὶ ἀγγέλοις αἰδεσίμου τοῦ Προδρόμου γέγονεν, ἢ ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ ἐχώσθη ὑπὸ τῆς Ἡρωδιάδος.

13. Excurrenti deinceps stadia ferme quindecim, Samaritanorum metropolis Sichar obvia sit, cui postmodum Neapoli nomen fuit, inter duos montes sita, quorum pedibus, fundamentis ipsa suis, qua se longius extendit, inhaeret. In dexteriore montium (Samaritanorum ea traditio est) Deus Abrahamo responsum dedit, et Isaacum in sacrificium petiit; et patriarcha, ut ideam existimant, licet ipsi quid dicant nesciant, in eo hostiam immolavit; mons etenim ille divinus, Golgothæ Lithostrotum est, in quo salutarem passionem Salvator mundi pertulit. Ad pedes montis conspicitur ager, a Jacobo, Josepho filio exhibitus: in agro Jacobi, puteus ubi Dominus labore delassatus quiescit, et Samaritanæ, quæ sacrum prosequitur Evangelium, elocutus est. De hoc eodem monte mulier Domino dixerat: *Patres nostri in monte hoc adoraverunt*. Et Dominus, quam ratione iis qui in spiritu et veritate adorant, Deus præcolendus sit, colloquio illo omnes edocuit.

• Joan. iv, 20.

13. Καὶ μετ' ἡμέρας μιᾶς διάστημα ἐστὶν ἡ Σεβαστή πόλις, ἣν Ἡρώδης ὁ Τετράρχης εἰς τιμὴν τοῦ Καίσαρος ἀνεκαίνισεν. Ἐν ἧ καὶ τὴν τιμίαν κεφαλὴν τοῦ ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζονος Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, ἐν τῷ αὐτοῦ συμποσίῳ ὁ μικρὸς Ἡρώδης ἀπέτεμεν. Ἔστιν οὖν μέσον τῆς τοιαύτης πόλεως ἡ φυλαχὴ, εἰς ἣν ἐνεβλήθη τῶν τῆς Ἡρωδιάδος ἔνεκα ἐλεγμῶν, ἐρ' ἢ καὶ τὴν κεφαλὴν ἀπετμήθη. Ἡ δὲ τοιαύτη φυλαχὴ ἐστὶν ὑπὸ τὴν γῆν, ἔχουσα βαθυτάτας ἐκ τῶν ἀνωθεν ἕως αὐτῆς εἰκοσι, ἐν δὲ τῷ μέσῳ αὐτῆς ὑπάρχει θυσιαστήριον περὶ τὸν τόπον, καθ' ὃν ἀπεκεφαλίσθη ὑπὸ τοῦ σπεκουλάτορος. Δεξιὰ δὲ τοῦ τοιοῦτου θυσιαστηρίου ἐστὶ λαρνάκιον, εἰς ὃ ἐτεθησαύριστο τὸ σῶμα τοῦ ἁγίου Ζαχαρίου τοῦ πατρὸς τοῦ Προδρόμου. Ἐν δὲ τῷ εὐωνύμῳ ἑτερον λαρνάκιον, ἐν ᾧ ἐστὶ κείμενον τὸ σῶμα τῆς ἁγίας Ἐλισάβετ τῆς μητέρος αὐτοῦ. Ἐν δ' ἀμφοτέραις ταῖς τῆς φυλακῆς πλευραῖς ἐναπόκεινται διαφόρων ἁγίων λείψανα καὶ τῶν μαθητῶν τοῦ Προδρόμου. Ὑπερθεν δὲ τῆς φυλακῆς ὑπάρχει ναὸς, εἰς ὃν ἔρχεσθαι λάρνακες δύο, ἀπὸ λευκοῦ λατομηθέντες μαρμάρου, ὧν τὸ δεξιώτερον ἔχει κόνον τοῦ ἀποτεφρωθέντος σώματος τοῦ τιμίου Προδρόμου, τὸ δὲ ἕτερον τὸ σῶμα τοῦ προφήτου Ἐλισαίου. Πρόκειται δ' ὑπερθεν τούτου ἐντὸς χρυσοῦ σκεύους ἡ εὐώνυμος τοῦ Προδρόμου χεὶρ, χρυσοῦ πάντοθεν καὶ αὐτὴ περικεκαλυμμένη. Ἐν δὲ τῷ ὑψηλοτέρῳ μέρει τῆς πόλεως ἐστὶ κατὰ τὴν μέσην αὐτῆς γηλόφος, ἐν ᾧ πάλαι μὲν ἦν τὸ τοῦ Ἡρώδου παλάτιον, ἔνθα καὶ τὸ συμπόσιον γέγονε, καὶ ἡ μιὰρὰ κόρη ἐκείνη ὠρχήσατο, καὶ ἄβλον τῆς ὀρχήσεως; τὴν ἱερὰν κεφαλὴν τοῦ Βαπτιστοῦ εἴληψε. Νῦν δὲ ὁ τοιοῦτος τόπος γέ-

γ. Εἶτα μετὰ παραδρομὴν σταδίων ὡσεὶ δέκα καὶ πέντε ἐστὶν ἡ τῶν Σαμαρείων μητρόπολις Σιχάρ, ἡ μετὰ ταῦτα κληθεῖσα Νεάπολις, κείμενη μέσον δύο βουνῶν, ἀμφοτέρων περιαιπτομένη τῷ θεμελίῳ ἐπιμῆκει τοὺς πρόποδας. Ἐν τῷ δεξιώτερον ὑπάρχει τὸ δρος ἐν ᾧ οἱ Σαμαρεῖς λέγουσι χρηματῆσαι τῷ Ἀβραάμ τὸν Θεόν, καὶ τὴν θυσίαν ζητῆσαι τοῦ Ἰσαὰκ, καὶ ἐν αὐτῷ ταύτην τελέσαι, ὅσον τὸ κατ' αὐτοῦ, τὸν Πατριάρχην, κἂν οὐκ οἴησιν τί λέγουσι. Τὸ γὰρ δρος ἐκεῖνο τὸ θεῖον ἐστὶ λιθόστρωτον τοῦ Γολγοθᾶ, ἐν ᾧ τὸ σωτήριον πάθος ὁ τοῦ κόσμου Σωτὴρ ὑπέμεινε. Ἐν δὲ τοῖς τοῦ βουνοῦ προπόδοις ἐστὶ τὸ χωρίον, ὃ δέδωκεν Ἰακώβ Ἰωσήφ τῷ υἱῷ αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἐστὶ καὶ τὸ τοῦ αὐτοῦ Ἰακώβ φρέαρ, ἔνθα ὁ Κύριος κεκοπιτικῶς ἐκάθισε, καὶ τῇ Σαμαριτικῇ διελέχθη, καὶ τὸ ἱερὸν ἔξετισιν Εὐαγγέλιον. Περὶ τοῦ τοιοῦτου βουνοῦ ἐφησεν ἡ γυνὴ πρὸς τὸν Κύριον· *Οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τῷ δρει τούτῳ προσεκύνησαν*. Καὶ ὁ Κύριος πρὸς αὐτὴν προσκυνεῖν τοὺς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνούντας, διὰ τῆς πρὸς ἐκείνην ἐπιθυμίας πάντων ἐδίδαξεν.

ἰ. Ἀπὸ τῆς Σαμαρείας ἕως τῆς ἁγίας πόλεως εἰσι στάδια ὄγδοήκοντα τέσσαρα, ὧν ἡ διόδος πᾶσα λιθόστρωτος, καὶ ταῦτα κατάξηρος οὖσα ἡ πᾶσα τοιαύτη χώρα, καὶ ἀρχιμηρὰ ἐστὶ καὶ κατάμπελος καὶ ὑπόδενδρος, ἡ δὲ ἁγία πόλις κεῖται μέσον διαφορῶν φαράγγων, καὶ βουνῶν, καὶ ἐστὶ τὸ ἐν αὐτῇ θεωρούμενον θαυμαστόν. Ἐν ταύτῃ γὰρ ὑπερανέστηκυια ὁρᾶται ἡ πόλις καὶ χθαμαλῆ, πρὸς γὰρ τὴν τῆς Ἰουδαίας χώραν ἐστὶν ὑπερκειμένη, πρὸς δὲ τὰ ἐχόμενα ταύτης γηλόφα χθαμαλλίζεσθαι. Εἰς γὰρ δύο μέρη ὁ θεὸς οὗτος διαιρεῖται χώρος, καὶ πρὸς μὲν τὸ τοῦ δεξιῦ βουνοῦ χθαμαλώτερον μέρος ἡ ἁγία πόλις ἐφίδρυται, ἧς ὁ περιδολὸς μέχρι τῆς φάραγγος κατανετᾶ, τὸ δ' ὑπερθεν ταύτης ἐστὶν ὅλον ὑπάμπελον, ἐν ᾧ καὶ ὁ λιθασμὸς τοῦ πρωτομάρτυρος ἁγίου Στεφάνου ἐγένετο. Τὸ δὲ τοῦτου εὐώνυμον, καὶ τῆς φάραγγος πέραθεν τὸ τοῦ Ἑλαιῶνος ὄρος ὑπάρχει, ἐνθα ὁ Κύριος πολλὰκις ἐμφιλοχωρήσας, τὸν ὄλον ἐκεῖνον καθηγήσατο τόπον τῇ προσευχῇ, τῇ διδασκαλίᾳ, καὶ τέλος τῇ θείᾳ πρὸς τὸν Πατέρα ἀναλήψῃ αὐτοῦ. Ἡ δὲ ἁγία Σιών ἐμπροσθεν τῆς ἁγίας πόλεως ἐστὶ, κειμένη περὶ τὰ δεξιὰ μέρη αὐτῆς. Ἐχει οὖν ἡ ταύτης περιγραφή οὕτως. Ἐστὶ κιστέλλιον, ἐν ᾧ ὑπάρχει ἡ ἁγία Σιών, ἡ μήτηρ τῶν Ἐκκλησιῶν· ὁ δὲ τοιοῦτος ναὸς ἐστὶ πάμμεγας, κυλινδρωτὴν ἔχων τὴν ὀροφήν. Οὗ εἰσελθόντος τὰς ὠραίας πύλας, ἐστὶ κατὰ τὸ εὐώνυμον μέρος οἰκία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ἐν ᾗ ἡ ὑπεραγία Θεοτόκος μετὰ τὴν ἀνάστασιν κατέμενε· ἐνθα καὶ ἐκοιμήθη. Καὶ ἐστὶν ἐν τῷ τόπῳ ἐκεῖνῳ καλλίον διὰ σιδηρέων κίγκλιθων περιθριγγούμενον, καὶ ἐν τῷ τόπῳ, ἐν ᾧ τὴν παναγίαν αὐτῆς ψυχὴν παρέθετο τῷ Ἰησῷ καὶ Θεῷ, ὀμφάλια δύο. Δεξιὰ δὲ τοῦ τοιοῦτου ναοῦ ἐστὶ πρὸς τὸ δεξιώτερον μέρος τοῦ θυσιαστηρίου τὸ ὑπερῶν, ἔχων τὴν ἀνοδὸν διὰ βαθμίδων ἔξ'. Ὑπάρχει οὖν ὁ τοιοῦτος ναὸς τετρακάμαρος τρουλλωτός. Ἐν δὲ τῷ εὐωνύμῳ μέρει τοῦ ὑπερῶν ὁρᾶται ὁ τόπος, ἐνθα γέγονεν ὁ δεσποτικὸς δεικνός. Καὶ ἐν τῷ μύακι τοῦ βήματος ἡ πρὸς τοὺς ἀποστόλους κἀνοδος τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὑποκάθωθεν δὲ τοῦ τοιοῦτου ναοῦ γέγονεν ὁ νικητῆρ· καὶ ἀκτικρὺ τοῦτου ἐστὶ ναὸς, ἐνθα τὸ οἰκῆμα ἦν, ἐν ᾧ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων ὁ Χριστὸς εἰσῆλθεν πρὸς τοὺς ἀποστόλους. Ἐνθα μετὰ τὸ λιθασθῆναι ὁ πρωτομάρτυρ Στέφανος τέθαπται, καὶ παρὰ τοῦ Γαμαλιηλ μετετέθη εἰς ἕτερον τόπον. Ὁ δὲ λεγόμενος τοῦ Δαβὶδ πύργος κεῖται περὶ τὸ ἀρκυῶν μέρος τῆς πόλεως, καὶ ἐστὶν ὁ πύργος παμμεγεθέστατος, καὶ κἂν τοῦ Δαβὶδ παρὰ πάντων τῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ ὠμολόγηται, ἀλλ' ἐμοίγε, ὡς οἶμαι, δι' εὐλόγους ἀμφιβάλλεται αἰτίας. Καὶ γὰρ διὰ ξεστοῦ λίθου λευκοῦ ὁ Ἰώσηπος τὸν τοιοῦτον πύργον ἱστορεῖ γενέσθαι, τὸν τε ναὸν, καὶ τοὺς ἑτέρους ἐς ὑπερῶν δύο πύργους παρὰ τοῦ Ἡρώδου εἰς ὄνομα Φισαλλοῦ, καὶ Μαρίας κτισθέντας. Ὁ δὲ ἐκ κοινοῦ λίθου ἀνεγερμένος ὁρᾶται. Καὶ ἰσως ὁ νῦν ὀρώμενος ἐπὶ τοῦ παλαιτάτου θεμέλιος πύργου ἀνφοδοῦρηται. Ἐχόμενα τοῦτου ὑπάρχει ἡ πρὸς τὴν πόλιν φέρουσα πύλη, ἣν εἰσελθὼν πορεύση πλατεῖαν ὁδὸν, ἧς δεξιὰ πλῆσιον

14. A Samaria ad sacram civitatem stadia numerantur quatuor et octoginta. Via est omnis lapidibus strata, et, licet tota ea regio siccitate ardeat et squaleat, ubique tamen viribus et arboribus constipatur. Sancta civitas variis vallibus et montibus circumsepitur, nec admiratione caret, quod in ea spectatur; eodem enim temporis momento, et supereminens et depressa apparet: namque si Judææ oram inspexeris, supereminet; si colles illi adhærentes, complanatur. Divinus quippe locus in partes duas dividitur, et ad montis dexteræ partem declivorem sancta civitas fundatur; cuius ambitus ad vallem usque diffunditur; pars illius superior tota vitibus consita est, ubi sanctus protomartyr Stephanus lapidibus obrutus, lævam illius partem trans vallem mons Olivarum occupat; quem Dominus frequenter invisens, et in eo immorans, universum sanctitate replevit, oratione, prædicatione, et demum sacrosancta sua ad Patrem ascensione. Sancta vero Sion ante sanctam urbem sedem sibi habet, ad partem illius dexteram jacens. Cujus descriptio hæc fuerit: Castellum est, in quo sancta Sion, Ecclesiarum mater, collocatur; prægrandi magnitudine ecclesia conspicua est; tectum in proceritatem æqualiter orbiculatam effingitur; cuius speciosas portas ingresso tibi, ad partem lævam objicitur sancti Joannis Theologi domus, in qua sanctissima Deipara post resurrectionem commorabatur, ubi et mortem obiit; visiturque ibidem cellula ferreis cancellis circummunita, et in loco, ubi sanctissimam animam Deo Filioque reddidit, umbones bini. Dextera templi, ad dexteram partem altaris, cœnaculum, in quod gradibus uno et sexaginta ascenditur. Templum quatuor fornices et trullam habet. In sinistra parte cœnaculi, locus, in quo facta est Dominica cœna; in Bematis mytulo, sancti Spiritus in Apostolos descensus. In templi inferiore parte Christua pedes apostolorum lavit, cuius loco adverso templum erigitur; in eo domus, in quam Christus januis clausis ad apostolos introivit; ubi post lapidationem protomartyr Stephanus sepultus est, tum alio a Gamalielie avectus. Davidis turris in septentrionali urbis parte sita est, immensi magnitudine superbiens; et licet ab Hierosolymitanis accolis asseratur esse Davidis, a me non improbabili, ut reor, ratione in dubium vertitur: namque turrim Davidis ex rasilio albo lapide constructam fuisse, templum et alias duas turres postea ab Herode in honorem Phasæli et Mariamæ edificatas Josephus fert; at, quæ modo visitur, ex communi lapide constructa est. Et forte, quam nunc intuemur, super vetustissimæ turris fundamenta assurgit. Prope turrim, quæ ad urbem ducit, porta, quam ingresso, lata platea iter aperit, in cuius læva parte regis palatii sancti Patris nostri Sabbæ Metochium adhæret. Viam, ad sagittæ jaculum, emensus, celebre Dominici Sepulcri templum reperies; cuius non alia figura fuerit, quam quæ a variis scripto mandatur. Spelunca in Dominici cor-

poris sepulcrum conversa, duas in partes conjungitur; quarum in una lapis revolutus repositus, candidis marmoribus custoditur; in altera ad borealem partem, lapis pro pavimenti mensura expolitus, cubito uno supereminet; in quo mortuus, nudusque viæ largitor positus est; auro puro, ex desiderio et fide domini mei imperatoris Manuelis Porphyrogenetæ Comneni circumornatus. Prope eum est Golgotha, in quo Calvariæ locus, et excisa cruci basis, et disrupti saxi, tempore passionis, hiatus; sub quo, in cavitate lapidis, Adami calvaria, scatebræque Dominici sanguinis, super eam effusæ. Templum super Golgotha quatuor lectis et tholo assurgit: proxime inhæret subterraneum templum ingens, in quo pretiosa et vivifica Christi Domini crux inventa est. Ad orientaliorem partem civitatis, templum visitur, Sancta sanctorum nomine: omnium pulcherrimum lectum in trullæ formam desinit, in velusto pavimento celeberrimi illius templi Salomonis, intus exteriusque variis marmoribus et tessellato opere cōdecoratum: ad lævam partem templi, fornices binæ, quarum in altera occursum Christi Domini, quod ibi justus Simeon Christum Dominum ulnis exceperit; in altera, quam Jacobus scalam admirandam, ad cœlum usque pertingentem, et angelos Dei in ea ascendentes et descendentes, conspexerat, depictæ sunt. Et lapis sub depictæ scalæ imagine, ille ipse est, qui sub Jacobi capite fuerat. Per parvas dextræ hiatus ad speluncam infra templum descenditur, in qua repositus fuerat Zacharias propheta, interemptus, ut Evangelium tradit, a Judæis inter templum et altare. Extra templum, lapidibus stratum impluvium magnum extenditur; antiquum, ut opinor, magni templi pavementum. Et in porta, quæ in sanctam Getsemane ducit, templum sanctorum Joacimi et Annæ conspicitur; in quo immaculatissima Deipara in vitam venit. Proxime, Probaticæ piscinæ fluentia scaturiunt.

τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἰακώβ. Ἐν δὲ τῷ δεξιῷ τινὲς ὑποκάτω τοῦ ναοῦ. Ἐφ' ᾧ τέθειται ὁ προφήτης Ζαχαρίας, ὃν ἔσφαξαν, κατὰ τὸ εὐαγγέλιον οἱ Ἰουδαῖοι μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου. Ἐξῶθεν δὲ τοῦ ναοῦ εἶσι περιούλιον μέγα λιθοστρωτὸν τὸ παλαιὸν, ὡς οἶμαι, τοῦ μεγάλου ναοῦ δάπεδον. Καὶ περὶ τὴν πύλην τὴν ἐξάγουσαν εἰς τὴν ἁγίαν Γεθσιμανὴ ἐστὶ ναὸς τῶν ἁγίων Ἰωακείμ καὶ Ἄννης, εἰς ὃν ἡ τῆς παναχράντου Θεοτόκου γέννησις, καὶ τούτου πλησίον τὰ τῆς Προβατικῆς κολυμβήθρας ἀναπηγάουσι νάματα.

45. Hinc extra civitatem, ad orientaliorem illius D plagam, in medio magnæ præruptæque voragiulis, montem Olivarum a sancta civitate sejungentis, Getsemane oppidum colloceatur, in quo sanctissimæ Domini nostræ Deiparæ sepulcrum, et hortus, ubi sæpius Salvator noster una cum discipulis suis immoratus est. Sunt in eo templa tria: in sinisterriore, et concavitate subterranea, divinum Deiparæ sepulcrum spectatur: templum in tholum desluit, prælongum, æqualiter orbiculatum. In templi medio, instar ambonis, sepulcrum Virginis ex saxo excisum est, ad modum ædificii, quatuor fornicibus structi: ad orientale latus in capsula ex eodem lapide expolita, et candidis marmoribus cooperta,

τῶν Ἱηγιακῶν ἀνακτόρων πέπηγε τὸ μετόχιον τοῦ ὀσίου Πατρὸς ἡμῶν Σάββα. Τὴν δὲ ὄδον ὡσεὶ βέλους βολὴν διελθὼν εὐρήσεις τὸν περιφανῆ ναὸν τοῦ Κυριακοῦ τάφου οὗ τὸ σχῆμα ἔχει, καθὼς παρὰ διαφόρων ἱστοροῦνται. Τὸ δὲ εἰς τάφον χρηματίσαν σπύλαιον τοῦ Δεσποτικοῦ σώματος ἐστὶ διπλοῦν, καὶ ἐν μὲν τῷ ἐνὶ ἐπιπέδῳ ὁ ἀποκυλισθεὶς λίθος, λευκοῖς μαρμάροις περιφρουρούμενος, ἐν δὲ τῷ ἐτέρω μέρει τὸ περὶ τὸ ἀρκυτῶν ὁ λίθος λελάξευται τοῦ ἱσπέδου πάτου ὑπερανέχων ὡσεὶ πῆχυν ἕνα, ἐν ᾧ νεκρὸς καὶ γυμνὸς ὁ τῆς ζωῆς ἀνετέθη δοτήρ, ὃς ἐκ χρυσοῦ καθαροῦ ἐνδεδυμένος ὁρᾶται ἐκ πύθου καὶ πίστεως τοῦ ἡμοῦ δεσπότου καὶ βασιλέως Μανουῆ τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ Κομνηνοῦ. Καὶ πλησίον αὐτοῦ ἐστὶν ὁ τοῦ Γολγοθᾶ τόπος, ἐν ᾧ τόπος ὁ τοῦ Κρανίου καὶ ἡ λαξευθεῖσα τῷ Σταυρῷ βάσις, καὶ τὸ ῥήγμα τῆς διαβραγείσης πέτρας ἐν τῷ τοῦ Σταυροῦ πάθει: καὶ τὸ ῥήγματος κάτωθεν ὑποκύλιος ἐν τῇ πέτρᾳ τόπος, ἐν ᾧ τὸ τοῦ Ἀδάμ κρανίον, καὶ οἱ ῥύντες ἐπ' αὐτῷ τοῦ Δεσποτικοῦ κρονοῦ αἵματος. Ὁ δὲ ναὸς ὁ ἐπάνω τοῦ Γολγοθᾶ ἐστὶ τετρακάμαρος, θολωτός. Καὶ πλησίον τοῦ τοιοῦτου ναοῦ ἐστὶν ὑπόγειος ναὸς μέγας, ἐν ᾧ εὕρηται ὁ τιμιὸς καὶ ζωοποιὸς Σταυρὸς τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ. Περὶ δὲ τὸ ἀνατολικώτερον μέρος τῆς πόλεως ὑπάρχει ὁ ναὸς, τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων. Ὁ δὲ τοιοῦτος ναὸς ἐστὶ πάνυ περικαλλέστατος, τρουλλωτὸν ἔχων τὴν ὀροφήν, ἐν τῷ ἀρχαίῳ δαπέδῳ τοῦ περιωνύμου ναοῦ ἐκείνου τοῦ Σολομῶντος θεωρούμενος, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς, ποικίλοις μαρμάροις καὶ ψηφίσιν ἐγκαλυνόμενος. Εἰσὶν οὖν περὶ τὰ εὐώνυμα μέρη τοῦ ναοῦ καμάραι δύο, ἐφ' αἷς ἱστοροῦνται, ἐν μὲν τῇ μιᾷ ἡ Ἰσπαντὴ τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ, ὅτι καὶ ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ ὁ δίκαιος Συμεὼν τὸν Δεσπότην Χριστὸν ἠγκαλίσαστο. Ἐν δὲ τῇ ἑτέρᾳ, ἣν ὁ Ἰακώβ εἶδε θαυμαστὴν κλίμακα, ἐστηριγμένην μέχρι τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας ἐπ' αὐτῇ, καὶ ὁ λίθος ὑποκάτω τῆς ἱστορηθείσης κλίμακος αὐτὸς ἐκείνος ὁρᾶται, ὁ ἐπὶ μέρει ὅπῃ εὐρίσκειται καταβαίνουσα μέχρι σπηλαίου εἰς. Ἐντεῦθεν τῆς πόλεως ἐξῶθεν, περὶ τὸ ἀνατολικώτερον ταύτης μέρος, μέσον τοῦ μεγάλου χαραδρώδους χάματος, τοῦ διαχωρίζοντος τὸ ὄρος τῶν Ἑλαιῶν ἀπὸ τῆς ἁγίας πόλεως, παράκειται τὸ χωρίον ἢ Γεθσιμανή, ἐν ᾧ ὁ τάφος τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, καὶ ὁ κήπος, εἰς ὃν πολλὰκις ὁ Σωτὴρ ἡμῶν μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἠύλισθη. Ἐφ' ᾧ καὶ ναὸς τρεῖς, ὁ μὲν εὐωνυμοτέρως, καὶ περὶ τὸ κοίλωμα κάτω τῆς γῆς ἐστὶν, εἰς ὃν ὁ θείος τάφος τῆς Θεοτόκου ὁ δὲ τοιοῦτος ναὸς ἐστὶν ὁ πᾶς θολωτός, ἐπιμήκης, κυλινδρωτός. Καὶ μέσον αὐτοῦ δίκην ἄμβωνος ἵσταται ὁ τάφος αὐτῆς, λελατομημένος ἐκ πέτρας ἐν σχήματι τετρακαμάρου. Καὶ ἐν τῇ ἀνατολικῇ τούτου πλευρᾷ ἐστὶν ἐκ τῆς αὐτῆς

πέτρα, ὡσεὶ σκίμπος, λελαξευμένος, δὲ λευκῶν μαρμάρων σκεπόμενος, ἐν ᾧ τὸ ἀχραντὸν σῶμα τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀποστόλων μενευθὲν ἐκ τῆς Σιών ἐτέθη. Ὁ δ' ἄνωθεν ἕτερος ναὸς ἐστὶ σπήλαιον, ἐν ᾧ ἡ Δεσποτικὴ προσευχὴ γίνετο, καὶ οἱ ἀπόστολοι τῷ ὑπνῷ βιρυνθέντες ἐκάθηνον. Περὶ δὲ τοῦ πρόποδος τοῦ ἔρους τῶν Ἐλαιῶν, ὡσεὶ λίθου βολῆς ἀποθεν, κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον, ὁ τρίτος ὑπάρχει ναὸς, ἐν ᾧ μετὰ τοὺς Ἀποστόλους ὠνείδισαι τὸν Κύριον τῆς ἔσθυμιᾶς τούτων ἕνεκα, ἀπαλθῶν πάλιν προσήμξατο, ὅτε καὶ ἰδρῶτες αὐτοῦ ὡσεὶ θρόμβοι αἱματος κατέρβρον. Ἐν αὐτῷ τῷ κήπῳ καὶ ἡ προδοσιμὰ γέγονε, καὶ ὁ Ἰούδας δολῶς τὸν Δεσπότην ἠσπάσατο, καὶ ὁ τῶν Ἰουδαίων δμῶλος κατέσχευ αὐτόν. Ἀντιχρῖστὸν δὲ τοῦ κήπου, περὶ τὸ ἄνωθεν μέρος τὸ πρὸς τὴν Σιών, ἐστὶ ναὸς καὶ σπήλαιον αὐτοῦ κάτωθεν, ἐν ᾧ μετὰ τὴν Ἄρνησιν ὁ Πέτρος εἰσελθὼν, καὶ καθίσας ἔκλαυσε πικρῶς, εἰς ὃν καὶ κενθῶν ἰστόρηται ὁ Ἀπόστολος. Ὑπερθεν δὲ τῆς Γεθσιμανῆς καὶ τοῦ ναοῦ τῆς προσευχῆς ὄρεται τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν διαιρούμενον, καθὼς ἐφη, ἀπὸ τῆς ἁγίας πόλεως, ὑπὸ τῆς τοῦ Ἰωσαφάτ κοιλάδος καὶ τοῦ χειμάρρου τῆς τοῦ κλαυθμοῦ κοιλάδος. Ἐστὶν οὖν ὁ τόπος σμικρὸν τι τῆς πόλεως ὑπερανιστηκῶς βουνός. Διὸ καὶ οὐ πᾶν μέγας, ὅσον ἀπὸ τοῦ τῆς πόλεως φαίνεται μέρος, ἀπὸ δὲ τοῦ πρὸς Ἰορδάνην μέρος αὐτοῦ καὶ τὴν Βηθανίαν, καὶ πᾶν ἐστὶν ὑψηλότατος, χθαμαλλίζεται γὰρ τὸ τοῦτου κατάχυμα μέχρι καὶ τῆς ἐρήμου. Ὑπάρχει οὖν ἐν τῇ ἔρει κορυφῇ ὁ τόπος εἰς ὃν προσομιλήσας πολλάκις μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῖς μαθηταῖς ὁ Σωτὴρ, ὑστερον καὶ τὸ τῆς Ἀναλήψεως φρικωδέστατον μυστήριον ἀπειργάσατο. Πρόσεγγυς δὲ αὐτοῦ κάτωθεν ἐστὶ σπήλαιον, ἐν ᾧ τοὺς ἀσκητικούς ἀθλους ἡ ἁγία διήνυσε Πελαγία, ἐφ' ᾧ καὶ τὸ ἅγιον αὐτῆς σῶμα ἐν λάρνακι λίθινῳ κατάκειται. Καὶ τοῦτου πλησίον ἄλλος ὑπάρχει ναὸς, ἐνθα ὁ Κύριος τοῖς μαθηταῖς τὴν τοῦ, Πάτερ ἡμῶν, προσευχὴν παραδέδωκεν. Ἐν δὲ τῷ εὐωνυμωτέρῳ μέρει τῆς πόλεως ἐστὶ μοναστήριον Ῥωμαϊκὸν ἐπικτισθὲν, ὡς ὁ λόγος ἔχει, ἐν τοῖς θεμελίοις τῆς παλαιᾶς μονῆς τῆς παρὰ τῆς κοιτίμου Μελάνης ἀνεγερθείσης. Ἀντιχρῖστὸν δὲ τοῦ τοιοῦτου ἔρους τῆς πόλεως, ὄπισθεν καθὼς ἀπὸ Σαμαρείας ἔχει, ἐστὶ μοναστήριον, ἐν ᾧ μετὰ τὸ λιθασθῆναι τὸν ἅγιον πρωτομάρτυρα Στέφανον, καὶ τεθῆναι ἐνθα προέφημεν, ὑπὸ τοῦ Γαμαλιῆλ μετετέθη τὸ ἱερὸν ἐκείνου καὶ ἅγιον σῶμα. Ὁ δὲ χειμάρρος ἀπὸ τῆς Γεθσιμανῆς ἐρχόμενος, διέρχεται μέχρι τῆς λαύρας τοῦ ἁγίου Σάβα, καὶ τῆς τοῦ Ρουβὰ ἐρήμου, ἧτις περὶ τὴν Νεκρὰν ἐστὶ θάλασσαν τῶν Σοδῶμων.

15. Εὐθὺς οὖν ἀπὸ τῆς Γεθσιμανῆς ὡσεὶ τῆς βολῆν ἀποθεν ἴσταται ἢ ὡς λεγόμενος Κούκουμος, κτίσμα ἐπὶ πέτρα μὲν σχήματι κτισθὲν τετραγώνως, ἐν ὕψει, ὡς οἶμαι, ὀρότων δύο ὑπερανιστάμενον, καὶ εἰς σχῆμα πυραμίδος ἐκ τῶν κάτω μέχρι καὶ ἄνωθεν ὄξυνόμενον, ἐν ᾧ καὶ μοναχὸς Ἰσθρᾶ αὐτὸν ἐγκλείσας, τῆς οικείας σωτηρίας ἐπιμελεῖται. Μιστὰ ταῦτα ἐστὶ μέγας ὄχος, εἰς ὃν τεχνητὰ διάφορα γέγοναι σπήλαια, ἃ τῶν Περσῶν προσχορευοῦνται, εἰς ἃ κατοικοῦσιν ὀλίγοι μὲν ὀρθόδοξοι, πλείονες δὲ Ἀρμένιοι καὶ Ἰακωβίται μοναχοί. Ἐἴτα τὸ χάσμα

A immaculatum sanctissimæ Deiparæ corpus, a sanctis apostolis Sione delatum, repositum fuit. Superius aliud templum, spelunca est, in qua Dominica oratio effusa est, et apostoli somno gravati obdormierant. Ad pedes montis Olivarum, ad jactum lapidis, tertium templum occurrit, in quod, postquam, ut Evangelium commemorat, apostolos Dominus ob segnitium reprehenderat, reversus, orationi se suæ restituit, tum, cum sudores, illius, quasi guttæ sanguinis, defluebant. In eodem horto Christus proditus, et Judas Dominum dolose exosculatus est, et Judæorum turba eum apprehendit. Parte horti adversa, ad superiorem oram, Sionem respicientem, est templum, et sub eo spelunca, quam, postquam abnegavit, Petrus introlens, et sedens, B Ævit amare. In eodem templo moerens ipse ac illacrymans apostolus depietus conspicitur. Super Gethsemane et orationis templo, mons Olivarum, ut dictum est, omnium oculis patet, a sancta civitate, Josaphati et torrentis lacrymarum vallibus dividitur. Locus ille posillum urbem supereminens collis est, quare neque prægrandis, si ab ipsa urbe conspiciatur; si vero ab Jordane et Bethania oculos conjeceris, quam maxime præcelsus objicitur; collis enim a deserto leni acclivitate nascitur. In capite montis, locus est, in quo post resurrectionem frequenter Salvator discipulos est allocutus, postremoque Ascensionis admirandum mysterium perfecit. Prope eum spelunca infra spectatur, in qua sancta Pelagia certamina quibus se exercebat, absolvit, et sanctum illius corpus in urna saxeâ quiescit. Non longe abest templum aliud, in quo Dominus discipulis, Orationis Dominicæ verba tradidit. In sinistra urbis parte, Latinorum est monasterium, exstructum super fundamentis veteris monasterii, a fama celebri Melania, ut fert traditio, ædificati. Ante hunc montem post civitatem, ut Samaritanam respicit, monasterium assurgit, in quod, post sanctum protomartyrem Stephanum lapidatum, et loco jam dicto repositum, sacrosanctum illius corpus a Gamaliele portatum est. Torreas Gethsemane exiens, ad sancti Sabæ lauram pervenit, et loca Rubæ deserta, quæ circa Mortuum Sodomorum mare effunduntur.

16. Statim itaque a Gethsemane, jactu sagittæ non longius, qui Cucumis dicitur, sustollitur ædificium super saxo, quadrata structum, ut videtur, figura; hastarum duarum, ut ipse existimo, altitudine, et ab imis partibus ad acumen ipsum in pyramidis formam tenuatur: in quo monachus Iberus sponte inclusus, in salutis suæ curam incurrit. Sequitur deinde prægrandis rupes, in qua diversæ speluncæ, Virginum nomine nuncupatæ, industrio artificio excavatæ sunt: eas habitant ex orthodoxis pauci, sed majore copia Armenii mo-

nachi et Jacobitæ. Postmodum hiatus, ubi læcrymarum vallis refunditur, dilatatur; ultraque ipsam ager signi, qui pretio Dominico ad sepeliendos peregrinos conductus est. Agrum excipit Siloami piscina, enatis abs se aquis totam illam siccitate horridam regionem Irrorans. Inde et prata aliquot pauca et modica, in vallis latitudine, arboribus consitæ, conspiciuntur. Fons forniceibus et spissis columnis obvallatur, et venustatem obtinet; et hoc modo vallis ad sancti Sabæ lauram, ut diximus, undecim passuum millibus excurrit: ubi vero laura et templum et sepulcrum sancti spectantur, in ampliores horridioresque voragines vastis faucibus prolaiatur. Ante lauram, in utrisque prærupti montis ripis, speluncæ et pusillæ turres visuntur; eas, qui mundum illiusque luxum abhorrent, ob cæli regnum inhabitant, et impatienter æstus ardorem sustinent, flamma, quæ exstinguitur, flammam, quæ exstingui nequit, exstinguentes. Ubi templum, et Deiferi sancti Patris Sabæ sepulcrum est, in tres partes divisa convallis, in magnam voraginem et profundam altitudinem immergitur. Hujus extrema ingentibus turribus sanctus suffulciens, in medio templum erexit, et recentissima illa Asceteria in ambitu extruxit, ut conscripta de admiranda illius vita historia tradit. Templum itaque delectationem undique conciliat, prægrande, prælongum, luminis plenum: pavementum marmoribus, vilibus illis sane et ex eremo advectis, varie tamen affabroque elaboratis, condecoratur. Ante templum, atrium est, lapidibus stratum; et in illius medio magni Patris nostri Sabæ sepulcrum, e terra, palmari altitudine, eminens, candidissima marmorica tabella opertum: prope illud circumque, nec non sub terra, sanctorum Patrum, qui, solitariam vitam agentes, illustres habiti sunt, unaque cum iis sanctorum Cosmæ et Joannis, antiquorum poetarum, sepulera spectantur. In illis locis ferme ad quadraginta deiferos viros, et ante alios spectabiles insæxi; interque eos potissimum sex, qui pro se ipsi Deum alloquuntur. Eorum nomina sunt, Stephanus, Theodorus, et Paulus; quartus ex magna urbe ortum habet; quintus erat Iberus; sextus, qui in omnium ore, quod occulta perspicat, versatur, Joannes Stylita.

17. Regrediens itaque ad sacram civitatem, non per vallem, sed montis dorsum, sex millibus passuum, antequam ipsam appellas, sancti Patris nostri Theodosii Cœnobiarchæ monasterium offendes. Illud variis turribus circummunitur: anteque ipsum, ad sagittæ jactum fornix occurrit, in qua, ut auctor Vitæ illius refert, supra ejusdem manum extincti carbones succensi sunt. In medio monasterii, in loco eminentiori, templum erigitur, tecto rotundo, et sub eo spelunca, in qua est sancti sepulcrum; penesque illud duo fornices, in quibus magnorum sanctorum reliquiæ conduuntur. Speluncæ scalas descendens, ulterius a latere speluncæ foramen in-

Α ἐκεῖνο εὐρύνεται, καθ' ὃν τόπον ἡ Κοιλὰς τοῦ Κλων-
θμῶνός ἐστι. Καὶ πέραθεν ταύτης ὁ ἀγρός τοῦ Κε-
ραμῆως, ὁ εἰς ταφὴν τῶν ξένων ἐξωνηθεὶς διὰ τοῦ
Κυριακοῦ τιμήματος. Μετὰ ταῦτα ἡ τοῦ Σιλῶμ
κολυμβήθρα, τοῖς ἐξ αὐτῆς νάμασι τὸν κατὰ τὴν
ἐκεῖνον κατάρδει χῶρον. Κάντεῦθεν καὶ λειμῶνες
μέτριοι περὶ τὸ πλάτος τῆς κοιλάδος ὀρῶνται κα-
τάθενδροι. Ἡ μὲντοι πηγὴ ὑπὸ καμαρῶν καὶ
κιδῶν συχῶν περιθριγγούται, καὶ ὠραίζεται.
Καὶ οὕτως ἀπέργεται ἡ Κοιλὰς αὕτη μέχρι τῆς
λαύρας τοῦ ἁγίου Σάβα, ὅς ἐφημεν, ἐπὶ μέλια ια'.
Ἐκεῖ οὖν εὐρύνεται ἡ Κοιλὰς ἐν χάσματι μεγάλῳ
καὶ ἀρχιρῶφ. Ἐνθα καὶ ἡ λαύρα, καὶ ὁ ναὸς, καὶ ὁ
τάφος τοῦ ἁγίου ὀρίζται. Πρὸ δὲ τῆς λαύρας εἰς τὰς
ἀμφοτέρας τοῦ χαραδρώματος ὄχθας εἰσι σπήλαια,
καὶ πυργώματα μικρὰ, εἰς ἃ κατοικοῦντες, οἱ τὴν
κόσμον καὶ τὴν αὐτοῦ τρυφήν βδελυξάμενοι διὰ τὴν
τῶν οὐρανῶν βασιλείαν, τὴν ἀνύποιστον ἐκείνην τοῦ
καύματος ὑπομένουσι φλόγῳσιν, φλογὶ κατασθεν-
νύοντες; φλόγα, διὰ τῆς σθεννυμένης τὴν ἀσβεστον.
Ἐν δὲ τῷ τόπῳ ἐν ᾧ ἐστὶν ὁ ναὸς, καὶ ὁ τοῦ θεοφό-
ρου ἁγίου Πατρὸς Σάβα τάφος, τριχῆ διαιρεθεῖσα ἡ
φάραγις, ἐπὶ μεγάλῳ βαθύνεται χάσματι. Τοῦτου τὰ
ἄκρα πυργώσας ὁ ἅγιος ἐν πύργοις μεγάλοις μέσον
τὸν ναὸν ἐπέβητο, καὶ τὰ καινότερα ἐκεῖνα ἀσκη-
τήρια κυκλόθεν εἰργάσατο, καθὼς ἡ τοῦ θαυμαστοῦ
αὐτοῦ βίου διαλαμβάνει γραφή. Ἔστιν οὖν ὁ ναὸς
πάσης ἀνάπλευς τερπνότητος, πάμμεγας, ἐπιμή-
κης, πλήρης φωτός. Τὸ δὲ δάπεδον τοῦτου μαρμάρου
ἐγκαλλυδόμενον, εὐτελεσι μὲν, καὶ ἐκ τῆς
ἐρήμου; ἀλλ' ὅμως ποικίλως ἐξεργασμένοις. Ἐρ-
προσθεν δὲ τοῦ ναοῦ περιαύλιον ὑπάρχει λιθόστρω-
τον, καὶ μέσον αὐτοῦ ὁ τάφος τοῦ μεγάλου Πατρὸς
ἡμῶν Σάβα, ὡσεὶ σπηθαιμιαίῳ μέτρῳ ὑπερανέχων
τῆς γῆς. λευκοτάτῃ σκεπόμενος μαρμαρίῳ πλακί.
Πρόσεγγος δὲ τοῦτου, καὶ γύρωθεν ἐστὶ τὰ καὶ ὑπὸ
τὴν γῆν τῶν ἐν ἐρήμῳ λαμπάντων ἁγίων Πατέρων
ὀρῶνται τὰ μνήματα. Μεθ' ὧν καὶ τῶν ἁγίων Κοσμά
καὶ Ἰωάννου ὀρῶνται τὰ μνήματα, τῶν πάλαι ποιη-
τῶν. Ἐγγύς που τῶν τεσσαράκοντα θεοφόρους
ἄνδρας τῶν ἄλλων ἐκλελεγμένους, ἔξ δὲ ἐξ αὐτῶν
ἀμέσως ὀμιλοῦντας Θεῶν, ὧν αἱ κλήσεις, Στέφανος,
Θεόδωρος, καὶ Παῦλος, ὁ δὲ τέταρτος ὠμρῆται ἐκ
τῆς μεγάλης πόλεως, καὶ ὁ πέμπτος Ἰβηρ ἦν, ὁ
δὲ ἕκτος ὀπίσθιν ἐν τῷ διορῶν περιόχτος, ὁ στηλίτης
Ἰωάννης.

ιβ'. Ὑποστρεφόμενος οὖν πρὸς τὴν ἁγίαν πόλιν,
οὐ διὰ τῆς κοιλάδος, ἀλλὰ διὰ τοῦ ταύτης ζυγοῦ,
εὐρήσεις πρὸ ἐξ μιλίων αὐτῆς τὴν μονὴν τοῦ δαίου
Πατρὸς ἡμῶν Θεοδοσίου τοῦ Κοινοβιάρχου. Ἡ γοῦν
τοιαύτη μονὴ ὑπὸ διαφόρων περιτελεῖται πύργων,
καὶ δὲ ταύτης, ὡσεὶ τόξου βολῆς, πόρρωθεν ἐστὶ κα-
μάρα, ἐν ἣ, ὡς ὁ βίος τοῦ ἁγίου δηλοῖ, ἐν τῇ χειρὶ
αὐτοῦ ἐσβεσμένα ἀνήφθησαν κάρβωνα, μέσον δὲ
τῆς μονῆς ἵσταται ὁ ναὸς ἐν ὕψει κυκλοειδῆ ἔχων
τὴν ὀρορῆν, καὶ ὑποκάτωθεν αὐτοῦ σπήλαιον, ἐν ᾧ
ὁ τάφος τοῦ ἁγίου ἐστὶ, καὶ πλησίον αὐτοῦ καμάραι
διάφοροι, ἐν αἷς ἁγίων μεγάλων ἐγκαταλείβονται.
Τὰς δὲ βαθμίδας τοῦ σπηλαίου κατερχόμενος εὐρή-

εις πλαγίαν ὄπην ἑτέρου σπηλαίου, εἰς ἣν εἰσελθὼν ὁ μαθητὴς τοῦ ἁγίου Βασίλειος τὸ μνήμα αὐτοῦ ἀνεκαίνισε, τοῦ ἁγίου καλεῦσαντος, καθὼς τὸ Πατρικὸν παριστᾷ, καὶ ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐν τῷ καιρῷ τῆς συνάξεως ἐώρατο συμπάλλων τῷ ἁγίῳ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς.

γ). Ἀντικρὺ δὲ τῆς τοιαύτης μονῆς διεξιώτερον περὶ τὸ βάθος τῆς ἐρήμου τοῦ Ἰορδάνου, ὑπάρχει ἡ μονὴ τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου τοῦ μεγάλου, καὶ αὐτὴ περιτεταγισμένη ὑπὸ τε πύργων, καὶ μεγάλων ἐπέλκων. Μέσον δὲ ταύτης ἴσταται ὁ ναὸς, κυλινδρωτὴν καὶ οὗτος ἔχων τὴν ὄροφον, ὑποκάτωθεν δὲ τούτου ἐστὶ σπήλαιον, καὶ μέσον αὐτοῦ τάφος τοῦ μεγάλου Εὐθυμίου, περιεπερηθῆς τῷ μνήματι τοῦ θεοφόρου. Σάββα, διὰ λευκοῦ μαρμάρου καὶ οὗτος σκεπόμενος, ἐν ᾧ καὶ συναπετίθησαν τῷ ἁγίῳ, καὶ τὰ τῶν ἁγίων Πατέρων λείψανα Πασσαρίωνος καὶ Δοματιανῶ.

ιβ). Καὶ μετὰ τὴν μονὴν ταύτην, ἐστὶ διάστημα ὡσαύτῳ ἰβ'). Καὶ οὕτως εὐρίσκεται φάραγξ μεγάλη, καὶ μέσον ταύτης διέρχεται χειμάρρος, ἧς περὶ τὸ ἀντικρὺ μέρος ἐστὶν ἡ μονὴ τοῦ Χοζιβᾶ, πρᾶγμα τῇ μὲν ἀφηγήσει μὴ πιστευόμενον, τῇ θεωρίᾳ δὲ θαυμαζόμενον. Καὶ γὰρ σπηλαίων ὅσαι εἰσι τὰ τῶν μοναχῶν κελλία. Καὶ αὐτὸς ὁ ναὸς, καὶ τὸ κοιμητήριον ἐν τῷ βήγματι τῆς πέτρας τεθεμελιώθη, ἐς τοσοῦτον ὑπὸ τῆς τοῦ ἡλίου φλογώσεως κατακείμενα, ὡς πυρὸς γλωττίσματα ἐνορᾶσθαι ἀπὸ τῶν πετρῶν ἐν εἰδει πυραμίδων ἀναπεμπόμενα. Τὸ δὲ γε παρὰ τῶν μοναχῶν πινόμενον ὕδωρ τοιούτῳ ὄν ἐστιν, ὅλον ἀπὸ λίμνης ἐστῶτος ὅποτε ἥλιος ἐν μεσαιάτῳ θέρει ταῖς λίμναις ἐπιφοιτᾷ, καὶ βολαῖς ἐμπύροις ὑποθερμαίνει ταύτην τῷ βράσματι. Ἐν ταύτῃ τῇ μονῇ διαφόρους μὲν εἶδομεν ἡγιασμένους ἄνδρας, ἐνὰ δὲ τούτων σημειοφόρον ἄνθρωπον, καὶ ἀμέσως προσομιλοῦντα θεῷ, Λουκάς ἐστὶν ἡ κλησις τῷ γέροντι. Ἐν ἡ μονῇ ἐπικυβδύνας ἀνῆλθομεν, διὰ τε τὸ κρημνώδες τοῦ τόπου, καὶ τὴν υπερβάλλουσαν τοῦ ἡλίου φορὰν.

κ). Μετὰ ταῦτα ὑπάρχει στενοπεπιμήκης καὶ τραχυτάτη ὁδὸς πρὸς τὸ κατόπι ἀπιοῦσα τῆς ἐρήμου, μέχρις ἧς ἐν τῷ μεταξὺ βράχια καθορῶνται δύο, ὧν μέσον ἡ ὁδὸς ἀπιοῦσα μέχρι τῆς Ἱερικῶ κατανατᾷ. ἐπὶ δὲ ταύτῃ οὐδὲ λίθος θεμελίου εὐρίσκεται, ἀλλ' ὅμως ἡ πᾶσα ταύτης διαγραφὴ ἀμυδρῶς πως ἐμφανίζεται· νῦν οὖν ἐπιεπερέσθιν ἡ πᾶσα περίχωρος κάθυγρος, εἰς κήπευσιν χρηματιζούσα τῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ ἰδρυμένων μονῶν. Διατηρηθεῖσα γὰρ ἡ γῆ, καὶ διαμερισθεῖσα ταῖς ἀγίαις ἐκείναις μοναῖς, κατεσθέρωθη ἡ πᾶσα; καὶ ὑπάμπελος γέγονε, διὸ καὶ πύργους ἐπὶ τὰ τῶν μοναχῶν λάχῃ οἱ μοναχοὶ κήξαντες παλωφόρους τοὺς καρποὺς ἐκείνων πορίζονται. Ἐχει γὰρ σχήματος ἡ πᾶσα ἐρημος, καὶ ὁ Ἰορδάνης ἄμα τῇ Νεκρᾷ τῶν Σοδόμων θαλάσῃ κατὰ τὴν ἡμέτερον στοχασμὸν τῆς τοῦ θεάματος θέσεως Ἀχρίδος, ἐν τούτῳ τὴν ἐναλλαγὴν μόνην φαινομένην, ἐν τῷ ἀπὸ μὲν τῆς λίμνης Ἀχρίδος ἐξέρχεσθαι ὕδωρ εἰς διαφόρους τῆς γῆς περιλιμαζόμενον φάραγγας, ἃς στρούγας οἱ τῆς ἐκεῖσε γῆς οἰκήτορες

venies, in quam sancti discipulus Basilius Introiens, sepulcrum proprium, ita sancto iubente, ut Vitæ Patrum asserunt, designavit, in eoque mortuus jacuit, et postea per quadraginta continuos dies, Synaxis tempore, una cum sancto ac fratribus continens videbatur.

18. Dicto monasterio adversum, dexterius in profundum eremi Jordanis, sancti Enthymii magni monasterium est; turribus magnisque fulcris circumvallatur, et in medio templum assurgit, tectum in modum cylindri directo: subius spelunca patet, ibique medium sancti Enthymii sepulcrum, deiferi Sabæ sepulcro haud dissimile, candido marmore æque ac illud opertum; et cum sancto, sanctorum simul Patrum Passarionis et Dometiani reliquæ reconduuntur.

19. Post hoc monasterium, duodecim millium passuum intervallum excurrit: tumque obvia fit ingens vorago, quam torrens mediam secat. Illius in adversa parte monasterium Chozibæ jacet; nec equidem, quæ dum narratur, non creditur, et speculatione etiam ipsa in admiratione est; namque speluncarum ipsa foramina monachorum sunt cellæ. Et templum ipsum et cœmeterium in petræ scissura excavantur, adeo solis calore deusta, ut ex saxis illis, ad modum pyramidum, ignis linguæ exsilire conspiciantur, aquaque monachorum potui congesta talis sit, qualem e stagno hauries, cum sol, æstate media lacubus insistsens, eas ignitis radiis æstuque ferventissimo incendit. In hoc monasterio diversos sanctitate conspicuos visos invisimus; inter eos unum signiferum, coram cum Deo colloquentem, cui Lucæ seni nomen est. Sed enim in monasterium, non sine discrimine, tum ob prærupta rupis loca, tum ob vehementissimum solis ardorem, et descendimus et ascendimus.

20. Deinceps subsequitur angusta, protensa, et asperissima via, ad eremi terga conducens. Antequam ad ipsam perveneris, in ejus medio dorsa montium duo conspiciuntur, per quæ via media adaptata, ad urbem Jericho iter est: in ea nullus fundamentorum lapis conspicitur; universa nihilominus illius delinatio obscure deprehenditur: at nunc, cum tota ea circumjacens regio aquis abundet, monasteriorum, quæ in eremo sunt, pro cultura hortorum, usui deservit. Namque regio illa, in partes scissa, sanctisque illis monasteriis divisa, universa et arboribus umbraur et vicinis abundat. Quapropter et turribus in singulorum monasteriorum hortis, a monachis exædificatis, fructus omnis generis abunde suppeditantur. Universæ itaque eremo, et Jordani, unaque mortuo Sodomorum mari, nostra conjectura, non alia figura fuerit, quam quæ Achridis situs esse videtur: at in eo solummodo differunt, quod e palude Achridis aqua mergens, in diversis terræ convallibus stagnat,

quas Strugas illius terræ acrolæ vocant; hic vero Jordanes paludem secernit: crenis quoque latitudo, Achridica planitie Innumeris modis amplior est.

21. A dextera parte dorsi duplicis, quod diximus, maris Mortui obliqua videntur, et trans illud Segor. Ibi que ultra hanc eremum, et duo monasteria Sancti Euthymii lauræque emensa, magna Rubæ eremus obijctur; et collis e sinistra dorsi ac viæ, in quo post dierum quadraginta jejunium, Salvatorem duabus tentationibus tentator aggressus est; licet devictus ruboreque suffusus recesserit. Collis hujusce in parte adversa, ut ipse existimo, ad sex passuum millia alter apparet, et in colle templum, in quo militiarum dux Michael cum Jesu Nave confabulatus est.

22. Ad Jordanem tria monasteria structa sunt, Præcursor nempe, et Chrysostomus: ac Præcursoris quidem monasterium, terræ motu a fundamentis solo æquatam, vix a munifica, a Deo coronati imperatoris nostri Porphyrogenetæ Manuelli Comneni, liberalitate, de novo, illius rectore restitutionem procurante, exædificatum est. Ab hoc non longe duarum sagittarum factu, inter fluvios sanctissimus fuit Jordanes; in quo ingens mœæ renovationis arcanum, Jesus meus, paupertatem amplexus, baptismate perfecit. Et circa oram non longe lapidis jactu, ædificium est, quatuor lateribus constans, et tholo assurgens; in quo, antequam retro incederet, circumfluens Jordanis nudum eum excepit, qui operit cœlum nubibus; tumensque Præcursoris dextera verticem capitis ejus teligit, et Spiritus columbæ forma, compari Verbo supervenit, ac Patris vox Redemptorem, proprium Filium esse confessæ est.

23. Inter Præcursoris monasterium et Jordanem quam maxime exiguus Ermonium mons jacet, in quo Salvatorem stantem Joannes digito populis commonstrans, eum esse inclamabat, qui tolleret peccatum mundi. Inter monasteria Præcursoris et Calamonis a Jordanis aquis a fundamentis sancti Gerasimi monasterium disjectum est; ejus nihil usquam, nisi parvæ templi reliquæ, apparet; et speluncæ duæ, et columna enclasteria, in qua magnus senex Iberus, graciosus valde admirandusque, includitur; quicum versati, maximum ex illius consuetudine lucrum nacti sumus: namque divina quardam gratia seni inerat. Verum necessarium cœcimus, quod ante paucos dies, quam ad ipsum venissemus, patratum ab eo est miraculum, ut ad hilaritatem impellamus orationem, iis qui divinis avidè delectantur, commemorare. In tortis ac turbincis Jordanis vorticibus ut fieri amat, nonnullæ terræ partes, contiguæ fluvio, secernuntur, in quibus magna arundinum vis imascitur, easque leonum diversa genera inhabitare solent. Ex his duo, singulis hebdomadibus ad scuis claustra venien-

Α ονομάζουσιν, ἐνιαυθα καὶ ὁ Ἰορδάνης ἐπιχωρίζει τὴν λίμνην· ἔστι δὲ καὶ τὸ τῆς ἐρήμου πλάτος εἰς ἀπειροπλάσιον εὐρυνόμενον τῆς Ἀχριδικῆς πεδίδος.

κα'. Δεξιὰ μὲν οὖν, οὐπὲρ ἔφην, βραχίον διπλοῦ, ἔστι τὸ τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης πλάγιον, καὶ ταύτης πέραθεν ἡ Σηγὼρ, ἐνθα δὲ μετὰ τὴν ἔρημον ταύτην, ἡ μεγάλη ἐρημος τοῦ Ρουβὲ μετὰ τὴν διόδον τῶν δύο μονῶν, τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου δηλονότι, καὶ τῆς λαύρας ὄρεται. Ἐξ εὐώνυμου δὲ τῶν βραχίων καὶ τῆς ὁδοῦ ὁ βουνὸς ὄρεται, εἰς ὃν μετὰ τὴν τεσσαρακονθήμερον τοῦ Σωτῆρος νηστείαν, τοὺς δύο περιρασμοὺς ὁ περὶ τῶν τοῦτο προσέφερε, κἀν νικηθεὶς ἀπῆλθεν αἰσχυρόμενος. Καὶ τοῦ τοιοῦτου βουνοῦ ἀντικρῦ, ὡς μοι δοκεῖ, ἐγγὺς μιλίων ἕξ, ὄπαρχει βουνὸς, καὶ ἐν τῷ βουνῷ ναὸς ἐφ' ᾧ τῷ τοῦ Ναυῆ Ἰησοῦ ὁ ἀρχιστράτηγος προσωμίλησε Μιχαήλ.

κβ'. Περὶ δὲ τὸν Ἰορδάνην πεπῆγασιν μοναὶ τρεῖς, ὁ Πρόδρομος δηλονότι, καὶ ὁ Χρυσόστομος; [forte deest καὶ ἡ τοῦ Καλαμώνος], καὶ ἡ μὲν τοῦ Προδρόμου μόνῃ ἐκ βάθρων ὑπὸ σεισμοῦ ἀναστραφεῖσα, νῦν ὑπὸ τῆς πλουτοδότηδος δεξιᾶς τοῦ θεοσεφοῦς ἡμῶν αὐτοκράτορος τοῦ Πορφυρογενήτου καὶ Κομνηνοῦ Μανουὴλ ἐκ καινῆς ἀνωκοδομήθη, τῷ ταύτης καθηγητοῦ τῇ ἀνεγέρσει τοῦτου παρῆραϊάσαντος. Ταύτης ἀποθεν ὡσεὶ τόξων δύο βολῆς, ὁ ἐν ποταμοῖς ἀγιώτατος ἐπιβρέει Ἰορδάνης, ἐφ' ᾧ τὸ μέγα μυστήριον τῆς ἡμῶν ἀναπλάσεως ὁ Ἰησοῦς μου πτωχεύσας τῷ βαπτίσματι ἀπειργάσατο, καὶ περὶ τὸ χεῖλος, ὡσεὶ λίθου βολῆς ἀποθεν, ἔστι τετραπλευρον θαλωτῶν, ἐν ᾧ πρὸς τῆς εἰς τὰ ὄπισθεν ἀποστραφῆς ἐπιβρέων ὁ Ἰορδάνης, γυμνὸν ἐδέξατο, τὸν ἐν γεφείαις τὸν οὐρανὸν περιβάλλοντα, καὶ Προδρόμου χεῖρ δεξιὰ κλονουμένη τῆς κορυφῆς ἐκείνου προσήψατο, καὶ τὸ Πνεῦμα περιστραῖ; ἐν εἴδει τῷ συγγενεῖ λόγῳ ἐπεχώρισε, καὶ ἡ τοῦ Πατρὸς φωνὴ, τὴν υἰότητα ἐπαμαρτύρει τῷ Αὐτρωτῇ.

κγ'. Μέσον δὲ τῆς τοῦ Προδρόμου μονῆς καὶ τοῦ Ἰορδάνου ἔστι τὸ πάνυ μικρότατον τοῦ Ἑρμονιέμου ὄρος, ἐν ᾧ τὸν Σωτῆρα ἱστάμενον ὁ Ἰωάννης δακτυλοδείκτων ἐπεφώνει τοῖς ὄχλοις, τοῦτον εἶναι τὸν αἰζοντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ τῶν μονῶν τοῦ Προδρόμου καὶ τοῦ Καλαμώνος ἀπὸ τῆς τοῦ Ἰορδάνου βόης ὑπάρχει κεχασμένη ἐκ βάθρων ἡ τοῦ ἁγίου Γερασίμου μονὴ, ἐφ' ἣ οὐδὲν δίως ὄρεται, ἡ μικρὰ τινα τοῦ ναοῦ λείψανα, καὶ στήλαια δύο, καὶ ἐγκλειστήριος στῦλος ἐν ᾧ μέγας γέρον Ἰθὴρ ἐγκλείεται, χάρις πάνυ, καὶ θαυμαστὸς, ᾧ ἐντυχόντες, μεγάλως ἐκ τῆς αὐτοῦ ἐντεύξεως ὠφελήθημεν, καὶ γὰρ θεὰ τι ἐπιπολεῖ χάρις τῷ γέροντι. Ἄλλ' ἀναγκαῖον ὥθημεν τὸ πρὸ τίνων ἡμερῶν γεγονὸς τῆς πρὸς ἐκεῖνον ἡμετέρας ἀφίξεως, ἐν χαριεντισμοῦ λόγῳ Οὐάμα τοῖς περὶ τὰ θεὰ λήχως ἐντυφώσιν ἐξηγηθῆσαι. Ἐν ταῖς τοῦ Ἰορδάνου ἐλκροδέσι, καὶ ἀγκυλοστρόφοις βόαις, ὡς τὸ εἰρηθῆς, τῆς ἐχόμενα τοῦ ποταμοῦ γῆς μέρη τινὰ περιγυρίζονται, ἐν οἷς μέγα τι καλῶν χρῆμα ἐκφύεσθαι πέφυκεν. Ἐν τούτοις λέοντων φύλα εἰώθασιν κατοικεῖν. Τούτων δύο τῷ γέροντος ἐγκλειστηρίῳ τῆς

ἔδωμάδος· εἰσπαρεγένοντο, καὶ τῷ στύλῳ τὰς A
 κεφαλὰς προσαρτείνοντες τῇ τῶν ὀφθαλμῶν ἐπινεύ-
 σαι τροφὴν ἤθουν, ἥς ἐπιτυγχάνοντες, εὐμαρῶς πρὸς
 τὰς αὐθιγὰς δίνας τοῦ ποταμοῦ ἀπίασι χαίροντες.
 Ἡ δὲ ἦν ὄσπρια βραχέιντα ἐν ὕδατι, καὶ ὀλυρίτης
 ἰσῶς, ἢ κριθίνῳ κλάσματος ἀρεθός. Τούτων ποτὲ πα-
 ραγενομένων, καὶ τὴν συνήθη ἀπαιτούντων διὰ τῆς
 ἐπινεύσεως τῶν ὀφθαλμῶν τροφὴν, ὁ γέβρων μὴ εὐ-
 πορῶν, ὅσῳ θεραπεύσαι τρόσῳ τὴν τῶν θηρίων
 ἔρεσιν· ἔτυχε γὰρ ἐπὶ ἡμερῶν διάσπριμα εἰκοσι,
 μήτι τῶν ἐδωδῆμων τὸν ἱερὸν ἐκαίον εὐπορεῖν ἀνδρα-
 φησι πρὸς αὐτοὺς, Ἐπαίπερ, ὦ θηρία, μήτι τὸ τῆς
 ἡμετέρας φύσεως ἀσθενὲς διὰ τινος τῶν ἐδωδῆμων
 παρακαλέσαι ἔχομεν, ἐπεὶ ἡμέρας εἰκοσι ἤδη μὴθ'
 ἡμῖν ἐπαρκέσαι τὰ θέοντα κατὰ τὴς σὺνηθης, τοῦ Θεοῦ
 λόγος, οἷς εὐμηχάνως οἶδε, καταρτίζειν ἡμᾶς τοῦτο B
 οἰκονομήσαντος, δέον ἔστι πορευθῆναι ἡμᾶς πρὸς
 τὰς τοῦ Ἰορδάνου ῥόας, καὶ μικρὸν τι ξυλάριον
 πρὸς ἡμᾶς ἀγαγεῖν. Ἀφ' οὗ σταυρία κατασκευά-
 σαντες ἡμῶν, τοῖς ἐπευχίταις χέριν εὐλογίας ταῦτα
 παρίεχομεν. Ἀφ' ὧν ἀντιδεξιωθέντες, κατὰ τὴν ἐκά-
 στοῦ προαίρεσιν, μικρὰ τινα κερμάτια τὰ πρὸς
 τροφὴν ἐμοῦ τε καὶ ὑμῶν ἐξ' αὐτῶν εὐπορήσωμεν.
 Εἶπε, καὶ οἱ θῆρες ἤκουσαν, ὅς ἐν λογικῷ κινή-
 ματι, καὶ βαδίσει πρὸς τὰς τοῦ Ἰορδάνου χω-
 ροῦσι ῥόας. Καὶ μετὰ μικρὸν, ὦ τοῦ θαύματος!
 ὑπαύχονα φέρουσι δύο ξυλάρια, καὶ τῇ βάσει τοῦ
 στύλου θέντες αὐτὰ, τὰ πρὸς Ἰορδάνου ἕλη προῦ-
 μως ἐχώρησαν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἄλις. Ἡμεῖς δὲ
 τῆς τῶν τόπων ἱστορίας ἐχόμεθα.

κδ'. Ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ Καλαμώνος μονῆ, καὶ αὕτη C
 ὑπὸ πύργων καὶ κορτίων, ἀπὸ τετραγώνου λαξευτοῦ
 λίθου ἀνυποδόμηται, καὶ ὁ ναὸς μέσον αὐτῆς ἐγ-
 χύρητος ἐρουλλωτὸς ἴστυται ἐν κυλινδρωτοῖς θόλοις
 ἐπικαθήμενος. Τούτου συνέζευκται ἐν τῷ δεξιῷ
 μέρει ναὸς ἕτερος θολωτὸς πᾶν συμικρώτατος, ἐν
 ταῖς χρόνις, ὡς λέγεται, τῶν Ἀποστόλων ἀνεγερ-
 θῆς, οὗ ἐν τῷ μύακι εἰκὼν τῆς Θεοτόκου ἱστέρηται,
 ἐν ἀγκάλαις φερούσης τὸν Σωτῆρα Χριστὸν, τὸ
 σῆμα, καὶ τὸ χρῶμα, καὶ τὸ μήκος ἐμφαίνουσα
 τῆς ἐν τῇ Βασιλευούσῃ Ὁδηγητρίας ὑπεραγίας
 εἰκόνος. Λέγεται δὲ ἐκ παλαιῶν παραδόσεων, ὡς
 ἱστέρηται αὐτῇ χειρὶ τοῦ ἀποστόλου καὶ εὐαγγέλι-
 στοῦ τοῦ ἁγίου Λουκᾶ. Καὶ πιστεύεσθαι τὴν φήμην
 πείθουσι τὰ τε συχνὰ θαύματα, καὶ ἡ φρικωδεστάτη D
 ἐκ τῆς εἰκόνος ἐξερχομένη εὐωδία. Καὶ μετ' αὐτὴν,
 ὡσεὶ σταδίων ε', ἴστυται ἡ τοῦ Χρυσόστομου μονῆ.
 Ἡς ἀποθῆν ὡσεὶ τόξου βολῆς ἐγκλειστήριος ἱστέται
 πύλος, εἰς ἣν ὁ μέγας ἀφησύχαζεν ἀνήρ, Ἰθριώ-
 της τὸ γένος, τὸν τρόπον ἀπλοῦς, τὸν λόγον αἰδέσι-
 μος, πάλαι ἐπὶ χρόνις συχνοῖς ἐν τῷ περὶ τὴν θά-
 λασσαν τῆς Ἀτταλείας πεπηγῆς λίθῳ, τοὺς ἀσκητι-
 κοὺς διανύσας πόνους. Ὅτε καὶ ἡμεῖς τῷ ἀνδρὶ
 ἐνετύχομεν, τῷ ἀοιδίμῳ βασιλεῖ καὶ τορφορογεννήτῳ
 τῷ Κομνηνῷ συστρατευόμενοι.

κε'. Πέραν δὲ τοῦ Ἰορδάνου ἀντικρὺ τῆς Βαπτί-
 σῆς εἰσι θάμνοι διάφοροι, καὶ μέσον τούτων ὡσεὶ
 σταδίου ἐνὸς ἀποθῆν, ἔστι τὸ τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάν-
 νου σπήλαιον μικρὸν πᾶν καὶ μὴ δυνάμενον δεῖξα-

les, et columnæ capita applicantes, oculorum nu-
 tibus, cibum sibi subministrari poscebant: cujus
 cum facile participes facti essent, ad consuetos
 fluminis vortices læti revertēbant. Cibis erant
 legumina, æqua madefacta, aut forte olyrites,
 vel panis bordeacei frusta. Hi cum aliquando
 advenissent, et, pro more, oculorum nutibus ali-
 menta sibi postularent, dum seni non suppetit,
 quamam ratione ferarum desiderii occurrat: nam-
 que dierum viginti intervallo nihil eo temporis,
 vir ille sacer, esculentorum sibi paraverat; illis hæc
 inquit: Quando, o belluæ, neque vestram debilitatem
 alimento aliquo recreare possimus, cum per hos
 viginti jam elapsos dies nec quidem nobis, ut mor-
 ris erat, quæ necessaria erant, suffecerimus, ita
 Deo, qua nostra curat providentia, sapienter dispo-
 nente, opus est, ut vos a Jordanis fluentia progre-
 diamini, indeque lignum pusillum ad nos affe-
 ratis, ex quo cruce confectas, voti reis, benedi-
 ctionis causa dabimus, a quibus, pro singulorum
 arbitrio gratuita stipe remunerati, parvam pecu-
 niam colligemus, quæ vobis mihiq; cibum parabit.
 Dixit ille. Feræ audierunt, et, tamquam rationis
 compotes, alacri motu gressuque ad Jordanem
 procedunt: nec multo post (o rem miram), duo
 ligna in collo gestant, et columnæ basi apponunt:
 tum demum ad Jordans paludes prompte avolant.
 Et hæc sint satis: nunc locorum historiam prose-
 quamur.

24. Sed et Calamonis monasterium turribus
 cortinisque ex quadrato politoque lapide exstruc-
 tum est: et in ejus medio templum capax, trulla-
 tum, assurgit, tholis, cylindri instar fabricatis,
 insiliens. Huic in dextera parte templum aliud ad-
 necitur, tholo æque constans, pusillum admodum,
 ætate apostolorum, ut traditio est, ædificatum:
 in cujus mytulo Deiparæ imago depicta est, in unis
 Christum Salvatorem gestantis; figuram, colorem,
 ac longitudinem sanctissimæ imaginis Hodegetriæ,
 quæ in regia urbe spectatur, præ se ferens. Et an-
 tiqua item traditione asseveratur, eam esse apostoli
 et Evāgelistæ Lucæ manu delectam: famaque
 ac rumorem de ea stabiliunt frequentia miracula,
 et ex imagine suavissimus odor, non sine omnium
 admiratione, emanans. Subsequitur, stadiis fere
 quinque distans, Chrysostomi monasterium: lon-
 gueque ab eo ad Jelli jactum columna est inclisteria
 in qua vir, Iberus genere, moribus simplex, ser-
 mone reverendus, qui tranquillam vitam agit, pri-
 dem per plures annos in saxo, ad mare Attalix
 fundato, laboribus continuis sudoribusque sese
 exercuerat; ibique nos eum allocuti fuimus, dum
 una cum celeberrimo imperatore et Porphyro-
 genneta Comneno militaremus.

25. In adversa Jordanis parte, contra Baptisani
 templum, diversa dumeta assurgunt, interque ea,
 stadii unius longitudine, Baptistæ Joannis spelunca
 patet, pusilla nimis, neque virum proceræ staturæ,

quas Strugas illius terræ acroche vocant; hic vero Jordanes paludem secernit: cretus quoque latitudo, Achridica planitie Innumeris modis amplior est.

21. A dextera parte dorsi duplicis, quod diximus, maris Mortui obliqua videntur, et trans illud Segor. Ibi que ultra hanc eremum, et duo monasteria Sancti Euthymii lauræque emensa, magna Rubæ eremus objicitur; et collis e sinistra dorsi ac viæ, in quo post dierum quadraginta jejunium, Salvatorem duabus tentationibus tentator aggressus est; licet devictus ruboreque suffusus recesserit. Collis hujusce in parte adversa, ut ipse existimo, ad sex passuum millia alter apparet, et in colle templum, in quo militiarum dux Michael cum Jesu Nave confabulatus est.

22. Ad Jordanem tria monasteria structa sunt, Præcursor nempe, et Chrysostomus: ac Præcursoris quidem monasterium, terræ motu a fundamentis solò æquatam, vultu a munifica, a Den coronati imperatoris nostri Porphyrogennetæ Manuells Comneni, liberalitate, de novo, illius rectore restitutionem procurante, exædificatum est. Ab hoc non longe duarum sagittarum jactu, inter fluvios sanctissimus fuit Jordanes; in quo ingens mææ renovationis arcanum, Jesus meus, paupertatem amplexus, baptismate perfecit. Et circa oram non longe lapidis jactu, ædificium est, quatuor lateribus constans, et tholo assurgens; in quo, antequam retro incederet, circumfluens Jordanis nudum eum excepit, qui operit cælum nubibus; tumensque Præcursoris dextera verticem capitis ejus tetigit, et Spiritus, columbæ forma, compari Verbo supervenit, ac Patris vox Redemptorem, proprium Filium esse confessa est.

23. Inter Præcursoris monasterium et Jordanem quam maxime exiguus Ermoniim mons jacet, in quo Salvatorem stantem Joannes digito populis commonstrans, eum esse inclamabat, qui tolleret peccatum mundi. Inter monasteria Præcursoris et Calamonis a Jordanis aquis a fundamentis sancti Gerasimi monasterium disjectum est; cujus nihil usquam, nisi parvæ templi reliquæ, apparet; et speluncæ duæ, et columna enclesteria, in qua magnus senex Iberus, gratosus valde admirandusque, includitur; quicum versati, maximum ex illius consuetudine lucrum nacti sumus: namque divina quædam gratia seni inerat. Verum necessarium visimus, quod ante paucos dies, quam ad ipsum venissemus, patratum ab eo est miraculum, ut ad hilaritatem impellamus orationem, iis qui divinis avide delectantur, commemorare. In tortis ac turbineis Jordanis vorticibus ut fieri amat, nonnullæ terræ partes, contiguous fluvio, secernuntur, in quibus magna arundinum vis innascitur, easque leonum diversa genera inhabitare solent. Ex his duo, singulis hebdomadibus ad senis claustra venien-

ονομάζουσιν, ενταῦθα καὶ ὁ Ἰορδάνης ἐπιχωρίζει τὴν λίμνην· ἔστι δὲ καὶ τὸ τῆς ἐρήμου πλάτος εἰς ἀπειροπλάσιον εὐρυνόμενον τῆς Ἀχριδικῆς πεδίδος.

κα'. Δεξιὰ μὲν οὖν, οὐπερ ἔφη, βραχίον διπλοῦ, ἔστι τὸ τῆς Νεκρῶς θαλάσσης πλάγιον, καὶ ταύτης πέραθεν ἡ Σηγῶρ, ἐνθα δὲ μετὰ τὴν ἔρημον ταύτην, ἡ μεγάλη ἐρημος τοῦ Ρουβὴ μετὰ τὴν διόδον τῶν δύο μονῶν, τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου δηλοῦνται, καὶ τῆς λαύρας ὁρᾶται. Ἐξ εὐωνόμου δὲ τῶν βραχίων καὶ τῆς ὁδοῦ ὁ βουνὸς ὁρᾶται, εἰς δὲ μετὰ τὴν τεσσαρακονθήμερον τοῦ Σωτῆρος νηστείαν, τοὺς δύο πειρασμοὺς ὁ πειράζων τοῦτο προσέφερε, κἀν νικηθεὶς ἀπῆλθεν αἰσχυνόμενος. Καὶ τοῦ τοιοῦτου βουνοῦ ἀντικρῦ, ὡς μοι δοκεῖ, ἐγγὺς μιλίων ἕξ, ὑπάρχει βουνός, καὶ ἐν τῷ βουνῷ ναὸς ἐφ' ᾧ τῷ τοῦ Ναυῆ Ἰησοῦ ὁ ἀρχιστράτηγος προσωμίλησε Μιχαήλ.

κβ'. Περὶ δὲ τὸν Ἰορδάνην πεπήγασι μοναὶ τρεῖς, ὁ Πρόδρομος δηλονότι, καὶ ὁ Χρυσόστομος [forte deest καὶ ἡ τοῦ Καλαμώνος], καὶ ἡ μὲν τοῦ Προδρόμου μόνῃ ἐκ βάρων ὑπὸ σεισμοῦ ἀναστραφεῖσα, νῦν ὑπὸ τῆς κλουτοδέτιδος δεξιᾶς τοῦ θεοστεφοῦς ἡμῶν αὐτοκράτορος τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ Κομνηνοῦ Μανουὴλ ἐκ καινῆς ἀνυκοδομήθη, τοῦ ταύτης καθηγητοῦ τῇ ἀνεγένεσι τοῦτου παρῆρσιάσαντος. Ταύτης ἀποθεν ὡσεὶ τόξων δύο βολῆς, ὁ ἐν ποταμοῖς ἀγώτατος ἐπιβρεῖ Ἰορδάνης, ἐφ' ᾧ τὸ μέγα μυστήριον τῆς ἐμῆς ἀναπλαστεως ὁ Ἰησοῦς μου πτωχεύσας τῷ βαπτισματι ἀπειργάσατο, καὶ περὶ τὸ χεῖλος, ὡσεὶ λίθου βολῆς ἀποθεν, ἔστι τετραπλευρον θαλωτὸν, ἐν ᾧ πρὸς τῆς εἰς τὰ ὄκτω ἀποστροφῆς ἐπιβρέων ὁ Ἰορδάνης, γυμνὸν ἐδέξατο, τὸν ἐν νεφέλαις τὸν οὐρανὸν περιβάλλοντα, καὶ Προδρόμου χεῖρ δεξιὰ κλονομένη τῆς κορυφῆς ἐκείνου προσήφατο, καὶ τὸ Πνεῦμα περιστρεῖ· ἐν εἶδει τῷ συγγενεῖ λόγῳ ἐπεχώρισε, καὶ ἡ τοῦ Πατρὸς φωνή, τὴν υἰότητα ἐπεμαρτύρει τῷ Αὐτρωτῇ.

κγ'. Μέσον δὲ τῆς τοῦ Προδρόμου μονῆς καὶ τοῦ Ἰορδάνου ἔστι τὸ πᾶν μικρότατον τοῦ Ἑρμονιειμδρος, ἐν ᾧ τὸν Σωτῆρα ἱστάμενον ὁ Ἰωάννης δακτυλοδεικτικῶν ἐπεφώνει τοῖς ὄχλοις, τοῦτον εἶναι τὸν αἰρόντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ τῶν μονῶν τοῦ Προδρόμου καὶ τοῦ Καλαμώνος ἀπὸ τῆς τοῦ Ἰορδάνου βολῆς ὑπάρχει κεχλασμένη ἐκ βάρων ἡ τοῦ ἁγίου Γερασίου μονή, ἐφ' ἣ οὐδὲν ὄλιγὸς ὁρᾶται, ἡ μικρὰ τινα τοῦ ναοῦ λείψανα, καὶ σπηλαία δύο, καὶ ἐγκλειστήριος στύλος ἐν ᾧ μέγας γέροντος Ἰβηρ ἐγκλείεται, χάρις πάντων, καὶ θαυμαστός, ᾧ ἐντυχόντες, μεγάλως ἐκ τῆς αὐτοῦ ἐνταύθως ὠφελήθημεν, καὶ γὰρ θεοὶ αὐτῶν ἐπιπολεῖ χάρις τῷ γέροντι. Ἄλλ' ἀναγκαῖον ὤθημεν τὸ πρὸ τίνων ἡμερῶν γεγονὸς τῆς πρὸς ἐκείνον ἡμετέρας ἀφίξεως, ἐν χαιρετισμοῦ λόγῳ θαῦμα τοῖς περὶ τὰ θεῖα λίχνως ἐντυφώσιν ἐξηγήσασθαι. Ἐν ταῖς τοῦ Ἰορδάνου ἐλκεσιδέσει, καὶ ἀγκυλοστρόφοις βολαῖς, ὡς τὸ εἰχλὸς, τῆς ἐχόμενα τοῦ ποταμοῦ γῆς μέρη τινὰ περιγγιζονται, ἐν οἷς μέγα τι καλᾶμων χρεῖμα ἐκφέρεται πέφυκεν. Ἐν ταῦτοις λεόντων φύλα εἰώθει κατακαῖν Τούτων δύο τῷ γέροντος ἐγκλειστηρίῳ τῆς

ἑβδομάδῃ εἰσπαρεγένοντο, καὶ τῷ στύλῳ τὰς κεφαλὰς προσερείδοντες τῇ τῶν ὀφθαλμῶν ἐπινεύσει τροφήν ἤτουν, ἧς ἐπιτυγχάνοντες, εὐμαρῶς πρὸς τὰς συνήθεις δίνας τοῦ ποταμοῦ ἀπλάσι χαιρόντες. Ἡ δὲ ἦν ὕδατος βραχύντα ἐν ὕδατι, καὶ ὀλυρῆτος ἰσῶς, ἡ κριθίνου κλάσματος ἀρῆς. Τούτων ποτὲ παραγενομένων, καὶ τὴν συνήθη ἀπαιτοῦντων διὰ τῆς ἐπινεύσεως τῶν ὀφθαλμῶν τροφήν, ὁ γέρων μὴ εὐπορῶν, ὅπως θεραπεῦσαι τρόπῳ τὴν τῶν θηρίων ἔρεσιν. Ἐτυχε γὰρ ἐπὶ ἡμερῶν διάστημα εἴκοσι, μῆτι τῶν ἰδωδίων τὸν ἱερὸν ἐκείνον εὐπορεῖν ἀνδραφῆσι πρὸς αὐτοὺς, Ἐπαίπαρ, ὡς θηρία, μῆτε τὸ τῆς ἡμετέρας φύσεως ἀσθενὲς διὰ τινος τῶν ἰδωδίων παρακαλέσει ἔχομεν, ἐπεὶ ἡμέρας εἴκοσι ἤδη μὴδ' ἡμῖν ἐπαρκέσει τὰ δέοντα κατὰ τὴν συνήθη, τοῦ Θεοῦ λόγος, ὡς εὐμηχάνως οἶδα, καταρτίζων ἡμᾶς τοῦτο οἰκονομήσαντος, δέον ἐστὶ πορευθῆναι ἡμᾶς πρὸς τὸν τορδάνου βόας, καὶ μικρὸν τι ξυλάριον πρὸς ἡμᾶς ἀγαγεῖν. Ἀφ' οὗ σταυρία κατασκευάσαντες ἡμῶν, τοῖς ἐπιτυχίαις χάριν εὐλογίας ταῦτα παρέξομεν. Ἀφ' οὗ ἀντιδεξιωθέντες, κατὰ τὴν ἐκαστου προαίρεσιν, μικρὰ τινα κερμάτια τὰ πρὸς τροφήν ἡμῶν τε καὶ ὁμῶν ἐξ αὐτῶν εὐπορήσωμεν. Εἶπε, καὶ οἱ θῆρες ἤκουσαν, ὅς ἐν λογικῷ κινήματι, καὶ βαδίσει πρὸς τὰς τοῦ τορδάνου χωροῦσι βόας. Καὶ μετὰ μικρὸν, ὡς τοῦ θαύματος ἰσχυρὰ φέρουσι δύο ξυλάρια, καὶ τῇ βάσει τοῦ στύλου θέντες αὐτὰ, τὰ πρὸς τορδάνου ἔλη προθύμως ἐχώρησαν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἶπε. Ἡμεῖς δὲ τῆς τῶν τόπων ἱστορίας ἐχόμεθα.

κδ'. Ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ Καλαμώνος μονή, καὶ αὕτη ὑπὸ πύργων καὶ κορτίων, ἀπὸ τετραγώνου λαξευτοῦ λίθου ἀμφικοδόμηται, καὶ ὁ ναὸς μέσον αὐτῆς ἐγχόρητος τρουλλωτὸς ἵδρται ἐν κυλινδρωτοῖς θόλοις ἐπικαθήμενος. Τοῦτου συνέξουκαί ἐν τῷ δεξιῷ μέρει ναὸς ἕτερος θαλωτὸς πάνυ σμικρῶτατος, ἐν τοῖς χρόνοις, ὡς λέγεται, τῶν Ἀποστόλων ἀνεγερθεῖς, ὅς ἐν τῷ μύακι εἰκὼν τῆς Θεοτόκου ἱστέρηται, ἐν ἀγκάλαις φερούσης τὸν Σωτῆρα Χριστὸν, τὸ σχῆμα, καὶ τὸ χρῶμα, καὶ τὸ μήκος ἐμφαίνουσα τῆς ἐν τῇ Βασιλευσούσῃ Ὁδηγήτριας ὑπεραγίας εἰκόνος. Λέγεται δὲ ἐκ παλαιῶν παραδόσεων, ὡς ἱστέρηται αὕτη χειρὶ τοῦ ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ τοῦ ἁγίου Λουκά. Καὶ πιστεύεσθαι τὴν φήμην πειθούσι τὰ τε συχνὰ θαύματα, καὶ ἡ φρικτωδέστατη ἐκ τῆς εἰκόνος ἐξερχομένη εὐωδία. Καὶ μετ' αὐτὴν, ὡσεὶ σταδίων ε', ἵδρται ἡ τοῦ Χρυσοστόμου μονή. Ἡς ἀποθὲν ὡσεὶ τόξου βολῆς ἐγκλειστήριος ἱσταται πύλος, εἰς δὲ ὁ μέγας ἐφησυχάζεν ἀνὴρ. Ἰσθριώτης τὸ γένος, τὸν τρόπον ἀπλοῦς, τὸν λόγον αἰδέσιμος, πάλαι ἐπὶ χρόνοις συχνῶς ἐν τῷ περὶ τὴν θάλασσαν τῆς Ἀτταλείας πεπηγῆσι λίθῳ, τοῦ ἀσκητικῶς διανύσας πόνους. Ὅτε καὶ ἡμεῖς τῷ ἀνδρὶ ἐνετύχομεν, τῷ ἀοιδίμῳ βασιλεῖ καὶ τορφορογεννήτῳ τῷ Κομνηνῷ συστρατεύομεν.

κε'. Πέραν δὲ τοῦ τορδάνου ἀντικρῶ τῆς Βαπτισμῶς εἰσι θάμνοι διάφοροι, καὶ μέσον τούτων ὡσεὶ σταδίου ἐνὸς ἀποθὲν, ἔστι τὸ τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου σπήλαιον μικρὸν πάνυ καὶ μὴ δυνάμενον δεῖξαι.

les, et columnæ capita applicantes, oculorum nutibus, cibum sibi subministrari posebant: cujus cum facile participes facti essent, ad consuetos fluminis vorlices lævi revertabant. Cibis erant legumina, aqua madefacta, aut forte olyrites, vel panis bordeacei frusta. Hi cum aliquando advenissent, et, pro more, oculorum nutibus alimentis sibi postularent, dum seni non suppetit, quam ratione ferarum desiderii occurrat; namque dierum viginti intervallo nihil eo temporis, vir ille sacer, esulentorum sibi paraverat; illis hæc iussit: Quando, o bellæ, neque vestram debilitatem alimento aliquo recreare possimus, cum per hos viginti jam elapsos dies nec quidem nobis, ut moris erat, quæ necessaria erant, suffecerimus, ita Deo, qua nostra curat providentia, sapienter disponente, opus est, ut vos a Jordanis fluentia progrediamini, indeque lignum pusillum ad nos afferatis, ex quo cruces confectas, voti reis, benedictionis causa dabimus, a quibus, pro singulorum arbitrio gratuita stipe remunerati, parvam pecuniam colligemus, quæ vobis mihiq; cibum parabit. Dixit ille. Feræ audierunt, et, tamquam rationis compotes, alacri motu gressuque ad Jordanem procedunt: nec multo post (o rem miram), duo ligna in collo gestant, et columnæ basi apponunt: tum demum ad Jordanis paludes prompte avolant. Et hæc sicut satis: nunc locorum historiam prosequamur.

24. Sed et Calamonis monasterium turribus cortinisque ex quadrato politoque lapide exstructum est: et in ejus medio templum capax, trullatum, assurgit, tholis, cylindri instar fabricatis, insiliens. Huic in dextera parte templum aliud adnectitur, tholo æque constans, pusillum admodum, ætate apostolorum, ut traditio est, ædificatum: in cujus mytulo Deiparæ imago depicta est, in ulnis Christum Salvatorem gestantis; figuram, colorem, ac longitudinem sanctissimæ imaginis Hodegetriæ, quæ in regia urbe spectatur, præ se ferens. Et antiqua item traditione asseveratur, eam esse apostoli et Evangelistæ Lucæ manu depictam: famamque ac rumorem de ea stabillunt frequentia miracula, et ex imagine suavissimus odor, non sine omnium admiratione, emanans. Subsequitur, stadiis fere quinque distans, Chrysostomi monasterium: longaque ab eo ad Jelli factum columna est inclisteria: in qua vir, Iberus genere, moribus simplex, sermone reverendus, qui tranquillam vitam agit, pridem per plures annos in saxo, ad mare Attaliæ fundato, laboribus continuis sudoribusque sese exercuerat; ibique nos eum allocuti fuimus, dum una cum celeberrimo imperatore et Porphyrogenneta Comneno militaremus.

25. In adversa Jordanis parte, contra Baptismi templum, diversa dumeta assurgunt, interque ea, stadii unius longitudine, Baptistæ Joannis spelunca patet, pusilla nimis, neque virum proceræ staturæ,

quas Strugas illius terræ acrolæ vocant ; hic vero Jordanes paludem secernit : crevis quoque latitudo, Achridica planitie Innumeris modis amplior est.

21. A dextera parte dorsi duplicis, quod diximus, maris Mortui obliqua videntur, et trans illud Segor. Ibi que ultra hanc eremum, et duo monasteria Sancti Euthymii lauræque emensa, magna Rubæ eremus obijcitur ; et collis e sinistra dorsi ac viæ, in quo post dierum quadraginta Jejunium, Salvatorem duabus tentationibus tentator aggressus est ; licet devictus ruboreque suffusus recesserit. Collis hujusce in parte adversa, ut ipse existimo, ad sex passuum millia alter apparet, et in colle templum, in quo militiarum dux Michael cum Jesu Nave confabulatus est.

22. Ad Jordanem tria monasteria structa sunt, Præcursor nempe, et Chrysostomus : ac Præcursoris quidem monasterium, terræ motu a fundamentis solo æquatam, vultu a munifica, a Deo coronati imperatoris nostri Porphyrogenetæ Manuelis Comneni, liberalitate, de novo, illius rectore restitutionem procurante, exædificatum est. Ab hoc non longe duarum sagittarum jactu, inter fluvios sanctissimus fuit Jordanes ; in quo ingens mæ renovationis arcanum, Jesus meus, paupertatem amplexus, baptismate perfecit. Et circa oram non longe lapidis jactu, ædificium est, quatuor lateribus constans, et tholo assurgens ; in quo, antequam retro incederet, circumfluens Jordanis nudum eum excepit, qui operit colum nubibus ; tumensque Præcursoris dextera verticem capitis ejus tetigit, et Spiritus, columbæ forma, compari Verbo supervenit, ac Patris vox Redemptorem, proprium Fillum esse confessa est.

23. Inter Præcursoris monasterium et Jordanem quam maxime exiguus Ermouim mons jacet, in quo Salvatorem stantem Joannes digito populis commonstrans, eum esse inclinabat, qui tolleret peccatum mundi. Inter monasteria Præcursoris et Calamonis a Jordanis aquis a fundamentis sancti Gerasimi monasterium disjectum est ; ejus nihil usquam, nisi parvæ templi reliquæ, apparet ; et speluncæ duæ, et columna enclasteria, in qua magnus senex Iberus, graciosus valde admirandusque, includitur ; quicum versati, maximum ex illius consuetudine lucrum nacti sumus : namque divina quadam gratia seni inerat. Verum necessarium evacimus, quod ante paucos dies, quam ad ipsum venissemus, patratum ab eo est miraculum, ut ad hilaritatem impellamus orationem, iis qui divinis avidè delectantur, commemorare. In tortis ac turbincis Jordanis vorticibus ut fieri amat, nonnullæ terræ partes, contiguæ fluvio, secernuntur, in quibus magna arandinum vis innascitur, easque leonum diversa genera inhabitare solent. Ex his duo, singulis hebdomadibus ad senis claustra venien-

ονομάζουσιν, ἐνταῦθα καὶ ὁ Ἰορδάνης ἐπιχωρίζει τὴν λίμνην· Ἔστι δὲ καὶ τὸ τῆς ἐρήμου πλάτος εἰς ἀπειροπλάσιον εὐρυνόμενον τῆς Ἀχριδικῆς πεδιάδος.

κα'. Δεξιὰ μὲν οὖν, οὐκ ἐπὶ ἔσσην, βαχίου διπλοῦ, ἔστι τὸ τῆς Νεκρῆς θαλάσσης πλάγιον, καὶ ταύτης πέραθεν ἡ Σηγὼρ, ἐνθα δὲ μετὰ τὴν ἐξοχὸν ταύτην, ἡ μεγάλη ἐρημος τοῦ Ῥουβᾶ μετὰ τὴν διόδον τῶν δύο μονῶν, τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου δηλονότι, καὶ τῆς λαύρας ὄρεται. Ἐξ εὐωνύμου δὲ τῶν βαχίων καὶ τῆς ὁδοῦ ὁ βουνὸς ὄρεται, εἰς δὲ μετὰ τὴν τσσαρακονθήμερον τοῦ Σωτήρος νηστείαν, τοὺς δύο πειρασμοὺς ὁ πειράζων τοῦτο προσέφερε, κἀν νικηθεὶς ἀπῆλθεν αἰσχυνόμενος. Καὶ τοῦ τοιοῦτου βουνοῦ ἀντικρῦ, ὡς μοι δοκεῖ, ἐγγὺς μιλίων ἕξ, ὄρεται βουνὸς, καὶ ἐν τῷ βουνῷ ναὸς ἐφ' ᾧ τῷ τοῦ Ναυῆ Ἰησοῦ ὁ ἀρχιστράτηγος προσωμίλησε Μιχαήλ.

κβ'. Περὶ δὲ τὸν Ἰορδάνην πεπήγασι μοναὶ τρεῖς, ὁ Πρόδρομος δηλονότι, καὶ ὁ Χρυσόστομος [forte deest καὶ ἡ τοῦ Καλαμώνος], καὶ ἡ μὲν τοῦ Προδρόμου μόνῃ ἐκ βάθρων ὑπὸ σεισμοῦ ἀναστραφεῖσα, νῦν ὑπὸ τῆς κλουτοδότηδος δεξιᾶς τοῦ θεοσεφοῦς ἡμῶν αὐτοκράτορος τοῦ Πορφυρογενήτου καὶ Κομνηνοῦ Μανουὴλ ἐκ καινῆς ἀνωκοδομήθη, τῷ ταύτης καθηγητοῦ τῇ ἀνεγέρσει τοῦτου παβήρσιδ·σαντος. Ταύτης ἀποθεν ὡσεὶ τόξων δύο βολῆς, ὁ ἐν ποταμοῖς ἁγιάτατος ἐπιβραεὶ Ἰορδάνης, ἐφ' ᾧ τὸ μέγα μυστήριον τῆς ἐμῆς ἀναπλάσεως ὁ Ἰησοῦς μου πτωχέσας τῷ βαπτίσματι ἀπειργάσατο, καὶ περὶ τὸ χεῖλος, ὡσεὶ λίθου βολῆς ἀποθεν, ἔστι τετραπλευρον θαλωτῶν, ἐν ᾧ πρὸς τῆς εἰς τὰ ὄπισθεν ἀποστραφῆς, ἐπιβρέων ὁ Ἰορδάνης, γυμνὸν ἐδέξατο, τὸν ἐν νεφέλαις τὸν οὐρανὸν περιβάλλοντα, καὶ Προδρόμου χεῖρ δεξιὰ κλονουμένη τῆς κορυφῆς ἐκείνου προσήψατο, καὶ τὸ Πνεῦμα περιστραεῖ· ἐν εἶδει τῷ συγγενεῖ λόγῳ ἐπεχώρισε, καὶ ἡ τοῦ Πατρὸς φωνὴ, τὴν υἰότητα ἐπεμαρτύρει τῷ Αὐτρωτῇ.

κγ'. Μέσον δὲ τῆς τοῦ Προδρόμου μονῆς καὶ τοῦ Ἰορδάνου ἔστι τὸ πάνυ μικρότατον τοῦ Ἑρμονιελμδρος, ἐν ᾧ τὸν Σωτήρα ἱσάμενον ὁ Ἰουάννης δακτυλοδείκτων ἐπεφώνε· τοῖς ὄχλοις, τοῦτον εἶναι τὸν αἰρόντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ τῶν μονῶν τοῦ Προδρόμου καὶ τοῦ Καλαμώνος ἀπὸ τῆς τοῦ Ἰορδάνου βόης ὑπάρχει κεχαλασμένη ἐκ βάθρων ἡ τοῦ ἁγίου Γερασίμου μονὴ, ἐφ' ἣ οὐδὲν ὄλιως ὄρεται, ἡ μικρὰ τινα τοῦ ναοῦ λείψανα, καὶ σπηλαία δύο, καὶ ἐγκλειστήριος στύλος ἐν ᾧ μέγας γέρων Ἰθὴρ ἐγκλείεται, χάριαι πάνυ, καὶ θαυμαστός, ᾧ ἐντυχόντες, μεγάλως ἐκ τῆς αὐτοῦ ἐνευξέως ὠφελήθημεν, καὶ γὰρ θεία τι ἐπιπολεῖ χάρις τῷ γέροντι. Ἄλλ' ἀναγκαῖον ὤθημεν τὸ πρό τίνων ἡμερῶν γεγονὸς τῆς πρὸς ἐκεῖνον ἡμετέρας ἀφίξεως, ἐν χαριεντισμοῦ λόγῳ Οὐαίμα τοῖς περὶ τὰ θεία λήγων ἐντροφῶσιν ἐξηγησασθαι. Ἐν ταῖς τοῦ Ἰορδάνου ἐλκυσθεῖσαι, καὶ ἀγκυλοστρόφοις βολαῖς, ὡς τὸ εἶδος, τῆς ἐχόμενα τοῦ ποταμοῦ γῆς μέρη τινὰ περιγυφονται, ἐν οἷς μέγα τι καλῶν χρημάτων ἐκφύεται πέφυκεν. Ἐν τούτοις λέοντων φύλα εἰώθασιν κατοικεῖν. Τούτων δύο τῷ γέροντος ἐγκλειστηρίῳ τῆς

ἔδομάδος εἰσπαργέοντο, καὶ τῷ στύλῳ τὰς κεφαλὰς προσερείδοντες τῇ τῶν ὀφθαλμῶν ἐπινεύσει τροφήν ἤτουν, ἥς ἐπιτυγχάνοντες, εὐμαρῶς πρὸς τὰς συνήθεις δίνας τοῦ ποταμοῦ ἀπίασι χαίροντες. Ἡ δὲ ἦν ὄσπρια βραχέιντα ἐν ὕδατι, καὶ ὀλυρίτης ἰσῶς, ἢ κριθίνου κλάσματα ἄρτης. Τούτων ποτὲ παραγενομένων, καὶ τὴν συνήθη ἀπαιτούντων διὰ τῆς ἐπινεύσεως τῶν ὀμμάτων τροφήν, ὁ γέρων μὴ εὐπορῶν, ὄσπῳ θεραπεύσαι τρόσπῳ τὴν τῶν θηρίων ἐφεσιν· ἔτυχε γὰρ ἐπὶ ἡμερῶν διάστημα εἰκοσι, μήτε τῶν ἰδωδίων τὸν ἰσρὸν ἐκείνον εἰσπορεῖν ἀνδραφῆσι πρὸς αὐτοὺς, Ἐπαίπερ, ὧ θηρία, μήτε τὸ τῆς ἡμετέρας φύσεως ἀσθενὲς διὰ τινος τῶν ἰδωδίων παρακαλέσαι ἔχομεν, ἐπεὶ ἡμέρας εἰκοσι ἤδη μὴθ' ἡμῖν ἐπαρχίσαι τὰ ἔξοντα κατὰ τὴν συνήθειαν, τοῦ Θεοῦ λόγος, οἷς εὐμηχάνως οἶδα, καταρτίζεσθαι ἡμᾶς τοῦτο οἰκονομήσαντος, δέον ἔστι πορευθῆναι ἡμᾶς πρὸς τὰς τοῦ Ἰορδάνου βόας, καὶ μικρὸν τι ξυλάριον πρὸς ἡμᾶς ἀγαγεῖν. Ἄφ' οὗ σταυρία κατασκευάσαντες ἡμῶν, τοῖς ἐπυχίταις χέριν εὐλογίας ταῦτα παρέξομεν. Ἄφ' ὧν ἀντιδεδωθέντες, κατὰ τὴν ἑκάστου προαίρεσιν, μικρὰ τινα κερμάτια τὰ πρὸς τροφήν ἐμοῦ τε καὶ ὑμῶν ἐξ αὐτῶν εὐπορήσωμεν. Εἶπε, καὶ οἱ θῆρες ἤκουσαν, ὅς ἐν λογικῷ κινήματι, καὶ βαδίσματι πρὸς τὰς τοῦ Ἰορδάνου χωροῦσι βόας. Καὶ μετὰ μικρὸν, ὧ τοῦ θαύματος! ὑπαύχονα φέρουσι δύο ξυλάρια, καὶ τῇ βάσει τοῦ στύλου θέντες αὐτὰ, τὰ πρὸς Ἰορδάνου ἔλη προθύμως ἐχώρησαν. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἄλις. Ἡμεῖς δὲ τῆς τῶν τόπων ἱστορίας ἐλόμεθα.

κδ'. Ἄλλὰ καὶ ἡ τοῦ Καλαμώνος μονή, καὶ αὕτη ὑπὸ πύργῳ καὶ κορτίῳ, ἀπὸ τετραγώνου λαξευτοῦ λίθου ἀνωκοδόμηται, καὶ ὁ ναὸς μέσον αὐτῆς ἐγχείρητος τρουλλωτὸς ἵδρται ἐν κυλινδρωτοῖς θόλοις ἐκικαθήμενος. Τούτου συνέζευκται ἐν τῷ δεξιῷ μέρει ναὸς ἕτερος θολωτὸς πάνυ σμικρῶτατος, ἐν τοῖς χρόνοις, ὡς λέγεται, τῶν Ἀποστόλων ἀνεγερθεὶς, οὗ ἐν τῷ μύακι εἰκὼν τῆς Θεοτόκου ἱσθόρηται, ἐν ἀγκάλαις φεροῦσης τὸν Σωτῆρα Χριστὸν, τὸ σῆμα, καὶ τὸ χρῶμα, καὶ τὸ μήκος ἐμφαίνουσα τῆς ἐν τῇ Βασιλευούσῃ Ὀδηγητρίας ὑπεραγίας εἰκόνας. Λέγεται δὲ ἐκ παλαιῶν παραδόσεων, ὡς ἱσθόρηται αὕτη χειρὶ τοῦ ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ τοῦ ἁγίου Λουκᾶ. Καὶ πιστεύεσθαι τὴν φήμην παῖθουσι τὰ τε συχνὰ θαύματα, καὶ ἡ φρικτωδὲστέτη ἐκ τῆς εἰκόνης ἐξερχομένη εὐωδία. Καὶ μετ' αὐτὴν, ὡσεὶ σταδίων ε', ἵδρται ἡ τοῦ Χρυσοστόμου μονή. Ἡς ἀποθεν ὡσεὶ τόξου βολῆς ἐγκλειστήριος ἱσθόρηται πύλος, εἰς ὃν ὁ μέγας ἐφησύχαζεν ἀνήρ, Ἰθρηιώτης τὸ γένος, τὸν τρόπον ἀπλοῦς, τὸν λόγον αἰδέσιμος, πάλαι ἐπὶ χρόνοις συχνοῖς ἐν τῷ περὶ τὴν θάλασσαν τῆς Ἀτταλείας πεπηγῆσι λίθῳ, τοὺς ἀσκητικὰς διανύσας πόνους. Ὅτε καὶ ἡμεῖς τῷ ἀνδρὶ ἐνετύχομεν, τῷ ἀοιδίμῳ βασιλεὶ καὶ τορφορογεννῆτῳ τῷ Κομνηνῷ συστρατεύομενοι.

κε'. Πέραν δὲ τοῦ Ἰορδάνου ἀντικρὺ τῆς Βαπτισιῶς εἰσι θάμνοι διάφοροι, καὶ μέσον τούτων ὡσεὶ σταδίου ἐνὸς ἀποθεν, ἔστι τὸ τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου σπήλαιον μικρὸν πάνυ καὶ μὴ δυνάμενον δεξα-

tes, et columnæ capita applicantes, oculorum nutibus, cibum sibi subministrari poscebant: cujus cum facile participes facti essent, ad consuetos fluminis vortices læti revertabant. Cibis erant legumina, aqua madefacta, aut forte olyrites, vel panis bordeacei frusta. Hi cum aliquando advenissent, et, pro more, oculorum nutibus alimentum sibi postularent, dum seni non suppetit, quam ratione ferarum desiderii occurrat: namque dierum viginti intervallo nihil eo temporis, vir ille sacer, esculentorum sibi paraverat; illis hæc iussit: Quando, o belluæ, neque vestram debilitatem alimento aliquo recreare possimus, cum per hos viginti jam elapsos dies nec quidem nobis, ut moris erat, quæ necessaria erant, suffecerimus, ita Deo, qua nostra curat providentia, sapienter disponente, opus est, ut vos a Jordanis fluenta progrediamini, indeque lignum pusillum ad nos afferatis, ex quo cruces confectas, voti reis, benedictionis causa dabimus, a quibus, pro singulorum arbitrio gratuita stippe remunerati, parvam pecuniam colligemus, quæ vobis mihi que cibum parabit. Dixit ille. Ferae audierunt, et, tamquam rationis compotes, alacri motu gressuque ad Jordanem procedunt: nec multo post (o rem miram), duo ligna in collo gestant, et columnæ basi apponunt: tum demum ad Jordanis paludes prompte avolant. Et hæc sint satis: nunc locorum historiam prosequamur.

24. Sed et Calamonis monasterium turribus cortinisque ex quadrato pulitoque lapide extructum est: et in ejus medio templum capax, trullatum, assurgit, tholis, cylindri instar fabrefactis, insiliens. Huic in dextera parte templum aliud adnectitur, tholo æque constans, pusillum admodum, ætate apostolorum, ut traditio est, ædificatum: in cujus mytulo Deiparæ imago depicta est, in ulnis Christum Salvatorem gestantis; figuram, colorem, ac longitudinem sanctissimæ imaginis Hodegetriæ, quæ in regia urbe spectatur, præ se ferens. Et antiqua item traditione asseveratur, eam esse apostoli et Evængelistæ Lucæ manu depletam: famamque ac rumorem de ea stabilunt frequentia miracula, et ex imagine suavissimus odor, non sine omnium admiratione, emanans. Subsequitur, stadiis fere quinque distans, Chrysostomi monasterium: longaque ab eo ad Jelli jactum columna est inclisteria, in qua vir, Iberus genere, moribus simplex, sermone reverendus, qui tranquillam vitam agit, pridem per plures annos in saxo, ad mare Attaliæ fundato, laboribus continuis sudoribusque sese exercuerat; ibique nos eum allocuti fuimus, dum una cum celeberrimo imperatore et Porphyrogenneta Comneno militarem.

25. In adversa Jordanis parte, contra Baptistini templum, diversa dumeta assurgunt, interque ea, stadii unius longitudine, Baptistæ Joannis spelunca patet, pusilla nimis, neque virum proceræ staturæ,

rectus qui steterit, capiens : ejusdemque in faciem, A
in eremi profundo, altera spelunca hiat, in qua
Elias propheta vitam degens, ab igneo curru ab-
reptus est. Ultra dictas speluncas, ad ipsos Jorda-
nis cursus fama est, eremum extendi, in qua vene-
randus Zosimas angelis parem Ægyptiam intueri
dignus effectus est. Trans montes via ad montem
Sinam, Rhaithum, mareque Rubrum conducens,
locum sibi vendicat. Sed hic de eremo oratio sinein
habeat.

26. Ad dexteriolem partem sanctæ civitatis Jeru-
salem, et a turre Davidis prophetæ, jugum est, vi-
tibus universim consitum, illiusque ad partes de-
pressiores Iberorum monasterium, intra cujus amb-
bitum venerandæ crucis lignum in partes divisum
fuisse traditur. Hinc regionis montanæ initia sunt,
non absurde ita nuncupatæ, quod omnium montium
oræ magis clivosæ per multa stadia in longitudinem
excurrant. Itaque a sancta civitate stadiis fere qua-
tuordecim, Zachariæ prophetæ domus inspicitur,
in quam, post Annuntiationem, immaculatissima
Deipara sollicitè contendens, Elisabetham saluta-
vit; cujus et infans gaudio in utero subsultavit,
exsultantia, ut par est, Dominum excipiens; Virgo-
que admirandum et propheticum illud Canticum
enuntiavit. In loco itaque illo castellum, et templum
super spelunca situm est : in speluncæ ultimis re-
cessibus Præcursoris natiuitas accidit. Prope eam
lino telli jactu, ad sublimiorem partem montis,
petra est, quæ divisa fugientem Baptistæ matrem, C
infantem amplectatam, cum Herodes cæde immanis-
sima sæviret, sinu suo avexit.

27. Ab Jerusalem, inter duas vias, unam quæ ad
montana, alteram quæ ad cœnobiarchæ monaste-
rium et Lauram abducit, dorsum procurrit; et in
eo iter aperitur, a sancta Sione Bethleem ferens.
Urbs vero Bethleem a sancta civitate sex mille
passibus distat. In ejus et sanctæ civitatis meditu-
lio monasterium sancti prophetæ Eliæ existit, a
vetustissimis piis hominibus exædificatum, sed,
terræ motibus, funditus æquatam solo : verumtamēn
et hoc, de orbe universo bene merens, dominus
meus atque Imperator per suum præsidem, Syrum
hominem, a fundamentis reparavit : adeoque inter
monasterium et Bethleem, itemque Rachelis sepul-
crum, structura quatuor fornibus, tolli instar in
fastigiatum cacumen desinentibus, opertum; locus
ille trianguli formam efficit. Ad sinisteriorem sanctæ
Bethleem partem inter eam et cœnobiarchæ mo-
nasterium, ager est, et in agro spelunca, in qua
beati commorantes in agris pastores angelicas lau-
des auribus acceperunt : *Gloria in excelsis*, illis
inclamantibus, *et in terra pax, et in mundo salus*,
oh Det.^m meum ex virgine Deipara genitum. Sancta
Bethleem in dorso, lapidibus strato, fundata est :
in ea conspicitur et sacra spelunca, et præsepe,
et puteus, ex quo David bibere concupivit, et tem-

σθαι θρθιον άνδρα εύμηχη. Καί τούτου κατίσον περι
τό βάθος τής έρήμου έτερόν έστι σπήλαιον, έν φ ό
προφήτης 'Ηλιας διαιτώμενος, υπό του πυρίνου ήρ-
πάγη άρματος. Τούτων δέ σπηλαιών έκειθεν περι
τήν του 'Ιορδάνου φοράν, λέγεται είναι την έρημον,
έφ' ήν ό θαυμαστός Ζωσιμάς την Ισαγγελον Αιγυ-
πτίαν ιδείν ήξιώθη. Τών δέ βουνών έκειθεν, ή άπά-
γουσα έν τώ Σινά και τώ Παϊθώ και τή 'Ερυθρά
θαλάσση πέφυκεν έρημος. Ένταυθά μοι ό περι τής
έρήμου λόγος τό τέρμα δεξιάσθω.

κς'. Δεξιώτερον δέ του μέρους τής άγίας πόλεως
'Ιερουσαλήμ, και υπό του μέρους του πύργου του
προφήτου Δαβιδ, έστι ζυγός όλος υπάμπελος, και
τούτου περι τά χθαμαλώτερα μέρη, των 'Ιθέρων
μονή πέφυκεν, ής τής περιγραφής έντος, του τιμίου
σταυρου τμηθηναι λέγεται ξύλον. Έντεύθεν ή τής
ύρεινής λαμβάνεται περιχώρος, εύλόγως ούτω κλη-
θεισα : επί μήκει γάρ πολλών σταδίων έστι τό πάν-
των βουνών ύρεινότερον. 'Από γούν τής άγίας πό-
λεως ώσει στάδια ιδ' έστιν ή οικία Ζαχαρίου του
προφήτου, έν ή μετά τον χαιρετισμόν, άνωστύσα ή
πανάχραντος Θεοτόκος έπορεύθη μετά σπουδής, και
ήσπασατο την 'Ελισάβετ, και τό βρέφος : έν άγαλλιά-
σει έν τή κοιλία ταύτης έσκιρτησε, τοίς σκιρτήμασι
ώσει [Ισ. ως είκος] τον Δεσπότην δεξιούμενον, και
ή Παρθένος την θαυμαστήν εκείνην προφητικην
ύδην άπεφθέγγετο. 'Έστι γούν έν τώ τόπω καστάν-
λιον, και ναός ύπερθεν σπηλαιου επιδρύεται, και έν
τοίς του σπηλαιου μυχοίς ή γέννησις του Προδρόμου
γένονε, και τούτου πρόσεγγυς, ώσει δύο τόξων βολής,
περι του θρους ύψαιτερον, υπάρχει ή σχισθείσα
πέτρα, και υποδεξαμένη φεύγουσαν την μητέρα
του Βαπτιστου, βρέφος ήγκαλισμένην αυτόν, επί τή
βρεφοκτονία του 'Ηρώδου.

κς'. 'Από δέ τής 'Ιερουσαλήμ μέσον των δύο ό-
δών, τής τε προς την ύρεινην άπαγωγής, και τής
προς την μονήν του Κοινοδιάρχου και τής λαύρας,
έστι βάλιον, και όδός έν αύτώ μέχρι τής Βηθλεέμ
άπό τής άγίας Σιών άπάγουσα. 'Η δέ Βηθλεέμ πόλις
άπέχει τής άγίας πόλεως ώσει μιλια έξ. 'Ης μέσον
δέ τής άγίας πόλεως υπάρχει μονή του άγιου προ-
φήτου 'Ηλιου, υπό των παλαιτάτων μέν άνεγερθείσα
άνδρών θεοφιλών, εκ δέ του σεισμού ριζόθεν κατα-
πεσούσα : άλλα και ταύτην ό κοσμικός εύεργέτης, ό
έμδς δεσπότης και βασιλεύς εκ βάθρων άνήγειρε διά
του ταύτην έπιστατούτου Σύρου άνδρός, και ούτω :
μέσον τής μονής και τής Βηθλεέμ τριγωνίζει τον
χώρον ό τής 'Ραχλή τάφος, υπό τετρακαμάρου θο-
λωτου σκεπόμενος κτίσματος. Περι δέ τό εύουινώ-
τερον μέρος τής άγίας Βηθλεέμ, μέσον αύτης και
τής του Κοινοδιάρχου μονής, όρσται ό γρός, και έν
τώ άγρώ σπήλαιον, έν φ οι μακάριοι άγραυλούντες
ποιμένες των άγγελικών ήκουσαν ύμνων, τό, *άδξω
έν ύψιστοις, έπιφωνούτων, Θεώ, και επί γής
ειρήνη, έν τώ κόσμω σωτηρία*, εκ τής Παρθένου
και Θεοτόκου του Θεου μου άποκνήσεως. 'Η δέ
άγια Βηθλεέμ τεθεμελιωται επί λιθοστρώτου βάλιον,
έν ή και πό ιερών σπηλαιον και ή φάτιγη, και τό
φρέαρ, έξ ου Δαβιδ πινεν έπιθύμησε, και ναός επί

τοῖς τοῦ σπηλαίου νώτοις ἐπικαθήμενος βλέπεται ἑπιμήκης, καὶ πᾶμμεγας, σταυροειδῶς ἐξ ἀσπίτων ξύλων σκεπόμενος· ἡ δὲ περὶ τὸ θυσιαστήριον ὁροφὴ ἐστὶ διὰ θόλου ἀνεγερμένη λιθίνου. Ἀλλὰ καὶ τοῦτον τὸν περικαλλίστατον ναὸν καὶ πᾶμμεγαν ἢ τοῦ κοσμιωτάτου μου βασιλέως ἀνήγειρε φιλότιμος χεῖρ, καὶ ψήφισι κεχρυσωμένοις ὄλον τὸν ναὸν κατεκόσμησεν, ἐφ' ὃν ὁ τῶν ἐν τῇ χώρᾳ παρένθετος Λατίνων ποιμὴν, τὸν αὐτοκράτορα τάχα τῆς μεγαλοψυχίας ἀμειβόμενος, ἐν διαφόροις τόποις καὶ ἐν αὐτῷ τῷ θυσιαστηρίῳ τοῦ ἁγίου ὑπερθεὸς σπηλαίου τὴν ὥρασαν ἐκείνου μορφὴν ἀνεστήλωσε. Τὸ δὲ τοῦ σπηλαίου σχῆμα, τῆς φάτης, καὶ τοῦ φρέατος ὑπάρχει τοιοῦτον. Περὶ τὸ εὐώνυμον μέρος τοῦ βήματός ἐστὶ τοῦ ἁγίου σπηλαίου στόμιον, οὗ πρόσεγγυς ἐκεῖνο τὸ φρέαρ ἐστίν, ἐξ οὗ αἰσθητῶς καὶ νοητῶς ὁ προπάτωρ Δαβὶδ πιεῖν ἐπεθύμησεν, οὗ βδάτος οἱ παραδυναστεύοντες ἐκείνῳ ἄνδρες δύο, τὰς τῶν ἀλλοφύλων διατεμέντας παρεμβολὰς, καὶ διὰ τοῦ καδδίου ἀρυσάμενοι, φλεγομένην τῷ δίψει ἐκείνῳ προσέφερον, ὃς ἐν τῷ σπεισαι αὐτὸ τῷ Θεῷ, τὸ μέγχι· τοῦ νῦν διαδόχου ἔργον πεποικηκῶς ἀνακηρύττεται. Ἐκ δὲ τῆς τοῦ σπηλαίου εἰσόδου μέγχι τοῦ πυθμένου αὐτοῦ, ἐστὶν ἡ κἀθοδος διὰ βαθμίδων ἕξ καὶ δέκα. Καὶ περὶ τὸ ἀρκυῖον μέρος ὑπάρχει τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο κατάλυμα, ἐν ᾧ ἡ Παρθένος τὸν Σωτῆρα Χριστὸν ἀπεκύησε, καὶ ἡ κτίσις πᾶσα κατεῖδε Θεὸν ἐν σαρκί, καὶ κόσμος ὅλος ἀνεκαινίσθη, καὶ ὁ θνητὸς ἐγὼ πλουτίζομαι τὴν θεότητα τοῦ Θεοῦ καὶ Κτιστοῦ μου τὴν ἐμὴν πτωχειαν πτωχεύσαντος. Εἶτα μίαις κάτωθεν βαθμίδος ἢ τῶν ἀλόγων ὁρᾶται φάτην, ἰσομήκει τετραγωνιζομένη τῷ σχήματι, ἣν λευκοῖς οἱ πάλαι ἄνθρωποι μαρμάρους περικαλύψαντες, μέσον αὐτῆς, ἐκκοπήν ἐμφαλοειδῆ πεποιήκασιν, καθ' ἣν μέρος αὐτῆς ἀναφαίνεται, φάτης ἐκείνης, τῆς τὸν ἀχώρητον χωρησάσης, τῆς οὐρανοῦ πλατυτέρας, τῆς γῆς καὶ θαλάσσης καὶ ὑποχθονίων εὐρυχωροτέρας ἐπὶ πολὺ· ὃν γὰρ ἐκεῖνοι χωρῆσαι οὐκ ἴσχυσαν, αὐτὴ βρεφωθέντα εὐρυχώρως ἐχώρησεν. Ἐνάλλομαι τῇ γραφῇ, καὶ ὅπως τῷ νοῖ ἐντὸς γίνομαι τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου σπηλαίου, καὶ κατὰ τὸ κάλυμμα τοῦ Δεσποτικοῦ βλέπω τόκου, καὶ τὴν ἐν τῇ φάτην τοῦ βρεφωθέντος ἀνάκλιον, καὶ φρικτὴν τὴν περὶ ἐμὲ τοῦ Σωτῆρος ἀγάπησιν, καὶ τὴν ἄκραν ταύτης πτωχείαν, δι' ἣς ἐμὲ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἤξιωσεν· ἀλλὰ καὶ παλάτιον τὸ σπήλαιον ἐνοῶ, καὶ ὡς ἐν Ὁρόνῳ τοῖς παρθενικοῖς κόλποις τὸν βασιλέα καθήμενον, καὶ χοροῦς ἀγγέλων περικυκλούντας βλέπω τὸ σπήλαιον, καὶ τὰ δῶρα τοῦ Μάγους δωροφοροῦντας τῷ Βασιλεῖ, καὶ πάσης θυμηδίας ἐμπέπταμαι, καὶ ὅλας ἠξίωμαι χάριτος, κατανοῶν γέγηθα. Ἐγραψεν ὁ τεχνίτης τῇ ζωγράφῳ χεῖρ ἐν αὐτῷ τῷ σπηλαίῳ τὰ ἐν αὐτῷ τελεσθέντα μυστήρια. Γέγραπτο γὰρ περὶ τὴν ἀψίδα, ἐν ᾧ τὸ μέγα τοῦ κόσμου μυστήριον κόρη πρὸς εὐνήν ἀναπίπτουσα, τὴν μὲν λαϊὰν ὑποδείσα τῷ τῆς ἐτέρας ἀγκῶνι, τῇ δεξιᾷ δὲ τὴν παρειαὶν ἐπικλίνουσα, καὶ πρὸς βρέφος ὄρωσα, καὶ τὴν ἐντὸς σωφροσύνην ἐν τῷ τοῦ σχήματος· μειδι-

A plium, speluncæ humeris insidens, prælongum prægrandæque, ad formam crucis, ex non putrescentibus lignis contextum : circa altare tectum tholo saxeo sese sustollit. Hoc quoque longe pulcherrimum et maximum templum, munifica servatoris orbis et imperatoris mei liberalitas exstruxit, totumque lapillis aureis exornavit : in quo civitatis illius Latinorum Pastor interpositus, variis in locis, atque ipso in sanctuario supra speluncam, impetorem ob tantam forte magnanimitatem remunerans, decoram illius imaginem appinxit. Speluncæ, præsepis, et putei forma hæc est. Ad partem sinistram sanctuarii, sanctæ speluncæ os patet ; penes illud puteus est, ex quo non sensu solummodo, sed mente etiam, progenitor David bibere peroptavit : aquam ex eo, qui apud eum maxime prævalebant, viri duo, castris Allophylorem expugnantis, cado haustam, Davidi, sicut exæstanti, adducunt : quam cum Deo libasset, ad hæc usque tempora fama præcelebre continentis facinus illius per ora omnium volat. Ab ingressu speluncæ ad ima sex et decem, quibus descenditur, gradus numerantur. Ad borealem plagam sacrosanctum illud diversorium jacet in quo Virgo Christum Salvatorem enixa est, et creatura universa Deum in carne vidit, et mundus totus renovatus est ; et mortalis ego Deitate ditesco, cum Deus et Creator meus paupertatem meam atque inopiam induerit. Tum post unius gradus descensum, ratione carentiani animaliam præsepe conspicitur, æqua figura, quantum angulis commensurata, quod candidis vetusti illi homines marmoribus contexerunt : in medio apertura ad modum umbilici relicta, ex qua pars præsepis apparet, præsepis illius, quod eum qui nullo loco capi poterat, cepit ; cælo amplioris, terra marique et subterraneis multo capacioris ; quem enim illa completi suo ambitu non poterant, illud laxioribus spatii Infantem factum accepit. Pictura exsulso, totusque intellectu in sacrosanctam illam speluncam penetro, et Dominici partus diversorium oculis lustror, atque in præsepi facti infantis accubationem, et mei Salvatoris erga me amorem, tremens timensque revereor, extremamque illius inopiam, qua me cæli regno dignum effecit ; sed regiam esse speluncam apprehendo, ac veluti in throno virgineis sinibus Regem insidentem, angelorumque choros speluncam circumversantes intueor, et Magos, munera Regi afferentes, eximia lætitia animum oppleo, et gratiæ, qua dignus efficio, voluptate perfundor. Perita manu pinxit artifex in spelunca mysteria quæ in ea patrata sunt : namque in abside effigiata erat Puella, in lecto recubans, læva dexteræ cubito supposita, ad dexteram ipsam genis reclinatis, Puerulum intuens, et innatam gravitatem, subridens specie, et eleganti faciei colore, indicans : neque enim vultu, tanquam illa quæ recens et primum peperit, pallida horridaque immutatur : æquum quippe erat, quæ digna effecta est ut supra naturam gigneret. dolorum per natu-

εὐρέθη σπήλαιον μέγα, οὐ περὶ τὸ ἐνδότερον μέρος αὐτοῦ τοῦ ἁγίου εὐρηται τάφος. Καὶ δὴτα ἐγχειρισάμενος καὶ αὐτὸν μὲν ὑπανοίξαι, πῦρ ἐξαλλόμενον ἐωρᾶθι τοῦ τάφου, καὶ ἔδιν μὲν ἓνα τούτων ἡμίφλεκτον γενέσθαι πεποίηκε, τὸν δ' ἕτερον θανάτου εὐθὺς παρανάλωμα.

λ'. Μετὰ δὲ τὴν χώραν ταυτην ἐστὶν ἡ Φιλίππου Καισάρεια, πόλις μεγάλη, πολυάνθρωπος, ἥτις περὶ τὸ χειλὸς τῆς θαλάσσης ἰδρύεται, ἐν ἣ καὶ λιμὴν ὑπάρχει πᾶν θαυμασίος, τέχνη γεγυῶς ἀνθρωπίνῃ, βασιλίᾳ χρημάτων ἡ τοῦ Ἡρώδου ἐπαρκέσασα χεῖρ τῆ τούτου κατασκευῆ. Ἐν ταύτῃ Χριστὸς τοὺς ἀποστόλους ἠρώτα, *Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου;* καὶ ὁ Πέτρος, *Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ,* πρὸς αὐτὸν ἀπεκρίνατο, τὸ τῆς ἀγάπης ἐντεῦθεν διάπτρον ἐνδεικνύμενος.

λα'. Μετὰ ταῦτά ἐστι τὸ Καρμήλιον ὄρος, περὶ οὐ πολὺς λόγος παρὰ τὴ παλαιᾷ Γραφῇ καὶ τῇ Καινῇ ὑπεγγόρευται. Ἔστι δὲ τὸ ὄρος ζυγὸς, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ θαλαττίου κόλπου, τοῦ περὶ τὴν Πτολεμαῖδα, καὶ τοῦ Καίτῃ κοιλινομένου ἀρχόμενος, καὶ μέχρι τῶν τῆς Γαλιλαίας διήκει [Ἰσ. διήκων] ὄριον. Περὶ δὲ τὸ ἀκροτελευτίον τὸ πρὸς τὴν θάλασσαν τοῦ ζυγοῦ, ἐστὶ τὸ τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ σπήλαιον, ἐν ᾧ τὴν ἀγγελικὴν πολιτείαν ὁ θαυμαστός ἐκεῖνος διατελέσας ἀνὴρ, μετάρσιος γέγονεν. Ἦν μὲν ἐν τῷ τοιοῦτῳ χώρῳ πάλαι μεγάλη μονή, ὡς τὰ νῦν φαινόμενα τῶν κτισμάτων διδάσκουσι λείψανα, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ χρόνου, τοῦ τὰ πάντα γηράσκοντος, καὶ τῆς τῶν ἐχθρῶν ἀλλεπαλλήλου ἐπιδρομῆς, ἠφάνισται τέλειον. Πρὸ δὲ τινων χρόνων ἀνὴρ μοναχὸς, ἱερεὺς τὴν ἀξίαν, πολὺς τὴν τρίχα, Καλαυρηθῶθεν, ὀρμώμενος, ἐξ ἀποκαλύψεως τοῦ προφήτου τῷ τόπῳ ἐπιδημήσας, ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις, ἡ ὡς ἐν τοῖς τῆς μονῆς καταλύμασι θριγγίον πῆξας μικρὸν, καὶ πύργον οἰκοδομήσας, καὶ ναδὴν ἀνεγείρας μικρὸν, καὶ ἀδελφοὺς ὡσεὶ δέκα συνάξας, νῦν τὸν ἅγιον χώρον ἐκεῖνον οἰκεῖ.

λβ'. Ἐνταῦθα πεπαύσθω τὸ τῆς ἐκφράσεως σύγραμμα, ἔνθα μοι καὶ ὁ τῶν ἱερῶν τόπων διαυλοῦς καταρμάτισται. Εἰ μέντοι δόξει τοῖς ἐντυγχάνουσι τοῦτ' ἐπὶ τὸ πόνημα χρῆσιμον, αὐτὸ μοι τὸ πονηθὲν ἀντάμειψις, καὶ ἄθλον ἐμμισθον λογισθήσεται· εἰ δὲ μὴ τοῦτο, πρὸς ἐμὲ τὸν ἐκόντα τὸ γεννηθὲν ἐπαναστραφεῖτω, καὶ τοῖς αὐτοῦ ψελλισμοῖς ὑπομνηστέω τῶν ἁγίων τόπων ἐκείνων, ἵν' ἐν φαντασίᾳ διὰ τῆς ἀναμνήσεως ἐκείνων γενόμενοι, ἠδέως ἐπευφραίνώμεθα.

• Matth. xvi, 13-16.

A illud quoque reserare conarentur, ignis e sepulcro exsiliens, unum ex iis qui id aggredi conabantur, semiustum reliquit, alterum subita morte clevit.

30. Regionem illam excipit Cæsarea Philippi, civitas magna, et populo frequens, ad maris ripas fundata; portu celeberrimo, manu hominum facta, immanem pecuniarum sumptum in loci structuram Herode erogante, cincta. In ea Christus interrogavit apostolos: *Quem me dicunt homines esse Filium hominis?* et Petrus, *Tu es Christus Filius Dei*, respondit, verbis his æstum suæ charitatis ostendens.

31. Subsequitur mons Carmelus, de quo in Veteri Recentiorique Scriptura plurimus sermo est. Jugatur mons, ab ipso maris sinu, qui circa Ptolemaidem et Caipham incurvatur, initium ducens, et ad Galilææ fines perveniens. In extrema parte jugi, quæ mare respicit, prophetæ Eliæ spelunca spectatur, in qua angelicam vitæ rationem cum exegisset mirificus ille vir, in aera sublatus est. Erat eo loci antiquitus monasterium magnum, ut structurarum vestigia ad hæc usque tempora monstrant; sed illud, tempore, quod omnia in senium impellit, et gentium variis excursionibus, penitus abolitum. Verum ante aliquot annos, quidam monachus, dignitate sacerdos, capillitio albus, e Calabria oriundus, ex prophetæ revelatione in montem appellens, ea loca, monasterii nempe reliquias, vallo perparvo cinxit, et turri exædificato, tempore non ingenti extracto, fratribusque ferme ad decem collectis, etiamnum sanctum illum ambitum colli.

32. Et hic descriptionis hujusce exitus esto, ubi asserorum locorum circuitio finem habet. Quod si legentibus labor iste emolumentum afferre visus fuerit, opus ipsum ac labor compensatio mihi ampla et lucrificabile præmium reputabitur: sin minus, ad parentem redeat, a quo ortum ducit, balbutiendoque sacrorum locorum memoriam refricet, ut nos eorum recordatione in vivam eorum imaginem remeantes, suavi solatio in gaudia restituamur.

am illatorum esse immunem : asellus deinde, et A
 hos, et præsepo, et pastorum cœtus, quorum au-
 ribus de cœlo clamor intonans, a gregibus avoca-
 vit : quare, armentis relictiis, quæ inter herbas et
 fontem cibum potumque sibi quærunt, et cani,
 gregum custodi; eorum custodia demandata, cervi-
 cem in aerem tollunt, ad strepitus sonum aures
 dirigunt, alius alio modo stantes, prout sibi quisque
 faciliorem et leviozem stationem ducebat : et his
 quidem pedum nulli usui est, illis facies in cœlum
 figitur; namque dexteræ ad vocem; retrahentes,
 turbatas auras promovent : non tamen illis secundo
 audire opus fuit; majorem enim, quam aures, oculi
 fidem faciunt : namque angelus, ipsis occurrens,
 puerulli accubationem in præsepi ostendit. Pecudes,
 factis minime intentæ, satuo gressu ducentur, qua-
 rum pars ad herbam nutant, pars ad fontem ad-
 vertunt. Canis vero, quod animal iram in promptu
 gerit, visionem insuetam meditari videtur. Magi,
 descendentes ex equis, munera manibus accipientes,
 genuaque flectentes, reverenter dona Virgini offerunt.
 Βεβαίεφοιτων, τὰ μὲν νένευκε, πρὸς τὴν πόαν, τὰ δὲ πρὸς τὴν
 γὰρ πρὸς ἀλλοτρίους τὸ ζῶον, διασκοπεῖν φαίνεται τὸ τῆς ὄψεως ἀηθες, οἱ δὲ Μάγοι, τῶν ἱππων ἀποθρῶ-
 ξαντες, καὶ τὰ δῶρα λαβόμενοι ἔγχερον, τὸ γόνυ τε κλίναντες, ἐν τρόμῳ ταῦτα τῇ Παρθένῳ προσφέρουσι.

28. Extra sanctam Bethleem, fere ad milliaria
 duo, in cœnobiarthæ monasterio spelunca est, in
 qua oraculo accepto Magi, ne ad Herodem rever-
 terentur, per aliam viam reversi sunt in regionem
 suam. Trans lauram, duodecim fere passuum mil- C
 libus, prope Rubæ eremum, sancti Charisonis mo-
 nasterium jacet. Et eo ulterius longo intervallo
 sejunctum duplex, quod Chebrone est, Abrahami
 sepulcrum, et quercus Mambre, sub qua sanctis-
 simam Triadem hospitio patriarcha exceperat. Et
 hæc quidem ita se habent a Ptolemaide per Galil-
 læam ad sanctam urbem Jerusalem, Jordanem, et
 sanctam eremum. Maritima vero ita.

29. A sancta civitate Jerusalem, ad sex milliaria,
 Armathem urbs conspicitur, in qua Samuel, magnus
 ille propheta, ortum habuit. Inde post alia septem
 et amplius milliaria, Emmaus, urbs magna, in me-
 dia valle supereminenti dorso jacet. Sic, ad pas-
 suum fere viginti millia, Ramplæ regio effunditur : D
 et templum ingens in eadem sancti magni martyris
 Georgii visitur. Illis in locis sancto fuit natalis
 dies, et pro pietate ingentia certamina subit, et
 sepulturæ demandatus fuit. Templum dromicum
 est, et in sanctuarii mytulo sub sancte tabulæ pa-
 vimento, sepulcri os patet, candido marmore cir-
 cumseptum. Verum operæ pretium fuerit, quæ a
 templi clericis ante paucos annos in sancti sepul-
 cro sunt patrata, narratione nostra indicare. Dice-
 bant namque, interjectum, qui nunc præest, Lati-
 norum episcopum, sepulcri os reserare conatum, et,
 tabula marmoorea, qua illud obtegebatur, sublata,
 ingentem speluncam sese ostendisse, et in ejus in-
 teriore parte, sancti sepulcrum : cum denum et

ματι, καὶ τῇ τῶν παρειῶν εὐχραία ἐμφαίνουσα· οὐ
 γὰρ ἀλλοιοῦται τὸ πρόσωπον, ὡς ὠχρῶσά τις ἄρτι
 τεκοῦσα, καὶ πρῶτον τεκοῦσα· τὴν γὰρ τῆς φύσεως
 κρεῖττον ἀξιοθεύσαν τεκεῖν, ἔδει καὶ τῶν κατὰ φύ-
 σιν ὀδυνῶν ἀπηλλάχθαι. "Ονος ἐντεῦθεν καὶ βοῦς,
 καὶ φάτνη, καὶ βρέφος, καὶ ποιμένων ἐσμός ὡν
 βοή τις ἐξ οὐρανοῦ διαθρουλοῦσα τὰ ὄτα τῶν θρεμ-
 μάτων ἀπεθουκόλησε, καὶ τὰς δις ἀμέλει καταλι-
 πόντες περὶ τὴν πόαν καὶ τὴν πηγὴν νεμομένας καὶ
 τῷ κυνὶ τῆς ἀγέλης τὴν φυλακὴν ἐπιτρέψαντες,
 τοὺς αὐχένας ἀφρουσιν εἰς αἰθέρα, ἀκοὴν ἰθύνοντες
 πρὸς τὴν τοῦ κτύπου φορὰν, ἄλλος ἄλλως ἐστήκοτες,
 ὡς ἂν ἕκαστος ἀτονώτερον ἦτο, καὶ βῆρον ἐστάναι,
 καὶ τοῖς μὲν αἱ καλαύροπος ἀχρεῖοι φαίνονται, τοῖς
 δὲ τὸ ὄμμα ἤρηται πρὸς οὐρανόν· τὰς δεξιὰς ἀνα-
 σπῶντες πρὸς τὴν βολὴν, τεταραγμένῳ; τὴν ἀκοὴν
 ἀποτείνουσιν· οὐ μὴν ἐδέησε δευτέρας αὐτοῖς ἀκοῆς.
 ὀφθαλμοὶ γὰρ ὤτων πιστότεροι. Ἄγγελος γὰρ συμ-
 αντήσας αὐτοῖς, τὴν τοῦ βρέφους ἀνάκλισιν ἐπὶ
 τὴν φάτνην αὐτοῖς ὑποφαίνει. Καὶ τὰ θρέμματα
 μὲν οὐδαμῶς ἐπιστροφόμενα πρὸς τὴν θέαν ἐξ εὐη-
 ἠμένην ἀποτρέχει πηγὴν. Ἡ δὲ κύων, θυμοειδὲς

κη'. Τῆς ἀγίας Βηθλεὲμ ἐξωθεν ὡσεὶ μίλια δύο, ἐν-
 τὸς τῆς τοῦ Κοινοβιάρχου μονῆς ἐστὶ τὸ σπήλαιον, ἐν
 ᾧ χρηματισθέντες οἱ Μάγοι, μὴ ἀνακάμψαι πρὸς
 Ἡρώδη, δι' ἄλλης ὁδοῦ ἀνεχώρησαν εἰς τὴν χώραν
 αὐτῶν. Καὶ τῆς λαύρας ἐκείθεν ὡσεὶ μίλια εἴ', τῆς
 τοῦ Ρουθὰ ἐρήμου πλησίον ἐστὶν ἡ μονὴ τοῦ ἀγίου
 Χαρίτωνος. Καὶ ταύτης ἐκείθεν ἐν πολλῷ διαστή-
 ματι· τὸ ἐν Χιθρῶν διπλοῦν μνημα τοῦ Ἀβραάμ,
 καὶ ἡ δρυς ἡ Μαυρή, ἐν ἧ τὴν παναγίαν Τριάδα ὁ
 πατριάρχης ἐξέινειν Ἀβραάμ. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν
 ἰσθόρηται ἀπὸ τῆς Πτολεμαίδος διὰ τῆς Γαλιλαίας
 μέχρι τῆς ἀγίας πόλεως Ἱερουσαλήμ, τοῦ Ἰορδάνου
 καὶ τῆς ἀγίας ἐρήμου. Τὰ δὲ τῆς παραλλας ἐχρυσῶν
 οὕτως.

κθ'. Ἀπὸ τῆς ἀγίας πόλεως Ἱερουσαλήμ ὡσεὶ
 μίλια ς', ἐστὶν ἡ Ἀρμαθὲμ πόλις, ἐν ἧ Σαμουὴλ ὁ
 μέγας ἐκείνος προφήτης γεγέννηται. Καὶ μετ' ἐκεῖ-
 νον ὡσεὶ μεθ' ἑτέρων μιλίων ἑπτὰ, ἡ καὶ πλεῖον
 διάστημα, ἐστὶν ἡ Ἐμμαοὺς πόλις μεγάλη, κοιλιά-
 dos μέσον κειμένη, ἐν ὑπερανεστηκότι βραχίῳ, οὕτως
 ὡσεὶ μίλια εἴκοσι καὶ τέσσαρα ἡ τοῦ Ραμπλάε
 χώρα ὑψηλωταί, καὶ ναὸς πάμμεγας ἐν ταύτῃ ὀ-
 ρᾶται τοῦ ἀγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, ἐν οἷς
 καὶ γεγέννηται τόποις, καὶ ὑπὲρ εὐσεβείας ἤθλησε
 μεγίστους ἀγῶνας, ἐνθα καὶ ἱερὸς τάφος ὑπάρχει
 αὐτοῦ. Ὁ δὲ ναὸς ἐστὶ δρομικός, καὶ ἐν τῷ τοῦ
 βήματος μύακι, ὑπὲρ τὴν τῆς ἀγίας τραπέζης χθόνα,
 τὸ τοῦ τάφου ὄραται στομίδιον, λευκῷ μαρμάρῳ
 περιφραττόμενον. Ἄλλ' ἀναγκαῖον εἰπεῖν ὅσα παρὰ
 τῶν τοῦ ναοῦ κληρικῶν ἀκηκόαμεν πρὸ τιῶν
 ἐνιαυτῶν ἐπὶ τῷ τοῦ ἀγίου τάφῳ γινόμενα. Ἐφη-
 σαν γὰρ ὅτι ὁ νῦν παρεμβόλιμος Λατίνων ἐπίσκο-
 πος τὸ τοῦ τάφου ἐπειράθη ὑπανοῖξαι στόμιον, καὶ
 τῆς πύακῃ; ὀρθοίσης τῆς τοῦτο περιφραττούσης,

εὐρέθη σπηλαιον μέγα, οὐ περι τὸ ἐνδότερον μέρος ὁ τοῦ ἁγίου εὐρηται τάφος. Καὶ δῆτα ἐγγχειρισάμενος καὶ αὐτὸν μὲν ὑπανοίξαι, πῦρ ἐξαλλόμενον ἐωράθη τοῦ τάφου, καὶ τὸν μὲν ἕνα τούτων ἡμίφλεκτον γενέσθαι πεποίηκε, τὸν δ' ἕτερον θανάτου εὐθύ; παρανώμα.

λ'. Μετὰ δὲ τὴν χώραν ταυτην ἐστὶν ἡ Φιλίππου Καισάρεια, πόλις μεγάλη, πολυάνθρωπος, ἥτις περι τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης ἰδρυται, ἐν ἣ καὶ λίμνη ὑπάρχει πάνυ θαυμασίος, τέχνη γεγώνως ἀνθρωπίνη, θαψιλία χρημάτων ἡ τοῦ Ἡρώτου ἐπαρχίαςασα χεῖρ τῆς τούτου κατασκευῆ. Ἐν ταύτῃ Χριστὸς τοὺς ἀποστόλους ἠρώτα, *Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι ἐὼν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου;* καὶ ὁ Πέτρος, *Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ,* πρὸς αὐτὸν ἀπεκρίνατο, τὸ τῆς ἀγάπης ἐντεῦθεν διάπυρον ἐνδεικνύμενος.

λα'. Μετὰ ταῦτά ἐστι τὸ Καρμηλιον ὄρος; περι οὐ πολὺς λόγος παρὰ τε τῆ παλαιᾷ Γραφῇ καὶ τῆ Καινῇ ὑπηγόρευται. Ἔστι δὲ τὸ ὄρος ζυγός, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ θαλαττίου κόλπου, τοῦ περι τὴν Πτολεμαῖδα, καὶ τοῦ Κατρά κοιλινομένου ἀρχόμενος, καὶ μέχρι τῶν τῆς Γαλιλαίας διήκει [Ἰσ. διήκων] ὄριον. Περι δὲ τὸ ἀκροτελεύτιον τὸ πρὸς τὴν θάλασσαν τοῦ ζυγοῦ, ἐστὶ τὸ τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ σπηλαιον, ἐν ᾧ τὴν ἀγγελικὴν πολιτείαν ὁ θαυμαστός ἐκεῖνος διατελέσας ἀνὴρ, μετέβρισ; γέγωνεν. Ἦν μὲν ἐν τῷ τοιοῦτῳ χώρῳ πάλαι μεγάλη μονή, ὡς τὰ νῦν φαινόμενα τῶν κτισμάτων διδάσκουσι λείψανα, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ χρόνου, τοῦ τὰ πάντα γηράσκοντες, καὶ τῆς τῶν ἐχθρῶν ἀλλεπαλλήλου ἐπιδρομῆς; ἠφάνισται τέλειον. Πρὸ δὲ τινων χρόνων ἀνὴρ μοναχός, ἱερεὺς τὴν ἀξίαν, πολὺς τὴν τρίχα, Καλαυρηδόθεν, ὀρμώμενος, ἐξ ἀποκαλύψεως τοῦ προφήτου τῷ τόπῳ ἐπιδημήσας, ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις, ἡ ὡς ἐν τοῖς σῆς μονῆς καταλύμασι θριγγίον πῆξας μικρὸν, καὶ πύργον οἰκοδομήσας, καὶ ναὸν ἀνεγείρας μικρὸν, καὶ ἀδελφούς ὡσεὶ δέκα συνάξας, νῦν τὸν ἅγιον χώρον ἐκεῖνον οἰκεῖ.

לב'. Ἐνταῦθα πεπαύσθω τὸ τῆς ἐκφράσεως σύγγραμμα, ἔνθα μοι καὶ ὁ τῶν ἱερῶν τόπων διάυλος τετερμάτισται. Εἰ μέντοι δόξει τοῖς ἐντυγχάνουσι τοῖσι τὸ πόνημα χρῆσιμον, αὐτοῖ μοι τὸ πονηθὲν ἀντάμειψις, καὶ ἄθλον ἔμμισθον λογισθήσεται· εἰ δὲ μὴ τοῦτο, πρὸς ἐμὲ τὸν ἐκόντα τὸ γεννηθὲν ἐπαναστραφεῖτω, καὶ τοῖς αὐτοῦ ψελλισμοῖς ὑπομνηζέτω τῶν θείων τόπων ἐκείνων, ἵν' ἐν φαντασίᾳ διὰ τῆς ἀναμνήσεως ἐκείνων γενόμενοι, ἡδέως ἐπευφραινώμεθα.

⁶ Matth. xvi, 13-16.

A illud quoque reserare conarentur, ignis e sepulcro exsiliens, unum ex iis qui id aggredi conabantur, semiuustum reliquit, alterum subita morte delevit.

30. Regionem illam excipit Cæsarea Philippi, civitas magna, et populo frequens, ad maris ripas fundata; portu celeberrimo, manu hominum facta, immanem pecuniarum sumptum in loci structuram Herode erogante, cincta. In ea Christus interrogavit apostolos: *Quem me dicunt homines esse Filium hominis?* et Petrus, *Tu es Christus Filius Dei*, respondit, verbis his æstum suæ charitatis ostendens.

31. Subsequitur mons Carmelus, de quo in Veteri Recentiorique Scriptura plurimus sermo est. Jugatur mons, ab ipso maris sinu, qui circa Ptolemaidem et Caipham incurvatur, initium duceus, et ad Galilææ fines perveniens. In extrema parte jugi, quæ mare respicit, prophetæ Eliæ spelunca spectatur, in qua angelicam vitæ rationem cum exegisset mirificus ille vir, in aera sublatus est. Erat eo loci antiquitus monasterium magnum, ut structurarum vestigia ad hæc usque tempora comonstrant; sed illud, tempore, quod omnia in senium impellit, et gentium variis excursionibus, penitus abolitum. Verum ante aliquot annos, quidam monachus, dignitate sacerdos, capillitio albus, e Calabria oriundus, ex prophetæ revelatione in montem appellens, ea loca, monasterii nempe reliquias, vallo perparvo cinxit, et turri exædificato, temploque non ingenti extracto, fratribusque ferme ad decem collectis, etiannum sanctum illum ambitum colli.

32. Et hic descriptionis hujusce exitus esto, ubi sacerorum locorum circuitio finem habet. Quod si legentibus labor iste emolumentum afferre visus fuerit, opus ipsū ac labor compensatio mihi ampla et lucrificabile præmium reputabitur: sin minus, ad parentem redeat, a quo ortum ducit, balbutientique sacerorum locorum memoriam refricet, ut nos eorum recordatione in vivam eorum imaginem remeantes, suavi solatio in gaudia restituiamur.

EPIPHANII MONACHI

HAGIOPOLITÆ

SYRIA ET URBS SANCTA.

Exstat cum aliis Epiphanii scriptis Patrologiæ tom. CXX.

ΠΕΡΔΙΚΟΥ

ΠΡΩΤΟΝΟΤΑΡΙΟΥ ΤΗΣ ΕΦΕΣΟΥ

ΕΚΦΡΑΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΟΙΣ ΚΥΡΙΑΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ.

PERDICÆ PROTONOTARII EPHESII

EXPOSITIO

THEMATUM DOMINICORUM ET MEMORABILIIUM QUÆ HIEROSOLYMISS SUNT.

Quando volupe est plerisque, opinor, omnibus
 Narratio de civitate Sion, iis
 Qui non eam videre, ego ut vidi eloquar.
 Hoc oppidum est situ spectabile;
 Quippe est ab auroraque et occasu imminens
 Convallibus geminis, amœnis et cavis.
 Septentrionis pars polita, solum et ferax;
 Serenitate decorum, et aspectu loci:
 Ubi vineæ uberes, et horti, itemque agri.
 Australis at dexera pars, situ optimo,
 Bona tempora et feracitatem continens;
 Forma quadrata jactitans areem undique
 Late patentem, quæ haud eget custodibus
 Jam olim: frequentans quo, ab Aquilonari plaga
 Celsas domus videbis, atque regiam,
 Aedesque amœnas Joachimi ac Annæ anus;
 Ubi est sepulcrum ambo sacrum parentum.
 Diffusa opacis arbor hic stat frondibus,
 Quæ luce natali integerrimæ Dei
 Matris vicens fructum exhibet sterilibus, his
 Communionem quæ arboris fructus habent,
 Porticibus in quinis, ibi natatoria
 Probatica quondam, remedium paralytici
 Infra solum, vectis grabato commoda,
 Ut eluantur, unda dum exundans tremuit.
 Supra hanc situm templum stupendo decore erat,
 Ejus, medelam qui omnibus dat obviis.
 Post hæc Pilati domus et Annæ et Caiphæ,
 rætoriumque abominaudum, seu locus

A Ἐπεὶ περ πολυέραστον, οἶδα, τυγχάνει πᾶσι,
 Τὴν τῆς Σιών διήγησιν τοῖς μὴ θεασαμένοις,
 Ὡς αὐτοῖσι τεθέακα, οὕτως αὐτοῖς ἐκφράσω.
 Ἡ πόλις τὴν διάθεσιν περιβλεπτος τυγχάνει,
 Ὡς ἐξ ἑφᾶς καὶ δυσμῶν δύο κοιλάδων μέσση
 Ὑπερκειμένη καθαρῶν πάντων καὶ βαθυλάτων.
 Μέρος τὸ βορειότερον λεῖον εὐκάρπου ἰσθμῶς,
 Καὶ ἐμφανεία, καὶ τερπνῆ κοσμοῦμενον τῇ θέσφι,
 Διὰ ἀμπέλων ἱκανῶν καὶ κήπων καὶ χωρίων.
 Τὸ δὲ γε νότιον εὐθὲς κατώτερον τὴν θέσιν,
 Εὐαερίαν ἔχον τε καὶ πᾶσαν εὐκαρπίαν,
 Ἐν τετραγώνῳ σχήματι τὸ φρούριον ἀγχοῦσα
 Κεγαλασμένον πάντοθεν, ἀφύλακτον πρὸ χρόνων,
 Οὐπὲρ ἐν μέρει πεφοιτηκῶς, ἐν μέρει τῷ ἀρκιῶφι
 Εὐρήσεις δόμους ὑψηλοῦς, βασιλικὴν ἐστὶν
 B Καὶ θεῖον οἶκον πάντερπνον Ἰωακείμ καὶ Ἄννης;
 Ἐφ' οὐπὲρ ἐστὶν ἡ σαρδὸς ἀμφω θεοπατόρων.
 Καὶ δένδρον εὐσχιόφυλλον ἐστὼς ἐν τῷ προνάῳ.
 Ὑπὲρ εἰς τὸ γενέθλιον τῆς παναχράντου κόρης;
 Ἄναψυθεν πορίζεται καρπὸς ταῖς στείρευούσαις,
 Ποιούσαις τὴν μετάληψιν ἐκ τοῦ καρποῦ τοῦ δένδρου.
 Πρὸς τούτους ἐστὶν ἐν στοαῖς πάντε καὶ κολυμβήθρα
 Προβατικὴ τὸ πρότερον ἰασίς παραλύτου,
 Ὑπόγειος ἐν κλιμακί πάντων κατεργομένων,
 Ἀπολουθῆναι τρομερῶς ὡς ἀμετροβουθούσης.
 Ὑπερθε ταύτης δὲ ναὸς ἐστὶν ὠραῖσμένως,
 Τοῦ πᾶσι τοῖς προβαίνουσιν ἰασίς χορηγοῦντος.
 Εἶτα Πιλάτου οἰκησῖς, Ἄννα καὶ Καίφα,
 Τὸ βδελυκτὸν πραιτώριον καὶ τόπος καταδίκης,

Ὅπου τοῦ Πέτρου ἄρνησις, καὶ φυλαχὴ Κυρίου,
 Ἐξ ἧς σταυρὸν ἐπόμισαν τὸν Κτίστην καὶ Δεσπότην,
 Μιστὰ μικρὸν βασιτάσαντος Σίμωνος Κυρηναίου,
 Εἰς Γολγοθᾶν δὲ μεταβάς, καὶ τόπον τοῦ κρανίου
 Ὅπου σταυρῶν πρόσθλιως τὸ γένος τῶν Ἑβραίων
 Τὸν ἀκατάκριτον κριτὴν μετὰ ληστῶν κακοῦργων.
 Ἔστι καὶ μέχρι τούδε νῦν τῷ μακαριωτάτῳ λίθῳ,
 Ἐφ' οὐπερ ἐπέψαν σταυρὸν, ὅπῃ τετορημένη,
 Καὶ φλέδες ἐρυθάζουσαι πρόσθλιως παριστώσαι
 Τοῦ παναχράντου αἵματος δεσποτικοῦ τὴν χύσιν.
 Πρὸς δὲ καὶ ὁ κυριακὸς τάφος, ὁ θεοδόχος
 Διὰ μαρμάρων λαμπρυνθεὶς κίωνων σιελινοτάτων,
 Καὶ πρὸ τῆς θύρας, κυλισθεὶς ὁ παρ' ἀγγέλου λίθος,
 Ἐξ ὧν πηγάζει θαύματα πᾶσι πιστοῖς ἀφθόνως.
 Καὶ τὸ δὴ μετῴν προφανῶς πιστοῖς, τε καὶ ἀπίστοις,
 Ἢ κατὰ τὴν παγκόσμιον ἀνάστασιν Κυρίου,
 Φωτοχυσία πρόσθλιος φωτὸς τοῦ παναγίου
 Μεταδιδοῦσα τοῖς πιστοῖς ἁγιασμόν καὶ φῶτα.
 Ἔστι καὶ ἱερός ὕψηλις κλιμακωτὸς εἰς βάθος,
 Ἐν ᾧ περ κέκρυπτο σταυρὸς ζωοποιὸς Κυρίου.
 Καὶ τόπος βόμβον ἐξηχῶν, ὡς λόγος, γῆς τὸ μέσον,
 Ἄλλοι δὲ φάσκουσιν αὐτὸν κολάσεως τὸν χῶρον,
 Καὶ τὸ τῆς γῆς μεσαίτατον τοῦ βήματος ἐν μέσῳ.
 Συνέχονται δ' ἀμφοτέρα μόνῳ λαῷ καλλίστῳ.
 Μέρος τὸ περιέχον δὲ τὸν ζωοδόχον τάφον,
 Ἰσοπλατον, ἰσόμηκες ἐν σχήματι στρογγύλῳ,
 Οὐκ ἐν στοαῖς τὴν ὄροφην ἔχοντι κεκλεισμένην,
 Ἄλλ' ἴσην καὶ τὴν ἀνωθεν τοῦ κτίσματος στεφάνην,
 Ἐκεῖθεν δ' ἀνιστάμενα ξύλα μετὰ μοιούδου,
 Συνεχομένον ἀνωθεν σφαιροειδῶς τῶν ἄκρων,
 Δι' οὐρανοῦ τὸν οὐρανοῦ Κτίστην ἐστεγασμένην,
 Καὶ μηδαμῶς μηδέποτε βροχῆς εἰσερχομένην,
 Εἰ τοῦ ναοῦ τὰ γύρωθεν πάντα κατακλεισθῶσιν.
 Ἐν τῷ προνάῳ δὲ σηκὸς ἀδελφοθέου πέλει.
 Τούτου δὲ πρόσθεν πέλουσι τῆς Μάρθας καὶ Μαρίας,
 Αἰκατοικίαι ἀκέραιον τῶν ἀσεβῶν γεγῶσαι,
 Καὶ παλαιὰ κατοικησις πατριαρχῶν τῶν θείων,
 Εἰς οἶκον, εἰς συναγωγὴν τελοῦσα τοῖς ἀπίστοις.
 Ἐν τῷ θατέρῳ μέρει δὲ ναὸς τῆς παναχράντου,
 Ὅθεν ἐστῶσα τέρωτο τὰ σπλάγχνα, ὀρηκδοῦσα
 Τὸν Ποιητὴν τε καὶ Υἱὸν σταυρούμενον ὄρωσα.
 Ἐν μέρει δὲ τῆς δύσεως, καὶ πλησίον τοῦ τείχους,
 Οἶκοι πεφύκασι Δαβὶδ λείψανα τοῖς προτέροις.
 Παρ' ἀσεβῶν νεμόμενα πρὸς τοῖς λοιποῖς καὶ ταῦτα.
 Πρὸς δὲ γε τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἄστεος τὸ μέρος,
 Πύλην ἀρχαίαν θαυμαστὴν ἔκτυπε κεκλεισμένην,
 Εἰς τύπον ἀδιόδευτον οὔσαν τῆς παναχράντου,
 Ἦνπερ ἀνοῖξαι πρότερόν τινων τετοληχότων,
 Τὴν πόλιν πᾶσαν σείεσθαι λέγεται καὶ κλονεῖσθαι,
 Καὶ τὸν λαὸν τῆς πόλεως ἀθρόως ἀποθνήσκειν.
 Ὅθεν θεῖον ἔπαυσαν οἱ ἄφρονες τῆς τόλμης.
 Μικρὸν δὲ ταύτης γεγονῶς ἐνδότερον τοῦ τείχους,
 Οἶκους κατ' ἰσθμὸν ἀσεβῶν τῶν καταποντισθέντων
 Ἰσοδεχ καὶ τῶν λοιπῶν τῶν εἰδωλολατρῶντων,
 Τοῦ ἐξ ὀσφύος πρὸς θεὸν Μελχισεδὲκ δεῖσαι.
 Ἔξτα καὶ τόπον πεδεινὸν ναὸν τοῦ Σολομώντος,
 Μηδ' ἐπὶ λίθον μέλαντος, ὡς ἐκελεύσθη, λίθου.
 Ἐφ' ᾧ περ ἦν τὰ Ἅγια ὄρω; τὰ τῶν ἁγίων.
 Ναὸς περικαλλέστατος, ὡς οὐρανοῦ λαμπρότης,

A Damnationis, et Petri negatio, et
 Custodia, Domino ubi oneraverunt crucem :
 Quam bajulavit mox Cyrenæus Simon,
 Ad Golgotham profectus, et Calvaria:
 Montem ; scelestæ Hebræa gens ibi Judicem
 Fixit cruci in-ontem, latrones et duos.
 Sunt porro ad hanc usque diem, in augustissimo
 Saxo, crucem in quo fixerant foramine,
 Venæ rubentes, quæ indicant dilucide
 Effusionem sanguinis Domini sacri.
 Est præter hoc, Christi sepulcrum cernere
 E marmoris nitidi columnis splendidum,
 Et pro foribus ab angelo trusus lapis,
 Unde omnibus piis patet miraculum ;
 Quod majus est palam infidelibus ac piis ;
 In qua resurrexit die Dominus, micat
 Cum accessio ingens luminis sanctissimi,
 Communicantis sanctitatem omni probo.
 Est et locus, scalæ in modum, altusque admodum,
 In quo abdita fuit crux Jesu, vitam habens,
 Et personans locus, ut ferunt, medium soli.
 Alii autumant, hunc esse supplicii locum
 Terræ umbilicum, tumuli in ipsoque medio,
 Utrumque continetur in populo optimo ;
 Sed continens pars vita tumulum quo patet,
 Datumque longinque æque in orbis schemate,
 Non apicem habente clausum ut in porticibus, at
 Æqualem ab alto rei corollam conditæ,
 Et inde ligna erecta cum plumbo simul,
 C Extrema superius, globi instar, ut hæreant,
 Structura cœli per polium ut contacta sit,
 Ac ne utiquam stillante pluvia perpluat ;
 Sic cuncta templi in ambitum conclusa sunt.
 In Pronao autem memoria est fratris Dei.
 Sunt ante Marthæ atque Mariæ domunculæ :
 Ædesque secreti impiorum sunt modo,
 Antiquaque domus patriarcharum piium.
 Fuit domicilii loco infidelibus.
 Dein parte in altera beatæ Virginis
 Ecclesia est, ubi sauciata viscera
 Sunt, Filium auctoremque lugentis cruci
 Fixum. Sed occasum ad ipsum et mœnia,
 Palatii David reliquæ his adjacent,
 Ab impiisque possidentur, ut alia.
 D Ad hæc, ab orientali item parte oppidi,
 Mirabilem portam, ævo ab omnibus obditam,
 Impervium ad locum integræ Matris Dei,
 Quam olim quibusdam aperire confidentibus,
 Urbem ferunt motam atque quassatam illico,
 Perisse simul et civitatis incolas,
 Stultos Dei ope ab audacia coercitos.
 Si paulum ab hac recesseris sub mœnibus,
 Cernes domos nefariorum, qui necem
 Subiere Josedæ, idololatrarum quoque,
 Precibus sacra Melchisedec stirpe editi.
 Campestris hinc Salomonis ædis est locus,
 Ibi haud stetit saxum super saxum ex Dei
 Dicto ; ast in hoc fuere sancta numinis,
 Pulcherrimo in templo, pari jubari poli :

Intus decore radiante et extra splendido
 Aptissima structura, opere Mosalco;
 At modo Agarenorum casa est fœdisaima.
 Statio prius cum esset sacrorum pedum,
 Pedum profanorum pavementum modo est.
 Verumtamen non cessat ambitus decens

Porum, ut decus mirum exstruant studentium,
 Ut aream sternant lapillis marmoris
 Ab opificibus et a peritis latomis,
 Multa ministrorum peritorum manu,
 Queis menstruum statutum erat stipendium
 Æquum numerum argenteorum quatuor:
 Videtur hoc mira inter almæ Virginis.
 Poree hujus ædis est aliud item sacrum,
 Ad quod Dominus ut venit indutus hominem,
 Sedens docebat populum ad aram supplicem.
 Ibi puteus miserationis est aquæ.
 Inferius his illustre templum est hospitis
 Dei; coruscans undique e plumbo est apex.
 Hæc continentur etiam ab impis loca.
 Intra oppidum miranda sunt hæc scilicet.
 Atqui necesse est persequi, quæ extra, quoque:
 Et ab Oriente ducere initium decet.
 Mons est pusillus quem abs Oliveto vocant,
 Non recta ad auroram, sed oblique situs:
 Dimensio exigua est, petrosum ac solum.
 Est quippe longitudine duum millium.
 Huic rectilineus est apex, nec acutus est.
 In parte cujus ad aquilonem, est Galilæa,
 Qua transeuntes viderunt Christum pii.
 Ac dirutum templum est ab externis viris,
 Sed arbores et palmites fructus ferunt;
 Ad intimam mediamque particulam jugi,
 Fœcundum olivetum supra naturæ opus;
 Saxum et, docuit in quo sedens mystas suos
 Christus; silexque alter prope, unde assumptus est.
 Ibi structa sacra ædes, retenta barbaris;
 Decorata præclaris columnis et stylis.
 Ad hancque Synagoga est coacta, (prò διορο I)
 Ab area illa, sub dio stat porticus
 Tecta prope, ubi est sanctæ feretrum Pelagiæ.
 Hæc virgo, ad omnem qui adventit miracula
 Magna edit: etenim stans ad æquor mœnium
 Erecta per marmora, procul dissita solo,
 Spatium est perexiguum, mare inter mœniaque:
 Est ergo mos eo loci expetentibus
 Transire, purum criminum omnium edere
 Narratum, at id, si abdens sua errata, faciat,
 Se saxa copulant propinqua mœnibus,
 Confessionem donec extulerit piam.
 Unde est vocata sanctior confessio.
 Paulo ulterius est Bethphage, notus locus;
 A quo recedens usque ad amôtam plagam,
 Bethaniam est videre, patriam Lazari,
 Et mare, quod obruit solum Sodomiticum,
 Undamque amaram, infructuosamque, et pice
 Spumantem, ab alto mox sacer Jordan fluit.
 Est collis e regione ad austri flamina;

A Ἐνδὸς ὠραζόμενος, ἐκτὸς λαμπρυσμένος,
 Ἐν ἀναγκαίῳς κτισμασι, ψηφίσι καὶ μαρμάρῳ.
 Τὰ νῦν δὲ τῶν Σαρακηνῶν συναγωγὴ τυγχάνων,
 Ὅπου τὸ πρῖν διαγωγὴ ποδῶν τῶν παναχράντων,
 Ἄρτι ποδῶν τῶν βδελυγῶν, ποδῶν μεμιασμένων.
 Πλήν καὶ πρὸς τούτων ἀπαυστον εὐπρέπειαν εὐ-
 [ρίσκων,
 Εἰς κάλλος ἀγειν θαυμαστὸν πᾶσαν σπουδὴν ἐχόντων,
 Ὡς ἅπαν τὸ περιαυλον στρωννύειν ἐν μαρμάρῳ:
 Δι' ὀπουργῶν καὶ λαξευτῶν πολλῶν ἐπιστημόνων,
 Ἐχόντων εἰς ἀπόταγμα καθ' ἕκαστον τὸν μῆνα
 Ἐκατοστίας τέτταρας ἀργύρου νομισμάτων,
 Τῶν δὲ θαυμάτων φαίνεσθαι καὶ τοῦτο τῆς Πανάγου,
 Ὅπισθεν τοῦδε τοῦ ναοῦ καὶ ἱερὸν τυγχάνει,
 Ἐφ' ᾧ παραγενόμενος βροτοκρεπῶς Δεσπότης
 Β Καθήμενος εἰδίδασκε τοὺς ἐρχομένους δόλους.
 Ἐν οἷς καὶ φρέαρ ὕδατος τοῦ ἐλεγμοῦ πεφύκει.
 Κάτωθεν τούτων πανλαμπρὸς ναὸς τοῦ θεοδόχου
 Πάντοθεν λαμπρυνόμενος, καὶ μοιλιδδίης στέγης,
 Καὶ οὗτος κατεχόμενος παρ' ἀσείδων, ὡς πάντα.
 Καὶ ταῦτα μὲν τὰ θαυμαστὰ τῆς πόλεως; τὰ ἔνδον.
 Ἐπει δὲ καὶ τὰ ἐξωθεν ἀνάγκη διηγεῖσθαι,
 Ἐκ τῆς ἑώρας ἐναρξίν ποιήσασθαι προσήκον.
 Ὅρος μικρὸν ἀνεστηκῶ; ἔστι τοῦ ἐλαιῶνος,
 Ἐγκάρσιόν οὐκ ὄρθιον κείμενον πρὸς τὴν ἑω,
 Ὀλίγον τὴν διάμετρον, γεῶδες καὶ πετρῶδες,
 Τὸ μήκος οὐ μακρότερον, ἀλλὰ μιλίων δύο,
 Εὐθύγραμμον τὴν κορυφὴν ἔχον, ἀλλ' οὐκ ὀξείαν.
 Οὐπερ ἐν μέρει πρὸς βορρᾶν ἔστιν ἡ Γαλιλαία,
 C Ἐν ἧ δραμόντες ἐβλεψαν οἱ μαθηταὶ τὸν Κτίστην.
 Ὁ δὲ ναὸς καταβληθεὶς ὑπὸ τῶν ἀλλοφύλων,
 Τὰ δένδρα δὲ καὶ κλήματα ὡς θαυμαστὸν καρπεύει,
 Πρὸς δὲ γε τὸ μεσαίτατον μέρος τοῦ δρους τούτου,
 Ὁ ἐλαιῶν κατάκαρπος ὕπερ τὴν φύσιν ὄντως.
 Καὶ λίθος ὕπερ καθεσθεὶς εἰδίδασκε τοὺς μύστας,
 Καὶ τούτου θάτερος ἔγγυς, ἀφ' οὐπερ ἀναλήφθη.
 Ἐνθα ναὸς ἀφιδρυταὶ κρατούμενος ὑπ' ἔθνους.
 Διὲ λαμπρῶν ὠραίσθεος κτισμάτων καὶ κίωνων,
 Καὶ πρὸς αὐτὸν συναγωγὴ τυγχάνων. Φεῦ ποῦ πάθους!
 Τὸ δ' ἀπ' ἐκείνου ὑπαίθερος καὶ ἀδροχος τηρεῖται.
 Ἐγγιστα τούτου καὶ σορὸς ὄσιας Πελαγίας,
 Πρὸς πάντα προσερχόμενον θαῦμα ποιούσα μέγα,
 Καὶ γὰρ περὶ τὸ πλάγιον τοῦ τείχους ἰσταμένη,
 Διὰ μαρμάρων ὡς πολλὰ τῆς γῆς ἀνεστηκῶτα
 D Ὀλίγον τὸ διάχωρον ὑπὸ τοῦ τείχους ἔχει.
 Ἔθος γοῦν ἔστιν ἐν αὐτῷ τοὺς διελθεῖν ὀρμῶντας,
 Πρῶτον ποιῆσθαι καθαρὰν πάντων ἐξαγορίαν.
 Εἰ δὲ γε παρ' ὀποκρυβῆν τῶν ἑπτακίμωνων δράσει,
 Συνέχουσι τὰ μάρμαρα τῷ τοίχῳ γειτνιώντα
 Ἐς τ' ἀν' ἐξομολόγησιν εἰλικρινῆ ποιήσῃ.
 Ὅθεν ἐξομολόγησις ἀγία ὠνομάσθη,
 Τούτου μικρὸν δὲ παρεκτὸς καὶ Βεθφαγῆ; ὁ τόπος,
 Ἀφ' οὐπερ ὁ ἰστάμενος, ὡς ἐξ ἀπόπτου τόπου
 Τὴν Βηθανίαν καθορᾶν πατρίδα τοῦ Λαζάρου,
 Καὶ τὴν καταποντισσασάν θάλασσαν γῆν Σοδόμων,
 Ἐὐπερ μικρὸν καὶ ἀκαρπον, καὶ πίσσαν ἐπαφρέζον.
 Ἄνωθεν δὲ κατέρχεται ὁ θεῖος Ἰορδάνης.
 Τούτου τοῦ δρους ἀντικρὺ πρὸς νότιον τὸ μέρος.
 Καὶ ἡ τὴν ἄνωθεν ἔβασα καὶ πῶλον σμικρὰ κόμη.

Βραχὺ δὲ ταύτης ἔξωθεν ἡ λαύρα θεοῦ Σάβα.
 Περὶ δὲ τὴν ὑπώρειαν Γεθσιμανῆ χωρίον,
 Ἐφ' ἧμέρ ἔστι καὶ ναὸς καὶ σπήλαιον, καὶ τόπος
 τῆς μεταστάσεως ἀληθῶς Παρθένου Θεοτόκου,
 Ἐν ἄλλοις κατεχόμενος· παρ' ἁσέβων, ὧ δίκη,
 Λυχνοκαίθα πάντοτε καὶ φωταψίαν ἔχων,
 Καὶ πᾶσαν ἄλλην παρ' αὐτοῦ εὐπρέπειαν εὐρίσκων,
 Καὶ ἑλαιον ἐτήσιον ὑπὲρ λυχνοκαίθας.
 Σουλτανικὸν ἀπόταγμα λίτρας διακοσίας.
 Καὶ τοῦτω θαυματοποιοῖεν δόξαν τῇ παντανάσῃ,
 Τοῦτου δ' ἔγγυς καὶ σπήλαιον εἰς ὃ κατοικεῖσθαι
 τοὺς μαθητὰς ὑπνώττοντας καιρῷ τῆς προδοσίας,
 Ὁ παντεπώπτης τῶν αὐτοῦ δακτύλων τύπους λείπει.
 Τῷ λίθῳ προσεγγίσαντας, ὡς πᾶσι καθορῶντα
 Ἄφ' οὗ καὶ παρεδίδοτο ζητοῦσι τοὺς ἀνόμοις.
 Καὶ τόπος τῆς προσευχῆς τοῦτου τῆς Παναγίας·
 Πέραθεν τοῦτων ἀντικρὺ τῆς Γαλιλαίας ἔστι.
 Καὶ τόπος ἔνθα Στέφανος ὁ πρῶτος τῶν μαρτύρων,
 Μικρὸν ἐκτὸς τῆς πόλεως λιθόλευστος γέγονει,
 Καὶ τόπος ὁ δεξιόμενος τὸν ἀδελφὸν Κυρίου.
 Μετὰ δὲ ταῦτα πάρεστι κοιλὰς ἡ τοῦ κλαυθμῶνος,
 Ἡ διαιρούσα τὴν Σιών ἀπὸ τοῦ Ἐλαιῶνος,
 Ἐν ἣ δραμῆν τὸν κύριον τὸν ποταμὸν, ὡς λόγος.
 Καὶ δέκα φροντιστήρια παρθένων Ἰσαρίθμων.
 Κάτωθεν δὲ καὶ Σιλωάμ τυγχάνει κολυμβήθρα,
 Ἐξ ἧς τυφλὸς νιψάμενος ἀνέβλεψεν αὐτίκα,
 Τὸ ὕδωρ ἐξικνούμενον ἐξ ὀπογαίου πέτρας,
 Τετορημένης εἰς ἐνδὸς διάστημα μίλου,
 Καὶ καταρδύων τὸν ἔγγυς τόπον καὶ καλλωπίζων,
 Ἐν ἀσφόροις δένδρεσιν εὐκάρποις καὶ λαχάνοις.
 Ἄνωθεν δὲ γε μεταβάς πρὸς Νότιον τὸ μέρος,
 Τοῦ κεραμῆος τὸν ἀγρὸν Ἰθης τὸν ὠνηθέντα,
 Ἐκ τοῦ τιμίου αἵματος, ὡς πρὸς ταφήν τοὺς ξένοις.
 Τοῦ ἐν ἀγίοις θαυμαστοῦ σπήλαιον Ὀνουφρίου.
 Πρὸς τοῦτου δὲ τὴν κορυφήν τοῦ βρους καθοράται
 Ἡ θαυμασία καὶ λαμπρὰ λαύρα Θεοδοσίου.
 Πλησίον δὲ τοῦ ἄστεος εὐκτῆριον τοῦ Πέτρου,
 Ὑπόβαθρον καὶ σπήλαιον ἔχον διὰ βαθμίδων,
 Ὅπερ ἐμβάς ἐθρήνησε· πικρῶς ἐν μεταβολῇ,
 Ὅτε παθῶν ἀνθρώπων ἐθρήνησατο τὸ τρίτον.
 Τοῦτου δὲ ὑπεράνωθεν ἐκκλησιῶν ἡ μήτηρ,
 Ὁ καλαῖδς καὶ θαυμαστὸς ναὸς Σιών ἀγίας,
 Δειψανα φέρων ἀκραίφῃ τοῦ κάλλους καὶ μεγέθους.
 Ἄπερ ἀρχῆθεν ἔφερε πρὸ τοῦ καταβληθῆναι.
 Ἐν τούτῳ δὲ τετέλεστο ναῶ τῷ θαυμασίῳ
 Ἡ τῶν ποδῶν ἀπόνυξις τῶν θαίων ἀποστόλων.
 Καὶ ὁ πρὸς τοῦτους καινισμὸς ἐπιφοιτῆσει θείῳ
 Τοῦ παναγίου Πνεύματος διὰ γλωσσῶν πυρίνων.
 Ἐν τούτῳ καὶ καλλίθριον τῆς πανανώμου Κόρης,
 Ἄφ' οὗπερ ἄγγελος αὐτὴν εἰς οὐρανὸν ἐκάλει,
 Καὶ τῶν παρθένων συνδραμῶν ὄμιλος τῶν ἁγίων
 Ἐθρήνησαν, ἐκόψαντο ταύτην τὴν ἐκδημίαν.
 Καὶ τόπος μέσον τοῦ ναοῦ εἰς ὄνπερ ἐπὶ κλίνης
 Ἀνακλιείσεως ἔφθασε χορὸς τῶν ἀποστόλων,
 Ἄπὸ περάτων ἀρπαγῆς διὰ νεφῶν ἀθρόως,
 Ὅθεν σὺν ὕμνοις ἄραντες σῶμα τῆς Παναγίας,
 Κομίσαντες ἐκῆδυσαν Γεθσιμανῆ τῷ τόπῳ.
 Τὸ δ' ὑποκάτω σπήλαιον ναοῦ τοῦ Σιωνίτου,
 Ἔστιν ἐν ᾧ τῶν μαθητῶν, τῷ φόβῳ τῶν Ἑβραίων,

PATROL. GR. CXXXIII.

A Vicus pusillus, unde asella et pullus est
 Abductus; extra paululum cella est pili
 Sabbæ; ad latus clivumque Gethsimano est ager,
 In quo situm est templum, sepulcrumque, et specus,
 Ubi virgo Deipara obierat vere diem;
 Qui locus, ut alii, ab impiis detentus est:
 Et semper ibi lacerna habet tædas facesque,
 Omnique culta ornatur, ut jus postulat:
 Et annuum est paratum olivum ad lampadas,
 Renuntiante sultano multis libris.
 Miraculoque in hoc decus Reginæ inest.
 Prope abest spelunca, in qua probro objecto suis
 Domesticis, quod dormitarent, prodere
 Cum hostes pararent se, omnium inspector typos
 Digitum suorum liquit, omnes cernerent
B Ut improbis datus ibi erat petentibus;
 Precationisque is locus sanctissimæ.
 Hic maxime est Gallilæa conspicuo in situ.
 Regio est ibidem Stephanus ubi, dux martyrum,
 Non urbe procul est obrutus lapidum ictibus
 Est et platea, quæ hospes fuit fratris Dei.
 Post vallis occurrit gravis molestiæ,
 Quæ dividit Sionem Oliveti ab apæe.
 In quam igneum delabier flumen serunt:
 Et dena virginum monasteria decem.
 Siloe natatoria sita est agro in infimo
 Ablutus in qua cæcus aspexit statim.
 Hac uida manans caute tusa sub solo
 Per unus spatium integrum milliarii,
C Usque irrigat vicinum agrum irriguum bene,
 Inter feraces arbores et oluscula.
 Progressus altiozem ad australem plagam,
 Tum siguli agellum inspexeris, partum necæ,
 Et sanguinis pretio sacri, ad tumulum hospitum;
 Mirabilisque specum beati Onuphrii.
 Ad hujus apicem montis inspicere potest
 Miranda præclaraque platea Theodosi.
 Juxta oppidum vero Petri oratorium est,
 Fundamen et speluncam habens, nec non gradus
 Quæ cum subisset, luxit acer pœnitens,
 Cum humanitus lapsus negasset tertio.
 Superius est ecclesiarum pia Parens;
 Mirandum et antiquum Sionis templum id est,
 Indicia pulchræ molis et magnæ exhibens,
D Qua olim, priusquam dirutum esset claruit.
 In hac peracta est æde spectanda admodum
 Apostolorum sacra pedum lavatio:
 Super his quoque innovatio, adventus sacer,
 Linguas per ignis, Spiritus sanctissimi.
 Est Virginis quoque ibi beatæ cellula,
 E qua angelus vocavit ipsam ad sidera:
 Quo virginium cœtus pudicarum astilit,
 Quæ absentiam tum plaucliarum luxie heræ.
 In æde media est locus, ubi arcam conditam
 Chorus antevertit apostolorum raptus in
 Nube, ac eodem tempore, ante dissitus,
 Cum canticis, dein corpore elato illius
 Solemnia peregere Gethsemane in loco.
 Spelunca vero infra Sionium sacrum

31

Illa est, ubi discipuli, Hebræorum meiu,
 Una manebant clausi, Jesusque astitit
 In medio, et his pacem, et fidem Thomæ dedit.
 Hic est item regis prophætæ urbs Lyrici,
 Salomonis et valde casti patris-hæcis.
 Trans occidentalemque regionem patem
 Priscæ leprosororum imbocillorum domus,
 Et postea sedes martyris Procopii sacra,
 Qui quoddam avitum domicilium ibi paravit.
 Tum visitur vinea Nabaths, pullulans.
 Tum æquabilis locus in patienti et plano agro,
 In quo ferunt a fœdicitate occisum Goliath.
 Qua publica iur ad Bethleem oppidum
 Cisterna comparet, eruantiatu locus,
 In qua Abraham manens, relicta seruuilis,
 Cucurrit, ut mactaret adamatum Isaac.
 Nec longe abest domus Heliæ patris sacra.
 Inde profecti ad civitatem Bethleem,
 Templumque ad augustum ambulantes Virginis.
 Nobis videbamur jam ad astra ascendere.
 Vidimus item apicum, polum velut aliterum,
 Quem cum pudica contigit virguncula,
 Peperit modo Domitium ineffabili
 Decoris. Thronum alium inopositum prætæpii;
 Miraculis unde scaturiunt fidelibus
 Cunctis. Lapillum hinc si quis aut pulvisculum
 Capiat, medelam calamitatum invenerit.
 Ad hæc puteum ineffossum ibidem aspeximus,
 Et suapte suam sponte, cum vivens aqua
 Est mystice evacuata fonte haud cognito,
 E quo bibere percipit ipse Hymnographus.
 In quo Magorum stella dux vis, haud sine
 Miraculo, ad natalem Jesu præmicat.
 Sanctum locum vidi, cruoris et capax
 Marmor, ministri cum truces Herodis In
 Partes specus membra amputata Iustantium
 Jecere, ceu piacula; at alio in specu
 Atro peratula sola Dominum quo ferens
 Occuluerat; lactis sacri dum ros fluit,
 Ut cascus candens locus sit, ut ferunt.
 Hinc faminae, prorsus carentes lacte, si
 Pulvisculum sumant, rigant læ vi nova.
 Aio, omne templum aique regionem proximam
 (Nisi prava gens incoletet ob culpam meam)
 Potuisse dare miraculorum flumina.
 Natura nam videtur inanima sub iugo
 Ut morè servili capita sint subdita,
 Nimirum olivarum ex agro Bethlemico,
 Plantæ ut novellæ ament Dei cultum pium.
 Ad illic cum veneriat boni hospitium,
 Putealis atque frigida dulcisque aquæ
 Abrahami prisci Patris justissimi,
 Ejus sepulcro liberumque, et visis casis,
 Occursum ad almæ Trinitatis obvii,
 Solatium dictorum ibi invenerimus.

A Συγκλεισμένων Ἰσθηκεν ὁ Ἰησοῦς ἐν μέσῳ,
 Καὶ τὴν εἰρήνην ἔδωκε Θωμᾷ πληροφορήσας.
 Πρὸς δὲ καὶ προφητάνοντος σοφὸς τοῦ ψαλμογράφου,
 Καὶ Σολομῶντος τοῦ σοφοῦ προφήτου βασιλέως,
 Πέραθεν δὲ τυγχάνουσιν τῆς πρὸς δυσμᾶς κλιτείας
 Δελεπωμένων ἀσθενῶν ἀρχαίαι κατοικίαι,
 Καὶ μετὰ ταύτας μάρτυρος ναδὸς τοῦ Προκοπίου.
 Καὶ γονικόθεν οἰκηθὲν ἐκείσε κεκτημένου.
 Καὶ μετὰ τοῦτον ἀμπαλίον τοῦ Ναβουθὲ καρπῶν.
 Ἔϊτα καὶ τόπος ἁμαλδὲ εὐρύχωρον παδίον,
 Ἐν ᾧ καταλαβαίν ἄσαι τὸν Γολιάθ χορᾶρχην.
 Τῆς λαοφόρου μέσον δὲ πρὸς Βηθλεὲμ ἀγῶσης,
 Ἀεξήμηθα καθίστησαν ἡγιασμένος τόπος,
 Ἐν ᾧ καθίσεως Ἀβραάμ καταλιπὼν τοὺς δούλους,
 Τὸν θεοκτενὸν ἐγέθραμαν υἱὸν τοῦ θυσιάζειν.
B Μετὰ μικρὸν καὶ Ἰλιου προφήτου θεῖος ὄμιος.
 Ἔϊτα παραγενόμενοι πρὸς Βηθλεὲμ τὴν πόλιν,
 Καὶ τὸν ναὸν πατήσαντες τὸν θεῖον τῆς Παρθένου,
 Εἰς οὐρανὸν ἐδέξαμεν ἐγκυχρὸς ἀνίκα.
 Εἰδομὴν γὰρ τῆ σπηλαίον τὸν οὐρανὸν τὸν ἄλλον,
 Ἐφ' ᾧ πρὶν ἡ παγάμωμος καταφυγοῦσα Κόρη,
 Ἀνερμηγύτως εἴτοκε τὸν Κύριον τῆς δόξης.
 Ἐσπερον θρόνον εἰδομὴν τὴν φάνην τὴν ἁγίαν.
 Τὰ θαύματα πηγάζοντα πᾶσι πιστοῖς ἀφθόνως.
 Ἐξ ᾧν εἰ λίθον λάβῃ τις ἢ κόνιν τὴν τυχοῦσαν,
 Ἀπαλλαγὴν εὐρήσεται πάντων τῶν ἐναντίων.
 Σὺν τούτοις δὲ καταλιπομὲν ἀνάρκτων τὸ φρίαρ,
 Ἀναδοθὲν αὐτόματον, ἦνίκα ζῶν τὸ ὕδωρ
 Ἐξικανώθη μουσικῶς πηγῆς ἀδιαναίχτου,
C Ἀφ' οὐτερ ἐπαθύμησε πικρὸν ὁ Ψαλμογράφος.
 Ἐν ᾧ καὶ Μάγῶν ὀδηγὸς ἀσπὴρ ὁ παρὰ φύσιν,
 Ἐν τῷ καιρῷ καὶ μάλιστα τῶν γενεθλίων λάμπει.
 Εἰδομὴν τόπον ἁγίον καὶ λίθον αἰμοδόχον,
 Ἐν οἷς Ἡρώδου τύραννοι, κατατομοῦντες βρέφη,
 Ἰν τοῖς σπηλαίον μέρεσι παρέβριπτον ὡς ἄτη.
 Ἄλλ' ἐν ἐτέρῳ σποτεινῷ σπηλαίῳ κόρη μόνη,
 Τὸν Κύριον βαστάζουσα καὶ παρμποχυβοῦσα,
 Καὶ τοῦ τιμίου γάλακτος σταλάξαντος, ὡς λόγος,
 Κατάλευκος ὡσεὶ τυρὸς ὁ τόπος ἐγεγόνει,
 Ἐξ οὗ γυναικὲς γάλακτος πᾶμπαν ἐστερημέναι,
 Χορὸς μεταλαμβάνουσαι βλύζουσιν ὑπὲρ φύσιν.
 Λέγω δὲ πάντα τὸν ναὸν καὶ τόπον τὸν ἐκείσε,
 Εἰ μὴ τὸ ἔθνος ἦν οἰκδῶν, ἐμάς δι' ἁμαρτίας,
 Ἐξάϊσα τὰ θαύματα ποταμηδὸν ἐκχέειν.
D Φαίνεται γὰρ καὶ ἄψυχος φύσις ὑποταγείσα,
 Ὡς δουλικῶς τὰς κορυφὰς ἔχειν ὑπεκλινοῦσας,
 Τὰς ἐν τῷ τόπῳ Βηθλεὲμ ἐλαίας ἐξ ἐκείνου,
 Στέργειν δὲ καὶ νεόφυτα τῆ πρὸς τὸν Κεῖσιν αἶβας.
 Ἄλλ' ἐν ὄρῳ γενόμενοι εἴη τῆς φιλοξενίας,
 Καὶ φρεατίου ὕδατος ψυχροῦ τε καὶ ποτίμου
 Πιόντες τοῦ προπάτορος Ἀβραάμ τοῦ δικαίου,
 Καὶ τὰς αὐτοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ σοφοῦ καὶ κατοικίας
 Ἰδόντες, καὶ προαπαντὴν Τριάδος τῆς ἁγίας
 Δευτέραν τὴν ἀναψυχὴν εὐρωμὲν τῶν λεχθέντων.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ.

ANONYMUS

DE LOCIS HIEROSOLYMITANIS.

α. Ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἀγαθὴν σου προαίρεσιν, Α καὶ ζήτησιν περὶ τῶν ἁγίων τόπων, ἣν ἐπεριπάτει ὁ Χριστὸς καὶ ἡ Θεοτόκος, καὶ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι, καὶ οἱ προφῆται, καὶ οἱ λοιποὶ ἅγιοι, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, νὰ μάθετε περὶ τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλήμ, ἐξαιρετικῶς δὲ τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, τὸ Γεθσημανὴ, τὸ ὕψος τῶν Ἐλαιῶν. Ἀρξάμεθα δὲ ἐντεῦθεν ἀπὸ τοῦ ζωοδόχου τάφου τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὁ μὲν ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἰάφου ὑπάρχει στρογγυλοειδής, ἔστιν ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλήμ, καὶ ἔχει τροῦλλας ὁδοῦ. Ἐχει καὶ καμπανάριον ὠραιότατον κεκολλημένον μετὰ τὸν ἅγιον ναόν, καὶ φαίνεται ἀπὸ μακρόθεν εἰς τύπον τῆς ἁγίας Τριάδος. Ἡ δὲ μία τροῦλλα ὅπου εἶναι ἐπάνω τοῦ ἁγίου τάφου εἶναι ἀνασκεπαστή, δεῖ ἀπεκαί καταβαίνει τὸ ἅγιον φῶς ἢ δὲ ἄλλη Β τροῦλλα ἐπισκεπασμένη μετὰ μολύβδου, καὶ ἔσθθεν ἐνδυμένη μετασκευτὴν ξυλίνην ἕως τὰ ζωνάρια τοῦ τοίχου. Καὶ ἀπὸ τὴν ζώνην καὶ κάτω εἶναι ὀρισμαμένη μετὰ μωσαίου χρυσοῦ ὄλοι: οἱ προφῆται, καὶ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, καὶ ἡ ἁγία Ἐλένη. Καὶ ἀπὸ κάτω τῶν προφητῶν εἶναι μάρμαρα πορφύρεα κεκολλημένα εἰς τὸν τοίχον τῆς ἱστορίας, καὶ γύρωθεν εἶναι τὰ κατηχούμενα τοῦ ἁγίου τάφου. Ὑπάρχουν καὶ κολόνας μαρμαρεῖναις ὀκτώ, καὶ ποδάρια ὀκτὼ ἐξ ἀπὸ τὰ στάλα, καὶ κάτω ἕδαφος εἶναι κολόνας ἑξ, καὶ κιονίων χοντρά. Καὶ εἰς τὸ μέσον τῆς τροῦλλας εἰς τὸ ἕδαφος τῆς γῆς εἶναι κουβούκλιον πέτρινον ὠραιότατον, καὶ μέσον τοῦ κουβούκλιου εἶναι ὁ ἅγιος τάφος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἐμπέροντας τὸ πόρτη τοῦ ἁγίου τάφου καίται ὁ λίθος ὁ ἀποκλιθεὶς ἐκ τοῦ μνήματος, ὡσπερ ἁγία τράπεζα, λευκὴ ὠραιότατος. Καὶ ὁ ἅγιος τάφος εἶναι μαρμαρέϊνος ὠραιότατος· καὶ ἀνωθεν τοῦ ἁγίου τάφου κραιμούνται κανδήλαις γ', καὶ δύο καὶ φωταγωγοῦν νύκτα καὶ ἡμέραν. Εἶναι καὶ ἱστορημένη ἡ Λαζάρωσις τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ Ἀνάστασις, καὶ ἡ Ἀνάληψις. Καὶ εἰς τὸν γύρον τοῦ τάφου ὑπάρχουν μάρμαρα κεκολλημένα εἰς τὸν τοίχον. Καὶ εἰς τὸ ἕδαφος παρ' αὐτοῦ ἄλιγον ὄσον β' βήματα ποδῶν εἶναι ὁ λίθος ὅπου ἐκάθισαν ὁ ἀγγε-

1. Pro bona animi tui sententia petis a me narrationem de locis sanctis, per quæ Christus, et Deipara, et sancti apostoli, et prophetae, et reliqui sancti, obambularunt. Morem geram. Fratres charissimi, audite, quæ dicturus sum de sancta urbe Jerusalem, et potissimum de Sanctis sanctorum, Gethsemani, et monte Olivarum. Sit vero nostræ narrationis initium a vivifico sepulcro Domini nostri Jesu Christi. Templum sancti sepulcri est forma rotunda, in media sancta civitate Jerusalem situm, duabus trullis conspicuum. Habet sibi annexum campanile pulcherrimum. Quæ longe dissitis tympani sanctissimæ Triadis representant. Trulla, super sanctum sepulcrum eminens, nullo tegitur tecto; quod inde descenderet sanctum lumen: alia plumbo contegitur, et intus structura lignea ad cingulum muri circumvestitur. A cingulo, et infra, musivo aureo omnes prophetae, et magnus Constantinus, et sancta Helena, depicti sunt. Sub prophetis purpurea marmora muro insiguntur: circum sanctum sepulcrum catechumenorum sedes amplectantur. Sunt et columnæ marmoræ octo, extra stationes: et in pavimento columnæ sexdecim, et cionium crassum. In trulla mediâ et ipso pavimento cernitur cubiculo sacrum sepulcrum Domini nostri Jesu Christi. Cum portam ingrederis, vides ibi jacentem lapidem qui revolutus fuerat e monumento, veluti sanctam mensam, candidam, et pulcherrimam. Supra sanctum sepulcrum pendent triginta sex lampades, quarum duæ noctu diuque continue ardent. Depictus est Christus, mortuorum indumentis amictus: tum ipsius Resurrectio, et Ascensio. Circum sepulcrum ambiunt marmora parieti fixa; et in pavimento penes ipsum est alius lapis, in quo sedit angelus, et dixit mulieribus: *Quid quæritis Jesum Nazarenum? resurrexit; non est hic* ¹. Super lapidem pendent lampades quatuor. Supra sanctum sepulcrum est parvum cubile, plumbo contectum; et a duodecim columnis purpureis et aureis capitulis sustinetur, musivoque aureo undique varias imagines refert. Inde

¹ Matth. xxviii, 5, 6.

descendit sanctum lumen sancto et magno Sabbato A hora vespertina, et ad sanctum Christi sepulcrum scese applicat, statimque lampades, ibidem pendentes, accenduntur. Prope templum sacella possidentur ab hæreticis, Armenis, Jacobitis, Indis, Nestorianis. Nos universum ecclesiæ corpus tenemus. Inter duas trullas fornix laia extenditur, in qua musivo depicta visitur ascensio Domini nostri Jesu Christi, et annuntiatio sanctissimæ Virginis; pendetque una lampas. Sub trulla in pavimento est umbilicus terræ, orbis terrarum medium; pendetque polycandelum. Sunt et cionia maxima quatuor. Sub eadem trulla est Bema templi, in quo orthodoxi missas celebrant. Musivo depictum est, quo item depictus Christus affixus conspicitur; incisaque sunt litteris verba: *Nobiscum Deus; agnoscite, gentes, et cedite.* Ambitum Bematis occupant columnæ duodecim: supraque pendent lampades quatuor. Ibi est sedes patriarchalis. Ardent ante sanctam mensam lampades triginta, quæ tenta varia depicta obtegunt. Post Bema est carcer Christi, pedes quindecim a sacro Bemate disjunctus.

καὶ ὁ Χριστὸς ἐσταυρωμένος μετὰ μουσίου. Ἔχει καὶ γράμματα γεγραμμένα, *Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός· γινώτε, θύγη, καὶ ἡτέασθε.* Καὶ γύρωθεν τοῦ Βήματος ἔχει κολώναις ιβ', καὶ ἀποπάνω κανδήλαις δ'. Ἐκεῖν εἶναι ὁ θρόνος τοῦ πατριάρχου. Φέγγουν καὶ ὀμπρὸς εἰς τὴν ἁγίαν τράπεζαν κανδήλαις λ', καὶ ἡ ἁγία τράπεζα εἶναι σκεπασμένη μὲ τέντα πλουμιστῆ. Ὅπισθεν τοῦ ἁγίου βήματος εἶναι ἡ φυλακὴ τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τῶν ἁγίων βῆμα πόδια μ'.

3. Distat a sancto sepulcro, meridiem versus, C domus David stadiis quatuor; est turris quam maxima, in qua concinnavit psalterium. Dicit auctor: *In domo David metus ingens, et alibi: Terribilia fini traduntur, et quæ sequuntur.* In ea Christus sessurus est, et mundum iudicaturus, et igneus fluvius pœnarum effluxurus: ideoque vallis Lacrymarum nuncupatur: justos enim, quos de rebus actis pœnituit, vocabit in regnum cœlorum; in peccatores ignis effundetur e domo David, et eos amburet. Non multum ab ea distat monasterium sancti Jacobi Adelphothæi. Tenetur ab Armenis. Indeque non multo intervallo sequuntur ædes Joannis Theologi: nec multa post templum, exedificatum a Salomone, sancta Sion, mater Ecclesiarum.

Καὶ παρεχεῖ ὀλίγον εἶναι γὰ στίτια τοῦ Ἰωάννου ἐκτίσεν ὁ Σολωμῶν, ἡ ἁγία Σιών, ἡ μήτηρ τῶν

3. In dicta Sione visitur Deiparæ et sancti Joannis Theologi domus. Ibi Joannes recepit Deiparam in sua. In domo Virginis facta est cœna mystica, et lavacrum, et descendit Spiritus sanctus linguis igneis in sanctos apostolos. Ibi Deipara obdormivit, et convenerunt apostoli, super nubes devecit, et Gethsemani funus curarunt. Ibidem exstat et alius Christi carcer. Ibidem paralyticus est, qui colaphum Christo impexit. Tum sepulcrum prophetarum, Davidis et Salomonis, et senioris Simeonis, et protomartyris Stephani. Visiturque ibidem lapis, quem angelus e monte Sina devexit. Lapis est nigricans, versicolor, tantaque magnitudine, quantum homo unius expansis amplecti valeat. Distat

λοῦ, καὶ εἶπε ταῖς γυναῖξιν, *Τί ζητεῖτε Ἰησοῦν τὸν Ναζαρηθῶν; ἠγέρθη, οὐκ εἶν' ὧδε.* Καὶ ἀνοθεν τοῦ λίθου κρεμοῦνται κανδήλια δ'. Καὶ ἀπάνω τοῦ ἁγίου τάφου εἶναι κουδούκλιν μικρὸν μολιβδοσκεπάστον, βασταζόμενον ὑπὸ δώδεκα στόλων πορφυρῶν χρυσοκέφαλον, εἶναι καὶ ἱστορισμένον μετὰ τοῦ μουσίου χρυσοῦ. Ἐκεῖθεν καταβαίνει τὸ ἅγιον φῶς τῶ ἁγίῳ καὶ μεγάλῳ Σαββάτῳ ὥρα ἑσπερινῶν, καὶ προσεγγίζει τοῦ ἁγίου τάφου τοῦ Χριστοῦ, καὶ εὐθὺς ἀπτουσιν αἱ κανδήλαι τοῦ ἁγίου τάφου. Εἶναι Περσικὴ τῶν αἰρετικῶν, Ἀρμενίων, Ἰακωβιτῶν, Ἰνδιανῶν, Νεστοριανῶν τε. Οἱ δὲ ἡμεῖς ἔχομεν τὸ καθολικὸν τοῦ ναοῦ. Καὶ ἀναμέτρον τῶν δύο τρούλλων ἔχει καμάρᾳ μεγάλην, καὶ εἶναι ἱστορισμένη μετὰ μουσίου ἢ ἀνάληψις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ εὐαγγελισμὸς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, καὶ κρέμεται μίᾳ κανδήλᾳ. Καὶ ἀπὸ κάτω τῆς τρούλλας εἰς τὸ ἔδαφος εἶναι ὁ ὀμφαλὸς τῆς γῆς, ἡ μέση τοῦ κόσμου, καὶ κρέμεται πολυκάνδηλον. Ὑπάρχουν καὶ κίονια μεγίστα δ'. Εἰς αὐτὴν τῆς τρούλλας εἶναι τὸ βῆμα τοῦ ναοῦ, ὅπου λειτουργοῦν οἱ ὀρθόδοξοι. Εἶναι καὶ ἱστορισμένον μετὰ μουσίου,

καὶ κρέμεται μίᾳ κανδήλᾳ. Καὶ ἀπὸ κάτω τῆς τρούλλας εἰς τὸ ἔδαφος εἶναι ὁ ὀμφαλὸς τῆς γῆς, ἡ μέση τοῦ κόσμου, καὶ κρέμεται πολυκάνδηλον. Ὑπάρχουν καὶ κίονια μεγίστα δ'. Εἰς αὐτὴν τῆς τρούλλας εἶναι τὸ βῆμα τοῦ ναοῦ, ὅπου λειτουργοῦν οἱ ὀρθόδοξοι. Εἶναι καὶ ἱστορισμένον μετὰ μουσίου,

β'. Εἰς στάδια δ' ἀπὸ τὸν ἁγίον τάφον μεσημερινὰ εἶναι ὁ οἶκος τοῦ Δαβὶδ· ἐστὶ δὲ παρμυγέθο; πύργος τοῦ Δαυὶδ· καὶ ἐκεῖ ἤρμωσε τὸ ψαλτήριον· λέγει καὶ ὁ ποιητῆς, *Ἐστὶ οἶκον Δαυὶδ φόθος μέγας,* καὶ ἀλλαχοῦ λέγει· *Τὰ φοβερὰ τελεσιουργεῖται, καὶ τὰ ἐξῆς.* Καὶ ἀπ' αὐτοῦ μέλλει καθίσει ὁ Χριστὸς, καὶ κρίναι τὸν κόσμον. Καὶ ἀπὸ τοῦς πόδας τοῦ ναοῦ χῆσει ὁ πύρινος ποταμὸς τῆς κολάσεως καὶ κοντὰ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Δαυὶδ εἶναι ἡ κοιλάδα τοῦ Κλαυθμῶνος. Καὶ διὰ τοῦτο λέγεται οὕτως, ὅτι τοὺς μὲν δικαίους καλεῖται εἰς μετάνοιαν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· εἰς ἀμαρτωλοὺς δὲ πῦρ ἐκχυθήσεται ἀπὸ τὸν οἶκον Δαυὶδ, *ἵνα κατακαύσει αὐτούς· καὶ παρακάτω ὀλίγον εἶναι τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοφθίου.* Καὶ ἔχουν το οἱ Ἀρμένιοι τοῦ Θεολόγου. Καὶ παρεχεῖ ὀλίγον εἶναι ὁ ναὸς ὅπου Ἐκκλησιῶν.

Δ γ'. Αὐτοῦ εἰς τὴν ἁγίαν Σιών εἶναι ὁ οἶκος τῆς Θεοτόκου, καὶ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Αὐτοῦ ἐπαρέλαθεν τὴν Θεοτόκον ὁ Ἰωάννης εἰς τὰ ἴδια. Καθὼς λέγει ὁ εὐαγγελιστῆς· *Γύναι, ἴδε ὁ υἱὸς σου· ὁμοίως καὶ τὸν μαθητὴν· Ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου.* Καὶ ἔλαθεν αὐτὴν εἰς τὰ ἴδια. Εἰς τὴν ἁγίαν Σιών, εἰς τὸν οἶκον τῆς Θεοτόκου ἐγένη ὁ δεῖπνος ὁ μυστικὸς καὶ ὁ νιπτῆρας. Αὐτοῦ ἐκατέθη τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐπὶ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους ἐν πυρίναις γλώσσαις. Αὐτοῦ ἐκοιμήθη ἡ Θεοτόκος, καὶ ἐσυνάχθησαν οἱ ἀπόστολοι ὑπὸ νεφελῶν, καὶ ἐκῆδυσαν τὸ αὐτῆς σῶμα εἰς Γεθσημανῆ τὸ χωρίον. Αὐτοῦ εἰς τὴν ἁγίαν Σιών ἐναι ἑτέρα φυλακὴ τοῦ Χριστοῦ. Αὐτοῦ εἶναι ὁ Παράλυτος ῥάπτισμα τοῦ

Χριστου· αὐτοῦ ἔναι ὁ τάφος τῶν προφητῶν Δαυὶδ καὶ Σολομῶν, καὶ τοῦ πρεσβύτου Συμεῶν, καὶ τοῦ πρωτομάρτυρος Στεφάνου. Αὐτοῦ ἔναι λίθος ὅπου τὸν ἔφεραν ὁ ἄγγελος ἀπὸ τοῦ Σινὲ ὄρους, καὶ ἡ ὄχρα τῆς πέτρας εἶναι κοινωπὴ πλουμιστῆ· καὶ εἶναι μεγάλη ὥστε ἀ τὴν ἀναμανίσει ἀνθρωπος. Ἀπέχει ἀπὸ τὸν ἅγιον τάφον ἡ ἁγία Σιών μίλιον α'. Ἀπ' αὐτοῦ καὶ κάτωθεν στάδια δ', ἔναι ὁ ἀγρὸς τοῦ Κεραμῆως εἰς ταφὴν τοῖς ξένοις· καὶ ἐκεῖ θάπτουσι τοὺς καλογέρους μέχρι σήμερον, καὶ εἰς χρίσιν οὐκ ἔρχονται. Ἀπέχει ἀπὸ τοῦ ἁγίου τάφου μίλιον α'. Παρακάτω εἶναι τὸ πηγᾶδὴ τοῦ δικαίου Ἰώβ· παραπάνω αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ ἔναι τοῦ Σιλῶμ ἡ κολυμβήθρα, ὅπου ἀπέστειλεν ὁ Χριστὸς τὸν τυφλόν, καὶ εἶπεν, Ὑπάγε, νίψαι εἰς τὸν Σιλῶμ, καὶ νιψάμενος ἀπέβλεψεν. Ἀπέχει ἀπὸ τὸν ἅγιον τάφον μίλιον α'. Παραπάνω στάδια δ' ἔναι τὸ μνημεῖον τοῦ Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου, καθὼς τὸν ἔβρυσαν οἱ Ἰουδαῖοι ἀπὸ τὸ περὶ γίον τοῦ ἱεροῦ, καὶ ἀπέκτειναν αὐτόν.

8. Ἡ δὲ κατὰ ἀνατολὰς τοῦ ἁγίου τάφου ἔξω τῆς πολέως εἶναι τὸ Γεθσημανῆ, ὅπου ἔναι ὁ τάφος τῆς Θεοτόκου. Καὶ ὁ ναὸς ἔναι μὲ τὸ δόμα, καὶ ἡ ὠραιὰ πύλη ἔχει κολόνας μαρμαρεῖναις ἡ', καὶ κατεβαίνης κάτω σκαλόνια μῆ', καὶ εὐρίσκης τὸν ναόν, καὶ εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ εἶναι κουβούκλιον πέτρινον, καὶ μέσον τοῦ κουβουκλίου εἶναι ὁ ἅγιος τάφος τῆς Θεοτόκου μαρμαρεῖνος λευκὸς, ὠραιώτατος. Καὶ κρέμονται κανδήλαις ιη'. Αὐτοῦ ἔχει μίαν πόρταν κεκλεισμένην. Καὶ τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου μέλλει νὰ ῥυγῆ ὁ πύρινος ποταμὸς διὰ τοὺς αἰρετικούς, καὶ ἁμαρτωλοῦς, ὅπως τὴν βλασημοῦν. Αὐτοῦ συμπλῖον ἔναι τὸ Σπήλαιον ὅπου ἦτον ὁ Χριστὸς μὲ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους κεκρυμμένος, καὶ τῇ νυκτὶ ἐκεῖνη ἐπήγεν εἰς τὸν κήπον, καὶ ὁ Ἰούδας ὁ προδότης ἔφερε τὴν σπαίραν τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐπιάσαν τὸν Κύριον, καὶ φιλήσας αὐτόν, εἶπεν, Χαῖρε, Ῥαββί, ὃ λέγεται, Διδάσκαλε· καὶ ἀπλώσαντες οἱ Ἰουδαῖοι τὰς χεῖρας συνέλαβαν τὸν Κύριον, καὶ ἔδησαντες αὐτόν ἀπήγαγον εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς αὐτῶν. Ἐκψεν ὁ Πέτρος τὸ ὠτίον Μάλχου. Παρεκεῖ ὀλίγον τόπον εἶναι ὁ τόπος, ὅπου ἐπροσεύχετον ὁ Χριστὸς. Παρεκεῖ ὀλίγον εἶναι ὁ λίθος ὅπου ἐκάθισεν καὶ ἔβλεπε τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ εἶπεν· Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας, καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους, ποσάκις ἠθέλησα συναγαγεῖν τὰ τέκνα σου; καὶ πάλιν εἶπεν· Ἰδοὺ ἀφίσταται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος, καὶ οὐ μὴ μίνα λίθος ἐπὶ λίθον. Ἀπέχει ἡ Γεθσημανῆ ἀπὸ τὸν ἅγιον τάφον μίλιον α'.

9. Καὶ ἀπάνω τῆς Γεθσημανῆς ἔναι τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, ὅπου ἀνελήθη ὁ Χριστὸς εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Καὶ ἔχει ναὸν παρμεγέθη. Καὶ εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ εἶναι κουβούκλιον πέτρινον ὠραιώτατον, καὶ ἔχει κολόνας μαρμαρεῖναις ιε', καὶ εἰς τὴν μέσην τοῦ κουβουκλίου ἔναι τὸ πάτημα τοῦ Χριστοῦ, βολωμένον εἰς τὴν πέτραν, ὅπου ἐπάτησεν, καὶ ἀνελήθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ κρεμοῦνται κανδήλαις δ' ἀκοιμήταις· καταβαίνοντας κάτω σκαλία λ', ἔναι ὁ τάφος τῆς ἁγίας Πελαγίας. Καὶ λείπει ὁ τάφος ἀπὸ τὸν τοῖχον ἡμῶν ἑξάριον ἀνθρώπου. Ἀπὸ

Sion a sacro sepulcro mille passus. Infra stadiis quatuor est ager Figuli, qui sepeliendis peregrinis deservit : in coque ad hunc diem monachos sepeliunt, et in iudicium non veniunt. Distat a sancto sepulcro mille passus. Infra est justus Jobi puteus, pauloque supra, versus Jerusalem, jacet Siloami piscina, ad quam cæcum lavatum misit Christus, cum dixit : *Abi, et lavare in Siloam* ; et, cum se lavisset, vidit. Distat a sacro sepulcro mille passus. Et supra, stadiis quatuor, visitur Jacobi Adelpothei monumentum, quem Judæi, e pinnaculo templi projectum, occiderunt.

4. Extra urbem, versus orientem sancti sepulcri, est Gethsemani, in quo est sepulcrum Deiparæ, habens ædes annexas. Porta speciosa habet columnas marmoreas octo, et, cum descenderis gradus quadraginta octo, templum reperis, et in medio templo cubiculum lapideum, et in medio cubiculo sanctum sepulcrum Deiparæ, marmorcum, candidum, pulcherrimum : pendentque in eo lampades octodecim. Ibidem adjacet janua clausa, ex qua, secundo Christi adventu, foras emersurus est igneus fluvius adversus hæreticos et peccatores, qui eam conviciis et maledictis lacerant. Ibi prope est spelunca, in quam se Christus cum sanctis apostolis abdidit, et nocte illa recessit in hortum, et Judas proditor attulit cohortem Judæorum ad capiendum Dominum ; et osculatus eum dixit : *Ave, Rabbi ; quod notat, Magister* . Et extensis manibus, Judæi comprehenderunt Dominum, ligatisque manibus adduxerunt eum ad principes sacerdotum : ibi Petrus auriculam Malchi abscidit. Nec multum distat locus, in quo Christus oravit : paululumque post sequitur lapis, super quo sedit, vidensque Jerusalem, dixit : *Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis prophetas, et lapidas missos : quoties volui congregare filios tuos* ! et item dixit : *Ecce, relinquetur domus vestra deserta, et non remanebit lapis super lapidem* . Distat Gethsemani a sacro sepulcro mille pas-

5. Super Gethsemani est mons Olivarum, ex quo Christus in cælum assumptus est, maximo tempore conspicuus. In medio templo est cubiculum lapideum pulcherrimum cum columnis marmoreis quindecim, et in medio cubiculo est plantæ Christi vestigium, lapidi infixum, quem ille calcaverat, cum assumeretur in cælum : et pendent quatuor lampades inextinctæ. Infra gradus triginta cernitur sanctæ Pelagiæ sepulcrum, a muro media planta humani pedis sejunctum ; si quis in spatium illud inter murum et sepulcrum ingreditur, statim con-

¹ Joan. ix, 7. ² Math. xxvi, 49. ³ Luc. xiii, 34

⁴ Math. xxv, 38.

prehensus detinetur; et, ni prius delicta omnia A sua confessionario fassus fuerit, nunquam excodet. Ibi est cellula, in qua per septem annos immorata est; pendent lampades tres. Prope stadiis duobus extenditur Galilæa, et Cana, in qua nuptiæ factæ sunt, et Christus convertit aquam in vinum. Templum, hoc tempore, solo æquatam est.

6. In monte Olivarum Melchisedechus immoratus est annos decem; misitque Deus Abraam, et ungue illius capillosque præcidit, deditque illi panem, et manducavit, et benedictionem ab eo accepit. Distat mons Olivarum a sancto sepulcro mille passus. Orientem versus montis Olivarum, in inferiori plaga, jacet Bethania. Est in ea sepulcrum sancti Lazari, marmoreum, pulcherrimum, propeque ihud, lapis in quo sedit Christus, confecto itinere. Adversum sepulcro intra speluncam est sepulcrum Marthæ et Magdalenæ, sororum Lazari. Distat Bethania a sancto sepulcro milliaria duo. Ex hac, ad orientem solem, in urbem Jericho cursus dirigitur. Ibi claba, in qua pedes Jesu Christi immiserunt, marmorea visitur, et mensa in qua sacerdos sanctum missæ sacrificium peragitur. Accendunt quatuor lampades. Et spatio decem passuum, columna, in qua Christum Judæi flagellarunt. Accendunt lampades quatuor. Propeque ante eam locus, in quo clavos confecerunt, quibus cruci Dominum affixerunt. Pauloque ante, in sacello Italarum, in pavimento, est marmor candidum, rotundum, et in medio foramen, ad quod cum aures applicant homines audiunt in incede aeris strepitum, ex quo clavi confecti sunt: detineturque ibi artifex, veluti in carcere, usque ad diem iudicii. Retro in sancto hemate, dispersi sunt vestimenta Christi, ut Propheta ait: *Diviserunt sibi vestimenta mea**, et cætera.

7. Pars sinistra hematis sancti sepulcri ascendit gradus quindecim, sicque ingreditur Golgotham, in quo Dominus cruci affixus est. Ibi sol obtenebratus est, et velum templi a parte sui suprema usque ad infimam scissum. Ibi dixit Iatro: *Memento mei, Domine, in regno tuo*†. Eo loci est et petra, quæ scissa est, et in quam pretiosus sanguis Christi defluxit: nec non et Christi crucifixio depicta. Habet lampades quindecim. Et est Golgothæi templi tholus ad modum crucis efformatus, et cum musivo prophetarum imagines delineatæ; et Abraam, sacrificium offerens, filium suum. Et ibi est locus, in quo sacrificium fecit. Golgothæi pavementum, musivo interstinctum, maximam intuentibus voluptatem indit. A tergo Golgothæ, ubi gradus triginta descenderis, obicitur templum Sanctæ Helenæ. Habet columnas marmoreas quatuor, quæ perpetuo illius reliquias sustinent: estque præter-

* Psal. xxi, 19. † Luc. xxiii, 42.

τὸν τοίχον ἐμπέτοντας ὁ ἄνθρωπος διεκεί ποινάναται καὶ χωρὶς νὰ ξομολογήθῃ ἔλαις τοῦ ταῖς ἀμαρτίαις, οὐδὲν ἐμπορῆ νὰ εὐγῆ ἀποκαί. Ἐκεῖ ἔναι τὸ καλλὴν ὀποῦ ἐκάθετον χρόνους ζ'. Κρεμοῦνται κανδήλαις γ'. Καὶ σιρὰ ἐκαῖθεν στάδια β', ἔναι ἡ Γαλιλαία, ὁ ἐν Κανᾷ γάμος, ὀποῦ ἐποίησεν ὁ Χριστὸς τὸ ὕδωρ οἶνον. Αὐτοῦ ἦτον καὶ ναὸς, καὶ ἐχάλασεν.

ζ'. Εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν ἐκάθετον ὁ Μελχισεδέκ χρόνους ζ'· καὶ ἐπεμφεν ὁ Θεὸς τὸν Ἀβραάμ, καὶ ἐνυχοκόπησέν τον, καὶ ἐτριχοκόπησέν τον, καὶ ἔδωκεν τὸν ἄρτον, καὶ ἔφαγεν, καὶ εὐλογήθη Ἀβραάμ ἀπὸ τοῦ Μελχισεδέκ. Ἀπέχει τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν ἀπὸ τῶν ἁγίων τάφον μίλιον α'. Καὶ κατὰ ἀνατολὰς τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν κάτωθεν ἔναι ἡ Βηθανία. B Ἐκεῖ ἔναι ὁ τάφος τοῦ ἁγίου Λαζάρου· καὶ ἔναι μαρμαρέινος ὠραιότατος. Καὶ κοντὰ εἰς τὸν τάφον ἔναι ὁ λίθος ὀποῦ ἐκάθεσεν ὁ Χριστὸς ἐκ τῆς ὀδοπορίας· καὶ ἀντικρὺς τοῦ τάφου μέσα εἰς τὸ σπήλαιον ἔναι ὁ τάφος τῆς Μάρθας καὶ τῆς Μαγδαληνῆς, ἀδελφῶν τοῦ Λαζάρου. Ἀπέχει ἡ Βηθανία ἀπὸ τῶν ἁγίων τάφον μίλια β'. Ἀπ' αὐτοῦ παγγέει ὁ δρόμος εἰς τὴν Ἱερικῶ κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου. Αὐτοῦ ἔναι καὶ ἡ Κλάπα ὀποῦ ἔβαλαν τοὺς πόδας Ἰησοῦ τοῦ Χριστοῦ μαρμαρέινον· ἔχει καὶ τράπεζαν ὀποῦ λειτουργοῦν, ἄπτουν καὶ κανδήλαις δ'· καὶ εἰς βήματα ι' ἔναι ἡ κολόνα, ὀποῦ ἔδειραν τὸν Κύριον οἱ Ἰουδαῖοι· ἄπτουν κανδήλαις θ'. Ἐμπροσθεν ἔναι ὁ τόπος ὀποῦ ἐποίησαν τοὺς ἡλούς, καὶ ἐπροσῆλυσαν τὸν Κύριον ἐν τῷ σταυρῷ. Αὐτοῦ ἐμπρός εἰς τὸ παρακλήσιον τῶν Ἰταλῶν εἰς τὸ ἔδαφος ἔχει μαρμαρέον λευκὸν στρογγύλον, καὶ εἰς τὸ μέσον ἔχει τρύπαν, καὶ βάνουσι ταύτη τοὺς οἱ ἄνθρωποι, καὶ γρυκοῦσι τὸν χαλκὸν ὀποῦ ἔκαμεν τοὺς ἡλούς, καὶ κτυπᾷ εἰς τὸ ἀμόνην, καὶ ἔναι ἐκεῖ φυλακισμένος ἕως τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως. Καὶ ὀπισθεν εἰς τὸ ἁγιον βῆμα ἔναι ὁ τόπος ὀποῦ διεμερίσθησαν τὰ ἰμάτια τοῦ Κυρίου, καθὼς φησιν ὁ Προφήτης· *Διμερίσαντο τὰ ἰμάτιά μου, καὶ τὰ ἐξῆς.*

ζ'. Ἡ δὲ ἀριστερὰ τοῦ βήματος τοῦ ἁγίου τάφου ἀναβαίνει σκαλονία ιε', καὶ σεβαίνει εἰς τὸν Γολγοθᾶ, ὀποῦ ἐσταυρώθη ὁ Κύριος. Αὐτοῦ ἐσκοτίσθη ὁ ἥλιος, καὶ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτωθεν. Αὐτοῦ εἶπεν ὁ ληστής, *Μνήσθητέ μου, Κύριε, ἐν τῇ βασιλείᾳ σου.* Αὐτοῦ ἔναι καὶ ἡ πέτρα ὀποῦ ἐσχίσθη, καὶ ἔδραμεν τὸ τιμίον αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Ἐκεῖ ἔναι καὶ ἡ σταύρωσις τοῦ Χριστοῦ ζωγραφισμένη. Ἐχει κανδήλαις ιε'. Καὶ ὁ Γολγοθᾶς σταυροβολοκτισμένος, καὶ ἱστορημένος, μετὰ μουσίου οἱ προφήται, καὶ Ἀβραάμ θυσιάζει τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Αὐτοῦ ἔστιν ὁ τόπος, ὀποῦ ἐποίησεν τὴν θυσίαν. Καὶ τὸ ἔδαφος τοῦ Γολγοθᾶ ἔναι ἱστορισμένον μετὰ μουσίου παντέρπου. Ἡ δὲ ὀπίσω τοῦ Γολγοθᾶ καταβαίνει σκαλία λ', καὶ κάτω ἔναι ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Ἐλένης, καὶ ἔχει κολόναις μαρμαρέιναις θ', καὶ βασιτάζουον τὸν νεκρὸν ἀνάως. Ἐναι καὶ αὐτοῦ τοῦ ἁγίου Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου ὁ

θρόνος. Ἀπ' αὐτοῦ καὶ κάτω ἄλλα σκαλία ιβ', εἶναι τὸ σπήλαιον, ὅπου εὐρέθη ὁ σταυρὸς τοῦ Κυρίου καθὼς τὸν εὐρεν ἡ ἁγία Ἐλένη χωσμένην. Ἐχει καὶ τράπεζαν, ὅπου λειτουργοῦν, ἔχει κανδήλια δ'. Ἐμπροσθεν τοῦ ἁγίου τάφου ἀντικρυς τῆς ἁγίας τραπέζης ἔναι ὁ τόπος ὅπου ἐκασάρευσαν τὸν Χριστὸν, καὶ ἐκήδευσαν ὁ Νικόδημος, καὶ ὁ Ἰωσήφ ἐν σάββη καθαροί. Καὶ αὐτὸς ὁ τόπος εἶναι πλουμιστὸς μὲ μάρμαρα πλουμιστὰ πορφύρα καὶ μαῦρα. Καὶ ἔνωθεν κρέμονται κανδήλαις η', καὶ καλοῦν ἡμέραν καὶ νύκτα· καὶ αὐτοῦ ἔχει κολῶναις μαρμαρεῖναις δ'. Καὶ σταυρόβολος εἶναι, καὶ καμάραις εἰς τὸν ναὸν λ'. Ἐχει καὶ πόρτας ὁ ναὸς γ' ἡ μία εἶναι δυσικά. Ἀπ' αὐτοῦ ἦλθεν ἡ ὁσία Μαρία νὰ προσκολλησθῆ, καὶ ἐκολήθη ἕκ' ἀγγέλου, μὴ εἰσελθῆ εἰς τὸν ναόν. Καὶ ἔνω τῆς κύλης εἶναι ἱστορισμένη ἡ ὑπεραγία Θεοτόκος, ἡ ἀντιφανήσις αὐτῆν, καὶ εἰκὺσα· Ἐάν τὸν Ἰορδάνην περῶσης, εὐρεῖν θάλας ἀνάκασιν. Ἡ δὲ ἄλλαις δύο πόρταις τοῦ ναοῦ εἶναι πρὸς μεσημβρίαν, καὶ ἔχουν κολῶναις ε', καὶ πορφύραις γ', καὶ εἶναι καὶ τὰ ἀνόφλια γλυπτὰ. Αὐτοῦ ἔχεις καὶ ἕναν κουδούκλιν πέρρινον, φραιώτατον, καὶ ἱστορημένον μετὰ μουσίου. Καὶ αὐτοῦ ἐκάθισεν ὁ βασιλεὺς, καὶ ἔκρινεν. Καὶ ἡ ἁγία αὐλή τοῦ ἁγίου τάφου ἔναι ὅλη μαρμαρωπλακομένη. Ἐναι καὶ κίβνια δ', καὶ ἀπάνω αὐτοῦ ἔβαλαν τὸν σταυρὸν ἐπὶ τὸν νεκρὸν, καὶ ἀνέστη. Εἶναι αὐτοῦ ἡ τρεῖς ἐκκλησίαις τῆς ἁγίας Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῶν ἁγίων τεσσαράκοντα μαρτύρων, καὶ τοῦ ἁγίου Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου, καὶ τῶν Μυροφόρων. Αὐτοῦ εἶδεν ἡ Μαγδαλινὴ τὸν Χριστὸν μετὰ τὴν ἔγερσιν, καὶ δοκοῦσα ὅτι ὁ κηπουρὸς ἦν, καὶ εἶπεν· Κύριε, ποῦ τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ μου τέθηκας; καὶ ὁ Κύριος πρὸς αὐτὴν εἶπεν· Μαρία, μὴ μου ἄπτου, οὐ γὰρ ἀναβέθηκα πρὸς τὸν Πατέρα μου, καὶ θεὸν μου, καὶ θεὸν ὁμῶν. Ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἄνωθεν εἶναι τὸ Πατριαρχικόν· καὶ παρῶν εἶναι ἡ ὀδηγήτρια, καὶ ἀθουναίαι καλογριαίς. Ἀπ' αὐτοῦ εἰς τὸν σταυρὸν, καὶ ἔθρηνη. Ἀπέχει ἀπὸ τὸν ναόν ἡ. Ἐχει εἰς αὐτὰ τὰ μέρη μοναστήρια δεκατρία θυτικά τοῦ ἁγίου τάφου. Πρῶτον ὁ Πρόδρομος, καὶ ὁ μέγας Γεώργιος, καὶ ὁ μέγας Δημήτριος, καὶ ὁ μέγας Νικόλαος, καὶ ἡ ἁγία Θεόκλη, καὶ ἡ ἁγία Ἄννα, καὶ ὁ ἅγιος Εὐθύμιος, καὶ ἡ ἁγία Αἰκατερίνα, καὶ ὁ Ταξάρχης Μιχαὴλ, καὶ ἕτερος ναὸς τοῦ ἁγίου Γεωργίου, καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, καὶ ὁ ἅγιος Βασίλειος. Ταῦτα τὰ μοναστήρια ὅπου εὐρίσκονται μετὰ καμάρων. Ἐχει καὶ δύο πόρτας πρῶτες, καὶ εἰς τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ βήματος ἀναβαίνει σκαλιὰ ιε', καὶ εἰς αὐτὰ εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Γεωργίου. Ἡ δὲ ὀπισθεν τοῦ βήματος εἰς στάδια δύο εἶναι ὁ τόπος τῶν ποιμανῶν. Ἀπέχει ἡ ἁγία Βηθλεὲμ ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλὴμ μίλιον α'. Ἀπ' αὐτοῦ εἶναι ὁ Ἀπεζάλας ὁ οἶκος τοῦ Ἐφραθῶν, καὶ οἴκῳ τοῦ Ἀπεζάλα εἶναι ὁ ναὸς τοῦ μεγάλου Γεωργίου, εἶναι καὶ ἡ ἀλύση ὅπου εἶχεν εἰς τὸν σφόνδυλόν του. Ἀπέχει ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλὴμ μίλια η', ἡ

ca sancti Jacobi Adelpothoi thronus. Ab eo post alios gradus duodecim, spelunca biat, in qua crux Domini abscondita a sancta Helena reperta fuit. Est et mensa, in qua Missas celebrant. Habet lampades quatuor. Ante sacrum sepulcrum, exadversus sacram mensam, locus est, in quo corpus Christi demortuum curaverunt Nicodemus et Josephus, et sepeliverunt in sindone munda. Locus est varie depictus marmoribus purpureis et nigris; et supra pendent lampades octo, diu noctuque ardent; habetque columnas marmoreas quatuor, tholosque ad formam crucis; et sunt fornices in templo triginta. Templum tribus foribus patet: una occidentem respicit; per eam beata Maria Ægyptiaca ad adorandum ingredi cōharetur, arcebat ab angelo. Et super eam visitur imago sanctissimæ Deiparæ, quæ illum allocuta dixit: *Si Jordanem pertransieris, invenies requiem*. Reliquæ duæ in meridiem vergunt, et habent columnas sex, et purpureas tres; et superliminaria exsculpta sunt. Ipse et lapideum cubiculum cernes pulcherrimum, musivo depictum, in quo sedebat rex et judicabat. Et sacri sepulcri sacrum atrium est undique marmoribus atratum. Sant et cionta quatuor: Ibidemque, cruce mortuo apposita, mortuus in vitam restitutus est. Sunt præterea tres ecclesie, sanctæ Christi resurrectionis, et sanctorum quadraginta martyrum, et sancti Jacobi Adelpothoi, et multerum quæ aromata detulerunt. Eo in loco vidit Christum Magdalenæ post resurrectionem, existimansque hortulanum esse, dixit: *Domine, ubi corpus Jesu mei posuisti*? et Dominus ad eam: *Maria, noli metamgere; nondum enim ascendi ad Patrem meum: et Deum vestrum*. Paulo infra Patriarchium est; et supra hodegetria, et habitant moniales. Ex eo, cum staret Delpara, intuebatur Filium in cruce, et deplangebat. Abest a sacro sepulcro stadium unum. Ἀπ' αὐτοῦ ἔστειν ἡ Θεοτόκος, καὶ ἔβλεπε τὸν Υἱὸν ἅγιον τάφον στάδιον α'.

8. His in partibus et plaga occidentali sancti sepulcri, sunt tredecim monasteria. Primas occupat præcursor; tum sequuntur, magnus Georgius, magnus Demetrius, magnus Nicolaus, sancta Thecla, sancta Anna, sanctus Euthymius, sancta Catharina, Michael Taxiarcha, et alii sancti Georgii, sanctus Joannes Theologus, sanctus Basilius. Monasteria fornicibus clarent. Habet et duas portas æneas; et a parte dextra hematis ascendens gradus quindecim, ingreditur templum sancti Georgii. A tergo hematis fere stadiorum duorum spatium, est pastorum locus. Distat sancta Bethleem a civitate Jerusalem milliare unum. Ex qua ad Apezalam Ephratæ domum intercedunt mille passus. Post Apezalam cernitur templum magni Georgii; et in eo asservatur castena, quam ille circa vertebra gestabat. Distat ab orbe Jerusalem miliaria octo. Locus Abrahamæ terra nigra occidua est. Ibidem

• Joan. xx, 15. • ibid. 17.

Abraham hospitalitatem exercuit : et in media domo est sepulcrum illius. Distat ab urbe Jerusalem milliaria tria. Indeque progredienti millia passuum triginta tria sese offert sancti Charitonis monasterium.

9. Sina mons in intimo deserti insinuatur, distatque ab urbe Jerusalem diebus quindecim. Ibi sanctum rubum ardentem Moyses aspexit. Templum structuræ lignæ plumbo contegitur; sustinentque illud columnæ duodecim. Bema musivo interstinctum est, repræsentatque transfigurationem Domini. Situm est ibi in capsâ marmorea reliquum sanctæ Catharinæ; pendentque desuper lampades tres. A tergo hematis sub sacra mensa ardent lampades tres. Sacella penes templum sunt, sanctorum abbatum, reliquiæque in iis repositæ, qui in Sina monte et Raythi civitate obtruncati fuerunt. Propeque ædem catholicam visuntur alia sacella sex. Sunt et alia sacella in monasterio, in quibus quatuordecim sacerdotes missas celebrant. Puteus quoque est, ex quo Moyses potum præbebat ovibus. Mons Sina monasterio superjacet, ascenditurque ad illum gradibus sexcentis et sex millibus. Ascendens, in medio monte templum Deiparæ sacrum reperit, cui nomen Engytrix: namque videtur spondisse pro monasterio. Supra est sacra Eliæ prophetæ ædes, et spelunca in qua jejunavit quadraginta dies. Et in sancto montis vertice templum sanctissimi prophetæ Moysis, in quo quadraginta dies jejunavit; postmodum illi Deus apparuit, et dictavit illi legem, et a Deo incisas litteras exhibuit. Ibidem est et qui cum operuit lapis. In montis articulis sunt sedilia septem; ibique prope adjacet saxum in quo Joannes Climacus per annos quadraginta sedit, et scripsit Scalam. Distat a monasterio sex millia passuum. Saxum vero, quod baculo Moyses tundebat, et ex quo aquæ exsiliverunt, in medio itinere, quo ad sanctorum Quadraginta martyrum monasterium proceditur, jacet; et ibi supra mons Sanctæ Catharinæ conspicitur, in quo per annos trecentos sexaginta quinque requievit, ab angelis custodita. A Sina monte ad Raythum urbem, duorum dierum iter interjacet. Prope est mare Rubrum, quod pertransivit Moyses; Rhaytum sunt etiam septuaginta trunci palmarum. Nec longe est Præcursoris monasterium; quo in loco monachi a Blemmydibus contrucidati obiere.

10. Distat Ægyptus ab urbe Jerusalem duorum dierum iter. Eo accessit Deipara cum Christo, Herodis iram vitans; impletumque est prophetæ dictum: *Ex Ægypto vocavi filium meum*¹⁰. Et est locus, qui Mataria dicitur. Fluitque ibidem fons, qui et speciosissimus est, et malorum omnium sanitatem præstat. In eo Deipara fascias Filii lavit. Et in quo eas extendit agro Balsamelæzum scaturit.

¹⁰ Osee xi, 2.

A δὲ ὁ τόπος τοῦ Ἀβραάμ ἡ γῆ ἡ Μαυρῆ εἶναι δοκίμα. Αὐτοῦ εἶναι ὁ τόπος ὅπου ἔκαμιν Ἀβραάμ τὴν φιλοξενίαν· καὶ μέσον τοῦ οἴκου του εἶναι ὁ τάφος του. Ἀπέχει ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ μιλ. γ'. Ἐκεῖ ὄνεν τὴν ἁγίαν Τριάδα. Παρεκεί μιλία τριάντα τριά εἶναι ἡ ἁγία μονὴ τοῦ ἁγίου Χαρίτωνος.

θ'. Ἐναι τὸ Σινά ὄρος εἰς τὴν ἐσωτέραν Ἱερουσαλήμ. Ἀπέχει ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ ὄρομον ἡμερῶν ιε'. Ἐκεῖ εἶδεν ὁ Μωϋσῆς τὴν ἁγίαν βέτον, ὅπου ἐκέετο· καὶ εἶναι ὁ ναὸς μετὰ σκευῆς θυλῆνης μολιθοσκεπάσθη, καὶ βαστάσθη κολόναις ιβ'. καὶ τὸ βῆμα εἶναι ἱστορισμένον μετὰ μωσίου, καὶ ἡ μεταμέρφωσις. Ἐναι τὸ λειψανο τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης εἰς λάρνακα μαρμαρέτινον· καὶ ἄνωθεν κρέμονται κανδήλαις τρεῖς, καὶ ὀπίσω τοῦ βήματος, καὶ ἀποκάτω τῆς ἁγίας τραπέζας ἀπτοῦν κανδήλαις γ'. Ἐναι Παρακλήσια τῶν ἁγίων Ἀβδάδων· καὶ κείναι τὰ λειψανα τῶν ἐν Σινά καὶ Παῖθου ἀναιρεθέντων. Αὐτοῦ ἔχει ἕτερα παρακλήσια εἰς τὸ καθολικὸν ζ'. Ἐναι καὶ ἕτερα παρακλήσια εἰς τὸ μοναστήριον μετὰ, ὅπου λειτουργοῦν. Ἐναι καὶ τὸ πηγῆδον, ὅπου ἐπότιζεν ὁ Μωϋσῆς τὰ πρόβατα. Ἡ δὲ τὸ ὄρος τοῦ Σινά εἶναι ἄνωθεν τοῦ μοναστηρίου, καὶ ἀναβαίνει σκαλίᾳ ἐξ χιλιάδων καὶ ἐξακόσια, καὶ ἀναβαίνει εἰς τὴν μέσην τοῦ ὄρους, καὶ εὐρίσκει τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου τῆς Ἑγγύτριας τοῦ μοναστηρίου· καὶ παραπάνω εἶναι ὁ ναὸς τοῦ προφήτου Ἠλίου· εἶναι τὸ Σπήλαιον ὅπου ἐνήστευσεν ἡμέραις μ'. Καὶ ἐπάνω εἰς τὴν ἁγίαν κορυφὴν τοῦ ὄρους εἶναι ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου προφήτου Μωσέως, ὅπου ἐνήστευσεν ἡμέρας μ', καὶ μετὰ ταῦτα ἐφάνη αὐτῷ ὁ Θεός, καὶ ἐλάλησεν αὐτῷ τὸν νόμον, καὶ τὰ θεοχάρακτα γράμματα· εἶναι καὶ ἡ πέτρα ἡ σκεπάσασα αὐτόν. Αὐτοῦ εἰς τὰ ὄρη μέσα εἶναι καθίσματα ε'. Αὐτοῦ κοντὰ εἶναι ἡ πέτρα ὅπου ἐκάθετον Ἰωάννης τῆς Κλίμακος χρόνους μ'· ἐκεῖ ἔγραψεν τὴν Κλίμακα. Ἀπέχει ἀπὸ τὸ μοναστήριον μιλία ζ'. Ἡ δὲ πέτρα ὅπου ἔδωκεν ὁ Μωϋσῆς τὴν ῥάβδον, καὶ ἐρρύθησαν ὕδατα, εἶναι μέσα εἰς τὸν ὄρομον, ὅπου ὑπάγει εἰς τὸ μοναστήριον τῶν ἁγίων Τεσσαράκοντα μαρτύρων· καὶ αὐτοῦ ἄνωθεν εἶναι τὸ ὄρος τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης, ὅπου ἐκάθετον χρόνους τριακοσίους ἐξήκοντα πέντε, καὶ ἐδέλεπαν τὴν οἰ ἀγγελοῖ. Ἀπὸ τοῦ Σινά εἰς τῆς Παῖθου εἶναι ὁ ὄρομος, ὅσον περιπατεῖ ἡμέρας β', καὶ κοντὰ τῆς Παῖθου εἶναι ἡ Ἐρυθρὰ θάλασσα, εἰσα ἐπέρασεν ὁ Μωϋσῆς εἰς γλυκύτητα. Αὐτοῦ εἶναι καὶ οἱ ἐβδομήκοντα στελεχὴ φοινίκων. Αὐτοῦ εἰς τὴν Παῖθου σιμά ἔχει μοναστήριον τοῦ Προδρόμου, ὅπου ἀναιρέθησαν οἱ μοναχοὶ ἀπὸ τῶν Βλεμμύων. ε'. Ἡ δὲ Αἴγυπτος ἀπέχει ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ ὄρομον ἡμερῶν β'. Αὐτοῦ ἦλθεν ἡ Θεοτόκος φεύγοντας μετὰ τὸν Χριστὸν ὅπδ Ἡρώδου. Αὐτοῦ ἐπληρώθη τὸ βῆτόν τοῦ Προφήτου, Ἐξ Αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου. Αὐτοῦ ἔχει τόπον, καὶ ὀνομάζουον τὸν Ματάρεια. Ἐχει καὶ πηγὴν παντερπῆ καὶ ἰαματικὴν. Αὐτοῦ ἦλθεν ἡ Θεοτόκος, καὶ ἐπλυνε τοῦ υἱοῦ τῆς τὰ σπάργανα. Καὶ ἐκεῖ ὅπου τὰ ἠπλωσεν, ἐπέ-

δρυσιν τὸ βαλσαμέλαιον. Αὐτοῦ εἰς τὸ Κάερος σιμὰ ἐκ δύο μερῶν στράταν ἔσαι τὸ μοναστήριον τοῦ μεγάλου Ἀρσενίου. Αὐτοῦ ἔρχεται ὁ Νεῖλος ποταμὸς ἀπὸ τὸν Παράδεισον, καὶ ποτίζει ὅλην τὴν Αἴγυπτον. Αὐτοῦ ἔξω τοῦ Κάερος ἔσαι τὸ Χανέκει· καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἔρχεται εἰς τὸ Γάζη, καὶ ἔχει ναὸν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ὠραιώτατον. Ἀπέχει τὸ Γάζην ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ ἡμέρας β'. Αὐτοῦ ἑδάπτισεν ὁ ἅγιος Φίλιππος τὸν εὐνοῦχον. Τὸ δὲ Καίφα, ὅπου ἄλειυεν ὁ Πέτρος, ἀπέχει ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ μίλιον α'. Ἡ δὲ Τιβεριάδος θάλασσα, ὅπου ἄλειυσαν οἱ ἀπόστολοι ἀπέχει ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ ἡμέρας γ'. Αὐτοῦ τοὺς ἠῶρεν ὁ Χριστὸς καὶ τοὺς εἶπεν· *Δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀνθρώπων*· καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ.

ια'. Εἰς αὐτὰ τὰ μέρη εἶναι ὀρηγὴ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Αὐτοῦ ἦλθεν ἡ Θεοτόκος, καὶ ἠσπάσατο τὴν Ἐλισάβετ, καὶ εἰς στάδια β' ἔσαι τὸ ὕδωρ τῆς Ἐλέγξως, καὶ ἐπάνου μέρου ἔσαι ἡ Πέτρα ὅπου ἐσχίσθη, καὶ ἐφύλαξε τὸν Πρόδρομον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ. Ἔσαι καὶ ναὸς αὐτοῦ, ὅπου ἐγεννήθη ὁ Πρόδρομος. Ἐρχομένου σου εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ εἰς μίλια β', εἶναι τὸ μοναστήριον τοῦ τιμίου Σταυροῦ, καὶ ἀποκᾶτω εἰς τὴν ἁγίαν τραπέζαν ἔσαι ὁ τόπος ὅπου ἐφύταυσεν τοὺς τρεῖς δαυλοὺς ὁ Ἄωτε, καὶ ἐγινήσαν δένδρη. Αὐτὸ τὸ δένδρον ἔκοψαν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ ἐποίησαν τὸν σταυρὸν, καὶ ἐσταύρωσαν τὸν Κύριον τῆς δόξης. Ἔσαι καὶ ναὸς ὠραιώτατος μὲ τρούλλη, καὶ κτισμένη γύρωθεν ὡσάν κάστρον· ἔχει καὶ πόρταν σιδηρὴν· καὶ ἀνωθεν τῆς ἁγίας τραπέζης κρεμοῦνται κανδήλαις δ'. Ἐρχομένου εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ εἰς στάδια ε', εἶναι τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Βαβύλα. Αὐτοῦ ἔκοψαν τὴν κεφαλὴν τοῦ ἁγίου Γεωργίου· καὶ ἀπάνου μέρου εἰς τὸν δρόμον ἔσαι ἡ πέτρα ὅπου ἐκάθισεν ἡ Θεοτόκος. Καὶ παρεκεῖ εἶναι ἄλλη πέτρα ὅπου ἐστάθη ἡ Θεοτόκος, καὶ ἐπροσκύνησε τὸ ἅγιον ξύλον καὶ τῆμιον, καὶ τὴν ἁγίαν Ἱερουσαλήμ. Καὶ κοντὰ εἰς τὸ Τοῦκοκαστρον εἰς στάδια ς', ἔσαι ὁ ἀγρός τοῦ Ἀγρίππα, ὅπου ἐστειλεν ὁ Ἱερεμίας τὸν Ἀδιμελεχ διὰ σῦκα, καὶ ὑπνωσε χρόνους ἑβδοήκοντα δύο. Ἄνωθεν αὐτοῦ ἔσαι κάστρον ἐπάνω εἰς ὄρος, καὶ αὐτοῦ ἐπριόνησαν τὸν προφήτην Ἠσαΐαν ἐν πριονίῳ ξυλίῳ. Γυρίζει τὸ κάστρον τῆς ἁγίας Ἱερουσαλήμ μίλια ε'. Ταῦτα ἐγράψα σοι, ἀγαπητὲ, ἵνα ἔχῃς εἰς φυγῆς ὠφέλειαν καὶ ἀνακαινισμὸν σωτηρίας, καὶ τῆ τῶν οὐρανῶν βασιλείας, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τῷ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ιβ'. Μέσα εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ εἰς τὸν καιρὸν τῶν Ῥωμαίων ἦσαν μοναστήρια, καὶ ἐκκλησίας τρεῖς. Καὶ τὴν σήμερον κρατοῦνται οἱ ἀσεβεῖς. Κατὰ δὲ τὰς ἀνατολάς τοῦ ἁγίου τάφου μέσα εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, εἰς στάδια δ', εἶναι τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, καὶ τὸ ἱερὸν ὅπου ἐδίδασκεν ὁ Κύριος. Αὐτοῦ εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων ἐσφάγη ὁ προφήτης Ζαχαρίας, ὁ πατὴρ τοῦ Προδρόμου. Καὶ εἰς τὸν αὐτὸν ναὸν ἐδίδασκε καὶ ὁ προφήτης Συμεὼν ἐν ἀγκάλαις τὸν

A Prope Cayrum, duorum dierum iter, visitur magni Arsenii monasterium. Ibidemque Nilus e paradiso effluit, et universam Ægyptium inundat. Extra Cayrum sese offert Chaneci; ex quo ad Gazam progredieris. Habet templum Deiparæ pulcherrimum. Distat Gaza ab urbe Jerusalem duorum dierum iter. Ibi sanctus Philippus eunucho sacro lavacro abluit. Caiapha, ubi piscabatur Petrus, distat ab urbe Jerusalem mille passus. Mare Tiberiadis, in quo piscabantur apostoli; distat ab urbe Jerusalem dies tres. Ibidem cum reperisset eos Christus, dixit: *Venite post me, faciam vos piscatores hominum*; et secuti sunt eum.

B 11. In his quoque partibus sunt montana Joannis Præcursoris, ad quæ accedens Deipara, Elizabetham salutavit. Indequè digressus duo stadia, offendes aquam Redargulonis; et in parte superiori, petram, quæ divisa Præcursorem et matrem ejus conservavit. Ubi natus est Præcursor, templum erectum est. Jerusalem versus ad duo millia, est monasterium venerandæ Crucis. Sub sancta mensa est locus in quo tres titiones Lot plantavit, qui in arbores excrevere. Ex horum lignis Judæi crucem fabricarunt, illique gloriæ Dominum suffixerunt. Templum est pulcherrimum, trulla conspicuum, et circum veluti arx, muris vallatum; janua ferrea est; super sacra mensa pendent lampades quatuor. Cum Jerusalem petis, stadia quinque emensus invenies sancti Babilæ monasterium. Ibi amputatum est caput sancti Georgii. Parte superiori viæ saxum cernitur, in quo Deipara sedit: nec multo post aliud saxum, super quo stans Deipara, sanctum et pretiosum lignum sanctamque Jerusalem adoravit. Prope muros arcis, stadiis sex, est ager Agrippæ, quo Jeremias Abimelecin miserat, ad tollendos ficos, obdormivique annos septuaginta duos. Supra agrum, in summitate montis, est arx, in qua, serra lignea, Isaiam prophetam disseuerunt. Ambitus urbis sanctæ Jerusalem continet millia quinque. Hæc tibi descripsi, o amice, in utilitatem animæ et salutis et regni cælestis renovationem, gratia et humanitate Domini nostri Jesu Christi; cui gloria et robor in sæcula sæculorum. Amen.

τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα, καὶ

12. In ipsa Jerusalem sub imperatoribus Græcis erant monasteria et ædes sacræ, numero 365; quæ omnia nunc in potestatem impiorum cessere. Ad locum orientalem sancti sepulcri intus Jerusalem, prope stadiorum quatuor intervallo, conspiciuntur Sancta sanctorum, et templum in quo docebat Dominus. Intus Sancta sanctorum occisus est Zacharias, pater Præcursoris, eodemque in templo propheta Simcon in ulnis gestavit Dominum.... marnio-

¹¹ Matth. iv, 19

rels, et catenâ pendent. Et, cum Christianus ingreditur, commovetur, licet nunc, ob Agarenos, nemini aditus pateat. Ibidem etiam est mensa, a Deo appensa. Templum est ingens et rotundum, cum trulla plumbo contacta, intus forisque musivo depicta. Habet et atrium, in cujus parte orientali est porta, quatuor januis constans, per quam transiit Christus cum palmis et ramis; et ad hunc diem clausa est. Propeque etiam est atrium Pilati, et Caiphæ prætorium, pauloque infra Probatica piscina, ab Hebræis Bethesda dicta, quinque porticus habens; propeque eam templum; distatque a sacro sepulcro stadia tria. Proxime est ædes Joachimi et Annæ matris Deiparæ: a quo non longe est cœnum, in quod Hebræi projecerunt Jeremiam. Distat a sacro sepulcro stadia quatuor. Et hæc quidem monasteria, et extra et intra Jerusalem, et in Jordane ipsæ, numerantur.

μίαν. Ἀπέχει ἀπὸ τὸν ἅγιον τάφον στάδια δ'. Ταῦτα δὲ ἔξω τῆς ἁγίας πόλεως, καὶ εἰς τὸν Ἰορδάνην.

13. Medio in itinere fons Apostolorum manat. A quo parum abest sancti Euthymii monasterium, in summitate montis situm. Distat ab urbe Jerusalem millia quindecim. Et infra conspicitur monasterium Deiparæ. Ibidem loci Josue filius Nave, angelum intuitus, dixit: *Noster es?* et respondit angelus: *Princeps sum exercitus Domini, et nunc venio ad te.* Et Josue adoravit eum; et angelus dixit: *Solve calceamentum de pedibus tuis; locus enim, in quo stas, sanctus est? nunc accipe arcem fœderis, et progredere adversus Jericho, ut muri funditus corruant civitatis* 13. Apud Jericho sunt aquæ salis maris, quas in dulces mutavit Moyses. Estque prope Sycomorus, quam ascendit Zacchæus, ut Christum prospiceret. Supereminetque mons, in quo Christus jejunavit dies quadraginta; tum esurii; et accedens dæmon, dixit: *Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant.* Et Dominus respondit: *Vade retro, Satana* 14, et quæ sequuntur, et illico disparuit. Distat ab urbe Jerusalem viginti milliarum. Ab eo loci versus solitudinem visitur monasterium sancti Joannis Præcursoris. Monasterium præterlabitur Jordanes fluvius, in quo Joannes Dominum nostrum Jesum Christum baptizavit. Ibidem, in margine fluvii, Joannes aspexit divinam Triadem. Et trans Jordanem spelunca est, in qua ille quiescebat. Inde etiam Elias in curru igneo raptus est. Distat Jordanes fluvius ab urbe Jerusalem milliarum triginta. Trans Jordanem quoque sunt montes excelsi, super quibus ascendens Moyses, versus Jerusalem orabat; eodemque loci sepultus est. In interiore solitudine, beata Mariæ Ægyptiæ sepulcrum cernitur, quam invisit abbas Zosimas, et tumulavit. Regionem illam beata inhabitaverat annos quadraginta septem. Distat ab urbe Jerusalem per dierum octo.

13 Josue v, 14 seqq. 14 Matth. iv, 3, 4.

Α Χριστὸν... μαρμαρέναις, καὶ κρεμοῦνται μὲ ἄλυσεν καὶ ὄταν σθεῖαι Χριστιανὸς, ταράσσεται. Ὅμως διὰ τοὺς Ἄγαρηνοὺς οὐδὲν ἐμπορεῖ εἶναι νὰ σέβῃ ἔσω. Καὶ μέσα αὐτοῦ ἔναι καὶ μία τράπεζα θεοκρίματος. Ἔναι καὶ ὁ ναὸς μέγας στρογγυλοῦσθῆς. Καὶ μὲ τροῦλλα μολιθοσκεπαστῆ ἱστορισμένην ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν μετὰ μωσίου. Ἔχει καὶ αὐτὴν μίαν, καὶ εἰς τὴν μίαν μερίαν τῆς αὐτῆς κατὰ ἀνατολὰς ἔναι ἡ τετράπορτος πύλη, ὅπου ἐπέρασεν ὁ Χριστὸς μετὰ βαλῶν καὶ κλάδων. Καὶ ἔναι κεκλεισμένη ἔως τῆς σήμερον. Αὐτοῦ κοντὰ ἔναι τοῦ Πιλάτου ἡ αὐλή, καὶ τοῦ Κατάφα τὸ πραιτώριον. Παρακάτω ἀπὸ αὐτοῦ ἔναι ἡ Προβατικὴ κολυμβήθρα, ἡ κατὰ Ἰουδαίους Βηθεσδά, πέντε στυὰς ἔχουσα. Ἔχει καὶ ναὸν αὐτοῦ κοντὰ. Ἀπέχει ἀπὸ τὸν ἅγιον τάφον στάδια γ'. Αὐτοῦ πλησίον ἔναι ὁ οἶκος τοῦ Ἰωακείμ, καὶ τῆς Ἄννης τῆς μητρὸς τῆς Θεοτόκου. Αὐτοῦ πλησίον ἔναι ὁ βόρβορος, ὅπου ἔρηξαν οἱ Ἑβραῖοι τὸν Ἰερουσαλήμ, ὃ

1γ'. Καὶ μέσα εἰς τὸν δρόμον ἔναι ἡ βρύσις τὸν Ἄποστόλων. Καὶ εἰς ὀλίγον τόπον ἔναι τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου, καὶ ἔναι ἐπάνω εἰς ὄρος. Ἀπέχει ἀπὸ τὴν Ἰερουσαλήμ μιλία ι'. Καὶ παρακάτω ἔναι τὸ μοναστήριον τῆς Θεοτόκου. Αὐτοῦ εἶδεν ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ τὸν ἄγγελον, καὶ εἶπεν Ἐμμέτερος εἶμι καὶ ὁ ἄγγελος εἶπεν Ἐγὼ ἀρχιστράτηγος Κυρίου παραγγέλλοντα πρὸς σέ. Καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ· καὶ εἶπεν ὁ ἄγγελος Ἀὔσαι τὸ ὄνομα ἐκ ποδῶν σου, ὃ γὰρ τόπος ἁγιός ἐστι· γὴν λάβε τὴν κιβωτὸν, καὶ εὐς διαθήκας, καὶ ἔλθε ἀπέναντι Ἰερικῶ, ἵνα χαλασθῶσι τὰ τεῖχη αὐτῆς. Αὐτοῦ εἰς τὴν Περιχῶ ἔναι τὰ ἀλμυρὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης, ἔνθα μετέβαλεν εἰς γλυκύτητα ὁ Μωϋσῆς. Αὐτοῦ ἔναι ἡ Συκομορῆα, ὅπου ἀνέβη ὁ Ζαχαρίας, ἵνα ὦν τὸν Χριστὸν. Αὐτοῦ ἀνωθεν ἔναι τὸ ὄρος ὅπου ἐνήστευσεν ὁ Χριστὸς ἡμέρας μ', ὕστερον ἐπείρασεν, καὶ ἔλθων ὁ δαίμων· Εἰ Ἰλὸς εἰ τοῦ Θεοῦ, εἶπε ἵνα οἱ λίθοι ἄρτοι γένωνται. Καὶ ὁ Χριστὸς εἶπεν Ὑπάγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ, καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ εὐθὺς ἄφαντος ἐγένετο. Ἀπέχει ἀπὸ Ἰερουσαλήμ μιλ. κ'. Ἀπ' αὐτοῦ κατὰ πρὸς τὴν ἔρημον τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Αὐτοῦ εἶναι καὶ ὁ Ἰορδάνης ὁ ποταμὸς, ὅπου ἐβάπτισεν ὁ Ἰωάννης τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν. Αὐτοῦ εἰς τὸ χεῖλος τοῦ Ἰορδάνου ὤεν ὁ Ἰωάννης τὴν ἁγίαν Τριάδα. Ἔναι καὶ τὸ σπήλαιον πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ὅπου ἐσύγαζεν. Αὐτοῦ ἡρπάγη καὶ ὁ Ἕλλης ἐν ἔρημῳ πυρός. Ἀπέχει ὁ Ἰορδάνης ποταμὸς ἀπὸ τὴν Ἰερουσαλήμ μιλία λ'. Ἡ δὲ πέραν τοῦ Ἰορδάνου ἔναι ὄρη τὰ ὕψηλά. Καὶ ἀπάνω εἰς τὰ ὄρη τὰ ὕψηλά ἦλθεν ὁ Μωϋσῆς, καὶ ἐπροσεύχετο εἰς Ἰερουσαλήμ· καὶ αὐτοῦ ἔναι ὁ τάφος του. Εἰ δὲ μέσα εἰς τὴν ἐσωτέραν ἔρημον ἔναι ὁ τάφος τῆς ὁσίας Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας, ὅπου τὴν ἤρπεν ὁ ἀδελφὸς Ζωσιμᾶς, καὶ ἔθαψέ τὴν, καὶ ἡ ὁσία ἐποίησε χρόνους μ'. Ἀπέχει ἀπὸ τὴν Ἰερουσαλήμ ἡμερῶν δρόμον γ'.

15. Ἡ δὲ δεξιὰ τοῦ Ἰορδάνου εἶναι τὰ Σόδομα, A καὶ τὰ Γόμορρα, καὶ ἡ Νεκρὰ θαλάσση, καὶ ὁ τόπος τοῦ Ἀὼτ, καὶ αὐτοῦ μέσα εἶναι ἡ κλιμακία. Ἀπέχει ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ μιλ. λ'. Αὐτοῦ εἶναι τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Γερασίμου, ὅπου ἰδοῦλε τῶν ἁγίων. Καὶ ἀνώθεν πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ μέσα εἰς τὰ ὄρη εἶναι ἡ λαύρα τοῦ ἁγίου Σάβα. Αὐτοῦ εἶναι καὶ ὁ τάφος του. Καὶ τὸ μοναστήριον εἶναι εἰς τὸν χειμάρρῳν. Καὶ ἀποκάτω τοῦ μοναστηρίου εἶναι ἡ πηγή ὅπου τὴν εὐγαλεν ὁ ἄγιος διὰ προσευχῆν. Καὶ ὁ ναὸς εἶναι μὲ τρούλλην, εἶναι καὶ ζωγραφισμένη μετὰ λαζούρη. Αὐτοῦ εἶναι καὶ τὸ κελλὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Ἀμασκηνοῦ. Αὐτοῦ ἔγραψεν τὸ, *Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς, ὁμοίως καὶ τὴν Ὀκτώηχον*. Εἶχε καὶ τὸν καιρὸν τοῦ ἁγίου Σάβα καλοῦντος χιλίους δέκα τεσσαύρους. B Ἀπέχει ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ μιλ. ιβ'. Ἀναβαίνοντας εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ ἀπάνω εἰς ὄρος εἶναι τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Θεοδοσίου τοῦ κοινοβιάρχου. Ἀπέχει ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ μιλία η'. Καὶ ἀνώθεν αὐτοῦ εἶναι τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου προφήτου Ἠλιοῦ, καὶ εἶναι μέσα εἰς τὴν ὁδὸν ὅπου παγέται εἰς τὴν Βηθλεέμ. Καὶ εἶναι ὁ ναὸς μὲ τρούλλαν. Καὶ αὐτοῦ ἐκοιμήθη, καὶ εἶπεν ὁ ἄγγελος· *Ἀνάστα, φάγε, ὅτι μακρὰ ἡ ὁδὸς σου*. Καὶ αὐτοῦ εἰς τὸν χειμάρρῳν ἔπερεν ὁ Ἰωσήφ τὴν Θεοτόκον, ἵνα λάθρα ἀπολύσῃ αὐτήν. Καὶ ἦλθεν ὁ ἄγγελος, καὶ εἶπεν· *Ἰωσήφ, υἱὸς Δαυὶδ, μὴ φοβηθεῖς, παραλαβε νύμφαν τὴν Μαρίαν σου, τὸ γὰρ ἐξ αὐτῆς γεννηθῆν, ἐκ Πνεύματος ἁγίου ἐστίν*.

16. Ἀπ' αὐτοῦ ἐρχομένου εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν Βηθλεέμ, μέσα εἰς τὴν ὁδὸν, εἶναι τὸ μνημεῖον τῆς Ραχὴλ μὲ κουβούκλιν πέτρινον. Καὶ αὐτοῦ σιμὰ εἶναι ἡ ἁγία Βηθλεέμ, ὅπου ἐγεννήθη ὁ Χριστός. C Ἔναι ὁ ναὸς τῆς ἁγίας Βηθλεέμ μακρὸς μετὰ σκευῆς ξυλίνης, καὶ σκεπασμένη μετὰ μολύβδου, καὶ εἶναι ἱστορισμένη μετὰ μωσίου χρυσοῦ. Καὶ μέσα εἰς τὸν ναὸν ἔχει κολόνας ν'. Καὶ τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ μαρμαρέϊνον. Καὶ εἰς τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ ναοῦ ἔχει βαπτιστήραν παρφυρὴν ὠραιότατον. Καὶ ἀριστερὰ τοῦ βήματος καταβαίνει σκαλίαι ιδ'. Καὶ ἐπίσκεις σπήλαιον ὅπου ἐγεννήθη ὁ Χριστός. Ἡ Γέννησις εἶναι ἀνατολικὰ καὶ εἰς τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ σπηλαιοῦ εἶναι ὁ τόπος ὅπου ἔχωσεν ἡ Σαλώμη τὸ νερὸν ὅπου ἔλουσε τὸν Χριστόν· καὶ ἐγένη μύρον ἀλάδατρον. Ἐτοῦτο τὸ μύρον εἶναι ὅπου εἰλεψεν ἡ πόρνη τὸν Κύριον τῆ ἁγία καὶ μεγάλη τετράδι. Ἔχει κανδήλαις ι'· καὶ ὅλον τὸ σπήλαιον εἶναι ἐνδύμενον. Ἀμήν.

14. Dextrum Jordanis latus occupant Sodoma, Gomorrha, mare mortuum, et Loti regio inter qua infernus latet. Distat ab urbe Jerusalem milliaria triginta. Ibidem est monasterium sancti Gerasimi, qui sanctis ministrabat. Supraque, versus Jerusalem, inter colles, est monasterium sancti Sabae, et illius sepulcrum. Monasterium exaedificatum est propter torrentem. Sub monasterio fons scaturit, quem ille precibus a Deo impetraverat. Templum trulla erigitur, eaque colore caeruleo imbuta. Prope est cella sancti Joannis Damasceni, in qua composuit Troparium, *Dignum est vers*, et Octoechum. *Ætate sancti Sabae habitabatur a monachis mille et duodecim*. Distat ab urbe Jerusalem milliaria quatuordecim. Versus Jerusalem, super montem, monasterium sancti Theodosii cenobiarchae exstructum est. Distat ab urbe Jerusalem milliaria octo; supraque illud, monasterium sancti Eliae prophetae; adjacetque media in via, qua Bethleem itur. Templum trullatum est, ibique somnum cepit, cui dixit angelus: *Surge, manduca; longa enim est via*¹⁴. Inibi in torrentem tulit secum Deiparam Josephus, ut clam dimitteret; cui accedens angelus dixit: *Joseph, filii David, ne timeas; accipe tibi uxorem Mariam; quod enim ex ea nascetur, ex Spiritu sancto est*¹⁵.

15. Inde procedenti in sanctam Bethleem, in via sese offert monumentum Rachelis, cum saxeo cubiculo. Propeque est sancta Bethleem, in qua natus est Christus. Templum est praelongum, structura lignea, plumbo tecta, et musivo aureo colorata. In templo sunt columnae quinquaginta; pavimento ex marmore. In parte dextra templi conspicitur baptisterium porphyreum pulcherrimum. A sinistra beatis descenditur per gradus quatuordecim in speluncam, in qua natus est Christus. Nativitas orientem respicit: et in dextra parte speluncae locus est, in quo Salome aquam, qua laverat Christum, abscondit; quae facta est unguentum, in alabastris reponi solitum. Id unguenti est, quo meretrix, sancta magna feria quarta, unxit Dominum. Pendent lampades decem; et spelunca qua quaversum circumvestita est. Amen.

¹⁴ III Reg. xxi, 7. ¹⁵ Matth. i, 20.

INCIPIT TRACTATUS

DE

DISTANTIIS LOCORUM TERRÆ SANCTÆ,

QUEM COMPLAVIT

EUGESIPPUS.*

Vertamus eia stylum nostrum, amentes initium **A** vere mortuum, quia nihil vivum recipit: et mare
 a Chebron, quæ et Hebron. Hebron olim Metro-
 polis Philistinorum, et habitaculum gigantum, in
 tribu Juda civitas sacerdotalis, et fugitivorum. He-
 bron sita fuit in agro illo, in quo summus dispo-
 siter patrem nostrum plasmavit Adam, et inspi-
 ravit. Hebron, Cariatharbedicitur; quod Saracenicè
 sonat, Civitas quatuor; eo quod quatuor ibi reve-
 rendi Patres in spelunca duplici consepulti fuere,
 summus scilicet Adam, Abraham, Isaac, et Jacob;
 et eorum uxores quatuor, scilicet, Eva, mater no-
 stra, Sara, Rebecca, Lia. Est autem Hebron juxta
 Vallem lacrymarum sita. Vallis lacrymarum est
 dicta, eo quod centum annis in ea luxit Adam
 filium suum Abel: in qua et monitus postes ab
 Angelo, cognovit suam uxorem; ex qua genuit
 filium suum Seth; de cujus tribu erat Christus
 oriundus. Duo milliaria ab Hebron, sepultura Loth,
 nepotis Abraham. In Hebron habetur quidam ager
 cujus gleba rubea est: quæ ab incolis effoditur,
 et per Ægyptum venalis asportatur, et, quasi pro
 specie, carissime emitur. Prædictus ager, in quan-
 tum late et profunde effossus fuerit, in tantum
 divina dispositione in anno futuro redintegratus
 reperitur. Juxta Hebron mons Mambre ad radicem
 cujus Terebinthus illa, quæ diu vocatur, id est,
 Hex, aut quercus. Secus quam per multum tempo-
 ris spatium mansit Abraham: sub qua quidem
 tres angelos vidit, et unum adoravit; hospitioque
 susceptos, dignus, prout potuit, fovit et pavit: **C**
 uade primus comedendi via dictus est. Illex præ-
 dicta ex tunc usque ad tempus Theodosii Impera-
 toris, testante Hieronymo, suum esse dilatavit. et
 ex illa hæc fuisse perhibetur, quæ in præsentibus
 videtur, et caro tenetur. Quæ licet
 arida, medicabilis tamen esse probatur in
 hoc, quod, si de ea quis equitans aliquid secum
 detulerit, animal suum non infendit. In Hebron
 primo applicuerunt se, causa terræ explorandæ,
 Caleph et Josue, eorumque socii decem. In He-
 bron Davyd regnavit septem annis et dimidio. De-
 cem milliaria ab Hebron, est lacus Asphaltites
 contra orientem, qui et mare Mortuum dicitur; et

diaboli dicitur, eo quod, instinctu ejus, quatuor
 illæ civitates miserimæ, Sodoma, Gomorra, Se-
 boin, Adama, perseverantes in turpitudine sua,
 igne sulphureo concremata, in lacum illum sub-
 mersæ sunt. Supra lacum in accubitu Judææ,
 Segor, quæ et Bala, quinta de civitatibus illis,
 precibus Lot de subvèrsione et incendio reservata;
 quæ usque nunc ostenditur. In exitu Segor, uxor
 Lot, salis in effigiem mutata fuit: cujus adhuc
 apparent vestigia supra ripam prædicti maris. Mul-
 tum est aluminis, multumque cataranni, quod ab
 incolis reperitur et legitur; et ex mari bitumen
 reperitur et extrahitur, quod Judaice appellatur in
 multis necessarium. Segor autem modo, a compa-
 triotis, oppidum palmæ vocatur. Supra lacum As-
 phaltiten in descensu Arabiæ, Carnaum in spe-
 lunca, in monte Moabitarum; in quem Balach,
 filius Beor, divinum adduxit Balaam ad maledicen-
 dum filiis Israel: qui propter vehemens prærup-
 tum excisus vocatur. Lacus Asphaltites Judæam
 dividit et Arabiam. Arabia, tempore filiorum Israel,
 solitudo erat, et desertum, terra in via et in aquosa.
 In ea quidem detinuit eos Dominus quadraginta
 annis, manna pluens ad manducandum, aqua de
 rupe ducta. In Arabia, Hellum, castrum filiorum Israel,
 locus in deserto, in quo duodecim fontes, et septua-
 ginta palmas, de mari Rubro exeuntes repererunt.
 In Arabia, Vallis Moysi; in qua percussus bis si-
 licem virga, duos aquæ populo Dei reddentem ri-
 vulos; de quibus modo tota illa regio irrigatur. In
 Arabia mons Sinai, in quo Moyses xl diebus, toti-
 demque noctibus, totius cibi expertus, moratus fuit;
 in quo et Dominus Moysi dedit legem, proprio di-
 gito scriptam in tabulis lapideis. In Arabia, præ-
 cessit filios Israel columna ignis per noctem nubes
 vero vallavit eos diebus singulis. In Arabia, xl
 mansiones filiorum Israel. In Arabia, mons Hor, in
 quo sepultus quiescit Aaron. In Arabia, mons Abarim;
 in quo Dominus Moysen sepelivit, cujus tamen
 nusquam apparuit tumulus. In Arabia, mons regalis,
 quem Baldeimus, primus rex Francorum in
 Jerusalem, ad terram illam Christicolis subjuga-

(*) Additur apud Allatium, Anno Domini *MXL*. Cum autem in narrationis decursu Balduini regis mentio (col. 992 C) occurrat, sequitur auctorem no-

strum duodecimo sæculo per terram sanctam iter fecisse. EDIT. PATR.

dam et tuendum regnum David, in castrum firmum reddidit. Arabia jungitur Idumæe in confinibus Bestron. Idumæa, terra Damasci. Idumæa tamen sub Syria. Caput Syriæ quidem Damascus. Idumæam et Phœniciam dividit Libanus. Phœnicia, in qua Sor, id est. Tyrus, Phœnices nobilissima metropolis, quæ Christum, perambulante[m] maritima, ut Syri asserunt, noluit accipere; quæ et, divina testante pagina, tot martyres Deo reddidit, quorum ejus solius scientia minus colligit. Tyrus originem celat tumultatum. Ante Tyrum lapis ille marmoreus, haud modicus, super quem sedit Jesus: manens illæsus, a tempore Christi usque ad expulsionem gentium ab urbe; sed postea defraudatus a Francis et a Venetis. Supra vero residuum illius lapidis, in honorem Salvatoris, ecclesia quædam fundata est. Octo milliaria a Tyro contra orientem, supra mare, Sarpheu, quæ est Sarepta Sidoniorum. In qua quondam habitavit Helias propheta, in qua et resuscitavit filium viduæ, Jonam scilicet: quem prius ipsa hospitio receperat, et charitative foverat ac paverat. Sex milliaria a Sarpheu, Sidon, civitas egregia; ex qua Dido, quæ Carthaginem construxit in Africa. Sexdecim milliaria a Sidone, Berytus opulentissima civitas. In Beryto quædam Salvatoris nostri icon, non multum post passionem ejus ad ignominiam ejus a quibusdam Judæis ridiculose crucifixa, sanguinem produxit et aquam; unde et multum in vero Crucifixo crediderunt, baptizati: quicumque etiam ex stilla iconis peruncti, a quacunque gravarentur infirmitate, sani reddebantur. Arphat, urbs Damasci. Damascus in Syria; de qua historia. Damascus caput Syriæ tenenda metropolis. In ea Damascus construxit Eliezer, servus Abrabæ, in agro illo, in quo Cain fratrem suum Abel occidit. Damasci habitavit Esau, qui et Seir, et Edom Seir pilosus; Edom rufus et rubeus. Ab Edom tota illa terra vocatur Idumæa. De qua in psalmo: *In Idumæam extendam calceamentum meum*¹. Est autem Edom vocata: unde propheta: *Quis est iste, qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra*²? Est autem quædam pars terræ illius, terra Hus, ex qua beatus Job; quæ et Suetæ; a qua Balad Subites; in qua et Theman metropolis. Ex Themans. Eliphat Themanites, in qua et Naamath oppidum; a quo Sophar Naamathites. Hi tres consolatores Job. In Idumæa finibus, duo milliaria a Jordane, fluvius Jaboc; quo transvato Jacob, cum a Mesopotamia rediret, luctatus eacum ange'o; qui de Jacob ei nomen mutavit in Israel. In Idumæa mons Seir; sub quo Damascus. Duo milliaria a Damasco, locus, in quo Saulo Christus apparuit, dicens: *Saul, Saul, quid me persequeris*³? in quo et Saulum claritas de celo non modica circumfulsit. In Damasco baptizavit Saulum Ananias, nomen ei Pauli imponens. In Damasco de muris missus fuit Paulus in sporta,

A persecutoris veritus rabiem. Libanus interpretatur Candidatio. De quo in Canticis: *Veni de Libano, sponsa mea, columba mea*⁴. Ad radicem Libani, Pharphar et Abana, fluvii Damasci. Montes Libani et planitiem archados transiit Abana, mari magno se copulans, finibus illis, quibus sanctus Eustachius, ab uxore sua privatus, et filiis desolatus, recessit. Pharphar per Syriam tendit Reblatam, id est, Antiochiam; labensque secus muros ejus, decem milliaria ab Antiochia in portu Solim ortu scilicet sancti Simeonis, mediterraneo mari se commendat. In Antiochia sedit beatus Petrus septem annis, pontificali decoratus infula. Ad radicem Libani, civitas Paneas sita est, id est, Helymas, quæ et Cæsarea Philippi. Ad radicem Libani, Dan et Jor oriuntur, fontes illi duo, de quibus, sub montibus Gelboe, Jordanis nascitur. In quo Christus a Joanne, præcursore ejus, tertio lapide a Jericho, baptizari voluit; in quo etiam loco vox Patris ejus intonuit, dicens: *Hic est Filius meus dilectus*⁵; et super Jesum descendit ibi Spiritus sanctus in specie columbæ. A montibus Gelboe usque ad lacum Asphaltiten, vallis, per quam Jordanis labitur. Sortus appellatur. Suphon (quod Hebræum est vocabulum) appellatur etiam vallis illa; quæ grandis atque campestris ex utraque parte vallatur montibus contiuis a Libano usque ad desertum Pharan. Dividit autem Jordanis Gallizæam et Idumæam, et terram Bosræ, quæ et Idumææ secunda metropolis. Jordanis descensus interpretatur. Dan fere ab ortu suo subterraneum ducit gurgitem usque ad Meldam, planitiem illam in qua satis patentem suum foras emittit alveum. Planities illa Melda vocatur, eo quod in illa Meldis est. Saracenicæ quidem sonat plataem. Platea Meldæ, Latine autem platea, forum; Meldæ vero vocatur, eo quod Intrante æstata innumerabilis ibi populus, secum deferens omnia venalia, convenit ingensque Parthorum et Arabum milita, ad tuendum populum et greges suos in pascuis illis uberrimis per totam æstatem. Meldan componitur ex Mel, et Dan. Mel Saracenicæ aqua. Dan fluvius, ex planitie Dan prædicta se reddens in fluvium. Suetam peragrat, in qua pyramis beati Job superstes, a Græcis et gentilibus sollemnis habetur. Dan, contra Gallizæam gentium se obliquans ab urbe Cedar cæcis medicabilia balnea spineti plana profluens, Jor copulatur. Jor haud longe a Paneas lacum illius reddit ex se, postea mare Gallizææ, sumens initium inter Bethsaida et Capharnaum. A Bethsaida Petrus et Joannes, Andreas et Jacobus Alphæi. Quatuor milliaria a Bethsaida, Corozain, in qua nutritur Antichristus, seductor orbis. De Corozain et Bethsaida ait Christus Jesus: *Væ tibi, Corozain, væ tibi, Bethsaida*⁶. Quinque milliaria a Corozain, Cedar, excellentissima civitas illa, de qua in Psalmo, *cum habitantibus Cedar*⁷. Cedar interpretatur, in tenebris. Capharnaum in

¹ Psal. LIX 10. ² Isa. LXIII, 1. ³ Act. IX, 4. ⁴ Cant. IV, 8. ⁵ Matth. III, 17. ⁶ Matth. XI, 21. ⁷ Psal. CLX, 5.

dextera parte maris sita est, civitas Centurionis, A
cujus filium in ea sanavit Jesus; de quo sit: *Non
inveni tantam fidem in Israel* ⁹. In Capharnaum
multa alia fecit Jesus, docens in Synagoga. Capharnaum, villa pulcherrima interpretatur, vel villa
pulchritudinis: quæ nobis sanctam figurat Eccle-
siam. Ad quam tum qui de Libano descendunt, id
est, de candore virtutum, ab ea et in ea lucidiores
redduntur. Secundo milliario a Capharnaum, de-
scensus illius montis est, in quo sermocinatus est
ad turbas, et instruxit apostolos suos; in quo et
leprosum curavit. Milliario a descensu illo, locus,
in quo pavit quinque millia hominum ex quinque
panibus et duobus piscibus. Unde locus ille menea
vocatur; quasi locus refectionis. Cui locus subja-
cet ille, in quo Christus post resurrectionem suam
discipulis apparuit, comedens cum eis partem pis-
cis assi supra mare; in quo et Dominus sicco pede
ambulavit, cum circa quartam noctis vigiliam Petro
et Andrea piscantibus apparuit; ubi et Petro, su-
pra ad eum ire volenti, et merso, ait Jesus: *Mo-
dicæ fidei* ¹⁰. Ubi etiam alia vice discipulis suis, in
navi periclitari metuentibus, mare quietum reddi-
dit. In sinistro maris capite, montis in concavo,
Genezaret; locus generans aurum, quod adhuc ab
illis præsentibus sumitur. Milliario secundo a Ge-
nezaret, Magdalum oppidum, a quo Maria Magda-
lena. Hæc autem regio Galilææ gentium est; in
tribu tamen Zabulon et Nephthaim. In superioribus
ejus Galilææ, viginti fuerunt civitates illæ, quæ rex
Salomon Hiram regi Tyri, amico suo, dono dedit.
Secundo milliario a Magdalo, Cenereth, quæ et
Tiberias a Tiberio Cæsare cognominata; quam in
juventute sua frequentare solebat. Quarto milliario
a Tiberiade, Bethulia civitas; ex qua Judith, quæ;
pro gente salvanda, nimis astute peremit Holofer-
nem in obsidione urbis. Milliario quarto a Tibe-
riade contra meridiem, Dothaim, in quo fratres
suos gregem pascentes reperit Joseph; quem et
Ismaelitis, eum odio habentibus, vendiderunt. Duo-
decimo milliario a Tiberiade, Nazareth, civitas Gal-
ilææ, patria Salvatoris, eo quod in ea nutritus
fuit. Nazareth interpretatur flos, vel virgultum;
nec sine causa, cum in ea ortus sit flos, ex cujus
fructu sæculum repletum est. Flos iste virgo Maria
ex qua Gabriel archangelus in eadem Nazareth
Filium Altissimi nasciturum nuntiavit, inquitens:
Ave, Maria ¹¹. De Nazareth dictum fuit: *A Nazareth
potest boni aliquid esse?* Milliario quinto a Naza-
reth, Sephoris civitas, via, quæ ducit Achon. Ex
Sephori mater beatæ Mariæ, Anna, et Hermiana,
sorores. De Hermiana nata est Elizabeth, mater
Joannis Baptistæ. Porro Joachim duxit Annam
uxorem, qui genuit ex ea Mariam, Matrem Domini.
Mortuo Joachim, Cleophas duxit Annam in uxorem,
et genuit ex ea alteram Mariam, quæ fuit mater
Jacobi minoris Alphæi, qui appellatur frater Do-

mini. Defuncto igitur Cleopha, Salome duxit ite-
rum Annam uxorem; de qua genuit tertiam Mariam.
Zebedæus duxit eam uxorem, videlicet tertiam Ma-
riam; quæ genuit ei duos magnos viros, Jacobus
Minorem et Joannem Evangelistam. Et isti nihilo-
minus cognati Domini fuerunt. Præmam Mariam
duxit in uxorem Joseph, qui vocabatur Justus,
secundam Mariam duxit Alphæus. Secundo milliario
a Sephori, Cana Galilææ, contra Orientem; a qua
Philippus et Nathanael. In qua et puer Jesus, cum
matre discumbens in nuptiis, aquam convertit in
vinum. In Nazareth habetur fons exiguus; in quo
in pueritia sua habitare solebat, et inde mini-
strare matri suæ et sibi. Milliario a Nazareth, con-
tra meridiem, mons, qui Præcipitatus dicitur; ex
quo juvenem Jesus præcipitare voluerunt, æmu-
lantes prudentiam ejus; sed ab eis in momento
disparuit. Quarto milliario a Nazareth, contra
orientem, mons Thabor; in quo transfiguravit se
Jesus, apostolis suis videntibus, Petro, Joanne et
Jacobo, Moysæ et Elia; quibus etiam vox Patris
audita est, dicens: *Hic est Filius meus dilectus* ¹².
Secundo milliario a Thabor, contra orientem mons
Hermon. In descensu montis Thabor, obviam
Abrahæ, redeunti a cæde Amalec, Melchisedech
qui et Sem, filius Noe, sacerdos, et rex Salem,
præsentans ei panem et vinum; quod significat
oblationem altaris Christi sub gratia. Secundo
milliario a Thabor, Naim civitas; ad cujus portam
Christus restituit vitæ Alium viduæ. Supra Naim
mons Endor: ad radicem cujus, supra torrentem
Radunum, qui est torrens Cison, ubi cum filio
Deboræ prophetissæ, Barach filius Abinæsem deviat
Idumæos, Sisara videlicet occiso a Jahel, uxore
Heber Cinæi, Zeb autem, et Zebec et Salmana trans
Jordanem persequens, gladio peremit; Barach,
duce eorum in Endor, et sub Endor exercitu cæso.
Iude in psalmo, *Thabor et Hermon* ¹³, etc. Quinto
milliario a Naim, Jezrahel civitas, quæ et Zaram;
ex qua Jezabel, impiissima regina, fuit, quæ abstu-
lit vineam Naboth: quæ et, pro importunitate sua,
de summo palatii sui præcipitata interit: cujus
adhuc pyramis superstes videtur. Juxta Jezrahel,
campus Mageddo; in quo Josias rex a rege Samariæ
subactus occubuit, deinde translatus in Sion et se-
pultus: pro cujus morte fecit Jeremias Lamenta-
tiones. Milliario a Jezrahel, montes Gelboe; in
quibus dimicantes Saul et Jonathas, subacti si-
luerunt. Unde David: *Montes Gelboe* ¹⁴, etc. Se-
cundo milliario a Gelboe, contra Orientem, Sey-
thopolis civitas, Galilææ metropolis, quæ et Be-
thsan, id est, domus solis, vel civitas, supra cujus
muros suspenderunt caput Saul. Quinto millia-
rio a Jezrahel, geminum oppidum illud, a quo
incipit Samaria. Decimo milliario a Samaria,
quæ et Sebaste, id est, Augusta, ab Augusto Cæ-
sare dicta: in qua sepultus fuit paranympus ille

⁹ Matth. viii, 12. ¹⁰ ibid. 26. ¹¹ Luc. i. 28. ¹² Matth. xvii, 5. ¹³ Psal. lxxxviii, 13. ¹⁴ II Reg. i, 21.

et precursor Domini, Joannes Baptista, ab Herode A Bethleem interpretatur Domus panis; nec sine decessu trans Jordanem juxta lacum Asphaltitem in Castello Macherus, et a discipulis suis inde translatus Sebaston, ibique sepultus inter Eliseum et Abdiam: postea exinde assumptum corpus a Justano Apostata, ejus jussu crematum fuisse perhibetur, datis vento cineribus; sed absque capite, quod Alexandriam antea translatum fuerat, postea Constantinopolim, ad ultimam in Gallias pagum Pictaviensem, et absque iudice, quod venientem Iesum ad baptismum indicavit, dicens: *Eccce Agnus Dei* ¹⁴. Iudicem Justum sancta Virgo martyr Alpes tollit Thecla, ubi sub maxima veneratione tenetur in ecclesia Morinensi. Samaria nomen urbis et patriæ. Quarto milliario a Sebaste, Neapolis, quæ et Sichem, a Sichem patre Hemor, qui Dinam filiam rapuit, snibus illis deambulanti. In Sichem vero relata fuerunt ossa Joseph ex Ægypto. In Sichem juxta fontem fabricavit Jeroboam vitulos aureos duos, quos adorari fecit a decem tribubus, quas a Jerusalem abduxerat et seduxerat. Unde unum ex eis posuit in Dan, alium in Bethel. Sichem urbem illam deleverunt filii Jacob, Hemorque peremerunt, dolentes de adulterio Dinæ sororis suæ. Sichem his diebus Neapolis dicitur, id est, Nova civitas, Sichar ante; juxta Sichem prædium, quod dedit Jacob filio suo Joseph. In quo fons Jacob, qui et puteus; supra quem evangelizatur, fessum itinere Iesum, sermonem habuisse cum Samaritana; ubi nunc et ecclesia constructur. Juxta Sichem, terebinthus illa, sub qua Jacob abscondit idola. In Bethel, milliario a Sichem, Luza civitas, in qua per multum temporis spatium habitavit Abraham: ubi et Jacob, dormiens, scalam vidit ad caput ejus, cælum tangentem, angelosque per eam ascendentes et descendentes; et statim evigilans, ait: *Hic locus vere sanctus est, et porta cæli* ¹⁵, erigensque lapidem in titulum, oleamque fundens desuper, appellavit nomen loci illius Bethel, qui primitus Luza appellabatur. In Bethel, angeli præcepto, voluit Abraham immolare Dominum filium suum Isaac. Est autem Bethel collateralis mons Garizim, respiciens montem Hebel, orientem juxta Dan super Sichem. Vicesimo milliario a Sichem quartoque a Jerusalem, via quæ ducit Diospolim, mons Silo, et civitas, quæ et Rama; ubi, arca Domini et tabernaculum ab adventu filiorum Israel manserunt usque ad tempora Samuelis prophætæ et David regis.

Vigesimo quarto milliario a Sichem, decimo octavo a Diospoli, decimo sexto ab Hebron, decimo tertio a Jericho, quarto a Bethleem, decimo octavo a Bersabæe, vigesimo quarto ab Ascalone, totidemque a Joppe, quinto a Ramatha; Jerusalem, sanctissima civitas, Judææ metropolis, quæ et Sion; de qua dictum est: *Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei* ¹⁶. Quæ Ælla ab Ælio Adriano, qui eam construxit. Bethleem, civitas Judææ, quæ et Ephrata.

A Bethleem interpretatur Domus panis; nec sine causa, quia de flore Naareno processit in ea fructus vitæ, de Virgine Maria Filius Dei vivi, videlicet Christus Iesus, qui panis est angelorum, totiusque mundi vita. In Bethleem, juxta locum Nativitatis, præsepe, in quo et ipse latitavit infans Iesus. Unde et propheta: *Cognovit hos possessorem suum* ¹⁷. Ex quo scœnum illud, in quo latitaverat, Romam delatum fuerat ab Helena, et honeste reconditum in ecclesia sanctæ Mariæ majoris. Milliario a Bethleem, refulsit lux pastoribus, Dominum nato, ejus apparente angelo et dicente: *Gloria in excelsis Deo* ¹⁸. In Bethleem nova stella duce, venerunt tres reges ab Oriente, venerati natum Iesum, et, ut Regem angelorum adorarent, præsentantes mystica munera, auro, thus, et myrrham. In Bethleem ejusque snibus, decollari jussit Innoçentes Herodes: quorum pars maxima, contra meridiem, secundo milliario a Bethleem, secundo a Thecua, sepulta quiescit. Quarto milliario a Bethleem, contra meridiem, est ecclesia beati Pareto-
 C
 lli; ubi et, ipso transeunte de hoc mundo, monachi ejus, quibus ipse pastor præfuerat, cum eo pariter agonizaverunt; quod adeo devote præstiterunt, eo quod pater eorum plus exultaret; nec post eum in mundo vivere volebant, ita ejus amore fervebant; quorum singulorum compagine in ecclesia videri possent, modo illo quo se habuerunt in desolatione patriæ eorum agonizantis, translati postea in Jerusalem. In Bethleem, in basilica hand longe a præsepio, requiescit corpus beati Hieronymi, nunc quidem Romæ, ubi etiam in ecclesia sancti Nicolai requiescunt corpora sanctorum Pauli et Eustachii; quibus ipse Hieronymus scribit. Milliario a Bethleem, via, quæ ducit Jerusalem, Nablata, locus, in quo, cum peperisset Benjaminum, Rachel occubuit; ibique eam Jacob, viro suo, tumulata quiescit: cujus in tumulo supponit Jacob duodecim lapides non modicos, in testamento duodecim filiorum suorum, cujus adhuc pyramis a transeuntibus videtur. Jerusalem, gloriosa Judææ metropolis, juxta philosophos in medio mundi sita est. Regnavit autem David in ea triginta duobus annis cum dimidio. Est quidem in Jerusalem mons Moria super quem David, videns angelum percutientem evaginato gladio, qui populum Dei graviter cædebat, timens, ne in se et in urbem ulcisceretur, quod in populo numerando deliquerat, primus in terram corruit, vere poenitens, graviterque se affligens, et a Domino exauditus, veniam meruit; de quo ait Dominus: *Inveni sicut juxta cor meum* ¹⁹. In monte Moria, regnante David, florebat arca Ornan Jebusæi, a quo et ipse David eam emere veluit ad constituendam ibi domum Domini, eo quod misericordiam loco illo consecutus est, et eo quod angelus Domini, ei parcens, urbi restiterat, sunt qui dem, sed vetitum fuit a Domino, ne intrmitteret

¹⁴ Joan. 1, 29. ¹⁵ Gen. xxviii, 17. ¹⁶ Psal. lxxxvi, 3. ¹⁷ Isa. 1, 3. ¹⁸ Luc. 11, 14, ¹⁹ I Reg. xiii, 14.

se inde, quia vir sanguinis erat. Ergo quas ad hoc præparaverat expensas, Salomoni filio suo, cui a Domino concedebatur, tradidit, quatenus inde domum Domino construeret. Ædificavit rex Salomon Domini templum, id est, Bethel, et altare: quæ et dedicavit incomparabili sumptu: petens a Domino, quod, quicumque de quocunque Dominum consuleret, in eo exaudiri mereretur, quod concessum fuit a Domino. Ergo domus Domini, domus consilii. Illud autem, pro incontinentia principum et populi, exspoliavit Nabuchodonosor per Nabuzardan, principem coquorum suorum, tempore Sedechiæ regis, ipsumque privavit urbe, totumque quod pretiosum fulgebat in æde et in urbe, tulit, sibique præsentari jussit in Babylonem, et populum. Paulo post quidem Phrao Nechao templum delevit et urbem. Modo vero, ne relatori videatur absurdum, auditori tædiosum, sub quibus et a quibus restitutiones et destructiones primi et secundi et tertii templi commissæ, hoc de præsentari Bethel, propt̄ verius queam, elucidare conabor. Revera de hoc Bethel, sub quo et a quo principe restitutum sit, fere ignoratur. Quidam enim, sub Constantino imperatore, ab Helena matre sua reædificatum fuisse perhibent, pro reverentia sanctæ crucis per eam repertæ; alii ab Heraclio imperatore, pro reverentia ligni Domini, quod de Perside triumphans attulerat; alii a Justiniano Augusto; alii a quodam admirando Memphis Ægypti, pro reverentia Allahihy, id est, summi Dei, etiam ad primum colendum. Ab omni lingua reverentè veneratur præsens hoc templum, quantum prædicatur. Cujus in penultimo, octavo die natalis sui, puer circumciscus est; præputium ejus, Jerusalem in templo de caelis, ab angelo, Carolo Magno regi præsentatum fuit, et ab eo delatum in Galliam Aquisgranum: postea quidem a Carolo Calvo translatum in pagum Pictaviensem, apud Carnosiam, in ecclesia, quam ibi in honorem Salvatoris construxit, et regis bonis amplissimis sub monachali religione locupletavit, quod ex tunc usque modo ibi solemniter veneratur ipsa præsentati suo Jesus a matre sua præsentatus est, et receptus a beato Simone, dicente: *Nunc dimittis servum tuum, Domine*²⁰. De templo ipso liberavit adulteram ab accusantibus eam, dicens: *Qui sine peccato est*²¹, etc. Ista adultera fuit de tribu Nephtalim, filia Segor. In templo isto laudavit munus pauperulæ, quod in gazophylacio posuerat; quæ totum, quod habebat, attulerat. In templo isto, dum moraretur Jerusalem, docebat Judæos, licet eum æmulantes. Supra pinnaculum templi statuit Jesum diabolum, tentans eum; et dicens: *Si Filius Dei es*²², etc. De templo præcipitatus fuit divus Jacobus, primus sub gratia pontifex in Jerusalem. In templo isto nuntiatum fuit, ab angelo, Zachariæ, natale filii sui Joannis Baptistæ, feria sexta, hora secunda. Inter templum et altare Zachariæ, filius Barachiæ, mar-

tyr occubuit. Supra templum hoc in veteri Testamento sanctificare solebant turtures et columbas: quod a Saracenis postea immutatum est in horologium, et adhuc videri potest. Per Speciosam portam templi transiens Petrus cum Joanne, respondit petenti ab eis: *Quod autem habeo, hoc tibi do*²³. In Jerusalem Probatica piscina; quam, tempore Jesu, certis temporibus movere angelus Domini solebat; quicumque infirmus autem post motionem intrabat, sanus fiebat, a quacunque detinebatur infirmitate. Probaton Græce, pecus Latine, eo quod in sacrificiis solebant inde ablui extra pecudum. Erat quippe rubea ex hostiis; quæ ibi immolabantur. In Probatica ista languentem sanitati restituit Jesus, dicens ei: *Tolle grabatum tuum*²⁴, etc. In medio Jerusalem, excitavit a morte puellam Jesus, sub Salomonis regia, in accubitu Sion. In Josaphat, natatoria Siloe: ad quam Christus cæcum, ab eo illuminatum, misit, ut ex ea lavaret oculos suos; qui abiens, lavit, et vidit. Siloe, missus interpretatur. Siloe, secundum traditionem majorum, ex Silo manare dicitur. Unde Isaias: Siloe cum silentio gurgitem suum ducit; quia subterraneum. Juxta Siloe exstitit quercus Regel; sub qua beatus Isaias sepultus quiescit. In valle Josaphat, sub acuta pyramide, rex idem Josaphat sepultus quiescit. In valle Josaphat sepultus est beatus Jacobus, indeque translatus Constantinopolin. Secundo milliario a Jerusalem, via, quæ ducit Sichem; mons Sebauth in tribu Benjamin. Milliario a Jerusalem, in accubitu montis Oliveti, contra Asphaltiten, Bethania: quæ collateralis est monti Oliveti. Mons Oliveti, mons offensionis, et continuus. Dividit autem eos via, quæ de Josaphat per Bethphage ducit. Dicitur est autem mons offensionis, eo quod rex Salomon in eo idolum Molocho adoravit. Bethania est oppidum illud, in quo Simon leprosus sæpe Jesum recepit in hospitem; cui devote ministrabant Maria et Martha. Bethaniæ Maria cum lacrymis rigans pedes Jesu, suisque crinibus extergens, et ungens unguento, suorum veniam meruit peccatorum. Bethaniæ Christus Martham laudavit, et Mariam, Martham, in ministrando sollicitam; Mariam, in verbis ejus sollicitam: quarum precibus et lacrymis commotus, fratrem earum Lazarum in monumento jam quatruiduanum, vitæ restituit. Bethania, domus obedientiæ interpretatur. Bethphage, quæ et vitulus sacerdotum, domus buccæ vel maxillarum interpretatur. Mons Oliveti, mons tribuaris, vel sanctificationis. Vallis Josaphat, vallis judicii. Jerusalem, visio pacis. Sion, speculum, vel speculatio. Per hunc tramitem ascendit Jesus Hierosolymam, sedens super asinam, die, qua celebratur ramus palmarum. Sic et quisque catholicus angeli summi consilii debet incedere, et adire præsentiam sacerdotum, qui Dei verbum ruminant; ut ab eis corrigatur, et instruat, coque consilio ejus doctrinæ se-

²⁰ Luc. 11, 29. ²¹ Joan. viii, 7. ²² Matth. iv, 3.

²³ Act. 11, 6. ²⁴ Marc. 11, 9.

hinc vallem iudicii, id est, contritionem sanæ compunctionis, in conspectu, videlicet qui se affligit, per portam Orientalem digne introiturus sanctam Jerusalem, cœlestem Sion, stola iucunditatis decorandus. Monte Sion lavit Jesus pedes discipulorum suorum, dicens eis: *Sic facite in meam commemorationem* ²². Monte Sion cœnavit Jesus cum discipulis suis, dans eis in pane corpus suum ad manducandum, et in vino sanguinem suum ad bibendum: quod est viaticum nostræ redemptionis. Monte Sion, in cœna supra pectus Domini beatus Joannes recubuit, de fonte sapientiæ potans. Monte Sion, Judæ, proditori suo, in cœna Christus buccellam panis intulit. Monte Sion ait Jesus: *Mecum est in mensa, mecum intingit manum in paropside, qui me traditurus est* ²³. Cui Judas: *Numquid ego sum, Rabbi?* Jesus respondet ei: *Tu dicis* ²⁴. Ad sinistram montis Sion, super agrum peregrinorum, qui et Hakeldama, id est, ager sanguinis, secus viam, quæ ducit Ephrata, Mons Sion, in quo rex Salomon unctus, regni diadema recepit. In Jerusalem vendidit Jesum Judas hora vespertinæ. In accubitu montis Oliveti contra orientem trans Cedron, factu lapidis a Gethsemani, oravit Christus ad Patrem suum, dicens: *Pater, si fieri potest, transseat a me calix iste* ²⁵; ubi ex timore carnis, sudorem fudit quasi sanguinem; ubi et ait Petro: *Non potuisti una hora vigilare mecum* ²⁶? Deinde Gethsemani regressus est. Judas autem traditor, accepto jam pretio, ad id quod de Jesu Judæis spondidit, signum dederat cohorti: *Quemcumque osculatus fuero* ²⁷, etc. Quem, cognitum fraudis osculo, viactum ducunt in Sion, ad Pilati prætorium. Ubi et Petrus ter eum negavit: unde et, galli cantu pie reminiscens verbi Jesu, vere penituit, flevitque amare; et fugiens in cavernam, quæ modo Galli cantus appellatur, vulgariterque Galilææ via, quæ descendit Josaphat, sub porta montis Sion. Monte Sion Jesum opprobriis afflictum, verberibus cæsum, catenis tentum, ac derisum, crucis suæ bajulum, Pilati jussu, Judæorum impulsu, in Golgotha, quod est Calvariæ locus, tunica exutum, felle et aceto potatum, crucis patibulo suspensum neci dederunt. Locus, inquam, Calvariæ dictus, eo quod in eo calvari, id est, damuari rei solebant. Calvariæ dum in cruce pateretur Jesus, Matrem suam amico suo commendavit ut virginem virgini Matri, dicens: *Ecce filius tuus* ²⁸, etc. Calvariæ dum in cruce pateretur hostia mundi, latroni pendenti ad dexteram, ab eo petenti veniam, stolam immortalitatis promisit: crucis in patibulo, perforatus lancea, sanguinem emisit et aquam, ex quorum stilla aperti sunt oculi Long'ni, qui eum percusserat. Sub loco Calvariæ ad dexteram, in introitu Ecclesiæ, locus, in quo Joseph impetravit a Pilato corpus Jesu, sublatum de cruce lavit reverenter garis

et aqua; et aromatibus condidit, involutumque in sindone munda, haud longe sepelivit in horto, in monumento, quod novum sibi de rupe sculpserat. Inde descendit ad inferos ad redimendum hominem: inde resurrexit, verus leo de tribu Juda, morte subacta ibi: et angelus Domini sanctis mulieribus apparuit, jam ab ostio monumenti lapide revoluta, et, Jesum vere resurrexisse nuntians, ait: *Ite, et dicite discipulis ejus, et Petro, quod præcedet vos in Galilæam* ²⁹. Sub loco Calvariæ, in capite Ecclesiæ, ab Helena crux Domini reperta est. Secundo milliario a Jerusalem, contra Jerusalem crevit arbor illa dignissima, in qua verus ille leo pendit, qui morte sua mortem delevit, vitam mundi reparans. Unde propheta: *O mors, ero mors tua* ³⁰, etc. De carcere vero, et medio mundi, fabulatorie prædicatur; cum utriusque loci dignitas satis reverenda sit. Locus, inquam, qui modo Carcer Christi dicitur, in passione Jesu campestris erat; sed in Jea moram habuit, quandiu machinabantur ei crucis suspendium. Ulo quidem loco, secundo manifestavit se Jesus Mariæ Magdalenzæ, cum rediret ab inferis. Eadem die jam declinante ad vespertinam, sub peregrini specie latitans, apparuit duobus discipulis in via, sub conquestu de morte illius tendentibus Nicopolin, id est, Emmaus oppidum, septimo milliario a Jerusalem: quem et ibi receptum in hospitem recognoverunt in fractione panis; et statim disparuit ab eis. Monte Sion apparuit apostolis omnibus, absque Thoma, januis clausis, dicens eis: *Pax vobis* ³¹. Monte Sion, octava die, Thomæ cum illis, januis clausis omnibus, vulnera sua palpanda obtulit. Cui ait Thomas: *Dominus meus, et Deus meus* ³². In Galilæa secus mare, et in mari discipulis suis ter se manifestavit. Quadragesimo die, in monte Oliveti, susceptus a nube, manibus erectis, caelos ascendit. Quadragesimo die, qui nobis jubileum annum, id est, æternam libertatem figurat, apostolorum corda suorum inflammantem, sanctum remisit Spiritum Paracletum. Monte Sion Virgo, Jesu Mater, transit de mundo, et in Josaphat ab apostolis sepulta fuit; inde a Filio suo supra choros angelorum exaltata. Monte Sion David rex, et Salomon, alique reges Hierosolymitani, sepulti quiescunt. Ante portam Jerusalem, quæ respicit occasum, urbs sancta Israel, saxis obrutus beatus Stephanus protomartyr obiit, inde translatus in Sion, et sepultus inter Nicodemum et Habbilon, et Gamalielam; postea Constantinopolin: Romæ ad ultimum beato Laurentio contumelatus. Unde et in tumulo scribitur: *Quæ Sion occidit nobis bis austram misit*. Ante portam Jerusalem, juxta locum qui respicit meridiem cavea illa, in qua leo quidam, jussu Dei omnipotentis, martyrum fere duodecim millia sub Cosroe perempta, una nocte detulit: unde et caverna leonis dicitur. Sexto

²² Luc. xxi, 19. ²³ Matth. xxvi, 23. ²⁴ Ibid. 25. ²⁵ Ibid. 29. ²⁶ Ibid. 40. ²⁷ Ibid. 48. ²⁸ Joan. xi, 26. ²⁹ Matth. xxviii, 7. ³⁰ Osce xiii, 14. ³¹ Luc. xxiv, 36. ³² Joan. xx, 28.

milliario a Jerusalem, via, quæ ducit Ramatha, A mons Modin; ex quo Mathathias, pater Machabæorum; in quo sepulti quiescunt, eorum adhuc apparentibus tumulis. Octavo milliario a Modin, via quæ ducit Joppen, Lidda, quæ et Diospolis: in qua corpus beati Georgii sepultum fuisse manifestatur. Milliario a Ramatha, tertio milliario a Bethleem, Thecæ oppidum, ex quo Amos propheta: qui et ibi sepultus quiescit. Quarto milliario a Jerusalem ad austrum, oppidum illud, in quo morabatur Zacharias tunc temporis, cum Mater Jesu Maria, festinans, jam habens in utero Filium Dei, venit ad salutandam Elisabeth, cognatam suam, quæ erat gravida Joanne Baptista; quem ibi et natum fuisse perhibent. Decimo tertio milliario a Jerusalem contra boream, Jericho, ex qua Rahab meretrix, quæ hospitio suscepit et pavit celavitque quatuor exploratores terræ promissionis. Ex qua Zachæus statura pusillus, audens Jesum, partes illas perambulantiem, sycomorum arborem ascendit, et, ut Dominum videret, et cum eo loqueretur, se indicavit, petens veniam; ex qua et pueri, qui beatum Elisæum, Hierosolimam ascendenti, deriserunt exclamantes: *Ascende calve, ascende calve* ³⁶. Secundo lapide a Jericho ad austrum, est desertum, quod Quarantena vocatur, in quo Jesus quadraginta diebus totidemque noctibus jejunavit, eumque ibi esurientem tentans diabolus, ait: *Dic, ut lapides isti panes fiant* ³⁷. Secundo milliario a Quarantena contra Galilæam, mons excelsus ille, in quo iterum diabolus tentavit Jesum, ostendens ei omnia regna mundi, et inquires: *Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me* ³⁸. Sub Quarantena, fontis illius rivulus, quem beatus Elisæus, ejus sanata sterilitate, de amaro potabilem reddidit. Ante Jericho, secus viam, cæcus mendicus, audiens quod Jesus transiret, clamans: *Jesu, fili*

David, miserere mei ³⁹, ab eo illuminari meruit, tam interius quam exterius. Tertio milliario a Jericho, secundo milliario a Bethagla, quod interpretatur *locus gyri*, eo quod ibi more plangentium circumissent funera Jacob, filii ejus et gens sua, referentes eum de Ægypto in Hebron. Engaddi in tribu Juda, ubi abscondit se David in solitudine, quæ est in aulone Jericho, hoc est, in regione illa campestris, de qua supra diximus. Vocatur vicus ille pergrandis Judæorum. In Galila juxta mare Mortuum, balsamum afferri solebat et oriri. Unde et vineæ Engaddi nuncupantur. Octavo milliario a Nazareth contra Carmelum Chiam mons; ad radicem ejus, juxta fontem, Lamech, pater Noe, sagitta sua peremit Cain, arcuque suo ducem suum. Unde furor repletus, et iratus, ait: *Occidi virum in vulnus meum, et adolescentulum in litorem meum* ⁴⁰. Tertio milliario a Cain monte, mons Carmeli, de quo in Canticis: *Collum tuum, ut Carmelus* ⁴¹; in quo et per multum temporis spatium conversari voluit beatus Elias, ejusque discipulus cum eo, beatus Elisæus. Septimo milliario a Nazareth contra Geninimum, Gaver, locus in quo Jehu rex Israel percussit Ochoziam regem Judææ. Decimo sexto milliario a Nazareth contra orientem supra mare Galilææ, Gergesa, viculus ille, in quo Salvator eos qui a dæmonibus vexabantur, sanitati restituit; ex quo et in mari porci præcipitati obiere. Decimo sexto milliario monte Carmeli contra meridiem, Cæsarea, Palæstina metropolis, ex qua Cornelius centurio, quem in ea baptizavit beatus Petrus, et creavit in episcopum: in qua et turris Stratonis, quam Herodes contra adventum Augusti Cæsaris construxit de albo marmore; et turrim, quæ supereminet Hierosolymis, ipse Herodes, quæ et turris David dicitur, Josepho attestante, fabricavit eamque Antoniam vocavit.

³⁶ IV Reg. II, 23. ³⁷ Matth. IV, 3. ³⁸ Ibid. 9. ³⁹ Matth. IX, 27. ⁴⁰ Gen. IV, 23. ⁴¹ Cant. VII, 5.

POST MEDIUM SÆCULUM XII

THEODORUS PRODROMUS

NOTITIA

(Ex Leone Allatio *De Theodoris* num. CXVI, ap. Mæium in *Bibl. Nov. Patr.* tom. VI.)

Theodorus Prodromus, sive Ptochoprodromus, ita enim sæpissime in manuscriptis exprimitur, Christianis parentibus ortus, bonis piisque disciplinis instruitur. Ipse enim de se dicit:

Ὁς πατέρων μὲν ἐξέφυον θεοφρόνων,
καὶ πλείων ἐκ τῶν πραγμάτων πιστουμένων
καὶ κλήσσει μάλιστα χριστωνυμίας·

Πάππου γὰρ εὐμοιρῆχα Προδρομῶνύμου,
Καὶ θεῖον ἔσχεν Χριστὸν ὀνομασμένον
Ἐῆς βασιτικῆς πρόεδρον, ἀδερὸν ἐν λόγοις,
Ἐφ' οἷς ἀνυχθεὶς εὐσεβῶς ἀνετράφη.

Quibusdam non placet illud εὐσεβῶς, quod errori Græcorum de Spiritu sancto videatur addictissimus. Ipse ad Baream :

Ὁ μὲν Λόγος, νοῦ γέννα τοῦ παναιτίου,
Πανάγιος καὶ Πατὴρ ἐκ παναγίου,
Τὸ Πνεῦμα δ' ἐκπόρευμα, καὶ πρόβλημα νοῦ.

Alibique dicit de eodem, Πατὴρ ἐκ μόνου. Quinimo singulari opusculo hoc idem contra Latinos defendit, ut infra videbimus. Præpositum nonini Theodoro adjunctum τοῦ κυροῦ, qui ejus epigrammata ediderant, *Cyri Theodori Prodromi*, interpretati sunt, nomen esse proprium arbitrati. Quos optime refellit Gilbertus Gaulminus in Adnot. ad eundem Prodromum, cap. 1. Est enim κυρὸς nuperis Græcæ scriptoribus loco κύριος, ut Latinis eodem sæculo *dominus* pro dominus : quod etiam potius κύρ, vel κύρις, corruptius extulerunt, probatque eandem vocem sic perperam acceptam in omnibus linguis. Fuit variae eruditionis vir, scripsitque varia in omni genere scientiarum. Illius edita sunt epigrammata Græca cum aliis quibusdam, quæ sunt : *Argumenta, seu capita utriusque Testamenti tetrastichis iambicis senariis, et heroicis, quæ ubique iambicis ejusdem sententiæ subnectuntur, non quidem in omnes libros; sed in Pentateuchum, Josue, Judges, et Reges. Item in quatuor Evangelia, et Acta apostolorum. Tetrasticha item iambica, et heroica, in tres sanctos hierarchas Gregorium, Chrysostomum, et Basilium. Elegi, quibus alloquitur Paulum apostolum. Pares ad Gregorium theologum, alii in magnum Basilium, alii in Gregorium Nyssenum, alii in sanctum Nicolaum. Exilium amicitiae senarils scriptum. In Providentiam. Versus expostulatorii in Baream, a quo temere nominatus fuerat hæreticus. In imaginem vitæ. Basilicæ apud Bebelium anno 1536. Hæc eadem omnia in manuscriptis Italicis habentur et correctiora, et ampliora, quibus non nemo suffultus novam editionem non Inglorie moliri posset. Habentur quoque manuscripta in Bibliotheca regia Scoriaci. Illius epigrammata Græca, Joannes Ribissus in Latinam linguam transtulit, et Genevæ excudit Crispinus. Dialogus *De amicitia* iambicis trimetris scriptus, Græce et Latine interprete Conrado Gesnero editus est Basilicæ post Joannis Stobæi sententias in fol. In his tamen quemadmodum et in reliquis aliis accuratior quantitatis syllabarum ratio desideratur.*

Ejusdem dissertatio, qua veteris poetæ versiculum, quo paupertati sapientiam attribuebat. exagitat : nempe ἀνατροπὴ τοῦ σοφίην πνήθῃ εὐλαχεν. *Refutatio argumenti : Pauperis sophiam naeta est, ex regii bibliotheca deprompta, edita est Græce et Latine cum notis per Fredericum Morellium Lutetiæ in-8. An auctor hujusce dissertatiunculæ idem sit cum κυρῷ Prodromo ἐπιροῦ, cujus piorum carminum ἐκλογὰι de oraculis utriusque Testamenti exstant, incertum sibi esse nec satis compertum fateatur idem Morellius. Et eundem esse, fortasse aliquem collecturum, quod in exordio fateatur, se a pueris poetæ amore ac reverentia prosecutum, exemplo Platonis. At cur pius poeta oratorem agens sola profanorum scriptorum auctoritate crebro usus, sanctorum auctorum, quos digitis callebat et aure, ne γὰρ quidem nominasset, hoc illi rem vertit in dubium. At sciat auctori contra profanos scriptores agenti, eosque exagitantem inopportunum visum fuisse ex sacris, quibus illi animum non advertunt, refellere, et præcipue nulla eum compellente necessitate. Scripsit ut libuit. Attamen epopœum et oratorem eundem esse probant plane, quæ infra recensebimus illius opera ; necnon omnes manuscripti codices, qui hanc dissertatiunculam inter alia ejusdem monumenta accensent.*

Ejusdem *Rhodanthes et Diosiclis amorum libri IX* Græce et Latine, Gilberto Gaulmino interprete editi sunt Parisiis apud Fusanum de Bray 1625, in-8. Ita tamen interpretatur Gaulminus, ut non ea quæ Prodromi sunt, sed sua et suo modo digesta comptaque reddat, addiditque in eundem adnotationum librum. Adnexit ejusdem dialogum *amarantum, sive senilem amorem, soluta oratione scriptum Græce, et sua interpretatione Latinum. Græca amorum habuit ex bibliotheca Palatina descripta manu Salmasii; quæ decessit, curante senatore Peirescio, ex Vaticano codice : septemque diebus, ut ipse tradit, Latina fecit. Amarantum ex Vaticana bibliotheca descriptum communicavit idem Peirescius. Et hæc quidem edita sunt. Multo plura inedita sunt, quæ suo ordine ut possumus, digeremus potissimum ex bibliothecis Italicis. Et primum quidem soluta oratione complura scripsit. Quæ ipse videre potui sunt. Ἐρωτήματα γραμματικὰ πρὸς τὴν σεβαστοκρατορίσσαν. *Erotemata grammatica ad sebastocratorissam. P. Καθὼς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, φιλολογωτάτη μοι βασιλίδων, ἀπὸ διαφόρων μερῶν. Hinc exprimitur error in indice manuscripto bibliothecæ regie Scoriaci, ubi scribitur : Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου ἐξηγησις εἰς τὴν γραμματικὴν τοῦ Μοσχοπούλου. Theodori Prodromi explicatio in grammaticam Moschopuli. Moschopulus enim multo recentior est. Nisi alius nobis recentior Theodorus Prodromus : una scatur, vel Moschopolus Moschopulo Manuele antiquior. Παροιμίαι διάφοροι κατὰ ἀλφάβητον μετὰ τῆς ἐπιρησιας. Proverbia varia alphabeti ordine digesta cum expositione. P. Ἀσυδηνὸν ἐπιφόρημα τὸ ἀη-**

δέξ. Ἐπιστολαί, *epistolae* I. Τῷ Ἐφόρῳ, *Ephoro*. P. Ἡμεῖς μὲν, ὀλίγα μοι καὶ σοφωτάτη. II. Τῷ λογοθέτῃ κυρῷ Στεφάνῳ τῷ Μέλῳ (1). *Logothetæ domno Stephano Meldæ*. P. Εἶτα σύ μοι λέγε τὸν Ὑμηττόν. III. Τῷ ὄρφανοτρόφῳ καὶ νομοφύλακι εἰς τὴν κατασχοῦσαν λοιμωξίν. *Orphanotropho, et nomophylaci de vexante eum canina fame*. P. Ἐκ κοιτίας ἕδου τοῦτο δὴ τὸ προφητεούμενον. IV. *Eidem*. P. Πότε ἤξω, θαυμαστὰ δέσποτα. V. *Eidem*. P. Τὴν χθὲς, θεοειδέστατε δέσποτα. VI. Τῷ μητροπολίτῃ Τραπεζοῦντος. *Trapezuntis metropolitæ*. P. Τίς εἰμι καὶ τίνων, ἰερεῖ μου καὶ θεοῦτα. VII. Θεοδώρῳ. *Theodoro*. P. Ὁφείλω, ἀδελφική μου καὶ φίλη ψυχῇ. VIII. *Eidem*. P. Τοῦτ' ἐκεῖνο, φίλα Θεόδωρε, κάπλι σὸς περιῆλθε. IX. *Lizici*. P. Οὐκ ἀγαθὸν σε παῖδα. X. *Eidem*. P. Ὑπέρφου, Λιζιζ, ἐξ ὄσης ἡμᾶς. XI. *Myiæ*. P. Φαῖν αἱ παπειραμένοι, καὶ ἐγὼ πείθομαι. XII. *Eidem*. P. Τοῦτ' ἐκεῖνο γλώσσα πνεύσα μένος Ἀθηναίου κυρῶς. XIII. *Eidem*. P. Σὺ μὲν ἡμῖν τὰς παρυπάτας καὶ τὰς ὑπάτας (2).

Πρὸς Γρηγόριον μοναχὸν καὶ καθηγούμενον τῆς ἐπὶ Ὄξεια νήσῳ σεβασμίας μονῆς τῶν Βουλγάρων ὅτε ἤλθε πρὸς τὸ νησίον ὁ ἀγιώτατος ἡμῶν δεσπότης ἀπὸ τοῦ πατριαρχείου ἀβρωστίστας, καὶ παραιτησάμενος. *Ad Gregorium monachum et abbatem venerandi monasterii Bulgarorum, in Oxia insula siti, cum ad insulam venisset sanctissimus dominus noster ex patriarchio post morbum et abdicationem*. P. Οἴμοι θεσπίσειε καὶ σοφὲ μου πάτερ.

Oratioes et alii tractatus. I. Εἰσιτήριος τῷ ὄρφανοτρόφῳ, καὶ νομοφύλακι, καὶ (3) τὴν τοῦ ὄρφανοτρόφου ἀξίαν λαμβάνοντι. *In orphanotropho et nomophylaci ingressu oratio, cum nomophylaci dignitatem acciperet*. P. Πότερο; ποτέρῳ σοι, θεοῦτατε δέσποτα, τὸν εἰσιτήριον ἔσομαι. II. Εἰς τὸν Καίσαρα ἢ ὑπὲρ πρασίνου. *Ad Cæsarem pro prasini coloris factione*. P. Χρωμάτων περὶ καὶ φύσεως αὐτῶν, καὶ γενέσεως. III. Μὲρς τοῦς διὰ πένταν βλασφημοῦντας τὴν Πρόνοιαν. *Ad eos qui propter paupertatem adversus Providentiam blasphemant*. P. Τιμολέων, ὁ Τιμοδήμου, Κορινθίων πολιτῆς. IV. Ἀμαθῆς, ἢ παρ' ἐαυτῷ γραμματικῶς. *Imperitius, aut apud se ipsum grammaticus*. P. Μαρσοῦαν δὲ εἰ τις ἤρετο τὸν αὐλητὴν. V. Φιλοπλάτων, ἢ σκυτοδέφης. *Amicus Platonis, sive Coriarius*. P. Εἶεν, ὦ παῖ Ἀρίστωνος, καλῶς μὲν εἶ. VI. Δήμιος, ἢ ἰατρῆς. *Carnifex sive medicus*. P. Εἰ ἂν ἦν ἄνθρωπος οὐκ ἂν ἤλγειν. VII. Βίων πράσις πολιτικῶν καὶ ποιητικῶν. *Venditio vitarum hominum politicorum et poetarum*. P. Τὸν μὲν τόπον, ὦ Ἐρμῆ, καὶ τὰ βάρβεια. VIII. Εἰς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννην. *In patriarcham Constantinopolitanum Joannem*. P. Πῶς πότε ὑπονοεῖς ἔχειν περὶ ἐμῆ. IX. Λόγος εἰς τὸν Πορφυρογέννητον κυρῶν Ἰσαάκιον τὸν Κομνηνόν. *In Porphyrogenitam domnum Isaacium Comnenum*. P. Οὐ φθάνω σοι τοῦ ἐγκωμίου καρποφορῶν τὸ προέμιον. X. Ἐπιθαλάμιος τοῖς τοῦ εὐτυχιστατοῦ Καίσαρος υἱοῖς. *Epithalamium felicissimi Cæsaris filii*. P. Ἐδέησε καὶ τριχῶν αἰγείων τῇ πάλαι σκηνοπηγίᾳ. IX. Εὐχαριστήριος τῷ νομοφύλακι, πρωτεκδικῶ καὶ ὄρφανοτρόφῳ κυρῷ Ἀλεξίῳ τῷ Ἀριστηνῷ. *Gratiarum actio nomophylaci protecdico, et orphanotropho domno Alexio Aristeno*. P. Εἶτα τραγωδοὶ μὲν καὶ διθυραμβοποιεῖ. XII. Ὑπὲρ τῆς γλώττης τοῦ ὄρφανοτρόφου καὶ νομοφύλακος Ἀλεξίου τοῦ Ἀριστηνοῦ. *De lingua orphanotropho et nomophylaci Alexii Aristeni*. P. Ὑπὲρ τῆς τοῦ νομοφύλακος γλώσσης; ὁ λόγος. XIII. Μονωδία εἰς τὸν Πορφυρογέννητον καὶ σεβαστοκράτορα Ἀνδρόνικον τὸν Κομνηνόν. *Monodia in Porphyrogenitam et sebastocratorem Andronicum Comnenum*. P. Σκηναὶ καὶ γραφαὶ πνυθῆρις. XIV. Μονωδία εἰς σεβαστὸν καὶ λογοθέτην Γρηγόριον τὸν Καματηρόν. *Monodia in sebastum et logothetam Gregorium Camaterum*. P. Τίνι, ὦ παρόντες, ἐργασάμενη προτέρῳ τὴν μονωδίαν. XV. Μονωδία εἰς τὸν ἀγιοθεοδωρίτην Κωνσταντίνον. *Monodia in sanctum a Deo datum Constantinum*. P. Εἰ τοὺς ἀγαθοὺς ἐφεταί: θρηνεῖν ἀπολιπόντας. XVI. Μονωδία εἰς τὸν ἱερώτατον μητροπολίτην Τραπεζοῦντος κυρῶν Στεφάνον τὸν Σκυλιτζην. *Monodia in sanctissimum metropolitam Trapezuntis domnum Stephanum Scyllitam*. P. Ἄρτι πρώτως ἠσθόμενη φίλον ἀποβιζλῶν.

Ἄπορίας ἀπὸ τῶν πέντε φωνῶν. Ἐνόδημος ἢ φωναί. *Dubia ex quinque vocibus. Xenodemus sive voces*. P. Εἶεν, ὦ παῖ Ἀριστάνδρου, Θεοκλέο; δὲ τινος φήμην.

Περὶ τοῦ μεγάλου, καὶ τοῦ μικροῦ, καὶ τοῦ πολλοῦ, καὶ τοῦ ὀλίγου, ὅτι οὐ τῶν πρὸς τί εἰσιν, ἀλλὰ τοῦ ποσοῦ. *Magnum et parvum, multum et paucum non pertinere ad relationem, sed ad quantitatem*. P. Τίνι δὲ ἄλλῳ ἢ λόγῳ τὰ λογιζόμενα.

Παράφρασις εἰς τὰ ἕστερα τῶν ὑστέρων ἀναλυτικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους. *Paraphrasis in posteriora Analytica Aristotelis*. P. Οὐτε τῆς Ἀριστοτέλους μεγαλοφίας, οὐτε τῆς ἡμετέρας οὐθενείας. *In bibliotheca regia Scoriaci, et imperatoria Vindobonæ. In eadem regia habetur ejusdem Expositio in Psalmos*.

Περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατὰ Λατίνων. *De processione Spiritus sancti adversus Latinos*. P. Φανερόν ἐστι, ὅτι ὡσπερ ὁ Υἱὸς, οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οἰεταί ἐκ τοῦ Πατρὸς μόνου ἔχειν.

Εἰς τὸ, Καὶ αὐτὸς προελεύσεται ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἥλιου. *In illud: Et ille procedet ante eum in spiritu et virtute Eliæ*. P. Τὴν ἀπορίαν ἀρχὴν, ὦ φιλότης εὐκορίας.

(1) Laz. Μέλῃτι.

(2) Petrus Lazzarus S. J. edidit has nonnullasque alias Prodrōmi epistolas in *Miscellaneis* ex bibl. Coll. Rom. t. I, p. 48-81, et t. II, p. 563-568. Idem in *Præf. doctæ disseruit* de eodem Prodrōmo,

et alia ejus scripta multa recensuit, quæ cum his apud Allatium conspirant, quanquam Allatius longè plura enumerat. A. M.

(3) Laz. δὲς pro καὶ.

Ἐξηγήσεις εἰς τοὺς ἐν ταῖς Ἱερραῖς Δεσποτικαῖς ἑορταῖς ἐκτεθέντας κανόνας παρὰ τῶν ἀρίστων καὶ σοφῶν ποιητῶν Κοσμά καὶ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ. Προοίμιον εἰς τὸν Ὀρφανοτρόφον. *Expositio in canones sanctorum et sapientium poetarum Cosmæ et Joannis Damasceni (quos illi composuerant in sacras Domini nostri solemnitates.) Proœmium ad Orphanotrophum.* P. Ἔοικας, ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ, πρὸς τὴν τῶν ἐν ταῖς Δεσποτικαῖς καὶ δημοτελεῖσιν ἑορταῖς. Possevinus in paucissimis verbis variis erroribus lectorem imbut : *Theodorus pauper explicavit interpretationem libri Joannis Damasceni qui octoechus dicitur.* Theodorus iste pauper non alius fuit a Prodromo. Nam iste pauperis etiam sibi veluti cognomen adnexuit : indeque factum πτωχοπρόδρομος, nempe *pauper Prodromus.* Et erat vere conditione miser ac pauper. Summum merum est, *Interpretatio libri Damasceni.* Nullum enim ille titulo *Octoechi* scripsit. Octoechus, quem Prodromus explicaverit, quid monstrum sit, explicet Possevinus. Et octoechum Joannis opus, octoechi nomine, quod nusquam est, misere solavit. Quare sententia ita corrigenda est : *Theodorus Ptochoprodromus interpretatus est Joannis Damasceni librum, qui octoechus dicitur.* Sed id quoque falsum erit. Quamvis enim iste Prodromus scripserit interpretationem in canones Cosmæ et Damasceni (4), quos illi in Domini nostri solennes dies festos concinnarant, nunquam tamen legi eundem Damasceni *Octoechum* interpretatum, quem fusissimo commentario Joannes Zonaras explicavit. Cum reliqua peregerit Prodromus, potuit et hanc quoque interpretationem perficere ; sed eam ad hunc usque diem nulla in bibliotheca signatam vidi. Utinam et hæc quoque exstaret ! Hujus expositionis meminit Thessalonicensis in Προοίμιον suæ Expositionis canonis Joannis Damasceni in Pentecosten (5). Et καὶ ὁ ἀοιδίμος ἐν σοφοῖς Θεόδωρος ὁ Πρόδρομος αἰτιολογεῖ σμυνῶς αὐτὸν, κανόνας ἱερῶς ἐξηγησάμενος. *Etsi inter sapientes clarissimi nominis Theodorus Prodromus hujusce gravem causam reddat, qui sacros canones exposuit.* In eam quoque respexit Nicephorus Blemnida oratione ad Jacobum Bulgariæ archiepiscopum. Ἐν τοῦτοις ὁ ἐξηγούμενος, ὁ πολλοῖς θαυμαζόμενος, ὁ καὶ τῶν ἱερῶν κανόνων πρῶτος σαφηνιστής, τὸ ἐκλάμπαντα, φησὶ, τὴν ἀνω γέννησιν τοῦ Υἱοῦ ἀπαθῆ παρίστησιν. *Ad hæc interpret, qui nullis in admiratione est, et qui sacros canones primus exposuit : ELUXIT, inquit, supernam Filii absque passione generationem denotat.* Habetur hæc Expositio manuscripta Scoriali in Bibliotheca regia, Romæ in Vaticana, Barberina, Altempsiana,

Carniæ etiam tum politico, tum iambico, tum heroico præter jam edita olurima lusit. Nos quæ h'c adnotamus legitimus, et sunt :

Εἰς γραμματικὸν Θεόδωρον τὸν Στυππιώτην. *In grammaticum Theodorum Styppiotam.* P. Ὁ βέλτιστος γραμματικῶν.

Εἰς τὸν μοναχὸν κυρὸν Ἰωάννην. *In monachum, domnum Joannicum.* P. Οὐ μὰ σὲ κίρις φλωσὸς γάρ.

Ἐπιτύμβιος εἰς τὸν κύριον Κωνσταντῖνον τὸν Καρυτῆν. *Sepulcralis in domum Constantinum Carytæ.* P. Τί τοῦ τύπου ἔστηκας ἱστορῶν ξένη.

Κατὰ μακρογενεῖον, δοκῶντος εἶναι διὰ τοῦτο σοφοῦ. *Contra longibarbum, proptereaque sapientis speciem habentem.* P. Ἰατταταῖς τῆς ἀδράς γενειάδος.

Σχετλιαστικοὶ πρὸς τὴν Πρόνοιαν. *Indignabundi in Providentiam.* P. Οὐκ ἀγνοοῦμεν, δημιουργέ μου Λόγε.

Κατὰ φθονούτων. *Adversus invidios.* P. Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἰδὸς ἔχνος ἐν βίῳ.

Σχετλιαστικοὶ ἐπὶ τῇ ἀτιμίᾳ. *Indignabundi propter ignominiam.* P. Ἐρῆται ἐμοῦ βίοτοιο.

Κατὰ νόσου ἡρώα. *Contra morbum heroici.* P. Ἡ σε μέγα κρατῆ.

Εἰς εἰκονομάνον βίον. *In vitium effigiatam.* P. Ἐμὲ τὸν βίον, ἀνθρώπε, δίξαι σου παραινέτην.

Ἀνιγμα εἰς τὴν νεφέλην. *Ænigma in nebulam.* P. Υἱὸς ἡμετέρου με φητῆσαστο διὰ θυγάτηρ.

Υποθετικοὶ ἐπὶ τινὶ ἐκβρασθέντι τῆς θαλάσσης ἀχειρὶ νεκρῶ. *Monitorii de quodam e mari ejecto sine manibus mortuo.* P. Ζεῖνε, τί νῦν με δίδορκα.

Συντακτήριοι τοῖς Βυζαντινοῖς. *Valedicentes Byzantinis.* P. Καίρε, πόλις μεγάπυργε.

De hortis. P. Ὁρῆς θεατὰ τοῦ φυτῶνος τὴν χάριν.

Aliud. P. Ὁρῶν δε, κῆπε.

Aliud. P. Ἀνθρώπε δεῦρο καὶ τρύγησον.

Aliud. P. Βαβαὶ πόσαις ὁ κῆπος.

Aliud. P. Τὴν καλλονὴν, ἀνθρώπε, τοῦ ῥόδου.

Ἐπὶ τῷ γάμῳ τοῦ υἱοῦ κυροῦ Νικηφόρου τοῦ Φορβηνοῦ, κυρῷ Αλεξίῳ. *In nuptias filii domni Nicephori Phorbenti, domno Alexio.* P. Ὄς εὐτυχῆς καὶ εὐκλεῆς ἡ σὴ νομφαγωγία.

In eadem. P. Κατάθου σου τὸν θώρακα.

In eadem. P. Τίς εἶδε κῆπον ἀρετῶν.

In eadem. P. Τρισευτυχῆς, τρισεῦδαιμον.

(4) Hujus interpretationis specimen habes in nostro Spicilegio Rom., t. V, p. 390 seq. A. M.

(5) Hanc Eustachii egregiam Expositionem in Damasceni hymnum pentecostalem edidimus Græce

nos in Spicil. Rom. t. V, p. 461-585. Locus autem ab Allatio citatus legitur apud nos, p. 174. A. M.

In eisdem. P. Γάμοι, καὶ γάμων τελεταί.

Ἵποδοτικὸν εἰς Παιουσανίαν ἀπολιθωθέντα διὰ τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Πέτρου. *Monitorii in Pausaniam lapsi factum propter obitum filii sui Petri.* P. Πέτρος ἔω πέτρον,

De eodem argumento. P. Ὅς Νιόβην πολυδάκρυον.

De eodem argumento. P. Παιουσανίην ἢ λύπη.

Εἰς τάφον Ἀθανασίου ἡσυχαστοῦ ἐπιτιμητικὸν τυμβωρύχοις. *In sepulcrum Athanasii hesychastae, objuratori adversus sepulcrorum effossores.* P. Ὁ τυμβωρύκτης, ὁ σπαράκτης τῶν τάφων.

Τῷ ὄρφαντρόφῳ. *Orphanotropho.* P. Τί φής, ὁ λαμπρότατος ὄρφαντρόφος.

Τῷ αὐτῷ ἡρώδι. *Eidem heroici versus.* P. Μαρτύραται ἡλειο φύσις.

Ἐλεγεῖοι. *Elegiaci.* P. Ἐπερ ἐνὶ χθονίοις γένητο θεμιστοπόλοιο.

Ἀνακρεόντειοι. *Anacreontici.* P. Ἄγε μοι νόος γενάρχα.

Ἐπὶ τῷ υἱῷ τοῦ πανυπερσεδάστου κυροῦ Νικηφόρου τοῦ Φορβηνοῦ, κυρῷ Ἀλεξίῳ. *De filio panypersedasti domni Nicephori Phorbeni, domno Alexio.* P. Τίς οἶδε κήπον ἀρετῶν; ἰθέτω, νῦν ἰδέτω.

Εἰς τοὺς παῖδας τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ σεβαστοκράτορος Ἰσαακίου, ὡς ἀπόντος τοῦ βασιλέως. *In filios Porphyrogenetae et sebastocratoris Isaacii, tanquam si absset imperator.* P. Ὡς ζεύγος υἱῶν φιλάτων.

Πρόγραμμα εἰς κοντάκιον ἔχον σχέδιον τοῦ κυροῦ Ἰωαννικίου. *Programma in contacium habens schedas domni Joannicii.* P. Ἦρωξ Ἰωαννίκιε, Ἰωαννίκιε ἡρωξ.

Τῷ λογιότῃ κυρῷ Στεφάνῳ τῷ Μέλει, ἀπολογητικὸν ἐπὶ τῇ ὑπερημερίᾳ τῆς εἰς αὐτὸν ἐλεύσεως. *Ad logiostatam domnum Stephanum Meldem, responsorii ob dilationem ultra praestitutum diem ad ipsam adventus.* P. Σῶτερ ἐμὲ στεφάνουμα.

Εἰς τὴν σοφοτάτην Πορφυρογέννητον καισαρίσσαν κυρὰν Ἄνναν τὴν Δούκαιναν περὶ τῶν ἐαυτῆς. *In sapientissimam porphyrogenetam Caesarissam domnam Annam Ducaniam de rebus suis.* P. Κλύθι, Τριάξ μὲγ' ἄνασσα.

Εἰς τὴν βασίλισσαν κυρὰν Εἰρήνην τὴν Δούκαιναν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ σεβαστοκράτορος υἱοῦ αὐτῆς. Ἠρώδι. *In imperatricem domnam Irenem Ducaniam in morte sebastocratoris filii.* Heroici. P. Ὅς ὄφελον βασιλεῖα.

Ἐπιτάφιοι τῇ μακαρίτιδι βασίλισσῃ Ῥωμαίων Εἰρήνῃ, ὡς ἀποκειμένης. *Sepulcrales in boae memoriae imperatricem Romanorum Irenem. Desuncta loquitur.* P. Εἰ τις νόμος δίδωσι καὶ νεκροῖς λέγειν.

Εἰς τὴν στεφανορίαν Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ (6). *In coronationem Alexii Comneni.* P. Ἦλιε Ῥώμηξ.

Ἦμνος τῷ βασιλεὶ κυρῷ Ἰωάννῃ ἐπὶ τῇ Χριστοῦ γεννήσει. *Hymnus imperatori domno Joanni Comneno in die natali Christi.* P. Πάλιν γενέθλιον Χριστοῦ, καὶ νίκη βασιλέως.

Aliud. P. Εὐχαριστῶ μου τῷ Θεῷ.

Aliud. P. Ἄφ' οὗ Θεός σοι, βασιλεῦ.

Ἦμνος τῷ βασιλεὶ κυρῷ Ἰωάννῃ τῷ Κομνηνῷ ἐπὶ τῇ βαπτίσει Χριστοῦ. *Hymnus imperatori domno Joanni Comneno in die baptismi Christi.* P. Ἰδοὺ διπλή πανήγυρις.

Aliud. P. Ἐδάπτισάς με, βασιλεῦ, τὴν νέαν δούλην Ῥώμην.

Aliud. P. Φωτίζου, πόλις Ῥωμαίξ.

Εἰς τὸν αὐτοκράτορα κυρὸν Ἰωάννην στρατεύοντα καὶ πάλιν κατὰ Περσῶν (7) εὐχταίως ληφθίντα; ἀπὸ τῶν προφητῶν δεκάστιχοι. *In imperatorem domnum Joannem rursus in Persas expeditionem parantem, ex prophetis sumpta decasticha, quibus bona precatur.* P. Ὁρῶν παραταττόμενον κατὰ Περσῶν καὶ πάλιν.

Δωδεκάστιχα πολιτικὰ εἰς τὸν αὐτοκράτορα κυρὸν Ἰωάννην τὸν Κομνηνόν, ἔτι ὄντα ἐν τῇ Κασταμόνῃ. *Dodecasticha politica in imperatorem domnum Joannem Comnenum adhuc Castamonem commorantem.* P. Καλὰ σου τὰ προσφῆματα τοῦ κράτους μονοκράτωρ.

Ἐκφραξὶς διὰ στίχων ἡρωϊκῶν τῆς ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κασταμόνος προελεύσεως τοῦ κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ. *Esphrasis carminibus heroicis de processu domni Joannis Comneni post debellatam Castamonem.* P. Θυμὲ, μάχας μὲν ἔα.

Εἰς τὴν ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κασταμόνος ἐπινίκιον πρόδον τοῦ κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ δεκάστιχα πολιτικὰ τοῖς ἄλλοις. *In progressu domni Joannis Comneni post debellatam Castamonem decasticha politica populis.* P. Ἀπ' προδρόμου πρόδρομος, οἰκίτης ἀπ' οἰκέτου.

Ὡς ἀπὸ πόλεως δεκάστιχα παρακλητικὰ τῷ αὐτοκράτορι ἐπὶ τῷ καθίσει ἐφ' ἄρματος. *Veluti ab urbe decasticha exhortatoria ad imperatorem, ut ascenderet currum.* P. Ἐκαστον ἔτος, βασιλεῦ.

Aliud. P. Εἰ κατ' ἔτος, βασιλεῦ, τοῦ κράτους σου.

Τῷ βασιλεὶ κυρῷ Ἰωάννῃ τῷ Κομνηνῷ ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κασταμόνος. *Imperatori domno Joanni Comneno ob debellatam Castamonem.* P. Ἦν ὄτ' ἄναξ μεγάλουμα.

(6) Ephraemius chronographus a nobis editus v. 3491. de Alexio: ὅς καὶ τετανύωτο παρ' ἀρχηγούρου. A. M.

(7) Hujus imperatoris egregia facinora ac bella compositae enumerat supradictus Ephraemius chronographus. A. M.

Κυρῷ Ἰωάννῃ τῷ Κομνηνῷ ἐπὶ τῇ δευτέρῃ Κασταμόνο; ἀλώσει (8), καὶ Γάγγρα; *Domno Joanni Comneno post secundam expugnationem Castamonis et Gangræ*. P. Καὶ τάδε σου, μεγάλαθλε.

Τῷ αὐτοκράτορι τῷ ἐκ Περσῶν νικητικῶς ἐπανήκοντι. *Imperatori cum ex Persis victor rediret*. P. Πάλιν ἀγῶν τοῖς ῥήτοραϊν.

Εἰς γάμον βασιλικὸν παιᾶνες τοῦ δήμου. *In nuptias imperatoris pæanes populi*. P. Σχίρα καὶ πάλιν, Β. Ζαντίς.

Εἰς ἕτερον γάμον βασιλικὸν παιᾶνες τοῖς δήμοις. *In alias nuptias imperatoris pæanes populi*. P. Καὶ πάλιν μὲν ἐπιδημῶν ἡμῖν ἀπὸ τῆς μάχης.

Τῷ αὐτοκράτορι Ἰωάννῃ τῷ Κομνηνῷ. *Imperatori Joanni Comneno*. P. Πολλοὶ τῶν λατρευόντων.

Τῷ αὐτοκράτορι ἐξερχομένῳ κατὰ Περσῶν τὸ δέκατον. *Imperatori decima vice bellum Persis inferenti*. P. Βίρβαροι, σκυθρωπήσατε.

Alit. P. Ὁ βασιλεῦ ἀήτητες.

Εἰσιτήριοι ἐπὶ τῇ νυμφευθείῃ ἐξ Ἀλαμανῶν τῷ Πορφυρογεννήτῳ κυρῷ Μανουῆλ καὶ σεβαστοκράτορι (9). *In ingressu sponsæ ex Alamannorum gente ad Porphyrogenetam domnum Manuelem et sebastocratorem*. P. Οὐκ ἔστιν, οὐδὲ γέγονεν ἄλλος αὐτοκρατορῶν.

Πλαστήριοι εἰς τὸν Χριστὸν ὡς ἀπὸ βασιλείας. *Propitiatorii ad Christum. Imperator loquitur*. P. Κόρανε κερμαδέων.

Aliud. P. Ὡς εὖγε τῶν σὺν δωραῶν παντοκράτορ.

Ἐπιτάφιοι τῷ Πορφυρογεννήτῳ καὶ βασιλεῖ κυρῷ Ἰωάννῃ τῷ Κομνηνῷ, ὡς ἀπὸ τοῦ κειμένου. *Sepulcrales in Porphyrogenetam et imperatorem domnum Joannem Comnenum. Defunctus loquitur*. P. Ὀφρῆς βροτῶν, καὶ τύφος ἀρχικῶν κράτους.

Πρόγραμμα εἰς τὸν αὐτὸν τάφον, ἡρωϊκόν. *Programma in idem sepulcrum, heroicum*. P. Τίποτε μὲ ἀμφάφασας.

Iambicum. P. Ζητεῖς με τὸν κρυβέντα χοῦν ὧδε ξένε.

Εἰς τὸν τάφον τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ. *In sepulcrum imperatoris Joannis Comneni*. P. Ὀφρῆς, θεατὰ, τὴν προκειμένην πλάκα.

Νουθετικοί. *Admonitorii. P.* Ἐχε κρὸ πάντων τοῦ Θεοῦ φόβον ξένε.

Ἐπικλητήριοι εἰς τὸν μέγαν ἀπόστολον Παῦλον. *Allocutorii in magnum apostolum Paulum*. P. Μανῶλον ἀειδώμεσθα Θεοῦ στόμα.

Pares in Gregorium Theologum. P. Θεολογίης μέγα κράτος ἀείσομαι.

Pares in sanctum Basilium. P. Καππαδοκῶν Βασίλειον ἀείσομαι.

Pares in sanctum Joannem Chrysostomum. P. Χρυσόλογον μετὰ τοῖσι λιγαίνομαι.

Pares in Gregorium Nyssenum. P. Γρηγόριον μετέπειτα κασίγητον.

Pares in sanctum Nicolaum. P. Οἶκτον ἀτὰρ μετέπειτα λιγαίνομαι.

Εἰς τὸν ἅγιον Πέτρον σταυρούμενον. *De sancto Petro cruci affixo*. P. Τῷ Δεσπότη μὲν ἦσαν οἱ πόδες κάτω.

Εἰς τὴν κοινωνίαν. *In communionem. P.* Σὺ τῇ τραπέζῃ τῶν Θεοῦ μυστηρίων.

Εἰς τὴν σταύρωσιν, ἡρώϊοι. *In crucifigitionem heroici. P.* Μὴ σὺ γε, ἀγριόθυμα.

Μονόστιχα εἰς τὰ τέλη τῶν ἐκάστης ἡμέρας μνημονευομένων ἐν ὄλῳ τῷ ἔτι ἀγίων συνεκφωνουμένων καὶ τοῦ ἐκωνόρου τοῦ ποιητοῦ τοῖς ἐν ἐκάστῳ μηνὶ ἀρχτικοῖς τῶν πρώτων στίχων στοιχείοις. *Monosticha in sanctos, qui singulis diebus per totum annum commemorantur, expresso nomine et cognomine auctoris in cujuslibet mensis primorum versuum initialibus litteris*. P. Τὸν Συμῶνην ἐκ στόλου πῶλος φέρει. *Leguntur tandem Theodori Prochoprodromi carmina politica ad Emmanuelem Comnenum Porphyrogenetam in mores monachorum sui temporis non sine sale et acumine*. P. Τολμήσας ἀναφέρω σοι τὸ κράτος ἀεσποτά μου, in quibus se professione monachum fuisse fatetur.

Ὅμως ἐκεῖνοι γράφουσι σοφῶς καὶ κατὰ λόγον.

Ὅσπερ σοφοὶ καὶ ῥήτορες· ἐγὼ δ' οὐχ οὕτως γράφω.

Καὶ γὰρ ἀγράμματός εἰμι καὶ νέος βασιλεύτης,

Καὶ μοναχὸς τῶν εὐτελῶν τῶν μηδὲν κεκτημένων.

Ni quis hunc diversum esse a superiore autumaverit. Et hæc quidem cum nonnullis aliis poematibus minoris momenti videre contigit. Ex tant etiam in Bavarica Monachii cod. 66, *Theodori Prodrumi versus aliquot*. Et in regia sancti Laurentii, *Theodori Prodrumi explanatio grammatices Moschopuli*, de qua nos supra. *In canones Cosmæ et Joannis. In libros posteriorum Aristotelis. In Psalmos. Versus aliqui (10) in*

(8) Ephraemius v. 3887 et 3912. A. M.

(9) Ephraemius in Manuele Comneno v. 4121 :

Ὅς καὶ συνήθη πρός γάμου κοινωνίαν.
Ἐξ Ἀλαμανῶν εὐγενεστάτη κόρη

Ταῖς ἀρετῶν χάρισιν ὠρατομένην

Οὐχ ἥττον ἢ σώματος ὄρα καὶ πλάσει. A. M.

(10) In Vaticana quidem bibliotheca non aliqui sed plurimi mihi occurrerant Prodrumi versus de Novo ac Vetere Testamento. A. M.

Novum et Vetus Testamentum. in sacram missam, et in Electram Euripidis. De postremis duobus, qui legent, verum judicabunt. Joannes Meursius, in Notis ad Constantinum Porphyrogenetam de administrando imperio, cap. 51, laudat Theodori Prodromi *Lexicon*; et librum *De accentibus*, in Glossario voc. λήνων. Sed ut verum fatear, heroica illius infelicissima sunt, οὐδ' ἔθυσαν χάρισιν. Multa etiam non sine stomacho leges. Et fere syllabarum ratio nulla est. Adeo invita Minerva illa scripsit! Iambica et poetica non infeliciter producuntur: et si pauca excipias, inter poetarum non infimi nominis carmina accenseri possent. Habent enim acumen, et orationem ingratis non ferres. Idque ut plane dijudices apponam hic nonnulla illius adhuc inedita:

Εἰς ταῦλαρ.

Ἐκ παιδιᾶς, ἀρίστα, τῆς ἐκ τῶν κύβων
Προσθεῖ; ἔναργε; εἰκόνημα καὶ τύπον
Τοῦ πανετρόφου τε καὶ πολυστρόφου βίου,
Ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ζωγραφῆσας τὸν βίον
Ἄντικρυ; δὲνα παιδιᾶς μηδὲν πλέον (1).

(1) Exin Allatius ponit ex Prodromo disticha aliquot eis dactylum habentia. σφραγίδα ἔρῶντας δύο etc. Item longum carmen κατὰ φιλοπόρνον

γράδς, ycambeo odio plenum, quæ nos omitteada censuimus. Nam gravioris utiliorisque argumenti carmina Prodromi postea profereamus. A. M.

OPERUM THEODORI PRODROMI RECENSIO

JUXTA CODICEM VATICANUM CCCV A F. J. G. LA PORTE DU THEIL
VERNACULO SERMONE EDITA.

Notices et Extraits des mss. de la bibliothèque du roi, tom. VI, p. 496-560; tom. VII, partie II, p. 244 sqq.; tom. VIII, p. 82-219.

INDEX GRÆCUS

(Cod. n° 470.)

ΠΙΝΑΞ ΑΚΡΙΒΗΣ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΗΣ ΠΥΞΙΔΟΣ ΤΟΥ ΣΟΦΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ.

- α'. Τετράστιχα λαμβεῖα καὶ ἡρῶα (1)
β'. Τοῦ αὐτοῦ. Ἐπιστολὴ τῷ ἐφόρῳ.
γ'. Τοῦ αὐτοῦ. Εὐχαριστήριος τῷ νομοφύλακι, πρωτεκδικῶ (2), καὶ ὄρφανοτρόφῳ, τῷ κυρίῳ Ἄλεξιῳ Ἀριστηνῷ
δ'. Τοῦ αὐτοῦ. Ἐπιστολὴ τῷ λογοθέτῃ, κυρίῳ Σεφάνῳ τῷ Μέλειτι.
ε'. Τοῦ αὐτοῦ. Στίχοι ἡρῶοι εἰς τὴν σταύρωσιν.
ς'. Τοῦ αὐτοῦ. Τῷ ὄρφανοτρόφῳ διὰ τὴν κατασχούσαν λοίμωξιν.
ζ'. Τοῦ αὐτοῦ. Τῷ αὐτῷ ἐπιστολὴ.
η'. Τοῦ αὐτοῦ. Ἐπιστολὴ τῷ μητροπολίτῃ Τραπεζούντος.
θ'. Τοῦ αὐτοῦ. Ὑπὲρ τῆς γλιώττης τοῦ ὄρφανοτρόφου καὶ νομοφύλακος.
ι'. Τοῦ αὐτοῦ. Εἰσακτήριος τῷ ὄρφανοτρόφῳ ὅτε εἰς τὴν τοῦ ὄρφανοτρόφου ἔξιν εἰλαθεν.

- Α ια'. Τοῦ αὐτοῦ. Ἐπιστολὴ τῷ αὐτῷ.
ιβ'. Τοῦ αὐτοῦ. Τῷ αὐτῷ, ὅτε εἰς ὄρφανοτρόφος ἐγένετο, στίχοι λαμβεῖοι, ἡρῶοι.
ιγ'. Ἐλεγχοὶ καὶ Ἀνακρεόντιοι.
ιδ'. Τοῦ αὐτοῦ. Εἰς τὸν Καίσαρα, ἢ ὑπὲρ πρασίμου.
ιε'. Τοῦ αὐτοῦ. Πρὸς τοὺς διὰ πένταν βλασφημοῦντας τὴν Πρόνοιαν.
ις'. Τοῦ αὐτοῦ. Εἰς τὸ εὐαγγελικὸν ῥητόν. « Καὶ αὐτὸς προσλεύσεται ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἥλιου (3). »
ιζ'. Τοῦ αὐτοῦ. Ἀνατροπὴ τοῦ Πενίη σοφίαν ἔλαχεν.
ιη'. Τοῦ αὐτοῦ. Ἀμαθὴς, ἢ παρὰ ἑαυτῷ γραμματικὸς.
ιβ'. Τοῦ αὐτοῦ. Φιλονελάτων, ἢ σκυτοδέψης.
κ'. Τοῦ αὐτοῦ. Δήμιος, ἢ λατρός.

(1) Le vrai titre est: Τετράστιχα λαμβεῖα καὶ ἡρῶα εἰς τὰ χειρακτωῶς ῥηθέντα ἐν τῇ Γραφῇ. *Argumenta sive capita librorum sacrorum.*

(2) On verra que ce personnage ne peut-être le même que *Gerasimus protecticus*, dont parle

Nic. Comnène, *Observat. ad sept. Concilia*, pag. 398, et *Ecthes. canon.*, pag. 192. (Fabricius, *Bibl. Gr. lib. V, cap. 45, l. X, pag. 514.*)

(3) Luc. 1, 17.

- κα'. Τοῦ αὐτοῦ. Ἀμάραντος, ἡ γέροντος ἔρωτες. A τοῦ αὐτοκράτορος κυρίου Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ.
- κβ'. Τοῦ αὐτοῦ. Βίων πρῶσις ποιητικῶν καὶ πολιτικῶν.
- κγ'. Τοῦ αὐτοῦ. Λόγος εἰς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως κύριον Ἰωάννην.
- κδ'. Τοῦ αὐτοῦ. Μονυδία εἰς τὸν Πορφυρογέννητον καὶ σεβαστοκράτορα, κύριον Ἀνδρόνικον τὸν Κομνηνόν.
- κε'. Τοῦ αὐτοῦ. Μονυδία εἰς τὸν σεβαστὸν καὶ λογοθέτην, κύριον Γρηγόριον τὸν Καματηρόν.
- κς'. Τοῦ αὐτοῦ. Μονυδία εἰς τὸν Ἀγιοθεοδωρίτην κύριον Κωσταντίνον.
- κζ'. Τοῦ αὐτοῦ. Ἐπιθαλάμιος τοῖς τοῦ εὐταχισταίου Καίσαρος υἱοῖς.
- κη'. Τοῦ αὐτοῦ. Ἐπιστολὴ Θεοδώρῳ.
- κθ'. Τοῦ αὐτοῦ. Τῷ αὐτῷ.
- λ'. Τῷ Αἰξίῳ.
- λα'. Τῷ αὐτῷ.
- λβ'. Τοῦ αὐτοῦ. Τῷ Μυτᾷ.
- λγ'. Τῷ αὐτῷ.
- λδ'. Τῷ αὐτῷ.
- λε'. Στίχοι ἐπιτάφιοι τῷ μεγαλονίκῳ Πορφυρογεννήτῳ καὶ βασιλεῖ, κυρίῳ Ἰωάννῃ τῷ Κομνηνῷ, ὡς ἀπὸ τοῦ κειμένου.
- λς'. Πρόγραμμα εἰς τὸν αὐτοῦ τάφον ἠρωϊκόν.
- λζ'. Ἔτερον πρόγραμμα εἰς τὸν αὐτὸν τάφον
- λη'. Πλαστήριοι εἰς τὸν Χριστὸν, ὡς ἀπὸ τοῦ βασιλέως ἠρώοι.
- λθ'. Εἰς τὸ αὐτό. Ἰάμβειοι.
- μ'. Ἐπιτάφιοι τῇ μακαρίτιδι βασιλίσσῃ Ῥωμαίων C Ειρήνῃ, ὡς ἀπὸ τῆς κειμένης.
- μα'. Εἰς τοὺς παῖδας τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ σεβαστοκράτορος κυρίου Ἰσαακίου, ὡς ἀπὸ τοῦ βασιλέως.
- μβ'. Τῷ λογοθέτῃ κυρίῳ Στεφάνῳ τῷ Μάλῃτι ἀπολογητικοὶ ἐπὶ τῇ ὑπερημερίᾳ τῆς εἰς αὐτὸν ἐλεύσεως.
- μγ'. Εἰς τάφον τοῦ αὐτοκράτορος κυρίου Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ.
- μδ'. Τοῦ αὐτοῦ. Στίχοι ἠρώοι, εἰς τὴν βασιλίσσαν κυρίαν Εἰρήνην, τὴν Δούκαιναν, ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ σεβαστοκράτορος υἱοῦ αὐτῆς.
- με'. Τοῦ αὐτοῦ. Τῷ Πορφυρογεννήτῳ καὶ βασιλεῖ κυρίῳ Ἰωάννῃ τῷ Κομνηνῷ, ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κασταμόνος.
- μς'. Τοῦ αὐτοῦ. Εἰς τὴν σοφωτάτην Πορφυρογέννητον καὶ Καισαρίσαν κυρίαν Ἄνναν τὴν Δούκαιναν, περὶ τῶν ἑαυτοῦ.
- μζ'. Τοῦ αὐτοῦ. Πρόγραμμα εἰς κοντάκιον ἔχον στίχον τοῦ κυρίου Ἰωαννικίου.
- μη'. Τοῦ αὐτοῦ. Εἰς τάφον Ἀθανασίου ἡσυχαστοῦ, στίχοι ἐπιτιμητικοὶ τυμβωρύχοις.
- μθ'. Τοῦ αὐτοῦ. Ἐπὶ ἀποδήμῳ τῇ Φιλίᾳ.
- ν'. Τοῦ αὐτοῦ. Σχετλιαστικοὶ εἰς τὴν Πρόνοιαν.
- να'. Τοῦ αὐτοῦ. Κατὰ φιλοπόδρου γραδῆς.
- νβ'. Τοῦ αὐτοῦ. Κατὰ μακρογενείου, δοκοῦντος εἶναι διὰ τοῦτο σοφοῦ.
- νγ'. Τοῦ αὐτοῦ. Ἐκφρασις διὰ στίχων ἠρωϊκῶν τῆς ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κασταμόνος προελεύσεως
- νδ'. Τοῦ αὐτοῦ. Στίχοι ὑποθετικοὶ εἰς Πausανίαν ἀπολιθωθέντα διὰ τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Πέτρου.
- νε'. Τοῦ αὐτοῦ. Εἰς τὸ αὐτό.
- νς'. Εἰς τὸ αὐτό.
- νζ'. Τοῦ αὐτοῦ. Ὑποθετικοὶ ἐπὶ τινὶ ἐκβρασθέντι τῆς θαλάσσης ἀχειρὶ νεκρῷ.
- νη'. Τοῦ αὐτοῦ. Εἰς τὸν μοναχὸν κύριον Ἰωαννικίον.
- νθ'. Τοῦ αὐτοῦ. Αἰνίγμα εἰς τὴν νεφέλην.
- ξ'. Τοῦ αὐτοῦ. Ἐπὶ τῷ γάμῳ τοῦ υἱοῦ τοῦ πανυπεραεθέστου κυρίου Νικηφόρου τοῦ Φορβηνοῦ κυρίου Ἀλεξίου ἑν τμήμασι πέντε.
- ξα'. Τοῦ αὐτοῦ. Εἰς τὴν ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κασταμόνος ἐπιπνίκιον πρόδον τοῦ αὐτοκράτορος κυρίου Ἰωάννου Κομνηνοῦ, δεκάστιχα πολιτικά, τοῖς δήμοις, ἑν τμήμασι τριάντονα.
- ξβ'. Τοῦ αὐτοῦ. Ὡς ἀπὸ τῆς πόλεως δεκάστιχο παρακλητικὰ τῷ αὐτοκράτῳ περὶ τὸ καθίσαι ἐφ' ἄρματος τοῖς δήμοις, ἑν τμήμασι δέκα.
- ξγ'. Τοῦ αὐτοῦ. Εἰς εἰκονισμένον τὸν βλον.
- ξδ'. Τοῦ αὐτοῦ. Μονόστιχα Ἰαμβεῖα εἰς τὰ εἶλη τῶν ἐκάστης ἡμέρας μνημονευομένων ἐν ὄλῳ τῷ ἔτει ἄγιων, συνεμφαινόμενου καὶ τοῦ ἰκωνύμου τοῦ ποιητοῦ τοῖς ἐν ἐκάστῳ μηνὶ ἀρκτικοῖς τῶν πρώτων στοιχῶν στοιχείοις. Μὴν Σεπτεμβρίου· ἔχει ἡμέρας λ'.
- ξε'. Τοῦ αὐτοῦ. Στίχοι Ἰαμβεῖοι εἰς τὰς ἑβ' ἑορτάς τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.
- ξς'. Τοῦ αὐτοῦ. Εἰς τὸν Ἀδραμ ξενίζοντα τὴν ἁγίαν Τριάδα.
- ξζ'. Τοῦ αὐτοῦ. Εἰς τὸν δακτύλιον ἔχοντα σφραγίδα, ἑρῶντας β', καὶ ἀπὸ τῶν στέρνων αὐτῶν δύο δένδρα ἐκπεφυκῆτα, καὶ εἰς ἑνα συγκορυφούμενα κόρυμβον.
- ξη'. Τοῦ αὐτοῦ. Σχετλιαστικοὶ ἐπὶ τῇ ἀτιμίᾳ τοῦ λόγου.
- ξθ'. Εἰς τὸν Βαρέα τὸν καταφλυαρήσαντα αὐτοῦ τὸ τοῦ αἰρετικοῦ ὄνομα.
- ο'. Κατὰ φθονούγων.
- οα'. Νουθετικοί.
- οβ'. Ἐπὶ κήπῳ.
- ογ'. Ὑμνος τῷ βασιλεῖ κυρίῳ Ἰωάννῃ τῷ Κομνηνῷ ἐπὶ τῇ Χριστοῦ γεννήσει τοῖς δήμοις.
- οδ'. Ὑμνος τῷ βασιλεῖ κυρίῳ Ἰωάννῃ τῷ Κομνηνῷ ἐπὶ τῇ βαπτίσει Χριστοῦ τοῖς δήμοις.
- οε'. Κατὰ τῆς νόσου ἠρώοι.
- ος'. Τοῦ αὐτοῦ. Τῷ μεγαλονίκῳ βασιλεῖ κυρίῳ Ἰωάννῃ τῷ Κομνηνῷ, ἐπὶ τῇ δευτέρῃ Καστάμονος ἀλώσει, καὶ Γάγγρας.
- οζ'. Προσφωνητήριοι εἰς μέγαν ἀπίστολον Παῦλον.
- οη'. Ὅμοιοι εἰς τὸν Θεολόγον Γρηγόριον.
- οθ'. Ὅμοιοι εἰς μέγαν βασιλεῖον.
- οι'. Ὅμοιοι εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον.
- οια'. Ὅμοιοι εἰς τὸν Νυσσαῖα Γρηγόριον.
- οιβ'. Ὅμοιοι εἰς τὸν ἅγιον Νικόλαον.
- οιγ'. Τοῦ αὐτοῦ. Συντακτήριοι· Βυζαντινοί.

πδ'. Τοῦ αὐτοῦ. Ἀπορίαὶ ἀπὸ τῶν πέντε φωνῶν. Α Ζενέδημος, Μουσαῖος, ἢ φωναί.

Τοῦ αὐτοῦ. Εἰς τὸν ἅγιον Πέτρον σταυρούμενον (1).

πε'. Τοῦ αὐτοῦ. Στίχοι ἐπιτύμβιοι εἰς τὸν πατριάρχαστον κύριον Κωνσταντινῶν τὸν Καμύτζην.

πς'. Τοῦ αὐτοῦ ἀπορίαὶ ἀπὸ τῶν πέντε φωνῶν. Ζενέδημος ἢ φωναί. Μουσαῖος.

πζ'. Περὶ τοῦ μεγάλου καὶ τοῦ μικροῦ καὶ τοῦ πολλοῦ καὶ τοῦ ὀλίγου ὅτι οὐ τῶν πρὸς τί εἰσιν, ἀλλὰ τοῦ πρὸς οὐ.

πη'. Διδακκαλία τρίτη τοῦ σοφωτάτου τοῦ διδασκάλου κυρίου Κωνσταντινῶν τοῦ Σειλῆ, διδάσκοντος ἐν τῷ περιωνύμῳ γὰρ τῶν ἁγίων μεγάλων Ἀποστόλων ἐν τῷ Ὁρφανοροφαίῳ. Ἔστι δὲ τῶν πάντων ἐξαιρέτων.

NIKANAPΟΣ.

πθ'. Θηριακὰ Νικάνδρου.

D'après cet Index, on voit que le volume contient un très-grand nombre d'opuscules de Theodore Prodrome, demeurés, jusqu'à cette heure, non-seulement anecdotes, mais même totalement inconnus.

Je vais en rendre un compte exact. Je ne me bornerai point à donner simplement une notice de chacun de ces opuscules, selon l'ordre dans lequel le manuscrit les présente; il y en aura plusieurs dont je transcrirai le texte en entier.

Je ne manquerai point non plus de marquer les articles qui ont été déjà publiés.

Comme un assez grand nombre de ces opuscules, ou se rapportent à des faits historiques, ou sont adressés à des personnages qui ont joué de grands rôles sous le règne des Comnènes, je me persuade que cette Notice, et les remarques dont elle sera souvent accompagnée, ne laisseront pas d'intéresser les lecteurs.

ARTICLE XIV*.

[Morceaux contenus dans le manuscrit, fol. 6 (numéroté 1), recto, fin. penult. n. 1re de l'Index grec.]

Quatrain en vers iambiques et héroïques, composés par Théodore Prodrome.

Au sixième feuillet (numéroté 1 dans le manuscrit), commence une suite de 592 quatrains, composés par Théodore Prodrome, moitié en vers iambiques, moitié en vers héroïques. Ce sont les mêmes qui ont été publiés pour la première fois à Bâle, en 1536.

ARTICLE XV.

[Morceau contenu au fol. 27, verso, fin. 3, n. II de l'Index grec.]

Lettre de Theodora Prodrome à Ephore.

Τοῦ αὐτοῦ. Ἐπιστολὴ τῷ Ἐφόρῳ

Cette lettre est insérée dans un recueil que le P.

(1) A cet article 84, le ms. porte ces deux titres; le second seul est bon.

(2) Indépendamment de ce titre général, le premier volume porte celui-ci: « Clarorum virorum Theodori Prodromi, Danis Alighisri, Franc. Petrararchæ, Galeacii riccomitis, Ant. de Tartona, Colucii Salutati, Leonardi Aretini, Caroli Aretini, Porcelli, Jo. Manzini de Moita, et Jacobi Sadoleti, epistolæ ex cod. ms. bibliothecæ collegii Romani S. J. nunc primum vulgatæ; Romæ, 1754. Ex typographia Palladis, sumptibus Nicolai et Marci

Νικάνδρου τὸν δοῖδον ἔχει παιήονα βιβλος.

Ἐτελευτήθη τὸ παρὸν βιβλίον, τῶν Θηριακῶν τοῦ Νικάνδρου, κατὰ τὴν κγ' τοῦ Ἀπριλλίου τῆς εἰς ἡδικτιῶνος, γραφὴν διὰ χειρὸς Θεοφυλάκτου τοῦ Σαπωνοπούλου. Καί, οἱ ἀναγινώσκοντες οὖν αὐτὸ, θέσιν ποιᾶτε, διὰ τὸν Κύριον, πρὸς Θεόν, ἵνα ἄρῃσιν δόξη μοι ὡς ἐπλημμύθησα ἀμέτρων ἀμαρτημάτων.

ι'. Πορφύριου φιλοσόφου Ὀμηρικῶν ζητημάτων βιβλίον πρῶτον.

Desinit circa medium fol. 184, v.

ια'. Τοῦ αὐτοῦ. Περὶ τοῦ ἐν Ὀδυσσεΐ τῶν Νυμφῶν ἄντρου.

ιβ'. Ἑρακλείτου ἀνασκευὴ μύθων, ἢ θεραπεία τῶν παρὰ φύσιν παραδεδομένων.

ιγ'. Διδανίου σοφιστοῦ δηγήματα.

ιδ'. Ἡροδότου περὶ Ὀμήρου γενέσεως.

ιε'. Μενάνδρου παραινέσεις, κατὰ στοιχεῖα.

C Pierre Lazzeri, jésuite, a publié sous le titre général de *Miscellaneous ex ms. libris bibliothecæ collegii Romani Societatis Jesu, in-8°, tomus primus, Romæ, 1754* (2). On la trouve au tom. I, pag. 18, n. 1. Je serai dans le cas, par la suite, de parler plus au long de ce recueil.

Quant à la lettre dont il s'agit ici, je ne sais quel était le personnage du nom d'Ephore à qui elle s'adresse. Le P. Lazzeri l'a accompagnée de deux versions, l'une en latin, l'autre en italien; mais il n'y a joint aucun éclaircissement. D'après ce que Théodore dit dans le cours de sa lettre, on peut conjecturer qu'Ephore était quelque écrivain (soit en prose, soit plutôt en vers), dont il attendait avec impatience une nouvelle composition. Toutefois il est possible d'interpréter le tout de l'attente d'une simple lettre de la part d'Ephore.

Palearini. Je suis certain qu'il a été publié au moins deux volumes de ce recueil; mais je n'ai pu encore me procurer la connaissance que du premier, qui, seul, se trouve à la bibliothèque Nationale. Du reste, j'ignore si le P. Lazzeri en a donné d'avantage.

Ce que je dirai dans les articles qui vont suivre, suffira pour mettre les lecteurs à portée d'apprécier le travail du P. Lazzeri, relativement à ce qu'il a fait imprimer des opuscules de Théodore Prodrome.

* Præcedentes articuli tredecim de scriptuanculis quibusdam anonymis agunt que ad Theodorum postremum non spectant. Illic Prodromi opusculorum analysin tantum cum titulis exhibebimus, eadem opuscula in unum fasciculum collecta infra edituri, iis tamen exceptis que in ms. adhuc latent, vel que propter argumentum profanum omittere debuimus. Edit. Paræ

ARTICLE XVI.

Morceau contenu au fol. 27, verso, lin. 19, n. III de l'index grec.]

Remerciements de Théodore Prodrome, à Alexis Aristène, nomophylax, protectrice et orphanotrophe.

Τοῦ αὐτοῦ Ἐὐχαριστήριος τῷ νομοφύλακι, πρωτεκδικῆ, καὶ ὀρφανοτρόφῳ, κυρῷ Ἀλεξίῳ Ἀριστηνῷ.

Le P. Lazerl a marqué (1) cette pièce parmi celles que contient un manuscrit du collège Romain, mais il ne l'a point publiée.

Dans cet écrit, Théodore témoigne à Alexis Aristène combien il est reconnaissant des louanges que ce magistrat lui avait données dans une pièce que celui-ci avait composée.

La lettre de Théodore, ou plutôt cette espèce de panégyrique, car la lettre en est un, peut servir à fixer enfin le temps où Alexis Aristène florissait. Nous avons de cet auteur des scolies sur le Corps des canons, lesquelles ont été imprimées plus d'une fois. De très savants hommes ont fait grande attention à ces scolies, et s'en sont servis avec avantage pour constater bien des points essentiels et intéressants du droit canonique. Mais ni Antoine Augustin, ni Leo Allatius, qui les ont souvent citées, ni Guillaume Voëlle, qui, conjointement avec Christophe Justell, en a donné la première édition vers l'année 1661, ni Béverège, qui en 1672, les reproduisit dans le *Pandectæ canonum*, n'ont su déterminer le temps précis où l'auteur les avait rédigées. Cave l'a rapporté à l'année 1166. Pour juger de l'utilité dont la pièce de Théodore peut être à cet égard, il suffit de jeter les yeux sur les différents passages dans lesquels Leo Allatius a parlé des écrits d'Alexis Aristène, et de comparer ensuite les différents articles de la *Bibliotheca Græca* de Fabricius, où il est question de ces mêmes écrits.

Cet Alexis Aristène, sous le règne d'Alexis Comnène, et sous celui de Jean Comnène, eut le triple emploi de nomophylax, de protectrice, d'orphanotrophe. Ces emplois étaient considérables.

On trouve souvent le nomophylax [ou gardien des lois] cité parmi les officiers de l'église de Constantinople. Vraisemblablement son emploi avait beaucoup de rapport avec celui des officiers qui, chez les Athéniens, portaient le même titre, et qui, au rapport de Cicéron (2), comme aussi de Columelle (3), observaient la conduite des citoyens, les rappelaient à l'exécution des lois, et en tout veillaient à ce que les lois fussent observées. Il faut que cet office en titre ait existé dans l'Eglise de Constantinople de très-bonne heure, et peut-être dès les premiers

(1) Codex bibliothecæ nostræ, qui epistolas (quas hic prelo subjicimus) continet, est chartaceus, non ita antiquæ scripturæ, imo recentioris, seil probæ plerumque; et præter epistolas, alia quædam continet ejusdem, quæ hic commemorabimus, omissis illis quæ vel jam sunt edita, vel Fabricius recenset. Ἐὐχαριστήριος; τῷ νομοφύλακι, πρωτεκδικῆ, καὶ ὀρφανοτρόφῳ, κυρῷ Ἀλεξίῳ τῷ Ἀριστηνῷ.

A temps de la translation du siège de l'Empire dans cette ville; car des auteurs assez anciens en parlent fréquemment. D'après ce qu'ils en disent, on pourrait croire que cet office était tout à la fois civil et ecclésiastique.

Quant au protectrice, on sait que dans l'administration civile de l'empire d'Orient, il y avait des magistrats nommés Ἐκδικοὶ τῶν πόλεων, chargés de défendre les intérêts de chaque cité, de chaque commune, et de leur servir d'avocats. Mais indépendamment de cette magistrature civile, il y avait des emplois semblables dans l'administration ecclésiastique. On trouve des *edices* dans la plupart des Eglises de l'Orient, surtout dans l'église de Sainte-Sophie de Constantinople, où il y en avait un assez grand nombre, que l'empereur Héraclius réduisit à dix. C'était le chef de cette espèce de collège qui portait le titre de protectrice. Du Cange a rapporté plusieurs passages de différents ouvrages grecs, soit publiés, soit anecdotes, où les fonctions de protectrice sont déterminées. L'historien George Pachymères (4) nous apprend lui-même qu'il avait été revêtu de la dignité de protectrice. Elle n'avait été d'abord qu'une des dignités secondaires; mais le patriarche Xiphilin (Jean VIII, qui siégea depuis le 12 janvier 1064 jusqu'au 11 août 1075) la mit au rang des premières, et de celles qui étaient désignées par l'épithète de ἐξωκατωκόλων. Ce changement eut lieu sous le règne de Michel Ducas (surnommé *Parapinace*, qui régna de 1071 à 1078); mais la chose ne laissa point de souffrir quelque difficulté. Cet officier était le protecteur né de tous ceux qui avaient recours à l'asile de l'église, et il connaissait de leurs crimes, ainsi que de leur droit à l'immunité. Il tenait son tribunal dans la partie que l'on appelait le *procentium* de l'église, et ce tribunal s'appelait le *protecticæon*; quelquefois on disait simplement l'*edicæon*.

Le titre seul de l'Orphanotrophe apprend que l'officier qui le portait, était chargé de veiller à l'entretien des orphelins. La charge d'orphanotrophe fut une des grandes charges de la cour. Codin en parle, et en décrit le costume, bien que, de son temps, l'office d'orphanotrophe en titre n'existât plus. On peut voir chez Du Cange et le P. Banduri, les différentes modifications que cette charge reçut en divers temps; et pour avoir une idée juste de l'importance dont elle était sous le règne d'Alexis Comnène, il suffit de lire ce que M. Le Beau rapporte sous l'année 1117. Mais comme l'auteur de l'inestimable *Histoire du Bas-Empire*, vu la nature de son ouvrage, n'a dû ni pu parler de

Gratiarum actio nomophylaci, protectrico et orphanotropho, domino Alexio Aristeno. Prima verba sunt: Ἐἴτα τραγῳδοί. . . . (Conf. P. Lazer, loc. cit. p. 4, Prolegomenor. in Epistolas Theodori Prodromi.)

(2) De leg. lib. III, c. 20, § 46.

(3) Lib. XI.

(4) Lib. I, cap. 4.

cet objet qu'en général, nous donnerons ailleurs A que Théodore paraît avoir fait de Phidias un peintre : Οὐχ οὕτω Μύρων ἑγκαλοῦται · οὐχ οὕτω Φειδίας ἔγραψεν κ. τ. λ. Sur quoi le P. Lazeri dit :

En lisant cette pièce on voit qu'Alexis Aristène, déjà pourvu du triple emploi de nomophylax, de protectrice et d'orphantrophe, avait eu quelque occasion de faire publiquement et en chaire, l'éloge de notre auteur. Théodore, singulièrement flatté d'avoir été loué par un homme de cette importance, lui en témoigne sa reconnaissance avec la plus grande effusion de cœur. On ne saurait nier que la pièce soit écrite élégamment. On ne peut même faire un crime à l'écrivain d'avoir vanté presque à l'excès le mérite et les qualités de son héros. Ce en quoi il nous semble inexcusable, est d'avoir cru que pour le relever davantage, il devait parler de soi, non pas seulement avec trop d'humilité, mais avec une sorte de bassesse. Presque au commencement de son discours, il suppose possible qu'on le traite habituellement mal, et même indignement.

On remarquera, au premier paragraphe, un trait relatif à Timon le Jeune et à Spensippe : je ne me rappelle pas l'avoir lu ailleurs. Ce que je crois certain, c'est que ce trait ne se rencontre point chez Diogène de Laërte (1). Je crois aussi que Ménage, Stanley et Brucker n'en font aucune mention.

ARTICLE XVII.

[Morceau contenu au fol. 29, verso, lin. 19, n. IV de l'Index grec.]

Lettre de Théodore Prodrome à Etienne Mélès, logothète.

Ἐπιστολὴ τῷ λογοθέτῃ κυρῷ Σταφάνῳ τῷ Μέλῃτι.

Le personnage auquel s'adresse cette lettre, paraît avoir porté le nom d'*Etienne*, et avoir rempli le poste de grand-logothète. Théodore ici rend grâces à Etienne de la lettre que celui-ci lui avait écrite : il en loue beaucoup le style, la forme et le fond ; il tâche d'engager le grand-logothète à en écrire souvent de semblables. A en juger par quelques expressions de Théodore, la lettre d'Etienne roulait sur quelque sujet de morale, ou de conduite, non simplement sur des affaires particulières.

Cette pièce est imprimée dans le *Miscellaneous ex mss. libris bibliothecæ Collegii Romani Societatis Jesu*, Romæ, 1754, tom. I, pag. 22, n. 11. Le P. Lazeri y a joint, comme à toutes les autres lettres de Théodore qu'il publiait, une version latine et une version italienne. Il a également ajouté un petit nombre de notes fort courtes et de peu d'importance, tant sur les variantes qui se rencontraient dans ses manuscrits, que, parfois, sur quelques difficultés qui lui semblaient résulter de l'énoncé de Théodore. Ici, par exemple, il a observé

(1) In Zenon. lib. vii, § 22, p. 378.

(2) Voyez ci-dessus l'article XVI.

(3) Vid. *Miscellaneous ex mss. libris bibliothecæ Collegii Romani Societatis Jesu*, t. I, edit. ann. 1754, pag. 58, n. 11.

(4) Voici le titre de la version italienne du P.

(a) Attius etiam in notitia supra, col. 1007, lin. 4, *Canina fame*. Edit.

que Théodore paraît avoir fait de Phidias un peintre : Οὐχ οὕτω Μύρων ἑγκαλοῦται · οὐχ οὕτω Φειδίας ἔγραψεν κ. τ. λ. Sur quoi le P. Lazeri dit : « Mirum est nostrum Phidiam pictorem facere, cum πλάστης vocetur a Plutarcho in *Pericle*, et opera quæ Pausanias alicubi Phidiam memorant, statuerent. » *De Phidia*, Abb. *Cedoyne*, tom. XIII, Mémoires de l'Acad. des inscriptions.

J'aurai occasion de parler plus au long d'Etienne Mélès, logothète, lorsque je rendrai compte d'un autre morceau plus considérable que Théodore lui avait pareillement adressé.

ARTICLE XVIII.

[Morceaux contenus au fol. 30, recto, lin. 9, n. V de l'Index grec.]

Vers héroïques : Sur le crucifiement de Jésus-Christ.

Ces deux pièces ne se trouvent point dans le Recueil imprimé soit à Bâle en 1536, soit à Angers en 1632.

ARTICLE XIX.

[Morceau contenu au fol. 30, recto, lin. 14, n. VI de l'Index grec.]

Lettre de Théodore Prodrome à l'Orphanotrophe et nomophylax (2).

Cette lettre, ainsi que les deux suivantes, sont imprimées dans le recueil publié par le P. Lazeri (5); mais plusieurs considérations m'ont fait penser que je ferais bien de les reproduire ici.

1° Le texte, dans l'édition du P. Lazeri, est souvent fautif : le manuscrit du Vatican m'a mis à portée de restituer, en beaucoup d'endroits, la véritable leçon. Indépendamment de cet avantage, spécialement relatif aux trois pièces dont il s'agit ici, il est important de constater le degré de confiance que notre manuscrit peut mériter.

2° Le sujet de ces trois lettres me paraît curieux. Théodore y parle d'une maladie extraordinaire qu'il venait d'éprouver, et dont les effets avaient été terribles. Lui-même ne savait point la dénommer exactement. Les médecins de Constantinople n'en avaient connu ni l'espèce, ni même le genre. Il la nomme *λομωξιν*. Le P. Lazeri, soit dans sa version latine, soit dans sa version italienne, a cru devoir interpréter ce mot comme s'il signifiait une *faim dévorante, une faim canine* (4). Cette idée de sa part m'étonne au dernier point (a) ; je crois qu'il s'est trompé. Il me semble évident qu'il s'agit ici d'une maladie inflammatoire, laquelle avait produit l'éruption violente d'un grand nombre de boutons ou de pustules virulentes, dont l'ouverture ne s'était point faite sans répandre une odeur, non-seulement fétide, mais contagieuse. Ces pustules, en se desséchant, étaient devenues farineuses. et

Lazeri : *Del medesimo, all' orfanotrofo e nomofylax, sopra la malattia da cui è travagliato di rabbiosa fame.*

Le titre de la version latine est : *Ejusdem, de vexante eum canina fame, orphanotropho et nomophylaci.*

le malade avait absolument perdu ses cheveux (1). A lui-même ne connaissait les ouvrages de Galien que par les versions arabes. Ensuite, les passages qu'il allègue, ne prouvent point démonstrativement que Galien ait, en effet, prétendu parler d'une petite vérole proprement dite. De plus, Rhazès lui-même est le premier à convenir que Galien n'avait point donné de règle particulière et sûre pour la cure de cette maladie, et n'en avait point expliqué la cause : « Peut-être (ajoute Rhazès) l'avait-il fait dans quelques-uns de ses ouvrages qui, n'ayant point encore été traduits en arabe, ne me sont point connus. Mais, à cet égard, j'ai interrogé curieusement tous les médecins qui entendent le syriaque et le grec, et il n'en est aucun qui ait trouvé chez Galien quelque chose de plus. Au contraire, la plupart d'entre eux n'avaient point même remarqué les passages qui me prouvent que Galien avait connu la petite vérole. Ainsi, de mon côté, je reste surpris de ce que ce grand homme a négligé à ce point de parler d'une maladie si fréquente, si difficile à traiter, lui qui a été si soigneux dans la recherche de la cause des maladies, et du moyen de les guérir. » A ce qu'il me semble, l'histoire de la médecine ne nous apprend point que, depuis l'époque où florissait Rhazès, aucun médecin grec, ni au XIe siècle, ni au XIIe ou au XIIIe, ni même encore plus tard, ait traité de la petite vérole dans ses ouvrages (3). Nous avons, il est vrai, une ver-

inflammatur; ut, e. g. anthraci et variolis: et hi morbi secundum illos a bile geniti sunt.

« Atqui ille qui dixerit illum (Galenum) non memorasse earum curam particularem neque sufficientem, nec causam solidam, profecto verum loquetur. Ille etenim nihil de hoc morbo tradidit præter hæcæ quæ memoravimus. Per Deum! sed fieri potest, hæc etiam illum memorasse in libris suis qui nondum Arabice prodierunt. Me quod attinet, ipse inquisivi jamdudum, accuratissima inquisitione, interrogans (Arab. familiam linguæ Syriacæ et Græcæ) lingua Syriacæ et Græcæ orientis medicos de hac re: at inter illos ne unus quidem fuit, qui mihi aliquid addidit his quæ ex illo memoravi; imo plerique eorum non noverunt, quid per ista voluit, quæ distincte memoravi. Ipse profecto de hoc miratus sum, et quomodo Galenus præterierit hunc morbum, tam frequenter oborientem, tamque cura egentem, ille qui in causis et cura morborum investigandis ita fuerit assiduus. Recentiores quod attinet, etiamsi de curatione variolarum (Arab. etiamsi de cura variolarum res quasdam memoraverint sine accuratione et sine distinctione) aliquis ab eis facta sit mentio, nec accurata neque distincta, nihilominus ex iis ne unus quidem est qui memoravit causam ejus morbi efficientem, et quare eveniat, ut illum vix effugiat vel unus mortalium: nec tradidit species curationis ejus in locis suis. »

(3) Voici tout ce que dit sur ce point l'auteur anglais d'un ouvrage historique sur la médecine, qui ne m'est connu que d'après la traduction d'année tout nouvellement.

« Nous devons aux Arabes la première description de trois nouvelles maladies, qui sont la petite vérole, la rougeole, et la spina-ventosa ou curie des os. Les deux premières, plus funestes à l'Europe que ne l'avaient été les guerres les plus sanglantes dont les annales du monde nous eussent conservé la mémoire, n'étaient connues, avant cette époque,

(1) On trouvera tous ces détails dans la troisième lettre, relative à ce sujet, laquelle forme l'article XXI.

(2) Voyez Rhazès, de variolis et morbillis, Arabice et Latina, cum aliis nonnullis ejusdem argumenti; cura et impensis Joannis Channing, Londini, 1766, cap. 1, pag. 11. « Ille profecto ex medicis qui dixerit, præstantissimum Galenum nec variolas memorasse, nec novisse omnino, ex iis est qui scripta Galeni nunquam legerunt, vel folia tantum volutando per illa transierunt. Galenus etenim præscriptum exhibet in tractatu primo, Κατὰ γένη (vid. Galen. Περὶ συνθέσεως φαρμάκων, τῶν κατὰ γένη, edit. Aldi, tom. II, fol. 6, lin. 5, ubi legitur: Ἔστι δὲ καὶ τοῖς λένοσις τὸ φάρμακον χρῆσιμον), et dicit: Levat quidem hoc et illo modo, et contra variolas.

« Dicit etiam, in initio tractatus decimi quarti de pulsibus (vid. Galen. Περὶ προγνώσεως διὰ σφυγμῶν, lib. II, edit. Aldi, tom. III, fol. 67, b, a linea 37 ad 43), prope primum folium ejus: Sanguis aliquando putrescit putrescentia vehementi valde, et eo perventum est ab excessu inflammationis ejus, ut uratur cutis, et eveniant in illa variolæ et anthrax excorians, adeo ut ab illis erodatur. Et dicit, in nono usu partium: Partes redundantes alimentorum, quotquot in sanguinem non convertuntur, sed remanent in membris, putrescunt et in molem crescant in progressu temporis; adeo ut tandem generetur anthrax et variolæ, et inflammationes proserpentes. (Conf. Galen. Περὶ χρείας τῶν ἐν ἀνθρώπου σώματι μορίων, lib. IX, edit. Aldi, tom. I, fol. 52, lin. 35: Τὰ δὲ που καὶ σήπτει τῷ χρόνῳ ταυτὶ τὰ συνεστῶτα παρτιτῶματα, καὶ οὕτω θριμύτερα τε καὶ θερμότερα, φλεγμονὰς καὶ ἐρυσιπέλατα, καὶ ἐρηθας, καὶ ἀνθρακας καὶ κυρετοῦς, καὶ μυρίων ἄλλων δχλον ἀποτίχται νοσημάτων.

« Et dicit, in quarto ad Timæum: Antiqui porro vnum φλεγμονῆ dederunt omni rei in qua calor

inflammatur; ut, e. g. anthraci et variolis: et hi morbi secundum illos a bile geniti sunt.

« Atqui ille qui dixerit illum (Galenum) non memorasse earum curam particularem neque sufficientem, nec causam solidam, profecto verum loquetur. Ille etenim nihil de hoc morbo tradidit præter hæcæ quæ memoravimus. Per Deum! sed fieri potest, hæc etiam illum memorasse in libris suis qui nondum Arabice prodierunt. Me quod attinet, ipse inquisivi jamdudum, accuratissima inquisitione, interrogans (Arab. familiam linguæ Syriacæ et Græcæ) lingua Syriacæ et Græcæ orientis medicos de hac re: at inter illos ne unus quidem fuit, qui mihi aliquid addidit his quæ ex illo memoravi; imo plerique eorum non noverunt, quid per ista voluit, quæ distincte memoravi. Ipse profecto de hoc miratus sum, et quomodo Galenus præterierit hunc morbum, tam frequenter oborientem, tamque cura egentem, ille qui in causis et cura morborum investigandis ita fuerit assiduus. Recentiores quod attinet, etiamsi de curatione variolarum (Arab. etiamsi de cura variolarum res quasdam memoraverint sine accuratione et sine distinctione) aliquis ab eis facta sit mentio, nec accurata neque distincta, nihilominus ex iis ne unus quidem est qui memoravit causam ejus morbi efficientem, et quare eveniat, ut illum vix effugiat vel unus mortalium: nec tradidit species curationis ejus in locis suis. »

(3) Voici tout ce que dit sur ce point l'auteur anglais d'un ouvrage historique sur la médecine, qui ne m'est connu que d'après la traduction d'année tout nouvellement.

« Nous devons aux Arabes la première description de trois nouvelles maladies, qui sont la petite vérole, la rougeole, et la spina-ventosa ou curie des os. Les deux premières, plus funestes à l'Europe que ne l'avaient été les guerres les plus sanglantes dont les annales du monde nous eussent conservé la mémoire, n'étaient connues, avant cette époque,

tion grecque du Traité de Rhazès, regardée par quelques savants comme un ouvrage du XIe siècle. Elle a été publiée par l'habile médecin Jacques Goupil, sous le titre suivant, ΠΑΖΗ ΤΟΥ ΘΑΥΜΑΣΤΟΥ ΙΑΤΡΟΥ λόγος περί λοιμικῆς, ἑλληνισθεῖς ἀπὸ τῆς Σύρων διαλέκτου ἀρὸς τὴν ἡμετέραν : et elle se trouve à la suite des *Thérapeutiques* d'Alexandre de Tralles, dans la superbe édition de cet auteur, sortie des presses de Robert Etienne, en 1548, in-fol. Environ seize ans plus tard, Sébastien Colin, médecin, de Fontenay (ville du Poitou), traduisait cette même version grecque en français (1) : son travail, achevé le 20 juillet 1564, fut dédié dans le cours de l'année 1565, à Jacques de Billy, abbé de Saint-Michel-en-l'Herm (2), et ne parut imprimé qu'en 1566. Sébastien Colin croyait que la version grecque du traité de Rhazès était d'Alexandre de Tralles. Son erreur est palpable. Alexandre de Tralles florissait sous le règne de Justinien (du 1er août 528 au 14 novembre 566), et Rhazès a composé son traité (conf. Casir. *Bibl. Ar. Hisp. Esc. tom. I, p. 173, Col. not. in Alf. Ferg. pag. 215*), pour al-Mansor, neveu fraternel du kalife Moctasî (de l'an 902 à 908 de J. C.), et gouverneur de la ville de Rei. Peut-être Sébastien Colin a-t-il cru que Jacques Goupil, ayant publié cette version grecque à la suite des *Thérapeutiques* d'Alexandre de Tralles, devait être censé la lui avoir attribuée. Mais, à moins que Jacques Goupil n'ait (ce que j'ignore) manifesté ailleurs cette opinion, on ne doit point la lui supposer ; car, dans

A son édition des *Thérapeutiques* d'Alexandre de Tralles, et de la *version grecque* du traité de Rhazès, non plus que dans les notes qu'il y a jointes, il ne dit absolument rien de semblable. Dans le cours de la version grecque, aucun passage ne peut servir à faire connaître quel en était l'auteur, ni à quelle époque elle avait été faite ; seulement le traducteur annonce qu'il avait travaillé par les ordres de l'empereur sous le règne duquel il écrivait : Ἀλλ' οὖν πεῖθομαι τῷ προτάγματι σου, θεοῦκατε καὶ ἀεισέβαστε αὐτόκρατορ, τὴν παρὰ τοῦ σοφοῦ τούτου ΠΑΖΗ καλλίστην καὶ τελειοτάτην περὶ τῆς λοιμικῆς νόσου πραγματείαν Συρακηνικαῖς λέξιν ἐκτεθειμένην εἰς τὴν Ἑλληνίδα μεταμειψάμενοι φωνὴν ἠνέγκραμεν τῷ κράτι σου κ. τ. λ. (conf. *edit. Jac. Goup. p. 243*). D'après ce passage, Fabricius (conf. *Fabric. Bibl. gr. lib. VI, c. VII, § 15, t. XII, pag. 692*) a pensé que l'empereur dont il y était question devait être Constantin X Ducas (qui régna du 25 décembre 1059, au mois de mai 1067). Je ne vois aucun motif d'adopter ce sentiment, si ce n'est qu'on veuille se persuader que la version grecque a dû suivre de près la composition arabe du traité. Mais (je ne le dissimule point), loin que ce motif me paraisse avoir aucune force, je pencherais plutôt à croire que, au contraire, il a dû s'écouler un temps considérable avant qu'un écrit composé en arabe par Rhazès pût être fort répandu, et inspirer, à Constantinople, le désir de le voir traduit en grec. Toutefois je sens moi-même que, avant d'embrasser fortement cette dernière

dans aucune partie du globe fréquentée par les Européens : du moins on n'en trouve des traces dans aucun médecin, poète, historien grec ou romain. Ces deux poisons nous furent apportés, dit-on, des déserts de l'Arabie, par les sectateurs de Mahomet. C'est en Egypte, et sous le règne d'Omar successeur de Mahomet, que je trouve les plus anciens vestiges de la petite vérole : car c'est à peu près à cette époque qu'Aaron écrivait sur cette maladie au rapport de Rhazès. Les mahométans répandirent bientôt le venin variolique dans la Syrie, l'Egypte, la Perse, l'Espagne, et partout où ils portèrent leurs armes victorieuses. Plusieurs siècles après, les croisades achevèrent d'en infecter toute l'Europe, où depuis ce temps ces deux maladies ont fait des ravages incroyables.

Voyez l'Esquisse d'une histoire de la médecine et de la chirurgie, depuis leur commencement jusqu'à nos jours, ainsi que leurs principaux auteurs, progrès, imperfections et erreurs. Traduite de l'anglais de M. W. Black, M. D., par Coray, chap. V, pag. 169.

(1) Voici le titre de cet ouvrage : *Traité de la peste, et de sa guérison*, premièrement écrit en langue syriaque, par Rhazès, médecin admirable, interprété en grec par Alexandre Trallian, et nouvellement traduit de grec en français par M. Sébastien Colin, médecin à Fontenay. — Plus, un épître contenant les causes, remèdes et préservatifs de la peste, composé par ledit Colin. — Aussi une brève exposition de certains mots rencontrés en traduisant cet auteur, laquelle a semblé être nécessaire pour avoir plus facile intelligence de cette traduction. — Avec un traité contenant le régime et façon de vivre, utile aux amateurs de

leur santé, composé par ledit Colin. . . . A Paris, chez Engilbert de Marnet, 1566, in-8°, *Biblioth. nat. 2370 T.*) A la fin d'un traité de Rhazès, on lit : « Fin d'un traité de la peste ; premièrement en langue syriaque, par Rhazès ; secondement en grec, par Alexandre Trallian, traduit en français, par Sébastien Colin, médecin, le vingtième juillet mil cinq cent soixante-quatre. »

L'auteur de la traduction moderne du traité de Rhazès, non-seulement n'a pas connu la version de S. Colin, mais est tombé en d'étranges erreurs, lorsqu'il a parlé de la version grecque, et de Rhazès lui-même (conf. *Hist. de la petite vérole par M. J. J. Paulat, t. II, part. II, 1768*).

(2) • XXV. Jacobus de Billy, inter Musas educatus, et Græcæ maxime doctus, Gregorium Nazianzenum, Joannem-Damascenum, etc., est interpretatus. Favit autem ejus studiis Joannes frater natus major, qui in ipsius gratiam abbatias quibus potiebatur abdicavit.

« Albas erat S. Michaelis in Eremo et B. Mariae de Castellariis in Rhea insula, anno 1566, quo, die 5 Maii, innovavit statuta Bertrandi de Moussy abbatis. (Nous voyons, par l'Épître dédicatoire de Sébastien Colin, que Jacques de Billy avait déjà remplacé son frère dans le régime abbatial, au plus tard dès l'année 1565.)

« Vixit usque ad annum 1581, quo Parisiis evivis excessit, die 25 Decembris ; sepultusque est ad S. Severini fauon, in choro, ubi visitur ejus sepulcrum cum epitaphio. Ejus elogium habemus lib. III, Elog. Scævole Sammarthani.

« Ipso regeute destructum est monasterium a Petro Villates, domino de Champagne. » *Gall. Christ. nov. tom. II, col. 1421. C. E.*

idée, il conviendrait de se livrer à un mûr examen; car je n'ignore point que, précisément dans les XIe et XIIe siècles, à plusieurs reprises, l'histoire nous montre la cour de Constantinople très-emprescée d'attirer à son service des médecins arabes, tant alors ils avaient de réputation au-dessus des médecins grecs. Quoi qu'il en soit, on peut toujours dire que rien ne paraît fonder bien solidement l'opinion de Fabricius, concernant l'époque, assez précise, à laquelle ce savant homme voulait rapporter la version grecque du traité de Rhazès. La Bibliothèque Nationale offre quatre exemplaires manuscrits (2200, 2201, 2202, 2208, in fol.) de cette version, mais tous assez modernes; aucun des quatre (au moins je le crois ainsi) ne saurait être regardé comme pouvant remonter plus haut que la dernière moitié du XVe siècle, ni même, peut-être, comme étant décidément antérieur à 1450. Dans trois de ces manuscrits (2200, 2201, 2202), la version reste partout anonyme. Dans le quatrième (2208), elle est attribuée à *Actuarius*: Παρ' ἰατροῦ τοῦ Ῥαζῆ ἑρμηνεία Ἀκτουαρίου. Il faut l'observer, ce titre n'est point du même caractère que la pièce elle-même: évidemment il est d'une main beaucoup plus moderne. Toutefois, c'est peut-être uniquement sur cet énoncé que s'appuie l'opinion de ceux qui attribuent la version grecque du traité de Rhazès au célèbre médecin Jean l'Actuaire [*Actuarius*]. Mais cette opinion, fût-elle inébranlablement fondée, ne contredirait en aucune manière ce que j'ai dit ici touchant l'ignorance dans laquelle les médecins grecs me paraissent être restés jusque dans le XIIIe siècle, et peut-être encore plus tard, sur tout ce qui tient à l'essence, aux signes caractéristiques et à la cure de la petite vérole. Jean l'Actuaire florissait sous le règne d'Andronic II Paléologue (c'est-à-dire du 11 décembre 1282 au 24 mai 1328). Mal à propos on a voulu quelquefois le faire vivre dès la fin du XIe siècle; j'aurai ailleurs l'occasion de fixer irrévocablement ce point de chronologie, demeuré jusqu'à cette heure dans le vague, et qui ne laisse pas d'être important pour l'histoire de la médecine. Ici, je me contente d'ajouter qu'il est peut-être permis de douter, et très-fort, si en effet la version grecque du traité de Rhazès a été l'ouvrage de Jean l'Actuaire. Je dis plus; fallût-il en convenir, je ne sais si je ne me permettrais pas encore d'affirmer que Jean l'Actuaire, tout en traduisant Rhazès, n'a nullement reconnu l'espèce de maladie que nous nommons la *petite vérole*. Quant aux autres écrits de ce médecin grec, j'ai été dans le cas de les examiner tous, tant ceux qui sont absolument iné-

dités, que ceux qui, publiés en latin, sont restés jusqu'à présent anecdotes pour le texte grec. J'ai même transcrit une bonne partie de ceux qui sont dans le dernier cas, et je ne tarderai pas à en donner une notice; mais je ne me rappelle point y avoir rien vu qui eût rapport à la petite vérole.

Au surplus, la lettre de Théodore, entre plusieurs passages dignes de quelque attention, en présente un qui paraîtra peut-être fort remarquable: c'est celui où Théodore semble dire que la maladie dont il avait été frappé, et qui me paraît (a) avoir été celle que nous appelons spécialement la *petite vérole*, éait communément appelée *eulogie*; et on verra combien le P. Lazari a été loin de rien comprendre à ce passage. Sans doute, le terme grec εὐλογία, pris dans la signification d'une *maladie pestilentielle*, est connu. Il est vrai que les Lexiques les plus importants, tels que ceux qui portent les noms d'Hésychius, de Suidas, de Photius, ne le présentent point; mais il ne faut point s'en étonner, puisque le terme εὐλογία, dans une pareille acception, appartient aux bas siècles. La version grecque du Traité de Rhazès nous fournit, à cet égard, un témoignage précis (conf. *édit. Jac. Goup. c. II, p. 246*): Τὰ δὲ ἰσχυρὰ σώματα, τὰ χολώδη καὶ ξηρὰ καὶ θερμὰ, ἐπιτέθειά εἰσι πρὸς τὴν ΕΥΛΟΓΙΑΝ· ΕΥΛΟΓΙΑΝ δ' ὀνόμασαν οἱ παλαιοὶ τὸ ἐν εἶδος, τὸ μοχθηρότερον τῶν δύο, καθὰ καὶ παρὰ πολλῶν οὕτως ὀνομαζέσθαι τούτων ἀκούω. Ἐν γὰρ ταῖς Ἑλλησικαῖς διαλέξεσι κλήσις ταύτης οὐχ εὐρηταί. Ὁ δὲ σοφὸς οὗτος ἀνὴρ εἴη ἰδίᾳ διαλέκτου ΧΑΣΠΕ ὀνόμασε· ἔηλοι δὲ ἡ λέξις τὸ κατ' αὐτό. Οἶμαι δὲ ὅτι κατ' αὐτὴν τὴν ΛΟΙΜΙΚΗΝ ὁ λόγος βούλεται. Εἰ δὲ καὶ διαφέρουσι ἀλλήλων ἐν ταῖς διαθέσεσιν, ἀλλ' οὖν καὶ κοινότητα ἔχουσι, καὶ οὐδὲν ἀπεικόσ. Ce que Sébastien Collin a rendu de la manière suivante (*chap. II: Des corps sujets à la peste*): « Les corps grêles et a-ténués, colériques, secs et chauds, sont sujets à une pesteilence atroce et sévère, laquelle les anciens ont nommée *eulogie*, pour ce qu'entre les deux espèces de pesteilence elle est la plus dangereuse, et est nommée *eulogia*, comme si tu disais: *Digne d'être observée*, ainsi que j'ai entendu de plusieurs qu'elle est ainsi nommée: car tel nom ne se trouve point entre les dictionnaires grecs. Mais ce sage personnage (Rhazès) la nomme en sa langue *chaspe*. Pour ce j'estime qu'en telle pesteilence soit besoin d'une grande considération et raison. » Naturellement Meursius eût dû connaître cette acception donnée par les Grecs du Bas-Empire au terme εὐλογία. Toutefois il ne l'a point recueillie. Simon Portius y avait fait attention (conf. *Simonis Portii Dictionar. Graeco-vulgar.*,

(a) Theilii conjecturam confirmat Villoisonus in epistola ad ipsum Theilium data: « Vous avez bien raison de dire qu'εὐλογία, et au pluriel ἡ εὐλογία (en grec moderne), veut dire la *petite vérole*. Les Grecs, aujourd'hui, n'ont pas d'autre terme pour exprimer cette maladie. Les Turcs l'appellent de même *mouburak*, ce qui, en arabe, veut dire littéralement *dénite*. En grec moderne, la forme du pluriel des noms en ια, est ιαις, ἡ εὐλογιαίς. Ainsi Simon Portius a raison. Si vous en aviez besoin, je vous chercherais et m'engagerais à vous trouver un passage de la Byzantine, où il est parlé d'une princesse grecque du Bas-Empire défigurée par la petite vérole. Le P. Lazari s'est trompé, et vous avez parfaitement raison. Théodore Prodrome fait allusion à ce nom d'εὐλογία, lorsqu'il dit: « Ἦν δὲ τὸ ἐπάρατον πάντως· ΕΥΛΟΓῶν μὲν εἰώθεσαν ἄνθρωποι. » Vide *Notices des mss. tom. VII, partie II, pag. 256*.

Græco-litterale, et Latinum, edit. Paris, 1625, in-4° p. 72); mais le lexicographe semble avoir trouvé en ce sens le terme εὐλογία, non le terme Εὐλογία, puisqu'il dit seulement :

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ. [εὐχὴ.] Εὐλογία, Εὐαγγέλιον. *Benedictio.*
Ἡ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑΣ. Αἱ ἀνάγι, Ἐφήνηδες, Ἴουδος. *Vari.*

Le livre fourmillant de fautes typographiques, on ne peut rien conclure de cette leçon. Simon Portius, comme on voit, ne cite point ses autorités. Du Cange (*Gloss. med. et inf. Græc. col. 448*) n'en allégué point d'autre que celle de Portius lui-même, et celle de la version grecque de Rhazès, dont il rapporte le passage cité ci-dessus; de là, peut-être, nous devons inférer qu'il n'avait rencontré ce terme nulle part ailleurs. Conséquemment, on pourrait croire que la lettre de Théodore Prodrome devient pour nous l'exemple le plus ancien du mot εὐλογία, pris dans l'acception dont il est ici question.

ARTICLE XX.

[Morceau contenu au folio 51, verso, lin. 17, n. VII de l'index grec.]

Seconde lettre de Théodore Prodrome à l'orphantrophe et nomophylax, sur la maladie aiguë dont il était à peine délivré (1).

ARTICLE XXI.

[Morceau contenu au fol. 51, verso, lin. 10, n. VIII de l'index grec.]

Lettre de Théodore Prodrome au prélat métropolitain de Trébizonde (2). Il remercie le prélat des présents qu'il en avait reçus, et lui rend compte des effets de la maladie aiguë dont il était à peine délivré.

ARTICLE XXII.

[Morceau contenu au fol. 55, recto, lin. 7, n. IX de l'index grec.]

Eloge de l'éloquence, ou (pour mieux exprimer le sens du terme grec), de l'élocution de l'orphantrophe et nomophylax Alexis Aristène; par Théodore Prodrome.

Le P. Lazari a connu cette pièce, et l'a indi-

(1) Conf. *Miscellaneorum* ex mss. libris bibliothecæ Collegii Romani Societatis Jesu, t. 1, ed. 1754, p. 64, n. XII.

(2) V. *ibid.*, p. 46, n. X.

On trouve peu de chose sur les prélats qui purent occuper le siège métropolitain de Trébizonde à l'époque où Théodore Prodrome florissait.

« VII. CONSTANTINUS. Duabus synodis Alexii patriarchæ, quæ habitæ sunt anno mundi 6586, mense Novembri et Januario, ind. XII (sæc. Christi 1023 et 1024), aderat *Constantinus Trapezuntis metropolitæ*, Κωνσταντίνου Τραπεζούντου. *Jur. Græco-Rom.* t. IV, pag. 250.

« VIII. Leo. Illi infaustæ synodo a qua Michaelæ patriarchæ præside (1043-1059), Leonis PP. IX legatus anathema dictum est, aderat cum paucis aliis Leo Trapezuntis, Λέωντος Τραπεζούντου. *Allat. Dissert. II de libr. Eccles. Græc.*

« IX. Anno Christi 1157, habita Constantinopoli synodus est, propter Soterichum Panteugenum,

quæ (5) comme existante dans le manuscrit de collège romain; mais il ne l'a point publiée. Je la crois intéressante à plusieurs égards. Théodore y a répandu beaucoup d'érudition; il y montre une grande connaissance des auteurs anciens, et de ce que, dans son siècle, dans sa religion et son état, on appelait la littérature profane; de plus, c'est avec grâce qu'il y fait un fréquent emploi des Lettres saintes. On le voit ici rappeler une foule de traits historiques: peut-être n'y en a-t-il aucun qui soit totalement inconnu au littérateur profondément versé dans l'étude de la langue grecque, et dont la mémoire ne laisse rien échapper de ce qu'il a lu une fois; mais plusieurs paraîtront neufs à un assez grand nombre de lecteurs, même des plus instruits.

Ce ne sera peut-être point sans quelque peine, du moins sans quelques recherches, qu'ils retrouveront la source où Théodore doit avoir puisé, d'abord un distique relatif à un certain Démophile qui, dépourvu de toute espèce de talent, s'était mis à faire l'éloge des chants d'Orphée, et ensuite tout ce qu'il dit sur l'origine de diverses sciences ou connaissances. On s'imera également à voir quelle tradition il suivait relativement à la succession des opinions philosophiques.

Pour exemple des orateurs ou rhéteurs que de son temps les princes de la race des Comnènes, sous l'empire desquels il a vécu et fleuri, parurent estimer et favoriser le plus, il cite Lizix de Byzance, dont l'élocution, pleine d'ailleurs des grâces antiques, était un peu défigurée par un défaut de prononciation que les Grecs appelaient φέλισμα, et que nous n'avons peut-être pas encore pu nous définir bien nettement. Ce personnage, à ce qu'il me semble, nous a été jusqu'à cette heure totalement inconnu. Deux lettres que Théodore lui adresse et que le P. Lazari a déjà publiées, mais non sans incorrection, peuvent donner une idée peu avantageuse de Lizix, quant aux qualités du cœur, et surtout quant à la sincérité et à la constance de son amour pour les lettres; mais quant à la culture de l'esprit et à la réputation d'éloquence, d'après ce

« Antiochiæ patriarcham electum, qui Christum sibi uti Deo sacrificium obtulisse negaret. Aderat cum metropolitæ aliis Michael Trapezuntius, ut discitur ex *Thesouro Nicetæ Choniatae Græco*, qui manu exaratus amplo volumine existat in bibliotheca regia (*hodie* 1234), olim vero fuit Cl. Stephani Baluzii.

« Hunc oscitantius Leo Allatius omisit, in *Vindiciis synodi Ephesinæ*, pag. 584 et 585, ubi aliorum qui convenerant singula nomina recitat.

« X. ΜΙΧΑΗΛ. Anno Christi 1160, habita synodus est, Luca Chrysoberge patriarchæ præside, propter Alamannos qui Constantinopoli agebant; quos Joannes quidam Corycensis, alique nonnulli erroris insimulabant, quod Christum humanitæ Patre minorent dicerent. Damnatu Joannes fuit, assidente cum metropolitæ aliis Michaelæ Trapezuntio. *Or. Christ.* tom. I, col. 511 et 512.

(3) Conf. *Miscellaneorum* ex mss. libris bibliothecæ Collegii Romani Societatis Jesu. Tom. I, in epistol. Theodor. Prodr. p. 4.

qui est dit ici, nous devons croire que Lizix fut un homme distingué.

En un autre passage, Théodore semblerait avoir voulu vanter l'éloquence d'un patriarche de Constantinople, qui siégea en effet de son temps : je parle de Jean IX, surnommé *Hieromnémon*, qui ayant remplacé Nicolas III, dit le *Grammairien*, mort en 1111, tint le siège patriarcal de Constantinople jusqu'en 1134 (1). Jean IX, Chalcedonien de naissance, avait, avant son exaltation, été diacre de l'Eglise de Constantinople, et honoré de la dignité de hiéromnémon, dignité qui était la douzième dans la hiérarchie de l'Eglise Constantinopolitaine. Nous savons, mais vaguement, qu'il avait beaucoup de mérite littéraire. Fabricius ne paraît pas avoir cru que l'on ait conservé aucune production de ce prélat, car il ne l'a cité nulle part dans la *Bibliotheca Græca*. On voit ici que Théodore attribue à en hiéromnémon une élocution qui réunissait toutes les qualités sans aucun des défauts de celle dont on avait fait tant d'honneur, soit jadis à Démosthène, à Aristote, à Dion Chrysostome; soit en dernier lieu à Lizix. Mais l'hiéromnémon à qui il donne tant d'éloges, il ne le désigne par aucune autre dénomination que celle-là, qui peut avoir été commune à plusieurs personnages. Alexis Aristène lui-même, avant d'être élevé aux dignités de *nomophylax*, de *protectrice*, d'*orphanotrophe*, pourrait avoir passé par le grade de *hiéromnémon* (2). Que dis-je? Théodore ne nous permet pas d'en douter. On rencontre un autre passage dans lequel on voit évidemment que l'hiéromnémon dont alors il parle, est Alexis Aristène lui-même.

C'est encore un endroit remarquable que celui où Théodore parle des différents peuples et des divers personnages qui, selon lui, inventèrent la *σάλπιγξ*, l'*αὐλός*, le *δύχορον*, l'harmonie Lydicenne, la *φύρμιγξ*, la cythare, l'hymne, la *χορδα*, l'*ὄπώραχης*; et ce qu'il en dit pourrait donner matière à plusieurs observations intéressantes, ainsi que la citation d'un passage de Proclus le Lycien.

Plus le lecteur sera familiarisé avec les auteurs anciens, plus il reconnaîtra ici, ou d'allusions à leurs maximes, ou de parodies heureuses de leurs

A expressions, ou d'emplois textuels de leurs propres termes. Je ne dissimule point qu'il y en a peut-être beaucoup qui m'auront échappé. Telle sera, par exemple, l'expression, *λαχνησται; ἐν πέτρῳ ἐν εὐρέσῳι μύθῳ*, qui me semble devoir être relative à quelques vers d'un des poètes tragiques.

Je me borne à indiquer une partie de ce qui peut mériter attention dans cette pièce. Je ne joindrai au texte qu'un très-petit nombre de notes fort succinctes : ce ne serait ni sans beaucoup de peine, ni sans bien du loisir, que je pourrais l'accompagner d'une traduction et d'un commentaire capables de satisfaire complètement le lecteur.

ARTICLE. XXIII.

B [Morceau contenu au fol. 56 recto, lin. 22, n. X de l'in dex grec.]

Discours oratoire ou félicitations à l'orphanotrophe-protectrice-nomophylax Alexis Aristène, sur sa rentrée dans le poste d'orphanotrophe; par Théodore Prodrome.

Cette pièce, de même que la précédente, a été simplement indiquée par le P. Lazeri (3), comme existante dans le Collège romain, et ne fait point partie de celles qu'il a données. Elle nous apprend diverses particularités concernant la vie et l'état de Théodore Prodrome, dont le personnel, d'ailleurs, nous est peu connu. D'après ce qu'il dit ici, on voit que sans doute il avait quelque emploi dans ce qui constituait l'établissement de l'*orphanotrophéon*.

C Vraisemblablement, cet emploi était ce que nous appellerions une *chaire de professeur*. D'une part, on ne saurait douter qu'il n'y eût une école et des classes fondées dans cet hospice; et, de l'autre part, de ce que Théodore dit dans l'une de ses lettres à Lizix, dont nous avons déjà parlé, on peut inférer qu'il avait rempli quelque chaire d'enseignement.

Certainement, le P. Lazeri a raison de dire que ces espèces de chaires ont été souvent désignées par le terme *βήμα*. Il a pu dire, avec une égale justice, que, indépendamment de sa signification la plus usitée, savoir, celle de la *chaire élevée dans le sanctuaire* des églises, le terme *βήμα* s'appliquait pareillement à tout siège élevé d'où on parlait, soit

(1) Jean IX est un des patriarches de Constantinople sur lesquels l'histoire nous a transmis le moins de détails. Zonaras, en parlant du successeur de Nicolas III, ne peut avoir en vue que le personnage dont il est ici question, mais il ne le nomme point : Ὁ πατριάρχης Νικόλαος ἐπὶ εἰκοσι πρὸς ἑπτὰ ἐνιαυτοῦς τὴν Ἐκκλησίαν ἰθύνων, καὶ ἐς γῆρας ἐλάσας βῆθι, νοσήσας ἀπέβη· οὗ τὴν ἐκφορὰν μεγαλοπρεπῶς ὁ αὐτοκράτωρ ἐτίμησεν. Εἶτα ἔτερον εἰς τὸν πατριαρχικὸν ἐγκαθίστησεν, ἕνα μὲν τοῦ κλήρου τῆς ἐκκλησίας, τοῦ τῶν διακόνων δὲ γε βαθμοῦ, καὶ τοῖς πατριαρχικοῖς συναπτόμενον ἄρχουσιν, ἀδελφιδὸν δὲ τῆς ἐν Χαλκηδόνι τότε προσδραύοντος ἐκκλησίας, λόγῳ ἐνθεραμμένον τοῖς τε θύραθεν καὶ τοῖς καθ' ἡμᾶς, αὐτὸς ὁ βασιλεὺς τῆ ἐκκλησίᾳ ἐπιθεδμήκως, καὶ αὐτὸν ἐν ταύτῃ προχειρισάμενος. Lib. XVIII, § XXV, pag. 303 D.

D doine, oncle maternel de Jean IX, dont Zonaras parle ici, était Michael, celui-là même à qui s'adresse la 27e lettre du prélat métropolitain des Bulgares, Théophylacte. C'est sans doute à cause de cette parenté que Nicéphore Caliste, supposant notre patriarche né à Chalcedoine, le nomme le *Chalcedonien*.

Deux monuments chronologiques lui donnent vingt-trois années de patriarcat, ce qui reporte sa mort à l'année 1134.

(2) Voy. Du Cange, *Glossar. med. et inf. Græc.* V. ἱερομνήμων, col. 510.

It. P. J. Goar. *not. et observ. in Codinum, lib. 1, cap. 1, p. 5, C, pag. 7, B, pag. 13, noi. 24.*

It. Jacob Gretser. *observ. et emend. in Codinum, lib. 1, cap. 7, § 2.*

(3) Voy. *Miscellaneorum*, ex mss. libris Bibliothecæ Collegii Romani Societatis Jesu, tom. I, in *epist. Theod. Prodr.*, pag. 4.

dans les assemblées publiques, soit au barreau. Il n'avance non plus rien que de vrai, lorsqu'il énonce que Théodore emploie ici le mot βῆμα pour désigner et le trône impérial et le trône patriarcal, moins peut-être dans le sens physique, comme sièges éminents, que dans le sens métaphorique, comme attributs de la puissance temporelle et de la puissance spirituelle. Toutes ces interprétations se trouvent, en effet, appuyées sur des témoignages irrécusables; mais elles ne suffisent point pour nous faire entendre clairement ce qui pouvait autoriser Théodore à dire qu'Alexis Aristène, en raison des emplois qui lui étaient confiés, se trouvait, ce qu'on ne pouvait dire de personne, occuper tout à la fois et l'une et l'autre chaire; c'est-à-dire, la spirituelle et la temporelle. Le passage où Théodore parle en ce sens, appellera l'attention des lecteurs érudits, et pourra leur donner matière à quelque recherche. Par la suite, on reconnaîtra que souvent aussi, chez notre auteur, le terme βῆμα signifie le clergé en général. Du moins Théodore paraît-il avoir donné à ce mot une latitude bien plus grande que celle qui résulte des citations rassemblées par du Cange dans son lexique; d'après cette observation, je crois devoir rapporter en note ce qu'il a dit sur ce terme (1).

ARTICLE XXIV.

[Morceau contenu au fol. 39 recto, lin. 1, n. XI de l'Index grec].

Lettre à l'Orphanotrophe protectrice nomophylax, Alexis Aristène.

Cette lettre est du nombre des quatorze que le

P. Lazari a publiées (2); on la trouve dans son Recueil, sous le n. 15, p. 72 : mais le texte y est si fréquemment altéré, et la version, soit en italien, soit en latin; est si fautive, qu'il ne peut être superflu de reproduire cette pièce en entier, et de la présenter correctement.

On a vu, par le discours oratoire qui forme l'article XXIII, qu'Alexis Aristène, personnage distingué sous le règne d'Alexis I Comnène, avait été, à deux reprises différentes, chargé de l'emploi d'orphantrophe, c'est-à-dire, d'administrateur de l'hospice des orphelins. Vraisemblablement, à l'occasion de la rentrée de ce magistrat dans un poste si important, il avait été célébré une fête solennelle. L'archevêque de Nicomédie n'avait point manqué d'y assister; mais la foule l'avait empêché d'approcher de l'Orphanotrophe. Ne voulant point qu'un magistrat si éminent pût le soupçonner d'avoir, en cette occasion, négligé de lui marquer son attachement, l'archevêque chargea le personnage qui écrit cette lettre, de faire savoir à l'Orphanotrophe qu'il s'était rendu à la fête, mais que, malgré ses efforts, il n'avait pu réussir à être aperçu de lui.

J'ai déjà fait connaître Alexis Aristène (3), et j'ai parlé du triple emploi dont nous apprenons par les lettres et les discours de Théodore Prodrome (4), que ce magistrat fut honoré. Mais quel était le prélat qui, à l'époque où la lettre que je reproduis ici fut écrite, occupait le siège métropolitain de Nicomédie? c'est ce que je ne saurais déterminer.

Il paraît qu'un peu avant le règne d'Alexis I

(1) BHMA. Sacrarium. Ἄδουτον, locus in templo ubi consistunt sacerdotes, et quem nulli laici ingredi fas erat, præterquam imperatori, cui licuit προσάξει δῶρα τῷ πλάσαντι, in ipso bemate, seu ἐνδον ἱεροῦ θυσιαστηρίου ἰδικε κατά τινα ἀρχαιοτάτην παράδοσιν, ut est in synodo Trullana, Can. 69.

Lexicon ms. Cyrilli : Ἄδουτον τὸ ἀπόκρυφον μέρος τοῦ ἱεροῦ, ἧτοι βῆμα, ἐν ᾧ οὐ θεμιτὸν πᾶσιν ἐπιβαίνειν.

Germanus, patriarcha Constantinopolitanus, in Mystagog. : Βῆμα, ἐστὶν ὑπέδαθρος τόπος, καὶ θρόνος ἐν ᾧ περὶ ὃ παμβασιλεὺς Χριστὸς προκάθηται κατὰ τῶν αὐτοῦ ἀποστόλων, etc.

Concilium Laodicenum, can. 55 : Ὅτι οὐ δεῖ πρεσβυτέρους πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ ἐπισκόπου εἰσεῖναι καὶ καθίεσθαι ἐν τῷ βῆματι. Adde Can. 49.

Gregorius Nazianzenus, Carm. 11 : Βῆμα τὸ δ' ἀγγελίῃ χοροστασίῃσι τεθλόσ.

Palladius, in Vita Chrysostomi, pag. 18 : Καὶ ὅπλοι; τὸ βῆμα περιετοιχίζετο, etc.

Vita S. Nili junioris, pag. 22 : Ὅπου ἴστανται οἱ πόδες αὐτοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ὡς καὶ τὸ ἅγιον βῆμα τοῦ θυσιαστηρίου. Adde, pag. 59.

Anonymus de locis Hierosol., cap. 1 : Εἰς αὐτὴν τὴν τροῦλλαν εἶναι τὸ βῆμα τοῦ ναοῦ, ὅπου ἐλειτούργουν οἱ ὀρθόδοξοι.

Vetus inscriptio, apud Gruterum, 71, 1 : ΑΥΤΑΙΣ ΤΑΙΣ ΗΜΕΡΑΙΣ ΓΑΙΩ ΤΙΝΙ ΤΥΦΛῶ ΕΧΡΗΜΑΤΙΣΕΝ ΕΛΘΕΙΝ ΕΠΙ ΤΟ ΑΡΙΣΤΕΡΟΝ ΒΗΜΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΑΙ ΕΙΤΑ ΑΠΟ ΤΟΥ ΔΕΞΙΟΥ ΕΛΘΕΙΝ ΕΠΙ ΤΟ ΑΡΙΣΤΕΡΟΝ ΚΑΙ ΘΕΙΝΑΙ ΤΟΥΣ ΠΕΝΤΕ ΔΑΚΤΥΛΟΥΣ ΕΠΑΝΩ ΤΟΥ ΒΗΜΑΤΟΣ, etc.

Alia apud eruditum Sponium, tom. III Itinerarii : ΙΕΡΟΦΑΝΤΗΣ ΙΕΡΟΚΗΡΥΞ... ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΔΕΠΙ ΤΟ ΒΗΜΑ, etc.

Alia vide in nostra Constantinopoli Christiana, lib. III, et apud Goarum in Euchologio, pag. 13 14. Οἱ τοῦ βῆματος, qui in synthrono, seu intra bematis cancellos sedent, in Euchologio, pag. 251, 253, 302. Dignitates ecclesiasticæ. Ut contra, οἱ ἐξω τοῦ βῆματος, quibus in bemate sedere non licet, apud Sguropulum in historia Concilii Florentini, sect. XII, cap. 7, et in eodem Euchologio, pag. 302.

Eustathius, in Vita S. Eutychii Patr. Constantinopolitani, num. 69 : Ὅσοι βῆματος, καὶ ὅσοι τῶν κάτω.

Οἱ τοῦ ἱερατικοῦ βῆματος, apud Nicephor. Gregor., lib. III, pag. 33, édition 1.

Pachymères, lib. IX, cap. 1 : Εἶτα καὶ τὴν ἱερὴν λειτουργίαν τελούντες, ἅμα μὲν αὐτὸς πατριάρχης, καὶ δ' ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ τοῦ βῆματος πάντες, ἐφ' ἐκάστη τῶν τελουμένων, καὶ τῷ υἱῷ κατὰ τὸ εἶδος συναφοσιοῦν τὰ πρέποντα τῷ πατρὶ τε καὶ βασιλεῖ.

Symeon Thessalonicensis, De sacris ordinationibus, cap. cxi : Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ τοῦ ἱεροῦ βῆματος; τὰς ἐχουσι τῶν ἀγγέλων.

(2) Miscellaneorum ex Mss. libris, etc., Romæ, 1754, in-8°, tom. I, p. 1-81.

(3) Ci-dessus, art. XVI.

(4) Ibid. Indépendamment de ce que j'ai déjà dit sur cet auteur, je donnerai une notice détaillée de sa vie et un index de tous ses ouvrages, à la suite des articles qui lui appartiennent dans notre manuscrit.

Comnène (1), c'est-à-dire, antérieurement à l'année 1081, le siège métropolitain de Nicomédie avait été occupé par un prélat du nom de *Basile*. En effet, la première Novelle d'Alexis I Comnène nous apprend que, sous le règne de ce prince, il existait une nièce de feu *Basile, métropolitain de Nicomédie*, nommée *Anne*, laquelle avait, relativement à la succession de son oncle, un procès commencé en première instance contre feu *Etienne, évêque de Césarée*, mais ensuite continué contre le protospaithaire et tagmatophylax *Michel*, héritier *ab intestat* de cet évêque : Πολλὰ μὲν δικαστήρια ἀνὰ μέσον Ἄννης τῆς ἀνεψιάς τοῦ ἀποβιωκότου μητροπολίτου Νικομηδείας Βασιλείου καὶ Στεφάνου πρότερον περιόντου ἐπισκόπου Καισαρείας, ὕστερον δὲ τοῦ πρωτοσπαθαρίου Μιχαὴλ καὶ ταγματοφύλαξο;.

Le fait n'avait point échappé au P. le Quien; il en parle à deux reprises différentes. Mais la manière dont le savant auteur de l'*Oriens Christianus* (t. I, col. 586 A, et col. 594 E) cite la Novelle d'où cette particularité se tire, est bien fautive. 1° Le P. le Quien a cru mal à propos de non-seulement la première, mais aussi la seconde Novelle d'Alexis I Comnène, roulait sur l'affaire dont il est ici question. Toutefois, il n'y a que la première Novelle qui soit relative à cette affaire; la seconde Novelle y est totalement étrangère. Ce qui a trompé le P. le Quien, est que, à la suite de la première Novelle, on trouve un autre acte qui en est comme l'appendix nécessaire, puisqu'il concerne aussi le procès sur lequel elle roule, mais qui néanmoins ne saurait être regardé comme une Novelle proprement dite et différente de la première. 2° Le Père le Quien a pensé que le prélat *Etienne*, dont la Novelle d'Alexis I Comnène fait mention, devait être compté parmi ceux qui ont occupé le siège de *Césarée* en *Cappadoce*. Mais ce siège (*ibid.*, col. 594 E) était un siège métropolitain. *Etienne*, ici, n'a d'autre titre que celui d'*évêque de Césarée*. Il paraît donc évident qu'il s'agit d'un évêque de *Césarée* en *Bithynie*, ville dont le siège épiscopal ressortissait au siège métropolitain de *Nicomédie*. D'après cette observation, il conviendra peut-être d'effacer le nom d'*Etienne* dans le catalogue des prélats qui ont occupé le siège métropolitain de *Nicomédie*, et de l'insérer dans la liste des évêques de *Césarée* en *Bithynie* (*Or. Chr. ib.*, col. 628, B.).

Au surplus, il n'est peut-être pas aisé de fixer l'année dans laquelle la Novelle dont nous nous occupons en ce moment doit être émanée d'Alexis I Comnène. Dans le *Jus Græco-Romanum*, cette Novelle ne porte aucune date; défaut qui se trouve également dans plusieurs des autres Novelles attribuées à cet empereur. Pour nous aider à placer

chronologiquement toutes celles qui sont dans ce cas, le rang que le *Jus Græco-Romanum* leur assigne ne saurait nous servir de guide; car le rédacteur n'a point gardé l'ordre chronologique, même pour celles qui portent une date précise: la plus ancienne de toutes celles qui sont datées avec précision, et qui est déterminément de l'année 1082, au mois d'août, γεγενημένον κατὰ τὸν Αὐγουστον μῆνα, τῆς ἰνδικτιῶνος ε', ἐν ἑταί τῷ ς φλ., ne se trouve placée qu'après une autre qui, vu le synchronisme de l'indiction IX, ne saurait avoir été donnée avant le mois de septembre 1086, et qui pourrait être renvoyée à l'année 1100, sinon même à l'année 1115: κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον τῆς θ' ἐπινημήσεως (2).

Quoi qu'il en soit, si on peut absolument supposer que le métropolitain de *Nicomédie*, *Basile*, avait vu Alexis I Comnène monter sur le trône, nous devons croire que du moins il avait survécu de peu à cet événement. Malgré l'omission de la date, on peut croire que la Novelle dont il est ici question, fut l'une des premières qui émanèrent de ce prince; et tout ce qui y est dit de l'ancienneté du procès, donne lieu de penser que le prélat dont alors l'héritage était encore en litige, avait cessé de vivre depuis plusieurs années.

Plus tard, sous le règne d'Alexis I Comnène, nous trouvons le siège de *Nicomédie* occupé par un prélat du nom de *Constantin II*. Ce fut *Constantin II* qui, en qualité de métropolitain de *Nicomédie*, fut membre de cette assemblée solennelle, convoquée et présidée par l'empereur, dans le nouveau *Trielinium* du palais des *Blachernes*, et en présence de laquelle l'archevêque de *Chalcédoine*, *Léon*, ayant déclaré authentiquement qu'il se soumettait de bonne foi aux décisions du synode concernant le culte des images, fut réconcilié avec le patriarche d'*Enchaëtes* nommé *Basile*. Dans les différents endroits où le P. le Quien parle de cette assemblée, il paraît persuadé et il affirme qu'elle eut lieu en 1082, c'est-à-dire dans la seconde année du règne d'Alexis I Comnène. Il me semble qu'encore ici le P. le Quien s'est trompé (*Conf. Or. Christ.*, t. I, col. 265, C. D, col. 595 A, col. 607, B, C). L'acte émané de cette assemblée, et qu'il indique comme publié par le P. Montfaucon dans la *Bibliotheca Coisliniana* (cod. XXXVI, ol. CCCV, apud Montf., p. 105) présente un synchronisme qui nous force de descendre à une époque postérieure. Il y est dit que l'assemblée se tint à Constantinople, sous le patriarcat de *Nicolas III* (surnommé *le Grammaïrien*); ainsi, elle n'a pu avoir lieu avant l'année 1084 (3). Il est dit également que le patriarche de *Jérusalem*, *Syméon II*, y était présent. Nous ignorons en quelle année com-

περὶ τοῦ ἀερικοῦ καὶ πάντων τῶν ψυχικῶν, χρυσόουλλον τυπικόν.

(3) Le patriarcat de *Nicolas III* (dit *le Grammaïrien*) peut dater du mois d'août 1084, jusqu'à l'année 1111.

(1) Le règne d'Alexis I Comnène date du mois de mars 1081, au 15 d'août 1118.

(2) Voyez *Jus Græco-Romanum*, tom. I, lib. II, p. 123. Περὶ τοῦ κανονικοῦ, καὶ τῶν δεδομένων συνήκειων ὑπὲρ χειροτονίας, καὶ ἱερολογίας γάμου, καὶ

merçz le patriarcat de Syméon II : mais comme ce prélat se trouvait à Jérusalem en 1094 (1), et qu'il ne paraît pas être venu à Constantinople depuis cette époque, on est fondé à croire que l'assemblée dont il s'agit ici ne fut point tenue postérieurement à l'année 1094.

Plus tard encore, et seulement sous le règne de Jean Comnène (2), nous voyons siéger à Nicomédie un prélat nommé *Nicéas*. Ce fut avec Nicéas que l'évêque d'Havelberg, Anselme (3), député par l'empereur Lothaire II (4), et venu à Constantinople, tint des conférences au sujet des articles qui causaient le schisme entre les Grecs et les Latins. Pour marquer déterminément l'année dans laquelle ces conférences se tinrent, il faudrait peut-être entrer dans une longue discussion. Nous avons, il est vrai, un écrit (5) qu'Anselme lui-même, longtemps après son retour, rédigea, par complaisance pour le pape Eugène III (6), et dans lequel il rend compte des arguments qui lui avaient servi à combattre les opinions erronnées des Grecs; mais on n'y trouve rien qui indique l'époque précise de son voyage à Constantinople. Ainsi, tout ce qu'on peut affirmer, avant de se livrer à un plus mûr examen, est que les conférences d'Anselme avec le métropolitain de Nicomédie, *Nicéas*, ne sauraient avoir eu lieu ni avant le mois de mai 1125, ni après le mois de décembre 1156. Du reste, *Nicéas* nous est représenté par l'évêque d'Havelberg, comme un prélat du plus grand mérite, et jouissant de la plus haute considération dans le clergé de Constantinople (7).

Nous ignorons en quelle année *Nicéas* cessa de vivre. Nous savons seulement que le métropolitain de Nicomédie fut présent à trois assemblées qui se tinrent au *Thomaste* (8), la première, le vendredi 20 août 1143, pour le jugement et la déposition de Clément, évêque de Stasimes (9), et de Léonce, évêque de Balbisse (10), tous deux intrus (V. *Leo*.

(1) C'était Syméon II qui occupait le siège patriarcal de Jérusalem, et qui se trouva dans cette ville, lorsque Pierre l'Érmite y vint en 1094; et même, d'après le récit de Guillaume de Tyr (*lib. I, c. 11*), on peut conjecturer que Syméon siégeait et résidait dans cette ville depuis assez longtemps.

(2) Le règne de Jean Comnène. (dit *Calo Jean*) date du 15 août 1118 au 8 avril 1143.

(3) Cet évêque d'Havelberg (ville de la Marche de Brandebourg et siège ressortissant au métropolitain de Magdebourg) est le même qui, vers la fin de l'année 1154, fut élevé sur le siège archiepiscopal de Ravenne. *Ughell. Ital. sacr.*, t. II, col. 567, B C.

(4) Le règne de l'empereur Lothaire II date du 30 avril 1125 au 4 décembre 1137.

(5) L'ouvrage dont il s'agit ici est intitulé *Avrixtapovv contrapositionum sub dialogo conscriptum*. Voyez *Dacher. Spicil.* édit. in-fol., tom. I, p. 161.

(6) Le pontificat d'Eugène III date du 27 février 1145 au 7 juillet 1153.

(7) « Conservavi autem, quantum memoria subministrabat, tenorem Dialogi quem cum venerabili ac doctissimo archiepiscopo Nicomediae Nechite (il faut lire *Nicete*), in publico conventu apud urbem Constantinopolitanam, habui, addens quaedam non minus fidei necessaria quam huic operi congrua.

Allat. de Eccl. Or. et Or. perp. consens., col. 671) et attachés à la secte des Bogomiles; la seconde, le vendredi premier octobre de la même année, pour la réclusion du moine Niphon (*Id. ib. d. col. 678*); la troisième, le mardi 22 février 1144, pour la condamnation de ce même moine comme hérétique. Le P. le Quien énonça que pour lors ce n'était plus Nicéas qui remplissait le siège de Nicomédie. Mais on ne voit pas sur quelle autorité cette assertion peut être fondée. Dans les actes de ces trois assemblées, le nom du métropolitain de Nicomédie n'est pas exprimé (*Leo. loc. sup. cit. col. 681*)

En 1147, le mercredi 26 de février, il fut tenu au palais des Blachernes, une autre assemblée, dans laquelle le patriarche de Constantinople (*Id. ib. col. 683*), Cosmas, dit l'*Attique*, fut déposé comme atteint et convaincu d'hérésie (11). Le métropolitain de Nicomédie, qui fut l'un des assistants, se nommait *Jean IV*. A ce sujet le P. le Quien s'est trompé deux fois (*Or. Christ. t. I. col. 267 E, 268 A*): 1° il fait concourir le mercredi 26 de février 1147 avec l'indiction ix, tandis que c'était l'indiction x qui courait depuis le mois de septembre 1146; 2° il a cru (*Ibid.*) que, dans le texte de l'assemblée publié par Léon Allatus, la date était fautive, et que, suivant la leçon présentée par l'éditeur, l'assemblée aurait été tenue le mercredi 26 février 1144 indiction x: ce qui ne pouvait pas être. Le P. le Quien ne s'était point aperçu que, dans l'acte publié par Léon Allatus, il est question de deux dates. L'une de ces deux dates se rapporte à la condamnation du moine Niphon, avec qui le patriarche Cosmas II était accusé d'avoir convié; et c'est l'acte de cette condamnation qui est rapporté deux fois avec justesse au mardi 22 février 1144, comme on a vu ci-dessus. L'autre date est celle de l'acte même par lequel le patriarche fut déposé; et elle est également

Fals autem idem archiepiscopos Nechites (i. Nicetes) praecepit inter duodecim DIDASCALOS, qui, juxta morem sapientum Graecorum, et liberalium artium et divinarum Scripturarum studij regunt, et ceteris sapientibus, tanquam omnibus praesentibus in doctrina praesentibus, et ad quos omnes quaestiones difficultatis referuntur, et ab eis soluta deinceps sine retractatione, et pro confirmata sententia tenentur et scribuntur. » *Anselm. Prolog.*, loc. cit., p. 162.

(8) Dénomination particulière d'une de ces salles du palais patriarcal qui, en général, étaient appelées *trictinia*; celle-ci avait vue sur la place dite l'*Augustæon*.

(9) *Stasimes* ou *Sasimes*, petite ville de la Cappadoce, située entre Césarée et Thyane. Elle est restée célèbre par les écrits de S. Grégoire de Naziance, qui en fut évêque.

(10) *Balbisse* ou *Balbalisse*, n'est peut-être connue que par le fait dont il est ici question. Il paraît qu'elle devait appartenir à la seconde Cappadoce.

(11) Cosmas II, monté sur le siège patriarcal de Constantinople dans le cours de l'année 1146, fut déposé, comme il est dit ici, le mercredi 26 février 1147.

exprimée avec justesse, le 26 du mois de février, A quatrième série, indiction x (c'est-à-dire, de l'année 1147) : *Φεβρουαρίῳ κς', ἡμέρᾳ τετάρτῃ, Ἰνδικοῦ ἔτους δεκάτης*. Ainsi le texte de Léon Allatius est correct, et c'est celui de l'*Oriens Christianus* (col. 595, E) qu'il faut lire avec défiance, d'autant plus que dans l'article des métropolitains de Nicomédie, le P. le Quien place encore la déposition de Cosmas II en 1146.

En 1156, le prélat qui occupait le siège métropolitain de Nicomédie, se nommait *Théophylacte II*; c'est lui qui assista au synode tenu en cette année, le jeudi 26 de janvier, et dans lequel, à la troisième session qui eut lieu le lundi 13 de mai, Solérique l'anteugène, désigné patriarche d'Antioche, fut élu pour cause d'hérésie (Conf. *Leo Allat. Vindic. synodi Ephesin.* p. 584); mais, par inattention, le P. le Quien, dans l'article de ce patriarche (*Or. Christ. t. II, col. 758, D*) place le synode sous l'année 1155.

Par une nouvelle inadvertance le P. le Quien a pensé (*Or. Christ. loc. cit.*) que ce pouvait être Théophylacte II, sinon même son prédécesseur Jean IV, qui avait assisté à une assemblée synodale tenue le lundi 11 avril 1166 par le patriarche de Constantinople, Luc surnommé *Chrysoberge*; assemblée de laquelle il émana un décret pour prohiber les mariages dans le septième degré. Après avoir parlé de ce décret d'une manière assez juste, dans son article des patriarches de Constantinople, le P. le Quien, à l'article des métropolitains de Nicomédie (*Or. Christ. t. I, col. 269 E, 270 A. et 593 E*), rappelle le même acte (où le nom du métropolitain de Nicomédie n'est point exprimé), et il le rappelle comme si le *Jus Græco-Romanum* en fixait la date à l'année 1151, indiction iv; puis ils s'autorisent de cette date pour fonder son opinion relativement au métropolitain de Nicomédie, qui pouvait y avoir assisté. Mais il serait difficile d'accumuler plus d'erreurs en aussi peu de mots.

1° Le patriarcat de Luc Chrysobergé date, au plus tôt, de l'an 1155 (1).

2° L'indiction iv courut seulement du mois de septembre de cette même année 1155.

3° Dans le texte que présente le *Jus Græco-Romanum* (tom. I, p. 227), le décret dont il s'agit est daté positivement du 11 avril de l'indiction xiv : *Ἡγὶ Ἀπριλλίῳ ια', ἐπιναμήσεως ιδ'*, ce qui nous mène au lundi 11 avril 1166.

Ce ne doit donc pas être *Théophylacte II*, mais son successeur *Michel*, qui assista au synode dont il vient d'être parlé. En effet, nous savons que ce fut Michel qui signa les actes d'un autre synode tenu pareillement en 1066 à Constantinople (Conf. *Leo*

(1) Le patriarcat de Luc, dit *Chrysoberge*, doit dater du mois d'août 1155, époque de la mort du patriarche Constantin IV, dit *Chliarène*. On peut croire que Luc Chrysoberge ne mourut pas avant

Allat. de Eccl. Or. et Occ. perp. cons., col. 689 et 690), et par lequel des Allemands, établis pour lors en cette ville, et accusés d'hérésie concernant le dogme de la divinité de Jésus-Christ, furent absous.

Voilà les seules notions que j'ai pu recueillir sur la succession des prélats métropolitains, durant tout le temps où Théodore Prodrome a pu vivre. Je dis, le temps où Théodore Prodrome a pu vivre, parce que la lettre dont il est question doit presque évidemment être attribuée à cet écrivain. Ce n'est pas que, strictement parlant, elle ne soit anonyme dans notre manuscrit, et, d'après le texte représenté par le P. Lazari, elle doit l'être également dans le manuscrit dont il s'est servi; mais, selon toute apparence, cette lettre ne se trouverait point à la place qu'elle occupe dans notre exemplaire, si elle n'était point du même écrivain que les discours et lettres qui la précèdent, et qui portent le nom de Théodore Prodrome.

ARTICLES XXV, XXVI, XXVII, XXVIII.

[Morceaux qui commencent au fol. 39, recto, lin. 21, n. XII et XIII de l'Index grec.]

Pièces en vers iambiques, héroïques, élégiaques et anacréontiques, en l'honneur de l'orphano-trophe protectrice nomophylax, Alexis Aristène.

Je réunis ces quatre articles, d'abord parce qu'ils sont tous quatre du même genre; ensuite, parce que l'auteur lui-même les avait en quelque sorte réunis. D'après ce qu'il dit au vers 47 de sa pièce en vers iambiques, laquelle constitue ici le premier article, les trois autres pièces durent être composées, sinon dans le même temps que celle-là, du moins peu après, et peut-être toutes les quatre furent-elles envoyées ensemble à l'Orphanotrophe.

Ce n'est pas qu'à l'endroit même qui vient d'être cité il ne se trouve une assez grande difficulté. En effet, là, notre auteur semble nous donner à entendre que cette première pièce doit être uniquement regardée comme l'annonce ou, si l'on peut parler ainsi, la lettre d'envoi de la pièce qui va suivre immédiatement, laquelle sera en vers héroïques, mais que parmi celles qui viendront après, il y en aura une en vers iambiques, et une autre en vers anacréontiques (2). Toutefois, après la pièce en vers héroïques, il ne s'en trouve qu'une en vers élégiaques ou pentamètres, et une en vers anacréontiques: celle qui sert d'annonce est seule en vers iambiques.

Des quatre pièces, il n'y en a aucune dont le titre, dans le manuscrit, porte le nom de l'auteur. Mais, indépendamment de ce que la même raison, qui m'a fait attribuer à Théodore Prodrome la lettre représentée dans l'article précédent, m'auroit

le mois de juin 1169.

(2) Voyez ci-dessous, ce qui est dit aux vers 50, 52, 53, 55 et 61.

rise à croire que les morceaux qui suivent appartiennent également à cet écrivain, son nom est clairement indiqué dans le vers.

(*Post allatos Prodromi versus, qui exstant infra, Teilius subdit:*)

Au vers 4, l'auteur dit qu'il a déjà célébré l'Orphanotrophe par un discours en prose.

Ἐμνησάμην σε πρώτα Πιζῶ Τῶ Λογῶ.

Vraisemblablement il veut rappeler l'un de ces trois morceaux que l'on a déjà vus, et qui sont : 1° article xvi, Remerciements de Théodore Prodrome à Alexis Aristène, pour l'éloge que ce magistrat avait fait de lui ; 2° article xvii, l'Eloge de l'éloquence d'Alexis Aristène ; 3° article xxii, les Félicitations à Alexis Aristène sur sa rentrée dans le poste d'orphanotrophe. Je penche à croire que le dernier morceau est celui dont il s'agit ici.

Aux vers 9 et 10, l'auteur rappelle une seconde pièce, δεύτερον, qu'il avait composée, comme la première, en l'honneur de l'orphanotrophe Alexis Aris èno. La manière dont il désigne cette seconde pièce est remarquable :

Ἐμεψάμην σε δεύτερον σχεδουργία.
Τῷ γραμματικῷ λαθυρινῶδει νόμῳ.

Qua doit-on entendre ici, 1° par le terme σχεδουργία, 2° par l'expression γραμματικῷ λαθυρινῶδει νόμῳ ?

Le terme σχεδουργία peut se prendre en diverses acceptions. En effet, ce terme peut signifier une pièce composée sans préparation, et ce que nous appellerions un *impromptu*, ou, si on peut parler ainsi, un *discours improvisé*. La force primordiale des deux mots radicaux σχέδη et ἔργον dont σχεδουργία se compose, prête à ce sens. Σχέδη, comme on sait, signifie, le plus communément, ce qui s'écrit d'après une première pensée et sans réflexion. Mais ce que l'auteur ajoute immédiatement après, savoir, que cette même pièce avait été écrite τῷ γραμματικῷ λαθυρινῶδει νόμῳ, exclut totalement l'idée qu'elle eût pu être composée sans préparation. Il faut donc expliquer autrement le terme σχεδουργία.

Chez les auteurs de la basse grécité, le terme σχεδοῦ, devenu technique pour les grammairiens, a signifié ce que les Latins appelèrent *partes*, c'est-à-dire, ces sortes de thèmes élémentaires, par lesquels on accoutume les enfants à examiner et à décomposer l'oraison ou le discours [*orationem*] et les verbes [*verba*], par parties [*partes*]; et il paraît bien que cette méthode est précisément celle dont Anne Comuène condamnait l'abus dans un passage de son *Alexiade* (l. XV, p. 485, D), où elle parle assez au long des *schêdes* et des *schê-*

(1) Conf. *Alexiad.* l. c. p. 485, D. Ce passage, qui n'a point encore pu être bien éclairci, deviendrait peut-être plus intelligible par l'examen d'un écrit qui doit se trouver parmi les mss. du Vatican, et qui a pour titre, Λογιεῶν τοῦ σοφοῦ Παρθολογίου σχεδογράφοις, *Extraits du savant Lom-*

dographes, mais qui n'est pas facile à bien expliquer. Τοῦ δὲ σχεδοῦς ἡ τέχνη εὐρημα τῶν νεωτέρων ἐστὶ, καὶ τῆς ἐφ' ἡμῶν γενεᾶς..... (pag. 486 A.) Ταῦτα δὲ λέγω ἀχθομένη διὰ τὴν παντελῆ τῆς ἐγκυκλίου παιδεύσεως ἀμέλειαν. Τοῦτο γὰρ μου τὴν ψυχὴν ἀναφλέγει, ὅτι πολὺ περὶ ταυτὰ ἐνδιατέριφα. Κεῖν ἐπειδὴν ἀπῆλλαγμαί τῆς παιδαριώδους τούτων σχολῆς, καὶ εἰς ῥητορικὴν παρήγγετα, καὶ φιλοσοφίας ἠψάμην, καὶ μετὰ τῶν ἐπιστημῶν πρὸς ποιητὰς τε καὶ συγγραφεῖας ἤϊξα, καὶ τῆς γλώττης τοὺς δόχθους ἐκείθεν ἐξωμαλίσάμην, εἶτα, ῥητορικῆς ἐπαρηγοῦσης ἑμοί, κατέγων τῆς τοῦ ΠΟΛΥΠΛΟΚΟῦ τῆς ΣΧΕΔΟΓΡΑΦΙΑΣ ΜΑΘΗΣΗΣ : « L'art du schêde est une invention des modernes, et il est né de notre temps.... Ce qui me fait parler de la sorte, c'est que cette méthode des schêdes fait négliger entièrement l'étude des belles-lettres, que nous appelons *encyclopédie*. Mon âme s'irrite, quand je considère combien j'ai donné de temps à ces bagatelles. Dès que je fus délivrée de cette étude puéile, et que je m'appliquai à la rhétorique, à la philosophie, à la poésie et à l'histoire, j'aplanis aisément toutes les difficultés que l'on trouve dans notre langue ; ensuite, avec le secours de la rhétorique, je condamnai tous les plis et replis de la schêdographie. » Tout ce qu'on voit ici clairement, est que la savante princesse avait l'intention de blâmer la conduite des grammairiens de son temps qui n'expliquaient à leurs élèves que leurs schêdes, au lieu de leur faire lire et étudier les meilleurs auteurs de l'antiquité. Et, en effet, l'étude de la grammaire n'est bonne qu'à ceux qui s'en servent uniquement comme d'un degré pour passer à des sciences plus relevées : *Non nocent hæc disciplina per eas euntibus, sed circa eas hærentibus* (Quintil. *Instit. orat. lib. 1 cap. 1*). Mais, en quel sens et avec quelle justesse l'illustre fille d'Alexis I pouvait-elle dire que cette méthode était une invention des modernes, qu'elle-même en avait vu commencer l'usage (ce qui placerait l'introduction de cette méthode vers l'époque à laquelle Théodore Prodrome florissait) ? et comment faut-il entendre ce qu'elle ajoute un peu plus bas, savoir, que ceux qui en abusaient le plus, étaient certains *Styliens*, D appelés aussi *Lombards* : Παρθίμη δὲ Στυλιανούς τινας καὶ τοὺς λεγομένους Λογιεῶν (1). Ce sont deux questions que j'aurai peut-être ailleurs l'occasion et le loisir d'examiner, mais dont la solution m'entraînera dans de longues discussions. Je dois donc ici me borner à observer que la composition en forme de schêde, σχεδουργία, dans laquelle Théodore Prodrome, selon ce que lui-même nous dit, avait célébré les louanges de l'orphanotrophe Alexis Aristène, ne saurait avoir eu rien de *bard*, en faveur des schêdographes. Jusqu'à présent, je l'ai vainement cherché dans les manuscrits qui ont été transportés du Vatican à la bibliothèque Nationale, et j'ai lieu de croire qu'en effet ce traité ne fait partie d'aucun des volumes qui sont venus à Paris.

commun avec les schèdes dont nous venons de parler.

Il me paraît plus vraisemblable que cette composition devait être une de ces espèces de griphes, de logogriphes, tels qu'Eustathe nous les définit en plusieurs endroits (1), mais surtout dans le passage suivant, qui, en appuyant mon opinion, semble donner aussi la clef des expressions employées par notre auteur, τῷ γραμματικῷ λαβυρινθῶδει νόμῳ. Ce passage tombe sur un vers de l'Iliade :

Αὐτὰρ ὁ βῆ ῥ' Ἴσον τε καὶ Ἀντιφῶν ἐξεναρξίων.

I.à Eustathe (ad Homer. Iliad. A, lib. XI, v. 101, f. 833, lin. 61) s'exprime en ces termes : Ὅρα δ' ἐν τοῖς ῥηθείαι, καὶ ἔτι τό·

Αὐτὰρ ὁ βῆ ῥ' ἼΣΙΟΝ τε καὶ Ἀντιφῶν ἐξεναρξίων (2),

ΣΧΕΔΙΚΗΣ ΤΕΡΘΕΙΑΣ καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν ΛΑΒΥΡΙΝΘΟΥ κείται λεληθῶτως ἀφορμὴ τοῖ ὑστερονόμοις καὶ ἄλλα παρὰ τῷ Πιετῆ τίθεντα μὲν ἀπραγματεύτως κατὰ συνθήκην συνήθη, παραλυσθέντα δὲ τοῖς γραμματικοῖς εἰς μίμησιν. Προδέδληται μὲν γὰρ ἐνταῦθα, ἐν τῷ, Βῆ ῥ' ἼΣΙΟΝ, ῥΗΘΥ δρθέντιω; ἀπήχησις, ὅποιο; ὁ προϊστορηθείς Θραξῆ ἥρω; « Remarquez ici que ce vers :

Αὐτὰρ ὁ βῆ ῥ' ἼΣΙΟΝ τε καὶ Ἀντιφῶν ἐξεναρξίων, Il s'en alla pour tuer Ise et Antiphe :

a insensiblement fourni aux modernes une matière de logogriphes, qui surprend l'auditeur et le jette dans une espèce de labyrinthe. Il y a dans Homère plusieurs autres vers semblables, dont la composition n'a rien d'extraordinaire ni d'affecté; les grammairiens néanmoins en ont fait des modèles de logogriphes. En effet, quand on lit ces mots, βῆ ῥ' ἼΣΙΟΝ, on entend résonner le nom de quelque Ruisseau [en Grec ῥΗΘΥ], tel qu'étaient les héros de Thrace, dont nous avons parlé plus haut (ad Iliad. K. lib. x, v. 435, fol. 817, lin. 6). »

Cette observation d'Eustathe suppose que ῥΗΘΥ et ῥΗΘΥΟΝ se prononçaient de la même manière, c'est-à-dire que le son de la lettre H restait

semblable à celui de la lettre I. Convient-il, pour cela, de statuer définitivement que telle a été dans l'origine la prononciation des Grecs? c'est encore un point que j'examinerai peut-être ailleurs; mais ici ce n'est pas celui dont il s'agit. Ce que le passage d'Eustathe fournit de relatif à notre objet, le voici : Cet auteur appelle ΣΧΕΔΙΚΗΝ ΤΕΡΘΕΙΑΝ [littéralement, pointe schédique ou impromptu], ce que nous dirions des logogriphes, des rébus ou discours énigmatiques. Et, en effet, on donnait à ces sortes de discours le nom de schèdes. Eustathe nous l'assure lui-même ailleurs, à propos du jeu de mots qui trompe le Cyclope, lorsque Ulysse lui dit qu'il s'appelle Nul ou Personne, Οὐτις. « Ce sont,

ajoute Eustathe, les jeux de mots dont Homère a su quelquefois se servir avec habileté, qui ont fourni à d'autres poètes assez anciens, quoique postérieurs à lui, des exemples de badinages. Epicharme appelait cette sorte d'énigme, matière à penser, νόημα, et aussi, discours caché dans le discours, λόγον ἐν λόγῳ. De là ceux qui s'expriment en schèdes ont appelé aussi leurs griphes ou énigmes, matières à penser, νοήματα. Evidemment c'est aussi le discours caché dans le discours, λόγος ἐπὶ λόγῳ, que les schédiques modernes ont prétendu imiter, et que l'on reconnaît dans leur labyrinthe. » Après quoi Eustathe rapporte plusieurs exemples de ces labyrinthes, exemples tirés presque tous d'Athénée.

Je crois donc presque certain que la pièce dont il s'agit ici était une espèce d'énigme ou de logogriphe. Mais était-elle écrite en prose ou en vers? il n'est pas facile de le décider. D'un côté, le terme ἐμελψάμην, dont l'auteur se sert pour la désigner, porte à croire qu'elle devait être en vers. De plus, il paraît opposer cette même pièce à la première, qu'il dit positivement avoir été écrite en prose :

Ἵμνησάμην σε πρῶτα ΠΕΖῶ Τῶ ΛΟΓῶ.

Ἐμελψάμην σε δεύτερον ΣΧΕΛΟΥΡΓΙ Ἀ,

Aussi un critique non moins ingénieux que savant, M. Corai, a-t-il pensé que peut-être la véritable le-

Ce vers étant reconnu mauvais, bien des commentateurs trouvaient raisonnable de le supprimer : « Μὴ ἐμφέρεσθαι δὲ φησὶν ὁ Ἀρίσταρχος νῦν ἐν τοῖς Ποσειδίππου ἘΠΙΓΡΑΜΜΑΣΙ τὸ βῆ ῥ' ἼΣΙΟΝ· ἄλλ' ἐν τῷ λεγομένῳ ΣΩΡῶ, εὐραῖν. Εὐλογον δὲ φασὶν, ἐλεγγόμενον αὐτῶν ἀπαλείψαι. « Apparemment, dit M. Heyne (Var. Lect. et Obs. in loc. edit. nov. t. VI, p. 141), cet Ἀμας, ὁ ΣΩΡῶΣ, était une de ces pièces badines du genre de celles qui sont attribuées à Simmias. Appartenait-elle à Posidippe? était-elle l'ouvrage de quelque autre poète? Voilà ce que j'ignore. »

Ce n'est pas tout, les petites scholies, représentées par Barnès, portent cette variante : Γρ. Αὐτὰρ ὁ βῆ ῥ' Ἰσόν τε.

Enfin, ce qui se lit immédiatement après, dans les scholies de Venise, montre qu'au siècle d'Apollonius Dyscolus on lisait quelquefois Αὐτὰρ ὁ βῆ ῥ' Ἰσόν τε ἐξανάρξεν. Voy. Apollonius Dyscolus, de Syntaxi, lib. 1, § 32, p. 7.

(1) Voy. Eustathe, 1. ad Homer. Iliad. A, l. xi, v. 101, f. 833, l. 6; 2. ad Iliad. N, lib. xiii, v. 810, f. 961, l. 20; 3. ad Iliad. Π, l. xvi, v. 519, f. 1063, l. 32; 4. ad Odys. I, l. ix, v. 366, f. 1634, l. 4.

(2) Il faut observer que Zénodore lisait seulement : Αὐτὰρ ὁ βῆ Ἴσον, sans le ρ' avant Ἴσον.

De plus, les Scholies de Venise nous citent un témoignage d'Aristarque, d'après lequel on pourrait penser que de bonne heure les critiques furent partagés sur la leçon de ce vers. Aristarque disait que, de son temps, ce vers ne se trouvait point dans le Recueil des épigrammes de Posidippe. Il est vraisemblable que ce Posidippe, quel que fût l'auteur ainsi nommé, dont Aristarque voulait parler (soit celui dont il nous reste des épigrammes insérées dans l'Anthologie ou Couronne de Méléagre, soit un autre), avait formé un Recueil de tous les vers d'Homère qui contenaient des faits ou des circonstances remarquables. « Mais (ajoutait Aristarque) on le retrouve dans ce qu'on appelle l'Amas.

son devait être στιχαυργία, non σχεδουργία : et alors on supposerait aisément avec lui, que les vers employés pour la composition de cette pièce auraient été du genre de ceux qui s'appelaient καρσμοί, *rétrogrades*, comme le vers :

Νίθον ἀνομήματα, μὴ μόναν εἶναι,

lequel, n'importe comment on le lise, soit de gauche à droite, soit de droite à gauche, donne les mêmes mots et le même sens.

D'un autre côté, notre auteur, quelques lignes plus bas (vers. 16), semble dire positivement qu'il n'avait point écrit de pièces en vers à la louange de l'Orphanotrophe; il s'en fait même un sujet de reproche : *Renfermerai-je donc dans ces seules pièces mon éloge? Eh! que deviennent les vers, ainsi que la puissance du discours mesuré [litter, du mètre]?*

Καὶ χλείσσομεν τὴν ὕμνον ἐν τούτοις μόνοις;
Ἄλλ' οἱ στίχοι τοῦ, καὶ τὸ τοῦ μέτρου κράτος;

enfin, ce premier morceau n'est autre chose que l'annonce de différentes pièces en vers qui vont suivre.

D'après toutes ces observations, je ne rougis point de laisser la question indécise.

(*Sequebantur, sub numm. XXVI-XXVIII Prodromi versus heroici, elegiaci, et Anacreontici qui infra edentur.*)

ARTICLE XXIX.

[Morceau qui commence au fol. 40 verso, lin. 17, n. XIV de l'index grec.]

Discours de Théodore Prodrome au César N. sur le vert.

Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν Καίσαρα ἢ, Ὑπὲρ πρασίμου.

Le P. Lazzeri avait indiqué ce morceau comme existant dans le manuscrit du Collège romain, mais il ne l'avait point donné. Depuis la publication du *Miscellaneorum*, etc., la pièce a été imprimée. On la doit à M. Yriarte, qui l'a insérée dans son Catalogue des manuscrits de la Bibliothèque royale de Madrid : il l'a tirée d'un volume écrit presque en entier de la main de Constantin Lascaris, dans le cours de l'année 1464, à Milan. Nous devons observer que Constantin Lascaris, ne connaissant point l'auteur de ce morceau, croyait pouvoir l'attribuer à *Geminus*. M. Yriarte est resté embarrassé à deviner qui pouvait être ce *Geminus*. Véritablement on ne voit pas de quel écrivain Constantin Lascaris prétendait parler. Je penche à croire que c'était de *G. Gemistus Pletho*. Mais ce dont on ne saurait douter, c'est que le morceau ne peut appartenir à cet auteur. On sait que *G. Gemistus Pletho* florissait dans la première moitié du XVe siècle; et le manuscrit du Vatican, où nous trouvons le morceau dont il s'agit, est de beaucoup antérieur à cette époque. Ainsi rien ne nous empêche d'ajouter foi au titre, d'après lequel, dans le manuscrit, ainsi que nous l'avons

A déjà fait remarquer, ce morceau paraît attribué, comme les précédents, à *Théodore Prodrome*.

ARTICLE XXX.

[Morceau qui commence au folio 43 recto, lin. 16, n. XV de l'index grec.]

Discours de Théodore Prodrome. sur ceux qui mécontents d'être pauvres se plaignent de la proci-dence.

D'après le témoignage du P. Lazzeri (1), on peut croire que, dans le manuscrit du Collège romain, où se rencontrent divers opuscules de Théodore Prodrome, le morceau dont il s'agit ici, et qui n'a jamais été publié, est attribué nominativement à cet auteur; et non seulement la place où ce même morceau se trouve inséré dans le manuscrit du Vatican dont ici nous rendons compte, mais encore les mots, Τοῦ αὐτοῦ, qu'il y porte en tête, nous assurent également qu'en effet il appartient à Théodore Prodrome, comme les pièces précédentes.

Ce point une fois constaté, la pièce, indépendamment du sujet et du style, devient intéressante par elle-même. Elle offre plusieurs particularités relatives à la personne de l'écrivain. En effet, Théodore Prodrome nous apprend ici que, loin d'avoir été d'une basse extraction, il était au contraire d'une naissance assez relevée : que, s'il n'était pas d'une complexion robuste, il n'avait du moins aucun vice corporel, aucune imperfection physique, sinon peut-être quelque embarras dans la prononciation; encore semble-t-il donner à entendre que ce léger défaut tenait moins au peu de souplesse et de flexibilité de sa langue, qu'à la vivacité de son imagination, et à l'abondance des idées qui, se présentant trop rapidement à son esprit, ne lui laissaient pas le temps de les exprimer. Il nous dit que son éducation avait été soignée; qu'il avait étudié la grammaire et la rhétorique sous les meilleurs maîtres : qu'il était plein de la lecture des ouvrages de Thucydide, de Platon et d'Aristote. Il annonce qu'il avait composé un nombre presque infini de discours littéraires : et en même temps, il se fait honneur de n'en avoir pré-médité aucun (οὐκ ἔστιν ὃς μοι προσεχέδιαστα), bien qu'il prétende ne point imiter les froids sophistes, tels que les *Simocatus*, ou autres de pareille trempe, οἱ ψυχροὶ Σιμόκατοι, καὶ οἱ κατ' αὐτοῦ, x. τ. λ. Ce nom de *Simocatus*, et le mépris que Théodore Prodrome marque pour le personnage qui le portait, donnent matière à réflexion. Parmi les écrivains Grecs du moyen âge, nous n'en connaissons, ce semble, qu'un seul qui ait été désigné par ce nom, ou pour parler plus exactement, par ce surnom de *Simocatus*, ou *Simocattus*; et encore est-il le plus souvent appelé *Simocatta*. On voit déjà que je veux parler de *Theophylactus Simocatta*. Cet auteur, contemporain des empereurs Maurice, Phocas et Héraclius, comme aussi du patriar-

(1) *Conf. Miscellaneorum ex mss. libris bibl. coll. Rom. Societ. Jes. tom. 1, p. 5.*

che Sergius, semble n'avoir point prolongé sa carrière au delà de l'année 640. Il était originaire d'Égypte (1), et sans doute sa famille n'était pas d'une condition abjecte, puisqu'au moment de la fin tragique de l'empereur Maurice, il se trouvait parent du magistrat qui pour lors commandait en Égypte (2). Il fut lui-même décoré de plusieurs dignités. Nous le voyons qualifié d'ἀπό ἐπάρχων (*Phat. Bibl. cod. XLV, page 82*), c'est-à-dire, d'ex-préfet, et aussi d'ἀντιγραφεύς, terme dont la signification n'est pas bien déterminée, les uns (*Budæus in Pandect., Salmas. ad. Hist. Aug. scr. p. 480, 481, 483*) le rendant, en Latin, par *observator coactorum*, ce qui répondrait à ce que nous dirions en français *contrôleur des recettes*: les autres (*Henr. Vales. ad Sac. Hist. eccl. l. V, c. 25, p. 240*), par *proximus a magistris scriniorum*, ou encore par *magister scriniorum*, interprétation qui paraît la plus conforme au sens dans lequel les lexicques latins expliquent le mot *antigraphus* (3). Theophylactus, né avec un esprit aimable, était aussi doué d'un goût naturel pour les belles choses; et les écrits qui portent son nom, le prouvent. Son Histoire du règne de l'empereur Maurice (4), bien qu'elle comprenne seulement ce qui se passa depuis l'an 582 jusqu'en l'année 602, ne laisse pas d'avoir été parfois qualifiée d'Histoire universelle (*Eustath. ad Dionys. Perieget. vers. 730: Τετα. Hist. 69, Hist. chil. III, p. 100*); et, sur le mérite de cet ouvrage, on peut consulter non-seulement l'avis aux lecteurs qui se trouve en tête de la belle édition donnée par Ch. Anuib. Fabroti, mais encore Ger. Jean Vossius (*de Hist. Gr. lib. II, cap. 23, p. 143,*

col. 1) et J. Alb. Fabricius (*Bibl. Gr. tom. VI, p. 280 et seq., ed. Harles. tom. VII, p. 582 et seq.*) Indépendamment de ce grand morceau, généralement connu, c'est à ce même Theophylactus Simocatta que l'on attribue divers opuscules. Je ne prétends point parler ici du fragment qui nous reste d'un petit traité *De risu et vociferatione in festis sanctorum*: (*Ph. Labb. de Scriptor. eccl. tom. II, p. 416*: - *It. Biblioth. Patr. Ap. Bign. ed. Paris. 1579 et 1624, t. VI, ... It. ibid. ed. Col. t. IV, p. 1036. - It. ib. edit. Lugd. tom. V, p. 1214*); ni d'un autre fragment, *De Nicephoro confessore*, indiqué vaguement par le P. Labbe; mais je veux dire, 1° le Dialogue, concernant divers problèmes physiques et leur solution, *Αἰδιόλογος Περὶ διαφορᾶς φυσικῶν ἀπορημάτων, καὶ ἐπιλύσεως αὐτῶν* (5); 2° quatre-vingt cinq lettres, roulant, vingt-neuf sur des sujets moraux; vingt-huit sur les travaux de la campagne: et vingt huit sur des intrigues amoureuses de courtisanes (6). Sans doute l'auteur de ces lettres pourrait avoir été rangé, par des hommes d'un jugement sain, dans la classe des sophistes, plus propres à corrompre qu'à former le goût dans l'étude et l'exercice de la littérature: ainsi, sous ce point de vue, on supposerait volontiers que c'est précisément lui dont Théodore Prodrome voulait parler. Mais, d'un autre côté, d'après la manière dont il s'exprime à ce sujet, on se sent porté à croire que son mépris tombait, non sur quelques sophistes déjà anciens, mais sur ceux dont, au temps où il écrivait, les leçons pernicieuses et le mauvais exemple perdaient la véritable éloquence.

(1) *Theophylact. Simocatt. lib. VII, c. 17, p. 186, Οὐκ ἂν δὲ περιόχμεθα ταῦτα δὴ τὰ παράδοξα διηγήματα, ἀπερ τοῦτου δὴ τοῦ ποταμοῦ καὶ τοῖς διημῶν περιλασθήσονται ἄριστα. Ἐλκοντες γὰρ τὸ γένος ἐντεῦθεν, εἰκότως τοῖς περὶ τοῦ Νεῖλου διηγήμασιν οὐκ ἀπροσφόρων φιλοχρησώμεν.*

(2) *Theophylact. Simocatt. lib. VIII, cap. 13, p. 215, D. Πέτρος δὲ κατ' ἐξέλιον καιροῦ Αἰγυπτιακῆς ἡγεμονίας ἦντας διεύθυνεν, ὃς καὶ συνήψατο πρὸς γένος ἡμῶν.*

(3) « *ANTIGRAPHUS, ANTIGRAPHUS. Glossæ Isidori: Antigraphus, cancellarius. — Uguis, et ex eo Joannes de Janua: Antigraphus, scriptor; idem est et cancellarius, qui et archigraphus dicitur: quod reseribit litteris missis ad dominum suum. Unde antigraphia, vel archigraphia, id est, ejus dignitas, scilicet cancellaria.*

« *Sunt igitur antigraphi generatim scriptores. — Glossarium Elfridi: Antigraphus. . . . Id est scriptor. — Ordericus Vitalis, lib. 4, p. 374: A prisicis auctoribus editis, et ab antigraphis scripta considero. Nisi quis malit antigraphus.*

« *Proprie autem, antigraphi seu antigraphel, dicitur cancellarii et magistris scriniorum. Glossæ mss.: Antigraphus, antiquarum rerum scriptor, a commentariis, cancellarius.*

Exstat Gregorii Magni epistola 28, l. 1, scripta Aristobolo, ex-præfecto et antigrapho. Et in l. II, indict. II, epist. 7, Sebastianus, gloriosus antigraphus nuncupatur.

« *Scholiasies Juliani Antecessoris: Quatuor scripnis sunt: primum, quod dicitur libellorum; secundum memoria; tertium dispositionum; quartum*

epistoliarum: unde et quatuor antigraphel sunt.

« *Glossæ Græco-Lat. Αντιγραφεύς, dictator, rescriptor.*

« *Αναγραφεύς τῆς μνήμης, apud Petrum Patricium, in Eclog. Legat. »*

Cang. Glossar. med. et inf. Latin. t. I, col. 329.
(4) Nous avons trois éditions de cet ouvrage, données, la première par Jac. Pontanus, S. J., à Ingolstadt, 1604, in-4°: la seconde, par Ch. Anuib. Fabroti, Paris, 1647, in-fol.: la troisième dans la collection des auteurs de l'Histoire byzantine, réimprimée à Venise, tom. III.

(5) Ce Dialogue a été imprimé plusieurs fois: 1° il a été donné par Bonav. Vulcanius, en 1596, *Lugd. Batav. in-12 Græce*; 2° par Janus Gruter, en 1599, *typis Commelinianis, in-8 Græce et Latine*; 3° par Andr. Ravinius, en 1653, *Lips. in-4.*

(6) Ces Lettres ont été publiées en grec, par Marcus Musurus, dans la Collection d'Aide Manuce, *Romæ, in-4.* Elles reparurent de nouveau en 1596, par les soins de Bonavent. Vulcanius, à Leyde, in-12, *una cum ejusdem Theophylacti Quæstionibus physicis; Cassii medicis Quæstionibus; Epistolis quibusdam Juliani imperatoris et Galli ad Julianum, Basilicæ et Gregorii Nazianzeni.* Elles furent réimprimées, en 1598 et 1599, par les soins de Janus Gruter, avec une version latine de Jodoc. Kimmendoncius, et accompagnées des *Excerpta legalionum ex Theophylacti Mauritiana, et problematibus sive quæstionibus physicis, Heidelbergæ. ap. Comælin. 1598, in-8.* e *Bibliotheca Andr. Schotti, Enslu,* ou les trouve inscrites dans la *Collection de lettres* imprimée à Genève en 1606.

ARTICLE XXXI.

[Morceau qui commence au folio 45 verso, lin. dernière, n. 16 de l'Index grec.]

Explication d'un Verset de l'Evangile selon saint Luc, par Théodore Prodrome.

Le verset, dont cet article offre une explication, ou plutôt un commentaire fort étendu, est le 17e du 1er chapitre de l'Evangile selon saint Luc. Il fait partie des prédictions d'un ange à Zacharie, tant sur la naissance prochaine de saint Jean-Baptiste, que sur la vie à laquelle ce précurseur de Jésus-Christ sera dévoué. Le texte grec est conçu en ces termes : Καὶ αὐτὸς προελύσεται ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἡλίου. La version latine porte : *Et ipse præcedet ante illum in spiritu et virtute Eliæ*; et la traduction française adoptée par le P. Calmet : *Et il marchera devant lui dans l'esprit et la vertu d'Elie.*

Ce verset est un des nombreux passages où les commentateurs du Nouveau Testament se trouvent embarrassés; et celui-ci, dès les premiers siècles du christianisme, a fait naître bien des discussions. Comme de pareils sujets n'attachent guère qu'une certaine classe de lecteurs, j'ai longtemps balancé si je ne me bornerais point à indiquer l'existence de cet article; mais je ne me suis point arrêté à ce parti, parce qu'indépendamment de ce qu'il ne laisse pas d'y avoir encore des personnes fortement occupées de ce qui peut éclaircir ou déterminer le sens précis des endroits obscurs des Livres divins, et qui aiment à comparer les idées plus ou moins ingénieuses, plus ou moins saines, des différents interprètes de l'Écriture sainte, le morceau dont il s'agit ici contient des choses assez singulières, et,

(1) Origen. *Homil. IV in Luc. c. 1, v. 13 et 17, Opp. tom. III, p. 937, col. 1, A, B.* « Et præcedet coram ipso in spiritu et virtute Eliæ : Non ait in anima Eliæ; sed in spiritu et virtute Eliæ. Fuit in Elia virtus et spiritus, sicut in omnibus prophetis, et, secundum dispensationem corporis, in ipsi quoque Domino Salvatore : de quo post paululum (Luc. c. 1, v. 35) ad Mariam dicitur : Spiritus sanctus superueniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Spiritus ergo qui fuerat in Joanne (sic, sed legend. forsan Elia) et virtus quæ in illo erat in hoc quoque apparuit. Ille translatus est : hic vero præcursor Domini fuit; et mortuus est ante eum, ut et ad inferna descendens illius prædicaret adventum.

(2) Commentaire littéral sur tous les livres de l'ancien et du Nouveau Testament. — *Les Évangiles de S. Marc et de S. Luc*, 1750, p. 276 et 277. Sur ces mots, *Et il marchera devant lui dans l'esprit et dans la vertu d'Elie*, le P. Calmet donne le Commentaire que voici : « Il marchera devant Dieu, comme ont fait les patriarches et les prophètes : *Ambula coram me et esto perfectus* (Genes. cap. xvii, v. 1; conf. et ibid. cap. v. 21; cap. vi. v. 9), et il sera rempli, comme Elie, de l'esprit de prophétie, de lumière et de zèle, pour résister aux ennemis du Seigneur, et pour s'opposer aux désordres et aux crimes de Juda et d'Israël. On sait de quelle manière S. Jean s'opposa au roi Hérode, et avec quelle force il lui reprocha son mariage incestueux : avec quelle liberté il reprit l'hypocrisie des Pharisiens. Jamais Elie n'avait parlé avec plus de hardiesse à Achab et aux Israélites prévarica-

A de plus, offre, comme le précédent, diverses particularités concernant l'état et la vie habituelle de l'auteur, dont le manuscrit CCCV du Vatican renferme un si grand nombre d'opuscules restés, jusqu'à cette heure, presque totalement inconnus.

Au surplus, je prévient le lecteur que, dans plusieurs endroits, le texte grec de cette pièce présente des difficultés. Je ne les ai que trop bien senties; mais je n'ai point la capacité nécessaire pour les lever : il faudrait, à cet effet, être plus versé que je ne le suis dans la matière; et d'ailleurs, je ne saurais présentement me livrer à des recherches étrangères aux travaux qui me sont commandés. On ne doit donc s'attendre à trouver dans les notes dont tout cet article paraîtra parsemé, que de simples et légers rapprochements fournis par ma mémoire. Par exemple, j'ai cru devoir, en commençant, rappeler le passage de la 4e homélie d'Origène, où se trouve une manière d'interpréter le verset sur lequel Théodore Prodrome a disserté. Ce passage est court; mais on sait que le texte grec des Commentaires d'Origène sur l'Evangile selon saint Luc est presque entièrement perdu; il ne nous en est parvenu que des lambeaux. Du travail d'Origène sur cette partie du Nouveau Testament, nous n'avons, à proprement parler, qu'une version latine, due à saint Jérôme, et faite peut-être simplement par extrait. On n'est donc pas certain de connaître aujourd'hui, au moyen de cette version, tout ce qu'Origène pouvait avoir écrit sur le premier verset dont il est question (1). Je rapporterai également en note, le Commentaire du P. Calmet (2), qui indique les autres interprètes dont la sagacité s'est exercée sur ce sujet.

teurs. La plupart des commentateurs l'expliquent autrement (Origen. *Amb. Aug. Brug. Maldon. Grot. et alii*) : Il sera le précurseur du Messie, du Fils de Dieu : il lui préparera les voies, ainsi qu'il est marqué dans Isaïe (xl, 3) et dans Malachie (iii, 1) : il l'annoncera aux peuples, il le leur montrera, il les conduira à lui, et cela dans l'esprit et dans la vertu d'Elie; animé comme lui de zèle et de force pour réprimer les méchants, et pour résister aux superbes (Beda. *Theophyl. Mal. Brug. Origen. Homil. IV; Ambr. in Lucam, lib. 1*), prêchant comme lui la pénitence et le retour à Dieu, autant par ses exemples que par ses paroles.

« Ce sens paraît le plus naturel, et les Évangélistes (D. *Marc. cap. 1, v. 2, 3; D. Matth. cap. iii, v. 1 et seqq.*) nous y conduisent en nous représentant S. Jean-Baptiste comme le précurseur du Messie prédit par les prophètes. Jésus-Christ lui-même nous dit (D. *Matth. cap. xi, v. 14; xvii, v. 11 et 12*) qu'Elie est déjà venu en la personne de Jean, non que l'âme d'Elie soit passée dans le corps du Précurseur, comme l'ont voulu quelques hérétiques (Conf. *Aug. quæst. 18 in Num., Tertullian. De anima, c. 55*), mais parce que S. Jean était un autre Elie par son zèle, son mérite, sa vertu, la pureté de sa vie, ses fonctions.

« Quelques Pères (Aug. *tract. 4 in Joann. Euthym. hic*) ont cru que Jean-Baptiste est comparé à Elie, tel qu'il sera avant le second avènement du Fils de Dieu, c'est-à-dire avant le jugement dernier. »

ARTICLE XXXII.

[Morceau qui commence au folio 48 verso, lin. 8, n. XVII de l'Index grec.]

Discours de Théodore Prodrome, en réfutation de cette maxime énoncée par un poète : « LA SCIENCE EST L'APANAGE DE LA PAUVRETÉ. »

Je n'ai rien à dire de ce morceau, puisqu'il est imprimé (1). C'est celui qui a été publié en 1608, sous ce titre :

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ Ἀνατροπή τοῦ Περὶ σοφίης ἔλαγος. — [sive *Invectiva in hunc poetæ versiculum* : PAUPERIES SOPHIAM NACTA EST]; FED. MORELLUS, eloquentiæ professor et interpretis regius, Græca ex bibliotheca regni de prompta recensuit, edidit, latine vertit, notisque illustravit. Lutetiæ, apud Morellum architypographum regium, non sine privilegio, in-8°

En cas que jamais quelque homme de lettres voulût reproduire cette pièce, qui mérite de n'être point oubliée, je vais indiquer les variantes (a) que le manuscrit CCCV du Vatican offre pour chaque page de l'édition donnée par Frédéric Morel.

ARTICLE XXXIII.

[Morceau qui commence au fol. 50 verso, lin. 13, n. XVIII de l'Index grec.]

Diatribè de Théodore Prodrome, contre un ignorant qui se donnait pour homme de lettres.

Quoique j'aie transcrit cette diatribe en entier, comme tous les autres écrits attribués à Théodore Prodrome, dans le manuscrit CCCV du Vatican, je me contente ici de l'indiquer. Elle offre, à la première lecture, beaucoup de difficultés, et en même temps elle exige le rapprochement d'une foule de passages des auteurs anciens. Je ne saurais donc me permettre de la publier sans y joindre un grand nombre de notes qui me paraissent absolument nécessaires, et qui demanderaient des recherches auxquelles je ne puis me livrer. Je me borne à en présenter ici le titre, avec la première et dernière phrase.

Τοῦ αὐτοῦ Ἀμαθῆς

ἢ Παρὰ ἐαυτῷ γραμματικῶς.

Μαρσύαν δὲ εἴ τις ἤρετο τὸν αὐλητὴν· Πότερα, ὦ φίλε Μαρσύα, ἄρκος φῆς εἶναι τὴν αὐλητικὴν ἐπιστήμην;

Ἡμεῖς δὲ σε παρέντες ὡς ἂν ἐθέλης διανοεῖσθαι περὶ σαυτοῦ, ἄλλον ἐντεῦθεν κόσμον ἀέσομεν

ARTICLE XXXIV.

[Morceau qui commence au folio 53 verso, lin. 7, n. XIX de l'Index grec.]

Autre diatribe de Théodore Prodrome, intitulée le PHILOPLATON ou le CORROYEUR.

Cette pièce est dans le même cas que la précédente; pour en faciliter l'intelligence, en faire reconnaître le mérite, et en faire sentir le sel, il faut

(1) Conf. Jo. Alb. Fabr. Bibl. Gr. t. VI, p. 819. Item ed. Harles. t. VII, p. 441.

(a) Eas adhibuimus in editione hujus opusculi, infra. Edit. Patr.

A doit continuellement rapprocher les passages de Platon auxquels l'auteur fait allusion, ou qu'il parodie. Son but est de démasquer et de livrer au ridicule un ignorant qui, se donnant pour épris des ouvrages de Platon, ne se montrait jamais sans tenir à la main quelque traité de ce philosophe. Voici le titre, le début et la fin de la pièce :

Τοῦ αὐτοῦ Φιλοπλάτων, ἢ Σκυτοδέψης.

Εἶεν, ὦ παῖ Ἀρίστωνος· καλῶς μὲν εἰ καὶ σοφῶς, καὶ πρὸς ἀπάσας Μούσας, καὶ ἅπαν εἶδος σοφίας, τῶν ὅτι μάλιστα δεσνῶν καὶ περιδεξίων.

Ὅς καὶ δυσχεράνας ὅτι μάλιστα πρὸς τὸ πρᾶγμα, τό τε βιβλίον ἀποσπάσει σου τῶν χειρῶν, καὶ πολλοὺς κατὰ κόρησιν κονδύλους ἐντριψεται.

ARTICLE XXXV.

[Morceau qui commence au folio 56 recto lin. 4, n. XX de l'Index grec.]

Diatribè de Théodore Prodrome contre un médecin et un dentiste.

Notre auteur, dans cette pièce, se plaint amèrement, tant de l'ignorance d'un médecin qui, pour le guérir d'une fluxion à la tête, lui avait ordonné de se faire arracher une dent, que de la maladresse et de la cruauté du dentiste, qui, en conséquence de cet ordre, lui en avait fait sauter plusieurs, non sans lui causer de vives douleurs; dans sa colère, il intitule sa diatribe : le Bourreau ou le Médecin, et il se déchaîne avec violence contre les mauvais médecins, contre les charlatans, dont, au temps où il écrivait, la ville de Constantinople abondait. Mais en même temps on reconnaît qu'il veut ménager ceux qui pouvaient mériter leur réputation; et il en nomme deux de ce genre qu'il appelle, l'un *Calliclès-Nicolaus*, l'autre *Michaël*, de la famille *Liziz* (Voy. ci-dessus, art. XXIII). Ce morceau ne laisse pas de mériter quelque attention; il est même assez curieux; mais il exige des explications et des notes. Je ne puis, en ce moment, le faire connaître que comme les deux précédents, par le titre, le début et la fin.

Τοῦ αὐτοῦ, Δήμιος ἢ Ἰατρός.

Εἰ ἐν ἤν ὁ ἄνθρωπος, οὐκ ἂν ἤλγεεν, ὁ Κῆρὸς φησιν ἱατρός. Καὶ τίς ἂν τάνθρώπῳ ἐπιμέμψεται, τὰ καιριώτατα περὶ τῆς ἀνθρωπίνης καὶ διαγνόντι καὶ ἀποφνημαμένῳ φύσεως;

Ὀμέτερον ἂν εἴη προνοεῖσθαι τέ μου τοῦ ἀσθενοῦς τούτου σωματίου, καὶ μοι τοὺς ἀλίτρους τούτους συνεπιτρίβειν.

ARTICLE XXXVI.

[Morceau qui commence au fol. 59 verso, lin. 8, n. XXI de l'Index grec.]

Dialogue intitulé : ἈΜΑΡΑΝΤΟΣ Η ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΕΡΩΤΕΣ, par Théodore Prodrome

Ce morceau a été traduit en latin et publié par

Gilbert Gaulmin, à la suite du roman composé par A Théodore Prodrome, sur les *AMOURS de Rhodante et de Dosioclès*; il se trouve, sous ce titre : ΚΥΡΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ ΔΙΑΔΟΓΟΣ, Ἀμάρωντος, ἡ Γέροντος; ἔρωτες, à la page 425 du volume intitulé : *Theodori Prodromi philosophi Rhodantes et Dosioclis amorum lib. IX, Græce et Latine, interprete Gilb. Gaulmino Molinensi; Parisiis. apud Tussanum du Bray, via Jacobæa, sub Spicis maturis, M. DC. XXV, cum privilegio regis, in-8° (a).*

ARTICLE XXXVII.

[Morceau contenu au folio 61 recto, lin. 20, n. XXII de l'Index grec.]

Vente à l'encan de différentes professions, Dialogue, par Théodore Prodrome.

La version littérale du titre grec, qui porte βλων πράσις ποιητικῶν καὶ πολιτικῶν, serait : *Vente à l'encan des Vies poétiques et POLITIQUES*. Mais ce titre n'indique pas exactement tous les interlocuteurs qui parleront dans le Dialogue. Théodore y met en scène Jupiter, Mercure, Homère, Hippocrate, Aristophane, Euripide, Pomponius, Démétrius et les acheteurs. Or, la vie d'un personnage comme Hippocrate ne pourrait être appelée *politique* ou *poétique*, à moins d'interpréter les deux mots πολιτικὸς et ποιητικὸς, dans un sens bien différent de celui dans lequel on les prend d'ordinaire. Le Dialogue est une imitation et souvent une parodie du βλων πράσις de Lucien (tom. I, p. 540-569, edit. Amst. 1743. 4). Dans un manuscrit grec du Vatican (n° 87, fol. 453-478), on trouve sous le titre *Timarion*, où *De ses souffrances*, Τιμαρίων, ἡ περὶ τῶν κατ' αὐτὸν παθημάτων, un autre dialogue de ce même genre, et pareillement imité de Lucien. Timarion, l'un des interlocuteurs, annonce à Cydion, son ami, sa mort subite arrivée dans un voyage de Constantinople à Salonique; il lui rend compte de ce qu'il a vu pendant son séjour aux enfers, et de la façon assez singulière pour laquelle Æaque et Rhadamanthe l'avaient laissé retourner sur la terre. Nous parlerons ailleurs plus en détail de cet autre morceau, qui doit être ou de Théodore Prodrome, ou de quelque auteur à peu près contemporain : ici nous ferons observer seulement que, s'il n'annonce pas, comme celui-ci, la plus profonde connaissance de l'antiquité et des bons écrivains, les détails dont il est plein, et de fréquentes allusions aux événements du temps, le rapprochent des Satires de Lucien, et permettent de le regarder comme le pendant (si nous pouvons nous exprimer ainsi) de la pièce que nous offrons au lecteur (b).

ARTICLE XXXVIII.

[Morceau contenu au fol. 69 verso, lin. ultim., n. XXIII de l'Index grec.]

ECRIT adressé à JEAN, patriarche de Constantinople, par Théodore Prodrome.

Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, κύρον Ἰωάννην.

Cette pièce qui, dans notre manuscrit, est attribuée formellement à Théodore Prodrome, y occupe onze pages et demie, et en voici le début : Πῶς ποτε ὀνομαίᾳ ἔχεις περὶ ἐμῆ, θεοειδέστατε δέσποτα; ὀποδαπὸν δέ με φαντάζῃ, τὸν αὐτόμολον ῥήτορα; Καὶ τί ποτέ μοι κρίνεις τοῦ γχείρημα; Ἀναίδειαν καὶ ἀναίσχυνην εὖ μάλα πολλὴν καὶ μεγάλην; Οὐ μενοῦν. Elle se termine ainsi, au folio 75 verso : καὶ τὴν ἱερὰν σου ἀκοήν ἀναπαύσαι μὲν, ἐκείνῳ γὰρ μόνον παρὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐκείνῳ μὲν Μούσης, τὸ ταῖς ἱεραῖς ἐκκλησιᾶς; αἴων, ἐντιμον, ὄγιθι σε φυλαχθῆναι, καὶ μακροήμερῶντα.

Le patriarche dont l'auteur faisait ici l'éloge, devait être Jean, surnommé *Hieromnémon*, qui siégea depuis l'an 1111 jusqu'en l'année 1134. Il est peu connu dans l'histoire. Zonaras (*Ann. lib. xviii, § 25, tom. II, pag. 303, D*), rapportant qu'il succéda au patriarche Nicolas III, ne dit point quel était son nom propre, et se contente de nous apprendre que c'était un neveu de l'évêque alors siégeant à Chalcédoine : ἀδελφιδούν δὲ τοῦ τῆς ἐν Χαλκηδόνι τότε προέδρου ὄντος ἐκκλησίας. Et malheureusement, vers cette époque, la liste des évêques de Chalcédoine se trouve imparfaite (*Orb. Christ. tom. I, col. 607*); de sorte qu'on ne peut décider quel est celui de ces prélats auquel Jean *hieromnémon* appartenait par les liens du sang. Nicéphore Calliste semble avoir cru que Jean était né à Chalcédoine (*Vid. Niceph. Callist. Catalog.*) Il était du clergé Constantinopolitain, de l'ordre des diacres, et même des premiers de cet ordre lorsqu'il fut élu patriarche. Zonaras ajoute que dès l'enfance, Jean avait été fort instruit dans les lettres divines et humaines.

ARTICLE XXXIX.

[Morceau contenu au fol. 75 verso, lin. 17, n. XXIV, de l'Index grec.]

Oraison funèbre du sébastocrator Andronic Comnène, par Théodore Prodrome.

Τοῦ αὐτοῦ Μονωδία εἰς τὸν πορφυρογέννητον καὶ σεβαστοκράτορα, κύρον Ἀνδρόνικον τὸν Κομνηνόν.

Voici encore une pièce que le manuscrit du Colège romain, d'accord avec celui du Vatican, donne à Théodore Prodrome. Elle n'est pas sans intérêt, puisqu'elle peut jeter du jour sur plusieurs points de l'Histoire des Comnènes, et rectifier quelques erreurs échappées à du Cange.

Andronic Comnène, porphyrogennète et sébaste-

(a) Dialogum hunc, argumenti omnino profani et ab Instituto nostro alienissimi, omittimus. Edir. Patra

(b) Et hoc etiam opusculum omittimus. Edir.

crator, était fils puîné de l'empereur Alexis Ier et de l'impératrice Irène Ducæna. Du Cange (*Famil. Byz. pag. 176*), et d'après lui le P. Lazzeri (*in Epist. Theod. Prodr. pag. 5*), ont avancé que ce prince fut tué l'année 1118, dans une bataille contre les Turcs, et du Cange, à l'appui de cette assertion, cite Zonaras, *pag. 257*, et l'*Alexiade* d'Anne Comnène (*Liv. v, pag. 475*). Mais, d'une part, Zonaras, soit à l'endroit indiqué par cette citation, qui peut être fautive, soit tout autre part ailleurs, ne dit en aucune manière que le Sébastocrator Andronic eût ainsi terminé ses jours par une mort violente; et l'oraison funèbre composée par Théodore Prodrome nous apprend le contraire. Or, sur un pareil fait historique, le témoignage de cet auteur contemporain, est absolument irrécusable. De l'autre part, à bien examiner le passage de l'*Alexiade*, dans lequel Anne Comnène parle de la mort de son frère Andronic, on reconnaît que cette princesse ne donna point ce triste événement comme ayant eu lieu dans la bataille contre les Turcs.

D'après ce qu'on lit dans cette oraison funèbre, nous sommes assurés que le Sébastocrator Andronic, second fils de l'empereur Alexis Ier Comnène, mourut, non sous le règne de son père (1), mais sous le règne de son frère Jean Comnène. En effet, Théodore énonce qu'Andronic avait vu son père quitter le sceptre avec la vie : Ἐγέννησέ σε πατήρ αυτοκράτωρ, καὶ αυτοκράτορων ἀπάντων ὁ μαχίμωτατος καὶ εἰρηνικώτατος, ἀλλὰ τῷ βίῳ ξυναπίθετο καὶ τὰ σκήπτρα (2).

Avec beaucoup d'autres particularités qui paraissent avoir été ignorées, non-seulement de du Cange, mais aussi de M. le Beau (dont les témoignages au sujet d'Andronic, dans l'Histoire du Bas-Empire, peuvent paraître impliquer contradiction), nous voyons par la pièce qui fait le sujet de cet article :

1° Qu'Andronic avait été marié, mais qu'il avait eu le chagrin de perdre son épouse, et même assez promptement après son mariage : Καλὸν εὐτύχησας, καὶ καλῶν καλλίστην τὴν δαμαρτίδα, καὶ οὐδείς, ἃς οὐκ ἐμακάρισέ σε τῆς συζυγίας · ἀλλὰ ταχὺν κάκιστ' ἐν βίῳ μετήλλαξες (3).

2° Qu'Andronic avait eu de ce mariage, un fils, lequel était mort au printemps de son âge : Ἐν σοι τούτων ὑπελείπετο παραμύθιον, παῖς ὥρατος, καὶ νέος, ἔωρον χαρίτων, ἄγαλμα φύσεως. Ἄλλὰ κατὰ μέσον τὸ ἔαρ τῆς ἡλικίας τὴν ἀνθὴν ἀπεσπλήθη (4).

3° Enfin, qu'Andronic était resté, durant un espace de temps assez considérable, en un état pénille qui avait altéré sa santé, au point que la première maladie qui ensuite lui survint, le trouva

A hors d'état de résister : Ἐνεῦθεν αἱ περιοδικαὶ τῶν πυρετῶν κάμινος, καὶ οἱ περὶ τὴν καρδίαν βρασμοί, καὶ οἱ κάκιστ' ἀπολούμενοι ἐκείνοι ἡμιτεταίτοι, καὶ τὰ ἐκ τούτων καὶ ἐπὶ τούτοις συμπτώματα..... Ἐξ ὧν τὸ σῶμα τοῦ ἐμοῦ στρατιώτου τὰ ἄπλα περιετριβὲν τῆς ἀλκῆς, ὡς μὴ καὶ μικρῆ γούν ἀντιστήναι δύνασθαι νοσήματος ἐμβολῆ, ὑπὸ βραχείας ἐάλω (5).

La crainte d'occuper trop de place dans ce volume, et le désir de terminer enfin la notice de tout ce que contient le manuscrit dont je m'occupe, m'empêche de donner ici le texte entier de l'oraison funèbre du Sébastocrator. Mais, pour faciliter le moyen de reconnaître cette pièce, dans les autres manuscrits où elle pourrait se rencontrer, je vais en transcrire des passages de quelque étendue, tant au début qu'à la fin.

Elle commence ainsi : Σκηναί, καὶ γραφαὶ πενθήρεις, καὶ δραματικὰ διηγήματα, εἰσὶ μὲν καὶ αὐτόθεν δακρύων ἐγερτικὰ καὶ, πένθους οὐτὶ μετρίου δημιουργὰ συμπαιεῖ ψυχῆ, καὶ τὸ δῶκε εἰπεῖν, ἀνθρωπίνῃ. Εἰ δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ λαμπροτέρως διασκευάζοντο τὰ τε συμπτώματα, καὶ αἱ νόσοι καὶ αἱ κατάρτοι κήρες λεπτομερέστερον ἐξηγοῦντο, ἐτι σκυθρωπότερον πρὸς ταῦτα διατεθῆσεται ἡ ψυχῆ. Κἂν πλεονάκις ὁ λόγος τοῦ αὐτοῦ μνημονεύσει θανάτου, τασαυτάκις ἐκείνη καὶ τασούτους ἀποδურεῖται θανάτους. Ταῦτο δὲ φιλεῖ ἔμψαινεῖν, ὅταν ἔξω τοῦ πάθους τύχῃσιν ὄντες οἱ λέγοντες. Ἡ γὰρ γλῶσσαι τοῦτοις ἀνετος καὶ ἀπαρπόδιτος, καὶ ἡ διήγησις εἶθεο.

Voici comme la pièce se termine (6) :

Φεῦ ! ποῦ ἀπάγουσ' σου τοὺς ἴππους ἐνκευασμένους; Τί προπομπεύουσιν οὗτοι; Ποῦ τὸ δόρυ φέρουσι; Ποῦ τὴν ἀσπίδα μεταγούσι; Πόλιμα πάλιν, Σκύθαι πάλιν, πάλιν Πέρσαι ταράττουσι; πάλιν Βάρβαροι θορυβοῦσι; Πρὸς ἐκείνους φέρη, σεβαστοκράτορ;

Καὶ μὴν ὁ ἀλαλαγμὸς οὗτος οὐκ ἀλαλαγμὸς ἔοικεν εἶναι πολέμου καὶ μάχης· οὐδὲ ἀλαλαγμὸς συμπλοκῆς· ἀλλὰ πένθους καὶ θρήνων ἀλαλαγμὸς, πένθους τοῦ μεγάλου σεβαστοκράτορος, οὐκ ἐκ χειρὸς πολεμίου πένθους, οὐδὲ σιδήρου βληθέντος· τίς γὰρ ἀήττητον εἶχε κτεῖναι; σιδήρος δὲ ποῖος τὸν σιδηροῦν καὶ ἀδάμαντα στρατιώτην ἐκμψεν, ἢ ἐδάμασεν; Πῶς οὖν ἀπῆλθε; νοσηματι χαλεπῷ καὶ φύσει δουλεύσας, ἵνα καὶ Ἀνδρόνικος μετὰ τῶν θνητῶν τάττοιο, καὶ ἐλέγχοιο μεταλαχῶν τῆς ἐπικήρου καὶ θνητῆς φύσεως· ἐπεὶ ἀπὸ γὰρ τῆς γνώμης, καὶ τῆς χειρὸς, τῶν ὑπὲρ ἀνθρωπίνων ἔργων καὶ πόνων, ἴσα καὶ ἀθάνατος ἦν. Ἄλλ' ἰδοὺ σοι, θάνατε, καὶ ὁ μέγας ὑπαίξεν Ἀνδρόνικος. Τίς ἔρα ἐτι σε καρτερήσειεν;

(1) Voy. l'hist. du Bas-empire, liv. LXXXV, § 29, tom. XVII, pag. 441, et liv. LXXXVI, § 1 tom. XVIII, p. 3 et 4.

(2) Ms. fol. 76, r^o, lin. 18.

(3) Ibid. lin. 22.

(4) Ibid. lin. 53, et v^o lin. 1.

(5) Ibid. lin. 5.

(6) Fol. 78, v^o, lin. 2.

ARTICLE XL.

[Morceau contenu au fol. 78 recto, lin. 15, n. XXV de l'Index grec.]

Oraison funèbre du sébaste et logothète Grégoire Camatière, par Théodore Prodrome.

Τοῦ αὐτοῦ Μονωδία εἰς τὸν σεβαστὸν καὶ λογοθέτην, κύρον Γρηγόριον τὸν Καματηρόν.

Grégoire Camatière nous est dépeint dans l'histoire (1), comme un homme de beaucoup d'esprit, qui, originairement, n'était ni riche, ni d'une famille noble, mais qui, ayant trouvé le moyen d'approcher l'empereur Alexis Ier Comnène et de lui plaire, avait été placé par ce prince au nombre de ses *secrétaires* ou *greffiers* : Καὶ τοῖς Ὑπογραμματευομένοις καταλαγείς. On ajoute (2) qu'en cette qualité il avait été chargé d'inspecter les provinces, pour y régler les contributions; emploi qui l'avait mis à portée de faire une grande fortune, et, par cela même, d'obtenir en mariage une parente de l'empereur. Suivant le récit d'Anne Comnène (3), il y avait peu de temps que Grégoire Camatière était *secrétaire* ou *greffier* impérial, lorsqu'il fut commis (4) pour recevoir et écrire les aveux de Nicéphore Diogène, convaincu d'avoir conspiré contre les jours d'Alexis Ier. On voit aussi, par deux lettres de Théophylactus (5), qu'après avoir été, durant quelques années, au nombre des simples *secrétaires*, Grégoire Camatière était devenu *premier secrétaire*, πρωτασηκρήτης, et enfin *logothète*, λογοθέτης. Son oraison funèbre nous apprend de plus, qu'il fut aussi honoré du titre de *sébaste*; C particularité qui paraît n'avoir point été connue de M. le Beau (6). Le discours débute par ces mots: Τίμι, ὦ παρόντες, ἐργασάμην.... et se termine (7) par ceux-ci : ἐκτίσωμεν· αἰ, αἰ.

ARTICLE XLI.

[Morceau commençant au fol. 81 verso, lin. 11, n. XXVI de l'Index grec.]

Oraison funèbre de Constantin Hagiothéodorite, par Théodore Prodrome.

Τοῦ αὐτοῦ Μονωδία εἰς τὸν Ἀγιοθεοδώρητην κύρον Κωνσταντῖνον.

Cette pièce ne contient point assez de particularités pour nous faire bien connaître le personnage dont Théodore Prodrome y déplore la mort. On y voit, cependant, que Constantin Hagiothéodorite jouissait de la réputation d'un jurisconsulte très-habile. D'après cela, nous pourrions penser qu'il s'agit de l'auteur d'un ouvrage cité par les commentateurs grecs des *Basiliques*, si le titre de

(1) Conf. Nicet. Choniat. Annal. in Joan. Comn. § 3, ed. Fabroti, pag. 7, B.

(2) Conf. Hieron. Wolf. not. ad Nicet. loc. cit. pag. 419.

(3) Ann. Comnen. Alexiad. lib. ix, pag. 261, A.

(4) Vers l'année 1093.

(5) Conf. Theoph. ep. vi et LXXI.

(6) Voyez Hist. du Bas-Empire, liv. LXXXVI, § 1, tom. XXI, pag. 4.

(7) Fol. 81, v^o lin. 10.

(a) Edidit card. Ang. Mai (Bibl. nova P.P. tom. VI.)

A cet ouvrage : *Hagiotheodoretii monachi et jurisconsulti synopsis Novellarum* (8), n'attestait point que celui qui l'a composé avait embrassé la vie monastique; ce que le discours de Théodore Prodrome non-seulement n'annonce point, mais semble plutôt contredire.

L'orateur nous dit aussi que Constantin Hagiothéodorite occupait une place supérieure dans la capitale de l'Empire même. S'il faut l'en croire, la mort de Constantin affligeait une partie de l'univers, que ce magistrat avait gouverné avec justice; ce sont les termes dont Théodore se sert au début de son discours : Νῦν δὲ ἄρα οὐ δῶμα ἐν, οὐδὲ πόλις μία τῆς συμφορᾶς παραπήλαυσεν, ἀλλὰ τῆς οἰκουμένης διη; τὸ εὐνομούμενον, ἅτε καὶ ὑπὸ σου πρὸς εὐνομίαν χειραγωγούμενον. D'après un autre passage, il paraît que Constantin Hagiothéodorite avait été enlevé à ses amis par une fièvre (9) : Καὶ Κύκλωπα μὲν ἠγοῦμαι τὸν βίον, τὸν ὡς τὰ πολλὰ τῆς ὑγρᾶς οὐσίας υἱόν· σὲ δὲ δευθαλμὸν ἐνι τοῦ Κύκλωπος τοῦτου τοῦ Πολυφύημου πολυφημότατον· ὃς ἐξωρύχθη;· τοῦ, τοῦ, τῷ ἐμπύρω ξύλω τοῦ πυρετοῦ.

ARTICLE XLII.

[Morceau commençant au folio 84 recto, lin. 6, n. XXVII de l'Index grec.]

Épithalame des fils de César, par Théodore Prodrome.

Τοῦ αὐτοῦ ἐπιθαλάμιος τοῖς εὐτυχιστάτου Καίσαρος υἱοῖς (a).

L'épithalame qui fait le sujet de cet article, servira peut-être à constater plusieurs faits historiques et généalogiques dont jusqu'à cette heure on n'avait, ce me semble, qu'une notion assez confuse.

Le César, père de deux fils dont Théodore Prodrome célèbre ici le mariage, devait être Nicéphore Bryenne, l'époux de la célèbre Anne Comnène, et par conséquent le gendre de l'empereur Alexis Ier.

Suivant ce que du Cange rapporte (10), Anne et Nicéphore n'auraient eu qu'un seul fils : car il ne fait mention d'aucun enfant né de leur mariage autre qu'Alexis, qui, vers la fin du règne de son aïeul maternel, Alexis Ier, fut marié (11), ou du moins destiné à être marié avec la fille du prince de l'Abasgie (12); et qui, par la suite, fut élevé par l'empereur Manuel, dont il était le cousin germain, à la dignité de Grand-duc (13). Et cependant Zon-

(8) Conf. Fabric. Bibl. Gr., tom. X, pag. 515.

(9) Fol. 83 r°, lin. 17.

(10) Conf. Cange. Fam. Aug. Byz. pag. 177.

(11) Conf. Nicet. In Manuel. l. II, § 7, pag. 63, B : — Zonar. Ann. lib. xviii, § 28, pag. 308, B.

(12) Province voisine de la Colchide.

(13) Conf. Nicet. loc. citato; — Cinnam. lib. IV, § 12, pag. 95, C; et l. V, § 7, pag. 122, C; — Leo Allat. De Eccl. occid. et or. perp. cons. l. II, cap. XII, § 2, pag. 683.

ras énonce assez clairement que ce même prince A devait avoir quelque frère ; puisque, dans l'endroit où il raconte les circonstances de la mort d'Alexis Ier, et parle de la manière dont Jean Comnène, au moment où son père cessait de vivre, sortit du palais des *Manganes*, il dit : "Αρτι δ' ἐξελθόντι τὸν τῶν Μαγγάνων περιβόλον προὔπαντιουσιν οἱ Ἀδασγοί· οὗτοι δ' ἦσαν ἡ (il faut, vraisemblablement, lire οἱ) τῇ ἐξ Ἀδασγίας κομισθεῖση παιδί καὶ νομφευσμένη τῷ μείζονι τῶν υἱῶν τοῦ Καίσαρος ἐκείθεν συναπαστάλησαν....., passage d'où il résulte, ce semble, que, au moment où l'empereur Alexis Ier expira, le mariage d'Alexis fils du César n'était pas encore célébré.

L'épithalame composé par Théodore Prodrome ne permet pas de douter qu'Anne et Nicéphore n'aient eu deux fils, qui furent mariés tous deux en même temps et, selon toute apparence, le même jour ; car on lit en un endroit (*ms. fol. 84 1°, lin. 44*) : Τῇ τῆς ἱερᾶς σου τῶν υἱῶν συνοριδος γαμηλιῶ παστοπηγίε... et plus loin (*Ibid. v^o lin. 46*) . Προσφωνῶ σε τοῖνον, ζεῦγος ἱερὸν μοι καὶ τίμιον νομφίων ἄμα καὶ ἀδελφῶν.....

L'orateur ne nous a transmis d'une manière expresse le nom que d'un seul de ces deux princes, de celui qui s'appelait *Alexis* : Σύ τε, ὄδραστήριος νοῦς, Ἀλέξιε (*Fol. 84, v^o lin. 22*). Quant au second, il se borne à le désigner comme un *rameau de la tige des Ducas*, et portant le même nom que les *Grâces* [*Charitonymie*] ; ce sont ses expressions : Καὶ οὐ δὲ, ὁ τῆς Δουκιῆς βίξης ὄρηξ, ὁ Χαριτώνουμος : mais c'est assez pour nous apprendre que le prince s'appelait *Jean*. En effet, on ne saurait douter que notre auteur ne regardât ces deux dénominations comme synonymes ; puisqu'ailleurs, il appelle également *Charitonyme*, l'empereur *Jean Comnène*. De plus, c'est ainsi que S. *Jean Chrysostome* est appelé dans la petite pièce de vers (1) qui porte ce titre : Τοῦ ῥήτορος εἰς ἀνάγνωσιν τοῦ βίου τοῦ Χρυσοστόμου· *Vers du Rhéteur sur la lecture de la vie de [S. Jean] Chrysostome* :

Ἄλλ', ὦ Χαριτώνουμ, καὶ μέχρι τέλους
Τοὺς εὐσιθεῖς μὲν μυστικῆς εὐωδίας,
Θείου φάους τε, καὶ τρυφῆς νοουμένης,
Καὶ στυλπνότητος ψυχικῆς καταξίου

et certes, il est facile d'expliquer cette synonymie, attendu que le nom *Joannes*, dans la langue hébraïque, signifie *gracieux* (2).

L'épithalame débute ainsi : Ἐδέησε καὶ τριχῶν αἰγίων τῇ πάλαι σκηνοπηγίε, Καίσαρ σοφέ....., et se termine (*fol. 86, v^o, lin. 18*) de la sorte : καὶ ἐς βαθεῖαν ἐλάσαι καὶ λιπαρὰν πολιάν. Χαίριτε.

(1) Voyez le Recueil imprimé à Bâle en 1536, quatern. A, f° 8 r°, vers. 12.

(2) Conf. Hederici Lex. Manual. ed. Jo. Aug. Ernest. Lips. 1788, in-8° col. 1020.

ARTICLE XLIII.

[Morceau commençant au fol. 86 verso, lin. 19, et se terminant au fol. 88 verso, lin. 24; n. XXVIII de l'Index grec.]

LETTRES DE THEODORE PRODROME.

Τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολαί.

Nous comprenons dans cet article XLIII, sept lettres que, non-seulement notre manuscrit semble annoncer comme étant de Théodore Prodrome, mais que le manuscrit du Collège romain lui attribue formellement.

De ces sept lettres, les deux premières s'adressent à un personnage du nom de *Théodore*, et qui d'après les termes dans lesquels notre auteur le salue, pourrait paraître avoir été, sinon son propre frère, au moins l'un de ses compagnons dans la vie monastique (car nous ferons voir ailleurs qu'il en fit profession durant une partie de sa carrière) : mais le contenu de la seconde lettre prouve que ces termes sont des expressions de pure amitié.

La première débute par ces termes : Ὁφείλον, ἀδελφικῆ μοι καὶ φιλη ψυχῇ, ἐνώπιος ἐνώπιω σοί... Elle se termine ainsi : Οὐκ ἄχαρις γὰρ οὐδὲ ἄχαριν ὑποδέξῃ τὸν φίλον. Ἐβῆρωσο.

La seconde commence de cette manière : Τοῦτ' ἐκαίνο, φιλε Θεόδωρε, κάπῃ σοι περιηλθέ μοι καὶ ἐνοῆσαι καὶ φθέγγασθαι... et finit par ces mots : Οὐκ ἔχεις τὸν μῆμονα, ἀλλ' οἶδας ἐκαίνο γὰρ τὸ Ὀμηρικόν (3).

Σὺν τε δὲ ἔρχομένων [sic] καὶ τε ποδὸ τοῦ ἐνόησεν. Ἐβῆρωσο.

La troisième et la quatrième sont adressées à *Lizix*, personnage dont Théodore Prodrome fait mention avec éloge dans une des pièces que nous avons données précédemment (4), et où il le vante comme un grand orateur. Ici notre écrivain lui reproche une sorte d'inconstance dans l'amour de la philosophie. Voici le début et la fin des deux lettres :

III. Οὐκ ἀγαθὸν σε παῖδα, μεγαλεπιφανέστατε Λιζίε, ἡ φιλοσοφία, ὡς εἰκεν, ἔτρεφεν..... Εἰ δὲ μὴ, πραγμάτων ἀντικομίζου τὰ γράμματα· χρύσεια χαλκείων (5) ἀνταλλαττόμενος. Ἐβῆρωσο.

IV. Ὑπέρφου, Λιζίε· ἐξ ὄσης ἡμᾶς συναφείας, καὶ συζωίας, εἰς ὅσον ἡ παλαμναία τύχη διέστησε..... Ὡς γένοιτό σε καὶ ἐργῶ τὸ ἔργον παραμυθήσασθαι. Ἐβῆρωσο.

Les trois dernières sont adressées à *Mytas* (τοῦ αὐτοῦ, Τῷ Μύτῳ), personnage sur lequel la seule notion que je puisse donner pour le moment est que, dans ces lettres, notre auteur paraît lui attribuer l'éloquence la plus forte et la plus persuasive.

V. Φασὶν οἱ πεπειραμένοι, καὶ ἐγὼ πείθομαι,

(3) *Iliad.* lib. x, vers. 224.

(4) Voyez ci-dessus, art. XVI.

(5) Conf. Homér. *Iliad.* lib. vi, vers. 236.

ὄσπισσά μοι τῷ ὄντι ψυχῇ.... Χαίρησιν οἶδα καὶ ἅ
τῶν παρόντα ποιήσων τῇ περατώσει τῆς ἡμεδαυτῆς
ἀξιώσεως. Ἐρῶσο.

VI. Τοῦτο ἐκεῖνο γλῶσσα πνέουσα μένος....
Ἄλλὰ μὴ εἰς μακρὸν γε μὴ, ὦ, πρὸ τῶν βίβλων.
Ἐρῶσο.

VII. Σὺ μὲν ἡμῖν τὰς παρῦπτάς καὶ τὰς ὑπά-
τας.... ἀποσώζοιεν. Ἐρῶσο.

Le P. Lazzeri a publié ces sept lettres (1), mais le texte qu'il a donné n'est point correct : sans la raison que j'ai déjà exposée (2), je me serais fait un devoir de représenter ce texte, purgé des fautes que le premier éditeur y a laissées, mais peut-être uniquement d'après les leçons vicieuses du seul exemplaire qu'il eut sous ses yeux.

ARTICLE XLIV

[Morceaux commençant au folio 88 verso, ligne 25, et se terminant au folio 90, recto, n. XXXV, XXXVI et XXXVII du texte grec.]

Trois pièces de vers, sur la mort de l'empereur Jean Comnène.

I. Στίχοι ἐπιτάφιοι, τῷ μεγαλονίκῳ πορφύρο-
γεννήτῳ καὶ βασιλεῖ κυρῷ, Ἰωάννῃ τῷ Κομνηνῷ.
ὡς ἀπὸ τοῦ κειμένου.

II. Πρόγραμμα εἰς τὸν αὐτὸν τάφον, ἠρωϊκόν.

III. Ἐτερον πρόγραμμα εἰς τὸν αὐτὸν λαμβι-
κόν.

Notre manuscrit n'attribue point formellement ces trois pièces de vers à Théodore Prodrome; mais tout me persuade intimement qu'elles appartiennent à cet auteur. L'empereur Jean Comnène étant mort le 8 avril 1143, nous avons la date de ces trois compositions. Dans la première, contenant 111 vers, qui débute par celui-ci :

Ὅφρὸς βροτῶν, καὶ τύφος ἀρχικοῦ κράτους,
et se termine par ces deux autres :

Ἰωάννης σοι ταῦτα πορφύρας γόνος
Κομνηνιάδης εὐσεβῆς οὐτοκράτωρ,

l'auteur semble faire énoncer par Jean Comnène qu'il avait huit enfants (quatre fils et quatre filles), nés d'un seul et même mariage (vers 93) :

Τὰ δ' εἰς λέγος νόμιμον, εἰς εὐτεχνίαν
Ὅκ ἔστιν οὐδαὶς ὅστις ἀντάροιστό μοι.
Ἐκ γὰρ ἀνάσσης δυσμικοῦ παντὸς γένους
Διπαλὴν ἔτεχνούργησα σεμνὴν τετράδα·
Τέτταρας υἱοὺς ἀλκίμους καὶ μαχίμους,
Ἐκ τῆς πατρικῆς πορφύρας προηγμένους·
Καὶ τέτταρας δὲ κοσμίαις θυγατέρας.

(1) *Miscellan.* tom. I, pag. 25, ad pag. 47.

(2) Voy. ci-dessus, col. 1058.

(3) Théodore Balsamon rapporte que, quelques années après la mort du prince Alexis, sa veuve, dont l'histoire ne nous a point transmis le nom, étant tombée dangereusement malade, eut recours à des magiciens qui lui promettaient la santé. Il en coûta la vie à plusieurs de ses domestiques, qui furent les victimes de ces infâmes charlatans. Mais enfin les magiciens, bien payés, disparurent, et la princesse expira dans de longues et cruelles douleurs. *Hist. du Bas-Emp.* liv. LXXXVI, § XLV, tom. XIX, pag. 93.

(4) Jean Roger était de la famille des princes de Capoue. Dépouillé de ses biens par le roi de Sicile,

L'épouse que l'on voit ici (vers 93) qualifiée emphatiquement de *maîtresse de toutes les nations occidentales*, ἀνάσσης δυσμικοῦ παντὸς γένους, était une princesse de Hongrie, fille du roi de ce pays, Ladislas, et dont le nom propre, *Pyrisca*, parait avoir été changé à la cour de Constantinople en celui d'*Irène*. Jean Comnène l'avait épousée dès l'année 1105 (*Conf. Ann. Alexiad.* l. XII, pag. 356).

Du Cange (*Fam. Akg. Byzant.* p. 179 et 180) nomme les quatre fils qui naquirent de ce mariage, savoir :

1. *Alexis*, né en 1106, et mort avant son père, en 1142 (3);

2. *Andronic*, mort pareillement vers la même époque;

3. *Isaac*, qui fut déshérité de la couronne et se vit préférer son cadet;

4. *Manuel*, qui remplaça Jean Comnène sur le trône, en 1143.

Mais du Cange ne parait avoir connu, d'après les historiens originaux, que trois filles nées de ce même mariage de Jean Comnène avec *Pyrisca* [ou *Irène*], car il nomme seulement :

1. *Marie* (jumelle d'*Alexis*), qui épousa le César Jean Roger (4)

2. *N.* mariée à Etienne *Contostephanus* (5).

3. *N.* femme de Théodore *Vatazes*, qui fut l'un des généraux de l'empereur son beau-frère.

M. Le Beau ne fait aussi mention que de ces trois filles.

Ce témoignage, qui se trouve consigné dans la pièce dont il s'agit ici, et qui sera répété dans l'un des articles suivants, ne permet pas de douter que Jean n'eût eu une quatrième fille.

Que! que soit le peu d'estime que l'on puisse faire de cet écrit, considéré comme composition poétique, on ne saurait nier que, relativement à de pareils faits, et à de telles particularités, il ne soit d'une autorité fort grave.

Quant aux deux autres pièces, que j'indique aussi dans cet article XLIV, elles consistent, l'une en huit vers hexamètres, l'autre en neuf vers iambiques; les voici :

Πρόγραμμα εἰς τὸν αὐτὸν τάφον, ἠρωϊκόν.

D Τίπτε με ἀμφαφάα; (6) πολυδαίδαλον, ὦ ξένη,
Ἰπέτρον;

Ἐντὸς ἀνακτ', ἀπ' ἀνακτος Ἀλεξίου, Ἰωάννῃν

Roger s'était réfugié à Constantinople. Il y fut honoré du titre de César, et épousa la princesse dont il s'agit ici, laquelle mourut dans les premières années du règne de Manuel Comnène, c'est-à-dire, après l'année 1143. *Hist. du Bas-Emp.* liv. LXXXVI, § XLV, tom. XIX, pag. 92.

(5) Etienne *Contostephanus*, que l'empereur Manuel Comnène décora du titre de Grand-Juc, fut tué au siège de Corfou en 1160. Sa veuve reçut de l'empereur le domaine de Corfou. Elle avait eu plusieurs enfants, dont il est question dans l'histoire. *Hist. du Bas-Emp.* l. LXXXVI, § XL, tom. XLIV, pag. 92.

(6) Legend. fors. ἀμφαφάαι; vel ἀμφαφᾶι;.

Κοιμητὸν πολιόπορον ἔχω νέκυν. Εἰ δὲ μεταλλᾶς Α
 Ἔργα πολυκλήεντα τόκοί τε καὶ τε τοκῆος,
 Πρεσβυτέρους ἱρέεινε δαήμενος ἦσι κόρησιν.
 Ἡ πύθου ἱστορίης, πολιῶν φυλάκτορος ἔργων.
 Καὶ σάφα τῶν μεγάλων δαήμενος ἀθά ἀνάκτων
 Ἔσταται· οὐ μερόπασσι πρόπας μόγος ἰσχατα λήσει.

* *Ἐτερον πρόγραμμα εἰς τὸν αὐτὸν λαμβικόν* ·

Ζητεῖς με τὸν κρυβέντα γοῦν ὄδω, εἶνε·
 Ἰωάννης πέφυκα, γῆς δλης ἀναξ,
 Ἄλεξιου παῖς Κομνηνοῦ βασιλέως.
 Τὰ λαμπρὰ δ' ἡμῶν κατὰ βαρβάρων κράτη
 Ἐκ τῶν ἰδόντων, εἰ βιώσκουσι, κλύουσ·
 Καὶ τοῖς παρ' αὐτῶν ἱστορουμένοις μάθης,
 Ὅσως ξενουργήσαντες ἀθλους ἐν βίῳ,
 Ὁ παῖς, ὁ πατήρ, ποῦ κατανῶμεν τέλος.

ARTICLE XLV.

[Morceaux contenus dans le folio 90 recto, lin. 11 et seqq.
 n° XXXVIII et XXXIX de l'Index grec.]

Deux prières à Jésus-Christ, composées, à ce qu'il paraît, par Théodore Prodrome, sous le nom de l'empereur [Jean Comnène].

I. Παστήριοι εἰς τὸν Χριστὸν ὡς ἀπὸ τοῦ βασιλέως.

II. Εἰς τὸ αὐτό.

Ces deux petites pièces sont peu intéressantes. La première, composée de huit vers héroïques, débute et finit ainsi :

Κοίρανε παμμεδέων ἀπαλόχροος, θες ἀπὸ σαρκός.

Ἡμετέρων μεγάλαις τε ληλασμένοις ἀμπλακιάδων.

La deuxième, qui ne contient non plus que huit vers, mais de mesure iambique, commence par celui-ci :

Ὡς εἶγε τῶν σῶν δωραίων, παντοκράτωρ·

et se termine par cet autre :

Ἀδς καὶ θανόντι ψυχικῆν σωτηρίαν.

L'endroit où elles se trouvent placées dans notre manuscrit, le titre qu'elles portent, le style, tout annonce qu'elles sont sorties, comme les trois précédentes, de la plume de Théodore Prodrome.

ARTICLE XLVI.

[Morceau commençant au fol. 90 recto, lign. 20, n. XL de l'Index grec.]

Épithaphe pour l'impératrice Irène [épouse de Jean Comnène] censée parler elle-même.

Ἐπιτάφιοι τῇ μακαριτίδι βασιλίῳ Ῥωμαίων
 Εἰρήνῃ ὡς ἀπὸ τῆς κειμένης·

Dans ce petit poème, composé de trente vers, il s'agit de la princesse Hongroise dont nous avons déjà eu occasion de parler (1), et qui, ayant été l'épouse de Jean Comnène, survécut à ce prince.

Je ne doute point que ce morceau n'appartienne à Théodore Prodrome.

L'auteur confirme ici (vers 17) la particularité que nous avons fait observer précédemment, savoir, que Pyrisca, appelée par les Grecs Irène, avait donné à son mari quatre, et non pas seule-

ment trois filles, comme du Cange et, d'après lui, M. le Beau, paraissent l'avoir cru.

Indépendamment des autres particularités au sujet desquelles notre poète s'accorde avec les historiens les plus connus, telles que la retraite d'Irène [Pyrisca] dans un monastère, après qu'elle fut devenue veuve, il nous apprend que ce monastère était situé en Bithynie (vers 24), et, d'après la manière dont il s'exprime ensuite (vers 25-28), on doit supposer que le corps de la princesse fut reporté de ce monastère à Constantinople :

Θνήσκω δ' ἐπ' αὐτῆς Βιθυνῶν ἐπαρχίας,
 Ἄποικος ἐκ τῆς (2) Αὔσονων βασιλίδος·
 Κομίζομαι δὲ ναυστολουμένη πάλιν,
 Καὶ τὴν ἐμὴν ἐνταῦθα πιστεύω κόνιν.

B Le premier et le dernier vers sont ainsi conçus :

Εἰ τις νόμος δίδωσι καὶ νεκροῖς λέγειν,

Καὶ τὴν ἄνω δὲ οὐρανῶν κληροῦχταν.

ARTICLE XLVII.

[Morceau contenu dans le folio 90 verso, lin. 7, n° XLI de l'Index grec.]

Vers sur la mort des enfants du sébastocrator Porphyrogennète Isaac.

[C'est l'empereur qui est censé parler.]

Εἰς τοὺς παῖδας τοῦ πορφυρογεννήτου καὶ σεβαστοκράτορος κυροῦ Ἰσαακίου ὡς ἀπὸ τοῦ βασιλέως.

Ces vers qui sont au nombre de vingt quatre, et que nous attribuons, sans balancer, à Théodore Prodrome, concernent de jeunes princes, dont l'histoire ne fait, ce semble, aucune mention.

Suivant ce que le poète énonce (vers 8 et seqq.) les deux enfants dont il fait déplorer la mort par l'empereur leur aïeul (vers. 1), portaient, l'un le nom d'Alexis (vers. 8), l'autre celui de Jean (vers. 11) ; et tous deux étaient morts en bas âge.

Le sébastocrator porphyrogennète Isaac, leur père, doit nécessairement avoir été, ou le deuxième fils de l'empereur Alexis I Comnène [c'est-à-dire, celui de qui, selon du Cange, descendirent les Comnènes de Trébizonde] ; ou le troisième fils de Jean Comnène, successeur d'Alexis I.

D Mais les détails qui nous ont été transmis concernant la postérité du sébastocrator Isaac, deuxième fils d'Alexis I, ne s'accordent guère avec l'idée que les princes dont il s'agit ici, eussent été deux de ses enfants. Les trois fils que les historiens lui donnent, et dont l'aîné s'appelait Jean, le second Andronic, le troisième d'un nom inconnu, vécurent tous assez longtemps.

L'histoire ne parle, il est vrai, d'aucun prince auquel l'autre sébastocrator Isaac, troisième fils de Jean Comnène, aurait donné le jour : elle ne fait mention que de ses filles, qui furent, pour le moins, au nombre de quatre, et qui, peut-être, eurent encore d'autres sœurs. Mais il est permis de supposer qu'il avait eu aussi des enfants mâles,

(1) Voy. ci-dessus, art. XLIV.

(2) Scriptum est fors. ἐκ γῆς.

quitta pour se réfugier chez les Turcs. Le poëte A dit (*vers.* 22 et seqq.) que l'Asie avait causé tout ensemble, à l'impératrice, la perte de deux de ses fils, celle d'*Andronic* [qui venait de mourir] et celle d'*Isaac*, qui, errant vers les extrémités de l'Orient, n'existait plus [pour sa mère] quoique vivant :

Διοὺς γὰρ τ' ἀπίσασσας ἄμ' υἱέας, ἄγριε Τελχίν·
Ἀνδρονίκου βίην, Ἰσαακίου δὲ τε βώμην·
οἷόν μὲν ἐπ' ἀντολίης μακρὰ πείρατα πλαζομένοιο,
Ζωοῦ τεθνεώτοτος.

Nous apprenons ici pareillement ce dont du Cange, à ce qu'il paraît, n'avait point trouvé l'indication dans les historiens, savoir :

1° Que *Nicéphore Bryenne*, le gendre d'Irène, l'époux de la célèbre *Anna Comnène*, mourut assez peu de temps après l'empereur Alexis I, et avant le sébastocrator *Andronic* (*vers.* 18 et 19). Le poëte venant de rappeler à l'impératrice la mort de son époux, dit que, de suite, elle a perdu son gendre *Nicéphore*, et vu sa fille devenir veuve :

Τῷ δ' ἐπι, γαμβρόν ὄλεσσας ἀγακλυτόν, ἐν δ'
Χήρην παῖδα φίλην, Νικηφόρου ὄλοχον ἐσθλήν.

2° Qu'après la mort de *Nicéphore*, l'impératrice avait vu successivement périr sa bru, épouse du sébastocrator *Andronic* (1), et le fils que celle-ci avait laissé à son mari (*vers.* 20 et 21) :

Τῷ δ' (il s'agit de *Nicéphore*) ἐπι, Ἀνδρονίκου θάνα
παῖς, πρὸ δὲ κάτθαν' ἈΚΟΙΤΙΣ.

3° Que ces deux morts avaient été suivies de celle d'*Eudoxie Porphyrogenète*, princesse qui ne saurait avoir été autre que la troisième fille d'Alexis I (2), épouse de *Constantin* fils d'*Isaïas*, sur laquelle du Cange s'exprime ainsi : *Eudocia Comnena, Alexii imperatoris I filia tertio genita* (3), *a patre Constantino Isaia filio uxor data est; a quo pessime et contra generis dignitatem habita, solatio matrimonio, in monasterium concessit* :

Τοῖς λάθε πορφυροβλαστον ἐπ' εὐδοκίην Ἀἰδωνεύς.
(*Vers.* 21.)

Au surplus, ces particularités ne sont pas les seules que fournit le poëme de Théodore Prodrome; il en contient d'autres encore, mais dont quelques-unes m'ont paru difficiles à concilier avec l'histoire : je suis forcé d'en remettre l'examen à un autre temps.

Le poëme débute par ce vers :

Ὀ; ὄφελον, βασιλεία, γέρας μέγα θηλυτέρων·
et se termine par celui-ci :

Ταῦτα κλύοις Προδρόμοιο λυταζομένου, ἄνα Χριστέ.

ARTICLE LI.

« Morceau commençant au fol. 92 recto, lin. 9, n. XLV de l'Index grec. »

Vers adressés à l'empereur Jean Comnène, sur la prise de Castamon, par Théodore Prodrome.

Τοῦ αὐτοῦ τῷ πορφυρογεννήτῳ καὶ βασιλεῖ κυρῷ·

Ἰωάννη τῷ Κομνηνῷ ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κα-
σταμόνος.

Il s'agit ici de la première conquête que l'empereur Jean Comnène fit de la ville de Castamon.

Castamon [l'ancienne Germanicopolis], ville de Paphlagonie, proche des rives du Pont-Euxin, passait pour avoir été la patrie des anciens Comnènes.

Suivant le récit de quelques historiens, c'était dans cette ville qu'Isaac, le premier de sa maison qui ait porté le sceptre, avait reçu la naissance. Lorsqu'Alexis Comnène, avant son avènement au trône, n'étant encore que grand-domestique, revint à Constantinople, vainqueur du Gautois [ou Franc] *Ursellus* et maître de sa personne, passant proche de Castamon, il ne put résister au désir de visiter le berceau de sa famille. Il se détourna de sa route pour jouir de cette satisfaction; mais ayant trouvé cette ville dépeuplée, il ne put retenir ses larmes, et les amis qui l'accompagnaient ne l'arrachèrent qu'avec peine de ces lieux désolés, qui ne lui rappelèrent que trop tristement la mémoire de ses ancêtres.

M. le Beau place le fait célèbre par Théodore Prodrome, sous l'année 1125 :

« La guerre de Hongrie étant terminée l'empereur Jean Comnène reprit le dessein qu'il avait formé de reconquerir l'Asie Mineure. Les Turcs, répandus en Paphlagonie, s'étaient rendus maîtres de Castamon, une des principales villes du pays (c'était l'ancienne Germanicopolis); Jean s'y transporta, et la prit par escalade.

« Il repassa ensuite le Bosphore, avec un grand nombre de prisonniers, et renouvela le pieux triomphe dont Zimiscès avait donné le spectacle à Constantinople. Le jour fixé pour l'entrée du prince, les rues furent tendues des plus riches tapisseries, et bordées d'échafauds chargés de spectateurs, depuis la porte Orientale jusqu'à l'église de Sainte-Sophie. Un char enrichi d'argent et de pierreries était attelé de quatre chevaux blancs. Au lieu de l'empereur, on y voyait une statue de la sainte Vierge, à la protection de laquelle le prince attribuait tous ses succès. Le char était conduit par les premiers officiers de l'Empire, qui tenaient les rênes. L'empereur, à pied, marchait devant, une croix à la main. Ce magnifique cortège se rendit à Sainte-Sophie, d'où l'empereur, après de solennelles actions de grâces, se rendit à son palais (4). »

D'après ce que Théodore Prodrome dit ici, le char avait été offert à l'empereur par le clergé, le sénat et le peuple de Constantinople : sans doute ce fut par un mouvement de piété et de modestie que ce prince le fit servir au triomphe de la sainte Vierge; et on en trouve la preuve dans une autre pièce qui fera le sujet de l'article LVII.

(1) Cf. Zonar. Ann. l. xviii, § 22, t. II, p. 229, A.

(2) Cange. Fam. Aug. Byzant. p. 178. Conf. Ann. Alexiad. l. xv, p. 502 504.

(3) Zonar. Ubi supra.

(4) Hist. du Bas-Empire, liv. LXXXVI, §115, t. XIX, p. 27.

Le petit poëme de Théodore Prodrome nous apprend diverses particularités dont les historiens ne parlent point dans le récit de cette campagne. Il est composé de 120 vers hexamètres, dont voici le premier et le dernier :

Ἦν δ' ἄναξ μεγάλου, λαοσός, κύδει γαίων.

Καὶ δ' ἄρα γῆς ἀπάσης ἀπειρόνο; ἠνιοχῆσαι.

ARTICLE LII.

[Morceau commençant au fol. 93 recto, lin. 19, n. XLVI de l'Index grec.]

Vers adressés par Théodore Prodrome à la Césarienne Porphyrogennète Anne Ducane, pour lui demander sa protection.

Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν σοφωτάτην πορφυρογέννητον καὶ Καισάρισσαν κυρὴν Ἄνναν τὴν Δούκαιναν περὶ τῶν ἑαυτοῦ.

Quant au titre de cette pièce, je pense comme le P. Lazeri (1). La princesse à laquelle Théodore Prodrome s'adresse, pour lui demander sa protection et sa recommandation auprès d'une personne encore plus puissante qu'elle, ne saurait être que la célèbre Anne Comnène, née du mariage d'Alexis I avec Irène Ducane, et épouse du César Nicéphore Bryenne. Il faut donc croire, ou que la leçon Anne Ducane est fautive, et que l'on doit lire Anne Comnène; ou que cette dénomination de Ducane tient à ce que la princesse, appartenant, du côté de sa mère, à la famille des Ducas, avait une double affinité avec eux, parce que, avant que d'épouser le César Nicéphore Bryenne, elle avait été fiancée à Constantin Ducas porphyrogennète, fils de l'empereur Michel Ducas.

Mais à l'égard de ce que contient le poëme, composé de cent dix-huit vers, comme j'aurai ailleurs occasion de l'analyser complètement, je me contente ici de dire que l'on y trouve beaucoup de notions concernant la naissance de l'auteur, sa fortune, et son état, qui n'étoit alors ni brillant ni heureux.

Voici le premier et le dernier vers :

Κλυθὶ, Τριά; μέγ' ἄνασσα, κλύε' ἀγγελιοῦ οὐρανό-
[ves...]

Σὸ γὰρ ἐγὼ βίότοιο τοῦ προμνήσι' ἀνήψα.

ARTICLE LIII.

[Morceaux commençant au fol. 93 recto, lin. 19, n. XLVI-XLVIII, de l'Index grec.]

Deux petites pièces de vers composées par Théodore Prodrome.

Le premier des deux morceaux réunis en cet article devait, à en juger par le titre, servir de frontispice à un volume-en-rouleau, contenant des écrits de Joannicius, que Théodore Prodrome, dans une autre petite pièce, comme on le verra plus bas, a qualifié de moine. Suivant toute apparence, il s'agit de ce moine Joannicius que la mère d'Alexis avait placé près de lui, et que ce prince, même

(1) Conf. Lazer. Miscellan. etc. tom. I, p. 7 et 8.

(2) Conf. Ann. Comn. Alexiad., lib. 1, p. 19, C.

A avant d'être empereur, menait partout avec lui, jusqu'à l'armée, s'en servant comme de champion pour garder sa tente (2)

Le second composé de dix-sept vers iambiques, et qui se retrouve, mais incorrect, dans le manuscrit 2831 de la Bibliothèque impériale, s'adresse aux brigands qui oseraient violer le tombeau du solitaire Athanase Hétychaste.

Ces deux pièces portent les titres que voici :

1. Τοῦ αὐτοῦ. Πρόγραμμα εἰς κοντάκιον, ἔχον σχέδη τοῦ κυροῦ Ἰωαννικίου.

2. Τοῦ αὐτοῦ. Εἰς τάφον Ἀθανασίου Ἡσυχαστοῦ. Στίχοι ἐπιτιμητικοὶ τυμβωρύχοις.

A la marge du troisième vers de ce dernier morceau, l'on rencontre dans notre manuscrit, une espèce de petite diatribe en seize vers, écrite d'un caractère beaucoup plus moderne que tout ce qui est contenu dans le volume, et dans laquelle l'auteur, quel qu'il soit, déclame avec virulence contre l'avarice supposée du moine dont Théodore avait fait ici l'épithaphe. A peine aurais-je pu lire une portion de ces seize vers, sans le secours de M. Hase. Aidé par sa grande connaissance de la langue grecque et des différents caractères des manuscrits bien plus que par la bonté de ses yeux, accoutumé d'ailleurs à une complaisance sans borne pour moi, ce jeune et savant littérateur a bientôt su déchiffrer ces vers complètement, à l'exception de quelques mots du dernier; c'est lui qui m'a fourni la copie que je vais représenter.

Monachi avari Epitaphium.

Ἐκλιμῆσω σου καὶ τὴν κόνη, εἰ δέοι,
Καὶ πάντα τὸν χοῦν ἐκμετρήσω καὶ βλέψω.
Ἄθροισα τὸ πᾶν τῆς σοροῦ, τῶν ὀστέων.
Καὶ ψηλαφῆσω τὴν ἀρμονίαν πᾶσαν
Τοῦ νεκροῦ, τὴν σύνθεσιν, τὴν διην πλάσιν.
Ἀκριβολογήσομαι καὶ τῶν ἐγκάτων
Τὸν φιλάργυρον καὶ γλισχρον μοναχίτην,
Ἐπιμελῶς σε, καὶ νεκρόν, ἐξετάζων,
Εἰ ποῦ τι χρυσοῦ, τὸ χρυσοάτρος γένος,
Ἐν χερσίν, ἐν στήθεσσί, ἐν κόλποις φέρεις.
Εἰ γὰρ κε πιστεύοιμι, μὴ χρυσοῦς εἶναι σε
Καὶ νεκρὸν τὸν θύστηνον, καὶ σεσηπτότα
(Ὅς σε χρυσοῦν πνέοντα, χρυσοῦν λαλοῦντα,
Χρυσὸν κατεσθίοντα πολλὰκις οἶδα),
Ὡς σὺν αὐτῷ θάψαις τὸ σέβασμά σου,
Τὸ χροῦζον μέταλλον, τὴν πλάνον ὕλην.
Ἐλεῖνά (sic) τὰ δάφνιδος ἀρκίμαν ἀλγῆ (3)

ARTICLE LIV.

[Morceau commençant au fol. 94 recto, lin. 15, n. XLIX de l'Index grec.]

L'amitié bannie du monde, dialogue dramatique, par Théodore Prodrome

Cette pièce, qui est assez estimée comme opuscule poétique, a été imprimée un grand nombre de fois. Indépendamment des éditions qui peuvent m'être inconnues, je sais qu'elle a été donnée :

1° En grec, par J. Houter et J. Guntius, à Bâle, 1536, in-8°.

2° En grec et en latin, par Conrad Gesner, à la

(3) Τὰ δάφνιδος ἀλγῆ ἀρκίμαν. Theocr. Idyll. V, vers. 20.

fin du Recueil de Stobée, dans le cours de l'année A 1543.

3° Par Guillaume Morel, en grec, avec la version de Conrad Gesner, dans l'année 1549.

4° De même, dans l'édition de Stobée, imprimée à Bâle, chez J. Oporin, en 1549, in-fol.

5° Pareillement, dans l'édition de Stobée, imprimée à Zurich, en 1550, in-4°.

6° En l'année 1558, le petit ouvrage qui fait le sujet de cet article parut en français, traduit par Jean Fignon, sous le titre suivant (1) : *AMITIÉ bannie du monde*, par Cyre Théodore, poète grec, et traduit en vers français par Jean Fignon (2), de Montélimart en Dauphiné. A Tholose, 1558, in-8°.

7° Il a été ensuite réimprimé tant en grec qu'en latin, dans une quatrième édition du Stobée de Conrad Gesner, datée de l'année 1550 (3).

8° Dans une nouvelle édition des opuscules de Théodore Prodrome, par Jérôme Erard ; à Leipsick, 1598, in-8°.

9° Dans une cinquième édition du Stobée, imprimée à Genève, en 1609.

10° Barthius, dans son *Adversaria*, publié en 1624, cita et corrigea certains passages de l'Ἀπόδημος Φίλα.

11° Enfin Maillaire a reproduit le Dialogue entier, dans son *Miscellanea Græcorum aliquorum scripturarum carmina*, Lond. 1722, in-4° maj. Il y a joint des notes dont quelques-unes deviendront superflues, si jamais un nouvel éditeur, consultant notre manuscrit, en profite pour rétablir, dans plus d'un endroit, la véritable leçon.

ARTICLE LV.

[Morceau commençant au fol. 97 verso, lin. 5, n. L de l'Index grec.]

Complainte en vers, sur la distribution des faveurs de la Providence, par Théodore Prodrome.

Τοῦ αὐτοῦ Σχετλιαστικοί εἰς τὴν Πρόνοιαν.

Ce morceau est presque aussi connu que le précédent, bien qu'il n'ait pas été imprimé autant de fois.

(1) Conf. Fabr. *Bibl. Gr.* tom. VI, p. 816.

(2) Jean Fignon (nous dit la Croix-du-Maine, dans sa *Bibliothèque française*, édit. de Paris, 1772, t. I, p. 495) a traduit du Latin en vers français un livre intitulé : *l'Amitié bannie du monde*, écrit en forme de dialogue, par Cyrus Theodoretus (sic), etc. *La Course d'Atalante*, qui est un poème français imprimé à Tholose, 1558, chez Pierre du Puis, auquel lieu florissait ledit Fignon, l'an susdit 1558.

L'article de Jean Fignon, dans la *Bibliothèque de du Verdier*, tom. II, p. 414 et 415, est un peu plus étendu que dans la *Bibliothèque de la Croix-du-Maine*, qui vient d'être citée.

Jean Fignon, de Montélimart en Dauphiné, a décrit, en vers français, la course d'Atalante, et la victoire d'Hippomène, *Fable poétique*, imprimée à Tholose, in-8°, par Jacques Colomiez, 1558 ; *Amitié bannie du monde*, œuvre fait en forme de dialogue, par Cyre Théodore, poète grec, et traduit en vers français par Jean Fignon, imprimé à Tholose, in-8°, par P. du Puis, 1558 ; le Poétique trophée de Jean Fignon, Dauphinois, contenant Odes, Epitres et Epigrammes, imprimé à Tholose, in-8°, par G. Bou-

On le trouve inséré dans l'édition de Jérôme Guntius, 1536 ; et dans celle de Jérôme Erard, 1598.

Eustathe Swartius, le reproduisant en 1616 (4), essaya d'en rectifier plusieurs passages que les éditions précédentes présentaient d'une manière incorrecte. On trouve dans notre manuscrit la véritable leçon, non-seulement de tous les endroits que Swartius avait cherché à corriger, mais encore de beaucoup d'autres sur lesquels il n'a fait aucune remarque.

Je puis dire la même chose à l'égard des observations de Barthius qui, dans son *Adversaria*, cite, traduit ou commente un assez grand nombre de vers du petit poème de Théodore, et les compare avec les passages soit de l'Ancien, soit du Nouveau Testament, dont ils sont une imitation (5).

ARTICLE LVI.

[Deux morceaux commençant, l'un au fol. 99 recto, lin. 16 ; l'autre au fol. 100 recto, lin. 18, n. LI et LII de l'Index grec.]

Vers 1 : *Contre une vieille libertine ; 2 Contre un ignorant, qui affectait de porter une longue barbe, croyant passer ainsi pour appliqué à l'étude et fort savant. Par Théodore Prodrome.*

Τοῦ αὐτοῦ 1. κατὰ φιλοπόρου γράδος 2. κατὰ μακρογενείου, δοκοῦντος εἶναι διὰ τούτου σοφοῦ.

Ces deux satires, composées l'une de 102, l'autre de 100 vers iambiques se rencontrent dans le manuscrit de la Bibliothèque impériale 2851. Il est vrai que dans ce manuscrit la première des deux pièces est mutilée, et n'est transcrite que jusqu'au 76° vers, mais elle se retrouve tout entière dans le manuscrit de la Bibliothèque *Vaticano-Palatina* XLIII, folio 37 et seqq. Voici comment l'une et l'autre pièces déhument et se terminent :

1. Ὁ μιὰρὰ γράυς, κικόν ἀνθρώποις μέγα.

Ἐξασθενήσει καὶ τὸ κεφάλου στόμα.

2. Ἰαταταιάς, τῆς ἀδράς γενειάδος...

Ἔως παραθρόσσιας αὐτὸν εἰς τέλος.

deville, 1556. Il a écrit en prose la Pérégrination de l'enfant vertueux : œuvre contenant le sommaire des disciplines qui conduisent à la plus haute vertu, avec trois chants royaux parmi la prose ; imprimée à Lyon, in-16, par François Arnoullet, 1585.

(3) Fabricius (*Bibl. Gr.* v, cap. 6, § 11, tom. VI, pag. 816) parle d'une version latine de l'Ἀπόδημος Φίλα, donnée en cette même année par Jean Laët : *Latine vertit, præter Gesnerum et Hieronymum Erardum, Jo. Laëtius, Parisiis, 1559, in-4°*. Mais j'ignore où cette version se trouve.

(4) Conf. Barth., *Adversarior.* lib. XVII, cap. 16, col. 883 ; item lib. XXIX, cap. 8, col. 1369 ; It. lib. LIII, cap. 13, col. 2511 ; It. lib. LIV, cap. III, col. 2525.

(5) Conf. « Eustathi (sic) Swartii *Analectorum Lib. III*, in quibus innamora auctorum, qua Græcorum qua Latinorum, loca emendantur, dilucidantur, illustrantur, notantur. Ad virum illustrem Jacobum van Duck, consiliarium et legatum regium » *Lugduni Batavorum, apud Ludovicum Elzevirium, anno CLJ Lj C XVI. Lib. I, cap. 11, pag. 43.*

ARTICLE LVII.

[Morceau commençant au fol. 101, lin. 20, n. LIII de l'Index grec.]

Description en vers héroïques de l'entrée de l'empereur Jean Comnène [à Constantinople] après la prise de Castamon, par Théodore Prodrome.

Τὸ αὐτοῦ ἔκφρασις διὰ στίχων ἡρωικῶν τῆς ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κασταμόνος προελεύσεως τοῦ αὐτοκράτορος κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ.

Ce poème, composé de 230 vers, est relatif à la première conquête de Castamon, qui a fait également le sujet du LIe article. Ici Théodore Prodrome nous donne les détails de la pompe, plus religieuse que triomphale, qui eut lieu au retour de Jean Comnène à Constantinople. Il décrit surtout avec beaucoup d'exactitude, et se complait à nous dépeindre ce char d'argent massif, qui avait été offert en présent à l'empereur, et sur lequel, malgré les instances de tous les ordres de l'État qui le pressaient d'y monter, ce prince voulut que l'image de la sainte Vierge fût placée.

La pièce, en elle-même, n'est point sans mérite, et contient quelques particularités peu connues, concernant la famille impériale :

Θυμὲ, μάχας μὲν ἔα, πολέμους τ' ἀνδροκτασίας τσ..

Ἰηθάσυνος νόστησεν ἐὼν ποτὶ χρυσοβατῆ; δῶ.

ARTICLE LVIII.

[Morceaux commençant au fol. 103 verso, lin. 20, n. LVII, LVIII et LIX de l'Index grec.]

Vers : 1, 2, et 3 sur un certain Pausanias, que le chagrin d'avoir perdu son fils avait, disait-on, pétrifié; 4 sur un cadavre tronqué des deux mains, que la mer avait rejeté sur son rivage; 5 au moine Joannicius, pour s'excuser, sur une maladie, d'être resté plusieurs jours sans se rendre auprès de lui; 6 en énigme, sur la Nue. Par Théodore Prodrome.

ARTICLE LIX.

[Morceaux commençant au fol. 104 recto, lin. 18, n. LX de l'Index grec.]

Cinq petites pièces en vers politiques, sur le mariage d'Alexis, fils du panhypersébaste Nicéphore, et petit-fils de Phorbène, par Théodore Prodrome.

Τὸ αὐτοῦ ἐπὶ τῇ γάμῳ τοῦ υἱοῦ τοῦ πανυπερσεβάστου κυροῦ Νικηφόρου, τοῦ Φορθηνοῦ, κυροῦ Ἀλεξίου.

Des cinq petites pièces indiquées dans cet article, quatre sont composées de 24 vers chacune; la cinquième n'en a que 22.

Il s'agit ici du mariage d'un prince nommé Alexis, fils du panhypersébaste Nicéphore, et petit-fils de Phorbène.

Le panhypersébaste Nicéphore, fils de Phorbène, doit avoir été ce Nicéphore [Catacalon], fils de Constantin Phorbène [ou Euphorbène] qui avait

(1-2) Ann. libb. vi, viii, xi, xv, pag. 167, 240, 502, 504; — Zonar. *Annal.* l. xviii, § 22, tom. II, pag. 299, A et B.

(3) Ann. libb. viii, xi, xv, pag. 239 et seqq.

(4) Conf. Ann. lib. x, pag. 276; — Zon. loc. cit.

(5) Bryenn. lib. iv, § 7, pag. 92. — Ann. lib. x, pag. 276.

(6) Conf. Leo Allat. *De Eccl. occ. et or. perp.*

A épousé Marie Comnène, la seconde des filles de l'empereur Alexis Ier.

Marie Comnène, née en l'année 1085 (1-2), avait été d'abord unie à Grégoire Gabras ou Ganras, fils du duc de Trébizonde (3). Mais l'empereur, ayant dissous ce mariage, lui fit épouser (4) le fils de Constantin Phorbène [ou Euphorbène] nommé Nicéphore Catacalon, auquel, en considération de ce mariage, il conféra la dignité de sébastocrator (5). Et l'on voit ici que Nicéphore, à l'époque où son fils se maria, portait le titre de panhypersébaste.

D'après ce qui se lit dans la sentence (6) de déposition du patriarche Cosmas II, portée le mercredi 26 février 1147 (7), du Cange a cru pouvoir établir que, du mariage de Marie Comnène avec Nicéphore [Catacalon], étaient nés deux fils, nommés l'un Alexis, l'autre Andronic (8), attendu que, dans cet acte, il est fait mention d'Alexis et d'Andronic, fils de Marie Porphyrogennète, sœur de la Césariense Anne. Et de là, par une conjecture plausible, l'Andronic, né de ce mariage, lui paraît être cet Andronic Euphorbène qui gouverna la Cilicie sous le règne de Manuel Comnène. Mais comme cet Andronic Euphorbène est qualifié par Cinnamus (9) de *cousin-germain* de l'empereur, ἐξἑδελφος, il faudrait examiner si ce témoignage n'ébranle point l'opinion de du Cange. D'ailleurs, pour ne rien dissimuler, je reste incertain si le texte de la sentence (10) de déposition du patriarche Cosmas II porte effectivement ce que du Cange établit. Je ne connais ce texte, et du Cange comme le P. le Quien (11), semblent ne l'avoir eux-mêmes connu que d'après l'ouvrage dans lequel Léon Allatius l'a inséré. Or, dans l'édition d'Allatius, c'est seulement la version latine qui énonce qu'Alexis et Andronic étaient fils de Marie Porphyrogennète, sœur de la Césariense Anne. Le texte grec semble distinguer totalement ces deux princes, tant des fils de Marie Porphyrogennète, que de ceux d'une de ses sœurs, non nommée en cet endroit : Παρισταμένων... τῶν ἐξαδελφῶν τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου ἡμῶν βασιλέως, τοῦ κυρίου Ἀλεξίου, τοῦ υἱοῦ τῆς Πορφυρογεννήτου καὶ Καισαρίσσης κυρίας Ἀννης τοῦ κυρίου Ἀλεξίου καὶ τοῦ κυρίου Ἀνδρονίκου. [Καὶ] τῶν υἱῶν τῆς Πορφυρογεννήτου κυρίας Μαρίας, [καὶ] ἀυταδέλφης αὐτῆς. Mais on ne saurait douter que, dans le texte grec de plusieurs des actes rapportés par Léon Allatius, il ne se soit glissé des erreurs qui peuvent être de pures fautes d'impression : notamment, dans la sentence de déposition du patriarche Cosmas, les dates sont fautive, puis-

cons. lib. II, cap. XII, pag. 686.

(7) Conf. Le Quien, *Or. Chr.* tom. I, col. 267 et 268.

(8) Cange. *Fam. Aug. Byz.* pag. 177 et 178.

(9) Conf. Cinn. lib. v, § 13, pag. 182, B; et lib. vi, § 2, pag. 146, B.

(10) Ubi supra.

(11) Ubi supra.

qu'elles diffèrent de celles que j'ai marquées ci-dessus, et qui sont certaines. On peut donc croire que la véritable leçon du passage concernant les princes *Alexis* et *Andronic*, est celle dont du Cange a suivi la teneur.

Au reste, voici les seuls points historiques que confirment les différents épithalames compris en cet article :

1° Le prince dont notre poète célébrait le mariage, rejeton de la tige des Comnènes et de celle des Ducas, se nommait *Alexis* (*Epith. I, vers. 23*; et *Epith. v, vers. 19*) :

Κάλλιστε κλέδς Κομνηνῶν, Ἀλέξιε νυμφε.
Δούκων βλαστὴ καὶ Κομνηνῶν, Ἀλέξιε νυμφε.

2° Son sienne maternelle était *Irène Ducæne* (*Epith. i, vers. 7 et 8*) :

Μήτηρ μητρὸς βασιλισσα, βασιλειῶν ἡ κραίων·
Τὴς ἀγνοεῖ τὴν Δούκαιναν, τὴν ἄνασσαν Εἰρήνην;

3° Sa mère était née dans la pourpre (*Ibid. v. 9*) :

Μήτηρ πορφυρογέννητος...

4° Son père était décoré du titre de panhypersébaste (*Ibid. v. 10*) :

Πατὴρ πανυπερσέβαστος.

5° Son épouse (que le poète ne nomme point, et dont il serait peut-être difficile de trouver ailleurs le nom) était d'une race illustre et royale (*Epith. ii, vers. 8 et 9*)

Καὶ νύμφη σοι νυμφεύσται περιφανῆς τῷ γένει·
Ἐκ γὰρ σειρᾶς βασιλικῆς ἐστὶ καταγομένη.

ARTICLE LX.

[Deux morceaux commençant, l'un au fol. 105 verso, lin. 1, l'autre au folio 108, recto, lin. 23; n. LXI et LXII de l'Index grec.]

1° Dizains, en vers politiques, sur l'entrée triomphante de l'empereur Jean Comnène [à Constantinople], après la prise de Castamon.

2° Autres dizains de même sorte, adressés au même rines en cette même occasion. La ville de Constantinople est censée parler, pour l'engager à s'asseoir sur le char qu'elle lui présentait. Par Théodore Prodrome.

1. Τοῦ αὐτοῦ (α) εἰς τὴν ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κασταμόνος ἐπινίκιον πρόδον τοῦ αὐτοκράτορος κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ δεκάστιχα πολιτικά.

Τοῖς Δῆμοις.

2. Ὡς ἀπὸ τῆς πόλεως δεκάστιχα παρακλητικά τῷ αὐτοκράτορι, πρὸς τὸ καθίσει ἐφ' ἄρματος.

Τοῖς Δῆμοις.

Ces deux petits poèmes sont relatifs à la même fête, et aux mêmes particularités que ceux qui ont fait le sujet des articles LIe et LVIIe.

Dans l'un, qui est composé de vingt-neuf dizains, ou de 290 vers [politiques], le poète commence par se faire connaître et se nommer lui-même (*Décad. i, vers. 1, 2 et 3*) :

Ἀπὸ Προδρόμου Προδρόμος.
Ταῦτα καρποῦρά σοι

Ὁ Προδρόμος; τῷ βασιλεῖ.

(1) Voyez ci-dessous l'article LXVI.

(2) Conf. Cange. *Glossar. med. et inf. Græc.*

(a) Edidit Aug. Mai *Bibl. nov. PP.*, VI, 408 et 410.

A Ensuite, il passe en revue toutes les victoires remportées par l'empereur, sur les bords du Danube (*Décad. vi, vers. 3*); du Sangare (*Ibid.*); de l'Halys (*Ibid. vers. 4*; item *décad. ix, vers. 8*; *it. décad. xvi, vers. 1*; *it. décad. xxiii, vers. 8*; *it. décad. xxvii, vers. 2*); et il célèbre surtout la prise de Castamon (*Décad. x et seqq.*), comme celle des villes de *Balzos*, d'*Atamos*, d'*Alazos* (*Décad. xxii, vers. 1 et 2*; *it. décad. xxvii, vers. 6*). Puis, à cette occasion, il nomme (*Décad. xxiv, vers. 9 et seqq.*) les émirs ou généraux mahométans défaits par ce prince. Vers la fin (*Déc. xxviii*), il fait aussi mention des avantages obtenus tant en Dalmatie qu'à Laodicée, à *Suzopolis*, à *Amorium* et ailleurs.

B On rencontre ce morceau dans le manuscrit de la bibliothèque Impériale, n° 2831, fol. 134 verso, lin. 8; mais il y est mutilé, puisqu'il ne s'y trouve composé que de 108 vers.

L'autre poème contient seulement dix dizains [100 vers], et le sujet en est suffisamment expliqué par le titre même.

C Ce titre, ainsi que celui des six autres pièces dont j'aurai bientôt à parler (1), porte ces mots : Τοῖς δῆμοις [littéralement, pour les dèmes] : ce qui paraîtrait signifier que les pièces dont il s'agit étaient destinées à être récitées ou chantées, au nom de ces factions des jeux du cirque, si souvent mentionnées dans l'Histoire du Bas-Empire. En effet, du Cange paraît n'avoir rencontré les mots οἱ δῆμοι que dans des ouvrages où ils indiquent tantôt ces factions des Verts et des Bleus, etc., qui partageaient le peuple de Constantinople, relativement au concours dans les jeux du cirque; tantôt les bancs ou degrés de l'Hippodrome, sur lesquels les membres de chaque faction se réunissaient les uns auprès des autres (2) : Δῆμοι· Factiones agitatorum... It. Δῆμοι· Gradus Hippodromi in quibus sedere consueverant δῆμοι, seu factiones. Peut-être l'examen attentif des différentes compositions poétiques de Théodore Prodrome, dont le titre porte τοῖς δῆμοις, fera-t-il naître le soupçon qu'au temps où l'auteur écrivait, ces mots ne laissaient pas de se prendre en quelque autre acception.

ARTICLE LXI.

D [Morceau commençant au fol. 109 recto, lin. 23, n. LXIII de l'Index grec.]

Vers de Théodore Proarome, sur une représentation [allégorique] de la vie humaine.

Cette petite pièce est imprimée dans le Recueil publié à Bâle en 1536; j'indiquerai les variantes qu'offre notre manuscrit.

ARTICLE LXII.

[Morceaux commençant au fol. 109 verso, lin. 8, n. LXIV, LXV et LXVI de l'Index grec.]

1. Vers de Théodore Prodrome, en l'honneur de cha-tom. I, col. 287 et 288. — It. tom. II, Append. ad *Glossar.* col. 55.

can des saints dont se fait la commémoration dans chaque jour de l'année. En prenant, à chaque mois, la première lettre du premier vers, la réunion de ces douze lettres formera le surnom [Τὸ Ἰεροδρόμου] de l'auteur.

Τοῦ αὐτοῦ μονόστιχα εἰς τέλος τῶν ἐκάστης ἡμέρας μνημονευομένων ἐν ὄλῳ τῷ ἔτει ἀγίων, συνειρμομένου καὶ τοῦ ἐπωνύμου τοῦ ποιητοῦ τοῖς ἐν ἐκάστῳ μηνὶ ἀρχαίοις τῶν πρώτων στοιχείων (sic, sed legend. στίχων) στοιχείοις.

Cette espèce de calendrier poétique, dont le titre seul annonce suffisamment l'objet et le genre, commence, selon l'usage des Grecs, par le mois de septembre.

Il y a autant de vers que de jours dans l'année. L'ouvrage débute par ce vers :

Τὸν Συμεῶνην ἐκ στόλου πόλος φέρει ·

et se termine par celui-ci :

Ζωστῆρῃ, κόρη, σοίστην περισφίγγει πόλιν.

On trouverait peut-être quelque plaisir, et même quelque utilité, à comparer ce morceau avec un autre de même genre, intitulé : Συνοπτικὴ σύνοψις ἀγίων χρόνου, et qui est attribué à Nicéphore Calliste dans le Recueil publié à Bâle en 1538.

2. Vers sur les douze fêtes de N.-S. Jésus-Christ.

3. Huit vers sur Abraham donnant l'hospitalité à la Sainte Trinité.

ARTICLE LXIII.

[Morceaux contenus dans le fol. 117 verso, lin. 8 et seqq., n. LXVII et LXVIII de l'Index grec.]

1° Cinq distiques sur un anneau portant un cachet avec l'empreinte de deux amants de la poitrine desquels sortaient deux arbres.

2° Complainte en vers héroïques, sur le peu d'honneur que, dans le siècle de l'auteur, on rendait à la littérature.

ARTICLE LXIV.

[Morceau commençant au fol. 118 recto, lin. 2, n. LXIX de l'Index grec.]

Vers de Théodore Prodrome, contre [un certain] Barys, vain discoureur, qui [lui faisant un crime de sa trop grande application à l'étude des belles-lettres] l'avait traité calomnieusement d'hérétique [ou sectaire].

Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν ΒΑΡΕΑ, τὸν καταφλυαρήσαντα αὐτοῦ τὸ τοῦ αἰρετικοῦ ὄνομα.

La pièce qui fait le sujet de cet article se trouve dans le Recueil imprimé à Bâle, en 1536. Elle ne manque point d'intérêt, en ce qu'elle nous apprend diverses particularités concernant la famille, l'état et la fortune de notre auteur; mais, dans l'imprimé, elle est pleine de fautes. Gilbert Gaulmin en a noté quelques-unes, et notre manuscrit peut servir, non-seulement à confirmer les conjectures de ce savant homme, mais encore à rétablir les passages corrompus sur lesquels il n'a fait aucune remarque. J'ai donc été tenté de reproduire ici le texte de ce petit poème purgé de toute leçon vicieuse. Mais, comme dans plus d'un endroit il exige des com-

mentaires, et que je ne puis me livrer à un pareil travail, je me borne ici à une simple notice. Dans l'imprimé, la pièce ne contient que 300 vers; dans notre manuscrit, elle est de 301, parce qu'immédiatement après le vers 164 :

Φύσει τε ταυτὸν, καὶ δυνάμει, καὶ κράτει

le manuscrit en offre un qui ne se trouve point dans l'imprimé :

Χωριστὸν οὐδὲν τῶν τριῶν · ἐν τὰ τρία.

ARTICLE LXV.

[Morceaux contenus dans le fol. 121 recto, lin. 14, n. LXX, LXXI et LXXII de l'Index grec.]

Vers de Théodore Prodrome : 1° Sur les envieux; 2° Exhortation à la piété et à la sagesse; 3° Sur un jardin.

Ces petits poèmes ont été publiés tous les trois dans le Recueil donné en 1536.

ARTICLE LXVI.

[Morceaux commençant au fol. 121 verso, lin. 27, n. LXXIII et LXXIV de l'Index grec.]

Hymnes adressés à l'empereur Jean Comnène, à l'occasion, tant de la fête de la Nativité, que de celle du baptême de Jésus-Christ.

Ἦμνοι τῷ βασιλεῖ κυρῷ Ἰωάννῃ τῷ Κομνηνῷ ἐπὶ τῇ Χριστοῦ γεννήσει [καὶ τῇ βαπτίσει] · τοῖς ἡμοῖς.

Ces hymnes, de 24 vers chacun, sont au nombre de six; trois pour la fête de la Nativité; trois pour celle du baptême de Jésus-Christ [qui répondait au même jour que l'Épiphanie].

J'ai déjà dit (1) que, d'après les mots, τοῖς ἡμοῖς, qui se lisent dans le titre de ces hymnes, comme dans celui des deux autres poèmes dont j'ai parlé ci-dessus, ils semblent avoir été destinés à être chantés au nom des factions des jeux du cirque; mais en même temps je n'ai pas dissimulé que peut-être ce point prêtait à quelques difficultés, dont je ne pouvais donner, ni même chercher en ce moment la solution. J'ajoute ici, à l'égard des six pièces, objet particulier de ce LXVI article, qu'il serait assez intéressant de déterminer en quelle année elles auraient été composées. Elles contiennent plusieurs particularités dont les unes, au premier coup-d'œil, paraissent, en quelque sorte, impliquer contradiction; et les autres, décidément, ne sauraient s'accorder avec ce que les historiens modernes ont cru pouvoir établir.

Par exemple, certains vers du premier des hymnes relatifs à la fête de la Nativité, conviennent à une année dans laquelle l'empereur de retour des pays orientaux, aurait fait une entrée triomphale dans Constantinople; et, en même temps, a une époque où son fils aîné Alexis aurait été déjà associé à la couronne, pendant que ses trois fils puînés [Andronic, Isaac, Manuel] auraient simultanément porté le titre de SEBASTOCRATOR :

3. Πάλιν θεὸς ἌΠΟ ΘΑΙΜΑΝ (2) ὠράθη σαρκωθῆ-
[ρος.

(1) Voyez ci-dessus l'art. LX.

(2) Conf. Halbachuc cap. III, v. 3 · Conf. et Calmel, ad Deuter. cap. xxxiii, v. 2.

4. Καὶ βασιλεὺς ἌΠΟ ΘΑΙΜΑΝ εἰσῆλθε νικηφό-
[ρος.
16. Ἄλλ' ὦ γενάρχα τοῦ πάν-δς,..
18. Φρούρησον, σκέπασον εἰς πλείστους κύκλους
τὸν νικητὴν τὸν Κομνηνὸν, δεσπότην Ἰωάννην,
καὶ τὸν τοῦ ΣΤΕΦΟΥΣ ΚΟΙΝΩΝΟΝ, ἌΛΕΞΙΟΝ δε-
[σπότην.
καὶ τοὺς ΣΕΒΑΣΤΟΚΡΑΤΟΡΑΣ καὶ ΠΟΡΦΥΡΟ-
[ΓΕΝΝΗΤΟΥΣ,

Τὸ τῶν ἡλικίων ἀγαλμα, τὴν θαυμαστὴν ΤΡΙΑΔΑ.
Mais, dans les deux autres hymnes relatifs à la même fête, ainsi que dans les trois hymnes composés pour la fête du Baptême (et, par conséquent, pour une solennité postérieure à celle de la Nativité), on rencontre des passages qui, tout en confirmant ce que nous venons de faire observer sur les quatre fils de l'empereur, pourraient nous induire à penser que Jean Comnène, depuis sa première campagne en Europe et sa guerre de Hongrie, toujours absent de Constantinople, n'y rentra point avant la fin de sa seconde expédition d'Asie, dans laquelle il reprit Castamon et fit la conquête de Gangres :

(1) Κεχώρεσταί σου τῆς μορφῆς ἀνατολὴ καὶ δύσις,
Ἀπῆλαυσέ σου Δάνουβις, Ἄλυς ἑώρακέ σε.
Ἐδέ σε γῆ Κασταμονίς, Γάγγρα προσέδλεψέ σοι.
ἘΓΩ δ' ἐκ μόνου λόγου σε καὶ μόνης φήμης, βλέπω...

(2) Πολυχρόνιος Ῥωμαίων βασιλεύσις
καὶ τῶ παιδί καὶ βασιλεῖ συγχαίροις Ἀλεξίῳ,
καὶ τοῖς σεβαστοκράτορα καὶ πορφυρογεννήτοις.
τὸν (3) τροπαιοῦχον δ' οὐχ ὄρω.
Τρισευτυχῆς ἡ Κασταμών, τρισευκλεῆς ἡ Γάγγρα,
ὅτι τῶν ὧν ἀπῆλαυσαν βασιλικῶν ἀκτίων.

Ἄλλ' ὁ (4) τικτόμενος Χριστὸς ὅπῃ μητρὸς κερθέ-
[νου.

Ῥωμαίων ἤλιε λαμπρὲ, δέσποτα τροπαιοῦχε,
φρουρήσαι σὲ καὶ τὸν ἐκ σοῦ, τὸν κοιωνὸν τοῦ
Μετὰ ΤΩΝ ΠΑΡΗΛΙΩΝ ΣΟΥ, τῶν ΣΕΒΑΣΤΟΚΡΑ-
[ΤΟΡΩΝ.

(5) Ἄλλ' ὦ τὸν βύβον τὸν ἐμὸν ἐν Ἰορδάνῃ πλύνων,
ἐκέποις τὸν μέγαν νικητὴν, δεσπότην Ἰωάννην,
ἐν τῶ παιδί καὶ κοιωνῶ τοῦ στέφους Ἀλεξίῳ,
καὶ τοῖς ΣΕΒΑΣΤΟΚΡΑΤΟΡΕΙ καὶ Πορφυρογεννή-
[τοις.

καὶ μοι (6) φυλάττουσι μέχρι παντὸς αἰῶνος,
τῷ βασιλεῖ καὶ τέκνῳ σου συγχαίρων Ἀλεξίῳ,
καὶ τοῖς ΣΕΒΑΣΤΟΚΡΑΤΟΡΕΙ ΚΑΙ ΠΟΡΦΥΡΟ-
[ΓΕΝΝΗΤΟΙΣ.
ΤΟΙΣ ἈΡΙΘΜῶ ΤΡΙΣΕΣΤΟΓΟΥΣΙΝ, ἀξίᾳ μονομήνοισι.

Μετὰ τοῦ (7) συμμετόχου σοὶ τοῦ κράτους, Ἀλε-
[ξίου,
καὶ ΤΗΣ ΤΡΙΑΔΟΣ τῆς σεπτῆς ΤΩΝ ΣΕΒΑΣΤΟ-
[ΚΡΑΤΟΡΩΝ.

(1) Hymn. in Nativ. II, vers. 7,
(2) Hymn. eod. vers. 22.
(3) Hymn. in Nativ. III, vers. 8.
(4) Ibid. vers. 20.
(5) Hymn. in Bapt. I, vers. 24.
(6) Hymn. in Bapt. II, vers. 20.
(7) Hymn. in Bapt. III, vers. 25.
(8) Hymn. in Nativ. II, vers. 10.
(9) Hymn. in Nativ. III, vers. 8 et seqq.
(10) « Au retour de cette expédition de Hongrie

Quant à cette espèce de contradiction avec soi-même, il pourra être facile d'en disculper notre auteur : il suffira de supposer que les vers :

ἘΓΩ (8) δ' ἐκ μόνου λόγου σε καὶ μόνης φήμης
[βλέπω

τὸν (9) τροπαιοῦχον δ' οὐχ ὄρω.

Τρισευτυχῆς ἡ Κασταμών, τρισευκλεῆς ἡ Γάγγρα,
ὅτι τῶν ὧν ἀπῆλαυσαν βασιλικῶν ἀκτίων,

doivent uniquement s'entendre de la brièveté du séjour de l'empereur à Constantinople, dans l'intervalle de ses diverses campagnes, depuis 1117 jusqu'en 1127. Mais à l'égard du titre de SEBASTOCRATOR que portèrent les trois fils puînés de l'empereur, le témoignage de notre poète [témoignage qui, je le répète encore, est absolument irrécusable] doit nous servir à rectifier l'erreur de nos plus savants modernes. En effet, suivant du Cange, les trois fils puînés de Jean Comnène n'auraient été décorés de ce titre que successivement et à différentes époques; tout au plus, de la manière dont il cite, à ce sujet, l'historien Nicéas (in Joanne, § V), pourrait-on induire que du Cange regardait Andronic et Isaac comme ayant obtenu simultanément le titre dont nous parlons. Et M. le Beau se montre encore bien moins exactement instruit à cet égard, puisquo, selon ce qu'il énonce en propres termes (10), Isaac n'aurait été déclaré SEBASTOCRATOR qu'après la mort d'Andronic, c'est-à-dire, au plus tôt en 1142.

ARTICLE LXVII.

[Morceau commençant au fol. 125 recto, lin. 20, n. LXXV de l'index grec.]

Vers héroïques par Théodore Prodrome, sur sa maladie.

Τοῦ αὐτοῦ κατὰ τῆς νόσου ἡρώϊοι.

Dans cette pièce, composée de 51 vers hexamètres, le poète se plaint des douleurs que lui causait un violent catarrhe qui affectait toutes les parties de son corps.

Elle débute par ce vers :
Νοῦσα, μέγα κρατερῆ, βριθὺς πόνος, ἄλγος ἀλαστον,
et se termine par celui-ci :

Ἢ μ' ἀπὸ γῆς ἀνάστρε, λελασμένος ἀμπλακιδίων.

Dans le corps de cette même pièce, on trouve de nouveaux indices du peu de fortune et d'agréments dont Théodore doit avoir joui durant sa vie : il se donne comme extrêmement pauvre, et ne vivant que de son travail sur les livres :

Σῶμα (11) δ' ἐμὸν προλέλοιπε, βίβλοισι πενήθ' ὅπῃ
[δηθέν...

en 1125], qui fut de courte durée, l'empereur s'occupait de sa famille. Il avait quatre fils; Alexis, l'aîné, fut revêtu de la pourpre impériale; et, dans la proclamation annuelle, son père l'associa au titre d'empereur. Andronic, le second, fut décoré du titre de sébastocrator. Nous verrons ces deux princes mourir avant leur père, et laisser leurs titres à leurs cadets, Isaac et Manuel. Hist. du Bas-Empire, liv. LXXXVI, § 9, tom. XIX, pag. 18.
(11) Vers. 20.

Ὅς καὶ (1) ἐγὼ κακότησι κυλινδομαι ἀτρογέτοισι. **A** *avec promesse d'une bonne composition, refusa d'y consentir. L'empereur ne jugeant point à propos de commencer la campagne par le siège en forme d'une si forte place, rabattit sur Castamon. En effet notre poète, dans un passage où il apostrophe la sainte Vierge, lui dit (5) :*

Κέκμηκ' ἀμφὶ λόγοισιν, ἀπείρονα δ' ἰδρῶν ἀνέτην,
Κέκμηκ' ἐν πινύῃ καὶ ἀναγκαίῃ βίβωτοιο.

ARTICLE LXVIII.

[Morceau commençant au fol. 123 verso, lin. 21, n. LXXVI de l'index grec.]

Vers adressés à l'empereur Jean Comnène, par Théodore Prodrome, sur la reprise de Castamon et la conquête de Gangres.

Τοῦ αὐτοῦ τῷ μεγαλονίκῳ βασιλεῖ, κυρῷ Ἰωάννῃ τῷ Κομνηνῷ, ἐπὶ τῇ δευτέρᾳ Κασταμόνος ἀλώσει καὶ Γάγγρας.

Cette pièce peut servir à rectifier, sur beaucoup de points, le récit de M. le Beau, dans son Histoire de Bas Empire.

Suivant la teneur de ce récit (2), Jean Comnène n'aurait pris la ville de Castamon, pour la première fois, qu'en l'année 1125, et après avoir perdu son épouse [Irène ou Pyrisca], morte, nous dit l'historien, vers la fin de 1124. Mais on voit ici, et avec la dernière évidence, que telle ne fut point la marche des événements. Voici ce que nous apprend le témoignage irrécusable de notre poète :

Depuis que l'empereur s'était emparé une première fois de Castamon (conquête dont notre auteur ne fixe point la date, mais qui, selon ce qu'il dit, doit nécessairement avoir eu lieu avant la mort de l'impératrice) les Turcs avaient repris cette place. Jean Comnène se préparait à passer derechef en Asie, lorsqu'il perdit son épouse ; et la douleur qu'il ressentit de cette perte fut cause qu'il retarda son départ :

Ὅς (3) δέ τευ ἄλγο; ἀλαστον ἀπήμβλυνε φαίδιμαν
Πότμος ἔης ἀλόχοιο, μέγ' εὐσεβέος βασιλείσης.

Après avoir payé un juste tribut à la tendresse conjugale, il poursuivit ses projets guerriers. Arrivé dans l'Asie Mineure, il voulut d'abord se rendre maître de Gangres, ville occupée par la veuve d'un émir turc, qui s'y était renfermée avec ses fils et ses filles :

Ἄλλὰ (4) καὶ ὣς οἱ ἄνασσε δάμαρ φθιμένοιο ἄγοιο,
Βαρβαρίδων βασιλεία, ἀμ' υἱέσσι καὶ θυγατράσιν.

Cette princesse musulmane, sommée de se rendre,

(1) Vers. 42.

(2) « Ce fut cette année 1124 que l'empereur perdit sa femme Irène... La guerre de Hongrie étant terminée, il reprit [en 1125] le dessein qu'il avait formé de recouvrer l'Asie-Mineure. Les Turcs, répandus en Paphlagonie, s'étaient rendus maîtres de Castamon, une des principales villes du pays ; c'était l'ancienne Germanicopolis. Jean s'y transporta, et la prit par escalade. Il repassa ensuite le Bosphore avec un grand nombre de prisonniers et renouvela le pieux triomphe dont Zimiscès avait donné le spectacle à Constantinople... Pendant qu'il se délassait de ses fatigues et qu'il s'occupait [en 1126] à faire jouir ses sujets d'un gouvernement humain et équitable, Dominian, maître de la Cappadoce, reprit Castamon, et passa la garnison au fil

A avec promesse d'une bonne composition, refusa d'y consentir. L'empereur ne jugeant point à propos de commencer la campagne par le siège en forme d'une si forte place, rabattit sur Castamon. En effet notre poète, dans un passage où il apostrophe la sainte Vierge, lui dit (5) :

Ἄλλὰ τῶν βασιλῆα μεθ' ἑτερον ἑτραπικε ἄστυ
ΚΑΣΤΑΜΟΝΟΣ μεγάλης· τὸ βα καὶ ΠΑΡΟΣ ἔλλαθεν

[ἀναξ·

Ἄλλὰ καὶ αὐτὸν καλίνορον ἔδη μεγακλέπτορα Πέρσων·
Τοῦνεκά μιν Γάγγρηθεν ἄγεις διὰ νύκτα βαθείαν
ΚΑΣΤΑΜΟΝΟΣ μετὰ ἄστυ.

Castamon fut promptement emportée. Alors l'empereur ne balança pas à retourner sous les murs de Gangres, et ne tarda guère non plus à s'en rendre maître.

B Tels sont les faits à l'égard desquels notre poète, étant contemporain, et surtout adressant son récit au prince dont il chante les exploits, a plus d'autorité que tous les historiens, même les plus judicieux.

Quant à la date précise, soit de la seconde conquête de Castamon, soit de la prise de Gangres, le petit poème de Théodore n'a paru ne rien contenir qui empêchât d'adopter celle que M. le Beau a cru devoir indiquer.

Ce poème dont, d'ailleurs, les détails ne sont point épurvés d'intérêt, est de 296 vers hexamètres ; en voici les six premiers et les huit derniers :

Καὶ τὰς σου μεγάλαθα μυθήσομαι ἔργα πολίταις
Ῥώμῃ; κουροτέρης, Κομνηνάδῃ πολίπορθε,
Εὐχος ἀνακτορίου· καὶ ἐν βιβλίοισι χαράξω·
Ὅφρα καὶ ὀφινόνισι μετέσσειται, οὐδὲ θανεῖται,
Καὶ θεὸν ὡς σε τίσῃσι μετ' ἡλυδες Ἄρεος υἱοῖ·
Πάντα δέ τοι κατὰ μοῖραν ἐπιφραδέως· ἀγορεύσω ..

Ῥώμῃ (6) ὕψιγένεθλε· πόλις πολίων βασιλεία,
Ῥώμῃ Κωνσταντινίδι, ἀγνῆς κίηρος ἀνάσσης,
Τίς ποτέ τοι Γάγγρην μετ' ἐνείματο; Τίς ποτ'

Τοῖσιν ἐπ' ἡελίοις καὶ Κασταμόνος πόρην ἀρχῆν;
Τίς τοι ἔβρου ἑκαμψεν ἀκαμπίος αὐχένος ὕψος,
Δμωῆς βαρβαρίδας δὲ μεγακρατέας πόρην ἀρχοῦς,
Ἄτερ Ἄλεξιάδου ἴάνου βασιλῆος (sic) ;
Τῷ κε μακρὸς λυκάδαντας ἀρώμεθα ἄβισσους υἱοῖ.

D de l'épée. Cette nouvelle affligea l'empereur, qu'une maladie retenait à Constantinople. Dès qu'il eut recouvré ses forces, il prit la route de Castamon. Dominian était mort, et Mahomet, son successeur, était en discorde avec Masoud, sultan d'Icône. L'empereur profita de la conjoncture pour attirer Masoud dans son parti. Il en obtint des troupes pour agir de concert contre l'ennemi commun ; et, avec ce secours, il rentra dans Castamon. *Hist. du Bas-Empire*, liv. LXXXV, § xiv et suiv. t. XIX, pag. 25 et suiv.

(5) Vers. 11.

(4) Vers. 25.

(5) Vers. 54; Conf. et vers. 70 et seqq. ll. vers. 165 et seqq.

(6) Vers. 289.

ARTICLE LXIX.

[Six morceaux commençant au fol. 128 verso, lin. 4, n. LXXV (I-LXXII) de l'index grec.]

Vers [épiques], en l'honneur :

- 1° de l'apôtre S. Paul;
- 2° de S. Grégoire [surnommé] le Théologue;
- 3° de S. Basile le Grand;
- 4° de S. Jean Chrysostome;
- 5° de S. Grégoire de Nyssa,
- 6° de S. Nicolas.

Προσφωνητήριον.

Εἰς μέγαν ἀπόστολον Παῦλον.

*Ὅμοιοι εἰς τὸν Θεολόγον Γρηγόριον.

*Ὅμοιοι εἰς τὸν μέγαν Βασίλειον.

*Ὅμοιοι εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον.

*Ὅμοιοι εἰς τὸν Νυσσαέα Γρηγόριον.

*Ὅμοιοι εἰς τὸν ἅγιον Νικόλαον.

Ces six petites pièces, composées chacune de douze distiques élégiaques, se rencontrent dans le Recueil publié à Bâle en 1536. Mais le texte de l'imprimé est fautive. Notre manuscrit servirait à rétablir partout la véritable leçon. Je n'en citerai ici qu'un exemple. Dans la deuxième pièce (je veux dire celle qui se rapporte à S. Grégoire surnommé le Théologue), au quatrième distique, l'imprimé porte :

Παρθενίης, μέγα χαῖρε, ἐπιθήραε νομπίε νόμφης
*Ἡ πρὸ μὲν ἐν Τριάδι καὶ ἐ' ἄλλοισι ΝΟ'ΣΟΙΣ.

Dans notre manuscrit on lit distinctement, pour le vers pentamètre :

*Ἡ πρὸ μὲν ἐν Τριάδι καὶ ἐ' ἄλλοισι ΝΟΟΙΣ.

ARTICLE LXX.

[Morceaux commençant au fol. 128 recto, lin. 1, n. LXXXIII de l'index grec.]

Adieux [de Théodore Prodrome] aux Byzantins.

Τοῦ αὐτοῦ συντακτήριον τοῖς Βυζαντινοῖς (a).

Cette pièce est composée de 50 vers hexamètres.

Le poète y parle comme étant près de quitter une ville où il n'a pu trouver aucune récompense de ses travaux littéraires. Il fait d'abord l'énumération des beautés matérielles, de tous les ornements de l'art, de toutes les magnificences qui distinguent la capitale de l'Empire; mais il lui reproche de négliger le mérite qui tient à l'esprit. De là, s'adressant aux palais des empereurs, il se plaint de ce que ces princes n'ont jamais payé ses services.

Ensuite, apostrophant l'église de Sainte-Sophie, il lui fait les mêmes reproches.

Enfin, il nous apprend que le nouvel archevêque de Trébizonde, qui seul, à Constantinople, savait distinguer et protéger le mérite indigent, était tout prêt de partir pour aller prendre possession de son siège, et se proposait de l'emmener avec lui.

L'auteur, dans le cours de la pièce, ne se nomme point. Mais indépendamment du titre, Τοῦ αὐτοῦ,

(1) Voyez l'article XXIV.

(2) Cang. *Fam. Aug. Byzantin.* p. 478.

(3) *Id.* pag. 202.

(a) Sex primos versus edidit card. Ang. Mai in *Biblioth. nov. PP.*, tom. VI, p. 414.

(b) *Exstat infra.*

A qu'elle porte dans notre manuscrit, ce que le poète dit concernant sa fortune, et l'amitié dont l'archevêque de Trébizonde l'honorait, prouvent assez qu'elle est de Théodore Prodrome (1).

ARTICLE LXXI.

[Morceau contenu dans le fol. 128 verso, lin. 1, n. LXXXIV de l'index grec.]

Épigramme [de Théodore Prodrome] sur la manière dont saint Pierre fut crucifié.

Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν ἅγιον Πέτρον σταυρούμενον.

Cette petite pièce, indépendamment de ce qu'elle offre assez peu d'intérêt, pourrait bien n'être pas anecdotique. Mais elle n'est composée que de sept vers : ainsi donc, puisque je ne dois point me dispenser d'en parler, il est plus court de la transcrire que de l'analyser (b).

ARTICLE LXXII.

[Deux morceaux commençant au fol. 128 verso, lin. 6, n. LXXXV et LXXXVI de l'index grec.]

I. Vers [de Théodore Prodrome] destinés à être inscrits sur le tombeau du Pansévaste-sévaste Constantin Camytzès.

Τοῦ αὐτοῦ στίχοι ἐπιτύμβιοι εἰς τὸν πανσέβαστον, σεβαστὸν, κύριον ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΝ τὸν Καμύτζην.

Le personnage, Constantin Camytzès, auquel cette petite pièce, composée en forme de dialogue entre un tombeau et un étranger [ou voyageur], sert d'épigramme, semble n'avoir été connu ni de du Cange ni de M. le Beau.

Notre poète nous apprend ici (*carm.* I, vers. 19) que ce Constantin Camytzès avait épousé Marie Comnène, princesse porphyrogennète (c'est-à-dire appartenant à la famille impériale), mais seulement du côté maternel :

Τῆς πορφυρανθόπατιδος, ἀλλὰ μητρῶθεν.

Dans la petite pièce suivante, il nous dira que cette Marie Comnène, épouse de Constantin Camytzès, avait pour mère Théodora Comnène, née elle-même de parents décorés de la pourpre (*carm.* II, vers. 4 et seqq.) :

*Ἡ πορφυρανθόπατιδος ἐκ Θεοδώρας
Μητρὸς Κομνηνῆς Κομνηνῆ παῖς Μαρία,
Κωνσταντίνου δὲ σύζυγος Καμυτζίου.

Cependant je dois faire observer que du Cange (2) fait mention de Théodora Comnène porphyrogennète, quatrième fille de l'empereur Alexis Comnène Ier, mariée à Constantin l'Ange, noble philadelphe, et tige de la race des Anges, qui régnèrent après les Comnènes. De ce mariage, ajoute-t-il (3), naquirent, entre autres enfants, deux filles, dont l'une (qu'il ne nomme point, la désignant ainsi : N. Comnena) aurait, suivant l'historien Nicéas (4), été mariée dans la famille des Camytzès. Nicéas, il est

(1) Conf. Nic. in *Isaac.* lib. I, § 8; et lib. III, § 3. — *Id.* in *Alex.* lib. I, § 6; lib. II, § 5; et lib. III, § 2, 7.

vrai, appelle l'époux de cette petite-fille d'Alexis Ier, *Manuel*, et non pas *Constantin Camytzès*; et, de plus, il le qualifie, non de *pansebastè-sébastè*, mais seulement de *protostrator*. Mais, malgré cette différence de dénomination, nous croyons que le personnage célébré par Théodore Prodrome est le même dont Nicéas a fait mention, et que son épouse, appelée par notre poète *Marie Comnène*, fille d'une mère porphyrogennète, est précisément la princesse dont du Cange n'avait nulle part trouvé le nom.

II. Vers [du même auteur] au nom de *Marie Comnène*, fille de *Théodora Comnène*, épouse de *Constantin Camytzès*, consacrant, sur la table de communion, son élément de pourpre, après son veuvage.

ARTICLE LXXIII.

[Morceau commençant au fol. 129 recto, in. 10, n. LXXXVI de l'Index grec.]

ΧΕΝΕΔΕΜΟΣ, dialogue, composé par *Théodore Prodrome*. — Doutes sur [différents points du traité de *Porphyre*, intitulé] LES CINQ VOIX.

Τοῦ αὐτοῦ Ξενόδημος, διάλογος ἄπορλαι ἀπὸ ΤΩΝ ΕΨΦΩΝΩΝ.

A peine le petit traité de *Porphyre*, intitulé *Εισαγωγή, ἢ, Περὶ τῶν εΨφῶν* [dont le but est de servir d'introduction à la lecture des *Catégoriques* d'*Aristote*], eut-il été publié, qu'il devint, chez les Grecs, un ouvrage élémentaire et classique. C'est néanmoins de ce même traité que *Théodore Prodrome*, dans le dialogue intitulé *Χενέδემος*, fait la critique.

La pièce est écrite dans le goût et même aussi dans le style des dialogues de *Platon*.

L'auteur n'y fait parler que deux interlocuteurs, qui sont censés converser dans *Athènes*, savoir : l'*Athénien Musæus*, et le *Byzantin Χενέδემος*, fils d'*Aristander*. Mais *Χενέδემος* se donne lui-même pour avoir été le disciple d'*Hermagoras*, et rapporte ce qu'il tenait de *Χενοκλῆς*.

Musæus, *Χενέδემος*, *Aristander*, *Hermagoras* et *Χενοκλῆς* étaient-ils autant de personnages fictifs, ou étaient-ce des personnes, sinon encore existantes, du moins connues au siècle de *Théodore Prodrome*? Voilà, je l'avoue sans détour, ce que j'ignore. A certains égards, il serait assez curieux, et peut-être serait-il, en même temps, assez aisé de résoudre ce doute. Mais je n'ai point le loisir d'entamer les recherches nécessaires. Je remarquerai seulement ici qu'en parlant d'un *Hermagoras*, dont

l'interlocuteur *Χενέδემος* se dit le disciple, notre auteur ne saurait avoir eu en vue le rhéteur *Hermagoras*, connu par les témoignages de *Quintilien* (1) comme aussi du *Scholiaste* d'*Hermogène*, et qui, par conséquent, fut de beaucoup antérieur à *Porphyre*. L'*Hermagoras* instituteur de *Χενέδემος* était, au contraire, postérieur à *Porphyre*, puisqu'il avait expliqué à son disciple les écrits de ce philosophe.

Quant à *Χενοκλῆς*, il nous est donné ici pour un littérateur philosophe, qui avait composé des ouvrages sans nombre et de tout genre, écrits partie en vers de différentes mesures, partie en prose. De ces ouvrages, les uns, s'adressant aux princes, traitaient tantôt de guerres et de conquêtes, tantôt de maladies et de morts; les autres étaient destinés à l'instruction des particuliers : et ce même *Χενοκλῆς* n'était pas moins fécond en discours non préparés qu'en compositions réfléchies. Au premier coup d'œil, je ne vois mentionné dans l'*Histoire littéraire* du Bas-Empire, au XIIe siècle, aucun littérateur à qui un semblable portrait puisse se rapporter, ni même qui ait simplement porté le nom de *Χενοκλῆς*.

Le dialogue, s'il est véritablement de *Théodore Prodrome*, comme l'annonce le titre qu'il porte, non-seulement dans notre manuscrit, mais encore, suivant le témoignage du P. *Lazeri* (2), dans un autre manuscrit du Vatican, n^o CCXLIII, pag. 37], doit avoir été un des premiers fruits de son application à l'étude de la rhétorique et de la philosophie. En effet, d'un côté l'auteur semble dire lui-même qu'il était encore fort jeune lorsqu'il essayait ainsi de réfuter *Aristote* (3) : Οὐχ οἷός τε ἐγενόμην ἐγχαρῆς γενέσθαι τῶν τῆς ψυχῆς κινήματων. ΝΕΩΝ γὰρ φρένες οὐ μόνον, κατὰ τὸν αὐτὸν (4), καὶ τοῦτο σοφὸν, ἡρεθέθονται, ἀλλὰ καὶ δύσκολοι εἰσι πρὸς τὰ δόξαντα καὶ πρὸς τὰς προλήψεις, ὅτι μάλιστα βραχίοντα. Et d'une autre part, nous voyons cette production dédiée à un personnage qui ne put guère paraître digne d'éloges et d'hommages, sinon dans les premières années du règne d'Alexis Ier, temps où *Théodore Prodrome* ne devait pas être fort avancé dans sa carrière. Je parle ici de cet *Italus*, sophiste et brouillon, sur qui l'habile historien du Bas-Empire (5) donne à peu près tous les renseignements que peuvent fournir les écrivains originaux (6). Dans notre manuscrit, le *Mécène* à qui l'auteur s'adresse, est à la vérité nommé non pas

(1) Conf. *Instit. Orat* lib. III, cap. 1, edit. Rollin. tom. I, pag. 174.

(2) *Miscell. ex mss. lib.* etc. In epistolas Theod. Prodr. pag. 11.

(3) Ms. CCCV, f 154, v, lin. 20 et seq.

(4) Schlicet, τὸν Ὀμηρον, Conf. *Iliad.* lib. III, v. 108.

(5) L. LXXXI, § XLIX. tom. XVII, pag. 551 et seqq.

(6) On peut aussi recourir au texte même de l'*Alexiade* d'Anne Comnène, liv. V, depuis la p. 145 jusqu'à la p. 149 inclusivement. Selon du Cange

[not. in *Alexiad.* loc. cit. pag. 304], Jean *Italus* est précisément le même que Jean *Hypatus*, dont *Gesner* [in *Bibl.*] cite quelques Traités de rhétorique et de philosophie. Cette dénomination d'*Hypatus* était, non pas un surnom, mais le titre d'une dignité que Jean *Italus* obtint, après que *Psellus* eut quitté Constantinople. La dignité dont nous voulons parler est marquée au nombre des emplois de la cour de Constantinople, dans l'ouvrage du moine *Matthieu*; mais *Codin* l'a omise. On en voit successivement revêtus *Constans Vestarcha* (ap. *Allat. De libr. ecclesias. Græcor. Dissert.* II, p. 169); *Mi-*

Italus, comme M. le Beau l'appelle, mais *Italicus* (1) : φιλοσοφίαν δὲ ἴκασαν καὶ ῥητορικὴν καὶ συνδεσμένους ἀμφω καὶ ἀσυνδέτως, καὶ πάντα λόγον, τὸν τε ἡμεδαπὸν καὶ τὸν θύριβον, τίνι ἂν ἄλλω ἢ ἸΤΑΛΙΚῶ γε κριτέον; ὡς περ ἀμέλει τὸν χρυσὸν τῆ Ἀυδίζ, καὶ τοὺς ἀετιδῆς τῶ ἡλίω. . . . (2) Εἰς τὰς Δημοσθένους ὀρώσα θυγατέρας, καὶ Πλάτωνος γε, καὶ Ἀριστείδου προσθήην δ' ἂν καὶ ἸΤΑΛΙΚΟΥ. Mais je n'en reste pas moins porté à croire que ces louanges s'adressaient au même personnage qui, après en avoir imposé successivement à toute la cour des empereurs Michel Parapinacc, Nicéphore Botoniate et Alexis I, fut enfin reconnu, vers la fin de l'année 1084, pour le plus hétérodoxe des théologiens et le plus vain des sophistes. Je regarde donc le dialogue qui fait le sujet de cet article, comme ayant été composé antérieurement à l'année 1085. Mais, sur tous ces différents points, je ne prétends donner ici que de pures conjectures, formées d'après une très-rapide lecture (3).

Au surplus, cette pièce qui, malgré l'inconsistance des raisonnements de l'auteur sur l'objet qu'il traite, ne laisse pas, comme je le montrerai peut-être ailleurs, d'être intéressante sous plusieurs points de vue, est l'avant-dernière qui, dans notre manuscrit, soit attribuée à Théodore Prodrome.

ARTICLE LXXIV.

[Morceau commençant au fol. 154, lin. 12, n. LXXXVII de l'Index grec.]

Écrit [de Théodore Prodrome] sur les qualifications de GRAND et de PETIT, de BEAUCOUP et de PEU. C

Michel Psellus, sous le règne d'Alexis [Conf. Scylitzem] : Amyrneus, au temps de ce même prince [Conf. Theophylact. Bulg. Arch. epist. 40]; Michel d'Anchiale et Theodorus Irenicus Copas, patriarche de Constantinople [Jur. Græco-Rom. lib. iv, p. 303 et 304]; et d'autres encore [ap. Balsamon. ad canon. Apost. pag. 621, 673]. Gesner dit que plusieurs des ouvrages de Jean Hypatius sont dédiés à l'empereur Andronic; mais cette observation ne prouve point qu'ils ne soient pas de Jean Italus; car il s'agit, non d'Andronic Comnène, mais d'Andronic le second fils de l'empereur Constantin Ducas, qui, comme on sait [ex Zonar. et Scylitze], avait déclaré empereurs ses trois fils, Michel, Andronic et Constantin.

Jean Italus, ajoute du Cange, florissait sous le règne de Michel Ducas, et, comme Anne Comnène l'atteste, avant le règne d'Alexis I. Ce même Jean Italus, poursuit-il, doit avoir été précisément le philosophe anonyme auquel Théophylactus [Epist 45] a adressé une lettre, pour l'exhorter à s'armer et de patience et de courage, afin de résister aux violents ennemis qui l'attaquaient.

(1) Fol. 131, r. lin 16.

A (L'auteur prétend établir contre Aristote qu'elles sont des qualifications, non pas relatives, mais absolues.

Τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ ΜΕΓΑΛΟΥ καὶ τοῦ ΜΙΚΡΟΥ, καὶ τοῦ ΠΟΛΛΟΥ, καὶ τοῦ ὍΛΙΓΟΥ· ὅτι οὐ τῶν πρὸς τι εἰσὶν, ἀλλὰ τοῦ ποσοῦ.

L'auteur de cet écrit polémique y cherche à détruire une partie de ce qu'Aristote établit dans le vi^e chapitre de ses *Catégories* (4). Aristote dans ce chapitre énonce ceci : 18. Οὐδὲν τῶ ΠΟΣΩ ἔστιν ἐναντίον.... 19. Εἰ μὴ ἄρα τὸ ΠΟΛΥ τῶ ὍΛΙΓΩ φαίη τις εἶναι ἐναντίον, ἢ τὸ ΜΕΓΑ τῶ ΜΙΚΡΩ. 20. Τούτων δὲ οὐδὲν ἔστιν ΠΟΣΩΝ, ἀλλὰ μᾶλλον τῶν ΠΡΟΣ τι. Οὐδὲν γάρ αὐτὸ καθ' αὐτὸ ΜΕΓΑ λέγεται ἢ ΜΙΚΡΟΝ, ἀλλὰ τῶ ΠΡΟΣ ἕτερον ἀναφέρεσθαι (notre manuscrit porte ἀναφαίνεσθαι.) Ὅλον, ὅρος μὲν ΜΙΚΡΟΝ λέγεται, κέγχρος δὲ ΜΕΛΑΛΗ, τῶ τὴν μὲν τῶν ὁμογενῶν μέλιζονα εἶναι, τὸ δὲ ἑλαττον τῶν ὁμογενῶν..... 22. Ἐάν τε τιθῆ, τις ποσά εἶναι τὰ τοιαῦτα, ἐάν τε μὴ τιθῆ, οὐκ ἔστιν αὐτοῖς ἐναντίον οὐδέν. Ὅ γὰρ μὴ ἔστι λαθεῖν αὐτὸ καθ' αὐτὸ, ἀλλὰ πρὸς ἕτερον ἀναφέρεται (notre manuscrit porte ἀναφέροντα), πῶς ἂν εἴη τοῦτω τι ἐναντίον (ms. πῶς ἂν φαίη τις τοῦτω τι ἐναντίον); 23. Ἐτι δὲ, εἰ ἔστι (ms. ἔσται) τὸ ΜΕΓΑ καὶ τὸ ΜΙΚΡΟΝ ἐναντία, συμδύσεται τὸ αὐτὸ ἅμα τὰ ἐναντία ἐπιδέχεσθαι, καὶ αὐτὰ δὲ ἑαυτοῖς ἐναντία εἶναι....

Notre auteur combat ces différentes propositions l'une après l'autre.

(2) Fol. 134, v^o lin. 2.

(3) Le titre et la substance de ce qui nous reste d'ouvrages attribués à Jean Italus, semblent appuyer ma conjecture. La Bibliothèque impériale en possède deux, indiqués de cette manière dans le Catalogue imprimé :

In librum [περὶ ἐρμηνείας], scholia Joannis Itali, inedita, in cod. 1843, in-fol. Incipiunt : Ἡ λογικὴ πραγμάτεια [sic] τέλος ἔχει τὴν εὐρεσιν τῆς ἀποδείξεως. Part. II, p. 409.

Codex 2002, in-fol. chartaceus, olim Mazarinæus. In eo continetur Joannis Itali, summi doctoris, Explicatio quæstionum sibi a nonnullis, præsertim vero ab imperatoribus Michæe, Andronicò, propositarum. Illæ autem quæstiones ad logicam, physicam, ethicam, rhetoricam, grammaticam, theologiam, Aristotelem, Platonem, Homerum, Porphyrium et Hermogenem pertinent. (Ibid. pag. 430.)

Au surplus, on peut consulter la *Bibliotheca græca* de Fabricius. lib. III, cap. v, § II, edit. Harles t. III, p. 213; — *It. ib.* — § IV, cap. 215, not. ffff; — *It. ibid.* pag. 217; — *It. lib.* IV, cap XXXIII, § VI, tom. VI, pag. 75.

(4) Edit. *Pacti*, tom. I, pp. 52 et 53.

PETRI LAZERI S. J.

PRÆFATIO

IN EPISTOLAS THEODORI PRODROMI

(Miscellanea ex mss. libris bibliothecæ Collegii Romani Societatis Jesu, in 8. tom. I. Romæ 1754.)

Theodori Prodromi epistolas Græcas cur vulgandas nunc primum censeam, facit primo ejus hominis apud viros doctos celebritas, deinde harum ipsarum raritas. Nam si nostrum codicem excipias et Vaticanum cccv, vix alium esse constat quo illæ totidem numero contineantur. Montfauconius quidem in recensione Bibliothecæ Vindobonensis (1) ponit Theodori Prodromi epistolas. Sed Lambecius unde Montfauconius illud sumpsit (2) epistolam unam tantum nominat Prodromi ad Gregorium. Non ignoro Caveum (Caveum (3) vero auctorem habent Fabricius (4) et Oudinus (5)) docere in Bibliotheca Bodleiana exstare inter codices Baroccianos epistolas Theodori aliquot, sed eæ quæ sicut aut numerum illarum non docet. Facturum ergo me operæ pretium existimavi si epistolas quæ apud nos erant nec ita facile inveniebantur aliquando vulgarem et viri celeberrimi opus hoc a tenebris vindicarem. Quantum enim nomen sui amque hic Theodorus obtineat testes sunt qui eum sæpe appellant Græci scriptores; præterea Gretserus, Possevinus alique qui celeberrimos scriptores numerant, in primis vero Leo Allatius. Itaque alia ipsius quædam jamdiu fuerunt edita a Ribisso, Gesnero, Morello, Gaulmino. Codex bibliothecæ nostræ qui has epistolas continet est chartaceus non ita antiquæ scripturæ, imo recentioris, sed probæ plerumque et præter epistolas alia quædam continet ejusdem quæ hic commemorabimus, omisis iis quæ jam sunt edita vel Fabricius recenset.

Εὐχαριστήριος τῷ Νομοφύλακι Πρωτοκλήτῳ καὶ Ὀρφανοτρόφῳ κυρῷ Ἀλεξίῳ τῷ Ἀριστηνοῦ: Gratiarum actio Nomophylaci, Protecedico et Orphanotropho Domino Alexio Aristeno. Prima verba sunt, Εἶτα τραγῳδοί.

Ἐπεὶ τῆς γλώττης τοῦ Ὀρφανοτρόφου καὶ Νομοφύλακος κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Ἀριστηνοῦ: De lingua Orphanotrophii et Nomophylacis D. Alexii Aristeni. Ἐπεὶ τῆς τοῦ Νομοφύλακος.

Εἰσαπήριος τῷ αὐτῷ Ὀρφανοτρόφῳ Πρωτοκλήτῳ καὶ Νομοφύλακι δις τὴν τοῦ Ὀρφανοτρόφου ἄξιαν λαμβάνοντι. Oratio in ingresum Orphanotrophii et Nomophylacis, cum iterum Orphanotrophii dignitatem adiret. Πότερα πρότερον.

Εἰς τὸν Καίσαρα ἢ ἐπεὶ πρασίνοῦ: Ad Cæsarem sive pro prasini coloris factione. Χρωμάτων περι.

Πρὸς τοὺς διὰ πένταν βλασφημοῦντας τὴν Πρόνοιαν. Ad eos qui propter paupertatem Providentiam blasphemant. Τιμολέων ὁ Τιμοδήμου.

Εἰς τὸ Καὶ αὐτὸς προελεύσεται ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἑδίου. In illud: Et ipse præcedet coram illo in spirita et veritate Eliæ. Τὴν ἀμορλίαν ἀρχῆν.

Ἀμαθῆς ἢ παρὰ ἑαυτῷ Γραμματικὸς. Imperitus sive apud se ipsum Grammaticus. Μαρσύαν εἶ τις.

Φιλοπλάτων ἢ Σκυτοδέφης: Amicus Platonis, sive Coriarius. Εἶεν ὦ παλ.

Δήμιος ἢ Ἰατρός. Carnifex sive Medicus. Εἰ ἐν ἧ ὁ ἄνθρωπος.

Βίων πρᾶσις πολιτικῶν καὶ ποιητικῶν. Auctio vitarum hominum pollicorum et poetarum. Τὴν μὴ τόπον.

Εἰς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως κύριον Ἰωάννην. In patriarcham Cpolis Dominum Joannem. Πῶς ποτε.

Μονωδία εἰς τὸν Πορφυρογέννητον καὶ σεβαστοκράτορα κύριον Ἀνδρόνικον τὸν Κομνηνόν. Monodia in Porphyrogenitum et sebastocratorem Dominum Andronicum Comnenum. Σηναὶ καὶ γραφαί.

Μονωδία εἰς τὸν σεβαστὸν καὶ λογοθέτην κύριον Γρηγόριον τὸν Καματηρόν. Monodia in sebastum et Logothetam Dominum Gregorium Camaterum. Τίτι, ὦ παρόντες.

Μονωδία εἰς τὸν ἀγιοθεωρητὴν κύριον Κωνσταντίνον. Monodia in sanctum a Deo datum Dominum Constantinum. Εἰ τοὺς ἀγαθοὺς.

Ἐπιθλάμιος τοῖς τοῦ εὐτυχιστατοῦ Καίσαρος υἱοῖς. Epithalamium felicissimi Cæsaris filijs. Ἐδέξαι καὶ τριχῶν.

(1) *Bibl. biblioth.* pag. 550.

(2) *Lib. v.* pag. 233.

(3) *Tom. II.*

(4) *Tom. VI B. G.*, pag. 820.

(5) *Comit. de script. eccl.*, tom. II, p. 976.

Hactenus recensita opera, si cætera decescent omnia, tempus ostendunt quo Theodorus noster vixit; præsertim Monodia illa quibus Porphyrogenito et Sebastocratori Andronico Comnenæ parentat. Est enim Andronicus hic Comnenus Alexii Comneni et Irene Ducenæ filius in bello contra Barbaros mortuus, ut Prodrômus ibidem postea significat, paulo ante patris excessum, id est 1118. ut recte Du Cangius docuit (6). In codice Vaticano CCCV (7) exstant heroici versus ejusdem εις την βασιλισσαν κυράν Ειρήνην την Δούκαιναν επί τῷ θανάτῳ τοῦ σεβαστοκράτορος υιοῦ αὐτῆς. *In imperatricem dominam Irenem Ducenam de morte Sebastocratoris filii ipsius.* Idem conficitur ex eo quod scribit in patriarcham CPolis D. Joannem. Statuere omnino debemus hunc esse Joannem IX qui CPtanam sedem adivit anno 1114 tenuitque ad 1154, ut Gullielmus Cuperus (8) et Bandurius (9). Alia sunt quæ eidem Prodrômō ascribuntur in mss. Vaticanis in quibus multa ejus carmina continentur; cod. CCCV. *Ειστήριον επί τῇ νυμφευθείσῃ ἐξ Ἀλαμανῶν τῷ Πορφυρογεννήτῳ κυρίῳ Μανουῆλ καὶ σεβαστοκράτῳ. In adventum sponsæ ex Alamannorum gente et Porphyrogenitum Dominum Manuelem Sebastocratorem; præsertim vero de bellis a Joanne Comneno contra Persas gestis et oppugnata debellataque Castamone; ut εις την επί τῇ ἀλώσει τῆς Κασταμόου ἐπιπέλιον πρόβδον τοῦ κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ δεκάστιχα πολιτικά τοῖς δῆμοις; In progressum D. Jo. Comneni post debellatam Castamonem decasticha politica, populis (10). De his Cinnamus (11), Nicetas (12). Inveniuntur etiam versus in ipsius imperatoris sepulcrum (13), *Εἰς τὴν τάφον τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ.* Sponsam illam ex Alamannorum gente, fuisse eam, quam Latini Bertham, Græci, nomine, ut moris erat, commutato, Irenem vocavere, omnino liquet. Itaque a Cinnamo (14) ἢ ἐξ Ἀλαμανῶν αὐτῷ ξυνοικήσασα dicitur. Eam Robertus de Monte (15) Friderici Sueviæ ducis filiam facit, sed Wilhelmus Tyrius, Gesta Ludovici VI (16), Godefridus Viterbiensis (17), Berengarii comitis Sultzpachensis in Bavaria. Ingressus ejus Constantinopolim et nuptiæ ex eodem Cinnamo (18) contigere Manuele jam imperatore circa ann. 1143. Quamobrem ad hunc an. ab an. 1118 floruit noster Prodrômus. Ætatem hanc ex ejus scriptis confirmatam videtur dubiam facere quod illius pariter nomine legitur in eodem cod. Vaticano CCCV (19): *Εἰς την σοφωτάτην Πορφυρογεννητον Καίσαρισσαν κυράν Ἄνναν την Δούκαιναν περὶ τῶν ταυτοῦ. In sapientissimam Porphyrogenitam Cæsariissam D. Annam Ducenam de rebus suis.* Nam eo quidem tempore quod Prodrômō assignavimus vixit Anna Ducena, nupta Georgio Palæologo, Nicephori filio, ex Anna Comnena in *Alexiade* (20) (itaque lapsam puto memoria Du Cangium (21) dum Georgii Palæologi uxorem nominat Irenem Ducenam), sed ea Porphyrogenita cum sit, Andronici Ducæ filia dici non potest nec Cæsariissa. Anna Ducena, Constantii filia, nimis antiquior est quam ut huc transferri possit. Præterea quid illa laus sapientissimæ? Arbitror ego pro Ducena legendum *Comnena*; atque esse Annam illam scriptis et historia sua nobillem, nisi Ducenam dictam mavis quod Constantino Ducæ Michaelis Ducæ Imperatoris filio, eam adhuc puellam pater desponderat.*

Est aliud Prodrômi opus præcipuum in Vaticana, Barberina, Bibl. Reg. Scoriaci, etc. *Ἐξηγησις εἰς τοὺς ἐν ταῖς ἱεραῖς Δεσποτικαῖς ἑορταῖς ἐκτεθέντας κανόνας παρὰ τῶν ἁγίων καὶ σοφῶν ποιητῶν Κοσμῆ καὶ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ. Expositio in canones SS. et doctorum poetarum Cosmæ et Joannis Damasceni quos illi composuerunt in heriles sive præcipuos sacros et festos dies.* Hoc opus laudare putatur Eustathius Thessalonicensis (22), item Nicephorus Blemmida (23); a quo postremo Theodorus vocatur ὁ ἐξηγούμενος. . . τῶν ἱερῶν κανόνων πρῶτος σαφησιστήν, qui primus sacros canones exposuit. Sunt hi sacri canones, hymni in sacris Græcorum officiis decantari soliti qui novem odis constant; graviterque lapsus est Petrus Possinus dum Græcorum dixit explicuisse Octateuchum Damasceni. Octoeuchum, opinor, dicere voluit, ecclesiasticum Græcorum librum qui troparia et canones continet a primis Vesperis Dominicæ ad missæ finem cani solitos et octo Dominicis pro tonorum numero finitur. Sed neque hunc librum qui alia aliorum continet, Metrophanis Smyrnæi, Anatolii CPni, Theodori Studitæ, interpretatus est Theodorus Prodrômus, sed Joannes Zonaras. Gravius etiam imponere incautis posset quod ex Blemmida diximus; primum canonum sacrorum interpretem fuisse Theodorum Prodrômum. Nam conciliorum jurisque ecclesiastici canonum primus interpret dicitur Theodorus Prodrômus, quem multi Græcorum laudant. Verum necesse est hunc alium a nostro fuisse si verum est quod Nicolaus Comnenus Papadopoli (24) affirmat, primum Græcorum aggressum esse canonum interpretationem ante noncentos annos. Hinc Theodori Prodrômi nomine scriptorem hunc alium præter nostrum distinguit ex laudato Papadopoli Fabricius (25). Atque antiquior ille scripsit præterea de sacris Ecclesiæ synaxibus, quem librum idem Comnenus (26) nominavit.

(6) *Famil. Byzant.*, p. 176.

(7) pag. 91.

(8) In tract. de Patr. CPis.

(9) Tom II *Imp. or.*, pag. 915.

(10) Cod Vat. 305, p. 105; cod. 306, p. 50; cod. 307, p. 221.

(11) Lib. I *Hist.* p. 7.

(12) P. 13.

(13) Cod. 305, p. 91.

(14) Lib. III, p. 57.

(15) Ad a. 1142.

(16) Cap. 10 t. IV, *Script. Fr. Duchesn.*, p. 593.

(17) P. 17.

(18) Lib. II.

(19) P. 93.

(20) P. 55.

(21) In *Famil. Byzant.*, p. 230.(22) In præmio suæ *Exposit. Canonis Jo. Damas. in Pentec.*(23) *Orat. I de Process. Spirit. S. Græc. orthod.*, tom. I, pag. 11.(24) In *Prælect. Mystag.*, p. 409.

(25) Vol. IX, p. 231 et vol XI, p. 45.

(26) P. 75.

An vero tertius quidam Prodromi sive Ptochoprodromi cognomine inducendus est Theodorus? Habentur eod. Vaticano DLXXIX (27) Θεωδώρου τοῦ Πτωχοπροδρόμου στίχοι πρὸς τὸν βασιλεῖα κέρην Μανουὴλ τὸν Πορφυρογέννητον. Sunt autem Theodori hujus Ptochoprodromi carmina ~~publica~~ ad Eumanauelem Comnenum in mores monachorum sui temporis. Eundem hunc ac Prodromum nostrum arbitratus est Du Cangia in iudice quem Glossario mediæ et infimæ Latinitatis subiecit atque ex eo Oudinus; item Petrus Possinus qui Expositionem illam canonum sive ~~hymnorum~~ Prodromo pauperi, id est Ptochoprodromo, assignat. Contra alii eos distinguunt, ut Cave, qui annos etiam singulis diversos assignat. Sed vel unus vel plures fuerint, iisdem temporibus vixerunt.

Quid vero statuendum de Prodromo ejus libri auctore, qui in indice bibl. Reg. Scoriacensis ita proponitur: Θεωδώρου τοῦ Προδρόμου ἐξήγησις εἰς τὴν γραμματικὴν τοῦ Μωσχοπούλου: *Theodori Prodromi explicatio grammaticæ Moschopuli*? Hic pene tertius aut quartus enascitur Theodorus Prodromus nisi sit Moschopulus alius Moschopulo Manuele antiquior. Sed viri docti norunt, quam parum sit hujusmodi librorum titulis, sive eorum indicibus standum. Simile quidpiam, ut innumera taceam; factum est in Theodoro Lectore cujus historiae existant, Ἐκλογαὶ ἀπὸ φωνῆς Νικηφόρου, *Excepta ex ore Nicephori*. Miræus ita hunc titulum descripsit quasi ea ex Nicephori ore Theodorus exceperit; itaque Nicephoro Callisti recentiorum Theodorum fecit rejecitque ad sæc. XIV, atque ex eo hic error irrepsit in indicem gen. Bibl. editæ Lugdunian. 1677 et tom. XXVI. Atque ob hanc causam Sagittarius (28) collectanea hæc supposita esse iudicavit.

Cæterum, ex his quæ ascribuntur Prodromo nostro operibus constat grammaticum eum fuisse, rhetoricam facultate et dialecticæ mysteriis apprime eruditum. Grammaticum quidem ostendit opus quod modo descripsimus, sive ἐρωτήματα γραμματικὰ πρὸς τὴν βασιλευσαν, quæ eod. Vaticano XVI (29) habentur, atque aliis in bibliothecis, ut Montfauconius testis est (30). Jo. N. Meursius (31) laudat Theodori Lexicon et librum *De accentibus* (32) quæ forte idem sunt, nam exstat cod. Vat. 883 (33), Λεξικὸν περὶ πνευμάτων. De dialectica testes sunt libri (34) Παράφρασις εἰς τὰ ὕστερα τῶν ὑστέρων Ἀναλυτικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους. *Paraphrasis in posteriora Analytica Aristotelis*; item (35), Τοῦ αὐτοῦ καὶ Λέοντος τοῦ Μαργενθίου ἐξήγησις εἰς τὰ ὕστερα Ἀναλυτικὰ τοῦ Ἀριστοτέλους. Denique (36), Περὶ τοῦ μεγάλου καὶ τοῦ μικροῦ καὶ τοῦ πολλοῦ καὶ τοῦ ὀλίγου ὅτι οὐ τῶν πρὸς εἰ εἰσιν, ἀλλὰ τοῦ ποσοῦ. *Magnum et parvum, multum et paucum non pertinere ad relationem, sed ad quantitatem*. Eloquentiam ejus demonstrant opuscula quæ prosa præsertim oratione scripsit; nam carmina plerumque invito Apolline eum scripsisse, præsertim heroica, neglecta etiam syllabarum ratione, fatentur quicumque legunt. Theologum erit qui non diffiteatur quod expositionem Psalmorum scripserit quæ habetur in Regia Scoriacensi bibliotheca. Habetur etiam quod nollem ab eo scriptum, Περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατὰ Λατίνων. *De processione Spiritus sancti contra Latinos*; ubi primis continuo verbis errorem Græcorum schismaticorum defendendum suscepit, Φανερόν ἐστιν ὅτι ὡς περὶ ὁ Υἱὸς οὕτω καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἶται ἐκ τοῦ Πατρὸς, μόνου ἔχειν ὑπαρξίν. *Manifestum est quia ut Filius sic et Spiritus sanctus putatur ex Patre solo habere substantiam*.

Sed quis præterea qualisque Prodromus fuerit aut quod vitæ genus sectatus sit difficile est ex illius aut aliorum scriptis extundere: CPoli tamen vixisse ex his ipsis quas vulgamus epistolis colligere potes; item Orphanotrophio addictum fuisse. Hoc enim indicare videntur epistolæ ejus et opuscula orphanotropho inscripta qui tunc quidem erat Alexius Aristenus, vir apud suos nobilis, cujus exstat collectio canonum in *Bibl. Juris Græco Romani* Justelli (37) atque in *Pandectis* Boveregil (38). Quin εἰσιτήριον, sive inauguralem orationem eidem Aristeno dictam quam supra appellavimus ita exorditur Prodromus ut aperte significet se ad orphanotrophium ejusque curam pertinere: Πότῃρα πρότερόν σοι, θεοτάτε δέσποτα, τὸν εἰσιτήριον ἔσομαι καὶ πεινῶσομαι τὸν ἐπιβατήριον ἢ ἐμαυτοῦ τὸν οὐκ εἰσιτήριον οὐδὲ ἐκβάτερον μὴ εἶναι γὰρ καμὸι καὶ τῷ οὐκω τούτῳ σωτήριον. Nimirum, ut Anna Comnena orphanotrophium CPtanum describit (39), inerat litterarius ludus, in quo disciplina omnibus, omnisque doctrinæ partibus juvenes instituebantur; alebanturque cum discipulis magistri, ut Zonaras (40) quoque significat. Quin ex his magistris unum Theodorum nostrum facimus? Scholam rexisse indicare de se ipse videtur ad Lizicum scribens (41), ubi βῆμα illud suum extollit quod nos docentis cathedram interpretari maluimus. Notum est enim præter vulgarissimam illam partis in Ecclesia excelsioris sanctiorisque significationem alia significare. *Locum dicendi in concione et locum dicendi in judicio* in antiquiorum Græcorum scriptis interpretatus est Budæus, sed ad locum quemcumque alium excelsiorem transfertur; atque ita novimus Manichæos βῆμα appellasse festum diem quo Manes occisus est; quod excelsa sede posita, ad quam per

(27) P. 366.

(28) In Intro.

(29) P. 21.

(30) Bibl. biblioth. p. 432, 344, 346 etc.

(31) In Constantinum Porphyrog, *de administr. imp.* cap. 51.

(32) In Glossario v. Ἀγγων.

(33) P. 15.

(34) Cod. Vat. 246, p. 92, et cod. 304, p. 1.

(35) Cod. 1378, p. 141.

(36) Cod. Vat. 243, p. 37 et cod. 305, p. 134.

(37) Tom. II, p. 673.

(38) Tom. II, post pag. 188.

(39) *Alex. lib. xv, p. 482.*

(40) Lib. VIII, num. 24.

(41) Epist. 5.

quaque gradus ascendebatur celebraretur. Alias apud Nostrum sedes sive potestas cum *regia* tum *ecclesiastica* hoc nomine venit. Atque ita in illa inaugurali oratione, Διχῆ γάρ, inquit, τῆς καὶ ἡμᾶς ἀπάσης; δηρημένης ἀρχῆς καὶ δουτὸν συνδιανενομημένης τοῖς βήμασι, τῷ ἱερατικῷ, φημ', καὶ βασιλικῷ · et in orat. ad Alexium Aristenum eidem nomophylaci et orphanotropho, tribuit τὸ συγκλητικόν τε ἄμα καὶ ἱερατικόν βῆμα.

Plerique monachum fuisse Theodorum nostrum volunt. Et profecto, si unum eundemque facimus ac Ptochoprodromum illum de quo diximus, non possumus aliud statuere. In iis enim versibus quos superius indicavimus id de se aperte narrat, ubi de aliorum elegantia scribendum dixit: Ἐγὼ δ' οὐχ οὕτω γράφω, καὶ ἔτι ἀγράμματός εἰμι καὶ νέος βακενδύτης καὶ μοναχὸς τῶν εὐταλῶν τῶν μηδὲν κεκτημένων. Congrere hæc satis videntur cum iis quæ ad Lizicem scribit (42), τὰ δ' ἡμέτερα ἀλουτοῦμεν, etc., et ep. 1 de solitudine sua. Ut enim horum temporum scriptor Nicetas (43), δέον ἐν τόποις δυσερενήτοις καὶ χωρῶσις πανερήμοις τοῖς μονάζουσιν ἀπατάσαι τὸ σκήνωμα. Quod si in orphanotrophio postea vixit, fuisse ibi καὶ μοναζόντων καὶ μοναζουσῶν καταγωγία, Zonaras et Anna locis allatis narrant. Contra vero, quid esset cur monachus de capillo tantopere quereretur, quod capite fluxisset, ut ipse facit epist. 10? Aut qui monacho idem conveniret unguento delibutus, ut habet epist. 13? De monachorum *τοῦσπτα* his temporibus testis est Codrenus, qui de Michaelē Calephate a Zoe de imperio dejecto scribit, ἐν τῷ κατὰ τὴν νῆσον Πρώτην μοναστηρίῳ τὴν κοσμηκὴν ἀποθέμενος τρίχα τὸν λοιπὸν τῆς ζωῆς δέχουσα χρόνον. In *insulæ Protes monasterio mundanum deponens capillum, reliquam vitam exegit*. Verum, cum hæc quoque Græcos monachos videamus capillo aliquando longiore uti, et cum apud Latinos, non id facere ecclesiasticam tonsuram, ut crines rescandit omnino sicut: rem plane apud me constituere non possum; etsi, ut verum fatear, in eam partem inclinat animus, quæ ponit, a Ptochoprodromo qui se etiam Hilarionem monastico nomine vocat, fuisse Prodromum nostrum diversum.

Versus quibus in Baram sive Baryn scribens, patentibus se ortum probis narrat optimisque disciplinis instructum et de avunculo episcopo loquitur, aff. ri Fabricius. Mirum est Kœnigium Prodromum ipsam nostrum episcopum facere Cotyæi in Phrygia; et scribere eundem floruisse sæculorū; Fabricius quo auctore vel teste id ille dixerit, fatetur se ignorare. Arbitror tamen in errore inductum a Cyri nomine quod nonnulli ei tribuerunt, quod legerunt κύριος Θεοδῶρος τοῦ Προδρόμου; Cyrum vero illum celebrem sub Theodosio junioro olim CPolis præfectum, postea Smyrnæorum episcopum sunt qui Cotyæi episcopum fuisse volunt, ut Baronius (44) tradit. Supervacaneum vero est admonere κύριος pro κύριος dixisse maxime ævi sequioris Græcos, adeoque titulum honoris esse illud, non nomen in Theodoro nostro, ut animadvertenter jam multi, Barthius, Gaulminus, Fabricius, etc. Cæterum ætas Theodoti, præter ea quæ superius diximus, confirmatur ex his epistolis nostris; ex postrema scilicet quæ ad Gregorium scribitur, ὅτις ἦλθε πρὸς τὸ νησὸν δ' ἀγώτατο; ἡμῶν δεσπότης ἀπὸ τοῦ πριτωρχεῖου ἀρρωστήσας καὶ παραίτηθενος · quando ad *insulam venit sanctissimus dominus noster e patriarchatu post mbum et abdicationem*. Nemo hic non agnoscat Michaelē II, Oxitem dictum, qui cum an. 1145 Leoni Styppidiæ successisset, post annos duos mensesque octo quos ejus sedi Philippus Cyprius atque omnes alii patriarcharum catalogo tribuunt, se patriarchatu abdicavit, ut Nicetas (45) et Cinnamus (46) scribunt. Atque hinc confirmatur quod erat ex aliis monumentis constitutum a nobis, floruisse Prodromum usque ad an. 1145; addere etiam possumus an. 1146. Hæc longius fortasse de scriptore nostro, de quo sunt ferme omnia ut vides obcurissima; nec tamen nos aliquid non illustrare cupimus. Quod epistolas spectat sunt illæ numero 14, magnam partem officiosæ, quæque ab aliis acceptas epistolas laudant aut easdem expectunt non sine aliqua intermissione earum quærela. Eloquentia tamen hominis exstat plane singularis, quæ in eodem argumento eoque vulgari habet nihilominus semper aliquid quod delectat. Morosis præsertim hominibus qui genus illud fastidient redundantis et quasi lascivientis orationis, reputandum est, non aliter scribere hoc tempore consuevisse qui apud Græcos doctissimi atque eloquentissimi habebantur, imo historicos ipsos, ut ex Niceta, Anna Comnena aliisque constat. Restat ut de interpretatione mea dicam. Et primum cur Italice vertere has Prodromi litteras maluerim? Verum hoc ex me qui molestissimum hoc tricosissimumque interpretandi negotium aliquando susceperunt, eos quæsituros non puto. Satis enim norunt quanto commodius Græcis Italica respondeant quam Latina, Cur igitur minus hoc mihi molestiæ non caperem? minus etiam lectoribus, quos ferme Italici sermonis non imperitos obventurus mihi sperabam, exhiberem? Postea tamen cum essent qui Latinam interpretationem flagitarent, totum id negotii amico dedi, qui nostram cum vidisset, e Græcis tamen suam adornavit. Itaque si hæc alicubi discrepat a mea, non recuso, quomianus illi potius lector hæreat quam meæ. Ego in Græcis exprimendis paulo fortasse liberius versatus sum. Nolebam enim Italica legentem non tam Italica verba et sermonem nostrum invenire quam Græcum seu barbarum. Sed ut in cæteris ita hic multo magis sua cuique ratio et consilium placet. Ut Græcæ darem correctiora ad Vatic. cod. CCCV, quem superius descripsi, fugi; attulit etiam opem aliquam in nonnullis quæ continebat ejusdem Vat. bibl. Cod. Oihobonianus. In variantibus lectionibus exhibendis sive emendandis nostris primum indicavi littera C sive cum Cod. Vat. præcis;

(42) Epist. 4.

(43) In Man. Comn. lib. vii, num. 2.

(44) Ad an. 446.

(45) Lib. ii, num. 3.

(46) Lib. ii, etc.

appellavi, alterum *O* id est *Ottobonianum*. Admoneo tamen nonnulla adhuc videri corrupta in Græco textu, quæ ex codicibus nostris restitui ullo modo potuerunt et ex conjectura ipse mea sensu interpretatus; in aliis etiam quæ sunt integra non assecutum me scriptorem meum aliquando, credo. Sed nimirum ignoscat hoc mihi qui recentiorum Græcorum libri, novis sæpe vocibus asperat, exemplis, jocos, allusionibus quas appellant, aliisque hujusmodi referti, quam sint obscari non ignorant; vel etiam credent affirmanti festinanter hæc, aliisque distractum, occupationibus scilicet quæ muneris mei sunt, veluti ty *napóto* scripsisse.

CARD. ANGELO MAI

MONITUM

THEODORI PRODRAMI AB EO EDITIS PRÆFIXUM.

(Biblioth. nov. PP. tom. VI.)

De Theodoro Prodromo ejusque scriptis plurimis tum editis tum ineditis acceptate disseruit Allatius in distriba, n. CXVI. Cum autem multæ illius lucubrations codice Vaticano 305 contineantur, isque codex superioribus annis Parisios translatus fuisset, oblata fuit occasio studiosissimis Gallis de eo multius disserendi in voluminibus Excerptorum ex mss. regis bibliothecæ. Quin etiam a cl. Boissonado Anecd. Gr. T. IV, p. 440, editum Prodromi carmen video de SS. Trinitate. Item a cl. Cramerio Anecd. Paris. T. IV, p. 267, carmen epitaphicum incipiens Ἐνταῦθα μοι σπᾶς, etc., quod etiam illic anonymum, et tamen Prodromi esse, codices nostri docent. Et codex utique Vaticanus 305 postliminio Romam restitit; sed enim nos non hunc tantummodo, sed et alios in pontificia bibliotheca spectavimus Prodromi codices, præsertim vero Ottobonianum 324, cujus indiculum novem poematum jamdiu exposuimus in Spic. Rom. T. V, p. 396, quæ nunc carmina prelo tradenda censuimus, aliis aliquot additis, quæ de priore temperato Vat. codice sumpsimus, neque minoris æstimanda sunt. Et sane Allatius in distriba p. 183 iambica et politica Prodromi carmina ab acumine etiam atque elegantia commendat; heroica non ita, quæ nos quoque intacta in codice 305 reliquimus, nempe, præter alia, f. 91 ad Irenem Ducænam. F. 93, ad Annam item Ducænam. F. 92, 101, 123, ad Joannem imp. Denique etiam epithalamium ad Nicephorum Phorbennum, quanquam minime heroicum, nec non minutiore alia; et denique monodias proseratione scriptas non magnopere iuvit omisimus.

Jam vero selectorum poematum publicandorum nobis hortatrix fuit, non tam Prodromi facultas poetica, etsi alioqui non contemnenda, quam egregia historiarum utilitas atque incrementum. Nam Comnenorum Alexii, et præsertim Joannis, illustrium imperatorum res gestæ, virtutes, et quidquid illorum vitam imperii-que vices respicit, ubere vena depromuntur, perspicuoque nec insuavi eloquio scribuntur: itaque Prodromus inter Byzantinos historicos, quorum recens editio in Germania urgetur, non fortasse immerito rependendus videbitur. Ac sane voluissem, sicut Ephræmum poetam chronographum Græce simul Latineque edidi, sic etiam Prodromum Latinæ veste amicare, sed partim graviores occupationes, partim voluminis moles jam exaggerata, me deterruerunt. Cæteroque Græca legentibus satis evidens erit Prodromus, necientibus autem non deerit aliquando interpres. Atque hæc causa fuit, cur exegeticis quoque scholiis scribendis abstinuerim, quorum vice historici alii Byzantini fruuntur. Et quidem Ephræmus noster, jam in seriem Byzantinorum relatus, plurimam Prodromo in utriusque imperatoris historia lucem impertietur.

ΚΥΡΟΥ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ,

ΩΣ ΠΑΛΑΙΟΤΑΤΑ ΟΥΤΩ ΚΑΙ ΕΥΣΕΒΕΣΤΑΤΑ

IN OIB

ΠΑΝΤΑ ΤΗΣ ΕΚΑΤΕΡΑΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΩΣ ΟΛΒΙΟΤΑΤΑ ΣΥΛΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ.

DOMNI THEODORI PRODROMI

EPIGRAMMATA

UT VETUSTISSIMA ITA PISSIMA,

IN QUIBUS

OMNIA UTRIVSQUE TESTAMENTI CAPITA FELICISSIME COMPREHENDUNTUR.

(Basileæ ap. Joannem Bobellum 1536. 8°.)

I ENESEIS.

Εἰς τὸ ἑξαήμερον ἔργον τοῦ Θεοῦ.

Ἐν ἡμέραις ἕξ τὴν κτίσιν κτίσεις, Λόγε,
 Οὐχ ὡς ῥιπὴ τὸν κόσμον ἀσθενῶν κτίσαι·
 Ἄλλ' ἵνα, ταῖς ἕξ προστιθεὶς τὴν ἑβδόμην,
 Τὸν σαββατισμὸν τὸν τελευταῖον μάθω.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἦματι μὲν πρώτῳ γῆ καὶ πόλος, ἐν δὲ χυτὸν φῶς,
 Δευτέρῳ αὖ στερέωμα, τρίτῳ δ' ἄλς, καὶ φυτὰ πάντα,
 Ἄστῆρες ἐν τετάρτῳ δὲ, πεταῖνά δὲ νηκτὰ τε πέμ-
 |πτῳ.

Ἐκτῷ περὶ δὲ φύλα, βροτῶς δ' ἐπὶ τοῖσι δομήθη.

Εἰς τὴν κτίσιν τοῦ κόσμου.

Ὡ καὶ τὴν τέκτων οὐρανοῦ καὶ γῆς, Λόγε,

GENESIS.

In Dei opus sex diebus absolutum.

Sex tantum dies mundi opificio impendis, o Verbum, non quasi in oculi momento mundum creare non posses; sed ut ego seuis diebus abjecta septima, Sabbatismum supremum edocear.

In idem.

Die primo terra, et polus, sparsum præterea lumen; secundo vero firmamentum, tertio mare, plantæque omnes, stellæ quarto, volatilia, et natatilia quinto; sexto quadrupedum genera, post hæc omnium postremus homo conditus est.

In mundi creationem.

Stupende cœli et terræ opifex, o Verbum, primum egis, infirma deinde stabilis, et terram a

A Πρῶτα στεγάζεις, εἶτα σαθρὰ πηγνύεις,
 Καὶ δημιουργεῖς οὐρανοῦ γῆν δευτέρῳ,
 Καὶ ταῦτα τῆς σῆς παντοφου λεπτοουργίας.

Εἰς τὸ αὐτό.

Εἰ κα θεογονίην Μωυσεῖος οὐασι βάλου
 Σοῖσιν, Ἀριστότελες, τάχ' ἂν οὐρανὸν ἀμφερόητας
 Κτίσμα Θεοῦ μεγάλῳ σάφ' ἐμίμναι, οὐδέ τε παιθοῖ
 Κλεψίνῳ ἀγένητον ἐφησά μιν, ἀλλὰ γενητόν.

Εἰς τὴν τοῦ στερέωματος κτίσιν.

Εἶδες Θεὸν χθὲς οὐρανοῦ πλάστην. ἔνε,
 Ὅρα τὸν αὐτὸν οὐρανοῦ πλάστην πάλιν.
 Ὁ χθὲς μὲν ἦν ἀναστρος, ἡ πρώτη πλάσις,
 Τὸν δεύτερον δὲ λαμπρόνουσιν ἀστῆρας.

B cœlo secundam procreas; idque tunc sapientissimæ opus est, vel in tenuissimis rebus Industrie.

In idem.

Si Mosis oraculum tuis immisum auribus exaudivisses, o Aristoteles, forte cœlum circumducto tandem animo cognovisses, idque luciferanter, opus esse præpotentis Dei, neque persuasionem, quæ mente falsus es, illud increatum dixisses, sed creatum.

In firmamenti creationem.

Hæc Deum conspicatus es, o hospes, cœli conditor, eundem contemplare cœlos iterato condentem, quod hesternum vidisti cœlum, erat sine astris, quæ primâ fuit formatio; quod vero secundo productum est, stellis illuminatur.

Εἰς τὸ αὐτό.

Μισσηγὸς δύο πόντων οὐρανὸς ἀμφεταιύσθη,
 Ὅν μὲν ὑπερθε φέρων ἀπαραίσιον, ὃν δ' ὑπέπερθε.
 Τῶν δ' ἀποκριθέντων, θεοσκεῖω τ' ἐνὶ φραγμῶ
 Τὸν μὲν ἀνὴρ παρᾶ, τὸν δ' ἄτερον οὐτὶ πω ἴσμεν.
 Εἰς τὸ, Ἐξαγαγέτω ἡ γῆ βοτάνην καὶ ξύλα καρ-
 ποφόρα.

Τῆς γῆς τὸ σῶμα γυμνὸν ἔκτισας, Ἀόγε,
 Ἄλλ' ἐνδύεις νῦν, καὶ σπολίζεις κοσμίως,
 Χόρτοις, πόαις, ἄπαντι καρπίμῳ ξύλῳ,
 Ἀδῶφ δὲ μικρῶ πάντα κηπεύεις τόπον.

Εἰς τὸ αὐτό.

Γῆ, φυτὰ πάντα πρόφυσον, ἔφη Θεός. Ἡ δ' ὑπάκουσε,
 Καὶ κλάτανόν τε, κέδρον τε συκὴν τε φύσ', ἄλλα τε
 [δένδρα,
 Ἐν δὲ ῥόδον τε, κρίνον τε καὶ ἀνθεμάνθ' ὀκινύθον,
 Καὶ σπιν ἢ ἐνεσταφάνωτο, ἐπ' δ' ἐπεγάννυτο κάλλι.

Εἰς τὴν τῶν ἀστέρων δημιουργίαν.

Τὸ χθὲς χυτὸν φῶς; σήμερον συνεστάλη,
 Τὸν ἤλιακὸν δίσκον εὐρὸν οἰκίαν.
 Τὸ δεύτερον δὲ τῶν δύο σφαιρωμάτων,
 Τὸ μέχρι νῦν ἀναστρον, ἀστέρων γέμει.

Εἰς τὸ αὐτό.

Γαῖά τε καὶ στερέωμα ἀκαλλέα γέντο κατ' ἀρχῆς,
 Ἄγλα δ' ἀμφοτέροισι Θεὸς μετενέματο κάλλη.
 Γῆν γὰρ χθὲς βοτάνησι, καὶ οὐρανὸν ἀστρασιν ἄρτι.
 Ῥήματι ἄμρῳ μόνῳ κατακάλλυεν. Ὡ μὲγα ῥῆμα!

In idem.

Duo inter maria cœli circumquaque sunt extensi,
 illud quidem interminatum superne continentes, hoc
 inferne. Cumque divino quodam septo discriminentur
 a se invicem, alterum quidem tranant homines,
 altero nobis nondum satis explorato.

In id: « Producat terra herbam virentem, et ligna
 pomifera. »

Terræ nudum corpus et vacuum fabricatus es, o
 Verbum, sed nunc indolis et decenter exornas gra-
 minibus, herbis, omnique pomifero ligno, modico
 verbo campos omnes in hortum serens.

In idem.

Terra omnigenas plantas effundat, dixit Deus; quæ
 obscuta platanum, cedrum, sicum cæterasque pro-
 duxit arbores. His adde rosam, lillum, et florentem
 hyacinthum, quibus coronata floribus suo lætata est
 ornatu.

In stellarum opificium.

Quod heri sparsum erat lumen, hodie collectum
 est et contractum, invento rotæ solaris habitaculo.
 Secundus vero duorum orbium cœlestium, hac-
 tenus sideribus expers, nunc eorum denso agmine
 refertitur.

In idem.

Terræ et firmamento, quæ de principio deformia
 erant, illustrem Deus utrisque pulchritudinem im-
 pertivit. Hæsterna quippe herbarum productione ter-
 ram, cælum nunc astris exornat, idque univo verbo.
 Quam stupenda verbi efficacia!

Α Εἰς τὴν τῶν νηκετῶν καὶ πτηνῶν ζώων γένεσιν.

Ἄψυχον οὔσαν τὴν φύσιν τὴν ὑδάτων
 Ψυχὰς κυττακεῖν πῆ ἐπιτρέπτεις, Ἀόγε;
 Τὰ πτηνὰ, φημι, καὶ τὰ νηκετὰ θηρία.
 Πάντως καθ' οὗς σὺ μυστικούς οἶδας λόγους.

Εἰς τὸ αὐτό.

Νηκετὰ μὲν ἐξ ὑδάτων ἰρθῶς ἔφυ, τοῖς ἐνόντα.
 Πτηνὰ δὲ τ' ἐξ ὑδάτων πῶς; δρ' ἐφυ ἠερόροτα;
 Σῆς τάδε, παμμέγ' ἀνα, πολυμήχανα δὴνα τέχνης,
 Ὅ; ῥα καὶ ἐξ οὐκ ὄντος ἰδέϊμας κόσμον ἄπαντα.

Εἰς τὴν κλάσιν τοῦ Ἀδάμ.

Γῆς υἱὸς Ἀδάμ, γῆς ἀναξ, γῆς ἐργάτης.
 Τὸ μὲν περφυκῶς, ἐκ χοῦ; γὰρ ἡ κλάσις,
 Τὸ δ' ἀξιωθεῖς, ὦ; Θεοῦ κατ' εἰκόνα,
 Τὸ δὲ κριθεῖς, κόλασιν ἐνδικωτάτην.

Εἰς τὸ αὐτό.

Γῆ, πόλος, ἐν δὲ φῶς, καὶ τείρεα, νηκετὰ τε πάντα,
 Πτηνὰ τε, παζὰ τε, πάντα Θεοῦ φαρμένιοι τελείθη.
 Μοῦνος Ἀδάμ παλάμῃσιν ὑπ' ἀθανάτησι δομήθη,
 Πνοῆν θεοσκεῖαν δὲ γέρας λάχεν ἐξοχὸν ἄλλων.

Εἰς τὴν τῆς Ἐδᾶς κλάσιν.

Ἵγνοι δ' ἐκεῖνος, ἢ νενέκρωται, ξένη;
 Ὅ; τὴν ἄλην γοῦν πλευρᾶν ἀφρηρῆμένος
 Κεῖται ταυσοθεῖς, οὐδ' ἐπέγνω τὸ δρᾶμα.
 Σίγα, Θεὸς δρᾶται γυναικὸς τὴν κλάσιν.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἐκ χθονὸς ἀνδρα τέτευχεν Ἀδάμ Θεός; ἢ ῥα καὶ
 [Ἐδᾶν

C In natatiliam et volatiliam animantium productionem.

Cum inanimata sit aquarum natura, quorsum ex
 eis gignat animata permittit, o Verbum?, Volatilia,
 inquam, et natatilia animantia: omnino permittis
 per eas, quas nosti, mysticas et arcanas rationes.

In idem.

Natatilia, quæ in aquis insunt, convenienter ex
 aquis enata sunt, sed quæ per aera spatiantur vo-
 lucres, quorsum ex aquis exortæ? Hæc tæx sunt
 artis sapientissima consilia, quam maxime Rex, qui
 vel ex nihilo mundum universum architectatus es.

In Adami formationem.

Terræ filius Adam, terræ rex, terræ cultor fait.
 Illud quidem natura, e limo enim terræ formatus
 est; hoc, Dei dignatione, ut ad ejus imaginem effor-
 matus, tertium divina damnatione, quam meritis-
 sima poena sublit.

In idem.

Terra, polus, præterea lumen, astra, volucres
 omnes, pisces, et quadrupedia, loquente Deo, per-
 fecta sunt. Solus Adam manibus immortalis Dei con-
 ditus divinum Spiritum, præcellentis instar donarii,
 sortitus est.

In Eæ formationem.

An ille sopitus, an vero exstinctus est, o hospes,
 qui integra certe costa spoliatus jacet extentus, nec
 quid fiat interea persentiscit? Parce percontari,
 Deus mulieris formationem operatur.

In idem.

Num Deus Adamum e terra compegit in hominem?

Ὁὐχὶ Ὄλων ἀν ἔτρωζεν ἀπὸ χθονός; Ἡ μάλα τοῦτο· Ἄ
 Νῦν δέ μιν ἐξ ἀνίρως πλευρῆς κλάσεν, ὄφρα μιγίντες
 Ἄνδρας ἤδὲ γυναῖκας; ὁμόφρονα θυμὸν ἔχουσιν.

Εἰς τὴν τοῦ θραως ἀπάτην.

Δαίμων, φθόνος, γύναιον, ἡδονῆς ξύλον
 Ἄπεκδύουσιν, ἐξ Ἑδάμ· πέμπουσὶ με.
 Θεός, πόθος, γύναιον, ἐντιμον ξύλον
 Ἐπανδύουσιν, εἰς Ἑδάμ· πέμπουσὶ με.

Εἰς τὸ αὐτό.

Τλήμων Ἄδῆμ, τί πιθῶν γυμνός· περὶ δένδρεϊ κεύθῃ;
 Κλεπτοσύνη μ' ὀκείτησεν ἐπὶ δάμαρ, ἢ πόρε καρπὸν
 Ἑδμῖναι, οὐδ' ἀπίθησα· φαγῶν δέ ἐ, γυμνός ἐλει-
 [φθην.

Ὁφελον οἷος; ἰὼν ἐνὶ κήρῃ τῷδε πολυεύειν.

Εἰς τὴν ἐξορίαν καὶ τὴν γέννησιν Κάιν.

Βλέπεις τὸν Ἄδῆμ; Καὶ βλέπω, καὶ θαυμάω·
 Ἐκβάλλεται γὰρ τῆς τρυφῆς τοῦ † χωρίου.
 Δίον δὲ μισεῖν τοῦ κακοῦ τὴν αἰτίαν,
 Ὁ δ' ἄλλ' ἐπιγυῖος παῖδα γεννᾷ τὸν Κάιν.
Εἰς τὸ αὐτό.

Ἐξ ἀπόνου βίωτοιο πόνον τ' ἐχίμεν καὶ διζύν,
 Τλήμων Ἄδῆμ, κίτρισαι, καὶ γηπόνον ἀντὶ Θεοῦ
 Σατάν σε σχεδίασαι παραίφασις, ἢ ῥα πιθήσας,
 Πότμῃ ἔφως ἰπόδιος, ἀναγκαλῆ τε, πόνῃ τε.

Εἰς τὴν σφραγὴν τοῦ Ἄβελ.

Ἔμ μιὰρὰ χεῖρ τοῦ Κάιν καὶ καρδία,
 Τί δρᾷς τὸν Ἄβελ; ἢ φόνευσας; Εἰπέ μοι,

numquid et Evam e terra de industria non efflaxit?
 Omniudo sane, nunc enim eam ex viri costa formavit,
 ut una conjuncti viri, et mulieres concordem foreant
 animam.

In serpentis deceptionem.

Dæmon, invidia, mulier, et voluptatis lignum me
 extrudant, et ex horto Edem amoliuntur: nunc
 vero Deus, amor, mulier, et pretiosissimum crucis
 lignum, me inferunt, et in Edem immittunt.

In idem.

Infelix Adam, quo terrore percussus in arboreto
 delitescis? Vastrite me sua decepit uxor, quæ fructum
 porrexit edendam, nec renuit; sed eo comesto
 relicta sum nudus: præclare mecum actum fuisset,
 si in hoc horto solus inhabitassem.

In Adami exsilium, et Caini natalem.

Adamum vides? næ video, et lacrymor, e vireto
 enim deliciarum extorris eliminatur; cumque oportu-
 iusset odisse mali causam, mulierem, ea tamen cog-
 nita, Cainum generat filium.

In idem.

Ex tranquillæ vitæ statu, laboribus ferendis, ac
 miseris addictus es, infelix Adam, et pro eo quod
 Deum agere studebas agricolam, evestigio te fecit
 fraudulentum Satanæ consilium, cui obsequendo
 factus es obnoxius morti, necessitatis angustiis, ac
 laboribus.

In jugulationem Abelis.

O scelestæ manus, o mens Caini longe nocentis-
 sima! quid Abelo facis? num jugulasti? mihi lo-
 quere, habes alterum, quem loco Abelis fratrem

ἔχεις; ἀδελφὸν ἄλλον ἵδειν ἀντ' Ἄβελ
 Ἡ πᾶς ὁ κόσμος; οὐχὶ χωρεῖ τὸς δύο;
Εἰς τὸ αὐτό.

Ἐσσαρες ἀμφὶ ῥ ἄπασαν ἔσαν χθόνα ἐνναετῆρας,
 Δουτοῖ; πᾶρ τοκείσσι, ἀδελφεῶ ἀρρὲν δοῦ.
 Καί ῥ' ὁ τὸν ἐξενάριξε, Κάιν Ἄβελ, αἷμα δὲ νεκροῦ
 Νέρθεν ἔσ', ὁ δ' ἄκουσε Θεός, καὶ τύψε φονῆα.

Εἰς τὴν μετὰθεσιν Ἐνώχ.

Ὁὐ φθαρτός; Ἄδῆμ ἐν γε τῇ πρώτῃ κλάσει,
 Ἄλλὰ φθαρὲς τέθνηκεν· οἶδας τὸν τρόπον.
 Ἐνώχ δὲ πλασθεὶς εἰς φθορὰν οὐκ ἐφθάσῃ,
 Ἄλλ' εἰς ἑτι ζῆ· μανθάνεις τὴν αἰτίαν.

Εἰς τὸ αὐτό.

Τὸν Σῆθ Ἄδῆμ ἔφουσαν, Ἐνώς δ' ἐκούσαστο καίνος,
 Αὐτὰρ Ἐνώς Καῖνάν, ὁ δὲ Μαλαλεὴλ λάχεν υἷα,
 Ὁς δ' Ἰάρεδ γέννησεν, Ἐνώχ δὲ οἱ ἔπλατο παῖς,
 Ὁς; καὶ ἀθανασίην λάχεν ἐξ Ἄδῆμ ἑβδομος ἀνήρ.

Εἰς τὸν ἐπὶ Νῶε κατακλυσμόν.

Ἡ τοῦ Θεοῦ μὲν αὐτάγαθος χρηστότης
 Οἰκοῦσαν ὑπέστησε τὴν πᾶσαν κείσιν·
 Ὁ τῶν βροτῶν δὲ πλημμυλιστάτος βίος
 Κατέκλυσε ξύμπασαν αὐτὴν ἀθρόον.

Εἰς τὸ αὐτό.

Νῶε οὐ σὺν τε δάμαρ, καὶ οἰσίαν, ἤδὲ τε νοῦς
 Τῆνδ' ἐπὶ κίστην εἰσόδου, ῥίζα βίου νέου.
 Αὐτὰρ ἐγὼ βροτέην ἀπὸ φύτλην γῆθεν ἀείρω
 Πότμῃ λευγαλέῃ, ὕγρῳ δ' ὑπὸ σῆματι κεύσω.

videas; vel universus orbi utrumque non potest
 capere?

In idem.

Quatuor in universa terra coloni erant, præter
 geminum parentem duo germani fratres ique ma-
 res; quorum hic istum, Abelum Cainus interfecit,
 sanguinem vero demortui inferno clamantem Deus
 inaudivit, et fratricidam percussit.

In Enochi translationem.

Adamus, in innocentie statu creatus, non erat
 interitui obnoxius, sed peccati labe corruptus oblit;
 nosti modum. Enochus non est mortem perpeasus,
 in quam formatus fuerat, sed adhuc vivit; probe
 item prorogata vitæ rationem percipis.

In idem.

Adamus Sethum, hic Enochem progeniit, Eaos
 propro Cainam, qui Malaleem nactus est filium; hic
 Jared in lucem edidit, cui Enochus in stirpem natus
 ab Adamo septimus immortalis vitæ sortem consecu-
 tus est.

In eluvionem aquarum temporibus Noe.

Ipsa quidem Dei primigenia bonitas quæ in terris
 inhabitant omnia, in rerum naturam produxit, mor-
 talium vero flagitiosissima vita rerum universitatem
 de improvise aquis obruit.

In idem.

Tu, Noe, una cum uxore, liberis, et nuribus, qui
 novæ vitæ radix futuri estis, in arcam ingredimini:
 cæterum ego genus hominum e terra mox auferam
 perniciose morte, eosque sub aqueo recondam se-
 pulcro.

Εἰς τὴν μέσση Νῶε, καὶ τὴν ἀναλθειαν Χάμ.
 Σὴμ, Χάμ, Ἰάφεθ τέκνα τῷ Νῶε τρία·
 Τούτων δὲ μὲν Χάμ εὐλόγως κατηράσθη,
 Μὴ συγκαλύψας τοῦ πατρὸς τὴν αἰσχύνην.
 Εὐχὴν δ' Ἰάφεθ ἔμα τῷ Σὴμ λαμβάνει.

Εἰς τὸ αὐτό.

Νῶε πρὸ κλήμ' ἐφότειυσεν ἐρίβωτρο, θλίψε δὲ καρπὸν,
 Καὶ πῖεν ἀρκαλίως ζωρὸν μέθυ, ἐκ δὲ μεθύσθη,
 Γυμνώθη δὲ πέκλοις, καὶ ἀνδρομένη φάνεν αἰδῶ
 Οἰνοπόται, τρομέωμεν· ὁ γὰρ τύκος ἐγγύθει καίται.

Εἰς τὴν πυργοποιίαν.

Ὁ πύργος οὐχὶ πύργος, ἀλλὰ τε ξίων·
 Αὐτοῦ γὰρ ἔρις οὐρανοῦ † σχεδὸν φθάνει·
 Πλὴν βλέφον αὐτῶν, ὡς πεισῶν ἀνετρέπη,
 Τῶν πυργοποιῶν † συγχυθέντων τὴν φράσιν.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἄνδρες, ὑπερφίαλοι κακὰ φρεσὶ μηπίωντο,
 Ἠύργων ἀναστήσειν ἐκ' Ὀλύμπου παίρατα μακρά·
 Τὴν δ' ἄρα μῆην ἐπεξε κακὴν θεός, ἀμφὶ δὲ γλώσσαν
 Σύγχεε τὴν δομέυσαν. Ὁ δ' οὐ τέλος ἔλαθε πύργος.
 Εἰς τὸν Ἄβραμ ἐσερχόμενον ἐκ τῆς γῆς αὐτοῦ.

Ὁ πῖστις Ἄβραμ, πῖστις ἀκραιφνεστάτη!
 Ἐξέλαθε γῆς, ἤκουσε, σῆς, καὶ φύγε † ταχύς.
 Ἐξῆλθεν εὐθύς συλλαθῶν Λῶτ καὶ Σάραν,
 Καὶ γῆν Χαναάν ἔσχεν εἰς κατοικίαν.

Εἰς τὸ αὐτό.

Χαλεάτην γενέθλην πολυπλάνια ἐκφυγεν Ἄβραμ.

In temulentiam Noe et Chami impudentiam.

Sem, Cham, Japhet tres Noe filii erant, quorum C
 merita Chamus imprecationis percussus est, non
 cooperata patris v. roecundia, sed Japhetus una cum
 domo patris appreciationem percipit.

In idem.

Noe primus onustum racemis palmitem setit, et
 protrito siccis meracum hamsit avide, quo inebria-
 tus est, nudatusque pallio virilem aperuit pudorem :
 nos, qui vino utimur, perimmescamus : nam proxime
 jacet bibaculorum exemplar.

In turris aedificationem.

Turris non amplius turris est, sed quid omnino
 stupendum; prope enim ad ipsum usque caelum per-
 vadit. Nihil tamen scius dispice, ut ea cadendo
 prostrata fuerit, confusus eorum linguis, qui turrim
 excitare instituerant.

In idem.

Homines audaculi mala mentibus inferunt consi-
 lia, ad altos usque caeli fines turrim ex-aedificare; sed
 pravum Deus consilium prohibuit, lingua passim
 aedificantium confusa, nec turris ad coronidem
 perlucta est.

In Abrahamæ demigrationem e terra sua.

O uides Abrahamæ sincerissima! qui hanc a Deo
 vocem exaudivit, Egredere de terra tua, et confestim
 fuge: dictum, factum; comprehenso manibus Loto,
 et Sara demigravit, terramque Chanaan in incola-
 tum sortitus est.

Α Ἐκ δ' ἔδη ἀπιστίην δυσαστίων γενετήρων·
 Ἐκ δὲ θεοῦ καλίοντος ἔμ' ἔσκατο σὺν τε δάμαρτι,
 Σὺν θ' υἱανῶν. Ἄταρ μιν ἀγάσσατο καὶ θεός αὐτός.
 Εἰς τὴν διὰ τὸν λιμὸν ἀριεῖν Ἄβραμ εἰς Αἴγυ-
 πτον.

Ὁ; ἐκφυγοί πως † τοῦ λιμοῦ τὴν ἀγχόνην,
 Ἰδίην † ἀδελφὴν, τὴν δρόζυγον λέγει
 Ὁ πατριάρχης, καὶ προδοῖα τὴν Σάραν
 Τοῖ; ἀθέως ἀρχουσι τῶν Αἰγυπτίων.

Εἰς τὸ αὐτό.

Κάλλιπς τήνδε δάμαρτα καλήν Ἄβραμ· οὐ γὰρ εἶμι
 Τήνδε πειρὸς Φαραὼ ὅπ' ἀγκολῆσι διμῆναι.
 Ἥ γὰρ ἐγὼ σ' ἐτάσσαιμι βασιυῶν ἐξ ὀδυνάων,
 Εἰ οἱ ἐκαυθάδεα; παρὶ κοίτον χεῖρας ἰήλῃς.

Β Εἰς τὴν μάχην κοιμῶτων Ἄβραμ καὶ Λῶτ, καὶ
 τὴν τούτων διαίρεσιν.

Ὁ πάντα δευτὴ τῆς φιλαυτίας νότος;!
 Δι' ἦν ὁ Λῶτ παρήκε τὴν ξυναυλίαν
 Τοῦ πατραδελφου, καὶ πρὸς Σιδώμ· τρέχει,
 Ἐξ ὧν φυγῆ πρῆλιτο τὴν σωτηρίαν.

Εἰς τὸ αὐτό.

Δοιῆ; πὰρ κοίμης; δύο κοιμῆναι; ἀντίοι ἔσταν,
 Λῶτ μὲν δε, αὐτὰρ ὁ γ' Ἄβραμ· ἐπὶ προβάτοι; δ'
 [ἐμάχοντα.

Ἐν δ' ἄρα δεσποσύνοισιν αἰκία ὤσαν ὅπ' ὄρηγν,
 Καὶ τ' εἶδα ξυνήμην, ἀπ' ἀλλήλων δ' ἐμέρισαν.

In idem.

Flagitiosissimam Chaldaeorum progeniem evitari
 Abraham, et impiorum parentum perfidiam exco-
 dendo evasit, una cum uxore socetus evocantem
 Deum, et cum fratris filio: quo facto, cum Deus ipse
 demiratus est.

De Abrahamæ profectioe in Aegyptum, ob annonam inopiam.

Quo utcumque famis angustias evitaret propriae
 conjugii sororis nomen attribuit patriarcha Saram-
 que permittit sacrilegis Aegyptiorum proceribus.

In idem.

Hanc Abrahamæ formosam dimittit conjugem, nec
 eum consentaneum est eam tuis sub ulnis amplecti,
 o Pharao; certe enim gravibus te poenis afficiam, si
 audaces in eam manus inter dormiendum injeceris.

In contentionem pastorum Loti, et Abrahamæ, et eorum alterius ab altero separationem.

O gravis omnino amoris proprii morbus, per quem
 Loto dimisso contubernio patris Abrahamæ, Sodomam
 currendo se recipit, unde nisi fuga redimere salu-
 tem non queat.

In idem.

Duobus pro gregibus duo inter se pastores alter-
 cabantur, ovium causa pugnautes, hic Loti pastor,
 alter Abrahamæ; inter heros quidem indecentem con-
 citarunt iram, quos et in rixam adductos, ab invi-
 cem diviscrunt.

Εἰς τὴν νίκην, ἣν ἐνίκησεν Ἀβραὰμ ἐκ Χολοδο-
γομῶρ, δεῖ καὶ ὑποστρέφων εὐλογεῖται ὑπὸ
Μελχισεδέκ.

Ὡς εὐλογητὸς Ἀβραὰμ τῷ Κυρίῳ,
Σαλῆμ βασιλεὺς, ἱερεὺς Θεοῦ λέγει,
Καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς εἰκονίζου θυσίαν,
Ἄσπον μὲτ' οἴνου τῷ πατριάρχῃ φέρων.

Εἰς τὸ αὐτό.

Πιστὸν τριηκοσίοισι καὶ ὅκτω καὶ δέκα μούνοις
Ἔθνεα Ἀβραμ ἔλεσεν ἄλλοφύλων βασιλῆων,
Ἐκ δ' ἄρα Λὼτ ἐδάτισεν ἐλώσιμον ἐγγεῖ ἐχθρῶν,
Σκύλα δὲ πάντ' ἀπένευε † καλλίλογα τοῖς Σοδομί-
[ταις.

Εἰς Ἀβραὰμ τὸν τριάνθρα ξενοῖοντα.

Ὡ δρυὶς ἀρίστη, δρυὶς δρυῶν μακαριότη, ἢ
Ὡς ὑπερήθης καὶ κίθρων, καὶ λιθάνων.
Θεὸς γὰρ ἐν σοὶ, καὶ τίς ἀντάροτό σοις
Ὅμως Ἀβραὰμ, οὐκ ἄρα δρυὶς ἢ χάρις.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ταῦτά σοι, Ἀβράμ, ἐπαθλα φιλαγάθοιο μενοινῆς,
Οὐρανὸς, ἢ δρυὶς ἔγεντο, καὶ ἡ Τριάς ἤλυθ' ἐπ' αὐτήν,
Καὶ φάγεν, ἐν δ' ἐστὶ κρυπτικῆς τάδε οἰκονομικῆς,
Καὶ πόρην ἐξ ἀτόκοις τόκων μήτηρ τὸν Ἰσαάκ.

Εἰς Σοδομίτας ζητοῦντας τοὺς ἀγγέλους τοῦς
ἐσελθόντας πρὸς Λὼτ ἐπὶ οὐρουσίαν.

Ἔθνος μαρὸν, ἔθνος ἀρβροφθόρον,
Νῦν καὶ κατ' αὐτῶν ἐξεμάνης ἀγγέλων;
Θάρρει· πρὶν ἢ γὰρ ἀγγελοφθόρον γένῃ,

*In victoriam, quam reportavit Abraham, de Chodor-
lahomor unde reversus, fausta precatione imper-
titur a Melchisedeco.*

Quam Deo gratus est, et acceptus Abraham, Salem
rex, Dei sacerdos pronuntiat, qui et nostrum præfi-
gurat Christianorum sacrificium, panem cum vino
patriarchæ offerens.

In idem.

Cum solis trecentis et duodeviginti servis exter-
norum regum multitudinem pessumdedisset Abraham;
et Lothum exemit hostilibus armis abductum, ex-
uivis omnibus, quas a Sodomitis repetierat, aspor-
tatis.

In Abraham tres viros hospitio excipientem.

O quercus optima, quercus quercum felicissima,
quam alte sublata es, et supra cedros, et supra
montes Libani; Deus enim in te residet. Quænam
vero arbor tibi opponi queat? Non tamen quercus,
sed Abrahæ gratia Deus in quercum venit.

In idem.

Isthæc tibi mentis optimæ præmia sunt, Abraham,
tua gratia querens cælum facta est, et Trinitas in
eam venit, et subinde epulata est (quæ sunt divinæ
incarnationis arcana) et ex sterili utero Isaacum
tibi filium præbuit.

*De Sodomitis ad congressum quærentibus angelos, qui
ad Lotum divertierant.*

Gens flagitiosa, quæ ne maribus quidem abstines,
etiamne nunc et contra ipsos angelos perfuris? Con-
fide, Sodes; priusquam enim angelis vim inferas,

Α Πυρὶ φθάρθη, καὶ κακὸν κακῶς θάνης.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἄνδρες αὐθάδεις, τί κακὰ φρεσὶ μητριάσαθε;
Τούτ' ἀνδρας καλέοντες † θηλυτερῶν ποτὶ κῆτον;
Δοιὰ μοι ἔνδον ἑασσιν ἐπ' ἀνδράσιν ἄζυγα τέκνα,
Τοῖσδ' ἐποαρίζοιτε, νόθην δ' ἀπόθοισθ' † δαριστύν.

Εἰς τὸν ἐμπρησμόν Σοδόμων.

Ἐκφυγε, Λὼτ, ἐκφυγε τὴν γῆν Σωδόμων,
Μὴ τοῖς κληροῖς συμφλεγγῆς, καὶ συνθάνης,
Σηγῶρ δρυὶ † πρόσβαινε, καὶ σώζου μόνος,
Μηδὲ στραφῆς ὀπισθε, μὴ παγῆς λίθος.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἰτεδὲ αἰθαλάει; πυροειδίων ἐκ νεφελῶν
Αἰθερόθεν † προτέπεσσε, καὶ ἄφρονα † φλέξι Γο-
[μάρρην.

B Ἐκ δὲ τε † γῆν Σοδόμων κακοεργεῖα Λὼτ φύγενος·
Ὅλος ὁ γὰρ δικαίος ἀνὰ πτόλιν ἔπλετ' ἀλιτρήν.
Εἰς Λὼτ μεθύσαρτα, καὶ μιγέντου ταῖς θυγατρῶ-
σιν.

Τί δ' οὐκ ἂν ἐχρήσατο ταῖς ἀλλοτρίαις,
Ὅ ταῖς ἑαυτοῦ συμφθαρεῖς θυγατρῶσιν;
Ὅρθῶς λέγεις, πλὴν ἀγνοεῖς τὴν αἰτίαν·
Οἴνου γὰρ, οὐ Λὼτ ἐστὶν ἡ παροινία.

Εἰς τὸ αὐτό.

Πάππον ομοῦ καὶ φέτυν τίς ποτ' εἶδες τὸν αὐτὸν,
Θυγατῆρ', ἠδέ τ' ἀκοιτιν, ἀδελφεῶν, ἠδὲ τε παῖδας;
Νῦν ἄγε, Λὼτ, ἰδέτω, θυγατρῶσιν ἦσι μιγέντος,
Οἶνε κακῶν ἀρχηγῆ, μέθης πάτερ †, ἐββ' ἀπ' ἐμεῖο.

C ignis vastitatem perferes, et mala mæc interibis.

In idem.

Viri præfracti et audaces, quorsum mala me-
tibus agitatis consilia, his viris ad usum muliebreni
fœlissime vocatis? Duxæ mihi sunt domi filix nondum
virorum conjugio astrictæ, has abducite potius,
illegitimam exuentes consuetudinem.

In Sodomorum deflagrationem.

Effuge, Lot, declina terram Sodomorum, ne cum
sceleratis una conflagres, et cum illis intereas; con-
scende montem Segor, ubi solus salvus esto, nequo
retrospectes, ne in lapidem coalescas.

In idem.

D Fuliginosus imber, igneis e nubibus ab æthere
decidens, insanam combussit Gomorrhani, solus
autem Lot terram Sodomorum maleficam evasis,
hic quippe solus justus erat in civitate injusta.

*In Lotum largiore vino usum, et cum filiabus incesta
sūdaturum libidine.*

Quomodo non abusus esset alienis, qui ne suis
quidem filiabus abstinuit? Apposite loqueris: ex-
terum turpissimi facti causam ignoras, vini quippe
non Loti petulantia est.

In idem.

Avum simul, et genitorem quis unquam eundem
vidit, filiam et uxorem, fratrem et filium? Age-
dum Loto, cum filiabus suis congresso, nunc videat
vinum malorum auctor, temulentix parens, a me
facessere.

Εἰς τὸ περιτρίβειν Ἀβραάμ, δεε τὸν υἱὸν θυσιάζειν ἐκελύθη ὁπὸ Θεοῦ.

Δυσὲν ἀγάπειν Ἀβραάμ σχαθελὸς μέσον,
τῆς μὲν φυσικῆς, τῆς δ' ὑπὲρ πάσαν φύσιν,
τῆς φυσικῆς προσέθηκε τὴν ὑπὲρ φύσιν,
Ὁρᾷ τὸν υἱὸν, τὴν μάχαιραν, τὰ ξύλα.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἄνοστραφε τῆνδε μάχαιραν. Ἀβράμ γέρον, ὃ γὰρ ἴσικα
Παιδοφόνῳ παιδάμθ Θεὸν ἰλάσασθαι ἀνακτα·

μυθὸς δ' ἄγχι πάρεστι φυτῷ Σαθεκ ἀμφιπεδηθεῖ,
Γόνδι λαβὼν κατέδυσον, ἀτὰρ φίλου υἱοῦ ἀπίσχυ.

Εἰς τὴν νύμφευσιν Ῥεβέκκας, ἣ ἐνυμφεύθη τῷ Ἰσαὰκ ὁπὸ τοῦ δουλοῦ Ἀβραάμ.

Δί, μοι πικρὸν, δέσποινά, διψῶντι ξένῳ·
καὶ ταῖς καμῆλας ἐγκωῶ τὴν ὕδριαν·
Χείροι, ἢ ἐγὼ δὲ νυμφαγωγῆσαι σε
τῷ κυρίῳ μου· ταῦτα δ' εἰς ἔδον δέχου.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ξεῖνε, τίς οὗτος ἀνὴρ ὄμφ' ἤμεις ἰθὺ βαδίζει;
Ὅμμα δὲ οἱ γοργόν, τὰς δ' ὕσεται ἄντα καμῆλους.
Ὅστος ἐκείνος, ἔκαστα, τὰς πόσις. Ὅστος ἐκείνος;
Εἶμι καλυψαμένη δ' αἰδώς μ' ἔχει εἰσορῶσαν.

Εἰς τὴν κλάνην Ἰσαὰκ, ἣν ἐκλαυθήθη ἐπὶ τῇ εὐλογίᾳ τῶν υἱῶν.

Ὡς δυστυχῆς ἢ θήρα τῆς κυνηγίας,
Ὡς εὐτυχῆς ἢ θήρα τῆς ἰεὺ πλαστίας,
Δι' ἦν τὸν Ἰσαὰκ Ἰακώβ προλαμβάνων,

In Abraham divinitus tentatum, cum filium sacrificare a Deo jussus est.

In medio duorum amorum detentus Abraham, altero quidem a natura insito, altero naturam excedente, naturali praetunt eum, qui naturam excedit: occum vides filium, ensem, ligna, hujus amoris argumenta.

In idem.

Retro convertite gladium, senex Abraham, nec enim par est manu puericida Deum regem placare: hic agnus, inter virgulta Sabec, proxime alligatus est, hunc arreptum immola, caeterum ab occidendo filio charissimo abstinere.

In desponsationem Rebeckæ, quæ Isaac sibi collocata est, procurante Abrahami servo.

Da mihi potum, hera, sitienti hospiti. Non tantum tibi, sed et camelis tuis infundam situlam. De bono tuo opere gaude, nam te sponsam ad sponsum deducam dominum meum: hæc interim in sponsalia accipere.

In idem.

O hospes, quis ille vir ad nos recta graditur? Oculis ei vivit est, has ad regione camelos inuenitur: ille ipse, domina, tuus maritus est. Illene ipse? Ibo igitur velo cooperta, eum intuitu pudore suffundor.

In errorem Isaac, quo deceptus est, tum cum bene filiis diceret.

Quam infelix venationis captus, quæ sit per canes, quam felix venatio, quæ opportune fugitur; per hanc enim stictitiam Isaacum patrem occupans Jacob, ejus benedictionem præripit.

A Τὴν εὐλογίαν Ἰσαὰκ προλαμβάνει.

Εἰς τὸ αὐτό:

Ἀμβλυτέρησι κόρησι κλαπταῖς ἢ ἐνὶ γῆρας οὐδὲν Ἰσαὰκ εὐλογίην τέκνῳ πάρε λοιδορογενέθλιον,
Πρωτότοκος δ' ἀφάμαρτος, βαρὺς δὲ μιν ἔκετο θυμὸς·
Ὡς γὰρ ταῦτα τέλεισε Θεὸς περιτρίβων τε Ῥεβέκκα.

Εἰς ἣν εἶδε κλιμακα ὁ Ἰακώβ.

Τίς ἢ κλιμαξ σὺ, καὶ τίς ἐσθῆριξί σε;
Πόσοις δὲ βαθμοῖς, καὶ πόσου μέχρι φθάνεις;
Τίνας δ' ἀνεῖσι, καὶ τίνας κάτεισι σε;
Τὸ μωσαϊκὸν ταῦτ' ἴρῳτα βιβλίον.

Εἰς τὸ αὐτό.

Κλιμακα αἰθερίην ποτὶ δέρκετο δίος Ἰακώβ
Ἦς Θεὸς ἀμφὶ κόρυμβα καθίζετο, καὶ νόες αὐτὴν·
Οἱ μὲν ἀντιτροχόντο, κατατροχόντων δὲ τ' ἄλλοι,
Ἄρα μετεσοσμέντης τάδε σύμβολα οικονομίης.
Εἰς τὴν μισθαρίαν Ἰακώβ, ἣν ἐσούρησε τῷ Λάβαν διὰ τὰς δύο αὐτοῦ θυγατέρας.

Ποιμὴν ἀδελφῆ, σὸν τὴ ποίμινον τότε;
Ἄλλου τὸ χρῆμα. Χρῆμα; Τίς δ' οὗτος; Λάβαν.
Νέμετις δὲ μισθοῦ; Ναι. Τίνας; Κορῶν δύο.
Ζηλῶ σε, ποιμῆν, τῆσδε τῆς μισθαρίας.

Εἰς τὸ αὐτό.

Χείματι χρυστάλειοντι, θέρευσ δὲ τε καύματι λάβρω,
τῷ μὲν πύσσει, Ἰακώβ, τῷ δὲ θέρευ ἀνὰ κλιμῆν·
Σπεῦθε δυσὶν καμάτοισιν, ἔχεις δύο κρίσσον ἄποινα,
Δεῖλαν καὶ Ῥαχίηλ παῖδας Λάβαν, εἶδος ἀρίστιας.

In idem.

Hebetioribus oculorum pupillis allucinatus, in senectutis limine Isaac minorem natu filium benedictione impertivit, qua major natu excidit; quem propterea gravis incessit ira: sic per providam Rebeccam Deus fieri d. siniverat.

In scalam, quam vidit Jacob.

Quænam tu scala? quis te firmavit? quot vero gradibus constas, aut quousque portingis? quinam per te ascendunt, et descendunt? Hæc scire si voles, a Mosis libro percontare.

In idem.

Scalam ætheream vidit aliquando divinus Jacob, cujus in cacumine Deus sedebat, eamque mentes æthereæ aliæ quidem sursum percurrerant, aliæ deorsum, equidem futuræ sunt Incarnationis hæc indicia.

In operam quam locavit Jacob, et quam Labano duas ob ejus filias navavit.

Pastor frater, tuumve hoc ovile? ad alium spectat: spectat? quis ille? Laban: pascisne mercede? oppido: die quamam? duarum puellarum gratia: felicem te duco, pastor, ob eam, quam præstas, operam.

In idem.

Glacialis hyemis tempore, et æstatis ardore vehementi, illo quidem congelare, Jacob, hoc in pascendis gregibus æstua: hoc perge duplici labore, geminum babes, et insigne opere pretium, Leiam, et Rachilem filias Labani forma præstabiles.

Εἰς Συχὲμ τὸν μίγντα Δίνῃ τῇ θυγατρὶ Ἰακώβ, Α
καὶ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτῆς ἀποκτωθέντα

Ἐφθαιρε Συχὲμ ἀλόφυλος τὴν Δίναν,
καὶ τοὺς ἀδελφοὺς τῆς φθαρῆς ἐφθάρη·
Ἄλλην φθορὰν ἐφθαιρεν, ἄλλην ἐφθάρη,
Ἐφθαιρε μίγνι, καὶ ζουνοθεὶς ἐφθάρη.

Εἰς τὸ αὐτό.

Κουριδὴς λεχέων Δίνης ἐπιθήσατο Συχὲμ
Κάμμορος, οὐδ' ἐνόησεν ὁ οὐ κακὸν ἔρχεται ἄλλο,
Οὐδ' ὅτι μιν κτενέουσιν ἀδελφοὶ, ἀσχεῖ κούρης
θυμὸν ἀεξήσαντας· ἀτὴρ γάμου οἶτον ὄνατο.

Εἰς τὸ ἐντίκτιον Ἰωσήφ.

Τί ἔρξῃ, Ἰωσήφ; τοὺς ὄνειρους σου λέγεις;
Οὐ τῶν ἀδελφῶν εὐλαθεῖς τὸν φθόνον,
Μὴ που μανίντας οὐ καλῶς δράσῃσι σε.
Θεῶ κέκοιθα, καὶ πεποθῆτώ; λέγω.

Εἰς τὸ αὐτό.

Φάσμασιν ἐνυχιόισι προσιδίτο δῖος Ἰωσήφ,
Ἄσσα μετεσομμένοισιν ἐν ἡμασιν ἔλλαβε τέρμα·
Ἐνέχευε δράματ' ἔσαν ἡ κύνοντα δράμα Ἰωσήφ,
Κεῖνον ἔρρ' ἐνδεκ' ἔρη κασιγνήτους εἶναι κυνεύντας.

Εἰς τὴν πρῶτην Ἰωσήφ.

Ἄδελφότης ἔσπλαγγνος, ἀγρία φύσις,
Ῥίπτεις Ἰωσήφ εἰς τὸ τοῦ λάκκου ἀπῶμα.
Ἔστω, ἡ τὸ συγγεῖς μὲν οὐκ ἐθαλιέ σε,
Ἄν γοῦν τὴ κάλλο; οὐκ ἐμαλθάμισέ σε;
Εἰς τὸ αὐτό.

Αἰτοκασιγνήτοισι βόθρῳ ἐπεβάλλετ' Ἰωσήφ,

*In Sichem cum Dina Jacobi filia congressum, et ab
ejus fratribus contrucidatum.*

Sichem alienigena Dinam compressit, et a Dinæ
fratribus oppressus est; aliud malum intulit, aliud
pertulit, cum Dina congressus intulit, interfectus
pertulit.

In idem.

Puellæ Dinæ thalamum conscendit Sichem infor-
tunatus, neque perpendit quod sibi malum impen-
deret, neque se occisum iri a fratribus, ob vitium
puellæ illatum, aucta vehementer indignatione (quam
e nuptiis pernicie arcessit).

In somnium Joseph.

Quid rei est, o Joseph? somnia tua enarras, neu-
tquam fratrum invidiam veritus, nec ubi forte
ferocientes male te multent. Dei fretus oraculo,
narro confidenter.

In idem.

Per visa nocturna divinus præviderat Joseph,
quæcumque futuris diebus opere completa sunt.
Undecim manipuli erant Josephi manipulum ado-
rantes, quo internoscas eum ab undecim fratribus
adoratum iri.

In venditionem Joseph.

O fraternitas immisericors, o effera indoles, in
cisternæ os Josephum projecis: esto, proximitas
sanguinis te non delinierit, an saltem emollire te
formæ præcellentia non potuit?

In idem.

Ab ipsis fratribus in foveam conjectus est Joseph,

*Ἐκ δ' ἄγρε· αὐτὰ βόθροισι, Ἄγαρ δὲ μιν ἔλαβον υἱας,
Αἰγύπτῳ δ' ἀπέθετο, πατρὸς δ' ἀκάμαρσαν ἔδο·
Αὐτὰρ ἐ πένθος ἔλαστον ἐνὶ φρεσὶν ἔκετο τοῦδε.
Εἰς Ἰούδαρ μισθόμενον θάμαρ τῇ νόμφῃ αὐτοῦ,
ὅς ἦς ἐγέννησεν Φαρές καὶ Ζαρὰ.*

Τί ἔρξῃ, Ἰούδα; συγγενοῦς ψαύεις λίχους;
καὶ γίνεται σοι δάμαρ ἢ νόμφη θάμαρ;
Ἢ καὶ τὸν υἱὸν οὐ παρῆγες τὴν τρίτον.
Ἢ πορνικὴ πρόσπλασις ἠπάτησέ με.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἢ θάμαρ ἐμφιθέτοισι κατὰ χρέα βέβατο κόσμοις,
Ἦστο δ' ἐνὶ τριόδῳ, καὶ Ἰούδας ἀντα βαβίλων·
Ἦ; ἴδεν, ὡς ἐμάνη, ἀνὰ δὲ ξυνὴ δέμνια κλίνθη.
Ἢ δ', ὕποκυσσαμένη, διδυματόκος ἔγρετ' ἐκείθεν.

*Εἰς τὸν ἔρον τῆς Αἰγυπτίας, ὅν ἠράσθη τοῦ
Ἰωσήφ.*

Σὺ γὰρ μέμνηας, οὐκ ἔρξῃ, Αἰγυπτία·
οὐ γὰρ ἀν' ἐτελης φυλακίζεον τὸν φίλον.
Ἢ προσδοκῆς ἐντεῦθεν αὐτὸν ἐλύσαι;
οὐχ ἐλύσεις, γίνωσκε, κἀν χεῖρῳ δράσης.

Εἰς τὸ αὐτό.

Σώφρονα κοῦρον ἄνασσα βιάσκατο, σὺν δ' ἀνὰ κοίτην
βήμεναι ἐν φιλότῃ. Ὁ δ' οὐ θέλων, Ἢ δὲ χιτῶνος
δραξαμένη ἔλασκειν, ἔρος δὲ οἱ ἐπλεγε γυῖα·
λοίσθον, ἡ δὲ μιν βίησκατο, ἀφαίς δ' ἀπέρουσε χιτῶνα.

Εἰς τὴν σιτοδοσίαν Ἰωσήφ.

Ἦ; μαχαρίζω τῶν ὄνειρων τὰς κρίσεις,
Ἄν ἐκ πενήτων καὶ πεφυλακισμένων

*unde rursus eductum, eumque arreptum Agaritis in
Ægyptium abducentum vendiderunt, ejus orbatō pat-
tre, quem intolerabilis ex puero luctus invasit.*

*In Judam Thamar nurui suæ vim inferentem, ex
qua Phares et Zaram suscepti.*

Quid agis, Juda? consanguineam lectum contingis?
dum Thamar nurus tua. sit tibi in uxorem, cui ter-
tium quem ei adpromiseras filium non permisisti:
commentitius meretricis habitus me decipit.

In idem.

Mundo muliebri quasi obruta corpori circumpo-
sito Thamar sessabat in trivio, Juda ex adverso
incedente; ut vidit, deperit statim, inque communi
lecto decubuit, unde prægrans, geminos sabulo
fetus enixa surrexit.

In amorem Ægyptiæ, quo Josephum deperibat.

Tu vero in furorem potius quam in amorem cor-
riperis, o Ægyptia, nec enim, quem amas, in er-
gastulum pertrahi sustinueris: an cum opperiris
in tui amorem inde illicere? Non pertrahes, quanvis
in eum pejora coamminisaris.

In idem.

Hera continentem juvenem violenter adigeat, ut
lectum amoris causa conscenderet, cujus nolentis
illa tunicam prehensam trahebat, ejus artubus
amore succensens: quod extremum erat, ut eam re-
puliit, et abjecta toga aufugit.

In frumentariam Josephi distributionem.

O quam felicem somniorum conjectationem præ-
dico, siquidem ex pauperibus, et in carcerem impa-

Δύναιτο ποιεῖν τοὺς κριτὰς ἐλευθέρους,
Καὶ κυριάρχας γῆς ὅλης Αἰγυπτίων

Εἰς τὸ αὐτό.

Σιτοδότῃ; Αἰγύπτου ὁ δέσμιος ἐκλετ' Ἰωσήφ·
Οἱ δὲ εἰ δούλων ἴδοντο ἀδελφοί, ἦντε δούλοι
Ἄρει κυνεῖς· ὁ δ' ἄγρια ποτὶ φρεσὶ μήχρα βῆπει,
Αὐτοκασιγῆτοι Βενιαμὶν ἔξοχ' ἱράων.

*Εἰς Ἰωσήφ δακρύνοντα ἐπὶ τῷ ἀναγνωρισμῷ
τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ.*

Φιλόξενον δάκρυον, Ἰωσήφ, χεῖς;
Οὐκ, ἀλλὰ φιλόδελφον ἐγκῶν δάκρυ.
Ἦ γάρ, Ἰωσήφ, οἱ παρόντες εὐ ξῖνοι;
Οὐκ, ἀλλ' ἀδελφοί· γνησίως οὖν δακρύνεις.

Εἰς τὸ αὐτό.

Συγγενὲς αἶμ' ἀπέδοντο ὁμαίμονες ἀλλοδαποὶ,
Συγγενὲς αἶμ' ἀπέδοντο, γένη σφίσι δ' οὐ τι μεμήλει·
Ἄλλοδαπῇ δ' ἐσάσασε νόθη νόθον ἀνέρα γαλα,
Αὐτὰρ ὁ τοῖς προθέσταισι τέθρον ἐπὶ δάκρυον εἶδει.

*Εἰς Ἰακώβ ἀρχόμενον ἐν Αἰγύπτῳ καὶ θρηνοῦντα
ἐπὶ τῷ ἀναγνωρισμῷ Ἰωσήφ.*

Ἐδάκρυες χθὲς, Ἰακώβ, τὸν υἱέα
Δοκῶν θανεῖν· ἐνδίκων ἦν τὸ δακρύνειν.
Νῦν ζῆ· εἰ λοιπὸν δακρύνεις, γαλῶν ἔδον;
Τὸ τῆς χαρᾶς δάκρυον ἄρει δακρύνει.

Εἰς τὸ αὐτό.

Δεῦρο, φίλη κεφαλῇ, πατρὸς αὐχένι ἀμφοπεσοῦσα,
Δὸς καὶ ἐμῷ καρῆατ' ἐπ' αὐχένι σῶ τάδε βέξιν.
Δεῦρο, πάτερ, ποτὶ δῶ, καὶ ἀμπεσον, οὐδ' ἔτι σε χρῆ
Δάκρυ κατεϊδόμεν, ὡς τοι ἐγὼ ζωοῖσι μέτειμι.

et in universæ terræ Ægypti dominium traducere.

In idem.

Frumenti distributor apud Ægyptum vincitus erat
Joseph, quem qui in servum tradiderant fratres, ceu
famuli jam nunc reverenter colunt, in quos iste du-
riuscula mente struit consilia, ipsius Benjaminī fra-
tris desiderio vehementer incensus.

De Josepho, recognitis fratribus, in lacrymas effuso.

An hospitium amore lacrymas effundis, o Joseph?
Miserum gentium, sed amore fratrum lacrymor.
Annon qui adsunt isti peregrini sunt? Neutiquam,
sed fratres mei. Non abs re igitur lacrymaris.

In idem.

Cognatum sanguinem vendiderunt fratres alieni-
genis, quibus generis cognatio parum curæ fuit:
extranea, et non natalis terra non natalem virum
servavit, qui tamen proditorum gratia in teneris
solviuit lacrymas.

*De Jacobo demigrante in Ægyptum, et ad Josephi
recognitionem lacrymante.*

Non ita pridem filium desiebas, o Jacob, cum ratus
oblitte, æquum erat lacrymari: nunc vivit, quid
præterea lacrymaris, cum ridere oporteat? At ego,
inquiet, jam gaudii lacrymas emitto.

In idem.

Adesdum, charissimum filii caput, in paternis de-
cumbe cervicibus; da et meo capiti tuis idem præ-
stare cervicibus. Domum introgredece, pater, ac-

Α Εἰς Ἰακώβ, εὐλογοῦντα τοὺς β' υἱοὺς Ἰωσήφ,
τῇ ἐναλλάξ τῶν χειρῶν αὐτοῦ θέσει πρὸς
αὐτοῦς.

Οὕτως, Ἰακώβ, εὐλογεῖς τοὺς ἐγγόνους,
Δεικνὺς τὸν Ἐφραὶμ τοῦ Μανασῆ βελτίω;
Ὡς ἠύλογηθης Ἰσαὰκ τῷ πατρὶ σου,
Τὸν πρῶτον αὐτάδελφον Ἠσαῦ πετρισίας,

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἐφραὶμ καὶ Μανασῆς δύο ἤστην παῖδες Ἰωσήφ,
Λοιθοῦς Ἐφραὶμ, Μανασῆς δὲ πρωτότοκος· μετὰ δὲ
[σφι

Χεῖρες ἴσαν πάνποιο ἐπ' ἀδελφῆσι κάρησι·
Δεξιτερῆν δ' ἄρ' Ἐφραὶμ λάχ'· ὁ γὰρ τύπος ἐκλετο
[πιστῶν.

*Εἰς τὸν θάνατον Ἰακώβ, καὶ τὸν ἀνακομισμὸν
τοῦ σώματος αὐτοῦ πρὸς τὴν Χαναὰν*

Θνήσκεις, Ἰακώβ, ἐν τόποις Αἰγυπτίων,
Ἄλλ' ἢ Χαναὰν αὐθις ἀπεληφί σε.
Ὅ γάρ Ἰωσήφ, τερματιῶν σου λόγον,
Συνενταφιάζει σε τοῖς σοῖς πατράσιν.

Εἰς τὸ αὐτό.

Τίς ποθ' ὁ κλαυθμὸς ἄνωθεν ἐπ' ἡέρα ὄρνυτ' αἰκίης;
Τόνδε νέκυν κλαλοῦσι περισταθὸν υἱέας ἐσθλοί.
Τίς δ' ὁ νέκυς; Ἰακώβ. Ποῖ δ', ἢ κίθην ἴσταθ' ὀδεύει;
Αἰγυπτῶν προλιπῶν, Χαναανίτιν γαίαν ἱκάνει.

ΕΞΟΔΟΣ.

*Εἰς τὴν ἐν τῷ πηλῷ καὶ τῇ κλινοβαίᾳ ταλαινω-
ρίαν τῶν Ἑβραίων.*

Τῷ χθὲς Φαραὼ τῷ φιλοσαηλίτῃ

C enim; non amplius te attinet lacrymas profundere,
me adhuc in vivis agente.

*In Jacob bene duobus Josephi liberis dicentem positus
in eos decussatim manibus,*

Sic, o Jacob, bene duobus filiis apprecaris, Ephrai-
mum Manasse præstabiliorem arguens, quemadmo-
dum faustam patris Isaaci precationem sortitus es,
primogenito fratre tuo Esau supplantato.

In idem.

Josepho duo erant filii, Manasses et Ephraim, hic
ultimo, Manasses primogenitus, quos inter manus
avi fraternis incumbabant capitibus; sed dextera
donatus est Ephraim, qui fidelium typus fuit.

D *In obitum Jacob, et ejus translationem corporis in
Chanaan.*

Apud Ægyptios e vita demigras, o Jacob, sed
terra Chanaan iterato te excepit; Josephus enim,
ea quæ præcipis, ad metam perducturus te tuis cum
patribus sepelit.

In idem.

Quis in æra sursum immanis erumpit status?
Demortuum patrem circumstantes desent optimi fi-
lii; Quis mortuus? Jacob. Quo et unde proficisci
pergit? Ægypto relicta, in terram Chanaanidem se
confert.

EXODUS.

De Hebræorum in operibus luti et lateris afflictione.
Ei, qui nuper in Israelitas propensissimus erat,

'Ο νῦν Φαραὼ τὴν ἐναντίαν τρέχει·
'Ο μὲν τὸ πᾶν σέσωκ' Ἑβραίων γένος·
'Ο δ' αὐτὸ μᾶλλον ἐξολοθρεύειν θέλει.

Εἰς τὸ αὐτό.

'Εργοπόνοι παλάμαι Ἰουδαίων πολυμόχθων,
Νῦν μὲν ἐπὶ κλίθους καὶ ἐνὶ πηλοῖσι ποιεῖσθε,
'Υστερον αὖτ' ὀλίγον μετὰ κύμβαλα παίζετε νίκης,
'Οτι' Ἐρυθρὰν περὶώντες ἀτάσθαλον ἀγχετ' ἀνακτα.

*Εἰς τὸ πρόσταγμα Φαραὼ τὸ καλεῖσθαι ταῖς μαλαῖς,
τεχθέντων πρῶτα Ἑβραίων, φωνεῖν μὲν τὰ
ἄρβυρα, ζωογονεῖν δὲ τὰ θηλυκά.*

Θεὸς τὸν Ἄβραμ εὐλογεῖ, καὶ κληθῆναι·
Σὺ δ' ὡς Φαραὼ κτηνῶν, καὶ σμικρῶν,
Ταῖς ὀμφαλιτόμοις; δὲ τιθήναις λέγεις
Πᾶν ἀρσενικὸν θανατοῦν. Κακῶ; λέγεις.

Εἰς τὸ αὐτό.

Παιδοφόρους Φαραὼ Μωσῆς χέρας ἐκφυγεν οἶος,
Οἶος ἀπὸ βρεφῶν· ἢ μὴν τύπος ἐπλετο Χριστοῦ,
'Ὅς καλᾶμην προφύγησι βρεφωλιθόροιο ἀνακτος,
'Ἦνίκα σὺν βρεφέεσι Παλαιάτος ἐν χθονὶ βαῖνοι.

*Εἰς τὴν γέννησιν Μωσέως, καὶ ὅπως ριφέντα
αὐτὸν ἐν τῷ ποταμῷ μετὰ θήσης εἶδεν ἡ θυγά-
τηρ Φαραὼ, καὶ περιεποιήσαστο.*

'Ορῶ;· εἰκίνο;· τὴν θήσιν; Ναὶ τὴν θήσιν
'Ορῶ, τὰ δ' ἐνδὸν οὐχ ὀρῶ. Κρύπτει βρέφος,
'Ο ναυαγεῖ μὲν ἄρτι τὴν σωτηρίαν,
Μίχρην δ' ὅσον θάλασσαν ἐν ῥάβδῳ σχίσαι.

Pharaoni, qui nunc imperat Pharao contrariam de-
currit viam, ille universam Hebraeorum gentem **C**
servavit, hic tanto magis a stirpe delere satagit.

In idem.

O miserrimorum Judaeorum manus labori inten-
tissimæ, nunc quidem in luto, et lateribus insuda-
tis, sed paulo post ad cymbalorum modos victoriam
occinetis, tum cum inter Erythraei transitum impium
regem aquis praefocabitis.

*In Pharaonis edictum, quo jubet ab obstetricibus,
cum primum nascerentur Hebraei, masculis inter-
fecit, vias produci feminas.*

Deus Abrahamum gratiarum donis cumulat, ac
fecundat: tu contra, Pharao, imminuis, et occidis;
utique cum obstetricantibus praescribas nutricibus
omnes necare masculos; nefarie praecipis.

In idem.

Puericidas Pharaonis manus solus evitavit Moses
ex infantibus; quo certe figura Christi fuit, qui
regis infanticidæ manus effugit, cum, infantum in
morem, Antiquissimus dierum terras ingressus est.

*De natali Mosis, et qui in fucella scirpea in flumen
projectum, conspicata Pharaonis filia in suum
adoptavit.*

Heus tu hanc arculam intueris? Maxime, inquam
intueor, sed, quæ latent infra, non video. Abscon-
ditum vehit infantem, qui jam vitæ naufragium pa-
tiitur, sed paucos intra dies elata virga mare di-
rimet.

A

Εἰς τὸ αὐτό.

Δεῦρο φάτε, πρόπολοι, τί τῶδ' ὀφθαλμοῖσιν ὀρῶμαι;
Πλαζομένην βεῖθροισι θήσιν λάξεσθε ἔθεραι.
Ααζόμεθ'. "Ἐν γέ τ' ἢ ἀραρεῖ;" ἀφένος ῥά οἱ εἰλομεν
εἶναι.

Νηπίαχος τῶδ', ἀνασσε. Ἄτάρ γι μοι υἱὸς ἔσειται.

*Εἰς Μωσῆν κτείναντα τὸν Αἰγύπτιον, καὶ ἐν τῇ,
ἀμυφ κρύπτοντα.*

Μωσῆς Ἄβραμ σπέρμα, πλὴν οὐκ ἐκ λίθων,
'Ἄλλ' ἐκ ποταμῶν, καὶ κραταῖς ὡς λίθος.
Θέλεις ἰδεῖσθαι τὸ κράτος τοῦ Μωσέως;
Ἠλέψον τὸν Αἰγύπτιον ἐν τῇ ψαμμάθῳ.

Εἰς τὸ αὐτό.

"Ἄνδρα δύο μέρνασθον· ὁ μὲν γόνος ἔπλετ' Ἰακώβ,
Τὸν δ' Αἰγύπτως ἔφουσε, κορύσαστο δ' ἄγριος Ἄρης.
Τούς δ' ὡς σὺν ἐνόησεν ἀγαλυτοῦς αὐτίκα Μωσῆς,
Λευρῆ ὕδρ ψαμμάθῳ τὸν ἐναντίον ἐθετο κακτάς.

B

Εἰς τὴν ὀφθειῶσαν ἐν Σινᾷ βάτον.

Πῦρ ἐν βάτῳ, καὶ θαῦμα ταύτην οὐ φλέγει.
Οὐ πῦρ τὸ πῦρ; βάτος ἐστὶν ἢ βάτος;
Καὶ πῦρ τὸ πῦρ, καὶ βάτος ἐστὶν ἢ βάτος·
'Ἄλλ' εἰκονίζει τὸν τόκον τῆς Πιθρήνου.

Εἰς τὸ αὐτό.

Εἰ σε ἔρω; φλεγέθῃσι Θεοῦ ὕπας ὡς βαλίσθα,
Πᾶν πάθος ὡς Αἰγύπτιον ἄνδρ' ἐνάριζον ἀλιτρὸν,
'Ἀμπλακίης δ' ὑπέειπε νοητῆς Αἰγύπτου,
Καὶ τότε παρμυδιότα θεήσασαι, ἐν δ' ὅπ' ἀκούσεις;

In idem.

Heu! edisserite, famula, quid isthuc oculis video.
Errantem in profluenti cistam vides. Hanc prehen-
dite pedissequæ. Prehendimus. Introspicite, spes
est in ea thesaurum contineri. Infaus est hera. De
cætero mihi in filium erit.

*In Mosen, a quo interfectus Ægyptus in sabulo ab-
scunditur.*

Moses Abrahamæ semen, noī tamen ex lapidibus, sed
ex flumine, tametsi lapidis instar validissimus: Mo-
sis vires in animo habes experiri? Ægyptium dis-
pice in sabulo constratum.

In idem.

Duo depugnabant viri, alter Jacobi filius, alterum
progenuerat Ægyptius, quos inter asperum sævie-
bat bellum; hos igitur, ut generosus Moses animad-
vertit, adversarium tenui sub arena occisum indi-
dit.

De rubo, quem Moses apud Sinam conspicatus est.

Ignis in rubo, quem, papa! non comburit; ignis
non ignis, rubus non rubus est? Ignis quidem ignis
est et rubus est rubus; sed futurum Virginis par-
tum exprimit.

In idem.

Si te Dei voces auribus immittendi cupido inces-
sit, omnes animi perturbationes, nocentis instar
Ægyptii, interfice. Nam spiritualis Ægypti piaculis
salute dicta præpotentis Dei qua faciem videbis,
qua vocem exaudies.

Εἰς Μωσῆν ἀποστελλόμενον πρὸς Φαραῶν, καὶ Α Ἐρυθρίας ἐξαιμείβει τὴν θίαν.
Ἀποστελλόμενον διὰ τὸ βραδύγλωσσον.

Τί ταῦτα, Μωσῆ, τὸ βραδύγλωσσον τρέμεις;
Καὶ τοῦ Θεοῦ καλοῦντος οὐκ εὐθὺς τρέχεις;
Ἔχεις Ἄαρὼν ἀντὶ σοῦ λαλοῦν στόμα·
Τούτωρ λάλει, κάκεινος εἴπη τοῖς ὄχλοις.

Εἰς τὸ αὐτό.

Μωυσέως βραδύφωνον ἔφω στόμα, ἀλλὰ ἔμπης
Κραιπνῆ Ἄαρωνίτις ἀδελφικῆ ἦντεςτο γῆρυς·
Αὐτὰρ ἐγὼ βραδύφωνος, ἀδελφεός οὐδέ μοι ἔγγυς·
Χριστὴ ἄνα κλυτοτέχην, σὺ μοι στόμα κραιπνὸν ὀπά-
[σαις.

*Εἰς τὴν εἰς ὄψιν μεταβολὴν τῆς ῥάβδου Μωσέως,
ἣ καὶ τῆς τῶν μαρῶν ῥάβδους, ὄψεις καὶ τινύ-
τας γινόμενας, κατέφατον.*

Ἵρξες τὸν ἐρπύσαντα ἐράκοντα, ζένε,
Καὶ τοὺς συνερπύσαντας ἠφανηκότα;
Ὅ τ' ἄχρι νῦν πέφυκε ῥάβδος Μωσέως·
Οἱ δὲ φθαρίντες τῶν κατ' Αἴγυπτον μάγων.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἐξ ὀφίων ὄψιας φυσικὰς φῦναι ἔκλειτ' ἀνάγκη,
Ἴησ' ἀπ' ἰχθυόφιν ἰχθύν, καὶ ἀπ' ἀνδράφιν ἀνδρα·
Ῥαδδῶφι δ' ἐκγεγάμεν εἰς ὄψιν ποτ' ἀκουσ' ἀνθρώ-
[πων;

Μωυσέως πᾶσι ἔργον, ὃ οἱ Θεὸς ὤπασ' ἀπ' ὕψους.

*Εἰς τὴν εἰς αἶμα μεταβολὴν τοῦ ραβίου
ὄψιας.*

Ποῦ, Νεῖλε, τῶν σῶν ναμάτων ἢ λευκότης,
Ὅς νῦν τὸ ρεῖθρον αἱματώδες προφῆμεις;
Τὴν ῥάβδον ἰσως ἐντραπίς τοῦ Μωσέως,

*De Mose cum mandatis ad Pharaonem misso, et ob
fandi tarditatem ire detrectante.*

Cur ita, Moses, linguæ infantiam reformidas, et
Deo vocante non illico procurris? Aaronem fratrem
pro te loquentem nactus es, cui loquere, tum ille
apud turbas audita proloquetur.

In idem.

Moses a natura fuit ore tardiloquo; attamen ve-
lox Aaronis, et expedita vox occurrebat: sed ego
sum ore ad bona tardissimo, nec mihi frater pre-
sto est, Christo rex, mire dicendi artifex, os mihi
promptissimum largire.

*De virgæ Mosis in serpentem conversione, quæ et
ariolorum virgas, et ipsas in serpentem immuta-
tas devoravit.*

Draconem vides humi repentem, o hospes, qui et
alios serpentes ad nihilum religit? qui nunc reman-
et serpens, est virga Mosis; qui vero sunt occisi,
magorum sunt Ægyptiorum virgæ.

In idem.

Ex serpentibus naturales produci serpentes incum-
bebat, sicut pisces ex piscibus, ex hominibus ho-
mines: ex virga autem productum serpentem quis
unquam inaudivit? Hoc a Mose præstitum: quod
ei Deus ab alto impertivit.

De Nili aquis in sanguinem mutatis.

Quo, Nile, tuorum fluctuum candor evanuit, qui jam
cruento fluenti sinu perlaberis? forte Mosis virgam

Εἰς τὸ αὐτό.
Σύμπαν μὲν αἰτίοισι φύει καὶ ἀΐζεται αἶμα,
Δεξαμένην δ' εὐροίτο πολυσχιβία τὰς φλέβας αὐτά·
Αἶμα δὲ τὸ ῥαδίη Μωσῆ σχεδιάσατο ῥάβδος,
Δεξαμένη δὲ οἱ οὐ φλέβες, ἀλλ' ὅλος ἔπλετο Νεῖλος.

*Εἰς τὴν ἐκ τοῦ ὕδατος ἀκμίδουσι τῶν
βατράχων.*

Ἄμετρος ὄντως ἢ χάρις τοῦ Μωσέως,
Ὅν θαυματουργεῖ καὶ μόνη ῥάβδος τόσα.
Ἵρξες ἐκείνους τοὺς ἀπίρους βατράχους;
Ἢ ῥάβδος αὐτοὺς αὐτοματίζει μόνη.

Εἰς τὸ αὐτό.

Βάτραχοι ἐκ ποταμοῖο ἀλλέτες ἦλλον ἐραζε,
Μωσαϊκῆς ῥάβδου πεπληγυίας καλὰ ρεῖθρα.
Ἄν δ' ἔβαν ἐς τε δόμους Φαραῶν, κλιδάνους τε, κλι-
[νας τε,

ὄνυκεν Ἐβρατὴν δλοῦς κατείργαθε φύτην.

Εἰς τὴν ἐκ τῆς γῆς τοῦ σκνίπας ἀνάδοσιν.

Δίξαι, Φαραῶν, τὸν σκνίπα, πληγὴν τρίτην,
Πρὸς ἣν ἀκηγόραυκε καὶ σύμπα· μάγος,
Καὶ σωφρονίζου, καὶ τὸν Ἰσραὴλ λύε,
Μὴ πείραν ἔξῃς μαστίγων βαρυτέρων.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἄδ' ἐγὼ ἢ Μωσῆος ἰδοῦ πάλιν ἤλυθα ῥάβδος·
Χῶμα δὲ πεπληγυία, πολλὸν σκνίπα ἐνθεν ἀγείρω·
Δεῦρ, μάγος, πρὸς τὸ, ὁμάτερην ἐπιδειξάτι ἀλήτην,
Εἰ τις ὁμῶν προβάλοιτο τόσον σκνίπα τῆσδ' ἀπὸ
[γαίης.

C veritus præ pudore erubescis, et coloris speciem
immutas.

In idem.

Ovis ex cibario sanguis oritur, et excrecit, et
ramosas ipsas venas, in sui conceptaculum reperit:
sed hunc sanguinem divina Mosis virga creavit ex
tempore, nec eum venæ recipiunt, sed Nili sinus
universus.

In ranarum ex aquis eruptionem.

Immensa est omnino Mosis virtus, cujus vel sola
virga tanta edit miracula: has citra numerum ran-
nas intueris? eas suapte virtute sola produxit virga.

In idem.

Ex fluvio in terram confertim se ranæ proripuervnt,
interea dum Mosis virga limpidum percussit fluctum,
inque Pharaonis ædes, coquinam, meusas con-
scenderunt, quod Hebræam gentem sacrificare
male vetuisset.

In culicium e terra pullulationem.

Inflictam accipe tertiam culicis plagam, o Pha-
rao, adversus quam magi omnes animo conciderunt,
et inde resipe, Israelitis abire permissis. Ne gra-
viora quidem verbera experire.

In idem.

Illam ego Mosis virga ecce denuo comparui; post-
quam semel terram percussi, multos inde culices
excito. Heus, arioli, adeste, vestras ostentate viras.
Utrum quispiam vestrum tot ab hac regione culices
edat.

Εἰς τὴν τῆς κυνομυίας ἀνάδοσιν.

Ἄσπερὸν ἴσως ταῖς τρεῖς πληγαῖς μένων,
Σκληροπράχλη γῆς ἀναξ Αἰγυπτίων,
Δέξαι τετάρτην ἄλλ' ἱρωτῆς, τὴν τίνα;
Τὴν κυνομυίαν. Τοῦ δὲ λοιποῦ σφαιρόναι.

Εἰς τὸ αὐτό.

Γαῖα Γεσὲν, γῆθησαι ἄπ' Αἰγύπτιοι γὰρ οἱ
Ἐκπρόφυγες κριότητος ἀπειρεσίης κυνομυίας.
Τοῦνεκα γὰρ σ' ἐσάωσεν θεὸς μέγας, ἀγθοῦ ἀπούρας,
Οὐνεκά σ' Ἑβραῖη κληρον λάχε πότνια φύτλη.

Εἰς τὸν θάνατον καρτὸς πρωτοκόκου κτηνῶν.

Καὶ τραῦμα πέμπτον, τὴν θανὴν τῶν ἀλόγων,
Αἰγυπτίαι, καρτέρησον, ἀφρονεσάτη·
Λυσαμένη δὲ, πᾶσαι τοὺς ἐλευθέρους,
θεὸς καλέσει, καὶ τίς ἀντάροι χεῖρα;

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἴπποις τε προβάτοις τε, βέεσι τε, καὶ τε κμήλοι·
Κτήνη δὲ τ' Αἰγύπτιοι πρὸς, πάντεσιν οἷος ἐνώρτο·
Κτήνηα μύνα φύγασκε λυγρὸν ἔκρον οἴκου Ἰακώβ·
Οὐδ' ἄρα ταῦτα μάλα τὸ Φαραὼ ἄγριον ἤτορ.

Εἰς τὴν φλυκτιδα, καὶ τὴν ἀλεῖαν.

Ἐκτεν βάσανον, τὰς παρούσας φλυκτιδας,
Καὶ τὴν ἀναζέουσαν ἔλκωσιν δόχου,
Ψυχὴ Φαραωνίτις ἐσκληρυμμένη,
Καὶ μέχρι τούτου στήθι τῆς πονηρίας.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἐλκεα, καὶ ζιεύσιν φλυκτιδας, ἔκτη ἀνάγκη
Ἐρπεσὶ σοι, Αἰγυπτίαι· σὺ δ' ἐδομάτην κακότητα,

In caninarum muscarum productionem.

Tu qui tribus acceptis plagis haud sapientior evadis, o rigida cervicis Ægyptiacæ terræ rex, accipe quartam: sed quamnam forte sciscitaberis? Cyniphes, inquam. Esto porro de cætero consultior.

In idem.

Terra Gessen, præ gaudio exili, quæ sola intra Ægyptum, infinitæ cynomyæ plagas evitasti: nam Deus, oblegatis a te molestiis, propterea te servavit, quod sortito quidem sanctæ Hebræorum genti obtigeris.

In omnis jumentii primogeniti cladem.

Et quintum vulnus, brutorum videlicet stragem patere, gens Ægypti stolidissima; quo quidem liberata, dimitte Hberos; Deus enim præcipit cui quis reluctari audeat.

In idem.

In equos, ovium greges, boves, camelos, cæteraque jumenta, coram Ægypto mors debacchata est solius Jacobi domus armenta miserabilem evitarunt mortem: quæ ne quidem ferocem Pharaonis animam emollierunt.

In pustulas et ulcera.

Sextam pœnam, nempe, quæ nunc insiduntur, pustulas, et ebullientes plagas accipe, o indurata Pharaonis anima; et nunc tandem male agendi finem facito.

In idem.

Ulcerum, et scatentis scabiei sexta calamitas te invasit, Ægypte; ne vero septimam afflictationem,

A Ἦθ' καὶ ὀρθοῦσιν ἐν Ἐπσο, ἡδ' ἐν ἐσπίνῃ·

Τὴν δὲ θεὸς, δεκάτην ἀπαλάχοι μάστιγα σία.

Εἰς τὸ ἀπ' οὐρανοῦ καταπεσίσαν χάλαζαν, καὶ τὸ πῦρ, καὶ τὰς φωνάς.

Χάλαζα καὶ πῦρ, καὶ βοῆ τερασσία,
Γνώρισμα πληγῆς ἐδόδοις Αἰγυπτίων·
Ἄλλ' οὐδὲ ταῦτα τὴν Φαραὼ καρδίαν
Σθῆναι μάλ' ἔχει, καὶ περὶ θντα τοιάδε.

Εἰς τὸ αὐτό.]

Πῦρ ἄμα καὶ τε χάλαζα δι' αἰθέρος εἰς χθόνα βήτην·
Οὔτε δὲ τὴν διέλυσεν πυρὸς μένος; ἀπὸ χάλαζαν,
Οὔτε τὸ πῦρ ἡδ' ἐσθεσεν, ὑγρατάτη περ τοῦσα·
Πάντων γὰρ κρατέησι θεὸς, καὶ πάντα μετᾶγει.

Εἰς τὴν ἀκρίδα.

Πέπονθας ἀς πέπονθας ἐπὶ βασινοῦς,

B Σκληροπράχλη γῆς ἀναξ Αἰγυπτίων.

Δέξαι πρὸς αὐταῖς ὀγδόην, τὴν ἀκρίδα·

Τὴν ἐνάτην δὲ, καὶ δεκάτην προσόψα

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἀκρίδα θεσπιστὴν δευτὴν νόμος οὐρανίου πρὸς
Ἰσο θεὸς, Φαραὼ δὲ περὶ φρένας ἀγρυτο ἀναξ,
Μωυσεῖος γόνων δ' ἐπιλάξτο, ἀκρίδ' ὀλέσας·
αὐτὰρ ὁ οἱ κατάκουσε καὶ ἀκρίδι φύξιν ἐνώρας.

Εἰς τὸ ψηλαφῆτὸν σκότος.

Φῦ σοι, Φαραὼ, τοῦ σκότους τῆς καρδίας!

Οὐδ' αὐτὸ τούτο τὸ τρίσπερον σκότος

Τὸ ψηλαφῆτὸν ἐξεδυσώπησέ σε·

Ἄλλ' εἰσὶν ἐσπλήρυναις, ἢ πρὶν, ἐστὶ σοι.

C jmo, et octavam, et nonam subeas, prudenter cave: atque utinam Deus decimum a te flagellum deprecet.

In grandinem cum igne et vocibus e caelo demissam.

Grando, ignis et vox e caelo portentiorea septimam arguit Ægyptiorum plagam; nihilo tamen socius hæc Pharaonis animum, tametsi tam gravia sint, flectere evaluerunt.

In idem.

Ignis simul et grando ex æthere in terram desiliit; neque tamen grandinem vis ignis vehemensissima discussit, nec ignem grando quantumvis humidissima exstinxit, universa quoque regit Deus et a sua natura dimovet.

In locustas.

D Quas passus es hactenus, plagæ prætergressæ sunt, o dura cervice præditus Ægyptiacæ terræ rex, octavam præterea locustam patere, nonam et decimam propediem accepturus.

In idem.

Gravem locustarum copiam divina manu e caelo deorsum depluit Deus, ob quas Phara rex animi dubius angelatur, Mosisque genua complexus, locustas tolleret, enixe rogabat, cui morem gerens Moses locustas fugavit.

In palpabiles tenebras.

Væ tibi, Phara, quam tenebrosa cordis tui vesania! Ne illæ ipsæ prolixiores tenebræ palpabilesque te in contrariam permoverunt sententiam; sed tenacius quam antea tibi obduruit animus.

Εἰς τὸ αὐτό.

Τί, ποτ' ἴης; Ὅθ' ἐγώ. Ποί στείχομεν; Ὅστι πω οἶδα.
 Ὅμοι ἐγὼ, κατέαγα τὸ κρανίον. Ἐκ δὲ θυράων
 Τίς με λαβὼν ἀγάγησι; Χίρας † προδεύει ἀταρπύον.
 Μωσῆς τήνδε κίβησας μακρὴν καὶ ἀπαίρονα νύκτα.

Εἰς τὸν θάνατον τῶν πρωτοτόκων.

Καὶ τὴν δεκάτην βάσανον μαθεῖν θέλεις;
 Τῶν πρωτοτόκων τὴν ἀλόθραυσιν μάθε.
 Τί φῆς; Ἄλις σοι, Φαραὼ, τῶν μαστίγων,
 Ἢ νῦν δεήσει μαστιγοῦν σε καὶ κλέον;

Εἰς τὸ αὐτό.

Αἰγύπτου πᾶν πρωτότοκον θάνα, κλαίει δὲ λαός,
 Αἷμα δ' ἐνι σταθμοῖσι γαργαμιμένου ἢ ἐθύρησιν
 Ἐβραίων, ἐπάλαυε λυγρὸν μέρος, αἰδ' ὀλολυγῆ
 Χεῖλος ἰβρατικοῦ προέσσυτο, χεῖρε δὲ λαός.

Εἰς τὴν διαίρεσιν τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης.

Καὶ τίλλα μὲν σου, ῥάβδος, φρικτὴ, καὶ ξ' ἔνα·
 Τὸ δὲ σχίσαι θέλασαν εἰς μέρη δύο,
 Σηρὰν δὲ δείξει τὴν τιώ; ὄργην φύσιν,
 Ἄπαξ ἀπλῶς ἅπαντα νικᾷ τὰ ἔθνη.

Εἰς τὸ αὐτό.

Χίρσον ἀβυσσοτόκον πτόνον ἦλιος ἀμφεπόμευσεν·
 Ὑδωρ γὰρ, ἐκέρταθε πατηγμένον, ἦν τε ταίχο;
 Μίμνε; παζοπύρος δὲ κτώ; ἀνὰ πόντον δόδαται,
 Ἄσμα δὲ παμμεδίοισι Θεῷ ἐπιπέκτων ἦδει.

*Εἰς τὸν διὰ ξύλου γλυκασμὸν τοῦ ἐν Μαρβῷ
 ὕδατος.*

Πῶ; λοιδορεῖς, πῶς, Ἰσραὴλ, τὸν Μωσαῖα;

In idem.

Quis unde? Ego sum; Quo tendimus? Nescio:
 heu mihi, perfregi calviam: o valvis quis me pre-
 bensa manu educet? praevis manus vlam monstrate:
 Moses hanc divinam dissipavit interminatamque
 caliginem.

In primogenitorum internecionem.

Vis et decimam poenam experimento discere?
 universam primogenitorum cladem experire: quid
 ais, Pharao? Num tibi satis poenarum infligitur?
 Vel te ampliores etiam dare poenas oportebit?

In idem.

Extinctis Aegypti primogenitis omnibus, lugebat
 populus; sed cum sanguis exaratus in Januarum
 antis et postibus Hebraeorum, exitialem avertit
 cladem, nulla ejulatio ex Hebraeorum labiis erupit;
 sed gavisus est populus.

In maris Erythraei divisionem.

Cetera quae facis, o virga, horrorem excitant et
 stuporem, sed maris in ambas partes divisio, et
 substantiae, quae ante humida erat, in aridam mu-
 tatio cetera sane miracula longo intervallo superat.

In idem.

Aridum profundum maris solum radiis oberravit sol,
 aqua enim in muri speciem utrimque concreta haeret,
 perque maria pedes spatiaur populus, qui praepo-
 tenti Deo victoriae carnem occidit.

In aquas Marath.

Qui fit, ut tam atrociter Mosem proscindas, o
 Israel? numquidnam heri mare Erythraeum siccis

A Οὐ τὴν ἐρυθρὰν χόλις διήλθε; ἀδρόχω; ;

Ὁ γοῦν ἐκείνην χερσοποίησας, λέγε,
 Οὐ γλυκασεῖ σοι καὶ τὸ τῆς Μαρβῶς ὕδωρ,

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἢ βα γλυκύν τιν' ἔργε τόδε ξύλον ἐνδοθι κυρτόν,
 Καὶ βαφὴν πιχροχύμα Μωσῆς ποιμήματο ριῖθρι;
 Οὐ, ἔθνη, ἀλλὰ τόδε σταυροῦ ξύλον ἐκλετο τόπος,
 Ὅς γλυκάνη κακίης μεροπίης νάματα πικρά.

Εἰς τὸ μάννα, καὶ τὴν ὀρυζομήτραν.

Καὶ τίς γένοιτ' ἄν, Ἰσραὴλ, σοῦ βελτίου;
 Ὅν ἄρτος; οὐράνιος; ὕψοθεν τρέφει,
 Ἢ καὶ πετεινῶν διτίζεται νέφος,
 Ἄπραγμάτετος καὶ καλὴ πανδαίατα.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἄρτος ἀπ' οὐρανόθεν καινὸς τίς τῆδ' ἐν ἐρήμῳ
 Μάννα, Ἰουδαίων δ' ἀχαρίστων θρόψι γενέθλην.
 Οὐτε δ' ἄρ δ' ἐξυγάγεις κλέον κλέον ἔσχευ ἐκείθεν,
 Οὐθ' ὁ ἔλασσον ἔλασσον ὄρω; δι' κρύπτας ἐκέρταθε.

*Εἰς τὴν διὰ τῆς ἐκτάσεως τῶν χειρῶν Μωσέως
 πτώσιν τοῦ Ἀμαλήκ.*

Τί ὄρα; Ἀμαλήκ; Ἰσραηλίται; μάχη;
 Ὅς ἠγνόησας τὴν θανάτην Αἰγυπτίων;
 Ὅς ἠγνόησας τὸ κράτος τοῦ Μωσέως.
 Ἢ † γὰρ συνειδῶς οὐ συνεκρότετις μάχην.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ὁ χίρας αἰ πρότεταντο, καὶ ὤρνετο φύς' ἐπ' Ἀμα-
 [λήκ]

Ὁ χίρας αἰ πρότεταντο, καὶ ἴσχυς γούνατ' ἰακώδ!

pedibus inambulabas? Fare igitur, qui illud arfecit;
 novae et aquis Marath dulcedinem impertire poterit?

In idem.

Num haec virga humorem dulcem intra se continet,
 et immersa fluente Marath amarus succos demulsi?
 Minime minus, hospes, sed haec fuit crucis
 figura, quae acerbis humane vitae fluctibus indere
 queat dulcedinem.

In manna, et coturnicum copiam.

Ecquis te omni bonorum genere spectabilior esse
 possit, o Israel, quem panis caelestis ex alto demis-
 sus vegetat, cui et volucrum nubes e caelo delabatur,
 in lautissimas nulloque negotio paratissimas cupedias.

In idem.

Inauditus e caelo panis in hanc solitudinem demis-
 sus, mauna, ingrati Judaeorum gentem eutri-
 vit, nec plusculum habebat, qui plus ex eo colligeret,
 nec minus, qui minus, sed quantum satis erat
 universi.

In excidium Amalec, Mose manus attollente.

Quid rei, Amalec? cum Israele manus conseris?
 O quam te Aegyptiorum clades praeterit, quam te
 latent Mosis validissimae vires, quas certe si haberes
 exploratas, pugnam non commisisses.

In idem.

Quenam istae manus, quae expressae fugant Ama-
 lec? Quenam, quibus extentis, vires Jacob praesentent?
 quod si, o manus, ad Deum contra meos

Ἄν δὲ χεῖρες προσαθῆτε καὶ ἀντιβίοισιν ἑμείοις, Ἄ Σκηγῆς γὰρ αὐτῆ τῆς νοουμένης τύπος,
 Καὶ τίχ' ἂν εὖχος ἄραιμι Σατὼν ἀπὸ κάρτου; ὀλέσασα.
 Εἰς τὴν ἐν Σινᾷ κἀδόδορ Θεοῦ, καὶ τὴν πρὸς
 Μωσῆν ἐντευχίαν.

Εὐδαιμονεῖς, Σιναιον, ὑπὲρ πάν, ὄρος·
 Θεὸς γὰρ ἐν σοὶ τὰς νόμου γράφει πλάκας,
 Μωσῆς δὲ ταύτας ἐξ ἐκείνου λαμβάνει·
 ὄντως Θεοῦ κἀφικα; ἄξιος τόπος.

Εἰς τὸ αὐτό.

Τίς ποτ' ἄρ' ὁ γνωφεῖς κακὸς μῦθος ἐκ νεφελῶν
 Οὐρανοῦ ἀμφὶ κόρυμβα μακραύχενος ἤλθε Σιναιού;
 Εἰς δὲ τε φρικτοδῶδα; σαλπύγγων ἔκτυπεν ἦχος;
 ῥο; Μωσῆν ὁμίλημα τὰδ' ἔπλετο πάντα Θεοῦ.

Ἦς Μωσῆν, ὅσπερ ἐν τῷ χρονίζον αὐτὸν ἐν
 τῷ ὄρει, τοῦ λαοῦ εἰδωλολατρήσαντος, κα- B
 τελέων ἀθυμώθη, καὶ τὰς πλάκας συντέτριψε.
 Πονηρὴ λαὸ, δυσσεβίστατον γένος,
 Θεὸν τὸν ἐχθρὸς ἀγνωεῖς σῶσαντά σε,
 Τὸν χθρὸς τὸ θεῖον μάννα χορτάσαντά σε,
 Καὶ μοσχολατρεῖς; τῆς ἀβουλίας ὄση!

Εἰς τὸ αὐτό.

Τεσσαράκοντα νόμοιο λαθὼν πλάκας ἤμασι Μωσῆς.
 Αὐτομάτως κατάξ'· ἀσβεῖ γὰρ χῶσατο λαφῶ,
 Οὐνεκην, ὀφιμέδοντος ἀνηνάμενο; σέβας ἀγνὸν,
 Βούκρανον ἀμρεκυνθησεν, ὃ τεύχετο χρυσοχοήσας.

Εἰς τὴν νομικὴν σκητῆν.

Ὁ πάντα κληρῶν, πανταχοῦ δὲ προφθάνων,
 Νῦν τῆς νομικῆς ἐν μέσῳ σκητῆς μένει.

hostes spirituales extendamini, laudem confestim C
 reportavero, prodigatis Satanae viribus.

De Dei in Sinam descensu, et ejus cum Mose collo-
 quio.

Pertinatissimus es supra caeteros montes, o Sina;
 nam apud te Deus legis tabulas exarat, a quo qui-
 dam Moses eas promulgandas accipit: omnino locus
 Dei numine dignus inventus es.

In idem.

Quisnam atra caligatio nigricans fumus e nubibus
 in praecelsi montis Sinai cacumen exsiliit? Quisnam
 tubarum sonus horrendum vociferans inerebuit?
 Isthaec a Deo sunt, qui cum Mose sermones confert.

In Mosem, qui diu in monte cunctatus, idolum
 colente populo, et ipse regressus postmodum, ta-
 bulas legis incensus ira contrivit.

Flagitiosissime popule, gens impiis cultibus addi-
 ctissima, heri te a Deo servatam ignoras, te divitiis
 ab eo mannae cibatum epulis? nunc vitulum adoras?
 o quantum tibi est inconsiderantiae!

In idem.

Quas legis tabulas quadragenis acceperat diebus
 Moses, ultro perfregit, impio stomachatus populo,
 propterea quod summi numinis abjurato sincero
 cultu, vituli caput ex auro conflatum adoraverat.

In tabernaculum legis.

Qui complet universa, et usquequaque pervadit,
 nunc in medio legis tabernaculo habitat; quod illius
 intellectualis tabernaculi signa est, in quo suscepta
 corporis mole inhabitabit

Εἰς τὴν δόξαν τοῦ προσώπου Μωσέως, ὅσων
 οὐκ ἠδύνατο τις αὐτὸν ἰδεῖν, εἰ μὴ περιέθετο
 κάλυμμα.

Εἰς τὸ αὐτό.

Καλκός τε χρυσός τε, καὶ ἄργυρος, ἐν δ' ὀάκινθος,
 Πορφύρα τ', ἠδὲ κριῶν καλὰ νάκκα, διὰ τε βύσσος,
 Ξύλα τ' ἴ ἄσηκτα, λίθοι τ' ἀπὸ Σάρδοφι, καὶ τρίχες
 [αἰγῶν,

Σκητῆν ταῦτ' ἐποίησε θεηδόχον εὐ ἀραρυῖαν.

Εἰς τὴν δόξαν τοῦ προσώπου Μωσέως, ὅσων
 οὐκ ἠδύνατο τις αὐτὸν ἰδεῖν, εἰ μὴ περιέθετο
 κάλυμμα.

Ἄν, συλλαλήσας τῷ Θεῷ Μωσῆς μόνον,
 Τόσην ὑπανθῆι τῷ προσώπῳ τὴν χάριν,
 Ὃς μὴδ' ὀρᾶσθαι συγκαλύμματος δίχα·

Τὸ τοῦ Θεοῦ πρόσωπον οὐκ; εἰπέ μοι.

Εἰς τὸ αὐτό.

Τίς ποτ' ὁ φαγγοβόλου; ἀπὸ μορφῆς ἴσται, αὐγὰς;
 Ἦστὲ καμφαίνῃσι δι' αἰθέρος ἀστεροειδῆς φῶς
 Θεοσεσίη; ἀίδηλον, ἀτὰρ δέος ὄμμασι βάλλει,
 Μωσῆς, ἐν δ' ὀμίλησι Θεῷ, καὶ λάμψεν ἐκείθεν,

ΛΕΥΙΤΙΚΟΣ.

Εἰς τὴν χριστῶν Ἀαρῶν.

Θέλεις, Ἀαρῶν, τὴν χριστῶν μαθεῖν; Μάθε.

Λουτρῷ μὲν αὐτὸν Μωσῆς πρώτα πλύνει,

Ἐπανάθει δὲ δεύτερον καὶ ζωννύει,

Ἐπιτετα καὶ τοῦλαιον ἐγγέλας, χρίει.

Εἰς τὸ αὐτό.

Αὐτὰρ δέμα; προέκλυσεν Ἀαρῶν, τοῖς δ' ἐπι
 χιτῶν,

In idem.

Es, aurum, argentum, insuper hyacinthus, pur-
 pura, et arietum pelles, et praecellens byssus, ligna
 putredini non obnoxia, lapides a sardibus asportati,
 vitæ caprini hæc affabre factum, Deo suscipiendo,
 tabernaculum contexere.

In Mosis vultum divina luce perfusum cum in eum
 nemo nisi velo coopertum posset oculos intuen-
 dere.

An ideo quod una cum Deo collocatus ait Moses,
 ex ipsius vultu talis efflorescit gratia, ut citra velum
 ocellis usurpari non queat; quemadmodum Dei
 facies non cadit sub oculos? mihi loquere.

In idem.

Quis iste radios e vultu splendorem evomentes
 ejaculatur? eum cum per æthera coruscet lumen
 fulguris divini, quod perstringit oculos, nam et
 oculis timorem incutit: eum Deo collocatus Moses,
 ex eo colloquio inclarescit.

LEVITICUS.

In Aaronis consecrationem.

Aaronis unctionem vis edoceri? Intellige: primum
 omnium Moses eum balneo lavat, secundo superin-
 duit, cingitque baltheo, infuso subinde oleo in sa-
 cerdotem illinit.

In idem.

Corpus Aaronis prius balneo proluitur, exinde
 subucula, balteus, tunica, superhumeralis additur,

Ζώνη θ' ὑποδύτης τι, ἐπωλες τ' ἐν δὲ λογιεῖον,
 Δήλωσις τ' ἀλάστιά τε, καὶ πέταλον μετὰ μίτρην,
 Τεῖς δ' ἐπι λοῖσθον ἔλαιον ἔχρισά μιν ἀρχιερεῖα.

*Εἰς Nadab, καὶ Ἀβιοὺδ τοὺς υἱοὺς Ἀαρῶν, οἱ
 ἔστην πυρὶ θυμίωντας τῷ θεῷ καταταφρώθησαν.*

Τοῖς θυμίωντας ἐν ἔτην πυρὶ, ξένη,
 Θείου πυρὸς πάρεργον, εἰπέ μοι, βλέπων,
 Ὅ μὴδ' ἔλωσ' πῦρ ἐμβαλὼν τῷ πυρὶ,
 Καὶ θυμιάσας τῷ θεῷ, πῶς οὐ τρέμεις;

Εἰς τὸ αὐτό.

Ναδάβ καὶ Ἀβιοὺδ δύο ἦσαν παῖδες Ἀαρῶν,
 Ἰερῶς ἱερεῖς, πυρὶ δὲ ξένη ἀμφ' ἰθυμίων.
 Αὐτὰρ ἀπ' οὐρανόθεν Θεοῦ φλόγες, εἰς χθόνα βῆσαι,
 Ἄμφω ὁμῶς κατέφλεξαν· ὃ δ' ἔτριπεν ἦτορ Ἀαρῶν.

*Εἰς τὴν κατάλειψιν τοῦ καταρυσμένου τῶν
 Ἰσραηλῆτην.*

Ἥαι; Ἰσραηλιτῆος ἐξ Αἰγυπτίου
 Ἄρῃς κατασκίδασεν Ἰσραηλίτου.
 Τὸν ἦμισον δὲ τοῦτον Ἰσραηλίτην
 Ὅ δημαγωγὸς ἐκ λίθων θαναῖν κρίνει.

Εἰς τὸ αὐτό.

Πέτρο: † κακχεφαλῆς τρυῖδ' ἀνέρος ἀμφὶ θαμειοῖ
 Πίπτουσι, οὐνεκ' ἀρήσαθ' Ἔθερ γόνον, ἔθλιον; ἀν-
 ὀδρῶν,
 Ἄθλιος, οὐδ' ἐνόησεν ὃ οἱ κακὸν ἴζει' ἐκείθεν,
 Οὐδ' ὅτι πετροβόλητον ἀπηγνῆα πότιμον ἐπίσπη.

praeterea rationale, in quo doctrina et veritas inest, C
 deini lamina supra cidarium; extremo deinde ipsum
 pontificem Moses inungit.

*In Nadab, et Abiud Aaronis filios, qui dum alieno
 igne odores incenderent, egressis a Deo flammis
 in cinerem sunt redacti.*

Dum eos, qui igne extraneo incensum adolent, o
 hospes, igne consumptos intueris, praeter institu-
 tum incensi; dic mihi, tu qui non omnino igaem
 charitatis in thuribalo congeris, dum vota Deo nun-
 cupas, qui sit ut non contremiscas.

In idem.

Duo erant Aaroni filii, Nadab et Abiud, sacerdoti sa-
 cerdotes, qui suffimenta circum incendebant alieno
 igne; sed flammæ a Deo in terram egressæ ambos
 simul hauscrunt: eo perterrefactus est Aaronis
 animus.

*In eum, qui viro Israelitæ imprecatus fuerat, lavi-
 dibus obrutum.*

Fillus Israelitidis mulieris ex viro Ægyptio, im-
 precationes in Israelitam disseminavit; sed hunc
 bigenerem hybrida, Moses administrator populi la-
 pidibus obruendum iudicat.

In idem.

In huius viri cervicis frequentes undique lapides
 depluunt, quod Hebræo male precatus est infelix,
 nec quod inde sibi malum impenderet, expendit,
 nec quod lapidibus insigendam sibi mortem arces-
 sat.

A

ΛΙΘΙΜΟΙ.

Εἰς τὸ ὕδωρ τοῦ ἔλεγγιον.

Ἔδωρ ἔλεγγιόν τῷ παλαιτέρῳ νόμῳ,
 Ἔδωρ καθαρμῶ τῷ νόμῳ νεωτέρῳ·
 Τὸ μὲν θανατοῦν εἶχε τοῖς παπτωκότας,
 Τὸ δ' ὑγιάζει τοὺς μετασφόντας πλείον.

Εἰς τὸ αὐτό.

Δεῦρο, γύνα, παρ' ἐμ' ἴστας, ἀτὰρ σφετέρῃσι καιά-
 [μας

Πάνθ' ἀπλά κρήδεμνα καρῆατο; ἐξαποῦσαι·
 Τοῦτο δ' ὕδωρ προπῆθησθα ἐλέγγιον, ὅρα δαεῖην
 Ἥε νόβου λέγουσ ἀντίστας, ἢ καθαρεύεις.

*Εἰς τὴν κατὰ Μωσέως βλασφημίαν τῆς Μαρίας,
 καὶ ὅπως ἐλεγχώθη.*

Τὸν δημαγωγὸν τὸν μέγαν Μωσέα,
 Τὸν αὐτάδελφον Μαρίας κακῶς λέγεις;
 Οὐ γὰρ δέδοικας μὴ Θεός, ταῦτα κλύων,
 Καὶ Μωσέω; σιγῶντος ἀμύναι; σε;

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἦ φθόνε, κακὸν ἄμαχον, ἀκρίβιον ἄχθος ἀρῶρε;
 Νοῦ σε μέγ' ἀργαλή, ἢ καὶ αὐτοῖσιν θρῆμα;
 Ἐμθεδαυία κακὴν κατὰ σαρκὸς λέπραν ἐγείρεις;
 Μὴ ποτε μοι πελάσαι; Μαρίας ὑπόδηγμα φοβεῖ μ.

*Εἰς τοὺς ἀποσταλέντας κατασκοπεῖσαι τὴν Sa-
 ναάν, οἱ καὶ ἀποστρέψαντες γλυπτὰς εἰνα
 τοὺς Χαναανολοὺς ἔλεγον.*

Ἄνδρες, κατασκέψασθε τὴν Χανανίτιν;
 Ναί, Μωσῆ κυρίε. Πάντα γοῦν φάτε.

NUMERI.

In aquam probationis.

Aqua probationis erat in veteri lege, est item
 aqua lustralis in nova lege; illa in adulterium pro-
 lapsas interficere poterat, ista plus praestat, dum sui
 participes ad incolunitatem revocat.

In idem.

Heus, mulier, sta propter me; tamen tuis ante
 manibus mollia capitis ligamenta omnia deponas,
 hanc porro piacularem aquam h'has, quo edocet
 num pura sis, aut congressus illegitimi porticeps.

*De Mariae in Moysen obreccatione et quemadmodum
 lepra perfusa fuerit.*

Itane ductorem populi maximum Moysen fratrem
 proprium, Maria, diris devoves? Non utique sub-
 vereris ne isthæc Deus exaudiat, toque, vel si sicut
 Moyses, ulciscatur.

In idem.

O invidia, malum ineluctabile, immensum terre
 pondus, morbi perquam molestissimi genus, qui et
 ipsos consanguineos invadens, sædam in cute le-
 pram excitans, me nunquam adoriare, Mariae exem-
 plo perterritum.

*In eos, qui ad explorandam terram Chanaan misi
 regressisque Chanaanos gigantes esse renuntiarunt.*

Ecquid terram Chanaan explorastis, o viri? Sic
 est Moyses domine. Quæ vidistis igitur enarrae om-
 nia. Quam serax sit terra, racemus iste commoos-

Ἡ γῆ μὲν οἶα, βότρυς οὗτος δεικνύει·
Οἱ δ' ἄνδρες ἡμῶν ὡς γίγαντες καθάρουσι.

Eis τὸ αὐτό.

Γαίης Χαναάντιδος ἐπίσκοποι ἄνδρες ἦλθον
Ἰουδαῖοι, ἀτὰρ μιν ἑρεσταότες θηεῦντο,
Οἷους ἐν μεγέθει τε φυῆ τ' ἀναπέτροφεν ἄνδρας.
Ἐκ δ' ἄρα βότρυν ἔλοντο, φλοιὸς δ' ἐρίγησαν ἐπι-
[ροις.

*Eis Δαθάν, καὶ Κορέ, καὶ Ἀδειρών, οὓς διὰ τὴν
εἰς Μωσῆν βλασφημίαν αὐτῶν ἡ γῆ κα-
τέκτειν.*

Τὸν τοῦ Δαθάν, ἄνθρωπε, θάνατον βλέπων,
Ἐκφυγε τὴν μίμησιν αὐτοῦ σωφρόνας,
Μὴ γῆ χανούσα κίμφοδος δέξαιτό σε,
Καὶ τοῖς ὄρωσιν ὄψις οὐκίστη γένη.

Eis τὸ αὐτό.

Γαῖα μὲν εὐρύστερος ὑπὸ στόμα ὤξεν ἄλιτροίς,
Οὐρανὸς δ' ἄβηλον ἀπὸ φλόγα ἴσεν ἑραζε,
Καὶ Κορέ τ', Ἀδειρών τε, Δαθάν τε πέφν'· ἀμφὶ δὲ
[τοῖσι

Κτεῖνε δικασίους παντήκοντ' ἄνδρας ἄρδην.

*Eis τὴν ῥάβδον Ἀαρῶν τὴν βλαστήσασαν.
Ἀθηγορούσα ῥάβδος Ἀαρωνίτις,
Τὸ θαῦμα τοῦ σοῦ προγράφει, κόρη, τόκου.
Ἐξ Ἀαρῶν γὰρ τῆς φυλῆς κατηγγμένη,
Ἦς ἄνθος ἐβλάστησας αὐτὸν τὸν Λόγον.*

Eis τὸ αὐτό.

Δώδεκα ῥάβδοι ἔσαν προκειμεναί, οἷα ἀπαῶν
Ἀνθοφόρος γεγαυῖα τὸν ἄξιον ἀρχιερεῖα

strat; sed incolæ gigantes, nos scarabæi videba-
mur.

In idem.

Terræ Chanaan speculatores viri profecti sunt
Judæi, quam, coram præsentibus, introspexerunt, et
quam natura proceros enutriet homines; hinc ex
portato racimo, ad gregales amicos se receperunt.

*In Choream, Dathan et Abiron hiatu terræ hæmatis,
quod Moysen convitiis prosidissent.*

Qui Dathæ interitum penitentiis expendis, cave
sedulo ne ejus vestigiis iusistas; ne terra dehiscente
quæ omnia deglutit absorptus, miserabile fias in-
tentibus spectaculum.

In idem.

Sub peccatoribus os aperuit terra, in amplas
diffusa planities, cælumque, flammam perstringen-
tem oculos, in terram stillavit, et Choream, Dathan
et Abiron interfecit; quibuscum una ducentos et
quinguaaginta de medio sustulit.

In Aaronis virgam germinantem.

Aaronis virga flores effundens tui partus miracu-
lum prædicit, o Virgo; ex Aaronis enim tribu pro-
genata, ceu flos, parem in modum genuisti.

In idem.

Duodecim propositæ erant virgæ, sola ex omnibus
quæ efflorescet meritissimum pontificem designa-
bit; Aaronis virga flores effudit sola, cum undecim
religæ arentes relictæ sint ac steriles.

PATR. GR. CXXXIII.

A Δείξει· ἡ δ' ἄρα ῥάβδος· Ἀαρῶν ἀνθοφόρησεν

οἷη, ἀυαλέαι δὲ αἱ ἐνδεκα λῆτρον ἄπασσι.

*Eis τὸν θάνατον Ἀαρῶν, καὶ τὴν Ἐλεάζαρ τοῦ
υἱοῦ αὐτοῦ ἀντ' αὐτοῦ χρίσιν.*

Τέθνηκεν ἰδοῦ, Μωϋσῆ, τὸ σὸν στόμα·

Καὶ πῶς λαλήσεις οὐκ ἔχων λαλοῦν στόμα;

Ὅμως τὸν υἱὸν Ἀαρῶν Ἐλεάζαρ

Ἔχεις, ὀφλιτκάνοντα πατρὸς τὰ χρέα.

Eis τὸ αὐτό.

Οὖρος; ἀμφὶ κόρυμβι, τὸ κικλήσκουσι βροτὸ τ' ὄρ,
Μωϋσεὺς μέγαλοιο ἀδελφοῦς ἔχθαν' Ἀαρῶν.

Αὐτὰρ ὁ τρυδ' ἱερὸν Ἐλεάζαρος; ἔνδοτο πέπλον,

Ἐν δ' ἱερέυς μὲν ἔγεντο, πατρὸς πάτις ἐσθλοῦ; ἀπ'
[ἐσθλοῦ.

*Eis τὸν χαλκοῦν ὄψιν, τὸν τοῦς ὀφθαλμικοῦς
Ἰσραηλίτας λόμενον.*

B Ζῶντας δράκοντας θανατοῖ χαλκοῦς δράκων·

Ἄρ' οὖν ὁ χαλκὸς τοῦς ὄψιν ἐθανάτου;

Καὶ ποῦ τίς τ' ἔργω χαλκὸν ἐν θανάσιμους;

Ὀσκον ὁ χαλκός, ἀλλ' ὁ τοῦ σταυροῦ τύπος.

Eis τὸ αὐτό.

Λέχριος ἐντετάνυστο ὄψιν ξόλω ὄρθα βιδῶτι

Χάλκος, ἐντίτυπος ζωῶν ὄψιν κίκοργῶν

Τὸν προσιοσόμενον ὀφθαλμικοῦ Ἐβραῖοι,

Φύγγανον ἐκ κακότητος· ζωῶν δ' ὄψιν ὄλλυς νεκρός.

Eis τὴν πτώσιν Ὀγ καὶ Σών τῶν βασιλέων.

Ἐθῶν βασιλεῖς Ὀγ τε καὶ Σῶν, ξένη,

Ἄμφω ξυνηψαν πρὸς τὸν Ἰσραὴλ μάχην.

Τί γοῦν τὸ τέρμα τῆς μάχης μαθεῖν θέλεις;

Ἄμφω σπάθη τέτρηκεν Ἰσραηλίτης.

C

*In Aaronis obitum, ejusque filii Eleazari in patris
locum suffecti inaugurationem.*

Ecce Moses, os tuum extinctum est; qui vero
loqui sustinebis, oris indigus? tamen Aaronis ha-
bes filium Eleazarum, qui paterni officii damnas,
ejus vices adimplebit.

In idem.

In montis apice, cui ab hominibus nomen Hor
inditum est, Magni Moysi frater Aaron e vivis ex-
cessit; cæterum ejus filius Eleazarus sacerdotali
indutus amictu, optimi parentis optimus filius sa-
cerdos evasit.

*In serpentem æneum a serpente morsis Israelitis
medicantem.*

D

Vivos interfecit serpentes æneus serpens; utrum
igitur æs ipsum serpentes enecabat? ubinam gen-
tium quis lethalia inter venena æs novit? Nenti-
quam æs, sed ipsa Christi figura eos interfecibat.

In idem.

Transversus in ligno erecto serpens extendebatur,
æneus, noxiis serpentibus ilisque vivis e diverso
oppositus; in hunc qui a serpente læsi oculos ad-
jecissent, exitium evitabant; nam vitæ expers vi-
ventem serpens exstinxit.

In Schon et Og regis exitum.

Gentium principes Og et Schon, o hospes, ambo
cum Israele pugnâ commiserunt, quid igitur belli
succesum vis auditione accipere? utrumque po-
pulus Israel in ore gladii cecidit.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἀρχὸν Ἀμορραίων, Βασκὸν δὲ πιν ἄπειρον ἀρχὸν,
Ἄμφοι κοιρανόντι ἀπειραισίων πολυέθρων,
Ὀἶος Ἰουδαίων κρατεραικῆς κάθβαλε λαός.
Ἄρξῃ δ' ὑπερφιάλων καὶ ὑβριστῶν βασιλῶν.

Εἰς τὴν θρόν Βαλαάμ, καὶ ὅπως κληθεῖς ὑπὸ
Βαλαάμ ἐπὶ κατάρα τοῦ Ἰσραήλ, ὁ δ' εὐλόγησε
μᾶλλον αὐτόν.

Τί τὸν Βαλαάμ προσκαλῆ, Βαλάκ, μάτην;
Οὐ μὴ κατάρτη τῶν ἐπευλογημένων,
Ὀὐδ' εὐλόγησαι τοὺς κεκατηραμένους·
Μὴ τῆς θνοῦ γούν ἀφρονέστερος γίνου.

Εἰς τὸ αὐτό.

Βαλαάμ ἄλλοφύλοιο θνος ποτὶ γῆρυν †, αἶρειν,
Ἄγγελοῦ ἀντίσταντο; ἐμοὶ δ' ἕνε κάμμορε γλώσσα,
Ὀὐ ποτὶ μαι κραίτην ἐπὶ, δύστανε, γῆρυν † αἶρεις,
Ἢ θεὸς ἀντίσταν, οὐδ' ἄλλοφύλω γεγαῶτι;

Εἰς τὸν Φινεὸς συνανκνυτούντα τὸν μύγντα τῇ
Μαδιανναίᾳ Ἰσραηλίτην.

Τὸν σειρομάστην Φινεὸς λαθὼν κάλιν,
Τὸν Ἰσραηλίτην μετ' ἀπιστουμένη
Ἄμαρτια μύγντα Μαδιανναίᾳ
Πλήξας ἀπόσα τῆς κατ' αὐτὴν αἰσχύνης,

Εἰς τὸ αὐτό.

Μίκο Μαδιανναίῃδε Ἔθερ πάτι, ἀφρονα βέζων·
Χώσατο δ' ὄψιμέδων, πολλὰς δ' ὀλοθρεύετο λαός.
Ἄνθ' ὧν ὡς ἐνόησεν ἄλθρια Φινεὸς Ἔργα,
Ὀύταζεν ἀμφοτέρους, θάλαν δ' ἀπεκάζετο μῆνιν.

In idem.

Sehon Amorrhæorum, et Og regem Basan alterum, infinitis ambo civitatibus imperitantes solus Judæorum populus strenue prostravit, injuriosorum potitus, superbiorumque principum.

In asinam Balaam, et ut evocatus a Balac, ut Israellem diris devoveret ei magis apprecatus est.

Quorsus perperam, o Balac, Balaam evocas? Iis, qui divinis affluunt gratis non imprecabitur; multo minus diris devotos benedictione impertiet: cave ne asina sis insipientior, quæ ire prohibet.

In idem.

Balaam quondam extranei asina vocem extulit, occurrente angelo: tu vero lingua, mihi infelix asine, non præcipitanter in voces prosili, sed silenter obstupescere, cum mihi Deus non externo, sed Filio per incarnationem occurrerit.

De Phineas Israelitam cum Madianitide fornicantem perfoediente.

Accepto, quod et antea fecerat, pugione Phineas, unum ex Israelitis cum infideli Madianitide per seculum ingens peccantem perfoedit, et maculam, quam cum ea contraxerat, abolevit.

In idem.

Inconsideranter se generis Hebræus Madiiui idiom intulit; quo facto et Deus incensus, et populus dira clade multatus est: eapropter dispendiosum maleficium intuitus Phineas, adacta per utrumque pugione, iram divinam compeacuit.

A

Εἰς τὴν ἄλωσιν Μαδιάμ

Φεῦ σοι Μαδιάμ τῆς ἀκομίας ὄση!
Τοὺς πέντε μὲν σου βασιλεῖς δούλους βλέπω,
Τὸ κάλλος αἰσχός, τὰς πόλεις πεδιάδας
Σὺ δ' αἰχμάλωτον Ἰσραήλ καὶ δουλίδα.

Εἰς τὸ αὐτό.

Οἱ δ' ἐβάλασαν πέντε Μαδιανναίᾳ βασιλῆς
Ἔγχει Ἑβραίων ὑπο, γούνατα φηλα διαμέντες,
Σούρ τε, Ῥοθήμ τε, Ῥοκόμ τε, καὶ Εὐτν, ἀρπὶ δὲ
[τοὺς Οὐρ.

Τίλοι δ' ἐφ' ἔκτο; εἰσεφε φέως Βαλαάμ ὑπὸ δουρὶ.

ΔΕΥΤΕΡΟΝΟΜΙΟΝ.

Εἰς Μωσῆν ἀποκαθιστώσα θεματων ἀνθ'
ἑαυτοῦ τὸν Ναυῆ Ἰησοῦν ἐν τῷ μᾶλλιστ ἀπο-
θήσκειν.

Μωσῆς μὲν ἐξάγει σε τῶν Αἰγυπτίων,
Γογγυστὰ λαὸν, δῆμος Ἰσραηλίτης·
Ὁ παῖς δὲ Ναυῆ, καὶ θεράπων Μωσῆος
Πρὸς τοῦ; ἐπαγγελθέντας εἰσάξει τόπους.

Εἰς τὸ αὐτό.

Οὐδὲ σὺ γαλαν εἰσεδεῖς ἐπαγγελτῆς μέγα Μωσῆ,
οὐδὲ σὺ, ἀλλὰ σε πρὸ πνοῆς λίπαι· ἀντι δὲ σελο
Ναυῆ παῖς μετέγενετο μέγα κρατέων ἐνὶ δήμῳ,
Ἑβραῖοι δὲ σε κλαῦσαν ἀλλήλους † ἄλλος ἐκ' ἄλλῳ.

Εἰς τὴν ἐν Δευτερονομῳ φθῆρ Μωσῆος.

Ἦδὲς δύο γνώριζε τὰς τοῦ Μωσῆος·
Τὴν μὲν χαρὰς ἔκασμα τὴν ἐν ἐξόδῳ,
Τὴν δὲ δριμελιαν, καὶ φρικτὴν συνησμένην,
Τὴν ἐγγραφεῖσαν τῷ νόμῳ τῷ δευτέρῳ.

C

De excidio Madianitarum.

Væ tibi, Madiam, quam propudiosa est tui expansionis, tuos quinque reges servituti addictos video, in probum immutatam pulchritudinem, solo æquatas urbes, teque in Israelis potestatem redactum, ac vile mancipium.

In idem.

Hi quinque Madianitarum reges capti sunt Hebræorum lancea, subactis fracti genibus, Sur, Rebr, Recen, Evi, quibus Hur accenseas, una cum I-lis lucis usura privatus et Balaam hasta impacta.

DEUTERONOMIUM.

De Mose in prociactu mortis constituto Jesus filium Navæ successorem suum, ducendo populo, designante.

E terra quidem Ægypti te Moses educit, o divinis mandatis obmurmurans, popule Israelita; sed Mosis famulus, Navæ filius in terram te promissionis inducet.

In idem.

Neque tu terræ promissionis aspectu potitus es, magne Moses, sed ante vita decessisti, tuumque locum sortitus postea fuit Navæ filius, imperio potens apud populum: cæterum te frequentes Hebræi alii ex aliis eluxerunt.

In Canticum Mosis Deuteronomii.

Duas a Mose habitas cantiones internesce, hilaritatis alteram, quam in secessione occinit; alteram acerbam, et cum religioso horrore decantatam, que in Deuteronomii contextu exarata est.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἄσμα τῶδ' ἄσμα φόβοιο Θεοῦ βέλη ἀπαλοῦν,
ἕλματος ἐκμεθύοντα κροεφάγου τε μαχαίρης·
Κεθελα παμφαγία· ποίη μ' ἔχει εισαίοντα,
Μή ποτε σὺν βελίων πειρήσομαι, ὧ μίγ' ἀνάσων.
Εἰς Μωσῆν ἐν τῷ ἀποθήσκων ἐβλογοῦντα τὰς
ῥ' φυλάς Ἰσραήλ.

Γόν εὐλογητὸν Ἰσραήλ τῷ Κυρῆρ
Καὶ Μωϋσῆς νῦν εὐλογεῖ, λοῖσθα κνέων,
Ὅτι ἐν μίγ' τοὺς πάντας εὐχῆ συνδέων,
Ταῖς δ' εὐλογίαις τὰς φυλάς τιθεὶς μέτρον.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ὅφρει εἶδεν ἀνακτα Θεὸν μίγαν ἐμφί πεγάλῃ
Μωσῆς, ἐνδ' ἔκ' ἀκούσε λαῶ δ' ἐσάφησεν ἀκούσας·
Ὅφρει καὶ τε θάνατον ἐπίδεται, πρώτα δὲ φυλάς
Δώδεκα Ἑβραίαις εὐχὰς ὄμο δώδεκα πάσας.

ΙΗΣΟΥΣ.

Εἰς Ραὰβ τὴν πόρνην, ἢ, τοὺς κατασκόπους
Ἰερικῶ σώσασα, ὄστρον, ἀλισημομένης αὐτῆς,
μόνη τῶν ἄλλων ὄσθη.

Σώσασα Ραὰβ Ἰσραηλίτας δύο,
Ἄνταπρίατο παγγενῆ σωτηρίαν.
Μιμίασθε πόνται τῆς Ραὰβ τὴν καρδίαν,
Ὡς ἀν τύχητε ψυχικῆς σωτηρίας.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἄνδρε, φύγεσθε, φύγεσθε, κλωδίῳ ἀμφιδεδέντας
Θυρίδος, ἐκ δὲ μολεῖτ'· ἐμὲ δ' ἐκ κακότητος ἔλασθε,
Ἥμος ἐμὸν πολιέτρον ἀλώσεται ὄξει δουρί

In idem.

Hoc carmen, consternationis carmen, Dei jacula
nobis interminatur inebriata sanguine, et gladii
carnes devorantis ingluviosa labia: terror me vol
audientem percussit. Tuarum nunquam sagittarum
periculum faciam, potentissime Rex.

De Moese, qui tum, cum in extremis ageret, duodecim
tribus Israel benedictione impertivit.

Multiplicibus a Deo cumulatam gratiis Israellem
et ipse Moses animam exhalans benedictionibus cu
mulat, non in unica omnes precatione comprehen
dens, sed pro numero tribuum faustas sigillatim
preces dispertitur.

In idem.

In magno monte Sinai Deum Regem maximum
intuitus Moses, quam praeterea vocem audivit, mul
titudini propatulam fecit: in monte item Abari
portem vidit: primum vero tribus Hebraeorum
duodecim, totidem vota impertitus est.

JOSUE.

In Raab meretricem, quae, servatis Hierichuntis ex
ploratoribus, et ipsa sabinde capta, sola inter op
pidanos servata est.

Raab totata duos Israelitas, omnimodam eo facto
salutem redemit: vos, o mentem Raab accumulanti,
meretrices, quo animarum salutem possitis adipi
sci.

In idem.

Fugite, viri, evadite funiculis alligati; fenestra
vos proripite, me ex imminente miseria erepturi,

A Ἦματέρῳ. Τάδε πάντα τελέσομεν, ὡς ἐποίησαν.
Εἰς τὴν διάβασιν τῆς κιβωτοῦ, καὶ τὴν Ἰορδάνου
διαίρεσιν.

Ἄν ἡ κιβωτὸς ἢ κάλαι τυπουμένη
Διχῆ διαίρει τὰς βόας Ἰορδάνου·
Πῶς ἢ κιβωτὸς ἢ νοητὴ Μαρία
Ὅδ' τὰς θαλάσσας τῶν ἐμῶν κακῶν εἶμη;
Εἰς τὸ αὐτό

Τίπτε ρέεθρον καλόν, Ἰορδάνη ἀργυροβόνη
Στήχας; τοῖς δ' ἀνέρεσσιν ὄδὸς γένου; ἐν δὲ διχά
[σθης.

Ἦστε τις διχάσσει τορῶ, ξίφει ἄρνα νεογόνος;
Τίς σε τίραξ; Θεοῦ αἰνὸς περιβόλια κίστην.
Εἰς τὴν τῶν Ἑβραίων ὑπὸ Ἰησοῦ περιτομήν.

Παρήλας ἀσέθειαν ὡς Ἰορδάνην·
B Τὴν σὴν τὸ λοιπὸν κίβων ἐκροβυσσίαν,
Καθὼς Ἰησοῦς ἐν μαχαίρᾳ πετρίῃν,
Ἐν ἀπαθείᾳ δηλαδὴ σάρκατος πάθην.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ξίφει σιδερέῳ πρώτως μὲν Ἀδράμ περιτέμνει
Υἱὰς τοὺς, ὁ δ' ἔπειτα πετρίῃν ἀμφί μαχαίρῃ
Ἰησοῦς βα ὑπέριταμεν, ὁ τύπος ἔκλετο Χριστοῦ,
Ἄς β' ἀπαθείης ξίφει οἶδα βροτοὺς περιτέμνει.
Εἰς Ἰησοῦν διὰ τὸν ἐπὶ τῆ ὄπισθα τοῦ ἀγγέλου
φόβον, κίπτορτα ἐπὶ πρόσσωπον εἰς γῆν.
Ἦποστράτηγε τοῦ θεόπτου Μωσέως,
Ἄρχαγγελοπτεῖ; καὶ τρέμων κίπταις κάτω;
Τί γοῦν κίπνοθας, ὁ τρέμων ἀρχαγγέλου,
Εἰ τοῦ Θεοῦ κατείδες αὐτοῦ τὴν θέαν;

C cum mea civitas praecutis lanceis expugnabitur a
vobis: isthuc, sicuti consentaneum est, exsequer
mur.

In arcem transitum Jordanisque divisionem.

Si pridem formata potuit arca foederis Jordanis
fluenta bipartito dirimere, quidni arca mystica Ma
ria Virgo meorum scelorem oceanum divellere
queat?

In idem.

Cur, o vorticibus labens argenteis, Joridane, Ham
pidum fluentum sistis, et pervius hominibus factus,
in geminas partes distractus es? Perinde ac si
quispiam agnellum enae acuto diremerit: quis to
perturbavit? Ad divinae arcis prospectum cohorrui.

In Hebraeos a Josue circumcisos.

D Extra impietatem semel positus, ut extra Jorda
nem de caetero totum ellipse praepatium, (quemadmo
dum Josue lapideo fecit cultro) ut exors flas a per
turbatione omnium carnis affectuum.

In idem.

Abrahamus primum ferro cultro circumcidit filios
suos, sed cultro postea lapideo Josue circumcidit,
qui typus Christi fuit, cujus peculiare est imper
turbabilitatis gladio circumcidere.

De Josue qui, conspecto angelo, pra timore, pronus
in terram cecidit.

Tu, qui divino fruentis aspectu Mosis legatus es,
vides archangelum, ac pra formidine deorsum ca
dis; quidnam rei est, cur archangelum tremas, si
Deum et ipse pridem speculatus es?

Eis τὸ αὐτό.

Ἄγγελος ἀγγέλει; ἐξ αἰθέρος εἰς χθόνα βαίνων
Ὅπλοφόρος προπέφαντο Ἰησοῦ υἱεὶ Ναυῆ.
Ὅς δὲ μιν, ὡς ἐνόησε Θεοῦ μέγαν ἄγγελον εἶναι
Τῆμος ἐραζε κύνησε, τρόμος δὲ οἱ ἔκετο γυῖα.

Eis τὴν ἄλωσιν Ἱεριχῶ.

Ἐὶ δακρῦσαι βούλοιο δικαίως, ξένη,
Τὴν Ἱεριχῶ κλαύσον ἠφανισμένην,
Πῶλιν ποσαύτην μυριοπληθεστάτην,
Ἐξ ἧς Ῥαββ σέσωστο τῶν ἄλλων μόνη.

Eis τὸ αὐτό.

Ἐπτάκι σαλπιδάντων ἐπὶ Θεοῦ Ἱερῶν,
Τείχεα Ἱεριχῶ χαμάδις πίσειν ἀθρόα πάντα.
Τίπτε δὲ λαὸς ἅπας καὶ κτήνια ὄλλυτο πάντα;
Ὄψ' ἀπ' ἐκ κακότητος Ῥαββ φύγεν ἐξ ἅμα πάντων.

*Eis τὴν κατάλωσιν Ἀχαρ τοῦ κλέψαντος ἐκ τῶν
λαφύρων Ἱεριχῶ γλώσσαν χρυσῆν.*

Τί τὴν κλαπίσαν γλώσσαν ἐν γῆ χωνυῖαι,
Ἄχαρ πονηρὸς; κιν γάρ ἐστι χρυσῆν,
Ὅμως λαλήσει, καὶ σιγῶσα, τὸν ὄλον.
Καὶ πετρίνην σε τὴν στολὴν ἐπεנדύσει.

Eis τὸ αὐτό.

Ἐίνεκα σῆς βολῶν κακομήγαν, Κύριος, Ἄχαρ,
Χώσατο κλεπτοσύνης, πολλὸν δὲ κεν ὤλεσε λαόν.
Ἄλλὰ γε καὶ σὺ λάτριν ἐπέσασα τόνδε χιτῶνα,
Ἀκισιτὸν τε πέτρῃσιν ἐφύρεο κάμμορε πότμον.

In idem.

Splendens angelus caelitus in terram delapsus, et
arma gestans Josuae Nave filio apparuit. Quem cum
iste principem Dei angelum esse intellexit, tunc
humī cernuus adoravit; nam ejus membra tremor
invaserat.

In Hierichuntis expugnationem.

Si legitimas effundere lacrymas tibi cordi est, o
hospes, Hierichuntem sus deque versam luctu prose-
quere, talem, totque hominum millibus refertissi-
mam civitatem, unde una in caeteris occidione Raab
exempta est.

In idem.

Septem Dei sacerdotibus septies buccina clan-
gentibus, Hierichuntis muri simul omnes in terram
corruunt. Sed quorsum, cum jumentis omnibus,
universus populus interit? Sola videlicet ex omni-
bus ab impietate Raab declinaverat.

*In Achan lapidibus obratum, quod ex Hierichuntis ex-
novit auream laminam furto subduxisset.*

Quid subductam in terra lingulam defodis, Achan
acceleratissime? Tametsi enim aurea sit, tamen vel
sileado tuum proloquetur dolum, teque lapidea in-
ductum veste obruet.

In idem.

O perfide, pravique consilii artifex Achan, pro-
pter tuum furtum, Deus excandescens ingentem
populi multitudinem prostravit. Sed et tu lapidea
zonica indutas fatum lapidibus inflictum, unde dis-
cerptaris, sortitus es.

*A Eis τὴν πυρπόλησιν τῆς Γαι πόλεως, καὶ τὸν
ἀνασκολοπισμὸν τοῦ βασιλέως αὐτῆς.*

Ἡ Γαὶ πόλις δάκρυε πυρπολουμένη·
Ἄλλ', ὡς ἵοικεν, οὐδὲ δακρῦειν ἔχεις·
Τὸ πῦρ γὰρ ἐξήρανε τὰ βλέφαρά σου,
Καὶ πᾶσαν ἐξίχμασεν ὑγρὰν ἀτμίδα.

Eis τὸ αὐτό.

Τίς ποθ' εἶ-ἐκ ξύλοιο μετηρόος ἐστι διδύμου
Ἄθλιος; ἐκ δὲ οἱ ἔσσε βίη θάλεν; Οὐτός ἐκείνος
Γαὶ βασιλεὺς μεγάδοξος· ἀτὰρ μέγα αἰσχρὸς ἀπό-
[ξλει,

Ἄρτι μὲν ἠνεμίψ ὑπὸ πότμῳ θυμὸν ὀλέσας.
*Eis τὴν δι' ἡμετέρας Ἰησοῦ ἐν Γαθαὶ
στάσιν ἡλίου.*

Ἡλιε, νῦν μὲν Ἰησοῦς Ἰσραὴλ σε,

B Ἐν Γαθαὶ τοὺς πέντε νικῶν σατραπάς.

Χριστὸς δ' Ἰησοῦς ἐξιμαυρώσει σε,

Τὸν τοῦ σκότους ἄρνοντα τῷ σταυρῷ τρέπων.

Eis τὸ αὐτό.

Ἡλίου ἀκάματος ἀειρόμος Ἰσταται ὀρμῇ
Ἐν Γαθαὶ· τὸ γάρ οἱ ἐπεκέκλετο ὄλιος Ἰησοῦς.

Ἡ βα μετεσοομένου εἶδ' Ἰησοῦ ἔπλετο τύπος

Ὅς σείλας ἡλίοιο μετὰ ζῶνον ἡματι τρέφει.

*Eis τὸν τῶν Ἰεβουσαιῶν δειθρον, οὗς κἄτω
μὲν Ἰησοῦς μαχαίραις, ἀνω δὲ Θεὸς χαλάζαις
ἔκτεινε.*

Ποῦ δραπτευεῖς, ἀλλόφολα; Πῆ τρέχεις

Ἄνω Θεὸς σε ταῖς χαλάζαις κτινυοῖαι,

Κάτω μαχαίραις Ἰσραὴλ ὀλλυοῖαι σε·

Μάτην προφεύγεις, οὐ παρέλθεις τὸν φόνον.

*C In urbem Hai vastatam ignibus, deque regis ejus
suspensione.*

Hai civitas incendio devastata, lacrymare, sed
neque tibi, prout consentaneum est, plorandi facul-
tas datur, cum palpebras tuas ignis arefecerit, et
omnem lacrymarum humorem deductum exhauste-
rit.

In idem.

Ecquis ex decussato crucis ligno pensilis apparet,
infortunatus, cujus oculi per vim sunt eruti? Ille
ipse rex Hai superbus, magnam ludibrii multam
luit, dum spiritibus oclusis mortem aeream pati-
tur.

In solem contestatione Josue consistentem.

D O sol, nunc te Josue currentem sistit, quinque
regibus in Gabaon civitate profligatis; sed Christus
Jésus caligine te obducat, tenebrarum principem
crucis vexillo fugaturus.

In idem.

Irrequietus solis motus nunc interquiescit apud
Gabaon: generosus quippe Josue ei praescipuit;
venturi procul dubio Christi figura, qui de die solis
jubat in tenebras immutabit.

*In Jebusaeorum internecionem, quos inferne gladii
Josue, superne Deus grandinibus enecavit.*

Quonam te proripis, alienigena, quo carris? A Deo
superne grandinibus impetitur, populus Israel in-
ferne te armis devastat; perperam fugis, cladem
non evasurus.

Eis τὸ αὐτὸ.

Πάντ' Ἰεθουσαίων ἀτάσθαλα ἔθνεα πάντα
Ἰησοῦς μὲν ἐπέφνε κάτω χαλκήρεϊ δουρὶ,
Πετροβολεὶ δ' ἐφύπερθε Θεοῦ πέτρῃσι χαλάζης·
Τοὺς δὲ σφισι μέδοντας ἐπὶ ξύλου ἔλλαβε πάμμος.

Eis τὸν θανάτου Ἰησοῦ.

Ἐχθὲς τὸν δῆυν ἡλίου στήσας δρόμον
Νῦν παντελῆ πέπονθεν ἀκνησιῶν,
Ὡς μὴ Θεὸς δόξειε τοῖς ἀπλουσιτέροις,
Πρὸς τὰς ξένας βλάψαι θαυματουργίας.

Eis τὸ αὐτό.

Πολλὰ μὲν ἐκτελέσας σημεῖα, πολλὰ δ' ὀλέσας
Ἔθνεα ἀλλοφύλων Ἀρήτα δῖος Ἰησοῦς,
Πασι δ' ἔβαρ χαρίσασαν ἐπὶ χθόνα κληροδοτήσας,
Αὐτὰρ ἔπειτα θάνατον λιπαρῶ ἐν γῆρας οὐδῶ.

KPITAL.

*Eis Ἰουδαίαν τὴν μετὰ Ἰησοῦν ἀρξάντα τῶν
Ἑβραίων.*

Τοῦ Μωσαίου θανόντος Ἰησοῦς μένει,
Τοῦ δ' Ἰησοῦ θανόντος Ἰουδαίαν μένει·
Μὴ γὰρ στρατηγῶν ἐνδεχῆς ὁ Δασπότης,
Μὴ γὰρ Θεῶ λείπουσιν ἀκραίφεις φίλοι.

Eis τὸ αὐτό.

Ναυὴ κῆρις Ἰησοῦς κἀθανεν ἀρχὸς Ἑβραίων,
Κἀθανεν, ὃς πᾶν ἔοργε, Θεὸς δ' ἐχθροῖσι φαάνθη.
Ἐγρεο Ἑβραίοις μετ' Ἰησοῦν ἀρχὸς, Ἰούδα·
Ὡς γὰρ οἱ ἔσκεθ', ὁμῶς καὶ σοι Θεὸς ἔψεν ἀρωγῆς.

In idem.

Quinque nefarias Jebusæorum gentes universas
hasta ære compacta inferne Josue obruncat, su-
perne vero Deus grandium lapides ejaculatur: eor-
um porro principes patibulo suffixi moriuntur.

In Josue obitum.

Qui pronuper solis pernitem sistebat currum,
nunc universis immotus membris jacet; ne rudio-
ribus videatur Deus, stupenda ejus intuentibus mi-
racula.

In idem.

Frequentibus ostentis editis, multisque profligatis
extraneorum gentibus strenuis, divinus Josue, po-
steaquam Hebræis gratissimam terram tributum
divisit, in beato senectutis limine vita functus est.

JUDICES.

De Juda post Josuen Judaicarum rerum potito.

Mose e vivis exempto, succedit Josue. Josue vi-
cissim demortuo, superstes ei Judas sufficitur; nec
enim Deus ductorum inopia laborat, nec cum sin-
cerissimi deficiunt amici.

In idem.

Dux Hebræorum osue Navæ filius vita conces-
sit multis præclare gestis, ita ut hostibus instar
pronominis haberetur; nunc post eum Juda He-
bræorum dux exsurge; nam ut ei suppetias ixit
Deus, sic te auxiliariis armis comitabitur.

A *Eis Ἀδωνιβεζεκ τὸν Χανανίτην, ὃς πάντας οὖς
ἔχειροῦτο τῶν ποδῶν στερόν καὶ τῶν χειρῶν,
καὶ αὐτὸς τὰ ὁμοία πέπονθεν.*

Ἀδωνιβεζεκ, βασιλεῦ Χανανίτα,
Τῆς μὲν Βεζεκ Θεὸν σε τοῦνομα γράφει,
Καθὼς κεν αὐγεῖς αὐτὸς, ὡς δ' ἐγὼ κρίνω,
Ὦν ἐν Βεζεκ δεικνυσιν Ἀιδωνέα.

Eis τὸ αὐτό.

Τλῆμον Ἀδωνιβεζεκ ἄχειρ καὶ ἄπους πρὸ γαίην
Ἔρπε διὰ στέρνοιο κατ' αἰδὸν ἐρπυστήρα
Καὶ σὺ ποτ' ἄρ' πολλῶν ἀλλογλώσσων βασιλῶν
Γούνατά τ' ἐξέταμας, χειράς τ' ἀπέκοψας ἐνεργῆς.

*Eis τὴν εἰδωλολατρείαν Ἑβραίων καὶ τὴν ἔφοδον
Χουσαρσαθέμ τοῦ Σύρου, ὃν Γοθονιήλ δ' Ἰσραὴλ
λίτης κατεπολέμησεν.*

B *Ἀνθ' ὧν παρηνώμηκας εἰς τὸ σὸν σέβας,
καὶ τῶ ἱ Βάαλ τίθυκας, Ἰσραηλίτα,
Χουσαρσαθέμ δούλευσον ἀρχῶ Συρίας·
Γοθονιήλ δὲ τοῦτον ἠτήσει πάλιν.*

Eis τὸ αὐτό.

Χθιζὰ μὲν εὐσεβέοντες Ἰουδαῖοι γένος ἄφρον
Μυρίων ἔθνος ἄστονον ὀλέσασα· νῦν δ' ἀσεβοῦντες
Ἔθνεσιν ἐξεδόθητε, Θεὸς δ' ὑμῶν ἐλεήσας,
Αὐθι κατ' ἐχθιδῶν κρατερὰ κλέα ὤπασεν ἰσχύν.

*Eis Ἀὐδ τὸν ἀποκτείναντα δόλῳ τὸν Μωαβίτην
Ἐγλώμ.*

Χαίροιτ' ἱ Ἀὐδ μάχαιρα διστομωτάτη,
Δι' ἧς Ἐγλώμ ἔκτεινε τὸν Μωαβίτην,

*In Adonibezecum, Chananæorum regem, omnes quos
acie subegerat manibus et pedibus minuentem, et
ipsum postea eodem multatum supplicio.*

C *O Chananæorum rex Adonibezec, nomen quidem
tuum Hebræa lingua sonat te esso deum Besec, ut
tute gloriaris, sed meo animo indicat in Besec Pla-
tonem esse tuorum scelerum vindicem.*

In idem.

Infelix Adonibezec, obruncate pedibus et mani-
bus, per terram prono pectore, ceu versicolor ser-
pens, prorope; nam et tu compluribus exoticis re-
gibus succiso poplite, cum id poteras, mutilasti
manus.

*In Hebræos idola colentes, et Chusam Rasathaim
Syriæ regis invasionem, quem Othoniel Israelites
acie debellavit.*

D *Quorsum in tuos ritus, et cæremonias prævari-
catus es, et idolo Baal thus adolevisti, o Israelita?
Ob id Chusam Rasathaim Syriæ regi mancipare,
quamvis cum denuo sit oppressurus Othoniel.*

In idem.

Nuperis diebus cum religiose viveretis, o recor-
des Judæi, gentes, quæ præ multitudine sciri non
queunt, prostrastis; nunc ob impietatem vos Deus
opprimendos gentibus permisit; qui tamen vestri
misertus iterato vobis strenuas in adversarios vires
ejargitus est.

*De Eudo, qui per fraudem Eglonem Moabitarum re-
gem contrucidavit.*

Eudi gladio utrimque incidenti bene sit, quo Eglonem
Moabitarum regem prostravit, omnibus desti-

Ὅλων μονώσας τῶν θεραπεύωντων δόλω·

Τῷ δ' Ἰσραὴλ καύχημα γίγνεται μέγα·

Εἰς τὸ αὐτό.

Μωαβ ἄνασσαν Ἐγλώμ, κακὴ δ' ἔρδεν Ἰουδαίοισι·

Τοῖς δὲ θεὸς πόντους ἑλεήμονα ἔμβαλε κούρον,

Καὶ σφιν ἄνω προπίπομφεν ἀρηγόνα ἄκιμον Ἄωδ,

Ὅς τὸν Ἐγλώμ κατέπεφνε, λόγιμ δολέεντι συλήσας.

Εἰς Δεδώραν τὴν ρικησασαν Ἰαβὶν τὸν Χαναναῖον.

Γυνὴ Δεδώρα, μάρτυς ἐστὶν ἡ φύσις,

Ἄνῃρ Δεδώρα, μάρτυς ἡ στρατιγία.

Τι γοῦν γύνανδρός ἐστιν; οὐδαμῶς ξένη,

Γυνὴ καθαροῦς, ἀνδροκάριος δ' ἕμωις.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἄρσενες οὐκέτ' ἑασιν ἀμεινους; θηλυτεράων,

Θηλυτέρῃ γὰρ ἅπασιν Ἰουδαίοισι Δεδώρα

Ἦρξε, καὶ ἀντιβίοισι μαχησάτο, ἐν δὲ τ' Ἰαβὶν

Πανσοδῆ κατέπεφνε Χαναναίτην βασιλῆα.

Εἰς Ἰαήλ τὴν πασσαλεύσασαν τὸν Σισάρα.

Ὁ γάλα πικρὸν, ᾧ μεθυσθεὶς Σισάρα

Τῆς Ἰαήλ πάρεργον οἰκτρὸν εἰρέθη,

Καὶ πανταλευθεὶς τοῦ βίου ἀπηλλάγη,

Μηδ' αὐτὸ κἄν γνοῦς ὅστις αὐτὸν κτείνουσι.

Εἰς τὸ αὐτό.

Γλάγος ἐξεμέθους χαμαὶ τε κάθευθε Σισάρα·

Τοῦ δ' Ἰαήλ κροτάφοισιν ἐπήξατο πάσσαλον ὀξύν,

Ἐκ δὲ θυμὸν μελίων φίλον εἴλετο διὰ γυναικῶν.

Ξεῖντα ταῦτα κάκιστα, πικρὸν γλάγος, ἀθλιος ὕπνος.

tutam famulis, per dolum seclusis, unde hilaritudo
ingens Israeli oborta est. C

In idem.

Apud Moabitas imperitabat Eglon, a quo male affectis laborantibusque Judais misericordem Deus adolescentem indulsit eisque defensorem, Eudi nomine, caelitus immisit, qui Eglonem fraudulenta oratione deceptum vita spoliavit.

In Jabin Chananaeum acie fusum a Debora.

Mulierem esse, Deboraham natura ipsa contestatur, sed virum probat militaris praefectura. Quid igitur? Androgynus est? minimo minus, o hospes, sexu quidem femina est, sed corde plus quam virili.

In idem.

Mares neutiquam mulieribus praestabiliores sunt, una quippe mulier Debora reipublicae Judaeae potita, in hostes strenue depraeliata est, praeterea Jabin Chananaeum regem cum omni delevit exercitu. D

In Jahel clavo trabali Sisarae tempora trajicientem.

O lac amarum, quo inebriatus Siara Jaheli non cogitanti, miserabili casu oblatu est, clavoque suffixus e vita demigravit, ne hoc ipsum, quis se interimeret, agnoscens.

In idem.

Laete inebriatus humi dormiebat Sisara, cujus temporibus praecutam sudem Jael infixit, generosaque mulier amicam vitam e Sisarae membris extractit: haec sane prava est hospitalitas, lac amarum, somnus infelix.

A *Εἰς τὸν πόμον Γεδεών.*

Θάρσει, Γεδεών, ἕρδην ἀθρῶν τὸν πόμον,

Τῆς γῆς ἀπάσης μηδαμῆ βεβρεγμένης.

Θάρσει, Γεδεών, ξηρὸν ἀθρῶν τὸν πόμον,

Τῆς γῆς ἀπάσης πανταχῆ βεβρεγμένης.

Εἰς τὸ αὐτό.

Σῆς ὄδε, ἀγνωτόκεια, πόμος τύπος ἐπλετο μήτρης,

Ὅν Γεδεών μὲν ἔρψε κατὰ χθονὸς αἶον ἐόντα·

Αὐτὰρ οἱ † οὐρανόθεν δροσάεις ἐνικάπτεσεν ἑμβροί,

Οἷη † οὐδὲ πρόπασα δροσῷ ὑποδεύετο γαῖα.

Εἰς Γεδεών σὺν μόνοις τριακοσίοις τὴν Μωδιάμ ἠετήσαντα.

Ἦχουσα σάλπιγξ, ὕδρια κεκλασμένη,

Καὶ λαμπὰς ἐξαφθεῖσα Μωδιάμ τρέπει·

Οὐ τοῦτο τῆς σάλπιγγος, οὐ τῆς ὕδριας,

B Οὐ τῆς φανείσης λαμπάδος, Θεοῦ μόνοι.

Εἰς τὸ αὐτό.

Τοιοδε τριακοσίοις Γεδεών ἄμα, οἱ κατὰ κῦνας

Γλώσση λάψαν ὕδατος ἀειρέθρου ποταμοῖο,

Ἄλλοφύλων ἐνάριξε μυριάδας, ἐν δὲ Μωδιάμ

Αὐχένα κῶψ' ἀγέρωχον· οὐδ' οἱ θεὸς ἔσπετ' ἄρωγός.

Εἰς Ἀβιμέλεχ τὸν φορεύσαντα τοὺς κλυτοῦ ἀδελφοῦ, εἰτι πέτρα μυλικῆ καταβρυγέεισθ' ὑπὸ χειρὸς γυναικὸς ἀναιρεθέντα.

Ἄνθ' ὧν πρὸς αὐτὴν ἐμπαροινεὶς τὴν φύσιν,

Καὶ τοὺς ἀδελφοὺς κτείνουσις Ἀβιμέλεχ,

Αἰθω μυλικῶ συντριβήσῃ τὴν κάραν,

Καὶ χεῖρ γυναικὸς κατακαυχῆσαι τέσου.

In Gedeonis vellus.

Dum rore conspersum vellus animadvertis confide, Gedeon, terra circumjacente nusquam rore conspersa; confide item, siccum vellus intuens, terra quaquaversum rore madefacta.

In idem.

Hoc vellus tui uteri figura est, intemerata mater, quod siccum a Gedeone in terram projectum est, roridus enim imber in uterum tuum de caelo depluit; quali universa terra nunquam post hominum memoriam perfusa fuit.

In Gedeonem cum solis trecentis Madianitas acie fundentem.

Tuba clangens, perfracta hydria, et incensa fax Madianitas in fugam vertit; non id quidem tubae, non hydriae, non lucentis lampadis, sed Dei solius miraculum.

In idem.

Gedeon una cum trecentis, qui canum in morem Suvii jugiter manantis aquam lingua lamberant, numerosissima Barbarorum multitudine interfecta, Madianitarum praetumidas abscedit cervices, sibi Deo faventer assecundante.

In Abimelecum fratrum parricidam, et ipsum postea deturbato molari lapide, manu mulieris interfectum.

Pro eo quod contra ipsam naturam deservis, de medio sublatis a te fratribus, o Abimelech, incusso molae fragmine conterentur cervices tuae, manusque feminae tantam de te gloriam reportabit.

Eis τὸ αὐτό.

Ἄβ· μέλεχ μὲγ' ἔδικε, κασιγῆτοις πολὺ πῆμα,
Ταῦτα σοὶ ἔστ' ἐπίχειρα φιλοπολέμοιο μανοιῆς·
Πέτρας ὑπὲρ κεφαλῆς θανατηφόρος ὄστια θλάττων,
Καδδ' ἄρ ἐν σπλάγγχοισι πεπηγμένον ὄσιν ἀπώ-
λου.

*Eis Ἰερθεά τὸν θύσαντα τὸν παῖδα ἑαυτοῦ τῷ Θεῷ
διὰ τὴν ὑπόσχεσιν.*

Μακάριος σὺ τῆς σφαγῆς Ἰερθεά·
τὴν παῖδα γάρ σου τὴν μόνην, τὴν παρθένον,
Μηδὲν μελήσας τῷ Θεῷ σφάζων θύεις,
Τῆς εἰς ἐκείνων ἐκτελῶν ὑπόσχεσιν.

Eis τὸ αὐτό.

Παρθενικὴ μελήθ' οὐ μὲν ὀρχῆ, χερεὶ δὲ σῆσι
Τύμπαν' ὑποκτυπέεις, περὶ πατρὶ δὲ κάμμορε χαί-
ρεις.

Ὅθενε' ἀπὸ πολέμοιο τροπαιοφόρος μετανοεῖται·
Αὐτὰρ ὄγ' οὐ μὲν ἐκὼν, ἔμπης δὲ σε δαιροτομήθαι.
Eis τὸν δὲ ἐπαγγελίας γέννησιν τοῦ Σαμφών.
Τίθει Μανωῆ, θαῦμα, πρὸς γῆρας μέσον,
Καὶ ταῦτα Σαμφών ἄλλο θαῦμα, τὸν μέγαν.
Καὶ θαῦμα τρίτον, εἰς ἀκάρπου νηδύος,
'Επαγγελείσης τῆς σπορᾶς ὄπ' ἀγγέλου.

Eis τὸ αὐτό.

Ἄσσα τοι ἑξερβύ στέρνοισι ἐνικάτθεο, γύναι.
Παῖδα τέκνης κρατερῶν, καὶ ἀλλοφύλοισι μέγα πῆμα·
Αὐτὰρ οἱ εἰς κεφαλὴν τέμνων ἑυρὸς οὐκ ἀναθήσῃ,
Ὅδ' πλετ' εἰς οἴνου, Ναζωραῖος Θεοῦ ἔσται.

In idem.

O supra modum injuste, inque fratrum exitium C
procreate Abimelech, hæc tibi sunt contentiosæ in-
dolis præmia; molæ fragmen lethale, et ossa colli-
dens in tuas cervices decidit; insuper gladius vita-
libus insigitur; quibus mortem occubuisti.

De Jephthe, ob promissi religionem, filiam mactante.

Ob jugulatam filiam, felicem te deprædico, Jeph-
the; filiam enim, quam unicam habebas, virginem,
insuper habitam, Deoque ad aras obtruncatam sa-
crificas, adimplens es, quæ Deo facturum te rece-
peras.

In idem.

O virgo stollida, patri gratulabunda exsilis, tuæque
manibus pulsas tympana, deque victoria paterna
gaudes, infelix, quod ex bello tandem victor regre-
diator; sed ipse, tametsi nolens, tuas tamen corvi-
ces demeret.

In Samsonem ex divini oraculi promissionis nascentem.

Sub ipsam senectutem generat Manue, o miracu-
lum; idque Samsonem maximum, miraculum alte-
rum; sed et aliud miraculum, ex sterili videlicet D
utero, utique cum parentibus ab angelo in stirpem
promissus sit.

In idem.

Quæcunque tibi edissero, repone animo, mulier.
Validissimum paries filium, magnam Barbarorum
cladem futurum, cæterum in ejus caput acuta nova-
cula non ascendet, e vino non bibet, sed Dei Na-
zaræus erit.

A *Eis τὸν Σαμφών σχίζοντα τὸν λέοντα.*

Τὸν μερρακίσχον οὐ βλέπεις Σαμφών, ξένη,
Πῶς τὸν λέοντα συλλαθῶν σχίζει; Βλέπω.
Ὅ τοῖνον ἐν μείραξι τοιαῦτα δράσας,
Ὅπολος ἔσται συνταγεὶς τοῖς ἀνδράσιν.

Eis τὸ αὐτό.

Ὀβρεος ἔσσυε' ἄφαρ σκύμος λιδὸς ἐκ δασυφύλλου,
Ὀβρῆ καὶ δὲ πλευρᾶν, ἀτὰρ λυγρὰ μήδετο ἔργα.
Τόνδ' ὡς οὖν ἐνόησεν ἐπάλλμενον ἐγγύθει Σαμφών,
Χερεὶ λαθῶν στιβαρῆσι κατέκτανε διχθὰ κεάσας.

*Eis τὸ αἰτιγμα Σαμφών, τὸ, τί βρώμα ἐξ ἔσθορ-
τος, καὶ ἐκ πικροῦ ἐξῆλθε γλυκύ;*

Τί τρωκτὸν ἐκ τρώγοντος, ὦ Σαμφών, λέγεις;
'Ἐκ δ' ἰσχύοντος γλυκερὸν προῆλθε τί;

B *Μὴ τὸν λέοντα, καὶ τὸ τοῦ σίμβλου μέλι.
Αἰνιγματωδῶς τῷ λόγῳ παριστάνεις;*

Eis τὸ αὐτό.

Διδὸς ὀρεσκόμοιο ἀγνηορήν ποτὲ Σαμφών
Κάδβαλε, τὸν δὲ παρόντα μέλισσαι ἀμφεπένοντο,
Τῶν ἀπὸ χερσὶ φέησι μέλι δαίτατο Σαμφών·
'Ἄλλοφύλοισι δ' αἰνιγμα προήκατο δεινὸν ἰδέσθαι.

*Eis Σαμφών θνου σιατόνι τοὺς ἀλλοφύλους
γορεύσαντα, ἦν καὶ ἀποθλίψας ἐπίει.*

'Ανδρὸς μία χεὶρ, σιαγὼν θνου μία

Ὅλους ἀπεκτόνασιν ἄνδρας χιλίους.

Μὴ χειρὸς ἔργα ταῦτα, μὴ σιαγόνος;

Ὅκ' ἔστιν εἰπεῖν, τοῦ Θεοῦ δὲ καὶ μόνου.

De Samsonе leonem dilacerante.

Numquid vides adolescentulum Samsonem, qui
arreptum leonem in frustra discerpit? video: qui
adhuc adolescentulus isthæc facere potuit tum cum
erit inter viros accensus, quid faciet?

In idem.

Ex umbroso monte rapidus se præripiebat leo-
nis catulus, cauda latus diverberans, funesta molit-
tus opera. Ubi vero prope insilientem deprehendit
Samson, robustis abreptum manibus, et in duas
distractum partes occidit.

*n Grikum Samsonis, quo quid cibis ex comedente,
et ex forti dulcedo egressa est, interpretandum
proposuit.*

Hunc scriptum proponis, o Samson, quid cibis
ex comedente? E forti dulcedo egressa est, quid item?
Nonne nobis leonem Jûda, et ex alveari virgineo
mel, hoc problemate subobscurè nobis exhibes?

In idem.

Samson montani leonis aliquando ferociam fregit,
in cujus prostrato cadavere apes allaborabant; unde
Jueundis haustum manibus mel epulatus est; quod
alienigenis ænigma explicatu perplexum proposuit.

*In Samsonem, Philisthæos alienigenas asini mandibula
cædentem, unam elidens, scaturientes aquas bi-
bit.*

Unius viri manus, una asini maxilla universa ho-
minum millia funditus exstinxit. Cave hæc a manu,
aut ab asini maxilla præstita existimes; non est cur
quid istiusmodi loquere: Dei solius opus est.

Εἰς τὸ αὐτό.

Σιαγὸνος ποτ' ὄνοιο ἐφήψας, ἄλιμι Σαμφῶν,
Ἐν δ' ἀνέρας ἐνάριξας ἀπειρονας, ὕστερον αὐτε
Δίψης ἀργαλέης κατεπαύσασο ἄχθος ἄλαστον·
Ἦὲς γὰρ ἡμερῶν τοι ἀπέκλυσε νῆμα σιαγῶν.

*Εἰς Σαμφῶν τὰς τῆς Γάζης πύλας ἐπὶ τῶν ὤμων
ἀρήμενον, καὶ εἰς Χερῶν ἀνεστρατότα τὸ
δρος.*

Ἵ φρικτὸς ὤμος, δς πύλας Γάζης ὄλας,
Μοχλοῦ μετ' αὐτοῦ, καὶ δυοῖν παραστάδων
Φέρων ἀνέλκει; εἰς Χερῶν δρους λόφον·
Σὺ τάχα καὶ γῆν πᾶσαν ἐξέθᾶστασας.

Εἰς τὸ αὐτό.

Γάζαν ὑπὸ πτολιεθρον ἑταίρη μίσητο Σαμφῶν,
Τῷ δὲ πύλας πτύχανε ἀραρυίας ἐναετῆρε;
Τοὺς δ' ὡς οὖν ἐνόησε μέσην κατὰ νύκτα βαθεῖαν,
Ἦρκε κατωμαθίους πυλεῶνας, ἄλτο δ' ἐκείθεν.
*Εἰς τὴν πρώτην ἀπόπειραν Δαλιδῆς ἢ ἐπειρᾶτο
τοῦ Σαμφῶν, καθ' ἣν οὐ περιεγέμετο αὐτοῦ*

Ἵ; κρείσσον εἰς πῦρ ἐμπέσειν τὸ καμφάγον,
Ἵς κρείσσον εἰς θάλασσαν εἰς Ἄλου στόμα,
Ἦ ἢ γ' εἰς γυναϊκᾶ; ἐμπέσειν μουσαρίαν·
Ἦ Δαλιδᾶ σε ταῦτα παιδέτω, ξένη.

Εἰς τὸ αὐτό.

Τίπτε, γύναι, κακότεχ', ὀλοὸν γένος, αἰσχρὰ Δαλιδᾶ
Ἄνδρῶ; εὐὸ πειρήτῃσι; διαγνώμεναι ἀλχῆν;
Ἵσρα κεν ἄλλοφύλοισι φάνης κρυφία; διὰ βουλᾶς·
Ἵ; ἄρα πάγχυ γύναι φιλομύζυγο; ἐπλεο δάμαρ!

In idem.

Asini maxillam aliquando arripuisti, strenue
C Samson, numerosissimam præterea hominum vim
vita spoliasti; subinde molestæ sitis ardentissimum
restinxisti labore; hæc quippe mandibula in sua-
ves tibi latices inaudavit.

*In Samsonem Gazæ portas gestantem humeris, et ad
verticem montis, qui respicit Hebron, importan-
tem.*

O ad stoporem usque formidabilis humerus, qui
integras Gazæ portas una cum ipsis vectibus, et gemi-
nis antepagmentis sursum tractas in apicem montis
Hebron bajulas; tu forte succollatoris more totam
terram sustinere posses.

In idem.

Apud Gazæ civitatem meretrici conjunctus est
D Samson, cui compactas occluserunt fores oppidani.
Quos igitur ut concubia nocte persensit, pendentes
ab humero portas tulit, et iude exsiliiit.

*In orimum Dalilæ experimentum, quo tentato Sam-
sone non est potita.*

O quam in voraces incidere flammæ optabilius
est; quam melius in mare, in inferorum vorâgines
illabi, quam in abominandam mulierum scditatem
incurrere: o hospes, in hanc te sententiam addu-
cat Dalila.

In idem.

Quorsum versuta mulier, dispendiosum genus,
inhonesta Dalila, tui mariti vires internoscere mol-
liris, quo externis secundum clancularia consilia

*A Εἰς τὴν δευτέραν ἀπόπειραν, καθ' ἣν οὐδὲ αὐδῆς
περιεγέμετο.*

Ἵς κρείσσον ἄρκτηος συμβιοῦν ταῖς ἀγρίαις,
Καὶ συλλαλεῖν δράκουσι, καὶ συζῆν λύκαις,
Καὶ συγκατοικεῖν σκορπίοις ἀνημέροις,
Ἦ ἢ γοῦν γυναϊξί· τὴν Δαλιδᾶν μοι βλέπε.

Εἰς τὸ αὐτό.

Κουριδῆς ἀλόγου ἐπεθήσασο, ἄλιμι Σαμφῶν,
Ἦς ὕραλας λεχέων ἀπο τηλόθι λέκτρα βαλέσθαι·
Ἦν γὰρ ἂν ἐκ σε φθῶν βλαφάρων δσον δσον ἐ-
[μέρου
Μετλιχοῖς ἐπέσει, νόον ἀπὸ κρυπτῶν ἐλοῦσα.

Εἰς τὴν τρίτην, καθ' ἣν οὐδὲ αὐδῆς.

Τὸν Σατανᾶν σχολῆ τις εἰς συνοικίαν,
Τελχῆνι πεκρῶ συνιδάζων τὸν βίον

B Μῆ γοῦν γυναϊκί, καὶ γυναϊκί μαχλάδι·
Ἦ Δαλιδᾶ μοι μάρτυς ἐστὶ τοῦ λόγου.

Εἰς τὸ αὐτό.

Νῦν ερίτατον σίο, Σαμφῶν, Δαλιδᾶ πειρητίζει,
Ἐν κρέτος ἀμαρῶσασα. Πῶθεν δ' ἄρα; ὄρα δακί,
Εἰση δ' ἄλλοφύλοισι· σὺ δὲ οἱ ἀπατήλια βάζεις,
Εὐ φρονίον ἄχρη τοῦ, τετάρτη δὲ σε πείρα δάσσει.

Εἰς τὴν τόφλωσιν τοῦ Σαμφῶν.

Τί γὰρ μαρὰ Δαλιδᾶ πρὸς νοῦν στρέφεις;
Τυφλοῦσα Σαμφῶν, ἄρ' ἔραστην βελτίω
Δοκαῖς ἐφευρεῖν; ποῦ δ' ἂν εὐρησ, καὶ τίνα;
Ἵντως γυνὴ σὺ χρῆμα μουσαρώτατον.

renunties? omnino conjugis amans mulier falsis sci-
licet!

*In secundum experimentum, quo ne quidem turpis
expugnavit Samsonem.*

O quam ferocientibus ursis convivere præstabi-
lius est, conversari cum draconibus, et cum lepis
communicare, cumque immansuetis habitare aser-
pionibus quam cum feminis; in Dalilam manib
oculos adjice.

In idem.

Puellam in uxorem duxisti, magnanime Samson,
cujus thalami stratum procul amoliri debueras:
perfecto te tuis oculis quantoocius orbabit amantibus
illecebris; cum arcanam tibi mentem abstulerit.

*In tertium experimentum, quo ne tursum quidem po-
tita est.*

In contubernium quis admittat Satanam, vitam
cum molestissimo impostore traducturus; sed nun-
quam cum muliere convalescat, eaque meretricis.
Dalila testis est hujus essati læulentissima.

In idem.

Nunc tertio te experimento adoritur Dalila, o
Samson, tuasque perterritas vires. Quorsum vero? ut
resciat, ac renuntiet extraneis, tu vero subdola ei
verba comminisceris! hactenus sapuisti; sed tertium
periculum perniciem tibi consciscet.

De Samsonis occæcatione.

Quid enim apud animum volvis, impura Dalila?
oculis orbato Samsonem, amasium meliorem inven-
turam putas? ubi quem possis offendere? o mulier,
omnino res es omni imprecatione digna.

Εἰς τὸ αὐτό.

Τίς σε φιλῶν βλεφάρων ἀπαμίραστο, ἄλιμπε Σαμ-
[φών;
"Ὁ· με κόμην κεφαλῆς ἀποσείατο. Τίς δ' ἄρ' ἐκείνος;
"Ἦδε γυνὴ δολέεσσα, Δαλιὰ δὲ μιν καλέουσιν.
"Ὁ τάλαν, ὡς κραδίηφιν ἔφιν ριθέρμανας οὐλον!

Εἰς Σαμφῶν ἀλήθοντα ἐν τῷ μύλῳ.

Εἰ δάκρυον δαίαιον ἐκδύζειν θέλεις,
δάκρυα τυφλωθέντα Σαμφῶν τὸν μέγαν,
Καὶ τυφλὸν ἀλήθοντα, φεῦ! δίκην θου·
Καὶ πᾶν γυναικῶν φεῦγε τὴν κωνηρίαν.

Εἰς τὸ αὐτό.

"Ὁς ποτ' ἔθου κατίπερνε ειαγῶνι μυρία φύλα,
Νῦν γοῦν ἦστ' ἔθως ποτὶ μύλη εἶπον ἀλήθει,
Ὁδὸ θέμιος βλεφάρουσι προδερχομένοισι καλύπτρην,
Αἰς δὲ δὲ φῶα βλεφάρια καλυψάμενος τυφλότητι.

*Εἰς Σαμφῶν συσσειοῦσα τὴν οἰκίαν, καὶ συμ-
φορευθῶσα ἑαυτὸν τοῖς ἀλλοφύλοις.*

"Ἦδῶσι Σαμφῶν αἱ ἐξηρθεῖσαι τρίχες,
Καὶ συνανηθῶ τὸ κράτος τῆς λαχύος.

"Ἄλλ' αἱ κόραι λείπουσιν, ὦ τῆς ζημίας!

Πλὴν καὶ τυφλώτων ἀμυνεῖται τὸν φθόνον.

Εἰς τὸ αὐτό.

Παγγινῶν ἀλλοφύλοισι κίναυσι προήλυθε Σαμφῶν.
Στῆ δὲ παρὰ σταθμῷ, κίνας δ' εἰς χεῖρας δούεις,

In idem.

Quis te jocunda oculorum usura privavit, gene-
rose Samson? Qui capitis mei rasis capillos: quis
ille vero? Ha ipsa est callidissima mulier, cui Dalila
nomen est. O miser! quam exitialem pectore ser-
pentem fovisti.

De Samsons in pistrino molanti.

Si micras effundere lacrymas in animo habes,
excitentem Samsonem magnum explorationis
prosequere, et heu! asini instar, excecatis oculis
molentem, in quo mulierum malignitatem devitare
navigio.

In idem.

Qui asini mandibula infinitam aliquando multitu-
dinem prostravit, nunc quidem, ceu asinus, ad mo-
lum frumentum molit; non, ut equis, apposite pre-
intuentis oculis frontali, sed palpebris ipsames cæ-
citate contactis.

*De Samsons domum concutiente, seque cum Philis-
thæis una contrucidante.*

Rasum tibi capillitium suppullulat, o Samson, si-
mulque tuarum virium renascitur facultas; verum
papillæ te deficient; o miseriam! tamen occæcatus
hostium suorum inventianam ulciscetur.

In idem.

Convivantibus alienigenis in ludibrium productus
est Samson. Stans autem media in aula, ambas ma-

*Α Σείτε δ' ἐλῶν, πρὸ δ' ἔπας χαμάδις πᾶσαν ἀπλετος
[οίκης,*

Σὺν δὲ τ' ἄρ' ἀλλοφύλοις; αὐτὸν κατίπερνε φονῆα.

*Εἰς Ρουθ τὴν Μωαβίτιν, ἡ, τοῦ Ἰσραηλίτου
ἀνδρός αὐτῆς θανόντος, κριθολογούσα, ἐτρεφε
τὴν κωνθεράν αὐτῆς Νοομίν.*

Γυνὴ Νοομίν, ἀνδρὶ καὶ τέκνοις ἄμα
Συνακφυγούσα πρὸς πόλιν Μωαβίτιν,
Τοῖς καιοῖ καλὰς νομφαγωγεῖ παρθένους,
Ἵποστρέφει δὲ σὺν μῆνι τῇ Ρουθ μόνῃ.

Εἰς τὸ αὐτό.

Παῖδες ἱμοὶ τίνα τῆνδ' ὀρώμεν κριθολογούσαν
Κούρην; Αὐτὰρ ἐμῷ θυμῷ πεχαρισμένα βέζει.
Μωαβίτις τὸ γύναιον, ἔδη δ' ἔρα σὺν τῇ Νοομίν,
"Ἡ καὶ ἔ Ρουθ καλεῖται, νόμφη δὲ εἰ εὐχεταὶ εἶναι.

*Β Εἰς Βοὸζ μισθόμενον τῇ Ρουθ, καὶ γεννῶντα ἐξ
αὐτῆς Ὀβὲδ τὸν κἀπικὸν Δαβίδ.*

"Ὁς εἰς ἀγαθὸν τὰς κριθὰς Ρουθ συλλέγεις,
Εἴπαρ δὲ αὐτῶν τοῦ Βοὸζ γυνὴ γίνῃ,
Χριστοῦ προμήτωρ ἀθρόον δεδειγμένη.
Καὶ γὰρ τὸν Ὀβὲδ τὸν Δαβίδ κἀπικὸν τέκνης.

Εἰς τὸ αὐτό.

Τίς ποτ' ἄρ' ἤσθα γύναιον ἱμοῦ ποδὸς ἀγχι πεσοῦσα
Νύκτα δι' ὄρφητιν; Ρουθ ἦδ' ἐγὼ ἀμφὶ σε καίμαι,
"Ἡ χθὲς ἐκ' ἀσταχύεσσιν ἔσθαι κριθολογεῦσα.
Χαῖρε, φίλον κἀρα, χαῖρε, θεὰς δὲ εἰς δόλια δόλη.

nibus columas amplaxas est, quas apprehensas
concussit, inque terram cœruit domus refertissima,
C quam cum exteaneis ipsius auctorem cædis interfecit.

*In Ruth Moabitidem, quæ viro Israelita e vivis ex-
empto, collectis spicis aurum amam Noemi con-
trivit.*

Mulier Noemi una cum viro, et liberis in urbem
Moabitidem confugiens, pulcherrimarum virginum
nuptias suis conciliavit filiis, sed regredientem so-
lam Ruth sola secuta est.

In idem.

Messorum pueri, quænam illa est, quam spicas
colligentem inspicimus, puella? ceterum per mihi
gratum facit. Mulier est Moabitis, quæ una cum
Noemi venit, Ruth ei nomen est, seque Noemi au-
rum esse gloriatur.

*D In Booz una cum Ruth matrimonio junctum, ex qua
Obed Davidis avam suscepit.*

Quam feliciter, et auspicate fruges colligis, o
Ruth, siquidem per eas in uxorem Booz evadere
possis; hoc facto Christi proavia repente declarata
es, concepto fetu, qui Obed Davidis avus est.

In idem.

Ecqua mulier meos juxta pedes accumbis opaca
nocte? Ego sum Ruth, quæ propter te jaceo, quæ
heri in spicis tuis hordeum colligebam. Gaude,
amica, gaude, te Deus omni honorum cumulo for-
tunet.

ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ ΠΡΩΤΗ.

LIBER PRIMUS REGUM.

Εἰς τὴν γέννησιν Σαμουὴλ.

Παῖδας μὲν ἔσχεν ἡ Φενάννα μυρίουσ,
Ἥ δ' Ἄννα καρπὸν κοιλίας στείρας ἔνα.
Πλὴν ἀφανῆ μὲν τῆς Φενάννης τὰ βρέφη,
Ἄννης δ' ὁ καρπὸς ἐμφανῆς, καὶ προβλέπων.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἐλκανά τις ποτ' ἀνήρ δυοὶ μίσητο θηλυτέρησι,
Τῆ μὲν ἀπειροτόκῃ, τῆ δ' αὖτ' ἀτόκῃ γεγαυίᾳ,
Ἥτι' ῥα καὶ ἄλαστον ἐνὶ φρεσὶ πένθος ἔχεσσε·
Δισσομένη δὲ θεὸν παιδὸς πέρι, τέξε Σαμουήλ.

Εἰς τὴν ἐκ βρέφους θεῶν καθιέρωσιν Σαμουήλ.

Βλέπων Σαμουήλ, καὶ βλεπόντων ἀκρότης,
θεὸς διδοὶ σε, καὶ θεὸς σε λαμβάνει.
Διδοὶ μὲν υἱόν, οἰκίτην δὲ λαμβάνει,
Υἱὰ προσευχῆς, ἀγιώτατον βρέφος.

Εἰς τὸ αὐτό.

Νηδύος ἐξ ἀγόνοιο κλυτὸς γόνος ἦλθε Σαμουήλ,
Οὐδ' ἄρα ἡ γένεταίρα Θεοῦδέων συνθεσιῶν
Δήθετο, ἃ· σιγῶντα θεῶν περὶ δάκρυσ' ὑπέστη.
Λύτικα δ' ἐκ μητρὸς τόν οἱ ὤπασεν ἀγνὸν ἱρῆα.

*Εἰς Ὀφραί, καὶ Φινεῶς, οἱ ἐκ θυσιῶν προαπο-
γεύμενοι, ἐκλήθησαν τὸν θεὸν εἰς ὀργὴν κατὰ
Ἥλει τοῦ πατρὸς αὐτῶν.*

Υἱοὶ μιᾶροῦ πατρὸς ἱερωτάτου,

De Natali Samuelis.

Numerosissima quidem prole Phenenna cumulata est, Anna vero sterilis uteri fructum unicum possidebat; sed Phenennæ liberi sine nomine fuerunt omnes; Annæ vero filius miraculorum gloria visendus, et videns fuit.

In idem.

Vir Elcana duas olim cognovit uxores, unam, quæ multos, alteram, quæ nullos habebat filios: et ista miserabili doloris sensu confecta, nuncupatis Deo votis, quo filium haberet, Samuelem peperit.

In Samuelem ab infantia Deo consecratum.

O propheta Samuel, prophetarum longe maxime, Deus te largitur, et vicissim accipit; Annæ largitus in filium, in domesticum te adoptat, o fusis Annæ precibus impetrare, infans sanctissime.

In idem.

Ex sterili alvo illustris prodiit Samuel, cujus quidem mater religiosorum votorum non est oblita, quæ lacrymabunda silenter adpromiserat; cui statim Deus purum ex utero sacerdotem indulsit.

In Ophnei et Phineen, qui prægnatato sacrificio Deum, adversus parentem Heli in iram concitarunt.

O sacratissimi parentis scelestissima proles,

A Ὀφραὶ πονηρῆ, Φινεὶς κακαργάτα,
Ἄνθ' ὧν συλάτε τῶν θυσιῶν τὰ κρέα,
Ἔργον μίδς γένησθε πικρῶς ἡμέρας.

Εἰς τὸ αὐτό.

Υἱε δυσίερῳ φυτοσπόρου ἀρχιερεῖος
Κῆρ' ὄλοην καθάσαντο τοῦ κατὰ πατρὸς ἄνωθεν,
Ὀβνεκα θυσιῶν ἀποδαίνυτο, κρεάγρην
Χύτρηφι τριδόντα καθειότης, ἄθλιοι ἀνδρῶν.

*Εἰς Σαμουήλ καλούμενον νυκτὸς παρὰ Θεοῦ, καὶ
ἀγροοῦντα τίνι καλοῖτο.*

Ὀρᾶς † ὀράσεις Σαμουήλ τοῦ παιδίου·
θεῶν καλεῖται, πρὸς τὸν Ἥλει δὲ τρέχει,
Ἐκεῖθεν εἶναι προσδοκῆσας τὸν λόγον,
Κἂν ὕστερον δίδορκε τὸν κεκληκῶτα.

B *Εἰς τὸ αὐτό.*

Τρεῖς σε θεὸς ἐκάλεσσε Σαμουήλ, οὐδέ μιν ἔγνωσ·
Ἥλει γὰρ καλέειν σε τρεῖς ἔλπεο τὸν ἱερῆα,
Τέτρατον αὖθ' ἐκάλεσσε Θεοῦ στόμα, καὶ μιν ἐπί-
[γνωσ.

Καὶ μάθες, ἄσσα τέλοσ κατὰ ὕστατον Ἐλαθεσ ἡμαρ.

*Εἰς τὴν τῆς κιβωτοῦ ἀιχμαλωσίαν, καὶ τὸν
θάνατον Ἥλει.*

Ὡς ἡμερῶν σὺ καχοδαιμονεστάτη!
Ἐν ἧ συνωλόθρευσεν ἔθνηκὸν ξίφος

Ophnei profligate, prave Phinea, quorsum victimarum carnes sacrilege diripitis? Una die ambo simul interituri estis.

In idem.

Parentis pontificis duo sacrilegi filii, adversus patrem suum luctuosissimum, fatum irritarunt, prælibatis victimarum carnibus, fuscinula tridente in cacabos immissa, mortalium miserissimi.

In Samuelem de nocte a Deo vocatum, et a quo vocaretur ignorantem.

Pueri Samuelis visiones intelligis, o hospes; a Deo vocatus, tamen ad Heli currit, ratus inde vocem prorupisse; quauvis evocantem postea videre meruerit.

In idem.

Ter a Deo vocatus es, Samuel, nec eum intelligebas; nam te ab Heli sacerdote vocatum suspicabar: quarto rursum te vocavit Deus, quem tandem cognosti, et quæcumque posteris diebus obvenerunt, edoctus es.

De arca in hostium manus tradita, deque Heli fractis cervicibus exspirante.

O dies inter alia inauspicatissima! in qua infidelium gladius ad internecionem cecidit ipsum, cum

Σεπτην κιβωτὸν, σεμνὸν ἀρχιερέα,
καὶ δυσάριθμον ὄχλον Ἰσραηλίτην.

Eis τὸ αὐτό.

Ὁφθαλμοὶ †, ὡ κακὸδαίμων, ἀπαιεὶ καὶ ἀτεκνος ὀλέσθαι
Ἥλει, μὴδὲ τεκεῖν ὀλοόφρονε κάμμορε παῖδε,
Ἥ διὰ χιῶσαι' ἀναξ ὑψίθρονος· ἡ δὲ κιβωτὸς
Ἐθνεσιν ἐξεδόθη, δίφρου δὲ σὺ ἐκπεσεὶς ἀπνους.

*Eis Δαγῶν τὸν θεὸν Ἀζωτίων πίπτοντα πρὸ
προσώπου τῆς κιβωτοῦ.*

Ἀζωτὲ, φρίξον τοῦ Δαγῶν πεπτωκός,
καὶ πρὸ προσώπου τῆς κιβωτοῦ κειμένου,
Ὡς οἷα προσκυνούτος αὐτὴν ἐνερῶμας,
καὶ τῆς κιβωτοῦ τὸν θεὸν θεὸν σύνε.

Eis τὸ αὐτό.

Ἄ·δρες ἐπ' Ἀζώ·οιο προσιπέπατε τήνδε κιβωτὸν,
Ἥν Δαγῶν τρομέων χαμῶδες πέσα, γυῖα δὲ λύθη.
Πέμπετε· ἡ † γὰρ ἐδρῆσιν ἐπιζέσει ἔλκος ὕμησι,
Μυῶν † ἔθνεα πυκνὰ ἐνιπλήρουν ἀρούρας.

*Eis τὸ ἠήρας Σαμουὴλ, καὶ ὅπως ἠτήσαντο
αὐτῶν βουσίλα οἱ Ἑβραῖοι.*

Ἐρηφ' Σαμουὴλ· Ἰσραὴλ δὲ τὴν κρίσιν
οἱ παῖδες αὐτοῦ λαμβάνουσιν οἱ δύο,
πλὴν τοὺς πατρικοὺς σὺ μιμούμενοι τρόπους.
Ἀποθενοῦνται τῆς λαχούσης ἀξίας.

Eis τὸ αὐτό.

Ἄφρονες Ἑβραῖοι, ἀτάσθαλε μωρὰ γενέθλη,
κοίρανον ἀμφαφώσα βροτοῦ πᾶν ἀντὶ Θεοῦ,

*venerabili arca, summum sacerdotem, et Israelitici
populi numerosissimam turbam.*

In idem.

Bene tecum actum foret, o infelix, si absque stirpe
diem obisses, Heli, nec geminos filios tibi exitio
futuros suscepisses, quorum causa, Rex alto solio
insidens, ira exarsit; arca vero gentibus tradita est;
tuque e sella corruisti exanimis.

De Dagon Azotiorum deo, coram arca foederis corruente.

Azoti civis horresce, cadente Dagon, et ante arcam
foederis humi procumbente, ac si eam prae formidine
reverenter colat; tum Deum arcæ, verum esse Deum
intellige.

In idem.

Viri Azotii, hanc Dei arcam emittite, qua Dagon,
soluta membrorum compage, consternatus in terram
decidit; emittite, vel in secretioribus vestris partibus
ebullient ulcera, et murium densa multitudo terram
complebit.

*In Samuelem consenscentem, et quemadmodum re-
gem rogatus est ab Hebræis.*

Senectute conficitur Samuel; Israelis vero administratione
duo ejus filii accepta funguntur, sed paterna vitæ
instituta non æmulantes, dignitate, quam sortiti
fuerant, exauctorantur.

In idem.

Inconsulti Hebræi, improba stolidaque generatio,
mortalem amplexa regem, loco Dei, qui cæterorum
regum potentissimus te solus administrabat: o quam
re postmodum peracta errorum sapientius intelliges!

A Ὡς σὸο μόνος ἀνασσειν, ὄλων βασιλεύτερος ἄλλων·
Ὡς ποτε ὑστάτην ἐπαμνηθεὶα σύνεσιν ἐξεῖς.

Eis τὴν βασιλευσιν Σαοῦλ.

Τὸ σὸν, Σαοῦλ, πάρεργον ὡς ἔργον μέγα,
τὸ δ' ἔργον ὡς πάρεργον ἐξ ἀντιστρόφου.
Πλανωμένας ὡς ἔργον ἐκζητεῖς θνους,
καὶ βασιλεῖαν ὡς πάρεργον λαμβάνεις.

Eis τὸ αὐτό.

Ὀλλυμένας ποι θνους διζήμενος ἦπου † ἐφεῖροι
Πατρός· εὐῦ, μέγ' ἀελπτον ἀπὸ κράτος ἔλλαβε Σαοῦλ.
Ξεῖνε τοῖς γενέται; ἐπιπέθειο, καὶ σφην ὑπούργει,
καὶ τάχα κέν σε Θεὸς λαμπρὴν βασιλῆα ποιήσει.
*Eis τὸ εἶδος Σαοῦλ, καὶ ὅπως τοὺς Ἀμμωνίτας
ᾤλόθρευσεν.*

Ei πρώτον εἶδος ἄξιον τυραννίδος,

B Ὑπὲρ Σαοῦλ τίς ἄξιος τυραννίδος;
Σαοῦλ ἐκείνον τὸν μέγαν, τὸν ὄμλαν,
τὸν εὐπρόσωπον, τὸν καλὸν τὴν ἰδίαν;

Eis τὸ αὐτό.

Τίς θ' ὅδ' ἀνὴρ ὑπερῆλιξ, εὐρύτατοι δὲ οἱ ὤμοι;
Ἀμμωνίτην δ' ἀπόλυσι πολλὴν καὶ ἀπείρονα λαβὸν.
κοίρανο; Ἑβραῖος ὅδ' ἀρ' ἐπλετο, λῶστε, γενέθλης,
κίς δὲ μιν ἐξεφίτυσε, φίλον δὲ οἱ οὐνομα Σαοῦλ.

*Eis Ἰωνάθαν ὅπως μόνος ἐπιδραμῶν τοῖς
ἐχθροῖς, καὶ τρέψας αὐτούς, εἶτα κηρυχθείσης
ἠστίας, γευσάμενος μέλιτος, ἐκινδύνευσεν
ἀποκταρθῆναι.*

Ὁ τὸλμα, τὸλμα καρδία; Ἰωνάθαν!
Μένος προσορμᾷ βαρβάρων μυριάσι.

De creatione Saulis in regem.

C Quod incogitanter facis, o Saul, grande opus est;
vice versa quod facis, est præter institutum tuum;
opus tibi incumbit errantes investigare asinas, et
præter intentum tuum, regale sortiris imperium.

In idem.

Deperditas patris asinas, sicubi reperire posset,
inquirebat Saul, cum valde ex insperato regnum
nactus est: O hospes, tuis parentibus esto morigerus,
iisque operam nava; teque quamprimum Deus
in maximum regem constituet.

*De Saulis statura, et quemadmodum Ammonitas
funditus interfecerit.*

Primo dum formæ præcellentia regno digna est,
ecquis, præ Saule, capessendo regno melior? Saule
inquam, magno, qui latis est humeris, fronte casti-
gatissima, ipsoque aspectu formosissimus.

In idem.

Quis iste juvenis, cui latæ quidem scapulæ, Am-
monitarum stirpe nobilis præ multitudine innume-
rabilium? rex est Hebrææ gentis, optime amice,
quem Cis procreavit, eique Sauli nomen est ama-
bile.

*De Jonatha, quemadmodum solus in hostes impetum
faciens, ipsos sudit fugavitque; deinde exstinguente
fume excitus, degustato melle mori periclitatus est.*

O quanta est animi fidentia Jonathæ! infinitas
Barbarorum copias unus adoritur, et asscundante

Καὶ σὺν Θεῷ τοὺς πάντα; εἰς φυγὴν τρέπει.

Εἰ καὶ θανατῆ βρώσεως μικρᾶς χάριν.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ὅς μόνω; ἀλλοφύλοισιν ἐπίστυτο ἦτε τις θῆρ,

Νῦν μέλεος θανάτοι, Ἰωνάθαν, ἀντίος ἦχει,

Ὅννεκ' ἐπ' ἀσιτήφι φάγην μέλι. ἢ μέλι πικρόν!

Οὐδὲ πατήρ οἱ ἀρηξέ, πρόπας δὲ ἐ λύσατο λαός.

Εἰς τὴν σφαγὴν Ἄγαγ, ὄν, σωθέντα τῷ Σαούλ
παρὰ τὴν θείαν κέλευσιν, ἀπέκτεινε Σα-
μουήλ.

Κάν τοῦ Σαούλ τὰς χεῖρας ἀπέδρας, Ἄγαγ,

Ὁ παμμίαιρος Ἀμαληκίτης ἀναξ,

Ἄλλ' οὐ Σαμουήλ † τὴν μάχαιραν † ἐκφύγησ.

Τὴν πικρίαν δὲ τῆς θανάτης κτανθεὶς μάθης.

Εἰς τὸ αὐτό.

Τίπτε Σαούλ μεγάλιο Θεοῦ ἀπέκτεινας, ἔφατιμάς;

Ἐν δ' Ἄγαγ ἐξεσάωσε; Ἀμαληκίτην βασιλῆα,

Οὐδ' ἀπεδειροτόμησας; Ἄσταρ σὺο δαιροτομήσει

Κοιραντὴν Κύριος. Ἄγαγ δ' ἔλεσε Σαμουήλ.

Εἰς Δαβὶδ μόνον τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ προκριθέντα
εἰς βασιλείαν.

Χρῖσι Σαμουήλ τὸν Δαβὶδ βασιλεῖα,

Καὶ Πνεῦμα τῷ χρισθέντι σκεπτόν προσκνέει,

Σαούλ ἀποστάν † τοῦ κκαπηραμένου

Αὐτόν δὲ μᾶλλον μιαιρὸν πνεῦμα πνίγει.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ὁὐ μέγας τὸς, βίη τὸς, φηὶ τ' ἀγαθόν τὰ πρόσωπον,

Ὁὐδὲ πρωτοτοκίη ἀρελων ἀφτοκίης

numine universas in fugam vertit; tametsi mellis
esu amarissimo nunc in mortis prociuncta veratur. C

In idem.

Qui leonis instar in ipsos extraneos audenter ir-
ruit, Jonathas, nunc infelix in ipsius mortis discrimen incurrit, quod præ inedia mel esitaverit; o mel longe acerbissimum! nec ei opitulatum iovit pater, sed ab universa multitudine liberatus est.

In cœdem Agag, qui servatus a Saule, contra quam
Deus iusserat, a Samuele gladio maclatur.

Tametsi manus Saulis evitaveris, Agag, Amalecitarum rex perquam flagitiose, tamen Samuelis gladium evadere non potes, sed interemptus fati acerbiter senties.

In idem.

Quorsum magni numinis mandata rescidisti, o D
Saul? Amalecitem præterea regem tutatus ejus non obtruncasti cervicem? tuum porro truncabit ac scindet imperium Deus, et a Samuele Agag interimetur.

De Davide, solo præ cæteris fratribus in regnum
electo.

Davidem Samuel in regem iaungit, et uncto sancti Spiritus aspirat gratia, quæ ab execratissimo Saule discedit, quem spiritus nequam tanto vehementius exagitat.

In idem.

Neque granditas, robor, ingenium, vultus elegantia, neque primigenia spectabiliora sunt tardioribus natalibus coram Deo, qui non corpus, sed cordis

A Ἄμφι Θεῷ· κραδίην γὰρ ὁ δίξεται, οὐδέ τε σῶμα·

Δέρκει Δαβὶδ ἀνακτα τὸν ἐν ποίμνησι ποιοῦντα.

Εἰς τὸ πορηρὸν πνεῦμα τὸ πνίγον Σαούλ Δαβὶδ
κιδάρα ἠσύχαζεν.

Ἐναντίωσιν ὡδα πνευμάτων βλέπει,

Τὸ μὲν προφήτην τὸν Κι; υἶδν δεικνύσει,

Τὸ δ' αὐτόν ἀγγεῖ, καὶ πνίγει, καὶ πνίγει.

Μὴ ταῦ πνίγοντος, ὦ Τριάς, πειραν λάθω.

Εἰς τὸ αὐτό.

Πνεῦμα θεηγορέοντος ἀπέπτωτο ἐκ αἴο, Σαούλ,

Ὅννεκα παμμιαιρόντος ἔλησα συνθεσάων·

Πνεῦμα δὲ τοι κακίης μεταέπτωτο, καὶ σε ἀπάγει,

Καὶ τάχα κεν σε τέλος Δαβὶδ ἀπέπνιξ' ἀπέκτεινα.

Εἰς τὴν σφαγὴν Γολιάθ.

Δαβὶδ ὁ ποιμὴν ὁ βραχίς κατὰ χρόναι

B Κτείνει Γολιάθ τὸν γίγαντα τὸν μέγαν,

Τὸν ὀπλίτην ὄοπλος, ἐξ ἐνὸς λίθου·

Τῷ δ' Ἰσραὴλ καθήχημα γίγνεται μέγα.

Εἰς τὸ αὐτό.

Βέρβαρος ἀλλοφύλοισι προέστυτο, ἐκ δὲ καλεῖτο

Ἄνερα μουνωμάχου εὐ εἶδτα θεώτητος,

Θαῦμα δ' ἰδέσθαι ἐην· μικρὸς δὲ μιν ἔλεσε Δαβὶδ,

Καὶ οἱ ὁ βληθεὶς κείτο μέγας μεγαλωστί τενοσθεὶς.

Εἰς τὴν ἀγάπην Δαβὶδ καὶ Ἰωνάθαν.

Τῆς ἀγαθῆς σου καρδίας Ἰωνάθαν!

Τὸν παῖδα Δαβὶδ εἶδες ἠρστευχότα,

Καὶ φθον αὐτόν ἔσχεσ αὐτῇ τῇ θέξ,

Υἶδς ἀνακτος τὸν ταπεινὸν ποιμένα.

affectum scrutatur; adjice oculos in Davidem regem
pascendis gregibus incumbentem.

De spiritu nequam Saulem exagitante, qui Davidis
cithara interquiescebat.

Illic discrimen, et discordiam spirituum observa: alter Cis filium Saulem prophetam declarat, ab altero ad angustias usque vexatur ac premitur. O Trinitas! nunquam exagitantis spiritus periculum faciam.

In idem.

Spiritus prophetiæ a te evolavit, o Saul, fœderum Dei late regnantis oblito, teque subinde malignitatis spiritus invasit, qui te denique, absente David, subitario forte impetu suffocaturus est.

In Goliæ obtruncationem.

David upilio, per ætatem pusillus corpore, Goliæ procerο gigantei mortem infert, inormis armato; idque unius lapidis emissione, unde incredibilis Israelis hilaritudo exorta est.

In idem.

Ante Philistæorum cuneos prosiliens barbarus, provocabat ad singulare certamen virum bello instructissimum, qui visu quidem horribilis erat, sed ab exili Davide prostratus est, a quo percussus iste, et extensus immensum terræ spatium sternebat.

De mutuo Davidis et Jonathæ amore.

O quam proluxa est tui animi benignitas, o Jonathæ; exploratum habes puerum Davidem perbellesse, eumque propterea cum primum vidisti, habuisti in intimis, humillimum pastorem, proles regia.

Eis τὸ αὐτό.

Ὁὐκ ἔρα ἐσθλὸς ἀνὴρ φλαύρω ἐπιμισγεται ἀνδρὶ,
Ἐσθλῷ δ' ἐσθλὸς ἔοικε, κακῷ τε κακὸς, φίλος εἶναι.
Ἦ τ' βλέπε τόνδε φέριστον Ἰωνάθαν, υἱάτ' Σαούλ,
Δαβὶδ τῷδε φέριστῳ ὁμῶς τ' φιλότῳ μιγέντα.

Eis Δαβὶδ λαβόντα Μελχὼλ τὴν θυγατέρα Σαούλ ἡ γυναῖκα, ἀπὸ' οὗ ἤρξατο πρὸς Σαούλ ἐκατόν ἀκροβυστίας ἀλλοφύλων.

Ἄγαι; ἐκατόν Δαβὶδ ἀκροβυστίας
Τῷ σῷ βασιλεῖ, συμπλακεῖς τοῖς βερβάροις,
Καὶ τὴν ἐκείνου παγκάλην θυγατέρα
τὴν παῖδα Μελχὼλ εἰς γυναῖκα λαμβάνεις.

Eis τὸ αὐτό.

Μελχὼλ ἀριτοπύσια, Σαούλ θυγάτηρ βασιλῆος,
Ὡς ἔρα σὼν λεγέων ἐπιδύμενον εἶραο ἀνδρα
Πάγγυ τοῦ γενέτου βασιλευτέρου. Αὐτὰρ ἅπαντα
θηλυτέρη σε τέθηφ', ὅπδ' ὄνυμα βάσκανα βέλλει.

Eis τὸν φθόνον Σαούλ τὸν εἰς Δαβὶδ.

Τί γὰρ παροινήσαντι τῷ Δαβὶδ, λέγε
Σαούλ πονηρῆ, δυσμάναινε; κρυφίως;
Καὶ ταῦτα γαμβρῷ τυγχάνοντι γησιῶ,
Καὶ τοῦ κακοῦ σε πνεύματος λυτρομένῳ.

Eis τὸ αὐτό.

Τίποτε, Σαούλ κακόμητι, κακὸν κάρα, δύσθεα βέζει; ;
Τίποτε λυγρὴν πραπίδεςσι τεῆς πέρι μῆτιν ὑφαίνεις,
Δαβὶδ ἀποκτενεῖν μεμαῶς τὸν ὁμόζυγα Μελχὼλ;
Ὁὐ μὲν ἀποκτενεῖς, ἐπεὶ οὐ τοι μόρσιμό; ἔστιν.

In idem.

Nunquam cum flagitioso vir honestus societatem
inhibet, sed honestum honesto, malum malo amicum
esse addebet; enimvero Saulis filium optimum
Jonathan vide cum optimo Davide amicitia; nexu
conglutinatum.

*De Davide in uxorem accipiente Michol Saulis filiam
pro qua centum Philistæorum præ utra Sauli at-
tulit.*

Centum affers præputia, o David, Sauli regi tuo,
post manus cum barbaris generose consortas. ejus-
que perquam speciosam filiam puellam Michol in
uxorem accipis.

In idem.

O Michol, optimum nacta maritum, Saulis regis
filia, quam in thalami tui consortem virum incidi-
sti tuo omnino parente augustiorem; porro te ui-
versus mulierum sexus demirat, teque videns,
subinvidet.

De Saulis odio in Davidem.

Quid enim petulanter egit David, effare flagitio-
sissime Saul, ut illi latenter inimiceris? idque, cum
tuus sit legitimus gener, a quo spiritus nequam
vezatione liberatus es.

In idem.

Quorsum, o male consulte Saul, impia patras, o
malum caput? quorsum perniciose mente consilia
ordiris., cum Davidem maritum Michol de medio
tollere satagis? Ei vitam non adimes, cujus nondum
fatalis est hora.

*A Eis Δαβὶδ φεύγοντα ἐκ προσώπου Σαούλ, προ-
πεμπούσης αὐτὸν τῆς Μελχὼλ.*

Ναὶ σῶζε σου τὸν ἀνδρα, Μελχὼλ, ἐνδίκως,
Βουλῆ; δὲ πατρὸς; ἀκύρου τὰς ἀδικούς.
Να; φεύγε, Δαβὶδ, τοῦ Σαούλ τὴν μανίαν,
Καὶ πρὸς Σαμουὴλ σπεῦδε τὸν χρισαντά σε.

Eis τὸ αὐτό.

Δαβὶδ δδ' ἐκ θυρίδος; καταπέμπεται, ἐν δὲ οἱ ἤτορ
πάλλεθ' ὅποτρομέοντι Σαούλ λότον, ἀλλὰ καὶ ἔμπη;
γούνασι κραιπνοπόρο;σι περὶ στίβου; ἔργα τὰ Μελ-
[χὼλ,

Τοίη ἅπαντι δάμαρ ἀνὰ ξυνὰ δέμνια βαῖνοι.
*Eis Δαβὶδ, ὅπως φεύγων ἀπολος ἠπάτησεν
'Αβιμέλεχ τὸν ἱερέα, καὶ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ
ἄρτον καὶ ξίφος.*

B Ἄβιμέλεχ, δέδεξο τὸν Δαβὶδ μόνον
Ἄπὸ προσώπου τοῦ Σαούλ πεφευγότα
Καὶ ὅς; μὲν ἄρτον, ὅς; δὲ καὶ τέμνον ξίφος;
Ὡς; ἀν φαγῶν χρήσαιτο καλῶς τῷ ξίφει.

Eis τὸ αὐτό.

Ἦ ποτ' ἀπὸ πτολέμοιο νεήλυδι τὰς μυριάδας
Παρθενικαὶ χάρισαντο, Σαούλ δὲ τε τὰς χιλιάδας,
Ὀἶος ἔδ' ἄρτι πρόσσεισι τῷ Ἄβιμέλεχ ἱερῷ,
Ὅς; δὲ οἱ ἄρτον ἔδωκε, καὶ ὄξυλεν' ἀκινάκην.

*Eis Δαβὶδ ἐμβάλλοντα τῇ Γέθ πόλει κατὰ τὴν
φυγὴν, εἰτ' ἐκαὶ ἐγνώσθη τοῖς ἐκσι, τρέψαντα
αὐτοῦ εἰς ἐπίληκτον, καὶ οὕτως ἀπολυ-
θέντα.*

Φεύγων, ὁ Δαβὶδ, τῇ Γέθ ἐμβάλλεις πόλει.

*In Davidem a facie Saulis aufugientem, præmissis ei
nuntio a Michol.*

Ita sane maritum tuum bene merentem servato,
Michol, et injusta patris consilia irrita facito, ita
sane Saulis insipientiam devota, David. Et ad eum,
qui te inunxit, Samuelem, curriculo te confer.

In idem.

Ipse David e fenestra demittitur, eique pectus
Saulis bilem subtrementi concutitur, sed tamen
citissimis pedibus viam decurrit; quod opera Mi-
chol ab eo præstitum; ejusmodi mulier conjugales
unicuique thalamos ineat.

*De Davide, quemadmodum inermis aufugiens, Abime
lecho sacerdoti imposuit, pane et gladio ab eo ac-
ceptis.*

D Abimelech, Davidem amicabilem excipe, solum
a facie Saulis fuga se proripientem; panem ei por-
rige, cedo et acutum gladium, uti comesto pane,
gladio viriliter utatur.

In idem.

Cui recenter e militia regresso decem millia vir-
gines indulserant, Sauli vero mille, jam solus Abi-
melechum sacerdotem convenit, a quo pane, et acu-
to ense donatus est.

*De Davide in civitatem Geth inter fugiendum ingresso
udi, cum ab oppidanis subinde recognitus esset,
se in furiosi speciem immutavit, eaque ratione eva-
sit.*

O David, in civitatem Geth profugus incurris,
sed agnitus atrabiliarium forentem simulas, necnon

Γνωθεῖς δὲ σαυτὸν εἰς μεγάλῳλον τρέπεις,
Ἄσσημα φωνεῖς, καὶ τὸν ἄφρον ἐκπτύεις.

Τῶν τῆς ἀνάγκης ποικίλων σοφισμάτων!

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἦσατε τόνδ' ἐπιληπτον ἀπὸ σταθμοῦ θυράων,
Παῖδες ἔμοι· δεινός μοι ἐν ὀφθαλμοῖσιν ὄραται
Κείμενος; ἐν δαπέδῳ, σιελοὶ δὲ μιν ἀμφιπέχονται
Χεῖλος ἐκπιδύοντες, ἀτὰρ γ' ἀσχήμωνα πάσχει.

Εἰς Δαβὶδ συλλαβόντα ἐν σπηλαίῳ τὸν Σαούλ
καὶ καταλιπόντα τῷ ἀποτεμῆν τι μικρὸν τῆς
διπλοῦτος.

Σαοὺλ πνέει πῦρ κατὰ Δαβὶδ ἀδίκως,
Καὶ Δαβὶδ αὐτὸν συλλαβὼν οὐ κινυνύει
Σώζει δὲ μικρὸν ἐκτεμῶν τοῦ μαυδίου.

Τῆς χρηστότητος! τῆς ἀνεξικακίας!

Εἰς τὸ αὐτό.

Σπείρει ἐνὶ γλαφυρῷ φεύγων προσήλυθε Δαβὶδ·
Αὐτὰρ ὁ οἱ ποτέων ἐπελήλυθεν ἕστερα Σαοὺλ,
Οὐδὲ μιν εἰσανόησε· νόησε δὲ Δαβὶδ ἑκαῖνον,
Οὐδ' ἔκτεινε νόησας, τμήμα δ' ἀφειλετο πέπλου.

Εἰς τὴν θαντὴν Σαμουήλ.

Κεῖται Σαμουήλ ὁ βλέπων νῦν οὐ βλέπων,
Τὴν μὲν σκοτωθεὶς τὴν κατ' ἀσθησιν κόρην,
Τὴν δὲ προφήτην σχῶν προφητικωτέραν.
Θρηγεῖ δὲ τοῦτον οἶκος Ἰσραὴλ ἅπας.

Εἰς τὸ αὐτό.

Καὶ σε βίη θανάτου βίησατο, διὲ Σαμουήλ,
Καὶ σὺ μετὰ χθονίοισι τὸ μὲν τέλος εἶρεο πότμου·
Αὐτὰρ ἐγὼ δ' ἀθάνατον ἐνὶ φρεσὶν ἦσιν ἐνώμων.

et stolidi verba effluens, salivam expulsi: o quam
versatilis est, et multiplex necessitatis solertia!

In idem.

Hunc comitiali morbo correptum a januæ postibus
eliminate, famuli; ipso molestatu aspectu in nostros
oculos se importunus obtrudit; eum in area jacentem
salivæ turpissime conspergunt scaturientes e labiis;
denique invenusta quæque, et illiberalla patitur.

De Davide Saulem, apud speluncam, in manibus ha-
bente, quem, præcisâ chlamidis ora, elabi sinit.

Saul injusti furoris faces in Davidem evomit, quem
comprehensum non interfecit David, sed penulæ
præcisâ lacinia incolumem emittit. O quanta beni-
gnitatis et tolerantiae laude pollebat!

In idem.

In arcuatum speluncæ fornicem prior successit
David profugus; cui obitatus Saul postea spelun-
cam ingressus est, qui a Davide notus Davidem non
agnovit, seque ab occidendo abstinuit qui noverat,
pallii particula erepta.

In Samuelis obitum.

Samuel videns, jam non videns jacet, et sensu
oculorum obtenebrato cæcutit, prophetica tamen
pupillam oculatiorem habet; quem demortuum do-
mus Israel lamentis, et ejulationibus prosequitur.

In idem.

Et te fati necessitas violenter oppressit, divine
Samuel, et mortis exitum cum cæteris mortalibus
offendisti: cæterum ego te, apud animum meum,

A Οὐδ' ἀθάνατος εἶς, θάνας δὲ τε καὶ σὺ Σαμουήλ.

Εἰς Ἀβιγαίαν τὴν γυναῖκα Νάβαλ, ἥτις ὀργιζό-
μενον κατὰ τοῦ ἀνδρός αὐτῆς τὸν Δαβὶδ,
ἄφορις ἡμέρας, καὶ ἕστερον γυνὴ Δαβὶδ
γέγονεν.

Ἄνερ ποτηρὸς τῆς Ἀβιγαίας Νάβαλ,
Ὡς εὐχαρίσσει τῇ γυναικὶ † μυρία,
Δι' ἧς σώσασαι τὴν Δαβὶδ φυγῶν πάθην,
κὼν αὐτὴ θανάτησας οὐ μακρῷ χρόνῳ.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἄθρεις τῆνδ' ἐπ' ἔθου βεβαυλιαν, ζεῖνε, γυναῖκα;
Ἄθρῳ· ἀτὰρ τί οἱ θνομ'; Ὀνομὰ οἱ Ἀβιγαία,
Ὀβνεκα δ' ἀνδρός ἑολο λιτάζεται, οὐδ' ἀφάμαρται·
Μικρὸν ἔσον δὲ δάμαρ κληθήσεται, οὐ ποτινιδται.

Εἰς Δαβὶδ, ὅπως, μόνος προσβαλὼν τῷ Σαοὺλ
κοιμημένῳ, οὐκ ἀπέκτεινεν αὐτόν.

B Δαβὶδ, τί μέλλεις; Τί βραδύνεις τὸν φόνον;
Ἴδο' τὸν ἐχθρὸν ἐν χερσὶν λαδῶν ἔχεις.
Μὴ γὰρ ὀπλισθῶ κατὰ Χριστοῦ Κυρίου.
Τῆς πραότητος, τῆς ἀμνησικακίας!

Εἰς τὸ αὐτό.

Ὁ μέγα τολμηῆν, θρασυχαρδιώτατε Δαβὶδ,
Μοῦνος ἐπ' ἀντιβίαν μεγαπληθῆα ἔργασαι ἐσθμὸν,
Μοῦνος, μηδὲ Σαοὺλ περὶ δεῖδια; ἐχθρῷ ἀλάστω;
Δεῖδια, πλὴν μοι χεῖρες ἀρηγγόνες εἰσι θεοιο.

Εἰς Σαοὺλ δεδόμενον τῆς ἐγγαστριμύθου ἀνεργε-
κῆν αὐτῷ τὸν Σαμουήλ.

Ὁ χθὲς προφήτης, καὶ λαλῶν τῷ Κυρίῳ,
Ἐγγαστριμύθῳ νῦν λαλεῖς γραβίῳ·

C immortalē esse credebam; sed neutiquam immor-
talis es, qui in vivis esse desideras.

In Abigail uxorem Nabal, quæ Davidem marito suo
vehementer offensum munere propitiata est, ac posi-
modum in Davidis uxorem evasit.

O Abigail maritæ flagitiosissime Nabal, sic infi-
nitas uxori tuæ repende gratias, cujus interventi
servatus es, cladem a Davide infligendam fugiens,
tametsi non multo post ipse vita concesseris.

In idem.

Hanc mulierem vides, o hospes, asino insidentem?
video; sed quod ei nomen? vocatur Abigail, quæ
pro marito suo deprecata non lusit operam; cum
paulo post ejus quem interpellat, uxor vocabitur.

De Davide, quemadmodum solus in dormientem Sau-
lem incidens, eum non interfecit.

D Quid differs, David? Quid Saulem cunctaris inter-
ficere? eccum in manibus tuis hostem detines. At
ego armatus in christum Domini nunquam manus
imittiam. O quanta injuriarum oblivio, quanta be-
nignitas!

In idem.

O grande facinus! generosissime David, solus in
numerosissimam hostium multitudinem irruis, so-
lus, nec Saulem hostem injuriosum subvereris?
vereor quidem, sed manus Dei mihi sunt auxilio.
De Saule mulierem Pythonæ correptam rogantē, ut
Samuelem suscitaret.

O Saul, qui non ita pridem propitiata oras, cum-
que Deo colloquebaris, nunc vetule Pythonem ha-

Ὁ τὸν Σαμουὴλ ζῶντα μὴ ζητῶν βλέπει,
Ζητεῖς βλέπειν θανόντα; Τῆς ἐμπληξίας!

Εἰς τὸ αὐτό.

Ὁρθιος ἐξ Ἄϊδαο βλέπων ἀνάσσει Σαμουὴλ·
Θηλυτέρη γὰρ μιν βίηστος νεπερδμαντίας·
Λυγρὰ δὲ θέσφατ' εἶπε Σαοὺλ ἀδίκῳ βασιλῆϊ·
Τῶν δὲ κεν ὦ; κατὰκουσε Σαοὺλ, φίλα γούνατα λυτο.
Εἰς τὸν θάνατον Σαοὺλ καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ.
Ὁρᾷς τὸ τέρμα τοῦ κακῶς ζῶντος; ξένη;

beatū loqueris; tu qui Samuelē, dum viveret,
videre non laborabas, demortuum videre satagis.
O quantum stupor!

In idem.

Rectus ex inferis emergit propheta Samuel; nam
mulier dæmonum ope futura divinians eum adigit,
qui Sauli regi iniquo tristitia factus est oracula, qui-
bus auditis, Saul viribus dissolutus est.

In Saulis et liberorum ejus obitum.

Male viventis exitum animadvertis, o hospes:

Α Σωφάττεται μὲν τοῖς ἑαυτοῦ τεχνίοις,
Κορέννεται δὲ καὶ θανὼν πλατοῦς γέλω·
Τὰ τοῦ Σαοὺλ ἐνδικὰ φημί σοι πάθη.

Εἰς τὸ αὐτό.

Σκατὲ Σαοὺλ, τάδε τοι κακῆς ἐπιχειρα μυρῆς,
Πότμος ἐν ἀλλοφύλοις μετὰ τρισσοῖς τεκέσσει,
Τῶν ἐγὼ οὐτινα ἄλλον, Ἰωνάθαν δ' ὀλοούζω
Μοῦνον· ὁ γὰρ ζωὸς Δαβὶδ περιφιλᾶτο ἄλλον.

una cum suis liberis morte crudelissima multatur,
et occisus effusus assatim maledicorum cæcibinis
exsibilatur; et hæc, quam enarro, Saulis est meriti-
tissima clades.

In idem.

Sæve Saul, hoc immensæ tuæ malignitatis operæ
pretium est: una cum tribus liberis inter barbaros
in fata concessisti; quorum non alium ego præter
Jonathan deploro unicum, qui Davidem prolixo
præ aliis affectu prosequebatur.

ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ ΔΕΥΤΕΡΑ.

LIBER SECUNDUS REGUM.

Εἰς τὸν ἐπὶ Σαοὺλ καὶ Ἰωνάθαν θρήνον Δαβὶδ.

Ναὶ τὸν φίλον μὲν θαυροῦε; Ἰωνάθαν,
Τὸν δ' ἐχθρὸν, εἰπέ, πῶς θανόντα θαυροῦε;
Ἄναξ γὰρ ἦν, ἀνθρώπη, χριστὸς Κυρίου.
Τῆς συμπαθοῦς σου τοῦτα † Δαβὶδ καρδίας.

Εἰς τὸ αὐτό.

Γέλβουδ σκιδέντα κατ' οὐρα μῆποτε ἄμβρος!
Αἰθερθεὺν προπίσαι, μὴδὲ ψεκὰς ἑνδροσος ἔλθοι,
Οὐνεκα φοῖς ἐνι πικρῶς Ἰωνάθαν ἔλλαβε πότμος,
Δουρὸς ἀπ' ἀλλοφύλων κατὰ κρατερὴν ὑσμίνην.

*Εἰς Ἀβεννήρ τὸν ἀρχιστράτηγον Σαοὺλ, δε,
ἀποκτείνας Ἀσαήλ τὸν ἀδελφὸν Ἰωάβ,
ἔπειτα σπενδόμενος τῷ Δαβὶδ, ἐφρονεῖθη ὑπὸ
Ἰωάβ.*

Κτείνεις, Ἀβεννήρ, Ἀσσηλ, ἀλλ' ἐν μάχῃ·

In Davidem Saulis, et Jonathan facta lamentantem.

Merito sane, qui te propense adamabat, lacryma-
tis Jonathan, hostem vero peremptum qui sit ut
desleas, effare? Quod rex foret unctus Domini, e
homo: quantum isthuc commiserantis est animi,
o David!

In idem.

In umbrosos Gelboe montes nunquam imber ex
æthere decidat, nec roris stillæ superveniant, quod
in eorum jugis acerbæ mors invaserit Jonathan
barbarorum hasta, in acerrimo congressu dimican-
tem.

*In Abner magistrum militiæ Saulis, qui occiso Asaele
Jonib fratre, inita postea cum Davide amicitia, a
Joabe confossus est.*

Asaelem enecus, o Abner, sed in procinctu; ejus

Τούτου δ' ἀδελφὸς ἐν δόλῳ σὲ κτείνουε
Δαβὶδ στρατηγὸς τὸν Σαοὺλ στρατηγέτην·

C Τῆς φύσεως γὰρ ἐκδικεῖ τὴν αἰσχύνην.

Εἰς τὸ αὐτό.

Τίς ποθ' ὁ κλαυθμὸς ἔρωρε μεγάστονος; Ἐν δὲ βα-
[σιλεὺς

Στείχει θαυρυχέων, ἀχὴν δὲ οἱ ἐς χθόνα νεύει;
Δαβὶδ δδ' ἐστενάχισε λυγρῶ περὶ πότμῳ Ἀβεννήρ,
Ὅν βε χολωσάμενος περὶ κάσαι πέφνεν Ἰωάβ.

*Εἰς τὸν Ἰσβοθὲ τὸν υἱὸν Σαοὺλ, ὅπως τῆς
θυρωροῦ αὐτοῦ ρυσταξίσεως εἰσῆλθέ τις ἐχθρὸς,
καὶ ἀπέκτεινον αὐτόν.*

Ὁ μὴν Ἰσβοσθε τοῦ Σαοὺλ τὸ παιδίον,
Ἄρξας ἀδίκως τοῦ πατρὸς; τεθνηχότος
Ἐκ τῆς Ἀβεννήρ τοῦ φίλου συνεργίας,
Νῦν γοῦν ὑπέσχεν ἐνδικώτατον φόνον.

D vero frater subdole te interficit Saulis militiæ præ-
fectum, Davidis militiæ præfectus, ultus injuriæ
probrum, quæ naturæ nexu ad se pertinebat.

In idem.

Quis iste lamentabilis fletus erumpit? Quis præ-
terea rex fuis incidit lacrymis, cujus in terram
pronæ nutant cervices? Est David, qui super lu-
ctuosissimo Abneris fato, pædore afficitur, quem
Joabus ob interfectum fratrem offensus interfecit.
*De Isboseth Saulis filio, quemadmodum obdormiente
ejus ostiaria, perduellis quispiam introgressus cum
interemit.*

Isboseth Saul quidem filius cum, e vivis exemplo
patre, injuste imperitasset Abneris amici efficacis-
simo adminiculo, justa nunc tandem necē mactatus
est.

Εἰς τὸ αὐτό.

Μήποτε νυσταλέην νόος ἐνδοτέρῃσι θύρῃσιν
Ἐνοστήσης κυλαωρόν· ἀ ἰ γάρ, τάλαν, αὐτίκα δαιμῶ
Τήνδε λαθὼν σε φίλα † νῦν ἀπὸ καρῆατ' ἀμέρσαι·
Μάρτυς δ' μὴν Ἰσβοσθὲ, φλην κεφαλὴν ἀπολέσσα;

Εἰς τὴν βασιλευσιν Δαβίδ.

Τὸν ἡμ' συν χθὲς Ἰσραὴλ βασιλεία,
Τὸν ἡμισυν χθὲς, νῦν δλόκληρον βλέπε·
Αὐτοπροαιρέτως γὰρ Ἰσραὴλ ἄπα;
Εἰς αὐτὸν ἤκει, τοῦ Σαουλ τεθνηκότος.

Εἰς τὸ αὐτό.

Μείρακα μὲν σε Σαμουὴλ, Δαβίδ, ἔχρισεν ἀνακτα,
Πλὴν τριακονταέτηρος ἄλλης ἐπέτης βασιλείης.
Χριστοῦ ἄρ' ἦς τύπος, δε; τριακοστῶ ἐνὶ κύκλῳ
Ἡελίου, μέγα κάρτος εἰς ὑπεδείξατο ἀλκῆς.
Εἰς Ὅζαν τὸν ἀψάμενον τῆς κιβωτοῦ ἀναξίως,
καὶ ἐκ τοῦ παραχρῆμα θανόντα.

Ἐν τῇ κιβωτῶ τοῦ Θεοῦ τόσον σέβας,
Ὡς καὶ τὸν Ὅζαν ἐξ ἀφῆς θανατὴν μόνης·
Τῷ τῆς κιβωτοῦ Δεσπότη πόσον σέβας;
Φρίξω † μὲν οἱ προσίμην οὐ πρὸς ἀξίαν.

Εἰς τὸ αὐτό.

Μή ποτ' ἐπ' εὐαγγέσιον ἐνζυγία δάκτυλα βάλῃς.
Τῆμος γὰρ θανάτου ὄλοην περιδείδιθε κῆρα,
Ἦμος; ἀφῆν πετάσεις, καὶ βίβει· ὦδε καὶ Ὅζαν
Ἦλετο, θειοτέρην ἐπὶ κίστην δάκτυλα τείνας.

Εἰς τὸν Δαβίδ προουρχόμενον τῆς κιβωτοῦ.

Εἰ τις βροτοῖς δρχησίς ἐστιν ἀρύμων,

In idem.

Nunquam somniculoseam intra mentis penitissimas fores ostiariam colloces. Ah! enim miser, ovestigio daemon, quem illa nescit, te mentis acie privabit; locuples mihi testis Isboseth, charis obtruncatus cervicibus.

In Davidis regnum.

Qui heri dimidia tantum regni parte rex Israelis erat, nunc integra ejus hæreditate potitum contemplare; universus quippe Israel spontaneis sententiis ad eum se confert, idque post Saulis obitum.

In idem.

Dum junior esses, in regem te inunxit Samuel, o David, sed tricesimum agens annuni ad totius imperii gubernacula proventus es; figuram enim Christi præferebas, qui triceno solis confecto circulo mirificas suæ potestatis vires edidit.

De Oza, qui indigne arcam fœderis attractans exemplo extinctus est.

Tanta est arcæ Dei majestas, ac veneratio, ut vel ex solo contactu Ozan occidat; quantus porro ipsius arcæ Domino exhibendus est cultus? horrebo deinceps ad eum citra dignitatem accedere.

In idem.

In sacra nunquam profanas manus audenter injicias, tunc enim funestissimæ mortis calamitatem formida, cum extenta manu ea continges; sic Ozan misere disperiit, in divinam arcam manum protendens.

In Davidem coram arca Dei præstantem.

Si qua mortalibus saltatio laudabilis est, Davidis

A Ἡ τοῦ Δαβίδ δρχησίς ἐστιν ἀρύμων·
Ὅρχούμενος γὰρ τῆς κιβωτοῦ περιτρέχει,
Ἀνατρεχούσης εἰς τὸν ἀρχαῖον τόπον.

Εἰς τὸ αὐτό.

Μελγὸλ ἀριστοπόσεια, τί μέμφειαι ᾧ παρακοίτη;
Ὅβνεχ' ὑπὲρ κίστης ἱερῆς περὶ κόρδακα παίζει;
Ὅβει κακὸν τόδε βέζει, οὐδ' ἀπρεπὲς βασιλεῖ·
Καρῶ; θειοτέρης δὲ τραγῆς σάφα δέκνυσι σῆμα.

Εἰς Μεμφιβοσθὸν υἱὸν Ἰωνάθαν, ὃν χυλὸν ὄντα ὀμύσειον ἑαυτοῦ ἐποίησεν ὁ Δαβίδ διὰ τὸν πατέρα αὐτοῦ.

Ἀπὸ τῆν ὄρκων καὶ θανάτων, Ἰωνάθαν,
Ἰδοὺ δι' ἔργων τερματούμενον βλέπε·

Μεμφιβαλὸν γὰρ παῖδα ὄντα τὸν κυλλόπουον
Ὅμοτράπεζον ἐν βασιλείῳς ἔχει.

Εἰς τὸ αὐτό.

Μεμφιβαλὸν τρισάλαστα, ταλάντατε, κυλλοπόδιον,
Ἐσθλοῦ εἰνεκα πατρὸς ὀμύθρονος αὐτῷ ἀνακτι
Ἰζσο, καὶ σῦσσιτος ἐπὶ ξυνὸν ἔρχσο δεικνον·
Ὅρκος γὰρ Δαβίδ καὶ Ἰωνάθαν ἔλλαβε τέρμα.

Εἰς τὴν εἰς Βηρσαβὲ μοιγίαν Δαβίδ, καὶ τὸν φόνον Οὐρίου.

Ὅ; ἀπόλοιο † πῆς γάμος καὶ πᾶν λῆχος ἰ
Καχὴν γαμεῖς; ποίνιμον εδρήσεις βλον.
Καλὴν γαμεῖς, θάνατον ἀντικεράνης
Τὸν Οὐρίου θάνατον, εἰ βούλει, σκόπσι.

Εἰς τὸ αὐτό.

Θηλυ·ληρ ποτ' ἐθχρους κλύετο ἀμφὶ λοστρῶ.

C certe, nullius debet reprehensionis aculeo perstringi: lætissimis enim tripudis exsillit, arcam præcedens in sedes olim sibi destinatas regredientem.

In idem.

Ο Michol, optimum nacta maritum, quid eum subsannas, quod coram arca, comica saltatione petulantius exsillit? nihil contra mores, aut regis dignitati alienum admittit, sed luculentam gaudii significationem propalam ostendit.

In Miphiboseth Jonathæ filium, eumque claudum, quem David mensa regia secum vesci, ob memoriam parentis indulisit.

Vel post exsequias tuas, o Jonatha, Davitem sacramentum nunc opere præstantem, intuere; filium enim tuum distortis claudicantem pedibus regis epulis, in mensa sua, liberaliter accipit.

In idem.

Ο ter, et pluries infelix Miphiboseth, miserrime loripes optimi causa parentis, in eodem solio, regi asside, et cum eo vescere in communes epulas admittus; nunc enim Davidis et Jonathæ fœdus effectum sortitur.

In Davidis adulterium cum Bersabea, et Uriæ cædem.

Ο utinam omnis nuptiarum consuetudo obsolesceret! Malignam accipis? toto vitæ decursu te pœnitebit. Formosam ducis? Lethi mercedem forte reportabis. Uriæ precepti exemplum, si vis, attentius excute.

In idem.

Decenti colore mulier in balneo lavabat, quam

Ὅμμασι κρυφαίσις † δὲ Δαβὶδ μιν ἔειπε προκούψας, Α Δι' οὐ λυκαὶς Ἀβισαλώμ τῆς πλάνης.

Καὶ βάλεν ἐς κρηθὶν, ἀνὰ δὲ ξυνὰ δέμνια κλίνθη.

Τὸν δ' ἔρα οἱ λεχέων ἐπιθήμενον Οὐρίαν ἔκτα.

Εἰς τὴν γέννησιν Σαλομών.

Θλίεις ἰδεῖν γέροντα νήπιον βρέφος;

Τὸν Σαλομών, ἀνθρώποι, τεχθέντα βλέπει.

Γηρῆ γὰρ εἰς φρόνησιν αὐτῷ τῷ τόκῳ,

Ὡς τὴν σοφίαν ἐκ Θεοῦ δεδεδυγμένος.

Εἰς τὸ αὐτό.

Βηροσθεῖ, χθές ἔκλαι; ἐφ' οὐίει κροσθυγενέθλιψ,

Ὀβνεκὰ οἱ θανάτου σκοπέον νέφος ἕσσει κάλυψε.

Σήμερον αὐτε χόρευσον ἐφ' οὐίει λοισοθογενέθλιψ,

Τὸν Σαλομών ἐκάλεσσας, ἀπὸρ βασιλεύτατος ἴσται.

Εἰς Ἀμών γήμαρτα τὴν αὐτοῦ ἀδελφὴν, καὶ ὅτι Ἀβισαλώμ ἀποκτανθέντα.

Καλῶς σοφίζῃ τὸν μεμαλακισμένον,

Ἀμών κωνηρὲ, καὶ νοσεῖν † ὑποκρίνην.

Νοσεῖ; γὰρ θνητός τὴν ἐρωτικὴν νόσον,

Ἥ καὶ καταστρέφει σε πολλῶν τῷ τάχει.

Εἰς τὸ αὐτό.

Συγγενέων λεχέων ἐπιθαίνεις; ἄθλιε Ἀμών,

Οὐδέ φύσιν τρομέων, οὐδ' ἄλκιμα δάκτυλ' ἀδελφοῦ

Ἀβισαλώμ· ὁ δὲ σοὶ ἐπιχῶδεται οὐκέτ' ἀνεκτῶς,

Ἀμφὶ πότῳ μεσάτῳ δὲ χέρας τῶν αἵματι δέουσι.

Εἰς τὸ πλάσμα Ἰωάβ, ὃ ἐκλάσαστο ἐπὶ τῷ συμπαθηθῆναι Ἀβισαλώμ ὅπῳ Δαβὶδ.

Χείροισι, Ἰωάβ, τοῦ σοφισματος χέριν,

furtivis oculis, et obliquo capite prospexit David
filius amorum in cor immissum concipiens, quæ in C
communis lecto decubuit, ejus thalami consorte
Urta de medio sublato.

In Salomonis natalitia.

In animo habes infantulum jam prudentia senem
intueri, o homo? Salomonem in lucem editum con-
sidera; ab ipso enim partu, intelligendi facilitate
maturescit, ut qui sapientiam largiente Numine,
acceptarit.

In idem.

Hæri doloris sensu confecta eras, Bersabea, su-
per majore natu filio, quod ejus oculos tenebriosa
mortis nubes obduxisset; hodie vero recens nati
filii causa lætanter exsiliæ cui Salomoni nomen in-
didisti, qui rex omnium potentissimus erit.

*In Ammonem incesta cum sorore libidine contami-
natam, et ob Absalone ferro sublato.*

Quam belle te invalidum comminisceris, Ammon
acceleratissime, teque ægritudine confectum vafre
simulas: revera doles, sed amatorio morbo, qui te
quamprius, nisi caveas, oppressurus est.

In idem.

Consanguineum thalamum conscendis. intellexit
Ammon, naturam nihil veritus, nec præpotentes
manus fratris Absalonis, qui implacabili in te odio
effertus, medias inter opulas tuo sanguine manus
irrigabit.

*In simulationem Joab, quam, quo David cum Absa-
lone militis ageret, e mentibus est.*

Bene tibi sit, a Joab, commentitii tui consilii

PATROL. GR. CXXXIII.

Κἀν τὴν πατρικὴν ἰδέαν οὕτω βλέπῃ,
Μὴ τοῦ θυμοῦ σεσφέντος ἀκμὴν εἰς τέλος.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἀβισαλώμ ποτ' ἐπεφνεν εἰν κάσιν, ἐκ δ' ἔρα γ

Ἐκφυγε χροσμένου, τὸν δ' ἔρ' ἐλέηρεν Ἰωάβ·

Χεῖλεσι δ' ἀλλοτριοῖσιν τοὺς ἐσφίσαστο μύθους,

Καὶ πάλιν ἐς γένταο τὸν οὐίεα κάθητο κόλπον,

Εἰς τὸ εἶδος Ἀβισαλώμ,

Ἀβισαλώμ κάλλιστε τῶν μερακίων,

Καλὰ πρόσωπα, καὶ καλὰς αὐχεῖ; τρέχας,

Ἄλλ' οὐχὶ καλὴν εὐτυχεῖ; καὶ καρδίαν·

Εἰ τοῦτο γὰρ ἦν, παντελῶς ἦν εὐτυχός.

Εἰς τὸ αὐτό.

B Δευρό μοι ἐγγὺς ἰὼν Ἀβισαλώμ θέρκεο, μῶμα,

Εἰ τί που ἠλικίην μωμήσεται, ἢ δέμας ἔπαν,

Ἥτ' χέρου βριαράς, ἢε χρυσοῦς πλοκαμίσκος,

Ὅ μιν ἐγὼ μωμήσομ', ἐπεὶ καλός ἐστιν ἰδέσθαι,

Εἰς τὴν ἀποστασίαν Ἀβισαλώμ,

Ὅν ὠδίνες κριν, νῦν ἐγέννησας φθόνον,

Ἀβισαλώμ ἄδικε, καὶ θῆγεις ξίφος,

Φεῖ! κατὰ πατρός, οὐδέ γινώσκεις † τόχα

Ὡς ἡ Θεοῦ χεῖρ ἰσχύει τῆς σῆς πλάνου.

Εἰς τὸ αὐτό.

Καινότατος πολέμοιο ὄδε τρόπος· οὐδ' ἀποστάς

Χεῖρα κινεῖ κατὰ πατρός, ὁ δὲ τρομέων ἀλεείνει

causa, quo Absalonem, ultro citroque vagantem,
exsilio exenisti; tametsi nundum ei integrum sig
patris aspectu frui, ira acerbitate non omnino per
tempus extincta.

In idem.

Fratri suo aliquando mortem intulit Absalon,
qui patrem iratum declinavit, donec eum Joab ad
misericordiam flexit, sermonibus suis in mulieris
ore astute compositis; quæ rursus arte in paren-
tis sinum reduxit filium.

In Absalonis formam.

O Absalo, decensissima omnium juvenum forma
prædite, ob castigatissimam faciem, et aurei capil-
litii pulchritudinem gloriaris; sed non una etiam
pulchra tibi mens prælegata est, quam si nactus
esses, perbeatus eras futurus.

In idem.

Adendum Mome subsannio, proximo accedens Ab-
salonem contemplare, sicubi vel staturam, vel cor-
poris lineamenta omnia reprehendas; vel manus
valentissimas, vel aureos capillorum cincinnos: ni-
hil in eo castigandum habeo, quod omnia si visus
pulcherrimus.

In defectionem Absalonis.

Quam parturiebas aucta, nunc invidiam paris, In-
que Absalo, jamque mucronem exacuis, vix tibi,
adversus parentem; nec interca persequentis divi-
nas manus tuis longe præpollere.

In idem.

Inauditum belli genus; perduellis filius, ac prodi-
tor manus adversus patrem conserit, qui conster-

Ὀδρεος ἐν βήσσαι·, τὴν δὲ πτόλιν ἔλλαβε κείνος·
 Αὐτὰρ ὑπερθε θεῶν· τὸν ἀλάστορα ἐξενόριζαι.

Εἰς τὴν κατάραν Σεμεί.

Εἰς τὴν κεφαλὴν ἢ κατάρα σου πέσοι,
 Ἄφρων Σεμεί, καὶ κακατηραμένε·
 Τί γὰρ καταρᾶς, τί δὲ καὶ βάλλεις λίθοις
 Τὸν εὐλογητὸν τῷ θεῷ Δαβὶδ; λέγε.

Εἰς τὸ αὐτό.

Λοιμὸς ἀνὴρ Σεμεί Δαβὶδ τὸν ἀνακτα πέτροισι
 Κακκεφαλῆς ποτ' ἔπαιεν, ἀράς δ' ἐπέχευε βραείας·
 Τῷ δ' ἐπιᾶλτο Ἄβεσα κατακτανέειν μενεαίνων.
 Ἄλλὰ ἔ Δαβὶδ ὁμῶς κατερύκακεν ἐσσύμενόν περ.

*Εἰς Ἄβεσσαλῶμ μὴγνόμενον ταῖς παλλακαῖς
 τοῦ πατρὸς ἐξ ὑποβολῆς Ἀχιτόφελ.*

Ἄβεσσαλῶμ δεσπαιε, τί δρᾶς; εἰπέ μοι·
 Τὰ τοῦ τεκόντο; φεῦ! καθυβρίζεις λέχη,
 Πισθεὶς ἀβούλω; τοῖς λόγοις Ἀχιτόφελ;
 Ὅντως τὸ θεῖον κατὰ σοῦ θήγεις ξίφος·.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἀχιτόφελ μέγ' ἀπιστε, σοφὸς μὲν ἄρ' ἐπλεο εἰπαίν,
 Καὶ πιθανὸς πραπίδισσιν, ἀτὰρ ἀθεώτατος ἄλλων,
 Εἴπερ † ἄν ἐκ γενέτου λεχίων ἀποέργαθεε υἱὸν,
 Οὐδέ ἐ τοῖοδ' ἐπέτελλες ἐνουθρίσαι, ἀστυλα βέζων.

*Εἰς Ἄβεσσαλῶμ προτιμῶνα τὴν βουλήν Χουσί
 τῆς βουλῆς Ἀχιτόφελ, ὅτε αὐτὸς Ἀχιτόφελ
 ἀπήγγαστο.*

Θεοῦ τὸ τυφλοῦν, καὶ βλέπειν ποιεῖν μόνου·
 Ἄβεσσαλῶμ εἰς δεῖγμα κείσθω † τῷ λόγῳ,

nato animo fugit in montium cavitates, interea dum
 ille civitatem occupat; sed Deus exitiali filio su-
 perne mortem infixit.

De Semei imprecatione.

In tuas refundantur cervices imprecationes tuæ,
 o-stulte Semei, ac diris devote cur enim convitiis
 insectaris, et saxa intorques in Davidem Dei mu-
 neribus affluenter ornatum? loquere.

In idem.

Infestus Semei Davidem regem lapidibus in cer-
 vices aliquando petiit, diras in eum preces evo-
 mens; in quem esseratus Abisai, gestiebat interficere:
 sed cum David quamvis ire properantem concurre-
 rit.

*In Absolonem, persuadente Achitophel, ad patris
 concubinas ingressum.*

Quid rerum agis, miser Absalo? mihi loquere;
 parentis tui lectum dehonestas, malum! Achitophe-
 lis consilio tenere persuasus? Omnino divina vin-
 dictæ gladium in te exacuis.

In idem.

O perquam infidelis Achitophel, sapiens vocari
 dignus fuisses et disertus ad persuadendum, tametsi
 omnium flagitiosissimus, si filium ex paterno lecto
 retraxisses, neque per scelus ingens auctor fuisses,
 ut illum contaminaret.

*De Absalone, consilium Chusi consilio Achitophelis
 pluris faciente, unde et ipse Achitophel laqueo vi-
 tam finivit.*

Dei solius est obcæcare mentes, et illuminare;
 Absalon tibi in exemplum esto, dictis fidem actu-

A Ἐξουθενώσας τοὺς λόγους Ἀχιτόφελ,
 Δεξιζόμενος δὲ Χουσί τὴν συμβουλίαν.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ταῦτά σοι ἴσ' ἐπίχειρα φιλοπτολέμων ἐφετμάων,
 Ἀχιτόφελ κακίμητι, λυγρὸς μῦθος· ὡς γὰρ ἀκουσας
 Χουσί σέθεν πραπίδισσι κεκρυμμένον ἔμμεν' ἀρείω,
 Τῆμος; ὁμοῦ μὲν ἀκουσας, ὁμοῦ δέ τ' ἀπήγγαστο, τάλαν.
 Εἰς Ἄβεσσαλῶμ αἰωρηθέντα ἐκ τριχῶν ἐπὶ δέν-
 δρου, καὶ φονευθέντα.

Θάλω φαλάκραν, ἢ καλὰς ἔχειν τρίχας,
 Εἰ μοι θάνατον προξενούσιν αἱ τρίχες.
 Ἄβεσσαλῶμ γὰρ μὴ καλὰς ἔχων τρίχας
 Οὐκ ἂν ἐτάλω, καὶ φονευθεὶς ἐφθάρη.

Εἰς τὸ αὐτό.

Τίς ποθ' ὁ ἐκ πλοκάμων τεταυσομένος; οὐκ Ἄβε-

B [σαλῶμ
 Κείνος; Ὁ δ' ὡς ἐπάρατος ἐπὶ ξύλου ἐστὶ ταυσοθείς,
 Οὐνεχ' ἐφ' γενέτη φονοέσας ἐμβαλε χεῖρας.

Ἄλλ' ὁ μὲν αὐτε σέσωττο, ὁ δ' ἄθλιον οἶτον ἐπίσταν.
 Εἰς Δαβὶδ ἀριθμήσαντα τὸν Ἰσραὴλ, καὶ παρ-
 οξύνοντα ἐπὶ τούτῳ τὸν θεόν, ὡς τοῦ λαοῦ
 μέρους ἀποκτείναι πολὸ.

Ἄνθ' ὠν τὸν ἀμέτρητον Ἰσραηλίτην
 Δαβὶδ ἀριθμεῖ; καὶ περικλείεις μέτρῳ
 Ἰδοῦ θεοῦ χεῖρ κατὰ τῶν μετρούμενων,
 Εἰς Ὅρνά τὴν ἄλωνα τὸ ξίφος βλέπε.

Εἰς τὸ αὐτό.

Τρισσοῖ; ἀμφ' ἀκαλοῖσι μέσος περὶ Δαβὶδ ἐσρχθείς,
 Ἢτ' τρισσοῖ; λυκάθσαι βίη λιμοῦ παλαῖσαι,

rus, Achitophelis enim rationes flocificiens, sub-
 dola Chusai consilia probavit.

In idem.

Hoc tui consilii in bellum propensi operæ pretium
 est, dolose Achitophel; miserabiliter interis: ubi
 enim inaudivisti Chusai dissimulantis sententiam
 tuæ præponderare, hoc intellectu, laqueo sœdè suf-
 focatus es.

*In Absalonem capillis ex arbore suspensum, et lan-
 cea confixum.*

Malim calvus esse, quam crines alere, siquidem
 fatale mihi exitium arcescant; nisi enim Absalon
 aureos habuisset capillorum cincinnos, nunquam
 cirris involutus, et occisus contabuisset.

In idem.

D Quis ille casarie suspensus? nunquid est Absalo?
 ille ipse execrandus est, qui sic e ligno dependet,
 quod parricidas in patrem manus injecerit: ac per-
 ter quidem rursum incolumis evasit, morte filium
 invadente.

*De Davide populum Israel recensente, quo ita Deum
 extimulavit, ut maximam partem populus interiret.*

Quamohrem numerosissimam Israelis multitudi-
 nem numeras, o David, et censu habito conscribis?
 ecce Dei manus contra recensitam turbam exercita
 est, angeli gladium juxta Areunæ aream conspicit.

In idem.

Tria circa mala perplexus hærebat David, mallet
 ut trium annorum inedia conflictari an totos tres

Ἡ μνησσι τρισσοῖσιν ἄλυοσκάειν ξίφος; ἐχθρῶν,

A Ἡ τρισὶν ἡμασι λαὸν ἔλυοσθαι· ἔρ' εἴλετο τοῦτο.

menses, imminentes hostium gladius fugere, au triduo plebem hinc contabescere; id quod quidem prætulit.

ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ ΤΡΙΤΗ.

LIBER TERTIUS REGUM.

Εἰς Δαβὶδ ψυχρωθέντα τῷ γήρα, καὶ μετὰ παρθένου καθυδούοντα διὰ τὸ θερμαίνεσθαι.

Ἡ συγγενής σοι καὶ φυσικῇ θερμότης Μαρσαμὺν ἔσχε τῷ μακρῷ Δαβὶδ χρόνῳ· Νόθη σε λοιπὸν θερμότης θερμαίνειτω, Οὐκ ἐκ σικέρας, ἐκ δὲ καλῆς παρθένου.

Εἰς τὸ αὐτό.

Κουριδίη τριγέροντι ἀνά ξυνὰ δέμνια βάλει, Θαῦμά, καὶ ἀμφὶ νόσοι γούσι γυὰ βυσοὰ συνάπτει· Οὐδέ οἱ ὤσπερ ἀκουίτις ἐφ' ἐπιρλογοῦται ἀνδρὶ, Ψυχρότερον δὲ θέρησι παλαιδίου ἀνέρος † ἐλπίει.

Εἰς Ὀρνίαν τὸν Δαβὶδ υἱόν, δὲ σφραγισμένον αὐτῷ τὴν βασιλείαν ἔδωκε, καὶ ἐκτενήσθη ὑπὸ Σαλομών.

Ἦ βουθυτῶν σὺ, καὶ γεγηθῶς, Ὀρνία, Σὺ μὲν σαυτὸν εἰς βασιλεῖα χρίσις, Ἦν Σαλομών δὲ Κύριος, Δαβὶδ, Νάθαν· Πάντως; δὲ τι δράσουσιν οἱ τρεῖς σου πλῆον.

Εἰς τὸ αὐτό.

Βερσαβὲ κροτάλιζε, χροπὸν δ' ἐπὶ κύμβαλα παίζε· Παῖθα τεὸν γὰρ εἶδες ἐφ' ἡμῖνοιο βαβῶτα Βασιλικῆς, ἧς καὶ ποτ' ἀναξ ἐπεθέσαστο Δαβὶδ, Πατρικὸν πρὸ θόωκον ἰδρυμένον ὄλον ἀπ' ἄλλων,

In Davidem præ senectute calore naturali defectum et quo caleferet, virgini addormientem.

Congenitus calor, et natura insitus, præ senectutis vitio, in te elanguit, o David; sed extraneus, et adventitius calor te foveat, non is quidem ex sicera, sed formosa virginio.

In idem.

In decrepiti senis communem lectum puella conscendit, res Inaudita, et juvenilibus membris rugosa membra copulat; nec ut uxor marito suo, sic ei commiscetur, sed frigidius efferti viri corpus calore vegetat.

In Adoniam, qui regnum sibi vindicans sacrificavit, et a Salomone supplantatus est.

O Adonia, qui lætus, et animi fidens boves sacrificas, te ipsum quidem in regem inungis; sed Salomonem Deus, Nathan, David regno destinat; omnino, credo, tres illi plusculum quam tu præstari sunt.

In idem.

Sistro perstrepe Bersabea, cymbala manibus pulsato, tuum quippe filium Intueris mula insidentem regia, cui quondam rex David insederat, qui unus in paternum solium præ aliis evectus est.

Εἰς τὴν τελευταίην Δαβὶδ, ὅτε καὶ τῷ Σαλομών ἐνετείλατο ἀποκτείναι Σεμεί.

Ἐπράτατος νῦν ἐπ' αὐτῷ θανάτῳ Τῆς πραότητος ὡσπερ αἰ λήθην τρέφεις, Παραγγυξ; δὲ Σαλομών τῷ παιδί σου Κτανεῖν Σεμεί; Θναυτῶντο; οἱ λόγοι, Εἰς τὸ αὐτό.

Οὗτος ἐκεῖνος; ἐνερθεν ὑπὸ χθόνα κάπκισε † Δαβὶδ, Ὅς βιδῶν πολλῶν τε καὶ ἐσθλῶν γούνατ' ἔλυσε, Πολλὰ δ' ἔρ' ἔργα τέλεισσε θεουδέα, κολλὰ δ' ἔπλεση Ἄλγεα ᾧ ἐνὶ θυμῷ· ἀτὰρ θεῷ ἔπλεθ' ἔταίρος.

Εἰς Ὀρνίαν ἀπαντῶντα Βερσουβὲ, καὶ διὰ μέσης αὐτῆς θεόμενον τοῦ Σαλομών λαβεῖν εἰς γυναίκα τὸ συγκαθευθῆσθαι ἐν γήρα τῷ Δαβὶδ κόριον.

Αἰτεῖς γυναίκα τὴν Ἀβισάκ, Ὀρνία, Θάνατον αἰτεῖς, καὶ θάνατον ἀδρόν. Τοῦ Σαλομών γὰρ τὴν φρόνησιν οὐ λάθη; αἰτῶν δι' αὐτῆς τὴν βασιλείαν ἔλην.

C Δειπομέτων τινῶν στείγων, τοῦσδε ὀκτὼ προσέθηκασθ' ἄλλοις δ' Ἰούντιος.

Ὀρνίας κόριον καλὸν αἰτεῖ, τὴν ποτ' Ἀβισάκ, Ἐξ βὰ γυναίκα λαβεῖν, ἀλλ' οὐ τότε πρᾶγμα τελεῖται·

In Davidis obitum, quo instante, Salomoni filio in mandatis dedit, ut Semei interficeret.

Qui clementissimus eras, sub ipsam mortem, perinde quasi clementiæ oblivionem foreas, Salomoni filio tuo præcipis Semei occidat; quæ sunt in mortis præcinctu constituti regis mandata.

In idem.

Ille ipse ad limbos e mundo delapsus est David, qui inter vivendum generosas fudit hostium copias, multisque piis operibus præstitit, exantlatisque apud se animi doloribus, Dei amicitissimus evasit.

De Adonia se ad Bersabeam conferente, et ejus interventu Salomonem interpellante, quo in uxorem acciperet puellam Abisag, quæ Davidis ætate confecti thalamum fuerat ingressa.

Dum Abisag in uxorem effagitas, o Adonia, mortem effagitas in uxorem, eamque non multo post irrogandam; nec enim Salomonis oculatissimam latere sapientiam potest, eo universum te regnum affectare.

Desideratis aliis epigrammatis hæc octo antegressis atlexuit Guntius,

Formosissimam puellam postulat Adonias, videlicet Abisag, quo eam in uxorem accipiat, sed negotii non succedit eventus, ei enim magis in optatis

Μέλλον ὁ γὰρ προθυμῆ βασιλείας γ' ἀντικαθίσταται. **A** Πλὴν καὶ προαχθεὶς οὐκ ἔκοψε τὸ βρέφος,
 Ὁ δολῶν, καὶ κόμητι ἄνερ, πῶς ταῦτα σὺ βίξεις;

Εἰς θάνατον Ἰωᾶθ, ὅτε αὐτὸν ὁ Σαλομῶν ἐπέτελλε φονευθῆναι.

Τὸν ἀμπλακοῦντα γοῦν † Ἰωᾶθ τινύσει
 Ὁ Σαλομῶν, ἐφετμὰς συντελῶν πατρός.

Παρεγγυᾷ μὲν οὕτω πάντας, δὴ κτανεῖν
 Ὅσοι γ' ἀδίκησάν τιν' ἀνθρώπων πάλαι.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἀμπλακες ἐς γενέτην κακὰ βέβας, διε Ἰωᾶθ,
 Ἀμπλακες ἐς γενέτην, καὶ υἱὸς ἔμπροσθε ὀργῆ.
 Ὑβριν γὰρ πατέρος, μετατίνυσσι, καὶ σε φονεύσει,
 Διθὺ δὲ τακτὴν ἐλκεύθων φρεσῶν ἐφετμῆν.

Εἰς τὸ ἐνύπνιον Σαλομῶν, ὅς, † διὰ καὶ βούλοιο λαβεῖν ἐρωτήσαντος τοῦ Θεοῦ, σοφίαν ἀπεκρίνατο.

Τί, Σαλομῶν, ἐνὶ βίῃ λαβεῖν θέλεις;
 Φρόνησιν. Οὐχὶ πλοῦτον, οὐ πλάτος βίου;
 Φρόνησιν. Οὐχὶ τρόπαια; Δικαίαν κρίσιν.
 Καὶ ταῦτά μοι, κάκεινα συλλαβῶν ἔχε.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἵππο; ἐνὶ βλεφάροισι γλυκὺς χύτος Σαλομῶντος.
 Αὐτὰρ οἱ Ὑψιμέδων ἰθὺς κίεν, ἤρετο δ' αὐτὸν,
 Ἄσσα λαβεῖν ἐθέλῃσι δι' αἰθέρος; ὅς ἐξ σοφίην
 Ἦτεεν, οὐδ' ἀφάρμαρτε, τέλος δέ οἱ ἔσχεν ἐλέωρ.

Εἰς τὴν ἐπὶ τῷ ἀμφιβόλῳ βρέφει κρίσιν Σαλομῶν.

Μίτου τεθίντος ἀμφιμητρίου † βρέφους,
 Πρίων προήχθη τῇ Σαλομῶντος; κρίσει.

est regnum sibi vindicare; o versute, malique **C**
 cōsiliū artifex, quomodo id facere sustines?

In Joabi obitum, quem Salomon confodi jussit.

Joabum utique male merentem male multat Salomon, exsecutus patriæ mandata, qui eum in modum præceperat, omnibus vitam adimeret qui pridem alicui mortalium fuissent injurii.

In idem.

In Davidem patrem sceleribus admissis pœcaveras, generose Joab; et ab offenso patre in insensum filium incurristi, qui paternas tandem injurias ulciscitur, teque cæde afficit, suprema David mandata, quæ animo recondiderat, observans.

In somnium Salomonis, cum quid vellet divinitus interrogatus, respondit: sapientiam.

Quid in animo habes accipere, dum vivis, o Salomon? sapientiam? num divitias, aut vitæ diuturnitatem? sapientiam volo: num victorias? minime, sed in judicando perspicacitatem: et hanc, et illa omnia largiter tradita tibi habeto.

In idem.

Salomonis palpebris suavissimus irrepit somnus ad quem Deus recta veniens ex eo quæsiit, quid cœlitus accipere gestiret; qui sapientiam respondens, desiderio non est frustratus, sed potitus.

In Salomonis, de incerto infante, judicium.

Posito in medium infante, de ejus matre controversum erat, judicio Salomonis productus est carnifex, qui tamen ingressus infantem non dissecuit.

Τῶν μητέρων δ' οὖν ἐξέκοψε τὴν μάχην.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἥελιοιο φῶς ἀειδέσιν ἔκλατ' ἔλεγχος,
 Ὅς τε νόθος τελέθει, ὅς τ' ἴδιος αἵετος υἱός.
 Καὶ Καλτῶν βραφέεσσι καλὸν Ἔρηνο βέβηρον.
 Μητράσι δ' αὐτε νόθησι, καὶ οὐχὶ νόθοις, δὲ † πα-
 [τῆρ.

Εἰς τὸν γὰρ, ὅν δόξατο Σαλομῶν.

Εἰ χρὴ κατοικεῖν τὸν Θεὸν πρὸς τοὺς κάτω,
 Πρὸς τῇ Σαλομῶν χρὴ κατοικεῖν † ἐστία.
 Πανευμερῆ γὰρ οὐρνου φέρει τύπον,
 Καὶ κάλλος ἀγαθὴ τῇ Θεοῦ δόξῃ κρέπον.

Εἰς τὸ αὐτό.

B εἶνε, θέλεις σοφίης ὅσον κράτος ἐστὶν ἰδέσθαι;
 Τῷ Σαλομῶν ἀνένυσσεν. Ἄ γὰρ Θεῷ οὐρνὸν ἔλασ
 Πήγνυσιν ἐν Σολύμοισι, νεῶν τὸν ἀριστον ἀπάντων.
 Ἦ βα Θεῷ τι χρέμα ὁμοίον ἐστὶ σοφίη.

Εἰς τὴν εἰδωλοκρασίαν Σαλομῶν.

Ὁ τὴν φρόνησιν Σαλομῶν, † ὡ τὴν κρίσιν!
 Νῦν ἀφρόνω; εἰδῶλον Ἀστάρτης κείδει,
 Καὶ τοῦ Χαμῶς βδελύγμα τοῦ Μωαβίτου.
 Ἄνθ οὐ Θεός; ῥήγνυσιν αὐτοῦ τὸ κράτος.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἐρρετ' ἐμῶν λεγίων ἀπόπροθι, φῶλα γυναικῶν,
 Ἐρρετε ἢ γὰρ ἐγὼ μάλα δέλιαι, τοῦ Σαλομῶντος
 Ἐξ ὁμῶν θεῖοιο κότου μέσον ἐμβαδῶτος.

sed matrum de puero contentionem scidit, ac dis-
 solvit.

In idem.

Productos aquilarum pullos probat solis jubar, quinam spurii sint, aut genuini (ostus; et Celtarum liberis probator est limpidus Rheni fluvius: sed hic patriæ parens non adulterinæ prolis, sed falsum matrum explorator est.

In templum a Salomone exstructum.

Si in terrenis locis Deum decet inhabitare, in templi a Salomone constructi sede commemorari debet, quæ cœli consimilem nobis ideam præ se fert, necnon et pulchritudinem jactat divinæ gloriæ convenientissimam.

In idem.

D Vis intelligere, o hospes, quantum in sapientia situm sit? Salomonem considera, qui Deo, cœlum alterum, omnium præcellentissimum Solymis templum figit: omnino Deo similis quæpiam res est sapientia.

De Salomone idolis immolante.

O! ubi sapientia Salomonis, ubi judicii solertia! nunc inconsulte Astartem Sidoniorum deam colit, et Chamos Dei Moabitarum abominandum idolum: quo factum, ut Deus ejus imperium rescindat.

In idem.

Procul a meis thalamis facessite, mulierum greges, hinc vos auferte; certe enim magnopere formido, cum Salomon ex vestro congressu in medium

Οὐνεκὶ κακοθίῃσι θεοῖς εἴδεις ὥπασε θεῖον.
Εἰς τὴν διαίρεσιν κρᾶτους Σαλομών, ὅτε καὶ ὁ μὲν δοῦλος αὐτοῦ τῶν δέκα ἤρξῃ· φυλάων, ὁ δὲ υἱὸς τῶν δύο.

Βλέψον, Σαλομών, εἴ τι καὶ θανῶν βλέπεις,
 Διαίρεσίν σου καὶ μερισμὸν τοῦ κρᾶτους,
 Καὶ πῶς ὁ παῖς σου σπῆκερ κληροῦται δύο,
 Ὁ δ' οἰκέτης κύριός ἐστι τῶν δέκα.

Εἰς τὸ αὐτό.

Διοιοὶ ἐν Ἰσραὴλ μετίσαν Σαλομών βασιλεὺς,
 Ὅς μὲν ἀνακτορῆς· ἐξ ὀσφύος εἰς βίον ἤκων,
 Ὅς δὲ θυμῶς ἀνακτος· ἀτὰρ· κλίον ἤρξεν ὁ δοῦλος·
 Δώδεκα γὰρ φυλάων ἀποσιλωτο τὰς δέκα πάσας.
Εἰς τὴν δυσσέθειαν Ἀχαάθ, δι' ἣν καὶ τοὺς οὐρανοῦ, Ἑλλιάς ἀπέκλιπεν.

Καὶ πατρώδην μὲν δυσσεθεῖς, καὶ πάκροδεν,
 Ἄναξ Ἀχαάθ τῆς Σαμαρείας ὄλης·
 Ἡ σὴ δὲ δυσσέθεια νικᾷ τὰς πάλας·
 Ἄνθ' ὧν κέκλειπεν οὐρανοῦς ὁ Θεοβίτης.

Εἰς τὸ αὐτό.

Τρισσοῖς ἐν λυκάδασι καὶ ἐξ ἐνὶ μήνεσι πᾶσι
 Γαίαν ἐκ' ἀβαλέην οὐρανόθεν οὐ πᾶσαν θυμῶς,
 Ἥλιος γὰρ ἀνωγεν· ὁ δ' ἔκλυε φαίδιμος αἰθέρ,
 Ἐκλύεν, οὐδ' ἠπίθησε, κακὸφροσιν ἄλγῃ· ἐγείρων.

Εἰς Ἑλλιάς ἀπὸ κοράκιων τρεφόμενον.

Σὺ μὲν σπαταλᾷς, καὶ γέγηθας, Ἥλια,
 Καὶ δεῖπναγωγός τῃ· κόραξιν ἐκτρέφῃ·
 Ὁ πᾶς δὲ λαὸς τῆς Σαμαρείας φθίνει.
 Αὔσον τὰ δεσμὰ τῶν νεφῶν, βροχὴν δίβου.

Numinis iram impegert, quod profana numina di- C
 vino cultu oshonestaverit.

In divisione Salomonis imperium, dum ejus servus Jeroboam denis tribubus, filius duabus tantum praesuit.

. Si quid post mortem vides, o Salomon, vide regnum tuum in diversas distractum partes et qui duae tantum filio tribus obtigerint, tuus autem verna in decem dominium traductus sit.

In idem.

Duo, defuncto Salomone, praesuerunt reges Israel, alter quidam ex regali protapia oriundus, alter regis famulus, qui dittonem filio ampliore in adeptus est; ex duodecim quippe tribubus, decem integras in se transtulit.

De Achabi impietate, ob quam Elias caecos oclusit.

Et parentis, et avi more nefarie vivis, o universae Samariae rex Achab; sed impietas tua veteres longo intervallo superat, qua de causa Thebaetes, ne pluat, caelum praecusit.

In idem.

Totos tres annos, et sex menses integros in aereas terras o caelo pluvia non decidit; inunxit enim Elias, cujus edictum serenus aether audivit, et obedivit, quo sceleratos incommodis afficeret.

In Eliam a corvis pastum.

Tu quidem laute vivis, ac genialiter, o Elia, a corvis cibum ferentibus inutritus; sed universus Samariae populus praee inedia deficit: nunc ergo solutis nubium vinculis, pluvias caelo devoca.

A

Εἰς τὸ αὐτό.

Ὅρνεθαισι φέγοισι κοράκιαι θαῦμα ἰδοῦθαι,
 Ἥλιος ὥστα θυμῶσι δεῖπνοφρόσιν ὑπουργῆ·
 Ἥσα δὲ τοὶ Σαμαρεία ἀπάγγεται· αἰθέρα γὰρ σὺ
 Κλείσας τοῖς χιλιεταῖν, ὁ δ' οὐ χθόνα ὕδατι δαῦσον.

Εἰς τὴν Σαμαρείαν τρέφουσαν τὸν Ἑλλιάν.

Ἄνθ' ὧν σεαυτῆς ἀμαλῆς καὶ τῶν τέκνων,
 Τὸν δὲ προφήτην ἐκτρέφεις, Σαμαρεία,
 Ἐλαίον ἀκένωτον εἰς τὸν καμψάκην,
 Ἄλευρον ἀκλήρωτον εἰς τὴν ὕδριαν.

Εἰς τὸ αὐτό.

Πειναλλόν· τὸν Θεοβίθην γεγαῖατα προφήτην
 Ἥλιος ἀμφὶ τὴν καλόθην ὑποδέχυσσο, χήρη;
 Καὶ οἱ ἄλευρα κάλυνον ἐλαίωφι, ὅς δὲ φαγίσθαι,
 Ὅπρα σοὶ ἐστ' ἀτίλιστα μετ' ἀγγεσι ταῦτ' ἐνὶ λιμῷ.

B

Εἰς Ἑλλιάν ἀνοστώτα τὸν υἱὸν τῆς Σαμαρείας.
 Ἐχουσα· συγκάτοιον αὐτὸν Ἥλιαν
 Φοβῆ θάνατον, εἰπὶ μοι, Σαμαρεία;
 Φοβῆ θάνατον; ἀγνοεῖς τὸν Ἥλιαν;
 Πιστὸν τὸ βῆμα· ὅτῃ κάλιν τὸ κατίδιον.

Εἰς τὸ αὐτό.

Μηκέτ' ἀπὸ βλεφάρων θαλερὸν κατὰ δάκρυον εἰδῆ,
 Χήρη, μηδ' ὀλόλυξε τὸν υἱά νεκρὸν ἔοντα·
 Οὐδέτι γὰρ νεκύσσειν ὄμοιον ὕπνον ἀφυκνῶ,
 Ἐγρετό δ' ἐξ Ἄϊδαο, τὸ Ἥλιος ὄνομα δασίας.

Εἰς τὴν θυσιαν Ἑλλιάς, καθ' ἣν καὶ τοὺς ἱερεῖς τοῦ Βαάλ ἀπέκτανεν.

Τὴν τῶν προφητῶν τοῦ Βαάλ πανσπερμῶν

In idem.

A corvis voracissimis alitibus (visu miserabile) tibi, seu a dapiferis servis, ministratur, Elia. Univerſa porro Samaria malorum extrema patitur, aethera enim tuis obturasti labilis, qui terras aqua non perfudit.

De muliere Sarephtha, cujus opera pastus est Elias.

Eo quod tui, liberorumque deposuisti curam, quo prophetam cibares, o Sarephtha mulier, Oleum in lecytho non imminuetur, nec exhaurietur farina in hydria.

In idem.

Esarientem Theabtom, qui propheta est, in tuo tugurio Eliam recipe, o vitua; et ei mistam oleo farinam edentiam porrige; ut haec per famis dies in dolio sit inexhausta.

De Elia filium mulieris Sarephtha in vitam revocante.

Cum domi tuae inhabitantem habeas Eliam, ne moriatur filius extimescis, mihi dicitis, Sarephtha, vereris? et quis sit Elias te praeterit? Vera omnino praedicavit; reviviscit enim filius.

In idem.

Non ultra humentes ex oculis effunde lacrymas, o vidua, nec exanimum filium lamentare; nec enim amplius somnum morti simillimum dormit, sed Eliae nomen veritus ex inferis emerit.

De Eliae sacrificio, quo Baalis sacerdotes exstinxit.

Univerſam prophetarum Baal multitudinem unius Dei propheta, citra cujusquam auxilium, evercit;

Θεοῦ προφήτης εἰς τροποῦται καὶ μόνος·
Τὸ πῦρ γὰρ ἐξήλεγξεν αὐτῶν τὴν πλάνην
Εἰς τὴν θυσίαν ἐμπεσῶν τοῦ Θεοῦ.

Εἰς τὸ αὐτό.

Πῦρ ποτ' ἀπ' οὐρανόθεν χαμάδις πίσει, φλέξει δὲ θυμῶ
Ἥλιου σχιδάσσει, καὶ ὕδατι, καὶ χοῖ αὐτῶ.
Πῦρ καὶ ἀπ' Ἥλιαο ζηλωτάο δάτιον ἤφθη,
Καὶ πάντας κατέκαυσε Βάαλ μιαρῶς ἱερῆας.

Εἰς τὴν ἀπὸ προσώπου Ἰεζάβελ φυγὴν Ἥλιου.
Ὁ τὰς ἀπάσας οὐρανοῦ κλειῶν θύρας,
Νεκρῶς δ' ἀνιστῶν, θαυματουργῶν δὲ ξένα,
Νῦν ἐκδιδάσκει, τὴν Ἰεζάβελ τρέμων·
Ζηλώμεν αὐτοῦ τὴν φυγὴν καὶ τὸν φόβον.

Εἰς τὸ αὐτό.

Θηλυτέρῃ βασιλείᾳ Ἰεζάβελ Ἥλιου αὐτῶ
Χώσατο, λυγροτάτην δὲ φόνου ἐνεταίνατ' ἀπειλήν.
Τορβήσας δ' ὄδ' εἶπε πρὸς ὃν μεγαλήτορα θυμόν·
Φύξις ἀριωτέρῃ, καὶ ἐκφυγεν ἔματα μακρά.

Εἰς τὴν ἐν Χωρήθ τῶ ὄρει ἐντυχίαν Θεοῦ καὶ Ἥλιου.

ἀξίαι τὸ Χωρήθ Ἥλιου τὸν Θεοῦ, τῶν
eorum enim veteratorias artes convicit ignis, qui in
Eliæ Thesbitæ victimas illapsus est.

In idem.

Ignis e cælo in terram devolutus exussit sacrificium Eliæ, assulis et ipso aggere lapidum aqua conspersis : ignis item rapidus ab Eliâ divini honoris assertore accensus est, et omnes scelestissimos Baalis sacerdotes incendio concremavit.

In Eliam a facie Jezabelis se amolientem.

Qui omnes cæli januas observavit, suscitavit mortuos, et portento similia edidit, nunc Jezabelem præmetuens fuga vitæ consulit ; hunc æmulemur, cui antiquius est iniquitatem fugere, quam patrare miracula.

In idem.

Regina femina, Jezabel in ipsum Eliam exacerbatâ, ferales in eum facti minas intentavit ; quibus consternatus, maturo apud se iudicio recogitans : Fugere conducibilis est, inquit, et complures dies latuit.

De Dei, et Eliæ colloquio apud montem Horeb.

Mons Horeb, Eliam Thesbitem excipe ; et quadra-

A Ἐξ ἀπειτίας τεσσαρακονθημέρου,
Φυγῆς τε μακρᾶς καὶ πλάνης κεκμηκότα,
Καὶ θρέφον αὐτὸν τῇ Θεοῦ συνουσίᾳ.
Εἰς τὸ αὐτό.

Πνεῦμα μέγα κρατερῶν προσήλυθεν, οὐραεὶ λῶν,
λῶν δὲ πέτρους κλονέον, σεισμῶς καὶ πῦρ μετὰ τούτῃ,
Καὶ σφιν ἐτ' οὐχὶ Θεὸς μεταφάνετο, αὔρα δὲ λεπτῇ,
Καὶ οἱ ἐφ' Ὑψιμέδων Θεοῦ ἀντίοιστος ἔστη.

Εἰς τὸν ἔρον Ἀχαάβ, ὃν ἐρασθεῖς τοῦ ἀμπελώου Ναβουσσαί, αὐτὸν μὲν ἀπέκτεινε, τὸν δὲ ἀμπελώνα ἐκκληροδόμησεν.

Μικρὸν τὸ κράτος τῆς Σαμαρείας ἔλθῃ,
Ἄναξ Ἀχαάβ, μικρὸν ἦ τ' κήπευμά σοι,
Ὡς καὶ τὸν ἀμπελώνα Ναβουσσαί θέλειν,
Ὡς δὲρα θνητῶν ἀκόρστος ἡ φύσις !

Εἰς τὸ αὐτό.

B Ὀφελος, ὧ Ναβουσσαί, ἀπόκληρος φύνας ὑλῆς
Φυτλαμένοιο πατρὸς, μηδὲ βραχὺ πλείθρον ἀρού-

[ῥῆς]

Εὔρεο κληρὸν κτήμα πατρώιον· οὐ γὰρ ἂν ὦλον,
Εἴ κεν ἀκληρος ἔης, κληρὸς δὲ σοι ὦπασε κῆρα.
genorum dierum jejunio, longaque fuga, et errore
def:ssum divino tandem colloquio reficco, ac vegeta-

In idem.

Ventus etiam atque etiam vehemens egressus est, subvertens montes, et saxa quatens ; simul et terræ motus, et subinde ignis erupit ; inter quæ noadum Deus apparuit ; post sibilus auræ tenuis auditus, quæ spirante, Deus Eliæ obviam venit.

C *De Achabi cupiditate, qua vineam Naboth efficitur cupiens, eo occiso vineam possedit.*

Samariæ universæ regnum nimis angustum est, rex Achab, minor est tuus hortus scilicet, ita ut vel ipsam vineam Naboth possidere appetas : o quam mortallum animi natura sunt inexplicabiles.

In idem.

Præclare tecum actum esset, o Naboth, si natus esses ex hæres ejus, qui te genuit patris, nec exigua terræ jugera fuisses in patrimonium sortitus ; nec interitisas si quidem hæreditatem, quæ tibi frandi fuit, non esses assecutus.

ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ ΤΕΤΑΡΤΗ.

LIBER QUARTUS REGUM.

Εἰς Ὀχοζίαν τὸν βασιλέα, ὃς νοσῶν ἐπεμψε πρὸς Βάαλ ἐρωτῆσαι εἰ ζῆσται, καὶ ὅπως ὑπαντήσας τοῖς ἀπεσταλμένοις Ἥλιου προσίπῃ ὧς οὐ ζῆσται.

Ἄνθ' οὗ Θεὸν μὲν ἀγνοεῖς, Ὀχοζία,

De Ochozia rege, qui languidus ad Baal sciscitatum misit, utrum victurus esset, et quemadmodum legatis occurrens Eliam moritarum prædixit.

Pro eo quod Deum ignoras, Ochozia, et ex Baal doceri studes, utrum adhuc sis vita fruiturus, ab

D Ζητεῖς δὲ μαθεῖν ἐκ Βάαλ εἰ ζῆς ἐτι,
Ἐξ Ἥλιου μάνθανε πικρὸν μὲν λόγον,
Πλὴν ἀλλὰ πιστόν· οὐκ ἀναστῆς τῆς κληρῆς.
Εἰς τὸ αὐτό.

Τίπτε, κάρα τρισάθλιον, Ὀχοζία, αἶσχος ἀνάπτω,
Eliâ nunc acerbum quidem sermonem discito, sed non fallacem : e strato non exsurges.

In idem.

Quorsum o ter infelix caput, Ochozia, regum

Νούσῳ ἐν ἀργαλή κακχείμενος ἦρσο Βάαλ
 Εἴ κεν ἐτι ζωοῖσι μετέσσαι, ἢ φθιμένοισι.
 Πύθοο τοῦ Θεοσθηθεν· ὃ γὰρ πρὸς μόρον τοι ἐνίσπη.
 Εἰς τὴν ἀνάληψιν Ἡλιοῦ.

Ὡς ἀνελήφθης εὐ γινώσκω, Θεοσίτα,
 Πού δ' ἀνελήφθης εὐ γινώσκω οὐκ ἔχω.
 Ὅταν δ' ἀνέλθης καὶ σὺ πρὸς πυρὸς δίφρον,
 Καὶ πλησίασης τοῖς ἀνωτέρω, μάθης.
 Εἰς τὸ αὐτό.
 Εἰς ποθ' ἰδ' ἐν νεφέλῃσι μετήρως ἄρματι βραίνει,
 Ἄρματι αἰθαλόεντι, καὶ ἀτρέμας ἠνοχεύει;
 Οὐδὲ πυρὸς τρομέησι μένος μέγα, μὴ μιν ὀλέσσης;
 Ἥλλας δὲ, ἑταῖρε, μετ' αἰθέρος αἵρετ' ἐς ὕψος.
 Εἰς τὴν μηλωτὴν Ἡλιοῦ τέμνουσας τὸν
 Ἰορδάνην.

Τῆς ἰσχύος σου ἰμανῶα τοῦ Θεοσίτου.
 Διχῆ διαρείς τὸν μέγαν Ἰορδάνην,
 Βροτοῖς δὲ βατὸν τὸν τέως πλωτὸν τίθης,
 Ἀπὸ προφήτου πρὸς προφήτην † ἰγμένη.
 Εἰς τὸ αὐτό.

Βυσσὸν Ἐρυθραίων μὲν εἰδέτο ἥλιος ἄπαξ,
 Ἀυτὰρ Ἰορδάνην καὶ πολλαὶ βλέψε δὲ ἄλλων,
 Καὶ δ' Ἐλισσαίου δὲ θεήσατο ἄρτι † μετ' αὐθον.
 Μηλωτῆς τὸδε ἔργον, ἢ Ἡλιοῦ ἵσκαπεν ὤμοος.
 Εἰς τὰ παιδάρια τὰ διὰ τὸ ἐρυθρίσαι τῇ *sublimi* *arma*
 Ἐλισσαίον βρωδέτα ἄρτοις.
 Μωκάσθε, παῖδες, τὴν Ἐλισσαίου κάραν
 Φαλακρὰν οὖσαν καὶ κατεψιλωμένην,
 Ὑμᾶς † δὲ πάντως αὐτὸς οὐ μωκῆσεται,

propudium, in gravi decumbens valetudine, Baalem C
 interrogasti utrum deinceps videntibus, an mortuis
 annumerandus esses : Eliam scitare potius ; te enim
 certo moriturum praedicet.

De Eliae raptu in caelum.
 Quod sursum raptus sis probe teneo, Elia, sed
 ubi receptus fueris, quo sciam non habeo. Cum et
 tu, meo exemplo, ascenderis igneo curru devectus,
 et ad superna loca proxime accesseris, tunc disces.

In idem.
 Quis ille sublimis inter nebulas graditur, ardenti
 curru subvectus, et habeas placide flectit, nec
 vehementissimam flammarn vim, ne se exstinguat,
 omnino metuit? ipse est Elias, o amice, qui per aethera
 in caelum tollitur.

De pallio Eliae ex ovina pelle contexto, quo
 Jordanem divisit.
 Quantum in te potestatis situm est! o Eliae pal-
 lium, in duas discernis partes patentissimum Jor-
 danem; et quod antea navigiis, jam greasui pervium
 facis, ad Elyseum prophetam ab Elia tractum.

In idem.
 Semel Erythraei maris profundum illuminavit
 sol; sel Jordanem vidit ab aliis saepenumero pro-
 phetis, et nunc ab Elyseo tandem exsiccatum videt :
 idque pallii opus est, quod Eliae texit humeros.

In pueros, quod Elisae calvitio illuderent ab
 ursis cruenta laceratione haustos.
 Elyseae caput deridiculo habetis, pueri, quod cal-
 vitie horridum pilis enudetur, sed vos omnino

A Ἄρτοι; δὲ ὤσει βρῶμα ταῖς δασυρέχους.
 Εἰς τὸ αὐτό.
 Διπλῆ τοι, Ἐλισαῖε, ἢ Ἡλιοῦ ἦντετο χάρις;
 Διπλῆ, ἀτὰρ διπλοῦν καὶ τοι † ἰταμώτερον ἦθος·
 Παισὶ γὰρ ἀφρονέουσι φάγους ἐπιωρίνα; ἄρτους,
 Οὐνεκα σὴν φαλάκρην κακῶς ἔφαν ἀφρονι θυμῷ.
 Εἰς τὸν τῆς Σωμαντίδος υἱὸν ἀπὸ Ἐλισσαίου
 ζωοποιούμενον.

Ἄντι ξενίας εὐταλοῦς Σωμαντίος
 Κατηγγυήθης † ἐξ Ἐλισσαίου βρέφος.
 Ὅ καὶ τεθνηκὸς ἐξανέστη σοι πάλιν,
 Διπλῆν δεδόντος τοῦ προφήτου τὴν χάριν
 Εἰς τὸ αὐτό.

Ἦτί Σωμαντίδος ἀπὸ πνοιῆν ὀλέσαντι
 Ἄγγεθι κί' Ἐλισαῖος, ἀτὰρ στόματι στόμῳ ἔρεισε,
 Β Καὶ τε κόρησι κόρας, καὶ παλάμας παλάμησι.
 Καὶ οἱ δὲ ἐξ Ἄϊου ἀναδέδρομεν ἠέλοῦθε.

Εἰς Γιεζῆ τὸ παιδάριον Ἐλισσαίου, ἕως ἐκ
 Νεαμὰν τοῦ λαθέντος τῆν λέπραν, ἀργυροῦ λυ-
 θῶν, αὐτὸς ἀντελεπρώθη.
 Πωλεῖς τὸ πνεῦμα, καὶ πιπράσκεις τὴν χάριν,
 Ἄφρον Γιεζῆ, πρὸς Νεαμὰν τὸν Σύρον.
 Θάρρει· λάθης γὰρ οὐ τὸν ἀργυρον μόνον,
 Ἄλλὰ ξὺν αὐτῷ καὶ Νεαμὰν τὴν λέπραν.
 Εἰς τὸ αὐτό.

Δυσὶν ἐπ' ἀμπλακίησι, κλαπῆ τε ψευδοσύνη τε,
 ἐν τὸδε τοι ἐπίχειρον ἐπ' ἄξιον ἦλθε, Γιεζῆ.
 Λέπρα βροτοῖς μέγα πῆμα, νόσων ὀλωτάτη ἄλλων,
 Ἥ καὶ ὀβριζόμενος; μινῆσθε ἀμπλακιάων.

non deridebit, hirsulis enim ursis devorandos dabit.
 In idem

Duplex in te supervenit Eliae gratia, o Elysee,
 sed duplo severior etiam tibi est indoles; in im-
 prudentes enim pueros, voraces concitasti ursas,
 quod petulantioribus verbis calvae tuae inconside-
 ranter illussent.

In Sun amittidis filium ab Elisaeo vita donatum.
 Prolixae quidem hospitalitatis merito tibi ab Elisaeo
 filius adpromissus fuerat, qui fato ereptus, denuo
 tibi in vitam revocatus est, propheta duplicem be-
 neficii gratiam rependente.

In idem.
 Ad Sunamitidis filium, qui animam exhalaverat,
 prope accedens Elisaeus, os ori incumbendo ad-
 movit, et oculos oculis applicuit, manus manibus;
 cui statim puer ex inferis in lucem iterato prosiliit.

De Giesi Elisaei puero, quemadmodum a Naaman
 lepra saevio pecuniis acceptis, et ipse vicissim
 lepra perfusus est.

Spiritum vendis, nundinaria gratiam Syrio Naamæ,
 o inconsulte Giesi; confide sis, nec enim solam pe-
 cuniam accipies, sed una cum ea, Naamæ lepra:
 reportabis.

In idem.
 In duplicis piaculi vindictam, fraudis et menda-
 cii, haec una tibi condigna merces obvenit, Giesi.
 lepra, perniciosum malum, nocentissimum omnium
 morbus; cujus infamia dehonestatus, noxae tibi in
 mentem veniat.

Εἰς Ἰησοῦν τὸν ἀποκτείνοντα τὸ πᾶν Ἀχαάθ Α
γένος καὶ αὐτὴν Ἰεζάβελ.

Χαίρεις, Ἰησοῦ καρτερόστομε σπάθη,
Ἦεις τὸ σύμπαν Ἀχαάθ φθείρεις γένος,
Καὶ συγκαθαίρεις τοὺς προφήτας τοῦ Βάαλ,
Κοὺ τὴν μιάρην κτείνουεις Ἰεζάβελ.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἥλιος ἦν ποτ' εἶδεισεν Ἰεζάβελ, ἦν ποτ' ἀπίδρα
Θηλυτέρην πεκρόθυμον, ἀπηνέα, τέκνιον ἐχθρῆς,
Ἐψόθεν ἐκκυλίσας χαμάδις βάλε, πέφνε δ' Ἰησοῦς,
Σῶμα δέ οἱ κύνεσαι καὶ σίωνοις κόρε δεικνον.

Εἰς τὸν κλησιδασατα τοῖς ὁστοῖς Ἐλισσαίου
νεκρὸν, καὶ ἀναστάντα.

Νεκροῦς ἀνιστᾷ καὶ θανόν Ἐλισσαίος·
Πῶς οὖν αὐτοῦν οὐκ ἀνιστᾷ τοῦ τάφου;
Οὐ γὰρ ἐκείνου, τοῦ Θεοῦ δὲ τὸ δρᾶμα,
Τιμῶνος, εἶμαι, καὶ προφητῶν ὄστιά.

*In Jehum omne Achabi genus, una cum
Jezebel, occisione occidentem.*

Fortunatissimus esto, mucro Jehu acutissimo, qui
universam Achabi cognationem vastas; et una
strage prophetis Baal extinctis, Jezabeli vitam adim-
is, accleratissimæ mulieri.

In idem.

Quam pertimuit Elias Jezabelem, et a cujus ali-
quando facie declinavit, mulierem morum acerbitate
crudelē, genimen viperæ, de superiore loco de-
turbatam humi prostravit Jehu, cujus interfectæ
corpus canibus, et volucris in prædam dedit.

*De cadavere, quod Elisæi ossibus proxime positum
a morte revocatum est.*

Mortuos vel ipse mortuus Elisæus ad vitam re-
vocat; quid igitur causæ est cur se in deperditæ
vitæ statum non susceperat? non hoc illius, sed Dei
solius opus est, qui prophetarum ossa, credo, mi-
raculis honestat.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ὅς ποτὶ Σωμαντίδος ἀπὸ χθόνος ἤγαγεν υἱόν,
Εἰ; χθόνα νῦν ζοφερὴν καταπέμπεται. Ἀλλὰ καὶ
[εμπης

Νεκρὸν ἐνερθεν ἄγχι παρ' ὄστιά τοῦδε ταφέντα.
Θαῦμα μέγα ἢ φθίμενος ζωοῖσιν ἐνώσατο νεκρὸν.
Εἰς τὸν θρήνον Ἐζεκιου, καὶ τὴν πρόσθεσιν τῆς
αὐτοῦ ζωῆς.

Ὅς χαρμῶσυνα † δακρυεῖς, Ἐζεκία!
Τὸ ζῆν γὰρ ἄπαν ἔσχες ἐκ τῶν δακρυῶν.
Ὅφθαλμέ μου, στάλαζε ρεῖθρα δακρυῶν,
Ἐν τῇ τελευτῇ καὶ τάχα ζωῆς τύχη.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἐζεκίαν ποτ' ἄγχιος ἐπέλυθε πότμος ἀνακτα·
Αὐτὰρ ὁ καὶ θανάτου πυλαῶναςιν ἔχνη βάπτων
Β Δίσσετο δακρυχέων· καὶ οἱ Θεὸς ἔκλυεν αὐδῆς,
Πρόσθετο δ' οἱ βίωτου λυκάδαντες σὺν δέξα πάντα.

In idem

Qui Sanamitæ filium ex inferis aliquando rede-
xerat, in tenebrosas nunc terras immittit;
sed tamen cadaver consepultum ejus ossibus e ter-
ris educit: grande miraculum! exanimus mortuus
viventium societati restituit.

*De luctu Ezechia, et accessione ad ejus
vitam facta.*

Quam feliciter, et auspiciato lacrymaris, totum
enim, quod vixisti deinceps, lacrymando promer-
tus es: o mei oculi, in lacrymarum fluvios inen-
date, quo forte in procinctu mortis vitam consequar.

In idem.

Feralis aliquando fati necessitas Ezechiam inva-
sit; cumque jam mortis vestibulo pedes illatus
esset, Deum fuis lacrymis comprecatus est, eoque
vocem Deus exaudivit, et complocratæ vitæ quinque,
supra decem adjecit annos.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

TETRASTIXA IAMBEIA KAI HPQA

III

TA KEΦAΛAIOYΣ PHΘENTA EN Tῶ TETPAEYAITTEAIO.

EJUSDEM

TETRASTICHA IAMBICA ET HEROICA,

QUIBUS

SUMMATIM PROSEQUITUR EA QUÆ DICTA SUNT IN QUATUOR EVANGELISTIS.

Εἰς τὴν γέννησιν τῆς Θεοτόκου.

καὶ, λυχνία, πρόκαισο, καὶ παστάς, κλέου,

In Deipara Natalitia.

ita sane apponantur candelabra; adornetur tha-
lanus; vas efformetur; aureus procreetur rubus:

D Ναὶ, στάμνε, πλάττου, καὶ φῶς, χρυσῇ βέτι·
Τὸ φῶς πάρεστιν, εὐπρεπὴς δὲ νυμφίος,
Ἐγγὺς τὸ μάννα, καὶ τὸ πῦρ ἦδη φθάνει.

nam in propinquo est lumen; speciosus forma
apponus præsto est, prope est manna, jamque præ-
cet ignis.

Eis τὸ αὐτό.

Ἐκ πατέρων πάβουσι προήλυθεν εὐγενὲς εὐχος,
Πῦ· ἀπὸ κρήνης κάλλος ποταμοῦ προχοῆσι.

Ἄγνα δὲ τ' ἀνάπαλιν κούρης ἀπὸ παιδὸς ἀγαταί,
Ἢ Θεὸν ὑψιθώκων ἐπιεὶ ἐνιδεῖτο λαγόσιν.

Eis τὰ Ἄγια τῶν Ἀγίων.

ῶτα ἴ πρὸ φωτός, παρθένον πρὸ παρθένου,
Ναοῦ πύλαι, δέξασθε τὴν Θεοῦ πύλην.

In idem.

Ex parentibus nobilis in filios gloria derivatur,
sicut a scaturigine in profluentem limpido emanat;
e contrario Anna puellæ filię merito gloriatur,
quæ suis in visceribus cælos inhabitantem Deum suscepit.

In Sancta sanctorum.

Lumen iumini, virginem virgini Christo præviām,
templi portæ Dei portam excipite, ad ipsa usque

Δ Εἰσελθε, σεμνή, μέχρις αὐτῶν ἀδύτων,
Δέχου, προφήτα, Γεβριήλ ὑπηρέτην.

Eis τὸ αὐτό.

Ἔνομά τοι ταῦτα, Ζαχαρία, ἔνομα ταῦτα;
Τίς ποτε θηλυτέραν ἐν ἀδύτοις ἔδρακε παιδα;
Παῖδα μὲν εἰσοράς; αὐτὰρ ἀδύτωτάτων οἴκον,
Τήνδε κόρην ἱερὴν, ἱεροῦ μάθε παμβασιλῆος.

adyta introgredere, veneranda virgo, et cu
o Propheta, ejus individuum famulum Gabrielem
accipe.

In idem.

An isthuc legitime facis, an de-center, o Zacharia?
quis unquam in sanctioribus templi partibus puellam
introscepit? vides quidem puellam, sed arca-
num esse domicilium sacratissimi omnium regis,
hanc sacræ virginem discite.

ΜΑΤΘΑΙΟΣ.

MATTHÆUS.

Eis τὸ, Βίβλος Γενέσεως.

Ὁρᾷς τελώνην, καὶ βλέπεις οἷα γράφει;
Ἀβραάμ υἱὸν τὸν Λόγον δείκνυσαι σοί,
Καὶ παῖδα Δαβὶδ τὸν Θεὸν Δαβὶδ λέγει
Ἐν τῇ πρὸς ἡμᾶς σαρκικῇ παρουσίᾳ.

Eis τὸ αὐτό.

Ὅς γενεὴν βροτέην τακτήνατο ἄχρονος ἀναξ,
Νῦν γενεαλογίην καταδέξαστο· ἐν δὲ οἱ ἤλων
Ἄβραάμ Ἰσαὰκ τε προπάτορ, τοῖς δ' ἐπι Δαβὶδ,
Κούρη θ' ἀγνοεῖσθαι κηύσατο ἄρβανος ἄτερ.

Eis τὴν Χριστοῦ γέννησιν.

Ἐπὶ λόγον τὸ θαῦμα παρθένος κύει.
Ἐπὶ λόγον τὸ θαῦμα, πλὴν Θεοῦ κύει·
Τοῦτ' αὐτὸ καινόν, εἰς Θεὸν βρέφος βλέπω,

In hæc verba: Liber Generationis, etc.

Publicam vides, et qualia scriptis mandat intelli-
gis? Verbum filium esse Abraham tibi demonstrat,
et Deum Davidis, Davidis filium esse pronuntiat,
puta in ea quam nobiscum habuit, carnis præsentia.

In idem.

Qui hominum genus architectatus est, Rex tem-
pori non obnoxius, nunc prosapiæ ordinem subira
dignatus est, cui obvenerunt in proavos, Abraham,
et Isaac, et ab illis David, et intemerata tandem
puella viri expers eum enixa est.

In Christi Natalem.

O miraculum, quod humanam transcendit men-
tem! virgo parit, rationem quidem superat, sed
Spiritus sancti operatione concipit: hoc ipsum inau-
dium est, Deum infantem video, novum quidem
est, sed minus mirum, Deum amantem homines
intuor.

Τοῦτ' αὐτὸ καινόν, πλὴν φιλάνθρωπον β!

Eis τὸ αὐτό.

Παρθενικῆς Μαρίας υἱὸν Θεὸν ἔδοθε φά
Ἄγγελοι, ἀστρολόγοι βουδρέμμονες ἀμ
Μοῦνος ἀγριος ἀναξ εἰναί φρεσὶ βυσσοδομείων
Πέφυε βρέφη σύμπαντα, Θεὸν κτανεῖν μενεαίνων.

Eis τὴν εἰς Αἴγυπτον φυγὴν Ἰησοῦ.

Φεύγεις, Ἰησοῦ, τοὺς δὲ δυνάστας τρέμεις;
Φεύγω. Βροτὸς γάρ εἰμι, καὶ φύγειν δέον,
Ἐυστάντος οὐκω τοῦ χρόνου μοι τοῦ πάθους.
Καὶ φύγε λο:πὸν, ἄχρις Ἐρώδης θάνη.

Eis τὸ αὐτό.

Αἰ:υπτον σκοπέσσαν ἐπέρχεται, ὧ ἔνα Χριστὲ,
Ἄμπλακῆς ἔρρα κείθεν ἀπὸ βροτῶν ἀνδρα σώσσης.

In idem.

Mariæ Virginis divinum Filium, in stabuli tuga-
riolo repositum angeli, Magi, pastores reverenti
adoratione prosecuti sunt: ferus solum tyrannus
profunda cogitatione crudelia molitus consilia in-
fantulos victimariis casibus demersit, Deum occi-
dere gestiens.

De Christi fuga in Ægyptum.

An tyrannorum insidiis exterritus solum vertis,
o Jesu? fugis, cum mortalis sim conditionis, ac mihi
fugere iucumbat, hora nondum mess passionis in-
stante. Eia ego de cætero lateas, quoad Herodes
e vita decesserit.

In idem.

O rex Christie, in caliginosam te confers Ægy-
ptum, ut illinc mortales a sclerum servitute re-

Κούφη δ' ἐν νεφέλῃ καθίζῃ, ὡς μ' ἀναεῖρης.
Κούφη ἐν νεφέλῃ, σιμονοῦ τ' ἀνὰ πατέρα ἀγκάς.

Εἰς τὸ κήρυγμα καὶ εἰς στράτην Ἰωάννου.
Ἐρημικὰ ζύμπαντα τῷ Ζαχαρίου.
Ἦ γὰρ στολή πέφυκε καμήλιου τρίχης,
Τὸ ζῶμα † δέρμα, πλοχμὸς αὐχμηρὸς κόμης,
Βλέμμα βλοσυρὸν, καὶ μετάνωσις λόγος.

Εἰς τὸ αὐτό.

Νηδύς ἐκ προμολῶν στερεῆς κλυτὸς Ἰωάννης
Γῆν στερεῆν ἐκησεν, Ἰορδάνου ἀμφὶ δὲ βέθροις
Ὅχλον ἀπειρίσιον πλυνέσκει εἰς μετάνοιαν.
Δέρκεο θοιμάτιον καὶ τὴν τρίχα, θαῦμα ἰδέσθαι.

Εἰς τὴν βάπτισιν.

Τί δρᾷς, ποταμέ; ποῦ τὰ βέθρα σου στρέφεις;
Οὐκ αἶδα τί δρῶ, πλὴν τὸν ἐστῶτα τρέμω.
Ὅχι εἰς γὰρ μὴν ἐστῆκεν, εἰς δὲ με στρέφει.
Ὅποιος οὗτος; τὴν περιστερὰν ἀκόπει.

Εἰς τὸ αὐτό.

Τίς πόθεν εἶς, ἀχμῆεν, ὀρσότερε, ἄγρις ἄνερ,
Ὀβραος ἐξ ἀβάτοιου Ἰορδάνου ἀμφὶ βέθρα;
Εἰμι θεοῦ Λόγος εἰς ἄνθρωπος, οὗ ἐνὶ κάρῃ
Δεξιτερῆν ἀνάειρα, φόβος δὲ με γυῖα ὑπῆλθεν.
Εἰς Χριστὸν περὶ αἰσθητῶν ὁπὸ τοῦ διαδόλου.
Αἰτεῖς, μιὰρ, προσκυνεῖν σοι τὸν Λόγον,
Τὸν προσκυνητὸν ταῖς ἄνω στρατηγίαις.
Καταγγυφὸς δὲ, πτωχὸς, τῆς γῆς τὰ κράτη
Τῷ παμβασιλεῖ. Τῆς ἀναίτιας ὄψεως!

trahas sedes item in nube levi, ut me sursum at-
tollas, inter adorandi Patris ulnas admittendum.

De Joannis praedicatione ac vestitu.

Omnia, quae in Zachariae filio sunt meram soli-
tudinem redolent; vestis enim ex pilis cameli con-
texta est, ex pelle zona; horrent impexi capillorum
focci, severus oculus, sermo denique poenitentiam
resonat.

In idem.

Ex sterili egressus utero famosissimus Joannes
steriles incoluit terras, quas Jordanis fluentium in-
tercipit, ubi numerosissimam populi turbam in
poenitentiam lavit: vestitum e pilis et hirsutiem
considera; ipso aspectu miraculum excitat.

In baptismum.

Quid rei est, o flumen? quo fluentia tua retror-
sum convertis? quid a me fiat sum nescius, sed vi-
rum prope astan eam vereror: nec unus quidem astat,
sed unus me retrocedere cogit: qualis porro iste?
columbam obtinere: tum rescies.

In idem.

Quis unde te pedes, o agrestis et squallide mon-
ticola, e desertis adveniens collibus, quos Jordanis
sinus interlabitur? Sum divini verbi minister, in
cujus caput, inter baptizandum, manus extuli; meos-
que subit artus formido.

In Christum a demone tentatum.

Ambis, o scelestie, ab ipso adorari divino Verbo,
qui militiae caelesti adorandus est; et qui tute in-
dignus es, universae terrae ditionem polliceris om-
nium regi: prohi quantum temeritatis et impru-
dentiae.

Α Εἰς τὸ αὐτό.

Ἄδαμον ἀρχιγένεθλον ἰῆ ἐνὶ κάθβαλα πλῆθ
δαίμων. Αὐτὰρ ὁ μιν τρισσῆσι παλαισμοσύνησι
λοίσθος Ἄδμ ἐνάριξε, καὶ Ἰννομον ἤρατο κάρτος.
Τριστοῖς γὰρ τ' ἀέθλοισι παλαιστρικῶ; ἐμπορε νί-
κη.

Εἰς τὸν λαθόντα ὑπὸ τῆς ἀφῆς Χριστοῦ λεπρόν.
Τὸν λεπρόν ἀκάθαρτον ὄντα τῷ νόμῳ
Χεῖρ κρατεῖς σὺ. καὶ θεραπεύεις, Δόγε.
Οὐ γὰρ κατῆλθες τῷ κεκαθαρισμένῳ,
Τῇ δ' ἰθνηκῇ, μάλιστα λέπρω, καρδίῃ.

Εἰς τὸ αὐτό.

Νῦν μὲν ἓνα Χριστοῦ καθήρατο δάκτυλα λεπρόν.
Β Ἄλλ' ὅτ' ἐπὶ σταυροῦ τεθήσεται, οὐχ ἓνα μόνον,
Φύσιν ὄλην δ' ἰησῆθ' ὄλην λέπρην παρ' εὐούσαν.
Ἄψαι κάμου, Χριστέ, νοδὸς δ' ἀπὸ λέπραν ἄειρον.
Εἰς τὸ ποτὰ εἰς κενθηρὴν τοῦ Πέτρου θαῦμα.

Ἦλθες βαλεῖν πῦρ, ὡς ἑρῆς, εἰς τὸν βίον,
Ἄλλ' ὡς ὄρω, πῦρ μᾶλλον ἐκβάλλεις, Δόγε,
Τὸ πυρεταίνον ὑγιᾶν σαρκίον.
Ὅναο ταῦτα τῆς μαθητείας, Πέτρε.

Εἰς τὸ αὐτό.

Νῦν μὲν Χριστὸν ἀνακτα, Πέτρε, προκαλλῆς ἐν
[τρὸν,

Πυρετὸν ἑρρα δάλον ἐσαύου φύξιμος αἶρα.
Σκιά δὲ † σου μετόπισθε τροπώσεται ἰθνεα νοούων,
Ἐν δὲ χιτῶν νεκύεσσι πόροι βιοθρέμμονα πνεύην.

In idem.

C Antiquum Adamum unius luctae congressu pro-
stravit daemon; sed tribus eum dimicationibus no-
vus debellavit Adam legitimam, ut in palam,ra,
victoriam sortitus; tribus enim praeliis generosus
pugil palmam consecutus est.

In leprosum ex sola Christi attractionis
convalescentem.

Eum, qui pollutus lege ipsa iudicatus est, manu
prehensum sanitati restituis, o Verbum; nec enim
eorum, qui mundi sunt, gratia, in terras descen-
disti, sed pro animabus idololatria, quae tota lepra
est, infectis.

In idem.

Hunc quidem Christi manus unum mundavit le-
prosum; sed ubi ligno configitur, non uni solem,
verum toti naturae medicabitur, quae tota lepra per-
fusa est. mectiam, Christe, tangito, et a mea animo
lepram erade.

De miraculo erga secrum Petri.

Ignem missurus in vitam venisti, ut dicebas;
sed, ut video, ignem potius amoliris, o Verbum,
dum inardescentem febricitulam sanas: ex hac
disciplina macte esto virtutibus, o Petre.

In idem.

Nunc quidem Christum regem in medicum evoca-
cas, o Petre, quo depellendi ardoris vim habens
aura vehementem febrem refrigeret: tua vero um-
bra non ita multo post morborum fugare multitu-
dinem, tuaque tunica vitalem conferre spiritum
poterit.

Εἰς τὸ, Αἱ ἀλώπεκες φωνῶδες ἔχουσιν, ὁ δὲ Υἱὸς Α.
ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίται.

Φῆς οὐκ ἔχειν ποῦ τὴν κάραν, Χριστέ, κλίνης,
Σαφὲς τὸ ῥητόν· ἦ γὰρ ἔνθεος φύσις,
Ἦ σὴ κεφαλὴ τοῦ Θεανθρώπου Λόγου
Οὐκ ἂν κλιθῆ σου· καὶ γὰρ ἀκλινησάτη.

Εἰς τὸ αὐτό.

Φωλεὸν ἀμφι μένουσιν ἀλώπεκες, ἐν δὲ πετεινῶν
Ὀυρανίων γενέθλη· Χριστὸς δ' ἓνα πῆχυν ἀρούρης
Ἐς ὄμιον οὐ φορέει. Τί πρὸς τάδε φαίεν ἑκεῖνοι,
Ὁ χρυσοῦν δομέουσιν ὑπείροχον ὕψιον οἴκου;

Εἰς τὸν ἐν θαλάσῃ ὕπνον Χριστοῦ.

Ὁ δεσποτικὸς ὕπνος ἀρρήτων λόγῳ
Ἰκνεῦσαν ἐξύπνισε τὴν ἄλμην τότε·
Ἦ δ' ἐξίγερος ἔμπαλιν τοῦ Δεσπότη
Τὸ τῆς θαλάσσης ἐξεκοίμισε πλάτος.

Εἰς τὸ αὐτό.

Χριστὸς μὲν παλάμησιν ἐπέρξατο πάντας ἀήτας·
Τοῦ δ' ἔτ' ἐνὶ βλεφάροισι γλυκὺς περιχόμενος ὕπνος
Πεῖσ' ἔλθειν βορέην· ὁ δ' ἀπέπετατο, καθ' ἅλα τύψε·
Χριστοῦ δ' ἐγρομένου κείνος πάλιν ἔνδον ἐπέρχθη.

Ἰς τὸ ἐν Γαδάρσι θαῦμα.

Τὴν τοῦ Σατάν, ἀνθρώπε, μανίαν βλέπε.
Ὁ γὰρ ἀπάγχων τῶν σου τὰς ἀγέλας
Τί λοιπὸν ἂν δράσειεν εἰς βροτοὺς † βλάθῃ;
Ὡς χοῖρος οὖν ζῶν σωφρονίζου τῷ τύπῳ.

« id : *Valpes foveas habent, Filius autem hominis
non habet ubi caput reclinet.*

Ais te non habere ubi caput reclines, o Christe,
manifesto loqueris; natura enim divina, quæ tuum
incarnati Verbi caput est, nusquam reclinari susti-
net; est enim immota.

In idem.

In lustris diversantur vulpes, in loculamentis
præterea suis habitat aerea volucrum turba; sed
Christus ne unum quidem terræ cubitum in domici-
lilium possidet. Ad hæc quid dicere habeant illi,
qui auro superbas et editissimas domos exædificant?

De Christo super mare dormiente.

Domini somnus, inenarrabilis quidem, et arcano
jussu, torpens et quietum mare statim expergefeci-
cit; rursus vero Domini expergefatio maris æquora
somno sopivit.

In idem.

Christus omnes elata manu procellas compe-
scuerat; somnus vero, qui in ejus oculis suavissimus
irrepsit, excivit boream, qui involans mare turbi-
nibus pulsavit; sed expergefatio rursus Christo in
antra sua retrusus est.

De miraculo apud Cerasenos edito.

Satanæ quanta sit rabies expende, o homo! Qui
enim vel ipsos porcorum greges excruciat, quid,
quo dispendium mortalibus inferat, de cætero mol-
liturus est? Tu igitur, qui porcorum moro vivis, hoc
exemplo respice.

Εἰς τὸ αὐτό.

Συδῶται, ποῦ φεύγετε, τοὺς δὲ σύας λίπετ' αὐτοῦ,
Τὸν λεγῶ δεδίαμεν, ἀτάσθαλις ἐστὶ γενέθλη·
Ἄγχετο συδύσιον, καθ' ἔρχετο πυθμένα λίμνης.
Οὐδ' οὕτω λεγῶνα κορέσσετε, ἀγχομένοι περ.

Εἰς Ματθαίου κλῆσιν.

Τί τοῦτο, Χριστέ; τοῖς τελώναις συγκάθη;
Τί τοῦτο καινόν; ἀλλὰ καὶ συνέσθλω·
Ματθαῖος οὗτος οὐ τελώνης ἐστὶ σοι;
Ἔμοι δὲ πολλῶν βελτίων γραμματέων.

Εἰς τὸ αὐτό.

Καίρετε, ἀμπλακέρχοι, θαρσαίετ', ἔθνε' ἀλιτρῶν·
Χριστὸς ἀλιτροβίοισι μεθίζεται, ἡδὲ τε δεῖπνεῖ.
Ματθαῖον καταθραίετ'· ἔην πάρος ἀμφὶ τελώναις,
Nῦν δὲ Χριστὸν ἀνακτα συνέστιον ἔσχεν ἐν οἴκῳ.

Εἰς Χριστὸν ἀνιστάμενα τὴν θυγάτηρα τοῦ
ἀρχισυναγώγου.

Σὺ καὶ θανατοῖς, καὶ πάλιν ζωῆς λόγῳ.
Ζωῆς δὲ μέλλον ἢ θανατοῖς, Χριστέ μου.
Ὁ δ' ἀρχισυναγώγος εἰς μαρτυρίαν,
Βιοῦν τὸ θυγάτριον ἔμπαλιν βλέπων.

Εἰς τὸ αὐτό.

Μὴ θρηνητε, γυναῖκες, ὑπὸ τὸ κοράσιον· ὑπὸ τοῦ,
Ἰπνοῦ, οὐδέ τ' ἔλωλεν. Ὑμεῖς, κενωῶς δὲ γελᾶτε.
Ἐγρεθό μοι, κόριον, καὶ αἰθέρα δῖρκεο διον.
Ἀρχισυναγώγιο πατρός σέο πίστες ἀμύμων.

In idem.

Quo, porculatores, relicti ibi suis, aufugitis?
Dæmonum legionem pertimescimus, exitiale genus
est; grex ovium suffocatus in marinæ paludis fun-
dum præceps datus est. Quamvis et ipsa vos evocet,
nondum tamen legionem saturabitis.

De Matthæi vocatione.

Quid isthuc est, o Christe, una cum publicanis
accumbis? Quid hoc novi est? imo et illis convescor
At Matthæus ipse numquid tibi publicani instar est?
Imo pluribus eum scribis meliorem censo.

In idem.

Gaudete, nefarii, confidite, nocentum multitudo,
nunc una cum peccatoribus assidet et epulatur
Christus: Matthæum conspice, antehac publica-
norum numero accensus, Christum nunc Regem
domi convivantem excepit.

*De Christo principis Synagogæ filiam in vitam
revocante.*

Ad unum verbum vitam aufers ac revocas,
Christe mi, sed in vitam proclivius, quam in mor-
tem traducis; fidem mihi testis astruat Synagogæ
princeps qui viventis denuo filix conspectu fruitur.

In idem.

Parcite lacrymari, mulieres, puella dormit.
Dormit? Quasi vero: ij dormit, nec obit, et vos
perperam quidem ridetis. Exsurge, puella, divinum
æthera contemplare, ob Synagogæ principis, pa-
rentis tui, fidem laudabilem

Εἰς τὴν αἰμόβρουν.

Ὡ πῆσις ὀρθή, πῆσις ἀκραιφνεστάτη !
Δι' ἧς βροτοὶ κλέπτουσι τὴν σωτηρίαν.
Ἄλλ' οὐ λήθησας, κἀν λαθεῖν δοχῆς, γύναι·
Τὴν γὰρ πανόπτην πῶς λαθεῖν δύνατό τις ;

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἀσθενὲς ἦσθα γύναιον, ἀτὰρ κρατερὸν κατὰ πίστιν,
καὶ δοιοὶ προχέοντο βόοι σθένος ἐκπιύοντες,
Δίματος εἰς, ἄλλος δὲ τε πίστιος ἐς πολλὴ μίξων·
Ἔσθεν ὁ κείνον ἔφηραν, καὶ λάβεν ὄνομα Διον.

*Εἰς τὴν διαγωγὴν τῶν ἀποστόλων, καὶ τὴν τοῦ-
των ἀποστολήν.*

Καινοῦ στρατηγού, καὶ βασιλέα βλάπτε·
Ὅ μὲν κλιναὶ πού τὴν κεφαλὴν οὐκ ἔχει·
Οἱ δ' εἰς μάχην ὀρμῶσι γυμνῶ σαρκίῳ.
Ἔπειτα τί ; ζωγροῦσι τὴν οἰκουμένην.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἴπποις μὲν καὶ ὄχεσι, καὶ ἀσπίσι ἐμφαλιόσασθαι,
Χιλιῶ τε, χρυσῶ τε, καὶ ἀνδράσι ἱπποκοροσταῖς,
στρατηγούς κοσμοῦσιν ἐπιχθόνιοι βασιλῆες·
Γυμνῶ δὲ Χριστοῦ λάβε στρατὸς ἔθνεα πάντα.

Εἰς τὸ κατὰ τὸν Ἐρηόχειρα θαῦμα.

Ὡς ἐξπιστῆσθε ἐκ τάφων νεκρῶς ἔθλους,
ὄθως ἀνιστᾶς καὶ νεκρὰ βροτῶν μέλη.
Ὁ Ἐρηόχειρ δὲ μάρτυς ἵσθι μοι, Δόγε,
Ἦν νεκρῶν αὐθις εὐπετῶς κινῶν χερά.

Εἰς τὸ αὐτό.

Κεῖνος ἐξ ἀγίου προπορῶν λόγος οἶα κελεύει·

In Hemorrhoidisam.

O recta fides, fides sincerissima ! qua mortales salutem furtive rapiunt : sed quæ sis Christum non latet, quamvis eum latere credas, o mulier, cum enim qui oculatissime instrat omnia, quid præterire potest ?

In idem.

Eras valetudine infirma, mulier, sed fide valentissima, duoque ex te scaturientes exundabant rivuli, sanguinis alter, alter fidei longe nobilior ; exinde, sanguinis fluxum fides exsiccavit, a Deo laudem promerita.

De vita instituto, et missione apostolorum.

Novos intueri duces, et novum Regem : hic quidem non habet ubi caput reclinet, illi inermi corpore in pugnam prodeunt. Quid tum postea ? Terræ habitabilis animas invadunt.

In idem.

Et equis et curribus, et clypeis umbilicatis, et cre, et auro, galeatis denique militibus suos intravit duces terreni imperatores ; sed nudus Christi exercitus infinitas gentes expugnavit.

De miraculo in hominem manu aridum præstito.

Sicut integra cadavera o monumentis excitata, sic et exanima mortalium membra restaurata ; is, cui manus aruerat, mihi testis est, o Verbum, non ægre am movens manum, omni prius sensu defectaur.

In idem.

Ex divino prosilicis ore sermo sic imperat : Ex-

A Χεῖρ ἑρῶ, προτάθητι, καὶ ἄπτεο, πάντα δ' ἐνίργει.

Ἡ δ' εὐθὺς προτίτατο, καὶ ἤπτετο, πάντα δ' ἐνίργει.

Ἡ ῥα καὶ ἀμφὶ χέρεσσιν ὕπ' ὄβαρα, Χριστὲ, φυ-
[ταίεις

Εἰς τὸ, Ὅτι ἐν Βεελζεβοῦλ ἐπέδρασε τὰ δαιμόνια.

Ὁ φυγαδευτὴς δαιμόνων, γραμματεῖς,

Ἵμῖν καλεῖται δαιμόνων ; Φεῦ τοῦ λόγου !

Καὶ τίς γ' ἂν ὁμῶν δαιμονίζοιτο πλέον,

Τὰ δαιμονώδη ταῦτα τοιμῶντων λέγειν ;

Εἰς τὸ αὐτό.

Δαιμόνων λεγένας ἀπήλασε τηλόθι Χριστὸς

Ἐν Γαδάρου ἐπιτάχῃ, χοίροφι δ' ὤρεε φυτόντα ;

Δαιμονιώντα δ' ἔφαν γραμματεῖς αὐτῶν ἐκείνων.

Ἄρ' οὐχὶ σφιν ἐμήρισεν ἄγριος, ὃ ἔβρε, δαίμων ;

Εἰς τοὺς αἰτούτας σημεῖον.

B Σημεῖον αἰταῖς, γραμματεῦ, τὸν Δισκόπτην.

Ὁ τυφλὸς οὐ σημεῖον ἐμβλέψας κάλιν ;

Ὁ κωφὸς οὐ σημεῖον ἀκούσας κάλιν ;

Ὅντως φθόνος τὸ πρόγμα, καὶ φθόνου λόγος.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἥλιου φέως καὶ αἰθέρα δέρετο τυφλός·

Ἐν δὲ τε κωφὸς ἀκουσε· βόος δ' ἐπὶ αἵματος ἔστη·

καὶ λεγῶν ἐπηξε, νεκρὸς δ' ἀναπέθορα τύμβου.

Γραμματεῖς, τί πλέον σημήλιον ἔμμιν ἄρεσσε ;

*Εἰς τὸ, Μήτηρ μου, καὶ ἀδελφοὶ μου, οἱ ποιούν-
τες τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.*

Ὡ δυστυχὴς ἄνθρωπε, καὶ φαύλου γένους,

Θελαῖς ἀνυψώσω σε πρὸς λαμπρὸν γένος ;

C tenditor, arida manus, et sensus operationisque potens officitor ; quæ statim porrecta, necnon et tactu, et omni operatione functa est. Num et auritas estiam manus effieis, o Christie ?

In illud : Quoniam in Beelzebub dæmonia ejicit.

Qui fugat dæmones, o scribæ, vae ! quid dicitis ! a vobis dæmonio correptus dicitur ; quis vobis magis lymphatus insauiat, qui hæc diabolica audetis effutire ?

In idem.

Dæmonum legiones procul exegit Christus apud Gerasenos, et jussu suo in porcorum gregem profugos intulit ; sed ipsum a dæmone arreptum garriebant Scribæ : Annon magis, o hospes, ferus illis Satanas erat insensus ?

In eos qui signum petebant.

A Domino signum quæris, o Scriba ; annon in caeco deintegro vidente signum est ? annon item in surdo rursus audiente signum est ? omnino quod facilis, ac dicitis, invidentiam præ se fert.

In idem.

Lumine solis ac ætheris aspectu dæmata est cæcus ; audivit præterea surdus ; sanguinis item fluxus stetit ; inhorruit dæmonum legio ; e tumulo prorupit mortuus ; quod amplius signum probaturi estis, o Scribæ ?

In id : Mater mea, et fratres mei, qui faciunt voluntatem Patris mei.

O infelix homuncio, et ex vili origine progenuus, vis te ad illustre genus provebam ? Dei rite volu-

Τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα πράττει γνησίως,
Καὶ τοῦ Θεοῦ, γίνωσκε, συγγενῆς γένη.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ὁδὸ γενεῆθεν ἀνὴρ παρὰ Χριστῷ ἔμμορε † τιμῆς;
Ὁὐδέ τε θηλυτέρῃ μέγα πέννια ἐνθεν ἰδέχθη;
Κεῖνος ἀδελφεός ἐστι Θεοῦ, γενέτις δέ τε κείνη,
Ὁὐ † σφε λόγους τελείουσι, καὶ ἐνδικὰ † θεομά ποι-
[οῦσιν.

*Εἰς τὸν Χριστὸν ἀπὸ τοῦ πλοίου διδάσκοντα
τοὺς ἐν τῷ αἰγιαλῷ.*

Ἐφ' ὕδατων, λέγουσι, φωνὴ Κυρίου·
Τὸ πλοῖον ἄβραις, τὸν διδάσκαλον βλάπτει·
Τὸν αἰγιαλὸν τοιγαροῦν θραμῶν φθάσον,
Καὶ τῆς σοφῆς ἀκουε διδασκαλίας.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἦ πλειους μακάριος, ὃ οὐρεος ἐνθεος ἔλη!
Ἐβτυχίαις δρυτόμοι! ναυπηγῶν δάκτυλα κιννά!
Ὁὐ τότε † λῆμδος ἔθεσθε θαλασσοπύρον καλιγομφον,
Ἦ Θεὸς ἐμβεβαῶς διδάσκαλος ὥπασε γῆρυν.

Εἰς τὴν ἀποτομὴν Ἰωάννου.

Ἦ κοῦφος ἔναξ, μιαιφῶς δοῦλο; κόρης!
Ἦ μωρὸς ἄρκος συμμεριζῶν τὸ κράτος!
Ἦ δειπνὸν αἰσχροῦν αἵματος γλωροῦ πνέον!
Ἦ νεκρὸς ἔμμανος, καὶ τὸ μῦθος δεικνύων!

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἦ γέναισις βυβῶν καὶ ζωῆς, ἐπλετο ρίζα,
Πρᾶξε φόνον ἔ' Ἡρώδης ἐν τελετῇ γενεσίων·
Ὀἶνον δὲ κρητῆρα κεράσσατο αἵματι θερμῷ.

iam exsequere, ac scito te consanguineum Dei eva- C
surum.

In idem.

Annon qui ex cognatione Christi erat, ab eo glo-
riam consequeretur? annon et ejus mater impendit
venerabilis inde ostensa est? Est ita sane; sed ille
verus Dei frater, et illa mater est, qui ejus seruo-
nibus obsecuti, justa Dei decreta exsequuntur.

*In Christum eos, qui stabant in ripa, e
navigio docentem.*

Vox Domini super aquas, inquit Psalms: Navi-
ciam vides, præceptorem intueris, quare auctor
sum, ut ripam currendo prior occupes, et sapien-
tissimas docentis præceptiones auscultes.

In idem.

O perbeata securis! o divina monti silva! o fabri D
lignarii felices! o naupagorum gloriosæ manus!
qui hunc lembum, maria sulcantem; alavis pulchre
compactum ædificastis, in quem conscendens Deus,
præceptoris instar vocem extulit.

In Joannem collo truncatum.

O levissime princeps, saclestiæ puellæ nequiter
inserviens! heu stolidum sacramentum, imperii po-
testatem dispartiens! heu convivii feditatem! quo
decolor anhelatur sanguis, heu spirans cadaver!
Herodis scelus arguens.

In idem.

Dies vitæ natalis et primordium erat, cum Hero-
des in solemnibus natalium ceremoniis cædem

A Οὐχ ὁ θανὼν εἰγήσε· λυγίζεο, μαχλὰς ἀσελήης.

Εἰς τὸ κατὰ τοὺς πέντε ἄρτους θαῦμα.

Ἦ μάννα τὸ πρὶν εἰς Ἰουδαίους βρέχων
Νῦν ἐκ μόνης ἔθραψεν ἄρτων πεντάδος;
Τὴν πεντακισχλίον ἀνδρῶν ἀγέλην·
Καὶ τοὺς κοφίλους τῆς περισειᾶς ὄρα.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἐντερα οὐκ ἐπέδησε τροφὴν, τάπερ ἐνδοθι κεύθει
Χριστός, ὅτε βραχέσσιν ἀπειρονας ἔτραψεν ἄρτοις,
Τὰς δὲ τροφὰς ἀβήσσε· τὰ δ' ἄγγεα ἐπλετο μέρτυς·
Ὀὐς τὰ γε λείψαν' ἔερκτο, πάλιν δέ τε δώδεκα πάντα.

*Εἰς τὸν ἐν θαλάσῃ περιπατοῦν Χριστοῦ καὶ
Πέτρου.*

Ἦ ἤλας καθ' ὕγρων, θαυματουργία μία·
B Συνῆλθέ σοι καὶ Πέτρος, ἀβτη δευτέρα·
Ἐσώσας αὐτὸν ἐκ βυθῶν, ἀβτη τρίτη·
Τοὺς ἀνέμους ἔκπασας, ἀβτη λοιθία.

Εἰς τὸ αὐτό.

Πέτρος ὑπὲρ νότιοι θαλάσσης, Πέτρε, πορεύη;
Παζός. Ἄτιρ τίς τοι πέτρ' ἐνάρσια θῆκε ποδῶν,
Ἦ τίς ἐπ' οὐρανῶθεν δολιχὴν σειρήν προπετάσας
Ἐκ κεφαλῆς ἀνέχει σε; Τὸν ἐγγυθὶ δέρκω Χριστόν.

Εἰς τὴν Χανααν.

Ἦ Χριστὸς ἄρτος; Ἦ Ἰσραὴλ παῖς Κυρίου·
Ἦ δ' ἐθνομὴ σύμπασα πατριὰ κύνων.
Ἦ παῖ; τὸν ἄρτον ἀφρόνω; ἀπιστράφη·
Ἦ δ' ὄν κύνων βέβρωκεν αὐτὸν ἀσμένως.

commisit, vinique pateram calido libavit sanguine; nec occians tacuit, nude impudica meretrix conior- quebatur.

De miraculo quinque panum.

Qui prius in Judæos manna depluebat, nunc ex
quinis tantum refecit panibus quinque millium
hominum turbam: residuos e convivio cophineos
intuere.

In idem.

Populi viscera omne non continuerunt alimentum,
quod intus ingerebat Christus, cum paucis panibus
innumeros pavit homines, multiplicatione alimenti
facta; testes mihi sunt cophini duodecim numero,
quibus prandii reliquix sunt repositæ.

De Christi et Petri super mare ambulatione.

Per mare deambulasti, primum miraculum; tecum
ambulavit et Petrus, hoc secundum; enim ex imo
maris eripuisti gurgite, hoc tertium; quodque po-
stremum est, ventorum turbines sedasti.

In idem.

Pedes in suprema unda gradum facis, o Petre!
quis porro commodas tuis pedibus alas aptavit?
vel quis prolixam e cælo catenam protendens, te ca-
pite sustentat? proxime juvantem Christum intuere.

In Chananæam.

Panis Christus est; populus Israelita filius fami-
lias; universa ethnicorum familia canis, jam vero
filius panem fastidiosissime aversatus est; quo
factum, ut libentissime tandem canis comederit.

Εἰς τὸ αὐτό.

Οἱ κύνες εὐνοοῦσιν ἀγαθοῖς ἀρτοδότῃσι,
Μνημοσύνην κεύθουσιν ἐνὶ στήθεσι φίλοισι.
Καὶ σὺ βα, Χανανίτις, διὰ ταῦτ' ὀνομάζω κύων,
Ἐν δὲ τὸν ἄρτον ἅπαντα κατέσθι πιστὴ βούσα.

Εἰς τὸ, Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι; καὶ εἰς τὴν Πέτρου ἀπόκρισιν.

Μακάριο; εἰ Πέτρε, συλλαβῶν τόσων
Ἄνούμενος τὴν κλειδα τῆς ἄνω πύλης,
Καλούμενος δὲ Πέτρος, ὃς πρῶτον Σίμων,
Τὸ πᾶν δὲ δεσμῶν, καὶ τὸ πᾶν λύων πάλιν.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἄνθρωποι σε χαμαιφρονες ἤλιθοι οἱ μὲν ἔφασάν,
Οἱ δὲ τ' Ἰωάννην, οἱ δ' Ἐμπαλιν Ἰερμείαν·
Αὐτὰρ ὁ Χριστὸν ἔλεξε Θεοῦ Πατρὸς Υἱέα Πέτρος.
Κλητίδας ἔθεν ἐδεκτο, ταὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν.

Εἰς τὴν μεταμῶρφωσιν.

Ὅρξ τὸ θαθῶρ; Ὅχι ὄρω. Τίνα τρέπον;
Τοῦ φωτὸς ἢ χύσις με κωλύει βλέπειν.
Ὅρθως ἔλεξας· οὐδὲ γὰρ Ἰωάννης
ΐδειν ἔκαρτερήσεν, ἀλλ' ὕπεστάλη.

Εἰς τὸ αὐτό.

Τρεῖς μὲν ἄνω λαλοῦσι θαθῶρ ἀνὰ ἄκρα κόρυμβα·
Ἐκ δ' ἄρα τοῦ μεσάτοιο φῶς ἀναδέδρομε θείον.
Τρεῖς δὲ πείσον κρανέας ποτὶ πίζαν οὐρεος ἀκρῆν·
Ἐν δ' ἄρα τῷ μεσάτρῳ κλειῶν χύτο φωτὸς ἀπορρώξ.

Εἰς τὸ κατὰ τὸν σεληνιαζόμενον θαῦμα.

Ἄνθρωπε, μὴ κίχραχθι. Ναὶ κράξω μέγα·

In idem.

Canes grata sunt erga eos indole, a quibus alibi præbitus est panis, beneficii memoriam fideliter retinent; eapropter, ο Chananæa, canis appelleris, cumque Domino fidelissima sis, panem comedas.

In id: Quem me esse dicunt homines? deque Petri responsione.

Ob paucula, quæ respondisti verba, perbeatus es, ο Petre, quibus cœlestis januæ clavem mercatus es, Petri nomine, paulo ante vocatus Simon, indignatus; cujus virtute ligas ac solvis universa.

In idem.

Hominum, qui terrena sapiunt, te quidem alii Eliam, alii Joannem, alii denique Jeremiam dixerunt, ο Christe: sed te Dei Patris Filium pronuntiavit Petrus; inde claves, quæ immensus continent cœlos, accepit.

De transfiguratione.

Montem Thabor oculorum sensu assequeris: nequaquam. Quid ita? Luminis effusio videre me prohibet. Rite loqueris, nec ipse Joannes in monte videre sustinuit, sed præ formidine refugit.

In idem.

Tres quidem in summo Thaboris fastigio sermones conserunt; et a Christo, qui medius est, divinus prosiliit fulgor: tres item proni ceciderunt in extrema montis crepidine; inque Petrum, qui medius, major luminis emanatio transfusa est.

De miraculo erga lunaticum facto.

Ne vociferator, ο homo. Imo contentius vociferabor; nec enim laboras tantum a dæmone pati filium

A Πάσχεις γὰρ οἶα δαιμονῶ μοι τὸ βρέφος.

Καὶ ψηλαφῆς τί τὸν διδάσκαλον, ἔνε;

Ἔχεις ὄναιτις, ἑγγύς ἢ σωτηρία.

Εἰς τὸ αὐτό.

Τίπτε, Σατὴν κακόμητι, τὸν ἄθλιον εἰς πυρὶ βάλλεις;
Εἰς πυρὶ καὶ ὕδατα κρυδέοντα, ὅπως μιν ὀλέσῃ;
Κληρονόμος δατῆς σὺ καμίνου ἔπλεο, ληστῆ,
Αὐτὰρ ὁ κληρονόμος βασιλείας ἔπλετο θείας.

Εἰς τὴν τοῦ κήνσου ἀπόδοσιν.

Ἰχθὺς τὸ φασκώλιόν ἐστι τῷ λόγῳ.

Ἄγκιστρον αἱ κλεῖς, εἰς στατήρ τὸ χρυσοῦν·

Ἐμβαλλε τὰ; κλεῖς, Πέτρε, τὴν γάζαν λύε,

Ἐκβαλλε τὸν στατήρα, τὸν κήνσον δίδου.

Εἰς τὸ αὐτό.

B Ἢ β' ἔγ' ὑπὸ σπλάγγνοις ἐκκυθετο ἰχθὺι κήνσος,

Καὶ μιν εἶδος ἄνω διὰ μακροῦ βένθεος ἄλμης;

Ἢ σὺ μιν ἀμφιχάραξας ἄμα προσταγμάτι θεῷ;

Ἰγγῶ ἐνὶ σπλάγγνῳ ἀλθρόεμμος ἰχθύος, ἀναξ;

Εἰς τὸν νομικὸν πλοῦσιον.

Ἢ χρυσὲ, κακὸν ἄμαχον, κακὸν μέγα!

Δι' ὃν κεινδύνευκα τὴν σωτηρίαν

Ἢ τῶν νομικῶν ἐντολῶν πᾶσων φύλαξ.

Μὴ μοι γένοιτο πλοῦτος, ἀν στερεῇ Θεοῦ!

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἢφελος, ὦ πλοῦσις, πενίστερος ἔμμεν ἀπάντων·

Ἢφελος ἐνδεδέσσι συνιζήμεν ἀνθρώποισι,

Μηδὲ κομᾶν χρυσοῖο ταλάντισιν, ὃς σε κολοῦει

Χριστῷ ἄμ' ἐλθέμεναι, σταυρὸν δ' ἀνὰ ὤμων ἀρέσθαι.

C meum. Quid te obtrudendo præceptorem vezas, ο peregrine? Votorum tuorum compos factus es, in proximo salus affulget.

In idem:

Quorsum, verute dæmon, in ignes miserrimam præcipitas, et in aquas frigore horrentes? Quo eum conficias scilicet: tu ardentissimæ fornicis hæres factus es, ο trifurcifer; iste regni cœlestis possessionem iniit.

In tributis solutionem.

Piscis marsupii instar est Verbo Christo, namus instar clavium, siclus instar auri; hamum, quæ tuz sunt claves, immitte, ο Petre, solve marsupium, staterem productito, ac tandem tributum præbe.

In idem.

D An in piscis interaneis hic deltescebat nummus, et eum desursum in maris profundo deprehendisti? an a te, divino mandato, insertus est, ο Rex Christe, sub humidjs piscis mariui visceribus?

In divitem legis observatorem.

Ο malum ingens et ineluctabile, auri tenacitas! quo in salutis suæ discrimen vocatus est, qui legales omnes præceptiones rite observaverat: ne mihi affluant divitiæ, siquidem Dei privent aspectu.

In idem.

Bene tecum actum foret, si omnium pauperrimus fuisses; debuisses in plebeiorum hominum serie recenseri, nec auri talentis superbire, quæ tibi sunt impedimento, quo minus Christum sequeris, et numeris crucem bajules.

Εἰς τὴν βασιλίαν.

Ναὶ, παῖδες, εἰς ἐλεγχὸν ἀνδρῶν ἀφρόνων
Κλάδῃ φοροῦντες † εὐλογεῖτε τὴν Λίγῃν·
Ναὶ στρώνετε ζύμπαντα τοῖς πέπλοις τόπον,
Ὡς μὴδὲ γῆς ὁ πῶλος αὐτῆς θιγγάνοι.
Εἰς τὸ αὐτό.

Ὅσοι ἄνακτα δίδορκας ὑπὲρ πώλου ἀδμητος;
Κέλητα, βρεφέεσι κροτούμενον ἀρτιγενέσει,
Πτορθία χερσὶν ἔχουσιν ἐλαίης ἤδὲ κυκείου;
Χριστὸν ἄνακτα θέασι ὑπὲρ ὄνου ἀρτι βεβῶτα.
*Εἰς τὸν Χριστὸν ἐξελιγνόντα τοὺς θεοκαπήλους
τοῦ ἱεροῦ.*

Ναὶ τύπτε, ναὶ κολάζε τῷ φραγγελίῳ
Τοὺς κολλυβιστὰς τοὺς περιστερεμπόρους·
Τοῦ γὰρ Πατρὸς σου καὶ Θεοῦ τὴν οἰκίαν
Ποιοῦσιν οἶκον ἐμπορίου, Χριστέ μου.
Εἰς τὸ αὐτό.

Ὁδὸν προβάτων τε, βοῶν τε, πελειάδων τε ἐρατειῶν
Οἶκος ὅδ', ἀλλὰ τ' ἄνακτος ἰμοῦ Πατρὸς, ἔμποροι,
[οἶκος·

Ἔξτε, ἢ ῥ' ὁμῶν περ' ὄμιος τύμμα βολοίμην
Σχοίνῳ ἐνὶ πλοκερῇ, κατὰ δὲ χροῖα καλὸν ἰάψω.

Εἰς τὴν ἐξ ἐπιταγῆς Χριστοῦ ξηραθεῖσαν συκῆν.
Παιῶ Θεοῦ σου, λῶστε, τὴν σωτηρίαν,
Φαγεῖν δὲ καρπὸν ἀρετῆς ἐκ σοῦ θέλει·
Σὺ γοῦν συκῆ γένοιο καρπιμωτάτη,
Μὴ καταραθῆς, καὶ ψαγῆς παραυτίκα.

Εἰς τὸ αὐτό.

Τίπτε συκῆν ἀρήσας, οὐνεχ' οἱ ὤλετο καρπός;

In Ramorum diem.

Eia, pueri, ad coarguenda male cordatorum hominum flagitia, oblatis ramis Deo gratias agite; heus! omnem vestimentis viam sternite, ut ne pulvis quidem asini terræ solum attingat.

In idem.

Numquamne regem vidisti super pullo indomito sedentem, recens natorum infantium plausu exceptam, præ manibus oleæ ramos et juncti marini circumferentiam? Christum regem contemplare asino nunc insidentem.

De Christo sacrilegos e templo nudinatores ejiciente.

Ago cædito, eia flagellis animadvertite in numularios qui columbas distrabunt; Dei enim, tuique Parentis domum, Christe mi, in forum negotiationis immutant.

In idem.

Non hic ovium, boum, aut amabilium columbarum emporium est, iustitores, sed Regis Patris mei domicilium; hinc vos auferte, vel in humeros vestros immittam verbera funiculo textili quo cuti vestræ vibices imprimam.

In ficum imperantis Christo exarescentem.

Tuam Deus salutem esurit, o bone amice, et virtutis ex te fructus esitare impense desiderat. Esto igitur ficus uberrimis onusta fructibus, ne diris devotus ex templo reproberet.

In idem.

Quidnam ficui male precatus es, quod fructuum

A Οὐδὲ γὰρ ἐν στελλεχοφί συκῆς πύκα θυμὸς ἀρήσει.
Ἦ ῥα φυτῶν περὶ μὲν σίω, Σῶτερ, φροντίς ὀλίγη.
Ἐς μερόπων δὲ τ' ἐναιεῖ τ' ἀπαιρονα μήχεα βάπτεις.

Εἰς τοὺς καλουμένους εἰς τοὺς γάμους.

Θεοῦ γάμος τὸ πρᾶγμα, καὶ καλοῦσά σε·
Σὺ δὲ προβάλλῃ τὴν γυναῖκα, τοὺς βόας,
Τὴν ἀγρὸν, ἰδὼν τῆς φρονῶν ἐλαφρίας,
Οὐδ' εἰς τὸ δεῖπνον ὡς ποδῶν ἔχεις τράχεις.

Εἰς τὸ αὐτό.

Νύμφα Θεοῦ, μέγα χαῖρ', Ἐκκλησία ὀλιγόγαμη·
Νυμφίε, χαῖρε, λόγε, προτὶ δ' ἡμᾶς ἀρτι καλίζου·
Δεῖπνον ἐκ' ἀμβρόσιον, τὸ σοὶ ἐς γάμον ἀρτυνε Πα-
[τήρ.

Ζεύγεα δ' ἄμμιν ἐεῖρε, δάμαρ θάνοι, ἀγρὸς ὄλοιστο.

B *Εἰς τὰς δέκα παρθένους.*

Ἄν παρθένους ἐκκλείσει † τοῦ θελοῦ γάμου
Ἐλαίον ἄπν καὶ σκωτισθέντες λύχνου,
Τί λοιπὸν ἐργάσαιτο, πόρνη καρδία,
Καὶ μαχλὰς εἶσα, καὶ λύχνου στερουμένη;

Εἰς τὸ αὐτό.

Παρθενικῶν θαῖδες, μέγα λάμπετε, λάμπετε, πλοῖα
Νυμφίου † ποτιδέγμεναι ἡμῶν ἐσσαν ἐρωήν
Νύκτα δι' ὀρφνην· ἀθρῶ δὲ μιν ἐγγύς ἴδονα.
Ἡ παραιοῦσα πρόσθε, θύρας κλεισον δ' ἀπεούσας.

Εἰς τὴν μυροφόρον πόρνην.

Κίρνα τὸ μῦρον τῆ βοῆ τῶν δακρῶν·
Ποιεῖς γὰρ αὐτὸ τιμιώτερον, γύναι.

C laboraret inopia, cum in ejus trunco non apposite conformatus esset animus? de fructibus sane perparum tibi curæ est, o Servator, sed circa hominum utilitatem sollicitior in vigilas.

De invitatis ad nuptias.

Deus epulum nuptiale parat, ad quod invitatus es; tu vero conjugem, boves interea causaris, et agrum (quæ mentis tuæ rubigo est, ac levitas), nec in cœnam, quantum pedibus contendere potes, curiculo te confers.

In idem.

Salve plurimum, o sponsa feliciter Ecclesia; salve, Sponse Dei Verbum, nosque nunc tandem voca in immortale convivium, quod tibi in nuptias instruxit Pater: quo ut intromittamur, facessant obices, pereant agri ac mulieres.

De decem virginibus.

Si virgines ipsas divinis exclusit nuptiis olei penuria, et lucernæ extinctio, quid deinceps de te fiet, o anima meretrix, cum sis et adultera et oiei indiga?

In idem.

Virginum faces, luculenter eluceto, ut advenientem præpropere amabilem Sponsum accipiat concubia nocte. Hunc proxime venientem cerno. Quæ adestis intro pedem ponte, et absentibus postea occludite.

In mulierem peccatricem, quæ unguentum attulit.

Undante lacrymarum fluxu unguentum misce, illu-

Ἐκμασσε Χριστοῦ τοὺς πόδας ταῖς θριξί σου,
Κάν τὴν Ἰούδα ταῦτα κενεῖ κακίαν.

Εἰς τὸ αὐτό.

Καὶ τὸ μύρον βαρύτεριμον ἔην, γύναι, ὃ πρὸ ποδοῖν
Χεῦς; δεοσούνοισι, κέμη δ' ἀπομάρτυς ἀνακτα·
Ναὶ τὸ μύρον βαρύτεριμον, ἀτὰρ τιμιώτερον ἔσχεις·
Λύτρα γὰρ ἀμπλακίης κολυτρήμονος ἀντακομίσσω.

Εἰς τὸ μυστικὸν δεῖκνον.

Θύεις τὸ θῦμα, καὶ τὸ δεῖκνον ἐσθίεις,
Καὶ κλέεις τὸν ἄρτον, ἄρτε, καὶ κρατήρ, πίνεις·
Ἄμφω γὰρ εἶ σὺ, καὶ θυτὴρ καὶ θυσία·
Ὅ δὲ προδώσω ἐσθίει σε μὴ τρέμων.

Εἰς τὸ αὐτό.

Δέρκω τὸν θρασύχειρα, τὸν αὐθάδη ἢ βὰ γε κείνον,
Ὅς βάλεν ἐν κενεῷ προπετῇ χεῖρ'. Οὗτος ἐκείνος
Δείκνου ἀνεγρόμενος φιλήεις λελάθοιτο, καὶ ἄρτου,
Καδὰ προδῶν λησταισι διδάσκαλον, ὡς ἀπόλοιτο.

*Εἰς τὸ, Πάτερ, εἰ δυνατόν, παραλθέτω ἀπ' ἐμοῦ
τὸ ποτήριον τοῦτο.*

Μὴ μου κατεύχου, Χριστέ, πρὸς τὸν Πατέρα,
Λέγων· Παραλθέτω με θανάτου πόμα·
Ἢ πῶς ἐγὼ τόχοιμι τῆς ἀφθαρσίας,
Εἰ μὴ σὺ τοῦτου τοῦ ποτηρίου σπάσεις;

Εἰς τὸ αὐτό.

Ὁφθαλμοί, ὃ κατέτεχνε, καθευδέμεν, Ἰσκαριώτα,
Ἦὼτε Πέτρος, ἀεὶ τε καὶ ἀμφὶ μιν οἱ Ζεβεδαίου.
Μηδ' ἐπι νόκτα πρόπασαν ἐγγήγορας, ἕφρα προδοίης

ipsum longe pretiosius factura : Christi pedes
tuis capillis absterge, tametal Judae malignitatem
res ipsa pungat.

In idem.

Utique professionum erat unguentum, o malior, quo
pedes Domini perfudisti, rege criminibus tuis ab-
stergo; nam pretiosum erat, verum multo pretiosius
accepta es, nempe, quam formidabilis peccati repor-
tasti gratiam.

In cenam mysticam.

Tu, qui sacrificium es, sacrificas; qui coena, co-
media; qui panis es, panem frangis; qui calix es,
bibis: utrumque enim es, et sacerdos, et hostia;
quam tamen, qui te traditurus est Judae, tui non
metuens, epulatur.

In idem.

Hunc oppido praefractum et audacem animad-
verte, qui in paropsidem temerarias manus immittit,
ille ipse coena exurgens, obaritatis et alimentum
oblitus, magistrum, quo perest, jamjam proditurus
est.

*In id : Pater, si fieri potest, transeat a me
calix iste.*

Ne precibus ad Patrem effusis, Christe mi, dicas:
Transeat a me, si potest, mortis poculum. Qui, enim
immortalitatis dotes assequar, nisi hunc passionis
calicem haurias?

In idem.

Bene tecum actum foret, o Iscariota, si dor-
missetis perpetuum, quemadmodum Petrus, et cum eo
duo Zebedaei filii, nec utinam pernox vigilasset, ut

Α Χριστὸν ἀνακτα Λόγον κακογνώμοσιν ἀρχιερέουσιν.

Εἰς τὴν προδοσίαν.

Φιλεις, Ἰούδα, τὸν διδάσκαλον; Φίλει·
Οὐδὲν φιλεῖν κάλυμα. Πωλεῖς ἀργύρου,
Παραφρονούντος τοῦτο· τὸν γὰρ Δεσπότην,
Καὶ τὸν λυτρωτὴν πῶς ἀναιχμαλωτίσης;

Εἰς τὸ αὐτό.

Τίπτε φιλεῖς, βολομήτα, διδάσκαλον ἐσθλόν, Ἰούδα;
Τίπτε φίλον, κακοεργὴ, μαχαίροφόρος ποτὶ ἄρτα
Ἐρχεται οὐκ ἐρίσοντα; Ἐκάν τοι ἐσπαται εὖος.
Θύσον, ἕφρ' αἶμα λαβὼν φυγῆς φιλίαν ἀμφιχριστάμη.

Εἰς τὴν ἐκκοπήν τοῦ ὡσὸς Μάλχου.

Ζηλῶ σε, Πέτρε, τοῦ πολυζήλου πόθου
Σταροῦντα Μάλχον ἄτερου τῶν ὠτίων·
Ἄλλ' εἰ παρήμην, καὶ παρὴν μάχαιρά μοι,
Ἄμφοιν ἀν ἐστέρησα τοῦτον ὠτίων.

Εἰς τὸ αὐτό.

Χριστομάχων ὑπέμενε μαχαίρη ὄβρα, Πέτρε·
Ὁδὲ γὰρ ἀκουσαν ἀνακτος ἐφετμῶν ἐρατεινῶν·
Μὴ φιλοῦν μηδὲ γλώσσης, μηδ' ὄμμα' ἐλίαιρε·
Πάντας ὁμῶς ἐνέριπτε, Χριστοφονεῖς περ ἴοντα·.

Εἰς τὸν ἐμπύσσαντα τῷ Σωτήρι.

Δεσπαι, τί ὄρθεις; ἐμπύσεις τῷ Δεσπότην,
Ὁὐ καὶ μόνον τὸ πύσμα τυφλοῦς ὠμμάτων;
Ὁ Σατανᾶς σου τοῖς προσώποις ἐμπύσοι,
Ἢ μυρίων ἀξίς τῶν ἐμπυσμάτων.

traderes Christum Regem, Dei Verbum, malevolis
sacerdotibus.

C

De proditione Judae.

Magistrum oscularis, o Juda? quo suaviari possis
nihil obstat; at vero vendis argenteo? hoc desipien-
tis est animi; Dominum enim qui alios redimit,
quomodo captivum agere sustines?

In idem.

Bene meritum Praeceptorem quid oscularis, ver-
sute Juda? Cur, o malorum artifex, ad mitissimum
Agnum cataphractus accedis, eumque non decerit-
urum? libens, desertas a suis sequitur. Age occide,
ut, ejus accepto sanguine, animae meae poetas
illinam.

De abscissa Malchi auricula.

Te beatum quidem, o Petre, ob zeli plenissimum
amore praedico, cujus amore incensus auricularum
alteram Malcho praecidisti; sed si praesto fuisset,
et e meo gladius latere pependisset, utraque eum
auricula minuissem.

In idem.

Eorum, qui Christum adorantur, aures gladio
decime, o Petre; nec enim Regis amabiles audie-
runt praecipiones; ne parce vel os ipsum attingere,
nec miserearis oculis; omnes una strage Christi-
das interfice.

De eo qui in Servatoris faciem inspuat.

Miselle, quid agis? in Dominum excresas, cujus
vel solum sputum caecos in lumen asserebat? uti-
nam! Satanam tuos in vultu inspuat, infuitis digne
screatibus aspergi!

Eiς τὸ αὐτὸ.

Ὀυρανὸν ἀμφίπτυσσας, ἀβάλατε, ἢ πρὸς βα Θεοῦ
Θεῖα πρόσωπα πύσας, ἀ φωσφόρος ἦντε λάμψεν
Ὅραος ἀμφὶ κόρυμβα θαβωρίου· ἢ β' ἔγε βάλλεις
Πύτυμα σοὶ ἐς τὸ πρόσωπον ἐλεύσεται ἄντα κατελθόν.

Eiς τὸν βασιλευσάντα τὸν Χριστόν.

Τί γὰρ τοσοῦτον, Ὅζ' ἔν, ἐξαμαργάνεις,
Ὅ: ἐκθλιναῖσθαι τῆς κιδωτοῦ διγγάνων;
Τί δ' οὐ τοσοῦτον πλημμυλεῖς, ὑπηρέτα,
Ὅ: μὴ θαναῖσθαι, φεῦ! βαπίζων ἢ τὸν Λόγον,

Eiς τὸ αὐτὸ.

Ἄνστρεφε τολμήεσσαν, ἀτάσθαλε, χεῖρα, θεράπων,
Ἄνστρεφε, μὴδ' ἐπίσειε παρηγίδι παμβασιλῆος,
Φρίζον, ὃ γὰρ κρατέησι κεραυνοφόρων νεφελῶν,
Μή σε βάλῃ πρηστῆρι. καὶ ἀγρία δάκτυλα καύσῃ.

Eiς τὴν ἄρρησιν Πέτρου.

Ὁὐ Πέτρος εὐτος, δὲ χθὲς ἐθρασυσοῦμαι
Ὅ: οὐκ ἂν ἀρνήσαιτο τὸν διδάσκαλον;
Νῦν βλέπον αὐτὸν ὡς ἀπαρνεῖται τρίτον.
Φωναὶ δ' ἀλέκτωρ, φωνὴ δὲ Πέτρος διακρύει.

Eiς τὸ αὐτὸ.

Διὰ μὲν ἔκ σ' ἐφόδῃσε κοράσσεια, διδως Πέτρε,
Ἄρνήσω δὲ διδάσκαλον, ὃν περὶ φίλαο πάντων;
Αὐτὰρ ἄπει οἱ ἅπαντες ἐπιχθονίων βασιλῆος
Δεινὰ σε πολλὰ δράσειν, ἀνήγει οὐδ' ἄρ' ἐκείνων.

Eiς τὸ, Τίνα ἀπολύσω, Βαραβδᾶν ἢ Χριστόν;

Ἄφες, Πιλάτε, τὸν Βαραβδᾶν ἐν βίῳ·
Ἰσως μετ' ἡμῶν, καὶ τύχη σωτηρίας·

In idem.

In cœlum, venane, conspuebas, tu qui Christi
divinam faciem sputis dehonestabas, quæ ceu lucifer
inclaruit in summo Thaboris montis apice. Certe,
quod immittis, ex adverso rediens sputum, tuas in
cervices refundetur.

De eo, qui Christum in faciem percussit.

Quod tantum scelus admittis, o Oza, ut vel ex
solo arcæ contactu moriaris? Quid tantum mali non
admisisti, vile mancipium, ut in Verbum alapas
infigens, malum, non intereas?

In idem.

Temerarias manus retro converte, impium et
infame servitium, neque late regnantis Dei maxillis
colaphos impinge, sed exhorresce (nebulis enim
fulgurigeris imperat); ne te turbinibus igneis per-
mittat, et præferoces exurat manus.

De Petri negatione.

An ille Petrus, qui heri fidenter loquebatur, futu-
rum nunquam, ut præceptoris nomen abjuraret?
nunc ut eum tertio perneget, animadvertite; sed,
canente gallo, ad se reversus Petrus amare slevit.

In idem.

Duce te puellæ conterruerunt, beate Petre, et præ-
ceptorem, quem eximie præ omnibus amabas, eju-
rasti: sed cum omnes omnino mortalium reges
in te atrocissime sævient, eum non negaturus es.

*In illud: Quem vobis dimit'am, Barabbam
an Christum?*

Dimitte Barabbam, ut vivat, o Pilate; fors est ut

PATROL. GR. CXXXIII.

Α Σταυροῦν δὲ τὸν Σωτήρα μὴ φειδῶ λάβης,
Σταυροῖς γὰρ οὕτω τὴν ἐμὴν ἁμαρτίαν.

Eiς τὸ αὐτὸ.

Ὁ φθόνος, ἀνθρώποισι πάθος μέγα, νοῦσε κακίστη,
Πῦρ δλοῦν, πολέμοιο φάγον στήμα, τέκνον ἐχθρῶν!
Ὅν δία γραμματεῖς Χριστὸν μὲν ἔπεφνον Ἰησοῦν,
Βαραβδᾶν δ' ἀπέλυσαν, ἀτάσθαλον ἄνδρα, φονῆα.

Eiς τὴν σταύρωσιν.

Ἐἶρχθης, ἐπαίχθης, ἐβράπιθης, Χριστέ μου·
Ὁ σταυρὸς ἤρθῃ δούρο γούν, Σῶτερ, πάθος,
Κεντοῦ, προπηγοῦ τῷ ξύλῳ, χολῆν πίνε,
Καὶ θνήσκα τοῦ θανάτου ἀνθρώπου χάριν.

Eiς τὸ αὐτὸ.

Ποῦ σέλα; ἡελίοιο διώχεται, ἦδὲ σεληνης;
Τίς δὲ τε λατομήη πολιούς ἐτμήξατο πέτρου;
Β Τίς δὲ καταφθιμένοις ἐκέλετο, Ἄμψυτε, νεκροῖς;
Χριστοῦ κακοτόμησεν ἄγρον πάθος, ὧ ξίνε, ταῦτα.

Eiς τὸν ἐνταρμασισμὸν.

Τί διακρύεις θάπτουσα Χριστὸν, Παρθένε,
Πάλαι λαβοῦσα τῆς χαρῆς τὰς ἐγγύας;
Οἰμωζέτω θάνατος, Ἄδης; κλαίετω·
Σὺ δὲ τρίτατον τὸν σὺν Υἱὸν ἐκδέχου.

Eiς τὸ αὐτὸ.

Τύμβον ἐνὶ σφραγίδεσσι, δυσίεροιο ἀρχιερέως,
Κλαίετε, καὶ πολέας περιστατες ἀσπιδιώτας·
Ὁὐ σχίσουσιν ἀνακτὸς ἀνεγρομένοιο ἔρωην,
Ἄλλ' Ἄδου τε τάφου τε μοχλοῦς καταθραύσει
[ἀναττάς.

penitundine ductus salutem consequatur; cruci vero
C Servatorem confingere ne detrectes; sic enim peccata
mea cruci affigis.

In idem.

O invidia, mortalibus ingens animi dolor, exitia-
lis morbus, ignis omnia devastans, os discordiæ
vorax, genimen viperæ, cujus instinctu Christo
Jesu vitam ademerunt Scribæ, Barabba, qui pessimus
erat parricida, liberato.

In crucifixionem.

In carcerem compactus, illusus, alapis affectus
es, Christe mi; crux modo elata est; age igitur, o
Redemptor; patere, stimulare, ligno affigitor, sel-
bibe, et mortui hominis causa mortem oppete.

In idem.

Quo solis et lunæ jubar evanuit? Quis albicantes
e saxifodina lapides secuit? Quis vita functis edixit,
Respirate, mortui? Hæc intemerata Christi passio
recenter operata est, o hospes.

De tumulatione Christi.

Quid in sepeliendo Filio lacrymaris, Virgo, cum
pridem gaudii promissiones acceperis? mors inge-
mat potius, tristenter inferi; tuque tertio die Fi-
lium tuum lætabunda excipe.

In idem.

Sacrilegi sacerdotes, annulo sepulcrum obsignate,
et scutorum militum cohortem circumdate; res-
urgentis Regis eruptionem non cōhibebunt, sed
emergens inferos et sepulcri repagula perfringet.

Εἰς τὴν ἀνάστασιν.

Ναὶ λάξ ἐνάλλου τῷ θανάτῳ, Χριστέ μου,
Ναὶ πληττε τὴν ἀπληστον Ἄδου γαστέρα,
Ἔως ἂν οὐδὲ πίπῃσαν ἐξαναπτύσῃ.
Καὶ λύε τοὺς σχεθίντας αὐτῷ δεσμίους.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἐγὼ, πρωτόπλαστε, παλαιγενὲς, ἔγῳ τύμβου
Κάμῃ, Λόγι, ξυνάειρον, ἐμὸς δὲ κεν υἱὸς ἐτύχθης,
Κάμῃ δὲ, παμμεδέων· μηδ' ἡμέτερος ὄδε μενοῦμεν.
Πανσοῦδι πάντα φῶς ποτιδέχου· ἴθνα νεκρῶν.

Εἰς τὰς μυροφόρους.

Ἰωάννα, ποῦ, ποῦ, Σαλώμη, συντρέχεις
Φίλη Μαριάμ; Εἰς Ἰησοῦ τὸν τάφον.
Κάγω σὺν ὑμῖν. Ποῦ δ' ὁ νεκρὸς ἐκλάπη;
Ὅτε ἐκλάπη, γυναῖκες, ἀλλὰ ζῶν μένει.

In resurrectionem.

Eia, Christe mi, pedibus insultans mortem proculca; eia inexplabilem inferorum voraginem corripes, donec ipsa, quos hiantis rictu exhausit, revomat; et detentos ibi captivos in libertatem assere.

In idem.

Annose Adam, qui prior formatus es, exsurge tumulo; et me, o Verbum, excita, mea item (uisti) joboles; me etiam, potentissime Rex; hic non diuinus morabimur; quantum mortuorum estis uno omnes impetu lucem aspiciet.

De mulieribus unguentum ferentibus.

Quo, Joanna, quo, Salome, citatim curritis una cum comite Maria? In Christi sepulcrum. Et ego me vobis adjungam. Quo vero subductum est cadaver? Nequaquam raptum est, mulieres; sed vivit.

A

Εἰς τὸ αὐτό.

Τίς ἴδεν μεταίρειν, ὑπέριμα πῶμα τάφοιο;
Τίς δὲ τε νεκρὸν ἀνακτα σιλήσαστο τύμβου ὀρύξας;
Σῶμα νεκρὸν σιλάει τυμβωρύχος. Αὐτὰρ Ἰησοῦς
Ἐγρετ', ἐπεὶ Θεὸς ἐστὶ· Πέτρῳ φάτε ταῦτα, γυναῖ-
[κες.]

Εἰς τὸ, Χαίρετε.

Τὸ χαίρε καὶ πρὶν ἐρρέθη τῇ Παρθένῳ·
Τὸ χαίρε καὶ νῦν ταῖς γυναῖξιν ἐρρέθη.
Ἡ μὲν δέδεκτο τὴν χαρὰν τὴν ὀφείδεν,
Αἱ δὲ κροεῦσι τὴν χαρὰν τὴν ἐκ τάφου.

Εἰς τὸ αὐτό.

Θηλυτέρης προτέρησι καλαιγενὲς ἔπλετο πένθος·
Θηλυτέρης προτέρησι χαρὰν ἴβαστο Χριστοῦ ἀναστάς.
Γῆθεν, τ' κόσμος ἔπασ, χειρῶν δ' ἐπὶ κύμβαλα παῖς,
B Ὅτι σ' ἀναξ ἀνάγειρεν Ἀΐδαο ἐκ πωλετώνων.

In idem.

Quis ingentem lapidem, quo monumentum conlegitur, alio traduxit? Quis item sepulcrorum effractor mortuum Regem sacrilege tulit? soli mortuorum prædatores cadavera violant: imo Jesus suapte virtute cum sit Deus, a mortuis surrexit; id quod Petre edisserite, mulieres.

In id: Ave.

Prius quidem Virgini Ave prænuntiata fuerat; nunc porro eadem mulieribus salutatio replicatur; illa quidem lætitia coelitus perfusa est, istæ hilaritudo e tumulo cum plausu reportant.

In idem.

Omnium primæ mulieres patientem Christum exxerunt; omnium primas item mulieres resurgens Christus exsultatione perfudit: gaudiis exaukta, orbis, cymbala manibus pulsato, quod te rex Christus ab inferorum vestibulis extulerit.

ΜΑΡΚΟΣ.

MARCUS.

Εἰς τὸν μογγιλάλον.

Ἰατρὸν εὐρῶν, μογγιλάλε, τὸν Λόγον,
Τὴν γλώσσαν ὄγλαινα, καὶ τρανῶς λέγε·
Τοῦ γὰρ Λόγου παρήντος, οὐ φθέγγεαιτὸ τ' τις;
Καὶ τοῦ ἱατροῦ μογγιλαλήσειε τις;

Εἰς τὸ αὐτό.

Μογγιλάλου γλώσσαν ποδ' ὄγλασας, ὦ ἄνα Χριστέ,

In eum qui impedita erat lingua.

Tu, qui ægre loqueris, invento medico Dei Verbo, lingua belle te habeas, expedite loquere; num enim possit fieri, ut quis præsentem Verbo non loquatur? aut coram medico num quis balbutire potest?

In idem.

Balbutientis hominis linguam quondam sanasti,

D Καὶ μετὰ οἱ χεῖλεσσι λόγον πόρος ἀγλαφῶνον·
Αὐτὰρ ἐμὸν βραδύγλωσσον ἐπὶ στόμα γῆρον ὀπάσκει
Κραιπνοβάτιν, ταχέασιν ἐισκομένην πεπενηνός.

Εἰς τὴν τὰ δύο λεπτὰ προσηύχασαν χήρας.

Ψυχὴ, παθῶν χήρευε τῶν ἐμοζύγων,
Καὶ λεπτὰ προσκόμιζε τῷ Λόγῳ δύο,

Christe Rex, transmissa ejus labiis articulata voce, mihi vero nunc ore tardiloquo laboranti vocem præbeas, ita expeditam, ut perniciousis alitibus similis sit.

De vidua binos teruntior offerente.

Intimis affectibus, tibi que natura conjunctissimis, o anima, esto vidua, duobusque minutis assidu-

Γὼν νοῦν τε λεπτινοῦσα, καὶ τὸ σαρκίον,
 Ὡς εὐλογηθῆ; τῶν πολυχρόσων πλῆον.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ὡ ψυχὴ βασιλεία μὲγ' ἄβδη, ἀμφὶ γυναίκε
 Χίρη δυστυχέι ζάπλουτον ἄρ' ἔσσι γυναίον.

Ἡ, δύο λεπτά βίαιε ἐχέγγυον οἶον ἔχουσα,
 Ταῦτα Θεῶ προδέδωκα; ἀτὰρ σ' ἀπαδέξατο κείνος.

Εἰς τὴν ἀντίληψιν.

Ἄναλθε, Παράκλητε, πρὸς τὸν Πατέρα,

Christo litare satagito, mente et corpore suppliciter
 coram Deo demissis, quo supra locupletissimos bo-
 norum benedictionibus exuberet.

In idem.

Ο regalis ac perquam felix anima, cum antea
 fores ærumnosa vidua, næ nunc in opulentissimam
 mulierem evasisti; quæ duos minutos obolos, quos
 vitæ tuæ pigros unicum asservabas, Deo præsen-
 tasti; hos enim ille faventer accepit.

Α Καὶ κέμπε Παράκλητον ἄλλον τοῖς κάτω,
 Ἄλλον προσώπῳ· μὴ γὰρ εἰποιμεν φύσει,
 Οἷς ταυτέτης ἀμητος, ἢ τῆς οὐσίας.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἄγγελοι, ἀμπετάνυτε ἐπ' οὐρανοῦς κυλιῶνας,
 Χριστὸς ἀναξ ἀνάεισιν, ἐρυθρά τε † πέπλα Θεοῦ·
 Ναὶ τάδε γὰρ περιχρῶσεν ἀλευργίδι αἵματος ἀγνοῦ,
 Ἦύσιον ὁ βροτέης ἐπὶ πάσης χεῦατο φύτης.

De ascensione.

Ascende ad Patrem, consolator hominum, Christe;
 quibus alium mitte Paraclitum, alium persona; nec
 enim natura dixerimus, quibus substantiæ identitas
 indivisibilis est.

In idem.

In caelorum vestibulum evolante, angeli, Christus
 rex cum veste purpurea conscendit; illam enim
 intemerati sanguinis coloravit purpura, quem fudit,
 universi generis humani pretium futurum.

ΛΟΥΚΑΣ.

LUCAS.

Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν.

Ὡ, χαῖρε, σεμνὴ τῆς ξένης ὀπτασίας,
 Θεὸν κηύσεις· τοῦ τεραστοῦ λόγου!
 Πίστευε τὴν κήσιν ἄρβενος δίχα·
 Ναί, τοῦ Θεοῦ θέλοντος, ὦ; γένοιτό μοι.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἄγγελος αἰγλήεις; Γαβριὴλ ἐξ Οὐλύμποιο
 Ναζαρετ ἀμφιδίξεν ἐπηράτου ἀγγέθι κούρης,
 Χαῖρε δὲ προσέειπε, τέχης Θεόν. Ἡ δὲ μεταίπειν·
 Ὡ; φῆς, ὦ; δὲ γένοιτο, Θεοῦ δ' ἐγὼ εὐχομαι εἶναι.

Εἰς τὴν ὑπακατην.

Ὅρα, γεραῖδ, μὴ πέσῃται τὸ βρέφος
 Ὑποκριμούσης τῷ χρόνῳ τῆς ἀγκάλης·
 Θεὸς πατήρ αἰῶνος, ὁ βλέπει βρέφος,

De Annuntiatione.

Gaude, venerabilis Virgo, novi spectaculi gratia,
 Deum paries; proh quam stupenda oratio! sed con-
 ceptum iri Filium citra viri copulam existima. Om-
 nino quemadmodum decrevit Deus, sic mihi fiat.

In idem.

Splendens angelus Gabrielis nomine, e caelo Na-
 zareth, ad desideratissimam Virginem celeriter
 advenit, eique salutem dixit. Paries inquit, Filium;
 cui respondit illa: Fiat mihi secundum verbum
 tuum, me Dei ancillam esse glorior.

In diem Hypupantes.

Caveas, annose Simeon, ne cadat infans ulnis tuis
 præ senio vacillantibus. Quem vides, Infantem, pater
 sæculorum Deus est. Quare non cadet, sed meas po-
 tius manus firmaverit.

Ὡστ' οὐ πεσεῖται, τὰς δὲ χεῖρας ἐδράσαι.

Εἰς τὸ αὐτό.

Παρθένος ἀγνωτόκεια νόμοιο κέλευθα περῶσα
 Ὡτὰ νεῶ πρόσφερον, Συμειῶνου θῆκε δ' ἐπ' ἀγκάς,
 Ὅς κύκλα πόλλ' ἐμέτρησεν ἀπειρεσιῶν λυκαθάντων,
 Τοῦτο βρέφος προάναρχον ἰδεῖν ποτιδέγμενος αἰεῖ.

Εἰς τὴν ἐν Ἱερουσαλὴμ ὑπομονὴν δωδεκάτους Ἰησοῦ.

Ἡ μὴ φθονοῦντας ἀπροδοθε γνησίως,

Φαρισσαϊκὴ δὺςθεος γερουσία·

Ἡ τι φθονοῦντας ἀπροδοθε τῶν λόγων,

Ὡν παῖς ὁ παμπάλαιος Ἰησοῦς λέγει.

Εἰς τὸ αὐτό.

Τί; ποτε παῖς ὁ κάθισεν ἐφ' ὕψηλοῦ θαώκου;

In idem.

Legis tramitibus insistens intemerata Virgo,
 oblatum templo Filium inter Simeonis ulnas repo-
 suit; qui permultorum annorum circulum permen-
 sus fuerat, infantem ante ipsa rerum principia
 genitum videre præstolans.

De duodecennis Christi apud Jerusalem remansione.

Sive livoris nihil habeatis, attentas aures præbete,
 o impii Phariseorum senatus assessores, sive quid
 invidetis, sermones auscultate, quos antiquissimus
 dierum Jesus effatur.

In idem.

Quis ille puer, qui in sublimi suggestu sedet, ac
 senilem præterea concionem convocat? Quarta

Ἐν δ' ἀγορῇ συνάγειρε γαρμῆν; Οἷα δὲ βάτκει; Ἄ Τὴν ἀποθήκην κτίζε τῶν σῶν ὀστέων.

λεῦρο περιστάνας; μιν, ἀκουσόμεθ' ὃ τι κελεύει.
 Ἢ β' ὄγε πάλι Θεός ἐστι, Θεοῦ δὲ τε ῥήματα φαίνει.

Εἰς τὸ κατὰ τὸν δοῦλον τοῦ ἑκατοντάρχου θαῦμα.

Ἐχει, ἑκατόνταρχε, τὸν δοῦλον πάλιν,
 Ἐν ζῶσι τὸν θανόντα· μὴ τοῖνον θλίβου·
 Γοῦ ζωοπαρόχου γὰρ ἐλθόντος Λόγου,
 ἰήσου; ἀν' ἔχρην δραπέτευσαι θανάτους;

Εἰς τὸ αὐτό.

Ορφνα νυκτερίφοιτος ἀπήλυθεν, οὐδέ θ' ὑπέστη
 Ἀντίον ἡέλου, δεινὴ δὲ μιν ἔλλαβε φύξα,
 Καὶ θάνατος δραπέτευσεν, ἔπει πέλαι, εἶθετο Χρι-

[στόν

ζωὴ γὰρ ταλέθησι, θανῆς δὲ κεν ἐπλετο λυτήρ.

Εἰς τὴν Μάρθαν καὶ τὴν Μαρίαν.

Ἡ Μάρθα, ναὶ ἢ πύκτεσε, καὶ διακόνει,
 Καλὸν ξενίζειν τὸν Θεόν, μὴ διστάσης·
 Ἡ Μαριάμ, ἄκουε τοῦ διδασκάλου·
 Θεοῦ λόγοι γὰρ ὡς γλυκεῖς ὑπὲρ μέλι.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἰδὲ πόδας ἀμφέπτειξεν Ἀδάμ, περὶ δ' ἢ φρενὲν Εὔα
 Δειλιανῶ προτὶ κήπον ὀδοκορόντος ἀνακτος,
 Νῦν Μαριάμ κατέχει, καὶ ἐν σφίσι χεῖρα βάπτει,
 Ἐν δὲ τε δεσποσύνους ὑπὸ λέξεις οἴασαι βάλλει.

Εἰς τὸν οὐ εὐφρόνησαν ἡ χώρα πλούσιον.

Ἢ ταῦτά σοι, πλούσιε, καὶ φρενῶν πένης;
 Ἀμφὲ μὲν ἀδρᾶν εὐφρονον γεωργίαν,
 Κτιζεις δὲ μίζου; ἀποθήκας. Ἄλλ', ἄφρον,

porro loquitur? heus adeste circumstantes, quidquid
 praeceperit, inaudiamus. Sane enim puer iste Deus
 est, et Dei sermones explanat.

De miraculo erga centurionis famulum.

Habes iterato servum tuum, o centurio, redivi-
 vum, qui diem obierat; quare ne tristitia conficiaris;
 cum enim, qui vitam praebet, Deus Verbum in ter-
 ram venerit, quot mortis genera fugari æquum est?

In idem.

Caligo nocturna evanuit, subsistere non valens
 coram sole, quo rutilante, vehemens eam fuga in-
 vasit. Mors aufugit ipsa, cum prope Christum
 persensit, qui vita est, et a morte homines eripuit.

De Martha et Maria.

Ita sane sollicita circa plurima labores ac ser-
 vias, o Martha; honorificum est Deum excipere, ne
 dubites; tā vero, Maria, Christo loquenti aures
 intende; nam Dei verba dulciora sunt super mel
 et favum.

In idem.

Cujus metuebat pedes Adamus et Eva, ad meri-
 diem deambulantis in horto Regis Dei, nunc Maria
 amplectitur, quibus figit oscula, ejus praeterea
 terribiles sermones auribus immittit.

De divite, cujus ager uberrimas fruges afferebat.

Quid istaec prosunt, o fortunis affluens et men-
 tis inops? Melis amplas et secundas segetes, et
 vasta conditis horrea; sed, o stolide, fabricare potius
 ossium tuorum sandavilam.

Ἄ Τὴν ἀποθήκην κτίζε τῶν σῶν ὀστέων.

Εἰς τὸ αὐτό.

Δέρκεο τὸν δομέοντα νεοδημητοῦς ἀποθήκας;
 Πλούσιον, ὃς πολὺ τραχὺ τὸ λήιον ὄιον ἀμάται·
 Οὗτος ἀθανάτος; μὲν ἐλλέπειται ἔμμεν' ὁμοίος,
 Ἄλλὰ ἐνδὲ ἐπίκηρον ἐλέγχεται ἡ παρεούσα.

Εἰς τὴν συγκόπτουσαν.

Ἦ γραῦς, χρεώσται τῇ ῥάχει μακρὴν χάριν.
 Ἦ; αὐτοφυῶς προσκυνεῖς τῷ Δεσπότη.
 Τοῖνον σὺ μὲν λύθητι τοῦ πάθους, γύναι,
 Ὅ δ' ἀρχισυνάγωγος ἀντιπασχέτω.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἄνθρωπὸν σ' ἐδόμησε Θεός, γύναι, ὀρθὰ βεβῶσαν,
 Ζωοβίην δὲ σε πάθος ἐδείματο ἐς χθόνα κάμφαν·
 Ἄλλὰ γ' ἀναξ ἔρθωσε Θεός πάλιν, αἰθέρα δὲ πρὸ
 Δερκομένην ἐποίησε, ῥάχιν δ' ἀπίμερσαι κύφωνας.

Εἰς τὸν ὄδρωπικόν.

Ἦδρωπικὴ, πρόσθε τῷ Θεῷ Δόγῃ,
 Πίστευσον αὐτῷ, καὶ ποταμοὶ κοιλίας
 Τῆς σῆς ἀπορρέουσιν, ὡς αὐτὸς λέγει·
 Οὐ ψεύσεται γὰρ τῆς ἀληθείας στόμα.

Εἰς τὸ αὐτό.

Κύμασιν ἄμφ' ὀδάτων μὲν Ἰωνῆς εὐρετο τύμβον;
 Πλὴν καὶ ὁ ὄδρωπικὸς ποτὶ γαστέρι ὕδατα θάψε·
 Πρῶτα μὲν οὖν ἐσάωζε νεκρὸν Θεός, ἐκ δ' ἄγε τύμ-
 [βου·

Ἄρτι δὲ τύμβον ἔσωσε, νεκρὸν δ' ἀπίωσε φωνῆα.

In idem.

Hunc contuere nova construentem horrea divi-
 tem, qui anhelans multiplices colligebat fruges;
 hic se immortalium consortium futurum confidebat,
 quem mori obnoxium nox proxima vinciet.

In mulierem incurram.

Dorsi tui vertebres ingentem debes gratiam, o
 vetula; quippe quæ sine arte, sed ipso corporis
 habitu Deum adores: eapropter morbo soluta esto
 mulier, trumpatur licet ac reluctetur Synagoga
 princeps.

In idem.

Deus, ut erecta incederes, fecit, o mulier; sed te
 morbus vitam cum labore trahentem in terram in-
 curvavit. Deus vero late imperans te denuo erexit,
 et cælum posse tueri gratificatas, spinam dorsi
 gibbo liberavit.

In hydropicum.

Ad Deum Verbum accedesis, o hydropice, in eam
 fidem adjice; tum fluvii de ventre tuo defluent, ut
 ipsemet loquitur; nec enim veritatis os verba dare
 consuevit.

In idem.

Inter undarum fluctus sepultus est Jonas, sed
 hydropicus in suo ventre undas sepelivit: ac primo
 quidem Deus Jonæ corpus tumulo suo extractum
 servavit; jam vero sepulcrum ipsum servat, aquis
 homicidiis vita carentibus extractis.

Eiς τὸν δῶτορον.

Τὴν σὴν δαπανήσαντα, Σῦτερ, οὐσίαν,
Καὶ χοιροδοκῆσαντα, πλὴν στραπέντα με
Φιλίς; ὑπαντῶν, καὶ κριτεὶς ὑπ' ἀγκάλῃν.
Ἦ σκλάβοι πατρός; ἰ τίς φρονῶν ἀπελπίσει;

Eiς τὸ αὐτό.

Δεξιτερὴν παλάμην μοι ἐπ' αὐχένι, τέκνον, ἀνάστα,
Ἰζεα, τὸν δακτύλιον ἀμφ' ἐκ δάκτυλα βάλλει.
Δμῶς ἐμοί, τὸν ἀρίστον ἰκρίοφι θύσατε μέσσοι·
Νεκρὸς ὁ παῖς ποτ' ἔην καὶ ἀμπνυτο· χαίρειτε πάν-

[τες

Eiς τὸν πλούσιον, καὶ τὸν Ἀδύμορον.

Ὁ πλούσιος ζῶν, καὶ τελευτήσας πένθη,
Τὸν ζῶντα μὲν πένθητα μέχρι καὶ τρύφους,
θανόντα δὲ πλούσιον, αἰτήσεις ὕδωρ,
Ἄλλ' οὐ λάβης· τὰ χάσμα καὶ γὰρ ὡς μέγα.

Eiς τὸ αὐτό.

Πλούσιε τῆδε πένθητι δίδου τρύφος· ἔσεται ἡμαρ
Ὅσπότε κέν μιν ἀρήση ὑγρῷ περὶ χεῖλος ἀλείψαι
Ἵδατι, καιομένην δὲ περὶ θροσίασθαι γλώσσαν.
Ἄλλα ἔ χάσμα κολούσαι ὑπέρμεγα ἄγγυς ἰκέσθαι.

Eiς ἰαθέντας δέκα λεπρούς.

Ὁ Σαμαρείτης εὐχαριστεῖ τῷ λόγῳ,
Ὁ Σαμαρείτης, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐννέα
Δεινὴ συνέσχευ ἀχαριστίας νόσος·
Ὅλοισο κάκως καὶ λεπρωθεῖεν πάλιν.

Eiς τὸ, Χαίρειτε.

Δώδεκα μὲν Χριστοῦ μαθητῶν ἔπλετ' ἀριθμὸς,

De prodigo.

Qui tuas abligurivi facultates, o Salvator, et sensus meos ceu porcos pavi, ad te tamen regressum divitiam progressus amplecteris, et sub ulnis foves, O Patris viscera quis praeterea spem deponat?

In idem.

Dextram manum meis cervicibus appende, filii, sede, inque digitos anulum immitte. Deus! famuli, arreptum ex stabulo vitulum occidite. Defunctus ante filius erat, quo redivivo omnes exultate.

De divite et Lazaro.

Qui dum viveres eras dives, et post obitum pauper, eum, qui dum viveret, ita erat inops, ut ne frustulum panis haberet, sed dum obiit locupletissimus evasit, aquam rogabis, haud accepturus; terra quippe hiatus impedimento est, ne audiat.

In idem.

Panic egeno frustum panis eroga, o dives; erit cum eum precaberis tua circum labia humenti aqua illinere, et exustam flammis linguam irrigare; sed, ad te ne proxime accedat, ingens terrarum vorago prohibebit.

In decem leproso a Christo sanatos.

Gratias Christo rependit Samaritanus, Samaritanus tantum, ceteros vero novem ingrati animi morbus incessivit. Dispereant utinam, ac rursum lepra suffundantur.

In idem.

Duodenis erat discipulorum numerus, quorum deterrimus unus Iscariota periit; denis vero

A Eiς δ' ἄρα τῶν ἐξώλετ' ἀδέλτερος Ἰσκαριώτης·
Λεπρὸς δ' αὐτε δέκα Χριστοῦ χέρες ἔψαυτο,
Eiς δὲ οἱ αὐτε προσῆλθ', οἱ ἔ' ἐννέα πάντες ἀπέσταν.

Eiς τὸν φαρισαῖον, καὶ τὸν τελῶνην.

Ἦ χρεῖμα σαπτῶν πανθοειῆς ταπεινότης;
Σὺ καὶ μόνη παρούσα σώζειν ἰσχύεις,
Καὶ μὴ παρούσα πάλιν δάλλυεις μόνη·
Τὰ τοῦ τελῶνου καὶ Φαρισαίου λέγω.

Eiς τὸ αὐτό.

Ἄνδρε δύο προτὶ σηκὸν ἀμειβετον ἰγνια ταραῶν·
Χῶ μὲν ἔην ἀρετῆσιν ἐπ' ὄφρους ὕψος ἀείρων,
Αὐτῆρ δ' ἄμπλακίησι κατὰ χθονὸς δμματα πήγε·
Καὶ β' ὁ κακὸς νόστησι δικαιοτέρος καὶ ἀρείων.

Eiς τὸν Ζακχαῖον.

B Ζακχαῖε μικρὲ, μικρὸς τῶν τῶ σαρκίον,
Ἵψηλὸς εἰ τὸ πνεῦμα καὶ κέδρω κλίον·
Ἄελλα λοιπὸν τὴν συκὴν τάχος τάχος,
Τὴν ἀμπειλον δὲ τὴν ἀληθινήν βλέπε.

Eiς τὸ αὐτό.

Ei σοι ἐνὶ στήθεσσι πόθος πέπε Χριστὸν ἰδέσθαι,
Ἄμπλακίης πολύφυλλον ὑπέρβαθε συκομοράτη·
Ἐν χθονὶ γὰρ στείνοντα ἀμήχανόν ἐστιν ἰδέσθαι.
Εἶδος θεϊότερον, χακαλυμμένον ἤερί πολλῆ.

Eiς τὴν ἐξαίτησιν τοῦ Σατανᾶ.

Αἰτεῖς, Σατανᾶ, σιναίσειν τὸν Πέτρον
Ἦς σίτον; Αἰτῶ, φησί· εἰτ' οὐκ αἰσχύνῃ,
Κακὴ κεφαλὴ, τὸν δὲ Πέτρον οὐ τρέμεις,
Μὴ σινιασθῆς μᾶλλον ἢ σιναίσης;

C leprosis manus Christi medicatae sunt, quorum unus gratulaturus accessit, caeteris omnibus abscedentibus.

De Phariseo et Publicano.

O res perquam pretiosa, fortissima humilitas! in te vel sola praesente, servari posse situm est; cumque vel abes, sola perdere potes: id quod ex his intelligo, quae Phariseo et publicano contigerunt.

In idem.

Duo viri pedum glomerantes vestigia in templum se conferebant; quorum altero praevirtutibus in caelum supercilia tollente, alter ob placula, oculos humi defigebat; quique malus venerat, melior ac iustior regressus est.

De Zachaeo.

Pasille Zachaeo, corpore quidem brevis, sed cuius vel cedro sublimior est animus, ascende quam citissime potes sycomorum, Christum, qui vera vitis est, spectaturus.

In idem.

Si tibi in mentem Christi videndi cupido venerit, umbrosam malignitatis sycomorum supergredere; nec enim ei, qui per terram graditur, datur cernere divinam faciem, multa caligine circumfusam.

De Satanæ postulo.

Petis, Satan, Petrum cribrare, ceu triticum? Peto, inquam. Annon vero te pudet deterrimum caput? nec Petrum ipsum formidas, ne tu te cribrere potius, quam cum cribres?

Εἰς τὸ αὐτό.

Τίποτε, Σατὰν κακοεργεῖ, λυγρὸν περὶ σίνο; δπάζειν
Πέτρῳ ἀμφαφάρε, ὥστ' ὄρνιθες † ἠεριφοῖται.
Σίτον ἐδηλήσαντο; σὲ μὲν πλεόν οὗτος ἀγαγε
Σίνο; ἐς ἀργαλέον, τῶθεν· οὐπω φύξις ἔσεται.

Εἰς τὸν δικαιοθένητα ληστήν.

Μακάριοι μὲν καὶ παλαιασμοὶ μαρτύρων,
Μακάριοι δὲ καὶ μονοτρόπων πῆνοι,
Σώζοντες αὐτούς· ἀλλὰ τὸ Μνήσθητί μου,
Ἄ πιστὲ ληστὰ, σύντομο; σωτηρία.

Εἰς τὸ αὐτό.

Δουλοῖς ἀνδροφόνους ἐπιτίμιον ἴσον ἐτύχη
Σταυρὸς, ἀνισότητ' ἡ προαίρεσις ἐπλετο τοῖσιν·

In idem.

Curnam, malorum architecte Satana, feralem
inferre perniciem Petro molliris, eumque perdere,
ceu, quæ aera frequentant, volucres frumenta popu-
lantur? videsis ne te quidem certius intradat hor-
rendas in miseria, unde nullum pateat aufugium.

De latrone justificato.

Martyrum luctu perbeate sunt; sunt item felicis-
simi confessorum labores, quibus salutem sunt
assecuti; sed unum *Memento mei*, latro fidelissime,
tibi compendiaria fuit ad salutem via.

In idem.

Duobus homicidiis æqualis infligebatur pœna,
crux; sed non par utriusque fuit sententia: hic

Α Ὅς μὲν ἀνακτι Λόγῳ παροῖνεεν ἀφρονα βέζων,
Ὅς δὲ μιν ἐκ σταυροῦ λιτάζετε, Μνώσο φάπτιων.

Εἰς τὸ κατὰ Κλεόπα, καὶ Λουκᾶ.

Ἐκλας τὸν ἄρτον καὶ πρὸ τοῦ πάθους, Λόγε,
Κλῆς καὶ πάλιν τὸν ἄρτον ἐξηγερμένος·
Ἐκαὶ σεαυτὸν ἱερούργεις τῇ κλῆσει,
Ἐνταῦθα σευτὸν ἐμφανίζεις τοῖς φίλοις.

Εἰς τὸ αὐτό.

Τίς ποθ' ὄνῳ, Κλεόπα φιλαίτατε, ἐκλασεν ἄρτον,
Ἄγωνὸς ἄμμιν ἀνήρ; Ὁ διδάσκαλος. Ἡ δ' ὄγε Χρι-
[στός;

Ἡ μὲν ἀλλὰ ἐ δέρεκ; ἐπὶ ἐμὸν ἐκφυγεν ὄπα.
Οὐχ ὄρω. Προμῶλει, φίλοις δὲ τε ταῦτα λαλῶμεν.

quidem petulantiora in Christum regem convitia
deblatorabat; ille vero de cruce pendens interpella-
bat, *Memento inquitens.*

In id quod Lucæ et Cleopha accidit.

Pridie passionis tuæ panem fregisti, o Verbum,
et revocatus a mortuis secundo panem fregisti;
ibi per fractionem Deo te sacrum feceras, hic te tuis
amicis manifestum facis.

In idem.

Quis tandem ille, qui nunc panem fregit, amice
Cleopha, vir nobis ignotus? Magister. Itane Christus
ipse? Anne eum cognoscebas? quod obtenebratum
oculorum aciem subterfugiebat, non cognovi. Heus
festina, charissimis hæc discipulis renautiemus.

ΙΩΑΝΝΗΣ.

JOANNES.

Εἰς τὸ, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος.

Βρονθὴ ξένη κτυπεῖ με· φεῦ! τίς ὁ κτύπος;
Μηδὲν πνοηθῆ; ὁ Ζεβεδαίου γράφει.
Γράφει δὲ τί; Πρόκυφον αὐτῆς, καὶ μάθῃ.
Ὡ νοῦς! Ἐν ἀρχῇ φησιν τὸν Λόγον.

Εἰς τὸ αὐτό.

Πνεύματος; ἐξ ἀγίου κλύων κλυτὸς Ἰωάννης,
Ὅσσα κλύσκεν ἔφα· πρόχορος † δ' ἀνὰ δέλτον
[ἐλύξας
Μελιγράφοις δονάκεσσιν Ἰωάννου γράφε φωνά;·
Ἦν ὁ λόγος γὰρ ἐν ἀρχῇ, ἐτήρυσεν ὁ Ζεβεδαίου.

In id.: In principio erat Verbum.

Nova tonitrua meas feriunt aures; heu! quantus
fragor? Nihil paveas, tantum Joannes Zebedæi filius
scribit. Quid vero scribit? Tu ipse immitte oculos,
ac discce; quamnam sena, qui conceptus! *In principio*
inquit, *erat Verbum.*

In idem.

A Spiritu sancto multa edoctus est inelytus Joannes,
a quo quæcumque accepit evulgavit: quæ in
volumen cogens Prochorus eloquentibus calamis
Joannis exaravit oracula; has enim ei dictabat vo-
ces: *In principio erat Verbum.*

C

Εἰς τὸν ἐν Καρῇ γάμον.

Ἐκ παρθένου προήλθες, ἐνδὴμεῖς γάμῳ·
Ἄμφω γὰρ ἐν σοί, Σῶτερ, εὐλογημένα,
Καὶ θαυματουργεῖς θαῦμα τῷ καιρῷ πρόπον,
Φύσιν τρέπων ὑδατος εἰς οἶνον φύσιν.

Εἰς τὸ αὐτό.

Οἶνοχοοί, φορέοιτε καλὸν δέπας ἀμφικύπελλον,
Καθὲ μέρθω γλυκάζον ἀφύσσετε· ἐγγύς ὁ πίθος·
Ἄμπελον ἄμμι φύτευσε Θεοῦ Λόγος οἰνοδότειραν,
Ἄμπελον αὐτομάτην, σχεδίην δ' ἐδομήσατο ληψί.

De nuptiis in Cana Galilææ.

E Virgine oriundus interesse nuptiis non dedi-
gnaris; utrumque enim, virginitas et matrimonium in
te gratiam sunt consecuta; jamque miraculum opera-
ris temporis opportunitati convenientissimum, na-
turam vini in aquæ naturam immutans.

In idem.

Pocillatores intro undique fluxum cymbium afferite,
ac dulce haurite merum, in proximo est amphora;
vitem vini largitricem nobis Dei Verbum procreavit,
eamque sponte proveniente, uccnon et extemporo-
ranem torcular fabricatus est.

Εἰς τὸν νυκτερινὸν μαθητὴν Νικόδημον.

Τῆς ἡμέρας τὸ δόγμα νυκτὶ μανθάνει

Ὁ Νικόδημος καὶ φυγῶν νύκτα πλάνης

Τὸν ὄρθρον εἶδε τῆς νοητῆς ἡμέρας.

Ὡς εἶθε Νικόδημος ἤμην, Χριστὲ μου.

Εἰς τὸ αὐτό.

Νύκτα δι' ἀμβροσίην Νικόδημός γ' ἴσα διῶν

Εἶσθε, Χριστὸν ἀνακτα φῶος μέγα Πατὴρ ἀνάρχου,

Καθὼ ἐμαθε σκοτόεντα πλάνης ζόφον, ἐν δὲ μύθη

Ἥμαρ ἀπ' ἡλιου προτιδύον ἀρχειφώτου.

Εἰς τὴν Σαμαρεῖτιν.

Γυναί, τί μέλλεις, ῥίπτε σου τὴν ὕδριαν,

Καὶ συνδραμοῦσα τὴν Σαμαρείαν κάλει

Ἵδωρ πικρὸν ζῶν ἐκ φρέατος ἐνθού,

Κάν ταῖς γυναῖξί πρωταπόστολος γίνου.

Εἰς τὸ αὐτό.

Θηλυτέρη; πόρνησι, Θεοῦ Λόγε πρὸς λόγον ἔρχη.

Ἐν δὲ θ' ὕδωρ πικρὸν ζητεῖς σφείας, ἀφθονε πηγῆ·

Οὐδὲ γὰρ ἀμφὶ μόνοισι κατῆλυθε; ἄρσσει Σωτήρ,

Οὐδ' ἐσθλοῖσι βροτοῖσιν, ἀτὰρ φλαύροισι μάλιστ'.

Εἰς τὸν πυράλυτον.

Ἐφίχθητι, παράλυτε, πᾶν τὸ σαρκίον,

Ὡς ἐκ τάφου δὲ τῆς στοδῆς ἀνηγμένον,

Γῆν βασιτάσασαν βασιτάσας κλίνην, τρέχει.

Τῆς ἰσχύος σου, Χριστὲ, τῆς ἀμηχάνου!

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἄρθρα παρ' ἄρθρα δέθητε, καὶ ἐς βίον αὐτε μο-

[λεῖτε,

De Nicomedeo nocturno discipulo.

Diei disciplinam noctu audit Nicomedus, et relicta erroris nocte, spiritalis diei crepusculum videt. O utinam Nicomedus fuissem, Christe mi!

In idem.

Divina illa nocte divinum auroram Nicodemus aspexit, regem Christum, lumen ejus qui sine principio Pater est; a quo tenebrosam cognovi erroris caliginem, praeterea diem condoce factus est procedentem a Sole Christo, omnis luminis archetypo.

In Samaritanam.

Quid cunctaris, mulier? mitte manibus hydriam, totamque Samaritam propere currendo evoca; quo ex divino exhaustam puteo aquam bibat: sic esto tandem prima inter mulieres apostola.

In idem.

Cum mulieribus adulteris in colloquium venis, o Verbum; ab illis deinde potum postulas, qui fons perennis es et exuberans; scilicet non ad solos tantum salvandos viros descendisti, nec justorum, sed nocentum imprimis hominum gratia passus es.

In paralyticum.

Artus tui constringantur ac coalescant, o paralytice. Deque porticu tanquam de sepulcro progrediens, et grabatum tollens, qui te tulerat, pro-sili. O incomparabilis tuae virtutis immensitas! Christe.

In idem.

Juncturis commissae et colligatae juncturae, in

A Ἐν δὲ τε, νεῦρι, τάθητε, καὶ ὀστέα, ἐνδυτε ἰσχύν.
Ἐν δ', ὀμίνας, προχύθητε, δέμας δὲ καλύψατε τοῦτο.
Ἐγρεθὲ μοι, παράλυτε, κλίνην δ' ἀνὰ ἔρχου ἀείρας.

Εἰς τὸν τυφλόν.

Ὁ πηλὸς οὗτος πηλὸς ὀμματεργάτης,

Οὐχ ὡς φύσιν σχῶν δημιουργὸν ὀμμάτων,

Ἄλλ' ὡς ὑπουργῶν τῇ κελεύσει τοῦ Λόγου·

Ὡς ἐμπύσαις μοι, Χριστὲ, ταῖς ψυχῆς κόρασι.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἄσμενος ἡελίου σε βλέπω εἰσαί, ἠδὲ σελήνης,

Οὐρανὸν ἀστερόεντα, πυρὸς φύσιν, ἡέρα δῖον,

Καὶ ποταμοὺς, ψάμμον τε παράλιον, ἠδὲ τε γαλαν.

Ὄμματα γὰρ μοι πλάσσει Θεοῦ Λόγος οὐ πρὶν

[ἵόντα.

Εἰς τὸν Λάζυρον.

B Εἰ μακρὰν ἐστὼς Χριστὸς ἐσκούλευσέ σε,

Ζωῶν λόγῳ, θάνατα, λαζάρου ὄλους,

Ὅποια, κατάρτα, λοιπὸν σε δράσει

Ἐλθῶν ἐπ' αὐτὸν τὸν βαθὺν σου πυθμένα;

Εἰς τὸ αὐτό.

Λύσατε, λύσατέ μοι σκολιὰ προτιπέλεγματα σαρ-

[κίς,

Ἐκ δὲ καλύπτραν ἔλεσθε καρῆατος, ὧ κασίγητος!

Ὅφρα κόρας πατάσω καὶ ἀμπνυμι, ἠδὲ τε μέλψω

Χριστὸν, ὅς ἐκ μ' ἐσάωσε τανηλεγὸς θανάτοιο.

Εἰς τὸν νικητῆρα.

Ὡ, δεῦρο, Πέτρε, νίφομαί σου τοὺς πίδαας

Οὐ μὴ με νίψεις εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον.

C vitam egredimini, praeterea nervi, extensi estote, ossa roboramini, cutis extendere, et hoc corpus insterne; surge, paralytice, et sublato grabato ambula.

In caecum.

Hoc lutum novos architectatur oculos; non per-
indo quasi naturam habeat oculorum effectricem,
sed ut Verbi mandatis obsequenter ancillans. Sic
mihi in mentis palpebras inspuere velis, Christe mi!

In idem.

Te, o solis et lunae jubar, alacris intueor, stel-
latos caelos, ignis elementum, divinum aera, et flu-
vios, et maritimas arenas ipsamque praeterea ter-
ram: oculos enim, quibus carebam prius, mihi
Verbum Dei formavit.

In Lazarum.

Si porro ab inferis stans Christus te tamen spro-
liavit, o mors, Lazarum, et si qui se obtulissent
alii, in vitam rovocans; quid, o omni imprecatione
digna, de caetero te facturus est dum in profundas
abyssi tuae regiones denerit?

In idem.

Circumplexas mihi corporis fascias exsolvit, ipsius
integumenta capitis auferte, fratres, ut oculos
explicem, ac respirem, necnon et celebrem Chri-
stum, qui me prolixi somni effectrice morte libe-
ravit.

De pedum ablutione.

Ades dum, Petre, tuos lavabo pedes. Non mihi
lavabis pedes in aeternum. Nisi te laverō, a mois

Εἰ μὴ σε νῆψω, τῶν ἑμῶν ξενοῖς φίλων.
Καὶ τὴν κεφαλὴν, καὶ τὸ λοιπὸν σαρκίον.

Εἰς τὸ αὐτό.

Νίπτεο τοῖσι πόδεσιν, ἀπὸν κραδίηφιν ἀνιπτοῦ.
Ὡς ὄφιλον πεπλάξω πρόπαν δέμας ἀσχοῖ πηλοῦ,
Μηδὲ θεοκτονίης ἐνὶ τέλμασι ἔχρανας ἦτορ,
Χριστὸν ὅταν προδίδωκας Ἰουδαίοις, ὡ Ἰούδα.

Εἰς Ἰωάννην ἀμπύκτοντα ἐφ' στήθει τοῦ Χριστοῦ.

Εἰς στήθος ἀγνὸν ἑμπροσθεν τοῦ Δεσπότη, Ἰωάννη, ῥύακας ἠρύσω πόσους;
Ὡς παμμυρίους, ναὶ μὰ τὸ στήθος τόδε,
Δι' ὧν πολλὸς βεῖς εἰς ἄλην οἰκουμένην.

Εἰς τὸ αὐτό.

Χριστοῦ ἐνὶ στήθεσφι λαλαθῶτα; ἐς πυλεῶνας
Κύψην Ἰωάννης, καὶ δεῖδετο λόγματα θεῖα.
Ἄσσα δ' ἑίδεν εἰπε, καὶ ἔκφορα θήκατο θνητοῖς.
Εἰν ἀρχῇ γὰρ ἔην ὁ Λόγος, γάτο, θαῦμα διδά-
[σκων.

Εἰς τὴν ἀποκαθήλωσιν.

Τολμηρὰ Νικόδημε, ρίψον τὴν σφύραν,
Μὴ συντριβῇ τι δεσποταλον ὄστέον.
Ἡ λαβὴ ἀρκεῖ, καὶ τὸν ἦλον ἐλάττω.
Ἐὖ τῶν χειρῶν ἡ μεταθε τοῖσιν πόδας.

Εἰς τὸ αὐτό.

Δάκτυλά τοι, Νικόδημε, προήλυθε, δάκτυλα Θεοῦ.

amicis eris extraneus. Igitur et caput, et totum corpus.

In idem.

Tu, qui corde illotus eras, lotus es pedibus; o utinam luti sordibus integro fuisses corpore sodatus; nec eo, quo Christi cariem machinatus es, cœno cor tuum maculasses, tum cum Judæis Christum vendidisti, Juda.

De Joanne supra pectus Christi recumbente.

In purum Domini pectus incumbens, Joannes, quot gratularum in te derivasti latices? Næ infuitos (ipsamet Christi pectus attestor), quibus per universam terram jugiter fluis.

In idem.

Supra pectus Christi decumbens, in latentes ejus seditus dispexit Joannes, ubi divinam doctrinam intellexit, et quæcunque vidit, quæ vulgari fas erat, in medium posuit. *In principio erat Verbum*, inquit, mira profusus edocuit.

De Christo e cruce sublato

O animi fidens Nicomede, malleum projice, ne forte Domini ossa confringantur; abunde erit foriceps, qua clavos extrahito: quam bonam operam navarunt manus! ad pedes transi.

In idem.

Tuæ manus, o Nicomede, Tuæ digitos ante-

A Θεωρεῖ γὰρ μετόπισθε καὶ εἰς τύπον ἔδωκεν ἦλων, Ἀπὸ τὸν πρότερόν τε καὶ αὐτοῖς ἔδρακεν ἦλους, Ἐν δ' ἑρην ἔδωκεν ὄγρην ἐπὶ πλευρὰν ἀνακτοῦ.

Εἰς τὸ κατὰ Θεωρεῖ.

Πῶς ἦλθεσ ἐπὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων;
Καθὼς ἀπῆλθον τοῦ τάφου φρουρουμένου.
Καὶ πῶς ἐπέθεν ἐξελήλυθας, Λόγε;
Ὡς πρὶν προῆλθον ἐκ πύλης κεκλεισμένης.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἄπτεο τῆς ρωθείσης λόγῃ, Αἰθύμω, πλευρῆς,
Ἄπτεο, καὶ πίστευε, ἐμὴν δ' ἐπιπέχυνσο θέσπιν.
Ἔσονται ἡμαρ, ὅταν ποτὲ καὶ τὰ πλευρὰ συγῶσι.
Σιδάρτης λόγῃσι διαμπερὲς Αἰθιοπῆς.

B *Εἰς τὴν κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.*

Μυστηριώδη τὴν πανήγυριν βλέπω.
Μήτηρ τελευτῆ τοῦ γ' Ἰησοῦ Μαρία,
Θεὸς δὲ λαμβάνει τὸ πνεῦμα μητέρος,
Καὶ καινὸν ἀναθεῖ τοῖς ἀποστόλοις πτεῖλον.

Εἰς τὸ αὐτό.

Πατρὸς ἔφυς, Πέτρε, γῆς γὰρ ἔφυς, εἰς ἀνάγκη ἐ-
[φρων;
Ἄλλὰ γε κύμα πόθεσσι παρήσαο, θαῦμα ἰδέσθαι.
Ἡέρα νῦν δὲ κίτας βιοσπέρμονα, πνοιοδοτήρα.
Ἦτοτερον αὐτ' ἄλθρον καὶ ἐς πύλον αὐτὸν ἀνέλθρα.

verterunt; postea quidem Thomas in impressionem clavorum introspexit, sed tu prior ipso me vidisti clavos, et adhuc humentis Christi lateris adyta scrutatus es.

C

In id quod Thomas accidit.

Quoniam modo clavis januis, intro pedem posuisti? Quemadmodum e circumvallato sepulcro sum egressus. At quomodo inde egressus es, o Verbum? Ut obsignata prius janua prodii.

In idem.

Lancea transfixum latus tange, Didyme, palpa, et esto fidelis, meumque vaticinium excipe; erit tempus, cum tua tandem latera transadigenti ferro utrinque lanceis Æthiopes.

De dormitione Virginis.

D Mysticam hominum frequentiam intueor; Mariæ, Jesu Mater, animam exhalat, quam corporeis solum vinculis Deus excipit; jamque novæ, quibus advolent, plumæ apostolis enascuntur.

In idem.

Pedes incedebas, Petre, ut qui terrenus; quis eat inficias? nihilo tamen secius pedibus æquora tranasti (visu mirabile), nunc et aerem, alium vite largitore, transvolas, intra paucos tandem dies in cœlum ipsum iturus.

ΠΡΑΞΕΙΣ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ.

ACTUS APOSTOLORUM.

Eiς tήν Πεντηκοστήν.

Περιστέρα τὸ Πνεῦμα τῆ διδασκαλίᾳ,
Γλώσσαί κυρὲς τὸ Πνεῦμα τοῖς ἀποστόλοις·
Κατέρχεται γὰρ εἰς ὑπηρέτας λόγου,
Καὶ συμπλέγειν μέλλοντας εἰδῶλων κλάνην.

Εἰς τὸ αὐτό.

Πέρσαι κυροῦλάτραι, κυρὲς ἄλλο τίσατε φύσιν,
Ὅ κρὸ διὰ στομάτων ὑποφθίαις ἔρχεται Ἰησοῦ,
Τίσατε, ὅρα φῶς μὴδὲ φλόγα ἔνθεν ἄροιτε,
Δουσαθείας κρήθουσαν, ἀγρώστιδος ἦτε χόρτον.

*Εἰς Ματθίαν τὸν Ἰουδα τόπον ἀνακλή-
ροῦντα.*

Ἰουδαί, καὶ σὺ καλῶς, ἀλλ' ὁ Ματθίας
Τὸν κόκλον ἐκλήρωσε τῶν ἀποστόλων
Τὴν ἀξίαν γὰρ λαμβάνει καὶ τὴν χάριν
Ἄφ' ἧς Ἰουδαί ἀφρόνως ἀπαρβύγη.

Εἰς τὸ αὐτό.

Μωσοδαίς καλῆμησι τροπῶσκειτο ἔθνη κλάι,
Νῦν δὲ Πέτρος καλῆμησι θεουδαίος ἔλκετ' ἀνωθεν
Πνεῦμα μέγας Παράκλητος ἐπ' ἀνδρομέησι κεφα-
ρῆς·

Ματθίου ἀμφὶ κόρυμβα κόρας βαλεῦ, ὡς κε βασίης.

Εἰς τὴν κατήχησιν Πέτρον,

Πέτρος πατῆχει, καὶ τίς ἀπαθείς μένει;

De die Pentecostes.

Columba Christo magistro advenientis Spiritus
symbolam fuit, apostolis vero ignem linguam Spiritus
sanctum demonstrant, qui in Verbi ministros e
coelo descendit, apostoles, inquam, idolorum concre-
mentarios errorem.

In idem.

Qui flammam aderat, o Persae, alium ignem co-
hite qui per interpretum Christi ora progreditur,
colite, ut inde lumen, non candentes prunas re-
portetis, quae impio, graminis instar aut feni,
comburant.

De Mathia in Judaea locum suspecto.

Sanctimoniam merito celebris eras, o justo Joseph,
Mathias tamen apostolorum numerum supplevit;
accepta dignitate et gratis, a qua Judas per inconsul-
tam temeritatem deciderat.

In idem.

Gentes olim Mosis manibus in fugam dabantur;
nunc autem religiosi Petri manibus coelitus extra-
hitur in hominum cervices magnus consolator
Spiritus; in Mathiae verticem oculos intende, quo
resciscas.

In Petri catechesim.

Dicente Petro, quis contumaciter incredulus per-

A Πέτρος διδάσκει, καὶ τίς οὐ τρέμει κλύων,
Τοῦ Πνεύματος λαλοῦντος ἐν γλώσση Πέτρον;
Ὡ γλώσσα σπητή, πῦρ λαλεῖς τε καὶ πνέεις.

Εἰς τὸ αὐτό.

Πέτρος δὲ ἀτρακίσσιν ὑπὸ στομάτεσσιν διδάσκει
Χριστῶν, ἄθρει δ' ἀίδηλόν ἀπὸ φλόγα, λήϊστα, κιοῦ-
[σα]

Γλώσσης, ἥ μιν ἀνήγει' ἐπὶ σταυροῖο βεβῶτα.
Κέκλυτε τῶνδε λόγων ἀλίθοι, κέκλυτε πάντες.

*Εἰς τὸν ὄπὸ Πέτρον καὶ Ἰωάννου ἰσθέντα
χωλόν.*

Χωλὸς προσάγει, Πέτρος ἐγγύ; ἐστὶ σοῦ·
Ἄργυριον μὲν οὐ λάθης, ἢ χρυσίον,
Ἄναργυρον δὲ τὴν ἰατρειαν λάθης·

B Λόγῳ γὰρ ἄρει σῶσαι δεῖξαι καὶ μόνη.

Εἰς τὸ αὐτό.

Χωλὸς ἀνὴρ ἀνά σηκῶν ἐθήσαστο, ἐκ δ' ἄρα σηκοῦ
Ἄρτιπος ἦλθε· Πέτρος γὰρ ἐκίχλατο ἐρθεῖ βαδίζειν·
Ἄτὰρ ἀτασθαλίη κακομήχανος ἀρχιερέων
Ἐν κραδίῃ χώλευσε, καὶ ἐμπάλι βήσαστο † χωλὸς.

Εἰς τὰ κατὰ Ἀνανίαν καὶ Σαπφειραν.

Τί ταῦτα; Πέτρε, θανατοῦ; Ἀνανίας
Ἄκαθ' ἀμαρτήσαντα; Καὶ μὴ οὐχ ἔπαξ,

severet? docente Petro, quis vel auditione non tre-
mit, cum ejus eloquatur lingua Spiritus sanctus?
O veneranda lingua! Ignem loqueris, et ignem
inspiras.

In idem.

C En ipse Petrus ore intrepido Christi fidem docet;
considera, vir bone, perstringentem oculos flam-
mam e lingua proscillantem, quae ipsam de ligno
pendentem negaverat; piscatoris audite sermones,
omnes auscultate.

In claudum a Petro et Joanne sanatum.

Stipem pete, loripes, tibi praesto est Petrus;
argentum quidem aut aurum non es accepturus,
sed nullo redemptam argento medicinam; nunc
enim manifestum faciet se vel solo posse verbo
sanare.

In idem.

Homo claudus in templum ingressus, e templo
pedibus valens regressus est, nam eum Petrus re-
ctum ire jusserat, sed ad malum ingeniosa sacer-
dotum pravitas, animo claudicantium, contra quam
iret hic claudus, ambulabat.

De iis, quae Ananiae et Sapphirae acciderunt.

Quid isthuc, Petre? Ananiam morte multas, qui
semel offenderat? Nae non tantum semel, sed inli-

Ἀπειράκις δὲ συμπαθεῖν ἐπετρέπης.
Ναί, τοῦ κακοῦ δὲ τὴν ἀπαρχὴν καλύω.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἀνανίην ποτ' ἐπαφνε Πέτρου λόγος, οὐνεκα
[Πνεῦμα

Ψάσατο παρμεδιόνα βασιλέα, τῆς δὲ κεν ὠνῆς
Κλέψεν ἔων κτεάνων, ἀπὸ δ' ἔλκεο μείραν ἐκεῖθεν.
Ψευδολογοὶ τρομέωμεν· ὁ γὰρ τύπος ἰγγύθι κίτται.

Εἰς τοὺς ὑπὸ τῆς σκιᾶς Πέτρου ἰωμέτρος.

Ἄν σκιά Πέτρου τὰς νόσους ἄρδην λύη,
Τί λοιπὸν ἐργάσαιτο ταύτας; εἰπέ μοι·
Ὁ Πέτρος αὐτὸς, καὶ τὸ τοῦ Πέτρου στόμα;
Πάντως πλέον σῆν τῆς Πέτρου σκιᾶς Πέτρος.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἡ σκιά οὐκ ἀτρέκεια. Πέτρου δὲ τε καὶ σκιά αὐτῆ
Ἀτρέκίως νοσόντα; ἴσατο, θαῦμα ἰδέσθαι·
Τοὺς ἐπισκόπους με, μακάριστε Πέτρε, νοσεῦντα,
Μηδὲ τε τοιοῦτος εἶς, οἷός ποτε ἀμφ' Ἀνανίην.

*Εἰς τὴν φυλακὴν Πέτρου, καὶ τὴν ὑπ' ἀγγέλου
λύσιν.*

Ὁ δυνατὸς τὰ πάντα δεσμεῖν καὶ λύειν
Δεσμεύεται νῦν, καὶ καθείργνυται Πέτρος·
Ἄλλ' ἄγγελος τὰ κλειθρα, τὰ κλοιδά κλάσας,
Ἐωθινὸν κήρυκα πέμπει τοῖς ὄχλοις.

Εἰς τὸ αὐτό.

Εἰρξάτε Πέτρον ὕρας, Χριστὸς δ' ἀπέλυσ', ἱερῆς,
Χριστὸς Πέτρον ἔλυσε, καὶ ἀμφοδὰ πέμπει διδά-
[σκειν;

tres veniam jussus es misericorditer indulgere:
verum id quidem est, sed mali priuities antuerto.

In idem.

Petri increpatio quondam Ananiae mortem intulit, quod Spiritui late regnantis Dei mentitus, de pretio facultatum suarum, parte inde ablata, suffuratus fuerat. Nos mendaciorum tremamus artifices: hoc enim nobis propositum est exemplar.

De iis qui Petri umbra sanati sunt.

Si Petri umbra omnes prorsus ægri tudines discussit, quid in eas de cætero facturus est, mihi loquere, Petrus ipse, et ejus oris imperium? Plus omnino Petrus, quam Petri umbra consequi poterit.

In idem.

Umbra non est veritas; tamen vel sola Petri umbra (visu mirabile) male affectos vero curavit. Talis me invalidum in umbra, o beatissime Petre; nec quemadmodum olim in Ananiam, sic in me æuias.

De Petri custodia, ejusque liberatione.

Penes quem ligare omnia situm est, necnon et solvere, vincitur nunc Petrus ac detinetur: sed eum angelus, vectibus ac numellis perfractis, matutinum multitudini præconem mittit.

In idem.

Vos Petrum conclusistis, sacerdotes; Christus eripuit, et ereptum, propalam ut doceret, allegavit; ipsemet vero Christus non seipsum vinculis, sed

A Χριστὸν δ' οὐκ ἂν ἔλυσε, μόρου δ' ἀνεσώσατο Χρ-
[ιστῶς.

Δουσαβέδες, πείσθητε νεκρῶν γὰρ ἀπέγρατε' Ἰησοῦ.
Εἰς τὴν συμβουλίην Γαμαλιήλ, ὅτι δεῖ μὴ κωλύειν τὸ κήρυγμα.

Ἄφες, πονηρὲ, τοὺς ἀποστόλους λέγειν.
Γλώσσας πυρὸς φέρουσι· φρίξον, ἐφρύγης·
Θεῶ γὰρ οὐκ ἂν ἀντιπράξῃσιν ἰσχύ-ης,
Ὁ σὸς Γαμαλιήλ σε πειθέτω λέγων.

Εἰς τὸ αὐτό.

Τίς ποθ' ὁ πρεσβυτέριος καλὴν ἀρτόνατο βουλὴν
Ἐσθλὸς ἀνὴρ, μεθίμεν θεοκήρυκας ἑρθ' ἀγορεύειν;
Μηδὲ θεοῦ προπάροισεν ἀτάσθαλα δάκτυλα τείνειν;
B Γαμαλιήλ δδ', ἀριστε, φαρισσαῖος νομομαθῆς.

Εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν ἐπὶ διακόνων.

Ἦλιος ἀναξ ἐπὶ τῶν πλανωμένων·
Στέφανος ἀναξ ἐπὶ τῶν διακόνων·
Ὁ μὲν τριῶν ὑπερθε, καὶ τριῶν κάτω,
Ὁ δὲ πρὸ τῶν ἑξ εὐλόγως τεταγμένος.

Εἰς τὸ αὐτό.

Νικάνορα, Πρόχορον τε, Τιμονᾶ τε, Νικολεῶν τε
Παρμενῶν τε, Φιλιππῶν τε, Στέφανόν τε θεοῦθ,
Τούτῳ Πέτρος προέταξε διακριδὸν, ἔφρα τραπίζα;
Πιστοῖς ἀρτυνέωσι διήκονοι ἐσθλοὶ ἰόντες.

Εἰς τὴν λιθασμὸν Στεφάνου.

Χρυσοῦν ὁ μάρτυς καὶ πρὸ τῶν λίθων στέφος·
Ἡ λαμπρότης γὰρ μαρτυρεῖ τῆς ἰδέας·

C morte; credite tandem, aliquando perfidi; surrexit
Christus.

*De Gamalielis consilio, non prohibendam esse
ἡ πρædicationem suadentis.*

Sine loqui apostolos, o nefarie, igneas circumferunt linguas; horresce, illo igne tostus es; nec enim unquam Deo reluctari possis: qui e tuo collegio est Gamaliel, suo te sermone persuadet.

In idem.

Quis decentem senioribus proposuit sententiam vir probus, ut divinos ad rite prædicandum dimittant interpretes, neque sacrilego contra Deum nisi contendant? Ille ipse Pharisæus est Gamaliel ap-prime legum peritus, optime amice.

D

De septem diaconorum electione.

Sol septenos inter planetas principem locum tenet, Stephanus inter septem diaconos primus occupat; ille quidem tres superne habet, totidem inferne; hic vero supra sex diaconos merito collocatus est.

In idem.

Nicanorem, Prochorum, Timonem et Nicolaum, Parmeniam, Philippum et pium Stephanum, hos a populo secretos præordinavit Petrus, quo mensas, in ministerium diaconatus electi, fidelibus appa-rent.

De Stephani lapidatione.

Stephanus prius erat aurea corona, quam lapidibus impeteretur; id quod ex ejus prosiliens aspectu

Βληθεὶς δὲ λοιπὸν ὑστερον καὶ τοῖς λίθοις,
Χριστῷ προσήχθη λιθοκόλλητον στέφος.

Εἰς τὸ αὐτό.

Οὐρίας ἀμφὶ κόρυμβα θαθῶρ ἀνέλαμψεν Ἰησοῦς,
Καὶ μιν ἀφρων κατέπεφνε καὶ ἀγριος οἶκος Ἰουδα.
Δάμψα δὲ καὶ Στέφανος κατὰ φῶς μέγα ἡελιοιο,
Καὶ πολλοῖσι πέτροισι κατέκτανεν αὐτὸν ἐκείνος.

*Εἰς τὴν ἐπὶ Σίμωνι τῷ Μάγῳ ζητοῦντι ὀνησιασθαι
τὸ Πνεῦμα ἀπόστοιν Πέτρον.*

Τὸ χρυσίον σου συναποικήσαιτό σοι,
Ἄπιστε, πιστὴ θοῦλε χρημάτων Σίμων,
Τοῦ Πνεύματος γὰρ οὐ πιπράσκω τὴν χάριν.
Σίμων ὁ Πέτρος πρὸς Σίμωνα τὸν Μάγον.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἵντιον ἀργυροιο δοκαῖς, μάγε, τὸν Παράκλητον,
Ἵντιον, ὃς με λάλυκεν ὀηρασία; Βιβλαιο.
Δούλες ἔρ' εἰ Βιβλαιο, καὶ ἀργύρου ἀργοχρῶτος,
Οἱ; μετὰ λοισθον ἐλευθρον ἐπίφειαι, ἀθλιε Σίμων.

Εἰς τὰ κατὰ Φίλιππον καὶ Κανθάκην.

Ἵθωρ Ἰσοῦ, Φίλιππε, φησὶ Κανθάκης,
Τί κωλύει με τὴν Θεοῦ λαθεῖν χάριν;
Φίλιππε, Οὐδὲν, καὶ τὸν ἄνδρα βαπτίσας
Ἐκεῖ, παρῆκεν ἀρπαγελὶς ὑπ' ἀγγέλου.

Εἰς τὸ αὐτό.

Καὶ σοι μὲν, Τομή, ἀχύτατον ἔρπετο ἄρμα
Ἵμιόνοισι νέοισι φορεῦμενος; Αἰθιοπίτης.
Ἄρμα δὲ Φίλιπποιο ταχύτερον, ἐξ ἅμα Γάζης;
Εἰ; Ἄσωτον ἰδν, τάχ' ἀπώλους ζεύξαι' ἀμείνους.

contestatur fulgor; postremo denique saxis obrutus distincta lapillis corona Christo appositus est.

In idem.

In Taboris montis apice rad os ejaculabatur
Christus, quem domus Judæ crudelissima inconsi-
deranter occidit; solaris item luminis instar incli-
ruit Stephanus, eumque domus Judæ albicantibus
saxis interfecit.

*In Petrum Simoni Mago Spiritum sanctum
mercari cupienti tenuentem.*

Tecum in malam rem abeat aurum tuum, infide-
lis Simon, fidelissime pecuniarum famule; nec enim
Spiritus sancti gratiam vendo ego Simon Petrus,
Simoni Mago.

In idem.

Venalem putas argento Paracletum, o Mage, ve-
nalem, qui me a Belix ministerio vindicavit;
tu quidem Belix, et albicantis argenti servus es;
quibuscum ad extremas tandem miseras devenies.

De Philippo et eunucho reginæ Candaces.

Ecce aquam, Philippe, Candaces ait eunuchus,
quid, quo minus divinæ gratiæ particeps fiam, pro-
hibet? Nihil, inquit Philippus. Dictum factum, viro
eo loci baptizato, Philippus raptus ab angelo præ-
tervectus est.

In idem

Tibi quidem, eunucho, citissimus volvebatur
currus, qui mulis junioribus ex Æthiopia traheba-
tur; sed longe celerior Philippi rheda, quæ Gaza in
Asotum progrediens levioribus erat juncta jugalibus.

Α Εἰς τὴν τοῦ Παύλου κλιῆσιν.

Θεὸς καλεῖ σε, Παῦλε, καὶ Θεὸς χρεῖαι.
Οὐκ ἦν γὰρ εἰκὸς εὐδὲ τούτω τῷ τρόπῳ
Καθυστερεῖν αὐτοῦ κορυφαίου Πέτρον,
Οὐ μὲρ' ἐν αὐτῆς ὑστερίζεις τοῖς θρόνοις.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἄννανῆν ποτ' ἔπαψε Πέτρος μάγας ἀφρονέοντα,
Ἄννανῆς δ' ἐσάωσε φρονῶν μέγαν ἔμπαλι Παῦλον.
Δίρκειο, Παῦλε, φῶς, καὶ ἡελίου, καὶ Ἰησοῦ,
Δίρκειο, καὶ κήρυτσε κατὰ χθόνα πᾶσαν ὁρούων.

*Εἰς τὴν ἀπὸ Δαμασκοῦ διὰ σαργάνης φυγὴν
Παύλου.*

Ἄναπνέω σε, Παῦλε, προσέκχηνά σοι,
Ἄλλ' οὐχ ἔρω σε· νῦν πρὸς οὐρανὸν; τρέχεις,
Βυθοδρομεῖς νῦν, νῦν σε κρύπτει Σαργάνη.

Β Ὡ πτηνὴ πᾶξέ, ποῦ σέ τις δραμῶν φθάσει;

Εἰς τὸ αὐτό.

Παῦλος δδ', ἐν σφυρίδι προφυγῶν παλάμας ἀά-
πτους,

Λαθριδίως ἵεται διὰ τεύχεος ὑψικορῦμβου.
Ἄλλὰ γε μικρὸν ὅσον τρίτον οὐρανὸν ἀμφιπολεύσει,
Αὐτόν τ' εἰς παράδεισον ἀίξεται ἐνθεν ἀεθβαίς.

*Εἰς τὰ κατὰ Αἰθέρην καὶ Ταθιθὰ θαύματα
Πέτρον.*

Τὸν Αἰνίαν ἤγειρεν ἐν Αὐδῆ Πέτρος,
Ἐν Ἰόπη δὲ τὴν Ταθιθὰ δορκάδα.
Τὸν μὲν τὸ σῶμα παντελῶς παρειμένον,
Τὴν δ' εἰσειείταν τοῦ θανάτου τὰ; πύλας.

De Pauli vocatione.

Deus te vocat, et oleo gratiæ ungit, Paule; nec
enim par erat ipsa vocatione et unctione, a Petro
apostolorum principe te deterioris esse conditionis,
cui ne quidem in ipso concessu decedis.

In idem.

Magnus quondam Petrus desipientem Ananiam
morte multavit; at, qui sapiens fuit Ananias
maximum e contra Paulum servavit: lumine
et solis, et Jesu fructe, Paule, fructe, et in univer-
sas irrumpens terras Christum prædica.

In Paulum Damasco per sportam evadentem.

Te respiro, Paule, ad te anhelo, sed meos fugis
oculos, nunc sublimis in cælum abis, nunc per al-
tum curris, modo sporta te contegit. O qui modo
volas, modo pedes incedis, quis te currendo asse-
quatur?

In idem.

Manus ad comprehendendum perperam accinctas
eluctans Paulus, in corbe per ediffissimas murorum
pinas furtim se proripit; qui paulo post tertium
lustrabit cælum, inque ipsum paradysum hinc rap-
tus evolabit.

De miraculis circa Æneam et Tabitham.

Dum Lydx ageret Petrus, Æneam lecto susci-
tavit, in Joppe vero Tabitham, quæ Dorcas dicta;
illum integro quidem corpore paralyticum, hanc
mortis ingredientem januas.

Εἰς τὸ αὐτό.

Καλκίον ἐξ ἕπνοιο, μαθητρία δορκάς, ἀνίστα·
Πέτρος ὁδ' ἀγχι πάρεστι· τάχος τάχος ἔγρευ, κούρη·
Χήρης δ' ἀμφι γυναιξί· κρητὴδα μόρξον ἀφ' ὕγρην,
Αἶ σε περ· κλαουσιν ἀγαθουργόν παρ' ἐούσαν.

Εἰς τὴν ἀπ' οὐρανοῦ δευθεῖσαν Πέτρῳ σαγήνην.

Φεῦ τῆς σαγήνης! οὐρανοῦ πλουτεῖ πλάτος,
Τὰ πάντα συσφιγγουσα τῶν ζώων γένη·
Ἄ, Πέτρε, θύσας ἀνυποστόλως φάγε·
Οὐδὲν γὰρ ἀκάθαρτον ὁ Χριστὸς λέγει.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἔθνεα πάντα δέγνυσο, καὶ ἔγγραφε πικρὸ θεῶ;
Πέτρε, τὴ γὰρ σοὶ κἀλλεῖ· ἀφ' αἰθέρος ἔργα σαγήνη·
Πάντα θεοῦ τελέθῃσι καὶ εἰς θεὸν αὐτε μαλίστω·
Κληρονόμον δ' ἐθνέων Χριστὸν φάτο καὶ τὴς ὀρών-
των.

Εἰς τὴν σαγήνην Ἰακώβου.

Τέθνηκεν ὁ πρῶταθλος ἐκ πολλῶν λίθων,
Ὁ δευτέρος δὲ μάρτυς ἐξ ἐνὸς ξίφους·
Ἰσκαλιὲς δὲ τοῦ Στεφάνου ταῖς λίθαις
τὸ κτεῖναν Ἰακώβου Ἠρώδου ξίφος.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ὁ κλυτὸς Ἰακώβος ἀλύμενος ἀμφὶ μαχαρῆν,
Ἰού, ἔειπε, πίνω τὸ ποτήριον, ὃ προπέπωκας.
Χριστέ, σὺ, καὶ βαπτίζομαι, ὡς προεδάπτισαι αὐ-
τῷ,
Αἵματος ἐξ ἰδιοῦ λελουμένου, ἀλλὰ με δέξαι.

In idem.

Ex æreo somno exsurge, Dorcas discipula, Petrus
prope adesit; quamprimum excitare, mulier, huante-
tes viduarum mulierum genas absterge, quæ te bonis
incumbentem operibus mœste desiderant.

De sagena Petro ostensa.

Proh quæ sagena! qua cœli locupietatur ampli-
tudo, omnia complectens animantium genera, qui-
bus immolatis secure vescitor, o Petre, nam Chri-
stus impurum nihil esse pronuntiat.

In idem.

Omnes admitte gentes, et in filiorum Dei censum
ascribe, Petre, sic enim, cœlitus sagena palam facta,
feri jubetur: Dei sunt omnia, et ad Deum redire
oportet; sed et Christo datum iri gentes in hæredi-
tatem prophetarum quispiam prædixit.

De Jacobi obruncatione.

Protomartyr Stephanus incussis lapidum grandi-
nibus extinctus est, secundus vero martyr Jacobus
mucronis ictu fuit confossus; Stephani tamen lapi-
dibus æqualem habet gloriam, qui Jacobum occidit,
Herodis gladius.

In idem.

Cum magnus Jacobus gladio confossus exspiraret:
Ecce biho, inquit, calicem, quem prælibasti, Christe,
et eo baptismo baptizor, quo primo baptizatus
es proprio lotus sanguine; me igitur morientem
excipe.

A Εἰς τὴν δευτέραν οὐρανὴν Πέτρον, καὶ τὴν ὑπ' ἀγγέλου λίθον.

Κάνταῦθα πάλιν φυλακίζεται Πέτρος,
Φορεῖ δὲ δεσμὰ καὶ σιδηρὰς ἀλύσεις·
Κάνταῦθα πάλιν ἄγγελος Πέτρον λύει,
Καὶ κλῆ τὰ δεσμὰ, καὶ ποδῆγει ποτρέχων.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἄγγελος αἰγλήεις περὶ Πέτρῳ ἔσπερος ἦλθεν
Εἰρηκτῆ ἀμφιμένοντι, ὕπνος δὲ οἱ ὄμματα κίμπει·
Στῆ δ' ἰθὺ, λάξ δ' ἐπάταξεν, ὁ δ' ἦλατο, αἰ δ' ἔρ-
[ἀλύσεις]

Ἐκπεσον αὐτόματα, καὶ ἔκτοθεν ἦλυθε Πέτρος.

Εἰς τὴν τελευταίην Ἠρώδου

Ὁρξ· ἐκαίον τὸν μέγαν, τὸν ἐνθρονον,
Ὁδ' τοὺς λόγους σέβουσιν ὡς θεοῦ λόγους;
Ἐκείνος οὗτος, ἀγγέλω πεπληγμένος,
Σκώληξι βρωθῇ καὶ παρῆλθη τὸν βίον.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἠρώδῃ, τί γέγηθας ἐφ' εἶμαισι βασιλικοῖσι;
τίπτε δὲ σε πλανάουσιν ἀλάστορες ἀνέρες, ἄφρον;
Ῥήματά σου γερέθοντες θεῖους ἦντε χρησμούς;
Ἄγγελος ἀγχι πάρεστι, ταλάντατε, δε σ' ἀκλίσεισι.

Εἰς τὴν δημογραφίαν Παύλου.

Ὅπου πάρεστι Παῦλος, ἡ χάρις πόση!
Ὅπου διδάσκει Παῦλος, ἡ παιθὼ πόση!
Ἄκουε Παύλου τῶν μελισταγῶν λόγων,
Σιμδῶν δ' ἀποβράγῃσι τῶν ἡμετέρων.

Εἰς τὸ αὐτό.

Παῦλος ἔφα, στόμα Χριστοῦ ἔφα, Πρόσιτ' ἔθνεα πάντα,
Ἔθνεα πάντα, πρόσιτε, θεοῦ δὲ κλύοιτε λαλοῦντος·

C De secunda Petri custodia, unde ab angelo liberatus est.

Qui rursum Petrus egrastulo detinetur, vinculis et
ferreis gravatus catenis, et inde rursum angelus
Petrum eximit, fractisque vinclis, prævious iter facien-
tem ducit.

In idem.

Splendens angelus serotinus ad Petrum venit in
carcere constrictum, cui somnus inclinabat oculos,
stansque rectus calces pulsavit, nude Petrus exi-
iit, catenis sponte cadentibus et foras excessit.

De morte Herodis.

Hunc sublimi throno fastosus intueris hominem,
cujus verba cœni Dei responsa veneranter audiunt?
Ille ipse percussus ab angelo, corrosus vermibus,
vitam agere desinet.

In idem.

Quid regia trabea petulantius exsultas, Herodes!
Quidve te pestiferi seducunt homines, imprudens,
tuos sermones divina ut oracula venerati? In pro-
ximo est angelus, o infelix, qui te conficiet.

De Pauli concione.

Ubiunque gentium fuerit Paulus, quanta gratia!
Ubiunque docuerit Paulus, quanta persuasio!
Melifluos Pauli sermones ausculta, et vel meorum ver-
sum alvearia relinque.

In idem.

Loquente Paulo Christus loquitur, omnes adeste
gentes; accedite omnes, et Deo loquenti audientes

Παύλου ἐνὶ στομάτεσσιν ἔλοι Παράκλητοι ἕασσιν,
Ἄμφι δέ οἱ παλάμαι, σημήια πάντα τελεῖται.

*Εἰς τὸν ἐν Λύστροις λαθόντα ὑπὸ Παύλου καὶ
Βαρνάβα χωλόν, καὶ ὁπως ἔδοξαν τοῖς ἐκείθεσι.*

Ἐρμῆς ἔδοξας, Παῦλε, καὶ Ζεὺς, Βαρνάβα,
Τοῖς ἀμφι Λύστροις δεισιδαιμονεστέροις,
Χωλὸν θεραπεύσαντες· ἀλλ' ὅμιν τότε
Τὸ δοῦλον ὁμῶν οὐκ ἐπηρήθη γένος.

Εἰς τὸ αὐτό.

Εἰ Θεὸν φήθητε, κακόφρονα ἔθνεα, Παῦλον
Χωλὸν ἰησάμενον, τί νομίζετε λοιπὸν ἐκείνον,
Ἢμους ἐπ' αἰθερίῃν κουφίζεταί ἄντυγα τρίτην
Ζωὴς ἰὼν; τάχα γὰρ καὶ ὑπέρθεις ὕμμι φανέται.

Εἰς τὸν ἐν Λύστρα λιθασμὸν Παύλου

Ἐβάλλετ' Στέφανον ἀδρῶς τοῖς λίθοις,
Καὶ Παῦλος αὐτοῦ τῶν λιθαστῶν ἦν μέρος·
Νῦν βάλλεται καὶ Παῦλος ἀδρῶς τοῖς λίθοις,
Καὶ τὸν στέφανον ἐκ Θεοῦ λαβῶν ἔχει.

Εἰς τὸ αὐτό.

Παῦλε, σὺ Χριστὸν ἀνακτα μίμησας ἀμφι λιθασ-
[μοῖς,

Βάλλεο γὰρ λίθοις, φόνου δ' ἀλείνας ἀνάγκην.
Λύστρα πόλις; κακοεργῆ, Θεὸν χθὲς Παῦλον ἐσέφηθς,
Καὶ νῦν πέτροβουλευσα κατακτανεῖν μενεαίνεις.

*Εἰς τὴν ἀπὸ τῆς δούλης ἐξέλασιν τοῦ Πύθων-
νικου πνεύματος, καὶ τὴν τῶν δεσποτῶν
αὐτῆς κατὰ Παύλου μαρτίαν, καὶ τὰς κλητὰς.*

Τὸ πνεῦμα τοῦ Πύθωνος ὡς πύθοιτό σου.

incumbite. In ore Pauli omnes Spiritus sancti gra-
tiae repositae sunt; perque manus ejus omnigena C
mirantur miracula.

*In claudum Lystria a Paulo et Barnaba sanatum
et quemadmodum inde crediti sint dii.*

Pro Mercurio habitus es, Paule, tuque Barnaba
pro Jove ab oppidanis, qui Lystria habitabant, reli-
gioni deditissimis, eo quod claudum curastis, neque
tum a vobis negatum est vos esse homines, non
deus, sed Dei ministros.

In idem.

Si, o male consultae gentes, Paulum Deum esse
credidistis, eo quod claudum consanasset, quid
deinceps eum credetis, tum, cum ad tertium caeli
orbem attolletur adhuc mortalis? forte vobis supra
Numen apparebit.

In Paulum Lystria lapidatum.

Denso lapidum nimbo Stephanum obruistis, deque
eorum numero, qui eum lapidabant erat Paulus;
nunc et crebris lapidibus Paulus impetitur, et a Deo
victoriae coronam accipit.

In idem.

Christi exemplatus es exemplum, Paule, cum lapi-
darere; saxis enim impetitus, lethi necessitatem
declinasti; o Lystra, scelerata civitas, heri Paulo
divinos honores attribuebas, nunc eum jactis lapidi-
bus interficere moliris.

*De ancilla ex qua spiritus Pythonicus ejectus est,
 deque dominorum ejus in Paulum furore, cui plagas
accesserunt.*

Pythonicus spiritus, ubi primum tui advenientis

A Ἐλθόντος ἑγγύς, Παῦλε, φεύγει μακρόθεν·

Ἢ πῶς ἰδεῖν ἔσπερξες τὴν φωτὸς θεῶν

Τὸ κοῦ σκότους πρόσσωπον, ἢ νυκτὸς θεῶν;

Εἰς τὸ αὐτό.

Πνεῦμα Πύθωνος ἕωςας ὑπέρμεγα, Παῦλε, κορίσκη;
Παιδὸς ἀπ' οἰκέτιδος, μῆνιν δέ τε δεσποτῶν οἰσι
Τηλόθεν οὐκ ἀπέωσας; ἢ ἀμφι σὲ δύσνοια δρῶσα
Σῶμα ὑπὸ πληγῆσιν ἀεικαλίῃσι δάμασεν.

*Εἰς τὴν ἐν Ἄρειφ πάφῃ διδάξιν Παύλου, ὅτι
καὶ Διονύσιος, καὶ Δάμαρις, καὶ ἄλλοι ἐπί-
στευσαν.*

Ἄρειε πάγε, καὶ σὺ τὸν Παῦλον δέχου·

Ἄνάξιον γὰρ μὴ τὸ τοῦ Χριστοῦ στόμα

Καὶ ταῖς Ἀθήναις ἐκλαλήσαι τὸν λόγον.

Μωροὶ σοφοί, πείσθητε τῷ σοφωτάτῳ.

Εἰς τὸ αὐτό.

B Ἄρειος ἀμφι πάσῃ μαχίσαστο Παῦλος Ἀθήναις,
Λάβε Διονύσιον ἐνὶ προμάχοισιν ἔοντα,
Καὶ Δάμαριν ζώγρησε, καὶ ἄλλους τρέφατο φῶτας·
Οἷος εἶδν δὲ φάλαγγα τόσην σχῆσε, θαῦμα ἰδέσθαι.
*Εἰς Παῦλον ἄχρι μεσονυκτίου διδάσκοντα, ὅτι
καὶ τὸν ἀπὸ τοῦ τριστέγου πεσόντα κνῖδα,
καὶ θανόντα, ἀνέστησεν.*

Ἄσπνε Παῦλε, καὶ μέσων νυκτῶν λέγεις,

Ἢ ζῆλος, ὦ πῦρ, ὦ πολὺς Θεοῦ πόθος!

Ἰδοὺ δὲ καὶ πῆπτωκεν ἐκ τοῦ τριστέγου·

Ζώωσον αὐτὸν πρῶτα, καὶ πάλιν λέγε.

Εἰς τὸ αὐτό.

Καρτερὸς ἔσοι, μέγιστε καὶ ὄδιδε Παῦλε, διδάσκων

rumorem percepit, longe aufugit, Paule; sane vero
an ullo modo desiderasset lucis aspectum ipsa tene-
brarum facies, noctis spectaculum?

In idem.

Immanem Pythonis spiritum e puella ejecisti,
Paule, ancilla domestica; nec tamen herilem potui-
sti furorem procul abigere, qui in te infense
debauchatus corpus tuum foedis subjecit verberibus.

*De Pauli in Areopago disputatione cum et Dionysius
et Damaris et alii crediderunt*

Excipe et tu Paulum ipsum, Areopage; nec enim
Christi os indignum est, quod Athenis sermones
eloquatur; stulti sapientes, sapientissimo tandem
credite.

In idem.

D Athenis in Areopago contentius disputavit Paulus
et Dionysio inter contentionis primipilos certanti
potitus est, vivam cepit Damarium, aliisque ad Deum
vocatis hominibus, solus ipse tot adversariorum
cuneos (visu mirabile!) dissolvit.

*De Paulo ad mediam usque noctem docente cum
et puerum ex tertio tabulato praecipitem datum
mortuum suscitavit.*

Insomnis Paule, ad intempestam usque noctem
praedicas, o zelus! o ignis! o plurimum Dei desi-
derium! Sed ecce puer ex tertia contignatione de-
cidit, hunc primum in vitam revoca, dein ad tuos
reli sermones.

In idem.

Laboris in docendo tolerans es, magne ac bo-

Eis τὸ αὐτό.

Καλκέου ἐξ ἔθνοιο, μαθητρία δορκᾶς, ἀνίστω·
Πέτρος δ' ἄγχι πάρεστι· τάχος τάχος ἔγρεο, κούρη·
Χήρης δ' ἄμφι γυναιξί· παρηγῆδα μόρην ἀφ' ὄρηγῃ,
Αἶ σε παρ' κλαίουσιν ἀγαθουργόν παρ' ἰούσαν.

Eis τὴν ἀπ' οὐρανοῦ δειχθεῖσαν Πέτρῳ σαγήνην.

Φεῦ τῆς σαγήνης! οὐρανοῦ πλουτεῖ πλάτος,
Τὰ πάντα συσφιγγοῦσα τῶν ζώων γένη,
Ἄ, Πέτρε, θύσας ἀνυποστόλως φάγε·
Οὐδὲν γὰρ ἀκάθαρτον ὁ Χριστὸς λέγει.

Eis τὸ αὐτό.

Ἔθνεα πάντα δέχνουσο, καὶ ἔγγραφε παισι θεοῦ,
Πέτρε, τὴ γὰρ σοὶ κέλλει ἀφ' αἰθέρος ἔργα σαγήνη·
Πάντα θεοῦ τελίθῃσι καὶ εἰς θεὸν αὐτὴ μολεῖτω·
Κίληρονόμον δ' ἔθνων Χριστὸν φάτο καὶ τὴ δρών-
[των.

Eis τὴν σαγήνην Ἰακώβου.

Τέθνηκεν ὁ πρῶταθλος ἐκ πολλῶν λίθων,
Ὁ δεύτερος δὲ μάρτυς ἐξ ἑνὸς ξίφους·
Ἰσοκλῆς δὲ τοῦ Στεφάνου τοῖς λίθαις
Τὸ κτεῖναν Ἰάκωβον Ἡρώδου ξίφος.

Eis τὸ αὐτό.

Ὁ κλυτὸς Ἰάκωβος ἄλυμένος ἀμφὶ μαχαίρῃ,
Ἰού, εἴπα, πίνε τὸ ποτήριον, ὃ προπέπωκας,
Χριστὲ, σὺ, καὶ βαπτίζομαι, ὡς προδεβάπτισαι αὐ-
[τό·
Αἵματος ἐξ ἰδιοῦ λελουμένου, ἀλλὰ με δέξαι.

In idem.

Ex aereo somno exsurge, Dorcas discipula, Petrus
prope adest; quamprimum excitare, mulier, huaven-
tes viduarum mulierum genas absterge, quæ te bonis
incumbentem operibus moræte desiderant.

De sagena Petro ostensa.

Proh quæ sagena! qua cœli locupletatur ampli-
tudo, omnia complectens animantium genera, qui-
bus immolatis sècure vescitor, o Petre, nam Chri-
stus impurum nihil esse pronuntiat.

In idem.

Omnes adinite gentes, et in filiorum Dei censum
ascribere, Petre, sic enim, cœlitis sagena palam facta,
fieri jubetur: Dei sunt omnia, et ad Deum redire
oportet; sed et Christo datum iri gentes in hæredi-
tatem prophetarum quispiam prædixit.

De Jacobi obruncatione.

Protomartyr Stephanus incussis lapidum grandi-
nibus extinctus est, secundus vero martyr Jacobus
micronis ictu fuit confossus; Stephani tamen lapi-
dibus æqualem habet gloriam, qui Jacobum occidit,
Herodis gladius.

In idem.

Cum magnus Jacobus gladio confossus exspiraret:
Ecce bibe, inquit, calicem, quem prælibasti, Christe,
et eo baptismo baptizor, quo primo baptizatus
es proprio lotus sanguine; me igitur morientem
excipe.

A Eis τὴν δευτέραν φυλακὴν Πέτρου, καὶ τὴν ἀπ' ἀγγέλου λύσιν.

Κάνταυθα πάλιν φυλακίζεται Πέτρος,
Φορεὶ δὲ δεσμὰ καὶ σιδηρὰς ἀλύσεις·
Κάνταυθα πάλιν ἄγγελος Πέτρον λύει,
Καὶ κλεῖ τὰ δεσμὰ, καὶ ποδῆγει ποτρέχων.

Eis τὸ αὐτό.

Ἄγγελος αἰγλήεις περὶ Πέτρῳ ἔσπερος ἦλθεν
Εἰρηκτῆ ἀμφιμένοντι, ὑπνος δὲ οἱ ὄμματα κάμπτει·
Στῆ δ' ἰθὺ, λάξ δ' ἐπάταξεν, ὁ δ' ἤλατο, αὐ δ' ἀφ'
[ἀλύσεις

Ἐκπεσαν αὐτόματοι, καὶ ἔκτοθεν ἤλυθε Πέτρος.

Eis τὴν τελευταίην Ἡρώδου

Ὅρξ· ἐκείνων τὸν μέγαν, τὸν ἐνθρόνον,
Οὐ τοὺς λόγους σέβουσιν ὡς θεοῦ λόγους;

B Ἐκείνος οὗτος, ἀγγέλῳ πεκληγμένος,
Σκώληξ· βρωθῆ καὶ παρέλθη τὸν βίον.

Eis τὸ αὐτό.

Ἡρώδῃ, τί γέγηθας ἐφ' εἰμασι βασιλικοῖσι;
Τίπτει δὲ σε πλανάουσιν ἀλάστορες ἄνδρες, ἄφρον;
Ῥήματά σου γερόθοντες θεοῦς ἦντε χρησμούς;
Ἄγγελος ἄγχι πάρεστι, ταλάντατε, δεσ' ἀπκλείσσει.

Eis τὴν δημογορίαν Παύλου.

Ὅπου πάρεστι Παῦλος, ἡ χάρις πόση!
Ὅπου διδάσκει Παῦλος, ἡ παιθὼ πόση!
Ἄκουε Παύλου τῶν μελισταγῶν λόγων,
Σιμῶν δ' ἀποβράχθῃ τῶν ἡμετέρων.

Eis τὸ αὐτό.

Παῦλος ἔφα, στόμα Χριστοῦ ἔφα, Πρόσιτ' ἔθνεα πάντα,
Ἔθνεα πάντα, πρόσιτε, θεοῦ δὲ κλυοῖτε λαλοῦντος·

C De secunda Petri custodia, unde ab angelo liberatus est.

Qui rursum Petrus egrastulo delinnetur, vinculis et
ferreis gravatus catenis, et inde rursum angelus
Petrum eximit, fractisque vinculis, prævious iter facien-
tem ducit.

In idem.

Splendens angelus serotinus ad Petrum venit in
carcere constrictum, cui somnus inclinabat oculos,
stansque rectus calces pulsavit, unde Petrus exsi-
liit, catenis sponte cadentibus et foras excessit.

De morte Herodis.

Hunc sublimi throno fastosus intueris hominem,
cujus verba ceu Dei responsa veneranter audiunt?
Ille ipse percussus ab angelo, corrosus vermibus,
vitam agere desinet.

In idem.

Quid regia trahea petulantius exsultas, Herodes?
Quidve te pestiferi seducunt homines, imprudens,
tuos sermones divina ut oracula venerati? In pro-
ximo est angelus, o infelix, qui te conficiet.

De Pauli concione.

Ubicunque gentium fuerit Paulus, quanta gratia!
Ubicunque docuerit Paulus, quanta persuasio! Mel-
lissuos Pauli sermones ausculta, et vel meorum ver-
suum alvearia relinque.

In idem.

Loquente Paulo Christus loquitur, omnes adeste
gentes; accedite omnes, et Deo loquenti audientes

Παύλου ἐνὶ στομάτεσσιν ἔλοι Παράκλητοι ἑασιν,
Ἄμφι δὲ οἱ παλάμαι; σημήλα πάντα τελείται.

*Εἰς τὸν ἐν Λύστροις λαθόντα ὑπὸ Παύλου καὶ
Βαρνάβα χωλόν, καὶ ὅπως ἔδοξαν τοῖς ἐκείθι θεοί.*

Ἐρμῆς ἰδοῦς, Παῦλε, καὶ Ζεὺς, Βαρνάβα,
Τοῖς ἀμφὶ Λύστροις δεισιδαιμονιστέροις,
Χωλὸν θεραπεύσαντες· ἄλλ' ὁμῖν τότε
Τὸ δοῦλον ὁμῶν οὐκ ἀπρηγῆθη γένος.

Εἰς τὸ αὐτό.

Εἰ Θεὸν φήθητε, κακόφρονα ἔθνεα, Παῦλον
Χωλὸν ἰησάμενον, τί νομίζετε λοιπὸν ἐκεῖνον,
Ἦμος ἐπ' αἰθερίην κωφίζεται ἄντυγα τρίτην
Ζωῆς ἰών; τάχα γὰρ καὶ ὑπέρθεος ὑμῖν φανέται.

Εἰς τὸν ἐν Λύστρῳ λιθασμὸν Παύλου

Ἐβάλλετέ Στέφανον ἀστροῖς τοῖς λίθοις,
Καὶ Παῦλος αὐτοῦ τῶν λιθαστῶν ἦν μέρος·
Νῦν βάλλεται καὶ Παῦλος ἀστροῖς τοῖς λίθοις,
Καὶ τὸν στέφανον ἐκ Θεοῦ λαβὼν ἔχει.

Εἰς τὸ αὐτό.

Παῦλε, σὺ Χριστὸν ἀνακτα μμήσαο ἀμφὶ λιθασ-
[μοῖς,

Βάλλεο γὰρ λίθοις, φόνου δ' ἀλείνας ἀνάγκην.
Λύστρα πόλις; κακοεργεῖ, Θεὸν χθές Παῦλον ἐσέφθη,
Καὶ νῦν πέτροβουλεύσα κατακτανεῖν μυναινεῖς.

*Εἰς τὴν ἀπὸ τῆς δούλης ἐξέλασιν τοῦ Πύθω-
νικοῦ πνεύματος, καὶ τὴν τῶν δεσποτῶν
αὐτῆς κατὰ Παύλου μανίαν, καὶ τὰς πληγὰς.*

Τὸ πνεῦμα τοῦ Πύθωτος ὡς πύθοιτό σου.

incumbite. In ore Pauli omnes Spiritus sancti gra-
tiae repositae sunt; perque manus ejus omnigena C
pauantur miracula.

*In claudum Lystria a Paulo et Barnaba sanatum
et quemadmodum inde crediti sint uii.*

Pro Mercurio habitus es, Paule, tuque Barnaba
pro Jove ab oppidanis, qui Lystria habitabant, reli-
gioni deditissimis, eo quod claudum curastis, neque
tum a vobis negatum est vos esse homines, non
deos, sed Dei ministros.

In idem.

Si, o male consultae gentes, Paulum Deum esse
creditistis, eo quod claudum consanasset, quid
deinceps eum credetis, tum, cum ad tertium caeli
orbem attolleretur adhuc mortalis? forte vobis supra
Numen apparebit.

In Paulum Lystria lapidatum.

Denso lapidum nimbo Stephanum obruistis, deque
eorum numero, qui eum lapidabant erat Paulus;
nunc et crebris lapidibus Paulus impetitur, et a Deo
victoriae coronam accipit.

In idem.

Christi simulatus es exemplum, Paule, cum lapi-
darere; saxis enim impetitus, lethi necessitatem
declinasti; o Lystra, scelerata civitas, heri Paulo
divinos honores attribuebas, nunc eum jactis lapi-
dibus interficere moliris.

*De ancilla ex qua spiritus Pythonicus ejectus est,
deque dominorum ejus in Paulum furore, cui plagas
accesserunt.*

Pythonicus spiritus, ubi primum tui advenientis

A Ἐλθόντος ἑγγύς, Παῦλε, φύγει μακρόθεν·

Ἦ πῶς ἰδεῖν ἕστερες τὴν φωτὸς θέαν
Τὸ κοῦ σκότους πρόσσωπον, ἢ νυκτὸς θέα;
Εἰς τὸ αὐτό.

Πνεῦμα Πύθωτος ἕσας ὑπέρμεγα, Παῦλε, κορίσκη;
Παιδὸς ἀπ' οἰκέτιδος, μῆνιν δέ τε δεσποσύνοισι
Τηλόθεν οὐκ ἀπέωσας; ἢ ἀμφὶ σὲ δύσνεα δρῦσα
Σῶμα ὑπὸ πληγῆσιν ἀσεκλήσῃ δάμασσεν.

*Εἰς τὴν ἐν Ἀρείῳ πάτῳ διέλεξιν Παύλου, ὅτι
καὶ Διονύσιος, καὶ Δάμαρις, καὶ ἄλλοι ἐπι-
στευσαν.*

Ἄρεις πάγε, καὶ σὺ τὸν Παῦλον δέχου·
Ἀνάξιον γὰρ μὴ τὸ τοῦ Χριστοῦ στόμα
Καὶ ταῖς Ἀθήναις ἐκκαλεῖσαι τὸν λόγον.
Μωροὶ σοφοί, πεισθητε τῷ σοφωτάτῳ.

Εἰς τὸ αὐτό.

B Ἄρειος ἀμφὶ πάθῳ μαχῆσατο Παῦλος Ἀθήναις,
Λάβε Διονύσιον ἐνὶ προμάχοισιν ἔοντα,
Καὶ Δάμαριν ζώγρησε, καὶ ἄλλους τρέψατο φῶτας·
Οἷος εἶδν δὲ φάλαγγα τόσην σχῖσε, θαῦμα ἰδεῖσθαι.
*Εἰς Παῦλον ἀχιρ μεσονυκτίου διδάσκοντα, ὅτι
καὶ τὸν ἀπὸ τοῦ τριστέγου κερσῶντα κωῖδα,
καὶ θανόντα, ἀνέστησεν.*

Ἄσπνε Παῦλε, καὶ μέσων νυκτῶν λίγεις,
Ἦ ζῆλος, ὦ πῦρ, ὦ πολὺς Θεοῦ πόθος!
Ἰδοῦ δὲ παῖς κέπτωκεν ἐκ τοῦ τριστέγου·
Ζώωσον αὐτὸν πρῶτα, καὶ πάλιν λέγε.

Εἰς τὸ αὐτό.

Καρτερὸς ἔσει, μέγιστε καὶ ἔλθε Παῦλε, διδάσκων

rumorem percepit, longe aufugit, Paule; sane vero
an ullo modo desiderasset lucis aspectum ipsa tone-
brarum facies, noctis spectaculum?

In idem.

Immanem Pythonis spiritum e puella ejecisti,
Paule, ancilla domestica; nec tamen herilem potui-
sti furorem procul abigere, qui in te infense
debaechatus corpus tuum foedis subjecit verber-
ibus.

*De Pauli in Areopago disputatione cum et Dionysius
et Damaris et alii crediderunt*

Excipe et tu Paulum ipsum, Areopage; nec enim
Christi os indignum est, quod Athenis sermones
eloquatur; stulti sapientes, sapientissimo tandem
credite.

In idem.

D Athenis in Areopago contentius disputavit Paulus
et Dionysio inter contentionis primipilos certanti
potius est, vivam cepit Damarium, aliisque ad Deum
vocatis hominibus; solus ipse tot adversariorum
cuneos (visu mirabile!) dissolvit.

*De Paulo ad mediam usque noctem docente cum
et puerum ex tertio tabulato praecipitem datum
mortuum suscitavit.*

Insomnis Paule, ad intempestam usque noctem
praedicas, o zelus! o ignis! o plurimum Dei desi-
derium! Sed ecce puer ex tertia contignatione de-
cidit, hunc primum in vitam revoca, dein ad tuos
redi sermones.

In idem.

Laboris in docendo tolerans es, magne ac boae

Νύκτεσιν ἐν μεσάτησιν, ἀτὰρ κρατερὸς καὶ ὁ ὕμνος Ἀ Ἄλλ' οὐδὲν ποθ' ὁ Παῦλος ὑπέτρεισεν οὐδ' ὑποτρέ-
 Σὴν διδαχὴν προπάρουθεν ἄγων νυκτός τε καὶ [ὑπνοῦ·] σαι.

Ξειρὴν σοι τάχα, Παῦλε, κατὰ στόμα βεῖον ἀεῖδει.

Εἰς τὰ ὑπὸ Δημητρίου ἐπεσχεθέντα Παύλῳ
 δεινὰ.

Τίς οὐτός ὁ θροῦς οὐρανοῦ μέχρι φθάνων;

Δημήτριος; κέραγεν, ὁ σκόλοψ Παύλου.

Τὸν τοῦ Σατάν φῆς ἀγγελον; Τοῦτον λέγω,

Ὡς ἐμφραγεῖη τῷ μιαιφῶ τὸ στόμα.

Εἰς τὸ αὐτό.

Χριστὸν μὲν Σατανᾶς πειράζεται, ὦ μίγ' ἀναίδης!

Νῦν δὲ Θεοῦ θεράποντι Σατάν θεράπων πολεμίζει.

Δέρκεο τὸν Δημήτριον, ἀγγελὸς ἐστὶ Βαβίλου,

Παύλῳ ὑπὸ ζαθέω πολλὴν κακότητα τιταίνων.

Εἰς τὴν Ἀγάθου πρόρρησιν Παύλῳ,

Εἰ σοι προεῖπον ἐν Σιών τινες φόβον,

Οὐκ ἂν ἐφευγες τὴν Σιών τάχος τάχος,

Ἄλλ' οὐχ ὁ Παῦλος. Ἄλλὰ τί σπαύδει πλέον;

Ἐπίγεται γὰρ τοῦ Θεοῦ θανεῖν χάριν.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἄγαθι, μάντι κακῶν, ἀνιάων ἀγγέλε, Παύλῳ

Εἰδότε ταῦτα λέγεις; πρὸ γὰρ αὐτὸς Χριστὸς εἶπε·

Δεσμά σε ἀμφὶ Σόλυμα μένει καὶ τραύματα, Παῦλε.

tissime Paule, sermones ad concubiam noctem proferens; sed et patientissimus est populus, nocturnæ quieti doctrinam præferens, o Paule; forte siren in tuo divino ore cantillat.

De malis quæ Paulo a Demetrio illata sunt.

Quinam hic ad cælos usque pervadens tumultuarius clamor? vociferatus est Demetrius, qui Paulo stimulus est carnis. An eum angelum Satanæ intelligis? Eum intelligo; scelerato utinam os obstruatur.

n idem.

Christum tentavit Satanæ, o perquam impudens; nunc Christi famulum Satanæ famulus oppugnat, Demetrium conspice, Babilæ angelus est, multas divino Paulo calamitates intentans.

De vaticinio Agabi ad Paulum.

Si qui tibi in Sion prædixissent necem, annon quoad christissime posses, aufugisses? Non sic Paulus. Sed quid ita currere festinat? Dei gratia mori festinus compellitur.

In idem.

Malorum vates, Agabe, mæroris nuntie, quorsum Paulo isthæc scienti loqueris? Ei quippe Christus prænuntiavit: Te Solymis vincula manent et vul-

Εἰς τὰς ἐν Ἱεροσολύμοις κλητὸς Παύλῳ, οἷο καὶ Ῥωμαῖον ἐαυτὸν ἐκάλει.

Ταρσὸς πατρίς σοι, Παῦλε, τῆς Κιλικίας,

Καὶ πῶς σὺ σαυτὸν παῖδα τῆς Ῥώμης λέγεις;

Τὸν καιρὸν οὕτως ἐξεώνημαι, ξένη,

Τῶν ἡμερῶν γὰρ οἶδα τὴν σωτηρίαν.

Εἰς τὸ αὐτό.

Παῦλε, σὲ μὲν ἀδάμαντα Θεὸς πλάσεν, εἰ τε τίς

[ἄλλος]

Φύσιν θειοτέρην ἀπαθεῖ, οὐδέ τε σαρκός

Ἄμφι σε φόρτον ἐθήκε. Κακόσχολοι ἀρχιερεῖς,

Παῖθ', ὑμεῖς κωνοῖτε, ἀπηνέες, οὐδέ τε Παῦλος.

B Εἰς τὸν ἐπὶ Ῥώμην ἀπόκλιον Παύλου.

Δέδεξο, Ῥώμη, Παῦλον, εἰς σὲ γὰρ κλέει,

Τὸν κύκλον ἐν σοὶ τερματώσων τοῦ λόγου·

Δέδεξο, καὶ ὁδὸς τῶν μακρῶν παύλαν πόρων·

Δώσεις δὲ πάντως τὸν διὰ ξίφους μύρον.

Εἰς τὸ αὐτό.

Εὐτυχὲς ἐστί τὸ λέμβος, ἐπεὶ καλὸν ἐνδοθε φόρτον

Τὸν Παῦλον φορτεῖς, τὸ Θεοῦ στόμα, εὐτυχὲς ἐστί·

Ἄθλη ἐστί, Σιών, ἔλθον τὸν οὐνεκα Ῥώμη

Πέμπεις, καὶ σὺ πένησα κέλεις, πόλις ἀθλη ἐστί.

nera, Paule. Sed nec trepidavit unquam Paulus, nec trepidabit.

De plagis quas Hierosolymis accepit Paulus cum et civem Romanum se dixit.

C E Tarso Ciliciæ civitate natus es, Paule. Qui igitur ut te civem Romanum voces? Sic ego redemi tempus, o hospes; nec enim sum nescius dierum dilationem salutiferam esse.

In idem.

Te quidem Deus ex adamante formavit, o Paule, sive qua alia diviniore natura sensus experte, nec carnis in te onus reposuit. Male feriati sacerdotum principes, hunc vos percutite; ipsi laborabitis, nec Paulus angetur.

De Paulo Romam navigante.

Paulum accipe, Roma; ad te quippe navigat, in te prædicationis suæ curriculum circumscripturus. Eum accipe, longorumque laborum intermissionem indulge; sed ei omnino mortem gladio irrogabis.

In idem.

Felix es, naviginum, cum pretiosum onus intus Paulum feras, Dei interpretem, felix es; at tu, infelix Sion, quod opes tuas Romam mittas, paupercola es et infortunata civitas.

THEODORI PRODROMI

CARMINA

IN SS. TRINITATEM, IN SALVATORIS CRUCIFIXIONEM, IN DUODECIM
DIES FESTOS D. N. JESU CHRISTO SACROS,
IN S. PETRI CRUCIFIXIONEM, IN ABRAHAMUM SS. TRINITATEM
HOSPITIO EXCIPIENTEM;

ENCOMIA S. PAULI APOSTOLI, GREGORII THEOLOGI, BASILII, CHRYSOSTOMI, GREGORII
NYSSENI ET NICOLAI MYRENSIS.

Τοῦ Πτωχοπροδρομοῦ (1).

Ἀναρχος ἀρχῆ, παντὸς αἰτία, Θεός,
Βασιλικὸν, βέβαιον, ἐν ταυτῇ (2) μένον,
Γλυκασμὸς ἐμψρων, αὐτίρω, αὐταγάπη,
Δωρητικὸν, πλούσιον, εὐθέξ, εὐθύτης,
Ἐν, ταυτὸν, ἴσον, ἀρτιον πάντων πέρας,
Ζωὴ καλὸν φῶς (3), αὐτάγαθος οὐσία,
Ἰδὲ, προμηθεὺς, ὀντότης, ἀπειρότης,
Θεουργὸν, ἀπλοῦν, ἀρετῇ σύμπαν ἔλον,
Ἰκανότης, δίκαιον, αὐτοσοφία,
Κοσμουργὸν, ἀθάνατον, ἀειζωία,
Λυτρωτικὸν, πάνταρχον, αὐθαγίτης,
Μονοκρατής, κύριον, ἀπάντων ἄρος,
Νοῦς καὶ Λόγος καὶ Πνεῦμα· ταῦτα γὰρ Θεός
Εὐμφοῦλα πάντα καὶ ξυνοουσιωμένα.
Ὁ μὲν Λόγος Νοῦ γέννα τοῦ παναιτίου,
Πανάγιος πατήρ, Πατὴρ ἐκ παναγίου,

Ptochoprodromi.

Principium sine principio, omnium causa, Deus, Rex, stabilis, eodem (statu) manens, suavitas sapiens, amor ipse, charitas ipsa, liberalis, dives, rectum, rectitudo, unum, idem, par. perfectus omnium finis, vita, lux pulchra, essentia per se bona, suave, providens, essentialitas, infinitas, divinum, simplex, tota omnino virtus, sufficientia, justitia, sapientia ipsa, creans, immortale, ipsa vita, salvans, omnium principium, sanctitas, solus regnans, Dominus, omnium finis, Mens et Verbum et Spiritus: hæc enim (est) Deus ejusdem omnino essentiae ac substantiae. Verbum Mentis, omnium principii, progenies, sanctissimus Filius Patris sanctissimi, radicis sine principio fructus sine principio solus, sigillum purum

(1) Ex Boissonadii *Anecdosis*. — Ptochoprodromus idem est ac Theodorus Prodromus.

(2) Forsan ἐν ταυτῷ.

(3) Respicit, puto, alta Joannis verba: ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων.

(4) Alt. juxta Græcorum placita, Spiritus san-

* Post hæc prelo tradita, vidimus eadem legi infra (col. quod Boissonadium fugerat. Edit. PATR.

Α Ἐπίσης ἀνάρχου καρπὸς ἀναρχος μόνος,
Σφραγὶς καθαρὰ μηδαμῇ κινουμένη.
Τὸ Πνεῦμα δ' ἐκπύρουμα καὶ πρόβλημα Νοῦ (4),
Ἵψιστον, ἰσότημιν Πατρὶ καὶ Λόγῳ,
Φύσει τε ταυτὸν καὶ δυνάμει καὶ κράτει.
Χωριστὸν οὐδὲν τῶν τριῶν, ἐν τὰ τρία,
Ψαυστὸν λογισμοῖς, ἀλλ' ἀμυδρῶς, καὶ μόνον.
Ὅτις σεβασθῆ ταῦτα, καὶ σωθήσεται;
Εἰ ταῦτα (5) πιστὰ, πῶς με πιστῶν ἐξάγεις;
Εἰ δ' οὐχὶ πιστὰ, προστίθει τὰς αἰτίας.

Εἰς τὴν σταύρωσιν ἠρώοι στίχοι (6).

Μὴ σὺ γε, ἀγρίθυμε, τετρήναι ἀγνὰ Θεοῦ
Δάκτυλα. Μὴ σὺ χολῆς πικρὸν ἐντύνας κρητήρα
Χεῖλεσι Παμμεδέοντος, μηδὲ σὺ δοῦρὸς ἀκωχῆ
Β Πλευρᾶν ἀκηράτην οὐτάσαι. Ἢ σὺ μὲν οὐτα·
Καὶ σὺ δὲ χεῖρα τέτραινε· χολῆν δὲ σὺ αὐτὴ κέραιρε.
Ὡς γὰρ ἐγὼν Ἀἰθιο φύγω γένυν, ἢ πρό με μάρψεν.

nunquam concussum. Spiritus autem e Mente procedens et egrediens, allissimus, et pariter cum Patre Filioque colendus, idem natura et virtute et potentia. Nil separatum in tribus, unum hæc tria, prehensibile ratiocinatione, sed leviter solium. Quis hæc venerabitur et salvus erit? Si hæc orthodoxa, cur me orthodoxis non accenses? si non orthodoxa, argumenta profer.

In crucifixionem versus heroici.

Noli, barbære, sacra Dei membra transfodere; noli Omnipotentis labiis amarum bilis potionem ingerere, aut lancea latus sanctissimum perforare. Aut perfora utique, manum ferro transfodito et bilem visce: sic enim ego Tartari effugio gladium qui prius me tetigit.

eti processionem esse Νοῦ, id est Patris, nec addit καὶ Υἱοῦ.

(5) Hunc epilogum extra alphabetum addidit professioni fidei. Ἐξάγεις referendum ad Latinum adversarium quemdam.

(6) Sequentia exhibet Theilius, quæm vide supra.

111) in carmine contra Bareum, edito in *Notitiis mss.*;

Εἰς τὰ αὐτὰ ὄμοιοι.

Προὶν πνοιόδοτος μὲν ἐρεύγεται ἔνθαδ' Ἰησοῦς·
Μήτηρ δ' ἀγνωτόκεια νέκυν σπονδαίχεται ὑπ' αὐτῆς·
Ἄγγελος δ' αὐτῆς ἐτέρωθεν δάκρυ σταλάξει μυστικῆς,
Δεξιτέρῃ βαλέων φίλον κάρνα, θαῦμα ἰδέσθαι.

Εἰς τὰς ἱβ' ἐορτὰς. τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ.

Ἐξαγγελιστὴς, γέννα, κλήτευσις, θέσις,
Χρῆστος Συμεῶν, βάπτισμα, φῶς Θαβουρίου,
Λίτζαρος ἐκ γῆς, βίβλα, σταυροῦ ξύλον,
Ἐγερσις, ἄριστος, Πνεύματος παρουσία.
Τὸ χεῖρ. παῦλα τῆς παλαιόθεν λύπης.
Ἡ γέννα, βίβλα πλάσασις τῆς δευτέρας.
Ἡ κλήσις, εἰκόνισμα τῆς σωτηρίας.
Ἡ Συμεῶν χεῖρ, δεῖγμα τοῦ γραπτοῦ νόμου.
Ἡ βάπτισις, κάθαρσις ἀνθρώπων ῥύπου.
Τὸ τοῦ Θαβῶρ φῶς, τῆς ἐμῆς νουκτὸς λύσις.
Ὁ Λίτζαρος, φορέμιον ἀσχύου θανάτου.
Ἡ γυῶν ἕκαστος σύμβολον, τὰ βίβλα.
Ἄμαρτιας σταύρωμα, τὸ σταυροῦ ξύλον.
Θανὴ θανῆς ἔγερσις ἢ τοῦ Κυρίου.
Ἄριστος πεσόντων, ἄριστος ἢ τοῦ Δεσπότητος.
Τὸ Πνεῦμα, τέρμα τῆς ἐμῆς σωτηρίας.

Εἰς τὴν Ἀβραὰμ, ξενίζοντα τὴν ἀγίαν Τριῦδα.

Τί ταῦτα ποιεῖς; Βουθετεῖς, Ἄβραμ γέρον;
Ὁδὸν ἀλλὰ δεῖπνον καὶ τράπεζαν ἀρτύω.
Ὁ διπτυμῶν τίς, ᾧ τὸ δεῖπνον ἀρτύεις;
Ἡ Τριὰς αὐτῆ. Καὶ Θεὸς βουὴ ἐσθίει;
Ὁὐ γὰρ ἐρευνῶ τρυφῆ ἀπορρήτους λόγους.
Ὡς ὑπέριυξε τοῦ φιλοξίνου βίου!
Καρπὸν γὰρ ἀμφοῖν, καρπὸν ἀσφύος φέρει (sic).

In eamdem. Item.

Hoc in loco Jesus qui spiritum dedit spiritum reddidit
hic mater Deipara Filium deplorat mortuum; hic
sanctus mysteriorum Dominus lacrymas fundit, caput
dextrorsum flectens: o rem mirandam!

Versus in duodecim dies festos Domino nostro
Jesu Christo sacros.

Annuntiatio, natiuitas, nominis impositio, brachia
Simeonis, baptisma, transfiguratio in Thabore, La-
zarus resuscitatus, palma, lignum crucis, resurre-
ctio, accensio, Spiritus S. missio.

Ave finis est antiqui uerboris; natiuitas radix novæ
generationis; nominis impositio, imago salutis.
Brachium Simeonis signum est legis scriptæ; bap-
tismus purificatio hominis sordidi; lumen in Thabore
noctis meæ solutio. Lazarus, exordium mortis.
Palmarum dies, symbolum veris quod in animis
flore. Lignum Crucis, crucifixio peccati. Domini
resurrectio, mors mortis. Domini ascensio, rehabilita-
tio lapsorum; Spiritus sanctus salutis meæ terminus.

In Abrahamum SS. Trinitatem hospitio exci-
pientem.

Quid agis: Taurum mactas, senex Abraham?
Non ita, sed epulas et mensam dispono. Cui convivæ
mensam apparatus? Trinitati ipsi. Num Deus taurum
edū? Bona verba! ego mysteria non perscrutor.

A Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν ἅγιον Πέτρον σταυρούμενον.

Τῷ Δεσπότη μὲν ἦσαν οἱ πόδες κάτω·
Σταυρούμενῳ σταύρωσιν ὄρθιαν πάλαι·
Ἐξ οὐρανοῦ γὰρ ἦλθεν εἰς ἡμᾶς κάτω,
Ὡς θυβρός εἰς γῆν, ὡς ἐπὶ χλόην δρόσος.
Ἄντιστροφῶς δὲ τῷ Πέτρῳ σταυρούμενῳ
Ἄντιστροφῶν πως εἶχον οἱ πόδες ὄθιν·
Εἰς οὐρανοῦν γὰρ εἶλκεν αὐτὸν ὁ δρόμος.

Ἐροσφωτητήριον εἰς τὴν μέγαν ἀπόστολον
Παῦλον.

Ἡλύον δειδώμεθα Θεοῦ στόμα αἰὲν ἐόντος,
Ἐκλογίης σκευῆς, κήρυκα παγκόσμιον.
Χαῖρ', ἐμὸν ἦτορ Παῦλε, καὶ εἰς θραστὸ τοῦτο μυ-
θεύματι.]

Φίλτρον ὑπ' ἀμβροσίῳ θυμὸν ἀλισκόμενος.
B Χαῖρ' ὑπαδῶν, Χριστοῦ μέγα κλέος, ὃς ἔα Θεοῦ
Βαστάτας οὐνοῦ ἐθῶν ἄντα καὶ ἡγεμόνων.
Ὁς πρὸ μὲν ἄρ κυκείευκες ὑπέρθυμα πίστιν ἀγαθῶν
Γράμμα' ὑπὸ σκιερῶ ἤμενος ἀφραδέως.
Ἀυτῆρ ἔπειτ' ἀνεπαύσας ἐοῖς ἀτρυτοῖς καμάτοισιν,
Ὁὐς ἐρ' ὑγρῆς κρατερῶς καὶ στερεῆς ἀνέλιξ·
Πτηνὲς τε πεζῆ τε γαλοκομειλῆς, ἀκάματος, ἀπειρῆς·
Ὁς χθόνα πᾶσαν ἔθηκε καὶ φρίκα ποντογόνον.
Ἡέλιον κατ' ἀνακτα κυκλῶν τετρακίονα κόσμον
Πουλυπάθεις πολύτλα, ναυαγῆ, μαστιγία.
Νῶν πῆλιος Ῥώμης, νῦν Ταρσίδος ἔκγονε γαίης,
Ἡματινὴν κακίην ἐξαγοραζόμενος.
Πάντα πρόπασιν ἐὼν, ὄφρα πάντα; κάρτα σωσῆς;
Δεινὰ μωθησέμεναι χρῆ δι' ἐπιστολάων.
C Ῥετήρ τε πηκτέρ τε παναόλος οἶος ἀπ' ἄλλων,
Παῦλε, φίλη κεφαλῆ, οἶδα θρασυστομέων.

Fidem serua et vitam hospitem, senex, fructum
enim lumborum portat.

Ejusdem in S. Petrum crucifixum.

Domini pedes cruci affixi ad ima ibant; e celo
enim ad nos, sicut pluvia in terram, ut ros super
plantas, descendit. Petri dein in crucem acti pedes in
altum agebantur; cælum versus enim cursus; eum
provezit.

Panegyris in magnum apostolum Paulum.

Paulum laudibus celebremus, Dei os æterni, res
electionis, præconem illustrissimum. Salve, anima mea
Paule, et os magna de te sonaturum adjuua; philtro
etenim ambrosiaco animus meus captus est. Salve,
discipulorum Christi gloria insignis, qui Dei nomen
gentibus regibusque annuntiaisti; qui quondam fidem
turbasti et litterarum caligine cæcutiens male judi-
casti; qui postremo a laboribus quievisisti, quos
infessio studio et multo cum sudore exantlavisti.
Tu enim alis ac pelibus, vociferans, infessus om-
nem terram peragrasti, imo mare ipsum pernavavisti;
tu solum late regnantem per quatuor mundi plagas
circuisti, nulla passus, naufragium et corpore
plagas expertus; quisquis es, Romanus aut Tarsensis,
arumnas quotidianas pertulisti, omnibus omnia
factus, ut omnes saluares; de quibus omnibus epistolæ
tæ mentionem faciunt. Quantus qualisque deinde

Ἄλλο σὺ, ὦ Θεός, ἐν τούτοις δὴ Παύλου ἀρωγῆ,
Μένωσθε Θεοδώρου λάτρινος εὐσεβίας.
Ἦνίκα θεοσεπίω τε προήμενος ἀμφὶ θεώκω
Ἀνδρομάτου βίτου μέτρα δικασπολίεις.

Ὅμοιοι εἰς τὸν Θεολόγον Γρηγόριον.

Θεολογίης μέγα κάρτος ἀίσουμαι ἄγων ἱρῆα
Γρηγόριον Ῥώμης ποιμένα κουροτέρης.
Ῥηθροσύνης κύδος ἡθ, πυρὸς μένος Ἀττικοῦ
Πνεύοντα κρατερῆς εὐχῆς ἐπιγραφίης.
Παντοδαπῆς σοφίης ἐπ' ἀκείρινα κύκλα κίντα
Τῆς νέον ἡμετέρης καὶ ποτε ὁματέρης.
Παρθενίης, μέγα χαῖρ', ἐπήρανε νύμφη νύμφης,
Ἦ πρό μὲν ἐν Τριάδι καὶ τ' ἀλλοιοι νόοις,
Καὶ καθαρῆσι τρίτον ψυχαῖ; ἐπιμίγνυται ἀνδρῶν,
Σὺν δὲ γέγηθε πλέον ἀμφίπουσα λόγος.
Χριστιανῶν λόγος χαῖρε πρόμ, πίστις ἔρμα,
Ἰψηλῆς Τριάδος Στέντορ ὀρηρμένος,
Πῆμ' ὅλοιν μανίης ἀδεινῶν αἰρεσιῶν,
Πῆμα Σαβελλιῶ, πῆμα Μακεδονίου.
Πῆμα τρηξίθου ὀλοφρονος ἀνδρῆς Ἀραίου,
Ὅς Θεότητα τάμ, σοὶ δ' ἐπέταμνε λόγος.
Χαῖρε, λόγων μελίσμα, λαλοῦν ἀφίβριμα σοφίης,
Ζῶν ἔγαλμ' ἐπὶων καὶ τε λογογραφίης.
Σειρητὰ πανθήτωρ ἀπάντασι παντὸς ἀνάστων,
Τριάδα μὲν πνεύων, Τριάδα δ' ἐκλαλίων.
Τριάδα δὲ ζῶων, Τριάδος δ' ὕπερ ἥτορ ὀλέσκων
Ἦς σὺ μὲν ἀμφιπόλω ἔρτι κέρεδος ἔης.
Ἦμῖν δ', ὥστε μελίσσα, καλὸν μέλι κάλλιπας ὦδε, C
Σοὺς τε λόγους ἑτέρους, καὶ τὸ ἐμαλλαν ἄρα.

A Ὅμοιοι εἰς τὸν μέγαν Βασιλείον.

Καππαδοκῶν Βασιλείον ἀίσουμαι ἀρχιερῆα,
Ἦθεσιν εὐπαγέα, καὶ σταθερὸν ξυνῶσι.
Ἐἶδει καὶ βίότητι διδάσκαλον ἀγνοουμένων
Καὶ σιγῶντα μέγαν κήρυκα σωφροσύνης.
Βένθος ἄπαν λογικοῖς δαήμενον ὤκεανοῦ,
Νῆδ' ὕπ' εὐσκάρθμω ὀδυπόροιο νόου.
Χαῖρε, μάκαρ Βασιλαίε, βίου μερόπων παιδευτά,
Ἀρμολίη κόσμου νῦν πλέον ἐκ μελέος.
Θεογόνου σοφίης μέγ' ἀμύμονος ἐσθλὴ σαφητά,
Τῆς δ' ἄμα ὀψιτέρης καὶ τε παλαιωτέρης.
Ἐδνομίου μέγα πῆμα κακοφρονέοντ' ἐνὶ θυμῷ,
Πνεύματι παγκρατέϊ λύσσαν ἀειράμενον.
B Τοῦ βα σαθρῆς σοφίης κενοκόμπτου τοὺς λαβυρίθους
Δείξας ἔοιο λόγου ἀβραγέεσι λίνοισ.
Κτίσιος ὄς δεδάηκας ἀφ' ὀψόθεν αἰτια πάσης;
Ὅδὲ δασὶς φθόνος ἐν μερόπεσσι πάναι.
Γαίην δ' εὐρυτάτην καὶ αἰθέρος ἄκρυτον οἶμον,
Πνοιοδότην τ' ἀέρα καὶ σέλας αἰθόμενον,
Καὶ ζῶων τὰ γένεθλα βροτοῖς κατὰ μοῖραν ἔειπας,
Χθῶν ὄσα καὶ ὄσ' ἀήρ καὶ τε θάλασσα φέρει.
Καὶ χλοερῆ; βοτάνης ἰδιώματα πάντα μυθῆσω,
Χαῖρε, μονοτροπικῆς στάθμιον ἀζυγῆος.
Χαῖρε βροτῶν βιότητος ἐπ' εὐπορον οἶμον ἰθύντος,
Γήραος εὐκοσμῆ, χαλινὲ κουροσύνης.

Ὅμοιοι εἰς τὸν Χρυσόστομον.

Χρυσολόγον μετὰ τοῖσι λιγαίνομεν Ἰωάννην,
Ῥώμης ὀψιτέρης ἀρχιερῆα μέγαν.
Ἐγκλάδων μεγάλαιο χαλιδῶνα Πνεύματος ἀγοῦ,

in sermone et in actionibus fueris, Paule charissime,
ab aliis didici, et ingenue profiteor. Tu autem,
Deus, Pauli auxiliator, Theodori servi tui memor
esto.

Laudatio Gregorii Theologi.

Grande robur theologiae, Gregorium sacerdotem
sanctum novae Romae cantemus. Gloria ingens elo-
quentiae, ignis Attici robur, quique vota ac preces
gravi stylo enuntiavit, et sapientiae multifariae spatia
ac terminos percuratus est, quae nuper nostra, olim
nostra fuit: salve, sponse amabilis virginis despon-
satae, quae pridis in Trinitate immaterialibus ac puris
virorum animabus commista, tuo potissimum lecto
letatur. Salve Christianorum dux, fidei defensor,
altisonans Trinitatis advocatus, insanitiae haeresium
perniciosam destructor, Sabellii et Macedonii adver-
sarius, Deum fidentis et Christi ooris Ariti perni-
cious, cujus tu animum irreligionum sermonis gladio
abrupisti. Salve, sermonum artifex, praeco sapientiae,
victoria viva carminum et operum eruditionis ple-
norum constructor, latus idem ac maestus omnium
moderator, qui Trinitatem spirat et celebrat; qui
per Trinitatem vivit et pro Trinitate vitam tradit;
cujus tu modo socio consociatus eras; nobis autem,
sicut apes, mel relinquis dulce, sermones tuos pra-
eentes ac futuros.

Magni Basilii laudatio.

Basilium canam Cappadociae magnum sacerdotem,
moribus integrum, mente firmum; qui indole et vita
ratione doctor est puritatis, et qui vel tacens insignis
prudentialis praeco exstitit. Oceanis namque intellectualis
abyssum nave vectus bene constructa percognitum
habet. Salve, beate Basili, qui mortales vivendi artem
doces; tu harmonia mundi discordantis; tu divinae
sapientiae, antiquae et novae, praeco. Tu Eunomii perni-
ciosam doctrinam et controversiam forti animo de-
struxisti. Tu sapientiae jaetricis labyrinthos inanis
aperuisti et sermonis victricibus armis direxisti. Tu
de totius creationis causis divinitus instructus, nec sic
mortalibus doctrinam communicare recusasti. Tu terrae
amplitudinem et aeris cursum indefessum; tu aerem,
respirationis causam, tu solis splendorem, tu ani-
mantium originem hominibus scite demonstrasti, et
quae terra, quae aer ac mare producunt, ostendisti,
et herbae viridis virtutes cunctas patefecisti. Salve,
prudens rerum omnium moderator. Te saluto, qui
mortalibus vitae instituendae rationem ostendisti;
salve, senum ornamentum, adolescentiae gubernator!

Chrysostomi laudes.

Joannis os aureum, Romae novae archiepiscopum
celebremus, facundam nirundinem magni purique
Spiritus, citharam sonoram dogmatis celebris Salve,

Ἀγγματος εὐαγίου κιθάριν εὐμελία.
 Καίρ', ἀγαθὴ κραδίη, χρυσοῦν στόμα, γλῶσσα λι-
 γαία.]

Σειρά δέ θ' ἡμετέρη συντεδέουσι ἀνέρας,
 Καί σὺ φίλης βιάτης ὀπαζόμενος μακρὰ κύκλα,
 Ἄγγελος οἰκτοσύνης ἐλπίς ἀλιτροβίων·
 Ἦτορ ἐν μερόπων ὑπὲρ ἐκπνείων ταλαεργῶν
 Θειοφραδὸς μεγάλης μύστα θεηγορίας.
 Σάρξ ἀποχῆς ἀσπὴ καὶ ἀβλήη ἔνδοθεν βλης·
 Πτηνὴ νόον γενέτωρ βίβλου ἀπίρσεως.
 Ἄντιογῦ γενέθλην κόσμου δέ τε παντός δυαίαρ
 Ἐσθλά δικαιοσύνης κλισίαν ἐν προνέμων.
 Οὐνεκα γὰρ κλήρους πολυπτήμονος ἀμπελεῶνος
 Ἐκ τε θωόκου ἔθης ἐξορίην ἀνέτλης,
 Ἐν καμάτος δέ σ' ἔδω Βυζαντίας οὐ κατὰ κόσμον,
 Ἐσθλὸν ἐν θεμένη ἀρχὸν ἀτασθαλῆ
 Ἄλλοτρῆν ἐν χώρῃ, ἀτὰρ σὺ γε οὐ λίπας ἔμπης
 Ὀν θρόνον, ἦν τε πόλιν βασιλίδα πολλῶν.
 Ἄλλὰ μετὰ τριάκοντα λυκαθάντων ὄλα κύκλα
 Εὐ πυμάτην Ῥώμην ἀνακομζόμενος.
 Νεκρὸς ἔων περ λειπας ἀπάντεσι ἀμφ' εἰρήνην
 Τόλα καὶ φιλαστέων ἐστὶν ἔσθλα βίου.

Ὅμοιοι εἰς τὸν Γρηγόριον Νυσσέα.

Γρηγόριον μετέπειτα κασίγνητον Βασιλείῳ
 Ποιμένα Καισαρέων, ποιμένα Νυσσείων,
 Μέλφομαι οὐχ ὑπὲρ αἴσαν ἀγαθρονά ἄνδρα καὶ ἐσθ-
 λόν]

Δεύτερον Εὐνομίῳ πῆμα Θεοπολέμου,
 Δεύτερον ἀρχεγόνοι σαφήτορα κοσμογονείης,
 Πλάσιος ἀνδρομέτης Ἰσορῶ ἔριφραδία.
 Καίρε, φύσις πετρώσσα, ταχύς νόος, ἡδὺ μύθημα,
 Ἦδυμελὴς χαρίτων κῆπος ἐριπλοκάμων.
 Γλῶσσαι μέλι σταλάουσα Ἰμητέιου ἡδίου οἶον,

*optime hominum, os aureum, lingua canora, catena
 qua viros jungit, et tu qui vitæ curricula comple-
 cteris, angelus misericordiæ, consolatio perversorum,
 qui pro miseriis mortalibus vota facis, magnæ theolo-
 giæ mystes eloquens; caro sancta abstinentiæ quæ
 immaterialis in materia degis; avis genitrix libri
 indefiniti, qui mundi universi generationem somnium
 ceuses et justitiæ thronum exhibes. Tu enim pernicio-
 sissimam vineam et thronum ipsum cum exsilio mutasti.
 Te Byzantium cum miseris laboribus certantem
 vidisti et suum fecit dominatorem in terra aliena; tu
 autem thronum et urbium reginam reliquisti. Post
 triginta autem annos Romam novam recuperasti, et
 licet vitæ defunctus omnibus pacem prædicasti et
 vitæ certamina perhibuisti.*

In Gregorium Nyssenum panegyris.

Age, Gregorium Basilii fratrem, Casareensium ac
 Nyssenorum pastorem canamus, virum sane probum
 et integrum, eundemque secundum adversarium
 Eunomii Dei osoris, qui mundi creationem doctis-
 sime demonstravit. Salve, natura alata, intellectus
 promptus, verbum dulce, hortus gratiarum belle
 crinidarum jucundus. Lingua mel distillans, Hymettio

A. Φρὴν σταθερὴ, καθαρὴς ἄνθεμα σωφροσύνης.
 Δυσσεβένικος διέθρε, θεμελίον εὐσεβεόντων,
 Ὀρθότομα Τριάδος λάτρι μεγασθενέος,
 Ἄτραπὸν δε σκιάσσαν ἀέλωματος ὕψηλοιο,
 Κρυψινόου μεγάλου τοῦ Σαλωμῶν γενέτην,
 Εὐκωρον ἀμμιν ἔφηνας ἔθης φαέσσει σοφίης
 Σκῶλον ἄπαν βαλέων οἴμου ἀπ' ἐκ μεσότης.
 Ὅς μὲν Νυσσαέσσειν ἐπισκοπὸς οἶον ἐτύχης;
 Οὐδ' ἄρα Νυσσαέσας οἶον ἐπισκοπέεις,
 Πάντα βροτῶν δὲ γέγεθλα, τὸ σὸν πῆλεν, ἦδ' ἐν
 καὶ νῦν]

Πάντα τέλοισι λόγοις κόσμον ἐπισκοπέεις.
 Ἰγνητὰ μακάρων περιώσιον εὐχος ἱρήων,
 Ὅς λόγον ἀμφὶ βίῃ καὶ βίον ἀμφὶ λόγῳ
 Ἦρμοςας ἔμμελως ἔρατὸν δ' ὑπὸ λῆνον ἀέσας
 Β. Ὀβασιν δε κραδίης χάσμα μέγα σταλάεις.

Εἰς τὸν ἄγιον Νικόλαον ὁμοιοι.

Οἶκτον ἀτὰρ μετέπειτα λιγαίνομαι, οἶκτον ἀείθε,
 Οἶκτον ἐπικροτέω, οἶκτον ἐμὴ κιθάρῃ
 Μέλιταιαι ἡ μερόπασσι τί λῶιον οἰκτοσυνέων;
 Νικόλαον Νικίης ἀρχιθώκων ἀγνόν.

Καίρ', ἐλείου θάλασσα γλυκὺ ἄρτος, σωσιάνειρα,
 Ὑδατα καὶ κραδίη γοργὰ λιταζομένους.
 Ὅ; πόλιν πανίης βαρυνούσου λύσατο ἄνδρα,
 Τρισσῶν θυγατέρων δυστυχῶν γενέτην.
 Νύκτα δι' ὀρφναίην χρυσοῦ βασιλέων ἀπὸ δεσμοῦ
 Τρισσοῦς λατριδίη, κῆμπαλιν ἔχνε ἔγων.

C. Ὅς προτόνους τέμνων τε καὶ ἰστία πάντα Βαλλῶ
 Νηὸς ὕγροσκαλέος νηὸς ἀελλομάχου
 Πόντισας ἔς τε βέρεθρα καὶ τερρόντι' ἔς Ἄδων,
 Ὅσ' ἐν Ἰπνοῖς μολιέων κοίρανον ἀμφὶ μέγαν.
 Χρυσολάτρην δ' ἐφ' ὑπαρχον ἐλύσσα ἀνέρας οἴου
 Δεινὸν ὀμοκλήσας καὶ δέος ἀμφιχέας
 Ὅσ' ἀπ' ἀκρης ποτὶ ναῦν ταύτην πεσόντα κερατὸς

*dulcius. Mens firma, pura flos sapientiæ; impiorum
 flagellum, piorum fundamentum; Trinitatis poten-
 tissimæ cultor strenuus, qui cantus excelsi visus,
 qui Salomonis perspicacis originem patefecisti; qui
 sapientiæ viam et pharum monstrasti; qui Nyssenorum
 episcopus factus non horum tantum episcopus fuisti,
 sed omnium terræ gentium ac populorum antistes
 ad nostra usque tempora exististi, sanctorum sacer-
 dotum decus perpetuum; qui rationem vitæ et vitam
 rationi conformem reddidisti et dulci camæna cordis
 aures canendo delectavisti.*

In sanctum Nicolaum.

Misericordiam canam, misericordiam celebros; mi-
 sericordiam lyra mea resonat. Quid enim mortalibus
 dulcius cantari quam misericordia potest? Nicolaum
 Nicie sanctum archiepiscopum celebros. Salve, mare
 misericordiæ dulce quod viros æλφας, auris item et cor
 supplicantibus; qui vitum canum e duris paupertatis
 vinculis liberasti, trium miserarum patrem filiarum;
 qui per noctem tenebrosam ab aureis regis vinculis
 retentos liberasti; qui navis madidæ tempestatibus
 agitatae machinus in ponti et inferni abyssum de-
 cisti; ut regem magnum in somniis videns viros a

Καὶ λυγρὸν ἦσι κόρη; ἀμφιθέοντα μόρον
 Ζῶν ἐοί; ἐτάροισι θαλασσοπόνοισιν ὄπασας,
 Χεῖρά τε καὶ τε νύον εἰς πόλον ἀμπετάσας.
 Χ.Ιρε, Θεοῦ κραδίη, χαῖρ', οἰκτοσύνη Πάτερ ἐσθλὴ,

A Σπλάγχνα Θεοῦ μερόπων οὐνεκ πιμπράμενα.
 Χαῖρε, καὶ ὑμνητῆρι Θεὸς χάριν ἀμφὶ ἐπάτη
 Ἐς τε βέοντα κάτω καὶ τε μένοντα βλον.

*malis erueres, horrendum vociferans et timorem
 injicis ut ab extrema antenna in navem lapsus iu-
 veris sociis vitam servaveris, manibus ac mente
 simul in caelum porrectis. Salve, Dei cor, salve,*

*Pater piissime qui per misericordiam hominibus opem
 tulisti. Salve, et cantatori Deus gratiam det in
 utramque vitam.*

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ

ΕΞΗΓΗΣΙΣ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΕΝ ΤΑΙΣ ΙΕΡΑΙΣ ΔΕΣΠΟΤΙΚΑΙΣ ΕΟΡΤΑΙΣ

ΕΚΤΕΘΕΝΤΑΣ ΚΑΝΟΝΑΣ

ΠΑΡΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΚΑΙ ΣΟΦΩΝ ΠΟΙΗΤΩΝ ΚΟΣΜΑ ΚΑΙ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ.

THEODORI PRODROMI

EXPOSITIO CANONUM IN FESTA DOMINICALIA

CONSCRIPTORUM

A SANCTIS DOCTISQUE POETIS COSMA ET JOANNE DAMASCENO.

(Μαί, Spicil. Rom. tom. V.)

Προόμιον πρὸς τὸν Ὀρφανότροφον.

Ἐοικας, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, πρὸς τὴν τῶν ἐν ταῖς
 Δεσποτικαῖς καὶ δημοτελέσιν ἑορταῖς μελουρηθέν-
 των φασμάτων τοῖς ἱεροῖς ἐκείνοις ἀνδράσι καὶ ὑπο-
 φήταις τοῦ Πνεύματος, ἡμᾶς ἐξήγησιν προκαλούμε-
 νοι, ἀντικρυς ἐκείνων τῆς εὐαγγελικῆς καὶ θείας
 παραβολῆς ἐξεργάζεσθαι, καὶ παρὰ δεῖπνον καλεῖν
 με λαμπρὸν ὁμοῦ καὶ βασιλικόν, εὐπρεπῆ προβε-
 δημένον πάντα τῶν ἐσθλῶν τὰ κάλλιστα. Μα-
 νεσθαὶ οὖν ἂν εἰκότως δοκοῖν εἰ διὰ ζεύγη βοῶν
 τυγόν, εἴτε γυναῖκά, εἴτε ἀγρὸν κατὰ τοὺς λήρους
 ἐκείνους καὶ μισοδείπνους τὰ θεία, τοσαύτης χλιδῆς
 καὶ τρυφῆς, καὶ τηλικαύτης πανδαισίας ἐξω βάλοιμι
 ἐμαυτὸν· καὶ μὴ μόνον τοιαύτης ἀμβροσίας πεινῆ-

B σαιμι, ἀλλὰ καὶ ἐπόδικον ἐμαυτὴν ταῖς ἀραῖς τῆς
 ἀπειθείας καταστησάμιην· ἢ ἐμοῦ πρὸς τὴν κλησιν
 ἀφηνιάζοντος, ὦ μακάριε, καὶ τὸ, Ἐρώτω σε, λέγον-
 τος, ἔχε με παρητημένον, ἀπορήσεις πτωχῶν καὶ
 ἀναπήρων καὶ χωλῶν καὶ τυφλῶν, οὐς ἀνθ' ἡμῶν
 καλέσεις εἰς ἐστιατόριον; Καὶ μὴ πολλῶν σοι τοι-
 οῦτων ὁ παρῶν περίβολος ὑπερέπλησται, ὡς μηδὲ
 ἂν σοι δεήσειεν εἰς τὰς πλατείας καὶ ρύμας ἐπελθόντι
 τῆς πόλεως, καλέσαι τούτους τοὺς ἀναπήρους· ἀλλ'
 ὑπηχῆσαι μόνον τὸ δειπνοκλήτηριον, καὶ τοὺς κατὰ
 φυλάς καὶ σμήνη πρὸς τὴν κλησιν αὐτῆκα συνεβρω-
 γένοι· οὐκοῦν πᾶσαν τὴν ἤδη πρόφασιν ἐρῶν ἐών,
 ὑπακούσω σοι τῷ καλοῦντι· λαθῶν ἄγαγέ με παρὰ
 τὸ δεῖπνον καὶ ἀνάκλινον ὅπως ἄρα καὶ βούλοιο· καὶ

Prooemium ad Orphanotrophum.

*Videris, homo Dei, nos exhortari, ut carmina in
 festis Dominicis a viris sanctis et Spiritus sancti sa-
 cerdotibus decantata exponamus, quandoquidem
 evangelicam et divini parabola in opus vocans,
 ad cœnam celebrem ac regiam, quaque cibum om-
 nium maxime egregium offert, me invitare dignaris.
 Quare utique insanirem, si boves emptos, aut pro-
 rem nuper ductam, aut agrum coemptum, ut fece-
 rant illi Dei osores, preterens, de sacro illo con-
 vivio me excluderem. Sic enim non solum ambrosiæ
 participatione me privarem, sed inobediendiæ cri-*

C *minis me reum facerem. Quid enim? Si invitationem
 recusarem ac, Excusatum me habe, dicerem, nonne
 tu, vir beate, pauperes, claudos, cæcos mei loco ad
 sacrum convivium vocares? Jam vero certe domus
 tua talibus repleta erit, ita ut opus tibi non foret
 in compita et vicis civitatis prodire et peregrinos
 invitare. Ubi primum enim ad mensam tuam voca-
 veris, multitudo ac turba te audiet. Igitur citra om-
 nem prætextum vocem tuam exaudiam. Velis igitur
 ad cœnam me introducere, et locum, quem voles, as-
 signare. Manducemus panem cœlestem et anglicum
 humano more; et ubi taurus aut vitulus evangelicus*

δεικνόμενα τὰ ἐπουράνια, καὶ ἄρτον ἀγγέλων τριό-
γυρον ἄνθρωποι· κὶν τίς πευ καὶ ταῦρος ἢ σιτιστὸν
εὐαγγελικὸν τῇ τραπεζῇ συμπαρακείμετο· στρυφνό-
τερο; λέγω νοῦς ἢ λέξις γλαφυρωτέρα, ισχυροτέρα
τῆς διαμασθήσεως, ἢ τῆς ἀλήσεως χρίζοντα, διαμα-
σώμεθα· καὶ ταῦτα γὰρ κατὰ τὸ ἐγγυρῶν, καὶ τοῖς
λογικαῖς μυσταῖς ἀλήθωμεν, ἐν' οὕτως, εἰ δούη
Θεός, ἀτλησεμένην τὴν τροφήν τοῖς ἐντυγχάνουσιν
ἐκπορίσωμεν.

Ἄρκτηόν δέ φασιν, ὅθεν ἀρχεσθαι ἀμεινον· ἀμει-
νον δὲ τῷ ἐνιαυσιαίῳ κύκλῳ συνάρχεσθαι, καὶ τού-
του συμπεριθεῖν ὑψηλότερον ζωδιακὸν κύκλον τῆς
τῶν Δεσποτικῶν κανόνων ἀκριβοῦς ἐξηγήσεως· κά-
πειθὶ τὸν πρῶτον μῆνα τῆς ἐνιαυσιαίας περιφορᾶς
ἢ τῆς σταυρικῆς ὑψώσεως καθαγιάζει πανήγυρις,
τὴ ἐπὶ ταύτῃ μελουργηθέντα τῇ τοῦ Θεοπεστοῦ λυρῆ
Κοσμᾶ προεξηγώμεθα κρούματα· πολλὴν μὲν γὰρ
καὶ τὴν ἱστορίαν ὁ θεῖος οὗτος τῷ μεγάλῳ κανόνι
εἴπερ τις ἄλλος προδέδωκε· πολλὴν δὲ καὶ τῷ
ποιητικῷ τῆς λέξεως ἐνυποκαθήμενην ἔχει δεινό-
τητα· καὶ οὐκ ἂν τις δύναιτο βραδίως αὐτῷ παρα-
κολουθεῖν, μὴ οὐκ ἂν πάνυ τρόφιμος ὢν ἀπάσης ἱερᾶς
ἱστορίας τῆς πρεσβυτέρας ἡμᾶ καὶ νεωτέρας. Ἐν-
τεῦθεν οὖν ἀρκτηόν τοῦ ἐγγειρημάτος, καὶ τὰ ὑπο-
δυσκόλιως πως εἰρηθέντα ἐν αὐτῷ διασαφητέον· καὶ
ἄλλως γὰρ ἀθυρόν ἐστι τοῖς εὐσεβέσιν ἡμῖν καὶ
νόμος ὅσον ἀπαραχάρακτος ἐκ τῶν πατέρων ἄχρι καὶ
ἡμῶν διαδᾶς, ἀρχὴν παντὸς γράμματος τὸ σωτηρι-
κὸν ποιεῖσθαι σημεῖον, ὡς ἂν ἐκεῖθεν βοηθουμένου
τοῦ γράφοντος, εὐπετώς ἐστι μάλα καὶ ἀπροσώπως
ἡ γραφὴ διανεύοιτο. Ἄλλ' εὐσεβεία; προφθάει τοῦ
μέλους ἢ χάρις καὶ προαρπάξει μου τὴν διάνοιαν·
βαβαλ γὰρ ὄσων ἰσχυρῶν καὶ μουσικῶν στεφάνων ὁ

*mensae appositus fuerit, aut ubi mens vel sermo sub-
limis, et qui fortioribus dentibus opus habet, offer-
tur, operam rei huic demus, et, utui valebimus,
spiritualibus molaribus perfringamus ac molamus, ut
sic, Deo dante, nutrimentum praepratum assistenti-
bus exhibeamus.*

*At principium, unde decet, capiamus; et cum
melius sit, cum cyclo annuo initium facere, cano-
num Dominicorum expositionem claram perhibeamus;
et cum cyclus anniversarius velit, ut sanctae crucis
erectionis panegyris fiat, carmina a sancti Cosmae
lyra decantata repetamus. Vir enim hic sanctus
historiam sanctam per magni canonis ordinem cele-
bravit et poetico sermone felicissime evulgavit. Quare
qui cum comprehendere voluerit, omni sacra histo-
ria tum antiqua cum nova imbutus esse debet. Hinc
igitur exordicendum erit, atque ita ut quae minus
lucide ab ipso prolata sunt, dilucidentur. Aliter enim
nobis, pro pietate nostra, difficile est, legem incon-
cussam quae a sanctis Patribus ad nos usque descen-
dit, et quae omnis scripturae fundamentum est, rite
interpretari, ita ut scriptura qua par est ratione
eruat. Sed jam sacri carminis deliciae mentem
captivant; nam rhythmo ac coronis musicis canon ipse
superabundat, atque fortasse expositionem, ut un-*

κων ὑπερπέληται· καὶ τίνα ἂν καὶ προκατε-
μουσοῦργησα τὴν ἐξηγήσιν, εἰ μὴ περιττός τις ἐμεί-
λον δόξαι καὶ μείζον τοῦ ἔργου ποιεῖσθαι τὸ πάρεργον·
γυμνῶ γοῦν κατὰ τὸ ἐγγυρῶν τῷ κανόνι ἐπιθελητέον,
καὶ τούτῳ ὑποκαθήμενον τούτῳ νοῦν διερμηνεύειν,
τῆς τε λέξεως τὸ ἀπεξεσμένον στρογγύλλοντας
περισμειλεύειν. Ἐδει μὲν οὖν περὶ τῆς τοῦ αὐτοῦ
κανόνος ἀκροστιχίδος πρῶτον εἰπεῖν· ἐπειδὴ οὐδεμία
ἐν αὐτῇ ἐστὶν ἀσάφεια, κατὰ βῆμα μόνον ταύτην
προεκθετέον· σταυρῷ πεποιθώς ὕμνον ἐξερεύομαι·
δικαίως ὢν ὡς ὅπως ὁ μελιπλῆξ, εἰκότως καὶ ὡς
λέων κίποιθε, κατὰ τὴν Γραφήν, καὶ κίποιθῶς τὸν
ὕμνον τοῦ σταυροῦ φησὶν ἐξερεύεσθαι, οὐκ ἀπὸ
τῆς περιπαθήσεως μόνης, ἀλλὰ δὴ καὶ ἀπὸ τῆς ἐρυγῆς,
λέοντα δεικνύς ἑαυτὸν· « Αἶων γὰρ φησὶν,
εἰ κρείσσεται, καὶ τίς οὐ φοβήθησεται; » Πλὴν, ὡς
θευμάσιαι μουσοῦργε, τῶν μὲν λεόντων ἡ ἐρυγὴ
κατακληκτικὴ τέ ἐστὶν καὶ ἐκμανῆς καὶ δεδωσάτη·
ἃ δὲ σὺ ἐξερεύῃ πρὸς ὕμνον τὸν τοῦ σταυροῦ,
τὸ ἐναντίον ἅπαν χαριστάτα τε καὶ μουσικώτατα,
καὶ εὐδωδὸν πνευματικὴν ἀποπνέοντι. Μήποτ' οὖν
ἐκεῖνο μάλλον τὸ ψαλτικὸν ἀρμόσει σοι πρὸς τὰς
ἐρυγὰς, τὸ Ἐξηρεύετο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν;
Καὶ πάνυ μὲν οὖν ἄλλ' ἦδη καὶ ἡμεῖς τῷ σταυρῷ
πεποιθότες τοῦ ὕμνου τοῦ σταυρικῶ τῆς ἐξηγήσιν
ἐρευγώμεθα.

Ῥδὴ α', ἡχος πλ. δ' εἰρμός.

« Σταυρὸν χαρίζας Μωσῆς ἐπ' εὐθείας ῥάβδῳ τῆν
Ἐρυθρὰν διέτεμε τῷ Ἰσραὴλ περὶεσαντι· τὴν δὲ
ἐπιστραπτικῶς Φαραὼ τοῖς ἄρμασι κρητήσας ἠκω-
σεν ἐπ' εὐρους διαγράψας τὸ ἀήτητον ὄπλον· δὲ
Χριστῷ ἔρωμεν τῷ Θεῷ ἡμῶν ὅτι δεδοξασται. »

*sicorum filii facere solent, exorsus essem, nisi time-
rem ne nimis multus circa operis parerga esse viderer.
Igitur canonem ipsum exposituro sensus qui ei sub-
jacet, dilucidandus et dictionis asperitates explanandae
videntur. Quo in loco de canonis acrostichide primum
verba facere visum est; et cum in ea nihil non clarum
sit, voces singulas tantum interpretandae veniunt. In
cruce igitur confusus hymnum produco. Poeta rite et
secundum scripturam animosus sicut leo crucis hymnum
dicit, non indole solum, sed cantu quoque leonem se
ostendens. Leo enim, ait, rugiet, et quis non timebit? Sed,
o Musarum amice, leonum rugitus terribilis est et in-
sanus et male olet. Hymnus autem, quem tu de
sancta cruce cantas econtra jucundissimus et plane
rhythmicus est et odorem spiritualem efficit. Nonne
igitur id quod cor meum canit, boni omnium ad spi-
ritum esse videtur? Sine dubio. Sed jam nos quoque
cruci fidem habentes hymnum sanctae crucis exponamus.*

Carmen., sonus IV, hirmus.

« Moyses crucem virga formando mare Rubrum
« filiis Israel divisit; Pharaonis autem currus armis
« invictis disruptit. Quare Christo hymnum celebret
« mus Deo nostro quia glorificatus est. »

Ἐιμνησία.

Γενναῖον καὶ ἡρωϊκὸν ὡς ὄντως· ἐξ ἀρχῆς αὐτῆς τὸ τοῦ μέλου ἄλμα τῷ μελωδῷ, καὶ αὐτὸ τοῦτο κατὰ τὴν ἀκροστιχίδι λέοντειον· ἴδε γὰρ εὐθύς· ἐξ ἀρχῆς· ἐπὶ τῇ τε φῶδι πρώτη γὰρ ἀκολούθως ἤρμους τὸν εἰρμὸν, καὶ ἄμα τῆς ἐν χερσὶν ὑποθέσεως οὐκ ἐξέστη τῆς σταυρικῆς πανηγύρεως· ἀλλὰ μίαν λαβὼν ὑπόθεσιν τὸν Μωυσέως ῥάβδον, καὶ τὴν Ἐρυθρὰν ὕπ' αὐτῆς τευνομένην θάλασσαν, τῇ τε φῶδι τὸ καθῆκον ἀπονενέμηκε, καὶ τοῦ σταυροῦ τὴν χάριν ἐξέμνησε· μᾶλλον δὲ αὐτὴν τὴν τῆς πρώτης φῶδης ὑπόθεσιν προτύπωμα εἶναι ἀπέδειξε τοῦ σταυροῦ. Ἄλλ' ἦδη καὶ κατὰ λέξιν ἐπισκευώμεθα τὸν εἰρμὸν· κάπειθ' ἵπερ ἀπορία, φασίν, ἀρχὴ ἀπορίας, ἀπορητέον πρῶτον ἀπορίαν ταύτην οἶμαι οὐκ ἄλογον.

Εἴποι γὰρ ἂν τις δικαίως πρὸς αὐτὴν τοῦ μελωδοῦ τὴν ῥῆσιν διαπορούμενος· πῶς εἰπὼν σταυρὸν χαράξαι· Μωυσοῦς, καὶ χαραχθῆναι ἦδη γενόμενον τὸν σταυρὸν διὰ τῆς λέξεως αἰνιζόμενος, ἐπήγαγεν ἐπ' εὐθείας· ῥάβδῳ τὴν Ἐρυθρὰν διέτεμεν· Οὐ γὰρ δήπου μετὰ τὸ χαράξαι τὸν σταυρὸν διέτεμε τὴν Ἐρυθρὰν, καὶ αὐτῆς τὰ τμήματα ἤνωσεν, ἀλλὰ μετὰ τὸ τέμνειν καὶ ἐνώσει, τὸν σταυρὸν ἐχαράξαιτο· ἀντίφορον οὖν μᾶλλον ἐχρῆν εἰπεῖν· Ἐπ' εὐθείας ῥάβδῳ τὴν Ἐρυθρὰν διατεμῶν ὁ Μωυσοῦς καὶ τῇ ἐπιστρεπτικῇ καὶ πλαγίᾳ ἐνώσας ταύτης τὰ τμήματα, οὐτως ἐχάραξε τὸν σταυρὸν· τὸ δὲ προειπόντα τὴν διὰ Μωυσέως ὄλην διαχάραξιν τοῦ σταυροῦ ἐπαγαγεῖν τὴν ἐπ' εὐθείας τῆς θαλάσσης τομῆν, μὴ καὶ ὀλοικὸν ἂν εἴη καὶ κακόζηλον καὶ ἀδιανόητον, καὶ ποιητικῆς ἐκείνης ἀνάξιον· Τοιοῦτον γὰρ τι λέγειν ἀεικρὺς ἔοικεν, ὡς ἂν εἰ ἔλεγον δὲ Ὁ δεῖνά τις ἀν-

Α Ὀρωπος τέκτων οἰκοδομησόμενος οἶκον, καὶ ἀπαρτίσας αὐτὸν, καὶ ἀκερατῆσας ὀλοκληρότατα, εἶτα θεμέλια ὑπέβαλε, καὶ τοίχους ἐπὶ ταῖς θεμέλοις ἀνήγειρε, καὶ τὴν στέγην τούτοις ἐπωρεψήσατο.

Πρὸς δὲ ταύτην τὴν ἀπορίαν τοῦτο ἐπιλυομένως ῥητέον, ὅτι τε διπλῆ ἐστὶ τῆς τοῦ χαράττειν λέξεως σημασία· ἔστι μὲν χαράττειν καὶ τὸ διὰ χειρῶν χαράττειν, καὶ τὸ αἰσθητικῶς· ὡς ὅταν εἰκόνα τυχὸν καὶ ἐπιστόλιόν τι χαράττομεν, ἢ ἄλλο τι τῶν χαραττομένων ἢ γραφομένων· ἔτι χαράττειν καὶ προτυποῦν τι· ὡς ὅταν λέγομεν ὅτι ἡ βάτος ἢ καιομένη καὶ μὴ κατακαιομένη ἐχάραττε τὴν ἀειπάρθεον Θεομήτορα· οὐ γὰρ δήπου αἰσθητικῶς καὶ διὰ χειρῶν ἡ βάτος· ἔγραφε τὴν Παρθένον, ἀλλὰ συμβολικῶς καὶ τυπικῶς. Διχῶς οὖν, ὡς εἴρηται, τοῦ χαράττειν λεγομένου, ἐνταῦθα κατὰ τὸ δεύτερον σημαίνοντα ἐληπτὰ ἢ λέξεις τῷ ποιητῇ, καὶ οὕτως ληφθεῖσα, οὐδεμίαν ἀπορίαν παρέξει τῷ λόγῳ· τὸν γὰρ σταυρὸν φησι προχάραξαι καὶ προδηλώσας καὶ προαινιζόμενος ὁ Μωυσοῦς τῇ μὲν ἐπ' εὐθείας πρότερον τάσει τῇ ῥάβδῳ τὴν Ἐρυθρὰν διέτεμε θάλασσαν ὑπὲρ τοῦ Ἰσραὴλ περσεύοντος ταύτην καὶ ἦδη περσεύσαντο· τὴν δὲ, ἤγουν τὴν δευτέραν, τῆς αὐτῆς ῥάβδου τάσιν, πλαγίως ὕστερον κροτήσας καὶ ἐπιστρεπτικῶς, τὰ τῶν ὀδάτων ἤνωσε τμήματα κατὰ τῶν ἀρμάτων Φαραῶ, ἐπὶ τοῦ πλάτους τῆς θαλάσσης· τὸ ἀνίκητον ὄπλον, δηλαδὴ τὸν σταυρὸν, αἰσθητικῶς διαγράψας διὰ τοῦ ἐπ' εὐθείας· ἴωτα, καὶ τῆς ἐπιστρεπτικῆς κεραλαί·.

Ὅτι δὲ σύμβολον ἦν τοῦ θεοῦ σταυροῦ ἢ κατὰ τὴν Ἐρυθρὰν θαυματοποιεῖα, παντὶ που ὄλην· διὰ γὰρ τῆς οἰκίας ῥάβδου, τοῦ σταυροῦ δηλαδὴ, καὶ ὁ

Interpretatio.

Poetae in carminis initio dictio nobilis et heroica, et acrostichis ipsa leonini aliquid prae se fert. A principio enim carmini primordiali hirmum adaptavit, et in expositione a sanctae crucis panegyri haud recessit; sed Moysis virgam celebrandam sibi proponens ei de diviso mari Rubro verba faciens, carmen ipsum rite disposuit, et sanctae crucis gratiam celebravit, imo primi carminis argumentum crucis archetypum protulit. Sed jam hirmum verbo tenuis exploremus, et cum dubium dubii initium esse dicatur, de hoc ipso verba facere haud absurdum videtur.

De poetae enim mente in carmine profereudo quaerens aliquis recte dixerit: Quomodo Moyses crucem formans, imo jam formatam dictis annuens mare Rubrum virga divisit? Non enim post crucis signum formatum mare Rubrum divisit et coadunavit, sed post divisionem et adunationem ejus crucem designavit; imo econtra dicendum erat: Moyses mare Rubrum virga recta divisit, obliqua partes ejus junxit atque ita crucem plasmavit; nonne absurdum ac perfidum et indignum illius poetices foret dicere Moyssem totam crucis figuram per maris divisionem induxisse? Aequè enim ridiculum foret dicere: Homo aliquis architectus domum construens, a partibus superiori-

bus incepit, postremo fundamenta jecit, et postremo lectum imposuit.

Huic disquisitioni solvendae reponendum quod duplex est sensus verbi χαράττειν; primo enim manuum ope, tum aethetico more id facimus, ut quando imaginem aut epistolam formamus. Tum per typum formare significat, ut quando dicimus quod rubus ardens et non combustus Deiparam semper virginem significat. Non enim modo sensibili aut per manus rubus Virginem designavit, sed symbolica aut typice. Cum igitur, sicut dictum est, duas illud verbum significationes habeat, hoc quidem loco cum secundo significato a poeta vox accipitur, et sic intellecta nequaquam dubiosa apparet. Crucem enim Moyses praefigurando et praesignificando et innuendo prima virgae extensione mare Rubrum filii Israel transeuntibus divisit. Secundam vero virgae extensionem obliquo motu maris spatium contra Pharaonis currus concidera jussit, supra maris latitudinem signum invictum, crucem dico per iota et apicem perscripsit.

Quod autem miraculum circa mare Rubrum crucis divinae symbolum fuerit, nemini non obvium. Per specialem enim virgam, crucem inquam, novus Moyses. Salvator, cujus virga rectitudinis virga regni est, ut in psalmo est, rubrum peccatum divisit. Ru-

νός Μωϋσῆς ὁ Σωτήρ, οὗ βάθος εὐθύτητος ἡ βάθος τῆς βασιλείας ἐστὶ, κατὰ τὸ ψαλλόμενον, τὴν ἐρυθρὰν διέτεμεν ἁμαρτίαν. Ἐρυθρὰ δὲ πάντως ἡ ἁμαρτία οὐ μόνον ὅτι αἵματι περιέκασται τῇ Γραφῇ, ὡς τό· « Ἄνδρες αἱμάτων καὶ δολιότητος· » καὶ τό· « Ὁ ἐκζητῶν τὰ αἵματα, αὐτῶν ἐμνήσθη· » καὶ παρ' ἄλλω προφήτῃ· « Αἱ χεῖρες ὑμῶν αἵματος πλήρεις· » ἄλλ' ὅτι καὶ Ἡσαίας ὁ μεγαλοφωνότατος τὴν αὐτῆς ἐρυθρότητα διαβρήδην ἀναδείκνυσιν· « Ἐάν μὲν ὦσιν ὑμῶν αἱ ἁμαρτίαι, » λέγων, « ὡς φοινικῶν, ὡς χίονα λευκανῶ· ἔάν δὲ ὡς κόκκινον, ὡσεὶ ἔριον λευκανῶ· » τὴν οὖν ἐρυθρὰν, ὡς ἔφημεν, ἁμαρτίαν οὕτω διατεμὼν ὁ Σωτήρ, τοὺς μὲν Ἰσραηλίτας ἠγάς, εἰς τὴν ἔρημον τῆς ἁμαρτίας ἀπάθειαν διεβίβασε· τὰς δὲ Φαραωνίτιδας δειμονικὰς δυνάμεις ἐπόντωσεν· αἱ δὲ δικαίως ἂν καὶ ἄρματα λέγοιντο, διὰ τὴν ἔπαρσιν καὶ τὴν οἴησιν ὑπ' ἧς καταβλήθησαν· οὐ γὰρ δήπου διὰ τὴν ἁρμονίαν, ἐπεὶ μηδὲν παρὰ ταῖς ἀποστατικαῖς δυνάμειν ἤρμωσται· ἄρ-

brum enim utique peccatum est non solum quod in Scriptura sanguini assimilatur, ut illud: Viri sanguinum et fraudis; et illud: Qui sanguinem quaerit, memor ejus erit; et apud alium prophetam: Manus vestrae sanguine repletæ sunt, sed quod regius quoque Isaias peccati ruborem diserte memorat: Si peccata vestra, dicens, plane rubra sunt, sicut nivem ea dealbabo; et, si sicut coccinum, sicut lanam dealbabo. Igitur Salvator, sicut diximus, peccatum rubrum distinguendo nos quidem Israelitas in peccati desertum perduxit, Pharaonis autem infernales copias undis obruit, quas recte currus dixeris propter fluctuationem, non vero propter harmoniam, quæ nulla est apud copias rebelles, apud quas omnia incongrua et discordia apparent.

Α ῥυθμα δὲ πάντα ταῦταις ἐστὶ καὶ ἀνάρμωστα. Εἰκότω; δὲ καὶ τριστάται καλοῖντο· ὡς ἐκ τριῶν τῶν κεφαλαιωδестέρων τρόπων τῇ ἀνθρωπείᾳ φύσει τὴν στάσιν ἐγείρουσαι καὶ τὸν πόλεμον, θυμοῦ φημι καὶ ἐπιθυμίας, καὶ τῆς τῶν λογικῶν περιπτώσεως, ἐξ ἀγνῆς τε ψυχῆς συναπαρτίζεται ὀλομέλεια· ὁ δὲ φησὶ, Χριστῷ ἔσωμεν Θεῷ ἡμῶν ὅτι δεδέξαται. Τοῦτο τὸ ἀκροτελεύτιον τοῦ εἰρμῶ ἐλήφθη μὲν ἀτολεξεῖ ἀπὸ τῆς τοῦ Μωϋσέως ψῆδης, ἡρμόσθη δὲ προσφυστάται τῇ κατὰ τὸν σταυρὸν πανηγύρει. Εἰ γὰρ δόξα τοῦ Κυρίου ἐστὶ τε καὶ λέγεται ὁ σταυρὸς, ἀρξ καὶ τὸ σφουρωθῆναι, ὑψωθῆναι λέγεται· τοῦτο δὲ δοξασθῆναι κληθεῖν, καθάπερ αὐτὸς φησιν· « Νῦν ἐδοξάσθη ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου· » οὐ μόνον δὲ δόξα τοῦ Μονογενοῦς ὀνομάζεται ὁ σταυρὸς, ἀλλὰ δὴ καὶ ἀρχή, ὡς παρὰ Ἡσαίᾳ, « Οὐ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ· » τῷ γὰρ σταυρῷ κατὰ τὸν πολὺν ἐν θεολόγοις Γρηγόριον συνεπαίρεται, κ. τ. λ.

Recte vero etiam tristatata appellaveris; ex tribus enim præcipuis humanæ naturæ vitiiis, ira et pravis cupiditatibus rebellionem ac bellum excitant, dum ex anima sancta et recto judicio concordia nascitur. Quare dicit: Christo Deo nostro carmen celebremus, quia glorificatus est. Hunc quidem hirmi finem e Moysis carmine desumpsimus, mirifice enim ad sanctæ crucis panegyrim se adaptavit. Si enim Domini gloria est et dicitur cruz, crucifigi quoque exaltari nuncupatur, quæ idem et glorificari dici potest, sicut ipse dixit: Nunc Filius hominis glorificatus est. Non solum autem gloria Unigeniti cruz nominatur, sed etiam principium, sicut apud Isaiam. Cujus principium super humero ejus; cum cruce enim secundum eximum theologum Gregorium una exaltatur, etc.

THEODORI PRODROMI

EX EXPOSITIONE

IN CANONEM SABBATI SANCTI.

(Apud Leonem Allatum De libris ecclesiasticis Græcorum, p. 74.)

D

Ὁ παρὼν κανὼν ποίημα μὲν ἐστὶν ἄχρι καὶ πέμπτης αὐτῆς Μάρκου ἐπισκόπου Ἰδρουῶντος, ἐκ δὲ ταύτης ἄχρις ἐννάτης τοῦ μεγάλου ποιητοῦ Κοσμᾶ.

Ἄλλὰ πολὺ πρότερον, ὡς ἐξ ἀγράφου ἔχομεν παραδόσεως, γυνὴ τις τῶν εὐπατριδῶν σοφῆ, καὶ παρθένος Κασία τοῦνομα τοῦ τε μέλους ἀρχηγὸς ἔχη-

Præsens canon opus quidem est ad quintam ipsam adam Marci episcopi Hidruntini, ab eaque usque ad nonam magni poetæ Cosmæ, sed multo ante, ut ex

non scripta traditione discimus, mulier quædam nobilis, casta et virgo, cui erat nomen Cassiæ, ejusmodi modulationis prima fuit auctrix, et canonem ipsam

μέλος, καὶ τὸν κανόνα συνεπεράνατο. Οἱ δὲ ὑστερον Δ τὸ μέλος μὲν ἀγασάμενοι, ἀνάξιον δ' ὅμως κρίναντες γυναικεῖος συμμίξει λόγους τὰ τοῦ ἥρωος ἐκείνου Κοσμῆ μουσεουργήματα, τὸ μέλος πιραδόντες τῷ Μάρκῳ, καὶ τοὺς εἰρημοὺς ἐγχειρίσαντες τὴν πλοκὴν τῶν τροπαρίων τούτῳ μόνῳ ἐπέτρεψαν. Καὶ ἔοικεν ἀληθεύειν οὗτος ὁ λόγος· οὔτε γὰρ τοῖς τῶν εἰρημῶν στοιχείοις εἰς τὴν ἀκροστιχίδα χρῆται ὁ Μάρκος. καίτοι συναίρομενοι αὐτῷ τὰ πολλὰ, αὐτίκα γὰρ τοῦ, Κύματι θαλάσσης, τὸ κάππα. Καὶ τοῦ, Σὲ τὸν ἐπὶ ὕδατων, τὸ σίγμα συντελοῦσιν αὐτῷ εἰς τὴν ἀκροστιχίδα· ἀλλὰ ταῦτα καταλιπὼν ὡς ἀλλότρια, καὶ οὐχ ἑαυτοῦ ποιήματα ὄντα, ἀντ' ἐκείνων ποιεῖται τροπάρια, ἀπὸ μὲν τοῦ κάππα ἀρχόμενον τὸ, Κύριε Θεέ μου, ἀπὸ δὲ τοῦ σίγμα τὸ, Σύμβολα τῆς ταφῆς σου. Ἐκ τε οὖν τούτου δῆλον ἔστι τὸ μὴ τοῦ Μάρκου εἶναι τὸ μέλος καὶ τοὺς εἰρημοὺς, καὶ ἐξ ἐκείνου δὲ οὐχ ἦτονον τοῦ λέγειν ἂν τῷ εἰρημῷ τῆς πρώτης ψῆδος, Ἄλλ' ἡμεῖς ὡς νεάνιδες τῷ Κυρίῳ ἔσωμεν. Νεανίς γὰρ οὐσα δηλονότι ἢ καὶ μελοποιός, καὶ αὐτὸ τούτο ἐμφῆναι θέλουσα, ὅτι γυναικίς ἔστι

τὸ μελοῦργημα, ἐπεὶ δύο χορεῖαι ἦσαν ἐν τῇ ἐξέδῳ τὴν πρώτην ψῆδὴν ἄρῃσαι, μία μὲν ἀνδρῶν, ἑτέρα δὲ γυναικῶν, αὐτὴ τὴν ἐὼν ἀνδρῶν παρωσαμένη, ὡς οὐκ ἀνήρ, Ὡς αἱ νεάνιδες, εἶπε, τῷ Κυρίῳ ἔσωμεν. Ἄλλὰ ἦδη καὶ τὴν ἀκροστιχίδα τοῦ κανόνος ἐπισκεψώμεθα, διπλῆν τινα καὶ ταύτην οὖσαν, καὶ οὕτως εἶπαι, ἢ δικέρυφον ὡς ὁ Παρνασός, ἢ διθύρραμβον ὡς οἱ Διονύσου ὕμνοι, ἢ ὡς τὰ ἐν τε χέρσῳ καὶ θαλάσῃ ζῶντα τῶν ζώων ἀμφίβια. Ἔστ' ἂν μὲν γὰρ τετραπόδιον ἔμενε τὰ ἐπὶ τῷ μεγάλῳ Σάββατῳ μέλι, μέρος λάμβου ἦν ἢ ἀκροστιχίς ἐκείνου λέγω λάμβου τοῦ, Προσάββατόν τε Σάββατον μέλπῳ μέγα. Οὗ λάμβου τὸ ἦμισυ μὲν προεβλήθη ἢ μεγάλη Παρασκευὴ τὸ, Προσάββατόν τε, τὸ δὲ λοιπὸν ἦμισυ τὸ, Σάββατον μέλπῳ μέγα, ἐνταῦθα παρελήφθη. Ἐπεὶ δὲ ἐδέησεν ἐκταθῆναι τὸ μέλος καὶ τὸ τετραπόδιον γενέσθαι κανόνα ὀλόκληρον, ἀναλόγως συνολοκληροῦται καὶ ἡ ἀκροστιχίς, καὶ ἀντὶ μέρους λάμβου ὅλος λαμβος γίνεται. Ὡς ἐπὶ τῆς ἔχει· Καὶ σήμερον δὲ Σάββατον μέλπῳ μέγα.

absolvit; qui vero eam subsequuti sunt, melos admirati, dignum nihilominus judicantes muliebribus sermonibus herois illius Cosmæ cantiones conjungere, melos tradentes Marco, et hirmos consignantes, Tropariorum compositionem illi soli commiserunt. Et sane traditio hæc non videtur a veritate aberrare, neque enim hirmorum litteris capitalibus in acrostichide Marcus utitur, licet illi multum conferrent: statim enim illius, Κύματι θαλάσσης, unde majus K, nec non illius, Σὲ τὸν ἐπὶ ὕδατων, te super aquas, Σ, quam maxime illi in acrostichide conducunt, sed his neglectis tanquam alienis nec propriis operibus loco eorum Troparia conscribit a K quidem incipiens illud, Κύριε Θεέ μου, Domine Deus meus, ab Σ vero illud, Σύμβολα τῆς ταφῆς σου, symbola tuæ sepulturæ. Ex hoc utroque manifestum est melos hirmosque Marci non esse, et eo etiam æque probe evincitur cum dicat in primæ odæ hirmo: Sed nos tanquam juveniculæ Domino cantemus. Juvenicula enim cum esset ipsa modulationis artifex, et hoc idem ostendere volens canticum illud mulieris esse, cum duæ essent choreæ apud Exodum, primam odam canentes, una

quidem ex masculis, altera ex feminis, ipsa masculorum spernens, veluti quæ mulier erat, Tanquam juveniculæ, dixit, Deo canamus. Veruntamen et ipsam canonis acrostichidem, duplicem illam quoque, et ut ita dicam, bicipitem veluti Parnassum, vel dithyrambum, ut sunt hymni in Bacchum, velut ea quæ et in mari, et in terra vivunt animalia amphibia consideramus. Donec enim Tetraodion erat, quod in sancto Sabbato concinitur melos, iambi principium erat acrostichidis, illius nempe, qui incipiebat, Προσάββατόν τε Σάββατον μέλπῳ μέγα, Ante Sabbatum Sabbathum cano magnum. Cujus iambi mediam quidem partem præripuit magna Parasceve, nempe προσάββατόν τε, ante Sabbatum, reliquum vero, nempe Σάββατον μέλπῳ μέγα, Sabbathum cano magnum, hoc in loco relictum est. Attamen cum opus esset melos elongari, et Tetraodion integri canonis partes sustinere, proportionem quadam et acrostichis integratur, et iambi mutili loco, iambus integer succedit hanc in modum: Καὶ σήμερον δὲ σάββατον μέλπῳ μέγα. Et hodie vero Sabbathum cano magnum.

ΤΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΛΟΓΙΩΤΑΤΟΥ

ΚΥΡΟΥ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ.

SAPIENTISSIMI ET ELOQUENTISSIMI

DOMINI

THEODORI PRODROMI EPISTOLÆ.

(Partim ex interpretatione Læzeri, partum ex nostra.)

Α'. — Τῷ ἑφρόνῳ.

Ἡμεῖς μὲν, ὀλβία μοι καὶ σοφωτάτη ψυχῇ, τριτην ταύτην ἡμέραν ὄλωσ ἀναπακταμένοις ὥσπερ τῆς ἰατρῆς σου χελιδόνος ἐαρινόν τι μέλος παραδοκούντες καθήμεθα· ἡ δὲ οὐκ οἶδ' εἴτε τὴν ἡμετέραν ἐρημίαν βδελυτομένη (εἰκόσασι γὰρ χελιδόνες τοὺς πολυανθρωποτέρους τῶν χώρων μᾶλλον περιλαλεῖν), εἴτε τὸ περὶ ἡμᾶς δυσχείμαρον δυσχεραίνουσα, σιγῆν ἐθέλει καὶ εἰ καὶ τὴν μελωδίαν διαναβάλλεται· διαφθονομένη μὲν ἡμῖν τοῦ μέλους οὐκ ἂν εἴποιμι, ἀναξίλους δ' ἴσως κρίνουσα τῆς φθῆς. Ἀλλὰ μὴ σὺ γε, ὦ βελτίστη μοι χελιδόνων, μακρὰ σιγήσας τὸν χειμῶνα ἡμῖν ἐκταίνουσα, ἀλλ' ἔσον, καὶ τὸ τῆς θυμηδίας ἐαυτῇ φθῆ συμπαρένευκα. Εἰ γὰρ μίαν χελιδόνα ἐαυτοῦ ἀκούομεν μὴ ποιεῖν, ἀλλὰ σὺ γε τοῦτο ποιήσης, εἰ

Α τοι καὶ τῶν λοιπῶν χελιδόνων ὑπερβῆσαι. Εἰ γὰρ εἰς μυρία παρ' Ἡρακλείῳ, ἐὰν ἄριστος ἦ, πάντως καὶ ἡ μία χελιδὼν ἀντὶ μυρίων λογίζοιτο εἶναι, ἐὰν κληρωταὶ τὸ ἄριστον. Μυρία δὲ χελιδόνες ἕστων πάντως ἐαυτὸ ποιήσουσιν, ὡς ἔγωγε ἤδη καὶ τὴν ἡμέραν ἐαρινὸν γελῶσαν ὄρω, καὶ τὴν βοτάνην ἡρέμα τῆς γῆς ὑποφουμένην, καὶ τοῖς ἀνθεσιν ὄσον τὰ ἔνδρα τριχοῦμενα. Μετὰ τοιούτων σε τῶν ἐλαίων, ὧ ἰερὰ σείρη, περιμένομεν· μὴ γάρῃ ἐπὶ τῶν ἐλαίων εἶ καθεῖσθαι ἡμᾶς ἀπολίπης, ἀλλ' ἀμειψαί γραφῇ τὴν γραφὴν, μὴ δυσχεράνας εἰ σοὶ ἀντὶ χελιδόνος διδῶς τὰ χρύσεια, ἀλλὰ μᾶλλον γήλους (1) ὑποκλήσθαι, εἰ ψυχὴν ἀνακτῆς μυρίων ἀνιαρῶν κατακλιμένην (2). Ἐβρωσο.

I. — Ephoro.

Nos quidem, o sapiens felixque anima, post tertium ipsum diem arrectis auribus sacrae hirundinis tuæ carmen expectantes sedemus. Hæc autem nescio an nostram hanc solitudinem aversata (consuevere enim hirundines in frequentissimis locis esse loquaciores), an frigida hujus tempestatis pertæsa tacere adhuc vult cantumque suum differre pergit in dies. Neque enim nobis illam invidere dicam indignos forte nos esse censens. Ne taceas, o hirundinum optima, silentio tuo hiemem nobis diuturniorem efficiens: imo cane, cantuque veris nobis voluptatem repræsentata. Et si enim dicere solemus, ver ab una hirundine nequaquam effici, facies tu tamen, quia reliquas hiru-

B dines antecellis. Si enim unus qui optimus est pro decem millibus est, iuxta Heraclitum; et una hirundo pro decem millibus computari debet, sic convenit esse illam optimam. Hirundinum vero decem millia celerius omnino ver facient; ut et ridentem verum ego diem videre possim et herbam e solo molliter erumpentem, atque in capillorum morem arborum floribus onustas. Hanc spem foventes te, o sacra Sira, expectamus. Ne ergo postquam hoc speravimus adhuc ita morari sinas, sed epistolis epistolæ repende; ne dedignere, quod pro ære tu aurum exhibeas; genti potius quod animum leves sexcentis ærummis obtutum. Vale.

(1) γήλους Cod. Vat.

(2) Ita in Cod. nostro: sensus satis manifestus,

vera lectio obscura; forte κατακλινομένην, plorantem.

B. — Ἐὐχαριστήριος τῷ νομοφύλακι, πρωτακ-
δικῷ, καὶ ὀρφανοτρόφῳ, κυρῷ Ἀλεξίῳ τῷ
Ἀριστήρῳ.

Ἦτα τραγῳδοὶ μὲν καὶ διθυραμβοποιοὶ, θεοπείσει
δέσποντα, (μέτρον δὲ ὁ διθύραμβος, ἐν Κορίνθῳ μὲν
εὐρημένον ὑπὸ Ἀρίωνος τοῦ Μηθύμνηθεν, πολὺ δὲ
τὸ ἐνθουσιώδες μετὰ χορείας ἔχον καὶ βακχικὴν), βού-
ντω μόνον ἢ ἀμφοροῖα ἑκαθλα τῆς ψῆδης κομιζό-
μενοι, ὅμως οὐχ ὄφισαν τῆς ὀρθῆς, οὐδὲ ἐνεδίδωσαν
διθυραμβοδοῦντας, ἢ τραγοῦδοῦντας· ἐγὼ δὲ, μικρῶν
τῶν ἐπὶ σοὶ βημάτων, καὶ οὐδὲν τι ἄλλο ἢ εὐνοίαν
μόνην προεδιλημένον, τοσαύτας καὶ οὕτω μεγίστας
ἀντιλαμβάνων τὰς ἀμοιβὰς, καὶ αὐτὸ δὴ τοῦτο, τὴν
ὕψλην σου γλώσσαν καὶ ἱερὰν τῆς ἐμῆς οὐβενείας
πολλαχοῦ καὶ πολλὰκις πλουτῶν ἐπιμνήμονα, οὐ
πάντα κατὰ νότον θέμενος τὰ λοιπὰ, ἐν τοῦτο διὰ
βίου μόνον, τὴν σὴν εὐφημίαν, προχειρίζοιμην, ὡς
μὴ μόνον ἐπέακις· σε τῆς ἡμέρας αἰνεῖν, ἀλλ' ἀπειρά-
κις ἀπειράκις, εἰ οἶόν τε τοῦτο ποιεῖν, καὶ ἐν τοῖς σοῖς
ἀδολοχεῖν δικαίωμασι τὴν καλλίστην ταύτην καὶ
ἄλλοις προφήταις ἀδολοχευμένην ἀδολοχίαν; Καί-
τοι πῶς ἂν εἴη τοῦτο μὴ ἐπιεικῶς ἀνοήτου, καὶ
πρόφρων φιλοσοφίας ἐλαύνοντος, ὃν ἔδει καὶ κατὰ κόρ-
βης παιδόμενον ὑπὸ σοῦ, καὶ ὠδοῦμενον ὑπὸ τράχη-
λου, καὶ τί οὐχὶ πάνθαινον πάσχοντα, ὕμνειν σε καὶ
εὖτα, καὶ διὰ γλώττης ἀγνὴν εὐφημίαν, αἰδοῦ σου
πάντως τῆς ἀρετῆς, τοῦτον, καὶ εὐπάσχοντα, καὶ
μυρίας ὄσαις ταῖς χάρισι δεξιούμενον, νῦν μὲν τῇ
χειρὶ σου, νῦν δὲ τῇ γλώττῃ, σχολῇ καὶ ἀπομύ-

ἄττασθαι πρὸς τὸν ὀμητήριον; Εἰ δὲ καὶ ἡ χεὶρ (1) τὰν
χεῖρα νίξει, τὸ Ἐπιχάρμιον, καὶ τῷ δότῃ δίδωσθ-
εις, τὸ Ἡσιόειον (2), καὶ τὸν ἕξοντα ἀντιξέειν, τῇ
παροιμίᾳ (3) δοκεῖ, καὶ χάρις ἐστὶν ἡ τίχτουσα χά-
ριν (4), κατὰ τὴν τραγοῦδιαν· πῶς οὐ τὰς Ὀμηρι-
κάς μοι χρῆσθῆναι γλώσσας εὐξαίμην, καὶ περιστή-
σασθαι με τὴν οἰκουμένην ὅλην, ὡς θεάτρον, ἵνα σου
ἐπὶ πᾶσι τὸ ἐγκώμιον ὑψηλολογησάμην;

Ἦτω γοῦν οὐρανὸς ὑπερθεῖν, ἴστω δὲ κάτωθεν
γῆ· ἴστω δὲ τὰ λοιπὰ τῶν στοιχείων, ἢ τοῦ ὕδατος
φύσις, ἢ τοῦ ἀέρος χύσις, ἢ τοῦ πυρὸς λεπτομέρεια,
ὡς ἴδου τὰ χεῖλη μου οὐ μὴ κωλύσω, τοῦτο δὴ τὸ
παρὰ τῷ Ἀαβὶδ φαιτωδούμενον, τοῦ παντοῦως ὀμη-
γορεῖν σοὶ τὰ χαριστήρια. Καὶ ταῦτα διήλθον, οὐχ
ὅτι σὺ τῆς κάτω καὶ φαινομένης δόξης ἔρῃς· οὐδ'
ὅτι τῆς ἐξ ἀνθρώπων εὐφημίας ἤττων καθέστησας,
ἀνὴρ παντὸς ἔπαινον κρείττων γενόμενος, καὶ αὐτὸς
εἰς ὕμνον ἀποχρέων ἑαυτῷ, κἄν ἀνθρώποι σιωπή-
σαιμην· ἀλλ' ὅτι τοι τὸ τῆς ἀχαριστίας ἐγὼ πολὺ
πρὸ τῶν ἄλλων ἐπιτίμιον δέδοικα, καὶ ὑποστέλλο-
μαι γὰρ, τὴν παροιμίαν (5), μὴ με τοῖς μυριζομένοις
συγκατατάξῃ νεκροῖς. Ἔπειτα εὐχομαι τοὺς μὲν
ἀγαθοῦς, ὡς ἂν οἶδ' τε εἶ, εὐφημαίν, ψέγειν δὲ μηδὲ
τοὺς κακοῦς, δικαιοτάτων τοῦτον φόβον φοβούμενος,
μὴ τις καὶ πάλιν Τίμων νεώτερος ἀγαθὸν με ψέγειν
προσαγορεύσειεν, ὡς ὁ παλαιὸς ἔκαίνο· τὸν Σπεύ-
σιππον. Καὶ ἄλλως δὲ, εἰ καὶ μὴ σὺ τῶν ἔπαινων
δέη, ἀλλὰ σοῦ οἱ ἔπαινοι δέονται, οὐ μᾶλλον ἔπαι-
νοῦντες ἢ διὰ τοῦ ἔπαινεῖν ἔπαινούμενοι. Ἔμῳ γάρ

II. — Gratias agit Alexio Aristeno, nomophylaci
protocleico et orphanotropho, ob laudes quas is
in ipsam pro concione efferat.

Tragedi ac dithyrambici poetae, domine illustri-
sime (est autem dithyrambus metrum ab Arione
Methymnensi inventum, entusiasmo ac saltationi et
Bacchanalibus aptum, bovem simplicem aut ampho-
ram pretii loco reportantes, bacchari et genio poetico
indulgere continuabant. Ego autem, qui pro exiguis
ad te verbis ex benevolo animo prolatis remunerati-
onem plus quam meritam obtineo, linguam tuam sa-
cræm quæ ad exiguitatem meam comparata primas
fert partes, minime spretilis aut neglectis cæteris re-
bus, per totam vitam tuam tantummodo laudem ce-
lebraverim, ut non solum septies te quotidie¹, sed in
infinitum, si fieri potest, collaudem, et in exaltanda
justitiæ tuæ eloquentiam prophetis dignam expro-
piam. Hoc vero hominis male sani et ab omni philo-
sophia alieni fuerit, quem a te verberari strenue ac
castigari par esset, siquidem et sic te lingua blan-
diente hymnis celebrat, te qui ipsum licet maxima
eum fortuna amplectatur, manu ac lingua tractare
ut meretur, es destinatus. Si autem manus manum

lavat, ut Epicharmus dicit; aut si danti dat aliquis,
ut est in Hesiodo, aut si fricantem refricat, ut est in
proverbio, aut si gratia dat gratiam, ut dicunt poetae
tragici: quomodo non Homericam loquelam optem
michi, ut coram omnibus terræ incolis ad cælum lau-
des tuas efferam?

Sciat igitur cælum superne, sciat terra; sciant
cætera elementa, aquæ natura, aeris mixtura, ignis
subtilitas, quod labitis meis non temperabo et quod,
ad Davidis psalmographi exemplum², dona tua inces-
santer cantu celebros. Hæc autem dico non quasi glo-
riæ terrestri vanæque tu cupidus sis, aut hominum
laudibus seducaris, tu qui omni panegyri major es,
qui tui ipsius es hymnus, licet nos cæteri silentio vir-
tutes tuas prætereamus; sed quia ingratum animum
inter pessima pono vitia, et quod timeo, ne, ut est in
proverbio, mortuis conditis similis habeat. Tum pre-
cor, ut bonos pro virili parte laudem, malos autem
ne objurgem, id magno meo jure ante omnia timens
ne alter Timo me qui bonus sum, vituperare præsu-
mat, ut antiquus ille vir Speusippum. Illud vero
scito quod si tu non laude egēs, certe laudes te opus
habent ob vicem reciprocæ. Valde enim illud Cice-

¹ Psal. cxviii, 164. ² Psal. xxxix, 10.

(1) Conf. Plat. in Azioc. t. III, p. 336, C.

(2) Hesiod. Op. v. 353

(3) Arist. Or. I, pro IV° viris, c. 141, t. II, p. 84, lin. 5.

(4) Sophocl. Aj. v. 522.

(5) Erasmi. Adag. chil. III, cent. III, adag. 30, col. 683.

ἐγὼ κάκεινο τὸ τοῦ Κικέρωνος, ὃ πρὸς τὸν στρατη-
γικώτατον Κάτωνα (6), Ῥωμαίῳ δ' ἄμφω τῷ ἄνδρῳ,
σοφῶς ἀπεφθέγγετο· Εἰ καὶ μὴ Κάτων δέεται Ῥώ-
μης, εἰπὼν, ἀλλ' ἡ Ῥώμη Κάτωνος.

Ὁ μὲν οὖν Ἀθηναῖος φιλόσοφος (οἶδας τὸ τῆς
πρεσβυτέρας εὐχος Ἀκαδημίας, τὸν Πλάτωνα [7])
ἕκαστον τῶν τῆς παρ' αὐτοῦ πολιζομένης πολιτείας
ἀνδρῶν μίς τις καὶ μόνος εἶναι τεχνίτην τέχνης
νενομοθέτηκε· μηδὲ γὰρ τὸν φιλόσοφον περὶ δικα-
στικὴν ἐστράφθαι χρῆναι καὶ νομικὴν, μηδὲ περὶ
φιλοσοφίαν αὐθις τὸν δικαστήν, ἢ οὕτω ταῖς τέχναις
τὸ ἄκρον καὶ τὸ εὖ περιγένοιτο. Εἰ δέ τις ἔλθοι,
φησὶ (8), ποικίλος ἄνθρωπος καὶ παντοδαπός, τοῦτον
προσκυνεῖν μὲν καὶ ἀποδέχεσθαι, ὡς ἱερὸν καὶ θαυ-
μαστὸν, ἀποφαίνεται, εἰς ἑτέραν δ' ἑμῶς πόλιν ἐκ-
πέμπειν ἐρίῳ πρότερον στεφάμενους αὐτὸν καὶ μύ-
ρον κατὰ τῆς κεφαλῆς χεαμένους. Ἴσως γὰρ θεσιώτερος
αὐτὸν ἤξει καὶ οὐ κατὰ ἄνθρωπον τῆς τιμῆς. Εἰ δὲ
καὶ ἡμεῖς ἐπ' ἐκείνης ἤμεν τῆς πολιτείας, τίνα
ἄλλον ἐχρήν, εἰ μὴ σὲ, σοφώτατε νομοφύλαξ, προσ-
κυνηθῆναι μὲν καὶ ἀποδεχθῆναι, ὡς ἱερὸν, στεφθῆ-
ναι δὲ τὴν κεφαλὴν, καὶ τὸ μύρον περιχυθῆναι, ὡς
τὸ εἰκόσ; Καὶ τίς γὰρ ἄλλος, ὡς σὺ, πολλὰς μὲν
τέχνας καὶ ἐπιστήμας ὠμίληκεν, ἀπασῶν δὲ τού-
των τὰς ἀκροπόλεις κατελίπηεν; Ἐμαῖουσέ σε Γραμ-
ματικῆ· καὶ φεῦ τῆς ὀρθολογίας! ὅσος μὲν ἐτυμο-
λογίαν εὐρεῖν, ὅσος δὲ ἀναλογίαν ἐκλέξασθαι, καὶ δ-

ronis probo quod ad Catonem virum bello maxime C
strenuum, Romanus ad Romanum, dixit: Si Cato
Roma opus non habet, at Roma Catone.

Philosophus ille Atheniensis (Platonem enim, vete-
ris Academiae ornamentum, cognitum habes) legem
tulit ut quivis eorum qui in republica ab ipso insti-
tuta viveret, unius alicujus artis peritus foret. Non
enim philosophum, dicebat, juridicum aut legistato-
rem, aut judicem ad philosophiam converti debere;
ita enim et artibus et artificibus bene consultum ar-
bitrabatur. Ubi autem vir casus ac multiplex venerit,
venerari quidem et hospitaliter excipere ut virum ad-
miratione dignum, sed protinus lana redimitum et
cum capite unguentis delibuto in aliam urbem mit-
tere. Fortasse enim honore divino magis quam hu-
mano dignum censebat. Quod si et nos in ista repu-
blica viveremus, quem alium nisi te, doctissime legum
custos, venerari et in honore haberi, ut sacrum caput
autem redimere et unguentis delibutum exhiberi dece-
ret? Quis enim alius, sicut tu, artes ac litteras coluit
et iis quasi arce et castello potitus est? Te gram-
matica ut obsoleta in lucem produxit, et quidem nemo
sicut tu ortholexis et etymologiae analogiaeque mag-
ister atque arbiter, poematum autem iudex aequus
unquam exstitit.

Rhetorica te nutrit, sed amotis mendaciis ac si-

(6) Conf. Plut. in Caton. § 32, ed. Reisk, t. IV, p. 419.

(7) Conf. Platon. de leg. l. VIII, pag. 846, O.

(8) Id. de republ. lib. III, tom. I, pag. 377, E; 378, A.

πόσος κρίναι ποιήματα πέφυκας; Ἐθρόφατό σε
Ῥητορικῆ· καὶ φεῦ τῶν τῆς παιδείας ἰγγύων καὶ
τῶν σειρήνων! ὅσος μὲν συμβουλεύσαι, ὅσος δὲ δι-
κάσασθαι πέφυκας, καὶ ὅσος μὲν διὰ γλύττης προ-
βάλλεσθαι τὸ νοσην, ὅσος δὲ καὶ χάριτι ἐπισημήνα-
σθαι (9); Πολυεὐκτεμ μὲν οὖν τῷ Σφητικῷ σοφῷ
ῤήτωρ μὲν ἄριστος Δημοσθένης, εἰπεῖν δὲ δεινότατος
Φωκίων προσηγορεύετο, ὡς τούτου μὲν ἐκείνου ἐν
τῷ ῤητορεύειν καὶ γράφειν, ἐκείνου δὲ τούτου ἐν τῷ
λέγειν καὶ δημηγορεῖν ὑπερβάλλοντος. Σὺ δὲ καὶ
ἐπ' ἄμφοιν κακλήρωσας (sic) τὸ εὐδόκιμον, ταῖς μὲν
ῤητορταῖς τὸν Δημοσθένη, ταῖς δὲ δημηγορταῖς ὑπερ-
βάλλόμενος τὸν Φωκίωνα. Ἦνδρυσέ σε μετὰ ταῦτα
Νόμος καὶ Νομοθετικῆ· καὶ φεῦ τῆς εὐθυδικίας, τῆς
ἰσορροπέως πλασטיγγος, τοῦ κανόνος, τῆς σταθμῆς,
τῆς ἱερᾶς θέμιδος! ὅσος μὲν ἀκοῦσαι μετὰ πράστη-
τος ἀναπέφανασι, ὅσος δὲ ψηφιοφορῆσαι μετὰ εὐθύ-
τητος, μὴ δεκάζων κρίσιν, μὴ προσώπου, μὴ δώρου
λήψιν πρὸ τῆς ἀληθείας τιθέμενος; Ἐθρόφω γὰρ
ἐκείνου τοῦ ἱκούς καὶ ἀπεσκυβαλίσθω, ὃ φησι·

Ἄωρα θεοῦς πείθει, δῶρ' αἰδοίους βασιλῆας (10).
Σὺ μὲν ὕμνεις τοὺς Μῖνας, ἄνθρωπε, καὶ τοὺς Ῥα-
δαμάνθους, τοὺς οὕτω μεγαλοπρεπεῖς καὶ σεμνοὺς
δικαστὰς, ὡς κατὰ κυνός (11), ἡ χηρὸς, ἡ πλατάνου
δμνύοντας πρότερον, ἔπειτα ὡς ὕπ' ἀσφαλεῖ καὶ
βεβαίῳ τῷ ὄρκῳ περαινέιν τὸ ψηφιοφόρημα· ὡς κα-
λοὶ γὰρ σου οἱ δικασταί, καὶ ἄξιοι νεκροῖς θεμι-

renibus; te ad consulendum promptum, ad jus dicen-
dum aptum formavit, ita ut mentis cogitata lingua
proferre et litteris mandare aequè idoneus sis factus.
Polyeuctus Sphettiensis Demosthenem oratorem opti-
imum, fortissimum autem Phocionem proclamavit, ita
quidem, ut Demosthenes in scriptione et dictione rhe-
torica, hic autem in concionando coram populo pri-
mas teneret. Tu autem utrumque in arte superas,
stylo quidem Demosthenem, Phocionem autem concio-
nando vincens. Te lex et legislatio virili induit inge-
nio; tibi praesto fuere pectus disertum, in loquendo
aequabilis, canon, numerus ac mensura, jus san-
ctum. Quoties auditores cum suavitate loquentem,
sententiam ferentem alacriter, iudicii rectitudini sub-
missum, sine acceptione personarum veritatis incorrup-
tae servientem te viderunt! Nullam profecto rationem
habeamus ejus qui dicit:

Dona deos, dona reges angustos pervertunt.

Tu quidem Minoa et Rhadamanthum iudices venerandos
ac summe colendos laudibus celebras, quorum religio
vel circa canem, anserem, platanum severa, ut item
exiguam secundum jusjurandum solemniter datam
exsequantur; sunt enim iudices dignissimi qui mortuis
jura dicant. Ego autem doctum legum custodem cele-
bro qui e republica Platonica cum unguentis et diade-

(9) Conf. Fabr. Bib. Gr. lib. IV, cap. XXXII, t. IV, p. 486.

(10) Conf. Platon. De republ. lib. III, p. 390, E.

(11) Conf. Schol. Aristoph. ad Av. v. 521.

στεύειν. Ἐγὼ δὲ τὸν ἔμδον καὶ σοφὸν ὀμνήσομαι νομοφύλακα, τῆς μὲν Πλατωνικῆς, ὡς ἔφαμεν, πολιτείας ἱερῶς ἐκπεμφθέντα μετὰ μύρου καὶ στέμματος, ἐπὶ δὲ τὴν βασιλίδα τὴν Βυζαντιδα μετανεχθέντα πολλῶ ἱερῶτερον, καὶ ταῖς δυσὶ ταύτης μέρεσι συμμεμερισμένον, τῇ συγκλήτῳ, φημί, καὶ τῷ βῆματι· κἀν ταύτῃ μὲν νομοφυλακτοῦντα, ἐν δὲ τούτῳ πρωτεκδικούντα, καὶ δι' ἀμφοῖν σεμνύοντα τὸ πολίτευμα. Εἰ γάρ τι πιστίον Πλάτωνι, πιστίον δὲ, χρῆναι λέγοντι (12) δύναμιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ τύχην φρονήσει συνελθεῖν καὶ δικαιοσύνη, ἵνα κάλλος καὶ μέγεθος αἱ πολιτικά λαμβάνοιεν πράξεις· τίνοι ἂν ἄλλῳ μᾶλλον συνεισελθούσας ἅμα πάσας ταύτας εὐρήσομεν; Τύχη μὲν γὰρ καὶ δύναμις ἀνωθεν περιελθούσα, ὅλον ἀπὸ γένους, ταῖς πρὸς βασιλεύς ὑψήθη τιμαῖς· φρόνησις δὲ καὶ δικαιοσύνη καὶ ἐξ αὐτῆς, ὡς εἴπειν, τῆς γενέσεως ἐγκατεσπάρθησαν τῇ τούτου ψυχῇ. Ἐπειτα ἡ δικαιοσύνη μὲν τῇ μαθήσει, ἡ φρόνησις δὲ τῇ πείρᾳ συνεπηυξήθησαν. Φιλοσοφίας δὲ σε παντοδαπῆς κατακωχίμων, ὄρφανοτρόφε, ἀντικρυς δεικνυσι τὸ πρὸς νοῦν ἀποδάπτοντα πρότερον τὴν λέξιν οὕτω προφέρεσθαι· ὅπερ καὶ Ζήνων ἑναργῆς φιλοσοφίας τεκμήριον ἔθετο. Ἄλλ' οὕτω μὲν σε Γραμματικῇ καὶ Ῥητορικῇ καὶ αὐτονομοθετικῇ, καὶ Φιλοσοφίᾳ, δικαιότατε πρωτεκδικῶν, ἐτιθηθήσαντο· οὕτε, κατὰ τῶν τινος εὐφυῶν, βραδύς τε λαμβάνοντα τὰ λεγόμενα, καὶ βραδύτερον ἀποβάλλοντα· οὕτε αὖ, κατὰ τῶν τινος ἀφυῶν, χρονίως τε λαμβάνοντα καὶ παρακατέχοντα χρονιωτέρως· ἀλλ' ὀξύτατα μὲν καὶ ἐν ἀκαρεῖ τὴν γῶνσιν δεχόμενον, ἀποβάλλοντα δὲ οὐδ'

mate expulsus, in regiam urbem Byzantii pervenit, non sine numine divino, ibique curiæ ac tribunali adjunctus est ut et legum custodiæ et juri dicendo operam daret, sicque reipublicæ ornamento esset. Nam si Platoni fides habenda, est autem, dicenti, vires ac fortunam ingenio ac justitiæ associandas esse, ut quæ in republica fiunt pulchritudinis ac magnitudinis speciem præ se ferant: cui hæc omnia magis quam tibi inhærentia reperiemus? fortuna enim et fortitudo a majoribus traditæ regia munificentia auctæ; prudentia et justitia inde a nativitate animo insitæ sunt. Huc accedit quod justitia doctrinæ præceptis, intelligentiæ experientia duce incrementum ceperunt. Philosophiæ denique amor, divinitus tibi inspiratus pupillarum nutritor, verba cogitationibus plane respondere demonstrat; quod Zeno quoque certum philosophiæ testimonium esse asserit. Sic igitur Rhetorica, Grammatica, legum condendarum scientia lacte quasi suo te nutrierunt. Apud te non, sicut apud non paucos, quæ auribus hæuseris, brevi intereunt; nec ut apud alios per tempus quoddam comprehensa breviori tempore retinentur; imo quæ mentis acumine collegisti, nunquam e memoria decidere sinis. Quis porro satis

Α εἰς αὐτὰς τὰς Ἀκείσας σελήνας (13). Τὴν δὲ περὶ τὰ πολιτικά τῶν πραγμάτων σοφὴν οἰκονομίαν καὶ μεταχειρίσιν, τί ἂν τις ἢ καὶ πόσον εἰπὼν ἑναργῶς παραστήσειεν; Ἀρμόσει γάρ ἐπὶ σοὶ ἐκείνο τὸ Ἀρχιλόχειον, μικρὸν τι παρῳηθῆν· ὑπάρχεις γάρ κατ' αὐτὸν,
Ἄμφοτερον, θεράπων μὲν πραγματικοῦ θεοῦ (14), καὶ

Μουσῶν ἐρατὸν δῶρον ἐπιστάμενος.

Ἀθῆναι ταῦτα καὶ θῆδαι, καὶ ἡ ἄλλη ἀνακηρύττει Ἑλλάς, καὶ αὐτὰ τὰ πόρρω τῆς Ἀττικῆς· τὰ μὲν καὶ ὀφθαλμοῖς σε ἠγεμόνως μέγιστον ἱστορήσαντα, τὰ δὲ καὶ τῷ πτερῷ σε τῆς φήμης ἐλθόντα δεξάμενα. Καὶ πάσαι μὲν ὁ Ἀθηναῖος ἐφη σοφὸς ἐν ἐπιστολῇ (15), εἰ τὴν οἰκουμένην ἅλην εἰς μόνον ἀποβλέπειν τὸν Δίωνα. Ἐγὼ δὲ τὸν Δίωνα μὲν θαυμάζω τοῖς ἱστορικοῖς βιβλίοις ἐντυγχάνων· τὸ δὲ παρὰ τῆς οἰκουμένης ἀποβλέπεσθαι πάσης τῷ ἐμῷ ἀνατιθῆμι νομοφύλακι. Εἰ γάρ ἡ τῆς οἰκουμένης καρδία ἡ βασιλεύουσα καθέστηκε πόλις, αὕτη δὲ ἅλη πρὸς αὐτὸν ἀφορᾷ, εὐδῆλον ὡς τῇ καρδίᾳ καὶ τὸ λοιπὸν ἅπαν συμπεριαχθήσεται σῶμα. Δίκη συνίσταται περὶ τὰ βασίλεια, καὶ τὸν νομοφύλακα ἡ σύγκλητος περιελέπονται, ἄλλος ἄλλο τι τῆς ἐκείνου φωνῆς προαρπάσαι φιλονεικοῦντες. Ψῆφος περὶ τὰ ἱερὰ κροταῖται ἀνάκτορα, καὶ οὐδεὶς ὅς οὐ τῷ πρωτεκδικῶν τὰ πρωτεία τοῦ λόγου δίδωσιν. Ἄρα οὐ πρὸς ἕνα τοῦτον ἡ σύμπασα Βυζαντις, ταυτὸν δ' εἰπεῖν, ἡ οἰκουμένη σύμπασα, βλέπει; Εἰ δὲ μέρος τῆς οἰκουμένης εἰσι καὶ οἱ πένητες, οἱ τὰ σώματα βεβλαμμένοι καὶ πε-

explanabit peritiam tuam circa res politicas quas semel capessivisti? In te enim illud dictum Archilochi leviter mutata forma quadrat; nam secundum eum Tu Dei omnipotentis servus es, et Musarum dulce donum calles.

Athenæ autem ac Thebæ et ceteræ Græciæ provinciæ vel longissime ab Attica distantes illud attestantur, quæ quidem te ducem magnanimum experte sunt, aut sermonibus facta sparsis acceperunt. Athenæus enim in epistola quondam dixit totum orbem oculos in Dionem convertere. Equidem Dionem admiror historicorum opera legens; quod autem totus orbis admirabundus oculos in aliquem convertat, id legum custodi amico meo vindico. Si enim urbs regia universi orbis cor est, et eadem in ipsum convertit oculos, cordi reliquum corpus obtemperaturum esse manifestum est. Justitia circa acta regia, et legum custos a senatu in honore habetur magno; quippe ejus vocem ac verba in suum quisque commodum convertere satagit. Sententiæ in templis Deo sacris colliguntur, et omnes protecedo primas eloquentiæ partes attribuunt. Nonne igitur totum Bætantium, aut potius totus orbis hunc unum respicit? autem orbis pars

chus in *Phoc.* cap. VII. Themist. *orat. de virt. reg.* XV, pag 185, B.

(15) Plat. ep. IV, tom. III, pag. 320, D.

(12) Conf. Platon. *De republ.* lib. IV, p. 427, E.
(13) Conf. Erasm. *Adag.* chil. I, cent. V, adag. 55, col. 184.
(14) Conf. Athen. lib. XIV, pag. 627. C. Plutar-

ρηρημένοι τὰ μέλη, καὶ τὸν ἔξω ἄνθρωπον οὐκ ἀέ-
ρατοι, πρὸς τίνα ἄλλον καὶ τοῦτο τὸ μέρος τῆς οἰκου-
μένης ἂν ἀποδέσειεν ἢ πάντως πρὸς τὸν καὶ ἀπ'
αὐτῆς τῆς τοῦ ὄφρανοτρόφου ἐπινομίας τὴν ψυχι-
κὴν διαδεικνύοντα διδάσειν; Καὶ τὸ μὲν ἔθνος, οἱ
Ψύλλοι, τὰ τῶν θηρίων ἰδοῖται δῆγματα λέγονται,
τοὺς στόμασιν ἔκοντες τὸν λόγον· σὺ δὲ, ὄφρανοτρόφε
λαμπρότατε, τοῦς πέντε καὶ νόσοις, ὡς ὑπὸ βαρυ-
τέρων θηρίων πεφαρμαγμένου; θαυμασιωτέως
ἔξιδε, ἐξέλκων τῷ στόματι τὸν λόγον. Καλεῖς γὰρ σοὶ
τὸ στόμα τόνδε ἢ τόνδε τραφῆναι τῶν πενομένων,
καὶ ἅμα οἱ ἐκ τῆς καρδίας ἐξέλκεται ὁ τῆς ἄνίας
καὶ τῆς πενίας λόγος. Ἀλλὰ τοιαῦτα μὲν σοὶ τὰ πρὸς
τοὺς ἄλλους καλά, ὡς ἐκ τοῦ κρασκέδου παραδειξάι
τὸ ὄφρασμα. Ἐγὼ δὲ τίς ποτε, ὡ πρὸς τῶν λόγων,
εἶμι· καὶ τίτων τῶν χαρίτων ἠμείωρηκα, ὡς κἀν
τῷ θεῷ σε βήματι κἀν τοὺς ἀνακτόρους αὐτοὺς τὴν
ἐμὴν περιλαλεῖν ἀδολότητα; Ἐπίσχες, πρὸς τῆς σῆς,
ἐπίσχες, περιωπῆς. Σμικρύνεις σοὶ τὴν γλῶτταν
περὶ τὰ μικρὰ στρεφόμενην καὶ κάτω βέποντα, τὴν
μετὰ Ἰωάννου βροντῆν, καὶ μετὰ Παύλου σαλπίζειν
ἔξιδε. Ἀδικεῖς σοὶ τὸν λόγον, χαμαὶ περὶ ἡμᾶς κα-
ταβάλλων τὸν ὑψηλὸν καὶ αἰθέριον. Οὐδεὶς σοὶ τῶν
ἐπαίνων ἢ τῶν ὀνυμνῶν ἐπάξιός, εἰ μὴ μόνος ὁ παν-
τοκράτωρ θεὸς καὶ αυτοκράτωρ καθέστηκε βασιλεὺς.
Τούτους περιλάλει καὶ περιθρύλλει, καὶ τιμῆεις τῷ
ἐπαίνῳ, καὶ τιμηθῆσθαι. Ἡμεῖς δὲ ἢ οὐδεὶς τῶν ἀπάν-
των, ἢ ἰάλεμοί τινες ποιηταὶ καὶ ῥήτορες εὐφημεί-
ωσαν. ἢ μᾶλλον, οὐ γὰρ τοὺς μηδαμινούς ἡμᾶς
ἐπαίνων, τὴν τε ῥητορικὴν σου ἐκτὸν ἐνταῦθεν ἐνδει-

sunt pauperes aut corpora membratisis trane ac mutilis
sedata circumferentes, in quem alium hæc quoque
pars orbis oculos convertat nisi in eum qui pupillorum
patris nomen gerens eo ipso probæ ac benevolæ mentis
testimonium exhibet? Est Psyllorum gens quæ morsibus a
bestiis impactis remediari valet et qui agrotorum ulcera
ore lambunt et sanant. Tu autem, pupillorum altor
clarissime, eos qui paupertate ac morbis vexantur et qui
a malignioribus bestiis venenum in se receperunt, sanas,
venenum ore extrahendo. Ubi enim os pauperum aliquem
jubet nutrirri, majoris simini ac paupertatis venenum eradicatur. Hæc omnia
tu quidem præclare in alio perficis manifesto, ut testis
ex ora ambiente judicatur. Ego autem, vir docte, quis sum,
et quarum gratiarum particeps sum factus, ut in sancto
tribunali et in domo regia de miseria mea te interpellare
ausim? Retine, quæso, circumspeditionem tuam. Linguam
exilem reddis, dignam quæ cum Joanne tonet, cum Paulo
tuba canat; rebus enim subtilibus operam navat ac
humæ repit. Rationem tuam offendis, humi deprimens
quæ sublimis et ætherea est. Nemo nisi Deus et imperator
augustus laude tua dignus est. Hos hymnis celebra et
lauda et invicem laudaberis. Nos autem aut nemo plane
aut poetæ atque oratores miseri collaudant, nisi tu
mavis nos, qui parvi pretii sumus, laudando facultatem
tuam rhetoricam exærere, et philosophiam cum humanitate
junctam sataqis in medium proferre.

Α κνυσο, καὶ τὸ φιλόσοφον παρίστανε καὶ φιλόδηρον.

Γ'. — Τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολῆ τῷ λογοθέτῃ κυρῷ Στεφάνῳ τῷ Μέλειτι.

Ἔστα σὺ μοι λέγεις τὸν Ἰγμυττὸν, καὶ τὰς Σειρήνας
ἀρῖθμει, καὶ τὴν Θηβαίαν λύραν προστίθεισο, καὶ
τὴν κιθάραν Ἀρίωνος, ἃ πάντα πάντως ἀπὸ τῆς καὶ
ἀμουσα πρὸς μίαν ταύτην ἐπιστολὴν συγκρινόμενα.
Ἥλικον γάρ, ὡ μάλιστα ἀστέρων ἦλιε, τὸ ὑπερβά-
λον τῆς ἡδονῆς αὐτῆ ἐγκατέσπαρται, ὅση μὲν ὀφθαλμῶ
θεωρεῖα θαεργαίεται τὸν νοῦν καὶ μεταωρίζεται; ὅσα
δὲ τῷ ἀτικυρῶν τὴν λέξιν περιανθίζονται; Οὐχ
οὕτω Μύρων ἐχαλοτύπει, ὡχ οὕτω Φειδίας ἐτρα-
φεν, οὐχ οὕτω Ἀρχιτέλης ἐλάξευε. Καὶ ὁ μὲν τὸν
ἀνδριάντα, ὁ δὲ τὴν εἰκόνα, ὁ δὲ τὴν στήλην ὡς
εὐφύως ἄγαν καὶ ὡς εὐρύθμως ἰδημοῦργον, ὡς οὐ
τοῦ λόγου πλάττεις τὸν ἀνδριάντα, θεσπεσία μοι
κεφαλῆ. Ἀλλ' ἔλαθον ἑμαυτὸν ἀνδριάντα λόγου τὴν
σὴν ὀνομάσας γραφῆν, ὁ μὲν γὰρ ἀνδριάντα τεχνητῶς
τὰ ἔξω περιπλασθεὶς οὐκ ἔτι καὶ τὸ τῆς ψυχῆς κε-
κλήρωται χρῆμα· τοῦτο γὰρ ἡ φύσις μόνον τῆς τέ-
χνης ὑπέρεχεται· τὸ δὲ σὸν γράμμα καὶ σῶμα μὲν
ὠραῖον ἔξωθεν περιπέπλαστο, καὶ ψυχὴν δ' εὐτύχει
ἐνδοθεν μουσικῆν. Οὕτως ἐαλώκαίμην σοὶ ταῖς μι-
κραις συλλαβαῖς, μεγίστη ψυχῆ, οὕτω σοὶ τοὺς ὀλ-
γοὺς ἠδραποδοίσημεν, οὕτως ἐκ τῶν ὄτων θεσπέσις
εἰλκυσθῆμεν τὸν γλυκὺν τοῦτον ἔλκυσμόν καὶ δεσμόν.
Ἀλλὰ μὴ διαλίπης καὶ ἐπὶ τῇ χρυσοῦ σου τῶν ἐπι-
στολῶν μηρίνθω δεσμῶν καὶ ἔλκων ἡμᾶς. Αὐεὶς γὰρ
μᾶλλον οὕτω δεσμῶν, καὶ οὐδεὶς ἔλκων ἑδραιοτέρους
μᾶλλον ποιεῖς.

III. — Ejusdem epistola ad logothetam
dominum Stephanum Meletem.

Dicas mihi deinceps Hymettum, et numeres Sirenas
et Thebanam lyram proponas necnon citharam Ari-
onis; quæ omnia omnino minus jucunda et dulcia judi-
cabuntur, si cum una epistolarum tuarum conferantur.
Quanta enim (per solem illum qui cæteris stellis præstat)
effusissima voluptate aspersæ sunt! quanta sublimi
contemplatione rapitur ad Deum mens atque erigitur!
quantum floret in eis Atticus sermo! Non sic Myron ære
sculpsit; non sic Phidias depinxit, nec sic Architeles
polivit; ille quidem statuam atque imaginem, hic colum-
nam atque egregie multum et artificiose perfecerunt;
uti tu, o divinum caput, sermonis quasi statuam effingis.
Verum erravi statuam nominans quod tu scribis. Statua enim
in externis partibus tantum fabrefacta nihil habet quod animam
attingat. Hic solum natura artem vincit; quæ a te scribuntur
et corpus habent externa specie venustum, et anima bene
intus ei respondet. Sic captivi reddimur paucis a syllabis
(o anima omnium maxime), sic brevibus sermonibus devincimur,
sic aribus ligati dulci impulsu vinculoque trahimur. Verum
ne desine, atque aureo funiculo litterarum liges nos
atque trahas. Solvis nos magis si ita liges, et sic tra-
heus nos firmiores reddis.

Δ'. — Τοῦ αὐτοῦ. Τῷ ὀργανοτρόφῳ καὶ νομοφυλάκῃ, δὲ εἴη κατασχοῦσιν λοίμωξιν.

Ἐκ κοιλίας ἕδου, τοῦτο δὴ τὸ προφητευόμενον, καὶ ἡμεῖς σοι τὰς ὀλίγας ταῦτα; ὀπηρεύομεν, δέσποτα, συλλέξας, οὐ τριταῖοι, κατὰ τὸν Ἰωάνν, ἢ τοιαύτη φροσύνη ἐνταλαιπωρούμενοι, οἷ μὴδὲ τύπος; ἐσμέν ὡς; ἐκεῖνος Χριστοῦ· ἀλλ' οὐδὲ μίντοι τεταρταῖοι, κατὰ τὸν Λάζαρον, οἷ μὴδὲ φίλοι κατ' ἐκείνων Χριστοῦ· ἀλλ' ἐκταῖοι μὲν τὸ μέχρι (1) δεῦρα, τὸ δὲ ἐνταυθεῖν ὁ κατάγων εἰς ἕδου καὶ ἀνάγων ἐπίσταται. Τίως δὲ ὀπηρεύομεν ἀδρανεῖ καὶ λεπτοῖ, καὶ οἷον ἔχειν εἰκὸς; τὸν ἐξ ἕδου λαλοῦντα, κεχρημένοι τῷ ἔσθματι. Χθὲς μὲν γὰρ καὶ μικροῖ πρὸ ταύτης, αὐτοῖ τὸ ἄρος; τε ἀνιόντες, καὶ εἰσιόντες τὸν γνόφον, καὶ ἐνώπιοι ἐνώπιόν σοι παρεστῶτες, καὶ τὸ καθῆκον τῆς ἐντυχίας; ἀποτινύντες, ὅλο; Μωυσεῖς ἤμεν θεόπται, μικροῦ καὶ καλύμματος; δεόμενοι; περὶ τὴν μορφήν, ἵνα μὴ τῇ ἀπὸ σοῦ θεαυγαῖα; τὰς; τῶν ὀφώντων ὄψεις; κακῶς; διαθώμεθα;· νῦν δὲ, τῆς; θεοφανείας; ἐκείνης; ἀποπεσόντες, καὶ τοῦ γνόφου; πόρῳ γανόμενοι, καὶ μετὰ τῶν; παντελῶς; ἀμύητων; μόνης; φωτῆς; ἱκαίοντες, μικροῖ; καὶ; ταύτης; καὶ; περιόδιου, κελύμματος; τε; καὶ; αὐτοῖ; δεόμενοι; περὶ τὴν μορφήν, πλὴν οὐχ; ἵνα; τὸ; φέγγος; ἐκείνης; συστείλωμεν, ἀλλ' ἵνα; τὴν; αἰσχύνην; καλύψωμεν, εἰκόσοι; σοι; διὰ; τούτων; τῶν; γραμμάτων; ποιούμεν; ἐξάγγελτα, ὅποσα; ἡμῖς; ἢ; ἐπ' οὐκ; ἀγαθῇ; τῇ; τύχῃ; περισχόουσα; διατίθεται; λοίμωξιν, ἦν; διὰ; τὸ; ἐπάρατον; πάντως; ΕΥΑΓΓΙῳ; νυμεῖν; εἰώθεσαν; ἀνθρώποιοι, ἵν' εὐφορωτέρῃ; κἄν; γούν

Α ἀπὸ τῆς σεμνωμοίας τοῖς κάμνουσι γίνοντο· ὡπερ ἀμύλαι καὶ τὸ δηλητηριώτατον τῶν φαρμάκων παῖδες; ἱατρῶν ἸΕΡωνομοῦσαι, καὶ τὸν σπινθηριώτατον σιδήρον ΚΡΥΕΡηγοροῦσι, καὶ τὸ περὶ τὴν ἕδραν ὄσοῦν ἸΕΡΟΝ ὀνομάζουσιν (2). Ἐγὼ γὰρ, ἐδόδομην; πρὸς; ταῖς; ἄλλαις; πληγῆν; τῇ; Αἰγύπτῳ; πύρ; ἄμα; καὶ; χάλαζαν; κατενεγκεῖν; ἀκούων; τὸν; Μωυσεῖα, ἐτεθήπειν; τὸ; πρᾶγμα, καὶ; οὐχ; οἶδ' εἴ; ἦν; εὐκόλως; ξυθίεσθαι; τῷ; λόγῳ; καὶ; Πῶς; γὰρ, ὡ; φύσει; καὶ; εὐταξία; τοῦ; παντός;· ἔλεγον, οὔτε; τὸ; πῦρ; τῇ; ἐκαστοῦ; θερμότητι; τὴν; χάλαζαν; εἰς; ὕδωρ; διέλυσεν, ὡς; περ; καὶ; τὸν; ἥλιον; ὀρώμεν; τοὺς; πάγους; διατιθίμενον, οὐθ' ἡ; χάλαζα; τῇ; οἰκείῃ; ὑγρότητι; τῆν; τοῦ; πυρὸς; ἀπέσβησε; δύναμιν;· Τοῦτο; δὴ, τὸ; μέχρι; (3) νῦν; μικροῦ; μοι; καὶ; ἀπιστούμενον; ἐπὶ; τῆς; ἐμῆς; καταθεῖναι; σαρκὸς; ἐνεργούμενον. Καλαζοβολεῖται; μὲν; γὰρ; μοι; τὸ; σῶμα; μέχρις; ὀνύχων; ἐκ; κορυφῆς; ταύταις; χαλάζαις; ταῖς; δυσσελογουμέναις;· ναὶ; γὰρ; χαλάζας; ταύτας; δικαίως; κελῶ; διὰ; τε; τὸ; χρώμα, λελοῦκάνται; γὰρ, διὰ; τε; τὸ; σχῆμα, ἐσφαίρωνται; γὰρ; διακίμπραται; δὲ; πηρῆτρῆσιν; ὀλω; ἐξαισίοις; τοῖς; ἐκ; πυρατοῦ;· καὶ; οὔτε; διαλύει; τὰς; χιλάζας; τὸ; πῦρ, ὡς; ὀρελόν; γε, οὐτ' ἐκείναι; τοῦτο; ἀποσβεγνύουσιν. Ἐν; τοσοῦτῳ; κακῶ, καὶ; ἐν; τηλικούτου; πάθους; ἀκμῇ; ἐσθήκαμεν, δέσποτα; καὶ, τὸ; μεῖζον, περὶ; τοῖς; μέλλουσιν; ἀγωνιῶμεν, καὶ; τὴν; καρδίαν; πατίσσομεν. Τίς; οὖν; ἀρωγὸς; ἡμῖν; ἔσται; καὶ; ἐπαμύντωρ; ἢ; μετὰ; Θεόν; ἢ; τῆς; σῆς; ἀγίωσύνης; εὐχῇ; Ἐρῶ; σο.

IV. — Eiusdem de vexante eum canina fame orphanotropho et nomophylaci.

De ventre inferi¹, propheticum hoc et pauca verba nostra nos tibi mittimus, domine, non triduanum ut Jonas hoc carcere gementes, quis typus non sumus, ut ille, Christi; sed neque quatruiduanum² ut Lazarus, quis non amici ut ille Christi; sed dierum sex intervallum est quod hactenus egimus; quod deinceps futurum est, novit ille qui in infernum descendit atque inde rediit³. Interea infirmum subtilemque sonum et qualem habere par est ex infero loquentem, emittimus, spirandi etiam difficultate impeditum. Peri quidem et paulo ante⁴ ipsi montem ascendentes et ingredientes caliginem et coram tibi nosistentes, et debitam tibi reverentiam prastantes omnes Mosis instar Deum videntes et ferme veli indigi, quo faciem cooperiremus; ne a divino tuo splendore videntium acies laederetur; nunc vero divino aspectu cum deciderimus et a caligine longe facti et cum iis qui omnino profani sunt solam vocem atque eam vix atque obiter audientes, veli tamen, quod faciei superinducamus, indigemus, non ut illius splendorem impediamus, sed ut ceterum opprobriam. Jure ergo hac tibi epistola nuntiamus quanta nobis infausto omne incidit canina fames quam, quod execrabilis omnino sit, consuevere ho-

C mines bono nomine nuncupare, ut tolerabilior a nomine hujusmodi aegrotis fiat, quemadmodum amaro ingratoque pharmaco medici sacrum nomen ponunt; candensque ferrum frigidum vocant, atque os sedis sacrum appellant. Equidem audiens inter alias scripturam plagam, quam Moses Aegypto intulit⁵, ignem cum grandine fuisse, rem mirabar nec facile narrationi acquiescebam dicebamque: Quomodo se natura atque universi ordo habet, nec ignis fervore suo grandinem in aquam solvit ut solem videmus gelu solvere; nec grando proprio humore ignis vim exstinguit? Temperamentum hoc nunc etiam ferme mihi incredibile mea in carne accidisse video. Corpus enim ex capite ad unguis grandine hac quæ explicari vix potest percussum est (et jure profecto grandinem voco, D cum albo colore sit, figura vero rotunda), omnibus autem exustum infaustus ignibus qui ex febris accidunt; neque ignis, ut debebat, grandinem hanc solvit, neque illa hunc exstinguit. Hac in calamitate atque in hujus morbi veluti acie positi, o domine, sumus, ac de fuluris magis etiam angimur, atque unimo laboramus. Quis ergo adjutor nobis erit columenque, nisi apud Deum sanctitalis tua preces? Vale.

¹ Joh. 11, 5. ² Joan. 11, 29. ³ 1 Reg. 11, 6. ⁴ Exod. 14, 10. ⁵ Exod. 19, 23, -24.

(1) Ita ms. P. Lazeri μέτρον legit. (2) De hujus loci sensu, quem Lazerus non in-

tellexit, vide supra col. 1024. (3) Lazerus, μέτρον.

ρηρημένοι τὰ μέλη, καὶ τὸν ἔξω ἀνθρώπον οὐκ ἀπέ-
 ραιτοί, πρὸς τίνα ἄλλον καὶ τοῦτο τὸ μέρος τῆς οἴκου-
 μένης ἂν ἀποδέξασθαι ἢ πάντως πρὸς τὸν καὶ ἐπ'
 αὐτῆς τῆς τοῦ ὄφρανοτρόφου ἐπινομίας τὴν ψυχή-
 κὴν διαδεικνύτα διδάσκειν; Καὶ τὸ μὲν ἔθνος, οἱ
 Φύλλοι, τὰ τῶν Ἑλλήνων ἰδοῦσαι δὴγματα λέγονται,
 τοὺς στόμασιν ἔκλοντες τὸν λόγον· σὺ δὲ, ὄφρανοτρόφε
 λαμπρότατε, τοῦς πέντε καὶ νόσοις, ὡς ὑπὸ βαρυ-
 τέρων θηρίων παφραμαγμένους θαυμασιωτέρως
 ἐξῆξ, ἐξέλιξον τῷ στόματι τὸν λόγον. Καλεῖται γὰρ σοὶ
 τὸ στόμα τὸνδὲ ἢ τόνδε τραφῆναι τῶν κινουμένων,
 καὶ ἅμα οἱ ἐκ τῆς καρδίας ἐξέλιξται ὁ τῆς ἀνίας
 καὶ τῆς πένιας λόγος. Ἄλλὰ τοιαῦτα μὲν σου τὰ πρὸς
 τοὺς ἄλλους καλὰ, ὡς ἐκ τοῦ κρασπέδου παραδείξαι
 τὸ ὄφρασμα. Ἐγὼ δὲ τίς ποτε, ὡς πρὸς τῶν λόγων,
 εἰμὶ· καὶ τίνων τῶν χαρίτων ἠμῶν ἴσθαι, ὡς κἀν
 τῷ θεῷ σε βήματι κἀν τοὺς ἀνακτόροις αὐτοῖς τὴν
 ἐμὴν παρελαίειν ἀθλιότητα; Ἐπίσχε, πρὸς τῆς σῆς,
 ἐπίσχε, κεραιώτης. Σμικρύνεις σου τὴν γλῶτταν
 περὶ τὰ μικρὰ στρεφόμενῃ καὶ κἀτω ῥέπουσα, τὴν
 μετὰ Ἰωάννου βροντῆν, καὶ μετὰ Παύλου σαλπίζειν
 ἐξῆξ. Ἀδικεῖς σου τὸν λόγον, χαμαὶ περὶ ἡμᾶς κα-
 ταβάλλων τὸν ὕψηλόν καὶ αἰθέριον. Οὐδεὶς σου τῶν
 ἐπαίων ἢ τῶν ὕμνων ἐπάξιός, εἰ μὴ ὁ μόνος ὁ παν-
 τοκράτωρ θεὸς καὶ αὐτοκράτωρ καθιέστη βασιλεὺς.
 Τούτους περιλάλει καὶ περιθρύλλει, καὶ τιμᾶς τῷ
 ἐπαίῳ, καὶ τιμηθῆσθαι. Ἡμᾶς δὲ ἢ οὐδεὶς τῶν ἀπάν-
 των, ἢ ἰάλαμοι τινες ποιητᾶ καὶ ῥήτορες εὐφημεῖ-
 τωσαν. ἢ μᾶλλον, σὺ γε τοὺς μηδαμῶνους ἡμᾶς
 ἐπαίων, τὴν τε ῥητορικὴν σου ἐσχὺν ἐνεσῦθεν ἀνδελ-

κνυσο, καὶ τὸ φιλόσοφον παρίστανε καὶ φιλόθεον.

Γ'. — Τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολῇ τῷ λογοθέτῃ κυρῷ
 Στεφάνῳ τῷ Μέλῃτι.

Εἶτα σὺ μοι λέγε τὸν Ἰμηττὸν, καὶ τὰς Σειρήνας
 ἀριθμοί, καὶ τὴν Θηβαίαν λύραν προστίθεσο, καὶ
 τὴν κιθάραν Ἀρίωνος, ἃ πάντα πάντως ἀγῆ τε καὶ
 ἄμουσα πρὸς μίαν ταύτην ἐπιστολὴν συγκρινόμενα.
 Ἥλικον γάρ, ὡς μέγιστε ἀστέρων ἦλεις, τὸ ὑπερβάλλ-
 λον τῆς ἡδονῆς αὐτῇ ἔγκατέπαρται, ὅση μὲν δὴλῆ
 θεωρίᾳ θαυγαγέται τὸν νοῦν καὶ μεταωρίζεται; ὅσα
 δὲ τῷ ἀττικουργεῖν τὴν λέξιν περιανθίζονται; Οὐχ
 οὕτω Μύρων ἐγαλοκτύπει, οὐχ οὕτω Φειδίας ἔγρα-
 φεν, οὐχ οὕτως Ἀρχιτέλης ἐλάξευ. Καὶ ὁ μὲν τὸν
 ἀνδριάντα, ὁ δὲ τὴν εἰκόνα, ὁ δὲ τὴν στήλην ὡς
 εὐφυῶς ἄγαν καὶ ὡς εὐρύθμως ἐδημιούργουν, ὡς σὺ
 τοῦ λόγου πλάττετε τὸν ἀνδριάντα, θεσπισία μοι
 κεφαλῇ. Ἄλλ' ἔλαθον ἑμαυτὸν ἀνδριάντα λόγου τὴν
 σὴν ὀνομάσας γραφῆν, ὁ μὲν γὰρ ἀνδριάντα τεχνητῶς
 τὰ ἔξω περιπλασθεὶς οὐκ ἔτι καὶ τὸ τῆς ψυχῆς κα-
 κλήρωται χρῆμα· τοῦτο γὰρ ἢ φύσις μόνον τῆς τέ-
 χνης ὑπέκκειται· τὸ δὲ σὸν γράμμα καὶ σῶμα μὲν
 ὠραῖον ἔξωθεν περιπέπλαστο, καὶ ψυχὴν δ' εὐτύχει
 ἐνδοθεν μουσικῆν. Οὕτως ἐαλώκειμὲν σου ταῖς μι-
 κροῖς συλλαβαῖς, μεγίστη ψυχῇ, οὕτως σου τοὺς δι-
 γοῖς ἠδραποδίσθημεν, οὕτως ἐκ τῶν ὠτων δεσθέντες
 εἰλικύσθημεν τὸν γλυκύν τοῦτον ἐλκυσμὸν καὶ δεσμὸν.
 Ἄλλὰ μὴ διαλίπη; καὶ ἐπὶ τῇ χρυσῇ σου τῶν ἐπι-
 στολῶν μηρίθω δεσμῶν καὶ ἔλκων ἡμᾶς. Λύετε γὰρ
 μᾶλλον οὕτω δεσμῶν, καὶ οὐτεὶς ἔλκων ἑδραιωτέρως
 μᾶλλον ποιεῖς.

sunt pauperes aut corpora membratilis trunc ac muti-
 latis sedata circumferentes, in quem alium haec quo-
 que pars orbis oculos convertat nisi in eum qui pu-
 pillorum patris nomen gerens eo ipso probae ac bene-
 volae mentis testimonium exhibet? Est Psyllorum gens
 quae moribus a bestiis impactis remeđeri valet et qui
 agrotorum ulcera ore lambunt et sanant. Tu autem,
 pupillarum altor clarissime, eos qui paupertate ac
 morbis vexantur et qui a malignioribus bestiis venen-
 um in se receperunt, sanas, venenum ore extrahendo.
 Ubi enim os pauperum aliquem jubet nutriri, morboria
 simul ac paupertatis venenum eradicator. Haec omnia
 tu quidem praecclare in alios perficis manifesto, ut tex-
 tile ex ora ambiente iudicatur. Ego autem, vir doctus,
 quis sum, et quarum gratiarum particeps sum factus,
 ut in sancto tribunali et in domo regia de miseria mea
 te interpellare ausim? Retine, quaeso, circumspeditionem
 tuam. Linguam exilem reddis, dignam quae cum
 Joanne tonet, cum Paulo tuba canat; rebus enim futi-
 libus operam navat ac humi repit. Rationem tuam
 offendis, humi deprimes quae sublimis et aetherea est.
 Nemo nisi Deus et imperator augustus laude tua di-
 gnus est. Hos hymnis celebra et lauda et invicem lau-
 daberis. Nos autem aut nemo plane aut poetae atque
 oratores miseri collaudant, nisi tu mavis nos, qui
 parvi pretii sumus, laudando facultatem tuam rhe-
 toricam exserere, et philosophiam cum humanitate
 junctam satagis in medium proferre.

III. — Eiusdem epistola ad logothetam dominum Stephanum Meletem.

Dicas mihi deinceps Hymettum, et numeres Sirenas
 et Thebanam lyram proponas necnon citharam Ari-
 onis; quae omnia omnino minus jucunda et dulcia iudi-
 cabuntur, si cum una epistolarum tuarum conferan-
 tur. Quanta enim (per solem illum qui caeteris stellis
 praestat) effusissima voluptate aspersa sunt! quanta
 sublimi contemplatione rapitur ad Deum mens atque
 erigitur! quantum floret in eis Atticus sermo! Non
 sic Myron aere sculpsit; non sic Phidias depinxit, nec
 sic Architeles polivit; ille quidem statuam atque
 imaginem, hic columnam atque egregie multum et
 artificiose perfecerunt; uti tu, o divinum caput, ser-
 monis quasi statuam effingis. Verum erravi statuam
 nominans quod tu scribis. Statua enim in externis
 partibus tantum fabrefacta nihil habet quod animam
 attingat. Hic solum natura artem vincit; quae a te
 scribuntur et corpus habent externa specie venustum,
 et anima bene intus ei respondet. Sic captivi red-
 dimur paucis a syllabis (o anima omnium ma-
 xima), sic brevibus sermonibus devincimur, sic au-
 ribus ligati dulci impulsu vinculoque trahimur. Verum
 ne desine, atque aureo funiculo litterarum liges nos
 atque trahas. Solve nos magis si ita liges, et sic tra-
 hens nos firmiores reddis.

Δ'. — Τοῦ αὐτοῦ. Τῷ ὀφθαλμοτρόφῳ καὶ νομοφύ-
λακί, δὲ τὴν κατασχούσαν λοίμωξιν.

Ἐκ κοιλίας ἔδου, τοῦτο δὴ τὸ προφητευόμενον,
καὶ ἤμεις σοι τὰς ὀλίγας ταῦτα; ὀπηγοῦμεν, δέσποτα,
σὺ δὲ ἄλλος, οὐ τριταῖος, κατὰ τὴν ἰωνῶν, τῇ τοιαύτῃ
φρουρᾷ ἐνταλαιπωρούμενοι, ὅτι μὴδὲ τύπος ἐσμὲν
ὡς ἐκεῖνος Χριστοῦ· ἀλλ' οὐδὲ μόντοι τεταρταῖος,
κατὰ τὴν Λάζαρον, ὅτι μὴδὲ φίλοι κατ' ἐκεῖνον
Χριστοῦ· ἀλλ' ἔκταῖος μὲν τὸ μέχρι (1) δεῦρα, τὸ δὲ
ἐντεῦθεν ὁ κατάγων εἰς ἔδου καὶ ἀνάγων ἐπίσταται.
Τίως δὲ ὀπηγοῦμεν ἀδρανεῖ καὶ λεπτῷ, καὶ ὁλον
ἔχειν εἰκὸς τὸν ἐξ ἔδου λαλοῦντα, κεχηρημένοι ἐπ'
ἄσθματι. Χθὲς μὲν γὰρ καὶ μικρῷ πρὸ ταύτης,
αὐτοί: τὸ ὄρος τε ἀνιόντες, καὶ εἰσιόντες τὸν γνόφον,
καὶ ἐνωπίοι ἐνωπίῳ σοι παρεστῶτες, καὶ τὸ καθ-
ῆκον τῆς ἐντυχία; ἀποτινύντες, ὅλοι Μωυσιᾶς ἤμεν
θεόπται, μικροῦ καὶ καλύμματος δεόμενοι περὶ τὴν
μορφήν, ἵνα μὴ τῇ ἀπὸ σοῦ θεαυγείᾳ τὰς τῶν ὀφθαλ-
μων εἴης κακῶς διαθώμεθα· νῦν δὲ, τῆς θεοφα-
νείας ἐκείνης ἀποπεσόντες, καὶ τοῦ γνόφου πύρρον
γενόμενοι, καὶ μετὰ τῶν παντελῶς ἀμύητων μόνης
φωτῆς; ἱσπανοίτες, μικρῶς καὶ ταύτης καὶ παροδίου,
καλύμματός τε καὶ αὐτοῦ δεόμενοι περὶ τὴν μορ-
φήν, πλὴν οὐχ ἵνα τὸ φέγγο; ἐκείνης συσταίλωμεν,
ἀλλ' ἵνα τὴν αἰσχύνην καλύψωμεν, εἰκότως σοι διὰ
τούτων τῶν γραμμάτων ποιούμεν ἐξάγγελτα, ὅπως
ἡμεῖς ἢ ἐπ' οὐκ ἀγαθῇ τῇ τύχῃ περιουχοῦσα διατίθη-
ται λοίμωξιν, ἢν διὰ τὸ ἐπάρατον πάντως ΕΥΛΟΓίω-
νομεῖν εἰώθεσαν ἄνθρωποι, ἢν' εὐφορωτέρα κἄν γούν

Α ἀπὸ τῆς σημνωμοῦν τῶν κάμνουσι γίνονται· ὡσπερ
ἀμείλι καὶ τὸ δηλητηριώτατον τῶν φαρμάκων παιδεί-
ατρῶν ΤΕΡωνομοῦσι, καὶ τὴν σπινθηριώντα σιδη-
ρον ΚΡΥΕΡῆγοροῦσι, καὶ τὸ περὶ τὴν ἔδραν ὁστούν
ἸΕΡὸΝ ὀνομάζουσιν (2). Ἐγὼ γὰρ, ἐδδόμην πρὸς-
ταῖς ἄλλαις πληγῇν τῇ Αἰγύπτῳ πύρρον ἅμα καὶ χάλαζαν
κατενεγκεῖν ἀκούων τὸν Μωυσιᾶ, ἐτεθήπειν τὸ
πρᾶγμα, καὶ οὐχ οἶός τ' ἦν εὐκόλως ξυθίσθαι τῷ
λόγῳ καὶ, Πῶς γὰρ, ὡ φύσις καὶ εὐταξία τοῦ παν-
τός; ἔλεγον, οὐτε τὸ πῦρ τῇ ἐκαστοῦ θερμότητι τὴν
χάλαζαν εἰς ὕδωρ διέλυσε, ὡσπερ καὶ τὴν ἤλιον
ὄρωμεν τοὺς πάγους διατιθίμενον, οὐδ' ἡ χάλαζα τῇ
οικείᾳ ὑγρότητι τὴν τοῦ πυρὸς ἀπέσβεσε δύναμιν;
Τοῦτο δὴ, τὸ μέχρι (3) νῦν μικροῦ μοι καὶ ἀπιστοῦ-
μενον ἐπὶ τῆς ἐμῆς καταθεῶμαι σαρκὸς ἐνεργούμε-
νον. Καλαζοβολεῖται μὲν γὰρ μοι τὸ σῶμα μέχρις
δύσχων ἐκ κορυφῆς ταύταις χαλάζαις ταῖς δυσελο-
γουμέναις; ναὶ γὰρ χαλάζας ταύτας δικαίως κλιῶ
διὰ τε τὸ χρώμα, λελευσκανταὶ γὰρ, διὰ τε τὸ σχῆμα,
ἰσφαίρωνται γὰρ· διακίμπραται δὲ πρηστῆρσιν
ὄλω; ἐξαισίοις τοῖς ἐκ πυρὸς· καὶ οὐτε διαλύει
τὰς χιλάζας τὸ πῦρ, ὡς θρελόν γε, οὐτ' ἐκεῖναι
τοῦτο ἀκουσθενόουσιν. Ἐν τοσούτῳ κακῷ, καὶ ἐν
τηλικούτου πύθους ἀκμῇ ἐστήκαμεν, δέσποτα· καὶ,
τὸ μέζον, περὶ τοῖς μέλλουσιν ἀγωνιάμεν, καὶ τὴν
καρδίαν πατάσομεν. Τίς οὖν ἀρωγὸς ἡμῖν ἔσται
καὶ ἱταμύντωρ ἢ μετὰ Θεόν ἢ τῆς σῆς ἀγίωσύνης
εὐχῆ; Ἐρῶσο.

IV. — Eiusdem de vexante eum canina fame
orphianotropho et nomophylaci.

De ventre inferi¹, propheticum hoc et pauca verba
nostra nos tibi mittimus, domine, non triduanum ut
Jonas hoc carcere gementes, quia typus non sumus,
ut ille, Christi; sed neque quatruiduanum² ut Lazurus,
quia non amici ut ille Christi; sed dierum sex
intervallum est quod hactenus egimus; quod dein-
ceps futurum est, novit ille qui in infernum descen-
dit atque inde rediit³. Interea infirmum subtilemque
sonum et qualem habere par est ex infero loquentem,
omitimus, spirandi etiam difficultate impeditum. Peri-
quidem et paulo ante⁴ ipsi montem ascendentes et ingre-
dientes caliginem et coram tibi nosistentes, et debitam
tibi reverentiam prastantes omnes Mosis instar Deum
videntes et ferme veli indigi, quo faciem cooperiremus,
ne a divino tuo splendore videntium acies laederetur;
nunc vero divino aspectu cum deciderimus et a cali-
gine longe facti et cum iis qui omnino profani sunt
solam vocem atque eam vix atque obiter audientes,
veli tamen, quod faciei superinducamus, indigemus,
non ut illius splendorem impediamus, sed ut celemus
opprobrium. Jure ergo hac tibi epistola nuntiamus
quanta nobis infausto omine inciderit cumina fames
quam, quod execrabilis omnino sit, consuevere ho-

C mines bouo nomine nuncupare, ut tolerabilior a
nomine hujusmodi aegrotis fiat, quemadmodum amaro
ingratoque pharmaco medici sacrum nomen ponunt;
condensaque ferrum frigidum vocant, atque os sedis
sacrum appellant. Equidem audiens inter alias se-
ptimam plagam, quam Moses Aegypto intulit⁵, ignem
cum grandine fuisse, rem mirabar nec facile narrationi
acquiescebam dicebamque: Quomodo se natura utque
universi ordo habet, nec ignis seriore suo grandinem
in aquam solvit ut solem videmus gelu solvere; nec
grando proprio humore ignis vim exstinguit? Tempe-
ramentum hoc nunc etiam ferme mihi incredibile
mea in carne accidisse video. Corpus enim ex capite
ad unguis grandine hac quae explicari vix potest
percutsum est (et jure profecto grandinem voco,
D cum albo colore sit, figura vero rotunda), omnibus
autem exustum infaustis ignibus qui ex fabri ac-
cidunt; neque ignis, ut debent, grandinem hanc sol-
vit, neque illa hunc exstinguit. Hac in calamitate at-
que in hujus morbi veluti acie positi, o domine,
sumus, ac de futuris magis etiam angimur, atque
animo laboramus. Quis ergo adjutor nobis erit co-
lumenque, nisi apud Deum sanctitatis tuae preces?
Vale.

¹ Joh. 11, 5. ² Joh. 11, 29. ³ 1 Reg. 11, 6. ⁴ Exod. 14, 10. ⁵ Exod. 14, 27, -24.

(1) Ita ms. P. Lazeri μέτρον legit.
(2) De hujus loci sensu, quem Lazerus non in-

tellexit, vide supra col. 1024.
(3) Lazerus, μέτρον.

Ε. — Τοῦ αὐτοῦ, τῷ αὐτῷ.

Πότε ἤξω, θεσπίσις δέσποτα, καὶ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ σου; Πότε σοι κυκεῶνα κερᾶτω διακρύων καὶ γέλωτο; στείγματις; μὲν ὀφθεις τὴν μορφήν, καὶ ὅλως κατάγραφος, ὡσπερ τοὺς βαναύσους ἐρύμεν, καὶ τοὺς χαλκίεις ὑπὸ τῆς ἀσβόλου σημειουμένων τὰ πρόσωπα· ἢ καὶ, εἰ βούλει, κατὰ τοὺς ὄφεις λεθριδιῶται καὶ φολιδιῶται, δίχα μέγτοι γε τοῦ ἰοῦ· ἢ, κατὰ τὸ ποίμνιον Ἰακώβ, βαντεῖς καὶ σποδοειδῆς· τὴν δὲ κάραν ἐψιλωμένος (1), καὶ ἄτριχος ἐς τὸ ἀκριθῆς, καὶ ἀντὶ τῆς ἀμυροστίας ἐκείνης καὶ χρυσοχαίτιδος κεφαλῆς ἀμενηνόν (2) τι κάρηνον ὑπὲρ τοῦ τραχήλου φορῶν, καὶ τὸν Ἐλισσαίον ἔχων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ τὸν Παῦλον δίχα τῆς προφητείας· καὶ τῆς ἀποστολῆς. Πότε σοι διὰ τῶν χειλέων αὐτῶν τῆς νόσου τὴν ἀδικίαν ἀνακαλύψομαι; Ἐγὼ γάρ, διὰ τᾶλλα κακὰ τῆς ἐπαράτου ταύτης λοιμώξεως, ὅσα τε ἤδη ἦν, καὶ ὅσα ἐν ἑλπίσει ἐκείτω, ὀλίγου δέων καὶ αὐτὴν ἀναπορρέυξασθαι τῷ κακῷ τὴν ψυχὴν, ἐνὶ τούτῳ μόνον ὑπεθαλπύμην, ὅτι μοι καὶ τῆς πελώρου καὶ ἀμφιλαφοῦς ὑπήνης ἄψαιτο τὸ δεινόν. Ταύτη τοι καὶ πρὸς ἑμαυτὸν ὡς πολλὰ μὲν ἔλιγον· Ὡ ἀθλίε, δυστυχεῖς τὸ τῆς μορφῆς· αἴσχος, τῶν ἱερῶν τριχῶν τὴν ἀπόθεσιν, τὸ ἀπρόϊτον, τὸ ἀνέντευκτον, τὸ καὶ τοῖς φιλότατοις αὐτοῖς κατὰ τὰς ἀποφράδας ἰδεῖν ἀποτρόπαιον· ἀλλ' αὐτάρκησος (3) τούτων πάντων ἢ ἀντιστήσως, ὅτι τοι καὶ τοῦ πα-

Α λαμναίου ἡ νόσος ἐπελάβετο πάγωνος (4). Ἀποτιθεσαι γὰρ τοῦ λοιποῦ τὸ ἄχθος, καὶ τὸν γράσον ποσευάζη· καὶ ἀντὶ πανικωτοῦρου ἀνθρωπικώτερος ἀναπέφανσαι. Ταῦτ' ἔλεγον, καὶ ἅμα τὴν γένυ τοῖς δακτύλοις ἐγνομέτρον. Ὡς δὲ παντάπασιν ἐξήδητο, καὶ πεφλέγμαντο, οὐκ ἄλλ' ὅ τι καὶ ὑφ' ἡδονῆς γένωμαι (5); ἔθουον μικροῦ τῷ πάθει τὰ χαριστήρια, καὶ σώτειραν τὴν νόσον ἀνεκαλούμην· καὶ μάλισθ' ὅτι μοι καὶ τις Σύρα γραῦς ὀμφαλητόμος τε καὶ κριθόμαντις ἐπεμαρτύρει τῷ λόγῳ, αὐτὴν διομνυμένη τὴν σελήναϊαν, μὴ ἂν μηδὲ μίαν ὑπολειφθῆναι τρίχα ταῖς γένυσιν. Ἐλάνθονον δ' ἄρα, ὁ μάταιος, ἀγαθυνθῆναι παρὰ τοῦ κακύνειν πεφυκότος πάθους πιστεύων (6). Αἱ μὲν γὰρ μοι τρίχες, ὡς ἐπίπαν κατερρύθησαν, καὶ, ὡς ἐν μετοπῶρῳ, τὸν οἰκελὸν κόσμον ἢ κεφαλὴν ἀπασκεύασται· ὁ δὲ πάγων, ὡς ἐν ἀκμαίῳ τῷ ἔαρτι, τέθηλε, καὶ, κατὰ τοὺς τοῦ Ἀλκινόου κήπους ἀγῆρω τὴν ἀνθην (7), οὐκ εὐτυχῶς εὐτυχεῖ, οὐκ ὄχνην ἐπ' ὄχνην, οὐδ' ἐπὶ σύκαρ σύκων (8) προβεδλημένος, ἀλλὰ τρίχας ἐπὶ θριξίν ἀδράς ἐφ' ἀδρῶν, καὶ ἐπὶ κινάουρα κινάουραν ἀνθηφορῶν. Τίς οὖν, εἰπέ, σχετικώτερος ἡμῶν, θεσπίσις δέσποτα; ὦν ὑπέρῳ μὲν ἢ κεφαλῇ, λόχημ δὲ τὸ γένειον ἔσκα. Καὶ ταῦτα δεήθων, οὐχ, ὡς δίκαιος, ἐν πρωτολογίᾳ κατηγορῶν ἑμαυτοῦ· ἀλλὰ, καθάπερ οἱ ὀνομαστότατοι στρατηγῶν, νικῶντες μὲν, αἰσῶσι τοὺς ἐναντίους κτιννύουσιν, ἤττωμένοι δὲ, ὡς ἐκείνων ἀνατραπῆναι

V. — Ejusdem eidem.

Quando veniam, divine domine, atque a facie tua conspiciar, quando tibi poculum miscebo lacrymarum et risus? cum speciem meam videbis stigmatum plenam, neque totum inscriptum, ut viles artifices fabrosque ferrarios videmus a fuligine faciem ustatos, et, si vis, ut exuviam pellemque depositam serpentis, veneno eorum excepto; vel ut gregem Jacobi maculosum et varium. Capite calvus abaque capillo ullo et pro ambrosia illa atque aurea coma debile caput quoddam collo impositum ferens, Elisæum refero et Paulam, excepta eorum prophetia et apostolatu. Quando tibi labiis meis scelus morbi mei referam? Ego enim præter illa etiam mala hujus execrabilis famis quæcumque habebam et quæcumque sperabam amisi, parum absuit quin ipsa fugeret hoc morbo anima. Hoc unum sperabam, nequaquam fors ut ingentem hanc et densam barbam malum attingeret; et sapius mecum ipse ita loquebar: O infelix, armipotus es hoc fornicæ dedecore, cum jam sacri crines deciderint, non in publicum prodians, nihil agens,

ipso amicitissimos, ut infansta sunt, a te videndo avertis. Sed hæc omnia satis compensantur, quia execrabilis morbus barbam retinuit; deponis etiam reliquum pondus atque auferes sordas, et pro specie Panis hominem nunc magis referes. Hæc dixi et simul digitis mentum dimensus sum. Ut autem detumui, tumuitque rursus, nihil aliud novi quam gaudere, parum absuit quin morbo in gratiarum actionem libarem, et salutem morbum vocabam; præsertim cum Syra quædam anus obstetricis et vates testaretur, ipsam jurans lunam, ne unum quidem genis capillum subtractum iri. Nesciebam enim demens ut res erat, credebamque bonum esse quod morbi natura malum ferebat: capillus omnino defluxit; capiatque veluti autumnno proprio ornamento caret. Barba vero, ut lato vere, viruit et veluti Alcinoi horti flores senii expers emittere (nec tamen prospere) non cessat, non pirum piro superinducens, nec ficum fico, sed pilos pilis eos densans et fetorem fetori addens. Quis ergo, dic, divine domine, me miserior cujus caput pistillo simile, mentum vero fracticeto? Et hæc

(1) Lazer. leg. εὐλωμένος.

(2) Lacer. leg. ἀμυρόν.

(3) Ita ms. et Lazerus, conjicio αὐτάρκης σοί.—

(4) Lazeri versi, Sed hæc omnia satis compensantur, quia execrabilis morbus barbam retinuit, multum a senku mihi videtur aberrare; nam ex contextu contrarium elicitur: Sed hæc omnia satis compensantur, quia morbus barbam abstinuit. Ex sequentibus enim patet ob hoc dolere Theodorum quod calvus factus magis barbatus evaserat; et sic infra ubique per os interpretis

Theodorus contraria iis quæ dixit loquitur.

(5) Lazerus legebat, οὐκ εἰς ἄλλ' ὅτι καὶ ὑφ' ἡδονῆς γένωμαι. Patet unum ex iis esse idiotismis in quibus οὐχ ὅτι adhibetur. At, ut nihil dissimulem, hæren.

(6) Lazerus, παρὰ τοῦ κακύνειν, πεφυκότος; τὸ πάθος πιστεύων. Hanc lectionem non video cur alii prætulit quam habebat in ms. qui cum nostro consentit.

(7) Ita ms. Lazerus maluit ἄνεσιν.

(8) Conf. Homer. *Odyss.* II, lib. vii, v. 120.

σὰ μένουσιν, ἀλλὰ τὰς οἰκείας μαχαίρας κατὰ τῶν σπλάγγων ὠθοῦντες, ἢ ἄλλη πη τοῦ σώματος διαλαύοντες, σφῶν ἐστώτων αὐτόχειρες γίνονται, κατακαυχήσασθαι τοῦ αὐτῶν αὐχένος δυσμενῆ παλάμην μὴ ἀντισχόμενοι, ὅπιοι Κάτων, καὶ Βρούτος, καὶ Κάσιος· ἐστὼ δὴ καὶ αὐτὸς, ἕως μὲν ἀγαθῶς εἰχέ μοι τὰ περὶ τὸ σῶμα, καὶ ἀβρῶς μὲν ἢ θριξέστατο, καὶ κομψῶς, συμμέτρως δὲ καὶ οὐ κατὰ φιλοσόφους καθέστο τὸ γένειον, πλατὺν μυκτῆρα τῶν ἐν τούτοις δυστυχοῦντων κατέχρον· οὐκ ἔστι γὰρ ὅς κε φαλακρὸς οὐκ εὐθὺς ἰδῶν ἰλιγγίασεν· οὐκ ἔστι δὲ ὅς μοι βαθυπύγων περιτυχῶν οὐκ ἠξιατὸ οἱ χανεῖσθαι τὴν γῆν· νῦν δὲ, εἰς ἐμὲ τοῦ τῆς ἀσχημοσύνης κύβου μεταρριφθέντος, οὐ περιμένας τοὺς ἐξ ἄλλων λεσχασμοὺς, καὶ τὰς βλασφημίας, ἐαυτὸν αὐτὸς καθ' αὐτοῦ κερήγορον ἴστημι· καὶ τῆς ἐμῆς ἐμφορεῖσθαι χλεύης τοῖς ἐθέλουσι δίδωμι. Καίτοι καὶ Συνέσιον εἶδα τὴν φαλάκραν καλλωπισάμενον· καὶ Ἰουλιανὸν γε οὐκ ἀγνώσκον τὸν οἰκείον, ὡς ἐν προσήματι ψόγου, σαμνόναντα πώγωνα. Τί ἐπὶ τούτῳ ἐκάγχασας; ἐμφόρου γέλωτος, ὡς ἂν οἶός τε ἦς, ἐπὶ τῆς γραφῆς. Ταῦτα γὰρ (9) καὶ ἡμεῖς οὐ κόρῳ φιλοσοφίας διφκονομησάμεθα, ἔν', ἐπὶ τῶν γραμμάτων τὴν ἰσχὺν τοῦ καγχάσαντο; κενώσας, μεθ' ἧστονος ἡμῖν αὐτοπροσωπῆς (10) τοῦ γέλωτος. Ἐρῶσο.

Γ'. — Τῷ μητροπολίτῃ τοῦ Τραπεζούντος (11).

Τίς εἰμι καὶ τίνων, ἱερὲ μου καὶ θειότατε δέσποτα,

quidem dixi non ut justus qui est initio sermonis accusator sui, sed veluti ducum gloriosissimi qui si ipsi quidem vincant hostes occidunt; victi vero, non ab illis occidi sustinent, sed, proprios enses in viscera adigentes, vel aliam corporis partem ferientes, se ipsos interficiunt; non passi inimicam manum gloriari posse praecidisse eorum caput. Tales fuerunt Cato, Brutus et Cassius. Sic et ipse; donec corpus valuit, capillam delicato discrevi, et ornare barbam alui mento, non philosophice, eos subsannans qui in hoc aversam fortunam experti erant. Nemo calvus erat qui me videns non statim aestuaret, nullus ignota barba qui in me incidens non praepitasset hincere terrant. Nunc vero in me hoc irrisiois pondere inclinato non exspecto ex aliis subsannationes et probra; me ipse accuso et meam producere volentibus irrisioem praebere. Synesium quidem novi calvitiam laudibus ornantem; et Julianum non ignoro suam per vituperantis speciem barbam laudasse. Cur ista rides? Rideas quantum libet epistolam istam et cachinneris. Haec nos non longe a philosophia excogitavimus, ut super litteris acriores exhaustiens cachinnos minus praesentes rideas. Vale.

VI. — Eiusdem, metropolitae Trapezuntis.

Quis ego unalisous sum, sacer et divine domine

* Prov. xviii, 17. * Psal. xviii, 41.

(9) Lazerus, ὡς ἂν οὐχ οἶδός τε ἦς ἐπὶ τῆς γραφῆς, τῶντα γὰρ, κ. τ. λ. quod sensu caret.

(10) Lazerus, αὐτοπροσωποποίηση.

(11) Vide Orient. Christ., t. 1, col. 511 et 512.

ἵνα σοι καὶ μνήμης καὶ προσρητικῶν ἀξιώθῃ συλλεθῶν; συλλαδῶν ἐκείνων, ἱερῶν μὲν, ἢ τὰ ἐν Δελφοῖς καὶ Πύθια προγράμματα· χρυσῶν δὲ, ἢ Πυθαγόρου χρυσᾶ καλούμενα ἔπη· μουσικῶν δὲ ἢ τὰς Σειρήνας οἱ μῦθοι γράφουσι· γλυκερῶν δὲ ὑπὲρ μέλι, ψαλμικῶς, καὶ κηρίον, ἀλλὰ μέλι μὲν τὸ Ὑμῆτιον, κηρίον δὲ γὰρ τὸ Τραπεζούντιον. Ἡ πάντως ἡ συντροφός σοι μετροπάθεια, καὶ ἡ συναυξηθεῖσα καὶ ἤδη συγγηράσκουσα ἐπιείκεια, καὶ μέγρις ἡμῶν τὴν τῆς γραφῆς σου περιωπῆν ἠνάγκασε καταθεῖν. Σοὶ μὲν οὖν πολλὴν μυρίων τε ἄλλων καὶ τούτων δὲ οὐ μείζον ὄφλω τὴν χάριν. Ἡ δὲ πατῶν εὐτυχεστέρα τῆ ἐπὶ σοι τῶν πόλεων Τραπεζοῦς εἰς τί μοι τοὺς ἑαυτῆς διὰ τῆς σῆς χειρὸς χρυσίνους ἐκπέμπομεν; Ἡ που τὴν πρός με διὰ τούτων μηχανάτα· σπονδὴν; Οὐ σπείσομαι (12) γὰρ ταύτῃ, οὐδ' εἰν (13) Ἄτῃσιν ἴστωσαν οἱ πάντες ἀστῆρες, καὶ ὁ τούτων ἔξαργος ἥλιος· οὐδ' ἂν μοι πλίνθους ὄλας χρυσοῦ κοιμῆι, καθὰ τῷ Πυθίῳ τὸν Κροῖσόν φασι. Τὸν γὰρ ἐμὸν ἀφελομένην (14) με θησαυρὸν, τὴν μόνην ἐν ταῖς συμπιπτούσαις ἀνίας θυμηραστάτην παραψυχὴν, τὸν γλυκὺν καὶ ἰδεῖν καὶ εἰπεῖν Τραπεζούντος, ἐπειδ' οἶον ἐκ μεταμέλου συκίνας μοι ταύτας παραμυθίας ἐπιτεχνᾶται τῆς συμφορᾶς; παραπλήσιον, ὡσπερ εἰ τις μου ἐξορῶξες ἄμφω τῷ ὀφθαλμῷ, ἢ ἐκκρουσάμενος τοὺς ὀδόντας, ἔπειτα κοινωνῆσαι οἱ ἄλων ἤξίου καὶ ὕδατος. Τί μοι τῶν

ut dignus a te habeat memoria tua litterisque tuis, litteris illis sancioribus quam oracula Delphorum et Pythiae, aureis etiam magis quam sint aurea vocata Pythagorae verba, magis etiam musicis, quam fabulis perhibeantur illae Sirenarum atque, ut Psalmi verbis loquar, dulcioribus super mel et favum; sed mel Hymetti, favum vero Trapezuntis. Profecto temperantia tecum educata est crevitque, et tenuit tecum benignitas, teque coegit ad nos usque litterarum aspectum extendere. Tibi igitur multam debeo gratiam et sexcentorum aliorum beneficiorum, atque horum non minorem. Trapezus vero omnium per te felicissima civitas cur suos aureos nummos mihi manu tua misit? Fodisne mecum per haec molitur? Non hoc patiar etsi mors subeunda sit. Norint stellae omnes et stellarum rex sol. Neque si mihi lateres omnes aureos portet ut Pythio Apollini dicunt tulisse Cræsum. Meus qui me juvat thesaurus sola me demulcens in praesentibus angustiis consolatio est, dulcem videre et alloqui Trapezuntium. Deinde quales veluti poenitentia ducta vanas mihi consolationes hujus calamitatis apparat. Similiter facit ac si quis postquam ambos mihi oculos eruit dentesque perfregit, deinde mihi secum communem esse convictum velit. Quid mihi cum tuis

(12) Laz. πείσομαι.

(13) Lazer. εἰς γ. Conf. Homer., Iliad. φ, lib. XXI, v. 48.

(14) Lazer. leg. ὠφελομένην.

σῶν λαμπάδων καὶ τῶν κηρῶν, ἀδικωτάτη πόλεων ἅ
Τραπεζοῦς; Τὸν ἔμδν ζητῶ θεάσασθαι ἥλιον. Τὰ
μὲν γὰρ νυκτὸς καὶ σκότους ἐξευρέθη βοήθημα (15),
δ' ἡμέρας ὅλης ἐστὶ δημιουργός. Τί μοι τῶν σῶν
στατήρων καὶ τῶν χρυσίων; Τὸν ἔμδν ἀπαιτῶ θη-
σαυρόν. Ἡ ταῦτα μὲν ἠνιαμένης εἰσι ψυχῆς ἐρυγαὶ
καὶ τῆς ἐγκαρδίου φλογὸς ἐξατμίσματα· σὲ δὲ τὸ
θεῖον τῆς πολυμέρου ἐκείνης κακώσεως οἰκτισάμε-
νον, τὸν σὸν πέπομφί σοι ποιμένα, ὅς ποιμαίνει τὸν
λαόν σου ἐν πραότητι καὶ δικαιοσύνη.

Ἄλλὰ τὰ μὲν σά, θεϊότατα δέσποτα, οὕτως ἔμοι
καὶ ῥῆκται καὶ πεπίστευται ἔχειν, ὡς ἂν ἡ εὐγνώμων
υἱός; ἢ εὐχάριστος μαθητὴς ὑπὲρ πατρός καὶ διδα-
σκάλου γε εὐξείντο· τὰ δ' ἔμα, τί ἂν σοι κινῶμι τὴν
Καμάριαν (16); Τί δὲ ἀναμετροῦμι τὴν Ἰλιάδα, καὶ
πολλῆς ἀηδίας τὴν φαιδρὰν σου καὶ γαγανωμένην
πληροῦμι ψυχὴν; Τὰ μὲν γὰρ μοι περὶ τὴν τύχην
οὕτως ἔχει καὶ νῦν, ὡς ἄρα καὶ πρότερον· ὅπως δὲ
πρότερον, τὸν σὸν οὐκ ἔλαθε μνήμονα. Οὐδέ ποῦ γὰρ
ἤμιν ἡ τύχη προσημεΐασεν, οὐδέ τὸ κατεσπασμέ-
νον ἔλυσε τῆς ὀφρῦος. Ἐπέκλαινα δὲ τούτων ἔλας με
πονηρῶ δι' ὅλου τοῦ σώματος, κατὰ τὸν Ἀδολφην,
ἔπαισαν ὁ θεός. Τῇ γὰρ αἰσχρῆτι μὲν ἰδεῖν, κακίστη
δὲ πειθεῖν λοιμώξει, ὡς μὴ ὤφελον, περιπέτωκα,
ἐξ ἧς ὅσα ἂν, καὶ ὅσα συνέπειαι τὰ δεῖνά, εἰ χρη-

*lampadibus tulque ceris civitatum injustissima Tre-
pezuntina? meum videre solem quæro; subsidia sunt
illa nocti et tenebris inventa; hic vero est diei omnis
effector. Quid mihi cum stateribus et aureis nummis
tuis? Meum quæro thesaurum. Sunt hi afflicti animi
ructus quidam flammaque cordis evaporationes. Te
vero divinum numen, ob diurnam illam calamita-
tem miseratum, suum misit pastorem qui pasceret
populum suum in mansuetudine et justitia.*

*Sed hæc quidem, domine divine, sic oravi se ha-
beant, itaque prorsus se habere credidi, quemadmo-
dum probus filius gratulus discipulus patri et ma-
gistro esse precaretur. Quod mea pertinet, quid Cama-
riam ego moveam? Quid ad Iliadem recantem, ani-
mumque tuum latum gaudentemque tristitia persun-
dam? Mea sors ea nunc est quæ prius fuit: quæ
autem prius fuerit, opinor, meministi. Nunquam
nobiscum fortuna mediocriter egit, nec supercilium
deposuit. Præterea male vexat corpus omne; ut Au-
sitem illum Jobum percussit Deus. In eam quæ
viam miserabilis est, experiendo vero pessima, cani-
nam famem incidit; utinam non incidissem ex qua,
quanta et qualis venerint mihi mala quid attinet*

° Psal. XLIV, 6. ° Job. II, 7.

(15) Lazer. leg. βοηθήματα.

(16) Conf. Erasmi. Adag. chil. I, cent. I, adag. LXIV, col. 44.

(17) Lazer. χολομεία.

(18) La vesicule du foie ne se trouve pas dans le cerf.... Le foie du cerf est placé et coniforme comme celui du bœuf, du bœuf, du bouc; mais il n'y a point de vesicule du fiel: je l'ai toujours

καὶ λέγειν: Τριήμερόν με διαί φλόγας εἶχον ἐξεί-
σιοι, καὶ ἔλοι ἐξετέφρουν πρηστήριοι κεραυνοί· ἐρ-
οὺς χολομεία (17) πάνυ πολλή, καὶ οὕτως ἀμετρος,
ὥστε με καὶ φόβῳ περισχεθῆναι μὴ που καὶ τὴν
στοιχειώδη συνεμίσος χαλῆν, ἀχολος τῷ λοιποῦ
κατὰ τὰς ἐλάφους (18) ἀπολειφθήσομαι. Προσηύξα-
ν δὲ τὴν νόσον καὶ ἀτεχνος ἰατρός, τὴν μὲν ἡλικίαν
βραχὺ τι τῶν Δημοκριτείων ἀτόμων, ἢ τοῦ σημείου
τοῦ γεωμετρικοῦ διεννηνοχῶς, ψυχρολογῶν δὲ πολλὰ
καὶ σφυγμομαχῶν, καὶ τῇ τάλαιπώρῳ χειρὶ δι' ὄγλου
γινόμενος, ἐς τοσοῦτον δὲ παρὰ θύρας ἀπαντῶν τῇ
διαγνώσει (19) τῆς διαθέσεως, ὡς διπλοῦν ἐριταῖον
ὀνομάσαι τὴν λοιμώξιν. Τοιοῦτοι τοὺς καλοὺς Βυζαν-
τίους πρόσειον ἰατροί· καὶ προσεῖν γε, ἢ θεῶ
πανδρακεῖς (20) ὀφθαλμοί, καὶ ἔφορε Πρόνοια. Τέταρ-
τος ἐπὶ τούτοις ἀντελλεν ἥλιος, καὶ συναντελλέν
μοι περὶ τὴν τῆς σαρκὸς ἐπιφάνειαν ἀναστημάτια
μικρὰ καὶ ὑπέρυθρα, ἢ, καὶ παρὰ μικρὸν τῷ χρόνῳ
συναυξανόμενα, ἰδοματάια παλαμναῖα φλυκτεῖς
ἐγένοντο. Ἐώρακας, ἐπὶ τινος λίμνης ὑμδρου βαγ-
δαλου καθυομένου, ὅπως ἡ σύμπλοα ἐπιφάνεια ταύ-
της ταῖς πυκναῖς πομφόλυξιν ἐξοιδάινεται; Τοιαύτην
οἰήθητι μου καὶ τὴν δειλαίαν σάρκα τηνικαῦτα γε-
νέσθαι. Τὰς γὰρ ἐπὶ τούτοις αἰτίας καὶ ἀγρυπνίας,
καὶ τὸ τῇ καὶ τῇ δυσματάπτωτον (21), καὶ τὰ βέλῃ

*dicere? Triduum me flammæ omnes horrendæ ha-
buerunt, atque ignita fulmina consumpserunt; quæ
secutus est vomitus tantus ut timerem ne sei omnes
statim effunderem et cervorum more deinceps ab-
que sellæ essem. Auxit morbum imperitus medicus
qui ea erat statura, quæ parum distaret a Democri-
ticiæ atomis, vel geometrico puncto; frigide autem
manu totum corpus pertentans adeo levem morbi mei
cognitionem suscepit, ut tertianam febrem esse di-
ceret quæ erat canina fames. Tales magnis Byzan-
tini medici sunt; sint vero per Dei oculos qui omnia
vident et providentiam quæ omnibus præsidet. Quar-
tus posthac venit dies perque totum corpus ebortis
sunt mihi parva visu tubercula et rubra, quæ cum
paulatim tempore crevisse, dixi septimo die pu-
stulas factæ sunt. Vidistine unquam cum in paludem
decideret violentus imber ut superficies hujus omnis
crebris turgescit bullis? Sic puia et infelix corpus
evasisse meum. Præterea inedias, vigiliis, difficul-
tatem in corpore versando in aliam partem et dolorum
aculeos; et quod doloris colophon erat opinari ami-
cis ipois miserabile spectaculum evasisse. ex sermo-*

vu de couleur livide au-dedans et au-dehors; il pesait deux livres sept onces deux gros dans le cerf qui a servi de sujet pour cette description. AUBERTON, *Descript. du cerf. Hist. nat. gén. et part.* t. VIII (1756), p. 102 et 112.

(19) Lazer. διαννώσει.

(20) Lazer. παντοδρακεῖς.

(21) Lazer. δυσματάπτωτων.

των πίνων, και τον κοιοφωνα της λυπης (22), το και
 τοις φλοις αυτοις ακαισιον νομιζεσθαι θιαμα, δι-
 δωσι σοι ο λογος συνεννοειν. "Εστω γιγνε ταυτα
 και απογιγνε, και ουδεις ημιν των παρελθόντων ο
 λογος, εκει παρηλθοσαν. Τα δε λειψανα (23) της νόσου
 και αποδάμματα, οια, ω προς φιλιας, ειναι οσει και
 τινά; "Η μην, λογοι δε μαρτυρουνται τω λογω, πολλω
 της νόσου δεινότερα. Οιδας μου την κόμην εκαινην
 και ου συγχωρει με το δακρυον προχεθην (24) παραι-
 τέρω προθηναι του γραμματος · εξεβρύηκε σύμπασα
 προς της ωρας, και, την κεφαλην κρολιπούσα, ελεσι-
 νως των ιδίφει προστρήθηται. Και, ίνα μη τοις καθ-
 έκαστον εκεινω, και την επιστολην αισχυνω τω
 αισχει της διηγησης, αλλεκοτον τι τέρας, κατα τα
 του Εμπεδοκλέος άνδρήςπερα (25), την Βυζαντινα
 περιισμι, δικας ίσως τινος έν εις τους γαλοισις
 πολλαχου πεπαρόνηκα. "Αλλ' άντιβολω σε, χρυση
 κεφαλη, εδξει τη επωνυμω της σης μητροπόλεως
 χρυσοκεφαλω τη Θεομήτορι, χρυσοθηναι μοι και
 αυθις την κεφαλην ταξ θριξί. Και μη μοι χαλεπαί-
 νω; (26) πολυν υπερ των τριχων (27) τιθεμένην τον
 λογον, ειδως ότι και αυτος ο Σωτηρ ουδεν άλλο τοις
 εις το μαρτύριον εισοοσι προς θάρρους εφησαν
 άφορητην, άλλ' ότι. Και θριξί εκ της κεφαλής ύμων
 ου μη άτόληται. Και περι μιν τούτων άχρι τοσοού-
 του. Το δι σοι γράμμα τί ποτ' άρα και προσειπών,

*ne hoc meo cogitare potes. Esto, hæc jam præteriere
 et nullus nobis eorum quæ præterierunt sermo ha-
 bendus est quod jam evaserint. Morbi reliquias et
 vestigia quæ et qualia per amicitiam nostram esse
 putas? Certe si hæc sedulo æstimemus, multo sunt
 morbo ipso deteriora. Nosti illam comam (et non
 sinit me lacrymæ epistolam persequi), cecidit: tota
 ante tempus et caput deserens misere humor condita
 est. Atque ut ne singulis describendis epistolam pro-
 ducam et pudenda narratione pudesciam, en ego
 monstrum veluti quoddam Empedoclis vultus simile
 Byzantium pererro, pænas forte lucus eorum quæ
 sæpius irrisi. Vero rogo te, aureum caput, ut preces
 fundas ejusdem nominis metropolis aureo capiti Dei
 Matri; reddat meo iterum capiti aureos capillos.
 Nec mihi succenseas tum multa de capillis loquenti;
 nosti enim ipsum hominum Servatorem nihil aliud
 sibi testimonium dare aggredientibus, ut fiduciam
 excitaret dixisse, nisi, quia Et capillus de capite
 vestro non peribit¹⁰. Et de his quidem hæctenus.
 Epistolam vero tuam quocunquæ nomine appellem,
 erit illud rei merito inferius. Voco eam rorem Her-*

μη ουχι της του πράγματος αξιας ελαττωθω; Καλυ
 γαρ αυτο δροσον Αερμων την καταβαίνουσαν εκι
 τα δρη Σιών, και λαθικηδες φάρμακον (28), και άμ-
 βροσιαν, και νεκταρ, και μελιτος αποβρώγα, η την
 του Πυλλου λήγουσι γλώσσα, και Αλκινού κηπον,
 και πεθιον Ήλύσιον. "Εν μοι τουτο μόνον, το πολυ
 της ηθους υπατέμετο, και μέγα μέρος του γήθους
 προσεξημίωσαν, ότι μη και αι Ιεραί σου χειρες τη
 γραφή διηκόνησαν, ίν', ως εν κατόπτροις, τοις
 γραμμασι την σην καταθεώμαι ψυχην. Νυν δ' άλλ'
 η μιν εκδούσα φωνη (29) Ιακωβ, του λειου σου · αι
 απλάστου, και Ιερου · αι δε γραψασαι χειρες χείρες
 Ησαυ · ουκ οδα μιν ουτινος, τίως γε μην άνδρος
 πολυ πλέον θηρεύει η γράφειν ειδότος. Το νυν τουτο
 δη το Αποστολου, "Εχομεν τον θησαυρον ημων εν
 στρατινιοις ουχι σκευεσιν, άλλη γραμμασιν. Αλλη
 τη μοι ταυτα φιλος διελέξατο θυμωδς (30), και ελαθεν
 εαυτην υπερ επιστολην αποτεινάμενος την επιστο-
 λην; Καίρε μοι, πανάγια δέσποτα, και μεθ' ολοκλη-
 ρου (31) της εδαιμονίας προς ημας επαναζευγύς.
 Εβρωσο.

*Ζ. Του αδοου. Υπερ της γλωσσας του ερφανο-
 τροφου και νομοφύλακος, κυρου Αλεξιου του
 Αριστηνου.*

Υπερ της του νομοφύλακος γλώσσας ο λογος.
 Αλλα, φευ της τολμης! Ο ουτω παχεται και υπε

*mon descendente super montes Sion¹¹; et pharma-
 cum quod curas delet et ambrosiam et nectar et
 rimum mellis vel quam Pylii linguam dicunt et Alcyno-
 noi hortos, et campum Elysium. Quantum in hoc
 uno mihi voluptatis abata'erunt et quanta gaudii
 parte mulctarunt, quod postea sacræ manus tuæ
 scriptis attulerunt, ut possem veluti speculis con-
 templari animum idum. Nunc autem exiens vox
 Jacob est, tui nimirum politi et sinceri, et sacri ho-
 minis; scribentis autem manus manus sunt Esau; nec
 novi ex illius qui antea aut venari melius, aut scri-
 bere potuit. Proferam nunc Apostoli illud: Habe-
 mus thesaurum nostrum non in vasis fictilibus sed
 in litteris¹². Sed quid ago? hæc amicus quidem ani-
 mus dixit; nec sepsit excedere epistolæ fines. Vale,
 sanctissime domine, et cum felicitate animi omni ad
 nos redi. Vale.*

*D VII. — Ejusdem. De lingua orphianotrophi ac legum
 custodia, D. Alexii Aristeni.*

*De lingua legum custodia sermo est. O rem ar-
 duam! Ego qui linguam adeo pinguem et coriaceam
 gero, de tali lingua loqui audeo; ego auream plum-*

¹⁰ Luc. xxi, 18. ¹¹ Psal. cxxxii, 3. ¹² II Cor. iv, 7.
 (22) Lazof. ποιοφωνα της λυπης.
 (23) Lazof. λειψανα.
 (24) Sic et in cod. Vatican. Legendum esse fort.
 mon. Lazof. προχυθην.
 (25) Laz. leg. fort. άνδρήςπερα.
 (26) Laz. χαλακαινεις.
 (27) Laz. τρύχων.
 (28) Conf. Hom. Iliad. X, lib. xxii, v. 82.
 (29) Lazerus legebat, ότι μετ' και αι Ιεραί σου
 χειρες τη γραφή διηκόνησαν ην' ως εν κατόπτροις

τοις γραμμασι την σην καταθεώμαι ψυχην, νυν
 δ' άλλ' η μιν εκδούσα φωνή, etc. In hoc loco nihil
 omnino vidit.
 (30) Conf. Hom. Iliad. A, l. XI, v. 407. Laz.
 Αλλα τίς η μοι.
 (31) Ita, ut puto, ms. Vatic.; Lazerus in suo lege-
 bat ολοκαρδίου, quod ex nostri scriptura elici ne-
 quit. Ceterum mihi non omnino liquida est hæc
 pericopo.

τηλικαυτή βύρση λαλοῦσαν γλώσσαν φορῶν ὑπὲρ
 τοιαυτῆς λέγειν ἐπιχειρῶ· καὶ τὴν χρυσίνην μετὰ
 τῆς μολιβδίνης ὀμνεῖν ἐπιχομαι, μετὰ τῆς τα-
 ταινῆς καὶ ἀπὸ γῆς φθεγγομένης τὴν ὕψηλὴν
 καὶ αἰθερίην· καὶ ἦν μόγις ἂν καὶ Ὀμηροὶ ὄλοι
 μετὰ τῶν δέκα, ταύτην αὐτὸς μετὰ μίλες, καὶ οὐδὲ
 ταύτης ἀκαρπίας, οὐδ' ὄγιοις, εὐφημῆσων ἐρχομαι.
 Παραπλήσιον, ὥσπερ εἰ Θεοσίτης Μερῶς, ἢ Ἀχιλ-
 λείως ἐγκώμιον ἐγραψεν, ἢ Σερῖφιός τε ἄνθρωπος τοῖς
 Ἀθηναῖσι ἀριστεροῦς ἐξῆμνε, ἢ Φάλαρις ὑπὲρ Ἀρι-
 σταίδου ψῆφον εἰσήγαγεν, ἢ Δημόφιλος Ὀρφέα τὰ ἐς
 Μούσων ἐδέκονεν, ᾗ τοσοῦτον ἀμουσίας περιελαίνας
 λέγεται, ὡς καὶ ἐπ' αὐτῶ ταῦτα ποιηθῆναι τὰ ἐλεγεία·

*Nycticorax dicitur θανατηφόρον. Et dicitur πορ' ἔσσαι
 Δημόφιλος, θηήσκει καὶ αὐτὸς ὁ nycticorax (32).*

Ἔδει με οὖν διὰ ταῦτα, βουῖν ἐπὶ τῆς βουλγατωτι-
 δος (33) ἐνδέμενον, ταῖς μένος πυρὸς πνεύσασαι
 γλώσσασαι ταῖς ὑπὲρ τῆς τοῦ νομοφύλακος γλώσσης
 λόγον παραλιπεῖν. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὰς ἐκ τῶν ἐναντιῶν
 μαρτυρίας ἀξιοπιστοτέρας εἶναι τῶν λόγων καὶ ἡμῖν
 συνδοκεῖ, ἔτε μὴδ' ὑπ' εὐνοίας ἐχούσας κλέπτειν τὸ
 ἀληθές· ἐναντία δὲ τὰ πολὺ ἀλλήλων ἀφροσύνητα
 ἐμάθομεν· πολλὴ δὲ ἀλλήλων, καὶ ὄφασι, τοῖς ὄρου;
 Φρυγῶν (34) καὶ Μυσῶν, ἢ ἡμετέρα τῆς εἰς Ἑπαινον
 προκειμένης τῶν λόγων γλώσσης ἀφρόστηκεν· οὐδὲ μὲν

*Verbis laudare tento; ego qui linguam habeo
 humilem ac humi repentem de caelesti ac sublimi
 verba facere praesumo; quam Homerus ipse vix decem
 linguis, hanc ego meapte eaque imperfecta, male
 sana celebrare audeo. Hoc idem est ac si Thersites
 Nerei aut Achillis panegyria componere, aut si Seriphus
 aliquis Athenarum proceres cantu celebrare, aut si
 Phalaris Aristidi tesseras offerre, aut Demophilus
 Orpheum et Musas honorare voluisset, qui quidem
 adeo a Musis alienus erat, ut hocce elegium in eum
 sit pervulgatum: Nycticorax cantum edit funebrem;
 quando vero Demophilus cantabit, avis illa ipsa
 morietur.*

Propterea bove super buglottide posito linguis
 ignem violentum spirantibus¹³ de nycticoracis lingua
 disserendi officium mandamus. Cum autem testimonia
 adversariorum fide digniora arbitremur, quippe quae
 veritatem non e favore elicere opus habent; et cum
 videmus ubique magnam discordiam, et quod, ut
 dicunt, Phrygum et Mysorum confinia longe utrin-
 que distant et nostra quoque lingua a laudatione
 linguae de qua est quaestio, abhorret, verendum est
 ne nulla alia lingua ad hanc laudationem se ac-
 commendet. Alioquin me Achar quoque exemplum

¹³ Act. 11, 3. ¹⁴ Josue vii, 1, 19-21.

(32) Epigramma hoc in *Anthologia* Francolurti edita anno 1600 legitur p. 219, ubi Lucilio tribuitur: Existat apud Brunckium *Analect.* t. II, p. 356, sub Nicarchi nomine. In ms. Vat. p. 523 sic legitur:

*Nycticorax dicitur θανατηφόρον· ἀλλ' ἔσαν ἄσση
 Δημόφιλος, θηήσκει καὶ αὐτὸς ὁ nycticorax.*

(33) Conf. Erasmus. *Adag.* chil. 1, cent. 7, *adag.*

ἂν ἄλλη παρὰ ταύτην ὁ παρὼν ἀρμόσειεν Ἑπαινος.
 Καὶ ἄλλως δὲ φοβέει με τὸ τοῦ Ἄχαρ ὑπέδειγμα,
 ὃν παρὰ τῆς ἑρῶς Ἱστορίας ἀκούω, διὰ τὰ χρυσίαν
 γλώσσαν κλέψαντα κατακρύψαι, λικησασὶς ἐν κί-
 τρησιν εὐρέσθαι μέθον (35). Καὶ δέος μὲ ἐν ταῦθεν
 οὐκ ἀγενεῖς ὑπερέχει, μὴ πη καὶ αὐτὸς, ὡς γῆ, τῆ
 σιγῇ τὴν χρυσὴν σου κατακρύψας γλώσσειν, ὄρφα-
 νοτρόφος δικαίως, τοῖς ἐνείθεσι κατακαταπατρῶδῶ
 (sic). Πᾶσα μὲν οὖν ἀθροπικὴ γλώσσα, τῶν λοιπῶν
 ἀνθρώπων μορίων τὸ κρείτιστόν ἐστι καὶ κορυφαί-
 τατον· οὐ μόνον οὖν τῇ δημιουργίῳ καλῶς· καὶ ὡς
 ἔριστα διαργάνωται φύσει· οὐδ' οὖν συμμέτρως τὸς
 εἶσιν καὶ στοιχειώδεις χυμοὺς κίτταται, ἔτι καὶ
 τῶν ἐκτὸς καὶ τροφίμων οὐσα κρήνησι· ἄλλ' οὖν
 τοὶ καὶ τοῦ ἐν ἡμῖν ὑπέρτης λόγου καθέστηκε, καὶ

τῶν τοῦ νοῦς κινήματων ἐστὶν ἐξάγγελος· καὶ διὰ
 ταύτης τὸ ἐνεργεῖν εἶναι λογικῶν ἀκαλήφραμαν ἄν-
 θρωποι (36), καὶ βίον τεταγμένον καὶ καταβρύθμι-
 σμένον ἐλαύνομεν. Δι' οὐθενὸς γὰρ ἄλλου ἢ διὰ ταύ-
 τῆς, καὶ βουλευτήριον ἴσταται, καὶ καθίσταται δίκη,
 καὶ δι' ἀμφοῖν πολιτεία συνίσταται, ἔτι δὲ μάθησι;
 ἀσκαίεται, καὶ μεθοδεύεται ἐπιστήμη, καὶ τὸ πρα-
 κτέον ἀνθρώποις καὶ μὴ γινώσκεται. Ταύτην διαλε-
 κτικοὶ μὲν περὶ παντὸς τοῦ προτεθέντος ἐξ ἐνδόξων
 περιαινουσι, βήτορες δὲ δημηγοροῦσι, καὶ κρείτοις

*terret qui, ut sacra refert Scriptura¹⁴, linguam au-
 ream quam furatus erat abscondit inter saxa. Hinc
 metus me subit tristicus ne ipse linguam, orphanotrophe,
 tuam auream ut terra, sic silentio inhumana, summo
 jure reprehendar. Omnis igitur lingua humana inter
 eas partes quae hominem constituunt optima ac pra-
 stantissima est, non modo quia a natura creatricis
 aptissima formata est, nec quia succis elementaribus
 convenienter mixta est, siquidem ea quoque quae ab
 extrinsecus ea intrant, judicat, sed quia rationis quae
 in nobis habitat, serva est et mentis motuum nuntia
 existit, et quod ob illam homini rationem attribui-
 mus quae facit ut vitam regulis circumscriptam et
 beneordinatam agamus. Per eam enim sola consilium
 iniur, jus statuitur, res publica creatur, litterarum
 studium instituitur, scientia colitur; per eam scimus
 quid homini sciendum vitandumve sit. Ejus ore
 dialectici de qualibet thesi proposita argumentantur;
 oratores concionantur, senes patriam saluam consti-
 tuunt. Linguae auxilio Solon Athenas, Zaleucus Le-
 cridem, Charondas Italiam et Siciliam, alii alias
 regiones ac civitates legibus circumvallarunt; eju-
 venia Aegyptii geometriam edocuerunt, Cares ex quibus
 futura praedixerunt, Phryges ex avium volatu et*

xviii, col. 231; id. ibid. chil. II, cent. III, adag. 10, col. 419.

(34) Conf. Erasmus. *Adag.* chil. II, cent. IV, adag. 50, col. 467.

(35) Vide supra col. 1034 A.

(36) Sic in codice; sed aliquid in his deesse vi-
 detur.

ἀνασείζονται τὰς πικρίδας. Διὰ ταύτης Ἔδλων μὲν ἂν τὰς Ἀθήνας, Ζάλευκος δὲ τὴν Λοκρίδα, Χαρώνδας δὲ τὴν Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν, καὶ ἄλλοι ἄλλας τῶν πόλεων τοῖς νόμοις περιετείχισαν· καὶ γεωμετρίαν μὲν Αἰγύπτῳ ἐξευρόντες ἐδίδαξαν· Κἄρες δὲ τὴν διὰ τῶν ἄστρων πρόβλεψιν, καὶ Φρύγες τὴν ὀρνιθοσκοπίαν, καὶ τὴν οὐετροκριτικὴν Τελμυσίαις, πρώτως τῶν ἄλλων γινόντας, τοὺς ἐφεξῆς ἐμύθησαν· καὶ Ἄπτι μὲν ὁ Αἰγύπτου; ἱετρικὴν προσέδιδασκε· φυσιολογίαν δὲ Ἀλκαίων ὁ Περίθου συμπαραστήσατο, καὶ γραμματικὴν ὁ Μύκηθεν Ἀπολλόδωρος· καὶ Πυθαγόρας μὲν ὁ Μνησάρχου τῆς Ἰταλικῆς ἀφηγγήσατο καλουμένης φιλοσοφίας· Θαλῆς δὲ, ὁ εἶπε Φοῖνιξ, εἶπε Μιλήσιος, ἀμφισπῆταιται γὰρ οἱ τὸ γένος, Ἄναξιμένης τῷ Ἐδοστράτου τῆς Ἰωνικῆς καθηγήσατο, καὶ τῆς Ἐλεατικῆς τῷ Παρμενίδῃ Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιος. Καὶ ἵνα μὴ πῶρωθεν καὶ ἐκ τῶν οὐχ ἡμετέρων συνάγω τῇ γλώττῃ τὴν εὐφημίαν, διὰ τῆς γλώττης ὀνομάζωμεν τὸ Θεῖον, καὶ τοὺς ἄγγέλους, ὡς ἐφικτῶν, ὀμοιοῦμεθα, οἷς ἡ θεία ὕμνησις ἔργον ἀλλήρωτον ἡμῶν καὶ ἀκέραιον. Πᾶσα μὲν οὖν, ὡς ἔργον, ἀπλῶς ἀνθρώπου γλῶσσα τῶν λοιπῶν αὐτοῦ μορίων βασιλικῶς ὑπερκάθηται, ἅτε καὶ ὄργανικῶς τῷ καλλίστῳ τῶν ἀμφοῖν τὴν ψυχὴν ὑπηρετουμένη τῷ λόγῳ. Ἡ δὲ σὴ θεοπέσια γλῶσσα καὶ ἱερὰ, σφῆ νομοφύλαξ, τοιαύτου τῆς τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων πάλιν ὑπερκαίεται, ὅσον ἐκείνη τῆς τῶν ἀλόγων ζώων ὑπερανίστηται. Εἰ γὰρ τι πιστέον Παύλῳ, πιστέον δὲ, εἰ τι καὶ Θεῷ πιστέον, οὐ στόμα ἐκεῖνος καὶ λέγεται καὶ πιστεύεται, οὐκ ἀνθρωπίνως μόνον,

ἀλλὰ καὶ ἀγγελικῶς εἰσάγοντι γλώσσας, σεραφικῆ ἂν εἴη ἡ γλῶσσα ἡ σὴ, ὅσον καὶ αὐτὰ δηλονότι τὰ Σεραφίμ τῆς λοκτῆς νοεράς ὑπερκάθηται ὁδοῦδος. Τολμηρὸς ὁ λόγος· εἰ γλῶσσα ἦν καὶ παρὰ Θεῷ, καὶ οὐ ταῖς σωματικαῖς ἐπινοίαις ὁ τοῦτο λέγων συμπεριῆγε τὸ Θεῖον, Θεοῦ ἂν γλῶσσαν καὶ θεῖαν ἐφάμην τὴν σὴν. Νῦν δὲ τοῦτο μὲν περὶ αὐτῆς λέγειν οὐκ ἔχω· κάλαμον δὲ ἴσως γραμματικῶς ὄξυγράφου ταύτην καλῶ, παρὰ τοῦ Δαβὶδ τὸ ὄνομα δανευσάμενος· καὶ ὁρόσον Ἀερμῶν τὴν ἐπὶ τὰ ὄρη Σιών καταβαίνουσαν, παρὰ τοῦ αὐτοῦ καὶ τοῦτο Προφήτου λαβῶν· καὶ γῆν μέλι καὶ γάλα ῥέουσιν πολλὰ πλέον ἢ τὴν Παλαιστίνην ἢ κατὰ Μωσῆν ἱστορία διέξεισι· καὶ ποταμὸν ἱερὸν πολὺ τὸ ῥεῖθρον ἔλκοντα καὶ χρυσοῦν, ὡς β' Σαρδιηνῶν; Πακτωλῶς, καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν πλέον εὐφραίνοντα τοῖς ὀρμήμασι· καὶ εἰ τι ἄλλο τῶν καλῶν καὶ τιμῶν ἱστορικῶσαν ἀνθρώποι.

Ἐθαύμασαν ὁ Ἕλλην τὴν Διωνος γλῶσσαν, καὶ χρυσοῦν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ πράγματος προσηγόρευεν. Ἐσέμνυε καὶ τὴν τοῦ Παιανίδως τὸ βουλευτήριον, καὶ ὁ περίπατος τὴν Ἀριστοτέλους, καὶ ταῦτα μετὰ τραυλότητος. Καὶ ἵνα παραλίπω τὰ παλαιὰ, καὶ τῶν προσφάτων ἐπιμνησθῶ, ὑπερετίμησαν καὶ οἱ καθ' ἡμᾶς βασιλεῖς τὴν τοῦ Βυζαντίου Αἰζικῶς γλῶσσαν, μετὰ τοῦ Ἀττικίζειν ψελλίζουσαν. Τὴν δ' ἱερὰν σου γλῶσσαν, ἱερομῆμον, Διωνίζουσαν μὲν δίχα τοῦ ἀφελοῦς καὶ χρυείζουσαν, Δημοσθενίζουσαν (57) δὲ ἀτραυλῶς καὶ Ἀριστοτελίζουσαν, καὶ Αἰζικευομένην δίχα ψελλότητος, τίς οὐκ ἂν θεοτιμῶς ἢ κατὰ ἀν-

Telmessii primi omnium somnia interpretati sunt. Lingua venia Apis apud Aegyptios medicinam docuit, Alcæon autem Pirithoi filius physiologiam, Apollodorus Mycensis grammaticam, et Pythagoras, Mnesarchi filius, philosophiam quam Italicam appellant, introduxit. Thales porro, sive Phœnix, sive Milesius (genus enim ejus in ambiguo est) Anaximeni Eustrati filio Ionicam, Xenophanes Colophonius Parmenidi Eleaticam monstravit philosophiam. Sed absit ut de longe et a rebus quæ ad nos non spectant linguæ gloriam colligam; hoc dicam, quod lingua Deum hymnis celebramus, angelisque, quoad fieri potest, similes finis, quibus negotium est, laudes numinis divini incessanter pervulgare. Lingua hominis, ut jam dicimus, regina est cæterorum corporis membrorum, simulque rationi, qua anima nihil pretiosius habet, servit. Tua vero, doctissime nomophylax, sacra et veneranda lingua tantum cæterorum mortalium linguas exsuperat, quantum horum lingua animalium rationis expertium linguas vincit. Si enim Paulo fides est habenda, de quo nemo dubitat; si Deo ipsi fides danda est, cujus Paulus os dicitur et creditur, qui non tantum humanas, sed angelicas etiam in-

C *troauit linguas* ¹⁵, *tua quidem pro seraphica habenda erit tantum, quantum Seraphim ipsi reliquis octo mentis potestatis anteponuntur. Audax hic sermo: si Deus linguam haberet, quæ certè humanæ anteciret, te linguam divinam habere dicerem. Quod cum rationi et experientiæ haud consentaneum sit, scribæ tamen celeriter scribentis calamus appello, nomen a Davide mutans* ¹⁶, *et rorem Aermon quæ in monte Sion distillat* ¹⁷, *ut idem Propheta dicit, et terram in qua mel et lac fluunt majorem in modum quam Palaestina, auctore Moysæ* ¹⁸; *et flumen sanctum autem refertur, ut Pactolus prope Sardes, et qui Dei civitatem laetificat* ¹⁹; *et si quid aliud pulchri ac pretiosi homines in historiis retulerunt.*

D *Admirata est Græcia Dionis linguam quam auream merito vocabat; sed Demosthenis quoque eloquentiam et Aristotelis loquelam peripateticam, licet balbutiendo. Ut autem antiqua omittam et ad nova me vertam, reges hujus ætatis quoque Lyziæ Byzantii linguam, quæ Atticè loquens balbutiebat, maximi fecerunt. Tuam autem, hieromnemon, sacram linguam aureamque, quæ Dionis, Demosthenis, Aristotelis, Lyziæ linguas integre refert, quis non divinam po-*

¹⁵ 1 Cor. xiii, 1. ¹⁶ Psal. xlii, 2. ¹⁷ Psal. cxxxii, 3. ¹⁸ Exod. iii, 8. ¹⁹ Psal. xlv, 5.

(57) Vid. supra, col. 1256.

Θρωπίτην γλώσσαν ἀγάσαστο; Γλυκεία μὲν καὶ ἡ ἄ
 Τυρρηνῶν γλώσσα, τὴν σάλπιγγα πρῶτως ἐπινοή-
 σασα· καλὴ δὲ καὶ ἡ Φρυγῶν προσηλῆσασα· ἢ τε
 Ἀσσυρίων ἐξευραμένη τὸ διχορθῶν (38) καὶ ἡ Μουσῶν
 τὴν Λύδιον ἁρμονίαν, καὶ τὴν φόρμιγγα ἢ Σικελική,
 καὶ τὴν κιθάραν ἢ Μιλησία· ἵνα μὴ τὸν Στησιχόρου
 ὕμνον, καὶ τὴν Ἱμεραίου χορείαν, καὶ τὴν ὑπόρχη-
 σιν Ἀνακρέοντος τῷ λόγῳ παρεσκευκῶ. Ἄλλ' οὐ-
 δὲν τὰ πάντα πρὸς τὴν γλώσσαν τοῦ νομοφύλακος.
 Πάρα γέ μοι τὸν Ὑμηττόν· καὶ ἀντιπαράξω σοι ταύ-
 τῃν ὑπὲρ μέλι προεδημένην καὶ κηρίον τὰ ῥή-
 ματα. Φάθι μοι τὰς Σαίρηννας· καὶ ἀντιφῆσω σοι τὴν
 αὐτὴν, οὐκ Ὀδυσσεΐα μόνον, ἀλλὰ καὶ σύμπαντας
 συνετοὺς ἐξανδραποδίζουσας τῇ ψῆῃ. Λέγε μοι τὴν
 Θήθηθεν λύραν, δι' ἣς τὰς Ἑπταπόλους οἰκίζεις, καὶ
 ἀντιλέξω σοι τὴν αὐτὴν, οὐ τὰς Ἑπταπόλους, ἀλλὰ
 τὰς Ἐκατονταπόλους οὐκίζουσας, τὸ Βυζάντιον.
 Ἄρθομαι τοῖς αὐλοῦς Ὀλύμπου, καὶ Τιμοθέου καὶ
 Ἄρηνος τὴν κιθάραν, καὶ τὴν Μαρσίου Μιζοφρύ-
 γιον ἁρμονίαν, καὶ τὴν Θαμύριδος Δώριον· καὶ ἄρ-
 κέσει μοι πρὸς ἅπαντα ταῦτα τῆς ὁμνουμένης γλώσ-
 σης ἢ φυσικῆ μουσικῆ. Τῷ μὲν οὖν Λυκίῳ Πρό-
 κλῳ (39) δοκεῖ, γλώσσοις τὰς ψυχὰς ἀφομοιούμενας,
 οὕτω λοιπὸν τὴν ἑαυτῶν αὐτοκτίαν τοῖς ἐπιτηδείοις
 παρέχεσθαι. Ἐμοὶ δὲ ἀληθείας μὲν ἢ ψεύδους περὶ
 τούτου τοῦ ὄγκματος ἔβρουσιν νῦν οὐ σχολή· εἰ δ'
 ἀληθεύειν τέως ὁ λόγος δοθήσεται, τίνοι δὲ ἄλλῃ

*vix quam humanam dixerit? Dulcis et Tyrrhenorum
 lingua, qui primi tubam invenerunt; suavi Phry-
 ges quoque tibicines utebantur. Assyrii dichor-
 dum, Mysi harmoniam Lydiam, Siculi lyram, citha-
 ram Milesii invenerunt, ut sileam de Stesichori
 hymnis, de Himeræi et Anacreontis saltationibus.
 Sed nihili hæc omnia ad nomophylacis linguam com-
 parata. Adduc mihi Hymettum, et ego illam quæ
 verba melle dulciora effundit tradam. Nomina mihi
 Sirenas et ego illam tibi nuncupabo quæ cantu non
 Ulysses tantum, sed omnes rei peritos demulsiit.
 Nomina lyram Thebanam qua urbem cum septem
 portis adificas, et ego invicem non eam quæ Thebas,
 sed eam quæ Byzantium centum portis circumvallatum
 exstruxit. Recense tibias Olympi, Timothei atque
 Arionis citharam, dein Marsyæ harmoniam mixo-
 phrygiam et modum Thamyridis Dorium: mihi lingua
 celeberrimæ musicam naturalem vocasse satis erit.
 Ut Lycius Proclus arbitratur, animæ linguis se
 accommodant, et sic naturam suam intimam in
 lucem proferunt. Quod utrum verum an falsum sit,
 nunc quidem disquirere non vacat. Si vero verum
 dicendi hic locus est, cui alii linguæ nisi ei, qua de
 Iovimur, virorum illustrium, Orphei, Homeri,*

³⁸ Isa. I, 2. ³⁹ Psal. xxxvi, 30. ⁴⁰ Prov. x, 20.

(38) Sic omnino legitur in codice.

(39) Proclus, origine Lycus, Syriani in Athenien-
 si schola discipulus et successor, sæculo quinto
 floruit. Mortuus est anno 485, ætatis septuagesimo
 quinto. Ejus vitam scripsit Marinus, ejus discipu-
 lus, Neapoli (hodie Neapoule, vetus Siches) oriundus.

γλώσση αὶ τῶν ἡρώων ψυχὰι ὁμοιώθησαν, ἢ Ὀρ-
 φῶος, ἢ Ὀμήρου, ἢ Πλάτωνος, αὐτοπτηθεόμεναι,
 ἢ πάντως τῇ προκειμένη; Τί λέγεις; Ἐννά μοι
 τὰς Μούσας ἀριθμαίς, ἐνθροῦσι· καὶ τρεῖς μετρὰς
 μοι τὰς Χάριτας· εἴτ' οὐχ ὀρθῶς μυρίας ἑσας καὶ
 ταύτας κάκιστας περὶ τὴν τοῦ νομοφύλακος γλώσσαν
 κειζούσας ἡμὰ καὶ χορευούσας; Εἰ δὲ καὶ Κύριος
 δίδωσι γλώσσαν παιδείας, καθ' Ἡσαίην, τίνοι δὲ ἄλλῃ
 ταύτην ἢ τῷ σοφῷ ἱερομνήμονι δίδωσι; Καὶ, εἰ
 γλώσσα δικαίου μελετήται κρίσιν, κατὰ τὸν μωσι-
 κὸν Προφήτην καὶ βασιλεία, ποῖα μελετήσεται ταύτην
 ἄλλῃ καὶ μεμλήτηκεν; Ἔστι δὲ εἰ, κατὰ τὴν παρ-
 οίμιαν, ἄργυρος πεκυρωμένος γλώσσα σοφοῦ, τίς
 ἀργυροειδέστεραν τῆς τοῦ ὄρρανοτρόφου γλώσσαν
 κλουταί; Εἰ δὲ καὶ γλώσσαν ἢ βραχυδία τιμῆ, παῖρα
 μὲν ἀλλὰ μάλα φθειρομένην λιγεία (40), πῶς οὐχ
 ἡμεῖς τὴν προκειμένην ὑπεριμήσομεν, πολλὰ ἴ-
 ῥμα, κατὰ ταυτὸν, καὶ λιγεία προεδημένην τὴν
 ῥήματα; Καὶ, εἰ τὸν Πύλιον ἢ αὐτὴν τιθαύμακα γέ-
 ροντα, κάκ τῆς ἑκαίου γλώττης μέλιτος γλοκίω
 ῥέειν αὐθὴν ἀποφαίνεται (41), πῶς ἡμεῖς ἐκ τῆς
 ὁμνουμένης οὐ λόγους βλαστάνειν εἴπομεν, καὶ ἀμ-
 θροσίας αὐτῆς γλοκίους καὶ νέκταρα; Καλὸν μὲν
 γάρ καὶ νοῦς ὕψηλος, καὶ αὐτόθεν διὰ τῆς ἑαυτοῦ
 θεωρίας γυμνοῖς ἐπιδατεύων τοὺς πράγμασι, καὶ
 ἄλλα ἐκ' ἄλλοις γυνῶν παφικῶς, καθάπερ ἱε-
 ροῦσι (42) περὶ τῶν βασυπόδων (45). Καλὸν δὲ οὐκί

*Platonis linguæ comparari queunt? Quid? Noceat
 mihi, homo, Musas recenses, tres Gratias enumerat;
 annon vides, easdem sexcentas circa nomophylacis
 linguam ludere et exsultare? Si autem Dominus
 quoque linguam dat sapientiæ ac doctrinæ, ut dicit
 Isaias³⁸, cui nisi hieronymemonei eam dederit? Et, si
 lingua justis exercet iudicium³⁹, secundum regem
 psaltem, quæ alia unquam exercuit aut exercet?
 Si autem, ut est in proverbio, lingua sapientis est sic-
 ut argentum igne probatum⁴⁰, quæ lingua magis
 est argentea quam ea de qua nobis sermo? Et si
 poesis quoque linguam honorat pauca quidem, sed
 sublimia loquentem, quomodo non illam maximi
 faciemus quæ verbis plurimis usque sublimibus abun-
 dat? Si Homerus admiratur Nestorem, cujus a lin-
 gua melle dulcior fucebat sermo, quomodo nos non
 dixerimus, ab ea de qua loquimur, sermones emanare
 ambrosia ac nectare dulciores? Res pulchra sane
 mens sublimis quibus acta respondent hinc inde in
 medium prolata, ut de quibusdam animalibus (dasy-
 poda vocant) historici referunt. Non minus autem
 suavis et alacris est lingua quæ Euripi instar voluitur
 et mentis cogitationum ac consiliorum est obstetrix.
 Me quidem iudice optimus is esse videtur cui utrum-*

(40) Conf. Homer. *Iliad.* Γ, l. III, v. 214.

(41) Conf. Homer. *Iliad.* Α, l. I, v. 249.

(42) Conf. Aristot. *Hist. anim.* lib. V, cap. 2 et 9; lib. vi, cap. 35.

(43) In margine, manu recentis, legitur: Ἐπιμαυ-
 ται οἱ βασυπόδες ἀναΐθα λέγει τοὺς λεγούσους.

ἦσαν καὶ γλώσσα γοργή καὶ ταχύστρεφής, καὶ τῇ καὶ τῇ θαμὰ, κατὰ τὸ Εὐρίπου βεῦμα, κυλιομένη, καὶ εὐγενής τῶν τοῦ νοῦς γεννημάτων μακρυτά (sic). Καὶ ἄριστος ἔμοι γοῦν ἀπάντων ὁς ἔμφως ταῦτα θεῖσθαι εὐτύχηκεν. Ὁ δ' ἄριστον μὲν κλυτὴσας, ἀτίφου δὲ παρὰ μέρος λειπομένους, ἐξ ἡμοσιᾶς ἀν κληρῶτο καὶ ἐγαθόν. Οὐτε γὰρ ὁ Μηθύμναιο; ἐκείνος κίθαρηδὸς τῆς εἰκασίας δίχα κίθαρας τὸν δελφίνα κληθεὶς ἐπὶ τῶν ἐκείνου νότων ἱππεύσατο· οὐτ' ἐκτὸς αὐτοῦ ἡ κίθαρα τοῦτο ἐνήργησεν. Ἄλλὰ σὺν τοῖς ὄργάνοις ἅλ' ἐγγαίαι τὰς ἐαυτῶν ἐνεργείας προβάλλονται. Οὐκ ἔκαινώ γὰρ ἐγὼ τοῦτο τὸ μέρος τὸν Στρωματία (44), εὐγλωττίαν μῆποτε ζηλοῦν λέγοντα μὴδὲ βημάτων εὐγένειαν, ἀρκεῖσθαι δὲ μόνῃ τῷ αἰνίξασθαι τὸ νοούμενον. Ἄδιάφορος γὰρ ἀν οὕτω καὶ ὁ βλατοπόλις (sic) εἴη καὶ ὁ σοφός. Ἐγὼ δὲ καὶ αὐτὸς μικροῦ ἀν ἢ οὐδὲ τοῦ τυχόντος λόγου τὴν γλῶτταν ἤξιωσα, εἰ γομναίς ταῖς ψυχαῖς διεζῶμεν, τὸν ὁμολογοῦν τοῦτον ὑπεραναθάνας κηλόν. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ τοῦ σώματος οὗτος; ὀλίκος, ὁ ὄργανικός, φημί, ὀδύρας, τὰς ἡμετέρας ψυχὰς περιπέπλασται, καὶ οὐχ ἔξω ἀμείσως τὰ τοῦ νοῦς ἡμῶν ἐμφανισθῆναι κινήματα, οὐ θευτέρας οἶμαι δεῖν ἐξῆσθαι τὴν γλῶσσαν τιμῆς.

Εἰ δὲ ταῦθ' οὕτως ἔχει, θεϊστότος ἀν ἀνθρώποις ὄντως ἔστιν ὁ καὶ νοῦν εὐγενῆ καὶ γλῶσσαν ἅμα κλυτῶν μουσικῆν. τίς ἀν εἴη τοῦ ὄργανοῦ τοῦ θεϊστότου; ὁς ἡρωϊκῶν μὲν ὄντως, καὶ οὐ παθηκαιοῦν, κατὰ τοὺς ἄρει, κεκλήρωται νοῦν· ἀξίαν δὲ

Ἄ. ὀπρητίαν ἐκείνου γλῶσσαν φορεῖ· βροντῶσαν μὲν οὐκ ἀπὸ βύρσης, οἷον ὁ Σαλμωνεύς ἀντιβροντῶν (45) τῷ Διὶ, ἀλλὰ βροντῆν ἱερὰν τε ἅμα καὶ γλυκερὰν, ἵνα βροντῆ μὲν, μὴ καταβροντῆ δὲ· πρηστηρίου δὲ ἀστραπέως, οὐ κατὰ τὰς Διὸς πατρὸς ἐκ νεφελῶν, ἐκπυρηνίζουσαν, ἴν' ἀστράπτῃ μὲν, μὴ κατακαίῃ δὲ. Ἄλλὰ πυρφόρον τὴν γλῶσσαν ταύτην ὠνόμασα, καὶ ἅμα τῶν πυρίνων ἀνεμνήσθησαν γλωσσῶν, αἷς ἀφομοιωθῆναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τοῖς Πέτροις ἐκείνοις, καὶ τοῖς Ἀνδραῖς ἐπιδοδήμηκε, καὶ τρισκακεκάτην αὐτὴν θαρρύνωντας μετῶν πρὸς ταῖς δώδεκα, ἀν τοῦτο κλόν, ἰλήκοι: τε δὲ, ὡς μεγάλοι τοῦ Λόγου κήρυκες, ἔχουσαν, ἵτι· μετὰ τῆς ἰσῆς χάριτος· καὶ τῆς Ἀττικῆς ὁμοῦ; ὑπερπέπλησται μούσης. Καὶ ἄλλων (sic) μὲν ἀκαμάτην τὴν τοῦ πυρὸς; ὄρμηθ' ὀνομάζουσι· ἄλλοις δὲ ἀκάμας ὁ τοῦ ἡλίου δίφρος προσαγορεύεται, ἅτε τῆς μῖδς περιόδου τὴν λῆξιν ἀρχὴν ἐτέρας ποιοῦμενος, καὶ οὕτω τὸν χρόνον μετῶν καὶ ἐξαλλάττων τὰς ὥρας, καὶ σωτηρία τῶν βίῃ γινόμενος· ἔμοι δὲ ἀκαμάτῃ καὶ ὑπὲρ τὸ πῦρ καὶ ὑπὲρ τὸν ἥλιον, ἡ ἀρίστη γλῶσσα κεκλήσεται τοῦ Ἀριστοῦ. Ὅσας μὲν γὰρ ἐκείνης κλεκτῆνας δικανικὰς διαλύουσα· ὅσας δὲ στρατηγικὰς βιαίων συναλλαγμάτων, τὸ τῆς γραφῆς, ἀναβρόησουσα· καὶ ἡλικίας ἑλικίας δημηγοριῶν ἀνελλίσσουσα, νεκρονῆς καὶ πάλιν ἴσταται καὶ ἀρτίθηκτος, κυχρῶσα καὶ ταῖς ἄλλαις τοῦ γερουστοῦ γλῶσσαις τοῦ λόγου τὴν δύναμιν, ὅ; ἀμείλι τῇ σαληναῖα τὸ σίλας ὁ ἥλιος; Ταύτη τοι, καὶ ὁ στρατηγικώτατος ἡμῶν.

que cœlitus obligit. Qui autem una quidem harum rerum caret, altera vero abundat, vel sic magnum bonum sortitus est. Non enim sine cithara Methymnæus ille delphinum blande demulcens, super delphini dorso vectus est, nec cithara sine ipso cooperante id effecit. Instrumentorum enim ope artes producuntur. Non enim hac in re Clementem Alexandrinum probo, qui linguam nec eloquentiæ nec verborum harmoniæ operam daret, sed unice mentis cogitata referre asserit. Sic enim nihil inter mercatorem mercium vilium et philosophum interesset. Ego ipse linguam certe flocci facerem, si cum puris animis viveremus et limum corporis vilem aspernaremur. Sed cum moles hæcæ corporis, statua, inquam, membris instructa, animas nostras continet, et mentis sensa non immediate in sensum cadere queunt, honorificum linguæ locum attribuendum esse censeo.

Hæc cum ita se habeant, si verum est quod inter homines excellit qui mente generosa et lingua canora gaudet, quis tandem orphanotrophi nostri similis poterit judicari? Mentem enim sublimem et minime

bestialem, cujus multa hodieque exempla videmus, sortitus est, lingua adjutus præclara, et quæ tonat, non quidem more Salmonci qui Jovi par esse præsumebat, sed ut qui tonitru sacrum et innocuum emittit super terram, et qui fulgurat non ex nubibus, sicut Jupiter, sed ita ut nihil igne consumatur. Igneam ejus vocans linguam ignitarum simul linguarum mentionem feci, quarum sub specie Spiritus sanctus apostolis Petro et Andrea apparuit²², et decimam tertiam eam cæteris duodecim annuero, quæ, veniam date, magni Verbi nuntii, in eo differt quod citra gratiam spiritualem Atticam quoque musam redolet. Nam si et alti quibusdam ignem incessanter inesse, et solis currum indefessum esse prædicant, quippe qui indesinenter circa orbem volvitur annum et horas dimetiens pro mortalium salute, equidem Aristeni linguam igni et soli ipsi superiorem esse affirmo, siquidem plurimarum difficultatum nodos solvit, locos Scripturæ sacræ cognitu difficillimos explicat; quæ oratorum problemata ditucidat ei semper nova apparet, cæteris quoque linguis elo-

²² Act. II, 2.

(44) Conf. Clement. Alexandr. Stromat. lib. I, § x, t. I, p. 344, lin. 12. Ἐμοὶ δὲ εἰκότως, οἶμαι, πρόκειται, βιοῦν μὲν κατὰ τὸν λόγον, καὶ γοεῖν τὰ σημαινόμενα· εὐγλωττίαν δὲ μῆποτε ζηλοῦντα, ἀρκεῖσθαι μόνῃ τῷ αἰνίξασθαι τὸ νοούμενον· ὅποῖα δὲ ὀνό-

ματι δηλοῦται τοῦτο, ὅπερ παρυστῆσαι βούλομαι. οὐδὲν μοι μέλει. Conf. et eunnd. ibid. pag. 340, lin. 22, — pag. 341, lin. 5.

(45) Conf. Eudoc. Ion. pag. 371.

Και πότερον παρά τῆς ἡμετέρας καὶ ἀπλουστερας Α αὐθις ἀπειληφας ἀρμοδαίωτά γε. Ὁ Θεοῦ τὶ πάντα γραφῆς δαρείσομαι τὸ προοίμιον, καὶ εἰρήνην τὴν οὐρανῶν ἀνακράξομαι ἢ παρὰ τῆς οὐχ ἡμετέρας, καὶ κοιμωτέρας, καὶ, Ὁ χαίρει μέλαθρα, πρόσπυλά θ' ἐστίας τῆς παρουσίας (47), ἀναβοήσομαι; Ἄνδρες οὐ γὰρ ἀνείην, καὶ ἐπεικῶς τῆς τιθηνοῦ φιλοσοφίας ἀνάξιοι, εἴπερ ἀλλομένους ἐπὶ τοῖς παροῦσι τοῖς χαλοῦς ὡς ἐλάφους, καὶ τρανουμένην τὴν γλῶσσαν τῶν μογιλάλων θεώμενος, αὐτὴς τὸ μέρος τοῦτο χαλεύομαι, καὶ μογιλαλήσομαι; οὐ ὑπεράλλεσθαι μὲν τοὺς πόδας, ὑπερτρανοῦσθαι δὲ τὴν γλῶσσαν εἰδὲς, εἴπερ τινὲς τῶν ἀπάντων. Πῶς δὲ οὐ, τὸν μουσικὸν προφήτην καὶ βασιλέα τοῦτο τὸ μέρος μιμούμενος, προορχήσομαι σου τῆς ἐνταῦθα εἰσόδου, ἢ ἐπανόδου; Ὡς περ ἐκεῖνο; ἀμείλι τῆς ἱεροφύλακος κιβωτοῦ; Β Ναι γὰρ κιβωτὸς καὶ οὐ τῶν ἀπορρήτων Θεοῦ μυστηρίων φυλακτικὴ· λυχνίαν μὲν ἐπτάρωτον ἔχων τὴν πεφωτισμένην ψυχὴν καὶ ὀλοαμπῆ, τοῖς ἐπτά χαρίσμασι τοῖς τοῦ Πνεύματος· κλάκας δὲ θεῶν γεγραμμένας, καὶ τὰ ἐκεῖνο νόμιμα φυλάττουσαν, καὶ τὴν νομοστάθμην διάνοιαν, καὶ οὐ μόνον τὰ γε τῆς πολιτείας, ἀλλὰ καὶ τὰ Θεοῦ φυλάττουσαν νόμιμα. Διὸ σα προσήκοντος; καὶ νομοφύλακα ὁ μὴ μόνον ἀριστα στρατηγεῖν, ἀλλὰ καὶ νόμους φυλάττειν εἰδὼς μεγαλονικίαιτος αὐτοκράτωρ χειροτόνησε, βάρδον δὲ ἱερὸν, τὸ τῶν ἀδικουμένων μὲν ὑπεριστικόν, τῶν δὲ ἀδικούντων πατακτικόν, ταῦτα δὴ τὰ τῆς βάρδου διὰ τὰ ἱερώματα, εἶδεν σοὶ καὶ τὸ πρωτοκδικικὸν ἀνθηφορεῖται ἀξίωμα· τράπεζαν δὲ μυστικὴν τὸ πρὸς ὄρφανῶν τροφὰς καὶ ὄρτων διατριβὰς ἐτοιμάτατον, διὰ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸν ὄρφανοτρόφον Γ

alio auctore poliorum qui dicit: Salve, regia, et foci hujus propylaea? Nonne enim insanus essem et philosophia quae animam instituit indignus, si claudus cervorum more saltantis¹⁰, et balborum linguam disertam videns, claudus et balbus esse vellem? Certe enim sic et pedibus et voce impeditus plus caeteris omnibus vexatus essem. Quomodo autem non Davidis regis ac psaltis exemplum secutus coram te saltem, sicut ille ante arcam in qua lex deposita erat¹¹? Tu enim non minus quam arca mysteriorum ineffabilium custos es, pro lampade septemcandelarii animam accensam septem Spiritus sancti charismatibus habens, quae tabulas a Deo scriptas et praecepta divina custodit et mentem legum observantiae assuefacit, ita ut non tantum legis civilis, sed Dei ipsius praecepta observet. Hac de causa etiam imperator bello potentissimus, qui legum quoque scriptator est maxime strenuus, nomophylacem te constituit et quasi baculum qui tibi qui injuriam patiuntur, auxilio est, injustos autem aggressores punit, unde tibi muneris judiciarii honos est delatus; mensam autem mysticam quae ad orphanorum victum et ad panem distribuendum aptissima est, et super aliis orphanotrophis evasisti, idque peropportune.

καλῶς διατάττουσα πρόνοια. Τί φης, ὦ, πρὸς τῶν λόγων, ἀγαλμα λόγων; Ἄρ' οὐ κιβωτὸν σε, νεωτέραν μὲν, θειοτέραν δὲ, ὡς οἶός τε ἦν, ὁ λόγος ἀπέδειξεν; Ἄρ' οὐ προσφῶς σου τοῖς ψυχικαῖς ἰδιώμασι τὰς τῶν ἀξίων ἐκωνυμίας ἀπονεμέρηξεν; Ἐγὼ ἔμην οἶμαι, καὶ οὐ πόρρω σε οἶμαι σκοποῦ. Δοκῶ καὶ τοῦ προφήτου πάλιν ἀκούειν, πάντα μὲν βουδν ταπεινοῦσθαι, πᾶσαν δὲ πληροῦσθαι φάραγγα λέγοντος· καὶ μετὰ τῆς πληρουμένης γίνομαι φάραγγος, πιστεύω δ' ὅτι καὶ ἔσομαι, συναυξανομένης τῆς χρόνῳ μοι τῆς κληρώσεως. Ἄλλὰ δεῦρο περιστῆτέ με, ὄχιον ἔθνος, μέλη Χριστοῦ τιμιώτατα καὶ ἀμεινιάτα, κὰν τοῖς εἰκελοῖς ἄλλο τι κεκολλώσθε σώμασι· καὶ ὅπ' ἐμοὶ τοῦ χοροῦ κορυφαίῳ τὰ καθήκοντα παιανίσσατε. Χρήσω τῆ ἀλλὰ γλῶσσαν δεινήν, καὶ οὐ πόρρω νόμων ῥητορίας πανηγυριστρια· δῶσω τῆ ἄχειρι χεῖρα γοργήν, καὶ τῶν νοουμένων ἢ λεγομένων ὑπογραφέα οὐκ ἀγενῆ καὶ ὑποσημάντορα, καὶ πάντα εἴσι κατὰ τὸν ἔμην καὶ ἡμέτερον γενήσομαι Παῦλον. Εἰ τινες ἐν ὁμῖν καὶ ἀπειροκακοὶ παῖδες πάντως δὲ εἰσιν οἱ γραμματικόμενοι, Ὡσαννά, κα οὔτοι τῶ εἰσιόντι κραζέτωσαν, καὶ εὐλογημένον τὸ ἐρχόμενον ἢ ἐλθόντα μέλλον ἀναβοήτωσαν. Ἄρατις τις καὶ σεμνοτέρα γυνὴ φωνὴν ἐκ τοῦ οὐλοῦ, καὶ μάκαιραν μὲν τὴν βαστάσασαν αὐτὸν κοιλίαν, μακαρίου; δὲ τοῖς ὅπ' αὐτῆς θηλιθένας; ἀνεπάτω μαστός. Ἀναβάτω τις καὶ Ζαχαρίας ἐπ' ὄψηλοῦ, καὶ τῶ ὑπερβάλλοντι τοῦ τόπου τὸ τῆς ἡλικίας ἐνδόν ἀναπληρῶν, καταθεάτω τὸν προερχόμενον. Καλῶ καὶ τοὺς ἀνάτους ὀπισθοτόνους; εἰς τὴν πανηγυριν,

O Providentiam divinam omnia bene ordinantem! Quid dicis, verborum imago? Nonne arcam te, recentiorem quidem, sed diviniorem verbum demonstravit? Nonne qualitativis tuis spiritualibus idonea indidit nomina? Equidem arbitrator, et forsitan haud erraverim. Videor tibi rursus prophetam audire dicentem: Omnis mons et collis humiliabitur, et omnis vallis exaltabitur¹². Equidem vallis exaltata ac repleta partes gero, confido autem me futurum esse, quando ista repletio mecum augetur. Sed adesite, gens sancta, membra Christi honoratissima, purissima, et propriis in corporibus mutilata, et, me chorum agente, praema canite. Muto linguam sonoram, praebedo quae legum sanctimoniam solemniter pronuntiabit. Qui sine manu est, manum agilem dabo, quae cogitata ac dicta litteris mandet et posteris tradat, imo circa panem omnibus Panis loco ero. Si autem inter vos sunt aliqui qui vitia ignorant, et certe qui veram doctrinam habent, ignorant, hi Messiae ingredienti Hosanna canant et Benedictus qui venit¹³ aut potius jam inter hos adest. Tollat vocem veneranda mulier de plebe et dicat: « Beatus ventem qui te portavit, et ubera quae sicuti¹⁴. » Ascendat Zacharias in arborem, exiguae causa statura, et praeterentem

¹⁰ Isa. xxxiv, 6. ¹¹ II Reg. vi, 16. ¹² Isa. xl, 4.

¹³ Joan. xii, 13. ¹⁴ Luc. xi, 27.

οὐ πολλοῦ καμάτου θεσημένους πρὸς τὴν προσκυ-
νησιν· αὐτόματος γὰρ αὐτοῖς ἐκ τοῦ πάθους ὁ τρέ-
χλος σημαινόμενος, ἀφοσιούσθαι ταύτην δοκεῖ. Εἰ
δ' εἴη τις τῶν πάντη παρέτων, οὐδ' οὗτος ἀλλοτριωτός
τῆς πανηγύρεως παρίτω· μέρος γενέσθω τῆς ἑορτῆς,
καὶ τῶ ὁστέᾳ συνάξοντι πρὸς ὁστέᾳ, καὶ ἁρμονίαν πρὸς
ἁρμονίαν, καὶ τοῖς ξηροῖς χρισσομένου πνεῦμα ζωῆς,
φείτω τὸν χριστήριον· καὶ ὁ μὲν διὰ τῆς στέγης
χαλάσθω, τῆς ὑγείας ἐπιτευχόμενος, ὁ δὲ τεθείσθω
πρὸς τῇ προβατικῇ, κἄν εἰ ἄνθρωπον οὐκ ἔχοι, μὴ
ἀπογινώσκων τὴν ἴασιν· οὐδὲ γὰρ αὐτὴν βραδυνεῖ,
οὐδὲ τριάντονα πρὸς τοὺς ὀκτώ ἐν τῇ ἀσθενείᾳ κατα-
κεκλισται τοὺς ἡλίους· ἀλλ' αὐθιμρόν γε ἡ μι-
κρόν τι πρὸς αὐτῆς ἀπαλλάσσεται. Πάντα μειδιάτω
πάντα χαίρειτω· πάντα συνεπαγαλλέσθω τοῖς τελοῦ-
μένοις. Χαίρε σφόδρα, θύγατερ Σιών. Ἰδοὺ σοὶ ὁ
ἀρχὼν πρὸς καὶ σώζων ἐπιθεδήμηκε· Σιών γὰρ
ἐγὼ τὴν παροῦσαν τῆς βασιλείας μερίδα καλῶ, ὡς
ἐκκλησίαν πρωτοκόκων ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανῷ·
ἔχεις τὴν τοῦς παπιστευμένους σου εἰσοδιόμενον,
καὶ τοὺς πτωχοῦς σου ἄρτων χορτάσονται. Πλάτυνόν
τὰ σχοινίσματά σου, ὀδοποίησον τῷ νόμῳ λαῶ· καὶ
τοὺς λίθους ἐκ τῆς λεωφόρου ἀπόρριψον.

Τὸ δ' ἔμὸν· ὅπως ποτὲ τοὺς παροῦσι συνδιατίθε-
ται, καὶ ἑαυτῷ συνοικισοῦται τὴν ἑορτὴν, τίμῃ ἂν
εἴη παραστατέον λόγῳ καὶ γράμματι; Ἐπαινῶ
γὰρ ἐγὼ τὸν μῦθον ἐκείνων διαμαρμόμενον Προμη-
θεῖ, ὅτι μὴ θύριδας περὶ τὰ τοῦ ἀνθρώπου στέγνα
ποίησας ἀνέωξεν, ἵνα τὰς ἀλλήλων ἐκικοπτάζοντες

ψυχικὰς διαθέσεις καταθεώμεθα. Ὡς εἶπε τοιοῦ-
τῳ καὶ ὁ ἔμδος ἀνδρίας, καὶ τεθυρίστωσθε εἰ τὰ σείρα-
εἶδες γὰρ ἂν ἐπικύψας ὑπεραγαλλομένην ἐπὶ τὰς
παροῦσιν μου τὴν καρδίαν, καὶ τὴν ψυχὴν οὐκ ἔχο-
σαν ὅ τι καὶ ὄψ' ἦδονης γένοιτο. Νῦν δ' ἄλλ', οἰκίο-
μικῆς γὰρ ταῦτά ἐστιν, οὐκ ἀνθρωποπλαστικῆς,
καὶ ἄλλως δὲ τῶν αἰσθησῶν δουλειούτων ὁ λόγος· ἐν
γε τῷ διαβατικῷ σου νῷ καὶ λεπτῷ διὰ μυστικῶν
θυρίκων καὶ ἀπορρήτων τὴν τῆς ἐμῆς ψυχῆς κατέ-
θροι διάχυσον, ὡς γὰρ ἦδομαι καὶ τέρασμα, καὶ
χορτάσων βούλομαι (48), τοῦτο δὲ τῆς καρφίας
οὐχ ὅτι Πλούτων εἰσπλάσσωμαι, ὡς ἐκεῖνη βούλεται,
τὸν ἐτοιμοσύλητον, καὶ ἀφθαλμον, ἀλλ' ὅτι τὸν
ἀσύλητόν τε καὶ μεγαεσφθαλμόν, καὶ, ὡς ἡ βου-
δία φαίη, βούπιδα (49). Τί δ' ἂν εἶποι τις περὶ τοῦ

κατὰ τὸν τῆδε θεῖον ναὸν ἱερατικοῦ καὶ γεροσίου
κληρώματος; Οὐδὲ γὰρ ἀναμίσταν ἔ... τοῦ κήρ-
κος τὴν φωνήν, αὐτομολαί πρὸς τὴν ἑορτὴν, καὶ
τὴν οὐκ ἀγαθὴν αἰδῶ ὑποσκυζοσάμενον, ἐνθουσιᾷ
πρὸς τὸ πρόγμα, καὶ τὴν σεμνὴν ταυτηνὴ βακχίαν
βακχίζεται, καὶ κατὰ φυλάς καὶ δῆμους συστάνας
ὀφηγοροῦσι τῷ εἰσόντι τὴν εὐφημίαν, καὶ κλέφ-
τους ἐν ἄρα ταῖς εὐχαριστηρίοις ἀλαλαγαῖς, ἄ-
λλος ἄλλον ὑπερβαλέσθαι φιλονεικῶν τῇ ἀρυγῇ. Καὶ
συνδῶς στόμα ἐν καὶ χεῖλος ἐν, κατὰ τὴν Γραφήν,
ἡ πολυανθρωποτάτῃ τῆς Βυζαντιδος αὐτῆ γενομένη
μαρτί, ἑαυτῇ προσαί τὰ πωλιγγενόνα· Νικῶ τῷ
παρόντι θριάμβῳ τοὺς παλαιούς καὶ παρὰ ταῖς
ἱστορίας, θεοὺς τε ἢ τῶν λόγων μῆτηρ Ἑλλάς,

conspiciat ²¹. Sed eos quoque, quorum curvatis corpo-
ribus medicorum filii mederi nequeunt, in panegyri
mea memoro, quibus istam ob causam genuflexio res
est facillia, tum quia cervix ex ærumnarum magni-
tudine supina stat. Sed nec qui membrorum para-
lysi laborant, illaudati abeunto. Festivitatia parti-
cipe fiat qui ossa ad ossa ²² colligit, qui harmoniam
unit harmoniæ et ariditate vezatis spiritum vitæ
communicat, hic quoque gratiarum actionem canat.
Alius porro per lectum demittatur ut sanitatem re-
cuperet, ad piscinam alius ponatur probaticæ ²³, et si
auxiliator abest, de sanitatis ne desperet; non enim
retardabit eam neque per triginta octo annos lan-
guescet, imo hodie aut paulo post sanitati reddetur.
Omnes igitur rideant, latentur, de bono rerum
exitu exultent. Gaude tu maxime, filia Sion: Ecce
rex tuus venit tibi mansuetus ²⁴. Sion equidem
partem urbis regie nunc existentem nomino sicut
ecclesiam primorum parentum inscriptorum in
caelo ²⁵. Habes qui recipiet eos qui tibi confidunt, et
qui pauperes tuos pane satiabit. Amplifica campos
tuos, viam para novo populo; lapides de via strata
ejice ²⁶.

Equidem rebus præsentibus me accommodans et
diem festum meo Marte agens, ad quod verbum scri-

ptimus confugiam? Probe namque mythum illum qui
Promethæa reprehendit quod hominem formans non
fenestram pectori applicaverit, per quam quæ ceteri
animo sentiunt perspicere possimus. Quamvis
velim, meam quoque statuum talem esse, fenestra
namque instructam. Videres enim animum meum
præsentia rerum statu contentum et minime voluptu-
tum sectatorem. Nunc autem, quod quidem ad
domorum constructionem, non hominum creationem
pertinet, altus est eorum qui sensualitati serviumi,
sermo. Tu autem, qua es mente subtili et subacta,
per fenestras mysticas et arcanas animi mei habitum
perscrutare, quomodo genio indulgeo, lætor et sal-
tare gestio, quod faciens non Plutum comœdiæ intro-
dusi, ut illa vult, cæcum, sed apertis valentem
oculis et, ut Homerus diceret, magnoculum. Quid
porro quis de possessione divini hujus, sancti et
venerandi dixerit? Præconi enim vocis non expe-
ctata ad festum procedit et pudorem male simulans
ad opus inspiratus faciendum solemniter bacchatur.
Ubi vero heros procedit, familia et gentes glorifce-
bundæ excipiunt et aerem certatim clamoribus ac car-
minibus replent. Erat autem unum os ac labium,
sicut dicit: Scriptura ²⁷, toti civitati Byzantii hominibus
frequentissimæ, quæ sibi ipsi de regeneratione grat-

21 Luc. xix, 3, 4. 22 Ezech. xxxvii, 7. 23 Joan. v, 2, 7. 24 Matth. xxi, 5. 25 Hebr. xii, 23. 26 Isa lvi, 9;
lxii, 10. 27 Gen. xi, 1.

(48) Conf. Aristoph. Plut. v. 288.

(49) Conf. Hom. in Iliad. passim.

και ὀπίσους ἢ πρεσβυτέρα Ῥώμη κατένευγε, τοὺς Ἀ ἐπὶ τοῖς Κάτωσι, τοὺς ἐπὶ τοῖς Καίσαρσι, τοὺς ἐπὶ τοῖς Βροῦτοις, και ὀπίσους ἐπὶ Τιμαλίουσι πεπόμευκε Κόρινθος. Ἐκαὶ μὲν γὰρ θεατρομαχοῦντες μᾶλλον συνέρρεον οἱ συρρίοντες, ἔνταυθ' ὑπὸ τοῦ καλοῦ τῆ σύμπαν ἰλιόμυνοι. Διὸ και κενός (εἰς) τῆς ὑγίαιας τρέπος τοῖς κάμνυουσι σχεδιάζεται· και προθυρία νεκροὺς ἀνίστησι· και βιάζεται τὰς νόσους ὁ πόθος· και Δυγγεὺς μὲν ὦδε, ὁ ἀδελπτῶν· ὁ δὲ ἄχειρ, Βριάρεω· ὁ δὲ Ἐφαιστόπους, ἀρτίπους· ὁ δὲ ἀφώνωτατος Στέντορος φωνώτατος.

Τῆς οὖν ἐπὶ τοῖς παροῦσιν οὐκ ἀγαλλιάσεται, και τὸν τελευταίην ὀμνήσαι τῆς πανηγύρεως; Ὡς ἐγὼ σφόδρῶ μὲν διὰ πασῶν δραμίσθαι τῶν ἀρετῶν τοῦ ἀνδρός, και πανταχῶθεν αὐτῶ τὸν ἔπαινον ἐρανίσασθαι. Δυσὶ δὲ ὅμωσ τούτοις τοῦ ἐγχειρήματος ἀναστέλλομαι· τῶ τε γὰρ μεγέθει τῆς ἡδονῆς ὑφαιρούμαι· λάθρα τοῦ λόγου τὴν δύναμιν, και ἕτερον αἰσθητῆριον ὄδα τὸν ὀμνητῆριον. Ἔστι γὰρ, ἔστι σοι πολλὰ πρὸς μεγαληγορίαν, μέγιστε νομοφύλαξ, και πρωτεύουσα δικαιοσύνη, και ὀρφανότηρ λαμπρότατε, τὸ φῶναι μὲν εὐγενῶς, τραφῆναι δὲ οὐκ ἀναξίως τοῦ φῶναι, τελειοθῆναι δὲ εἰς ἔπαινον τοῦ τραφῆναι. Γραμματικῆ σε γὰρ εὐθὺς ἐκ παλῶν παραλαδοῦσα εὖν ταυτῆς χαρίτων ἐπέκλεσε, και ποιήμασιν ἐπισταταῖν και μέτροις ἐδάδαξε. Ῥητορικῆ δὲ μετὰ ταυτην ὄλους Ἀττικὸς κρηστήρας τῆ γλώττῃ ἐπέκαυσεν· ὡς μάρτυρας οἱ τε τῆ καταπορρῆ αὐτῆς περπολοῦμενοι, και τῆ ὑπερπορρῆ φωτιζόμενοι. Και Νομικῆ μετὰ ταυτην ἐστὸμωσε· και Φιλοσοφία ἐθεαγῶγησεν.

labatur. Praesenti ego triumpho antiquos, de quibus historia mentionem facit, vinco, quotquot eloquentiae mater, Graecia, quotquot prius Roma tulit, Catonem inquam, Caesarem, Brutum et Timoleonem Corinthium. Ibi enim qui in theatri scenam prodibant pugnatore confuebant, allicientis eos rei venustate. Idcirco etiam novus sanationis modus aegrotis adhibetur: virtus morbos resuscitat; desiderium morbos in angustias cogit; oculus fit Lynceus, qui sine manu, Briareus, claudus evadit rectus; mutus in Stentorem clamorem mutatur.

Quis igitur de his omnibus non gaudebit et panegyridis praesidem hymnis celebrabit? Ego quidem omnes viri virtutes percurrere et undique laudem ei corradere plurimum desidero. Sed utrique renuntio; pro gaudio enim verba mea non satis fortita sunt, et hymnorum canendorum alii cura est. Tibi enim, maxime nomophylax, caesidice justissime, orphanotrophe celeberrime, contigit, nasci nobili loco, educari item, et sic undique laude cumulari. Te grammatica puerum splendide instituit, poesi imbuuit, numeros rhythmicos edocuit. Rhetorica postea linguam tuam igne Attico accendit et ad quodcumque dicendi ac styli genus idoneam ac promptum reddidit. Leges deinde condendi scientia disertum fecit,

²⁰ I Petr. 11, 6.

(50) Conf. D. Basilium, ad Maximum philos.

Ἄλλ' ὁ τοῦ παρόντος ταῦτα λόγου ἐστίν, οὐδὲ τοῦ καιροῦ. Ὅ δὲ τούτων μὲν εὐθὺς ἐλαττον, ἀρποδιώτατον δὲ μᾶλλον τῆ πινηγύρεω, τούτου μόνον ἐπιμνησάμενος, ἐκ τῶν ἐνύχων τοῖς εἰς νοῦν εἰδῶσι βάπτειν ἐνδειξαίμην τὸν λόντα. Διγῆ γὰρ τῆς καθ' ἡμᾶς ἀπάσης διηρημένης ἀρχῆς (50), και δυσὶ συνδιανενημένης τοῖς βήμασι, τῶ ἱερατικῶ φημι, και βασιλικῶ, εὖ τοῖς ἀμφοτέροις μόνος ἀπάγτων ἐμπρέπειν ἔλαγες. Και ὁ μὲν τῆς περιπολεῖ τὰ ἀνάκτορα, και τὰς δημοσίας τῶ βασιλεῖ φροντίδας συνδατίζεται, τὸ δ' ἱερὸν οὐδ' ἐπίγυκε βῆμα· ὁ δ' ἱερταῖ μὲν, τῆ δὲ πολιτεία ἡγνῶνται. Σὲ δὲ μόνον τῶν ἄλλων ἢ σύγκλητός τε βουλή, και τὸ ἱερὸν καταμερίσαντο βῆμα. Ἰσως γὰρ οὐ χωρεῖ σε τηλικούτον ὄντα μία τῆς Ῥωμαίων ἐπικρατείας μερῆς· ἀλλὰ B δεῖ σε και κανὼνα εἶναι τῆ Ἐκκλησίᾳ, και στάθμην τῆ πολιτεία; και λίθον ἀπρογωνισίον τὰ τῆς Ῥωμαίος συνάπτοντά μέρη, και, συνόλωσ φάναί, βασιλειον ἱεράτευμα.

Διὰ τούτῳ σε και Ἐλλάς ἢ πολυθρόλλητος ἔσχε μέγιστον ἡγεμόνα· κακείθεν ἐπανεληθὸντα ἢ Βύζαντος ἐμερίσαντο· και τὸ μὲν σου τῶ βῆματι δέδωκε, τὸ δὲ τῆ πολιτεία νενέμηκε, και ἀδίσταστον, ὡς εἰποι τις, διεσπᾶσθε· και δις ἡμῖν ὀρφανότηρος ἐκπέμψη παρὰ τοῦ κραταιοῦ· αὐτοκράτορος. Χαίρετω μὲν οὖν ὁ ἀπιστολικῶς, και κατὰ Βαρβάρων ἔτι και ἔτι τροπαιουχεῖτω, διακόπτων ἐν παρατάξει κεφαλὰς δυναστῶν, και τὸν πόδα βέπτων ἄλλοφύλων ἐν αἵματι. Χαίρετω δὲ ὁ ἀποστολικῶς, και, μετὰ τοῦ εὖν και ζῶν και διατιθέμενος τὴν ἀρχὴν, διατηρεῖσθε ἡμῖν πολυχρόνιος.

philosophia autem Deo appropinquavit.

Sed de his dicendi nec locus nunc nec tempus est. Quod autem non minus ad rem, imo panegyridi optime convenit, id memorabo ut harum rerum periti ex ungue leonem cognoscant. Cum enim omne imperium duplex, ecclesiasticum et regium, tu solus am bobus satisfacere inventus es. Alius quidem regis domus custodit et publica regi negotia ante oculos ponit; alius tribunal ecclesiasticum ne novit quidem; alius ordines recipit, a reipublica vero administratione alienus est. Te ex omnibus unum utrumque tribunal sibi vindicavit. Te enim ad magna destinatum et canones Ecclesiae et codicem civilem cognitum habere decuit. Te lapidem angularem, te regnum simul ac sacerdotium²⁰ tenere in satis fuit.

Hanc ob causam Graecia illustris te maxinum ducem habuit, et Byzantium postea possedit et individuum inter Ecclesiam et administrationem divisit, et bis orphanotrophum instituit imperator potentissimus. Gaudeat igitur qui te misit, et de Barbaris triumphet iterum, capita usurpatorum obruncans et alienigenarum pedes sanguine baptizans. Gaudeat etiam qui missus est et cum felice vivens ac regnans diu nobis intersit.

Sequentes versus, ut ejusdem cum epistola argumenti, subnectimus.

Τοῦ αὐτοῦ πρωταρχικοῦ καὶ νομοφύλακι, κυρῶ
Ἄλεξιφ τῷ Ἀριστηνῷ, δις ὄρφανοτρόφῳ γενο-
μένῳ.

Τί φῆς, ὀλαμπρότατος ὄρφανοτρόφος,
Τί φῆς, ὁ βραβεύς τῆς δίκης καὶ τοῦ νόμου,
Ἐξ ὧν τὸ πρῶγμα καὶ παρωνόμασέ (51) σε ·
Ἵμνησάμην σε πρῶτα πεζῷ τῷ λόγῳ ·
Εἶπαρ καλεῖν χρῆ τοὺς ἔμοις λόγους λόγους,
Ἄλλ' οὐχὶ λήρους καὶ κενοὺς γλώττης ψόφους,
Εἰς ἀκοῆς δχλημα γλωσσαλογουμένους,
Ὡς ἀλογίστου καρδίας προσηγμένους.
Ἐμελφάμην σε δεύτερον σιθεουργία,
Τῷ γραμματικῷ λαθυρινθῶδε νόμῳ ·
Τιμᾶν γὰρ ἔγνων τὴν σοφὴν παροιμίαν,
Τῆν. Δις τὰ καλὰ (52), καὶ δις ἐξῆμυσά σε.
Τί γοῦν μενούμεν ἄχαι τοῦτων τοῦδε.
Ὡ πάντα κλουτῶν ἐκ Θεοῦ τὰ βελτίω,
Ἄριστε φύσιν, ἀξίαν, γένος, λόγον (sic),
Καὶ κλεισομεν τὸν ὕμνον ἐν τοῦτοις μόνοις;
Ἄλλ' οἱ στίχοι ποῦ, καὶ τὸ τοῦ μέτρου κρᾶτος;
Καὶ τὸ γλυκὲ κρᾶτημα τῆς Καλλιόπης;
Ἢ καὶ δοκαί μοι δυσχεραίνειν ἀξίως,
Καὶ σχετιάζειν, ὥσπερ ἠδικημένη,
Καὶ τὴν περιφρόνησιν οὐ τλητῶς φέρειν ·
Εἶπαρ σχῆδος μὲν καὶ λόγου πεζοῦ φύσις,
Συνῆλθον εἰς ἐν καὶ συνυμνήσαντό σε,
Αὐτὴ δὲ σιγὴν ἰσάτην κατεκρίθη,
Καὶ τῆς ἰορτῆς τῶν θυρῶν ἀπαρβίρη,

Ἄς σκευὸς ἀργόν, ὡς ἀχρηστον φορτίον.
Ἄλλως τε καὶ πῶς ὁ Σταγαίριτου λόγος ·
Οἷδας τὸν ἄνδρα, καὶ γὰρ τοτόμωσέ σε ·
Οὐκ ἂν σεβασθῆ καὶ φανῆ τιμητός,
Ὅρον λέγων σύμπαντος εἶναι τὰ τρία (53),
Πῶς δ' οὐ τὸ τρίτον τῶν ἐπαίνων ἀρμόσει
Τῶν ἀξίων σου τῷ τρισαρθῶμυ μέτρῳ,
Ἴσον πρὸς ἴσον ἰσάκις πεπλεγμένον;
Τί δ' οὐχ ὁ Παῦλος, τοῦ Θεοῦ μου τὸ στόμα,
Ἐν παντὶ φησιν εὐχαριστίαν νέμειν;
Πῶς οὖν ἐγὼ σοι, τῷ σοφῷ πρωταρχικῷ,
Οὐ παντὶ πάντως εὐχαριστήσω τρόπῳ,
Οὐ παντὶ μέτρῳ, καὶ πλοκῇ παντὸς λόγου;
Ἴσως μὲν ὅν μου καὶ καταγνώσιν τινες,
Καὶ φορτικὸν φθέγγαιον, καὶ φαίεν ἄλλον.
Ἄσπερ θεατρίζοντα τοὺς ἔμοις λόγους,
Καὶ, μηδεὶς καλοῦντος; αὐτὸν, αὐτόθεν
Χοροὺς θέλοντα καὶ κληγγύρας πλέκειν.
Τῷ δ' Ἴπποκλειδῇ τῶνδε μὴ φροντιστέον (54)
Ἔως ἂν εἰδῆ μὴ κενῆς δόξης χάριν,
Πλέκειν τὸν αἶνον, εὐχαρίστῳ δὲ τρόπῳ.
Ἄλλ' ἔνθεν ἄθροι καὶ στίχων καινὴν μάχην.
Καὶ γὰρ συνελθὼν ὦδε πᾶν μέτρου γένος,
Κοιτῆ τὸν ὕμνον συμμεριζοσθαι θέλει.
Ἰαμδὶς (sic) ἔνθεν ἴσταται Καλλιόπη,
Ἠρωί; ἔνθεν ἡ σοφὴ μυθογράφος,
Καὶ πᾶσα κύκλω. Καὶ τίνα πρότην λάδω;
Μῶν τὴν Ἀνακρίοντος; ἄλλ' ἰναντία

Ejusdem protecedico et nomophylaci domino Ari-
steno, iterum orphanotropho.

Quid dicis, illustrissime orphanotrophe? Quid
respondes, juris et legum arbiter, quod utrumque
nomen tibi fecit? Prius pedestri te sermone prædi-
cavi, justi si sermonis nomine dicta mea proferri
possunt, nec potius nugæ ac nævi sunt habenda
otiosæ linguæ, quæ auribus cum molestia obstrepunt
et cordis male sani testimonium reddunt. Postea
scriptis te carminibus laudavi secundum normam
grammaticorum confusam. Dictum enim illud sa-
pientiæ, Bis in pulchrum, honorare didici, et bis
laudem tuam promulgavi. Cur igitur media in via
stabimus, vir optime indole, dignitate, genere, elo-
quentia, cui præstantissimas Deus divitias tribuit?
Cur hymnum imperfectum relinquemus? Sed ubi
sunt versus numerosi, ubi metri gratia, ubi dulcis
Calliopes applausus? Hæc enim dea mihi jure quo-
dam indignabunda esse videtur et offensa ægre ferre
contemptum. Dum enim tua laus scriptis et recitatis
carminibus resonat, ipsa silentio prætermissa, a

festo sicut vas inutile, ut onus incommodum ezela-
ditur. Aliud quidem philosophus Stagiris dicit (vi-
rum novisti, quippe qui te doctrina sua imbuat) et
quomodo non honore et admiratione dignus videatur
dicens in tribus rebus omnium finem consistere?
Quomodo porro tertium metro triplici laudum quibus
dignus es, non respondebit, quippe quod similia cum
similibus æquabiliter conjungit? Nonne Paulus, Dei
mei os, gratum in omnibus animum exhibere præ-
scribit? Quomodo igitur ego tibi, sapientissime cas-
sidice, non omni tempore et omni ratione gratis
referam?

Forsitan aliqui molestiæ et garrulitatis occu-
bunt me, quasi verbis meis speciem theatralem de-
rem et, nemine instigante, in tribunal ascenderem.
Sed Hippoclidēs nil id curet, donec me vanæ gloriæ
causa laudationes et encomia texere viderit. Sed
versuum pugnam vanam aspice. Cuncta enim metri
genera eo tendunt ut hymnus sub una forma compo-
situs appareat. Calliope iambis et mythis cyclici,
gaudet. Quo me vertam? Anacreontisne vis me

(51) Alludit ad titulum Protecedici et Nomophylacis.

(52) Proverbium quod Zenobius sic affert : Δις καὶ τρις τὸ καλόν. Οὐτω χρῆ περὶ τῶν καλῶν λέγειν. Conf. Zenob. Adag., centur. III, adag. 33. Apud Platonem non semel occurrit. Conf. Platon. in Gorgia. edit. Mart. Jos. Routh, Oxon 1784, § 42,

pag. 226. — Conf. et in Philebo, edit. Serranl, tom. II, pag. 59, E; et De legibus, l. VI, ibid. t. II, p. 754, C.

(53) Cf. Aristot. De celo, l. I, c. 1.

(54) Conf. Herodot. Erato, lib. IV, § 129. Οὐ φροντὶς Ἴπποκλειδῆ. V. Suidas, v. Οὐ φροντὶς Ἴπποκλειδῆ. — Zenob. Adag. cent. v, adag. 31.

Ἡ τῶν λάμβων ἀντανίσταται χάρις.
Μῶν τὴν Τάμβιν (sic) ; Ἄλλ' Ὀμήρου τὸ στόμα
Βρυχῆσται μέγιστον ἐξ ἄλλου μέρους
Καὶ εἰς βρυχηθμοὺς τοὺς ἐκείνου βασιτάοι,
Μῆδ' ἄν χανεῖν εὐξαιτο τὴν γῆν αὐτίκα ;
Ὀδοῦν τὸ λαμπρὸν φθέγμα τῆς ἡρωίδος
Ἵμνηγορεῖται νῦν τὸν ὄρφαντρόφον ·
Τὸ δ' ἄλλο μέτρον, εἰς πὲρ μέλλον ἀρξέσει.

Τοῦ αὐτοῦ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς, ἡρώοι.
Μαρτυρεῖ ἡλιόιο φῶς, ἐπὶ δ' ἔμνυσι γαῖα,
Ὀμνυσι καὶ ἀπρεκῆς γαίης βροτομήτορος ὄρκος,
Μῆποτ' ἐνὶ χθονίοις εὐφρόδιμονα τοῖον ἰδέσθαι,
Μῆτ' ἐπὶ δικ.... κεκασμένον ἄνδρα νόημα,
Ὅς Ἄλιξιός ἐστιν Ἀριστήνδ; γενεθῆεν,
Καὶ τὰ νόμοιο φύλαξ, πρωτεκδικός τ' ἐπὶ τοῖσι,
Καὶ τ' ὄρφαντρόφος, ξυὸν ἰσθλὸν, ἰσθλὸν ἀπάντων.
Τὸν ῥα νεὸς τε μέγας καὶ ἀνάκτορα κοιρανέντων
Διχθαδῆ μερῖσανθ', ὅδ' ἐς ἄμφω θαῦμα πυθέσθαι,
Ἄρχει, ὅς ἐὼν περ', ἀκαμάτοις ὑπὸ νεύροις.

Πολλὰ γάρ οἱ πραπίθεσι νόηματα, κολλὰ δὲ

[γλώττη

ῥήματ' ἀπ' Ὀλύμπιοιο θεὸς μέγας; ὥπασε κεινὰ.
Τοῖς μετὰ βῆμά θ' ἱερὸν καὶ ἀγλαὰ δώματ' ἀνά-

[κτων

Ἥλιον κατ' ἀνακτα φαίνεται, ἐκ δὲ οἱ αὐγῆς
Καὶ σελῶν μεγάλων πληροὶ μεγατελῆα ῥώμην.

Πολλὰ μὲν ἔρ' ἐτέλεσσεν αἰνείσιμα ἔργα βασιλεῦς,
Κοίρανος Ἀυσονίων, ἀνὰ τετράπλευρον ἄρουραν ·
Ἄλιξ σύσχετ' Ἄρηος ἀπειρονα ἔθνεα δουρῖ,
Ἀσμηῆς τ' ἀντολήης τὸ πολύστορα ἔκγονα πάσης ·
Ῥῆξαι τόμους χρεάων, καὶ ὀφλόντεςσι πᾶσαι με-

[ρίμνας ·

A Νηοὺς, οὓς μὲν ἔτευξε πέτρῃ θεμέλοισιν ἀρηρῆς,
Οἷς δὲ γέρονσι δέδωκε μετήλυθα γήραος ἡθῆν,
Οἷς δ' ἐπιπρόσθετ' ἀπειρα θυηπολέουσι τέλαντα ·
Ἄλλα τὸδ' ἄρ' παρέλασσε πρόπαν βασιλῆϊον ἔργον.
Ὁ φρεσὶ πευκαλίμοισι, φύλαξ νόμου, ἀμφὶ σὲ ῥέξε,
Χωλῶν τε βυσσῶν τε παραβλώπων τ' ὀφθαλμῶ (sic),
Ἄρχῆς Ἀλεξιάδης-Ἄλιξιον ἀλκαρ ὀπάσασας.
Τοῦνεκά σοι γήθησε προσερχομένῃ ἔθνε' ἀνδρῶν,
Ἡμῖνου θ' ὑπένερθε ποδῶν πόδα βάπτε νοσεῦντα,
Προπροκυλινδόμενα (sic) ζαθέης προδοιο.... τῆς.
Ὅδε δὲ τις εἴπεσαν, ἀν' αἰθέρα χείρας ἀείρας ·
Χαῖρε, τριὰς βασιλῆα μέγ' ἔξοχε, ἡ μευ ἐλδωρ
Κρήνης, ἰδ' ὄπασασας ἐμοῖς βλεφάροισιν ἰδέσθαι
Ἄρ:στηνιάδαο Ἀλεξίου ἡδὺ μύθημα.

B Ὡς δ', ὅπταν μετὰ χεῖμα δυσήνεμον, ᾧ ῥα νομῆς
Ἐχθαίρουσι, πόνῃ ἀπαλόχροα οὐκέθ' ὀρώντες,
Ἡρ εὐθύς μεταίσι ποιηφόρον, ἐν δὲ οἱ ἄνδρας
Γήθοντ', αὐτὰρ ἄρουραν ὀλην περὶ ἄνθεα κοσμεῖ ·
Ὡς, σέο ἐρχομένοιο, πρόπας γήθησεν ἄμιλος.
Φύνετε μογγιλῆος, καὶ ἡχέτα φαίνεται ἄναυδος ·
Χωλὸς δ' ἄλτ' ἐλάφοισι ταχυκελέεσσιν ἄμοια ·
Καὶ τε γέρον κροτάτισσεν ἀμύμονα κόρδακα παίζων.
Σείετο πάντα μελαθρα (55), θρόος δὲ λείων ἐκολψα,
Καὶ θ' ἱερεῖς ἀλάλαζ' ἐπ' εὐαγέος δαπέδοιο,
Ὅξτα γηρυκόντες, ὅ δ' ἐνδοθὶ βόμβες σηκῆς
Βόμβῃ ὑπὸ ζαθέῃ, ἀνὰ δ' αἰθέρα ὄρνυτο δοῦπος.
Ὡς ἀγαθοῦς φιλέουσιν ἄπαν γένος, ὡς λαλαγοῦ-

[σιν,

Ὡς ῥα περικροτέουσιν ὀμιλαδὸν ἄλλοθεν ἄλλοι.
C Ἄλλα βῆοιο, μέγαρ, ἀπερείσια κύκλα περῆς,
Ἄρχῆς ἰὼν θ' ἔτέρων, καὶ ἡμῆας οὐποτε λείπων.

musam sectari? Sed contraria iamborum obsistit gratia. Aut Iambin? At Homeri os ex altera parte resonabit; et quis hujus vocem sonoram supportabit, quin terram illico dehiscere precetur? Igitur carminis heroici sonus orphanotrophum celebrato; aliud autem metrum suo tempore adhibebitur.

Ejusdem de iisdem propositionibus. Heroici.

Solis lumen testatur, terra jurat, juramentum quoque telluris almæ assertit nunquam sese inter terrigenas hominem tam disertum, tam omnium rerum peritum vidisse, quam Alexius est Aristonius, legum custos, primus causidicus, orphanotrophus strenuus ac probus ut nemo alius, quem templum maximum et regum domus alterna vice possident; ipse autem indefessus præditus nervis, solus licet sit, ad maximas quasque res aptus est. Mens ei provida ac solers et eloquentia sublimis a Jove Olympio data, quibus sanctum tribunal et splendida regum palatia solis instar illustrat et Romæ alta mœnia magnorum more astrorum visitat.

Rex Ausoniæ multa præclare in terris fecit: gentes quæ Martem nunquam expertæ fuerant, et Orientis et Occidentis populos armis perdomuit; lites ac

libellos abolevit æris alieni, et debitores a curis edicibus liberavit; templa saxo solido construxit; senibus senectutem viridem dedit; Dei cultoribus infinita bona concessit. Jam autem officio regis omisso, sui, legum custos, curam gessit et Alexius auxilio fuit. Hinc tibi procedenti populi applauserunt, et te nullo insidentem honorifica exceperunt. Sic autem alius ad alium sublatis in cœlum manibus dicebat: Salve, trias regia, quæ, votum meum exaudiens, oculis meis verbum dulce Alexii Aristeni audire dedisti. Sic, post hiemem horridam pastoribus ingratam, gramen quidem apparet nullum, verum autem redit, et brevi arva floribus ornat; sic te in medium procedente tota multitudo exultat. Loquitur balbus, mutus; claudus cervorum velocium more currit; senex cordacem pede alacri saltans inchoat. Omnia ædificia labant, populus cum tumultu clamat, sacerdotes in limine sacro exsultant, alta voce canentes, e domo vero sonitus exiens ad astra tollitur. Sic omne genus amat homines frugi vociferando extollere. Tu autem feliciter vivens per tempus diuturnum cæteris rex esto, nec unquam nos deseras.

Τῷ αὐτῷ, ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς, ἐλεγείοις.
 Εἴ τις ἐνὶ χθονίοις γένητο θεμιστοπόλος,
 Σταθμῶν ἀρρεπέως ἐνθα καὶ ἐνθα μένον,
 Καὶ τ' ἐρατῶν δικαίων ἔρχος ἐρυμνότατον,
 Οὐχὶ Μίνως ὄδ' ἔην, οὐδ' Ῥαδάμανθυς ὁ Κρής,
 Οὐδέ ὁ ἀγκυλόγος Αἰακὸς ἀγκυλοῦτος,
 Οὐδέ τ' Ἀρισταίδης ὁ βα δικαιότατος,
 Οἷος ἀπ' ἐκ μέρωπων κλήζετο, οὐδέ Σόλων.
 Ἄλλ' ὁ νόμοιο φύλαξ Ἄρ..... ἰάθης.
 Εἴ τις ἐνὶ χθονίοις γένητο.... ἀγαθός,
 Οὐ Μενέλαος ὄδ' οὐδέ ὁ Τυδῆος ἔην,
 Οὐ πολὺς Νέστωρ, οὐκ Ἰθάκης κρατῶν,
 Οὐδέ τε Παιανιδὸς βήτροσσύνησι μ...ς,
 Οὐδέ τε Φωκίων, οὐδέ ἐπὶ τοῖσι Κάτων.
 Ἄλλ' ὁ πανητοτρόφος οὗτος; Ἀλεξιοκλῆς,
 Ἦδ' οὐ μὲν ἐκλαλέων, ἦδ' οὐ μειδίων,
 Καὶ χάριτα γλώττης ἐκπροσέφρων μυρίην.
 Ἦ τάχα Σειρήνος ἦδ' οὐ μύθημα φέροι,
 Ἦ τάχ' ἀπὸ στομάτων γλυκὺ μέλι σταλάει.
 Τυδνικὴ καὶ Ῥώμης ὀπλοτέρης μεθέων,
 Ἔθνεσι κῆρ ὀλοὸν, οἴστρον ἰσοῦ λόχους,
 Ἐκθυμὰ μιν φιλέων (sic) τίσαν ὑπερφερέω.
 Τίσι, καὶ ἔμμι πόρον ἀρχὴν ἀρεπραξία,
 Ὅστε θέμιν ἰθύη καὶ πανήην διέκη.
 Καίρ'. ὀρφανοτρόφε, χεῖρε, νόμοιο! φύλαξ.

Τῷ αὐτῷ, ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς. Ἀνακρεόντειοι.

Ἄγε μοι νόος, γενάρχα,
 Λόγον οὐδ' ἀποβάλλου.
 Ἄγε μοι, λίγαινε, γλώσσα.
 Ἄγε μοι, χεῖρες, κινεῖσθε.
 Ἄγε μοι, δόναξ, τινάττου.
 Ἄγε μοι, τόμος, χαράττου.

Eidem de iisdem. Elegici.

Si quis inter mortales juris consultus incorruptus et æquus et juris strenuus propugnator existit, non Minos ille fuit Cretensis, non Rhadamanthus, non Æacus mortuorum portitor, non Aristides ille justus, si quis alius in terris; non Solon, sed Aristenus legum custos ille fuit. Si quis in terris bonus existit, non Menelaos hic est, non Diomedes, non Nestor gravis annis, non Ulysses Ithacæ rex, non Demosthenes, non Phocion, non ipse Cato, sed Alexius noster, pater pauperum, dulce loquens, dulce videns, et secentas linguæ jucunditates in medium proferens; Sirenum enim vocem effert melle dulciorem. Quare Romæ novæ præfectus gentibus malignitate sublata salutem dedit; nos autem muneribus fungens jura et frugalitatem docuit. Salvus esto, orphanotrophe, salve legum custos!

Ad eundem de iisdem. Anacreontici.

Age anime, generis sator, verbum filium procrea;
 canta, lingua; movemini, manus; calame, movetur,
 ut liber prodeat. Corona, | eloquentiæ præmio,

(36) Epistola hæc apud Lazerum inscribitur:
 Πρὸς τὸν νομοφύλακα, καὶ μέγαν οἰκονόμον τὸν
 Ἀριστηνόν. Reip̄a superior epistola in ms. Vatic. ad

A Σεφάνῃ λόγων κυκλιούσις
 Νομοφυλάκων τὸ κάλλος,
 Τὸν ἀγλαίσασκε φύσις
 Χαρίτεσσιν ἀμυθῆτοις,
 Τὸν ἀναξ φιλὰτ' ἀνάκτων,
 Τὸν ἀναξ φιλὰτ' ἀνάκτων,
 Ἐξ ἱερῶν θαπέων ἐκ Πιερίας,
 Ὄδε, Αἰὸς θυγάτηρ, ἔρχεο, Μοῦσα.
 Τάδε σοι, νόμοιο φύλαξ,
 Τάδε σοι, τροφεῦ πανήτων,
 Τάδε τετράμετρα μέτρα
 Προδρόμου πάξι κομίζεαι.
 Ὅς ἀπ' ἰσθλοῦτος ἄλλης (sic omnino)
 Χαρίτων τ' ἀτερθε μίμων,
 Ἀρετῆν τίω; γεραίρει,
 Βιότητος ἀχρι πάσης,
 Ἀγαθουργίην κοδάζει,
 Χάριν αὐθρόσασιν οἴθεν
 Ἐϋνουστάτη κραδίη,
 Ἄτε καὶ λόγου θεράπων,
 Πολλὰς ἡελίουσ ἔρχεο, ὁ κλεινός
 Ἐμὸς ὀρφανοτρόφος
 Καὶ νομοφύλαξ.

Θ'. — Τῷ αὐτῷ (56).

Τὴν χθὲς, θεοειδέστατε δέσποτα, ἐκ τῆς δημοσίου καὶ λαμπρῶς καὶ τῷ μεγαλοκρεπί σου προπούσης παλιννοστών ἑορτῆς, καὶ παρὰ τὸν ἱερὸν καὶ σοφὸν μητροπολίτην Νικομηδείας γενόμενος, καὶ λογικῶς αὐτῷ συγγενόμενος, ὅθεν τε ἤκουμι ἐρωτηθεὶς, καὶ εἰπὼν (καίτοι συνιδεῖν ἑαίνος ἔφακε τὸ πρῶγμα καὶ πρὸ τῆς ἐρωτήσεως· αἶ τε γὰρ μοι τρεῖς ἐπι τοῦ μύρου κατέβρεον, καὶ τοῦ χρωτῶς (57)

nomophylacis redime caput pulchrum, quem natura charismatibus infinitis ornavit; quem rex terra diligit ante omnes. E sacro Pieriæ atrio adesto, Musa, Jovis filia. Hæc metra tetrametra, legum custos, pauperum sospitator, Prodromi filius offert; qui quidem a boni specie, a Gratia alienus virtutem per totam vitam remunerat et animi probitatem magnificat, gratum omnibus animum et servilem exhibens. Multos annos vivat, orphanotrophorum pater et legum custos!

IX. — Ad Nomophylacem et magnum œconomum Aristenum.

Hæc, sanctissime Domine, rediens ex sacra pompa publica et splendida et qualis magnificentiam tuam decet, pergensque ad sacrum et sapientem metropolitan Nicomediam cumque ipso colloquens, interrogatus sum unde venirem; respondi visusque ille est rem nosse antequam me percontaretur: mihi enim capilli adhuc unguento manabant; halabatque suaviter cutis, ut Chæronensis de Macedonia narrat, et vestis cerearum guttarum stigmatibus plena erat. Habeo quæ ab ejus sanctitate mandata sunt. Sed quomodo

Alexium Aristenum dirigitur.

(57) Sic; non, ut apud Lazerum, γρωτῶς.

ἦδιστον ἀπέπνει; καθά φησι περὶ τοῦ Μακεδόνοιο ὁ Α Κα:ρωνεύς (58), καὶ ὁ χιτών ὡς ἐπίπαν κακήρωτο, στυγμᾶτίας (59) ὄλος ὑπὸ τῶν τοῦ κηροῦ στυγνῶν γενόμενος), ἐπιεράπην παρὰ τῆς αὐτοῦ ἰερότη:τος (ἀλλὰ πῶς ἂν τὰ τῆς λαμυρᾶς ἱκαίνης γλώ:της φλογαίνοντα ῥήματα διὰ τῆς ἔμης ἀχθήσεται βουγλωτίδος;) ἀναδιδάξει τὴν αὐθεντίαν σου, ὡς οὐδ' ἱκαίνος ἀπολειφθεῖ τῆς πανηγύρεως· ἀπαν:τήσοι τε γὰρ, καὶ τὸ καθήκον σοὶ καὶ τῷ ἁγίῳ ἀφο:σιώσαιοτο. Ἰδῶν δὲ ὡς πολὺ τὸ γερούσιον συνεγή:γερτο, καὶ οὐχ ὅπως θρόνος, ἀλλ' οὐδ' οὐκ ἐπιποδίσκος ἔτι κενὸς καταλέλειπτο, ἔτι τε ὡς συνεβρώγασαν ὁ λαός,

Ἦδτε ἴθρσα πυκνὰ μελισσῶν ἀδιδῶν (60), καὶ τρέσας οὐ μικρὰ περὶ τῷ μανθῶ (61), μὴ, διε:βρωγῶς παρὰ τῶν συνεβρωγῶτων (62) ἐτέρου χρεῖαν Β παρὰσχηται, στάς ἔξω που παρὰ τῷ προνώπ, καὶ ὁμάδος κενήτων ἀμφ' αὐτὸν συνεβρωγῶτων τέτρα:σι ἄλλοις ὀβολοῖς, ὡς ἔφη, δεξιωσάμενος, καὶ προ:κυνηθεῖς, καὶ φανηθείσας, κᾶτα τῷ ἁγίῳ καὶ σοὶ ἀποσταδὸν συνταξάμενος, οὕτω τὴν οἴκῳ φέρουσαν σταλαίωτο.

diserte lingua illius ardentia verba poterunt ab imperita mea lingua potestati tuae declarari? ut neque ille panegyrim reliquerit et ubique tibi et sibi uti conueniebat et sacro ministerio satisfecerit. Videns autem multos senes esse congregatos et non modo thronum; sed ne parvan quidem sedem relictam esse vacuum, adhuc autem populum irrumpere, veluti frequentia examina apum confertarum procedunt; valde etiam veritus, ne sacra vestis ab irrumpente populo laceraretur, ad aliud se vertit. Stans foris apud templi porticum, prementi eum pauperum multitudini dixit, omnibus quatuor obolos daturum, cumque orasset, seque ostendisset, atque ita sacro ministerio et tibi simul satisfecisset, domum reversus est. Hæc magnus Nicomedie antistes meis verbis tibi nuntiat. Si autem quid ad hæc et ipse habes, paratus est hic minister.

X. — Ejusdem epistola Theodoro.

Utinam, fraterne mihi atque amice anime, Theo-

(58) Plutarch. in *Alexandro*, edit. Reisk. § 4, t. IV, p. 10 : "Οτι δὲ τοῦ χρωτὸς ἦδιστον ἀπέπνει, καὶ τὸ στόμα κατεῖχεν αὐδῶτα καὶ τὴν οἴρακα πᾶσαν, ὥστε πληροῦσθαι τοὺς χιτῶνίσκους, ἀνεγνώμεν ἐν ὑπομνήμασιν Ἀριστοξενείους.

(59) Sic; apud Lazerum, *θυγμᾶτίας*.

(60) Conf. Hom. *Iliad.* B, v. 86.

..... Ἦδτε ἴθρσα ΕΙΣΙ μελισσῶν ἀδιδῶν.
*Utinam ad alium sensum Homeri versum detorque-re voluerit Noster, vocem πυκνὰ pro εἴσι ponendo, an ex antiquo exemplari receperit, incertum. Notandum, adjectivum ἀδιδῶν hic scribi cum spiritu leni, et sic inde a temporibus remotissimis in plerisque mss. exaratum fuisse videri, nam apud Eustathium ita scriptum invenitur. Criticus tamen non unus, Apion exempli gratia et Herodorus, ut a voce δῆν derivatum cum aspiratione legendum pronuntiauerunt. In scholiis Venetis quæ Villosopus edidit (ad Homer. *Iliad.* B, v. 87, p. 48, cot. 2) legi-*

Ταῦτα ὁ καλὸς Νικομηδείας διὰ τῆς ἡμετέρας ἀπαγγέλλει σοὶ γλώττης. Εἰ δὲ τι πρὸς ταῦτα καὶ αὐτὸς ἔχεις ἀνταπαγγέλλειν, ἔτοίμη καὶ πρὸς τοῦτὸ ἔστιν ἡ διάκονος; (63).

I'. — Τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολῆ Θεοδώρῳ.

Ὀφελον, ἀδελφική μοι καὶ φίλῃ ψυχῇ Θεόδωρε, ἐνώπιον σοὶ καὶ πάλιν ἐστῶς γε ἡ καὶ καθι:ζόμενος; ἐπυθανόμην τί σου περὶ τοῦ κατὰ σὲ καὶ τὰ κατ' ἐμαυτὸν ἀντιδιδάσκων· εἰ δ' ἐξ ἀνάγκης μεσιτεύειν ἡμῖν διάστασις ἐμελλεν, ὦφελον τὸν ὁμό:ζυγον τοῦτον πηλὸν ὑπερναβάς καὶ γυμνῆ τῆ ψυχῆ διαζῶν τοῖς τοῦ νοῦ πτεροῖς ἐπελαφρισθεῖς, τοῦτο δὴ τὸ φάλτρωδὸν ἐπετάσθην, καὶ κατέπαυσα παρὰ σέ. Ἐπαι δὲ τὸ σκῆνος; τοῦτο καὶ τὸν πῆλινον ἀνδράντα καὶ οὐκ σώματος πρὸς κακοῦ (sic) περιήρμωσαν ἡμῖν ἡ φύσις, καὶ οὐκ ἐξὸν κεζοῖς γε οὐσίαν ζωῆς τὴν μὲν γῆν ὑπερναδῆναι, κούφῳ δὲ τῷ πτερῶ τὸν ἀέρα διατεμεῖν καὶ γενέσθαι παρὰ τὸν φιλιππὸν τὸν δεῦτερον ἐξ ἀνάγκης ἐρχόμεθα πλοῦν καὶ μιλανὶ καὶ χάρτη τὰ τῆς προσηγορίας καὶ τῆς ὁμιλίας πιστεύομεν. Τοῦτο δὴ τὸ παρὰ τῶν σοφῶν ἐξευρη:μῆνον τοῖς φίλοις τῶν διαστάσεων φάρμακον ἔ τὲ

dore, infans tibi infanti et iterum adstant et simul sedens de te tuisque sciscitarer et mea per memet docerem. Si autem, quod necesse esset abesse, dis-junctio futura erat, utinam commixte quod ferimus lutum supergressus, nudaque anima vivens, mentis alis sublata, juxta psalmi illud, volaret hæc et re-quiesceret apud te. Quoniam vero tabernaculum hoc ac luteum corporis simulacrum infauste nobis aptavit natura et non licet animantibus qui naturæ necessitate pedibus ingrediuntur terram supergredi, levi autem ala aerem secare et esse apud amicum, al-terum hunc necessitate cogente cursum ineamus, atque atramento et chartæ salutationes colloctio-nesque committamus. Hoc vero a sapientibus inven-tum est amicis absentis remedium. Quare te videre jam videor quasi per alam chartæ alicujus ad te missus, exigere, publice concionari, rationes putare; et cum his quidem mansuete, cum aliis vestigalium acriter agere. Sunt quos jubes vi in judicium rapi

tur ἡδασυνέτων τὸ ἌΔΙΝΑ'ΟΝ· ἀπὸ γὰρ τοῦ ἌΔΗΝ καὶ ἌΔΗΝ'ΟΣ (forsitan Villosinus scripserat ἌΔΙ:ΝΟ'Σ), ἡ κίνησις.

Scholia quæ exhibet editio Barnesii pariter ha-bent : ἌΔΙΝΑ'ΟΝ τῶν ἌΔΗΝ καὶ ἀθρόως πετα μένων παρὰ τὸ ἌΔΗΝ, διὸ καὶ δασύνεται. It. Sch. br. ἌΔΙΝΑ'ΟΝ· γο. ἌΔΙΝΑ'ΟΝ.

Eustath. (ad Hom. l. c. fol. 178. v. 22) sic ha-bet : ἌΔΙΝΑ' ἔτ μελίσσαι· αἱ πυκναὶ παρὰ τὸ ἌΔΗΝ, ὃ δηλοῖ τὸ ΔΔΨΙΑΩΣ. Διὸ καὶ δασύνεται αὐτὸ τινε; βούλονται· καθὰ ἐν τοῖς Ἀπίωνος καὶ Ἡροδώρου δηλοῦται· ὡς τοῦ ἌΔΗΝ δασυνόμενου παρὰ τοῖς Ἀπτιχοῖς. At in lexicis Hesychii et Apollonii lectio cum spiritu leni ut melior exhibetur. Cæterum Heynius in sua *Iliadis* editione prolixè disseruit de var. is adjectivi ἀδινό; signifi-cationibus apud varios poetas.

(61) Sic; apud Lazerum, *μανθῶ*, al. *μανθῶν*.

(62) Sic; apud Lazerum *συνεβρωγῶτων*.

(63) Sic; apud Lazerum; ἔστιν διάκονος.

σε καὶ ὄρῳ ἦδη δοκῶ ὡς διὰ πτεροῦ τοῦ χάρτου Ἀ πρὸς σὲ κεμφεῖς ἀπαιτοῦντα, δημοκοποῦντα, λογιζόντα, καὶ οἷς μὲν ἠπιωτέρας, οἷς δὲ ἰταμιωτέρας τῶν ὀποτιλῶν προσφερόμενον. Ἔστι δὲ οὗς καὶ ἐπὶ τράχηλον ὠθεισθαὶ καλεῖοντα καὶ κατὰ ἀπτεῖσθαι· καὶ κατὰ κόρρης βαπίζεσθαι. Ταῦτα δὴ τὰ τῆς φορολογίας τοῖς πένησιν ἐπιτίμια. Ἄλλὰ μὴ σὺ γε, ὦ πρὸς τῆς τιθῆναι σοφίας, τυφωνικὸν ἐπιπνέης τοῖς πτωχοῖς βαρῦ. Ἄλλὰ τοῦτους τε ὡς ἠπία τις αὔρα περιπίπτει καὶ μαλακῆ, καὶ πρὸς ἡμᾶς ἀντιπετέρου σου διὰ τοῦ Ἰσοῦ πτεροῦ. Πάντως δ' ἐπὶ τῶν βιβλίων εὐρῆς καθιζήμενους, καὶ νῦν μὲν Ἀριστοτέλει γε ἢ Πλάτωνι ἐνευγγάνοντας, νῦν δὲ καὶ οἰχοθέν τι τῆ τοῦ λόγου σκηρῆ προσκομίζοντας· καὶ νῦν μὲν ἀποροῦντας, νῦν δὲ τὰ ἀπορούμενα λύοντας· καὶ νῦν μὲν ἐποικοιούντας, νῦν δὲ πεζογραφοῦντας· καὶ ἔστι μὲν οὗς τῶν ὀμιλητῶν τοῖς τῆς ῥητορικῆς θεσμοῖς ἐμυθιάζοντας, ἔστι δὲ οὗς τὰ τῆς φιλοσοφίας μουύντας ἀπόρρητα. Ἄνεμνησθης, οἶδα, τοῦ ἱεροῦ συνεδρίου καὶ τῆς διδασκαλίου γλώττης, καὶ τοῦ συρβήτορος σοὶ καὶ συμφιλοσόφου συλλόγου, οὗς καὶ ἀχθεταί σου διασχισθεὶς καὶ τῷ διδασκάλῳ τῆν ἀν' αὐν ἐπαύξει. Ὁ μὲν καλῶς Κω (forte Κωνσταντίνος) μικροῦ καὶ θαυροῦ γε, καὶ οὗς ἔστι μὲν ὅσα καὶ ἔρχεται σταλῆναι τῆν περὶ σέ· ἐπέχεται δὲ ὄφ' ὀμῶν· ἀχρὶς ἂν αὐτὸς τὸ σύνθημα ὄψ. Δὸς δὲ τάχιον, οὗς ἀχαρὶς γάρ, οὐδὲ ἀχρὶν ὀποδέξῃ τὸν φίλον. Ἐβῆρω.

ΙΑ.— Τοῦ αὐτοῦ τῷ αὐτῷ.

Τούτ' ἐκεῖνο, φίλε Θεόδωρε, κάπλι σοὶ περιῆλθί μοι καὶ ἰννοῆσαι καὶ φθέγγεσθαι, ὃ πάλαι περὶ τῆς

a'que alapis percussis. Hæc exactionum pauperibus pœna. Sed non tu (o educatoris tui sapientiam) procellosi venti more spiras et gravis es pauperibus; sed hos lenis instar auræ cujusdam et placidæ afflas (sic); erga nos vero flatu aspiras qui ex æquali alarum motu provenit, quos quidem reperis hbris incubantes; et nunc quidem Aristoteli operam dantes vel Platoni, nunc autem domo orationem in scenam proferentes et nunc dubia quædam moventes, nunc eadem solventes, modo prosam orationem, modo versus elaborantes. Et sunt quos congregantium videas ad Rhetoricæ leges introducetes, sunt quos cernas philosophiæ arcanis initiari. Recordaris, novi, sacri consæptus et magistri linguæ, ejusque qui tecum de Rhetorica aut philosophia colloquebatur, qui et dolet a te distractus et magistro tristitiam auget. Pulcher Constantinus viz lacrimas cohibet, nec dici potest quantum aveat mitti ad te. Nos adhuc eum cohibemus donec ipse veluti signum des. Da hoc continuo, non injucundus enim amicum non injucundum excipies. Vale.

XI. — Ejusdem eidem.

Hoc illud est, amice Theodore, quod mihi accidit cogitare et dicere de te; quod nimirum de sanitate dictum est olim ab antiquis sapientibus, rem divinam esse quamdam sanitatem quæ cum adest.

ignoretur, cum abest vero magni æstimetur. Prorus hoc et de te dici potest; cum aderas et nobiscum versaberis mutuaque officia accipiebas reddebasque amicis, non tantum tui sensum ciebas; nunc quando peregre profectus reditum differs, omnino te cognoscendum præbes. Talis cum esses non latebas, neque habentes thesaurum agnoscebamus; eo multati cognoscimus. Cæterum nostra damna nec solari nec levare possunt et nemo mane aut vespere ad nos venit, quocum cor incendere possimus, et communicare quæ aliis indicta volumus. Qua igitur erit et quando et unde mutatio? Saltem sæpe inter nos mutuo scribamus et rescribamus; et a nobis quidem en tibi altera hæc epistola exarata est; a te vero ne epistolij quidem dimidium. Et profecto an amicus sis dubito et causam nescio; nisi forte hæc usus æconomia es, ut litteris munera permisceas. Neque hoc me latet, munera mitti quæ agnibacchi, porci bacchi ex re ipsa dicuntur. Sed hoc quidem ridendi argumentum dimittamus. Pulcher Constantinus festinans ad te venire, cum nobis hoc molestie creaverit, gaudeat festinationis suæ fructu. Veniens dolores auferet tibi et de epistolis ad nos admonet; non quod per te non futurus esset horum meminisse, sed nosti illud Homericum: Duobus simul ventibus etiam alter ante alterum animadvertit. Vale.

IB'. — Τῷ Λιζίει.

Οὐκ ἀγαθὸν σε παῖδα, μεγαλειφανέστατε Λιζίε (sic), ἢ φιλοσοφία, ὡς ἔοικεν, ἔτρεφεν, εἰ οὕτω (sic) ταχὺ τῶν συντρέφων ἐπιλελήσασθαι ἔμελλες, καὶ καθυπερφρονῆσαι ὧν Προδρόμων, ἐξ ὧν πολλάκις ἐναργῆ τὰ τῆς φιλίας ἐκομίσω τεκμήρια. Ὁμῶς καλῶς ἐκεῖνο ἐβρέθη τῷ Πριηνεῖ, Ἄρχῃ ἄνδρα δειξέει. Διὰ γὰρ ταύτην καὶ σὺ τὴν ἀρχὴν, τὴν οὐκ οἷδ' ἤλιξεν καὶ δσην, οὐδὲ μονοσείχου γοῦν ἡμᾶς ἤξιωσας γράμματος, καὶ εἰκίτως. Ὁ γὰρ λόγων καὶ γραμμάτων καταφρονήσας, καὶ τῆς τιθνοῦ σοφίας τὴν τῶν πραγμάτων τύρην ἀνταλλαξάμενος, καὶ τοῦτο δὴ τὸ τοῦ σοφωτάτου Ἰταλικοῦ τὰ ζιγούριά τε καὶ τὰ κουφότερα, πῶς ἂν γράψῃ τῷ περὶ λόγους καὶ γράμματα; Πλὴν ἄλλον κἂν σὺ τὴν Λιζικήν σηματοῖαν παρώσω, ἀπιστός μοι φίλος γενόμενος, ἀλλ' οὐκ ἐγὼ τὴν προδρομικήν προτρέχω γὰρ κἀνταῦθα καὶ τὴν παρούσαν προχαράττω γραφῆν. Εἰ μὲν οὖν γράφειν ἔχεις, καὶ σὺ ἀμείβου τὰ γράμματα χρύσεια γαλκίωον ἀνταλλαττόμενος. Ἐβῆρωσο.

II'. — Τοῦ αὐτοῦ τῷ αὐτῷ.

Υπέρφου, Λιζίε, ἐξ ὅσης ἡμᾶς συναφείας καὶ συζῆλιας εἰς ὅσον ἢ παλαμναία τύχη διέστησεν! Πάλαι μὲν γὰρ καὶ οὐ κἂνυ πάλαι παρὰ τοὺς αὐτοὺς τοῦ λόγου καθηγεμόσι; τὰ αὐτὰ τῶν παιδευμάτων τελοῦμενοι τε καὶ συντελοῦμενοι καὶ ἀλλήλους εἰς φιλοσοφίαν στομῶντες ἤλικον βαθαὶ καὶ ὅσον εἰς ἀλλήλους τὸν πόθον ἐβρέσαμεν! Μικροῦ γὰρ τοῦτο ἐκείνο

XII. — Lyzico.

Non bonum te alumnium, amplissime Lyzice, philosophia, ut videtur, educavit; si futurum erat ut adeo celeriter matris oblivisceris atque aliorum, quos nescio an cognatos compellem an conviviores; contemneres etiam Prodromos omnes, ex quibus saepe manifesta retuleras amicitia argumenta. Egregie enimvero illud a Prieneo dictum est: Imperium hominem ostendit. Nam tu quoque ob hoc imperium, quod quantum et quale sit ignoro, neque nos brevi epistola dignos esse putasti. Et jure profecto. Nam qui loquendi scribendique artem contempsit, sapientiamque praeceptoris sui cum negotiorum turba commutavit, idque quod crepundiorum et vanissimarum rerum loco haberet quae viri erant sapientis et modesti; qui scribere ad illum poterit qui in orationibus et litteris assidue versatur? Sed quamvis Lyzici cognominis tui oblitus fueris, amicus mihi infidelis factus, non tamen ego mei cognominis Prodromi. Praecurro ergo, atque hanc primus tibi scribo epistolam. Si igitur habes quod scribas, litteras litteris commuta; si non habes, pro negotiis epistolas accipe, aureis aerea commutans. Vale.

XIII. — Ejusdem eidem.

Heu, heu, Lyzice, ex quanta necessitudine et conjunctione nos sors iniqua distraxit. Pridem, neque ita pridem apud eosdem eloquentiae duces iisdem praeceptis informabamur, simulque informabamur, et multo, philosophica in os veluti inserentes quan-

Δ τὸ βιαιότερον καὶ ὅτι μητέρας ἡμῖν καὶ μὴ μητὴρ ἠγανακτήκαμεν. Τὰ μὲν οὖν τῆνικαῦτὰ τοιαῦτα· τὸ δὲ νῦν οἷα; Σοὶ μὲν οὖν ἠνοικταὶ βῆμα καὶ θρόνος; ἐπὶστῆται καὶ δημοκοπεῖται τὰ λογοθέσια, καὶ τῶν ἐσθῆτων τὴν μὲν χλιδῶσαν περικίσειαι, τὴν δὲ μαλακὴν ἐγκαταθάπτεις τῷ κιθωτίῳ, καὶ ἐπὶ τρυφερῶν πομπεύεις τῶν ἡμιόνων, καὶ τῶν ἀργυρηλάτων φαλάρων τοῖς; μὲν ἐπιθεατρίζεις, τοὺς δὲ πλείον ἀχθος ταῖς ἡμιόνοις ἐπιτεχνᾷ· καὶ φλεγμαίνει σοὶ μὲν ἢ τράπεζα· τὰ δ' ἡμέτερα ἀλουτοῦμεν, αὐχμῶμεν, πεζεύομεν. Τί τὸ ἐπὶ τούτοις ἀνέσπακας τὴν ὄφρυν μεγάλη περὶ σουτοῦ φαντασάμενος καὶ ἡμῶν μικρότητα καταφροισάμενος; Ἐχομεν οἷς αὐχῆσομεν καὶ ἡμεῖς, τὸν περιπάτον, τὴν ἀκαδημίαν, τοὺς ἐν φιλοσοφίᾳ ἐνθεασμούς; τῶν βιβλίων, ἃς τε ὠδινθηθείσας τοῖς παλαιοῖς ἠγασάμεθα καὶ ἃς ἐκείθεν ὠδιναντες ἀπετέχομεν. Ἔστιν ἡμῖν εἰς σεμνολογίαν καὶ Πλάτων θεολογῶν καὶ Ἀριστοτέλης φυσικευόμενος, καὶ Ἰταλικὸς διδάσκων καὶ γράφων. Ἐχω βῆμα κἀγὼ πολλῷ τοῦ σου σεμνότερον βῆματος, ὅσην τὸ μὲν οὖν περὶ τε βάρβαρα καταγίνεται καὶ βαρβάρους ὡς τὸ πλείστον ἐκκλησιάζεται, τὸ δ' ἐμὸν φιλοσόφων τοῖς εὐδοκιμωτάτοις συναπαρτίζεται καὶ τὰς τῶν ὄντων φύσεις σκοπεῖ. Τί σοὶ κατεσπᾶσθη τὸ ἐπισκήμιον; Ἀνεμνήσθη, οἶμαι, τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ διατριβῶν καὶ τῆς σεμνῆς ἀσχολίας ἐκείνης καὶ ἔρασαί γε (sic) τῶν προτέρων διατριβῶν ἐκείνων, φαντάζομαι, ὡς γένοιτό σε καὶ ἔργῳ τὸν ἔρον παραμυθήσασθαι. Ἐβῆρωσο.

C tunc (papa!) quantum inter nos amorem nutritabamus; parum aberat quin in furorem evaderet; indignabamur etiam quod non ex una eramus matre progeniti. Haec quidem tunc erant; qualia autem nunc? Tu quidem scholam aperis et thronum erigis et divinas orationes publice habendas scribis; vestium vero splendidam aliam induis, delicatam aliam arca quasi sepellis, et pingues mulos ostentas; phalerarum vero ex magna argenti vi compactarum alias quasi in theatro exponis, alias majoris etiam ponderis machinaris, atque instructissima tibi mensa est. Assidue tibi corpus lotionibus manat, quae illud mudent; nostrum vero aret, et pedibus iter facimus. Quid grave in his supercilium inducis, magna de te cogitans, nos vero humiles despiciens? Habemus et nos quibus gloriemur, Peripatum, academiam, librorum philosophicorum oracula, et quos ab antiquis partes admirati sumus, quosque ipsi parturientes emisimus in lucem. Est et nobis ad gravitatem dicendi Plato theologus, Aristoteles physicus, Italicus doctor et scriptor. Et ego tribunal habeo, multo venerabilius quam tuum, quod nimirum tu circa res barbarorum versaris, barbarisque ut plurimum concionaris. Meum a probatissimis philosophorum perficitur, ex rerum causas seclatur. Quid supercilium contrahis? Recordaris opinor, illarum in philosophia exercitationum, desiderasque, puto, graviora illa studia, et pristinas exercitationes; utinam desiderio opus respondeat. Vale.

ΙΑ'. — Τοῦ αὐτοῦ τῷ Μύτῳ.

Φασὶν οἱ πεπειραμένοι, καὶ ἐγὼ παίθωμαι, θεοπισία μοι τῷ ὄντι ψυχῇ. μικρὸν ἀφίνθιον πολλῶ ἐγγυθὲν καὶ Ὑμητίῳ τῷ μέλιτι ('Αττικῆς δὲ βροχοῖδας ἐν Ὑμητίῳ μελιουργὸν καὶ μέλιτος τοῦ ἀρίστου) ἀλλοιοῦν τε τὸν ἐκείνου χυμὸν καὶ τῷ ἑαυτοῦ συν-εξεμοιοῦν. Καὶ τὴν αἰτίαν οὐκ ἀγεννῆ οὐδὲ ἄλογον μὴ ὅτι γε καὶ πάνυ σοφωτάτην ἀποδιδάσκειν οὐκ οἶδ' εἶτε οἰκοθεν ἔλθοντες εἶτε πόθεν δανεισάμενοι, ῥῆθον δὲ φασὶ κακίας μεταδιδόναι ἢ ἀρετῆς. Νῦν δὲ τὸ ἐναντίον ἅπαν ἐνήργηται· τὸ γὰρ μικρὸν τοῦ ἐπιστο-λίου σου μέλι τὸ ναὶ μὰ τὸν καὶ κέρα τοῦ Ὑμητίου γλυκὺ εἰς τὴν κακόχυμον κικρίας καὶ ἀφινθώδη μου ψυχὴν ἐμβληθὲν οὐκ ἔστιν ὅσα ταύτην κατεμελίτωσεν, ὥστε με καὶ ἀντιστρέψαντα δύνασθαι λέγειν, ῥῆθον μεταδιδόναι ἀρετῆς ἢ κακίας. Καὶ χαίρω σοι μὲν ὁ τηλικούτων γεννητῶν νοσημάτων νοῦς· χαίρω δὲ καὶ ἡ τοιαύτη τῶν νοσηθέντων γλώσσα μηνύτρια, καὶ τὸ σῶμα χαίρει μοι σου χαίρησεν οἶδα καὶ τὸν παρόντα ποιήσων τῇ παραπτώσει τῆς ἡμεδαπῆς ἀξιώσῃς. Ἐρῶσω.

ΙΒ'. — Τῷ αὐτῷ.

Τοῦτο ἐκεῖνο· Γλώσσα πένουσα μένος Ἀθηναίου πυρὸς, πυρὸς οὐ καὶ τὴν φύσιν διδέσθαι οὐκ ἔχω. Οἱ γὰρ ἂν ἐμπόση ποθεινότερον φαίνεται, καὶ οὐ μᾶλλον πῦρ ἢ ἄρσος τοῖς τοῖς δοκεῖ, ὡς καὶ τῇ Χαλδαϊκῇ τοῦτο τὸ μέρος ἐξισοῦσθαι καμίνῳ, ἧς τὸ πῦρ ὡς πνεῦμα ἄρσος διασυρρίζειν τοῖς θεολόγοις καιροῖς μαρμάρηκαμεν. Τοιοῦτόν σου τὸ ἀπὸ τοῦ στόματος

XIV. — Eiusdem Mytō.

Dicunt qui experti sunt, atque ego credo (o anima mihi vere divina), parum absinthii multo infusum Hymettio melli (Atticæ montem nosti esse Hymettum ubi mel conficitur et optimum mel), immutare eum succum atque in propriam convertere; causamque non ignobilem neque absurdam afferunt, imo sapientissimam, nescio an domo eam proferentes an aliunde mutuantes: facilius esse aiunt mali participem fieri quam boni. Nunc vero contrarium omnino fit. Exiguum illud epistolum tuum, mel profecto, et Hymettio melle dulcius infusum in amaritudinem quæ absinthium: æquabat, animæ meæ, dici non potest quanta mellis dulcedine eam perfuderit, ut contrarium dicere possim: facilius esse boni participem fieri quam mali. Gaudeat ergo mens tua talium genitrix cogitationum; gaudeat et lingua talis interpres cogitatorum; et simul tu mihi gaude (atque id facturum te bene novi) præsentem exhibens iis qui adsunt, domi nobis honorem natum. Vale.

XV. — Eidem.

Hoc nimirum illud est lingua spirans ardorem Atheniensis ignis; ignis inquam cuius naturam pernoscere non possum. Quibus enim incidit, desiderabilem se esse ostendit; nec magis ignis quam ros his apparet; ut exæquare aliqua parte videatur Chaldaicam fornacem de qua novimus ignem ut roris spiritum afflasse divinos pueros. Talis ex ore tuo

Α πῦρ, τοιοῦτοι δὲ ἀπὸ τῆς γλώττης ἐξείσονται κεραυνῶ· τῇ μὲν οὖν παροιμίᾳ μὴ πυρὶ πῦρ ἐπάγειν δεσπῆ· ἐγὼ δ' ἐναντίως ἢ ἐπιπνὴ βούλεται, φαίην ἂν σου πρὸς τὴν σοφὴν γλώσσαν καὶ κεφαλὴν, πυρὶ πῦρ ἐπαγε, καὶ πρηστήρησι (sic) πρηστήρας προστίθεισά. Οὐχ ἀφθροσάμεθα, μὴ διδίδι, οὐ πυρπολησάμεθα, ὄροισθησάμεθα καὶ πολὺ κλίον καὶ ἀναφυχθησάμεθα, ὡς εἶθε καὶ ὁ τοῦ γράμματος κομιστῆς. Ἄλλὰ μὴ εἰς μακρὸν γε μὴ ὦ πρὸς τῶν βίβλων. Ἐρῶσω (sic).

ΙΓ'. — Τῷ αὐτῷ.

Β Σὺ μὲν ἡμῖν τὰς παροπάτας καὶ τὰς ὀπίστας, εἰ βούλει εἶ, καὶ τὰς νήτας καὶ τοὺς ὑπερβολαίους καὶ τὰς λύρας καὶ τὰς αἰωνύρας ἐκίγραψες καὶ τὰς χροσάσας γλώσσας, καὶ αὐτὴς τὰς βροντοφώνους· φίλιαν γὰρ κἂν τοῦτω πρεσβεύεις, τῶν οἰκίων χαρίτων τῆς φιλίας κρινούμενος· ἐγὼ δὲ ταῦτα παραλίπῳ, καὶ ἀπόχη γὰρ σοι, μέλιττα μουσῆς, πρὸς πᾶσαν σεμνολογίαν τὰ πράγματά, ἐκεῖνο ἐπὶ σοὶ τὸ παροιμιώδες προσφορώματα μεταλήφομαι. Τὸ ποῖον ἐραῖ; Τὸ ἀναμιεῖ ἀγκύλων ἱκποτας ἀποκρινούμαι. Γένος εἰ οἱ ἀγκύλοι φάλαγγος καζικῆς τῆς ἱκπικῆς προμαγμένον. Τῷ ὄντι γὰρ ἀναμιεῖ ἀγκύλων τῶν πραγμάτων στροφῶν καὶ σχολιοτήτων ἱκπ/τας ὄρω σου τοὺς λόγους, ὡς μὲν ἰδεῖν σοβαροῦς, ὡς δὲ δραμεῖν ταχυνούς. Ἄλλ' ἐπὶ μὲν τῶν στρατοπέδων ἀταξίαν ἢ τοιαύτη τῶν ἀγκύλων καὶ τῶν ἱκποτῶν ἐμφαίνει ἀναμιεγῆ· ἐπὶ δὲ σου καὶ τάξεων τὴν ἀρίστην καὶ ὑπερφυσιτάτην. Ἥ γὰρ ὦ πρὸς τῶν λόγων οὐ κἄρα

C *ignis prodit; talia ex tua lingua singularia quædam fulmina. Juxta paræmiām illam ignis igni addendus non videtur. Ego vero contrarium, quam illa paræmia vult, dicerem de sapiente lingua et mente tua. Adde igni ignem et fulminibus fulmina appone: non uremur, ne lime, non incendemur. Multo autem magis rore perfundemur et refrigerabimur; utinam tabellarius hoc faciat, et tu, vir doctissime, rem in longum non protrahas, sive ad libros amandes. Vale.*

XVI. — Eidem.

D *Tu quidem nobis inscribis, et rationem henas et supremas si vis et... ussimas et lyras et citharas et titulum nobis appone aurearum linguarum et rursus vocum tonitru. Hæc quidem ornamenta tua sunt; amicitiam autem sic declarat, domesticas charites cum amicis communicans. Ego hæc linquens (etenim sufficit tibi apud musæ tuæ ad graviter quascunque res tractandas) illum paræmiām tibi convenientissimam accipiam. Quæ ea est? Respondemus simul ancyles et equites. Sunt autem ancyles genus pedestris phalangis quod cum equitibus pugnat. Vere enim una cum ancylibus negotiorum implerorum, tortuosorumque, quasi equites videtur orationes tuas, sublimes aspectu, cursu velocæ. Sed præter pedites sparsos hi ancyles et equites mixti apparent, nimirum præter tuas optimas excellentissimasque turmas, hominem profecto vides un*

θαύματος, ἀνθρωπον λογίσμασι, καὶ δημοκοπήμασι A καὶ βασιλικῶς ὁσημέραι διαπονούμενον πράγμασιν, ἔπειτα οὕτω μὲν ὑψηλὴν τὴν διάνοιαν, ἐτι δὲ ἀττικουργίῃ τὴν λέξιν ἐντιθέσθαι τοῖς γράμμασιν, ὡς ἂν εἰ μόναις ταῖς βίβλοις τὸ πᾶν τοῦ βίου ἀπονεύμεναι. Ἐγὼ μὲν οἶμαι καὶ οὐ πόρρω ἴσως οἶμαι σκοποῦ ἄλλ' ἔδει πάντως καὶ τοὺς παρόντας ἤλους καινὴν τινα φύσιν τῷ βίῳ παρενεγκεῖν, καὶ δὴ καὶ παρήνεγκε τὸν κάλλιστον καὶ λόγους καὶ πράγμασι σὲ, ὡς γένοιτό σου καὶ τοῖς καλοῖς υἱέσιν ἢ φύσει καθάπερ εἴ τι κληροδότημα παραπομπικῶς, ἢ οὐ (sic) μᾶλλον τοῖς σωματικῶς χαρακτήρσιν ἢ τοῖς ψυχικῶς ιδιώμασι τὸν γεννησάμενον ἀποσώζουσιν. Ἐβρώσω.

IZ'. — Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Γρηγόριον μοναχὸν καὶ B καθηγούμενον τῆς ἐκτῆ Ὀξεία νήσου σεβασμίας μονῆς τῶν Βουλγάρων, δευτῆς ἡμέρας πρὸς τὸν ἡσίοστον ὁ ἀγιώτατος ἡμῶν δεσπόδης ἀπὸ τοῦ πατριαρχείου ἀρρωστήσας καὶ παρατηρόμενος.

Οἶμοι! θεοπίσις καὶ σοφὴ μου Πάτερ καὶ σωτὴρ μέγα Γρηγόριε, ἐτι ἐκλείπειν θεοὺς ἀπ' ἡμῶν, μᾶλλον δὲ οὐχ εἰς, ἀλλὰ δύο κατὰ ταυτὸν ἐκλελοίπαστε. Οἶμοι! ἐτι μακρὰν ἀπὸ ἀμαρτωλῶν σωτηρίαν ὀφείμοι! ἐτι ἐγενήθημεν ὡς τὸ ἀπαρχῆς. Ποῦ ποτε φυγαδεύων μακρύνεις καὶ πρὸς ποῖαν αὐλίξεις τὴν ἔρημον; Ἐρημον βοηθείας τὸν Πρόδρομον προλιπών, Ἄμπλον ἐξ Αἰγύπτου μετήρας τὴν ἐμὴν ψυχὴν ἐκ τῆς ἀμαρτίας καὶ τῆς γῆς τῆς ἐπαγγελλόμενης αὐτὴν ἐνεβρίξασκε καὶ τῷ θριγγῷ σου τῶν διδασμάτων τῶν ἡλικίων, ἡλιε, κυκλῶθιν περιεφράγματος. Ἴνα τί σοι αὕτη καταλείπεται νῦν, καὶ λυμάνεται αὐτὴν ὅς C

ἐκ δρυμοῦ ὁ ἀντίπαλος; Τί δὲ οὐκ ἐπιβλέπει; ἐξ οὐρανοῦ τῆς νήσου τῆς κατὰ σὲ, καὶ καταρπύζεις τῆς ἀμπλων ταύτην ἣν ἡ δεξιὰ σου ἐφύταυσε; Φιλίππησίως εἶμι, Κορίνθίως εἶμι, Γαλάτης, Ἐφεσίως, δὲ Παύλου προσῆλον, διὰ Παύλου πεπίστευκα, Παύλου τῆς θεᾶς ἀπολαύειν οὐκ ἔχω. Τί μὴ; κἀν τῶν Παύλου ἀπολαύω ἐπιστολῶν. Ἄλλ' ἡμεῖς μὲν τὸν ὑμέτερον Θεὸν καὶ βασίλειαν Ἰησοῦν μισησάμενοι τὸν ἐξ αἰθέρου μὲν τοῖς πατρικοῖς ἐπιναπαυόμενον κόλποις ἐν οὐρανοῖς, καταβόντα δ' ὑστερον καὶ περὶ τὴν γῆν καὶ μεθ' ἡμερῶν ὀλίγων διατριβῆς ἀπὸ τῆς γῆς ἐπανελθόντα πάλιν εἰς τὰ οὐράνια καταβάντες, ὡς ἀπ' οὐρανοῦ τῆς νήσου τῆς περὶ ὁμοῦ καὶ αὐτοὶ καὶ ὀλίγα τοῖς περὶ ἡμᾶς ἐνδιατεριψότες πράγματα, περὶ τὸν ὑμέτερον καὶ πάλιν οὐρανὸν ἐπέτασθητε. Τὸ δὲ ἐξῆ; οὐκ ἐτι συνάγειν ἔχω, οὐδὲ τοῖς τοῦ Χριστοῦ συνεσμοιοῦν· τεσσαράκοντα γὰρ ἡμέρας; καὶ ὑπερ ταύτας μικρὸν, μετὰ τὴν τοῦ πρώτου Πιρακλήτου ἀνάληψιν, καὶ οὐδαμοῦ ἡμῖν ὁ ἄλλος Παράκλητος, ὡς εἶθε μοι ἐκ τοῦ αὐτοῦ οὐρανοῦ καὶ ὀδυτέρως μετὰ τὸν πρῶτον καταπατήη Παράκλητος, καὶ λαβὼν ἐκεῖθεν ἀναγγελεῖ κάμοι τὰ σωτήρια καὶ γλῶσση πυρίνη λαλεῖν με παρασκευάζειν. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ὅμοι τῷ Θεῷ φίλον ἄγιστο. Τὸ δὲ νῦν ἔχον λειποψυχοῦμεν, μᾶλλον δὲ ἀψυχοῦμεν, σοφωτάτη ψυχῇ. ὁσῶραι τῶν σῶν μεμνημένοι προβόρῃσεών τε καὶ ἀγαπήσεων ἐπὶ Θεοῦ καὶ ἀγγέλων τὴν ζημίαν τὴν κοσμικὴν διαμορτυροῦμεθ, μαχόμεθα ταῖς ἀχαρίστοις γλώσσαις. Πρᾶγμα μὴδὲ εἰς ἐλπίδας ὄλω; περὶ ἀνθρώπων νῦν ἔχοντι. Τὸ πρῶτον τούτων καὶ

solum admirandis orationibus, sed et operam dantem consultationibus et publicis actionibus et regis quotidianis negotiis; deinde adeo sublimia sensu, atque Atticam orationem litteris inspersam, quasi libris solis omne vitas tempus distribuisset. Equidem ceniseo, et fortasse non longe a veritate ceniseo (sed sic omnino necesse erat) presentem diem novam naturam vitas hominum attulisse. Te vero orationibus scribendis, negotisque tractandis excellentem tulere, ut fiat, et filius tuus, hereditate veluti quoddam

vallasti. Cur ergo nunc ea a te deseritur? vastabit eam inimicus aper de silva. Cur non aspicias e caelo insulam, inquam, tuam, et non perficis vineam quam plantavit dextera tua? Ego Philippensis sum, Corinthius ego, ego Galata, Ephesinus; per Paulum veni, per Paulum credidi; Paulum nunc aspicerem non possum, cum Pauli epistolam accipiam; imo nos quidem Deum nostrum et regem Jesum imitemur qui aeternum Patris in sinu requiescens in caelis, tandem et in terram venit, et paucos dies commoratus e terra iterum in caelos rediit. Sic e caelo insula in quoque descende, ut inter nos sis; ubi vero parum hic commoratus res nostras curaveris, vola iterum ad caelum tuum. Quod deinceps addam non habeo; nec quid comparem Christi exemplis, qui quadraginta dies et aliquid amplius hic fuit. Post primi Paracleti ascensum non est nobis alius Paracletus. Utinam ex eodem caelo alter post primum Paracletus descendat, et inde accipiens ei mihi quae salutis sunt nuntiet igneque lingua ad loquendum idoneum reddat. Sed haec quidem, quando Deo placitum erit, fiant. Quod rem presentem spectat, animo deficiamus, sive potius anima caremus, sapientissima anima, cum quotidie in mentem venit verborum atque amoris tui. Coram Deo et angelis testimur orbi universo illorum damnum. Pugnamus tamen ingratis linguis. Res est quam prudens vir omnis desperatam putet. Hoc primum, hoc ultimum;

XVII. — Ejusdem au Gregorium monachum et D abbatem venerandi monasterii Bulgarorum, in Oxia insula siti, cum ad insulam venisset sanctissimus dominus noster ex patriarchio post morbum et abdicationem.

Hei mihi! Pater mi divine et sapiens et servator, magne Gregori, quia defecit a nobis sanctus, sive potius non unus sed duo eodem tempore defecerunt. Hei mihi! quis longe a peccatoribus salus; hei mihi quia ad pristinum statum rediimus. Quo te longe exsul confers? et in qua degere vis solitudine? destitutum ab auxilio Prodromum tuum linquens. Vincam ab Aegypto transtulisti, meam animam a peccato ipsam in terra promissionis plantasti et septo documentorum tuorum (quanta fuerit, o sol!) circum-

patrol. gr. CXXXIII

τελευτατον τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας ἀποστερούμεθα, Α και εὐεργέτου, ἀπάζομαι και σου τὸ ἅγιον τρόχι-
φαιδοί τῆς ἑαυτῶν ζωῆς και τῆς σωτηρίας, ἵνα μὴ
τοὺς τόπους ἐκείνους τοὺς τοῖς ἁγίοις ποσὶν ὁμῶν
περιπατηθέντας καταθεώμενοι αὐτοῦ που τὴν ψυχὴν
ἅμα ταῖς μνήμαις ἀποβρευοίμεθα. Προσκυνῶ τὴ
ἐκνη τῶν ἱερῶν ποδῶν τοῦ ἁγιωτάτου μου δεσπότης,

καὶ εὐεργέτου, ἀπάζομαι και σου τὸ ἅγιον τρόχι-
νον και τοῦ μανθῆου τὸ ἄκρον εἰς ἁγιασμῶν τοῖς
ὀφθαλμοῖς περιτίθημι, και τοῦτο εὐχομαι πρὸ τῶν
ἄλλων, τῆ σὴ μετὰ Θεὸν δεξιᾷ τὴν τελευταίαν παρα-
θεῖναι πνοήν. Ὁ τῶν ἁγίων εὐχῶν σου δοῦλος και
παῖς Θεόδωρος.

*magna Ecclesia orbamur. Parcat Deus eorum ipso-
rum vitæ et salutis; ut loca illa quæ pedes vestri
olim calcarunt videntes, non vita simul et memoria
privemur. Colo ego vestigia sacrorum pedum sancti-
ssimi mei domini et bene de me meriti, osculor*

*etiam oram sanctam sacræ vestis tuæ extremamque
ejus partem ad salutem meam oculis superpono.
Atque hoc in primis precor, ut secundum Deum
dexteræ tuæ extremum spiritum committam. San-
ctarum precum tuarum servus et filius Theodorus.*

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΟΥΤΕ

ΔΙΑ ΠΕΝΙΑΝ ΒΛΑΣΦΗΜΟΥΝΤΑΣ ΤΗΝ ΠΡΟΝΟΙΑΝ.

EJUSDEM

IN EOS QUI OB PAUPERIATEM PROVIDENTIÆ CONVÍCIANTUR.

Τιμολέων ὁ Τιμοδήμου (1), Κορινθίων πολίτης, Α
ἀνὴρ σοφὸς μὲν ἐπινοῆσαι, σοφὸς δὲ καταπράξασθαι
πόλεμον, πολλοὺς δὲ κρατήσας ἀγῶνας, ἐλευθερώ-
σας δὲ Σικελίαν, και ἀνδραποδισάμενος Διονύσιον,
ἐπιεικῶς δεισιδαίμων ἦν και καθαρῶς Κορινθίος.
Εἰς τε γὰρ τὴν τύχην τὰς ἑαυτοῦ ἀριστείας ἀνέφερε,
και ἐπὶ τοῦ οἴκου ἱερὸν Ἀυτοματίας, ἀλλοκότου ταύ-
της θεᾶς, ἰδρυσάμενος, τὰ Ἀυτομάτια ἔθυσεν (2).
Ὁ μὲν δὲ ταῦτα τροπαιουχῶν. Ἐγὼ δ', ἐς τὸ ἰσχα-

τον κακοδαίμωνῶν, τοῦτον τῆ μεγάλῃ Προνοίᾳ κατα-
θῶα λόγον. Βροῦτον γὰρ, τὸν Ῥωμαίων ἐκεῖνον, τῆς
μὲν ἄλλης ἀρετῆς και τῆς στρατηγίας παντάπασι
τέθηκα· τῶν γε [f. δὲ] μὲν ἐπιθανασίων ἐκεῖνος ἂν
συλλαδῶν, οὐδ' ὀκωστίουν ἀποδέχομαι. Ἄ γὰρ φησι,
Τλημων Ἄρετῆ, λόγος ἀρ' ἦσθα μόνος (3). Ἐγὼ
ὡς ἔργον ἐτίμων· σὺ δὲ ἀρ' ἔδούλευες τύχη (4).
ἀγενῆ ταῦτα λέγων [f. λέγω] και Βροῦτου ψυχῆ;

*Timoleon, Timodemi filius, civis Corinthius, vir
scripente et artis bellicæ peritissimus, qui in multis
certaminibus victoriam reportavit, qui Siciliam in
libertatem vindicavit, qui Dionysium subegit, deo-
rum cultor sincerus et patriæ amantissimus fuit. Ad
fortunam omnia quæ ad ipsum spectabant, referebat,
et Automatiæ deæ alienigenæ templum construxit;
Automatia, ut dicunt, sacra peregit post victoriam.*

*Ego vero ad extremum a malo genio ductus Provi-
dentia huncce consacro locum. Brutum enim, ma-
gnum illum Romanum, ob virtutem et belli peritiam
admiror; sequentium autem versum rationem ha-
bere prorsus nequeo.*

*Virtus misera, non nisi sonus fausti; ego autem
te ut factum honorabam; tu autem fortunæ
serviebas.*

(1) Plutarchum sequitur Noster, at Diodoro Siculo
(l. xvi, t. II, p. 132) Timoleonis pater *Timænetus* di-
citur.

(2) Plutarch. in *Timoleonte*, § 36, edit. Reisk.
t. II, p. 234: Καὶ γὰρ γράφων τοῖς οἴκοι φίλοις,
και δημηγορῶν πρὸς τοὺς Συρακουσίους, πολλάκι,
ἔφη τῷ Θεῷ χάριν ἔχειν, ἔτι βουλόμενος σῶσαι Σι-
κελίαν ἐπεγράψατο τὴν αὐτοῦ προσηγορίαν. Ἐπὶ
δὲ τῆς οἰκίας ἱερὸν ἰδρυσάμενος Ἀυτοματίας ἔθυσεν
αὐτὴν δὲ τὴν οἰκίαν ἱερῷ δαίμονι καθιέρωσεν.—It.
Quomodo quis se citra invidiam laudare possit,
ibid. t. VIII, pag. 146. — It. *Reipubl. ger. præcepti*,
tom. IX, p. 251.

(3) Vox μόνος, quæ metrum lædit, mera videtur
interpolatio. Vide notam sequentem.

(4) Paulo aliter Dio Cassius (*lib. xlvii, § 49*):
Ὁ τλημων ἀρετῆ, λόγος ἀρ' ἦσθ'· ἐγὼ δὲ σε
ὡς ἔργον ἦσκουν· σὺ δ' ἀρ' ἔδούλευες τύχη.
Zonaras etiam (*Annal. lib. x, § xx, tom. 1, p.*
508) hos versus cum varietate lectionis ita re-
præsentat: Ὁ δὲ γε Δίων ταῦθ' ἱστορεῖ τότε τὸν
Βροῦτον εἰπεῖν·

Ὁ τλημων ἀρετῆ,
ἄλλως ἀρ' ἦσθα λόγος·
ἐγὼ δὲ σε ὡς ἔργον ἦσκουν,
σὺ δ' αὖ ἐδούλευες τύχη.

ἀνάξια. Τίτι γὰρ ἢ Προνοία ὁ τοῦ παντός ἔγκος οὐρανοῦ διοικεῖται; Τίτι δὲ τὸ πλημμελὲς τοῦ καθ' ἡμᾶς διατάσσεται βίου καὶ εἰς κόσμον ἄγεται; Ποῖος δὲ ἄλλος βυθὴρ τῶν ἐν ἡμῖν στοιχείων τὸ τέτρωρον εἰς τὸ ὀμαλὲς μεταφέρει τοῦ ὁρόμου; καὶ ὅπῃ τίτων ἄλλων οἰκῶν τὸ κοσμητὸν κυβερνᾷται ἀνάτιον;

Ταῦτα μὲν ἦν εἰδὸς περὶ τῆς Προνοίας ἐννοεῖν ὁσημέραι, καὶ παθεῖν σφᾶς ἑαυτούς. Ἄλλ' ἡμεῖς τοσοῦτον ὅπῃ φιλοσοφηματίας διεφθάρημεν τὰς ψυχὰς, ὡς, ἐὰν μὴ τὸ χρυσοῦν ἐκείνο καθημέραν θέρος ἀμώμεν (5), μηδὲ δλους ἔχωμεν Παιτωλοὺς τὸν εἰσρουν ἐς ἡμᾶς ποιουμένους, οὐδὲ Πρῶνοιαν ἔλας εἶναι οἰόμεθα. Ἄλλὰ τὸ, Τύχη τὰ θνητῶν πράγματα (6), τῆς τραγῳδίας ἀποταμνόμενοι, πανταχῆ τῶν λόγων ἀποστομφάζομεν. Καὶ, Ποῦ γὰρ, φαμὲν, ἢ Πρόνοια, εἰ ὁ μὲν καπηλῶς υἱὸς ἢ τυχὸν ὀφθαλμῶδες, ἄφρων δὲ ἐπεικῶς καὶ ἀνόητος, καὶ μηδὲν, ὅφασιν, ὅσον ἀπομύξασθαι συνίεις, ἔπειτα λαμπρὸς πομπεύει διὰ τῆς λαοφύρου, χρυσοῦ δὲ πλίνθους ἔλας, καὶ ἴππου, καὶ ἡμίονου, καὶ οἰκίας λαμπρὰς περιβάλλεται· ὁ δὲ τις ἑταῖρος, Κόθροισ μὲν τὸ γένος, Πλάτωσι δὲ τὴν παιδείαν παραβαλλόμενος, μηδὲ μίθς εὐποροίη γούν ἡμίονου· καὶ ὁ μὲν ἀμυλωμὰ τι φύσεως ὦν καὶ τῶν Ἐμπροδοκίων τεράτων ἀσχημονέστερος (7), τὸ εἶδος ἀσχερὲς, ἀσβόλου πλήρης τὸ πρόσωπον, ὅποῖος ἐν ταῖς σηναῖς ἀνθρωπίνους εἰσάγομεν διασκευάζον-

Absurda enim et Catonia ingenio indigna hæc verba. Quæ enim aliæ re nisi Providentia universas mundus gubernatur? Quæ re vitæ nostræ defectus corriguntur et ordinantur? Quis porro alius conservator elementorum, quæ nobis insunt, quadrigam recto cursu planoque regit? Quibus denique gubernaculis navigium mundi regitur?

Hæc de Providentia quotidie par erat cogitare et credere. Nos autem adeo avaritiæ jugo succubimus, ut, nisi quotidie messem auream facimus aut Pactoli fluentis auræ fruimur, nullam utique Providentiæ fidem habeamus. Illud autem, Fortuna res humanas regit, ut in tragædia legitimus, nobis minus rectum videtur. Ubi enim est Providentia, si cauponis aut olerum venditricis filius stupidus ac insanus, ad nihil aptus, cum splendore urbis vias percurrat, auri pondus immensum, equos, mulos, domus splendidas possidet, alius autem Codro quidem genere, doctrina vero Platoni comparandus ne asellum quidem habet? En alium, naturæ vere monstrum, et turpiorem prodigiis Empedocleis,

(5) In margine legitur scholion ἑπιζόμεν

(6) Ευριπ. Alcest. v. 78 :

Τὰ θνητὰ πράγματα ὀιδας, ἦν ἔχει φύσιν ;

II. Αὐτίφ. Fragm. XXI :

Φεῦ, φεῦ, βρότεια κημάτων δσα τύχαι.

(7) De hoc loco et altero qui legitur supra col. 1257, κατὰ τὴ τοῦ Ἐμπροδοκίου ἀνδρόπρωρα, consalenda Frid. Guil. Sturz. editio fragmentorum Empedocleis, p. 366 sqq.

(8) Ἀκόνη σιτιζομένη. Notum proverbium. Ἀκόνην σιτιζεις. Id est cotem alis. Dicitur in homines edaces plurimique cibi, qui nihilo tamen habitiores inde reddantur. Nam in cotis macilentiam

τὰς Αἰθιοπικώτερον, βυσσὸς τὸ δέρμα, καὶ τὰς γνάθους οἶονε διαπεπρωνημένος, ἀκόνη, εἰπὼν ἄν τις, σιτιζομένη (8), γελῶς τὴν τρίχα, γελιότερος τὴν ὕψηνην, δαιμόνιον τι τῶν ὕποταταρίων εἰδεχθὲς καὶ ἀσχερὸν, ἐκαίνος οὗτος κορῶ ξύνεσι καλῶ καὶ ὠραίω, Ἥφαιστος τῆ χρυσοῦ Ἀφροδίτη, λεγόντων οἱ Ὀμηροῖται· ὁ δὲ τις ἀγαθὸς υναίνας ἄρει τῷ ἰούλω τὴν γένυν γεωμετρούμενος, χαρίτων δῶρον, ἀγαλμα φύσεως, ἡδὺς μὲν εἰπεῖν, καλὸς δὲ ἰδεῖν, χαρίεις δὲ ὀμιλῆσει, πρεσβύτιν τινα λημῶσαν εἰσάγοιτο ;

Ταῦτά φαμὲν οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, πρὸς τὰς τῶν πραγμάτων χαρῶδες (9) καὶ ἀμώπειας (10) ἀποδυσχεραίνοντες. Ἀνάξιοι δὲ καὶ παιδείας καὶ φιλοσοφίας οἱ λόγοι. Εἰ μὲν γὰρ τῷ ἐναυθα βίω συνειπεθῆσομεν ἀνθρωποῖ, οὐδὲ οὕτως ἀσάλλειν ἔδει πρὸς τὰς ἀνίσους τῶν βίων διανομὰς, χαρίειν μὲν οὖν πολλὸ μάλι . . . (11) τῶν ἀβελτέρων πλουσιῶν καταγελῶντας. Τί γὰρ τὰ Μίδου πλουτήσαι πρὸς ἑνα Δημοκρίτου γέλωτα ; Τί δὲ τὴν τοῦ Μακεδόνης ὄλην ἀρχὴν ἀναζήσασθαι πρὸς μίαν παρῆροίαν τοῦ Σικωπίως ; Ὡς ἐγὼ μάλλον ἄν τὴν Σόλωνος εἰλήφειν ελευθερίαν ἢ τὰ Κροίσου χρήματα, μὲθ' ὧν ἀπόλετο· καὶ Πλάτων ἀν εἰλόμεθα εἶναι μετὰ πένιας ; ἢ Διονύσιος μετὰ τυραννίδας, δς μικρὸν ὕστερον εἰς Κόρινθον αἰχμάλωτος ἀπαχθεῖς ἐν μυροπωλείῳ καθίζανων ὀφθαλὴ πίνων κεκραμένον ἀπὸ τῶν καπη-

fædo vultu, sebo plenus, homunculis similem, quos in theatrum inducimur, Ethiopicis, pelle rugosa, malis perforatis, macilentis, comas ridicule comptas, barbam absurdam habentem, ut brevis sim, dæmoniacum aliquid præ se ferentem, et qui puellæ pulchræ amore gaudet, ut Vulcanus Veneris, secunum Homerum. Quocum confer adolescentem honestum cum lanugine, gratiarum exemplar, naturæ imaginem, disertum, pulchrum visu, comem ; qui si vetulam lippam duceret, quid tandem dixeris?

Hæc plurimi dicunt indignati propter imundationem non nimis quam propter siccitatem. Sed interdum philosophicæ disputationes et sermones minus satisfaciunt. Si enim hac vita defuncti plane morimur, cur de inæqualitate conditionum humanarum querimur? Genio igitur postus indulgeamus et de stupidis divitibus rideamus. Quid enim Μίδας aurum ad risum Democriti comparatum, aut totius Macedoniae imperium cum uno facete a Diogene dictorum collatum? Mihi quidem Solonis libera indoles omnibus Cræsi divitiis, quibuscum perit, præferenda esse

hodie vulgoque jactatur adagium, cum aiunt, Tum pinguem quam cotem, macilentum quemquam significantes. Hermolaus Barbarus, in epistola quadam ad Picum, interpretatur hoc proverbium pro, Male collocare beneficium, unde non sit redditura gratia ; ut affinis sit illi quod alibi dicitur : Ale leporum cutulos, cum ex beneficio redit mala gratia. Erasmi. Adagior. chiliad. I, cent. IV, adag. 71, col. 149.

(9) In margine legitur hoc scholion : Ἡ ἀνατινομένη ὀδλασσα λέγεται Χάρυδεις.

(10) In marg., ξηρασίας.

(11) Hic charta abrasa.

λείων (12). Οὕτως οὖν οὐ δυσχεραίνειν ἔδει, κἀν τῇ παρούσῃ συνετελευτώμεν ζωῇ. Ἐπει δὲ ἀθάνατόν τι χρῆμα ἤμῃν ἢ ψυχῇ, καὶ ζωῆς ἑτέρας κατάστασις ἐν ἐλπίσι κεῖται, καὶ ποινὰ κακίας, καὶ ἀρετῆς ἀντιδόσεις, πόσῳ τὸ μετὰ τοῦ καλοῦ πένεσθαι τοῦ κλουτείν μετὰ φαυλότητος; ὀλιώτερον;

Σὲ δὲ ἀλλὰ τῶν πραγμάτων ἴσως ἡ ἀνισότης ἀνηνασθαι τὴν Πρόνοιαν ἔπεισε; Καὶ μὴν διὰ τοῦτο μᾶλλον εἰσάγειν ἐχρῆν τὴν Πρόνοιαν. Ὡς γὰρ οὐκ ἔν ποτε ἐπὶ μουσικῆς ῥυθμὸς συσταῖται καὶ μέλος, βαρέων μόνως ὄντων ἢ ὀξείων τῶν φθόγγων ἀπάντων, ἀλλὰ τῇ παραπλοκῇ τῶν ἀνισοτόνων ἢ ἀρμονία γεννασθαι· οὕτω καὶ ὁ καθ' ἡμᾶς ἄπας βίος ταῖς ἀνισότησι τῶν πραγμάτων ὑπὸ τῆς Προνοίας μουσικῶς κατεῤῥύθμισται. Ἀλλὰ τούτων ὄμῃν αἰτία ἡ ἄγνοια, ἣν δεῖνόν εἶναι, καὶ ὁ Σύρος (13) εἶρηκε ῥήτωρ (14), τοῦτό γε μόνον οὐχὶ ψευδόμενος. Οἷς γὰρ οὐκ ἀναπτῆναι πρὸς αἰθέρα δυνάμεθα, καὶ τὰς αἰτίας αὐτοπτησῆαι καθαρῶς, καὶ τοὺς λόγους δι' ὧν τὸ πᾶν ἡ Πρόνοια τάττει σοφῶς καὶ ἐπιστημονικῶς, τούτοις ἀταξίαν τοῦ παντὸς καταψηφίζομεθα. Καίτοι συνίεναι ἐχρῆν, ὡς τοὺς προφητικῶς λόγους γυνῶναι ἀμύχανον τῇ μηδὲ ἀνθρωπίνης αἰσθημένῳ τὰ πολλὰ διανοίας. Ἐώρακας γὰρ, εἰπέ μοι, πρὸς οὐτὴν ἀν-

videtur, et Plato cum paupertate quam Dionysius cum tyrannide esse malim, qui tempore postremo captivus Corinthi in taberna unguentaria vinum aqua mistum bibere visus est. Igitur non ægro esse animo debemus, etiamsi cum præsenli vita pereamus. Quia autem anima nostra immortalis est, et alterius vitæ spes adest, sicut et impios pœnæ et pios remuneraciones manent, quanto melius est cum virtute pauperem esse quam cum pravitate divitem!

Sed fortunæ et conditionum inæqualitates Providentiam negare forte suadent. At id ipsum Providentiam esse me quidem credere cogit. Ut enim nec in musica rhythmus atque harmonia esse posset, si omnes soni graves, aut si omnes acuti forent, sed ex sonorum diversitate demum harmonia prodit, sic et apud nos ipsa conditionum humanarum diversitate ordo et fixa constitutio a Providentia introducta est. Hujus rei in causa est ignorantia, quam matum esse asseruit rhetor Syrus (Lucianus), in quo uno non est mentitus. Quia enim non alis in aerem ascendere et veras rerum causas, quibus perducta Providentia omnia sapienter ac prudenter instituit, perspicere valeamus, naturam res male ordinasse

(12) Locus est ex Plutarcho (in Timoleonte, § 14, edit. Reisk. tom. II, p. 194): Οὐδὲν γὰρ οὐτε φύσεως ὁ τότε καιρὸς, οὐτε τέχνης, ὅσον ἐκείνου τύχης ἔργον ἐπέδειξατο, τὸν Σικελίας ὀλίγον ἔμπροσθεν τύραννον ἐν Κορίνθῳ διατριβόντα περὶ τὴν ὀφθαλμῶν, ἢ καθήμενον ἐν μυροπαλίῳ, πίνοντα κεκραμένον ἀπὸ τῶν κατηλείων, κ. τ. λ.

(13) Nota marginalis: Σύρον ῥήτορα λέγει τὸν Λουκιανόν.

(14) Respicere videtur ad initium Luciani tractatus, Quod difficile calumniæ fides adhibenda sit

A ἄρωπον, κρονικὸν τὴν ἡλικίαν, ρικνὸν τὴν ἀναβολὴν (15), τὴν Πυθαγόρειον ὄρχαν ἐν τοῖς προσώποις προφαίνοντα, καὶ νάρθηκα καμπύλῳ κατὰ τὸν Σικελιανὸν ἐρειδόμενον; Τί ποτε εἶπες; ἂν περὶ τούτου; Οὐχ ὡς θεοπροπέης οὗτος ἀνὴρ; οὐχ ὡς ἱερός; οὐχ ὡς ἀπρονόητα πάντα, μὴ τοιούτων κλουτούτων; Εὐ οἶδ' ὅτι καὶ πλείω. Ἀλλ' ἐγὼ τὸν ἀναγεγραμμένον ἑώρακα πολλοῦ δέοντα ἱερὸν εἶναι. Συλῶντα γὰρ αὐτὸν τὰς κατοικιδίους τῶν ὀρνίθων ἀισθόμενος, ἦν μὲν τῆς χειρὸς ἀπειλόμην, ἦν δὲ τοῦ κόλπου ἐξήγαγον. Ὅρξ' ὡς ὑποκρίσαις ζῶμεν ἄνθρωποι τὰ καλλὰ καὶ πλανώμεθα περὶ τὸν θνόν τῇ λεοντικῇ (16) καὶ τῇ νυμφικῇ στολῇ περὶ τὴν γαλήν (17). Καθάπερ γὰρ ἡ Ἀχιλλεῖα τὴν πανοπλία περιεθεῖσα τὸν Πάτροκλον, Ἀχιλλεῖα τέως παρεῖχε τὸν Μενειτίου δοξάζεσθαι (18), καὶ Λουκιλιον ἀντὶ Βρούτου λαβὼν ὁ Καῖσαρ κατασοφίζετο (19)· οὕτω σκηνῇ βαθεῖα περὶ ἡμᾶς, καὶ παιζόμενον ἑαυτοὺς καὶ παιζόμεθα. Ὡς εἰ ποθεν εἶχες, ὦ φίλ' ἑταῖρε, περοφυῆσαι καὶ ὑπερβῆναι, κατὰ τοὺς ἀειτιδέας, τὸν ἑλλιμνάζοντα, καὶ παρὶ τὸν αἰθέρα γενόμενος, πρὸς τοὺς τῆς Προνοίας λόγους ἀντιδιδραπέσθαι, ἑθαύμασας ἂν τὸ ταύτης ἐπιστημονικόν. Νῦν δὲ ἀλλὰ, πτηνῶν γὰρ καὶ χερσαίων ζῶων πολὺ τὸ διάφορον, καθὰ καὶ ὀρίων θρυγῶν

accusamus. At id considerandum est quod fieri non potest, ut rationes Providentiæ perscrutemur, qui sepiissime nec hominum cogitata pernoscere possumus. Vidiati virum ætate prospectum, membris ægrotis, cum vultu Pythagoreo, pallido; baculo, ut Silenus, innitentem. Quianam de eo dixeris? Nonne tibi caput sanctum et quasi divinum esse videtur? Nonne divinitus talis dignus videtur? Vidi enim alium in dignitate constitutum, qui a sanctitate plurimum abhorrebat. Cum enim mansuetas cum avē venantem vidissem, ego e contra pletham eis libertatem dedi. Viden' homines maximam partem dolosos et hypocritas esse, et sepiissime deceptos modo ab asino pelle leonina induto, modo a mustela veste nymphica circumamicta. Sicut enim Achillis armatura indutus Patroclus Menætiom, et Cæsar Lucilium Bruti loco simulare ac mentiri poterat, sic nos in magno theatro constituti pro ludibrio et alios habemas, et ab iisdem habemur; ita ut, si alarum remigio in alium surgere e terra, ut aquila, et Providentiæ rationem perspicere posses, hujus sapientiam certo admirareris. Sed hoc fieri non potest; plurimum enim volatilis inter et animalia terrestria interest, ut inter Phrygas et Mysos finitimos; Providentiæ autem sapien-

(tom. III, p. 125): Δεινὸν γε ἡ ἄγνοια, καὶ πολλῶν κακῶν ἀνθρώποις αἰτία, ὡς περὶ ἀγλῶν τινα καταχέουσα τῶν πραγμάτων, καὶ τὴν ἀλήθειαν ἀμαυροῦσα, καὶ τὸν ἐκάστου βίον ἐπισκιάζουσα.

(15) Marg. ἐχρησμένην.

(16) Esop. Fab. 115.

(17) Babr. Fab. 16.

(18) Homer. Iliad. I. xi, v. 278.

(19) Aliiter hæc narrat Plutarchus in Bruto, § 56, edit. Reisk. t. V, p. 432, quem vide.

καὶ Μουσῶν (20), τοῦτο μὲν ἀμήχανον· λόγῳ δ' ἕκαστα ἄ
κρίνειν, καὶ τῆς προνοητικῆς, ὡς οἶόν τε, συνίναί
σοφίας, οὐ χαλεπὸν. Ἄν δέ που καὶ σκοποῦμενοις
οὐ θηράσιμος ἢ ἀλήθεια, τὸ τοῦ σοφοῦ ἔκλεινον,
Σφῶν θαντῶν καταγράφειν ἀνάγκη (21)· ὅσον γὰρ
τῷ τόπῳ, τοσοῦτο καὶ τῇ γνώσει τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς
ἀφιστάμεθα. Μὴ γὰρ δὴ τὴν Δημοκρίτου μανίαν
νοσήσαιμεν, μηδ' εἰς τὴν Ἰππικῶνος (22) ἐμπέσοιμεν
ἀθεότητα, ὡς τοῦ παντὸς ἐπιχειρεῖν ἀφαιρεῖσθαι τὴν
θειάν Πρόνοιαν, οἷς οὐχ ἡμῖν αὐτῆ χρυσὸν ἐπιλοισι-
μήσατο. Ἐγώ γε, ὦ παρῖνες (ἀλλ' ἀπειθ' Ἀδρά-
στεια), γένους μὲν οὐ παντάπασι γέγονα χαμαιζή-
λου· ἀλλ' ἔστιν ἂν καὶ ζῆλωτοῦ τοῖς πολλοῖς. Τὰ δέ
μοι κατὰ τὸ σῶμα, κἂν εἰ μὴ τῆς ἀγαν ἀρίστης τε-
τυχήκασι κράσεως, τέως γε μὴν οὐδὲν εἰλήθεσαν
(sic) κολοβόν. Διδασκάλων προσεφοίτησα τοῖς ἀρί-
στοις· γραμματικὴν προτετέλεσθην· ῥητορικὴν ἐξε-
μυθήθην, οὐχ ἦν οἱ ψυχροὶ Σιμόκατοι· καὶ οἱ κατ' αὐ-
τοῦς, (23) εἰπεῖν οἰκείωτερον, ἀποπέρδουσιν, ἀλλ' ἦν
Ἀριστοεῖδαι καὶ Πλάτωνες ἀναπνέουσι. Τῆς Ἀριστο-
τέλους φιλοσοφίας, τῆς Πλάτωνος ὀφολογίας, τῆς
ἐν γραμμαῖς καὶ ἀριθμοῖς θεωρίας, ἔχω μὲν λέγειν
ὡς οὐδὲν ἀφῆκα κατόπιν· ἀλλ' εὐλαδοῦμαι τὸν ἀλα-
ξόνα. Πολλῶν δέ μοι λόγων, καὶ οὐχ ὅπως ἀριθμη-
θῆναι βράδιων, ὠδινομένων, οὐκ ἔστιν ὅς μοι προσχε-
θίασται, ἀλλ' ἐξ ἐτολήμης πνέω τῆς γλώττης. Ἐν μοι
τοῦτο καὶ οὐκ ἀποκρύφωμαι πρόσκομμα· σκάζει μοι

μεταξὺ τῶν λόγων ἡ γλῶσσα· ἐνταυτοῦ καὶ τὴν αὐτὴν
ἔστιν ὅτε ἀναδιπλοῖ συλλαβὴν· ὡς μὲν τινες οὐκ
ἀπιθάνως φασί, μὴ ὀπουργεῖν δυναμένη πολυγώνῳ
οὕτως νοεῖ, ἀλλὰ πρὸς τὸ πλῆθος τῶν νοημάτων
ἀγωνιώσα, ποιοῦν ἄρα καὶ προαρπάσσει, καὶ
δῆλον ἐξ ὧν ταῖς βίβλοις ἀπαθέστερον ὁμιλεῖ·
ὡς δ' ἐγὼ περὶ ἑαυτοῦ ἀποφαινομαι, φυσικὴν
λαχοῦσα τοῦτο πλημμέλημα, οὐχ ὕστερίζειν (24)
μὲν οὖν ταῖς διαλέξεσιν οὐδενός, μὴ ὅτι γε καὶ
μένος πνέει πυρὸς τῶν ἀντιθετούντων πρηστή-
ριον· εἰ δέ τι καὶ ὕστερίζει, τὴν χεῖρα τέως
ἔχει τὸ ἔλλειπον ἀναπληροῦσαν διὰ τοῦ μέλανος.
Καὶ ταῦτα διῆλθον οὐχ ἴνα, μὰ τοὺς λόγους, ἐπιδει-
ξαίμην· ἀλλ' ἵν' ἐνδειξαίμην, ὡς, ἐπὶ τηλικούτοις
μηδὲ τοῦ πολλοστοῦ ἀξιοῦμενος, ὁμῶς οὐκ ἀνάξιόν
τι τῆς τιθηνοῦ σοφίας ἐφρόνησα, ὡς τῇ Πρόνοιᾳ ἐμ-
παρονησάι, οἷς μοι θημῶνας οὐ παρέσχε χρυσοῦ,
ἰσως εἰδυία ὡς διαφθεροῦντα ὑπ' αὐτῶν τὸ φιλόσο-
φον. Ἡμεῖς μὲν οὖν οὕτω περὶ ταῦτα ἔχομεν τε καὶ
ἔχοιμεν. Εἰσὶ δὲ οἱ τὴν ἐναντίαν παντάπασι τέ-
μνουσι, μηδὲ βλάσφημοι Πρόνοιαν λέγοντες, ὅτι μὴ
αὐτοὶ γε πλουτοῦσι· βέον, εἰ μὲν σοφοὺς γινώσκουσιν
ἑαυτοὺς καὶ καλοὺς, καὶ ταῖς ἄλλαις τῶν ἀρετῶν
ἐπιλάμποντας, ἐφ' οἷς ἔχουσι χαίρειν, πολλοῖς γε
οἴσι, καὶ μὴ ἐφ' ὧν ἐνὶ ἀπιστέρηγται, ἀνίσταται·
εἰ δὲ μηδὲν ἑαυτοῖς τῶν ἀγαθῶν συνειδέτεν, μηδὲ
οὕτως ἀχθεσθαι τὴν πανίαν, ἀναξίους σφᾶς ἑαυτοῦς

nam et vias rationis ope aliquatenus assequi non
difficile erit. Si autem veritas ingenii nostri acumen
et scrutationes nostras effugit, nobis ipsis, ut sa-
piens ille, cantare opus erit. Quomodo enim loci
distantia, sic quoad intellectum quoque differimus.
Non igitur in Democriti insaniam, aut in Hipponis ir-
religiositatem incidamus, Providentiam iniquitatis
accusantes quod aurum nobis negaverit. Equidem
(absit autem Adrastea) non plane abjecta, ut tot
alii, sum originis; et si corporis mei membra non
prorsus perfecta, at saltem minime mutila apparent.
Magistrorum optimorum scholas frequentavi; gram-
maticæ apprimè studui; rhetoricen perdidici, non
qualem frigidī Simocattī eruciant, sed qualem Ari-
stides et Plato respirant. Nequaquam enim neglexi
Aristotelis philosophiam, Platonis sublimem elo-
quentiam; linearum et numerorum doctrinam cog-
nitam habeo; sed jactabundos reformido homines.
Innumeros ego sermones composui a nemine supera-

tus, quippe cui lingua ex æquo cum aliis disertā
existit. Sed impedimentum aliquod mihi obstitit,
quod tacere nequeo: lingua inter loquendum balbu-
tit, et interdum syllabas duplicat; non quasi mens
capta sit, sed quia cogitationum numero ac ponderi
rite respondere impar sit, ut aliqui satis recte di-
cunt, id quod ex facilitate qua libros lectos compre-
hendit, clare apparet. Sed hac re non obstante ser-
monibus serendis idoneus sum, licet ignita non sint
verba. At si lingua minus satisfacit, ad atramentum
refugio. Hoc autem dico, proh fidem, non per ju-
ciantiam, sed ut ostendam me, licet multis aliis in-
feriorem, nihil tamen sana philosophia prorsus indi-
gnum proferre, nec Providentiæ insultare quod auri
qervos non dederit, bene sciens quod id non sine
detrimento philosophiæ fieri posset. Hæc quidem
nostra est opinio. Sunt autem alii qui contrariam
prorsus opinantur, Providentiam nullam esse affir-
mantem, quod ipsi non divites sunt. Hi si prudentes

(20) Strabo (lib. xii, pag. editi. Casaub. 564, edit. D
1707, 846, A) Διαρίσσει δέ, inquit, τοὺς δρους· χαλε-
πὸν, τοὺς τε Βιθυνῶν, καὶ Μουσῶν καὶ Φρυγῶν, καὶ
ἐπὶ Δολιχῶν τῶν περὶ Κύζικον, καὶ Μυγδόνων, καὶ
Τρώων. Καὶ διότι μὲν δεῖ εἶναι ἕκαστον τῶν φύλων
χωρὶς, ὁμολογεῖται· ἐπὶ τε τῶν Φρυγῶν καὶ τῶν
Μουσῶν, καὶ παροϊμιάζονται·

Χωρὶς τὰ Μουσῶν καὶ Φρυγῶν ὄρισματα·
διορίσασθαι δὲ χαλεπόν.

Ad hoc proverbium alludit etiam Plutarchus in
præceptis pro sapientie tuenda (ed. t. Reisk. tom. VI,
p. 265): Χωρὶς γὰρ τὰ φιλοσόφων καὶ λατρῶν, ὡς-
περ τιῶν Μουσῶν καὶ Φρυγῶν ὄρισματα.

Erasmus (Adag. chlliad. 11, cent. iv, adag. 50,
col. 467) locum Strabonis ita citat:

Χωρὶς τὰ Μουσῶν καὶ Φρυγῶν ὄρισματα,
τὸ δὲ διορίζειν χαλεπόν.

(21) Conf. Lucian. Ver. hist. lib. 11, § 15, l. 11,
pag. 115.

(22) Homo non adeo notus. Eustath. (ad Hom.
H. Φ. l. XXI, v. 79, f. 1224, lin. 54) athenus est:
Ἀπλον ὄδ' οὐ, ὡς περ ἸΠΠΗ ἐκ τοῦ ἸΠΠΟΣ, οὕτω καὶ
ἸΠΠΩΝ, κύριον, ὁ δὲος. Eustathium Suidas se-
quitur (v. ἸΠΠΩΝ).

(23) Conf. supra, col. 1048.

(24) Sic: leg. supra. ὕστερίζει.

χρημάτων κρίνοντας οἰκονόμους. Νῦν δὲ ἄλλ' οὐχ
 οἶον ὄσως ἢ νόσος αὐτῆ τῷ τλαιπώρῳ ἐπειση-
 ρηκε βίῳ. Καὶ τὸ φορετικὸν παρ' Ἀριστοτέλει, εὐ-
 δαίμονα καλεῖσθαι τὸν πλοῦσιον (25), νῦν ἀληθῆς γε
 δόξα, καὶ ἀντικρὺς νομοθεσία δοκεῖ· καὶ προτιμώ-
 μεν τῆς ἀρετῆς τὸν χρυσοῦν. Ὁ τῆς ἀβελτηρίας!
 Καίτοι, κἄν εἰ μὴ ἄλλοθεν ποθεν τοῦ λόγου τὸ κρά-
 τος αἰσθάνεσθαι εἶχον οἱ πλεῖστοι, ἐντεῦθεν οὐ συν-
 ιέντες, πῶς οὐ σελίνου δόξιντ' ἂν παροιμιακοῦ (26);
 Διὰ τί γὰρ ἄρτι τοῖς πολλοῖς ὁ λόγος μεταδιώκεται,
 καὶ ταῦτα τιμώμενος οὐδένης, εἰ μὴ καθ' αὐτὸ τὸ
 χρῆμα ἦν αἰρετόν; Οὐ γὰρ, καθάπερ, Διονυσίου
 φιλοσοφούντος, καὶ οἱ ἄρ' αὐτὸν συνεφιλοσόφουν,
 ἐκείνου δὲ παρὰ φαῖλον θεμένου φιλοσοφίαν, συγκα-
 ενωτίσαντο καὶ αὐτοὶ τάραθόν (27), οὕτω καὶ νῦν
 οἱ λόγοι πεπόνθασιν· ἀλλὰ, καθάπερ τῶν φρεάτων
 τὰ ἀπαντλούμενα, καὶ τὰ περιτεμνόμενα τῶν φυ-
 τῶν, τὰ μὲν ἀναρβεῖν ἀφρονώτερον, τὰ δὲ προκό-
 πτειν μάλιστα πέφυκεν, οὕτω καὶ οὗτοι δικαίως
 προκεκώφαται. Ἐν δὲ θερέποντος μὲν δραπέτου
 σχολῆ γ' ἂν καὶ ἀξιώσεις κληθῆναι κύριος, πλούτου
 δὲ, τοῦ ἀπιστοτάτου χρήματος, παιδείαν καὶ λόγον
 καὶ αὐτὴν Πρόνοιαν ἐν δευτέρῳ τιθέμενος, οὐκ ἐρυ-
 θρίζ.

Χρυσὸς, κακῶν ἀρχηγὸς, βιοφθόρος, πάντα χαλῶ-
 (πτωρ) (28).

et probi cæterisque virtutibus præditi essent, non de
 unius rei privatione quererentur. Si autem horum
 nihil ipsis inest, non querendi de paupertate locus
 esset; bene enim sciunt se rei familiaris prodigos
 esse, ac secunda fortuna indignos. In præsentem au-
 tem rerum statu hic morbus in infelices non cadere
 potest. Dives enim qui apud Aristotelem felix nomi-
 natur nunc quidem gloria fruatur, licet legibus oppo-
 situs sit; virtutem enim auro postponimus. Proh
 stultitiam! Alioquin si multitudo aliunde verbi vim
 non cognorint, hinc saltem cognoscere deberent,
 nisi ad helleborum, ut est in Proverbio, relegandi
 sint. Cur enim verbum multitudini communicaretur
 nisi, ut alias causas omittam, res esset optabi-
 lis? Quamvis enim Dionysius ejusque asseclæ philo-
 sophiam spernerent, et quod bonum est aversarentur,
 non idem nunc de verbo dicendum est; sed,
 sicut putei exsantlati et plantæ rigatæ regenerantur
 et felicius promoventur, sic hi quoque, licet perse-
 cutionem et insidias passi, prosperius se habent. Tu
 quidem vix servi transfugæ dominus nominari voles;

(25) Conf. Aristotel. Rhetor. l. 1, cap. V, § 2 et 3.

(26) Proverbium de iis qui graviter ægrotabant
 usitatum, ex eo ortum quod super mortuorum tu-
 mulos asciam spargere veteres consueverant. Testis
 Plutarchus in Vita Timoleonis (§ xxvi, ed. Reisk. tom. II, pag. 216): Ἀναβαίνοντι δὲ αὐτῷ
 πρὸς λόφον, ὃν υπερβαλόντες ἔμαλλον κατόψεσθαι
 τὸ στρατεύμα καὶ τὴν δύναμιν τῶν πολεμίων, ἐμ-
 βάλλουσαν ἡμίλοις σελίνα κομίζοντας· καὶ τοῖς στρα-
 τειώταις εἰσηλάθε, πομπῶν εἶναι τὸ σημεῖον, ὅτι τὰ

ὡς ὄφελον, ἔδωρ καὶ γὰρ γενόμενος, εἰς τὰ ἐξ ὧν
 συνέστηκε, ἀνελύθη· ὡς μὴ διὰ σὲ τὸ μέγα τῆς
 Προνοίας βλασφημηθεῖσαι ἀξίωμα.

Ἄλλ' Ἰλίοις, δέσποινά Πρόνοια, τοῖς ἀνοήτοις οὐ-
 τως ἡμῖν· μηδὲ, τὸν σφῆνα περιελομένη τὸν κορα-
 κράτην, ἀνατρέψης καὶ συγγῆς τὸ πᾶν. Ἄλλ',
 ὡσπερ αὐτῇ τῇ καταβολῇ τὸν βίον ἐβρύθμισας, τὴν
 αὐτὴν καὶ νῦν ἐνδεικνυμένη πραγμαθῆσαι, κίνει τὸν
 αἰθέρα κύκλω. τὴν γῆν ἐν τῷ μεσαιτάτῳ ἔδρασε,
 τὸν ἄερα διάχει, ἁπλοῦ τὴν θάλασσαν, κίνει τὴν
 μέγαν εὐτάκτως ἥλιον, καὶ τρέπτει τὰ ὄρα, καὶ
 μέτρει τὸν χρόνον, καὶ γένηται τὰ ἀναγκαῖα· ἀναγι-
 τῆς ἐκ τῶν ὕγρων ἀναθυμιάσεις, συνίστα τὰ νέφη,
 κάταγε τοὺς δμῆρους, ἄρθε τὴν γῆν. Τὰ ἐπὶ τοῖσι
 κόλαζε τοὺς φαύλους· πᾶσι καὶ νόσῳ, ἵνα μὴ τῇ
 ἀνείσει φαυλότεροι γένωνται· πύρου τοὺς ἀγαθοὺς
 ταῖς αὐταῖς, ἵνα τῇ χωνείῳ λαμπρότεροι φαίνωνται.
 Τίμα τοὺς φιλοθούς· ὕγει καὶ πλοῦτον, ἵνα καὶ τοῖς
 ταπεινότεροις ζηλωταὶ ἡ ἀρετῆ· πλοῦτις κολούς
 καὶ τῶν πονηρῶν, ἀπολαμβάνοντας τὰ ἀγαθὰ καὶ
 τὴν ζωὴν. Κάθιζε ἐπὶ θρόνον ἐξουσίας Διοκληττι-
 νούς, ἵνα στεφανῶνται οἱ μάρτυρες· βασιλεὺς καὶ
 τοὺς Κωνσταντίνους, ἵνα μὴ ἐξίτηλον γίνηται τὸ κα-
 λὸν, τῇ συνεχεῖ τῶν κακῶν ἐκνευρούμενον. Καὶ
 πάντα τάττε καὶ φέρε κατὰ τὴν ἐν σοὶ ἐπιστήμην.
 Ἥμεις δὲ, εἰ μὲν οὐχ οἶόν τέ ἐστι φιλοσοφούντας

divitiarum autem, vel incertissimæ, cultum Pro-
 dentis anteponere non erubescis:

Aurum, causa malorum, vitæ inimice,
 Omnia in perniciem tradis.

Quanto melius esset te, e terra et aqua composi-
 tum, in hæc elementa dissolvi, quam ut Providentiæ
 sanctitas sic pedibus calcetur!

Sed propitia nobis esto mente captis, o Providen-
 tia, neque sceptro tuo omnia crudeliter confundas;
 sed, sicut vitam de novo reddidisti, sic rebus nostris
 prospice: aerem circummoue, terram in medio siste,
 ætherem perspira, mare placa, solem magnum inde-
 sinenter move, horas reduc, tempus metire; quæ
 ad vitam necessaria sunt, nobis dato; vapores hu-
 midos moderare, nubes collige, pluviam mitte, tel-
 lurem riga. Improbos dein paupertate ac morbis
 castiga, ne per indulgentiam pejores evadant; probos
 iisdem rebus proba ut ita majori splendore luceant.
 Piis sanitatem et divitias da, ut virtus ab humilio-
 ribus quoque certatim colatur. Multis etiam impis
 divitias da, et bona terrestria concede in hac vita.

μῆματα τῶν νεκρῶν εἰώθαμεν ἐπιστικῶς στεφανῶν
 σελίνους· καὶ παροιμία τις ἐκ τούτου γέγονε, τὸν
 ἐπισφαλῶς νοσοῦντα δεῖσθαι τοῦτον τοῦ σελίνου. Εἰ
 iterum in Sympos. (lib. v, quæst. iii, l. VIII, pag.
 690 et 691). Quod primus retulisse videtur Timæus
 historicus.

(27) Conf. Plutarch. De discrimine adulteris et
 amici, edit. Reisk. t. 1, p. 191 et 192.

(28) Conf. Phocylidis carmina, vers. 39 edit.
 Brunck.

πλουτείν, ἕα μετὰ τῶν βιβλίων παινεῖν· εἰ δ' ἔγνω-
ραι, καὶ τὸ συναμφοτέρου οὐδ' ἂν εἴη τὸ ἔργον. Πρὸς
γε μὴν τὰς νόσους καὶ τὰς ὑγείας, καὶ τὴν ἄλλην
πᾶσαν μεταβολὴν, ἐκκαίμεθ' (εἰς) σου τῇ προμη-

Α θεῶν, πάντα; λυσitelῶς χρῆσομένη, ἕπως ἄρα καὶ
χρῆση. Ἐν τοῦτο πλουτοῖημέν τε καὶ ὑγιαίνομεν,
ἐπιστάειν σε τοῦ παντός φρονεῖν καὶ λέγειν καὶ οἰ-
κονόμον σοφὴν.

*Diocletianus imperatores facias, ut martyres coro-
nentur; Constantinos regnare facias ne virtus a vi-
titiis vicia e mundo recedat. Omnia pro sapientia tua
rege. Nobis autem si inter philosophandum pauperes
manemus, cum libris esurire concede. In morbis de-*

*nique, cum sanitate, et in quibuscunque conditioni-
bus ad Providentiam refugimus quæ nobis bene con-
sulit semper, et quam in omnibus administratricem
bonam in rebus nostris venerari liceat!*

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

**ΕΙΣ ΤΟ, « ΚΑΙ ΑΥΤΟΣ ΠΡΟΒΑΛΕΥΣΕΤΑΙ ΕΝΩΠΙΟΝ ΑΥΤΟΥ ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ ΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙ
ΗΛΙΟΥ ἰ. »**

Τὴν ἀπορίαν ἀρχὴν, ὧ φιλότης, εὐπορία; καὶ οἱ
θύραθεν ἔφασαν· καὶ ὁ καθ' ἡμᾶς δὲ λόγος ταύτην
οὐκ ἀποπροσποιεῖται· μέχρις ἂν οὐκ ἀλαζονικὴ ἔσται
καὶ πειραστικὴ, καὶ γνώμης φιλονείκου καὶ πολυ-
πράγμονος, ἀλλὰ διανοίας φιλομαθοῦς καὶ φιλοθέου
ψυχῆς. Τοὺς γὰρ οὕτω μοχθηρῶς ἐρωτῶντας πολὺ
πρὸ τῶν ἄλλων καὶ ὁ Σωτὴρ ἀποτροπιάζεται. Ὡς
τό γε φιλοσόφως ἀπορεῖν καὶ φιλομαθῶς καὶ τῷ
ἔρευνῆν τὰς Γραφὰς διακελευομένων προώρισται,
ἕτε μὴδὲ μίδης κεραίας, μηδὲ ἰώτα ἐνδὸς διακενής,
καὶ οὕτω μάτην, ταῖς Ἰσραὶλ ἐγχεχαρραγμένου διφθέ-
ρα·ς. Οὐκοῦν οὐκ ἀπορητέον ἂν εἴη ἐν τοῖς ὑποδυ-
σκόλῳ; πως εἰρημίνοις παρὰ τοῦ Πνεύματος. Μά-
λιστα μὲν οὖν ἐν τοῖς γε τοιοῦτοις ἀπορητέον, ὅπως
δύναμις, εἴπερ εὐπορήσειν μέλλον ἡμῖν καὶ τὴν ἐν
αὐτοῖς θηράσαι· ἀλθίθειαν. Εἰ γὰρ καὶ Παῦλῳ τῷ
μεγάλῳ διδασκάλῳ τῆς οἰκουμένης ὅλον καθέντι
τὸν νοῦν εἰς ἀκρότατον τῶν θείων ἐνοσιῶν τὸν
πυθμένα ταῦτα περιῆλθεν εἰπεῖν· Ὡ βᾶθος πλου-
του καὶ σοφίας καὶ γνῶσεως Θεοῦ, ὡς ἀνεξερεῦ-

Β νητα τὰ κρίματα αὐτοῦ! ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο καὶ
ἀνερεῦντα τοῖς; γε συνιεῖσι τοῦ Παύλου βημάτων;
Ἐρευνῆν μὲν γὰρ αὐτὰ πρὸς τῷ ἐν Θεῷ καὶ εὐπο-
ρον· ἐξερευνῆν δὲ, ἦτοι πείρας τῇ ἐρεύη δίδόναι,
ἀδύνατον. Ἐπαινετός ἄρα καὶ σὺ, κάλλιστέ μοι τῶν
φίλων, τῆς ἀδιακρισίας μέντοι βλασφημισθαι πολλῷ
πλέον δικαίος. Ἴνα τί γὰρ τὴν περὶ τὸ βῆμα Ἰσραὴν
γεροῦσίαν, τοὺς Μωυσέας, τοὺς Ἀαρῶν ἀποτέλειο-
πας, τοὺς Θεοῦ στόμα καὶ ὄντα; καὶ καλουμένους,
τοὺς μετὰ Ἰωάννου βροντῶντας, καὶ μετὰ Παύλου
σαλπίζοντας, τοὺς ἐπὶ τῶν ἱερῶν ὀκρινάντων καὶ
τεταγμένους καὶ ἱσταμένους, καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν Δι-
αθήκην ἀναλαμβάνοντας διὰ στόματος, ἡμᾶς δὲ τοὺς
τῆς ὕλης ὑποχειρίους, καὶ τὸ πλέον μὲν τοῦ βίου
ταῖς εἰς τὰ ἀνάκτορα παρεισφθαρείσαις ψυχραῖς
συνθηταῖς δουλεύοντας· ὅσον εὖ διαθέσθαι τὸ πέδι-
Λ λον τῷ ποδί, καὶ μὴ ὑπερ τοὺς ἀστραγάλους θοιμά-
τιον ἀναζώσασθαι, εἰ μὴ μέλλοιμεν καὶ κορυβίλους
ὑποσχεῖν κατὰ κόρη; παρὰ τοῖς οἰκοτρύβαις τῷ β-
σιλικῷ διαπέδῳ, διὰ τὴν φιλόσοφον βλαύτην ὅλον

EJUSDEM

N ILLUD: « IPSE PRÆCEDET CORAM EO IN SPIRITU ET VIRTUTE ELIÆ ἰ. »

*Dubium scientiæ initium esse, inter omnes semper
constitit, et sermo noster in contrarium non abibit,
dummodo animus ab arrogantia et illocebris alienus,
et mens proba ac religionis cultrix existit; siquidem
Salvator ipse interpellatores importunos aversatur. Igi-
tur more philosophia digno dubitare et Scripturas inda-
gare nostrum est; neque unquam obliviscamur, ne
unum quidem apicem, iota unam in Scripturæ sacræ
pagina perditum iri. Nunquam vero de iis quæ a Spiritu
sancto vel obscurum in modum dicta sunt, dubitan-
dum erit. Semper igitur a principio dubium existet
de virtute; qua si præditi erimus, quod verum est,
indagare locus ac tempus erit. Si enim Paulus ipse,
magnus universi orbis doctor, qui totam mentem me-
ditationi rerum divinarum ac cælestium tradidit,
dicit: O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ
Dei: quam investigabilia sunt ejus judicia. In-*

*digare enim ipsa Deo auspice facile, investigare au-
tem et dilucidare impossibile est. Quod si igitur tu,
optime amicorum, circa ista inquiris, laude dignus
es, sed magis etiam vi.uperatione, si cum animi in-
differentia id facis. Cur enim consilium sanctum,
Moysen atque Aron deseruisti, qui Dei os et sunt et
vocantur; qui cum Joanne tonant, cum Paulo tuba
canunt; qui super scena se ostendunt, et Dei testa-
mentum in ore gerunt? Nos autem qui materiæ sub-
jecti sumus, qui maximam vitæ partem nugis et rebus
futilibus operam damus, ut exempli gratia pedibus
calceos accommodemus, zonam lumbis circumdemus
gnaviter, metuentes ne pugnis ab adulatoribus regis
cædamur, et ne adulteræ tempus philosophiæ conaa-
cremus. Nos igitur qui sacra mysteria interpretamur,
præceptores eligis et res puras impuri ipsi doceamus?
Has ob causas aurium et ædium portas peti-*

¹ Luc. 1, 17. ² Joan. v, 30 ³ Matth. xi, 18. ⁴ Rom. xi, 33.

ἐμπαροινούντες, τὸ δ' ὅσον ἐκ τούτων ὑποκλήψομεν ἅ δ' ἂν εἴη τοῦτο συνάρατος κοινώσασθαι καὶ τοῖς φιλομαθεστέροις αὐτό. Καὶ ἀκουέτωσαν οὗτοι πάλιν λαλούσης τῆς θου τοῦ Βαλαάμ (4).
 Καὶ αὐτὸς προλεξιέται ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἑλλοῦ. Ὁ μὲν ταῦτα γράφων Λουκάς ἐστὶν ὁ ἀπόστολος, ὁ μαθητὴς μὲν, Παύλου δὲ τοῦ μεγάλου καὶ μαθητῆς καὶ συμμαθητῆς, τῆς δὲ ὅλης οἰκουμένης διδάσκαλος, ἱστορικὸς δὲ ἐπισεικῶς, καὶ ῥητορικῶτατος τὴν γραφήν. Ὁ μὲντοι λέγων, λέγει δὲ ἄρα πρὸς Ζαχαρίαν, ἄγγελος τοῦ Θεοῦ, περὶ τοῦ μεγακέρυκος καὶ τῆς τοῦ λόγου φωνῆς ἐκείνης προαρθρῶν, ὡς ἄρα τεχθῆσεται οἱ παῖδον φιλέρημον, ὡς τὰ πολλὰ, καὶ τοῖς κοσμικοῖς ἀκωνίνητον, καὶ ὡς οὕτω οἶνον, οὕτω σίκερα πίεται, κατὰ τὸν Σαμψῶν ἐκείνον (5), πὸν περιώνυμον Πνεύμα-

καὶ ἡμεῖς κακισοίμεθα ἂν, τοῖς τηλικούτοις ἐπιχειροῦντες. Εἰ μὲν οὖν εἰρήσεται τι μὴ κατὰ κόσμον ἡμῖν, ἢ σὴ πάντως ἀγγέλια, διεγνώσκουσα τοῦ λόγου τὸ πλημμυλῆς, ὠθησάτω τὸ γράμμα ἢ εἰς πῦρ, ἢ εἰς

καὶ ἡμεῖς κακισοίμεθα ἂν (3).

εἰ δὲ μὴ τοιοῦτον, ἀλλὰ τι καὶ ἀκοῆ; ἄξιον, τῆς σῆς

ignem occludere me oportuit. Sed cum amicitia natura sua mediatrix est, neque tibi irridere talia a me potens decuit, neque ego ipse desiderii tuis satisfaciens reprehendendus essem. Si quid igitur minus apte prolocutus fuero, iudicium tuum subtile, errore meo cognito, scriptum meum igni tradat, aut Undis maris strepitosi.

Quod si contra boni aliquid dixerō, et quod auditu dignum sit, tuum erit, harum rerum studiosis id communicare; hi autem denuo Balaami asinum loquentem audiunt.

* Luc. i, 17.

(1) Τῆ θύραθεν φιλοσοφία. Conf. Joann. Hierosolym. patr. in Vita S. Joannis Damasc. edit. Rom. pag. 338 : ἡ θύραθεν σοφία... ἡ θύραθεν σοφία... ἡ παιδεία καὶ φιλοσοφία ἡ θύραθεν.

Vit. S. Euthymii, § 6, Καὶ παιδείας ἐρασταί τῆς θύραθεν οὐκ ἀμελεῖς ὄντες... εἰ § 162, Μηδὲ παιδεία τῆ θύραθεν ἐνερθῆς ὄν.

Vit. S. Lucæ Junioris. p. 989 : Θεοφύλακτος οὗτος ἢ ὁ σοφός, ὃς θύραθεν σοφίας διδάσκαλος ὄν, κ. τ. λ.

Nicetas Paphlago, in Vit. Ignatii patr. Constantinop. Ἐπιστήμη τοῦ θύραθεν.

Zonaras in Alexio, Λόγοις ἐντεθραμμένους τοῖς τε θύραθεν, καὶ τοῖς καθ' ἡμᾶς.

Nicéphor. Gregor. Orat. in Constantin. Mag. Ἐκ τῶν θύραθεν σοφῶν, Ἑλλήνων δηλαδὴ καὶ Ἀλυπτῶν.

Manuel, Magnæ Ecclesiæ rhetor, Adversus Plethonem : Γεννάδιος ὁ καὶ Σχολάριος, ὁ τὰ τε θύραθεν, καὶ καθ' ἡμᾶς θεοσοφίας ἀκρα περιουσία ἐφθακῶς ἐν τέλει ἀγγινοίας.

« Οἱ θύραθεν, οἱ θύραζε. Qui sunt extra Ecclesiam, pagani, gentiles : ut Græcis dicuntur Οἱ θύραζε, οἱ θύραθεν, externi, alieni. Schol. ms. ad Aristoph. Plut. v. 244 :

Γυμνὸς θύραζε ἐξέπεσον...
 Οἱ θύραθεν σοφοί, ἀντὶ τοῦ, ἔξωθεν σοφοί.

Andreas Cretensis in S. Pataprio : Τῆς μὲν τῶν θύραθεν τεχνολόγων κομμωτικῆς τερθρείας τόνδε τὸν λόγον ἀπορρήνην... It. in Dormitionem Deiparæ, de Dionysio Areopagita. ms. Τῶν ἐκ τῶν σοφῶν καὶ ταῖς θύραθεν κομῶντων κομψέλαις ἐπισημότητος. Michael Psellus, De oper. dæm. p. 30 : Καὶ τοῖς ἡμετέροις, καὶ τοῖς θύραζε, καὶ τοῖς ἀπώτεροι, καὶ θύραθεν, εὐθὺς ἐστὶ τὰ παχύτερα τῶν σωματῶν, σωματώδη λέγειν.

Hinc literæ profanæ dictæ θυραζαί, apud Nice-

Ipse autem præcedet coram eo in spiritu et virtute Eliæ, hæc scripsit Lucas apostolus, magni vero Pauli condiscipulus, totius univerei magister, historicarum scriptor, et scribendi peritissimus. Angelus autem Dei ad Zachariam de magno præcone et de eccæ illius magna loquens, prædixit ei quod filius ei nasceretur solitudinem amans et a rebus mundanis abhorrens; qui neque vinum neque siceram bibet, sicut Sampson ille abstemius; Spiritus autem sancto replebitur ex utero matris; sed, quod majus est, coram eo in spiritu et virtute Eliæ præcedet.

Ipse autem præcedet coram eo in spiritu et virtute Eliæ, hæc scripsit Lucas apostolus, magni vero Pauli condiscipulus, totius univerei magister, historicarum scriptor, et scribendi peritissimus. Angelus autem Dei ad Zachariam de magno præcone et de eccæ illius magna loquens, prædixit ei quod filius ei nasceretur solitudinem amans et a rebus mundanis abhorrens; qui neque vinum neque siceram bibet, sicut Sampson ille abstemius; Spiritus autem sancto replebitur ex utero matris; sed, quod majus est, coram eo in spiritu et virtute Eliæ præcedet.

Itam, in Balduino, § 2 : « Ἀνὴρ ἦκων διὰ πάσης σοφίας, καὶ παντοίαν μάθησιν λογικὴν, ὡς οὐδέμιν ἕτερος ἐπιών, ὄσαι τε θυραλαί, καὶ ὄσαι ἡμέτεραι. » Cæng. Glossar. med. et inf. græcic. tom. I, col. 502.

(2) Lucian. Amor. § XXVII, edit. Reitz. tom. II, pag. 427.

(3) Homer. Iliad. lib. II, v. 209.

(4) Conf. Numer. cap. XXII, v. 28. Καὶ ἤνοιξεν ὁ Θεὸς τὸ στόμα τῆς θου, καὶ εἶπε τῷ Βαλαάμ· Τί πεπολήκα σοι, δεῖ πᾶσαις με τοῦτο τρίτον;

(5) Hæc non concordant cum interpretatione Calmeti in versiculos 13 et 14 capitis XIII Judicum, Vers. 3 et seq. ejusdem capitis innuit scriptor sacer, matrem Samsonis ab angelo qui ipsi apparuerat, ut jejunium de quo agitur observaret, præceptum accepisse. (Vid. Jud. cap. XIII, v. 3.) Καὶ ὠφθῆ ἄγγελος Κυρίου πρὸς τὴν γυναῖκα [Μανωὴ], καὶ εἶπε πρὸς αὐτήν· Ἰδοὺ δὴ σὺ στείρα καὶ οὐ τέτοκα, καὶ ἐν γαστρὶ ἐξείς, καὶ τέξῃ υἱόν. Καὶ νῦν φύλαξαι, καὶ μὴ πῖναι οἶνον καὶ σίκερα, καὶ μὴ φάγῃς πᾶν ἀκάθαρτον. Prioris hujus loci interpretatio obvia est; et infra (v. 12, 13, 14) legitur : Καὶ εἶπε Μανωὴ· Νῦν δὲ ἐλθόντος τοῦ ῥήματός σου, τί ἐστὶ τὸ κρῖμα τοῦ παιδαρίου καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ; Καὶ εἶπεν ὁ ἄγγελος; Κυρίου πρὸς Μανωὴ· Ἀπὸ πάντων ὧν εἶπα πρὸς τὴν γυναῖκα, φυλάξασθω· ἀπὸ πάντων ὄσαι ἐκπορεύεται ἐξ ἀμπέλου οἴνου, οὐ φαγεται, καὶ οἶνον καὶ σίκερα μὴ πῖνω, καὶ πᾶν ἀκάθαρτον μὴ φαγέτω. Πάντα ὄσαι ἐνετελεύτησεν [αὐτῇ, αἰ. αὐτῇ] φυλάξασθω. Amphibologica versio latina : Qui Manue : Quando, inquit, sermo tuus fuerit expletus, quid vis ut faciat puer? aut a quo se observare debebit? — Dixitque angelus Domini ad Manue : Ab omnibus, quæ locutus sum uxori tuæ, abstinere se : — et quicquid ex vinea nascitur non comedat : vinum et sicerum non bibat, nullo vescatur immundo, et quod ei præcepi impleat atque casto-

Digitized by Google

τὸς τε ἀγίου κληθῆσεται ἐτι ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐ-
τοῦ· οὐ μόνον δὲ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς προαεὐ-
σεται ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἡλίου.
Τὸ προαεὐσεται, φωνὴ ευχαρίστητον ὁμῶνυμος, καὶ
πολλαχῶς παρὰ τοῖς λόγῳ πεποιημένους ἐκλαμβά-
νόμενον, ἐναυθα τὴν ἔμπροσθεν αἰνίττεται ἔλευ-
σιν· καθ' ὃ σημαίνόμενον καὶ στρατιώτην στρα-
τηγοῦ προέρχεται λέγομεν, καὶ προπομπὴν νυμφίου,
καὶ ἄρχοντος ὑποχείριον. Πιστεύεται δὲ τὸ ῥῆμα τὴν
τοῦ Προδρόμου ἐκωνυμίαν· ἀπὸ γὰρ τῆς προαεὐ-
σεως καὶ τῆς προδρομῆς ὀνόμασται Πρόδρομος. Κατὰ
τρεῖς δὲ καιροὺς τῆς προαεὐσεως ταύτης ἐνθεωρουμέ-
νης τῷ Ἰωάννῃ· πρῶτον μὲν τὸν, καθ' ὃ ἡ γέννησις,
προγεγέννητο γὰρ τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὴν δευτέραν
καὶ κάτω γέννησιν· δεύτερον δὲ τὸν, καθ' ὃν ὁ θά-
νατος καὶ ἡ εἰς ἔδου κάθοδος, προαπελήλυθε γὰρ
κάντευθεν ὁ Ἰωάννης, κηρύξων, σῆμαι, καὶ τοὺς ἐν
ἔδου τὸν ἔλευσόμενον· τρίτον δὲ, καὶ μέσον τῆ τά-
ξει, τὸν, καθ' ὃν τὸ κήρυγμα, καὶ ἡ Μετανοεῖτε
φωνή, καὶ ἡ τῆς ἐτοιμασίας τῶν ὁδῶν Κυρίου (6)
προαναφώνησις· κατὰ τὸν μέσον, οἶμαι, καὶ τρίτον
εὐκαιρότατον ἂν εἴη ἐκλαβεῖσθαι τὴν λέξιν.
Προαήλυθε μὲν γὰρ τοῦ Χριστοῦ καὶ κατὰ τὴν
γέννησιν ὁ προφήτης, ἀλλ' οὐκ ἐν πνεύματι καὶ
δυνάμει Ἡλίου· τί γὰρ τῷ σχεδὸν ὁμοχρόνῳ Χρι-
στοῦ, καὶ τῷ ἐπ' αὐτῶν τῶν προπατέρων Χρι-

στοῦ (7); προαήλυθε δὲ καὶ κατὰ τὸν θάνατον·
ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἡλίου.
Τί γὰρ τῷ ὑπὸ Ἡρώδου κατατομηθέντι, καὶ τῷ
μηδαμῶ γευσάμενθ' ὀθανάτου; Λέγεται δὲ κατὰ
τὴν μέσον εἰρημένην προαεὐσιν ἐκλαμβάνεσθαι τὸ
ῥητόν.

Ὅτι δὲ τὸ προαεὐσεται τὴν ἔμπροσθεν ἔλευσιν
ὑποφαίνει, δηλοῖ καὶ τὸ ἐπαγγέλλον. Προαεὐσεται
γὰρ εἰπὼν, ἐπήγαγεν, ἐνώπιον αὐτοῦ, σαφῆ παρ-
ιστῶν ἐντεῦθεν τὴν σημασίαν τοῦ προαεὐσεται.
Ἐπεὶ γὰρ ἡ σχέσις, ἡ τῆς ἐλευσεως, καὶ ὄψεως ἢ
τοπικῆς, ἢ ἄνω ἴστιν, ἢ κάτω, ἢ ἔμπροσθεν, ἢ ἔπι-
σθεν, ἢ δεξιᾷ, ἢ ἀριστερᾷ· ἐδὲ μὲν ἄνωθεν, ἢ κάτω-
θεν, ἢ μὲν κινουμένου, οὐκ ἂν ἐνώπιον ἡμῶν εἶναι
λεχθεῖν, εἰ μὴ ἄρα τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ τῆς κορυ-
φῆς ἀναβιδάσαντες καταστήσομεν εἶναι, ἢ ἐν ταῖς
πέτραις αὐτοὺς ὑπορύξομεν. Ἀλλ' οὐδὲ τὸ δεξιᾷ ἢ
ἀριστερᾷ· ἢ γὰρ ἡμῖν ἑκατέρωθεν τοῖν ὁμοῖν ὀφθαλμοῖς
ἑτεροῦ. Ἀλλ' οὐδὲ πολὺ πρότερον τὸ ἐπισθεν βαδί-
ζον ἐνώπιον λέγοιτο· εἰ μὴ κατὰ τοὺς μυθουμένους
κυνοπροσώπους (8) ὀπισθίου σφίσι ἐαυτοῖς ἀνα-
κλάττοιμεν ὀφθαλμοὺς. Εἰ δὲ μήτε τῆ φύσει λυμαί-
νισθαι μέλλοιμεν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ τῶν αὐ-
τῶν ἐργαστῶν ἔσθιν, οὐδένα ἂν ἄλλον ἐνώπιον ἐρχε-
σθαι λέγοιμεν, ἢ τὸν ἐρχόμενον ἔμπροσθεν.

*Illud « præcedet, » vox sæpe a viris disertis adhi-
bita, hocce in loco priorem adventum significat,
eodem sensu quo militem duci et pronubum sponso
et civem magistratui præcedere dicimus. Eadem au-
tem vox præcursoris cognomentum justificat; a præ-
currendo et præcedendo præcursor dicitur. Per tres
autem annos ista præcursorio Joanni ante oculos fuit;
primo quidem (natus enim ante Christum est) quoad
primam generationem secundum carnem specta-
bat; secundo autem, respectu mortis et in inferos
descensus; hinc enim Joannes, credo, prodijt ut cum
quæ expectabatur, inferis annuntiaret; tertio autem,
præco Joannes ad penitentiam exhortatus vias Do-
mini planas reddere jussit; quæ, me quidem iudice,
interpretatio verisima est. Ante Christum enim
propheta quoad natiuitatem venit, sed non in spiritu
et virtute Eliæ. Quid enim Joanni, qui fere Christi
coætaneus erat, cum Christi majoribus commune
fuit? Præcessit vero etiam secundum mortem; iicet*

*nec sic in spiritu et virtute Eliæ. Quid enim ei qui
ab Herode capite plexus est et ei qui mortem nun-
quam gustavit, commune? quare vocem secundum me-
dium adventum interpretari debemus.*

*Quod autem vox « præcedet » priorem adventum
indicat ex his quæ subsequuntur videmus. Dicens enim
« præcedet » addit « coram ipso, » clarum sic vocis
« præcedet » significatum faciens. Cum enim adven-
tus, natura sua localis, sursum aut deorsum, ante
aut post pedes, dextra aut sinistra manu, supra
aut infra nos fit, « coram nobis » dicendi facultas
non erit, nisi oculis in summum aerem aut pedibus
ad ima directis locum capiamus. Sed neque de dex-
tra neque sinistra illud intelligendum est quod res
obliqua foret. Sed nec quod ante est cum eo quod
posticum, confundere licet, nisi mytho de Cynocephalis
fidem habeamus. Sed si, offensa natura, in umbilicum
semper despiciere vellemus, alium neminem præce-
dere diceremur, nisi eum qui vero ante nos præcedit.*

*dicit. Gallicè Calmetus: Manuë lui dit: Quand ce
que vous avez prédit sera accompli, que voulez-vous
que fasse l'enfant, et de quoi devra-t-il s'abstenir?
L'ange du Seigneur répondit à Manuë; Que votre
femme s'abstienne de tout ce que je lui ai marqué:
— qu'elle ne mange rien de ce qui naît de la vigne,
ni de ce qui peut enivrer: qu'elle ne mange rien
d'impur, et qu'elle accomplisse et garde avec soin ce
que j'ai ordonné sur son sujet.*

*Ad ea verba vers. 15, Ab omnibus quæ locutus
sum uxori tuæ abstinat se, P. Calmetus nit, se ob
id verba abstinere se per quælle [uxor tua] s'ab-
stienne reddidisse, quia ex contextu tenore indu-
ctus est ad ea verba de femina intelligendum, ut*

D sequentem versiculum.

(6) *Id. ibid. : Οὗτος γὰρ ἔστιν ὁ ῥηθεὶς ὑπὸ τοῦ
Ἡσαίου τοῦ προφήτου, λέγοντος· Φωνὴ βοῶντος ἐν
τῇ ἐρήμῳ, Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, εὐθαλας
ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ.*

*Conf. Isai. cap. XL, v. 6, et Iucam, cap. I, v.
76: Καὶ σὺ, παιδίον, προφήτης Ἰψίστου κληθῆσθαι
προπορεύσῃ γὰρ πρὸ προσώπου Κυρίου, ἐτοιμάσαι
ὁδοὺς αὐτοῦ. It. c. III, v. 4.*

(7) *Ætas Eliæ ad regnum Achabi refertur, novem
et amplius sæculis ante Christum natum.*

(8) *De Cynoprosopis Ælian. Hist. An. lib. X,
cap. 25, ed. Gronov. part. I, p. 575.*

Καὶ αὐτὸς προελεύσεται ἐνώπιον αὐτοῦ, ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἁλίου. Πνεῦμα λέγεται μὲν καὶ τὰ χάρισματά διακριτῶν ἁγίων Πνεύμα, τὸ προφήτας χρίον, καὶ ἀποστόλους χειροτονοῦν· λέγεται δὲ Πνεῦμα καὶ ἐν ἑκαστῶν τῶν ἐκείθεν ἐνδιδομένων χαρισμάτων (9)· ὡσπερ Πνεῦμα φόβου, καὶ σοφίας, καὶ υἰοθεσίας, καὶ τῶν λοιπῶν. Τὸ τοίνυν, Ἐν πνεύματι Ἁλίου, ἢ τὸ ἐν τῷ αὐτῷ τῆς προφητείας χάρισματι αἰνέσθαι οἶμαι· προφητῆται γὰρ ἄμφω, Ἰωάννης καὶ Ἁλίου (sic), καὶ προφητῶν οἱ ἀκρίμους· ἢ τὸ ἐν τῇ αὐτῇ διαγωγῇ τε καὶ πολιτείᾳ· θρειος γὰρ, κατὰ τὸν Θεοβίτην (10), καὶ ὁ τοῦ Ζαχαρίου· ἢ, ᾧ καὶ μάλιστα τίθεμαι, τὸ τοῦ ζήλου πνεῦμα ὁ λόγος ἐνταῦθα ὑποσημαίνει. Ὅτι γὰρ τὸ αὐτὸ τοῦ ζήλου πνεῦμα καὶ ἐν ἄμφοιν τῶν προφηταίν, καὶ ἡ αὐτῇ πολιτεία, καὶ ἡ τῶν σημειῶν δύνάμις ἡ αὐτῇ, ἐκ τῶν ἐν ἑκατέρῳ ἱστοριῶν, εἰ βούλει, σκοποῦμεν ἀναλεξάμενοι. Ἡλίας τὸν Κάρμηλον ἔκησαν, αὐχμῶν ἄνθρωπος, καὶ ἐπιεικῶς θηριώδης τὴν ὕψιν, τὴν κεφαλὴν καὶ τὰς χεῖρας, κατὰ τὸν Ἡσαΐ ἐκείνον λάσιος (11). Τί δὲ καὶ Ἰωάννης, ἐν πόλει Ἰβήζ τοῦτο; οἶνον καὶ οἶκρα ἐπιεν; ἀνέθη

Ipe præcedet coram ipso in spiritu et virtute Eliæ. Spiritus appellatur Spiritus sanctus qui charismata distribuit, qui prophetas ungit, qui apostolos eligit. Dicitur autem Spiritus quodlibet donum inde redundans, ut Spiritus timoris, sapientiæ et in filium adoptionis, etc. Igitur illud, in spiritu Eliæ, mihi aut prophetiæ donum quod ipsi inerat (ambo enim Joannes et Elias propheta summi fuerunt, aut conditionem ac vitam innuere videtur. Montanus enim Thesbiten versus fuit, et Zachariæ filius; aut, quod mihi quidem verisimile videtur, zeli Spiritus hoc loco indicatur. Quod enim zelotypiæ Spiritus et experientia et signa dispertiendi facultas in utroque propheta fuerit, ex iis quæ de ambobus in historiis relata sunt, cognoscemus. Et Elias quidem Carmelum habitavit, homo sole torridus et vultu, capite ac manibus ad Esavi instar incultis. Idem etiam Joannes in civitate

(9) Origenes dixit: Καὶ γὰρ δυνατὸν πλεῖστα πνεύματα εἶναι ἐν τῷ αὐτῷ, οὐ μόνον χεῖρον, ἀλλὰ καὶ κρείττονα· αἰτεῖ γοῦν ὁ Δαβὶδ (Psalm. L. 14) στηριχθῆναι μὲν πνεύματι ἡγεμονικῷ, ἐγκαινισθῆναι (ibid. 2) δὲ ἐν τοῖς ἑγκάτοις αὐτοῦ πνεύμα εὐθείας. Εἰ δὲ ἴνα μεταδῶ ἡμῖν ὁ Σωτὴρ πνεύματος σοφίας (Isai. XI, 2, 3) καὶ συνέσω; πνεύματος βουλῆς καὶ ἰσχύος, πνεύματος γνώσεως καὶ εὐσεβείας, καὶ ἐνεπλήσθη πνεύματος φόβου Θεοῦ· δυνατὸν καὶ ταῦτα νοεῖσθαι πλεῖστα ἐν τῷ αὐτῷ εἶναι κρείττονα πνεύματα. *Orig. Comment. in Matth. tom. xiii, ed. 1740, tom. III, pag. 571.*

(10) Ita constanter ms. Notum, urbem Eliæ natalem trans Jordanem sitam, in tribu Gad, in tractu Galaad, modo *Thebe*, modo *Thebans*, aliis *Thisbe* dici. Conf. Hadrian. Reland. *Palæst. lib. III, pag. 1035.*

(11) Conf. Reg. lib. IV, cap. I, v. 8. Καὶ εἶπον πρὸς αὐτόν· Ἄνθρωπος δαιμόνιος, καὶ ζώνων δερματίνην περιεζωσμένος τὴν ὀσφύν αὐτοῦ. Καὶ εἶπεν (Ὁμοζίας): Ἁλίου ὁ Θεοβίτης ἐστὶν οὗτος.

(12) Matth. xvii, 2. Καὶ μεθ' ἡμέρας ἕξ παραλαβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον, καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ· καὶ ἀναφέρει αὐτούς

Α ξυρὸς ἐπὶ κεφαλὴν αὐτοῦ; Οὐδαμῶς. Καὶ ἀκουε αὐτὰ τὰ ῥήματα τοῦ ἀγγέλου. Ἔσται γὰρ, φησί, μέγας ἐνώπιον Κυρίου. Καὶ οἶνον καὶ οἶκρα οὐ μὴ πίνῃ, καὶ Πνεῦματός ἀγίου πλησθήσεται ἔτι ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ. Μέγας ἐκλήθη ὁ Ἰωάννης, καὶ προφητευόμενον ἐωράκει Χριστόν. Τί δ' οὐχὶ καὶ Ἡλίας αὐτὸν ἐκείνον ἐώρακεν, ὅτε μεταμορφουμένη κατὰ τὸ Θαδῶρ συνελάλει (12); Ἡλίας ἐκλείσεν οὐρανούς; διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων κακίαν ζηλώσας Θεῷ· ἀλλ' Ἰωάννης αὐτοῦς ἐκείνους ἀνέωξε διὰ τῆς, *Μετανοεῖτε*, φωνῆς. Κατήγαγεν ἐκείνος ὕδωρ ἐξ οὐρανοῦ· ὕδωρ δὲ ἀνήγαγεν ὕδωρ εἰς οὐρανόν, τὸ παραδοξότερον, τὴν ὑπερουράνιον; δηλωστί τοῦ ἔμου Σωτήρος Χριστοῦ, κορυφῆν. Παράγεις τὸ κέρασ τοῦ Ἁλίου; ἀντιπαράγει τὴν ἀξίτην τοῦ Ἰωάννου, τοῖς ἀκάροις τῶν δένδρων τὴν ἐκτομὴν οὐκ ἐπάγοντος μὲν, ἀκτιλοῦντος δὲ (13). Σὺ τὴν Ἁλίου μηλιότην; Ἐγὼ τὸ ἐκ τριχῶν καμήλου τοῦ Ἰωάννου ἱμάτιον. Ἐχω τι καὶ πλεον καυχῆσασθαι· καὶ μοι ἐπιχίτω τοῦ θυμοῦ τοὺς πρηστήρας ὁ ζηλωτῆς; (14). Ἐκεῖ μὲν κρέα καὶ ἄρτον, καὶ τῆς εὐωχίας διάκονος, καὶ χλιδῆ περι τὴν Ἁλίαν πολλή (15)· ἐνταῦθα δὲ τὸ ἄγριον μέλι, καὶ

sua, vinum et siceram non bibebat; caput ejus nunquam rasum. Audi vero angeli ipsius verba: Erit enim magnus coram Domino: et vinum et siceram non bibet, et Spiritu sancto repletur adhuc ex utero matris suæ. Magnus vocabatur Joannes et plus quam propheta, quia Christum ipsum prophetizantem vidit. Nonne vero et Elias eum vidit, cum in Thabore figurato colloquebatur? Elias fecit ut Deus hominum generi iratus cælum clauderet, Joannes autem reclusit dicens: Pœnitentiam agite. Ille aquam e cælo precibus suis devocavit; hic aquam miraculosiorem supercælestem, Christi Salvatoris caput in cælum reduxit. Eliæ cornu adducit? Ego Joannis securim memoro quæ arboribus sterilibus excisionem minata est. Tu Eliæ tunicam pelliceam: ego Joannis vestimentum. Sed majus aliquod proferre possum, zelotes vero iræ ardorem cohibeat. Carnem quidem ac panem

εἰς ὄρος ὕψηλόν κατ' Ἰβήζ. Καὶ μεταμορφώθη ἑμπροσθεν αὐτῶν, καὶ ἑλάμβε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος.... Καὶ ἰδοὺ ἐβόησαν αὐτοῖς Μωσῆς καὶ Ἡλίας, μετ' αὐτοῦ συλλαλοῦντες.

(13) Conf. Lucam, iii, 9. Ἡδὴ δὲ καὶ ἡ ἀξίτη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων κεῖται. Πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται, καὶ εἰς πῦρ βάλλεται.

(14) Voluitne auctor alludere ad locum Actuum apostolorum quod legitur cap. xxi, vers. 5. Ἐγὼ... ζηλωτῆς ὑπάρχων τοῦ Θεοῦ (al. νόμου)? vel potius num ad id spectat quod de Eliæ dicitur III Reg. xix, 6. Καὶ ἐπέβλεψεν Ἁλίου· καὶ ἰδοὺ πρὸς κεφαλῆς αὐτοῦ ἐγκρυφίας θλυρτίης καὶ καψάκης ὕδατος x. τ. λ. II. ibid. v. 40 et 41.

(15) Non bene video ad quem locum Eliæ historiæ referri possint ea quæ hic auctor narrat. Nusquam enim Elias dapibus lautis usus suisque legitur; nec in ora torrentis Carith (III Reg. xvii, 4), nec apud Sarreptanam viduam (ibid. 13), nec postquam sub umbra juniperi dormivisset (III Reg. xix, 6). Agitur forsitan de ministerio ab Elisæ Eliæ præstito: καὶ ἐπορεύθη ὄπισθω Ἁλίου καὶ ἐλειτούργει αὐτῷ.

οὶ τῶν δένδρων ἀκρέμονες (16). οὗς ἐτετράφη ὁ Ἰωάννης, δεῖσαν ὄπουργησαι τῷ σώματι. Ἐξήρανεν ἐκεῖνος παρὰ μέρος τὸν Ἰορδάνην· ἄλλ' οὗτος τὸν, δὲ εὐ καὶ πρότερον τὴν Ἐρυθρὰν διέτριψε Μωϋσῆς, καὶ ὕστερον αὐτὸς ὁ Θεοσίτης τὸν Ἰορδάνην ἀνέκοψεν, ἐν Ἰορδάνῃ χειροθέτησεν. Ἦλεγγεν Ἥλιος τὴν Ἀχαὰβ βασιλεῖα, μοιχούοντα, οἷον εἰπεῖν, τὸν ἀμπελώνα τοῦ ἀργογείτονος Ναβουθαί, καὶ ἔ Οὐκ ἔξαστί σοι ἔχειν (εἶπε) τὸν ἀμπελώνα τοῦ γείτονος (17). Ἦλεγγε καὶ Ἰωάννης Ἡρώδη τὸν βασιλεῖα, τὴν οικεῖαν νύμφην μοιχούοντα, καὶ, ἔ Οὐκ ἔξαστί σοι ἔχειν (εἶπε) τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ σου (18). Ἐδίδωξεν ἐκεῖνον Ἰεζάβελ, καὶ φυγῇ τὴν σωτηρίαν ὁ προφήτης ἐπρίετο. Ἐδίδωξε καὶ τοῦτον Ἡρωδιδᾶς, μαχλάς γυνή, καὶ μαινομένη πρὸς ἔρωτα· οὐ γὰρ τοὺς κεραυνούς ἐκείνης τῆς γλώττης ὑπέμενε· καὶ οἱ [f. h] τὴν κεφαλὴν ἐξαιτησαμένη ἄλλον μισρὰς ὀρχήσεως ἔλαβεν· ὠκινό-

Α μητο γὰρ ἀποθανεῖσθαι τὸν Ἰωάννην πρὸ τοῦ Χριστοῦ, [ἵνα καὶ τοῖς ἐν ἔδου τὸν ἥλιον ὁ ἔφος εὐαγγελίσθηται. Ἐκεῖνος λόγῳ στρατιώτας ἀπέκτειναν· οὗτος λόγῳ στρατιώτας οἷον ἐζώωσε, μηδένα διασεῖεν μηδὲ συκοφαντεῖν, καὶ ἀρκεῖσθαι τοῖς ἰδίοις ὀφωνίοις αὐτοῖς νοθετῶν (19)· πρασιότατος γὰρ ἦν τοῦ Θεοσίτου, πρασιότατος ἐγγύτερος. Ἀνίστησεν ἀποτεθηκότα παιδα ὁ Ἥλιος, καὶ ἐπέστρεψε ψυχὴν αὐτοῦ ἐπ' αὐτόν (20). Ἀνίστησε καὶ Ἰωάννης· ἐν ἔδου γενόμενος πολλὰς ἀνθρώπων ψυχὰς εἰς τὴν τοῦ μικρὸν ὄσον κατελευσομένου ὑποδοχὴν, καὶ ἐπέστρεψεν αὐτὰς ἐπ' αὐτὴν. Κατήγαγεν ἐκεῖνος πῦρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ κατέφαγε τὸ πῦρ ἐκεῖνο τὴν θυσίαν, καὶ τὰ ὀλοκαυτώματα (21). Ἄλλ' οὗτος κατήγαγε μὲν οὐδαμῶς· ἀνωθεν δὲ καταβὰν τὸ ἄσπεστον ὑπέδειξε πῦρ, οὐκ ἐτι μὲν θυσίαν ἐσθίον, οὐδὲ ὀλοκαυτώματα, ἀλλὰ τὰ ἄχυρα κατακαύσας (22), τὴν εὐπρηστον σῆς ἁμαρτίας ὕλην καὶ εὐδαπάνητον·

et dapes lautas apud Eliam habes; mel silvaticum et arborum fructus apud Joannem corporis recreandi causa. Ille Jordanem ex parte exsiccat; hic Jordanem abscidit quem jam Moyses, et postea Theobites ipse a mari Rubro separavit, et super quem manus extendit. Vituperavit Elias Achab regem qui, ut ita dicam, vineam Nabuthai adulteravit, et: Non licet tibi, dixit, vineam vicini habere. Joannes quoque Herodem regem reprehendit: « Non licet tibi, dicens, Philippi fratris uxorem habere. » Iezabel eum persecuta est, et propheta in fuga salutem quaesivit. Hanc Herodias quoque est persecuta, mulier adultera et amoribus insaniens; non enim sermonum Joannis vehementiam sustinuit; attamen illa saltationis praemium caput Prodromi efflagitavit et accepit. In factis enim erat ut Joannes ante Christum vita fungeretur, ut Lucifer iis quoque qui in orco sedebant, Evangelium annuntiaret. Ille sermone milites occidit, hic milites adhortatus est ut neminem concuterent neque calumniam facerent, sed contenti

essent stipendiis suis. Mitior enim fuit Theobite, humanior nemo exstitit. Elias pueram mortuum e mortuis resuscitavit. Joannes in inferis multorum animas resuscitatis praeparavit ut eum qui mox venturus erat, exciperent. Ille ignem de caelo vocavit, qui victimas et holocausta combussit. Hic autem nihil desuper deduxit nisi ignem, non victimas, non holocausta, sed paleas comburentem, nempe peccati confragibilem ac facilem materiam: Ignis enim consumens Deus est. Et agnum quidem non sacrificavit, at populo eundem qui ad id temporis ignotus erat, notum fecit: Ecce enim, inquit, agnus Dei qui tollit peccata mundi. Quid deinde? Ecce currus igneus et equi ignei diviserunt utrumque, et ascendit Elias per turbinem in caelum. Joannis e contra currus non igneus fuit; sed testimonii et sanguinis curru abiit; cujus divinum sane ignem qui tetigit, is profecto in sede ignea sedere dici potest.

Rectissime igitur Scriptura dicit quod praecedet ante eum in spiritu et virtute Eliæ. At hoc quidem

• Deut. iv, 24. ἢ IV Reg. ii, 11.

(16) Textus paraphrastice citatur. Conf. D. Matth. c. iii, v. 4): Ἡ δὲ τροφή αὐτοῦ ἦν ἀκρίδες καὶ μέλι ἄγριον; et D. Marc. i, 6: Καὶ ἐσθίων ἀκρίδας καὶ μέλι ἄγριον.

(17) Verba quae hic auctor Eliæ tribuit non leguntur in historia sacra (III Reg. xxi, 17-22). Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Ἥλιου τὸν Θεοσίτην λέγων· — Ἀνίστηθι, καὶ κατέβηθι εἰς ἀπάντησιν Ἀχαὰβ βασιλέως Ἰσραὴλ τοῦ ἐν Σαμαρείᾳ, ὅτι οὗτος ἐν ἀμπελώνι Ναβουθαί, ὅτι καταβέβηκεν ἐκεῖ κληρονομήσαι αὐτόν. — Καὶ λαλήσεις πρὸς αὐτὸν λέγων· Τάδε λέγει Κύριος· Ὁς σὺ ἐφρόνουσας, καὶ ἐκκληρονομήσας, διὰ τοῦτο τάδε λέγει Κύριος· Ἐν παντὶ τόπῳ, ὧ ἔλειξαι οἱ κύνες καὶ αἱ ὄες τὸ αἷμα Ναβουθαί, ἐκεῖ λείψουσιν οἱ κύνες τὸ αἷμα σου, καὶ πόρνας λούσουσαι ἐν τῷ αἵματι σου, x. τ. λ.

(18) D. Matth. cap. xiv, v. 3 et seqq. Ὁ γὰρ Ἡρώδης, κρατήσας τὸν Ἰωάννην, ἔθηκεν αὐτὸν καὶ ἔθετο ἐν φυλακῇ διὰ τὴν Ἡρωδιάδα τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Ἐλαγε γὰρ αὐτῷ ὁ Ἰωάννης· Οὐκ ἔξαστί σοι ἔχειν αὐτήν.

D. Luc. iii, 19, 20. Ὁ δὲ Ἡρώδης ὁ τετράρχης, ἐλεγχόμενος ἐπ' αὐτοῦ περὶ Ἡρωδιάδος τῆς

γυναίκος τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Φιλίππου, καὶ περὶ πάντων ὧν ἐποίησε πονηρῶν ὁ Ἡρώδης, προσέθηκε καὶ τοῦτο ἐπὶ πᾶσι, καὶ κατέκλεισε τὸν Ἰωάννην ἐν φυλακῇ.

D (19) D. Luc. iii, 14: Ἐκηρώτων δὲ αὐτὸν καὶ στρατευόμενοι λέγοντες· Καὶ ἡμεῖς τί ποιήσομεν; Καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· Μηδένα διασεῖσητε, μηδὲ συκοφαντήσητε, καὶ ἀρκεῖσθε τοῖς ὀφωνίοις ὑμῶν.

(20) Reg. lib. III, c. xvii, v. 17 et seqq.: Καὶ ἀπεστράφη ἡ ψυχὴ τοῦ παιδαρίου πρὸς ἑκατόν αὐτοῦ, καὶ ἔζησεν.

(21) Reg. lib. III, cap. xviii, v. 38: Καὶ ἔπεσε πῦρ παρὰ Κυρίου ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ κατέφαγε τὰ ὀλοκαυτώματα, καὶ τὰς σάββας, καὶ τοὺς λίθους, καὶ τὸ ὕδωρ τὸ ἐν τῇ ἀλάσσει ἐξέλειξε τὸ πῦρ.

(22) D. Luc. cap. iii, v. 16 et seqq.: Ἀπακρίνατο ὁ Ἰωάννης, ἀπασί λέγων· Ἡ ὧ μὲν ἔδατι βαπτίζω ὑμᾶς, ἔρχεται δὲ ὁ ἰσχυριώτερός μου, οὗ οὐκ εἰμι ἱκανὸς λύσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ· αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ. Οὗ τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαρίσει τὴν ἄλωνα αὐτοῦ καὶ συνάξει τὸν σίτον εἰς τὴν ἀποθήκην αὐτοῦ· τὴ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ἀοσίτην.

Ἰῆρ γάρ, φησὶν ὁ Θεός, καὶ κύρ καταναλισκόν
 ἀμαρτίας. Καὶ τὸν ἀμὲν οὐκ ἔβουε μὲν, ἀλλὰ τέως
 ἀγνοοῦμενον ἐγνώρισε τῷ λαῷ· Ἴδε γάρ, φησὶν, ὁ
 ἀμὲν τοῦ Θεοῦ, ὁ αἰῶν τῆν ἀμαρτίαν τοῦ κόσ-
 μου. Τί τὸ ἐπὶ τοῦτοις; Καὶ ἰδοὺ ἄρμα πυρός,
 καὶ ἔκποι πυρός... καὶ Ἀνελήθη Ἡλίας ἐν συσ-
 σεισμῷ ὡς εἰς τὸν οὐρανόν. Ἰωάννου δὲ τὸ διὰ τοῦ
 γενικοῦ ἄρμα, οὐχ ἑμπύριον, δι' οὗ πρὸς οὐρανὸν
 ἀνελήλυθε; Τὸ διὰ τοῦ μαρτυριοῦ τε καὶ τοῦ αἵμα-
 τοῦ οὐχὶ πυρός ἄρμα εἶναι παραδειχάμεθα; Τὸ δὲ
 τοῦ ἐνθέου ἐκείνου φαῦσαι πυρός, οὐ καὶ μὴ τολ-
 μῆν φαῦσθαι φησὶ χόρτος ὢν (23), οὐκ ἀπόχρη πυρίνην
 ὀνομάσαι διφρασίαν; Πάνυ μὲν οὖν.

Καλῶς ἄρα ὁ λόγος φησὶν ὅτι καὶ αὐτὸς προελεί-
 σεται ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει· Ἡλίου.
 Ἄλλ' ἐμοί, ἐνταῦθα γενομένῳ τοῦ λόγου, ἀπορεῖν
 ἔπισσι, εἰ δὴ ποτε τὸν Ζαχαρίαν, τοῖς Ἐδαγγελίοις
 τοῦτοις ἀποσθέντα, τῇ ἀφώνίᾳ καὶ τῷ δεσμῷ τῆς

*loco dubium mentem meam invadit de causa qua an-
 gelus Domini Zacharia qui dictis angelicis non fide-
 bat, lingua usum utpote homini criminoso sustulit.
 Hæc autem quæ respondeam habeo : Qui in voces
 graves et severas erumpere volunt, spiritum pri-
 mum cohibere et per tempus aliquod silere con-
 suverunt; ut dein eo fortius vociferentur et æ-*

(23) Non video ad quem locum hic alludit au-
 ctor; verba quibus utitur in nullo ex quatuor
 evangelistis mihi occurrunt.

(24) Conf. D. Luc. cap. I, v. 19: Καὶ ἀποκριθεὶς
 ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐτῷ· Ἐγὼ εἰμι Γαβριήλ ὁ παρ-
 στηκίως ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· καὶ ἀπεστάλην λαλῆσαι
 πρὸς σέ, καὶ εἰσαγγεῖλαι σοὶ ταῦτα. Καὶ ἰδοὺ,
 ἔση σιωπῶν, καὶ μὴ θυνάμενος λαλῆσαι ἄχρις ἧς
 ἡμέρας γένηται ταῦτα; ἀνθ' ὧν οὐκ ἐπίστευσας τοῖς
 λόγοις μου, οὐκίνας κληρωθήσονται εἰς τὸν καιρὸν
 αὐτῶν.

(25) *Naziræorum σοφώτατε.* Id est, *monachorum
 sapientissime.* Græci labente Imperio monachos
 nomine *Nazæorum* vel *Naziræorum* vocabant,
 quia eorum vivendi modus cum eo congruebat quo
 utebantur *Naziræi* in sacris Libris memorati (V.
 Num. vi). Suidas: *Ναζηραῖος* ὁ Θεῷ κεχαρισμένος
 καὶ ἀφιερωμένος, ὁ μοναχός. In Lexico ips. Cyrilli
 legitur: *Ναζηραῖος*, μοναχός ἡγιασμένος καὶ ἀφι-
 ρωμένος τῷ Θεῷ. Quandoque *Nazoræni* dicti sunt,
 ut videre est in Vita S. Stephani Junioris: *Ναζω-
 ρικὸν σχῆμα.* Cælerum Cangius (*Append. ad Gloss.
 med. et inf. græciti.*, col. 139) notat, in primis
 temporibus Christianos *Nazoræorum* nomine desi-
 gnatos fuisse.

(26) Homer. *Iliad.* Σ, l. xvii, v. 392:

Ἥφαιστα, πρόμαλ' ὧδε, θέτις νύ τι σεῖο χαρίζει.

Quænam Nostrī mens fuit cum ad hunc versum
 alludebat? Nota res ab Eustathio narrata (ad v.
 cil. f. 1109, l. i): Ὅτι παρωδῆθη ποτὲ ὑπὸ τινος
 σοφοῦ, καύσαντος οἰκία πονήματα, δεδήλωται μὲν
 ἦδη οὐ πρὸ πολλῶν· ἐνταῦθα δὲ πάλιν μνηστέον τῆς

γλώττης ὁ ἄγγελος τοῦ Κυρίου ἐτιμωρήσεται, καὶ μὴ
 ἔτιμω τινὶ τῷ ἐπιτιμῶ ὀπίθεαι (24); Καὶ ἔπισθί-
 σαι, τοῦτο ἔχω πρὸς τὴν ἀπορίαν εἰπεῖν. Εἰώθεαι
 οἱ τορὸν τι μέλλοντες φέγγεσθαι, καὶ μεγάλην ἀναβ-
 ρηγνύναι βοήν, ἀναλέγεσθαι πρῶτα τὸ πνεῦμα καὶ
 συλλέγειν τὸ ἄσθμα, καὶ ἐφ' ἱκανὸν σιωπῶν· κατὰ
 τὸ συναχθῆν τοῦ πνεύματος ἅπαν ἄθρονον ἀπερρεῦ-
 γόμενοι. περίτρανον οὕτω δημιουργεῖν τὴν ἡχὴν.
 Κατὰ τὸν αὐτὸν, οἶμαι, λόγον, ἔκπεσε καὶ τὸν Ζα-
 χαρίαν, τὴν μεγάλην τοῦ λόγου φωνὴν προβάλλει-
 σθαι μέλλοντα, σιωπῆσαι πρῶτον, ὡς τὸ εἰπὸς, κα-
 πειτα τὴν θαυμασίαν ἐκείνην φωνὴν ἀπερρεῦξ-
 σθαι.

Ταῦτά σοι πρὸς τὴν ἀπορίαν, ἐκ τοῦ σχεδόν, ὡς
 ὄρθς, καὶ τοῦ παραχρημα, *Ναζηραίων σοφώτατε* (25).
 Εἰ μὲν τι καὶ τῶν οἷς αὐτὸς ἐπαγάλλη προδέδληται,
 χάρις Θεῷ· εἰ δὲ μὴ, οὐ δὲ ἄλλον τὸν Ἥφαιστον
 ὧδε ἐκίτρεπε προμαλεῖν (26).

*rem clamore trajiciant. Sic, ut puto, Zacharias an-
 tequam magniloquus fieret, primum obmutuit, et
 deinde in encomium illud magnificentum erupit.*

*Hæc tibi, doctissime Nazaræorum, dubium sol-
 turus quantum equidem possum, mando.*

*In quibus si mecum consentis, Deo grates refera-
 mus; sin minus, alium adi consiliarium.*

ιστορίας ἐκείνης ἐπὶ τι πλέον διὰ τὸ ἐντελέστερον.
 Ὁ σοφὸς ἐκεῖνος, ἦν δὲ ὁ μέγας Πλάτων, εἰς ποιη-
 τικὴν, φασὶν, ὀρθήσας, καὶ ἠρωδῶν, κατέκησεν ἂ
 ἔγραψεν, ὡς Ὀμήρου ἠττώμενα κατὰ πολὺ. Ἐἴτα
 ἐπιθέμενος τραγῳδίᾳ, καὶ μέλλων ἀγωνισθῆσαι,
 καὶ ἀκούσας Σωκράτους, καὶ ἁπαξ αἰρεθεὶς ὅπῃ τῆς
 ἐκείνου σειρήνος, ἀπεδύσατο ἐπὶ φιλοσοφίαν; ἐφ' ἧ
 καὶ εὐδοκίμησε πάνυ. Sic igitur accipere posses lo-
 cus: « Si hæc interpretatio tibi non probatur,
 alium arcesse Vulcanum, » id est, scriptum igni
 cremato. At forsitan in mente habuit auctor:
Alium intérpretem interroga. Verba enim, ἄλλον τὸν
 Ἥφαιστον ὧδε ἐκίτρεπε προμαλεῖν, ad proverbium
 quoddam referri possunt in Lexico Suidæ bis me-
 moratum, sed utrobique mendose, ut videtur: Ἀ-
 φθὰς ὁ Διόνυσος. Τὸ ἀ ἐπιτακτικόν· ὡς ἄσταχυς· καὶ
 παροιμία· Ὁ Ἀφθὰς σοὶ λελάληχεν· ἦν δὲ χρησιμο-
 λόγος. Ad quod Kusterus notat, Vulcano, non Bac-
 cho nomen Phtha tribui, ut in altero loco dicitur:
 Φθὰς ὁ Ἥφαιστος παρὰ Μεμφίτις· καὶ παροιμία·
 Ὁ Φθὰς σοὶ λελάληχεν. Οἱ δὲ Ἀφθὰς φασὶν· ὡς
 σταφίς, ἀσταφίς· στάχυς, ἀσταχυς. Atqui notum
 est, teste, inter alios, Iamblichō (*De myster. sect.*
 viii, cap. 3, pag. 159). Græcos Vulcano nomen
 Ἥφαιστον indidisse, *eam Intelligentiam cuncta cum
 veritate operantem*, quæ apud Ægyptios *Phthæ*
 audiebat. Φθὰ· Ὁ γὰρ δημιουργικὸς νοῦς, καὶ τῆς
 ἀληθείας προτάτης, καὶ σοφίας, ἐρχόμενος μὲν ἐπὶ
 γένεσιν, καὶ τὴν ἀφανὴ τῶν κεκρυμμένων λόγων
 δύναμιν εἰς φῶς ἄγων, Ἀμὼν κατὰ τὴν τῶν Αἰγυ-
 πτιῶν γλῶσσαν λέγεται· συντελῶν δὲ ἀφευδῶς ἔκα-
 στα καὶ τεχνικῶς μετ' ἀληθεία, Φθὰ.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ

ΑΝΑΤΡΟΠΗ ΤΟΥ

Η ΠΕΝΙΗ ΣΟΦΙΗΝ ΕΛΑΧΕΝ.

THEODORI PRODROMI (1)

INVECTIVA IN ILLUD

PAUPERIES SOPHIAM NACTA EST (2).

Fed. Morellus edidit et Latine vertit. — Morelli notis intermiscetur variae lectiones ex ms. Vat. CCCV sp. Theillium.

Πολλά, φησιν ἡ παροιμία, ψεύδονται δοῖδοι, καὶ ἄλλ' εἶθεμαι· ἀλλ' ὅποι (3) μὲν καὶ ὅποσα, οὐ τῷ μεγέθει μόνον (4) τοῦ ἐγγχειρήματος, ἀλλὰ καὶ φειοῖ τοῦ μέτρου καὶ τῶν ἐπῶν, εἰπεῖν ἀναστρέλλομαι· φίλα γὰρ εἰς με καὶ αἰδῶς ἐκ παιθῆς ἔχει περὶ Ὀμήρου καὶ τῶν λοιπῶν οὐδὲν ἤττον ἢ τὸν Ἀρίστωνος. Ἐν δὲ τούτῳ ψεύδος ἀρχαίων, οὐκ ἀνάγκη μὲν ἀν μὴ οὐχὶ προθέσθαι εἰς ἔλεγγον· Πενίη γὰρ, φησὶ, σοφίην εἶλαχεν. Ἔσται δὲ τούτου πῶς; Εἰ τί μὲν πένια καὶ πένης, τί δὲ σοφὸς καὶ σοφία διαλόγους εἰροίμεν. Πένια μὲν οὖν ἔστι πρῶγμα ἐναντίον πλούτου κατὰ διάμετρον· μειστευούσης ἀμφοῖν, τῇ πένιᾳ,

In multis (sive vetus adagium) enarrant falsa poeta. Equidem assentior: sed ubi, qui, quoties, non tantum ob hujus aggressionis magnitudinem, verum etiam ut metro parcam et versibus, cunctos asserere. At enim amicitia quaedam ac reverentia a pueritia concepta, prohibet me de Homero et reliquis id exultare, non minus quam olim Aristonem filium. Unum tamen hoc praeicium mendacium neququam ferre possem, nec temperare, quo minus in medium ad arguendum afferam. Hujusmodi vero est. Paupertas sophiam sortita est. Quomodo tandem id constabit? si quidem quid inopia sit, et quid inops, quid item sapiens, et quid

(1) Utrum Theodorus hic Prodromus idem sit cum Ἐποποιῷ, Cyro Prodromo, cujus priorum carm. ἐκλογαὶ non illaudatae de oraculis utriusque Federis exstant, incertum mihi, nec satis comperitum est. Eundem tamen esse, ex eo fortasse quis colligat, quod in exordio fatetur se a pueris poetas amore ac reverentia persecutum, Platonis exemplo, qui honorifice ac verecunde admodum de Homero verba fecit lib. III de Rep., ubi tamen eum redimitum coronis et delibutum unguentis emittit ex urbe. At cur pius poeta oratoreum agens sola τῶν ἔξω profanorum scriptorum auctoritate crebro usus, ἀγογράφων et sacrorum auctorum, quos *digitis callebat et aure*, ne γρῦ quidem meminisset, ἔξαπορῶ.

ἄλλῳ, καὶ τῷ πλούτῳ, τῆς αὐταρχίας (5), ὡς εἶναι τῆς αὐταρχίας; ὑπερβολὴν μὲν τὸν πλούτον, ἔλαψιν δὲ τὴν πένιαν. Οὐ γὰρ δὴ τὸν μὴ Συρακουσάται; (6) ἐντροφῶντα τραπέζαις, καὶ ποικιλταῖς Σικελικαῖς (7), καὶ ἄτεκοῖς πέμμασι, θείημεν ἀν τοῖς πενομένοις· τὸν δὲ μὴδὲ τῶν πρὸς ἀνάγκην οἶμαι κατεμποροῦντα. Τί γὰρ εἰ ὁ θεῖνα χρυσέων μὲν κυπέλλων οὐκ εὔποροισι, ὀστράκῳ δὲ ὅμως ὑπηρετοῖτο τὴν πένιν· καὶ τὸν μὲν Χίον, ἢ τὸν Μαρώνιον, ἢ τὸν ἐκ Βύβλου μὴ πίνουσι, ὅσοι δὲ ὅμως τὴν δέψαν ἔρωτο; Τούτου μὲν, ὡς παχυλῶς εἰπεῖν, ὁ πένης καὶ ἡ πένια· σοφία δὲ ἔστιν ἐπιστήμη αὐτῆς αὐτῆς ἔννεκεν, καὶ τοῦ εἰδέναι

sapientia, dividendo ac definiendo invenimus. Inopia igitur est res opibus ex diametro opposita, medium inter utramque, inopiam dico et opulentiam tenente sufficientia, adeo ut sufficientiae excessus sit opulentia, defectus vero inopia. Haudquaquam enim eum qui Syracusanarum mensarum delictis non diffuit, cupiditis Siculis et Atticis libis non fruitur, inter inopes constituimus, sed eum opinor cui ne res quidem ad vitam necessariam suppetunt. Quid enim si hic aut ille aureis poculis non abundet, verum in testacea suppellectili victum sibi suggerat et potum? et Chium quidem merum, aut Maronium, aut e Byblio advectum

(2) Illud ῥητὸν, Πενίη σοφίην εἶλαχεν, paupertas sapientiam adeptam est, Zenodotus παραμοιολόγος; ex Euripide laudat, sed in σωζομένοις οὐ κατὰ.

(3) Ms. Vat. 508, ὅπη.

(4) Ms. μόνου.

(5) Hor. Aurea mediocritas a Graecis definitur ἔξις ἀρχομένη οἷς δει. Habitus iis quibus opus est contentus.

(6) Ms. Συρακουσάταις.

(7) Siculae daptes, Hor. III. c., od. 1, a Platone graviter vituperantur III de Rep. his verbis, quibus hic auctoris nostri locus locupletatur: Συρακουσάται, ὡ φίλα, τράπεζαν καὶ Σικελικὴν ποικιλίαν ἐψών, ὡς ἔουκας αἰνείας. M. Cic. II de Fin. et v. Tusc.

χάρην αἰρετή, καὶ ἀρχικωτάτη τῶν ἄλλων καὶ ἐπι-
 τακτικὴ· καὶ ὁ σοφὸς ὁ πάντ' ἐπιστάμενος ὡς ἐνδέ-
 χεται· καὶ τὰ χαλεπὰ μᾶλλον καὶ μὴ ῥάδια ἀνθρώ-
 πῳ γινώσκων (8). Ἔτι γε μὴν ὁ ἀκριβέστατος (9)
 καὶ διδασκαλικώτερος τῶν αἰτίων. Τοιοῦτου δὲ τοῦ
 σοφοῦ, καὶ τοιαύτης τῆς σοφίας οὐσης, σκοπητέον
 τινεῖ ἀν τῶν προεκτεθέντων, πενίας λέγω καὶ πλού-
 του καὶ ἀταρκατίας, τὸ ταύτης καλῶν ἀλώσιμον γέ-
 νοιτο. Ἴνα δ' εὐπαρακολουθητότερος ἤμιν ὁ λόγος
 προβαίη, ταῦτα προπαραλαβεῖν ἀναγκαῖον· ὡς μά-
 θησις μὲν σοφίας ποριστικὴ· τῇ δὲ ἄρα μαθήσει καὶ
 χορηγίας δεῖ παντοδαπῆς, καὶ βιβλίων, ὡς μὴ ἀν ἄλ-
 λως· ἐξὸν εἶναι τὸ χρῆμα ἐλεῖν τοὺς μὴ καὶ αὐτοὺς
 μουσολήπτους ἰσομένους μετὰ τὸν Ἀσκραῖον σοφόν.
 Ὅτι μὲν οὖν τῷ πλούτῳ οὐκ ἀν ἡ σοφία θηράσιμος
 γένοιτο τὰ πολλὰ, ἐντεῦθεν σκοποῦμενοι; εἴη ἀν
 ἐμφανέσ· ἢ γὰρ περὶ τούτων γλισχροῦεται τε καὶ
 χρηματίζεται (10), καὶ οὕτως; ἀν ἄχρι πανθὸς δια-
 τελοῖη ἀκαίδευτος· οὐδὲ γὰρ τυφλὸν ἡγεμόνα τοῦ
 χοροῦ προσήσαστο τὸν πλούτον, καθά που καὶ Πλά-
 των ἐν Πολιτείαις φησὶν· ἢ περὶ τρυφᾶς καὶ πότους
 καὶ ἀνέσεις ἀποχρησάιο τῷ χρυσῷ, καταταρκούμε-

νός τε ὄλος καὶ θηλυνόμενος, καὶ τῷ ἐκδεδητημένῳ
 βίῳ διαφθειρόμενος· καὶ οὐ μόνον ἀκαίδευτος; ὁ
 τοιοῦτος ἐστίται, ἀλλὰ καὶ τοῖς πεκαυδεύμενοις πο-
 λέμιος. Ὄφρα ἦν ὁ Διονύσιος ὁ τυραννῶν Σικελίας, τὸ
 μέγα τῶν Ἀθηνῶν καύχημα (11) Πλάτωνα, προβι-
 δούς τοῖς μισοπόροις φονευθῆσάντων. Οὕτω μὲν οὖν
 ἐκατέρωθεν ἡ σοφία τῷ πλούτῳ (12) ἀπαγορευσι-
 μος (13)· πλὴν εἰ μὴ τις ἡγεμόνος (14) νοῦν αὐτῷ
 ἐπιστήσει τῶν προσόντων δεξιὸν οἰκονόμον. Σκοπη-
 τέον δὲ εἰ μὴ τοιαύτη τίς ἐστι καὶ τῷ πενομένῳ·
 καὶ ὅπως τῶν προειρημένων μὴ ἐκλαθοίμεθα. Εἰρητο
 δὲ καὶ χορηγίας παντοίας δεῖν τῷ μαθησομένῳ καὶ
 βιβλίων· ἀλλὰ μὲν ὁ πένης, εἰ ὀρθῶς ἐν τοῖς ἀνωτέ-
 ρω αὐτὸν ὑπεγράψαμεν, οὐδενὸς ἀν αὐτῶν εὐποροῖ·
 πῶς γὰρ εἴη πένης ὁ κεχορηγημένος ἀπανταχόθεν,
 καὶ μυρίας ὄσας τὰς κίστας ὑπερχεῖλαις βιβλίων
 πλουτῶν; Συμπέραινε δὲ τὸ λέγον αὐτὸς διὰ τῶν
 καμμένων· ἐνδεόντων γὰρ τῷ πενομένῳ τῶν, ὧν οὐκ
 ἔνευ ἡ μάθησις, καὶ διὰ τούτου τῆς μαθήσεώς τε ἀπε-
 γνωσμένης, καὶ συναπεγνωσμένης αὐτῇ τῆς σοφίας,
 σαφὲς λοιπὸν τὸ συμπέρασμα. Τὸ γὰρ αὐτὸ χρυσόν,
 κάκει τῇ πολλῇ σαφιλείᾳ τὴν τρυφὴν συνεισενεγκόν,

*non bibat, vino tamen utique siliim expleat? Tale quid-
 dam est, ut crassa Minerva dicam, inops et inopia.
 Sed sapientia est scientia quæ ipsa per se et sciendi
 gratia optabilis est et omnium aliarum aptissima ad
 imperandum ac præcipiendum. Et sapiens est qui
 omnia scit, quoad potest, et quæ difficilia sunt admo-
 dum neque cogniti homini facilia. Itemque is qui accu-
 ratissimus est et aptissimus ad docendas rerum causas.
 Quapropter cum talis sit sapiens, et ejusmodi sapientia,
 videndum est a quonam eorum quæ exposuimus,
 de paupertate et divitiis loquor ac de sufficientia,
 illius pulchritudo apprehendi possit. Verum ut
 oratio magis secum ipsa consentiat, hoc antevertere
 necesse est; quod disciplina quidem sapientia sit
 suppediatrica: sed doctrina omni genere suppetia-
 rum opus est et libris. Quandoquidem non licet
 aliter re potiri, iis certe qui ipso musarum afflatu
 correpti non forent, ex Ascræi sapientis sententia.
 Jam vero quod nec opibus sapientia commode compa-
 rari plerumque possit, hac ratione considerantibus
 conspicuum fuerit. Nam is qui divitiis tenaciter ad-
 hæret, et nimis attentus est ad rem faciendam, hoc
 certe modo ad omne tempus ignarus permaneret
 (neque enim sapientiam cæcam ductricem choro suo*

*præfecit, ut etiam Plato scribit in libris de Republica);
 aut ad delicias, intempestiva convivio, et oblectamen-
 tum animi abuteretur auro; obeso corpore saturatus,
 nimiaque mole saginæ effeminatus, et soluto ac profusa
 victus genere profigatus: proinde non solum indoctus
 talis evadere, verum etiam eruditorem hostis effice-
 retur: qualis fuit olim Dionysius Sicilia tyrannus,
 qui maximum Athenarum ornamentum Platonem scate-
 litibus mercenarius trucidandum prodiderat. Sic igitur
 utrinque sapientia opibus interdicta est: nisi si quis
 mentem ipsi ducem intendat, dexteram eorum quæ
 adsunt dispensatricem. Considerandum item est an non
 ejusmodi illa sit, etiam penuria laboranti: ut sic non
 eorum quæ ante diximus obliviscamur: dictum autem
 est, omni genere suppediatricia, et subsidiis librorum
 opus esse discendi cupido. Enimvero pauper, siquidem
 recte superiori sermone eum descripsimus, nullius ex
 his adminiculis copiam sibi comparaverit. Etenim qui
 esset inops, undequaque subsidiis adjutus, atque in-
 numeris et quasi pleno latro exuberantibus cistis et
 capulis librorum ditatus? Perfice porro tu quod deest
 D sciunt inopia laboranti ea sine quibus doctrina parari
 nequit, ac propterea disciplina desperata est, u: a-*

(8) Sapientis definitionem ex his Aristotelis
 verbis in exordio τῶν μετὰ τὰ φυσικά, concise mu-
 tuatus est: Ὑπολαμβάνομεν δὲ πρῶτον μὲν ἐπι-
 στασθαι μάλιστα πάντα τὸν σοφὸν ὡς ἐνδέχεται,
 μὴ καθέκαστον ἔχοντα τὴν ἐπιστήμην αὐτῶν, εἴτα
 τὸν χαλεπὰ γινώσκων καὶ μὴ ῥάδια ἀνθρώ-
 πῳ γινώσκων, τούτου σοφόν. ε Primum existima-
 mus sapientem omnia scire maxime quoad las
 est, haud per singula ipsorum scientia præditum:
 deinde sapientem quoque eum esse ducimus, qui ar-
 dia difficiliaque homini cognita, non percepta fa-
 cilia, potest cognoscere.)
 (9) Ms. ἀκριβέστερος.
 (10) Ms. Ἡ γὰρ περὶ τούτων ὁ ἔχων γλισχροῦσε-

ταί τε, καὶ χρηματίζεται.
 (11) Ms. αὐχμημα.
 (12) Ms. πλουτούντι.
 (13) Græca hic mendosa; ego sic emendanda
 conjiciebam. gignendi casu in accusandi mutato, ἡγ-
 μόνα νοῦν. Quod ad τὸ ἡγεμονικὸν spectat, au-
 tor ad hæc forte Menandri respexit:
 Μὰχάριος δὲ καὶ οὐσίαν καὶ νοῦν ἔχει·
 Χρηταὶ γὰρ οὗτος εἰς ἃ δεῖ τοῦτος καλῶς.
 quæ sic Latine reddo:
 Beatus est, cum mente opes qui possidet,
 Namque utitur pulchre his, decorum ceu jubet.
 (14) Ms. ἡγεμόνα.

τῶν πλουσίων τοὺς πλείους ἀσοφοὺς ἐποίησεν· κἀν-
ταῦθα τῇ παντάλῃ ἀποσιεῖα τὴν ἐκ τοῦ λιμοῦ ἀγγό-
νην ἐπισκοκλήσαν (15), τοῦ χρημάτων καὶ οὕτω
τοὺς πνευμένους ἀπηλλοτριώσεν. Προσμαρτυρεῖ μου
καὶ Πλάτων τῷ λόγῳ· ὅπ' ἀμφοτέρων λέγων, πένιας
καὶ πλοῦτου, χεῖρονα τῶν τεχνῶν τὰ ἔργα, καὶ αὐ-
τοὺς τοὺς χειροτέχνους γίνεσθαι. Ἐπεὶ τοίνυν οὔτε
πλοῦτος οὔτε πένια τὴν σοφίαν, ὡς εἰδείξαμεν, ἔλα-
χεν· λαίπεται δὴ τοῦ μέσου, τῆς αὐταρκείας, εἶναι
ταύτην τὴν λάχαιον (16). Αὕτη γὰρ τῷ μὲν οὐ παν-
τάλως ἀχορηγήθη τῆς πένιας ὑπερβόσα τὴν ἔνδειαν,
ἐφ' ἧ καχορηγημένην συμμετρῶς τὴν ὕβριν ὑποβάσα
τοῦ πλοῦτου, τὴν τοῦ ὄντος ἐθέρασατο ἐπιστήμην·
καὶ ἄλλως δὲ ἀποπύατον, ὕψηλοτάτην οὖσαν ἐν
ἀρεταῖς τὴν σοφίαν, ὅπερ οἰασούντων κειμένων τούτων,
πένιας λέγει καὶ πλοῦτου, καὶ μὴ ὅπ' ἀρετῆς κτη-
θῆναι τῆς αὐταρκείας. Ὅτι δὲ τοῦ μέσου τὸ κτῆμα,
κἀκ τῶν ἱστοριῶν, εἰ βούλει, σκοπῶμεν ἀναλεξάμε-
νοι. Φοίνικας μὲν γὰρ, φιλοχρήματοι τε ὄντες καὶ
πολυχρήματοι, τὸ μίγα τῆς σοφίας οὐκ ἔλαχον χρή-
μα· Σκύθαι δὲ, τῶν ἄλλων ἔθνῶν πενέστατοι, καὶ
γένος νομαδικόν, καὶ οὔτοι ὁμῶς ἀμαθεῖς καὶ ἀκαί-
θενοι. Οἱ γὰρ μὴ Ἕλληνες, οὐκ ἀσυμμέτρως πρὸς
πλοῦτον ἔχοντες καὶ πένιαν, φιλομαθεῖς καὶ φιλοσο-
φοι· ὡς τριμερῶς ὁμοῦς ἡμετέρας ψυχῆς τῷ ἐπιθυ-
μητικῷ μὲν αὐτῆς εἰκάναι τοὺς Φοίνικας, καὶ τοὺς
Σκύθας τῷ θυμικῷ, μέρεσιν ἀλόγοις ἔθνη ἀλογα (17),

que cum ea destituta sapientia, clarum est quis reli-
quus sit exitus et corollarium: nam ut ipsa vis auri
quæ cum multa rerum ubertate delicias intulit, pie-
roque divitum indestiores reddidit, ita gravissima
sumptuque egestas, laqueo ob seipsum superinducto, pau-
peritatis oppresses longe a meta respulit. Plato quoque
testimonio suo meo sermone adstipulatur, dum ait ab
utraque, penuria et opulentia, deteriora artium opera,
atque opifices ipsos effici. Cum ergo nec opulentia nec
paupertas sapientiam nacta sit, restat certe ut ejus
quod medium locum tenet, nempe sufficientiæ, eors
hæc sapientia sit. At enim sufficientiæ, quatenus non
omnino suppeditatione caret, cum urgentem penuriam
superarit: qua vero moderato subsidio, insolentiam
opulentia evasit; scientiam ejus quod est, pulchra
venata est. Cæteroque, maxime absurdum esset, sa-
pientiam, quæ altissimum inter virtutes locum tenet, a
nescio qua vitiositate tam inopiæ, quam copiæ, potius
quam a virtute sufficientiæ nomen obtinuisse. Jam
vero quod possessio mediæ sit, etiam ex iis quæ colle-
gitur ex historiis, si lubet, spectemus. Enimvero
Phœnicæ, quod avidi pecuniarum et opulenti sint,
magnam sapientia peculium minime sortiti sunt;
Scythæ vero, inter alias gentes pauperrimi, et Numi-
darum genus, sunt nihilominus æque rudes, indocti
et imperiti. Atque Græci, qui non immoderate in

Δ τοὺς δὲ Ἕλληνας τῷ λογιστικῷ. Ὁ μὲν οὖν, Σοφίην
πενίη ἔλαχε, φάμενος, ταύτη δοκεῖ διαφθεῖσθαι. Εἰ
δὲ τις πρὸς τὰς νῦν ἡμέρας ἀπίθη, κἄτα ἀντιστρέ-
ψας· ἔρει, Σοφίην πενίην ἔλαχεν, οὐ πολὺ παρὰ θύρας
ὁ τοιοῦτος ἀπανκῆ τῇ ἀληθείᾳ. Ἐδεῖ μὲν γὰρ ἢ φι-
λοσοφεῖν γε τοὺς βασιλέας, ἢ βασιλεύειν τοὺς φιλο-
σόφους, ἀμηχάνου ὄντος πλὴν ἀγαθῆν ἔλλως γε-
νέσθαι· καὶ ὡσπερ ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς οὐκ ἂν
ἔλλω; εἰρήνη ἔσται βαθεῖα, εἰ μὴ τὸ μὲν λογιστικὸν
αὐτῆς ἐπιτάττοι, τὸ ἐπιθυμητικὸν δὲ ὑπεικάθοι, καὶ
θυμικόν· οὕτω καὶ ἐφ' ἧς μὴ τὸ φιλόσοφον ἄρχει (18)
πλείως, τὸ δὲ χρηματιστικὸν ἐπιτάττεται, οὐκ ἂν
ποτε γαλήνης εὐνομία ἐσείται· νῦν δὲ ἄλλως ἢ ἔχρην
ἔχει τὸ πρᾶγμα (19). Καὶ διὰ τί ὁ λόγος ἠτιμῶται;
Εἰ δὲ τις καὶ νῦν Ἀδείμαντος ἀποροῖη, καὶ διὰ τί
Β γούν ἐν ταῖς πόλεσιν οἱ φιλόσοφοι οὐ τιμῶνται, ἔτοι-
μος ἂν εἴη Σωκράτης ἀνθυπανέγκαι τὴν λύσιν, Τοῦτο,
λέγων, θαυμαστὸν ἦν, εἰ ἐτιμῶντο παρὰ μεθυσουσῶν
οὕτω πόλεων· ὡς, ἐὰν ἐνηφον, ὡς, ἐὰν σφῶν ἑαυτῶν
ἦσαν αἱ πόλεις, τίνας ἂν ἄλλους ὑπερετίθετο τῶν
φιλοσοφούντων; Ἐμοὶ δὲ δοκοῦν, ἢ πένια οὐ μόνον
ἂν οὐ λάχοι σοφίαν, ἀλλὰ καὶ κακῶν ἀρρήτων ἔσται
ποριστικὴ· εἰ γὰρ (20) μὴ τοῦ ἐν Φαίδρῳ ἐξελαθό-
μην Πλάτωνος, Κατεούεται, φησὶν, ὁ πονηρὸς ἐρα-
στῆς καὶ πένιαν ἔκραν τοῦ ἐρωμένου, ἐν' οὗτως
εὐάλωτος αὐτῷ εἴη διὰ πένιαν, οὐθὲν ὀκνοῦσιν ἄν-
θρωποι τολμηρὸν, ἱεροσυλοῦσι, τυμωρυχοῦσι, λη-

C opibus ac penuria se gerunt, scientiæ ac sapientiæ
studiosi existunt. Quare cum tripartita sit anima
nostra: ea quidem parte, in qua sunt cupiditates,
Phœnicibus similis videtur: illa in qua sunt æstus
irarum, Scythiis, hoc est partibus rationis expertibus,
nationes brutas et barbaras refert: Græcos vero parte
rationis particeps. Quocirca qui dixit, Pauperies so-
phiam nacta est, hac ratione fallax et mendax appa-
ret. Quod si quis ad tempora nostra respiciat, sen-
tentia deinde conversa dicat, Pauperiem sapientia
nacta est: is non longe a jænna veritatis aberravit.
At enim aut reges philosophari, aut regnare philo-
sophos oporteret; cum civitatem præclare aliter regi
ufes sit. Ac veluti in humano animo non erit aliter
pax alia, nisi pars rationis particeps ipsi imperaverit:
D pars vero concupiscibilis submisserit se, itemque ira-
scibilis cesserit: sic etiam in qua civitate philosopho-
rum genus non habuerit principatum, quaestuarium
vero et militare præfuerit; haudquaquam tranquilli-
tatis bona constitutio erit. Nunc autem aliter quam
oportet se res habet, at curiam sermo despectus est?
Quare, si quis etiamnum Adimantus quaesiverit, qua
de causa etiam in urbibus philosophi non honorentur,
Socrates paratus fuerit ad solutionem subjiciendam,
his verbis utens: Mirandum esset, si in honore essent
apud civitates adeo temulentas; quod si sobriæ essent,

(15) Ms. ἐπισκοκλήσαν.

(16) Ms. λάχαιον.

(17) Ms. ἀλόγοις.

(18) Ms. ἄρχει.

(19) Ms. ἔχει.

(19) Ms. Τὸ δὲ χρηματιστικὸν τε καὶ στρατιω-
τικὸν ἐπιτάττεται, οὐκ ἂν ποτε γαλήνη καὶ εὐνομία
ἐσείται. Νῦν δὲ ἄλλ' ἄλλως ἢ ἔχρην ἔχει τὸ πρᾶγμα.

(20) Ms. εἰ τε γάρ.

σταύους· καὶ σὺ μοι λέγεις, Πενίη σοφίην εἶχε; Ἄ δὲ πένιαν, ἐπιπορξίαι καὶ φαύθη παντοδαπά· καὶ σὺ τὴν ἀληθεστάτην ἐπιστήμην αὐτῇ ἐπιμαρτυρεῖς; Διὰ ταύτην σκηναὶ καὶ προσωπεῖα, καὶ ἐπιθέσεις πολυζῆσοι· καὶ σὺ σοφίας ταύτην λέγεις δημιουργόν, τῆς ἀπλουστάτης τὴν ποικιλιδροσόν; Ἀνάλεξαι μοι τὰς παλαιὰς ἱστορίας, καὶ θρηνήσας εἰπέ, μετὰ ποίας πένιας Μάρκο; Ἐκτωνίνος ἐπιλοσόφησε· Φωκίῳ δὲ ἡ πόλις πένια τοὺς λόγους προσεπορίσατο; ὧν ὁ μὲν ἤρξε Ῥωμαίων, ὁ δ' ἐστρατήγησεν Ἀθηναίων. Ἡ κοῦ σὺ καὶ Κίθητα τὴν Θηβαίων, καὶ τὸν Ἀθήνηθεν Κρίτωνα, καὶ τὸν λοιπὸν ὄρμαθὸν τῆς Σωκρατικῆς μαθητείας θείης· ἂν ἐν τοῖς πένησιν· οἱ τῷ ἐαυτῶν χρυσῷ καὶ τοῖς χρήμασι πρῆσθαι παρὰ τῶν ἔνδεκα τὴν ζωὴν ἐποτινῶντο τὸν Σωφρονίσκου, πᾶν ὑπὸ μυρίων (21) πωλοῦτο ταλάντων. Πῶς δὲ θήσομεν τὸν Ἀριστοτέλην, ὃς μικροῦ τὴν πᾶσαν ἀναζώσατο δυναστείαν τοῦ Μακεδόνα, φιλοσοφῶν; Αὐτὸς δὲ οὗτος ὁ Μακεδὼν ὑπὸ τίνος πένιας ἐτελέσθη φιλοσοφίαν; Πολλοὺ ἔπρα δεήσει τοῦτο σοφίας· εἰναι ποριστικὸν, ὃ χρῆ φερόντας καὶ ἐς μαγαθήσα πόντον ῥίπτειν ἑαυτοῦς. Εἰ μὲν γὰρ γυμνῇ τῇ ψυχῇ διε-

σηλὸν, τάχα ἂν ἡ οὐδαμῶς ἐμανθάνοιμον, αὐτὴν ἀμέσως ὀρώντες τὴν ἐν τοῖς εὖσιν ἀλήθειαν· ἢ μανθάνειν δεήσαν. οὐδὲν ἤττον τοῦ πλουτοῦντος ὁ πένης ἐμάνθανεν· ἐπεὶ δὲ τὸ σκῆνος τοῦτο, πολλῶν ἐπέδεις, πρὸς κακοῦ περιήρμωσεν ἡμῖν ἡ φύσις, δίδουσα μὴ ὁ μετὰ πένιας ἀπαντῶν τοῖς μαθήμασι φθόση κρῖν ἢ λαχεῖν τὴν σοφίαν αὐτοῦ κοῦ τὴν ψυχὴν ἐκπορήγηγός. Τῷ ὄντι γὰρ ἐπὶς παρ' ἀσπίδα (22) στήναι βρότερον (τοῦτο δὲ τῆς τραγῳδίας) ἢ ἐπὶς ἀνταγωνισασθαι τῇ πένι. Ναί, φησὶν, ἀλλὰ δι· γίνε κοῦ γ' ἂν θῶμεν τὸν κόνα πένιαν λαχόντα φιλοσοφίας διδάσκαλον; τῆς ποίας, ὦ λῶστε, φιλοσοφίας; ἢ κοῦ φυσιολογίαν διὰ πένιας κατάρθωσεν, ἢ μαθηματικὴν ἐμυσταγωγῆθη, καὶ διὰ ταύτης εἰς τὴν γῶσιν τῆς ἀνωτάτω οὐσίας ἀνέδραμε; Κατὰ κοῦ καὶ ὁ μέγα; Πλωτίνιος φησὶ· Παράδοτε, λέγων, τοῖς νέοις, τὰ μαθήματα εἰς συνεθισμόν τῆς ἀσωμίτου φύσεως. Ποίαν οὖν, εἰπέ μοι, τούτων τῶν ἐπιστημῶν διὰ πένιας ὁ Διογένης κωτέρωσεν; Οὐκ ἔχεις εἰπεῖν· ἀλλ' εἰ βούλει, τὸ τῆς ἐκείνου φιλοσοφίας εἶδος· ἐγὼ σοὶ τῷ λόγῳ ἀνατυπώσομαι. Ἄνυ-

quod si sui juris essent, quoniam alios anteponerent sapientiae studiosis? Quamobrem inopia, ut mihi videtur, non solum non sortita fuerit sapientiam, verum etiam malorum inenarrabilium suppeditatrix erit; enimvero, nisi oblitus sim eorum quae in Phaedro Platonis continentur: imprecabatur parvum amorem, inquit, etiam paupertatem summam amorem suo ut ita facili ipsi sit expugnata. Siquidem propter paupertatem nullum cunctantur homines audax facinus admittere: sacrilegia patrant: tumulos effodiunt, praedantur, et tu mihi narras, Paupertas sophiam nacla est? Ob paupertatem perjuria et omnis generis mendacia; et tu verissimam scientiam ipsi attribuis? Propter hanc scenam et larvam et insidiam, ac fraudes multiplices, et istam sapientiam opificem esse asseris? rei simplicissimam rem maxima varietate praeditam. Collige et confer mihi antiquas historias: et cum indagaveris, age dic quali cum penuria Marcus Antoninus philosophiam exercuerit? Phocioni etiam qualisnam paupertas sermones suppeditavit? e quibus ille Romanorum imperator fuit, hic vero exercitus Atheniensium ductor; an vero tu etiam Cebesem Thebanum et Critonem Athenis oriundum, et reliquam catervam Socraticae disciplinae inter pauperes statueris? qui auro suo et pecuniis Sophronisci filium rogantem redimere vitam ab undecimviris capitalibus, etiam si infinitis talentis vennum daretur. Ubinam vero Aristotelem constituemus, qui parum absuit quin totum regis Macedonum principatum philosophando conservavit? Et hic rex Macedo, qua paupertate ini-

tatus est sacris philosophiae? multum ergo abest ut id sapientiae promum condum sit, quod

Dum fugiunt homines, vasti super aequora ponti Saes projiciunt.

Enimvero si animo nudo nos homines vitam degere mus, iuto hoc conjugis superato et calcato: fortasse aut nihil plane disceremus, cum veritatem quae in ipsis rebus inest, nullo medio interjecto cerneremus: aut si opus esset ut disceremus, inops non minus quam locuples disceret: verum quoniam hoc tabernaculum, quod multis indiget subsidiis, natura nobis importune adjunxit, vereor ne is qui cum pauperis disciplinas amplexaretur, priusquam sapientiam nancisci posset, animam utique suam exhalaret. Nam revera ter in acie ac clypeum stare facilius esset (ut est in tragodia) quam semel cum paupertate decerare. Esto, inquit, verumtamen ubinam locorum Diogenem eanem collocabimus, qui philosophiae magistrum paupertatem adeptus est? Eccujusnam, optime vir, philosophiae magistrum memoras? An eam quae in obscuritate naturae est per inopiam pulchre assecutus fuit? An mathematicarum disciplinarum arcantis imbutus est; et hujus doctrinae adminiculis ad notitiam supremam et omnium rerum principis naturae cucurrit? Quem admodum magnus etiam Plotinus alicubi asserit hoc modo: Tradidi, inquit, juvenibus artes mathematicas, ad eos assuefaciendos naturae corporis experti. Qualem cedo ex hisce scientiis paupertate ducis Diogenes recte adeptus est? Non habes dicere, sed si vis illius philosophicae sectae formam cernere, equidem tibi eam

(21) Ms. xāν εἰ καμυρίων.

(22) Ex Euripidis *Medea*, ubi mulierum causam agit his verbis, a versu 250:

Ἀέρουσι δ' ἡμᾶς, ὡς ἀκίρδυνον βλοῦ
Ζῶμεν κατ' οἴκου· οἱ δὲ μάργαυται δοῦ.
Κακῶς φροοῦντες· ὡς τρις ἄρ παρ' ἀσπίδα

Στήναι θέλομαι ἄρ μάλλον, ἢ τεκῆιν ἀπαξ.

Nos a periculis degere immunem ferunt
Vitam domi, dum praestantur graviter.
At sentiunt male. Nam ter ad clypeum magis
Starem in acie, quam parturirem semel.

ήτος ήν, άνέστιο; άνθρωπος, αϋχμών, αλουτών, Α κλωνώμενος· κτείν δεήσαν, ές καπήλου φοιτών. Τρα-
 χύς, άναιδής κατά τους κύνας· επιτιμητικός, και τδ
 σύμπαν αϋτώ φιλοσόφημα παρήρησα ήν και πένια,
 και δήλον οί; περι φύσεως μέν, είτε της άνωτάτω,
sermone effictam ob oculos ponam. Absque calcea-
mentis hic fui; homo sine laze et domo, squallidus,
illotus, vagus; qui cum bibere oporteret, ad carpo-
nam se conferebat; audax, inuerecundus more canum,
ad carpendum et increpandum acer: quin ipsi uni-
uersa philosophandi ratio in audacia consistebat et
penuria. Hoc vero ex eo constat quod de natura,
sive illa extima et sempiterna, sive hac nobis congrua,

είτε της καθ' ήμάς, ούδέν ουτε γράφα; ουτε διερευ-
 νησίμενος έφωράθη. Άπορθεγμάτια δέ άττα των
 άστειωτέρων ται; βιβλιος κατέλιπε. Τοιαύτας ίσω;
 φιλοσοφίας εκ πένιας εύροι τις άν· σοφίαν δέ τήνδν-
 τω; και άληθεύουσαν τουνομα ούκ άν πένια λάχει ποτέ.
nihil unquam scripsisse, neque adeo investigauisse
deprehensus est. Dicta quaedam duntaxat ex urba-
nioribus magisque uenustis, in libris reliquit. Forte-
an hujusmodi philosophiæ genera ex paupertate ali-
quis inueniret. Cæterum sapientiam, quæ reapse est,
et uerum nomen usurpat, neuliquam penuria sortiri
unquam posset.

ΚΥΡΟΥ ΘΕΟΔΟΡΟΥ
 ΤΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ
 ΕΠΙ ΑΠΟΔΗΜΟΥ ΤΗ ΦΙΛΙΑ.

DOMINI THEODORI PRODROMI
 AMICITIA EXSULANS.

(Conrado Gesnero interprete. Opp. Stobæi, Geneva, 1609, fol.)

ΠΕΡΙΟΧΗ.

Φιλία όπ' άνδρός αϋτης του κόσμου ήτοι βίου
 άνθρωπίνου εκβάλλεται· συναρξούχη δ' αϋτώ ή
 μαχλάς Έχθρα, συμβουλευσάσης Μωρίας της
 θεραπειάδος υϋτου.

ΞΕΝΟΣ ΚΑΙ ΦΙΛΙΑ.

Ξ. Ώ φίλια δέσποινά, πάντιμον κάρα,
 Ποί και πόθεν; και ταύτα μεστή δακρύων,
 Στυγή, κατηφής, την κόμην έσχυλμένη,
 Κύπτουσα προς γήν, ώχρῶσα την χροάν,
 Χιτώνιον παγθήρας ήμφιασμένη,
 Άτημηλής τδ ζώσμα, και τδ βλατύιον,
 Και την κακίστην άλλαγήν ήλλογμένη.

Β Ό δέ στολισμός δ' πριν, ή δέ πορφύρα,
 Ή δ' εϋπρέπεια, και τδ του χείλους ζόδον,
 Ό δέ πλόκαμος, ή δέ της ζώνης χάρις,
 Αι δ' άρβυλλες, ή δέ λοιπή σεμνότης,
 Όγοντο πάντα προς τδ μηδέν άθρόα.
 Καί νύν γυναιξιν έμφερής θρηνητριαις,
 Στυγήν βαδίζεις. Άλλά ποι δή και πόθεν;
 Φ. Γήθεν προς αϋτόν τδν θεόν και Πατέρα.
 Ξ. Έρημος ούν ό κόσμος ίσσι φίλις;
 Φ. Έρημος, δε τοσοϋτον έξύδριζέ με.
 Ξ. Ύδρις;
 Φ. Καί θύραθεν έξέβριπέ με.
 Ξ. Θύραθεν;

ARGUMENTUM DIALOGI.

Amicitiam a mundo marito suo foris ejectam
 hospes obuius uidet et statum ejus deplorat: cui
 ipsa rem omnem narrat de Injuriis et Ingratitudine
 mariti, qui, se expulsam, ancillæ suæ Stultitiæ con-
 silio pellicem Inimicitiam duxerit: obiterque sua
 bona, Inimicitia autem mala enumerat. Tandem
 a hospite persuasa, ab eo in uxorem ducitur.

HOSPES, AMICITIA.

Amicitia, uerendum mihi caput,
 Sic unde uenis? quo plena uallum lacrymis
 mæsta, tristis, aureas lacera comas

PATROL. GR. CXXXIII

Terramque cernens? Pallidus tibi color,
 Est atra vestis luctuosum nuntium;
 Est sordidatum cingulum, sunt bæcæ.
 Vicissitudo te comitatur pessuma.
 C Ornatus ubi nunc est prior? ubi porphyris,
 Ubi decus antiquum, labellaque rosea,
 Capitisque cinni gratiosum cingulum,
 Pulchrique calcei, et reliquus decar tuus?
 Evanuerunt omnia, relictum est nihil.
 Plane uideris mihi referre præficas.
 Sed unde, mæsta quous greasum proripis?
 A. Terras relinquo, et numen accedo Patris.
 H. Mundus igitur tuo carebit munere?

Φ. Ὅσπε καὶ νομισθῆναι θανείν.
 Ξ. Κίτ' ἐξέκασο;
 Φ. Καὶ μαμποτιγωμένη.
 Ξ. Μελαγχολῶν τὸν κόσμον ἀντικρὺς λέγεις
 Οὕτω μανικῶς ἐμπαροινῆσαντά σοι.
 Φ. Τί δ', ἀν τὰ λοιπὰ τῶν ἐμῶν παθῶν μάθησ;
 Νῦν μὲν κατ' ἀμφοῖν πυγμαχοῦντος ταῖν γνάθων,
 Νῦν δ' ἐνθοροῦντος λάξ κατ' αὐτῆς γαστέρος.
 Ἐὼ τὰ λοιπὰ καὶ τὰ μείζονα, ξένε·
 Ἡ γὰρ μαθῶν, ἤλγησας ἀν τὴν καρδίαν.
 Ξ. Μὴ μὰ πρὸς αὐτοῦ τοῦ πατρός; σου, φίλια.
 Μηδὲν σιγήσης, ἀλλὰ μοι τὸ πᾶν εἰπὲ.
 Φ. Οὐκοῦν καθιζήσαντες; ἀμφὶ τὴν πίτυν,
 (Ὅρξ; τὸ δένδρον ὡς καλὸν τε καὶ μέγα)
 Τὸ πᾶν ἐπεξέλιθωμεν ἤδη τοῦ λόγου.
 Ξ. Ἰδοὺ καθιζήκαμεν· ἄρξαι τοῦ λέγειν.
 Φ. Ἐγὼ τὰ πρῶτα τῷ θεῷ τῇ Τριάδι
 Ἄσι σύνειμι καθαρῶς ἠνωμένη·
 Ἐν τοῖς ἄσω· ἄτοις δὲ δευτέροις νόοις
 Καὶ ταῖς τρισὶ τριάσι ταῖς ἀνω μένοι,
 Οἷον χειροδία καὶ σεραφίμ καὶ θρόνοις,
 Καὶ ταῖς προλοίοις; ἄλλοις στραταρχαῖσι.
 Ἐγὼ μὲν αὐταῖς, καὶ πρὸς αὐτάς τὴν σχέσιν.
 Καὶ πρὸς τὸ θεῖον, καὶ πρὸς ἀλλήλας νέμα.
 Καὶ τὰς τοσαύτας τῶν ἀνω μυριάδας
 Εἰς ἓν συνάπτω, καὶ μίαν σειρὰν κλίω.
 Ἐωςφύρος μόνος με πρὶν ἀπεστράφη,
 Κἴκ τῶν ἀφ' ὕψους; ἀντύγων κατεστράφη.
 Οὕτω μὲν οὕτως ἡ νοουμένη κτίσις

A. Carebit, adeo qui fuit iniquus mihi.
 H. Iniquus? A. Imo me foras vi propulit.
 H. Forasne? A. Sic est: jam mihi videbar mori.
 H. Fortis jacebas? A. Idque flagris perditā.
 H. Inaniit ergo mundus, ut narras, palam,
 Qui te modis affecerit indignissimis.
 A. Quid si audias quoque residuum mali mei?
 Jam pugnis involabat utrinque faciem,
 Jam venter impulsis gembat calcibus.
 Cætera tacebo, licet adhuc græviora sint,
 Nec causa doloris, hospes, in me sit tibi.
 H. Ne quid tacueris, rem sed omnem proferas,
 Te per genitoris obsecro nomen tui.
 A. Ergo sedentes hic sub umbra pinea,
 (Videns ut ingens arbor atque pulchra sit?)
 Verbis, ut ipsa res habet, explicabimus.
 H. Cousedimus jam: cum libebit, incipe.
 A. Ego quidem primum triade cum cælica
 Divinitatis pura semper unior.
 Deinde juncti sunt animi mihi cæteri,
 Trinæque triades mentium cælestium,
 Dico Cherubim, et Seraphim, et Throni,
 Potique tota reliqua militia sacra.
 Concinnus illis habitus ut sit ad Deum,
 Et inter ipsas, atque secum singulis,
 Efficio sola, myriadesque plurimas
 In agmen unum copiarum consero
 Olympicarum, vinculumque firmiter
 Unum aïdo cunctis: solus enim Luc fer

A Ἴμοι κρατεῖται, καὶ μένει φρουρουμένη,
 Τὴν γὰρ θεατὴν καὶ κατ' αἰσθησιν φύσιν,
 Τὸ κοσμικὸν πλήρωμα τὴν κάτω κτίσιν,
 Τίς ἀμφιβάλλει μὴ κρατεῖσθαι Φιλίᾳ;
 Ὁ φλόγαφος γὰρ Ἐμπεδοκλῆς ἐρρέτω,
 Τὸ νεῖκος; εἰπὼν δημιουργὸν τῶν κάτω.
 Τί γὰρ νοήσει, καὶ συναίσθηται τίνας
 Ἄνθ·ωπος οὐ γνοῖς ὡς τὸ πῦρ φύσει καλεῖ,
 Ἄλλ' εἰς πυρὸς κρατῆρας ἐμπεσῶν μέσου;
 Ἡ τίς τὸν εὐρὺν οὐρανὸν καὶ τὸν μέγαν,
 Ἄκαμπτον ὄντα τὸ πρὶν εὐδωορίαν,
 Ἀρχῇ πιθέσθαι τοῖς; λόγοις τοῦ φαμένου
 Ἐκαμψεν εἰς τὴν σφαιραν, εἰ μὴ Φιλία;
 Οἷον γὰρ εἰπεῖν, ὡς καλοῦ καὶ κοσμοῦ
 Ἐρῶν ἑαυτοῦ πρὸς κύκλον συνεστράφη;
 B Ἐαυτὸν αὐτῷ φιλιῶν πανταχόθεν,
 Καὶ πάντα πᾶσι συμπερισφίγγων μέρη.
 Ἐγὼ τὰ κύκλα τῶν ἀπειρῶν ἀστέρων,
 Ἀπλῶς ἀπάντων, ἀπλανῶν, πλανωμένων
 Ἐταξα δεσμῷ καὶ συναφῇ πανσόφῳ.
 Ἐγὼ φιλιῶ τῷ σεληνιαίῳ κύκλῳ
 Τὸν ἡλιακὸν δίσκον, ὃς τὸ φῶς βρῦει.
 Καὶ φιλιῶ τοσοῦτον ὧ; καὶ λαμπάδας
 Κιχρᾶν ἐκαίῳ τούτου εἰς; νυκτῶν σέλας.
 Ἐγὼ τὸ πᾶν πλήρωμα τοῦ παντὸς βίου
 Πλοκῇ ζυνοστώς φύσεων ἐναντίων
 Καινῶς ἐνίζω, κἄν διίσταται φύσει.
 Ξηρὸν τὸ πῦρ, ὄγρον δὲ χύσις ἄερος,
 Καὶ γειτόνουσι ταῦτα καὶ μέσον μάχη·

C Hunc ordinem interrupit, et ima cælitus
 Ad universi loca miser dejectus est.
 Vis tanta nostri est cælitus inter animos.
 Quæcumque vero sensibus est obnoxia
 Natura mundi, quis dubitat illam sibi
 Constare nostris legibus, et firmariet?
 Nugatus est olim Empedocles inscius,
 Cum lite dixit conditum mundum stare.
 Quid ille rectum saperet, aut cognosceret,
 Qui nesciebat igne comburi omnia?
 Nempe in crateras desiliit ignis miser.
 Olympia vero lata quis palatia
 Extensa quondam lineæ rectæ modo,
 Fieri Deo novum jubente circumum,
 Utrinque flexit in se, Amicitia nisi?
 D Nimirum Olympus undequaque splendidus,
 Pucherrimusque captus est forma sui,
 Sic ut coirent margines uno ambitu,
 Et totus uno junctus amplexu fores.
 Ego siderum conjungo sphaeras omnium,
 Errantiumve, seu loco manentium,
 Firmisque necio vinculis et ordine.
 Per me Dianæ circulo committitur
 Solaris ardor, luminis fons perpetuum.
 Consentiantque tanto amoris fomite,
 Ut luna fratris mutuum jubar gerens,
 Dispellat atram noctium caliginem.
 Quin et elementa corporum vitalia,
 Formis licet pugnantibus sint prædita,

'Αλλ' ἔμβαλοῦσα τοῖν δυοῖν ἑναντίοις
 Κοινὸν τὸ θερμὸν, τὴν μάχην ἀνατρέπω.
 Θερμὸν μὲν ἄηρ, ἀλλ' ὕδωρ ψυχρὸν φύσει,
 'Αγχιθυρεῖ δὲ καὶ κατ' ἀλλήλων πνέει,
 'Αλλ' ὁμῆσι τενοῦσα τοῦτοις ὑγρότην
 Ἄμφω ξυνάπτου (1), καὶ πρὸς εἰρήνην φέροι.

Ἵδωρ μὲν ὑγρὸν, ἡ δὲ γῆ τούναντιον,
 Μίση δ' ἐν ἄμφω ἐμπεσοῦσα ψυχρότης
 Φίλιον αὐτοῖς ἐμβραβεῖ τὸν βίον.
 Τοιαῦτα τὰ στοιχεῖα τοῦ πάντος βίου.
 Τὰς τέτταρα; δὲ τοῦ γίγαντος ἡλίου
 Τροπὰς τίνος φαίμεν; οὐχὶ Φιλίας;
 Καιμῶν γὰρ εὐθύς οὐ τέτραπται πρὸς ὀέρος
 Τῶν ποιότητων σφῶν ἑναντιουμένῳν,
 'Αλλ' εἰ; ἐπ' μετῆλθεν, εἶτα πρὸς θέρος.
 Καὶ τοῦ θέρους ἡ κρᾶσις, οὐκ εἰς τὸ κρύος,
 'Αλλ' εἰς μέσον τι, τῶν ὀκρωῶν τὴν φθίσιν.
 Κάντεῦθεν ὡπερ ἐξ ἀπαλῶν παρθένων
 Τῶν συμπλακουσῶν τὰς κρᾶσας καὶ τοὺς μίτους
 ('Ὀρα; δὲ ταύτας γνῶθι μοι τὰς παρθένους)
 Καλῆ τελεῖται τῶν ἐτῶν ἰσοσυργία.

Ἐγὼ συνιστῶ τὸν βροτήσιον βίον.
 Εὐρωστία καὶ κάλλος ἀμφω Φιλίας,
 Ἄμφω Φιλίας ἔργα. Πῶς, ζῆταις; μάθε.
 Ἄν ἡ τετρακτὺς τῶν χυμῶν σχῆθι φίλιαν,
 Καλῶς ἔχει τὸ σῶμα, καὶ μακρὰν νόστον.
 Εἰ τῶν μελῶν δ' εὐρυθμός ἐστιν ἡ σχέσις,
 Ἐχει δὲ καὶ σύστοιχον ἀλληλουχίαν,

*Astringo vicinis invicem concordibus.
 Est sicca ignis, aera humor imbuit.
 Utrumque vicinum alteri pugnam ciel :
 His ego duobus injicio contrariis
 Communis calidum dissipans discordiam.
 Est calidus aer, sunt aqua praefrigida,
 Et mutua lite premitur vicinia :
 Sed ego ligamen humidum commisceo,
 Compesciturque protinus lis pristina.
 Aqua quidem sunt visida, tellus aet,
 At frigus interponitur, jubente me,
 Dulcemque parit in posterum concordiam.
 Haec universi sunt elementa primitus.*

*Quae causa porro praeter amicitiam parit
 Mutationes, quas facit sol, annuas ?
 Hibernus aer non fit aetas illico :
 Nam qualitates sunt eis contrariae.
 Ver igitur in medio vices habet suas.
 Aetatis etiam tempus haud repente fit
 Hiems, sed autumnus medius intervenit.
 His partibus anni quatuor, ut dixi modo,
 Tanquam puellis fila contextentibus,
 Series dierum pulchra ceu textura fit.
 Dies tibi fila sunt : virgines hiems,
 Autumnus, aetas, atque ver florum ferax ;
 Hinc totus annus fit quasi tela integra.
 Humana per me vita consistit quoque.
 Nam sanitas et pulchritudo sunt mei
 Ipsius opera. Quæris unde fiat hoc ?*

(1) Forte ξυνάπτω, et in fine versus φέρω.

A Ἐνδύεται δὲ καὶ χροῶν εὐχρυστέρων,
 Κάλλος καλεῖται τοῦτο τοῖς παλαιτέροις.
 Π γούν ὕγεια καὶ τὸ κάλλος; Φιλίας.
 Ἐγὼ πολλῶν τὰς πόλεις ἡ Φιλία,
 Κἂν εἰ πόλεις λέγοι τις αὐτὰς τὰς πόλεις,
 Κἂν αὐτὸ μάλλον τῶν πολιτῶν τὸ στίφος.
 Πλίνθοι γούν ὄπται καὶ λίθων ἑστῶν βάρη
 Ἐποὶ ξυνῆλθον εἰς ἐνὸς τοίχου κτίσιν·
 Δυσὶ δὲ τοίχων ἀμφὶ γωνίαν μίαν,
 Καὶ γωνίας τέσσαρες εἰς πλήρη ὄμον.
 Ἐγὼ συνιστῶ τὰς παρ' ἀνθρώποις τέχνας,
 Καὶ τῷ σκυτεῖ μὲν φιλιῶ τὸν κναφέα,
 Τῷ χαλινεργάτῃ δὲ τὸν στρατηλάτην,
 Καὶ τῷ γεωργῷ τὸν βάνουσον συνδέω,
 Καὶ τεχνίτην ἅπαντα παντὶ τεχνίτῃ·
 B Χρῆζει γὰρ ὄντως ἄλιεύς πᾶς γηπένου·
 Διδούς γὰρ ἰχθύν, ἄρτον ἀντιλαμβάνει·
 Καὶ γηπένο; πᾶς αὐτίς ἀσπαλιεύς.
 Διδούς γὰρ ἄρτον, ἰχθύν ἀντιλαμβάνει.
 Καὶ παντὸς ἅπας ἐνδοι; ὁ τεχνίτης.
 Κάντεῦθεν εὐ πάσχοισιν αἱ πόλεις πᾶσαι.
 Ἐγὼ γάμου σύμπαντος ἡ νυμφοστόλος.
 Ἐγὼ τὸ θῆλυ πρὸς τὸν ἄρρανα τρέπω.
 Ἐγὼ τὸν ἄνδρα πρὸς τὸ θῆλυ συντρέπω.
 Τί γὰρ μύραιναν τὴν θαλασσίαν ἔριν
 Ἴδὸ πόντιον πέπεικεν ἐκλιπεῖν βάθος,
 Ἄναδραμειν δὲ τῆς θαλάσσης τὴν βόχιν,
 Ἐπιδραμειν δὲ καὶ τὸ χερσαῖον πέδον;

C *Si quatuor humores simul consenserint,
 Tum sanitatis munus exactos datur.
 Quod si artuum concinna bene figura sit,
 Et mutuos connexus, ut fieri decet,
 Accesseritque dos coloris elegans,
 Jam pulchritudo dicier merebitur.
 Sic tum valetudo bona, tum forma decus
 Mihi conferunt in genus mortalium.
 Et civitates constituit consortium
 Amicitiae, seu quis domos et mania
 Sic nominet, seu multitudinem cirum.
 Ego laterum lapidumque vasta pondera
 Pariter in unum parietem fastigio.
 Duos parietes jungit unus angulus :
 A quatuor angulis domus fit integra.*

D *Homines sociantur artibus per me suis,
 Nam quaerit ecce fullo calcearium.
 Equitum magistro gratus est freni faber.
 Agrum colenti mechanicus conjungitur.
 Breviter habeto, quaelibet ars cuilibet.
 Piscator omnis indiget enim rustico,
 Egetque piscatore, rura qui colit :
 Illi panem dans ipse pisces accipit.
 Sic omnis opifex quaerit alterius opem.
 Hic denique modus civitates promovet.
 Ego nuptiis in omnibus sum pronuba.
 Ego semineum concilio sexui maris,
 Maremque jubeo rursus ut amet feminam.
 Muræna fluctus cur pelagios deserit*

Τίς τοῦ σιδήρου τὴν ἀπάσαν οὐσίαν
 Δούλην καθιστᾷ τῆς μαγνήτιδος λίθου ;
 Οὐδέν τοι πάντως ἄλλο Φιλίας δίχα.
 Ἔμοι τὸ πᾶν ζῆ, καὶ κρατεῖται, καὶ μένει.
 Εἶπω τὸ μείζον, καὶ σιγάτω πᾶς λόγος.
 Ἐγὼ Θεὸν τὸν ὄντα, τὸν παντεργάτην,
 Τὸ Πατρός ἐκπράξιμα, τὸν μέγαν Λόγον,
 Τὸ παμφαῆς φῶς, τὴν ὑπέρθεον φύσιν,
 Τὸν ἄχρονον νοῦν, τὴν χρονοῦργόν οὐσίαν,
 Ἐλθεῖν ἔπεισα μέχρι γῆς καὶ τῶν κάτω,
 Καὶ τὴν παθητὴν προσλαβεῖν ὅλην φύσιν,
 Καὶ σωματικὴν ἐνδυθῆναι πορφύραν,
 Ἐκ παρθενικῶν αἱμάτων ὄφασμένην,
 Πιθεῖν, θανεῖν, φεῖλ τῆς τοσαύτης ἀγάπης,
 Δι' ἧς τοσοῦτον ἔργον, ὧ φίλτρου ξένου !
 Δι' ὃ χρονικῶς μίγνυται τῷ σαρκίῳ,
 Ὁ κυριεύων καὶ χρόνου καὶ σαρκίου·
 Καὶ συνανιστᾷ τὴν πεσοῦσαν εἰκόνα,
 Ἐν τῷ καθ' αὐτὸν ἀναχωνεύσας πάθει.
 Τοιαῦτα τίμα πρὸς βροτοὺς ἔργα, ξένη.
 Τοιαῦτά μου τὰ δῶρα τὰ πρὸς τὸν βίον.
 Ἄλλ' εἰς νεκροὺς τὰ μῦρα τῆς παροιμίας,
 Ἄλλ' εἰς θνοὺς ἡ λύρα τοὺς κωνηλίους.
 Ἐλάνθανον γὰρ ἀχαρίστῳ δραπέτην
 Ὅλην ἑμαυτὴν ἐκδιδοῦσα τῷ βίῳ,
 Ὅς τὴν ἑμὴν μὲν ἀθετεῖ συνουσίαν
 Δελταίου ἀνδρῶν, εἰς δ' ἀγεννῆ μαχλάδα,
 Ἐχθρὸν καλοῦσι, τὴν ἀτάσθαλον βέπει.

*Cum sit marinis semper innutrita aquis?
 Inbet amor, extra Thetidis ut fines eat,
 Novoque discat se sinuare littore.
 Magnetis ad nutum lapidis firmissimum
 Quæ causa ferrum cogere potest atrahit?
 Non alia sane, quam latens concordia.
 Quid multa? Rerum quidquid est quovis loco
 Id vivit in me, continetur, et manet.
 Majora dicam, ratio captiva sileat.
 Ipsa ego Deum, qui cuncta condidit, Patris
 Imaginem, Verbumque non effabile,
 Purissimam lucem, supremam essentiam,
 Mentem sine tempore, sed opificem temporis,
 Descendere causa res ad humanas sui,
 Et passibilia membra circumdare sibi,
 Fragilemque corporis subire purpuram,
 Quæ tincta puro virginis erat sanguine,
 Denique pati, morique. Proh quantus fuit
 Amor iste, quantum facinus, et dilectio,
 Ob quam gravatus mole non est carnea
 Indutus agere tempus aliquod in solo,
 Qui carnis omnis est Dominus et temporis.
 Sic sic reficere voluit abolitam Dei
 Imaginem in nobis, novamque de integro
 Imprimere mortis per suæ signaculum.
 Hæc tanta mundo merita cuncta contuli.
 Verum, quod aiunt, mortuos inungere,
 Accinereque asinis cum lyra, labor irritus :
 Sic ipsa me meo marito nescia*

A Τῆς δουλίδος γὰρ μωρίας ξυνεργία
 Αὐτὴν μὲν ἐντὸς εἰσάγει τῆς οἰκίας,
 Ἡμᾶς τύπτων ἐξάγει. Ὁ νόμοι, νόμοι !
 Καὶ τοὺς ἀθέτους οὐδὲ κἄν κλέπτη γάμου,
 Ἄλλ' ἀναφανδὸν ἐκτελεῖ τὴν αἰσχύνην,
 Καίτοι πρὸ πάντων ἄγνοῶν καὶ τὴν θέμιν.
 Τί φλαῦρον ἤμιν, ὥστε λύσαι τὸν γάμον,
 Τί δ' ἀγαθὸν πρόσεστι τῇ μοχαλίδι,
 Ὅστε πρὸς αὐτὴν ἀντενέχαι τὸν πέθον ;
 Εἰ γάρ με ταύτη συγκρίνειν βούλοιτό τις,
 Ὅκνω τὰ κομψὰ μέμψιν εὐλαθουμένην.
 Ἐγὼ μὲν εἰμι χαροπὸς, χρηστὰ βλέπω,
 Καὶ μειδιῶ τὰ πλείστα, καὶ χάριν πνέω,
 Κἄν δεῖ λαλεῖν ἐναυθὰ γλυκύτης ὄση·
 B Κἄν δεῖ γελᾶν, ἐναυθὰ σεμνότης ὄση.
 Ἐν συμπλοκαῖς οὐ μανθάνεις τοὺς δακτύλους,
 Ἐν τοῖς βαδισμοῖς τοὺς πέδας δ' οὐκ ἂν μάθεις.
 Κἄν νῦν πλακοῦντες, νῦν δ' ἄδες τρέφωσί με,
 Οὐ τοὺς πλακοῦντας προκρίνω τῶν ἀλάτων.
 Ἐν τοῖς ἀγαθοῖς τὸν πέλας γοργῶν βλέπω,
 Πάσχω δὲ πρὸς φαυλὸν τε ἀμβλυοπίαν.
 Ἐνορτίας πέφευγα κακίας δύο,
 Τὴν ὑπόκρισιν, τὴν τε πέρπερον τρέπον.
 Ἐμῷ μὲν οὖν τοσαῦτα, τῆς δ' ἐχθρὸς τίνα ;
 Φύσιον αἶμα, χεῖρες ἡματωμένα,
 Ὑπώχρος ὄψις, ἐκτετηγμένῃσι γνάθοι,
 Φωνὴ τραχέα, βάρβαρος ἢ τὸ πλεόν,
 Ἄσπερνος ὕβρις, ἄλμα, κραυγὴ, θροῦς ὄσος.

C *Totam dicavi, et tradidi ingratisimo,
 Qui stultus et miser meum contemptui
 Conjugium habet, scortumque pessimum sibi
 Cepit. Inimicitia vocatur nomine.
 Hæc recipitur ope consiliisque famule,
 Cui nomen est Siultitia, nos expellimur.
 Proh dedecus! o leges, scelestas publice
 Vir nuptias, aut verius nefas habet.
 Nihil veretur, impudens factum neque
 Celat, nec utla jura, sus nullum tenet.
 Quod crimen in me est, quod repelli debeam?
 Eqquid habet ista boni, quod amari debeat?
 Utramque pariter comparare si velim,
 Metuo ne videar laudibus nimia meis.
 Est blandus et suavis aspectus mihi,
 D Plerumque rideo, tota spiro gratias.
 Si quid loquendum, quam leporibus affluso?
 Rtdere si volo, non sine gravitate fit.
 Castis honeste manibus amplector bonos.
 Incedo gressu graviter ac lenissime.
 Et seu placenta, seu cibus sal sit mihi,
 Frugaliter ago, nec placentiam præfero.
 Suavis ocellis aspicio bonos viros;
 Inter malos vero colens cæcutio.
 Insensa porro gemina sunt mihi vitia,
 Hypocrisisque et pravitas in moribus.
 Hæc propria mihi sunt: pellici contra meæ
 Adulteræque Inimicitia sunt talia :
 Cardes cruenta, sanguine infectæ manus,*

Τίς οὖν φρονῶν ἄνθρωπος, εἰπέ μοι, ξέε,
 Τοιάνδ' ἀφείλ, εἴπειτο τοιάνδε βλέπειν
 Βάκχην ἀτεχνῶς, ἀγρίαν, καὶ μαχλάδα;
 Ἄλλ' ὁ τρισάνοικτος; καὶ ἄθλιος βίος
 Το:αὔτα τολμᾷ, καὶ τόσην ἀδικίαν.
 Ἐγὼ δὲ καὶ τοσαῦτα παθοῦσα, ξένε,
 Ὅμως φιλῶ μου τὸν ξυνευνέτην πάλεν.
 Πῶς γὰρ δυναίμην μὴ φιλεῖν ἡ Φιλία;
 Ἄλλ' ἐν κενότ, εἰποι τις ἴσως, ὦ γύναι,
 Κακῆγορεῖς τὸν ἄνδρα καὶ πόρρω λόγουν.
 Δέον κακῶς γὰρ τὴν θεράπειαν λέγειν.
 Ἦτις ποτ' ἔστιν, ἦν ἔφησ' σὺ μωρίαν
 Αὐτὴ γὰρ αὐτὸν εἰς τὸ μῖσος ἔλκυσε.
 Σὺ δ' ἄλλ' ἐκέλην ἐξάγει; τῆς εὐθύνης,
 Πνείας δὲ πῦρ ἀντικρυς ἀμφὶ τὸν βλον.
 Εἰ ταῦτά τις πρόβοιτο πιθανῶς; τάχα,
 Ἄντιπροβοίμην ταῦτα πιθανωτέρως.
 Ἐφ' ᾧ γὰρ ἡμῶν μὴ κλύων τῶν γνησίων,
 Ὅλας παρέσχεν ἀκοὰς τῆ δουλιῆ.
 Καίτοι μαθὼν τὸ δοῦλον ἐχθρὸν δεσπότης.
 Πῆν ἄλλα καὶ πῶς; τῆς λυσιγάμου γάμο;;
 Ἢ πῶς φίλας μὴ παρούσης τῆ γάμψ
 Ἔσται τὸ κοινῶν μα τῆς συνουσίας;
 Βλέπεις φρενέτιν ἦν νοσᾷ, βλέπεις μίσην,
 Ὅρξ' ἄντικρυς ἐκτροπῆν, ὄρξ' νόσον;
 Οὐδ' αὐτὸ γοῦν ἔγνωκεν ὡς ἔχθρας φύσις
 Οὐκ οἶδε δεσμεῖν, ἀλλὰ τοὺς δεσμοὺς λύειν.
 Ὅπως δὲ σαφῶς τοῖς καθ' ἡμᾶ; ἐντύχησ',

A Κἄν τῶν θυραθεν τῶν λόγων πιστωτέον.
 Ἢ μὲν γὰρ ἐμπέπτουσα καὶ πρὸς τὴν φύσιν,
 Αὐτὴν ἑαυτῇ φιλονεικεῖν κορθύει.
 Τὸν Ἐπεοκλῆ καὶ Πολυνείκην βλέπε·
 Ἐχθρὰς γὰρ ἀμφοῖν ἐγγορευσάσης μέσσην
 Ἐκάτερος ἐθνήκεν ἐξ ἐκατέρου.
 Ἐγὼ δὲ συνδέουσα τοὺς ἀλλοτρίους,
 Κραίττους καθιστῶ συγγενῶν ὁμογυίων.
 Ὅ γὰρ Ὀρέστης καὶ Πυλάδης οἱ φίλοι
 Ἔμοι κατεπράξαντο τοὺς τόσους ἔθλους.
 Ἀκήκοας, βέλτιστε, τῆς τραγωδίας,
 Ἐντεῦθεν ἀντάκουε τῆ; ραψωδίας.
 Ἔως μὲν ἔχθρα τὴν σπάθην Ἀχιλλέως
 Θῆγει κατ' αὐτοῦ τοῦ Μυκηναίου ξίφους,
 Ὁ Πριάμου παῖς πυρφόρος πρὸς τὸν στόλον·
 Τῆς Θεαταλικῆς ἡρεμούσης ἀσπίδος·
 Κόλον δὲ τὸ πρὶν μακρὸν εἰς χεῖρα; δέρου
 Αἰαντι τῷ γίγαντι τῷ πελωρίῳ
 Ἐπὼν δ' ἐγὼ λάθοιμι τὸν τοῦ Πηλέως,
 Ἄλλως βιφέντος τοῦ κύβου τοῦ τῆς μάχης.
 Ὅ χθες; διώκων εἰς φυγὴν νοσᾷ κλίνας,
 Καὶ νεκρῶ; Ἐκτωρ ὁ στροβῶν τὴν Ἑλλάδα
 Τὴν μήτραν οἰκτρῶς ἐκ ποδοῖν ἐζωστμένος,
 Ἰππηλατῶν διδαιων ἰππηλαστῶν,
 Χαίτας ἐκείνας τὰς καλάς καὶ κοσμίνας,
 Καὶ τὸν καλὸν βόστρυχον εἰς κόνιν σῦρων,
 Καὶ τὸ τρόπαιον τοῖς Ἀχαιοῖς ὡς μέγα.
 Οὕτω διεστήκαμεν ἀλλήλων, ξένε,

*Pallore facies turpis emaciataque.
 Vox aspera nimis, plurimumque barbara,
 Fumultuatur, clamat, est injuria.
 Quis mente constans igitur, hospes, dic age,
 Me derelicta deligeret istam sibi
 Baccham ferocem prorsus, et scortum impudens?
 At mundus audet omnium miserimus
 Committere tale facinus injustissimum.
 Sed tot hæret tantisque malis affecta sim,
 Semper tamen interim meum maritum amo.
 Qui non amarem? nempe Amicitia vocor.
 Si forte dicat quispiam: Temere tuum
 Innem refundis in virum culpam mali.
 Quin potius ancillæ deceret crimen hoc,
 Quam Stultitiam vocas, tribuere pessimæ.
 Hæc suadet enim viro scelus, atque pellicit.
 Hanc tu relinquis, ceu nihil meritam mali,
 Namque vertis igneam in solum virum.
 Si cui videntur obijcienda nobis hæc,
 Contra vicissim sic ego me defendero.
 Hanc meretur solus accusarier,
 Quod ingenuam me conjugem non audint,
 Sed potius aures præbeat ancillæ suæ:
 Quamvis heros servile genus intelligat
 Odio latente prosequit semper smos.
 Ullone pacto nuptiarum perfida
 Pestis marito l. nitime copulabitur?
 Aut nuptiis si desit amicitia bonum,
 Quonam modo durabit ulla societas?
 Videsne morbum? Vah temulentiam gravem,*

*Sive potius phrenitis atque insaniam
 Nec hocce cognoscit, quod a discordia
 Nihil uniat, separentur omnia.
 Hæc ut magis probentur, et faciant fidem.
 Exempla depromam tibi peregrina nunc.
 Sanguine quoque junctis incidens discordia
 Contentiones mutuo sævas ciet.
 Exempla quæris? Quin Eteoclen inspicere,
 Fratremque Polynicen, suis qui dextera
 Misere ceciderunt litis ob causam trucis.
 Ast ego alienos quoque ita compono sibi,
 Ut sint meliores vel genere junctissimis.
 Hoc probat Orestis clarus et Pyladis amor,
 Quo maxima ducti facta gesserunt simul,
 Ut in cothurnatis patet tragædiis.
 Quis vero Homeri non tenet rhapsodias?
 Illic simulias cum spatham gravis acuit
 Achilles irati in Mycenæum ducem;
 Hector Priamides intulit ignem classibus,
 Exercitu nihil prohibente Thessalum:
 Neque Telamone natus Ajax Hectorum
 Arcere potuit, viribus gigas licet.
 Ast ubi ego primum conciliavi Pelei
 Gnatam, reduxi pristinamque in gratiam,
 Qui victor heri fuerat, retro victus abiit,
 Mutataque stetit subito belli tessera,
 Et fortis Hector cædis autor Græciæ
 Zona pedes ligatus est miserabile,
 Equisque tractus longa per castra Danaû
 Pulchrasque sædavit comas in pulvere,*

Καὶ βελτίων τίς, σοὶ δίδωμι τὴν κρίσιν.
 Ἄλλ' οὐχ ὁ βίος ταῦτα, τὴν δ' ἔχθραν λαβῶν,
 Ἐμὲ ξενὴν ἔδειξε καὶ τῆς ἑστίας.
 Ἐγὼ μὲν οὖν ἀνειμι πρὸς τὸν Πατέρα ·
 Ἥ δ' ἔχθρα λοιπὸν ἐγχορευέτω κάτω,
 Καὶ παύστω τὰ τέκνα τῆς ἔχθρας εἰς μέσον.
 Βούλη μαθεῖν τὰ τέκνα τῆς ἔχθρας τίνα;
 Τιοὶ φθόνος, λόχος τε, καὶ τρίτος φόνος.
 Θυγατέρες δὲ κακία, μῆνις, μάχη.
 Αὐτὴ μὲν οὖν, ὡς εἶπον, αὐτῆς τοῖς τέκνοις;
 Παρῆρσι, ἔσθωσαν ἀμφὶ τὸν βίον ·
 Ἐγὼ δὲ λοιπὸν πρὸς τὸν αἰθέρα τρέχω.
 Οἴκτος δὲ πᾶς, καὶ πᾶσα φιλανθρωπία,
 Καὶ ζῆλος, ἔμφρων, καὶ καλῶν πάντων ἔρως,
 Ὅρξ' ὅπως ἅπαντα συμπαύγουσι μοι.
 Σ. Καὶ ταῦτα μὲν, δέσποινα φίλα, βλέπω ·
 Συναίνω δὲ καὶ τὸ μέλλον οὐ δράμῃ.
 Καὶ δακρῶν μὲν τῆς ἀβούλας χάριν
 Τὸν οἶκρον ὄντως, καὶ ταλαίπωρον βίον
 Σὺ δ' ἄξια δρᾶν, ὧν περ ἂν ἔτλης, κρίνω.
 Ἠλὴν ἀλλ' ἰδοῦ σε ποτινῶμαι δακρῶν,
 Ἐρὸς τοῦ τεκνύουτος ἀπαιτῶν, πρὸς τῶν χρόνων,
 Πρὸς τῶν ἀθλων οὐσίῶν σύνελθέ μοι,
 Τὴν καλύδην εἰσελθε, τὴν στέγην μᾶθε,
 Ἀπορρόφησον φιλίης νηφάλιου,
 Καὶ τοῦ τρύφους γεύθητι τοῦ ποτηρίου,

*Et caput inanime per solum crudeliter.
 Talis triumphus maximus Græcis fuit.*

*En, hospes, ut distamus invicem procul.
 Nunc utra nostrum sit melior, tu judices.
 Hæc vir meus non æstimat animo suo,
 Inimicitiam qui pellicem duxit meam,
 Et me miseram foras pepulit ex ædibus.
 Nunc igitur ascendam Patris in palatium.
 Mundum simultas dira posthac dissipet,
 Ejusque soboles ludat infra libere.
 Si quæris ejus nosse progeniem, audies :
 Occisor, invidus, insidiator filii;
 At filix sunt improbitas, pugna, iraque.
 Hæc igitur, ut dixi, deinceps in ritum
 Agot meum libidine pro sua, simul
 Cum prosapia pulcherrima, si diis placet.
 Nunc ipsa scandam cælicam donum Patris.
 Humanitas omnis abeunti comes erit,
 Zelusque prudens, atque misericordia,
 Amorque recti consequetur candidus.
 En pariter omnes comparamur ad fugam.
 H. Fugam parari, domina, video doleoque
 Et mente futurum volvo quid tandem siet.
 Miseret mariti me tui miserissimi,
 Stultissimique conditionis, lacrymas
 Nec continere, quo minus fluant, queo.
 Te judico tamen facere pro acceptis malis
 Condigna nunc, viro relicto quod abeas.
 Sed lacrymantem et supplicem me respice.
 Rogo per parentem, cæterasque essentias,
 Actusque puros, nulla quibus inest hyle,
 Æternitatem temporisque accedito.*

A Καὶ τοῦ ἔδους μέτασχε καὶ τῶν ἀλάτων.
 Φ. Μὴ τοῦτό μοι, μὴ τοῦτο, μὴ τοῦτο, ξένη.
 Ἄλις γὰρ, ὧν πέπονθα τῷ πρόσθεν χρόνῳ.
 Τί πλείονων δεῖ; τῶν παρελθόντων ἔλις.
 Σ. Δίκαια φης, δέσποινα, καὶ καλῶς λέγεις.
 Ὅχις γὰρ πέπονθας καὶ τὰ μέλλοντα κρίνεις.
 Ὅχις δ' ἐγὼ σοὶ πιστοποιῶ τὸν λόγον.
 Οὐδὲν γὰρ ἂν δρᾶσω σε τῶν ἐναντίων,
 Οὐκ αἰσχυνῶ τὸ φίλτρον, οὐ τὴν ἀγάπην ·
 Οὐχί, πρὸς αὐτῶν, ὧν ἔφης, φρικτῶν λόγων.
 Φ. Δύναιο δ' ἂν μοι ταῦτα προσφέρειν ἔδνα,
 Εἰ σοὶ παράσχω τοῦ γάμου τὰς ἐγγυᾶς ;
 Σ. Τὰ ποῖα ; λέξον, ὡς ἐγὼ παράσχομαι.
 Φ. Καίρειν ἐπ' ἄλλων ἀγαθοῖς ἔξεστ' σοι ;
 Σ. Ἐξεστίν. Φ. Ἐν λύπαις δὲ λυπεῖσθαι νόθοις ;
 B Σ. Μάλιστα. Φ. Τὰς στρεβλάς δὲ ψεύγειν διπλάς ;
 Λαλεῖν δὲ ταῦτά, καὶ φρονεῖν ἐν καρδίᾳ ;
 Σ. Καὶ τοῦτο πᾶσι τῶν. Ἄλλο λοιπὸν κυνθάνου.
 Φ. Ἐχειν τὰ σαυτοῦ τῶν φίλων ἐν δευτέρῳ ;
 Σ. Ἐχειν. Φ. Αἰ' αὐτοῦς καὶ θανατῶν πολλαῖς ;
 Ναὶ καὶ θανατῶν. Φ. Καὶ φθονοῦσι μὴ φρονεῖν ;
 Σ. Ναί. Φ. Τοὺς δὲ βασικαίνοντας ἀγαπᾶν ; Σ. Πᾶσι.
 Φ. Δέδοικα ταῦτα μὴ λόγῳ μὲν προσδέχη.
 Ἐργῳ δ' ἀπαρνήσαιο. Σ. Καὶ μὴ ὤμοσα.
 Φ. Ἀθρεῖ τὸν ὄρκον, ὡς ἐμὲ ξυλλαμβάνεις.

*Hoc vile culmen pauperis tugurioli
 Ne spreveris, quæso, introitoque placida.*

C *En sobrium propino poculum tibi,
 Panisque mecum participem fieri peto.
 En hic salem tibi, en aquam tibi gelidam.
 A. Quid istud, hospes ? quid facis ? non desinis ?
 Satis superque misera dudum passa sum,
 Non experiri plura mihi posthac libet.
 II. Jure, domina mea, dicis, et recte quidem
 Ex anteaictis post futura prævides.
 Sed ipse meipsum jurejurando tibi
 Obstringo totum, nil quod adversum tibi
 Quicquam sit unquam facere conabor sciens.
 Non sædus, inquam, non amorem mutuum
 Contaminabo, verba per juro tua,
 Tremendaque et verenda, quæ coram mihi
 Nunc es locuta, sed agendum morem gere.*
 D *A. Hæc polliceri dona nuptialia
 Poterisne, si tibi conjugem me præbeam ?
 II. Quæ vero dona postulas dari tibi ?
 A. Erisne letus alterius causa boni ?
 II. Ero. A. Malisque condolebis exteris ?
 II. Fiel. A. Animumque non habebis duplicem,
 Sed ut loqueris, ex animo sic senties ?
 II. Et maxime quidem : sed alia quærito.
 A. Rebusne amici posthabebis proprias ?
 II. Sane. A. Pro amicis sustinebis quoque mori ?
 H. Faciam. A. Nec invidiebis invidio tibi ?
 H. Non. A. Invidentem diligesque ? H. Diligam.
 A. Ah metuo, ne lingua sis mihi promptus nimis,
 Tardusque factis. II. Juro tibi sanctissime.
 A. Tu vidcris, persuasa quoniam te sequor.*

Καὶ συναλῶν τίς τὴν καθ' ἡμᾶς οὐσίαν
 Σοφῶς κυβερνᾷ τὴν πολυτροπωτάτην;
 Κἴν τὴν Ἐπικούριον ἀδολεσχίαν
 Λέληθε ταῦτα, καίπερ οὐ λαθεῖν δέον.
 Εἰ γὰρ μίαν ἵππος εἰς φθορὰν πάθοι
 Χωρὶς χαλινῶν καὶ κυβερνήτου δίχα,
 Καὶ τὴν μὲν εἰσδέξαιτο πόντιος δράκων,
 Τὸν δὲ σφαλέντα θῆρ χαραδραῖος φάγοι.
 Πῶς ἂν ἀκυβέρνητον εἴποι μὴ μένειν
 Τὸ κοσμητὸν πλήρωμα τὴν πᾶσαν κτίσιν;
 Οὐκ ἄγνοῶ οὖν, ὡς προείρηκα φθάσας,
 Ὃς κριμάτων ἄδυσσος ἐν σοί, Χριστέ μου.
 Πλὴν εἰς τὸ βάθος εὐ θανάμενος βλέπειν
 Καὶ τοὺς ἐκάστου συννοεῖν κρυπτοῦς τρόπους;
 Πρὸς τοὺς κυλινδούς ἀχθομαὶ τῶν πραγμάτων,
 Καὶ δυσχεραίνω τὰς νεμήσεις τῶν βίων.
 Ἴη πῶς ὁ τέκτων, ὁ κναφεὺς, ὁ λατόμος,
 Ὁ βυρσοδέλης, ὁ σκυτεὺς, ὁ γηπόνος,
 Ὁ λοιπὸς ὄχλος τῆς βαναυσίδος τύχης,
 Σοφῶν μὲν ἀνδρῶν, τῶν γεγῶν δὲ κοσμητῶν
 Ὃς δεσπότης ἄρξειεν οἰκετιδίων,
 Καὶ νῦν μὲν ἐντρέψαιεν αὐτοὺς κοινὸς οὐλοῦς,
 Νῦν δ' ἐξ ἀμάξης ὄβριοι, τὸ τοῦ λόγου;
 Καὶ τίς μὲν ὀφθαλμῶν αὐτῶν μητέρα,
 Ἢ γούν ἀπωρόπων ἢ καπηλίδι,
 Καὶ πατὴρ υἱὸς τυγχάνων ἀωνύμου
 Τυχῶν-ξυλλῶν ἀρχοντος ἢ ξυλλῶν κράτου,
 Ἢ τῶν ὄσα πρᾶσι καὶ τρωθόδου
 Ἀγροῖκος ἀνὴρ καὶ προσῆχον βλαυτίφ

*Summa, quis omnem dirigit substantiam
 Propter, supra, infra nos volantem mirimode?
 Epicurus hæc si præstupore non videt,
 Nobis videnda sunt tamen clarissime.
 Nempe una navis, unus at perat male
 Equus, hæc magistro nuda, frenis hic carens,
 Hæc glutiet marinûs in barathrum draco,
 Hunc nacta silvis lacerat erronem fera.
 Rectoris expers quomodo ingens machina
 Potis universi stare naturæ ordine?
 Non nescio ergo ut ante dictum, Christie mi,
 Quod gazæ abyssus te penes sit cælicæ;
 Atqui profunda mente cum nequeam sequi
 Absconditosque nosse rerum cardines,
 Molesta me divezant indignatio
 Divisa vitæ contuentem munia.
 Nam quo saber lapicida, sutor rusticus
 Fulloque pelloque sæce cum popli
 Et sordidarum disciplinarum adseclis
 Sapientibus dominantur atque illustribus,
 Emptos ut inter imperat servos herus
 Injurioso vapulantes condylo
 Plaustralibusque impune dictis perditos?
 Circumforaneam hic adeptus conjugem
 Copamve, patris ipse plebei genus,
 Vel instititoris mercis haud trioholi
 Nus ipse crudum, lixa, calcæarius
 Fœdissimi fossoris os spurcissimum
 Expers hostesti, laudis ignarissimus*

A Σκαπανίως πρόσωπον ἀσχιστον φέρων,
 Ἄϊδρις εἰς πᾶν τῶν καλῶν καὶ τιμῶν,
 Καὶ μὴδ' ὅπως κησαιοτο γινώσκειν ἔχων,
 Πιεῖν διδαχθεὶς καὶ μεθυσθῆναι μόνον
 Ἢ καὶ φαγέσθαι τῶν Σελευκίδων πλεόν,
 Ἐν τῇ λαλεῖν δὲ οἰκῶν χίων πίθους,
 Ἐκαίνος οὗτος εὐπορεῖ μὲν ἀργύρου,
 Ὅλας δὲ κλίθους ἐνδέδεται χρυσίου,
 Κτίζει δὲ λαμπρὰς οἰκίας χρυσοστέγους,
 Ἴππων δὲ γαυρῶν ἀγέλας ὄλας τρέφει
 Ἐκ Θετταλῆς γῆς καὶ πείδων Ἀρραβίας,
 Χρυσούς δὲ τούτου; ἐνστολίζει φιλάροισ;
 Προέρχεται δὲ τῆς λεωφόρου μέσον
 Ἐπὶ προτομῶν ἀρχικῶς ἐσταλέμενος,
B Καὶ προσκυνεῖται, καὶ Θεοῦ τιμὴν ἔχει.
 Ἄλλο; δὲ σεμνὸς, εὐγενὴς τῶν ἐξ ἑω,
 Καλὸς μὲν εἶδος, καλλίων δὲ ἐν βίον,
 Λόγων μαθητῆ; καὶ διδάσκαλος; λόγων
 Πανημέριος; ἐνσολάζων ταῖς βίβλοις,
 Παίδευσιν ἀσπῶν καὶ τρυφῶν ἐν μανθάνειν,
 Ἀνέστιος πρόσειν, ἄδλιος, κένης,
 Μηδὲ τρύφους γούν εὐπορῶν πιτυρίου.
 Τῆς ἀρετῆς δὲ φίλος ὢν καὶ τῶν λόγων
 Οὐδὲ βραχείας εὐτοχεῖ τιμῆς μέρος.
 Τωθάζεται δὲ καὶ διώκεται κλέον,
 Τί μὴ τὸ πάντων δυσθεώτερον λέγω;
 Οὐ γὰρ ἀποκρῶν τοῖς κοινοῖς κλυτεῖν μέσον
 Ἐν πᾶσιν ἄλλοις τοῖς δοχοῦσι τιμίοις,
 Ἄλλὰ προαρπάξουσι καὶ τὰ βιβλία,

C *Nec scabere rite doctus; hoc solum, grave-m
 Poclis saginam belluinis tendere
 Et helluari plus Seleucidum gula,
 Verbis salivæ dolia vomens singulari,
 Is ille abunde servat argenti domo,
 Et sepe cinctus auro ambulat foris
 Meroque ab auro splendidas ædes colit;
 Greges equorum pascit hic curulium
 Aut Arabe campo aut Thessala terra satos;
 Phaleris ab auro comit hos fulgentibus;
 Alto per urbem primus incedit gradu
 Stipatus auro et anteambulonibus:
 Divino honore plebs adorat turgidum.
 Gravis sed alter sole ab oriente inclytus,
D Formoque moribusque commendabilis,
 Doctrinæ amator doctor ipse nobilis,
 Diurnus et nocturnus incumbens libris,
 Qui disciplinarum omnium nectar bibit,
 Pauper miseroque viduus insedit foco,
 Nec frustra panis abunde habens cibarii:
 Virtutis ille amicus et sapientiæ
 Nec minimam honoris debiti partem obtinet:
 Sannis petitus undique exigitur foras.
 Et quid tacebimus omnium indignissimum?
 Rem factam habere vanitas nec sic putat
 Clarissimis abunde honoribus frui,
 Libros nisi ipsos auferat ut inutilis.
 O summa pestis! vestibus sapientiam
 Spoliabit auri fulgor impiissimus.*

Ὡς κτῆσιν ἀργῆν, ὦ-μεγίστης ζημίας !
 Καὶ λωποδύει τοὺς λόγους τὸ χρυσίον.
 Ὅμοι ! πόσους ἐβρέυσα διακρύων πίθους
 Ἰδὼν σοφοὺς μὲν ἐν μέσῳ συνεδρίῳ
 Λαλοῦντας ὀρθὰ καὶ περιφρονουμένους,
 Παράφρονας δὲ πλουσίους τιμωμένους.
 Ἀηρὶ Μέλιτος, καὶ διδάσκει Σωκράτης·
 Καὶ ζῆ Μέλιτος, καὶ τελευτᾷ Σωκράτης.
 Ὁ συκοφάντης ἐκιδιδράσκει τὰς δίκας·
 Οἱ δ' ἔνδεκα κρίνουσι τοὺς ἐλευθέρους.
 Καὶ τρίβεται μὲν φάρμακον τῷ γεννάδῃ
 Ὁ δ' ἄνυτος πέφαιγε τὴν τιμωρίαν.
 Χριστὸν κένης εἴλεξε; δυσσεβῶς λέγει.
 Πλούσιος; Ἄντιχριστὸν, εὐσεβῶς λέγει.
 Ἐπάγχουμι πρὸς ταῦτα· μισῶν τὸν βίον
 Θέλω θανεῖν· ἤλιον οὐ θέλω βλέπειν.
 Ἐνταῦθεν εἰσήγαγεν ἄλλος τὴν τύχην,
 Τὸ δ' αὐτόματον ἄλλος, Ἑλλήνων δύο·
 Ἄμφω δὲ κοινῶς τὴν ἀκυβερνησίαν.
 Ἐνταῦθεν ἠγγόνησαν οἱ τότε χρόνοι
 Καὶ τῆς Προνοίας χρῆμα τῆς σοφωτάτης.
 Ἐνταῦθεν ἡ ζῦμφυλος ἀνθρώπων φύσις
 Ἔγνω διασπασθεῖσα πρὸς μέρη δύο,
 Καὶ κλήσεων ἄδικος ἔγραψεν νόμος
 Τὸ πλάσμα τέμνων εἰς τομάς ἀσυμφύλους·
 Καὶ τὸν μὲν ὠνόμασε δοῦλον ἡ τύχη,
 Τὸν δὲ προσεκήρυξε τοῖς ἐλευθέροις.
 Ἄρχῃ γε κακῶν, χρυσὸν, γῆς τυφλὸν τέκνον,
 Ὡς ὀπλοιο καὶ παρτίθους ἐκ μέσου

*Hei quanta fūsi lacrymarum flumina
 Cates videns in curia penitissima
 Bene consulentes despici; insipientium
 Mactari honore divitum deliria.
 Melitus ineptū, Socrates sophiam docet,
 Sic vivit ille, moritur hic; pœnam exitū
 Trux sycophanta, liberum undecim-viri
 Damnant; cicuta stygnum sequitur virum,
 Supplicium inanis Anytus boni fugit.
 Christum invocabit pauper? Impie facit.
 Dis Antichristum? Nil potest magis pie.
 Mœrore victus vitam ego odi, nolo jam
 Solem intueri; nil nisi mortem volo.
 Hinc sortis alius rebus induxit rotam,
 Casum alius, ambo Græciæ terra sati,
 Ambo docentes esse sine rege omnia;
 Ob istud illa nesciit Deum ævitas
 Negotiumque providentiam, sacrum.
 Duabus hinc natura rupta partibus
 Hominis amorem in mutuum nati abstulit.
 Injusta lex est inde prosata nominum.
 Divisiones res in hœsticæ secans.
 Fors sorte capta dixit hunc servum, alterum
 Potiore fato scivit esse liberum.
 Aurum, o malorum cœca stirps terræ caput,
 Utinam perisses abol-tum e medio in nihil
 Mundi cœca causa rerum discidi.
 Vanis sed aurum differam conviciis:
 Erænsa massa quid mali nobis dedit?*

A Τὸ στασιῶδες χρῆμα καὶ κοσμοφθόρον.
 Ἄλλ' ἐν κενοῖς μοι ταῦτα πρὸς τὸ χρυσίον·
 Τί γὰρ πεπαρῶνηκεν ἐψυχὸς φύσις;
 Ὡς ἀπόλοιο τῶν βροτῶν ἡ φαυλότης,
 Οἱ τοὺς καλοὺς κρίνουσιν ἐξ εὐτυχίας,
 Καὶ τοὺς κακοὺς τοῦμπάλιν ἐξ ἀτυχίας.
 Ὁ τάλανος πίνητες, ἄθλιον γένος,
 Πλοῦτου μετ' αὐτοῦ καὶ σὺν αὐτῷ χρυσίῳ
 Τῆς ἀρετῆς τὴν δόξαν ἀφηρημένοι!
 Ὅμως ὁ κόσμος ἀγαθὸν πῶς ἂν δράσῃ
 Ἐν τῷ πονηρῷ καίματος; λέγει Λόγος.
 Ὅμοι πόσον δάκρυον ἐξ Ἡρακλείτου,
 Πόσος γέλως δὲ κάλιν ἐκ Δημοκρίτου!
 Τὸ μὲν κατοικτίσταιτο τὸν μωρὸν βίον,
 Οὕτως δὲ μωκῆσαιτο τοὺς ἀβελτέρους.
B Ὅντων γὰρ τούτων ἐξ ἑκατέρου τρόπου
 Χρῆ σφᾶ; ἑαυτοὺς καὶ γελῶν καὶ διακρύειν.
 Ἐμοὶ δὲ τίς χρήσεις σαλπίζον στόμα,
 Ἄγγιστροφον δὲ γλώσσαν εἰς λόγον πλάτος,
 Καὶ πρὸς κορυφὴν Παρνασοῦ στήσας ἄκραν
 Ὡς ἐξ ἀπόπτου τὴν βοῆν διευρύνω;
 Εἰπεῖν παράσχοι ταῦτα πρὸς τοὺς πλουσίους;
 Οἱ χρυσολάτραι ποῖ πλανᾶσθε πλούσιος;
 Οἶαν δὲ καὶ στελλεσθε, δεσπαιοι, τρέβον;
 Ὁ πλοῦτος ὕλη γῆς ῥέουσα συντόμως,
 Ἦς οἱ κακοὶ φέρουσι πάντως τὸ πλεόν.
 Τί κακίου; γίνεσθε πλουτοῦντας πλεόν,
 Εὐρημα κυνὸς ἡ σεβαστῆ πορφύρα·
 Ὁ μάργαρος κῆμα φαῦλον ὄστρεοῦ·

C *Utinam perisset hominum iners vecordia,
 Soltta æstimare sorte de bona bohos
 Malosque contra de malo infortunio,
 O miseri egentes, obsitum ærumnis genus,
 Cum censu optimo cumque tristi auro simul
 Virtutis omni decore nudi et gloria!
 Et orbis iste quo bonum faciat modo
 Malo ipse totus subjacens? Christus canit.
 Heu quanta stendi vis ab ore Heracliti,
 Ha quanta risus ore de Democriti
 Deserit ille stulta mundi crimina,
 Fatuos cachinnis iste claris ruperit.
 Vere horum uterque utroque versè nontine
 Ridere flere oportet illos mutuum.*

D *At mihi sonorum es quis dabit tubæ vicem
 Versatilemque linguam in æquor carminis,
 Parnassi in alto stans uti cacumine,
 Grandem irremisso concitem vocem sono,
 Hæc prompta dictu ditibus viris canens:
 Mancipla, dites, quo metalli tenditis?
 Quo calle miseri flebilem installs viam?
 Caduca proles sunt opes terræ hospitæ,
 Quarum fruuntur parte major improbi;
 Quid vitia cum opibus semper augetis nova?
 Augusti honoris purpura inventum est canis.
 Libido, margaritæ, vitis ostrei.
 Summa est lapillis quod glabella saxa sunt
 Ex calce, lignis, splendida ornatu, domus,
 Cœctoque latere fossilique marmore est*

Λίθοι τὸ σῦμπαν οἱ χροάζοντες λίθοι·
 Ὁ λαμπρὸς οἶκος· ἐκ τιτάνου καὶ ξύλων,
 Ὅπῳ τινος πλίνθων καὶ λίθων ἐξεσμένων,
 Τῆς τιτάνος γῆς, ξύλα γῆς, πάντες λίθοι.
 Τὴν γῆν δὲ τιμῶν καὶ σέβων οὐκ ἀισχύνη;

*Calx nata terra, ligna, lapides, terra sunt,
 An terram honorans erubescere hand velis?
 Verum os ineptis quid meum dictis strepis?*

Α Ἐβεν· τί ταῦτ' ἔλεξας, ἀγριον στόμα;
 Σίγα, σίγα, δειλαιον· οὐκ ὀρθῶς λέγεις.
 Τῶν κριμάτων γὰρ τοῦ Θεοῦ τὸν πυθμένα
 Ἐξιχνιάζειν οὐδὲ Παῦλος ἰσχύει.

*Tace infacetum, gannisti frivola.
 Dei profundam judicantis semitam
 Rimando Paulus ipse non potest sequi.*

Sequentia, quæ num. 1-21 prænotantur, ex codicibus Vaticanis excerptis card. Ang. Mai et Græcæ edidit in tomō VI *Bibliothecæ novæ Patrum*. Versio est nostra.

Α'. Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου στίχοι εἰς τὴν στυφιοφυοῦσαν Ἀλεξίῳ τοῦ Κομνηνοῦ.

Πῆλιε Ῥώμης νεαρᾶς, ἀγλή φωτὸς μεγάλου,
 Ἀρτίτυπος τοῦ κτίσαντος· τὸ σῦμπαν ἀργεῦτόπου,
 Ἴσταχτες τῷ γίγαντι φωτφόρῳ τῷ μεγάλῳ,
 Εἰ θάλαπεις, εἰ ζωογονεῖς, εἰ διοικεῖς προνοῖα,
 Ἄν ἀβξεις, εἰ τελεσφορεῖς, εἰ βλέπεις ἀλαθῆτως,
 Πῆλιε καὶ παρήλιε, δύο λαμπροὶ φωστῆρες,
 Πατήρ καὶ τέκνον βασιλεῖς, βλαστήματα πορφύρας,
 Σωτῆρες Ῥώμης νεαρᾶς, πύργων εὐτάφρων δόξῃ
 Ἴσταχτεῖς, ἰσφεγγεῖς, ὁμότιμοι, μεγάλοι,
 Ἀδμπετε δῆμοι εὐμενὲς ἀπὸ ψυχῆς πρασίας.
 Ἄλλ' ὡς ἐν ἀποστήματι δῆμος· βοῶ· Βαινέτω
 Ὁ σήμερον σε στέψασαν δόξης λαμπρῷ στεφάνῳ.
 Καὶ γὰρ ἠθροίσθημεν ἐν σοὶ τοῖς στεφανοφοροῖς
 Δῆμοι καὶ πόλεις πολὺ σὺν μουσικοῖς ὄργανοις
 Ἐν ὄμοις· ἐορτάσσοντες τὴν ἐορτὴν τοῦ στέφους
 Οὐ μόνον ἄπας ὁ στρατὸς καὶ δῆμος· ὁ μῦριστος,
 Ἄλλ' ὅσον τὸ γέροῦσιον, ὅσον βουλῆς συγκλήτου
 Τῶν ἱερῶν τε ἡ λογία· ὁ μέγας ποιμενάρχης
 Συμπράττων καὶ συνευδοκῶν, σπεύδων καὶ συμπε-
 [ραίνων,
 Ἀρώμενος τὰ κάλλιστα, τὰ κάλλιστα τὰ τότε

Β Ἐθῆκας λέγων τῷ Θεῷ περὶ τὴν κεφαλὴν σου,
 Ἐβῆκας· λέγων στέφανον ἀπὸ τιμῶν λίθων.
 Ζῶν ἠτήσατο μακρὴν, ἰδωκας· δώσεις δ' ἔτι,
 Καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ἱσθῆς τῆς ὁμολόγου λύρας.
 Χαίρετε, θάλαμοι σεμνοὶ, βασιλῆα Ῥωμαίων,
 Αὐτοφρεῖς, αὐτοθαλεῖς, καλοὺς αὐτοστελέχους
 Ἐχόντες, φέροντες τοὺς ἐξῆς, αὐχοῦντες, εὐτυχοῦντες
 Ἄνακτος παῖδα καὶ πατρὸς ἀνακτος βασιλέως.
 Ἡ μὲν λαμπρὰ πανήγυρις τῶν στεφανοφοροῦντων
 Ἐνισταμένη σήμερον τῆς Ῥώμης ἀκροπόλει,
 Ῥήτορος δίδεται λαμπροῦ, γλώσσης μεγαληγόρου.
 Δεῖ, δεῖ γὰρ κήρυκος ἡμῖν ῥήτορος εὐρυφώνου
 Μεθ' ὕψηλῳ κηρύγματος· φωνῇ διαπρυσίῳ
 Κηρύσσοντος καὶ λέγοντος· Ὁ ἄνδρες, ὦ Ῥωμαῖοι,
 Ἄθροίζεσθε μετὰ σπουδῆς, δεῦτε συνευφρανθῶμεν,
 Δεῦτε πανηγυρισώμεν ἄρδην ὁμοῦ καὶ πάντες·
 Χοροστατοῦντος τοῦ Δαυὶδ καὶ προκαταρχομένου
 Μετὰ κιθάρας τῆς καλῆς τῆς πνευματοκινήτου
 Καλὸν καὶ μέγα σήμερον προαναβαλλομένου·
 Ἄσον, προφήτα βασιλεῦ, τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων
 Ἐκ τῶν ἡμαρτῶν τῶν καλῶν ἔδων καὶ λέγων οὕτως
 Παρέστηκεν ἡ βασιλεῖς, ἀντὶ, ἐκ δεξιῶν σου
 Τὴν ἀρχικὴν περιβολὴν ἐμπερδοβλημένη,

I. Theodori Prodromi versus in coronationem Alexii Comneni

*Sol novæ Romæ, lucis magnæ jubar, archetypi
 omnium creatoris specimen, qui celeritate gigantem
 æquas luciferum, si calefacis, si vivificas, si provi-
 dentia tua cuncta gubernas; si auges, si incepta ad
 finem ducis; si cuncta pervestigas, sol et sol gemi-
 nate, bina lucida sidera, pater et filius imperatores
 porphyrogeniti, sospitatores Romæ novæ, turrium
 excelsarum gloria, pari celeritate, eloquentia, honore
 præditi; magni viri, populis lucem fundite benevola
 mente. Clamo autem populi nomine e longinquo:
 vivat quem hodie magnifica gloriæ corona decora-
 verunt. Confluximus enim ad coronationem tuam,
 populi, civitates, instrumentis musicis hymnisque
 hocce festum celebraturi; nec solum totus exercitus
 populusque innumerus, sed totus senatus, totum concilium,
 tota sacerdotum cohors, magnus pastor,
 auxiliator, approbator, qui omnia accelerat, qui optima
 quoque cupit, qui ad Deum preces pro capite
 tuo fundit, qui coronam induisti de pretiosis lapidibus.*

*Vitam efflagitavit longam: dedisti, immo dabis ultra
 donum quoque lyrae hymnos sacros resonantis.*

*Gaudete, thalami decori, qui Romanis partem
 editis stirpis genuinæ, claræ, egregiæ; qui posteris
 regii patris prolem donatis. Egregia coronationis
 panegyris Romæ in arce hodie stans, oratore iasig-
 ni, lingua sonora opus habet. Nunc præco alta voce
 clamet: Viri Romani, convenite quantocius; genio
 indulgeamus; panegyrim uno ore celebremus. Agmen
 ducat Davides cum cithara, quæ Spiritu affante pul-
 chrum hodie carmen præcinat: cane, rex propheta,
 in honorem Romanorum regis carmen sublime, di-
 cens: Regina, o rex, a dextris tuis stat, veste cir-
 cumamicta regia fimbriata auro. Canta, propheta,
 in carmine tuo: Audi, filia, inclina aurem tuam;
 obliviscere regimini paterni, gentis tuæ, generis tui,
 ut Joanni Romanorum imperatori qui manum tuam
 expetit connubio jungaris, id quod omnem conditio-
 nem humanam superat. Sic Davides citharizans
 cecinit. Tu vero, benigna regina, auditis populis
 borealibus visisque, movebaris, amoris vinculo jun-*

Πεποικλιμένη θαυμαστῶς ἐν χρυσωτοῖς χρυσοῦ.
 Ἄδε, προφήτα, πρὸς αὐτὴν ἐπὶ τῇ πανηγύρει·
 Ἄκουσον, ἴδε, θύγατερ, κλίνον τὸ σὸν ὤτιον,
 Ἀρχῆς πατρός, σοῦ λαοῦ, σοῦ γένους ἐπιλάθου,
 Ὅπως τὸν αὐτοκράτορα Ῥωμαίων Ἰωάννην
 Σοῦ κάλλους ἐπιθυμητὴν ἔξεις καὶ τύχης γάμων,
 Γάμων τῶν ὑπὲρ ἔφρασι πᾶσαν τὴν ἀνθρωπίνην.
 Οὕτω μὲν, οὕτως ὁ Δαυὶδ ἔδει μετὰ κιθάρας·
 Σὺ δ' εὐποιούσα βασιλῆς ἐθνῶν τῶν ἐσπερίων
 ἤκουσας, εἶδες, ἐκλινὰς, ἠράσθης, συνεζύγεις,
 Ἐτυχες, εὖρες, εἰσες, ἠρῆς ἐκ γῆς, ἐπὶ ῥῆς
 Ὑπὲρ αἰθέρα τὸν πόλιν, ἕως ἀνάστρου σφαίρας
 ἤλας, συνῆλας εἰς γόνας Ῥωμαίοις τελεσφόροις
 Ζῶσα σαλήνη καὶ καλὴ πλήρης φωτὸς ἡλίῳ
 Οὐκ ἀρχομένῳ δαδουεῖν ἀπὸ μερῶν βορείων,
 Καὶ τοῖς νοτίοις λήγοντι, τῇ γῇ δὲ κρυπτομένῳ,
 Ἐν δὲ βοαῖς Ὀκεανοῦ μεγάλας λουσαμένῳ,
 Ὡς ἔθος ὑπερφαινεσθαι καὶ φρυκτωρεῖν τὸν βίον·
 Ἄλλ' ἐκ πορπύρας τῆς σεμνῆς ἐκεῖθεν ἀραξαμένου
 Τὸν βίον τὸν τετραμερῆ καὶ τὴν ἀρχὴν Αὐσόνων
 Ζωογονεῖν καὶ δαδουεῖν λαμπρᾷ φωτοχυσίᾳ,
 Οὐ πρὸς ἡμέραν τὴν ἀρχὴν Αὐσόνων φρυκτωροῦντα,
 Ἄλλὰ καὶ μέσαις ἐν νυκτὶ καὶ ταύταις ἀσελήνοισ·
 Πλησιφαῶς τὴν ἡμέραν τοῖς ὑπηκόοις βίον
 Νέμων ἀυγαῖς ἀυγάζονται, κοσμοῦντι, καθιστῶντι.
 Εὐφραίνου, τέρπου, θύγατερ, ἔδει μετὰ κιθάρας,
 Μετὰ κιθάρας, ὡς Δαυὶδ, τῆς πνευματεμορφῆτου
 Ἐκλινὰς, εἶδες, ἤγαγες τὸν ἀνακτὰ Ῥωμαίων
 Ἐπὶ τὸ κάλλος, δέσποινα, τῆς ὤραιότητός σου,
 Καὶ τὰ σεμνὰ τοῦ γένους σου καὶ τὴν πατρίαν δόξαν
 Καὶ τοῦ χοροῦ τῶν ἀρετῶν μέσον ἐπιστηγάγου,
 Αἶσε περιχορευοῦσιν ὡς ἀπαλαὶ παρθένοι,
 Ὑμνοῦσαι καὶ συνᾶδουσαι καὶ συνεπικροτοῦσαι,

*gebatis; quod quærebatis, accepistis, e terra super
 ætherem ad sphaerum usque sideribus orbatam es
 sublata. Deinde cum Romanis perfectis commercium
 iniistis et, luna vivens et luce abundans, ad solem
 accessistis qui regiones boreales minus illustrat, in
 australibus deficit, sub terra se abdit et in Oceani
 fluentis abluatur. Sic vitam in oculis gestare assuevi-
 mus. Imperator autem in purpura natus vitam
 multiplicem in Ausonum imperium impendit, clara
 luce idem non diu solum, sed media nocte eaque
 illuni illustrans, subditorumque vitam plena luce
 calefaciens, splendore ac ordine decorans.*

*Jubila, gaude, filia; canta cum cithara; cum
 cithara, o David, cælitus inspirata, flexistis, Roma-
 norum imperatorem pulchritudinis tuæ illecebris
 adduxisti; generis paterni gloriam in medio virtutum
 choro statuisti, quæ cœu delicatæ virgines cum cantu
 et applausu circum te saltant, digitorum strepitu
 chorum regentes.*

*Jubila, gaude, salve, atque iterum salve, omnium
 ad septentrionem gentium domina, patre ac matre
 legitimis prognata. Te Alamanni ad Rhenum me-
 tuunt; tuum imperium Germanorum natio extimescit.*

(1) Pedemontani.

A Εὐρυθμον πλέξασαι χορὸν ἐν ἀπαλοῖς δακτύλοις.
 Εὐφραίνου, τέρπου, καὶ πολλὰ χαῖρες, καὶ πάλιν
 [χαῖρε,
 Κυρία πάντων τῶν ἐθνῶν τῶν ἐπὶ τῆς ἐσπέρας,
 Ἀπὸ πατρός, ἀπὸ μητρὸς ἐκ τῶν ἀγγιστευμάτων.
 Σὲ τρέμουσιν Ἀλαμανοὶ γένος ῥήγος ἐν Ῥήνῳ·
 Σοῦ τὰ Γερμανῶν πητῆσουσιν ἔθνη τὴν δυναστείαν,
 Σοὶ Διοκλέων καὶ Λακῶν ἔθνη δωροφοροῦσι
 Καὶ Περαιθοὶ φιλόρπαγες, Δαλμάται, καὶ Γαλάται,
 Λαμπάρδοι, καὶ Γενούσιοι, καὶ Καλαβροὶ μετ'
 [Ἄφρων,
 Καὶ πῦρ αἰναιῶν Σικελῶν φρίσσει τὴν ἔξουσίαν,
 Καὶ Τυρρηνίων κορυφαὶ καὶ Πρόποδες ὀρέων (1).
 Σὲ τρέμει τὸ Γαλατικὸν, πᾶσαι φυλαὶ καὶ γλώσσαι,
 Ὅσαι περὶ τὴν Χάρυβδι, ὅσαι περὶ τὴν Σκύλ-
 [λαν,
 Καὶ περὶ πλοῦν Λιγυτικὸν καὶ Σύρτει· ἀμφοτέρας·
 Σὺ Δεύκρων ἀρχεῖς, σὺ κρατεῖς Οὐννων καὶ Παν-
 [νονίων.
 Σὲ νήσους τὰς Βρετανικὰς ἀκούω λιτανεύειν.
 Οὐ σοῦ δὲ προκυρεῦνται καὶ προσδοποιοῦσιν
 Αἱ θυγατέρες; αἱ σεμναὶ πᾶσαι τῶν βασιλέων·
 Ἐδὴ λιτανεύει πρόσωπον ἢ πᾶσα γερούσια,
 Καὶ τοῦ λαοῦ τὸ πλοῦσιον σφόδρα δωροφορεῖ σοι.
 Ἄλλ', ὡς Σιών ἐπτάλοζε, ζευτέρᾳ νεωτέρᾳ
 Θύγατερ Ῥώμης, παλαῖος οἶκος ἐμῶν ἀνάκτων,
 Εὐδαίμων, μεγαλόδοξε μερῶν υἱῶν καλλίστων,
 Περιλαβοῦ τὸν ἀνακτὰ καὶ περιπλάκθηθι μοι,
 Ἀνύμνει τὸν σωτήρᾳ σου, τὴν αὐτοκράτορᾳ σου.
 Ῥῆξον φωνὴν ὑφ' ἡδονῆς, ῥῆξον ὑπ' εὐφροσύνης·
C Στήσον ἐόρτιον χορὸν, ἔδει τὴν σωτηρίαν.
 Συνετηρήθης ἀβλαβῆς ἀπὸ προνομευμάτων
 Ὑπ' ἔψιν πᾶσι τοῖς λαοῖς κειμένων, ἠλπισμένων·

*Tibi Diocleorum ac Dacarum nationes tributa solvunt
 et Perrhæbi rapaces, Dalmatæ et Galatæ, Lampardi,
 Genusii, Calabri cum Afris; tuam potestatem Ætinc
 ignes perhorrescunt et cum iis Tyrrenorum duces ac
 Pedemontani. Te Gallia metuit et quotquot tribus et
 linguæ circa Charybdin ac Scyllam aut circum
 fretum Ligiticum et ambas Syrtas computantur.
 Tu in Deucros, Hunnos, Pannonos dominaris; no-
 men tuum insulæ Britannicæ celebrant, nec ulla
 veneranda regum filia te præcedit. Vultum tuum
 totus senatus laudibus effert; te populi proceres armis
 protegunt. Sed, o Sion septicolis, filia junior Romæ,
 imperatorum nostrorum domus, egregiorum filiorum
 genitrix, saluta imperatorem, et me complectere;
 carmine celebra salvatorem, imperatorem tuum.*

*Rumpe vocem præ lætitiâ, præ jubilatione; chorum
 siste festivum, canta salutem; incolumis enim
 mansisti et nullius populi prædâ evasisti; tibi exer-
 citus multis gentibus compositus pepercit; es enim
 cum patre Romæ novæ lenis dominator. Jubila, canta
 pœunem; in mœnibus celsis, super montibus editis
 imperatoris voluntatem ac celsitudinem celebra. Tam
 illustres, Romani, videre nos decebat, reos porphy-*

Ἀπὸ παμφύλου στρατιᾶς τῆς ἀπ' ἔθνῶν μυρίων ·
 Μετὰ πατρὸς παῖδα προῦν Ῥώμης δεσπότην νέας.
 Γέρατε, μέλιτε μετ' ὄδης καὶ μετὰ πατηόνων ·
 Ἐπ' ἀκρων κήρυσσε τειχῶν, ἐπ' ἀκρων τῶν ὀρέων,
 Τὴν αὐτοκράτορα βουλήν, τὴν μεγαλοφροσύνην.
 Τοιοῦτος ἐπρεπεὶν ἡμῖν ἔχειν ὄρεϊν, Ῥωμαῖοι,
 Μεγαλοδόξους ἀνακτας τοὺς ἀπὸ τῆς πορφύρας,
 Ἡδεῖς ἰδεῖν, ἡδεῖς εἰπεῖν, ἡδεῖς προτομιῆσαι,
 Ῥύστας, σωτήρας πόλεως, προμάχους, ὑπερμάχους,
 Τοὺς ἐξ ἀνάκτων ἀνακτας, τοὺς ἀπ' αὐτοκρατόρων,
 Τῶν παλαιῶν διορθωτὰς ἔθνων καὶ προνομίων
 Παρ' οἷς ὁ θρόνος ὁ σεπτὸς, παρ' οἷς ἡ σκηπτουχία,
 Ὡς περ πατρίφα πρόκτισσις, ὥς περ κληροδοσία.
 Εἰ γὰρ καὶ Κλαύδιος δοκεῖ παρὰ Ῥωμαίων μέγας
 Ἐν τῷ χορῷ τῶν συγγενῶν τῶν σκήπτρου διαδόχων,
 Φρονῶν καὶ σεμνυνόμενος; ἐν τῇ χοροτυπῇ
 Καὶ προτομῇ τῇ συγγενεῖ τῶν ἀπὸ σκηπτουχίας ·
 Ἄλλ' Ἰσαάκιος αὐτοῦ μείζω φρονῆσαι δοξαι,
 Ὅν ὕψος μέγα Κομνηνῶς τοῖς ἀπὸ γῆς ἡλίου.
 Καὶ Κωνσταντίνος μετ' αὐτοῦ Δούκας αὐτοκράτωρ,
 Καὶ μετ' αὐτὸν Ἀλέξιος μέγας Ῥωμαίων ἀναξ,
 Πολλοὺς προκομπεύμενοι σκηπτούχοις συγγενέσιν ·
 Ἐξ ὧν ἐβλάστησεν ἡμῖν ἐκ τῆς σεμνῆς πορφύρας
 Πατὴρ καὶ παῖς οἱ βσιταῖς, οἱ φύλακες, οἱ ῥύσται
 Δῆμου πολλοῦ καὶ πολλῷ εὐδαίμονος, εὐπύργου.
 Ἄλλ', ὦ πορφύρας τῆς καλῆς κλώνος καλοῦ, μεγάλοι,
 Ῥωμαῖοι; εὐπραγῆματα, Ῥωμαῖοις τοῖς ἔφοις,
 Ἄνακτες; μέγαλόδοξοι, ριζῶν μεγάλων βλάσται,
 Ῥιζῶν μεγάλων καὶ χρυσῶν, ριζῶν παχυσταλέχων,
 Ἀμύλληθηίητε λαμπρῶς τοῖς ἄθλοις Ἀλεξίου,
 Συναποτυπωθεῖητε πρὸς τοὺς ἐκείνου τρόπους ·
 Ὀφθεῖητε μιμήματα λαμπρὰ τῶν ἀρχετύπων,
 Ὑφ' ἑαυτῶν πανεμφερῶς ἀποτετυπωμένα ·
 Ὀφθεῖητε λαμπρότερα λαμπρῶν ἀπὸ τροπαίων

*rogenitos visu audituque jucundos, affabiles, salvatores
 urbis, propugnatores, reges regia stirpe editos, mo-
 rum antiquorum et privilegiorum restitutores, penes
 quos thronus venerandus, quorum in manibus
 sceptrum sicut paterna possessio atque hereditas.
 Etsi enim Claudius in imperatorum choro magnus
 aliquis videatur et propter ingenium ac indolem inter
 pares excellit, Isaacius tamen altiora sentire
 reputandus erit; nam Comnenorum celsitudo ad
 caelum tendit. Sic Constantinus Ducas imperator et
 post eum Alexius, magnus Romanorum imperator
 multis sceptrigeris anteponuntur; ex his enim pater
 et filius purpura nati reges, custodes, salvatores
 populi provenerunt. Sed o purpura pulchrae stipites
 felices Romanis orientalibus, reges illustres radicem
 egregiarum, aurearum, amplurum vropagines,
 certate strenue certamina Alexii; ad ejus mores
 vosmet componite. Praeclara archetyporum exempla
 imitamine; superate tropaea illustria usque ad Gades
 et genus duplex Aethiopyum, quorum uni domicilium
 ad occidentem solem, alteri ad primam lucem
 Orientis, ut quidem ex Homeri carminibus videri
 est, qui solis laudem praekonizat. Optima, pulcher-
 rima, faustissima quaeque opto filio qui patri in*

A Ἔως Γαβείρων καὶ διττοῦ γένους τῶν Αἰθίοπων ·
 Ἄφ' ὧν τοῖς μὲν συνοίκησις ἐπὶ θυσιῶν ἡλίου,
 Τοῖς δὲ πρὸς πρῶτας ἀστραπὰς, πρῶτας αὐγὰς
 [ἡλίου,
 Ὡς περ τοῖς ἔπαισι εὐρεῖν ἐξίστασι τοῖς Ὀμήρου,
 Ἐλθοὶ τὸ κλέος κήρυκος κηρύσσοντος ἡλίου.
 Ἐπεύχομαι, τὰ κράτιστα, τὰ κάλλιστα, τὰ λῶστα
 Ἐκ τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν υἱὸν τὰ σκήπτρα καὶ τὸ
 [κράτος
 Καὶ τοῦτο κύκλω καὶ μακρὸν χρόνον ἡμοῖς δεσπότηαι.

B. Τοῦ αὐτοῦ στίχοι ἐπὶ τῷ αὐτοκράτορι Ἰωάννῃ
 ἐκ Περσῶν νικητικῶς ἐκانهνοσι· ὅτε καὶ τὴν
 Καισάρειαν παραστήσασθαι ἐμελλεν, εἰ μὴ λι-
 μῶ καὶ χειμῶνι ἦ τε ἱππος καὶ ὁ στρατὸς κατ-
 εφράσθη.

B Πάλιν ἀγῶν τοῖς ῥήτορι, τοῖς λογογράφους ἄθλος,
 Τοῖς στιχογράφους ἕμιλλα τῶν κάλαι σφοδροτέρα,
 Πάλιν παιανὶς μουσικῆ βασιλικῶν τροπαίων,
 Καὶ πάλιν ὕμνος ἀρετῆς καὶ τόχης Κομνηνίδος.
 Ἄγε μοι, γλῶσσα, μαίευσέ με κλῆν εὐγενεῖς ταῖς λόγους·
 Ἢ χεῖρ, ὀπλιζοῦ πρὸς γραφῆν, καὶ δάκτυλοι, κινεῖσθε.
 Οὐδὲν μὲν, οἶδα, γράφομεν πρὸς τὰς παρούσας νίκας,
 Οὐδ' ἐφικαίμεθα ποσῶς τῆς τούτων εὐδοξίας·
 Πλὴν ἀλλὰ κἄν τὸ πρόθυμον προσενακτεῖον μόνον.
 Οὐπω τροπὴν ἐαρὶνὴν ἐγνώρισεν ἡ φύσις,
 Οὐπω κατείδομεν ἀρχὴν τὴν τοῦ Θεβρουαρίου
 Τοῦ δριμυτάτου τῶν μηνῶν καὶ τοῦ παγωδιστάτου,
 Καὶ θάλψις ἦλθεν εἰς ἡμᾶς καὶ λύσις τοῦ χειμῶνος·
 Οὐπω τὸ δένδρον ὀπανθεῖ, καὶ τὸ φυτὸν τριχοῦται.
 C Καὶ θάλλει καὶ καρποφορεῖ πᾶσα πιστῶν καρβία.
 Οὐπω σκιρτῶσιν ἐν χλωραῖς ταῖς πόαις ἄρνες νίσι,
 Καὶ τῶν Αὐσόνων αἱ ψυχαὶ σκιρτῶσι καὶ πηδῶσι
 Τῶν σὼν κληθεῖσαι, βασιλεῦ, ἡλιακῶν ἀκτίων.
 Ἴδε, Περσάρχα βάρβαρε, κύων Ἰσραηλίτα,

*regno succedit, idque utrique per tempus diutur-
 num.*

II. Ejusdem verbus in honorem Joannis imperatoris
 cum Persis superatis victor reversus, in eo esset
 ut Caesaream quoque subigeret, quod sane fecis-
 set, nisi pedites et equitatum fames ac frigus male
 habuissent.

*Rursus certamen oratoribus, lucta-logographis quam
 priores vehementior; rursus paxan de tropaeis regis;
 rursus hymnus in virtutem atque fortunam Comnenor-
 um. Age, lingua, sermones profer nobiles; ac-
 cingere, manus, ad scribendum; digitis, movemini!
 Verba nostra sane victoriarum magnitudine non satis
 digna erunt; attamen voluntas laudanda erit.*

*Nondum natura veris adventum sensit; Februarii
 regnum nondum vidimus, rigorosissimi ac frigidis-
 simi mensium, et tepor cum hiemis fine ad nos venit.
 Nondum arbores florescunt, nondum frutices comom
 recipiunt; omnium jam fidelium corda forent et
 fructus gestant. Nondum agni novelli in viridi gra-
 mine saliant, atque Ausonum animi tuis solaribus
 radiis, rex, repleti exsultant. Aspice, Persarum dy-
 nasta, canis Ismaelita, Comnenorum egregiam pi-
 etiam; vide quantum exercitus Romanus praepollcat.*

Τὸ κράτος· τῆς Κομνηνικῆς μεγάλης ἐξουσίας·
 Ἴδὲ τῆς Ῥώμης τὸν στρατὸν ὅσον ἐξιοχύει·
 Δίχα γὰρ Ἰππου καὶ τροφῆς καὶ δίχα χορτασμάτων,
 Αὐχμῶν, πεζεῶν, ἀλουτῶν, θήσκων ἐξ ἀσιτίας,
 Ὡς ἄσασθαι καὶ μιαρὰς αὐτὸν ἰπποφαγίας,
 Τὸν εὐτροφον, τὸν εὐτίκπον κατηγωνισατό σε,
 Καὶ τοῖς τοῦ Λύκου βέυμασι ἐγκατεδύθισέ σε.
 Τί τοῖνον δράσεις, ἄθλιε Μουγούμετ, καὶ τί πάθει,
 Εἰ σοι μὲθ' Ἰππου καὶ τροφῆς ἐκαίνο; ἀπατήθει;
 Ὡ λυκα θῆρ ἐν ποταμοῖς ἀκέρεστε, παμφάγε,
 Ἀρπακτικῆ, λαφυρικῆ, βορώτατον θηρίον,
 Νῦν ἐκορέσω βρώματος, νῦν ἐδοκίμησω κρέα,
 Νῦν σοῦ τὴν γένυν ἔδαψας λύθρω πολλῶν αἱμάτων,
 Νῦν ἐπλησας τὴν ἀπληστον καὶ φάγον σου γαστέρα
 Οὐκ ἐξ ἀρνίων εὐσεδῶν, οὐδὲ προβάτων Ῥώμης,
 Ἄλλ' ἀπὸ τράγων δυσσεδῶν καὶ Περσιῶν ἐρίφων·
 Εἰς τόσους ἐξεβρόφθασας ἐπὶ Κομνηνῶ σφαγίνας,
 Ὅπως μὴ στέγων τῆς τροφῆς τὸ περιττὸν φορτίον,
 Ὅπως σου τὰ δρομήματα τοῦ τηλαυγοῦς ἡλίου
 Πυρφόρος φαίνη τοῖς ἐχθροῖς, φωσφόρος τοῖς οἰκέ-

[ται;

Ἐαρινὴν ἀντίειλας τῇ Ῥώμῃ τὴν ἡμέραν,
 Καὶ θερινὴν ἐξέκαυσας τὴν φλόγα τῇ Περσίδι.
 Ἐξήρανας τὸν βάρβαρον ὡς τὸν πηλὸν ἐκαίνο·
 Ἐπάλυνας τὸ γνήσιον ὡς τὸν πηλὸν ἐκαίνο.
 Ἐν αἷς ἐξήλαθες ἡμέρας ἀπὸ τῆς Βυζαντιδος,
 Ἐν ταῦταις εἰς ἐλθλυσθας ἐνθάδε νικηφόρος,
 Τελείσας ἀναύσιον ὡς ἡλιος τὸν ὄρμον.
 Εἶδες καὶ σὺ τὸν Κομνηνὸν, ἢ Καισαρείων χώρα
 Καὶ πᾶσα γῆ Καππαδοκίαν ἢ βαρβαροχομένη·
 Οὐχ ἐλεπόλεσι πολλαῖς τὰς πόλεις σου κλονοῦντζ,
 Ἄλλὰ γυμνοῖς τοῖς ὄρατιν, ἀλλὰ γυμναῖς ταῖ; σπά-

[θαις

Ῥηγνύντα σου τὰς φάλαγγας καὶ τὰ στρατόπέδα σου.

Sine alimentis, sine pabulo, pedestres copias ob cibi penuriam pæne moriebantur, ut vel sordidam equinam carnem manducarent; attamen te bene pastum, equis bene instructum aggressi Lyci fluentis te immerserunt. Quid igitur facies, miser Muhamet, quando ille cum equo et alimentis tibi occurreret, o fera, o lupo vorax, insatiabilis, rapax, belluo, animal voracissimum; nunc quidem cibus repletus es, nunc carne es repletus; nunc animum tuum multo sanguine replevisti; nunc ventrem insatiabilem et gulosum satiasti, non agnis insontibus, non Romæ ovibus, sed hædis impiis et capris Persicis, quos Comneno cæcos tot numero deglutiisti; quo facto hostibus signifer, domesticis lucifer apparens Romæ diem vernum adduxisti, et Persidi flammam æstivam accendisti. Barbarum, sicut ille lutum, exsiccasti; quod genuinum erat, ut ille cænum, polluisti. In quibus diebus Byzantio veneras, iisdem hic victor intraisti, terminato, solis ad exemplum, cursu annuo. Tu quoque, Cæsarea, e omnis regio barbara Cappadocum, Comnenum vidisti, non multis machinis urbes tuas concutientem, sed jaculis et ensibus nudis phalangas tuas ac exercitus tuos rampentem. Vidisti eum cum dura Perside non jaculando tela, sed cominus pugnantem.

A Εἶδες αὐτὸν μαχόμενον τῇ σαρὰῖ Περσίδι
 Οὐκ ἄκροισ ἀκροβολισμοῖς, ἀλλὰ κατὰ συστάδην.
 Τί τοῖνον λέγεις, βλίψασα πρὸς τηλικαύτην ἀγλήν;
 Ὅμολογεῖς ἀποβαλεῖν τὰς ὀπτικάς δυνάμεις;
 Ἦ σοὶ κλεισίων ἀστραπῶν μεστὴς ἐπιδημήσει;
 Τί πρῶτερόν σου, Κομνηνέ, τιμήσουσιν αἱ πόλεις;
 Τί δευτερόν σου τῶν καλῶν ὑμνήσουσιν, ἢ Ῥώμη;
 Σὺ γὰρ ἡμῖν καὶ βασιλεὺς καὶ μέγας στρατηγέτης,
 Καὶ στρατιώτης κραταῖος ἢ μᾶλλον στρατιώται·
 Σὺ γὰρ τοῖς γλυκυτάτοις σου πορφυροβλάστοι; κλά-

[δοῖς

Ἵπὲρ ἡμῶν καὶ τῆς ἡμῶν στρατείας; σωτηρίας·
 Καὶ σοῦ προδοσίς τὴν ψυχὴν καὶ τὰς ψυχὰς τῶν

[παίδων,

Ἵνα λυτρώσῃ τὸ κοινὸν, ἵνα τὸν κόσμον σώσῃς.
B Αἰῶνας ὄλου; ὁ Θεὸς τῷ σκήπτρῳ σου προσθεῖη,
 Οὐ καὶ τὸν ἔλεον μιμῆ καὶ τὴν φιλανθρωπίαν·
 Ἵνα σωθῇ τὸ βρότειον, ἵνα ρυσθῇ τὸ δοῦλον.
 Οὐ πρίσβιν ἐπεμφε Θεὸς οὐκ ἂν ἄλλον τοῖς κάτω,
 Οὐ σεραφίμ, οὐ χειρουδίμ, οὐ θρόνου;ς, οὐ δυνάμεις,
 Αὐτὸν δὲ τὸν Ἐμμανουὴλ τὸν ὑπὲρ λόγον Λόγον
 Αὐτότατον ὑπὲρ ἡμῶν καθῆκεν οὐρανόθεν.
 Τοῦτον καὶ σὺ μιμούμενος, γῆς ἀναξ Ἰωάννη,
 Τὸν φιλιτάτον σου Μανουὴλ, τὸν τελευταῖον παῖδα
 Ἵπὲρ ἡμῶν τῶν οἰκετῶν κατὰ Περσῶν ὀπλίσις,
 Καὶ διὰ τοῦτου θανατοῖς τὴν ἐναντίαν μοῖραν,
 Καὶ τὰ Ῥωμαίων ἀνιστάς ὡς ἐκ πεταύρων ἄβου,
 Καλῇ προδῶν πάποιθας, καλῇ θαρραῖς συμμάχην,
 Ἄναξ πορφυρόβλαστε, κομνηναυγῆς φωσφόρε.
 Καλὴν ἐκτίσω τὴν φρουράν καὶ τὴν συστρατηγέτιν
C Τὴν δοῦσάν σοι καὶ τῆς ἀρχῆς ἀρχῆθεν τὰς ἡνίας,
 Καὶ συντηροῦσαν εὐτυχῶς ἀχρι καὶ νῦν τὸ κράτος,
 Καὶ δωρομένην σοι λαμπρά; ἀπανταχοῦ τὰς νίκας,
 Τὴν ἀληθῆ νικοποῖδιν ὑπέραγνον Παρθένον.

Quid igitur dicis, hunc splendorem videns? Consteris te videndi sensu privatum esse? An majorem fulgorem exspectas? Quid urbes præ te, Comnens, honorificabunt? Tu enim nobis imperator et magnus militum es dux, imo fortitudine exercitum æquas. Tu enim dulcissimis ramis decoratus purpureis nostræ salutis prospicis; tu tuam et filiorum animas tradis ut mundum salves. Sæcula tibi integra Deus regno tuo imperat; Dei enim tu misericordiam et humanitatem imitaris, ut genus hominum salvetur, ut servi liberentur. Non Seraphim Deus mortalibus misit, non Cherubim, non thronos, non potestates; sed Emmanuelem, qui est Verbum supra verbum, pro nobis cælitus demisit. Hujus tu quoque exemplum imitatus, rex Joannes, charissimum tuum et ultimum filium Manuelem pro nobis servis contra Persas moves, atque ita sortem adversam debilitas; tu Romanorum rem quasi ex orco ad vitam revocas: fiduciam in murorum firmitate et in uxoris pulchritudine ponis, rex purpurate, Lucifer familie Comnenæ. Pulchram tibi consortem addidisti et bellatricem, quæ tibi a principio gubernaculum cecidit, et hucusque regni curam tecum gerit. Eadem tibi splendida ubique victorias reportat, veram, inquam, victoriæ latricem Virginem sanctis-

Ταύτη πεζεύεις ποταμούς; ἀπλώτους ἐν χειμῶνι,
Καὶ σὺν ὀλίγῳ τῷ στρατῷ τὰς μυριάδας τρίπεις,
Πεζεύων τοὺς ἱππεύοντας, παινῶν τοὺς πεπλησμέ-
[νους.]

Ὡς προσκυνῶ σου, βασιλεῦ, τὴν ἄλην ναυοπλίαν,
Ἦν ὄλοι; περιχαιμένοι; μυρίοις νυχθημέροις
Τῆς γῆς ἐν μέσῳ ψαλμικῶς εἰργάσω σωτηρίαν.
Ὡς προσκυνῶ τὴν κόρυθον, τὸν θώρακα, τὴν ζώνην,
Φιλῶ τὸ δόρυ τὸ χρυσοῦν, ἀσπάζομαι τὴν σπάθην,
Τοὺς ἴστους προσπτύσσομαι, σεβάζομαι τὸ τόξον,
Τὸν ἱππον τὸν Ἀραβικὸν ὅτι; ἐδάστασέ σε,
Τιμῶ καὶ σέβω καὶ φιλῶ μέχρις ὀπλῆς ἐσχάτης·
Τούτοις γάρ, τούτοις; σέβωμαι, τούτοις; κινῶ τὸν
[Πέρσην·
Τούτοις τροποῦμαι τοὺς ἐχθροὺς, ἤττω τοὺς ἄλλο-
[φύλους.]

Ὡ πόσῃ γῆν ἐμέτρησας, Ῥωμαίων πολιοῦχε,
Πόσους κρημνώδεις καὶ τραχεῖς καὶ φαραγγώδεις;
[τόπους,
Πόσας ἀνάντεις καὶ στενάς, πόσας; λοχμῶδεις χώρας·
Ὡ πόσῃ κακοπάθειαν, ὦ πόσους; ἔτλεις; πόνους,
Ὡς εὐπαθῶμεν οἱ πιστοὶ καὶ δίχα πόνων ζῶμεν |
Ἐξ σου τὴν χρυσόπακτον καὶ στίλβουσαν ἑστίαν
Καὶ ἴην βασιλείων χλιθὴν, καὶ τὰ λαμπρὰ τοῦ κρά-
[τους,

Καὶ νυκτερεύεις αἴθριος ἱππότης ὠπλισμένος,
Καὶ καύματι φλεγόμενος ὕδωρ πιεῖν οὐκ ἔχεις·
Καὶ ταῦτα πάντα καρτεραί; χάριν ἡμῶν τῶν δούλων.
Δέξαι μοι; πάλιν, Βυζαντίς, δέξαι μοι, Ῥώμῃ νέα,
Καὶ τούτους; ἀρτιπλεκταῖς πολυανθεῖς στεφάνους;
Ὅδ' ὁ γεννάδης βασιλεὺς κατεστεφάνωσέ σε·
Αὐτὸς μὲν αιμαξάμενος τὰς χεῖρας τὰς ἀκάνθαις,
Σὺ δὲ πλεξάμενος; αὐτοὺς ἐκ καθαρῶν τῶν ῥόδων
Ὡν ἡθροῖσεν ἐπεισελθὼν τοῖς Καισαρέων κήποις·

*simam. Hujus auxilio flumina per hiemem inaccessa
trajicis, et cum copiis numero inferioribus myriades
superas, peditibus quasi equitibus utendo, et cibo
repletos ad sobrietatem traducens.*

*Quantum, o rex, armaturam tuam adoro qua
antiqua juve amictus excentis terrarum incolis salutem
contulisti. Enixe cassidem, thoracem, zonam adoro;
jaculum aureum, ensem exosculor; sagittas, arcum,
equum Arabicum qui te portavit, veneror et quid-
quid in ipso usque ad unguam amo. His enim armis
salutem debeo, Persas vinco, hostes in fugam do,
alienigenas spero. Quot regiones, custos urbis,
emensus es, quot loca ardua, aspera, prærupta;
quot terras celsas, præpetes, arboribus consitas!
Quantas, cheu, ærumnas, quantos labores pertulisti,
dum nos fideles prosperam et laboribus exemptam
citam agimus. Tu focum auro splendentem, nitentem
linquis cum luxu et deliciis quæ regem sequuntur;
tu armatus equo insidens sub Jove frigido pernoctas,
solis radiis lacessitus, aqua carens, et hæc omnia
pro nobis servis pateris. Recipe, Byzantium, recipe,
nova Roma, hasce coronas modo plexas, quibus im-
perator generosus te coronavit; ipse quidem manus
pinarum aculeis cruentatas retulit; tu contra e*

A Καὶ κοσμηθεῖσα τηλαυγῶς καὶ καταλαμπρυνθεῖσα
Ὡς; νύμφῃ νέα καὶ καλῇ τῷ παρ' ἐκείνων κάλλει,
Ἀντίθας; τούτῳ τὰς εὐχάς; καὶ τὰς; εὐχαριστίας.
Καὶ τίνα γὰρ ἀντίχαριν; ἄλλαν; αὐτῷ δωρήσῃ;
Ὡ δρόμημα; περιφανῆς; μεγίστου βασιλέως·
Ὡ πόσῃ; ἔταμας; ὄδῳ, καὶ; μέχρι; τοῦ; προῆλθας.
Καὶ; μέχρι; τοῦ; κατέπηξας; Ῥωμαικῆν; σημαίαν;
Σὺ; τόχα; μέχρι; καὶ; στηλῶν; ἐλάσεις; Ἡρακλείων.
Καὶ; φθάσεις; ὕπερ; Γάδειρα; καὶ; Θούλην; ὑπερδράμης,
Καὶ; καταδούπους; τοὺς; δεινοὺς; καὶ; καταράκτας; Νεί-
[λου,

Ἐλεύσῃ; δὲ; καὶ; πρὸς; αὐτὴν; τὴν; κεκαυμένην; ζώνην,
Καὶ; περὶ; Ὀάλασσαν; νεκρὰν; εἰ; βούλει; ναυστολήσεις,
Καὶ; πάντα; δράσας; εὐτυχῶς; σὺν; νίκαις; ἀναδραμαίς·
Θεὸν; γὰρ; ἔχεις; συνεργόν, καὶ; τίς; ἀντάροισό; σοι;
B Σώζου; μοι,; σκήπτρον; Κομνηνῶν,; σώζου,; σεμνὴ; πορ-
[φύρα,

Ἥτις; ἐγέννησας; ἡμῖν; σωτῆρας; τηλαχούτους·
Ἐξ; Ἀλεξίου; μὲν; τοῦ; πρὶν; τοῦ; παγκρατοῦς; ἐκείνου
Τοῦτον; τὸν; χαριτώνυμον; δεσπότην; Ἰωάννην,
Τὸν; ἀληθῶς; ἐκδικητὴν; τοῦ; χριστανύμου; κλήρου,
Τὸν; ἀληθῶς; ὀλοβρευτὴν; τῶν; ἄλλοφύλων; φύλων·
Ἐκ; τούτου; δὲ; τὴν; ἱερὰν; πορφυρανθῆ; τετράδα
Τὰ; τοῦ; πατρὸς; μιμήματα,; τὰς; ἑναργεῖς; εἰκόνας,
Δι' ἧς; ἐγὼ; τῆν; τετρακτὺν; καὶ; προσκυνῶ; καὶ; σέβω
Καὶ; σοὶ; τοὺς; Πυθαγορικούς; οὐχὶ; πρεσβεύων; νόμους.
Χαῖρε,; πορφυρογέννητε; σεβαστοκράτορ; τρίτε,
Οὐκ; ἐν; ὑφέσει; τῆς; τιμῆς,; ἀλλὰ; τῆς; ἡλικίας,
Ἀλκίμου; σκύμνε; λέοντος,; στρουθὶ; χρυσοῦ; ταῦνος,
Ἵψικετοῦς; ἱέρακος; αἰθεροδρόμον; τέκνον,

C Ἀπὸ; στρατάρχου; στρατηγῆ,; γενναῖε; στρατιῶτα,
Τῶν; πατρικῶν; εἰκόνισμα; καὶ; τρόπων; καὶ; χαρίτων,
Καὶ; τοῦ; στεφροῦ; βραχίονος; καὶ; τῆς; ἄδρας; καλάμης·
Ἐδεῖξας; τίνας; φύτευμα; καὶ; ῥίζωμα; τυγχάνεις,

*candidis plexisti rosas quas in Caesaris hortis illa le-
git, et ornata ac splendida sicut nymphea adolescens,
formosa. Huic tu redde preces et grates. Quod enim
aliud grati animi signum ipsi offeres?*

*O cursum splendidum maximi regis! quantum
via emensus, quousque exspatiatus es! ubi locorum
Romanum vexillum fixisti? Tu forte ad Herculis
columnas progredieris; tu Gades et Thulem transcen-
des, et ipsa catadupa et Nili cataractas. Quin et ad
zonam torridam uaque vades et mare Mortuum cir-
cumnavigabis; post quæ omnia victor ad tuos reter-
teris; namque Deum auxiliatorem habes: quis tibi
adversetur? Serva mihi sceptrum Commemorum,
serva tu quæ peperisti nobis magnanimos hospitate-
res; ab Alexio quidem olim potentissimo, clementem
dominum Joannem, vindicem cleri Christi fidelis,
alienigenarum acrem inimicum. Sequitur sancta
purpurata quaternio, patris lineamenta producens,
proles parenti simillima, quam humi prostratus re-
vereor; sicut te quoque licet Pythagoricas non hono-
rans leges. salve tu, porphyrogenite, Augustus Ter-
tius, non per humilitatem honoris, sed ætatis, catulus
leonis robusti, pullus pavonis aurei, filius falconis
altivolantis, miles nobilis ac ducis legatus; morum*

Ἐκ μόνης ἐμδοξασως τὸ Περσικὸν φοβήσας
Καὶ πρὸς ἀσχήμονα τροπὴν καὶ πρὸς φυγὴν κινήσας.
Περὶπτύξει μοι, Βυζαντις, τὰ τιθνηήματά σου ·
Ἄσπασον τοὺς τροφίμους σου, λούσαι τοὺς ἀρισταί;

[σου,

Οἱ δὲ καὶ τὴν τιθνηὴν καὶ τὴν μητέρα Ῥώμην,
Καὶ διὰ τὴν ἀπόρρητον πρὸς τὸν κρατοῦντα πίστιν
Καθῆκον ἔλους ταυτοὺς μέχρις αὐτοῦ θανάτου ·
Καὶ μυριάδας κτείναντες τῆς ἀντιθέτου μοίρας,
Ἄντίστρεψάν σοι νικηταὶ μετὰ λαμπρῶν τροπαίων ·
Ἄτρωτοι μὲν οἱ πλείονες, οἱ δὲ καὶ τραυματισταί ·
Πλὴν οὐχὶ κατὰ τὴν γραφὴν θανάτου τραυματισταί,
Θεὸς ἐφρούρει γὰρ αὐτοὺς καὶ τύχη βασιλείως.

Ἡ κλάδος ἀγριέλαιος καλλιελαιῶν ῥίζης,
Καὶ δυστυχὲς νεύφυτον αὐτοχεσετάτου δένδρου ·
Ὁ μόνος ἀκάρθα φανερὸς ἐν πολυδένδρῳ κήπευ,
Καὶ μόνος ἀφρονέστατος ἐν συνειρῇ τῷ γένει ·
Ἄνάξτε τῆς κλήσεως, ἀνάξτε τοῦ γένους,
Τοῖς τρόποις ἀχαρίτωτε, κἂν χαριτυνυμίζης ·
Πάλιν ἐμνήσθης τῶν κρεῶν, ἐμνήσθης τῶν λεβήτων,
Καὶ τῆς συντρόφου Περσικῆς ἐκείνης ἀκρασίας,
Καὶ τοῖς ἔχθροισ ἀπομολεῖς ἀπολιπῶν τὸ γένος.
Εἰ, τί σε μήτηρ ἔτικτε, τί σε πατήρ ἐγέννα;
Καὶ σὲ τὸν κύκλον οὐρανοῦ μαρτύρομαι τὴν μάγαν,
Καὶ σὲ τὴν γῆν τὴν οἰκον, καὶ σὲ τὴν οἰκουμένην,
Καὶ τὸν ἀέρα τὸν πολλὸν, καὶ τὰ θαλάσσης βάθη,
Καὶ σὲ τὸ χρῆμα τοῦ πυρός, τὰ κοσμικὰ στοιχεῖα;
ἤκουσθη πρόποτε καιροῦ τοιοῦτος ἀποκράτωρ
Ἐχων μὲν πάντα τὰ τερπνὰ πᾶσαν τρυφῆς εἰδέαν,
Ἄπάντων δὲ καταφρονῶν ὑπὲρ τῶν ὑπερήκων,
Λιμῶντων ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ, τοῖς θυβροῖς αἰθριαζῶν, C

A Καὶ τῆς χιόνος τῷ πυκνῷ καὶ τοῖς δεινῶς ἀνέμοις,
Καὶ στέγων πάντα ψυχικοῖς ἀδαμαντινοῖς πόνος;
Τί μὴ κρηστέροι φλίγομαι; τί μὴ θηροὶ βιπτοῦμαι;
Τί μὴ χαλάζαις βίλλομαι; τί μὴ θυβῶ ποντοῦμαι;
Τί μὴ χανοῦσά με τῆς γῆς ἢ γένου; καταπίνη;
Ἐπείνασας, ὁ βασιλεὺς, ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ δούλου.

Ἐπαίνησαν ὁ βασιλεὺς, ἐγὼ δ' ἐχορταζόμεν ·
Ἐρίγωσεν ὁ βασιλεὺς, ἐγὼ δ' ἐθερμαινόμεν ·
Αἰθριοῖς ἦν ὁ βασιλεὺς, ἐγὼ δ' ἐστεγαζόμεν ·
Ὁ Κομνηνὸς ὁ κραταῖος, ὁ τόσος ἐτηγπάθει,
Ὁ δυστυχὴς δὲ Πρόδρομος, καὶ ταπεινὸς ἐτρόφα.
Τίς τούτων μείζων ἀρετῇ γένοιτο βασιλείως;
Ἐμαθεῖς, γράϊα Βυβυλῶν, τὰ πάθη τῆς Περσίδος,
Καὶ πόσα δέδρακεν αὐτὴν ὁ Κομνηνὸς διασπότης ·
Καὶ συσταλεῖσα τῆν ψυχὴν καὶ φόβου πληρωθεῖσα
B Δορυφορεῖν οἰκατικῶς λατρεύειν ἐπαγγέλη ·
Κάμπται; αὐτῶ τὸν τράχηλον, ὁμολογεῖς δουλεύειν,
Καὶ φόρους κατατίθεσαι τῇ νεωτέρᾳ Ῥώμῃ ·
Ὅντως τὸ σκέμμα γηρεῖς τὸ βούλευμα φρονίμου,
Καὶ δούλευε καὶ λάτρευε μὴ πάθης τὰ Περσίδος.
Σοὶ δὲ τὸ θεῖον, βασιλεῦ, δοῖη μακροῦς αἰῶνας
Ἡ; τοὺς αἰῶνας οὐρανοῦ καὶ τοὺς ἡλίον κύκλους.
Γ. Τοῦ αὐτοῦ εἰς γάμον βασιλικῶν παιδῶν ἐπίς
δημοῖς.

Ἐκέρτα καὶ πάλιν, Βυζαντις, ἀγάλλου, Ῥώμῃ νέα.
Συγκάλει τὸ δημοτικὸν, κάλει τὴν γερούσιαν,
Ἐτρέπιζε βασιλικὴν καὶ πάλιν τὴν παστίδα,
Ἐόρταζε Κομνηνικὸν καὶ πάλιν νῆον γάμον,
Καὶ τῷ σκηπτούχῳ βασιλεῖ τῷ καὶ νυμφοστολοῦντι
Παίδυζε τοὺς πρίποντας ὑμνητηρίους λόγους.
Ποῖαν σοι χάριν, βασιλεῦ, ἢ πόλις ἀντιδώσει,

ac gratiarum paternalium imago, brachii fortis ac
pugni invicti hæres, qui cunjs eis sanguinis, ostendit:
vocem tollendo exercitum Persarum in fugam
vertisti iudicissimam. Amplectens sobolem tuam, By-
zantium; suscipe alumnos tuos, bellatores tuos
lavato, qui ob te, Ramam nutricem et matrem, et
propter fidem inconcussam erga gubernatorem se
ad mortem usque sacrificarunt. Nam postquam
nulla factionis adversæ millia interfecissent, victores
cum splendidis reversi sunt profæris, non vulnerati
quidem plerique, pars vulneribus icti non lethiferis.
Deus enim et imperatoris fortuna eos custodiebat.

O stipes fecunda, oleo abundans; tu ramus infelix
arboris felicissimi; tu solus spinæ speciem in poma-
rio induisti; tu solus e genere sapientissimo sapien-
tia cares; jam non es dignus nomine, genere; mores
tui displicent licet gratioso eos nomine circumdes.
Rursus carnis, rursus lebetum meministi, ac intem-
periei qualis Persarum esse solet, et relicto patrio
solo ad hostes aufugis. Ad quid igitur mater te pe-
perit, pater generavit?

Te quoque magnum cæli polum obtestor, terram in-
cullam habitatamque, ampla aeris spatia, maris pro-
funda atque ignis elementa, vixitne quondam rex qui,
omnibus diffuens deliciis, omnes pro civibus suis con-

tempuit, pro vulgo esuriit, imbrivus sponte expositus
et nivibus, procellis, et qui omnibus ærumnis pectus
forte opposuit? Cur non flammis consumor? cur non
feris objicior? cur non procellarum turbine circum-
agor? cur non undarum abysso demergor? cur terra
dehiscens non me devorat?

Rex pro me servo esuriit, ego autem saginabar;
oleis rex, ego calore perfundebar; sub divo vixit rex,
ego sub lectis. Comnenus fortis, vir tantus, ærumnis
premebatur, Prodromus autem miser et humilis deli-
ciis distuebat. Quis horum virtutibus ornator rege?
Audiisti, vetus Babylon, Persidos infortunia; non igno-
ras quæ Comnenus imperator mala ei intulerit. Jam
mente prostratus et timoris plenus servitutem subis,
D collum curvas, te servum profiteris et novæ Romæ
vectigalia pendis. Servi igitur et cole ne Persiæ fa-
tum te perdat. Tibi autem, imperator, Deus multos
donet annos sicut cæli sæcula et solis cyclos.

III. — Ejusdem in nuptias regis præan δήμοις (1).
Exsulta rursus, Byzantium; jubila, nova Roma;
convoca concionem, appella senatum; rursus orna
cubile regium!

Quas tandem tibi urbs gratias referet? Cui dotes
tuas in præmium dispensabit? Foris quidem hostium
tribus in servitutem redigis; domi nuptias panegyri-

(1) De hujus vocis sensu vide supra col. 1078.

Και τίνοι σου τῶν ἀγαθῶν εὐχαριστήσοι πρῶτον;
 Ἀποδημῶν δουλαγωγαίς τὰ φύλα τῶν βαρβάρων,
 Ἐπιδημῶν νυμφοστολαίς καὶ πανηγύρευσί πλέκεις,
 Χαρᾶς χαρὰν διάδοχον ἀί ποτε βραβεύων.
 Θεός, σοι τὴν ἀνταμοιβὴν καὶ μόνος ἀντιδῶσει.
 Χαίρε μοι, νύμφη τηλαυγῆς καὶ βασιλικωτάτη,
 Ἐκ τριγωνίας φέρουσα τὸ πάνσεμνον τοῦ γένους,
 Περιφανῆς κατὰ ψυχὴν, περικαλλῆς τὸ σῶμα,
 Ὁρατὴ κλέδς καὶ κατὰ καλῆς καλλιελαίου.
 Ὡς ἄριστον ἐν ἅπασιν ἡρώσων τὸν νυμφίον,
 Νέων, ὠραίων, εὐγενῆ, γεννάδα στρατιώτην,
 Χρηστὸν ἐὰν πάντα καὶ καλὸν καὶ καταρθμισμένον·
 Ὡς χαίρειν οἰ τοῦτόν σοι νενυμφαγηκότες·
 Καὶ τὰ μὲν σὰ περιζανῆ τυγχάνουσι, νυμφίε·
 Ὁ δὲ νυμφῶν, ἡ δὲ παστὰ; ἡ δὲ νυμφαγωγία.
 Ἐδίσσευσέ σοι τὸ καλὸν, ἐδιπλασίασέ σοι·
 Αὐτῷ γὰρ τῷ Κομνηνικῷ συνεφημῶσθης γένει,
 Καὶ λαμπροτάτη κοινῶν ἠτύχησας τοῦ βίου,
 Τοῖς πᾶσιν ἀπαράμιλλον, πασῶν χαρίτων οἶκον
 Τῶν ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος καὶ τῶν ἀπὸ τῆς τύχης·
 Ἡ καὶ συγκαίρους ἐς μακρὸν ἕως ἐσχάτου γῆρας.
 Κόσμει καὶ σὺ τὴν ἑορτὴν τῶν πασταδοπηγιῶν,
 Καὶ τὸν τῆς ἀδελφόπαιδος συντελετάρχει γάμον,
 Ἄναξ ἐξ αὐτοκρατορός, φῶς ἐξ ἡλίου μέγα,
 Τῶν μὲν λοιπῶν προφρυκτωρῶν, τῷ δὲ πατρὶ σὺλ-
 [λάμπων·
 Οὗ καὶ μᾶμου τὸς ἀρετὰς καὶ ζήλου τοὺς ἀγῶνας,
 Καὶ τοὺς ἀπρύτους καὶ καλοὺς ὑπὲρ Ἀδρόνων πόνους.
 Καὶ σὺ συνεπιλάμπρυνε τοὺς ἐνσωτῶτας γάμους,
 Χρυσά τριπλοκὸς σειρὰ τῶν σεβαστοκρατόρων,
 Ὁ βέλτερος Ἀνδρόνικος, ἡ συνειτὴ καρδία,
 Ὁ θεῖος Ἰσαάκιος, τὸ τῶν ἡλικίων ἄνθος,
 Καὶ Μανουὴλ ὁ θαυμαστός, ἡ ζηλωτὴ νεότης,
 Ἀκτινὲς τρεῖς τοῦ κραταίου Κομνηναυγούς δεσπότου.

sta celebras. Tu gaudium ex gaudio semper proceare facis. Deus solus mercedem tibi dabit. Salve, nympa splendida, regia, e triplici stirpe nata, quæ honoras genus tutum; excelsa quoad animam, egregia quoad corpus; tu ramus præclarus arboris oleo abundantis. Sponsum magnificum ordinasti, adolescentem, formosum, nobilem, generosum militem, ad omnia idoneum, eruditum in majore modum, quo omnes admiratione perfusi sunt; certo res tuæ, sponse, egregie se habent: cubile, lectus nuptialis bina sunt: ipsi Comnenorum familia adscripta nobilissimum matrimonii consortem nacta es, omnium gratiarum plenam sine exemplo domum, si mentem, corpus ac fortunam spectes, quibus omnibus ad extremam usque ætatem perfruaris!

Exorna tu quoque festum nuptiale et neptis nuptias celebra, rex prognate stirpe regia, lumen e sole magnam, cætera præsignans lumina, et una cum patre lucens. Hujus tu virtutes, hujus imitare certamina et indomitos et præclaros pro Ausonibus labores. Porro nuptiarum proxime futurarum splendorem auge, catena triplex Augustorum, optimus quidem Andronicus clari ingenii; divinus Isaacius, flos juventutis, et Manuel, vir mirabilis, florenti ætate, tres radii augustæ Comnenorum familiae.

A Καὶ τί; ἀν εἴη τελετὴ τῆς ἐνσωτῶσης μελίζων,
 Ἡ; προεξάρχει βασιλεὺς τοιοῦτος τηλικούτος,
 Λαμπρῶν τὸ διδάχημα τῷ κάλλει τῶν τροπαίων,
 Καὶ τοῖς ἀνδραγαθήμασι τὸ στέφος ἀντιστέφων;
 Πάντως ἀν αὕτη γένοιτο τῶν ἑορτῶν ἡ πρώτη,
 Καὶ πανηγύρεων πασῶν ἡ κορυφιοτάτη·
 Αὐξάνου, σκηπτρον Κομνηνῶν, εὐρύνου, θεῖον γένος,
 Γένος χρυσοῦν, ἠρωϊκόν, βασιλικόν καὶ μέγα·
 Καὶ τῶν γενῶν μιγνύμενον τοῖς ἐπιφανιστέροις
 Ἐκ τέκνων τέκνα βλάστανε, παῖδας ἐκ παίδων
 [γέννα,
 Κοινούς προμάχους εὐσεβῶν, κοινούς προδόλους
 [Ῥώμης,
 Καὶ συμπλήρου πᾶσαν τὴν γῆν τοῖς τιθηνήμασι σου.

Δ. Τοῦ αὐτοῦ εἰς ἕτερον γάμον βασιλικὸν
 πατῆρ τοῖς δήμοις.
 B Καὶ πάλιν μὲν ἐπιδημῶν ἡμῖν ἀπὸ τῆς μάχης
 Ἄναξ πορφυροβλάστης, σκηπτούχε, τροπαιοῦχε,
 Γάμους ἐνύμφευσας λαμπροῦς καὶ βασιλικωτάτους·
 Καὶ νῦν πρὸς μάχην ἐκδημῶν τὴν κατὰ τῆς Περ-
 [σίδο;
 Γάμον νυμφεύεις θαυμαστὸν, χρυσὴν παστὰδα πλέ-
 [ξεις,
 Παντοδαπὰς τὰς χάριτας βραβεύων τοῖς οἰκέταις.
 Ὁ βασιλεὺς νικητοῦ, χαρίτων ἀμυθῆτων!
 Πάλιν ἀνάκτων ἑορτῆ, πάλιν ἀνάκτων γάμοι,
 Καὶ πάλιν τούτοις δίδουχαι φαιδρῶς καὶ περιλάμ-
 [πει
 Ὁ τῶν Ἀδρόνων ἥλιος, ὁ κοσμητὸς δαδούχος,
 Ὁ νικητὴς, ὁ Κομνηνός, δεσπότης Ἰωάννης,
 Αἰγλας προπέμπων, ἀρετῶν αἰγλας ἀριστευμάτων,
 Ποικίλας καὶ παντοδαπὰς χαρίτων φρυκτωρίας.
 Μὴ δύνης, Ῥώμης ἥλιε, μὴ δύνης εἰς αἰῶνας.
 Ὁ πάσις τρέποις, βασιλεῦ, εὐεργετῆς τὸν κόσμον,

Quæ ceremoniam solemnior quam ea quam imperator augustus initiatur diadematis pulchritudini tropæorum, addens splendorem, fortiter factis coronam sibi ita præcipiens?

Hic inter dies festos primus luceat. Magnifica sceptrum domus Comnenæ, amplifica familiam divinam, genus aureum, heroicum, regale, omnium primum; e generum associatorum connubio sine producias ex prole sobolem, ex filiis filios, omnes piorum tutores, communes Romæ propugnatores, et omnem terram prole tua reple.

IV. Ejusdem in alteras nuptias præan
 τοῖς δήμοις.

Ex prælio ad nos reversus, imperator porphyrogenite, sceptritenens, victor, nuptias splendidas et vere regales celebrasti; nunc vero Persis bellum inferens nuptias facis egregias, aureum cubile construens, et servos liberalitatis tuæ muneribus ornans. O infinitam imperatoris victoris gratiam! Rursus festum regale, iterum regales nuptias, rursus Ausonum sol facem lætam præfert ac prælucet, sol nempe mundi lucifer, Joannes Comnenus dominus ac victor, virtutis splendore lucens et gratias innumeras distribuens.

Ne occidas, Romæ sol, ne intereas in sæcula. Quot

Καὶ πόσις τοῖς δωρήμασι πλουτεῖς τοὺς οἰκέτας· Ἀ
Νιξίς, ζωγρεῖς, τροπαιουγεῖς, σκυλευεῖς, ἀριστεύεις,
Δουλαγωγεῖς τὸ Περσικόν, τὸν Σκύθην ὑποκλίνεις,
Πάρθου καὶ Σύρου τράχηλον ἡμῖν ὀπορευόμενος,
Καὶ πᾶσαν ἄλλην ἔθνην κοικίλην πανστομίαν·
Γαμοστολεῖς, νύμφαγωγεῖς τῶν τέκνων σου τοῖς

[τέκνοις,

Πολυειδίς τὰς χάριτας τῇ πόλει σου πορίζεις.
Πάλιν συνήλθον εἰς ταυτὸν ἄμφω τὰ θεῖα γένη.
Τὸ Κομηνῶν καὶ τὸ Δουκῶν εἰς γάμου κοινωνίαν·
Πάλιν συνεδεδρόθησαν εἰς μίαν συμφύαν
Κλάδος ὠραῖος Κομηνῶν κλάδῳ Δουκῶν ὠραῖοι,
Ἄμφω καλοὶ καὶ θαυμαστοὶ καὶ θαλεροὶ καὶ νέοι,
Καὶ θάλλοντες ἀρείκων καὶ συναθηφοροῦντες.

Χαῖρέ μοι, νύμφη τηλαυγής, νύμφη νυμφῶν ἀρίστη.
Βασιλικὴ κατὰ ψυχὴν, βασιλικὴ τὸ σῶμα·
Ὡς ἔστιν ἐφ' ἅπασιν ἐφευρεῖς τὴν νυμφίον,
Καλὴ καλὸν, σεμνὴ σεμνὸν, ὠραία τὸν ὠραῖον,
Ἐμπρίπτουσα τοῖς ἡλίεσι, τὸ θαῦμα τῶν ἡλίκων,
Τρισυγενεὶς τὸν εὐγενῆ, τὸν νέον ἢ νεόνικον.
Καὶ τίς ἄν ἄλλη γένοιτο γάμου τοιαύτη χάρις;
Οὐκ ἔπρεπέ σε, θαυμαστὴ καὶ κάλλιστε νυμφίς,
Τοσοῦτον κάλλος φέροντα καὶ τόσην εὐκοσμίαν.
Μὴ συναφθῆναι γαμικῶς τῇ γυναικῶν κάλλιστῃ;
Ὅθεν εὐτύχησας αὐτὴν ὡς οὐ τις ἄλλος ἄλλην
Καὶ συνεμπρέπεις θαυμαστῶς τῇ ταύτης συναφείῃ,
Ὡς περὶ κλάτανον κισσοῦ καὶ περὶ δάφνην κλήμα·
Περὶ πορφύραν μάργαρον, καὶ περὶ . . .
Καὶ περὶ κήπων ἀηδῶν, καὶ φῶς περὶ λυχνίαν
Χαῖρε, λαμπρότατε φωστῆρ τῆς δαλῆς περιγείτου,
Ἀδιστοπα χαριτώνυμα, λαμπρὴ τροπαιοφόρος.
Χαῖρε καὶ χώρει κατ' ἐχθρῶν καὶ πάλιν τῶν ἐφίμων,

*modis, imperator, mundo bene facis! quot muneribus
ac donis servos tuos ditas! Vincis, captivos ducis,
tropaea portas, hostes pelias, principatum tenes, in
servitutem vindicās Persam, Scytham; Parthi ac
Syri collum subjugas, atque ita quantum ad ceteros
populos. Nuptias paras, sponsalia ministras nepo-
tibus tuis, civium tuorum commodis studes. Rursus
Comnenorum ac Ducarum familiae connubiorum nexu
se junxere; iterum pulcher Comnenorum ramus Ducarum
praclaræ stirpi adunatur; ecce egregia forma,
matura ætas flores eximios germinabunt.*

Salveto, sponsa candida inter omnes; regina tam
aima quam corpore, plane digna quæ talem inven-
nires sponsum, pulchra pulchrum, veneranda vene-
randum, inter sodales excellentem, inter æquali
admirandum; ter generosa generosum, adolescentulu
adolescentem. O fortunam bonæ meritam! Non enim
decebat, sponse egregie, excellentissime, te matrimonio
non jungi cum feminarum pulcherrima! Tibi illa felici-
tas præ omnibus obvenire debebat, ut eam ipsam uxorem
duceres, ut ei potissimum jungereris, ut platano
jungitur hedera, ut lauro vitis; ut purpura conchæ,
ut . . . ut lusciniæ horum sequitur, lux in candelabro
lucet! Salve, domine genitore, totius orbis lucifer,
victor clarissime! salve, et contra hostes orientales
milites tuos ducito, quibus prælio superatis inque

PATROL. GR. CXXXIII

Καὶ τούτους πάλιν καθελὼν, καὶ πάλιν ταπεινώσας,
Καὶ πάλιν ἐργασάμενος τῷ κράτει σου τριδούλους,
Ἐσελθε χαίρων πρὸς ἡμᾶς μετὰ λαμπρῶν τροπαίων·
Καὶ πάλιν νυμφοστόλησον λαμπροῦς ἑτέρους γά-
[μοις

Τῶν δισεγγόνων τοῖς πασι καὶ τοῖς ἐκείνων τέκνοις
Μέχρι δεκάτης γενεᾶς καὶ πέντε καὶ δεκάτης,
Καὶ ζῆθι μέχρι σύμπαντος τοῦ δρόμου τῶν αἰώνων.
Ε'. — Τὸ αὐτοῦ τῷ μεγαλονίκῳ αυτοκράτορι
κυρῷ Ἰωάννῃ τῷ Κομηνῶ.

Πολλοὶ τῶν λατρευόντων σοι, τῆς δλης αὐτοκράτορ,
Ἐκώφευσάν με πρὸ καιροῦ χρησταῖς ἐπαγγελίαις,
Ἄλλοθεν ἄλλος ὑπαντῶν καὶ προσπλεκόμενός μοι
Καὶ συγκροτῶν καὶ συσπρωτῶν καὶ χαίρειν με
[προτρέπων.

Β' Ὁ μὲν βῶων, Ἡμάρισεν ἡ τύχη σου τὸν βίον,
Μὴ τοῦ λοιποῦ σχετιάζε, μὴ τοῦ λοιποῦ δυσθύμει,
Πλὴν εὐτυχῶν, εὐδαιμονῶν, μέμνησο καὶ τῶν φίλων.
Ὁ δὲ τῷ κράτει σου μακροῦς εὐχόμενος τοὺς χρόνους
Ὡς οὐχὶ μόνον κραταῖψ πρὸς μάχας καὶ πολέμους·
Ἄλλος ἐτέρωθεν βῶων μετὰ χαρᾶς ἡλίκης,
Ὡς ἀληθεύει τὸ κοινόν, μὴ τρέχε τύχην ἔχων,
Καὶ σὺ μὴ τρέχων, Πρόδρομε, τὴν σὴν ἐφευρεῖς τύχην·
Ἄλλο; λαλῶν, Ἐπέμαζε φάτνας ἱπποστασίας,
Κεφαλὰ καὶ χαλινούς ἀργυροχρηστάτους,
Καὶ δούλους ὠνησάι πολλοὺς καὶ κτήσαι δορυφόρους,
Ἀπόθου δὲ τὰ πτωχικὰ καὶ τὴν φιλοσοφίαν,
Καὶ τοὺς βυπῶντας καὶ σαθροὺς καὶ πολυτρήτους πέ-
[πλους,

Καὶ συνελὼν ἀπόξυσαι τὸ γῆρας ὡσπερ ὄφις,
Καὶ νέαν ἐνδύσαι δορὶν, καὶ νέα κτήσαι μέλη·
Θεοῦ γὰρ εὐδοκῆσαντος καὶ τῆς αὐτῶν τεκούσης,

*servitutem redactis ad tuos revertaris tropæorum
gloriosorum portator; novas dehinc astrues nuptias
nepotibus tuis et abnepotibus, ad decimam usque.
imo decimam quintam generationem, et ad extremum
usque vitæ curriculum vivas*

V. Ejusdem carmen ad Ioannem Comnenum,
dominum Augustum ac viciorum.

Multi quidem ex iis qui te venerantur, imperator
orbis terrarum, inopportunitis declamationibus silen-
tium mihi imposuerunt. Undique enim ad plausum,
ad gaudia me incitant his verbis: *Fortuna vitam
D tuam beavit; mille querelas, ne desperes, amicornum
tamen, fortunatus cum sis, memor esto. Alius multos
annos in votis ponit tibi utpote viro non manu tantum
inque præliis forti: alius læte ac veraciter clamat:
Fortunam te tentes, fortunatus; tu quoque, Prodrôme,
fortunam sine sudore obtigisti; alius: Tu præsepis,
stibula, phaleras, frena aurea, argentea para; servos
coeme et satellites multos compara; omnia vero quæ
paupertatem ac philosophiam olent, vestimenta sor-
dida, lacera deponere; senectutem, serpentis instar,
ezue, pellemque novam induere cum renovatis membris.
Deo namque auspice et Deipara auxiliatrice rursus
divinus imperator, magnus monarcha sacram ad
purpuram natus, miraculum sublunare, victoriarum
perpetuus auctor, versibus tuis recentibus aurem præbuit,*

Μάϊν δ' ο θεός βασιλεύς ὁ μέγας μονοκράτωρ,
 Ὁ χαριτώνυμος βλασφῆς τῆς ἱερᾶς πορφύρας,
 Τὸ θαύμα τοῖς ὑπὸ τὸν οὐρανὸν, ἡ βρούσις τῶν τρο-

[παίων,

Ἐδωκεν οὖς τοῖς στήχοις σου τοῖς νέοις καὶ προσ-

[φάτοις·

Ἵπέσχε τούτοις τὴν ψυχὴν, ὑπέκρουσεν ἀσμένως,
 Ἦγάπησεν, ἐπήνεσε τῶν στήχων τὸν ἐργάτην,
 Ἔκτισεν ὡς πανόμενον, ὑπέσχετο πλουτῆσαι,
 Πόρους πορῆσαι σοι ζωῆς μεγάλους καὶ πλουσίους,
 Καὶ ῥύσασθαι σε τῆς πικρᾶς καὶ χαλεπῆς πενίας.

Ταύτας ἀκούσας, βασιλεῦ, τὰς μακαρίους φήμας,
 Ἐξηγαθύνθη τὴν ψυχὴν, ἠψφάνθη τὴν καρδίαν·
 Καὶ πρῶτα μὲν ἠξάμην σοι κύκλα μακρῶν αἰώνων,
 Ὅτι τοσούτους καρτερῶν ὑπὲρ Ἀδσόνων κόπους,
 Καὶ πάσχων ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καὶ τληπαθῶν μυρία,
 Καὶ συμμετρῖζων τὴν ψυχὴν μαρίναις ἀμυθῆτοις,
 Πῶς ἂν τοὺς γαύρους ἀπαντᾷς ἀχένας τῶν βαρ-

[δάρων

Τῆ-ζεύγλῃ τῆς Ῥωμαϊκῆς καθυποστρώσης τύχης,
 Καὶ πᾶσαν γῆν ἀλλόφυλον ἄρδην αἰχμαλωτίσης,
 Καὶ τοὺς προλοίπους τῶν ἔθνων καταδουλαγωγῆσης·
 Καὶ μηδεμίαν ἀπ' αὐτῶν ἀνακωχὴν λαμβάνων,
 Ὅμως ὑπέσχεθ' ἀκοὴν καὶ τοῖς σαθροῖς μου λόγοις,
 Καὶ φιλανθρώπως ἀπαντᾷς τοῖς φληναφήμασί μου,
 Καὶ τὴν τοσαύτην ἀκοὴν καὶ βασιλικωτάτην
 Στήχοις μίμποι; καὶ πενιχροῖς χριστομιμήτως κλίνας·
 Ὡ πέλγος βασιλικῆς; ἀκρας φιλανθρωπίας·
 Τάχα καὶ πλάτος ἐπικιᾶς τῶν θαλασσῶν καὶ βᾶθος,
 Καὶ πάντα τὸν ὠκεανὸν πόν μέγαν ὑπερβαίνεις.

Πρῶτα μὲν οὖν, ὡς ἔφαμεν, ἠξάμην σου τῷ

[κράτει,

Ἔτα τῷ πλήθει τῆς χαρᾶς ἐκείνης τῆς ἀρρήτου
 Ὅσπερ εἰς ἑκστασίν πεσὼν καὶ καρῶθεις τὰς φρένας·
 Καὶ γὰρ μέγεθος τῆς χαρᾶς καθάπερ δὴ καὶ λύπη;
 Ἄμφω περὶ κασι τοῦ νοῦ τὸ καθεστῶ; ἐκίρῃπειν,

*animum attendit, obtemperavit, poetamque ob carmen
 laudans ubi pauperem esse audivisset, in meliori
 conditione se te positurum pollicitus est.*

*Læto hoc allato nuntio animus mihi additus est et
 cor lætificatum. Et ab initio quidem multos tibi annos
 præcatus sum, quod post tantos pro Ausonibus validis
 exantlatos labores, sexcentas pro civibus tuis nunc
 quoque ærumnas pateris magno animo ac semper
 sollicitus quomodo dura barbarorum colla fortunæ
 Romanæ iugo submittere totumque orbem exterum in
 servitutem redigere, et exteræ gentes tuæ ditionis
 facere possis, ita quidem ut nullis admissis induciis
 nihilominus exiguis meis sermonibus aurem præbeas
 et clementer nugis meis indulgeas, regias tuas aures
 exiguis meis versibus ut verus Christianus præbeas. O
 mare! immensum humanitatis imperatoris! Jam
 marium profunda superas et ingentem Oceanum tra-*

jectis.
 Primum igitur, ut diximus, pro regno tuo vota
 fecimus; tunc præ illius ineffabilis gaudii magni-
 tudine tantum non mentis compotes esse desimus.
 Majus enim gaudium, sicut nimia tristitia animum

D Καὶ συνθλοῦσαι τῆς ψυχῆς τὰς γνωστικὰς δυνάμεις.
 Ἐχειν ἐδόκουν ἐν χειροῖν τὰ κατεπηγγελμένα,
 Πιξὸς ἀνύων τὴν ὄδον ἱππεύειν προσεδόκουν·
 Τάχα γὰρ ἱπποὺς ταχυνοῦς ἠτύχουν τοὺς ἀνέμους;
 Τῶν ἱππῶν τῶν Ἀραβικῶν πολλῶν ποδωκιστέρους·
 Χαλκοῦ στατήρος ἀπορῶν τούτου τοῦ φαυλοτάτου
 Μνά; ὅλας ὑπελάμβανον ἐπαυτοχεῖν χρυσοῦ,
 Λούλους ἐκάλουν προελθεῖν ὡσπερ ἠγορασμένους·
 Καὶ τούτῳ μὲν ἐπέτρεπον τῶν ἱππῶν τὴν φροντίδα,
 Ἐκείνῳ δὲ τὰ τῆς τρυφῆς καὶ τῆς οἰνοχολίας,
 Ἄλλῃ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν σπηρικῶν ἀμφοτέρων,
 Ὅν ἡ βελτίστη δόκησις ὡσπερ ἐξέφανέ μοι·
 Ἐπίστησα καὶ πωλοῶν τῇ θύρᾳ τῆς εἰσόδου·
 Εἶπω τὰ πάντα συνελών, μίαις ἐκ μόνης ὥρας
 Πανευτυχῆς ὁ δυστυχῆς ὑπόπτεισα τυγχάνειν·

B Ὡ θαυμαστῆς ἐκστάσεως, ὦ ζηλωτῆς μανίας,
 Καὶ μάκαρος ὄνειρατος ἐξ οὗ κατεκλουτίστην!
 Ἐπεὶ δ' εἰς ὑπνον ἐνεγχεῖς μόλις ποτὲ τοῦ χρόνου,
 Καὶ γρηγορήσας ἐπειτα τῆς μέθης ἀπηλλάγην,
 Καὶ τῆς μακρᾶς καταφορᾶς καὶ τῆς πολλῆς μανίας,
 Καὶ πάλιν κατενόησα τὴν ἑμαυτοῦ πενίαν,
 Καὶ πάλιν ἔγνω ἑμαυτὸν ἄθλιον ὡς τὸ πρῶτον,
 Ὅτε ἔχων τὴν ὑπόθεσιν ταύτην κατανοῆσαι,
 Οὐδ' ἀκριβέωςασθαι καλῶς τὰ τῶν εὐαγγελίων,
 Προσέρχομαι σοι τολμηρῶς τῷ πανενθέφ κράτει,
 Καὶ δουλικῶς σοι προσκυνῶ, παρακαλῶ σὺν φόβῳ,
 Ὅς ἂν μου λύσῃς ἀληθῶς τὰ τῆς ἀμφιβολίας,
 Καὶ παραστήσῃς ἑναργῶς τοὺς τῶν εἰπόντων λό-

[γους·

Ἄρα γὰρ ἐξηπάτων με, καὶ παίζοντε; ἐλάλουν,
 Καὶ φεῦδος-ἦσαν ἅπαντα τὰ τῆς ἐπαγγελίας;
 Ἢ πρὸς ἀλήθειαν ἀποτοῖς ἐχώρει τὰ τοῦ λόγου,
 Καὶ σου θεὸς ἐνίκησε τὴν ἱερὰν καρδίαν
 Εἰς οἶκτον, εἰς ἀντιλήψιν ἀνθρώπου τληπαθοῦντος
 Μόνῳ θαρροῦντος τῷ θεῷ καὶ τῷ οσητῷ σου κράτει;
 Θέλεις προλάθω, βασιλεῦ, τὴν σὴν ἀπλογίαν;

*disturbat et mentem intelligendi facultate privat. In
 manibus tenere mihi videbar promissa. Quam pedi-
 bus ingressus eram viam, eam eques finire spera-
 bam. Pro equis enim mihi venti erant, equis Arabicis
 multo velociores; et cum staterem æreum non habe-
 rem, minas substitui ut aurum obtinerem: serros
 quasi pecunia coemptos procedere jussi, et huic qui-
 dem equorum curam demandavi, illi mensæ et cel-
 læ, alii vestium sericarum custodiam impartivi. O
 miram extasim, o felicem dementiam! o felix som-
 nium quod me divitem reddidit!*

*Postquam autem post tempus aliquod e somno
 experrectus ebrietatem excussissem et cum ea demen-
 tiam quæ animum vexabat, et paupertatem pristi-
 nam et miseriam recognossem, inter spem et metum
 dubius, ad fortitudinem tuam confugio, et, ut ser-
 rum decet, ante pedes tuos prostratus, cum tremore
 te invoco ut e discrimine rerum quo premo-
 re me liberēs et ea quæ alii dixerunt mihi ante oculos po-
 nas. Numquid me deceperunt? num per jocum men-
 daclaque falsave promissa mihi illuserunt? nam
 Deus cor tuum primum subegit ad misericordiam et*

Εἶτε φευδῆς ἐτύχαιον, εἴτ' ἀλήθης ὁ λόγος,
Σὺ δὲ μοι χεῖρα βοηθόν, ἀξίωσον ἑλπίδος.
Καὶ σοὶ θεὸς χαρίσασαιτο μακραίωνα τὸν χρόνον,
Καὶ ἐρόπαια λαμπρότερα καὶ νίκας ἐπὶ νίκαις,
Καὶ πάσης τῆς ὕψ' ἤλιον βραβεύσαι σοὶ τὸ κράτος
Ἐξ Αἰθιοπῶν δυτικῶν ἄχρι τῶν ἰωλῶν,
Ἀπὸ κλιμάτων δυτικῶν ἄχρι τῶν εὐρωπαϊκῶν,
Καὶ τῆς γῆς ἀσιάντιο; τερμάτων τῶν ἰσχυάτων.

Γ. — Τοῦ αὐτοῦ ἐφ' αὐτοκράτορι ἐξερχόμενον
κατὰ Περσῶν τὸ δέκατον.

Βάρβαροι, σκυθρωπάσατε, γηθήσατε, Ῥωμαῖοι,
Τέχνα Περσῶν, οἰμώξατε, τέχνα πιστῶν κροτοῦμεν.
Ἄγαρ υἱοί, θρηνησατε, Ῥώμη υἱοί χαρῶμεν.
Καὶ πάλιν γὰρ ὁ κραταῖος Αὐσόνων πολιοῦχος,
Τὸ τῆς περσῦρας ἀγαλμα, ἐδ' ἀλλόθεν τῶν ἀνάκτων,
Ἐγέρ ἡμῶν καὶ τῆ; ἡμῶν στρατευῶν σωτηρίας,
Καὶ πάλιν ἐκλιταγωγεί καὶ φάλαγγας ἀρτίει,
Καὶ πάλιν σπεύδει καθελὼν τὸ φρόνημα τοῦ Πέρσου
Καὶ τὴν ὄφρην καταβαλεῖν αὐτοῦ τὴν ἀλαζόνα,
Καὶ τὴν ἔψαν ἄπασαν καθυπατάξει λυκοῖς.
Ἦ μέγα κύων λυσσητήρ; θῆρ' αἰμοβόρε Πέρσα,
Χειμερινὴ σοὶ περισσὴν ἀνέτειλαν ἀκτίνα
Ἐο τῶν Αὐσόνων ἥλιος, ὁ κοσμητὸς δεξοῦχος.
Καὶ ταύτην οὐχ ὕπνηγατος οὐδ' ἰσταρῆος οὐδ' ἑτλήξ
Οὐδ' ἀντιβλάθει πρὸς αὐτὴν οὐδ' ὄλιος ἡδυνήθηξ.
Καὶ νῦν προσβάλλει θερινὸς ὄλιος πυρρὸς φλογώδης.
Καὶ πῶς ἐνέγκης, δεῖλαιε, τὴν τόσην λαμπρόδονα;
Πῶς δ' οὐκ εὐθύς ἐκπληρωθεὶς μικρὸν ἀντιβλα-

κτῆσας,
Καὶ ξυρανθεὶς ὄσα πηλὸς ἐφ' ἐπιπετῶ τῆς ἀγλῆς;
Καὶ πῶς βασιτάσης, ἀδλιε, τὴν τόσην φρυκτωριαν;
Ἐτοίμαζε βαρβαρικὸν πάλιν σου τὸν αὐχένα
Τῆ σπάθῃ τῆ Κομνηνικῆ δεινὸν ἔκρηνημένην.

*opitulationem erga hominem miserum qui in solo
Deo inque virtute tua unicam fiduciam ponit? Visne,
imperator, ut te solemniter defendam? Sive verus
sive fallax fuerit sermo, manum auxiliatricem præbe,
misereri dignare; et Deus diurnam tibi annuat
vitam, tropæa etiam splendidiora et victorias super
victorias; tibi totius orbis gubernium concedat inde
ab Æthiopicis Occidentis usque ad Europæos et
usque ad extremos Asiæ terminos.*

VI. — Eiusdem carmen ad imperatorem cum de-
cimū adversus Persas moveret.

*Lugete, barbari, exsultate, Romani; Persarum
filii, gemite, nos fidei liberī applaudamus. Filii
Agar, lamentamini, nos Romani gaudeamus; rursus
fortis Italicarum urbium præses, purpuræ decus,
regum pulchritudo pro nobis nostraque salute belli-
geratur, arma et cohortes movet; rursus Persæ su-
perbiam dejicere conatur; jam totum Orientem lupis
subjicere festinat. O canis, o animal rabiosum.
Persæ sanguivore: Italiæ sol radium tibi brumalem
misit, sol qui mundum illustrat; tu autem istum
radium oculis intueri, considerare non valuisti;
nunc autem maxime lucem suam effundit. Quomodo
autem tu, homo debilis, tantum splendorem ferre
potis eris? quomodo, paulum intus non cæcu-*

A Εὐτρέπιζε τὰ νῶτά σου τοῖς βίβλοι καὶ πάλιν
Εὐτρέπιζε τὰ τέχνα σου καὶ τὰ σκυλάκιά σου
Πρὸς συντριβὴν καὶ δούλωσιν καὶ πρὸς αἰχμα-
[λωσταν.

Ἐτοίμαζε τὰς πόλεις σου καὶ τὰ σκηνώματά σου
Πρὸς ἄλωσιν καὶ πόρθησιν καὶ σκηνώμα Ῥωμαίων.
Ὁ γὰρ θεὸς ἐξήγειρε τὸν Κομνηνὸν καὶ πάλιν
Εἰς διακρίτησιν πιστῶν καὶ λύμην τῆς Περσίδος.
Οὐκ εὐτυχῶς ὡς ἔοικε Μουχοῦματ ἐγεννήθηξ,
Οὐδὲ φαιδρό; τις ἥλιος ἐπέλαμψε σοὶ τότε.
Οὐδέ τις ἀγαθοποιὸς ἀστηρ ἐπενηγάσέ σοι,
Ἄλλ' εἰς αὐτὰς τὰς χρονικά; ἡμέρας ἐγεννήθηξ,
Καὶ μοῖρά τις ὀλέθριος ἐπηκολούθησέ σε.
Καὶ τούτου χάριν σκόλωκα τὸν Κομνηνὸν ἰδέξω,
Ὅς οὐκ ἀνύσει σοὶ μικρὸν τὸν βίον ἡρεμῆσαι,

B Πορθῶν σε καὶ σκυλεύων σε καὶ κτείνων καὶ ζω-
[γρῶν σε.

Μέχρις ἐξολοθρεύσει σε καὶ μέχρις ἀφανίσει,
Καὶ πρὸς αὐτὸν καταβαλεῖ θανάτου τὸν πυθμένα.
Νῦν ἀποτίσαις, βάρβαρε, καὶ νῦν ἀνταποδώσεις
Ἐπὶ διπλῶ καὶ τετραπλῶ καὶ πολλαπλῶ τῷ μέρει.
Ἀπὲρ εἰργάσω τοῖς πιστοῖς, ἀπερ οἱ πρόγονοί σου.
Θεοκίνητη γὰρ ὄρηξ καὶ θεορμήτηρ Ῥώμη
Πάλιν στρατεύει κατὰ σοῦ, πάλιν στρατοπεδεύει
Ὁ νικητῆς ὁ Κομνηνὸς δεσπότης Ἰωάννης,
Πυκνὴν ἀσπίδα συγγίνει, πυκνὸν ἀρτίει ὄδρου,
Ἴππον πολλὴν Ἀραβικὴν ὑγροσκελὴ συλλέγει
Κατὰ σκηπτῶν καὶ κεραυνὸν ἐγκαταρρήγνυται στί,
Καὶ τίς ἂν ὑποστήσεται τούτου τὴν ἐνδημίαν;
Πολλὰ πολλὰ; εἰς θεόν, ὦ Πέρσα, παρονήσας,
C Καὶ κλειστα μακροθυμηθεὶς πολλὰ; ὑπ' ἐκείνου,
Ἰδοὺ κεκίνησας αὐτὸν κατὰ τῆς κεφαλῆς σου,
Ὅς δυνατὸς καὶ κραυπαλῶν, κατὰ τὴν προφητείαν,

*tias? quomodo non, ut argilla, nimio calore exsic-
catus fueris? poterisne tantum splendorem perferre?
Tende cervicem tuam barbaram gladio Comnenico
acutissimo; dorsum rursus sagittis offero. Filios
tuos ac catulos ad humiliationem, servitutem et
captivitatem præpara. Oppida tua tentoriaque scito
captum et combustum iri et Romanorum fore. Deus
enim Comnenum resuscitavit, fideles suos ac flagitia
Persarum alturus. Non tu forte Mahumet natus es;
illo quidem tempore sol propitius non tibi arrisit;
D sidus benevolū non tibi illuxit. Ideo Comnenum
sicut crucem recepisti, quippe qui tibi quieto esse
non permittet, igne, ferro, omnibus denique armis te
vezando, donec te enecatū ad mortis ipsius portum
dejecerit. Nunc, barbære, dupliciter, imo in infini-
tum expias quæ fidelibus mala majorum tuorum
exemplum secutus, intulisti. Divino enim impulsu
denuo contra te militat et castra metatur victor
Joannes; multos clypeatos, multos jaculatores, ma-
gnū equitatum origine Arabica velocissimū collegit,
et ceu fulgur in te ruit; quis autem ejus impetum
feret? Sæpe sapius in Deum Persa insolenter se
gessit et tamen ille pro sua bonitate ei indulxit: ecce
contra caput tuum propriū eum excitasti, qui potius
esi et vel delirans, secundum prophetiam, iræ suæ*

Τὸν τῆς ἀρχῆς τῆς ἑαυτοῦ κερᾶσαι σοι τρυγίαν,
Καὶ τῶν βελῶν τὰς ἀκωκάς τῆν λήθη σου μεθύσαι,
Ἄπο δὲ τῶν κρεάτων σου τὴν μάχαιραν κορέσαι,
Τοῦ χριστιανύμου δὲ λαοῦ τὸ κέρας ἀνυψῶσαι
Διὰ χειρὸς τοῦ Κομνηνοῦ κρατίστου βασιλέως.

Ἐγταίει καὶ κατευοδοῦ, θεῖε φωστῆρ Ἀδύσων,
Τὴ μέγιστον εὐτύχημα τῆς νεωτέρας Ῥώμης.
Καὶ σύμπαν ἔθνος σὴ κράτει προσκυνεῖτω
Ἡ Βαβυλῶν ἢ πλαιᾶ σὴ σκήπτρῳ λατρευεῖτω
Ὁ τῆς Αἰγύπτου τράχηλος πιπτέτω πρὸ ποδῶν σου
Τὰ τέρματα τῆς Ἰνδικῆς σοι φόρου; κομιζέτω.
Πέριευσεν πάντα ποταμούς, πάσα; ἠπείρους πλέε.
Ἐκαίνο; μὲν ἀπογαίων βαρβαρικοῖς ὀστέοις,
Ἐκαίνο; δ' ἀποθαλασσῶν τοῖς αἵμασι τοῖς τούτιων,
Καὶ πάσης γῆς κυρίευσεν καὶ νήσου καὶ θαλάσσης.

Ἄκουσον, γίγαν οὐρανὸν, πρόσχες μοι, γῆ παμμήτωρ,
Καὶ τῶν ἀστέρων ἀνακτες, ἥλιε καὶ σελήνη.
Ἵμᾶς γὰρ μάρτυρας καλῶ τῶν εἰ; ἐμὲ πραγμάτων.
Δίκαιόν τοῦτο δίκαιον, ἔχει δικαίου φύσιν
Ἄπαντας μὲν εὐεργετεῖν τὸν Κομνηνὸν δεσπότην,
Καὶ σπείρειν καὶ κατὰ πετρῶν τὴν ἐλεημοσύνην,
Καὶ διαθρύπτειν καὶ πτηνοῖ; καὶ κύμασι τὸν ἄρτον,
Ἐπέχειν δὲ τὸν ἔλεον τῆ δυστυχεῖ Προδρόμῳ.
Ὅστις θαρρᾷ μετὰ Θεὸν τῆ τούτου βασιλείᾳ,
Καὶ ταύτῃ μόνον ἐξαρτᾷ τοῦ βίου τὰς ἀγκύρας.

Τὶ τοῦτο δρᾷς μυριαθλε, μυριονικηφόρε, τροπαιοῦχε;
Στρατεύεις κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ πάλιν τῶν ἑσῶν,
Θήγεις αὐτὸς τὴν μάχαιραν, ἐξακονᾷς τὸ δόρυ

scirem contra te miscere, et telorum mucronem sanguine tuo tingere non erubescit, aut enses membris suis satiare, populi vero Christiani cornu per manum Comneni, optimi imperatoris, erigere audet.

Rege et dirige, lux divina Italiae, sortem novae Romae felicissimam, et omnis populus majestati tuae genua flectat! Vetus Babylon sceptrum tuum venerabitur; Aegypti collum ante pedes tuos procidat; Indiae termini tibi rectigalia solvant. Omnia flumina trajice pedes, naviga per omnem continentem, illa enim barbarorum ossibus solo aequabis, hanc eorumdem sanguine mari parem reddes.

Audi, caelum immensum, adesdum, et tu quoque, terra omnium mater, et vos siderum capita, sol et luna; vos enim testes invoco sortis meae. Jam oportet ac decet ut imperator Comnenus omnes beneficiis cumulet, ut eleemosynas ubique, in ipsa saeva spargat, ut panem volucris et piscibus largiatur, ne Prodromo quidem excepto, qui secundum Deum illius majestati confidit in eaque vitae ancoras jacit.

Quid hoc agis, victorum antesignane, tropaeorum numero cumulate? Iterum contra hostes Orien-

(1) Irene scilicet imperatrix, quae antequam a Manuele Comneno anno 1145 in uxorem duceretur, Bertha erat appellata. Fuit eximia virtutis et pulchritudinis femina, soror uxoris Conradi imperatoris, filia vero Berengarii, comitis Sulzbachensis in Bavaria. Mirum quod ex isdem nuptiis tumide et truculenter confirmari contendit Prodrumus, id est primatum Byzantii supra Romanum. Injuria id sustinent schismatuci ob sedem imperii

Α Τοῦ δὲ Προδρόμου τὸν ἐχθρὸν τὴν μισρὰν κενίαν,
Προδρόμου τοῦ κηρύσσοντος τὰ στρατηγήματά σου
Ἐξ; ἀκαταγώνιστον ἔνδον τῆς πολιτείας;
Μὴ τοῦτο δρᾷς; βασιλεῦ, μὴ πρὸς τῶν σῶν τρο-
[παίων·

Ἄλλὰ τὸν ἐσῶτερον ἐχθρὸν ἐξαφανίσας,
Οὕτω μοι χώρει πεποιθῶς κατὰ τῶν ἐξωτέρων.
Ἄναξ ἑνάκτων ὄψιστε, καὶ κύριε κυρίων,
Καὶ βασιλεὺν βασιλεῦ, καὶ δυναστῶν δυνάστα,
Φροῦρει τὸν πορφυροβλαστον δεσπότην Ἰωάννην.
Τὸν αὐτοκράτορα τῆς γῆς, ὁ μέγας αὐτοκράτωρ.
Συμφοῦρει δὲ καὶ τοὺς αὐτοῦ πορφυρανθήτους παῖδας,
Καὶ πάντα τούτῃ δάμαζε βαρβαρικῶν αὐχένα,
Αἰταῖ; τῆς κυρήσεως σε μητροπαρθένου Κόρης,
Ἦν ἔχει καὶ συστράτηγον καὶ σύμμαχον μεγάλῃ,
Β Καὶ ταγματάρχην δεξιᾶν κατὰ τῶν πολεμίων,
Καὶ δεξ; αὐτῆ καὶ ψυχικὴν ἐν τέλει σωτηρίαν.

Ζ. — Τοῦ αὐτοῦ εισιτήριον ἐπὶ τῇ νυμφουθεσίῳ
ἐξ Ἀλαμανῶν (1) τῷ πορφυρογεννήτῳ κηρῷ
Μιουρήλ καὶ σεβαστοκράτορι.

Οὐκ ἔστιν οὐδὲ γέγονεν ἄλλος αὐτοκράτωρ
Καθάπερ σὺ, μεγαλοεργὲ Ῥωμαίων πολιούχε,
Φιλευσεθῆς τὰ πρὸς Θεὸν, φιλάνθρωπος εἰς δούλους;
Εἰς ἔθνη φιλοπόλεμος, φιλότεκνος εἰς παῖδας.
Θαῖψ ναοῖς καθιεροῖ; παμπόλλους καὶ μεγάλους.
Καὶ πλήθο; ἄλλων εὐαγῶν λαμπρῶν ἀναθημάτων.
Τοῖ; δούλοισ; χεῖρα πάντοτε προτείνεις πλουτοδότιν,

tales exercitum ducis; ipse enses acuis, hastam exacuis, Prodromi, qui fortiter a te facta praedical, hostem, duram paupertatem quasi agonizantem deseris? Ne hoc facias, imperator, per tropaea tua te obsecro; sed inimico interno interempto fortem me reddas contra externum. Tu autem, celsissime Rex regum, Domine dominorum, Dynasta dynastarum, saluum fac dominum Joannem, terrarum rectorem, o maxime Dominus; serva autem filios ejus porphyrogenitos; omnem doma barbaram cervicem precibus Matris tuae Virginis, quam auxiliatricem habet et ducem dextram contra hostes, et concede ei ad postremum salutem spiritualem.

VII. — Ejusdem carmen nuptiale in virginem Alamanam domino Manueli Porphyrogenito desponsatam.

Nec existit, nec fuit unquam imperator sicut tu, magnificentissime praeses Romae; tu Deum stremis colis, mitis es erga servos, bellicosus adversus hostes, liberorum amans; plurima eaque maxima Deo tu templa construis et vasorum sacrorum pretiosorum copiam ibidem cumulas. Ubique benignam servis

ibi constitutam; at Prodrumus hoc ineptum insertit argumentum ad opinionem consolidandam: Vir est caput mulieris, atqui sponsa Bertha veteris Romae (id est ritus occidentalis) subdita ut marito novae Romae, patet ergo (P. dominari Romanam. Ridiculum! Carmen verumtamen editum fuit cum fama pertulit nuptias constitutas esse inter Joannem et Conradum imperatores: tum enim Manuel in Isauriam morabatur.

Τοις ἔδνεσι τοὺς σκυλευμοὺς ἀρτύεις καὶ τοὺς φέ
[ρους,
Καὶ τοῖς παισὶν νυμφαγωγεῖς τὰς γυναῖκας βελ-
[τίστας·

Ὅσπερ καὶ νῦν τῷ Μανουὴλ τῷ παθρινῷ πατρί σου
τὴν ἐκ δυσμῶν βασιλικὴν ταύτην ἡμέραν κέρην,
Ἐφ' ἣ ταλοῦμεν σήμερον τὰ τῶν εἰσιτηρίων.

Χαίρε μοι, Ῥώμη νεαρά, τοὺς νῦν εἰσιτηρίοις
Δι' ὧν ἰδείχθης κεφαλὴ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης.
Εἰ γὰρ ἐκείνη δίδωσι νύμφην, καὶ σὺ νυμφίον,
Ἴσμεν δὲ πάντες ὡς κεφαλὴν τῆς γυναικὸς τὸν
[ἄνδρα

Ἐδὴλον ὡς συνάγασο καὶ συνομολογῆν σοι·
Καὶ γίνου ταύτης κεφαλὴ καὶ μέλος σὺν ἐκείνῃ·
Κίντε ὕθεν τῷ Κομνηνικῷ πάντα λατρεύει κράτει.
Τοσοῦτον ἔχεις ἀνακτα, Ῥώμη κυδίστη νέα·
Ὅτως τὰ μὲν ταῖς νίκαις σε ταῖς κατ' ἐγθρῶν λαμ-
[βάνει·

Τὰ δὲ καὶ τῷ φρονήματι κοσμεῖ τῷ βαθυδοθίῳ.
Ὡς γέγονε σοι, βασιλεῦ, τὸ δρόμημα τοῦ βίβου
Σύδρομον τοῖς δρομήμασι τοῦ γίγαντος ἡλίου.
Ὡ νέε κλάδε Μανουὴλ τῆς Ἰσραὺς πορφύρας
Καὶ κόσμη τῆς πανευτυχοῦς σεβαστοκρατορίας·
Σκύμνε παντόλου Λέοντος, οἷο βρυχῆς καὶ μένος;
Πέρσῃν σοδοῖ τὸν σοδαρὸν, ἄγχι τὴν Βαβυλῶνα,
Καὶ τὰς βόας τῶν ποταμῶν ἴσχει τοῦ πρόσω δρόμου·
Ἄρον τὸν μέγαν ὀφθαλμὸν ἐξ Ἰσχυρίας μέσης,
Καὶ θέσσαι τὴν Βύζαντον λαμπρῶς ἐστολισμένην
Ἐπὶ τῇ νέᾳ τελευτῇ τῶν ἐπιδατηρίων

Τῆς εὐγενοῦς νεάνιδος καὶ περικαλλεστάτης·
Ἦν ὁ πτεῖρ καὶ βασιλεὺς ἐνυμφαγωγῆσέ σοι,
Καὶ προτομπαύουσιν αὐτῇ μετὰ δορυφορίας·
Καὶ διαχύθητι τρανώς ἐπὶ τοῖς ταλοῦμένοις.

Ὡ μέγα βῆξ τῆς παλαιᾶς καὶ πρεσβυτέρας Ῥώμης,
manum porrigis. Tu hostibus prædia et tributa im-
peras, ac filius tuis pulcherrimas adducis uxores,
sicut et nunc Manuelli, dilecto filio virginem regiam
ex Occidente oriundam jungis nuptiis quas hodie
maxime inauguramus.

Salve, Roma nova, et gaude hac inauguratione,
qua te caput Romæ veteris ostendisti. Etenim illa
sponsam præbet, tu vultem sponsum; nos autem
omnes scimus, cum vir sit caput uxoris, in te quo-
que hoc idem convenire. Esto igitur hujus caput,
quæ majestati Comneni omnem reverentiam præbet.
Talem igitur, gloriosa novâ Roma, dominum habes.
Dum enim victoriis ex hostibus reportatis te occupat,
summis se prudentia sua honoribus dignum ostendit.
Cursus vitæ tuæ, imperator, cursum rapidum
solis æquet, o Manuel, qui ramus novellus es sacrae
purpure ac decus et ornamentum domus augustalis,
filius Leonis, cujus rugitus solus Persam gravem
pellit, Babylonem angit et fluminum cursum impe-
dit. Leva oculos ex media Isauria et vide Byzantium
laute vestitum in festo initiatorio nobilis et formosissimæ
virginis quam, patre ac rege monente, uxorem
modo duxisti, stipatus satellitibus; tu porro gaude et
ju' illa.

O rex majne veteris ac venerandæ Romæ, pruden-

A Βαθύτατε τὴν φρόνησιν, δαινέ τὴν στρατηγίαν,
Ἐδ γένος εὐγενέστατε, περίβοξε Κουράδε,
Καὶ κηδεστά λαμπρότατε τῶν δορυφορούμενων,
Νῦν ὑπερῆρας τῇ τιμῇ, νῦν ἠυγενισθῆς πλέον,
Ὅτι καὶ τῷ Κομνηνικῷ συνεκαστρίωσθης γένει,
Καὶ καθωράθης ἀγχιστευὸς τοσοῦτου βισσέως·
Ὅθεν καὶ χαίρε μεθ' ἡμῶν καὶ συνῆδε τῇ κόρῃ
Νῦν μὲν παιδνας μουσικῶς τοὺς ἐπιδατηρίους,
Μετ' οὐ πολὺ δὲ σὺν Θεῷ τοὺς ἐπιβαλαμίους,
Ἐπαναζεύξαντος ἡμῖν σὺν νίκαις τοῦ δεσπότητος.

Ἴδε, βελτίστη γυναικῶν, ἐκ τῆς παρούσης δόξης
Τῶν προπεμπόντων σοι λαῶν καὶ τῶν δορυφορούντων,
Καὶ τῆς λαμπρᾶς παρασκευῆς καὶ τῆς χρυσοφορίας,
Τῆς συμμιγῶς ἀλλαγῆς τῶν μουσικῶν ὀργάνων,
Τῶν ξύλων τῶν Ἀραβικῶν τῆς μυρομβροχυσίας,
Καὶ στόχασαι τὰ μέλλοντα, κρίνον αὐτοὺς τοὺς
[γάρμους·

Καὶ πληρωθεῖσα τὴν ψυχὴν ἀράτου χαρμοσύνης,
Ἰὰς μὲν ἀνάστας πρόσπτυσσε τὰς σοι προσυπαν-
[τώσας·

Προσκύνει δὲ, κἀν ἀπέστη, τὸν κράτιστον δεσπότην·
Ὅς γε μετήρην ἄμπελον ἀπὸ δυσμῶν ὠραίαν,
Καὶ κτεφύτευσεν αὐτὴν τοῖς βασιλείοις κήποις,
Ὡς συμπλακεῖ; καὶ συμφοῆς τῷ κλήματι τῷ τούτου.

H. — Τοῦ αὐτοῦ τῷ μεγαλοκίῳ πορφυρογεν-
νήτῳ καὶ αυτοκράτορι κυρῷ Ἰωάννῃ τῷ Κομ-
νηνῷ κατὰ Περσῶν ἐξερχομένῳ τὸ δέκατον.

Ὡ βασιλεῦ ἀήτητε, κράτορ καὶ μονοκράτορ,
Ὡ μέγα Ῥώμης ἤλιε φῶτων μεγάλων πάτερ,
C Φωσφόρε τοῖς οἰκέταις σου, πυρφόρε τοῖς βαρ-
[βάροις,

Ἄστρακηδόλε τοῖς ἐγθροῖς, ἡμῖν χαρτοδόλε,
Σκύμνε γενναίου Λέοντος, λέον τεττάρων σκύμων,
Χαράκωμα τῇ πόλει σου, πύργωμα τῷ λαῷ σου,
tissime, bellicosissime ac generosissime Conrade, ci-
vium tuorum protector, hodie ad summum honorem
fastigium evectus es, quod Comnenorum familiæ te
adjunxisti cognatusque tanti viri evasisti. Quare
etiam lætare nobiscum et præana inchoa cum virgine
sponsalitiū, et mox, Deo juvante, nuptialem et epi-
nucium in honorem imperatoris.

Age, optima mulierum, augurare futurum matri-
monium ex splendore eorum qui te in vis conducunt,
ex festis lautissimis, ex instrumentorum concentu
musicorum, ex aromatibus et unguentis ex ipsa
Arabia advectis; et plena gaudii ineffabilis, reginas
obvias saluta et potentissimum fierum adora; ab
Occidente enim vineam egregiam transplantavit in
hortos regios, uxori ut vili vrocerae adhæsurus.

VIII. — Ejusdem cærmem in dominum Joannem
Comnenum imperatorem victoriosum, cum de-
cium Persis bellum inferret.

Imperator invictè, monarcha augustissime, in
magnus Romæ sol, magnorum luminum pater, qui
civibus tuis lucem fers, in barbaros ignem jacularis,
hostibus fulgurator, nobis gratiarum dator, filius
generosi Leonis, urbis tuæ munimen, populi tui pro-
pugnator, tu terrarum dominus, Persarum, Scytharum,

Κοσμοκρατῆς, περσολεθρῆ, σκυθοδαλματόκτονε,
 Ἰσαύρων δουλεγωγητῆ, Κιλίκων καθαιρέτα,
 Κατασπαστῆ τῆς Ἰταλῶν ὄφρυος καὶ Λατίνων,
 Παρθίβος ἀνδραποδιστῆ καὶ Συρικῆς σπατάλης,
 Ἀπειλητῆ τῆς παλαιᾶς μεγάλης Βαβυλωνός,
 Ἐκποθητῆ τῆς φοβαρῆς Αἰγύπτου βασιλείας,
 Καὶ πάσης γλώσσης καὶ φυλῆς ταπεινωτῆ βαρ-
 [θάρων,
 Σκῆπτρον εὐρύ καὶ κραταῖον, σκῆπτρον δασύ καὶ
 [πίον,

Ῥωμαίων ἀναγέννησις, ἀνάπλασις Ἀυσώνων,
 Καὶ θαῦμα τῆς ὕψ' οὐρανὸν ἐπὶ ταῖς στρατηγίαις,
 Ὅρων σου τὴν παρασκευὴν καὶ τὴν ἐτοιμασίαν,
 Καὶ τῆς ἐφόδου τὴν ἀκμὴν τὴν πρὸς τὴν ἐκ-
 [στρατείαν,
 Τὴν τοῦ στρατοῦ συνόλευσιν, τὴν συσκευὴν τῶν
 [ὄπλων,

Τοὺς δορυφόρους, τοὺς ἰκπειεὶς καὶ τοὺς ἰκποτοξότας,
 Τοὺς καταφράκτους τοὺς ψιλοὺς αὐτοὺς τοὺς χορ-
 [τοφόρους,

Τὰς τῶν ξυλίων μηχανῶν ποικίλας ἐξαρτύσεις,
 Καὶ τὸ τῆς μάχης ἐν ξυρῷ καὶ κατεσπουδασμένον,
 Θάρρους καὶ λύπης καὶ χαρῆς ζυγοστατοῦμαι μέσον.
 Θαμβοῦμαι μὲν τὴν ἀτρυτον τοῦ σώματος σου ῥώμην.
 Καὶ τῶν μελῶν σου τὴν ἰσχὺν τὴν τρισαδαμαντίνην,
 Καὶ τῆς σαρκὸς τὴν ἄμαχον ἐν πόνοις εὐτονίαν.
 Θαυμάζω πόσας ἀνατλάς ἐν μάχαις δυσχερείας
 Πόσῳ παλαιάσας καύσωνι, πόσῳ κρυμνὸν βασιτάσας,
 Πόσους δυσδάτους καὶ στενοὺς περιελίξας τόπους,
 Πόσους χειμῶνας αἰθριος καὶ θέρη διαντλήσας,
 Πόσας ἀσίτους ἡμερῶν, πόσας νυκτῶν ἀγρύπνους,
 Πόσους πεζύσας ποταμούς, πόσους ἰκποδρομήσας,
 Ἀπλώτου; καὶ μορμύροντας καὶ κυματομαχοῦντας,

Α Πόσαις χαλᾶζαις λιθασθείς, πόσαις πλασθείς τοῖς
 [θυβροῖς,
 Καὶ πόσαις πᾶγναις πυκνωθείς καὶ νιφετοῖς καλαίσις,
 Οὐκ ἔθικας ἀνάπαισον τοῖς σοῖς κροτάφοις ὕπνον,
 Οὐ τοῖς βλεφάροις νυσταγμῶν, κατὰ τὴν φαλμαφρίαν.
 Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐξορμῆς κατὰ τῶν ἐναντιῶν
 Καὶ πάλιν μάχης βίλησις σοὶ καὶ πάλιν ἐκστρατεύεις,
 Πάλιν τὴν σπάθην ἀκονῆς, πάλιν τὴν δῆρυ θήγεις.
 Ὅπλανδουεῖς, δορυφορεῖς, ἐξάπτη τὴν ἀσπίδα,
 Καὶ καταθρῖς τῆς κεφαλῆς τὴν ἀρχικὴν ταίναν,
 Τὴν κόρυθά τῃν φοθεραν εὐθύς ἀντιλαμβάνεις,
 Νομίζων ἔργον ἄρχοντο; καὶ μέλλον βασιλεύς
 Οὐ τὸ τρυφῆν καὶ σπαταλῆν καὶ περὶ πόνους τρέχειν,
 Ἀλλὰ τὸ κάμνειν καὶ μοχθεῖν ὑπὲρ τῶν ὑπὲρ χεῖρα.
 Καίτοι καὶ νοσασζόμενο; τὸ σῶμα τὸ γενναῖον,
 Β Καὶ τὸν καιρὸν χειμεριῶν προσβλέπων καὶ κρο-
 [μώδη,
 Οὐδ' οὐτω παθεῖς τὴν ὀρμὴν καὶ τὰ θερμῶν τοῦ
 [δρόμου.

Τί τοῦτο τοῖνον, βασιλεῦ, νοσοῦμεν, καχεκτοῦμεν
 Καὶ παραφυλαττόμεθα τοὺς πνέοντας ἀνέμους,
 Σὺ δὲ νοσεῖς καὶ στρατηγεῖς καὶ σφάττεις,
 Καὶ πρὸς χειμῶνας ἐν ταυτῷ καὶ νόσους καὶ βαρ-
 [θάρους
 Τριπλοῦν ἐργάζῃ πόλεμον, τριττὴν ἀρτύεις μάχην;
 Μὴ σοὶ χαλκήλατος ἡ χεῖρ, μὴ σιδηροῦς ὁ πῆχυς;
 Μὴ τοὺς δακτύλους ἐκ στεβρῆς ἑλατομήθης πέτρας;
 Μὴ τῶν μελῶν τὰς συναφὰς ἀδαμαντίνους ἔχεις;
 Μὴ σῶμα θεῖον ἀπαθὲς ἀκάματον βασιτάσεις;
 C Χθὲς ἐπανέζυξας ἡμῖν, χθὲς ἐπανῆλθες ἀναξ
 Ἄπὸ Συρίας τῆς ἀβρᾶς ἀπὸ τῆς Φοινικίδος,
 Ἐκ Θέρπε, Χάλεπ, καὶ Φαρτῶν, αὐτῆς ἐκ Βαβυλῶ-
 [νος

rum, Dalmatarum flagellum; tu Isauros in servi-
 tutem adigis, tu Cilices occidis, Italorum ac Latinorum
 superbiam deprimis; tu Parthis jugum servitutis
 imponis, et Syrorum luxuriam aggredieris; tu
 Babylonii antilicæ magnæ exitum minaris, Ægyptiis
 mollibus terrorem injicis; tu barbaros cujuscunque
 generis humillas; Romanorum sceptrum potens ac
 validum renovas, Ausones regeneras; nemo tibi par
 in rei bellicæ artibus. Quare stupeo, gaudeo, inter
 spem metumque hæreo, si agilem tuum animum, si in
 expeditionibus tuis vigorem video. Te enim duce
 exercitus strenuus agit, prompte arma tractat. Me
 juvat contemplari satellites, equites sagittarios, cata-
 phractos, leviter armatos, frumento ac pabulo
 oneratos, ligneas belli machinas, belli tandem
 discrimina. Cum stupore corporis tui invictum robur,
 membrorum tuorum insuperabilem agilitatem, in
 laboribus særendis perseverantiam admiror, et mirari
 non desino: nullus enim in præliis molestias tulisti;
 sæpe nimio calore vexatus fuisti, sæpe alsisti; loca
 inaccessa, angusta percurristi; multas noctes hiber-
 nas, æstivas sub divo transegisti, esurie, insomniorum
 nequaquam expers, flumina multa frementiu, undis
 agitata pedes aut eques trajecisti. Licet grandine

sæpe jactatus, imbris vexatus, a pruina et nivibus
 infestatus, quietem et somnum membris negasti;
 « Palpebris ut dicit Psalmista, somnum non dedi-
 sti. » Nam sine mora iterum hostes armis laceras;
 nihil nisi prælium meditaris et cum hoste congres-
 sionem. Rursus ensem acuis et hastam; rursus arma
 induis, hastam sumis, bucleo accingeris, et diadema,
 regni insigne, capiti imponis una cum galea horrenda.
 Nam gubernatoris cujusque et præcipue imperatoris
 esse credis non in voluptatibus ac deliciis diffutere,
 sed pro subditis dimicare. Te nec morbus, nec cæli
 per hiemem æstatemve intemperies a pugnando et
 corporis exercitio avocant.

Unde venit, imperator, quod nos morbis affligimur
 et male semper valeamus? Cur ventos fortius spi-
 rantes caute evitamus? Tu e contra licet ægrotus,
 milites in pugnam ducis ad victoriam, eodem tem-
 poris momento bellum triplex gerens cum hieme, cum
 morbo et cum barbaris, triplicem victoriam reporta-
 turus. Num manus tibi ænea? num brachium fer-
 reum? digitosne sæcos, et membrorum articulationes
 duro geris metallo junctas? Heri nobis e castris
 redux fuisti e molli Syria ac Phœnice, e Phereb,
 Chaleb, e Pharton, ex ipsa Babylone, non sine gloria,

Αὐχῶν, ἰδρῶν, καὶ πνευστιῶν καὶ κόνει πεπασμέ-

Α Ἦς ἄλλον ῥοῦν ὠκεανοῦ τοὺς σοὺς ἰδρῶτας λούη.
[νος.
Ὅχ ὕδατι κατέπασσας τὴν ἐν τῷ Χάλεπ δέψαν,
Ὅχ ἐφθης ἀπομόρξασθαι τὸν Περσίκον ἰδρῶτα,
Ὅδ' ἄσθμα γοῦν συνέλεξας ἐκ τῶν ἐν Σύροις δρό-

μῶν,
Ὅχ ἐφθης ἀπολούσασθαι τὴν τῶν Κιλικίων κόνιν,
Ὅδ' τοὺς κυβιστήσαντας χιτῶνας ἐν Σαγγάρῳ
'Ἀνέμῳ παρεξήρανας ἢ ταῖς ἀγαῖς ἡλίου.

Καὶ πάλιν μάχαι καὶ στρατοὶ καὶ στρατοπεδαρ-
[χίαι.

Τίνι σε παρεικάσομεν πρὸς τὴν φερσπονίαν ;
'Ἄτλας ἀνὴρ μυθεύεται τοῖς παλαιοῖς βιβλίοις
Μακρὰς ἀνέχων κίονας τὸν κόσμον ἀνεχούσας ·
Πλὴν κοπιᾶσαι λέγουσι καὶ τοῦτον πρὸς τὸ βίρος ·
Καὶ καταθεῖναι μὲν αὐτὸν τὸ τῶν κίωνων ἀχθος ;
'Υποβάλλοντα δ' 'Ηρακλῆν τοῖς ὤμοις τῷ φορτίῳ
Μικρὰν ἐκείνῳ παρέσχεν ἀνάπαυσιν τοῦ πόνου.
Σὺ δὲ τὸν ὀγκον ἅπαντα τῆς οἰκουμένης φέρων,
Πρὸς δὲ καὶ τὰς στρατηγικάς ἀνέχων ἀχθηδόνας.
Μόνος τὸ βάρος καρτερεῖς, οὐ χρήζων 'Ηρακλέους,
Καὶ καρτερήσῃσαι αὐτὸ μέχρι μακρῶν αἰῶνων
'Υπὸ στεῆροῖς τοῖς μέλεσι καὶ καρτεροῖς τοῖς ὤμοις.

Ἐγνώκαμεν ἀνατολὴν τοῦ φωταγοῦς ἡλίου,
'Ἀλλὰ καὶ σέβειν καὶ δυσμενὴ ἐμάθομεν ἐκείνου ·
Καὶ γῆν μὲν ἅπασαν ἀγαῖς ἀφάτοις καταυγάζει,
'Ἀλλὰ καὶ νέφει κρύπτεται καὶ παντελῶς ἐκλείπει ·
Καὶ κάμνει μὲν ἡμερινοὺς διαφρεῦων τοὺς ἀγῶνας,
'Ἀλλὰ καὶ λούεται νυκτὸς ὠκεανοῦ τοῖς βεῖθροις.
Σὺ δ' ἀνατίλλεις ἐς ἀεὶ καὶ δύσιν οὐ γινώσκεις,
Μῆδ' ἐπιγνοῆς πώποτε μέχρι τερμάτων βίου ·
Εἰ δὲ ποτὲ σε τοῦ καιροῦ καὶ λούσασθαι δεήσει,

*sudore, annellu et pulvere. Non tu aqua sitim
delesti in Chaleb; sudorem Persicum non exsiccasti;
non in Syria peragrata spiritum vitiaisti, non pulve-
rem in Cilicia abstersisti, non vestes in Sangaro
madefactatas ad solis radios siccavisti.*

*En nova certamina; iterum exercitus movet ad
castra melanda. Cui, quæso, rei tuam æquiparem
in ferendis laboribus patientiam? Atlas, si antiquis
auctoribus credimus, humeris portavit grandes co-
lumnas totum mundum sursum tenentes. Qui cum
mole premeretur, columnas, ut narrant, deposuit,
quarum onus Hercules cum humeris subiisset, Atlan-
tem non mediocriter sublevavit. Tu autem, qui inte-
gram orbis terrarum onus portas, ei ducis munere
fungeris, pondus solus portas, Hercule nihil indigens;
imo ad extremam usque ætatem pro eo quod tuum
est membrorum humerorumque robur, portares.*

*Novimus solis splendentis ortum, sed et ipsius oc-
casum et sociam noctem cognovimus. Omnem modo
terrâe lumine ineffabili illustrat, modo nubibus
occultatus prorsus deficit; et diei quidem curri-
culo peracto fatigatur, noctis autem in Oceani fluen-
tis lavatur. Tu contra nil aliud quam oriris, nun-
quam occidis, idque usque ad vitæ terminos, et si
quando balneo opus habes, haud undis marinis, sed
tuo sudore lavaris. Ignis non moritur ubi lignum*

Ἦς ἄλλον ῥοῦν ὠκεανοῦ τοὺς σοὺς ἰδρῶτας λούη.
'Ἔστιν ἀκάματον τὸ πῦρ, ὕλης ἀν εὐπορήσῃ,
Πλὴν δέεται καὶ πνεύματος τοῦ συνεπιφυσῶντος·
Καὶ τὴν ὀρμὴν ἐγείροντος τὴν καυστικὴν ἐκείνου·
Σθένυται δὲ καὶ τῆς ὑγρᾶς ἐπιβρυσάσης ὕλης.
Σὺ δὲ πιμπρᾶς τοὺς ἀσβεῖς, φλογίζεις τοὺς ἀδέους,
Καὶ τῆκεις ὡσεὶ μόλιθον, ὡσεὶ καλᾶμην φλέγεις,
Ὅδ' χρήζων ἔξω πνεύματος τοῦ συνεπιφυσῶντος·
'Ἀρκαί σοι γὰρ εἰς ἐξαψὶν τῆς κατ' ἐχθρῶν ἐφίξου·
Τὸ σοὶ συζῶν καὶ συνοικῶν μέγα καὶ θεῖον Πνεῦμα,
'Υφ' οὗ καὶ ριπιζόμενος πάντας ἐχθροὺς φλογίζεις,
Καὶ πᾶσαν γῆν ἀλλοφύλον καὶ πόλιν ἐπινέμῃ.
Μῆδ' ὄλωσ γοῦν ταῖς ἔθνικαῖς σθενύμενος θαλάσ-

[σαι,
Κἂν περὶ μίαν ἀμπωτιν καὶ χέρουδιν μιχθεῖεν,
Κατέρχεται καὶ ποταμοὺς καὶ χεῖμαρρος κινεῖται·
Μετὰ σφοδροῦ ροιζήματος καὶ σὺν ὀζει τῷ ὄρῳμῳ,
Καὶ που καὶ λίθους ὑποσπᾶ, ριζοτομεῖ καὶ δένδρα·
'Ἀλλὰ τι δένδρον μέγιστον ἢ καλαμναῖος λίθος
Μέσος εἰ τύχει προπεσῶν τὸν ῥοῦν ἀναχαιτίζει.
Σὲ δὲ, χαρίτων θάλασσα, καὶ ποταμὲ τροπαίων,
Ὅδ' ἐν οὐδέπω τῆς ὀρμῆς τῆς εἰς τὰς μάχας παύει·
Ὅδ' προλαβοῦσα κάκωσις, οὐκ ἐπισχοῦσα νόσος,
Ὅχι καιρὸς χειμερινός, οὐ παγετός, οὐκ ἄμειρος,
Ὅδ' ἄμειρος τὸ μεσαίτατον, οὐχ αἰ κυνάστρου φλόγες,
Ὅδ' δυσχέρεια τῶν ὀδῶν, οὐχ στενοχωρία,
'Ἀλλὰ πρὸς μόνον ἀφορμὴν τὸ χρῆμα τὸ τῆς νίκης·
Καὶ πρὸς μὴν ὑπεραύξησιν τῆς σῆς κληρονομίας,
Βαίνεις ὡς λέων παποιδῶς κατὰ τὸν ἀλλοφύλων,
C Πάντων ὁμοῦ καταφρονῶν τῶν παρεμπόδισμάτων,
Τῆ συστρατήγῳ σου θαρρῶν παρθένῳ καὶ συμμάχῳ·
Δι' ἧς ἐκ πάσης προσβολῆς σὺν νικαί; ὑποστρέφεις·

*non deficit; sed sufflantis spiritu opus est qui
alacritatem illius emortuam in vitam revocat; ubi
autem materia humida accesserit, certe exstinguitur.
Tu vero impios comburis, conflagraas atheos quos
liquefacis sicut plumbum et sicut stipulam consumis,
sufflante aliquo minime opus habens. Sufficit enim
tibi ad subigendos inimicos magnus Dei Spiritus qui
tecum vivit et cohabitât, a quo ventilatus omnes
hostes comburis, omnemque regionem, omnem urbem
exterorum devastas. Nunquam igitur, licet maribus
barbaris in fluxum ac refluxum agitantibus, fluvius
decurrit et torrens fluctuat cum acuto sidore et
cursum rapido, saxa volvens, arboreoque divellens. At
arbor magna aut saxum sceleratum ubi interciderit,
reprimet cursum. Te autem, gratiarum pelagus,
tropæorum flumen, nihil plane quo minus in
hostem tuas impedivit: non offensa, non morbus,
non tempestas, non glacies, non imber, non calores
æstivi, aut Sirii flamma, non viarum asperitas; sed
victoriam solam ob oculos habens, et imperii
augmentum mediâns ceu leo cum fiducia contra
alienigenas proficiens, omnibus obstaculis contem-
ptis, Virgine socia et propugnatrix fixus, cujus
auxilio ex omni cum hostibus congressu victor rever-
teris.*

Πάντα μὲν οὖν κατνωῶν θάμβους ἐγὼ παηροῦ·
 [μαι,
 Τὴν νῦν ὄρμην σου, βασιλεῦ, τὴν κατ' ἐχθρῶν μαν-
 [θάνων.

Ἄλλὰ καὶ βράζομαι πολὺ τῇ λύπῃ τῇ καρδίᾳ,
 Ὅτι στερεῖται πάλιν σου τῆς θείας ὁ λαός σου,
 Στερεῖται τῶν χαρίτων σου καὶ τῶν ὀμιλημάτων·
 Καὶ μετὰ τρεῖς ἐνιαυτοὺς μόλις μικρὸν ἰδὼν σε
 Πρὶν κατιδῶν τρανότερον, αὖθις ἀνήρπασται σε,
 Καὶ πρὸς τὴν φρυκτωριαν σου μικρὸν ἐνατενίσας;
 Πρὶν ἄλλαμθῆναι καθαρῶς εὐθὺς ἀπιτυφλώθη,
 Καὶ πρὶν λαβοῦσα ταῖς χαρίτιν ἀποτισύληται σε,
 Οὐκ ἔφθασε καθάραι σου τὴν αιμαχθεῖσαν σπάθην
 Ἰσαυρικῶ, Κιλικικῶ καὶ Πάρθικῶ τῷ λύθρῳ,
 Καὶ πάλιν ἡμιπάλακτον αὐτὴν ἀντιλαμβάνεις
 Ὡς ἐπεμβάφης αἵματι τὰ πρότερα δευτέροις.
 Οὐκ ἔφθασε τὴν κόρυθα πρὸ τοῦ μετώπου θείναι,
 Καὶ μόρξαι τοὺς ἱερεῖς, τοὺς βασιλικοὺς ἰδρώτας,
 Καὶ σὺ σπασάμενος αὐτὴν, ἀλλοὺς ἰδρῶν σπουδά-
 [σεις.

Ναὶ ναί, καὶ τὸ βραχύτατον τῆς σῆς ἐπιδημία;
 Ἄναριθμῆτων ἐπλησε τὴν πόλιν σου χαρίτων·
 Ἴδε σε πᾶς ἀδικηθεὶς, καὶ δεδικαιώται σοι·
 Ἴδε σε πᾶς πενόμενος, καὶ σὺ κατατελομισθη.
 Ἄγωνα τέθεικας καλὸν τετραδιφρηλασίῳ,
 Δημοχαρῆ πανήγυριν τῆς ὅλης πολιτείας,
 Ὅν καὶ τῆς εὐτυχίας σου, δέσποτα, μάντιν κρίνω,
 Καὶ τῆς μελλούσης κατ' ἐχθρῶν ἐξ ὀλοκλήρου νίκης.
 Ἐνυμφαγωγῆσας λαμπρῶς καὶ βασιλείου; γάμους
 Τοῖς τέκνοις, τοῖς ἀνεψιοῖς, καὶ τοῖς τῶν τέκνων
 [τέκνοις·

Βασιλικὰς ἐξήπλωσας λαμπρὰς δημοθονίας·
 Ἐρβρευσας οἶνον ποταμοὺς εἰς πᾶσας τὰς ὀμβροὺς,
 Προῦθηκας ἅπαν πετεινὸν ὧ; ἐκ βροχῆ; ἐτίρα;

*Hæc omnia dum mente volvo, stupesco, quo animo,
 quo impetu hostes adoriris, videns. Magno autem
 simul mærore cor mordetur, quod populus tuus tui
 diutius videndi voluptate, quod tuo commercio, con-
 versatione privatur. Vix enim per tres hæc annos
 te conspexit, et ecce iterum te abeuntem dolet, quia
 tua ipsi gloria frui non datur cujus nitore mortales
 percussi cæcutiunt. Heu! vix ensem tuum, Isaurico,
 Cilicio, Parthico cruore aspersum, lavacro purgare
 licuit, et ecce iterum stringis, novo eum sanguine
 respersurus. Galeam tibi de capite demere et sudorem
 regium sanctum de fronte abstergere vix licuit, et jam
 novos abis collecturus sudores. Non te fugit quanto g-
 u-
 dio, dum inter nos morabare, totam urbem repleveris.
 Quicumque in jure suo læsus te adiit, tuo lætus ad-
 jumento recessit. Accessit ad te egenus, ac ditatus
 abs te reversus est. Certamen proposuisti egregium
 quadrigarum ad delectationem populi. Bene tibi hinc
 auguror; felix namque eris et ex hostibus triumphabis.
 Filios tuos et filios filiorum splendidis nuptiis
 junxisti; lautissimis populum dapibus excepisti, et
 vini fluvii multitudinem humectasti. Misisti volucres
 sicut per pluviam non murmurantibus, sed beneficii
 memoribus, et quadrupedes marinos dulce donum*

Α Εἰς βρῶσιν οὐ τοῖς γογγυσταῖς, ἀλλὰ τοῖς εὐχαρίστοις,
 Καὶ πᾶν τετράπουον βάσιμον πάσης θαλάσσης, ἄγρον,
 Παντοίοις ἡβφρανα; ἡμᾶ; εἰδέαις θεωρημάτων.
 Ἄλλὰ τῆς ἐκστρατείας σου τὸ κατεσπουδασμένον
 Τὸν λύχον ἔσθεσεν ἡμῖν τῆς ὅλης εὐφροσύνης·
 Καὶ νῦν ἐν λύπῃ ἀπαγγεῖ περὶ πατοῦμεν ζῆφφ.
 Πλὴν ἄλλ' ἐγὼ σοί, βασιλεῦ, ἐτέρως ὀπραχάρω,
 Καὶ τῆς χαρᾶ; τὸ μέγεθος οὐδὲ βαττάζειν ἔχω,
 Τῶν πόνων σου κατανοῶν τὰς εὐτυχεῖς ἐκδόσεις,
 Καὶ τῶν ἀγωνισμάτων σου προθεωρῶν τὰ τέλη·
 Καὶ γίνομαι σοι Πρέδομος ὁ προφητῶν ἀκρέμων,
 Καὶ προφητεῖων προλαλῶ καὶ προανακηρύττω,
 Ὡς πᾶσα βάρβαρος ἰσχυρὸς ὀποταγῆσεται σοι,
 Καὶ πᾶ; ἀλόφυλος ἀύχην ὀποδεχθήσεται σοι.
 Χῶραι καὶ πόλεις, ἔθνη καὶ πᾶσαι δουλεύσουσι σοι·
 Β Καὶ θήσεις μὲν τὴν ἔσκαυιν τῆς σοβαρᾶς Περσίδος
 Ὡς ὀπωροφυλάκιον ἐπὶ συκυηλάτῳ,
 Ὡς ἔρημον καὶ ταπεινὴν σκηπὴν ἐν ἀμπελῶνι·
 Αὐξήσεις δὲ τὴν ἀμπελον τῆς νεωτέρας Ῥώμης.
 Τὸ κλῆμα μέχρι θαλασσῶν καὶ τὰς παραφυάδας
 Μεγίστων ἄχρι ποταμῶν κατὰ τὴν προφητείαν.
 Ἔσται δὲ ὄδεξ ἡ τούτων τῶν νέων σου τροπαίων
 Ὑπὲρ τὰς πρώτας, βασιλεῦ, ἡ νέα καὶ δευτέρα,
 Καὶ θβίαμβον παμβήντων ἐπιτελέσωμῖν σοι,
 Οἷος οὐδέπω γέγονεν ἀνὰ τοὺς πάλαι χρόνους,
 Οὐκ ἐπὶ Ῥώμης τῆς γραδᾶς, οὐδ' ἐπ' αὐτῆς Ἑλλάδος·
 Κάγω δ' ὀ ταῦτα προσλαλῶν καὶ προανακηρύττων,
 Βίβλους ἐγγράφομαι πολλὰς τῶν πῶν ἐπινικίων
 Ἐμμέτρους ἕμα καὶ πεζὰς, ὧν ἡ φρονεῖς μοι γέμει.
 C Βούλη φωνῆν προδρομικὴν καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἀφῆσσω;
 Γεννήματα τῶν ἐχιδνῶν, ἤδη μετανοεῖτε,
 Ἦγγικε γὰρ καὶ πρὸς ὀμῆς τῆ; θεῖα βασιλεία,
 Ὁ νικητῆς ὁ Κομνηνὸς δεσπότης Ἰωάννης·
 Ἐγγύς ἡμῖν ὁ γεωργὸς αὐτὸς ὁ στερηφόρος;

*oblulisti; sed quod castra jugiter sequeris, lætitiæ
 lumen exstinxit, ita ut inpræsentiarum luctu ineffa-
 bili premamur. Sed est, o imperator, quod summo
 perfundar gaudio, quando rerum tuarum prosperum
 statum intueor et certaminum tuorum finem conspicio.
 Ecce e Prodromo qui sum, prophetarum aliquis fio id
 prædicens quod omnis vis barbarorum tibi subdita
 erit, omne collum alienigenum tibi subjugabitur.
 Et revera regiones et urbes tibi servient et wil-
 lam fastuosæ Persiæ pones ut pomarium sicibus con-
 situm, sicut tentorium humile in vinea. Tu autem
 augebis vineam novæ Romæ; sarmenium usque ad
 mare, propagines usque ad maxima flumina, secun-
 dum prophetiam. Erit autem gloria secunda horum
 tropæorum major prima, et triumphum in tum ho-
 norem parabimus, qualem antiquitas non vidit, non
 Roma, non Græcia vetus.*

*Ego autem qui hæc prædico, multa volumina pœ-
 tico aut pedestri sermone exarata componam tuæ
 laudis plena.*

*Vixne me Prodromi vocem inimicis quoque inten-
 dere? Genimina viperarum, pœnitentiam agite; ad
 vos enim quoque regnum appropinquavit cœlestē;
 Commenus victor dominus Joannes prope nos stat*

ἔχων τὸ πτύον ἐν χερσίν, τὴν στίβουσαν βομφαίαν, ἅ
καὶ πᾶσαν ἐκκαθαρίει τὴν ἄλωνα Περσίδος·
καὶ τοὺς μὲν ἀπειθήσαντας ὡς ἄχυρα λιχμηθεῖ
καὶ παραδώσει τῷ πυρὶ κατακαυθησομένων·
τοὺς δὲ πιστῶς ὑπαίξαντας, τοὺς προσκεκνηχότας
εἰς ἀποθήκην ἐμβαλεῖ δίκην εὐχρησίου σίτου.

Ἦδη κειμένην θεωρῶ πρὸς τοῖς ἰμῶν τραχήλοις
τὴν σπάθην τὴν βασιλικὴν δεινῶς ἠχοημένην,
ὡς περ ἀξίνην τμητικὴν πρὸς τῆ τῶν δένδρων βίβλη.
ταχὺ καρπογονήσατε καρπὸν τῆς εὐπειθείας,
μὴ συγκοπίντες τῷ πυρὶ βρώμα παραδοθήτε.
ταῦτά σοι πεπροφήτευσκα καὶ πεπροδόμενά σοι,
Χριστέ Κυρίου βασιλεῦ, γῆς ἀναξ Ἰωάννη·
σκοπῶν πρὸς τὸ φιλόφθονον καὶ τὸ φιλόθεόν σου,
καὶ πρὸς τὰς εὐποιίας σου τὰς εἰς τοὺς δεομένους,
καὶ τὴν πρὸς τὴν πανάχραντον πεποίησιν Παρθένου
ἔντεινε καὶ κατευοδόη, βασιλευε Ῥωμαίων,
ἄριν τῆς ἀληθείας σου καὶ τῆς πραότητός σου
καὶ τῆς δικαιοσύνης σου καὶ τῆς φιλανθρωπίας·
ἵκέτατε τὸ βάρβαρον, νίκα, τροπαιοφόρει,
ἄρπαζε τοὺς φιλάρπαγα, κτείνε τοὺς φιλοκτόνους,
πόρθει τοὺς φιλοπορθητὰς ἄχρι τῶν ἐσχάτων,
καὶ πᾶσαν γῆν καὶ θάλασσαν καὶ νῆσον δουλαγωγεί.
ἔχεις ἐν μάχαις ἄμαχον σύμμαχον τὸν Σωτῆρα,
τὸν κλάσαντα καὶ στέφαντα καὶ βασιλεύσαντά σε·
ἔχεις καὶ τὴν νικοποίην συστράτηγον κρατίστην·
αἰὶ ὧν σοι πᾶν τὸ βάρβαρον δουλοπρεπῶς λατρεύσει·
ἔχεις κάμψεν τὸν πρόδρομον θερμότητος οἰκέτην
ἔκ τῆς ἐρήμου τῆς σκληρᾶς, νῦν ἐπανήκοντι σοι,
ἔξ ἧς με ρύσαι δυσωπῶ· μισῶ γὰρ τὰς ἀκρίδας,
μισῶ τὸ μέλι τὸ πικρὸν, τὴν δερματίνην ζώνην,
καὶ τὴν ἄδραν περιβολὴν τὴν ἐκ τριγῶν καμήλου.
Φωνὴ βοῶντος πέφουκα· τί μοι καὶ ταῖς ἐρήμοις·

*agricola coronatus, manu tenens ventilabrum et en-
sem fulgentem, et omnem Persidis aream purgabit,
inobedientes autem sicut paleam ventilabit et igni
comburendos tradet; eos vero qui dicto audientes
fuerint ut frumentum utile in hordeo reponet.*

*Jam enseni collo tuo appositum, et hastam video
acutam, ut securim arboris radici imminuentem:
fructum ergo facite obedientiae, ne, proscissi, ignis
alimentum fiat. Hinc tibi prophetaus praedixi, tibi-
que praecursor sui, imperator hujus regionis, Joan-
nes, Domini unctus. Humanitas tua ac pietas et benefi-
cientia erga supplices egenos cum fide in immacula-
tam Virginem lucet semper. Monstra nobis, impera-
tor Romanorum, veritatis studium ac humanitatis,
justitiam in hominum charitatis vestigia praeser. Vince
barbarum, tropaea reporta, latrones spolia, homici-
das occide; incendiariorum domos igni dele; omnem
terram, omnem insulam in servitutem redige. Socium
et propugnatores invictum habes Salvatorem ipsum
qui te creavit, coronavit, imperatorem reddidit. Ha-
bes autem propugnatricem optimam Deiparam; ho-
rum ope barbaros tibi omnes subiges. Ha-
bes denique me Prodrodom servum fidissimum,
qui e deserto aspero ad te revertor; reditum
inde mihi para; locustas enim fastidio, et mel
egreste et zonam pelliceam et vestem duram de pilis*

τῆ πάλαι ὄλω προλαλεῖν, τοῖς ὄχλοις ἐντυγχάνειν,
καὶ τὰς τοῦ κράτους σου λαμπρὰς ἐκπαιανίζειν νί-
[κας·

αἰ σοὶ καὶ πληθυνθείησαν ὑπὲρ θαλάσσης φάμμον,
καὶ τοὺς ἀστέρας οὐρανοῦ καὶ τὰ τῶν δένδρων φύλλα.

Θ. Τοῦ αὐτοῦ εἰς γραμματικῶν θεοδώρον τὸν
Στυπιδιαν.

Ἄ βέλτιστε γραμματικῶν καὶ μαθητῶν καὶ φίλων
Ὁμῶνυμε τοῦ γράφοντος, ἐμβόρως τοῦ θεοῦ,
θεοῦ τοῦ θεοῦ τὴν ψυχὴν, τοῦ θεοῦ τὴν καρδίαν,
καὶ βασιλέως εὐσεβοῦς καὶ στρατηγικωτάτου,
ὄσον οὐκ οἶδεν ἥλιο· ἄχρη τῆς νῦν ἡμέρας,

Ἰπογραφεὺ πιστότατε καὶ φύλαξ τῶν κρυφίων,
ἔτι τυγχάνων ἐν πασι, ἔτι τὰ σχέδη γράφων,

καὶ γραμματικεῦμαι καὶ ποιηταῖς προσέχων,
ἔξῆρητό μου τῶν σχεδῶν, ἐξῆρητο τῶν στοιχῶν·

ἔκεινων δὲ καὶ μάλιστα τῶν ὑπὲρ βασιλέως,
τούτων γὰρ ἤρα· ἀκρατῶς, τούτων οὐκ εἶχες κρόνον·

ταῦτα καὶ βρώσιν καὶ τροφὴν ὀνόμαζε; καὶ πόσιν·
καὶ τῶν ἐτέρων ἀμελῶς ἀκούων ἀκουσμάτων,

μόνοις τοῖς λόγοις ἔχαίρας τοῖς ὑπὲρ βασιλέως,
καὶ τούτοις ἐπεγίνυσο καὶ τούτοις ἐπετύφασ

κἂν που καὶ σχέδος; ἐπληξεν, κἂν σταίχον εἰροασά-
[μην

ὑπὲρ τινος βασιλικῆς Κομνηνικῆς τροπαίου,
ἢ Γάγγρας γράφων ἄλωσιν, ἢ νίκην Κασταμόνος,

ἢ τὴν τῶν ἀπειρογενῶν Σκυθῶν πανολοθρίαν,
ἢ δαλματῶν καταστροφήν ἢ δουρικὴν δουλείαν,

ἢ Περσικὴν ὑποταγὴν ἢ δουρικὴν δουλείαν,

ἢ τὰ περὶ τὸν Δάνουβιον, ἢ τὰ περὶ τὸν Ἄλυν,
ἢ τοὺς Κελτοὺς ὑπαίκοντα, ἢ Σύρους προσκευού-
[τας,

ἢ Βαγηνούς ἢ Ταρσινούς ἢ τοὺς Ἄντιοχεάς.

*camelorum. Vox clamantis ego factus sum: quid
mihi et deserto? Cives alloqui et conversari cum
multitudine et fortitudinis tuae victorias laudibus ce-
lebrare volo, quae utinam frequentiores tibi quam ma-
ris arena, quam sidera caeli, quam folia arborum
faxit Deus contingant!*

IX. — Ejusdem carmen in Theodorum Stypiotam
grammaticum.

*Optime grammaticorum, discipulorum, amicorum
qui idem tecum nomen geris; tu homo ditius
quoad mores atque animam et cor; tu inter pessi-
mos quos unquam terra tulit, fortissimisque impe-
ratores censeris; rerum gestarum scriptor omnium
in hoc genere facile primus, etsi adolescens, gram-
maticae perquam studiosus atque poeicae, quae in
vita expertus es, litteris mandas, atque in primis
imperatoris vitam et gesta cum summo studio per-
tractas: hoc escribas, hoc sitiebas, imperatoris
laudibus celebrandis ante omnia delectatus, nec un-
quam satiatus. Quotiescunque enim carmen popu-
gissem in Comneni aliquem triumphum, aut in Gan-
gram vi captam, aut in victoriam Castamonis, aut
in exitum obscurorum Scytharum, aut in Dalma-
tarum cladem et servitutem insecutam, aut in Per-
sas sub jugum servitutis subactos, aut in bella circa
Danubium Halynae gesta, aut in Cellas et Syros in*

Ἡ Χαλεπίτην πόλεμον, ἢ Σεζεριτην νίκην,
 Ἡ τι τῶν ἀπειροκλήθων Κομνηνικῶν τροπαίων,
 Ἄνεκναις τὴν ἀφήγησιν ὑπὲρ αὐτὸν ἀέρα,
 Ἐοχίρτας τοῖς ἀκούσμασιν, ἠγάλλου τὴν καρδίαν,
 Μέλι θηλάζων ἐλεγες καὶ τρώγειν ἀμβροσίαν
 Καὶ νέκταρ θεῶν καὶ τερπνόν, βρῶσιν αὐτῶν ἀγγέ-

λων·

Καὶ λήγοντος τοῦ λέγοντος, ἠθύμεις, ἠγανάνκταις,
 Καὶ παρεκάλεις τὸν εἰρμὸν ἀναλαβόντα λέγειν.

Τοιοῦτος ἦς περὶ ἡμᾶς ἐν νεαρῷ τῷ χρόνῳ·

Νῦν δὲ παρῶν καὶ συμπαρῶν αὐτῷ τῷ στεφηνόφω,

Καὶ καθορῶν αὐτότατος αὐτοῦ τὰς στρατηγίας,

Καὶ βλέπων θύμασιν αὐτοῖς τὰς ἐπ' ἐκείναις νίκαις,

Τὰ καθ' ἡμέραν τρόπαια καὶ τὰς ἀνδραγαθίας,

Τὴν τῶν ἐθνῶν ὑπόπτωσιν, τὴν εὐκλείαν Ῥωμαίων,

Πιέπων καὶ γῆν καὶ θάλασσαν καὶ λίμνας δουλωμέ-

[νας,

Λίμνας τὰς ἀπειροθαβεῖς τὰς ἀπειροθαλάσσους,

Καὶ τὰς ἀπειροπόλεις καὶ τὰς ἀπειρανθρώπους

Τὰς πρὶν ἐθνῶν καὶ Περσικὰς καὶ μοίρας ἀλλοφύλων·

Νῦν δὲ τῆς Ῥώμης καὶ πιστῶν καὶ λόχους ἡμετέρου

Καὶ δούλας τῆς Κομνηνικῆς ἀμάχου δυναστείας,

Καὶ τοῦ στερέρου βραχίονος, καὶ τῆς ἀδρᾶς παλάμης·

Ἐπὶ δὲ τεύτοις θεωρῶν καὶ τὰς Κιλίκων πόλεις

Ἐς γενομένης πάρεργον τῇ βασιλείᾳ σπάθη,

Πέρσαι λαθόντες ἐκλεψαν, ἐπανηγμένους πάλιν,

Καὶ πρὸς τὴν χεῖρα τοῦ Θωμᾶ πάλιν ὑποστραφείσας,

Ἵνα περ ἀπόστολον ἐγὼ τοῦ βασιλέως λέγω,

Οὐ δίδωμον, οὐδ' ἀπιστον κατὰ Θωμᾶν τὸν πρῶτον,

Ἄπλοῦν δὲ καὶ πιστότατον εἰς τὸν χριστὸν Κυρίου·

Πρὸς δὲ τὰ κλέμματα Περσῶν πάλιν ἀντεπανήλθε,

Τρεσάντων τὴν ἐγγύτητα τοῦ θεοῦ βασιλέως,

Καὶ τὴν ἐκείσε πάροδον τῶν ταῦτα κατεχόντων,

Καὶ προφυγόντων ἐκ σοφῆς ἀρίστης προμηθίας

genua prostratos aut in Barchenos, Tarsinos, Antiochenses, aut in bellum Chalepticum, aut in victoriam Sezeriticam, aut denique in laudem triumphorum a Comnenis reportatorum aliquid cecinissem, tu super æthera collaudabas; tu læto corde audita pænegyride exultabas, et melle ambrosiaque vesci, divinumque nectar, angelorum delicias, sorbere gloria-baris, et quando laudibus finis imponeretur, ægro ferebas animo et ad idem repetendum excitabas. Talis quidem erga nos prius eras. Nunc autem una cum imperatore versaris et tuis vides oculis quantas ille bello res exsequatur, quot victorias reportet adeo ut externarum nationum invidiam provocet, ubi Romæ, inquam, gloriam augeascentem animadvertis, nunc orbem terrarum, mare et lacus domitos, incedulis orbatos, qui quondam alienigenarum nationum pars aliqua fuerant; nunc hæc omnia Romæ et in victoriæ familiæ Comnenæ servientia obtueris. Præterea Cilicum urbes aspicias quas armis imperatoris subactas noveras, et quas Persæ malo dolo rapuerant ut postea sub Thomæ, quem imperatoris apostolum existimo, ditionem redactæ sunt. Sed non de Didymo veterique Thoma, incredulo illo loquor, sed de eo qui morum simplicitate ac spectata in Domino

Α Τὸν βρυχμὸν τοῦ λίοντος τοῦ μονοκρατορέοντος.

Ἐφ' οὗ καὶ πέτραι βήγγυνται καὶ θάλασσα φοβεῖται·

Καὶ βεῖθρα τέμνει ποταμῶν, καὶ πᾶσα γῆ κλονεῖται·

Ταῦτα καθ' ὄραν θεωρῶν καὶ κλειῶν τούτων ἄλλα.

Γέγηθας μόνος ἐπ' αὐτοῖς, μόνος τρυφεῖ; τῇ θέῃ.

Οὐ μεταδίδως τοῦ καλοῦ τῷ φίλῳ σου Προδρόμῳ;

Οὐ κοινοῦν τῆς ἡθονῆς αὐτὸν παραλαμβάνεις;

Οὐ παρετρύνεις; εἰς γραφὰς, οὐ παρορμᾷ; εἰς στο-

[λους;

Οὐκ ἀκονθεῖς τὴν γλῶτταν μου καὶ θήγεις μου τὸ στό-

[μα;

Καίτοι γινώσκων με καλῶς ἀπὸ μακροῦ τοῦ χρόνου

Ἐν τούτῳ μόνον πνέοντα τοὺς βασιλείως θυμούς,

Ἵθεν καὶ σίχων καὶ σχαδὸν καὶ περὶ αἰτέρων λόγων,

Βίβλους μυρίας ἐργασμαι καὶ τόμους ἀμφογράφους

Κηρύττοντας τὰ τρόπαια τῆς τούτου βασιλείας·

Μικρὰς μὲν οἶδα καὶ στενάς πρὸς τὴν αὐτοῦ ἀξίαν·

Οὐκ ἐλλιπῶς δὲ τῆς ἐμῆς λογικῆς ἰσχύος·

Κεφάλαιόν μοι τῆς γραφῆς, κεφάλαιον τοῦ λόγου,

Μηδὲν ἐλάσας τρόπαιον τοῦ Κομνηνοῦ δεσπότητος.

Ἵνα περ οὐ γράψης πρὸς ἡμᾶς, ὅπερ οὐκ ἀφηγήσῃ·

Ἵς ἂν ἐκ σοῦ λαμβάνοντες τὰς ἀφορμὰς τῶν λόγων

Ἀδέξανωμεν τὰ γράμματα, πληθύνωμεν τὰς βίβλους

Ἐς ἱστοροῦμεν γράφοντες περὶ τοῦ βασιλέως·

Καὶ γράφομεν εἰς ἕκπαινας τῆς βιοτῆς τοῦ χρόνου

Τροπαίους τρόπαια λαμπρὰ προσγράφοντες καὶ νέ-

[κας·

Μέχρις ὃ κράτιστος βλαστὸς τῆς ἱερᾶς κορυφῆς

Ἵνα Κομνηνὸς ἐκ Κομνηνοῦ, δεσπότης ἐκ δεσπότητος·

Ταύτης κατάρξαις τῆς ἀπ' ἀκρῶν ἕως ἀκρῶν.

Ταῦτα μὲν γράφε πρὸς ἐμὲ, πρὸς δὲ τὸν στεφηνόφω

Λέγε καθ' ὄραν, δυσωπῶ, τὰ τῆς ἐμῆς πενίας

Ἵς μοι καὶ μόνος πρόβολος, ἦς κυβερνήτης βίου.

Ἵς μοι θεὸς μετὰ θεῶν, ἦς μοι ζωῆς ταμίης,

fide inclaruit. Ad eum Persarum furta revertentur, immentium imperatoris divini proximam, et prudenter leonis monarchæ rugitum evitantium qui saxa findit et maribus timorem injicit, fluminum cursum secat et omnem terram percussit. Hæc videns cum plurimis aliis solus gavisus es et spectaculo letaris, nec cum Prodromo amico communicas? Gaudii tui non facis participem? non ad scripturas perveitigandas exhortaris? os meum et linguam non acuis? Attamen e longo tempore probe scis me imperatori laudibus celebrando mirificam operam navare et sexcentos poetico ac pedestri sermone composuisse libros triumphorum imperatoriorum nuntios, ipsius majestate haudquaquam dignos, sed qui vi logica non carent. Et Comneni quidem domini triumphus in ipso initio memorabitur; tuis autem consiliis conscripti librorum numerum augebimus, in quibus imperatoris res gestæ tradentur, nullo omisso quo vita ejus illustrari possit triumpho ac victoria, donec optima proles sacræ purpuræ, Comnenus e Commeno, dominus e doming terræ toti ab ortu solis usque ad occasum regnet. Hæc mihi scribas velim, et qualibet hora imperatori de mea paupertate loquaris, contra quam solus defensor et vitæ sossicator et secundum Deum

Ὁ Κομνηνὸς ἐκ Κομνηνοῦ, δεσπότης ἐκ δεσπότη. Ταῦτα καὶ μόνᾳ πέποιθα, πρὸς τοῦτον ἀποβλέπω.
 Ἄν οὐτο; δώσῃ μοι φαγεῖν, ἔχω τὸ ζῆν καὶ πάλιν.
 Ἄν δὲ μὴ δώσῃ, φθειρομαι; πρὸς ἕδην καταβαίνω.
 Ὅδ γὰρ ἐπίσταμαι πολλοῦ; δεσπότη; ἐν τῷ βίῳ.
 Λόγισαι πόσον ἐκδημος ὁ βασιλεὺς ὑπάρχει
 Καὶ πόσον χρόνον ἔρημος; ὁ Πρόδρομος πραγμάτων,
 Αὐτῆς δὲ μᾶλλον τῆς ζωῆς αὐτῶν τῶν ἀναγκαίων.
 Ἔτα φθαρσις, ἀνθρωπε, τῆς γλώττης τοῦ Προ-
 [δρόμου,
 Ἐτίραν εὐροι τίς ἐν γῆ ταύτῃ περιουμένην,
 Καὶ σχετικῶς κηρύσσοντα τὸν αὐτοκράτορά μου;
 Οὐκ οἶμαι, κἂν παραφρονῶν τοῦτον λαλῶ τὸν λόγον.

Γ. Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Καστα-
 μόνος ἐπιτελικῶν πρόδοτος τοῦ αὐτοκράτορος
 κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ, δεκάστιχα
 πολιτικὰ τοῖς δῆμοις.

Ἄπὸ Προδρόμου Πρόδρομος, οἰκίτης ἀπ' οἰκίτου,
 Ἄπὸ λογιῶν λόγιος ταῦτα καρποφορῶ σοι.
 Ὁ Πρόδρομος τῷ βασιλεῖ καὶ τῷ χριστῷ Κυρίου,
 Ὁ δούλος τῷ δεσπόζοντι καὶ τῷ κυριαρχοῦντι.
 Ὁ λόγιος τῷ μάλιστα τιμήσαντι ἐν λόγον.
 Τὸ δὲ καρποφορούμενον καὶ παρασάγγον μοι
 Στίχων δεκάδες, βασιλεῦ, πολιτικῶν καὶ τούτων.
 Ὁδῆς δὲ φέρει μίμησιν ἐκάστη τῶν δεκάδων
 Τοῖς πέρασι τοῖς ἑαυτῆς συναπαρτιζομένη.
 Ἄκουε γοῦν μου τὴν ᾠδὴν, ἄκουε τῶν ἄσμάτων.
 Ὡ δεῦρο, πόλις εὐτυχῆς, ὦ δεῦρο, νέα Ῥώμη,
 Ὑμνησον τὸν δεσπότην σου, τὸν αὐτοκράτορά σου,
 Τὸν βύστην, τὸν σωτήρᾶ σου, καὶ τὸν ὑπέριμαχόν σου.
 Ἄγκάλισαί σου τὸν υἱόν, στέφον τὸν κύριόν σου,
 Ἄπασαν χεῖρα βέλλουσαν καὶ πόδα βεβλημένον.
 Κάλισσον τοὺς κατοίκους σου, κἀλεῖ τὰ θρέμματά σου
 Κατὰ σειρῆς, κατὰ φυλᾶς, καὶ δήμους καὶ φρατρίας.

*vitas servator est Comnenus e Comneno, dominus e do-
 mino. Hic unica spes mea: hic si mihi nutrimentum dat,
 revivisco; sin minus, ecce pereo et in Orcum descendo;
 non enim multos in terris dominos cognosco. Consi-
 dera quantum temporis imperator absit et quantopere
 Prodromus a negotiis destitutus rebus ad vivendum
 necessariis indigeat; postea, homo, Prodromi lin-
 gua emortua, quis huc similem inveniet quæ bene-
 vole dominum meum annuntiet? Equidem non credo,
 tametsi sic loquens amentia incriminer.*

X. — Ejusdem in processionem triumphalem do-
 mini Joannis Comneni post captam Castamonis
 civitatem, carmen decasyllabum τοῖς δῆμοις.

*A Præcursore præcursor, a servo servus, a docto
 doctus hæc tibi offero ac dico. Præcursor imperatori et
 uncto Domini, servus gubernatori ac regnanti, doctus
 si qui eruditionem magis aliis æstimat. Quæ autem of-
 fero, imperator, versus item sunt politici suis limitibus
 circumscripti. Jam accipe carmen et cantum nostrum!*

*Adeadum, urbs felix, nova Roma, celebra domi-
 num tuum potentissimum, liberatorem, salvatorem
 ac propugnatores tuum. Complectere filium tuum,
 corona dominum tuum, manibus pedibusque ope-
 rare; vernas tuos appella, natos tuos voca secundum
 stirpem, nationes et confraternitates. Omnes impleto*

A Ἐμπλησον πᾶσαν ἀγυιάν, ἐμπλησον πᾶσαν χώραν
 Ἦχου κυμβάλων, μουσικῆς, παντὸς ρυθμοῦ καὶ μέ-
 [λους,

Καὶ τὸν σκηπτοῦχον ὑμνησον ἐν πάσῃ συμφωνίᾳ.

Ὡ πόλις πόλις, Ῥωμαϊκὴ πόλις, Αὐσόνων πόλις,
 Εὐρες, βραδέως εὐρηκας, εὐρες ὄψε καὶ μόλις
 Τὸν κόσμον σου, τὸν βύστην σου, καὶ τὸν ἐκδικητήν
 [σου.

Ἐξάπλωσον τοὺς ὄρους σου, πλάτυνον τὰς αὐλάς;
 [σου,

Τὰ μήκη σου, τὰ πλάτη σου, καὶ τὰ σχοινίσματά
 [σου.

Ὡς κέδρος ὑψοῦ κορυφῆν, ὡς ἔμπαιλος εὐρύνου.

Ἄρε πρὸς κύκλον τὴν ὄφρυν, ἀπαιλεῖ τοῖς ἔχθροῖς
 [σου,

Ἄριστευε κατὰ Περσῶν, φαιδρύνου, μεγαλύνου.

Ἐπόταττα τὸ βάρβαρον, νίκα, τροπαιοφόροι,

Καὶ κήρυε τοῖς μεθ' ἡμᾶς τὸν τούτων παροχία.

Ἄνετειλας, ἀνετειλας λαμπρὸν ἐκ τῆς ἑσπας,

Ἦλια θεῖε, βασιλεῦ, καὶ θαδουχεῖ; τὴν κτίσιν.

Οὐχὶ λουθεῖς, ὡς ἥλιος ὠκεανοῦ τοῖς βέθροισι,

Ἄλλὰ λουθεῖς σου τοῖς χρυσοῖς ὑπὲρ ἡμῶν ἰδρωσίν.

Καὶ νῦν ἀγαλλώμενος ὡς γίγας προοδεύεις,

Τὰ δὲ λαμπρά σου τρόπαια κύκλω δορυφορεῖ σοι.

Ἦ πόλις δὲ προσοικαντῆ καὶ περιπτύσσεται σε,

Ὀλη καλὴ καὶ τηλαυγῆς, ὅλη λελαμπρυσμένη,

Ἄλυος βέθροισι τοῖς καλοῖς ὡσπερ ἀπολουθεῖσα

Καὶ δέχεται σε, βασιλεῦ, ἀγκάλιας ἠπλωμέναις.

Ὡ πόλις, πόλις εὐτυχῆς, ὦ Ῥώμη Ῥώμη νέα,

C Ἐπαλαιώθης ὑπ' ἔχθρων, ἔγένου γρατα Ῥώμη,
 Κατέθου τοὺς πλοκάμους σου, κατέθου τὴν στολήν
 [σου.

Ἄλλ' εὐρες κράτος ἄμαχον γενναίαν, νέαν Ῥώμην

Τὸν Ῥωμαίων ἀνακτα δεσπότην Ἰωάννην.

*vicos, totam regionem cymbaliorum sono ac strepitu
 replere, ac musicis instrumentis ac cantibus omnia
 resonant in honorem sceptrigeri.*

*O urbs Roma, Ausonum caput, invenisti. sero de-
 mum, sed tamen invenisti mundum tuum, libera-
 torem tuum, justificatorem tuum; terminos tuos
 profer, aulæ tuas amplifica et secundum omnes di-
 mensionem magnifica; exalteris sicut cedrus, sicut
 vitis amplifera. Supercilia sursum age, inimicis tuis
 minare; Persas vince et lætare animo; subige bar-
 barum, triumphum de ipso age, et posteris benefacto-
 rem annuntia.*

*Cum splendore ex Oriente illuxisti, imperator, sol
 divine, ut mundum luce tua collustras, non lotus
 quidem sicut sol in Oceani fluentis, sed sudore aureo
 pro nobis madidus. Sed et nunc maxime sicut gigas
 procedis, et splendida te undique tropæa circumstipant.
 Urbs interea tibi obviam it amplexura, cum
 omni sua pulchritudine ac splendore, et quasi ab-
 luta limpidis undis, et e, imperator, apertis brachiis
 circumplectitur.*

*O urbs felicissima, i oma nov; senectute te affi-
 xerunt inimici tui; cana facta; cincinnos una
 cum veste deposuisti; sed vires invictas, recentes
 et simul dominum Joannem, fortem imperatorem*

Καὶ πάλιν ἤθησον ὡς πρὶν, καὶ γίνου νέα Ῥώμη.
Τὸν βόστρυχον ἐκπέτασον, ἐνδύθητι πορφύραν,
Περιβαλοῦ τὸν στολισμὸν ἐκείνον τὸν ἀρχαῖον·
Κοσμηθῆτι τὸ πρόσωπον, λούθητι τὸ σαρκίον,
Καὶ φαίνου νέα καὶ καλῆ, καὶ τέρπε τοὺς ὀρώντας.

Ἐπῆραν πάντες ποταμοὶ φωνᾶς αὐτῶν, ἐπῆραν,
Τὰς σὰς ἀνακηρύττοντες, δέξποτα, στρατηγίας.
Ἰστρος βοᾷ τὴν ἰσχὺν σου, Σάγαρις μέγα κράζει,
Ὀμνυσιν Ἄλυς μὴ ἰδεῖν ἕτερον βασιλέα,
Τὰς δὲ παραθέοντα καὶ πίνοντα τοῦ βεῖθρου,
Εἰ μὴ τὸν πορφυροβλάστην δεσπότην Ἰωάννην,
Μηδὲ Ῥωμαίοις μέχρι σου τὴν βάχυν ὑποστρώσαι,
Μηδὲ πορθμεῦραι λάφυρον τοσοῦτον ἐκ Περσίδος·
Καὶ γέγηθε τῆς ἐθνικῆς ἀπαλλαγῆς δουλείας,
Καὶ οἱ δουλεύων τοῦ λοιποῦ, καὶ σὴν προσκλύζων
[χώραν.

Ὁ Ῥώμη, πόλις εὐδαίμων, πόλις ἡ Κωνσταντινίου,
Στολισθῆτι, περιβαλοῦ χιτῶνα πεπλυμένον,
Ἵπόδεξαι τὸν νικητὴν, δέξαι τὸν βασιλέα,
Καὶ τοὺς ἰδρωτὰς τοὺς χρυσοῦς οἷς ἐξηγόρασέ σε,
Ἀπόμορξον, ἀπόμαξον ἐκ τοῦ χρυσοῦ μετώπου,
Φίλησον τοὺς δεσποτικούς, τοὺς πανωραίους πόδας,
Τοὺς εἰρηναίαν σοὶ ζῆν ἐπαγγελίζομένους.
Σοῦ γὰρ ἦν νόσοι σώματος τῷ βασιλεῖ καὶ πόνοι·
Σοῦ γὰρ μάχαι καὶ στρατοὶ καὶ στρατοπεδαρχαί·
Ἐκ σοῦ δὲ τὴν ἀντίχαριν, πλὴν τῆς εὐχαριστίας.
Δός μοι, Δαυὶδ κιθαροδὲ, μικρὰ σου τῶν ἁμαρτῶν,
Ἡ σὺ παρῶν ἀλάλαζε ταῦτα τῷ βασιλεῖ μου·
Εἰς ὕψος ἀναδέθηκας ἔθρον, τροπαιοῦχε,
Αἰχμαλωσίαν ἐν αὐτῷ πολλὴν ἠχμαλωτίσω,
Ἐλαβες δόματα πολλῶν ἀνθρώπων ἀλλοφύλων,
Πάντες οἱ πόνους τῆς γῆς προσεκεκυνήκασι σοι.

*invenisti. Jam ad teneram aetatem redi et nova
Roma fieri cures; cincinnos concinna, purpuram in-
due, antiquum circumda amictium; faciem orna,
corpus lava, nova et formosa appareas, et videntes
te delecta.*

*Sustulerunt vocem suam omnes fluvii, armorum
tuorum honorem celebrantes. Ister virtutem tuam pro-
clamat, Sagaris alta voce clamat, Halys jurat nun-
quam se vidisse imperatorem ripas suas, sicut tu,
fratereuntem et qui ex ipso biberit, aut Romanis
sicut tu victoriam arripuerit aut tantam praedam ex
Perside retulerit. Idcirco laetatur se servitutem apud
exteros evasisse et tuum regnum alluere sibi datum
esse.*

*O nova Roma, urbs fortunata, civitas Constanti-
tini, indue te pallio purgato, saluta victorem, saluta
imperatorem et sudorem aureum quo te redemit,
absterge, frontem auream absterge, pedes domini
tui pulcherrimos basia, qui vitam pacificam tibi evan-
gelizant. Tui gratia imperator morbos ac labores
spernit; tui ergo pugnas atque omnes belli labores
exantlat; gratum ipsi itaque animum praebeto.*

*Da mihi, David citharæde, partem aliquam can-
ticorum tuorum, aut, si malis, imperatori meo occine.
Tu Occidentem signifer transcurristi, multos capti-
vos fecisti, a plurimis externis genibus dona acce-*

A Ἐξέταινας τὴν ἀμπλον τῆς νεωτέρας Ῥώμης
Τὸ κλῆμα μέχρι θαλασσῶν, καὶ τὰς παραφυάδας
Μεγίστων ἀχρι ποταμῶν πέρας αὐτῶν ἄλῶν·
Ὁ: προστεθεῖν, βασιλεῦ, αἰῶνες τῆ ζωῆ σου.
Ἀκούω, θεε βασιλεῦ, κυνηγεσιῶν νόμους·
Χρόνῳ μὲν κάπρον λάθοι τις, καὶ μετὰ μόχθων πο-
[σων.

Χρόνῳ δ' ἀγρῶσοι παράβαιν καὶ δι' ἐνέδρας πόσης·
Τὸ σὸν δὲ τοῦτο θῆραμα, τὸ κυνηγεσίῳ σου
Μικρῶν μὲν ἔργον ἡμερῶν, ἀλλ' ἔργον οὖτως μέγα·
Πόλις ἀλλοκεταὶ πολλή, καὶ φρούρια κραταίται,
Καὶ μυριάδες ἀπειροὶ Περσῶν δουλαγωγούνται,
Καὶ φάλαγγες Ῥωμαϊκαὶ περσεύουσι τὸν Ἄλυν,
Καὶ σύμπασαν ληΐζονται τὴν ἀντιπέραν χώραν·
Οὕτω θηρεῖται ἔμαθεν ὁ Κομνηνὸς δεσπότης.

B Πολλὰ μὲν, θεε βασιλεῦ, καὶ τὰ στρατεύματα
[σου·

Καὶ τί γὰρ ἡ στρατεύματα τῆς κραταιότητός σου;
Ἄλλο τὸ νῦν κατόρθωμα κρείττον χειρὸς ἀπάσης,
Πόλις τοσαύτη τὴν ἰσχὺν, τὸ μέγεθος, τὴν θέσιν,
Τοσοῦτοις κύκλῳ τείχεσι ἐμπεριειλημμένη,
Ἄδρην: ἄλλη καὶ παντὸς ὕψηλότερα βέλους,
Ἄναιμωτὴ προστίθεται τοῖς ὄροις τῶν Ῥωμαίων·
Καὶ πόλεις ἄλλαι Περσικαί, καὶ φρούρια μυρία,
Καὶ πλῆθος ἀναριθμητὸν αὐτομολεῖ βαρβάρων·
Ὅντως Θεοῦ τὸ πρόπαιον καὶ τύχης Κομνηνίδος.
Ὁ μὲν προφήτης, Ἐν Ῥαμὰ φω. ἡ, φησίν, ἡκού-
[σθη·

Ἐγὼ δ' ἀλαλάξας τὸ βῆτον καὶ παρωδέσας, λέγω·
Ἐν Κασταμόνι τὴν φωνὴν ταύτην ἐξακουσθήσεται,
C Περσὶς τὰ τέκνα κλαίουσα, μὴ παρακλουμένη·
Τὰ μὲν γὰρ ἐζωγρήθησαν, ἀλλὰ δ' αὐτομολοῦσιν.

*pisti; magnates terræ tibi genus flexerunt. Tu novæ
Romæ vitem extendisti ad mare usque et suiculos ad
maximos usque fluvios propagasti; quare etiam,
imperator, vitæ tuæ anni aucti sunt.*

*Novi, dive imperator, venationis leges. Aprum
quis certo temporis spatio capiet, nec sine magno
sudore, item pardalim non sine magna arte ac dolo
prehendet. Quod tu venaris paucarum dierum opus
idque grande est, urbs magna capitur, mania ascen-
duntur, innumerus Persarum exercitus in servitutem
redigitur; Romanæ legiones Halyn trajiciunt et om-
nem e regione terram ferro et igne vastant. Hujus-
modi venator est Comnenus dominus noster.*

*Multi sunt tibi, imperator divins, exercitus, et
undique militibus te stipatum video. Nihil tua majus
fortitudine. Urbs fortissima et magnitudine et loci
natura et mœnibus invictis et altioribus quam quæ
telum superare valeat, nullo sanguine effuso in Ro-
manorum ditionem cedit.*

*Aliæ quoque Persicæ urbes, sexcenta castella, in-
finita denique barbarorum multitudo in tua castra
perfugiunt, Deo sic volente ac Comnenorum fortuna
juvante.*

*Propheta, In Rama, inquit, vox audita est, ad quod
ego mutato nomine et loco, Castamone, dico, eadem
illa vox audita est: Persis natos suos flens et sola-*

Ἄλλα δ' αὐτῶν ἀπέθανον ἐν στόματι μαχαίρας.
Φυβοῦ μοι, πᾶν τὸ βάρβαρον, μὴ πάθῃς τὰ Περσίδος,
Οἱ πίνοντες τοῦ Τίγρητος, οἱ πίνοντες τοῦ Νελλου,
Οἱ πρὸς δυσμᾶς Αἰθίοπες, οἱ πρὸς ἀγὰς ἡλίου,
Οἱ τοῦ βορείου κλιματος, ἢ τοῦ νοτιωτέρου.

Ἦ δὲ ὑρο, πόλις Κασταμών, δὲ ὑρο, Ῥωμαίων πόλις,
Χρόνων πολλῶν ἀπόδημα, φυγὰς μακρῶν αἰώνων.
Ποῦ μέχρι νῦν ἀπεπλάνας, ποῦ μέχρι νῦν διήγας;
Πῶς ἐκατέρησας, εἶπε, τῆς Ῥώμης χωρισθῆναι,
Καὶ συναφθῆναι τοῖς ἔχθροῖς, μιγῆναι τοῖς βαρβά-
[ροις;

Ἦ δὲ ὑρο, καὶ φιλῆσω σε, καὶ περιπτύξομαι σε.
Ἦ κρατερὸς γὰρ βασιλεὺς ἐπανασώσατό σε,
Καὶ σὲ τοῖς σοῖς ἀπέδωκεν ἐκ τῶν ἔχθρῶν ἀρκά-
[σας.]

Ἦ καὶ τὸ χαριστίριον ἀπόδος εὐφρημίας,
Ἦς βυσαμένῳ σε πικρὰς βαρβαρικῆς δουλείας.

Ἦλιε θεῖε, βασιλεῦ φωσφόρε, σελασφόρε,
Ἄπεκρυψας τὸν ἥλιον, λάμψας εἰς γῆν ἔψαν.
Σὺ γοῦν λοιπὸν ἀνάτελλε, σὺ γοῦν ἀκτινοδόλει,
Τὴν ἔω καταπύρσευε, δροῦχε, τὴν ἑσπέραν,
Κάκεινος ὡς παρήλιος σοι παρανατελλέτω.
Ἄφας τοῖς ἵππους, ἥλιε, κατέδηθι τοῦ δίφρου,
Ἦ στρατηλάτης βασιλεὺς ἀρματηλάτης ἔστω.
Οὐκ ἐκασαθῆ τῆς ἄντυγος, οὐ ρίψει τὰς ἡνίας,
Οὐ πέση πρὸς Ἡριδανὸν, οὐ γὰρ ἔστι Φαέθων,
Ἄλλ' οἶδε νόμους ἵππικῆς, οἶδε καλῶς ἵππεύειν.

Ἦ Ῥοστρία καὶ μοιχαλὶς ἔφα κληρουχία,
Χῆραν στυγρὴν εὐρακας τὴν δέσποινάν σου Ῥώ-
[μην, C

Καὶ χεῖρας ἦρας κατ' αὐτῆς ἐλευθεροβόωσα.
Ἄπέθρας, ἀποπέφουγας, μετέθης, μετῴκισθες

*tium non admittens; alii enim vivi capti sunt, alii ad
hostem perjugiunt, ut omniam eos qui ferro perie-
runt. Cave ne idem quod barbaros, quod Persiam
interemit, tibi malum eveniat, et quod experti sunt
qui Tigrin, qui Nilum bibunt, Aethiopes, Occidentis
atque Orientis incolæ, quique ad septentrionem austras-
træ plagas spectant.*

*Adesto mihi, Castamon civitas, Roma urbs quæ
multo abhinc tempore extra te posita fugax erras,
dic ubi terrarum hucusque es vagata? qui factum
est ut extra Romam esse et inimicis barbarisque im-
misceri satius duxeris? Huc adesto, ut basia tibi
atque complexus dem. Magnanimus namque impe-
rator te salvatam a discrimine tuis reddidit. Ei
igitur grates ex intimo animo repende, quod ex
amara servitute te feliciter eripuit.*

*Divine imperator, sol, lucifer, tu solem abscon-
disti, plagam orientalem illustrasti, nunc rursus
lucisce, rados rursus emitte, Orientem pariter ac
Occidentem face tua collustra, alter vero sol tibi
satellitibus appareat loco. Dimitte equos, sol, e curru de-
scende, dux militum imperator noster, ascendat. Hic
enim non e sede delabetur aut habenas laxabit aut
in Eridanum cadet; melius enim Phaethone curri-
culum absolvet, utpote artis equestris plane peritus.
Colonia arrogans et adultera quæ Orientem pos-
sides, Romam reginam tuam viduam lugubrem vi-*

A Ἄλδοτορας καὶ πονηροὺς συνδούλους ἐνυμφεύσω.
Ἐπαὶ δ' ἐκείνη τὴν στυγρὴν ἀπέθετο χηραῖαν,
Καὶ τὸν ἔψον καὶ κοσμικὸν δεσπότην ἐνυμφεύθη,
Εὐρέθη, ἤχθη, κίκαρσαι, συνεῖργθη, ἐμαστί-
[χθης;

Δίκαια ὑπέσχεας καὶ ποινὰς τῆς σῆς ἀποστασίας,
Καὶ τῆ δεσποίνῃ προσκυνεῖς ἢ δούλῃ πάλιν δούλῃ.

Περσὶς ἀλάστορ, ἀλαζὼν, ἀρκάτορ, αἰμοδόρε,
Σκυλεύτρια, φονεύτρια, κακῶν ἀπέφρων μήτηρ,
Ἐμαθες οἱ; περ ἑπαθες, ἔγνως ἐκ τῶν οἰκείων
Οἶον κακὸν τὸ πολεμεῖν καὶ τὸ σκυλεύειν πόλεις,
Καὶ πόσον πόνον φέρουσι ταῖς μητρικαῖς ἀρδαῖαι;
Ἐκαστώμενα, συρόμενα, κτινύμενα τὰ βρέφη.
Πόσαι γὰρ νῦν καὶ κατὰ σὲ μητέρες ἀτεκνοῦσι;
Καὶ πόσα τέκνα τὴν Θηλήν ζητοῦσι τὴν μητρίαν;

B Καὶ νύμφαι τοὺς ὀμδύγας, καὶ νύμφας οἱ νυμ-
[φίαι;

Ἐπέστρεψαν ὁ πόνος σου πάντως εἰ; κεφαλῇ σου.

Κρεῖτος τὸν Ἄλυν διαβάς, ὡς λέγουσιν οἱ λόγοι,
Τὴν αὐτοῦ κατέλυσε μεγάλην ἐξουσίαν,
Ἄπατηθεὶς τῷ δαίμονι καὶ τῷ χρησμῷ τῷ πλάτῳ.
Τὸ σὸν δὲ νῦν στρατόπεδον, σκηπτοῦχε, τροπαιοῦχε,
Πεζῆ τὸν Ἄλυν διαβάν καὶ κατ' ἔχθρῶν ὀρμησαν,
Ἀρχὴν κατέλυσε πολλήν, ἀλλὰ τὴν τῆς Περσίδος.
Οὐ γὰρ ἐθάρρησε χρησμῷ οὐδὲ λοξὰς μανταίας,
Ἄλλὰ τῆς Θεομήτορος τῆ θείῃ συμμαχίᾳ.

Καὶ τῆ πρὸς τὸν παντάνακτα πίστει τοῦ βασιλέως,
Καὶ τῆς Περσίδος; ἔκαμψε τὸν ὑψηλὸν αὐχένα.

Ναὶ ναὶ τοὺς Πέρσας, βασιλεῦ, ναὶ τοὺς; ὑπερηφά-
[νους,

Ναὶ ναὶ τοὺς ἀδυσμήσαντας, ναὶ ναὶ τοὺς ἀχαρί-
[στους,

*disti, et manus licentiosas contra eam sustulisti:
aufugisti, surripuisti te, in aliam abiisti coloniam,
cum servis perversis connubium instituisti. Postquam
vero illa lugubri viduitate deposita imperatori
Orientis nupsisset, tu e loco abscondito protracta tonsa
es, in vincula conjecta, fustibus cæsa, condemnata,
denique defectionis tuæ pœnas davis, ante heram tuam
servæ formam induens in genua procumbis.*

*Persarum natio scelestæ, jactatrix, rapax, cru-
delis, prædatrix, sanguinem sitiens, omnium ma-
lorum fons et mater, ex iis quæ passa es jam probe
nostii quid sit belligerari, quid urbes spoliare, et
quantum utero materno creent dolorem liberi inde
extracti, protrusi, necati. Quot apud te matres plane
sunt steriles! quot infantes mamillam quæerunt
maternam! quot porro sponsæ sponso, sponsi spon-
sæ! quæ omnia sane res tibi capitales sunt.*

*Cræsus, ut antiqui scriptores memorant, Haly tra-
jecto, regnum suum prægrande destruxit, malo spi-
ritu et oraculo mendaci seductus. Tuus autem exer-
citus, imperator triumphalis, Haly sine navibus
trajecto hostes adortus, magnum item imperium va-
stavit Persicum. Non enim oraculis falsisque vatici-
niis est confusus, sed spe erectus in sanctam Deiparam
et Regem cælorum, alta Persiæ cervice fracta vicit.*

*Agedum, imperator, Persas superbos, exleges,
ingratos, perjuros, injustos, perfugas castiga, apo-*

Καὶ πάλιν ἤβησον ὡς πρὶν, καὶ γίνου νέα Ῥώμη.
Τὸν βόστυρον ἐπέτασον, ἐνδύθητι πορφύραν,
Περιβαλοῦ τὸν στολισμὸν ἐκείνον τὸν ἀρχαῖον·
Κοσμήθητι τὸ πρόσωπον, λούθητι τὸ σαρκίον,
Καὶ φαίνου νέα καὶ καλὴ, καὶ τέρπε τοὺς ὄρωντας·

Ἐπῆραν πάντες ποταμοὶ φωνὰς αὐτῶν, ἐπῆραν,
Τὰς σὰς ἀνακηρύττοντες, δέσποτα, στρατηγίας·
Ἴστρος βοᾷ τὴν ἰσχὺν σου, Σάγαρις μέγα κράζει,
Ἵουνοισιν ἄλυσ μὴ ἰδεῖν ἕτερον βασιλέα,
Τὰς δὲ χάσας παραθέοντα καὶ πίνοντα τοῦ βελθου,
Εἰ μὴ τὸν πορφυροβλάστην δεσπότην Ἰωάννην,
Μηδὲ Ῥωμαίους μέχρι σου τὴν ῥάχυν ὑποστρώσαι,
Μηδὲ πορθμεύειν λάφυρον τοσοῦτον ἐκ Περσίδος·
Καὶ γέγηθε τῆς ἰθνηκῆς ἀπαλλαγῆς δουλείας,
Καὶ σοὶ δουλεύωμεν τοῦ λοιποῦ, καὶ σὴν προσκλύζωμεν
[χώραν.

Ἡ Ῥώμη, πόλις εὐδαίμων, πόλις ἡ Κωνσταντινου,
Στολισθητι, περιβαλοῦ χιτῶνα πεπλυμένον,
Ἵπρόδεξαι τὸν νικητὴν, δέξαι τὸν βασιλέα,
Καὶ τοὺς ἰδρωτάς τοὺς χρυσοῦς ὡς ἐξηγόρασέ σε,
Ἄπομορξον, ἀπόμαξον ἐκ τοῦ χρυσοῦ μετώπου,
Φίλησον τοὺς δεσποτικούς, τοὺς πανωραλοῦ πόδας,
Τοὺς εἰρηναίαν σοὶ ζῶην εὐαγγελίζομένους·
Σοῦ ἄριν νόσος σώματος τῷ βασιλεῖ καὶ πόνοι·
Σοῦ ἄριν μάχαι καὶ στρατοὶ καὶ στρατοπεδαρχαίαι
Ἐκ σοῦ δὲ τὴν ἀντίχαριν, κλῆν τῆς εὐχαριστίας·
Δός μοι, Δαυὶδ κιθαρῶδὲ, μικρὰ σου τῶν ἁμαρμάτων,
Ἡ σὺ παρῶν ἀλάλαξε ταῦτα τῷ βασιλεῖ μου·
Εἰς ὕψος ἀναβέβηκας ἔφον, τροπαιοῦχε,
Αἰχμαλωσίαν ἐν αὐτῷ πολλὴν ἠχμαλωτίσσω,
Ἐλαβες δόματα πολλῶν ἀνθρώπων ἀλλοφύλων,
Πάντας οἱ πόνους τῆς γῆς προσεκυνηχασί σοι.

*invenisti. Jam ad teneram aetatem redi et nova
Roma fieri cures; cincinnos concinna, purpuram in-
due, antiquum circumdā amiculum; faciem orna,
corpus lava, nova et formosa appareas, et videntes
te delecta.*

*Sustulerunt vocem suam omnes fluvii, armorum
tuorum honorem celebrantes. Ister virtutem tuam pro-
clamat, Sagaris alta voce clamat, Halys jurat nun-
quam se vidisse imperatorem ripas tuas, sicut tu,
fratereuntem et qui ex ipso biberit, aut Romanis
sicut tu victoriam arripuerit aut tantam praedam ex
Perside retulerit. Idcirco laetatur se servitutem apud
exteros evasisse et tuum regnum alluere sibi datum
esse.*

*Onova Roma, urbs fortunata, civitas Constan-
tini, indue te pallio purgato, saluta victorem, saluta
imperatorem et sudorem aureum quo te redemit,
absterge, frontem auream absterge, pedes domini
tui pulcherrimos basia, qui vitam pacificam tibi evan-
gelizant. Tui gratia imperator morbos ac labores
spernit; tui ergo pugnas atque omnes belli labores
exantlat; gratum ipsi itaque animum praebeto.*

*Da mihi, David citharæde, partem aliquam can-
ticorum tuorum, aut, si malis, imperatori meo occine.
Tu Occidentem signifer transcurristi, multos capti-
vos secisti, a plurimis externis gentibus dona acce-*

A Ἐξέτινας τὴν ἀμπαλον τῆς νεωτέρας Ῥώμης
Τὸ κλῆμα μέχρι θαλασσῶν, καὶ τὰς παραφυάδας
Μεγίστων ἄχρι ποταμῶν πέρας αὐτῶν ἀλύων·
Ἵ: προστεθειέν, βασιλεῦ, αἰῶνες τῆ ζωῆ σου.

Ἄκουσά, θεῖε βασιλεῦ, κυνηγεσίων νόμους·

Χρόνῳ μὲν κάπρον λάβοι τις, καὶ μετὰ μόχθων πῶ-
[σον,

Χρόνῳ δ' ἀγρεύσοι πάρδαλιν καὶ δι' ἐνέδρας πόσης·
Τὸ σὸν δὲ τοῦτο θῆραμα, τὸ κυνηγεσίῳ σου
Μικρῶν μὲν ἔργον ἡμερῶν, ἀλλ' ἔργον ὄντως μέγα·
Πόλις ἀλλοσκεταὶ πολλῇ, καὶ φρούρια κραταίεται,
Καὶ μυριάδες ἀπειροὶ Περσῶν δουλαγωγούνται,
Καὶ φάλαγγες Ῥωμαϊκαὶ πεζεύουσι τὸν ἄλυν,
Καὶ σύμπασαν ληΐζονται τὴν ἀντιπέραν χώραν·
Οὕτω θηρεύειν ἔμαθεν ὁ Κομνηνὸς δεσπότης.

B Πολλὰ μὲν, θεῖε βασιλεῦ, καὶ τὰ στρατεύματά
[σου·

Καὶ τί γὰρ ἡ στρατεύματα τῆς κραταιότητός σου;
Ἄλλο τὸ νῦν κατόρθωμα κρείττον χειρὸς ἀπάσης,
Πόλις τοσαύτη ἦν ἰσχὺν, τὸ μέγεθος, τὴν θέσιν,
Τοσοῦτος κύκλῳ τελεῖται ἐμπειριελημμένη,
Ἄδρον; ἄλλη καὶ παντὸς ὑψηλοτέρα βέλους,
Ἄναιμωτὴ προστίθεται τοῖς ὄροις τῶν Ῥωμαίων·
Καὶ πόλεις ἄλλαι Περσικαί, καὶ φρούρια μυρία,
Καὶ πληθὸς ἀναριθμητὸν αὐτομολεῖ βαρβάρων·
Ἵντως Θεοῦ τὸ τρόπαιον καὶ τύχης Κομνηνίδος.

Ὁ μὲν προφήτης, Ἐν Ῥαμα φωνῆ, φησὶν, ἡκού-
[σθη·

Ἐγὼ δ' ἀλάλαξας τὸ ῥητὸν καὶ παρωδήσας, λέγω·
Ἐν Κασταμόνι τὴν φωνὴν ταύτην ἐξακουσθήναι,

C Περσὶς τὰ τέκνα κλαύουσα, μὴ παρακλυομένη·
Τὰ μὲν γὰρ ἐζωγράφθησαν, ἀλλὰ δ' αὐτομολοῦσιν.

*pisti; magnates terræ tibi genua flexerunt. Tu novæ
Romæ vitem extendisti ad mare usque et viticulos ad
maximos usque fluvios propagasti; quare etiam,
imperator, vitæ tuæ anni aucti sunt.*

*Novi, divæ imperator, venationis leges. Aprum
quis certo temporis spatio capiet, nec sine magno
sudore, item pardalim non sine magna arte ac dolo
prehendet. Quod tu venaris paucarum dierum opus
idque grande est, urbs magna capitur, mœnia ascen-
duntur, innumerus Persarum exercitus in servitutem
redigitur; Romanæ legiones Halyn trajiciunt et om-
nem e regione terram ferro et igne vastant. Hujus-
modi venator est Comnenus dominus noster.*

*Multi sunt tibi, imperator divine, exercitus, et
undique militibus te stipatum video. Nihil tua majus
fortitudine. Urbs fortissima et magnitudine et loci
natura et mœnibus impictis et altioribus quam quæ
telum superare valeat, nullo sanguine effuso in Ro-
manorum ditacionem cedit.*

*Aliæ quoque Persicæ urbes, sexcenta castella, in-
finita denique barbarorum multitudo in tua castra
perfugiunt, Deo sic volente ac Comnenorum fortuna
juvante.*

*Propheta, In Rama, inquit, vox audita est, ad quod
ego mutato nomine et loco, Castamone, dico, eadem
illa vox audita est: Persis natos suos flens et sola-*

Ἄλλα δ' αὐτῶν ἀπέθανον ἐν στόματι μαχαίρας.
Φυβοῦ' μοι, πᾶν τὸ βάρβαρον, μὴ πάθῃς τὰ Περσίδος,
Οἱ πίνοντες τοῦ Τίγρητος, οἱ πίνοντες τοῦ Νελλου,
Οἱ πρὸς θυμᾶς Αἰθίοπες, οἱ πρὸς ἀγά; ἡλίω,
Οἱ τοῦ βορείου κλίματος, ἢ τοῦ νοτιωτέρου.

Ἦ δ' εὐρο, πόλις Κασταμών, δ' εὐρο, Ῥωμαίων πόλις,
Χρόνων πολλῶν ἀπόδημα, φυγᾶς μακρῶν αἰώνων.
Ποῦ μέχρι νῦν ἀπεπλάνας, ποῦ μέχρι νῦν διήγες;
Πῶς ἐκατέρησας, εἶπε, τῆς Ῥώμης χωρισθῆναι,
Καὶ συναφθῆναι τοῖς ἐχθροῖς, μιγῆναι τοῖς βαρβάροις;

Ἦ δ' εὐρο, καὶ φίλησω σε, καὶ περιπτύξομαι σε.
Ἄ κρατερὸς γὰρ βασιλεὺς ἐπανασώσατό σε.
Καὶ ὅτε τοῖς σοῖς ἀπέδωκεν ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἀρπάσας.

Ἦ καὶ τὸ χαριστίριον ἀπόδος εὐφρημίας,
Ἄς ῥυσαμένῃν σε πικρᾶς βαρβαρικῆς δουλείας.

Ἦ τις δεῖτε, βασιλεῦ φωσφόρε, σελασφόρε,
Ἄπέκρυψας τὸν ἥλιον, λάμψας εἰς γῆν ἐφάν.
Σὺ γοῦν λοιπὸν ἀνάτελλε, σὺ γοῦν ἄκτινοδόλει,
Τὴν ἰω καταπύροσευ, δεδούχε, τὴν ἐσπέραν,
Κάκεινο; ὡς παρήλιος σοὶ περνατελλέτω.
Ἄφες τοῖς ἱπποῦς, ἡλίο, κατάρθῃ τοῦ δίφρου,
Ἄ στρατηλάτης βασιλεὺς ἀρματηλάτης ἔστω.
Οὐκ ἔκπαυθη τῆς ἄντυγος, οὐ βίβει τὰς ἡνίας,
Οὐ πῶς πρὸς Ἡριδανὸν, οὐ γὰρ ἔστι Φαίθων,
Ἄλλ' οἶδε νόμους ἱππικῆς, οἶδε καλῶς ἱππεύειν.

Ἦ θρόστρια καὶ μοιχαλὶς ἐφα κληρουχία,
Ἄθραν στυγνὴν ἐώρακας τὴν δεσποινάν σου Ῥώμην,
Καὶ χείρας ἦρας κατ' αὐτῆς ἐλευθεροβούσα.
Ἄπέδρας, ἀποπέφευγας, μετέθη; μετωκίση;

tiam non admittens; alii enim vivi capii sunt, alii ad hostem perfugiunt, ut omittam eos qui ferro perierunt. Cave ne idem quod barbaros, quod Persiam iuteremit, tibi malum eveniat, et quod experti sunt qui Tigr m, qui Nilum didunt, Aethiopes, Occidentis atque Orientis incolae, quique ad septentrionem austratisve plagas spectant.

Adesto mihi, Castamon civitas, Roma urbs quae multo abhinc tempore extra te posita fugax erras, dic ubi terrarum hucusque es vagata? qui factum est ut extra Romam esse et inimicis barbarisque immisceri satius duxeris? Huc adesto, ut basia tibi atque complexus dem. Magnanimus namque imperator te salvatam a discrimine tuis reddidit. Ei igitur grates ex intimo animo repende, quod ex amara servitute te feliciter eripuit.

Divine imperator, sol, lucifer, tu solem abscondisti, plagam orientalem illustrasti, nunc rursus lucece, radios rursus emitte, Orientem pariter ac Occidentem face tua collustra, alter vero sol tibi satellitis appareat loco. Dimitte equos, sol, e curru descendende, dux militum imperator noster, ascendat. Ille enim non e sede delabetur aut habenas laxabit aut in Eridanum cadet; melius enim Phaethone curriculum absolvit, utpote artis equestri plane peritus.

Colonia arrogans et adultera quae Orientem possides, Romam reginam tuam viduam lugubrem vi-

A Ἄλαστορας καὶ πονηροὺς συνδούλους ἐνυμφεύσω.
Ἐπαὶ δ' ἐκείνη τὴν στυγνὴν ἀπέθετο χηραία,
Καὶ τὸν ἔφον καὶ κοσμικὴν δεσπότην ἐνυμφεύθη,
Εὐρέθη; ἤχθη; κέκαρσαι, συνέρχθη; ἐμαστί-
[χθη;]

Δίκαι; ὑπέσχε; καὶ ποινὰς τῆς σῆ; ἀποστασία;,
Καὶ τῇ δεσποίνῃ προσκυνεῖς ἢ δούλῃ κάλιν δούλῃ.

Περσὶς ἀλάστορ, ἀλιζὼν, ἀρπάκτορ, αἰμοδόρε,
Σκυλευτρία, φονεύτρια, κακῶν ἀπειρῶν μήτηρ,
Ἐμαθε; οἱ; περ ἔπαθε; ἔγνω; ἐκ τῶν οἰκείων
Οἶον κακῶν τὸ παλεμεῖν καὶ τὸ σκυλευεῖν πόλεις,
Καὶ πόσον πόνον φέρουσι ταῖς μητρικαῖς ἀρδαῖαι;
Ἐκσπώμενα, συρόμενα, κτιννύμενα τὰ βρέφη.
Πόσαι γὰρ νῦν καὶ κατὰ σὲ μητέρες ἀτεκνοῦσι;
Καὶ πόσα τέκνα τὴν Θηλὴν ζητοῦσι τὴν μητρίαν;

B Καὶ νύμφαι τοῦ; ὁμόζυγας, καὶ νύμφας οἱ νυμφίους;

Ἐπέστρεψεν ὁ πόνος σου πάντως εἰ; κεφαλὴν σου.

Κρεῖτος τὸν Ἄλυν διαβάς, ὡς λέγουσιν οἱ λόγοι,
Τὴν ἑαυτοῦ κατέλυσε μεγάλην ἔξουσιαν,
Ἄκατηθεῖς τῷ δαίμονι καὶ τῷ χρησμῷ τῷ κλάφ.
Τὸ σὸν δὲ νῦν στρατόπεδον, σκηπτοῦχε, τροπαιοῦχε,
Πεζῇ τὸν Ἄλυν διαβάν καὶ κατ' ἐχθρῶν ὀρμησαν,
Ἄρχην κατέλυσε πολλήν, ἀλλὰ τὴν τῆς Περσίδος.
Οὐ γὰρ ἐθάβρησε χρησμῷ οὐδὲ λοξαῖ; μανταῖαι;,
Ἄλλὰ τῆς Θεομήτορος τῇ θεῖ; συμμαχί;.
Καὶ τῇ πρὸς τὸν παντάνακτα πίστει τοῦ βασιλέω;,
Καὶ τῆς Περσίδος; ἐκαμφε τὸν ὑψηλὸν αὐχένα.

Ναὶ ναὶ τοῦ; Πέρσας, βασιλεῦ, ναὶ τοῦ; ὑπερηφάνους;

Ναὶ ναὶ τοῦ; ἀθεσμήσαντας, ναὶ ναὶ τοῦ; ἀχαρίστους;

disti, et manus licentiosas contra eam sustulisti: aufugisti, surripuisti te, in aliam abiisti coloniam, cum servis perversis connubium instituisti. Postquam vero illa lugubri viduitate deposita imperatori Orientis nupsisset, tu e loco abscondito protracta tonsa es, in vincula conjecta, fustibus caesa, condemnata, denique defectionis tuae poenas davis, ante heram tuam servae formam induens in genua procumbis.

Persarum natio scelestas, jactatrix, rapax, crudelis, praedatrix, sanguinem sitiens, omnium malorum fons et mater, ex iis quae passa es jam probe nosti quid sit belligerari, quid urbes spoliare, et quantum utero materno creent dolorem liberi inde extracti, protrusi, necati. Quot apud te matres plane sunt steriles! quot infantes mamillam quaerunt maternam! quot porro sponsae sponso, sponsi sponsis! quae omnia sane res tibi capitales sunt.

Croesus, ut antiqui scriptores memorant, Haly trajecto, regnum suum praegrande destruxit, malo spiritu et oraculo mendaci seductus. Tuus autem exercitus, imperator triumphalis. Haly sine navibus trajecto hostes adortus, magnum item imperium vastavit Persicum. Non enim oraculis falsisque vaticiniis est confusus, sed spe erectus in sanctam Deiparam et Regem caelorum, alta Persiae cervice fracta vicit.

Agedum, imperator, Persas superbos, exleges, ingratos, perjuros, injustos, perfugas castiga, apo-

Ναι ναι τοὺς παρασπονθητάς, ναι ναι τοὺς παρανό-
[μους·

Ναι τοὺς δραπέτας κόλαζε, τύπτει τοὺς ἀποστάτας·
Προσῆλθον, ἠτομόλησαν, προσεκκυνήκασί σοι,
Ἐτυχον δόξαν οὐ μικρὰν πλοῦτων ἀπέρων δσον·
Και κάλιν ἀπέστησαν και συναποδράντες τοῦτοις·
Νῆν πειραθήτωσαν χειρὸς τῆς τότε φιλανθρώπου
Σκληρὰς ἀγρίας, ἀπηνούς, κτεινούσης, φονευούσης,
Ἄνθ' ὧν ἔχαριστήκασι και παρεσπόμενάν σοι.

Ἡ βασιλεῦ τρισαριστεῦ, Δυσόνων αὐτοκράτορ,
Ἡ σῶμα κρείττον σῶματος, και φύσις ὑπερ φύσιν·
Χειμῶν οὐ κατισχύει σου, χῶν οὐ πηγυσίν σε,
Νόσο; οὐ κυριεύει σου, πόνος οὐκ ἐκνικᾷ σε·

Νοσῶν στρατεύεις, πολεμαίς, διώκεις, κατασφάτ-
[τεις·

Πόλις πορθαίς, ἀνδρας ζωγραίς, ἐλκεις αἰχμαλώ-
[σας·

Τοὺς λυμεῶνας και φθοραίς τῆς πολιτείας λύκους,
Κύνας δεικνύεις φύλακας ἀτῆς τῆς πολιτείας·
Και σὺν' ὕγειᾳ πρὸς ἡμᾶς και νίκης ὑποστρέφεις·
Σώζου μοι, σώζου, βασιλεῦ, ναι σώζου τῆ λαῶ σου.

Τίς εἶδε μόχθον ἱατρὸν, και πόνους λυσιπόνους,
Και μάχην θεραπεύουσαν νοσοῦντα βασιλεῖα;
Ἐνόσησαν ὁ βασιλεὺς ἐν τοῖς ἀέρος τόποις,
Ἰσπανία κατέδραμε τὴν χῶραν τῶν βαρβάρων·
Ἰρριστεύσαν, ἐνίκησαν, ἔλθε λυθαίς τῆς νόσου·
Τί τοῦτο, θεῖε βασιλεῦ; νοσοῦμεν, καχεκτοῦμεν,
Και κλίνας ἐπιπίκτομεν, και φάρμακα ζητοῦμεν,
Και παραφυλαττόμεθα τοὺς πνέοντας ἀνέμους·

Σὺ δὲ νοσείς και στρατηγείς, οὐ δ' ὀρθώσετεις και C
[σφάττεις,

Και πρὸς χεῖμῶνας ἐν ταυτῶ και Ἡέρσας ἀνο-
[κλιζῆ.

*statas flagella, memor quod venerunt quondam per-
fugarum specie in pedes ante te voluti divitiarum
pretio, postea hostilia castra petierunt. Quod si
manus tua tum temporis lenis fuit, hodie eadem
dura, inexorabilis vindicatrix in eosdem ad ingratit-
udinis ac perjurii ultionem recidat.*

*O imperator potentissime, rex Italarum, cujus
corpus plus quam humanum, natura plus quam hu-
mana hieme non superatur, nive non gelascit, a te
morbus incolumi recedit, labor te minime fatigat.
Tu, quamvis aegrotus fueris, exercitum in pugnam
ducis, hostemque persequeris, occidis; urbes devastas,
hostes vivos in captivitatē abducis; viros pestilentos
et quasi lupos ex sinu civitatis pellis, canes ad illius
salutem introducis fideles. Semper incolumis et victor
ad tuos redeas. Conservare, quaeso, imperator, et mihi
et populo tuo!*

*Quis unquam laborem et aeternam aegrotō medi-
camentorum loco fuisse aut pugnam imperatori aegrotō
medicam virtutem aspersisse sando audisti? Aegrotavit
imperator in campis aetris; ubi autem hostium fines
equitans intrasset, fortiter pugnando victor ex praelio
et morbo liberatus processit. Unde tibi hoc, impera-
tor? Nos quidem mala valetudine laboramus, et statim
membra in lecto reponimus, medicamina poscimus,*

Ἡ Πέρσαι, Πέρσαι, βάρβαροι τῆς ἐν λυμαντήρας,
Ἄρπάκτορες, ἀλάστορες, θῆρες, αἰμάτων ἀνδρας,
Τὴν κλίην κατακρίθητε και τὴν ἀειφυγίαν,
Ἐπόδουτε τὰς φάραγγας, ὑπόδουτε τὰς νέκας,
Φεύγετε σπάρθον Κομνηνικήν και χεῖρα βασιλέως,
Μὴ μὲνῆτε, μὴ μὲνῆτε, φεύγετε τάχος τάχος,
Πέρα Γαδίρων ἀπιτε, πέρασατε τὴν Θούλην,
Πρόσιτε τοῖς ἀντιχθῶσιν ἢ τοῖς ὑποχθονίσις,
Και πίπτειτε και θνήσκετε και καταταρταροῦσθε,
Ἄποδιδράσκοντες ὄργην τοῦ Κομνηνοῦ δεσπότου.

Ἡ χεῖρα, χεῖρα, βασιλεῦ, χεῖρα, τροπαιοφόρα·
Οὐκ εἶδεν ἥλιος ποτὲ τοιοῦτον βασιλεῖα,
Οὐδ' ἥλιον ἐώρακεν Ἀνατολή τοιοῦτον·
Φέγγεις, ἀνίσχεις, δεδουχίς, κυρσοεῖς, ἀνατῆλαις,
Και νέφος οὐ συγκρύπτει σε, και δύσιν οὐ γινώ-
[σκεις·

Ἡ φέγγε, φέγγε, βασιλεῦ, φέγγε τοῖς ὑπὸ χεῖρα,
Παρίθαλπε, περιλαμπε, ζωκύρει, ζωγόνει·

Ἡ φλέγε, φλέγε, νικητὰ, φλέγε τοὺς πολεμίους,
Φρύξον αὐτοὺς ὡς λάχανον, καῦσον αὐτοὺς ὡς χάρ-
[τον·

Και καθαρὸν τῆ κλίε σου βράδευσον τὴν ἡμέραν.
Τίς ἐξ αἰῶνος ἤκουσε Βάλλων ὑπὸ Ῥωμαίους;
Τίς ἄλαμον, τίς ἄλαζον, ὀχυρωμένους; πόλις;
Και φῆμην μόνην ἀνακτὸς ἄλα πορθοῦσαν ἔθνη,
Και τόσους ἀρχοντας ἔθνων ἀνδραποδιζομένην,
Και δουλουμένην ἔθνικὰς τοσαύτας μυριάδας;
Τίς εἶδεν ἑαρ καθαρὸν ἐν μέσῳ δεκεμβρίῳ,
Και τοὺς κρημνώδεις και τραχεῖς και χαραδρόδεις
[τόπους

Ἡμαλισθέντας φάλαγγι στρατιωτῶν τοσοῦτων,
Και δι' ὀλίγων ἡμερῶν ἔργον αἰῶνος ὄλου;
Σῆς εὐτυχίας, βασιλεῦ, ἔργα ἐξ γεγονόνα.

*contra ventorum flatum nos praemunientes. Tu autem,
quamvis aegrotus, exercitum ducis, hostem fundis,
contra calis intemperiem aequae ac Persae armis sum-
ptis procedendo.*

*O Persae barbari, Orientis pestis, fures, scelerati,
bestiae, occisores, qui exitium meremini perpetuum,
in vallium reconditis specubus vos abscondite; Com-
neni imperatoris ferrum et manum fugite; nulla
mora, terga vertite; ultra Gades, ultra Thulen sit
curvus vester; ad antipodes, ad inferos abscedite.
D bene vobis mori et in Tartarum detrudi, ut Comneni
imperatoris iram evadatis.*

*Salve, imperator triumphans; nunquam ante sol
tibi parem vidit; nunquam Oriens parem solem vidit.
Quando lucas, et terram calore ac igne tuo reficis,
nulla te nubes offuscat; nunquam tu occidis. Luceat,
imperator, igne tuo vitam effundas, et hostes com-
bure, sicut gramen eos aut stipulam delendo, dic-
que puros populo tuo reducito.*

*Quis Balzon, Alamon, Alazon, urbes munitionissimas
Romanis subactas unquam audisti? Nunc e contra
sola imperatoris fama nationes integras destruit,
multos gentium moderatores in servitutem reagit,
ingentem servorum multitudinem gubernat. Nemo
antehac in medio Decembri ver florens vidit, aut loca*

Ἄρατε πύλας παλαιάς, ἄρχοντες τῶν Ἀσόνων,
 Ὡς ἐν εἰσελίῃ δι' αὐτῶν ὁ βασιλεὺς ἐν δόξῃ·
 Ἄλλ' ἐρωτᾶτε τίς ἐστιν; ἀλλὰ πυνθάνεσθέ μου·
 Ὁ νικητὴς ὁ Κομνηνός, τὸ τῆς πορφύρας ἄνθος,
 Ὅν τρέμει τὸ Γαλατικόν, ὃν δέδοικεν ὁ Σκόθης,
 Ἢ προσκυνεῖ τὸ Κελτικόν, ᾧ παῖδες τῶν Ἀρρά
 [βων·
 Ὅς φόρους ἐπιτίθειται ταῖς παριστεραῖς χώραις,
 Ὅν ἄλυς ἔλος κατιδῶν, οὐ στρέφει μὲν τὸ βεῖθρον,
 Ἄλλ' ἠσυχάσας, περατὸς γίνεται τοῖς Ῥωμαίοις·
 Αὐτῷ τὰς πύλας ἄρατε λαμπρῶς εἰσερχομένην.

Ἴδε σου, πόλις Ῥωμαϊκὴ, τοὺς νεωνήτους δούλους,
 Καὶ τὸ μὲν κληθὸς ἔασον, οὐδὲ γὰρ ἀριθμαίται,
 Τοὺς δὲ σατράπας μάλιστα, καὶ τοὺς ἐκκρίτους
 [δρα·

Ὅρα τὸν Ἀμασειανὸν πρὸ τῶν λοιπῶν Τογηρίην,
 Τὸν ἀπὸ Γάγγρας Ἀλφάρους, τὸν Ἀμηρὸν Πραχι-
 [μον,
 Τὸν Ἑλαδῆν, τὸν Ἐλαγκοῦς, τὸν Τζυκτῆν, τὸν
 [Ἰνώλην·

Ἔχεις πρὸς τούτοις ἀριθμεῖν καὶ τινὰς ἄλλους
 [κλειούς,
 Καλλινογλῆν, Ἄκουθῆν, Ἀδοάραριν, μυρία·
 Σὺ δὲ λιπούσα τὴν πληθὺν τῶν ζωγρηθέντων βλε-
 [πειν,

Ἵμνησον τὸν ζωγρησάντα δεσπότην Ἰωάννην.
 Ὁ θεῦρο, σύγκλητε βουλή, θεῦρο, τὸ θεῖον βῆμα,
 Τὸ σύμπαν ἰδιωτικόν, οἱ τοῦ μονήρους βίου,
 Ὅσον ἐν νέοις, ἐν παισίν, ὅσον ἐν μαιρακίοις,
 Ἐν βρέφουσιν, ἐν γέρουσιν, ἐν πάσαις ἡλικίαις.
 Ὅσον ἐν τοῖς μαθημασιν, ὅσον ἐν τοῖς πολέμοις,
 Ὅπῃσιν χειρωνακτικῆς καὶ βαναύσου τύχης,
 Ὅσον ἐπὶ πόλει γνήσιον, ὅσον τῆς ἄλλης μείρας,

*aspera, aspera per operarios militares exaequata
 audit. Atiamen haec fortuna tua, imperator, opus
 sunt.*

*Aperite portas antiquas, reges Italiae, ut imperator
 cum gloria per eas introeat. Quod si quaeratis quis-
 nam ille sit, scitote Comnenum esse victorem, pur-
 purae ornamentum, quem Galatia metuit, quem
 Scythia pertimescit, quem gens Celtica adorat et
 Arabum filii; qui regionibus superatis vespertina
 imperat; coram quo Halys non retrocedit, sed a
 Romanis impune trajicitur. Ei igitur portas repa-
 dite gloriosae ut ingrediatur.*

*Apice, Roma, servos recens acquisitos, nulla
 tamen multitudinis ratione habita, quae minime
 numeratur; sed satrapas praesertim et electam legio-
 nem considera; secerne a caeteris Amasenum Toge-
 rilen, Alparum, a Gangris oriundum, Prachimum
 adilem, Elelden, Elpencum, Tzyen, Inalen observa,
 praeter sexcentis aliis Callinoclen, Aitongden, Ausa-
 rarum. Tu autem ipso, omissis captivis, captorem
 Joannem hymnis celebra.*

*Adeste, senatores, divinum tribunal, cives omnes,
 caelibes, pueri, adolescentes, juvenes, senes, omnis
 aetatis candidati, mathematici, milites, opifices, cives*

A Τῆς ξίνης, τῆς ἐπήλυδος, τῆς παρεγγεγραμμένης,
 Καὶ σύστητε κατὰ χοροὺς, σύστητε κατὰ κύκλους,
 Τὰς νίκας παιανίζοντες τοῦ Κομνηνοῦ δεσπότη.

Ἐκρατε, θεῖε βασιλεῦ, τὴν βασιλίδα πόλιν,
 Εἰ κατ' ἄξιαν ἐμελλεν ὀμνησαί σου τοὺς ἄθλους,
 Χρυσῶσαι πάσας ἀγυῖας, ἀπάσας τὰς ἀμφόδους
 Στάφαι τῆς γῆς τὸ πρόσωπον ἐκ σηρικῶν ἀμφίων·
 Ἐπὶ τετρώρου πτερωτοῦ λαμπρῶς σε καθιδρύσαι,
 Ἀνενέγκειν, εἰ δυνατόν, τὸν Ὅμηρον ἐξ ἔθου
 Ἵμνήσοντά σε, βασιλεῦ, μετὰ στομάτων δέκα.
 Ἐπαι δὲ τούτοις σε τιμᾶν ἢ πόλις οὐκ ἰσχύει,
 Οἷς γοῦν ἰσχύει τὸ σεπτὸν ἀμειβεταί σου κ' ἄτος
 Ἵμνοις, παιδαί, προκομπαῖς, εὐχαῖς, εὐχαριστίας.
 Ἀριθμεῖ σου τοὺς σχοινισμοὺς, εὐτυχεστάτη
 [Ῥώμη,

B Πάντα τὰ μέχρις Ἄλυος, ὄλον αὐτὸν τὸν Ἄλυν,
 Τὴν ἀντιπέραν Ἄλυος ἐσκυλευμένην χώραν·
 Προστίθει σου ταῖς πόλεσι καὶ Κασταμόνας ἄλας·
 Σύναπτε μετὰ τῶν λοιπῶν τῶν ὑπὸ σὲ φρουρίων
 Τὴν νῆαν πόλιν τὴν Ἄλμον, τὴν Ἄλαζον, τὸ Βάλζιν·
 Γράψε ταῖς μυριάσι σου καὶ νέας μυριάδας
 Ἄν δ' ἄκαξ ἐπὶ κατ' ἐχθρῶν ὁ βασιλεὺς ὀρμήσῃ,
 Ἐχε καὶ προσδοκῆσιμον τὴν μονοκρατορίαν·
 Καὶ τίς γὰρ ἀμιλλήσαιτο τῷ Κομνηνῷ δεσπότη;
 Ὁ νίκη Λαοδικεῖν, νίκη Σαζοπολίτης,
 Ἐτέρα νίκη Σκυθικῆ, καὶ Δαλματίτης ἄλλῃ,
 Ἐτέρα δ' Ἀμωριανῆ, Δημναϊκῆ δ' ἑτέρα·
 Ἀπλῶς ὀπόσας κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν, καὶ νῆ-
 [σους,

C Ὀπόσας πρὸς ἀνίσχοντα καὶ δύνοντα φωσφόρον,
 Ἵπερφυῶς κατῶρθωσαν ὁ Κομνηνός δεσπότης·
 Καὶ σὺ μοι νέα καὶ καλὴ νίκη Κασταμονίτης·
 Δεῦτε, συμπλέξατε χορὸν ἐν ἀπαλοῖς δακτύλοις,

*urbani et alienigenae, advenae, in choro vos sistite et
 circo, victorias Comneni carminis perlustrantes.*

*Urbs imperatoria si certamina tua ac victorias rite
 vellet celebrare, vias auro sternere universas et
 terrae faciem vestibus sericis induere deberet; te
 super quadriga splendida positum ab Homero, si fieri
 possit, decemlingui cantari oporteret. Sed quia haec
 non valuit urbs te celebrare, potestatem tuam hymnis,
 psalms, processionibus, precibusque supplicatoriis ad
 caelum extulisse satagit.*

*Accense, felicissima Roma, finibus tuis omnes re-
 giones usque ad Halyn, ipsum Halyn et quod regnum
 ultra id flumen acquisisti. Annumera urbibus tuis
 Castamonem totam; adjice praeter caetera quae tibi
 obediunt castella, Almon novam urbem, adde Alazon,
 Dalzon, quas jamjam possides urbibus novas adji-
 ciendo. Quod si in posterum contra hostes exercitum
 dures, noli oblivisci, monarchiam te exspectare. Quis
 enim cum Comneno manus consereret ausus fuerit?*

*O victorias Laodicea, Soxopolitana, Scythica, Dal-
 matica, Amoriana, Lemnica, et quotquot terra ma-
 rique et circa insulas, Orientem et Occidentem versus,
 a Comneno reportatae sunt! vobis adjungo novam
 illam Castamonensem. Adeste igitur omnes et chorum
 ducentes teneris digitis consortum dignos imperatore*

Καὶ μέλψατε τῷ βασιλεῖ τοὺς πρὸς ἀξίαν ὕμνους·
Ἥ κὰν τοὺς κατὰ δύναμιν· ποῦ γὰρ οἱ πρὸς
[ἀξίαν;

Ἦ μέγα χάρισμα Θεῷ ταύτῃ τῇ πολιτείᾳ,
Ζῶης αἰῶνας εἰς μακροὺς, ἀπείρους, εἰς ἤλους,
Νικῶν, ζωγρῶν, τροπαιοῦχόν, σκυλεύον, ἀρι-
[στεύον.

Καὶ πάντας σοι ὑποσπόνδους τιθεὶς τοὺς πολεμίους·
Πρέσβεις ἐκ τῆς εὐδαιμόνου; Ἐλθοῖεν Ἀρραβίας·
Κολάσεις δὲ τὴν Αἴγυπτον, οὐ βρόχοις καὶ χαλάσεις,
Ἄλλὰ μαχαίρας στόματι καὶ φόνῳ πρωτοτόκων·
Καὶ γεφυρώσεις Τίγρητας, καὶ μεταβάσεις Νεῖ-
[λους,

Οὓς μὲν ὀστέοις ἰθνηκοῖς, οὓς δὲ βαρβάρων λυ-
[θροῖς,

Καὶ πάντα; ἀξίαι ὑπὸ σὲ καὶ μονοκρατορήσαις.

IA'. Τοῦ αὐτοῦ ὡς ἀπὸ τῆς πάλευς δεκάστιχα
παρακλητικὰ τῷ αὐτοκράτορι πρὸς τὸ καθί-
σαι ἐφ' ἄρματος, τοῖς δημοῖς.

Ἐκαστον ἔτος, βασιλεῦ, τοῦ κράτους σου τοῦ
[θεοῦ

Εὐεργετῆί με καὶ τιμῆ τὴν δούλην νέαν Ῥώμην.

Ἐκαστον ἔτος ὅλας μοι καθυποτάττει πύλεις,

Ἐθνη δουλοῦται βάρβαρα, νίκαις συνάπτει νίκας·

Ὅ νῦν δὲ χρόνος, βασιλεῦ, ὑπερεπλούτισέ με.

Ἐξήκλωσας τοὺς ἔθρους μου καὶ τὰ σχοινίσματα
[μου·

Ἐκηϋξήσας τὰ κράτη μου καὶ τὰς περιοχάς μου·

Οὐκ ἔχει μέτρον τὸ καλὸν οὐδ' ἀριθμὸν ἡ νίκη·

Ἄνθ' ὧν εὐχαί σοι παρ' ἡμῶν, ἀνθ' ὧν εὐχαριστίαί·

Καὶ δίφρος οὗτος ὁ χρυσοῦς ἐν ᾧ διεφρηλατήσαις.

A Λέγουσι, θεε βασιλεῦ, τὸν ἥλιον οἱ λόγοι
Ἐφ' ἄρματος καθήμενὸν περιπολεῖν τὴν κτίσιν·
Σὺ δ', αὐτοκράτορ Κομνηνέ, σὺ δὲ, πορφύρας ἑ-
ἤλιος ὧν φαιδρύτερος τοῦτου τοῦ φαινομένου,
Καὶ δαδουχῶν τοὺς ὑπὸ σὲ καὶ φλέγων τοὺς ἔθρους
[σο].

Καὶ καθαρὰν τῇ πόλει σου βραβεύων τὴν ἡμέραν,

Ἄρματος δίχα πρὸς ἡμᾶς; Ἐξαντέλλειν θέλεις;

Μὴ τοῦτο δράσῃς; ἤλιε, μὴ πρὸς τῶν σὺν ἀκτίων,

Ἄς ἐπαφῆκας πανταχοῦ γῆς ἀμὰ καὶ θαλάσσης·

Ἄλλ' ἐξαντέλλειν ἡμῖν λαμπρὸς ἄρματηλάτης.

Φέρες μετρήσω, βασιλεῦ, ἀπὸ τῶν σὺν τροπαίων

Ἄποσων ἔδει σε λαμπρῶν ἄρμάτων ἐπιβῆναι·

Ἐάλω Λαοδικεῖα, μετρήσω σοὶ δίφρον ἓνα·

Κεχέρωται Σωζόπολις, ἰδοὺ σοὶ δίφρα δύο·

B Γένο; ἡράνισται Σκυθῶν, τρεῖς ἀριθμῶ σοὶ δίφρους·

Δαλμάτης ἠνδραπόδισται, τέταρτος οὗτος δίφρος;

Ἐθνος ἠτήθη Δακικῶν, πέντε μετρήσω δίφρους·

Καὶ καταλείπω τὴν πολλὴν Κασταμόνα κρατῆσαι.

Ἄλυ; περᾶται, καὶ πληθὺς δουλαγωγεῖται τόση.

Καὶ κὰν τὸν ἓνα, βασιλεῦ, τοῦτων οὐ δέχη δίφρον;

Οὐκ ἀγνοοῦμεν, βασιλεῦ, καὶ τὴν ταπεινώσιν σου

Ἐν ἧ βαρβάρων ἑκαμφας αὐχένας ἐκηρμένους·

Ὅσον γὰρ πρῆττεις ὑψηλὰς καὶ τεραστίας νίκας,

Τοσοῦτον ταπεινοφρονεῖς, τοσοῦτον νεύεις κάτω.

Ἄλλὰ τὸ νῦν γινόμενον, οὐκ ἔστιν ἔργον εὐφροῦ,

Εὐχαριστία δ' εἰς Θεὸν καὶ τὴν αὐτοῦ Μητέρα,

Τιμὴ τοῦ θεμοῦ, τῆς βουλῆς, δόξα τῆς πολιτείας·

Εἰ τοῖνον ἐφευρηκαμεν χάριν ἐνώπιόν σου

Οἱ παῖδες τῆς δουλίδος σου, τῆς νέας ταύτης Ῥώμης;

Ἐπὶ τῆς ἀντυχος γενοῦ, καὶ πρόσθε σὺν δόξῃ.

*canite hymnos aut saltem vobis ipsis haud indignos
occinite.*

*O donum caeleste huicce imperio additum, vivas
per saecula infinita, semper victor, triumphator, do-
mitor, et quoscumque habes hostes tibi subde. Tibi
legati e longinqua veniant Arabia; Aegyptum autem
non inundationibus, non grandine, sed primogeni-
torum clade castigabis. Tigridem deinde pontibus jun-
g's, Nilum reaptizabis isthmic ossibus inimicorum,
h'nc barbarorum sacrificiis; et cum omnia tibi subje-
ccris, tum solus impera.*

XI. — Ejusdem versus decastichi imperatori currum
conscendenti, a civitate oblati.

*Quilibet annus, imperator auguste, potestatis tuae
divinae specimina edendo novam hanc Romam illu-
strat. Quivis annus alius post alias mihi subdit urbes
gentes barbaras subjugat, victorias cumulat. Praesens
autem annus maximo opere me ditavit: fines ac ter-
minos domini nostri protulisti, potestatem nostram
mire auxisti. Beneficia ac victoriae tuae terminum
non habent; quare preces et animi grati testimonia
et haec bigas aureas acceptare digneris.*

*In scriptis legimus, solem currui insidentem totum
mundum circumvectum esse; tu autem, Comnene
potentissime, purpure decus, hoc quem oculis videmus
sole illustris, hostes tuos flamma comburis; tu felices*

*nobis dies adducens sine curru super capita nostra
oriris? Absit! per radios tuos te adjuramus, quos
in terras ac maria effundere non desistis: imo
cum maximo splendore ac curru vectus nobis appa-
reas!*

*Age, imperator, triumphorum quos egisti numerus
currum quos meruisti conscendere numerum indi-
cabit. Pro Laodicea capta unus tibi stat currus;
expugnata Sozopolis duos addit; quatuor Scythia et
Dalmatis in servitutem redactis offerimus; quinque
e Dacica gente pariter subacta referens. Quid erit
quando Castamonem munitam expugnaveris? Halyz
quoque trajectus et natio tota victa gloriam tuam
auget; et tu non unum saltem huncce currum acci-
paveris?*

*Non fugit nos, imperator, moderatio qua barbaros
superbos subegisti. Quo enim splendidiore, quo
admirabiliore tuae sunt victoriae, eo humaniore
mitioremque geris animum. Id ipsum quod nunc
facimus nequaquam vanitatis opus est, imo ex
animi gratitudine. Deum ejusque Matrem revereri
volumus et ipsi et juxta nos omnis populus, senatus,
civitas. Si igitur gratiam in oculis tuis invenimus
nos filii hujus novae Romae quam dominaris, con-
scende jam hunc currum, in splendore tuo te com-
monstraturus.*

Γι τοῦτο πράττεις, βασιλεῦ, ἐπὶ χαρᾷ ἡμέρα; Ἄ
Περιορᾷ με κλαίουσιν τὴν θρέπτειραν σοῦ Ῥώμην;
Ἐπὶ καιρῷ χαρμῶσυν θρηνοῦσαν παραβλήθη;
Ἡμελλον χαίρειν, καὶ πενθῶ· κροτεῖν, καὶ σκυθρα-

[πάζω·

Πλέκειν παιδῶνα μουσικῶν, καὶ πλέκειν περακλήσεις·
Τι μου συντέμνεις τὴν χαρὰν, τὴν ἔθονην σμικρῶ-

[νεις;

Ἐπι γυμνῶν τὸ τέτρωρον, καὶ σὺ πεζεύεις ἔτι;
Οὐκ ἐπιβῆς τῆς ἀντυγος, οὐδέ βῆς τὰς ἡνίας;
Οὐκ ἐπιβίβριος ἀρῆς; οὐκ ἀρματηλατήσῃ;
Ἄδικον ἔστιν, ἄδικον· οὐκ ἔχει τοῦτο φύσιν.

Εἰσάκουσόν μου, βασιλεῦ, τῆ; θούλης νέας Ῥώ-

[μης·

Εἰσάκουσόν μου τῆς κραυγῆς, ἐπιβῆθι τοῦ δίφρου·
Καὶ λάμπρυνόν μου τὰς ὁδοὺς τῆ θεῖα σου προῦδ·
Ἔχεις μὲν ἕτερον ἐντὸς ἄρμα λαμπρὸν καὶ θεῖον
Τὰς τέσσαρας τῶν ἀρετῶν τὰς γενικὰς καὶ πρῶτας,
Δικαιοσύνην, φρόνησιν, ἀνδρείαν, σωφροσύνην,
Δι' ὧν καὶ μέχρις οὐρανῶν αὐτῶν ἐπελαφρίθη.
Καὶ φθάνεις εἰς τὰς ἀντυγας τὰς ὑπερουρανίουσ·
Ἄλλὰ καὶ τοῦτου, βασιλεῦ, ἐπιβῆθι τοῦ δίφρου
Καὶ φαίδρυνόν μου τὰς ὁδοὺς, καὶ λάμψον μου ταῖς

[τρίβοις.

Οὐκ ἀθεεὶ σὸν, βασιλεῦ, ἐσκεύασα τὸν δίφρον,
Οὐκ ἀθεεὶ τοὺς ἴππους τοῦτου ὑπεζευξάμην·
Οὐκ ἀθεεὶ τοὺς χαλινούς τοῦτους εὐηρμοσάμην·
Οὐκ ἀθεεὶ τὴν ἀντυγα ταύτην ἐγυρωσάμην·
Τῶν ἐσομένων ἄθλων σου μάντις ὁ δίφρος οὗτος·
Τὰ τέσσαρα γὰρ κλίματα τῆς ἄλης περιγίτου
Ὡς πόλους γαῦρους τέσσαρας, ὧ; δυσηνοῦς ἴπ-

[πους

Τῆς ζεύγλης τῆς Ῥωμαϊκῆς καθυποστρώσας τύχη

*Cur hoc facis, imperator, hocce die gaudii? siccisne
oculis me, Romam quæ te nutrio, plorantem sustines?
nihil ad te quod tempore lætitiæ sola gemo? In animo
erat lætari, et ecce lugeo; plausum dare, et ecce mæ-
ro; cantum lætere volebam, et mærori indulgeo.
Ut quid gaudium meum destruis, lætitiā delas?
Quadriga stat nuda, tu enim pedibus incedis; quippe
tu ascenderis, habenas regere, in curru sublimis cerni
recusas. Summa hæc injuria, pessimum hoc exem-
plum.*

*Exaudi me, imperator, servam, novam Romam;
exaudi clamorem meum, et currum tandem conscende,
et vias meas processu tuo divino illustra. Tibi sunt
pro curru in præcordiis quatuor virtutes cardinales,
justitia, intelligentia, fortitudo, prudentia, quæ te
ad cælum usque evehunt, plagas cælestes peragra-
turum. Sed huncce quoque conscende, imperator, et
vias et quadriveria lumine tuo collustra.*

*Non sine deorum auspicio currum paravi tuum,
equos subegi, frenâ composui, machinam orbitis
adaptavi: victoriarum quas reportabis in posterum,
hic currus felix augur existit. Tu quatuor mândi
plagas ut quatuor pullos equinos freni impatientes
fortunæ Romanæ machinæ substernis et ora eorum*

PATROL. GR. CXXXIII.

Ἄγξαις κημῶ καὶ χαλινῶ τὰς τούτων σιαγῶνας,
Καὶ πᾶσαν τὴν περίγειον καθυποτάξαις λῆξιν.
Ξέρξης ὁ Πέρσης, βασιλεῦ, ὁ τὰ πολλὰ κομπάσας,
Κοτύλην μίαν ὕδατο; καὶ χώματος ἔτεραν
Αἰτήσας ἐκ τῆς καθ' ἡμᾶς οὐκ ἔλαβεν Ἑλλᾶδος·
Σὺ δὲ, μεγαλουργότατε τῶν πάλαι βασιλείων,
Τὴν ὕβριν ἀμειδόμενος τῆς ἀσελγούς Περσίδος,
Ἄντι κοτύλης ὕδατος ὄλον λαμβάνεις Ἄλυν·
Ἄντι μικροῦ δὲ χώματος, ἀπειροπλήθους χώρους·
Τοσαῦτας δὲ τετελεκῶς λαμπρὰς ἀνδραγαθίας,
Ἐπι τὸ τέθριππον ἀρῆς καὶ τὴν διφρηλάσιαν;
Μὴ τοῦτο ἐράτῃς, βασιλεῦ, μὴ κρο; τῶν σὺν τρο-

[παίων.

Τὸ θεῖον ἄρμα, βασιλεῦ, ἡ νοουμένη κτίσις,
Ὁ καὶ μυριοπλάτων φησιν ὁ Ψαλμογράφος,
Συνεστρατεύσαν μετὰ σοῦ καὶ συναποδημῆσαν,
Ἐδύθισέν σοι τὴν πληθὺν τῶν Περσι:κῶν ἀρμάτων,
Ἐπόντωσέν σοι τοὺς ἴππους τῆς Ἄγαρ καὶ τριστά-

[τας

Οὐκ Ἐρυθρὰν εἰς θάλασσαν, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν

[Ἄλυν·

Καὶ νῦν συνεπιβῆναι σοι τοῦτου τοῦ δίφρου θέλει·
Μὴ γοῦν πεζεύουσαν αὐτὴν, σκηπτοῦχε, παραλίπη·
Ἐχει μὲν, οἶδα, τὰ πτερά δικην πτηνοῦ τεθρίππου,
Ἄλλ' ἀποδέχεται σὺν σοὶ χαμαὶ διφρηλατήσας.
Ἐνδέχεται σοι, βασιλεῦ, τὸ σῶμα τὸ γενναῖον,
Τὴν σάρκα τὴν πολύμοχθον καὶ τὴν ἀδζμανεῖνην,
Πολλοὺς καλαίσασαν κρυμοὶ; καὶ θάλαπει μυριοίς,
Ὅμβροις, χιόσι, νιφετοῖς, χαλάξαις, πάχυναις, δρό-

[σοις.

Ἄερων ἀλλοιώσεις, καὶ τόπων δυσχωρίαις·
Τοσαῦτα κοπιάσασαν ἐν μάχαις καὶ πολέμοις·
Τοσαῦτα φύλα βάρβαρα καταδουλωσάμηνην

*refrenabis donec regionem vicinam totam tuæ ditionis
feceris.*

*Xerxes Persa, famosus jactatione sua, a Græcia
nostra paululum aquæ et glebam postulans non
accepit; tu autem qui majora hisce præcis regibus
fecisti, a Persis superbis non vas aqua plenum, sed
totum Halyn extorsisti, et pro gleba plurimas regiones
tibi subjecisti. Qui igitur res tantas fecisti, quadrigam
conscendere pernegas? Bona verba quæso, imperator;
per triumphos tuos te obtestamur.*

*D Curru divinus, imperator, creatio intellectualis,
quem Psalmista multiplicem describit, quique tecum
in bello et apud alienigenas fuit, curruum Persicorum
prægrandem numerum in mare præcipitavit, Agaris
autem equos et megistanes non in Rubrum mare, sed
in ipsum Halyn projecit. Nunc vero te decet sellam
occupare, Cæsar, neque pedibus incedere. Viden'
machinam? quatuor, ut quadriga olas habet; sed, te
duce, iter terrestre non recusabit.*

*Corpus tuum nobile in hocce curru paululum
repone, quod ærumnas plurimas perpessum, cum
frigore, æstu, imbre, nive, grandine, omnibus denique
cæli et aeris vicissitudinibus et locorum asperitate
colluctavit; quod in præliis ac bellis tot barbarorum
aqmina subegit, totam Persiam in ictu oculi vicit.*

Καὶ πᾶσαν ὑπὸτάξασαν ἐν ἀκαρεῖ Περιόδῳ,
 Ἄνάπαυσαι πρὸς μικρὸν τι ἐπὶ τοῦ δίφρου τούτου.
 Καὶ προελθεῖν νικητικῶς εἰς δόξαν τῶν Ῥωμαίων.

ΙΒ. Τοῦ αὐτοῦ θῆνος ἐπὶ βασιλεῖ Ἰωάννῃ ἐπὶ
 Κομητηρῷ ἐπὶ τῇ Χριστοῦ γεννήσει, τοῖς δῆμοις.

Πάλιν γενέθλιον Χριστοῦ καὶ νίκη βασιλεύς,
 Φρικῶδες ἐκ γενέθλιον, ἀπρόσμαχος ἡ νίκη.
 Πάλιν θεὸς ἀπὸ θαιμῶν ὠράθη τερκοφόρος,
 Καὶ βασιλεὺς ἀπὸ θαιμῶν εἰσήθη νικηφόρος.
 Ἄστηρ θεοῦ τὴν Ἰουδαίαν τοῖς Μάγοις καταγγέλλει,
 Τὸν δ' ἀνακτα μνηνοῦσιν ἄστρα πολλὰ τροπαίων.
 Τὸν μὲν ἐν φάτῃ καίμενον τρεῖς προσκυνοῦσι Πέρ-

[σι,

Τοῦ δ' ὑπὸ πύδας κλίνουσιν πᾶσα Περσίς αὐχένα.

Ὅ μὲν ἐκφυγεῖ μάχαιραν βρεφοκτόνον,

Ὅ δ' ἐκιδράσκει τὸ πικρὸν τοῦ κλέπτου Πέρσου βέ-

[λος.

Ἄμφοτεροι τὴν ἄπασαν ἀναγεννώσι κτίσιν,

Εἰς ἕφος ἀναβαλόντων, ἔθνη κληρονομοῦσι,

Τροποῦνται πᾶν τὸ βάρβαρον, καὶ πόλεις καθαιροῦσι,
 Καὶ τοὺς τῆς Ῥώμης σχοινοισμοῦς αὐξάνουσι τῆς

[νίας,

Καὶ σωτηρία γίνονται ἐπὶ χριστωνόμῳ κλήρῳ.

Ἄλλ', ὃ γενάρχα τοῦ παντός, παντάναξ, παντοκρά-

[τωρ,

Ὅ πρὶν ἀμήτωρ ἐκ πατρὸς, νῦν δ' ἐκ μητρὸς ἀπά-

[τωρ,

Φρούρησον, σῶσον, σκέπασον εἰς κλειστός κύκλος

[χρόνων

Τὸν νικητὴν τὸν Κομητηρῶν δεσπότην Ἰωάννην,

Καὶ τὸν τοῦ στέφους κοινῶν Ἀλέξιον δεσπότην (1),
 Καὶ τοὺς σεβαστοκράτῃρας καὶ πορφυρογεννήτους,

*Requiesce paulum in hoc curru, donec denuo, hostibus
 superatis, in honorem et gloriam Romanorum victor
 es rediturus.*

XII. Ejusdem hymnus in Christi natalitiis imp.
 Joanni Comneno dedicatus.

*Natalitia Christi et cum eius imperatoris victoria
 redit. Natalia tremefaciunt; victoria citra contesta-
 tionem. Rursus Deus carnem a Theman induisse et
 inde, parva victoria, reversus esse visus est. Sidus
 caeleste adventum ejus Magis annuntiavit, impera-
 torem autem multa sidera sub tropæorum specie*
declarant. Unum quidem in præsepi jacentem tres
*Magi adorant, sub alterius pede tota Persia cervi-
 cem flectit. Unus ferrum infanticidum fugit, alter
 acre telum Persæ rapacis evitat: ambo universam
 naturam reficiunt, sursum ascendunt, gentes sor-
 tiuntur, vires barbaricas omnes delent, urbes solo
 æquant, et Romæ novæ fines augmentant, et clero
 Christiano salutem afferunt. Sed, o Creator omnium,
 Rex regum, quondam sine matre e patre, nunc sine
 patre a matre, custodi, serva in plurimos annos
 Comnenum Joannem victorem, et Alexium throni
 consortem, unaque augustos Porphyrogenitos, miram
 autem de patre triumphatore exsulent!*

(1) Non de avo Alexio, sed de hoc Joannis filio Alexio, loquitur etiam primum Prodrromi oecma.

A Τὸ τῶν ἡλικίων ἄγαλαμα, τὴν θαυμαστὴν τριάδα.
 Ὡς καὶ πατὴρ σὺν τοῖς παισὶν ἀγάλλεται τοσοῦταις,
 Καὶ παῖδες ἐπιχαίρουσι πατρὶ τροπαιοφόρῳ.

ΙΓ. Εἰς τὸ αὐτό.

Εὐχαριστῶ μου ἐπὶ θεῷ, σκηπτοῦχε, τροπαιοῦχε,
 Ἢ εἴθεσά σε Ῥωμαί; καὶ μήτηρ σου καὶ δοῦλη,
 Ὅτι κἂν νῦν ἑώρακα τὸ κράτος σου τὸ θεῖον.
 Ἐκ τῶν πολέμων ἀνεθὲν καὶ τῶν ἀπείρων πότων.
 Ἄλλὰ φοβοῦμαι, βασιλεῦ, τὸ ταχέστητόν σου,
 Καὶ δυσωπῶ, περιμένειν, μὴ πάλιν ἐκστρατεύσῃς.
 Κεχώρεσταί σου τῆς μορφῆς; Ἄντολή καὶ Δύσις,
 Ἄπῆλαυσά σου Δανούβιος, Ἄλυς ἑώρακί σε.
 Εἰδέ σε γῆ Κασταμονίς, Γάγγρα προσέδιψέ σοι.
 Ἐγὼ δ' ἐκ μόνου λόγου σε καὶ μόνης φήμης βλάπω.

B Δίκαια ταῦτα, βασιλεῦ; Τί μου λυπεῖς τὸ γῆρας;
 Στήθι μικρὸν, καὶ βλίψω σου τὴν σελάσφορον θέαν.
 Κορέσομαι σου τῆς μορφῆς, τοῦ κάλλους ἀπολαύσομαι.
 Ἀνάμεινον, πέρμεινον, οὐκ ἔχεις παλεμῖβος.
 Τὲ γὰρ πρὸς Ἐω καὶ Ἄυσμας ἔθνη δουλεύουσι σοι,
 Καὶ πᾶσα βάρβαρος ἰσχύς ἐξηνδραπόδισται σοι.
 Στήθι μικρὸν, καὶ πλύνου σου τοὺς πανωραλοὺς πύ-

[δας,

Στήθι μικρὸν, καὶ νίψω σου τὰς αἰμοχέτους χεῖρας,
 Καὶ λούσω τὴν δεξιάν σου κακοχηθείσαν σάρκα.

Μὴ λίπη με τὴν πόλιν σου καὶ δοῦλην καὶ μητέρα.
 Τὸν βραφουργοῦμενον Χριστὸν πρέσβυν προσάλλομαι

[σοι,

Δι' οὗ καὶ πολυκρήνους Ῥωμαίων βασιλεύεις.
 Καὶ ἐπὶ παιδὶ καὶ βασιλεῖ συγγαίροι; Ἀλεξίῳ,

C Καὶ τοῖς σεβαστοκράτορσι καὶ πορφυρογεννήτοισι.
 ΙΔ. Εἰς τὸ αὐτό.

Ἀφ' οὗ θεός σοι, βασιλεῦ, ἐδράβευσε τὸ κράτος,

XIII. In eodem festo.

*Ugo Romæ, mater eadem et serva tua, gratias
 ago Deo meo, o Cæsar scepteriger, quod impræsen-
 tiarum maxime majestatem tuam divinam vidi e
 bellis innumerisque aliis rebus effulgentem. Sed timeo,
 imperator, velocitatem tuam, ne denuo in castra
 profisciscaris. Jam Oriens atque Occidens satis vultum
 tuum admiratus est; Danubius te tenuit, Hælys te
 vidit, Castamon, Gangra, et ego te non nisi auribus
 ac fama noverim? Hocine justum? cur senectutem
 meam dolore afficis? Sta paululum et splendidum
 tuum vultum aspiciendum mihi præbe, donec ad
 satietatem perspexerim formam tuam. Siste igitur,
 nec time hostes qui tibi nulli sunt, siquidem gentes
 Orientem et Occidentem colentes tibi serviunt et omnes
 barbarorum copias sub jugo tuo gemunt. Sta pat-
 lisper et pedes tuos pulchros lava ut et manus san-
 guinolentas, et ego corpus tuum languens lavabo. Ne
 me deserat civitatem tuam servam et matrem; Chri-
 stum tibi infantem depato, per quem per multos
 annos Romani præsis. Gaude igitur cum filio et
 imper. ezio, et cum augustis Porphyrogenitis col-
 laturæ.*

XIV. Idem festum.

Ex quo tibi Deus potestatem impertivit, solis in-

ἡ κυκλὸς ὡς ἥλιος τὴν ἅλην οἰκουμένην,
Τοὺς πρὸς τὴν Ἑὼ πυρπολῶν καὶ πρὸς δυσμὴν βαρ-
[δάρους.

Ἐγὼ δ' ἡ τεξαμένη σε καὶ θραψαμένη Ῥώμη,
Τὰς νίκας μὲν κομίζομαι, τὸν νικητὴν δ' οὐκ ἔχω.
Καὶ τὰ μὲν σκύλα ἔδωκα, τὸν σκυλευτὴν δ' οὐ
[βλέπω.

Καὶ τὴ μὲν τρόπαια λαμπρὰ κληροῦμαι καθ' ἡμέραν,
Τὸν τροπαιοῦχον δ' οὐκ ὄρω. Καὶ τίς μοι τούτων χά-
[ρις;

Τρισευτυχῆ; ἡ Κασταμών, τρισευκλητὴς ἡ Γάγγρα,
Ὅτι τῶν ὧν ἀπῆλασαν βασιλικῶν ἀκτίνων.

Ἄλλὰ κἄν νῦν ἠρέμῃσαι, δὲς ἄνεσιν ταῖς μάχαις,
Στήθει μικρὸν καὶ κόπασον, ἀνάψυξον τὸ σῶμα,

Καὶ δὲς κατατροφῆσαι μοι τῆς ἀγλῆς σου τῆς θείας.
Καλὴ τυγχάνω, βασιλεῦ· πάσης κατέρχω χώρας·

Καλῶς τυγχάνεις, καὶ παντὸς ὑπερεξάρχεις κράτους·
Δοιοπὸν κατατροφῆσωμὲν τῆς καλλονῆς· ἀλλήλων.

Οὐχ εὐρῆς λαμπροτέραν μου πόλιν εἰς οἰκουμένην,
Οὐχ εὐρω σου λαμπρότερον ἐν βίῳ βασίλει.

Ἄλλήλων ἀπολαύσωμαι, ἀλλήλων κοροσθῶμαι.
Ἄλλ' ὁ τικτόμενος Χριστὸς ὑπὸ Μητρὸς Παρθένου,

Ῥωμαίων ἦλθε λαμπρὰ, Δέσποτα τροπαιοῦχε,
Φρουρῆσαι οὐ καὶ τὸν ἐκ σοῦ τὸν κοινωνὸν τοῦ κρά-
[τους,

Μετὰ τῶν παρηλῶν σου τῶν σεβαστοκρατῶρων,
Καὶ πολυχρόνιον ζωὴν βραβεύσαι σου τῷ κράτει

*Hic addere iubet, speciminis ergo, Byzantii ex-
p[re]scriptis laudibus pulchrum herouici carminis ini-
tium Prodromi nostri (cod. f. 128) cuius titulus:*
Συντακτήριοι Βυζαντίου.

ΙΕ'

Χαῖρα, πόλις μεγάλουργε, νεηγενὲς, εὐπολι Ῥώμη,

*omnem terrarum orbem circumis, barbaros Orientem
atque Occidentem versus habitantes ferro et igne
destruens. Ego Roma deinde quæ mater et nutrix tibi
sum, vicioris quidem fruor, victorem nusquam video;
spolia quidem sorte mihi obveniunt, cui debentur is
se abscondit; tropæa singulis diebus fulgent, trium-
phator non prodit. Quid inde boni? Ter fortunata
urbs Castamon, celeberrima Gangra cui radiis tuis
imperatoris perfusi licuit. Nunc igitur, ubi per
pacem licet, præliis finem impone; corpus recrea,
teque mihi aspiciendum præbe. Pulchra equidem,
Cæsar; totam regionem dominor; tu quoque, corpore
formosus maximam potestatem tenes; quid plura?
mutua pulchritudine fruamur. Me pulchriorem non
inuenies urbem; te pulchriorem imperatorem dubito
me inventuram esse; fruamur igitur invicem. Chri-
stus autem de virgine matre genitus, o sol Romano-
rum, triumphator, te et regni consortem custodiat
cum Augustis, et dignitati tuæ plurimos annos im-
pertiat!*

XV.

*Salve urbs nova, altis munita turribus, quæ puellas
et viros forma insignes nutris; magnis mœnibus cir-
cumdata, bene temperata, plantis et hortis et columnis*

A Εὐχορε, καλλιάνειρα, περιδρομε τείχασι μακροῖς,
Εὐκρατὲς, εὐολέτειρα, φυτοτρόφε, εὐπαράδεισε,
Εὐκίω, εὐρύταφρε, ἀλιστεφὲς ὄμμα κολῶν,
Ἄμφιβη, χέρσος τε, καὶ οἰδηματι κάρρυτε νήσος,
Δυσμῆς τ' Ἀντολῆς τε τελευταίου τε καὶ ἀρχῆς εἰε.

ΙΓ' Τοῦ αὐτοῦ ὕμνος τῷ βασιλεῖ κυρῷ Ἰωάννῃ
τῷ Κομνηνῷ ἐπὶ τῇ βαπτίσει Χριστοῦ, τοῖς
δήμοις.

Ἰδοὺ διπλῆ πανήγυρις, διπλῆ χαρὰ Ῥωμαίος,
Λουτρά Χριστοῦ, καὶ τρόπαια λαμπρὰ τοῦ βασι-
[λέως

Χριστοῦ ἐλοῦθη δι' ἡμᾶς; λουτρῷ τῷ τῶν ὕδατων,
Ἄναξ ἐπλύνθη δι' ἡμᾶς λουτρῷ τῷ τῶν ἱερῶτων·

Ὁ μὲν συντρίβει κεφαλὰς ἐν ὕδατι δρακόντων,
Ὁ δὲ συγχλίβει κεφαλὰς ἐπὶ τῆς γῆς βαρβάρων·

Ὁ μὲν τοὺς ἐκφωλεύοντας θφεις ἀποκτινύνει,
Ὁ δὲ συγκλείει φωλοῖς τοὺς πρὶν ἀνέτους Πέρσας·

Τὴν μὲν τὸ Πνεῦμα μαρτυρεῖ περιστρεφῶν ἐν εἰσει,
Τὸν δ' ἡ λευκὴ περιστρεφῶν τῆς νίκης καταγγέλλει·

Τὸν μὲν φωνῆ παρὰ Πατρὸς Ἰδοὺ ἀνακηρύττει,
Τὸν δὲ Περσῶν ὀλοθραυτὴν τὰ πράγματα βοῶσι.

Δοκῶ φωνῆς ἐξ οὐρανοῦ δευτέρας ἐπακουεῖν
Βωῶσης πάλιν τοῖς λαοῖς· Οὗτος ὁ βασιλεὺς μου

Οὗτος, εἰς ὃν εὐδόκησα, τούτῳ καὶ πειθαρχεῖται.
Ἀμφότεροι καθαίρουσι τὴν βασιλῖδα πόλιν

Λουτροῖς ἀναγεννήσας; καὶ παλιγγενεσίας,
Ἀμφότεροι τὴν κοσμικὴν ἄλωνα διστώσει·

Καὶ πᾶν μὲν ἔθνος ἀπιστῶν ὡς ἄχυρα πιμπρῶσι,
Φρουροῦσι δὲ τοὺς εὐσεβεῖς δίκην εὐχρηστοῦ σέτου.

Ἄλλ' ὦ τὸν ῥύπον τὸν ἐμὸν ἐν Ἰορδάνῃ πλύων
Σκέποις τὸν μέγαν νικητὴν δεσπότην Ἰωάννην,

Σὺν τῷ παιδί τῷ κοινωνῷ τοῦ στέφους Ἀλεξίῳ,
Καὶ τοῖς σεβαστοκράτοσι καὶ πορφυρογεννήτοσι.

*magnificis ornata; quæ talis temet fossis turris;
oculus maritimus urbium, continens simul et insula,
Occidentis atque Orientis principium ac finis, &c.*

XVI. Ejusdem hymnus domino Joanni Comneno
in baptismali festo Christi.

*En duplicem panegyrim, duplex gaudium Romanis:
lavacrum Christi, tropæa splendida imperatoris:
Christus propter nos aquæ lavacro purgatur; impera-
tor sudoris lavacro purificatur. Unus quidem in aqua
draconis caput contarit, alter caput in barbarorum ter-
ras portat; unus serpentes occidit, alter Persas membris
dissolutos in speluncis recludit. Unum quidem Spiritus
sub columbæ specie testatur, alterum alba victoria
columba annuntiat; unum quidem vox paterna Filium
proclamat, alterum res bello gestas Persarum
destructorem probant. Secundam mihi e caelo vocem
audire videor iterum gentibus clamantem: Hic est
imperator meus; hic est in quo mihi bene placui;
huic obedite! Uterque urbem imperialem lavacro re-
generationis purgat; uterque mundi aream distin-
guit, omnem populum incredulum ceu stipulam com-
burens, pios autem ut frumentum utile observant.
Sed o qui sordes meas in Jordane lavas, Joannem
nostrum, victorem illustrem cum filio regni con-*

1. IZ'. Εἰς τὸ αὐτό.

'Εδάπτισάς με, βασιλεῦ, τὴν δούλην νέαν Ῥώμην
Θαλάσσης, ὄλης ἀγαθῶν καὶ ὄλαις πηγαῖς τροπαίων·
Τῷ κράτει συνεργούμενος τοῦ νῦν βαπτιζομένου,
'Ενέπλησάς με σκυλευμάτων, ἐνέπλησας λαφύρων,
Πολλὰς μοι καθυπέταξας πόλεις ἔθνῶν καὶ χώρας,
Τὰς νίκας ἀνεβίβασας ὑπὲρ τὴν κορυφὴν μου.
'Εκπέλησμαί σου τῶν καλῶν, ἀρκεῖ μοι μέχρι τι-

[νός.

Πάσης κεκράτηκα Δυσμῆς, τῆς Ἐφῆς κυριεύω.
Σκύθης μοι κλίνει τράχηλον, καὶ Πέρσης με προσκυνεῖ,
Καὶ πᾶσα γλῶσσα καὶ φυλὴ προσπίπτει τοῖς ποσὶ

[μου.

Ταῦτά μοι πάντα δέδωκας, ὁμολογῶ τὴν χάριν,
Νῦν χάρισαι μοι καὶ αὐτόν, ὁδὸς καὶ τὴν εἴδησιν.
Τούτῳ σκυλευθέντας ἔβλεψα καὶ νικηθέντας Πέρσας,
Πλέψω καὶ τῶν σκυλευσάντων καὶ νικητῆν δεσπότην.
Στήθί μοι κατὰ πρόσωπον, πληθῶν τοὺς ὀφθαλμούς

[μου.

'Εδάπτισάς με χαρμονῆς, μὴ λύπη με βαπτίσης.
Ἴδρωσι ἑλυσάς με σοῖς, μὴ δάκρυαί με λούσης.
Κατάθου σου τὸν ὄψακα, καὶ τὴν στολὴν τῆς μά-

[χης,

Καὶ τὸν κρεπιδῆ νικηταῖς ἐνδύθητι χιτῶνα·
Καὶ μοι φυλάττου, βασιλεῦ, μέχρι παντὸς αἰῶνος·
Τῷ βασιλεῖ καὶ τέκνῳ σου συχαίρων Ἀλεξίῳ,
Καὶ τοῖς σεβαστοκράτορσι καὶ τοῖς πορφυρογεννή-

[τοῖς,

Τοῖς ἀριθμῷ τρισσεύουσιν ἄξια μονουμένοις·
Μεθ' ὧν φυλάττου γεγηθῶς εὐρώστως, ἀκυνδύνως.

IIH'. Εἰς τὸ αὐτό.

Φωτίζου, πόλις Ῥώμας, πάλιν ἐρῶ, φωτίζου·
Διπλαῖς αὐγάζου ταῖς αὐγάς ἐκ δύο τῶν ἡλίων.

*sorte Alexio protegas una cum Augustis familiarum et
Purpuratis.*

XVII. Item.

Baptizasti, imperator, me Romam novam tuam
ancillam in omnibus maris bonis et tropaïs; dein
spoliis ac præda me locupletasti, multasque urbes
ac regiones inimicas antea mihi subjecisti, in caput-
que victoriarum pondus cumulasti, ac plus quam
opus erat divitiarum contulisti. Totus Occidens, totus
Oriens mihi paret. Scythia cericem reclinat, Persa
genua flectit; quævis tribus, quælibet gens ante pedes
meos provolvitur. Hæc omnia tu mihi dedisti,
gratanter refero; sed te ipsum dein mihi gratifica,
vultum tuum monstra. Persæ equidem armis nudatos
vidi victosque, fac ut deinceps victorem ac spoliatorem
videam. E regione, quæso, sistas, oculos tui plenus
redde.

Baptizasti me gaudio, ne mærorum me baptizes; su-
dore tu me tuo lavasti, ne lacrymis me laves. Thora-
cem et paludamentum deponere et victoris ornatum
circumponere. Habeas, imperator, vitam cum Alexio
consorte, omnibus Augustis et purpuratis, cum qui-
bus vivas læto cum animo, valetudine, securitate.

XVIII. Item.

Illuminare, urbs Roma, iterum dico, illuminare

A Ἐχεις ἐκαθεὶν ἥλιον τὸν τῆς δικαιοσύνης,
Τὸ τοῦ Πατρὸς ἀπαύγασμα γυμνὸν ἐν Ἰορδάνῃ·
'Εχεις ἐντεῦθεν ἥλιον τὸν τῆς μονοκρατίας,
Τὸν τοῦ πατρὸς διάδοχον λαμπρὸν ἐν ἀνακτόροις.
'Ὡ πόσα φῶτα σήμερον τὴν Ῥώμην φρυκταροῦσιν!
'Ὡ πόσαι τὸ περιγέλιον ἀκτίνας ἐβδουχοῦσιν!
'Ἄλλ' ὁ Χριστὸς μὲν ἥλιος καὶ ποιητῆς ἡλίου·
Σὲ δ' ἥλιον τὰ πράγματα, σκηπτέυχε, μαρτυροῦσι·
Κυκλοῖς γὰρ ὄντως κατ' αὐτὸν ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον·
'Εξ ἑω στρέφη πρὸς δυσμὰς, ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἑω·
Τρέφεις, πυρσεύεις, ζωपुरαῖς, θάλλεις τοὺς ὀκ-
[ηκόους·
Φλόγεις, ξηραίνεις, πυρπολεῖς, τεφροῖς τοὺς ἑναν-
[τίους·

Καὶ τρέχων δρόμον ἀπαυστον, ἀκράμας πάλιν μένεις.
B Ἄλλ' ἄρες, ἀναξ ἤλιε, μικρὴν τὴν ἱππασίαν,
'Ανάπαυσον τοὺς ἵππους σου, λύσον τοὺς χαλινούς

[σου,

Καὶ ὁδὸς τῇ πόλει σου τῶν σῶν ἀκτίνων κορεσθῆναι,
Πλήν ἐν συμμετρῷ τῷ φωτὶ μὴ πηρωθῆ τὰς ὄψεις.
'Ἄλλ' ὁ γυμνὸς ἱστάμενος ἐν Ἰορδάνῃ Ἄετός,
'Ἐνδύσαι κράτος ἀμαχῶν καὶ ζῶσαι δυναστείαν
Σὲ, Περσολέτα, βασιλεῦ Ῥωμαίων Ἰωάννη,
Μετὰ τοῦ συμμετόχου σοι τοῦ κράτους Ἀλεξίου,
Καὶ τῆς τριάδος τῆς σεπτῆς τῶν σεβαστοκρατόρων.

18'. Στίχοι ἐπιτάφιοι τῷ μεγαλοκίῳ πορφυρο-
γεννήτῳ καὶ βασιλεῖ κυρῷ Ἰωάννῃ τῷ Κομνη-
νῷ, ὡς ἀπὸ καιμένου.

C Ὅπρὸς βροτῶν καὶ τῦφος ἀρχικοῦ κράτους
Καὶ κοσμικῆς φύσημα λαμπρᾶς ἀξίας,
'Ἐκ τῶν ἐμῶν μαθόντα τὰς θνητῶν τύχας,
Χαμαὶ φρονεῖτε· πᾶς γὰρ ἐξίσου νέκυσ,
Καὶ πάντες υἱοὶ τῆς βρώδους οὐσίας.

*bissolari splendore, habens una ex parte patris nitorem
circa Jordanem, ex altera solem monarchismi,
patris, inquam, celebrem in regno successorem. O
lumina pretiosa quæ Romam hoc die illustratis! O
radii orbem solemniter collustrantes! Est Christus
quidem ipse sol et solis conditor; te autem, Cæsar,
opera tua ut solem declinant: a septentrione enim
usque ad austrum, ab oriente ad occidentem circum-
terranæus iter tuum perficis; terræ incolæ nūtris,
calesfacis, inspiras; comburis, exsiccas, in cinerem red-
digis adversarios, nec cursu continuo fatigaris. Sed,
o rex sol, aliquantisper equitationem cessa, frena
intolibe et da urbi tuæ a radiis tuis demulceri, ita ta-
men ut præ illorum fulgore ne cæcutiamus. Quod in
Jordane stitit Verbum purum, potestate jam circum-
detur, et robore cinctum per te, imperator Roma-
norum Joannes, una cum Alexio, regni socio, et
tribus Augustis, Persarum imperio denique finem
imponat.*

XIX. Epitaphium in honorem domini Joannis
Comneni, victoris augustissimi, Prophyrogeniti.

Vos qui superbitis reges, magistratus et quotquot
dignitate aliqua vestiti estis, ex me fortunæ vicissitu-
dines edocti, humiles jam spiritus induite, morituri,
et rerum humanarum caducitatis victimæ

Ἐμὲ προΐσχει σκήπτρα Ῥωμαίων δύο,
 Πολλοὺς γενναρχήσαντα τοὺς βασιλέας·
 Κομνηνὸν γὰρ ἐξέφυν καὶ Δουκόθεν·
 Γενναῖ δὲ με κράτιστο; Δύσων ἄναξ
 Κομνηνός Ἀλέξιος ἀνὴρ ἰσχυρός,
 Καλοῦν δούκτης καὶ Σκυθῶν καὶ Περσίδος.
 Ἡ κοσμία δὲ σπαργανοὶ με πορφύρα,
 Τὰ τῆς ὄλης δὲ σύμβολα σκηπτουχίας
 Ἐξ ἀπαλῆς κοσμεῖ με τῆς ἡλικίας·
 Ἐρως δὲ νίκης ἐμπεσὼν τῆ καρδίᾳ,
 Ἐν ἱππικῇ με πρῶτα καὶ τόξῳ ἔρπει·
 Ἐπειτά μοι δοὺς ἀμφιθητῆ τὴν σπάθην
 Τοῖς θηριακοῖς καταγυμνάζει πόνοις,
 Ἄρκτων βαλὼν δόρατι συνακοντίζαι,
 Τὴν ἀρκτικὴν πάρδαλιν τῇ τόξῳ φθάσαι·
 Ἐν οἷς τελευταῖς τῶν μαχητῶν τοὺς νόμους,
 Εὐθύς κατ' αὐτῶν ὀπλοδωτῶν βαρβάρων.
 Καὶ τύφος οὐδαίς, εὐτυχῶ πᾶσαν μάχην·
 Σὺ γὰρ προμάχῳ παλάμῃ κεχηρημένος
 Ἐν ταῖς κατ' ἐχθρῶν συμβολαῖς, παντοκράτορ,
 Περσῶν καθαιρῶ μυριανθρώπους πόλεις·
 Αὐτοὺς ἀλίσκω τοὺς ἀορνίδας λόφους
 Ὀφρὺν κατασπῶν σατραπῶν ἀλαζόνα.
 Ὑπερ τῶν Ἄλυν ἐξαπλῶ μου τὸ κράτος,
 Ἦν μοι σπάθην δίδωκας ἐν κύκλῳ στρέφων.
 Ἐμὴν ὁ θῆρ ἐφριξε Γαζῆς παλάμην,
 Ἡ Περσικὴ γλῆξ, ὁ θρασὺ βρύχων λέων,
 Καὶ πᾶς ἔφος Ἰσμαηλίτης λύκος
 Ἐμῷ παταγμῷ τὰς γνάθους συναερίθη·
 Ἡ Δυσμηκὴ δὲ τῶν Γετῶν πανσπερμία,
 Ἡ Σκυθικὴ χίμαιρα τὸ ξυθρόν γένος
 Ἐμῇ μαχαίρᾳ παγγενεὶ διεφθάρη·
 Σὺ γὰρ κατ' αὐτοῦ τοῦ μὲν ἑπιβίβας ἔϊφος.

Duo mihi Romanorum sceptrā obtigerunt, qui multis regibus ortum dedi. Comnena me ac Ducena familia satum gloriator, qui patrem habui Alexium Comnenum virum nulli secundum, Italiae strenuissimum rectorem, qui Celtis, Scythiis ac Persis bellum intulit. Me purpura, imperii insignis, inde a tenero aetate ornavit. Me amor in bello vincendi ad equos et pharetram adduxit. Ense deinde bicipiti usus feras venatus usum hostili domui, pantheram telis subegi. Inde de barbaris triumphos egi bene armatis. Nec de victoriis superbo meis; te duce, cum hostibus congressus multas Persarum capio urbes; loca editissima expugno, altos satraparum spiritus deprimeo. Ultra Italyn ipsum potestatem meam extendo ense, quem mihi dederas, stricto. Meam bestia Gazæ manum pertimuit, ut et flamma Persica, ut leo formidolose rugiens, ut lupus tribus Ismaeliticæ incola. Ego ferro maxillas contudi; et Scytharum totum genus exilio tradidi. Tu enim, Christe, ense direxisti. Meis Dacus pedibus collum substravit; meas Dalmata minas quamvis inivitus sustinuit; Ister tergum præbuit victori, et nares meae leni fluxu portavit. Quæ omnia cui nisi tibi, Christe, debeo?

Nulla mihi dies sine arumna præterit; nulla nox

A Ἐμοῖς δάκτυς ἑκαμψὲ ταρσοῖς αὐθέντα
 Ἐμὴν ἀπειλὴν Δαλμάτης ὑπεστάλη·
 Ἦπλωσεν Ἴστρος ὑπετάσας τὴν ῥάχιν
 Καὶ τοῖς ἐμοῖς πλώϊμοις ὠφθη ναυμάχοις.
 Καὶ τοῦτο, Χριστὲ, σῆς παναλοῦς ἰσχύος.

Οὐκ εἶδεν ἡμέρα με καμάτων δίχα·
 Οὐκ ἔσχε νῦν μία με χωρὶς φροντίζων·
 Οὐ τὰς φλογώδεις τοῦ θέρους ὑπεστάλην,
 Οὐ τὰς πιλῆσεις τοῦ κρύους, οὐ τὰς βίας·
 Ὡς Ἀκάμας δὲ πάντα τῆς ζωῆς χρόνον
 Κυκλῶν ἐκύκλουν τὴν δίτην οἰκουμένην·
 Καὶ νῦν πρὸς ἔρκτων, νῦν δὲ πρὸς νότον κλίτων,
 Νῦν δ' εἰς ἔω τε καὶ δύσιν μετακλίτων,
 Τοὺς ταραχῇ σύμπαντας ἐχθροὺς ἐκλόνουν,

B Αὐξων ἐκάστης τοῦ ἔρκτων τῶν Δύσων,
 Καὶ ταγματαρχῶν καὶ στραταρχῶν ἐν μάχῃ.
 Τὸν στρατιώτην οὐκ ἀπηρεοῦμην ὄμως,
 Ἄλλὰ πρὸ πάντων, συρραγίσσης τῆς μάχης,
 Ἐγὼ κατ' ἐχθρῶν ἐξεγύμνουσιν τὴν σπάθην·
 Θάττων πρὸς ἀνίσχοντος ἡλίου σέλας
 Ὀφθαλμοῖς ἀνδρῶν ἀντιθέλειν ἰσχύσοι,
 Καὶ μάλλον ἂν τις ἀστραπῆς στέθοι φλόγα
 Ἡ τοὺς κερανοὺς τῆς ἐμῆς στρατηγίας·
 Ἦνεγκεν ἡ σύμπασα βάρβαρος φάλαγγις,
 Πᾶσαν μετήλθον τακτικὴν ἐν ταῖς μάχαις,
 Ἐπεζομάχουσιν, ναυστολῶν ἐναυμάχουσιν,
 Τεῖχη καθήρουσιν καὶ καθήρειπον, πόλεις
 Ἔργοις χελωνῶν, χωστρίδων, ὄρυκτιδων.

C Καὶ μαρτυρεῖτω ταῦτα Κασταμῶν πόλις
 Εὐτειχὸς, ὑψίπυργος, ἀρραγεστάτη·
 Καὶ Γάγγρα μέχρι καὶ νεφῶν ἰκνουμένη
 Καὶ Παρνησῶ πρὸς ὕψος ἀμιλλομένη,

sine castitia me habuit; æstivos calores perpassus sum, nivem et glaciem expertus, indefessis pedibus per totam vitam terras percucurri, modo ad australes plagas tendens, orientem et occidentem obiens. Sæpe in bello militum dux Italiae imperium nunquam non augere studui. Sed nec gregarii militis munero fungi recusavi, sed ubi maximum discrimen, ego tela in hostes misi. Facilius solis aliquis jubur irretorto oculo aspiceret, quam barbarus miles rerum a me gestarum splendorem metiretur. Omnes artis bellicæ machinationes atque operationes expertus terra marique pugnavi, muros dirui, urbes solo æquavi, testudine, fossis subegi. Testis mihi erit Castamon, bene munita, turrita, fortissima urbs; testis erit Gangra, cujus mœnia nubes, imo Patnassum ipsum attingunt; cujus muri ænei et ferrei machinis meis igneis resistere ausi sunt. Sed quid pluribus eloquar? Solo nominis terrore integras phalanges in fugam verti, tuis, Verbum, auspiciis confisus. Quid? solo Comneni nomine audito metus ingens ad inferos quasi turbine abreptos præcipitavit. Sic ego omnes labores et conamina ad regii patris exemplum dirigens nunquam superbus inventus sum. Cur enim quod verum est non dicam? Recenti quoque tempore Rome huius noctæ fines orientem versus ultra Italym

Αἱ χαλκότεχει καὶ σιδηραὶ τῇ πλάσει,
 Ἐμαῖς ξυλῖναις μηχαναῖς ἠραιμμένοιαι.
 Τί μοι τὰ πολλὰ; καὶ τί μοι μακρὸς λόγος;
 Φήμη μόνη φάλαγγας ἐκλόνου ἕλας,
 Ἐπὶ στρατηγῷ σοι τεταγμένος, Ἀόγε·
 Καὶ τὴν Κομνηνὴν κλῆσιν ἠκουτισμένοι
 Ἐταρταροῦντο πάντες ἐχθροὶ τῷ φόβῳ,
 Ὅσπερ τυφῶνι τῷ λόγῳ βεβλημένοι·
 Τοῖς τοῦ πατρὸς δὲ καὶ βασιλέως ἀθλοῖς
 Ὡς ἀρχετύποις ἐγγράφοις τῇ καρδίᾳ
 Ὅλους ἔμαυτοῦ τοὺς πόνους ἀπευθύνων,
 Οὐχ ἕβρις αὐτοῦ τοῖς καμάτοις εὐρέθην·
 Τί μὴ γὰρ εἰπεῖν εὐλαβοῦμαι τὸν λόγον;
 Καὶ νῦν πρὸς ἀνίσχοντα μὲν τὸν φωσφόρον
 Ἐπὲρ τὸν Ἄλυν τὸν βαθὺν καὶ τὸν μέγαν,
 Τὴν γλυκερὰν θάλασσαν, ὡς ἂν τις λέγοι,
 Ἐπῆρα τὸ σχοίνισμα Ῥώμης τῆς νέας,
 Ἐπὲρ δὲ τὸν Δάνουδιν εἰς τὴν ἑσπέραν.
 Τόσους ἐκαινύργησα τοὺς ἄθλους, ξένε,
 Ὅ κείμενος χροῖς, ἢ κοτυλαία κόνις·
 Καὶ δόξα τῷ πλάσσαντι καὶ στέφαντι με,
 Καὶ τοῖς ἐμοῖς σώσαντι τὴν Ῥώμην πόνους.
 Τὰ δ' εἰς λέχος νόμιμα εἰς εὐτεχνίαν
 Οὐκ ἔστιν οὐδεὶς δεσις ἀντάροιστό μοι·
 Ἐκ γὰρ ἀνάσσης δυσμικροῦ παντὸς γένους·
 Διπλῆν ἑτεκνούργησα σεμνὴν τετράδα,
 Τέτταρας υἱοὺς ἀλκίμους καὶ μαχιμούς·
 Ἐκ τῆς πατρικῆς πορφύρας προηγμένους·
 Καὶ τέτταρας δὲ κοσμίας θυγατέρας.
 Νῦν δ' ἄλλ' ὁ γῆς ἄμετρα πλέθρα βαρβάρου
 Τῷ βωμιακῷ καθυποστρώσας κράτει
 Ψυχρῷ καλυφθεὶς καὶ βραχίεϊ κείμαι λίθῳ·
 Ὁ κοινὸς ἀναξ δούσεως καὶ τῆς ἔω
 Αὐτὴν ὑπῆλθον τὴν ἀνήλιον δύσιν·
 Ἡ λαμπρότης δὲ τῆς καλῆς ἀλουργίδος
 Ὀνησεν οὐδὲν εἰς τὸ μὴ τεθνηκέναι.
 Σὺ δ' ἄλλ' ἐπιγνοὺς τὴν ἐμὴν κόνιν, ξένε,

protulit, ultra mare, ultra Danubium occidentem versus promovit.

En, viator, quæ vivus feci, nunc pulvis et umbra factus, unde gloriam Creatori meo qui me coronavit, retribuï, Romam vero servavi. Quod ad legitimam matrimonii prolem spectat, nemo facile necum comparandus venerit. Ex uxore enim ab Occidente oriunda, bis quatuor suscepti, quatuor quidem filios robustos, manu fortes e toto imperatorio ortos, totidemque egregias filias. Postquam autem regiones innumeras Romano imperio subjeci, sub pusillo ac frigido saxo hic positus jaceo. Rex olim Orientis atque Occidentis jam in tumuli noctem descendi, nec purpura mortem ab oculis avertere valuit. Tu, quisquæ es, ubi cineres meos conspexeris, si aliud solatium non offers, in precibus tuis mei memento.

XX. Inscriptio sepulcralis ad memoriam imperatricis Romanorum, Irenæ, defunctæ. (Ipsa loquitur.)

Si fas est mortuos loqui, ego quidem vocem e tumulo ad te dirigam qui transis, quæ fuerim narratura.

Α· Εἰ μὴ περιφύχουσαν εἰργάσθης φλόγα,
 Εὐχαῖς ἀλκίτοις δεξιῶ μου τοὺς ἄθλους.
 Ἰωάννης σοι ταῦτα πορφύρας γόνος
 Κομνηνιάδης εὐσεβῆς ἀυτοκράτωρ.

Κ'. Ἐπιτάφιος τῇ μακαριτίδι βασιλίσσῃ Ῥωμαιοῦ Ἐιρήνης, ὡς ἀπὸ τῆς καμμένης.

Εἰ τις νόμος δίδωσι καὶ νεκροῖς λέγειν,
 Ἰδοὺ βοῆν πέμψασα καὶ γὰρ τυμβόθεν
 Τὰ κατ' ἑμαυτὴν ἐκδιδάξω σε, ξένε.

Ἐγὼ προῆλθον εὐτυχῶν προπατόρων
 Ἀρχῆς ἀπάσης δυσμικῆς βασιλείων,
 Ἰούλιοι Καίσαρες ἐθρέφαντό με,
 Καὶ καλλονῆς χάριτας ἐστέφαντό με.

Β· Πορφυρογεννῆς εὐτυχῆς Ἰωάννης,
 Ὁρπηξ Κομνηνῶν, εὐθαλῆς Δουκῶν κλάδος,
 Πάσης διώκτης ἔθνικῆς φυλαρχίας,
 Εἰς ἔνομιαν ζεύξας ἡρόσαστό με·
 Ἡ καὶ συνάρξασα τῆς γῆς Αἰσόνων
 Εἰς φῶς προίσχω τέτταρας μὲν υἱέας
 Τῆς πατρογεννοῦς ἐκφύνας πορφύρας,
 Ἰδεῖν ἀγαθοῖς, πῦρ πνέοντας εἰς μάχην·
 Καὶ τέτταρας δὲ κοσμίας θυγατέρας.
 Ὁρῶ δὲ λαμπρὰ τὰ κράτη τοῦ συζύγου,
 Νίκας πρὸς αὐγὴν ἡλίου καὶ πρὸς δύσιν,
 Νίκας πρὸς ἄρκτον καὶ νότου θερμὸν κλίμα.
 Τέλος λιποῦσα τὸ στέφος τὴν πορφύραν,
 Τὸ βύσσινον πόρημα τὴν ἀλουργίδα,

Γ· Τὸ τῶν μοναστῶν ἐνδιδύσκομαι βάκιος·
 Ὦνησκω δ' ἐπ' αὐτῆς Βιδυῶν ἐπαρχίας
 Ἀποικὸς ἐκ τῆς Αἰσόνων βασιλίδος·
 Κομίζομαι δὲ ναυστολουμένη πάλιν,
 Καὶ τὴν ἐμὴν ἐνταῦθα πιστεύω κόνιν
 Ἄλλ' ὧ πλάσας με καὶ μεταπλάσας πάλιν,
 Ὅ τὴν κάτω δοῖς κοσμικὴν ἐξουσίαν,
 Καὶ τὴν ἄνω δοῖς οὐρανῶν κληρουσίαν.

Orta sum majoribus fortunatis, qui totum Occidentem gubernarunt; a Caesaribus educatam Gratiam ipsæ coronarunt. Romæ imperator fortissimus Alexiadum e procapia, Joannes Porphyrogenitus felicissimus, Comnenæ familiæ filius, et Ducænus virens ramus, qui omni gentilitati bellum intulit, legitimam me uxorem duxit. Ex hoc matrimonio, dum Italia impetibatam, quatuor filios omnes purpura natos in lucem edidi, pulchra corpora et ad pugandum cum hoste maxime idonea; postea totidem filias prognatas sunt. Vidi conjugis res præclare gestas, vidi victorias in quatuor mundi plagis reportatas. Postremo diademate ac purpura relicta, vile vestimentum monasterii indui. Mortua sum Bithyniæ regina, longe ab Ausoniæ finibus. Per mare translata hic cinis jaceo. Tu autem qui me creasti et regenerasti, post mundanum regnum, cælum sortiri mihi tribuas.

Uti Prodrōmi nostri sit aliquod in hoc volumine monumentum proae quoque orationis, en subiectum ineditum ejusdem sermonem epithalamicum, satis elegantem, de quo docte ante hos annos praedicatus fuit apud Gallos cl. Theilius in Excerptis manuscriptorum bibl. reg. T. VIII, part. 2, p. 157 (supra col. 1060). Nuptiae fuerunt duorum Caesaris Nicephori Bryennii et Annae Comnenae filiorum, Alexii et Joannis (Χαριτωνύμου.) Videtur autem hoc pariter Prodrōmi scriptum Byzantinae historiae non inutile incrementum. Mai.

ΚΑ'. Τοῦ αὐτοῦ φιλοσοφώτατου καὶ λογιωτάτου κυρίου Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου ἐπιθαλάμιος τοῖς τοῦ εὐτυχαστάτου Καίσαρος υἱοῖς (Cod. Ottob. Vat. 486, f. 90, a).

α'. Ἐδέησε καὶ τριχῶν αἰγίων τῇ πάλαι σκηνοπηγίᾳ, Καίσαρ σοφὲ ἄλλοι μὲν γὰρ ἄλλοις τῶν δυνατάτων τοὺς ἑαυτῶν γνωρίζεωσαν Καίσαρας, καὶ οὐδ' μὲν τοῖς Ἰουδαίοις, οὐδ' δὲ τοῖς Αἰγυπτίοις, καὶ ἄλλοις ἄλλοις ἀποσαφείτωσαν· ἐγὼ δὲ τὸν ἑμὲν Θεοσκόπειον Καίσαρα μυρίοις καὶ ἄλλοις ἀποσεμνύνειν ἔχων ὄνομασι, μὴ τοῦ καλλίστου τούτου καὶ οικειοτάτου ἄλλοτριώσομαι τοῦ σοφοῦ. Δέησαις εἶμαι καὶ τῆς ἐμῆς τοῦ λόγου συνεισφορᾶς τῇ τῆς ἱεροῦ σου τῶν υἱῶν συνωρίδος γαμψῆς παστοπηγίᾳ. Ἄλλ' ἔκει μὲν συνετέλουν τι καὶ αἱ τριχῆς, καὶ κόσμοι ἦσαν οὐκ ἀγενεῖς τῷ δημιουργήματι· ἐνταῦθα δὲ οὐτε συντελείας ἔνεκα ἢ συνεισφορὰ, οὐτε κόσμου τῶν ἐφ' οἷς συνεισφέρεται· τίς μὲν γὰρ τοῖς αὐτοκόσμοις κόσμος; γένοιτο καὶ αὐτοκόλλοις; τίς δὲ τοῖς ἀνευδέσει συντέλεια; ἄλλ' εἰς ἔνδειξιν τῆς τῶν συνεισφερότων εὐνοίας· εἰ δὲ μὴ κατὰ τὴν κυρίαν τῆς τελετῆς ἀκνητήκοιμεν, ἄλλ' ὑπερήμερος ἡμῖν ἢ συνεισφορὰ, θαυμάζειν οὐ χρὴ· οὐτε γὰρ ὑπ' ἀγκυμοσύνης τὴν τελετὴν κατεσιωπήσαμεν ἢ τίσιν ἄλλοις, εἰ μὴ τοῖς κοινῇ τε πάντων καὶ ἡμῶν αὐτῶν ἰδίᾳ δεσπόταις καὶ εὐεργέταις εὐγνωμονοίημεν; οὐδὲ τῷ νομίζειν ἄλλον μὲν γάμοις, λογογραφίαις δὲ ἄλλον ἀπονεμεῖσθαι

XXI. Theodori Prodrōmi, philosophi doctissimi, Epithalamium, fortunatissimis imperatoris filiiis dictum.

1. Ad constructionem antiqui tabernaculi pilis caprinis opus habebant, imperator doctissime. Et sane expedit ut Caesarum modo Juliorum, modo Augustorum nomina innotescant. Ego autem qui venerandum meum imperatorem plurimis novis celebrandum habeo nominibus, nunquam tamen ab eo quod sapientis typum significat abcedam, id agens ut vocis meae organo filiorum tuorum sponsalia ac nuptias consolidem; quo in loco pili aliquid significabant neque ornamento aliquo carebant. Hoc autem loco verbis non opus est ad perfectionem proclamandam. Quomodo enim ornamentum ipsum ornatum opus habeat aut ipsa pulchritudo pulchrefacienda sit? Ad quid ergo perfectio iis quibus nihil deest? Sed unice benevolentia contribulium aestimanda est. Nil mirum deinde si non inter mysteriorum initia adsumus; non enim ob ignorantiam ejus rei oblitus sumus. Cui porro saveamus nisi dominatoribus publicis ac benefactoribus? Si deinde cum Salomone aliud tempus uxori ducenda, aliud libris scribendis tribuis,

α κειρὸν περὶ σοί, ὡς παντὶ μὲν ἄλλῃ κειρὸν εἶναι τῆς ἀρμοδιώτατον, Σολομῶντι κειθόμενος, ὁ σοφὸς τῷ σοφῷ, λόγῳ δὲ μόνῳ τὸν ἔπνευσε, ὡς μηδὲ ἀντιμέτωπος; ἰστάμενος τοῖς ἰχθροῖς, καὶ τὸν ἀέρα πνέων τῶν ἐρμαϊκῶν χαρίτων ὑπερορῶν. Ἄλλὰ πρῶτα μὲν τὴν εὐαγγελικὴν ὑποπέλλομεν παραβολὴν· καὶ φόβος μὲ τις ἐντεῦθεν ὑπέτρεχεν οὐκ ἀνεύλογος, μὴ που συμβῆ μου τὸν λόγον· ὀκνῶ γὰρ εἰπεῖν καὶ τὸν τοῦ λόγου πατέρα, διὰ τὸ μὴ κατὰ γάμον ἐστέλλθαι πολυτελῶς, χεῖρας δὲ θέντα καὶ πόδας, ἄστινάς ποτε χεῖρα; οἷητέον εἶναι λόγου, καὶ πόδας ἔξω ριφῆναι τῆς πανηγύρεως· ἔπειτα δὲ γὰρ ἀποκρούσω τὸ πάθος, καὶ τῷ μεγέθει τῆς ἡδονῆς ὑψηροῦμην λάθρα τοῦ λόγου τὴν δύναμιν φιλεῖ δὲ πάντως ὡσπερ λύπη βαθεῖα, οὕτως ἀμέλει καὶ ἡδονῆ ψυχῆν ἀθροπίνην περιχυθεῖσα ταῖς ἐν αὐτῇ λογικαῖς ἐπιπρεάζειν δυνάμεσι.

β'. Ταῦτά μοι τῆς ὑπερημερίας τὰ αἷτια· τούτοις ἐγὼ τὸν ἄχρι νῦν ἐστῆσα χρόνον· καίτοι οὐδὲ οὕτω πᾶνω ἔξωρος ἦκα τῇ πανηγύρει· καθάπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ αἰσθητοῦ ἡλίου εἰσι μὲν αἱ τῶν ἀκρίνων ἀνατέλλειν μέλλοντος αὐτοῦ προεξάλλονται, καὶ τῶν ὠρῶν ὑπερφαίνονται, καὶ ὅλον παραγγέλλουσι τὸν ἀνατελούμενον καὶ καταδυομένον πάλιν, οὐχ ἅμα πᾶσαι συγκαταδύονται, ἀλλ' ἔστιν ὅσαι καὶ ὑπὲρ γῆς ὑπολείπονται· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν βατικικῶν τουτωσὶ πανηγύρεων, εἰσι μὲν καὶ προπανηγύρεσι τινές, καὶ προτελεστίαι, καὶ τῶν ἰορτῶν, ὡσπερ εἰπεῖν, προεξάλλματα· εἰσι δὲ ὅμοις τούτων καὶ ὑπολείμματα, ὧν οὐ πᾶνυ πόρθω καὶ ὁ ἡμέτερος ἀπῆντησε λόγος· καὶ ἀπαντήσας τί ποτ' ἄρα καὶ χρήσαιτο ταυτῷ, ἀμφογνοεῖ, καὶ διακορεῖται, πότερα τὸν γάμον αὐτὸν ὀρχαιολογήσας ὑμνήσεται, ἢ πρότερον τοὺς νυμφίους πρὸ τοῦ γάμου προτεῖπη· καὶ ἄμεινόν γε κρίνει τὸ δεύτερον· τὸ μὲν γὰρ καὶ μεῖζονος ἢ κατὰ τὸ παρὸν

concordiae quoque rationem habebis quae paci sacrificare et arma deponere jubet. Sed ante omnia evangelicam statuamus parabolam, quae vereor ne plane intelligam. Pœnitet enim patrem rationis citare quia nuptiae non solemniter sunt factae, ut manus ac pedes quasi rationis putati et epithalamio abjicerentur. Hinc enim morbum celabo et effuso gaudio rationis vim declarabo. Scito autem quod voluptas qua anima imbuta est, aequae ac mœrorum logice vinculis disturbatur.

2. Habes causam quae fecit ut tardior essem in præstandis officiis. Hucusque stilui quidem, attamen haud adeo intempestivus ad panegyrim accedo. Sicut enim cum sol hic visibilis in eo est ut oriatur, radii antesignani illum præcedunt; ubi autem occasum versus vergit, radii in superficie terræ remanent; sic in festiuitatibus regis proœmia festiualia magnam panegyrim antecedunt et quasi sulim introducunt; sed etiam postœmia (sit venia verbo) sequuntur, id quod de nostra oratione dici potest, quae diu hæsitabat utrum nuptias antiquo more carmine perlustraret, aut sponso ante nuptiarum festum alloqueretur, quod quidem posterius etiam fecit. Unum enim

πραγματείας· καὶ ἄλλως οὐκ ἀναγκαῖον πρᾶγμα A
συνιστᾶν περιᾶσθαι τὸν γάμον, καὶ φύσει, καὶ νόμῳ,
καὶ χρόνῳ κεκυρωμένον· τὸ δὲ, καὶ τοῦτο μὲν ὀφη-
λότερον ἢ κατὰ τὸν ἡμέτερον λόγον· ἀναγκαῖον δὲ
ὅμως καὶ τῆς ὄλης· ὡς εἰπεῖν ἑορτῆς τὸ κεφάλαιον.

Γ'. Προσφωνῶ σε τοίνυν, ζεῦχος ὄψ' ἐνὶ μὲν προῦ-
πευτυγμένον ζυγῷ τῷ τῆς ἀδελφότητος· ὑπὸ δυοῖ
δὲ ἄρτι τοῖς γαμηλοῖς μεταζυγῆν, καλῆς καλλι-
ελαίου καλὰ νεύφουτα, οὐ μᾶλλον ἀδελφοὶ τὴν φύσιν ἢ
τὸ ἦθος, οὐδὲ μᾶλλον τὸ ἦθος ἢ τὰς λοιπὰς χάριτας
τῶν ὧν ἐξώρμησθε σκήπτρων εὐφουεῖς μερισταί, καὶ
τὸ οἰκεῖον λάχος ἐκάτερος οὐχ ἦττον τοῖ· τρόποις ἢ
ταῖς ἐπωνυμίαις πιστούμενοι· εὐ δὲ ὁ δραστήριος
νοῦς, Ἀλέξια, ἢ καλὴ νεότης, ἢ πολιὰ σύνεσις, τὸ
τῆς τῶν προγόνων τύχης ἄξιον ὄνειος κατέστημα, ὁ
τὸν ἀπᾶν ὄλον καὶ βασιλεῖα τοῖ· ἦθεσι μᾶλλον ἢ τῷ B
Κομνηνῷ καὶ τῷ Ἀλεξίῳ ζῶντα καριστᾶνων ἐν ἑαυ-
τῷ, καὶ πιστούμενος ἐκ τῶν κατὰ σὲ τῆς τῶν ἔθνῶν
διαδοχῆς τὸ μυστήριον· εἰ γάρ τις καὶ ταῦτα συγ-
χωρήσει τῷ μύθῳ ἀνθρώπουσ ποτὶ γανέσθαι τὰ μὲν
μέλη τοῦ σώματος κα... ἄτερον δὲ τῶν ὤμων ἐλε-
φαντεῖνα, καὶ προγόνου πόθεν φυσιωθῆναι τοῖς ἐξ
αὐτοῦ τῆ διαδοχῆ, καὶ οὕτω πάλιν τὰ καθ' ἡμᾶς τῶν
μυθευομένων πολλῶ τῷ περιόντι θαυμασιώτερα,
ὅσον οὐκ ἐκ μέρους ἐνὸς καὶ τούτου σωματικοῦ τὸ
γένος πιστούμεθα, ἀλλ' ἐκ τε ὄλου τοῦ σώματος, ἐκ
τε τῶν ψυχικῶν ἀπασῶν διαθέσεων. Καὶ σὺ δὲ ὁ
τῆς Δουκιῆς βίχης ὄρηπῆς ὁ Χαριτώνυμος, τὸ τῆς
ἄρας ἄνθος, τὸ τῆς νεότητος ἀγαλμα, ὄν οὐκ ἐστὶν
ὄτε ἰδῶν οὐκ ἐκαίνου τοῦ ἀμῆτερου κατὰ νεῦν ἐβαλό-
μην, τὸ, ποῶν ἐρεῖς τὸ πρῶτον εἶδος ἄξιον τυραννί- C
δος ἀποκρινοῦμαι· Χαίρετε καὶ κοινῶς ἀμφοῦ καὶ
ἰδίᾳ ἐκάτερος οἱ τὴν πολυθρύλλητον εὐδαιμονίαν

*genus superius est conversationi nostræ; ne dicam
quod nuptiæ natura, lege, conditione proclamatæ
defensione opus non habent; alterum vocis nostræ
statum superat; sed de totius festi summa aliqua
dicere in promptu est.*

3. Ad vos igitur, par nobile fratrum, qui frater-
nitatis jugo et connubii vinculis utriusque vincti estis,
rami oliivæ novelli, fratres non magis sanguine quam
moribus ac reliquis indolis dotibus, quæ vos solio
regio et illa quæ familias honestas decet, domestica
prosperitate dignos reddit. Et tu quidem, Alexi,
adolescens corporis pulchritudine, vir ingenii matu- D
ritate, nepos majorum dignissime fortuna, qui avum
imperatoremque Alexium Comnenum vivus repræ-
sentas quique tot populorum in regno successor dig-
nitas habebis, saluto. Si fabulæ fidem habere volu-
mus quæ hominēs narrat fuisse quorum alter humē-
rus elephantinus fuerit, corporeum quid hoc habet;
tu autem virtutis majorum hæres majorem eo ipso
admirationem excitas, quod spirituale quid hoc præ
se fert et animos movet. Te quoque saluum esse jubeo,
Ducenæ familiæ soboles, Charitonyme, venustatis
nos, adolescentiæ typus, cujus sola forma celsam
suam vocationem annuntiat et ad thronum evectionem
justificat! Salvete ambo qui pro sua quisque
parte et in commune naturæ ac fortunæ favore frui-

ἄλην πλουτήσαντες, καὶ τὸ μέχρι νῦν ἐν ἀπίστῳ καί-
μενοι, εἰς ἓνα τὰ πάντα συνελθεῖν ἀγαθὰ, τοῖς καθ'
ἑαυτοῖς πιστωσάμενοι.

δ. Καὶ εἰ βούλοτό τις, ἀπ' ἐνίων γοῦν παχυμερῶς
καὶ ἐπιδοροᾶδην τὸ εὐδαιμον ἐπιδείξομαι τῶν νυμ-
φίων· ὡς εἰ μὴ πόρρω τῆς γαμηλιακῆς τὸ πρᾶγμα
ἦν πανηγύρεως· οὐδ' ἀν τῶν ἀπάντων ὡς οἷός τε
ἦν ἐφεισάμην. Δύο μὲν οὖν ἦσθην σκήπτρα Ῥω-
μαίοις ἀλλήλοισ καλὸν ἀνταυγάζοντα· τὸ μὲν μικρῶ
πρότερον τὸ Κομνηνῶν, τὸ δ' εὐθὺς παρὰ πύδας
ἐκαίνου τὸ Δουκιῶν, ἀμφοῦ εὐτυχῆ καὶ περιφανῆ
καὶ κοσμητικῆς ἀρετῆς οὐκ ἀνάξια· κατὰ ὡσπερ ἐκ
συμφωνίας συναηλυθῆτην εἰς ἓν κολλῶ φανερότερον
καὶ λαμπρότερον τοῦτο δὴ τὸ Κομνηνοδουκιῶν καὶ
παπικῶν τῶν νυμφίων. Ἀναμνήσθητε, ὦ παρόν-
τες, τῆς Ἀλεξιακικῆς ἐξουσίας· πλὴν ἀλλ' ὄπως μὴ
τοῦ γάμου καταδακρύσητε, ἐκλυμήθητε τὴν ἐν εἰρή-
νῃ εὐνομίαν ἐκαίνην, τὰς ἐν μάχαις ἀνδραγαθίας,
ἀστενακτὶ μὲν, ὦ ἱερὰ βασιλεῖς, ἀστενακτὶ φειδοῖ
τῆς καλῆς πανηγύρεως· ὀκομνήσθητε τῆς πρᾶστη-
τος ἐκαίνης, τῆς εὐσταθείας, τῆς λοιπῆς χάριτος.
Ἀλλὰ τί τοῦτο; σκυθρωπῆν ἐπὶ τοῦτοισ τὴν γερου-
σίαν ὄρω· ἀνάμεινον οὖν κόσμον ὄλον ἀεῖσαι, καὶ
ἦδη ἀεῖδομεν. Ἴδετέ μοι τὴν ἱερὰν ταυτηνὴ βασιλεῖα
τὴν φερώνυμον Εἰρήνην, τὸν Δουκιῶν ὄρηπῆκα, τὴν
οὐδὲν ἦττον τῶν ὄλων Ῥωμαίων κρατήσαν· εὐγε,
διεχθῆ γάρ μοι πάλιν τὰς ψυχὰς τὸ ἀκροότερον.
Ἴδετε τὴν χεῖρα ταυτην, ἦς ἀαὶ περιᾶσθε, καὶ κειρώ-
μεθα πλουτοδότιδος τὴν φιλοθελίαν, τὸν οἰκτον, τὴν
ἄλην ἀπασαν ἀρετήν. Ἐκ τοιοῦτων ἡμῖν τῶν πᾶπ-
κων οἱ ὄπερταῖς οὗτοι νυμφῶι προέβδληνται· ἐκ
τηλικούτων ἡμῖν τῶν βιζῶν οἱ ὄραλοι καρποὶ οὗτοι
ἀνατετράφηνται.

*mini omnibus numeris assolato, quippe in quos
cornu copiar totum est effusum.*

4. Sponsorum porro felicitatem si breviter adun-
bratam audire velis, satisfaciam; non enim nullum
ab ipsis nuptiis absumus; faciam autem secundam
veritatem. Sceptra duo ex alto relucebant, unum
quidem Comnenorum, Ducenæ dein familie alte-
rum; utrumque quod dignissimis obtingeret per-
quam dignum. Fato dein quodam evenit, ut utrumque
in gentem illustrissimam Comnenorum ac Ducæ, ad
quam sponsi nostri pertinent, venerit. Memento, amici,
regni Alexidis, et novis nuptiis benedicetis, memo- D
res illius in pace prosperitatis, in præliis fortitudi-
nis omni laudum genere cumulandæ. Ob oculos vo-
bis sint mansuetudinis, constantiæ, comitalis exqui-
sitiſsimæ exempla. Sed ad quid hoc? Mastitiæ enim
ac desiderii causa nemini esse velim. Quare ad
aliam rem nos vertamus. Videte sanctam hanc im-
peratricem Irenen, prolem Ducenæ gentis et quæ
in omnes Romanos dominari cum dignitate digna
est habita, et cujus fama animum demulcet. Videte
illam manum quam semper experti estis beneficam,
prodigam; considerate ejus misericordiam cæteras-
que virtutes. E talibus igitur majoribus ambo hi
sponsi originem ducunt; e tam augustis radicibus hi
egregii fructus germinarunt!

ε'. Τί δὲ αὐτοῖς οἱ σεμνοὶ γεννήτορες, οὗς πάντως Α εἰπὼν, μὴ οὐχὶ τοῦ μεγέθους τῶν πραγμάτων, ἐλαττωθῆ, τὴν ἐκ πορφύρας λέγω ταύτην καὶ βασιλίδεα, ἥς τὸ κυκλοειδὲς τοῦ ὄμματος; καὶ ἐξ αὐτοῦ πρὸς ἑαυτὸ κινούμενον ὄμου καὶ περιφερόμενον, τὴν πρὸς νοῦν καὶ Θεὸν ἐλικτὴν ὑπεμφαίνει ἀνάστατον, ὣν ἐξ ἑαυτῶν καὶ πρὸς ἑαυτὰ τὴν κίνησιν ἔγνωμεν, ἦν εἰ τί που καὶ ἀληθεύουσιν Ἕλληνες, τετάρτην μὲν ταῖς Χάρισι Χάριτα, δεκάτην δὲ ταῖς Μούσαις Μούσαν προσεπαθειήμεν, ἢ τὴν μὲν καθ' ὅλην φιλοσοφίαν, ἥς οὐ γινώσκεις ἄλλὰ πρᾶξις τὸ τέλος, αὐτὴ ἑαυτὴν, καὶ διὰ τῆς κατ' ἀρετὴν ἐνεργείας ἐμυσταγωγῆσεν; Ἐπειτα γενναιότερόν τε ὄμου φρονήσασα καὶ βασιλικώτερον, καὶ κόσμον οἰηθεῖσα, ὡσπερ βασιλικῶ σώματος τὴν πορφύραν, οὕτω καὶ ψυχῆς βασιλικῆς τὴν ἐπιστήμην τῶν ὄντων τὴν γινώσκον αὐτῶν ἐτελέσθη, καὶ τὴν ἐν τούτοις ἀλήθειαν ἐθράσατο, καὶ προαιρέσεως οὐ γένους εἰδείξεν εἶναι κτῆμα τὴν ἀρετὴν, καὶ πᾶσι πάσας ὑπεράρασα τοῖς καλοῖς αὐτὴ ἑαυτὴν ὑπερήλασε τῇ κατὰ τὴν συζυγίαν εὐδαιμονίᾳ τοιοῦτον τοῦ λέχους ἀνδρὶ κοινωθήσασα τῷ ἐμῷ δεσπότη καὶ Καίσαρι, ὅσον οὐτε θεῖς ἕτερον ἡμῖν παρεστῆσται, οὕτε ἱστορίαι παλαιῶν ἐδιδόξαντο. Ἄλλοι μὲν γὰρ Ἑλλήνων τε καὶ Ῥωμαίων ἄλλα τυχὸν καταρωθῶκεσαν· καὶ οἱ μὲν ἰδημαγωγῆσαν, οἱ δὲ ἐατραπῆγησαν, οἱ δ' εὐδοκίμησαν περὶ λόγους· καὶ τούτων ὁ μὲν φιλοσοφίαν, ὁ δὲ ποιητικὴν ἐκμεμαλήθηκαί· τὸ δὲ τὸν αὐτὸν καὶ στρατηγεῖν ἅμα καὶ ἐπιστατεῖν ποιήμασι, καὶ φιλοσοφεῖν, καὶ ψηφοφορεῖν, καὶ ῥήτορας διατεῖν, καὶ τῆς ἐν πᾶσι μὴ καθυστερεῖν ἀκρότητος; ἀλλ' ἐκάστῳ τοῦς περὶ ἑκάστον εὐδοκί-

μους φερωνύμως νικᾶν, οὐδὲν ἂν εἴη τῶν ἀπάντων; ἢ μόνου Καίσαρος.

ς'. Ὑπὸ τοιούτοις ἴδρα ταττομένοις πατράσι καλοῦς τούτους νυμφίους; ἅμα καὶ ἀδελφοῦς, καὶ πρὸς τηλικαῦτα ὄρωντας παραδείγματα, πῶς, εἰπέ μοι, εἶδει τὰς ψυχὰς ἀσκηθῆναι; Οὐκ ἄλλως οἶμαι ἢ ὡς ἡσκήθησαν· ἡσκήθησαν δὲ οὕτως, ὡσπερ ἀμέλει καὶ Πλάτων τὸν τῆς ἑαυτοῦ προστησόμενον πολιτείας ἀσκηθῆναι νομοθετεῖ. Ὅσα μὲν οὖν ἢ φύσις αὐτοῖς πεφιλοτίμηται ἀγαθὴ, κάλλος λέγω καὶ τάχος; καὶ βώμην καὶ ὅσα ἢ εὐανάγωγος ἀγωγῆ, εὐφρῶς ἱππεύσαι, σφαιρίσαι, περιδιξιῶς θηρῆσαι, οὐκ ἀγενῶς στρατηγεῖσαι δεῖσαν φαλαγγαρχῆσαι, εἴτε γε μὴν τὰ περὶ τὸ σῶμα βασιλείους ἐσθῆτας καὶ ἀργυρον καὶ χρυσὸν καὶ δοτὴν ἀλλην ὕλην ἐτίμησεν ἀνθρώπος, λαμπρὰς τε οἰκίας, καὶ ἀραβας ἱππους, καὶ ὄμαρον ὑψηλῶν οὐκ ἀγενῆ, καὶ γὰρ καὶ ταῦτα τὴν ἄλην εὐδαιμονίαν συναρπάζουσιν, οἱ ἑκάστον ὀφθαλμοὶ πιστούτωσαν ἑκάστον· ἐγὼ δὲ τὸ ἐπὶ τηλικούτοις ταπεινόφρον αὐτῶν καὶ προσηγῆς ὑπεράγαμαι, καὶ τὸ πρὸς τοὺς γεννησαμένους; μέρους παντὸς ὑπήκουον εἰδῆπα πρὸς ξυνηνεοῖν ὁ λόγος, καὶ τοῖς ἄλ. . .

ζ'. Τοῖς οὖν τοιούτοις καὶ ἐκ τοιούτων τίνος; εἴτι ἔνδει πρὸς τὴν ὅλης τῆς εὐδαιμονίας συγκληρίαν; Οὐδενὸς ἄλλου πάντως ἢ τοῦ γῆμαι τε εὐτυχῶς, καὶ πατράσι παιδῶν ὀνομασθῆναι. Τὸ μὲν οὖν ἐν ὁ γάμος ἦδη ἐώρτασται, καὶ τοῦτο παιανίζομεν σήμερον δύο παιδῶν βασιλικῶν καὶ ὠραίων, καὶ νεανίστων δύο, γένους μὲν τοῦ πρώτου, εἰδούς δὲ τοῦ ἀπαρμύλλοντος, καὶ ἦθους; ἐνομοκράτην συνέφειαν δεῖν εἰποι ἂν τις ἡλιθίον καὶ σελήναιον δεῖν καινοφανῆ σύνοδον,

5. Sed quid huic venerandi majores imperatrici insuperabili, porphyrogenitæ, cujus oculi sursum deorsum mobiles mentis propriæ et divinæ scientiæ testimonium perhibent, et qui effecerunt ut Græci eam quartam Gratiam, decimam Musam, nostra sane cum approbatione appellarent, quippe quæ rerum medullam non in mera cognitione, sed in praxi poneret, virtutemque in operibus sitam esse persuasum haberet. Inde egregia femina altius quid ac magis regium sentire cepit. Sicut enim purpuram corporis, sic scientiam animi ornamentum rectissime existimans, veritatem omni studio indagavit, virtutemque in merito, non in sanguine sitam esse duxit. Cum itaque inter omnes circa omnia excellere studeret, splendorem qui ipsi ex matrimonio redundaret immane quantum auxit. Huc accedit quod domino nostro imperatori nupsit, viro, cui nec tempus nostrum nec antiquitas parem nobis exhibet. Infinitandum quidem non est fuisse inter Græcos ac Romanos qui rebus gestis incluserunt imperia administrando, exercitiis imperando, leges ferendo, philosophiam, poesin exercendo; uni autem imperatori nostro militis, civis, negotiatoris, philosophi, consiliarii, oratoris munere eodem tempore cum extrema laude fungi omnesque æmulos superare a fato datum fuit.

6. Fratres sponsi, a talibus parentibus oriundi, quique talia ante oculos exemplaria habebant, haud aliter nisi secundum Platonis præcepta in Politicis in medium prolata educari et institui debebant. Omitto autem quæ natura ipsi larga manu dedit, pulchritudinem, inquam, celeritatem, robur, et quidquid ad liberalem educationem spectat: equitare, pila ludere, venari, legionem aut phalangem scite ordinare; insuper vestes regias, aurum, argentum, et quæcumque in hominum oculis pretiosa videntur, ades sumptuosas dico, equos arabicos, populum haud ignobilem, dicto parentem. Hæc omnia enim terrestrem felicitatem constituunt et aliquando occurrunt. Equidem in laudatis a nobis juvenibus ante omnia modestiam et mansuetudinem admiror et in parentes pietatem plurimi facio.

7. Talibus talium parentum filiis quid ad perfectam felicitatem deest? Hoc unum ut probis uxoribus juncti pulchræ proliis parentes fiant. Et nuptiæ quidem celebratæ sunt, et hodie duorum filiorum regionum matrimonium canimus qui, quoad genus, omnium primi sunt; quoad formam, pulcherrimi; quoad mores, longe integerrimi habendi sunt. Solis ac lunæ matrimonium celebrari dixeris. Fecit Deus pulchra et numerosa proles inæquat, quæ nunc quidem desideratur. Sed cur Cæsareæ domui non bene augure-

ἡ δ' εὐτεκνία ὁμοῦ καὶ πολυτεκνία τὸ ἕτερον· λαίπε-
ται μὲν ἔτι, τῇ δὲ μέχρι νῦν ἀπὸ τῶν προγόνων ἀκο-
λουθία καλῶς οἰωνίζεται. Τί πρὸς ταῦτα λέγεις θε-
σπεσία ψυχὴ καὶ γλῶσσα τοῦ Καίσαρος; Ἄρ' οὐκ
εὐδαιμόνας σου παῖδας ὡς οἶόν τε ἦν ὁ λόγος ἀπέδει-
ξεν; ἐγὼ μὲν οἶμαι, καὶ οὐ πόρρω ἴσως οἶμαι σκο-
ποῦ. Τί οὖν ἄλλο ποιεῖν ἐπὶ τούτοις; ἢ χαίρειν εἰκός,
καὶ πάντας μὲν ἄλλους, μάλιστα δὲ τοὺς οἰκαιοτά-
τους; Σύ μοι χαίρει λοιπὸν πρὸ τῶν ἄλλων, ἰερὰ καὶ
θεῖα βασιλίσσα· τὴν γὰρ ἀρχηγὴν τοῦ γένους καὶ
ἀρχηγὴν εἶναι χρὴ τῆς χαρᾶς· καὶ σὺ δὲ ὦ, καὶ οὐκ
οἶδα τί ποτ' ἂν σε καὶ προσειπὼν ἀξίως προσείπω,
θειοτάτῃ πορφυρογέννητῃ, χαίρει καὶ σύγχαίρῃ μου
τῷ δεσπότῃ τῷ σοφῷ Καίσαρι.

ἦ. Πεπέρανται ὑμῖν ἰδοὺ ἡ εὐχὴ, καὶ ἡ ἐφοσι; τε-
τελευτήσεται. Εἶδετε νυμφαγωγούμενους εὐτυχῶς ὁμῶν
τοὺς υἱάδας, στεφανουμένους, κτηρτομένους τῇ συγ-
κλητῇ βουλῇ, τῷ δῆμῳ, τῷ βῆματι, προπεμπόμε-
νους τὰ νυμφευτήρια τῷ χθὲς τὰ ἐπινίκια προπεμ-
φθέντι θεῷ καὶ βασιλεῖ. Σύμπας ἀπέσω φθόνος,
καλοὺς καλαί; ἔνυμφεύσατε, ἀξίον εἶπεν ἂν τ.ς τοῦ
Πυθίου τὸ χρῆμα· καὶ ὑμεῖς δὲ θεοὶ τῶν παιδῶν
χαίρετε βασιλεῖς, καὶ θεαὶ βασιλίσσαι, ἐπὶ πᾶσι
καὶ πρὸ πάντων ὑμεῖς οἱ νυμφεῖοι· οἱ γὰρ ἄλλοις
εὐφροσύνης γεγονότες ὑπόθεσις πολλῶ κλέον γέ-
νοισθ' ἂν ἑαυτοί; ὁμὰς τε γὰρ αἱ συζυγεῖσαι, καὶ
ὑμεῖς τὰ; συζυγεῖσαι ἀνευτυχήκατε, αἱ ἐξ ἀρχηγῶν
τοὺς ἐκ βασιλέων, τὰς ἐξ ἀρχηγῶν οἱ ἐκ βασιλέων,
αἱ νεάνιδες τοὺς νέους, καὶ οἱ νέοι ἐμπάλιν τὰς νεά-
νιδας. Καὶ ὑμεῖς δὲ τρισυτευχεῖ; γεγηθατε νύμφαι,
καὶ τῇ σεμνότητι Δουκαίνῃ καὶ καλῇ τῶν καλῶν
νυμφῶν ἀδελφῇ συγγεγηθατε, ἥς καὶ τᾶλλα πάντα
ζηλοῦσα τις ἄωρου δίχα χηρείας· ἐπὶ τούτοις; ἀγαλ-

*mur? Nonne filii tui felices erunt, et supra quam fas
est sperare? Ego quidem bonam spem concipio, et
recte quidem, ni fallor. Quid igitur restat nisi ut nos
et alii, et praesertim familiares gaudeamus? Tu au-
tem, imperatrix, prima omnium latere. Quae enim
familiae caput est, gaudentium quoque chorum ducat.
Tu ergo (quo vero te nomine appellem?) iterum col-
latere cum domino nostro atque imperatore sapien-
tissimo.*

8. *Ecce preces dictae sunt; votum expletum est.
Jam filii vestri coronati pompa nuptiali procedunt,
senatus, populo, tribunali commendantur et imperato-
ris vestigia hesterno die relicta sequuntur. Absit longe
omnis invidia, filios pulchros pulchris filiabus despon-
satis, recte oraculum Pythicum dixerit. Agodum,
gndete imperatores atque imperatrices divinitus in-
stitutae, et ante omnes, vos sponsae. Si enim aliis hil-
aritatis causa estis, quanto magis vobismet eritis ipsae!
Vobis enim uxores, et vos uxoribus felicitatis mate-
riam praebetis, ut moris est inter adolescentes atque
puellas. Vos sponsae ter felices gaudetis de Ducum
familiae nobilitate et de sororis fortuna, cui praeter
praematuram viduitatem omnia invidetis. Super his
ergo omnes in gaudium effundamur. Servorum enim
plane illiberalium est dominis laetantibus non collae-*

Α λιῶ τὸ σύμπαν ὀψήκοον, ἢ τὸ ἀληθέστερον γε ἀγαλ-
λιώμεθα· δοῦλον γὰρ ἀγνωμόνων μὴ συγχαίρειν
χαίρουσι τοῖς δεσπόταις; μὴδὲ σφῶν ἑαυτῶν τὸ ἐκεί-
νων γῆθος ποιεῖν, ὡς περ δὴ καὶ τὸ ἐναντίον. Ἄλλ'
ἀποκρέπεις ἀφ' ἡμῶν τὰ κακὸφθημα, Χριστὲ βασι-
λεῦ. Εἰ τις αἰσθησις, καὶ σὺ τῆς χαρᾶς κοινῶναι;
θάλαμη καὶ παστά;· μηδεὶς ἐνταῦθα σκυθρωπὸς,
μηδεὶς κατηφής, πάντα μειζιῶτω, πάντα χαίρῃτω,
πάντα συνεπαγαλλίσθω τοῖς τελουμένοις.

θ'. Νικῶ σου, μῦθε, τοὺς γάμους, κἄν δῶμεν ἀλη-
θεύειν τὰ μυθεύμενα· σὺ μὲν γὰρ Πηλεῖ συνάπτεις
θυγατέρα θέτιν ἄλλοιο γέροντος, ἐγὼ δὲ παιστὴ βα-
σιλέων ἐπιδοξοτάτων ἀρχηγῶν, θυγατέρας· καὶ σὺ
μὲν ἐν ἀντρῷ πετρήνεις, ἐγὼ δ' ἐν αὐτοῖς ἀνακτό-
ροις νυμφοστολῶ· καὶ σὺ μὲν Ἀφροδίτῃν συμποσιά-
ζεις καὶ Ἥραν καὶ Ἀθηνᾶν, ἐγὼ δὲ ὅλας δεσποῖνας;
ἦρας μὲν βασιλικωτέρας, σωφρονεστέρας δὲ Ἀθη-
νάς, καὶ Ἀφροδίτῃ; ὠραιωτέρας, καὶ σὺ μὲν τὴν
Ἔριν εἰσάγει; δῆ' ἦεν αὐτόκλητον, καὶ τὸ μῆλον ἐν
μέσῳ βίπτεις, μῆλον ἐκεῖνο τῆς ὀλης Ἰλιάδο; ἀφορ-
μῆν, καὶ ταράττει; τὸν πότον, καὶ ἀνακυμβαλιάζεις
τοὺς δίφρους, τοῦτο δὴ τὸ λεγόμενον, καὶ κατ' ἀλλή-
λων ὀπλίζεις τοὺς θαιτυμόνας, ἐγὼ δὲ καὶ τὴν Ἔριν
εἰς τὸ δεῖπνον παραλαμβάνω, καὶ τῆς ἐσρτῆ; οὐ
καθυβρίζω τὸ πρόσωπον· Ἔριν ταύτην οὐ τὴν μα-
μητὴν, οὐδὲ τὴν κακὸχαρτον, ἀλλ' ἦν καὶ ἐπαινώσιμα
νοήσας· οὕτω σεμνότερα πολλῶ τῶν μύθων τὰ καθ'
ἡμᾶς, κἄν μὴ μῦθος ἦν, καὶ ἐπιδοξότερα.

γ'. Τίς οὖν φθονερός οὕτω, καὶ ἀνέρξτο; τοῦ κα-
λοῦ, ὡς μὴ χαίρειν μὲν ἐπὶ τοῖς παροῦσιν, ἐπεύχε-
σθαι δὲ τοῖς τελετάρχαις τὰ λῶτα; ὡς ἐγωγε καὶ
ἄλλομαι μικροῦ ἐπὶ τῷ πράγματι, καὶ σαρτῶ, καὶ
τὸν τοῦ Ἰεσσαί προφήτην τοῦτο τὸ μέρος; ἀπομιμῶ-

*tari et dolentibus non condolere. Tu autem, Christe,
mala omnia a nobis averti. Sed tu quoque, si quid
sentis, torus genialis, gaudia nobiscum misce. Nemo
hoc in loco moeratus tristisque sit; rideant omnia, om-
nia gaudeant, exsultent de rebus peractis.*

9. *Supero, mythologia, quas tu narras nuptias, dum-
modo fabulis fidem damus. Tu quidem Pelai connubio
Thetin senis maritimi filiam jungis, ego cum filiis re-
gis illustrium ducum filias unio, et si tu in antro
saxoso, ego in cubili regali nuptias celebrari curo.
D Tu quidem Venerem, Junonem et Minervam ad epu-
las invitās, ego vero dominas quae Junonem regia di-
gnitate, Minervam sapientia et Venerem venustate
superant. Si tu Erin semper promptam introducis, et
pomum in medium projicis, quod tot malorum Ili-
dem creavit et convivarum caetum disturbasti; si
mensis eversis convitatores contra se invicem ar-
mas; ego quoque Erin ad convivium appello, sed ho-
minum caetum minime confundo. Eris enim mea non
malevola, non objurgatrix, sed quae cum saepe ra-
tione procedit et Erin illam fabulosam longe vincit.*

10. *Quis igitur adeo invidiosus, quis tam rudis et
pulchritudinis rerum inimicus ut de his quae videmus
non gaudeat, ut mysteriorum curatoribus non optime
quaque optet? Ecce ego praegaudium exsulto et Isaiam*

μαι, οὐδὲ καὶ τοῦτο ἐπιχαίρω· ἐπὶ σοὶ δαεῖζομαι τὸ ἄ
ψαλμῶδημα, θεοπιστία Πορφυρογέννητα, τὸ μὲν
ἔχων ἦδη, τὸ δ' ἐπευχόμενος· μητέρα μὲν γὰρ ἐπὶ
τέκνοις εὐφραινομένην ὄρω σε· προσθεῖην δὲ καὶ
πατέρα συναυφαινόμενον τὸν ἐμὸν δεσπότην καὶ
Καίσαρα· ἰδεῖν δὲ υἱοὺς τῶν υἱῶν, χάριτων αἰθίς
υἱοὺς μέχρι τρίτης καὶ τετάρτης εὐχομαι γενεᾶς.
Ἔμεις δὲ οἱ καλοὶ νυμφιοὶ, τί ἂν τις εὐξαιτο λύτων,

*bis autem, candidi sponsi, quid optabilis inveniri
poterit quam vita felix et tales procreare liberos, qua-
les vos ipsos, parentes procreaverunt vestri? et sic no-
men proprium posteritati digna transmittere, opera
autem exhibere majoribus digna, et sic dies ad ul-
timum usque senectam producere? Valete.*

*orophetam imitari juvat, cujus nunc maxime sacra
verba rememoro, o veneranda Purpurata! quam jam
de natis latitudinem video. Sed patrem quoque, im-
peratorem Augustum eodem gaudio frucentem velim
videre. Deus vobis filios ex filiis, indeque nepotes ad
sertiam quartamque usque generationem praestet! Vo-*

ΕΙΣ ΤΑΦΟΝ ΤΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΚΥΡΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ (1)

Ὅρξ, θεατὰ, τὴν προκαιμένην πλάκα·
Αὕτη τὸ τίγμα τῶν ἐμῶν περιδρόμων,
Τοῦ γῆς ἀνακτος, εὐσεβοῦς, Ἰωάννου,
Καὶ γῆς ἀνακτος φόντος ἐξ Ἀλεξίου.
Αὕτη τὸ κατάντημα τῶν ἐμῶν ἄθλων,
Ὅδς καρτερῶς ἑσπεργον ὑπὲρ Αὐτόνων.
Νίκαί δὲ καὶ ἐρόπαια, καὶ λαμπρὰ κράτη,

Καὶ που θρίαμβος καὶ τύχης εὐκλήρια,
Ὅδε στενοῦται καὶ καθέλκται (f. καθέλκται), καὶ
B [μένει.
Εἰς τοῦτο λήγειν ὁ βροτῶν οἶδς δρόμος.
Σὺ δ', εἴ τι κέρδος ἐξ ἡμῶν ἔσχεις πόνων,
Εὐχαίς ἀλήκτοις θεξιοῦ μου τὴν κόνιν.

IN SEPULCRUM IMPERATORIS DOMINI JOANNIS COMNENI.

*Lapidem hunc vides, quisquis es, peregrinationum C
terminum pii imperatoris Joannis, ex Alexio cum
tignitate regia nati. Hoc in loco certamina mea
finem invenerunt quæ magis quam ipsi Ausones in
deliciis habui. Victoriæ, ἵππων, imperia splendida,*

*triumphi, fortuna, gloria, omnia hisce in angustiis
arcto sepulcro continentur. Sic mortalium vita finire
solet. Tu autem, si quid lucri e laboribus meis in
commodum tuum vertisti, cineres meos precibus con-
tinuis venerare.*

(1) Iterum ex cod. Vatic. CCCV, apud Theilium in *Notitiis mss.*

In *Anecdosis Parisiensibus* clar. Crameri (tom. IV, p. 267), inter poemata Joanni Geometræ, dubitanter quidem, ascripta, legitur carmen epitaphicum in honorem Joannis cujusdam imp., quem Joannem Stauracium esse putat editor, anno 803 in bello contra Bulgaros interfectum. At eodem versus in cod. Vatic. Theodoro nostro ascribi monet card. Ang. Mai (*supra col.* 1099). Quidquid sit, Epitaphium existit in supradicto tomo CVI, col. 903.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΑΡΕΑ

ΤΟΝ ΚΑΤΑΦΥΓΑΡΗΣΑΝΤΑ ΑΥΤΟΥ ΤΟ ΤΟΥ ΑΙΡΕΤΙΚΟΥ ΟΝΟΜΑ (2).

Τί φαστε, σπμνή καὶ σοφὴ γερουσία;
Καὶ νῦν αἰγῶμεν, ἢ λαλοῦμεν ἐνδίκως;

D Χωροῦμεν εἰς ἄμυναν ἔχθροῦ Βαρέος;
Ἢ καρτεροῦμεν τὴν παροινίαν πάλιν;

IN BAREUM

QUI IPSI HÆRETICAM NOTAM INUREBAT.

*Quid dicis, venerabilis ac prudens senecta? Ta-
cendumne est aut rite loquendum? in ultionemne*

*inimici Barei procedendum, aut denuo ejus insulta-
tiones perferemus? quæ cum jurejurando pollicisti*

(2) Ex ed. Basil. 1536.

Τηρούμεν ἡμῶν τὰ ἐνόρκου; ἐγγύα;
 Μὴ κάλαμον ξαίνοντας εἰς γράμμα φύου,
 Ἥ λύομεν τὸν ὄρκον εὐόρκῳ λόγῳ;
 Καὶ τὴν ποτηρὰν στηλιτεύομεν φύσιν;
 Εἰ μὲν γὰρ ἦν ὁ λῆρος ἀχρι μετρίου,
 Ἄν εἰς τύχην ἔσκαπταν ἢ γοῦν εἰς γένος,
 Ἄν κλημμέλειαν φύσεως ἑλοιδόρει,
 Ἄν δυσμάθειαν, ἀν τρόπου μοχθηρίαν,
 Ἐδυσφόρου μὲν, ἀλλ' ὅμως ἑκατέρου,
 Καὶ τοὺς τεθέντας οὐκ ἀπίσταγον νόμους.
 Τί γὰρ κακηγόρημα; Δυστυχῆς βίος.
 Ὅπου δι' ἡμᾶς καὶ Θεὸς κάτω πένθη,
 Οὐ πᾶν μὲν ἀργύριον, ὦ; αὐτὸς λέγει,
 Κα' χρυσίον πᾶν, ἀλλ' ὅμως ἄλωπέκων
 Καὶ τῶν πετεινῶν ἀσπεγέστερος μένει.
 Τίς δ' ὕβρις ἀνδρὸς μὴ μεθ' ἱππων Ἀβράδων
 Ἥ θετταλικῶν πομπικώτερον τρέχειν,
 Εἰ τοῖν ποδοῖν εἶ, μηδ' ἐναντιῶς ἔχει;
 Ἄνδρῶν στρατευτῶν ἱππος εὐρέθη χάριν,
 Μάχης συνεργός, οὐ τρυφῆς ὑπρέτης.
 Τίς μακαριότης ἔγκριτες τοὺς πλουσίους;
 Χριστὸς δ' ἑμακάρισε τοὺς πενηστούς.
 Τί γοῦν κακηγόρημα; Δυσδαίμων βίος,
 Ἥ δυσγενὲς καὶ φαῦλον ἀνθρώποις γένος,
 Ὅπου γενάρχην τῷ Θεῷ μου καὶ Λόγῳ
 Εἰς τὴν κάτω γέννησιν εἰς τὴν δευτέραν
 Τὸν τεκόντα γράφουσιν αἱ θείαι Βίβλοι.
 Τίς δ' ὕβρις, ἀν τῷ καὶ παρασφῆλη φύσει,
 Καὶ τυχὸν ὠχρὸς ἢ φαλακρὸς τὴν κάραν,
 Ἥ γοῦν προγάστωρ, ἢ δυσόφθαλμος μένοι;
 Συναχωρῶ μὲν τῷ σοφῷ Βασιλεῖω,
 Συλλοξοβλεποῖν δὲ τῷ Γρηγορίω,
 Καὶ συγκατισχαναίνομι τῷ Χρυσοστόμῳ.
 Εἰ ταῦτα τυχὸν καὶ τὰ τούτοις ἐγγύθεν

A Ἐλοιδόρουμην, εἶχον εὐφόρως φέρειν,
 Εὐαγγελικαῖς προσταγαῖς πεπεισμένοι;
 Αἱ φασί, εἰ τῷ τύψαντι τὴν μίαν γνάθον
 Καὶ θατέραν, ἀνθρώπε, τύποντι στρέψει.
 Ἄν θοιμάτιον ληστρικῶς ἤρπαξέ μου,
 Ὅπως αὐτῷ βαρβαρογνώμων τρόπος,
 Καὶ τὸν χιτῶνα συντόμως συνεξέδον
 Θεῷ πεποιθῶ; ἀμφισθῆναι πάλιν,
 Τῷ καὶ τὸ λευκὸν ἐνδιδύσκοντι χρίνον.
 Ἐπει δὲ τὸ κράτιστον, ὦν πάντων ἔχω,
 Θεὸν, σὺλξ μου καὶ στερεὶ τῶν ἐλπίδων,
 Καὶ δυσσέθειαν ἐγκαλεῖ μου τῷ βίω,
 Ἐς ὕψος ἀδίκημα λαλήσας μέγα.
 Ὁ πῦρ, καταβράγγηθι, φλέξον τὴν κτίσιν.
 Σείσθητι, γῆ, σείσθητι, φέγγος ἡλίου.
 B Ὑπέρβλουσον, θάλασσα, κλύσον τὸν βίον.
 Τὸ πᾶν ἀνατρέπηθι καινῇ συγχύσει
 Μὴ καρτερῆσαν τοῦ λόγου τὴν αἰσχύνην.
 Λύω τὸν ὄρκον, καὶ κινῶ τὴν γραφίδα,
 Τοῖς τῶν σεβαστῶν Πατέρων πεισθεὶς λόγοις,
 Οἷς πᾶν μὲν ἄλλο σκόμμα καὶ πάντα φύγον
 Στέγγειν διωρσίσθημεν εὐσεβοφόρους,
 Μόνην δὲ δυσσέθειαν οὐδ' ἀκραὶς θύραι;
 Ὄτων δέχεσθαι κάρτερεῖν οὐδ' ἐκ βίας,
 Πλήττειν δὲ τὸν λέγοντα μᾶλλον, ἀν ἔδη.
 Ἥ χερσὶν ἀδραῖς ἢ κακηγόροις λόγοις.
 Τὸ γὰρ σιωπῆν ἀνδρὸς ἀρησιθέου.
 Καὶ μοι συναίρου τοῦ παρεστῶτος λόγου,
 Ὅσον Θεῷ γνήσιον ἀνθρώπων γένος.
 Ζηλῶν γὰρ ἐζήλωκα τῷ ἐμῷ Κυρίῳ.
 C Μωσῆ, τὸν Αἰγύπτειον αἰθίς κτινῶν
 Ἐν ψαμάθῳ κρύπτασε τῇ παραλίῳ,
 Καὶ τὴν Ἐρυθρὰν τέμνε καὶ πόλει μέσον,
 Καὶ καταποντοῦ τοὺς βαρεῖς ἐπιστάτας.

sumus num putas omnia observanda esse sine reprehensione? Num iurandum cum fide sequemur malignamque naturam accusabimus? Si enim nugæ modum non excessissent; si fortunam, si genus reprehenderet; si naturæ malignitatem solam; si indocilitatem, si morum pravitatem accusasset, ægre quidem ferrem, sed ferre non prorsus recusarem, nec leges latas aspernarer. Quid enim incusatur? Vita ærumnosa, ubi propter nos Deus ipse pauper jacet, ad quem aurum atque argentum omne pertinet, et qui, dum vulpes et volutilla careas ac nidos habitant, quo caput reclinet non habet. Quid vero crimini datur? Quod non equo Arabico Thessalicove vectus pompam agit; dum eis qui pedibus uti nolunt, equus bellator, pugnae non mollii socius servit. Quis divites beatos censet? Christus autem pauperrimos beatos appellat. Quid igitur accusatur? Vita infelix, aut genus hominum infortunatum et malignum, ad quod salvandum Deus et Verbum incarnatus est, ut referunt Libri sacri. Ubi humiliatio? Si natura minus benigna lippum aut calvum aliquem, ventrosam aut obliqua tuentem fecit; sic jam cum magno Basilio lippus essem; cum Gregorio obliqua tuerer, et cum Chrysostomo macerie laborerem. Quod si quis

michi crimini daret, humiliter ferrem, præcepto obediens Evangelii, quod dicit: « Si quis te percusserit in dextram maxillam, præbe illi et alteram. » Si restem mihi latro abstulerit, tunicam quoque exuam Deo obtemperans, qui me iterum vestiet et qui liliam albo vestimento exornat. Ubi autem me Deo et spe bona, qua nihil antiquius habeo, privaverit; ubi pietatem e vita mea sustulerit, tum injuria alta voce cælum invocabit: Ignis, dicens, res omnes creatas combure; terra, concutere; lumen solis, jam non luce amplius; mare, omnia inunda; chaos revertatur et omnia confundat. Sic enim eos qui Verbo insultant, coercens, iurandum persolvo et litteris mando, Patrum venerabilium dicto audiens. Hi enim quæcunque in te nos reprehenderint, humiliter perferemus, nec res impias ad auriam nostrarum portam appropinquare sinamus; et eum qui talia prolucutus fuerit, severa manu aut sermone castigemus. Viro qui Deum negat, silentium impone; mihi autem demonstra hominum genus vere divinum esse. Cum zelo enim certavi pro Domino meo. Tu, Moyses, Ægyptium occisum iterum in arena absconde prope mare; mare Rubrum separa, et medium transgreuere: persecutores armatos in præto sepelito. Jacu'o a

Τὸν αἰρομάστην θινεὶς λαβὼν πάλιν,
 Τὸ Μαθητὸν οὕτως κέντησον τέρας,
 Ὡς ἐξέλιξ δυνεῖδος Ἰσραηλίου.
 Θῆξον Σαμουὴλ τῆς μαχαίρας τὸ στόμα,
 Καὶ τὴν ἄγαρ ἔκκοφον αἰσχίστην κάραν.
 Δαυὶδ, λαβὼν σου τὴν κρατίστην σφενδόνην,
 Ἐκασφενδόνησον τὸν Γολιάθ, καὶ πάλιν,
 Ὁ Θεοσίτης κτείνουε τῷ δόρατί σου
 Τὸν τῆ Βάαλ θύοντα νῦν τῆ σκυτιδί.
 Κἂν ἱερὺς γὰρ οὐ πέφουκεν αἰσχύνῃς,
 Ἄλλ' αἰσχύνῃς πέφουκε πολλῆς ἐργάτης.
 Οὕτω γὰρ αὐτῷ τῶν φόνων πρόπει πλείον.
 Τὸν ἐν γέρουσι παῖδα ταῖς ἀρκτοῖς δίδου
 Ἐλισσαίου κλέυσμα τοῦ δεδορκήτος,
 Ἐπεὶ φλακρὸν καὶ Θεοῦ γυμνὸν σκέπη
 Ὡσαύτῃ τριῶν εἴρηκε τὸν Θεὸν λάτριν.
 Ἄλλ' εἰς τί ταῦτα; Ποῦ μὲν ἄρτι Θεοσίτης;
 Καὶ ποῦ Σαμουὴλ; καὶ ποῦ δ' Ἐλισσαίου στόμα;
 Ποῦ δ' οἱ καθέξης τῶν ἀκριθμημένων;
 Τριῖς, Τριάς μου, καὶ Τριάς, τρίτον λέγω,
 Θησαυρὸς πιστῶν, ἔλπις εὐσεβοφρόνων,
 Μονομένη μὲν τῷ κατ' οὐσίαν λόγῳ,
 Τοῖς δὲ προσώποις εὐσεβῶς τριασσομένη,
 Εἰ Μαμβρῆ ἄρτι πάρεστι κἂν τῷ νῦν βίῳ,
 Πρὸς Ἀβραάμ κάτελλε, καὶ πάλιν νέον
 Καὶ μοσχοδειπνισθεῖσα τῷ φιλοξένῳ.
 Γόμωρρα καὶ Σόδομα πυρπολεῖ νέα.
 Τὸν κολλυδιστὴν τύπτε τῷ φραγγελίῳ,
 Σῶταρ Ἰησοῦ Χριστέ μου, πλαστοουργέ μου.
 Τοῦ γὰρ Πατρὸς σου καὶ Θεοῦ τὴν οἰκίαν.
 Τίθησιν οἶκον ἐμπόριον καὶ τόπον.
 Ἐπεὶ δὲ ταῦτα πεπροομιλάσθῃ μοι,
 Τὴν αἰρετικὴν λοιπὸν ἐξεταστέον
 Ἦν ἐγκαλεῖς μοι κλησιν, ὡς ταύτης; τύχης.

A Ὅταν διαιτῆ πᾶσιν ἡ θεία χρισίς.
 Ὁ πᾶν πρόχειρος ἐγκαλεῖν καὶ πᾶν λέγειν,
 Ἦ μὴδὲ σὺ πρόβατον ὦν τοῦ Δεσπότου;
 Κἂν ἄρτι τὸ πρόβατον ὠράθῃς λύκῳ;
 Ἄρ' αἰρετικὸν, ὡς λόγους τεθραμμένον;
 Καλεῖς, λόγων ἄμοιρα, τοὺς ἐξωτέρους;
 Ὡς συγκαλύψῃς τὴν ἑαυτοῦ μωρίαν
 Κάλει τὸ λοιπὸν αἰρετικὸν, εἰ θέλεις.
 Τὸν γρήγορον νοῦν, τὴν Βασιλείου χάριν,
 Τὸ χρύσειον μέλισμα τοῦ Χρυσοστόμου,
 Τὸ Γρηγορίου φθέγμα τοῦ Νυσσαῶος,
 Τὸν Μάξιμον τὸ θαῦμα τῆς ἡσυχίας.
 Οἷς εἰς τόσον μέτεστι τῶν ἐξω λόγων,
 Ὡς καὶ Πλάτωνος ἐκτρέπειν καὶ Σωκράτους.
 Εἰ μὲν τὸ λεχθὲν αἰρετικίζειν λέγεις,
 B Συναιρετικίζοιμι τοῖς λελεγμένοις.
 Εἰ δ' ἠκρόασω τῶν ἐμῶν τυχῶν λόγων,
 Καὶ σφαλεροῦς ἔγκωκας αὐτοῦς, εἰπέ μοι,
 Ἦ μάλλον εἰπέ παντὶ τῷ συνεδρίῳ,
 Καὶ θάτερόν σοι τοῖν δυοῖν πέρας λάβε.
 Ἦ γὰρ διδάξεις ἀγνοοῦντα, καὶ χάρις
 Σοῦ τῇ διδαχῇ κείσεται καὶ τῷ λόγῳ
 Ἄξιον ἐξέξαντος ἐξ ἀναξίου.
 Ἦ τῆς Θεοῦ γοῦν ἐξελάσεις ἐστίας.
 Ἦ περ δίκη πέφνε τοῖς ἀβελτέροις
 Ἐλαχε λοιπὸν; Ἄλλὰ τίς σου τὸ στόμα
 Πείσει κινήσας ἐξερεύσασθαι λόγον;
 Ἦ πῶς ἀνοιχθὲν σιελὸς με μὴ πλάνη;
 Ὡ φύσεως ὕβρισμα καὶ γέλως βίου,
 Ἐμοὶ προσάπτεις τὸν δυσώνημον λόγον,
 C Ἐμὰ στερίσκεις τῆς ἀνάρχου Τριάδος,
 Ἦς ἐξανῆψα τοῦ βίου τὰ πείσματα.
 Ἐμὰ στερίσκεις; τῆς Θεοῦ μετουσίας,
 Ὡς κλειστά μὲν Τριάδος ὄδιον χάριν,

Phineas erepto exercitum Madianiticum dele, ut opprobrium ab Israele amoveas. Gladium tuum, Samuel, distringe, et Agari caput criminiosum absconde. Tu, David, funda Goliathum occide; Thesbites, lancea tua et clypeo omnes qui Baali sacrificant interime. Licet enim opprobrii non sit sacerdos, at turpia non pauca perpetravit, ac sanguinem effudit plurimum. Pueros qui senectutem Elisæi vident, ursis trade, et caput calvum crinito capiti postponi, propter crines, ne permittas.

Sed ad quid hæc profero? Ubi nunc Thesbites? ubi Samuel? ubi Elisæus? ubi omnes quos modo enumeravimus? Trinitas mea, te invoco; thesauræ fidelium, spes piorum; nomine quidem ac verbo una, trina autem in personis. Si in Mambre etiam nunc quercus existit, ad Abraham accede, et vitulum manduca apud hospitem; Sodoma et Gomorrha iterum igni dele. Nummularium fuste expelle, Jesu Christe, salvator et creator; Patris enim tui ac Dei domum tabernam fecit mercatoriam.

His ita præmissis, vocatio mea prædestinata, quam hæreticam appellas, examinanda venit; siquidem omnibus a Deo iudicium impendit. O tu qui de omnibus præfractim iudicas, esne agnus Domini?

Imo agni loco lupus appares. Eumne tu, rationis expertus, hæreticum vocas, qui aliis, quam tu, causis motus agit? Scilicet stultitiam tuam abscondere studes. Appella, si vis, hæresim, mentem vigilem, gratiam Basilii; idem nomen tribus Chrysostomi rhythmo; item voca Gregorii Nysseni eloquentiam; Maximum hæreticum nomina, quietudinis miraculum; quibus omnibus adeo diserte loqui datum fuit, ut Platonem ac Socratem ipsum superare videantur. Si porro ea quæ modo dixi, hæresim redolere dicis, hæreticus sane cum iis, quos supra citavi, esse volo. Si autem verba mea prava esse censens, dic mihi, aut potius toti cætu, et pretium accipe. Aut enim hominem rudem et ignarum doces, et minerval accipis pro doctrina; aut e Dei templo expellis eos qui stultitiæ venia ibi locum tenere præsumunt. Sed quis te eo adducere poterit ut quæ sentis palam facias? aut quomodo impuro oris hiatu non me fallis? O naturæ lucubrarium, o vitam ridiculam! mihi sermonem tribuis ineptum; ne Trinitate quæ principium non habet privas, a qua vivendi principia deduxi. Me a Dei communionem avellis; me qui Trinitatis gratia plurima tuli, eaque non levia ac brevia. Ex ungue tibi leonem ostendo, aut potius non tibi.

Ὁ μικρὰ δ' ἐξήνεγκα, καὶ πρὸς ἡμέραν
 Ἐκ τῶν ὀνύχων τὸν λείοντά σοι φανώ,
 Ἡ μᾶλλον οὐ σοῦ, τοῖς δὲ νοῦν κακῆτῆμοις.
 Ἄναρχον, ἀρχή, παντὸς αἰτία Θεός,
 Βασιλικόν, βέβαιον, ἐν ταυτῷ μένον,
 Γλυκασμὸς ἔμψρων, αὐτέρως, αὐταγάπη,
 Δωρητικόν, πλούσιον, εὐθεῖ, εὐθύτης,
 Ἐν, ταυτὸν, ἴσον, ἄρτιον πάντων κίρας,
 Ζωή, καλὸν φῶς, αὐτάγαθος οὐσία,
 Ἡδὺ, προμηθεῖ, θνότης, ἀπειρότης,
 Θεουργὸν, ἀπλοῦν, ἀρετῆ, σύμπαν ἔλον,
 Ἰκανότης, δίκαιον, αὐτοσοφία,
 Κοσμοεργόν, ἀθάνατον, ἀειζῶτι,
 Λυτρωτικὸν, πάνταρχον, ἀθαγάτης,
 Μονοκρατὴς, κύριον, ἀπάντων ὄρος,
 Νοῦς, καὶ λόγος, καὶ πνεῦμα· ταῦτα γὰρ Θεός,
 Σύμφυλα πάντη καὶ ξυνουσιωμένα·
 Ὁ μὲν Λόγος νοῦ γέννα τοῦ παναίτιου,
 Πανάγιος παῖς Πατρὸς ἐκ παναίτου,
 Ρίζος ἀνάρχου καρπὸς ἀναρχοῦ μόνος,
 Σφραγὶς καθαρὰ μηδαμῆ κινουμένη.
 I. Πνεῦμα δ' ἐκπέρευμα καὶ πρόβλημα Νοῦ,
 Ὑψιστον, ἰσότημον αὐτῷ καὶ Λόγῳ,
 Φύσει τε ταυτὸν καὶ δυνάμει καὶ κράτει,
 Χωριστὸν οὐδὲν τῶν τριῶν, ἐν δὲ τρία,
 Ψαυστὸν λογιζομὸς, ἀλλ' ἀμυδρῶς καὶ μόνον.
 Ὅστις σεβασθῆ ταῦτα, καὶ σωθήσεται.
 Εἰ ταῦτα πιστά, πῶς με πιστῶν ἐξάγεις;
 Εἰ δ' οὐχὶ πιστά, προστίθει τὰς αἰτίας.
 Ἄλλὰ τίς ἂν τηθῆ σε τῆς βίβδος λάβη,
 Καὶ τῆς κορυφῆς ἀπομύξῃ τὸ πλεόν;
 Ὡς ἂν λόγου φθέγγαιο συλλαβὴν μίαν.
 Ἐμοὶ προσάπτεις δυσσεθείας εὐθύνας,
 Ὡ παντὸς ὑπεύθυνε δυσσεδήματος,

*sed, ratione ac mente præditis : Deus totius creatio-
 nis causa et fons, sine principio, principium ipse,
 virtus regalis, diuturna, eadem semper manens ;
 dulcedo, amor ipse, ipse caritas, dives, immuta-
 bilis ; unum, idem, omnium rerum terminus, vita,
 lumen splendens, substantia per se bona ; jucunditas,
 providentia, essentia indefinita ; numen divinum,
 simplex, virtus, totalitas, justitia sufficiens, sapien-
 tia infusa, mundi gubernator ; immortalis, vivens
 jugiter monarcha, Dominus, omnium quæ sunt ter-
 minus, mens, ratio, spiritus, uno verbo Deus, qui
 amorem et unionem se fert. Verbum mentis om-
 nipotentis creatura ; puer ex Sanctissima prognatus,
 radice sine principio fructus, solus sine principio,
 sigillum purum, invariabile.*

*Spiritus fructus ac proventus Mentis ; altissimus
 et ejusdem cum Verbo gloriæ particeps ; natura,
 virtute et potentia idem, mentis cogitatione quidem
 attingendus, sed imperfecte et obscure ; quæ qui reli-
 giose colit ac credit, salvus erit. Si igitur hæc vera
 sunt, cur me e veritatis via abigis ? Sin minus vera
 sunt, causas enuntia. Quis autem nares tibi emunget,
 ut unam syllabam verbis tuis addas ? Mihi quidem
 tu impietatis crimen ingeris, tu qui omnis irreligi-*

A Ὁς σὺν Θεῷ σύμπαντα τὸν κάλοι νόμον
 Καὶ τὸν καθ' ἡμᾶς ἐν στίχοις τετραστίχοις
 Παραγράφως εὐκλειαν ἀπηνεγκάμη.
 Ἐγὼ Θεοῦ κόβρωθεν, ὦ Θεοῦ ξένο ;
 Ὁς μηδὲν ἄλλο πλὴν Θεοῦ μόνου κίω.
 Ἐγὼ μέθης πάρεργον, ἠλιθιότης ;
 Θεοῦ ξένο; γένοιο τοῦ Θεοῦ ξένο.
 Ὁ ταῦτα τολμῶν φληναφεῖν, ληραῖν, λέγειν.
 Ἐγὼ, κάπιστε, δυσσεθεῖς εἰς τὸν λόγον ;
 Ὁς Πατέρον μὲν ἐξέφην θεοφρόνων
 Τὴν πίστιν ἐκ τε πραγμάτων πιστουμένων
 Καὶ κλήσεων μάλιστα Χριστωνυμίας.
 Πάππου γὰρ εὐμοίρηκα Προδρομονύμου,
 Καὶ θεῖον ἔσχον Χριστὸν ὀνομασμένον
 Γῆς Ῥωστικῆς πρόεδρον ἄβρην ἐν λόγοις,
 B Ὑψ' οἷς ἀναχθεὶς εὐσεβῶς ἀνετράφη.
 Ἐπειτα πάντων ἀμελήσας, τῶν ἀνω
 Οὐ συγκατημέλησα τοῦ θεοῦ πόθου·
 Ἄλλ' ἐν λόγοις μὲν τοῖς θύραθεν ἐτράφη,
 Τούτων δὲ τὰ χρήσιμα τῆ πιστῆι μόνῃ
 Ἀπανθίσας, ὠθησα τὰλλα πρὸς χάος,
 Ὡς μήτε κλαπῶ ταῖς πολυτρόποις πάγαις
 Καὶ λαθυρίθους συλλογισμῶν ἐμπέσω,
 Μήτε κλονηθῶ τοῖς λόγῳ σταυρουμένοις,
 Παιδεύσεως αἰδρις ἀπλῶς τυγχάνων.
 Ἐνταῦθεν ἡμῖν αἱ Σταγειρίτου βίβλοι,
 Ἐνταῦ' ἐν οἱ Πλάτωνος ὀψηλοὶ λόγοι,
 Ὅσον φυσικὸν φιλοσοφίας μέρος,
 Ὅσον πρὸς ἦθος, καὶ πόλεις, καὶ πρὸς λόγους.
 C Ὡ βορβορώδης καὶ δυσσεμίας λόγος,
 Ὅποιοι ἐκπέφυγε τῶν σῶν χαλῶν !
 Ὡ κόπρος, οἶα σῶν ὀδόντων ἐξέβη !
 Ὡ καπνός, οἶος σῶν ἀπεπνεύθη γνάθων !
 Ὅντως σὺ ταύτης ἀξίος τῆς εὐθύνης·

*gionis reus es ? Ego enim antiquam legem et recentem
 Dei carmine rhythmico cecini. Mens a Deo alienum
 dicit tu, qui prorsus sine Deo es ? At ego nihil nisi
 Deum spiro. Tu me ebrium, stolidum nuncupas ?
 At te inter ac Deum nihil jam sit commune, qui
 talia blaterare, nugari et effutire audes. Mens tu in
 Verbum imptum esse asseris ? At ego Patrum divino-
 rum et fide dignorum fidem ex operibus eorum de-
 monstro, et e nominum natura christiana probo. Papa
 enim qui idem quod Præcursor nomen gessit, famili-
 riter usus sum ; et avunculum habui nomine Christi.
 terræ Russicæ præsidem, a quibus sanctis educatus
 fui. Deinde, rebus terrestribus cunctis neglectis,
 divinas nequaquam neglexi ; sed in omnibus quæ
 scitu digna sunt, instructus, ea solummodo quæ fidei
 proficua sunt, conservavi, cæteris longe abjectis, ne
 laqueis multifariis caperer, aut syllogismorum
 labyrintho inerrarem, aut conturbarer ab iis qui
 Verbo crucifixi sunt, aut pro homine radi haberer.*

*Inde nobis opera Aristotelis ; inde Platonis libri
 sublimes, qui de philosophia naturæ aut de moribus
 et civitatibus tractant. O sermo fatue et fatide, qui e
 labiis tuis exiit ! O stercus, qui e dentibus tuis pro-
 venit ! O fume, qui e maxillis tuis effuxit ! Tibi*

Οὐκ ἐκ μόνῃ; γλώσσης γὰρ ἡ βλασφημία,
 Ἐκ τῆς περισσείας δὲ τῆς σῆς καρδίας.
 Σὺ κλήσεως ἄξιος, ἧς ἐμὲ κρίνεις,
 Εἰδωλοατρῶν ἐκ φιλαργύρου τρόπου.
 Ποῦν ἔλον, μάταιε, πλίσταος κρίνεις;
 Τὸν τὸν Θεὸν πίνοντα καὶ τὰ βιβλία;
 Καὶ τῇ θελητῇ σύντροφον κακοχίτῃ;
 Ἥ τὸν βιοῦντα πτωχικῶν ἐξ αιμάτων;
 Καὶ παρακερβαίνοντα τῶν ἠλωμένων;
 Ἐπειτα καὶ πῶς καὶ τίνας τέχνης λόγους
 Τὴν εὐσεβῆ σὺ καὶ τὸν οὐ τοῦτο κρίνεις,
 Ἄϊδρις ὦν ἄπαντος ἀπλῶς βιβλίου;
 Ποῖος σοφὸς Μάξιμος ἐστόμωσέ σε;
 Ποῖος μέγας Κύριλλος ἠκόνησέ σε;
 Ὅ; τὸ πλῆρον μὲν τοῦ βίου σιγῶν μένεις,
 Εἴ που δὲ τυχὸν καὶ διολέξῃς τὸ στόμα,
 Εὐθύς τὰ πανάρητα συλλαβῶν λέγεις.
 Καθὼς παριστόρητο τῷ Δουκιλλῷ
 Ὁ γραμματικὸς Φλάκκιος, δε μῆλλον λέγειν,
 Ἐδαρδάρεισεν εὐθύς ὡς ἐκ βαλθίδος.
 Ὅπως βαρὺς αὐ, καὶ γεηρὰ καρδία,
 Ὅ; καὶ σαυτὸν ἀγνοεῖς καὶ τὸν πᾶσι
 Ἐν ἐκστάσει δὲ τῶν φρενῶν, οὐκ ἐκστάσει
 Οἶον Δαυὶδ ἐκστασιν ἐξέστη πάσαι,
 Πᾶς δυσσεβῆς ἄνθρωπος, ἀφρόνως λέγεις.
 Πλὴν κἄν σὺ σαυτὸν ἀγνοῆς, ἀλλ' αὐτόθεν
 Ἥ κλῆσις αὐτῆ μαρτυρεῖ σου τὴν φύσιν.
 Τὸ Βάρ γὰρ υἱὸς ἐστίν Ἑλλάδι φράσει,
 Τὸ Βάρ Ἰωνά, μάρτυς εἰ μου τῷ λόγῳ.
 Τοῦ δ' ἔξ πρόδηλός ἐστιν ἡ σημασία·
 Χοῖρον γὰρ ἠνέξατο τοῖς καλαιετέροις.
 Τὸ μίγμα δ' ἀμφοῖν ταῖν δυεῖν σημασίαιν.
 Ὅστις ποτ' οὐδὲν βούλοιο, συμπεριτινέντω.
 Τοιούτος ὦν γράφει με κακοπιστίας,

merito id crimini datur. Non enim e lingua sola calumnia, sed e corde superabundanti prodit. Tu sane dignus es nomine quod mihi ipse indis, tu qui turpis lucri causa Deum adoras. Quem fide privatum dicis? Nonne eum qui Deum et Scripturas spirat, aut qui sponte peccati reus exististi, aut eum qui sanguinem pauperum bibit, et ex leprosis ipsis lucrum quaerit?

Quo dein sermonis artificio pium ac impium dicas, tu qui nihil prorsus didicisti? Ubi Maximus doctissimus te erudit? ubi magnus Cyrillus doctrina te imbuit? Tu enim maximam vitæ partem silentio transigis, et si quando os aperis, jactabundus loqueris, ut Lucilius fecit; ut Flaccus grammaticus in loquendo rauco gutture verba proferebat. Tu autem revera labiis captus corde es pinguis; te enim ipsum non nosti, et proximum ignoras. In exstasi quidem es tu, non vero ea quam Davidis olim expertus est. Omnis homo impius, tu dicis, et teipsum haud cognitum habes. Sed denominatio ipsa indolem tuam testatur. Bar enim graeco sermone filius est, ut Bar Jona. Et suis quidem significatio manifesta est; porcus enim apud antiquos isto vocabulo indicabatur. Harum duarum vocum mixturam faciat qui

A Ὁ νοὺς ἐλαφρὸς, κἄν βαρὺς μάτην λέγῃ,
 Καὶ παντὸς εὐρίπιστος ἀνέμου βίξ!
 Τί δ' ἂν ποτε γνῶ δογματίζειν καὶ μέγα
 Τοιοῦτο γυμνὴν καὶ κακὸπλάστον κάρη;
 Ἐξ οὐ πέφαιγε καὶ τὸ τῶν τριχῶν γένος;
 Μωρὰ κεφαλῇ μὴ θελήσαν ἐμμένειν.
 Ναί, φησίν, ἀλλ' ἔπαιζον, οὐκ ἐλοιδόρουν,
 Παίζει δὲ καὶ γέρον τις· οὐδεὶς τις φθόνος.
 Μόγις μὲν, ὦ βέλτιστε, καὶ μακρῷ χρόνῳ.
 Πλὴν ἀλλ' ἀρίστως καὶ καλῶς ἀπεκρίνω,
 Καὶ τίς σοφιστῆς ἀναποκρίναίτο σοι;
 Καὶ παττάλω πάτταλον ἐκρούσοι λόγου;
 Πλὴν ἀλλ' εἶαι σὲ τὴν δλην παροικίαν
 Ἐν νῷ βαλέσθαι, μὴδὲ θάτερον μέρος.

B Παίζουσι γὰρ γέροντες, ἀλλὰ σωφρόνως·
 Σὺ δ' ἐν Θεῷ, θελαίε, παλίων οὐ τρέμεις.
 Παικτὸν τὸ θεῖον, καὶ τίς οὐ φρίσσει κλύων;
 Παίζεις, στερῶν με τῶν ἐκαίθεν ἐλπίδων,
 Παίζεις, ξενῶν με τῆς ἀνάρχου Τριάδος·
 Παίζεις, ἀποκλείων με τῆς σωτηρίας.
 Σὺ καὶ κατάγχνον· καὶ μαχαίρᾳ κτιννύων
 Παίζεις, λέγοις ἄν. Εἰ δὲ ταῦτα παικτεῖα,
 Ἐν σοί γε παιχθεῖσσαν, ὡς ἔργος μάθης.
 Οἶον τὸ παίζειν καὶ τὸ βλασφημῶς λέγειν.
 Ναί, φησίν, ἀλλ' ὁ Χίος ἐξέθρηξέ σε,
 Ὅς οὐ τεθαίς μοι τῆς συνηθείας πλέον,
 Κατηγορεῖν σου φληνάφως πέπαικέ με.
 Νόμον δὲ τοῦτον εἶσα φιλοτησίας,
 Μείζους φιάλας ἐγγυρεῖσιν τοῖς ψλοῖς.

C Ναί τοῦτον οἶδα φιλοτησίας νόμον,
 Ἄλλ' ἐνθ' ἂν αὐτὸς εἰς τὸ δαιπνον ἰζάνης·
 Ἐν γὰρ λογικῶν συμποτῶν συνεδρίῳ
 Νικᾷ λόγου κέρασμα τὴν αἰνῶν πόσιν.
 Κἄν τοῦτο δ' ἂν δειγμεν, οὐδ' οὕτω πάλιν

volet. Tu igitur, qui talis es, fidem meam suspectam reddis. O mens futilis, licet pro homine gravi habearis, o fidem tuam ventosam! Quid igitur magni ingenium adeo pravum et male formatum unquam docere poterit, cui crines ipsi valedixerunt, stulto capiti nolens amplius inesse. Ita est, inquit; sed ludebam, non calumniabar. Ludii vero etiam senex quidam, sine invidia, o bone, et paucis. Tu autem scilicet et prudenter respondisti. Quis autem philosophus tibi reponet? et aut quis disserendo clavum elavo pepulerit? Sed te totam paræmiā, non partem, in mente ponere decebat.

Senes quidem ludunt, sed cum prudentia. Tu, e contra, res divinas pro ludibrio habere non horrescis, quod vel referens ego horresco? Tu ludis, caelesti spe Trinitate quæ sine principio est, me privans, salutem mihi eripiens. Tu ludum appellas sirangulari et ferro occidere; quodsi hoc ludere est, in te iste ludus cadat, ut discas re ipsa, quid sibi velit ludere et calumniari. At, inquit, Chium vinum te insolentem fecit, quod copiose sumptum ad tibi irridendum me adiegit. Legem nosti propinatorum, quæ capacissima amicis pocula offert? Novi sane hanc legem. Sed tu potius ad convivium accede; in

Ὅρθως λέγειν Ἰοίκας οὐδ' ἔχεφρώω.
 Εἰ γὰρ μὲ τις βέβληκεν ἀδρῶ τῷ λίθῳ,
 Ἐπιτα τινυὺς τῆς βολῆς τὴν εἰθύνην,
 Ὁ λίθος, εἶπεν, οὐκ ἐγὼ βέβληκά σε.
 Ἄρ' οὐ γελοῖος τοῦ λόγου δίδοκτό μοι
 Καὶ μᾶλλον ἂν ἠέθοντο τῆς φλυσρίας;
 Ταυτὸν τι καὶ σὺ καὶ νοεῖς μοι καὶ λέγεις,
 Οἴνω προσάπτων τοῦ κακοῦ τὴν αἰτίαν.
 Ἔμοι δὲ καὶ μάστιγα δώσεις εὐθύνας,
 Εἰπερ μεθυσθεὶς ταῦτ' ἔληρεις ἐν μέσῳ.
 Ὅταν γὰρ ἐντοδὸς ἐνδομυχῶν κακίαν
 Πρὸ τῆς μέθης ἐκρυπτες, ἡ χρυσῆ μέθη
 Εἰς ἀκοῆς ἤνεγκεν εἰς φῶς ἡμέρας.

*potatorum logicorum enim cae u sermonum varietas
 delectat. Sed hoc quoque si demus, tu nec sic con-
 grua diceres. Ut quis lapide duro me concussisset, et
 post pœnam datum, Non ego, diceret, sed lapis te
 tetigit, nonne peridiculum hoc censeres? Sic tu
 quoque cogitando ac dicendo vino mali perpetrati
 causam attribuis. Mihi vero pœnas nihilo leniores
 dabis, si ebrietatis venia tulla proloqui audes. Si enim
 malitiam antequam ebrius esses, in intima mente*

A Ἄλλ' ἄρτι μὲν σοι ταῦτα τοῦ λήρου χάριν
 Εἰς πλήγμα μικρόν. Εὐτρεπίσω δ' ἐκ λόγων,
 Ὡς Μωϋσῆς σοι καὶ δεκάπληγον νέαν,
 Καὶ μου κραταιῶς τὰς χαλᾶζας καρτέρει,
 Καὶ τοὺς σκνίπας μου προσδόκα, καὶ βυτράχους,
 Τὸ φηλαφητὸν οὐκ ἀπαλίπιας σκότος.
 Καὶ τέλλα πάντα τῆς δεκάπληγου μέρη.
 Ἔμοι δὲ νοῦν φυλάττοι Τριάς ἁγία
 Νόος καθαρῶτετι προσκυνομένη,
 Καὶ τῷ τριφυγγεῖ καὶ μοναυγεῖ σου φάσι
 Ἄπροσκόπως πέμποις με τοῦ κάτω βίον
 Εἰς πρῶτον γῆν, εἰς τὸν ἄνωθεν βίον.

B *abscondisti, ebrietas ad auditum vitiumque quondam
 proferet. At hæc quidem disserendi gratia dicta
 sunt pro levi castigazione; sed, Moysis instar,
 decem tibi plagas reseruo. Tu igitur grandinem, ma-
 scis et ranas experieris; te tenebræ crassæ et decem
 plagæ visent. Mihi autem Trinitas sanctissima, quam
 sincera mente adoro, salutem det, et lumine triplici
 et simplici ex hac terrestri vita in terram mansuetor-
 rum, in vitam cœlestem recipiat.*

THEODORI PRODROMI

Versus : 1° in Pausaniam quemdam qui, extincto filio, præ mœrore; lapideus, ut aiebant, factus fuerat; 2° in cadaver ambabus manibus truncum in littore inventum; 3° ad Joannicum monachum, ut ipsum haberet excusatum quod per plures dies eum non invisisset; 4° ænigma de Nibe.

Τοῦ αὐτοῦ στίχοι ὑποθετικοὶ εἰς Πausανίαν, C
 ἀπολιθωθέντα διὰ τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ
 Πέτρου.

Πέτρος; ἔχω Πέτρον. Ἦρετό τις τίνα; οὐκ ἐπικεύσω.
 Ἰτέα Πausανίου, ξέιν' ἑκατοντάλιθος.
 Πausανίας δὲ πατήρ, τρίτος πέτρος, οὐνεκα Πέτρου.
 Ὁ γὰρ ἔπαυσ' ἀνήην, υἶδν ὑποστενάχων.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ὁ; Νιόβην πολύδακρον, ἀμειψαμένην ἐπὶ πέτρην
 Φύσιος ἐκ μερόπων, λάϊνον οὐ δέχεται,
 Πέτρην τανὸν δακρυχεύμονα τανὸν μέγας αἰθέριος;
 [Ζεὺς (1),

*E*usdem [versus exhortatorii in Pausaniam quem-
 dam in lapidem transformatum ob mortem filii
 Petri.

**Petra Petrum tenes. Quem? dixit aliquis: non
 celabo. Filium Pausaniæ, peregrine, hic lapis gran-
 atissimus servat. Pater est Pausanias, petra ob lethum
 factus filii, quem lamentans sine fine dolore con-
 sumptus est.**

2. Idem.

*Qui Niben lacrymabundam, quæ ex muliere saxum
 evasit, saxosam non recipis, Jupiter Olympius sub
 lapidis lacrymabundi specie, stylo immortalis sculptam*

Ἄθανάτῳ γλυφίδι στήσατο γλυφάμενος.
 Δέρκεο Πausανίην πολυπανθία, οὐνεκα παιδὸς
 Πέτρου· ἀταρ πέτρην τὴν δέχουσο καὶ Νιόβην.
Εἰς τὸ αὐτό.

Πausανίην ἡ λύπη ἀπ' ἀνέρος ἔφρανε πέτρον,
 Ἐ; τόδς ἀνδρομέτην φύσιν ἀμειψαμένην.
 Ἦ καὶ γηθοσύνη ἀπὸ πέτρου τίξεται ἀνδρα;
 Οὐδέξενε. Ῥασιτέρη φύσις ἔγεντο κακοῦ.
 Ὑποθετικοὶ ἐπὶ τινὶ ἐκθραστῆντι τῆς θαλάσσης
 ἀχειρι νεκρῶ.

Ξεῖνε, τί νῦν με δίδορκας, ἐδν περὶ ὄμμα κατάστας,
 Ὁ πολέμιο βίη, οὐ φονέσσα μάχη.

*erexit; at saltem Pausaniam lugubrem contemplant
 qui filii ergo saxum factus est. Jam nunc Nioben
 in lapidem mutatam crede.*

3. Idem.

*Pausaniam dolor saxum fecit, ex viro natura
 hoc eum fieri volente. Num gaudium e saxo un-
 quam virtum eliciet? Minime, amice; natura enim
 non est malitiosa.*

*Versus consolatorii in mortuum manibus privum,
 e mari ejectum.*

*Cur me aspicias, peregrine, aridis oculis? Crede
 mihi, non bellum, non pugna cruenta, non*

(1) Sic legitur omnino versus iste in codice; sed mendose, procul dubio.

Ὀὐδέ τί 'Αρης βροτολοιδ; ἑμάς ἀπενόσπισε χείρας.
 Οὐδὲ μ' ἀτρυγέτου πέφνευ ἀλδς μέλεον.
 Κύμασι γάρ μαχρόμην εὐσελμου ἔνδοθι νηδς,
 Νηδς ὕγροσκελέος, νηδς ἀελλομάχου·
 'Υγρόβιον δὲ γένος καὶ εἰναλινήχουτος ἰχθύς
 'Αμπετέρων χερῶν ζεύγο; ἰθουήσατο.
 'Ιχθύς δαίνυται ἄνδρα· ἄνθρ δ' ἀναδαινυται ἰχθύν·
 'Αμφω δαιτυμόνες, ὦ πόποι, ἀμφοτέρων.
 Ἔειπε, σὺ δ' ἄρ γενέταισιν ἑμοῖς ἑμὰ ῥήματ' ἔνισπε·
 Γουνοῦμα; καὶ ἄχειρ· λίσσομ' ἄναυδος ἰών·
 • Δυστυχελς, πύσσασθε τραπέζης ἰχθυοέσης,
 • Λιψάθ' ἀλιτρεφέα ζῶα θαλασσοπόρα·
 • Μή ποτ' ἑμοῖς ἀπρόοπτοι; θουινίζεσθε φονῆας,
 • Καὶ με λάθῃτε τόκον δαινόμενοι σφέτερον·
 • Μήτηρ θ', ἢ μ' ἐλόχευσας, ἑλοῖς πάλιν ἔνδοθι γα-
 [στρδς,
 • Ζῶν γαιναμένη, δεχυνμένη δὲ νέκυν. »
 Εἰς τὸν μοσαχόν, κύρον 'Ιωαννίσιον (1).
 Οὐ μὲ σὲ, κάρα φίλον· σὲ γάρ θμυμου ἔρχιον ἱρδν,
 'Ἡὸτα Πυθαγόρας τετρακτῶν, καὶ Στυγὸς ὕδωρ
 'Ψευδοθέων ἀγορῆ σίδεθ' ἱερδν, εἶχε θ' ἔς ἔρκον,
 Λῦσot' 'Ιωαννικίε, κύδος γενέθλης μεροπειῆς·
 Οὐ, μὰ σὲ, οὐ λαθόμεν ὀμιλιῶν τε λόγων τε,

*Mars mortalibus perniciosus, manibus me privavit
 meis. Fluctus nefastus maris immensi me enecavit.
 Cum undis enim in navi stans bene constructa pug-
 navi. Genus marinum, piscis ambas mihi manus
 mordicis abscidit. Piscis virum devorat; vir invi-
 cem piscem edit, mutuis se dentibus persequentes.*

*Tu, peregrine, parentibus meis hæcce verba refe-
 res; exaudi me manibus privatum, supplicor, pressa
 voce: Infelices, a mensa piscosa abstinete; anima-
 lia marina jam non manducate, ne forte occisores
 meos edatis et propriam prolem in stomachum mit-
 tatis vestrum, et ne tu, mater, eum denuo in utero
 mortuum concipias, quem vivum in lucem edidisti.*

Ad monachum dominum Joannicum.

*Proh fidem tuam, charum caput: per te enim
 jusjurandum sacrum facio, sicut Pythagoras per
 quaternum numerum, aut deorum chorus per Sty-
 gias undas jurat, mi Joannici, generis humani or-
 namentum! Non enim sermonum dulcium, non præ-*

(1) Idem certe cum illo de quo agitur su-
 pra col. 1071.

A 'Ἡδυσπειάω, τε καὶ ἀμυμόνων ἑφετμῶν
 Σῆ; ἀγανοφροσύνης· ἢ γάρ καὶ ἐμοῦ λελαθοίμην.
 'Αλλά με νοῦσος ἔρεξε, νόσων δλωτάτῃ ἄλλων,
 Καὶ μελεδῶν μυρῆ, καὶ ἀπειρίτα κύματα λύπης,
 'Υδρὸς ὀφιγόνιοι πολύπλοκα ἄλλα κάρηνα·
 Τοῖσιν ἐγὼ σαῦ ἀνευθε μακροῖς ὕπθ ἤμασι μίμνω,
 Οὐδέ τε λησμοσύνη. Σὺ δ' ὄνειδοῖς ἐπέεσιν
 'Ἡτορ ἐμδν περὶ τρωσας, ἀχνύμενος οὐ σάφα ταύτῃ·
 'Ἡ μ' ἐπέοικεν ἀχνυσθαι, ὃ μὴ νοσέοντα εἶδες,
 'Ἡ τῷ ταῦθ' ἀμάρτομεν, οὐδὲ, νόσους παρῖδόντες,
 'Αμφὶ σὲ βαδισάμεσθα, ἐφ' ὃ' ἐπιμίμνομεν οἴκῳ.
 Τίπτ' ἀτίεστά μοι ἄρα χολώσασαι; Οὐ σάφα οἶδα·
 Σῆν κραδίην γάρ ἔργων, καὶ ὄνειδα σεμνὰ φίλης.

Ἀίνημα εἰς τὴν νεφέλην (2).

Υἱέος ἡμετέρου με φειτύσατο δία θυγάτηρ·
 B 'Ἠέρι δ' ἀμπελάω τῷ περιγειοτέρῳ.
 Υἱὸν ἐμδν λαγόνεσσι φορευμένη εἰμι καὶ αὐτῇ·
 Τὸν δὲ τε γαιναμένη, ἔλλυμαι· ὃς δὲ βροτοῖς
 Λοιμοῦ ἀργαλοῦ δυσαλθείος ἐστὶν ἀκίστωρ·
 Τὸν γαινεῖ μερσῶν ἢ δυσαρροστοτάτῃ
 Καὶ τε μάλιστα φιλεῖ, καὶ ἀπεχθαίρητι μάλιστα·
 Γνώθι με, τίς τελέθω, δν τέκον, ὃς με τέκιν.

*ceptorum prudentium quæ abs te emanant, expers esse
 velim. Sed morbus me excitavit perniciosus et curæ
 sæcentæ, et ærumnarum multitudo innumera, sicut
 capita hydræ renascentia. Sic, tui haud immemor,
 longos traho dies. Tu autem cor meum verbis diris
 vulnerasti crudeliter, aut quia me offendere tibi pla-
 cuit, aut quia me ægrotantem ignorabas; attamen
 licet ægrotantes, ad te non confugimus, imo domi
 remansimus. Cur igitur in vanum mihi succenses?
 Equidem nescio; animum enim tuum novi, et ami-
 citia benigne vituverat.*

Ænigma in nubem.

*Filii nostri me genuit cælestis filia, et in aere
 circumfuso versor. Filium meum in utero porto;
 quem ubi enixa sum, pereor; hic autem mortalibus
 peste laborantibus medetur; quem gens hominum
 morosissima diligit et odit quam maxime. Examina
 quis sim, quem genuerim, quis me procreaverit.*

(2) Reperitur etiam in ms. bibliothecæ Vaticano-
 Palatinæ, n. XLIII, folio 90 verso, lin. 21.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΙΣ ΕΙΚΟΝΙΣΜΕΝΟΝ ΤΟΝ ΒΙΟΝ.

EJUSDEM

IN VITAM SUB IMAGINE ALLEGORICA REPRÆSENTATAM.

Ἐμὲ, τὸν βίον, ἄνθρωπε, δέξαι σου παραινέτην.
Ἐτυχες, εὖρες, ελαβες, κατέσχες μου τὰς τρίχας (1);
Μὴ πρὸς βραστῶν ἔκδοθῆς, μὴ πρὸς τρυφήν χω-
[ρήσης.
Μηδὲ φρονήσης ὑψηλὰ καὶ πέρα τοῦ μετρίου.
Γυμνὸν με βλέπεις· νόησον γυμνὸν μου καὶ τὸ τέλος.
Ἵπὸ τοῦς πόδας μου τροχοὶ· φρίττε μὴ κυλισθῶσι.
Περὶ τὰς κνήμας μου περὰ· φεύγω, παρίπταμαι
[σε (2).
Ζυγὰ κατέχω τῇ χειρὶ· φοβοῦ τὰς μετακλίσεις.
Τί με κρατεῖς; Σκίλιν κρατεῖς· πνοὴν κρατεῖς ἀνέμου.

Me, quæ vita sum, homo, ammonitricem recipe. Invenisti, tetigisti, retinuisti crines meos: Ne luxuria, ne mollitie te tradas; spiritus altus sumere et modestiam offendere noli. Nudam me vides, noli finis mei nuditatem oblivisci. Pedibus meis additæ sunt rotæ; quæ ne hinc inde volventur time; crura alata sunt; ausugio, tibi me subtraho. Trutinam manibus porto, hujus metue fluctuationes. Quid me prendendis? Umbram amplecteris; venti statum tenes.

▲ Τί με κρατεῖς; Καπνὸν κρατεῖς, θνείρον, ἴχνος πλοῦτος.
Ἐμὲ, τὸν βίον, ἄνθρωπε, δέξαι σου παραινέτην.
Οὐκ ἔτυχες, οὐκ ελαβες, οὐκ ἔσχες μου τὰς τρίχας (3);
Μὴ σκυθρωπάσης τοῦ λοιποῦ, μηδὲ δυσελπιστήσης.
Γυμνός· εἰμι, καὶ τῶν χειρῶν ἐξολισθήσας τούτων,
Ἴσως μεταβρῆσομαι πρὸς σέ, καὶ μεταπέσω.
Ἵπὸ τοῦς πόδας μου τροχοὶ· τάχα σοὶ κυλισθῶσι.
Περὶ τὰς κνήμας· μου περὰ· τρίχω, προσίπταμαι
[σοί.
Ζυγὰ κατέχω· τάχα σοὶ τὴν πλάστιγγα χαλάσω.
Μὴ τοίνυν ἀποπροσποιοῦ τὰς ἀγαθὰς ἐλπίδας.

Quid me prendendis? Fumum tenes, somnium, navigii vestigia. Me, quæ vita sum, homo, ammonitricem recipe. Non invenisti, non tetigisti, non retinuisti crines meos? sed noli mæerere, noli desperare. Nuda sum et e manibus hisce elapsa, forsitan revertar ad te. Pedibus meis adjunctæ sunt rotæ quæ forte volventur. Crura sunt alata; ad te volo; trutinam porto, in tuum forsitan commodum. Noli ergo desperare.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΣΧΕΤΛΙΑΣΤΙΚΟΙ ΕΠΙ ΤΗ ΑΤΙΜΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ.

EJUSDEM

LAMENTATIO SUPER VERBO CONTEMPTO.

Ἐρῶν ἐμοῦ βρόττιο ἀπόπροθεν, ἔρρετε, βίβλοι.
Ἐρῶν, πρόπαν μελέθημα παλαιγενέων ἀνθρώπων·
Μηκέτ' ἐμοὶ πελάοις, ἄλλους δέ τε δίξω φῶτας.

Apræ ex oculis meis, libri; quidquid prisca gens mortalium curat, apræ; nunquam ad me accedas, sed alios frequenta. Aristotelis artificiosæ subtilita-

(1) Sic et in cod. Vaticano-Palat. n. XLIII. Edit. τείβους.

▲ Ἐρῶν ἐμοῦ βρόττιο πολυμήχανα δῆνεα τέχνης·
Θεολογίη τε Πλάτωνος, ἀπασά τε φιλοσοφίη·
Ἐμπεδοκλῆος ἀριστα μελήματα, Μοῦσαι Ὀμήρου,
recedite; Platonis theologia ac philosophia, retro ile; optima Empedoclis opera, Homeri, Democriti atque Orphei (quem pater procreavit Hya-

(2) Cod. Vaticano-Palat. et Edit. περιστάμαι.
(3) Edit. τριβούς.

Μοῦσαι Δημοκρίτῳ, καὶ Ὀρφῆος (ὃν τέκε πατήρ
 Ὑάγρος, οὐδ' ἄρα οἱ περὶ ἄσματος ἄλλος ἐρίζοι).
 Οἴχοιο, ῥητροσύνη· ἐξοίχοιο, ὀρθογραφίη·
 Ἄλλα θ' ὅσα χθονίοισι λόγῳ ἐπὶ κῦδος ὀπάξει,
 Ἐρῆτε· ἄλλω ἔοιτε μελεθῆνος ἄξια πολλῆς,
 Οὐκ ἐμοί. Ἦ γὰρ ἐγὼ κενεὸν περὶ μόχθον ἀνέτην (1),
 Ὑμμεσιν ἐμμογέων· τὸ δ' ἐτώσιος· ἔπλετ' οἴζυς,
 Μαψιδίων τε μέλημα, καὶ ἀπάτη ἀφρονέοντων.
 Ἐρῆτε ἔμοῦ βίοτιο ἀπόπροθεν, ἔρῆτε, βίβλοι.
 Θυμὲ, σὺ δ' ἐκ σοφίης μὲν ἀπείργεο, οὐκ ἐθέλων περ
 Μηδ' ἄρ' ἔκτετι λόγοιο μέγ' ἀχυσσο· μὴ δὲ σὲ λύπη

gros) musæ, recedite, certamen nolite inire. Abi, rhetorica, recede, orthographia; quæcumque gloriam mortalibus præbent, retro abite, cæterorumque non meum animum occupate. Vanum equidem laborem sustinui pro vobis patiente; unde ærumna, miseria, curæ et fraus proditi.

Apage ex oculis meis, libri! Tu, mens mea, a sapientia, invita quidem, aliena es; sed ne nimis afflictus sis, et mæror qui cor edit, non te peræqua-

A Θυμοβόρος κρατεῖτω, ἐναυομένη φίλα γυῖα.
 Ἄλλὰ βίβλων τε, λόγων τε, καὶ ἀτελέος μελεθῆνος,
 Τηλοῦ ἀποσχεδάζεω· ἀτὰρ θυμέλῃσι μεθίξεω,
 Καί τε γελωτοπόνοισι παρέξεο, καί τε μίμοισι,
 Παῖζε δ' ἐν οὐ παικτοῖσι· τὰ γὰρ βροτοῖ ἴσασιν ἄρτι·
 Τιμᾶν ἀφρονέοντες· ἄπιστα δὲ θέσαν τὰ λόγοιο (2).
 Εἰ δ' ἄρα μὴ θυμέλῃσι παρέμμεναι ἔσχες· ἐξίλωρ,
 Ἦσο σιγῇ ἀκέων, πάτον ἀνθρώπων ἀλεείνων,
 Μηδ' ἀγορῇ μερόπων πωλέσκειο κυδιανέτην,
 Καὶ τάχα δυσδόρους κόσμου προφύγης μελεθῆνας.
 Ἐρῆτε ἔμοῦ βίοτιο ἀπόπροθεν, ἔρῆτε, βίβλοι.

tur, nec membra conterat corporis tui. Longe abjice libros, sermones et curas edaces; e contra theatra frequenta et scurratam ac mimorum nugas audi. Lude circa res non ludicras, quas stulti tractare amant, verbo longe abjecto et spreto. Quodsi theatris operam dare volueris, tacitus sede, hominum cætum vitæ, in foro hominibus frequenti non ambulabis, et continuo curis et sollicitudinibus valedicito. Apage ex oculis meis, libri!

THEODORI PRODROMI

CONTRA INVIDIOS. — EXHORTATIO AD PIETATEM ET SAPIENTIAM.

(Ex edit. Basil. 1536, cujus textum ad ms. Vatic. CCCV emendavit Theilius.)

Τοῦ αὐτοῦ κατὰ φθονούνητων.

Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἰνδὸς ἔχθος ἐν βίῳ,
 Οὐ χεῖρες εἰς ἄμυναν· ὦ δεινοῦ πάθους!
 Ὅς ἂν τὰ μισάνθρωπα κέντρα τοῦ φθόνου
 Ἐλῶν ἀράξω χερσὶν ἀδραῖς ἀσχετοῖς·
 Καὶ τοὺς κότον τρέφοντας ἐν ψυχῇ μέση
 Ἄειφυγία ζημιώσω καὶ πλάνη.
 Υἱοὶ σκότους γὰρ εἰσιν, ὡς υἱοὶ πλάνης,
 Καὶ τῆς ἐκείθεν ἀορασίας ὄλοι [edit. ἀλει].
 Νῦν δ' ἀτατα [edit. νῦν δι' ἀπάτας], καὶ γὰρ ἀδρα-
 [νῶς ἔχω,
 Κἂν οὖν κατ' αὐτῶν ἐξοπλιῶ τὸ στόμα,
 Ὄλοιδροῦ τὴν μισέγαθον νόσον·
 Οὕτω γὰρ ἴσως νοῦς ἐμὸς παυθῆ πάθους.

Ejusdem contra invidios.

Non inest nobis vestigium vigoris; manus ad defensionem desunt, o infortunium! quibus diros invidiæ aculeos disrumpam, quibus eos qui in animo invidiam alunt, ad exilium et miseriam condemnem. Tenebrarum enim filii sunt et erroris, et hanc ob causam cæci. Parcite mihi ægro et viribus destituto. Quid si nunc contra illos versus meos armem; si morbo funesto maledicerem? Sic enim animus meus dura pati desinet.

(1) In cod. 2851, μόχθια ἔτηλην.

C

Τοῦ αὐτοῦ Νοῦθετικοῖ.

Ἐχε πρὸ πάντων τὸν Θεοῦ φόβον, ξένη·
 Ἄν ἀγαπητοὺς τοὺς λόγους κρήνης ἄρα,
 Νυκτὸς νοητῆς ἐνθυμούμενος ζόφον,
 Ἐαυτὸν ἐκ γῆς τῶν παθῶν ἐκσπῶν φέρε.
 Ῥῆσει σοφῶν βῶννος βῆατα σὴν κέαρ.
 Ἄγνιζε σαυτὸν, ἀνάγω πρὸς αἰθέρα.
 Στατή γάρ οὔτω [edit. οὕτως] σὺν σοφοῖς τὸ σὸν λόγος.
 Σώφρων βίωσκε, καὶ τὸ σὸν φροῦρει δέμας.
 Ὑδρευσον, υἱὲ, νουνεχῶς ὕδωρ λόγου.
 Ἀφελὲς ἅπαντα γῆς μελουργῶν ἄσματα,
 Ἦς ἰσχυρὰ κραύγασον, ἐξ ὕψους ἴθι
 Εἰς γλώσσαν, ὡς μέλποιμι τῷ πλάσαντι με.

D

Ejusdem versus adhortatorii.

Ante omnium Deum time, et quando sermones recensens salutare, in noctis tenebris reconditum meditare, et ab omnibus te humanis exue passionibus. Sapientium dictis cor tuum robora, teipsum sanctifica et cælestia meditare. Sic enim sors tua cum sapientibus stabit. Vive prudenter, et corpus tuum conserva. Verbi aquam sollicitate hauri; omnibus omissis terræ cantibus gemitus cie, et animum in alium tolle, Creatori tuo carmen psallendo.

(2) Legend. forsân Θεσμὰ λόγοιο.

Τύμβος.

Τι τοὺς τύπους ἔστηκας ἱετροῶν, ξένη,
 Ὡς ἂν τὸν ἐντὸς τῆς πλακῆς μάθης νέκυν,
 Ὁ τύμβος αὐτὸς πάντα σοι φράζων φθίνω.
 Καὶ κινδὸν οὐδὲν, εἰ λαλεῖ σοι καὶ τάρο·
 Ἡ γὰρ γραφὴ κρᾶζοντασ οἶδε τοὺς λίθους.
 Σκύμνος λέοντος παρ' ἐμοὶ κεῖται μένων,
 Σκύμνος λέοντων, ἀλλὰ καὶ μέγας λέων·
 Ὑπνοὶ δὲ, μύσας τὰς πύχας τῶν ὀμμάτων,
 Ἐν τούτῳ καθῶν οὐ λεοντώδες πάθος.
 Πύργον καλύπτω χάλκεον τῶν Αἰσόνων,
 Ῥώμης νεαρᾶς ἀδαμάντινον δόρυ,
 Κωνσταντινον, τὸ θαῦμα τῶν Καρυτζίων·
 Τὸν πανεξέβαστον οὐ τοσοῦτον ἀξία,
 Ὅσον φρονήσει καὶ κράτι στρατηγία·
 Ὅ, ἀμφὶ δυσμήν, ἀμφὶ βορῶν, καὶ νότον,
 Καὶ τὰς ἐψᾶσ ἀστραπᾶς τοῦ φωσφόρου,
 Πρηστήριον πῦρ βαρβάρους ἐπεβόραγη.

Ξένος.

Τὸν σύζυγον φῆς τῆς Κομνηνῆς Μαρία,
 Τῆς πορφυρανθόπαιδος, ἀλλὰ μητρόθεν,
 Ἥ καὶ συνελθῶν, ὡς σελήνη φωσφόρος,
 Τοὺς παῖδας ἐξέφυσε, ἀλλοὺς ἀστέρας,
 (1) Ἐκαίον αὐτὸν εὐστοχήσας τοῦ λόγου.
 Ἐγὼ οὐ λέγεις μοι, τύμβε, τὴν Ῥώμην μύσαι,
 Τῶν τοῦ Σεβαστοῦ κάμμοσάντων ὀμμάτων;

Τύμβος.

Ὅρθῶς ἐφῆς· πλὴν καὶ τὰ λοιπὰ μοι σκόπει,
 Καὶ κλαῦσον, εἰ τίς καὶ βανίς σοι δακρῶν.
 Αντιροπὴν γὰρ παντὸς τοῦ γένους βλέπεις,
 Καὶ ψυμῶν ἀθραῖς βασιλικῆς ἐστίας,

Tumulus.

Quid adstas, peregrine, inscriptionem hancce legens? Visne mortuum intus reconditum novisse? Ego tumulus te certiorum facio, et sepulcrum ipsum ad te l'qui non mirum est. Scriptura enim lapidibus vocem dedit. Apud me leo catulus jacet, sed leo adultus quoque dormit ibidem supercilia movens, in quo uno leonem non agit. Turrim æneam Ausonum condo, jaculum Romæ novæ æream, Constantinum, decus Camytsiorum, summe venexandum non tam dignitate quam intelligentia et rei bellicæ peritia, qui versus occidentem, septentrionem, austrum et orientem ignis ardens in hostem ruat.

Peregrinus.

Maria Comnena consortem nominas feminæ in purpura natæ a matre; cum qua vivens, ut Lucifer cum Lyra, filios quasi astra procreavit. At Romam cæcaturæ dum oculi divi imperatoris clausi sunt, non mihi dicis!

Tumulus.

Bene dicis: sed cæterorum quoque rationem habet lacrimare, si quis fons lacrimarum tibi superest. Totius generis subversionem et domus cæsareæ con-

A Λαμπροῦ; ἀπορφάνιμα καλλιτεχνίας.

Καὶ συμφυοῦς χήρσυμα καλλινομοφίας,
 Καὶ τῆς τύχης κύβευμα πρὸς τὴν κατοπίαν.
 Ὅρξ' ἐκαίην τὴν καλὴν, τὴν ὀλίβαν,
 Τὴν ἐν χλιδῶσιν ἀμφοῖς ἐσταλμένην·
 Ὅρξ' ἐκαίην τὴν μελαμφόρον πάλιν·
 Μ:δ; γυναικὸς εἰσιν εἰκόνες δύο·
 Αὐτῆς ἐκαίης, τῆς νέας χήρας, λέγω.
 Ἡ μὲν, τυπούσα τὴν χθὲς εὐετηρίαν,
 Ἡ δ' αὖ τὸ πένθος καὶ τὰ τῆς δυσκληρίας·
 Τῷ γὰρ ἐαυτῆς συμφαίνουσα φωσφόρω
 Καὶ δύντι συνδέσυνεν ἐν τοῖς ἀμφοῖσι.
 Ἀλλ', ὦ συνάπτων πνεῦμα σαρκὶ καὶ λύων,
 Ὡς ἂν συνάψῃ; μουσικώτερον πάλιν,
 Ἐνωσον αὐθις, οὐ; διέστισας κάτω.

B Εἰς ἐν κατασκήνωμα καὶ τρυφὴν μίαν·
 Οὐ γὰρ διαιροῦν, ἀλλ' ἐνοῦν ἀπεστάλης.
 Τοῦ αὐτοῦ.

Σοὶ τῇ τραπέζῃ τῶν Θεοῦ μυστηρίων,
 Ἦν αἶμα καὶ σὰρξ συστολιζει Δεσπότης,
 Τὴν χρυσοῦφῃ προκομιζω πορφυράν,
 Ἡ πορφυρανθόπαιδος ἐκ Θεοδώρου,
 Μητρὸς Κομνηνῆς Κομνηνῆς πᾶσι, Μαρία,
 Κωνσταντινοῦ δὲ σύζυγος Καρυτζίου·
 Ὁ συνεπαυγάσασα τῷ πρόσθεν βίβω,
 Ταῖς ὑστέραις νῦν συμμελαινομαι τύχαις·
 Σὺ δ', ἄρτε καινὴ, καὶ κρατῆρ ζωὴν βρώων,
 Τῆς σῆς τραπέζης μουστικούς δατυμόνας
 Ποίησον ἡμᾶς τῇ τελευταῖα κρίσει,
 Τῶν ὧν κεραυνὸς ἐνθίον τιτισμάτων.

C

taminationem vides; pulchrorum liberorum mors matrem formosam viduam reddidit. En fortuna vicissitudinem! Pulchram illam ac fortunatam auro splendentem vidisti; nunc eandem teste lugubri indutam aspicias. Sub duabus eadem mulier species habet: uxor felix et vidua lugens. Cum enim una cum Lucifero suo oriente eluxisset, cum occidente et ipsa occidit. Tu autem qui spiritum carni addis et demis, uni denuo mystice quod distinxisti in hac vita, in unum tabernaculum et ad gaudium æternum; non enim ad dissolvendum, sed ad coadunandum missus es.

Ejusdem.

D *Tibi, divinorum mysteriorum mensa, quam sanguis et caro Domini ornat, purpuram auro distinctam superinduo Theodoræ Comnenæ matris purpuratæ filia Maria Comnena, uxor autem Constantini Camytsii, cujus ut antea vitam illustravi, sic nunc fati ejus supremis obscurata sum: tu vero, o panis nove et calix vitæ scaturiens, mensæ tuæ mysticos constitue concivas tempore ultimi judicii cibi tui mystici participes factos.*

(1) Ms. nostrum sequor in quo nulla hic exstat interlocutorum distinctio; videtur autem versus hic Tumulo tribuendus et sequentes l'eregrino.

INDEX

AD

HISTORIAM JOANNIS CINNAM.

Revocatur Lector ad numeros grandiores in textu expressos.

A

Aaron acolutus, homo ferox et improbus, 281. Oculis privatur, 288.
Abasqi, 183.
Abydus, 72.
Abydenum fretum, 72, 201, 283.
Acoluti dignitas, 80, 210, 281.
Acropolis Antiochena, 481.
Acropolis Barenensis, 140.
Acropolis Cp., 206, 219.
Acropolis Brundisii, 161, 163.
Acropolis Corycensis 100.
Acrinum, 40.
Acuses nobilis Hungarus, 11.
Adanum Joannes imperat. expugnat, 16.
Adrianopolis in Asia, 42.
Ægyptius in Persarum jus concecit, 278.
Ægyptiacum bellum, 278.
Agnus Antiochena, 287.
Alani, 88.
Alemannorum exercitus innumerus, 67. In Cherebachorum campis clades, 73. Alemanni caduntur a Græcia, 77. Pedestri acie valent, 81. Fundantur a Persis, 81. Post varias acceptas clades Francis se adiungunt, et Damalis fretum trajiciunt, 84. A Francis irriudentur, 84. Eorum in bello gerendo mos, et in dando receptui signo, 90. Romanum imperium invadere statunt, 101. Auxilia Stephano regi Hung. submitunt, 218.
Alexander comes Gravinæ, 67, 133.
A Sicilia rege pulsus ad Manuelem confugit, a quo copias præficitur, et ad Fredericum imperat. legatus mittitur, 139, 148.
Alexander papa a Frederico imperat. throno deicitur, 228. Restituitur Manuelli imper. ope, 229.
Alexander Longobardus Germanorum auxiliaribus copiis a Manuele præfectus, 148.
Alexius Casianus, 179, 268.
Alexius Comnenus imper., 5.
Alexius Comnenus primogenitus Joannis imper., 23. Moritur, 21, 29. Illius uxor, 36.
Alexius Comnenus magnus dux et protostrator, ejus gesta varia, 23, 165, 168, 170, 210.
Alexius Comestephanus, 211.
Alexius Ducas, 172.
Alexius Giphardus ad sultanum mittitur, 176.
Alexius Petralipha, 292.
Alexius protonotarius, 227.
Alexius protostrator, 170. Conspirat in Manuelem, 263, 267, 268. Illius mors, 263.
Alexius domesticus filius in Ciliciam mittitur, 227.
Alitium, regio Italiae fertilis, 161.
Almericus, patr. Antiochenus, 181.
Almus Hungariæ regis filius ad Joannem imper. confugit, 9.
Alpes, 135.
Amalricus, rex Hierosol., 237. Fi-

liam protosebasti uxorem ducit, 238. Manuelem convenit, a quo magnifice excipitur, 230. In Nuradinum movet, 290.
Amasia, 200, 293, 296.
Amicitia prætextus maximarum sæpe injuriarum materia, 213.
Anazarbus ab Joanne obsessa et oppugnata, 16, 17. A Græcis capta, 180.
Anchialus, 216.
Ancona obsessa a Venetis, 288.
Anconitarum erga Manuelem fides, 170.
Ancyra, 200, 291.
Andreas comes Rupiscaninæ Græcis favet, 170.
Andronicus Batazes, 300.
Andronicus Camaterus, 210.
Andronicus Comnegus patruelis Manuelli imper. vir magnanimus, 61, 67. In Ciliciam mittitur cum imperio, 121, 123. Fugatur a Toroso, 123. Byzantium credit, 124. Naisi et Branizovæ dux constituitur, *ibid.* et 126. Tyrannidem meditat. 124. Cum Hungaris paciscitur, 126. Manuelli insulas struit, 129. Carcere evadit, 252. Dona accipit a Manuele, 250. Cum Philippa Hierosol. et vidua regis Hierosol. consuetudinem habet, 250. Ad Persas sese confert, *ibid.*
Andronicus Contostephanus, 35, 270. In Hungaros cum c. piis mittitur, 270. Diodysium Hungarum delect, 272. Classi Egyptiæ præficitur, 278.
Andronicus Ducas, 216.
Andronicus Euphorbius, Ciliciæ præfectus, 227, 284.
Andronicus Lampardas, 260, 271, 275, 274.
Andronicus Opus, 72.
Andronicus sebastocrator, 109.
Antiochia obsessa ab Joanne, 18. Hanc Manuelli filio idem Joannes in hereditatis partem destinat, 23. Antiocheni legati ad Manuelem, 39, 186.
Antiocheni Balduino regi Hieros. se dedunt, 237.
Antrum Italiae urbs Græcis deditur, 144.
Apamia, 265.
Apellæ mensis, 210.
Aqueductus Cp. instaurati a Manuele, 274.
Arades, 190.
Archizupanus, 101. In eum movet Manuel, 102, 199, 287. Vide Bacchinius.
Armenia, 183, 288.
Asiaticum bellum, 178.
Athanasius patriarcha Antiochenus, 211.
Athyras, 71.
Attalia, 179.
Ab audacia auxilium petendum, ubi nullum compendium ex metu, 116.
Augustulus ultimus Romanorum imper., 218.
Aurea bulla, 276.
Austria, 261.

B

Babylon, 183.
Baca, 18, 20.
Bacchinius Archizupanus, 110, 111. Manuelem adit, et veniam impetrat, 112.
Baldunus, rex Hierosol. 183. Illius cum Manuele congressus, 183. Ab eo magnifice excipitur, 185, 188. Manu inter venantium læsus ab imp. sanatus, 190. Moritur, 237.
Baldunus Marasæ dominus, 18, 216.
Bani dignitas, 117.
Baris obsessa a Græcis, 138, 163.
Capta, 140.
Barletum, 112.
Basakis, 212.
Basiliacus, 146, 176.
Basilicas Tauruscythicæ dynasta, 236.
Basilius Camaterus, 210.
Basilius chartularius imper. a Borize deletur, 132.
Basilius diaconus, 176.
Basilius Tzycandilias, 72.
Basilius Xerus in Siciliam mittitur legatus, 91, 92.
Basavilla deficit a Guilielmo Siciliae rege et Græcis sese adiungit, 136, 143, 147, 151, 152.
Bathys, fluv., 191.
Bela regis Hungariæ filius Mariam Manuelli illiam uxorem ducit, 214, 266. Alexii nomine et despote dignitate donatur, 222. Mors Cæsaris, 287. Fit rex Hungariæ, 277.
Bela, Geizæ regis Hungariæ filius, 215.
Belegrada expugnata, diruta rursumque instaurata, 131, 214, 240. A Manuele delect, 133.
Belosus nobilis Dalmata, 104. Fit Servie princeps, 201.
Belosus seu Belus Hungariæ banus, 117.
Bempeziota, 43.
Berrhæa, 19, 96, 122, 133, 183, 213, 227, 288.
Bertrandus, filius nothus comitis S. Egidii, 186.
Bipenniferi seu Varangi, 8, 187.
Bithynia, 191.
Bladimerus Galitiæ princeps, 115.
Bladisgratzi legatio ad Manuelem, 262.
Boemundi principis Antioch. mors, 16.
Bohemiæ rex in exercitu Conradi imper., 81, 210, 222, 242.
Bosus, fluv., 102.
Borizes, Hungarus ad Joannem profugus, 117.
Borizes Bessenæ dynasta, 151.
Bosus, 148.
Bosenses principatus, 104.
Bostina seu Bossena, 104, 151.
Branas, 53, 211, 272. Vide Theodorus.
Branizova capta ab Joanne, postuno-

dum ab Hungariis recepta, 12, 117, 121, 131.
 Britannia, 8.
 Brundisium Temessa olim dictum, 159. Obsessum a Græcis 159, 162, 163.
 Illius portus, 162, 18. Muri bene compacti, 151.
 Bruntius Italus, 137.
 Bonus, 141.
 Bathines Dalmata, 108.
 Burgenses qui dicantur apud Latinos, 282.
 Butotus, 147.

C

Caballa, 42.
 Cesarea, 200.
 Cesaris dignitas, 207.
 Calliopolis, 201.
 Calograsa, 40, 66.
 Caluphes. Vide Nicephorus.
 Cancellarius Latinis idem qui logotheta, 141.
 Cancellarius Gulielmi Siciliæ regis, 141. Siculis copias præstet, 149.
 Caniceo prepositi dignitas, 183.
 Caper, fuv., 5.
 Capillorum ostensione quid innuat, 112.
 Capuzerti, 20.
 Carcer palatii Cp., 297, 299.
 Carocii Hungarici descriptio, 273.
 Casianus, 268. Vide Alexius.
 Castamon, 15, 15.
 Castrum nobilis Italus, 145.
 Catzicii, 249.
 Celades, 11.
 Celbanum, regio sic dicta, 59.
 Celtæ a Græcis deficiunt, 167. Eorum expeditio in Terram sanctam, 67.
 Centenarius auri, 211.
 Chabarda, 19.
 Chaitii apud Turcos qui dicantur, 107, 217.
 Chalipha, 289.
 Chares nobilis Persa cæsus a Græcis, 40.
 Chartularii dignitas, 70.
 Chius, 281, 281.
 Cherebacchorum campi, 73, 19.
 Chorasmini, 183.
 Chrusmus, 11, 740.
 Christus quo sensu minor Patre, 251.
 Chrysaphius, 199.
 Charopus, 41, 87, 98, 101.
 Cilicia, 16, 23.
 Cistramus, 180.
 Clades accepta post victoriam acerbior, 169.
 Claudi carceris præfectus, 235.
 Clitizesthan sultanus Constantinopolim venit, 204. Vicinos dynastas impetit, 292.
 Coccobastii nobiles Ciliceni, 199, 271.
 Comitum dignitas apud Latinos, 68.
 Conradus imper., 68, 74. Illius expeditio in Terram sanctam, *ibid.* In Philopatio excipitur a Manuele, 74. Ad Manuelem scribit, 75. Fretum trajicit, 80. A Persis deletur, 81. Redit, 85. Et Constantinopoli honorifice excipitur, 86. Deinde Thessalonice, 87. Moritur, 88.
 Constantia uxor Raimundi principis Antiochei, 122. Se et Antiochiam Manuelli tradit, 178. Rainaldo nubit, 178.
 Constantinopoli turres et muri, 75.
 Constantinus Aspiotes classe cum Siculis decernit, et ab illis vincitur, 271.
 Constantinus Calamanus, Cilicis præfectus, 216. Captus ab hostibus, 216, 286.
 Constantinus Angelus sebastohypertatus, 102, 119, 120.

Constantinus Ducas, 268.
 Constantinus Otus, 170.
 Costostephanorum familia, 53. Unde nomen sumpserit, 97.
 Corevra a Manuele expugnata, 97, 98, 101. Illius acropolis descriptio, 93.
 Corinthus, 92, 174.
 Cosmas patriarch. Cp. a sede dejicitur, 63, 61, 66.
 Cothurni instar mutari, proverb., 220.
 Coterzes, 49, 55.
 Colyseum, 191.
 Cremona, 251.
 Creta, 101.
 Critoples, 12, 54, 56, 167.
 Crux insignis oblata Joanni imper. a Sesaritanis, 20.
 Crux erecta a Dionysio Hungarorum duce, eo loco ubi Græcos fudit, 261.
 Curticius proditoris reus, 12.
 Cyprus vastatur a Renaldo principis Antioch., 178, 181, 250.
 Cypselia, 191.

D

Dacica, 69.
 Dalmata, 12, 101, 103, 104, 199.
 Dalmatiæ urbes, 102. Expugnatae ab Joanne Duca, 248, 249, 262. Dalmaticum bellum, 101.
 Damalis, 80, 101, 277, 294.
 Damascus, 215.
 Damatris, 266.
 Damiata, 279.
 Decanus et Pactarius quid in obsidione Sozopoleos præstitierint, 6.
 Decursiones equestres Manuelis, 123.
 Demetrius Branas navalibus copiis contra Raimundum Antiocheum præfectus, Cilicis maritima loca incursat, 33, 271, 272.
 Demetrius Lampenus controversiam movet de Christi dignitate, 251.
 Demetrius Macrembolites legatus ad barbaros, 67.
 S. Demetrii templum Sirmiense, 227.
 Demnitzicus, 93.
 Dendra, 204, 212.
 Deses Servie dynasta, 204, 212, 213. In carcerem a Manuele militatur, 213.
 Dioclea, 249, 5.
 Dionysius nobilis Hungarus ad Sirmium occupandum a rege Hung. missus, 257, 270, 275. A Græcis fusus, 275, 22.
 Dorisæl tractus descriptio, 81, 191, 194, 294. Urbs a Manuele instauratur, 294.
 Dromon imperatorius, 79.
 Dryns, fuv., 104.
 Ducum dignitas apud Latinos, 68.
 Dyrrachium, 201.

E

Echatana, 183.
 Erdera, 24.
 Elephantina, carcer sic dictus Constantinopoli, 297.
 Embolus, Byzantii angiportus, 281.
 Enchelys nobilis Barenensis, 160.
 Epidamnus, 229, 285.
 Eubœa a Rogerio Siculo capta, 92, 174.
 Euphrates, 215.
 Euripus, 283.
 Euthymius, episcopus Novarum Patrarum, 254.
 Euxinus Pontus, 75.

F

Flavinus cum Romanis manus con-

serit et in fugam vertitur, 152, 153, 156, 157.
 Flaviana, 137.
 Fortunæ successus cito effluunt, 250.
 Franci equitatu et hasta valent, 81.
 Eorum expeditio Hierosolymitana, 67.
 Fra. res Templi et S. Joannis, 19.
 Fredericus, Conradus imper. æces, 71, 88. Fit imperator, 88, 134. Mariam Isacii sebastocratoris filiam in uxorem ambit, *ibid.* In Græcos movet, 202. Mediolanum capit, 228. Ejus viris immensa, 228. Auxillum Manueli pollicetur contra Hungaros, 256.
 Fuga interdum necessaria in præliis, 169.

G

Gabras, 56.
 Gaeta, 42.
 Galatia, 223, 291.
 Galita, 102, 252.
 Gangra, 14, 15, 291.
 Geiza rex Hungariæ, 101. Cum Manuele bellum tolli, 119. Brančovam obsidet, 151. Moritur, 202.
 Germanorum seu Francorum expeditio Hierosolymitana, 67.
 Georgius Branas, 271, 273.
 Georgius Pyrogeorgius primicerius aule, 185.
 Georgius Basilicas, 236.
 Georgius Turoscythicæ seu Moscovie dynasta, 256.
 Georgius Palæologus, 215.
 Germanus (S.), 171.
 Giphardus, 94, 108.
 Gravina capta a Græcis, 150.
 Gregorius Hungarus, 245.
 Gulielmus Bassavilla, 157. Vide Bassavilla.
 Gulielmus Flamingus. Vide Flamingus.
 Gulielmus Longobardiæ dux, 89.
 Gulielmus, Siciliae rex, legatos ad Manuelem mittit, 118. In Italiam cum copiis venit, 162, 163, 166. Cum Manuele paciscitur, 172, 175. Rex a Manuele agnoscitur, 175. A fratre bello impetitur, 175.
 Gurdese, nobilis Dalmata, a Græcis captus, 108.

H

Henricus Romanorum rex patrem in carcerem conjicit, 88.
 Henricus Austriæ dux, 256. Hæc uxor Theodora natione Græca, *ibid.* Sardiniam venit cum uxore, 161. Legatus ad Manuelem venit, 262. Filiam regi Hungariæ nuptiis dat, 262.
 Henricus Leo, dux Saxonum, 286.
 Heraclia Mysia, 126.
 Heraclia Pelagonia dicta, 127.
 Heraclia Pontica, 52.
 Hicantus et ejus virtus bellica, 155.
 Hieracoryphites, 7.
 Hierosolus Galitæ dynasta, 252, 255.
 Hierosolymorum rex in castro Montisferandi obsessus, 18. Vide Baldwinus, Amalricus.
 Historiam scribere qui debeant, 4.
 Hungarorum mos in regni successionem, 9. Hungariæ vincuntur ab iove, 11.

I

Iberi, 167.
 Iconium a Manuele obsessum, mox relictum, 14, 190, 300.
 Illyrii, 240.
 Imperatoria seu imperandi ars, 169.
 Imperator quis dicatur apud Latinos, 69.
 Imperatoris nomen quando Romæ desierit, *ibid.*

Imperium nunc dictum, 219.
 Indigenae advenis fortiores, 78.
 Insula Brundisio obversa, 166.
 Ionius sinus, 228.
 Isaacius Joannis imper. filius, 17.
 Fratre Manuele imperatore proclamato, a proceribus in cluditur, 29, 31. A fratre benigne excipitur, 32, 47. Imperium cogitat, 51.
 Isaacius Sebastocrator in Manuelem conspirat, 127, 250.
 Irenicus excommunicatur, 273.
 Irene uxor Joannis imp. et illius dotes eximit, 9. Monasterium Pantocratoris exstruit, 10. Moritur, 14, 202.
 Irene uxor Manuelli imper. 36, 99.
 Huic parata in dotem Italia, 87.
 Is ch, 129.
 Isauria, 16, 185, 227.
 Isauricum bellum, 139.
 Ister, fluv., 7, 10.
 Italia parata in dotem Irenae Manuelli imp. uxoris, 87.
 Italicum bellum, 136.

J

Jagunpazan, Cappadociae princeps sultanis leonensis gener, 200. Ab eodem sultano bello impetitur, 39, 101. Asiam incursat et urbes expugnat, 176, 185.
 Joannaciis Critopiles, 148.
 Joannes Andronici filius, 126.
 Joannes Angelus, 258.
 Joannes Cantacuzenus, imperatoris Manuelli cognatus, ad insequendos Hungaros missus, 199, 203.
 Joannes Cinnamus vixit sub Manuele, 4. Eidem in bellis meruit, *ibid.* Obsidioni Zeugmini interfuit, 241. Ab adulatione remotus, 192.
 Joannes Comnenus imperium accipit, 5. Ut et Sozopolim, 6, et Hieracoryphitem, 7. In Macedoniam movet, 7. Cum Scythias congregat, eosque praefatio superat, 8. In Asiam trajicit, 9. Almuu Hungarum uxoris fratrem excipit, 9. Belegradam diruit, et ex ejus ruderibus Zeugmen condit, 10. Istrum trajicit, *ibid.* Hungaros fundit et Branizovam expugnat, 11. In eos rursus movet, 12. Deinde in Asiam contra Persas, quibus delectis, triumphum egit Constantinopoli, 15. Versus Gangram proficiscitur, 14. Eam expugnat, 15. Bellum in Isauris suscipit, 16. Anazarbum expugnat, 17. Ad castrum Bacan progreditur, 18. Antiochiam oppugnat, 18. In superiorem Syriam transit, et castrum Pisan capit, 19. Ut et Serzerim, 19. Deinde versus Ciliciam proficiscitur, castraque aliquot expugnat, 20. Inde in Asiam trajicit, et Neocaesarem frustra aggreditur, 21. Sozopolitanis subvenit, 22. Moritur in Cilicia, 24, cum antea Manuelli filio imperium dedisset, 26, 28. Illius cadaver Constantinopolim delatum humo conditur in monasterio Pantocratoris, 31.
 Joannes, Coryraeorum episcopus, excommunicatur, 257.
 Joannes Contostephanus, 171, 208, 271.
 Joannes, domesticus Orientis, cum imperatore in Persas proficiscitur, 47, 102.
 Joannes Ducas captus a Siculis, 168. Dalmatiam urbes expugnat, 248. Varia ejus gesta, 109, 110, 123, 133, 141, 145, 151, 168, 201, 260, 269.
 Joannes protosebastus a Manuele contra Hungaros mittitur, 105, 207.
 Joannes Rogerius. Vide Rogerius.
 Joannes Sebastocrator, 31.
 Joscellinus Edessenus comes, 213.
 Josephus Bryennius, 238, 271.

Juvenatium captum a Graecis, 111.
 Juventus, res invicta, 32.

K

Klavia metropolis Tauroscythicae, 236. Illius episcopus Byzantio submitti solet, *ibid.*

L

Ladislavus. Vide Vladislavus.
 Lampe, 251, 258.
 Lanum, 118.
 Laodice, 5.
 Laodicea Phrygiae, 198, 299.
 Lapia Christi sepulchralis Epheso Constantinopolim adfectus a Manuele, 277.
 Laternarum usus in exercitiis et descriptio, 195.
 Latinorum mos postquam uxores duxerunt, 47.
 Lazarus Scythia, 95.
 Lechi, 84.
 Leo Bataizes, 260.
 Leabus, 281, 284, 296.
 Leucostia, 179.
 Ligures, 10, 199, 228, 250.
 Livo Armeniae princeps e carcere ab Antiochenis educitur, 16.
 Lizius quis apud Latinos dicitur, 225. Logotheta idem qui cancellarius, 141.
 Lombardi, 11, 228, 282.
 Longi, 75, 202.
 Lopadium castrum ab Joanne imperat. exstructum, 58.
 Lotharius imperator in Longobardiam movet, 88, 90. Moritur, 91.
 Lucas patriarcha Cp., 206, 211, 253, 255, 257, 278.
 Ludovicus VII, Franciae rex, legatos Manuelli benigne excipit, 82. Vir miti ingenio, 82. Cum Manuele imp. in palatio sermones confert et honorifice ab eo excipitur, 82. In palatium Philopatium concedit, 83. Deinde in Asiam trajicit, 83. In reditu pene a Graecis captus fuit, 87.
 Lycania, 42, 190, 289.
 Lycus, fluv., 5.

M

Masander, fluv., 268, 299.
 Magister Templi, 168.
 Mala scala, 15.
 Malea, 284.
 Malphetum, 148.
 Malum non praevium fortiores turbat, 87.
 Mamplanes Persa Conradum imper. aggreditur, 81.
 Manuel Comnenus imp. Asiaticis bellis interest adhuc adolescens, 21, 27. Illius imperii auguria, 25. Ejus dotes, 28. Imperator acclamatur, 28. Michaellem Oxytam patriarcham Cp. creat, 53. Illius liberalitas, 53. Coronatur, 53. In Boemundum principem Antiochenum movet, 53. Irenem uxorem ducit, 56. Iconium venit, 59. Sultanum delet et Philomeliam expugnat, 41. Pervenit ad Cabalam, 42. Et Persas fugat, 44. Cum iis bellum gerit, 46, 48, 50. Illius oratio ad milites, 57. Venationis intentus hostes conspiciet, 59. Rursus in Persas movet, 66. Cum iis pacem init, 66. Ad Cellas Constantinopolim venientes legatos mittit, 67. Ad Conradum imp. scribit, 76, 78, 85. Alemannorum animos a Conrado alienat, 78. Ad Ludovicum VII, regem Franciae, legatos mittit, 82. Conradum excipit Constantinopoli et Thessalonicae, 86. In Scythias proficiscitur, 93, 94. Eos profugit, 95. Coryram expugnat, 99, 101. In Dalmatias contendit, 101, 102. In Hunga-

ros movet, 115. Et ad pacem petendam adigit, 118, 120. Armaturae militum studet, 125. Venationibus delectatur, 127. Cum Hungaris paciscitur, 133, 134. Anronitanos sibi conciliat, 170, et Romanos, 170. Urbes ab eo captas in Italia descriptas in palatio Mangonorum, 171. Ad Guilielmum Siciliam regem scribit, 172. Cum eo paciscitur, 175. In Torosum Armeniae principem movet, 176. Persas superat, 179. Cilicis urbes expugnat, 180. Renaldum principem Antiochenum in castris excipit, 182. Et Balduinum regem Hierosol., 185, 185. Et legatos Antiochenos, 185. Et Torosum, 186. Antiochiam ingreditur, 187. In Nuradinum sultanum expeditionem parat, 188. Cum eo foedus init, 188. Medicinae peritus Manuel, 190. Constantinopolim redit, 190. In Persas bellum movet et eos delet, 191, 195, 194. Clitizesthanem sultanum Constantinopolitani excipit, 201, 206. De secundis nuptiis cogitat, 208. Desen Serriae principem in carcerem conjicit, 213. Inungarium imperio adungere adititur, 214. Stephano Hungariae regi favet, 217. In Hungariam pergit cum copiis, 221. Cum rege Hungariae paciscitur, 221. Ad Venetos legatos mittit, 228. Antiochenis minas tentat, 237. In Hungaros movet et Zeugmen obsidet, 240, 241. Qua expugnata paciscitur cum Hungaris, 246, 248. Dalmatiam expugnat, 248, 249. Triumphum parat, 249. In rebus theoreticis eruditus, 253. Henricum Austriae ducem excipit, 262. Dum pila in equo ludit, manum laedit et femur, 264. Muros et aqueductus Cp. reficit, 274. In Servios movet, 287. Dorylaeum, instaurat, 294, 296. In Clitizesthanem bellum movet, 299.
 Manuel Comnenus ad Tauroscythas legatos mittitur, 232.
 Marassa, 216.
 Marca Anconitana, 63.
 Maria Comnena Rogerii Caesaris uxor, illius mors, 38.
 Maria Manuelli imper. filia nascitur, 118.
 Maria Sebastocratoris filia nupta Stephano Hungariae regis filio, 203.
 Maria filia Raimundi principis Antiocheni Manuelli imp. nubit, 210, 211.
 Masafra urbs capta a Graecis, 152.
 Massagetae, 148, 167.
 Media, 185.
 Mediolanum, 228, 250.
 Melangia, 36, 81, 127, 294.
 Meias, fluv., 74.
 Metabole, 137.
 Metus turpior sit cum processit ferocia, 41.
 Michael Basilactus, 176.
 Michael Branus, 70, 82, 108, 178, 258, 286.
 Michael Gabras, 238, 238, 295, 296, 299.
 Michael magister rhetorum, 176.
 Michael logotheta, 269.
 Michaelis Palaeologi mors, 151.
 Michael Palaeologus sebastus, 70, 82.
 Michael Oxytas patriarch. Cp., 83, 64.
 Milo Armeniae princeps, 286, 288.
 Molissa capta a Graecis, 152.
 Monasterium Pantocratoris Constantinopoli, 10, 31.
 Monembasia, 119.
 Monopolis obsessa, 145, 147, 154.
 Capta, 157.
 Monoxyla, navium species, 94, 114.
 Mous Ferrandus, 18.
 Mospilus urbs Apuliae expugnata, 150.
 M-s suestia, 16, 50, 123.

Muri Constantinopolitani refecti a
Manuele, 274.
Mysorum praeda, proverb., 31.

N

Naisus, 69, 104, 124, 126, 204, 212,
227.
Narses, Romanorum dux, 213.
Neocæsarea frustra oppugnatur ab
Joanne imp., 21, 500.
Nicaea, 84.
Nicephorus Botaniata imp., 4.
Nicephorus Basilacus, 176.
Nicephorus Chaluphes Dalmatiae
praeficitur a Manuele, 218. Capitur ab
Hungaris, 263.
Nicephorus Caspax, 269.
Nicephorus Basilota, 86.
Nicephorus Petralipha, 260.
Nicolaus Angelus, 47.
Nicolaus Mizalon patriarch. Cp., 83.
Nilus, fluv., 120.
Niphon Bogomilus haereticus, 64,
65.
Nobilitas infelix venerationem me-
retur, 46.
Novellae constitutiones Manuelis,
275.
Numisma secundum, 83.
Nuradinus Berrhuse satrapa, 183,
188. Principes Christianos profligat,
216. Antiochiam expugnare statuit,
227. Bellum in Graecos movet, 288.

O

Octavianus pseudopapa, 229.
Octopus, vexillum sic dictum, 125.
Odoacer rex Italiae, 218.
Oenæum, 176, 293.
Olympus, 38.
Ostroripyza urbs capta, 219.
Ostuntium captum a Graecis, 159.
Oxia insula, 33.

P

Pactiarius, 6.
Palestina, 86, 183.
Pamphylia, 190.
Panaoues, 101.
Pautoeratoris monasterium, 10, 51.
Papa Romanus Guillelmo Siciliae
regi favet, 170. Stratorum vice imper-
tores habet, 213. Is pro libito imper-
at, 220. Pontifices Romae imponere
est imperatorum Cp., 229. Papae lega-
tio ad Palaeologum et Graecos, 146.
Papiae dignitas palatina, 234.
Paphlagonia, 15.
Papius nome, 263.
Pasgusa palus, 22.
Patavium, 231.
Patzinace, 107.
Pauræ, 176.
Pelagonia, 127.
Peramen, 167.
Persæ seu Turci ad imper. Joan-
nem deficiunt, 13. Romanos ad Neo-
cæsaream prælio fundunt, 21. Praca-
nam urbem Isauriae expugnant, 38.
Deletur circa Philomelium, 40. Bel-
lum instaurant cum Manuele, 46, 49,
50. Cum Manuele paciscuntur, 66.
Rursum Romanos adoriuntur, 195,
197. Laodiceæ incolas crudeliter tra-
ctant, 198.
Pescara, 157.
Petra, 275.
Petricum, 217.
Pharucus Persa, 56.
Philadelphia, 5, 85, 194, 288, 289.
Phileta, 198.
Philippi, 203.
Philippopolis, 93, 211, 263.
Philomelium, 40, 41, 63, 81, 194.
Philippa Augustæ soror, 250.
Philocates, 271.
Philopatium, palatium, 74, 83.

Phylacterium collo appensus, 253.
Pieridium, suburbium Cp., 75.
Pila ludus in equis, 263.
Pincernæ dignitas, 56.
Picharas, 6.
Picavi, 16.
Polonorum rex in exercitu Conradi,
81.
Pons juxta Constantinopolim, 75.
Pontus Euxinus, 75.
Portus Brundisius, 162.
Portus Constantinopolitanus, 75.
Pousse *Alenani*, dicerium in Ala-
mannos, 81.
Pracanas, 59, 66.
Primicerius aulae, 41, 183.
Primislaus Ruriae dynasta, 201.
Primislaus Thaurascythicae dynasta,
253.
Procopii (S.) martyris reliquiae, 227.
Procopius historicus, 218.
Pro-nuchus in Raimundum Antio-
chenum mittitur, 53.
Protonotarii dignitas, 170.
Protostratoris dignitas, 170.
Punsura a sultano Romanis eripitur,
176.
Pupaces Persa, 48, 50.
Pila, 63, 194.
Pyramus, fluv., 50.
Pyrrhogeorgius, primicerius aulae,
44.
Pytheca, 58.

R

Raman Persa, 59.
Raimundus Pictavinus Hierosoly-
mam tendit, 17. Antiochiam venit, 18.
Urbum Joanni tradit, 19. Ab Joanne
deficit, 122. Fugatur a Manuelis ducibus,
55. Byzantium venit et veniam
delictorum obtinet, 55. Illius interit-
us, 122. Ejusdem virtus bellica tam
insignis, ut secundus Hercules diceret-
ur, 125, 215. Illius filius, 210.
Rasum, 12, 102.
Reges qui dicantur, 68.
Renaldus, princeps Antiochenus,
Cyprum devastat, 178. Ad Manuelem le-
gatos mittit, 181. Antiochiam ei tradit,
181. Patriarcham Antiochenum male
habet, 181. VIII et pudendo habitu
imperatorem adit, 182.
Rhyndace, 15, 58, 66, 291, 297, 299.
Richardus Antri seu Andree domi-
nus vel comes, 141. Fortiter cum
Graecis præliatur, 143, 144, 148. Illius
mors, 148.
Ritzium, 194.
Robertus Bassavilla. Vide *Bassa-
villa*.
Robertus Guiscardus, 174.
Rogerius Cæsar, 36. Maria Comnena
illius uxor moritur, 56. Impertum
cogitat, 37. Mittitur Antiochiam ut
Constantiam principissam sibi in con-
jugem adjungat, 122, 178.
Rogerius Siciliae comes Capuanum
principatum invadit, 57. Regium titu-
lum sibi arrogat, 89, 90. Regno pel-
litur a Lothario imp., 90. Illud rursum
consequitur, 91. Papam capti et vin-
cit, 91. Legatos ad imp. mittit, 91.
Corinthum, Eubœam, Thobas et Cor-
cyram expugnat, 92.
Roma vetus, 171. In barbarorum
servitum cecidit, 218.
Romani vexilla Manuelis imp. susci-
piunt, 171.
Rosislaus Thaurascythicae dynasta,
253.

S

Salona, 249.
Sangarius, fluv., 252.
Sanisan frater sultani Iconiensis,
199, 291, 293.

Sacerdos Tranita præliatur, 144.
Sanctogildianus comes, 188.
Sarlica, 70, 103, 202, 212, 240, 261,
263, 286.
Savus, Ruvius, 101, 114, 116, 217,
215.
Saxones, 151, 286.
Scaramanca virtus bellica, 163.
Scardona, 249.
Scleri palus, 58.
Scythæ ad Romanos transeunt, 8.
Curibus pro munimentis utuntur. 8.
Istrum transeunt, 93. Prædantium enat.
Romanorum agros, 93. Demniticam
capiunt, 95. Manus cum Romanis con-
serunt, 95. Vincuntur et fugiunt, 95.
Auxilio Manueli veniunt, 199.
Sibastohypertati dignitas palatina,
102.
Sehenicus civitas capta, 219.
Seditio inter Graecos et Venetos
Corycæ, 97, 98.
Selucia, 16, 179.
Sella Manuclis descriptio, 205.
Selybria, 263.
Servii a Romanis deficiunt, 12, 101.
Servitilis species variæ apud By-
zantinos, 287.
Seseris ab Joanne imper. expugna-
tur, 19.
Seitzenza, 105.
Sibyla, 176.
Siculi Graecos prælio navali super-
ant, 120. Corycram obsident, 98. Da-
malium igne vastant, 101. Classe cum
Graecis decernunt, eos vincunt, 120.
Romanos vincunt et in fugam vertunt,
120. Ducam capiunt, 120.
Sinopites castris a Manuele præfri-
tur, 56.
Sirmium, 10, 222, 226, 247, 270. A
Graecis captum, 227. Ab Hungaris ex-
pugnatur, 251.
Smele, 131.
Solyman Persa, 196.
Sophronius, patriarch. Alexandri-
nus, 211.
Sotas, 95.
Soterichus Panteogenus, 177. Ele-
ctus episcopus Antiochenus, 177.
Sozopolis, 6, 22.
Spalathus civitas capta, 219, 267.
Stephanus Hungariæ rex, 9. Bel-
lum init cum Joanne imp., 10.
Stephanus alter Hungariæ rex ad
Manuelem confugit, 211, 216. Veneno
extinguitur, 239.
Stephanus, Hungariæ rex, in Graecos
bellum movet, 221. Cum his paciscit-
ur, 224. Dloaylum ducem mittit in
Graecos, 257. Henrici Austriae ducis
filiam uxorem ducit, 262. Moritur,
286.
Stephanus Gelzæ regis Hungariæ
filius, 132.
Stephanus acoluthus, 81.
Stephanus Coniostephanus, bellii
dux, lapide ictus moritur, 97.
Strymon, 103.
Subla, 298.
Sultanus, dictus Leonii phylarchus,
14, 39. Deletur et fugatur, 40, 161.
Graecorum urbes varias expugnat, 170.
Cum Manuele paciscitur, 200.
Sycheris, nobilis Siculus, captus a
Graecis, 161.
Syria superior, 19.

T

Tamlathus, Egypti urbs, 279.
Tanisam Cappadociae princeps Ca-
stamonem expugnat, 14. Fœcus cum
Leonii sultano init, 13, 46.
Taran, fluv., 105.
Tarentum, 132, 154.
Tarsus obsessa et capta a Manuele,
180.
Taticius, 271, 272.

- Taurosythæ, 94, 115, 255, 256, 213, 250.
 Taurus mons, 186.
 Temessa olim dictum Brundisium, 159.
 Temises mons, 117.
 Tenesium, 279.
 Tenihormus mons, 91.
 Theba Bœotica a Rogerio Siciliæ rege expugnata, 92, 119.
 Theodora Comnena uxor Henrici ducis Austriæ, 256.
 Theodorus Bataztes Tarsum obsidet, 180.
 Theodorus Contostephanus, 59.
 Theodorus Styplotes Caniciei præfectus excæcatur a Manuele, 184.
 Theodoricus, Gothorum princeps, rex Italiæ, non imp. dictus, 218.
 Theodotus patriarcha Constantinopolitanus, 84.
 Theophylactus Erubitus, 208.
 Thomas Cilicenus, 180.
 Thomas eunuchus, 269, 296.
 Thomas Joannis imperat. secretarius, 19.
 Thomæ Antiocheni virtus bellica, 159.
 Thracesium thema, 59.
 Thyaris, fluv., 191.
 Tigranes Cilicenus Manuelli auxilio venit, 199.
 Till, 180.
 Titellum, 217.
 Torosus Armeniæ princeps, 121.
 Andronicum Comnenum delet, 125.
 Urbes Græcorum varias expugnat, 182. Manuelem convenit, 178. A Nurdino vincitur, 216. Urbes Græcorum capit, 227.
 Tragurium, 219.
 Trans, orbis Italiæ, capta a Græcis, 181.
 Trapezus, 295.
 Triumphus Joannis imp. in quo imago Deiparæ curruï imposita præcessit, 13.
 Tripolitani comitis filia, Manuelli imp. pacta, moritur, 208, 209.
 Tripolitanus comes captus a Calamano Ciliciæ præfecto, 216.
 Tubæ imperatoriæ, 192.
 Turcomanni rapto vivere assueti, 208.
 Tyrus, 281.
 Tzibrelltzezan, 47.
 Tzicandyles nobilis Byzantinus, 77.
 Tziesthlan sultanus, 207.
 Tzycanisterianæ exercitationis descriptio, 205.
- U**
- Urbibus condendis magna cura adhibita, 160.
 Uresis Dalmatarum princeps; 115.
- V**
- Valachi a Romanis ortundi, 260.
 Veneti sollicitati a Manuele fœdus renovant, 228, 250. Ejus ope Fredericum imp. fugant, 250. Auxilium Manuelli contra Hungaros et eundem Fredericum pollicentur, 257. In carcerem conjecti a Manuele, 280. Et a Joanne, 281. Eorum mores describuntur, 280. Eorum regionis situs, 280.
 Alexio imp. militant, 280. Euripum, Chium, Lesbum et Rhodum depopulantur, 283, 284. Anconam obsident, 288.
 Vescia capta, 157.
 Vexillum Hungarorum seu Carocium captum a Græcis, 274.
 Vitæ nimius amor virtuti contrarius, 85.
 Vladislaus, Bohemiæ rex, cum Conrado Hierosolymam pergit, 81, 255.
 Vladislaus Taurosytharum dynasta, 256.
 Vladislaus Hungariæ rex, 205.
- W**
- Wrumi dignitas apud Hungaros, 205
- X**
- Xenomes, 190.
 Xerus, 91.
- Z**
- Zechi, 81, 218, 223, 212. Zechorum princeps a Conrado imp. rex dictus, 218. In comitatu Stephani regis Hungariæ, 222.
 Zeugme urbs condita ab Joanne imp., 10. Obsessa a Manuele, 241. Capta, 246.
 Zeugminum obsessum a Manuele, 114. Captum ab eodem, 115. Ab Hungaris expugnatur, 238, 241.
 Zupani dignitas, 274.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

ARSENIUS IN MONTE SANCTO MONACHUS.	
Epitome canonum.	9
LUCAS CHRYSOBERGES CP. PATRIARCHA.	
Decreta synodalia XIII.	61
ARISTENUS MONACHUS.	
Notitia.	61
Synopsis canonum.	61
THEORIANUS, PHILOSOPHUS CHRISTIANUS.	
Ang. Mai præfatio.	115
Theoriani Disputatio prima cum Armeniorum Catholico.	119
Ejusdem Disputatio secunda.	211
Ejusdem Epistola de jejuniis Sabbati.	297
S. NERSES CLAÏENSIS.	
Vide Patrologiam Orientalem.	
JOANNES CINNAMUS.	
Du Cangii præfatio.	299
Ejusdem notitia de Cinnamo.	305
Joannis Cinnami Historiarum libri septem, cum du Cangii notis.	309
Appendix. — Indices genealogici ad historiarum Comneniarum pleniorum notitiam.	
Stemma Ducarum.	679
Stemma Comneniarum I.	681
Stemma Comneniarum II.	683
Familie Bryennianæ Genealogia.	685
Stemma ducum Apuliæ et regum Siciliæ ex familia Normannica.	687
Stemmatibus Siculi pars altera.	689
Stemma Turcicorum imperatorum.	691
Stemma sultanorum Iconiensium.	692
<i>Descriptio urbis Constantinopolis ex Christophori de Bonafmontibus, Florentini, opere ms., cum Du Cangii notis.</i>	
MANUEL COMNENUS, IMP. CP.	
NOVELLÆ CONSTITUTIONES.	
I. — Aurea bulla de immunitate clericorum.	707
II. — De instrumentis monasteriorum.	709
III. — Aurea bulla Venetiæ concessa.	709
IV. — De juramento Judæorum.	715
V. — De instrumentis ecclesiarum.	717
VI. — De locis a Venetis Cpoli possidendis.	725
VII. — De possessionibus Magnæ Ecclesiæ.	723
VIII. — Aurea bulla Pisanis concessa.	727
VIII. — Aurea bulla pro firmanda conventionem cum Genuensibus facta.	727
IX. — De possessionibus monasteriorum.	727
X. — De immobilibus monasteriorum.	735
XI. — Ne morientium episcoporum bona ab exactoribus diripiantur.	735
XII. — Novella de iudiciis et advocatis, etc.	737
XIII. — De diebus feriatis.	749
XIV. — De homicidiis.	761
XV. — De matrimonio septimo cognationis gradu contracto.	769
XVI. — De controversia quatenus Pater major Christianus sit.	775
XVII. — Aurea bulla confirmans conventionem cum Genuensibus.	785
XVIII. — De episcopis Cpoli versantibus.	787
XIX. — De tomo Sisinnii patriarchæ.	787
XX. — Novella de possessionibus monasteriorum.	789
ALEXIUS COMNENUS IMP. CP.	
Novella constitutio, ut monasteriorum immobilia describantur.	789

<i>ANDRONICUS COMNENUS IMI. CP.</i>	
<i>Notitia.</i>	791
<i>Dialogus contra Judæos.</i>	797
<i>SCRIPTORES QUINQUE DE LOCIS SANCTIS.</i>	
<i>Leonis Atlatii præfatio.</i>	923
I. JOANNIS PROCE Compendiaria descriptio castrorum et urbium ab urbe Antiochia usque Hierosolymam; nec non Syria ac Phœnicia et in Palestina sacrorum locorum.	927
II. EPIPHASII monachi Syria et urbs sancta.	963
III. PERICLÆ protonotarii Ephesini Expositio thematicum Dominorum et memorabilium quæ Hierosolymis sunt.	963
IV. ΑΚΟΥΣΤΗ de locis Hierosolymitanis.	973
V. ΕΓΚΕΣΤΡΗ Tractatus de distantiis locorum Terræ Sanctæ.	991
<i>THEODORUS PRODRŌMUS.</i>	
<i>Notitia ex Allatio de Theodori.</i>	1005
<i>Operum Theodori Prodromi Recensio juxta codicem Vaticanum CCCV a F. J. G. La Porte du Theil vernaculo sermone edita.</i>	1015
<i>Petri Lazari, S. J., Præfatio in Epistolas Theodori Prodromi ab eo editas.</i>	1091
<i>Ang. Maii Monitum Theodori poematibus ab eo editis præfixum.</i>	1099
<i>Theodori Prodromi Epigrammata in Vetus et Novum Testamentum.</i>	1101
<i>THEODORI PRODROMI SCRIPTA MISCELLANEA.</i>	
<i>In sanctam Trinitatem.</i>	1221
<i>In crucifixionem.</i>	1222
<i>In eandem.</i>	1225
<i>In duodecim dies festos D. N. Jesu Christo sacros.</i>	1225
<i>In Abrahamum SS. Trinitatem hospitio excipientem.</i>	1225
<i>Laudatio SS. Gregorij Theologi, Basilii et Chrysostomi.</i>	1226
<i>Laudatio S. Gregorij Nysseni et S. Nicolai.</i>	1227
<i>Expositio canonum SS. Cosmæ et Joannis Damasceni in festa Dominicalia.</i>	1229
<i>Expositio in canonem Sabbati sancti.</i>	1235
<i>Epistola.</i>	1259
<i>In eos qui ob paupertatem Providentiæ conviciantur.</i>	1291
<i>In illud: Ipse præcedet coram eo in spiritu et virtute Eliæ.</i>	1301
<i>Invectiva in illud: Pauperies sophiam nacta est.</i>	1313
<i>Amicitia exulans.</i>	1321
<i>Versus indignabundi in Providentiam.</i>	1333
<i>In coronationem Alexii Comneni.</i>	1339
<i>In honorem Joannis imp. post Persas superatos.</i>	1344
<i>In nuptias regias.</i>	1350
<i>In alteras nuptias.</i>	1352
<i>Carmen ad Joannem Comnenum victorem.</i>	1351
<i>Ad imperatorem cum adversus Persas moveret.</i>	1357
<i>Carmen nuptiale in virginem Alamannam domino Manuelli Porphyrogenito desponsatam.</i>	1360
<i>Carmen in dominum Joannem Comnenum.</i>	1363
<i>In Theodorum Styriotam grammaticum.</i>	1370
<i>In processionem triumphalem domini Joannis Comneni post captam Castamonem.</i>	1373
<i>Ad imperatorem curram conscendentem a civitate oblatum.</i>	1383
<i>Hymnus in Christi Natalitiis.</i>	1387
<i>In eodem festo.</i>	1388
<i>In eodem festo.</i>	1391.
<i>Byzantii laudes.</i>	1389
<i>Hymnus Joanni Comneno in baptismali festo Christi.</i>	1390
<i>In eandem solemnitatem.</i>	1391
<i>Epitaphium Joannis Comneni.</i>	1392
<i>Inscriptio sepulcralis ad memoriam imperatricis Irene defunctæ.</i>	1395
<i>Epithalamium imperatoris filijs dictum.</i>	1397
<i>In sepulcrum Joannis Comneni imp.</i>	1405
<i>In Baram qui ipsi hæreticam notam inurebat.</i>	1405
<i>In Pansaniam quemdam qui, extincto illo, præ more lapideus, ut siebant, factus fuerat.</i>	1415
<i>In cadaver ambabus manibus truncum in littore inventum.</i>	1415
<i>Ad Joannicum monachum.</i>	1417
<i>Ænigma in nobem.</i>	1418
<i>In vitam sub imagine allegorica representatam.</i>	1419
<i>Lamentatio super verbo contempto.</i>	1419
<i>Contra invidos. Exhortatio ad pietatem.</i>	1421

FINIS TOMI CENTESIMI TRICESIMI TERTII.

A000005714490

BR60.M5 1857 t.133

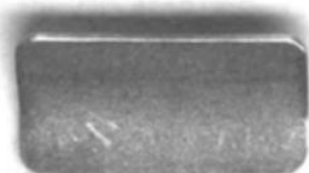
Migne, Jacques Paul, 1800-1875.

Patrologiæ cursus completus.

Series græca.

5714490

358

A000005714490

Центральный архивный фонд

Это цифровая копия книги, хранящейся для потомков на библиотечных полках, прежде чем ее отсканировали сотрудники компании Google в рамках проекта, цель которого - сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Прошло достаточно много времени для того, чтобы срок действия авторских прав на эту книгу истек, и она перешла в свободный доступ. Книга переходит в свободный доступ, если на нее не были отданы авторские права или срок действия авторских прав истек. Переход книги в свободный доступ в разных странах осуществляется по-разному. Книги, перешедшие в свободный доступ, это наш ключ к прошлому, к богатствам истории и культуры, а также к знаниям, которые часто трудно найти.

В этом файле сохранятся все пометки, примечания и другие записи, существующие в оригинальном издании, как минимум о том долгом пути, который книга прошла от издателя до библиотеки и в конечном итоге до Вас.

Правила использования

Компания Google гордится тем, что сотрудничает с библиотеками, чтобы перевести книги, перешедшие в свободный доступ, в цифровой формат и сделать их широкодоступными. Книги, перешедшие в свободный доступ, принадлежат обществу, а мы лишь хранители этого достояния. Тем не менее, эти книги достаточно дорого стоят, поэтому, чтобы и в дальнейшем предоставлять этот ресурс, мы предприняли некоторые действия, предотвращающие коммерческое использование книг, в том числе установив технические ограничения на автоматические запросы.

Мы также просим Вас о следующем.

- Не используйте файлы в коммерческих целях.
Мы разработали программу Поиск книг Google для всех пользователей, поэтому используйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.
- Не отправляйте автоматические запросы.
Не отправляйте в систему Google автоматические запросы любого вида. Если Вы занимаетесь изучением систем машинного перевода, оптического распознавания символов или других областей, где доступ к большому количеству текста может оказаться полезным, свяжитесь с нами. Для этих целей мы рекомендуем использовать материалы, перешедшие в свободный доступ.
- Не удаляйте атрибуты Google.
В каждом файле есть "водяной знак" Google. Он позволяет пользователям узнать об этом проекте и помогает им найти дополнительные материалы при помощи программы Поиск книг Google. Не удаляйте его.
- Делайте это законно.
Независимо от того, что Вы используете, не забудьте проверить законность своих действий, за которые Вы несете полную ответственность. Не думайте, что если книга перешла в свободный доступ в США, то ее на этом основании могут использовать читатели из других стран. Условия для перехода книги в свободный доступ в разных странах различны, поэтому нет единых правил, позволяющих определить, можно ли в определенном случае использовать определенную книгу. Не думайте, что если книга появилась в Поиске книг Google, то ее можно использовать как угодно и где угодно. Наказание за нарушение авторских прав может быть очень серьезным.

О программе Поиск книг Google

Миссия Google состоит в том, чтобы организовать мировую информацию и сделать ее всесторонне доступной и полезной. Программа Поиск книг Google помогает пользователям найти книги со всего мира, а авторам и издателям - новых читателей. Полнотекстовый поиск по этой книге можно выполнить на странице <http://books.google.com/>

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>